ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1862 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1863.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

(Ὁδὸς Πειραιῶς.)

1863.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ

ΕΝ ΤΩ, ΙΓ'. ΤΟΜΩ, ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΠΙΝΑΞ ΚΑΘ' ΥΛΗΝ.

Α'. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

Β'. ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ.

ΠΟΙΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΜΑΤΑ.

ΒΟΤΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΑ.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΟΓΡΑΦΙΚΑ.

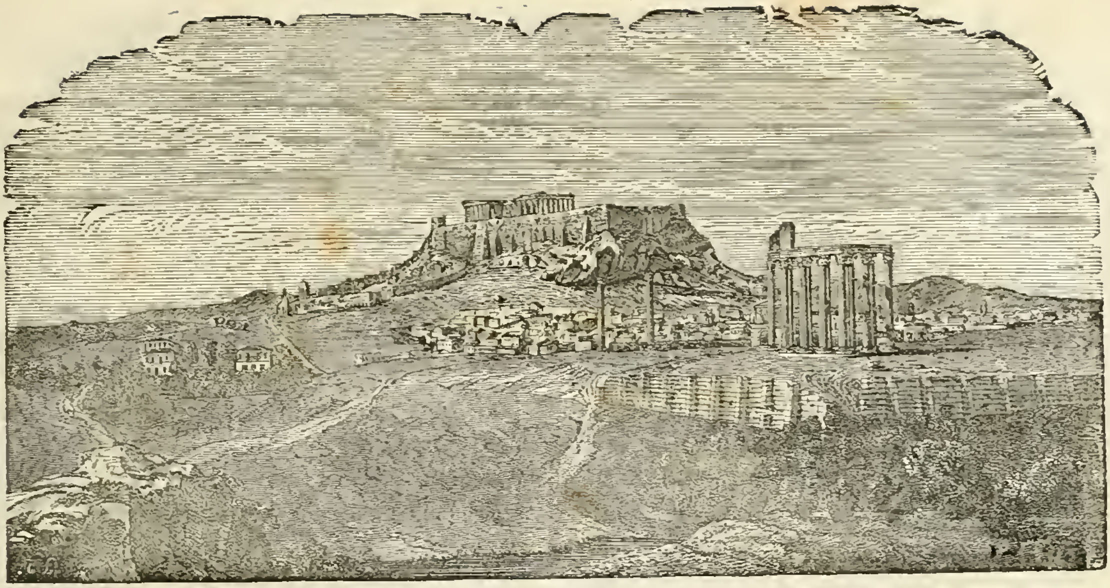
ΠΟΛΙΤΙΚΑ.

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.

ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΗΘΩΝ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΑ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 289.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ
(1685—1715)

ὑπὸ ΛΕΟΠΟΛΔΟΥ ΡΑΝΚΙΟΥ.

Μετάφρασις Π. Καλλιγᾶ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 287 καὶ 288.)

Πρόσοδοι.

Ὅτε οἱ Ἐνετοὶ παρέλαβον τὴν χώραν, ἵδρυσαν εἰς τὰς 7 πρωτευούσας, ὡς εἰς τὰς ἰταλικὰς πόλεις, ταμεῖα πρὸς εἴσπραξιν, ὡσεπιπολὺ ἐμμέσων φόρων ἐπὶ τοῦ οἴνου, ῥακῆς, ἐλαίου, καπνοῦ καὶ ἅλατος. Κατ' ἀρχὰς ἐπετύγχανε τὸ μέτρον καὶ αἱ εἰσπράξεις δὲν ἦσαν ἀσήμαντοι (1). Ἀφοῦ ἔπαυσεν ἡ ταραχὴ τοῦ πολέμου, ἠλαττώθησαν τοσοῦτον, ὥστε εἷς ἐκ τῶν ἀγχινουστέρων Ἁρμοστῶν, ὁ Ἄγγελος Ἔμος, προέτεινε κατ' εὐθεῖαν τὴν παῦσιν ὅλων τούτων τῶν τελῶν· τοὐλάχιστον ἐνήργησε νὰ μὴ ζητήσουν πλέον αὔξησιν. Ἡ πολιτεία δὲν ἠδύνατο ἐντούτοις νὰ διοικηθῇ, ἂν δὲν εὑρίσκετο ἄλλος πόρος.

Ἤδη ἐξηγήσαμεν ἓν μέρος τῶν λοιπῶν προσόδων. Τὸ δέκατον, καταρχὰς τῶν προσκαίρων, μετὰ ταῦτα τῶν διηνεκῶν ἐμφυτεύσεων τὸ ἐνοίκιον ἐσχημάτιζον σημαντικὸν καὶ βέβαιον εἰσόδημα. Εἰς αὐτὰς τὰς σχέσεις τῆς γῆς προσετέθη ἄλλο τι.

Ἐνθυμεῖται ἕκαστος ἐκείνην τὴν παλαιὰν βοιωτικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἥτις διήγειρε καὶ τοῦ Λόρδου Βύρωνος τὴν περιέργειαν. Ἐξ αὐτῆς βλέπομεν, ὅτι ὁ Ὀρχομενὸς εἶχε φορβὰς ἀνηκούσας εἰς τὴν πόλιν καὶ τακτικῶς ἐκμισθουμένας· μετὰ τῶν ἐκμισθωτῶν συνεννοοῦντο μετὰ ταῦτα ὅσοι ἔκαμνον χρῆσιν, δηλ. οἱ κτηνοτρόφοι (1). Ὡς εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους δημοκρατικοὺς χρόνους, οὕτω ἐγίνετο συνεχῶς ἐν ταῖς μεγάλαις Μοναρχίαις, καὶ τοῦτο εὗρον πρὸ αὐτῶν οἱ Ἐνετοὶ ἐν Πελοποννήσῳ. Εἰς τὴν πολι-

(1) Κατὰ τὸ ἔτος 1681 ὑπῆρχον τ' ἀκόλουθα ταμεῖα καὶ εἰσοδήματα.

Πάτραι	43,053	Ῥεάλια.	
Καστελτορνέζι	35,543.		
Μεθώνη	28,875.		
Κορώνη	63,278.		
Γιαλάφα	7,658.		
Μονεμβασία	44,080.		
Ναύπλιον	37,077.		259,564 Ῥεάλια.

Εἰς τὰ ταμεῖα μετέβαινον φυσικῶς ὅλα, ὅσα εἰσεπράττοντο διὰ δέκατον καὶ βοσκήν. Ὅλοι οἱ ἀπολογισμοὶ δὲν συμφωνοῦν πρὸς ἀλλήλους. Κατὰ τὸν Ἔμον τὸ σύνολον ἤδη πρότερον ἔφθασε τὰς 280 χ. Ῥεαλίων, ἀλλὰ ἐπιεικῶς προτιμῶμεν τὴν ἀκριβεστέραν ἔκθεσιν.

(1) Bœckh. Staats haushaltung der Athener II. p. 383.

τεῖα ἀνῆκον αἱ νομαί, ἥτις εἶχε τοὺς ἐκμισθωτάς· καὶ μετ' αὐτῶν συνεννοοῦντο οἱ κτηνοτρόφοι. Βεβαίως σημαντικὸν ἀντικείμενον, καθότι ἡ Πελοπόννησος ἤδη τότε εἶχεν ὡς σήμερον πλοῦτον πολὺν ποιμνίων. Ἀλλὰ ἔλαβον καὶ ἐδῶ χώραν παρόμοιαι δυσκολίαι ὡς εἰς τὰς ἐνοικιάσεις τῶν δεκάτων, ἐπιπίεσις τῶν ὑπηκόων καὶ ζημία τῆς πολιτείας. Ὁ Ἔμος εἰσῆξε πάλιν ῥιζικὴν μεταῤῥύθμισιν. Διωργάνισε τέσσαρας ἐνοικιάσεις εἰς τὰς τέσσαρας ἐπαρχίας καὶ κατώρθωσε, διάσημος οἰκία, δίδουσα ἐλπίδα ἀσφαλοῦς πληρωμῆς, ν' ἀναλάβῃ ἑκάστην τούτων. Τί συνέβη περαιτέρω δὲν εὑρίσκομεν, βεβαιόνει μόνον ὅτι ὁ διοργανισμὸς οὗτος εὐχαριστεῖ τοὺς ὑπηκόους καὶ ἀποβαίνει ὠφέλιμος εἰς τὸ ταμεῖον (1).

Πολὺ σημαντικώτερον ἀντικείμενον ἐσχημάτιζεν, ὡς ἕκαστος δύναται νὰ στοχασθῇ, τὸ ἅλας.

Αἱ ἀκταὶ τῆς Πελοποννήσου προσφέρουν σημαντικὸν πλοῦτον θαλασσίου ἅλατος. Ἐν τῇ λίμνῃ τῆς Θέρμιδος ἔφθανε μόνον νὰ καταβοῦν καὶ νὰ ἐξάξουν αὐτὸ διὰ κανίστρων πρὸς ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἀμμώδους ἰσθμοῦ, ὅστις χωρίζει τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς λίμνης, καὶ ἦτον ἤδη χρήσιμον (2). Εἰς ἄλλα μέρη εὑρίσκονται πολλαὶ ἄλλαι ἁλικαί. Οἱ Ἐνετοὶ ἔκλεισαν αὐτὰς καὶ μόνου τοῦ ἅλατος τῆς Θέρμιδος καὶ τῆς Καμινίτζης ἐν Ἀχαΐᾳ ἐπέτρεπον τὴν χρῆσιν. Κατὰ τοῦτο ἦτο διπλοῦς ὁ σκοπός.

Ἐπειδὴ ἡ Ἐνετία δὲν παρήγαγεν ἅλας καὶ ἔξωθεν ἠγόραζε τὸ ἀναγκαῖον, ἐδοκίμασαν νὰ εἰσάξουν τὸ ἑλληνικόν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχον ἀνάγκην νὰ πληρώσουν. Διὰ τοῦτο διῃρέθη εἰς δύω εἴδη τὸ ἅλας τῆς Θέρμιδος καὶ τὸ καλλίτερον προσδιωρίσθη διὰ τὴν Ἐνετίαν. Ἔλλειψις κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Γριμάνης ἔλαβεν εἰς ἓν ἔτος 36 χ. κανίστρων τῆς καλλιτέρας ποιότητος καὶ 20,892 τῆς δευτέρας, πρὸς 120 λίτρας τὸ κάνιστρον. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι ἐν Ἐνετίᾳ δὲν ἤρεσε πολὺ τὸ ἅλας τῆς Πελοποννήσου. Εὑρίσκω ὅτι καταρχὰς ἐδοκίμασαν βελτίωσιν, ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν γίνεται πλέον λόγος.

Ἐξ ἐναντίας ἡ πώλησις τοῦ ἅλατος ἐν Πελοποννήσῳ ἦτο πολὺ σημαντική. Ἡ δημοκρατία ᾠκειοποιήθη τὸ μονοπώλιον, εἶχε δὲ ὀκτὼ ἐνοικιαστάς, οἵτινες διῄρουν τὴν χώραν εἰς ὀκτὼ περιφερείας καὶ ἡ τιμὴ προσδιωρίσθη πρὸς δύω σολδία τὴν λίτραν.

Ὅσον καὶ ἂν ἦτο μετρία αὕτη ἡ τιμὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ μεγάλην κατάχρησιν. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἐπίσης ἀφθονίαν ἅλατος εἰς τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτοὺς παράλια καὶ ἔδιδον αὐτὸ εἰς μετριωτέραν τιμήν. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ κάτοικοι ἔφθανε νὰ καταβοῦν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ ἐφοδιασθοῦν ὅσον ἐχρειάζοντο (1). Ζημιούμενοι ἐκ τούτου οἱ ἐνοικιασταί, δὲν ἦτο θαῦμα ἂν ἐγίνοντο ἔνοχοι παρανομιῶν διὰ νὰ διατηρηθοῦν. Ἐπετράπησαν εἰς αὐτοὺς κατ' οἶκον ἔρευναι καὶ συνέβαινε ν' ἀντιποιῶνται ὡς λαθρεμπόριον τὸ εἰσαγόμενον ἐξ ἄλλης ἐπαρχίας ἅλας. Ἀνυπόφορος ἐφαίνετο εἰς τοὺς κατοίκους ἡ ὑποχρέωσις νὰ λαμβάνουν τὸ ἅλας ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ ἐνοικιαστοῦ τῆς περιφερείας, εἰς ἣν ἀνῆκον. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθησαν δυσαρέσκειαι καὶ τὰ ταμεῖα δὲν ὠφελοῦντο περισσότερον. Τὸ εἰσπραχθὲν ποσὸν ἦτον ἄνευ ἀναλογίας, ὡς πρὸς τὴν ἐξόδευσιν, ἥτις ἔπρεπε νὰ εἶναι σημαντικὴ ἕνεκα τῆς μεγάλης κτηνοτροφίας.

Ἐν πολλοῖς βλέπομεν ποίου ἀποφασιστικοῦ φρονήματος ἦτον ὁ Γριμάνης, ὅστις καὶ ἐδῶ προέτεινε γενικὸν μέτρον. Ἤθελε νὰ ὑποχρεώσῃ ἑκάστην οἰκογένειαν ν' ἀγοράσῃ ἀπὸ τοῦ δημοσίου ὡρισμένον ποσὸν ἅλατος κατὰ τὴν ὑποθετικὴν ἀνάγκην. Ἐφοβεῖτο ἐντούτοις ἡ βουλὴ μὴ διεγείρῃ διὰ τοιούτου βιαίου μέτρου τὴν γενικὴν δυσαρέσκειαν καὶ δὲν ἐνέδωκεν.

Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Γριμάνην ὁ Ἔμος ὑπέβαλε μετριωτέρας καὶ ἀθωοτέρας προτάσεις. Πρῶτον συνεβούλευσε νὰ ἑνώσουν εἰς μίαν τὰς ὀκτὼ ἐνοικιάσεις. Τοὐλάχιστον τοιουτοτρόπως δὲν ὑπῆρχε πλέον τὸ ἀτόπημα τῆς λεγομένης λαθρεμπορίας ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν, καὶ ὁ χωρικὸς ἠδύνατο ν' ἀγοράζῃ τὸ ἀναγκαῖον, ὅπου εἶχε τὰς ὑποθέσεις. Ταυτοχρόνως παρετήρησεν ὁ Ἔμος, ὅτι προτιμότερον εἶναι νὰ καταβιβάσουν τὴν τιμὴν καί, ὅ,τι ἐφαίνετο ὅτι ἀποβάλλουν, θέλει ἀποδώσει ἡ γενικὴ ἐξόδευσις δι' ἄλλης ὁδοῦ.

Ἐν Ἐνετίᾳ εὗρον αὗται αἱ προτάσεις τὴν δεξίωσιν, ἧς ἦσαν ἄξιαι. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, πάντοτε διὰ τῆς συνήθους προνοίας καὶ βραδύτητος, προώδευσαν εἰς

---

(1) Ὁ φόρος ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, erbatico e pascolo. Non mi avvanzerà qui giammai, λέγει ὁ Ἔμος, a ripetere, quale sia stata la regulazione, perchè tutto è presente alla memoria dell' eccmo. Senato, onde basterà qui solo aggiungere i due boni effetti che anno partorito queste massime, la concordia e consolazione dei sudditi con il notabile vantaggio della cassa.

(2) Gradenigo. S'osservano per gran portento della natura le saline che sono situate a Thermis nel territorio di Napoli di Romania, essendovi un stagro d' acqua salsa separato dal mare in una spiaggia larga tre passi incirca, in cui fermandosi superficialmente il sale nell' estate per la forza dell' ardor del sole senza verun impiego dell' arte, piombando poi di notte tempo al fondo, vi s' introducono le personne e l' estraggono con le coffe. Riesce di singolar bianchezza, ma non di tutta perfettione; mentre colandosi in quel stagno varii rivoli d' acque prodotti e dalle pioggie e sorgenti, conducendo seco nel corso qualche portione di terra da' campi coltivati che circondano le saline, le vanno atterrando, e nello stesso tempo debilitano la forza dell' acqua salsa con sommo detrimonio di quel importante prodotto. — Ricordarei riverentemente la diversiono di quell' acque dolci in altra parte e di lasciar incolta quella poca porzione di terreno che vi sta contiguo, acciò restando sodata la terra non potessero le pioggie o altri accidenti moverla e condurla nel' stagno. Φαίνεται ὅτι ἠκολούθησαν αὐτὴν τὴν συμβουλήν.

(2) Emo. Il litorale del regno ne gela l'estate nelle parti grebanose una grande copia, del quale se ne provedono territorii intieri.

τὴν ἕνωσιν τῶν ἐνοικιάσεων τοῦ ἅλατος. Εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν ἤθελον μόνον ἕνα ἐργολάβον· καὶ τοῦτο ἐνηργήθη ἐν Λακωνίᾳ καὶ Ρωμανίᾳ. Ἡ βουλὴ ἠρώτησε τὸν Λορεδανὸν, τί φρονεῖ περὶ τῆς ἐκπτώσεως τῆς τιμῆς, ὅστις ὅμως δὲν ἦτο τόσον ἀποφασιστικὸς ὡς ὁ Ἔμος. Ἐφοβεῖτο σημαντικὴν ζημίαν τοῦ ταμείου καὶ ἤθελε πρῶτον ν' ἀκούσῃ τὴν γνώμην τῶν ἐνοικιαστῶν.

Ἐν τούτοις ὁ Λορεδανὸς ἐπενόησεν ἄλλο μέτρον, τὸ καλλίτερον. τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ δοθῇ.

Ὅτε προέκειτο νὰ πλειστηριασθῇ ἡ ἐνοικίασις Γαστούνης καὶ Καρυταίνης, ἠρνήθησαν οἱ ἐργολάβοι ν' ἀναδεχθοῦν ἐκ νέου τὴν ἐπιχείρησιν. Διεκήρυττον ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθοῦν, καθότι ὅλοι οἱ κάτοικοι κυρίως τῆς Καρυταίνης ἐφωδιάζοντο ἀλλαχόθεν. Πρὸς τούτοις οὐδεὶς ἄλλος ἐνεφανίζετο προθύμως.

Τότε προσεκάλεσεν ὁ Λορεδανὸς τοὺς προϊσταμένους τῆς διοικήσεως· ἐξέθεσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀπορίαν καὶ τῳόντι κατέπεισεν αὐτοὺς, συναινέσει τῶν προὐχόντων τῶν χωρίων, νὰ λάβουν κατὰ συνέχειαν δύο ἔτη, πρὸς 1200 Στάρα τὸ ἔτος, ἅλας τῶν ἐνοικιαστῶν τοῦ δημοσίου, τοῦτο δὲ τὸ ποσὸν ἔμελλε νὰ διανεμηθῇ εἰς τὰ χωρία κατὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν καὶ νὰ πληρωθῇ (1). Διὰ τὴν προκειμένην περίστασιν ἦτον ἀναμφιβόλως προσφορώτατον τὸ μέτρον. Οὐ μόνον ἐπέτυχεν ἡ ἐνοικίασις, ὅπως ηὔχετο, ἀλλὰ ἐχρησίμευεν ὡς παράδειγμα διὰ τὴν Ἀρκαδίαν καὶ ὁ Λορεδανὸς ἐλπίζει γενικὴν μίμησιν καθότι, ὡς λέγει « ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λαοῦ ἔχει πολλὴν ἰσχὺν τὸ παράδειγμα. »

Κατά τινα τρόπον ἔμελλε νὰ πληρωθῇ ὁ σκοπὸς τοῦ Γριμάνου, ὥστε ἑκάστη οἰκογένεια νὰ λάβῃ ὡρισμένον μέτρον ἅλατος παρὰ τοῦ δημοσίου. Ἤθελε πληρωθῇ ἐν τούτοις ἀλλέως, παρ' ὅπως ἐστοχάσθη. Οὐχὶ διὰ δυναστικῆς πράξεως, ἥτις ἔπρεπε νὰ ἐγείρῃ παράπονα καὶ ἀντίστασιν, ἀλλὰ δι' ἐλευθέρας συμφωνίας, ἀσφαλιζούσης ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἔκβασιν καὶ ἐνισχυούσης τὰ δεσμὰ τῆς πολιτείας.

Καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα τέλη ἔγιναν τροποποιήσεις· διὸ αἱ ἐνοικιάσεις ὡρίσθησαν εἰς ἕκαστον κλάδον κατὰ τὰς τέσσαρας ἐπαρχίας, καὶ ὁ Ἔμος ἐζήτησε πλήρη διαχείρισιν τοῦ μονοπωλίου τοῦ καπνοῦ (2)· ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἔχουν ἱκανὴν σημασίαν, ὥστε νὰ ἐνδιατρίψωμεν.

(1) Αἱ λέξεις τοῦ Λορεδανοῦ con compacto formato a bisogno di ogni villaggio.

(2) Ὁ Ἔμος ὑποβάλλει τὴν ἑξῆς διὰ τὴν διοίκησιν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς περίεργον πρότασιν· Che tutti i tabachi, che si raccolgessero nel regno, dovessero passare nelle mani dell' appaltatore pagando ai villici un tal prezzo obbligato, e questo pure venderlo alla minuta a valor limitato con quel vantaggio della compra che fosse creduto proprio. Τὸν περισσεύοντα καπνὸν θέλει μετὰ ταῦτα νὰ μεταφέρῃ εἰς Ἐνετίαν.

Περὶ τοῦ φόρου τῆς σταθμεύσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ θέλομεν εἰπεῖ μετὰ ταῦτα.

Ἂν προσπαθήσωμεν, νὰ εὕρωμεν πόσον συνεποσοῦντο αἱ πρόσοδοι συνάμα, θέλομεν ἀπαντήσει τοὺς πλέον διαφέροντας ὑπολογισμούς.

Ὁ καλὸς Γριμάνης, ὅστις πρῶτος κατὰ τὴν εἰρήνην ἐγνώρισε τὸ πλῆθος τῶν πόρων τῆς χώρας ταύτης, ἠρίθμει τὸ εἰσόδημα μέχρι 605,490 Ρεαλ. Διισχυρίζεται ὅτι πολλὰ ἀντικείμενα δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ νομίζει οτι θέλει φθάσει ἡ πρόσοδος τὸ ἑκατομμύριον, ἂν ἀκολουθήσουν τὰς προτάσεις του.

Γνωρίζομεν ἤδη πόσον ἠπατήθη εἰς τοὺς ὑπολογισμούς. Τὸ τρίτον τούτων τῶν προσόδων ἦτο μόνον ἐν τοῖς βιβλίοις καὶ δεν ἠδύνατο ποτὲ νὰ εἰσπραχθῇ. Ὁ Ἔμος εὗρεν εἰσόδημα 400 χ. Ρεαλ. Ἂν ἤθελε ν' ἀναβιβάσῃ αὐτὸ, ἐχρεώστει νὰ μετριάσῃ πρὸ πάντων τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ. Τέλος βεβαιόνει, ὅτι ἐκοπίασε πολὺ νὰ φθάσῃ τὰ 461, 545 Ρεάλ.

Κατὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ μάρτυρος τούτου δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς βεβαίους αὐτοὺς τοὺς ἀριθμοὺς, οἵτινες σχηματίζουν τὴν βάσιν διὰ τὸ ἑξῆς. Κατὰ τὰ τρία ἔτη τῆς διοικήσεως τοῦ Λορεδανοῦ τὸ εἰσόδημα ἦτο·

1708	500,194	
1709	493.311	
1710	500,501	Ρεάλ..

Τὸ περιπλέον ὑπὲρ τὰ ποσὰ τοῦ Ἔμου ἐξηγεῖται εὐκόλως, καθότι ἡ καλλιέργεια, τὸ δέκατον καὶ τὸ ἐνοίκιον τῶν διηνεκῶν ἐμφυτεύσεων καθημέραν ηὔξανον. Διὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μᾶς λείπουν ἀκριβέστεραι πληροφορίαι, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ν' ἀμφιβάλλωμεν, ὅτι τὸ εἰσόδημα ἔμελλε ν' αὐξήσῃ, καθόσον ὅλαι αἱ σχέσεις τῆς χώρας τακτικῶς ἐβελτιοῦντο.

Ἐκ τούτου τοῦ ποσοῦ ἐδαπανῶντο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν 250 χ. Ρεαλίων τακτικῶς καὶ 30 ἐκτάκτως, εἰς μισθὸν στρατοῦ, ἐπισκευὴν φρουρίων καὶ λοιπά.

Εἶναι ἀπάτη νὰ νομίζωμεν ὅτι τὸ περισσεῦον ἐστέλλετο εἰς Ἐνετίαν. Ἡ διοίκησις ὅλων τῶν ὑπερθαλασσίων χωρῶν τῆς δημοκρατίας ἦτον εἰς στενὴν σχέσιν μετὰ τοῦ ταμείου τοῦ στόλου καὶ ὁ στόλαρχος ἐξήσκει ἄμεσον ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς διοικήσεως. Μέχρι τοῦ Γριμάνου ἐλάμβανε συνεχῶς ἡ διοίκησις τῆς Πελοποννήσου ἐπιχορηγήσεις ἐξ αὐτοῦ τοῦ ταμείου, τώρα δὲ ἐπέστρεφε πάλιν εἰς αὐτὸ τὸ περίσσευμα (1).

Δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς ἀποκτωμένη εἰς τὴν Ἐνετίαν ὠφέλεια διὰ τῆς χρήσεως τῆς χώρας.

(2) Ὁ Λορεδανὸς ὁμιλεῖ περὶ τῶν οἰκονομιῶν αὐτοῦ καὶ προσθέτει· Col qual risparmio e coll' aumento sopradetto mi si facilito il modo di somministrar l' avanzo nel qual avevo trovato li presidii e la cavalleria, corrisponder all' armata più dell' assegnamento, e lasciar al successore più di reali 24m. Βλέπομεν ὅτι δὲν ἔστελλέ τι εἰς Ἐνετίαν.

Ὁ στόλος ὑπερασπίζετο τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐκαθάριζε τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν πειρατῶν.

Ἐμπόριον.

Βεβαίως ὑπῆρχον περιστάσεις, καθ' ἃς τὸ συμφέρον τῆς μητροπόλεως δὲν συνεφώνει ἐντελῶς πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἐπαρχίας.

Τὸ ἐμπόριον τῆς Πελοποννήσου ἦτο μέχρι τοῦδε πολὺ εὐτελές. Ἀνταλλαγὴ ὑπῆρχε μετὰ τῶν γειτονευουσῶν τουρκικῶν ἐπαρχιῶν μεταξὺ Μεσσηνίας καὶ Βαρβαρίας, Μονεμβασίας καὶ Ἀλεξανδρείας (Αἴγυπτ.), Ναυπλίας καὶ Ἀρχιπελάγους καὶ ὀλίγον μεταξὺ Ἀχαΐας καὶ τῶν Ἰονίων νήσων.

Εὐκόλως νομίζει τις ὅτι ὁ σύνδεσμος μετὰ τῆς Ἐνετίας, κυρίως σημαντικῆς εἰς τὸ ἐμπόριον, ἔμελλε νὰ ἐμψυχώσῃ τὸ τῆς Πελοποννήσου, ἥτις προσέφερε πολλὰ καὶ ἀξιόλογα προϊόντα, ἔριον, βαμβάκιον, μετάξην, δημητριακά, ἔλαιον, σταφίδα, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τελευταία μακρὰν τῆς πληθύος καὶ τελειότητος, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε μετὰ ταῦτα, παρίσταται μόνον μεταξὺ ἄλλων—δέρματα (κορδοβάμε), κηρὸν καὶ λ. Τί δὲν περιεμένετο ἐκ τοιαύτης ἀφθόνου παραγωγῆς καὶ τῆς εὐτυχοῦς θέσεως τῆς χώρας ὑπὸ προσεκτικὴν καὶ ἐπιτηδείαν διοίκησιν ;

Ἐδῶ ἐντούτοις συνεκρούετο τὸ συμφέρον καὶ ἡ βελτίωσις τῆς χώρας πρὸς τὰς ἕξεις καὶ τὰς προλήψεις τῶν Ἐνετῶν.

Ἡ Ἐνετία μετεχειρίζετο τὰς κατακτήσεις κατὰ τὰ ἀξιώματα τῆς παλαιᾶς περὶ ἀποικιῶν πολιτικῆς, δηλ. ὅσον ἐδύνατο ἐζήτει νὰ συγκεντρώσῃ τὸ ἐμπόριον εἰς τὴν μητρόπολιν, ὥστε δι' αὐτῆς νὰ ἐνεργῆται μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου.

Εἶναι φανερόν, ὅτι ἂν τοῦτο τὸ σύστημα εἰσηγάγετο ἀμέσως ἐν Πελοποννήσῳ, ἀπ' ἀρχῆς τὸ ἐμπόριον ἐξουδενοῦτο.

Τοῦτο ἔγινε γνωστόν, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἀπέβη ὁ περιορισμὸς τοσοῦτον ἀνεκτέλεστος, ὥστε ἐδόθη ἄδεια.

Ἡ φύσις τῆς ἀδείας δὲν ἄφινε νὰ στερεωθῇ τὸ ἐμπόριον, διότι ἕκαστος ἐφοβεῖτο τὴν ἀνάκλησιν. Ἐβοήθησεν ἐν τούτοις καὶ ὅλοι οἱ ἁρμοσταὶ ἐζήτησαν ἐπιμόνως τὴν διατήρησιν αὐτῆς. « Ἡ κυρία πηγὴ τῆς » εὐπορίας, λέγει ὁ Γριμάνης, εἶναι τὸ ἐμπόριον καὶ » μόνη ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀσφάλεια προβιβάζουν αὐτό· » ἡ τελευταία ἤρτηται ἐκ τῆς κατὰ θάλασσαν ἀ- » κωλυσίας, ἡ δὲ πρώτη ἐκ τῆς πανταχόθεν ἀνεμ- » ποδίστου κυκλοφορίας τῆς μεταλλαγῆς. Τὰ τέλη » τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς προσφέρουν πολὺ » ἀνώτερον ὄφελος τῆς δεσμεύσεως τῆς συγκοινω- » νίας διὰ τῆς μητροπόλεως. »

Ἡ προσοχὴ διευθύνετο εἰς εὐκόλυνσιν τῆς συγκοινωνίας τῆς θαλάσσης, εἰς περιορισμὸν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐμψύχωσιν τῆς βιομηχανίας. Ὅλα ὅμως ἦσαν πρῶται ἀπόπειραι.

Ἐπὶ Γριμάνου ἐζήτησεν ὁ Ῥοβέλλης, ἀρχαῖος συνταγματάρχης, νὰ διοργανίσῃ ταχυδρομεῖα ἐσωτερικά, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν νήσων νὰ συνδέωνται μετὰ τῆς μητροπόλεως, ᾠκοδόμησεν ἐν Ναυπλίῳ, Κορίνθῳ καὶ ἀλλαχοῦ καταστήματα καὶ ὁπωσοῦν ἔβαλλεν εἰς ἔργον τὴν ἐπιχείρησιν· κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἀπέθανε πρὸ τῆς ἐνάρξεως. Ἡ βουλὴ καὶ οἱ Ἁρμοσταὶ ἐφρόντισαν καὶ περὶ τούτου (1).

Ὁ κύριος σκοπὸς ἦτο νὰ προάξουν τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, τὴν ὁποίαν εὗρον ἐδῶ μᾶλλον, παρὰ εἰς ἄλλα τουρκικὰ μέρη παρημελημένην.

Καταρχὰς εἰσήχθησαν κλήματα ἐκ Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, μετὰ ταῦτα δὲ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τῆς Ἠπείρου. Ἀνάξιον ἐφαίνετο εἰς τοὺς Ἐνετούς, ἔχοντας πρόσφορον διὰ τὴν ἀμπελοφυτείαν γῆν, ν' ἀγοράζουν ἔξωθεν τὸν οἶνον (2). Κατὰ πρῶτον ἐφρόντισαν νὰ γίνουν νέαι φυτεῖαι καὶ ἤδη ὁ Ἔμος εὗρεν αὐτὰς τόσον προκεχωρημένας, ὥστε ἐν ὀλίγῳ ἔμελλον νὰ δώσουν πέραν τῆς ἀνάγκης (3). Παρῆλθεν ἐν τούτοις καιρὸς ἕως ὅτου τοὐλάχιστον οἱ ξένοι, οἱ ἐλθόντες μετὰ τοῦ στόλου εἰς Ναύπλιον καὶ τῶν στρατευμάτων, νὰ συνηθίσουν τὸν ἐγχώριον οἶνον. Διὰ νὰ ἐμψυχώσουν τὴν καλλιέργειαν καὶ χρῆσιν τοῦ ἐντοπίου, ἐπέβαλλον βαρὺ τέλος εἰσαγωγῆς ἐπὶ ξένων οἴνων. Εἶναι ὀφθαλμοφανὲς ὅτι ἐντεῦθεν ἐγεννήθη ἡ μεγάλη παραγωγὴ τῆς σταφίδος, ἥτις ἐχρημάτισε μετὰ ταῦτα τόσον ἐπωφελής (4).

(1) Informazione lasciata de Grimani al successore Mosto. L'ecmo. Senato, conosciuto il molto servizio che era per ritrarsene, commandò fossero estese le diligenze tutte per rinvenire persona capace di dar incaminamento all' effetto. Τὸ ταχυδρομεῖον ἐξηκολούθησε τοὐλάχιστον ἐν Κορίνθῳ.

(2) Πρὸ πάντων ὁ Γραδένιγος ἐπιμένει. Per mio riverentissimo parere crederei punto salutare da rifflettersi per la disposizione degli ordini, acciò fossero moltiplicate le viti, mentre per tal mancanza concorrendovi della Francia, regno di Napoli, Sicilia et Arcipelago molti bastimenti con vini, li vendono a prezzi rigorosi ed asportano dall' armate e dalle piazze in paesi stranieri somme rilevanti. Τὸ πεδίον τοῦ Νησίου συσταίνει ὁ Γραδένιγος διὰ ῥίζιον.

(3) Emo. Dopo l'acquisto si è dilatata la coltura delle viti a segno che fra pocchi anni ne fornirà oltre il bisogno.

(4) Ο Beaujour tableau du commerce de la Grèce I. p. 205. δίδει διεξοδικὴν περιγραφὴν τῆς καλλιεργείας τοῦ κλήματος καὶ τῆς σταφυλῆς. Διϊσχυρίζεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1580 μετήχθη ἐκ Νάξου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Δὲν δύναμαι ν' ἀντιτείνω, διότι δὲν φανερόνει πόθεν ἐξάγει τὰς ἐρεύνας. Τοῦτο εἶναι βέβαιον ἐν τούτοις, ὅτι ὅτε εἰσῆλθον οἱ Ἐνετοί, ἡ ἀμπελοφυτεία ἦτον εἰς λυπηρὰν κατάστασιν καὶ ἡ σταφὶς ἀναφέρεται πολὺ ἐν παρόδῳ. Ὀλίγον ἐξοδεύεται τὸ προϊὸν τοῦτο εἰς τὴν μεσημβρίαν καὶ μεταφέρεται εἰς τὴν Ἄρκτον, εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γερμανίαν. Ἡ ζήτησις ἔγινε σημαντικὴ κατὰ τὸν 18 αἰῶνα· καὶ τότε ὠφελήθη ὁ Τοῦρκος ἐκ τῆς ἀμπελοφυτείας, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν ὁ Ἐνετός.

Καὶ τεχνουργίαν ἐσκέφθησαν νὰ εἰσάξουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ πρώτη σκέψις ἦτο πάντοτε νὰ ἐφοδιάσουν τοὺς κατοίκους εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδίων ἀναγκῶν, ἀλλὰ ἐνωρὶς συνέλαβον καὶ ὑψηλότερα σχέδια. Ὁ Γριμάνης ἔτρεφε τὴν ἐλπίδα δι' ἀνεγέρσεως καταστημάτων ἐν Πελοποννήσῳ νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὴν παρακμὴν, καθ' ἣν εὑρίσκετο ἡ μεταλλαγὴ μετὰ τῆς Ἀνατολῆς ὡς πρὸς τὰ προϊόντα τῆς Ἐνετίας. Ἐσκέφθη ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει προετιμῶντο τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα τῆς Χίου, ἐνῷ ἡ μέταξα ἦτο τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐντεῦθεν μετεκομίζετο· ἐκ τούτου συνεπέρανεν ὅτι ἠδύναντο νὰ οἰκειοποιηθοῦν τὴν παραγωγὴν κατορθόνοντες ἐν Πελοποννήσῳ ὑφάσματα ἀπαράλλακτα πρὸς ἐκεῖνα τῆς Χίου καὶ τότε ἠδύναντο νὰ τὰ πωλήσουν ἀναντιῤῥήτως εἰς μικροτέραν τιμήν. Οὐ μόνον ἔκαμε περὶ τούτου πρότασιν εἰς τὴν Βουλὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς προὔχοντά τινα τῆς Πελοποννήσου, ὅστις μετέβη δι' ὀλίγους μῆνας εἰς τὴν Χίον, ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ φέρῃ τέσσαρας τεχνίτας εἰς Μεθώνην, ὑπεσχέθη δὲ νὰ προικοδοτήσῃ αὐτοὺς ἀκίνητα κτήματα (1). —Ὁ Γριμάνης ἀνεχώρησε, πρὶν ἐνεργηθῇ τὸ σχέδιον.—Ὀλίγον μετὰ ταῦτα εὑρίσκομεν ἐντούτοις νέους κατοίκους ἐκ τῆς Χίου ἐν Μεθώνῃ, συστήσαντας μεταξουργεῖα.

Ἦτο μόλα ταῦτα ἀκόμη μακρὰν τοῦ νὰ λάβουν πλήρη πρόοδον αὗται αἱ δοκιμαί. Τὰ τεχνουργεῖα τῆς Ἐνετίας ἐνωρὶς ἔδειξαν ζηλοτυπίαν κατ' ἐκείνων τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐδόθη διαταγὴ νὰ φέρεται ἐκ τῶν ἐγχωρίων προϊόντων τοὐλάχιστον τὸ ἔλαιον εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ ἐκεῖ νὰ πωλῆται· εἰσήχθησαν δὲ καὶ ἄλλοι περιορισμοὶ τοῦ ἐμπορίου.

Ἐξ αἰτίας τούτου οἱ ἄγγλοι καὶ γάλλοι ἔμποροι, οἵτινες ἔμελλον νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Πελοπόννησον, εὑρίσκοντες ὅ,τι ἤθελον ἐπίσης καὶ ἐν ταῖς τουρκικαῖς ἐπαρχίαις, ὅπου ἦσαν ὀλιγώτεραι στενοχωρίαι, ἐστράφησαν ἐκεῖ καὶ οἱ κάτοικοι ἐστερήθησαν τῆς ἐξοδεύσεως, τὴν ὁποίαν ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς Ἐνετίας δὲν ἠδύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ.

Ἡ δυσαρέσκεια ηὔξανε καὶ διότι ἐν Ἐνετίᾳ ἐδέχοντο τὸ χρυσοῦν νόμισμα (τζεκίνιον) εἰς ὀλιγωτέραν τιμὴν παρὰ ἐν Ἀνατολῇ.

Λίαν ζωηρῶς ὑπέβαλον περὶ τούτου παρατηρήσεις οἱ Ἁρμοσταὶ, πλὴν οὔτε τὸ σύστημα ἠδυνήθη ἐντελῶς νὰ ἐνεργηθῇ, οὔτε τ' ἀτοπήματα, ὅσα ἐντεῦθεν προέκυπτον, ἐθεραπεύθησαν.

Ἐν τοιαύτῃ μετεώρῳ θέσει ἦτο τὸ ἐμπόριον καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐνετικῆς διοικήσεως.

Κοινότητες.

Οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἠδύναντο ν' ἀποφύγουν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἰδίων θεσμῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς ἀπαντῶμεν τῷόντι.

Ἐδυσχεραίνετο ἐντεῦθεν τὸ πρόβλημα, καθότι δὲν προέκειτο πλέον μόνον νὰ μεταχειρισθοῦν ἐπιτηδείως τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ ταὐτοχρόνως, ἂν κατωρθοῦτο ὁ τοιοῦτος σκοπὸς διὰ θεσμῶν τῆς Ἐνετίας, ἐνῷ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν ἠγνοεῖτο ἐπὶ τῶν κατοίκων καὶ τῆς χώρας.

Τὴν ἀρίστην ἔχων πρόθεσιν ὁ Μωροζίνης ἀμέσως μετὰ τὴν κατάκτησιν ἐσχημάτισε διοργανισμοὺς πόλεων, ὅπως ἦτο σύνηθες ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις τῆς Ἐνετίας, καὶ ἐν πάσῃ κυριευομένῃ πόλει συνεκρότησε συνέδριον πρὸς ἐκλογὴν ἀρχῶν, καὶ διορισμὸν ὑπαλλήλων, ἀπολαμβάνον σημαντικὰ προνόμια (1).

Ἠδύνατο ν' ἀμφισβητηθῇ, ἂν ἦτο κατάλληλον τὸ μέτρον τοῦτο, καθότι διαφέρει νὰ προστατευθοῦν κεκτημένα δικαιώματα καὶ νὰ δημιουργηθοῦν προνόμια.

Ἐπὶ τῶν προνομιούχων παρατηροῦμεν εὐθὺς τὴν κλίσιν πρὸς καταδυνάστευσιν συμπολιτῶν, καὶ κώλυσιν τῆς ἀναπτύξεως. Οὕτω ἐχρημάτισαν ἐπιτήδειοι νὰ οἰκειοποιηθοῦν ὠφελείας κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἐδάφους, διὰ τῶν ὁποίων μετὰ ταῦτα πολὺ αὐστηρῶς μετεχειρίσθησαν τοὺς κατὰ παράκλησιν κατόχους τῆς γῆς, ὥστε οἱ Ἁρμοσταὶ εἶχον ἐπ' αὐτῶν ἀτενὲς βλέμμα.

Ἐπίσης ἐγεννήθη παράδοξος ἅμιλλα μεταξὺ τῶν χωρίων. Ἕκαστος ἐζήτει νὰ εἶναι δημοκρατία ὁλόκληρος καὶ πᾶς πύργος, πᾶσα κώμη ἐζήτει ἐξαιρετικὰ δικαιώματα. Πολλὰ προσέφερον χρήματα, ὥστε νὰ ἔχουν ἐντὸς τῶν τειχῶν εὐγενῆ Ἐνετὸν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα δὲν εἶχον νὰ πληρώσουν (2).

Μόλις ἔπαυσαν αὐτὰς τὰς ἀταξίας οἱ Ἐνετοὶ, ἀποφασίζοντες νὰ μὴ χορηγῶνται εἰς κώμην δικαιώματα πόλεως, καὶ ἀμέσως ἐγεννήθη νέα ἀταξία ἐκ τῆς πρώτης.

Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων ἐνεγράφοντο εἰς τὰς πόλεις, οἰκειοποιούμενοι τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν, μολονότι ἐκτὸς εἶχον κατοικίαν. Ἤθελεν εἶναι τοῦτο παράλογον, ἂν τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου δὲν ἀπηλ-

(1) Conosciuto il gran bene che potria ritrarsene, non mancai di promoverlo, ma con circonspetta avvertenza, avendo con uno di quei primati ch'ebbe permissione di trasferirsi per qualche mesi a Scio, concertato che quatro di quei mastri in tal arte sfilassero ad uno ad uno senz' osservazione per trasportar il domicilio in Modon con certezza d'essere in conveniente maniera proveduti di beni.

(1) Ὁ Γριμάνης προέτεινε περιορισμοὺς ὅλων τούτων τῶν προνομίων καὶ ἔπεμψεν ἔγγραφον περὶ τούτου εἰς Ἐνετίαν, τὸ ὁποῖον δὲν εἶδον.

(2) Emo. Poche furono le communità nel principio instituite dal sermo. Morosini; ma entrando facilmente negli uomini e piu che in tutti nei Greci la tentazione di sollevarsi sopra gli altri, ogni castello quasi, ogni terra trovò mezzi per erigersi in republica, tutto consecrando alla propria ambizione i pochi e rozzi abitanti.

λαττε προσωπικῶν βαρῶν, ὀχληρῶν εἰς τὸν χωρικὸν, οἷον τῆς σταθμεύσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ὁ Γριμάνης προσδιώρισεν ἀνὰ δεκαοκτὼ οἰκογενείας νὰ χορηγοῦν τροφὴν ἑνὸς στρατιώτου.

Διὰ ν' ἀποφύγουν κυρίως αὐτὴν τὴν ἀγγάρευσιν, ἠγωνίζοντο τοσοῦτον ν' ἀποκτήσουν τὰ προνόμια τῆς πόλεως, καὶ ὅσον ηὔξανεν ὁ ἀριθμὸς τῶν προνομιούχων, τόσον ἐπαχθεστέρα ἐγίνετο ἡ ἀγγάρευσις κατὰ φυσικὸν λόγον.

Μόνοι ἔμενον οἱ ἐνδεέστατοι καὶ κατεσυντρίβοντο ἐξ ὁλοκλήρου (1).

Δικαίως εἰς ἄνδρα, ὁποῖος ἦτον ὁ Ἔμος, ἐφαίνετο ἀνυπόφορος ἡ κατάχρησις. Διέταξεν ἀπολύτως νὰ φέρουν ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν τὴν ἀγγάρευσιν καθόσον εἶχον κατοικίαν ἐκτὸς τῶν πόλεων· καὶ ἡ Βουλὴ εἶχε συλλάβει τὴν ἀπόφασιν νὰ καθυποβάλλῃ συγχρόνως καὶ τοὺς κατοίκους τούτων.

Αἱ πόλεις ἐπέμενον εἰς τὰ οἰκεῖα προνόμια, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο πλέον ν' ἀφαιρεθοῦν, ἀφοῦ ἐδόθησαν, καὶ ἔκαμναν τὴν παρατήρησιν, ὅτι δὲν εὑρίσκοντο εἰς τὴν θέσιν τῶν προσελθόντων ἔξω κατοίκων, οἵτινες ἐνεγράφησαν μετὰ τὴν διάταξιν τῆς ἀγγαρεύσεως καὶ ἑπομένως δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Ὁ Λορεδανὸς ἐνόμιζε τολμηρὸν νὰ καταργηθῇ προνόμιον καὶ ἐκ δευτέρου ἔπεμψεν εἰς Ἐνετίαν τὰς παρατηρήσεις τῶν πόλεων.

Ἐξ ἐναντίας ἔπαυσε παρευθὺς τὴν ἐγγραφὴν καὶ ἐζήτει νὰ καταστήσῃ εἰς τοὺς χωρικοὺς τὸ βάρος ἐλαφρότερον, μάλιστα τοὺς ἀπήλλαξε τῆς ὑποχρεώσεως νὰ χορηγοῦν ἄχυρα καὶ ξύλα καύσιμα. Τώρα τοὐλάχιστον ἦσαν περιωρισμένα τὰ προνόμια, προσδιωρισμένον τὸ ποσὸν τῶν πόλεων, καὶ μόνοι οἱ πραγματικῶς πολῖται μέτοχοι δικαιωμάτων ἀστικῶν καὶ, ἂν ἐν γένει ὁ διοργανισμὸς τῶν κοινοτήτων προσέφερε πολιτικὸν ὄφελος, ἠδύνατο τώρα νὰ χορηγήσῃ αὐτὸ ἄνευ γενικῆς βλάβης.

Διαχείρισις τῆς δικαιοσύνης.

Περίεργον εἶναι πῶς δικαίως ἀνεπτύχθη ἀστικὴ ὑπεροψία μετὰ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν, ὅστις ἴσως ἐπέτρεπε προσωπικὴν ὑπεροχὴν, ἀλλὰ δὲν ἀνεγνώριζε βαθμοὺς καὶ πολιτικὰς διαφοράς. Τὴν αὐτὴν παρίστανον ἀντίθεσιν αἱ βιαιότητες τῆς τουρκικῆς διαχειρίσεως τῆς δικαιοσύνης, ἀγνοούσης πᾶσαν διαδικασίαν, καὶ ὁ νέος διοργανισμὸς, ὅστις διήγειρε παρευθὺς ἀπίστευτον πάθος διὰ δίκας καὶ δικαστικὰς διενέξεις.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ σύστημα τῆς Ἐνετίας πολὺ συνετέλει εἰς τοῦτο. Οἱ εὐγενεῖς, ἐπιτετραμμένοι τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης, ἐννοοῦσαν ὀλίγον. Ἡ Βουλὴ τῶν δέκα ἀπῄτει νὰ φέρουν μεθ' ἑαυτῶν γραμματεῖς ἔχοντας γνώσεις καὶ καλὴν διαγωγήν· ἀλλὰ ἐν γένει ἤρχοντο μόνοι καὶ ἐδέχοντο τὸν πρῶτον τυχόντα (1).

Οἱ δυστυχεῖς Ἕλληνες περιέπεσαν εἰς χεῖρας τούτων τῶν γραμματέων καὶ τῶν μικρῶν δικηγόρων, οἵτινες ὡσεπιτοπλεῖστον ἤρχοντο διὰ τῶν Ἰονίων νήσων, ἦσαν δὲ ἀμφότεροι λίαν παραπλήσιοι καὶ μὴ δυνάμενοι ἀλλοῦ νὰ προοδεύσουν, κατέφευγον ἐδῶ ἢ διὰ ἔγκλημά τι. Οἱ δικηγόροι ἀνεθέρμαινον παλαιὰς ἀπαιτήσεις, ἔφερον σοφίσματα καὶ συνέπλεκον τοὺς ἀμαθεῖς εἰς δίκας, τὰς ὁποίας ὁ γραμματεὺς παρέτεινε κατ' ἀρέσκειαν (2).

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἠκολούθουν εὐχαρίστως αὐτὴν τὴν ἀταξίαν. Φιλόνεικον ἔθνος, λέγει ὁ Ἔμος, ἐν τῇ ἐκδικήσει ἀνηλεὲς, καὶ ἀκάματον εἰς ἐρεσχέλους προφάσεις. Ὅλα περιεπλέκοντο εἰς πικρὰς καὶ ἀδιεξόδους ἐριδομαχίας.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο πολὺ φυσικόν. Οἱ πλουσιώτεροι, οἵτινες εἶχον νὰ ἐξοδεύσουν περισσότερα, συνήθως ἐκέρδαινον τὴν δίκην καὶ μὴ φοβούμενοί τι, ἄφινον εἰς τὰ πάθη καὶ εἰς τὴν ἐκδίκησιν τὸν χαλινὸν, ὥστε αἱ καταπιέσεις ηὔξανον σημαντικά.

Οἱ Ἐνετοὶ ἐζήτουν νὰ παύσουν αὐτὰ τὰ ἀτοπήματα, ἀλλὰ κατὰ τὸν τρόπον των ἦτο πολὺ δύσκολον. Ἀνάγκη ὑπῆρχε νόμων καὶ ἀνθρώπων καλῆς προαιρέσεως.

Εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας ὑπῆρχον θέσμια καὶ αἱ προγενέστεραι ἀποφάσεις ἐχρησίμευον ὡς κανὼν εἰς τὰς νέας. Εἰς τὴν Πελοπόννησον οὔτε θέσμια οὔτε ἐμπειρία ὑπῆρχον.

Κατέγιναν νὰ εἰσάξουν θέσμια καὶ νὰ ὑποβάλλουν τὴν ἐκλογὴν τῶν κατωτέρων ὑπαλλήλων εἴς τινας ὅρους ἐγγυωμένους τὴν εὐθύτητα, πρᾶγμα τόσον σπουδαῖον διὰ πᾶσαν κυβέρνησιν, ὅσον ἐκ τῆς διαγωγῆς τῶν ὑπαλλήλων ἤρτηται ἡ δυσαρέσκεια ἢ ἡ εὐχαρίστησις τῶν ὑπηκόων (3). Πρὶν ὅμως ἐκτελεσθῇ τοῦτο, τὸ πᾶν ἐκρέματο ἐκ τοῦ γενικοῦ Ἁρμο-

(1) Emo. L' aggravio, con la copia al sommo estesa dei aggregati alla cittadinanza, era cadoto sopra pochi e questi affatto impotenti, onde divenne anche intolerabile.

(1) Corner. Vedo ad ogni modo de' represantanti comparir alla carica o senza ministro o con ministro tolto dalle isole, che poi ponendosi a spaleggiare li adderenti e loro traffichi causa il danno e la mormorazione de' sudditi.

(2) Grimani. Fomentavano i forestieri indiscreti o gli isolani accorti i litigi e cavilli, e approffitandosi esorbitantemente dell' ignoranza de' popoli e protraendo ad arte l'espedizioni o inviluppandole in maniera che talvolta più rilevavano le spese che l'importar della causa.

(3) Corner. Fu parto della sovrana sapienza il decreto d' astringere i ministri a girar le cancellerie e dar le piezzarie solite, che rimase applaudito da ogni genere di persone, considerandosi questo per l'unico freno all' estorsioni che venivano praticate.

στοῦ. Ὁ Γριμάνης διηγεῖται πόσον ἐκοπίασε περιηγούμενος τὰς ἐπαρχίας, πόσον ἡμέραν καὶ νύκτα ἤκουεν ἐκθέσεις, ἀπεφάσιζε καὶ ἐτιμωροῦσε, καὶ πόσον ἤθελεν εἶναι εἰς τοὺς ὑπηκόους ἐπιθυμητὸν, ἄνευ τῆς διεξοδικότητος τῶν γραφέων καὶ δικηγόρων, καὶ ἰδίως διὰ τὰς μυστικὰς δαπάνας, αἵτινες δὲν ἔχουν ὄνομα, ἀλλὰ εἶναι αἱ βαρύτεραι, νὰ τελειόνουν τὰς ὑποθέσεις (1). Οὕτω ἠκολούθησαν καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους δὲν εὑρίσκομεν πλέον τωόντι τὰ παράπονα. Ἐντούτοις τὰ ἀτοπήματα διήρκεσαν βεβαίως εἰσέτι, καθότι εἶχον ἀνάγκην ἄλλης θεραπείας ἢ τῆς δοθείσης.

Γενικὴ ἀσφάλεια.

Ἐπεικῶς ἐρωτῶμεν ἐπὶ τοιούτων περιστάσεων, ἂν οἱ Ἑνετοὶ ἐπέτυχον νὰ κρατοῦν καθαροὺς τοὺς δρόμους καὶ νὰ προστατεύουν εἰσέτι τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν.

Ἡ φύσις τῶν πραγμάτων συνεπέφερεν ὥστε καταρχὰς ὑπῆρχε μεγάλη δυσκολία. Μετανάσται παντὸς εἴδους κατέλαβον ὁδοὺς, ἐλήστευον τοὺς διαβάτας καὶ ἥρπαζον ἰδιωτικὴν καὶ δημόσιον περιουσίαν. Ὁλόκληροι συμμορίαι, Ῥουμελιῶται, Πελοποννήσιοι, λειποτάκται τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ, συνῆλθον καὶ ἀντεστάθησαν εἰς τὴν δημόσιον δύναμιν. Ὅτε διωργάνισαν τοὺς ἀγροφύλακας (meidani), ἕνεκα τῆς γενικῆς ἐλλείψεως πάσης ἀσφαλείας, οἱ φύλακες μετείρχοντο αὐτοὶ οἱ ἴδιοι βιαιότητας (2).

Ὁ Γριμάνης εὗρε μόνον μέσον ἐναντίον τοσαύτης ἀταξίας τὴν μετὰ τῶν χωρίων συνεννόησιν.

Αὐτὰ ὑπεχρεώθησαν νὰ διατηροῦν τὸ ἴδιον ἔδαφος καθαρὸν κακούργων καὶ νὰ συμμερίζωνται καὶ ἀποζημιόνουν τὴν ἐξ αὐτῶν βλάβην. Εἰς τὸν Ἁρμοστὴν ἔδωκαν ἐγγύησιν καὶ μετεχειρίσθησαν τὰ διανεμηθέντα ὅπλα, διὰ νὰ ἑνωθοῦν ὑπὸ ἕνα ἀρχηγὸν κατὰ τῶν φαυλοβίων (malviventi). Ὅπου ἐπρόκειτο νὰ φυλάξουν δεινὰς θέσεις καὶ διὰ τὸ μὴ ἀσφαλὲς περιβοήτους, ἐλαμβάνετο τέλος παρὰ τῶν διαβατῶν (3).

Διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τοὺς λῃστὰς ἀνίχνευσεν ὁ Γριμάνης τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε μετεχειρίσθη ὁ Πάπας Σῖξτος κατὰ τῶν κακούργων. Τοὺς διῄρεσε μεταξύ των, συνεχώρησε τοὺς μετανοοῦντας, ἔθεσε τιμὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν σκληρογνωμόνων καὶ κατέπεισε διὰ καλῆς συνεννοήσεως μετὰ τῶν πλησίον τουρκικῶν ἀρχηγῶν νὰ ματαιώσῃ τὴν φυγὴν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Ἐπέτυχε πρὸς τούτοις νὰ παύσῃ τὰς μεγάλας λῃστείας, πραττομένας ἀναφανδόν.

Μεταγενεστέρως εὑρίσκομεν πολὺ εἰρηνικωτέραν καὶ ἀποχρώντως ἀσφαλῆ κατάστασιν. Ὁ Λορεδανὸς νομίζει ὅτι ἀρκεῖ νὰ δειχθῇ αὐστηρὸς εἰς τὰς παρεμπιπτούσας περιστάσεις καὶ δίδει παράδειγμα τῆς αὐστηρότητος ταύτης.

Οἱ χωρικοὶ Ἰσαρίου, Βόστας καὶ Γουσχωρίου, ἐγκαυχώμενοι εἰς τὴν δύσβατον θέσιν τῶν χωρίων ἐπὶ τῶν ὀρέων, κατελήστευον καὶ κατέσφαττον ἐν Μεσσηνίᾳ· οὐδὲν ὠφέλησεν, ὅτι ἐστερήθησαν τῶν κορυφαίων, ὅθεν ὁ Λορεδανὸς ἀπεφάσισε τὴν ἐκτόπισιν εἰς τὸ πεδίον τῆς Καρυταίνης δίδων τόσον ἔδαφος, ὅσον εἶχον ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ ἐτοποθέτησε πλησίον τάγμα λογχοφόρων πρὸς φύλαξιν.

Ἐν γένει ἔγινε τόση ἡσυχία, ὥστε πάλιν ἀποκατεστάθησαν οἱ ἀγροφύλακες (meidani) καὶ αὐτὴ ἡ προφύλαξις ἤργει ἐντελῶς.

Ὁ Σαγρέδος βεβαιόνει ὅτι διῴκησεν ἐν ἄκρᾳ ἡσυχίᾳ καὶ δὲν εὗρεν ἀφορμὴν νὰ ἐφαρμόσῃ ἐκτάκτους ποινάς.

Μανιάται.

Ἐδῶ εἶναι ἤδη τόπος νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ Μανιατῶν, οἵτινες πολλάκις ἐθεωρήθησαν ὡς λῃσταὶ καὶ ἐν γένει καθίστανον περὶ ἑαυτοὺς ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἐπικινδύνους.

Δὲν θέλω νὰ ἐρευνήσω τὴν προγενεστέραν ἱστορίαν καὶ τὴν λακωνικὴν καταγωγήν των διὰ τόσων μεταβολῶν τῆς παγκοσμίου τύχης· καὶ ὑπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς αὐτοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους πολὺν χρόνον κατὰ συνέχειαν ἐπλήρονεν χαράτζι, ἐστάθησαν ἱκανοὶ νὰ διατηρήσουν ἐσωτερικήν τινα ἀνεξαρτησίαν.

Κατὰ πρῶτον περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ιϛ΄. αἰῶνος εὑρίσκομεν αὐτοὺς ἀπολαμβάνοντας ἀληθῆ ἀνεξαρτησίαν.

Τότε ὅτε οἱ Μαυροβουνιῶται, οἱ Κλεμεντινοὶ καὶ τόσα ἄλλα ἐθνάρια σλαβικῆς καὶ ἀλβανικῆς καταγωγῆς ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ὀθωμανῶν Σαντζακβεΐδων καὶ Τιμαρλὶ, ἠκολούθησεν τὸ αὐτὸ παράδειγμα καὶ οἱ Μανιάται.

---

(1) Grimani. Io non ho mancato di trasferirmi in tutte le parti e terminar un cosi lungo giro anche nei rigori del verno senza riguardo ad incommodi o patimenti, etc.

(2) Grimani. Rare volte fu fermato un ladro che non fosse meidano.

(3) Ὁ Γριμάνης ἀναφέρει μίαν περίπτωσιν μετ᾽ ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως και διεξοδικότητος. Al passo di Macriplai in Messenia, ch' è continuatamente frequentato perchè apre la communicazione a tutte l' altre provincie, ed altretanto pericoloso perchè s' estende in bosco con angusti e difficili sentieri, come sotto Turchi erano i villaggi contigui tenuti di guardarlo e col tocco di tamburo avvertir le persone quando le strade eran insidiate, per il che godevano l' esenzioni oltre quanto gli era permesso riscuotere da ogni passagero;io con la voluntaria offerta de' villaggi circonvicini e col vincolo delle piezzarie ho loro ingiunto l'incarico di' custodir il passo medesimo in numero di sin ottanta e più ancora se il bisogno lo ricercasse, senza però averle accordata esenzione imaginabile, ma la sola mercede di due gazette per ogn' uno a cavallo e quattro per ogni uomo: con chè si è assicurato il transito e rimessa la libertà del comercio senza aggravio alcuno di Vra. Sà.

Ἔπαυσαν τουτέστι νὰ πληρώνουν τὸ χαράτζι, συνέδεσαν μυστικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ ἀπέκτησαν ὅπλα. Ὡς λέγει Ἐνετός τις πλοίαρχος, κατὰ τὸ ἔτος 1615 ἠρίθμουν περίπου 6000 ἄνδρας ἱκανοὺς νὰ φέρουν ὅπλα· αὐτὸς βεβαιόνει ὅτι 5000 ἐξ αὐτῶν εἶχον ξίφη καὶ πυροβόλα, χίλιοι δὲ τόξα (1).

Τότε ὡς καὶ μετὰ ταῦτα δὲν εἶχον γενικὸν ἀρχηγόν. ὑπῆρχον ὅμως τινὲς κορυφαῖοι ὑπερέχοντες καὶ ἡ Μάνη εἶχεν ἤδη σχέσεις μετὰ τῆς Εὐρώπης. Ἐνετοὶ καὶ Ἱσπανοὶ συνηγωνίζοντο νὰ τοὺς κερδήσουν καὶ ἀντενήργουν, ἀλλ' οὐδεὶς τούτων ἦτον εἰς κατάστασιν νὰ πράξῃ τι ὑπὲρ τῶν Μανιατῶν.

Ποσάκις οἱ Μανιάται ἐπολέμησαν περὶ ζωῆς κατὰ Ὀθωμανῶν! ποτὲ μεν νικηταί, ποτὲ δε νικώμενοι, πάντοτε ἦσαν ἐν ἐπαναστάσει. Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα εὑρίσκομεν αὐτοὺς ἀνηλεεῖς πειρατάς· οὐαὶ εἰς τὸ σκάφος, τὸ προσεγγίζον τὰ παράλια αὐτῶν· καὶ αὐτοὶ οἱ καλόγηροι, μονάζοντες ἐν τοῖς σπηλαίοις τῆς παραλίας ἢ τῶν ὑψηλῶν βουνῶν, ὡδήγουν εἰς ἁρπαγήν. Λαμβάνουν ἀπόφασιν ἐπὶ τέλους σπουδαίαν οἱ Ὀθωμανοὶ ἐναντίον αὐτῶν καὶ ἀνεγείρουν φρούρια πρὸ τῆς χώρας, ἐνῷ δὲ ἑτοιμάζονται νὰ μεταναστεύσουν μέρος τῶν Μανιατῶν, πάλιν ἐπέρχονται συνδυασμοί, οἵτινες χορηγοῦν κρείττονα εὐκαιρίαν· ἡ μακρὰ διάρκεια τοῦ κρητικοῦ πολέμου, ὅστις ἀπησχόλει ὅλους μακρὰν τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἑλλάδα Ὀθωμανούς, ἦτον εὐτυχία διὰ τοὺς Μανιάτας καί, ὡς εἴδαμεν, εἶχον μέρος εἰς τὰς πρώτας νίκας τῶν Ἐνετῶν ἐν Πελοποννήσῳ.

Τοῦτο ἔδιδεν εἰς τοὺς Μανιάτας ἐλευθερωτέραν καὶ ἀνεξαρτητοτέραν θέσιν ἀπέναντι τῶν Ἐνετῶν. Ἦσαν ἐλεύθεροι φόρων, ὅσους ἔφερεν ἡ λοιπὴ χώρα, καὶ αὐτῶν τῶν δεκάτων καὶ ἐν γένει ἐπλήρωναν μικρὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζαν Μακτοῦ, ὡς ἀναγνώρισιν τῆς κυριαρχίας. Τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἐνετῶν ἁρμοστῶν ἀνεγνώριζον καθόσον μόνον ἤρεσεν εἰς αὐτούς (2).

Ἡ διοίκησις τῶν Ἐνετῶν ὑπέφερεν ἐκ τούτου τινὰς δυσαρεσκείας. Πρῶτον διότι καὶ οἱ γείτονες ἀπῄτουν τὰ προνόμια καὶ ὁ Γριμάνης ἐκοπίασε πολὺ νὰ ἐκβιάσῃ τὴν πληρωμὴν τοῦ δεκάτου ἐκ τῶν πέριξ χωρίων Μαντίνας, Σέλινα, Ἰανίτζα, τὰ ὁποῖα τῷόντι εἶχον λάβει τὰ ὅπλα μετὰ τῶν Μανιατῶν, μάλιστα ὑπεχρεώθη, ν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς πάσης ἄλλης χορηγήσεως καὶ τὸ δέκατον μετηλλάχθη ἀμέσως εἰς ἔγγειον εἰσφορὰν πληρονομένην εἰς χρήματα, ἄλλέως δὲν συγκατένευον ποτὲ οἱ προὔχοντες.

Τὸ δεύτερον καὶ κύριον ὅμως ἦτον, ὅτι οἱ Ἐνετοὶ πολλάκις ἐν Μάνῃ δὲν εὕρισκον ὑπακοήν. Οἱ Μανιάται δὲν ἔπραττον μόνον λῃστείας ἐκτὸς τῆς ἰδίας περιφερείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλήλους κατὰ συνέχειαν ἐμάχοντο. Ἦσαν διῃρημένοι εἰς φατρίας, ὁλόκληρα γένη κατεστράφησαν καὶ ἐξωλοθρεύθησαν χωρία, καὶ οἱ Ἐνετοὶ δὲν εἶχον δύναμιν νὰ διαχειρισθοῦν τὸ δίκαιον καὶ τὴν δικαιοσύνην ἐντὸς αὐτῆς τῆς ἐλευθέρας φυλῆς. Οἱ προσκαλούμενοι δὲν ἐνεφανίζοντο, ἢ οἱ καταδικαζόμενοι εἰς ἐξορίαν οὐδέποτε ἔφευγον ἐκ τῆς χώρας καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν νόμων ἠρέθιζεν εἰς νέας βιαιοπραγίας.

Οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἀπεφάσιζον τὴν χρῆσιν τῆς βίας, καθότι οἱ Μανιάται εἶχον πολλὰς ἐκδουλεύσεις καὶ ἡ ἔκβασις ἐντὸς τῶν βουνῶν ἦτον ἀμφίβολος. Ἐνόμιζον ὅτι ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχουν ὅλα δι' ἐπιτηδειότητος καὶ συνετῆς μεγαλοψυχίας.

Μεταξὺ τῆς ἀγρίας συγκρούσεως τῶν φατριῶν ὁ Γριμάνης παρενέβη καὶ εἶναι ἀξιοπερίεργον νὰ μάθωμεν παρ' αὐτοῦ, τί ἔπραξεν. « Ἔλαβον θέσιν, λέγει, » ἥτις ἐξ ἑνὸς μέρους ἀνήγγελλε παράβλεψιν, ἐξ ἄλ» λου αὐστηρότητα καὶ ταυτοχρόνως περιεστοιχί» σθην μεθ' ὅλης τῆς λαμπρότητος τοῦ ἀξιώματος. » Ἄνευ ἀντιστάσεως ἦλθον πρὸς ἀπάντησιν ἐκ τῶν » μυστικωτέρων κρυψανῶν. Δὲν μ' ἐφάνη ἁρμόδιον » νὰ τιμωρήσω πολλούς, διότι πραγματικῶς ἦσαν » ὅλοι ἐπίσης ἔνοχοι· μὲ ἤρκει νὰ κατευνάσω τὰς δι» χονοίας, νὰ πείσω αὐτοὺς ν' ἀποδώσουν ἀμοιβαίως » ὅ,τι ἥρπαζον ἀπ' ἀλλήλων καὶ νὰ ἐπιστρέψουν τὴν » λαφυραγωγίαν, τὴν ὁποίαν ἔπραξαν ἐπὶ γαλλικοῦ » πλοίου πρὸ ὀλίγου. Διὰ μεγάλων ἐγγυήσεων ἐξη-

(1) Relazione di Antonio Civrano, capitano delle galere di guardia all' isola di Corfù 1615. 18 Marzo (Archivio Veneto) Βεβαιόνει ὅτι ἔλαβον τὰ ὅπλα — ricevute da pochi anni in qua parte dalle galere di ponente — parte comprate da chi gli ha comprate da Venezia. 1612 ἦλθε μὲ Ἱσπανικὴν ἐντολὴν ὁ Βαλδοβῖνος δὲ Μόντε καὶ ἔφερεν εἰς αὐτοὺς χρήματα· μετ' ὀλίγον ὁ ἱππότης Ἰάκωβος, ὅστις ἔμεινεν ὀλίγον χρόνον ἐν Οἰτύλῳ καὶ ὑπεσχέθη τὴν ἀνέγερσιν φρουρίου εἰς ἕνα τῶν λιμένων αὐτῶν, κατόπιν δὲ ἦλθεν ὁ Κιουβράνος, ὅστις ἔδωκε νὰ ἐννοήσουν ὅτι οἱ Ἱσπανοὶ ἔρχονται μετὰ κολακευτικῶν λόγων, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα θέλουν κυβερνήσει διὰ σκληρᾶς καὶ βαρέας πράξεως, τοὺς συνεβούλευσε δὲ ὡς ἐκφράζεται a vivere quieti per non irritare il gran Signore alla loro ruina. Ὅτι οἱ Μανιάται ἐβοήθησαν τοὺς Ἐνετοὺς κατὰ τὸ 1570 προσβαλλόντας τὸ Κάστρον τῆς Μάνης (ὡς λέγει ὁ Μάνσος. Sparta III. 41. 142) ὁ Παρούτης δὲν ἀναφέρει.

(2) Molino. Possedono in figura apparente il genio feroce e dedito all' armi, ma in essenza mi fu permesso discernerli versati nella rapacità e continuate rapine, coprendosi col manto della bravura per soggettar in mentita guisa i più vili al timore e ritraer dalla codardia il divisato vantaggio· dovendo però aver luoco quella verità, che è madre dell fatto, dirò che a misura delle premure li trovai sempre pronti e disposti verso la carica, che debolmente sostenevo ; onde per la pratica concessami da lunga esperienza suppono fermamente, che la fedeltà loro in qualità de' sudditi della Sta Vra si estenda, a quella misura che seco porta l' interesse che li circonda, nè muteranno opinione, quando vedano la situazione loro non mai capace per cambiar aspetti. — Grimani. Più d' ogn' altra provincia trovai in iscompiglio la Maina, ch' indomita sin sotto Turchi poteva dirsi emancipata dall' ubidienza di Vra Sta.

» σφαλίσθην περὶ τῆς περαιτέρω ὑπακοῆς αὐτῶν, καὶ » οὕτω ὁ τόπος, ὅστις ἦτο καταρχὰς ὁ ἀνησυχώτε» ρος, ἔγεινεν ἐν συντόμῳ ὁ ἡσυχώτερος ὅλων.»

Ὁ Λορεδανὸς εἶχεν ἄλλην δυσκολίαν μετ᾽αὐτῶν. Ἡ πληρωμὴ τῆς πρὸς ἀναγνώρισιν ποσότητος εἶχε διακοπῆ πολλάκις, ἐντούτοις πάντοτε εἶχε χώραν. Ἐπὶ τέλους τινὲς προεστῶτες ἀνεκάλυψαν, ὡς ἐνόμιζαν, ὅτι τὸ προνόμιον, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ Μωροζίνης, ἀπήλλαττεν αὐτοὺς πάσης χορηγήσεως, ἑπομένως καὶ αὐτῆς. Ὅλοι οἱ κορυφαῖοι τῶν κοινοτήτων κατεπείσθησαν εὐκόλως καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐξακολουθήσουν πλέον. Ὁ Λορεδανὸς ἐγνώρισεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἄλλο μέτρον, εἰμὴ τῆς πραότητος καὶ συμβιβαστικὸν (1). Βεβαιόνει, ὅτι μόνον διὰ φιλικῶν καὶ ἐπιτηδείων τρόπων καὶ κυρίως διὰ τῶν συμπαθειῶν τοῦ Νικολάου Μέλι, ἁρμοστοῦ τῆς ἐπαρχίας, κατώρθωσε τὸν σκοπόν. Εἶναι τῳόντι πολύ, ὅτι ἐπέτυχεν. Οἱ Μανιάται ἐπείσθησαν περὶ τῆς ἀδίκου απαιτήσεως αὐτῶν, καὶ ἐζήτησαν συγχώρησιν, ἐπλήρωσαν δὲ τὰ καθυστερούμενα, καὶ ὑπεχρεώθησαν διὰ τὸ ἑξῆς. Τὸ ἔγγραφον περὶ τούτου, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν προεστώτων, κατετέθη εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Λακωνίας.

(1) Per reprimer la contumacia loro non era accessibile la forza, protetti dalla situazione del paese horrido ed alpestre con recessi impenetrabili; per il che mai essi hanno patita intiera soggezione di sudditi in qualsisia cambiamento di dominio. Ho pero dovuto servirmi di destre e soavi maniere.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

—ooo—

Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps par M. Guizot. Paris 1861 tom. 4me. Ἤτοι ὑπομνήματα πρὸς χρῆσιν τῆς συγχρόνου ἱστορίας ὑπὸ τοῦ Κ. Γιζώτου. Παρίσιοι 1861 τόμ. Δ.

Τῶν πολυτιμοτάτων τούτων ἀποκαλύψεων ἐξεδόθη πρό τινος καὶ ὁ τέταρτος τόμος, περιλαμβάνων τὸν πολιτικὸν βίον τοῦ ἐξόχου αὐτοῦ συγγραφέως ἀπὸ τοῦ 1832 μέχρι τοῦ 1840 ἔτους. Καὶ ἐν αὐτῷ διακρίνονται, εἰς ὑπέρτερον ἴσως μάλιστα βαθμόν, ὁ χαρακτὴρ καὶ τὰ προτερήματα τοῦ λόγου ἃ ἀπαντῶνται εἰς πάντα τὰ φιλολογικὰ ἔργα τοῦ Κ. Γιζώτου, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς τρεῖς προηγουμένους τόμους τῶν ἀπομνημονευμάτων, φράσις σύντονος καὶ συνεσφιγμένη, ἀπεικονίζουσα βαθεῖαν φρένα καὶ ἐμβριθῆ, τέχνη, σαφήνεια καὶ χάρις περὶ τὴν ἔκθεσιν εἴς τινα μέρη μέχρι περιπαθείας χωροῦσα, καὶ λόγος πολλάκις ἀποφθεγματικὸς, ἰσχυρὰς πεποιθήσεις ἐμφαίνων, ἃς ἐνεπέδωσε μελέτη καὶ πεῖρα.

Ἀλλ᾽ ὅ,τι μᾶλλον τῆς φιλολογικῆς ἀξίας ἐνδιαφέρει τὸν σπουδαιολογοῦντα ἀναγνώστην, εἶναι ἡ εἰλικρίνεια ἥτις ἐμφαίνεται καθ᾽ ὅλην τὴν συγγραφὴν περί τε τὴν ἐξιστόρησιν τῶν πράξεων τοῦ πρωταγωνιστοῦ, καὶ περὶ τὴν κατάδειξιν τῶν κινησάντων αὐτὰς ἐλατηρίων. Εἰς τὴν εὐθύτητα τῶν ἰδίων προθέσεων ἐρειδόμενος ὁ ἀκέραιος πολιτικὸς ἀνήρ, ἀπαξιοῖ τὰ τεχνάσματα πρὸς ἀπόκρυψιν καὶ τῶν ἐσχάτων μυχῶν τῆς ἑαυτοῦ συνειδήσεως, οὐδ᾽ ἀναμάρτητον θέλει νὰ παραστήσῃ ἑαυτὸν, οὐδ᾽ ἥρωα στωϊκότητος καὶ ἀναλγησίας, ἀνώτερον πάντων τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν. « Γνωρίζω, λέγει που (α), τὰς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, οὐδὲ τῆς ἐμῆς ἐξαιρουμένης, ὥστε ν᾽ ἀρνηθῶ ὅτι αἰσθήματα φιλαυτίας δύνανται ν᾽ ἀναμίγνυνται εἰς τὰς θεωρίας ταύτας τὰς περὶ δημοσίου συμφέροντος. Ἡ ἰδιοτέλεια ἔχει τὴν ἐπιδεξιότητα νὰ παρεισδύῃ καὶ εἰς τὸν εἰλικρινέστερον πατριωτισμόν. Καὶ δι᾽ αὐτοὺς τοὺς τιμίους ἀνθρώπους ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι ἔργον ἁγίων, ἀλλ᾽ ἔχει ὑποχρεώσεις καὶ σκοτεινὰ μέρη, ἃ ἑκὼν ἄκων πρέπει νὰ δέχηταί τις καὶ νὰ ὑποφέρῃ. Ἐξάπτει πάθη, καὶ χορηγεῖ ἀφορμὰς συγκαταβάσεως πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, περὶ ὧν οὐδεὶς, νομίζω, ἂν ἀκριβῶς ἐξετάσῃ τὴν καρδίαν του μετὰ τὴν δοκιμασίαν, θέλει εἶσθαι πεπεισμένος ὅτι ἐντελῶς τοὺς διέφυγεν. Ὁ μὴ ἀποφασίζων νὰ φέρῃ ἀθορυβήτως τὸ βάρος τῶν περιπλοκῶν καὶ τῶν ἀτελειῶν τούτων, αἵτινες ἔγκεινται εἰς αὐτὸν τὸν εὐθύτερον πολιτικὸν βίον, προτιμότερον θέλει πράξει περιοριζόμενος εἰς βίον ἰδιώτην καὶ εἰς τὴν καθαρὰν θεωρίαν. »

Τοὺς λόγους τούτους ἀναφέρομεν, χωρὶς νὰ θέλωμεν ἐντελῶς καὶ νὰ τοὺς ἐπικυρώσωμεν· διότι φρονοῦμεν ὅτι ὁ πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος του εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον καταβαίνων, οὐ μόνον δὲν πρέπει ν᾽ ἀλείφηται ὡς εἰς παλαίστραν φιλοπρώτου ἰδιοτελείας, ἀλλὰ μάλιστα ν᾽ ἁγνίζῃ ἐπιμελῶς τὴν καρδίαν του, καὶ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ δημοσίου συμφέροντος νὰ καταθέτῃ ὡς ἀπαρχὴν πᾶν ἴδιον πάθος, πᾶσαν φιλαυτίαν, δυναμένην καὶ ἐπ᾽ ἐλάχιστον νὰ παραγάγῃ αὐτὸν ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ ἣν τὸ ἀληθὲς καθῆκον τῷ διαγράφει, ἕτοιμος νὰ ὑποστῇ τὰς μεγίστας τῶν θυσιῶν, νὰ πίῃ τὰ πικρότερα τῶν ποτηρίων, καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ὑπολήψεώς του τὰ ῥάκη ν᾽ ἀφήσῃ, ἂν εἶναι ἀνάγκη, εἰς τοὺς ὄνυχας τῆς ἀπάτης, τῆς ἀχαριστίας καὶ τῶν συκοφαντιῶν. Δὲν νομίζομεν ὅτι ὁ οὕτω σκεπτόμενος πολιτικὸς ἀνὴρ ἐν θεωρίαις μόνον πλανᾶται, οὐδ᾽ ὑπολαμβάνομεν τὸν χαρακτῆρα φέρ᾽ εἰπεῖν τοῦ Ἀριστείδου ἐν τῇ πολιτείᾳ ὡς ἐπίνοιαν μυθιστοριογράφου.

Ἀλλ᾽ ἡ γενναία αὕτη τοῦ Κ. Γιζώτου ἐξομολόγη-

(α) Σελ. 286.

καὶ αὐτοκαταδίκη, εἶναι μάλιστα ἡ ἀπόδειξις περὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο λεπτότητος τῆς συνειδήσεώς του, ἥτις καὶ πρὸς τὸ ἐλάχιστον τῆς φιλαυτίας σύμπτωμα ἐξανίσταται καὶ θέλει ν' ἀποθέσῃ εἰς βάρος αὐτοῦ, εἶναι ἡ φωνὴ τῆς αὐστηροτάτης εἰλικρινείας, ἥτις αὐξάνει τὴν ἀξίαν καὶ κυροῖ τὴν ἀμεροληψίαν τῶν λοιπῶν αὐτῆς μαρτυριῶν περί τε ἑαυτοῦ καὶ περὶ τῶν ἄλλων. Ἂν δὲ θέλωμεν νὰ μάθωμεν τὸ ἀληθὲς μέτρον μέχρις οὗ ὁ ἔξοχος ἀνὴρ ἐνέδωκεν ἐν τῷ πολιτικῷ του σταδίῳ εἰς ὅ,τι ὀνομάζει εἰς *ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας*, ἂς ἀκούσωμεν μᾶλλον πῶς ἀλλαχοῦ ἐκφράζεται περὶ τῆς *δημοτικότητος*, τῆς θεότητος ταύτης, εἰς ἣν πλεῖστοι τῶν πολιτευομένων προσφέρουσι πολλάκις ὁλοκαύτωμα τὰς ἰδίας αὐτῶν πεποιθήσεις, καὶ τινες ἱλάσκουσιν ἢ ἐξαγοράζουσι διὰ θυσίας τῶν πολυτιμοτέρων ἠθικῶν θησαυρῶν. « Τότε, ἔλεγεν ἀπαντῶν ἀπὸ τοῦ βήματος εἰς τὸν Ὀδιλὸν Βαῤῥῶ (α), τότε ἤμην δημοφιλής. Αἱ χειροκροτήσεις τοῦ πλήθους ἤρχοντο τότε αὐθόρμητοι πρὸς ἐμὲ, καὶ ἐγὼ μὲν, μεγάλως ἔχαιρον δι' αὐτὰς, ὡραίας καὶ γλυκυτάτας αἰσθανόμενος συγκινήσεις. Ἀλλὰ παρητήθην, ναὶ, παρητήθην αὐτῶν, διότι εἶδον ὅτι ἡ δημοτικότης ἐκείνη οὐδὲ τὰς ἰδέας ἀσπάζεται ὧν ὑπερμαχῶ σήμερον, οὐδὲ τὴν πολιτικὴν παραδέχεται ἣν ἀκολουθῶ. Ἀλλ' ἠξεύρω συγχρόνως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη δημοτικότης, συνισταμένη εἰς ἣν ἐμπνέομεν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰ ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ τοῦ τόπου συμφέροντα, πρὸς τὰ συμφέροντα ἐκεῖνα τὰ κανονικὰ καὶ συντηρητικὰ, ἃ θεωρῶ ὡς τὴν κρηπῖδα τῆς κοινωνίας. Ταύτην τὴν ἐμπιστοσύνην ἐθήρευσα, ἀντὶ τῆς ἄλλης ἐπαγωγοῦ ἐκείνης καὶ θελκτικῆς δημοτικότητος ἣν ἐπίσης ἐγνώρισα ».

Οἱ λόγοι οὗτοι εἰσὶν εὐγενεῖς καὶ μεγάλοι, καὶ πρέπει ἐγκόλπιον νὰ τοὺς ἔχῃ πᾶς πολιτικὸς ἀνὴρ ἀφορῶν εἰς τὴν ὑπόληψιν τῶν συγχρόνων καὶ εἰς τὴν τιμὴν τῶν μεταγενεστέρων. Πρὸς αὐτῶν τὴν στάθμην ἐκανόνιζε τὴν πολιτικήν του διαγωγὴν ὁ Κ. Γιζῶτος, ὅστις ἐπὶ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ὃ περιλαμβάνει ὁ τέταρτος οὗτος τόμος, ἅπαξ μόνον ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, πρωθυπουργοῦντος τοῦ Μολέτου, ἀπὸ τῆς 6 Σεπτ. 1836 μέχρι τῆς 15 Ἀπριλίου 1837, καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ τὸ 1840, ὑπὸ τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Στρατάρχου Σοὺλτ ἐστάλη πρέσβυς εἰς Λονδῖνον, καίτοι καθ' ὅλον τὸν μεταξὺ καιρὸν σπουδαίως πάντοτε ἐπενεργῶν ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων διὰ τῆς θαυμαζομένης εὐγλωττίας του καὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς του ἐν τῇ Βουλῇ. Διατί ἐπὶ τοσοῦτον ἐστερήθη ἡ Γαλλία τῆς ὑπηρεσίας ἑνὸς τῶν ἱκανωτέρων καὶ νουνεχεστέρων ἀνδρῶν της; Διὰ τὸν λόγον ὃν αὐτὸς εἶπε· διότι, προτιμῶν νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ ὠφελίμως μᾶλλον ἢ κεχαρισμένως πρὸς τοὺς πολλοὺς, ὅ,τι κατ' αὐτὸν ἔσωζε τὴν πατρίδα του, οὐχὶ ὅ,τι ἐκολάκευε τὰ ἰσχύοντα κόμματα καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν, ἀπηλλοτριοῦτο μὲν αὐτὰ καὶ τὰ διέθετε δυσμενῶς, ἐγκαταλιμπάνετο δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὡς στερούμενος τῆς τοιαύτης δημοτικότητος, εἰ καὶ πρὸς ὄφελος αὐτοῦ τὴν ἐθυσίαζε.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κασιμὶρ Περιέρου, ὁ Κ. Γιζῶτος, τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ σταθερὸς ὀπαδὸς, ἐγένετο αὐτὸς πρωταθλητὴς τοῦ συστήματος τῆς ἀντιστάσεως, καὶ τὴν ἀσπίδα αὐτοῦ προέτεινεν ἀτρομήτως καθ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων κομμάτων ἅτινα διημφισβήτουν τὸν θρόνον πρὸς ἄλληλα, ἀγωνιζόμενα νὰ παρασύρωσιν αὐτὸν εἰς τὸ ἀντίθετον ῥεῦμά των, δι' ὃ καὶ ἐφείλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν δυσμένειαν τῶν τε νομιμοφρόνων καὶ τῶν ἐπαναστατικῶν ἐνταυτῷ, οὐδὲ μετὰ τοῦ Βασιλέως συμφωνῶν, οὗ ἀπεδοκίμαζε τὰ δειλὰ καὶ ἀσταθῆ βήματα. Αἱ κυβερνήσεις πρέπει νὰ βλέπωσι καθαρῶς τὸ σημεῖον πρὸς ὃ θέλουσι νὰ βαδίσωσι, καὶ νὰ χωρῶσι πρὸς αὐτὸ οὐχὶ λοξοδρομοῦσαι καὶ μικρὰ καὶ ἀνάξια τεχναζόμεναι, ἀλλ' εὐσταθῶς, ἀξιοπρεπῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως. « Οὐδὲν ταπεινοῖ καὶ ἐκθέτει τοσοῦτον τὴν ἐξουσίαν, λέγει ὁ Κ. Γιζῶτος (α), ὡς τὸ νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὴν πορείαν της ὅταν δὲν παραιτῆται αὐτῆς, καὶ νὰ νομίζῃ ὅτι δύναται νὰ μὴ ἐμμένῃ εἰς τὰς ὑποσχέσεις της ἅμα κρίνῃ δύσκολον νὰ τὰς ἐκπληροῖ, καὶ δυνατὸν νὰ τὰς παραβαίνῃ. » Διότι ἀπέκρουε πᾶσαν ὑποχώρησιν, ἐκηρύττετο ὑπὸ τῶν δημοκρατῶν ἀπολυτόφρων· ἀλλ' ἐπίσης ἐδύνατο καὶ ὑπὸ τῶν ἀπολυτοφρόνων νὰ κηρυχθῇ δημοκράτης, διότι καὶ κατὰ τῶν ἐπεμβάσεων ἐκείνων οὐχ ἧττον γενναίως ἀνθίστατο. Ἤθελε τὴν ἐπικράτησιν καὶ παγίωσιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ὃ ὑπελάμβανεν ὡς περιέχον τὰς ὑπερτάτας ἐγγυήσεις εὐημερίας εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἐπολέμει πᾶσαν ἀπόπειραν ἀνατροπῆς, ὅθεν δήποτε καὶ ἂν προήρχετο.

Διὰ τοῦτο καὶ πανταχόθεν ὑπεβλέπετο, καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ τὸν ἀπέκρουον, ὡς μὴ ἐντελῶς συνταττόμενον μετ' αὐτῶν, καὶ ὁ Βασιλεὺς τὸν ἠμέλει, διότι ἀπεκρούετο ὑπὸ τῶν λοιπῶν, καὶ ὑπὸ πολλῶν παρεξηγεῖτο, διότι μονομερῶς ἐκρίνετο. Ὁ θέλων δικαίως νὰ κρίνῃ πολιτικὸν ἄνδρα, πρέπει νὰ θεωρῇ αὐτὸν οὐχὶ ἀπολύτως καὶ καθ' ἑαυτὸν, ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν χρόνων, τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν περιστάσεων ὧν ἡ ἀτμοσφαῖρα τὸν περιστοιχίζει, ὡς ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ἀξιοῖ τοῦτο περὶ ἑαυτοῦ διὰ τῶν ἑξῆς (α). « Οἱ θεαταὶ ἀγαπῶσι νὰ κρίνωσι τὰς πολιτικὰς πράξεις ὑπὸ τὰς ἰδίας αὐτῶν γενικάς τε καὶ σταθερὰς ἐπόψεις, οὐχὶ δὲ κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὸν εἰδικὸν

(α) Σελ. 277.

(α) Σελ. 268.

σκοπὸν πρὸς ὃν τείνει ὁ πράττων· ἐξ οὗ πολλαὶ ἀποῤῥέουσι πλάναι καὶ πολλαὶ ἀδικίαι. »

Τὴν αὐτὴν δὲ γραμμὴν τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ δίκαιον, καὶ τῆς ἀντιστάσεως πρὸς τὴν τυφλώττουσαν παραφορὰν τῶν παθῶν, ἣν ἐθεώρει σωτήριον ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του, ἐπρέσβευε καὶ ὡς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτῆς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν, καὶ ἐπεζήτει, πρὸς ἰδιαίτερον ὄφελος τῆς Γαλλίας, καὶ πρὸς κοινὸν τῆς Εὐρώπης, τὴν εἰρήνην ἐν τῇ ἰσοῤῥοπίᾳ. « Παρῆλθε, λέγει (α), ὁ καιρὸς τῶν μεγάλων ἀναστατώσεων διὰ στρατιωτικῶν πραξικοπημάτων, καὶ κατὰ μόνων τῶν νικητῶν τὴν βούλησιν. Ἤδη μόλις ἡ χεὶρ αὐτῶν ἀφίσταται, καὶ τὰ ἔργα των ἀποβαίνουσιν ἀκροσφαλέστατα ἐν τῷ ἅμα, ὑπὸ δύο δυνάμεων προσβαλλόμενα, ὧν ἡ μὲν εἶναι ὁ ἀγαθὸς, ἡ δὲ ὁ πονηρὸς δαίμων τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως· τὸ μὲν θέλον νὰ ἱδρύσῃ τὸ δίκαιον ἐν τῇ εἰρήνῃ, τὸ δὲ τὴν βίαν ἐπικαλούμενον πάντοτε, καὶ ἐπιδιῶκον ὅπως δήποτε, ὁτὲ μὲν διὰ τῆς ἀναρχίας, ὁτὲ δὲ διὰ τῆς τυραννίας, τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀποκαλουμένην βασιλείαν τῆς καθαρᾶς δημοκρατίας. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων πανσθενῶν πνευμάτων αἴρεται σήμερον ἡ πάλη, ἥτις σείει ἐν τῷ παρόντι τὴν Εὐρώπην, καὶ θέλει κανονίσει τὸ μέλλον αὐτῆς. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ καταστάσει τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας, ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ εὐρωπαϊκὸν δημόσιον δίκαιον εἶναι διὰ πᾶσαν τακτικὴν κυβέρνησιν ἀπαραίτητον καθῆκον καὶ ἀναγκαία πρόνοια· ἐφ' ἡμῶν ἡ φιλοδοξία, ἥτις, παραγνωρίσει τοῦ δικαίου τούτου, καὶ πρὸς μόνην εὐχαρίστησιν τῶν ἐπιθυμιῶν της ταράττει τὸν κόσμον, εἶναι φιλοδοξία ἄφρων καὶ κακοποιός. »

« Ὁμολογῶ, λέγει ἀλλαχοῦ (β), ὅτι διά τε τοὺς θεατὰς καὶ διὰ τοὺς ὑποκριτὰς ἡ πολιτικὴ αὕτη (τοῦ πρὸς τὸ δίκαιον σεβασμοῦ) ἔχει ὀλιγώτερα θέλγητρα τῆς τῶν συνήθων μεγάλων ἀνδρῶν, καὶ ὅτι ὁ ἀπαξιῶν τὰς ἀπερισκέπτους διαχύσεις καὶ τὰς δημοσιλεῖς ἀγυρτίας αὐξάνει, διὰ τὸ παρὸν τοὐλάχιστον, τὰς ἤδη τοσοῦτον μεγάλας δυσχερείας τῆς κυβερνήσεως τῶν ἐπικρατειῶν. Ἀλλ' ὅστις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ θέλει νὰ πράξῃ ἀσφαλὲς καὶ διαρκὲς τὸ καλὸν, πρέπει νὰ στηρίζηται μετ' ἐλπίδος ἐπὶ τοῦ δικαίου, ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐπὶ τοῦ χρόνου. Αὕτη ἡ πεποίθησις ἦν ἐξωτερικῶς τε καὶ ἐσωτερικῶς ἡ βάσις τῆς ἡμετέρας διαγωγῆς, καὶ δὲν λυποῦμαι διὰ τοῦτο οὐδὲ μετὰ τὰς ἀποτυχίας ἡμῶν. »

Ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν δὲ μάλιστα πολιτικὴν τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῆς Ὀρλεανικῆς βασιλείας περιέχει ὁ τέταρτος οὗτος τόμος μέρη σπουδαιότατα καὶ διδακτικώτατα διὰ τὸν Ἕλληνα ἀναγνώστην, τ' ἀφορῶντα τὸ ἀνατολικὸν ἰδίως ζήτημα, κινηθὲν κατὰ τὰ 1839, ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Αἰγύπτου. Ἡ μεγάλη σπουδαιότης τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἀνατολῆς ἐνυπῆρχε καὶ τότε ὡς καὶ πάντοτε εἰς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συγκεκαλυμμένην ἴσως, ἀλλὰ πάντοτε βεβαίαν πεποίθησιν τῆς Εὐρώπης, ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι ὥριμος εἰς πτῶσιν, ὅτι καὶ ἡ ἐλαχίστη πνοὴ τῶν συμβάντων δύναται νὰ μεταβληθῇ δι' αὐτὴν εἰς καταιγίδα, καὶ νὰ τὴν καταποντίσῃ.

« Δὲν ὑπάρχει ἤδη, λέγει ὁ Κ. Γιζῶτος (α), εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν ζήτημα τοπικὸν καὶ μερικόν. Οὐδεμία τοῦ οἰκοδομήματος γωνία δύναται νὰ κλονισθῇ, οὐδεὶς λίθος ν' ἀποσπασθῇ ἐξ αὐτοῦ, χωρὶς τὸ οἰκοδόμημα ὁλόκληρον νὰ φανῇ καὶ νὰ εἶναι ἀληθῶς ἑτοιμόῤῥοπον. Διάφοροι δύνανται νὰ ὑπάρχωσι γνῶμαι ὡς πρὸς τὴν ἐναπολειπομένην ἔτι δόσιν δυνάμεως καὶ ζωῆς εἰς τὸν μέγαν τοῦτον ἀσθενῆ· ἀλλ' οὐδεὶς σπουδαίως πιστεύει ὅτι θέλει ποτὲ ἀναῤῥώσει· ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον προσεχὴς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φυσικὸς, εἶναι συμβὰν μέλλον μεγάλην ἐπὶ τῶν πραγμάτων νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιῤῥοὴν, εἶναι προαίσθημα πᾶσαν τὴν Εὐρώπην ταράττον. ——— Οὐδόλως δὲ διστάζω νὰ εἴπω, ὅτι ὡς ἡ ἀθεράπευτος ἀῤῥωστία, οὕτω καὶ ὁ ἀναπόφευκτος θάνατος τῆς Τουρκίας οὐδεμίαν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν, καὶ θέλει ἐπέλθει θᾶττον ἢ βράδιον. Πᾶσα δ' ἔμφρων πολιτικὴ, εἴτε ἀρέσκεται εἴτε μὴ εἰς τὸ συμβὰν τοῦτο, πρέπει ἀπὸ τοῦδε νὰ μεριμνήσῃ σπουδαίως περὶ αὐτοῦ. »

Ἰδοὺ τί, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἑνὸς τῶν πρωτίστων λειτουργῶν αὐτῆς, ἐφρόνει τότε ἡ Εὐρώπη περὶ Τουρκίας. Ἂς τὸν ἀκούσωμεν δὲ καὶ περὶ τῶν διαθέσεων ἃς ἑκατέρα τῶν δυνάμεων ἔφερεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου τούτου ζητήματος, καθ' ὃν καιρὸν οἱ εἰλικρινέστεροι ἢ οἱ εὐπιστότεροι μεταξὺ ἡμῶν, εἰς τὰς διαφόρους δυνάμεις ἐκκεχυμένοι, περιεμένομεν, ἕκαστος κατὰ τὰς ἰδίας συμπαθείας ἢ πεποιθήσεις, παρὰ τῆς μὲν ἢ παρὰ τῆς δὲ, ὅτι τὰ λαμπρότερα ἡμῶν ἐθνικὰ ὄνειρα ἐκπληροῦσαι, καὶ προθύμως, ἱπποτικῶς καὶ ἀνιδιοτελῶς ἐκ τῆς χειρὸς ἡμᾶς ἄγουσαι, θέλουσι μᾶς ἐγκαταστήσει εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ ἐκπνέοντος ἀσθενοῦς, ἀφ' οὗ ἐθράχυνον τὴν δι' ἡμᾶς κλῆν, καὶ, ὡς ἐφρονοῦμεν, καὶ δι' αὐτὰς ὀχληρὰν ἀγωνίαν του.

« Δύω, λέγει (β), τῶν δυνάμεων, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία, ἐφαίνοντο ἀμεριμνοῦσαι περὶ τοῦ μέλλοντος, καὶ μόνον φροντίζουσαι πῶς νὰ προστατεύσωσι καὶ νὰ διατηρήσωσι τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος, ὡς εἶχεν. Ἐξ ἐναντίας δ' ἡ Ῥωσσία παρηκολούθει κατὰ βῆμα τὴν προϊοῦσαν αὐτοῦ παρακμὴν, καὶ παρεσκεύαζετο εἰς τὸ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς πτώσεως αὐτοῦ, χωρὶς,

(α) Σελ. 265.— (β) Σελ. 42

(β) Σελ. 118.

(α) Σελ. 324.

(β) Σελ. 326.

προλαμβάνουσα ἢ ἐπιφέρουσα αὐτὴν ἡ ἰδία, νὰ διερεθίζῃ τὴν ἐκ προνοίας ἀντίστασιν τῆς Εὐρώπης. Ἡ δὲ Πρωσία ὑπεβοήθει μετὰ περιεργείας σχεδὸν ἀδιαφόρου, ἢ μετὰ προθυμίας διαλειπούσης, τὸ ἔργον τῆς συντηρήσεως ἢ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς, ὅτε μὲν τῆς Ῥωσσίας, ὅτε δὲ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ἀγγλίας.»

Ἡ δὲ Γαλλία πῶς προσεφέρετο ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις, καὶ πῶς ἐσκέπτοντο οἱ ἐμβριθέστεροι αὐτῆς ἄνδρες, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἐκεῖνος εἰς ὃν ἐπὶ πολὺν χρόνον μεγάλη μερὶς ἀνθρώπων παρ' ἡμῖν ἀπέβλεπε μετὰ προσδοκιῶν; Πῶς ἐσκέπτετο καὶ πῶς ἐπολιτεύετο ὁ βαθὺς συντάκτης τῶν παρόντων ἀπομνημονευμάτων; Ὁ ἴδιος ἐξέφρασεν ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς Βουλῆς τὴν 2 Ἰουλ. 1839 τὸ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἴδιον αὐτοῦ φρόνημα, οὐδόλως ἔκτοτε ἀλλοιωθὲν, ὡς αὐτὸς προστίθησιν, ἀλλ' ἀποτελοῦν εἰσέτι καὶ μέχρι τοῦδε τὰς πεποιθήσεις αὐτοῦ, ὡς ἀπετέλει αὐτὰς καὶ ὅταν ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἐκαθέσθη εἰς τὸ πηδάλιον τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων, καὶ τῆς ἀνωτάτης κυβερνήσεως τῆς Γαλλίας.

« Δὲν ἔχομεν, λέγει (α), ἐπὶ πολὺ νὰ ζητήσωμεν τὴν πολιτικὴν ἥτις πρέπει εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι πρὸ πολλοῦ εὑρίσκομεν αὐτὴν ἑτοίμην. Εἶναι πολιτικὴ πατροπαράδοτος, πολιτικὴ προαιώνιος, εἶναι ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν πολιτική. Συνίσταται δὲ εἰς τὴν συντήρησιν τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσοῤῥοπίας διὰ τῆς διατηρήσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, κατὰ τὴν θέσιν τῶν χρόνων καὶ ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ δυνατοῦ· διότι οὗτοι εἰσὶν οἱ δύω νόμοι τῆς διοικήσεως τῶν ἐπικρατειῶν.»

«Νὰ συντηρῶμεν τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ὅπως συντηρῶμεν τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσοῤῥοπίαν, καὶ ὅταν ἡ δύναμις τῶν περιστάσεων φέρῃ ἀπόσπασιν μέρους τινὸς ἐξ αὐτοῦ, ἐπαρχίας τινὸς τοῦ καταῤῥέοντος σώματος, νὰ συμπράττωμεν εἰς τὴν μετάπλασιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἰς κράτος νέον καὶ ἀνεξάρτητον, ταττόμενον ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῶν ἐπικρατειῶν, καὶ μέλλον ποτὲ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς νέαν τῆς Εὐρώπης ἰσοῤῥοπίαν, εἰς ἰσοῤῥοπίαν ἀντικαταστήσουσαν τὴν παλαιὰν, ἧς τὰ στοιχεῖα θέλουσιν ἐκλήψει· ἰδοὺ ἡ ἁρμόζουσα τῇ Γαλλίᾳ πολιτικὴ, ἡ πολιτικὴ ἣν φυσικῶς παρεδέχθη, καὶ εἰς ἣν καλῶς, νομίζω, θέλει πράξει ἐμμένουσα (β).»

Δὲν λέγομεν ὅτι ἡ Γαλλία δὲν εἶχεν ἀνέκαθεν γενναίας καὶ ἀρίστας προθέσεις περὶ τῆς Ἑλλάδος· ἐξ ἐναντίας μάλιστα, συμφώνως πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν ἀρχὴν ἣν ἐκθέτει ὁ Κ. Γιζῶτος, κατὰ τὰ 1832 ἠθέλησε νὰ πλάσῃ τὸ νέον κράτος πολὺ εὐρύτερον ἢ ὅ,τι ἀνέδειξεν αὐτὸ μικρολόγως ζηλότυπος, ἢ ἀκαίρως δειλὴ ἡ τῶν ἄλλων δυνάμεων διπλωματία. « Ὅταν ἐπρόκειτο, λέγει ὁ Κ. Γιζῶτος (γ), νὰ κυρώσῃ ἡ Εὐρώπη τὸν πρῶτον διαμελισμὸν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, συνιστῶσα τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, εἴχομεν

(α) Αὐτ. (β) Σελ. 330. (γ) Σελ. 334.

ζητήσει διὰ τὴν νέαν ἐπικράτειαν εὐρυτέραν περιφέρειαν, ἠθέλομεν νὰ τῇ δώσωμεν τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Κρήτην, καὶ καλλήτερα ὅρια. Ἀλλ' εὕρομεν ἐνισταμένην τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, καὶ παρῃτήθημεν μέρους τοῦ σκοποῦ ἡμῶν, εὐλόγως θεωρήσαντες ὡς προὐργιαιτέραν τὴν σύστασιν τοῦ νέου κράτους ἢ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, καὶ τὴν γενικὴν ἡμῶν ἐπιτυχίαν ἢ τὴν μερικὴν ταύτην ἧτταν.»

Ἀλλ' οἱ ἀγαθοὶ οὗτοι σκοποὶ τῆς Γαλλίας οὐδὲν ἦσαν πλέον ἢ ἐφαρμογὴ αὐτῆς μόνης τῆς πολιτικῆς ἣν ἐκθέτει ὁ Κ. Γιζῶτος, τῆς στηριζομένης εἰς διατήρησιν μὲν τῆς Τουρκίας, εἰς ἀναγνώρισιν δὲ καὶ ἐγκατάστασιν εἰς ἀνεξάρτητα κράτη τῶν μερῶν αὐτῆς, ὅσα αὐθορμήτως καὶ δι' ἰδίων δυνάμεων καὶ τελεσφόρων ἀγώνων κατώρθουν ν' ἀποσπασθῶσιν.

Ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν δὲ, ὅσα ὁ Κ. Γιζῶτος λέγει περὶ τῆς προσπαθείας αὐτῆς ὑπὲρ διατηρήσεως τῆς Τουρκίας, τούτων ἀπόδειξιν φέρει μεταξὺ ἄλλων συνδιάλεξιν αὐτοῦ τοῦ Λόρδου Παλμερστῶνος μετὰ τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας, Κ. Βουρκεναὶ, ἐν ᾗ τῷ ἔλεγεν· (α) « Ὁρμῶμαι ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς κοινῆς ἡμῶν πολιτικῆς εἶναι ἡ συντήρησις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὡς ἡ ἧττον κακὴ ἐγγύησις διὰ τὴν συντήρησιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσοῤῥοπίας.»

Ὡς δὲ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, πολυθρύλλητον εἶναι τὸ λόγιον τοῦ Αὐτοκράτορος Νικολάου πρὸς τὸν Λόρδον Σέϋμουρ, ὅτι οὐδέποτε θέλει ἀνεχθῇ τὴν σύστασιν μεγάλου χριστιανικοῦ κράτους ἀντικαθιστῶντος τὸ ὀθωμανικὸν εἰς τὰς πύλας τῆς Αὐτοκρατορίας του.

Διὰ τούτων οὔτε τὰς μεγάλας δυνάμεις νὰ διαβάλωμεν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, οὔτε τὴν πρὸς αὐτὰς ὀφειλομένην εὐγνωμοσύνην αὐτῆς νὰ ἐλαττώσωμεν ἔχομεν κατὰ νοῦν. Ἀλλὰ μάρτυρας αὐτοὺς τοὺς πολιτικοὺς αὐτῶν πρωτουργοὺς ἐπικαλούμενοι, καὶ τὰς ἀποδείξεις ἃς παρέχουσιν ἡμῖν αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ Κ. Γιζώτου καταθέτοντες, δὲν νομίζομεν ἄσκοπον οὐδὲ περιττὸν, ὁσάκις παρουσιάζεται ἡ περίστασις, νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν τὴν εἰς τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς πολιτευομένους διδακτικωτάτην ἀλήθειαν, ὅτι ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, αἰσθηματικὴ, ὅτι τὰ ἔθνη, αὐτὰ τὰ γενναιοφρονέστερα, αὐτὰ τὰ ἱπποτικώτερα, σπανίως πράττουσι τὰ τοῖς ἄλλοις συμφέροντα, πλὴν ἂν δὲν ἀντιβαίνωσιν εἰς τὰ ἴδια ἑαυτῶν, οἱ δὲ λαοὶ οἱ ἐφιέμενοι τὴν ἰδίαν σωτηρίαν ὅτι ζητοῦσι αὐτὴν κυρίως ἐν ἑαυτοῖς καὶ δι' ἑαυτῶν, παρὰ τῶν ἄλλων τόσα μόνον προσδοκοῦντες, ὅσα καὶ ἐκείνους ὠφελοῦσιν, ἢ κἂν ἐκείνους δὲν βλάπτουσιν.

Ἐν ᾧ ἡμεῖς (καὶ δὲν λέγω ὅσους ἰδιοτελεῖς ἐξ ἡμῶν, ὅσους ὑπὸ πρόσχημα δημοσίου συμφέροντος τὸ ἴδιον συμφέρον ἐπιδιώκοντας, ἀλλὰ τοὺς εἰλικρινεῖς καὶ καλῇ τῇ πίστει πατριωτικοὺς) ἐν ᾧ ἡμεῖς ἐστο-

(α) Σελ. 480.

χαζόμεθα πολλάκις τὰς μεγάλας τῆς Εὐρώπης δυνάμεις πρὸς χάριν ἡμῶν εἰς ἀντίπαλα διαιρουμένας στρατόπεδα, καὶ μεγάλην καὶ βαθεῖαν ἐνομίζομεν ὅτι ἐτεκταίνομεν πολιτικὴν εἰς τὴν μὲν ἢ τὴν δὲ αὐτῶν διὰ τῶν ἐνταῦθα πρέσβεων αὐτῶν προσηλούμενοι, καὶ περιφυλαύτως ἐσωρεύομεν Πήλιον ἐπὶ Ὄσσαν, φανταζόμενοι ἡμᾶς αὐτοὺς τὸν ἄξονα τῶν τοῦ κόσμου περιπετειῶν, καὶ τῆς ἁμάξης τὴν μυίαν, ἰδοὺ πῶς περὶ Ἑλλάδος ἐσκέπτοντο οἱ μεγάλοι τῆς γῆς, ἰδοὺ τί ἔγραφε τῇ 20 Μαΐου 1843 ὁ Κ. Γιζῶτος τῷ ἐν Πετροπόλει ἐπιτετραμμένῳ τῆς Γαλλίας Κ. Δ' Ἀνδρὲ περὶ ἐπιστολῆς τινος τοῦ κόμητος Νεσσελρὸδ, διακοινωθείσης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Ῥωσσικοῦ πρέσβεως, Κ. Κισσελέφ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη συμπεριλαμβάνεται ἐν ἑτέρῳ τινὶ ἔργῳ τοῦ συγγραφέως (α), καὶ δὲν θέλει ἀναμφιβόλως παραλειφθῇ ἀπὸ τοῦ Ε'. τόμου τῶν ἀπομνημονευμάτων αὐτοῦ.

« Τὸ δεύτερον ἔγγραφον, ἔλεγεν ὁ Κ. Γιζῶτος τῷ Κ. Δανδρὲ, ἀναφέρεται εἰς τῆς Ἑλλάδος τὰς ὑποθέσεις. Ὁ Κ. Νεσσελρὸδ χαίρει διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν μεταξὺ τῶν τριῶν αὐλῶν σύμπνοιαν, ἐγκρίνει ἐντελῶς τὸν ἡμέτερον τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, καὶ μοὶ γνωστοποιεῖ τὰς νέας ὁδηγίας ἃς ἀπεύθυνε τῷ Κ. Κατακάζῃ, παραγγέλλων αὐτῷ νὰ συμπράττῃ ἐντελῶς μετὰ τῶν δύω συναδέλφων του, καὶ νὰ ἐνεργῇ κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς ἐν Λονδίνῳ συνόδου.

« Ἐχάρην ἐπίσης καὶ ἐγὼ διὰ τὴν ὁμοφωνίαν τῶν αὐλῶν, καὶ ἐξέφρασα τὴν ἐπιθυμίαν μου ὅπως ὁ Κ. Κατακάζης συμμορφωθῇ ἐντελῶς μεθ' ὧν ἐλάμβανεν ἀξιολόγων ὁδηγιῶν. Ἐπιμείνατε περὶ τούτου παρὰ τῷ Κ. Νεσσελρόδ. Ἐν Ἀθήναις περισσότερον ἢ πανταχοῦ ἀλλοῦ αἱ προσωπικαὶ σχέσεις τῶν διπλωματικῶν ὑπαλλήλων, ἡ μανία των τοῦ νὰ ἔχωσι προστατευομένους, ἡ εὐκολία μεθ' ἧς παρασύρονται εἰς τὰ πάθη καὶ εἰς τὰς ἔριδας τῶν ἐγχωρίων φατριῶν, παρεμόρφωσαν πολλάκις τὴν πολιτικὴν τῶν κυβερνήσεών των, καὶ ηὔξησαν τὸ κακὸν ὃ εἶχον τὴν ἐντολὴν νὰ καταπολεμήσωσι. Δὲν συμφέρει, φρονῶ, οὔτε εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὡς οὐδ' εἰς ἡμᾶς συμφέρει, ν' ἀνατραπῇ ἡ Ἑλλὰς, καὶ νὰ καταστῇ θέατρον ἀταξιῶν, ὀχληρῶν τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιοτάτων ἐν τέλει. Ὅπως δ' ἡ κοινὴ ἐνέργεια τῶν ἀντιπροσώπων ἡμῶν ᾖ τελεσφόρος, ἀναπόφευκτον εἶναι ἡ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν συμπεριφορὰ αὐτῶν, αἱ ἰδιωτικαί των συνδιαλέξεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὀπαδῶν των, νὰ συμφωνῶσι μετὰ τῆς ἐπισήμου συμπεριφορᾶς των καὶ μετὰ τῶν ἐπισήμων των λόγων. Ὅταν τρεῖς μεγάλαι αὐλαὶ ὁμολογῶσιν ἀλλήλαις σπουδαίως ὅτι ἔχουσι τὴν αὐτὴν θέλησιν, δὲν ἐννοῶ πῶς δύνανται ν' ἀποτυγχάνωσιν εἰς αὐτῆς τὴν ἐκπλήρωσιν, καὶ ν' ἀποτρέπωνται τοῦ σκοποῦ των, ἢ νὰ παρεμποδίζωνται ἐν τῇ πορείᾳ των ὑπὸ τῶν ἕξεων ἢ τῶν μανιῶν τῶν δευτερευόντων αὐτῶν ὑπαλλήλων. Καὶ ὅμως οὗτος εἶναι ὁ ἐν Ἀθήναις σκόπελος ἡμῶν. Αὐτὸν καταγγέλλω εἰς τὸ Λονδῖνον, παρακαλῶν νὰ σταλῶσι καὶ πρὸς τὸν Κ. Λύονς αἱ αὐταὶ ὁδηγίαι ».

Ταῦτα, νομίζω, θέλουσιν ἀρκέσει ὅπως καταδείξωσι πόσον σπουδαῖα μαθήματα πρακτικῆς πολιτικῆς διά τε κυβερνωμένους καὶ διὰ κυβερνῶντας περιέχει ἡ ἱστορία, καὶ μάλιστα ἀπομνημονεύματα τοιαύτην ἔχοντα βαρύτητα καὶ διὰ τὴν περιωπὴν τοῦ γράφοντος, καὶ διὰ τὴν σύνεσιν, παῤῥησίαν καὶ εἰλικρίνειαν μεθ' ἧς εἰσὶ γεγραμμένα.

Ῥ.

(α) « Ὁ Βασιλεὺς Λουδοβῖκος Φίλιππος καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος (1841-1843), » ὑπὸ τοῦ Κ. Γιζώτου, ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν δύω κόσμων, 1 Ἰαννουαρίου, 1861.

ΤΑ ΚΑΤΑ

ΠΕΤΡΟΝ ΚΑΙ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑΝ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Alfred de Musset.)

—ooo—

Α.

Ὁ ἱππότης Δεζαρσῆς, ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ, παρῃτήθη τῆς ὑπηρεσίας τὸ 1760 ἔτος· εἶδε καὶ νέος καὶ πλούσιος, καὶ διὰ τοῦτο ἔχων τοὺς τρόπους νὰ συχνάζῃ εἰς τὴν αὐλὴν, τοσοῦτον ὅμως ἐβαρύνθη καὶ τὸν συνήθη βίον του καὶ τοὺς Παρισίους, ὥστε ἀνεχώρησεν εἰς ὡραίαν ἐξοχήν. Ἀλλ' ἡ μοναξία τὴν ὁποίαν κατ' ἀρχὰς ἠγάπησεν ἤρχισε νὰ τὸν στενοχωρῇ· εἶδεν ὅτι δὲν ἦτον εὔκολον νὰ λησμονήσῃ διὰ μιᾶς τὰς ἕξεις τῆς νεότητος. Καὶ δὲν μετενόησε μὲν ὅτι κατέλιπε τὸν κόσμον, ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐδύνατο ν' ἀποφασίσῃ νὰ ζήσῃ μόνος, ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς γάμον, ἀλλὰ νὰ εὕρῃ, εἰ δυνατὸν, σύζυγον ἀγαπῶσαν ὡς καὶ αὐτὸς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὸν ἀπράγμονα βίον. Δὲν ἐπεθύμει νὰ εἶναι ὡραία ἡ σύζυγός του, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐπεθύμει οὔτε ἄσχημον· τὴν ἤθελε μᾶλλον εὐπαίδευτον καὶ νοήμονα καὶ νὰ ἔχῃ ὅσον ἔνεστιν ὀλιγώτερον πνεῦμα· πρὸ πάντων δὲ τὴν ἤθελεν εὔθυμον καὶ ἱλαρὰν, διότι ἐδόξαζεν ὅτι αἱ δύο αὗται ἰδιότητες ἦσαν τὰ πρῶτα προτερήματα τῆς γυναικός.

Πλησίον τῆς ἐξοχῆς του κατῴκει ἔμπορός τις ἔχων θυγατέρα· καὶ ἐπειδὴ ἦτον αὐτεξούσιος, δὲν ἐμέτρησε τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἐμπόρου ἀπόστασιν, ἀλλὰ τὴν ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν πατέρα της. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ αἴτησίς του ἐγένετο δεκτή.

Ποτὲ γάμος δὲν ἐτελέσθη ὑπὸ αἰσιωτέρους οἰωνούς. Καθόσον προέβαινεν ὁ καιρὸς, ὁ ἱππότης ἀνεκάλυπτε καὶ νέα προτερήματα τῆς γυναικός του καὶ ἀναλλοίωτον γλυκύτητα χαρακτῆρος· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ὑ-

περιηγάπησε τὸν σύζυγόν της. Δι' αὐτὸν μόνον ἔζει, εἰς αὐτὸν μόνον ἐπεθύμει ν' ἀρέσκῃ, καὶ διὰ τοῦτο, εἰ καὶ νέα, οὐ μόνον δὲν ἐνθυμεῖτο τὰς διασκεδάσεις τῆς ἡλικίας της, ἀλλὰ καὶ ηὔχετο νὰ διέλθῃ ὅλον τὸν βίον της ὅπως καὶ τότε.

Σημειωτέον ὅτι ὁ βίος οὗτος δὲν ἦτο πάντη μονήρης, διότι ἐνίοτε μετέβαινον εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἄλλοτε φίλοι ἐπεσκέπτοντο αὐτούς. Ὁ ἱππότης εὐχαριστεῖτο νὰ βλέπῃ συνεχῶς καὶ τῆς γυναικός του τοὺς συγγενεῖς, ὥστε αὕτη ἐνόμιζεν ὅτι δὲν τοὺς ἀπεχωρίσθη ποτέ. Εὑρίσκετο εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, καὶ ἀπήλαυεν εὐτυχίας τὴν ὁποίαν σπανίως ἡ θεία πρόνοια χορηγεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· διότι σπανίως αἱ νέαι εὐτυχίαι δὲν καταστρέφουσι τὰς ἀρχαιοτέρας.

Καὶ ὁ Κ. Δεζαρσῆς εἶχε τὴν αὐτὴν ἀγαθότητα καὶ γλυκύτητα· τὰ πάθη ὅμως τῆς νεότητος καὶ ἡ πεῖρα τοῦ κόσμου τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει, ἐπροξένουν αὐτῷ ἐνίοτε μελαγχολίαν. Ἡ Ἰουλία (οὕτως ὠνομάζετο ἡ Κ. Δεζαρσῆ) ἐσέβετο θρησκευτικῶς τὰς ὥρας τῆς μελαγχολίας του· ἡ καρδία του ἔλεγεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παραπονῆται διὰ τὰ μικρὰ καὶ διαβατικὰ ταῦτα νέφη, τὰ ὁποῖα καταντῶσι σημαντικὰ ὅταν τὰ βλέπωμεν μὲ προσοχὴν, ἀποβαίνουσι δὲ εἰς καπνὸν ὅταν τ' ἀφίνωμεν καὶ περῶσιν.

Ἡ οἰκογένεια τῆς Ἰουλίας συνέκειτο ἐξ ἀγαθῶν ἀνθρώπων, ἐμπόρων πλουτισάντων διὰ τῶν ἱδρώτων αὐτῶν, τῶν ὁποίων τὸ γῆρας ἦτον οὕτως εἰπεῖν ἀδιάκοπος ἑορτή. Ὁ ἱππότης ἠγάπα πολὺ τὴν ἀνάπαυσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἠγόρασαν διὰ τῆς ἐργασίας, καὶ συμμετεῖχεν εὐχαρίστως αὐτῆς. Ναὶ μὲν οἱ τρόποι καὶ τὰ ἤθη των ἦσαν ὁπωσοῦν διάφορα ἐκείνων εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε συνειθίσει, ἀλλ' ἠρέσκετο εἰς ταῦτα ὡς νέα· ἡ Ἰουλία εἶχε θεῖον ἀξιόλογον, εὔθυμον καὶ φαιδρὸν, ὀνομαζόμενον Γιρώ. Κατὰ πρῶτον οὗτος ὑπῆρξε τέκτων, μετὰ ταῦτα δὲ ἐγένετο βαθμηδὸν ἀρχιτέκτων, καὶ κατόρθωσεν εἰσόδημα οὐχὶ εὐκαταφρόνητον. Ὁ θεῖος οὗτος ἠγάπα τὴν οἰκίαν τοῦ ἱππότου, ὅστις τὸν ὑπεδέχετο πάντοτε εὐχαρίστως, ἂν καὶ ἤρχετο ἐνίοτε σκονισμένος καὶ λασπωμένος, διότι καίτοι ἡλικιωμένος καὶ πλούσιος, ὅμως ἐνοστιμεύετο πάντοτε νὰ ἀναβαίνῃ εἰς τὰς στέγας καὶ νὰ μετρᾷ μὲ τὸν πῆχυν· ἀφοῦ δὲ ἔπινε δύο ἢ τρία ποτήρια καμπανίτου ἤρχιζε νὰ ῥητορεύῃ. « Εἶσαι εὐτυχὴς, ἔλεγε συνήθως εἰς τὸν ἱππότην, ἀνεψιέ μου, εἶσαι πλούσιος, νέος, ἔχεις καλὴν γυναῖκα, καὶ οἰκίαν καλὰ κατεσκευασμένην, τίποτε δὲν σὲ λείπει· σὲ λέγω καὶ πάλιν ὅτι εἶσαι εὐτυχής. »

Ἡμέραν τινὰ ἡ Ἰουλία, ἀφοῦ ὁ θεῖός της εἶπε τὰ ἀνωτέρω, κύψασα πρὸς τὸν σύζυγόν της ἠρώτησεν·

— Ἀφοῦ ἀκούεις αὐτὰ χωρὶς ν' ἀποκριθῇς, θὰ εἰπῇ ὅτι εἶναι ἀληθινά.

Μετά τινα καιρὸν εὑρισκομένη μὲ τὸν σύζυγόν της εἴς τινα λόφον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐφαίνετο ὅλη ἡ ἐξοχή των, ἐκάθησεν εἰς τὴν χλόην καὶ εἶπε·

— Προχθὲς δὲν ἀντεῖπες εἰς τὸν θεῖόν μου· νομίζεις λοιπὸν ὅτι ἔχει δίκαιον; εἶσαι τῳόντι εὐτυχής;

— Ὅσον ἠμπορεῖ νὰ εἶναι εὐτυχὴς ἕνας ἄνθρωπος, ἀπεκρίθη ὁ ἱππότης, καὶ δὲν βλέπω τί δύναται ν' αὐξήσῃ τὴν εὐτυχίαν μου.

— Ἐγὼ λοιπὸν, ἐπανέλαβεν ἡ Ἰουλία, ἔχω περισσοτέρας ἐπιθυμίας ἀπὸ σὲ, διότι ἠμπορῶ νὰ σὲ ἀναφέρω κἄτι τὸ ὁποῖον μᾶς λείπει, καὶ τοῦ ὁποίου ἔχομεν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην.

Ὁ ἱππότης νομίσας ὅτι ἐπρόκειτο δι' εὐτελές τι πρᾶγμα, διὰ γυναικείαν ὄρεξιν, ἐπρότεινε πολλὰς εἰκασίας μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ἐν ᾧ ἡ Ἰουλία ἐξεκαρδίζετο γελῶσα. Οὕτω δὲ ἀστειευόμενοι ἐσηκώθησαν καὶ κατέβαινον τὸν λόφον. Ὁ Κ. Δεζαρσῆς ἐτάχυνε τὸ βῆμα καὶ ἕνεκα τῆς κατωφερείας παρέσυρε καὶ τὴν γυναῖκά του. Αὕτη ὅμως σταθεῖσα ἐστηρίχθη εἰς τὸν ὦμον τοῦ ἱππότου καὶ εἶπε·

— Πρόσεχε, φίλε μου, μή με βιάζῃς νὰ περιπατῶ τόσον γρήγορα. Πολλὴν ὥραν ἀνεζήτεις τί ἐπεθύμουν, τὸ ἔχω ἐπάνω μου.

Διὰ τῶν λόγων τούτων ἐνόει ἡ Ἰουλία ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μήτηρ.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης αἱ συνομιλίαι των περιεστρέφοντο εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, δὲν ὡμίλουν παρὰ διὰ τὸ τέκνον των, διὰ τὰς φροντίδας τὰς ὁποίας θὰ κατέβαλλον δι' αὐτὸ, διὰ τὸν τρόπον δι' οὗ θὰ τὸ ἀνέτρεφον καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν ἀποκατάστασίν του. Ὁ ἱππότης ἀπήτησε νὰ προσέχῃ καλῶς ἡ σύζυγός του ὅπως προφυλάξῃ τὸν θησαυρὸν καὶ ἐδιπλασίασε τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην του.

Ὅτε ἦλθεν ἡ ὥρα, νέα κόρη, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Χαρίκλειαν, εἶδε τὸ φῶς. Ἡ δὲ Ἰουλία ἐναντίον τῆς κοινῆς συνηθείας καὶ παρὰ τὴν γνώμην αὐτὴν τῶν ἰατρῶν ἠθέλησε νὰ τὴν βυζάσῃ μόνη. Τόσον δὲ ἐθαύμαζε τὸ κάλλος τῆς θυγατρός της, ὥστε κατ' οὐδένα τρόπον δὲν ἤθελε νὰ χωρισθῇ ἀπ' αὐτήν. Καὶ τῳόντι σπανίως νεογνὸν ἔχει χαρακτῆρας τόσον εὐρύθμους καὶ τόσον ὡραίους· οἱ ὀφθαλμοί του μάλιστα ἔῤῥιπτον λάμψιν ἔκτακτον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἰουλία, ἀνατραφεῖσα εἰς μοναστήριον, ἦτο πολλὰ εὐλαβὴς, ὅτε ἐσηκώθη ἀπὸ τὴν κλίνην ὑπῆγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν.

Ἐν τοσούτῳ τὸ παιδίον ἤρχισε νὰ μεγαλώνῃ· καθ' ὅσον δὲ ηὔξανεν ἔβλεπον ἐκπεπληγμένοι ὅτι ἔμενε πάντη ἀτάραχον· ἐφαίνετο ὅτι κανεὶς κρότος δὲν τὸ προσέβαλε, καὶ ἦτον ἀναίσθητον εἰς ὅλα τὰ λόγια τὰ ὁποῖα αἱ μητέρες ἀποτείνουσιν εἰς τὰ βρέφη· ἀλλὰ καὶ ὅτε ἐνανούριζαν αὐτὸ ἐστέκετο μὲ ὀφθαλμοὺς ἀνοικτοὺς καὶ ἀκινήτους, παρετήρει μόνον τὴν λάμ-

ψιν τοῦ κηρίου καὶ ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἤκουε τίποτε. Καί ποτε ἐνῷ ἐκοιμᾶτο ὑπηρέτης τις ἀνεποδογύρισε σκεῦος· ἡ μήτηρ ἔτρεξεν ἀμέσως καὶ εἶδεν ἐκστατικὴ ὅτι ἡ κόρη της δὲν εἶχεν ἐξυπνήσει. Ὁ ἱππότης κατεταράχθη ἰδὼν τὰ βέβαια αὐτὰ σημεῖα τῆς δυστυχίας τῆς θυγατρός του. Εἰς μάτην ἡ μήτηρ ἠθέλησε νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἀπάτην καὶ ἐπροσπάθησε διὰ παντὸς τρόπου νὰ καθησυχάσῃ τὸν σύζυγόν της. Ἐλθὼν ὁ ἰατρὸς ἐπείσθη εὐκόλως ὅτι ἡ ταλαίπωρος Χαρίκλεια ἦτο καὶ κωφὴ καὶ ἄλαλος.

Β'.

Ἡ μήτηρ ἠρώτησεν εὐθὺς ἐὰν ὑπῆρχε θεραπεία καὶ ἔμαθεν ὅτι δὲν ἦσαν σπάνια τοιαῦτα παραδείγματα. Ἐπὶ ἓν ἔτος εἶχέ τινας ἐλπίδας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπέτυχον ὅλα τὰ μέσα τῆς τέχνης ἀπηλπίσθη τέλος πάντων. Δυστυχῶς τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅτε τόσαι προλήψεις κατεστράφησαν καὶ ἀνεπληρώθησαν παρ' ἄλλων, ὑπῆρχε καί τις ἀνηλεὴς κατὰ τῶν ταλαιπώρων ἐκείνων τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν βωβοὺς καὶ κωφούς. Πολλοὶ σοφοὶ καὶ φιλάνθρωποι διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς βαρβαρότητος ταύτης, καί, πρᾶγμα παράδοξον, πρῶτος ἱσπανός τις μοναχὸς ἐπεχείρησε τὴν δεκάτην ἕκτην ἑκατονταετηρίδα ἐπιχείρημα ἕως τότε ἀπίστευτον, ἐπεχείρησε λέγω, νὰ διδάξῃ τοὺς βωβοὺς νὰ ὁμιλῶσι. Τὸ παράδειγμά του ἐμιμήθησαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν ὅπου πολλὰ συγγράμματα ἄξια λόγου ἐξεδόθησαν. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν προαίρεσιν. Ναὶ μὲν ἐγίνετό τι καλὸν ἀλλὰ σχεδὸν κατὰ τύχην καὶ χωρὶς πολὺν καρπόν. Παντοῦ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Παρισίους μεταξὺ καὶ τῶν πλέον πεπολιτισμένων οἱ βωβοὶ καὶ κωφοὶ ἐθεωροῦντο ὡς ὄντα κατηραμένα. Ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ ὁμιλήσωσιν ὑπέθετον ὅτι οὔτε νὰ σκεφθῶσιν εἶχον ἱκανότητα. Καὶ ἐὰν μὲν ἦσαν πλουσίων τέκνα τὰ ἔστελλον εἰς μοναστήριον, ἐὰν δὲ πτωχῶν τὰ κατελίμπανον· ἀντὶ νὰ τὰ λυπῶνται τ' ἀπεστρέφοντο.

Ὁ ἱππότης ἐκυριεύθη μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀπὸ μεγίστην λύπην· μέγα μέρος τῆς ἡμέρας ἐκλείετο εἰς τὸ δωμάτιόν του ἢ περιεφέρετο εἰς τὰ δάση, καὶ ὁσάκις ἔβλεπε τὴν γυναῖκά του ἐπροσπάθει νὰ φαίνεται εὔθυμος καὶ νὰ τὴν παρηγορῇ· ἀλλὰ καὶ ἡ Ἰουλία ἦτον εἰς ἄκρον περίλυπος. Ἡ δυστυχία εἰς τὴν ὁποίαν ἀξίως περιπίπτομεν προκαλεῖ μὲν τὰ δάκρυα, δάκρυα ὅμως παράκαιρα καὶ ἀνωφελῆ· ἀλλ' ἡ δυστυχία εἰς τὴν ὁποίαν ὑποπίπτομεν ἀναξίως καταβάλλει τὸν νοῦν καὶ ῥίπτει εἰς ἀθυμίαν.

Καὶ λοιπὸν οἱ δύο σύζυγοι οἱ ὁποῖοι τόσον ἀντηγαπῶντο ἤρχισαν νὰ βλέπωσιν ἀλλήλους μὲ λύπην καὶ νὰ προσέχωσι νὰ μὴν ἀπαντῶνται εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ὡμίλουν διὰ τὴν εὐτυχίαν των. Ὁ ἱππότης ἀποχωρήσας ἑκουσίως εἰς τὴν ἐξοχήν του πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχε τὴν εὐδαιμονίαν, ἥτις τῳόντι ἦλθεν αἴφνης εἰς αὐτόν· ἡ δὲ Ἰουλία, ἡ ὁποία εἶχεν ὑπανδρευθῆ ἄνευ προηγουμένης κλίσεως, ᾐσθάνθη μετὰ ταῦτα ἀληθῆ ἀγάπην, καὶ ἀγάπην ἥτις ἦτον ἀμοιβαία. Ἀλλ' αἴφνης τρομερὸν ἐμπόδιον ἀνεφύη μεταξὺ αὐτῶν, καὶ τὸ ἐμπόδιον τοῦτο ἦτον ἴσια ἴσια τὸ ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ἀντὶ ἱεροῦ δεσμοῦ.

Τὸν αἰφνίδιον καὶ σιωπηλὸν τοῦτον χωρισμόν, τρομερώτερον καὶ διαζυγίου καὶ δεινότερον θανάτου μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐρχομένου, καθίστα τοιοῦτον ἡ ἀκατάσχετος ἀγάπη τῆς μητρὸς πρὸς τὸ τέκνον της, καὶ ἡ ἀποστροφὴ τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτό, ὅστις μὲ ὅλην τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ὑπομονήν του τὴν ἐθεώρει ὡς κατάραν Θεοῦ.

— Καὶ πρέπει νὰ μισῶ τὴν κόρην μου; ἐσκέπτετο πολλάκις περιπατῶν μόνος. Μήπως εἶναι σφάλμα ἐδικόν της; Δὲν ἔπρεπεν ἐξ ἐναντίας νὰ τὴν λυποῦμαι, νὰ προσπαθῶ νὰ μετριάσω τὴν θλίψιν τῆς γυναικός μου, νὰ κρύπτω τί αἰσθάνομαι καὶ νὰ φροντίζω διὰ τὸ τέκνον μου; Ποῖον θὰ εἶναι τὸ μέλλον του ἐὰν ἐγώ, ὁ πατήρ του, τὸ ἐγκαταλείψω; τί θὰ γίνῃ; ὁ Θεὸς μὲ τὸ ἔστειλε, καὶ πρέπει νὰ τὸ δεχθῶ. Ποῖος θὰ τὸ φροντίσῃ; ποῖος θὰ τὸ ἀναθρέψῃ; ποῖος θὰ τὸ προστατεύσῃ; Εἰς τὸν κόσμον ποῖον ἄλλον ἔχει παρὰ τὴν μητέρα του καὶ ἐμέ; Δὲν θὰ εὕρῃ σύζυγον, καὶ δὲν θ' ἀποκτήσῃ ποτὲ οὔτε ἀδελφὸν οὔτε ἀδελφήν· φθάνει μία δυστυχὴς εἰς τὸν κόσμον. Δὲν θὰ εἶχα βεβαίως καρδίαν ἂν δὲν ἀφιέρωνα τὴν ζωήν μου εἰς τὸ νὰ καταστήσω τὴν ἐδικήν της ὑποφερτήν.

Καὶ τοιαῦτα σκεπτόμενος ἐπανήρχετο εἰς τὰ ἴδια ἀπόφασιν ἔχων σταθερὰν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ πατρικὰ καὶ συζυγικὰ καθήκοντα· εὕρισκε τὴν γυναῖκά του ἔχουσαν εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ τέκνον της, καὶ γονυπετῶν ἔμπροσθέν των ἐλάμβανε τὰς χεῖράς της, καὶ ἔλεγεν ὅτι ἔμαθεν ὅτι ὑπάρχει περίφημός τις ἰατρὸς τὸν ὁποῖον θὰ φέρῃ· ὅτι πολλάκις ἐθεραπεύθησαν τοιαῦτα νοσήματα καὶ τὰ παρόμοια. Καὶ ταῦτα λέγων ἐλάμβανεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸ θυγάτριον καὶ τὸ περιέφερεν εἰς τὸν θάλαμον· εὐθὺς ὅμως ἐπήρχοντο εἰς τὴν κεφαλήν του τρομεροὶ λογισμοί· ἡ ἰδέα τοῦ μέλλοντος, ἡ ὄψις τοῦ ἀτυχοῦς ὄντος οὗ τινος αἱ αἰσθήσεις ἦσαν κλεισταί, ἡ ἀποστροφή, ἡ ἀηδία, ὁ οἶκτος, ἡ καταφρόνησις τοῦ κόσμου τὸν κατέβαλλον, τὸ πρόσωπόν του ὠχρία καὶ αἱ χεῖρές του ἔτρεμον· καὶ ἀποδίδων τὸ παιδίον εἰς τὴν μητέρα ἔστρεφε τὸ πρόσωπον διὰ νὰ μὴ φανῶσι τὰ δάκρυά του.

Εἰς ταύτας τὰς στιγμὰς ἡ Ἰουλία περιεπτύσσετο περιπαθῶς τὴν θυγατέρα της, καὶ τὴν ἠτένιζε μὲ ἄφατον ἀγάπην. Ποτὲ δὲν παρεπονεῖτο· ἤρχετο εἰς τὸν κοιτῶνά της, ἀπέθετε τὴν Χαρίκλειαν εἰς τὴν

κοιτίδα της καὶ κατέτριβεν ὥρας ὁλοκλήρους, σιωπηλὴ ὡς καὶ τὸ βρέφος εἰς τὸ νὰ τὴν βλέπῃ.

Τὸ πάθος τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ τέλους τοσούτῳ ἰσχυρὸν, ὥστε ἐνίοτε ἐσιώπα σιωπὴν ἀδιάκοπον ἐπὶ ὁλοκλήρους ἡμέρας. Εἰς μάτην ὡμίλουν εἰς αὐτήν. Ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε νὰ μάθῃ ἐξ οἰκείας πείρας τί πρᾶγμα ἦτο τὸ σκότος τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατείχετο τὸ θυγάτριόν της.

Ὡμίλει διὰ νευμάτων μὲ τὴν κόρην της, ἥτις μόνην αὐτὴν ἐνόει. Οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς οἰκίας καὶ αὐτὸς ὁ Ἱππότης ἐφαίνοντο ξένοι εἰς τὸ βρέφος· ἡ μήτηρ τῆς Ἰουλίας, γυνὴ χυδαία, ὁσάκις ἤρχετο εἰς τοῦ γαμβροῦ της, ἄλλο δὲν ἔκαμνε παρὰ νὰ ὁμιλῇ διὰ τὴν δυστυχίαν τῆς θυγατρός της. Νομίζουσα ὅτι ἐδείκνυεν εὐαισθησίαν, ἐθρηνολόγει ἀδιακόπως, καί ποτε μάλιστα εἶπεν ὅτι ἦτο προτιμότερον νὰ μὴν ἐγεννᾶτο.

— Καὶ τί θὰ ἔκαμνες; ἠρώτησεν ἀγανακτήσασα ἡ Ἰουλία, ἐὰν ἐγεννώμην καὶ ἐγὼ ὡς τὸ τέκνον μου;

Ὁ δὲ θεῖος Γιρὼ, ὁ ἀρχιτέκτων, δὲν ἐθεώρει τόσῳ μέγα δυστύχημα τὸ νόσημα τῆς ἀνεψιᾶς του. — Ἡ σύζυγός μου, ἔλεγεν, ἦτον τόσῳ φλύαρος, ὥστε ὅλα τὰ πράγματα, ὁποιαδήποτε, μὲ φαίνονται προτιμότερα. Ἠξεύρομεν ἀπὸ τώρα ὅτι ἡ νέα αὐτὴ ποτέ της οὔτε θὰ εἴπῃ οὔτε θ' ἀκούσῃ κακὰ λόγια, καὶ ὅτι δὲν θὰ ξεκωφαίνῃ τὸν κόσμον μὲ τὰ τραγούδιά της. Δὲν θὰ εἶναι φιλόνεικος, δὲν θὰ ὑβρίζῃ τὰς ὑπηρετρίας, ὡς τὸ ἔκαμνεν ἀδιακόπως ἡ γυναῖκά μου· δὲν θὰ ἐξυπνᾷ ἂν ὁ ἄνδρας της βήχῃ, ἢ ἂν ἐξυπνᾷ προτήτερα θὰ φροντίζῃ τὰ τῆς οἰκίας της· θὰ εἶναι διακριτική· θὰ βλέπῃ καθαρὰ, διότι οἱ βωβοὶ ἔχουν καλὰ 'μάτια· θὰ κρατῇ καλὰ κατάστιχα καὶ μὲ μόνα τὰ δάκτυλά της ἂν μετρᾷ, καὶ θὰ πληρόνῃ, ἂν ἔχῃ χρήματα, χωρὶς πολλὰ λόγια· θὰ ἠξεύρῃ οἴκοθεν τὰς ἀγαθὰς πράξεις καὶ θὰ τὰς κάμνῃ, τὸ ὁποῖον εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὸ νὰ τὰς λέγῃ μόνον· ἐὰν ἔχῃ καλὴν καρδίαν θὰ τὴν δείχνῃ χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην νὰ βάλλῃ μέλι εἰς τὰ χείλη της. Ναὶ μὲν δὲν θὰ γελᾷ μὲ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ δὲν θ' ἀκούῃ εἰς τὸ γεῦμα τοὺς μεθυσμένους ῥήτορας· θὰ εἶναι εὔμορφη, θὰ ἔχῃ πνεῦμα καὶ δὲν θὰ κάμνῃ κρότον· δὲν θὰ εἶναι ὑποχρεωμένη, ὡς τυφλὴ, νὰ ἔχῃ σκυλίον διὰ νὰ περιδιαβάζῃ. Μὰ τὴν πίστιν μου ἂν ἤμην νέος θὰ τὴν ὑπανδρευόμην· καὶ σήμερον ὅτε εἶμαι γέρων καὶ χωρὶς τέκνα, τὴν πέρνω εὐχαρίστως ὡς κόρην μου ἐὰν σᾶς βαρύνῃ.

Ὅτε ὁ Κ. Δεζαρσῆς ἤκουε ταῦτα ἐνεθαῤῥύνετο καὶ ἐπλησίαζε τὴν γυναῖκά του. Καὶ οἱ δύο ἐμειδίων διὰ τὸν ἀπότομον μὲν ἀλλ' εὐεργετικὴν ἀγαθότητα τοῦ θείου των, ὁ ὁποῖος ὅλα τὰ ἔβλεπε μέλι καὶ γάλα. Καὶ ὅμως δὲν ἦσαν μέλι καὶ γάλα· διότι ὅλοι οἱ λοιποὶ ἔβλεπον ἔντρομοι τὴν δυστυχίαν τοῦ θυγατρίου.

Γ.

Ἐν τοσούτῳ αὐτὸ ηὔξανε· ἐπειδὴ δὲ μόνην αἴσθησιν εἶχε τὴν ὄψιν, ὡς τὰ πρῶτα βλέμματα οὕτω καὶ αἱ πρῶται κινήσεις τῶν χειρῶν του διευθύνθησαν πρὸς τὸ φῶς. Καὶ ἡ ὠχροτέρα τοῦ ἡλίου ἀκτὶς ἐπροξένει εἰς αὐτὸ ἀγαλλίασιν.

Ὅτε δὲ ἤρχισε νὰ περιπατῇ, παρετήρει καὶ ἤγγιζε μὲ πολλὴν περιέργειαν ὅλα τὰ πράγματα, ἀλλὰ μέ τινα δειλίαν ἅμα δὲ καὶ εὐχαρίστησιν, αἵτινες ἀπεδείκνυον ὅτι ἦτο ζωηρὰ ὡς παιδίον καὶ συνεσταλμένη ὡς γυνή. Ἅμα ὡς ἔβλεπέ τι νέον ἔτρεχε πρὸς αὐτὸ ὡς ἂν ἤθελε νὰ τὸ λάβῃ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐστρέφετο πρὸς τὴν μητέρα της ὡς ἂν ἤθελε νὰ τὴν συμβουλευθῇ. Ὡμοίαζε λευκὴν γαλῆν ἥτις, σταματᾷ καὶ δὲν προχωρεῖ ἐὰν καθ' ὁδὸν ἀπαντήσῃ λάσπην ἢ ἄλλο τι ἱκανὸν νὰ μολύνῃ τὸ περίλευκον δέρμα της.

Παιδία τινα τῆς γειτονίας ἐρχόμενα ἔπαιζον μὲ τὴν Χαρίκλειαν· καὶ περίεργος ἦτον ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον τὰ ἔβλεπεν ὅτε ὡμίλουν. Τὰ παιδία, ἔχοντα σχεδὸν τὴν αὐτὴν ἡλικίαν, ἐδοκίμαζον νὰ ἐπαναλάβωσι τὰ λόγια τῶν τροφῶν των, ἀνοίγοντα τὰ χείλη· τὸ ἄνοιγμα δὲ τοῦτο ἐφαίνετο ἁπλοῦν κίνημα εἰς τὴν ταλαίπωρον Χαρίκλειαν. Καὶ ἐνίοτε διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐνόησεν ἔτεινε τὰς χεῖρας πρὸς τὰς μικρὰς συντρόφους της.

Ἡ Ἰουλία ἦτον ἀδιακόπως μὲ τὴν κόρην της· παρετήρει ἐναγώνιος καὶ τὰς παραμικροτέρας πράξεις καὶ τὰ παραμικρότερα κινήματά της. Ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ μαντεύσῃ ὅτι ἱερεύς τις θὰ ἔφερε μετ' ὀλίγον φῶς εἰς τὸν ζοφερὸν τοῦτον κόσμον, πόσον θὰ ἐσκίρτα ἀπὸ χαράν!

Ὅτε αἱ μικραὶ σύντροφοι τῆς Χαρικλείας μεγαλώσασαι ἤρχισαν νὰ διδάσκωνται ἀπὸ διδασκάλισσαν, ἡ ταλαίπωρος αὐτὴ ἐδείκνυεν ὅτι ἐλυπεῖτο εἰς ἄκρον διότι δὲν ἔδιδον διδασκάλισσαν καὶ εἰς αὐτήν. Εἰς γειτονικήν τινα οἰκίαν ἦτο γραῖά τις Ἀγγλὶς ἡ ὁποία ἐδίδασκε μικρὸν παιδίον νὰ συλλαβίζῃ καὶ τὸ μετεχειρίζετο μὲ αὐστηρότητα· ἡ Χαρίκλεια παρευρίσκετο εἰς τὸ μάθημα, παρετήρει μὲ ἀπορίαν τὸ παιδίον παρακολουθοῦσα διὰ τοῦ βλέμματος τὰς προσπαθείας του καὶ ἀγωνιζομένη οὕτως εἰπεῖν νὰ τὸ βοηθήσῃ· καὶ ὅτε τὸ ἐμάλλωνεν ἡ διδασκάλισσα, αὐτὴ ἔκλαιε.

Τὰ μαθήματα τῆς μουσικῆς τὴν κατέθλιβον ἔτι μᾶλλον. Ἱσταμένη πλησίον τοῦ κυμβάλου ἐτάνυε καὶ ἐκείνη τὰ μικρὰ δάκτυλά της ἀτενίζουσα ἀσκαρδαμυκτὶ μὲ τοὺς μαύρους καὶ ὡραιοτάτους ὀφθαλμούς της τὴν διδασκάλισσαν. Ἐφαίνετο ἐρωτῶσα τί ἔπραττε, καὶ ἐκτύπει ἐνίοτε τὰ κόκκαλα τοῦ κυμβάλου μὲ γλυκύτητα μὲν ἀλλ' ὁπωσοῦν ὠργισμένη.

Ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν ἐπροξένουν εἰς ἄλλα παιδία τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα δὲν τὴν ἐξέπληττε

παρετήρει ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰ ἐνθυμεῖτο. Ὅτε ὅμως τὰ ἔβλεπε δακτυλοδεικτοῦντα τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ κινοῦντα τὰ χείλη, ἐκυριεύετο ἀπὸ ἀθυμίαν ἀπεσύρετο εἴς τινα γωνίαν καὶ μὲ πέτραν ἢ μὲ ξύλον ἐχάρασσε μηχανικῶς σχεδὸν εἰς τὴν γῆν κεφαλαῖά τινα γράμματα τὰ ὁποῖα εἶδε τὰ παιδία νὰ συλλαβίζωσι.

Ἡ ἑσπερινὴ προσευχὴ τὴν ὁποίαν καθ' ἑσπέραν ἔκαμνον τὰ παιδία τῆς γειτονίας ἐφαίνετο εἰς τὴν Χαρίκλειαν αἴνιγμα ἢ μυστήριον. Ἐγονάτιζε μὲν καὶ αὐτὴ καὶ ἥνωνε τὰς χεῖρας ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐννοῇ διὰ τί. Ὁ ἱππότης θεωρῶν τοῦτο ὡς βεβήλωσιν ἔλεγε·

— Πάρετέ την ἀπ' ἐδῶ· δὲν θέλω νὰ βλέπω αὐτὸν τὸν πιθηκισμόν.

— Ἐγὼ ζητῶ συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεὸν, ἀπεκρίθη ποτὲ ἡ μήτηρ.

Ἡ Χαρίκλεια ἔδειξεν ἐκ νηπιότητος σημεῖα τῆς περιέργου ἐκείνης ἰδιότητος τὴν ὁποίαν οἱ μὲν Σκῶτοι ὀνομάζουσι διπλῆν ὅρασιν, οἱ δὲ μαγνητισταὶ προσπαθοῦσι νὰ παραδεχθῶσι, καὶ οἱ ἰατροὶ κατατάττουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταξὺ τῶν ἀσθενειῶν· ἡ μικρὰ βωβὴ καὶ κωφὴ προησθάνετο ἐρχομένους ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἠγάπα, καὶ ἔτρεχεν εἰς προϋπάντησίν των.

Τὰ δὲ ἄλλα παιδία οὐ μόνον τὴν ἐπλησίαζον μὲ φόβον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπέφευγον ἐνίοτε μὲ καταφρόνησιν· ἄλλοτε πάλιν τολμηρόν τι παιδίον ἤρχετο πρὸς αὐτὴν καὶ ἱστάμενον ἀποτόμως τῇ ὡμίλει καὶ τὴν ἐπροκάλει ν' ἀποκριθῇ. Ὅτε τὰ παιδία συνήρχοντο διὰ νὰ χορεύσωσιν, αὐτὴ μόνη ἐκάθητο μακρὰν, καὶ ἠκολούθει τὸν ῥυθμὸν, σείουσα τὴν ὡραίαν της κεφαλὴν, ἀλλὰ μὲ ἦθος μελαγχολίας ἅμα δὲ καὶ εὐπρεπείας ὥστε ἐκίνει τοὺς βλέποντας εἰς συμπάθειαν.

Μία τῶν συντρόφων της κατεγίνετό ποτε εἴς τινα πρᾶξιν ἀριθμητικὴν πολλὰ βραχεῖαν καὶ πολλὰ εὔκολον, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὴν τελειώσῃ ἂν καὶ ἐμέτρει μὲ τὰ δάκτυλά της· ἡ δὲ Χαρίκλεια ἐννοήσασα ὅτι ἔσφαλλε καὶ θέλουσα νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν της, ἔτεινεν ἀνοικτὰς καὶ τὰς δύο της χεῖρας. Σημειωτέον ὅτι εἶχον διδάξει εἰς τὴν Χαρίκλειαν ἁπλούστατά τινα πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο ἤξευρεν ὅτι δύο καὶ δύο κάμνουσι τέσσαρα. Καὶ πνευματῶδες ζῶον καὶ πτηνὸν μανθάνει νὰ μετρῇ κατὰ τρόπον, τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν, ἕως δύο καὶ τρία. Λέγεται μάλιστα ὅτι μία καρακάξα ἐμέτρησεν ἕως πέντε. Ἀλλ' ἡ Χαρίκλεια, καθὸ ἄνθρωπος, ἐδύνατο νὰ μετρήσῃ καὶ περισσότερα. Ἤνοιξε λοιπὸν καὶ τὰ δέκα της δάκτυλα καὶ τὰ ἐδείκνυεν εἰς τὴν μικρὰν φίλην της μὲ τόσην ἀγαθότητα, ὥστε θὰ τὴν ἐξελάμβανέ τις ὡς τίμιον ἄνθρωπον μὴ δυνάμενον νὰ πληρώσῃ.

Ἂν καὶ ἡ φιλοκαλία γεννᾶται ἐκ νηπιότητος εἰς τὰς γυναῖκας, ἡ Χαρίκλεια ὅμως δὲν ἔδιδε κανὲν σημεῖον. « Περίεργον, ἔλεγεν ὁ ἱππότης, μία μικρὰ κόρη νὰ μὴν ἐννοῇ τί ἐστι εὔμορφον φόρεμα. » Ἡ δὲ Ἰουλία μειδιῶσα περίλυπος ἀπεκρίνετο· « Καὶ ὅμως εἶναι ὡραία. » Καὶ συγχρόνως τὴν ἠνάγκαζε νὰ περιπατήσῃ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός της διὰ νὰ ἰδῇ καλλίτερον τὸ ἀνάστημά της τὸ ὁποῖον ἤρχιζε νὰ σχηματίζεται, ἅμα δὲ καὶ τὸ χαριέστατον παιδικὸν βάδισμά της.

Καθ' ὅσον δὲ ἠλικιοῦτο ἡ Χαρίκλεια ἐδείκνυε μεγίστην ἀγάπην, δὲν λέγω πρὸς τὴν θρησκείαν τὴν ὁποίαν δὲν ἐνόει, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐκκλησίας τὰς ὁποίας ἔβλεπεν. Ἴσως εἶχεν εἰς τὴν ψυχήν της τὸ ἀκατανίκητον ἐκεῖνο αἴσθημα ἕνεκα τοῦ ὁποίου δεκαετὲς παιδίον συλλαμβάνει καὶ διατηρεῖ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ φορέσῃ πενιχρὸν φόρεμα, νὰ ἀναζητῇ ὅ,τι εἶναι πτωχὸν καὶ ὅ,τι πάσχει καὶ νὰ περάσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλην του τὴν ζωήν. Πολλοὶ ἀδιάφοροι καὶ μάλιστα φιλόσοφοι θ' ἀποθάνωσι χωρὶς νὰ ἐξηγήσῃ τις ἐξ αὐτῶν τὸ αἴσθημα τὸ ὁποῖον ὅμως ὑπάρχει.

« Ὅταν ἤμην παιδίον δὲν ἔβλεπα τὸν Θεὸν ἔβλεπα μόνον τὸν οὐρανόν ». Ἰδοὺ φράσις ὑψηλὴ γραφεῖσα ὡς γνωστὸν, ἀπὸ ἕνα βωβὸν καὶ κωφόν. Ἡ Χαρίκλεια δὲν εἶχε βεβαίως τόσην δύναμιν. Ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας πολλάκις κακῶς ζωγραφισμένη, ὁ ἀναγνώστης λέγων τὸν Ἀπόστολον μὲ φωνὴν λεπτὴν καὶ κακόηχον, ὁ κανδυλάπτης ἀνάπτων τὸν πολυέλαιον καὶ, τίς οἶδε, τί ἄλλο ἀνυψοῦσι τὸν νοῦν ἑνὸς παιδίου. Ἀλλὰ τί μᾶς μέλει τὸ πόθεν, ἀφοῦ ὁ νοῦς ἀνυψοῦται;

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΑΟΥ
ΤΗΣ
ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ. (*)

—οοο—

Ἀπὸ αὐτοῦ κατὰ ἀνατολὰς εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως εὑρίσκεται ὁ μέγας καὶ περιβόητος Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς ὁ ἱερὸς καὶ σεβάσμιος Ναὸς πρὸ τοῦ νὰ οἰκοδομηθῇ, ἀσεβεῖς τινὲς ἄνθρωποι παρακινούμενοι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἔφεραν πολὺ χῶμα ἔξωθεν καὶ ἐσκέπασαν αὐτὸν τὸν τόπον, καὶ ὅλον τὸ σπήλαιον τοῦ παναγίου Τάφου, καὶ τὸν ἔστρωσαν λίθους, καὶ τὸν ἔκαμαν ὡσὰν λόφον τεχνικὸν, καὶ ἔκτισαν ἐπάνω του εἰδωλεῖον τῆς βδελυρᾶς Ἀφροδίτης, καὶ ἔκαμαν ἐκεῖ

(*) Ἐκ τοῦ συγγράμματος, τοῦ ἐπιγραφομένου « Προσκυνητάριον ἢ περιγραφὴ τῆς Ἁγ. πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης κλ. ὑπὸ Χρυσάνθου τοῦ ἐκ Προύσης. Ἐκδ. Β'. ἐν Μόσχᾳ 1837.

Ἱεροσόλυμα.

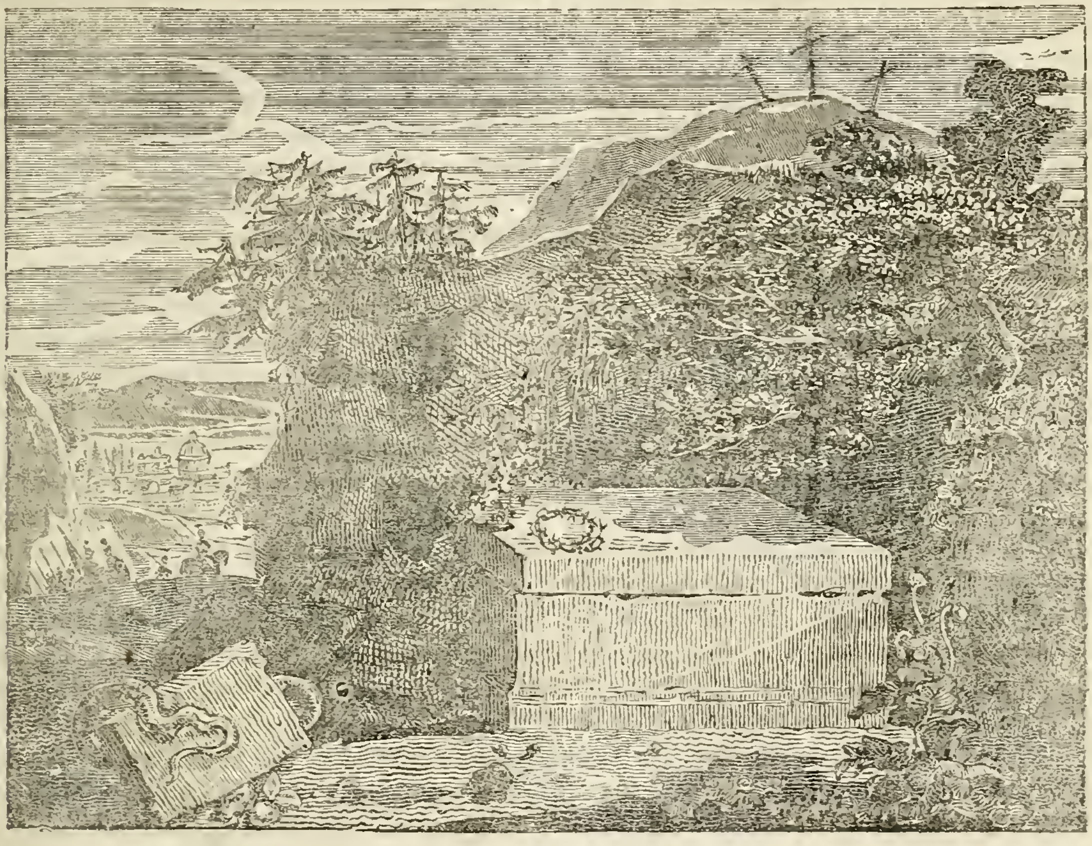
Προσκυνηταὶ ἀπερχόμενοι εἰς τὸν Ἅγ. Τάφον.

τῆς μιαρᾶς θυσίας καὶ ῥαντισμοὺς μὲ γνώμην ὅτι νὰ εἶναι πάντοτε κεκρυμμένον τὸ θεῖον μνῆμα, καὶ ἀγνοούμενον· ἔμεινε δὲ τοῦτο οὕτως ἔχον ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους εἴκοσι ἕξη χρόνους, ἀπὸ τῆς τοῦ Κυρίου Γεννήσεως ἕως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πρώτου βασιλέως τῶν χριστιανῶν εὐσεβεστάτου μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ τῆς μακαρίας μητρὸς αὐτοῦ Ἑλένης. Αὐτὸς ὁ ἀοίδιμος βασιλεὺς μέγας Κωνσταντῖνος παρακινού-

μενος ὑπὸ θείας βουλῆς καὶ προτροπῆς, ἔπεμψε τὴν μακαρίαν Ἑλένην τὴν μητέρα αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ· ὅθεν διὰ προσταγῆς βασιλικῆς κα θῃρέθη τὸ μιαρὸν εἰδωλεῖον τῆς Ἀφροδίτης, καὶ ἐσκάφη τὸ ἐπίπεδον πρόσωπον τῆς γῆς ἐκείνης, καὶ τὸ χῶμα τὸ μεμολυσμένον ἀπὸ τὰ αἵματα τῶν θυσιῶν ἐῤῥίφθη πολλὰ μακρὰν ἀπὸ τὸν ἅγιον τόπον· καὶ ἀφ' οὗ εὑρέθη τὸ κατὰ φύσιν ἀμόλυντον χῶμα τῆς γῆς, ἐφάνη τῶν Ἁγίων ὁ Ἅγιος Τάφος, ἐξ οὗ ἀνέστη τριήμερος ὁ Κύριος, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ φῶς ὕστερον ἀπὸ τὴν τοσαύτην χρονικὴν ὑπόγαιον κατάκρυψιν. Ἔγραψε δε ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐθνῶν, ὅπως μὲ πλουσιοπαρόχους χορηγίας χρημάτων κτίσωσι ναὸν ἅγιον κατὰ τὸ μέγεθος, καὶ μὲ κάλλος ὑπερφυὲς καὶ ἀξιοθαύμαστον, εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως.

Ἡ μεγάλη αὕτη ἐκκλησία τοῦ ἁγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καὶ Πατριαρχικοῦ Θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων, ὁ Θεῖος Ναὸς, ὁ κτισθεὶς εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῶν σωτηριωδῶν Παθῶν, καὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπερβαίνει εἰς τὴν ἀξίαν καὶ ἁγιότητα, ὄχι μόνον τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ Παλαιστίνῃ θείους ναοὺς, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, ἐπειδὴ καὶ ἅπασαι αἱ ἐκκλησίαι τῆς οἰκουμένης εἰς αὐτὸν ἀναφέρονται ὡς εἰς πρωτότυπον, διότι ἐν αὐτῷ κατεσκευάσθη τὸ μέγα θυσιαστήριον, ἐπάνω εἰς τὸν σεβάσμιον Γολγοθᾶ, ἐν ᾧ ἐθυσιάσθη τὸ κατὰ σάρκα ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς εἰς ὃν ἐξέχεε τὸ πανάχραντον αὑτοῦ Αἷμα, καὶ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἀλλοτρίου.

Τρεῖς νόμους ἔδωκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸν ά. νόμον τῆς ἀθωότητος, ἀκακίας, καὶ ἀναμαρτησίας· τὸν δεύτερον τὸν φυσικὸν, δηλαδὴ τῆς πεπτωκυίας φύσεως· καὶ τὸν τρίτον τὸν γραπτόν· καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τρεῖς νόμους ἦτον προτυπούμενος αὐτὸς ὁ προσκυνητὸς ναὸς, καὶ εἰς μὲν τὸν πρῶτον νόμον προετύπου αὐτὸν τὸν ναὸν ὁ παράδεισος, ὁ ἐν Ἐδὲμ φυτευθείς· διότι καθὼς ἐκεῖνος ὁ παράδεισος ἐφυτεύθη διὰ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ, οὕτω καὶ αὐτὸς ὁ ναὸς ἑτοιμάσθη διὰ τὸν νέον Ἀδὰμ, τὸν πρόξενον τῆς ζωῆς, Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ καθὼς ἐκεῖνος ὁ Ἀδὰμ ἐπλάσθη πρῶτον ἀπὸ τῆς γῆς, ἔπειτα ἐτέθη εἰς τὸν παράδεισον, τὸν ὅμοιον τρόπον, καὶ ὁ δεύτερος Ἀδὰμ ὁ Χριστὸς ἔλαβεν ἀνθρωπίνην μορφὴν ἀπὸ τὴν καθαρωτάτην γῆν τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας πρῶτον, ἔπειτα ἐτέθη εἰς αὐτόν· ὁ ποταμὸς ὁποῦ ἔβγαινεν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς τρυφῆς, καὶ ἐπότιζε τὸν παράδεισον, προε-

Ἅγιος Τάφος.

τύπωνε τοῦτον τὸν ἁγιώτατον ναὸν, ἐπειδὴ ἀπὸ αὐτὸν ὡσὰν μία ἀέναος πηγὴ ἔῤῥευσαν, καὶ ῥέουσιν οἱ ποταμοὶ τῶν θείων χαρισμάτων, καὶ ποτίζουσι τὸν κόσμον ὅλον. Ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα καλὰ ὅσα ὁ Θεὸς ἐφύτευσε μέσα εἰς τὸν παράδεισον, τὰ πλέον ἐξαίρετα ἦτον δύο· τὸ ξύλον τῆς γνώσεως καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν ναὸν ἀγκαλὰ εὑρίσκονται πολλὰ καὶ διάφορα σημεῖα, διαφόρου εὐλαβείας, μὲ τὰ ὁποῖα εὐφραίνονται οἱ προσκυνηταὶ πνευματικῶς, τὰ ἐξαίρετα ὅμως εἶναι δύο, ὁ ἁγιώτατος τοῦ Κρανίου τόπος, καὶ ὁ ἔνδοξος Τάφος τοῦ Κυρίου ἡμῶν· τὸ ξύλον τῆς γνώσεως ἦτον τύπος τοῦ ἁγίου Γολγοθᾶ, διότι ὅταν ὑψώθη ὁ Χριστὸς ἐπὶ σταυροῦ ἐν τῷ Κρανίῳ ἐγνωρίσθη Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καθὼς ὁ ἴδιος αὐτὸς προεῖπεν, Ἰωάν. κεφ. ή. ὅταν ὑψώσετε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι, τότε τὸν ἐγνώρισεν ὁ λῃστὴς, καὶ ὁ ἑκατόνταρχος, καὶ ἄλλοι πολλοί· τὸ δὲ ξύλον τῆς ζωῆς, προετύπου τὸν πανάγιον τάφον τοῦ Χριστοῦ, διότι ἡμεῖς χάριτι καὶ δυνάμει τῆς αὐτοῦ Ἀναστάσεως, ἐλάβομεν ζωὴν καὶ ἀθανασίαν, καὶ μέλλομεν νὰ ἀναστηθῶμεν ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει, ὄχι μόνον μὲ τὴν σωματικὴν ἀνάστασιν, μὲ τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ ἀποθανόντες ἀναστήσονται, ἀλλὰ καὶ μὲ πνευματικὴν, ἤγουν ἐξ ἁμαρτίας εἰς τὴν χάριν, καθὼς λέγει ὁ θεῖος Ἀπόστολος πρὸς Ῥωμ. κεφ. δ'. « ὃς παρεδόθη διὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν. Καὶ πάλιν ἐν τῷ ϛ'. κεφ. συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, εἰς τὸν θάνατον, ἵνα ὥσπερ ἠγέρθη Χριστὸς ἐκ νεκρῶν, διὰ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς περιπατήσωμεν, εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα». Εἰς ἐκεῖνον τὸν παράδεισον ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ ἐπλάσθη ἡ Εὔα, εἰς αὐτὸν τὸν ἁγιώτατον τόπον, ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ὅπου ἐξέῤῥευσαν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ νέου Ἀδὰμ, ἐπλάσθη ἡ Ἐκκλησία. Ἡ ἀληθὴς μήτηρ ἔτρεξεν ὄχι μόνον ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ αἷμα, τὸ ὁποῖον ἐχυθὲν, πρῶτον ἐῤῥάντισεν ὅλον τὸ Σῶμα αὐτοῦ, καὶ ἔπειτα τὸ κρανίον τοῦ Ἀδὰμ, καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ ἔκειτο· καὶ ἀκολούθως ἡγιάσθη ὅλος ὁ τόπος, ὁ πλησίον αὐτοῦ, ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἅγιον χρίσμα· εἶτα μερισθὲν εἰς τέσσαρας ἀρχὰς μὲ τὴν δραστικωτάτην αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ἐπότισε καὶ ἡγίασεν ὅλην τὴν τετραπέρατον οἰκουμένην, δηλαδὴ, Ἀνατολὴν, Δύσιν, Ἄρκτον καὶ Μεσημβρίαν· ὅθεν οὗτος ὁ τόπος τοῦ Κρανίου, διότι ἦτον διωρισμένος εἰς τιμωρίαν καὶ παίδευσιν τῶν πταιστῶν, ἦτον κατηραμένος· διότι ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου· τώρα ὅμως διὰ τὸ ἐχυθὲν αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτὸν, ἔγινεν ἁγιώτερος καὶ ἅπασα ἡ γῆ, ἡ ὁποία διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν πρωτοπλάστων καὶ ἄλλων ἀνθρώπων οὖσα ὑποκειμένη εἰς τὴν θείαν κατάραν, δὲν ἐβλάστανεν ἄλλο εἰμὴ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, τώρα διὰ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ φιλιωθεῖσα μὲ τὸν Θεὸν, καὶ πάλιν εὐλογηθεῖσα, ἔγεινε τόπος καρποφόρος, ὅτι δίδει πολλοὺς, καὶ πολλὰ εὐαρέστους τῷ θείῳ καρπούς. Βεβαιοῦνται ταῦτα ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῆς θείας γραφῆς, καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων Πατέρων· ὁ προφήτης Ζαχαρίας, εἰς τὸν ποθεινότατον καιρὸν τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου εἶπεν ἐν κεφ. ιγ'. « Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει Κύριος Σαβαὼθ, ἐξολοθρεύσω τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ, οὐκέτι αὐτῶν ἔσται μνεία, καὶ τοὺς ψευδοπροφήτας, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐξαρῶ ἀπὸ τῆς γῆς. » Εἴπομεν ἕως ὧδε ἐν συντομίᾳ πῶς προετυποῦτο ὁ θεῖος οὗτος ναὸς εἰς τὸν νόμον τῆς ἀθωότητος, τώρα λέγομεν πῶς προετυποῦτο, καὶ εἰς τὸν νόμον τὸν φυσικόν.

Ἐν κεφ. κβ'. τῆς γενέσεως ἱστορεῖται, ὅτι ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ ἐπροστάχθη ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ λάβῃ τὸν Υἱόν του τὸν Ἰσαὰκ, νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλὴν, καὶ νὰ τὸν προσφέρῃ ἐκεῖ εἰς ὁλοκαύτωσιν, ἐπάνω εἰς ἕνα τῶν ὀρέων· καὶ ἐπορεύθη εἰς τὸν τόπον ὅπου τοῦ ἔδειξεν ὁ Κύριος, εἰς τὴν γῆν λέγω τὴν ὑψηλὴν, τὴν ὁποίαν ὁ μὲν Σύμμαχος ἑρμηνεύει, ὀπτασίας, ὁ δὲ Ἀκύλας, τὴν ἑρμηνεύει καταφανῆ. Ταύτην λέγουσιν οἱ ἱεροὶ ἐξηγηταὶ, ὅτι εἶναι μέρος τῆς ὀρεινῆς Ἰουδαίας, ἤτοι ἡ Ἱερουσαλὴμ, ἐκεῖ ὅπου ἐκτίσθη ὁ ναὸς τῆς τοῦ Κυρίου Ἀναστάσεως· διότι, καθὼς λέγει ἡ θεία γραφὴ, ἦλθεν ὁ Ἀβραὰμ ἐπὶ τὸν τόπον, ὃν ἔδειξεν αὐτῷ ὁ Θεὸς, τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ὁ δὲ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἐπροστάχθη, ἤγουν ἡ Βηρσαβεὲ ἐν Γεράροις, εἶναι πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἀπέχει ἀπ' αὐτῆς διάστημα τριῶν ἡμερῶν κατὰ τὸν Ἱερώνυμον, διὰ τοῦτο καὶ τώρα εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τόπον τῆς ὁράσεως εἶναι καὶ σήμερον ὁ τόπος τῆς ὁλοκαρπώσεως, τιμώμενος μὲ εὐκτήριον οἶκον, καὶ μοναστήριον λεγόμενον Θυσία τοῦ Ἀβραάμ. Τοῦτον τὸν τόπον τὸν ὠνόμασεν ὁ Ἀβραὰμ, Κύριος οἶδεν, ἐπειδὴ, ἐν ἐκείνῳ τῷ ὄρει εἶδεν ὁ Κύριος τὴν εὐγένειαν τοῦ Ἀβραὰμ, ὄχι μόνον χάριν τῆς ὁλοκαρπώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἰσαὰκ, ἀλλὰ πολλὰ περισσότερον προφητικῷ ὄμματι διὰ ἐκεῖνα ὅπου ἔμελλον νὰ ἀκολουθήσωσιν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μεσία· ὡσὰν δηλαδὴ νὰ ἤθελε δειχθῇ προφητικῶς, καὶ νὰ προαναφωνηθῇ συμβολικῶς ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τοῦ φυσικοῦ νόμου. . . . .

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ σεβάσμιος καὶ προσκυνητὸς Ναὸς τοῦ παναγίου καὶ ζωοδόχου Τάφου, εἶναι μεγαλοπρεπὴς, καὶ περίφημος κατά τε τὸ μέγεθος τοῦ Ναοῦ, καὶ διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ κτιρίου, μὲ δύο μεγάλους καὶ ὑψηλοὺς τρούλλους ἢ κουμπέδες, ὁ ἕνας

μὲ γωρασάνι, καὶ ὁ δεύτερος ἔξωθεν μὲ μολυβδοσκέπασμα, ἔσωθεν δὲ μὲ ξύλα ἄσηπτα μεγάλα καὶ χοντρὰ, μέχρι τῆς ζώνης τοῦ τοίχου, μὲ κολώνας πορφυρᾶς καὶ μαρμαρένιας, μὲ ποδαρικὰ μεγάλα καὶ στερεὰ, καὶ μὲ ἔδαφος ἐστρωμένον μὲ πολυειδῆ καὶ διάφορα μάρμαρα, καὶ ἐσχηματισμένον μὲ κατασκευὴν πολλὰ θαυμασίαν καὶ ἔντεχνον, ἔχων μάκρος ἰχνάρια διακόσια ὀγδοήκοντα πέντε, καὶ πλάτος ἰχνάρια ἑκατὸν ἑξήκοντα· αὐτὸς ὁ Ναὸς τὸ πάλαι ἐκοσμεῖτο ἀκόμη περισσότερον διὰ τὰς πολλὰς πόρτας ὁποῦ εἶχεν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ ἁγία πόλις Ἱερουσαλὴμ, ὡς εἴπομεν, κατὰ διαφόρους καιροὺς πολεμηθεῖσα, εἰς διαφόρους ὑπέπεσεν ἐξουσίας, ἀπώλεσε καὶ αὐτὸς ὁ Ναὸς τὸ ἀρχαῖον κάλλος, τὰ νῦν δὲ ἔχει μίαν καὶ μόνην πόρταν κατὰ μεσημβρίας.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ φθόνου τῶν Ἀρμενίων, ἀκολουθήσασαν ἐκείνην φρικτὴν καὶ τοῖς πᾶσι γνωστὴν πυρκαϊὰν, αὖθις ὁ ἱερώτατος οὗτος Ναὸς ἀνεκαινίσθη λαμπρότερον ἀπὸ τὸ πρότερον, διὰ φιλοτίμου συνδρομῆς μόνων τῶν ὀρθοδόξων. Ἐσχάτως δὲ ἤδη κατὰ τὰς πληροφορίας ὁποῦ ἔλαβον ἀπὸ γραμμάτων τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἱερᾶς ἡμῶν Ἀδελφότητος, ἀδείᾳ τῆς νέας Αἰγυπτιακῆς Ἐξουσίας, ἐπεσκευάσθησαν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ πολλὰ μέρη τοῦ ἱεροῦ τούτου Ναοῦ βλαφθέντος ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ. Ἀνεῴχθησαν δὲ, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Σουλτάνου Σαλαδίνου πρὸ 650 — χρόνων κεκλεισμένα ὄντα μέγιστα ὀκτὼ παράθυρα, τριγύρω εἰς τὸν λίθινον τροῦλον, ἢ κουμπὲν τοῦ Καθολικοῦ, ὅθεν ὁ Ναὸς ἐγένετο φωτεινότατος, εἰς καύχημα καὶ χαρὰν τῶν ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 287.)

—οοο—

Ἡ περὶ πανώλους εἴδησις κατεθορύβησε καὶ κυβέρνησιν καὶ λαὸν, τὸν λαὸν μάλιστα λαβόντα καὶ πρὶν πεῖραν, κατὰ τὴν μακρὰν τοῦ ἀγῶνος διάρκειαν, τῆς πανωλέθρου τῶν ἐπιδημιῶν δυνάμεως. Τῆς πανώλους πρὸ πάντων ἡ φήμη, καί τοι σπανίως ἐπισκεπτομένης ἄλλοτε τὴν Πελοπόννησον καὶ τὸ Αἰγαῖον, φοβερὰ ἐπεκράτει μεταξὺ τοῦ λαοῦ. Κατ' ἔτος τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σμύρνην, τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν Θεσσαλονίκην, τὰς πόλεις ἑνὶ λόγῳ ἐκείνας τῆς Τουρκίας ὅπου συνεπυκνοῦτο πολὺς Ὀθωμανῶν ὄχλος κατελυμαίνετο ἡ ἀδυσώπητος αὕτη νόσος· καὶ πρό τινων ἐτῶν ἐνσκήψασα εἰς τὴν νῆσον Κέαν παρ' ὀλίγον ἐξωλόθρευεν ἠβηδὸν πάντας τοὺς κατοίκους.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἐπιδημιῶν τὸ φάσμα ἀνυψοῦτο τρομερὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ τύφος πρὸ μικροῦ εἶχε περιφέρει ἀδυσώπητος τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἡ εὐλογία, εἰσβαλοῦσα ἐξ Αἰγύπτου εἰς Νάξον τὸ 1823 ἔτος ὡς ἄλλος ἀνηλεὴς κατακτητὴς, ἀπέκτεινεν ἀπανθρώπως καὶ νέους καὶ γέροντας, καὶ ἐκ τῶν σωθέντων πολλοὺς κατέλιπεν ἀναπήρους καὶ δυσειδεῖς, μηδ' αὐτὸ τὸ κάλλος σεβασθεῖσα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων κρᾶμα εἶναι εὐτυχιῶν καὶ συμφορῶν, λυπηρῶν καὶ γελοίων, εἰς τὴν ἐπιδημίαν τῆς νήσου ταύτης ἐπηκολούθησεν ἀστειότατον ἐπεισόδιον.

Μεταξὺ τῶν Ναξίων, μικρὸν γευσαμένων τότε παιδείας, ἐπεκράτουν οὐκ ὀλίγαι δεισιδαιμονίαι, καὶ πρώτη πασῶν ἡ τῶν *βουρκολάκων*. Γενικὴ ἦτο καὶ ἀδιάσειστος ἡ δόξα ὅτι οἱ ἀποθνήσκοντες *ἐβουρκολάκιαζαν*, καὶ ὅτι ἐπιφαινόμενοι ὁλοσώματοι οὐχὶ καθ' ὕπνους ἀλλ' εἰς ἀγρυπνοῦντας συγγενεῖς καὶ φίλους, ἔλεγον καὶ ἔπραττον τὰ ἀρέσκοντα. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς εἶχεν ἀποστείλει ἡ εὐλογία εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Πλούτωνος, διεδόθη καὶ ἐπιστεύθη ἡ εἴδησις ὅτι στασιάσαντες ἀθρόοι εἰς τὸν Ἅδην οἱ νάξιοι νεκροὶ ἐβιάσαντο τὸν Χάρωνα νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ἄνω. Καὶ καθ' ἑσπέραν μόλις δύοντος τοῦ ἡλίου, ἐπανήρχοντο πάντες δρομαῖοι εἰς τὰ ἴδια, καὶ συζυγοῦντες περίφοβοι διὰ διπλῶν καὶ τριπλῶν μοχλῶν θύρας τε καὶ παράθυρα, καὶ ἐμπεδοῦντες αὐτὰ διὰ σωρείας στρωμάτων καὶ προσκεφαλαίων καὶ ἄλλων σκευῶν, κατεκλίνοντο στένοντες καὶ τρέμοντες. Οἱ βουρκόλακες ὅμως, τοὺς ὁποίους ὁ θάνατος εἶχε καταστήσει λεπτοφυεῖς, εἰσέδυον οἱ ἀλιτήριοι καὶ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν εἰς τὰ ἄδυτα, καὶ ἐφόβιζον ἢ καὶ ἐκακοποίουν τοὺς ζῶντας. Ὅτε δὲ ἀνέτελλεν ἡ ἡμέρα αἱ οἰκίαι ἠνοίγοντο καὶ ἐξερχόμενοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες διηγοῦντο τρεμούσῃ τῇ φωνῇ τὰ παράτολμα τῶν βουρκολάκων ἔργα καὶ λόγια. Καὶ τοῦτον μὲν ἠπείλησε νὰ ξυλοκοπήσῃ ὑψηλόσωμός τις καὶ σκελετώδης ἐὰν δὲν ἔδιδεν αὐτῷ νὰ φάγῃ καὶ νὰ πίῃ, ταύτης δὲ τὴν ξανθὴν καὶ μακρὰν κόμην ἠγωνίσθη ν' ἀνασπάσῃ φθονερὰ γειτόνισσα ἀγριαίνουσα, ἡ μέγαιρα! τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἐκείνης τοὺς περιλεύκους καὶ κυδωνιῶντας κόλπους ἐτόλμησε νὰ ψαύσῃ ἱεροσύλως αὐθάδες ἀλλ' ὡραῖον μειράκιον. Ὁ μυλωθρὸς γείτων μου εἶχε δύο θυγατέρας, αἵτινες φρίσσουσαι διηγοῦντο καθ' ἑκάστην πρωΐαν πῶς βουρκόλακες δύο εἰσερχόμενοι μετὰ πατάγου καὶ ἀναποδογυρίζοντες ὅλα τὰ σκεύη, ἐκτύπουν ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ καὶ ἐγρύλλιζον καὶ ἤνοιγον τὰς θύρας καὶ *κουκουλωμένας* οὔσας ὑπὸ τοῦ φόβου ἀπεκάλυπτον καὶ παρέσυρον καὶ ἐβασάνιζον, τὰς ταλαιπώρους! δι' ὅλης τῆς

νυκτός· ὁ δὲ πατὴρ, ὅστις ἐκλείετο εἰς ἄλλο παρακείμενον δωμάτιον καὶ ἠγρύπνει ἀνὰ χεῖρας ἔχων πυροβόλον, ἐπεκύρου τὰ λεγόμενα καὶ ἀδιακόπως ἐσφραγίζετο διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ. Μίαν δὲ νύκτα τοσοῦτον ἐφοβήθη, διότι εἰς τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ κατεφέροντο ἀλλεπάλληλοι καὶ τρομεροὶ κτύποι, ὥστε τολμήσας ἤνοιξε τὸ παράθυρον καὶ προέτεινε τὴν κεφαλὴν ἵνα παρατηρήσῃ ἐὰν ἐδύνατο νὰ σωθῇ. Καὶ παρατηρῶν εἶδεν ὑπὸ τὸ μαγειρεῖόν μου πλανώμενον τὸν ἕτερον τῶν βουρκολάκων· εὐθὺς δὲ πυροβολήσας κατεκύλισεν αὐτὸν φαρδὺν πλατύν. Καὶ τὴν αὐγὴν ἐξυπνήσας εἶδον, φεῦ! κείμενον ἄπνουν τὸν ἀγαπητόν μου καὶ παχύτατον γάτον, ὅντινα περιφερόμενον ἡσύχως εἰς ἀναζήτησιν εἰσόδου,

« . . . *ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος.* »

Οἱ μὴ πιστεύοντες τοὺς βουρκόλακας, ἀγαπῶντες ὅμως νὰ μελετῶσι τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας καὶ τὰ ἀνθρώπινα τεχνάσματα, ἔμαθον μετά τινας μῆνας ὅτι οἱ δύο ἐκεῖνοι ταραξίαι, ἐγκύψαντες ἐπὶ πολὺ καὶ μετὰ πολλοῦ πόθου εἰς τὴν θεωρίαν τῆς θεογονικῆς τῶν ἀρχαίων ἐπιστήμης, ἀλλὰ πολλὰς ἀπαντήσαντες ἀπορίας, ἐνόμισαν ἀναγκαῖον, ὡς πάλαι ποτὲ ὁ Ζεὺς, νὰ λύσωσιν αὐτὰς διὰ πειραμάτων· διὸ μετεμόρφωσαν ἑαυτοὺς μὲν εἰς Δίας, τὰ δύο δὲ τοῦ γείτονός μου ἀθῶα θυγάτρια εἰς Λητὼ καὶ Σεμέλην.

Ἐν τοσούτῳ τῶν βουρκολάκων ηὔξανε καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ τόλμη· πωγωνίας τις Πρωτοσύγγελος (ἡ ἐκκλησία τῶν Ναξίων εἶχε τότε μέγαν ἀριθμὸν Σακελλιόνων, Πριμικηρίων, Συγγέλων, Καστρηνσίων, Πρωτεκδίκων, Ῥεφερανδίων, Πρωτονοταρίων καὶ ἄλλων τοιούτων ἀξιωματικῶν), γνωστὸς διὰ τὸ φιλομειδὲς αὐτοῦ καὶ εὐτράπελον, προσβληθεὶς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῆς ἐπιδημίας μετέστη εἰς οὐρανούς· ἀλλ' ἐπανελθὼν εἰς τὴν γῆν ὡς βουρκόλακας κατώρθωσε, δυνάμει τοῦ σεβασμίου αὐτοῦ πώγωνος, νὰ καθυποτάξῃ πάντας τοὺς ἄλλους συναδέλφους καὶ νὰ συγκροτήσῃ ὁλόκληρον σύνταγμα. Τοῦτο δὲ, στρατάρχην ἔχων τὸν ἅγιον Πρωτοσύγγελον καὶ ἀδιακόπως στρατολογῶν νέους βουρκόλακας, περιεφέρετο τὴν νύκτα εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐκορυβαντία καὶ ἐκραιπάλα καὶ ἠλάλαζε καὶ ἐκρότει τὸν τριγμὸν καὶ τὸν βρυγμὸν τῶν ὀδόντων (α).

Ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι χθὲς ἔτι, πρὸ ἑνὸς μόλις μηνὸς, σεβασμιώτατός τις ἐπίσκοπος τῆς σοφῆς Γαλλίας διεκοίνωσε διὰ μακρᾶς ἐγκυκλίου πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ὅτι πολλάκις ἐπεφάνη εἰς νέαν χωρικὴν, ἔξυπνον οὖσαν, λευχείμων ὡς ὁ Ἰωσὴφ παρθένος ὁρατὴ μὲν ἄϋλος ὅμως, καὶ εἶπεν αὐτῇ ὅτι ἦτο ἡ *Ἄσπιλος σύλληψις*, δὲν θ' ἀπορήσωμεν βεβαίως διὰ τὴν εὐπιστίαν τῶν πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν κατοίκων τῆς ἀσόφου Νάξου.

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν πανώλην. Τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν ἀκούσας ὁ Κυβερνήτης ἐξαπέστειλεν ἀμέσως εἰς Ὕδραν καὶ Σπέτσας τὸν ἰατρὸν Σ. Καλογερόπουλον, ὅπως ἐξετάσῃ ἐὰν τῷόντι ἡ νόσος εἶναι ἡ τοῦ λοιμοῦ. Ἐπανελθόντος δὲ τούτου τὴν 18 Ἀπριλίου καὶ ἐπικυρώσαντος τὴν εἴδησιν, διωρίσθη ἀμέσως Γενικὸς μὲν Ἔφορος τῆς Ὑγείας κατὰ τὰς δύο ταύτας νήσους ὁ Ἀναστάσιος Λόντος, συμπράκτωρ δὲ αὐτοῦ ὁ ἰατρὸς Ν. Καλογερόπουλος, καὶ ναυτική τις μοῖρα προσετάχθη νὰ περιπολῇ ἐκεῖ ὅπως ἐμποδίζῃ τὴν μετὰ τῆς ξηρᾶς συγκοινωνίαν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Αἴγιναν καὶ τὸν Πόρον «συνεκεντροῦντο, ὡς ἔγραφεν ὁ Κυβερνήτης, ὅλα τὰ μέσα τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐξουσίας », διωρίσθησαν καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τῆς ὑγείας ἐπίτροποι· καὶ συγχρόνως ἐστάλησαν εἰς ὅλας τοῦ Κράτους τὰς ἐπαρχίας ταχυδρόμοι φέροντες ὁδηγίας. Αὐτὸς δὲ ὁ Κυβερνήτης ἐπιβὰς τὴν 22 Ἀπριλίου εἰς τὴν ῥωσικὴν φρεγάταν *Ἑλένην* ἀπέπλευσεν εἰς τὰς μεμολυσμένας νήσους.

Ἐλθὼν δὲ τὴν μὲν 24 εἰς Σπέτσας τὴν δὲ 26 εἰς Ὕδραν συνδιελέχθη μετὰ τῶν δημογερόντων καὶ τῶν ἰατρῶν, καὶ ἀφεὶς Ἔκτακτον ἐπιστάτην τῆς ὑγείας εἰς τὴν πρώτην τῶν νήσων τούτων τὸν Ἰω. Κωλέττην ἀπῆλθεν εἰς Αἴγιναν.

Εἴδομεν ὅτι ὁ Κυβερνήτης εἶχε σπανίαν δραστηριότητα· κατὰ τὰς ὀκτὼ ὅμως ἡμέρας, καθ' ἃς ἐπλεύσαμεν ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Αἴγιναν, ὑπερέβη αὐτὸς ἑαυτόν· διότι ἀδιακόπως καὶ αὐτὸς καὶ ἡμεῖς ἐγράφομεν καὶ ἐστέλλομεν ὁδηγίας δι' ἐπίτηδες πλοιαρίων εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν. Ἡ *Ἑλένη* ἦτο ἄλλο σαλευτὸν ταχυδρομεῖον, ἀπὸ τῶν πλευρῶν τοῦ ὁποίου ἐξηκοντίζοντο κυματόδρομοι ἅμαξαι ἡνιοχοῦσαι οὕτως εἰπεῖν τὴν ὑγείαν εἰς τὰς ἐπαρχίας, διότι αἱ ὁδηγίαι προέβλεπον καὶ τὰ ἐλάχιστα.

Μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα κάθοδον αὐτοῦ πρῶτον τότε ὁ Κυβερνήτης ἔπλεεν ἐπὶ ῥωσικοῦ πλοίου, διότι, ὡς εἶπον ἄλλοτε, οἱ ποντοκράτορες Ἄγγλοι ἠξίουν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν τιμὴν τοῦ νὰ φέρωσι τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ δὲ γνωστὸν μοὶ ἦτο ὅτι δὲν ἠγάπα τοὺς Ἄγγλους, μοὶ ἤρεσκε ν' ἀνιχνεύω μετὰ περιεργείας τὰ τῆς συμπεριφορᾶς αὐτοῦ πρὸς τούτους καὶ πρὸς τοὺς Ῥώσους, τῶν ὁποίων πρὸ μικροῦ ἦτο συνάδελφος καὶ συμπολίτης.

Ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν πλοίων τὸ σέβας τὸ ὁποῖον πάντες ἐδείκνυον πρὸς τὸν Κυβερνήτην, ὡς πρὸς ἀρχηγὸν ἀνεξαρτήτου Κράτους, διέθρυπτε τὴν φιλαυτίαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐδυσχέραινεν εἰς ἄκρον ἐπὶ τῇ διαρκείᾳ τοῦ γεύματος. Αὐτὴς, ὁ μηδὲ λεπτὸν κατατρί-

(α) Παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ μὴ ἐκλάβῃ ὑπερβολικὰ τὰ περὶ βουρκολάκων, διότι συνέβησαν ἀπαραλλάκτως ὡς διηγοῦμαι αὐτά.

εων εἰς μάτην, νὰ κάθηται δύο ὥρας προσηλωμένος παρὰ τράπεζαν καὶ νὰ βλέπη παραλλάσσοντας φαλαγγηδὸν ἐνώπιον αὐτοῦ

« . . . *πίθους οἴνοιο παλαιοῦ ἡδυπότοιο,* »

καὶ τοὺς Ἄγγλους βαθμηδὸν θερμαινομένους καὶ κυλικηγοροῦντας εἰς τὸ ἐπάπειρον!

Οἱ δὲ Ῥῶσοι ἐφέροντο πρὸς αὐτὸν ὡς ὑπήκοοι πρὸς μονάρχην, καὶ μονάρχην ἀπόλυτον· ἀξιωματικοί, ναῦται καὶ στρατιῶται ἔκυπτον ἐδαφιαίως ἐνώπιον τοῦ Κυβερνήτου τὴν κεφαλήν, καὶ ὑπετάσσοντο εἰς τὰ νεύματα αὐτοῦ. Αὐτὸς προσδιώριζε τὴν ὥραν τοῦ γεύματος, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἔδιδε τὸ σύνθημα τῆς ἐκ τῆς τραπέζης ἐξεγέρσεως. Ἀλλ' ἠγάπα κἂν τοὺς Ῥώσους; τὸ κατ' ἐμέ, ἀμφιβάλλω· πιθανὸν νὰ ἠγάπα τοὺς πεπολιτισμένους Ῥώσους τῆς Πετρουπόλεως· πρὸς τοὺς ναυτικοὺς ὅμως βεβαίως δὲν ᾐσθάνετο κλίσιν. Ὁμιλῶν μετὰ τοῦ πλοιάρχου τῆς *Ἑλένης* δυσκόλως ἔῤῥιπτε τὸ βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ὅτε καθ' ἑκάστην, περὶ τὴν δεκάτην ὥραν πρὸ μεσημβρίας, ἔφερέ τις χάριν δοκιμῆς πρὸς τὸν πλοίαρχον πλατὺ κοχλιάριον μεστὸν ῥοφήματος ἐκ τοῦ τῶν ναυτῶν, δριμυτάτην ἀποπνέοντος ὀσμὴν σκορόδου, ἐκεῖνος ἔστρεφε μετὰ καταφρονήσεως τὴν κεφαλήν.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλοτε εἶδον τὸν κυβερνήτην δεικνύοντα τὴν αὐτὴν ἀποστροφήν. Συνήθειαν εἶχον οἱ Ῥῶσοι νὰ θέτωσι καθ' ἑκάστην πρωΐαν ἐν μέσῳ σχεδὸν τοῦ πλοίου δύο εὐρύτατα ἀγγεῖα, ὅμοια πρὸς κολυμβήθραν, πλήρη ζύθου, ἀξιωματικὸς δέ τις ἱστάμενος παρ' αὐτὰ καὶ ἀνὰ χεῖρας ἔχων κατάλογον ἐκάλει κατ' ὄνομα ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς ναύτας οἵτινες, σεσωρευμένοι ὑπὸ τὸ κατάστρωμα, ἀνέβαινον κατὰ στίχον διὰ τῆς ὀπῆς ὡς μύρμηκες ἐκ τῆς φωλεᾶς αὐτῶν. Ἕκαστος δὲ ναύτης ἀκούων τὸ ἴδιον ὄνομα προσήρχετο καὶ δράττων

« *βαθεῖαν κύλικα ὥσπερ ὁλκάδα,* »

κατεπόντιζεν αὐτὴν εἰς τὸν ζύθον· πληρῶν δὲ μέχρι στεφάνης ἔφερε μετὰ μεγίστης εὐλαβείας εἰς τὰ χείλη, προσέχων μὴ στάξῃ ῥανὶς καὶ ζημιωθῇ ὁ λάρυγξ αὐτοῦ.

Εἰς τὴν περίεργον αὐτὴν τελετὴν εἶδόν ποτε ἅπαξ ἢ δὶς παρευρεθέντα καὶ τὸν Κυβερνήτην ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος *Ἀζὼφ*· ἀλλ' εἶδον αὐτὸν καὶ στύψαντα χείλη καὶ μέτωπον καὶ ἀποστρέψαντα τὴν κεφαλήν.

Τὴν 29 Μαΐου προσωρμίσθημεν εἰς τὴν Περιβόλαν τῆς Αἰγίνης, ὅπου εἶχε καταπλεύσει πρὸ ἡμῶν ὁ ναύαρχος τῆς Ῥωσίας· ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν Ὕδρα καὶ αἱ Σπέτσαι ἐστεροῦντο τροφῆς, εἰς δὲ τὴν Αἴγιναν δὲν ὑπῆρχεν ἀρκετὸς σῖτος ἵν' ἀποσταλῇ καὶ εἰς τὰς πεινώσας νήσους, ὁ Κυβερνήτης παρεκάλεσε τὸν ναύαρχον Ἑϋδὲν νὰ χορηγήσῃ ἐπὶ τούτῳ σάκκους τινὰς διπύρου. Τὸν ἄρτον τοῦτον ἰδὼν ἀποβιβασθέντα εἰς τὴν παραλίαν ἠθέλησα νὰ δοκιμάσω, πεποίθησιν ἔχων ὅτι εἰ καὶ κατάμαυρος θὰ ἦτο ὅμως γλυκύς· ἀλλ' ἀποπτύσας μετὰ σπουδῆς αὐτὸν διότι ἦτο πικρότερος ἢ μέλας, ἤκουσα ἐπιπλήττοντά με Ἕλληνα πρὸ πολλοῦ ὑπηρετοῦντα τὴν Ῥωσίαν, ὅτι ἑλληνικὴν ἔχων ἀλαζονείαν καταφρονῶ τὸν ἄρτον ἀπὸ τοῦ ὁποίου τρέφονται ἑξήκοντα ἑκατομμύρια ὀρθοδόξων.

— Ἐστάλη, μὲ ἠρώτησεν ὁ Κυβερνήτης, τὸ παξιμάδι εἰς τὴν Ὕδραν καὶ τὰς Σπέτσας;

— Μάλιστα, ἐξοχώτατε· βεβαιωθῆτε ὅμως ὅτι καὶ ἀφοῦ φθάσῃ οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ πεινοῦν.

— Πῶς! ἔδωκεν ὀλίγον ὁ ναύαρχος; ἀνεφώνησεν ὀργισθείς.

— Ἐξ ἐναντίας, πολλοὺς σάκκους· ἀλλ' εἶναι τόσῳ μαῦρον καὶ τόσῳ πικρόν, ὥστε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τις προφητικὸν χάρισμα διὰ νὰ εἴπῃ ἀπὸ σήμερον ὅτι οἱ Σπετσιῶται μάλιστα καὶ οἱ Ὑδραῖοι, οἵ ὁποῖοι μεταξὺ ὅλων τῶν Ἑλλήνων τρώγουν λευκότατον καὶ γλυκύτατον ψωμί, θὰ προτιμήσουν ν' ἀποθάνουν παρὰ νὰ τὸ ἐγγίσουν εἰς τὰ χείλη των.

Ὁ Κυβερνήτης δὲν μ' ἐπέπληξεν ὡς ὁ ῥωσολάτρης Ἕλλην τῆς παραλίας, ἀλλ' ἔσεισε περίλυπος τὴν κεφαλήν. Μετὰ τεσσαράκοντα δὲ ἡμέρας οἱ σάκκοι τοῦ ναυάρχου ἐπανῆλθον ὅλοι ἐξωγκωμένοι καὶ ἄθικτοι ὅπως καὶ ἐστάλησαν.

Εἴπομεν ὅτι ὑγειονόμον εἰς Σπέτσας ἀφῆκεν ὁ Κυβερνήτης τὸν Ἰ. Κωλέττην· διώρισε δὲ καὶ εἰς τὴν Ὕδραν τὸν ἀδελφὸν Βιάρον. Καὶ πρὸς μὲν τὸν πρῶτον ἐδόθη τίτλος ὁ ἐφεξῆς· « Ἔκτακτος ἐπιστάτης τῆς κατὰ τὰς Σπέτσας ὑγείας, » πρὸς δὲ τὸν δεύτερον οὗτος· « Ἔκτακτος ἔφορος τῆς κατὰ τὴν Ὕδραν ὑγείας. » Καὶ ὁ μὲν Κωλέττης, ἅπαξ διορισθείς, οὔτε ἠκούσθη, οὔτε κἂν ἔγραφεν εἰς τὴν κυβέρνησιν, κατὰ τὸ αἰώνιον αὐτοῦ σύστημα· ὁ δὲ Βιάρος, μὴ ἀποβὰς εἰς Ὕδραν, ἀλλὰ περιπολῶν ἔξωθεν μετὰ πλείστης ὅσης γενναιότητος ἐπὶ τοῦ *Ἀντιζήλου* ἢ τοῦ *Νέλσωνος*, ἐκεραυνοβόλει προκηρύξεις *χωρὶς φειδωλήν*, ὡς ἔγραφεν αὐτὸς οὗτος, εἰς τὰς ὁποίας αἱ ἀπόλυτοι μετοχαὶ καὶ τὸ *ὑγειοαστυνομεῖον* καὶ ὁ αἰώνιος *μεγαλοδύναμος* ἁμιλλῶνται πρὸς τὸ ἀνθηρὸν τῆς λέξεως, τὸ εὔρυθμον καὶ γλαφυρὸν τῶν περιόδων καὶ τῆς ἐννοίας τὸ ὑγιές. Ἰδοὺ δύο ἢ τρεῖς περικοπαί, γεύματος δίκην, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης·

« Μαθὼν ὅτι ἡ νόσος ἥτις κατέλαβέ τινας τῶν κατοίκων τῆς νήσου ταύτης, ἔπαυσεν ἀπὸ ἕνδεκα ἡμέρας σήμερον νὰ θανατώνῃ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὴ δίδων πλήρη θάῤῥος εἰς τὸ ἀπατηλὸν νόσου εἴδους τοιούτου, καὶ ὁδηγούμενος ἀπὸ παραδείγματα ἄλλων τόπων καὶ ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ἢ ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐκ κακῆς συνηθείας ἐθάῤῥυναν πολὺ περισσότερον τοὺς ἀνθρώπους, παρ' ὅτι αὐτοὶ ἐπροφυλάχθησαν, καὶ διὰ τοῦτο εἶδον πόλεις ἢ παντελῶς ἠρημωμένας, ἢ ἀπὸ πο-

λυανθρώπους εἰς ὀλιγανθρώπους μεταβαλλομένας, διὸ ἐνῷ καὶ ἐγὼ ἑνόνω τὰς ταπεινὰς εὐχαριστηρίους δεήσεις μου πρὸς τὸν μεγαλοδύναμον θεόν μας καὶ προστάτην, ὅτι τώρα ὁ τοιοῦτος τρομερὸς θάνατος δὲν περιφέρεται ἀνηλεῶς πλέον εἰς τὰς οἰκίας σας, ὅμως τὸ χρέος μου μὲ ὑπαγορεύει νὰ πράξω τὰ ἀναγκαῖα καὶ διὰ τὴν ἴασιν τῶν ἔτι νοσούντων καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἐν τῇ ὑγείᾳ. »

Ἀλλαχοῦ δὲ, ἀγωνιζόμενος νὰ διδάξῃ τοὺς μισελευθέρους Ὑδραίους συνταγματικώτατά τινα δόγματα, προσθέτει·

« Ἐγὼ ὀφείλω πρὸς ὑμᾶς νὰ σκέπτωμαι καὶ ν' ἀγρυπνῶ ἀόκνως δι' ἐσᾶς, καὶ σεῖς ὀφείλετε πρὸς ἐμὲ ὑπακοήν. . . Ταῦτα πάντα τὰ ἱερά σας χρέη θέλετε ἐκπληρώνει ὑπακούοντες εἰς τὰς διατάξεις μου, καὶ ἡ εὐθύνη θέλει εἶναι τότε μόνον εἰς βάρος μου, ἐὰν σεῖς ὑπακούοντες τὰς αὐτὰς διατάξεις μου, αὗται φανῶσιν ὄχι κατάλληλοι εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ ὄχι προξενοῦσαι τὴν σωτηρίαν σας. »

Καὶ ἄλλοτε πάλιν·

» Ἐχάρη ἡ ψυχή μου βλέποντάς σας ἐκ τοῦ πλοίου μου σήμερον εὐθύμους ἑορτάζοντας τὴν σεβασμίαν ἡμέραν τῆς κυριακῆς καὶ τῶν ἀποκρεῶν· ὅταν ὁ θεὸς μεθ' ἡμῶν οὐδεὶς καθ' ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα ὁ θεὸς εἶναι μεθ' ἡμῶν, πρέπει ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ὑποταγῇ νὰ σεβώμεθα τὰ θελήματά του . . . Ἐγὼ κατὰ πολλοὺς λόγους σᾶς ἀγαπῶ πάντοτε ἀζημιώτους, διὸ σᾶς ἀναγκάζω ν' ἀκολουθήσετε τὴν ἥσυχον καὶ ὑποτεταγμένην διαγωγὴν, τὴν ὁποίαν διετηρήσατε μέχρι τῆς σήμερον. »

Δὲν νομίζει τις, ἀναγινώσκων τὰ χρυσοστομικὰ ταῦτα λόγια, ὅτι ὁ Βιάρος ἦτο ἅγιος καθηγούμενος ἐκ τῶν *βορδοναρέων* καὶ ὅτι εἶχεν ἀνάγκην ὑποτακτικῶν ; Ν. Δ.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ,

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν νεωτέρων, χάριν τῶν πολλῶν ἐξεργασθεῖσα, ὑπὸ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου. Βιβλίον τέταρτον καὶ πέμπτον. 1862.

—

Τὰ δύο ταῦτα βιβλία, κατ' αὐτὰς ἐκδοθέντα, ἱστοροῦσι τὸ μὲν τέταρτον, τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης, τὸ δὲ πέμπτον τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν καὶ τὴν παρακμὴν τοῦ πρώτου Ἑλληνισμοῦ. Ὥστε ἤδη συνεπληρώθη ὁ πρῶτος τόμος τοῦ μεγάλου τούτου ἐθνικοῦ ἔργου, ὅστις περιλαμβάνει περὶ τὰς 900 σελίδας, καὶ δὲν τιμᾶται εἰμὴ δραχ. 10.

Τὴν δικαίαν αὐτῆς περὶ τῆς συγγραφῆς ταύτης κρίσιν θέλει ἐπὶ τέλους ἐκφέρει καὶ ἡ Πανδώρα· σήμερον δὲ περιοριζόμεθα εἰς τὸ νὰ ἀναγγείλωμεν τὴν συμπλήρωσιν τοῦ πρώτου τόμου καὶ νὰ συστήσωμεν θερμῶς εἰς πάντα Ἕλληνα τὴν ἀπόκτησιν τοῦ βιβλίου, ἵνα διὰ τῆς ἐμψυχώσεως τοῦ κοινοῦ, κατορθωθῇ ἡ ὅσον ἔνεστι ταχυτέρα ἔκδοσις καὶ τῶν δύο ἄλλων τόμων.

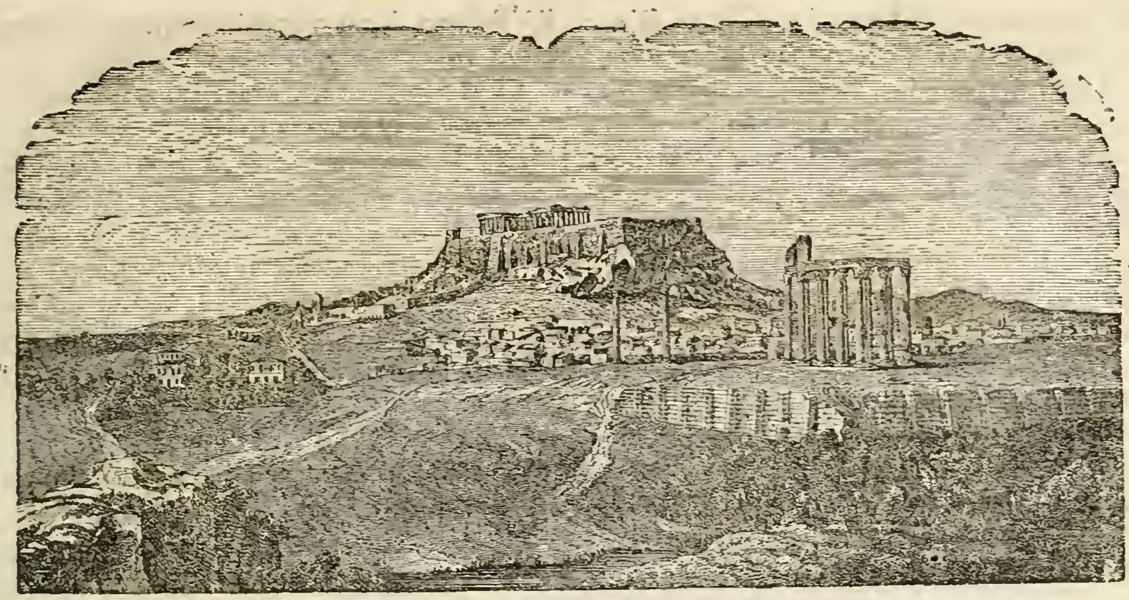
ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΡΑΦΗ. Κατὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐφημερίδα πρὸς ταῖς ἄλλαις εὑρεθείσαις ἐσχάτως ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφαῖς, εὑρέθησαν καί τινες ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι τὸ κύριον ὄνομα *Εὔβιος* ἐγράφετο καὶ *Εὔιος* καὶ *Εὔβοιος*, ὥστε ἡ δίφθογγος *οι* προεφέρετο ὡς *ι* καὶ πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου· προσέτι ὅτε οἱ ἀρχαῖοι ἤθελον νὰ ἐκφράσωσι βαρβαρικόν τινα φθόγγον, ἔγραφον ββ, οἷον *Ἀρύββας*, ὅπερ καὶ Ἀρύμβας γράφεται.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ. Εἰς τὴν Καναδικὴν γίνονται χοροὶ καθ' οὓς ὅλαι αἱ κυρίαι, καὶ αἱ πλουσιώτεραι φοροῦσι λευκὴν ἐσθῆτα ἐκ *Χασέ*· μετὰ δὲ τὸ τέλος τῶν χορῶν δωροῦσι τὰς ἐσθῆτας εἰς τοὺς πένητας. Ἰδοὺ παράδειγμα ἄξιον μιμήσεως.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ. Ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας, πατρίδι τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ Θ. Μανούσου, εἰς ἣν ἐκληροδότησε τὴν ἰδίαν βιβλιοθήκην, ἐτελέσθη ἐσχάτως ἀρχιερατικὸν μνημόσυνον, καὶ ἐξεφωνήθη λόγος ἐπικήδειος ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀργυριάδου. Ὁ λόγος οὗτος θέλει μετ' ὀλίγον ἐκδοθῇ καὶ διανεμηθῇ δωρεάν.

ΕΥΘΥΜΙΑ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ. Ἡμέραν τινα Ναπολέων ὁ Α'. εὑρισκόμενος ἐν τῷ δωματίῳ τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Λουΐζης ἐνῷ ἐκαλλωπίζετο, ἐπάτησεν ἄκων τὸν πόδα τῆς προεδρευούσης τοῦ κόσμου κυρίας καὶ ἔῤῥηξεν εὐθὺς μεγάλην κραυγὴν, ὡς εἰ εἶχε τραυματισθῇ. — Τί ἔχεις ; ἠρώτησε τρομάξασα ἡ αὐτοκράτειρα. — Τίποτε, ἀπήντησεν ἀνακαγχάσας· ἐπάτησα τὴν Κυρίαν καὶ ἐφώναξα διὰ νὰ τὴν ἐμποδίσω νὰ φωνάξῃ αὐτή· βλέπεις ὅτι ἐπέτυχα.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ΄. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 290.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΩ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ
(1685—1715)

ὑπὸ ΛΕΟΠΟΛΔΟΥ ΡΑΝΚΙΟΥ.

Μετάφρασις Π. Καλλιγᾶ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 287, 288 καὶ 289.)

Ἐκκλησιαστικά.

Ἐὰν δὲν διαστείλωμεν τὸ πολύμικτον τῶν συνηγμένων ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου φυλῶν, τρεῖς κλάσεις εὑρίσκομεν κυρίως ἀπέναντι τῶν Ἐνετῶν· χωρικοὺς, πολίτας καὶ προνομιούχους. Ἑκάστη τούτων ἀπήτει ἰδίαν προσοχήν. Κάτοικοι, ὁποῖοι ἦσαν οἱ Μανιάται, πρέπει νὰ θεωρηθοῦν μᾶλλον ὡς σύμμαχοι ἢ ὡς ὑπήκοοι, καὶ ἦτον ἀνάγκη κόπου πολλοῦ διὰ νὰ τηρηθῇ καλὴ σχέσις μετ' αὐτῶν. Τὸ σῶμα τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ καὶ νὰ γίνῃ τι, ἦσαν οἱ χωρικοὶ καὶ ὅλη ἡ διοίκησις ἔχει σκοπὸν τὴν εἰς αὐτοὺς χορήγησιν ἐλευθέρας καὶ εἰρηνικῆς ἀναπτύξεως. Οἱ ὑπερέχοντες, ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν πολίτας, τὰ μέλη τῶν κοινοτήτων, ἀπαιτοῦν ἤδη ἐξ ἑνὸς μέρους ἐξαίρεσιν τῶν φορτίων, ἐξ ἄλλου ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ὑποδεεστέρων. Ἐνῷ προστατεύεται ἡ πρόοδος αὐτῶν, ἡ κοινωνικὴ καὶ δικαστικὴ ἀνάπτυξις πρέπει νὰ συνέχωνται εἰς σοφὸν περιορισμὸν καὶ ἰδίως ἡ ἐξουσία πρέπει νὰ προφυλάττεται πάσης ἐπηρείας.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον. Ἡ θρησκεία, ἥτις εἶναι εἰς ὅλους κοινὴ, ἀπαιτεῖ ἄκραν προσοχὴν καὶ ἐπιτηδειότητα, πρὸ πάντων διότι οἱ Ἐνετοὶ ἦσαν ἄλλης θρησκείας.

Οἱ Ἐνετοὶ ἐνόμιζον χρέος, ἀμέσως κατὰ τὴν κατάκτησιν, νὰ μεταφυτεύσουν ἐκ νέου εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸ λατινικὸν δόγμα. Εἶχον ἀκόμη τοσαύτην θετικὴν πίστιν, ὥστε ἐνομίζοντο εὐτυχεῖς, διότι ἐγκαινίασαν ἐκ νέου πρὸς λατρείαν τῶν ἁγίων τὰς ἐκκλησίας Μεθώνης, Κορώνης καὶ Κορίνθου, αἵτινες ἀνῆκον πρότερον εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ ἔκτοτε μετηλλάχθησαν εἰς μοσκέας. Διωργανίσθησαν τέσσαρες ἐπισκοπαὶ κατὰ τὰς τέσσαρας ἐπαρχίας, ὧν ἡ Κορινθιακὴ ἦτον ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ, οἱ δὲ Ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ ἦλθον κατόπιν.

Δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν, ὅτι τοῦτο εἶχε συνεπείας. Οὐδεὶς ἐμέμφετο τοὺς κυρίους τῆς χώρας, ὅτι ἐλάτρευον τὸν Θεὸν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καὶ ὅτι ἤθελον νὰ ἔχουν ἐκκλησίας τοῦ δόγματος αὐτῶν. Καὶ Ἕλληνες ὑπῆρχον τούτου τοῦ δόγματος, μάλιστα μεταξὺ Χίων.

Ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ φέρῃ τοῦτο κίνδυνον εἰς τὴν

ἑλληνικὴν πίστιν. Οἱ Ἐνετοὶ ἐγνώριζον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα (1), καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας ἦσαν ἠναγκασμένοι, διηνεκῶς νὰ προσέχουν εἰς τὴν θρησκευτικὴν διαφοράν, αὐστηρῶς φροντίζοντες νὰ μὴ δίδεται αἰτία ὑπονοίας εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ προλαμβάνοντες ἐπιμελῶς τὰς συγκρούσεις τῆς ἁρμοδιότητος τῶν δύω δογμάτων. Τοὐλάχιστον οἱ Ἐνετοὶ Ἁρμοσταὶ κηρύττονται πρόθυμοι εἰς πᾶσαν περίστασιν νὰ ἐνδώσουν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου.

Πολὺ σημαντικωτέραν δυσκολίαν παρέσχον αἱ ἐξωτερικαὶ σχέσεις τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε τὴν μεγίστην δύναμιν ἐγκαθιδρύων ἐπισκόπους, ὥστε τὰ χρυσόβουλλα αὐτοῦ ἦσαν εἰς μεγάλην ὑπόληψιν καὶ ὁ ἀφορισμὸς ἐπηκολούθει τὴν ἀπείθειαν. Αὐτὸς ἐλάμβανε τὸ ἥμισυ τῶν εἰσοδημάτων ἑκάστου ἐπισκόπου, πληρονομένου παρὰ τῶν ἱερέων καὶ ἰδίως ἐξ ἑκάστης οἰκίας τῆς διοικήσεως αὐτοῦ. Καὶ πολλῶν μοναστηρίων τοὺς ἡγουμένους διώριζεν ὁ Πατριάρχης, πρὸς ὃν ἐστέλλετο μέρος τοῦ εἰσοδήματος (2).

Αὐτὸ τὸ σύστημα ἦτο λίαν μισητὸν εἰς τοὺς Ἐνετούς. Ἀνυπόφορον ἐφαίνετο νὰ λαμβάνῃ ξένος ἱερεὺς τόσα χρήματα ἐκ τῆς χώρας καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ κεφαλή, ἥτις ἦτον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σουλτάνου, νὰ ἔχῃ δικαίωμα νὰ διορίζῃ ἐπισκόπους καὶ ἡγουμένους τοῦ τόπου.

Ἐξ ἀρχῆς διεῖθυνον πρὸς τοῦτο τὴν προσοχὴν καὶ ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1687 ἐζήτησαν παρὰ τῶν συμβούλων τῆς πολιτείας γνωμοδότησιν περὶ τούτου.

Τὴν γνωμοδότησιν ταύτην ἔχω ἐνώπιόν μου. Οἱ σύμβουλοι νομίζουν δυνατὸν νὰ μεταφέρουν τὸν διορισμὸν καὶ αὐτὴν τὴν χειροτονίαν τῶν ἑλλήνων ἐπισκόπων ἐν Ἐνετίᾳ, καὶ δεικνύουν ὅτι τότε ἠδύναντο νὰ καθυποβάλλουν αὐτοὺς ὑπὸ τὴν ἐφορίαν τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας.

Τοιαῦται συμβουλαὶ ὑπερέβαινον πάντα τὰ ὅρια ὥστε ἡ περίνους Βουλὴ νὰ συναινέσῃ, καὶ ἔλαβεν ἄλλα μέτρα, μᾶλλον ἀνάλογα πρὸς τὸ ἐν γένει σύστημα.

Διὰ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπισκόπων δὲν ἀνεδέχθη αὐτὴν ἡ βουλή, ἀλλ' ἀνέθεσεν εἰς τὰς συστηθείσας κοινότητας. Τοῦτο ἦτο τὸ σημαντικώτερον αὐτῶν πλεονέκτημα.

Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὰς ἐξαποστολὰς χρημάτων, κατήργησεν ὅλα τὰ ἔκτακτα εἰσοδήματα τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐπροίκισεν αὐτοὺς δι' ἀκινήτων κτημάτων. Πρὸς τούτοις ἠλάττωσε κατὰ τὸ ἥμισυ τὰ τακτικὰ εἰσοδήματα τῶν ἱερέων καὶ τῶν οἰκιῶν, ὅσα μέχρι τοῦδε εἰσέπραττον δι' ἑαυτοὺς οἱ ἐπίσκοποι.

Ἀφοῦ προέβησαν ἅπαξ ἕως ἐδῶ, ἤλπιζον εὐκόλως ν' ἀφαιρέσουν εἰς τὰ πατριαρχικὰ χρυσόβουλα τὴν ἰσχὺν καὶ νὰ μεταχειρίζωνται αὐτὰ ὡς ἐκεῖνα τοῦ Πάπα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔλειπε τὸ κυριαρχικὸν ἐκτελεστήριον.

Ἐν τούτοις δὲν ἐπέτυχον τοῦτο τοσοῦτον εὐκόλως καὶ ἐντελῶς ὡς ἐπεθύμουν.

Εἰς τὰς κοινότητας εἰσέφρησε Σιμωνία ἀπαραδειγμάτιστος. Ἐν γένει αὐτὴ ἡ κατάχρησις ἐβασίλευε κατ' ἀνυπόφορον τρόπον ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου, καὶ ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι συνέπραττον (1). Πῶς ἤθελον ἀμφιβάλλει οἱ πολῖται νὰ λάβουν χρήματα διὰ ψήφους; « Ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὑπουργήματος, λέγει ὁ Ἔμος, ἐγίνετο τὸ χαμερπέστερον ἐμπόριον. » Τὰ οὐτιδανώτερα πρόσωπα ἔλαβον τὸ ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον εἶχε γένει τόσον εὐτελές, ἀφοῦ δὲν ἐλαμβάνετο πλέον κατευθεῖαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπίσης δὲν ἴσχυον νὰ ἐμποδίσουν τὰς χρηματικὰς ἀποστολάς. Δὲν ἐδέχοντο μὲν τὸν ἔξαρχον, τὸν ὁποῖον ἔστελλε μέχρι τοῦδε ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ ἁρμοσταὶ δὲν ὑπέφερον τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ κρυφίως ἀνελάμβανε τὸ ἔργον τοῦτο ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἠρνεῖτο νὰ συνεισφέρῃ, φοβούμενος τὴν ποινὴν τοῦ ἀφορισμοῦ, ἥτις ἐν Ἀνατολῇ ἐξήσκει πάντοτε βεβαιοτάτην ἐνέργειαν καὶ τὸ σύνηθες ποσὸν μετέβαινεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μόνον μέσον νὰ στερήσουν τὸν Πατριάρχην αὐτοῦ τοῦ εἰσοδήματος εὑρίσκει ὁ Ἔμος τὴν παῦσιν πάσης χρηματικῆς πληρωμῆς.

Ἡ Βουλὴ δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ τοιαύτην ἀπόφασιν· ἀλλ' ἀνείχετο ὅ,τι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμποδίσῃ καὶ εἰργάζετο μόνον ν' ἀπομακρύνῃ τὴν ἰσχὺν τοῦ Πατριάρχου.

Ὁ Γριμάνης βεβαιοῖ, ὅτι ἐνεργείᾳ αὐτοῦ οὐδὲν ἐξετελέσθη χρυσόβουλλον τοῦ Πατριάρχου.

Τὸ πᾶν ἐκρέματο ἐκ τῆς καλῆς συνεννοήσεως τῆς

(1) **Emo. Sono i Greci così tenaci—che la sola dissimulatione può insensibilmento guadagnare terreno.**

(1) Ὁ Γριμάνης δίδει τὴν ἀκόλουθον στατιστικὴν τοῦ κλήρου. Che se si contino gli Arcivescovi, da quali vien esercitata la primaria dignità, oltre uno che presiede alla sola terra di Tripolizza et altri quatro che non hanno alcuna giurisditione, 12 siano li vescovi suffraganei con diocesi e 16 titolari senza sede, 1367 si numerino li calogeri in 158 monasteri, 94 di questi diretti da abbati che vengono elletti da calogeri loro, 14 juspatronati, 26 stauropigi e 24 metochi, oltre 151 chiese che possedono stabili—sono notizie già humiliate. Τοὺς ἡγουμένους τῶν σταυροπηγίων διορίζει ὁ Πατριάρχης.

(1) **Molino. Più che mai insistendo nelle sceleragini si vagliono (i tre arcivescovi di Patrasso, Mistra e Malvasia) di potenza assoluta per alienar ad plus offerentes li sacri tempii, investendoli nel possesso di secolari, che poi sostituiscono nell' officiatura alcuni de' loro papa con dannate conventioni di divider gli utili ritratti dalla mercantata rendita di qualsisia sacramento. Divengono quotidianamente all' ellettione di vescovi e li consacrano benchè inutili e privi d' alcun diocesi per darlo campo con la forza del titolo all' ordinatione de sacerdoti.**

διοικήσεως μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ εἰς τοῦτο παρήνεσαν οἱ σύμβουλοι (consultori). Οἱ Ἁρμοσταὶ εὗρον ἰσχυροτέραν τὴν ἀνάγκην, ἢ ὅσον ἐνόμιζον, καὶ, ὡς ἐκφράζονται, τὰ ἀόρατα ὅπλα τοσοῦτον τυραννικῶς ἐνεργοῦντα, ὥστε τὰ πνεύματα τοῦ λαοῦ ἐξουσιάζοντο ἐντελῶς ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ ἡ γενικὴ ὑπακοὴ πρὸς τὴν πολιτείαν ἐξήρτητο ἐκ τῆς καλῆς θελήσεως τούτων (1). Ἡ πρώτη φροντὶς τῶν Ἁρμοστῶν ἦτον ἡ διατήρησις τῆς καλῆς συνεννοήσεως. «Μετεχειρίσθην, » λέγει ὁ Γριμάνης, τὴν μεγαλητέραν γλυκύτητα » πρὸς τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ ἀπένειμον εἰς αὐτοὺς τὴν » ἀνήκουσαν εἰς τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν τιμήν· εἰς πᾶ» σαν περίστασιν μ' ἔδειξαν τὴν πιστοτέραν ἀφοσίω» σιν καὶ ἰδίως ὡς πρὸς τὰ πατριαρχικὰ χρυσόβουλλα » ὑπετάχθησαν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Βουλῆς. »

Δὲν δύναταί τις νὰ μεμφθῇ τοὺς Ἑνετοὺς, ἂν διὰ τὴν μεγάλην σημασίαν τῶν Ἀρχιερέων προετίμων πάντοτε ἀνθρώπους ἀφωσιωμένους, καὶ τοιούτους ἐλάμβανον ἐκ τῶν νήσων. Ἀλλὰ ἦτο δύσκολον νὰ εὐδοκιμήσουν. Ὀλίγον κατολίγον τὸ κατώρθωσαν. Ὁ Λορεδανὸς ἐπέτυχε νὰ ἐκλεχθῇ ἐν Καλαβρύτοις ἐπίσκοπος, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει χρήσιμον καὶ κυρίως φρονοῦντα τὰ τῶν Ἑνετῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ἠδύνατο μόνον νὰ φθάσῃ διὰ συμβιβαστικῶν μέσων καὶ μεταχειριζόμενος ἐπιτηδείως τὰς κοινότητας. Πραγματικῶς ἐδείχθησαν ἐνίοτε λίαν σταθεραί. Ἡ πόλις τοῦ Μιστρᾶ ἔλαβε νεῦμα παρὰ τοῦ Πατριάρχου νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ ἄλλον ἐπίσκοπον, παρὰ τὸν ἐκλεχθέντα ἐπὶ τῆς Ἑνετικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ὁ Ἁρμοστὴς ἐνήργησεν, ὥστε οὔτε ἀπάντησις νὰ σταλῇ εἰς τὸν Πατριάρχην.

Τοιουτοτρόπως ἀπεμακρύνθησαν ἀρκετὰ οἱ κίνδυνοι, οἵτινες ἠπείλουν ἐκ τοῦ διοργανισμοῦ καὶ τῆς θέσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Μένει ἡ ἐρώτησις, ἂν ἐβελτιώθη ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς δύσεως καὶ ἂν τὸ ἔθνος ἀνεπτύχθη ἐσωτερικῶς.

Φαίνεται ὅτι δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τοῦτο, ἄνευ φόβου ν' ἀπατηθῶμεν.

Ἤδη ἐσήμαινέ τι ἡ ἐσωτερικὴ τάξις καὶ ἡ καλλιτέρα διαχείρισις τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων, ἡ χρῆσις διὰ τὰ μυστήρια χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν σκευῶν; ἀντὶ ξυλίνων καὶ κασσιτερίνων, ὅπως μέχρι τοῦδε μετεχειρίζοντο ἐναντίον τῶν κανονικῶν διατάξεων, καὶ ἡ κοσμία στολὴ τοῦ κλήρου (2).

Ἐπὶ τούτων δὲν εἶχε μικρὰν δύναμιν τὸ παράδειγμα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Ἡ μεγαλλιτέρα πομπὴ τῆς λειτουργίας εἵλκυσε πολλοὺς κατοίκους εἰς τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἤρχισαν ν' ἁμιλλῶνται κατὰ τοῦτο.

Πολὺ σημαντικώτερον ἦτον, ὅτι ἡ λατινικὴ ἐκκλησία ἀνεδέχθη τὴν παντελῶς παραμεληθεῖσαν ἐκπαίδευσιν. Ἀλλ' οἱ μοναχοὶ, οἵτινες ἦλθον, δὲν ὠφέλησαν πολὺ, μᾶλλον προσέκρουσαν—Ὅσοι ὅμως ἐν τῷ μέσῳ τῆς χώρας ἵδρυσαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καταστήματα, διῆγον ἥσυχον βίον, καὶ ἐργαζόμενοι κατὰ μόνας διεύθυνον σχολεῖα, ἔφεραν πολὺ ὄφελος. Ἄνευ ὑπονοίας ἢ δισταγμοῦ οἱ Ἕλληνες ἔστελλον τὰ τέκνα, ὅπου ἐμάνθανον τὰ στοιχεῖα τῆς λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς γλώσσης. Εἰργάζοντο ἐπίσης νὰ συστήσουν ἐν Τριπόλει τακτικὸν γυμνάσιον, καὶ ὡς τινὲς ἐνόμιζον, τοιουτοτρόπως ἐγίνετο ἀρχὴ πρὸς μετάστασιν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν καθολικισμόν.

Ἄλλοι ἔτρεφον ἀφιλοκερδεστέρους σκοπούς. «Ἴσως, » νομίζει ὁ Γριμάνης, θέλει ἀποσπασθῇ τῆς βαρβα» ρότητος, ὑπὸ τὴν αἰσίαν ἐξουσίαν τῶν Ἑνετῶν, ἡ » διδάσκαλος πάσης ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἀρχαία » Ἑλλάς. »

Κρίσις.

Ὁ κόσμος εἶναι συνηθισμένος νὰ θαυμάζῃ ἢ νὰ κατακρίνῃ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὴν πνευματικὴν συγκίνησιν, εἰς ἣν μεταφέρει ἡ ἀνύψωσις, ἢ τὸ μῖσος.

Ὅστις βλέπει ὅμως πλησιέστερον τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, σπανίως ἔρχεται εἰς τὴν ἀνάγκην ἀπεριορίστως νὰ ἐπαινῇ ἢ νὰ ψέγῃ.

Τὴν διοίκησιν τῆς Πελοποννήσου ἐν γένει ἐπραγματεύθησαν περιφρονητικῶς, ὡς νομίζω, διότι δὲν ἐγνώριζαν, ὁποία ὑπῆρξε, καὶ προσέτι διότι ταχέως ἔλαβε δυστυχὲς τέλος, ἐκ τοῦ πλησίον θεωρουμένη ἐντούτοις προσφέρει διαφόρους ἐπόψεις καὶ ἐπιτυχίας.

Ὁ διοργανισμὸς τῶν ἀστικῶν κοινοτήτων, ἡ διαχείρισις τῆς δικαιοσύνης, ὁ κανονισμὸς τοῦ ἐμπορίου καὶ ἐν μέρει ἡ φροντὶς περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σχέσεων ἀπέτυχον καὶ εἶχον μᾶλλον ἐπιβλαβῆ ἐνέργειαν.

Ἐξ ἐναντίας ἡ προσοχὴ, τὴν ὁποίαν ἀπένειμον εἰς τὸν πληθυσμὸν, εἰς τὴν γεωργίαν, ἡ γραμμὴ, τὴν ὁποίαν ἐν γένει ἠκολούθησαν ὡς πρὸς τοὺς Μανιάτας καὶ τοὺς γείτονας αὐτῶν, ὡς πρὸς τὰς χωρικὰς κοινότητας, εἶναι ἄξιαι παντὸς ἐπαίνου καὶ ἔλαβον τὰς αἰσιωτέρας συνεπείας.

Δὲν λέγομεν ὅτι ἠμέλησαν ἐκεῖνα καὶ ἐπεμελήθησαν ταῦτα σπουδαίως καὶ αὐστηρῶς, διότι δὲν δυνά-

(1) Corner. L' amareggiarli è cosa non bene consigliata, per l' arbitrio che tengono sopra i popoli.

(2) Ὁ Γριμάνης ἐφρόντισεν ἰδίως περὶ τούτου. Valsemi, λέγει, sempre della piacevolezza piutosto che de' processi e del rigore, più facile eccitamento all' emenda in chi mancava alle proprie parti, cosi che si vedono anche ristaurate e meglio tenute le chiese loro colle regole che io ho prescritte, onde non fossero mal consunte le rendite, come in talun luogo accadeva, ma impiegate tutte nel buon sustenimento delle chiese stesse, e colla riforma pelle altre coruttele che rendevano indecenza al rito et ll' honore di S. D. M.

μεθα νὰ παραγνωρίσωμεν τὸν ζῆλον καὶ τὴν καλὴν θέλησιν τῶν γενικῶν Ἁρμοστῶν, ἀφ' ὧν ἐξήρτητο τὸ πᾶν.—ἀλλ' οὔτε ὅτι ὡς πρὸς τὰ τελευταῖα εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἴδιον συμφέρον. Αἱ κοινότητες ἄνευ ἰδιοτελείας καὶ μετὰ γενναιότητος ἀφέθησαν ἀνεξάρτητοι, ἀλλ' ἡ αἰτία ἦτον ἄλλη.

Φαίνεται ὅτι αἱ δυσκολίαι δεικνύονται ἐκεῖ ἀνώτεραι καὶ ἀνυπέρβλητοι, ὅπου οἱ Ἐνετοὶ μετέφερον τοὺς ἰδίους θεσμοὺς ἐν Ἑλλάδι. Διωργάνισαν κοινότητας, ὡς εἶχον συσταθῆ τοιαῦται ἐν ταῖς λοιπαῖς αὐτῶν ἐπαρχίαις, διὰ μακρᾶς συνηθείας καὶ ἀρχαίων δικαιωμάτων, ἀποκτηθέντων ἄντικρυ τῆς μητροπόλεως,ἢ ὡς λέγουν οἱ Ἐνετοὶ, τῆς δεσποζούσης (dominante), ἐν Πελοποννήσῳ ὅμως στερημέναι αὐτῆς τῆς σταθερᾶς βάσεως ἔδειξαν μόνον ἄτακτον δοξομανίαν. Διέταξαν περιορισμοὺς τοῦ ἐμπορίου, συμφώνως πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἀρχαίας αὐτῶν πολιτείας, ἀλλ' ἀνεκτελέστους καὶ πιέζοντας κατὰ τὰς τότε σχέσεις τοῦ κόσμου. Ἡ διαχείρισις τῆς δικαιοσύνης εἶναι ἐνδεχομένη, ὅπου ἰσχύουν ἀκριβῶς ὡρισμένοι νόμοι καὶ ἀκολουθεῖται ὁ κανὼν προγενεστέρων ἀποφάσεων. Ὅπου τοῦτο δὲν ἔχει χώραν, γεννῶνται σύγχυσις καὶ ἀτοπήματα. Ὅτι δὲ ἡ Δημοκρατία τῶν Ἐνετῶν ἦτο καθολικὴ, τοῦτο ἐκώλυε τοὐλάχιστον τὴν ἐντελῆ συγχώνευσιν τῶν συμφερόντων, ὡς ἀπαιτεῖται πάντοτε μεταξὺ διοικούντων καὶ διοικουμένων.

Ἂν ἀποτυγχάνουν οἱ Ἐνετοὶ, ὅπου ζητοῦν τὴν ἀναλογίαν μεταξὺ τῆς πολιτείας καὶ τῆς νέας κατακτήσεως, ἐξ ἐναντίας ἐπιτυγχάνουν καθόσον ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν μόνην τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων καὶ ἐνεργοῦν συμφώνως πρὸς ταύτην. Εἰς πᾶν ζήτημα, τὸ ὁποῖον προτίθενται, εἰς πᾶσαν δυσκολίαν, τὴν ὁποίαν ἀπαντοῦν, μία ἔποψις κυρίως προτάσσεται τότε, ἡ πηγάζουσα ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς τῶν κατοίκων.

Διὰ νὰ κατοικηθῇ ὁ τόπος, προσπαθοῦν ν' ἀποκτήσουν καὶ νὰ δεσμεύσουν, εὐνοϊκῶς φερόμενοι πρὸς ἐκείνους, οἵτινες δύνανται νὰ ἑλκύσουν κατοίκους καὶ τοῦτο μόνον παρακινεῖ εἰς μετανάστευσιν. Διὰ νὰ εἰσπράξουν τοὺς φόρους, ἄνευ τῶν ὁποίων ἡ νέα πολιτεία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, δὲν δύνανται νὰ μεταχειρισθοῦν βίαν.—ἀλλέως ἤθελον καταστρέψει τὴν ἀποικίαν· ἄνευ κοινοῦ συνδέσμου μετὰ τῶν κοινοτήτων δὲν δύνανται νὰ ἐπιτύχουν τὰ δέκατα, οὔτε νὰ ἐνεργήσουν τὸ μονοπώλιον τοῦ ἅλατος. Πῶς ἤθελον δυνηθῆ νὰ ὑποτάξουν διὰ τῆς βίας τοὺς Μανιάτας; διὰ τοῦτο προσπαθοῦν συμβιβαστικῶς καὶ διὰ τοῦ λόγου νὰ φέρουν αὐτοὺς εἰς τὸν δρόμον τῆς νομιμότητος, καὶ συνεννοοῦνται ἐπιτηδείως μετὰ τῶν προϋχόντων. Ποτὲ δὲν ἤθελαν ἐπιτύχει εἰς ἀπόκρουσιν τῆς ἰσχύος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἂν δὲν ἐπετύγχανον νὰ συνεννοηθοῦν μετὰ τῶν ἀρχιερέων τῆς Ἑλλάδος. — Ἀρκεῖ ὅτι, ἁπανταχοῦ ζητοῦν νὰ ἐγείρουν, οὐ μόνον παθητικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐνεργητικὴν ὑποταγὴν καὶ αὐθόρμητον, διότι ἄνευ τῆς προαιρέσεως τῶν ὑπηκόων δὲν ἤθελον δυνηθῆ νὰ ἐξουσιάσουν τὴν χώραν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ λάβουν πρὸ ὀφθαλμῶν τἀληθῆ συμφέροντα καὶ νὰ διέπουν μετὰ φροντίδος καὶ ὑγιοῦς νοός.

Τοῦτο εἶναι τὸ κύριον μέλημα πάσης πολιτικῆς, ὡς καὶ πάσης ἐνεργείας. Τὸ σύνηθες δύναται νὰ πραχθῇ κατὰ τὸν συνήθη τρόπον, ἀλλὰ διὰ νὰ κατορθωθῇ νέον τι, πρέπει νὰ ἐγκαταληφθῇ ἡ παράδοσις καὶ μόνον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀπαίτησις τῶν πραγμάτων, ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τοῦ προβλήματος. Ἀμέσως τότε ἐπέρχονται εἰς τὸν καλῶς ὠργανισμένον, καὶ ζωηρὸν νοῦν αἱ ἐπόψεις, τὰς ὁποίας οὐδεὶς σύμβουλος δύναται νὰ μεταδώσῃ καὶ δὲν δύναται νὰ καταστήσῃ περιττὰς ἄλλος τρόπος, ἀλλοῦ ἐπινοηθεὶς, ἀφοῦ δὲ ἐξοικειώθη πρὸς τὰ καθέκαστα καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, προκύπτει ἡ μέθοδος ὡς ἀναγκαία καὶ ἐξ ἑαυτῆς.

ΚΕΦ. Γ'.

Ἔξωσις τῶν Ἐνετῶν ἐκ τῆς Πελοποννήσου.

Ἐρωτᾶται ἤδη, ἂν οἱ Ἐνετοὶ εἶχον τὴν δύναμιν, ν' ἀντιταχθοῦν κατὰ γείτονος καὶ ὑπερέχοντος ἐχθροῦ, προστατεύοντες τὴν ἀνάπτυξιν, ἥτις ἦτον ἔργον αὐτῶν καὶ ἔδειξε τοσαῦτα ἀξιέπαινα ἀποτελέσματα, καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐπικρατοῦντες διὰ τῶν ὅπλων.

Οἱ Ἐνετοὶ δὲν παρέλειψαν κατὰ τοῦτο νὰ λάβουν μέτρα· ὅλαι αἱ ἐκθέσεις γέμουν περὶ τούτου καὶ ἠδυνάμην νὰ προσθέσω περὶ αὐτῶν ἴδιον κεφάλαιον, ἂν δὲν ἀπέβλεπον συμφέροντα, τὰ ὁποῖα πολὺ αἰφνιδίως καὶ ἄνευ ἴχνους παρῆλθον. Ἐν γένει ἠκολουθησαν δύο διάφορα συστήματα. Κατὰ πρῶτον διέταξαν ἐμπειροτέχνας νὰ ἐπισκεφθοῦν τὰ εὑρεθέντα τουρκικὰ φρούρια καὶ τὰ ἐπεσκεύασαν, ὅσον ἦτο δυνατόν. Ἐνωρὶς ὅμως παρετήρησαν, ὅτι αἱ θέσεις αὗται, ἂν καὶ πολυάριθμοι, ἦσαν ὅμως ἀσθενεῖς καὶ ἤθελον σκορπίσει, τὰς δυνάμεις, ἂν ἤθελον νὰ φυλάξουν ἁπάσας. Ἐνθυμήθησαν, ὅτι πολλὰ καὶ ἀσθενῆ ὀχυρώματα ποτὲ δὲν ὠφέλησαν, ὀλίγα δὲ καὶ δυνατὰ πολλάκις. Συνέλαβον λοιπὸν τὸν σκοπὸν νὰ κατεδαφίσουν ὅλα τ' ἄλλα ὀχυρώματα καὶ νὰ περιορίσουν τὴν φύλαξιν εἰς τὰ τρία σημαντικώτερα, τὴν Μεθώνην, τὸ Κάστρον τῆς Πελοποννήσου (ἐν Κυλλήνῃ) καὶ τὸ Παλαμήδιον τοῦ Ναυπλίου. Αὐτὰ κατέγιναν ὅσον ἔνεστι νὰ φέρουν εἰς καλὴν κατάστασιν, πρὸ πάντων ὅμως ὠχύρωσαν τὸ Παλαμήδιον δι' ἔργων, ἅτινα ἔτι σήμερον ἐγείρουν τὸν θαυμασμὸν τῶν περιηγητῶν.

Καὶ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως εἶχον αἱ ὀχυρώσεις αὗται ὠφέλιμον ἐνέργειαν. Οἱ Ἕλληνες εἶδον, ὅτι λαμβάνεται πρόνοια ὑπὲρ τῆς φυλάξεως αὐ-

τῶν καὶ οὐδὲν συνετέλεσε τοσοῦτον εἰς τὸν ζῆλον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, πρὸς γεωργίαν καὶ ἀπόκτησιν γῆς, ὅσον αὐτὴ ἡ πεποίθησις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίζετο ἡ ἀκμὴ τῆς χώρας (1).

Ἐντούτοις πρὶν περατωθοῦν τὰ λοιπὰ ἔργα, οἱ ἐχθροὶ ἐμβῆκαν εἰς κίνησιν. Ὁ γενικὸς συνδυασμὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων εἶχε δώσει τὴν Πελοπόννησον εἰς τοὺς Ἐνετούς· ἄλλος πάλιν συνδυασμὸς ἐπελθὼν ἔθεσεν ἐκ νέου τὴν διατήρησιν αὐτῆς εἰς κίνδυνον.

Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Καρλοβιτζίου, πλὴν τῆς Ἐνετίας, περιεπλέχθησαν ὅλαι αἱ λοιπαὶ δυνάμεις, ὅσαι ἦσαν ἐμπόλεμοι. Ἡ Αὐστρία ἐκίνει τὰ πάντα πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἱσπανικῆς Μοναρχίας, ἐν Πολωνίᾳ καὶ Ῥωσσίᾳ εἰσεχώρησεν ὁ τολμηρότερος καὶ ἐπικινδυνωδέστερος ἐχθρός, τὸν ὁποῖον ἠδύναντο νὰ εὕρουν, Κάρολος ὁ ΙΒʹ.

Ἡ Πόρτα ἐζήτει μόνον ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐπιχειρισθῇ τὴν ἀνάκτησιν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῆς, εἰς ἣν ἀδιακόπως ὑπὸ τῆς Σουηκίας καὶ τῆς Γαλλίας ὑπερεθίζετο, ἀλλ' ἐβράδυνε, καὶ ἴσως οὐδὲν ἤθελεν ἐπιχειρισθῇ ἄνευ τῆς μάχης τῆς Πουλτάβας.

Ἤδη αἱ ὀχυρώσεις, τὰς ὁποίας ἤγειρε Πέτρος ὁ Αʹ. ἐν Μαιώτιδι καὶ ἐν Ταγανρόκ, ἔδιδον ὑπονοίας εἰς τὴν Πόρταν περὶ τῆς Ἡγεμονίας τοῦ Εὐξείνου, τὴν ὁποίαν θέλουσα νὰ διατηρήσῃ ἔστειλε δύω ἔτη κατὰ συνέχειαν κατὰ τὸ ἔαρ στόλον πρὸς ἐκεῖνα τὰ παράλια. Διὰ τῆς νέας ἐξαισίου νίκης ἡ Ῥωσσία κατέλαβεν ἰσχυροτέραν καὶ ἀπειλητικωτέραν θέσιν. Ὁ σκληρότερος κίνδυνος συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι ἔστρεψαν τὰ βλέμματα πρὸς τὴν ἄρκτον καὶ ἀνέμενον τὴν ἀποκατάστασιν τῆς θρησκείας εἰς τὴν πρώτην δόξαν παρὰ τῶν θριαμβευτικῶν ὁμοθρήσκων. (2). Ἤδη ἐλάμβανον χώραν παραβιάσεις τῶν ὁρίων, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθησαν αἱ ἐπίμονοι προτροπαὶ Καρόλου τοῦ ΙΒʹ, καταφυγόντος εἰς τὴν Τουρκίαν· ἐπὶ τέλους οἱ φρονοῦντες τὰ τοῦ πολέμου ὑπερίσχυσαν ἐν τῷ Διβανίῳ. « Πρέπει, λέγουν ὅτι εἶπεν ὁ Σουλτάνος, νὰ τιμωρήσωμεν τὸν ἄπιστον πρὶν μᾶς τιμωρήσῃ ὁ ἴδιος. » Ἑπομένως ἐξεδόθη διακήρυξις, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Πόρτα ὠνόμαζεν ἐχθροὺς Ῥώσσους καὶ Πολωνούς.

Τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐπεχειρίσθη, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπανάληψιν τοῦ τελειωθέντος διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Καρλοβιτζίου. Ἔτι ἐξηκολούθουν ἐν Εὐρώπῃ αἱ γενικαὶ ἐχθροπραξίαι καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ εἶχον εὐκαιρίαν νὰ προσβάλλουν τοὺς ἐχθροὺς διαδοχικῶς. Πρῶτον ἐστράφησαν κατ' ἐκείνου, ὅστις ἦτον ὁ κινδυνωδέστερος καὶ δὲν συμπεριελαμβάνετο εἰς τὴν ἀμυντικὴν συμμαχίαν (1).

Ὁ μέγας Πέτρος δὲν συνήθιζε, νὰ περιμένῃ πολὺ νὰ τὸν προκαλοῦν, κατὰ δυστυχίαν ὅμως ἔκαμεν, ὡς εἶναι γνωστόν, τὸ αὐτὸ λάθος, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὴν καταστροφὴν Καρόλου τοῦ ΙΒʹ. Ἄνευ ἀποχρώσης προπαρασκευῆς προεχώρησε μετὰ τόλμης ἐντὸς τοῦ ἐχθρικοῦ ἐδάφους, καὶ αἴφνης εὑρέθη ὑπὸ τὴν προσβολὴν ἀσυγκρίτως ὑπερβαλλούσης τουρκικῆς δυνάμεως, ἀποχωρισθεὶς τῶν ἀποθηκῶν καὶ κυκλωθείς. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ τύχην τὸ νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν εἰρήνην διὰ τῆς ἀποδόσεως τῶν κατακτήσεων, ὅσας ἔλαβεν ἐπὶ τῆς συνθήκης τοῦ Καρλοβιτζίου.

Παρῆλθον εἰσέτι δύω ἔτη, πρὶν ἀνορθωθοῦν ὅλα τὰ λάθη καὶ ἡ Πόρτα ἦτον ἀρκετὰ συνετὴ νὰ μὴ ἐναγκαλισθῇ τὰ συμφέροντα τοῦ βασιλέως τῆς Σουηκίας (2), ἔχουσα πρὸ ὀφθαλμῶν ἀδιακόπως τὰ ἴδια. Ἀφοῦ ἐνίκησε τὸν ἕνα τῶν ἐχθρῶν, ἐρρίφθη ἐπὶ τοῦ ἄλλου, τουτέστι τῆς Ἐνετίας.

Ἂν πιστεύσωμεν τοὺς Ἐνετούς, ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς Πόρτας ἦτο κατὰ τῆς Πολωνίας, ὡς καὶ ὁ δρόμος τῶν πραγμάτων ἐφαίνετο νὰ δεικνύῃ. Ὁ τότε Βεζίρης ἦτο τόσον διατεθειμένος διὰ τὸν Πολωνικὸν πόλεμον, ὥστε πρὶν λάβῃ, ὡς ἦτον ἡ τάξις, τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ἀνήρτησε τὰς ἱππουρίδας. Ἀλλ' ὁ παλατῖνος τῆς Μασοβίας Στανισλάος Κοστκόφκης διεπραγματεύθη μετὰ μεγίστης ἐπιτηδειότητος καὶ ἐστάθη ἱκανὸς νὰ μεταχειρισθῇ ἐκείνην τὴν κατάσπευσιν τοῦ Βεζίρου, διὰ νὰ διεγείρῃ τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ Σουλτάνου κατὰ τῶν σχεδίων αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις ἐπενήργησαν καὶ ἄλλα τινὰ ἐπ' αὐτοῦ. Τοὐλάχιστον οἱ Ἐνετοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ Γαλλία δυσ-

(1) Sagredo. La coltura è cresciuta mirabilmente da che si sono fissate le pubbliche applicationi alle grandi opere del Palamida e alli munimenti delle altre piazze.

(2) H Relatione di M. Aluise Mocenigo III, ritornato da Prove. general da mar, βεβαιόνει τοῦτο, ἀναφέρουσα τὰς πρώτας ἐπιτυχίας τοῦ Κζάρου. Credono, λέγει περὶ τῶν Ἑλλήνων, che la loro chiesa potesse risorgere delle presenti oppressioni. Τοιουτοτρόπως παρέστησεν ὁ Χάνης τῆς Κριμαίας εἰς τὴν Πόρταν, ὅτι ἡ Ῥωσία συνεννοημένη μεθ' ὅλων τῶν Ῥαγιάδων ἐπαπειλεῖ νὰ ἐξουσιάσῃ τὴν Ῥούμελιν. Χάμμερ ἐκ τοῦ Ῥασχὶδ VII 149. Τοιουτοτρόπως ἐξηγεῖτο εἰκὼν τοῦ Κζάρου χαραχθεῖσα ἐν Ἀμστελοδάμῳ μετ' ἐπιγραφῆς Petrus Primus Rossogræcorum Monarcha. Sammlung Russischer Gesch. II. 241.

(1) Ὁ Δανιὴλ Δολφῖνος, πρέσβυς Ἐνετὸς ἐν Πολωνίᾳ, κάμνει ἰδίως αὐτὴν τὴν παρατήρησιν. Anelando con impatienza al risarcimento et alla vendetta (διὰ τὰς ἀπωλείας τῆς ἐν Καρλοβιτς εἰρήνης) il gran Signore abbraccio con piacere l' incontro d' esercitarla contro il Czar di Moscovia, che se ben compagno nei pericoli e nelle vittorie non era vincolato nel sagro nodo nè compreso nel trattato della defensiva aleanza. Ne suggeri pronta l' apertura il rè di Suezia. Relatione di D. Dolfin III Kr. ritornato dall' ambta. straorda. di Polonia 10 Agosto 1717.

(2) Σ. τοῦ Μ. οὐχὶ τόσον ἐκ συνέσεως, ὅσον διότι ἐθεώρει τὸν βασιλέα τῆς Σουηκίας μωρόν. Οἱ Ὀθωμανοὶ τὸν ὠνόμαζον σιδηροκέφαλον, Δεμουρπάς.

αρέστως ἔβλεπε τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου· φοβουμένη μὴ στερηθῇ διὰ τῆς Ἑνετίας τῶν ἐμπορικῶν μονοπωλίων, ὅσα ἔχαιρε τότε ἐν τῇ Ἀνατολῇ, λέγουν οἱ Ἑνετοὶ, ὅτι διεύθυνε ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου τὴν πολεμικὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων, οἵτινες ἀνέπνεον πάλιν μετὰ τὴν Ῥωσσικὴν νίκην. Πολὺ μᾶλλον συνετέλεσαν ἀναμφιβόλως αἱ οἰκογένειαι τῆς Πελοποννήσου, αἵτινες ἀπήτουν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ κτήματα, ἐξ ὧν ἐδίωξαν αὐτοὺς οἱ Ἑνετοί. Κατὰ Ἀπρίλιον λοιπὸν τοῦ 1714 ἀνενέωσαν οἱ Ὀθωμανοὶ τὴν συνθήκην τοῦ Καρλοβιτζίου μετὰ τῆς Πολωνίας καὶ ἐστράφησαν κατὰ τῆς Ἑνετίας. Εἶχον τὰς χεῖρας ἐλευθέρας καὶ ἡ Ἑνετία ἦτο τοσοῦτον ἀσθενεστέρα καὶ ἄνευ συμμάχων, ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀμφίβολον. Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ὅ,τι περιέχει ἡ τουρκικὴ διακήρυξις περὶ προηγηθεισῶν ἐξηγήσεων (1). Τῳόντι ἐφοβοῦντο οἱ Ἑνετοὶ καὶ δὲν διεύφευγεν εἰς αὐτοὺς, ὅτι ὑπῆρχον διαπραγματεύσεις ἐκ τῆς Τουρκίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπισκόπων· καὶ ὅτι εἰς τὸ ναυπηγεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰργάζοντο ζωηρῶς. Παρετήρουν μετὰ προσοχῆς, ὅτι ἐκωλύοντο νὰ πορίζωνται τροφὰς ἐκ Τουρκίας, ἂν καὶ ἡ πώλησις αὐτῶν ἔδιδε μόνη τὰ μέσα εἰς τοὺς ἐκεῖ κατοίκους νὰ πληρώσουν τοὺς φόρους· ἀλλ' εἰς ταῦτα περιωρίζοντο, ὅσα ἐγνώριζον, καὶ ἐκ τῶν ἐκθέσεων βλέπομεν, ὅτι ὑπώπτευόν τι, ἀλλὰ θετικὰς δὲν εἶχον πληροφορίας (2). Πολὺ ἀπροσδόκητον ἐφάνη εἰς αὐτοὺς, ὅτε κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1714 ἐξεδόθη ἡ τουρκικὴ διακήρυξις τοῦ πολέμου.

Εὑρέθην, λέγει ὁ Ἑνετὸς ναύαρχος Δολφῖνος, ἔχων ἓν μόνον πλοῖον ἐν Ναυπλίῳ, ὅτε ἔλαβον τὴν εἴδησιν.

Ὑπῆρχον πολλαὶ ὀχυρώσεις ἐν τῷ γίνεσθαι, τὰς ὁποίας ἔσπευσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας καὶ νὰ ἐφοδιάσῃ διὰ στρατιωτῶν, προμηθειῶν καὶ τροφῶν. Ἐν Ναυπλίῳ νομίζει, ὅτι ἱκανῶς προπαρεσκευάσθη. Τὸ ἄφησα, λέγει, ἀποχρώντως ἐφωδιασμένον στρατιωτῶν, μάλιστα καθ' ὅσον αὐτοὶ ὑπεστηρίζοντο ὑπὸ πολυαρίθμων, καλῶς τακτοποιηθέντων καὶ λίαν ἀφωσιωμένων κατοίκων. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, διὰ νὰ μὴ ἀποτμηθῇ τῆς βοηθείας, τὴν ὁποίαν καθημέραν ἀνέμενεν ἐξ Ἑνετίας, προσώρμισε τὸν στολίσκον, τὸν ὁποῖον κατολίγον συνέλλεξε, πρὸς τὴν Οἰνοῦσαν.

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἐξῆλθον οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ πεδίον καὶ ὁ Σουλτάνος ἐπεθεώρησεν αὐτοὺς ἐν Ἀδριανουπόλει. Ἄλλοτε ἀνέμενον ἐκεῖ ἕνεκα τῆς βοσκῆς, ἕωσοῦ νὰ πρασινίσῃ. Τώρα δὲν ἐξώδευσαν αὐτὸν τὸν καιρόν. Ἔχων πλέον τῶν 100 χ. προέβη ὁ Βεζίρης εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ὁ Καπουδὰν Πασᾶς ἐφάνη εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ στόλου 60 πολεμικῶν πλοίων καὶ πλέον τῶν 100 Γαλερῶν καὶ Γαλεατζῶν.

Ἐναντίον τοιαύτης κολοσσιαίας δυνάμεως οἱ Βενετοὶ εἶχον 7000 πεζοὺς καὶ 1000 ἱππεῖς ἐν τοῖς διαφόροις φρουρίοις, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν ἐντελῶς κατηρτισμένα καὶ ἐν γένει πολὺ διεξοδικὰ, ὥστε νὰ φυλαχθοῦν ὑπὸ τόσον μικροῦ πλήθους. Ὁ στολίσκος τοῦ Δολφίνου συνίστατο ἐξ 11 Γαλερῶν καὶ 6 πολεμικῶν πλοίων.

Ἤρχισεν ἐκ νέου πάλη Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως περὶ Πελοποννήσου. Ὅλη ἡ δύναμις τῆς Ἀνατολῆς, Ἀσία καὶ Εὐρώπη, στρατὸς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, ἐῤῥίφθη ἐπὶ μόνου τούτου τοῦ σημείου. Ἡ Δύσις ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ μετρίου Δημοκρατίας, ἥτις εἶχεν ἀποτύχει ἐπὶ τοῦ προγενεστέρου πολέμου ἐν πλείσταις ἐπιχειρήσεσι, τὰς ὁποίας δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ, ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας καὶ ῥᾳθυμίας, καὶ ἥτις οὔτε τώρα δὲν ὡρμᾶτο, ὅπως ὤφειλεν. Ἐγνώριζεν ἐντελῶς, ὅτι ἄνευ τῆς βοηθείας ἄλλων δυνάμεων, δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τι. Ἐνῷ εἰργάζετο νὰ κερδήσῃ αὐτὰς διὰ διαπραγματεύσεων, ἤλπιζεν ὅτι ἡ Πελοπόννησος, προστατευομένη διὰ τόσων ὀχυρῶν θέσεων, διὰ στρατευμάτων καὶ πολεμικῶν φυλῶν, δὲν ἦτον ὅλως ἐκτεθειμένη, καὶ ἠδύνατο νὰ ἐπικρατήσῃ ἀτάκτου ἐχθροῦ.

Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι ἐπὶ τῆς γιγαντιαίας ὑπεροχῆς τῆς ὀθωμανικῆς δυνάμεως ἦτον ἀναπόφευκτος ἡ ἧττα, ἀλλὰ ὅ,τι ἔλαβε χώραν πραγματικῶς, οὐδεὶς ἦτον εἰς κατάστασιν νὰ προΐδῃ.

Πολλάκις ἤδη εἶχεν ἀντισταθῆ ἡ Τῆνος. Αἱ ὄχθαι αὐτῆς εἶναι ἀπρόσιτοι· τὸ φρούριον ἔκειτο ἐπὶ ἀποτόμου βράχου καὶ ἐν καλῇ καταστάσει. Μολαταῦτα ἀπεφάσισεν ὁ Ἁρμοστὴς Βάλβης, ὡς ἐφάνη ὁ Καπουδὰν Πασᾶς, νὰ παραδοθῇ. Οἱ Τοῦρκοι ἀμέσως κατηδάφισαν τὸ φρούριον, καὶ μετέφερον τὰς 200 καλλιτέρας οἰκογενείας εἰς τὴν Βαρβαρίαν.

Ἐντούτοις τὸ στράτευμα τοῦ Μεγάλου Βεζίρου, τὸ ὁποῖον ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐνεδυναμοῦτο (1). —διότι οὐδεὶς ἀμφίβαλλεν εἰς τὴν ἔκβασιν καὶ ἕκαστος ἤθελε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰ λάφυρα. — προέβαινεν ἀκωλύτως πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἐφάνη πρὸ τῆς Κορίνθου.

Ἡ Κόρινθος εἶχε τροφὰς διὰ 2 ἔτη καὶ πολεμοφόδια διὰ μακρὸν χρόνον. Ὡς ἠνοίχθη ἡ πρώτη τάφρος, πρὸ πάσης ἐφόδου ἡ φρουρὰ παρεδόθη. Ἠθέλησε νὰ

(1) Διακήρυξις κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος παρὰ Λαμβέρτη. Mémoires pour servir à l' histoire du 18me siècle Tom. IX. p. 587. Τοῦτο μετέβη καὶ εἰς τοὺς τουρκικοὺς ἱστοριογράφους.

(2) Dolfino. Adoprai confidenti di credito et esploratori di vigilanza per traspirar i veri oggetti di questi apparati, ἀμέσως πρὸ τῆς διακηρύξεως.

(1) Dolfino. Eotrò nell' Istmo il primo Visir con cento e più milla soldati, cho s' andavano successivamente aumentando sino ad un numero quasi incomprehensibile et incredibile.

σώσῃ τὴν ζωὴν καὶ μολοντοῦτο ἐπὶ ψιλῇ προφάσει κατεσφάγη.

Κατόπιν μετεδόθη ὁ φόβος καθ' ὅλην τὴν χώραν. Οἱ Ἕλληνες, οἵτινες μέχρι τοῦδε ἀντεστάθησαν εἰς τὰς παρατηρήσεις τῶν Τούρκων, ἀρκούντως ἔδωκαν τώρα ἀκρόασιν (1).

Τὰ τουρκικὰ στίφη προέβησαν εἰς δύο μοίρας. Ἡ ἰσχυροτέρα ὑπὸ τὸν Βεζίρην ἐκίνησε κατὰ τοῦ Ναυπλίου, ἡ δὲ ἀσθενεστέρα ὑπὸ τὸν Σερασκέρην κατὰ τοῦ κάστρου τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Δολφῖνος ἰσχυρίζεται ὅτι ἐκείνη ἠρίθμει 100 χ. αὕτη δὲ 30 χιλ.

Ἦτο καιρὸς νὰ δειχθῇ ἡ ἰσχὺς τῶν φρουρίων, τὰ ὁποῖα ἐκτίσθησαν διὰ τοσαύτης δαπάνης καὶ ἐπιστήμης. Ὅσον ἀδύνατος καὶ ἂν ἦτον ὁ Δολφῖνος, μολαταῦτα ἐξεκίνησε πρὸς βοήθειαν τῆς Ναυπλίας, πρωτευούσης τῆς χώρας, καὶ τοῦ Παλαμηδίου, ὅπως συντελέσῃ ὅ,τι ἠδύνατο, ὅπου ἔκειτο τὸ πᾶν.

Δὲν ἐδόθη ὅμως εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιτύχῃ· ἡ Ἑνετικὴ φρουρὰ τοῦ Παλαμηδίου ἦτο δυσανάλογος πρὸς τὰ διεξοδικὰ ἔργα (2) καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔλαβον σπουδαῖον μέρος. Κατὰ δυστυχίαν ἐγεννήθησαν διχόνοιαι μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν. Κατὰ τὴν ἐννάτην ἡμέραν τῆς πολιορκίας οἱ Τοῦρκοι ἀνέβησαν τὸ Παλαμήδιον καὶ ἡ πόλις δὲν ἠδύνατο μίαν στιγμὴν περισσότερον νὰ φυλαχθῇ. Ἐπὶ τῆς Ἑνετικῆς ἐξουσίας εἶχεν ἐντελῶς μεταλλαχθῇ· πλῆθος δημοσίων οἰκοδομῶν ἀνηγέρθησαν καὶ οἱ ἰδιῶται ἦλθον εἰς ἅμιλλαν πρὸς τὸ δημόσιον. Πρὸς τούτοις ἡ διαμονὴ τοῦ στόλου ἐντὸς τοῦ λιμένος, καὶ τὸ ἐμπόριον, τοῦ ὁποίου ἐδῶ ἦτον ἡ ἕδρα, ἔφερον μεγάλην ἀκμὴν καὶ ἔδωκαν εἰς τὴν πόλιν εὐρωπαϊκὴν ὄψιν. Τώρα ἔγιναν ὅλα λάφυρα τῶν Τούρκων. Ὁ ἀλήμερος Βεζίρης ἐπλήρωσε διὰ πάντα αἰχμάλωτον 30 ζολότα καὶ ἐτέρπετο εἰς τὴν καρατομίαν (3).

Μετὰ τὴν προξενηθεῖσαν παρὰ τῶν πλεόντων τὸν Κορινθιακὸν κόλπον Ἑνετῶν βραδύτητα· ἔφθασε καὶ ὁ Σερασκέρης πρὸ τοῦ Κάστρου τῆς Πελοποννήσου (4). Ἤδη ἐν Ναυπλίῳ εἶχεν ἀναφυῆ διαίρεσις μεταξὺ τῶν Εὐγενῶν τῆς Ἑνετίας καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν μισθωτῶν στρατευμάτων. Ἐν τῷ Κάστρῳ ἐκηρύχθη ἀναφανδόν. Τὰ μισθωτὰ στρατεύματα ἐνόμιζον πολύ, ὅτι ἐμάχοντο τέσσαρας ἡμέρας καὶ τέσσαρας νύκτας κατὰ συνέχειαν· διὰ τοῦτο ἔδωκαν τὴν ἀκόλουθον διακήρυξιν εἰς τὸν Ἑνετὸν Ἁρμοστήν· «ὅτι » τὰ πυροβόλα κατεστάθησαν ἄχρηστα διὰ τῆς συν» εχοῦς ἐκπυρσοκροτήσεως· ὅτι τὸ νωπὸν τοῖχος τοῦ » φρουρίου δὲν ἠδύνατο ν' ἀντισταθῇ εἰς τὸ τουρκι» κὸν πυροβόλον καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ θυσιάσῃ ἀνω» φελῶς τὴν φρουράν. » Εἰς μάτην ἐξώρκισεν αὐτοὺς ὁ Ἁρμοστὴς νὰ ὑπομείνουν ἀκόμη ὀλίγον· ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ τοὐλάχιστον ἐδόθη εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας ἐλευθέρα ἔξοδος. — ἐνῷ ὅμως ἤρχοντο νὰ ἐπιβαίνουν εἰς τὰ πλοῖα, ὥρμησαν ἐντὸς τῆς πόλεως οἱ Γιανίτζαροι καὶ κατέσφαξαν πολίτας καὶ στρατιώτας.

Ὁ τρόμος αὐτῶν τῶν ἀπροσδοκήτων κατακτήσεων ὑπέταξεν ὅλην τὴν Πελοπόννησον εἰς τοὺς Τούρκους.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μάνης, ἄλλοτε τόσον ἀφωσιωμένοι εἰς τοὺς Ἑνετούς, ἐκήρυξαν τώρα, ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐκθέσουν τὸν τόπον εἰς τὴν ἐξερήμωσιν, καὶ ἐδέχθησαν, ὡς λέγει ὁ τοῦρκος ἱστοριογράφος Ῥασὶδ « τὴν ἅλυσιν τῆς κατακτήσεως περὶ τὸν τράχηλον » τῆς ἀποστασίας. » Ἡ Γιαλάφα καὶ ἡ Πασσάβα εἶχον ἤδη πέσει.

Ὁ Μέγας Βεζίρης ἐφάνη πρὸ τῆς Μεθώνης, τῆς ὁποίας ἡ φρουρὰ ἐδείκνυε ζῆλον, ἐνόσῳ τὰ πλοῖα τῆς Ἑνετίας ἦσαν ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ἅμα ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἔφθασεν ἡ εἴδησις ὅτι ἔπεσε τὸ Κάστρον, τὸ πᾶν κατελήφθη ὑπὸ ἀθυμίας. Οἱ ὑπαξιωματικοὶ ἀπῄτουν τὴν παράδοσιν καὶ ἔφερον εἰς στάσιν τοὺς στρατιώτας. Μεταξὺ τοῦ ἐντεῦθεν προξενηθέντος θορύβου, ἐνῷ ἤρχοντο τῶν διαπραγματεύσεων καὶ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ἔφευγον ἤδη ἐκ τοῦ φρουρίου, ἀνέβησαν οἱ Τοῦρκοι ἄνευ ἀντιστάσεως τὰ προχώματα.

Οὕτω ἔπεσεν ὅλη ἡ χώρα εἰς χεῖρας τῶν Ὀθωμανῶν. Μόνη ἡ Μονεμβασία καὶ ὀλίγα παράλια τῆς Κρήτης ἔμενον ἀκόμη ἐκ τῶν κατακτήσεων τῶν Ἑνετῶν ἐν αὐτῇ τῇ θαλάσσῃ.

Τοὐλάχιστον ὁ στόλος ἠδύνατο ν' ἀντιπαραταχθῇ εἰσέτι.

Προσολίγον ἐπλησίασε τὸν τουρκικόν, ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς λέγει, ἅπαξ μόνον, καὶ πρὸς τὸ τέλος τῆς ἡμέρας ἐχρημάτισεν εἰς αὐτὸν ὁ ἄνεμος βοηθητικός· ὅ,τι ὅμως περισσότερον ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἦτον ἡ φροντίς, ὡς ἐκφράζεται « μὴ ἐπισύρῃ εἰς τὰ δυστυχῆ συμ» βεβηκότα τῆς ξηρᾶς ἄλλα ἐξίσου ἀποτρόπαια κατὰ » θάλασσαν. » (1) Πρὸ πάντων ἡ ἐξουσία (signoria) ἐπέβαλλεν εἰς τὸν Στόλαρχον τὸ καθῆκον τῆς διατηρήσεως τοῦ στόλου.

---

(1) Ἀκολουθῶ κατὰ τοῦτο τὴν ῥητὴν βεβαίωσιν τοῦ Δολφίνου. Alteranto, λέγει περὶ τῆς πτώσεως τῆς Κορίνθου, in tal forma il sistema, che dove i sudditi del regno vivevano nella miglior dispositione verso il publico nome e che quantunque invitati dal primo Visir avevano ricusato di soggettarseli, principiarono a vacillare. Ἄλλοι Ἑνετοὶ ἱστοριογράφοι φαίνεται ὅτι συγχέουν τὰ πρὶν καὶ τὰ μετὰ ταῦτα.

(2) Ἔγγραφον τῶν αἰχμαλώτων, εὑρισκόμενον παρὰ Χάμμερ.

(3) Τοὐλάχιστον ὁ Διέδος διηγεῖται ταῦτα. Περὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Ναυπλίου. Storia della republica di Venezia (ἐν τῷ τελευταίῳ τόμῳ, ὅστις εἶναι χρήσιμος, μάλιστα σημαντικός· ὀλιγώτερον εἶναι οἱ προηγούμενοι) IV. 93.

(4) Τὸ Χλουμοῦτζι ἐν Κυλλήνῃ. Σ. τοῦ Μ.

(1) Dolfino. Posso ben io con franchezza assicurarlo, che se giammai mi fossi lasciato trasportare da un troppo fervido ardore ad un impegno sregolare, senza riflesso e previdenza dei

Ὅπως ἡ εὐτυχία ὑψόνει τὴν ψυχὴν καὶ δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ αἴσθημα τῆς δυνάμεως, τοιουτοτρόπως ταπεινοῖ καὶ προξενεῖ ἀθυμίαν ἡ δυστυχία. Τότε κυριεύει τὸ αἴσθημα τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀντικειμένου ἐχθροῦ, καὶ ἡ ἀπελπισία περὶ ἐφικτῆς ἀντιστάσεως. Μόνον ὁ μέγας χαρακτὴρ δύναται νὰ μείνῃ ὄρθιος ἐπὶ τῆς γενικῆς καταστροφῆς.

Ἤθελον εἶναι θαῦμα νὰ εὑρεθοῦν ἄνθρωποι τοιαύτης γενναιοψυχίας μεταξὺ τῶν εὐγενῶν, οἵτινες ἐλάμβανον ὑπούργημα ἐν Ἑλλάδι, διότι δὲν ἐπετύγχανον ἄλλο, ἢ μεταξὺ τῶν μισθωτῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπληρόνοντο μὲ γλισχρότητα, ἢ μεταξὺ τῶν ἀνεστίων ἀρχηγῶν. Τοῦ ἑνὸς τὸ παράδειγμα παρέσυρε τὸν ἄλλον. Αἱ παράλιοι θέσεις, ὧν ἡ διατήρησις παρεῖχεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς ἐλπίδα ἀνακτήσεως τῆς χώρας, ἀπωλέσθησαν. Ἡ Μονεμβασία ἦτο διὰ τὴν θέσιν αὐτῆς ἀπόρθητος, ἐφωδιασμένη ζωοτροφιῶν καὶ πυρίτιδος διὰ δύω ἔτη. Ὁ φρούραρχος Βαδοέρος ὡμίλει πάντοτε περιφρονητικῶς περὶ τῶν Τούρκων καὶ τῆς προσβολῆς αὐτῶν· ὅτε τώρα ἐφάνησαν, οὔτε κἂν ἅπαξ ἐπυροβόλησε· κατὰ πρώτην πρόσκλησιν ὑπεσχέθη νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον, ἂν δὲν προσέλθῃ εἰς αὐτὸν βοήθεια ἐντὸς 20 ἡμερῶν. Ὁ στόλαρχος ἔλαβε τὴν εἴδησιν αὐτοῦ τοῦ ὅρου, ἀφοῦ ἤδη εἶχεν ἐκπνεύσει ἡ προθεσμία (1). Τότε ἔπεσαν καὶ τὰ φρούρια, τὰ ὁποῖα διετήρουν εἰσέτι οἱ Ἐνετοὶ ἐν Κρήτῃ — ἡ Σπιναλόγγα καὶ ἡ Σοῦδα. Εἰς τὴν πρώτην δὲν ἔφθασε βοήθεια, ὡς εἰς τὴν τελευταίαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν εἰς μάτην. Τὰ Κύθηρα ἔπεσαν ἐπίσης εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Ἐνετοὶ δὲν ἐπίστευσαν πλέον εἰς ἑαυτούς, ὅτι θέλουν ὑπερασπισθῇ τὴν Λευκάδα, ἂν καὶ ὠχύρωσαν αὐτὴν διὰ μεγάλης δαπάνης. Διὰ νὰ παραδώσουν εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ τοσαῦτα ἔργα, χορηγοῦντες εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν ν' ἀποκτήσῃ τόσον ἐπίκαιρον θέσιν, ἀπεφάσισαν νὰ κατεδαφίσουν τὸ φρούριον.

Δὲν ἐκινδύνευε ἤδη πλέον μόνη ἡ κατάκτησις τοῦ παρελθόντος πολέμου, νῆσοι καὶ φρούρια τῆς ἀπεχούσης Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρχαία κατοχὴ ἠπειλεῖτο, ἐνῷ τὰ τουρκικὰ ὅπλα ἐφέροντο πρὸς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ τὴν Ἐνετικὴν Δαλματίαν.

Ὅ,τι κατ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον πρὸ πάντων ἐβοήθησε τὴν δημοκρατίαν, ἦτον ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν Αὐστρίαν.

Ἡ Αὐστρία δὲν εἶχε ναυτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ διακειμένη τότε ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Τουρκίαν ἔπρεπε νὰ ἐπιθυμῇ μεγάλως νὰ ἔχῃ πρὸς τὸ μέρος αὐτῆς τὸν στόλον τῆς Ἐνετίας. Ἀναμφιβόλως ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων προσεκάλει τὴν Τουρκίαν ν' ἀποζημιωθῇ κατὰ τῆς Αὐστρίας διὰ τὴν τελευταίαν ἀπώλειαν, ὡς ἐπέτυχον τὰ σχέδια αὐτῆς κατὰ τῆς Ἐνετίας.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐνετία ὑπεχρεοῦτο νὰ βοηθήσῃ τὴν Αὐστρίαν, ὅπου αὕτη ἐδέσποζεν ἐν Ἰταλίᾳ, διὰ ν' ἀποκρούσῃ τοὺς Βουρβώνους, ἀνενεώθη κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1716 ἡ παλαιὰ συμμαχία τῶν δύο πολιτειῶν καὶ ὁ Πρίγκιψ Εὐγένιος ἐξεστράτευσεν ἐκ νέου κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ἡ Αὐστρία ἦτον εὐτυχεστάτη κατὰ τὸν πόλεμον αὐτόν, διότι ἐκέρδησε δύω μεγάλας μάχας, ἐκυρίευσε τότε τὸ Βελιγράδιον καὶ μέρος τῆς Σερβίας. Καὶ οἱ Ἐνετοὶ εἶχον ἐπίσης τύχην καὶ προώδευσαν. Ὁ Σουλεμβοῦργος δὲν ἐπροστάτευσε μόνην τὴν Κέρκυραν μετὰ μεγάλης ἀγχινοίας, ἀλλὰ μετέβαλλε καὶ τὴν ἄμυναν εἰς ἐπίθεσιν, κυριεύσας τὸ Βουθρωτόν, τὴν Πρέβεζαν, τὴν Βόνιτζαν καὶ σχεδιάσας νὰ καταλάβῃ ἅπασαν τὴν Ἀλβανίαν. Ὁ Ἄγγελος Ἔμος, τὸν ὁποῖον γνωρίζομεν, ἀπέκρουσε τὰς τουρκικὰς εἰσβολὰς εἰς τὴν Δαλματίαν καὶ ἐκεῖ ὑπέταξε νέον ἔδαφος. Ὁ Πιζάνης ὡδήγησε τὸν στόλον καὶ αὖθις εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὥστε οἱ Τοῦρκοι στενοχωρούμενοι πάντοθεν ἀνεζήτησαν τὴν εἰρήνην.

Εὐχαρίστως ἐδέχθη ὁ Αὐτοκράτωρ τὰς πρώτας ἐξηγήσεις, καθότι τὰ κινήματα τῶν Ἱσπανῶν Βουρβώνων, τὰ ὁποῖα ἐφοβεῖτο, ἤρχοντο τῷόντι καὶ ἤκμαζον οἱ Ἀλβερῶνοι. Ἐγκαταλελειμμένη παρὰ τῶν ἰσχυροτέρων συμμάχων καὶ ἀπειλουμένη ὑπὸ ἰταλικῶν ταραχῶν ἡ Ἐνετία δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν τουρκικὸν πόλεμον. Ὁ Σουλεμβοῦργος ἵστατο πρὸ τοῦ Δουλσίνου καὶ ἔμελλε νὰ κυριεύσῃ αὐτό, ὅτε ἔφθασεν ἡ εἴδησις, ὅτι ἐκλείσθη ἡ εἰρήνη.

Μετὰ μακρὰς συνεδριάσεις, κυρίως διὰ τῆς ἀγγλικῆς μεσολαβήσεως, κατωρθώθη ἡ εἰρήνη ἐν Πασσαροβιτζίῳ κατὰ τὴν 21 Ἰουλίου 1718 ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ uti possidetis.

Δὲν ἦτον ὅλως ἐπιβλαβὴς διὰ τοὺς Ἐνετούς, διότι διετήρησαν τὰς κατακτήσεις, ἐν Ἀλβανίᾳ ὅλας κειμένας, καὶ λίαν ἐπιτήδεια προπύργια διὰ τὰς Ἰονίους νήσους. Πολὺ ἐπωφελὴς ἦτον ἡ ἐπέκτασις τοῦ ἐδάφους ἐν Δαλματίᾳ, ἔχοντος ἐκτεταμένας καὶ εὐφόρους πεδιάδας, ὡς λέγει ὁ Βιάνκης, πολὺ καταλλήλους διὰ νὰ δεχθοῦν καὶ θρέψουν νέους ὑπηκόους, οἵτινες κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη εἶναι ἰδίως πιστοὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν Ἡγεμόνα (1). Οὗτοι εἶναι, οἱ Μορλάκοι, τοὺς ὁποίους ἡ Εὐρώπη τώρα πρῶτον ἐγνώρισεν.

---

sinistri incontri che potevanno con molto di facilità, succedere a questa allora debolissima armata, poteva farmi reo con la patria d'aver accoppiati a sinistri avveniment di terra altri non meno sfortunati del mare.

(1) Dolfino. Precorrendomi la notizia di così vile risoluzione con lettere arrivatemi al Zante in tempo che era spirato il termine del loro impegno.

(1) Istorica relatione della pace di Passarovitz Padova 1719 p. 162. Ὁ Βιάγκης ἦτο γραμματεὺς τοῦ πρέσβεως Ρουτζίνου, ὅστις διεπραγματεύθη τὴν εἰρήνην.

Ἐξ ἐναντίας παρέδιδον τὴν Πελοπόννησον, τὰ φρούρια τῆς Κρήτης καὶ τὴν Τῆνον, μόνα δὲ τὰ Κήθυρα ἐλάμβανον πάλιν.

Εὕρισκον τὰς κατακτήσεις σημαντικωτέρας τῆς ἀπωλείας καὶ παρηγοροῦντο, ὅτι αἱ κατακτήσεις ἐν Ἑλλάδι εἶναι μᾶλλον λαμπραὶ ἢ ἐπικερδεῖς.

Ὅλως δὲν εἶχον ἄδικον. Ἐνθυμούμεθα ὅτι πολλοὶ ἀμέσως κατὰ τὸ 1684 ἐπεθύμουν μᾶλλον τὸν πόλεμον ἐν Δαλματίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ, παρὰ εἰς ἐκεῖνα τὰ ἀπομεμακρυσμένα μέρη. Ὁ στοχασμός των τρόπον τινὰ ἐπραγματοποιήθη. Διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Πασαροβιτζίου ἀπέκτησαν τὰ παράλια τῆς Δαλματίας τώρα πρῶτον ἤπειρον καὶ ἀληθῆ σημασίαν.

Ἐξ ἐναντίας ἦτο μεγίστη ζημία ἡ παράδοσις τῆς Πελοποννήσου μετὰ τόσας προσπαθείας πρὸς συνοικισμὸν τῆς χώρας, πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ πολιτισμὸν, ἐγκαταλειπομένης ἤδη εἰς τὴν ὀθωμανικὴν μάχαιραν ἐν μέσῳ τῆς εὐτυχεστέρας ἐκβάσεως. Ἡ ἀπώλεια δὲν ἦτο μόνον τῶν Ἐνετῶν ἀλλὰ καὶ ἅπαντος τοῦ χριστιανισμοῦ.

Συμπέρασμα.

Ἦτο τῳόντι δυνατὸν ν' ἀποβοῦν μάταιοι ὅλοι οἱ κόποι τῆς Ἐνετικῆς διοικήσεως κατ' αὐτὴν τὴν χώραν;

Δὲν νομίζω, ὅτι δυνάμεθα νὰ τὸ παραδεχθῶμεν. Καὶ ἡ Αὐστρία ἀπώλεσε τὴν Σερβίαν μετὰ σύντομον κατάκτησιν, ἐντούτοις ἡ γερμανικὴ διοίκησις ἐγέννησεν ἐκεῖ ὅλως ἄλλην κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν εἶδός τι ἀνεξαρτησίας, καὶ ἐπὶ τέλους ἐπανάστασις καὶ ἐλευθερία.

Ἡ Πελοπόννησος ἦτο πρότερον πάντη ἄοπλος, πλὴν τῆς Μάνης, ἄνευ σημαντικῶν καὶ ἀξιονομάστων προϊόντων, ὑποτεταγμένη εἰς τοὺς Τούρκους ἐν ἐντελεῖ δουλείᾳ. Κατὰ τὸν 18 αἰῶνα εὑρίσκομεν αὐτὴν ὁπωσοῦν πλουσίαν, προστατευομένην ἀποχρώντως διὰ τοῦ κοινοτικοῦ συστήματος καὶ ὁπλοφοροῦσαν πανταχοῦ ἀπὸ Κορίνθου μέχρι Μεθώνης.

Ἀναμφιβόλως συνετέλεσεν εἰς τοῦτο θαυμασίως ἡ Ἐνετικὴ ἐξουσία. Διὰ τῆς ἀφιερωθείσης εἰς τὴν γεωργίαν καὶ εἰς τὴν ἀμπελοφυτείαν ἐπιμελείας ηὐξήσαν ἀπείρως τὰ προϊόντα. Ὡς εἴδομεν, ὅ,τι ἡ διοίκησις κατώρθωσεν, ἐστηρίζετο εἰς ἕνωσιν τῆς κυβερνήσεως μετὰ τῶν κοινοτήτων, καὶ ἀλανθάστως ἀπέκτησαν αὗται ἐντεῦθεν ὑπόστασιν καὶ ἐσωτερικὴν δύναμιν, αἵτινες δὲν ἐπέτρεπον πλέον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς τὴν αὐτὴν βιαίαν διοίκησιν, ὅπως πρότερον.— Ἡ δοκιμὴ ὁπλισμοῦ δὲν εἶχεν ἐπιτύχει, ἀλλ' ἤδη τότε παρετήρουν, ὅτι ἡ αὐξάνουσα νεολαία ἐνεπνέετο ὑπὸ ἄλλου ἀνδρικωτέρου πνεύματος ἢ ἐκείνου τῶν προβεβηκότων, οἵτινες ἐδοκίμασαν τὴν πρώτην τουρκικὴν ἐξουσίαν. Βαθμηδὸν τὸ πνεῦμα τοῦτο εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς ἀληθῆ μαχιμότητα.

Δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν πρὸς τούτοις, ὅτι τὰ στοιχειώδη μαθήματα τῶν Ἐνετῶν δὲν ἄφησαν ἴχνος.

Καὶ οὕτω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ μεταγενεστέρα κατάστασις τῆς χώρας προητοιμάσθη ὑπὸ τῶν συμβεβηκότων καὶ τῆς ἀναπτύξεως, περὶ ὧν ἡ παροῦσα ἔρευνα.

Βραδέως ὡριμάζουν αἱ τύχαι τῶν ἐθνῶν· ἀλλὰ τέλος ὁ ἐν εὐρώπῃ χριστιανικὸς κόσμος τὸ τρίτον ἤδη ἀπέσπασε τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς κατ' ἄλλον ἤδη τρόπον.

Τὸ πρῶτον διὰ κατακτήσεως τῶν ἱπποτῶν, ἧς εὐοδουμένης, ἡ Ἑλλὰς ἤθελε γαλλίσει, διότι τοῦτο ἀπῄτει ἡ ἐπιτυχία τῆς κατακτήσεως. Ἐξ ὅλων τῶν κατακτήσεων τῆς δυτικῆς χριστιανωσύνης κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἐκεῖναι μόνον διέμεινον, τὰς ὁποίας ἐνόησαν νὰ μετασχηματίσουν ἐντελῶς οἱ κατακτηταὶ, ἰδίως ὅσαι ἐξεγερμανίσθησαν. Καθαυτὸ ἐδῶ, διότι δὲν ὑπῆρξε τοιοῦτος σκοπὸς, οὔτε ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπραγματοποιήθη καὶ διότι ὁ ἱπποτισμὸς περιεπλέχθη εἰς ἀλληλομαχίαν, ἐξέπεσον τῆς χώρας οἱ κατακτηταί.

Ἀλλέως ἤδη συνέβη ἡ δευτέρα κατάκτησις. Οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου δὲν ὑπετάχθησαν μόνον, ἀλλὰ προεκάλεσαν τὴν κατάκτησιν καὶ ἔλαβον ζωηρὸν μέρος. Οἱ Ἐνετοὶ ἦσαν μακρὰν τοῦ νὰ διοργανίσουν τιμαριωτικὸν σύστημα καὶ νὰ δοκιμάσουν νὰ καταστήσουν ἰταλικὴν τὴν Πελοπόννησον. Ὁ σκοπὸς αὐτῶν ἦτο νὰ προάξουν τὴν χώραν καὶ λαὸν πρὸς ἐσωτερικὴν πρόοδον καὶ ἀνεξάρτητον ἀνάπτυξιν. Ἀλλ' ἀπεβλήθησαν διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ δυνατοῦ ἐχθροῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν οἱ κάτοικοι ἠγέρθησαν ἐξ ἰδίας ἀποφάσεως. Εἶναι πιθανὸν ὅτι κατὰ τὸν μακρὸν ἀγῶνα ἠδύναντο νὰ ὑποκύψουν, καὶ ἡ ἀντίληψις τοῦ δυτικοῦ κόσμου ἦτον ἀναγκαία πρὸς σωτηρίαν· ἐν τούτοις καθαυτὸ ἡ Εὐρώπη δὲν ἐλευθέρωσεν, ἀλλ' ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῆς τὴν συμβᾶσαν ἐλευθέρωσιν, ὁρμωμένη ἐκ συμπαθείας, οἴκτου καὶ φιλολογικῆς ἐμπνοίας.

Δὲν δύναται ἑπομένως νὰ εἶναι σκοπὸς τῆς Εὐρώπης ὁ ἀποικισμός. Πᾶσα ἐπιχείρησις τοιούτου εἴδους, μὲ φαίνεται, ὅτι κατὰ τὴν φύσιν αὐτὴν τῶν πραγμάτων πρέπει ν' ἀποτύχῃ. Τοῦτο μόνον πρόκειται, ν' ἀναπτυχθῇ τὸ ἔθνος βοηθούμενον ὑπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς διανοίας, ἀλλὰ ὡς εἶναι, ἐξ ἑαυτοῦ. Ἄλλο πρόβλημα δὲν ὑπάρχει, τοῦτο δὲ εἶναι ὑψηλὸν καὶ θέλει εἶναι αἰώνιος δόξα ἐκείνων, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν λύσιν.

Βεβαίως ὅμως (καὶ πῶς ἄλλως ὑπόσχεται δόξαν;) εἶναι πλῆρες μεγάλων δυσχερειῶν. Ἐκ τοιαύτης ἀποστάσεως δὲν θέλομεν παρασυρθῆ νὰ δώσωμεν καλὰς συμβουλὰς καὶ ν' αὐξήσωμεν τὸ καθ' ἡμᾶς τὴν γενικὴν λαλιάν· ἄνευ πνεύματος καὶ καλῆς προαιρέσεως οὐδὲν κατορθοῦται· ἀλλ' ὅταν ταῦτα ὑπάρχουν τὸ ἔργον εὐοδοῦται.

Περίληψις τῶν τεσσάρων ἐπαρχιῶν τοῦ βασιλείου τῆς Πελοποννήσου κατα διάκρισιν θεμάτων, ὑποτεταγμένων εἰς ἑκάστην. Ἀπαρίθμησις τῶν πόλεων, μοναστηρίων, οἰκογενειῶν καὶ τῆς ἐκτάσεως προσδιορισθείσης εἰς στρέμματα, ἢ πεδία τῆς Τρεβίζης (campi Trevisani).

—ooo—

	Θέματα	Κατῳκημέναι χῶραι.	Ἐξολοθρευθεῖσαι.	Μοναστήρια.	Οἰκογένειαι.	Ψυχαί.	Ἔκτασις εἰς στρέμματα.	Πεδία τῆς Τρεβίζης.
ΡΩΜΑΝΙΑ.	Ναύπλιον	39	6	11	2,401	9,985	1,380,016	690,008
	Ἄργος	30	6		1,423	6,129	628,168	314,084
	Κόρινθος	112	46	19	3,219	14,114	2,911,552	1,155,776
	Τρίπολις	62	16	7	1,598	6,979	661,008	330,504
	Ἀγ. Πέτρος τῆς Τζακονιᾶς	11	6	4	916	3,922	341,872	170,934
		255	80	41	9,557	40,829	5,922,616	2,961,308
ΑΧΑΙΑ.	Πάτραι	99	12	7	3,024	11,918	1,222,544	611,272
	Βοστίτζα	21	8	5	992	4,165	546,912	273,456
	Καλαύριτα	118	36	10	3,370	16,561	2,211,760	1,195,800
	Γαστοῦνι	171	44	16	4,079	16,847	2,785,184	1,382,592
		419	100	38	11,445	49,491	6,767,400	3,383,220
ΜΕΣΣΗΝΙΑ.	Ναβαρῖνον	25	4	-	512	2,068	683,459	341,728
	Μεθώνη	51	3	2	664	2,679	331,312	165,656
	Κορώνη	62	6	-	1,127	4,295	1,035,712	517,896
	Ἀνδροῦσσα	62	10	3	1,600	9,642	1,314,562	657,296
	Καλάμαι	24	2	5	1,228	4,801	307,072	153,536
	Λεοντάρι	60	14	2	1,257	4,891	797,328	398,664
	Καρίταινα	124	15	5	3,080	12,207	2,125,584	1,062,792
	Φανάρι	64	6	-	1,458	6,268	1,142,672	571,336
	Ἀρκαδία	88	12	6	2,562	10,222	1,432,336	716,168
		(;) 568	72	23	13,488	54,073	9,170,144	4,585,072
ΛΑΚΩΝΙΑ.	Μονεμβασία . . .	17	13	3	2,067	9,003	1,296,256	649,128
	Μιστρᾶς	159	20	20	5,928	22,609	1,254,560	627,280
	Βαρδοῦνα	16	3	-	-440	1,722	325,344	162,676
	Γιαλάφα) Πασσάβα) . . .	38	8	2	1,760	7,130	411,272 355,160	205,636 127,530
	Ζάρνατα	31	6	8	1,522	6,332	457,984	228,992
		260	50	33	11,717	46,260	4,100,576	2,000,230
		(;) 1,498	302	135	46,207	190,653	25,959,736	12,929,818

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ.

—οοο—

Ἡ περὶ τῆς ἁγιάσεως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου διατριβὴ, ἡ καταχωρισθεῖσα ἐν τῷ 280 φυλλαδίῳ τῆς *Πανδώρας*, μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ γαλλικὸν ἰδίωμα ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Union chrétienne (N° 18, année 3me), τῇ ἐν Παρισίοις καθ' ἑβδομάδα ἐκδιδομένῃ, καὶ συνωδεύθη μετ' ἐπαίνων. Ὡς ἐνθυμεῖται ὁ ἀναγνώστης, ὁ συγγράψας τὴν διατριβὴν ἐκείνην Κ. Λαμπρύλλος σκοπὸν εἶχε νὰ στηλιτεύσῃ, ὡς καὶ τῷόντι ἐστηλίτευσε, διὰ μαρτυριῶν καὶ ἀποδείξεων, τὴν ἀκρισίαν, εἰ μήτι ἄλλο, τῶν παπιστῶν ἐκείνων οἵτινες διϊσχυρίσθησαν ὅτι μόνη ἡ ἀνατολικὴ οὐχὶ δὲ καὶ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία κατέταξε μετὰ τῶν Ἁγίων Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν.

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας.

Ἀναγγέλλομεν ἐπίτηδες τὴν μετάφρασιν ταύτην ἵνα ἐνθαῤῥύνωμεν τοὺς περὶ τὴν φιλολογίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας ἀσχολουμένους ὁμογενεῖς· οἱ σοφοὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης δὲν θεωροῦσιν, ὡς καὶ ἄλλοτε ἐῤῥέθη, ἀνάξια προσοχῆς τὰ διανοητικὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων. Ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν δύο τοιαῦτα, δημοσιευθέντα διὰ τοῦ ἀνὰ χεῖρας περιοδικοῦ, μετέφρασαν καὶ ἐπῄνεσαν, τὸ μὲν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν, τὸ τοῦ Κ. Πασπάτη, περὶ οὗ εἴπομεν ὀλίγα ἐν τῷ φυλλαδίῳ τῆς 15 Ἰανουαρίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους, τὸ δὲ εἰς τὴν γαλλικὴν, τὸ τοῦ Κ. Λαμπρύλλου. Ὅταν συγγράμματα, ὁποῖα ἡ Edinburgh Review καὶ Eclectic Review καὶ Revue des Deux Mondes, δὲν ἀπαξιοῦσι τὰ ἔργα ἡμῶν, εἶναι συγκεχωρημένον νὰ ἔχωμεν τὴν παραμυθίαν ὅτι ἡ φιλομάθεια κἂν σώζει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς περιφρονήσεως, εἰς ἣν ἀγωνιζόμεθα νὰ καταδικάσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ πολιτικῶν ἀνοημάτων.

Ἐπειδὴ δὲ περὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὁ λόγος, παραθέτομεν ἐνταῦθα τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοκράτορος, πρὸς ταύτῃ δὲ καὶ τὸ πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ γεγραμμένης ἐρυθροῖς γράμμασι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΜΕΛΑΣ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ.

Κατὰ τὸ Ἰταλικόν.

—οοο—

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ὡς οὐδεὶς ἀγνοεῖ, οἱ Σέρβοι ἠνάγκασαν τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ἀλέξανδρον νὰ παραιτηθῇ καὶ ἀνεκάλεσαν εἰς τὸν θρόνον ὡς σωτῆρα τῆς πατρίδος τὸν ὀγδοηκοντούτη Μιλόσχην, ὃν θεωροῦσιν ὡς ἥρωα, καὶ ὅστις πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν εἶχεν ἀποδιωχθῇ ἐκεῖθεν. Εἴπωμέν τινα περὶ τῶν προηγουμένων τοῦ τόπου του.

Ὁ Σέρβος αὐτοκράτωρ Στέφανος Δουσχὰν κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα πλὴν τῆς Σερβίας ἐξουσίαζε καὶ τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ τῆς Βουλγαρίας, αἵτινες ὅμως ταχέως ὑπεδουλώθησαν. Οἱ Τοῦρκοι ἐγένοντο ἀλληλοδιαδόχως κύριοι αὐτῶν· τὸ δὲ κάλλιστον μέρος τῆς Σερβίας ἔλαβε τὸ 1718 ἡ Αὐστρία, ὅπερ ὅμως μετὰ ταῦτα, τὸ 1739 μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Βελιγραδίου, ἐπανῆλθεν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων, ὅτε οἱ Γενίτσαροι διέπραξαν πᾶσαν ὠμότητα, ὡς συνείθιζον εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ Σρβίνς ἢ Σέρβοι ἀπεδιώκοντο τῆς χώρας, ὁσάκις δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ πληρόνωσι τοὺς φόρους.

Οἱ Τοῦρκοι ἐγένοντο ἐκεῖ οἱ μεγαλείτεροι κτηματίαι, καὶ κατέσχον τὰς κυριωτέρας θέσεις τὰς παρεχούσας αὐταῖς τοὺς τρόπους νὰ καταδυναστεύωσι καὶ νὰ τυραννῶσι τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους. Ἡ δικαιοσύνη καὶ οἱ νόμοι κατηργήθησαν, οἱ δὲ Κατῆδες ἢ δικασταὶ δὲν ἔδιδον πώποτε δίκαιον εἰς Σέρβον!

Ἀντὶ ὕμνων ἡρωϊκῶν καὶ ἐθνικῶν ᾀσμάτων, ἕκαστος Σρβὶν εἶχε διὰ στόματος τὰ ἀκόλουθα·

« Ὅ,τι δὲν λαμβάνει ὁ πασᾶς τὸ λαμβάνει ὁ βέης, ὅ,τι δὲν ἀφαιρεῖ ὁ βέης, τὸ κλέπτει ὁ ἀγᾶς, ὅ,τι ἀφίνει ὁ ἀγᾶς, τὸ ἁρπάζει ὁ Γενίτσαρος, καὶ ὅ,τι οὗτος δὲν κλέπτει, οὐδὲ ὁ διάβολος τὸ δέχεται! ».

Ἕνεκα τούτου οἱ Σέρβοι, οἵτινες εἶναι φύσει ἐργατικοὶ καὶ ζωηροὶ ἐξησθένησαν, ἐξουδενώθησαν, διεφθάρησαν καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰ δάση ὡς Αϊδοῦκοι. Ἐκδικήσεις πλήρεις λύσσης καὶ σκληρότητος ἐπηκολούθησαν καὶ ἐκορυφώθησαν· ἔκτοτε τὸ ὄνομα τῶν Αϊδούκων ἔλαβε τρομερὰν φήμην καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ ὁ Β'. καὶ Αἰκατερίνη ἡ Β'. ἐκήρυξαν τῇ Πύλῃ πόλεμον ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι οἱ Γε-

νίτσαροι κατεδίωκον καὶ κατέσφαζον καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Αὐστριακοῦ ἐδάφους Σέρβους Αϊδούκους καταταχθέντας ὡς ἐθελοντὰς εἰς τὸν Αὐστριακὸν στρατὸν, ὅπως ἀποφύγωσι τὰς καταδιώξεις.

Μεταξὺ τῶν Αϊδούκων ἐκείνων τοῦ Αὐστριακοῦ στρατοῦ ὑπῆρχέ τις γιγαντείου ἀναστήματος, μέλανος χρώματος, ἰσχυρὸς καὶ τρομερὸς, ὀνομαζόμενος Γεώργιος Πέτροβιτζ, ἢ Γεώργιος Μέλας, Κζέρνυ Γκεώργ, μετὰ ταῦτα δὲ Καρα—Γεώργης (δηλ. μέλας) καὶ ἐλευθερωτὴς τῆς Σερβίας, ὡς τῇ διαταγῇ τοῦ Μιλόσχη ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ.

Γεώργιος ὁ Μέλας ἐγεννήθη τὸ 1770 εἰς Βισχνιέβζι πλησίον τοῦ Κραγουϊεβάζ, ἐκ πατρὸς χωρικοῦ καὶ χοιροβοσκοῦ.

Φεύγων τὰς καταχρήσεις καὶ τὰς κλοπὰς τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων εἶχε κρυβῆ ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων εἰς τὸ χωρίον Τόπολα. Ἐκεῖ ὁ νέος Γεώργιος ἔμαθε νὰ μισῇ τοὺς Τούρκους, καὶ νὰ μιμῆται τὰ ἔνδοξα παραδείγματα τῶν Αϊδούκων. Φονεύσας πολλοὺς Τούρκους ἀπέφυγε τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν εἰσελθὼν τὸ 1788 εἰς Αὐστρίαν. Οἱ Γενίτσαροι ὡρκίσθησαν ἐκδίκησιν, ὁ δὲ Γεώργιος ἠθέλησε νὰ πείσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ ὅπως ἀποφύγῃ τὰς βασάνους καὶ τὸν ἄτιμον θάνατον, ὅστις τὸν περιέμενεν αὐτόθι· τοῦ γέροντος ὅμως, μὴ πειθομένου μήτε διὰ παρακλήσεων, μήτε δι' ἀπειλῶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πάτριον χώραν, ὁ Γεώργιος ἐκτὸς ἑαυτοῦ γενόμενος, ἀνανεόνει τὴν περίφημον θυσίαν τοῦ εὐγενοῦς ἐκείνου Ῥωμαίου τοῦ προτιμήσαντος νὰ φονεύσῃ τὴν ἰδίαν θυγατέρα ἢ νὰ γείνῃ αὐτὴ θῦμα τοῦ δυνάστου αὐτῆς, καὶ ἐν μέσῳ τῶν δασῶν τῆς Τόπολας φονεύει δι' ἰδίων χειρῶν τὸν πατέρα καὶ φεύγει.

Ὀλίγα γνωρίζομεν περὶ τῶν πράξεων τοῦ Γεωργίου ὅτε ἦτο μετὰ τῶν Αὐστριακῶν ἐθελοντῶν· ἐπιστρέψας τὸ 1791 μὲ βαθμὸν ὑπαξιωματικοῦ, ἐπανέλαβε μετὰ τῶν Αϊδούκων τὸν ἀγῶνα, καὶ ὀλίγον ὕστερον ἐγένετο δασοφύλαξ εἰς τὸ Σίρμιον· ἀλλὰ δὲν ἦτο αὕτη ἡ ἐντολή του.

Διοικητοῦ διορισθέντος τοῦ φιλανθρώπου Μουσταφᾶ πασας, ἐπέστρεψεν εἰς Τόπολαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Μελέγκου. Οἱ Γιανίτσαροι ὅμως ἐξακολουθοῦσι νὰ ἐκδικῶνται διὰ θανάτων καὶ λεηλασιῶν, προσβάλλουσιν αὐτὴν ταύτην τὴν πρωτεύουσαν, τὸ Βελιγράδιον, φονεύουσι τὸν Τοῦρκον διοικητὴν, καὶ κηρύττουσιν ἑαυτοὺς κυρίους τῆς χώρας, ἀπογυμνοῦντες πολλοὺς Ὀθωμανοὺς κατοίκους τῆς Σερβίας ἁπάσης τῆς περιουσίας αὐτῶν.

Ἡ λύσσα τότε τῶν κατοίκων ἀποσείει πάντα χαλινόν. Οἱ Σπαχῆδες (Τοῦρκοι κτηματίαι) ἑνοῦνται τοῖς Σέρβοις ὑπὸ ἰδίας τσχέτα ἢ ἐπαναστατικὰς σημαίας. Ὁ Σουλτάνος αὐτὸς κηρύττεται κατὰ τῶν Γενιτσάρων, ἀλλ' ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιχειρήσῃ τι κατ' αὐτῶν. Οἱ κύριοι τῆς Σερβίας πανταχόθεν ἀπειλούμενοι ζητοῦσι νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν τάξιν χύνοντες αἱμάτων χειμάῤῥους (Φεβρουάρ. 1804). Γεώργιος ὁ Μέλας προχωρεῖ τότε· οἱ Γενίτσαροι πειρῶνται νὰ τὸν αἰχμαλωτίσωσιν, ἀλλ' ἀποτυγχάνουσιν· οὗτος δὲ ἀποσύρεται εἰς τὰ ὄρη, ἀφ' ὧν διευθύνει τὰς ἐκδικήσεις αὐτοῦ μετ' ἄλλων Αϊδούκων, γίνεται ὁ ἥρως τῆς Σερβίας, καὶ πάντες οἱ ἐκδίκησιν πνέοντες ἑνοῦνται αὐτῷ. Ὁ δαιμόνιος οὗτος ἀνὴρ κατέσφαξε πάντας τοὺς φέροντας ὄνομα Τούρκου, καὶ νέα τολμηρὰ σώματα σχηματίζονται καὶ ἀκολουθοῦσι τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Οἱ Γενίτσαροι ζητοῦσιν εἰρήνην, ὁ Γεώργιος ὅμως ἀποβάλλει τὰς αἰτήσεις αὐτῶν. Οὗτοι καλοῦσι τότε τοὺς ἐξορίστους πασῶν τῶν γειτόνων χωρῶν ὅπως ἐνδυναμωθῶσιν. Οἱ δὲ Σέρβοι βλέποντες ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ ἑνωθῶσιν ὀνομάζουσι Γεώργιον τὸν Μέλανα διοικητὴν τῆς Σερβίας. Ὁ Γεώργιος δὲν μένει ἀργὸς ἀλλὰ προσβάλλει τοὺς Γενιτσάρους, ἀποδιώκει αὐτοὺς τῆς Βοσνίας καὶ Βουλγαρίας, καὶ εἰσβαλὼν εἰς Βελιγράδιον κυριεύει αὐτό.

Οἱ τέσσαρες ἀρχηγοὶ τῆς Κυβερνήσεως τῶν Γενιτσάρων προσέπεσαν τὴν ἐπαύριον εἰς τοὺς πόδας τοῦ Γεωργίου. Ὁ Σουλτάνος, ὁ ἀφεὶς ἕως τότε τοὺς Σέρβους νὰ ἐνεργῶσι καὶ βοηθήσας μάλιστα ἐνίοτε αὐτοὺς, ἤθελε σήμερον νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα. Οἱ Σέρβοι ὅμως προὔχοντες μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ὁ Γεώργιος δὲν εἶχον τοιαύτην διάθεσιν· ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ ἐπισημότεροι ἤρχησαν νὰ ζηλοτυπῶσι διὰ τὴν δημοτικότητα καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, καὶ ἐπέμενον νὰ καταθέσῃ τὴν ἀρχηγίαν, καὶ πρὸ πάντων ὁ Κνέος Θεοδόσιος, ὅστις ἐπιπροσέθηκεν ὅτι τοῦ λοιποῦ δὲν ἤθελε πλέον ὑπακούσει εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Ἀλλὰ Γεώργιος ὁ Μέλας, ὅστις εὑρίσκετο μεταξὺ αὐτῶν, ὁρμᾷ δίκην κεραυνοῦ καὶ σύρας πιστόλιον πυροβολεῖ κατὰ τοῦ Θεοδοσίου λέγων· « Λάβε τὸ βραβεῖον τὸ πρέπον τοῖς προδόταις! »

Ὁ Θεοδόσιος πίπτει νεκρὸς ἐν μέσῳ τῶν Σέρβων ἀρχόντων, καὶ ὁ Γεώργιος ἐξακολουθεῖ ἀταράχως τὴν συνομιλίαν αὐτοῦ.

Ἀπ' ἐκείνης τῆς στιγμῆς ὁ ἀγὼν κατέστη ἐπανάστασις, ἧς Γεώργιος ὁ Μέλας ἐγένετο ἀρχηγὸς ἀπόλυτος (1804). Ματαίως ἐστράφη πρὸς τὴν Αὐστρίαν καὶ Ῥωσσίαν ζητῶν βοηθείας· μόνος μετὰ τῶν ἀνδρείων Σέρβων νικᾷ τὸν κατ' αὐτοῦ σταλέντα Τουρκικὸν στρατόν. Ἅπαντες τότε ἑνοῦνται αὐτῷ, καὶ κηρύττουσιν αὐτὸν Βρχόβνι— Βοζδ, ἢ ὑπέρτατον ἄρχοντα.

Αὐξανομένου ὅμως καθ' ἑκάστην τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπειλουμένων τῶν μεθορίων, ὁ Γεώργιος ἠναγκάσθη νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν ὑπεράσπισιν διαφόρων σπουδαίων μερῶν εἰς ἄλλους ἀρχηγοὺς, ἐξ ὧν πολλοὶ διὰ χρημάτων ἠγοράσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων

ἕνεκα τούτου εἰσῆλθον οὗτοι εἰς Σερβίαν κατασφάζοντες, πυρπολοῦντες καὶ λεηλατοῦντες τὴν χώραν, μηδ' αὐτῶν ἴσως τῶν προδοτῶν φειδόμενοι.

Ἡ Σερβία ἐκ νέου τότε ὑπεδουλώθη (1806). Δὲν ἔχει αὕτη πλέον ἐλπίδας εἰμὴ εἰς ἕνα μόνον, εἰς Γεώργιον τὸν Μέλανα. Ὁ ἔχων εἰσέτι ὀλίγον θάῤῥος προστρέχει εἰς αὐτόν. Ὁ Γεώργιος μανιώδης πλανᾶται πανταχοῦ, καὶ πλησίον τοῦ Μισχβὰρ, ἐπὶ τοῦ Σάβαχ συνάπτει μάχην τρεῖς ὁλοκλήρους ἡμέρας διαρκέσασαν. Οὐδὲν διακριτικὸν σημεῖον δεικνύει τὸν βαθμὸν αὐτοῦ· ἐκ τοῦ καλύμματός του μόνον ἀναγνωρίζεται. Τὴν δαμασκηνὴν αὐτοῦ σπάθην κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ, τὸ χαντζάρι καὶ τὰ πιστόλια ἐν τῇ ζώνῃ, ὁ ἀνδρεῖος Γεώργιος τρέχει πανταχοῦ, ὅπου ὁ ἀγὼν εἶναι τρομερώτερος, καὶ κατενθουσιᾷ τοὺς στρατιώτας ὡς διὰ μαγνητικῆς δυνάμεως, διὰ μόνης τῆς πολεμικῆς ταύτης ἐπιφωνήσεως « Χαϊδέμο! Οὐδαρίμο » ! (ἐμπρὸς! ἐπάνω!). Νικᾷ τοὺς πολεμίους, φονεύει πολλοὺς, τρέπει αὐτοὺς εἰς φυγὴν καὶ ἐπιστρέφει τροπαιοῦχος.

Οἱ Τοῦρκοι ἐγκατέλιπον πάλιν τὴν Σερβίαν τὸ 1807, ἣν τὸ προηγούμενον ἔτος εἶχον ὑποδουλώσει, καὶ ἐπὶ τέλους τὸ Βελιγράδιον ἐπανεκτήθη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου διὰ ποταμῶν αἱμάτων.

Τὸ 1808 ἐγένετο ἀνακωχή. Οἱ ἐχθροὶ τῆς Σερβίας ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῆς Ῥωσσίας· ὁ Γεώργιος ὅμως ἕνεκα τούτου δὲν ἀπεθαῤῥύνθη καὶ ζητεῖ νὰ ἐξασθενίσῃ αὐτοὺς, κινῶν εἰς ἐπανάστασιν κατ' αὐτῶν τοὺς λαοὺς τῆς Βοσνίας, τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης. Νικήσας τὸ κατ' ἀρχὰς, ἀλλ' ἡττηθεὶς μετὰ ταῦτα καθ' ὅλα τὰ μέρη, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ, ἀφ' οὗ ὁ φίλος αὐτοῦ Στέβος μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἐτινάχθη εἰς τὸν ἀέρα, ἐκ τῶν κεφαλῶν τῶν ὁποίων οἱ Τοῦρκοι κατεσκεύασαν πλησίον τῆς Νίσσης τὸν φρικώδη πύργον τῶν Τισχῶν. Ἐπιστρέφει ὅμως ὀλίγον ὕστερον τρομερώτερος καὶ φονικώτερος, νικᾷ ἐπὶ τέλους ἐκ νέου, καὶ γίνεται ἐκ δευτέρου τὸ 1809 ὁ σωτὴρ καὶ ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Σερβίας.

Ἀλλ' εἰ καὶ ἔπραξε τοσαῦτα ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, διακινδυνεύσας τοσάκις τὴν ζωὴν αὐτοῦ, κατηγορήθη ὅμως ἐν τῇ συνελεύσει τοῦ 1810 ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐπὶ προδοσίᾳ· ἀλλ' οὐδὲν ἴσχυσεν κατ' αὐτοῦ, οὔτε κατηγορίαι, οὔτε συνωμοσίαι, καὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ συνελεύσει τῇ συγκροτηθείσῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ 1811 ἔτους ἐκηρύχθη ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους.

Ὁ ἀρχαῖος χοιροβοσκὸς, ὁ πλάνης Αὔδουκος εἶναι ἀρχηγὸς ἔθνους ἐλευθέρου· τὸ ὕψος ὅμως ἐκεῖνο προξενεῖ αὐτῷ σκοτοδινίασιν. Ὁ Σουλτάνος τῷ προσφέρει τὸν τίτλον πρίγκηπος· καὶ αὐτὸς ζητεῖ τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς Ῥωσσίας ὅπως δεχθῇ τὴν προσφοράν! Ἀλλ' ἡ Ῥωσσία ἐγκατέλιπε καὶ αὐτὸν καὶ τὸ ἔθνος αὐτοῦ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Σουλτάνου. Τὸ ἤξιζεν! Ὅπως μείνῃ ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους προσέφερε καὶ ἔδωκε πλείονα ἢ ὅσα ἐζητοῦντο, οἷον φρούρια, καννόνια, τὸ πᾶν. Ὁ λαὸς ἠγανάκτησεν. Ὁ Γεώργιος θέλει νὰ διατηρήσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ, καὶ σύρει ἐκ νέου τὴν σπάθην ἀνανεόνων τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων. Οἱ Σέρβοι μάχονται πανταχόσε δίκην λεόντων, Γεώργιος ὁ Μέλας γίνεται ἄφαντος ἀποδρὰς εἰς Αὐστρίαν (2 Ὀκτωβρίου 1813), καὶ ἡ Σερβία μετὰ τοσούτους ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας πίπτει πάλιν ὑπὸ τὸν μυσαρὸν ζυγὸν τῶν ἀπίστων.

Ὁ Μιλόσχης Ὀβρένοβιτζ ἐκ ταπεινῆς καὶ αὐτὸς καταγωγῆς καὶ συστρατιώτης τοῦ Γεωργίου ὀνομασθεὶς Ὀσποδάρος προσπαθεῖ διπλωματικῶς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀποδιώκεται καὶ αὐτός. Τὸ ἔαρ τοῦ 1817 Γεώργιος ὁ Μέλας ἀναφαίνεται εἰς Σερβίαν παρὰ τῷ ἀρχαίῳ αὐτοῦ φίλῳ Βανίτζε, ὅστις ἐξένισε μὲν αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, θέλων ὅμως νὰ φανῇ ἀρεστὸς πρὸς τὸν Μιλόσχην, ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κοιμωμένου διὰ πελέκεως, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ὀσποδάρον. Οὗτος δὲ τὴν διεύθυνε πρός τινα Τοῦρκον πασᾶν, ὅστις τὴν ἔπεμψε πρὸς τὸν Σουλτάνον διατάξαντα νὰ προσηλώσωσιν αὐτὴν ἐπὶ τῆς πύλης τῶν ἀνακτόρων, μετὰ τῆς ἀκολούθου ἐπιγραφῆς· « Κεφαλὴ τοῦ διασήμου Σέρβου Καρᾶ—Γεώργη ». Διαταγῇ δὲ τοῦ Μιλόσχη τὸ σῶμα τοῦ Γεωργίου ἐτάφη ἀκέφαλον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Τόπολας καὶ μνημεῖον ἠγέρθη μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης· « Τῷ ἐλευθερωτῇ τῆς Σερβίας ».

Ἀποθανόντος πρὸ δύο ἐτῶν τοῦ γέροντος Μιλόσχη, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μιχαὴλ, οὗτινος τὴν εἰκόνα θέλομεν δημοσιεύσει προσεχῶς, ἡγεμονεύει ἐνδόξως τῆς πολυπαθοῦς Σερβίας.

ΚΛΕΑΝΘΗΣ . . .

ΤΑ ΚΑΤΑ

ΠΕΤΡΟΝ ΚΑΙ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑΝ.

('Ἐκ τῶν τοῦ Alfred de Musset.)

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 289.)

—ooo—

Δ'.

— Καὶ ὅμως εἶναι εὔμορφη, ἔλεγε καὶ ὁ ἱππότης.

Καὶ ἀληθῶς ἦτον ὡραία ἡ Χαρίκλεια. Εἰς τὸ ὠοειδὲς καὶ εὔρυθμον πρόσωπον, εἰς τοὺς καθαροὺς καὶ θαυμασίους χαρακτῆρας της ἔλαμπεν οὕτως εἰπεῖν ἡ ἀγαθότης τῆς καρδίας της. Ἡ Χαρίκλεια ἦτο μικρὰ, ὄχι ὠχρὰ ἀλλὰ λευκοτάτη καὶ εἶχε μακρὰν μαύρην κόμην. Ἦτο φαιδρὰ, δραστηρία καὶ ὅτε συνέβαινέ τι δυστύχημα ἐγίνετο περίλυπος· ἡ λύπη της ὅμως ἦτο γλυκεῖα. Ὅλα της τὰ κινήματα ἦσαν πλήρη·

χάριτος, εἶχον πνεῦμα· εἶχε μεγίστην ἐπιτηδειότητα εἰς τὸ νὰ ἑρμηνεύῃ διὰ νευμάτων τὰς ἐννοίας της, ἐνόει εὐκόλως καὶ ὑπετάσσετο ἅμα ἐννοοῦσα. Ὁ ἱππότης ἔβλεπε πολλάκις ὡς καὶ ἡ σύζυγός του τὴν θυγατέρα του χωρὶς νὰ ὁμιλήσῃ. Τόση χάρις καὶ τόσον κάλλος συνημμένα μὲ τόσην δυστυχίαν κατεθορύβουν τὸν νοῦν του. Πολλάκις ἐνηγκαλίζετο αὐτὴν μὲ ἀγαλλίασιν λέγων· — Καὶ ὅμως δὲν εἶμαι κακὸς ἄνθρωπος!

Πρὸς τὸ βάθος τοῦ κήπου, μεταξὺ πυκνῶν δένδρων, ἦτο δρόμος εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἱππότης συνείθιζε νὰ περιδιαβάζῃ μετὰ τὸ πρόγευμα· ἡ Ἰουλία τὸν ἔβλεπεν ἀπὸ τὸ παράθυρόν της περιφερόμενον ὄπισθεν τῶν δένδρων, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ καταβῇ. Παρετήρει μὲ μεγίστην λύπην τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον ὅστις τὴν ἠγάπα ὡς ἐραστὴς μᾶλλον ἢ ὡς σύζυγος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ στόμα δὲν ἤκουσέ ποτε οὔτε λέξιν ψυχρὰν, ὅστις ὅμως δὲν εἶχε τὴν γενναιότητα νὰ τὴν ἀγαπᾷ διότι ἦτο μήτηρ.

Καὶ ὅμως ἐτόλμησε νὰ καταβῇ μίαν πρωΐαν. Ἐφόρει ἔνδυμα λευκὸν, ἦτον ὡραία ὡς ἄγγελος καὶ ἔπαλλεν ἡ καρδία της. Ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ χορὸς παιδίων εἰς γειτονικήν τινα οἰκίαν, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Ἰουλία ἐσκόπευε νὰ φέρῃ τὴν θυγατέρα της, ἐπιθυμοῦσα νὰ ἴδῃ τί ἐντύπωσιν θὰ ἐπροξένει τὸ κάλλος της εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὸν ἄνδρα της. Νύκτας ὁλοκλήρους ἐπέρασεν ἄϋπνος συλλογιζομένη τί φόρεμα νὰ βάλῃ εἰς τὴν θυγατέρα της· πολλὰς ἐλπίδας εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸ σχέδιόν της τοῦτο. — Πρέπει, ἔλεγε καθ' ἑαυτὴν, νὰ τὴν ἴδῃ ὁ σύζυγός μου μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ νὰ τὴν ζηλεύσουν οἱ ἄλλοι. Δὲν θὰ ὁμιλῇ μὲν, θὰ εἶναι ὅμως ἡ ὡραιοτέρα.

Ὅτε εἶδεν ὁ ἱππότης τὴν γυναῖκά του ἐρχομένην ἐπροχώρησε πρὸς αὐτὴν, ἔλαβε τὴν δεξιάν της καὶ τὴν ἐφίλησε μὲ σέβας καὶ μὲ χάριν, ὅπως συνείθιζε πάντοτε. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν εἶπον ἀσήμαντά τινα λόγια, ἔπειτα δὲ ἤρχισαν νὰ περιπατῶσιν ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου.

Ἡ Ἰουλία ἐσκέπτετο πῶς νὰ προτείνῃ εἰς τὸν σύζυγόν της νὰ τῇ συγχωρήσῃ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν χορὸν τὴν θυγατέρα της καὶ νὰ μηδενίσῃ τὴν ἀπόφασιν τὴν ὁποίαν αὐτὸς εἶχε κάμει ἀφοῦ ἐγεννήθη ἡ Χαρίκλεια νὰ μὴ πηγαίνῃ πλέον εἰς τὰς συναναστροφάς. Μόνη ἡ ἰδέα ὅτι θὰ ἔβλεπον τὴν δυστυχίαν του οἱ ἀδιάφοροι ἢ οἱ κακόβουλοι τὸν ἠρέθιζεν εἰς ἄκρον. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε φανερώσει ἐπισήμως τὴν θέλησίν του περὶ τούτου, ἔπρεπε νὰ εὕρῃ ἡ Ἰουλία μίαν τινὰ πρόφασιν ὄχι μόνον διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπόν της ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τὸν φανερώσῃ.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱππότης ἐφαίνετο πολλὰ σκεπτικός· πρῶτος δὲ διέκοψε τὴν σιωπήν. Εἶπεν ὅτι ὑπόθεσις ἑνὸς συγγενοῦς του ἐπροξένησε ζημίας εἰς τὴν οἰκογένειάν του· ὅτι ἦτον ἀνάγκη νὰ ἴδῃ μόνος τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ληφθῶσι, διότι ἄλλως τὰ συμφέροντά των ἐκινδύνευον πολὺ, καὶ τέλος ὅτι ἦτον ὑποχρεωμένος νὰ μεταβῇ δι' ὀλίγον καιρὸν εἰς Ὀλλανδίαν διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν τραπεζίτην του· ἐπρόσθεσε δὲ ὅτι τὸ πρᾶγμα ἦτο κατεπεῖγον καὶ ὅτι ἐσκόπευε νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ἐπιοῦσαν.

Εὐκόλως ἐνόησεν ἡ Ἰουλία τὸ αἴτιον τοῦ ταξειδίου τούτου. Ὁ ἱππότης δὲν εὐχαριστεῖτο βεβαίως νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὴν σύζυγόν του· ἀλλὰ καὶ ἀκουσίως ᾐσθάνετο ἀκατάσχετον ἀνάγκην νὰ μείνῃ ὅλως διόλου μόνος ἐπί τινα καιρὸν διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ πλέον ἥσυχος. Ὅλαι αἱ ἀληθιναὶ θλίψεις τῶν ἀνθρώπων, ὅπως καὶ οἱ φυσικοὶ πόνοι τῶν ζώων, ἀπαιτοῦσι μοναξίαν.

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν τοσοῦτον ἐξεπλάγη ἡ Ἰουλία ὥστε ἀπεκρίθη μὲ τὰς τετριμμένας ἐκείνας φράσεις τὰς ὁποίας μεταχειριζόμεθα ὁσάκις δὲν ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅ,τι ἔχομεν κατὰ νοῦν· εἶπεν ὅτι τὸ ταξείδιον τοῦτο ἦτο πολλὰ φυσικὸν, ὅτι ὁ ἱππότης εἶχε δίκαιον, ὅτι ἀνεγνώριζε τὴν σημαντικότητα τοῦ πράγματος καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀντέτεινε διόλου· ἀλλ' ἐνῷ ὡμίλει ἡ καρδία της ἐπὶ τοσοῦτον κατεθλίβη, ὥστε εἰποῦσα ὅτι ἐκουράσθη ἐκάθησε.

Καὶ καθήσασα παρεδόθη εἰς λογισμοὺς ἔχουσα τὰ βλέμματα ἀκίνητα καὶ τὰς χεῖρας κρεμαμένας. Ἡ Ἰουλία δὲν εἶχε γνωρίσει ἕως τότε οὔτε μεγάλην χαρὰν οὔτε μεγάλας ἡδονάς. Καὶ δὲν ἦτο μὲν γυνὴ ἔχουσα νοῦν ἔξοχον, ᾐσθάνετο ὅμως πολύ. Ὁ γάμος της ἐθεωρήθη ἀπὸ αὐτὴν ὡς εὐτύχημα πάντη ἀπροσδόκητον καὶ πάντη νέον· ἀλλὰ μεταξὺ τῆς λάμψεως τοῦ συμβάντος τούτου κατελήφθη ἀπὸ σκότος.

Ἐκάθησε πολλὴν ὥραν σκεπτικὴ, ἐνῷ ὁ ἱππότης ἀπέστρεφε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐφαίνετο ἀνυπόμονος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν· ἐσκέπτετο δὲ καὶ πάλιν ἐκάθητο. Ἐσηκώθη τέλος πάντων καὶ στηριχθεῖσα εἰς τὸν βραχίονα τοῦ συζύγου της ἐπέστρεψεν.

Ὅτε δὲ ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ γεύματος ἐμήνυσεν ὅτι ἦτο κακοδιάθετος, καὶ μείνασα εἰς τὸ δωμάτιόν της προσηύχετο ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος ἕως τὸ ἑσπέρας. Ἡ ὑπηρέτις, διαταχθεῖσα ἀπὸ τὸν ἱππότην νὰ προσέχῃ τὴν κυρίαν της, εἰσῆλθε πολλάκις· ὁσάκις ὅμως ἀπέτεινε πρὸς αὐτὴν τὸν λόγον δὲν ἀπεκρίθη. Περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν ἐσήμανε τὸν κώδωνα, ἐζήτησε τὸ ἔνδυμα τῆς θυγατρός της καὶ διέταξε νὰ ζεύξωσι τὴν ἅμαξαν. Εἰδοποίησε δὲ καὶ τὸν ἱππότην ὅτι ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν χορὸν καὶ ὅτι ἐπεθύμει νὰ τὴν συντροφεύσῃ.

Ἡ Χαρίκλεια εἶχεν ἀνάστημα παιδίου ἀλλὰ εὔστροφον καὶ ζωηρόν. Τὸ ἔνδυμα μὲ τὸ ὁποῖον τὴν ἐνέδυσεν ἡ μήτηρ της ἦτον ἁπλοῦν, λευκὸν καὶ ἀνθηρόν· τὰ μικρὰ σανδάλιά της ἦσαν ἐκ λευκοῦ μεταξωτοῦ, εἰς τὸν λαιμόν της ἔφερε μαργαρίτας καὶ

στέφανον ἀνθέων εἰς τὴν κεφαλήν. Ἡ Χαρίκλεια ἐπήδα ἀπὸ τὴν χαράν της. Ἡ δὲ μήτηρ φέρουσα ἔνδυμα βελούδου, ὡς γυνὴ μὴ ἔχουσα σκοπὸν νὰ χορεύσῃ, ἐκράτει τὴν κόρην της ἔμπροσθεν καθρέπτου, τὴν κατεφίλει καὶ ἔλεγε· — Τί εὔμορφη! Τί εὔμορφη! — Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἦλθε καὶ ὁ σύζυγός της. Ἡ Ἰουλία χωρὶς νὰ ταραχθῇ ἠρώτησε τὸν μὲν ὑπηρέτην ἐὰν ἦτον ἕτοιμον τὸ ὄχημα, τὸν δὲ σύζυγόν της ἐὰν ἤρχετο εἰς τὸν χορόν. Ὁ ἱππότης ἔδωκε τὴν δεξιὰν εἰς τὴν γυναῖκά του καὶ ἀνεχώρησαν.

Πρῶτον τότε ἐφαίνετο εἰς τὸν κόσμον ἡ Χαρίκλεια· ἐπειδὴ δὲ πολλὰ εἶχον εἰπῆ περὶ αὐτῆς ὅλοι ἔστρεψαν μὲ περιέργειαν πρὸς τὴν μικρὰν κόρην τὰ βλέμματα. Ἡ Ἰουλία δὲν ἐταράχθη διόλου, ἀλλὰ καθήσασα μὲ ἦθος ἥσυχον, ἐνῷ ὅλοι ἔβλεπον τὸ παιδίον της μὲ ἀπορίαν ἢ μὲ προσπεποιημένην συμπάθειαν, τὸ ἄφινε νὰ πηγαίνῃ παντοῦ χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι προσέχῃ.

Ἡ Χαρίκλεια εὑροῦσα ἐκεῖ τὰς μικράς της συντρόφους ἔτρεχε ποτὲ μὲν πρὸς τὴν μίαν, ποτὲ δὲ πρὸς τὴν ἄλλην, ὡς ὅτε ἦτον εἰς τὸν κῆπον. Ὅλαι ὅμως τὴν ἔβλεπον μὲ ψυχρότητα. Ὁ ἱππότης ἱστάμενος ὄρθιος ἔπασχεν. Οἱ φίλοι του ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν ἐξύμνησαν τὸ κάλλος τῆς θυγατρός του· ἀλλὰ καὶ ξένοι καὶ ἄγνωστοι τὸν ἐπλησίασαν ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ. Αὐτὸς ὅμως ᾐσθάνετο ὅτι τὸν ἐπαρηγόρουν καὶ δὲν τὸ ἐπολυνοστιμεύετο. Ἐν τοσούτῳ βλέμμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπατᾷ, τὸ βλέμμα ὅλων, ἐγέννησε μικρὰν χαρὰν εἰς τὴν καρδίαν του. Ἡ Χαρίκλεια ἀφοῦ ὡμίλησε διὰ νευμάτων εἰς ὅλους σχεδὸν, ἐστάθη ὀρθὴ μεταξὺ τῶν γονάτων τῆς μητρός της. Ἐπειδὴ τὴν εἶχον ἴδῃ τρέχουσαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπερίμενον νὰ πράξῃ τι παράξενον ἢ τοὐλάχιστον περίεργον· αὐτὴ ὅμως ἐχαιρέτισεν ὅλους πολλὰ εὐγενῶς, ἔσφιγξε τὰς χεῖρας τῶν Ἀγγλίδων, ἔστειλε φιλήματα εἰς τὰς μητέρας τῶν μικρῶν της συντρόφων, καὶ ὅλα ταῦτα μὲ χάριν καὶ μὲ ἀφέλειαν. Ὅτε δε ἐπέστρεψεν ἡσύχως εἰς τὴν θέσιν της ἤρχισαν νὰ τὴν θαυμάζωσι. Καὶ τῳόντι ἀξιοθαύμαστον ἦτο τὸ ὡραῖον ἐκεῖνο περικάλυμμα τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ διασχίσῃ ἡ ψυχὴ, τὸ ἀνάστημα, τὸ πρόσωπον, ἡ βοστρυχώδης κόμη της καὶ πρὸ πάντων οἱ φωτοβόλοι ὀφθαλμοί της ἐκίνουν ὅλους εἰς θαυμασμόν. Ἐνῷ δὲ τὰ μὲν βλέμματά της ἐπροσπάθουν νὰ μαντεύσωσι τὰ πάντα, τὰ δὲ νεύματά της νὰ ἐκφράσωσι τὰ πάντα, τὸ σκεπτικὸν καὶ μελαγχολικὸν ἦθός της μετέδιδε καὶ εἰς τὰ ἐλάχιστα κινήματά της μεγαλοπρέπειαν, καὶ τοιαύτην ὁποία θὰ κατέπληττε καὶ ζωγράφον καὶ γλύπτην. Ἐπλησίασαν ὅλοι τὴν Ἰουλίαν, τὴν ἐπερικύκλωσαν καὶ ἀπέτειναν διὰ νευμάτων χιλίας ἐρωτήσεις εἰς τὴν Χαρίκλειαν. Τὴν ἀπορίαν καὶ ἀποστροφὴν διεδέχθη εἰλικρινὴς εὐμένεια καὶ ἀληθὴς συμπάθεια. Ἡ ὑπερβολὴ ἡ ὁποία ἔρχεται πάντοτε, ὁσάκις ὁ γείτων ὁμιλήσῃ πρὸς τὸν γείτονά του διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ἦλθε καὶ τὴν ὥραν ἐκείνην· εἶπον ὅτι δὲν εἶδόν ποτε παιδίον τόσον ὡραῖον, ὅτι ποτὲ δὲν ἐφάνη χάρις περισσοτέρα. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ Χαρίκλεια ἀπήλαυσεν ἐντελῆ θρίαμβον τὸν ὁποῖον βεβαίως δὲν ἐνόει.

Ἡ Ἰουλία ὅμως ἐνόει αὐτόν. Πάντοτε ἀτάραχος ἐξωτερικῶς, τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἡ καρδία της ἔπαλλε παλμοὺς ἀληθοῦς εὐτυχίας, καὶ αὐτὴ καὶ ὁ σύζυγός της εἶδον ἀλλήλους μειδιῶντες καὶ τὸ μειδίαμα ἐκεῖνο ἦτο γλυκύτερον πολλῶν δακρύων.

Ἐν τοσούτῳ νέα τις ἤρχισε νὰ παίζῃ κύμβαλον· τὰ παιδία συνῆψαν τὰς χεῖρας καὶ ἤρχισαν νὰ χορεύωσιν, οἱ δὲ γονεῖς συνεχαίροντο ἀμοιβαίως ὁ εἷς τὸν ἄλλον καὶ εὕρισκον θαυμασίαν τὴν μικρὰν ἐκείνην ἑορτήν. Μετ' ὀλίγον ἀντήχησαν γέλωτες παιδικοὶ, ἀστεϊσμοὶ, φλυαρίαι καὶ φωναὶ χαρᾶς.

Ὁ ἱππότης ἠτένιζεν ἀδιακόπως τὴν θυγατέρα του ἡ ὁποία δὲν ἐχόρευεν, ἀλλὰ παρετήρει τοὺς χορεύοντας μὲ προσοχὴν μελαγχολικήν. Μειράκιόν τι ἐλθὸν τὴν ἐπροσκάλεσεν, αὐτὴ ὅμως ἔσεισε τὴν κεφαλὴν ἀντὶ ἀπαντήσεως καὶ ἄνθη τινὰ ἔπεσαν ἀπὸ τὴν κεφαλήν της. Ἡ Ἰουλία τὰ ἐσύναξε καὶ διώρθωσε πάλιν τὸν στέφανον τῆς θυγατρός της· μετὰ ταῦτα ἀναζητήσασα τὸν σύζυγόν της δὲν τὸν εἶδε· καὶ ἐρωτήσασα ἂν ἀνεχώρησεν ἔμαθεν ὅτι ἐπέστρεψε πεζὸς εἰς τὴν οἰκίαν.

Ε'.

Ὁ ἱππότης εἶχεν ἀποφασίσει ν' ἀπομακρυνθῇ χωρὶς ν' ἀποχαιρετίσῃ τὴν σύζυγόν του, διότι ἐφοβεῖτο δυσαρέστους ἐξηγήσεις· ἄλλως εἶχε καὶ σκοπὸν νὰ ἐπιστρέψῃ ἐντὸς ὀλίγου, διὸ ἀφῆκε μόνον ἐπιστολὴν, εἰς ἣν ἔλεγεν ὅτι ἂν καὶ δὲν ἦτον ὅλως διόλου ἀληθὲς ὅτι μετέβαινεν εἰς Ὁλλανδίαν δι' ὑποθέσεις, ὅμως τὸ ταξείδιόν του ἐνδέχετο νὰ ἀποβῇ ὠφέλιμον. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ἔδειξεν ὅτι κατεπείγουσα ὑπόθεσις ἐβίαζεν αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως καὶ ἀναβὰς εἰς ἵππον ἀνεχώρησε μετὰ σπουδῆς.

Ἀλλὰ μόλις ἐξῆλθε τῆς αὐλῆς καὶ ἀκούσιος δισταγμὸς ἅμα δὲ καὶ μεγίστη λύπη ἐκυρίευσαν αὐτόν. Ἐφοβήθη μήπως ἐνέδωκεν ἀσυλλογίστως εἰς αἴσθημα τὸ ὁποῖον ἐδύνατο νὰ καταστείλῃ, καὶ μήπως γείνῃ αἴτιος νὰ χύσῃ ἀνωφελῆ δάκρυα ἡ σύζυγός του χωρὶς αὐτὸς νὰ εὕρῃ τὴν εἰρήνην τὴν ὁποίαν ἐν τοσούτῳ ἀφῄρει ἀπὸ τὴν οἰκίαν του. — Ἀλλὰ τίς οἶδεν, εἶπε καθ' ἑαυτὸν, ἐὰν δὲν κάμνω ἐξ ἐναντίας πρᾶγμα ὠφέλιμον καὶ ὀρθόν; Τίς οἶδεν ἂν ἡ προσωρινὴ λύπη τὴν ὁποίαν ἐνδέχεται νὰ προξενήσῃ ἡ ἀπουσία μου δὲν θὰ φέρῃ ἡμέρας εὐτυχεστέρας; Ἔπαθα συμφορὰν τῆς ὁποίας τὴν αἰτίαν μόνος ὁ Θεὸς γινώσκει· ἀπομακρύνομαι ἐπί τινας ἡμέρας ἀπὸ τὸν τόπον ὅ-

που πάσχω. Ἡ ἀλλαγή, τὸ ταξείδιον, αὐτὸς ὁ κόπος θὰ καταπραΰνουν ἴσως τὴν λύπην μου· θὰ ἐνασχοληθῶ εἰς πράγματα ὑλικά, σημαντικά, ἀναγκαῖα· θὰ ἐπιστρέψω μὲ καρδίαν ἡσυχωτέραν καὶ πλέον εὐχαριστημένην, θὰ σκεφθῶ καὶ θὰ εὕρω τί πρέπει νὰ κάμω. Καὶ ὅμως, ἐπρόσθεσεν, ἡ Ἰουλία θὰ ὑποφέρῃ.

Περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν τῆς νυκτὸς ἀνεχώρησε καὶ ἡ Ἰουλία ἀπὸ τὸν χορόν· εἰς δὲ τὴν ἅμαξαν ἡ Χαρίκλεια ἀπεκοιμήθη εἰς τὰ γόνατά της. Ἂν καὶ ἠγνόει ὅτι ὁ ἱππότης ἐξεπλήρωσε τόσον ταχέως τὸν σκοπόν του, ἐλυπεῖτο ὅμως ὅτι ἀνεχώρησε μόνη ἀπὸ τὴν συναναστροφήν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ ἄλλοι θεωροῦσιν ὡς ἁπλῆν ἔλλειψιν σεβασμοῦ, εἶναι ἀληθὴς θλῖψις πρὸς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὴν αἰτίαν. Ὁ ἱππότης δὲν ἐδυνήθη νὰ ὑποφέρῃ μεταξὺ ἄλλων τὴν δυστυχίαν του· θὰ ἐσυγχώρει βεβαίως τὸν σύζυγόν της διότι λυπηθεὶς τὴν ἐγκατέλιπεν· εἰς τὰς ἐπαρχίας ὅμως θεωρεῖται τρομερὸν τὸ ν' ἀφήσῃ τις τὴν γυναῖκα καὶ τὴν κόρην του κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον.

Ἐνῷ ἡ ἅμαξα ἐπροχώρει βραδέως ἐπὶ ὁδοῦ νεοκατασκευασθείσης καὶ διὰ τοῦτο πλήρους πετραδίων, ἡ Ἰουλία ἠτένιζε κοιμωμένην τὴν θυγατέρα της καὶ ἐσπαράσσετο ἀπὸ λυπηρότατα αἰσθήματα· βαστάζουσα τὴν Χαρίκλειαν οὕτως ὥστε νὰ μὴν ἐξυπνίσωσιν αὐτὴν τὰ πηδήματα τοῦ ὀχήματος, ἐσυλλογίζετο τὴν συμφορὰν ἥτις κατεδίωκεν αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν μικρὰν ἐκείνην εὐχαρίστησιν τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθη εἰς τὸν χορόν. Ἀλλόκοτός τις διάθεσις πνεύματος εἵλκυεν ἀλληλοδιαδόχως τὴν προσοχήν της ποτὲ μὲν πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῆς παρελθόν, ποτὲ δὲ πρὸς τὸ τῆς θυγατρός της. Τί ἆρα θὰ συμβῇ; ἔλεγε καθ' ἑαυτήν· ὁ σύζυγός μου θὰ μὲ ἀφήσῃ· ἐὰν δὲν ἀναχωρήσῃ αὔριον, ὅλοι οἱ ἀγῶνες, ὅλαι αἱ παρακλήσεις μου θὰ τὸν ἐνοχλῶσιν. Ἡ ἀγάπη του ἀπέθανεν, ὁ οἶκτός του μένει καὶ ἡ λύπη του εἶναι ἰσχυροτέρα καὶ αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ. Ναὶ μὲν ὡραία εἶναι ἡ κόρη μου ἀλλὰ δυστυχεστάτη. Τί νὰ κάμω! τί ἠμπορῶ νὰ προΐδω ἢ νὰ ἐμποδίσω; Ἐὰν ἀφιερωθῶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀθλίαν ὡς χρεωστῶ καὶ ὡς τὸ κάμω, πρέπει ν' ἀποφασίσω ὅτι δὲν θὰ βλέπω πλέον τὸν ἄνδρα μου· διότι μᾶς ἀποστρέφεται καὶ μᾶς ἀποφεύγει. Ἐὰν ἐξ ἐναντίας προσπαθήσω νὰ τὸν πλησιάσω, ἐὰν δοκιμάσω νὰ ἐξυπνίσω τὴν παλαιὰν ἀγάπην του δὲν θὰ ζητήσῃ τάχα νὰ χωρισθῶ ἀπὸ τὴν κόρην μου; δὲν θὰ θελήσῃ νὰ τὴν ἐμπιστευθῶ εἰς ξένους, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ θέαμα τὸ ὁποῖον τόσον τὸν λυπεῖ;

Καὶ ταῦτα σκεπτομένη ἐφίλει τὴν θυγατέρα της.

— Ταλαίπωρον τέκνον! ἀνεφώνησεν, ἐγὼ νὰ σὲ ἀφήσω! Ἐγώ, νὰ ἐξαγοράσω μὲ τὴν ἡσυχίαν, μὲ τὴν ζωήν σου ἴσως εὐτυχίαν ἡ ὁποία πιθανὸν νὰ μὲ φύγῃ ταχέως! Ἐγὼ νὰ παύσω νὰ εἶμαι μήτηρ, διὰ νὰ γίνω σύζυγος! Καὶ ἂν τοῦτο ἦτον δυνατὸν δὲν εἶναι προτιμότερον ν' ἀποθάνω;

Καὶ πάλιν ἐπανήρχετο εἰς τοὺς πρώτους λογισμούς. Τί θὰ συμβῇ, ἔλεγε, τί θ' ἀποφασίσῃ δι' ἡμᾶς ἡ θεία πρόνοια. Ὁ Θεὸς φροντίζει δι' ὅλους· τί θὰ μᾶς κάμῃ; τί θὰ γίνῃ τὸ παιδίον τοῦτο;

Ὀλίγον μακρὰν τῆς κατοικίας της ἔμελλε νὰ περάσῃ μικρὸν ποταμόν· ἐπειδὴ δὲ εἶχε βρέξει πρό τινος ἀφθόνως τὰ νερὰ ἐκχειλίσαντα κατέκλυον τὰ πέριξ. Ὁ διοικῶν τὸ *πέραμα* δὲν ἠθέλησε νὰ παραλάβῃ τὴν ἅμαξαν ὡς ἦτον, ἀλλ' εἶπεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποζεύξωσι, διότι ἀνελάμβανε μὲν νὰ περάσῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν ἵππον, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ ὄχημα· ἀλλ' ἡ Ἰουλία, σπεύδουσα νὰ ἴδῃ τὸν σύζυγόν της, δὲν συγκατένευσεν· ἐπειδὴ πολλάκις ἄλλοτε διέβη οὕτω πως τὸν ποταμὸν ἐντός τινων λεπτῶν τῆς ὥρας, διέταξε τὸν ἡνίοχον νὰ ἐπιβῇ μὲ τὴν ἅμαξαν.

Ἀλλ' ὅτε ἔφθασεν εἰς τὸ μέσον τὸ πέραμα ἤρχισε νὰ παρασύρεται ἀπὸ τὸ ῥεῦμα. Ὁ κωπηλάτης ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ ἡνιόχου διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ πέραμα νὰ μὴ παρασυρθῇ πρός τινα καταῤῥάκτην τὸν ὁποῖον εἶχον σχηματίσει πλησίον εἰς μύλον· διότι ἦτο φανερὸν ὅτι ἐὰν τοῦτο ἐγίνετο θὰ συνέβαινε τρομερὸν δυστύχημα.

Ὁ ἡνίοχος καταβὰς ἠθέλησε νὰ βοηθήσῃ τὸν κωπηλάτην· ἀλλὰ πῶς ἀφοῦ ἓν μόνον κοντάριον ὑπῆρχε; Ναὶ μὲν ὁ κωπηλάτης κατέβαλλεν ἀδιακόπους ἀγῶνας, ἀλλ' ἡ νὺξ ἦτο σκοτεινή· λεπτὴ βροχὴ ἐμάστιζε τὸ πρόσωπον καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ συντρόφου του, οἵτινες ποτὲ μὲν ὁμοῦ ποτὲ δὲ χωριστὰ ἠγωνίζοντο νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ξηράν.

Εἰς μάτην ὅμως· διότι βαθμηδὸν ἤκουον δυνατώτερον τὸν κρότον τοῦ καταῤῥάκτου. Τὸ πέραμα, ἔχον τὸ φορτίον βαρὺ καὶ ὑπὸ δύο ῥωμαλέων ἐλαυνόμενον δὲν παρεσύρετο μὲ ταχύτητα. Ὁσάκις τὸ κοντάριον ἐβυθίζετο βαθέως τὸ πέραμα ἢ ἐστέκετο, ἢ ἐστρέφετο περὶ ἑαυτό· τὸ ῥεῦμα ὅμως ἦτο δυνατό. Ἡ Ἰουλία, ἥτις εἶχε μείνει μόνη μὲ τὴν κόρην της εἰς τὴν ἅμαξαν ἀνοίξασα ἔντρομος τὸ παράθυρον ἠρώτησε·

— Κινδυνεύομεν;

Τὴν ὥραν ἐκείνην συνετρίβη τὸ κοντάριον, καὶ οἱ δύο ἄνδρες ἔπεσαν καταπεπονημένοι εἰς τὸ πλοιάριον.

Ὁ κωπηλάτης ἦτο καλὸς κολυμβητής, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ ἡνίοχος· ἡ στιγμὴ ἦτο κρίσιμος.

— Μπάρμπα Γιάννη, εἶπεν ἡ Ἰουλία πρὸς τὸν κωπηλάτην, ἠμπορεῖς νὰ σώσῃς τὴν κόρην μου καὶ ἐμέ;

Ὁ δὲ Μπαρμπαγιάννης ἰδὼν τὸν ποταμὸν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ὄχθην ἀπεκρίθη ἀνυψώσας τὴν κεφαλὴν καὶ μὲ ἦθος ἀνθρώπου προσβληθέντος τὴν φιλοτιμίαν·

— Ἐννοεῖται, κυρία.

— Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάμω;

— Νὰ ἀναβῆτε εἰς τοὺς ὤμους μου, χωρὶς ὅμως νὰ εὐγάλετε τὸ φουστάνι σας διότι θὰ σᾶς ἀνασηκώνη· πιάσετε τὸν λαιμόν μου μὲ τὰ δύο σας χέρια, ἀλλὰ μὴν φοβῆσθε καὶ μή με σφίγγετε διότι διαφορετικὰ θὰ πνιγῶμεν· προσέξετε ἀκόμη νὰ μὴν ἀνοίγετε τὸ στόμα σας διότι θὰ πίνετε νερόν· ὅσον διὰ τὴν μικρὰν, τὴν πιάνω μὲ τὸ ἕνα χέρι ἀπὸ τὴν μέσην καὶ μὲ τὸ ἄλλο κολυμβῶ· θὰ τὴν περάσω χωρὶς κἂν νὰ τὴν βρέξω. Δὲν εἶναι πολὺ ἀπ' ἐδῶ ἕως ἀντίκρυ.

— Καὶ ὁ Κωσταντῆς; ἠρώτησεν ἡ Ἰουλία δείξασα τὸν ἡνίοχον.

— Αὐτὸς θὰ πίη ὀλίγον νερὸν, δὲν θὰ πάθη ὅμως τίποτε· θὰ τὸν εὕρω.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμὸν φέρων διπλοῦν φορτίον· δὲν εἶχεν ὅμως μετρήσει καλὰ τὰς δυνάμεις του, λησμονήσας ὅτι δὲν ἦτο πλέον νέος· πλὴν τούτου ἡ ὄχθη ἦτο μακρύτερα καὶ τὸ ῥεῦμα ἰσχυρότερον ἢ ὅσον ὑπέθετε. Καὶ ὅμως ἔκαμε τὰ ἀδύνατα δυνατὰ διὰ νὰ φθάση εἰς τὴν γῆν· ἀλλὰ τὸ νερὸν τὸν παρέσυρεν. Ἐκτύπησε μὲ ὁρμὴν τὸ μέτωπόν του εἰς κορμὸν δένδρου τὸν ὁποῖον δὲν εἶχεν ἰδῆ διὰ τὸ σκότος· αἷμα ἔτρεξεν ἀμέσως καὶ ἐθόλωσαν οἱ ὀφθαλμοί του.

— Πιάσετε τὴν κόρην σας καὶ βάλετέ την εἰς τὸν λαιμόν σας ἢ τὸν ἐδικόν μου, διότι δὲν ἠμπορῶ πλέον.

— Ἠμπορεῖς νὰ τὴν σώσης αὐτὴν μόνην;

— Δὲν ἠξεύρω· νομίζω ὅμως ὅτι ἠμπορῶ.

Καὶ ἀμέσως ἡ Ἰουλία χωρὶς κἂν ν' ἀποκριθῆ, ἀφῆκε τὸν λαιμὸν τοῦ κωπηλάτου καὶ ἔπεσεν εἰς τὸν ποταμόν.

Ἀφοῦ ὁ κωπηλάτης ἀπέθεσεν ἀβλαβῆ εἰς τὴν ὄχθην τὴν νέαν Χαρίκλειαν ἐνησχολήθη ἀμέσως ὁμοῦ μὲ τὸν ἡνίοχον, τὸν ὁποῖον εἶχε σώσει χωρικός τις, νὰ εὕρη τὸ σῶμα τῆς Ἰουλίας· ἀλλὰ δὲν τὸ εὗρον εἰμὴ τὴν ἐπιοῦσαν εἰς τὴν ξηράν.

ΣΤ'.

Ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα, εἰς θάλαμον ξενοδοχείου ἐν Παρισίοις, ἐκάθητο νέα μαῦρα φοροῦσα πλησίον τραπέζης, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο φιάλη οἴνου καὶ ποτήριον. Ἀνὴρ δέ τις κεκυφὼς ὑπὸ τοῦ γήρατος, ἀλλ' ἦθος ἔχων εὐπροσήγορον καὶ γελαστὸν, ἐνδεδυμένος σχεδὸν ὡς ἐργάτης, περιήρχετο εἰς τὸν θάλαμον, καὶ ἱστάμενος ἐνίοτε πρὸ τῆς νέας ἠτένιζεν αὐτὴν μὲ ἦθος πατρικόν· αὕτη δὲ τείνουσα τὴν δεξιὰν ἐλάμβανε τὴν φιάλην μὲ προθυμίαν μὲν ἀλλὰ καὶ μέ τινα ἀποστροφὴν καὶ ἐγέμιζε τὸ ποτήριον. Ὁ γέρων ἔπινε ὀλίγον καὶ ἀνελάμβανε τὸν περίπατον, χειρονομῶν ἀλλοκότως καὶ γελοίως σχεδὸν, ἐνῷ ἡ νέα μειδιῶσα περίλυπος παρετήρει προσεκτικὴ τὰς κινήσεις του.

Ἐάν τις τρίτος εὑρίσκετο ἐκεῖ παρὼν θὰ ἐδυσκολεύετο νὰ ἐννοήση ὁποῖα ἦσαν τὰ δύο ἐκεῖνα ὄντα· ἡ μὲν νέα ἀκίνητος, ψυχρὰ, ὁμοία πρὸς μάρμαρον ἀλλὰ πλήρης χάριτος καὶ εὐγενείας ἦτον ὡραιοτάτη οὐ μόνον τὴν μορφὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς τρόπους· ἐκεῖνος δὲ, βάναυσον ἔχων ἦθος, ἄτακτον τὸ ἔνδυμα, φέρον πῖλον, πίνων οἶνον πρόστυχον καὶ κτυπῶν εἰς τὸ ἔδαφος τὰ καρφωτὰ σανδάλιά του, ἐφαίνετο ὅλως ἐναντίας ἀγωγῆς.

Καὶ ὅμως ἦσαν σφικτὰ καὶ εἰλικρινῶς συνδεδεμένοι οἱ δύο οὗτοι, ἡ Χαρίκλεια δηλαδὴ καὶ ὁ θεῖός της Γιρώ. Ὅτε ὁ ἀγαθὸς οὗτος ἄνθρωπος ἤκουσε τὸν θάνατον τῆς Ἰουλίας ἔτρεξεν εἰς τὴν κατοικίαν της δρομαῖος· ἡ Χαρίκλεια, μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς καὶ διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ πατρός της, ἔμενε μόνη. Ὁ ἱππότης, περιερχόμενος διάφορα μέρη τῆς Ὀλλανδίας ἔμαθεν ἀργὰ τὸ δυστύχημα τῆς γυναικός του, ὥστε ἐπὶ ἕνα σχεδὸν μῆνα ἡ Χαρίκλεια ἦτον ὀρφανή. Καὶ μὲν εἶχε τροφὸν, ἀλλ' ἡ μήτηρ ὅτε ἔζη σπανίως τὴν μετεχειρίζετο διότι, ὡς εἴδομεν, ἐπεθύμει νὰ καταγίνεται μόνη εἰς τὰ τῆς θυγατρός της· διὸ ὡς ὀλίγον γνωρίζουσα τὴν Χαρίκλειαν δὲν τῇ ἦτο πολλὰ χρήσιμος.

Ὅτε ἐπνίγη ἡ Ἰουλία τοσαύτην θλίψιν ᾐσθάνθη ἡ κόρη της, ὥστε ἐφοβήθησαν μήπως ἀποθάνη καὶ αὐτή. Ἀκολουθοῦσα τὸ σῶμα τῆς μητρός της μεταφερόμενον ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν οἰκίαν, ἐξέπεμπε τοιαύτας φωνὰς ὥστε ὅλοι ἐφοβοῦντο. Συνειθίσαντες νὰ μὴν ἀκούωσι μήτε φωνὴν ἐξερχομένην ἀπὸ τὸ στόμα τῆς κωφαλάλου, ἔτρεμον ἰδόντες ὅτι διὰ μιᾶς ὁ θάνατος διέκοψε τὴν τόσην σιωπήν. Οἱ ἄναρθροι ἦχοι τῶν χειλέων της, τοὺς ὁποίους ὅμως αὐτὴ δὲν ἤκουεν, ἦσαν ἄγριοι· διότι δὲν ἦσαν οὔτε λέξεις, οὔτε κοπετὸς, ἀλλ' εἶδος τρομερᾶς τινος γλώσσης ἐφευρεθείσης ἀπὸ τὴν θλίψιν. Ὁλόκληρον ἡμερονύκτιον ἔκλαιε καὶ ὠδύρετο, καὶ τρέχουσα ἐπάνω κάτω ἀπέσπα τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς καὶ ἐκτύπει τοὺς τοίχους. Οὐδεὶς ἐδυνήθη νὰ τὴν καθησυχάση. Ὅτε μόνον ἐξηντλήθησαν αἱ δυνάμεις της ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τῆς κλίνης ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τῆς μητρός της.

Ἀλλ' αἴφνης ἐφάνη ὅτι ἀνέλαβε τὴν πρώτην ἡσυχίαν, καὶ σχεδὸν ὅτι ἐλησμόνησε τὴν λύπην της. Οὕτω δὲ ἀτάραχος ἐπεριπάτει δι' ὅλης τῆς ἡμέρας βραδέως καὶ ἀστόχως, μὴ ἀποβάλλουσα μηδεμίαν περιποίησιν. Ὅλοι ἐνόμιζον ὅτι ἀνένηψεν ἐντελῶς, μετὰ τῶν ἄλλων δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἰατρός· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον κατελήφθη ἀπὸ θέρμην νευρικὴν κάκιστα ἔχουσαν συμπτώματα· ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην, καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἔχασε τὰ λογικά της.

Τότε ὁ Γιρὼ ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀνεψιάν του.

— Ἐπειδὴ δὲν ἔχει πλέον, εἶπεν, οὔτε πατέρα οὔτε μητέρα, ἀναλαμβάνω ἐγώ, καθὸ θεῖος, τὴν φροντίδα της· πάντοτε μὲ ἤρεσεν αὐτὴ ἡ κόρη, καὶ πολλάκις ἐζήτησα ἀπὸ τὸν πατέρα της νὰ μὲ τὴν δώσῃ. Δὲν θὰ τοῦ τὴν ὑστερήσω· ἐπειδὴ ὅμως τώρα δὲν εἶναι ἐδῶ, τὴν πέρνω ἐγώ, καὶ ὅταν ἐπιστρέψῃ τὴν ἀποδίδω.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Γιρὼ δὲν εἶχε πολλὴν πεποίθησιν εἰς τοὺς ἰατρούς, καὶ ὄχι ἀλόγως, διότι δὲν ἐπίστευεν εἰς τὰς ἀσθενείας ὡς μὴ ἀῤῥωστήσας ποτέ· ἡ νευρικὴ μάλιστα θέρμη τῷ ἐφαίνετο χίμαιρα, φαντασιοκοπία, τὴν ὁποίαν μικρά τις εὐθυμία ἰσχύει νὰ θεραπεύσῃ. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ μεταφέρῃ τὴν νέαν εἰς Παρισίους.

— Δὲν βλέπετε, ἔλεγεν, ὅτι ἡ νέα εἶναι λυπημένη; δὲν βλέπετε ὅτι κλαίει; καὶ ἔχει δίκαιον διότι ἡ μάνα δὲν ἀποθνήσκει δίς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ χάσωμεν καὶ τὴν κόρην διότι ἐχάσαμεν τὴν μάναν· πρέπει νὰ τὴν κατορθώσωμεν νὰ στρέψῃ ἀλλοῦ τὸν νοῦν της. Λέγουν ὅτι ἡ πόλις τῶν Παρισίων εἶναι καταλληλοτάτη εἰς τοῦτο· δὲν ἠξεύρω διότι δὲν τὴν εἶδα ποτέ. Λοιπὸν θὰ τὴν ὑπάγω ἐκεῖ, καὶ θὰ ὠφεληθῶμεν καὶ οἱ δύο. Καὶ μόνον τὸ ταξεῖδι ἀρκεῖ νὰ μᾶς ὠφελήσῃ. Καὶ εἰς ἐμὲ ἔτυχαν λῦπαι· ὁσάκις ὅμως ἐμβῆκα εἰς ἀμάξι καὶ ἤκουσα τὸν κρότον τῆς μάστιγος τοῦ ἡνιόχου, ἀνέλαβα τὴν εὐθυμίαν μου.

Μετέβη λοιπὸν εἰς Παρισίους φέρων καὶ τὴν Χαρίκλειαν, τῆς ὁποίας ὁ πατὴρ εἰδοποιηθεὶς περὶ τούτου εὐχαριστήθη. Ὅτε δὲ οὗτος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐξοχήν του ἀπὸ τὴν Ὀλλανδίαν, εἶχε τοιαύτην μελαγχολίαν ὥστε ἦτον ἀδύνατον νὰ ἴδῃ τινά, οὔτε αὐτὴν τὴν θυγατέρα του. Ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε ν' ἀποφύγῃ πάντα ἄνθρωπον, εἰ δυνατὸν δέ, καὶ αὐτὸν τὸν ἑαυτόν του. Περιερχόμενος πάντοτε σχεδὸν ἔφιππος εἰς τὰ δάση, κατεπόνει καθ' ὑπερβολὴν τὸ σῶμά του ἐπιθυμῶν οὕτω νὰ προμηθεύσῃ ἄνεσίν τινα εἰς τὴν ψυχήν του. Θλῖψις κρυφία, ἀνίατος τὸν κατέτηκε. Ἐμέμφετο ἑαυτὸν ὅτι ὑπῆρξεν ὁ αἴτιος τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ θανάτου τῆς συζύγου του. — Ἐὰν δὲν ἀνεχώρουν, ἔλεγε, θὰ ἔζη ἀκόμη· καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσω.

Ἰδοὺ ὁ ἀδιάκοπος λογισμός του.

Ἐπιθυμῶν νὰ καταστήσῃ τὴν Χαρίκλειαν εὐτυχῆ, ἦτο πρόθυμος νὰ ὑποστῇ χάριν τούτου πᾶσαν θυσίαν. Ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του κατὰ νοῦν εἶχε νὰ ἀναπληρώσῃ παρὰ τῇ θυγατρί του τὴν μητέρα της, διπλασιάζων μάλιστα τὰς περὶ αὐτῆς φροντίδας· ἀλλὰ τόσον ὡμοίαζεν ἡ κόρη πρὸς τὴν μητέρα ὥστε ἡ ὁμοιότης αὐτὴ τῷ ἐπροξένει βαθυτάτην λύπην.

Εἰς μάτην ἐπροσπάθει νὰ παρηγορηθῇ βλέπων χαρακτῆρας ἀνενθυμίζοντας αὐτῷ τὴν ἀγαπητὴν σύζυγον, καὶ ἀνακουφίζοντας τὴν θλῖψιν του· διότι ἡ θέα τῆς θυγατρός του ἐπηύξανε τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεώς του.

Ὁ Γιρὼ ὅμως ἄλλως πως ἐσκέπτετο· αὐτὸς εἶχε ἓν καὶ μόνον κατὰ νοῦν, πῶς νὰ διασκεδάσῃ τὴν λύπην τῆς ἀνεψιᾶς του· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυστυχῶς εὔκολον· ναὶ μὲν ἡ Χαρίκλεια δὲν ἀντέτεινεν εἰς τὴν εἰς Παρισίους μετάβασίν της, ἀπέβαλλεν ὅμως πᾶσαν ἀφορμὴν εὐθυμίας· δὲν ἤθελεν οὔτε περίπατον, οὔτε θέατρον, οὔτε χορούς, καὶ ἀναγκαζομένη ἐδείκνυε τὸ μαῦρον ἔνδυμά της.

Ὁ γέρων ὅμως θεῖός της ἦτον ἰσχυρογνώμων· ὁλόκληρον ἔτος εἶχε παρέλθει ἀφοῦ μετέβησαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἡ Χαρίκλεια ἔμενε πάντοτε ἀκλόνητος.

— Ἀλλά, εἶπε, ῥοφήσας ποτήριον, διὰ τί δὲν ἀποφασίζεις νὰ ἔλθῃς μαζῆ μου εἰς τὸ θέατρον; ἰδοὺ ἔχω εἰσιτήριον· τὸ πένθος σου ἐτελείωσεν, ἔχεις δύο κατακαίνουργα φορέματα . . . ἑτοιμάσου καὶ . . .

Διακόψας δὲ τὸν λόγον του ἐπρόσθεσε·

— Διάβολε! ἐλησμόνησα ὅτι δὲν ἀκούεις· τί θὰ κάμῃς εἰς τὸ θέατρον; πλὴν ἀδιάφορον. Καὶ σὺ δὲν ἀκούεις, καὶ ἐγὼ δὲν προσέχω· τοὺς βλέπομεν μόνον ὅταν χορεύουν.

Ὁ ἀγαθὸς Γιρὼ ὡμίλει πάντοτε μὲ τὴν ἀνεψιάν του λησμονῶν ὅτι οὔτε νὰ τὸν ἀκούσῃ οὔτε νὰ τὸν ἀποκριθῇ ἐδύνατο· ἀλλὰ μήπως καὶ διὰ νευμάτων ἐγίνετο καταληπτότερος;

Ὅτε, ὡς εἴπομεν, ἐτελείωσε τὸ πένθος τῆς Χαρικλείας, ὁ θεῖός της τῇ ἐπρόσφερε δύο ὡραιότατα ἐνδύματα, καὶ τὰ ἐπρόσφερε μὲ ἦθος τόσον εὐγενὲς καὶ ἱκετευτικόν, ὥστε ἡ νέα τὸν ἐφίλησε διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐκάθησε μελαγχολικὴ ὡς καὶ πρότερον.

— Πλὴν πρέπει καὶ νὰ βάλῃς τὰ ἐνδύματα αὐτά, εἶπεν ὁ γέρων· διὰ τοῦτο σὲ τὰ ἔκαμα, εἶναι ὡραῖα..

Καὶ ταῦτα λέγων περιεφέρετο εἰς τὸν θάλαμον ἐπιδεικνύων καὶ σείων τὰ δύο ἐνδύματα.

Ἡ Χαρίκλεια ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισε νὰ σηκωθῇ, ἔλαβε τὰ δύο ἐνδύματα, ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν εἰς σημεῖον συναινέσεως, καὶ πρῶτον τότε μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός της ἐστάθη ἀντικρὺ καθρέπτου.

Ταῦτα ἰδὼν ὁ ἀγαθὸς Γιρὼ ἐπήδησεν ὡς παιδίον· εἶδεν ὅτι ἐπὶ τέλους ἐθριάμβευσε, καὶ ὅτι ἡ Χαρίκλεια θὰ ἤρχετο εἰς τὸ θέατρον νὰ ἰδῇ τὸν κόσμον. Τοσοῦτον δὲ ἐχάρη ὥστε ἀδιακόπως ἐφίλει τὴν ἀνεψιάν του, ἔκραξε τὴν τροφόν της, τοὺς ὑπηρέτας καὶ ὅλους τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Ἡ Χαρίκλεια στολισθεῖσα ἐφάνη ὡραιοτάτη.

— Τὸ ὄχημα εἶναι ἕτοιμον, εἶπεν ὁ Γιρώ, μιμούμενος μὲ τὰς χεῖρας τὸ κίνημα τοῦ ἡνιόχου ὅταν μαστίζῃ τοὺς ἵππους.

Ἡ Χαρίκλεια ἐμειδίασεν, ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὴν μαύρην ἐσθῆτά της, τὴν ἐδίπλωσεν ἐπιμελῶς, τὴν ἐφίλησε, τὴν ἀπέθεσεν εἰς κιβώτιον καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ θείου της.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ
ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 289.)

—ooo—

Ἀλλ' ἔμελλε τῆς τόσης τοῦ Βιάρου εὐγλωττίας τὰ παρήγορα κύματα νὰ κατακλύσωσιν ὡς ἄλλος χρυσοῤῥόας Νεῖλος καὶ τὴν Αἴγιναν, κατατανθεῖσαν διοικητικῶς μετὰ τῶν Δυτικῶν Σποράδων, τῶν ὁποίων ἐκεῖνος διωρίσθη πρὸ μικροῦ ἔκτακτος ἐπίτροπος· διότι μόλις καταπλεύσαντες εἰς Περιβόλαν ἐλάβομεν τὴν εἴδησιν ὅτι καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους μετεδόθη δυστυχῶς ἡ πανώλης. Καὶ ὁ μὲν Κυβερνήτης, ἀνάγκην ἔχων νὰ συγκοινωνῇ συνεχῶς μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν τριῶν στόλων, κατέλυσε μακρὰν τῆς μεμολυσμένης πόλεως, ὁ δὲ Γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν μετέβησαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὁ ἔκτακτος ἐπίτροπος, περιπλέων ἐπὶ τοῦ *Νέλσωνος* ὡς ἄλλος πολιορκητής, «ἐδόξαζε τὸν μεγαλοδύναμον ὅτι ἡ Ὕδρα πλησιάζει εἰς τὸ τέλος τῆς καθάρσεώς της, ὅτι αἱ Πέτσαι εἶναι καλὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν των προχωρημέναι, καὶ ὅτι ἤλπιζεν ἡ μέχρι τῆς σήμερον τετραήμερος ὑγεία τῶν Αἰγινητῶν νὰ προχωρήσῃ καὶ αὐτὴ καλῶς καὶ ἀσυγχύτως, ὥστε, κατὰ τὸ γενικὸν ὑγειονομικὸν σύστημα τῆς πεπολιτευμένης Εὐρώπης, ἐπανακτήσωσι καὶ αὐτοὶ τὴν προτέραν ἐλευθέραν κοινωνίαν μὲ τὸν ἐπίλοιπον κόσμον.»

Ι. Καποδίστριας.

Ἐπειδὴ δὲ, κατὰ τὴν παραδεδεγμένην τάξιν, ἔπρεπε νὰ ὑποβάλλωνται τῷ Κυβερνήτῃ τὰ εἰσερχόμενα ἔγγραφα καὶ νὰ ὑπογράφῃ πολλὰ τῶν ἐξερχομένων, οἱ δύο γραμματεῖς οἵτινες καὶ ἀντὶ εἰσηγητῶν ἐχρησίμευον, ὡς προεῤῥέθη, παρηγγέλθησαν νὰ μεταφέρωσι καθ' ἑκάστην ἔφιπποι εἰς τὸ ἀγροκήπιον τὰ ἔγγραφα· καὶ ἵνα μὴ μολυνθῇ ὁ Κυβερνήτης νὰ θέτωσιν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἰσομέγεθες φύλλον λευκοσιδήρου, στενὴν καὶ μακρὰν ἔχον σχισμὴν, ὅπως δι' αὐτῆς εἰσχωρῇ ὁ κάλαμος τοῦ ὑπογράφοντος.

Ἀνάγκη ὅμως νὰ σημειώσω ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Αἰγίνῃ, καὶ μάλιστα οἱ ἔχοντες πεῖραν τοῦ νοσήματος, ἐδόξαζον ὅτι δὲν ἦτο πανώλης ἡ ἐπιπολάσασα ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ μικρὰ καὶ βραχεῖα ἐπιδημία· διὰ τοῦτο οὔτε τὴν δίαιταν μετεβάλλομεν, οὔτε τὴν πρὸς ἀλλήλους συγκοινωνίαν, συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον οὖσαν τότε, διεκόψαμεν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἄκρατον ἡμῶν εὐθυμίαν, βάσιν ἔχουσαν ἐλπίδας ἀπολεσθείσας μετὰ ταῦτα, ἐμετριάσαμεν. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ Κυβερνήτης εἶχε τὴν αὐτὴν γνώμην· διότι ὅτε μεταβὰς τὸ πρῶτον εἰς Περιβόλαν δὲν ἐκάθησα κατὰ τὸ σύνηθες παρὰ τὴν μικρὰν τράπεζαν ἀντικρὺ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐστάθην ὄρθιος καὶ μακρὰν, ἐκεῖνος μ' ἐβίασε νὰ πράξω ὡς καὶ πάντοτε· καὶ ὅτε μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἠθέλησα νὰ θέσω τὸν λευκοσίδηρον ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἁρπάσας τὰ ἔγγραφα ἀπὸ τῶν χειρῶν μου ἤρχισε νὰ ὑπογράφῃ μειδιῶν. Ἐνῷ ὅμως ὑπέγραφεν ἰδοὺ ὁ Νικολέτος ἀναγγέλλει ἐρχομένους ξένους ἀξιωματικοὺς, καὶ εὐθὺς ἀνεγερθεὶς μὲ προσέταξε νὰ παραλάβω τὰ ἔγγραφα καὶ ν' ἀποχωρήσω εἰς γωνίαν μακρὰν τῆς τραπέζης. Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι τότε τὸν Κυβερνήτην, διότι, ὡς εἴδομεν, μόλις ἦλθε καὶ εὗρε κατακριτὰς, διϊσχυρίζοντο ὅτι ὅπως ἀναβάλῃ τὴν συγκάλεσιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ἐπενόησε τὴν πανώλην. Γελοία κατηγορία, ἀποδεικνύουσα καὶ αὐτὴ τὰ μωρὰ καὶ φαῦλα τῆς φαντασίας ἀναπλάσματα, εἰς τὰ ὁποῖα καταφεύγει ἡ ἄκριτος καὶ ἐμπαθὴς ἀντιπολίτευσις.

Κατὰ τὰς συνεχεῖς εἰς Περιβόλαν ἐκδρομάς μου ἀναγκασθεὶς ἐνίοτε νὰ μείνω πλέον ἢ ἄλλοτε μόνος μετὰ τοῦ Κυβερνήτου, πολλὰ πολλάκις ἀληθῶς σοφὰ ἤκουσα ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἐγχειρίσας μοι ἰδιωτικὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν, ἀνάγνωθι, εἶπε, μεγαλοφώνως. Καὶ ἀναγνοὺς εἶδον ὅτι ὁ ἐπιστέλλων, ὅστις ὑπεγράφετο Ἀριστείδης Μωραϊτίνης, εἰδοποίει ὅτι μετ' ὀλίγον ἐσκόπει ν' ἀναχωρήσῃ ἐξ Ἀγκῶνος κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Κυβερνήτου καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Αἴγιναν.

— Ἠξεύρεις, μὲ ἠρώτησεν ὁ Κυβερνήτης μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐνῷ ἐδίπλου φάκελλον, διὰ τί σ' ἔδωκα ν' ἀναγνώσῃς τοῦτο τὸ γράμμα; Διότι ὁ γράφων ἂν καὶ νέος, εἶναι πολλὰ πεπαιδευμένος καὶ πρὸ πάντων χρηστοηθέστατος. Ἀπαγγέλλων δὲ βραδύτερον καὶ ἐντονώτερον τὴν τελευταίαν ταύτην λέξιν, ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν καὶ προσήλωσεν ἀτενῶς ἐπ' ἐμοῦ τοὺς ἀείποτε διαυγεῖς αὐτοῦ ὀφθαλμούς. — Ναὶ, ἐπανέλαβε μετὰ βραχεῖαν σιωπὴν, χρηστοηθέστατος· καὶ διὰ τοῦτο τὸν *παρεκάλεσα* ὅταν ἐπέρασα ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Σὺ τί νομίζεις καλήτερα; γράμματα χωρὶς χρηστὰ ἤθη ἢ χρηστὰ ἤθη χωρὶς γράμματα;

Καὶ ἐπειδὴ νεύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, διότι μοὶ ἦτο ἀδύνατον ν' ἀντικρύσω τὸ φλογερὸν τοῦ λαλοῦντος βλέμμα, ἐσιώπων, αὐτὸς ἀναλαβὼν τὸν λόγον προσέθετο·

— Δὲν ἀποκρίνεσαι; Διέστρεψε λοιπὸν καὶ σὲ, τόσον νέον ἀκόμη, ἡ ἑλληνικὴ οἴησις; Πολλοὶ Ἕλληνες λογιώτατοι τοὺς ὁποίους ἐγνώρισα εἰς τὴν Βιένναν καὶ ἀλλοῦ, ἐνόμιζαν ὅτι εἶναι σοφώτατοι, διότι ἔμαθαν μόνον ὀλίγα γράμματα. Ἐὰν, ὡς καυχᾶσθε, εἶσθε ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἔπρεπε νὰ λησμονῆτε ὅτι σοφίαν ἐκεῖνοι οὔτε ἐνόμιζαν οὔτε ὠνόμαζαν μόνην τὴν ἄσκησιν τοῦ νοὸς, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς τὴν καλλιέργειαν. Ὁ γνωρίζων μόνον γράμματα μὴ ἔχων δὲ καὶ ψυχῆς ἀγωγὴν, εἶναι χειρότερος καὶ τοῦ χειροτέρου κακούργου, διότι ἔμαθε νὰ κακουργῇ ἐπιτηδειότερον παντὸς ἄλλου. Γνωρίζεις τὸν Σ . . . ;

— Μάλιστα, ἐξοχώτατε.

— Αὐτὸς εἶναι ἀπὸ τοὺς πλέον προκομμένους σας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πλέον κακοήθεις· ὅταν ἦτον εἰς Π . . . ἔκλεπτεν· ἀφίνω τὰς ἄλλας του παρεκτροπάς.

Ἀνέπτυξε δὲ μετὰ τοσαύτης εὐγλωττίας, εἰ καὶ δὲν ὡμίλει εὐχερῶς τὴν ἑλληνικὴν, τὸ θέμα τοῦτο, καὶ τοσαῦτα περὶ ἀγωγῆς ἀνέφερε παραγγέλματα τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Πυθαγόρου καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων, ὥστε καταστείλας καὶ τὴν πνοήν μου ἐκρεμάσθην ἀπὸ τῶν χειλέων αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ ἐτελείωσε, μήπως, μὲ ἠρώτησε γελῶν, ἐξέλαβες καὶ ἐμὲ, διότι ἀνέφερα τόσους Ἕλληνας, λογιώτατον; Τὸ κακὸν τὸ ἐδικόν σας εἶναι ὅτι μόλις μάθετε μερικοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς, ἔστω καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ μόλις ἰδῆτε μερικὰ τῆς Εὐρώπης βουνὰ, καὶ χειροτονεῖτε ὑμᾶς αὐτοὺς διορθωτὰς τῆς κοινωνίας καὶ νομοθέτας τῆς πολιτείας· πλὴν ἄλλο γραμματικὴ, ἄλλο κοινωνία καὶ ἄλλο πολιτεία· τόσον ἀέρα πέρνει ὁ νοῦς σας, ὥστε δὲν κατορθώνετε νὰ ἐννοήσετε τί χάσμα εἶναι μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ τῶν δύο ἄλλων. Οἱ παλαιοὶ σοφισταὶ ἤξευραν περισσότερα γράμματα ἀπὸ σᾶς, καὶ ὅμως αὐτοὶ ἔχασαν τὰς Ἀθήνας.

Ἐμοῦ δὲ ἐκορυφοῦτο ὁ θαυμασμὸς οὐ μόνον διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν πειθὼ μεθ' ὧν ἡρμήνευε τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ὁ Κυβερνήτης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἀνακάλυψίν μου ὅτι ἦσαν τοσοῦτον οἰκεῖοι πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχαῖοι, ἐνῷ ἠγνόει τὴν γλῶσσαν εἰς ἣν ἔγραψαν.

— Ἐν τοσούτῳ δὲν ἀπεκρίθης, προσέθετο μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας, εἰς τὴν ἐρώτησίν μου, ἐὰν προτιμᾷς γράμματα χωρὶς χρηστὰ ἤθη ἢ χρηστὰ ἤθη χωρὶς γράμματα;

— Καὶ ἂν ἦτον δυνατὸν, ἐτόλμησα ν' ἀποκριθῶ, νὰ προτιμῶ τὸ πρῶτον, ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τὸ στόμα σας ἦσαν ἀρκετὰ ἰσχυρὰ διὰ νὰ μὲ βιάσουν ν' ἀγαπήσω τὸ δεύτερον.

Ἐκεῖνος δὲ μειδιάσας εἶπε·

— Πιθανὸν νὰ νομίζῃς καὶ σὺ ὁμοῦ μὲ τοὺς κατηγόρους μου ὅτι εἶμαι φωτοσβέστης· τί ἤθελαν; νὰ κάμω εὐθὺς ἀκαδημίαν ὡς τοῦ Γκιλφόρ; ἀλλὰ διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν ἀκαδημίαν πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ ἀλληλοδιδακτικόν. Ἰδοὺ, ἐπροσκάλεσα εἰς τὸν Πόρον τὸν Κλεόβουλον, καὶ ἔστειλα τὸν Dutrône νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ σχολεῖα καὶ νὰ μὲ δώσῃ γνώμην πῶς νὰ τὰ βελτιώσω καὶ νὰ τ' αὐξήσω. Πόσος καιρὸς εἶναι ἀφοῦ ἦλθα; μόλις τρεῖς μῆνες.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ Κλεοβούλου, καθῆκον νομίζω νὰ παρενείρω ὀλίγα περὶ αὐτοῦ· ἂς εἴμεθα πρὸς τὴν μνήμην κἂν τῶν εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος εὐγνώμονες.

Ὁ Γεώργιος Κλεόβουλος, ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον, ἐγεννήθη ἐν Φιλιππουπόλει τῆς Θράκης ἐκ γονέων πτωχῶν, καὶ υἱοθετηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιδιακόνου τοῦ ἀρχιερέως ἐστάλη εἰς Πάτμον εἶτα δὲ εἰς Κυδωνίας ἵνα σπουδάσῃ. Ἐκεῖθεν δὲ μεταβὰς εἰς Βιέννην ἐδίδαξε μὲν ἐπὶ τρία ἔτη τοὺς παῖδας τῶν ὁμογενῶν, ἐδιδάσκετο δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Καθιδρυθείσης τότε νέας σχολῆς εἰς Μηλίας τοῦ Πηλείου ὄρους, ὁ Κλεόβουλος ἐστάλη ὑπὸ τῶν ἐφόρων εἰς Βαυαρίαν ὅπως συμπληρώσῃ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα καταβὰς διδάξῃ ἐνταῦθα. Καὶ τῷόντι κατέβη τὸ 1814 ἔτος. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὑπέβλεπε δεινῶς τὰ κατὰ τὸ Πήλιον, καὶ ἐζήτει ἀφορμὴν νὰ κακοποιήσῃ αὐτὸ, ἀνεβλήθη ἡ διδασκαλία. Ὅθεν ὁ Κλεόβουλος μετέβη εἰς Φιλιππούπολιν καὶ ἐκεῖθεν ἐπανελθὼν εἰς Βιέννην καὶ Ἑλβετίαν ἐπεσκέφθη τὰ ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα, καὶ συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ μεταφέρῃ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν μέθοδον αὐτῶν. Ἐπὶ τούτῳ ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους, καὶ συντάξας ἁδροτάτῃ δαπάνῃ τοῦ φιλογενεστάτου Νικολάου Ῥοσσέτου τοὺς γνωστοὺς πίνακας, ἦλθεν εἰς Ἰάσιον ὅπου συνέστησε σχολεῖον ἀλληλοδιδακτικόν. Ἐνταῦθα ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἡ

μέθοδος αὕτη, καὶ μαθηταὶ περὶ τοὺς ἑκατὸν ἱερωμένοι τε καὶ λαϊκοὶ γυμνασθέντες ἐν Ἰασίῳ διεσκορπίσθησαν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ συνέστησαν σχολεῖα. Ἐπελθούσης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτους ὁ Κλεόβουλος μεταβὰς εἰς Ὀδησσὸν, μετερρύθμισε μὲν ἐπὶ τὸ κρεῖττον τὸ ἐκεῖ ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον, ἐδίδαξε δὲ εἰς τὸ ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον ἐπιστήμας μέχρι τοῦ 1824 ἔτους. Τὸ δὲ 1825 κατέβη εἰς τὴν παλαίουσαν Ἑλλάδα, ἐπεσκέφθη μετὰ τοῦ τότε ἐφόρου τῆς παιδείας διάφορα σχολεῖα, καὶ ἀποκατασταθεὶς εἰς Σύραν ἐδίδασκεν.

Ὅτε δὲ ὁ Κυβερνήτης ἀποσπάσας, ὡς προεῖπον, τοὺς *ψυχογυιοὺς* ἀπὸ τῶν στρατοπέδων συνήγαγεν εἰς Πόρον, προσεκάλεσε τὸν Κλεόβουλον καὶ ἀνέθετο τοὺς ὀρφανοὺς καὶ ἀνεστίους ἐκείνους εἰς τὴν φροντίδα αὐτοῦ· ἀλλ' ἀσθενήσας δυστυχῶς ἐπανῆλθεν εἰς Σύραν ὅπου καὶ ἀπέθανε. Κατέλιπε δὲ ἐν χειρογράφῳ ἑρμηνείαν τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς, ἱερὰν κατήχησιν διὰ τοὺς παῖδας, γεωγραφίαν, ἀριθμητικὴν, ἄλγεβραν καὶ γεωμετρίαν.

Τοιοῦτος ἐν συντόμῳ ὁ Κλεόβουλος· ἀξιάγαστος δὲ πρὸ πάντων ὑπῆρξε κατ' ἐμὲ ὁ ἀνὴρ οὐχὶ τοσοῦτον διὰ τὴν παιδείαν, ὅσον διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀληθῆ φιλοπατρίαν· διότι πεποίθησιν ἔχων ὅτι ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις εἶναι, ὡς καὶ ἄλλοτε ἐλέγομεν, τὸ πρῶτον καὶ τὸ μόνον ὄργανον τῆς διαπλάσεως τῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν, ὅτι καλῶς μὲν γινομένη μεγαλύνει, κακῶς δὲ διαφθείρει τὰ ἔθνη, δὲν ἐπεζήτει καίτοι ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐκπαιδευθεὶς βαθμοὺς καὶ μισθοὺς ἀνωτάτου καθηγητοῦ, δὲν ἀπέβαλλεν ὡς ἀναξίαν ἑαυτοῦ τὴν παιδαγωγίαν ὅπως οἱ καθ' ἡμᾶς τετυφωμένοι, οἵτινες πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον μόνον ἀποβλέποντες καὶ τὰ Γυμνάσια αὐτὰ καταφρονοῦσιν, ἀλλὰ μετ' ἀπαραδειγματίστου ταπεινοφροσύνης καὶ καρτερίας ἐδίδασκε καὶ ἐχειραγώγει καὶ περιεποιεῖτο καὶ αὐτὰ τὰ νήπια. Ποσάκις εἶδον αὐτὸν εἰς Πόρον μόνον ὁδηγοῦντα ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν παῖδας, καὶ διδάσκοντα ἀλλὰ καὶ ψυχαγωγοῦντα καὶ τέρποντα ἔτι καὶ καθ' ὁδὸν αὐτοὺς, δι' ἀφελοῦς ἑρμηνείας φυσικῶν καὶ ἄλλων ἀντικειμένων!

— Διδάσκαλε, εἶπε ποτέ τις αὐτῷ, ὁδηγεῖς τὰς ἐλπίδας τῆς πατρίδος.

— Προσπαθῶ τοὐλάχιστον, ἀπεκρίθη, νὰ γίνωσιν ἐλπίδες καὶ ὄχι ἀπελπισίαι· διότι οἱ νέοι καλῶς μὲν παιδαγωγούμενοι σώζουσι, κακῶς δὲ, εἰς βάραθρον κρημνίζουσι τὴν πατρίδα. « Ἀρχὰ πολιτείας νέων τροφά. »

Τὸν δὲ Dutrône, Γάλλον τὸ γένος καὶ νομομαθῆ, εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Κυβερνήτης· ἦτο δὲ νέος, ζωηρὸς καὶ φιλέλλην. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου διαμένων παρ' αὐτῷ ἐπιδιώρθου τὰ γαλλικὰ ἔγγραφα, διότι εἶχε μὲν τὸ ὕφος γλαφυρὸν, κατὰ τοὺς γραμματικοὺς ὅμως κανόνας δὲν ἦτο πάντη ἄμεμπτος ὁ Κυβερνήτης. Μετὰ ταῦτα δὲ ἀπεστάλη εἰς ἐπιθεώρησιν τῶν κατὰ τὸ Κράτος Σχολείων· ἀλλὰ συμπεσούσης τῆς πανώλους, ἥτις καὶ εἰς Πελοπόννησον εἶχε μεταδοθῆ, ἠναγκάσθη νὰ ἐπισκεφθῇ μόνον νήσους τινὰς, ἤτοι τὴν Αἴγιναν, Ὕδραν, Σπέτσας, Κίμωλον, Μῆλον, Νάξον, Πόρον, Θήραν, Σκόπελον, Σέριφον, Σίφνον, Σίκινον, Σκίαθον, Σκῦρον, Κύθνον καὶ Κέαν. Ἐπανελθὼν δὲ ὑπέβαλεν ἔκθεσιν τὴν ὁποίαν ὡς περίεργον διὰ τὰς ἐν αὐτῇ εἰδήσεις, εἰ καὶ πολλαχοῦ δύσληπτον διὰ τὴν κακὴν μετάφρασιν, παραθέτομεν ἐνταῦθα.

«Κατὰ τὴν αην τοῦ παρελθόντος Μαΐου αἱ νῆσοι αὗται εἶχον 92 σχολεῖα φοιτώμενα συνάμα ἀπὸ 2,333 μαθητὰς ἡλικιωμένους ἀπὸ 5 ἕως 30 χρόνων. Ἐκ δὲ τῶν σχολείων τούτων 23 ἠκολούθουν τὴν Λαγκαστρικὴν μέθοδον καὶ παρεῖχον 969 μαθητάς.

»Ἐκ τῶν 92 σχολείων, 13 μόνον εἶχον τὴν ἀρχήν των ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, 57 εἶχον συστηθῆ ἀφ' ὅτου διεκηρύχθη ἡ ἀνεξαρτησία [Μαρτίου 1821] μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυβερνήτου [12 Ἰανουαρίου 1828], καὶ τὰ λοιπὰ 22 ἐσυστήθησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τῆς αης Μαΐου.

»Τὰ 13 σχολεῖα τῆς πρώτης περιόδου ἠκολούθουν ὅλα τὴν παλαιὰν μέθοδον, καὶ ἐφοιτῶντο συνάμα ἀπὸ 296 μαθητάς. Ἐκ δὲ τῶν 57 σχολείων τῆς δευτέρας, 43 ἠκολούθουν ὡσαύτως τὴν παλαιὰν μέθοδον, τὰ δὲ λοιπὰ 14 ἠκολούθουν τὴν νέαν κατὰ τὸ θέσπισμα τῆς ἐν Ἄστρει Ἐθνικῆς Συνελεύσεως· καὶ ἐκεῖνα μὲν ἐφοιτῶντο ἀπὸ 829 μαθητάς, ταῦτα δὲ ἀπὸ 557, ἐξ ὧν ἐγίνετο τὸ ὅλον 1,386 διὰ τὰ σχολεῖα τῆς δευτέρας περιόδου. Εἰς δὲ τὴν τρίτην ἀπηριθμοῦντο 9 καταστήματα ἀλληλοδιδακτικὰ, τὰ δὲ λοιπὰ 13 ἠκολούθουν τὴν παλαιὰν μέθοδον· καὶ ταῦτα μὲν ἐφοιτῶντο ἀπὸ 239 μαθητάς, ἐκεῖνα δὲ ἀπὸ 412 ἐξ ὧν ἐγίνετο τὸ ὅλον 651 διὰ τὰ σχολεῖα τῆς περιόδου ταύτης.

»Παρατηρητέον δὲ ὅτι οὔτε κατὰ τὴν μίαν, οὔτε κατὰ τὴν ἄλλην τῶν δύο τελευταίων περιόδων τὰ νέα σχολεῖα ἔγειναν διὰ τῆς ζημίας τῶν προϋπαρχόντων, τὰ ὁποῖα ἐξ ἐναντίας ἔλαβον ἁμιλλώμενα ἐπαισθητὴν αὔξησιν.

»Καὶ ὄντως τὰ ἐκ τῆς Τουρκικῆς δυναστείας προερχόμενα σχολεῖα, ὅταν ἐξήρθη ἡ ἐπανάστασις δὲν ἐφοιτῶντο εἰμὴ ἀπὸ 251 παῖδας, ἀριθμὸν αὐξηθέντα ἀπὸ 25 ἐπὶ τῆς δευτέρας περιόδου, καὶ ἐπὶ τῆς τρίτης ἀπὸ 20, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἦσαν ἔφηβοι.

»Τὰ 57 σχολεῖα πάλιν τὰ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως λαβόντα ἀρχὴν δὲν εἶχον ἀκόμη εἰμὴ 1,124 μαθητὰς κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τρίτης περιόδου, καὶ κατὰ τὴν διάρκειάν της εἶχον προστεθῆ εἰς αὐτοὺς ἕτεροι 262, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο ἀκόμη πολλοὶ ἔφηβοι.

»Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐὰν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν δύο πρώτων περιόδων ἐπολλαπλασιάσθησαν τοιουτοτρόπως οἱ μαθηταὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς τρίτης, τοῦτο δὲν εἶχεν ἐμποδίσει, ὥστε τὰ κατὰ τοὺς τρεῖς καὶ ἥμισυν μῆνας αὐτῆς συστηθέντα σχολεῖα ν' ἀποκτήσουν, μετὰ τὸ ὀλιγοχρόνιον ἐκεῖνο διάστημα, 651 μαθητὰς, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἦσαν ἡλικίας 20 ἕως 30 χρόνων.

»Ἡ Τουρκικὴ λοιπὸν περίοδος παρεῖχε 251 μαθητὰς, ἡ τῆς ἐπαναστάσεως 1,149 καὶ ἡ τελευταία 933.

»Τὰ καθολικώτερον καὶ μᾶλλον διδασκόμενα μαθήματα ἦσαν τὸ Ἀναγινώσκειν, τὸ Γράφειν, ἡ Νεοελληνικὴ γλῶσσα, ἡ παλαιὰ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα καὶ Ἱστορία, ἡ Ἀριθμητικὴ καὶ ἡ Γεωγραφία.

»Εἰς πολλὰ σχολεῖα ἐδιδάσκετο ἡ Λατινικὴ καὶ ἡ Γεωμετρία, καὶ εἰς τὰ πλειότερα, ἡ Θεολογία, ἡ Μεταφυσικὴ ἡ Φυσικὴ καὶ ἡ Χημία. Ἀλλὰ τὰ μαθήματα ταῦτα ἦσαν τόσον ἐπιπόλαια, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τόσον ὀλίγον συνηρμοσμένα μὲ τὰς ὑπαρχούσας γνώσεις, ὥστε μ' ὅλην τὴν ἀνεκτίμητον ἀξίαν πολλῶν ἐπιστημῶν τὰς ὁποίας ἐφήπτοντο, δὲν θέλω λαλήσει τι πλέον περὶ αὐτῶν ἐνταῦθα.

»Ἐπειδὴ ἡ Ἀνάγνωσις, ἡ Γραφὴ, καὶ ἡ Νεοελληνικὴ γλῶσσα δὲν ἐδιδάσκοντο εἰς τὰ σχολεῖα τῆς μιᾶς τῶν τριῶν περιόδων μὲ τρόπον μᾶλλον ἀξιοσημείωτον ἢ εἰς τὰ τῶν ἄλλων, δὲν θέλω ὁμιλήσει οὔτε περὶ αὐτῶν εἰς τὸν ὁποῖον κάμνω παραλληλισμὸν τῆς εἰς ἑκάστην τῶν περιόδων τούτων ἰδίας διδασκαλίας. Ἡ Ἀριθμητικὴ μόνον, ἡ Γεωγραφία, ἡ Παλαιὰ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα καὶ ἡ Ἱστορία, ἡ Γαλλικὴ, ἡ Ἰταλικὴ καὶ ἡ Ἀγγλικὴ φαίνονται εἰς αὐτά.

»Ἡ πρώτη περίοδος, ὡς εἴδομεν, ἄφινε 13 σχολεῖα. Ἡ ἀριθμητικὴ ἐδιδάσκετο εἰς 5, ἡ Γεωγραφία εἰς 2, ἡ Παλαιὰ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα καὶ Ἱστορία εἰς 4, ἡ Γαλλικὴ καὶ Ἰταλικὴ εἰς ἕν.

»Ἡ δευτέρα περίοδος παρεῖχε 57 σχολεῖα. Ἡ Ἀριθμητικὴ ἐδιδάσκετο εἰς 40, ἡ Γεωγραφία εἰς 20, ἡ Παλαιὰ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα καὶ Ἱστορία εἰς 37, ἡ Γαλλικὴ καὶ Ἰταλικὴ εἰς 7.

»Ἡ τρίτη εἶχεν 22 σχολεῖα. Ἡ Ἀριθμητικὴ ἐδιδάσκετο εἰς ὅλα, ἡ Γεωγραφία εἰς 15, ἡ Παλαιὰ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ Ἱστορία εἰς 17, ἡ Γαλλικὴ καὶ Ἰταλικὴ εἰς 4, ἡ Ἀγγλικὴ εἰς δύο.

»Ὁ λόγος εἶναι ἐνταῦθα μόνον περὶ τῶν σχολείων τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὰς νήσους, ὅταν ἔγεινεν εἰς αὐτὰς ἡ ἐπίσκεψις, καὶ οὐδαμῶς περὶ τῶν προϋπαρχόντων ἢ τῶν μετέπειτα συστηθέντων, ὁποιασδήποτε περιόδου καὶ ἂν ἦσαν.

»Ἀλλ' ὅμως εἶναι δύο, τὰ ὁποῖα δὲν θέλω παρασιωπήσει, ἂν καὶ διὰ ὀλίγον ὑπάρξαντα ἔπαυσαν πρὸ πολλοῦ.

»Ταῦτα δὲ τὰ σχολεῖα ἦσαν ἓν μὲν τῆς Ἀλληλοδιδακτικῆς Μεθόδου, ἕτερον δὲ τῆς Ναυτικῆς.

»Ἐὰν στηριχθῇ τις δουλικῶς εἰς τοὺς χρόνους, θέλει κατατάξει αὐτὰ εἰς Τουρκικὴν περίοδον, διότι συνεστήθησαν δέκα ὀκτὼ σχεδὸν μῆνας πρὸ τῆς διακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας.

»Ἀλλ' ὅμως δὲν πρέπει νὰ γνωρίζωμεν μᾶλλον διὰ αὐτὰ χάριτας εἰς τὴν ἐπανάστασιν; Καὶ τῷόντι, ὅταν ἡ Ἑλλὰς συνεσχετίσθη οὕτως μὲ τὴν ἐκπεπολιτευμένην Εὐρώπην, δανεισθεῖσα παρ' αὐτῆς τὰ δύο ταῦτα καταστήματα, ἡ ἐπανάστασις εἶχε γένη ἠθικῶς. Τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὴν ὡδήγει ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου, τὴν προητοίμαζεν ἔκτοτε. Μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, ἡ εἰσαγωγὴ τῶν δύο τούτων σχολείων ἦτο πρᾶξις ἐκ τῶν μάλιστα ἐπαναστατικῶν. Τὸ νὰ καταφέρῃ τις τόσον φοβερὰν πληγὴν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς ἀμαθίας, ἦτο τὸ αὐτὸ καὶ νὰ διακηρύξῃ ῥητῶς ὅτι προητοιμάζετο νὰ συντρίψῃ τὸν πολιτικὸν ζυγόν της, τοῦ ὁποίου ὅλη ἡ δύναμις προήρχετο ἀπὸ τὸν πρῶτον.

»Τὰ δύο λοιπὸν ταῦτα σχολεῖα ἀνήκουν προφανῶς εἰς τὴν ἐπανάστασιν.

»Τὰ ὑπομνήματα τὰ ὁποῖα ἀνέγνωμεν, ἀποκαλύπτουν σειρὰν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα παραβληθέντα δίδουν πολλὰ ἀξιοσημειώτους παρατηρήσεις.

»Οὕτω λόγου χάριν, ἐὰν τις θεωρήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων καὶ τῶν μαθητῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν περιόδων, βλέπει·

»Ὅτι ἡ Τουρκικὴ δυναστεία ἐπικρατήσασα 367 ἔτη δὲν ἀφίνει, κατὰ τὸν μέσον ὅρον, εἰς τὰς προειρημένας νήσους οὔτε ἓν σχολεῖον τῆς παλαιᾶς μεθόδου ἀνὰ ἑκάστην αὐτῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὁμοῦ λαμβανομένας 17 ἀφίνει μ' ὅλα ταῦτα ἓν μὲ τὸ ἀνάλογον 20 μαθητῶν ἀνηλίκων ἀνὰ ἑκάστην τριακονταετηρίδα τῆς διαμονῆς της.

»Καὶ ἰδοὺ ὅτι μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν 367 γραμματοφθόρων τούτων χρόνων, ἡ περίοδος τῶν ἑπτὰ τῆς ἐπαναστάσεως ἐτῶν διανυσθέντων ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς ἀθλιότητος καὶ ἀναρχίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοὺς τῆς γεννωμένης ἐλευθερίας, δίδει, κατὰ μέσον ὅρον, 3 νέα σχολεῖα εἰς ἑκάστην τῶν νήσων τούτων, καὶ εἰς τὰς 17 ὁμοῦ 2 σχολεῖα καὶ 37 τοὐλάχιστον μαθητὰς ἀνὰ ἑκάστην τριμηνίαν τῆς διαρκείας της.

»Καὶ ἰδοὺ πάλιν ὅτι, χωρὶς ἀκόμη ὁ Κυβερνήτης νὰ λάβῃ καιρὸν νὰ θεραπεύσῃ κἀμμίαν πληγὴν, οὔτε νὰ ἐλαττώσῃ ἐπαισθητῶς τὴν ἀθλιότητα, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ὁποίας ἐμπνέει εἰς τὸν λαὸν ἐμπιστοσύνης, οἱ τρεῖς καὶ ἥμισυς πρῶτοι μῆνες τῆς ἐν Ἑλλάδι διαμονῆς του δίδουν εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς νήσους ἀριθμὸν σχολείων ἀνώτερον πλέον ἢ κατὰ τὸ τέταρτον τοῦ ἰδίου αὐτῶν, καὶ τὸ ἀνάλογον 2 σχολείων καὶ 89 μαθητῶν, τῶν πλειοτέρων ἐφήβων, ὄχι πλέ-

ον, καθὼς εἰς τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον, ἀνὰ ἑκάστην τριμηνίαν, ἀλλὰ ἀνὰ ἑκάστην δεκάδα τῆς διαρκείας του.

» Ἡ σύγκρισις τῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκοντο ἐφ' ἑκάστης τῶν τριῶν περιόδων, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐκπληκτική.

» Διότι ἡ Ἀριθμητικὴ δὲν ἐδιδάσκετο εἰμὴ εἰς τὰ $^{2}[3$ τῶν ἐκ τῆς Τουρκικῆς δυναστείας καταγομένων σχολείων· ἐδιδάσκετο δὲ ἤδη εἰς πλέον ἢ τὰ $^{3}[4$ τῶν τῆς ἐπαναστάσεως σχολείων· καὶ ὅλα τὰ τῆς τρίτης περιόδου εἶχον τὸ πολύτιμον τοῦτο μάθημα.

» Ἡ παλαιὰ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ Ἱστορία ἐδιδάσκοντο μόνον εἰς τὸ $^{1}]3$ τῶν σχολείων τῶν ἐκ τῆς Τουρκικῆς ἀρχῆς ὄντων, εὐθὺς δὲ εἰσήχθησαν εἰς τὰ $^{2}[3$ τῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἰς τὰ $^{3}[4$ τῶν τῆς τρίτης περιόδου.

» Ἡ Γεωγραφία δὲν ἐδιδάσκετο εἰμὴ εἰς τὸ $^{1}[6$ τῶν τῆς πρώτης περιόδου σχολείων· εἰς πλέον ἢ τὸ $^{1}[3$ τῶν τῆς δευτέρας, καὶ εἰς τὰ $^{2}[3$ τῶν τῆς τρίτης.

» Ἡ Γαλλικὴ καὶ Ἰταλικὴ γλῶσσα ἐσπουδάζοντο μόνον εἰς τὸ $^{1}[12$ τῶν σχολείων τῶν ἐκ τῆς Τουρκικῆς ἀρχῆς· εἰς τὸ $^{1}[8$ τῶν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἰς τὸ $^{1}[5$ τῶν τῆς τελευταίας περιόδου, τῶν ὁποίων τὸ $^{1}[11$ εἶχεν ἐπιπλέον καὶ τὴν μάθησιν τῆς Ἀγγλικῆς.

» Ἐὰν ἐξετάσῃ τις ποίαν ἡλικίαν εἶχον οἱ μαθηταὶ ἑκάστης τῶν τριῶν περιόδων, θέλει ἴδει ὅτι ἡ πρώτη παρεῖχε μόνον παῖδας ἀπὸ 5 ἕως 15 ἐτῶν ἡλικίας, ἐὰν ἐξαιρεθῶσιν οἱ τῆς Ναυτιλίας μαθηταί. Ἀλλ' οἱ εἰς αὐτὸ φοιτῶντες ἄνδρες εἶχον ἀπὸ πρότερον ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν. Δὲν ἦσαν πλέον δοῦλοι τοῦ Σουλτάνου. Ἦσαν ἤδη τὸ ναυτικὸν τοῦ ἔθνους, ὅτε διὰ νὰ ὑπηρετήσωσι κάλλιον, ἐνίσχυον τοιουτοτρόπως, διὰ τῆς μελέτης τῶν ἀρχῶν, τὰς πρακτικὰς γνώσεις εἰς τὰς ὁποίας ἠρκοῦντο, δουλεύοντες εἰς δεσπότην.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ.

—ooo—

Ἔτι ἀπὸ τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1855 ἔτους οἱ ἀναγνῶσται τῆς *Πανδώρας* ἐγνώρισαν τὸν ἐξ Ἀμερικῆς καθηγητὴν Φέλτωνα. Κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἐποχὴν ὅτε ξενικὸς μὲν ποῦς ἐμάραινε τὴν χλόην τῆς ἐλευθερίας ἀναβλαστάνουσαν ἀκατάσχετον εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἡμετέρας πατρίδος, χείλη δὲ ἰοβόλα ἠγωνίζοντο ν' ἀμαυρώσωσι τοὺς σκοποὺς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ Κ. Φέλτων παρεμύθει τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν γράφων καὶ ἀγορεύων ὑπὲρ αὐτῆς. Ἔγραφε δὲ καὶ ἠγόρευεν οὐχὶ ἀβασανίστως καὶ ἀκρίτως ὡς οἱ κατήγοροι ἡμῶν, ἀλλὰ μετὰ σύντονον καὶ ἐπιμελῆ μελέτην τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολήν.

« Ἐλεύθερος, ἐλέγομεν τὸ 1855 ἔτος (*), τῶν προλήψεων καὶ τῆς ἐνθεομανίας αἵτινες τυφλοῦσι τοὺς πολλοὺς ὁσάκις θέλουσι νὰ ἐπαινέσωσιν ἢ νὰ ψέξωσι, διέτριψε μῆνας ὁλοκλήρους μεταξὺ ἡμῶν μελετῶν ἀπροσωπολήπτως καὶ εὐσυνειδήτως τὸν τόπον. Ἐγκρατέστατος δὲ ὢν καὶ τῆς ἡμετέρας φιλολογίας καὶ γλώσσης, συνδιελέγετο εὐχερῶς μετὰ πολλῶν καὶ μόνος ἠρεύνα πάντα, ὥστε τὰς πληροφορίας αὐτοῦ οὔτε ἐξ ἐγγράφων δυσμενοῦς διπλωμάτου, οὔτε ἐξ ὑπομνημάτων περιηγητοῦ λεληθότως καὶ ὀλισθηρῶς πατήσαντος τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἐπορίσθη, ἀλλ' ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως. »

Δὶς ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα εἰς καιροὺς διεστῶτας ἀπ' ἀλλήλων οὐ μόνον χρονολογικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς, ἐπανῆλθε πάντοτε εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀκλόνητον ἔχων τὴν πεποίθησιν ὅτι « ἡ ἀποκατάστασις καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς Ἀνατολῆς ἐξήρτηται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, » καὶ ὅτι « ἐὰν ποτε αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς αἱ τοσούτῳ μὲν πλουσίως προικισθεῖσαι ὑπὸ τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ τοσούτους αἰῶνας διαφθειρόμεναι ὑπὸ τῶν ἐλαττωμάτων τῆς τουρκικῆς τυραννίας καὶ τῶν ὀλεθρίων θεσμῶν κοινωνίας θεμελιουμένης ἐπὶ ψευδοῦς θρησκείας, ἐάν ποτε, λέγομεν, ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν πολιτισμὸν, ἀνάγκη νὰ γείνῃ τοῦτο διὰ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῆς ἑλληνίδος φυλῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. »

Ἰδοὺ ὁποῖον φίλον ἀπώλεσεν ἡ Ἑλλὰς τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον.

Ὁ Κορνήλιος Κόνουαν Φέλτων, πρύτανις τοῦ ἐν Ἄρβαρδ τῆς Ἀμερικῆς πανεπιστημίου, ἐγεννήθη ἐν West Newbury τῆς Μασσασσουσέτης τὴν 6 Νοεμβ. τοῦ 1807 ἔτους· ἦτο ἄρα πεντήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ὅτε ἀπέθανε. Καὶ σπουδαστὴς μὲν διεκρίνετο ἐπὶ φιλομαθείᾳ καὶ ἀγχινοίᾳ, ἀναγορευθεὶς δὲ διδάκτωρ τὸ 1827 συνειργάσθη μετ' ἄλλων εἰς σπουδαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα· ἐδίδαξε δὲ καὶ εἰς Γυμνάσια, καὶ καθηγητὴς διωρίσθη τὸ 1832, τῆς τε λατινικῆς καὶ τῆς ἑλληνικῆς μετ' ὀλίγον δὲ καὶ πρύτανις εἰς τὸ ἐν Ἄρβαρδ πανεπιστήμιον. Τὸ 1833 ἐξέδοτο τὸν Ὅμηρον μετὰ σχολίων καὶ εἰκόνων, καὶ τὸ 1840 συλλογὴν διαφόρων τεμαχίων Ἑλλήνων συγγραφέων μετὰ σχολίων ἐπίσης καὶ λεξικοῦ· ἀμφότερα τὰ

(*) Ὅρα Πανδ. φυλλάδ. 123 τῆς 1 Μαΐου σελ. 67–69. Ἐν αὐτῷ κατεχωρίσθη ἐν συνόψει καὶ ἡ περὶ τῶν προόδων καὶ τῆς μελλούσης τύχης τῆς Ἑλλάδος γνώμη τοῦ ἀοιδίμου Φέλτωνος.

συγγράμματα ταῦτα ἐξεδόθησαν πολλάκις μετὰ ἐπιδιορθώσεων. Τὸ 1841 ἐδημοσίευσε τὰς Νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους μετὰ εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων (τὸ πόνημα τοῦτο ἀνετυπώθη ἐν Ἀγγλίᾳ), τὸ 1847 τὸν Πανηγυρικὸν τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα τοῦ Αἰσχύλου, καὶ τὸ 1859 τοὺς Ὄρνεις τοῦ Ἀριστοφάνους. Τὸ 1853 καὶ 1854 ἐπεσκέφθη τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα διατρίψας πέντε μῆνας ἐνταῦθα. Τὸ 1855 ἐξέδοτο τὴν ὑπὸ Σμὶθ ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν εἰς Τουρκίαν καὶ Ἑλλάδα περιήγησιν τοῦ Λόρδου Καρλάϊλ μετὰ σχολίων καὶ ἑρμηνειῶν, τὸ δὲ 1856 συλλογὴν διαφόρων πεζῶν καὶ ἐμμέτρων ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν νεωτέρων συγγραμμάτων τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τούτοις κατεχώρισεν εἰς περιοδικὰ συγγράμματα πολλὰς διατριβὰς γεγραμμένας μετὰ σπανίας κρίσεως καὶ εὐφυΐας περὶ Ἀθηνῶν, περὶ Δημοσθένους, περὶ Εὐριπίδου καὶ περὶ ἄλλων ἑλληνικῶν ἀντικειμένων.

Ἐπειδὴ δὲ ἦτο καὶ τῆς γερμανικῆς φιλολογίας εἰδήμων, ἐξέδοτο καὶ περὶ αὐτῆς πολλὰ ἄξια λόγου πονήματα. Συγχρόνως κατεγίνετο μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ εἰς τὰ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἐκ τῶν ὀλίγων καὶ ἀτελῶν τούτων εἰδήσεων συμπεραίνομεν ὅτι εἰ καὶ βραχὺς ὑπῆρξεν ὁ βίος τοῦ ἀοιδίμου Φέλτωνος, πολὺς ὅμως καὶ ἀξιόλογος ὁ πλοῦτος τῶν συγγραμμάτων ἅτινα ἀπαθανατίζουσι τὴν μνήμην αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων τούτων ἀποδεικνύουσι τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀκραιφνῆ ἀγάπην τοῦ ἀνδρός, ἡ θλῖψις ἡμῶν, οἵτινες καὶ νὰ γνωρίσωμεν αὐτὸν προσωπικῶς ηὐτυχήσαμεν, διὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοιούτου φιλέλληνος, δὲν εἶναι κατωτέρα τῆς βαθυτάτης λύπης τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθησαν οἱ συμπολῖται αὐτοῦ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΝΗΣΣΟΚΤΟΝΟΣ. Πολλοὶ ἁλιεῖς συνέρχονται προσεχῶς ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Ἀζεβρούκου ὅπως ἀναζητήσωσι περίφημον ἴσοκα εὑρισκόμενον ἐν τῇ λίμνῃ τῆς νήσου Κευνίγκης. Ὁ ἰχθὺς οὗτος, μὴ φανεὶς πλέον ἀπὸ τοῦ 1847, ἐζύγιζε τότε 17 λίβρας καὶ ἐπειδὴ κατὰ τοὺς εἰδήμονας, ἅμα φθὰς εἰς τοσοῦτο δυνάμεως, αὐξάνει κατ᾽ ἔτος μίαν λίβραν, ζυγίζει λοιπὸν σήμερον 32 λίβρας. Οἱ δὲ κύριοι τῆς λίμνης ἀναγκάζονται νὰ ἐκβάλωσιν αὐτὸν, διότι πρό τινος καιροῦ προξενεῖ μεγάλας ζημίας. Μὴ εὑρίσκων πλέον πρὸς τροφὴν μῦς καὶ τῶν κυπρίνων τοῦ ἰχθυοτροφείου ὀλιγοστευόντων ὁσημέραι, ὁ ἴσοξ ἐπιπίπτει κατὰ τῶν νησσαρίων καὶ ἐν ἑνὶ ἔτει κατεβρόχθισεν ἑβδομήκοντα καὶ τρία.

ΑΛΛΟΚΟΤΟΣ ΚΑΤΑΔΙΚΗ. Κατεδικάσθη νεωστὶ ἐν Ζύγῃ τῆς Ἑλβετίας Ἰωάννης τις Γεράρδος διότι, φονεύσας γαλῆν ἔφαγεν αὐτὴν, α'. εἰς πληρωμὴν τῶν ἐξόδων τῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακρίσεως προφυλακίσεως· β'. εἰς δύο ἡμερῶν φυλάκισιν ὑπὸ δίαιταν ἄρτου καὶ ὕδατος, γ'. εἰς τριάκοντα ῥαβδισμούς. δ'. εἰς τετραετῆ περιορισμὸν ἐν τῷ δήμῳ αὐτοῦ· ε'. εἰς τὴν μέλαιναν τράπεζαν, ς'. εἰς αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου, ζ'. εἰς τὰ ἐκ τῆς μεταφορᾶς τοῦ πλημμελήσαντος εἰς τὸν δῆμον αὐτοῦ προκύπτοντα ἔξοδα καὶ η'. εἰς τὰς λοιπὰς δαπάνας καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς γενομένης ζημίας.

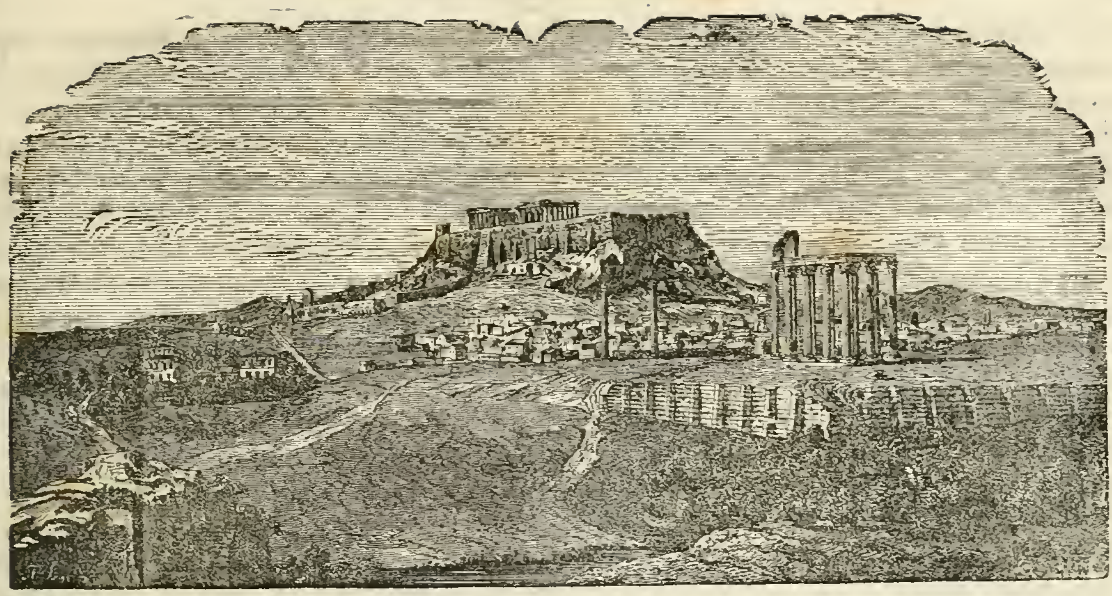
ΑΠΑΤΟΥΡΙΑ Πάντες γινώσκουσιν ὅτι κατὰ τὴν ά. Ἀπριλίου ὑπάρχει συνήθεια νὰ ἀπατῶμεν ἀλλήλους· πόθεν ὅμως προέκυψεν ἡ συνήθεια αὕτη; τοῦτο θέλομεν ἐξηγήσει σήμερον. Κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Ἡρακλειδῶν, χρησμοδοτήσαντος τοῦ θεοῦ ὅτι οἱ Ἡρακλεῖδαι καὶ οἱ Δωριεῖς ἤθελον νικήσει τοὺς Ἀθηναίους ἐὰν δὲν ἐφόνευον τὸν βασιλέα τούτων, ὁ Κόδρος υἱὸς τοῦ Μελάνθου καὶ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, μεταμφιέσας ἑαυτὸν εἰς ξυλοκόπον, προσῆλθεν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, ὅπου ἐρεθίσας τινὰς τῶν στρατιωτῶν ἐφονεύθη ὑπ᾽ αὐτῶν. Οὕτω δὲ νικηθέντων τῶν Δωριέων οἱ μὲν Ἀθηναῖοι κατήργησαν τὴν βασιλικὴν ἀξίαν, οὐδένα κρίνοντες ἄξιον νὰ βασιλεύσῃ μετὰ τὸν Κόδρον, πάντες δ᾽ οἱ Ἰωνικοὶ λαοὶ πλὴν δύο συνήθισαν νὰ τελῶσιν ἑορτὴν καλουμένην Ἀπατούρια διοχετευθεῖσαν καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν σήμερον.

Ἀλλ᾽ ὅπως ἡ ἀπάτη ἐστέρησε τῆς ζωῆς τῷ 1050 τὸν Κόδρον, οὕτω καὶ τῇ 1 Ἀπριλίου (ἔ. ν.) 1862 ἐγένετο αἰτία τοῦ θανάτου δεκαπενταετοῦς νέου ἐν Ῥοτομάγῳ τῆς Γαλλίας. Ὁ νέος Ζ..., γραφεὺς παρά τινι ὑποδικηγόρῳ (avoué) ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ ἀπήντησε τὴν ἐπιοῦσαν τὸν συνάδελφον Χ... ἄγοντα τὸ δωδέκατον ἔτος, ὃν, περιπαίζοντα αὐτὸν διὰ τὴν ὑπερβολικὴν ἁπλότητα, ἠπείλησεν ὅτι ἤθελε ῥαπίσει ἐὰν ἐξηκολούθει τὸν ἀστεϊσμόν· ἐπειδὴ δὲ ὁ Χ... ἐπροθυμήθη νὰ μὴ παύσῃ, συνεπλάκησαν τὰ παιδία καὶ, τοῦ πρεσβυτέρου νικῶντος, ὁ νεώτερος, ὀργισθεὶς, ἔσυρε τὸ ἐν τῷ θυλακίῳ μαχαιρίδιον καὶ ἔπληξε τὸν Ζ... εἰς τὸ στῆθος· οὗτος δὲ ὠχριάσας καὶ περιστραφεὶς ἔπεσεν ἄναυδος καὶ νεκρός· ἡ λεπὶς εἶχε διατρυπήσει τὴν καρδίαν.

ΣΠΟΥΔΑΙΟΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

—ooo—

Κατὰ λάθος ἐγράφη ἐν σελ. 35 τοῦ παρόντος φυλλαδίου ὅτι δημοσιεύεται καὶ ἡ ὑπογραφὴ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου· ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἀνήκει εἰς ἄλλον αὐτοκράτορα, καὶ θέλει δημοσιευθῆ ἄλλοτε.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΜΑΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 291.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΗ ΔΥΣΕΙ (*)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Ἡ κοινωνία κατὰ τὸν μεσαιῶνα.

—ooo—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Αἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα.

Α'.

Κατάστασις τῶν κατωτέρων τάξεων.

—ooo—

Ὁ μεσαιὼν εἶναι ἐποχὴ πλήρης ἀντιφάσεων. Ὡς εἰς πάσας τὰς κοινωνίας τὰς θεμελιουμένας ἐπὶ ἀρχῆς τιμαριωτικῆς, οὕτω καὶ ἐπ' αὐτοῦ παρὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα, βλέπεις τὴν πενίαν καὶ τὴν ταπείνωσιν. Ἐνῷ οἱ μὲν εὐγενεῖς κατέχουσι μετὰ τῆς ἐκκλησίας τὰς κορυφὰς τῆς πολιτικῆς ἱεραρχίας, ἡ δὲ μέση τάξις ἐργάζεται καρτερικῶς, χάρις εἰς τὴν κοινοτικὴν ὀργάνωσιν, ὅπως προετοιμάσῃ τὸν ἴδιον θρίαμβον, οἱ χωρικοὶ ἐπικαλούμενοι « δοῦλοι, ἀγενεῖς καὶ ἀγροῖκοι », περιφρονοῦνται καὶ παρὰ τῶν ἱερέων καὶ παρὰ τῶν εὐγενῶν καὶ παρὰ τῶν τῆς μέσης τάξεως. Ἐντελῶς ἄμοιροι παιδείας, βεβυθισμένοι εἰς βαθυτάτην δυστυχίαν καὶ δεισιδαιμονίαν, ἐμπίπτουσι καὶ εἰς νέαν συμφορὰν, τὴν τῆς μαγείας. Αἱ γυναῖκες μάλιστα, ὡς λίαν εὐαίσθητοι διὰ τὴν νευρικὴν αὐτῶν κρᾶσιν, ἐνέδωκαν ταχύτερον τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν μανίαν τοῦ διατηρεῖν σχέσεις μετὰ τῶν ἐναερίων πνευμάτων. Πανταχοῦ κατὰ τὰς μακρὰς ἐν τῇ Δύσει περιηγήσεις μου, εὗρον ἴχνη τῆς κατὰ τῶν ταλαιπώρων τούτων γυναικῶν τρομερᾶς βίας τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Δὲν ἤθελον ἄρα δυσκολευθῆ νὰ εὕρω εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ μεσαιῶνος ἐπεισόδια ἐπιτήδεια νὰ χαρακτηρίσωσι τοὺς μωροὺς τούτους διωγμούς· προτιμῶ ὅμως νὰ δείξω πῶς τὰ πράγματα συνέβησαν ἐπὶ τῶν ἀκμαιοτάτων χρόνων τῆς δυτικῆς ἱστορίας· διότι θέλομεν συμπεράνει ἐκ τούτου μέχρι τίνος παρεφέροντο οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ κλῆρος ἄλλης ἐποχῆς ἧττον πεπολιτισμένης· καὶ οὕτω θέλομεν κρίνει ἐὰν ἄνθρωποι κυλισθέντες μέχρι τέλους τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος μεταξὺ τοιούτων καὶ τοσούτων βιαιοπραγιῶν καὶ κακώσεων, ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ φωνασκῶσι μετὰ τοσαύτης θρασύτητος κατὰ τῆς « ἀνατολικῆς βαρβαρότητος. »

Β'.

Μαγεία.

Ἐν Νεαπόλει (Neuveville) ἀνηκούσῃ εἰς τὸ τμῆμα τῆς Βέρνης καὶ κειμένῃ ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς λίμνης Βιέννης, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Chas-

(*) Ὅρα φυλλάδ. 255, 261, 263, 272, 278 καὶ 284.

seral, συνέβησαν τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα φοβεραὶ σκηναὶ, ἄξιον ὄντως ἐπεισόδιον τῆς δίκης Οὐρβανοῦ τοῦ Γρανδιὲ καὶ τοῦ Γωφριδύ. Ὁ αἰὼν Λοδοβίκου τοῦ ΙΔ' πρέπει νὰ ταχθῇ μετὰ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς ἀρχαίας τάξεως τῶν μᾶλλον ἐπαινεθέντων. Δυστυχῶς ὅμως τὰ πράγματα δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τῆς φαντασίας τὰ ἀναπλάσματα. Ἐὰν πρόκειται περὶ τοῦ ἐν ταῖς αὐλαῖς βίου, εὑρίσκομεν εἰς τὰ ὑπομνήματα τοῦ Saint-Simon, ὅςτις οὔτε Ἰακωβῖνος, οὔτε ἐλευθερόφρων ἦτο, περιγραφὰς καταλληλοτάτας εἰς διασκέδασιν τῶν προλήψεων. Ἡ δικαιοσύνη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ τοσοῦτον ἐξυμνηθεῖσα, ἐξελέγχεται πολλάκις ἀμαθὴς καὶ ἀνελεήμων· πρὸς τοῦτο δὲ μίαν μόνην ἀπόδειξιν ἀρκεῖ νὰ φέρω, τὰς μωρὰς λέγω δίκας εἰς ἃς ὑπεβάλλοντο οἱ καλούμενοι μάγοι, δίκας καταισχυνούσας καὶ τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον.

Αἱ ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ Λαοδικείᾳ ἀνατολικαὶ σύνοδοι, ἀναθεματίσασαι τὰς μυστικὰς ἐπιστήμας, μόνην καταδίκην ἀπεφήναντο κατὰ τῶν μάγων, τὴν μετάνοιαν, καὶ ποινὰς ἐπέβαλλον ἁπλῶς πνευματικάς· ἀλλ' ὁ ῥωμαϊκὸς κλῆρος, ἐπιστάμενος μᾶλλον τοῦ ἡμετέρου τὸ πολιτεύεσθαι, ἐνόησε κάλλιστα ὅτι αἱ περὶ μαγείας δίκαι συνέτρεχον εὐδοκιμώτερον τὰ προσωπικὰ ἢ τὰ θεολογικὰ αὐτοῦ πάθη. Καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ διὰ τί παρέδωκε τῷ πυρὶ, ὡς ἀξιοῖ ὁ Βολταῖρος, ΕΚΑΤΟΝ ΧΙΛΙΑΔΑΣ ἀνθρώπων ἀφότου βασιλεύει κατὰ τὴν Δύσιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι βεβαίως ἐλάχιστος· διότι εἰς μόνον τὸ ἐλεκτοράτον τῆς Τρέβης ἐθανατώθησαν ἓξ χιλιάδες ἐκ τῶν κατοίκων αὐτοῦ. Πέτρος ὁ Λάγκρης, δικαστὴς ἐν τῷ Παρλαμέντῳ τῆς Βουρδιγάλλης, κατεδίκασεν εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον πεντακοσίους. « Ἐν τῷ διαστήματι τῶν δεκαπέντε ἐτῶν καθ' ἃ δικάζω ἐν Λοθαριγγίᾳ, ἔλεγεν ὁ Νικόλαος Ῥέμης, ἐννεακόσιοι τοὐλάχιστον μάγοι κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου δικαστηρίου. » Τὸ 1515 ἔτος, ἐντὸς μόνον τριῶν μηνῶν, πεντακόσιοι μάγοι ἐθανατώθησαν καὶ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Κόμου· κατ' ἀρχὰς μὲν παρεδόθησαν τῷ πυρὶ χίλιοι, μετὰ δὲ ταῦτα ἐκαίοντο κατὰ μέσον ὅρον ἑκατὸν κατ' ἔτος. Ὁμολογητέον λοιπὸν ὅτι τρομερὰ ὑπῆρξεν ἡ κυβέρνησις « τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. »

Γ'.

Μάγισσαι ἐν Νεαπόλει (Neuveville).

Τὰ ἐν Νεαπόλει συμβάντα κατὰ τὴν πρώτην πεντηκοντάδα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, δίδουσί τινα ἰδέαν τῶν θλιβερῶν τούτων διαδικασιῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀνὰ χεῖρας ζήτημα εἶναι σπουδαιότατον, θέλω ἔχει ἀδιακόπως ὁδηγὸν τὰ ἀρχεῖα τῆς ἀρχαίας ἐπισκοπῆς τῆς Βάλης, ἅτινα ἀνέλυσε μετὰ πλείστης ἐπιμελείας καὶ ἐπιτηδειότητος ὁ Κ. Ῥέβελ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ, **Coup-d'œil sur les travaux de la société jurassienne.**

Ἡ πρῶτον πάντων κατηγορηθεῖσα τὸ 1607 ἐπὶ μαγείᾳ ὑπῆρξεν ἡ ἐκ Νεαπόλεως Δωροθέα Γράττιγκεν· ἐπειδὴ ἡ σύζυγος τοῦ προεστῶτος (châtelain) τῆς πόλεως ταύτης κατηγόρησεν αὐτὴν ὡς « δοῦσαν αὐτῇ τὸ κακὸν », ἡ Δωροθέα παρεδόθη εἰς τὰ βασανιστήρια. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ βάσανος ἦτο τότε ὁ κυριώτερος τρόπος δι' οὗ *ἀπεδεικνύετο* ἡ μαγεία· ἡ βασανισθεῖσα, εἰ καὶ ἠρνήθη τὴν κατηγορίαν, κατεδικάσθη ὅμως εἰς θάνατον.

Ἀλλὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1634 ἔτους ἐγένοντο ἄλλα σπουδαιότερα. Ἑπτὰ γυναῖκες κατηγορήθησαν ἐπὶ μαγείᾳ· τὰ ἔγγραφα τῆς διαδικασίας αὐτῶν σώζονται ἔτι εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ποῤῥεντρουΰ. Μεταξὺ δὲ τῶν γυναικῶν τούτων ἡ Ἐσαβὼ Μορελὲ κατηγορήθη πλέον τῶν ἄλλων ὑπὸ τῶν μαρτύρων. Ὁ ἐκ Νεαπόλεως Ἰ. Κοσανδιὲ ἐδήλωσεν ἀποθνήσκων, ὅτι εἶχε μαγεύσει αὐτὸν ἡ Ἐσαβὼ πρὸ ἑνὸς ἔτους. Ἄλλος δέ τις ἐβεβαίωσεν ὅτι « ὅλοι ὅσους ἤγγιζεν αὐτὴ ἀπέθνησκον ἀναποδράστως. » Ἐπειδὴ δὲ αἱ κατηγορούμεναι ὑπεβλήθησαν εἰς βασανιστήρια, ἐβιάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσιν ὅ,τι ἤθελον οἱ δήμιοι. Εἶπον λοιπὸν « ὅτι ἐπειδὴ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἦσαν πανέρημοι καὶ περίλυποι, ὁ ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διάβολος, ἐμφανισθεὶς ὑπὸ σχῆμα ἀνθρώπου, προσεκάλεσεν αὐτὰς νὰ παραδοθῶσιν αὐτῷ· ὅτι ἐρωτήσασαι αὐτὸν ἔμαθον ὅτι ἦτο ὁ Σατανᾶς, καὶ ὅτι ἅμα ἀκούσας αὐτὰς ἐπικαλουμένας τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἄφαντος. Προσέθετο δὲ ὅτι ἐπανελθὼν μετ' ὀλίγον ὁ Σατανᾶς ὑπεσχέθη αὐταῖς πολλὰ καὶ καλὰ, ὅτι ἐνέδωκαν ἐπὶ τέλους εἰς τὰς προτροπὰς αὐτοῦ ἀρνηθεῖσαι τὸν πλάστην αὐτῶν Θεὸν καὶ ὑποταγεῖσαι εἰς τὸν Σατανᾶν, ὅςτις ἐνετύπωσεν ἀμέσως τὴν ἰδίαν σφραγῖδα ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῶν, κλ., καὶ ἐνεχείρισεν ἀλοιφὴν δι' ἧς ἐδύναντο ν' ἀποκτείνωσιν ὅν τινα ἤθελον, ἄνθρωπον ἢ ζῶα. Καὶ αὐταὶ μὲν μετανοήσασαι ἔῤῥιψαν τὴν ἀλοιφήν· ὁ Σατανᾶς ὅμως ἐπαναλαβὼν τὰς πρώτας συνδιαλέξεις, καὶ προσκαλέσας εἰς πανηγύρεις καὶ συμπόσια, ἐξαιρέτως δὲ εἰς νυκτερινοὺς χορούς, ἐδελέασεν αὐτὰς ἐκ νέου. »

Δ'.

Μαγεία καὶ μυστήρια τῶν εἰδωλολατρῶν.

Ἡ σατανικὴ αὕτη ἀλοιφὴ εἶναι ὁ ἄξων περὶ ὃν στρέφονται αἱ καταθέσεις τῶν ἐγκαλουμένων γυναικῶν, ἤτοι τῆς Μορελὲ, Φαβραγιὲ καὶ Θώμης. Ἐγένετο δὲ καὶ περὶ τοῦ Σαββάτου λόγος, δηλαδὴ περὶ τῆς πρωτίστης ταύτης τῶν τελετῶν τῆς μαγείας. Οἱ κατηγορούμενοι συνήρχοντο ἐπὶ τὸ αὐτὸ περὶ τὸ λυκαυγὲς, ὁ Σατανᾶς ἔπαιζε *βιολίον* καὶ ἔδιδε πρὸς τοὺς

ὀπαδοὺς αὐτοῦ οἶνον καὶ κρέας, ἅτινα ἐφαίνοντο αὐτοῖς « πολλὰ ἄνοστα. » Πλὴν τῶν ὁμολογιῶν τούτων, αἵτινες ἀπεσπῶντο διὰ βασανιστηρίων, τί πρέπει νὰ συμπεράνῃ ἡ ἀμερόληπτος ἐπιστήμη περὶ τῶν πρὸς δαίμονας τούτων σχέσεων; Πρέπει ὡς ὁ μαρκίων K. Eudes de Mirville, ἢ ὡς ὁ ἱππότης K. Gougenot des Mousseaux καὶ τόσοι ἄλλοι νὰ θεωρήσωσιν αὐτὰς ἱστορικάς; Τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀναγνωρισθὲν ὡς ἀναμφισβήτητον ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος, θεωρεῖται καὶ σήμερον ὡς τοιοῦτον ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες διὰ λόγους θρησκευτικοὺς καὶ μάλιστα πολιτικούς, ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑπεράσπισιν ὅλων τῶν ἐπιστημονικῶν πλανῶν τῶν παρελθόντων χρόνων· ἀλλὰ καὶ ἡ βολταιρικὴ σχολὴ ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἐναντίαν ὑπερβολήν, θεωρήσασα τὴν μαγείαν ὡς καθαρὰν ἐπίνοιαν δικαστῶν διψώντων αἷμα ἀνθρώπινον. Ναὶ μὲν ἡ μαγεία στερεῖται παντὸς ὑπερφυοῦς χαρακτῆρος, εἶναι ὅμως πρᾶγμα.

Τὰ τεχνάσματα τῶν μάγων χρονολογοῦνται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἱερατικῶν κατηχήσεων.

Ὁ κατηχούμενος ὑποβάλλεται πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εἰς ἠθικὰς καὶ φυσιολογικὰς προετοιμασίας, τῶν ὁποίων ἀγνοεῖ μὲν τὴν ἰδιότητα, αἵτινες ὅμως προδιαθέτουσιν αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ὑποκύψῃ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν θαυμάτων τὰ ὁποῖα θὰ ἴδῃ. Ὅταν δὲ γείνῃ δεκτός, τὰ θαύματα παριστάνονται τοσοῦτον ἐξαίσια πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποδώσῃ αὐτὰ εἰς τοὺς ἀθανάτους θεούς.

Αἴφνης, μεταξὺ σκότους ψηλαφητοῦ ὡς τὸ σκότος τοῦ ᾅδου, ἀστραπαὶ ἐκτοξεύουσιν ἀκτῖνας κυανωποὺς ἐπὶ τῶν περὶ αὐτὸν φανταστικῶν ἀντικειμένων, καὶ βλέπει ἀλλοκότους μορφὰς ὁμοίας πρὸς τὰ φάσματα τὰ ταράττοντα ἡμᾶς καθ' ὕπνους· ἀλλὰ καὶ τὰς ἀκοὰς αὐτοῦ πλήττουσιν ὄφεων συριγμοὶ καὶ τίγρεων ὠρυγμοὶ καὶ λεόντων βρυχηθμοὶ καὶ κρημνιζομένων βράχων φρικώδης πάταγος· ἡ σκηνὴ μεταβαλλομένη τότε φωτίζεται· ἀλλὰ τὸ φῶς φέρει νέας δοκιμασίας καὶ μείζονας φόβους· ἡ γῆ τρέμει ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ κατηχουμένου, καὶ ποτὲ μὲν ἀνυψοῦται ὡς ὄρος, ποτὲ δὲν βαραθροῦται εἰς τοῦ ᾅδου τὰ τάρταρα· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς παρασύρεται ἀγνοῶν ὑπὸ ποίας δυνάμεως. Αἱ περὶ αὐτὸν γραφαὶ καὶ τὰ μάρμαρα ἐμψυχοῦνται· οἱ ἀναίσθητοι τοῖχοι καὶ λίθοι κινοῦσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ δακρύουσι· κολοσσοὶ σείουσι τὴν γῆν ὑπὸ τοὺς σιδηροῦς αὐτῶν πόδας καὶ ἦχοι μελῳδικοὶ ἐξέρχονται ἀπὸ τῶν χειλέων τῶν ἀγαλμάτων. Ἐὰν δὲ προχωρήσῃ, τρομερὰ τέρατα, οἷον γοργόνες, κένταυροι, κεράσται καὶ ἐριννύες περικυκλοῦντες ἀπειλοῦσιν αὐτόν. Φαντάσματα ἀνενθυμίζουσιν αὐτῷ τὰ προσφιλῆ πρόσωπα ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἀφήρπασεν ὁ θάνατος· εἰ δὲ θελήσει νὰ ἐγγίσῃ αὐτὰ ἀναλύονται ὡς καπνὸς ἐξατμιζόμενος εἰς οὐρανούς. Βρονταὶ σείουσι τὸ στερέωμα, κεραυνοὶ ἐκπυρσοκροτοῦσι, τὸ ὕδωρ καταφλέγεται καὶ κυλίεται ὡς χείμαῤῥος φλογῶν. Ξηρά τις καὶ στερεὰ ὕλη κοχλάζει, τήκεται καὶ μεταβάλλεται εἰς αἷμα ἀφρῶδες καὶ δροσερόν. Ἐνταῦθα μὲν θύματά τινα τῆς θείας ὀργῆς ἀγωνίζονται νὰ γεμίσωσι μικρὰν ὑδρίαν, ἐκεῖ δὲ φίλοι τινες τῶν θεῶν, θέλοντες ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἀπολαύουσι θείας προστασίας καταφρονοῦσι καὶ τὸ ζέον ὕδωρ καὶ τὸν πεπυρακτωμένον σίδηρον καὶ τὸν ῥέοντα χαλκὸν καὶ τὰς περιφλεγεῖς καμίνους. Πανθῆρες λείχουσι τὰς χεῖρας καὶ ὄφεις ἕρπουσι πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν, καὶ σπαραττόμενοι ὑπ' ἐκείνων οὐδὲ κἂν δάκνουσι τοὺς σπαράττοντας.

Τὰ θαύματα ταῦτα, ἅτινα οὐ μόνον τότε ἐφαίνοντο ἀκατάληπτα πρὸς τοὺς κατηχουμένους, ἀλλὰ καὶ σήμερον ὑπὸ πολλῶν θεωροῦνται τοιαῦτα, ὡς μαρτυρεῖ τὸ περιοδικὸν θαῦμα τοῦ Ἁγίου Ἰανουαρίου (α), ἐξηγοῦνται εὐκόλως ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης· ἡ μηχανικὴ ἐδάνειζεν εἰς τοὺς θαυματουργοὺς πολλοὺς καὶ ποικίλους τρόπους καὶ αὐτόματα καὶ κινητὰς σανίδας. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἀκουστικήν, ἐμιμοῦντο τὸν κρότον τῶν βροντῶν καὶ κατεσκεύαζον κεφαλὰς ὁμιλούσας, ἐνῷ διὰ τοῦ διοράματος, τοῦ ζοφεροῦ θαλάμου, τῆς φαντασμαγορίας καὶ τῶν λοιπῶν τεχνασμάτων τῆς ὀπτικῆς ἐξηπάτων τὴν ὅρασιν. Διὰ τῆς ὑδροστατικῆς διετήρουν διαρκῶς ἀνημμένας λυχνίας, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν εἰκόνων ἐνέπλησσον διὰ δακρύων καὶ ἀπέτρεπον τὸ ὕδωρ τοῦ νὰ ὑπερβῇ ἐντὸς ἀγγείου ὡρισμένον τι σημεῖον. Διὰ δὲ τῆς χημείας μετήλασσον τὸ χρῶμα τῶν ὑγρῶν, ἀνέλυον τὸ πεπηγὸς αἷμα καὶ συνέθετον εὐφλέκτους ὕλας· ὡς φαίνεται δὲ ἔκ τινων γεγονότων, καὶ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ἠλεκτρικότητα μετεχειρίζοντο. Ἀλλ' οὔτε τὴν ἰσχὺν τῆς ἀγωγῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἀγριωτέρων θηρίων ἠγνόουν, οὔτε πῶς ἀφαιρεῖται τούτων ἡ δύναμις ἐξαντλουμένου τοῦ δηλητηρίου αὐτῶν ἐπὶ ἀψύχων ἀντικειμένων· μετεχειρίζοντο δὲ καὶ ὑπνωτικὰ ἢ ναρκωτικὰ ποτά, διότι ἡ ἰατρικὴ ἐτάσσετο τότε μετὰ τῶν μυστικῶν ἐπιστημῶν. Γνωστὸν δὲ σήμερον ὅτι διὰ πολλῶν τρόπων κατωρθοῦτο ἡ ὀπτικὴ ἀπάτη.

Δικαίως ἄρα λέγει ὁ Κ. Κάρολος Λούανδρος « ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν συνταγῶν τὰς ὁποίας εὑρίσκομεν ἀφθόνως εἰς τὸ βιβλίον τῆς νεωτέρας μαγείας ὑπῆρ-

(α) Γνωστὸν ὅτι ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας ὑπάρχει περικαλλέστατος ναὸς τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἰανουαρίου, μαρτυρήσαντος ἐν Ἰταλίᾳ τὸ 305 ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, ὅτι ἐν τῷ ναῷ τούτῳ φυλάσσεται ἀγγεῖον περιέχον πεπηγὸς αἷμα τοῦ ἁγίου τούτου, καὶ ὅτι τοῦτο ἀναλύεται καὶ κοχλάζει κατ' ἔτος τὴν 7]19 Σεπτεμβρίου. Σ. Π.

χον καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους. » Πεσούσης τῆς εἰδωλολατρείας αἱ ἀναρίθμητοι τελεταὶ καὶ τὰ ἔθιμα αὐτῆς μετεβλήθησαν εἰς τελετὰς δεισιδαίμονας, καὶ ἔμπειροι ἀπατεῶνες μετεχειρίσθησαν τρόπους κατηχήσεως ὅπως διαθέσωσι μυστηριώδη λατρείαν τῆς ὁποίας θεὸς ἦτο ὁ Σατανᾶς.

Ἐὰν μεταξὺ τῶν μάγων ὑπῆρξαν καὶ πανοῦργοι, εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ πολλοὶ μικρόνοες ἐγένοντο θύματα τῶν προλήψεων τὰς ὁποίας ὁ κλῆρος ἐνέσπειρεν εἰς τὰς ψυχάς. Καὶ ὅπως ἐννοήσωμεν τὰς προλήψεις ταύτας ἀνάγκη νὰ πληροφορηθῶμεν τί ἦτο « ὁ κατὰ παράδοσιν διάβολος· » περὶ τούτου δὲ ὡμίλησεν ὅσον ἔδει ὁ κόμης Ἀγήνωρ Γασπαρῖνος ἐν τῷ περὶ κινουμένων ἁμαξῶν σοφῷ αὐτοῦ πονήματι, ἀποδείξας πῶς ἡ ἐν τῇ Γραφῇ ἰδέα τοῦ Σατανᾶ μετεμορφώθη ἀνεπαισθήτως κατὰ τρόπον γελοῖον ἅμα δὲ καὶ ὀλέθριον. Ἐκ τῆς μεταμορφώσεως δὲ ταύτης πολλῶν συνεπειῶν γονίμου, προέκυψαν γενεαὶ ὀνειροπόλων καὶ κακούργων, ἀξιούντων ὅτι δι' ἀλλοκότων τινῶν ἐπικλήσεων ἀνταπεκρίνοντο μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ σκότους.

Ε'.

Θάνατος τῶν ἐν Νεαπόλει μαγισσῶν.

Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ μόνον τῶν σκέψεων τῆς ἀποφάσεως δι' ἧς κατεδικάσθησαν αἱ ἑπτὰ τῆς Νεαπόλεως μάγισσαι, θέλομεν ἐκλάβει αὐτὰς παράφρονας. Ἀλλ' αἱ περὶ μαγείας ἀνακρίσεις ἐγίνοντο τοσούτῳ παραλόγως, ὥστε ἐκ τοῦ ἄλλως περιέργου τούτου ἐγγράφου δὲν ἐξάγομεν ἐὰν αἱ λεγόμεναι αὗται μάγισσαι ἦσαν πανοῦργοι ἢ ἀλλόφρονες. « Δι' ὅλα ταῦτα τὰ ἐγκλήματα καὶ ἀνοσιουργήματα τὰ διαπραχθέντα ὑπὸ τῶν ταλαιπώρων καὶ ἀθλίων τούτων κακούργων, οἱ ἐντιμότατοι κύριοί μου κατεδίκασαν αὐτὰς, (καθόσον μάλιστα εἶχον ἀπαρνηθῆ ἀπερισκέπτως τὸν Θεὸν καὶ Πλάστην αὐτῶν ἵνα παραδοθῶσιν εἰς τὸν κατηραμένον Σατανᾶν τὸν ἐχθρὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους . . .) εἰς τὸ νὰ μεταφερθῶσιν εἰς τὸν τόπον τῆς τιμωρίας, νὰ ῥιφθῶσιν ἐντὸς πυρᾶς καὶ νὰ καῶσι τὰ σώματα αὐτῶν . . . πρὸς παραδειγματισμὸν, καὶ ὅπως προφυλαχθῶσιν οἱ ἀγαθοὶ ἀπὸ τοιούτων πλασμάτων, ἐκτὸς μόνον τῆς χάριτος τὴν ὁποίαν πιθανὸν νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ ἐν τῇ μακροθυμίᾳ αὐτοῦ ὁ ἡμέτερος ἡγεμών. »

Ἔστειλε δὲ τὸ δικαστήριον τὴν παράδοξον ταύτην ἀπόφασιν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Βάλης προπεπιστεῖλαν ταῦτα· « Τὴν ἀπόφασιν ταύτην παρακαλεῖσθε ν' ἀνταποστείλετε διὰ τοῦ αὐτοῦ κομιστοῦ ὅπως ἐκτελεσθῇ τὸ ταχύτερον πρὸς ἀποφυγὴν περαιτέρω δαπάνης, διότι πολλαὶ τῶν καταδικασθεισῶν εἶναι πάντη ἐνδεεῖς τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου. »

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ἡγεμὼν εὗρεν ὁπωσοῦν αὐστηρὰν τὴν ἀπόφασιν, διότι ἐν τῇ ἐπισκοπικῇ αὐτοῦ ἐπιεικείᾳ ἀπεφάσισεν ἡ μὲν Ἐσαβὼ Μορελὲ ν' ἀπαγχονισθῇ, αἱ δὲ ἓξ ἄλλαι νὰ καρατομηθῶσι πρὶν ῥιφθῶσιν εἰς τὴν πυράν.

Παρετηρήθη δὲ πάντοτε ὅτι αἱ ἀξιοθρήνητοι αὗται ἀποφάσεις ἀντὶ νὰ πραΰνωσι τὰς φαντασίας ἐξῆπτον ἔτι μᾶλλον αὐτὰς καὶ ἐπηύξανον τὸν ἀριθμὸν τῶν δικῶν· ὅθεν τὰ αὐτὰ ἐπανελήφθησαν τὴν 8 Ἰουνίου καὶ τὴν 17 Ἰουλίου 1641, ὡς καὶ τὴν 14 Ἀπριλίου καὶ 6 Νοεμβρίου 1642, καὶ πολλαὶ γυναῖκες κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον· τελευταῖον δὲ θῦμα τῶν ἐλεεινῶν τούτων προλήψεων ἐγένετο ἡ Βαρβελὲ Schad τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1648 ἔτους. Θεὸς φυλάξοι τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῶν « σοφῶν καὶ εὐσεβῶν τούτων νόμων ! » Καὶ μὲν οὐδ' ὁ ἡμέτερος αἰὼν ἔφθασεν εἰς τὴν τελειότητα· ἐξαιρουμένων ὅμως δεσποτικῶν τινων ἐπικρατειῶν, ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων δὲν γίνεται ἕρμαιον τῶν ἐνθεομανῶν· ὁ νόμος προστατεύει καὶ τοὺς ἐλαχίστους πολίτας κατὰ τῶν ζοφερῶν μηχανημάτων τῆς δεισιδαιμονίας. Καὶ μὲν εἶναι καὶ νῦν συγκεχωρημένη τοῖς θεολόγοις τῆς Ῥώμης ἡ περὶ μαγείας καὶ μάγων συζήτησις καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ νὰ πείσωσιν ἡμᾶς ὅτι εἴμεθα εἰς ἄκρον θρασεῖς μὴ πιστεύοντες τὰ τοιαῦτα· τοὐλάχιστον ὅμως δὲν τολμῶσι πλέον νὰ ἀνάψωσιν, οὔτε ἐν αὐτῇ τῇ Μαδρίτῃ πυρὰς, καὶ νὰ καταισχύνωσι τὸν χριστιανισμόν· ἂς παρηγορῶνται λοιπὸν φωνασκοῦντες κατὰ τῆς αὐτῆς θρησκείας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον θέλουσιν εὑρίσκει θαυμαστάς.

ΣΤ'.

Μαγεία κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα.

Ἐκ τῶν προῤῥηθέντων ἐξάγεται ὁποία καὶ ὁπόση εὐπιστία ἐπεκράτει τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Βάλης. Κατὰ δυστυχίαν, καὶ αὐταὶ αἱ διαμαρτυρόμεναι ἐπαρχίαι κατείχοντο ὑπὸ τῶν αὐτῶν δεισιδαιμονιῶν εἰ δὲ καὶ αἱ τιμωρίαι ἦσαν ἐν αὐταῖς ἧττον αὐστηραὶ, ἡ πώρωσις ὅμως δὲν ἦτο κατωτέρα. Ἐν Νεαπόλει ἡ Κ. Μαγδαληνὴ Ὅρυ, προσβαλοῦσα τὰς ἄλλας γυναῖκας ἐνῷ ὁ σύζυγος αὐτῆς ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ Κράτους, κατηγορήθη ἐπὶ μαγείᾳ. Ὑποβληθεῖσα δὲ εἰς βασανιστήρια ὡμολόγησε πᾶν ὅ,τι ἤθελον καὶ κατεδικάσθη εἰς στρέβλωσιν ἐπὶ τροχοῦ. Μεταβληθείσης ὅμως τῆς ποινῆς, ἐκαρατομήθη τὴν 3 Ἰουλίου 1649. Περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ἀληθὴς ἐπιδημία μαγείας ἐνέσκηψεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βώ. Ἑπτὰ δὲ ἔτη πρὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως μάγισσά τις ἐκάη εἰς Γλαρὶς ἐν παρατάξει καὶ πομπῇ. Καί ποτε παιδίου καταπιόντος βελόνας καὶ παθόντος σφοδροτάτους σπασμοὺς ὥστε καὶ ἐξηρθρώθη ὁ ἀριστερὸς αὐτοῦ πους, κα-

τηγορήθη τις γραῖα ὡς προκαλέσασα διὰ μαγείας τὰ ἀπαίσια ταῦτα. Ἐπειδὴ δέ τινες εἶπον ὅτι ἐκείνη ἥτις ἐγένετο πρόξενος τοῦ κακοῦ ἐδύνατο καὶ νὰ ἀνορθώσῃ αὐτὸ, ἀφῄρεσαν αὐτῆς τὰ δεσμὰ καὶ προσέταξαν νὰ θεραπεύσῃ τὸ θῦμα. Καὶ τῳόντι τὸ παθὸν μέλος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρώτην θέσιν, χάρις εἰς τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς γραίας, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ἡ καταδίκη ἐπεταχύνθη.

Καὶ ἐν μὲν τῇ διαμαρτυρομένῃ Ἑλβετίᾳ δὲν πιστεύουσι πλέον σήμερον εἰς τὴν μαγείαν· ἐν τῇ καθολικῇ ὅμως, ἐπειδὴ ἡ διδασκαλία τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνος πρὸς τὰς δημώδεις προλήψεις, ἡ δεισιδαιμονία δὲν ἔπαυσεν. Ἐν Ὕρῃ, παραδείγματος χάριν, πιστεύουσιν εἰς τοὺς μάγους ὅπως καὶ κατὰ τὴν ΙΣΤ΄ ἑκατονταετηρίδα. Ναὶ μὲν δὲν ἀνάπτουσι πλέον πυρὰς, ἐπερωτῶσιν ὅμως αὐτοὺς ὡς ἄλλους μάντεις καὶ προσφέρουσι δῶρα ὅπως ἐξευμενίσωσιν αὐτοὺς ἵνα μὴ βλάψωσι τὰ ποίμνια. Τὴν φαντασίαν τῶν χωρικῶν ἐκείνων κατέπληξαν εἰς ἄκρον τὰ ἐν Τεσσίνῳ συμβάντα. Καὶ σήμερον ἔτι δεικνύουσιν ἐν Μενδρισίῳ πλησίον τῆς Βελλινζόνης τὸν ἀγρὸν ὅπου ἐκαίοντο οἱ μάγοι, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἐλέγετο πολὺς, καὶ ὅτι ἐρχόμενοι ἐκ Μεσολκίνης ἔβλαπτον πάσας τὰς οἰκογενείας. Ἱεροδίκης τις ἐν Κόμῳ, Ῥατένιος τὸ ὄνομα, ἐγένετο περιώνυμος καταδιώκων αὐτοὺς ἀκαθέκτως. Καὶ ἵνα μὴ ἀπολεσθῶσιν αἱ συνταγαὶ αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν αὐτὰς ἐν τῇ Lucerna inquisitorum hæretica pravitatis, ad laudem Dei. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὡς καὶ τὴν Démonomanie τοῦ Bodin καὶ τὰς Disquisitiones magicæ τοῦ Βέλγου Ἰησουΐτου Debrio, ἔπρεπε νὰ μελετήσωσιν ἐπιμελῶς οἱ θαυμασταὶ τοῦ παρελθόντος χρόνου· διότι καὶ κατὰ πᾶσαν γραμμὴν εὑρίσκονται ἀναντίῤῥητοι ἀποδείξεις τῆς κτηνωδίας εἰς ἣν κατεδίκασε τὸν νοῦν ἡ θεοκρατία. Ἐν τῷ συγγράμματι τοῦ αἰδεσιμωτάτου Debrio τοιαῦται καὶ τοσαῦται εἶναι ἡ ἀναίδεια καὶ ἡ ἠλιθιότης, ὥστε ῥίπτουσιν εἰς ἀπορίαν πάντας τοὺς μὴ ἔχοντας ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς ἀλλοκότου θεολογικῆς φιλολογίας, τὴν ὁποίαν στιγματίζουσιν αἱ ἀθάνατοι Provinciales (α).

Ἀλλὰ δὲν διετήρησαν μόναι αἱ καθολικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Ἑλβετίας τὴν παράδοσιν τῆς μαγείας· ἀνεγεννήθη ἐνδόξως καὶ ἀλλαχοῦ μετὰ « τῶν στρεφομένων τραπεζῶν, » καὶ οἱ ὀνομαστότεροι συγγραφεῖς τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἀγωνίζονται ἔν τε Παρισίοις καὶ Ῥώμῃ νὰ καταστήσωσι τοὺς ὄχλους εὐπίστους ὅπως καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Αἱ εἰς τὸν πάπαν ἀφιερωμέναι ἐφημερίδες τῶν Παρισίων, *ὁ Κόσμος*, *ἡ Ἕνωσις*, *ὁ Φίλος τῆς θρησκείας*, *ἡ Ὁμιλοῦσα Τράπεζα*, *ἡ Καθολικὴ Βιβλιογραφία*, *ἡ Ἐφημερὶς τῆς Γαλλίας*, κλ, διεβεβαίωσαν ΟΜΟΦΩΝΩΣ ὅτι διάβολοι εἰσδύουσιν εἰς τὰ σκεύη ὅπως σαγηνεύσωσι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Αἱ δὲ ἐφημερίδες τῆς Ῥώμης μετὰ τοσαύτης προθυμίας παρεδέχθησαν τὸ σύγγραμμα τοῦ μαρκίωνος Ε. Μιρβὶλ, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὸ, τοσούτῳ θρυλληθὲν καὶ διαδοθὲν, « ἀξίαν κοινῆς γνώμης » (α).

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τόση ἐπιτυχία τοῦ Κ. Μιρβὶλ ἑπόμενον ἦτο νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τοὺς καλοὺς καθολικοὺς, ὁ ἱππότης Gougenot de Mousseaux, ὁ κόμης Richemond, ὁ Βενεζὲτ καὶ ἄλλοι, ἐπάτησαν εὐσταθῶς τὴν αὐτὴν ὁδόν. Ὁ πρῶτος αὐτῶν εἶπεν ὅτι ὅλοι οἱ ἀληθεῖς πιστοὶ πρέπει νὰ θεωρῶσι τοὺς καθ' ἡμᾶς ὡς καὶ τοὺς πρὸ ἡμῶν μάγους ὡς δυνάμεις φοβερωτάτας· ἀγωνίζεται δὲ ν' ἀποδείξῃ ὅτι δύνανται νὰ φονεύσωσι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, καὶ ὅτι τόποι τινὲς, μεμολυσμένοι ὑπὸ σατανικῶν μιασμάτων, εἶναι ἐπικίνδυνοι ὅσον καὶ αὐτοὶ οἱ μάγοι. Ἔπειτα προστίθησιν ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ὁμολογεῖ τὴν ὕπαρξιν τῶν μοιρῶν, τῶν πνευμάτων, τῶν φαντασμάτων καὶ ὅλην ἑνὶ λόγῳ τὴν φανταστικὴν ἱεραρχίαν, περὶ ἣν στρέφονται τὰ δημώδη παραμύθια τῆς Ἑλβετίας. Τὸ δόγμα ἄρα, λέγουσιν οἱ θιασῶται τῆς Ῥώμης, εἶναι βέβαιον καὶ δὲν μετεβλήθη ποτέ. —Συγχαίρομεν λοιπὸν αὐτοῖς ἀπὸ καρδίας!

Θέλουσιν ἀναμφιβόλως ἀπαιτήσει νὰ ἀνακαλέσω ὡς βλασφημίαν ὅσα ἔγραψα περὶ τῶν ἐν Νεαπόλει μάγων· ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κ. Μιρβὶλ δὲν ἔγραψε ταῦτα, « ὁ κύριος ἡμῶν σκοπὸς εὐδοκίμησε! . . . Τίς λοιπὸν θέλει τολμήσει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ *ἐλεεινὰ* σκώμματα τοῦ Φοντενὲλ καὶ Βολταὶρ περὶ τῆς μωρᾶς, ὡς ἔλεγον, ἀπιστίας τοῦ μεσαιῶνος; . . . Οἱ νόμοι θέλουσιν ἀποδώσει δικαιοσύνην εἰς ὅλους τοὺς συκοφαντηθέντας *μεγίστους ἄνδρας*, ἐνόχους, ὡς ἔλεγον, τοῦ θανάτου τόσων χιλιάδων ἀθώων. »

Ἰδοὺ ποῦ κατήντησεν ἡ ῥωμαϊκὴ αὐτὴ ἐκκλησία, ἥτις κατακρίνει καθ' ἑκάστην τοὺς Ἀνατολικοὺς ἐπὶ ἀμαθείᾳ καὶ δεισιδαιμονίᾳ, καὶ ἀγωνίζεται νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς πάντας τοὺς χριστιανούς. Ἰατρὲ, θεράπευσον πρῶτον σεαυτόν!

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟΝ. Ἐνῷ ἔγραφον ταῦτα ἀνέγνων ἐν τῇ *Ἐπιθεωρήσει τοῦ καθολικοῦ κόσμου*, τῇ διευθυνομένῃ ὑπὸ τοῦ Κ. Veuillot, ἄρθρον περὶ *Σατανισμοῦ*, ἐν ᾧ ἀποδίδει εἰς τὸν διάβολον πάσας τὰς ἀγυρτείας τῶν μάγων τοῦ 1862!! È sempre bene!

ΔΩΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ.

(α) Περιώνυμον περιωνύμου συγγραφέως πόνημα, τοῦ Γάλλου Βλαισίου Πασκὰλ, ἀκμάσαντος τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα. Ἐν αὐτῷ συζητοῦνται μετὰ σπανίας εὐγλωττίας θεολογικὰ ζητήματα καὶ καταπολεμεῖται ἡ ἠθικὴ ἐξαχρείωσις τῶν Ἰησουϊτῶν· διὸ καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης. Σ. Π.

(α) Κόμης Γασπαρῖνος Des Tables tournantes. Conclusion.

ΜΙΧΑΗΛ Γ',

ΗΓΕΜΩΝ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ.

Δημοσιεύοντες ἐνταῦθα τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλεύοντος ἡγεμόνος τῆς Σερβίας, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἐξυλογραφήθη κατὰ πρωτότυπον λιθογραφηθὲν δαπάνῃ τοῦ φιλογενοῦς Κ. Α. Μανάκη καὶ διανεμηθὲν ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ δωρεάν. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ πρωτότυπον παριστᾷ ὁλόσωμον τὸν ἡγεμόνα. Ὁ Κ. Μανάκης, ᾧτινι πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ ἡγεμονικὴ οἰκογένεια τῶν Ὀβρένοβιτζ διατελεῖ οὖσα εὔνους, φίλος ὢν εἰλικρινὴς αὐτῆς τε καὶ τοῦ Σερβικοῦ ἔθνους, ὡς πολλάκις ἀπέδειξε διὰ πραγμάτων, ἐξέδοτο τὴν εἰκόνα ταύτην, οὐ μόνον χάριν εὐγνωμοσύνης ἀλλὰ καὶ ὅπως καταστήσῃ κοινότερον μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τὸ ὁμοίωμα ἀνδρὸς ἀπολαύοντος ἤδη παρ' ἡμῖν δημοτικότητος διὰ τὸ ἀνδρικὸν καὶ φιλελεύθερον αὐτοῦ πολίτευμα. Πρὸς τῇ εἰκόνι δὲ παραθέτομεν ἐν συνόψει καὶ τὸν βίον τοῦ εἰκονιζομένου.

Μιχαὴλ Ὀβρένοβιτζ ὁ Γ' ὅστις, ὡς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ τῆς *Πανδώρας* ἐῤῥέθη, διεδέχθη τὸν πατέρα αὐτοῦ Μιλόσχην, τοσαύτην ἔδειξεν ἅμ' ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον τῆς Σερβίας καὶ δεικνύει δραστηριότητα καὶ πολιτικὴν σύνεσιν, ὥστε διακρίνεται μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἡγεμόνων. Διὸ καὶ πράγματα οὐκ ὀλίγα παρέχει εἴς τε τὸν κατακτητὴν τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τὰς φίλας αὐτοῦ χριστιανικὰς δυνάμεις.

Ἔξοχος γόνος τοῦ ἐνδόξου ἐλευθερωτοῦ τῆς Σερβίας Μιλόσχη καὶ τῆς ἀῤῥενωποῦ καὶ ἀνδρικὰ φρονούσης συζύγου αὐτοῦ *Λιουβίτσης*, αὐτῆς ἐκείνης, ἥτις παρίστατο ὡς πρώτιστον ἐνεργοῦν πρόσωπον ἐν τῷ πολιτικῷ δράματι τῆς πατρίδος της, ὁ Μιχαὴλ ἔλαχε παρά τε τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀγωγῆς ὅλων τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν προτερημάτων, δι' ὧν πρέπει νὰ κοσμῶνται οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν· καὶ παρὰ μὲν τοῦ πατρὸς ἔλαβε τὴν δραστηριότητα, τὴν σύνεσιν, τὴν ἀνδρίαν καὶ τὰ γενναῖα φρονήματα, παρὰ δὲ τῆς μητρὸς τὸ σωματικὸν κάλλος, τὴν καρτερίαν καὶ τὴν μετριοπάθειαν.

Τὰ προτερήματα δὲ ταῦτα ἀνεφάνησαν ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας. Εἰδήμων ὢν πολλῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, προσεκτήσατο πλείστας γνώσεις καὶ διὰ τῶν συνεχῶν αὐτοῦ περιηγήσεων.

Εἰς τὰς ἀρετὰς ταύτας πεποιθότες οἱ Σέρβοι ἔβλεπον προσεγγίζουσαν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀποκατάστασιν. Καί τις μάλιστα τῶν διασημοτέρων, ὁ τελευταῖος βλαδίκας τοῦ Μαυροβουνίου Πέτρος, ἔλεγεν, ὅτι· ὁ Μιχαὴλ εἶναι « ἡ μόνη ἐθνικὴ παραμυθία », καὶ ὅτι διὰ τοῦτο τὸν ἠγάπα πλέον καὶ ἑαυτοῦ.

Ὅτι δὲ τοιοῦτος εἶναι καὶ τοιοῦτος ἀπεδείχθη· καὶ πράγματι ὁ Μιχαὴλ, μαρτυροῦσιν αὐτὰ τὰ γεγονότα. Ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἀναβάσεως εἰς τὸν θρόνον, ἐννοήσας ὁπόσον μεγάλη καὶ ἱερὰ ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ, συνεκέντρωσε πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις περὶ τὴν ταχυτέραν καὶ εὐγενεστέραν ἐκπλήρωσιν αὐτῆς. Ὅθεν ἐνῷ πρότερον τὰ τῆς Σερβίας διέκειντο εἰς κατάστασιν πολιτικὴν ἀμφίβολον καὶ μᾶλλον ἐπισφαλῆ, ἕνεκα πρὸ πάντων τῶν ῥᾳδιουργιῶν τῶν πέριξ Κρατῶν, αἵτινες ἐγέννων διαιρέσεις καὶ σπαραγμοὺς ἐμφυλίους, μετὰ τὴν ἀνάβασιν αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ὁ Μιχαὴλ τοσαύτην ἔδειξε μετριοπάθειαν καὶ τοιοῦτον ἀνέπτυξε πνεῦμα συμβιβαστικὸν, ὥστε ταχύτατα κατεστάλησαν καὶ διχόνοιαι καὶ ταραχαί· διότι πρῶτον μὲν ἠμνήστευσε πάντας τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καταφυγόντας Σέρβους, εἶτα δὲ ἄνευ διακρίσεως μερίδος ἢ κόμματος ἐκάλεσεν εἰς τὰ πράγματα τοὺς ἱκανοὺς, καὶ εἰς ἄλλους ἐχορήγησε συντάξεις, ἀμείβων οὕτω τὰς παλαιὰς αὐτῶν ὑπηρεσίας· ἐπορίσθη δὲ κατὰ μέγα μέρος τὰ χρήματα ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπιχορηγήσεως ἵνα μὴ ἐπιβαρύνῃ τὸ δημόσιον ταμεῖον.

Οὕτω δὲ συμβιβάσας τὰ κόμματα ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους. Καὶ ἐσωτερικῶς μὲν ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ κατὰ πάσης αὐθαιρεσίας. « Ἐφ' ὅσον, λέγει συνήθως, ὁ Μιχαὴλ ἡγεμονεύει τῆς Σερβίας, ἂς γνωρίζῃ ἕκαστος, ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία ». Εἰσήγαγε μεταῤῥυθμίσεις εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως καὶ τῆς νομοθεσίας, « κατὰ τὰς περιστάσεις, ὡς πάλιν λέγει ὁ αὐτὸς, καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος»· παρέλαβεν εἰς τὴν δημόσιον ὑπηρεσίαν, ἣν θεωρεῖ οὐχὶ ὡς μέσον κέρδους καὶ πορισμοῦ, ἀνθρώπους ἱκανοὺς δι' αὐτὴν, ἄνευ διακρίσεως καταγωγῆς ἢ ἄλλης τινὸς συγκαταβάσεως· ηὔξησε τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους διὰ τῆς συστάσεως τῆς ἐθνοφυλακῆς, τοῦ μόνου στηρίγματος αὐτοῦ εἰς τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς σκοποὺς καὶ ἐπιχειρήσεις· τέλος ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν διανοητικὴν τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξιν, ἣν ἀείποτε ἐθεώρησεν ἀντικείμενον ἰδιαιτέρων φροντίδων, καὶ δι' ἣν ὀφείλεται μεγίστη εὐγνωμοσύνη εἰς αὐτὸν, ἰδίως μάλιστα διὰ τὴν σύστασιν τῆς φιλολογικῆς ἑταιρίας, τοῦ συντελεστικωτάτου τούτου μέσου εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων. Εὐγνωμοσύνη πρὸς τούτοις ὀφείλεται αὐτῷ καὶ διὰ τὴν κατάργησιν περιορισμῶν τινων, ἐπιβληθέντων ἕνεκα προλήψεων ὑπὸ τῶν προτέρων

κυβερνήσεων, ὡς πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς γλώσσης καὶ τὴν κατὰ τὸ φωνητικὸν σύστημα γραφὴν αὐτῆς. Ἐξωτερικῶς δὲ προσπαθεῖ νὰ ἑλκύσῃ τὴν εὔνοιαν καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν μεγάλων χριστιανικῶν δυνάμεων ὑπὲρ τοῦ ἔθνους του, καὶ νὰ διατηρήσῃ φιλίαν καὶ ἀγάπην μετὰ τῶν γειτόνων χριστιανικῶν κρατῶν καὶ ἐθνῶν· πρὸς δὲ τὸν ὑποβλέποντα τὰς ἐπιτυχίας αὐτοῦ Σουλτάνον προτείνει δικαίας ἀπαιτήσεις, ἤτοι τὴν πραγματοποίησιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἔθνους του· ἐμφανίζεται ἐνώπιον αὐτοῦ ὡς προστάτης τῶν δεδουλωμένων καὶ πολυπαθῶν ὁμοθρήσκων αὐτοῦ χριστιανῶν, διαμαρτυρόμενος μὲν κατὰ τῆς μετοικίσεως τῶν πλανητῶν Τατάρων τῆς Ἀσίας, ὑποδεχόμενος δὲ μετ' ἀδελφικῆς στοργῆς πάντας τοὺς φεύγοντας τοὺς βαρβάρους τούτους καὶ τὰς δι' αὐτῶν κορυφωθείσας καταπιέσεις.

Μιχαὴλ Γ' ἡγεμὼν τῆς Σερβίας.

Καὶ ἰδοὺ διὰ τί κατὰ μὲν τὴν ὀρθόδοξον χερσόνησον τῆς Ἀνατολῆς διηγέρθησαν ζωηρόταται ἐλπίδες, εἴς τινα δὲ κράτη χριστιανικὰ ἐγεννήθησαν φόβοι. Ἰδοὺ διὰ τί οἱ μὲν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζόμενοι ὅμοροι τῇ Σερβίᾳ λαοὶ ἀτενίζουσι πρὸς ταύτην τὰ ὄμματα καὶ τείνουσιν ἀδελφικῶς τὴν χεῖρα πρὸς αὐτήν, οἱ δὲ μεγάλοι πράκτορες τῶν φίλων τῆς Τουρκίας δυνάμεων διαβαίνουσι δρομαῖοι τὸν Σάβαν φέροντες διαγγέλματα καὶ διακοινώσεις, ἐνῷ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς διατάσσεται νὰ εἶναι ἐπὶ ποδός, ὅπως σημείου δοθέντος εἰσβάλῃ εἰς τὴν Σερβίαν.

Ἡ Σερβία ὅμως περιμένει ἥσυχος τὴν ἐπιδρομήν, πεποιθυῖα εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις καὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἀγῶνος αὐτῆς, καὶ μὴ ἀμφιβάλλουσα ὅτι τὰ μεγάθυμα ἔθνη τῆς Εὐρώπης θὰ ὑψώσωσι τὴν φωνὴν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τοῦ πεφιλημένου ἡγεμόνος της.

Π.

ΤΑ ΚΑΤΑ
ΠΕΤΡΟΝ ΚΑΙ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑΝ.

('Εκ τῶν τοῦ Alfred de Musset.)

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 289 καὶ 290.)

—ooo—

Ἐὰν ὁ γέρων Γιρὼ δὲν ἦτο κομψὸς τὸ ἦθος, ἦτον ὅμως γυνναῖος. Καὶ ἠδιαφόρει μὲν ἐὰν τὰ ἐνδύματά του, καινουργῆ μὲν πάντοτε, πλατύτατα δὲ διότι δὲν ἠγάπα νὰ στενοχωρῆται, τὸν *ἐχουχοὐλοναν* ὡς σινδόνη, ἐὰν αἱ κάλται του κατέπιπτον καὶ ἐὰν ἡ φενάκη του ἐσκέπαζε σχεδὸν καὶ τοὺς ὀφθαλμούς του· ὅτε ὅμως ἐπρόκειτο νὰ δεξιωθῇ τοὺς ἄλλους ἐφαίνετο μεγαλόδωρος. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐνοικίασε θεωρεῖον ἀνοικτὸν, εἰς θέσιν καταφανῆ, διὰ νὰ θαυμάσωσιν ὅλοι τὴν ἀνεψιάν του.

Ὅτε ἡ Χαρίκλεια ἔῤῥιψε τὸ βλέμμα εἰς τὰ θεωρεῖα καὶ τὴν πλατεῖαν ἔμεινεν ἔκθαμβος, καὶ δικαίως· διότι νέα μόλις δεκαὲξ ἐτῶν ἀνατραφεῖσα μὲν εἰς τὴν ἐξοχὴν, εὑρισκομένη δὲ αἴφνης μεταξὺ πολυτελείας, τέχνης καὶ ἡδονῶν, νομίζει ὅτι ὀνειρεύεται. Τὸ ἑσπέρας ἐκεῖνο ἔπαιζον παντομίμην μετὰ χοροῦ· ἡ Χαρίκλεια ἔβλεπε μετὰ πολλῆς περιεργείας τὰ κινήματα καὶ τὰ βήματα τῶν ὑποκριτῶν, καὶ ἐπειδὴ ἐνόει ὅτι ἦτο παντομίμη ἐπροσπάθει νὰ ἐννοήσῃ καὶ τὴν σημασίαν. Συχνὰ στρεφομένη πρὸς τὸν θεῖόν της ἐκπεπληγμένη, ἐφαίνετο ὅτι ἤθελε νὰ τὸν ἐρωτήσῃ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν ἐνόει τί ἐσήμαινεν ἡ παντομίμη. Ἔβλεπε βοσκοὺς φοροῦντας κάλτας μεταξωτὰς καὶ προσφέροντας ἄνθη εἰς βοσκοπούλας, ἐρωτίδια πτερυγίζοντα καὶ θεοὺς καθημένους εἰς νέφη· ἡ σκηνογραφία, τὰ φῶτα καὶ μάλιστα ὁ πολυέλαιος, τὰ ἐνδύματα τῶν γυναικῶν, τὰ κεντήματα, τὰ πτερὰ, ὅλη ἐκείνη ἡ ἄγνωστος αὐτῇ μεγαλοπρέπεια τὴν ἔῤῥιπτεν εἰς ἀπορίαν.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν περιειργάζοντο ὅλοι οἱ ἐν τῷ θεάτρῳ· τὸ ἔνδυμά της ἦτον ἁπλοῦν μὲν ἀλλὰ κομψότατον. Οὖσα μόνη εἰς μέγα θεωρεῖον πλησίον γέροντος καὶ γέροντος ἀκόμψου, κάλλος ἔχουσα ἀγγέλου καὶ ἀνθηρότητα ῥόδου, ὀφθαλμοὺς δὲ μεγάλους καὶ μαύρους καὶ ἦθος ἀθωότατον, εἵλκυεν ὅλων τὰ βλέμματα.

Ἐν τοσούτῳ ἡ Χαρίκλεια ἀνέλαβε βαθμηδὸν τὴν συνήθη ἀταραξίαν της· μετὰ μικρὸν δὲ ἐκυριεύθη ἀπὸ μελαγχολίαν. Ἠσθάνθη πόσον ἦτο λυπηρὸν νὰ εἶναι μόνη μεταξὺ τόσων ἀνθρώπων· ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὁμιλοῦντες πρὸς ἀλλήλους, οἱ μουσικοὶ, τῶν ὁποίων τὰ ὄργανα ἐῤῥύθμιζον τὰ βήματα τῶν χορευτῶν, αὐτὰ καὶ ἄλλα ηὔξανον τὴν λύπην της. Ἐφαίνετο ὅτι ὅλοι ἔλεγον πρὸς αὐτήν· « Ὁμιλοῦμεν καὶ δὲν ὁμιλεῖς· ἀκούομεν, γελῶμεν, τραγουδοῦμεν, χαίρομεν, καὶ μόνη σὺ δὲν ἀκούεις, δὲν γελᾷς, δὲν τραγουδεῖς, δὲν χαίρεις, ἀλλὰ κάθησαι ὡς εἴδωλον. »

Ἡ Χαρίκλεια ἔκλειε τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ μὴ βλέπῃ· ἐνθυμήθη τὸν χορὸν τῶν παιδίων εἰς τὸν ὁποῖον εἶδε χορευούσας τὰς συντρόφους της, ἐνῷ αὐτὴ ἔμενε πλησίον τῆς μητρός της. Ἐνθυμήθη τὴν πατρικὴν οἰκίαν, τὴν νηπιότητα, τὴν λύπην καὶ τὰ δάκρυά της ὅτε ἀπέθανεν ἡ μήτηρ της, καὶ τέλος πάντων τὰ πένθιμα ἐνδύματά της τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου μὲν ἀπέβαλεν, ἀπεφάσισε δὲ νὰ φορέσῃ ἐκ νέου ἅμα ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν οἰκίαν της. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο καταδικασμένη διὰ παντὸς, ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔπρεπε καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ ἐλαττώσῃ τὰ παθήματά της· ἠσθάνθη περισσότερον ἢ ἄλλοτε ὅτι πᾶσα προσπάθεια εἰς ἐξιλέωσιν τῆς θείας ὀργῆς ἦτο περιττή. Τοιαῦτα δὲ ἀναλογιζομένη ἐδάκρυσεν· ὁ δὲ γέρων Γιρὼ ἰδὼν τὰ δάκρυά της δὲν ἐνόει τὴν αἰτίαν. Ἐν τοσούτῳ ἡ Χαρίκλεια ἔνευσεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ ἀναχωρήσῃ· καὶ ἐπειδὴ ὁ θεῖός της ἐδίσταζεν, αὐτὴ σηκωθεῖσα ἔδειξε τὴν θύραν.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶδεν ὑπὸ τὸ θεωρεῖον νέον εὐειδῆ καὶ πλουσιώτατα ἐνδεδυμένον, ὅστις εἶχεν ἀνὰ χεῖρας πλάκα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐχάραττε γράμματα καὶ σχήματα μὲ μικρὸν πέτρινον κονδύλιον, καὶ τὰ ἐδείκνυεν εἰς τὸν γείτονά του· οὗτος δὲ ἐφαίνετο ὅτι τὸν ἐνόει, καὶ ἀπεκρίνετο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετὰ μεγίστης ταχύτητος. Καὶ οἱ δύο δὲ ἀντήλλασσον συγχρόνως ἀνοιγοκλείοντες τοὺς δακτύλους σημεῖά τινα, δι' ὧν ἐφαίνετο ὅτι ἡρμήνευον καθαρώτερα τὰς ἰδέας των.

Καὶ δὲν ἐνόησε μὲν ἡ Χαρίκλεια τί ἐσήμαινον οἱ χαρακτῆρες καὶ τὰ σχήματα, παρετήρησεν ὅμως ὅτι ὁ νέος ἐκεῖνος δὲν ἐκίνει τὰ χείλη του. Εἶδεν ὅτι ὡμίλει γλῶσσαν ὅλως διαφορετικὴν τῆς τῶν ἄλλων, καὶ ὅτι εὕρισκε τρόπον νὰ ἐξηγῆται χωρὶς νὰ ἀνοίγῃ τὸ στόμα. Ἀκατάσχετος λοιπὸν ἐπιθυμία νὰ ἴδῃ περισσότερα τὴν παρεκίνησε νὰ καθήσῃ, καὶ κρύψασα περιειργάζετο τί ἔκαμνεν ὁ ἄγνωστος ἐκεῖνος· ὅτε δὲ εἶδεν ἐκ νέου ὅτι ἀφοῦ ἔγραψεν ἔδιδε τὴν πλάκα εἰς τὸν γείτονά του, ἔκαμεν ἀκουσίως κίνημα ὡς ἂν ἤθελε νὰ λάβῃ αὐτήν· ὁ νέος ἐστράφη καὶ εἶδε τὴν Χαρίκλειαν. Μόλις δὲ συνηντήθησαν οἱ ὀφθαλμοί των καὶ ἐστάθησαν ἀκίνητοι ὡς ἂν ἐζήτουν νὰ ἀναγνωρισθῶσιν· ἔπειτα ἐμάντευσαν τὴν κατάστασιν ἀλλήλων, καὶ μὲ βλέμμα σιωπηλὸν εἶπον· Εἴμεθα καὶ οἱ δύο βωβοί.

Ἐν τοσούτῳ ὁ γέρων Γιρὼ ἔφερεν εἰς τὴν ἀνεψιάν του τὸν μανδύαν της, ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἤθελε πλέον νὰ ἀναχωρήσῃ· καθήσασα ἐξ ἐναντίας ἔβλεπε τοὺς δύο συνομιλοῦντας διὰ τῆς πλακός.

Ὁ ἀββᾶς de l'Epée εἶχε γίνει πρὸ μικροῦ γνωστός. Κατά τινα ἐπίσκεψιν ἰδὼν κατὰ τύχην δύο

κωφαλάλους ῥαπτούσας ἐλυπήθη αὐτάς, καὶ ἡ σπανία αὐτοῦ φιλανθρωπία ἐξεγερθεῖσα διὰ μιᾶς ἔκαμε θαύματα. Ἰδὼν τὴν ἄτακτον παντομίμην τῶν δυστυχῶν τούτων ὄντων, ἐστοχάσθη ὅτι ἐδύνατο νὰ λάβῃ αὐτὴν ὡς βάσιν μονίμου γλώσσης. Ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν δαιμονίων ἀνδρῶν ἐπροχώρησεν ἴσως καὶ πέραν τοῦ μεγάλου σκοποῦ του· ὁπωσδήποτε ὅμως ἀρκεῖ ὅτι εἶδε τὸ μέγεθος αὐτοῦ καὶ ὅτι διδάσκων εἰς τοὺς βωβοὺς καὶ κωφοὺς τὸ ἀναγινώσκειν καὶ γράφειν, καθίστα αὐτοὺς ἀνθρώπους. Μόνος καὶ χωρὶς βοήθειαν, διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεών του, ἐπεχείρησε νὰ συγκροτήσῃ κοινωνίαν ἐκ τῶν ταλαιπώρων αὐτῶν, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ θυσιάσῃ πρὸς τοῦτο καὶ βίον καὶ περιουσίαν ἕως οὗ στρέψῃ πρὸς αὐτοὺς τὴν προσοχήν του ὁ βασιλεύς.

Ὁ νέος ὁ καθήμενος ὑπὸ τὸ θεωρεῖον τῆς Χαρικλείας ἦτό τις τῶν μαθητῶν τοῦ Ἀββᾶ. Εὐγενὴς ὢν τὸ γένος καὶ πλούσιος καὶ ἀπὸ ἀρχαίαν οἰκογένειαν καταγόμενος, ζωηρὸν μὲν εἶχε τὸν νοῦν ἀλλ' ἦτον *ἡμιθανής*, ὡς ὠνόμαζον τότε τοὺς κωφαλάλους. Ἐκτὸς δὲ τῶν μαθημάτων τοῦ Ἀββᾶ εἶχε καὶ παιδαγωγὸν ὅστις, λαϊκὸς ὤν, ἐσυντρόφευεν αὐτὸν πανταχοῦ, καὶ καθῆκον εἶχε νὰ διευθύνῃ τὰς πράξεις καὶ τὰ διανοήματά του· ἦτο δὲ οὗτος ὁ σύντροφός του ὅστις ἀνεγίνωσκε τὰ ἐπὶ τῆς πλακὸς καὶ ἀπεκρίνετο. Ὁ νέος κατεγίνετο μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας εἰς τὰς καθημερινὰς μελέτας αἵτινες ἐγύμναζον τὸν νοῦν του καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ θέατρον καὶ πανταχοῦ. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἔμφυτος ὑπερηφάνεια καὶ ἀνεξαρτησία χαρακτῆρος ἐπάλαιον ἐν αὐτῷ πρὸς τὴν ἐπίπονον ταύτην ἐνασχόλησιν. Δὲν ἐγνώριζεν οὐδὲν τῶν δυστυχημάτων εἰς τὰ ὁποῖα πιθανὸν νὰ ὑπέπιπτεν ἂν ἐγεννᾶτο εἰς τάξιν κατωτέραν ἢ καί, ὡς ἡ Χαρίκλεια, εἰς ἄλλο μέρος ἢ εἰς Παρισίους. Ἐκ τῶν πρώτων πραγμάτων τὰ ὁποῖα ἔμαθεν ὅτε ἤρχισε νὰ συλλαβίζῃ ἦτο τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του, τοῦ μαρκίονος Μωβραί. Ἐγνώριζε λοιπὸν ὅτι ἦτο διαφορετικὸς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἕνεκα τῆς γεννήσεως καὶ ἕνεκα τοῦ φυσικοῦ του δυστυχήματος· οὕτω δὲ ἡ εὐγενής του καρδία ἐκυμαίνετο μεταξὺ ὑπερηφανείας καὶ ταπεινώσεως.

Τὸν κωφάλαλον τοῦτον μαρκίονα ἔβλεπον πολλαὶ ὡραῖαι κυρίαι· αὐτὸς ὅμως εἶχε προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν Χαρίκλειαν, ἥτις καὶ αὐτὴ τὸν ἔβλεπεν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς παραστάσεως, στηριχθεῖσα εἰς τὸν βραχίονα τοῦ θείου της ἀνεχώρησε σκεπτική.

Η'.

Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ἡ Χαρίκλεια καὶ ὁ Γιρὼ οὔτε κἂν τὸ ὄνομα τοῦ ἀββᾶ de l'Épée ἐγνώριζον· οὔτε κἂν ὑποψίαν εἶχον ὅτι ἐγένετο ἀνακάλυψις νέας ἐπιστήμης διδασκούσης τὸ λέγειν εἰς τοὺς κωφαλάλους. Ὁ ἱππότης θὰ ἐμάνθανε βεβαίως αὐτήν, ἢ καὶ ἡ σύζυγός του ἂν ἔζη· ἀλλ' ἡ ἐξοχή του ἦτο μακρὰν τῶν Παρισίων, ἐφημερίδας δὲν ἐλάμβανεν, ἢ καὶ ἂν ἐλάμβανε δὲν τὰς ἀνεγίνωσκεν· ἄρα ἡ απόστασις, ἡ ἀμέλεια καὶ ὁ θάνατος φέρουσι τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα.

Ὅτε ἡ Χαρίκλεια ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, κατὰ νοῦν εἶχεν ἕν τι μόνον· καὶ διὰ νευμάτων καὶ χειρονομιῶν εἶπεν εἰς τὸν θεῖόν της ὅτι ἤθελε πλάκα καὶ κονδύλιον. Ὁ Γιρὼ δὲν ἐδίστασε νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ ἂν καὶ ἦτο προχωρημένη ἡ ὥρα τῆς νυκτὸς καὶ ἔμελλον νὰ δειπνήσωσιν· ὅθεν μεταβὰς εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἔφερε θριαμβεύων εἰς τὴν ἀνεψιάν του μικρὰν μαύρην σανίδα καὶ τεμάχιον κονδυλίου, πολύτιμα λείψανα τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ τέχνης.

Ἡ δὲ Χαρίκλεια λαβοῦσα αὐτά, ἔβαλε τὴν σανίδα εἰς τὰ γόνατά της, καὶ δώσασα τὸ κονδύλιον εἰς αὐτὸν ἐζήτει νὰ ὁδηγήσῃ τὴν χεῖρά της, καὶ μὲ ἄπληστα βλέμματα παρηκολούθει καὶ τὰ ἐλάχιστα κινήματά του.

Ὁ γέρων Γιρὼ ἐνόησεν ὅτι ἐζήτει κάτι τι ἡ ἀνεψιά του· ἀλλὰ τί; Μήπως ἤθελε νὰ μάθῃ τὸ ὄνομα τῆς μητρός της ἢ τὸ ἐδικόν της; ἢ τὸ τοῦ θείου της; Διὰ νὰ ἐννοήσῃ τί ἤθελεν, ἐκτύπησε μὲ τὴν ἄκραν τοῦ δακτύλου του τὴν καρδίαν τῆς νέας· αὕτη δὲ ἔνευσεν ἀμέσως, καὶ ἐκεῖνος ὑποθέσας ὅτι ἐμάντευσεν ἔγραψε μὲ μεγάλα στοιχεῖα τὸ ὄνομα τῆς Χαρικλείας. Μετὰ ταῦτα ἐκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν χωρὶς μάλιστα νὰ περιμείνῃ τὴν ἀνεψιάν του.

Ἡ Χαρίκλεια δὲν ἀπεσύρετο ποτὲ εἰς τὸν κοιτῶνά της πρὶν ὁ θεῖός της εὐκαιρώσῃ ὁλόκληρον τὴν φιάλην· ὅθεν ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸ δεῖπνον τὸν ἀπεχαιρέτισε καὶ ἦλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν της κρατοῦσα τὴν σανίδα. Καθήσασα δὲ ἤρχισε ν' ἀντιγράφῃ μὲ ἄπειρον ὑπομονὴν καὶ ἐπιμέλειαν τὴν λέξιν τὴν ὁποίαν εἶχε γράψει ὁ θεῖός της. Ἐπαναλαβοῦσα δὲ πολλάκις τὴν αὐτὴν ἐργασίαν κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ ζωγραφήσῃ τὰ στοιχεῖα. Ἀφοῦ δὲ μετρήσασα ἓν πρὸς ἓν αὐτὰ ἐβεβαιώθη ὅτι δὲν παρέλιπε κανέν, ἐστράφη περὶ τὴν τράπεζαν πάλλουσα τὴν καρδίαν ἀπὸ εὐχαρίστησιν ὡς ἂν εἶχε κινήσει μεγάλην νίκην· ἡ λέξις *Χαρίκλεια* τὴν ὁποίαν εἶχε γράψει τῇ ἐφαίνετο θαυμασία, καὶ κατὰ τὴν ἰδέαν της θὰ ἡρμήνευε τὰ ὡραιότερα πράγματα τοῦ κόσμου. Εἰς αὐτὴν καὶ μόνην ἐσυγκέντρονε πλῆθος ἰδεῶν γλυκυτάτων, μυστηριωδῶν, θελκτικωτάτων. Δὲν ὑπέθετεν ὅτι ἦτο τὸ ὄνομά της.

Ἦτο τότε Ἰούλιος, καὶ τῆς νυκτὸς ὁ ἀὴρ ἔπνεε καθαρὸς καὶ δροσερός· ἡ Χαρίκλεια ἤνοιξε τὸ παράθυρον, καὶ μὲ κόμην λυτήν, μὲ βραχίονας συνεσταυρωμένους, μὲ ὀφθαλμοὺς λαμπρούς, ἔρριψε τὰ βλέμματα εἰς τὴν στενὴν αὐλὴν παρακειμένης οἰκίας, ὅπου

εὑρίσκοντο συσσωρευμέναι πολλαὶ δημόσιοι ἅμαξαι. Εἰς τὴν ὑγρὰν, ψυχρὰν καὶ νοσώδη αὐτὴν αὐλὴν οὔτε ἀκτὶς ἡλίου εἶχε πέσει ποτὲ, διότι τὸ ὕψος τῆς οἰκίας ἐμπόδιζεν αὐτήν.

Ἡ Χαρίκλεια ἡτοιμάζετο νὰ κλείσῃ τὸ παράθυρον ὅτε ἐνόμισεν ὅτι μεταξὺ τοῦ σκότους τῆς αὐλῆς εἶδε σκιὰν ἀνθρώπου βραδέως περιπατοῦντος· ἡ νέα ἐφοβήθη χωρὶς νὰ ἐννοῇ διὰ τί, διότι ὁ θεῖός της δὲν ἦτο μακράν· οἱ ῥογχασμοί του ἠκούοντο καὶ εἰς τὸν κοιτῶνά της. Πλὴν τούτου τί ἐζήτει κλέπτης εἰς τὴν αὐλὴν ἐκείνην ;

Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἐπεριπάτει· ἡ Χαρίκλεια τὸν ἔβλεπεν ὄπισθεν μιᾶς ἁμάξης ἀτενίζοντα τὸ παράθυρόν της. Μετὰ μικρὸν ᾐσθάνθη ἀναγεννώμενον τὸ θάῤῥος της, καὶ λαβοῦσα λύχνον, ἐπρότεινεν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ παραθύρου καὶ ἐφώτισε τὴν αὐλήν· Ἰδὼν ὁ μαρκίων Μωβρὺ, ὁ κορυφαῖος τοῦ θεάτρου, ὅτι ἀνεκαλύφθη, ἐγονυπέτησε καὶ σηκώσας τὰς χεῖρας μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ ἔβλεπε τὴν Χαρίκλειαν.

Ἱκανὴν ὥραν ἔμειναν εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην, ἡ μὲν Χαρίκλεια κρατοῦσα εἰς τὸ παράθυρον τὸν λύχνον, ὁ δὲ μαρκίων γονυπετής. Ἐὰν ὁ Ῥωμαῖος καὶ ἡ Ἰουλιέττα, οἵτινες ἅπαξ μόνον συνηντήθησαν εἰς χορὸν προσωπιδοφόρων, ἔδωκαν πρὸς ἀλλήλους ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας καὶ ἐτήρησαν ἀκριβῶς, φαντάσθητε ὁποῖα ἦσαν τὰ νεύματα καὶ τὰ βλέμματα δύο ὄντων, ἅτινα δὲν ἐδύναντο νὰ ἐκφράσωσι τὰ αὐτὰ πράγματα εἰμὴ μόνον κατὰ νοῦν.

Γελοῖον βεβαίως εἶναι τὸ νὰ προσπαθῇ τις νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν κορυφὴν ἁμάξης· γελοιωδέστερον δὲ ἐὰν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς, φορῶν κάλτσας μεταξωτὰς καὶ ἔνδυμα πολυτελὲς ζητεῖ νὰ πηδήσῃ ἀπὸ τὴν ἅμαξαν εἰς παράθυρον· ἀλλ' ὅταν τις ἀγαπᾷ τὸ γελοῖον εἶναι τοιοῦτον ;

Ὅταν ὁ μαρκίων Μωβρὺ ἀνέβη εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Χαρικλείας, ἐχαιρέτισεν αὐτὴν μὲ εὐγένειαν ὁποίαν ἀπαντῶμεν εἰς τὸν Κεραμεικόν. Ἐὰν δὲ ἐδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ θὰ τῇ διηγεῖτο ἴσως πῶς ἔλαβε τὴν προσοχὴν τοῦ παιδαγωγοῦ του, καὶ ἦλθε νὰ διανυκτερεύσῃ ὑπὸ τὸ παράθυρόν της, πῶς τὴν παρηκολούθησεν ἐξελθοῦσαν ἀπὸ τὸ θέατρον, πῶς ἓν βλέμμα της μετέβαλεν ὁλόκληρον τὸν βίον του, πῶς τέλος πάντων μόνην αὐτὴν ἠγάπα εἰς τὸν κόσμον, καὶ μόνην εὐτυχίαν ἐθεώρει τὸ νὰ προσφέρῃ αὐτῇ τὴν χεῖρα καὶ τὴν περιουσίαν του· ὅλα ταῦτα ἦσαν γεγραμμένα εἰς τὰ χείλη του· ἀλλ' ὁ ἀντιχαιρετισμὸς τῆς Χαρικλείας ἐξήγησεν αὐτῷ ὅτι ἡ διήγησίς του θὰ ἦτο περιττὴ, καὶ ὅτι ἠδιαφόρει νὰ μάθῃ πῶς ἦλθεν ἐκεῖ ἀφοῦ ἅπαξ ἦλθε.

Ὁ δὲ Κ. Μωβρὺ, ἂν καὶ ἐδείχθη τολμηρὸς ἢ μᾶλλον αὐθάδης εἰσχωρήσας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἠγάπησεν, ἐλθὼν ὅμως ἐφέρθη μὲ μεγίστην σεμνότητα καὶ εὐπρέπειαν. Ἀφοῦ ἐχαιρέτισε τὴν Χαρίκλειαν ἠπόρει πῶς νὰ ἐρωτήσῃ αὐτὴν, ἐὰν συγκατετίθετο νὰ γείνῃ σύζυγός του· αὕτη δὲ δὲν ἐνόει τί ἐσήμαινον τὰ νεύματά του. Ἰδὼν ἐπὶ τῆς τραπέζης τὴν σανίδα ἐφ' ἧς ἦτο γεγραμμένον τὸ ὄνομά της, ἔλαβε τὸ κονδύλιον καὶ ἔγραψε πλησίον *Πέτρος*.

— Τί σημαίνουν αὐτά ; ἀνέκραξέ τις βαρεῖα φωνῇ· τί εἶναι αὐταὶ αἱ νυκτεριναὶ συνεντεύξεις ; ἀπὸ ποῦ ἦλθες ἐδῶ, κύριε ; Καὶ τί ἦλθες νὰ κάμῃς ;

Ὁ ἐρωτήσας ταῦτα ἦτον ὁ γέρων Γιρὼ ὅστις ἦλθεν ἔχων ἦθος μαινομένου.

— Ὡραῖον πρᾶγμα ! ἐξηκολούθησε. Μὴν θαῤῥῇς ὅτι ἐκοιμούμην, καὶ ὅτι δὲν ἤκουσα τὰ πατήματά σου ; Τί ἄνθρωπος εἶσαι καὶ ἐκαντζάρωσες τὴν νύκτα ἀπὸ τὸ παράθυρον ; Τί σκοπὸν ἔχεις ; Νὰ σπάσῃς καμμίαν ἅμαξαν, νὰ χαλάσῃς ἄλλα πράγματα, νὰ ἀτιμάσῃς τιμίους ἀνθρώπους . . .

Πλὴν καὶ αὐτὸς δὲν μὲ ἀκούει, ἀνεφώνησε μετ' ὀλίγον· ὁ δὲ μαρκίων λαβὼν μολυβδοκόνδυλον καὶ χαρτίον ἔγραψε ταῦτα· « Ἀγαπῶ τὴν Κ. Χαρίκλειαν καὶ θέλω νὰ τὴν νυμφευθῶ· ἔχω ἑξῆντα χιλιάδας φράγκα εἰσόδημα. Θέλετε νὰ μὲ τὴν δώσετε;

Ὁ δὲ Γιρὼ ἀναγνοὺς ταῦτα εἶπε· — Φαίνεται ὅτι μόνον οἱ βωβοὶ τελειόνουν τὰς ὑποθέσεις τόσον γρήγορα. Πλὴν, κύριε, ἐπρόσθεσε μετὰ μικρὸν, δὲν εἶμαι πατὴρ ἀλλὰ θεῖός της. Πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν ἄδειαν τοῦ πατρός.

Θ.

Ἀλλὰ δὲν ἦτον εὔκολος ἡ συγκατάθεσις τοῦ πατρός· ὄχι ὅτι δὲν ἐπεθύμει νὰ καταστήσῃ τὴν θυγατέρα του ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον δυστυχῆ, ἀλλὰ διότι ἔβλεπε δυσκολίαν σχεδὸν ἀνυπέρβλητον. Ἐπρόκειτο νὰ συζευχθῶσι δύο πάσχοντες τὴν αὐτὴν τρομερὰν ἀσθένειαν· ὥστε πιθανώτατον ἦτο καὶ τὰ τέκνα νὰ ἔλθωσιν ἐπίσης δυστυχῆ εἰς τὸν κόσμον.

Ὁ ἱππότης, ζῶν πάντοτε εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἐπέρα τὸν βίον του μελαγχολικὸς καὶ μεμονωμένος· ἡ Ἰουλία εἶχεν ἐνταφιασθῆ, καὶ τὸν τάφον της ἐσκέπαζαν ἰτέαι. Ἐνταῦθα ἐρχόμενος καθ' ἑκάστην ὁ ἱππότης ἔμενε πολλὰς ὥρας καὶ ἔτρεφε τὴν λύπην του ἀναπολῶν τὰ παρελθόντα.

Ἐνταῦθα ἦλθε μίαν τῶν ἡμερῶν καὶ ὁ Γιρώ. Τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἡμέρας καθ' ἣν εἶχεν εὕρει τὸν Πέτρον εἰς τὸν θάλαμον τῆς ἀνεψιᾶς του, παραλαβὼν αὐτὴν ἦλθεν εἰς τὴν ἐξοχήν του, καὶ ἀφεὶς αὐτὴν ἐκεῖ μετέβη εἰς τοῦ ἱππότου. Ὁ Πέτρος, εἰδοποιηθεὶς περὶ τοῦ ταξειδίου τούτου, ὑπεσχέθη νὰ μείνῃ πιστὸς καὶ νὰ μὴ παραβῇ τὸν λόγον του. Ὀρφανὸς ὢν πρὸ πολλοῦ καὶ κύριος τῆς περιουσίας του, μόνον χρέος ἐ-

γων ν' ἀκούῃ καὶ τοῦ κηδεμόνος του τὴν γνώμην, δὲν ἐφοβεῖτο κανὲν ἐμπόδιον· ὁ δὲ Γιρῶ, ἐπεθύμει μὲν νὰ συνενώσῃ τοὺς δύο νέους, ἀλλὰ δὲν συγκατετίθετο νὰ ἐπιτρέψῃ καὶ δευτέραν συνέντευξιν ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ συμβολαιογράφου.

Ὅτε ὁ ἱππότης ἤκουσε τὴν πρότασιν ἔμεινεν ἔκθαμβος. Ὅτε δὲ ἔμαθε καὶ τὰ τοῦ θεάτρου καὶ τὸν τρόπον τῆς προτάσεως εἶπεν ὅτι ἀδύνατος εἶναι τοιαύτη μυθιστορία· ἀλλὰ πεισθεὶς ἐπὶ τέλους ὅτι ἐσπουδαιολόγει ὁ Γιρῶ ἀπεκρίθη·

— Θέλεις λοιπὸν νὰ ἑνώσωμεν δύο δυστυχῆ ὄντα; Δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἔχομεν εἰς τὴν οἰκογένειάν μας τὴν ταλαίπωρον νέαν τῆς ὁποίας εἶμαι πατήρ, καὶ θέλεις νὰ διπλασιάσωμεν τὴν δυστυχίαν μας; Εἶμαι λοιπὸν καταδικασμένος νὰ ζήσω περικυκλωμένος ἀπὸ ἀνθρώπους ἀξίους καταφρονήσεως καὶ οἴκτου; πρέπει νὰ περάσω τὴν ζωήν μου μὲ βωβούς, νὰ γηράσω μὲ βωβοὺς καὶ νὰ μὲ θάψουν βωβοί; Καὶ τὸ ὄνομά μου, διὰ τὸ ὁποῖον, ὁ Θεὸς τὸ ἠξεύρει, δὲν ὑπερηφανεύομαι, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι τοῦ πατρός μου, πρέπει νὰ τὸ ἀφήσω εἰς δυστυχεῖς οἱ ὁποῖοι οὔτε νὰ τὸ προφέρουν ἠξεύρουν;

— Νὰ τὸ προφέρουν βεβαίως ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ Γιρῶ· ἀλλὰ νὰ τὸ ὑπογράψουν μάλιστα.

— Τί λέγεις; ἀνέκραξεν ὁ ἱππότης· εἶσαι τρελός.

— Καθόλου δὲν εἶμαι τρελός, ἀπεκρίθη ὁ Γιρῶ· ὁ νέος μαρκίων γράφει ἀξιόλογα καὶ μὲ πολλὴν ταχύτητα· σὲ τὸ βεβαιόνω ἐγὼ ὁ ὁποῖος ἔχω εἰς τὸ θυλάκιόν μου τὴν ἔγγραφον πρότασίν του.

Εἶπε καὶ ἔδειξεν εἰς τὸν ἱππότην τὸ χαρτίον ἐφ' οὗ εἶχε γράψει ὁ μαρκίων Μωβρὺ τὴν λακωνικὴν μὲν ἀλλὰ καθαρὰν πρότασίν του.

— Παράδοξον! ἀνεφώνησεν ὁ ἱππότης· ἀπὸ πότε οἱ βωβοὶ γράφουν; τί παραμύθια μὲ λέγεις;

— Ἀπὸ πότε γράφουν καὶ πῶς μανθάνουν δὲν ἠξεύρω, ἀπεκρίθη ὁ Γιρῶ· ἠξεύρω μόνον ὅτι τὴν ἐπῆγα εἰς τὸ θέατρον διὰ νὰ διασκεδάσῃ, καὶ ὅτι εἴδαμεν τὸν νέον αὐτὸν γράφοντα μὲ ἄκραν εὐκολίαν εἰς πλάκα. Καὶ ἐγὼ ἐνόμιζα ὅτι οἱ βωβοὶ γεννῶνται βωβοὶ διὰ νὰ μὴ λέγουν τίποτε· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι σήμερον ἔγεινεν ἀνακάλυψις διὰ μέσου τῆς ὁποίας καὶ ὁμιλοῦν καὶ γίνονται καταληπτοί. Μὲ εἶπαν ὅτι ἕνας ἀββᾶς, τοῦ ὁποίου ἐλησμόνησα τὸ ὄνομα, ἐφεῦρε τὴν μέθοδον αὐτήν. Τὸ κατ' ἐμὲ ἠξεύρεις ὅτι τὰς πλάκας συνείθισα νὰ τὰς βάλλω εἰς τὰ κτίριά μου· οἱ Παρισινοὶ ὅμως εἶναι πονηροί.

— Καὶ εἶναι σπουδαῖα ὅσα μὲ λέγεις;

— Σπουδαιότατα· ὁ μαρκίων αὐτὸς εἶναι πλούσιος καὶ εὔμορφος καὶ εὐγενής· σὲ τὸ ἐγγυῶμαι. Ἐὰν δὲν ὑπανδρεύσῃς τὴν Χαρίκλειαν τί θὰ τὴν κάμῃς; Ναὶ μὲν δὲν ὁμιλεῖ, ἀλλὰ μήπως αὐτὴ πταίῃ; Τί νὰ γίνῃ λοιπόν; Δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀνύπανδρος διὰ παντός. Ἰδοὺ ἕνας ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος τὴν ἀγαπᾷ. Ἐὰν τοῦ τὴν δώσῃς δὲν θὰ τὴν βαρυνθῇ ποτὲ διὰ τὸ φυσικόν της ἐλάττωμα, διότι καὶ αὐτὸς ἔχει τὸ ἴδιον. Ἐννοοῦνται μεταξύ των χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνάγκην νὰ φωνάξουν. Ὁ μαρκίων ἠξεύρει καὶ νὰ διαβάζῃ καὶ νὰ γράφῃ· ἡ Χαρίκλεια θὰ μάθῃ καὶ αὐτή. Ἐὰν σ' ἐπρότεινε νὰ ὑπανδρεύσῃς τὴν θυγατέρα σου μὲ τυφλὸν παραδείγματος χάριν, εἶχες δίκαιον νὰ γελάσῃς· ἀλλὰ σὲ προτείνω βωβόν. Βλέπεις ὅτι δεκαὲξ ὁλοκλήρους χρόνους ἂν καὶ εἶσαι πατήρ της δὲν ἐπαρηγορήθης ποτέ· πῶς λοιπὸν θέλεις νὰ τὴν ὑπανδρευθῇ ἄνθρωπος τέλειος ὅπως ἡμεῖς καὶ νὰ μὴν βαρυνθῇ;

Ἐνόσῳ ὡμίλει ὁ Γιρῶ, ὁ ἱππότης ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν τάφον τῆς συζύγου του, καὶ ἐφαίνετο ὅτι τὴν ἐσυμβουλεύετο.

— Νὰ ἠμπορῇ νὰ σκέπτεται ἡ κόρη μου! εἶπε μετὰ μακρὰν σιωπήν· εἶναι δυνατόν; Τὸ συγχωρεῖ ὁ Θεός;

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἦλθεν ὁ ἐφημέριος τοῦ χωρίου.

— Ἅγιε ἐφημέριε, εἶπεν ὁ ἱππότης, ἐπειδὴ λαμβάνετε ἐνίοτε ἐφημερίδας θὰ ἔχετε εἰδήσεις· ἠκούσατε τίποτε δι' ἕνα ἱερέα ὁ ὁποῖος δίδει ἀγωγὴν εἰς βωβούς;

Δυστυχῶς ὅμως ὁ ἐφημέριος ἦτον ἄνθρωπος ἁπλοῦς καὶ ἀμαθὴς καὶ εἶχε τὰς προλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

— Δὲν ἠξεύρω, ἀπεκρίθη, ποῖον ἐννοεῖται· ἐκτὸς μόνον ἂν θέλετε νὰ ὁμιλήσετε διὰ τὸν ἀββᾶν de l'Epée.

— Ναί, ναί, ἀνέκραξεν ὁ Γιρῶ· αὐτὸ τὸ ὄνομα μὲ εἶπαν.

— Καὶ τί νομίζετε; ἠρώτησεν ὁ ἱππότης τὸν ἱερέα.

— Δὲν ἠμπορῶ ν' ἀποκριθῶ ἀκριβῶς διότι κ' ἐγὼ δὲν εἶμαι πεπεισμένος· ἀλλά, κατὰ τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἔχω, νομίζω ὅτι ὁ αἰδεσιμώτατος αὐτὸς de l'Epée, ὁ ὁποῖος φαίνεται καλὸς καὶ σεβάσμιος ἄνθρωπος, δὲν ἐπέτυχε.

— Τί ἐννοεῖτε; εἶπεν ὁ Γιρῶ.

— Ἐννοῶ ὅτι πολλάκις καὶ οἱ καλήτεροι σκοποὶ ἀποτυγχάνουν. Εἶναι ἀναμφίβολον, καθόσον ἔμαθα, ὅτι πολλαὶ προσπάθειαι κατεβλήθησαν· νομίζω ὅμως ὅτι τὸ νὰ διαβάζουν οἱ βωβοὶ εἶναι παραμύθι.

— Πῶς εἶναι παραμύθι, ἀνέκραξεν ὁ Γιρῶ, ἀφοῦ τὸ εἶδα μὲ τὰ 'μάτια μου!

— Δὲν ἐναντιόνομαι, ἀπεκρίθη ὁ ἐφημέριος· ἄνθρωποι ὅμως σοφοὶ καὶ διακεκριμένοι, καὶ μάλιστα καθηγηταὶ τοῦ πανεπιστημίου, μὲ ἐβεβαίωσαν ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀδύνατον.

— Ὅ,τι βλέπω δὲν εἶναι ἀδύνατον, ὑπέλαβεν ὁ ἀγαθὸς Γιρῶ. Ἐταξείδευσα ἑκατὸν μίλια διὰ νὰ ἔλθω

νὰ δείξω εἰς τὸν ἱππότην τοῦτο τὸ ἔγγραφον. Τὸ πρᾶγμα εἶναι καθαρὸν ὅσον καὶ ὁ ἥλιος.

Καὶ ἔδειξε τὴν σημείωσιν τοῦ Πέτρου εἰς τὸν ἐφημέριον· οὗτος δὲ ἀπορήσας καὶ προσβληθεὶς συγχρόνως παρετήρησε τὸ ἔγγραφον, τὸ ἀνέγνωσε πολλάκις καὶ τὸ ἀπέδωκεν ἀγνοῶν τί νὰ εἴπῃ.

Ὁ δὲ ἱππότης ἐπεριπάτει σιωπηλὸς, καὶ οἱ δισταγμοί του ἀντὶ νὰ μετριασθῶσιν ηὔξανον.

— Ἐὰν ὁ Γιρὼ, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, ἔχῃ δίκαιον, ἐγὼ δὲ δὲν συγκατανεύσω, θὰ πράξω σχεδὸν κακούργημα. Ἰδοὺ παρουσιάζεται χεὶρ ζητοῦσα νὰ καθοδηγήσῃ εἰς τὰ σκότη, εἰς τὰ ὁποῖα πλανᾶται, τὴν νέαν τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἔφερα εἰς τὸν κόσμον· καὶ μὲν ἡ χεὶρ αὐτὴ δὲν θὰ τὴν εὐγάλῃ ἀπὸ τὰ σκότη, ἀλλὰ τοὐλάχιστον θὰ τὴν βοηθήσῃ εἰς τὸ νὰ νομίζῃ ὅτι εἶναι εὐτυχής. Διὰ τί νὰ τὴν ἐμποδίσω; τί θὰ ἔλεγεν ἂν ἔζη ἡ μάνα της;

Καὶ στρέψας πάλιν τὸ βλέμμα πρὸς τὸν τάφον τῆς γυναικός του, ἔλαβε τὸν βραχίονα τοῦ Γιρὼ καὶ εἶπεν αὐτῷ·

— Κάμε ὅ,τι θέλεις.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀνεφώνησεν ὁ Γιρώ· ὑπάγω νὰ σὲ τὴν φέρω, εἶναι εἰς τὴν ἐξοχήν μου.

— Ὄχι! ποτέ! ἀνέκραξεν ὁ πατήρ. Ἐπιθυμῶ νὰ εἶναι εὐτυχὴς, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐξαναϊδῶ . . . ποτέ!

Ὁ Πέτρος καὶ ἡ Χαρίκλεια συνῆλθον εἰς γάμον εἰς Παρισίους· μόνοι δὲ μάρτυρες ἦσαν ὁ θεῖος καὶ ὁ παιδαγωγός. Ὅτε δὲ ὁ ἱερεὺς ἠρώτησε κατὰ τὴν τάξιν τὸν Πέτρον ὁποία ἦτο ἡ θέλησίς του αὐτὸς, διδαχθεὶς πρὸ τῆς τελετῆς, ἔνευσε τὴν κεφαλήν· ἡ δὲ Χαρίκλεια, μιμουμένη τὸ παράδειγμα τοῦ συζύγου της, ἔνευσε καὶ αὐτὴ τὴν ἐδικήν της.

Μετὰ τὴν τελετὴν ἀνέβησαν εἰς λαμπρὸν ὄχημα τὸ ὁποῖον ἡ Χαρίκλεια παρετήρει μὲ παιδικὴν περιέργειαν· οὐχ ἧττον δὲ ἔμεινεν ἐκστατικὴ καὶ ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρός της. Τὰ δωμάτια, οἱ ἵπποι, οἱ ὑπηρέται, ὅλα τῇ ἐφαίνοντο θαύματα.

Γ'.

Ἡ Χαρίκλεια ἐγένετο μήτηρ. Μίαν δὲ τῶν ἡμερῶν ἐνῷ ὁ πατήρ της ἐπεριπάτει κατὰ τὴν συνήθειαν μελαγχολικὸς εἰς τὸν κῆπόν του, ἔλαβεν ἐπιστολὴν, γεγραμμένην ἀπὸ χεῖρα ἄγνωστον αὐτῷ. Ἦτο δὲ τῆς θυγατρός του καὶ περιεῖχε ταῦτα·

« Πάτερ μου! ὁμιλῶ ὄχι μὲ τὸ στόμα ἀλλὰ μὲ τὴν χεῖρά μου· τὰ ταλαίπωρα χείλη μου εἶναι πάντοτε κλειστὰ, καὶ ὅμως ἔμαθα νὰ ὁμιλῶ. Ὁ διδάσκαλός μου μ' ἐδίδαξε νὰ σὲ γράψω. Ἐδυσκολεύθην πολὺ ἕως νὰ μάθω. Πρῶτον ἐδιδάχθην πῶς νὰ ὁμιλῶ μὲ τὰ δάκτυλα, καὶ ἔπειτα πῶς νὰ γράφω.

» Ἔχω ὡραιότατον παιδίον, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἐτολμοῦσα νὰ σὲ γράψω φοβουμένη μήπως γίνῃ ὡς τοὺς γονεῖς του. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσα νὰ ἀναβάλω περιπλέον τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ νὰ γράψω, ἂν καὶ ὁ σύζυγός μου καὶ ἐγὼ εἴμεθα ἀνήσυχοι μὴ δυνάμενοι νὰ ἀκούσωμεν. Ναὶ μὲν ἡ τροφὸς ἀκούει, ἀλλὰ φοβούμεθα μὴν ἀπατᾶται. Διὰ τοῦτο περιμένομεν ἀνυπομόνως νὰ ἰδῶμεν νὰ κινήσῃ τὰ χείλη του. Ἠρωτήσαμεν τοὺς ἰατροὺς ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμιλῇ παιδίον δύο ἀλάλων, καὶ μᾶς ἀπεκρίθησαν καταφατικῶς· ἀλλὰ δὲν τὸ πιστεύομεν ἀκόμη.

» Φαντασθῆτε μὲ ποῖον φόβον βλέπομεν πρὸ πολλοῦ τὸ ταλαίπωρον τοῦτο παιδίον, καὶ πῶς εἴμεθα ἀνήσυχοι ὅταν τὸ βλέπωμεν μὲν ὅτι ἀνοίγει τὰ χείλη του δὲν ἠξεύρομεν ὅμως καὶ ἂν ἐκβάλῃ φωνήν. Βεβαιωθῆτε ὅτι συλλογίζομαι ἀδιακόπως τὴν μητέρα μου, ἡ ὁποία θὰ ἦτον ἀνήσυχος δι' ἐμὲ ὅσον κ' ἐγὼ διὰ τὸ τέκνον μου.

» Ἐὰν μὲ ἀγαπᾶτε, πάτερ μου, ἐλπίζω ὅτι θὰ ἔλθετε νὰ μὲ ἴδητε· καὶ θὰ χαρῇ καὶ θὰ σᾶς εἶναι εὐγνώμων ἡ εὐσεβάστως ὑπογραφομένη κόρη σας

» ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ. »

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὁ ἱππότης ἔμεινεν ἐκστατικός· τῷ ὄντι, ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν, τῆς Χαρικλείας εἶναι τοῦτο τὸ γράμμα! Πρέπει νὰ ἀκούσω τὴν πρόσκλησίν της καὶ νὰ ὑπάγω νὰ ἀνανεώσω τὴν πληγήν μου;

— Πρέπει νὰ ὑπάγῃς, ἀπεκρίθη ὁ Γιρὼ ὅτε ἐζήτησε τὴν γνώμην του ὁ ἱππότης. Θέλεις νὰ ἐγκαταλείψῃς τὸ αἷμά σου; Δὲν σὲ ἀρκεῖ ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως ὅτι ἀφῆκες τὴν γυναῖκά σου εἰς τὸν χορὸν καὶ ἔφυγες; Ἔρχομαι καὶ ἐγὼ μαζῇ σου, ἂν καὶ λυποῦμαι ὅτι δὲν ἐπροσκάλεσε καὶ ἐμὲ, ὁ ὁποῖος τὴν ἤνοιξα πάντοτε τὴν θύραν μου χωρὶς νὰ τὴν κρούσῃ.

Ἡ Χαρίκλεια καὶ ὁ Πέτρος ἐκάθηντο εἰς ὡραῖον καὶ κατάκοσμον δωμάτιον ὅτε εἰσῆλθον ὁ πατὴρ καὶ ὁ θεῖός της. Εἰς τράπεζαν ἦσαν ζωγραφίαι, βιβλία καὶ ἄλλα σχέδια. Καὶ ὁ μὲν σύζυγος ἀνεγίνωσκεν, ἐκείνη δὲ ἐκέντει καὶ τὸ παιδίον ἔπαιζεν ἐπὶ τοῦ τάπητος.

Ὁ μαρκίων ἰδὼν αὐτοὺς ἐσηκώθη, ἡ δὲ Χαρίκλεια ἔτρεξε πρὸς τὸν πατέρα της ὅστις ἠσπάσθη αὐτὴν περιπαθῶς καὶ δακρύων. Ἀλλ' ὅτε εἶδε τὸ παιδίον ἐνόμισεν ὅτι καὶ αὐτὸ ἦτο κωφάλαλον καὶ ἀνέρριξε.

— Καὶ ἄλλος βωβός! ἀνέκραξεν.

Ἡ Χαρίκλεια δὲν ἤκουσε μὲν ἀλλ' ἐμάντευσε τὸν πατέρα της· καὶ ἀνασηκώσασα τὸν υἱόν της, ἔβαλε τὸν δάκτυλόν της εἰς τὰ μικρά του χείλη καὶ ἔτριψεν αὐτὰ παρακινοῦσα αὐτὸ νὰ ὁμιλήσῃ· καὶ τὸ παιδίον ἀνοῖξαν τὸ στόμα, ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας τὰς ὁποίας εἶχε μάθει·

— Καλ' ἡμέρα, παπᾶ!

— Βλέπεις εἶπεν ὁ Γιρὼ ὅτι ὁ Θεὸς τὰ συγχωρεῖ ὅλα, καὶ πάντοτε;

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 290.)

—ooo—

»Ἐπὶ τῆς δευτέρας περιόδου δὲν φαίνονται εἰς τὰ σχολεῖα εἰμὴ παιδάρια· διότι τότε ἡ συνεύρεσις τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ μεταχειρισθῶσι τὸν καιρόν των, ἦτο κατέναντι τοῦ ἐχθροῦ.

»Ἀλλ' ἡ τελευταία πάροδος πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ τὸν διοργανισμὸν, παρέχει πλῆθος ἐφήβων, καὶ τώρα οὗτοι εἶναι πολῖται πάντων τῶν ἐπιτηδευμάτων, οἵτινες ὅταν ἡ πατρίς των συγκαταταχθῇ μεταξὺ τῶν αὐτονομουμένων ἐθνῶν, θέλουν ὥστε νὰ ἐμποροῦν νὰ παραβάλλωνται όχι ἀναρμόστως μετὰ τῶν ἐκπεπολιτευμένων ἀνθρώπων.

»Ἐάν τις ζητήσῃ τέλος πάντων τὴν ὑπάρχουσαν ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν σχολείων τῆς νέας μεθόδου καὶ τῶν τῆς παλαιᾶς, καθὼς καὶ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν ἑκατέρων, εὑρίσκει·

» αον. Ὅτι κατὰ τὴν ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἑκατονταετηρίδας δυναστείαν τῆς Ὀθωμανικῆς Πόρτας δὲν ἐφάνη συστημένον εἰς τὰς ἀνωτέρω εἰρημένας 17 νήσους εἰμὴ ἓν μόνον Ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον, καὶ τὸ σχολεῖον τοῦτο ἦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις βέβαιον προμήνυμα, καρπὸς πρώϊμος τῆς ἐπαναστάσεως.

»βον. Ὅτι ἐπὶ τῶν πολυταράχων ἑπτὰ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνων, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, μ' ὅλας τὰς χαλεπὰς περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκοντο, μὴ παραβλέποντες τὴν δημόσιον ἐκπαίδευσιν, εἶχον παραδεχθῇ διὰ θεμελιώδους νόμου τὴν Λαγκαστρικὴν μέθοδον· ὅτι ἑπομένως 14 σχολεῖα συστηθέντα ἐξ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἦσαν Ἀλληλοδιδακτικὰ καὶ ἐφοιτῶντο αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀπὸ πλείονας τῶν 2[5 τῶν μαθητῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαναστάσεως.

»γον. Ὅτι 9 ἐκ τῶν σχολείων τῆς τρίτης περιόδου, ἔχουν ὄχι πλέον τὸ 1[4 μόνον, καθὼς ἐπὶ τῆς δευτέρας, ἀλλὰ τὰ 3[7 ἦσαν Ἀλληλοδιδακτικὰ, καὶ συνίσταντο πάντοτε αὐτομάτως, ἐκτὸς τοῦ τῶν Ὀρφανῶν τοῦ παρὰ τοῦ Κυβερνήτου ἐμπιστευθέντος εἰς τὸν Κλεόβουλον· ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὰ τῆς Ἀλληλοδιδακτικῆς Μεθόδου σχολεῖα δὲν ἐφοιτῶντο πλέον, καθὼς ἐπὶ τῆς δευτέρας, ἀπὸ μόνον τὰ 2[5 , ἀλλ' ἀπὸ πλείονας ἢ τὰ 3[5 τῶν μαθητῶν, ὅτι αὐτὰ οὐδὲ παρεῖχον πλέον, κατὰ μέσον ὅρον, ὡς ἐπὶ τῆς δευτέρας ἕκαστον ἀνὰ 40 μόνον, ἀλλ' ἀνὰ 45 μαθητάς· καὶ ὅτι τὰ τῆς παλαιᾶς μεθόδου σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῆς δευτέρας, παρεῖχον, κατὰ μέσον ὅρον, 19 μαθητὰς ἕκαστον, δὲν παρεῖχον πλέον κατὰ ταύτην εἰμὴ 18 ἕκαστον.

»Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ 287 μαθηταὶ οἱ ἀποκτηθέντες κατὰ τὴν τρίτην περίοδον ἀπὸ τὰ τῶν δύο προηγουμένων σχολεῖα εὑρίσκοντο διῃρημένοι μεταξὺ τῶν τῆς νέας καὶ τῶν τῆς παλαιᾶς μεθόδου, καθὼς ἦσαν καὶ εἰς τὰ σχολεῖα τὰ εἰς αὐτὴν ἰδιάζοντα, τῶν ἄλλων μαθητῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν τρίτην ταύτην περίοδον, τουτέστι κατὰ πρόοδον αὔξουσαν διὰ τὰ τῆς Ἀλληλοδιδακτικῆς, καὶ μειουμένην διὰ τῆς παλαιᾶς μεθόδου.

»Οὕτως οἱ Ἕλληνες δεδουλωμένοι, προσδιωρισμένοι ἀπὸ τὸν δεσπότην των νὰ ζῶσιν εἰς τὴν ἀμαθίαν, τὴν διατηρήτριαν τῆς δουλείας, ἀπεγυμνώθησαν ἀπὸ παντὸς μέσου τῶν πρὸς τὴν παιδείαν.

»Ἔρχονται μετ' ὀλίγον νὰ συντρίψωσι τὰ δεσμά των· καὶ τὸ πρῶτον δεῖγμα, τὸ ὁποῖον δίδουν τῆς ἐγγιζούσης ἀναγεννήσεώς των, εἶναι ὅτι δανείζονται παρὰ τῆς ἐκπεπολιτευμένης Εὐρώπης τὴν Ἀλληλοδιδακτικὴν Μέθοδον, καὶ ἓν σχολεῖον τῆς Ναυτιλίας, ὅπου συνέρχονται παλαιοὶ πλοίαρχοι καὶ νέοι ναῦται, οἵτινες θέλουν νὰ γένωσιν ἐπιστήμονες τῶν θαλασσίων διὰ νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν πατρίδα.

»Παρευθὺς λοιπὸν ἡ φωνὴ τῆς ἐλευθερίας ἀκούεται· καὶ ἐξαίφνης, ἐνῷ ἡ ἐπανάστασις γεννᾷ ὠδινηρῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν, ἡ Ἀλληλοδιδακτικὴ μέθοδος παραδέχεται ἀπὸ τὸ Πολιτικὸν Σύνταγμα. Τὰ σχολεῖα καὶ οἱ μαθηταὶ πενταπλασιάζονται, ἡ ἀνατροφὴ γίνεται σχεδὸν δημώδης εἰς πράγματα σπανίως διδασκόμενα πρότερον, καὶ ἡ Παλαιὰ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ Ἱστορία, αἵτινες ἀναμιμνήσκουσαι εἰς τοὺς Ἕλληνας ποῖοι ὑπῆρξαν οἱ προπάτορές των, τοὺς δείχνουν τί πρέπει νὰ ἐπιμεληθῶσι νὰ γένωσι, καὶ ποῖα θέλουν γένει τὰ τέκνα των μὲ καλὴν Κυβέρνησιν, ἡ παλαιὰ, λέγω, Ἑλληνικὴ Γλῶσσα καὶ Ἱστορία διπλασιάζονται ἀναλόγως κατὰ τὴν διδασκαλίαν των.

»Ὕστερον δὲ, κατὰ τοὺς τρεῖς καὶ ἥμισυν πρώτους μῆνας τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν βλέπομεν τὴν ὁμοφωνίαν, τὰ προτερήματα καὶ τὴν καλοκἀγαθίαν νὰ ὑποστηρίζωνται ἐπὶ τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Πολιτείας, ἡ νέα μέθοδος διπλασιάζει τὰς προόδους της ὡς πρὸς τὴν παλαιάν· ὁ ἀριθμὸς τῶν σχολείων ἀναβαίνει πλέον ἢ εἰς τὸ δεκαπλάσιον, παρ' ὅσον ἦσαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς δουλείας. Ἡ σφαῖρα τῆς ἀνατροφῆς μεγαλοῦται ἐξαπλονωμένων τῶν ζωσῶν ξένων γλωσσῶν καὶ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Ἀγγλικῆς· ἡ Γεωγραφία καὶ Ἀριθμητικὴ, πραγματικαὶ ἀμφότεραι ὁδηγήτριαι τοῦ ἐμπόρου, ἡ μὲν εἶναι ἀλφάβητον τῶν ἀκριβῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες μετὰ τοῦ ἐμπορίου εἶναι πρὸς τὰ ἔθνη εὔγονοι πηγαὶ δόξης καὶ εὐδαιμονίας, ἡ Ἀριθμητικὴ γενικεύει τὴν διδασκαλίαν της, ἡ δὲ Γεωγραφία διπλασιάζει τὴν ἀναλογίαν τῆς ἰδικῆς της. Οἱ δὲ ἔφηβοι καταλαμβάνοντες ποίας μεταβολὰς ἔχουν νὰ παράξωσιν αἱ μαθήσεις αὗται

τώρα, ὅτε ἐκ δούλων ἀνέλαβον ἀξιοπρέπειαν πολιτῶν, τρέχουν εἰς τὰ σχολεῖα διὰ νὰ λάβωσι κοσμίως μετὰ τῶν νεωτέρων τὴν παιδείαν, τῆς ὁποίας εἶναι ἐνδεεῖς.

»Τί νὰ εἴπῃ τις τώρα περὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἵτινες ἐφάνησαν ὅτι λυποῦνται διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐτόλμησαν νὰ ὑπεραίρωσι τὸν πολιτισμὸν, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ λάβῃ ὑποκάτω εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἤθελε τὴν στερήσει ἡ θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε βαλθῆ;

»Ἐὰν ὑπῆρχον ἀκόμη ἐξ ἐκείνων τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, οἵτινές ποτε ἀπεπλάνησαν, ἐτάραξαν καὶ ἠπάτησαν τὸν λαόν· ἐὰν αἱ πολιτικαὶ αὗται ὕδραι ἤλπιζον νὰ γοητεύσωσιν ἐκ νέου τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ τούτου τὸν ὁποῖον πάλαι ἐθυσίασαν, διὰ νὰ τὸν καταφάγωσι πάλιν, πρέπει ν' ἀφήσωσι τέλος πάντων τὴν ἐλπίδα ταύτην. Ἡ σπουδὴ, τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς πάσης ἡλικίας καὶ πάσης καταστάσεως καταβάλλει εἰς τὸ νὰ διδάσκεται, ἀνακαλύπτει συνάμα τὸ φιλήσυχον, τὸ ἀσφαλὲς, τὸ αὔταρκες καὶ τὴν ὁμαλότητά του.

»Ὑπὸ ἀπείρους ἐπόψεις ἐμπορεῖ ὁ παρατηρητὴς νὰ θεωρήσῃ τὴν αὐτόματον σύστασιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν σχολείων, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς αὐτὰ φοιτώντων μαθητῶν· ἀλλὰ περὶ τούτων ἀφίνω εἰς ἕνα ἕκαστον τὴν φροντίδα τοῦ νὰ ἐξετάσῃ. Εἶναι ἡδὺ τὸ νὰ τέρπῃ τις, ἐρευνῶν τόσον εὐτυχῆ προμηνύματα, τὸ πνεῦμά του, ἀποκαμωμένον ἀπὸ τὸ ἀδιάκοπον θέαμα τῶν ἀπὸ πολλοῦ καὶ πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ὁλονὲν αὐξανομένων δυστυχημάτων.

»Ἀλλ' ὅμως ἐπανέρχομαι πάλιν μεθ' ἡδονῆς εἰς τὰ περὶ τοῦ πλήθους τῶν σχολείων καὶ τῶν εἰς αὐτὰ φοιτώντων μαθητῶν. Ἐκ τούτων νομίζω ὅτι δύναταί τις νὰ κρίνῃ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι προόδων τοῦ πολιτισμοῦ. Νομίζω ὅτι τὸ πολιτικὸν τοῦτο βαθμόμετρον ἁρμόζει καλήτερα εἰς τὰ ἤθη μας, καὶ θέλει χορηγήσει διδόμενα ἀκριβέστερα παρὰ ἓν ἄλλο νεωστὶ προτεθειμένον ἐπὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, καὶ τὸ ὁποῖον ἤθελε συνίστασθαι εἰς τὸ πλῆθος τῶν διὰ τοὺς πειρατὰς προσδιωρισμένων ἀγχονείων ....

»Ἀλλ' αἱ νῆσοι, θέλει εἰπεῖ τις, ἐπὶ τῶν ὁποίων θεμελιόνεις τὰ γενικὰ συμπεράσματα, ἐξεπορθήθησαν ὀλιγώτερον ἢ τὰ περισσότερα τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος μέρη· αὗται ἔκαμαν διὰ τὴν μάθησιν ὅ,τι ὑπῆρξεν ἀδύνατον εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη· ἡ ἔναρξις προσέτι τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς ἀρχοειδοῦς μαθήσεως, τὴν ὁποίαν ἔχουν, λείπει πολὺ τοῦ νὰ ἀρκέσῃ μάλιστα εἰς αὐτάς· ἐχρειάζοντο σχολεῖα ἀσυγκρίτως τελειότερα, τὰ ὁποῖα ἤθελον ἀπαιτεῖ μεγάλας δαπάνας. Τοιαύτην ἄρα καλὴν ἀνατροφὴν, ἐκ τῆς ὁποίας μέλλουν νὰ προκύψωσι τόσον εὐτυχῆ ἀποτελέσματα, καὶ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες φαίνονται ὅτι ὑπερεπιθυμοῦν, θέλουν δυνηθῆ νὰ τὴν εὕρωσιν;

»Ἡ περὶ τῆς κοινῆς ἐκπαιδεύσεως φροντὶς τοῦ Κυβερνήτου ἀπεδείχθη ἐξ ὧν μέχρι τοῦδε ἔπραξε. Δὲν λείπεται λοιπὸν πλέον ἄλλο παρὰ νὰ μάθωμεν, ἐὰν θέλει ἔχῃ τὰ ἀπαραίτητα χρηματικὰ μέσα πρὸς τὸν ὀργανισμὸν ἐκείνης, ἥτις ἤθελεν ἀρκεῖ εἰς τὰς χρείας τῶν Ἑλλήνων, ἤθελεν εἶναι ἀξία τῆς προσδοκίας των, ὥστε νὰ φέρῃ εἰς τὰς διανοητικὰς αὐτῶν δυνάμεις ὅλους τοὺς ὁποίους ἐπαγγέλλονται καρπούς.

»Θέλω ἀποκριθῆ·

»Τώρα, ὅτε αἱ Κυβερνήσεις ἀποδίδουν τὰ ὀφειλόμενα πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος, οἱ λαοὶ, οἵτινες ἀπὸ τῆς ἐξαναστάσεως τοῦ ἡρωϊκοῦ τούτου ἔθνους ἔκαμον ἀκαταπαύστως τόσον ἐνθέρμους εὐχὰς καὶ τόσον μεγάλας θυσίας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του, οἱ λαοὶ, λέγω, διὰ νὰ μὴ μείνῃ ἀτελὲς τὸ ἔργον των, θέλουν εὐκολύνει εἰς τὸν Κυβερνήτην τὴν ἀνατροφὴν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐννοουμένου λαοῦ. Θέλουν δυνηθῆ μὲ νέας ἐλευθεριότητας νὰ βοηθήσωσι τοὺς πολίτας τῆς κλασικῆς γῆς, ὥστε, στηριζόμενοι εἰς τὰς ἐπιστήμας, τῶν ὁποίων τὰ στοιχεῖα χρεωστοῦμεν πρὸς τοὺς προγόνους των, νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν στάθμην τοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις μόνος δύναται νὰ τελειοποιήσῃ καὶ βεβαιώσῃ τὴν ἀναγέννησιν τῆς πατρίδος των.»

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἀγρικήπιον τοῦ Κυβερνήτου.

Ν. Δ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

—ooo—

Ἐπιφανής τις σοφὸς τῶν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, καταγινόμενος εἰς τὰ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἐζήτησε παρ' ἡμῶν *στατιστικάς* τινας εἰδήσεις περὶ *Πανδώρας*. Ἐπειδὴ δὲ ὑποθέτομεν ὅτι δὲν εἶναι αὗται πάντῃ ἀδιάφοροι καὶ εἰς τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου, καταχωρίζομεν ἐνταῦθα τὰς γενικωτέρας, παραιτοῦντες πολλὰς διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις.

Οἱ ἀπὸ τῆς 1 Ἀπριλίου 1850 μέχρι τῆς 31 Μαρτίου 1862 ἐκδοθέντες δώδεκα τόμοι, σύγκεινται ἐκ 1190 τυπογραφικῶν φύλλων, ὧν ἕκαστον διὰ τὴν πεπυκνωμένην στοιχειοθεσίαν καὶ τὸ σχῆμα περιέχει ὕλην ἑνὸς καὶ ἡμίσεως τοὐλάχιστον φύλλου ἐκ τῶν εἰς 8ον συνήθων.

Τὰ ἀντικείμενα περὶ ὧν διέλαβον ταῦτα ἀνάγονται ἐν γένει εἰς δώδεκα τίτλους. Ἰδοὺ δὲ πόσα φύλλα ἀφιερώθησαν εἰς ἕκαστον αὐτῶν·

	Φύλλα τυπογραφικά.
Ἱστορικά.	235
Διηγήματα ἱστορικά.	196
Διηγήματα.	180
Φιλολογικὰ καὶ βιβλιογραφικά.	134
Περιηγήσεις, περιγραφαὶ τόπων, ἠθῶν καὶ ἐθίμων.	77

Κοινωνικά.	71
Βιογραφίαι.	68
Ἀρχαιολογικά.	65
Διάφορα.	54
Ἐπιστημονικὰ καὶ τεχνικά.	46
Φυσικὰ, βοτανικὰ, ζωολογία κλ.	35
Ποίησις καὶ δράματα.	29
	1190

Ἐκ τῶν πρωτίστων λοιπὸν ἀντικειμένων εἰς ἃ ἐνησχολήθη ἐπὶ δωδεκαετίαν ἡ *Πανδώρα* εἶναι τὰ ἱστορικὰ καὶ τὰ φιλολογικὰ, ὕστερα δὲ ἡ ποίησις καὶ τὰ δράματα. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ὅλας τὰς περὶ ποιητικῶν συγγραμμάτων ἐπικρίσεις ἐτάξαμεν εἰς τὸ φιλολογικὸν καὶ βιβλιογραφικὸν μέρος.

Ἐπειδὴ τὰ δημοσιευθέντα δὲν φέρουσι πάντα ὑπογραφὴν, δὲν εἶναι γνωστὸς καὶ πάντων τῶν συγγραφέων ὁ ἀριθμός· οἱ γνωστοὶ δὲ εἶναι 114. Ἐκ τούτων σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὀλίγους, ἤτοι τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Ῥαγκαβῆν, Κ. Παπαῤῥηγόπουλον, Π. Παπαῤῥηγόπουλον, Μαυροκορδάτον, Κοντογόνην, Σοῦτσον, Καλλιγᾶν, Ἀργυρόπουλον, Κουμανούδην, Πάλλην, Φρεαρίτην, Στροῦμπον, Ποτλῆν, Ὀρφανίδην, Λάνδερερ, Βερναρδάκην καὶ Μαυροφρύδην· τοὺς καθηγητὰς Γυμνασίων Γ. Γεννάδιον Γ. Παπαδόπουλον, Ν. Πετρῆν, Καρασοῦσαν καὶ Α. Σακελλάριον· τοὺς διευθυντὰς δημοσίων καταστημάτων Σκ. Βυζάντιον, Καυτανζόγλουν, Χαιρέτην καὶ Πρώϊον, τοὺς πάλαι ἢ καὶ νῦν δημοσίους ὑπαλλήλους Δόσιον, Δεκιγάλλαν, Τερτσέτην καὶ Α. Βλάχον· τοὺς συνταγματάρχας Μ. Σοφιανὸν, Ἐπαμεινώνδαν Βασιλείου καὶ τὸν καταλυματίαν Ζαλακώσταν· τοὺς δικηγόρους Σαρίπολον καὶ Κωστῆν, κλ. κλ. Ἐκ τῶν ἐκτὸς δὲ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι μικρὸς, ἀναφέρομεν τοὺς ἑξῆς· Μουστοξύδην τὸν πάνυ, Φιλητᾶν, Βραΐλαν, Ζαμπέλιον, Πασπάτην, Καροῦσον, Νεροῦτσον, Π. Λάμπρον, Ἀραβαντινὸν, Καλλίῤῥονα, Γ. Ἀριστείδην, Πανταζίδην, Ταντάλίδην, Θερειανὸν, Χιώτην, Παρμενίδην, τὴν πριγκήπισσαν Μασάλσκη, τὴν Ἀγγελικὴν Βαρθολομαίου Πάλλη, κλ. κλ.

Οἱ πλέον τῶν ἄλλων γράψαντες εἶναι κατὰ τάξιν οἱ ἑξῆς· Φρεαρίτης, Ῥαγκαβῆς, Κ. Παπαῤῥηγόπουλος, Καλλιγᾶς, Ζαμπέλιος, Βραΐλας, Πασπάτης, Φιλητᾶς, Νεροῦτσος, Δεκιγάλλας, Πάλλης, Βερναρδάκης, Καροῦσος καὶ Μαυροφρύδης.

Ὁ πρῶτος ἐνησχολήθη εἰς ἱστορικὰ, περιγραφικὰ καὶ εἰς ζητήματα ἀφορῶντα τὴν δημόσιον παιδείαν· ὁ δεύτερος εἰς κριτικὰς ἐπιστασίας, ἀρχαιολογικὰ, ποίησιν, ἱστορικὰ διηγήματα, ζητήματα περὶ παιδείας καὶ ἄλλα· ὁ τρίτος εἰς μελέτας ἱστορικὰς, βιογραφικὰς καὶ εἰς κριτικὰς ἐπιστασίας· ὁ τέταρτος εἰς ζητήματα ἱστορικὰ, κοινωνικὰ, φιλολογικὰ καὶ εἰς διηγήματα· ὁ πέμπτος εἰς ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν· ὁ ἕκτος εἰς φιλοσοφικὰ, καλλιτεχνικὰ καὶ ἱστορικά· ὁ ἕβδομος εἰς ἱστορικὰ καὶ φιλολογικά· ὁ ὄγδοος εἰς ἀρχαιολογικὰ καὶ φιλολογικά· ὁ ἔννατος εἰς τὴν ἀσιατικὴν φιλολογίαν καὶ τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν· ὁ δέκατος εἰς παντοῖα ἀντικείμενα· ὁ δέκατος πρῶτος εἰς ἱστορικά· ὁ δέκατος δεύτερος καὶ δέκατος τρίτος εἰς φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ καὶ ὁ δέκατος τέταρτος εἰς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν.

Εἰκόνας δὲ, τὰς μὲν ἀγορασθείσας ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, τὰς πλείονας δὲ φιλοτεχνηθείσας ἐνταῦθα δι' ἁδροτέρας μὲν δαπάνης, ἀλλὰ χάριν προαγωγῆς τῆς ἐγχωρίου τέχνης, ὑπὸ τῶν ἐμπειροτέρων ξυλογράφων Σκιαδοπούλου, Ῥομπὲρ, Λαμπράκη καὶ Πλατῦ, ἐδημοσίευσεν ἡ *Πανδώρα* 718, πρὸς ταύταις δὲ καὶ διαφόρους πίνακας.

Κατὰ τὰ πρῶτα δύο ἔτη τὴν ἐπιστασίαν τῆς τυπώσεως εἶχεν ὁ Κ. Χ. Δοῦκας, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ δέκα ὁ Κ. Λάζαρος Βιλαρᾶς ἐκ τῶν ἐπιτηδειοτέρων τυπογράφων τῶν Ἀθηνῶν.

Συνεισέφεραν ἄρα τὸν διανοητικὸν αὐτῶν ἔρανον διὰ τῆς *Πανδώρας* ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους οἱ πλείους τῶν ἐγκριτοτέρων λογίων τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος. Ὅπως δὲ καρποφορήσῃ εὐδοκιμώτερον καὶ ταχύτερον ὁ σπόρος ἐγένετο φροντὶς, κατὰ μίμησιν τῶν ὀνομαστοτέρων περιοδικῶν τῆς σοφῆς Εὐρώπης, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν περὶ τὴν θρησκείαν ἀσχολουμένων, νὰ ἐγκαταμιγνύεται τὸ τερπνὸν τῷ χρησίμῳ· διότι, ὡς ἔλεγέ καί τις τῶν ἀρχαίων σοφῶν, « πολύ γε τὸ χρήσιμον ὠφελιμώτερον, ὅσῳ μετὰ τοῦ τερπνοῦ γίγνεται. » Ἀλλὰ καὶ ὁ πολὺς τοῦ χριστιανισμοῦ συγγραφεὺς, ὁ Μέγας Βασίλειος, ἐπικυρῶν ταῦτα ἐδογμάτιζεν ὅτι, «οἱ σοφοὶ ἰατροὶ τῶν φαρμάκων τὰ αὐστηρότερα πίνειν διδόντες τοῖς κακοσίτοις μέλιτι πολλάκις τὴν κύλικα περιχρίουσι.»

Κατὰ τὰ πρῶτα πέντε ἔτη διευθυντὴς τῆς *Πανδώρας* ὑπῆρξεν ὁ Α. Ρ. Ῥαγκαβῆς, κατὰ δὲ τὰ μετὰ ταῦτα ἑπτὰ ὁ Ν. Δραγούμης.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

—ooo—

(1) Du droit international concernant les grands cours d' eau par Etienne Carathéodori. Berlin, 1861.

(2) Μελέται περὶ φυλακῶν, ὑπὸ Κ. Ν. Κωστῆ. Ἐν Ἀθήναις 1862.

(3) Περὶ ποινικῶν σωφρονιστηρίων καὶ τῶν συστημάτων τούτων, ὑπὸ Ἀγαμέμνονος Κ. Μεταξᾶ. (Ἐν ἐπιφυλ. Αἰῶνος.)

Ἄμμες δέ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάῤῥονες.

Τὴν γλυκερὰν ταύτην ἐπιφώσκουσαν αὐγὴν τῶν

μεθ' ἡμᾶς κρειττόνων νέων ἀσμένως χαιρετῶμεν· εἰς αὐτοὺς ἀνέθετο ἡ Θεία Πρόνοια, ὡς ἡμῖν δοκεῖ, τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ οἴκου τῆς Σοφίας, ἐφ' ᾧ οὐδὲ παυσόμεθα προκαλοῦντες αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν, ἀθλήσαντας δὲ τοῖς θαλερωτάτοις αὐτοὺς στεφανώσομεν στεφάνοις.

Τὸ πρῶτον τῶν πονημάτων ἐξεπόνησε νέος Ἕλλην, εἰς τὸν διπλωματικὸν ἐνωρὶς προσαρτηθεὶς κλάδον ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ἥτις ὁμολογητέον ὅτι, ὀξυδερκεστέρα τῆς ἡμετέρας Κυβερνήσεως, τὴν ἱκανότητα πανταχοῦ θηρεύει, καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῇ διακρινομένους εὐφυεστάτους νέους τῶν χριστιανῶν ὑπηκόων της προάγει, ἐνῷ δυστυχῶς ἡ ἡμετέρα ἐγχώριος διπλωματία ἐν παντὶ ἄλλῳ ἢ τοῖς λόγοις ἀσχολεῖται. Ταῦτα δὲ λέγοντες σκοποῦμεν τῶν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος διπλωματικῶν ὑπαλλήλων τὸν ζῆλον νὰ κεντήσωμεν, ἵνα δικαιώσωσιν, ἂν δυνηθῶσι, τὴν πρὸς αὐτοὺς τῆς Κυβερνήσεως ἡμῶν εὔνοιαν.

Ὁ Κ. Στέφανος Καραθεωδωρῆς συνέγραψε γαλλιστὶ τὸ περὶ τῶν ῥεόντων ὑδάτων ἔργον αὐτοῦ, καὶ καλῶς ἔπραξε· τὸ μὲν, διότι οὕτω κατέστησε γνωστὸν τοῖς ξένοις ἔργον Ἑλληνικὸν, τὸ δὲ, διότι καὶ παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν εἴθισται γαλλιστὶ συγγράφειν τὰ περὶ τοῦ δημοσίου ἐξωτερικοῦ δικαίου· οὕτως ὁ Κλύβερος, Μάρτενς, Οὐίτων καὶ ἄλλοι ἔπραξαν.

Ἡ μονογραφία αὕτη προικίζει τὴν ἐπιστήμην ἥτις ἀληθῶς ἐστερεῖτο βιβλίου τοιούτου· πῶς γὰρ οὔ; ἀφοῦ σινικὸν ὑψοῦτο τεῖχος παρὰ τὰς ἐκβολὰς παντὸς ποταμοῦ, καὶ γενικῶς ἀπηγορεύετο τοῖς ξένοις ὁ δι' αὐτῶν πλοῦς. Τί δὲ παράδοξον ἡμῖν δοκεῖ; ἀφοῦ καὶ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης ἠξίουν κυριεύειν ἔθνη τινα, τῆς θαλάσσης, ἧς τὸ προσκλύζον κῦμα τὴν τοῦ διερχομένου πλοίου ῥηγμῖνα καλύπτει, καὶ πᾶν ἴχνος ἐξαλείφει; (α). Καὶ ἐγένοντο μὲν καὶ πρότερον ὑποχωρήσεις τινὲς, ἀλλὰ τῆς περὶ περικλείστων ὑδάτων ἀρχῆς ἐπικρατούσης αἱ ὑποχωρήσεις ὡμοίαζον χάριτι, ἡ δ' ἀπαγόρευσις ἐπεκράτει. Καὶ ὅμως, τίς ἤθελε τὸ πιστεύσει, ὅτι μετὰ ἑκτωκαίδεκα αἰῶνας ἤθελε θεωρηθῆ πρόοδος ὅ,τι πρότερον ἦν δόγμα πάσης ἀμφισβητήσεως ἀνώτερον; Οἱ κατὰ τὰ λοιπὰ πάντα ὑποδεέστεροι τῶν Ἑλλήνων Ῥωμαῖοι, ἐν μιᾷ δὲ μόνῃ ἐπιστήμῃ, τῇ νομικῇ, ὑπέρτεροι ἐκείνων ἐν τῇ νομοθεσίᾳ αὐτῶν ῥητῶς ἐνέγραψαν «riparum quoque usus publicus est juris gentium sicut *ipsius fluminis*... liberum est per ipsum flumen navigare.» § 4, 7 de rerum divisione (D. II, 1). Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τοῖς *Βασιλικοῖς* (ΜΣΤ, 3, 2) «πάντων εἰσὶν ὁ ἀὴρ, τὸ *ῥέον ὕδωρ*, ἡ θάλασσα καὶ ὁ αἰγιαλὸς τῆς θαλάσσης».

(α) Ὅρα τῆς ἡμετέρας περὶ τῶν διεθνῶν νομίμων πραγματείας §§ 16 καὶ 122.

Ὁ συγγραφεὺς οὐδὲν παρέλειψεν οὔτε θεωρητικῶς, οὔτε πρακτικῶς πρὸς εἰδικὴν καὶ πραγματικὴν διαφώτισιν τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος· ἀφοῦ τῇ στάθμῃ τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἐξήτασεν αὐτὸ, καὶ τὰς εὐεργεσίας ἃς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων διέχυσε τοῦ Εὐαγγελίου τὸ φῶς, τοῦ τελειοτάτου τούτου αἰωνίου νόμου, καταδήλους ἐποιήσατο, καὶ ὅτι αὐτῷ ὀφείλεται καὶ τῆς δουλείας ἡ κατάργησις, καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς σωματεμπορίας ἀνοσίου χρηματισμοῦ ἡ παῦσις, καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ πασῶν τῶν ἐν αὐτῷ δυνάμεων ἡ ἀνακήρυξις, καὶ μυρία ὅσα ἄλλα ἀγαθὰ, ἀφοῦ ταῦτα πάντα διεπλάτυνε, καὶ κατὰ θεωρίαν ἤλεγξε πλημμελῶς ἔχον τὸ δόγμα τῆς ἐπὶ τῶν ῥεόντων ὑδάτων ἀποκλειστικῆς κυριαρχίας, ἐν ἄλλοις λόγοις ἀφοῦ τοῦ ὅλου ἔργου *πρόσωπον ἔθετο τηλαυγὲς*, κατὰ Πίνδαρον, καὶ πᾶσαν τῇ βοηθείᾳ τῆς φιλοσοφίας κατέστρεψε πρόφασιν πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν ξένων ἀπὸ τῆς χρήσεως τῶν ῥεόντων ὑδάτων, θαῤῥαλεώτερον προβαίνει εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ πῶς πρὸ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων εἶχον τὰ πράγματα. Οὕτω δὴ ὡς ἐν πανοράματι περιάγει ἡμᾶς καὶ τὴν τῆς ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας συνουσίας ἐκτυλίσσει ἱστορίαν τῶν Φοινίκων, καὶ Καρχηδονίων, καὶ Ἰνδῶν, καὶ Αἰγυπτίων, καὶ Περσῶν, καὶ Ἑλλήνων, καὶ Ῥωμαίων, ὧν τὰ περὶ ῥεόντων ὑδάτων νομοθετήματα ἐνασμενίζεται ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτων καὶ παριστῶν ὡς τὸ ἄκρως τέλειον, ὥς τι πρότυπον πάσης νομοθεσίας διδοὺς αὐτὰ, καὶ τὴν μέριμναν ἣν κατέβαλλον οἱ δεινοὶ οὗτοι ἄνδρες ὅπως τὴν ἐλευθεροπλοΐαν τῶν ποταμῶν ἀσφαλίσωσι διὰ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων *παραγγελμάτων* οἷς περιέβαλον αὐτὴν ἐκτιθεὶς, εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς κατέρχεται χρόνους, ἐν οἷς εὑρίσκει ταυτότητα γνώμης πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων περὶ τῶν ῥεόντων ὑδάτων, τέλος δὲ ἀφοῦ, ὡς εἰκὸς, καὶ τοῦ Ὀθωμανικοῦ δικαίου τὰς πτυχὰς ἐκδιπλώσας ἀπέδειξε καὶ τοῦτο συμφωνοῦν πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰωνίου νόμου, καταντᾷ εἰς τοὺς νεωτάτους χρόνους καὶ ἀποδεικνύει ὅτι μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ Οὐλτραϊέκτου (1713) οὐδέποτ' ἠγέρθη τις φωνὴ κατὰ τῆς ἐλευθεροπλοΐας τῶν ποταμῶν, ἔκτοτε ὅμως μέχρι τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης (1815) ἐπὶ ὁλόκληρον ἑκατονταετηρίδα αἱ παραδοξόταται πρὸς κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν ῥεόντων ὑδάτων ἀντιποιήσεις ἠγέρθησαν, ἃς ἐκέντησε μὲν ἡ Βιενναία Σύνοδος δὲν κατέστρεψε δὲ εἰμὴ ἡ ἐν Παρισίοις συγκροτηθεῖσα τὸ 1856.

Τοιαῦτα βλέπων τις δὲν δικαιοῖ ἆρα γε τὸν Βῖκον πρεσβεύσαντα ὅτι ἡ ἀνθρωπότης βαίνει κατὰ κύκλον καὶ εἰς τὸ καλὸν φθάσασα ἀποκλίνειν ἄρχεται πρὸς τὸ κακὸν μέχρι τοῦ ἀντιθέτου σημείου, εἶτα δ' αὖθις πρὸς τὸ καλὸν στραφεῖσα ἀπολήγει εἰς τοῦτο, ἵνα πάλιν παλινδρομήσῃ πρὸς βαρβάρους καιρούς;

Ταπεινὸν βεβαίως τοῦτο ἅμα δὲ καὶ οἰκτρὸν ν᾽ ἀναλογισθῇ τις ὅτι βάρβαροι χρόνοι κατακληρονομήσουσι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς πεπολιτισμένων τ᾽ ἀγαθὰ, καὶ καταστρέψουσιν ὅ,τι διὰ μακροῦ συνεσωρεύθη. Ὄχι! ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι πᾶν ὅ,τι παρήγαγεν ὁ χριστιανισμὸς θέλει καὶ συντηρήσει καὶ πρὸς τὸ τελειότερον προαγάγει μηδαμῶς ἐπιτρέπων τῶν βαρβάρων χρόνων τὴν ἐπάνοδον· τοῦτο δὲ, διότι ὁ χριστιανισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία τοῦ λόγου καὶ τῆς ἰδέας ὡς εἶναι καὶ τῆς καρδίας.

Τοιοῦτον δὴ τὸ ἔργον τοῦ Κ. Στεφάνου Καραθεοδωρῆ· μονογραφία ἱστορικῶς τελεία καὶ θεωρητικῶς ἀκριβής. Ἴσως ἠδύνατό τις νὰ εὐχηθῇ εἰ πλείονα εἶχε δόσιν φιλοσοφικῶν συμπερασμάτων· ἂν, ἐν παραδείγματι, ὁ εὐμαθὴς οὗτος νέος ἔλεγεν ἡμῖν τὸ τίνος ἕνεκεν ἑκάστη τῶν νομοθεσιῶν ἃς ἀνέλυσεν εἶχεν ἡ μὲν οὕτως, ἡ δ᾽ ἄλλως· ἐν ἄλλοις λόγοις, εἴπερ ἐμπεπνευσμένος ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν ὑπὸ τοῦ ἐξαισίου περὶ νόμου ὁρισμοῦ ὃν ἔδωκεν ὁ Μοντέσκιος εἰπὼν « les lois sont les rapports nécessaires qui » dérivent de la nature des choses,» ἐξήταζεν, ὡς ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τοῦ πνεύματος τῶν νόμων, τὸ διατί πῇ μὲν οὕτως εἶχον οἱ νόμοι, πῇ δ᾽ ἄλλως. Βεβαίως ὡραία καὶ ἐπαγωγὸς ἡ σπουδὴ αὕτη, διότι, εἰ μὴ σφάλλωμεν, ἤθελε συννοήσει ὅτι ἡ Ῥώμη ἐλεύθερα τὰ τῶν ποταμῶν ῥεῖθρα ἐκήρυττεν, ὡς καὶ τῆς θαλάσσης τὴν ἔκτασιν, διότι μόνη ἐκυριάρχει γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ὅποι τις διὰ τῆς ἐνύδρου ἐπιφανείας τῆς γηΐνης σφαίρας ὥδευεν, ὡς καὶ διὰ τῆς ξηρᾶς, τὴν μόνην δέσποιναν ἀπήντα Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν· ὅτι ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο περὶ ὑδάτων νὰ νομοθετήσῃ ἅτε μηδένα πλευστὸν ἔχουσα ποταμόν· ὅτι ὁ Μεσαιὼν ἠδιαφόρει, διότι ἥκιστα περὶ ἐμπορίας ἐφρόντιζον οἱ σιδηροφοροῦντες λαοί του· ὅτι τέλος τὸ Ὀθωμανικὸν δίκαιον ἀδέσποτον πᾶν ὕδωρ κηρύττει, καὶ αὐτὸ τὸ πηγαῖον, καὶ αὐτὸ τὸ φρεάτιον, διότι συμπάσης τῆς κοιτίδος τοῦ Μουσουλμανισμοῦ αὐχμούσης καὶ σπανιζούσης ὑδάτων, εἵπετο οὐ μόνον ὁ θρησκευτικὸς νόμος ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς (πάντες δ᾽ ἴσμεν ὅτι ἐν τῷ Μωαμεθισμῷ οἱ δύο οὗτοι κώδηκες ὡς ἕν εἰσιν) νὰ λάβωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν τὰ ὕδατα, ἵνα ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῶν τὰς μακρυνὰς ἐκείνας καὶ ἀνύδρους ἐρήμους διανύωσιν οἱ πιστοί. Ἀλλ᾽ ὁ νέος ἡμῶν συγγραφεὺς δι᾽ ἀτρύτου πόνου πολυμαθείας ὕλην πλείστην συνάξας ἀπεκαρτέρησεν ἴσως νὰ διαπλάσῃ αὐτὴν ἐπὶ τὸ ἱστορικοφιλοσοφικώτερον· ἡμεῖς ὅμως ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν οἰωνιζόμενοι καλὰ καὶ μεγάλα περὶ αὐτοῦ, προτρέπομεν αὐτὸν πρὸς τελειοποίησιν τοῦ ἔργου, τὴν ἀξίωσιν ἡμῶν ταύτην ἐμπεδοῦντες διὰ τοῦ Εὐριπίδου προσεπιμαρτυροῦντος ὅτι,

« Μόχθος γὰρ οὐδεὶς τοῖς νέοις σκῆψιν φέρει ».

Δεῦρο δὴ ἐπὶ τὸ σὸν, φίλτατε Κωνστ. Ν. Κωστῆ « ὦ φιλτάτου παῖ πατρὸς,» πόνημα.

Κακῶς ἐννοουμένη ἀντιπολίτευσις τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου εἰς σιγὴν κατεδίκασε τὸν πατρὸς τὰ μάλιστ᾽ εὐεργετήσαντος τοὺς ἐν ἄλλῃ σχολῇ συμφοιτητὰς αὐτῶν προωρισμένον αὐτοὺς νὰ βοηθήσῃ κάλλιστον τοῦτον υἱόν. Ἀδικοῦσα ἄλλους Κυβέρνησις εἰς ἄδικον ἐξώθησε τοὺς νέους πρᾶξιν οἵτινες κατ᾽ αὐτῆς ἐφήρμοσαν ποινὴν ἀντιπεπονθότος, ἥτις ὡς ἐν πλείστοις καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἄδικος, καὶ ἀλυσιτελὴς, καὶ ἐπιβλαβὴς τὰ μάλιστα αὐτοῖς τοῖς ἐργασαμένοις αὐτὴν ἀπέβη. Εὐξόμεθα λοιπὸν ὅπως οἱ νέοι τοῦ Πανεπιστημίου πολῖται συμφρονήσωσιν ἐπ᾽ ἄλλους τὴν κακίαν νὰ στηλιτεύσωσι, τὴν ἀρετὴν τιμῶντες, εἴτ᾽ ἐν καλύβῃ, εἴτε παρὰ τοῖς ἀνακτόροις εὑρίσκουσιν αὐτήν.

Ἡμίσυς μόλις αἰὼν χωρίζει ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅτε ὁ Δεμαῖστρος, ὁ φρενόπληκτος οὗτος θιασώτης τῆς παπικῆς ἐξουσίας, ἐδογμάτισεν ὅτι νόμων ποινικῶν, δικαστῶν καὶ δημίων ἔχει μόνον ἀνάγκην πᾶσα πολιτεία· καὶ ὅτι οἱ μὲν νόμοι ὅσον αὐστηρότεροι τόσον καὶ καλήτεροι· τῶν δὲ δικαστῶν κύριον ἔργον τὸ δικάζειν *ταχέως*, ἐπουσιώδες δὲ τὸ δικάζειν καλῶς· ὁ *δὲ δήμιος*, κατὰ τὸν ἄθλιον τοῦτον, ἡ κλείς ἐστι τοῦ θόλου τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος. Σίδηρα λοιπὸν καὶ κλαυθμοὶ καὶ πέλεκυς ἀφ᾽ ἑνὸς, ῥαβδοῦχοι δὲ καὶ πραιτωριανοὶ καὶ τύραννοι ἀφ᾽ ἑτέρου, ὑπὲρ τούτους δὲ μονάρχης Πάπας παροχεὺς πάσης ἐξουσίας ὡς ἐπὶ γῆς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, ἰδοὺ ὁποῖα δόγματα ἐκηρύττοντο. Καὶ ὅμως ἐν τῷ βραχυτάτῳ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι ὁποία μεταβολή! Ἡ ἁγία φωνὴ τοῦ πρᾴου Ἰησοῦ ἠκούσθη, καὶ ὡς πλεῖστοι ἔσπευσαν ν᾽ ἀξιωθῶσι τοῦ μακαρισμοῦ ὃν ἐξέφερεν ὑπὲρ τῶν πεινώντων καὶ διψώντων τὴν δικαιοσύνην, ὑπὲρ τῶν ἐλεημόνων, ὑπὲρ τῶν πενθούντων, ὑπὲρ τῶν ἐνδυόντων τοὺς γυμνοὺς, ὑπὲρ τῶν ψωμιζόντων τοὺς πεινῶντας, ὑπὲρ τῶν ἐπισκεπτομένων τοὺς ἐν φυλακαῖς. Ὢ ἁγία τοῦ χριστιανισμοῦ δύναμις! ἐξημεροῦσα τὸν ἄνθρωπον βελτιοῖς αὐτόν· περιποιουμένη τὸν ὀλισθήσαντα καὶ ἀντιλαμβανομένη τοῦ κακούργου ἐξαίρεις αὐτοὺς τοῦ βορβόρου, ἁγνίζεις αὐτοὺς καὶ ἀπὸ λυμαιώνων τῆς κοινωνίας οἷοι ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ εἰσῆλθον, ἐξάγεις αὐτοὺς χρηστοὺς πολίτας καὶ τῇ πολιτείᾳ χρησίμους. Τὸ ἁμάρτημα ἠθική τίς ἐστι νόσος, ἠθικοῖς δὲ φαρμάκοις νοσηλευθεὶς ὁ πεπτωκὼς ἀναῤῥωννύει, ὅθεν τὰς δυνάμεις αὐτοῦ καὶ πεφυλακισμένος καὶ ἀπελευθερωθεὶς θέλει τοῦ λοιποῦ δαπανᾷ ὑπὲρ τῆς κοινωνίας ἣν ἠδίκησε μήπω διαγινώσκων τὸ ἀληθῶς καλὸν καὶ συμφέρον τῷ ἀνθρώπῳ.

Ἡ ποινὴ πρὸ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων ἐπεβάλλετο ὑπὸ τῆς κοινωνίας ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ ὅτι *ἐκδικουμέ-*

νη τὸν ἑαυτὴν ἀδικήσαντα ἐτιμώρει αὐτόν· νῦν δὲ πρεσβεύεται ὅτι ἡ κοινωνία *ἀμυνομένη* καὶ οὐχὶ ἐκδικουμένη ἑαυτὴν τιμωρεῖ τὸν ἁμαρτήσαντα, προνοεῖ δὲ συνάμα ὅπως ἐπανορθώσῃ αὐτὸν καὶ ἀπὸ νοσεροῦ μέλους αὐτῆς καταστήσῃ αὐτὸν ὑγιὲς καὶ χρήσιμον. Ἡ φυλάκισίς ἐστιν ἁπλῶς ἁγνισμὸς καὶ οὐχὶ βασανιστήριον σώματος καὶ ψυχῆς ἐκφαύλισις.

Ἐν ταῖς περὶ φυλακῶν μελέταις τοῦ Κ. Κωστῆ δυνάμεθα ὡς ἐν κατόπτρῳ νὰ ἴδωμεν παραλλασσούσας τὰς διαφόρους φυλακὰς τῶν ἐθνῶν, αἵτινες οἰκτροτάτην πρὸς ἀλλήλας ἔχουσιν ὁμοιότητα καὶ μηδόλως ἐκ τοῦ διαφέροντος τοῦ ἔθνους πολιτισμοῦ ἐπηρεαζομένην· ἰδοὺ ἡ περιγραφὴ ἣν ἀφῆκεν ἡμῖν ὁ Κικέρων τῶν ἐν Ῥώμῃ φυλακῶν καθ' ἣν ἐποχὴν διὰ τὸ δεῖπνον τοῦ Λουκούλλου ἐτέλει φόρον ὁ Ἰνδὸς καὶ ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, ὁ Ἴστρος καὶ ἡ Βετική· διὰ δὲ τὸ ψέλλιον τῆς συζύγου τοῦ Πομπηΐου ἢ τῆς παλλακίδος τοῦ Κράσσου ἐξωρύσσοντο οἱ πολυτιμότατοι τῶν λίθων καὶ ἐδαπανῶντο ἑκατομμύρια· » κα-
» τάδικοι κατεκλείοντο ἐν εἱρκταῖς . . . ἀπηγορεύετο
» τοῖς γονεῦσι νὰ ἐπισκεφθῶσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα καὶ
» νὰ προσφέρωσιν αὐτοῖς τροφὰς καὶ ἐνδύματα. Οἱ
» πατέρες παρὰ τὸ κατώφλοιον παρέμενον, αἱ δὲ ἄ-
» θλιαι μητέρες παρὰ τὴν θύραν τῆς εἱρκτῆς διενυ-
» κτέρευον ἀπόβληται τοῦ νὰ λάβωσι τὸν τελευταῖον
» τῶν ἰδίων τέκνων ἀσπασμὸν, καὶ δι' οὐδὲν ἄλλο
» ἱκέτιδες παρεκάθηντο εἰμὴ ὅπως ἐπὶ τοῦ στόμα-
» τος αὐτῶν ἐπιτραπῇ αὐταῖς νὰ λάβωσι τὴν ἐσχά-
» την τῶν τέκνων των πνοήν. Παρίστατο ὁ θυρωρὸς
» τῆς εἱρκτῆς, ὁ δήμιος, ὁ θάνατος καὶ τρόμος τῶν
» οἰκείων καὶ τῶν πολιτῶν, Σέξτιος ὁ ῥαβδοῦχος, ὅ-
» στις ἐξ ἑκάστου στεναγμοῦ καὶ ἀφ' ἑκάστου πό-
» νου ἐχρηματίζετο· τόσον θέλεις δώσει ὅπως εἰ-
» σέλθῃς· τόσον ὅπως εἰσαγάγῃς τὴν τροφήν· οὐδεὶς
» ἠρνεῖτο τὴν καταβολὴν τοῦ τιμήματος.— Τί δέ
» μοι δώσεις ὅπως μιᾷ πληγῇ καταφέρω τὸν θάνα-
» τον ἐπὶ τὸν υἱόν σου; ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ βασανι-
» σθῇ; ἵνα μὴ πολλὰς κατενέγκω ἐπ' αὐτῷ τὰς
» πληγάς; ἵνα μὴ ἐκπέμψῃ τὸ πνεῦμα ἐν πόνῳ καὶ
» ἀγωνίᾳ; Καὶ δι' αὐτὸν ἔτι τὸν λόγον ἐδίδοντο
» χρήματα τῷ ῥαβδούχῳ (1).

Πόσον τῷόντι τοῦ Χριστοῦ ἡ θρησκεία κατέβαινεν ἐξ οὐρανοῦ παρήγορος πρὸς τοὺς οὕτω πεφυλακισμένους! πόσης παραμυθίας ἐπεχέετο βάλσαμον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν θυμάτων τοῦ Νέρωνος καὶ τοῦ Καλιγούλα ὅταν τῶν χριστιανῶν οἱ ἔρανοι ἐξιλέοναν τοὺς αἰσχροκερδεῖς ῥαβδούχους, τοὺς ἐμπορευομένους τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ δάκρυα, καὶ εἰσήρχετο ἐν τῇ εἱρκτῇ πρᾷός τις χριστιανὸς καὶ εὐηγγελίζετο τὸν παθόντα Ἰησοῦν, καὶ ὑπέσχετο τῷ δεσμίῳ λύσιν τῶν ἐπιγείων δεσμῶν καὶ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς καὶ κατασκήνωσιν αὐτῆς ἐν τόπῳ ἀναπαύσεως. Ἡ ἔκστασις εἰς ἣν ἡ πίστις ἔφερε τὸ θῦμα κατέσταινεν αὐτὸ ἀνάλγητον πρὸς τοῦ ῥαβδούχου τὸν πέλεκυν. Ἀλλὰ τίς ἤθελέ ποτε πιστεύσει ὅτι τῶν χριστιανῶν τούτων οἱ διάδοχοι χριστιανοὶ ἤθελον ἐπὶ πεντεκαίδεκα ἑκατονταετηρίδας γενῇ ἄλλοι ἀνηλεεῖς ῥαβδοῦχοι οὐ μόνον τὰς πληγὰς ἐμπορευόμενοι ἀλλὰ καὶ τοῦ θεανθρώπου Ἰησοῦ τ' ὄνομα καπηλευόμενοι ὅπως καταβασανίζωσι τοὺς ὁμοίους των; Ἡ τελειότης τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἐκ τούτων κατάδηλος γίνεται, ὅτι δηλαδὴ σήμερον ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εἰς ὃ ἔθεντο ἀπὸ τῆς πρώτης κηρύξεως τὰ δόγματα αὐτοῦ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι. Ἦν ἄρα ὁ χριστιανισμὸς τελειότατος ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ του, μακάριοι δ' ἐκεῖνοι ὅσοι ἀξιωθῶσι νὰ ἴδωσιν αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχῆθεν αὐτοῦ ἁπλότητα καὶ ἀγάπην παλινοστήσαντα.

Πρὸς τοῦτο σκοποῦσι τὴν σήμερον οἱ φιλάνθρωποι ἄνδρες ὧν τὰ διάφορα συστήματα ἐκτίθησιν ὁ Κ. Κωστῆς ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας βιβλίῳ. Εἷς καὶ μόνος σκοπὸς ὁδηγεῖ αὐτούς, ἡ ἀνόρθωσις τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου, περὶ τὰ μέσα δὲ δι' ὧν ἡ ἀνόρθωσις αὕτη γενήσεται δὲν συμφωνοῦσιν, ἡ πεῖρα ὅμως θέλει φέρει αὐτοὺς εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, καὶ τότε αἱ φυλακαὶ οὐδὲν ἄλλο ἔσονται εἰμὴ τὰ σχολεῖα τῶν ἐκστάντων τῆς ἠθικῆς ἀνθρώπων.

Ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἐξεταζομένης τῆς ποινῆς, καὶ τῶν μέσων δι' ὧν αὕτη ἐκτελεῖται, ἤτοι τῆς φυλακῆς, δυνάμεθα συγκεφαλαιοῦντες τὰ ὧν χρήζει ἡ πολιτεία νὰ εἴπωμεν ἀντιστρόφως τῶν ὑπὸ τοῦ Δεμαίστρου εἰρημένων, ὅτι ἡ κοινωνία χρήζει σχολείων ὡς κάλλιστα κατηρτισμένων, ἵνα ἐν αὐτοῖς ἐκπαιδεύωνται τὰ παιδία, διότι κατὰ τὸ ἀλάνθαστον τῶν Πυθαγορείων ῥῆμα « *ἀρχὰ πολιτείας νέων τροφά,* » εἶτα δὲ νόμων ἐν χρηστότητι ἠπίων, καὶ τέλος φυλακῶν ἐν αἷς ν' ἁγνίζωνται οἱ ἡμαρτηκότες· ἐν ἄλλοις λόγοις, τὰ μὲν σχολεῖα νὰ χρησιμεύωσι διὰ τὸν ἔτι ἁγνὸν καὶ πάσης ἁμαρτάδος ἀμέτοχον πολίτην, αἱ δὲ φυλακαὶ διὰ τοὺς ἐσπιλωμένους ὅπως ἐν αὐταῖς καθαρισθῶσιν, ὁ δὲ νόμος ὡς ἐν μέσῳ ἀμφοτέρων πρᾷός τις διδάσκαλος ἀποτρέπῃ τὰ μὲν, σωφρονίζῃ τοὺς δέ.

Ὁ Κ. Κωστῆς ἓν μετὰ τὸ ἄλλο ἐξετάζει τὰ τρία πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου συστήματα, ὧν τὸ πρῶτον εἶναι τὸ τῆς συμβιώσεως τῶν καταδίκων τὸ δὲ δεύτερον τὸ τῆς παντελοῦς ἀπομονώσεως αὐτῶν· τὸ δὲ τρίτον τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἀποβαίνεται· δ' ὁ συγγραφεὺς ἑαυτὸν συντεταγμένον πρὸς τὸ τρίτον, ἤτοι τὸ μικτὸν σύστημα, πρὸς δὲ τὴν γνώμην αὐτοῦ συνοσσόμεθα καὶ ἡμεῖς.

Ὁ συγγραφεὺς τὸ πρῶτον μόνον τῶν μελετῶν αὐτοῦ μέρος ἐδημοσίευσε· τοῦτο δ' εἶναι οἱονεί τις εἰ-

---

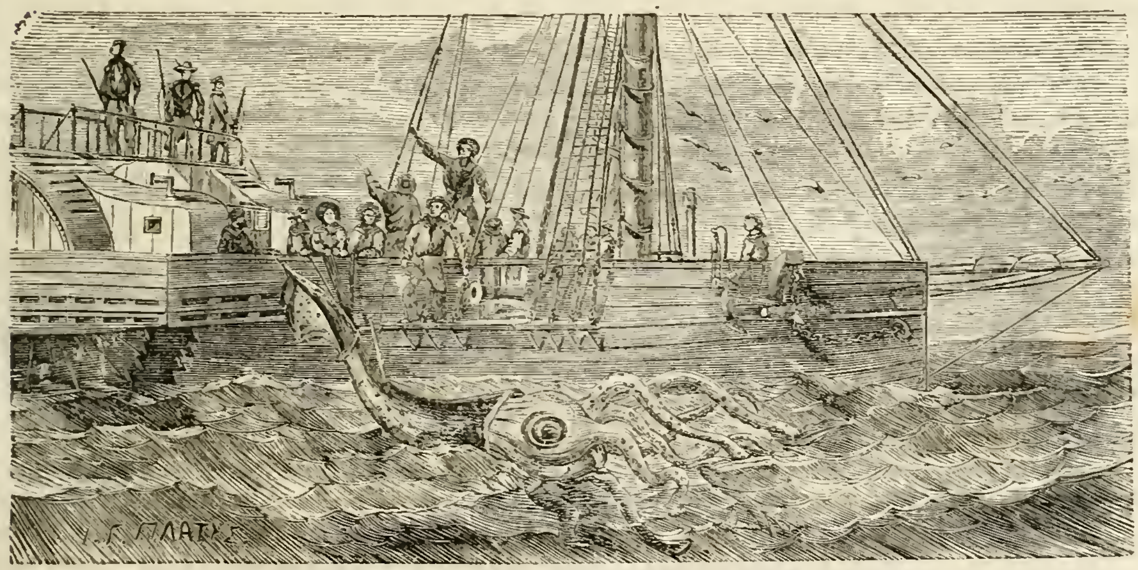
(1) Cicero, accusat. in C. Verrem, lib. V. de suppliciis § 45.

σαγωγὴ ἱστορικὴ ἐν ᾗ ἐκτίθενται τὰ διάφορα συστήματα· ἀπολείπεται ἤδη νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ὑπόλοιπον, ὅπερ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι θέλει παρέξει ἡμῖν ἀφορμὴν νὰ ἐγκαυχηθῶμεν ὅτι ἡ πατρὶς ἡμῶν ἔχει νέους οἵτινες θέλουσι τιμήσει αὐτήν.

Ὡς ἕνα τούτων θεωροῦμεν καὶ τὸν Κ. Ἀγαμέμνονα Κ. Μεταξᾶν, ὅστις ἐν παραφυλλίδι τῶν κατὰ τὸν λήξαντα Μάρτιον δημοσιευθέντων φύλλων τοῦ Αἰῶνος ἔγραψε « *περὶ ποινικῶν σωφρονιστηρίων καὶ τῶν συστημάτων αὐτῶν* ». Ὁ Κ. Ἀγ. Μεταξᾶς ἱστορικῶς ἐκτιθεὶς τὰ πράγματα ἐν πολλοῖς συναντᾶται μετὰ τοῦ Κ. Κωστῆ· τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὁδεύοντες ἀδύνατον ἦν νὰ μὴ εἴπωσι ταὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν. Ἀλλ' ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ Κ. Μεταξᾶ εὕρωμέν τι ὅπερ εἴχομεν σημειώσει ὡς παράλειψιν ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν ἡμῶν τῆς τοῦ Κ. Κωστῆ, ἔστι δὲ τοῦτο, ἡ ἀκριβὴς διάγνωσις τοῦ πολιτικοῦ λεγομένου *ἐγκλήματος* ἀπὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ, διάγνωσις ἣν ὡς ἄριστα ποιεῖται ὁ Κ. Ἀγ. Μεταξᾶς, ἐκ τούτου δ' ὁρμώμενος μετὰ παῤῥησίας κατακρίνει τὴν νομοθεσίαν ἡμῶν ὡς ἔχει αὕτη κατὰ τοῦτο. Ἡμεῖς μάλιστα ἀποτροπιαζόμεθα καὶ τὸ ὄνομα *ἔγκλημα* διὰ τὰς τοιαύτας πράξεις· ὅταν ἡ ἐπιτυχία προάγῃ τινὰ *ὡς ἥρωα* δύναται ἡ ἀποτυχία νὰ στιγματίσῃ αὐτὸν ὡς ἐγκληματίαν; Οἱ πρόγονοι ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν εὐφήμως ἔλεγον, διατί νὰ μὴ μιμηθῶμεν ἐκείνους; διατί ἀντὶ τῆς λέξεως *πολιτικὸς ἐγκληματίας* νὰ μὴ εἰσαγάγωμεν τὴν λέξιν *ἐκπεπτωκὼς* ἣ ἐχρῶντο ἐπὶ ὁμοίων περιστάσεων οἱ ἀρχαῖοι; Ἂς προσθέσωμεν δὲ, ὅτι αἱ στάσεις εἰσὶν ἔνδειξις νοσούσης πολιτείας, καὶ ὅτι κατ' Ἀριστοτέλη » σημεῖον πολιτείας εὖ συντεταγμένης τὸ τὸν δῆμον » ἔχουσαν διαμένειν ἐν τῇ τάξει τῆς πολιτείας, καὶ » μήτε στάσιν, ὅ,τι καὶ ἄξιον εἰπεῖν, γεγενῆσθαι, » μήτε τύραννον » (1).

Ἀθήνησι τῇ 8 Ἀπριλίου 1862.

Ν. Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ.

Γιγάντειος πολύπους.

ΓΙΓΑΝΤΕΙΟΣ ΠΟΛΥΠΟΥΣ.

Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.

—οοο—

— Κ. Διευθυντά, ὁ σκοπὸς εἰδοποιεῖ ὅτι πρὸς τὴν πρῶραν φαίνεταί τι κυμαινόμενον.

— Ναί, εἶναι κόκκινον· ὁμοιάζει ἄκραν καταρτίου.

— Εἶναι σωρὸς χόρτων.

— Ὄχι, εἶναι βαρέλι.

— Ὁμοιάζει ψόφιον ἄλογον.

— Ὄχι, ὄχι, εἶναι ζῶον· δὲν βλέπετε τὰ ποδάρια του;

Ἐν τοσούτῳ τὸ ἀτμόπλοιον ἐπλησίαζε πρὸς τὸ ἀντικείμενον περὶ οὗ ὁ λόγος. Παρατηρήσας δὲ καλῶς αὐτὸ εἶδον ὅτι ἦτο γιγάντειος πολύπους, ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ ὕπαρξις ἐλέγετο μυθώδης.

Εἶχον ἄρα πρὸ ὀφθαλμῶν ἕνα τῶν ἀλλοκότων ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα ἐξερεῖ ἐνίοτε ἀπὸ τοῦ βάθους αὐτοῦ ὁ Ὠκεανὸς, ὡς ἂν ἤθελε νὰ μυκτηρίσῃ τὴν ἐπιστήμην. Ἐννοεῖται πόσον περίεργον ἐθεώρησα τὸ πρᾶγμα, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα οὐ μόνον νὰ παρατηρήσω καλῶς, ἀλλὰ καὶ νὰ ζωγρήσω τὸ θαλάσσιον τέρας.

Ἀμέσως λοιπὸν ὅλοι ἐκινήθησαν, ἐγέμισαν τὰ τουφέκια, ἔφεραν εἰς μέσον κάμακας καὶ βρόχους καὶ ἡτοίμασαν πᾶν συντελοῦν εἰς τὴν ἄγραν τοῦ θηρίου.

(1) Ἀριστοτέλ. Πολιτ. βιβλ. Β. 1 § 1.

Δυστυχῶς ὅμως ὁ σάλος ἦτο πολὺς καὶ αἱ κινήσεις τοῦ πλοίου ἦσαν ὅλως ἄτακτοι, ἐνῷ τὸ ζῶον εἰ καὶ ἔπλεεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, μετετοπίζετο ὅμως ἐπιτηδείως ὅπως ἀποφύγῃ τὸ πλοῖον. Μετὰ πολλὰς δὲ συναντήσεις καθ' ἃς ἐῤῥίψαμεν κατ' αὐτοῦ εἰκοσάδα περίπου σφαιρῶν, τὰς ὁποίας ὅμως δὲν ᾐσθάνθη, κατωρθώσαμεν νὰ τὸ πλησιάσωμεν ἀρκετὰ κα νὰ ἐξακοντίσωμεν κατ' αὐτοῦ κάμακα καὶ βρόχον· ἡτοιμαζόμεθα δὲ νὰ πολυπλασιάσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν βρόχων ὅτε σφοδρά τις κίνησις τοῦ τέρατος ἢ τοῦ πλοίου ἀπέῤῥιψε τὸν κάμακα, ὅστις δὲν εἶχεν ἐμπηχθῆ εἰς τὸ γλοιῶδες σῶμά του· ἐκόπη δὲ καὶ τὸ μέρος τὸ ὁποῖον εἶχε περιτυλίξει ὁ βρόχος, ὥστε ἀπεσύραμεν εἰς τὸ πλοῖον μέρος τῆς οὐρᾶς.

Ἐπειδὴ εἶδον πλησιέστατα τὸ θηρίον μοὶ εἶναι εὔκολον νὰ τὸ περιγράψω· εἶναι ὁ λεγόμενος γιγάντειος πολύπους. Τὸ μῆκός του θὰ ἦτο 18 περίπου ποδῶν ἀπὸ τῆς οὐρᾶς μέχρι τῆς κεφαλῆς, καὶ εἶχεν ὀκτὼ πλοκάμους μακροὺς ἐξ ἢ ὀκτὼ πόδας· τὸ χρῶμά του ἦτο βαθὺ κόκκινον, οἱ γλαυκοὶ ὀφθαλμοί του εἶχον μέγεθος πινακίου καὶ ἐν γένει ἡ ὄψις του ἦτο δυσειδεστάτη καὶ φοβερά.

Καὶ ἀξιωματικοὶ καὶ ναῦται ἐζήτουν νὰ ἐπιτρέψω νὰ ὑπάγωσι μὲ λέμβον νὰ τὸ ἐξαναδέσωσι καὶ νὰ τὸ σύρωσι πλησίον τοῦ ἀτμοπλοίου· καὶ πιθανὸν νὰ ἐπετύγχανον. Ἐγὼ ὅμως φοβηθεὶς μήπως μὲ τοὺς πλοκάμους του ἀναποδογυρίσῃ τὴν λέμβον καὶ περισφίγξας μὲ αὐτοὺς πνίξῃ τοὺς ἐπιβάτας, δὲν ἔδωκα τὴν ἄδειαν. Εἰ δὲ καὶ εἶχον σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ φανῶ ὠφέλιμος εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἠναγκάσθην ὅμως νὰ παραιτήσω τὴν ἄγραν τοῦ κολοβωθέντος θηρίου, τὸ ὁποῖον ἔφευγε τὸ ἀτμόπλοιον μὲ πολλὴν ταχύτητα. Ὁσάκις δε ἐπλησιάζομεν αὐτὸ ἐβυθίζετο καὶ ἐπέρα εἰς τὸ ἄλλο μέρος.

Ὑπάρχουσιν ἄρα εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης καὶ ἄλλα ζῶα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐγνώρισαν εἰσέτι οἱ περὶ τὴν ζωολογίαν ἀσχολούμενοι.

Τὴν 30 Νοεμβρ. 1861, 46 λεύγας μακρὰν τῆς Τενερίφφης βορειανατολικῶς

Ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀλήκτου

Φ. ΒΟΥΓΕ.

ΠΕΡΙ

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (1).

—ooo—

« 1. *Πόσος εἶναι ὁ πληθυσμὸς ἐν γένει τῆς*
» *διοικήσεως ἢ ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως;*

Ἡ Διοίκησις τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς διάστημα ἤδη τριάκοντα ἐτῶν, ἀφότου ἀποκατέστη ἐν αὐτῇ Διοικητὴς (Πασᾶς), ἐν ᾧ πρότερον ὑπέρτατος διοικητὴς ἦν ὁ κατὰ καιρὸν Βοσταντζίμπασης, ὑπέστη διαφόρους τροποποιήσεις, καὶ περὶ τὸ 1835 ἔτος ἐξετάθη ἡ δικαιοδοσία τῆς Διοικήσεως, συμπεριλαμβάνουσα τοὺς διαφόρους τόπους ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἕβρου, ἀντικρὺ τῆς Αἴνου, ὅλους τοὺς πρόποδας τῆς Ῥοδόπης, οἵτινες ἑνοῦνται μετὰ τοῦ Αἵμου πρὸς βοῤῥᾶν τῆς Φιλιππουπόλεως, καὶ ἐκεῖθεν ἀνατολικῶς ὅλους τοὺς ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Αἵμου μέχρι τῶν παραλίων πόλεων Ἀετοῦ καὶ Πύργου (Βουργάζ), ὅλα τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς γραμμῆς τῆς ἀγούσης εἰς Σηλυβρίαν νοτίως, καὶ ἐκεῖθεν ὅλα τὰ παράλια τῆς Προποντίδος μέχρι τῆς Αἴνου· ἀλλ' ἤδη περιωρίσθη ἡ δικαιοδοσία της, ἀποκατασταθέντος ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Φιλιππουπόλεως Διοικητοῦ, καὶ τῆς Καλλιπόλεως προσαρτηθείσης εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Διοικητοῦ Ἑλλησπόντου (Τσανὰκ-Καλεσί)· ὁ Διοικητὴς ὅμως Ἀδριανουπόλεως πάντοτε ἀναγνωρίζεται ὡς Γενικὸς (Μουσὶρ) καὶ ὑπὸ τῶν εἰρημένων κατωτέρου βαθμοῦ (Φερίκ) Διοικητῶν.

Ὁ ἀκριβὴς ἢ καὶ ὡς ἔγγιστα ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τῆς Διοικήσεως ταύτης εἶναι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῇ, ἅτε μὴ ὑπαρχουσῶν στατιστικῶν καὶ λοι-

---

(1) Τὰς ἀνωτέρω εἰδήσεις συνταχθείσας περὶ τὰ μέσα τοῦ 1858 ἔτους, ὀφείλομεν εἰς τὴν φιλογένειαν τοῦ πρώην ἐν Ἀδριανουπόλει Προξένου τῆς Ἑλλάδος Κ. Π. Φοίβου, ὅστις, καθ' ἃ γινώσκομεν, πολλὰ ἔπραξε κατὰ τὸν νομὸν ἐκεῖνον ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς μάλιστα παιδείας. Τοιαύτας πληροφορίας περὶ ἑλληνικῶν μὲν ἀλλ' ὑπὸ ξένον ζυγὸν τόπων, πολλάκις ἐδημοσιεύσαμεν διὰ τῆς Πανδώρας, διότι φρονοῦμεν ὅτι ἐνῷ πρόκεινται τὰ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἀνατολῆς, ἀνακυκῶνται δὲ καὶ διαστρεβλοῦνται κατὰ τὸ συμφέρον καὶ τὸ δοκοῦν ἑκάστῳ ἐθνολογικὰ καὶ φυλετικὰ ζητήματα, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν οὐχὶ ἁπλῶς διὰ τῆς θεωρητικῆς γεωγραφίας, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τί ἀνήκει εἰς ἡμᾶς. Τοιοῦτον κυρίως σκοπὸν ἔχουσι καὶ τὰ γλωσσάρια τῆς καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῆς ἅ τινα συνεχῶς δημοσιεύομεν. Ἐὰν λέξεις, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, μὴ εὑρισκόμεναι μὲν εἰς τὰ λεξικὰ καὶ τοὺς συγγραφεῖς, σωζόμεναι δὲ εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ἀποδειχθῶσιν ἑλληνικαί, οὐδεμία ἡ ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἅλυσις τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν παντοιοτρόπως ἀγωνίζονται πολλοὶ νὰ παραστήσωσι συντριβεῖσαν, ἔφθασε μέχρις ἡμῶν. Καὶ δὲν εἶναι μὲν μόνη οὐδ' ἡ κυριωτέρα αὕτη ἀπόδειξις τῆς διασώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' ὁ ἐμφανιζόμενος εἰς δικαστήριον ἵν' ἀπαιτήσῃ τὴν ληστευθεῖσαν αὐτοῦ περιουσίαν, ἔχει παρὰ τοῦ νόμου τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ καὶ τὰ ἐλάχιστα ἐπιχειρήματα. Ἰδοὺ διὰ τί παρακαλοῦμεν ἐκείνους τῶν ἀναγνωστῶν, οἵτινες ὑπολαμβάνουσιν ἀργολογίαν τὴν γλωσσολογικὴν ἔρευναν, νὰ μὴ κατακρίνωσιν ἐπιπολαίως ἡμᾶς· διότι ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ὕλη τὴν ὁποίαν μεταχειριζόμεθα κατὰ τὰς ἀσθενεῖς ἡμῶν δυνάμεις, ὁ σκοπὸς ὃν ἀνενδότως ἐπιδιώκομεν εἶναι σκοπὸς ἐθνικός, πανελλήνιος.

Εὐχόμεθα καὶ ἄλλοι, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ Κ. Φοίβου, νὰ στείλωσιν ἡμῖν παρομοίας εἰδήσεις. Σ. Π.

πων ἀναγκαίων πληροφοριῶν· ὁ μόνος γνωστὸς πληθυσμὸς τῶν χριστιανῶν κατοίκων εἶναι ὁ τῶν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν διοίκησιν τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως διατελούντων, ἀναβαίνων περὶ τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδ. οἰκογενειῶν.

« 2. *Πόσος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισημοτέρων πό-*
» *λεων καὶ κωμοπόλεων ;*

1. Ἡ Ἀδριανούπολις κειμένη εἰς θέσιν τερπνήν, καὶ περιῤῥεομένην ὑπὸ τριῶν ποταμῶν, τοῦ Τονδία ἢ Τούσου (κοινῶς Τούντζα) ἀριστερόθεν, τοῦ Ἀρτίσκου ἢ Ἄρδας δεξιόθεν, καὶ τοῦ Ἕβρου (Μαρίτσας), περιέχει 100 χιλιάδ. κατοίκων, ὧν αἱ μὲν 45 χιλιάδ. Ἕλληνες, αἱ δὲ 35 Ὀθωμανοί, αἱ 5 Βούλγαροι δύω εἰδῶν (1), αἱ 5 χιλιάδ. Ἀρμένιοι, αἱ 4 Ἑβραῖοι καὶ αἱ 6 χιλιάδ. Ἀλβανοί, καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν ξένοι· περιέχει πρὸς τούτοις καὶ περὶ τὰς 30 οἰκογενείας Εὐρωπαίων (κοινῶς Φράγκων). Πρὸ 200 ἤδη ἐτῶν τινὲς ἐκ τῶν Χαλεπλίδων πρεσβευόντων τὸ δυτικὸν δόγμα, ἐλθόντες χάριν ἐμπορίου κατῴκησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη ἐκ τῆς νήσου Χίου μετέβησαν δύω ἄλλαι οἰκογένειαι, Βαδέτης καὶ Μεγαλοπόδαροι ἐπιλεγόμεναι, αἵτινες συνοικίαν μετὰ τῶν πρώτων ποιήσασαι, ἀνῳκοδόμησαν καὶ ἐκκλησίαν μικρὰν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, προσκαλέσασαι καί τινα ἱερέα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως· κατὰ δὲ τὸ 1750 ἔτος ἀνεκαινίσθη ἡ Ἐκκλησία αὕτη, καθὼς καὶ τρίτην ἤδη φορὰν τῷ 1852, καὶ ἐγένετο μεγαλητέρα, λαμπρὰ καὶ περικαλλής, κοινῇ δαπάνῃ τῶν Εὐρωπαίων καὶ Ἀρμενοκαθολικῶν, διατηρούντων δύω ἱερεῖς καὶ Σχολεῖον ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς Ἐκκλησίας· τινὲς τούτων στέλλουσι τὰ τέκνα των καὶ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἀλληλοδιδασκαλεῖα· ἔχουν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ μόλις 3]4 τῆς ὥρας ἀπέχον τῆς πόλεως χωρίον Καραγάτσι, ὅπου διαμένουσι τὸ καλοκαίριον καλλιεργοῦντες τὰς σημαντικὰς ἰδιοκτησίας των.

2. Ἡ κώμη Ὀρτάκιοϊ καὶ Λίτιτσα, ἕδρα τοῦ Μητροπολίτου Λιτίτσης, πλησίον ἀλλήλων κείμεναι· ἀπέχουσι δὲ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὥρας 6. Τὸ Ὀρτάκιοϊ ἔχει 500 οἰκογενείας χριστιανικάς, ὧν αἱ μὲν 380 Ἑλληνικαί, αἱ δὲ λοιπαὶ Βουλγαρικαί, διατηροῦσαι 2 Ἐκκλησίας καὶ 2 Σχολεῖα Ἑλληνικὸν καὶ Ἀλληλοδιδακτικόν. Ἡ Λίτιτσα ἔχει 150 οἰκογενείας, ἐκκλησίαν καὶ ἀλληλοδιδασκαλεῖον. Ὅλοι οἱ κάτοικοι εἶναι χριστιανοί, συμπεριλαμβανομένων δὲ ὁμοῦ καὶ τῶν πέριξ 22 χωρίων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, συμποσοῦνται ὡς ἔγγιστα εἰς 2 χιλιάδ. οἰκογενείας. Ἐκ τῶν ὀρέων τῆς ἐπαρχίας ταύτης πηγάζει ὁ Ἀρτίσκος (Ἄρδα) ποταμός, καὶ παραῤῥέων εἰσβάλλει εἰς τὸν Ἕβρον πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως· τὰ προϊόντα της εἶναι μέταξα, δημητριακοὶ καρποὶ καὶ οἶνος.

3. Τὸ Διδυμότειχον, ἕδρα τοῦ Μητροπολίτου Διδυμοτείχου καὶ πρωτεύουσα Ἐπαρχίας, ἧς ἡ περιγραφὴ ἕπεται ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης πραγματείας.

4. Ἡ Μακρὰ γέφυρα (Οὐζοὺν κιοπροῦ) Κωμόπολις, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Γέροντος Ἡρακλείας.

5. Ἡ κωμόπολις Κεσσάνη, καὶ Μεγάλη ἀγορά, Μάλγαρα κοινῶς ἐκ τοῦ Μεγάλγορα.

6. Ἡ Αἶνος.

7. Ἡ Χαϊρούπολις (ἴσως Χαριούπολις), κοινῶς Χαϊρεμπόλ.

8. Ἡ κώμη Χαρσᾶ περιέχουσα τέμενος καὶ ἓν πάλαι ποτὲ λαμπρόν, νῦν δὲ ἐρείπειον, λιθόκτιστον ξενοδοχεῖον (χάνι), ἐν ᾧ ἦν ὁ πρῶτος σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν ταχυδρομείου.

9. Τὸ χωρίον Κούλελι περιέχον 4 ξενοδοχεῖα, ἐν ᾧ ἤδη μετετέθη ὁ πρῶτος σταθμὸς τοῦ ταχυδρομείου, ἀπέχον 7 1[2 ὥρας τῆς Ἀδριανουπόλεως.

10. Ἡ κωμόπολις Μπαμπᾶ-ἐσκὶ τουρκιστὶ (ἴσως Καβύλη), 2 1[2 ὥρας ἀπέχουσα τοῦ χωρίου Κούλελι, περιέχει λαμπρὸν τέμενος ἐπὶ τῆς πλησίον τοῦ χειμάῤῥου γεφύρας, μίαν ἐκκλησίαν ἀνεγερθεῖσαν κατὰ τὸ 1832, καὶ ἓν ἀλληλοδιδασκαλεῖον ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου 60 μὲν παῖδες διδάσκονται, ὀκτὼ δὲ ἕως δέκα σπουδάζουσι τὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀλληλοδιδασκάλου 5 χιλιάδ. γροσ. λαμβάνοντος κατ' ἔτος. Ἡ δαπάνη γίνεται δι' ἐτησίας συνδρομῆς τῶν κατοίκων.

11. Ἡ Ἀρκαδιούπολις (Λουλὲ Βουργὰζ) περιέχουσα γέφυραν, 4 τεμένη, ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου καὶ ἀλληλοδιδασκαλεῖον, ἐν ᾧ ὑπὲρ τοὺς 80 μαθητὰς φοιτῶσιν, ἔχον καὶ ἀνώτερον τμῆμα ἐκ 30 μαθητῶν· ἡ ἐτησία δαπάνη αὐτοῦ γίνεται ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἐκκλησίας. Φιλογενής τις κάτοικος αὐτῆς Εὐθύμιος Στόγιου ἀνήγειρεν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐκκλησίας δωμάτιά τινα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ συστηθῇ σχολεῖον, δαπανήσας ἐξ ἰδίων του περὶ τὰς 40 χιλιάδας γροσίων, τὰ ὁποῖα, εὐκολυνθέντος μετὰ ταῦτα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, ἔλαβεν ἀτόκως· τὰ δωμάτια ταῦτα, μετετράπησαν μετὰ ταῦτα εἰς σχολεῖον ἀλληλοδιδακτικόν, καὶ τμῆμά τι Ἑλληνικοῦ. Ἡ πόλις αὕτη περιέχει ὑπὲρ τὰς 1200 οἰκίας, ὧν αἱ πλείους χριστιανικαί, αἱ δὲ Ὀθωμανικαὶ μετά τινων εὐαρίθμων Ἀρμενικῶν· εὑρίσκονται δὲ ἐν αὐτῇ καί τινες Ἰουδαῖοι ἔχοντες καὶ Συναγωγήν.

(α) Βούλγαροι μετοικήσαντες ἐκ τῆς κώμης 'Αβράδαλα, 12 ὥρας βορείως ἀπεχούσης τῆς Φιλιππουπόλεως, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, καλούμενοι Κλινηδες ἢ Κλίντσουδες, καὶ Βούλγαροι μετοικήσαντες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, μισοῦντες τοὺς πρώτους, ὡς ταραξίας καὶ καταστροφεῖς χωρίων, κιογμπαζάνιδες αὐτοὺς ἀποκαλοῦντες.

12. Ἡ Ραιδεστὸς ἀπέχουσα τῆς Ἀδριανουπόλεως 24 ὥρας, τῶν 40 ἐκκλησιῶν 18, καὶ τῆς Ἀρκαδιουπόλεως 10· περιέχει 15 χιλιάδας κατοίκων, ὧν οἱ πλεῖστοι Ὀθωμανοὶ καὶ Ἀρμένιοι, καί τινες διαμαρτυρόμενοι ἀποσπασθέντες ἐκ τῶν Ἀρμενίων· οἱ δὲ Ἕλληνες ἀριθμοῦνται ἕως 480 οἰκογένειαι.

13. Ἡ κωμόπολις Τυρολόη (Τσορλοῦ), ἕδρα ἐπισκόπου τοῦ Γέροντος Ἡρακλείας, 8 ὥρας περίπου τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπέχουσα, εἰς θέσιν ὑψηλὴν καὶ ὀχυρωτάτην ἀπὸ μέρους τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐκ τῶν κατοίκων αὐτῆς οἱ πλεῖστοι εἰσὶν Ἕλληνες, οἱ λοιποὶ Ὀθωμανοί, καὶ ὀλίγιστοι Ἀρμένιοι καὶ Ἑβραῖοι· περιέχει τέμενος καὶ μίαν ἐκκλησίαν καὶ ξενοδοχεῖα. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει καὶ ὁ Γεν. σταθμὸς τοῦ ταχυδρομείου.

14. Ἡ Σηλυβρία, ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Σηλυβρίας, περιέχουσα τεμένη, ἐκκλησίας καί τινα ξενοδοχεῖα.

15. Ἡράκλεια (τουρκιστὶ Ἐρέγλη), μητρόπολις τοῦ Ἁγ. Ἡρακλείας, πόλις ἀρχαία καὶ ἐπίσημος τῆς Προποντίδος· νῦν δὲ ἔρημος σχεδόν· ἔχει λιμένα χωρητικώτατον καὶ οἰκογενείας 200, ὧν αἱ μὲν 120 Ἑλληνικαὶ διατηροῦσιν ἀλληλοδιδασκαλεῖον καὶ ἐκκλησίαν, αἱ δὲ λοιπαὶ Ὀθωμανικαί· ἀπέχει δὲ τῆς Ραιδεστοῦ 4 ὥρας καὶ τῆς Σηλυβρίας 8· οἱ κάτοικοι εἰσὶ γεωργοὶ καὶ ναυτικοί.

16. Ἡ κώμη Τσάντα κατοικεῖται ὑπὸ 250 οἰκογενειῶν ὅλων Ἑλληνικῶν. Ἔχει ἐκκλησίαν ὑπαγομένην εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Σηλυβρίας, καὶ ἀλληλοδιδασκαλεῖον διατηρούμενον ὑπὸ τοῦ κοινοῦ.

17. Αἱ παράλιαι πόλεις Σωζουαγαθούπολις, Μεσημβρία, Μήδεια, Ἀγχίαλος, Πύργος καὶ Ἀετός.

18 Ἡ Βιζύη ἢ Βίζα, σώζουσα τὰ ἐρείπια τῆς πάλαι ἀκροπόλεως, εἰς θέσιν ὑψηλὴν καὶ ὀχυρωτάτην ἀπέναντί τινος λόφου Γκιόζτεπέ (λόφος ὀφθαλμοῦ), ὅθεν δυνατάι τις διὰ μικροσκοπείου νὰ κατοπτεύσῃ καλῶς τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου, ὡς καὶ τὰς 14 ὥρας περίπου ἀπέχουσαν Ραιδεστόν. Ἔχει περὶ τὰς 2,000 οἰκίας, ὧν αἱ ἡμίσειαι σχεδὸν Ἑλληνικαί, καὶ αἱ λοιπαὶ Ὀθωμανικαί· ἔχει μητροπολίτην Βιζύης.

19. Τὸ Μπουνὰρ Ἰσάρ, κωμόπολις κατοικουμένη ὑπὸ 1500 κατοίκων, ἐξ ὧν οἱ μὲν 800 Ὀθωμανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι. Ἔχουν ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν διοίκησιν τοῦ Ἀνδριανουπόλεως.

Ἡ Γέννα κεῖται πρὸς δυσμὰς τοῦ Μπουνὰρ Ἰσάρ, ἀπέχουσα τούτου 2 ὥρας καὶ ἔχουσα κατοίκους 1000, ὧν οἱ πλεῖστοι Ἕλληνες καὶ ὀλίγοι Βούλγαροι· ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουν 2 ἐκκλησίαι ὑπαγόμεναι εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ ἀλληλοδιδασκαλεῖον.

Ὁ Σκοπὸς, κωμόπολις, κεῖται πρὸς δυσμὰς τῆς Γέννας, ἀπέχων ταύτης 2 ὥρας, κατοικεῖται ὑπὸ 300 οἰκογενειῶν, ἐξ ὧν 50 μόνον Ὀθωμανικαί, αἱ δὲ λοιπαὶ Ἑλληνικαὶ μὲ 2 ἐκκλησίας, καὶ 2 Σχολεῖα Ἑλληνικὸν καὶ ἀλληλοδιδακτικόν, διδασκομένων ἐν αὐτοῖς 120 μαθητῶν, καὶ μισθοδοτουμένων τῶν 2 διδασκάλων ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου.

Ὁ Σκεπαστός· χωρίον κείμενον πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν τοῦ Σκοποῦ, ἀπέχον τούτου 3 ὥρας, περιέχει 250 οἰκογενείας ὅλας Ἑλληνικάς, ἐκκλησίαν καὶ ἀλληλοδιδασκαλεῖον.

20. Ἡ πόλις Ἐκκλησίαι, εἰς θέσιν πεδινήν, ἧς ἡ περιγραφὴ μετὰ τῆς Ἐπαρχίας της ἕπεται εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης ἐκθέσεως.

21. Ἡ Ἰάμπολις, κεῖται πρὸς βοῤῥᾶν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀπέχουσα ταύτης 18 ὥρας· οἰκεῖται ὑπὸ 600 οἰκογενειῶν, ἐξ ὧν τὰ 3)5 Βούλγαροι, τὰ δὲ 9)5 Ὀθωμανοί· ἔχει δὲ καὶ Ἑβραϊκὰς οἰκογενείας περίπου τῶν 100 μὲ Συναγωγήν. Ἐνταῦθα διατηρεῖται Σχολεῖον Βουλγαρικὸν καὶ διαῤῥέει ὁ Τονδίας ποταμὸς πηγάζων ἐκ τῶν Αἱμιμοντίων ὀρέων, καὶ κατερχόμενος εἰσβάλλει εἰς τὸν Ἕβρον πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως.

22. Ἡ Σέλιμνος, πόλις κειμένη βορειοδυτικῶς τῆς Ἰαμπόλεως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Αἵμου, ἀπέχουσα ταύτης 6 καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως 24 ὥρας· περιέχει 2 χιλιάδ. οἰκογενείας, ἐξ ὧν χίλιαι Βουλγαρικαὶ καὶ 800 Ὀθωμανικαὶ μετὰ 200 Ἑβραϊκῶν· ἔχει τεμένη καὶ 2 Ἐκκλησίας καὶ Σχολεῖον Βουλγαρικόν· εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰ ἐριουργεῖά της, ἐν οἷς κατασκευάζονται διάφορα ἐριοῦχα (ἀμπάδες) καὶ κάπαι ἀρίστης ποιότητος, καὶ τὸ πρὸ εἰκοσιπεντατείας συστηθὲν αὐτοκρατορικὸν ἐριουργεῖον εἰς κατασκευὴν τῶν ἐνδυμασιῶν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ διατηρεῖται καλῶς.

23. Ἡ κωμόπολις Μουσταφᾶ Πασᾶ, κεῖται πρὸς τὸ δυτικοβόρειον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀπέχουσα ταύτης 6 ὥρας· ἔχει κατοίκους 5 χιλιάδας, ἐξ ὧν αἱ 3 Βούλγαροι, αἱ δὲ 2 Ὀθωμανοί· ἔχει τέμενος περικαλλές, καὶ γέφυραν λιθόκτιστον· ἐσυστήθη ἤδη καὶ μικρὸν Σχολεῖον Βουλγαρικόν· ἀλλὰ δὲν εὐδοκιμεῖ. Οἱ κάτοικοι εἰσὶ γεωργοί, καταγινόμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν σκωληκοτροφίαν τῆς μετάξης· ἐν αὐτῇ ἀνεγείρεται ἤδη καὶ β'. Ἐκκλησία δι' ἐξόδων τῶν Χριστιανῶν.

« 3. *Πόσοι εἶναι Ὀθωμανοί, πόσοι Χριστιανοὶ καὶ πόσοι Ἰουδαῖοι ;*

« 4. *Μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν πόσοι εἶναι ὀρθόδοξοι, Ἀρμένιοι κτ.λ;*

5. *Μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων ποία ἀναλογία ὑπάρχει ὡς πρὸς τὰς φυλάς ;*

Εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρω ἐρωτήσεις ἀδυνατῶ ν' ἀπαντήσω, μὴ ἔχων τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας, αἰτι-

νες οὐδέποτε δύνανται νὰ ληφθῶσιν, ἐπειδὴ οὔτε στατιστικαὶ ὑπάρχουσιν, οὔτε βέβαιαι πηγαὶ, ὡς ληξιαρχικὰ βιβλία κτλ, ἐξ ὧν ν' ἀρυσθῶ αὐτάς· τὸ βέβαιον μόνον εἶναι ὅτι τὸ πλεονάζον στοιχεῖον εἶναι τὸ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων.

6. « *Ποία εἶναι ἡ κατάστασις τῆς παιδείας ἐν* « *γένει; πόσα ὑπάρχουσι σχολεῖα κατὰ πόλεις καὶ* « *κώμας, καὶ κατὰ ποίαν ἐποχὴν συνεστήθησαν;* « *Πόσος ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκομένων ἀῤῥένων* « *καὶ κορασίων καὶ ποῖα μαθήματα διδάσκονται;* « *Πόσος ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκόντων, ὁποία ἡ ἐ-* « *πιστημονικὴ αὐτῶν μάθησις, καὶ εἰς ποίαν ἐθνι-* « *κότητα ἀνήκουσιν;*

Ἡ κατάστασις τῆς παιδείας ἐν γένει τῶν χριστιανῶν εἶναι εὐχάριστος· εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις ὑπάρχουσιν ἀλληλοδιδασκαλεῖα, εἴς τινας δὲ πόλεις καὶ Ἑλληνικὰ ἢ ἰδιαίτερα, ἢ προσηρτημένα εἰς τὰ ἀλληλοδιδασκαλεῖα ὡς ἀνώτερον Τμῆμα, ἵνα διευθύνωνται ὑφ' ἑνὸς μόνου ἀλληλοδιδάκτου, ὡς μὴ ὑπαρχόντων ἱκανῶν πόρων πρὸς διατήρησιν καὶ Ἑλληνοδιδασκάλου. Πᾶσα πόλις καὶ κωμόπολις φιλοτιμεῖται ὁσημέραι ν' αὐξάνῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν Σχολείων της, καὶ νὰ συντελῇ εἰς τὴν βελτίωσιν αὐτῶν, προθύμως συνεισφέρουσα τὸν ὀβολόν της. Οἱ Ὀθωμανοὶ ὅμως φαίνονται ὀκνηροὶ, καὶ οἱονεὶ ἀποστρεφόμενοι πᾶσαν πρόοδον καὶ πάντα νεωτερισμὸν ἐμμένουσιν εἰς τὰ παλαιά. Οἱ Ἕλληνες φύσει ἐνεργητικοὶ, φιλομαθεῖς καὶ φιλόκαλοι, τείνουσιν ἀδιαλείπτως εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξίν των· οἱ Ἀρμένιοι καὶ Ἰουδαῖοι, ὡς ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν καὶ διεσπαρμένοι τῇδε κἀκεῖσε, ἔχουσι σπάνια τὰ διδακτήριά των· οἱ πρῶτοι ἔχουσι ναὸν (Ζὰμ) μεγαλοπρεπῆ καὶ πλούσιον, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος (Σοὺρπ Τορὸς), καὶ παρεκκλήσιον χωριστὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (Σοὺρπ Γαραβέτ)· διατηροῦσι δὲ καὶ ἀλληλοδιδασκαλεῖον καὶ Παρθεναγωγεῖον, δι' ἐξόδων τῆς Κοινότητός των. Πέρυσιν ὁ ἀρχιερεὺς (Βαρταβὲτ), Ἀρασταχὲς ὀνομαζόμενος, καίτοι ὑπεραγαπώμενος καὶ σεβόμενος ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, κατετρέχθη ὑπό τινων πλουσίων, οἵτινες καὶ κατώρθωσαν νὰ προσκληθῇ οὗτος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διορισθῇ ἄλλος ἀντ' αὐτοῦ τῆς ὀρέξεώς των, ὅστις εἰσέτι δὲν ἐφάνη· οἱ χριστιανοὶ ὅμως δυσαρεστηθέντες πολὺ δι' αὐτὸ, ἤρχισαν κατ' ὀλίγον ἤδη νὰ ἀσπάζωνται τὸ καθολικὸν δόγμα καὶ τὸ τῶν διαμαρτυρομένων. Οἱ Ἰουδαῖοι ἔχουν 10 Συναγωγὰς καὶ Σχολεῖα κοινὰ διατηρούμενα ὑπὸ τῆς κοινότητός των· ἀκολούθως θέλω ἀναφέρει τὰ περὶ τούτων ἐκτενέστερον.

Ἐνταῦθα ἡ παιδεία ὅσον τὸ δυνατὸν προάγεται, μολονότι ὑπάρχουσι πολλὰ τὰ προσκόμματα, ὡς ἐκ τῆς ἀμαθείας τῶν ἐν τοῖς πράγμασι· διότι ἐν διαστήματι τεσσαράκοντα ἤδη ἐτῶν ἐκ τριῶν μεταῤῥυθμίσεων μόλις ἡ κατὰ τὸ 1848 ἔτος γενομένη τελευταία ἐπέφερε καλὸν ἀποτέλεσμα, τακτοποιηθέντων τῶν ἀλληλοδιδασκαλείων πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅπερ συμβάλλει τὰ μέγιστα, ἐπειδὴ ἐκ τῶν 750 παίδων τῶν διδασκομένων εἰς τὰ 5 ἀλληλοδιδασκαλεῖα τῆς Ἀδριανουπόλεως, μόλις 20 — 30 παῖδες εἰσάγονται κατ' ἔτος εἰς τὴν μίαν καὶ μόνην Κεντρικὴν Ἑλλην. Σχολήν· ἐξ αὐτῶν δὲ μόλις 5 — 10 μαθηταὶ διατηροῦνται μέχρι τέλους τῆς προσδιωρισμένης διὰ τὴν σπουδὴν ἑξαετίας, κατὰ τὸ Γεν. τῆς Σχολῆς πρόγραμμα, καὶ προβιβάζονται εἰς τὴν ἀνωτάτην κλάσιν ὅπου διδάσκονται ποιητικὰ, ὑψηλότερα μαθήματα κτλ, μετὰ τῆς Γαλλικῆς γλώσσης· οὗτοι δὲ πάλιν ἐξερχόμενοι μετὰ ταῦτα καὶ μὴ ἔχοντες στάδιον νὰ διατρέξωσιν, ὡς μὴ ὑπαρχόντων ἱκανῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων ἢ θέσεων ἄλλων, εἰσέρχονται εἰς τὰς συντεχνίας, καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου ὑστεροῦνται τῆς ὠφελείας τῶν μαθημάτων, ὡς διαφευγόντων τὴν μνήμην των καὶ ἀπομανθανομένων.

Ἡ Ἀδριανούπολις κέκτηται ἐννέα Σχολεῖα, ὧν τὸ ἓν Ἑλληνικὸν, τὰ 5 ἀλληλοδιδακτικὰ τῶν ἀῤῥένων 2 τῶν κορασίων καὶ τὸ 1 Βουλγαρικόν.

Α. Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ ἀνεγερθεῖσα, ὡς εἰκάζεται, περὶ τὰ τέλη τοῦ ιη' αἰῶνος, καὶ ἀνοικοδομηθεῖσα κατὰ τὸ 1843, περιέχει 140—150 σχεδὸν μαθητὰς διδασκομένους τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὰ ἐκκλησιαστικὰ μαθήματα, τὰ στοιχειώδη μαθηματικὰ, φιλοσοφικά τινα καὶ ποιητικὰ καὶ τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν, καὶ προκαταρτίζονται μαθηταὶ ἱκανοὶ διὰ τὴν Β'. ἢ Γ' τοῦ Β. Γυμνασίου τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν αὐτῷ διδάσκουσι 3 διδάσκαλοι.

Β. Τὸ κεντρικὸν ἀλληλοδιδασκαλεῖον ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, ἀνεγερθὲν κατὰ τὸ 1846 ἔτος, διὰ συνδρομῆς τῶν προκρίτων καὶ τοῦ ταμείου τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων· ἐν αὐτῷ φοιτῶσι μαθηταὶ 174.

Γ. Τὸ ἀλληλοδιδασκαλεῖον τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀνεγερθὲν δι' ἐξόδων τοῦ ταμείου τῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς, κατὰ τὸ 1839 ἔτος Μαΐου 1· περιέχει μαθητὰς 90.

Δ. Τὸ ά. σχολεῖον τῶν κορασίων ἀνεγερθὲν τῷ 1852 ἐκ τῶν λειψάνων τῆς περιουσίας τοῦ βαθυπλούτου Βουλγάρου Ναΐδεν Κρίστοβιτζ. Ἐν αὐτῷ φοιτῶσι περὶ τὰ 85 κοράσια διδασκόμενα τὰ προκαταρκτικὰ μαθήματα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ χειροτεχνήματα παντὸς εἴδους.

Ε. Τὸ β'. σχολεῖον τῶν κορασίων, ἀπέναντι τῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου ἐκκλησίας, ἐν τοῖς κελλείοις αὐτοῖς· τὸ σχολεῖον ἠνοίχθη κατὰ τὸ 1855, μετατραπέντων τριῶν εὐρυχώρων δωματίων

τοῦ Κελλείου εἰς Σχολεῖον, καὶ δαπανηθέντων εἰς τοῦτο περὶ τὰς 20 χιλιάδ. γροσίων διδάσκονται εἰς 90 περίπου κοράσια ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ λοιπὰ μετὰ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας· τὸ Σχολεῖον τοῦτο χρησιμεύει ὡς προκαταρκτικὸν διὰ τὸ Α΄. Σχολεῖον τῶν κορασίων.

ΣΤ΄. Τὸ Βουλγαρικὸν Σχολεῖον ἀνεγερθὲν καὶ τοῦτο τῷ 1852 ἔτει ὑπὸ τοῦ διαληρθέντος Νάϊδεν Κρίστοβιτζ· μετὰ τὸν θάνατον τούτου, ἐπροικοδοτήθη δι' ἐπισήμου διαθήκης του μὲ ἑκατὸν χιλιάδας γροσίων, τὸ ὁποῖον οἱ δύο μισέλληνες ἐκ τῶν 4 ἐπιτρόπων τῆς διαθήκης, ὁ Καρᾶ Μιχάλης Στογιάννοβιτζ καὶ ὁ Νέσσος Χ. Ματθαίου Γκέρεκ, παραβάντες τοὺς ὅρους τῆς εἰρημένης διαθήκης, τήν τε Σχολὴν καὶ τὸ κεφάλαιον ἀπεχώρισαν τῆς Γεν. ἐφορίας, καὶ ἤδη διευθύνεται ὑπὸ ἰδίας ἐπιτροπῆς, ἧς τὰ μέλη ἐκλέγονται ὑπὸ μόνου τοῦ Σωματείου τῶν Τσελέπιδων, τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τοὺς ἐνταῦθα μετοίκους Βουλγάρους. Ἐν αὐτῷ διδάσκει εἷς καὶ μόνος διδάσκαλος καὶ εἶναι εἰς μεγάλην παράλυσιν καὶ παρακμήν· φοιτῶσι δὲ 60—70 μαθηταί, διδασκόμενοι ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν βουλγαριστί.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν προῤῥηθέντων 6 Σχολείων τῶν ἐντὸς τοῦ ἄστεως· ὑπάρχουσιν ὅμως ἐν αὐτῷ καί τινα ἰδιωτικὰ γραμματοδιδασκαλεῖα ἔν τισιν οἰκίαις, πολλὰ μὲν τὸν ἀριθμὸν κατ' ἀρχὰς ὄντα, εὐάριθμα δὲ μετὰ τὴν σύστασιν τῶν ἀλληλοδιδασκαλείων καταντήσαντα, ἐν οἷς ὑπὸ γυναικῶν διδάσκονται ἄῤῥενά τε καὶ θήλεα, τὰ μὲν ἀνάγνωσιν εἰς Ὀκτωηχοψαλτήρια καὶ Ἀποστόλους, καί τινα χειροτεχνήματα συνήθως, τὴν δὲ γραφὴν σπανίως· τὰ δὲ λοιπὰ τρία κεῖνται ἐκτὸς τῆς πόλεως ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον τῶν τριῶν μεγάλων Τμημάτων, Γιλδιρίμιον, Κιγίκιον καὶ Κιρισχανὲν, ἔνθα καὶ πολὺ πλῆθος ἰδιωτικὰ Σχολεῖα ὑπάρχουσιν.

Ζ΄. Ἀλληλοδιδασκαλεῖον εἰς τὴν μεγάλην ἐνορίαν τοῦ Γιλδιριμίου, ἀνεγερθὲν πρῶτον ὅλων τῶν λοιπῶν κατὰ τὸ 1830 ἔτος, καὶ ἀλληλοδιδακτικῶς τότε ὑπό τινος Ἀλεξάνδρου διοργανισθὲν· κατὰ τὸ 1848 μετὰ 18 ἔτη τῆς ἀνεγέρσεώς του, γενομένης τῆς τελεσφόρου τρίτης μεταῤῥυθμίσεως τῶν Σχολείων, ἐξετάθη κατὰ μῆκος τὸ Ἀλληλοδιδασκαλεῖον τοῦτο, καὶ περιέχει ἤδη περὶ τοὺς 160—180 μαθητὰς διδασκομένους τὰς κυρίας καὶ βοηθητικὰς γνώσεις. Ἐν τῇ Ἐνορίᾳ ταύτῃ διατηρεῖται καὶ Νοσοκομεῖον μὲ 10—12 κραββάτια καὶ Φαρμακεῖον, κοινῇ συνδρομῇ τῶν Χριστιανῶν παντὸς θρησκεύματος ἀνεγείρεται ἤδη καὶ ναὸς μεγαλοπρεπὴς ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἀντὶ τοῦ μικροῦ καὶ σεσαθρωμένου.

Η΄. Τὸ ἀλληλοδιδασκαλεῖον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν τῇ Ἐνορίᾳ τοῦ Κιρισχανὲ, κείμενον ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Ναοῦ, ἀνεγερθὲν περὶ τὸ 1835, δαπάνῃ τοῦ Ταμείου τοῦ ἰδίου Ναοῦ, καὶ περιέχον ἤδη 125—140 μαθητάς.

Θ΄. Τὸ εἰς τὴν Ἐνορίαν τοῦ Κιγικίου Ἀλληλοδιδασκαλεῖον, ἀνεγερθὲν κατὰ τὸ 1852 ἐν τῷ ἱερῷ οἴκῳ, τῇ ἐπιστασίᾳ μὲν τῶν ἐφόρων τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῇ δαπάνῃ δὲ τοῦ Ταμείου τοῦ Ἱεροῦ Οἴκου τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ μικρᾶς τινος συνεισφορᾶς ἐκ γροσίων 3,578 τοῦ Ταμείου τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἐν αὐτῷ διδάσκονται 122 — 130 μαθηταὶ τὰς κυρίας καὶ βοηθητικὰς γνώσεις.

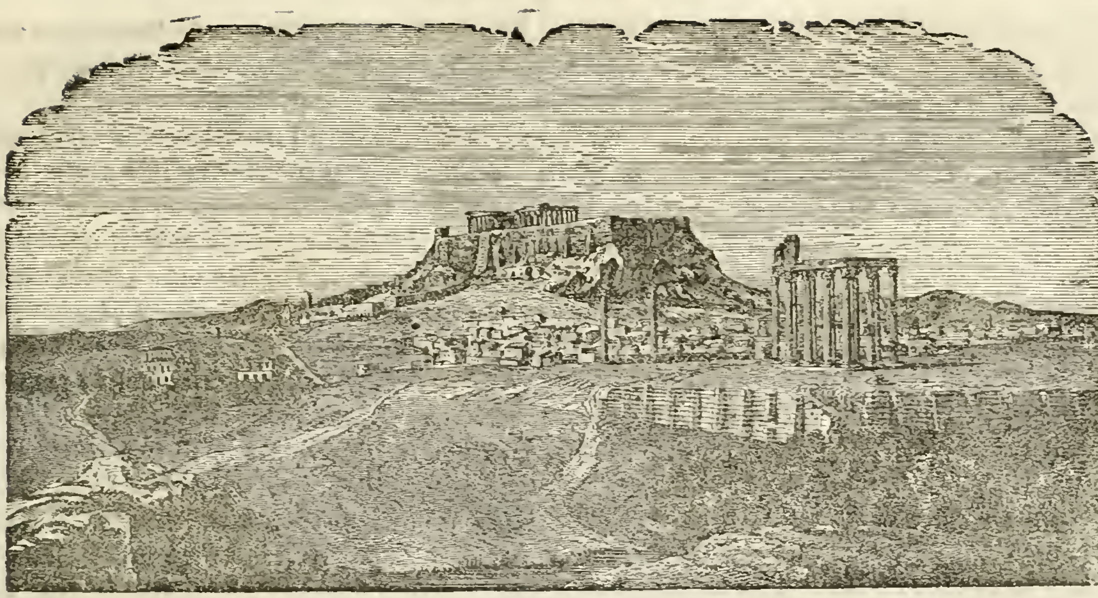
Ἅπαντα τὰ Ἀλληλοδιδασκαλεῖα τῆς Ἀδριανουπόλεως κατωρθώθη ἐσχάτως νὰ ἦναι ὁμοιόμορφα, ἔχοντα βάσιν τὸν νέον ὁδηγὸν τοῦ Κοκκώνη.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συνέταξε καὶ ἐδημοσίευσε προϋπολογισμὸν τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Κατ' αὐτὸν τὰ μὲν ἔσοδα ἀναβαίνουσιν εἰς λίρας ἀγγλικὰς 15,168,648, ἢ δραχ. 445 περίπου ἑκατομμύρια, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς λίρας 14,220,157 ἢ δραχ. περὶ τὰ 420 ἑκατομμύρια· ἄρα μένει περίσσευμα 898,423 λίρ. ἢ 25 περίπου ἑκατομμυρίων δρ. ὅπερ καὶ ἀξιοσημείωτον μετὰ τὴν τελευταίαν οἰκονομικὴν κρίσιν καὶ τὰς ἐνεστώσας ἀνωμάλους περιστάσεις τῆς Τουρκίας, ἂν καὶ ὁ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπουργὸς τῆς Μεγ. Βρετανίας Κ. Γλάδστον ἀναφέρων ταῦτα ἐμειδίασε.

ΜΕΓΑΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ. Τὴν 1 Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους διηγήθημεν ἐν ἐκτάσει τὸ τελευταῖον δυστύχημα τοῦ κολοσσιαίου τούτου πλοίου, καὶ εἴπομεν ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην τῶν εἰδημόνων, αἱ ἐλπίδες ὅσας εἶχον συλλάβει διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του εἶχον ματαιωθῆ. Ἀλλ' ἰδοὺ σήμερον μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐφημερίδων ὅτι ἐπεσκευάσθη, ὅτι διὰ νέων μηχανῶν καὶ ἄλλων τρόπων κατέστη ἀσφαλέστερον καὶ ὅτι πρόκειται νὰ μεταβῇ ὅσονούπω εἰς Νεοβόρακον τῆς Ἀμερικῆς.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΜΑΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 292.

Δ'. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

τοῦ ἀνεκδότου συγγράμματος

τοῦ

Κ. Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΟΥ.

« Περίπλους Μακεδονίας καὶ ἐλάσσονος Ἀσίας μετὰ τῶν ταύτῃ προσκειμένων μεγαλοννήσων. »

—οοο—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Ἑκατοννήσων καὶ ὁ κόλπος τοῦ Ἀδραμυττίου.

Αὐγούστου 21. — 23 — Πόθεν ἐκλήθησαν Ἑκατόννησοι. — Αἱ Κυδωνίαι καὶ ἡ θέσις αὐτῶν. — Ἂν ἡ νῆσος Πορδοσελήνη τὰ νῦν Μοσχοννήσια. — Ἐπιγραφαὶ ἀρχαῖαι. — Ἱστορία τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Κυδωνιῶν. — Ἡ ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχία. — Ἡ ἐκστρατεία τοῦ δουκὸς τοῦ Νεβὲρς. — Ὁ εἰκοσιπενταετὴς περὶ Κρήτης πόλεμος μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Τούρκων. — Ἐκστρατεία Μοροζίνη. — Καταστροφὴ ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν. — Σύλησις τῶν ἀρχαιοτήτων. — Ἧττα Μοροζίνη ἐν Χαλκίδι. — Ὑποκινήσεις Ῥωσσίας τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ Αἰκατερίνης. — Ἐκστρατεία Ὀρλώφ. — Ἄθλιον πέρας αὐτῆς καὶ καταστροφαὶ τῆς Πελοποννήσου. — Ἰωάννης Οἰκονόμος ὁ θεμελιωτὴς τῆς δόξης τῶν Κυδωνιῶν. — Ἐκφράσεις τοῦ Σοαζέλου περὶ τῆς πόλεως. — Ἐκφράσεις τοῦ Πουκεβίλου περὶ τῆς σχολῆς — Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ἐπιστολή. — Καταστροφὴ τῆς πόλεως ἐν ἔτει 1821 — Τύχαι τῶν Κυδωνιέων ἐν Ἑλλάδι. — Ἐπάνοδος αὐτῶν εἰς τὴν πατρίδα. — Ἐσωτερικὴ καὶ ἠθικὴ κατάστασις τῆς πόλεως. — Διοικήσεις. — Ἔθιμα καὶ γλῶσσα. — Νυκτερινὴ θαλασσοπορία. — Ἡ πεδιὰς καὶ ἡ πόλις τοῦ Ἀδραμυττίου. — Συνοδία Δερβισσῶν. — Τὰ διάφορα αὐτῶν τάγματα. — Ἔλλειψις ἀρχαιοτήτων ἐν τῇ πόλει, πολλὰ δὲ λείψανα αὐτῶν ἐν τῇ πεδιάδι. — Ἱστορία τῆς πόλεως. — Ἄνδρες λόγιοι Ἀδραμυττηνοί. — Οἱ Ἀρσενιᾶται καὶ Ἰωσηφῖται. — Ἀναχώρησις ἐξ Ἀδραμυττίου. — Καρλὶ-κιοΐ. — Ζεϊλελί-κιοΐ. — Θέσις τῶν Ἀστύρων. — Ἄντανδρος. — Ἐπιστροφή.

—οοο—

Τὰ πάντα ἐν τῷ πλοίῳ ἦσαν ἕτοιμα πρὸς ἀπόπλουν. Εὐθὺς ἄρα μετὰ τὴν ἐπιβίβασιν ἡμῶν ἡ ἄγκυρα ἀνεσπάσθη, τὰ ἱστία ἀνεπετάσθησαν, καὶ ἄνεμος οὔριος ὤθει ἤδη τὸ πλοῖον ἀγαθῇ τύχῃ πρὸς νέας ἀκτάς. Τὰ περαιτέρω τῶν ναυτικῶν ἡμῶν ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἔργα, παρῆλθον ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ μου· μόνον δὲ περὶ τὴν 8ην τῆς ἐπιούσης 21 Αὐγούστου, τὸν βαρὺν τῆς ἁλύσεως κρότον ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ κοιτωνίσκου μου ἤκουσα, καταβληθείσης εἰς τὰ ὕδατα τῶν Μοσχοννησίων, ἔξωθεν τῶν περιωνύμων Κυδωνιῶν.

Μετὰ τὸ σύμπλεγμα τῶν Κορασσίων νήσων, ἃς ἤδη περιεγράψαμεν, τὸ μικρὸν ἀρχιπέλαγος τῶν Μοσχοννησίων, κείμενον ἐν τῇ μεσημβρινῇ εἰσόδῳ τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου, εἶναι ἴσως τὸ σπουδαιότατον ἐν τῷ Αἰγαίῳ, διά τε τὴν πληθὺν καὶ τὸ σχῆμα τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ νησιδίων, σχηματιζόντων ἀπεί-

ρους ἐξαιρέτους καὶ ἀσφαλεστάτους λιμένας, μάλιστα δὲ τὸν τῶν Κυδωνιῶν, ἀναντιῤῥήτως ἕνα τῶν μεγίστων καὶ καλλίστων τῆς μεσογείου. Τὰ Μοσχοννήσια ταῦτα ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑκατόννησοι. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν βεβαίως δὲν ἐκλήθησαν οὕτω, καί τοι ὁ Ἡρόδοτος φαίνεται ἐκ τῆς γραφῆς παραδεχόμενος τοῦτο (α)· διότι δὲν εἶναι τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν, ἀλλὰ μόλις τριάκοντα μέχρι τὸ πολὺ τεσσαράκοντα. Πιθανότερον δὲ ὅτι, διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἤθελον ἁπλῶς νὰ ἐκφράσωσιν οἱ ἀρχαῖοι τὸ πλῆθος αὐτῶν (β). Ἀλλ' ὁ Στράβων δίδωσι τῇ λέξει ἄλλην τινὰ ὅλως ἄσχετον τῇ ἀριθμητικῇ σημασίαν, λέγων ὅτι Ἑκατόννησοι ἐκλήθησαν ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος, Ἕκατος γὰρ ὁ Ἀπόλλων. «Παρὰ πᾶσαν γὰρ δὴ τὴν παραλίαν ταύτην ὁ Ἀπόλλων ἐκτετίμηται μέχρι Τενέδου, Σμινθεὺς, ἢ Κιλλαῖος καλούμενος, ἢ Γρυνεὺς ἢ τινα ἄλλην ἐπωνυμίαν ἔχων.» (γ). Ἐπὶ μιᾶς δὲ τῆς κυριωτάτης καὶ μεγίστης τῶν νήσων τούτων, κεῖται νῦν ἡ πόλις τὰ Μοσχονήσια. Αἱ δὲ Κυδωνίαι ἀπέναντι κείμεναι, διὰ γεφύρας συγκοινωνοῦσι μετὰ τῆς νήσου, σχηματιζούσης τὸ προπύργιον τοῦ λιμένος τῆς πόλεως τῶν Κυδωνιῶν. Πέριξ δὲ τῆς νήσου ταύτης διασχιζομένης παντοιοτρόπως, σωρεύονται αἱ λοιπαὶ Ἑκατόννησοι, Κώδων, Πέρα, Μόσχος, Λειὸς, Ἀγκίστρι, Πύργος, Γυμνὸν, Ἀργυρόννησος, Σερέρι, Οὖλια, Ἅγιος Γεώργιος, Ἅγιος Ἰωάννης, Νησοποῦλα, Κάλαμος, Κόπανος, Πετρώσιον, Σκλαβόννησος καὶ ἄλλαι μικρότεραι, χιλίους ἀποτελοῦσαι πορθμοὺς καὶ λιμένας. Ὁ λιμὴν τῶν Κυδωνιῶν καί τοι μέγιστος καὶ λαμπρότατος, εἰς δύο κυρίως διαιρούμενος κόλπους, ἐξ ὧν ἕκαστος καὶ μάλιστα ὁ μεσημβρινοδυτικὸς ἐμπεριέχει πολλοὺς λιμενίσκους, τὴν σήμερον εἶναι σχεδὸν ἄχρηστος, μὴ δυναμένων μεγαλων πλοίων νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς αὐτὸν, ἕνεκεν τῆς σεσωρευμένης ἰλύος κατ' ἀμφότερα αὐτοῦ τὰ στόματα· ὅθεν καὶ ὁ δρόμων ἡμῶν προσωρμίσθη ἔξω μακρὰν τοῦ λιμένος. Μίαν ὥραν μακρὰν τῶν Κυδωνιῶν πρὸς βοῤῥᾶν, παρὰ τὴν μεγάλην νῆσον, ἐφ' ἧς κεῖται ἡ πόλις τὰ Μοσχοννήσια, ἦν ἡ νῆσος Πορδοσελήνη καλουμένη, ἔχουσα τὸ πάλαι καὶ πόλιν ὁμώνυμον, ἣν τινες τῶν ἀρχαίων, ἐκκλίνοντες τὸ δύσφημον τοῦ ὀνόματος, ἐκάλουν Ποροσελήνην (δ). Εἰμὴ δὲ ὁ Στράβων ῥητῶς ἔλεγεν ὅτι, πρὸ ταύτης ἄλλη νῆσος κεῖται μείζων αὐτῆς, τότε δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἀφυὲς νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ Πορδοσελήνη εἶναι ἡ καὶ σήμερον κατ' εὐφημισμὸν καλουμένη Μοσχόννησος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ γεωγράφος λέγει ὅτι πρόκειται τῇ Πορδοσελήνῃ ἄλλη τις νῆσος μείζων, ἕπεται ὅτι ἡ παρακειμένη τῇ Μοσχοννήσῳ δευτέρα κατὰ τὸ μέγεθος Ἑκατόννησος, εἶναι ἡ ἀρχαία Πορδοσελήνη. Ἐπὶ δὲ τῆς Μοσχοννήσου πρό τινων χρόνων ἀνεκαλύφθησαν αἱ ἑξῆς ἐπιγραφαί.

α.) ΙΑΕΩΝ ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΝ ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ
ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΣ ΙΑΣΟΝΟΣ ΧΡΗΣΕ ΧΑΙΡΕ
ΑΜΜΙΟΝ ΙΑΣΟΝΟΣ ΓΥΝΗ ΖΗ.

β.) ΕΝ ΤΩ ΤΑΜΙΩ ΑΡΓΥΡΟΝ ΛΙΤΡΑΙ ΠΕΝΤΕ. (ε)

Ἐντὸς δὲ τῆς πολεως τῶν Κυδωνιῶν καὶ τῆς πόλεως τῶν Μοσχονησίων οὐδὲν ἴχνος διασώζεται ἀρχαιότητος.

Ἀλλ' εἶναί ποτε δυνατὸν νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι τοιαύτην καλλίστην καὶ πρόσφορον θέσιν ἀφῆκαν οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἀκατοίκητον; Πιθανὴ ἄρα καθίσταται ἡ γνώμη ἐκείνων, οἵτινες ἐνταῦθα τιθέασι τὴν ἀρχαίαν Ἡράκλειαν, πόλιν μὴ πολὺ γνωστὴν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους ὡς μικράν τε καὶ ἄσημον (ς).

Ἡ πόλις τῶν Κυδωνιῶν εἶναι συνοικισμὸς τῶν νεωτέρων χρόνων, ἄθροισμα παντοδαπῶν Ἑλλήνων, καταδιωχθέντων κατὰ καιροὺς ὑπὸ τῶν τυράννων, καὶ καταφυγόντων ἐνταῦθα εἰς τὸν ἄγνωστον τοῦτον καὶ πανταχόθεν ἀποκεκλεισμένον μυχὸν, ἵνα διασώσωσι τῶν πατέρων τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν! Ὁ πρῶτος λέγεται συνοικισμὸς τῆς πόλεως ἔλαβε χώραν περὶ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα (1570—80.), ἡ δὲ τελευταία προσθήκη περὶ τὸν δέκατον ὄγδοον (1770—90). Αἱ δύο αὗται ἑκατονταετηρίδες τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας, εἶναι δυστυχῶς αἰῶνες τῶν ἀπατηλῶν ἐλπίδων καὶ τῶν προελθουσῶν ἐντεῦθεν μεγάλων ἐθνικῶν συμφορῶν. Τὸ ἔθνος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἤρχησεν ἤδη νὰ αἰσθάνηται τὸ αἶσχος τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας αὐτοῦ, ἀλλ' ἀμαθὲς ἔτι καὶ εὔπιστον προσεδόκει αὐτὴν, ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης τῆς δύσεως, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς ὀρθοδοξίας τῆς Ἄρκτου. Πᾶσαν ἄρα ἐξωτερικὴν ὑποκίνησιν ἀσμένως ἠσπάζετο καὶ ἐπανεστάτει. Ἀλλ' ἐνόει ἐπὶ τέλους, καί τοι ἀργὰ, ὅτι ἑκάστοτε ὄργανον ἦν σκοπῶν ἰδιοτελῶν καὶ πολιτικῆς ἥκιστα φιλανθρώπου, ἧς αἱ συνέπειαι ὑπῆρξαν ἑκάστοτε, ἐξορίαι, καθείρξεις, δημεύσεις, αἰχμαλωσίαι, ἀπαγχονίσεις καὶ σφαγαὶ τοῦ ἀθλίου ἔθνους, καθ' οὗ πρὸ αἰώνων συνώμωσαν δύσις καὶ ἀνατολὴ, ἄρκτος καὶ μεσημβρία. Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον (1571 7 Ὀκτωβρ.), ἔλαβε χώραν ἡ περιώνυμος ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου. Τὴν δόξαν τῆς νίκης οἱ μὲν ἀπέδωκαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν Δὸν Ζουὰν τῆς Αὐστρίας, καὶ εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς, οἱ δὲ εἰς τοὺς Ἐνετούς. Οὐδεὶς δ' ἐμνημόνευσε τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἀπετέλουν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὰ πληρώματα τοῦ στόλου! Ἱστορικὸς δέ τις ἀναφέρει,

(α). Ἡρόδοτ. 1, 151.
(β). Διόδωρ. βιβλ. ιγ'. κεφ. 77.
(γ). Στράβ. βιβλ. ιγ'. σελ. 618.
(δ). Στράβ. ιγ'. 618 καὶ Στέφ. Βυζ. ἐν λέξει.

(ε) Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἐσώζοντο ἐν τῇ σχολῇ τῶν Κυδωνιῶν μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε μετὰ τῆς πόλεως ἁπάσης ἐγένοντο καὶ αὗται παρανάλωμα τοῦ πυρός.
(ς). Στράβ. ιγ'. σελ. 607. Στέφαν. Βυζαντ. ἐν λέξει. Πλίν. 5, 32.

ὅτι ἐκ τῶν δέκα χιλιάδων Χριστιανῶν, τῶν φονευθέντων ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ, ὀκτὼ χιλιάδες ἦσαν Ἕλληνες! Ἡ νίκη αὕτη, ἣν ἡ δύσις διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ αἵματος κατὰ τῶν Τούρκων ἐκέρδησεν, ἤγειρε καὶ τοὺς Πελοποννησίους, ὑποκινηθέντας ὑπὸ τῆς δύσεως. Εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μονεμβασίας Μακαρίου Μελισσηνοῦ, μέγα συνήχθη πλῆθος ἀνδρῶν περὶ τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Νικηφόρον. Ἡ ὄψις τοῦ στόλου τοῦ Δὸν Ζουὰν ἦν τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως. Ἀλλ' ὁ στόλος οὗτος οὐδέποτε πλέον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας ἐφάνη· ἡ κατὰ τῶν Τούρκων συμμαχία τῆς δύσεως διελύθη· καὶ ἡ εἰρήνη τῆς 7 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1573 ἦν ἡ μόνη συνέπεια τοῦ κρουνηδὸν ἐκχυθέντος αἵματος. Ἐγκαταλείψασα δὲ οὕτως ἡ δύσις τὴν Πελοπόννησον, παρέδωκεν αὐτὴν δέσμιον εἰς τοῦ δημίου τὰς χεῖρας. Ἵνα σωθῶσιν οἱ δυστυχεῖς, οἱ μὲν ἐκρύβησαν εἰς τῶν δασῶν τὰ ἀπώτατα καταφύγια, οἱ δὲ ἀνέβησαν εἰς τῶν ἀπροσίτων ὀρέων τὰς κορυφάς, οἱ δ' εὐτυχέστεροι ἐζήτησαν ἀλλαχοῦ νέαν πατρίδα, ἣν παρέσχεν αὐτοῖς ὁ ἔρημος καὶ ἀπόκρυφος μυχὸς τῶν Κυδωνιῶν. Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν περίστασιν ἔλαβε χώραν πιθανότατα ὁ πρῶτος συνοικισμὸς τῶν Κυδωνιῶν ἐξ Ἑλλήνων φυγάδων, ζητούντων ἐνταῦθα ἄσυλόν κατὰ τῆς προδοσίας καὶ τῆς σφαγῆς.

Μετὰ τὴν πρώτην δὲ ταύτην ἀποτυχίαν μικροῦ ἐδέησε, ἵνα περιπλακῇ ἡ δυστυχὴς Πελοπόννησος αὖθις εἰς νέαν ἄλλην συμφορὰν δεινοτέραν. Ὁ ἐν Ῥώμῃ πρέσβυς τοῦ Ἐρρίκου τετάρτου Κάρολος ἐκ Κονζάκης καὶ Κλεύης, δοὺξ τοῦ Νεβέρου κλπ, ἀνεκάλυψεν ὢ τοῦ θαύματος τὰ κληρονομικὰ αὐτοῦ δικαιώματα, ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Παλαιολόγων! Ἀγνώστῳ δέ τινι τρόπῳ συνῆψεν εὐθὺς ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Μάνης, διεκοίνωσεν αὐτῷ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἵνα ἐλευθερώσῃ τὸν τόπον ἀπὸ τοῦ ἀσεβοῦς ζυγοῦ τῶν ἀπίστων, καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἀπάντησιν τὴν ἑξῆς· «Ὁ λαὸς ἡμῶν καὶ ὁ τόπος μένουσιν ἀκλόνητοι εἰς τὴν ἀπόφασίν των. Ὅ,τι ὑπεσχέθησαν θέλουσι τὸ φυλάξει. Ἀλλὰ μὴ βραδύνῃς νὰ ἔλθῃς ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Τοῦρκοι ἀπεσύρθησαν καὶ μᾶς ἀφῆκαν ἡσύχους. Εἴθε ἴδω εἰς τὸ πρόσωπόν σου, φίλον καὶ χριστιανόν.» Οὗτος λοιπὸν ὁ δοὺξ τοῦ Νεβὲρ βοηθούμενος κρυφίως ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἐσχημάτισε πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, τὸ *Τάγμα τοῦ χριστιανικοῦ στρατοῦ*. Ὁ Καπουκῖνος Ἰωσὴφ τὴν α'. Νοεμβρίου 1619, ὡς παπικὸς ἐπίτροπος, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Νεβὲρ ἐδέχθη καὶ τὸν ὅρκον τῶν νέων τούτων σταυροφόρων Γάλλων καὶ Γερμανῶν. Ἀλλ' ὅτε τὰ πάντα ἦσαν σχεδὸν ἤδη ἕτοιμα, καὶ στόλος ἐκ πέντε πλοίων συγκείμενος ἔμελλε ν' ἀποβιβάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς νέους τούτους αὐτῆς ἐλευθερωτάς, πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα ἠφάνισε τὸν στόλον, καὶ διέλυσε πᾶσαν τὴν ἐπιχείρησιν. Λυπούμεθα βεβαίως ὡς ἄνθρωποι διὰ τὴν ἔκτακτον ταύτην καταστροφήν, ἐξ ἄλλου ὅμως δὲν δυνάμεθα, ἢ νὰ χαίρωμεν διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιπολαίου ταύτης ἐπιχειρήσεως, ἥτις ἤθελε πλημμυρήσει αἱμάτων ἐκ νέου τὸν τόπον, τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ Δουκὸς περιμένοντα ἵνα λάβῃ τὰ ὅπλα. Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι, ἐν ταῖς ἀποπείραις ταύταις τῶν ὑποκινουμένων ἐπαναστάσεων κατὰ τοῦ ζυγοῦ τῶν Τούρκων, οἱ μεσόγειοι Ἕλληνες εἶναι πολὺ προθυμότεροι τῶν παραλίων, καὶ μάλιστα τῶν νησιωτῶν, ἐκ τοῦ σύνεγγυς γινωσκόντων τὴν φύσιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἀγάπης τῆς δύσεως κατ' ἐκείνην τὴν θεοκρατικὴν ἐποχήν. Οὕτως ὅτε αἴφνης τὴν 21 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1645, τουρκικὸς στόλος ἄνευ κηρύξεως πολέμου προσέβαλε τὴν Κρήτην, καὶ οἱ Ἑνετοὶ ἀπηλπισμένοι τὰ πάντα ὑπέσχοντο πρὸς τοὺς Κρῆτας, ἵνα πείσωσιν αὐτοὺς ὅπως ἐγερθῶσι κατὰ τῶν Τούρκων, ἀπὸ τῶν ὀρέων αὐτῶν ἐθεῶντο ἀπαθεῖς τὸν εἰκοσιπενταετῆ τοῦτον πόλεμον, σκεπτόμενοι πρὸς τί ν' ἀπολέσωσι ζωὴν καὶ περιουσίαν, ἵνα ἐπὶ τέλους ἁπλῶς ἀλλάξωσι τύραννον; Τότε ἡ ἀμείλικτος καὶ ἀπάνθρωπος ἐκείνη Δημοκρατία, ἀγωνιῶσα ἐνθυμήθη τὸ *λαμπρὸν καὶ εὐγενὲς καὶ βασίλειον γένος τῶν Ἑλλήνων*! Ὡς δέ ποτε οἱ ἀρχαῖοι Ῥωμαῖοι ἀπένεμον τοῦ Ῥωμαίου πολίτου τὸν τίτλον εἰς ἄτομα καὶ εἰς πόλεις, ἵνα δεσμεύσωσιν αὐτὰς εἰς τὰ ἑαυτῶν συμφέροντα, οὕτω καὶ ἡ διεφθαρμένη ἐκείνη δημοκρατία ἐν ἀνάγκῃ εὑρισκομένη ἀπένεμε τὸν τίτλον τοῦ Πατρικίου, μετὰ τῆς διαφορᾶς μόνον ὅτι, ἐν ᾧ ἡ ἀρχαία τοὐλάχιστον Ῥώμη προσέφερεν αὐτὸν δωρεάν, ἡ Ἑνετία ἐπλειστηρίαζεν αὐτὸν κατακυροῦσα τῷ πλειοδοτοῦντι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην ἡ Ἑνετία πλειστηριάζουσα ὀγδοήκοντα Πατρικίων τίτλους, ἐν τῷ προγράμματι αὐτῆς διεκήρυσσεν, ὅτι μεταξὺ πάντων τῶν λοιπῶν ἐθνῶν, ὑπηκόων τε καὶ ξένων, τὸ ἔκλαμπρον καὶ βασίλειον ἔθνος τῶν Ἑλλήνων προτιμητέον ἐστί, διά τε τὴν ἐπὶ αἰῶνας κατοχὴν αὐτοῦ τῆς ὑπερτάτης ἀρχῆς, καὶ τὰς πρὸς τὴν δημοκρατίαν ὑπηρεσίας. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο τὸ δέλεαρ ἠδυνήθη νὰ κινήσῃ τοὺς Κρῆτας ἐκ τῆς ἀπαθείας καὶ ἀδιαφορίας αὐτῶν. Οὐδεὶς Ἕλλην παρέστη ἀγοραστής. Οὕτως ἄρα εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεις ἐγκαταλειφθεῖσα ἡ Ἑνετία, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τοῖς Τούρκοις τὴν νῆσον, τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1669. Καὶ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην πολλαὶ οἰκογένειαι καὶ μάλιστα στρατιωτικαί, ὅσαι ἐξ ἀνάγκης μετέσχον τοῦ Ἑνετικοῦ τούτου δράματος, ἐγκατέλιπον τὸ πάτριον ἔδαφος ζητήσασαι ἀλλαχοῦ νέαν πατρίδα. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τοῦ μακροῦ τούτου περὶ Κρήτης πολέμου, τῶν Τούρκων τὰ χρονικὰ ἀναφέρουσιν ὑποκινηθεῖσάν τινα ἄλλην ἐν Κωνσταντινουπόλει στάσιν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας τέσσαρες χιλιάδες πτώματα ἐρρίφθησαν εἰς τοῦ Βοσπόρου καὶ Ἑλλησπόντου τὰ ξεύ-

ματα, ὁ δὲ πατριάρχης κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ, ἀπηγχονίσθη εἰς τὴν πύλην τὴν καλουμένην Κερεμὶτ Καπουσί. Περὶ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Ἰωάννης ὁ Στεφανόπουλος ὡδήγει ἐκ τῆς Λακωνίας καὶ τῆς λοιπῆς Πελοποννήσου, ὁλόκληρον ἀποικίαν Ἑλληνικὴν εἰς τὴν νῆσον Κύρνον ἢ Κορσικήν.

Ὀλίγα μόνον ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κρήτης ἔτη παρῆλθον, καὶ τὰ ἐκ δύσεως δεινὰ αὖθις ἐνέσκηψαν ἐπὶ τῆς ταλαίνης Ἑλλάδος. Ἡ Αὐστρία, ἡ Πολωνία, ὁ Πάπας καὶ ἡ Ἐνετία, συνέθεντο πρὸς ἀλλήλας ἱερὰν συμμαχίαν κατὰ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1685. Ὁ περιώνυμος Μοροζίνης ἐξελέχθη ὑπέρτατος ἄρχων ταύτης τῆς νέας ἐκστρατείας, ἥτις ἐξ ἁπάσης τῆς Εὐρώπης στρατολογηθεῖσα, κατηρτίσθη τελειότερον πάσης ἄλλης προηγουμένης. Θέατρον τοῦ πολέμου ὑπῆρξε καὶ αὖθις ἡ Πελοπόννησος, ἥτις μετὰ τὴν πρώτην νίκην τῶν συμμάχων καὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Κορώνης τὴν 12 Αὐγούστου 1685, ἅπασα ἐξηγέρθη ἐκ νέου, ἀποβαλοῦσα τοὺς Τούρκους καὶ δεξαμένη τοὺς Ἐνετούς. Ἐν τῷ νέῳ δὲ τούτῳ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ νίκη διεδέχετο νίκην καὶ ἐπιτυχία ἐπιτυχίαν· ὥστε ἐντὸς ὀλίγου πᾶσα ἡ χερσόνησος ὑπετάγη τῷ Μοροζίνῃ, ὃς κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων ἐκλήθη τότε Πελοποννησιακός. Ἡ πρώτη δὲ αὕτη ἀπροσδόκητος εὐτυχία ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ τὴν ἰδέαν τῆς κατακτήσεως πάσης τῆς Ἑλλάδος· ὅθεν εὐθὺς ἐστράτευσαν ἐπὶ τὴν Ἀττικήν, καὶ ἀναιμωτὶ ἐκυρίευσαν τὰς Ἀθήνας. Ἀλλ' ἡ ἀκρόπολις, εἰς ἣν οἱ Τοῦρκοι ἐκλείσθησαν ἀπῄτει τακτικήν τινα πολιορκίαν. Ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας δὲ ταύτης στιγμῆς χρονολογεῖται ἡ καταστροφὴ τῶν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦδε ἀκεραίων διασωθέντων ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης. Οἱ μὲν Τοῦρκοι καταστρέψαντες τὸν ναὸν τῆς ἀπτέρου νίκης ἔστησαν ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης μίαν κανονοστιχίαν ἐπικουρικήν, καὶ ἄλλας τινὰς στηθείσας ἐν τοῖς προπυλαίοις. Ἐντὸς δὲ τοῦ Παρθενῶνος ἐσώρευσαν τὰ ὅπλα καὶ τὰ πολεμεφόδια. Οἱ δὲ Λατῖνοι, ἐπὶ μὲν τῶν λόφων τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Πνυκὸς ἔστησαν ἄλλας κανονοστιχίας, ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀρειοπάγου τέσσαρας ὅλμους τῶν 500 λιτρῶν, ἐκσφενδονίζοντας τὰς φοβερὰς αὐτῶν πυρίνους σφαίρας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως. Μία δὲ ἡ ὀλεθριωτάτη πασῶν, ὅσαι ποτὲ ἐξερίφθησαν ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τῆς πυρίτιδος, διευθυνθεῖσα ὑπό τινος Γερμανοῦ ἀξιωματικοῦ ἔπεσε τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1687 ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος, ὅπου ὡς εἴρηται ἦν σεσωρευμένη πᾶσα ἡ πυρῖτις τῶν Τούρκων, καὶ τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, τὸ ἀπὸ εἴκοσιν αἰώνων σωζόμενον, ἐν μιᾷ ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἀνετράπη! Ὅ,τι σήμερον ἐξ αὐτοῦ ὑπάρχει, εἶναι τὸ λείψανον τῆς τρομερᾶς ἐκείνης στιγμῆς! Τὴν 29 Σεπτεμβρίου πρωῒ ἡ ἀκρόπολις παρεδόθη, καὶ οἱ Ἐνετοὶ ἐν θριάμβῳ πανστρατιᾷ αὐθημερὸν εἰσήλασαν εἰς αὐτήν. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ ὁ κλῆρος ἐδέχθη αὐτοὺς ἀποβάντας εἰς Πειραιᾶ μετὰ λαμπάδων καὶ φώτων, ἀγνοοῦντες οἱ δυστυχεῖς τὴν μετ' ὀλίγον μέλλουσαν αὐτῶν συμφοράν, ὅτι καὶ κλῆρος καὶ πάντες οἱ κάτοικοι θέλουσι βιασθῆ ὑπὸ τῶν ἐλευθερωτῶν αὐτῶν, νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ πάτριον ἔδαφος, καὶ νὰ ζητήσωσιν ἀλλαχοῦ ἐν Πελοποννήσῳ οἴκησιν καὶ ἀποκατάστασιν. Οἱ δυστυχεῖς Ἀθηναῖοι διεμαρτύροντο κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ἣν ἐθεώρουν ὡς ἐξορίαν ἀπάνθρωπον, ὑποσχόμενοι νὰ καταβάλωσι πᾶσαν θυσίαν ἵνα διατρέφωσι τὴν φρουρὰν καὶ πληρόνωσιν ἐτήσιον φόρον· ἀλλ' οἱ ἐλευθερωταὶ κάλλιον γινώσκοντες τὸ ἀληθὲς συμφέρον αὐτῶν, καὶ μὴ ἀνεχόμενοι ἐκ περισσείας ἀγάπης νὰ ἐγκαταλίπωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν διάκρισιν τῶν βαρβάρων, οὐδεμίαν ἔδωκαν προσοχὴν εἰς τὰς παρακλήσεις καὶ τοὺς θρήνους αὐτῶν! Μήπως τάχα καὶ ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους ἀναγκασθέντες δὲν ἐγκατέλιπον οἱ Ἀθηναῖοι τὸ πάτριον ἔδαφος μεταβάντες εἰς τὴν Τροιζῆνα; Ἡ ἐξ Ἀθηνῶν τῶν ἐλευθερωτῶν ἀναχώρησις συνωδεύθη ὑπό τινος δευτέρας τῆς Ἀκροπόλεως καταστροφῆς, ἣν αὐτὸς ὁ Μοροζίνης ἔντινι πρὸς τὴν γερουσίαν ἐκθέσει του ἀπὸ 13 Μαρτίου 1688 ὡς ἑξῆς περιγράφει. «Προβλέπων ὅτι δὲν δύναμαι νὰ διατηρήσω τὰς Ἀθήνας, συνέλαβον τὸν σκοπὸν ν' ἀφαιρέσω ἐντεῦθεν μνημεῖα τινὰ ἄξια τῆς δόξης τῆς δημοκρατίας. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἠθέλησα ν' ἀποσπάσω ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ Παρθενῶνος, ὅπου ὑπάρχουσι κάλλισται γλυφαί, ἐν ἄγαλμα τοῦ Διὸς (γράφε Ποσειδῶνος) καὶ τὰ ἀνάγλυφα δύο περιφήμων ἵππων. Ἀλλὰ μόλις ἤρχισαν οἱ ἐργάται ν' ἀφαιρέσωσι τὴν ἀνωτέραν στεφάνην, τὸ πᾶν διαλυθὲν κατέπεσεν εἰς συντρίμματα . . . . . Μὴ δυνηθεὶς λοιπὸν νὰ λάβω ὅ,τι κυρίως ἐσκόπουν, καὶ μὴ ἔχων τὰς ἀναγκαίας μηχανάς, ἵν' ἀφαιρέσω ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ναοῦ ἄλλα τινά, καίτοι ἠκρωτηριασμένα ἀγάλματα, ἐγκατέλιπον τὸ σχέδιον τοῦτο. Ἀπεφάσισα ὅμως ἐκ παντὸς τρόπου ν' ἀφαιρέσω μίαν ἀκέφαλον λέαιναν, ἥτις εὐκόλως δύναται νὰ συμπληρωθῇ.» Ἐκτὸς δὲ ταύτης ὁ Μοροζίνης ἀφήρεσε καὶ ἄλλην λέαιναν, ἔτι δὲ καὶ τὸν κάλλιστον κοιμώμενον λέοντα τὸν μεταξὺ Θησείου καὶ Ἀκαδημίας ὑπάρχοντα, καὶ τρίτον ἄλλον τὸν ἐν Πειραιεῖ, καθήμενον πρὸ τοῦ λιμένος. Ἡ Γερουσία στήσασα τὰ τέσσαρα ταῦτα τρόπαια ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ναυστάθμου αὐτῆς, ἐπέγραψεν ἐπὶ μὲν τοῦ λέοντος:

Franciscus Maurocenus
Peloponnesiacus
Expugnatis Athenis
Marmorea leonum simulacra
Triumphali manu
E Pireo direpta
in patriam transtulit

Futura Veneti leonis
quae fuerunt
Minervae Atticae ornamenta.

ἐπὶ δὲ τῆς Λεαίνης;

Atheniensia Venetae classis
Trophaea,
Veneti senatus decreto
in navalis vestibulo
constituta.

Ἀλλ' οἱ ταχεῖς οὗτοι καὶ ὀλέθριοι θρίαμβοι ἐναυάγησαν μετ' ὀλίγον ἐνώπιον τῶν τειχῶν τῆς Χαλκίδος. Τὴν 23 Ἰουλίου 1688 εἰσέπλευσεν ὁ συμμαχικὸς στόλος, πλήρης ἐλπίδων καὶ πεποιθήσεως, εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Εὐρίπου, τὴν δὲ 21 Ὀκτωβρίου, ἐγκατέλιπε τὰ παράλια ταῦτα ἄνευ τινὸς ἐλπίδος ἐπιστροφῆς. Ὁ μετ' ὀλίγον ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Μοροζίνη (1690), στερήσας τὴν δημοκρατίαν τοῦ κραταιοτάτου αὐτῆς στηρίγματος, ἐπήνεγκεν ἀναγκαίως ὡς συνέπειαν τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐρημέρων αὐτῆς κατακτήσεων, αἵτινες μόνον διὰ τῆς βίας καὶ τῆς ἰσχύος τῶν ὅπλων ἠδύναντο νὰ παραταθῶσιν, οὐδέποτε δὲ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συμπαθείας τῶν λαῶν ἐφ' ὧν ἐξετείνοντο· καθότι ὡς τῶν λῃστῶν τῆς Καλαβρίας τὸ γνωστὸν σύνθημα εἶναι, o la borsa o la vita, *ἢ τὸ βαλάντιον ἢ τὴν ζωήν*, οὕτω καὶ τῶν ἐλευθερωτῶν ἡμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπόλυτος ἦν ἀπαίτησις, ἡ *ἕνωσις* καὶ *ἀπολατίνωσις* ἢ *δουλεία* καὶ *καταπίεσις*. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων αἱρέσεων ἑκάστοτε ὁ Ἕλλην τιθέμενος, προετίμησε πάντοτε τὸ τέκνον τοῦτο τῶν πόνων καὶ τῆς ὀδύνης, τὴν δευτέραν, τὴν μαρτυρικὴν, τὴν σώτειραν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοῦ ἐθνικότητος. Οὕτω λοιπὸν μόνοι ἑπτὰ μῆνες ἤρκεσαν τῷ Σουλτάνῳ Ἀχμέτῃ τῷ Γ'. ἵνα ἀπὸ τῆς Τήνου ἀρχόμενος κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1715, ἀποδιώξῃ τοὺς Ἐνετοὺς ἐκ πάντων αὐτῶν τῶν φρουρίων, ἃ ἐκέκτηντο ἐν ταῖς νήσοις καὶ τῇ Ἠπείρῳ.

Ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τὸν Τοῦρκον αὖθις ταχθεῖσα, μετὰ 60 ἔτη ἔδωκε πάλιν σημεῖα ζωῆς στιγμιαίας, ἐμφυσηθέντα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Βοῤῥᾶ. Ταυτότης θρησκείας καταδιωκομένης ὑπὸ τῆς δύσεως, καὶ πολιτικὴ ἠπία καὶ προστατευτικὴ, ὑπῆρξαν τὰ δύο ἰσχυρὰ μέσα, δι' ὧν ἀπ' ἀρχῆς ἡ Ῥωσσία κατώρθωσε νὰ πείσῃ ἅπαν τὸ ἔθνος, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ μόνη αὐτοῦ προστάτις καὶ φίλη δύναμις. Καὶ ἀληθῶς, τίς ἄνθρωπος λογικὸς ἠδύνατο τότε νὰ πιστεύσῃ τὸ ἐναντίον, καθ' ἑκάστην πραγματικὰς ἀποδείξεις λαμβάνων, ἔνθεν μὲν τῆς πολιτικῆς καὶ θρησκευτικῆς καταδιώξεως, τῆς ἀπροκαλύπτου ἐπιβουλῆς καὶ καταφρονήσεως, ἔνθεν δὲ τῆς πολιτικῆς προστασίας, τῆς ἀτομικῆς περιθάλψεως, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος; Δὲν ἐξήταζον τότε λεπτολόγως τοὺς λόγους, οἱ πανταχόθεν πιεζόμενοι καὶ καταθλιβόμενοι, δι' οὓς ἀπὸ τοῦ μεγάλου Πέτρου ἡ Ῥωσσία ἤρχησεν οὕτω νὰ προσφέρηται πρὸς τοὺς Ἕλληνας· ἀλλ' ἔργῳ ὑπὸ μόνης τῆς Ῥωσσίας εὐεργετούμενοι, ταύτην φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐθεώρουν ὡς τὴν μόνην αὐτῶν εὐεργέτιδα καὶ προστάτιν. Οὐδὲν ἄρα ἔκτακτον καὶ παράδοξον ἐμπεριέχει ἡ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων ἀνάστασις, ὅτε τὸ 1770 ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἀπὸ τῶν μυχῶν τῆς Βαλτικῆς διήγειρε τὸ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ἔμφυτον πνεῦμα, ὃ καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ πρὸ καὶ μετὰ, μὴ ἔχοντες τὰ αὐτὰ προηγούμενα, ἐπίσης ἐξεμεταλλεύθησαν εἰς παρομοίας πολιτικὰς περιστάσεις. Στόλος ἄρα Ῥωσσικὸς, διοικούμενοι ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ὀρλὼφ, κατὰ προηγηθεῖσαν συνεννόησιν μετὰ τῶν κατοίκων, ἐνεφανίσθη τὸ 1770 εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Λακωνικῆς *Πόρτο Κάγιον*. Τοῦτο ἦν ἤδη τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ στρατιωτικὴ βοήθεια, ἣν ἡ Ῥωσσία παρέσχεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἦν ἐλαχίστη· διότι τὸ ὅλον τοῦ στρατοῦ, ὃ ἐμπεριεῖχεν ὁ στόλος ἦσαν πεντακόσιοι ἄνδρες· καὶ ὅμως ἡ Πελοπόννησος ἅπασα ἐξανέστη, καὶ κατ' ἀρχὰς ἐθριάμβευσεν· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ δεκαπέντε χιλιάδες ἀγριώτατοι Ἀλβανοὶ εἰσβαλόντες, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τῆς Χερσονήσου περιέφερον τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον. Καταστρέψαντες δὲ ἓν σῶμα Σπαρτιατῶν, προεχώρησαν μέχρι Μεθώνης, ἣν ἐπολιόρκουν οἱ Ῥῶσσοι· ἀλλὰ καὶ τούτους διώξαντες, καὶ τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν κυριεύσαντες, διέλυσαν τὴν πολιορκίαν. Μετὰ ταύτην τὴν πρᾶξιν οἱ Ῥῶσσοι ἀποσυρθέντες εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ στόλου ἐν ἀσφαλείᾳ ἤδη ἐθεῶντο τὴν τραγῳδίαν. Ἐξ ἁπάσης δὲ ταύτης τῆς μεγάλης καὶ φοβερᾶς ἐκστρατείας, οὐδὲν ἄλλο προέκυψε βέβαιον ἀποτέλεσμα, ἢ ἡ ἐν Τσεσμὲ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου πυρπόλησις. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Ὀρλὼφ πολιορκήσας εἰς μάτην τὴν Λῆμνον ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, καταλιπὼν ἐν Μεσογείῳ τὸν ναύαρχον Σπυριτώφ. Οὗτος δὲ παραχειμάζων ἐν Πάρῳ, τοιαύτας ἐν τῇ νήσῳ παρασκευὰς ἐποιήσατο, οἷαι ἐνέφαινον μακρὰν ἐν τῷ τόπῳ διατριβήν. Τὸ ἐπιὸν ὅμως ἔτος 1771, αἴφνης καὶ οὗτος ἀπέπλευσεν ἐκ τῆς νήσου, καταλιπὼν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων πλῆθος ἄπειρον ἀνθρώπων καταφυγόντων εἰς τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ σύμμαχοι ἔφευγον καταιγὶς συμφορῶν ἐξεῤῥάγη ἐν Πελοποννήσῳ. Αἱ μὲν ἐπαρχίαι αἱ δεχθεῖσαι τοὺς Ῥώσσους ἄρδην κατεστράφησαν, οἱ δὲ ἄνδρες ἐθανατώθησαν, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ᾐχμαλωτίσθησαν. Αἱ αἰσχρουργίαι δὲ τῶν Ἀλβανῶν τοσαῦται καὶ τοιαῦται ἐγένοντο, ὥστε οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ ἐπὶ τέλους ἐστράτευσαν ἐναντίον αὐτῶν, διαρπαζόντων ἀδιακρίτως μετὰ ταῦτα καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας. Ἐπῆλθε μετ' οὐ πολὺ ἡ ἐν Καϊναρζικίῳ συνθήκη (21 Ἰουλίου 1774), ἐν ᾗ

ἐτέθησαν ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας ἀληθῶς τὰ ἄρθρα α'. ζ'. καὶ ιζ'. παρέχοντα τοῖς χριστιανοῖς ἐγγυήσεις μελλούσας, ἀλλ' ἡ καταστροφὴ ἦν ἤδη τετελεσμένη. Ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ σωρηδὸν αἱ οἰκογένειαι ἐγκατέλειπον τὸ πάτριον ἔδαφος καὶ ἐζήτουν ἄσυλον ἀλλαχοῦ. Τότε δὲ καὶ αἱ Κυδωνίαι ἐδέχθησαν εἰς τὴν φιλόξενον αὐτῶν πόλιν τὴν τελευταίαν μεγάλην προσθήκην τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἐν ᾗ μέχρι τοῦδε ἔκτοτε σώζεται ὁ καλούμενος Μωραΐτικος μαχαλές. Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ θλιβερὰ αἴτια τοῦ πρώτου συνοικισμοῦ τῶν Κυδωνιῶν, καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν μετὰ ταῦτα. Ὁ τόπος τὸ κατ' ἀρχὰς ἐκαλύπτετο λέγουσιν ὑπὸ δασῶν ἀγρίων κυδωνιῶν, ἐξ ὧν ὁ τόπος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀϊβαλὶ, ἤτοι Κυδωνεών(α). Μικρὰ καὶ ἄσημος τὸ κατ' ἀρχὰς ὡς εἰκὸς ἡ πόλις αὕτη, ηὐξήθη μὲν διὰ τοῦ πλήθους τῶν συῤῥευσάντων, ὠργανίσθη ὅμως καὶ προήχθη καὶ ἐγένετο οἵα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦν, διὰ τῆς ἱκανότητος Οἰκονόμου τινὸς Λεσβίου, πολυμηχάνου ἀνδρὸς, καὶ σφόδρα ζηλωτοῦ τῆς παιδείας. Οὗτος κατώρθωσεν ἵνα ὁλοτελῶς ἐξέλθωσι τοῦ τόπου οἱ Τοῦρκοι, δοθῶσι τῇ πόλει διάφορα παρὰ τοῦ Σουλτάνου προνόμια, καὶ σχηματίσωσι κοινότητα ἐν τῷ μέσῳ τῶν Τούρκων, καθαρὰν Ἑλληνικὴν καὶ σχεδὸν ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοδιοίκητον(β). Ἡ πόλις πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἤκμαζε καὶ ἐπλούτει, προστατευομένη καὶ ὑπὸ τῆς ἰσχυροτάτης καὶ βαθυπλούτου Μικρασιάτιδος οἰκογενείας τῶν Καρὰ Ὀσμάν. Οὐχ ἧττον δὲ εἰς τὴν κοινὴν φήμην καὶ τὴν γενικὴν ὑπόληψιν τῆς πόλεως συνετέλεσε καὶ τὸ ἐν αὐτῇ λαμπρὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γυμνάσιον, ὅπου συῤῥέοντες πανταχόθεν οἱ Ἑλληνόπαιδες ἐπαιδεύοντο τὴν προγονικὴν παιδείαν, καὶ ἐποτίζοντο τὰ σωτήρια ἐκεῖνα νάματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα. « Αἱ Κυδωνίαι, λέγει ὁ φιλέλλην Σοαζέλος, ἐπισκεφθεὶς τὴν πόλιν εἰς τὴν ἀκμήν της, θέλουσιν ἐξακολουθεῖ νὰ αὐξάνωσιν, ἂν μὴ ἡ ἀρτιγενὴς αὐτῆς εὐτυχία καταγγελθῇ εἰς τοὺς Τούρκους, ὧν οἱ ταμιευτικοὶ σκοποὶ τείνοντες πάντοτε εἰς τὸ ἐφήμερον κέρδος, δὲν ἤθελον λείψει νὰ καταπνίξωσι τὴν ἀποικίαν ταύτην ἐν αὐτῇ τῇ γεννήσει αὐτῆς. Θαυμαστὴ ὄντως εἶναι ἡ τολμηρὰ τῶν Ἑλλήνων τούτων δραστηριότης, οἵτινες βασανιζόμενοι εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας, καὶ ἀναγκασθέντες νὰ καταλίπωσι τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον ἐζήτησαν ἄσυλον εἰς τὰς ἐρήμους ἀκτὰς τῆς Ἀσίας. Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον ὅπερ ἐμπνέουσιν ἔτι μᾶλλον θέλει αὐξήσει, ὅταν τις ἀκούσῃ ὅτι τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς μικρᾶς αὐτῶν ῥαστώνης καὶ ἐλευθερίας ὑπῆρξεν ἡ ἔγερσις τοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν ἐπιστήμην, καὶ ὁ ζῆλος πρὸς τὴν παιδείαν, ὃν τινες ὑποθέτουσιν ὡς ἀπὸ πολλοῦ ἐσβεσμένον παρὰ τοῖς ἀπογόνοις τῶν πάλαι ἐκείνων Ἑλλήνων· ὅταν τις μάθῃ ὅτι ἐπὶ τῆς παραλίας ταύτης τῆς Αἰολίδος ὑπάρχει σχολεῖον, ὅπου ἡ νεολαία διδάσκεται τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Θουκυδίδην, διδάσκαλοι δὲ τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἐπιστημῶν διαχέουσιν ἐνταῦθα τὰς γνώσεις, ἃς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἠρύσθησαν. Αἱ λεπτομέρειαι αὗται βεβαίως θέλουσιν ἐκπλήξει ἐκείνους, οἵτινες κατὰ τὴν κοινὴν πλάνην πιστεύουσιν, ὅτι ὁλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος κεῖται βεβυθισμένον εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀθυμίαν, μακρᾶς δουλείας ἀποτελέσματα, οἵτινες ἀγνοοῦσιν ὅτι τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, διηνεκῶς διὰ παντοίων μέσων διεμαρτύρετο κατὰ τῶν δεινῶν του. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην οἱ Ἕλληνες περιμένουσι τὸν ἐκδικητήν των. Οὗτος θέλει καταστήσει αὐτοὺς γνωστούς· οὗτος θέλει διαλύσει τὸ νέφος, ὑφ' οὗ περικαλύπτεται ἡ ἱστορία τῆς φιλολογίας αὐτῶν, καὶ ἀποδείξει, ὅτι τὸ πνεῦμα καὶ ἡ εὐφυΐα δὲν ἐγκατέλιπον ὅλως τὸ πάτριον αὐτῶν ἔδαφος, ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦτο πῦρ ἐξησθένησε μὲν πολλάκις, ἐγγὺς μάλιστα ἐγένετο νὰ σβεσθῇ, οὐχ ἧττον ὅμως διετηρήθη καὶ διεσώθη, ἀναδοῦν ἐκ διαλειμμάτων καὶ λάμψεις τινας. Εἶναι θέαμα ἀντάξιον τῶν θεῶν, λέγει ὁ Σένεκας, ὁ γενναῖος ἀνὴρ παλαίων κατὰ τῆς δυστυχίας. Ἐνταῦθα δὲ ὁλόκληρον ἔθνος εὐσταθῶς καὶ γενναίως ἀγωνιζόμενον ἀνθίσταται εἰς τὰ παντοῖα δεινὰ, καὶ ἐκφεύγει τὴν ἀμάθειαν, εἰς ἣν βάρβαρος φανατισμὸς κυλίει αὐτό. Ἀπολέσαν τὴν ἐλευθερίαν του, ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ τὴν ποθῇ, καὶ στερηθὲν τῶν δικαιωμάτων του ποτὲ δὲν παρῃτήθη τοῦ δικαιώματος, ὅπερ σώζει ἐκ τῆς ἐξαχρειώσεως, ὅπερ καὶ ἐν ἐσχάτοις συντηρεῖ τὴν ἐλπίδα, τοῦ ἀπαραγράπτου δικαιώματος τοῦ μισεῖν τοὺς τυράννους του (α).» Τὸ γυμνάσιον τῶν Κυδωνιῶν, ὃ ἰδίως ἐλάμπρυνε διὰ τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἐμβριθοῦς αὐτοῦ παιδείας ὁ σοφὸς διδάσκαλος Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος, κατέστη μικρὸν πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ κεντρικὴ ἑστία τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως, ἥτις εἰς πάντας τοὺς προσερχομένους νεανίας, τριακοσίους σχεδὸν καὶ ἐπέκεινα, ἀπενέμετο δωρεάν. Ἐν ἔτει 1817 ὅτε ὁ Πουκεβίλης ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν ἡ σχολὴ ἔτι ἤκμαζε, καὶ ὁ φιλέλλην οὗτος ἱστορικὸς μετὰ θαυμασμοῦ περιγράφει τὰς προόδους τῆς νεολαίας εἴς τε τὰ γράμματα καὶ τὴν ἠθικήν. « Ἐν διαστήματι.

(α) Τινὲς θέλουσι τοὺς πρώτους κατοίκους τοῦ τόπου Λεσβίους ἐκ τοῦ χωρίου Κυδῶναι κειμένου κατέναντι. Ἐντεῦθεν δὲ λέγουσιν ἐδόθη τῇ πόλει τὸ ὄνομα. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀπίθανον καὶ ἴσως αἱ Κυδωνίαι πρώτους θεμελιωτὰς ἔσχον τοὺς Κυδωνιεῖς τῆς Λέσβου.

(β) Τὰς τύχας τοῦ Ἰωάννου τούτου Οἰκονόμου καὶ τὰ δικαιώματα, ὧν δι' αὐτοῦ ἔτυχεν ἡ πόλις, διηγεῖται ἡ φιλότιμος Κυρία Χαρίκλεια Σταυράκη ἐν τῇ μεταφράσει αὐτῆς τοῦ τεμαχίου τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ Κ. Ῥαφφενέλου, τοῦ ἀφορῶντος τὰς Κυδωνίας.

(α) Chois. Gouffier. vogage pittor. τόμ. 2 σελ. 73—74.

λέγει, τῶν δύο μηνῶν, καθ' οὓς διέμεινα ἐντὸς τῆς σχολῆς, περιωρισμένος εἰς τὴν αὐστηροτάτην δίαιταν, ἣν οἱ Ἕλληνες τηροῦσι κατὰ τὴν τοῦ Πάσχα τεσσαρακοστήν .... ἐξεπλάγην ἀληθῶς διὰ τὸν ζῆλον, καὶ τὸ θρησκευτικὸν σέβας μεθ' οὗ οἱ μαθηταὶ τῆς σχολῆς προσεφέροντο πρὸς τοὺς διδασκάλους αὐτῶν. Εὗρον ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ ἀποικίᾳ τῶν λογίων Ἑλλήνων νέους τινάς, οἵτινες κατὰ προτροπήν μου, ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψωσιν ὅλως ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους διαλέξει τὴν κοινὴν ἢ δημώδη γλῶσαν, καὶ ἀνακαινίσωσιν ἐν τῷ γυμνασίῳ τῶν Κυδωνιῶν τὴν γλῶσσαν τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Αἱ ἑσπέραι ἡμῶν παρήρχοντο εὐαρέστως ἀναγινωσκόντων τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, καὶ τιθέντων ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀρχαίαν τινὰ τραγῳδίαν. Ἀναχωρήσας δὲ ἔμαθον μετὰ ζωηρᾶς χαρᾶς, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐξηκολούθουν καὶ μετὰ ταῦτα λαλοῦντες τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, τηροῦντες τὴν ὑπόσχεσιν ἣν μοὶ ἔδωκαν ἀναχωροῦντι, ὅτι θέλουσι μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς μου φυλάσσει ἀπαρεγκλίτως τὸν νόμον τοῦτον, ὃν ἀνεγράψαμεν ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριάσεων ἡμῶν »(α). Τέσσαρα ἔτη μετὰ ταῦτα τὸ λαμπρὸν τοῦτο γυμνάσιον μετὰ τῶν τριακοσίων αὐτοῦ μαθητῶν, τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ τυπογραφείου, δὲν ὑπῆρχε πλέον (β)! Ἡ πόλις τῶν Κυδωνιῶν περιαχθεῖσα καὶ αὕτη ἀδίκως εἰς τὴν μεγάλην δίνην τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατεστράφη! Αἱ Κυδωνίαι ἐπὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας κείμεναι, δὲν ἠδύναντο τὴν ἐλαχίστην νὰ ἔχωσιν ἐλπίδα ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῆς Ἀσίας. Τοιαύτη ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλληνίδων πόλεων, καὶ τοιαύτη ἔσεται αἰωνίως, ἀφοῦ ἀμέσως ὄπισθεν αὐτῶν ἵστανται ἄπειρα στίφη βαρβάρων Ἀσιανῶν. Τὴν θέσιν δ' αὐτῆς ταύτην καλῶς συνειδυῖα ἡ πόλις ἔμενεν ἥσυχος καραδοκοῦσα τὸ μέλλον. Ἀλλ' ὁ σατράπης τῆς Περγάμου ὑποπτεύων αὐτὴν πολυάνθρωπον οὖσαν, καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων καθ' ὁλοκληρίαν κατοικουμένην, ἀπέστειλεν εἰς αὐτήν, ἄνευ τινὸς ἄλλου λόγου, Τούρκους, οἵτινες κατὰ τὸ σύνηθες διὰ τῶν διαρπαγῶν αὐτῶν παρέσχον τῇ πόλει τὴν πρώτην ἀφορμὴν πρὸς ἀπόστασιν. Ὁ διοικητὴς τῶν Κυδωνιῶν Χατζῆ Ἀθανάσιος, παρέστησε τῷ πασσᾷ τῆς Περγάμου τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποχωρήσεως αὐτῶν, ἀλλ' εἰς μάτην. Περὶ τὸν χρόνον τοῦτον, τὴν 14 Ἰουνίου (1821), ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐφάνη εἰς τὰ Μοσχονήσια, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου ἐνώπιον τῶν Κυδωνιῶν. Εἰς τὴν θέαν τούτου ἐνθουσιασθέντες οἱ κάτοικοι τῶν Μοσχονησίων, ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφαιρέσαντες καὶ τὴν γέφυραν ἥτις συνήνου τὴν νῆσον αὐτῶν μετὰ τῆς στερεᾶς. Τοῦτο ὑπῆρξεν ὡς εἰκὸς ἀφορμὴ νέων καταθλίψεων καὶ κακώσεων τῶν Κυδωνιέων ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατὰ πρόσκλησιν τῶν κατοίκων ἔστειλε τὰς λέμβους αὐτοῦ εἰς τὸν λιμένα τῶν Κυδωνιῶν ἵνα παραλάβωσι τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας, καὶ μεταφέρωσιν αὐτοὺς εἰς τὰ Ψαρρά. Οἱ Τοῦρκοι ἀντέστησαν· συμπλοκῆς δὲ κραταιᾶς γενομένης νικηθέντες ὑπεχώρησαν· ἀλλ' ἀποχωροῦντες ἔβαλον πῦρ

(α) Ὅρα Pouqueville voyage en Grèce. τόμ. ε'. σελ. 137

(β) Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰ. Οἰκονόμου ἤδη τὸ 1780 οἰκοδομηθὲν σχολεῖον ἦν ἁπλῶς σχολεῖον Ἑλληνικόν, ἐν ᾧ ἐδίδαξαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀλληλοδιαδόχως τέσσαρες διδάσκαλοι, α'.) ὁ ἀπὸ Βρούλλων Εὐγένιος, β'.) ὁ ἀπὸ Σύμης Βησσαρίων, γ'.) ὁ ἀπὸ Μουσχανίας Θεοδόσιος, καὶ δ'.) ὁ Γρηγόριος ὁ Σαράφης, ὅστις εἶναι ὁ τελευταῖος τοῦ σχολείου διδάσκαλος καὶ πρῶτος τοῦ μετὰ ταῦτα εἰς γυμνάσιον αὐτοῦ μετασχηματισθέντος, ἐν ᾧ ἐδίδαξαν κατὰ σειράν, α'.) αὐτὸς οὗτος ὁ Γρηγόριος ὁ Σαράφης. β'.) Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος, γ'.) Θεόφιλος ὁ Καΐρης, δ'.) Εὐστράτιος Πέτρου, ε'.) Νεόφυτος Φαγουλάρης ὁ ἐκ Σύμης, ς'.) Γρηγόριος ὁ καλούμενος Μακρῆς Ἄνδριος, ζ'.) Γρηγόριος ὁ ἐκ Σύμης, η'.) Θεόφιλος καὶ ἄλλοι τινές. Πρὸς τοὺς δύο τελευταίους δυσαρεστηθέντας πρὸς τοὺς κατοίκους καὶ σκοποῦντας ν' ἀναχωρήσωσιν ἔγραψέ ποτε (ἓν ἔτος πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως) ὁ σοφὸς Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ἐπιστολὴν προτρεπτικὴν ἵνα μένωσιν, ἐπιστολὴν ἐς ἀεὶ ἀξιομνημόνευτον, πλήρη αἰσθήματος καὶ καρδίας Ἑλληνικῆς. « Μείνατε, (ἔγραφε τὸ 1820 πρὸς τὸν Γρηγόριον καὶ Θεόφιλον) μείνατε νέων σωφρονισταί, ἀνδρῶν βουλευταί, γερόντων παραμυθία, δικαιοσύνης καὶ φρονήσεως, καὶ φιλανθρωπίας, καὶ λόγων, καὶ εὐσεβείας διδάσκαλοι. Μὴ μὲ ἀποκρούσητε ὅτι ἱκανῶς ὑπηρετήσαμεν τὴν πατρίδα, τώρα εἶναι καιρὸς ἡσυχίας. Ὄχι, διδάσκαλοι! δὲν πρέπει νὰ ἡσυχάσητε μέχρι γήρως. Καὶ γέροντες, καὶ μάλιστα γέροντες χρεωστεῖτε νὰ ἐφορεύητε τὴν τῶν νέων παιδείαν. Τότε, ὁπότε τὸ φρονεῖν, ὡς ὀψικάρπου δένδρου βλαστὸς ὡριμάζει. Ἐν ὅσῳ δύναταί τις, καὶ ζῇ, καὶ φρονεῖ, χρεωστεῖ νὰ ὠφελῇ τοὺς ὁμογενεῖς του. «Πολιτεύεσθαι καθῆκον ἐστιν, οὐ πεπο» λιτεῦσθαι, καὶ ἀληθεύειν, οὐκ ἀληθεῦσαι, καὶ δικαιοπραγεῖν, οὐ δικαιοπραγῆσαι, καὶ φιλεῖν, οὐ φιλῆσαι τὴν πατρίδα » καὶ τοὺς πολίτας.»

Ἡ ἀναχώρησίς σας ἐρημώνει τὸ σχολεῖον. Τὸ τάλαντόν σας, βαρυνθέντες, ὑπάγετε νὰ τὸ κρύψητε. Κρύπτετε ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν συμπολιτῶν σας, καὶ τὰ ζῶντα τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς σας παραδείγματα. Οἴμοι, ἀδελφοί! Φαντάσθητε ποία τις θέλει μείνειν ἡ πατρὶς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν σας. Αἱ καθέδραι σας, χωρὶς διαδόχους, θέλουν βλέπεσθαι, ὡς ἔρημα τῆς ἱερᾶς Σοφίας χρηστήρια. Οἱ μαθηταί σας θέλουν σκορπισθῆν, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. Τὸ κλεινὸν Σχολεῖον, τῆς Σοφίας τὸ ἐργαστήριον, θέλει γενῆν Ὀρχήστρα κακοηθείας καὶ ἀμαθείας, ἢ παντελοῦς ἐρημίας ἐνδιαίτημα. Οἱ φίλοι τῆς παιδείας τῶν ὁμογενῶν θέλουν κλαύσειν· οἱ ἐχθροὶ θέλουν ἐπιχαρῆν· οἱ ἀλλόφυλοι θέλουν μᾶς καταφρονήσειν· καὶ σεῖς αὐτοὶ θέλετε ἔχειν πρὸ ὀφθαλμῶν ἀείποτε τὰς λυπηρὰς ταύτας εἰκόνας. Καθημέραν θέλετε στυγνάζειν, στερηθέντες τὸ ἥδυστον καὶ συγγενέστατον τῆς πατρίδος πρόσωπον, καὶ τέκνων πνευματικῶν καὶ ἀδελφῶν συνήθεις φωνάς, θρηνούντων ἐλεεινῶς τὸν ζῶντα χωρισμόν σας. Ἡ λυχνία τοῦ Σχολείου σας, ἡ λάμψασα πρώτη, καὶ φωτίσασα πολλοὺς χρόνους τὴν Ἰωνίαν, θέλει ἀνατραπῆν· καὶ ἡ ἀναχώρησίς σας θέλει ματαιώσειν ὅλους τοὺς μέχρι τοῦδε κόπους καὶ ἱδρῶτάς σας.»

Οὕτως ἐφρόνουν περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας οἱ πατέρες ἡμῶν, οὕτως ἐθεώρουν οὗτοι τοὺς διδασκάλους αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο κατώρθωσαν ἐπανάστασιν καὶ ἐδημιούργησαν ἔθνος!

πανταχοῦ εἰς τὴν πόλιν. Ἡ πυρκαϊὰ δὲ αὕτη βοηθουμένη ὑπὸ σφοδροτάτου ἀνέμου ἐντὸς μικροῦ ἀπετέφρωσε πᾶσαν τὴν πόλιν. Εἰς τοιαύτην δὲ οἰκτρὰν κατάστασιν ὄντες οἱ κάτοικοι προσέτρεχον σωρηδὸν εἰς τὰς λέμβους ἵνα σωθῶσιν, ἐνῷ οἱ ναῦται ἐντὸς τοῦ πυρὸς κυλιόμενοι ἐπροσπάθουν νὰ διασώσωσιν ὅ,τι ἦν δυνατὸν νὰ σωθῇ. Ταῦτα συνέβησαν ἐν Μοσχοννησίοις καὶ Κυδωνίαις· τὸ πῦρ ἐν ὀλίγαις ὥραις ἀπετέφρωσε πόλιν 35,000 κατοίκων, ὧν τὸ μέγιστον μέρος ἐσώθη εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Ἐκ τούτων δὲ ἐλάχιστοι μὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐσφάγησαν, τινὲς δὲ ἐκάησαν, ἔτι δὲ πλείους ἐπνίγησαν, ἀθρόοι βαίνοντες εἰς τὰς λέμβους ἵνα σωθῶσιν ἐκ τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ πυρός. Οὕτω δὲ 32000 Κυδωνιεῖς διεσπάρησαν ἀπανταχοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, συμμετασχόντες πάντων τῶν δεινῶν καὶ πασῶν τῶν περιπετειῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ διακριθέντες πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ὡς στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος τοῦτο τῶν Κυδωνιέων σήμερον δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν. Εὖ εἰδὼς τὰ συμφέροντα αὐτοῦ ὁ Σουλτάνος Μαχμούτης, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἀπέδωκε, δυνάμει 1 1/2 ἑκατομμυρίου γροσίων, τοῖς Κυδωνιεῦσι πάντα αὐτῶν τὰ κτήματα, καὶ προσεκάλεσεν αὐτοὺς ἵνα κατοικήσωσι πάλιν τὸν τόπον αὐτῶν, ἐλεύθεροι ὄντες ὡς πρότερον. Οὕτως ἀπῆλθον ἐκ τῆς Ἑλλάδος βαρυαλγοῦντες 18,000 Ἕλληνες, λείψανα ἐλεεινὰ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν πληθύος, ἄσυλον αὖθις εὑρόντες μετὰ τοσαῦτα παθήματα εἰς τοῦ ἐχθροῦ τὰς ἀγκάλας! « Ἐν τῷ μέσω τῆς τέφρας, λέγει ὁ Σαλτέλης, καὶ ὑπεράνω τῶν τριμμάτων ἀρχαίου μεγαλείου, ἐξῆλθε βαθμηδὸν πόλις 18,000 περίπου ψυχῶν. Οἰκίαι καὶ καλύβαι πλησίον ἐρειπείων ὑψούμεναι, τρέφουν τὴν μοῦσαν τοῦ μελαγχολικοῦ ποιητοῦ. Αἱ πεδιάδες πρασινίζουσι πάλιν· ὑπὸ τὰς ἐλαίας βλέπονται πάλιν ἑκατοντάδες ἀγροτικῶν ἀνδρογύνων· ἀκούονται τὰ γεωργικὰ ᾄσματα, τρίζουσιν ἄροτρα, κροτοῦσι τὰ ἐλαιοτριβεῖα, μυρίζουσι τὰ σαπωνουργεῖα, τὰ πλοιάρια διασχίζουσι τὴν ὡραίαν λίμνην, ἐνεργητικὴ κοινωνία συσσωρεύεται εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς ὁδούς, νοσοκομεῖον ὑποδέχεται καὶ περιθάλπει τοὺς ἐνδεεῖς· ναοὶ κροτοῦσι τοὺς ὕμνους τοῦ Κυρίου, καὶ 1300 περίπου παῖδες διδάσκονται τὴν προγονικὴν παιδείαν εἰς τὰ τρία δημοτικὰ σχολεῖα, καὶ εἰς τὸ μικρὸν γυμνάσιον ἐγερθὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ παλαιοῦ διασήμου ».

Ἡ σημερινὴ πόλις ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ᾠκοδομημένη τῆς παλαιᾶς ἐμπεριέχει ἕως 22,000 κατοίκους. Διαιρεῖται δὲ ὡς καὶ ἡ ἀρχαία εἰς τρεῖς συνοικίας, τὴν ἄνω πρὸς βοῤῥᾶν, τὴν κάτω πρὸς μεσημβρίαν, καὶ τὴν μέσην μεταξὺ τῶν δύω ἄκρων. Ἡ γεωγραφικὴ δὲ τῆς πόλεως αὕτη διαίρεσις ἐπήνεγκεν ἀκολούθως καὶ ἠθικόν τινα καὶ πολιτικὸν τῶν κατοίκων χωρισμόν· καθότι πρῶτον μὲν ὡς πρὸς τὰ πολιτικὰ ἤθη, οἱ Κυδωνιεῖς αὐτοὶ χαρακτηρίζουσι τοὺς μὲν ἄνω ὡς δεσποτικούς, τοὺς κάτω σφόδρα δημοκρατικούς, τοὺς δὲ μέσους χλιαρούς· ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν δὲ καὶ τοὺς τρόπους, οἱ μὲν ἄνω θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὡς πρωτεύοντας θέλουσι νὰ διακρίνωνται διὰ διαφόρων τίτλων καὶ ἐξωτερικῶν τιμῶν, οἱ δὲ κάτω ἀνέχονται μὲν τὴν προτίμησιν ταύτην τῶν ἄνω, ἀλλ᾽ εἰρωνευόμενοι καὶ ἐμπαίζοντες αὐτούς· οἱ δὲ μέσοι μετέχουσιν ἀμφοτέρων. Τρίτον δὲ ὡς πρὸς τὴν καρδίαν, πονηρότεροι καὶ ἐμπαθέστεροι εἶναι οἱ ἄνω, ἡρωϊκώτεροι δὲ οἱ κάτω, μέτριοι δὲ καὶ συγκερασμένοι οἱ μέσοι. Ἐντεῦθεν δὲ ἕπεται, ὅτι μεγάλη ὑπάρχει ἡ διάστασις καὶ ἡ ἀποστροφὴ μεταξὺ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω, καὶ πραγματικῶς τὸ γε νῦν ἔχον δυσκόλως δύναταί τις ν᾽ ἀπαντήσῃ ἄλλην πόλιν μᾶλλον ταύτης διῃρημένην καὶ ἑαυτῇ ἀντιπράττουσαν ἕνεκεν ὀλίγων τινῶν ἀτόμων (α). Ἑκάστη συνοικία ἐκλέγει ἕνα δημογέροντα καὶ τρεῖς προεστῶτας, ἕνα ταμίαν καὶ ἕνα γραμματέα. Οἱ προεστῶτες θεωροῦσι τὰ ἐσωτερικὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ τῆς πόλεως, οἱ δὲ δημογέροντες εἶναι οἱ πρῶτοι δικασταὶ καὶ οἱ διερμηνεῖς οὕτως εἰπεῖν τῶν εὐχῶν τῶν συμπολιτῶν των πρὸς τὴν ἐπιτόπιον Τουρκικὴν διοίκησιν Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἔχει ἐνταῦθα τρεῖς μόνον ὑπαλλήλους, ἕνα διοικητὴν ἕνα δικαστὴν, καὶ ἕνα ἐπὶ τοῦ ἐκτελεστικοῦ. Οἱ δύο πρῶτοι ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ὁ δὲ τρίτος ὑπὸ τοῦ Καπετὰν Πασσᾶ· καθότι αἱ Κυδωνίαι συνεπείᾳ στάσεώς τινος κατὰ τὸ 1841 ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ ἀρχιναυάρχου, δυναμένου εὐκολώτερον παρὰ πάντα ἄλλον νὰ χαλιναγωγῇ τὴν παραθαλάσσιον ταύτην πόλιν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ὑπάρχει ἐν τῇ πόλει καὶ μικρὰ Τουρκικὴ φρουρὰ ἐκ πεντήκοντα θαλασσίων στρατιωτῶν συγκειμένη.

Καί τοι ἡ πόλις τῶν Κυδωνιῶν θεωρεῖται ὡς κειμένη πιθανῶς ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἡρακλείας, οὐδὲν ὅμως ἴχνος ἐν τῇ πόλει εὑρίσκεται ἀρχαιότητος. Μίαν δὲ μόνον καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῶν Κυδωνιῶν ὑπάρχει λοφίδιον, ὁ Ἅγιος Ἠλίας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εὑρίσκει πάντοτε σχεδὸν ὁ χωρικὸς ἰδιοκτήτης αὐτοῦ, μετὰ τὰς πρώτας τοῦ φθινοπώρου ῥαγδαίας βροχάς, μικρὰ χρυσᾶ νομίσματα. Ἐκ τούτων δὲ, ἅτινα ὁ ἄνθρωπος οὗτος πωλεῖ πρὸς 40 γρόσια ἕκαστον, ἐγένετο ἤδη εὔπορος.

Ἐν τῇ φιλοξένῳ τοῦ Κ. Σαλτέλη οἰκίᾳ, ἥτις μ᾽ ἐξένιζεν, ἐπὶ τοῦ συμποσίου ἤχθησαν εἰς μέσον μεταξὺ διαφόρων λόγων καί τινα ἐγχώρια ἔθιμα, ἅτινα ὡς τοιαῦτα ἔχουσι πάντοτε τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Καὶ πρῶτον δὲν εἶναι ἴσως περιττὸν ν᾽ ἀναφέρω πόθεν οἱ ἐγχώριοι παράγουσι τὸ ὄνομα τῶν Μοσχοννησίων, περὶ ὧν

(α) Ὅρα Κυδωνιάτην Σαλτέλη.

διάφοροι παρ' ἡμῖν ἰδέαι ὑπάρχουσι. Λέγουσι λοιπὸν οὗτοι, ὅτι Ναύαρχός τις Τοῦρκος πρό τινων περίπου αἰώνων ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν νῆσον, ἔρημον τότε οὖσαν, καὶ θαυμάσας τὸ κάλλος αὐτῆς ἠθέλησε νὰ τὴν κατοικίσῃ. Πρῶτος δὲ κάτοικος αὐτῆς ὑπῆρξε διαβόητός τις πειρατὴς Μόσχος καλούμενος, ὃν συλλαβὼν ἐγκατέστησεν εἰς τὴν νῆσον μετὰ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ, καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ νῆσος ἐκλήθη Μοσχόννησος καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος Μοσχοννήσια. Ἀρχαῖον δέ τι καὶ πάγκοινον ἔθιμον ἐν Κυδωνίαις ἦτο, τὰς μεγάλας ἑορτὰς, ὅτε εἰσήρχοντο εἰς τὰς οἰκίας ἵν' εὐχηθῶσι κατὰ τὸ σύνηθες τοὺς οἰκοδεσπότας, ν' ἀποθέτωσιν εἰς τὸν οἶκον καὶ ἕνα λίθον, συμβολικῶς εὐχόμενοι οὕτω μακρὸν καὶ πολυχρόνιον βίον. Ἄλλο δέ τι ἀρχαῖον καὶ τοῦτο ἔθιμον ἦν τὰ καλούμενα Κωμούσια (Κῶμος)· συνίσταντο δὲ ταῦτα εἰς τὴν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων πρὸ τῆς θύρας πάσης οἰκίας παράθεσιν τραπεζῶν μεστῶν ἄρτου, κρέατος καὶ ἡδυσμάτων, ὧν πάντες οἱ προσερχόμενοι πένητές τε καὶ πλούσιοι ἐγεύοντο διὰ τὸ καλὸν τοῦ χρόνου. Ἡ γλῶσσα τῶν Κυδωνιέων, καί τοι σήμερον οὐδόλως διαφέρει τῆς ἐν Ἀθήναις κοινῶς λαλουμένης, εἰκάζεται ὅτι τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους πολλοὺς εἶχε περιέργους ἰδιωτισμούς· καὶ ἴσως ἐν Κυδωνίαις παρὰ τῷ λαῷ ὑπῆρχον διάφορα ἰδιώματα, ἕνεκα τῆς πανσπερμίας τῆς πόλεως. Τίς φέρ' εἰπεῖν δύναται ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ ἑξῆς φράσις, ἡ ἔτι εἰς τὰ στόματα τῶν γραιῶν περιφερομένη εἶναι ἑλληνική;

Ἀλεποῦ Κατζαμαδοῦ, τσὶ 'στὰ κυμάτα τσὶ παντοῦ.

Ἔτι δὲ καὶ ἡ ἑξῆς, ἥτις, καί τοι ἑλληνικωτέρα καὶ λίαν ποιητικὴ, φέρει προφανῶς τὸν τύπον ἰδίου τινὸς ἰδιώματος.

Νᾶντας ἡ θάλασσα γυαλὶ, νὰ τζίλουμνα λιμόνι
Νὰ χτύπουμνα τὴν ἀγαπῶ, ποῦ τζμᾶτι στοῦ τιμῶνι.

Τοιαῦται συνδιαλέξεις ἐγίγνοντο τὴν ἑσπέραν ἐν τῇ πολυτελεῖ τραπέζῃ τοῦ Κ. Σαλτέλη, ὅτε ὁ φίλος μου Σεβαστὸς, ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ, παρακαθήμενος μοὶ προέτεινεν ἐκδρομήν τινα εἰς τὸν Ἀδραμυττηνὸν κόλπον. Μὴ συλλογιζόμενος τὰ περαιτέρω, ἐδέχθην ἀμέσως τὴν πρότασιν τοῦ φίλου καὶ συνεφωνήσαμεν τὴν 1 μετὰ τὸ μεσονύκτιον νὰ ἐκπλεύσωμεν τοῦ λιμένος· καὶ ἐπὶ τῆς ἀκάτου τοῦ δρόμωνος νὰ διαπλεύσωμεν τὸν κόλπον μέχρις Ἀδραμυττίου, κειμένου εἰς τὸν μυχὸν αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἤδη δεκάτη. Ἡ ἀρίστη καὶ καλλίστη θυγάτηρ τοῦ οἰκου, μόνη πρὸς τιμὴν τοῦ ξένου παρεσκεύασεν ἤδη ἁβροτάτην τινὰ καὶ μαλθακοτάτην κλίνην· ἤδη ἐγίγνοντο αἱ παρασκευαὶ πρὸς τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσιν, ὅτε ἐδήλωσα τῇ οἰκογενείᾳ τὸν σκοπόν μου, περὶ τὴν μίαν μετὰ τὸ μεσονύκτιον νὰ πλεύσω εἰς Ἀδραμύττιον. Πολλαὶ τότε μοὶ ἐγένοντο παρατηρήσεις πρὸς ἀναβολὴν τοῦ ἐπικινδύνου τούτου πλοῦ, διά τε τὸ σκότος τῆς νυκτὸς καὶ τὸν σφοδρὸν ἄνεμον, καὶ τὸ πλῆθος τῶν σκοπέλων τῶν διεσπαρμένων πανταχοῦ ἐν τῇ μεσημβρινῇ εἰσόδῳ τοῦ κόλπου. Ἡ θέσις μου ἦν δεινή· ἔνθεν μὲν ἡ ποικίλη τράπεζα, ἡ καλὴ συναναστροφὴ, ᾄσματα γυναικῶν καὶ κιθάραι, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνάπαυσις· ἔνθεν δὲ ἀβέβαιος καὶ ἐπικίνδυνος θαλασσοπορία, ἐν καιρῷ ζοφερᾶς νυκτὸς, καὶ σφοδροτάτου ἀνέμου. Σήμερον μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων, ἡ ἐκλογὴ ἤθελεν εἶσθαι σχεδὸν βεβαία· ἀλλὰ πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν ὁ παράβολος καὶ ἐθελοκίνδυνος βίος εἶχέ τι δι' ἐμὲ ἀνεξήγητον καὶ ἀκαταμάχητον θέλγητρον. Μόλις δ' ἐσήμανε μεσονύκτιον καὶ ἰδοὺ ὁ Σεβαστὸς κρατῶν εἰς χεῖρας φανάριον, καὶ περικεκαλυμμένος ὑπὸ μέλανος κηρωτοῦ, ὡς φάσμα ἐπανέρχεται εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς τρυφῆς καὶ διασκεδάσεως. φωνάζων τὰ πάντα ἕτοιμα καὶ οἱ ναῦται περιμένουσι κάτω. *Ζήτω ὁ πλοίαρχος* ἀνέκραξεν ἡ ὁμήγυρις, καὶ Κύπριος οἶνος, πληρώσας ἅπαξ καὶ δὶς εἰσέτι τὰ ποτήρια τῶν συνδαιτυμόνων, κατέστησε ζωηροτάτην τοὐλάχιστον τὴν ἀναχώρησιν ἡμῶν καὶ τὴν διάλυσιν τῆς τραπέζης.

Δὲν παρῆλθε σχεδὸν μία ὥρα, καὶ σκληρὰ μοὶ ἐπῆλθε μετάνοια διὰ τὴν ἐπιπόλαιον ταύτην ἀπόφασίν μου. Ἡ ἄκατος περιπλεχθεῖσα εἰς τὸν ἀδιεξήτητον ἐκεῖνον λαβύρινθον τῶν Ἑκατοννήσων, πανταχοῦ ἐν τῇ πρώρᾳ αὐτῆς ἀπήντα σκοπέλους καὶ δίνας φοβερὰς, σχηματιζομένας ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων πορθμίσκων, δι' ὧν πανταχόθεν εἰσέβαλλεν ὁ βοῤῥᾶς μετασχηματιζόμενος εἰς χιλίους ἐναντίους ἀνέμους. Ἔτι ὁ ὁρίζων κατεκαλύπτετο ὑπὸ σκότους καὶ μόνον ἡμῶν φῶς ἦν τὰ συντριβόμενα εἰς τοὺς βράχους φωσφορίζοντα κύματα. Οἱ ναῦται σχεδὸν ἀπηλπίσθησαν.

Ἐν δ' ἔπεσ', ὡς ὅτε κῦμα θοῇ ἐν νηῒ πέσῃσι
Λάβρον, ὑπαὶ νεφέων ἀνεμοτρεφὲς, ἡ δέ τε πᾶσα
Ἄχνη ὑπεκρύφθη, ἀνέμοιο δὲ δεινὸς ἀήτης
Ἱστίῳ ἐμβρέμεται, τρομέουσι δέ τε φρένα ναῦται
Δειδιότες· τυτθὸν γὰρ ὑπὲρ θανάτοιο φέρονται.

Μόνος δὲ ὁ αὐτοσχέδιος ἡμῶν κυβερνήτης ἔμενεν ἀτάραχος πάντοτε, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑποτονθορίζων μόνον τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο ναυτικὸν ᾆσμα· Θάλασσα, πικροθάλασσα καὶ πικροκυματοῦσα . . . Ἡ εὐτυχία ἡμῶν ἀληθῶς ὑπῆρξεν, ὅτι, ὁ πλοίαρχος, ἕνεκεν τῶν συχνοτάτων αὐτοῦ ἀπὸ Κυδωνιῶν εἰς Ἀδραμύττιον μεταβάσεων ἐγίνωσκε κατὰ σπιθαμὴν τὸ φοβερὸν τοῦτο πέλαγος, καὶ ὅτε ἡμεῖς ἐνομίζομεν, ὅτι ἡ ἄκατος ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ συντρίβεται εἰς τοὺς κατάντικρὺ ἱσταμένους βράχους, δι' ἀνεπαισθήτου τινὸς κινήσεως διήρχετο πορθμίσκον τινὰ ὅλως ἀθέατον πρὸ μικροῦ καὶ ἐσώζετο. Ἡ τρομερὰ αὕτη σκηνὴ διήρκεσε μέχρι τῆς 4 ὥρας τῆς πρωΐας, ὅτε τελευταῖον ἐκινδυνεύσαμεν ἐπί τινος νήσου χαμηλῆς καὶ μικρᾶς, Κόπανος καλουμένης. Ἀπὸ τοῦδε ὁ κόλπος καθίσταται ὁμαλώτερος καὶ ἀσφαλέστερος· ὁ ἄνεμος δὲ

κατάτι κωπάσας καὶ γενόμενος οὔριος, ἔρριψεν ἡμᾶς κακῶς ἔχοντας εἰς τὴν Ἀδραμυττηνὴν παραλίαν περὶ τὴν 8 τῆς 22 Αὐγούστου. Ἀλλ' ὁποῖος παράδεισος ἀνεπτύχθη ἐνώπιον τῶν βεβαρυμένων ἡμῶν ὀφθαλμῶν! Ὁποῖος κόλπος, ὁποῖαι ἀκταί! Βεβαίως ὁ μυχὸς οὗτος τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου εἶναι ἡ ἀρίστη καὶ πλουσιωτάτη χώρα τῆς γῆς, καὶ δικαίως Μυσοὶ καὶ Λυδοὶ καὶ Ἕλληνες πολὺν χρόνον ἐμάχοντο περὶ τῆς κατοχῆς ταύτης τῆς χώρας. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἡμετέρου πλοιάρχου κατοικῶν ἐπ' Ἀδραμυττίῳ, καὶ εἰδοποιηθεὶς ἀπὸ τῆς προτεραίας, ὅτι μέλλομεν διὰ θαλάσσης νὰ τὸν ἐπισκεφθῶμεν, ἔστειλεν εἰς τὸ παράλιον ἀπὸ τῆς νυκτὸς ὑπηρέτην τινὰ αὐτοῦ μετὰ δύο ἀρίστων ἵππων. Ἡ ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τῆς πόλεως πεδιὰς μίαν περίπου καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρά, εἶναι διηνεκὲς βαθύσκιον δάσος ἐλαιῶν καὶ ἄλλων παντοίων δένδρων, ἀναμεμιγμένων μετὰ μυρσινῶν καὶ δαφνῶν, ἐπιστεφουσῶν τὰς ὄχθας διαυγεστάτων ὑδάτων. Ἄνωθεν δὲ ἡμῶν κόσμος ὁλόκληρος πτηνῶν ποικιλωτάτων ἐπλήρουν τοὺς κλάδους τῶν δένδρων, μηδόλως διακοπτόντων τὴν ἁρμονίαν αὐτῶν ἐν τῇ διαβάσει ἡμῶν. Ἀναμέσον δὲ τούτων ἁπάντων ἐβασίλευεν ὁ ῥητορικώτατος τέττιξ καθήμενος ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν ἐλαιῶν.

, . . . *Ἀλλ' ἀγορηταὶ*
ἐσθλοὶ τεττίγεσιν ἐοικότες, οἵτε καθ' ὕλην
δενδρέῳ ἐφεζόμενοι ὄπα λειριόεσσαν ἱεῖσι (α).

Τοιοῦτον δάσος ἡδυπαθέστατον ἐνέπνευσε βεβαίως καὶ τῷ ἐρωτικῷ Ἀνακρέοντι τοὺς γλυκυτάτους αὐτοὺς περὶ τοῦ τέττιγος στίχους.

Μακαρίζομέν σε τέττιξ
ὅτι δενδρέων ἐπ' ἄκρων
ὀλίγην δρόσον πεπωκὼς
Βασιλεὺς ὅπως ἀείδεις
. . . .
Θέρεος γλυκὺς προφήτης
φιλέουσι μέν σε μοῦσαι,
φιλέει δὲ Φοῖβος αὐτὸς
λιγυρὴν δ' ἔδωκεν οἴμην (β).

Οὕτως ἐκ τῆς ἁβρᾶς ταύτης φύσεως οἱονεὶ μεθυσθέντες, ἐφθάσαμεν ἀνεπαισθήτως περὶ μεσημβρίαν περίπου εἰς Ἀδραμύττιον, ὅλως ἐντὸς κολοσσιαίων πλατάνων καὶ κυπαρίσσων κεκαλυμμένον. Ἡ πόλις καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν παρέχει ἐνδιαφέρον, οὖσα πόλις τουρκικὴ κατὰ πάντα λόγον. Οἱ ἑξακισχίλιοι αὐτῆς κάτοικοι, ἐκτὸς ὀλίγων Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ ἄλλων τινῶν τεχνιτῶν, εἰσὶν ἅπαντες Τοῦρκοι. Τὸ μόνον δὲ ἀληθῶς περίεργον τῆς πόλεως ταύτης εἶναι ἡ μεγάλη πληθὺς τῶν ὑδάτων αὐτῆς. Δι' ἑκάστης σχεδὸν ὁδοῦ διέρχεται ἐν τῷ μέσῳ μικρός τις ὁρμητικὸς ποταμός. Ἂν δὲ καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ πόλις εἶχε τὸ πλεονέκτημα τοῦτο ἀγνοῶ, τοῦτο δὲ μόνον γινώσκομεν, ὅτι ἐκ τοῦ Εὐοίνου ποταμοῦ, εἰσβάλλοντος εἰς τὸν Ἐλαιατικὸν κόλπον παρὰ τὴν Πιτάνην, οἱ Ἀδραμυττηνοὶ δι' ὑδραγωγείου ἔφερον τὸ ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν (γ). Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς πόλεως ὑπάρχει μεγάλη δεξαμενή, ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς ὁποίας ἀναβλύζει ἄφθονον ὕδωρ, ἀναβαῖνον μέχρι τῆς ἐπιφανείας μετ' ἀπείρων φυσαλίδων. Πέριξ δὲ τῆς δεξαμενῆς ταύτης φύονται μέγιστοι πλάτανοι καλύπτοντες αὐτὴν πανταχόθεν. Τοῦτο δὲ εἶναι καὶ τὸ προφιλέστατον ἐνδιαίτημα τῶν Τούρκων, συρρεόντων ἐνταῦθα ἵνα πίωσι τὸν πικρὸν αὐτῶν καφφὲν μετὰ τοῦ πικροτέρου ὀπίου. Ἐνταῦθα καὶ ἡμεῖς μεταξὺ αὐτῶν ἐλάβομεν θέσιν, θεωρηθέντες ὡς ἰατροὶ κατὰ τὸ σύνηθες ἐν Ἀσίᾳ. Εὐτυχῶς ὅμως τὴν ἰδέαν αὐτῶν ταύτην καὶ τὰς συνεπείας αὐτῆς, διέκοψεν ἡ ἐκ τοῦ βάθους τῆς Ἀσίας αἰφνιδία προσέλευσις δώδεκα Δερβισῶν ὁδοιπόρων, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκτεταμένης ὁμηγύρεως ῥίψαντες τὰς δορὰς αὐτῶν, καὶ καθίσαντες ἐπ' αὐτῶν ἤρχισαν νὰ ψάλλωσιν ἥδιστα καὶ μελαγχολικώτατα ᾄσματα, πρωτοφανῆ ἀληθῶς εἰς τὴν αἴσθησίν μου. Τῆς θρησκευτικῆς ταύτης μουσικῆς ἁρμονίας συνοδευομένης ὑπὸ παθητικωτάτου τινὸς ἐργάνου προηγήθη ἡ μυστηριώδης τοῦ θείου ἐπίκλησις· «Λὰ Ἰλὰχ, Ἰλλαλλὰχ, Ἰαλλὰχ, Ἰαχοῦ, Ἰαχὰκ, Ἰαχαΐ, Ἰὰ Καϊοὺμ, Ἰὰ Καχάρ!» τουτέστιν, «Οὐδεὶς ἄλλος θεὸς ἢ ὁ θεός, ὦ θεέ, ὦ οὗτος, ὦ πηγὴ τῆς ἀληθείας, τῆς ζωῆς, τῆς εὐσταθείας, τῆς ἐκδικήσεως!»

Οἱ Δερβίσαι εἶναι οἱ μοναχοὶ τῶν Μωαμεθανῶν, χρονολογούμενοι ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ἀπὸ τοῦ Ἀβουβεκὴρ καὶ Ἀλῆ, οἵτινες πρῶτοι συνέστησαν τοιαύτας ἀδελφότητας ἐν γνώσει αὐτοῦ τοῦ Μωάμεθ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναστικῶν τούτων ταγμάτων ἀναβαίνει εἰς τριάκοντα πέντε ἢ καὶ τεσσαράκοντα, ὧν τὰ κυριώτατα καὶ ἐπικρατέστατα εἰσὶ βεβαίως ἓξ τὰ ἑξῆς· οἷον τὸ τάγμα τῶν Ναχσβενδῖ, τῶν Μεβλεβῖ, τῶν Βεκτασῖ, τῶν Χαλβετῖ, τῶν Ῥουφαΐ καὶ τῶν Καδρί. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος τῶν Ναχσβενδῖ ἔζη ἐπὶ τοῦ Ὀσμάνου τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς ἐπικρατείας. Ἡ πολιτικὴ σημασία τοῦ τάγματος τούτου εἶναι μεγάλη, καθόσον τὰ μέλη αὐτοῦ θεωροῦνται ὡς πολῖται πάσης τάξεως καὶ κοινωνίας. Ἡ δὲ ὑποχρέωσις αὐτῶν συνίσταται μόνον εἰς τὴν ἐκφώνησιν εὐχῶν τινων, ἐν δημοσίαις συνεδριάσεσι.

Οἱ δὲ Μεβλεβῖ συνέστησαν ὑπὸ τοῦ Μεβλὰ Χελαλεδὶν, τοῦ ἐπικαλουμένου Μολλὰ Οὐνκάρ, τοῦ μεγίστου μυστικοῦ ποιητοῦ τῆς Ἀσίας, ζῶντος ἐπὶ τῶν τελευταίων Σελδζουκιδῶν ἐν Ἰκονίῳ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Σουλτάνος Ὀρχὰν παρεκάλεσε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ τάγματος ἵνα εὐλογήσῃ αὐτόν· οὗτος δὲ ἐπέθηκεν ἐπὶ

(α) Ἰλιάδ. 3. στίχ. 150.
(β) Ἀνακρέοντος ᾠδὴ μγ'.
(γ) Στράβ. ιγ'. σελ. 614.

τῆς κεφαλῆς του τὴν χειρίδα αὐτοῦ, ἥτις κατέστη ἀκολούθως τὸ ἐπίσημον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν αὐλικῶν θεραπόντων. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ σπουδαιότης καὶ ἐπισημότης τοῦ τάγματος, ὅπερ θεωρεῖται συγχρόνως ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν τάγμα τῶν Ὀθωμανῶν μυστικῶν (Σοφί). Ἐπειδὴ δὲ αἱ ποιήσεις τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν συνήθως παρ' αὐτῶν ἀναγινώσκονται καὶ ψάλλονται, τὸ τάγμα τοῦτο θεωρεῖται προσέτι ὡς τὸ σοφώτερον πάντων τῶν λοιπῶν. Ἔτι δὲ ἡ παθητικὴ μουσικὴ, ἥτις πάντοτε συνοδεύει τὰς τελετὰς αὐτῶν καὶ τοὺς θρησκευτικοὺς στροβιλοειδεῖς χορούς, παριστάνουσα συμβολικῶς τὴν ἁρμονίαν των οὐρανίων σωμάτων, παρέχει εἰς τὸ σύστημα τοῦτο τῶν μοναχῶν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ χροιάν τινα κοινωνικῆς πραότητος καὶ ἐπιεικείας.

Οἱ δὲ Βεκτασὶ ἦσαν οἱ Δερβῖσαι οἱ ἀποκλειστικῶς ἀφωσιωμένοι τοῖς Γενιτζάροις. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Χατζῆ Βεκτάσχ ηὐλόγησε τοὺς Γενιτσάρους, οἵτινες ἔκτοτε ἐκαλοῦντο ἡ οἰκογένεια τοῦ Βεκτάσχ. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος ἦν συγχρόνως ὁ ἀρχηγὸς τοῦ 99 Δσενακὰτ, καὶ πάντοτε ὀκτὼ Δερβῖσαι τοῦ τάγματος τούτου συνεσκήνουν ἐν τοῖς στρατῶσι τῶν Γενιτζάρων νυχθημερὸν εὐχόμενοι ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ κράτους, καὶ τῆς νίκης τῶν ὅπλων αὐτῶν. Ἡ χειρὶς δὲ τοῦ Χατζῆ Βεκτάσχ ἐπὶ Μουράτου τοῦ Α΄. ἐγένετο μετὰ ταῦτα τὸ ἐπίσημον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν Γενιτζάρων. Ὁ πρεσβύτατος αὐτῶν ἐπαναλαμβάνει πάντοτε τὰς λέξεις *Κερὶμ 'Αλλὰχ*, *ὁ θεὸς ἐστὶν ἵλεως*, οἱ δὲ λοιποὶ ἀποκρίνονται *Χού*. Οἱ Βεκτασὶ οὗτοι εἶναι κυρίως τὸ τάγμα τῶν ἐπαιτῶν μοναχῶν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ζώντων ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν ὁμοθρήσκων των.

Τὸ τάγμα τῶν Χαλβετὶ συνέστη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ ἔτος 800 τῆς Ἐγίρας (1397). Οἱ Χαλβετὶ εἶναι οἱ ἐρημῖται καὶ οἱ ἀσκηταὶ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, ἀποσυρόμενοι εἰς τὰς ἐρήμους, καὶ αὐστηρὰν κατὰ πάντα τηροῦντες ἐγκράτειαν.

Οἱ δὲ Ῥουφαῒ, ὧν θεμελιωτὴς ὑπῆρξεν ὁ Σεῒδ Ἀχμὲτ Ῥουφαῒ, ἀποθανὼν ἐν ἔτει 578 (1182), εἰσὶν οἱ μαινόμενοι τοῦ Ἰσλαμισμοῦ Δερβῖσαι, πλησσόμενοι δι' ὀξέων σιδήρων, καταπίνοντες ἄνθρακας, καὶ ἄλλας τινὰς ὁμοίας βιαιοπραγίας κατὰ τοῦ σώματος αὐτῶν ἐπιφέροντες. Ἐκ τῶν βιαιοτάτων δὲ καὶ σπασμωδικῶν αὐτῶν κινήσεων περιπίπτουσιν ἐπὶ τέλους εἰς εἶδός τι παραφροσύνης· πολλάκις δὲ ἐκ τῆς ἐξαντλήσεως τῶν δυνάμεων αὐτῶν περιπίπτουσι καὶ εἰς ἐντελῆ ἀναισθησίαν. Τότε δὲ θεωρούμενοι ὡς ἅγιοι, μεταφέρονται μετὰ σεβασμοῦ εἰς ἰδιαιτέραν αἴθουσαν πρὸς ἀνάληψιν τῶν δυνάμεων.

Οἱ δὲ Καδρὶ εἰσὶν οἱ Ψύλλοι τῶν ἀρχαίων, γοητεύοντες τοὺς ὄφεις καὶ καθιστῶντες αὐτοὺς πραοτάτους. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἀντὶ σχοινίου μεταχειρίζετο ὄφεις, ἵνα δένη δεμάτια ξύλων, καλάμης, ἀχύρων, καὶ λοιπὰ παρόμοια.

Τοιοῦτοι ἐν γένει οἱ Δερβῖσαι τῶν Τούρκων, ὧν δοκίμιον κατὰ πρῶτον ἐνταῦθα εἴδομεν περὶ τὴν βαθύσκιον ταύτην δεξαμενὴν τοῦ Ἀδραμυττίου. Περίεργος δ' ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἶναι ἡ παντελὴς ἔλλειψις ἀρχαιοτήτων. Πᾶσαι αἱ ἐξετάσεις μου περὶ ἀνακαλύψεως ἀρχαίου τινὸς μαρμάρου ἢ ἐπιγραφῆς ὑπῆρξαν μάταιοι· μόνον δὲ ἔντινι τουρκικῷ ναῷ εὗρον τρία λαμπρότατα κιονόκρανα, τὸ μὲν τάξεως δωρικῆς, τὰ δὲ κορινθιακῆς. Τουναντίον δὲ πᾶσα ἡ Ἀδραμυττηνὴ πεδιὰς εἶναι κατεσπαρμένη ὑπὸ ἀρχαιοτήτων, ἰδίως δὲ μοὶ ἐβεβαίουν οἱ κάτοικοι ὅτι, εἰς τὸ χωρίον πρὸς νότον τοῦ Ἀδραμυττίου, Κεμὲρ ὑπὸ τῶν Τούρκων καλούμενον, ὑπῆρχον πλῆθος ἀρχαίων λειψάνων. Εἰς πάντας δὲ τοὺς μετ' ἐμὲ περιηγητὰς συνιστῶ τὴν θέαν τῆς ὑποκειμένης πεδιάδος ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ κονακίου τοῦ Τούρκου διοικητοῦ, διότι ταύτης λαμπροτέραν σπανίως δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Πᾶσα αὕτη ἡ κατάρυτος καὶ ποικιλόχρους πεδιὰς φαίνεται ἀπὸ τοῦ ὕψους τούτου, ὡς κυμαινομένη θάλασσα, ἕνεκα τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῶν δένδρων, ἅτινα πυκνότατα ὄντα συγκινοῦνται κυματιζόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου.

Τὸ Ἀδραμύττιον ἐν τῇ Μυσίᾳ ὑπάρχον ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Λυδῶν, οἵτινες ὠνόμασαν τὴν πόλιν ἀπό τινος βασιλέως αὐτῶν Ἀδραμύττου, βασιλεύσαντος μικρὸν μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (α). Τὴν ἀρχὴν δὲ τῶν Λυδῶν ἐπὶ Στράβωνος ἔτι ἐμαρτύρουν αἱ ἐν Ἀδραμυττίῳ καλούμεναι *Λύδιαι πύλαι* (β). Κατά τινας δὲ, τὸν Εὐστάθιον καὶ Πλίνιον, ἡ πόλις ὑπῆρχε καὶ πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὑπὸ τὸ ὄνομα Πήδασος.

Ἄλτεω, ὃς Λελέγεσσι φιλοπτολέμοισιν ἀνάσσει
Πήδασον αἰπήεσσαν ἔχων ἐπὶ Σατνιόεντι (γ).

Ἡ πόλις δὲ κατὰ Στράβωνα μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἄποικος τῶν Ἀθηναίων (δ)· καὶ ἐνταῦθα οἱ Ἀθηναῖοι τὸ δέκατον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὑπὸ παραδόξου δεισιδαιμονίας ὠθούμενοι (ε), μετῴκισαν

(α) « Κέκληται ἀπὸ Ἀδραμύτου, κτίστου, παιδὸς μὲν Ἀλυάτου, Κροίσου δὲ ἀδελφοῦ, ὡς Ἀριστοτέλης ἐν πολιτείαις καὶ ἄλλοι. Τινὲς δὲ ἀπὸ Ἕρμωνος τοῦ Λυδοῦ βασιλέως· τὸν γὰρ Ἕρμωνα Λυδοὶ Ἄδραμυν καλοῦσι φρυγιστί » Στέφ. Βυζαντ. ἐν λέξει.

(β) Στράβων βιβλ. ιγ΄. σελ. 613.

(γ) Ὅρα Εὐσταθ. εἰς Ἰλιάδ. καὶ Πλίν. φυσικὴ ἱστορ. 5, 32.

(δ) Στράβ. ιγ΄. σελ. 606.

(ε) « Τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος (ἕκτου ἔτους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου) καὶ Δῆλον ἐκάθηραν Ἀθηναῖοι κατὰ χρησμόν δή τινα· ἐκάθηρε μὲν γὰρ καὶ Πεισίστρατος ὁ τύραννος πρότερον αὐτήν, οὐχ ἅπασαν, ἀλλ' ὅσον ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐφεωρᾶτο τῆς νήσου· τότε δὲ πᾶσα ἐκαθάρθη, τοιῷδε τρόπῳ· θῆκαι ὅσαι ἦσαν τῶν τεθνεώτων ἐν Δήλῳ, πά-

ἢ μᾶλλον ἐξώρισαν πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Δήλου θεωροῦντες αὐτοὺς ἀνιέρους. Φαίνεται ὅμως ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν κατεῖχον τότε τὸ Ἀδραμύττιον, ἀλλ᾽ ὑπὸ τοῦ Πέρσου Σατράπου Φαρνάκου, υἱοῦ τοῦ Φαρναβάζου, παρεχωρήθη τοῖς Δηλίοις ἡ πόλις κατ᾽ αἴτησιν τῶν Ἀθηναίων (α), τὸ β΄. ἔτος τῆς 89 Ὀλυμπιάδος 422 Π. Χ. Οἱ ἄριστοι ὅμως τῶν δυστυχῶν τούτων Δηλίων ἐνταῦθα μετ᾽ οὐ πολὺ διὰ προδοσίας κατηκοντίθησαν ὑπὸ Ἀρσάκου τοῦ Πέρσου ὑπάρχου τοῦ Τισσαφέρνους (β). Μεταμεληθέντες ὅμως ὕστερον διὰ τὸ μέγα τοῦτο ἄδικον ποος τὸν ἀθῶον λαὸν, καὶ θεωρήσαντες τὰς συμφορὰς αὐτῶν ἐν ταῖς μάχαις ὡς θείαν ἐκδίκησιν, κατήγαγον πάλιν τοὺς ἐναπολειφθέντας Δηλίους εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν (γ). Ἐπὶ τῆς ῥωμαιοκρατείας ἡ πόλις οὐδὲν ὑπέστη κακὸν, μάλιστα δὲ ἐγένετο καὶ ἕδρα τοῦ δικαστηρίου (Conventus Juridicus) τῶν περιοίκων (δ). Ἠτύχησε δὲ τὸ Ἀδραμύττιον ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ· διότι Διόδωρος ὁ στρατηγὸς χαριζόμενος τῷ βασιλεῖ, ὡς λέγει ὁ Στράβων, ἀπέσφαξε τὴν βουλὴν τῶν πολιτῶν. Ὁ αἰσχρὸς οὗτος Ἀδραμυττηνὸς Διόδωρος, ἦν ῥήτωρ καὶ ἀκαδημαϊκὸς φιλόσοφος, παρακολουθήσας τὸν Μιθριδάτην εἰς τὸν Πόντον. Τὰς περαιτέρω δὲ αὐτοῦ τύχας μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Μιθριδάτου καὶ τὸ ἐλεεινὸν αὐτοῦ τέλος διηγεῖται ὁ Στράβων (ε). Ἄλλου δὲ χαρακτῆρος ἄνθρωπος ἦν ὁ ἐξ Ἀδραμυττίου ἐπιφανὴς ῥήτωρ Ξενοκλῆς, ἀγορεύσας ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, καθ᾽ ὃν καιρὸν ἡ πόλις αἰτίαν εἶχε Μιθριδατισμοῦ (ϛ). Ἐξ Ἀδραμυττίου ἐπίσης ἦν καὶ ὁ ποιητὴς καὶ γραμματικὸς Διότιμος, οὗ τινα ἐπιγράμματα σώζονται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀνθολογίᾳ.

Τὸ Ἀδραμύττιον ὡς πόλις χριστιανικὴ ἦν ἕδρα ἐπισκοπῆς· ἀλλ᾽ οἱ ἐπίσκοποι αὐτῆς μέχρι τοῦ ἔτους 869 παρίστανται ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ (α). Τὸν δωδέκατον αἰῶνα ἡ πόλις κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ἀρχιπειρατοῦ Ζαχαρίου, ἀλλ᾽ ἀνεκαινίσθη μετ᾽ οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐπιστασίᾳ τοῦ Εὐσταθίου Φιλοκάλου, λαμπρῶς νικήσαντος τοὺς Τούρκους εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ἀδραμυττίου (β). Ἐν τῷ ἐπινείῳ τῆς πόλεως ταύτης ὁ μοχθηρὸς γέρων Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἐν ἔτει 1183 συνέλαβε τὸν διάσημον στρατηγὸν Λαμβαρδᾶν, οὗ ἔγκλημα ἦν ἁπλῶς ἡ πρὸς τὸν δυστυχῆ νέον Ἀλέξιον τὸν Κομνηνὸν πιστὴ φιλία αὐτοῦ (γ). Ἐν Ἀδραμυττίῳ τέλος ἔλαβε χώραν ἐν ἔτει 1284 ἡ περίεργος ἐκείνη συνέλευσις τῶν καλουμένων Ἀρσενιατῶν καὶ Ἰωσηφιτῶν, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, χάριν διαλύσεως τῶν πολυχρονίων ἐρίδων αὐτῶν. Τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἔριδος ταύτης διαιρεσάσης ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν ἐκκλησίαν, δυνατaί τις ν᾽ ἀναγνώσῃ ἐν πλάτει παρὰ Νικηφόρῳ τῷ Γρηγορᾷ· ἐνταῦθα δὲ μόνον περιεργείας χάριν ἀναφέρομεν τὴν κοινὴν ἀπόφασιν τῶν διαφερομένων μερῶν, τίνι τρόπῳ ἅπαξ διὰ παντὸς νὰ διαλύσωσι τὴν πολυχρόνιον αὐτῶν ἔριν. Ἀκούσωμεν δὲ κάλλιον αὐτοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ, περιγράφοντος τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡς ἑξῆς. « Ἐπεὶ μέν τοι συνῄεσαν (οἱ Ἀρσενιᾶται καὶ Ἰωσηφῖται) ὡς εἴρηται περὶ τὸ Ἀδραμύττιον, ὡμολόγηται πᾶσι καὶ συμπεφώνηται μετὰ πλείστους τῶν λόγων διαύλους, βίβλοις δυσὶν ἐγγραφείσας ἑκατέρων τὰς δόξας, ἀφ᾽ ὧν οἱ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἐβλάστησαν ἔριδος λόγοι, τῷ θεῷ διὰ πυρὸς καὶ σημείων ἐπιτρέψαι τὴν κρίσιν· παννύχους τοίνυν τετελεκότες στάσεις καὶ δεήσεις παμπόλλας πρὸς τὸν θεὸν κατ᾽ αὐτὸ δὴ τὸ μέγα καὶ ἱερὸν σάββατον τὰς βίβλους καθῆκαν εἰς πῦρ κατὰ μέσον τὸ θεῖον ἀνάκτορον· ἐλπὶς μέν τοι ἦν ἀνὰ μέρος ἑκατέροις ἰδιαζόντως τοῖς μέρεσι, θατέραν ἀλώβητον φυλαχθήσεσθαι· ἀλλ᾽ ἦσαν ἄρα ἐλπίδες ταῦτα κεναὶ τῶν γρηγορούντων ὡς ἀληθῶς ἐνύπνια· ἀθρόον γὰρ τὸ πῦρ ἀμφοτέρων δραξάμενον σποδὸν τὴν ταχίστην πεποίηκε· καὶ ἦν τοῦτο ψῆφος θεοῦ καὶ χλεύη κατὰ πάντων ὁμοῦ σπουδὴν ποιουμένων τὴν παιδιὰν, καὶ ἀκαίρους τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπιφερόντων κλύδωνας ». (δ). Τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας καὶ τὰς κακοπαθείας τῆς νυκτὸς διεσκέδασε καθ᾽ ὁλοκληρίαν λαμπρός τις δει-

σας ἀνεῖλον καὶ τὸ λοιπὸν προεῖπον μήτε ἐναποθνήσκειν ἐν τῇ νήσῳ μήτε ἐντίκτειν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν Ῥήνειαν διακομίζεσθαι· ἀπέχει δὲ ἡ Ῥήνεια τῆς Δήλου οὕτως ὀλίγον, ὥστε Πολυκράτης ὁ Σαμίων τύραννος ἰσχύσας τινὰ χρόνον ναυτικῷ καὶ τῶντε ἄλλων νήσων ἄρξας καὶ τὴν Ῥήνειαν ἑλὼν, ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δηλίῳ, ἁλύσει δήσας πρὸς τὴν Δῆλον! Θουκυδ. 3,104.

(α) « Τοῦ δ᾽ ἐπιγιγνομένου θέρους αἱ μὲν ἐνιαύσιοι σπονδαὶ διελέλυντο μέχρι Πυθίων· καὶ ἐν τῇ ἐκεχειρίᾳ Ἀθηναῖοι Δηλίους ἀνέστησαν ἐκ Δήλου, ἡγησάμενοι κατὰ παλαιάν τινα αἰτίαν οὐ καθαροὺς ὄντας ἱερῶσθαι, καὶ ἅμα ἐλλιπὲς σφίσιν εἶναι τοῦτο τῆς καθάρσεως, ᾗ πρότερόν μοι δεδήλωται ὡς ἀνελόντες τὰς θήκας τῶν τεθνεώτων ὀρθῶς ἐνόμισαν ποιῆσαι. Καὶ οἱ μὲν Δήλιοι Ἀδραμύττιον Φαρνάκου δόντος ἐν τῇ Ἀσίᾳ ᾤκησαν, οὕτως ὡς ἕκαστος ὥρμητο! ». Θουκυδ. 5, 1. Πρβλ. Παυσαν. 4, 27.

(β) « Ὥσπερ καὶ Δηλίους τοὺς Ἀτραμύττιον κατοικήσαντας, ὅτε ὑπ᾽ Ἀθηναίων Δήλου καθάρσεως ἕνεκα ἀνέστησαν ἔχθραν προσποιησάμενος ἄδηλον, καὶ ἐπαγγείλας στρατιὰν αὐτῶν τοῖς βελτίστοις, ἐξαγαγὼν ὡς ἐπὶ φιλίᾳ καὶ συμμαχίᾳ, τηρήσας ἀριστοποιουμένους καὶ περιστήσας τοὺς ἑαυτοῦ κατηκόντισεν ». Θουκυδ. 8,108.

(γ) Θουκυδ. 5, 32.

(δ) Πλίν. 5, 30.

(ε) Στράβ. ιγ΄ 614.

(ϛ) Στράβ. ιγ΄. σελ. 614.

(α) Le Quien Oriens christ. 1. 701. 702.

(β) Πρόβλ. Ἄνναν Κομνην. βιβλ. 14 σελ. 420.

(γ) Νικήτας 1, 1.

(δ) Νικηφόρ. Γρηγορ. 6, 1.

πνος ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γεωργίου Σεβαστοῦ, καὶ ὁ συνοδεύσας αὐτὸν μετ' ὀλίγον ἡσύχιος καὶ ἀτάραχος ὕπνος ὑπὸ τὴν δροσερὰν σκιὰν κολοσσιαίου πλατάνου, οὗ οἱ ὑπερμεγέθεις καὶ ὑπερύψηλοι κλῶνες κατεκάλυπτον τὸ δῶμα, ἐφ' οὗ παρεσκευάσθη κατ' ἰδίαν ἐκλογὴν ἡ στρατιωτικὴ ἡμῶν κλίνη. Τὸ ὄρθριον ᾆσμα τοῦ Μουζεΐμη ἐξεγεῖραν ἡμᾶς πρὸ τῆς Ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου, διέκοψε μὲν τὸν γλυκὺν τῆς πρωΐας ὕπνον, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ὁποίαν ᾐσθάνθημεν νέαν ἀνεκλάλητον ἡδονὴν, ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ ἐξεγέρσει τῆς φύσεως, κατὰ τὴν λαμπροτάτην ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου, ἣν χοροὶ μυριάδων καλλικελάδων πτηνῶν, ἤδη πανταχόθεν ἀνήγγελλον καὶ ἀνύμνουν! Οἱ ἵπποι σεσαγμένοι ἤδη περιέμενον ἀνυπόμονοι καὶ οὗτοι τοὺς ἀναβάτας αὐτῶν· τοσοῦτον τὰ πάντα ἐν τῇ ὀργώσῃ ταύτῃ φύσει ἀφ' ἑαυτῶν ἐκινοῦντο καὶ ἔσπευδον, εἰς πλήρη ὄντα ἀντίθεσιν πρὸς μόνους τοὺς νωθροὺς δεσπότας αὐτῆς, οἵτινες ἀπαθεῖς καὶ ἀκίνητοι ἐν τῷ θεάματι τούτῳ τῆς φύσεως, ἀνάλγητοι καὶ κατηφεῖς σταυροπόδην ἐκάθηντο ἔξω τῶν ἐργαστηρίων, περιμένοντες σιωπηροὶ τὴν μηχανικὴν ἐνέργειαν τοῦ ὀπίου.

Τὴν φορὰν δὲ ταύτην ἐγὼ κατέστην ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοιάρχου ἡμῶν, ὁδηγῶν αὐτὸν εἴς τινα ἀρχαῖα χωρία, πάλαι ποτὲ ἐν τῷ Ἀδραμυττηνῷ κείμενα πεδίῳ, νῦν δὲ μόλις ἔκ τινων σημείων ἐν τῷ μέσῳ τῆς τελείας καταστροφῆς γνωριζόμενα. Καὶ πρῶτον μὲν ἀπὸ Ἀδραμυττίου διευθύνθημεν πρός τι χωρίον Τουρκικὸν τὸ Καρλί-κιοΐ, τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἀπέχον αὐτοῦ. Ἡμίσειαν δὲ περίπου ὥραν μακρὰν ὑπάρχει ἕτερόν τι ἄθλιον Οθωμανικὸν χωρίον τὸ Ζεϊλελί-κιοΐ· βορειανατολικῶς δὲ τῶν δύο τούτων χωρίων κεῖνται κατεσπαρμένα παρὰ τὰς ὄχθας μικροῦ τινος ποταμοῦ λείψανα ἀρχαίας ὑπάρξεως. Ἐν τούτῳ δὲ ὁ συνοδοιπόρος μου, ὅστις διήρχετο τὰ χωρία ταῦτα μετὰ τῆς ἀδιαφορίας καὶ τῆς καταφρονήσεως, ἣν ἐμπνέει εἰς πάντα ἡ παροῦσα αὐτῶν κατάστασις, βλέπων ἀδιακόπως τὸν ἄνεμον οὔριον, καθίστατο ὁλονὲν ἀνυπόμονος, ἀγανακτῶν διὰ τοῦ χρόνου τὴν καθαρὰν ὡς ἔλεγε ταύτην ἀπώλειαν. Ἵνα δὲ καθησυχάσω κατά τι τὴν ταραχήν του, ἠναγκάσθην νὰ εἴπω αὐτῷ, ὅτι ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων ἐλεεινῶν χωριδίων στηρίζεται ἅπαν τὸ δρᾶμα τῆς θαυμαστῆς Ἰλιάδος, ὅτι τὸ Καρλί-κιοΐ ἐκεῖνο ἦν ἡ ἀρχαιοτάτη ὁμηρικὴ ἐκείνη πόλις Χρύσα, ὅπου ἦν ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ πατὴρ τῆς Χρυσηΐδος, ἣν οἱ Ἕλληνες αἰχμαλωτίσαντες, ἔδωκαν αὐτὴν γέρας τῷ Ἀγαμέμνονι, ὅτι τὰ παρὰ τὸν ποταμὸν ἐκεῖνα ἀρχαῖα λείψανα, ἦσαν τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ πλουσιωτάτης Θήβης, ἣν οἱ Ὁμηρικοὶ ἥρωες κατὰ κράτος ἑλόντες διήρπασαν, μετακομίσαντες πάντα τὰ κινητὰ αὐτῆς κτήματα εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, μετὰ δὲ τούτων καὶ τὴν καλλιπάρῃον Χρυσηΐδα.

Ὠχόμεθ' ἐς Θήβην ἱερὴν πόλιν Ἠετίωνος
τὴν δὲ διεπράθομέν τε καὶ ἤγομεν ἐνθάδε πάντα
Καὶ τὰ μὲν εὖ δάσσαντο μετὰ σφίσιν υἷες Ἀχαιῶν
ἐκ δ' ἕλον Ἀτρείδῃ Χρυσηΐδα καλλιπάρῃον (α).

Τὸ δὲ ἄθλιον ἐκεῖνο Ζεϊλελί-κιοΐ ἦν ἡ ἀρχαιοτάτη Κίλλα οὐ μακρὰν τῆς Χρύσης ἀπέχουσα, ὅπου ἐλατρεύετο ὁ Κιλλαῖος Ἀπόλλων ὁ ἐπικαλούμενος Σμινθεύς.

Κλῦθί μευ Ἀργυρότοξ', ὃς Χρύσην ἀμφιβέβηκας
Κίλλαν τε ζαθέην. . . . .
Σμινθεῦ! (β).

Τὰ δεινὰ δὲ, ἃ ἐπὶ δεκαετίαν οἱ Ἕλληνες ἐνώπιον τῆς Τρῳάδος ὑπέστησαν, ἐντεῦθεν ἔσχον τὴν πρώτην αὐτῶν πηγήν! Γυνὴ ἐγένετο ἡ αἰτία πολέμου τοῦ Τρωϊκοῦ, γυνὴ ἐγένετο ἡ αἰτία καὶ τῶν πολυχρονίων αὐτοῦ συμφορῶν! Τοῦ εὐτελοῦς τούτου χωριδίου ἡ ὡραία αἰχμάλωτος, ἡ καλλιπάρῃος Χρυσηΐς, ἡ θυγάτηρ τοῦ Χρύσου τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος, αὕτη ἐγείρασα ἔριν δεινὴν μεταξὺ τῶν δύο ἀρίστων τοῦ στρατοῦ ἡγεμόνων, ἐγέννησε τὴν οὐλομένην τοῦ Ἀχιλλέως μῆνιν.

. . . . . *ἣ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκεν*
πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν
ἡρώων . . . . (γ).

Μὴ γένοιτο δ' ἡμῖν διὰ τοῦτο ἵνα ταχθῶμεν τῇ μισογύνει σχολῇ, ἀμούσως ἀποφαινομένῃ· Ὅρμος Ἐριφύλης, Φιλομήλας ἡ τράπεζα, Σθενεβοίας ἡ διαβολὴ, Ἀερόπης ἡ κλοπὴ, Πρόκνης ἡ σφαγή. Ἂν τὸ Χρυσηΐδος κάλλος Ἀγαμέμνων ποθῇ, λοιμὸν τοῖς Ἕλλησι ποιεῖ· ἂν τὸ Βρισηΐδος κάλλος Ἀχιλλεὺς, πένθος αὐτῷ προξενεῖ· ἐὰν ἔχῃ γυναῖκα Κανδαύλης καλὴν, φονεύει Κανδαύλην ἡ γυνή. Τὸ μὲν Ἑλένης τῶν γάμων πῦρ ἀνῆψε κατὰ τῆς Τροίας ἄλλο πῦρ, ὁ δὲ Πηνελόπης γάμος τῆς σώφρονος πόσους νυμφίους ἀπώλεσεν; Ἀπέκτεινεν Ἱππόλυτον φιλοῦσα Φαίδρα, Κλυταιμνήστρα δὲ Ἀγαμέμνονα μὴ φιλοῦσα. Ὦ πάντα τολμῶσαι γυναῖκες· κἂν φιλῶσι φονεύουσι, κἂν μὴ φιλῶσι φονεύουσι (δ). Πολλῷ δὴ μᾶλλον ἀσμένως ὁμολογοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς ὀπαδοὺς τῆς εὐφυοῦς ἀλλ' ἀτυχοῦς Εἰκασίας, ἥτις τὸν ἄκομψον καὶ ἄχαριν αὐτοκράτορα Θεόφιλον εἰπόντα αὐτῇ ἐν εἴδει χαριεντισμοῦ· « Πᾶν κακὸν ἐκ γυναικὸς προῆλθεν ἐν τῷ κόσμῳ », ἐδίδαξεν ἀπαντήσασα· « ἀλλὰ καὶ ἐκ γυναικὸς πηγάζουσι τὰ καλλιώτερα » (ε).

Ἐπὶ τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων ἡ Χρύσα ἦν πόλις παράλιος, ὡς καὶ τὸ Ἀδραμύττιον ἦν πολὺ πλησιέ-

---

(α) Ἰλιάδ. Α, στίχ. 366.
(β) Ἰλιάδ. Α, στίχ. 37.
(γ) Ἰλιάδ., στίχ. 2 ἑξ.
(δ) Ἀχιλλέως Τατίου, τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα Α, 8.
(ε) Ὅρα Ζωναρ. χρον. βιβλ. ιε'.

στερον τῆς θαλάσσης. Ἦν δὲ καὶ ἑτέρα πόλις Χρύσα, ἡ κατὰ τὴν Ἀμαξιτὸν, ἀλλ' αὕτη μεταγενεστέρως ἐκτίσθη, καταστραφείσης τῆς παλαιᾶς. Ἐντεῦθεν δ' ἐπεκράτησεν ἐπὶ πολὺ καὶ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων σύγχυσις, τίς ἄρα ἐκ τούτων ἦν ἡ Ὁμηρικὴ καὶ ἀρχαία Χρύσα. Ἀλλ' ὁ Στράβων διὰ μακρῶν ἀποδεικνύει ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὁμήρου, ὅτι ἐν τῷ Ἀδραμυττηνῷ κόλπῳ, ἦν ἡ ἀρχαία Χρύσα, καθότι αὕτη παράλιος, παρ' αὐτὴν ἦν ἡ Κίλλα, καὶ πλησίον αὐτῆς ὑπῆρχεν ἡ Θήβη· τέλος δὲ, μόνον ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ πλουσιωτάτου τούτου πεδίου τῆς Θήβης, ὅπερ καὶ ὁ Λίβιος ἀποκαλεῖ agrum opulentum carmine Homeri nobilitatum (α), καὶ ὅπερ διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ περιμάχητον ἐγένετο, τὸ πρῶτον μὲν μεταξὺ Μυσῶν καὶ Λυδῶν, ὕστερον δὲ μεταξὺ Ἑλλήνων τῶν ἐκ τῆς Λέσβου καὶ τῆς Αἰολίδος ἐποικισάντων (β), ἠδύναντο νὰ ἐλπίσωσιν οἱ ἐπὶ λαφυραγωγίᾳ ἐξελθόντες ἥρωες, ἄφθονον πολυειδῶν λαφύρων συγκομιδήν. Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τοῦ τελευταίου μνημονευθέντος χωρίου, ἀπαντᾶται πηγὴ ὕδατος θερμοῦ. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία ὅτι ἐνταῦθα ἔκειντο τὰ Ἄστυρα, κώμη καὶ Ἄλσος τῆς Ἀστυρηνῆς Ἀρτέμιδος ἅγιον (γ). Μία δέ τις ὅμως μεγάλη διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς σημερινῆς πηγῆς, ὅτι ἐκείνης μὲν τὸ ὕδωρ κατὰ Παυσανίαν ἦν μέλαν, ταύτης δὲ λευκὸν ὡς τὸ σύνηθες (δ). Ὀλίγον δὲ περαιτέρω ὑπάρχει ἡ Ἄνταδρος μέχρι τοῦ νῦν παραδόξως σώζουσα τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα, καὶ ἔχουσα κάλλιστον λιμένα καλούμενον νῦν Αιτζά. Ὁ λιμὴν οὗτος τῆς Ἀντάνδρου εἶναι ὁ μόνος σχεδὸν λιμὴν τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου, ἀρχομένου κυρίως ἔνθεν μὲν ἀπὸ τοῦ Ἀκρωτηρίου τὰ Γάργαρα, ἔνθεν δὲ ἀπὸ τῆς Πυῤῥᾶς ἄκρας. Ἐν τῷ λιμένι τούτῳ ὁρμίζονται τὰ πλοῖα, ἵνα ἐξαγάγωσι τὰ διάφορα προϊόντα τοῦ κόλπου, καὶ ἰδίως τὴν ἐκ τοῦ Γαργάρου ἀποκοπτομένην ξυλείαν. Ἐκ τοῦ λιμένος τούτου μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τρωάδος ἐξέπλευσέ ποτε καὶ ὁ Αἰνείας νέαν πατρίδα ἀναζητῶν.

Auguriis agimur divum; classem que sub ipsa
Antandro, et Phrygiae molimur montibus Idae,
Jucerti quo fata ferant, ubi sistere detur (ε).

Ἡ πόλις αὕτη τὸ ἀρχαῖον ἦν πόλις Πελασγικὴ (ϛ)· οἱ Αἰολεῖς δὲ μετὰ ταῦτα πιθανῶς διώξαντες τοὺς Πελασγοὺς κατῴκησαν αὐτὴν (ζ). Ἡ δὲ ἀρχαία παράδοσις ζητεῖ διαφόρως νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ ὄνομα αὐτῆς· καθότι κατὰ μέν τινας ὁ Ἀσκάνιος ὁ υἱὸς τοῦ Αἰνείου, περιπεσὼν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Πελασγῶν, παρέδωκεν αὐτοῖς ὡς λύτρον τὴν πόλιν· ἐντεῦθεν δὲ ἐκλήθη Ἄντανδρος, ὡς ἀποδοθεῖσα ἀντὶ ἀνδρός. Κατὰ δέ τινας ἐθεμελιώθη ὑπό τινων Ἀνδρίων ἐκπεσόντων τῆς πατρίδος αὐτῶν διὰ στάσιν ἐμφύλιον· οὗτοι δ' ἐκάλεσαν ταύτην τὴν πόλιν Ἄντανδρον οἱονεὶ ἀντὶ Ἄνδρου (α). Τὸ δ' ἀμέσως ὑπερκείμενον τῇ πόλει ὄρος πρόπους τις ὂν τοῦ Γαργάρου, ὃ καὶ ἡ Ἀκρόπολις τῆς Ἀντάνδρου, ἦν ἡ περίφημος θέσις Ἀλεξάνδρεια, ὅπου αἱ τρεῖς θεαὶ περὶ κάλλους ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Πάριδος ἐδικάσθησαν κατὰ τὴν παράδοσιν (β). Ἐν τούτῳ δὲ ἡ λέμβος ἡμῶν πρὸ πολλοῦ ἤδη εἰσπλεύσασα εἰς τὸν λιμένα κατὰ τὴν παραγγελίαν ἡμῶν, οὐδὲν ἄλλο περιέμενε πλὴν ἡμᾶς πρὸς ἀπόπλουν. Ὁ ἄνεμος ἦν ἤδη σφοδρὸς, ἀλλὰ βοῤῥᾶς οὔριος κατὰ πάντα. Ἴσως δὲ ἦν αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἴκμενος οὖρος, ὃν ὁ ἐξιλασθεὶς Ἑκάεργος ἔπεμψε τοῖς περὶ τὸν Ὀδυσσέα, κομίσασιν εἰς Χρύσαν τὴν καλλιπάρῃον Χρυσηΐδα, καὶ ἐναποθεμένοις αὐτὴν εἰς τὰς πατρικὰς τοῦ ἱερέως ἀγκάλας (γ).

Ἡ λέμβος ἡμῶν μόλις ἐκ τοῦ τάχους τὰ νῶτα ψαύουσα τῶν ὑδάτων ὡς βέλος διέσχιζε τὴν κυανόλευκον θάλασσαν.

Ἐντὸς δὲ τριῶν ὡρῶν ἀπὸ τοῦ ἀπόπλου ἡμῶν ἐξ Ἀντάνδρου, ἤμεθα ἤδη ἐντὸς τοῦ δρόμωνος, περὶ δύσιν Ἡλίου.

(α) Λιβ. 37, 19.
(β) Στράβ. ιγ'. 612.
(γ) Ὅρα Στράβ. ιγ'. 606. 613.
(δ) Παυσ. 4, 35. Ἐνταῦθα ὅμως ὁ Παυσανίας δεινῶς συγχέει τὴν ἀληθῆ τῶν Ἀστύρων θέσιν, τιθεὶς αὐτὰ παρὰ τῷ Ἀταρνεῖ.
(ε) Virgil. Aeneid. 3, 5 ἑξ.
(ϛ) Ἡρόδ. 7,42.
(ζ) Θουκυδ. 8, 108.
(α) Παβλ. Μέλαν 1, 18.
(β) Στράβ. ιγ'. 606.
(γ) Ἰλιάδ. 1, 431.

ΣΚΩΛΗΚΟΤΡΟΦΙΑ.

—ooo—

Τὸ παρελθὸν ἔτος, κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν τοῦ χρόνου, ἐδημοσιεύσαμεν (*) διεξοδικὴν πραγματείαν περὶ σκωληκοτροφίας· ἀλλὰ καὶ σήμερον δὲν θέλουσιν ἴσως δυσαρεστηθῇ οἱ ἀναγνῶσται, οἱ γινώσκοντες μάλιστα πόσου πλούτου πάροχος δύναται ν' ἀποβῇ ἡ βιομηχανία αὕτη εἰς τὴν ἡμετέραν πατρίδα, ἐὰν προσθέσωμεν ἔτι ὀλίγα μετά τινων εἰκόνων. Ὅστις, λησμονῶν πρὸς ὥραν τοὐλάχιστον τὰς περὶ ὑπουργῶν καὶ ὑπουργείων ματαιοσπουδεῖς δὸς δ' εἰπεῖν καὶ ἐπιβλαβεῖς ἔριδας, ἐπισκεφθῇ τὸ ἐν Ἀθήναις μεταξουργεῖον τοῦ Κ. Δουρούτη ἢ τὸ ἐν Πειραιεῖ τοῦ Κ. Ῥάλλη, καὶ ἴδει ὅτι οὐ μόνον ζωῆς ἀλλὰ καὶ τιμῆς πόρος δαψιλεύεται διὰ τῶν εὐεργετικῶν αὐτῶν καταστημάτων εἰς πολλὰ πλάσματα ἐγκαταλε-

(*) Ὅρα φυλλάδ. 268—272 τοῦ 1861 ἔτους.

λειμμένα καὶ δυστυχῆ, ὅστις, ἱστάμενος μεταξὺ τῶν ἀπεράντων αἰθουσῶν, ὅπου αἱ ταχεῖαι κινήσεις πολυαρίθμων χειρῶν συγχέονται πρὸς τὸν βόμβον τῶν ἀτμῶν καὶ τοὺς τριγμοὺς τῶν τροχῶν, ἀναπνεύσῃ οὐχὶ τὸν δυσώδη ἀέρα τῶν πολιτικῶν ῥᾳδιουργιῶν ἀλλὰ τὴν εὐωδίαν τῆς δραστηριότητος τῆς ἀληθοῦς κοινωφελείας καὶ τῆς φιλανθρωπίας, θέλει μὲν αἰσθανθῇ πλατυνομένην ὑπὸ ἀγαλλιάσεως τὴν καρδίαν, ἀλλὰ καὶ θέλει ἀθυμήσει διότι ἀληθεῖς πλούτου πηγαὶ παραβλέπονται ἢ καὶ δὲν ἐκμεταλλεύονται ὅσον δεῖ. Οἱ ὁμογενεῖς, θέλοντες ν' ἀφιερώσωσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐμπορίαν μεγάλα χρηματικὰ κεφάλαια, παραπονοῦνται συνήθως ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὖσα καὶ ὀλιγάνθρωπος καὶ ἐνδεὴς εἰδῶν ἐμπορευσίμων, δὲν ἔχει πῶς νὰ προμηθεύσῃ ἀνάλογα κέρδη πρὸς αὐτούς. Καί τινες μὲν ἐξ ἡμῶν, ἀκούοντες ταῦτα καὶ μὴ ἐννοοῦντες τὸν κύριον τῆς ἐμπορίας σκοπὸν, κατακρίνουσι τοὺς λέγοντας ὡς στερουμένους ἀληθοῦς φιλοπατρίας καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἀρκουμένους εἰς μικρότερα κέρδη· ἀλλ' ὁ σκοπὸς τῆς ἐμπορίας, ὁ κυριώτατος μάλιστα καὶ πρώτιστος, εἶναι ἡ ἀδιάκοπος καὶ ὅσον ἔνεστι μεγαλητέρα αὔξησις τοῦ κέρδους. Διὰ τοῦτο ἐῤῥέθη ὅτι *ἡ ἐμπορία πατρίδα δὲν ἔχει*. Ἐὰν ὁ ἐν Λονδίνῳ, φέρ' εἰπεῖν, ἐμπορευόμενος πεισθῇ ὅτι μεταβαίνων εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας ἢ τῆς Ἀφρικῆς θέλει αὐξήσει τὰ κεφάλαια αὐτοῦ, δὲν διστάζει νὰ ἐγκαταλείψῃ πάσας τὰς λουκουλικὰς ἀναπαύσεις τοῦ βρετανικοῦ βίου, καὶ τὸ *πλόμπουδιγκ* καὶ τὸ *ῥοσβὶφ* καὶ τὸ *Κοβεγκάρδεν*, καὶ νὴ Δία καὶ αὐτὰς τὰς καλλιπαρείους Λαΐδας καὶ Ὑπολαΐδας τοῦ *Ἅϋδπαρκ* καὶ νὰ ἐγκαταβιώσῃ μεταξὺ λαῶν βαρβάρων καὶ ὠμῶν. Ναὶ μὲν ὁ ἔμπορος, καὶ μάλιστα ὁ Ἕλλην ἔμπορος, ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκεται, καὶ εἰς τὰς ἐσχατιὰς αὐτὰς τῆς γῆς, ἐνθυμεῖται καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἰδίαν πατρίδα — διὰ τοῦτο εἴδομεν πάντοτε τοὺς ὁμογενεῖς εὐεργετοῦντας καὶ μακρόθεν αὐτήν — ἀλλὰ τὴν ἐμπορίαν δυνάμεθα νὰ ἐξομοιώσωμεν πρὸς πρεσβείαν πολιτικήν. Ἐὰν τὰ συμφέροντά τινος Κράτους ἀπαιτῶσι τὴν ἀποστολὴν πρέσβεως καὶ παρ' ἀνθρωποφάγοις, ὁ στελλόμενος ὑπακούει ῥιψοκινδυνῶν καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν. Πόσοι Βρετανοὶ πρέσβεις κατεσφάγησαν ὑπὸ ἡγεμόνων Ἰνδῶν πρὶν ἢ στερεωθῇ ἡ ἐξουσία τῶν Ἄγγλων εἰς τὰς χώρας τούτων! καὶ ὅμως τοὺς σφαγέντας διεδέχθησαν προθύμως ἄλλοι, καθῆκον νομίζοντες νὰ θανατωθῶσι καὶ αὐτοὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

Ἀναντίῤῥητον λοιπὸν ὅτι, ἀφοῦ ὁ Ἕλλην ἔμπορος μεταβαίνῃ καὶ εἰς βαρβάρων χώρας, θὰ προετίμα νὰ ζήσῃ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, μεταξὺ ὁμοφύλων καὶ ὁμοθρήσκων, ἐὰν ἐκέρδαινε. Διὰ τοῦτο ἀποδοκιμάζομεν τοὺς κατακρίνοντας αὐτούς. Ἀλλ' εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς εἶναι πάντη στεῖρα μεγάλης ἐμπορίας; τὸ καθ' ἡμᾶς φρονοῦμεν ὅτι ὑπάρχουσί τινα εἴδη τὰ ὁποῖα καλλιεργούμενα καὶ ἀναπτυσσόμενα φέρουσιν ἄξια λόγου κέρδη. Ἡ μέταξα, ὁ οἶνος, τὸ ἔλαιον, ὁ βάμβαξ, τὰ ὀρυκτὰ καί τινα ἴσως ἄλλα εἶναι βεβαίως πηγαὶ πλούτου· κεφαλαίων μόνον χρεία ὑπάρχει καὶ συνετῆς διευθύνσεως, μηδέποτε λησμονούσης ὅτι πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ κέρδους δὲν πρέπει νὰ περιοριζώμεθα εἰς τοὺς τετριμμένους τρόπους εἰς τὰς παναρχαίας μεθόδους, ἀλλὰ καὶ νὰ παραδεχώμεθα τοὺς νεωτέρους καὶ νὰ ἐπινοῶμεν εἰ δυνατὸν ἄλλους.

Οἱ μεταξουργοὶ, παραδείγματος χάριν, μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν μετεχειρίζοντο εἰς ἀνατροφὴν τῶν σκωλήκων τὰ φύλλα τῆς μωρέας καὶ μάλιστα τῆς λευκῆς. Μετὰ ταῦτα ὅμως, ὅτε κυρίως ἡ ἀσθένεια παρ' ὀλίγον ἐξωλόθρευε τοὺς σκώληκας τούτους, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐρευνήσωσι καὶ ἀλλαχοῦ, ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης, πῶς καὶ διὰ τίνων φύλλων ἐτρέφοντο οἱ σκώληκες, καὶ ἐπὶ τούτῳ μετέφερον ἔκ τε τῆς Κίνας καὶ ἐκ τῶν Ἰνδιῶν καὶ βόμβυκας καὶ φυτά. Ναὶ μὲν ἡ ἐκ τῶν διαφόρων τούτων σκωλήκων μέταξα δὲν εἶναι πάντοτε ἐξ ἴσου καλή· ἀλλὰ μήπως δὲν ἔχωμεν ἀνάγκην καὶ ἀνωτέρων ποιοτήτων; Δὲν εἴμεθα ὅλοι πλούσιοι, ἢ καὶ ἂν εἴμεθα δὲν ἔχομεν τὴν αὐτὴν ἐλευθεριότητα περὶ τὸ δαπανᾶν. Ὁ ἔμπορος ἄρα καὶ ὁ βιομήχανος πρέπει νὰ φροντίζωσιν οὐ μόνον δι' ὅλας τὰς ἀνάγκας ἀλλὰ καὶ δι' ὅλας τὰς ὀρέξεις.

Ἡ πρώτη τῶν παρατιθεμένων τριῶν εἰκόνων παριστᾷ σχοῖνον σινικὸν καὶ ζωΰφιον ἐπ' αὐτοῦ· ἡ ἐκ τούτου μέταξα δὲν ἔχει μὲν μεγίστην λαμπρότητα, εἶναι ὅμως στερεά. Ἐκ ταύτης κατασκευάζουσιν οἱ Σῖναι ἐνδύματα. Εἰσήχθη δὲ ἡ καλλιέργεια τοῦ σκώληκος τούτου καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν οὐ πρὸ πολλοῦ.

Ἡ δευτέρα εἰκὼν παριστᾷ θάμνον κρότωνα καλούμενον, ἐξ οὗ γίνεται τὸ φάρμακον *ῥητινέλαιον*· μετεκομίσθη δὲ ἐξ Ἰνδίας· ἡ μέταξα γίνεται πολλὰ στερεά.

Μετὰ τὴν Κίναν καὶ τὰς Ἰνδίας συνεισέφερε καὶ ἡ Ἰαπονία τὸν μεταξικὸν αὐτῆς ἔρανον εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν βιομηχανίαν· ἡ τρίτη εἰκὼν παριστᾷ τὸν ἐκεῖθεν καταγόμενον σκώληκα, ὅστις τοσοῦτον ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἰνδικὸν, ὥστε οἱ ἐντομολόγοι δυσκολεύονται πολλάκις νὰ διακρίνωσιν αὐτόν. Κατὰ τοῦτο δὲ ὁ σκώληξ οὗτος πολύτιμος, καθόσον δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ τρέφεται καὶ ἀνατρέφεται ἐντὸς κεκλεισμένων δωματίων ἀλλ' εἰς τὸ ὕπαιθρον. Εἰς τὸ παρὰ τοὺς Παρισίους δάσος τῆς Βολωνίας χιλιάδες τοιούτων σκωλήκων ζῶσιν ἐπὶ τῶν δένδρων, καὶ οὔτε ἄνεμος, οὔτε ῥαγδαῖαι βροχαὶ, οὔτε μεταβολὴ καιροῦ βλάπτουσιν αὐτούς.

Σχοῖνος σινικὸς, βόμβυξ, κ.λ.

Κρότων, βόμβυξ, σκώληξ κ.λ. Ἰνδιῶν.

Βόμβυξ, σκώληξ κ.λ. Ἰαπονίας.

ΦΘΙΣΙΣ.

Διήγημα ἱστορικόν.

—ooo—

Οἱ ἔχοντες θρησκείαν καὶ προσπαθοῦντες νὰ ἑρμηνεύωσι τὰ συμβαίνοντα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ, ἀπαντῶσιν εἰς τὰ ἰατρικὰ χρονικὰ περίστασίν τινα ἀνανεουμένην συνεχῶς καὶ αἰώνιον ἀντικείμενον οὖσαν θαυμασμοῦ, τὴν φθίσιν. Ἡ φθίσις δὲν προσβάλλει τὸ ἐλάττωμα, δὲν τιμωρεῖ τὰς καταχρήσεις· ἐξεναντίας ἀγαπᾷ νὰ προσβάλλῃ τὴν νεότητα, τὸ κάλλος, τὴν ἀρετήν. Μὴν ἀμφιβάλλετε τὸ θῦμά της δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀγοραίων· εἶναι ἢ πνεῦμα προώρως ἀναπτυχθὲν, ἢ ψυχὴ γενναῖα, ἀγαθὴ, εὐαίσθητος. Τοιαῦτα τὰ θύματα τὰ ὁποῖα ἡ φθίσις, δὲν λέγω προτιμᾷ, ἀλλὰ καταδιώκει ἐπιμόνως καὶ ἀπανθρώπως. Πολλάκις ἐσκέφθην περὶ τῆς σκληρότητος τοῦ τέρατος τούτου, καὶ μυρίοι θλιβεροὶ λογισμοὶ καὶ ἐγκλήσεις κατὰ τῆς θείας προνοίας καὶ τῶν βουλῶν αὐτῆς συνεπιέσθησαν εἰς τὴν κεφαλήν μου.

Ἄγγελε ὀλέθρου, ἔλεγα, διὰ τί δὲν ἐκλέγεις τοὺς γέροντας ἢ τοὺς πονηρούς; διὰ ποίας σατανικῆς δυνάμεως οὐδετέρωσες ἄχρι τοῦδε καὶ τὴν ἐμπειρίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν πεῖραν τοῦ χρόνου; Διὰ τί τὰ ἐκλεκτότερα πλάσματα τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιδαψίλευσε σπανίας ἀρετὰς θερίζει ἀνηλεῶς τὸ δρέπανόν σου; Ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἰατροῦ σὲ παρατηρῇ εἶναι πάντοτε ἀργά· τὸ θῦμά σου εἶναι βέβαιον καὶ ἡ θανάσιμος πληγὴ κατηνέχθη ἤδη.

Πόσας οἰκογενείας εἶδον ἀφότου ἤρχισα νὰ μετέρχωμαι τὴν ἰατρικὴν ἀποδεκατισθείσας ἀπὸ τὴν μάστιγα ταύτην, στερημένας πάσης παρηγορίας καὶ πάσης ἐλπίδος καὶ ἀπευθυνούσας εἰς τὸν Θεὸν τὰς αὐτὰς θλιβερὰς ἐρωτήσεις τὰς ὁποίας καὶ ἐγὼ ἀπεύθυνον! Καὶ εὔκολον μὲν ἦτο νὰ οἰκοδομήσω ἐπὶ τῶν φυσικῶν συνεπειῶν τῆς ἀσθενείας ταύτης μυθιστορίαν τραγικήν· ἀλλὰ δὲν ἔχω σκοπὸν τοιοῦτον· θ' ἀναφέρω ἁπλῶς καὶ ἐν συντόμῳ ἓν μόνον περιστατικὸν, καὶ, ἐκ τῶν πολλῶν ἅτινα εἶδον, θὰ ἐκλέξω μάλιστα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει ὀλιγωτέρας καὶ ὀλιγώτερον παραδόξους περιπετείας διότι ἐπιθυμῶ νὰ μὴ μ' ἐκλάβῃ τις λέγοντα ὑπερβολάς. Ἡ ἐνθύμησις ἰσ-

ἀγγέλου νέας ἁρπαγείσης εἰς οὐρανοὺς κατὰ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας της ἐνεχαράχθη ὀδυνηρὰ εἰς τὸν νοῦν μου, καὶ ταύτης τὴν ἱστορίαν θὰ διηγηθῶ ἀφελῶς, χωρὶς σκοπὸν νὰ πλέξω δρᾶμα χάριν τῶν ὀκνηρῶν.

Δεκαετὴς ἔτι ἡ νέα Ἐλίζα Ἔρδερτ ἦτον ὀρφανή· οἱ γονεῖς της οἵτινες εἶχον ἀποθάνει προώρως καὶ κατόπιν ὁ εἷς τοῦ ἄλλου, ἀνέθεσαν αὐτὴν εἰς τὰς φροντίδας τοῦ γέροντος βαρονέτου θείου τῆς νέας, ὅστις διὰ τὸν γενναῖον καὶ εὐαίσθητον χαρακτῆρά του ἐφαίνετο ἄξιος νὰ προξενήσῃ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἀνεψιᾶς του. Ἐλθὼν ἄλλοτε εἰς γάμον ἀλλ' ἀτυχήσας, τοσαύτην λύπην ᾐσθάνθη ὥστε δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ νυμφευθῇ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατήρ του ζήσας ἐν σπατάλῃ εἶχεν ἐλαττώσει τὴν περιουσίαν του, ὁ δὲ υἱὸς ἔχων καὶ τίτλον ἀριστοκρατικὸν καὶ βαθμὸν κοινωνικὸν ἄξιον λόγου δὲν ἐδύνατο νὰ ζήσῃ πρεπόντως, εἷς τῶν ἰσχυρῶν συγγενῶν του κατώρθωσε καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐπικερδεστάτη θέσις εἰς τὰς δυτικὰς Ἰνδίας. Γνωστὸν ὅτι ὅλοι οἱ εὐγενεῖς τῶν ὁποίων ἔπαθεν ἡ περιουσία καταφύγιον ἔχουσι τὰς Ἰνδίας καὶ ὅτι, χάρις εἰς τοὺς παραδόξους πολιτικοὺς συνδυασμοὺς τῆς Μεγ. Βρετανίας ἡ ὡραιοτέρα χώρα τοῦ κόσμου εἶναι ἄλλο νοσοκομεῖον εἰς ὃ εἰσέρχονται οἱ χρηματικοὶ ἀσθενεῖς τῶν τριῶν βασιλείων.

Ἀλλ' ὁ γέρων θεῖος τῆς νέας Ἔρδερτ, γενόμενος πατὴρ αὐτῆς, ἐδίσταζε νὰ δεχθῇ τὴν ἐν Ἰνδίαις θέσιν· διότι ἐπὶ τοσοῦτον ἠγάπησε τὴν ὀρφανὴν, καὶ τοσοῦτον ᾐσθάνετο ὅτι χρέος εἶχε νὰ φροντίσῃ περὶ αὐτῆς, ὥστε ἐφοβεῖτο μὴ τὸ κλίμα τοῦ τόπου ἐκείνου βλάψῃ τὴν ὑγείαν της. Νὰ τὴν ἀφήσῃ εἰς Ἀγγλίαν μόνην μακρὰν τοῦ προστάτου της, δεν τὸ ἐνόμιζε πρέπον· ἐφοβεῖτο δὲ τὴν ἐντὸς παρθεναγωγείων ἀνατροφὴν, διότι εἰς τὴν Ἀγγλίαν δὲν κατεβάλλετο ἀρκετὴ φροντὶς περὶ αὐτῆς ἐντὸς τῶν καταστημάτων τούτων· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ παραλάβῃ καὶ τὴν Ἐλίζαν δωδεκαετῆ μόλις οὖσαν, ἄνθος δροσερὸν καὶ μαλακὸν, μέλλον να ἐκτεθῇ εἰς τὰς ἀκτῖνας ἡλίου φλογεροῦ καὶ τὴν ἐπιῤῥοὴν ἐπικινδύνου κλίματος.

Οὔτε κάλλος οὔτε εὐρυθμία χαρακτήρων ἐλάμπρυναν ἰδίως τὴν Ἐλίζαν· ὅτε τὴν εἶδον κατὰ πρῶτον ἐδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τύπος παιδικῆς λεπτότητος· ἐνόμιζες ὅτι μία μόνη πνοὴ ἀνέμου ἤρκει νὰ ἁρπάσῃ ἀπὸ τὴν γῆν τὸ ἐνκέριον ἐκεῖνο πλάσμα. Θα ἐφοβεῖσο νὰ ὑψώσῃς ἐνώπιόν της τὴν φωνὴν, ἢ νὰ χειρονομήσῃς σφοδρῶς, σ' ἐφαίνετο ὅτι ολα τὰ αἰσθήματα, καθὼς καὶ ὅλον αὐτῆς τὸ σῶμα, ἀνῆκον εἰς τάξιν δημιουργίας λεπτοτέραν καὶ ἧττον γηΐνην τῆς ἡμετέρας· ἦτον ὕφασμα λεπτοφυέστερον, εἶχε τὴν ὄψιν διαφανῆ, τὴν τρίχα λεπτοτέραν μετάξης, καὶ αἱ μακραὶ βλεφαρίδες της ἐπέκειντο ὡς κάλυμα ἐπὶ τῶν γλυκυτάτων γαλανῶν ὀφθαλμῶν της. Τὸ πρόσωπόν της δὲν ἐδείκνυεν οὔτε πάθος, οὔτε δραστηριότητα· καὶ ἂν ἔζη αἱ τρικυμίαι τοῦ κόσμου θὰ συνέτριβον αὐτὴν ὡς τὰ εὔθραστα σκάφη συντρίβονται ὑπὸ λάβρων κυμάτων. Ἀλλὰ καὶ ὁ χαρακτήρ της ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἦθός της. Ἔβλεπες ἀνάμικτα καὶ γλυκύτητα καὶ φιλοσκωμμοσύνην καὶ ὀνειροπολίαν εἰς τὸ πρόσωπόν της. Ἠγάπα τὴν μοναξίαν καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἔφευγεν εὐχαρίστως τὴν τύρβην, τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν κίνησιν· ἡ μελαγχολία της ὅμως δὲν ἦτον ἄκρατος, ἀλλὰ χαρίεσσα καὶ εὐγενὴς ὡς ὅλα τὰ αἰσθήματά της. Διὰ τὴν φυσικήν της ἀγχίνοιαν ἀπέκτησεν εὐκόλως πολλὰ προτερήματα· κατεγίνετο δὲ ἰδίως εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραμμάτων τῆς φαντασίας. Ἐν ἑνὶ λόγῳ εἶναι δύσκολον νὰ φαντασθῇ τις πλάσμα καθαρότερον, ἐπαγωγότερον καὶ χαριέστερον τῆς νέας Ἔρδερτ.

Ἡ μήτηρ αὐτῆς εἶχεν ἀποθάνει φθισικὴ εἰκοσαετὴς οὖσα, μετὰ ἓξ δὲ μῆνας ὁ πατήρ της ἐγένετο θῦμα τοῦ τύφου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ νέα Ἔρδερτ εἶχε κληρονομήσει τὴν ἀδύνατον κρᾶσιν τῶν γονέων της, ἐπεριποιοῦντο ἰδιαιτέρως αὐτὴν, καὶ ἴσως αἱ τόσαι περιποιήσεις ηὔξησαν μᾶλλον τὴν φυσικήν της ἀδυναμίαν. Τὸ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος ἐξεῖχε μεταξὺ ὅλων τῶν λοιπῶν αἰσθημάτων τῆς Ἐλίζας· ἐμίσει δὲ εἰς ἄκρον τὴν ὑπερβολὴν καθ' ὅλα. Αἱ ἰδέαι της ἦσαν καθαραὶ, ἡ κρίσις εὔστοχος καὶ ἡ κατάληψις ὀρθοτάτη. Ἀναγινώσκουσα ἠγάπα τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν χάριν, εὑρισκομένη μεταξὺ ἄλλων τὴν εἰλικρίνειαν καὶ ὁμιλοῦσα περὶ τεχνῶν, ἂν καὶ ἦτο νέα, τὴν ἀλήθειαν. Πῶς ἆρά γε θὰ κατώρθωνε νὰ ζήσῃ ἐν μέσῳ τῆς ψευδοῦς καὶ ἀπατηλῆς ἀτμοσφαίρας ἡ ὁποία περικυκλόνει πανταχόθεν ἡμᾶς! Ἓν μόνον περιστατικὸν ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ τὸν χαρακτῆρά της. Ὅτε ἦτο νήπιον σχεδὸν ὁ θεῖός της τὴν ἔφερεν εἰς τὴν οἰκίαν γραίας ἀγγλίδος τριβὴν πολλὴν ἐχούσης τῶν τῆς κοινωνίας καὶ μεταχειριζομένης τὸ ἐμφαντικὸν ὕφος τὸ ὁποῖον ἐκλαμβάνομεν χαρίεν καὶ εὐγενές. Ἡ γραῖα ἀγγλὶς γοητευθεῖσα ἀπὸ τὴν νέαν Ἔρβερτ ἐξεῤῥάγη ἐπαινοῦσα καὶ κολακεύουσα καὶ ἀνυψοῦσα αὐτὴν εἰς οὐρανούς. Οἱ τόσοι ὅμως ἔπαινοι ἀπήρεσαν εἰς τὴν νέαν καὶ ὅτε ἀνεχώρησεν εἶπεν εἰς τὸν θεῖόν της.

« Δὲν ἐπιθυμῶ πλέον νὰ μ' ἐξαναφέρετε εἰς αὐτῆς τῆς κυρίας· δὲν θέλω πλέον νὰ τὴν ἰδῶ, ἀφοῦ μ' ἐκλαμβάνει ὡς ἄγγελον καὶ μὲ ὀνομάζει θεάν. Εἶναι ψεύτρα, θεῖε μου, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὴν ἰδῶ πλέον.

Ἀγνοῶ ἂν ὅλοι οἱ ἀναγνῶσταί μου αἰσθάνονται ὡς ἐγὼ τὴν λεπτότητα τῆς κρίσεως καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας αἵτινες ἐμπεριέχονται εἰς τὰς ὁ-

λίγας ταύτας λέξεις μικρᾶς νέας· ἀλλ' ἦτο θεία ἡ ἀφέλεια τῆς ἀδόλου καρδίας της μεταξὺ τῶν τόσων περιποιήσεων αἵτινες ἐπεδαψιλεύοντο ἀδιακόπως εἰς αὐτήν.

Ὁ θεῖος, ὅστις ἔζη μακρὰν τοῦ κόσμου μελαγχολικὸς καὶ ὁπωσοῦν μισάνθρωπος, ἔβλεπε χαίρων ἀλλὰ καὶ ἀνήσυχος αὐξάνουσαν τὴν ἀνεψιάν του· καθ' ὅσον δὲ τὰ σπάνια προτερήματά της ἀναπτυσσόμενα ηὔξανον τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην, τόσον ηὔξανον καὶ οἱ φόβοι μὴ τὴν στερηθῇ. Ἡ ἀγωνία αὕτη ἦτον ἡ μόνη λύπη τὴν ὁποίαν ἡ νέα ἐπροξένει εἰς τὸν θεῖόν της.

— Ἆ! μ' ἔλεγεν, ὁμοιάζω τὸν ναύτην ἐκεῖνον τῆς χαλιμᾶς ὁ ὁποῖος εἶχε βάλει ὅλους τοὺς θησαυροὺς εἰς μικρὸν καὶ λεπτὸν πλοῖον. Ἡ νέα αὐτὴ φέρει ὅλην μου τὴν ψυχὴν, ἀποῤῥοφᾷ ὅλον τὸν νοῦν μου. Ἐὰν τὴν χάσω, τὸ μέλλον μου θὰ ναυαγήσῃ, τὸ πᾶν καταστρέφεται δι' ἐμέ. Τί κάμνω εἰς τὸν κόσμον τοῦτον; ἄλλην ἀγάπην, ἄλλην ἐλπίδα, ἄλλον δεσμὸν δὲν ἔχω ἀπ' αὐτήν. Καὶ ὡς βλέπεις εἶναι πολλὰ ὡραία, ὑπὲρ τὸ δέον καλὴ διὰ τὸν κόσμον· ὁ οὐρανὸς μᾶς τὴν ἔδωκε δι' ὀλίγον μόνον καιρόν. Κάθε βράδυ ὅταν τὴν βλέπω κοιμωμένην μὲ φαίνεται ὅτι ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλήν της πετοῦν ἄγγελοι οἱ ὁποῖοι τὴν ζητοῦν καὶ θὰ μὲ τὴν πάρουν γρήγορα. Δὲν φαντάζεσθε, ἰατρέ μου, τί αἰσθήματα παράδοξα ἐξυπνίζουν εἰς τὴν καρδίαν μου ἡ νέα αὐτὴ μὲ φαίνεται ὅτι εἶναι ὄνειρον τὸ ὁποῖον θὰ μὲ φύγῃ, καὶ ὅτι μόλις ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ παρακαλέσω τὸν θεὸν νὰ μὲ τὴν ἀφήσῃ ὀλίγον περισσότερον, ζῶ εἰς ἀδιάκοπον φόβον περιμένων τὴν τρομερὰν ἐκείνην ὥραν ἡ ὁποία θὰ εἶναι καὶ ἡ ἰδική μου τελευταία.

Ἡ ἀγάπη τοῦ θείου πρὸς τὴν ἀνεψιὰν ηὔξανεν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐπὶ τέλους κατέστη ἀληθινὴ λατρεία. Ἀφοῦ διέτριψεν ἔτος εἰς Καλκοῦταν ἡ περὶ ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς της ἀνησυχία του ἐγένετο τόσον ζωηρὰ καὶ τόσον σφοδρὰ, ὥστε ἐπροτίμησε νὰ παραιτήσῃ καὶ τὴν θέσιν καὶ τὸν σωματικὸν μισθόν του, παρὰ νὰ προσθέσῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν εἰς τὸν ὄλεθρον τῆς ἀνεψιᾶς του καὶ τῆς ἰδίας του εὐτυχίας. Πρὸς τοὺς φθισικοὺς αἱ Ἰνδίαι εἶναι τάφος· ὁ ἀὴρ τὸν ὁποῖον ἀναπνέουσι κατακαίει αὐτοὺς, καὶ τὰ ἐλάχιστα σπέρματα τοῦ κληρονομικοῦ τούτου νοσήματος ἀναπτύσσονται μὲ ἀπαραδειγμάτιστον ταχύτητα. Δυστυχῶς ὅμως ἡ κατάστασις τῆς περιουσίας του δὲν ἐπέτρεπε τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπανοδόν του, καὶ τέσσαρα ἔτη παρῆλθον ἕως οὗ οἱ δανεισταὶ τοῦ πατρός του, ἐπίμονος ἀγέλη πεινώντων, νὰ ἀπελευθερώσωσι τὰ ὑπὸ ὑποθήκην κτήματά του. Εἰς μάτην παρεκάλεσε νὰ δοθῇ αὐτῷ θέσις, ἔστω καὶ κατωτέρα, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Αὐτὰ ταῦτα προσέβαλον σπουδαίως τὴν ὑγείαν του, καὶ κατέστησαν αὐτὸν ἀνάξιον νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ καθήκοντά του· ἡτοιμάζετο δὲ νὰ ἐπανέλθῃ πτωχὸς καὶ ἀσθενὴς εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅτε ἡ ἀπροσδόκητος γενναιότης τινὸς *ναβὰβ* (*) ἀνεπτέρωσε καὶ τὴν τύχην καὶ τὰς ἐλπίδας του.

Ὁ ναβὰβ οὗτος οἰκειότατος ὢν τοῦ Κ. Καρόλου Ἔρβερτ, εἶχε μάθει παρ' αὐτοῦ καὶ τοὺς φόβους του περὶ τῆς ἀνεψιᾶς του, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς δυσκολίας του. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχεν οὔτε σύζυγον οὔτε τέκνα, ἀφῆκε τὴν ἀξιολογωτάτην περιουσίαν του εἰς τὸν φίλον του καὶ τὴν ἀνεψιὰν τούτου. Μόλις δὲ ἀνοιγείσης τῆς διαθήκης ὁ Κ. Ἔρβερτ ἔμαθε τὴν γενναιότητα ταύτην καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν.

Ἐνόσῳ ἦτον εἰς τὰς Ἰνδίας τοὺς περὶ τῆς Ἐλίζας φόβους του εἶχον ἐξεγείρει πολλαὶ περιστάσεις. Συμβουλευθεὶς ἰατρόν τινα ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων τῆς Καλκούτας, εἶπεν αὐτῷ τοὺς φόβους του καὶ ἐκάλεσε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἐρυθρότητα τῶν λευκῶν παρειῶν της καὶ τὴν ὑπερβολικὴν της λεπτότητα. Ἀλλ' ὁ ἰατρὸς, εἴτε ἐξ ἀπειρίας, εἴτε ἐξ ἐπιπολαιότητος, εἴτε διότι ἡ νόσος ἦτον ἀκόμη κεκρυμμένη ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἐπιστήμης, δὲν ἀνεκάλυψε κανὲν σύμπτωμα φθίσεως. Ἐννοεῖται λοιπὸν πόσον ἐσκίρτησεν ἀπὸ τὴν χαράν του ὁ Κ. Ἔρβερτ ὅτε ἔμαθεν ἀπὸ τὸν ἰατρὸν ὅτι δὲν ἔβλεπε κανὲν σύμπτωμα φθίσεως, καὶ ὅτι ἐπανερχομένη εἰς τὴν Ἀγγλίαν θὰ ἔζη βίον μακρὸν καὶ ὑγιᾶ.

Ἡ Ἐλίζα δὲν ἐνόει ποῖος ἦτον ὁ ξένος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος καταστὰς αἴφνης ὁμοτράπεζος αὐτῶν προσήλονεν ἐπ' αὐτῆς τὰ βλέμματά του, ὅστις ἤκουεν ὅλους τοὺς λόγους, ἔβλεπε τὰς κινήσεις, ἔψαυε γελῶν τὸν σφυγμόν της καὶ τὴν ἠρώτα περὶ τοῦ ὕπνου καὶ τῆς ὑγείας της. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἐλίζα εἶχε μεγίστην ὀξύνοιαν ἦτο δύσκολον νὰ ἀπατηθῇ· ἡ ἀνεπιτηδειότης τοῦ ἰατροῦ διήγειρε ζωηρότερον τὰς ὑποψίας της καὶ ἀποταθεῖσα πρὸς τὴν τροφόν της ἔμαθε παρ' αὐτῆς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ ἰατροῦ. Ἔκτοτε ἐπίστευσεν ὅτι ἔπασχεν ἀσθένειαν ἐπικίνδυνον καὶ ὅτι ἐπέβλεπεν αὐτὴν κρυφίως ἰατρός. Ὁσάκις λοιπὸν ἔβλεπε τὸν κατάσκοπον ἐκεῖνον, οὗ τινος καὶ τὸν σκοπὸν καὶ τὸν τίτλον ἀπέκρυπτον ἀπ' αὐτῆς ᾐσθάνετο ἀκούσιον τρόμον· ἡ νευρικὴ ἐρυθρότης της ηὔξησε καὶ πολὺ, καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ὀλεθρίας ταύτης προφυλάξεως ὑπῆρξεν ἡ ταραχὴ καὶ ἡ ἀνησυχία τῆς νέας τὴν ὁποίαν ἤθελον καὶ νὰ διατηρήσωσι καὶ νὰ σώσωσι. Εἰς μάτην ὁ θεῖος κατέφευγεν εἰς ψεύδη ἵνα μακρύνῃ ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῆς νέας

(*) Γνωστὸν ὅτι ναβὰβ ὀνομάζουσιν εἰρωνικῶς οἱ Ἄγγλοι τοὺς ἐν Ἰνδίαις πλουτοῦντας. Ἡ λέξις εἶναι ἀραβικὴ καὶ δίδεται πρὸς τοὺς Ἡγεμόνας τῶν μουσουλμανικῶν Ἰνδιῶν.

τὴν ἀπαισίαν ταύτην ἰδέαν. Εἶχεν ἐξαντλήσει ὅλην του τὴν διπλωματίαν ὅπως καταπείσῃ αὐτὴν ὅτι δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις ἤρχετο ὁ ἰατρός. Μίαν δὲ τῶν ἡμερῶν ἡ Ἐλίζα ἐλθοῦσα δρομαία εἰς τὸ δωμάτιόν της τὸν ἠρώτησε.

— Εἰπέ με, ἀγαπητέ μου θεῖε, σὲ παρακαλῶ τί ἔχω, καὶ ἂν τωόντι ἔχω φθίσιν;

Ἡ ἀποσδόκητος αὕτη ἐρώτησις κατέπληξε τὸν Κ. Ἔρβερτ, οὕτως ὥστε ἀπορῶν τί νὰ ἀποκριθῇ ἐψέλλισε μόνον λέξεις τινάς· ἀνανήψας δ' ἐπὶ τέλους·

— Ὄχι, ἀνέκραξε, τίποτε . . . εἶσαι παιδί . . . τῇ ἀληθείᾳ εἶναι πολλὰ γελοῖον . . . τί τρέλλα ! . . τί τρέλλα . . .

Ἀλλ' αἱ διαμαρτυρήσεις του ὑπῆρξαν τόσον σφοδραὶ, ἡ ἀπορία του τόσον προφανὴς ἂν καὶ ἐπροσπάθει νὰ τὴν κρύψῃ, ἡ ταραχή του τόσον μεγάλη, ὥστε ἡ ταλαίπωρος Ἐλίζα ἀσπασθεῖσα τὸν θεῖόν της καὶ μειδιάσασα, ἦτο πεπεισμένη ὅτι ἐμάντευσε τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ ἀσθένειά της ἦτον ἀθεράπευτος καὶ ὅτι ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ πρόωρα. Αὐτὴ ἡ ἰδία μὲ εἶπεν ὅλα ταῦτα μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπάνοδόν της, καὶ δὲν διστάζω νὰ εἴπω ὅτι ἡ ὀλεθρία αὕτη ἰδέα ἀνέπτυξεν ἔτι μᾶλλον τὸ νόσημα. Ἐν γένει οἱ ἰατροὶ δὲν μελετῶσιν ἀρκετὰ τὸ ἠθικὸν μέρος τῆς ἐπιστήμης των· δὲν ἐννοοῦσι πόσην ἰσχὺν ἔχει ἡ φαντασία ἐφ' ἡμῶν, καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ τὸ σῶμα ἐξαρτᾶται ἀπὸ πνεῦμα.

Ἔκτοτε μετεβλήθη ὁ βίος της· ἐνῷ ἄλλοτε ἦτο ζωηρὰ, λαμπρὰ καὶ φαιδρὰ ὡς ἀκτὶς Ἡλίου, καὶ κατεγοήτευεν ὅλους τοὺς περὶ αὐτὴν, σήμερον ἠγάπα νὰ μένῃ μόνη εἰς τὸ δωμάτιόν της, νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ἔχῃ ἀδιακόπως τὸν νοῦν εἰς τὸν θάνατον. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖός της λυπηθεὶς διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον προήγαγεν ἡ ἐπιτήρησις, κατήντησεν εὐερέθιστος, ἀνήσυχος καὶ ψίθυρος. Ἡ Ἐλίζα ὑπεκρίνετο θάῤῥος καὶ φαιδρότητα ὁσάκις ἦτο πλησίον τοῦ θείου της. Ἡ εἰρήνη ὅμως κατέλιπε τὴν πρὸ μικροῦ εὐδαίμονα ἐκείνην οἰκίαν. Δὲν εἶναι τρομερὸν νὰ βλέπωμεν καθεκάστην τὴν πρόοδον τοῦ θανάτου εἰς τὸ σῶμα ὄντος προσφιλοῦς, καὶ νὰ ἀναμένωμεν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν !

Τοιαύτη ἦτον ἡ θέσις τῆς οἰκογενείας ἐκείνης ὅτε ἡ Κ. Ἔρβερτ δεκαπενταετὴς οὖσα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν· τὸ διεξοδικὸν ὅμως ταξείδιον ἐπέφερέ τινα μεταβολὴν εἰς τὴν διάθεσίν της. Τὰ νέα ἀντικείμενα, ἡ θαλασσία αὔρα ἡ ὁποία δίδει πάντοτε νέας δυνάμεις εἰ καὶ πρὸς καιρὸν ἐνίοτε, ὅλα συνέτρεξαν εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ὑγείας της· διὸ αἱ ἐλπίδες τοῦ θείου ἀνεγεννήθησαν ζωηρόταται. Ὅτε καταπλεύσας εἰς Πλυμουθ εἶδε τὴν ἀνεψιάν του στηριζομένην εἰς τὸ τεῖχος τοῦ πλοίου, ἱλαρὰν, ἀνθηρὰν καὶ μειδιῶσαν, ἐνόμισεν ὅτι ὁ φόβος παρῆλθε καὶ ὅτι βεβαία ἦτον ἡ ἀνάῤῥωσίς της. Καὶ ὅτε ἀνέβησαν εἰς τὴν ἅμαξαν ὁ γέρων ἀσπασθεὶς ἐγκαρδίως αὐτὴν εἶπε·

— Τέκνον μου, ἰδὲ ἐπέστρεψες εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ Θεὸς νὰ σὲ ἀξιώσῃ νὰ ζήσῃς εὐτυχής ! Σὲ ὁμολογῶ ὅτι εἶχα τινας φόβους διὰ σὲ, ἀλλὰ σήμερον ὅτε ἀναπνέεις τὸν πάτριον ἀέρα, δὲν ἠξεύρω διατί ἔχω τὴν βεβαιότητα ὅτι θὰ ζήσῃς καὶ θὰ ζήσῃς εὐτυχής.

Καὶ ταῦτα λέγων ἐδάκρυσεν. Ὁ περιώνυμος ἰατρὸς Βαλὶν, ὅστις ἔζη ἀκόμη, ἐπισκεφθεὶς τότε τὴν νέαν δὲν εὗρε κανὲν σύμπτωμα ἐπίφοβον. — Ναὶ μὲν εἶναι, εἶπε, κράσεως ἀσθενοῦς, ἐὰν ὅμως φυλάξῃ τακτικὴν δίαιταν, κατοικήσῃ εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ὑπανδρευθῇ νέα, ἐμπορεῖ νὰ ζήσῃ πολὺν καιρόν.

Ἐνθαῤῥυνθεὶς ὁ θεῖος ἠκολούθησε ἀκριβῶς τὰς παραγγελίας τοῦ ἰατροῦ. Ἠγόρασε πλησίον τοῦ Λονδίνου ὡραίαν ἐξοχὴν καὶ ἀφιέρωσεν αὐτὴν ὡς ἄλλον ναὸν εἰς τὴν ἀνεψιάν του. Πολλάκις καθήμενος εἰς τὸ παράθυρον ἔβλεπε αὐτὴν παίζουσαν ὡς παιδίον μεταξὺ τῆς χλόης· ὁ σκύλος τῆς οἰκογενείας, ὁ πιστὸς φίλος τοῦ οἴκου, ἐκάθητο πλησίον της· ἡ νέα, ναὶ μὲν ἦτο πάντοτε λεπτὴ, ηὔξανεν ὅμως κατὰ τὸ κάλλος, συγχρόνως δὲ ἀνεπτύσσετο καὶ ὁ νοῦς αὐτῆς. Νὰ προσπαθήσω νὰ διακοινώσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου τὰς ἰδέας καὶ τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα ἐγέννησεν εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου ἡ νέα ἐκείνη; Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων μὴ προσέχοντες εἰς τὰ γενόμενα, δὲν θὰ μὲ πολυπιστεύσωσι, καὶ θὰ νομίσωσιν ἴσως ὅτι παριστάνω μὲ χρώματα ἰδανικὰ ἀνάπλασμα τῆς φαντασίας μου. Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅμως ἐκείνων οἵτινες ἐξετάζουσι περιεργότερον τὰς λεπτομερείας καὶ τὴν ποικιλίαν τοῦ βίου, ἡ διήγησίς μου θὰ φανῇ καὶ ἀσθενὴς, διότι δὲν ἀγνοοῦσι πόσον ἐνωρὶς ἀναπτύσσονται αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἡ φθίσις φέρει εἰς πρόωρον θάνατον.

Ὁμολογῶ ὅτι ἤκουσα εἰς τὴν ὁμιλίαν τῆς Ἔρβερτ τοσαύτας ἰδέας ὑψηλὰς, τοιούτους συλλογισμοὺς ὀρθοὺς καὶ ὑγιεῖς, ὁποίους δὲν εὑρίσκομεν εἰς τὰ ποιήματα πολλῶν ὀνομαστῶν συγγραφέων ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἐὰν ἐπανελάμβανον τὰς περὶ Μοζὰρ καὶ Τάσσου παρατηρήσεις, ἢ τὰς περὶ ζωγραφικῆς καὶ μουσικῆς σκέψεις της, θ' ἀπεδίδοντο ἴσως εἰς ἀγυρτείαν τοῦ διηγουμένου αὐτάς. Φαίνεται ὅτι ἡ νόσος αὕτη ἀποσπῶσα ἐκ προοιμίων τὰ θύματα αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐπιγείων λογισμῶν καὶ σβεννύουσα τὴν φλόγα τῆς ζωῆς, ἀνάπτει τὴν τοῦ νοὸς καὶ τῆς ψυχῆς· οἱ φιλόσοφοι σᾶς ἑρμηνεύουσι τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Μετ' ὀλίγον αἴσθημα ζωηρότερον ὅλων τῶν προηγουμένων ἐκυρίευσε τὴν καρδίαν της. Ὁ νέος λοχαγὸς Φὶτς Οὐΐλλιαμς ἔδειξε κλίσιν πρὸς τὴν νέαν· ἐπειδὴ δὲ ἦτον ἄξιος αὐτῆς ὁ θεῖός της ἐδέχθη προθύμως τὰς προτάσεις του. Τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐφάνη

ὅτι ηὔξησε τὰς φυσικὰς δυνάμεις τῆς Ἐλίζας. Καθ' ἑκάστην οἱ δύο μνηστῆρες διέτρεχον ἔφιπποι τοὺς ὡραίους ἀγροὺς τῆς ἐξοχῆς καὶ ἐφαίνετο ὅτι ὁ θάνατος ἐλησμόνησε τὸ θῦμά του. Ὁ δὲ θεῖος μὴ φοβούμενος πλέον διὰ τὴν ὑγείαν τῆς ἀνεψιᾶς του, ἀνεχώρησεν εἰς Ἰρλανδίαν ὅπου εἶχέ τινας ὑποθέσεις· καὶ ὅτε ἐπανῆλθε δὲν παρετήρησεν οὐδεμίαν μεταβολὴν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς νέας. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ὅμως, ἐνῷ ἐκάθητο εἰς τὸ δωμάτιόν του γράφων, εἶδε τὴν τροφὸν τῆς Ἐλίζας ἐλθοῦσαν καὶ ἔχουσαν ἦθος περίλυπον.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙ
ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 291.)

—οοο—

» 7ον *Πῶς καὶ ὑπὸ τινων διατηροῦνται τὰ » Σχολεῖα ταῦτα, ποῖοι εἶναι οἱ πόροι των, καὶ » πόσα ὡς ἔγγιστα δαπανῶνται ἐτησίως διά τε » τὴν στοιχειώδη καὶ ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν;*

Τὰ κυριώτερα Γυμνάσια (Μεδρεσέδες) τῶν Ὀθωμανῶν ἀνηγέρθησαν ὑπὸ διαφόρων Σουλτάνων, ὡς θέλω ἀναφέρει ἔμπροσθεν εἰς τὰ περὶ Τεμενῶν, ἐντὸς τῶν περιοχῶν τῶν Τεμενῶν, ἐν οἷς διδάσκονται διάφοροι κάτοικοι τοῦ τόπου τούτου καὶ τῶν πέριξ, ἡλικιωμένοι, τὴν Ἀραβικὴν γλῶσσαν καί τινα ἀνώτερα μαθήματα, καὶ διατηροῦντες διὰ τῶν προσόδων τῶν Τεμενῶν· ὑπάρχουσι δὲ καὶ κατώτερα Γραμματοδιδασκαλεῖα (Μεκτὲπ), ἴσως περὶ τὰ 40, ἐν οἷς διδάσκονται φύρδην μίγδην ἄῤῥενά τε καὶ θηλέα, τὰ ἀρχικὰ μαθήματα ψιττακιστί, πολὺ τοῦ πολυτίμου χρόνου των ἀνωφελῶς κατατρίβοντα καὶ ἀλαλάζοντα μετὰ κραυγῶν· οἱ διδάσκαλοι των (Χότζαι) ἔχοντες τὴν ῥάβδον εἰς τὴν χεῖρα ὑπαγορεύουσιν εἰς αὐτὰ ἐνίοτε καὶ διάφορα τεμάχια, καί τινα ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Κορανίου, γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ καὶ ὅλως κινούμενοι· οἱ μαθηταὶ συνεκφωνοῦσιν ὡσαύτως τὰ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου λεγόμενα, καὶ οὕτω διαβαίνων τις ἀκούει μακρόθεν ἔτι τὸν θόρυβον καὶ ἀλαλαγμόν των· ἡ διατήρησις τούτων γίνεται ἐκ τῶν πλουσίων τεμενῶν καὶ τῆς διδομένης καθ' ἑβδομάδα μικρᾶς πληρωμῆς τῶν μαθητῶν· πρὸς τούτοις ὑπάρχει καὶ ἓν στρατιωτικὸν Σχολεῖον (Μεκτέπι Χαρβιέ), ἐν ᾧ φοιτῶσιν ὑπὲρ τοῦ 80 κληρούχους μαθητάς, διευθυνόμενον ὑφ' ἑνὸς Ταγματάρχου (Μίραλαϊ) καί τινων διδασκάλων διδασκόντων αὐτοῖς τὰ στοιχειώδη μαθήματα, τὴν Ἀραβικήν, τὸ Κοράνιον, καὶ τὴν Περσικὴν (Φαρσὶ)· ὁ διευθυντὴς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος μαρτίου προσεκάλεσε καὶ τοὺς Προξένους τῶν ξένων Δυνάμεων, καὶ παρευρέθησάν τινες εἰς τὰς ἐτησίους ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν του.

Πρὸ τοῦ 1818 ἔτους ἀγνοεῖται τίνι τρόπῳ διετηρεῖτο τὸ Ἑλλ. Σχολεῖον τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ τὰ εἰς τρεῖς μεγάλας ἐνορίας πενιχρὰ τρία Παιδαγωγεῖα· περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ εἰρημένου ἔτους ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατείας τοῦ κλεινοῦ Δωροθέου Πρωΐου τοῦ Χίου, καὶ τοῦ διαθεσίμου Ἀδριανουπολίτου Πατριάρχου Κυρίλλου, συνηθροίσθη κεφάλαιον ἐκ γροσίων 60,000 ἔκ τινων συνεισφορῶν· καὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν Ταμείων τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἐκ τοῦ τόκου αὐτῶν διετηροῦντο ἔκτοτε τό τε Ἑλληνικὸν καὶ τὰ τρία προῤῥηθέντα Παιδαγωγεῖα· ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1848 τὸ εἰρημένον Κεφάλαιον τῶν 60 χιλιάδων ἐπηυξήθη ἐκ συνεισφορῶν καὶ κληροδοτημάτων εἰς γρόσια 128,412, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ 1848, ὅτε ἐγένετο ἡ τρίτη μεταῤῥύθμισις, ἐνομοθετήθη ἵνα ἕκαστον Ἐκκλησιαστικὸν Ταμεῖον συνεισφέρῃ ἐτησίως ἀναλόγως τῶν προσόδων αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ πρότερον κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ ἑορτὴν περιφερομένου διὰ τὴν Ἑλλ. Σχολὴν δίσκου· προσέτι ἕκαστον τῶν προκριτοτέρων Σωματείων συνέδραμε διὰ χρεωστικῶν ὁμολόγων, καὶ πληρόνει κατ' ἔτος τοὺς τόκους τοῦ κεφαλαίου ἀνὰ 10 τοῖς 0/0, ὥστε ἐκ τῶν τριῶν τούτων μέσων καί τινων ἄλλων κανονικῶν λεγομένων προσόδων καὶ τυχηρῶν προσφορῶν, συγκροτεῖται ἐτησίως κεφάλαιον ἐξ 80,000 περίπου γροσίων, δι' ὧν διατηρεῖται ἡ δαπάνη τῶν ἐτησίων ἐξόδων τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ λοιπῶν 7 Σχολείων, καὶ τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων· Ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τριετίας ἀνεπαρκὲς κατέστη τὸ ποσὸν τοῦτο διὰ τὴν ἐπαύξησιν τῶν σχολείων καὶ συγχρόνως τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων, ἕνεκα τῆς ὑπερτιμήσεως ἁπάντων τῶν πραγμάτων· τὸ μᾶλλον δ' ἐπιβαρῦνόν ἐστιν ἡ ἐτησία δαπάνη διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Λειψίαν μεταβάντων πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς Ἑλλ. Φιλολογίας δύο νέων Ἀδριανουπολιτῶν, ὅπως ἀναδεχθῶσι μετὰ τὴν τελειοποίησίν των τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἑλλ. Σχολείου· μετὰ μεγίστης λύπης μου ἐπληροφορήθην, ὅτι ἡ Ἐφορία τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἠναγκάσθη κατ' αὐτὰς ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς νέους τούτους, ἐν ᾧ παρεκάλουν νὰ μείνωσιν ἀκόμη δύο ἔτη τοὐλάχιστον. Ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος ἀποδεικνύεται σαφέστερον ἡ πορεία τῶν Ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων, καὶ διασαφίζεται κάλλιον τὸ πρᾶγμα.

Τὰ ἐτήσια ἔσοδα τοῦ ἔτους	1854	γρόσ.	63,086 25.
ὁμοίως	» 1855		62,735 22.
ὁμοίως	» 1856		85,202 21.
ὁμοίως	» 1857		82,625.
Τὰ ἐτήσια ἔξοδα τοῦ	1854	ἔτους γρόσ.	61,920 21.
ὁμοίως	» 1855		88,519 35.
ὁμοίως	» 1856		100,891 9.
ὁμοίως	» 1857		119,477 23.

Ἀνάλυσις τῶν ἐξόδων τοῦ 1857.

Τῆς Ἑλλ. Σχολῆς· εἰς μισθοὺς 3 Διδασκάλων καὶ καθημερινά·		30,435
Κεντρικοῦ Ἀλληλοδιδασκάλου	»	10,417 30.
Ἀλληλοδιδ. τοῦ Ἁγ. Νικολάου	»	4,148 10.
Τοῦ Α΄. Σχολείου τῶν κορασίων	»	14,052 9.
Τοῦ Β΄. Σχολείου τῶν κορασίων 6,867 Τοῦ αὐτοῦ — εἰς ἐπισκευὴν ὀροφῆς καὶ ἔκτακτα 7,186 9=		14,083 9.
Τοῦ Ἀλληλοδιδασκαλείου τοῦ Γιλδιριμίου—εἰς μισθοὺς Διδασκ. καὶ καθημερινὰ		5,231 10.
Τοῦ Ἀλληλοδιδασκαλείου τοῦ Κιγικίου		4,424 30.
Τοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων		6,916 30.
Εἰς ὀκτάμηνον μισθὸν μουσικοδιδασκάλου παυθέντος	»	1,200
Εἰς πεντάμηνον μισθὸν ἐπιτηρητοῦ τῶν Σχολείων παυθέντος	»	1,250
Εἰς καθημερινὰ ἔξοδα τῆς Ἐφορίας τῆς Ἐκπαιδεύσεως	»	2,603 10.
Εἰς ἐτήσια ἔξοδα τῶν ἐν Λειψίᾳ δύο ὑποτρόφων.		24,715
	γρόσ.	119,477 23.

Τὰ Στερεὰ κεφάλαια.

Τὰ στερεὰ Κεφάλαια τοῦ 1847 Δεκεμβρίου 31	γρόσια	128,412 20.
Ὡσαύτως μετὰ τὸν ἰσολογισμὸν τοῦ 1848 ἐπαυξηθέντα	»	133,108 12.
Τὰ μετὰ τοῦ ἰσολογισμοῦ τοῦ 1849 ἐπαυξηθέντα Κεφάλαια	»	138,835 20.
» τοῦ 1850	»	140,935 20.
» τοῦ 1851	»	155,340 20.
» τοῦ 1852	»	162,467 20.
» τοῦ 1853	»	193,958 36.
» τοῦ 1854 ἐλαττωθέντα Κεφάλαια,	»	191,525 14.
» τοῦ 1855	»	193,276 28.
» τοῦ 1856	»	197,872
» τοῦ 1857	»	195,111 30.

Τὰ κεφάλαια τοῦ 1855 ἂν καὶ φαίνωνται πλέον ἐπηυξημένα τῶν τοῦ 1854 κατὰ γρόσ. 1,751 14 παρ. πραγματικῶς ὅμως εἶναι πολὺ ἠλαττωμένα· καθότι εἰς ἐκεῖνο τὸ ἔτος προσηνέχθησαν τῷ Ταμείῳ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐκ μὲν τῆς περιουσίας Ιω. Ν.

Θεσαλονικέως	γρόσια	20,335
Ἐκ δὲ τῆς περιουσίας τοῦ Χ. Θεοδώρου Σωτηρίχου	»	10,000
Ὁμοίως κατὰ 1856 ἔτος ἐκ τοῦ Πέτρου Κωνστάκη Βαμβακᾶ	»	20,000
	τὸ ὅλον	50,335

Ἀλλ' ὅλα τὰ ἀνωτέρω Κεφάλαια τῶν 50 χιλδ. καὶ 335 ἀπεῤῥοφήθησαν καὶ κατηναλώθησαν ἕνεκα τῆς κακῆς διαχειρίσεως τοῦ χρηματικοῦ καὶ τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων, καὶ περὶ τούτου ἤδη ἀσχολεῖται τὸ Κοινόν.

Τὰ μετὰ τὸν ἰσολογισμὸν τοῦ 1857 μένοντα στερεὰ Κεφάλαια, ὡς ἀνωτέρω 195,111 30.

Τὰ ὀφειλόμενα

Εἰς διαφόρους	»	7,291 16
Εἰς τὸν Ταμίαν	»	10,887 11
Εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ ἔθνους		60,637 23
		78,816 10
Ἀφαιρεῖται ἡ ἀπάντησις		42,878 36
Τὸ καθαρὸν χρέος μένει		35,937 14

Ἡ ἀπάντησις.

Εἰς Συνάγματα	54,878 36
ἐξ ὧν ἀφαιροῦνται τὰ μὴ εἰσπραχθησόμενα	12,000
	42,878 36

« 8ον. *Ὁποία τις ἡ κατάστασις τῶν κατοίκων « ὡς πρὸς τὴν διανοητικὴν καὶ ὑλικὴν ἀνάπτυξιν. « Ποίαν γλῶσσαν κυρίως οἱ λαοὶ λαλοῦσι, καὶ « ποῖον τὸ δημοτικὸν σύστημα τὸ διέπον τὰς δια- « φόρους χριστιανικὰς Κοινότητας ;*

Ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις βαθμηδὸν φαίνεται προβαίνουσα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν Σχολείων.καὶ τῆς γενικῆς προσπαθείας εἰς προαγωγὴν καὶ βελτίωσιν αὐτῶν, καὶ τῆς ἀδιαλείπτου φροντίδος εἰς τὴν ἀνέγερσιν καὶ ἄλλων κατωτέρας τάξεως ἀναγκαίων Ἐκπαιδευτηρίων· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ δυστυχῶς ἀπό τινων ἤδη ἐτῶν εἰσαχθεῖσα πολυτέλεια γίνεται πρόσκομμα ἐπαισθητὸν τῆς ἐπὶ τὰ βελτίω προόδου.

Ἡ ὑλικὴ ἀνάπτυξις, εἰς διάστημα μικρὸν, ὅλων τῶν χριστιανῶν καὶ ἐξαιρέτως τῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως προέβη γιγαντιαίοις βήμασι μάλιστα κατὰ τὸν τελευταῖον Τουρκορωσσικὸν πόλεμον.

Τὸ Δημοτικὸν σύστημα ὑπέστη πολλὰς τροπάς· ἀπὸ 150 ἤδη ἐτῶν διωκεῖτο ὑπὸ δωδεκαμελοῦς Δημογεροντίας ἐχούσης καὶ Ἐκκλησιαστικοὺς τίτλους· ὁ Πρόεδρος αὐτῆς ὠνομάζετο Λογοθέτης· τῷ 1821 καρατομηθέντων τῶν Προκρίτων(α) ἐξέλιπε μέχρι τοῦ

(α) Χ. Μιχαὴλ, Δημητρίου Ζώτου, Πανούτσου, Ἰω. Γιασίμη, Χ. Κωνσταντίνου Χ. Ἀνδρέα, Χ. Θεοχάρους, Χ. Πέτου Ἀθανασιάδου, Χ. Γεωργίου Μιρασγεδῆ, Χ. Βλασάκη Δημητριάδου, Χ. Σωτήρου Δημητριάδου, Ἀναστασίου Κερεστεζῆ, Βασιλείου Κωνσταντινίδου, Βλασάκη, Θεοχάρους καὶ Ἀντωνίου Μεσιτῶν Δημογεροντίας, Μανολάκη Ῥαΐκοβιτζ, Ἰωάννου Καραπαγλῆ, Θεοκλήτου Πρωτοσυγγέλου τοῦ Ἀδριανουπόλεως Δωροθέου Πρωΐου, Ἰακώβου Συγγέλου, Χ. Δημητρίου Ἀρζουμάνογλου, Κυρίλλου τοῦ Πατριάρχου,

1840 ἔτους, διοικουμένης τῆς πόλεως ὑπὸ τετραμελοῦς Δημογεροντίας ἐκλεγομένης ἐτησίως, ἥτις καὶ μέχρι σήμερον διαρκεῖ· κατὰ τὸ 1840 ἐλθὼν ὁ Γεράσιμος Κρὴς ὁ Β′. (νῦν Χαλκηδόνος) ἐσύστησε πάλιν την δωδεκαμελῆ ἐπὶ ἓν ἔτος, διὰ τοῦ εἰς τὸ τέλος ἐπισυναπτομένου περιέργου γράμματος, ἥτις μετὰ μικρὸν διελύθη, διαιρεθεῖσα εἰς τρία κόμματα· καὶ πάλιν μετά τινα ἔτη κατὰ τὸ 1845 συνεστήθη ὀκταμελής, συμπληροῦσα τὴν δωδεκαμελῆ μετὰ τῆς τριμελοῦς, καὶ αὕτη διελύθη· κατὰ δὲ τὸ 1853 συνεστήθη ἡ δωδεκαμελὴς (ἀπόντος τοῦ Ἀρχιερέως Γερασίμου εἰς Κωνσταντινούπολιν) γενικῇ συναινέσει, ἐπὶ τῷ ὅρῳ ἵνα ἀνανεόνωνται τὰ μέλη αὐτῆς ἀνὰ πᾶσαν τριετίαν.

Ἡ τετραμελὴς Δημογεροντία, ἐκλεγομένη κατ᾽ ἔτος, κατέχει τὴν σφραγίδα τοῦ ἔθνους, ἔχουσα εἰς χεῖράς της ἅπασαν τὴν διαχείρισιν, ἕνα γενικὸν Γραμματέα καὶ ἕνα ὑπογραμματέα ἐνταυτῷ καὶ Ταμίαν, ἤγουν κατέχοντα τὸ βιβλίον τοῦ Ταμείου καὶ εἰσπράκτορα· ὁ εἷς τῆς τετραμελοῦς διορίζεται ὑπὸ τοῦ σωματείου τῶν Τσελεπίδων ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Βουλγάρων·

Οἱ ἐπιστάται τῶν Συνοικιῶν (Τουρκ. Μουκτάριδες) εἰσὶ δύο εἰς ἑκάστην συνοικίαν, κατέχοντες τὰς Ὀθωμανικὰς σφραγίδας τῆς Συνοικίας· ὁ Α′, καὶ Β′. (ὀθωμ. ἐββὲλ καὶ Σανῆ)· ἀλλ᾽ οὗτοι εἰσὶν ἄνθρωποι τῆς τελευταίας τάξεως, καὶ ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν ὡς καὶ ἄλλοι τινὲς εἰσπράκτορες εἰσπράττοντες τὸν κεφαλικὸν φόρον, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα μετεβλήθη ἤδη εἰς στρατιωτικὴν βοήθειαν (ἐγιανέ), καὶ τὸν ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς περιουσίας φόρον (Τουρκ. βεργκὶ ἢ Ματλουβὰς ἢ Βιννεμὲ), τοὺς ὁποίους εἰσπράττοντες παραδίδουσιν εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ Γένους τὸ ὑπὸ τῆς τετραμελοῦς διευθυνόμενον, αὐτοὶ δὲ παραδίδουσι τὰ εἰσπραττόμενα εἰς τὸ Βασιλικὸν ἢ Διφθερδαρικὸν Ταμεῖον τῆς Διοικήσεως, ὡς καὶ ἕτερον φόρον ἐπὶ τῶν ποτῶν (Ζιτζριδὲ), ἰδίαις δαπάναις τῆς κοινότητος τῶν ὁμογενῶν εἰσπραττόμενον καὶ εἰς τὸ κεντρικὸν τῆς Διοικήσεως Ταμεῖον καταβαλλόμενον.

Γλῶσσαν κυρίως οἱ λαοὶ λαλοῦσι τὴν μητρικήν των. ἀλλ᾽ ἂν οὐχὶ ἀνεξαιρέτως, τοὐλάχιστον τὸ πλεῖστον τῶν ἄλλων μὴ Μουσουλμανικῶν ἐθνῶν ἐννοεῖ καὶ ὁμιλεῖ τὴν λαλουμένην Τουρκικὴν μετὰ τῶν Τούρκων, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τὰς δοσοληψίας των. Οἱ πλεῖστοι τῶν Βουλγάρων πανταχοῦ γινώσκουσι καὶ λαλοῦσι τὴν ἁπλοελληνικήν· σπανίως δὲ εἴς τινα χωρία ἀγνοοῦσιν αὐτήν. Οἱ Ἀρμένιοι ἀπώλεσαν μὲν τὴν μητρικήν των γλῶσσαν, ὡς οἱ τῆς Μικρασίας Ἕλληνες, διὰ τῆς συστάσεως ὅμως Σχολείου ἐνταῦθα καλῶς ἐπί τινα καιρὸν διευθυνθέντος, ἀνεκάλεσεν ἡ νεολαία τὴν ἀποστᾶσαν μητρικὴν γλῶσσάν της, καὶ ἤδη πλεῖστοι ὁμιλοῦσιν αὐτήν· ἐν γένει ἡ ἀλληλογραφία αὐτῶν, ὡς καὶ πλεῖστα βιβλία των, γράφονται διὰ τῆς Τουρκικῆς μὲ ἀρμενικοὺς χαρακτῆρας· οἱ Ἑβραῖοι λαλοῦσι τὴν Ἑβραϊκὴν (μίγμα ἱσπανοϊταλικῆς κλπ. διαλέκτων). Ἅπαντες δὲ οἱ Ἕλληνες μετὰ τοῦ πλείστου τῶν Βουλγάρων λαλοῦσι τὴν καθομιλουμένην Ἑλληνικὴν κατὰ πολλὰ παρεφθαρμένην.

« 9ον. *Εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις πόσα ὡς ἔγγι-*
« *στα ὑπάρχουσιν Ὀθωμανικὰ Τεμένη, πόσοι Χρι-*
« *στιανικοὶ Ναοὶ ὀρθόδοξοι καὶ ἄλλων χριστια-*
« *νικῶν δογμάτων, καὶ εἰς ποίας γλώσσας τε-*
« *λοῦνται αἱ Θεῖαι Λειτουργεῖαι ;*

Εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις, κωμοπόλεις, κώμας καὶ χωρία, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν διαφόρων φυλῶν ὑπάρχουσι Τεμένη καὶ Ναοὶ ὀρθόδοξοι, περὶ ὧν ἀκριβεῖς πληροφορίας μὴ ἔχων ἀδυνατῶ νὰ ἐκφέρω γνώμην· εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν γνωστῶν μοι κυριωτέρων πόλεων καὶ κωμοπόλεων ἐσημείωσα τὰ εἰκότα.

Τὰ Ὀθωμανικὰ τεμένη τῆς Ἀδριανουπόλεως διαιροῦνται εἰς βασιλικὰ, ἀνεγερθέντα ὑπὸ τῶν Σουλτάνων, εἰς διοικητικὰ, ἀνεγερθέντα ὑπὸ διοικητῶν (Πασάδων), εἰς ἰδιωτικὰ, ἀνεγερθέντα ὑπὸ πλουσίων Ὀθωμανῶν καὶ εἰς ἐνοριακὰ, (Μεδσὲτ) καλούμενα, ὧν τὰ πλεῖστα ἄνευ πύργου (Μιναρέ)· εἰς ταῦτα δὲν ἐπιτρέπεται κατὰ τὸ Ῥαμαζάνιον νὰ τελῶσι τὰς προσευχάς των (Ναμάζια), ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ βασιλικὰ τῶν Σουλτάνων προνομιοῦχα Τεμένη· τούτων ὁ ἀριθμὸς ἀναβαίνει ὑπὲρ τὰ 200. Τὰ ἐν τῷ ἄστει εὑρισκόμενα εἰσὶν ἅπαντα σχεδὸν ἐρείπια πλὴν δύω· τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν μᾶλλον ὑλικὸν περιέχοντα, κατεδαφίζονται καθ᾽ ἡμέραν πρὸς ὄφελος ὀνόματι μὲν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δῆθεν αὐτῶν Ταμείου (Ἐφκάφ), πράγματι δὲ τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἐφκαφίου καὶ τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐπιστατῶν αὐτοῦ, οἵτινες, ὡς εἴθισται, σφετερίζονται τὰ πλεῖστα. Εἰς τὰς τρεῖς μεγάλας ἐκτὸς τοῦ ἄστεος ἐνορίας, Γιλδιρίμιον, Κιγίκιον καὶ Κιρισχανὲν, ὑπάρχουσί τινα Τεμένη περιελθόντα εἰς τὰς χριστιανικὰς Συνοικίας, ἃς πρό τινων ἐτῶν κατεῖχον οἱ Ὀθωμανοὶ, ὅπερ ὁσημέραι ἐπαισθητῶς προβαίνει μὲ ὅλας τὰς διαταγὰς τῆς ἐξουσίας καὶ τὰ παρεμβαλλόμενα προσκόμματα· τὰ λοιπὰ Τεμένη τῶν ἄλλων πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωρίων παραμελοῦνται, ἐπειδὴ σπανίως ἐν αὐτοῖς συχνάζουσιν οἱ Ὀθωμανοί.

Ἀντωνίου Βακάλη, Βασιλείου Πολυχρονιάδου καὶ Χ. Σταΐκου· ἅπαντες οἱ ἄνω 24 φυλακισθέντες (ἐκτὸς τοῦ Πατριάρχου) τὴν 2 Ἀπριλίου 1821, ἡμέραν Κυριακὴν τῶν Βαΐων, τὴν 17 τοῦ ἰδίου Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ ἐκαρατομήθησαν, ὁ δὲ πατριάρχης τὴν ἀκόλουθον ἀπηγχονίσθη μετὰ δύο ἄλλων συμπολιτῶν του Χ. Λιμπεράκη καὶ Χ. Βασιλείου· καὶ ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεως Πρώϊος ἀπηγχονίσθη εἰς Ἀρναούτκιοΐ Κωνσταντινουπόλεως. Αἰωνία αὐτῶν ἡ μνήμη!!!

Ἡ διατήρησις τῶν Τεμενῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς κυριωτέροις αὐτῶν εὑρισκομένων Μεδρεσέδων (Γυμνασίων) καὶ ὑποτρόφων σπουδαστῶν, γίνεται ἐκ τῶν προσόδων τῶν ἔκπαλαι ὑπὸ τῶν Σουλτάνων ἀφιερωθέντων αὐτοῖς κτημάτων καὶ γαιῶν (Βακοὺφ καλουμένων) ὧν τινα ἐστερήθησαν ταῦτα, ὡς τὴν Κριμαίαν, ἧς αἱ γαῖαι πολλὰς ἐτησίους προσόδους ἔφερον· ἐν αὐτοῖς τελοῦνται αἱ προσευχαὶ ὑπὸ τῶν χοτζάδων εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀραβικὴν ἀπαρεγκλίτως, ἐκφωνουμένων μόνον ἀπὸ τοῦ Ἄμβωνος (Μιμπὲρ) διδαχῶν εἰς τὴν λαλουμένην τουρκικὴν γλῶσσαν, ἵνα εὐχερῶς καταληπταὶ γίνωνται.

Τὰ ἐπισημότερα Σουλτανικὰ τεμένη τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

Α΄. τὸ Ἐσκὶ Τζαμὶ (ἀρχαῖον Τέμενος) μὲ δύω πύργους· ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ Μεδρεσές.

Β΄. Τὸ Ἰοὺτς Σεριφλῆ, μὲ τρεῖς πύργους, ἐνῷ ὑπάρχουσι καὶ Μεδρεσέδες, καὶ τὰ ὑψηλότερά των μαθήματα παραδίδονται ὑπὸ τῶν σοφωτέρων Καθηγητῶν.

Γ΄. Τὸ Σουλτὰν Σελὴμ Τζαμισὶ, διάσημον ἐπὶ ἀρχιτεκτονικῇ ἐκτάσει καὶ καλλονῇ, ἐν ᾧ καὶ Μεδρεσὲς ὑπάρχει, εἰς λόφον ὑψηλὸν, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ κτίτορος αὐτοῦ Σουτὰν Σελὴμ τοῦ Β΄. ἀνεγερθὲν κατὰ τὸ 983 ἔτος Ἐγείρας, μὲ 4 πύργους.

Δ΄. Τὸ ἀντικρὺ τῆς Πύλης τοῦ Τείχους Μανιὰς ἐκτὸς κείμενον Τέμενος Ντάρι Ναδὶ μονόπυργον, ἔνθα καὶ μόνον ὑπάρχουσι δύο τάφοι Βασιλοπαίδων.

Ε΄. Τὸ ἐν τῷ μέσῳ τῆς γεφύρας τοῦ Μιχάλη (Μιχὰλ Κιοπρουσοῦ) κείμενον Τέμενος Ὀρτὰ Ἰμαρὲτ, μονόπυργον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιστασία μένει μέχρι τῆς σήμερον ἀνεξάρτητος τοῦ Ταμείου τοῦ Ἐβκαφίου, ἔχον ἐπιστάτην (Μουτεβελλῆν) διαμένοντα εἰς Πλεύναν κώμην ἐντὸς τῆς Βουλγαρίας, μὲ πτωχοτροφεῖον (Ἰμαρέτ).

ΣΤ΄. Τὸ πρὸς τὸ τέλος τῆς ῥηθείσης Γεφύρας κείμενον μονόπυργον, Κιουπελῆ Τζαμὶ, κτίσμα τοῦ Σουλτάν Βαγιαζίτου τοῦ Α΄. τοῦ ἐπονομαζομένου Γιλδιρὶμ, ἐξ οὗ καὶ ἡ μεγάλη ἐκείνη Συνοικία Γιλδιρίμιον ἐπωνόμασται, ἔχον ὡσαύτως Ἰμαρέτι καὶ πλείστας ἀφιερωμένας γαίας, ὧν οἱ πρόσοδοι ἐξοικονομοῦσι καὶ ἄλλα Τεμένη.

Ζ΄. Τὸ πρὸς τὸ τέλος τῆς ἄλλης γεφύρας (Γιαλινὶζ) ὀνομαζομένης κείμενον λαμπρότατον, καὶ τὰ δευτερεῖα τῆς καλλονῆς συγκριτικῶς πρὸς τὸ τοῦ Σουλτὰν Σελὶμ ἔχον δίπυργον Τέμενος Σουλτὰν Βαγιαζὶτ, κτίσμα Βαγιαζίτου τοῦ Β΄. τῷ 893 ἔτει Ἐγείρας, εἰς θέσιν τερπνοτάτην καὶ παραπόταμον τοῦ ποταμοῦ Τούνσου, ἔχον μεγίστην ἔκτασιν, πλεῖστα λιθόκτιστα οἰκοδομήματα, ἐν οἷς καὶ τὸ φρενοκομεῖον τῶν Ὀθωμανῶν, Γυμνάσιον (Μεδρεσὲν) καὶ πτωχοτροφεῖον μὲ κῆπον λαμπρότατον τὸ πάλαι, ὡς εἰκάζεται· οἱ κίονες τοῦ προνάου του εἰσὶν ἐκ τῶν σπανίων (α)· παρὰ τῇ γωνίᾳ μιᾶς τῶν πυλῶν τῆς ἐξόδου τῆς περιοχῆς του κεῖται ἡμίθραυστόν τι ἄνευ κεφαλῆς καὶ κώλων ἄγαλμα ἐκ γρανίτου λίθου· τὸ ὁποῖον ὁ φιλολόγος καὶ ἐν ἰατροῖς ἄριστος ὁμογενὴς ἡμῶν Κ. Στέφανος Καραθεοδωρῆς, ὡς ἔμαθον, εἰκάζει ὅτι εἶναι τοῦ Ἀδριανοῦ. Αἱ πρόσοδοι τοῦ ῥηθέντος Τεμένους εἰσὶν ὑπέρογκοι, διὸ καὶ ἐξοικονομοῦσι τὰ πλεῖστα τῶν λοιπῶν Τεμενῶν.

Η΄. Τὸ εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Μουραδιὲ (Κιουτζοὺκ Παζὰρ) ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας τῆς λοφοσειρᾶς, ἐν ὑψηλοτάτῃ θέσει κείμενον μονόπυργον Τέμενος Μουραδιὲ κτίσμα τοῦ Σουλτὰν Μουρὰτ, ἔχον ἐντὸς Μοναστήριον (Μεβλεχανὲν) τῶν Δερβίσιδων, ὧν ὁ προϊστάμενος διορίζεται διὰ Σουλτανικοῦ φιρμανίου ἀπὸ τὴν πόλιν Ἰκονίου. Ἐν αὐτῷ συνέρχονται κατὰ πᾶσαν πέμπτην οἱ Δερβίσαι, καὶ προσευχόμενοι ἐν χοροῖς καὶ ὀργάνοις, περιστρέφονται· περιέχει καὶ πτωχοτροφεῖον· ἀλλὰ τοιοῦτοι χοροὶ μετὰ μουσικῶν ὀργάνων καὶ μικρῶν τυμπάνων γίνονται καὶ εἰς ἄλλους Εὐκτηρίους Οἴκους (Τεκκέδες) καταγώγια τῶν Δερβίσιδων.

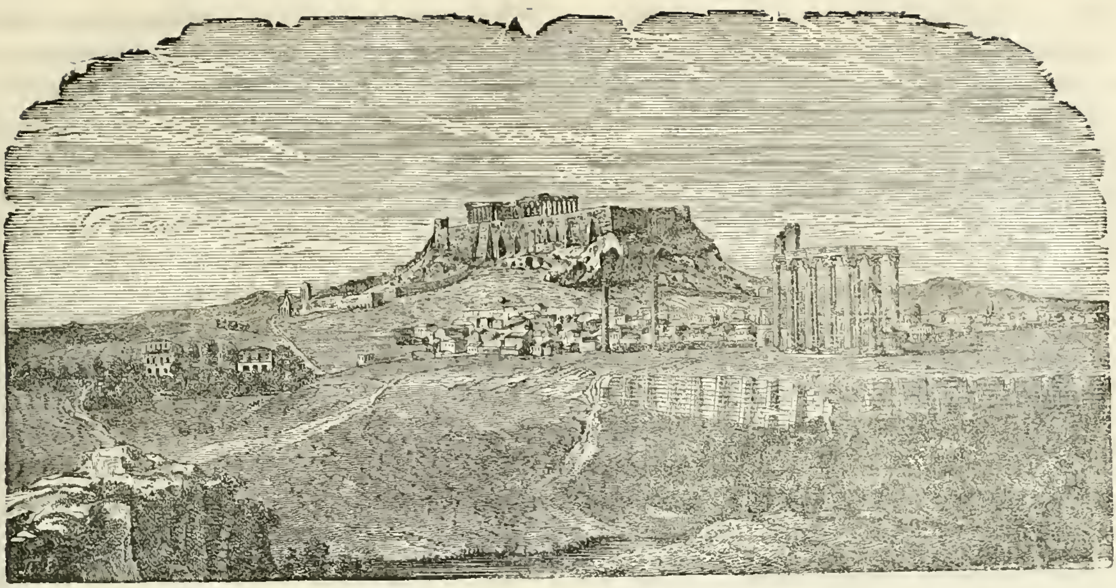
Θ΄. Τὸ κατὰ τὴν συνοικίαν Σουλιμανιὲ κιουτζοὺκ Παζὰρ κείμενον βασιλικὸν Τέμενος, Σουλιμανιὲ, μὲ ἕνα πύργον, κτίσμα τοῦ Σουλτὰν Σουλεϊμάν.

(*Ἕπεται Συνέχεια*).

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΘΕΑΤΡΟΝ ΔΙΟΝΥΣΟΥ ἢ ΒΑΚΧΟΥ. Τὴν θέσιν τοῦ Θεάτρου τούτου πρῶτος κατέδειξεν ὁ Ἄγγλος Λὴκ. Μετὰ δὲ τὴν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἐγκατάστασιν τῆς βασιλείας, γενομένων πού καί που ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας ἐρευνῶν, ἀνεβλήθη ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου, εἴτε δι' ἔλλειψιν χρημάτων, εἴτε δι' ἀσύγγνωστον ὀλιγωρίαν, ἀφαιροῦσαν τὴν σήμερον πᾶσαν τὴν δόξαν τῆς ἀνασκαφῆς, καί τοι δαπάνῃ τῶν Ἑλλήνων γινομένης, ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ἀρχαιολόγων καὶ προσάπτουσαν αὐτὴν τοῖς ἐπὶ τούτῳ ἐλθοῦσι παρ' ἡμῖν Γερμανοῖς. Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ ὅταν θείᾳ συνάρσει εἰς πέρας ἀχθῇ ἡ ἀνασκαφὴ, θέλει βεβαίως καταταχθῇ ἐν τοῖς μεγίστοις ἀρχαιολογικοῖς ἔργοις. Τὰ δὲ μέχρι τοῦδε ἀνορυχθέντα εἰσὶ μὲν λαμπρὰ καὶ ὄντως ἄξια τῆς καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κατωτάτου λαοῦ δεικνυμένης περιεργείας, παρέχουσι δ' ἡμῖν ἐλπίδας ὅτι θέλει τέλος λυθῇ τὸ περιώνυμον τῆς *θυμέλης* ζήτημα. Τὸ θέατρον, οὗ τινος ἡ κατασκευὴ ἤρξατο ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Αἰσχύλου, ἐχώρει 30,000 θεατῶν. Τὴν δ' *ὀρχήστραν* χωρίζουσιν ἀπὸ τοῦ *κοίλου* τοῦ θεάτρου πλάκες κατακάθετοι πιθανῶς Ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐκ τούτων καταφαίνεται τὸ ἄξιον λόγου τῆς ἀνακαλύψεως.

(α) Μεταφερθέντες ἐκ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ πάλαι ποτε περιφήμου Ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος.

ΠΑΝΔΩΡΑ

1 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 293.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΦΑΓΟΙ.

—ooo—

Ἡ Ἀγγλία προσέθετο τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὰς κατὰ τὸν ὠκεανὸν ἀποικίας αὐτῆς καὶ τὰς νήσους Βίτι ἢ Φίτζι, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ ἀξιολογώτατον τῶν δευτερευόντων ἀρχιπελάγων τῆς Ὠκεανίας· διότι ἡ συστὰς αὕτη εἶναι ἡ ἀνωτέρα καὶ τῆς τῶν Σάνδουϊτς καὶ Ταΐτης οὐ μόνον διὰ τὴν ἔκτασιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ εὐλίμενον, καὶ τὸ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματος καὶ τὸ ἄφθονον καὶ ποικίλον τῶν προϊόντων. Ἀπέχουσαι ἐξ ἴσου καὶ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς νέας Ζελανδίας πρὸς τὴν Ἀμερικήν, θέλουσι κατασταθῇ πλείονος λόγου ἄξιαι ὅταν ὁ ἀμερικανικὸς ἰσθμὸς γίνῃ προσιτὸς εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἢ καὶ ὅταν ἀτμόπλοια διαπλέωσι τακτικῶς πάντα τὸν Εἰρηνικόν.

Περίεργοι εἶναι αἱ περιστάσεις ἐξ ὧν παρακινηθεῖσα ἡ Ἀγγλία κατέκτησε τὰς νήσους ταύτας. Πρό τινων ἐτῶν εἶχεν ἐν αὐταῖς πρόξενον, πρὸς τούτῳ δὲ καί τινας ἱεραποστόλους μεθοδιστάς, σωτηρίαν μετερχομένους ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοὺς ἀγρίους αὐτῶν κατοίκους· ἡ τοῦ προξένου μάλιστα ἐπί τινα τῶν πρώτων ἀρχηγῶν Ταμβακὼ καλούμενον, διαμένοντα ἐπὶ τῆς Βίτι Λέβου, τῆς μεγαλητέρας τῶν νήσων, ὑπῆρχε μεγίστη. Πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦτον ἔδωκαν οἱ Ἄγγλοι ἢ τοὐλάχιστον ἐπέτρεψαν νὰ οἰκειοποιηθῇ τίτλον βασιλέως, *Τουΐ Βίτι*· πολὺ ὅμως δὲν παρῆλθε καὶ μετενόησε, διότι, οἱ Ἀμερικανοί, ζητοῦντες ἱκανοποίησιν διά τινας ζημίας γενομένας αὐτοῖς ἀπετάθησαν πρὸς τὸν φέροντα τίτλον βασιλέως καὶ ἐζήτησαν χρηματικὰς ἀποζημιώσεις. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἀπεκρίθη ὅτι ὁ τίτλος δὲν ἔδιδεν αὐτῷ καὶ εὐθύνην τόσον εὐρεῖαν, καὶ ὅτι πολλὰ τῶν γενομένων κατὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος δὲν ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ, οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν ἐπείσθησαν· ἀλλ' ἀπαγαγόντες αὐτὸν εἰς πλοῖον προέτειναν ἓν τῶν δύο, ἢ ἀποζημίωσιν ἢ ἀγχόνην. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Μεγαλειότατος προετίμησε τὸ πρῶτον· ἀλλὰ πῶς ν' ἀποτίσῃ τριακοσίας χιλιάδας δραχμῶν; νομισμάτων χρῆσις οὐδεμία ἐγίνετο κατὰ τὰς νήσους ἐκείνας, κατὰ δὲ τὰς συναλλαγὰς ἐδίδοντο ἐμπορεύματα ἀντὶ ἐμπορευμάτων. Ἐν τούτοις εὑρισκόμενος, ἐζήτησε τὴν γνώμην τοῦ φίλου προξένου· οὗτος δὲ προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ὑποβάλῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰς νήσους ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἤθελεν ἀναλάβει τὴν ἀπότισιν τῶν ὀφειλομένων. Μεταβὰς δὲ εἰς Ἀγγλίαν ἐπὶ τούτῳ ἔφερε καὶ δείγματα ἐγχωρίου βάμβακος, ἅτινα ἐκρίθησαν ἄριστα. Καὶ ταῦτα μὲν ἐγένοντο τὸ 1859 ἔτος· ἀλλ' ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις, νομίζουσα ὅτι ὁ Ταμβακὼ δὲν εἶχεν ἐξουσίαν ὅπως παραχωρήσῃ ὅλον τὸ Ἀρχιπέλαγος καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ πορισθῇ ἀκριβεστέρας εἰδήσεις, δὲν ἐδέχθη

ἀμέσως τὴν πρότασιν. Ἀπέστειλε λοιπὸν ἐκ νέου τὸν πρόξενον εἰς τὰς νήσους, ἐπιτάξασα αὐτῷ νὰ λάβῃ καὶ ἄλλου τινὸς ἰσχυροῦ ἀρχηγοῦ τὴν συγκατάθεσιν, τοῦ Κουρουδουάδα, ὅστις κυβερνᾷ τὸ ἥμισυ τῆς μεγάλης νήσου. Ἐστάλη δὲ καὶ ἀνώτερός τις ἀξιωματικὸς ἵνα ἐξακριβώσῃ τίνα ἄρα ὠφελήματα ἤθελε πορισθῇ ἡ Ἀγγλία ἐκ τῆς προστασίας. Ἀλλὰ καὶ ὀνομαστός τις βοτανικὸς συνώδευσεν αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ παρὰ τῶν δύο δοθεῖσαι πληροφορίαι ἦσαν εὐχάριστοι, ἡ Ἀγγλία ἐδήλωσε τὸ 1861 ἔτος ὅτι ἐδέχετο τὴν παρὰ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Βιτίου ἀρχιπελάγους γενομένην παραχώρησιν.

Ἔκτοτε λοιπὸν κατετάχθη ἡ συστὰς τῶν νήσων τούτων μετὰ τῶν ἄλλων ἐν Ὠκεανίᾳ ἀποικιῶν τῆς Ἀγγλίας. Ἐπειδὴ δὲ πρὸ τῆς κατοχῆς καὶ μετ᾽ αὐτὴν πολλαὶ εἰδήσεις ἐδημοσιεύθησαν περὶ αὐτῶν καὶ περὶ τῶν ἀξιολόγων ἠθικῶν μεταῤῥυθμίσεων ὅσας ἐπέφερεν ὁ ἀκαταγώνιστος ζῆλος τῶν ἱεραποστόλων, θέλομεν συγκεφαλαιώσει ἐνταῦθα ὀλίγας τινάς, τὰς περιεργοτέρας.

Α΄.

Τὸ Ἀρχιπέλαγος Βίτι σύγκειται ἐκ διακοσίων νήσων καὶ νησιδίων, ἐξ ὧν δύο μόναι εἶναι ἄξιαι λόγου, ἡ Βάνουα Λέβου, καὶ ἡ Βίτι Λέβου. Ἔχουσι δὲ αἱ δύο τριάκοντα πέντε ἕως τεσσαράκοντα λευγῶν μῆκος. Καὶ ἡ μὲν πρώτη εἶναι στενή, ἡ δὲ δευτέρα σχεδὸν στρογγύλη καὶ ὡς ἔγγιστα μακρὰ ὅσον καὶ πλατεῖα. Πέριξ δὲ τούτων κεῖνται ἄλλαι τινές, πολὺ μὲν μικρότεραι, κατῳκημέναι ὅμως, καὶ μετὰ ταύτας πλῆθος νησιδίων καὶ βράχων διεσπαρμένων εἰς τὸ ἐπάπειρον.

Τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦτο ἐτάχθη εἰς τὴν Μελανησίαν, πρὸς τὰ ἄκρα τῆς ὁποίας σχηματίζει ἀκρωτήριον προχωροῦν πρὸς τὴν Πολυνησίαν· ἡ γεωγραφικὴ δὲ αὕτη κατάταξις δὲν ἐγένετο αὐθαιρέτως· διότι οἱ κάτοικοι ἔχουσι χαρακτῆρας πολλὰ διαφόρους τῶν τῆς Πολυνησίας. Κατά τινα γλωσσικὰ τεκμήρια καὶ φυσικοὺς χαρακτῆρας φαίνεται ὅτι εἶναι κρᾶμα Μαλαίων καὶ Παπούων. Καὶ δὲν ἔχουσι μὲν τὸ εὔρυθμον κάλλος τῶν κατοίκων τῆς Νέας Ζελανδίας τῶν Σάνδουϊτς καὶ τῆς Ταΐτης, δὲν ἔχουσιν ὅμως οὔτε τὸ δυσειδὲς τῶν καθαρῶν Μελανησίων τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Καληδονίας. Εἶναι ὑψηλοί, ῥωμαλέοι καὶ εὐκίνητοι· καὶ τὸ μὲν πρόσωπον ἔχουσι πλατύ, τὴν δὲ ῥῖνα ὀγκώδη καὶ πλατεῖαν, τὸ στόμα μέγα, τὰ χείλη παχέα, τοὺς ὀδόντας λευκούς, τὴν κόμην πλουσίαν καὶ οὔλην καὶ δασεῖαι ὀφρῦς σκιάζουσι τοὺς ἀγρίους αὐτῶν ὀφθαλμούς. Τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος εἶναι κιτρινωπὸν μέλαν, παραπλήσιον μὲν τῷ καπνῷ, ὅλως ὅμως διάφορον τοῦ τῶν Πολυνησίων.

Καὶ τοιοῦτος μὲν ἐν γένει ὁ τύπος αὐτῶν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καί τινες τῶν ἐγχωρίων διαφέροντες κατά τε τοῦ προσώπου τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος καὶ τὴν κομψότητα τοῦ ἤθους· εἶναι δὲ οὗτοι μιγάδες, ἢ γόνοι Πολυνησίων ἐκ τῶν τοῦ Τογκαίου ἀρχιπελάγους νυμφευθέντων Βιτείας· οἱ ἄνεμοι πνέοντες ἐπὶ δέκα μῆνας κατ᾽ ἔτος ἀπ᾽ ἀνατολῶν, ὑποχρεοῦσιν εἰς μετοικεσίαν πρὸς δυσμάς, κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ὠκεανίας.

Τὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν κατοίκων πολλοὶ πολλαχῶς ὥρισαν, ἀναβιβάσαντες αὐτὸν καὶ μέχρι τριακοσίων χιλιάδων· ἀλλ᾽ ἀκριβέστεραι ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς 150 χιλιάδας.

Ἡ δὲ ὄψις τῶν νήσων τούτων εἶναι τερπνοτάτη· πάντες οἱ ἐπισκεφθέντες αὐτὰς ἐξυμνοῦσι καὶ τὰ ὡραῖα δάση καὶ τὰ χλοερὰ ὄρη καὶ τὸ εὐκραὲς τοῦ κλίματος. Ἡ φύσις ἐπεδαψίλευσεν εἰς αὐτὰς τὰ πλούτη τῶν τροπικῶν. Ἄλλοτε τὰ δένδρα τὰ καλούμενα *σανδάλια* ἦταν ἄφθονα ἐν αὐταῖς, καὶ δεόντως καλλιεργούμενα, ἤθελον κατασταθῆ διαρκὲς εἰσόδημα· ἀλλ᾽ οἱ Σῖναι, περιπλέοντες εἰς ἀναζήτησιν πολυτίμων ξύλων διὰ τὰς λάρνακας τῶν μανδαρίνων καὶ ἄλλοι συλαγωγοὶ εἰσβαλόντες ἀκάθεκτοι εἰς τὰ πολύτιμα ταῦτα δάση τοσοῦτον ἠρήμωσαν αὐτά, ὥστε ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἴσως δὲ καὶ διὰ παντὸς θέλουσι μείνει στεῖρα.

Κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν αἱ νῆσοι αὗται πρὸς ἃς ἡ φύσις ἐδείχθη τοσούτῳ ἐλευθέριος, ἔχουσι κατοίκους τοὺς τρομερωτάτους καὶ ὠμοτάτους τῶν ἀγρίων τῆς Ὠκεανίας. Οἱ Βίτειοι ἐγένοντο πασίγνωστοι διὰ τὴν ἐπὶ δύο αἰῶνας θηριώδη αὐτῶν διαγωγὴν πρὸς τοὺς ξένους. Ἔθος θρησκευτικὸν ἐπεκράτει παρ᾽ αὐτοῖς νὰ θεωρῶσι πάντα ξένον ἢ καὶ ἰθαγενῆ ῥιπτόμενον ὑπὸ τῆς τρικυμίας εἰς τὰς κρημνώδεις τῶν νήσων ἀκτὰς ὡς θῦμα σταλὲν ὑπὸ τῶν δαιμόνων ὅπως φονεύσωσι καὶ καταβροχθίσωσιν αὐτό. Ὅτι δὲ τὸ ἔθος τοῦτο ἴσχυε καὶ μέχρις ἐσχάτων μαρτυρεῖ ὁ πλοίαρχος Ἔρσκιν ὅστις περιηγεῖτο τὴν Ὠκεανίαν τὸ 1849 ἔτος. Πλοῖον ἀνῆκον εἰς χώραν παρακειμένην εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῆς νήσου Βίτι Λέβου Μπώ, καὶ τελοῦσαν εἰς ταύτην φόρον ἰχθύων, ἀπῆλθεν εἰς ἁλιείαν δεκατέσσαρας ἔχον ἐπιβάτας ὅπως ἀγρεύσῃ τὸν φόρον τοῦτον· ἀλλὰ καταληφθὲν ὑπὸ τρικυμίας συνετρίβη, οἱ δ᾽ ἐπιβάται ἁρπαγέντες ἀμέσως ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης ἐσφάζοντο. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἱεραπόστολοι ἦσαν ἀπόντες αἱ γυναῖκες αὐτῶν ἀκούσασαι φωνὰς ἐξῆλθον καὶ εἶδον δύο τῶν ναυαγῶν σφαγέντας ἤδη. Ἔδραμαν λοιπὸν εἰς Μπώ, καὶ εἰσελθοῦσαι μετὰ βίας εἰς τὴν καλύβην τοῦ πατρὸς τοῦ Τακομβῶ Τανόα, ὅπερ θεωρεῖται ἱεροσυλία, ἐζήτησαν τὴν ζωὴν τῶν καταδίκων. Καὶ ἐνέδωκε μὲν ὁ ἀρχηγὸς διότι εἶ-

χεν ἀνάγκην νὰ περιποιῆται τοὺς Ἄγγλους, ἀλλ' ὀλίγοι ἐσώθησαν διότι εἶχον ἤδη σφαγῇ δέκα.

Ἐκ τούτου συμπεραίνομεν ὁποῖον θάῤῥος καὶ ὁπόσην δύναμιν ψυχῆς εἶχον οἱ ἱεραπόστολοι καὶ αἱ σύζυγοι αὐτῶν κατοικήσαντες μεταξὺ τῶν τρομερῶν τούτων βαρβάρων, οἵτινες, ἐξ ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Ὠκεανίας ἐπέμεινον πεισματωδέστερον εἰς τὸ νὰ τρέφωνται διὰ σαρκῶν ἀνθρωπίνων. Οἱ τῶν Μαρκεσίων νήσων καὶ τῆς νέας Ζελανδίας ἔτρωγον ἀνθρώπους κατὰ θρησκευτικὸν καθῆκον, οἱ Βίτειοι ὅμως ἦσαν ἀληθῆ ἀνθρωποβόρα θηρία. Ἐνῷ οἱ κάτοικοι τῆς Νέας Καληδονίας ἔτρωγον ἀνθρώπους ἐν ἐλλείψει ἄλλης τροφῆς, οὗτοι ἔψηνον τὰς ἀνθρωπίνους σάρκας ἐντὸς δημοσίων κλιβάνων καὶ διένεμον δημοσίως αὐτὰς, θεωροῦντες τὴν ἀνθρωποφαγίαν ὡς ἄλλον ἐθνικὸν θεσμόν. Καὶ ὅμως καλλιεργοῦσι μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος διάφορα ἤδη γεωμήλων καὶ ἁλιεύουσιν ἰχθῦς. Εἶναι ἐξαίρετοι ναῦται, καὶ τοιοῦτοι μάλιστα ὥστε ὁ γνωστὸς Γάλλος Dumont-d'Urville ἐπήνεσε καὶ αὐτῶν τὴν ἐμπειρίαν καὶ τῶν πλοίων αὐτῶν τὴν ὡραιότητα καὶ ἐλαφρότητα. Ἔχουσι καὶ πρὸς τὴν βιομηχανίαν κλίσιν, διότι κατασκευάζουσιν ὑφάσματα καὶ ἀξιόλογα πήλινα ἀγγεῖα.

Μεταξὺ λοιπὸν τούτων ἐλθόντες κατῴκησαν πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἱεραπόστολοι μεθοδισταί. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπέμειναν τὰ πάνδεινα παρὰ τῶν ἐγχωρίων, πολλάκις μάλιστα ἐκινδύνευσε καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀντημείφθη ἡ καρτερία αὐτῶν. Διὰ τοιούτων ἀγώνων καὶ διὰ δαπάνης δύο καὶ ἡμίσεως περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν κατώρθωσαν νὰ στερεώσωσιν εἰς τὰς νήσους ἐκείνας τὴν ἰδίαν ἐπιῤῥοήν· καὶ σήμερον τριάκοντα χιλιάδες καὶ ἐπέκεινα ἰθαγενῶν πιστεύουσιν εἰς Χριστόν. Κατώρθωσαν δὲ καὶ τὴν ἀνθρωποφαγίαν νὰ καταργήσωσι σχεδὸν πανταχοῦ. Εἰ καὶ τὸ θρήσκευμα αὐτῶν ἀποκρούει καὶ ἑορτὰς καὶ τελετὰς, οἱ ἄγριοι ὅμως παρεδέχθησαν εὐχαρίστως αὐτὸ, καὶ πολλοὶ ἀναγινώσκουσι τὰς ἱερὰς γραφὰς μεταπεφρασμένας εἰς τὰς διαλέκτους αὐτῶν. Ὅταν σημάνῃ ὁ κώδων τῆς ἐκκλησίας, συνέρχονται καὶ ἀκούουσι τὸν *διδάσκαλον*· οὕτως ὀνομάζουσι τοὺς ἀρχαιοτέρους προσηλύτους, τοὺς ὁποίους οἱ ἱεραπόστολοι μεταχειρίζονται ὡς βοηθοὺς ἵνα διδάξωσι τοὺς νεωτέρους. Οἱ διδάσκαλοι δὲ οὗτοι διπλασιάζοντες τὴν αὐστηρότητα τῶν μεθοδιστῶν, καταπλήττουσι τὰ γονυπετοῦντα πλήθη, ἅτινα ἀγωνίζονται νὰ πράξωσι κατὰ τὴν διδασκαλίαν.

Ταῦτα ἀποδεικνύουσι τὸ εὐμάλακτον τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀγρίων τούτων. Ἀλλ' ἡ βελτίωσις εἶναι τῷόντι ἀληθὴς ἢ ἐνδίδουσιν ἁπλῶς εἰς τὸ ξενοπρεπὲς καὶ ἀσύνηθες τοῦ θεάματος; Καὶ δὲν εἶναι κίνδυνος μὴ ἀνταλλάξωσιν ὡς τόσοι ἄλλοι ὠκεάνειοι λαοὶ, τὰ ἄγρια αὐτῶν ἐλαττώματα πρὸς τὰ πολλάκις χείρονα ἐλαττώματα ἀστόχου πολιτισμοῦ;

Ἡ ὕπαρξις τῶν νήσων Βίτι ἐγένετο κατὰ πρῶτον γνωστὴ τὸ 1643, καὶ ἔκτοτε καὶ Ἄγγλοι καὶ Γάλλοι ἐπεσκέφθησαν αὐτάς. Ὁ διερευνήσας ὅμως ἀκριβέστερον αὐτὰς εἶναι ὁ γερμανὸς φυσιολόγος Σήμαν, καὶ τοῦτον θέλομεν ἀκολουθήσει κατὰ τὴν ἑπομένην περιγραφήν.

B'.

Ὁ Σήμαν ἦλθε πρῶτον εἰς τὴν Ταβιούνην, νῆσον τερπνὴν καὶ κατάφυτον, καὶ ἀποβὰς εἰς θέσιν καλουμένην Σομοσόμο ἐφιλοξενήθη ὑπὸ Ἄγγλου ἔχοντος ἐκεῖ ἐλαιουργεῖον· κατασκευάζεται δὲ τὸ ἔλαιον ἐκ κοκκοβαλάνων. Ἡ σύζυγος τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Σομοσόμου ὑποδεχθεῖσα τὸν ξένον εὐμενῶς ἠθέλησε νὰ συνοδεύσῃ τιμῶσα αὐτὸν, μετὰ τῶν ἀμφιπόλων γυναικῶν εἰς τὰς ἐκδρομὰς αὐτοῦ· καὶ ἅμα τῇ πρωΐᾳ συνῆλθον εἰς τὸ μέρος ὅθεν ἔμελλον νὰ ἀναχωρήσωσι. Τὸ ἔνδυμα αὐτῶν ἦτο ἁπλούστατον· ἡ μὲν βασίλισσα ἔφερε περὶ μὲν τὴν ὀσφῦν τεμάχιον λευκοῦ πανίου, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς χλοερὰ φύλλα πτέριδος, ῥόδα σινικὰ εἰς τὰς τρύπας τῶν ὠτίων καὶ ὄστρακα περὶ τοὺς βραχίονας καὶ τὸν λαιμόν· αἱ δὲ περὶ αὐτὴν ἔφερον μόνον χλοερὰ φύλλα κοκκοδένδρων καὶ βανανεῶν.

Τὸ ἀνάστημα τῶν βιτείων γυναικῶν εἶναι μεσαῖον καὶ εὐπαγές· ἀλλὰ τὸ πρόσωπον οὔτε εὔρυθμον κάλλος οὔτε τὴν χάριν τῶν τῆς Νουκαΐβας καὶ τῆς Ταΐτης ἔχει· ἔχουσιν ὅμως πλειοτέραν αἰδῶ καὶ δὲν παραδίδονται εὐκόλως εἰς τοὺς ξένους. Ἐν γένει ὁ χριστιανισμὸς ἐβελτίωσεν, ἐξωτερικῶς τοὐλάχιστον, τὰ ἤθη. Εἴς τινα τῶν νήσων τοῦ ἀρχιπελάγους Βίτι, οἱ ἱεραπόστολοι τηρήσαντες τὰς ἐν χρήσει κατὰ τὴν Ὠκεανίαν ἀπαγορεύσεις τὰς καλουμένας *ταβδοῦ*, ἐφήρμοσαν αὐτὰς εἰς τὰς γυναῖκας. Διὸ ὁσάκις ναῦται παρηνόχλουν αὐτὰς ἔκραζον «Ταβδοῦ! ταβδοῦ!» ἤτοι μὴ ἐγγίζετε· ἀλλὰ συγχρόνως παρέπεμπον αὐτοὺς εὐμενῶς πρὸς πλησιόχωρόν τινα φυλὴν τῆς ὁποίας αἱ γυναῖκες, ὡς μὴ ἀσπασθεῖσαι τὸν χριστιανισμὸν, δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν δυσκολίαν. Αἱ Βίτειαι μέχρι τῆς ὥρας τοῦ γάμου περιέρχονται ἀλόγυμνοι· τότε δὲ περιζωννύονται ζώνην στενωτάτην. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνδρες ὅταν μόνον γίνωσιν ἔφηβοι περιβάλλονται ζώνην. Οἱ μὴ ἀσπασθέντες τὸν χριστιανισμὸν διατηροῦσι τὸ ἔθος τῆς πολυγαμίας, καί τινες τῶν ἀρχηγῶν ἔχουσι μέγαν ἀριθμὸν γυναικῶν. Ἐν γένει ὅμως οἱ γεωργοὶ, οἱ βιομήχανοι, οἱ ἁλιεῖς ἔχουσι μίαν μόνην γυναῖκα, πολλάκις δὲ καὶ αἴσθημα εὐγενὲς οἰκιακοῦ βίου. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐφόνευον τὰς γυναῖκας ἐπὶ τῶν τάφων τῶν συζύγων· τὸ ἔθος δὲ τοῦτο ἐπεκράτει καὶ τὸ 1856. Ὡσαύτως ἐφονεύοντο καὶ οἱ πρεσβῦται καὶ οἱ πάσχοντες ἀνίατον νόσημα· χά-

ρις ὅμως εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀγωγὴν ἐξαλείφονται βαθμηδὸν τὰ φρικώδη ταῦτα ἔθιμα. Ἡ κατάστασις τῶν γυναικῶν δὲν φαίνεται δυσάρεστος, διότι καὶ εὔθυμοι εἶναι, καὶ ὁσάκις συνέρχονται συνδιαλέγονται μετὰ ζωηρότητος καὶ γελῶσι.

Αἱ συνοδεύουσαι τὸν ἡμέτερον περιηγητὴν ἐχρησίμευον ἀντὶ ὁδηγῶν καὶ ἐφιλοφρόνουν αὐτόν. Ἀναβαίνουσαι ταχύτερα εἰς τὰ ὕψη περιέμενον τοὺς συντρόφους αὐτῶν θλῶσαι κοκκοκάρυα καὶ ἐκμυζῶσαι *σιγάρα* ἐκ ξηρῶν ξύλων βανανέας. Περὶ δὲ δυσμὰς ἡλίου ἐζήτησαν νὰ καταβῶσι, καὶ οὔτε μία ἔμεινεν ὅτε ἔδυσεν ἐντελῶς· διότι φοβούμεναι τὰ πνεύματα τῶν δασῶν φαντάζονται ὅτι ἐάν ποτε ἀπαντήσωσιν αὐτὰς διὰ νυκτὸς εἰς τὰ δάση ἢ τὰ ὄρη, θέλουσιν ἁρπάσει αὐτὰς ὡς θύματα.

Ἐπὶ δὲ τῶν κορυφῶν κεῖται μέγας κρατὴρ, μεταβεβλημένος εἰς λίμνην, ὅπου βλέπει τις παράδοξον φυτικὸν φαινόμενον· σωροὶ εἴδους φυκῶν καλύπτουσι μέρος αὐτῆς, καὶ καθιστῶσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος σχεδὸν στερεὰν, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ πατεῖ τις οὐχὶ πάντη ἀκινδύνως, διότι τὰ μὴ ἔχοντα πολλὴν ἔκτασιν μέρη ὑπενδίδοντα βυθίζονται. Ἐπειδὴ δὲ τὰ φύκη ταῦτα ἔχουσι τὴν ὄψιν χλοερὰν ἐκλαμβάνει τις αὐτὰ ἀντὶ λίπους χελώνης. Οἱ ἰθαγενεῖς διηγοῦνται ὅτι κατὰ πᾶσαν νύκτα ἓν τῶν πνευμάτων ἀφαιροῦν ἀπὸ τῶν στομάχων ὅσον λίπος χελώνης ἔφαγον μεταφέρει αὐτὸ εἰς τὴν λίμνην ἐκείνην. Ἀλλ' εἰς τὰ μέρη ὅπου δὲν ὑπάρχουσι φύκη τὸ ὕδωρ εἶναι καὶ διαυγὲς καὶ δροσερόν.

Ἀπὸ Ταβιούνης ὁ Γερμανὸς περιηγητὴς μετέβη εἰς Πόρτ-Κίνναιρδ, εἰς τὴν μικρὰν καὶ εὐλίμενον νῆσον Ὀβαλοῦ, ὅπου κατῴκουν ξένοι τινὲς καὶ ὁ Γάλλος Dumont-d' Urville ἐπεσκέφθη αὐτήν. Ἦσαν δὲ παντοῖοι οἱ ξένοι οὗτοι, ἤτοι δώδεκα λειποτάκται Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοὶ, δύο ἐκ Ταΐτης καὶ Σανδουΐκης, εἷς μαῦρος καὶ εἷς ἐκ Βεγγάλης, καὶ ἐκάλουν ἑαυτοὺς Εὐρωπαίους ἀποίκους. Ἕκαστος αὐτῶν εἶχε πολλὰς γυναῖκας· εἶχον κτίσει οἰκίας ὁπωσοῦν ἀνέτους, εἶχον τουφέκια καὶ ἔζων ἐν ἁρμονίᾳ μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ὀβαλοῦ τὸν ὁποῖον ἐβοήθουν ἐν ὥρᾳ πολέμου. Ἔκτοτε καὶ ἄλλοι καὶ μάλιστα κακοῦργοι ἐξ Αὐστραλίας ἐλθόντες ηὔξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποίκων· ἀλλὰ προσεκάλεσαν δυσαρεσκείας διὰ τῆς ἀτόπου αὐτῶν διαγωγῆς. Πολλοὶ δὲ ἐπεδόθησαν εἰς τὸν ἄγριον βίον, εἰς τοιαύτας μάλιστα ἐκτραχηλισθέντες φονικὰς πράξεις καὶ παρεκτροπὰς, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἰθαγενεῖς ἐτιμώρησαν αὐτούς. Πρό τινων ἐτῶν ὁ Τακομβὼ, ὑποθέσας ὅτι ὑπεστήριζον τοὺς πολεμίους αὐτοῦ, ἀπέπεμψεν εἰς Βάνουα Λέβου· ἐπέτρεψεν ὅμως αὐτοῖς τὸ 1850 νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Λεβοῦκα. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων ἀναβαίνει σήμερον εἰς διακοσίους, καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τοὺς Ἄγγλους ἀντὶ ναυαγῶν καὶ διερμηνέων.

Εὑρὼν εἰς Ὀβαλοῦ ὁ Κ. Σήμαν τὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας, μετέβη μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν μεγάλην νῆσον ὅπως ἐξερευνήσωσι πολλὰ μέρη ἀνερεύνητα ἕως τότε. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1860 ἔτους κατέβησαν εἰς Μπὼ, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Τακομβὼ, συγκειμένην ἔκ τινων καλυβῶν. Αἱ οἰκίαι δὲν εἶναι κακῶς κατεσκευασμέναι· ἐξ ἐναντίας εἶναι στερεαὶ, ἐνίοτε δὲ ἔχουσι καί τινα κομψότητα· τηρεῖται δὲ, πρᾶγμα σπάνιον παρὰ τοῖς ἀγρίοις, καὶ καθαριότης ἐν αὐταῖς. Ἀντὶ κλίνης καὶ θρανίων μεταχειρίζονται ψιάθους, καὶ τὰ κεράμεια αὐτῶν ἀγγεῖα εἶναι τῳόντι ἀξιοθαύμαστα διὰ τὴν ἐργασίαν, τὰ παντοειδῆ σχήματα καὶ τὴν στιλπνότητα· ἔχουσι δὲ καὶ ἐκ γεγλυμμένου ξύλου πινάκια, καὶ ὄργανα μουσικὰ οἷον τύμπανα κατεσκευασμένα ἐκ κορμοῦ δένδρου καὶ δέρμα καρχαρίου φέροντα, αὐλοὺς καὶ καλάμους βαμβοῦ μῆκος ἔχοντας δεκαοκτὼ δακτύλων, διάμετρον ἑνὸς καὶ ἡμίσεως καὶ τρεῖς ἢ πέντε ὀπάς. Ὁ μουσικὸς προσαρμόζει τὸ στόμιον τοῦ ὀργάνου τούτου εἰς τοὺς ῥώθωνας, καὶ εἰσπνέων ἐκπέμπει ἦχον γλυκὺν μὲν, οὐχὶ ὅμως ποικίλον.

Μέχρι τοῦ 1854 οἱ κάτοικοι τῆς Μπὼ, ὅπου ἱδρύθη ἀξιόλογον θρησκευτικὸν κατάστημα, ἀπέβαλλον ἐπιμόνως πάσας τὰς διδασκαλίας τῶν ἱεραποστόλων, καὶ οἱ κλίβανοι ἐν οἷς ἔψαινον ἀνθρώπους ἦσαν αἰωνίως ἀνημμένοι. Καὶ οὐδένα μὲν ἱεραπόστολον ἔφαγον, πολλοὶ ὅμως ἔπεσαν θύματα ζήλου καὶ μόχθων. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἡ καρτερία αὐτῶν ἐστέφθη πιστεύσαντος τοῦ ἀρχηγοῦ Τακομβὼ εἰς Χριστόν. Τὸ παράδειγμα δὲ αὐτοῦ ἐμιμήθησαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι· οἱ βωμοὶ κατεστράφησαν καὶ ἐκκλησία ἀνηγέρθη, ἐκεῖ ὅπου ἦτο πρὸ μικροῦ σφαγεῖον ἀνθρώπων.

Ἀπὸ τῆς Μπὼ μετέβησαν οἱ περιηγηταὶ εἰς Νακέλπι, μικρὸν παραποτάμιον χυνόμενον εἰς τὸν μέγαν ποταμὸν Ῥεύαν διὰ διώρυγος ἀρχαιοτάτης καὶ ἀξιολόγου κατασκευῆς. Φαίνεται δὲ ὅτι ὅτε κατεσκευάσθη τῶν κατοίκων ὁ ἀριθμὸς ἦτο πολὺς, διότι ὅλον τὸ χῶμα ἀφῃρέθη διὰ ξυλίνων ἐργαλείων καὶ καλάθων. Οἱ ἰθαγενεῖς λέγουσιν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἀρχαιότατον καὶ ὅτι κατεσκευάσθη χάριν στρατιωτικῶν ἐπιχειρημάτων. Ὁ ποταμὸς εἶναι πλατὺς καὶ βαθὺς, ἡ πέριξ γῆ πλουσία καὶ καλῶς καλλιεργημένη καὶ τὰ χωρία πολλὰ καὶ πολυάνθρωπα. Πολλοὶ εἶναι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κατὰ τὰς δύο ὄχθας φυλῶν. Τόσαι δὲ μάχαι συνεκροτήθησαν περὶ τὸν Ῥεύαν ὥστε ὠνομάσθη «ποταμὸς αἵματος». Οἱ Νὰ Σέϊβαν ἐξωλοθρεύθησαν ὑπὸ τῶν Ναμουσὶ, ἀρχηγὸν ἐχόντων τὸν Κουρουδουάδουαν περὶ οὗ θὰ ὁμιλήσωμεν μετ' ὀλίγον. Καὶ οὐ μόνον οἱ ἄνθρωποι ἀλλὰ καὶ τὰ δένδρα καὶ

τὰ ἄλλα κάρπιμα φυτὰ κατεστράφησαν. Εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σολόϊρα ὑπῆρχε φάλαγξ ἀνδρῶν ἀξιούντων ὅτι δυνάμει μαγείας ἐγένοντο ἄτρωτοι· ἐπειδὴ δὲ ἤρχοντο εἰς τὸν πόλεμον ἀτρόμητοι, οἱ ἀντίπαλοι αὐτῶν κυριευόμενοι ὑπὸ φόβου ἔφευγον· ὅθεν ὀνομάζοντο *Βάκα καλοὺ βάτου*, ἤτοι ἄτρωτοι. Ἀλλ' ἡ εἰσαγωγὴ τῶν πυροβόλων διεσκέδασε τὴν περὶ αὐτῶν δόξαν· διότι ἑπτὰ τῶν ἀηττήτων τούτων ἐφονεύθησαν κατά τινα μάχην, οἱ δὲ λοιποὶ ἔστρεψαν αἰσχρῶς τὰ νῶτα. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν μεγάλων δένδρων κρέμανται τὰ ὀστᾶ τῶν πτωμάτων ἅτινα ἐγένοντο βορὰ τῶν νικητῶν· ὁσάκις δὲ φυλή τις εἰσβάλῃ εἰς τὴν χώραν ἄλλης ἐχθρᾶς, λαμβάνει τὰ ἀποτρόπαια ταῦτα τρόπαια ἵνα ἐνταφιάσῃ αὐτά.

Μετὰ ταῦτα οἱ δύο ὁδοιπόροι διευθύνθησαν δι' ἀμφιθαλασσίου ἀτραποῦ πρὸς τόπον καλούμενον Νάουα ἀνήκοντα εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ναμουσὶ Κουρουδουαδούα, ἐφ' οὗ ὁ πρόξενος εἶχεν ἀποκτήσει βαθμηδὸν μεγίστην ἐπιῤῥοήν. Ζητήσας τὴν ἄδειαν νὰ ἐπισκεφθῇ μετὰ τοῦ συνοδοιπόρου τὴν ὑπ' αὐτὸν χώραν ἔλαβεν αὐτήν· δὲ ἀρχηγὸς ὡς ὢν ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων τῆς νήσου, ὑπεδέχθη αὐτοὺς μεγαλοπρεπῶς εἰς τὴν κυριωτέραν αὐτοῦ οἰκίαν ἔχων περὶ αὐτὸν συμβούλους τε καὶ ὑπηρέτας. Ὅτε ἐφάνησαν οἱ ξένοι ὁ διερμηνεὺς ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ἀρχηγὸν εἶπεν ὅτι ὁ πρόξενος ἐζήτει τὴν ἄδειαν νὰ παρουσιάσῃ αὐτῷ ξένον ἐπιθυμοῦντα νὰ σπουδάσῃ τὸ κράτος καὶ νὰ φιλοξενηθῇ ἐπί τινας ἡμέρας παρ' αὐτοῦ. Μετὰ βραχεῖαν δὲ σιωπὴν ὁ πρῶτος τῶν ῥητόρων, λαβὼν τὸν λόγον ἐν ὀνόματι τοῦ Κουρουδουαδούα, προσηγόρευσε τοὺς ξένους εἰπὼν ὅτι ἐτίμων τὴν πόλιν, καὶ ὅτι πᾶσα ἡ φυλὴ ἔμελλε νὰ εἰδοποιηθῇ ἐντὸς ὀλίγου περὶ τῆς ἀφίξεως αὐτῶν διὰ τυμπανοκρουσίας. Καὶ ἀμέσως πάντες οἱ περιεστῶτες ἐκροτάλησαν τὰς χεῖρας κραυγάζοντες· *Μάνα, μάνα, μάνα*! ἀντήχησε δὲ καὶ τὸ τύμπανον. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἀρχηγοῦ ἔλαμπον καὶ ἐμειδία ἡγεμονικῶς ἐνῷ οἱ ξένοι ἐκάθηντο ἐπὶ ψιάθων.

Ἐνῷ δὲ ἡτοιμάζοντο νὰ γευθῶσιν ὁ διερμηνεύς, ἰδὼν μέγαν λέβητα σιδηροῦν, ἐν ᾧ πολλὰ πολλάκις ἐκόχλασαν ἀνθρώπων μέλη, ἀπήγγειλε λόγον βιτιστὶ κατὰ τῆς ἀπαισίας ταύτης τροφῆς. Καὶ οἱ μὲν ἄγριοι ἤκουσαν ἀναλγήτως τὸν λόγον τοῦτον· οἱ ξένοι ὅμως δὲν ᾐσθάνθησαν ὄρεξιν νὰ φάγωσιν ὅτε παρετέθη χοῖρος παρασκευασθεὶς ἴσως ἐντὸς τῶν ἀγγείων ὅπου ἔβρασαν καὶ ἀνθρώπινα μέλη. Εἴδη γεωμήλων παρετέθησαν συγχρόνως· προσεφέρθη δὲ καὶ *ϋαγόνα* ὅ ἐστι ποτὸν κατεσκευασμένον ἐκ τοῦ χυμοῦ ῥίζης πεπερίδος, παραπλήσιον πρὸς κρᾶμα ὕδατος σαπωνείου καὶ μαγνησίας. Τὰ κάνιστρα τῶν γεωμήλων ἔφερον παρθένοι, ὁδηγούμεναι ὑπὸ τῆς προσφιλεστέρας τῶν γυναικῶν τοῦ ἡγεμόνος, αἵτινες πρὸς ἔνδειξιν σεβασμοῦ ἐσύροντο ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ τῶν γονάτων. Ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν εἰς τὰς νήσους ἐκείνας ἔθος ὁ οἰκοδεσπότης δὲν συνεστιᾶται μετὰ τῶν ξένων, ἀλλ' ἐπιβλέπει τὴν τράπεζαν, ὁ Κουρουδουαδούας ἐφρόντιζε μὴ λείψῃ τι ἀναγκαῖον, καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμίσειαν ὥραν προσεφέρετο *ϋαγόνα*. Μικρὸν καννόνιον πλησίον τῆς εἰσόδου ἐκρότησε, καὶ τὸ τύμπανον δὲν ἔπαυσε σημαῖνον. Ἀντὶ δὲ στρωμάτων εἶχον τὴν νύκτα ψιάθους ἐπισεσωρευμένας καὶ κωνωπεῖα ἐκ χάρτου κατεσκευασμένου ἐκ φλοιοῦ μωρέας. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ πρόξενος προσέφερε τῷ ἀρχηγῷ πελέκεις, μαχαίρας καὶ ὑφάσματα.

Μετὰ ταῦτα προσεκάλεσε τοὺς ξένους εἰς μεγάλην ἐθνικὴν ἑορτὴν μέλλουσαν νὰ πανηγυρισθῇ μετ' ὀλίγας ἡμέρας· ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Κουρουδουαδούα, γενόμενος ἔφηβος, ἔμελλε νὰ ἐνδυθῇ τὸ *μάρον*. Τὰ ἐπεισόδια τῆς ἑορτῆς ταύτης ἦσαν συνήθως τρομερά· ἔσφαζον μέγαν ἀριθμὸν ἐνόχων καὶ αἰχμαλώτων φυλαττομένων ἐπὶ τούτῳ· καὶ σήμερον λόγος ἦτο νὰ φονεύσωσι τοὺς πεντακοσίους κατοίκους πόλεως στασιασάσης· τὰ δὲ πτώματα συνεσωρεύοντο καὶ ἐπὶ τοῦ σωροῦ ἐῤῥίπτετο ζῶν δοῦλος. Ὁ νέος ἔφηβος, γυμνὸς ἕως τότε, διότι μόνοι οἱ ἄνδρες φοροῦσι ῥάκος, ἐχωρίζετο ἀπὸ τῶν συντρόφων αὐτοῦ, ἀναβαίνων εἰς τὸν τρομερὸν σωρὸν τῶν πτωμάτων καὶ θέτων τοὺς πόδας ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ζῶντος δούλου, ἔπαλλε ῥομφαίαν ἢ κεφαλοκρούστην ἐνῷ οἱ ἱερεῖς ἐπεκαλοῦντο τὴν προστασίαν τῶν δαιμόνων, καὶ ἐδέοντο αὐτῶν νὰ ἀναδεικνύωσιν ἀείποτε νικητὴν τὸν νέον. Τὸ δὲ πλῆθος συνείθιζε νὰ ἐπευφημῇ ἀγρίως. Μετὰ ταῦτα δύο θεῖοι τοῦ ἡγεμόνος ἀνέβαινον καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν σωρόν, καὶ περιέβαλλον τὴν ζώνην ἢ τὸ *μάρον*, λευκὴν ὡς ἡ χιὼν καὶ στενήν, ἀλλὰ μῆκος ἔχουσαν διακοσίων μέτρων.

Τοιαύτη ἦτο ἡ τελετή. Οἱ πεντακόσιοι κατάδικοι ἀνέμενον τρέμοντες τὴν φρικώδη ὥραν, ὅτε οἱ δύο ξένοι προχωρήσαντες πρὸς τὸν ἀρχηγὸν ἐζήτησαν νὰ δεχθῇ αὐτοὺς ἀντὶ θείων. Ὁ Κουρουδουαδούας ὅμως ἐδίσταζε καὶ ἀποχωρήσας συνεβουλεύθη τὸν λαόν. Μετά τινας δὲ συζητήσεις ἐπανῆλθε καὶ εἶπεν ὅτι παραχωρεῖ ὅ,τι ἐζητήθη παρ' αὐτῶν. Τότε ὁ πρόξενος καὶ ὁ σύντροφος αὐτοῦ ἐπλησίασαν τὸν ὁλόγυμνον νέον ὅστις ἔπαλλε μεταξὺ τοῦ πλήθους ῥόπαλον, καὶ ἐτύλιξαν περὶ αὐτὸν τριάκοντα πήχεις ὑφάσματος ἀγγλικοῦ ἐνῷ ὁ λαὸς καὶ οἱ ἱερεῖς ἐπεκαλοῦντο τοὺς δαίμονας. Ὁ δὲ πρόξενος λαβὼν τὸν λόγον προέτρεψε τὸν νέον εἰς ἔργα ἐντιμότερα τῶν προγονικῶν, καὶ εἰς ἀναζήτησιν ἀληθοῦς δόξης. Κατέληξε δὲ ἡ τελετὴ μεταξὺ ἐθνικῶν ᾀσμάτων.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τα περὶ τῆς τελετῆς ταύτης εἶχον ἀποφασίσει ἐκ συμφώνου οἱ δύο Εὐρωπαῖοι καὶ ὁ ἐνδίδων εἰς τὰς συμβουλὰς αὐτῶν ἀρχηγός. Ἦτο

δὲ ἀληθὲς κατόρθωμα, διότι κατηργήθη τρομερὸν ἔθος καὶ ἐσώθησαν πεντακόσιοι ἄνθρωποι. Ἀλλὰ καὶ τὸ πλῆθος εἶδεν εὐχαρίστως ταῦτα καὶ αὐτὸς ὁ γέρων Κουρουδουαδούας ἔκλαυσε διηγούμενος ὅτι πολὺ αἷμα εἶχε χυθῆ ὅτε ἐνεδύθη τὴν ἀνδρικὴν ζώνην.

Ἐκεῖθεν οἱ δύο Εὐρωπαῖοι ἐχώρησαν πρὸς τὰ ἐνδότερα ἵνα παρατηρήσωσι τὸν Οὐόμαν, βράχον ἀπότομον ὕψος ἔχοντα χιλίων περίπου ἀγγλικῶν ποδῶν. Οὐδεὶς Εὐρωπαῖος εἶχεν ἕως τότε ἀναβῆ εἰς αὐτόν. Συνώδευσε δὲ αὐτοὺς καὶ ὁ Κουρουδουαδούας μέχρι τῆς πρωτευούσης Ναμούσης, παρακολουθούμενος ὑπὸ πολλῶν ὑπηρετῶν, καὶ ὑπό τινος Ἄγγλου οὗ τινος αἱ περιπέτειαι εἶναι περίεργοι. Ὁ τυχοδιώκτης οὗτος καλούμενος Ἐῤῥῖκος Δανφὸρ, ἐπωνομασθεὶς δὲ διὰ τὰς οὐχὶ πολλὰ ἐντίμους πράξεις αὐτοῦ Ἀῤῥὺ Ἑβραῖος, μὴ κατορθώσας ἐν Λονδίνῳ νέος ἔτι, μήτε περὶ τὴν ἐμπορίαν, μήτε περὶ τὴν ναυτικὴν νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἦλθε πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν εἰς τὰς νήσους Τόγγα, ὅπου κατέτριψεν ὁλόκληρον ἔτος στερούμενος καὶ τὸν ἐπιούσιον. Μεταβὰς δὲ εἰς τὴν νῆσον τοῦ Κουρουδουαδούα συνέστησε μετά τινος ἄλλου τυχοδιώκτου κατάστημα ἁλιείας, καὶ ἐπειδὴ προσέκρουον πρὸς τοὺς ἐγχωρίους τὸ κατάστημα ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ἰδὼν λοιπὸν καὶ πάλιν ἑαυτὸν ὅλως ἄπορον κατέφυγεν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Κουρουδουαδούα, ὅστις ἠγάπησεν αὐτὸν καὶ διὰ τὴν ζωηρότητα τοῦ πνεύματος καὶ διότι διηγεῖτο τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπικρατειῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης. Ἔχων ἱκανὴν ἐπιτηδειότητα περὶ τὸ ἀφηγεῖσθαι ὁ Ἄγγλο, τυχοδιώκτης ἐκέρδησεν εὐκόλως καὶ τῶν ἄλλων τὴν εὔνοιαν, καθόσον μάλιστα οἱ ἄγριοι τῶν νήσων ἐκείνων ἔχουσι καὶ ζωηρὰν φαντασίαν καὶ μεγίστην περιέργειαν καὶ αὐτοὶ οὗτοι διηγοῦνται ἱστορίας αναφερομένας εἰς πνεύματα καὶ δαίμονας. Ὁ τυχοδιώκτης ὅστις ἀναγνοὺς ἄλλοτε τοὺς μύθους τῆς Χαλιμᾶς, διηγεῖτο αὐτοὺς Βιτιστὶ, οὐ μόνον ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, ἀλλὰ καὶ γενναίως ἀντημείφθη. Ὁ μῦθος ἔλεγε τοῦ Σεβὰχ Θαλασσινοῦ ἀντήμειψεν αὐτὸν διὰ δύο παχυτάτων χοίρων πεντήκοντα δραχμῶν ἀξίαν ἐχόντων· χάρις δὲ εἰς τοὺς μύθους ὁ ἡγεμὼν ἔδωκεν αὐτῷ γυναῖκας καὶ ἀγρούς. Ἐπεμελεῖτο δὲ καὶ τῶν πυρόβόλων τῆς φυλῆς, καὶ ἐπειδὴ εἶχεν ὑπάρξει ἄλλοτε ὑπηρέτης φαρμακοπώλου ἐθεράπευε τοὺς νοσοῦντας.

Ἵνα προχωρήσωσι δὲ εἰς τὰ ἐνδότερα οἱ περιηγηταὶ διέβησαν ἐπὶ λέμβου τὸν Ναούαν, περὶ τὸν ὁποῖον ἡ γῆ εἶναι καὶ εὔφορος καὶ καλῶς καλλιεργημένη· ἡ περὶ τὴν γεωργίαν ἐπιτηδειότης τῶν ἀγρίων εἶναι τῷόντι ἀξιοθαύμαστος. Καί τοι ἔχοντες ἀτελέστατα ἐργαλεῖα, σχηματίζουσιν ὅμως μικρὰ τετράγωνα, μεταξὺ τῶν ὁποίων φέρουσι τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ δι' αὐλάκων καταλλήλως κεχαραγμένων ὥστε νὰ ποτίζωνται πάντα τὰ φυτά.

Κατά τινα μέρη ὁ ποταμὸς μεταβάλλεται εἰς καταῤῥάκτην· ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν ὥραν τοῦ χρόνου τὰ ὕδατα ἦσαν ὀλίγα οἱ ὁδηγοὶ ἀπέφυγον τὰ προσκόμματα διὰ μεγίστης ἐπιτηδειότητος· ἀλλὰ λέμβος φέρουσα σκεύη κατεποντίσθη. Ἦλθον δὲ εἰς τὸ χωρίον Ναγάδι, κείμενον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὄρους, αἱ πλευραὶ τοῦ ὁποίου χρησιμεύουσιν ἀντὶ νεκροταφείου. Οἱ Βίτειοι ὁμολογοῦσι πολὺ σέβας πρὸς τοὺς τεθνεῶτας· σκάπτουσι δὲ ἐντὸς τῶν βράχων λάρνακας ἐν αἷς ἀποθέτουσι τοὺς νεκροὺς τὸ πρόσωπον ἔχοντας ἐστραμμένον πρὸς δυσμάς. Ἐνταῦθα, ὡς καὶ κατὰ τὰ ἀξιολογώτερα μέρη τοῦ ἀρχιπελάγους ὑπάρχει τόπος καλούμενος Βουρὲ ἤτοι ξενὼν, ὅπου καταλύουσι πάντες οἱ προσκληθέντες διά τινα ἑορτὴν ἢ ἄλλην τινὰ περίστασιν, ὄντες δὲ μακρὰν τῶν οἰκιῶν αὐτῶν.

Εἰς τοῦτον λοιπὸν τὸν ξενῶνα ἔμελλον νὰ καταλύσωσι καὶ οἱ ξένοι τοῦ Κουρουδουαδούα ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο εἰς ἄκρον ἀκάθαρτος καὶ πλήρης ἀνθρώπων, διότι διὰ τὴν παρουσίαν τῶν *παπαλάγκων* (οὕτως ὀνομάζονται οἱ μὴ ἐγχώριοι) εἶχον συῤῥεύσει πολλοὶ, οἱ Εὐρωπαῖοι ἐξηπλώθησαν εἰς τὰς ψιάθους αὐτῶν. Μόλις ὅμως ἐκάθησαν καὶ πλῆθος ἄμετρον ἀγρίων συνῆλθον περὶ αὐτοὺς φέροντες χοίρους, γεώμηλα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, πρὸς τούτοις δὲ καὶ μέγα ποσὸν *πουδίγγας* ἐκ βανανεῶν ἑψημένων μετὰ γάλακτος κοκκοκαρύων καὶ τετριμμένου σακχαροκαλάμου. Πάντα ταῦτα προσεφέρθησαν εἰς τὸν ἀρχηγὸν ὅστις δεχθεὶς αὐτὰ διένειμε πρὸς τοὺς ξένους κρατήσαντας ὀλίγα.

Πρὸς δὲ τὸ ἑσπέρας φέρουσι *κάβα* ἤτοι ποτὸν ναρκωτικὸν σύνηθες εἰς τὰ ἀρχιπελάγη τῆς μεσημβρινῆς θαλάσσης. Καὶ ὁ πίνων μὲν ὀλίγον ἐξ αὐτοῦ ἀποκαροῦται καὶ βλέπει ὄνειρα· ἐπειδὴ δὲ εἶναι δύσκολον νὰ ἀναχαιτίσῃ τις τὴν ἰδίαν ὁρμὴν πρὸς τὴν μέθην ταύτην ὡς καὶ ἐπὶ πάσης ἄλλης, οἱ ἐπιδιδόμενοι εἰς αὐτὴν μεταβάλλονται ἐντὸς ὀλίγου εἰς ἄλλα κτήνη καὶ εἰς νοσήματα τοῦ δέρματος ὑποπίπτουσιν.

Ὁσάκις προσφέρῃ τὸ κάβα ἀρχηγὸς, ἡ προσφορὰ γίνεται μετά τινος ἐπισημότητος· καὶ πρῶτον μὲν δοκιμάζει αὐτὸ ὅπως πεισθῇ ὅτι εἶναι καλῶς κατεσκευασμένον· μετὰ ταῦτα δὲ ὑπηρέτης χέει αὐτὸ εἰς κοκκοκάρυον, καὶ κρατῶν αὐτὸ ὄρθιος τείνει τὴν χεῖρα πρὸς τὸν ἀρχηγὸν καὶ περιμένει ἐπιταγάς. Τότε ὁ ῥήτωρ τοῦ ἀρχηγοῦ λέγει αὐτῷ ὅτι τὸ κάβα ἡτοιμάσθη, καὶ οὗτος ἀποκρίνεται ἀπαγγέλων τὸ ὄνομα ἐκείνου πρὸς ὃν ἐπιθυμεῖ νὰ δοθῇ. Ἡ σειρὰ δὲ καθ' ἣν τὰ ἡγεμονικὰ χείλη προφέρουσι τὰ ὀνόματα ἀποδεικνύει τὸν βαθμὸν τῆς πρὸς ἕκαστον τιμῆς καὶ τῆς εὐνοίας τοῦ ἀρχηγοῦ.

Ὁσάκις δὲ εἶναι παρόντες ξένοι, πρὸς τούτους προσ-

φέρεται κατὰ πρῶτον τὸ κάβα· σπανίως ὅμως οἱ Εὐρωπαῖοι δέχονται ποτὸν οὕτω πως ἀηδῶς καὶ ἀκαθάρτως παρασκευασθέν.

Ἐν Ναγάδῃ, ἧς τινος οἱ κάτοικοι δὲν ἠγκαλίσθησαν εἰσέτι τὸν Χριστιανισμὸν, ὑπάρχει ναὸς ἐγχώριος, εἰκοσιπέντε μὲν μῆκος δεκαπέντε δὲ ποδῶν πλάτος ἔχων, καὶ περικεκυκλωμένος ὢν ὑπὸ καλάμων. Διὰ σειρᾶς δὲ καλάμων χωρίζεται ὁ βωμὸς τοῦ πνεύματος τὸ ὁποῖον λατρεύουσιν. Εἴδωλον ὅμως δὲν ὑπάρχει. Ῥίζαι κάβα καὶ φύλλα καὶ κλάδοι κρέμανται ἀπὸ τῆς στέγης. Ὁ ἱερεὺς, ὅστις μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ κατοικεῖ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ, φυσᾷ ἐν καιρῷ τελετῆς εἰς αὐλὸν πολυκάλαμον· ἐπειδὴ δέ τις ξένος ἐδωρήσατο αὐτῷ σάλπιγγα, ἔκτοτε ἐκκωφεῖ τοὺς περιεστῶτας.

Τὴν θρησκείαν τῶν Βιτείων δὲν εἶναι εὔκολον νὰ προσδιορίσῃ τις· ἀφοῦ δὲν ἔχει εἴδωλα παραδέχεται ἄρα τὴν ὕπαρξιν Θεοῦ; Οἱ διάφοροι λαοὶ πρεσβεύουσι καὶ διάφορα πνεύματα, ἅ τινα πολλάκις συγχέουσι καὶ μετὰ τῶν πνευμάτων τῶν τεθνεώτων. Ἐνίοτε δὲ τὰ πνεύματα ταῦτα σχετίζονται διὰ παραδόσεων καὶ μύθων μετὰ φυσικῶν τινων φαινομένων. Εἰς τὸ στόμιον παρδείγματος χάριν τῆς διώρυγος Λαβέτα, κεῖται μέγας ὄγκος κοράλλινος, περὶ τοῦ ὁποίου οἱ ἐγχώριοι διηγοῦνται ταῦτα· τὸ ἰσχυρότατον πνεῦμα Δαγγέη ἔστειλέ ποτε τὰ νυκτερινὰ κατώτερα πνεύματα τὰ καλούμενα Λάνδο Ἀλέβα καὶ Λάνδο Ταγγάνε ἵνα κλείσωσι τὴν Λαβέταν· ἐπειδὴ δὲ κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς ἡμέρας πρὶν ἔτι τελειώσωσι τὸ ἔργον αὐτῶν μετεμορφώθησαν εἰς τὸν κοράλλινον ἐκεῖνον ὄγκον ὀνομασθέντα *Βάκα Τάγγα νι σαι-σαὶ*, ἤτοι τόπον ἐν ᾧ ἀποτίθενται τὰ ἁλιευτικὰ ἐργαλεῖα· διότι ὁ Ῥαμβελής, ἀπέθετο ἐκεῖ τὸ *σαι-σαὶ* αὐτοῦ, δηλαδὴ τὸν κάμακα ὅτε μετὰ τὸ τέλος τῆς ἁλιείας ἀνέβη εἰς οὐρανούς. Ὁ Ῥαμβελὴς οὗτος εἶναι ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν ναυτῶν· σημαίνει δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ « κυματοπλήξ », καὶ εἰς τοῦτον ἀποδίδονται τὰ ναυάγια.

Καὶ εἰς ἄλλα μέρη εὑρίσκονται τοιοῦτοι ναοὶ, ὀνομαζόμενοι *Κιναβουλα*, ἤτοι κατοικία πνεύματος. Κεῖνται δὲ καὶ εἰς τῶν ὁδῶν τὰ πλάγια βωμοὶ ἐκ καλάμων καὶ πανίων, ἀφιερωμένοι εἰς τοὺς τεθνεῶτας· καὶ ἵνα τρέφωνται τὰ πνεύματα τούτων φέρουσιν εἰς τοὺς βωμοὺς τροφὰς, τὰς ὁποίας τρώγουσιν οἱ διαβάται καὶ τὰ ζῶα. Ἐπειδὴ πιστεύουσιν οἱ Βίτειοι ὅτι οἱ ἱερεῖς συγκοινωνοῦσι μετὰ τῶν πνευμάτων, ὑπετάσσοντο τυφλῶς εἰς τὰ νεύματα αὐτῶν ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ τόση τῶν ἱεραποστόλων ἐπιῤῥοή.

Οἱ ἡμέτεροι περιηγηταὶ ἀνέβησαν καὶ εἰς τὸ ὄρος Οὐόμα, τέσσαρας ἢ πέντε χιλιάδας πόδας ἀγγλικοὺς ἀνυψούμενον ὑπεράνω τῆς θαλάσσης· αἱ πλευραὶ αὐτοῦ εἶναι τραχεῖαι καὶ ἀπότομοι, καὶ ὁ καύσων ἐπηύξανε τὸν κόπον. Οἱ ὁδηγοὶ ὅπως δροσισθῶσιν ἀνέβαινον εἰς τὰς κορυφὰς δένδρων. Καθόσον δὲ ἐχώρουν πρὸς τα ἄνω καὶ τὰ πτηνὰ ἐγίνοντο σπανιώτερα· βαθυτάτη δὲ σιωπὴ ἐπηύξανε τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους φαίνονται ὡς ἐν χάρτῃ τὰ δύο τρίτα τοῦ ἀρχιπελάγους.

Γ.

Καταβάντες δὲ ἐπανῆλον εἰς Ναμούσην, ὅπου ὁ Κουρουδουαδούας συνεκάλεσε τοὺς ὑποτελεῖς ἀρχηγοὺς καὶ τοὺς πλουσιωτέρους γαιοκτήμονας. Πλῆθος ἄπειρον ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων συνῆλθον ἐκ τῶν περιχώρων· ἡ δὲ συνάθροισις ἐγένετο ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ ἐπὶ εὐρυτάτου πεδίου ὑπὸ τὴν σκιὰν κοκκοδένδρων καὶ πορτοκαλεῶν κατὰ τὴν ἄκραν τοῦ ποταμοῦ καὶ πρὸ τοῦ ξενῶνος. Ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἐνάρξεως ἐκάθησαν πάντες πλὴν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων αἵτινες ἀπεχώρησαν. Ἡ συνέλευσις αὕτη συγκειμένη ἐξ ἀνδρῶν γυμνῶν καὶ ἀγριοπροσώπων εἶχε τὴν ὄψιν παράδοξον· τὰ πρόσωπα ποικίλα χρώματα ἔχοντα ἦσαν κεχρωματισμένα διὰ γραμμῶν καὶ ἐστιγμένα διὰ διαφόρων σχεδίων· τὸ παραδοξότερον ὅμως πάντων ἦσαν αἱ κόμαι, αἱ μὲν περιπεπλεγμέναι ὡς σφαῖραι, αἱ δὲ περιτετυλιγμέναι ἐν συμμετρίᾳ καὶ ἄλλαι ἐρυθροβαφεῖς. Κόσμημα δ' ἔφερον περὶ τοὺς βραχίονας καὶ τὸν λαιμὸν ὄστρακα, εἶχον τὰ ὦτα τετρημένα κατὰ τοὺς χόνδρους καὶ τὸ σῶμα ἐστιγματισμένον δι' ἐκκαύσεων καὶ ἐκκοπῶν. Μόνον δὲ ἔνδυμα ἐφόρουν ζώνην.

Ὁ Κουρουδουαδούας, φέρων κεφαλοδέσμιον πέρλευκον καὶ ζώνην ἐρυθρὰν, τῆς ὁποίας αἱ δύο ἄκραι ἐσύροντο κατὰ γῆς, ἐκάθησεν ἐπὶ μικρᾶς κλίμακος· ἐκάθησαν δὲ ἐξ ἀριστερῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ, μετὰ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Δαμφόρ. Θέσις ἰδιαιτέρα ὡρίσθη διὰ τοὺς ξένους, τοὺς ὁποίους ἅμα φανέντας ὑπεδέχθησαν κροτοῦντες τὰς χεῖρας καὶ κράζοντες· *Μάνα, μάνα!* Ἐκτεθέντων δὲ τῶν λόγων δι' οὓς συνεκλήθη ἡ συνέλευσις, ἀμέσως ἤρχισεν ἡ συζήτησις. Οἱ ἄγριοι ὡμίλουν πολλὰ καὶ μετὰ πολλῆς εὐπρεπείας. Οὐδεὶς ὅμως ἐλάμβανε τὸν λόγον ἄνευ ἀδείας, καὶ ἀπαγγέλοντα λόγους διεξοδικοὺς ἤκουον πάντες μετὰ προσοχῆς καὶ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἠτένιζον τὸν ῥήτορα. Αἱ φυσιογνωμίαι ἡρμήνευον τὰς ὑπὸ τοῦ λαλοῦντος προξενουμένας ἐντυπώσεις. Ὁ ῥήτωρ ὡμίλει αταράχως, μεγαλοφώνως καὶ ἀπταίστως, καὶ ἐχειρονόμει μετρίως καὶ εὐπρεπῶς· ἐνίοτε δὲ, μετὰ μακρὰν περίοδον, διέκοπτεν ἐπὶ μικρὸν τὸν λόγον, καὶ τὸ πλῆθος ἀνεφώνει· *Βινάκα! σάκα!* ἤτοι καλά! καλά! ἀκούσατε!

Μετὰ δὲ τὴν συζήτησιν τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν συμφερόντων, ῥήτωρ τις ἀναβὰς εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ Βουρὲ ὡμίλησεν ἐξ ὀνόματος τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ εἶπεν εἰς τὸν λαὸν τὴν μέλλουσαν πορείαν

τῆς κυβερνήσεως; Ἤκουσαν δὲ αὐτὸν μετὰ προσοχῆς πάντες καὶ, ὡς ἐφαίνετο, ἐπεδοκίμασαν τὰ λεγόμενα.

Μετὰ τὴν συνεδρίασιν ἐκάθησαν πάντες εἰς συμπόσιον. Αἱ γυναῖκες αἵτινες διαρκούσης τῆς συζητήσεως εἶχον ἀποχωρήσει, ὡς εἴπομεν, εἰς παρακείμενον μικρὸν δάσος φοινίκων, μετεκλήθησαν· καὶ μακρὰ γραμμὴ ἑκατὸν ἑξήκοντα παρθένων μόνον ἔνδυμα ἐχουσῶν ζώνην ἢ ἐρυθρὰν, ἢ λευκὴν, ἢ κιτρίνην, ἐφάνησαν φέρουσαι ἀνὰ κάλαθον γεωμήλων ὀπτῶν· καὶ συγκροτήσασαι ὁμάδας κατὰ τὸ χρῶμα τῆς ζώνης ἦλθον περὶ τὸν Βουρὲ καὶ ἀπέθεσαν τοὺς καλάθους εἰς χεῖρας νέων, οἵτινες συνεσώρευσαν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν· μετὰ τοσαύτης δὲ ταχύτητος ἐδίδοντο οἱ κάλαθοι, ὥστε ὁ σωρὸς ἐγένετο ἐν ἀκαρεῖ μέγας. Μετὰ ταῦτα αἱ νέαι ἀπεχώρησαν ὅπως καὶ ὅτε ἦλθον· νέοι δὲ ἐλθόντες ἔφεραν ἑπτὰ χοίρους ὀπτοὺς τοὺς ὁποίους ἐπέθεσαν ἐπὶ τοῦ σωροῦ, καὶ διανεμηθέντων τούτων πάντων, ἐγένετο ἔναρξις τοῦ συμποσίου.

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι πρὸ τεσσάρων μόνον μηνῶν ὁ Κουρουδουαδούας εἶχε παύσει τρώγων ἀνθρώπους. Δύο Ἄγγλοι περιηγηταὶ εἶχον ἰδεῖ αὐτον τὸ 1856 ῥίψαντα ἐντὸς ὕδατος κοχλάζοντος ὁλοζώντανον αἰχμάλωτον, τοῦ ὁποίου τὰς σάρκας διεμερίσαντο μετὰ ταῦτα πολλοὶ ἀρχηγοί. Καὶ οἱ μὲν Ἄγγλοι παρέστησαν αὐτῷ τὸ ἀπρεπὲς τῆς πράξεως· οὗτος δὲ καί τοι ὑποσχεθεὶς νὰ μὴ φάγῃ πλέον ἀνθρώπους, ἔτρωγε κατ' ἰδίαν. Σήμερον ἆρα (1860) ἡ ὑπόσχεσις αὐτοῦ εἶναι εἰλικρινεστέρα; Τὸ καθ' ἡμᾶς ἀμφιβάλλομεν· βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο ἔθος ἔπαυσε γινόμενον δημοσίᾳ, καὶ ὅτι ἡ μερὶς τῶν ἐγχωρίων ἡ πρὸ πολλοῦ ἐνεργοῦσα κατ' αὐτοῦ κατέστη ἐπικρατεστέρα. Οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἀδύνατοι οἵτινες ἐν καιρῷ διχονοιῶν καὶ στάσεων κινδυνεύουσιν μᾶλλον τῶν ἄλλων, συνεκρότουν μερίδα τῆς ὁποίας ὁδηγοὶ ἦσαν ἀρχηγοί τινες ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν διατελοῦντες τῶν ἱεραποστόλων, οἵτινες παρίστων τὸ ἔθος τῆς ἀνθρωποφαγίας ὡς ἀνάξιον παντὸς ὄντος νοήμονος καὶ πεπολιτισμένου. Οἱ πλεῖστοι ὅμως τῶν ἀρχηγῶν, καὶ μάλιστα οἱ ἰσχυρότεροι, δὲν ἀπέβαλλον μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας τὴν ἀρχαίαν ταύτην συνήθειαν· ἠγάπων τὰς σάρκας τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἔλεγον ὅτι ὁ καταλληλότερος τρόπος τοῦ τιμωρεῖν τοὺς ἐχθροὺς ἦτο τὸ τρώγειν αὐτούς. Ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τούτων ἦτο καὶ ὁ Κουρουδουαδούας, διοικητὴς Ναμάσης καί τις ἄλλος γείτων Ναούλου Μάτουας. Ὁ Ναούλου Μάτουας οὗτος εἶχε δύο μέτρα ὕψος καὶ ἔκτακτον ῥώμην, καὶ εἰς τὸ μέρος ὅπου κατῴκει εἶχε ῥεύσει ἀφθονώτερον αἷμα. Ὁσάκις μετεκομίζετο εἰς τὴν πόλιν *βόκολας*, ἢ σῶμα ἀνθρώπου προορισμένου εἰς βρῶσιν, ἐχάρασσον τὸν φλοιὸν δένδρου κείμενον κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτῆς. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ὁ φλοιὸς οὗτος ἔβριθε τοιούτων χαραγῶν. Παρόντων ποτὲ ξένων παρετέθησαν εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Ναούλου Μάτουα δύο μηροὶ ὀπτοὶ ἄνευ ὀστέων καὶ καλῶς παρεσκευασμένοι ἐπὶ φύλλων βανανέας. Τὸν δὲ διοικητὴν Ναμούσης ἠγωνίζοντο νὰ καταπείσωσι καὶ μάλιστα ἡ προσφιλεστέρα αὐτοῦ σύζυγος, ν' ἀποβάλῃ τέλος πάντων τὸ βάρβαρον τοῦτο ἔθος. Σημειωτέον ὅτι αἱ Βίτειαι γυναῖκες δὲν ἔτρωγον ποτὲ ἀνθρώπινον κρέας.

Ὁ Δαμφὸρ ἐπροσπάθει νὰ μεταπείσῃ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κουρουδουαδούα, παριστῶν τὴν ἀνθρωποφαγίαν ὡς λίαν ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ὑγείαν, διότι φαίνεται ἡ ἀνθρωπίνη σὰρξ εἶναι εἰς ἄκρον δύσπεπτος, καὶ ὅτι καὶ οἱ ῥωμαλεότεροι ἀσθενοῦσι δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας ἀφοῦ φάγωσι· μὴ λησμονῶμεν ὅμως ὅτι εἶναι καθ' ὑπερβολὴν ἀκρατεῖς.

Εἰς τὴν Ναμούσην, καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς ἀνθρωποφαγίας ἐσώζοντο τὰ ὄργανα τῆς παρασκευασίας τῶν θυμάτων, οἷον κλίβανοι, λέβητες παντὸς μεγέθους καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅτε ἐφέροντο εἰς τὴν πόλιν *βόκολαι*, ἐγίνετο, ὡς προείπομεν, χαραγὴ καὶ ἐῤῥίπτετο μία πέτρα εἰς μέρος παρακείμενον τῷ Βουρέ. Ὁ Κ. Σήμαν ἐμέτρησε τετρακοσίας, πλὴν ἐκείνων τὰς ὁποίας εἶχε παρασύρει ἐκχειλίσας ὁ ποταμός. Αἱ σάρκες ἁλατιζόμεναι καὶ παρασκευαζόμεναι μετὰ λαχάνων ἐφυλάττοντο. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἐνῷ πᾶν ἄλλο βρῶμα ἔτρωγον κρατοῦντες διὰ τῶν δακτύλων, τῶν ἀνθρώπων ὅμως τὰς σάρκας ἐλάμβανον διὰ περονῶν ἐκ σκληροτάτου ξύλου, εἰς ἃς ἔδιδον ἐνίοτε αἰσχρότατα ὀνόματα. Αἱ περόναι αὗται φυλάσσονται ἐπιμελῶς καὶ μεταβαίνουσιν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν· μόλις δὲ δύο ἰθαγενεῖς, εἰ καὶ δὲν ἔτρωγον πλέον ἀνθρώπους κατεπείσθησαν νὰ δώσωσι τὰς ἰδίας περόνας εἴς τινα τῶν περιηγητῶν διὰ τὴν ἐθνολογικὴν αὐτῶν συλλογήν. Συνήθεια πρὸς τούτοις ὑπῆρχε νὰ κρεμῶσιν εἰς τὰ δένδρα τὰ ὀστᾶ ἀφοῦ ἔτρωγον τὰς σάρκας, ἅ τινα συνέκρουεν ὁ ἄνεμος ὡς ἄλλα πένθιμα τρόπαια.

Εὐτυχῶς ταῦτα πάντα καταργοῦνται σήμερον· ναὶ μὲν δὲν κατηργήθησαν ἐξ ὁλοκλήρου, εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ἡ δημοσίᾳ γινομένη προπαρασκευὴ καὶ διανομὴ τῶν ἀνθρωπίνων σαρκῶν ἔπαυσεν, εἰς τὰ μέρη τοὐλάχιστον ὅπου ἰσχύει τῶν ἱεραποστόλων ἡ ἐπιῤῥοή. Ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι εἰς τὴν ἀνθρωποφαγίαν ἀποδίδουσι τὰ ἀποτρόπαια δερματικὰ νοσήματα. Οἱ ἐνεργοῦντες ὑπὲρ τῆς ἐξημερώσεως τῶν ἠθῶν ἀπαιτοῦσι νὰ μὴ σφαγιάζωνται αἱ γυναῖκες, λέγοντες ὅτι εἶναι ἄνανδρον τὸ νὰ θυσιάζωνται αὐταὶ καὶ τὰ παιδία. Ἀλλ' οἱ ὑπέρμαχοι τῶν ἀρχαίων ἐθίμων ἀπαιτοῦσι λέγοντες ὅτι αἱ γυναῖκες διεγείρουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς ἔριδας, καὶ ὅτι αὐταὶ εἶναι δίκαιον

νὰ τιμωρῶνται· ὅτι τότε μόνον ἡ ἐκδίκησις εἶναι τελεία ὅταν φονευθῇ ἡ σύζυγος τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ὅτι ὁ λαὸς δὲν θέλει ἔχει οὔτε φόβον οὔτε σέβας ἐὰν πεισθῇ ὅτι δὲν ὑπόκειται πλέον οὔτε εἰς σφαγὴν οὔτε εἰς βρῶσιν.

Τοιαύτη σήμερον ἡ κατάστασις τῶν κατοίκων τῶν νήσων Βίτι· τὰς μεταῤῥυθμίσεις δὲ ταύτας δὲν δέχονται ἀδιαφόρως, ἀλλὰ μετὰ συζήτησιν, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι σκέπτονται καὶ ὅτι, ἀποπτύσαντες ἅπαξ τὸ ἄγριον ἔθος τῆς ἀνθρωποφαγίας δὲν θέλουσιν ἐπαναλάβει πλέον αὐτό. Ἐν γένει οἱ Βίτειοι ἐδείχθησαν κατὰ τὰς πρὸς τοὺς ξένους σχέσεις ἀνώτεροι ἢ ὅσον προσεδοκᾶτο. Οἱ Εὐρωπαῖοι, οἵτινες μετὰ δυσκολίας ἐπλησίασαν τὴν καθημαγμένην αὐτὴν χώραν, ἠπόρησαν εὑρόντες κοινωνίας ἐχούσας ῥυθμόν τινα καὶ τάξιν, ἄνδρας φιλοπόνους, προθύμως ἀκούοντας τὰς ὁδηγίας τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἑτοίμους νὰ διδαχθῶσιν ἠθικάς τινας βελτιώσεις. Ὁ Κ. Σῆμαν ἐπαινεῖ τὴν πρὸς αὐτὸν εὐθύτητα τῶν Βιτείων καὶ τὴν λύπην τὴν ὁποίαν ἔδειξαν ὅτε ἔμελλε νὰ ἀναχωρήσῃ. Ἐπαινεῖ δὲ καὶ τὰ κοινωνικὰ αὐτῶν προτερήματα καὶ βεβαιοῖ ὅτι ὑπὸ τὸν ἄγριον φλοιὸν ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν.

(*Κατὰ τὸ γαλλικόν.*)

ΦΘΙΣΙΣ.

Διήγημα ἱστορικόν.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 292.)

—ooo—

— Μήπως ἔπαθε τίποτε ἡ Ἐλίζα; ἠρώτησε μὲ σπουδήν.

— Ὄχι, Κύριε, ὄχι, ἀπεκρίθη ἡ τροφὸς ἰδοῦσα τὴν τόσην ταραχὴν τοῦ γέροντος.

Καὶ διὰ μυρίων περιφράσεων περιέγραψε τὰ ἐπίφοβα συμπτώματα τὰ ὁποῖα εἶχον φανερωθῇ ἀπόντος τοῦ θείου· ἡ ἀνεψιά του ἔβηχεν ὀλίγον, ἔπασχε συχνὰ ἀϋπνίαν, εἶχε ψυχρὸν ἱδρῶτα καὶ πυρετὸν καθ' ἑσπέρας καὶ ἐρύθημα στιλπνὸν εἰς τὰ μῆλα τῶν παρειῶν.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ θεῖος ἤκουε μὲ ὑπομονὴν τὴν περιπεπλεγμένην ταύτην ὁμιλίαν τῆς τροφοῦ· ὅτε ὅμως ἤκουσε τὴν τελευταίαν φράσιν, ἐκτύπησε τὰς διόπτρας του εἰς τὴν τράπεζαν μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος ὥστε τὰς συνέτριψε καὶ σηκωθεὶς εἶπε·

— Φθίσιν λοιπόν, φθίσιν ἔχει! ἡ κοκκινάδα ἐκείνη εἶναι θάνατος! Διὰ τί δὲν μὲ τὸ εἶπες; διὰ τί δὲν μὲ τὸ ἔγραψες εἰς τὴν Ἰρλανδίαν; δὲν θὰ σὲ τὸ συγχωρήσω ποτέ.

Καὶ καλέσας ὑπηρέτην ἔστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν ἰατρὸν Βαλίν. Ἐπειδὴ δὲ ἦτον ἄῤῥωστος ἐκάλεσεν ἐμέ.

Τότε πρῶτον εὑρέθην μεταξὺ τῆς οἰκογενείας ἐκείνης, καὶ τότε πρῶτον ἐθαύμασα τὴν κατ' ἐκλογὴν καὶ ὄχι κατὰ καθῆκον ἀγάπην. Ποτὲ πατὴρ δὲν ἔδειξε περισσοτέραν ἀνησυχίαν διὰ τὴν κόρην του· ποτὲ σύζυγος δὲν ἐφάνη ὅτι ἀνέπνεε διὰ τῆς πνοῆς τῆς ὡραίας καὶ νέας γυναικός του. Μόνη ἡ λέξις φθίσις ἐπάγωνε τὸ αἷμα τοῦ ταλαιπώρου θείου. Ὁ Θεὸς γινώσκει πόσας προφυλάξεις μὲ παρήγγειλε νὰ λάβω! μὲ ποῖον ζῆλον μὲ παρεκάλεσε νὰ φροντίσω ὥστε μήτε κἂν νὰ ὑποπτευθῇ τι ἡ ἀνεψιά του! Τρέμων καὶ ἀγωνιῶν μὲ ἔφερεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου τὴν ὥραν ἐκείνην ἔπινον τέϊον. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἦτο τότε Σεπτέμβριος καὶ ὅτι τὸ μελαγχολικὸν φῶς τῆς φθινοπωρινῆς ἑσπέρας διερχόμενον διὰ τοῦ γοτθικοῦ παραθύρου, ἐφώτιζε νέαν κόρην τὴν Κ. Ἔρβερτ, λεπτὴν φέρουσαν λευκὴν ἐσθῆτα καὶ ὡραιοτάτην.

Μόλις δὲ τὴν εἶδον καὶ ἐνόησα τί εἶχε νὰ φοβηθῇ. Κάκιστον σύμπτωμα θεωρεῖ ὁ ἰατρὸς τὴν λευκότητα τῆς ὄψεως συγκρουομένην οὕτως εἰπεῖν μὲ τὸ ἐρύθημα τῶν μήλων τοῦ προσώπου, καὶ τὴν παράδοξον λάμψιν δύο μαύρων ὀφθαλμῶν ἀκτινοβολούντων ὑπὸ ὠχρὸν μέτωπον. Ἦτον ἀδύνατον ν' ἀπατηθῇ τις. Τὴν πρωΐαν αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἡμέρας εἶχον κλείσει τοὺς ὀφθαλμοὺς νέας κόρης τὴν ὁποίαν ἡ ἰδία νόσος εἶχεν ἁρπάσει ἀπὸ τὴν περίλυπον οἰκογένειάν της. Ἡ Κ. Ἔρβερτ μ' ἐχαιρέτισεν ἐν σιωπῇ καὶ ἐκάθησεν ἐκ νέου· μετὰ δὲ ταῦτα ἔστρεψε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν θεῖόν της, οὗ τινος τὸ ἄπορον ἦθος ἡρμήνευε τοὺς φόβους του.

Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη ἐλύπησεν ὅλους ἡμᾶς· τὴν μὲν νέαν, διότι ἤξευρεν ὅτι ἐκινδύνευεν ἡ ζωή της· τὸν θεῖόν της, διότι ἐπροσπάθει ματαίως νὰ κρύψῃ τὴν ταραχήν του· καὶ τὴν τροφόν, διότι πρὸ πολλοῦ ἔζη μετὰ τῆς οἰκογενείας ἐκείνης καὶ ἠγάπα εἰς ἄκρον τὴν Ἐλίζαν. Ἐπὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας εὑρισκόμεθα εἰς ἀμηχανίαν. Τέλος πάντων ἰδὼν κύμβαλον, εἶπον πρὸς τὴν νέαν θωπευτικούς τινας λόγους περὶ τῆς ἐμπειρίας της· αὐτὴ δὲ ἐμειδίασεν ἀκούσασά με, καὶ τὸ μειδίαμά της ἦτο μεμιγμένον μὲ καταφρόνησιν. ἐφαίνετο ὅτι μοὶ ἔλεγεν· — Ἠξεύρω τί ἔχεις εἰς τὸν νοῦν σου. — Ἐγὼ ὅμως ἐξακολουθήσας τὴν ὁμιλίαν μου περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, τὴν παρεκάλεσα νὰ παίξῃ μουσικόν τι τεμάχιον ἐκ τῶν τοῦ Βετόβεν, τὸ ὁποῖον καὶ ἔπαιξε τῷόντι μὲ ἄπειρον ἐπιτηδειότητα καὶ χάριν. Ἐν τοσούτῳ ὁ θεῖος ἀποχωρήσας μὲ ἀφῆκε μόνον μετὰ τῆς νέας καὶ τῆς τροφοῦ. Ἡ ἐξέτασις καὶ αἱ παρατηρήσεις μου ἐπεκύρωσαν δυστυχῶς τὴν πρώτην ἰδέαν μου· ὁ ταχὺς καὶ ἄτακτος σφυγμὸς καὶ ἡ φλογερὰ καὶ δύσκολος πνοή της ἐδείκνυον προφανῶς τὰς προόδους τοῦ ὀλεθρίου ἀγγέλου ὅστις ἐσκίαζε μὲ τὰς θανατηφόρους πτέρυγάς του τὸ

ὠχρὸν μέτωπον τοῦ θύματος. Δὲν ἤξευρεν ὅτι ὅλαι αἱ ἀποκρίσεις ὅσας μοὶ ἔδιδε ἐπεκύρουν τὴν καταδικαστικήν του ἀπόφασιν. Ἐνῷ δὲ προσποιούμενος ἦθος ἀδιάφορον ἐπροσπάθουν νὰ τὴν καθησυχάσω, ἐπειθόμην ἔτι μᾶλλον ὅτι ἀναπόφευκτος ἦτον ὁ θάνατός της. Καὶ μὲ ἤκουε μὲν μὲ προσοχὴν, ἡ πίστις της ὅμως εἰς τοὺς λόγους μου δὲν ἦτο βαθεῖα.

— Ἔχετε ὑγείαν, εἶπον ἐπὶ τέλους ἀναχωρῶν, τοιοῦτον πρόσωπον δὲν ἔχει ἀνάγκην ἰατροῦ.

— Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ, ἀπεκρίθη βαλοῦσα τὴν χεῖρά της εἰς τὴν χεῖρά μου, εἶσθε πολλὰ καλὸς καὶ προσπαθεῖτε νὰ διασκεδάσητε τοὺς φόβους μου· σᾶς παρακαλῶ νὰ ἰδῆτε τὸν θεῖόν μου καὶ νὰ τὸν καθησυχάσητε.

Εἶχον ὑποθέσει ὅτι ἡ νέα Ἔρβερτ, ἐπίστευσε τοὺς λόγους μου, ἀλλ' ἠπατήθην· διότι ὡς ἔμαθον μετὰ ταῦτα, μόλις ἀνεχώρησα καὶ εἰσελθοῦσα εἰς μικρὸν δωμάτιον ὅπου συνείθιζε νὰ προσεύχηται ἔκλαυσε πολύ· μὲ εἶχε λοιπὸν μαντεύσει.

Κατὰ χρέος ἔπρεπε νὰ εἰπῶ πρὸς τὸν θεῖόν της τὴν ἀλήθειαν. Ἐλθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν του εὗρον αὐτὸν ὄρθιον, ἀνὰ χεῖρας ἔχοντα τὸν πῖλον καὶ τὰ χειρόκτιά του καὶ ἕτοιμον νὰ μὲ συνοδεύσῃ μέχρι τῆς θύρας τοῦ κήπου.

— Ἀφ' ὅσα εἶδα καὶ ἤκουσα, εἶπα, δὲν μ' ἔμεινεν ἀμφιβολία ὅτι τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς φθίσεως ἐφανερώθησαν εἰς τὴν ἀνεψιάν σας· τὸ χρέος μου λοιπὸν μὲ ἀναγκάζει νὰ μὴ σᾶς τὸ κρύψω. Ναὶ μὲν περιποιήσεις ἰατρικαὶ καὶ ἀλλαγὴ κλίματος ἠμποροῦν νὰ ἀπομακρύνουν τὸν κίνδυνον καὶ ν' ἀναβάλουν τὴν ὀλεθρίαν ὥραν· πλὴν, σᾶς τὸ λέγω μὲ λύπην μου, μόνος ὁ Θεὸς δύναται νὰ τὴν σώσῃ.

— Θεέ μου! ἀνεφώνησεν ὁ Κ. Ἔρβερτ, στηριχθεὶς εἰς τὰς κιγκλίδας καὶ σιωπήσας ἐπί τινα ὥραν.

— Ἐλησμόνησα νὰ σᾶς εἰπῶ, ἀνέκραξε μετ' ὀλίγον, ὅτι ἡ Ἐλίζα ἐπανέλαβε τὴν ὄρεξίν της. Δὲν εἶναι τὸ σύμπτωμα καλὸν, ἰατρέ; ἔ; ἀποκριθῆτε με.

Ἀλλ' ἡ ἀπόκρισίς μου κατελύπησεν ἐξεναντίας αὐτόν· διότι εἶπον ὅτι ὅλοι οἱ φθισιῶντες ἔχουσιν ὄρεξιν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν.

Ἔπρεπε νὰ ἴδῃ τις τὴν ἀπελπισίαν τοῦ ταλαιπώρου ἐκείνου.

— Πρέπει λοιπὸν, ἀνέκραξε, ν' ἀποθάνῃ ὁ ἄγγελος αὐτός! Πῶς ἰατρέ, ὁλόκληρος ἡ περιουσία μου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν ἐξαγοράσῃ ἀπὸ τὸν θάνατον; Ἔλα ἰατρὲ, εἰς τὴν οἰκίαν μου· μεῖνε, διὰ παντὸς εἰς αὐτήν. κάμε ὅτι θελεις φθάνει μόνον νὰ τὴν σώσῃς. Θέλεις νὰ τὴν μεταφέρω εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Γαλλίαν; εἶμαι ἕτοιμος· ἡ ζωή της εἶναι ζωή μου· καὶ ἐὰν αὐτὴ ἀποθάνῃ τί θὰ γείνω;

— Ἡσυχάσετε, εἶπα, καὶ μὴν ἀποδεικνύετε τὸ παραμικρὸν ὅταν μάλιστα εἶναι παροῦσα· θὰ ἐπιταχύνετε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν θάνατον της.

— Ἆ, ἰατρέ μου! τί λέγεις; Πῶς θέλεις νὰ τὴν βλέπω καὶ νὰ προσποιοῦμαι ἀταραξίαν;

Τὴν ἐπιοῦσαν εἶδον καὶ δεύτερον τὴν Ἐλίζαν. Περιέγραψεν ἡ ταλαίπωρος μὲ ἀξιοθαύμαστον ἀγχίνοιαν τί ᾐσθάνετο· ᾐσθάνετο, εἶπε, ἐσωτερικῶς κενὸν τὸ στῆθός της· ἐνόει ὅτι ἡ ζωὴ ἐξέλειπε μικρὸν κατὰ μικρὸν, ὅτι εἶχε κρυφίαν καὶ ὑπόκωφον φλόγα καὶ ἀδιάκοπον ἀνάγκην νὰ ἀποπτύῃ φλέγματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐφαίνετο ἐνίοτε καὶ αἷμα.

— Πόσον καιρὸν νομίζετε, ἐπρόσθεσεν, ὅτι θὰ ζήσω ἀκόμη;

— Μὴ, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὴν κάμετε τοιαύτας ἐρωτήσεις· εἶναι περιτταὶ, τρελαί.

— Θὰ ὑποφέρω πολύ;

— Ὄχι, δὲν μὲ φαίνεται πρὸς τὸ παρὸν, ἀπεκρίθην ἀπαγγείλας ἐντόνως τὰς τελευταίας λέξεις· Κλίμα γλυκύτερον ἠμπορεῖ νὰ σᾶς ὠφελήσῃ.

Τὸ ἀσθενὲς σῶμα τῆς νέας ἔτρεμε, καὶ ἡ κεφαλή της σκεπτομένη ἐφαίνετο ὅτι ἔλεγεν ὅτι δὲν ἐπίστευε πλέον τοὺς λόγους μου.

— Ταλαίπωρε θεῖέ μου! ἀνεφώνησε· ταλαίπωρε Οὐΐλιαμ!

Καὶ ἔπεσε λειποθυμοῦσα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς τροφοῦ της.

Ὁ Κ. Ἔρβερτ, ἔχων χαρακτῆρα εὐερέθιστον, εἰς τὸν ὁποῖον ποτὲ αἱ ἐναντιότητες τοῦ βίου δὲν ἐδίδαξαν τὴν ὑπομονὴν εἰσῆλθεν αἴφνης, καὶ δι' ἐνδείξεων ὀργῆς καὶ θυμοῦ ἐφανέρωσε τὴν λύπην του. Εἰ καὶ ἦτο καλῶς ἀνατεθραμμένος καὶ εἶχε τοὺς τρόπους εὐγενεῖς, τὸν ἤκουσα ὅμως προφέροντα τρομερὰς βλασφημίας. Τὸν εἶδον δαίροντα τοὺς ὑπηρέτας του. Ὅτε δὲ παρέστησα αὐτῷ τὸ μάταιον καὶ μωρὸν τῆς διαγωγῆς του, ἔστρεψε τὰς ὕβρεις του κατ' ἐμοῦ, κατὰ τῆς ἰατρικῆς καὶ κατὰ τῶν ἰατρῶν.

— Μήπως νομίζετε, ἰατρὲ, ὅτι χωρατεύω; πῶς γελᾶτε καὶ μὲ ὑβρίζετε; Πῶς! τήκεται, ἀναλύει, ἀποθνήσκει ὑπὸ τὰς ὄψεις μου καὶ θέλεται νὰ εἶμαι ἥσυχος; ὄχι, εἶμαι τρελὸς, ἀπὸ τὴν λύπην μου! Κατηραμέναι αἱ ψυχραὶ ψυχαὶ καὶ οἱ ἀδιάφοροι ἄνθρωποι!

Μετ' ὀλίγον ἐπεριποιούμην ἀντὶ ἑνὸς δύο ἀσθενεῖς, καὶ ἐφοβούμην μήπως ὁ γέρων παραφρονήσῃ. Ἦτον ἐκ τῶν μελαγχολικῶν καὶ ἐνθέρμων ἐκείνων ψυχῶν, αἵτινες ἀντιλαμβάνονται ἑκάστοτε μιᾶς μόνης ἰδέας καὶ παραδίδονται ὁλόκληροι εἰς αὐτήν. Οἱ ἀγῶνες τοὺς ὁποίους κατέβαλλεν ἵνα συγκεντρώσῃ καὶ κρύψῃ τὰς σφοδροτάτας συγκινήσεις του, ἔξῆψαν εἰς τὴν καρδίαν του θέρμην ἐσωτερικὴν ἥτις ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ πέσῃ κλινήρης.

Ὅτε ὁ ἰατρὸς Βαλὴν, ὅστις εἶχε μελετήσει ἰδίως

τὰ τῶν στηθικῶν νοσημάτων ἀνέλαβε τὴν ὑγείαν του, τὸν ἐσυμβουλεύθην περὶ τῆς νέας Ἐλίζας καὶ τὸν παρεκίνησα μάλιστα νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ. Εἰσελθόντες εἰς τὸ δωμάτιόν της τὴν εὕρομεν ἡμίγυμνον ἐξηπλωμένην εἰς τὴν κλίνην της, καὶ κρατοῦσαν μὲ τὴν ἀριστερὰν μικρὰν μαύρην ταινίαν ἀφ' ἧς ἐκρέματο ἐγκόλπιον περιέχον τρίχας ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ λοχαγοῦ, ὅτε δὲ εἶδεν ἡμᾶς ἐσηκώθη καὶ προύτεινε τὸν βραχίονά της εἰς τὸν Κ. Βαλίν. Οὗτος δὲ ἔμεινε κατ' ἀρχὰς σιωπῶν, καὶ μετὰ ταῦτα, εἰπὼν τινας λόγους παραμυθητικοὺς τῶν ὁποίων τὴν σημασίαν ἐνόησε, ἀνεχώρησεν. Ὁ δὲ θεῖος μόλις ἰδὼν αὐτὸν καὶ ἐμὲ ἔκαμε σφοδρὰν χειρονομίαν, καὶ σηκωθεὶς ἐστάθη πρὸ τῆς ἑστίας χωρὶς κἂν λέξιν νὰ προφέρῃ. Οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν ἑτεροπλανεῖς καὶ τρομεροί.

— Κύριε Ἔρβερτ, εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰατρὸς Βαλίν, φοβοῦμαι μήπως αἱ προῤῥήσεις τοῦ συναδέλφου μου ἀληθεύσουν· τὸ φθινόπωρον ἔρχεται, καὶ τὸ νοσῶδες τοῦ ἀγγλικοῦ κλίματος διαρκούσης τῆς ὥρας ταύτης τοῦ χρόνου, ἀπειλεῖ τὴν ζωὴν τῆς ἀῤῥώστου. Ἡ φθίσις εἶναι διαφόρων εἰδῶν, καὶ ἐὰν δὲν ἀλλάξῃ κλῖμα πιθανότατον εἶναι νὰ προσβληθῇ ἀπὸ τὸ δεινότερον. Πηγαίνετε εἰς τὴν Ἰταλίαν, διότι νομίζω ὅτι τὸ σωτηριωδέστερον μέσον εἶναι αὐτό.

Μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας ὅλη ἡ οἰκογένεια ἦτον εἰς Νεάπολιν.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ταύτην, ἐνῷ ἐπανελθὼν καταπεπονημένος εἰς τὴν οἰκίαν μου ἡτοιμαζόμην νὰ κοιμηθῶ, ἤκουσα τὸν κώδωνα σημαίνοντα καὶ εἶδον μετ' ὀλίγον ἀνοιγεῖσαν τὴν θύραν καὶ εἰσβαλόντα νέον τινά, φοροῦντα ἔνδυμα ὁδοιπόρου. Ὁ ξένος εἶχε τὸ πρόσωπον ὠχρὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς κοίλους καὶ ἀμαυροὺς καὶ τὴν φωνὴν τρέμουσαν. Ἦτο δὲ ὁ λοχαγὸς Φὶτς Οὐΐλλιαμς, ὅστις εὑρισκόμενος εἰς Σκωτίαν εἶχε μάθει τὴν ἀσθένειαν τῆς μνηστῆς του. Ἐννοεῖται ὅτι μετεχειρίσθην πᾶν τὸ κατ' ἐμὲ διὰ νὰ τὸν καθησυχάσω. Μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκφράσω τὴν θλίψιν τῆς καρδίας μου.

— Τὸ βλέπω εἶπεν, ἐννοῶ τί τρέχει· καὶ αὐτὴ καὶ ἐγὼ εἴμεθα καταδικασμένοι· διὰ τί νὰ τὴν γνωρίσω; διὰ τί νὰ τὴν ἀκούσω;

Ὅσοι ὀνομάζουσιν ἑαυτοὺς φιλοσόφους καὶ διὰ τοῦ ὡραίου τούτου τίτλου καλύπτουσι τὴν ἀτελῆ ὕπαρξίν των· οἱ ἀνάλγητοι ἐκεῖνοι ἐξ ὧν ὁ κόσμος εἶναι πλήρης, οἵτινες λύπην ἢ χαρὰν αἰσθάνονται ὁσάκις μόνον περιορίζονται ἢ ἀπολύονται ἀχαλίνωτοι αἱ κτηνώδεις αὐτῶν ὀρέξεις, καὶ αὐτοὶ λέγω δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ διδάξωσι πρὸς τὸν ταλαίπωρον λοχαγὸν τὴν περιφίλαυτον θεωρίαν των. Ἡ φθίσις δὲν εἶναι ἀσθένεια ὡς αἱ λοιπαί· εἶναι ὁ θάνατος αὐτοπρόσωπος σπαράσσων βαθμηδὸν τὸ θῦμα. Εἰς τὰς ἄλλας ἀσθενείας ἔχεις ἐλπίδα· ἀλλ' εἰς τὴν φθίσιν οὔτε κἂν ἐλαχίστην πιθανότητα σωτηρίας.

Ὁ λοχαγὸς παρῃτήθη τῆς ὑπηρεσίας καὶ μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν ἔμεινε μετὰ τῆς μνηστῆς του μέχρι τοῦ Ἰουλίου. Τὸ θαυμάσιον κλῖμα τῆς Νεαπόλεως ἐφάνη ὅτι ἐζωογόνησεν ἐπί τινα χρόνον τὴν νέαν. Ὅθεν ἀπατηθέντες ὅτε θεῖος καὶ ὁ μνηστὴρ ὑπέθεσαν ὅτι θὰ παρετείνετο ἡ ζωὴ τῆς πασχούσης. Καὶ ὡς συμβαίνει πάντοτε καθόσον τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης των ἐπλησίαζεν εἰς τὸν τάφον, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀγάπη ἐγένετο ἐνθερμοτέρα. Ἡ Ἐλίζα εἶπεν ἐπὶ τέλους ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, διότι, ἐπρόσθεσεν, ἤθελε ν' ἀποθάνῃ εἰς τὴν πατρίδα της καὶ νὰ ταφῇ πλησίον τῆς μητρός της.

Τὴν εἶδον λοιπὸν ἐκ νέου, ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον ἡ αὐτή. Τὸ χλοερὸν ἐκεῖνο ἄνθος τὸ ὁποῖον εἶδον ἄλλοτε λαμπρὸν καὶ ἀκμάζον, ἦτο σήμερον μεμαραμένον καὶ ἰσχνόν. Ὡμοίαζε τοὺς ὡραίους ἐκείνους κρίνους, οἵτινες ἀφ' ἑσπέρας μὲν ἀνυψοῦσι δροσερὰν τὴν κορυφὴν, τὸ πρωῒ ὅμως, ἀφοῦ ἡ θύελλα διέσχισε τὰ φύλλα καὶ κατέῤῥιψεν αὐτοὺς, ἔπεσαν κατὰ γῆς. Ἐκάθητο ἢ μᾶλλον ἦτον ἐξηπλωμένη εἰς τὴν αὐτὴν αἴθουσαν εἰς τὴν ὁποίαν τὴν εἶδον ἄλλοτε κατὰ πρῶτον, ἀντικρὺ τοῦ μεγάλου γοτθικοῦ παραθύρου περὶ οὗ προεῖπον Ὅτε εἰσῆλθον οἱ περιεστῶτες μὲ εἰδοποίησαν διὰ νεύματος ὅτι ἐκοιμᾶτο· μόλις λοιπὸν ἐπάτουν τὸ ἔδαφος διὰ τὸν φόβον μὴ ἐξυπνήσῃ, καὶ ἐλθὼν ἐστάθην ἔμπροσθεν αὐτῆς. Ἆ! πόσον ἡ ὠχρότης καὶ ἡ ἰσχνότης της ἦσαν τρομεραὶ ἦτον ὡς ἄλλη σκιά. Τὴν εἶχον σκεπάσει μὲ σάλιον ἰνδικὸν διὰ νὰ τὴν καταβιβάσωσιν εὐκολώτερον ἀπὸ τὸν κοιτῶνά της. Ἦτο δύσκολον νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ἔζη, καὶ ὅτι ἐσώζετο σὰρξ καὶ αἷμα ὑπὸ τὸ διαφανὲς δέρμα της· ἐφαίνετο μᾶλλον ὡς σύμβολον ὕπνου ἀγγέλου, ἢ ὡς λεπτοφυεστάτη τις γραμμὴ χαραχθεῖσα ὑπὸ τὴν γλυφίδα τοῦ Φειδίου. Δὲν ἔβλεπες τὴν ἐλαχίστην κίνησιν· καὶ φύλλον ῥόδου ἂν ἔβαλλες εἰς τὰ χείλη της δὲν θὰ ἐσείετο· ἦτον ἑνὶ λόγῳ ἄλλος σκελετός· καὶ ὅμως τὸ κάλλος ἔλαμπεν εἰσέτι. Καὶ ὁ γέρων θεῖος, οὗ τινος ἡ κεφαλὴ εἶχεν ἀπογυμνωθῇ ὅλων της τῶν τριχῶν ἀφοῦ ἡ ἀνεψιά του κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, ἐσφόγγιζε μὲ λεπτότατον μανδύλιον τὰς σταγόνας τοῦ ψυχροῦ ἱδρῶτος ὅστις ἔῤῥεεν ἀπὸ τὰς κοίλας μήνιγγας καὶ τὸ ὠχρὸν μέτωπόν της.

Ἐν τοσούτῳ ἀνοίξασα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ στρέψασα τὴν κεφαλὴν πρὸς ἐμὲ καθήμενον πλησίον της ἔτεινε τὴν χεῖρα καὶ ὑπομειδιῶσα ἠρώτησε μὲ φωνὴν ἀσθενεστάτην.

— Ἤλλαξα πολὺ ἰατρέ;

— Λυποῦμαι βλέπων, ἀπεκρίθην, ὅτι εἶσθε ἀδύνατος καὶ ἰσχνή.

— Καὶ ὁ ταλαίπωρος θεῖός μου δὲν ἤλλαξε καὶ αὐτός;

Εἶπε, καὶ μὲ δυσκολίαν ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τὴν λευκὴν χεῖρά της· οὗτος δὲ ἀνασηκωθεὶς κατησπάσθη τὸ μέτωπόν της.

— Λυπηθῆτέ με, λυπηθῆτέ με, θεῖέ μου, εἶπεν ἡ νέα· ἡ ἀγάπη σας μὲ σκοτόνει.

Καὶ ὡς ἂν ἡ συγκίνησις ἔδωκεν αὐτῇ δυνάμεις ἐσηκώθη καὶ ἐξῆλθε τῆς αἰθούσης κλαίουσα.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ λεπτομέρειαι, τῶν ὁποίων ἡ μονοτονία θὰ φανῇ ἴσως πρὸς τὸν ἀναγνώστην ὀχληρά, συγκροτοῦσι τὸ ὕφασμα τῆς τραγῳδίας τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν *ἀσθένειαν*. Ὁ σφυγμός της δὲν ἔπαλλε σχεδὸν πλέον, αἱ φλέβες της δὲν εἶχον αἷμα, τὸ ψῦχος τοῦ θανάτου εἶχε κυριεύσει ὅλον τὸ σῶμά της, καὶ ὅμως ὁ γέρων ἤλπιζεν ἀκόμη. Μικρά τις ζωηρότης εἰς τὸ βλέμμα ἢ τὸ πρόσωπόν της ἤρκει νὰ ἀναπτερώσῃ τὴν τυφλὴν πίστιν του εἰς τὸ μέλλον, πίστιν τὴν ὁποίαν οἱ γονεῖς δὲν συγκατατίθενται νὰ παραιτήσωσιν.

Ἐνθυμοῦμαι πρὸ πάντων μίαν ἑσπέραν, καθ' ἣν ᾐσθάνθην τοιαύτην ὀδύνην ὥστε αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναφέρω τί συνέβη. Γνωστὸν ὁποῖος εἶναι ὁ χαρακτὴρ τῆς μουσικῆς τοῦ Μοζὰρ καὶ μάλιστα τῆς ἱερᾶς· εἶναι οὕτως εἰπεῖν ὑπερφυής, ἀποβλέπων εἰς τὴν ψυχὴν μᾶλλον ἢ τὰς αἰσθήσεις, καὶ συνταράσσων τὰς λεπτοτέρας χορδὰς τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων. Τὴν μουσικὴν ταύτην ἐπανελάμβανεν ἡ Ἐλίζα ὡς ἄγγελος, καὶ ἐνόμιζες ὅτι οἱ γλυκεῖς αὐτῆς τόνοι ἀπετέλουν ἁρμονίαν μὲ τὰς συγκινήσεις τῆς νεκρᾶς ψυχῆς της.

— Ἔλα, κόρη μου, εἶπεν αὐτῇ ὁ γέρων· παῖξε τὴν ὡραίαν λειτουργείαν τοῦ Μοζὰρ τὴν ὁποίαν ἔπαιζες χθὲς τὸ βράδυ.

Ἡ Ἐλίζα ὑπήκουσεν εἰς τον θεῖόν της· καὶ κατ' ἐμὲ ποτὲ δὲν ἐνόησα τὰ θέλγητρα τῆς μουσικῆς τοῦ Μοζὰρ ὅσον τὴν ἑσπέραν ἐκείνην. Οἱ τόνοι ἐγοήτευον τὴν ἀκοήν, διεπέρων εἰς τὴν καρδίαν καὶ ἀπέσπων τὰ δάκρυα μου· ναί, τὸ ὁμολογῶ, ἐδάκρυσα καὶ ἡ νέα Ἔρβερτ παρατηρήσασα τὰ δάκρυά μου εἶπεν·

— Λυπηρὰ μουσική, ἰατρέ.

Καὶ ὁ θεῖος καταταραχθεὶς ὅλος ἀνεχώρησεν.

— Ὅταν θὰ μὲ θάψουν, εἶπεν ἡ Ἐλίζα, ἐπιθυμῶ νὰ παίζουν αὐτὴν τὴν μουσικήν.... Καὶ ἐκεῖνος ὁμοίως.... Τὴν ἠγάπα!

Εἶπε καὶ ἀνεστέναξε· καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικρὺ μέρος ἠκούσθη δεύτερος στεναγμός, στεναγμὸς τοῦ θείου της ὅστις εἶχεν ἐπιστρέψει ἀγωνιζόμενος εἰς μάτην νὰ καταστείλῃ τὴν βαθεῖαν συγκίνησίν του......

Ἀλλὰ πρὸς τί νὰ παρατείνω τὴν θλιβερὰν διήγησιν τῆς ἀγωνίας ταύτης. Καθ' ἑκάστην ἡ ἰσχνότης τῆς Ἐλίζας ἐμαρτύρει νέαν πρόοδον τῆς νόσου. Ὅτε ὁ λοχαγὸς Φὶτς Οὐΐλλιαμς, ὅστις ἀσθενήσας εἶχε μείνει εἰς Μεδιόλανα, ἐπανῆλθεν εἰς Λονδῖνον, εὗρε μόνον τὸ ἄπνουν λείψανον ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἠγάπα. Ἡμην παρὼν εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς νέας, τῆς ὁποίας ἡ μὲν φαντασία εἶχεν ἐξαφθῆ, τὸ δὲ πνεῦμα ζωογονηθῆ ἀπὸ φλόγα ποιητικὴν ἐνόσῳ διήρκει ἡ παραφροσύνη τοῦ πυρετοῦ. Ἀποθανοῦσα δὲ εἵλκυσεν εἰς τὸν τάφον καὶ τὸν γέροντα καὶ τὸν νέον. *(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ.)*

ΠΕΡΙ

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 292.)

—οοο—

Οἱ ναοὶ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰσὶν οἱ ἑξῆς.

Α^ον^ Ὁ ναὸς τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (Μητρόπολις), ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται καὶ ἡ λαμπρὰ κατοικία τοῦ Ἀρχιερέως εἰς θέσιν ὑψηλήν, κτισθεῖσα κατὰ τὸ 1818, ἐπὶ Δωροθέου, ἀνεγερθεὶς ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων· οὗτος μικρὸς ὢν καὶ σεσαθρωμένος, πάλαι ποτὲ τῷ 1658, χιόνος πολλῆς καταπεσούσης, κατέῤῥευσε καὶ ἀνῳκοδομήθη τότε ἐπὶ Ἀρχιερέως Νεοφύτου· περὶ τὸ 1678 ἐζωγραφήθη ἅπας ὁ ναός, τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐτελειοποιήθη κατὰ πάντα ὁ ναὸς καὶ τὸ φάτνωμα καὶ ὁ Νάρθηξ, τοῦ ὁποίου τὴν πρὸς βαφὴν καὶ τελειοποίησιν δαπάνην κατέβαλεν ἐξ ἰδίων του ὁ Νεόφυτος· ἀλλ' ἡ δυστυχία τῶν ὁμογενῶν ἦν τοσαύτη τότε, ὥστε ἀπέναντι δανείου ἐκ γροσ. 4,354 ἠναγκάσθησαν νὰ δώσωσιν ὅλα τὰ ἱερὰ σκεύη, βιβλία καὶ Συμβόλαια (χοτζέτια) τῆς περιοχῆς τοῦ Ναοῦ ὡς ὑποθήκην εἰς χεῖρας δανειστοῦ (ὀθωμανοῦ βεβαίως), ὅπερ μόλις διὰ γενικῆς συνεισφορᾶς ἐξώφλησαν εἰς δύω δόσεις περὶ τὸ 1694, προτροπῇ τοῦ τότε Μητροπολίτου Ἀθανασίου καὶ τοῦ δεύτερον ἐνταῦθα δ' ὑποθέσεις του ἐνδημήσαντος Δοσιθέου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἀνδρὸς φιλογενεστάτου.

Β^ον^ Ὁ Ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1804, ἐν ᾧ ὑπάρχει καὶ παρεκκλήσιόν τι χρησιμεῦον ὡς φρενοκομεῖον ἐλεεινὸν τὴν θέαν· ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει καὶ τὸ προαναφερθὲν Κεντρικὸν ἀλληλοδιδασκαλεῖον.

Γ^ον^ Ὁ πλησίον τοῦ ῥηθέντος Ναοῦ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (Παναγίας Κολυκαρέας) Ναὸς ὅστις ἠγέρθη τῷ 1820 ἔτει.

Δ^ον^ Ὁ Ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν ἀνοικοδομηθεὶς κατὰ τὸ 1849 8βρίου 23.

Εον Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, οὐ μακρὰν τοῦ μνησθέντος, κείμενος ὑπογείως ἄνευ περιοχῆς, καὶ Βαρὺς κοινῶς ἐπιλεγόμενος ἀνῳκοδομήθη τῷ 1808 ἔτει μυστικῶς νύκτωρ τῇ ἀδείᾳ μόνον τοῦ διαβοήτου Βοσταντζίμπαση Δαγδεβερὴν ὀγλοῦ.

ςον Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1829 ἐπὶ τῇ ἐνταῦθα ἀφίξει τῶν Ῥωσσικῶν στρατευμάτων, καὶ ἐκ β'. ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1851, ἐπιχορηγησάσης καὶ τῆς Ῥωσσικῆς κυβερνήσεως δι' ἀναφορᾶς τῶν ἐνοριτῶν, καὶ συνεργείᾳ τοῦ τότε Γεν. Προξένου τῆς αὐτῆς δυνάμεως Κ. Ν. Μοῦχεν χίλια ῥούβλια ἀργυρᾶ.

Ζον Ὁ Ναὸς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς (Μετοχίου τοῦ ἁγίου Τάφου), πλησίον τῆς τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐκκλησίας καὶ κατ' ἄντικρυ αὐτῆς πλαγίως, ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1836 Ἰουλίου 26, ἄνευ ἐνορίας· ἐν αὐτῷ ἐκκλησιάζεται ὁ νῦν Ῥωσσικὸς Πράκτωρ Κ. Ν. Στοῦπεν, κατορθώσας νὰ τῷ ἐπιτραπῇ διὰ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἵνα τελῆται ἡ λειτουργία εἰς γλῶσσαν Σλαυϊκὴν κατὰ παρασκευὴν μόνον, ψάλλοντος καὶ τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ Σλαυϊστί· ἀλλὰ δι' ἀδείας τοῦ φίλου του Κ. Κυρίλλου Ἀδριανουπόλεως τῷ ἐπετράπη ἵνα τελῆται Σλαυϊκὴ λειτουργία καθ' ἑκάστην, ψαλλόντων καὶ τῶν δύο χορῶν εἰς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν.

Ηον Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (Μετοχίου τοῦ Ὄρους Σινᾶ) ἄντικρυ τῆς Μητροπόλεως πρὸς νότον ἄνευ ἐνορίας.

Θον Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Στεφάνου (Μετόχιον τῆς Λαύρας), κείμενος πρὸς ἀνατολὰς τῆς Μητροπόλεως ἐν παραδείσῳ καὶ διαχωριζόμενος ὑπό τινων οἰκιῶν, ἔχων καὶ μικρὰν ἐνορίαν.

Ἐντὸς τοῦ ἄστεος ὑπάρχουσι καὶ πέντε ἐρείπια ναῶν πυρποληθέντων κατὰ τὸ 1694, ὧν τὰ δύω, τὸ τῶν Εἰσοδίων, εἰς Ὀρτᾶ Καποῦ, ὅπου ἤδη ἀνηγέρθη τὸ Βουλγαρικὸν Σχολεῖον, καὶ τὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, κείμενον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ναοῦ τῆς Παναγίας Κολυκαρέας, κατὰ τὸ Δαοὺκ Καποῦ, ἐξεποιήθησαν· τὰ δὲ λοιπὰ δύω κείμενα παραλλήλως καὶ νοτιοδυτικῶς τῆς ἐκκλησίας Παναγίας διαχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων δι' ὁδοῦ, καὶ ἐτιμῶντο τὸ μὲν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τὸ δὲ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ταῦτα περικυκλούμενα ὑπὸ τῆς συνοικίας τῶν Ἑβραίων, περιωρίσθησαν ἀρκετά, ἐπειδὴ οὗτοι ἐσφετερίσθησαν τὸ πλεῖστον τῆς περιοχῆς αὐτῶν, καὶ ἐξόχως τῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου περιεχούσης κατ' ἀνατολὰς 28 δωμάτια, καὶ περὶ τούτων μεγίστη διαφιλονείκησις ἐγένετο μετὰ τῶν Ἑβραίων κατὰ τὸ 1853, διοικοῦντος τοῦ Μεχμὲτ Πασᾶ (Κιμπριζλῆ), ὡς καὶ μέχρι τοῦδε διαφιλονεικοῦνται· τὸ τρίτον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δημητρίου (παλαιοῦ) κεῖται παρὰ τὴν δυτικοβόρειον γωνίαν τοῦ τείχους μὲ μικροτάτην περιοχήν.

Ὑπάρχουσιν ἐντὸς τοῦ ἄστεος καὶ ἄλλα πέντε ἐρείπια μετασχηματισθέντα τὸ πάλαι εἰς Ὀθωμανικὰ τεμένη, ὧν τὰ ὀνόματα εἰσὶν ἄγνωστα· ἀλλὰ φήμη τις ἐκ παραδόσεως διατρέχει, ὅτι τὸ μὲν ἐξ αὐτῶν ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, τὸ δὲ ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Σοφίας· οὗ τινος καὶ μέρος τοῦ τρούλλου διασώζεται μέχρι τῆς σήμερον· καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ ἄστει ἤδη ἐρειπίων ὅμως εἰκάζεται, ὅτι πολλὰ ἐκ ναῶν χριστιανικῶν μετεσχηματίσθησαν εἰς Τεμένη.

Ιον Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Γεωργίου κείμενος ἐκτὸς τοῦ ἄστεος ἀπέναντι τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1794, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως καὶ τὰ δευτερεῖα κατέχων.

ΙΑον Εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Κιρισχανὲ 3)4 τῆς ὥρας ἀπέχουσαν τοῦ ἄστεος κεῖται ὁ Ναὸς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἀνεγερθεὶς τῷ 1833 Αὐγούστου 16, εἰς μνήμην τοῦ ἀρχαίου ἐν τῷ ἄστει πυρποληθέντος καὶ εἶτα ἐκποιηθέντος Ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἔνθα ἐκκλησιάζοντο οἱ ἐνορῖται τοῦ Κιρισχανέ, καὶ ὅθεν μετηνέχθησαν εἰς τὴν ἀνεγερθεῖσαν νέαν ἐκκλησίαν ἅπαντα τὰ ἐκ τῆς δευτέρας πυρκαϊᾶς, τῆς κατὰ τὸ 1746 συμβάσης, διασωθέντα ἱερὰ κειμήλια. Ἐν αὐτῷ ἤδη, πατριαρχικῇ ἀδείᾳ, πρὸ ἑνὸς σχεδὸν μηνὸς παρεχωρήθη νὰ ψάλλῃ ὁ ἀριστερὸς χορὸς Σλαυϊστί, πρᾶγμα πρωτοφανές, κινῆσαν τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ κοινοῦ αἴφνης καταταραχθέντος καὶ κατεσπευσμένως ἀναφερθέντος διὰ Γεν. ἀναφορᾶς πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα, θεωροῦντος ὡς παραβιασθέντα τὰ ἀρχαῖα πατροπαράδοτα ἱερὰ καὶ ἀδιαφιλονείκητα μέχρι τοῦδε δικαιώματά του, καὶ περιϋβριζομένου ὑπό τινων εὐαρίθμων πρωταιτίων Ἀβραδαλιωτῶν (Κλίγκαδων) Βουλγάρων· ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη.

Εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Γιλδιριμίου, ἐντὸς τοῦ καταστήματος τοῦ Νοσοκομείου μετεσχηματίσθησαν δωμάτιά τινα εὐρύχωρα εἰς εὐκτήριον οἶκον, ἐν ᾧ ἤδη τελεῖται ἡ θεία λειτουργία· ἀπὸ πέρυσι δὲ ἀνεγείρεται Ναὸς περικαλλής, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὅσον οὔπω εἰς ἀποπεράτωσιν εὑρισκόμενος.

Εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Κιγικίου μετεσχηματίσθη ὁ πρό τινων ἐτῶν (1852) ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἀγορασθεὶς διώροφος οἶκος εἰς Ναΐσκον, καὶ ἤδη ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τοῦ ἀνεγερθησομένου Ναοῦ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος· πλὴν ἀγνοεῖται τὸ τέλος αὐτοῦ, ἕνεκα τῶν διενέξεων τῶν ἐκεῖ Βουλγάρων μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν ἅπασι τοῖς ῥηθεῖσι Ναοῖς ἡ ἱερὰ λειτουργία τελεῖται ὅλως Ἑλληνιστί.

« *10. Καθόσον ἀφορᾷ ἰδίως εἰς τὸν ὀρθόδοξον*
« *κλῆρον, ὁποία τις εἶναι ἡ διανοητικὴ αὐτοῦ ἀνά-*
« *πτυξις, πόσος ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀρχιεπισκόπων καὶ*

« *Ἐπισκόπων, τῶν κατὰ τὰς διασημοτέρας πό-*
« *λεις καὶ κωμοπόλεις Ἱερέων καὶ Ἱεροκηρύκων,*
« *τῶν Μοναστηρίων, τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν κ.λπ;*

Ἡ καθ' ἑκάστην αὐξανομένη πλεονεξία τῶν Ἀρχιερέων καὶ ἡ ἀκόρεστος αὐτῶν πρὸς τοῦτο διάθεσις τοὺς παρακινεῖ νὰ χειροτονῶσιν ἀδιακρίτως καὶ ἄνευ ἀνάγκης τὸν τυχόντα προσερχόμενον ἀμαθέστατον ἄνθρωπον, ἄνευ προηγουμένης ἐξετάσεως τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐκ τούτου περιῆλθον εἰς τὸν κλῆρον ἄνθρωποι χαμερπέστατοι καὶ ποταποί. Ἡ ἱερὰ ἐξομολόγησις τελεῖται ὑπὸ ἱερέων ἀνικάνων, μηδόλως συντελούντων εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν πολιτείαν, καὶ ὑπό τινων Καλογήρων, ὅπερ ἀντιβαίνει, νομίζω, εἰς τοὺς Συνοδικοὺς κανόνας.

Ἡ Ἐπαρχία τῆς Ἀδριανουπόλεως, πνευματικῶς διευθύνεται ὑφ' ἑνὸς καὶ μόνου μητροπολίτου, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου παντὸς Αἱμημόντου, ἔχοντος καὶ ἕνα ἐπίσκοπον, τὸν Εὐδοξιάδος.

Ἐν τῇ διοικήσει Ἀδριανουπόλεως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι Ἀρχιερεῖς, ὁ Ἡρακλείας μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου του, ὁ Διδυμοτείχου, ὁ Αἴνου, ὁ Μεσημβρίας, ὁ Βιζύας, ὁ Ἀγχιάλου, ὁ Σηλυβρίας, ὁ Σωζουαγαθουπόλεως, ὁ Γάνου καὶ Χώρας καὶ ὁ Λιτίτσης.

Ἱερεῖς καθ' ὅλην τὴν Ἐπαρχίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπάρχουσι περὶ τοὺς διακοσίους πεντήκοντα· ἐντὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπάρχουσι 37. ὧν οἱ μὲν 23 εἰσὶν ἔγγαμοι μετ' ἄλλων 10 ἀγάμων, ἔχοντες καὶ ἐνορίας, οἱ δὲ 4 ἱερομόναχοι Καλόγηροι μετοχίων καὶ ταξιδιῶται· Ἱεροκήρυκες οὐδαμοῦ τῆς ἐπαρχίας ὑπάρχουσι. Πρῶτος Ἱεροκήρυξ ἐνταῦθα προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ πρώην Ἀδριανουπόλεως Γερασίμου ὁ Νικόδημος Τενέδιος· χρηματίσας καὶ ἱεροδιδάσκαλος ἐπὶ τετραετίαν ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1851 μέχρι τέλους Αὐγούστου τοῦ 1854 ἐν τῇ Ἑλληνικῇ σχολῇ. Πρό τινων ὅμως ἐτῶν περιήρχοντο κατὰ καιροὺς Ἱεροκήρυκές τινες ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀποστελλόμενοι, ἢ οἴκοθεν ὁρμώμενοι, καὶ ἐκήρυττον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν λαόν, ὡς καὶ οἱ προκάτοχοι Ἀρχιερεῖς τοῦ πρώην Ἀδριανουπόλεως καὶ τοῦ νῦν Κυρίλλου αὐτοπροσώπως ἐκήρυττον, ὅπερ συνέβαλλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν τῶν τε ἱερέων καὶ τῶν λαϊκῶν· ἀλλ' αὐτὸ ἤδη διέλιπε, καὶ ἐντὸς τῆς ἀπὸ 311 χωρίων συγκειμένης εὐρυχώρου ταύτης ἐπαρχίας οὐδεὶς ὑπάρχει. Ὁ νῦν Ἱεροδιδάσκαλος τῆς Ἀδριανουπόλεως Γερμανὸς Μιχαηλίδης διδάσκει μὲν ἐνίοτε, οὐχὶ ὅμως μὲ τὴν πατριωτικὴν ἐκείνην ἔφεσιν, τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν στωμυλίαν τοῦ διαληφθέντος Νικοδήμου.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀδριανουπόλεως ὑπάρχουσι δύω μοναστήρια, τὸ μὲν πρὸς δυσμὰς τῆς Ἀδριανουπόλεως 7 ὥρας μακρὰν παρὰ τῷ ποταμῷ Ἄρδας, κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἐπαρχίας τοῦ Λιτίτζης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀνοικοδομηθὲν τῷ 1815, προτροπῇ τοῦ θείου ἐκείνου ἀνδρὸς Δωροθέου, διὰ συνδρομῆς τῶν σωματείων καὶ περιχώρων, ἐπ' ὀνόματι τῶν 12 Ἀποστόλων, καὶ Μοναστήριον τῆς Λαμποῦς ἐπιλεγόμενον, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε μὲν τότε νὰ τὸ προσαρτήσῃ εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ Ξηροποτάμου, ἀλλ' οἱ τότε πρόκριτοι δὲν ἔστερξαν· κατ' ἔτος τὴν 30 Ἰουνίου τελεῖται ἐν αὐτῷ πανήγυρις, καὶ συῤῥέει πλῆθος Ἀδριανουπολιτῶν καὶ τῶν πέριξ χωρικῶν· Τοῦτο ἤδη ἀνεγνωρίσθη κτῆμα τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, ὑποχρεωθέντος τοῦ γηραιοῦ προηγουμένου Π. Χριστοδούλου Ἀδριανουπολίτου νὰ πληρόνῃ κατ' ἔτος ἐν ὅσῳ ζῇ γρόσια τρεῖς χιλιάδας. Τὸ δὲ πρὸς βοῤῥᾶν τῆς Ἀδριανουπόλεως 12 ὥρας μακρὰν, σεμνυνόμενον ὑπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀνῳκοδομήθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ κεῖται ἐν τῷ μεταξὺ ἑλληνικῶν τινων χωρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων προεξάρχουσιν αἱ δύο μεγάλαι καὶ πολυπληθεῖς κῶμαι *Καρναὶς* καὶ *Καβακλῆ*, ὧν οἱ κάτοικοι φέρουσι τὴν ἐνδυμασίαν τῶν χωρικῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μεταχειρίζονται ἑλληνικωτάτας τινὰς λέξεις ἀχρήστους παπαρὰ τοῖς λοιποῖς. Τὰ δύο ταῦτα Μοναστήρια διατηροῦνται διὰ τῶν ἐσόδων τῶν γαιῶν των καὶ τῆς συνδρομῆς τῶν πέριξ καὶ ἁπανταχοῦ τῆς Ἐπαρχίας χριστιανικῶν χωρίων, ἔχοντα καὶ κτήματά τινα καὶ ζῶα. Ἐν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς εἰσὶν ἔγγαμοι κοσμικοί.

Αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς πρωτευούσης της διατηροῦνται διὰ τῶν ἐν αὐταῖς περιφερομένων δίσκων, διὰ τοῦ ἐκ τῆς κηροπωλησίας πηγάζοντος ἐπαισθητοῦ κέρδους καὶ λοιπῶν προσφορῶν καὶ κληροδοτήσεων τῶν χριστιανῶν. Οἱ ἱερεῖς τῆς μὲν Ἀνδριανουπόλεως ζῶσι διὰ τῶν καθ' ἑορτὰς καὶ Κυριακὰς δίσκων των, καὶ διὰ τῶν πληρωμῶν εἰς ἁπάσας τὰς ἱεροτελεστίας, καὶ διά τινων μικρῶν ἐτησίων τῶν ἐνοριτῶν· εἰς δὲ τὰς ἔξω κώμας καὶ χωρία διατηροῦνται διὰ τῶν ἀναφερθέντων μέσων καὶ δι' ἐπιχορηγήσεως ὡρισμένου ποσοῦ σίτου ἢ κριθῆς ἐνίοτε.

« 11. *Τέλος πάντων, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Γε-*
« *ωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ποῖα*
« *εἶναι τὰ κυριώτερα ἤδη τῆς παραγωγῆς, τῶν εἰσ-*
« *αγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων καὶ*
« *τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων* ; »

Ἡ Γεωργία ἐσχάτως ἀνεπτύχθη ἐπαισθητῶς, καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ μὲν νομαὶ τῶν ζώων καθ' ἑκάστην περιορίζονται, αἱ δὲ τιμαὶ τῆς ἐνοικιάσεώς των ὑπερτιμῶνται. Ὁ τελευταῖος πόλεμος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ τιμὴ τῶν σιτηρῶν ἐτετραπλασιάσθη, πρᾶγμα ἀνήκουστον ἕως τότε, κατεπλούτισε πολλοὺς τῶν γεωργῶν καὶ ἐνεθάῤῥυνε πολλοὺς ἵνα ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν γεωργίαν, ὑπερύψωσεν ὅμως ἀναλόγως καὶ τὰς τιμὰς τῆς ἐργασίας· ἡ δὲ πτῶσις τῆς τιμῆς τῶν Δη-

μητριακῶν ἀπὸ τοῦ 1837 καὶ ἐπέκεινα κατενάρκωσεν αὐτοὺς καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ ἐπαπειλεῖ καταστροφὴν εἰς τοὺς κτηματίας (Τσιφλὶκ Σαλιπίδας).

Τὰ κυριώτερα ἤδη τῆς ἐξαγωγῆς εἰσιν οἱ Δημητριακοὶ καρποὶ, ἡ μέταξα, ὁ οἶνος, ὁ λινόσπορος, τὰ σάρωθρα, ὁ τυρὸς καὶ ὁ χαλβᾶς, ὧν μεγίστη ἐξαγωγὴ κατ' ἔτος γίνεται· ἀπὸ τοῦ 1840 μέχρι τοῦ 1856 μεγίστη ἐξαγωγὴ ἐγένετο Δημητριακῶν, δηλονότι σίτου, κριθῆς, βρύζης, βρώμης, ἀραβοσίτου, λινοσπόρου καὶ μετάξης, ἧς ἡ τιμὴ ἐδιπλασιάσθη· πρὸς τούτοις ἐνθαῤῥυνθέντες οἱ κάτοικοι ὡς ἐκ τῆς διπλασιασθείσης τιμῆς τῶν κουκουλίων, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν βομβυκοτροφίαν ἀρκετὰ, καὶ πλεῖσται γαῖαι ἐντὸς ὀλίγου κατεκαλύφθησαν ὑπὸ μωρεοδένδρων.

Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς εἰσαγωγῆς εἰσὶ τὰ ἀποικιακὰ, καὶ ἅπαντα τὰ ἐν χρήσει Εὐρωπαϊκὰ ὑφάσματα, μεταξωτὰ, βαμβακερὰ, λινὰ, ἐριοῦχα, ὧν μικρὸν καταναλίσκεται ἐν τοῖς χωρίοις, καὶ σκεύη ἐκ σιδήρου καὶ λοιπῶν μετάλλων κατεσκευασμένα, καὶ σίδηρος πολὺς ἀκατέργαστος.

Πολιτικαὶ Ἀρχαὶ καὶ Δικαστήρια.

1ον. Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς μετὰ τῶν πολυαρίθμων ὑπαλλήλων του, Γεν. Γραμματέως, (Διβὰν Ἐφένδι), Συμβούλου (Κιαχαγιὰ Βέη), Ἀρχιχωροφύλακο, (Καβάζμπαση), κλπ.

2ον. Γενικὸς Ταμίας, ἴσως οἰκονομικὸς Ἔφορος (Δεφδερδάρης) μετὰ τῶν ὑπαλλήλων του ἀρχιγραμματέως (Μπὰς Κιατὶπ), ὑπογραμματέων κτλ. (α)

3ον. Ἀστυνόμος (Τουφεκτζίμπασης, ἢ συνήθως Τομπροὺκ Ἀγασῆς) μετὰ τῶν ὑπαστυνόμων (Τσαούσιδων) καὶ κλητήρων του (Σεϊμένιδων).

4ον Ἀγορανόμος (Ἰχτισὰπ ἀγασῆ ἢ Τζαρὸς ἀγασῆ) μετὰ τῶν ὑπαλλήλων του.

5ον. Ἐφκὰφ (ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον), καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ (Ἐφκὰφ Ναζιρῆ) μετὰ τῶν γραμματέων, ἐπιτρόπων (Μουτεβδελίδων, Τσαμπίδων) κτλ.

6ον. Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον (Μεντζλίσι Κεπὶρ), ἤγουν Γεν. Συμβούλιον.

7ον. Τὸ Ἐλεγκτικὸν Συμβούλιον (Τακὶκ Μεντζλίσι) συστηθὲν κατὰ τὸ 1854, καὶ ὡς μὴ ὑπάρχον.

8ον. Τὸ Ἐμποροδικεῖον (Τιτζαρὲτ Μεντζλισὶ), κάλλιον νὰ μὴ ὑπῆρχε.

9ον. Τὸ Ἱερὸν Δικαστήριον (Μαχκεμὲ), τοῦ ὁποίου ὁ προϊστάμενος καλεῖται Μολλᾶς, ἔχων καὶ ἀναπληρωτήν του (Ναΐπην), Μουφτὴν, γραμματεῖς κτλ.

(α) Ὁ πρὸ ὀλίγου παυθεὶς Δεφδερδάρης Χ. Φερὶτ Ἐφένδις, φίλος μου, λαμβάνων κατὰ μῆνα 26 χιλδ. γροσ. περίπου μισθὸν, ὑπέκυψεν εἰς χρέη 180 χιλδ. γροσίων εἰς διάστημα δύω ἐτῶν· ἄλλως τε ὁ ἀνὴρ διέπρεψεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τιμιώτατα. Ἐκ τούτου δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ καὶ τῶν Πασάδων τὴν πολυτέλειαν.

10ον. Τὸ Ποινικὸν Δικαστήριον (Ἰστινδὰκ Μεντζλίσι) ἐσχάτως συσταθὲν, ἔχει πρόεδρον καὶ μέλη χριστιανοὺς, εἰς παράλυσιν μᾶλλον εὑρισκόμενον (α).

11ον. Ἡ τετραμελὴς Δημογεροντία, καθ' ἑκάστην συνεδριάζουσα, τῆς Κοινότητος τῶν Ἑλλήνων.

12ον. Ἡ δωδεκαμελὴς Δημογεροντία κατὰ παρασκευὴν μόνον, τῆς Κοινότητος τῶν Ἑλλήνων.

13ον. Ἡ Δημογεροντία τῆς Κοινότητος τῶν Ἀρμενίων καὶ ὁ ἀρχιερεύς των (Βαρταμβέτης).

14ον. Ἡ τῶν Ἑβραίων Κοινότης καὶ ὁ ἀρχιῤῥαβῖνός των.

Περὶ τῆς Κοινότητος τῶν Ἀρμενίων.

Ἡ Ἀρμενικὴ κοινότης ἔχει Ἀρχιεπίσκοπον (Βαρταμβὲτ) καὶ Ἀρχιμανδρίτην (Χάϊ-σοὺρπ), πρωτοϊερέα ἱερεῖς τινας καὶ τρεῖς ἱεροδιακόνους, κατοικοῦντας ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς ἐκκλησίας των, ἥτις τὸ πάλαι ἦν ἐκ τῶν ἡμετέρων, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος, τὸ ὁποῖον καὶ διετήρησε μέχρι τοῦδε· ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ εὑρίσκονται καὶ δύο Σχολεῖα χωρισμένα ὑπ' ἀλλήλων· τὸ μὲν τῶν ἀῤ-

(α) Αἱ ἀνωτέρω ἀρχαὶ, ἐκτὸς τοῦ Ἱεροῦ Δικαστηρίου ἦσαν συγκεντρωμέναι εἰς τὸ λαμπρότατον καὶ εὐρυχωρότατον κατάστημα τῆς Διοικήσεως, τὸ ὁποῖον δυστυχῶς πυρποληθὲν τὴν νύκτα τῆς 8 Φεβρουαρίου 1858 ἐντὸς τριῶν μόνον ὡρῶν, ἠρημώθη, καὶ αἱ ἀρχαὶ διεσκορπίσθησαν· μόνον τὸ συμβούλιον συνεδριάζει εἰς τοῦ Βοσταντζίμπαση τὸ κιόσκι, μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ πλησίον τοῦ ποταμοῦ Τούσου κείμενον, καὶ τοῦ παλατίου τοῦ Σουλτάνου· ἕπεται σύντομος ἔκθεσις τούτου. Ἀφ' οὗ οἱ Τοῦρκοι περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, διὰ τῆς Καλλιπόλεως, διέβησαν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ πολλὰ αὐτῆς μέρη ἐκυρίευσαν, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Ἀδριανούπολιν, ὅπου καὶ ἀνήγειραν οἱ τότε Σουλτάνοι παλάτιον εὐρυχωρότατον καὶ μεγαλοπρεπέστατον παρὰ τὸν ποταμὸν Τοῦσον, κείμενον πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως, εἰς θέσιν πεδινὴν καὶ τερπνοτάτην· ἀλλὰ μετὰ 90 ἔτη ὁ κατακτητὴς Σουλτὰν Μεχμέτης, κυριεύσας καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετέφερεν ἐκεῖ τὸν θρόνον του (Τάχτ)· τὸ δὲ τῆς Ἀδριανουπόλεως παλάτιον ἔμεινεν ἀκατοίκητον, ἐπισκεπτόμενον μόνον ὑπὸ τῶν Σουλτάνων ἐνίοτε χάριν διασκεδάσεως· τὸ ὁποῖον κατ' ὀλίγον ὡς ἐκ τῆς πολυκαιρίας καὶ ἀμελείας τῆς ἐξουσίας ἐρημώθη· εἰς τὸν προτελευταῖον πρὸς τὴν Τουρκίαν πόλεμον τῶν Ῥώσσων πολλὴ ὕλη καὶ διάφορος ἐσφετερίσθη ἐκ τούτου, οἷον μόλυβδος, μάρμαρα λαμπρὰ, κίονες, καὶ λοιπὰ πολυτελῆ πράγματα, καὶ κατέστη ἤδη ἐρείπιον καὶ πάσης προηγουμένης καλλονῆς ἔρημον· πρὸς τὸ δυτικοβόρειον καὶ πλησίον τοῦ παλατίου τούτου κεῖνται παραλλήλως καὶ τρία καταστήματα τῆς κυβερνήσεως, ἀποθῆκαι 2, καὶ στρατὼν χωρητικότητος 12 χιλδ. ἀνδρῶν καὶ 2 χιλδ. ἱππικοῦ, ἀνεγερθέντα πρὸ 30 περίπου ἐτῶν, ἤδη μένουσι καὶ ταῦτα ἔρημα, πυρποληθέντος πρὸ ἑνὸς ἔτους τοῦ σημαντικωτέρου μέρους, τοῦ στρατῶνος. Ἐντὸς τοῦ εἰρημένου παλατίου ἐγένετο ἡ εἰρήνη μεταξὺ τῶν πληρεξουσίων τῆς Πύλης καὶ τῆς Ῥωσσίας, Χ. Γεὲμ Πασᾶ καὶ Διβὶτζ Ζαβαλκάντζκι, κατὰ τὸ 1829 περὶ τὸν Ὀκτώβριον. Ἐπεσκέφθην τὴν αἴθουσαν, ἐν ᾗ ἐγράφη ἡ συνθήκη.

Πρέσβυς.

ῥένων, τὸ δὲ τῶν κορασίων· τὸ τῶν ἀῤῥένων διαιρεῖται εἰς 2 τμήματα, ἄνω καὶ κάτω, ἐξ ὧν τὸ μὲν σπουδάζει τὴν κυρίαν γλῶσσαν καί τινα μαθηματικά· τὸ δὲ τὰς προκαταρκτικὰς γνώσεις. Ἐν αὐτῷ ἐδιδάσκετο ἐπὶ ἑπταετίαν πρὸ χρόνων καὶ ἡ Ἑλληνική, ἥτις ἤδη ἐξέλιπεν, ἕνεκα τῶν διχονοιῶν τῶν πολιτῶν, τὸ ὁποῖον ἐπέφερεν καὶ τὴν παράλυσιν τῆς σχολῆς· ὡσαύτως ἐδιδάσκετο καὶ ἡ Ὀθωμανική, εἰς ἣν ἐπέδωκαν πλεῖον τῶν ἡμετέρων, ὡς συνῳκειωμένοι μετ' αὐτῆς καὶ μητρικὴν αὐτὴν ἔχοντες. Ἐκτὸς τοῦ ἄστεος παρὰ τῇ γεφύρᾳ (Γιαλινὶζ Γκιὸζ) ἔχουσι καὶ δευτέραν ἐκκλησίαν ἐν εἴδει παρεκκλησίου· κατὰ τὸ εἶδος τῆς τετραμελοῦς καὶ δωδεκαμελοῦς τῶν ἡμετέρων ἔχουσι καὶ αὐτοὶ τετραμελῆ καὶ δωδεκαμελῆ Δημογεροντίαν συγκροτουμένην ἐκ τῶν προὐχόντων αὐτῶν. Αἱ ἐκκλησίαι των διατηροῦνται διὰ τῶν ἐν αὐταῖς περιφερομένων δίσκων, διὰ τῆς κηροπωλησίας, γινομένης ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, καὶ διὰ τῶν κληροδοτημάτων, ὡς καὶ ἡ δαπάνη τῶν σχολείων των. Οἱ Ἀρμένιοι φθάσαντες εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης, μεγαλοπρεπείας καὶ τοῦ πλούτου, καὶ ἐσχάτως εἰς ἐκτεταμένας σιτεμπορικὰς πράξεις περιπλεχθέντες, ὡς καὶ εἰς ἐνοικιάσεις δεκάτου τῶν προϊόντων (Ἰλτιζαμίων), ἐπετάχυνον τὴν πτῶσίν των, καὶ ἤδη ἐπτώχευσαν οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἔμποροι καὶ τραπεζῖται.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΙΑΠΟΝΙΚΗ ΠΡΕΣΒΕΙΑ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ.

—000—

Ἡ πρώτη εἰς Εὐρώπην στελλομένη ἰαπονικὴ πρεσβεία ἔφθασε πρὸ μικροῦ εἰς Παρισίους

Διερμηνεύς.

ὅθεν, διατρίψασα δεκαπέντε ἡμέρας, ἀνεχώρησεν εἰς Λονδῖνον. Σύγκειται δ' ἐξ εἰκοσιδύο ἀνδρῶν· δύο πρέσβεων, δύο γραμματέων, δύο διερμηνέων, ἑνὸς ἰατροῦ, ἑνὸς μαγείρου καὶ δεκαὲξ κατωτέρων ἀξιωματικῶν.

Ὁ πρῶτος καὶ κύριος πρέσβυς, Τακανὸούτσὶ-Σιμῶδ-Σουκὶ-νο-Καμὶ οὗ τινος παρατίθεται ἡ εἰκὼν, κατὰ τὴν φωτογραφίαν τοῦ περιφήμου ἐν Παρισίαις Nadar, ἄγει τὸ πεντηκοστὸν ἔτος· εἶναι δὲ Νομάρχης ἐν Ἰαπονίᾳ. Ὁ δεύτερος Μαντσδαΐρὸ-Ὑδανινὸ-Καμὶ εἶναι ὀλίγῳ νεώτερος καὶ ὑπονομάρχης. Ἀμφότεροι δὲ πρίγκηπες ἢ δαμιῶνοι.

Οἱ δύο γραμματεῖς εἰσι νεώτεροι. Οἱ διερμηνεῖς, ὧν τὸν ἕτερον βλέπομεν ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι, ὁμιλοῦσιν Ὁλλανδικὰ, Ἀγγλικὰ καὶ Γαλλικά.

Ὁ πρῶτος τῶν πρέσβεων εἶναι σιωπηλοῦ χαρακτῆρος. Ὁ δὲ δεύτερος ὁμιλητικώτατος· πάντες δὲ πρᾳότατοι καὶ ὅλως ἐνδεεῖς περιεργείας πρὸς τὰ περὶ αὐτοὺς πράγματα.

Μετὰ πλείστου κόπου πείθονται νὰ ἐξέλθωσι τοῦ Ξενοδοχείου· μισοῦσι τὴν κίνησιν καὶ φοβοῦνται μέχρι τοῦδε πολὺ τὸν σιδηρόδρομον. Μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἐπείσθησαν νὰ ἐπισκεφθῶσί τινα τῶν περιχώρων τῶν Παρισίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Γενικὸς πίναξ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ ἔτος 1860 ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν 1862.

Γενικὴ ἔκθεσις τοῦ διοργανισμοῦ καὶ τῆς προόδου τῆς ἐν Ἑλλάδι Ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1829 μέχρι τῆς 1 Ὀκωβρίου 1861 ἐν Ἀθήναις, 1862.

Τῶν *στατιστικῶν* εἰδήσεων ἡ μελέτη εἶναι, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν, ἀναπόφευκτος· καὶ μὲν ξηρὰ καὶ ἀηδὴς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀδύνατον ὅμως ν' ἀποφύγῃ αὐτὴν ὁ ἀξιῶν μάλιστα νὰ πράττῃ τὰ δημόσια ἢ καὶ νὰ λέγῃ ὀρθῶς περὶ αὐτῶν· ὁ Γλαύκων, ἀρχαῖος μὲν τῶν Ἀθηνῶν πολίτης, ὅμοιος δὲ πρὸς τοὺς πολλοὺς τῶν νεωτέρων κατὰ τὸν τῦφον πρὸ πάντων, ἤθελεν ἀφεύκτως ν' ἀναβῇ ἐκεῖ ὅπου ἐκάθησεν ὁ Περικλῆς καὶ νὰ κυβερνήσῃ τὴν πρώτην πολιτείαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ λοιποῦ γνωστοῦ κόσμου· ἀλλ' ἕτερός τις Ἀθηναῖος, Σωκράτης καλούμενος, ἀνὴρ πένης καὶ ἀγοραῖος, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ὁποίου οὔτε λέξις ἑρμηνεύουσα τὴν *στατιστικὴν* ὑπῆρχεν, ἐν ᾧ ὅμως ὑπῆρχεν, ὡς φαίνεται, καὶ νοῦς καὶ φιλοπατρία, ἠρώτησε τὸν οἰηματίαν ἀριστοκράτην ἂν ἐγνώριζε πόσου σίτου ἔχει χρείαν ἡ ἐπικράτεια, καὶ πόσος στρατὸς ἀπαιτεῖται νὰ φυλάξῃ αὐτὴν ἢ νὰ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ πόση τούτων ἡ δύναμις, καὶ πόθεν ἔπρεπε νὰ αὐξήσῃ τὰ δημόσια εἰσοδήματα, ἢ πῶς θὰ ἰσοστάθμιζε τὰς δαπάνας πρὸς τὰ ἔσοδα καὶ τὰ τοιαῦτα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ μέλλων κυβερνήτης οὐδὲν τούτων ἐγίνωσκεν, ὁ Σωκράτης ἐταλάνισε τὴν πατρίδα, ὡς καὶ ἡμεῖς σήμερον ταλανίζομεν πολλάκις αὐτήν. Ἀναπόφευκτοι ἄρα, ὡς προεῖπον, αἱ *στατιστικαὶ* εἰδήσεις, καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον πρέπει νὰ ὁμολογῶμεν χάριν πρὸς ἐκείνους οἵτινες, ἐπιδιδόμενοι καρτερικῶς εἰς τὴν ὀχληροτάτην συλλογὴν καὶ σύγκρισιν καὶ ῥύθμισιν αὐτῶν, διευκολύνουσιν εἰς ἡμᾶς τὴν μελέτην, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐνθαῤῥύνωμεν τὸ ἔργον αὐτῶν. Ἡ *στατιστικὴ* συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀκμὴν πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, πασῶν τῶν τεχνῶν, πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιτηδευμάτων· διότι κατα δεικνύουσα τὰ πράγματα οὐχὶ διὰ λόγου ἀλλὰ δι' ἀριθμῶν, θέτει ἀπέναντι τῆς ὑποθέσεως τὴν ἀπόδει-

ξιν, ἀπέναντι τοῦ προβλήματος τὴν λύσιν. Ναὶ μὲν, ὡς εἶχον καὶ πρὸ δύο μηνῶν γράψει περὶ τῶν πινάκων τοῦ Κ. Ι. Σούτζου, δὲν ἀνέβη εἰσέτι εἰς τὴν περιωπὴν τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, οὐδὲν ἧττον ὅμως εἶναι χρησιμωτάτη καὶ πολύτιμος.

Ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀνεπόλουν ἐπεξεργόμενος τὰ δύο ταῦτα πονήματα τῶν ὁποίων ἀναγγέλλεται ἀνωτέρω ἡ δημοσίευσις.

Ὁ Γενικὸς πίναξ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τρίτον ἤδη ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ φιλοπόνου συγγραφέως τῆς περὶ τῆς ἐγγείου φορολογίας διατριβῆς. Πρὸ τοῦ 1858 ἔτους τοιοῦτοι πίνακες δὲν ἐξεδίδοντο, ἢ ἐὰν ποτε ἐδημοσιεύοντο εἰδήσεις τινὲς, ἦσαν καὶ ἀτελεῖς καὶ ἀμφισβητήσιμοι. Ὁ τρίτος οὗτος πίναξ εἶναι μεθοδικώτερος τῶν δύο ἄλλων κατὰ τὰς διαιρέσεις, νομίζομεν δὲ καὶ ἀκριβέστερος κατὰ τοὺς ἀριθμοὺς, ἡ ἀκρίβεια εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ· διότι ἐὰν οἱ ἀριθμοὶ δὲν ἔχωνται ἀληθείας ἀντὶ ὠφελείας προκύπτει βλάβη. Οὔτε τὴν οἰκονομικὴν ἢ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν ἔθνους τινὸς δυνάμεθα νὰ ζυγοστατήσωμεν, οὔτε τὴν πρόοδον ἢ τὴν ὀπισθοδρόμησιν νὰ ἐξελέγξωμεν, καὶ, τὸ συνηθέστατον, οὔτε ὁποία καὶ ὁπόση ἡ ἐπενέργεια τῆς νομοθεσίας ἐπὶ τὴν κοινωνίαν νὰ μάθωμεν ἄνευ ἀληθῶν ἀριθμῶν.

Ὀρθὸν λοιπὸν καὶ εὐσυνειδήτως συντεταγμένον ὑπολαμβάνοντες τὸν ἀνὰ χεῖρας *Γενικὸν Πίνακα* ἐκδίδομεν τὴν *εἰσαγωγικὴν* αὐτοῦ *ἔκθεσιν*, ἐν ᾗ συγκεφαλαιοῦται πᾶσα ἡ κατὰ τὸ 1860 ἐνέργεια τῆς ἐμπορίας. Ταύτην δὲ τὴν ἔκθεσιν ἀναγινώσκοντες θέλομεν πορισθῆ εὐκολώτερα τὰς πληροφορίας ὅσας μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ πολλάκις ἴσως εἰς μάτην θ' ἀνεζητῶμεν εἰς τὸν δαίδαλον τῶν ἀναλυτικῶν πινάκων, διότι καὶ δύσκολος καὶ ἐπίπονος καὶ ἀηδὴς ἡ τοιαύτη ἐργασία (ᵃ).

Περὶ δὲ τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας, *στατιστικὴ* ἔκθεσις πρῶτον ἤδη ἐκδίδεται, ὅσον ἔνεστι πλήρης καὶ σαφὴς, χάρις εἰς τὸν Γεν. Διευθυντὴν τῶν Ταχυδρομείων Κ. Θ. Λεονάρδον. Ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ταχυδρομίας δὲν εἶναι ἀναξία προσοχῆς. Ἐπὶ μὲν τουρκοκρατίας ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος· διαρκούσης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως, ὁσάκις παρουσιάζετο ἀνάγκη ἐστέλλοντο πεζοδρόμοι. Πρῶτον τὸ 1828 ἐγένετό τις πρόνοια περὶ τακτικῶν ἐσωτερικῶν ταχυδρομείων, ἀλλὰ καὶ τότε κύριος σκοπὸς προέκειτο ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀρχῶν ἀνταποκρίσεων. Τὸ 1829 ἡ Ταδροχυμία ἐξετάθη καὶ μέχρις Ἑπτανήσου, τὸ δὲ 1833 πλοῖά τινα ἐπὶ τούτῳ ναυλωθέντα μετεκόμιζον τὰς μεταξὺ Ἑλλάδος καί τινων μερῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Τουρκίας ἀνταποκρίσεις. Καὶ ἐσωτερικῶς μὲν ἀνεπτύσσοντο τὰ τῶν ταχυδρομείων, ἐξωτερικῶς ὅμως ἐχώλαινον μέχρι τοῦ 1838, ὅτε γαλλικὰ ἀτμόπλοια ἤρχησαν νὰ καταπλέωσι τακτικῶς εἰς τοὺς ἡμετέρους λιμένας. Μετά τινα ἔτη, τὸ 1843 ἡ Αὐστρία ἐμιμήθη τὴν Γαλλίαν, καὶ οὕτως ἡ μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου συγκοινωνία κατέστη ἀδιάκοπος καὶ τακτική. Ἡ ἐσωτερικὴ ὅμως ταχυδρομία δὲν ἐκτελεῖται μετὰ τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ ἀκριβείας, οὐχὶ δι' ἔλλειψιν ζήλου ἢ ἐμπειρίας, ἀλλὰ «δι' ἔλλειψιν ἁμαξητῶν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν, ὡς λέγει ἡ *ἔκθεσις*, καὶ διὰ τὴν λυπηρὰν ὑποχρέωσιν τῶν ταχυδρομείων τοῦ νὰ ἐξαποστέλλωσι τὰς πρὸς διανομὴν ἐπιστολὰς δι' ἐφίππων καὶ πεζῶν, ὅπερ καθιστᾷ τὴν κυκλοφορίαν τῶν φακέλλων οὐ μόνον ἀνεπίδεκτον τῆς ἀκριβείας ἥτις ὑπάρχει εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκθέτει πολλάκις εἰς ποικίλας δυσαρέστους περιπετείας.»

Ἀλλὰ καὶ ἄλλη τις οὐσιωδεστάτη ἔλλειψις ὑπάρχει, κατὰ τὴν *ἔκθεσιν*, ἡ τῶν δημοτικῶν ταχυδρομείων· τὰ ὑπάρχοντα εἶναι καὶ πλεῖστα καὶ ἀτελῶς ὠργανισμένα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον ἡ διανομὴ τῶν ἐπιστολῶν γίνεται ἀτάκτως ἀλλὰ διὰ τὰς δυσκολίας καὶ ἡ ἀνταπόκρισις εἶναι σπανία.

Ἐν γένει ὅμως, εἴτε διὰ τὸ εὐάριθμον τῶν κατοίκων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, εἴτε διὰ τὸ εὐτελὲς τῆς ἐγχωρίου ἐμπορίας καὶ βιομηχανίας, εἴτε διὰ τὴν μετρίαν ἀνάπτυξιν τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ὡς ἀξιοῖ ἡ *ἔκθεσις*, ἡ ἀνταπόκρισις οὐ μόνον δὲν εἶναι δραστηρία ὅσον καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἀλλὰ καὶ κατὰ πολὺ ἐλαττοῦται αὐτῆς.

«Κατὰ τοὺς πρώτους ἐννέα μῆνας τοῦ 1861, λέγει ἡ *ἔκθεσις*, παρεδόθησαν εἰς τὰ ταχυδρομεῖα τοῦ Κράτους 999,851 ἐπιστολαὶ, ἤτοι ἰδιωτικαὶ μὲν 566,947, ἐπίσημοι δὲ 424,906. Ἐὰν εἰς ταύτας προστεθῶσι κατ' ἀναλογίαν καὶ αἱ τῶν λοιπῶν τριῶν μηνῶν καθ' οὓς ἐνεργεῖται ὁ νόμος τοῦ γραμματοσήμου, θέλομεν συμπεράνει ὅτι καθ' ὅλον τὸ 1861 παρεδόθησαν εἰς τὰ ταχυδρομεῖα 1,322,470 ἐπιστολαί. Παραδεχόμενοι δὲ ὡς δεδομένον ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀναβαίνει εἰς 1,100,000 ψυχὰς, ἐξάγομεν ὅτι εἰς ἕκαστον κάτοικον ἀναλογεῖ ἰδιωτικῆς μὲν καὶ δημοσίου ἐπιστολῆς 1 καὶ 1)5, ἰδιωτικῆς δὲ μόνον 7)10.

» Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐξακολουθεῖ ἡ ἔκθεσις, κατὰ μέσον ὅρον 15 ἰδιωτικαὶ ἐπιστολαὶ ἀναλογοῦσι κατ' ἔτος εἰς ἕκαστον κάτοικον, εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν 7 ἢ 9 1)2, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐπισήμων. Ὅθεν ἡ μὲν τῆς Ἀγγλίας συγκρινομένη πρὸς τὴν τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ 20 πρὸς 1, ἡ δὲ τῆς Γαλλίας 10

(α) Ἀνάγνωθι τὴν Εἰσαγωγικὴν ἔκθεσιν μετὰ τὸ τέλος τοῦ παρόντος ἄρθρου. Περὶ δὲ τῶν προεκτεθέντων δύο πινάκων ἔγραψεν ἐπισταμένως καὶ ἐν ἐκτάσει ὁ Κ. Π. Καλλιγᾶς ἐν τῷ 226 φυλλαδίῳ τῆς Πανδώρας τῇ 15 Αὐγούστου 1859.

πρὸς 1, ἢ 11 πρὸς 1 ἐὰν συμπεριληφθῇ καὶ ἡ ἐπίσημος ἀνταπόκρισις. »

Οὐχ ἧττον περίεργος εἶναι καὶ ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις τῆς ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας ἐν τῷ διαστήματι δέκα ἐτῶν, καὶ παρατηρητέον ὅτι εἰς τὴν παρατιθεμένην σημείωσιν δὲν συμπεριλαμβάνονται τὰ ἀτελῆ σταλέντα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν, οὔτε τὰ ἐκεῖ προαποτίσαντα τὸ τέλος γράμματα.

1840.	323,300.	
1845.	370,794.	
1850.	438,121.	
1855.	550,220.	
1856.	576,152.	
1857.	608,208.	
1858.	646,820.	
1859.	691,629.	
1860.	735,708.	
1861.	566,947.	δι' ἐννέα μόνον μῆνας.

Παραλείποντες τὰ πρῶτα τρία ἔτη ὡς διεστῶτα ἀπ' ἀλλήλων καὶ συγκρίνοντες τὰς ἐπιστολὰς τῶν ἄλλων ἑπτὰ ὡς συνεχῶν, ἐξάγομεν ὅτι τὸ ποσὸν τῆς κατ' ἔτος αὐξήσεως ἔφθασεν ἐνίοτε καὶ εἰς τεσσαράκοντα χιλιάδας.

Ἄξιον μελέτης θεωρῶ καὶ τὸν πίνακα τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας· ὁ πίναξ οὗτος περιλαμβάνει εἰκοσιπέντε ἔτη, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ 1833, ὅτε ἱδρύθη ἡ βασιλεία, καὶ λήγων τὸ 1861. Ἐν αὐτῷ παρατηροῦμεν ὅτι πλὴν τριῶν ἐτῶν, τοῦ 1845, 1846 καὶ 1848 καθ' ἃ τὰ ἔσοδα ὑπερτέρησαν κατὰ μικρὸν τὰ ἔξοδα, καθ' ὅλα τὰ λοιπὰ εἰκοσιὲξ τὰ ἔξοδα ἐγένοντο ἀνώτερα τῶν ἐσόδων καὶ ὑπὲρ τὸ διπλάσιον πολλάκις. Τὸ 1835 παραδ. χάριν τὰ μὲν ἔσοδα εἶναι 43,473, τὰ δὲ ἔξοδα 97,761, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ταῦτα μὲν ἦσαν 184,320, ἐκεῖνα δὲ 72,985. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθινὸν ὅτι ἡ διπλασίασις αὕτη δὲν παρουσιάζεται πλέον, οὐδὲν ἧττον ὅμως ἡ ὑπερτέρησις τῶν ἐξόδων ἐξακολουθεῖ, καὶ ἐνίοτε μάλιστα καθίσταται ἀξία λόγου.

Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀριθμητικῶν πορισμάτων τῆς τελευταίας τριμηνίας τοῦ 1861 ἔτους συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ἐπιζήμιος αὕτη διαφορὰ θέλει ἐκλείψει, ἂν καὶ ἡ *Προσθήκη* τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκομεν εἰς τὸ τέλος τῆς *Ἐκθέσεως* δίδῃ ἀφορμὴν εἰς διάφορον συμπέρασμα, καθ' ὃ αἱ προσδοκίαι τῶν συνταξάντων τὸν περὶ χαρτοσήμου νόμον κινδυνεύουσι ν' ἀποδῶσι φροῦδοι. Οἱ συντάξαντες τὸν νόμον, ὑποπτεύοντες ὅτι οἱ διαχειρίζοντες τὰ τῆς ταχυδρομίας ἐπεβούλευον τὰ δημόσια κερμάτια, ἐδόξαζον ὅτι διὰ τῶν γραμματοσήμων θὰ προελαμβάνοντο αἱ ἐπιβουλαὶ, καὶ τὸ ταμεῖον θὰ μετεβάλλετο εἰς πύργον Δανάης, εἰς ὃν θὰ κατέπιπτε ῥαγδαῖος, οὐχὶ πλέον ὁ Ζεὺς, ἀλλ' ὁ Πλοῦτος μορφὴν ἔχων χρυσῆς βροχῆς. Καὶ πρὸς μὲν τὰς ὑποψίας οὐδὲν λέγω, διότι ὁ φθόνος καὶ ἡ συκοφαντία οὐδενὸς, οὐδὲ τοῦ προδηλότερον ἐναρέτου ἐφείσθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Περὶ δὲ τῆς ἀφθονίας τῶν εἰσοδημάτων ἀρκοῦμαι νὰ παραθέσω ἐνταῦθα ἀπαράλλακτον αὐτὴν τὴν *Προσθήκην*. Ὅπου ὁμιλεῖ ἡ ἀριθμητικὴ σιγησάτω πᾶσα γλῶσσα.

Λήξαντος δὲ τοῦ ἔτους 1861, ὅτε εἰσέτι εὑρίσκετο ὑπὸ τὰ πιεστήρια τὸ παρὸν φυλλάδιον, ἐνομίσαμεν ἀναγκαῖον νὰ συμπληρώσωμεν τὰς προλαβούσας στατιστικὰς πληροφορίας μας διὰ τῆς κατωτέρω σημειώσεως, ἥτις καταδεικνύει τὰ ταχυδρομικὰ ἔσοδα τῆς τελευταίας τριμηνίας τοῦ ἔτους 1861, τὰ εἰσπραχθέντα διὰ τοῦ γραμματοσήμου, καθὼς καὶ τὴν γενομένην κυκλοφορίαν τῆς ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας καὶ τῶν ἐντύπων κατὰ τὴν αὐτὴν τρίμηνον ἐποχήν.

Κατὰ τὴν γενομένην ἐκκαθάρισιν τῆς τελευταίας τριμηνίας τοῦ 1861, παρεδόθησαν εἰς ὅλα τὰ ταχυδρομεῖα τοῦ Κράτους καὶ διεβιβάσθησαν δι' αὐτῶν,

ά. Ἰδιαιτέραι ἐπιστολαὶ, εἰς ἃς συμπεριλαμβάνονται αἱ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν σταλεῖσαι ἀπλήρωται, καὶ αἱ ἐκεῖθεν ληφθεῖσαι προπληρωμέναι .268,961,

β'. Ἔντυπα, ἐφημερίδες, δέσμαι ἐφημερίδων, ἐντύπων καὶ βιβλίων. . . 119,754,

Ἐκ τοῦ ὁλικοῦ δὲ τούτου ποσοῦ τῶν ἐπιστολῶν, ἐφημερίδων ἐντύπων κτλ. εἰσεπράχθησαν διὰ τοῦ γραμματοσήμου. . . *Δραχ.* 99,385:32[00

Ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ὁλικῆς ταύτης εἰσπράξεως πρέπει νὰ ἐκπεσθῶσι τ' ἀκόλουθα ποσὰ, ἅτινα εἶσιν ἐκπεσμένα ἐπίσης ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις ὅλων τῶν ἄλλων προλαβόντων ἐτῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐννέα μῆνας τοῦ 1861, ἤτοι

ά. Ἡ ἀξία τῶν ἀχρήστων ἐπιστολῶν καὶ ἐντύπων. . . *Δρ.* 230: 40

β'. Αἱ κατὰ τὸ διάταγμα τῆς 5 7βρίου 1861 χορηγούμεναι σταθεραὶ ἀντιμισθίαι εἰς τοὺς ἐπιφορτισμένους τὴν ἐπιστασίαν διαφόρων ταχυδρομείων ἰδιώτας ἢ ὑπαλλήλους ἄλλων ὑπηρεσιῶν, ἀντὶ τοῦ χορηγουμένου εἰς αὐτοὺς, μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ γραμματοσήμου, ποσοῦ τῶν 20 0[0 ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων. Αἱ ἀντιμισθίαι αὗται ἀναβαίνουσιν καθ' ὅλην τὴν τριμηνίαν εἰ . . » 3966

γ'. Τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ γραμματοσήμου ποσοστὰ, ἀναβαίνοντα, ἀνὰ 4 0[0 ἐπὶ τῆς εἰσπραχθείσης ποσότητος τῶν δραχ. 99,385:32, *εἰς* » 3775 44

Τὸ ὅλον » 7965: 84

Ὥστε τὸ καθαρὸν ποσὸν τῶν διὰ τοῦ γραμματοσήμου ταχυδρομικῶν εἰσπράξεων τῆς τελευταίας τριμηνίας τοῦ 1861 ἀναβαίνει

εἰς δραχ. 91,419:51

Παρατηρητέον ὅτι ἐκ τῶν εἰσπράξεων τούτων δὲν ἐξεπέσθησαν τὰ διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ γραμματοσήμου ἔξοδα, τὰ ὁποῖα μένουσιν εἰς βάρος τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν.

Κατὰ τὸν πίνακα τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, τὰ ἔσοδα ηὔξανον σχεδὸν κατ᾽ ἔτος, ὥστε τὰ τοῦ 1860 ἀνέβησαν εἰς 343,800 δραχμάς, ὑπερτερήσαντα κατὰ 40 περίπου χιλιάδας τὰ τοῦ προηγηθέντος ἔτους· ἄρα καὶ ἄνευ τοῦ γραμματοσήμου ἡ αὔξησις ἦτο βεβαία. Ἀλλ᾽ ἡ ἐκ τοῦ γραμματοσήμου θὰ ἦναι τοιαύτη ὥστε καὶ τὰ ἔξοδα ν᾽ ἀντισταθμίσῃ καὶ διὰ περισσεύματος νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τοῦ δημοσίου θησαυροῦ; Οὗτος ἦτο ἐξ ἀρχῆς ὁ σκοπὸς τῶν συνταξάντων τὸν νόμον· κατ᾽ ἐμὲ ὅμως εἶναι ζήτημα καὶ μετὰ τὸ ἐξαγόμενον τῆς τελευταίας τριμηνίας τοῦ 1861 ἔτους. Η κατάχρησις, καὶ ἂν ὑπῆρχεν, ἦτο βεβαίως μικρά, ἐνῷ διὰ τοῦ νέου νόμου, καὶ ἂν αὐξήσωσι τὰ ἔσοδα, αὐξάνουν καὶ αἱ δαπάναι· ἡ αὔξησις δὲ πρὸ πάντων θὰ προκύψῃ οὐχὶ κυρίως ἐκ τῶν ἐπιστολῶν, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἐφημερίδων, ἐντύπων, δικαστικῶν ἐγγράφων καὶ ἀνταποκρίσεων βουλευτικῶν κλπ. ἅτινα πρὸ τοῦ νέου νόμου ἀπέτιον τὸ τέλος κατ᾽ ἀποκοπὴν ἢ ἀπέλαυον ἀτελείας.

Ὁ περὶ γραμματοσήμου θεσμὸς εἶναι ἀναντιῤῥήτως ἄριστος· ἀλλ᾽ οἱ συντάξαντες τὸν νόμον κατὰ τοῦτο ἐλανθάσθησαν ὅτι ἐξέλαβον αὐτὸν ὡς ἐπινόημα ἐλέγχου καὶ χρηματισμοῦ, ἐνῷ καὶ ἐπενοήθη καὶ ἐφηρμόσθη ὡς τρόπος ταχύτητος. Ὡς τὰ ἀρχαῖα πεπολιτισμένα ἔθνη ἔλεγον « φείδου χρόνου, » οὕτω καὶ τὰ νεώτερα πρεσβεύουσιν ὅτι « time is money ». Καὶ σημειωτέον ὅτι αἱ προθύμως παραδεχθεῖσαι τὸ γραμματόσημον κυβερνήσεις δὲν ἐπεζήτησαν τὴν ταχύτητα δι᾽ ἑαυτάς, ἀλλὰ διὰ τοὺς πολίτας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως, ὅπου ἐπικρατεῖ ἀκάθεκτον τὸ λεγόμενον ταμιευτικὸν πνεῦμα, τὰ δὲ συμφέροντα τῶν πολιτῶν τίθενται ἐν μοίρᾳ Καρὸς, καὶ ὁ νόμος οὗτος γενόμενος ἐπὶ σκοπῷ ἀργυρολογίας ἀπώλεσε τὴν κυρίαν αὐτοῦ ἀρετήν· καὶ οὐ μόνον ἀπώλεσεν αὐτήν, ἀλλ᾽ ἀντὶ ταχύτητος καὶ τριπλασίαν βραδύτητα ἐπέφερεν. Πρὸ τοῦ γραμματοσήμου αἱ διὰ τῶν ἀτμοπλοίων ἐρχόμεναι εἰς Ἀθήνας ἐπιστολαὶ διενέμοντο δύο ὥρας μετὰ τὴν ἐκ Πειραιῶς ἄφιξιν τῶν ταχυδρόμων· μετ᾽ αὐτὸ ὅμως διανέμονται ἓξ ὥρας μετὰ τὴν ἄφιξιν ταύτην. Καὶ τοῦτο διότι ὁ Ἕλλην νομοθέτης, οἰόμενος ἑαυτὸν σοφώτερον καὶ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι ἐνεκολπώθησαν τὸν προκείμενον θεσμόν, ἐψήφισεν ὅ,τι ἐκεῖνοι ἐθεώρησαν καὶ περιττὸν καὶ ἐναντίον τῆς ταχύτητος· ἐψήφισε, λέγω, τὴν ἐπίθεσιν γραμματοσήμου καὶ ἐπὶ τῶν ἔξωθεν στελλομένων ἄνευ προαποτίσεως τοῦ τέλους. Τί δὲ προέκυψεν ἐκ τούτου; Προσβολὴ οὐσιωδεστάτη τῶν ἐμπορικῶν πρὸ πάντων συμφερόντων· διότι ἐνῷ πρὶν ὁ λαμβάνων τὴν ἐπιστολὴν εἶχε καιρὸν νὰ γράψῃ διὰ τῆς *αὐτῆς εὐκαιρίας*, σήμερον ἡ εὐκολία αὕτη κατέστη ἀδύνατος.

Ἀλλὰ πρὸς τῇ βλάβῃ καὶ ἀπανθρωπίας ἔνοχος ἐγένετο ὁ Ἕλλην νομοθέτης· διότι οἱ ἐν τῷ ταχυδρομείῳ, συσσωρευόμενοι μετὰ τὴν διαλογὴν καὶ τὴν διατίμησιν τῶν ἐπιστολῶν περὶ μακρὰς τραπέζας, ἐμβάπτουσιν ἀνένδοτοι εἰς τὸν ἴδιον σίαλον τὰ γραμματόσημα· καὶ ἐπειδὴ ἡ σιαλώδης αὕτη πρᾶξις, διαρκοῦσα ὁλοκλήρους ὥρας, ἀποξηραίνει τοὺς λάρυγγας, κινδυνεύουσιν οἱ ταλαίπωροι νὰ πάθωσι φθίσιν.

Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης καὶ τοῦ δημοσίου τὰ συμφέροντα ζημιοῦνται· οὐ μόνον διότι ἀναγκάζεται νὰ προσλάβῃ καὶ νέους ὑπομισθίους, ἀλλὰ καὶ διότι μὴ γενομένων ἐνίοτε δεκτῶν ἐπιστολῶν, τὸ γραμματόσημον κολλᾶται ἐπὶ ματαίῳ.

Πλὴν τούτου ὁ νόμος ἔχει καὶ ἄλλην ἔλλειψιν οὐχὶ ἀναξίαν λόγου, τὴν *διπλασίασιν* τοῦ τέλους ὁσάκις ἐφημερίδες ἢ φυλλάδια στέλλονται συνδεδεμένα. Ἓν φυλλάδιον, παραδείγματος χάριν, *Πανδώρας* στελλόμενον *μόνον*, ὑποβάλλεται εἰς τριῶν λεπτῶν ἐσωτερικὸν τέλος· ἐὰν ὅμως σταλῇ μετ᾽ ἄλλων ὑπὸ τὴν αὐτὴν ταινίαν, ἀγνοῶ διὰ τί τιμωρεῖται καὶ καταδικάζεται εἰς ἀνώτερον φόρον. Δεκαπέντε φέρ᾽ εἰπεῖν φυλλάδια διδόμενα ὑπὸ ἰδίαν ταινίαν ἕκαστον τελοῦσι φόρον λεπτῶν 45· ἐὰν ὅμως συνδεθῶσιν ἀποτίουσι δραχμὴν μίαν, ὅ ἐστι ὑπὲρ τὸ διπλάσιον. Ἂς ἑρμηνεύσῃ ὅστις δύναται τὴν διάταξιν ταύτην.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὴν *Ἔκθεσιν* ὀφείλω νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὴν λεπτομέρειαν μεθ᾽ ἧς συνετάχθη· περιγραφὴ ὑπηρεσίας ὁποία ἡ ταχυδρομική, ἐξιστοροῦσα τὴν κίνησιν, τὴν αὔξησιν καὶ τὴν πρόοδον αὐτῆς, καταδεικνύουσα τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς σχέσεις, ὁρίζουσα τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα, θέτουσα τὸν δάκτυλον εἰς τὰς ἐλλείψεις, καὶ περιλαμβάνουσα τριάκοντα καὶ πέντε ἐτῶν διαχείρισιν δὲν εἶναι ἔργον εὔκολον· ὅταν δὲ τοῦτο γίνηται καὶ εὐσυνειδότως, ὅπως τὸ ἀνὰ χεῖρας, καθίσταται καὶ εὐγνωμοσύνης ἄξιον· τὸ κατ᾽ ἐμὲ ὁμολογῶ ὅτι μεταξὺ τῆς ὀδύνης τὴν ὁποίαν οἱ ἐπιζητοῦντες τὴν ἄλλοτε τῆς πατρίδος εὐδαιμονίαν αἰσθάνονται ἕνεκα τῆς παραλυσίας εἰς ἣν κατακυλίονται τὰ τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας, διότι καὶ ὁ ἐλάχιστος τῶν λειτουργῶν, παραμελῶν τὸ διοικητικὸν αὐτοῦ καθῆκον ἐπιδίδοται εἰς ἔριδας καὶ σκευωρίας πολιτικάς, σύμπτωμα παραμυθητικὸν καὶ ἀγαθὰ οἰω-

νιζόμενον ἐξέλαβον τὴν σύγχρονον δημοσίευσιν τῶν *Πινάκων τοῦ ἐμπορίου*, τῆς *Ταχυδρομικῆς ἐκθέσεως*, τῆς *Στατιστικῆς τῆς Ἑλλάδος* καὶ τῆς περὶ τῆς *Ἐγγείου φορολογίας διατριβῆς* (*).

Ἰδοὺ ἡ περὶ τῆς ἐμπορίας *Εἰσαγωγικὴ Ἔκθεσις*.

Ν.

Α'. ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ.

1. Γενικὸν ἐμπόριον.

Τὸ γενικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ ἔτος 1860 παρουσιάζει δραχμὰς 88,118,156 ποσὸν ἀνώτερον τοῦ γενικοῦ ἐμπορίου τῶν ἐτῶν 1859 καὶ 1858 τοῦ μὲν πρώτου κατὰ δραχ. 10,267,592, τοῦ δὲ δευτέρου κατὰ δραχ. 15,051,460· ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου δρ. 57,650,727 ἀνήκουσιν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν, καὶ δραχ. 30,467,429 εἰς τὴν ἐξαγωγήν· ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ 1860 ὑπερβαίνει τὴν μὲν τοῦ 1859 κατὰ δραχ. 7,688,410 τὴν δὲ τοῦ 1858 κατὰ δραχ. 13,449,216· ἐπίσης ἡ ἐξαγωγὴ εἶναι ἀνωτέρα τῆς μὲν τοῦ 1859 κατὰ 2,579,182 τῆς δὲ τοῦ 1858 κατὰ 1,602,244.

2. Εἰδικὸν ἐμπόριον.

Τὸ εἰδικὸν ἐμπόριον παριστᾷ κατὰ μὲν τὴν εἰσαγωγὴν δραχ. 53,979,899, κατὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν 26,931,413, ἤτοι τὸ ὅλον δραχ. 80,911,312. Τὸ εἰδικὸν ἐμπόριον τοῦ 1860, λαμβανόμενον ἐν συνόλῳ, εἶναι ἀνώτερον ὅλων τῶν προηγουμένων ἐτῶν καὶ ὑπερτερεῖ τὸ μὲν τοῦ ἀμέσως προηγουμένου ἔτους 1859 κατὰ 10,234,670, τὸν δὲ μέσον ὅρον τῶν παρελθόντων πέντε ἐτῶν κατὰ 22,830,696. Ἡ εἰσαγωγὴ ὑπερβαίνει τὴν μὲν τοῦ 1859 κατὰ 7,735,044, τὸν δὲ μέσον ὅρον τῆς πενταετίας κατὰ 18,031,879; ἡ δὲ ἐξαγωγὴ εἶναι ἀνωτέρα τοῦ μὲν 1859 κατὰ 2,499,626, τοῦ δὲ μέσου ὅρου κατὰ 4,798,817.

3. Τρόπος μεταφορᾶς τῶν ἐμπορευμάτων

Ἐξαιρέσει ζώων τινῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἀσημάντων εἰδῶν, τὰ ὁποῖα εἰσάγονται καὶ ἐξάγονται διὰ ξηρᾶς καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀξία δὲν ὑπερβαίνει τὸ ἓν ἑκατομμύριον δραχμῶν, ἐξ ὧν 900,000 ἀνήκουσιν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν, 100,000 εἰς τὴν ἐξαγωγὴν, ὅλον τὸ λοιπὸν εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος ἐνεργεῖται διὰ θαλάσσης. Καὶ ἡ μὲν εἰσαγωγὴ γίνεται διὰ μόνον τῶν τελωνείων καὶ ὑποτελωνείων τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἀναβαίνει εἰς 55, ἡ δὲ ἐξαγωγὴ ἐπιτρέπεται καὶ διὰ τῶν τελωνιακῶν σταθμῶν, ὡς καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων θέσεων, καταλλήλων διὰ τὴν φόρτωσιν τῶν διαφόρων προϊόντων.

(*) Κατακειμένης ἤδη ὑπὸ τὰ πιεστήρια τῆς παρούσης διατριβῆς, ἐλάβομεν τὸ δεύτερον μέρος τῆ Στατιστικῆς τῆς Ἑλλάδος ἐν ᾧ ἐκτίθεται λεπτομερέστατα ὑπὸ τοῦ Κ. Ι. Σούτσου ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 1861. Σ. Π.

4. Τόποι προελεύσεως καὶ διευθύνσεως τῶν ἐμπορευμάτων.

Λαμβανομένης ἐν συνόλῳ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, τὴν πρώτην θέσιν διὰ τὸ 1860, ὡς καὶ διὰ τὰ τρία προηγούμενα ἔτη, κατέχει ἡ Ἀγγλία, ἧς ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἡ ἐξαγωγὴ συγκεφαλαιοῦνται εἰς 27,444,432, ἤτοι 34 περίπου ἑκατοστὰ τοῦ ὅλου ποσοῦ. Μετ' αὐτὴν ἔρχεται ἡ Τουρκία διὰ 14,123,267, ἀκολούθως ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Γαλλία ἡ μὲν διὰ 12,012,690, ἡ δὲ διὰ 9,736,556,· αἱ τέσσαρες αὗται ἐπικράτειαι ἀποτελοῦσιν ὁμοῦ ὑπὲρ τὰ 78 ἑκατοστὰ τοῦ ὅλου ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος.

Συγκρινόμενον τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ 1860 πρὸς τὸ τοῦ 1859, παρουσιάζει αὔξησιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐκ 5,800,417, εἰς τὰς Ἡγεμονίας 2,599,706, εἰς τὴν Ρωσσίαν 2,358,251, τὴν Αὐστρίαν 1,811,431, τὴν Ἑπτάνησον 510,624, τὴν Αἴγυπτον 412,837, καὶ τὸ Βέλγιον 200,390· ἐλάττωσις ὑπάρχει εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Ἰταλίας ἐκ δραχ. 1,771,886, τῆς Τουρκίας 622,502, τῆς Γαλλίας 532,468, τῆς Ἀμερικῆς 308,492, τῆς Ὀλλάνδας 205,685 καὶ τῆς Ἱσπανίας 17,953.

5. Τόποι προελεύσεως.

Μεταξὺ τῶν ἐπικρατειῶν, ἐξ ὧν προῆλθον τὰ κατὰ τὸ 1860 εἰσαχθέντα ἐμπορεύματα τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ Ἀγγλία ἐξ ἧς ἐγένετο εἰσαγωγὴ 14,282,602, ἀποτελοῦσα τὰ 26 1[2 περίπου ἑκατοστὰ τοῦ ὅλου εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου. Τὰ κυριώτερα εἴδη τῶν εἰσαχθέντων ἐκ τῆς ἐπικρατείας ταύτης ἐμπορευμάτων εἶναι ὑφάσματα βαμβακερὰ διὰ δραχ. 6,151,507, νήματα διὰ 2,096,717, μάλλινα ὑφάσματα διὰ δραχ. 728,300, γαιάνθρακες 464,789, σίδηρος ἀκατέργαστος καὶ κατειργασμένος 978,232, πνεύματα 339.955, παστὰ 255,554, ζάκχαρι 363,080, δέρματα ἀκατέργαστα 314,003 καφὲς 247,657.

Τὴν δευτέραν θέσιν κατέχει ἡ Τουρκία, τῆς ὁποίας ἡ εἰσαγωγὴ ἀναβαίνει εἰς 9,791,390, ἀποτελοῦντα τὰ 18 ἑκατοστὰ τοῦ ὅλου τῆς εἰσαγωγῆς· τὰ κυριώτερα εἴδη, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ ἐκ Τουρκίας εἰσαγωγὴ, εἶναι δημητριακοὶ καρποὶ διὰ 3,137,200, ζῶα 1,912,155, δέρματα ἀκατέργαστα 429,836, ξυλεία ἐν γένει 695,341, παστὰ 583,381, ὀπῶραι 313,891, ὑφάσματα μάλλινα 235,547, βαφαὶ 247,644, τυρὸς 112,616, καπνὸς 114,320.

Μετὰ τὴν Τουρκίαν ἔρχεται ἡ Αὐστρία διὰ δρ. 8,252,419 καὶ ἡ Γαλλία 7,863,478. Μεταξὺ τῶν εἰσαχθέντων ἐξ Αὐστρίας κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἡ ξυλεία, ἐκτιμηθεῖσα διὰ δρ. 1,577,572, ἀκολού-

θως ἔρχονται τὰ μαλλινα ὑφάσματα διὰ 833,928, τὰ φέσια διὰ 515,426, τὸ χαρτὶ 272,019, ὁ σίδηρος 313,324, ἡ ὄρυζα 162,127, τὸ βούτυρον 161, 570, ὁ χρυσὸς καὶ τὸ χρυσόνημα 200,487· ἐκ δὲ τῶν εἰσαχθέντων, ἀπὸ τὴν Γαλλίαν προέχουσι τὸ ζακχαρι διὰ 1,271,745, τὰ μάλλινα ὑφάσματα 1,017,847, τὰ μεταξωτὰ 316,282, τὰ ἀκατέργαστα δέρματα 459,929, τὰ κατειργασμένα ἐκτιμηθέντα διὰ τὸ αὐτὸ περίπου ποσὸν, τὰ ἄλευρα 325,235, ὁ καφὲς 335,814, τὰ παστὰ 278,300, τὸ χαρτὶ 204,091.

Αἱ ἀνωτέρω τέσσαρες ἐπικράτειαι, ὁμοῦ λαμβανόμεναι, εἰσήγαγον 40,189,889, ποσὸν ἀπατελοῦν τὰ 74 1[2 ἑκατοστὰ, ἤτοι τὰ τρία τέταρτα τοῦ ὅλου ἡμῶν εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου.

Ἐκ τῆς Ῥωσσίας ἐγένετο εἰσαγωγὴ 4,032,141, ἐκ δὲ τῶν Παραδουναβίων Ἡγεμονιῶν 3,333,031, προερχόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἀπὸ δημητριακοὺς καρπούς.

Συγκρινόμενον τὸ ἐμπόριον τοῦ 1860 πρὸς τὸ τοῦ 1859 κατ' ἐπικράτειαν προελεύσεως, παρουσιάζει αὔξησιν μὲν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὰς Ἡγεμονίας, τὴν Ῥωσσίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἑπτάνησον καὶ τὸ Βέλγιον, ἐλάττωσιν δε εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ Κράτη· ἡ αὔξησις εἶναι πρὸ πάντων σημαντικὴ διὰ τὴν Ἀγγλίαν, συνισταμένη ἐκ δρ. 4,026,286, προερχομένων κυρίως ἀπὸ βαμβακερὰ καὶ μάλλινα ὑφάσματα, διότι ἐνῷ κατὰ τὸ 1859 εἰσήχθησαν ἐξ Ἀγγλίας τοιαῦτα ἀξίας δρ. 3, 587,669, κατὰ τὸ 1860 εἰσήχθησαν ἐξ Ἀγγλίας τοιαῦτα ἀξίας δρ. 8,256,224· ἡ αὔξησις τῆς Ῥωσσίας καὶ τῶν Ἡγεμονιῶν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς εἰσαγωγῆς πλειοτέρων σιτηρῶν κατὰ τὸ 1860 ἢ τὸ 1859, ἡ δὲ τῆς Αὐστρίας προέρχεται ἀπὸ ζάκχαρι, καφὲν, κικγάλιας, ὑφάσματα κτλ. Ἡ φαινομένη εἰς τὸν πίνακα τῆς Ἰταλίας μείωσις προέρχεται, διότι ἐγένετο ὀλιγωτέρα εἰσαγωγὴ θείου καὶ ἀκατεργάστων δερμάτων.

6. Τόποι διευθύνσεως.

Εἰς τὸν πίνακα τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἡμῶν ἐμπορίου τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ Ἀγγλία ἥτις εἶναι ὁ κυριώτερος τῆς καταναλώσεως τόπος τοῦ πρωτίστου τῆς Ἑλλάδος προϊόντος, ἤτοι τῆς σταφίδος· ἡ γενομένη διὰ τὴν ἐπικράτειαν ταύτην ἐξαγωγὴ ἀναβαίνει εἰς 13,161,300 δραχμὰς ἀποτελούσας τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου τῆς ἐξαγωγῆς καὶ προερχομένας ἀπὸ σταφίδα 11,791,741, κουκούλια 631,440, σμύριδα 197,010, σῦκα 163,893 κτλ.

Μετὰ τὴν Ἀγγλίαν ἔρχεται ἡ Τουρκία, διὰ τὴν ὁποίαν ἐξήχθησαν προϊόντα ἀξίας δρ. 4,321,877, ἤτοι 16 ἑκατοστὰ τῆς ὅλης ἐξαγωγῆς. Προέρχεται δὲ ἡ ποσότης αὕτη ἀπὸ κατειργασμένα δέρματα 679,190, οἴνους 632,163, σῦκα 392,354, ὀπώρας νωπὰς 337,084, τυρὸν 229,597, καπνὸν 180, 302 κτλ.

Μετὰ τὴν Τουρκίαν κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἡ Αὐστρία διὰ δρ. 3,770,171, ἀκολούθως ἔρχεται ἡ Γαλλία διὰ δραχ. 1,873,078, ἡ Ἑπτάνησος διὰ 1,496,268, ἡ Ἰταλία διὰ 1,017,838, ἡ Ῥωσσία διὰ 533,623.

Ἡ γενομένη δι' Ἀγγλίαν ἐξαγωγὴ ὑπερβαίνει κατὰ 1,774,131, τὴν τοῦ 1859, ἡ δὲ διαφορὰ αὕτη προέρχεται ἀπὸ σταφίδα καὶ κουκούλια· ἡ δι' Αὐστρίαν εἶναι ἐπίσης ἀνωτέρα κατὰ 1,081,977, αἳ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ σταφίδα, σῦκα, οἶνον καὶ σπόγγον· εἰς τὸν πίνακα τῆς Γαλλίας παρουσιάζεται ἐλάττωσις ἐκ δρ. 961,051, προερχομένων κυρίως ἀπὸ κουκούλια.

7. Εἴδη εἰσαχθέντων ἐμπορευμάτων.

Κατὰ τὸν ἐν σελ. 34 πίνακα τῶν εἰσαχθέντων ἐμπορευμάτων, τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς εἰσαγωγῆς κατέχουσι τὰ ὑφάσματα, ἐκτιμηθέντα διὰ δρ. 12,367,115, ἐξ ὧν 6,862,846 προέρχονται ἀπὸ βαμβακερὰ, 2,837,960 ἀπὸ μάλλινα, 476,499 ἀπὸ μεταξωτὰ, 525,673 ἀπὸ λινὰ καὶ 1,664,137 ἀπὸ διάφορα ἄλλα. Τὰ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1859 εἰσαχθέντα ὑφάσματα ἐξετιμήθησαν διὰ δραχ. 8,733,539, ὥστε ὑπάρχει διαφορὰ ἐπὶ πλέον ἐκ δρ. 3,633,576, προερχομένη κυρίως ἀπὸ βαμβακερὰ καὶ μάλλινα.

Τὴν δευτέραν θέσιν κατέχουσιν, ὡς καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ τὰ ἄλευρα τῶν ὁποίων ἡ εἰσαγωγὴ ἀναβαίνει εἰς κοιλὰ 1,409,587, ἐκτιμηθέντα διὰ δραχ. 10,164,748· ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη τῶν σιτηρῶν ὑπερβαίνει κατά τε τὸ ποσὸν καὶ τὴν ἀξίαν ὅλα τὰ προηγούμενα ἔτη, καὶ εἶναι ἀνωτέρα τῆς τοῦ 1859 κατὰ κοιλὰ 284,587.

Μετὰ τὰ σιτηρὰ ἔρχονται τὰ δέρματα, ἐξ ὧν εἰσήχθησαν ἀκατέργαστα μὲν ὀκάδες 2,137,736 ἀξίας 3,801,585, κατειργασμένα δὲ ὀκ. 73,275 ἀξίας 677,782· συγκρινομένη ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἀκατεργάστων δερμάτων μὲ τὴν τοῦ 1859 παρουσιάζει κατὰ μὲν τὸ ποσὸν αὔξησιν ἐξ ὀκ. 46,856, κατὰ δὲ τὴν ἀξίαν ἐλάττωσιν ἐκ δραχ. 139,501· ἀκολούθως ἔρχεται τὸ ζάκχαρι, τοῦ ὁποίου ἡ εἰσαγωγὴ ἀποτελεῖ ὀκ. 1,823,364 ἐκτιμηθείσας διὰ δραχ. 2, 667,702, κατωτέρα οὖσα τῆς τοῦ 1859 κατ' ὀκ. 318,196 καὶ κατὰ δραχμὰς 348,117.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω εἴδη παρουσιάζεται ἀξία λόγου ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ξυλείας, τῆς ὁποίας τὰ διάφορα εἴδη ἐξετιμήθησαν διὰ δρ. 2,467,001, ποσὸν ἀνώτερον τῆς ξυλείας τοῦ 1859 κατὰ δραχ. 168,685,

ἀκολούθως ἔρχονται τὰ νήματα, συμποσούμενα εἰς ὀκ. 562,526 καὶ ἐκτιμηθέντα διὰ δρ. 2,206,909. Μετὰ τὰ νήματα ἀκολουθοῦσι τὰ ζῶα διὰ δρ. 1, 942,711, ἔπειτα ὁ σίδηρος διὰ δρ. 1,623,155, τὰ πιστὰ δι' 1,512,806, ὁ καφὲς δι' 1,219,401. κτλ.

8. Εἴδη ἐξαχθέντων ἐμπορευμάτων.

Ἡ Κορινθιακὴ σταφὶς κατέχει πάντοτε τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸν πίνακα τοῦ ἐμπορίου· ἡ ἐξαγωγὴ αὐτῆς κατὰ τὸ 1860 ἀναβαίνει εἰς λίτρας ἐνετικὰς 79,201,868, ἐκτιμηθείσας διὰ δραχ. 14,106,954, ὑπερβαίνει δὲ τὴν τοῦ προηγουμένου ἔτους κατὰ μὲν τὸ ποσὸν κατὰ λίτρας 23,686,210, κατὰ δὲ τὴν ἀξίαν κατὰ δραχ. 1,549,403.

Μετὰ τὴν σταφίδα ἔρχονται τὰ σῦκα ἐκτιμηθέντα διὰ δραχ. 1,729,422, ἀκολούθως τὰ κουκούλια διὰ 1,548,158, ἔπειτα ὁ οἶνος δι' 1,233, 160, τὰ κατειργασμένα δέρματα διὰ 1,124,432, ὁ καπνὸς διὰ 883,782 κτλ.

Β'. Τελωνιακαὶ εἰσπράξεις.

Αἱ κατὰ τὸ 1860 ἐνεργηθεῖσαι εἰς τὰ Τελωνεῖα τοῦ Κράτους εἰσπράξεις ἀπὸ τέλη ἐμπορευμάτων καὶ δικαιώματα ναυτιλίας συμποσοῦνται εἰς δραχ. 4,942,887, ἐξ ὧν μόνον 157,676 προέρχονται ἀπὸ ναυτιλιακὰ δικαιώματα, αἱ δὲ ἄλλαι εἶναι τέλη ἐμπορευμάτων ὑποδιαιρούμενα ὡς ἀκολούθως.

Ἀπὸ εἰσαγωγὴν. . . .	δραχ.	4,055,888
ἐξαγωγὴν.	»	642,712
διαμετακόμισιν. . . .	»	52,316
λαθρεμπόρια.	»	25,589
ἀπρόβλεπτα.	»	8,706
Τὸ ὅλον. .		4,785,211

Αἱ εἰσπράξεις τοῦ 1860, ἀνώτεραι οὖσαι ὅλων των παρελθόντων ἐτῶν ὑπερτεροῦσι τὰς μὲν τοῦ προηγουμένου ἔτους κατὰ δραχ. 385,064, τὸν δὲ μέσον ὅρον τῆς πενταετίας κατὰ 552,375· ἡ αὔξησις αὕτη προέρχεται κυρίως ἀπὸ δικαιώματα εἰσαγωγῆς.

Οἱ εἰσπραχθέντες κατὰ τὸ 1860 εἰς τὰ Τελωνεῖα ἔγγειοι φόροι συμποσοῦνται εἰς δρ. 1,185,879, ποσὸν ἀνώτερον τοῦ μὲν 1859 κατὰ 278,339, τοῦ δὲ μέσου ὅρου τῶν πέντε ἐτῶν κατὰ 426,993.

Ἐξεταζόμεναι αἱ τελωνιακαὶ εἰσπράξεις τοῦ 1860 συγκριτικῶς μὲ τὰς τοῦ 1859 κατὰ τελωνεῖον παριστάνουσιν αὔξησιν 148,405 δραχ. εἰς τὸ Τελωνεῖον Πατρῶν, 83,298 εἰς τὸ τοῦ Πειραιῶς, 47, 201 εἰς τὸ τῶν Ἀθηνῶν, 63,261 εἰς τῶν Καλαμῶν· ἐλάττωσις παρουσιάζεται εἰς τὸ Τελωνεῖον τῆς Τήνου, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει καὶ τὸ ὑποτελωνεῖον τῆς Ἄνδρου, ἐκ δρ. 31,609, εἰς τὸ τῆς Βονίτσης ἐκ 13,244, εἰς τὸ τῆς Χαλκίδος ἐκ 10,454 καὶ εἰς τὸ τῆς Σύρου ἐκ 10,246.

Γ'. Κίνησις τῶν ἀποταμιευτικῶν καταστημάτων·

Αἱ κατὰ τὸ 1860 ἐργασίαι τῶν ἀποταμιευτικῶν καταστημάτων τοῦ Κράτους ὀλίγον διαφέρουσιν ἀπὸ τὰς τῶν δύο προηγουμένων ἐτῶν. Καθ' ὅλον τὸ ἔτος τοῦτο εἰσήχθησαν ἐν αὐταῖς 7,763,802 δραχμῶν ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα, ἑνούμενα μὲ τὸ ἐκ δρ. 1,478,056 ὑπόλοιπον τοῦ προηγουμένου ἔτους ἀποτελοῦσιν 9,241,858, ἐξ ὧν ἐτέθησαν εἰς ἀνάλωσιν 4,012,659, ἀπεστάλησαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν 3, 536,016 καὶ ἔμειναν εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς ἐναποταμιεύσεως 1,693,183.

Δ'. Κατάστασις τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας.

Τὰ εἰς τὰ νηολόγια τῶν διαφόρων λιμένων τοῦ Κράτους ἐγγεγραμμένα κατὰ τὴν 31 10βρίου, 1860 ἐμπορικὰ πλοῖα συνεποσοῦντο εἰς 4,070, ἔχοντα χωρητικότητα τόνων 263,075 καὶ πληρώματα 23, 842 ἀνδρῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν Α'. τάξεως ἐμπορικῶν πλοίων, ἤτοι τῶν ἐχόντων χωρητικότητα κατωτέραν τῶν 60 τόνων, ἀναβαίνει εἰς 2,857 ἔχοντα χωρητικότητα 29,193 τόνων τὰ δὲ τῆς Β'. τάξεως, ἤτοι τὰ ἔχοντα χωρητικότητα ἀνωτέραν τῶν 60 τόνων, ἀριθμοῦνται εἰς 1,213 μὲ χωρητικότητα 233,882.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1859 τὰ ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἠριθμοῦντο εἰς 3,984, ὧν ἡ χωρητικότης ἀπετέλει τόνους 274,480 τὰ δὲ πληρώματα συνίσταντο ἐκ 23,918 ἀνδρῶν.

Ε'. Κατάπλοι καὶ ἀπόπλοι πλοίων.

Καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1860 κατέπλευσαν εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ Βασιλείου 77,958 πλοῖα, ἔχοντα χωρητικότητα 2,298,158 τόνων, ἀπέπλευσαν δὲ 78,107 πλοῖα μὲ χωρητικότητα 2,321,084.

Τὰ ἐξ ἄλλων ἐπικρατειῶν καταπλεύσαντα ἀριθμοῦνται εἰς 10,223, τόνων 928,176, ἐξ ὧν ἀτμοκίνητα μὲν 714 τόνων 384,434, μεγάλα δὲ ἱστιοφόρα 2,641 τόνων 453,115, καὶ μικρὰ ἱστιοφόρα 6,868 τόνων 90,557· τὰ ἀποπλεύσαντα δι' ἄλλας ἐπικρατείας συμποσοῦνται εἰς 9,265, τόνων 981, 151. ἐξ ὧν 794 ἀτμοκίνητα τόνων 429,835, 2,616 μεγάλα ἱστιοφόρα τόνων 472,339 καὶ 5,855 μικρά, τόνων 78,977.

Ἡ μεταξὺ τῶν διαφόρων λιμένων τοῦ Κράτους κίνησις ἢ ἀκτοπλοΐα περιλαμβάνει ἐν μὲν τοῖς κατάπλοις 67,735 πλοῖα χωρητικότητος 1,369,982 τόνων, ἐν δὲ τοῖς ἀπόπλοις 68,642, τόνων 1,339 933, τὸ ὅλον πλοῖα 136,577 μὲ χωρητικότητα 2, 709,915 τόνων. Ἐκ τούτων 2,507 εἶναι ἀτμοκίνητα τόνων 1,211,069, 12,552 μεγάλα ἱστιοφόρα πλοῖα τόνων 402,666 καὶ 121,518 μικρά, τόνων 1,096,180.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΟΘΩΝ κτλ.

Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργοῦ, ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάττομεν.

Ἐγκρίνεται ἡ σύστασις ἐπιτροπῆς, συγκειμένης ἐκ τῶν ΚΚ. Μισαὴλ, Μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ Προέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλάδος, Σπυρίδωνος Ἀντωνιάδου, Νομάρχου Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, Γρηγορίου Γ. Παππαδοπούλου, καθηγητοῦ, Λασκ. Π. Λασκαρίδου καὶ Γεωρ. Ἀγγελοπούλου, ἰλάρχου, πρὸς ἵδρυσιν ἐνταῦθα μνημείου εἰς τὸν ἀείμνηστον Πατριάρχην Γρηγόριον.

Ὁ Ἡμέτερος ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργὸς θέλει δημοσιεύσει καὶ ἐκτελέσει τὸ παρὸν Διάταγμα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 10 Μαΐου 1862.

Ὑπογ. *ΟΘΩΝ.*

Προσυπογ. Χ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ.

ΑΓΓΕΛΙΑ,

Πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ ὁμογενεῖς.

Μεταξὺ τῶν ἐνδόξων τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας γεγονότων, τῶν μεγάλων ἐκείνων ἡρωϊκῆς ἀφοσιώσεως παραδειγμάτων, διαπρέπει πάντως ὁ μαρτυρικὸς τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου Γρηγορίου θάνατος· διότι μέγα ὄντως θέαμα παριστᾷ, οὐ μόνον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει, τὸ ἄκρον ἐκεῖνο τοῦ ἑλληνισμοῦ πρόσωπον, ὁ ἀρχιερεὺς ὁ τὰ ναυάγια τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας καὶ ἐθνότητος καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς θεῖον ζώπυρον ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ περιθάλπων ποτὲ, ἀπὸ τῆς ἀγχόνης ἐκτείνων τὰς χεῖρας καὶ εὐλογῶν τὴν ἐθνικὴν ἀνάστασιν καὶ συγχωρῶν τοὺς δημίους αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο, μετὰ πλείστων ἄλλων, τρανῶς τεκμηριοῦν τὴν ἀδιάσπαστον σχέσιν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ ἀληθὲς τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας πνεῦμα, ἐπέδρασε μάλιστα καὶ θέλει ἐπ' ἀγαθῷ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸ αἴσθημα καὶ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων.

Πρό τινος ἤδη καιροῦ ἐγένετο φροντὶς, διὰ τῆς προθύμου συμπράξεως τοῦ Κ. Γεωργίου Ἀγγελοπούλου, πρὸς πατρὸς ἀνεψιοῦ τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου, ὅπως εἰκών τις, θεωρηθεῖσα ὡς παριστῶσα τοὺς σεβαστοὺς ἐκείνους χαρακτῆρας, κατασταθῇ, συντελούσης καὶ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ κοινοτέρα, ὅπως, ὥςτις παραμυθία καὶ ἐλπὶς, ἐμπνέῃ διηνεκῶς τὰ θερμὰ ἐκεῖνα καὶ ἁγνὰ τῆς φιλοπατρίας αἰσθήματα, ἅπερ ἐνεψύχουν ἐκεῖνον ζῶντα· διότι τοῦ καλοῦ τούτου τῶν ἡμετέρων πατέρων ἠθικοῦ κλήρου κατὰ τὰς παρούσας μάλιστα περιστάσεις καὶ τὰς μελλούσας τύχας τῆς πατρίδος ἀνάγκην ἔχομεν.

Ἀλλ' ὁ σκοπὸς ἀπολείπεται πάντως ἀτελὴς, μέχρις οὗ ἀνεγερθῇ δημοτελές τι μνημεῖον, ἄξιον τῶν αἰσθημάτων, ἅπερ μέλλει νὰ παριστᾷ· ὅθεν τὸ καθῆκον τοῦ νὰ ἐκφρασθῇ δημοσιώτερον ἡ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη συναισθανθέντες πολλοὶ τῶν ἐκτὸς καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμογενῶν, καὶ πρόθυμοι ὄντες νὰ καταβάλωσιν ἐπὶ τούτῳ, ἀπετάθησαν εἰς ἡμᾶς, ἕως ἀποτελέσωμεν ἐπιτροπὴν τὴν φροντίσουσαν περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἐθνικῆς ταύτης εὐχῆς.

Εὐγνωμόνως λοιπὸν ὑπακούσαντες, καὶ νομίζοντες ὅτι εἰς τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου, συμβόλου ὄντος πανελληνίου δόξης, ὅπως τηρηθῇ ὁ οὐσιώδης αὐτοῦ χαρακτὴρ, καὶ τὴν ἐπινόησιν καὶ τὴν πραγματοποίησιν, ἁρμόζει μάλιστα πάντες οἱ φίλοι τῆς ἑλληνικῆς εὐκλείας νὰ συμμετάσχωσιν, ἀποτεινόμεθα εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ ὁμογενεῖς καὶ ἀναγγέλλομεν αὐτοῖς, ὅτι διὰ τοῦ ἀπὸ 10 ἱσταμένου Β. διατάγματος διωρίσθη ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπὴ, συγκειμένη ἐκ τῶν ὑποφαινομένων, ἥτις θέλει φροντίσει περὶ τῶν ἑξῆς.

Αον. Θέλει εἰσπράττει πᾶσαν αὐθόρμητον ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ μνημείου προσφορὰν, Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων· ὅπως δὲ ἕκαστος, κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεώς του, δύνηται συνεισφέρων νὰ μετέχῃ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου, ἡ προσφορὰ θέλει γίνεσθαι δεκτὴ, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι, ἐκδιδομένου τακτικοῦ διπλοτύπου καὶ κατατιθεμένων τῶν χρημάτων εἰς τὴν τράπεζαν.

Εἰς τὸ ταμεῖον τοῦτο τῆς ἐπιτροπῆς ὡς ἀπ' ἀρχὴν κατέβαλεν ἤδη ὁ Κύριος Γ. Ἀγγελόπουλος δρ. 3,000.

Βον. Ἀναλόγως τοῦ εἰσπραττομένου ποσοῦ θέλει φροντίσει νὰ σχεδιασθῇ ἢ προπλασθῇ τὸ μνημεῖον, διὰ διαγωνισμοῦ Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν ἐνταῦθα, κατ' ἀκριβές τι πρόγραμμα, ὅπερ συντάξασα θέλει ἐγκαίρως δημοσιεύσει ἐπὶ ὡρισμένῃ προθεσμίᾳ, ὡς καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ κανονισμόν.

Γον. Παραλαμβάνουσα πέντε τεχνοδίκας, ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν καταλληλοτάτων Ἑλήνων καὶ ἀλλοδαπῶν, θέλει ἀναθέσει εἰς τὴν ἔγκρισιν αὐτῶν τὰ ἐμφανισθησόμενα ἀνωνύμως σχέδια. Τὸ δ' ἐγκριθησόμενον θέλει δημοσιεύσει μετὰ τοῦ ἀνήκοντος προϋπολογισμοῦ καὶ τοῦ καταλόγου τοῦ μέχρι τοῦ καιροῦ ἐκείνου εἰσπεπραγμένου ποσοῦ τῶν προσφορῶν.

Δον. Θέλει ἐπιβλέψει εἰς τὴν ἐκλογὴν καὶ ἀγορὰν τοῦ γηπέδου, εἰς ἐκτέλεσιν καὶ τοποθέτησιν τοῦ μνημείου, δι' ἑαυτῆς καὶ διὰ καταλλήλων ἐπιστατῶν.

Θέλει δὲ προσπαθήσει δι' οἱουδήποτε μέσου νὰ ἐπιτύχῃ τῆς μετακομιδῆς τῶν λειψάνων τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου ἐξ Ὀδησσοῦ, ἅπερ θέλουσι κατατεθῇ ἐν τῷ μνημείῳ τούτῳ.

Εον. Τέλος θέλει δημοσιεύσει ἔκθεσιν τῶν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πρακτικῶν αὐτῆς, μετ' ἀκριβοῦς σχεδίου τοῦ ἤδη ἱδρυμένου μνημείου.

Πεποιθότες ὅτι οἱ ἁπανταχοῦ ὁμογενεῖς, ἐννοοῦντες τὸ καθῆκον τῆς πανδήμου ἐκφράσεως τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, ἐνθυμούμενοι τὴν ἐπίδρασιν τῶν μνημείων ἐπὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, καὶ ἐπὶ τὴν πρόοδον τῆς ἐγχωρίου καλλιτεχνίας θέλουσι σπεύσει ν' ἀποδείξωσι διὰ τῶν πράξεών των, ὅτι οἱ ἀποταθέντες πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐγενόμεθα ἁπλοὶ διερμηνεῖς τῶν γενναίων αὐτῶν αἰσθημάτων καὶ παρεστάθημεν εἰσηγηταὶ μόνον τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου, εὐχόμεθα νὰ ἴδωμεν ταχέως περὶ τὸν ἀνδριάντα τοῦ πατριάρχου καὶ ἄλλους ἱδρυομένους ἄλλων προμάχων τῆς ἐθνεγερσίας, παρορμῶντας τοὺς ἐπιγόνους εἰς ἀρετὴν καὶ φιλοπατρίαν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13 Μαΐου 1862.

« ΜΙΣΑΗΛ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ, Μητροπολίτης Ἀθηνῶν « καὶ πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

« ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, Νομάρχης Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

« Γ. Γ. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, καθηγητὴς καὶ γραμ- « ματεὺς τῆς ἐπιτροπῆς.

« ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, Ἴλαρχος.

« ΛΑΣΚ. Π. ΛΑΣΚΑΡΙΔΗΣ, ταμίας τῆς ἐπιτροπῆς.

ΠΑΝΔΩΡΑ

15 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ΄. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 294.

Ο ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ Κ. Ι. ΒΟΥΤΣΙΝΑ

ἐν ἔτει 1862.

Ἀναβληθέντος τοῦ κατὰ πᾶσαν 25 Μαρτίου ἐν τῷ Ὀθωνείῳ Πανεπιστημίῳ τελουμένου καὶ νῦν ὑπὸ τοῦ φίλου τῶν γραμμάτων Κ. Ἰω. Βουτσινᾶ ἀνανεωθέντος ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ, ἀφ᾿ οὗ ὁ τοῦ Κ. Ῥάλλη ἀνετέθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἡ τελετὴ τῆς βραβεύσεως ἐγένετο τῇ 28 Μαΐου. Εἰσηγητὴς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξελέγη ὁ τῆς Ἀρχαιολογίας Καθηγητὴς Κος Ἀ. Ῥ. Ῥαγκαβῆς. τέρψας, κατὰ τὸ σύνηθες τὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον. Ἀπενεμήθη δὲ τὸ γέρας καθ᾿ ὁμόφωνον τῶν ἀγωνοδικῶν κρίσιν εἰς τὸ ποίημα ΣΩΚΡΑΤΗΣ *καὶ* ἈΡΙΣΤΟΦΆΝΗΣ, *καὶ ἀποσφραγισθέντος τοῦ ἐπισυνημμένου δελτίου, ἀνεγνώσθη τὸ ὄνομα τοῦ ποιήσαντος καὶ βραβευθέντος Κου Ἀλεξάνδρου Βυζαντίου.*

Ἰδοὺ ἡ ἔκθεσις τοῦ Εἰσηγητοῦ.

Νέον, ὡς γνωστόν. συνέστησε διαγωνισμὸν ὁ ἐν Ὀδησσῷ φιλογενέστατος Κ. Βουτσινᾶς, καὶ ἡ κατ᾿ ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς συγκλήτου τὴν ἐπ᾿ αὐτοῦ κρίσιν ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ ἔτει ἀναλαβοῦσα ἐπιτροπὴ, ἀνέθετό μοι τὴν περὶ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτοῦ ἔκθεσιν.

Δὲν ἔτυχε πάντοτε ὁμοφώνου ἐπιδοκιμασίας ἡ ἰδέα τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ, ἀλλ᾿ ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἀμφισβητήσαντες αὐτῆς τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ τελεσφόρον. Πρὸς τί ἡ καλλιέργεια αὕτη προτερήματος οὐδόλως συντελοῦντος εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς κοινωνίας, ἡ ἐμψύχωσις ματαιοσχόλου ἀγῶνος, εἰς οὐδὲν ἀφορῶντος θετικὸν καὶ βιοποριστικόν; ἄλλως τε ἀρκεῖ διαγωνισμὸς, καὶ ἀρκεῖ χρηματικὴ ἀμοιβὴ ὅπως ἀναδείξῃ ἀληθῆ ποιητήν; Τοιαῦτα καὶ τούτοις ὅμοια πολλοὶ πολλάκις εἶπον, οἱ μὲν καχίζοντες, οἱ δὲ καὶ εἰρωνευόμενοι. Ἀλλὰ τοῦ Κ. Βουτσινᾶ ἡ ὑπὸ θερμοῦ πατριωτισμοῦ ὁδηγουμένη κρίσις ἐσκόπευσεν ὑψηλότερον καὶ εὐθύτερον. Δὲν τρέφει τὴν κοινωνίαν ἡ ποίησις, οὐδὲ ῥώννυσι τὰς ὑλικὰς δυνάμεις αὐτῆς· διεγείρει ὅμως τὸ πνεῦμα καὶ πτεροῖ τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἂν ἀποσπᾷ ἀπὸ τῆς γῆς, ἐξ ἧς βλαστάνει τὸ χρήσιμον, ἀλλ᾿ αἰωρεῖ πρὸς τὸν οὐρανὸν, ὅθεν ἀποῤῥέει τὸ καλὸν καὶ τὸ ὑψηλόν. Ἡ ἐνασχόλησις πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς ὕλης εἶναι ἀναγκαῖον καθῆκον, ἡ δ᾿ ἀνάτασις τῆς διανοίας εἶναι εὐγενὲς δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἂν ἱδροῦντες κύπτωμεν τὸ μέτωπον ἐπὶ τῆς αὔλακος ἐξ ἧς ποριζόμεθα τὴν τροφὴν, ἀλλ᾿ ἀνατείνομεν τὸ βλέμμα καὶ πρὸς τὸν ἀστερόεντα οὐρανὸν, καὶ ἐκ τῆς μεγαλοπρεποῦς θέας αὐτοῦ ἀντλοῦμεν παρηγορίαν. Τὰ Ὀλύμπια καὶ τὰ Παναθήναια δὲν ἔφερον σῖτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ τῇ

ἔφερον δόξαν. Ἄλλως τε δὲ οὐδ᾽ οἱ τὴν ὠφέλειαν ὡς μόνην τῶν κοινωνιῶν Πολιοῦχον λατρεύοντες, δικαιοῦνται νὰ ἐξορίζωσιν αὐτῶν τὴν ποίησιν. Ἡ Μοῦσα τέρπει τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἐξευγενίζει· ὅσῳ δ᾽ αὕτη εὐγενεστέρα, τόσῳ προσφυεστέρα εἰς κατόρθωσιν ἔργων μεγάλων καὶ δυσχερῶν. Καὶ τῶν ἐθνῶν ὁμοίως ἡ δύναμις εὐρύνεται μετὰ τῆς διανοίας.

Ἡ ποίησις, εἶπον προσέτι, εἶναι δῶρον θεόσδοτον, εἶναι ἔμφυτος εἰς σκεύη τινὰ ἐκλογῆς, ὡς τὸ ἄρωμα εἰς τὸ ἄνθος, ὡς ὁ τόνος εἰς τὴν κιθάραν. Τὴν ἔμπνευσιν δὲν ἐκκαίει ὁ διαγωνισμὸς καὶ τὸ ἆθλον. Τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἔρημον τὸ ἄνθος μαραίνεται μάτην ἐξατμιζόμενον, καὶ ἡ κιθάρα σιγᾷ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ὁ κρούσων αὐτήν. Ἐν κοινωνίᾳ ἄρτι ἐξ ἐρειπίων ἀνακυψάσῃ, ὑπὸ τὸ κράτος διατελούσῃ τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν, καὶ σχολῆς καὶ ἀνέσεως, ἔστω καὶ ἀγωγῆς, στερουμένῃ ὅπως προσέχῃ πολὺ εἰς τὰ καθαρὰ προϊόντα τῆς διανοίας, ὁ διαγωνισμὸς προκαλεῖ τεχνητὴν κἂν τινα ἅμιλλαν, καὶ ἀναπληροῖ κατὰ μέρος τὸ ἀλλαχοῦ ἐνδιαφερόμενον καὶ δικάζον κοινόν. Ἂν λοιπὸν παρ᾽ ἄλλοις ἔθνεσι, παρ᾽ οἷς ἡ διάνοια παντοίας εὑρίσκει πρὸς ἀνάπτυξιν περιστάσεις, οἱ τοιοῦτοι διαγωνισμοὶ ὡς λίαν ὠφέλιμοι πολλαπλασιάζωνται, πρέπει ν᾽ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι πατριωτικώτατα ἐνεπνεύσθη ὁ Κ. Βουτσινᾶς, ἐκτείνας φιλοτίμως τὸ ἔδαφος ἐφ᾽ οὗ τὰ σπέρματα τῆς μεγαλοφυΐας δύνανται νὰ εὕρωσιν ἀφορμὴν πρὸς βλάστησιν, καὶ εὐρύνας τὸ στάδιον εἰς ὃ θέλουσι κατέρχεσθαι καὶ ἀποπειρᾶσθαι τῶν ἰδίων δυνάμεων οἱ ἑαυτοὺς ἀγνοοῦντες καὶ κατὰ τὰ πρῶτα αὐτῶν πτερυγίσματα διστάζοντες ποιηταί.

Ἐπειδὴ δ᾽ ὁ διαγωνισμὸς οὗτος πρῶτον ἤδη δικάζεται, σκόπιμον νομίζομεν νὰ δηλώσωμεν τοῖς μέλλουσι ν᾽ ἀποδύωνται εἰς αὐτὸν, ὅτι βαίνει ἐπὶ τῶν αὐτῶν ὅρων, καὶ διεξάγεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς καὶ οἱ μέχρι τοῦδε· ὅτι δηλαδὴ οἱ ποιηταὶ, πέμποντες τὰ ἔργα αὐτῶν, οὐχὶ βραχύτερα τῶν 500 στίχων, ἀνώνυμα δὲ, καὶ περιέχοντα ἰδίως ἐσφραγισμένα αὐτῶν τὰ ὀνόματα, ἀνατιθέασι τὴν τύχην αὐτῶν εἰς δικαστὰς οἵτινες, ὑπὸ τῆς Ἀκαδημιακῆς συγκλήτου ἑκάστοτε ἐκλεγόμενοι, ἀγνοοῦσι τίς ὁ γράψας, καὶ ἑπομένως πάσης, καὶ ἄλλως τοῦ δικαστικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος ἀναξίας αἰτιάσεως ἐπὶ φιλοπροσωπίᾳ ἀπηλλαγμένοι, φέρουσι κατὰ πεποίθησιν ψῆφον μέλαιναν ἢ λευκὴν, καὶ ἡ ψῆφός των εἶναι κυρία δι᾽ ἐκείνους οἵτινες, γινώσκοντες τοῦτο, οἰκειοθελῶς εἰς αὐτὴν ὑπεβλήθησαν.

Ἕνδεκα εἰσὶ τὰ εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον παρουσιασθέντα ποιήματα, ἓν διδακτικὸν, τρία δὲ δραματικὰ, ἓν λυρικὸν, καὶ ἓξ διηγηματικά. Ἐκ τούτων ἐπαρκὲς φρονεῖ ἡ ἐπιτροπὴ νὰ ἐνδιατρίψῃ εἰς τὰ δοκιμώτερα μόνον, τούτων τὴν ἀνάλυσιν καὶ τὴν προσάλληλον ἐκτιθεμένη ἐκτίμησιν. Ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν, τῶν ἐντελῶς ἀπολειπομένων εἰς τὴν ποιητικὴν ταύτην σταδιοδρομίαν, καὶ πολὺ ἀπεχόντων τοῦ τέρματος, θέλει ἀρκεσθῇ εἰς γενικάς τινας καὶ περιληπτικὰς θεωρίας.

Ἡ πρώτη ἣν ἀποτείνομεν τοῖς ἀποδοκιμαζομένοις ποιηταῖς, καὶ ἥτις καί τισι τῶν ἐπιδοκιμαζομένων δύναται ἐνίοτε νὰ μὴ εἶναι ἐντελῶς περιττὴ, εἶναι ἡ ἀφορῶσα τὴν γλῶσσαν. Ὁ ποιητὴς εἶναι τῆς γλώσσης ὁ ἀνώτατος καλλιτέχνης· ταύτης συνδυάζει τὰς χάριτας καὶ τὰς ἀρετὰς, ταύτης συλλέγων τὰ ἄνθη καὶ τοὺς ἀδάμαντας, πλέκει στεφάνους οὓς ἐπαγγέλλεται ἀμαράντους. Πρέπει ἑπομένως νὰ εἶναι μεμυημένος τὰ βαθύτατα αὐτῆς μυστήρια, καὶ ἐξῳκειωμένος πρὸς πάσας αὐτῆς τὰς λεπτότητας. Ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ἡ ποίησις, ἀλλ᾽ εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ποιήσεως. Καὶ ἡ μουσικὴ εἶναι οὐράνιον ἐξ ἐμπνεύσεως δῶρον· ἀλλ᾽ ὁ μουσικὸς πρέπει πρὸ παντὸς νὰ γνωρίζῃ τὸ ὄργανον ὃ διαχειρίζεται. Ἡ ἐπὶ τοῦ διαγωνισμοῦ ἐπιτροπὴ ἐκήρυξεν ἄλλοτε ὅτι ἀποκρούει τὰ μὴ εἰς καθαρεύουσαν γλῶσαν γεγραμμένα ποιήματα, οὐχὶ ὡς προγράφουσα τὴν δημώδη ποίησιν, ἢ ὡς ἀγνοοῦσα τ᾽ αὐτοφυῆ ἐκεῖνα τῆς ὀρεινῆς Μούσης ἀριστουργήματα, ἢ ὡς ἀποδοκιμάζουσα τὰς ἐνίοτε ἐπιτυχεστάτας αὐτῶν μιμήσεις, ὡς μὴ ἐνθυμουμένη τέλος ὅτι καὶ παρ᾽ ἄλλοις ἔθνεσιν ἐβλάστησαν πολλάκις ἐκ τῆς χυδαίας γλώσσης ἐρατεινὰ ἀνθύλλια, ἀλλὰ διότι, εἰς τὴν ἀκαλλιέργητον γλῶσσαν τοῦ ὄχλου παρετηρήθη ὅτι πολλοὶ κατέφευγον ἐξ ἀδυναμίας καὶ οὐχὶ ἐκ δυνάμεως, ὑπ᾽ αὐτῆς τὸν ἄμορφον τρίβωνα πάντα τὰ ῥάκη τῆς ἀμαθείας των θέλοντες νὰ καλύψωσι. Προσέτι δ᾽ ἐθεωρήθη δίκαιον, εἰς τὸν τῆς διαπλάσεως ἀγῶνα ὃν ὑφίσταται σήμερον ἡ γλῶσσα, νὰ μὴ μείνῃ ἀσυντελὴς καὶ ἡ μεγάλη τῆς ποιήσεως δύναμις, ἀλλὰ νὰ ἐπενεργήσῃ καὶ αὐτὴ ὑψοῦσα καὶ ἐξευγενίζουσα. Καὶ ἡμεῖς μὲν δὲν ἐπιμένομεν εἰς τὴν τότε ἀπόφασιν τῆς ἐπιτροπῆς, καίτοι ἐκτιμῶντες τοὺς λόγους οἵτινες αὐτὴν ὑπηγόρευσαν· ἀλλ᾽ οἷος δήποτε κἂν ᾖ ὁ τόνος εἰς ὃν ὁ ποιητὴς ἐντείνει τὴν λύραν του, εἴτε ἡ Ὑπάτη εἴτε ἡ Νήτη, εἴτε ὁ σοφώτατος τῆς γλώσσης σχηματισμὸς εἴτε ὁ δημωδέστατος, πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὸν τόνον ἐκεῖνον ἐντελὴς ἡ γλῶσα καὶ ἄμεμπτος, τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς καλλιεπείας, ἡ λέξις νὰ εἶναι ἀκριβὴς, κυρία, ἔντονος καὶ ἁρμονικὴ, ἡ φράσις πᾶσα στίλβουσα ἐκ καλλονῶν ἀπροσδοκήτων, πᾶσα ἐντέχνως συνηρμολογημένη, χωρὶς ἡ τέχνη νὰ διαφαίνηται. Ὁ δὲ περὶ τὴν πλοκὴν τοῦ λόγου ἀδέξιος, καὶ περὶ αὐτοὺς τοὺς κανόνας χωλαίνων, ἀξιῶν δὲ ὡς ποιητὴς νὰ ἐπιδειχθῇ, ἐπιχειρεῖ οὐχ᾽ ἧττον ἄτοπα τοῦ χωλοῦ, θέλοντος νὰ διαπρέψῃ ἐν χορευταῖς, τοῦ τυφλοῦ, ὅστις ἐπαγγέλλεται τὸν ζωγράφον.

Ἑτέρα δὲ παρατήρησις, πολλοῖς τῶν ὑποβαλλόν-

των ποιήματα λυσιτελής, εἶναι ὅτι καὶ ἡ στιχουργία ἔχει ἀναγκαίους τινὰς κανόνας, οὓς οἱ στιχουργοῦντες καλὸν εἶναι νὰ μὴν ἀγνοῶσιν, οὐ μόνον, ὡς εἰς ἕνα τῶν ἐν τῷ παρόντι διαγωνισμῷ παρουσιασθέντων συμβαίνει, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μεταπίπτωσιν ἐν ἀθωότητι, καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ συμβαίνοντος, ἀπὸ ἰάμβων, φέρ' εἰπεῖν, εἰς τροχαίους, ἀλλ' οὐδ' οὕτως ὥστε νὰ κατασκευάζωσι στίχους ἀῤῥύθμους, νὰ πλέκωσι μέτρα ἄμετρα, καὶ νὰ ζευγνύωσιν ὁμοιοκαταληξίας χωλὰς καὶ βεβιασμένας. Ῥυθμὸς καὶ ὁμοιοκαταληξία εἰσὶ κοσμήματα, τὸ δὲ κόσμημα ἀσχημίζει ὅταν ἀκόσμως φέρηται. Καὶ ἐν γένει δ' ἡ στιχουργία εἶναι ἐπιτήδευσις, ἡ δὲ ἐπιτήδευσις εἶναι γελοία ἄνευ ἐπιτηδειότητος. Στίχοι μέτριοι εἰσὶ χείρονες τοῦ χείρονος πεζοῦ λόγου. Ἂν ταῦτα λέγοντες ἐξεγείρωμεν εἰς βαθυτέραν τῆς τέχνης σπουδὴν τοὺς ἐπιδεκτικοὺς τελειοποιήσεως, ἢ ἂν ἀποθαῤῥύνωμεν τοὺς μὴ ὑπὸ τῆς φύσεως χρισθέντας ποιητάς, νομίζομεν ὅτι καὶ αὐτοὺς καὶ τὴν φιλολογίαν ὑπηρετοῦμεν.

Ἀλλ' ἡ γλῶσσα καὶ ἡ στιχουργία εἰσὶ τὸ ἔνδυμα μόνον· καὶ ἂν τούτου πρέπῃ νὰ ἐπιμελώμεθα τὴν εὐπρέπειαν, πολλῷ μᾶλλον πρέπει ν' ἀφορῶμεν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἰδιότητας τῆς ποιήσεως, ὧν πρωτίστη εἶναι ἡ ἔμπνευσις. Αὕτη εἶναι αὐτὴ τῆς ποιήσεως ἡ ψυχή, ἡ ἀκτὶς ἥτις πληροῖ καὶ θερμαίνει τὴν καρδίαν τοῦ μουσολήπτου, καὶ ἀντανακλῶσα εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ καθαρωτέραν καὶ εὐγενεστέραν τὴν πλάσιν, τῷ ἀποκαλύπτει νέων καὶ ἰδανικῶν κόσμων ἐπόψεις. Ἡ ἔμπνευσις εἶν' ἐπιφοίτησις πνεύματος οὐρανίου, οὐδὲ κατὰ βούλησιν ἀποκτᾶται, διὸ καὶ παρ' οὐδενὸς δύναται ἐπιεικῶς ν' ἀπαιτῆται· ἀλλ' ὅλως ἀφυὴς πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὁ μὴ δυνάμενος νὰ συναισθανθῇ τὴν ἀπουσίαν αὐτῆς. Ὅστις πρὶν ἢ καταβῇ εἰς τὸν Μουσῶν τὸν ἀγῶνα, καταβὰς εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ καρδίαν, δὲν αἰσθανθῇ τὰς χορδὰς αὐτῆς θερμῶς παλλομένας, οὐδ' ἴδῃ ὅλον κόσμον λαμπρῶν ὀνείρων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ἀνεγειρόμενον, οὐδ' ἀκούσῃ ἁρμονίας ἀγνώστους ἀντηχούσας ἐντός του, ἐκεῖνος χαίρειν τὰς Μούσας ἐῶν, ἂν ἐπιδοθῇ εἰς χρήσιμόν τι καὶ βιοποριστικόν, θέλει πολλῶν πραγμάτων καὶ πολλῆς ματαιοπονίας ἑαυτὸν ἀπαλλάξει.

Ἀλλ' οὐδ' ἡ ἔμπνευσις ἄνευ τοῦ τύπου ἀρκεῖ μόνη καὶ καθ' ἑαυτήν, ὡς εἰς τὸν ζωγράφον δὲν ἀρκεῖ ὁ λαμπρότερος χρωματισμὸς ἄνευ τοῦ περιγράμματος. Καθ' ἣν σειρὰν ἰδεῶν ἐκφράζει ἡ ποίησις, καὶ καθ' ὃν τρόπον ἐκφράζει αὐτὰς ἑκάστοτε, διαιρεῖται εἰς εἴδη, ὧν οἱ τύποι καὶ νόμοι ῥυθμίζουσι τὴν ἀκανόνιστον πτῆσιν αὐτῆς, ἐπιβαλλόμενοι μὲν ὑπὸ τῆς φιλοκαλίας, διδασκόμενοι δ' ὑπὸ τῆς πείρας, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ὑπὸ τῆς αὐτοδιδάκτου εὐφυΐας διορώμενοι. Ἡ τῶν νόμων δὲ τούτων ἄγνοια ἢ ὀλιγωρία παράγει ἐξαμβλώματα ἀνάξια τῆς φιλολογίας.

Οὕτως, ὅπως περιορισθῶμεν εἰς μόνα τὰ εἴδη ὧν δοκίμια ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν παρόντα ἀγῶνα, ἡ *διδακτικὴ ποίησις* ἀπαιτεῖ γλῶσσαν σώφρονα μέν, ἀλλὰ καὶ κεκοσμημένην, καὶ ὑπὸ συχνὰ ἄνθη καλύπτουσαν τὸ ξηρὸν στέλεχος τῶν ἠθικῶν παραινέσεων. Πρέπει δὲ προσέτι αἱ παραινέσεις, ὅπως μὴ ἔχωσι φορτικῶς καὶ γελοίως, νὰ μὴ διδάσκωσιν ἄτοπα, πεζὰ καὶ πεπατημένα, ἀπηχήσεις ταπεινῶν παθῶν ἢ ἀγοραίων προλήψεων, ἀλλὰ ν' ἀποῤῥέωσιν ἐκ φρενὸς χρηστῆς, πυκνῆς καὶ βαθείας, καὶ ἐν γένει ὁ διδάσκων νὰ εἶναι σοφώτερος τῶν διδασκομένων.

Ἡ δὲ *λυρικὴ ποίησις*, καθαρὰ ἀντανάκλασις τῆς ἀτομικῆς αἰσθήσεως καὶ διανοίας τοῦ ποιητοῦ, πρέπει νὰ κινῆται θορυβωδέστερον, ὡς ἡ ἐκβεβακχευμένη καρδία, νὰ αἴρηται ὑψηλότερον, ὡς ἡ πτερουμένη διάνοια, ἀλλὰ πάντοτε, καὶ κατὰ τὴν μᾶλλον ἀκανόνιστόν της φοράν, νὰ μὴ ἐκτρέπηται ποτὲ τῆς ἀληθείας, νὰ μὴ ἀποσκιρτᾷ πρὸς τὰ κακόζηλα, τὰ τερατώδη καὶ τὰ ἀδύνατα, νὰ ἐξεργάζηται δ' ἕκαστον τῶν μικρογραφημάτων της ἄρτιον ἐν ἑνότητι, καὶ συνεπὲς καὶ σύμμετρον ἐν τοῖς μέρεσιν αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ, μηδέποτε δ' ἐν τῇ ἐξάψει της νὰ λησμονῇ, ὅτι ὁ ποιητής, ὡς δᾳδοῦχος τοῦ θείου πυρός, ἐντολὴν ἔχει νὰ φωτίζῃ, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ πυρπολῇ.

Ἔτι δ' ἀνώτεραι εἰσὶν αἱ ἀξιώσεις τῆς *διηγηματικῆς ποιήσεως*, ἥτις ἀπὸ τῆς ἁπλῆς καὶ ἀφελοῦς διηγήσεως προΐησι μέχρι τῆς ἐπικῆς μεγαλοπρεπείας. Εἰς ταύτην, πλὴν τῶν λοιπῶν ἀπαραιτήτων ἀρετῶν, ὅσα ὡς γενικὰς ὑπεδείξαμεν, πρέπει νὰ προσυπάρχῃ καὶ ἡ εὐτυχὴς εὕρεσις μύθου ἐνδιαφέροντος καὶ λογικῶς πιθανοῦ, ὅστις οὐδέποτε νὰ συστέλληται εἰς ἰσχνὴν ἐξιστόρησιν, ἀλλὰ νὰ συντίθηται ἐκ περιπετειῶν καὶ ἐπεισοδίων, ὧν ἡ ἀναγκαία ἀλληλουχία ἀπαρτίζουσα τὴν πλοκήν, νὰ ποικίλῃ, ἀλλὰ νὰ μὴ συνταράττῃ τὴν οἰκονομίαν. Τὸ εἶδος τοῦτο, ἀπηλλαγμένον τῆς ἀνωμαλίας τῆς λυρικῆς ποιήσεως, δύναται ν' ἀρθῇ μέχρι τῶν ἀνωτάτων τοῦ ὑψηλοῦ κορυφῶν, προσέχον ὅμως μὴ ἐκλάβῃ ἀντ' αὐτοῦ τὸν ὄγκον, καὶ τὸ πεφυσημένον τῆς φράσεως.

Πάντων ὅμως τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως τὸ τὰς πλείστας καὶ μεγίστας παριστῶν δυσχερείας ἐστὶν ἀναμφισβητήτως τὸ *δραματικόν*, καὶ ἔξοχον πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα, ἢ μεγάλην τὴν ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν προσκομμάτων προσοῦσαν τόλμην, ὅστις ἐπιδίδεται εἰς αὐτὸ μετ' ἐλπίδος ἐπιτυχίας.

Τὸ δρᾶμα ἐστὶ παράστασις πράξεως ἐνεργουμένης ἀπὸ κοινοῦ ὑπ' ἀνθρώπων πολλῶν, καὶ ἔργον τοῦ ποιητοῦ νὰ ἐπινοήσῃ ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἄρτιον, συνεπῆ πρὸς ἑαυτόν, ὁμοιαληθῆ, αὐτάνθρωπον, καὶ αὐτὸν ὑποδυόμενος, νὰ ἐμφυσήσῃ αὐτῷ νοῦν καὶ ψυχήν, νὰ τῷ δανείσῃ ἴδια φρονήματα, συμφέροντα, πάθη καὶ χαρακτῆρα, ἐντέχνως δὲ τὰ ποιητικὰ ταῦτα κι-

νῶν ἐλατήρια, νὰ παραγάγῃ πρᾶξιν ἐνδιαφέρουσαν καὶ περίεργον. Ἕκαστον λοιπὸν τῶν πλασμάτων του πρέπει νὰ εἶναι ἴδιον καὶ αὐτοτελὲς ἀριστούργημα, συντελοῦν εἰς καταρτισμὸν τοῦ ὅλου καλλιτεχνήματος. Ὁ διάλογος, πλὴν τῶν εἰς πᾶν ποιητικὸν ἔργον ἀναγκαίων προσόντων, πρέπει νὰ εἶναι ποιητικῶς μὲν κεχρωματισμένος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ φυσικῶς πιθανὸς, διότι τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα εἰσὶν ἄνθρωποι, ὁμιλοῦντες μόνον γλῶσσαν ἐπιμελεστέραν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· ν' ἀντανακλᾷ δὲ καὶ ἑκάστου προσώπου τὴν ἀτομικότητα, ἀλλ' ἅμα καὶ τὴν τοῦ ποιητοῦ εὐφυΐαν, διότι τὸ δρᾶμα οὐδὲ πρὸς στιγμὴν πρέπει νὰ παύῃ ἀρέσκον ἢ συγκινοῦν. Ὁ ποιητὴς ὑπὲρ τὸν ψυχολόγον πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, καὶ ὑπὲρ τὸν φιλόσοφον τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, διότι αὗταί εἰσι κυρίως οἱ ἥρωές του, τούτων τὴν γλῶσσαν ἐπαγγέλλεται νὰ λαλήσῃ, ἀνάγων αὐτὴν εἰς τὸ τελειότερον. Προσέτι ἡ τῶν προσώπων πρὸς ἄλληλα ἐνέργεια, σχέσις καὶ θέσις, ἡ τοῦ δράματος δέσις καὶ λύσις, καὶ ἐν γένει πᾶσα ἡ οἰκονομία, πρέπει νὰ εἶναι βαθείας μελέτης καὶ ἐπιδεξίων συνδυασμῶν συνέπειαι· διότι τὸ δρᾶμα εἶναι μηχανὴ πολυτελὴς, καλλίτεχνος ἅμα καὶ πολυποίκιλος, στίλβουσα ὅλη ἐξ ἀδαμάντων, ἀλλ' ἔχουσα καὶ ἀναρίθμητα ἐλατήρια, ἅτινα ἀδιαλύτως συμπλεκόμενα, πρέπει νὰ κινῶνται ὅλα ὁμοῦ καὶ ἕκαστον ἰδίᾳ πρὸς τὴν ἑνότητα τῆς ἐνεργείας καὶ πρὸς τὴν κορύφωσιν τοῦ ἀποτελέσματος. Γλῶσσα ἄτεχνος, προσπταίουσα πρὸς τοὺς κανόνας τῆς φιλοκαλίας, καὶ αὐτῆς τῆς γραμματικῆς, στιχουργία χωλαίνουσα, φράσις τετριμμένη ἢ κακόζηλος, διάλογος ἀφυὴς καὶ ἀδέξιος, ἄγνοια τῶν στοιχειωδῶν κανόνων τῆς τέχνης, ἔλλειψις φαντασίας, καὶ ἱκανότητος εἰς πλοκὴν μύθου καὶ εἰς διάπλασιν χαρακτήρων, ἰδού τινες τῶν παντοίων σκοπέλων ἐξ ὧν ἐστὶ κατάσπαρτον τὸ πέλαγος τῶν ποιητικῶν σειρήνων, καὶ εἰς οὓς προσώκειλον οὐκ ὀλίγα τῶν εἰς τὸν ἐρατεινὸν ἀγῶνα ὑποβληθέντων ποιημάτων, καὶ ῥητῶς πάντα τὰ δράματα, χωρὶς νὰ σώσῃ ἓν μὲν ἐξ αὐτῶν, τὸν *Ἆγιν ἀγχόμενον* ἡ γνῶσις ἣν ὁ ποιητὴς ἔχει τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἕτερον δε, τὴν *Χριστιανὴν Εὐγένιαν* ἡ ἄτυχης ἀξίωσις τοῦ δραματουργοῦ νὰ παρῳδήσῃ τινὰ μέρη τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, εἰς τὴν τύχην των καταλείποντες τὰ ναυάγια ταῦτα, θέλομεν ἐνδιατρίψει ἐπὶ μικρὸν εἰς ἐκεῖνα μόνα τῶν ποιημάτων, ὅσα ὅπως δήποτε διεξῆλθον διὰ τῶν κινδυνωδεστέρων ὑφάλων, καὶ φαίνονται ἰδιαιτέρας τινὸς προσοχῆς ἄξια.

Τὸ ἐπισημότερον αὐτῶν κατὰ σχῆμα καὶ ἔκτασιν εἶναι τὸ φέρον ἐπιγραφὴν ὁ *Σκενδέρμπεης*, ἐποποιΐα ἔχουσα μῆκος ἑπταπλάσιον τοῦ ἀπαιτουμένου ὑπὸ τοῦ διαγωνισμοῦ. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι καθαρὰ, ἑλληνίζουσα, καὶ μάλιστα λίαν, ἴσως ὑπὲρ τὸ δέον, καὶ ἐνίοτε ἄνευ ἀνάγκης ἑλληνίζουσα. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου, εἶναι γλῶσσα ἀκριβὴς, εὐφραδὴς, ἐπιμεμελημένη, πεπαιδευμένον ἐλέγχουσα κάλαμον, καὶ ἠσκημένην αἴσθησιν τοῦ καλοῦ. Ἡ στιχουργία, ἐκτός τινων δυσαρέστων ἐκθλίψεων καί τινων χασμῳδιῶν, εἶναι ἐν γένει ὀρθὴ, καὶ σπάνιοι εἰσὶν οἱ παράτονοι στίχοι. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς κακῶς, ὡς φρονοῦμεν, ἔπραξε, παραδεχθεὶς τὸν τετράμετρον ἰαμβικὸν, τὸν συνήθη δεκαπεντασύλλαβον στίχον ἄνευ ὁμοιοκαταληξίας. Ἂν ἐξ ἀδυναμίας ἀπέφυγεν αὐτῆς τὴν δυσχέρειαν, τότε προφανῶς ἐλαττοῦται ἐκείνων οἵτινες ὑπέβαλον ἑαυτοὺς εἰς αὐτὴν, καὶ τὴν ὑπερενίκησαν εὐτυχῶς. Ἂν ὅμως, γινώσκων νὰ ποιῆται χρῆσιν τῆς ὁμοιοκαταληξίας, ἀπέσεισεν αὐτὴν ἐκ προθέσεως, δὲν τὸν δικαιοῦμεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην. Οἱ δεκαπεντασύλλαβοι στίχοι, ἕνεκα τῆς ὑποχρεωτικῆς των τομῆς μετὰ τὴν δευτέραν διποδίαν, ἔχουσιν εἰς μακρὰς συνθέσεις πολλὴν τὴν μονοτονίαν, ὅταν δὲν θεραπεύῃ αὐτὴν ἡ ὁμοιοκαταληξία, ζευγνῦσα αὐτοὺς ἀνὰ δύω ἢ πλείονας. Τοῦτο λέγοντες, δὲν λησμονοῦμεν ὅτι εἰς τὸν στίχον τοῦτον ἀνομοιοκαταληκτοῦντα χαίρει ἡ δημοτικὴ ἡμῶν ποίησις· ἀλλὰ τὰ ᾄσματα αὐτῆς εἰσὶ βραχέα, καὶ προσέτι οἱ στίχοι αὐτῆς εἰσὶν, οὕτως εἰπεῖν, σχεδὸν μεμονωμένοι, περιλαμβάνοντες ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν ὁλοσχερῆ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἔννοιαν. Ἡ ὁμοιοκαταληξία εἶναι, διὰ τὸν ἔμπειρον αὐτῆς, οὐχὶ ζυγὸς πιέζων ἢ πέδη τὸ βῆμα κωλύουσα, ἀλλὰ χρυσοῦς χαλινὸς, ὁδηγῶν τὴν ἀκάθεκτον φαντασίαν, ἢ ἀνθηρὰ ὄχθη, συνέχουσα τὸν χείμαῤῥον τοῦ λόγου, μὴ ὑπερχειλὴς ὑπερβῇ πᾶν μέτρον φιλοκαλίας. Καὶ τῷ ὄντι οὕτω πως φαίνεται ἐκδικηθεῖσα καὶ κατὰ τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ ἡ παραμεληθεῖσα ὁμοιοκαταληξία. Μὴ ἀναχαιτιζόμενον ὑπ' αὐτῆς, ῥεῖ λάβρον καὶ συνεχὲς τὸ κῦμα τῆς στιχουργίας του, κατακλύζον τὰ πάντα πέριξ αὐτοῦ εἰς ἔκτασιν ἀτερμάτιστον καὶ μονότονον. Ἡ στιχουργία τόσῳ ἰσχνοτέρα ἀποβαίνει, ὅσῳ μᾶλλον ὀγκοῦται δι' ἐπιθέτων παρελκόντων καὶ λέξεων περιττῶν. Ὅ,τι ἐν πέντε στίχοις ἤθελεν ἐντόνως καὶ καλῶς ἐκφρασθῆ, λέγεται ἐνίοτε φορτικώτερον ἐν πεντήκοντα. Ἡ ἀξία τοῦ ποιήματος τούτου ἤθελε πενταπλασιασθῆ, ἂν ἡ ἔκτασις αὐτοῦ ἦτον ὑποπενταπλάσιος.

Εἶναι δ', ὡς εἴπομεν, ὁ Σκενδέρμπεης ἐποποιΐα κατὰ τὸν τύπον, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸν τύπον. Ὑπάρχουσιν ἀντικείμενα καθ' ἑαυτὰ ὑψηλότερα καὶ αὐτῆς τῆς ποιήσεως, καὶ τοιοῦτο εἶναι τὸ θέαμα, ἔθνους ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του. Ἀλλὰ καί τοι ὀρθὴ καὶ γόνιμος ἡ πρόθεσις τοῦ ποιητοῦ νὰ ἐκλέξῃ ὡς ἥρωα τῶν ἐπῶν του ἕνα τῶν τελευταίων καὶ ἐνδοξοτέρων προμάχων τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας,

ἀλλὰ μόνη ἡ κατάλληλος ἐκλογὴ τῆς ὑποθέσεως δὲν ἀρκεῖ ὅπως μεταβάλῃ τὴν ἱστορίαν εἰς ποίησιν. Ἐξ ἱστορικῆς ῥίζης, δύναται βεβαίως νὰ βλαστήσῃ γενναιότατον καὶ χαριέστατον ποιητικὸν ἄνθος. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς τοῦ Σκενδέρβεη αὐτὴν μόνην σχεδὸν τὴν ξηρὰν ῥίζαν μᾶς παριστᾷ ἐν στιχουργικῷ περιβλήματι ἐνειλιγμένην. Ἓν ἐκ τῶν πολεμικῶν ἔργων τοῦ ἥρωος τῆς Ἠπείρου, καὶ τοῦτο ἐκ τῶν δευτερευόντων, μάχη μεταξὺ αὐτοῦ καί τινος τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Σουλτάνου ἄνευ ἄλλης εὑρέσεως καὶ πλοκῆς, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον ὃ ἡ ποίησις ἀπαιτεῖ. Τῆς σκηνῆς μάλιστα οὕτω περιστελλομένης, ὁ Σκενδέρμπεης ἀντὶ διὰ τῆς ποιήσεως νὰ ἐξαρθῇ μᾶλλον γιγαντιαῖος, καταβιβάζεται ἐξ ἐναντίας καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὕψους ἐφ' οὗ βλέπομεν αὐτὸν ἱστάμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Εἶναι πολεμιστὴς ἀνδρεῖος, εἶναι *Σκενδέρμπεης ὁ θοῦρος*, κατὰ τὸν ποιητήν, ὅστις κατὰ ζῆλον τοῦ Ὁμήρου, πρὸς ὃν φαίνεται λίαν ἐξῳκειωμένος, οὐδέποτε σχεδὸν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωος ἄνευ τούτου τοῦ ἐπιθέτου· ἀλλὰ πολεμισταὶ ἀνδρεῖοι εἰσὶ καὶ ἄλλοι ἔκ τε τῶν χριστιανῶν καὶ ἐκ τῶν ὀθωμανῶν, καὶ πολλοὶ ὡς εἰκὸς εἰσὶν ἑκατέρωθεν οἵτε φονεύοντες καὶ οἱ φονευόμενοι, καὶ οὐδεὶς ὁ ἀποχρῶν λόγος ὅπως οὗτοι μᾶλλον ἐκείνων ὑπερισχύσωσιν, οὐδεμία πρᾶξις ἰδίως ἐνδιαφέρουσα, προέχουσα τῶν λοιπῶν, καὶ ἀπαιτοῦσα ἰδίαν ἀφήγησιν, οὐδεμία διακεκριμένη φυσιογνωμία, ἢ χαρακτὴρ εὐκρινῶς διαγεγραμμένος· οὐδὲ κἂν τοῦ δικαίου ἢ τοῦ ἀδίκου ἡ πλάστιγξ πρὸς ποῦ κυρίως ῥέπει δύναται εὐκόλως νὰ διαγνωσθῇ. Ὡς ὁ σατράπης, λεηλατεῖ, αἰχμαλωτίζει καὶ βεβηλοῖ ναούς, οὕτω λέγει καὶ ὁ Σουλτάνος·

« ὅτι Σκενδέρμπεης λυσσῶν ἐπέδραμεν, ἀκούω,
τὰς χώρας μου λεηλατῶν καὶ μέχρι Περλεπίου·
ἄνδρας δ' ἐξώγρησε πολλούς, γυναῖκας καὶ παρθένους,
καὶ ἐβεβήλωσε ναούς, καὶ μαίνεται ἀσχέτως. . . »
(Σελ. 62).

Ἀξιῶν δ' ὁ ποιητὴς νὰ παρακολουθήσῃ τὸν μέγαν του ὁδηγὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὑψίστην του πτῆσιν, παρεισάγει τὸν Θεὸν παρεμβαίνοντα μεταξὺ τοῦ Σατράπου καὶ μεταξὺ τοῦ Σκενδέρμπεη. Ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας τοῦ Ὁμήρου, ὅστις τοῖς κατ' ἄνθρωπον πεπλασμένοις ἀρχαίοις Θεοῖς περιβάλλει, διά τινων γραμμῶν τῆς μεγαλοφυοῦς του γραφίδος, θείαν μεγαλειότητα, οὗτος σμικρύνει τὸν Θεὸν τοῦ παντός, καὶ ἀποδίδωσιν αὐτῷ πάθη οὐδ' ἀνθρώπου κἂν ἄξια, παριστῶν παραδείγματος χάριν αὐτὸν νεμεσῶντα κατὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ σατράπου, οὐχὶ διότι ἐξολοθρεύει οὗτος λαοὺς χριστιανικούς, οὐχὶ διότι πλανᾷ τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν καταστροφήν, ἀλλὰ διότι ὁ Βαλαβὰν προσέκρουσεν εἰς τὴν θείαν ἀξιοπρέπειαν καὶ εἰς τὴν οὐρανίαν ἐθιμοταξίαν.

« Δεινὸν δὲ ἐνεμέσησε Θεὸς ὁ μέγας, ὅτι
πρῶτον τὸν πλάνον Μουχαμὲτ ὠνόμασεν ὀμνύων
ὁ μιαιφόνος Μπαλαμπὰν· κ' ἐν τῷ ἀφθάρτῳ θρόνῳ
ἐπείσθη, καὶ ἐκλόνησε τὸν οὐρανὸν τὸν μέγαν·
βαρυθυμῶν δ' ἐφθέγξατο· βροντὴ δὲ ἦν ὁ φθόγγος·
Ἆ δείλαιε! δὲν ἤρκεσεν ὅτι ἐξώμοσάς μου
τὸν μονογέννητον υἱόν ἀντὶ ψευδοπροφήτου,
καὶ ἔνοπλος ἐπάτησας γενέτειραν πατρίδα,
καὶ ἄκακον ἀπέκτεινες ἀγγελιώτην ἄνδρα,
ἀλλὰ καὶ τῶν Δυνάμεων τὸν κύριον ὑβρίζεις.
Ἰδού σοι σήμερον ἐγὼ κακὴν ὁρίζω μοῖραν,
κἂν σὲ μυρίαις φάλαγγες πολεμιστῶν φρουρῶσι ».

Ἀλλ' ἂν ὀργίζηται κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, οὐδόλως φιλοπροσωπεῖ καὶ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ὁ Θεός. Κατ' αὐτῶν μάλιστα φαίνεται ἔχων οὐσιωδεστέρους πως λόγους δυσαρεσκείας. Ἰδοὺ πως περὶ τούτων λέγει ὁ ποιητής, δι' ἀμυδρᾶς τινος, καθ' ἃ φαίνεται, ἀπηχήσεως τῶν τοῦ Τάσσου ἐπῶν.

« Καὶ ἐτελοῦντο αἱ βουλαὶ αἱ ἄρρυκτοι τοῦ πλάστου,
ὅστις ὠργίσθη κατιδὼν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων
εἰς ἡδονὰς ἐκχυνωθέν, τὴν δίκην ἐξυβρίζον,
ἐχθρὸν ἁπάσης ἀρετῆς, δοῦλον παθῶν ἀγρίων,
εἰς ἔριδας θρησκευτικὰς ἐγκύπτον μετὰ λύσσης,
καὶ ἐρευνῶν μυστήρια ἀπόρρητα ἀγγέλοις.
Ταῦτα κατεῖδεν ἐπὶ γῆς βαρυθυμῶν ὁ πλάστης,
καὶ ἀφ' ἡμῶν ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον ὀργίλος,
καὶ Ἀμουρὰτ τὸν δοῦλόν του ἐκάλεσε, καὶ ἅμα
ἐσάλπιγξεν ὁ οὐρανός, ἡ γῆ δ' ἐκ θεμελίων
ἐσείσθη πρὸς τὸν λόγον του, κ' ἐν τῇ αὐτῆς λεκάνῃ
διεδινήθ' ἡ θάλασσα ὡς νήπιον ἐν λίκνῳ
σπαργανωτόν. » Ἐγὼ εἰμὶ ἐν Ἄλφα καὶ Ὠμέγα,
ὁ κτίσας ἐκ τοῦ μηδενὸς διὰ τοῦ νεύματός μου
γῆν, θάλασσαν καὶ οὐρανόν, καὶ πάντα τὰ ἐν τούτοις,
ὁ τῶν Δυνάμεων Θεός, ἐγὼ Θεὸς καὶ μόνος,
ὃν οἱ λαοὶ λατρεύουσιν ἐν τελεταῖς ποικίλαις.
Παραλαβὼν σου τὸν στρατόν, παρόρμησον εἰς μάχας,
τοὺς ὑβριστάς μου πάταξον, ἐκφόβισον τὰ ἔθνη,
καὶ ἔσο ὄργανον πιστὸν τῶν ἐκδικήσεών μου.
Ἐγὼ δὲ μετὰ σοῦ εἰμί, καὶ ἄγγελός μου θείων
ῥομφαίαν, προπορεύσεται εἰς νίκας ὁδηγῶν σε.
Ἐν μάχαις ἔσῃ κραταιός, καὶ ὑποτάξεις χώραν
μέλι καὶ γάλα ῥέουσαν· καὶ οἱ ἀπόγονοί σου
κληρονομήσουσιν αὐτὴν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας,
ἕως οὗ ἔλθῃ ὁ καιρὸς καὶ παύσῃ ἡ ὀργή μου.
Οὕτως ηὐδόκησα ἐγώ. Μαθέτωσαν τὰ ἔθνη
ὅτι ἁπάσης ὕβρεως ἀπαίσιον τὸ τέλος,
καὶ ὅτι ζῇ ὁ Κύριος, κ' ἔκδικον ἔχει ὄμμα. » (σελ. 5-6).

Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης κηρύττῃ τοὺς χριστιανοὺς ὑβριστάς του, πῶς νὰ ἐνδιαφερώμεθα πλέον ὑπὲρ αὐτῶν; Ὅταν ὁ Θεὸς τῶν Δυνάμεων λέγῃ τῷ Ὀθωμανῷ· « Ἐγὼ δὲ μετὰ σοῦ εἰμί, » πῶς ν' ἀμφιβάλλωμεν πλέον περὶ τῆς λύσεως τοῦ ἀγῶνος, ἥτις ἐν τούτοις, εἰρήσθω ὡς ἐκ περισσοῦ, ἀποβαίνει καὶ ὅλως ἐναντία τῆς θείας ταύτης ἐπαγγελίας;

Ἐπεισοδίων δὲν στερεῖται μὲν τὸ ποίημα· πρόκειται μάλιστα, ὅταν συμπληρωθῇ, νὰ περιλάβῃ καὶ πλείονα, ἃ ἀναγγέλλονται μόνα· ἀλλ' εἰσὶ πάντα δευτερεύοντα, ὀλίγον τὴν πρᾶξιν διαποικίλλοντα, πρόσ-

γοντα, συμπλέκοντα, ἢ καθιστῶντα μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν. Ἓν ἐξ αὐτῶν, ὁ ἀνασκολοπισμὸς τοῦ Δίγκου (σελ. 23), ὑπερβαίνει τὰ τῇ τέχνῃ ἐπιτετραμμένα ὅρια τοῦ φοβεροῦ, καὶ χωρεῖ μέχρι τοῦ ἀπαισίου. Πολλὰ ὅμως ἔχει τὸ ποίημα τεμάχια ἐκλεκτὰ διά τε τοῦ ὕφους τὴν γλαφυρότητα καὶ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐξεργασίας, μάλιστα δ' ἐν ταῖς περιγραφαῖς καὶ ταῖς μικρογραφίαις. Ὡς παραδείγματα κείσθωσαν ἐκ πολλῶν τὰ ἑπόμενα. Ἰδοὺ πῶς περιγράφεται ἡ θέσις τῆς Φούρκας:

« Εὐρεῖα κεῖται, ὡς γνωστόν, κοιλὰς ὑπὸ τὴν Φοῦρκαν.
ὑπὸ εὐσκίων κυκλωτὴ βουνῶν πλατανοφύτων.
Εἰς τὸν μυχὸν αὐτῆς πηγή, θυγάτηρ τῶν ὀρέων,
νᾶμ' ἀναβλύζει ψίθυρον ὑδάτων ἀκηράτων.
Περὶ τὴν κρήνην πάντοθεν σφριγῶσα χλόη θάλλει.
Ὕπερθεν ταύτης πλάτανοι σκιώδεις αἰωροῦνται.
Ἐντεῦθεν πᾶσα ἡ κοιλὰς λαμβάν' ἰκμάδα θείαν,
καὶ φαίνεται λατρεύουσα τὴν ζωηφόρον κρήνην. »

Ἰδοὺ δὲ πῶς περιγράφει ὁ ποιητὴς τοὺς ἵππωνας τοῦ Σκενδέρβεη;

« Παρὰ τὸ τεῖχος τῆς αὐλῆς, ἐγγύς, ἐξ' εὐωνύμων,
ἦν ὁ πολύφατνος ἱππὼν Σκενδέρμπεη τοῦ θούρου.
Ἐκεῖσε ἄγων τὸν Γελὶν εἰσῆλθεν ὁ Θανούσης,
κατόπιν δὲ καὶ ὁ Ἐμίν· ἦν δὲ θαμβὸν τὸ φέγγος.
Κλεισταὶ θυρίδες εὔκραῆ ὑπέτρεφον σκοτίαν,
ἥτις τῶν ἵππων ἀσφαλῶς τὰ μέλη ἐκπιαίνει.
Ἵπποι ἐκεῖ δὶς εἴκοσι, ταχύτεροι ἀνέμων,
πάντες ἐν πέδαις στερεαῖς τοὺς πόδας δεδεμένοι,
ἤσθιον πόαν μαλακήν, βλαστήματα λειμώνων,
λωτόν τε ἀνθεμόεντα, καὶ κύπειρον εὐῶδες,
καὶ ἄγρωστιν μελιηδῆ. Σαχὶν δ' ὁ μελαγχαίτης,
διαπρεπὴς εἰς ἀρετὴν καὶ μέγεθος καὶ κάλλος,
ἤχθετο πόλεμον ποθῶν καὶ μάχας ἀνδροφόνους,
ἔτι αὐτὸς ἠγάλλετο, ἐπὶ τῶν νώτων φέρων
τὸν θούριον Σκενδέρμπεην, πολέμων κινουμένων.
Καὶ δὴ ἐξ ἄλγους ὕστερον ἐθηριώθη αἴφνης,
ὡς ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ προσφιλοῦς ἱππότου,
οὐδ' ἔκτοτε ἠθέλησε νὰ μείν' εἰς τὸν ἱππῶνα,
οὐδὲ τροφὴν νὰ προσδεχθῇ, οὐδὲ νὰ ἐπιζήσῃ,
ἀλλ' ἔρρηξε μαινόμενος τὰς πέδας τὰς τριχίνας,
κ' ἐπὶ τὰ ὄρη ἄγριος ὡς θύελλα ἐτράπη.
Ἐκεῖ δ' ἑπτάδα ἡμερῶν ἄτλητον πένθος τρέφων,
διέτρεχε τὰς φάραγκας ὡς λείαν πεδιάδα,
καὶ ἔζη τέρας θαυμαστὸν ποιμένων καὶ βουκόλων·
εἶτ' ἀφανὴς ἐγένετο· πολλοὶ δὲ διηρεύνων.
Εἰς τόσην ἔμελλ' ἔπειτα νὰ πέσῃ δυσμοιρίαν
Σαχὶν ὁ δαφνοστέφανος, Σαχὶν ὁ ἐριαύχην,
ὃν εἰς τῶν ὅπλων τὴν κλαγγὴν ὁ Ἄρης ἐσεβάσθη.
Δὴ τότε, ὡς ἐνόησε Γελὶν τὸν πυρρόχαίτην,
στρέψας ἓν βλέμμα πύρινον, ἀνώρθωσε τὰ ὦτα,
ἀφῆκε φρύαγμα δεινόν, ἄγριον μένος πνέων,
καὶ ἔμελλε τὰς στερεὰς νὰ διαρρήξῃ πέδας·
Ἀλλὰ ἐπράϋνεν αὐτὸν θωπεύων ὁ Θανούσης
μὲ ῥήματα μειλίχια. Τοῦ δὲ Γελὶν ἐκλύσας
τὸν χαλινὸν τὸν εὔλωρον, ἐξήρτησ' ἐκ πασσάλου,
αὐτὸν δὲ πόρρω τοῦ Σαχὶν πρὸς φάτνην μυχαιτάτην
προσδήσας, πόαν μαλακὴν παρέδωκεν εἰς βρῶσιν ».
(Σ. 47—8).

Ἡ ἑπομένη περιγραφὴ τοῦ κήπου τοῦ Σκενδέρμπεη, χαρακτηριστικὴ τοῦ τρόπου τοῦ ποιητοῦ, εἶναι περίεργος μᾶλλον ἢ ἐπαινετή, διὰ τὸ λεπτολόγον αὐτῆς, καὶ διὰ τὴν μέχρι καταχρήσεως χρῆσιν τῶν ἐπιθέτων·

« Παράδεισος δ' ἐπέπτατο εὐρὺς πρὸ τῶν μεγάρων.
ἔνθα παντοῖα ἔθαλλον ὀπωροφόρα δένδρα,
ἀμυγδαλαῖ παμφάρμακοι, ἐαρινὸν χιτῶνα
ἐνδεδυκεῖαι ἄνθινον, βροντόκτυποι καρύαι,
ῥοιαὶ ἀδαμαντόκοκκοι, φυλλοσχιδεῖς περσέαι,
μηλέαι ἀγλαόκαρποι, καὶ ὄγχναι περιμήκεις.
καὶ γαλακτόχυμοι συκαῖ, καὶ θαλλεραὶ ἐλαῖαι,
καὶ κέρασοι πτηνοφιλεῖς, τῶν παίδων μέγας πόθος·
Ὑψοῦντο δὲ ἑτέρωθεν, ὡς ἐν εὐσκίῳ δάσει
ἀειθαλεῖς κυπάρισσοι, καὶ δρῦς οὐρανομήκεις,
καὶ αἴγειροι εὐρύκομοι, κ' εὐθύκονρμοι ἐλάται,
καὶ πλάτανοι ἀμφιλαφεῖς, καὶ σκιεραὶ πτελέαι,
ὅσα θνητοῖς ἐδώδιμον δὲν φέρουσιν ὀπώραν,
ἀλλ' εἶν' ἀγάλματα σεμνὰ τῶν κήπων καὶ δρυμώνων.
Ὑπὸ σκιὰν ἀμφιλαφῆ λασίων φυλλωμάτων
ᾖδον εὐκέλαδα πτηνά, ταῖς Μούσαις π ε φ ι λ η μ έ ν α,
καὶ σύνδυο ἑώρταζον τὴν ὥραν τῶν ἐρώτων,
τὸ ἔαρ τὸ ἀνθοστεφές. Ἐν μέσῳ δὲ τῷ κήπῳ
πίδαξ μαρμάρου ἀγλαοῦ ἀπὸ τριῶν συρίγγων
τὸ ὕδωρ ἀνηκόντιζεν εἰς ὕψος ὀργυιαῖον·
πέριξ δὲ ἄχνη πάντοθεν λεπτὴ αἰωρουμένη,
τῆς θεογράφου Ἴριδος τὰ χρώματα παρίστα
πρὸς τὴν λαμπρὰν μαρμαρυγὴν τοῦ δύοντος ἡλίου.
Δύω δ' αὐτοῦ δεξαμεναὶ ἐδέχοντο τὸ ὕδωρ,
περίξεστοι καὶ εὔκυκλοι, ἡ ὕπερθεν ὀλίγη,
εὐρεῖα δ' ἡ ὑπένερθεν. Περὶ τὰ χείλη ταύτης
ἵσταντο ζεύγη τρίδυμα λεόντων μαρμαρίνων,
δεινὰ θηρία. Ἶσον δὲ ἀπεῖχον ἀπ' ἀλλήλων.
Κρουνὸν ὑδάτων διαυγῆ ἀνέβλυζε πᾶς λέων
ἀπὸ τοῦ φάρυγγος αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸν φάρυγγά του
τὸν τοῦ συζύγου λέντος ἐκαραδόκα χαίνων·
δὴ τοῦτο θαῦμα μέγα ἦν, πῶς ῥύακας ὑδάτων
πάντας, ὡς μέτοχοι ζωῆς, ἐφύσων ἀεννάως,
καὶ ἕκαστος τοῦ ἀντικρὺ ἐδέχετο τὸ νᾶμα.
Πέριξ δὲ ἦσαν ἕδρανα στιλπνὰ ἐκ κυπαρίσσου ».
(Σ. 48—49).

Ἀλλὰ πρὸς ἐντελεστέραν ἐκτίμησιν τῶν τε ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ποιήματος, δῶμεν τέλος ἐξ αὐτοῦ ἓν ἄρτιον ἐπεισόδιον·

« Καθὼς δὲ δένδρον νεαρὸν καὶ ἀνθεμόεν θάλλει
παρὰ φλοισβώδη ῥύακα, οὗ τὸ μορμύρον κῦμα
τρέφει αὐτὸ διηνεκῶς νοτίᾳ ἐν ἰκμάδι·
ἐξαίφνης δέ, δονούμενον ζεφύρῳ μυροπνόῳ,
ἤλασε κάρχαρος ὀδοὺς οἰστοφορήτου κάπρου,
καὶ ἐξετάννυσεν αὐτὸ χαμαὶ ἐπὶ τὴν κόνιν,
βρύον ἐν ἄνθεσι λευκοῖς, πρὶν ἢ καρποφορήσῃ,
ὁμοίως, Δουναζῖνε, σὺ ἀπέκτεινας Ἐλμάζην,
εἰσέτι τὴν νυμφίδιον στολὴν ἐνδεδυκότα.
Ὅτι τὸ πρώην εὐκλεὴς ἐλθὼν ἐκ τοῦ πολέμου,
κ' ἐπανιδὼν ἀσπάσιος τὴν πατρικὴν ἑστίαν,
ἐτέλ' ὑμέναιον βριθύν, καὶ ἔλαβεν εἰς γάμον
Γιουλὴν τὴν ὑστερότοκον τοῦ Ἀπτουλάχη κόρην.
Ἆ δύστηνος! οὐδ' ὁπωσοῦν εἶδεν αὐτῆς τὴν χάριν.
Πέντε δὲ μόνας ἔμεινεν ἡμέρας ἐν Καζάνῃ.

τέρπων γεννήτορας δειλοὺς καὶ γείτονας καὶ φίλους·
καὶ τὴν μὲν πρώτην γεγηθὼς ἀνῆλθεν ἐκ Περσίας,
τὴν δὲ δευτέραν ἤτησε τοῦ Ἀπτουλὰχ τὴν κόρην,
τὴν τρίτην χαίρων ἔλαβε καὶ ἔδωκ' ἀρραβῶνα,
τὴν δὲ τετάρτην ἔπεμψε προγαμιαῖα δῶρα,
τὴν πέμπτην δὲ πολυηχῆ ὑμέναιον ἐτέλει.
Καὶ δὴ τὸν οἶκον εὔθυμοι ἐπλήρουν δαιτυμόνες.
οἱ μὲν εὐθύμως ᾄδοντες παιᾶνας γαμηλίους,
καὶ ἄλλοι πλήττοντες ποσὶ χοροὺς πολυδινήτους,
παιανιζόντων τῶν αὐλῶν, βομβούντων τῶν τυμπάνων·
καὶ διηκόνουν ἱλαρῶς διὰ τῶν δαιτυμόνων,
κυφοὶ τῷ γήρᾳ, οἱ γονεῖς, φοιτῶντες ἔνθα κ' ἔνθα.
Ἐν δὲ νυμφῶν' ἠγάλλετο ἀκήρατος ἡ νύμφη.
Περὶ αὐτὴν σκιόδιοι παρθένοι καὶ γυναῖκες,
παράνυμφοι χαρίεσσαι ἐθαύμαζον ὁρῶσαι,
ἔτι ἐφόρει ἐκπρεπῆ διάχρυσον ἐσθῆτα·
τὴν κεφαλήν της ἔσκεπεν ἐμπόρφυρος καλύπτρα·
ὑπὲρ δὲ ζώνην ἀργυρᾶν παλλεύκους εἶχε χεῖρας
ἀκροβαφεῖς, τὴν δεξιὰν ἐπὶ τῆς εὐωνύμου.
Αἴφνης δ' εὐπώγων ἱερεὺς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον,
βλοσυροπρόσωπος ἀνήρ, καὶ εἶπε τῷ νυμφίῳ·
« Ὁπλίζου τάχιστα Ἐλμάς, καὶ κόσμησον τὸν ἵππον,
καὶ ἄγε εἰς Βυζάντιον τὸν Μπαλαμπᾶν νὰ εὕρῃς,
ὅστις εἰς Κρούην στέλλεται μὲ δύναμιν μεγάλην
νὰ ταπεινώσῃ τὴν ὀφρῦν Σκενδέρμπεη τοῦ θούρου.
Ταῦτα ὁ ὄλβιος ἡμῶν Σουλτάνος διατάττει.
Οὐαὶ εἰς τὸν παρήκοον! » Τόσα ἐκεῖνος εἶπε,
καὶ χάρτην ἅμ' ἀνέπτυξεν ἐπίσημον καὶ μέγαν,
τὸν χάρτην ἔνθα ἦν γραπτὸν τὸ δόγμα τοῦ Σουλτάνου,
καὶ εἶτα βήματι ταχεῖ ἐξῆλθε τῆς οἰκίας.
Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἐλμάς, τὸν ἵππον διεκόσμει.
Θρῆνος δὲ ἅμα σιδηροῦς ἠκούσθη ἐν τῷ οἴκῳ,
καὶ εἶπεν ὀλολύξασα ἡ γηραλέα μήτηρ·
« Ποῦ σὺ ὑπάγεις, τέκνον μου, πρὶν ἢ σὲ ἴδ' ἡ νύμφη,
ἥτις προλείπει διὰ σὲ τὰς μητρικὰς ἀγκάλας
τὸ πρῶτον σήμερον; Παπαί! Ἡμέρας ἀποφράδος!
Παπαὶ δὲ βαρυδαίμονος δυσπότμου ὑμεναίου!
Ποῦ σὺ ὑπάγεις, τέκνον μου, καταλιπὼν τὴν νύμφην; »
Οὐδὲν δὲ τὴν μητέρ' αὐτοῦ προσεῖπεν ὁ νυμφίος,
ἀλλ' ἐκκαλύψας κεφαλὴν ξανθόκομον, ηὐχήθη
ἐξ ἐνδομύχων τῆς ψυχῆς, πρὸς οὐρανὸν ἐμβλέψας.
« Δὸς ἐπουράνιε Ἀλλάχ, ἵνα Γιαούρης πᾶσαν
Τὴν γῆν πατάξῃ κραταιός, τὴν γῆν κληρονομήσῃ. »
Ταῦτα θερμῶς εὐξάμενος, ὡπλίζετο ἐν τάχει,
καὶ τρόμῳ μὴ τὸ ἔργον ᾖ βραδύτερον τοῦ λόγου,
ἐπὶ τὸν ἵππον ἀναβὰς ἀστραπηδὸν ἀπῆλθεν·
Ἀπῆλθεν ἀνεπιστρεπτεί, ἵν' ὑπὸ Κρούην πέσῃ,
ὡς ἄνθεμον λειμώνιον, χρυσῇ στολῇ μαρμαίρων,
σημαίαν περιπόρφυρον ἡμισελήνου φέρων».

(Σ. 104—105).

Τὸ δ' ἕτερον τῶν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς προκριθέντων ἔργων εἶναι συλλογὴ λυρικῶν ποιημάτων, φέρουσα ὡς τίτλον « *Περίλυπος ἐστὶν ἡ ψυχή μου μέχρι θανάτου* ». Συμφώνως δὲ πρὸς τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ παρατηρεῖται τῷ ὄντι κατὰ πᾶσαν τὴν συλλογὴν τόνος τις βαρυθυμίας καὶ ἀπογνώσεως χωρῶν ἐνίοτε μέχρις ἀτόπου λήθης καὶ αὐτῶν τῶν μᾶλλον παρηγόρων θεωριῶν ἃς περιέχουσιν αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις. Ὁ πρὸς δυσμὰς ἤδη βαίνων τοῦ βίου του, καὶ πικρὰ φέρων πείρας ἐφόδια, ἀφ' οὗ εἶδε φρούδας τὰς ἐλπίδας, ἀκάρπους τοὺς ἀγῶνας καὶ σβεσθέντα τὰ ὄνειρά του, ἀφ' οὗ σπείρας τὸ ἀγαθὸν ἐθέρισε τὴν ἀγνωμοσύνην, καὶ εἰς πᾶσαν ἄκανθαν τοῦ σταδίου του ἀφῆκεν ἓν ῥάκος τῆς εὐτυχίας του, δύναται, ἀναμετρῶν τὴν ὁδὸν ἣν ἀσκόπως διῆλθε, νὰ χύσῃ ἐπ' αὐτῆς δάκρυ μελαγχολίας, καὶ αὐτοῦ ἐπιτρέπεται πικρὰ λέξις ἀδημονίας νὰ διαφύγῃ τὰ χείλη. Ἀλλ' ἄν, ὡς εἰκότως ὑποθέτομεν, νέος εἶναι ὁ ποιητὴς τῶν λυρικῶν ᾀσμάτων, τοῦ νέου ἡ ἰκμὰς εἶναι ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ δραστηριότης. Ἡ ζωὴ τῷ προσμειδιᾷ, τὸ μέλλον τῷ ἀναπεταννύει εὐρεῖς τοὺς ὁρίζοντας. Λέξεις δυσπιστίας καὶ ἀπογνώσεως εἰσὶν ἀναίτιοι παρ' αὐτῷ, καὶ ἀποδεικνύουσιν ἢ κατάστασιν ἠθικῶς νοσηράν, ἢ κακόζηλον ἐπιτήδευσιν. Ἂν ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀγαθῆς καὶ τὰ πάντα διεπούσης προνοίας, ἂς ἴδῃ τὸ κάλλος τῆς φύσεως, ἂς σπουδάσῃ τὸν χρυσοῦν τῆς ἁρμονίας δεσμόν, τὸν συνέχοντα τὸν φυσικὸν κόσμον καὶ τὸν ἠθικόν, καὶ τότε εἰλικρινῶς ἐρωτήσας τὴν θερμὴν καὶ παλλομένην καρδίαν του, θέλει τὴν αἰσθανθῇ πλήρη πίστεως καὶ ἐλπίδος. Τῆς ποιήσεως ἐντολὴ πρέπει νὰ εἶναι ν' ἀντανακλᾷ τῆς διανοίας τὰς ὑγιεστέρας ἐμπνεύσεις, νὰ καλλιεργῇ τὴν λατρείαν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, νὰ καταρτίζῃ καὶ οὐχὶ ν' ἀνατρέπῃ, νὰ φωτίζῃ καὶ οὐχὶ νὰ πλανᾷ.

Ἀλλ' ὅ,τι κατὰ ταύτην τὴν τάσιν ἀπαντῶμεν ἐνίοτε οὐχὶ λίαν ἐπαινετὸν παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ποιητῇ, πρέπει μᾶλλον ν' ἀποδοθῇ εἰς παρεκτροπὴν διανοίας ὀργώσης, καὶ ὑπερβαλλούσης εὐαισθησίας. Διότι κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἰδιότητα, ὡς καὶ κατὰ τὴν φαντασίαν, προέχει οὗτος τοῦ ποιητοῦ περὶ οὗ ἀνωτέρω διελάβομεν· Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἐλαττοῦται πολὺ ἐκείνου κατὰ τὴν γλῶσσαν, οὐχὶ διότι ὀλιγώτερον Ἑλληνίζει,—τοῦτο ἴσως μάλιστα ἐδύνατο κατά τι νὰ τῷ καταλογισθῇ καὶ εἰς προτέρημα — ἀλλὰ διότι στερεῖται τῆς ἀκριβείας ἐκείνου, καὶ περιπίπτει εἰς γραμματικὰ ἁμαρτήματα. Τὸ ἐλάττωμα ὅμως τοῦτο, ὃ δύναται καὶ ὀφείλει νὰ διορθώσῃ δι' ἐπιμελείας, ἐξαγοράζει τὸ αἴσθημα τῆς καλλιεπείας, τὸ ἐπιφαινόμενον εἰς πάσας του τὰς συνθέσεις. Καὶ ἡ στιχουργία του δὲ εἶναι ἐν γένει καλή, καί τοι μὴ ἀπηλλαγμένη χασμῳδιῶν τινων καὶ χαλαρῶν στίχων. Ὥστε περὶ αὐτοῦ δυνάμεθα γενικὴν νὰ ἐπιφέρωμεν κρίσιν, ὅτι κέκτηται μὲν τὰς θεμελιώδεις ἀρετὰς αἵτινες καταρτίζουσι τὸν ἀληθῆ ποιητήν, τὴν φαντασίαν, τὸ αἴσθημα καὶ τὴν φιλοκαλίαν, στερεῖται ὅμως ἔτι τῆς ἀναγκαίας μελέτης καὶ τῆς ἀσκήσεως αἵτινες τὸν ἀναδεικνύουσι.

Τὸ ἑπόμενον ποιημάτιον εἶναι μικρὸν δεῖγμα τῆς τρυφερότητος τῆς γραφίδος αὐτοῦ·

Εἰς ἀσθενὲς παιδίον.

«Θεέ μου τὸ μικρὸν αὐτὸ τί σ' ἔπταισε παιδίον;
τὸν κραταιὸν πῶς ἔβλαψε τὸ ἀσθενές σου πλάσμα;
Μὴ σὲ ἀφύπνισε τυχὸν μὲ ἄκαιρον τι ᾆσμα,
ἢ ἄνθος τι μὴ σ' ἔθραυσε πηδῶν εἰς τὸ πεδίον;

——

Τί ἄλλο μέγα ἔγκλημα νὰ πράξῃ ἠδυνήθη,
καὶ τί κακούργημα φρικτὸν εἰς τὸν βραχύν του βίον,
ὥστε βασάνων ἄξιον καὶ πόνων καὶ δακρύων
ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου τῇ φοβερᾷ ἐκρίθη;

——

Ἰδὲ, ἀντὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐλεύθερον καὶ χαῖρον,
μὲ ῥοδοχρόους παρειὰς καὶ μὲ γελόεν ὄμμα
νὰ τρέχῃ, κεῖται κατηφὲς εἰς τὸ πικρόν του στρῶμα,
καὶ τοὺς συντρόφους παίζοντας ἀκούει ὑποφέρον.

——

Δὲν τὸ λυπεῖσαι σύ; Ἐμὲ μὲ σχίζει τὴν καρδίαν
ἀδίκως πάσχον τρυφερὸν, ἀδύνατον παιδίον,
πειρώμενον νὰ μειδιᾷ ἐν μέσῳ τῶν δακρύων,
καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης του πνοῆς, μὲ τὴν γλυκεῖαν

——

φωνήν του διαβεβαιοῦν ὅτι δὲν πάσχει πλέον,
διότι βλέπει τὴν πτωχὴν μητέρα του, ῥιγῶσα,
παράφρων νὰ τὸ θεωρῇ, καὶ ἔπειτα, σιγῶσα,
νὰ στρέφῃ πρὸς τὸν οὐρανὸν τὸ ὄμμα της τὸ καῖον.

——

Καὶ ἂν ἐκπνεύσῃ! Διατὶ πλὴν τότε ἐγεννήθη;
μὲ τοὺς ἀθλίους διατὶ γονεῖς δεσμοὺς νὰ δέσῃ;
ἤ, ὅταν ἅπαξ ἔδεσε, καὶ ἅπαξ ἠγαπήθη,
τίς ὁ σκληρὸς ὅστις τολμᾷ νὰ τοῖς τὸ ἀφαιρέσῃ;

——

Ἐλθὲ, καὶ κλῖνον, ὕψιστε, εἰς νεκρικόν τι στρῶμα,
καὶ τὴν ἐγγύς του ἄπελπιν ἀτένισον μητέρα,
καὶ ἔσο ἔσο ἵλεως ἐν τῇ πτωχῇ μας σφαίρᾳ
ἂν βλάσφημον εἰς τὸ ἑξῆς ἀνοίγηταί τι στόμα.»

——

Ἔτι δὲ μᾶλλον χαρακτηρίζει τὴν Μοῦσαν τοῦ ποιητοῦ, καὶ τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ τὴν τάσιν τὸ ἑπόμενον μικρὸν ἐλεγεῖον, περιπαθέστατον μὲν, ἀλλὰ καὶ λεπτῆς τινος πικρίας μὴ ἀπηλλαγμένον.

Ἡ κατάσκοπος ψυχή.

Φέρει δὲ προσφορώτατα ὡς λόγιον τοὺς δύω τούτους ὁμηρικοὺς στίχους·

« Καὶ γάρ τ' ἠύκομος Νιόβη ἐμνήσατο σίτου ».
(Ἰλ. Ω, 602).
« Γαστέρι δ' οὔπως ἔστι νέκυν πενθῆσαι Ἀχαιούς ».
(Ἰλ. Τ, 225).

——

« Ψυχὴ τὴν γῆν ἀφήσασα ἐκείνην τὴν πρωίαν,
ὡς ἔλυσε τὴν κόμην της ἡ νὺξ τὴν μελανὴν
κ' εἰς τοὺς αἰθέρας ἔσπειρεν ἀστέρας καὶ σκοτίαν,
ποθοῦσα τῆς μητρὸς αὐτῆς ν' ἀκούσῃ τὴν φωνὴν,
καὶ τῶν φιλτάτων της ἐγγὺς ἀόρατος νὰ κλαύσῃ,
τὴν δύσκολόν της ἤρξατο κατωφερῆ πορείαν,
προσέχουσα εἰς ἄστρον τι μὴ τὰ πτερά της καύσῃ.

——

Σκότος βαθὺ ἐκάλυπτε τὴν πατρικὴν οἰκίαν,
κ' ἐσύριζεν εἰς τὰς ἐγγὺς πλατάνους ὁ βοῤῥᾶς.
Ὁ κύων αἴφνης κλαυθμηρὰν ἀφῆκε θρηνῳδίαν,
κ' εἰς τὴν ἑστίαν ἔτριξαν τὰ ξύλα τῆς πυρᾶς.

Ἐπὶ φερέτρου δίδυμον λαμπάδων φέγγος καίει
νεκρὸν φωτίζον, εἰς χλωρὰν δραπέντα ἡλικίαν,
κ' ἐγγὺς ἡ ἄπελπις ὁμὰς τῶν συγγενῶν του κλαίει.

——

Ἦχος ἠκούσθη ἀμυδρὸς τῶν κεφαλῶν τῶν ἄνω·
ἀόρατος εἶχεν ἐμβῆ ἐγγύς των ἡ ψυχὴ,
κ' ἐγνώρισε τὸ σῶμά της ὠχρὸν ἐν τῷ σαβάνῳ,
κ' ἐπὶ τὸ στόμα ἀσπασμὸν τῷ ἔδωκ' ἡ πτωχή·
καὶ εἶδε τὴν μητέρα της, ὠχρὰ, ἀπηλπισμένη,
παράφορος, εἰς τὸν νεκρὸν νὰ ῥίπτηται ἐπάνω,
ἐνθέρμως, ζῶσα καὶ αὐτὴ νὰ παύσῃ, εὐχομένη.

——

Καὶ εἶδε τὸν πατέρα της νὰ κλαίῃ, καὶ πενθοῦσαν
τὴν φαλακράν του, συμφορά! νὰ κλίνῃ κεφαλήν·
καὶ τὴν γλυκεῖαν ἀδελφὴν εἰσέτι ἀγρυπνοῦσαν,
καὶ τήκουσαν τὴν παρειὰν αὐτῆς τὴν ἁπαλήν.
Ἀλλ' οἱ μικροί της ἀδελφοὶ, γελῶντες εἰς γωνίαν
εἰ καὶ ἡμέραν ἅπασαν εἰσέτι μὴ ἀποῦσαν,
φεῦ! λησμονήσει πρὸ πολλοῦ τὴν εἶχον τὴν ἀθλίαν.

——

Ἐπέστρεψε μετὰ καιρόν. Τὸ σῶμά της τ' ὡραῖον
ἤδη ἡ γῆ εἰς τὸν ψυχρὸν εἶχεν αὐτῆς μυχὸν,
καὶ τὸ ἐμάστιζ' ἡ βροχὴ, καὶ ψυχρὸς λίβας πνέων,
τὸ ἔκαμν' εἰς τὸ μνῆμά του νὰ τρέμῃ τὸ πτωχόν.
Λύπη σιγῶσα κ' ἤρεμος τὴν πρὶν ἀπελπισίαν
νῦν διεδέχθη. Τὴν θανὴν οὐδὲν ἐδήλου πλέον,
καὶ πάντα τὴν προτέραν των ἀνέλαβον πορείαν.

——

Καὶ αὖθις ἦλθε· Μουσικῶν ὀργάνων καὶ γελώτων
βοὴ, ἐν ᾧ κατήρχετο, προσέβαλεν αὐτήν.
Χορὸς εἰς τὴν οἰκίαν της ἐδίδετο, καὶ φώτων
καὶ ῥόδων ἔγεμεν αὐτὴ διὰ τὴν ἑορτήν.
Ἡ ἀδελφή της χαρωπὴ εἰς χορευτοῦ ἀγκάλην
προθύμως παρεδίδετο, καὶ ἦτο ἐκ τῶν πρώτων
νὰ ἀφεθῇ εἰς τοῦ χοροῦ τὴν θορυβώδη ζάλην.

——

Μόνη ἡ μήτηρ της τινὰ ἀκόμη δυσκολίαν
νὰ μειδιάσῃ εὕρισκεν. Ἐδάκρυσ' ἡ ψυχὴ,
καὶ πτᾶσα πρὸς τὸν οὐρανὸν, τὴν πρὸς τὴν γῆν πορείαν
οὐδέποτ' ἐπανέλαβεν, οὐδέποτ' ἡ πτωχή!
Ἀλλ' εἰς τὰς χώρας τῆς χαρᾶς, τοὺς εὐθαλλεῖς ἀνθῶνας,
ὅπου τὰ πάντα εὐτυχῆ, σιγῶσα εἰς γωνίαν,
τὰς ἄλλας ἄφινε ψυχὰς νὰ ἐντρυφῶσι μόνας ».

——

Μεταξὺ τῶν ἐπιδοκιμασθέντων ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ποιημάτων τάττεται καὶ ἕτερον τοῦ διηγηματικοῦ εἴδους, τὸ ἐπιγραφόμενον *Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης*, συνοδευόμενον δὲ καὶ ὑπό τινων λυρικῶν τεμαχίων, ἅτινα, προστεθέντα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ τῶν 500 στίχων, συντελοῦσιν ὅμως οὐχ ἧττον καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὐκαμψίας καὶ τῆς λεπτότητος τοῦ καλάμου τοῦ ποιητοῦ.

Ὁ *Σωκράτης καὶ Ἀριστοφάνης* εἶναι μικρὸν καὶ συνεπτυγμένον διάγραμμα, ἀποσπασθὲν ἐκ τῆς μεγάλης εἰκόνος τῆς ἀρχαιότητος, διατηροῦν δ' ἐξ ἐκείνης τὴν καθαρότητα τῶν μορφῶν, τὴν αὐστηρότητα τῶν περιγραμμάτων, τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνίοτε μέχρι φειδωλίας χωροῦσαν ἐγκράτειαν τοῦ χρωματισμοῦ· εἶναι ἀντήχησις λαμπρῶν τινων τόνων ἐκ τοῦ μεγάλου θροῦ τοῦ ἀρχαίου δήμου τῶν Ἀ-

θηναίων. Κατὰ τὴν παράστασιν τῶν Νεφελῶν, ὁ Σωκράτης ἀδίκως διακωμῳδούμενος, ἐμφανίζει ἑαυτὸν ἐν εὐγενεῖ ἀξιοπρεπείᾳ εἰς τοὺς περιέργους καὶ θαυμάζοντας θεατάς. Ἀλλ' ὅτε μετὰ ἔτη, θῦμα δημωδῶν προλήψεων, πίνει τὸ κώνειον, βαρείας παρίσταται αἰσθανόμενος τὰς τύψεις τοῦ συνειδότος ὁ κωμῳδοποιὸς, διότι ὑποπτεύει ὅτι τὰ βέλη τοῦ σαρκασμοῦ ἃ χαριεντιζόμενος ἔῤῥιπτεν, αὐτὰ ὑπερακόντισαν τὸν σκοπὸν, καὶ ἐπὶ τῶν τυφλῶν τοῦ ὄχλου παθῶν φερόμενα, ἔφερον τέλος τὸν θάνατον εἰς τὸν ἐναρετώτερον τῶν ἀνδρῶν. Ἡ τοιαύτη ὀψία αὐτοῦ μεταμέλεια δὲν μαρτυρεῖται ἱστορικῶς, ἀλλ' εἶναι ἐξιλέωσις ὀφειλομένη τῇ σκιᾷ τοῦ δικαίου, καὶ οὐδόλως ἀπᾴδουσα πρὸς τὸν γενναῖον χαρακτῆρα τοῦ ποιητοῦ, ὅστις φοβερὸς πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς ἀντιπάλους του, δὲν ἐπενέβαινε πλέον κατ' αὐτῶν ἡττηθέντων, οὐδὲ θανάσιμοι ὅταν ἦσαν ἐχθροί του·

> Ὃς μέγιστον ὄντα Κλέωνα ἔπαισ' εἰς τὴν γαστέρα,
> κ' οὐκέτ' ἐσαῦθις γ' ἐπεπήδησε γ' αὐτῷ κειμένῳ.

Τοιαύτη ἡ ἀφελὴς ὑπόθεσις τοῦ ποιηματίου τούτου, γεγραμμένου ἐν πολλῇ γνώσει τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ στίχοι αὐτοῦ, ἰαμβικοὶ δίμετροι, οἱ μὲν ἀκατάληκτοι, οἱ δὲ ὑπερκατάληκτοι ἐναλλὰξ, ἔχουσί τι ἐν τῷ ῥυθμῷ τὸ ἁβρὸν καὶ ἐκλελυμένον, ἀλλ' εἰσὶν ἀκριβεστάτης κατασκευῆς, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν οὐδὲ εἷς ἐν αὐτοῖς ὁ βεβιασμένος· αἱ δ' ὁμοιοκαταληξίαι εἰσὶ πλούσιαι καὶ συνεχῶς ἐκλεκταί· ἡ δὲ γλῶσσα, καθαρὰ, κυριολεκτικὴ, ἐπιμεμελημένη καὶ γλαφυρὰ, οὐδαμοῦ ἔχει λέξιν παρέλκουσαν, ἢ σώρευσιν ἐπιθέτων, ἢ σύγχυσιν τοῦ χρωματισμοῦ. Τὰ πάντα ἐν τῇ φράσει εἰσὶν ἀναγκαῖα, καὶ ἡ ἐγκράτεια αὕτη χωρεῖ μέχρις ὑπερβολῆς. Τινὰ κοσμήματα ἐνιαχοῦ προστιθέμενα, δὲν θὰ ἐφαίνοντο περιττά. Ἀμίμητος εἶναι ἡ καλλονὴ τῶν γυμνῶν χαρίτων, ἀλλ' ἓν ῥόδον εἰς τὴν κόμην των δὲν τὰς βλάπτει.

Τὴν αὐτὴν ταύτην συστολὴν καὶ ὑπερβάλλουσαν σωφροσύνην παρατηροῦμεν καὶ ὡς πρὸς τὴν ὅλην οἰκονομίαν καὶ ἔκθεσιν τοῦ μύθου, ἀναπολοῦσάν πως τὰς ὡραίας ἀνθοδέσμας ἐκείνας, ἃς ἀποτελοῦσι συμπεπιεσμέναι ῥόδων κεφαλαὶ ἐκλεκταὶ, αἵτινες ὅμως ἴσως ἔτι μᾶλλον θὰ εὐηρέστουν, ἂν δὲν τοῖς ἀφῄρουντο τὰ φύλλα καὶ ὁ διαπνέων ἀήρ. Εὐρυτέρα καὶ ἐπιτηδεία περιγραφὴ τοῦ ἀρχαίου Θεάτρου, τῆς τῶν Νεφελῶν παραστάσεως, τοῦ φιλολογικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀριστοφάνους, τῶν φιλοσοφικῶν τοῦ Σωκράτους δογμάτων, ἐκτείνουσα τὸ ποίημα, ἠδύνατο οὐκ ὀλίγον ν' αὐξήσῃ καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Ἐλπίζομεν ἡ τοιαύτη κρίσις νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τὸν ποιητὴν, ἀναλογιζόμενον ὅτι πολὺ δεινότερον εἶναι ὅταν ἡ κριτικὴ εὔχηται τὸ ποίημα βραχύτερον, ἢ τ' ἀνάπαλιν.

Ὁ ποιητὴς ἐκθέτει ὡς ἕπεται τὴν ἀφορμὴν ἥτις τῷ ἐνέπνευσε τὸ προκείμενον ποίημα.

« Ὅταν πλανῶμ' ἐνίοτε ῥεμβάζων κατὰ μόνας,
συχνὰ μὲ μεταφέρουσιν εἰς εὐκλεεῖς αἰῶνας
τῆς φαντασίας τὰ πτερὰ,
καὶ τῶν μικρῶν μας Ἀθηνῶν ἀφεὶς τὴν τύρβην μόλις,
βλέπω εὐδαίμων ἡ λαμπρὰ τοῦ Περικλέους πόλις
ἐνώπιόν μου νὰ περᾷ.

——

Καταλιπὼν ἐπὶ στιγμὴν τὸν ἄσημόν μας χρόνον,
τὴν δόξαν συμμερίζομαι πολλάκις τῶν προγόνων,
καὶ ζῶ μαζῆ των εὐτυχής.
Ἐν ᾧ σεμνὸν ἐρείπιον τὸ βλέμμα μου προσβάλλει,
τὸ ἀναπλάττω, κ' ἔκθαμβος τὰ νεαρά του κάλλη
βλέπω μὲ τ' ὄμμα τῆς ψυχῆς.

——

Τοῦ Παρθενῶνος θεωρῶν τὰς στήλας πεπτωκυίας,
τὸν πλάττω ὡς τὸν ἔπλασεν ἀκμαῖον ὁ Φειδίας,
ὁ πλάστης οὗτος τῶν Θεῶν·
καὶ πᾶν ἐκπλύνων λείψανον τῶν δουλικῶν κηλίδων,
κοσμῶ καὶ μὲ τὴν λείπουσαν ἐκ τῶν Καρυατίδων
τοῦ Ἐρεχθέως τὸν ναόν.

——

Οὕτως ἐῤῥέμβαζον, ἐν ᾧ, σιωπηλῶς δακρύων,
μίαν ἡμέραν ἔβλεπον σωρείαν ἐρειπίων
τὸ θέατρον τῶν Ἀθηνῶν,
καὶ εἰς τῆς φαντασίας μου παραδοθεὶς τὴν μέθην,
τὰς ἐποχὰς ἐπέρασα, κ' εἰς μίαν παρευρέθην
ἐκ τῶν ἐνδόξων του σκηνῶν ».

——

Ἰδοὺ δὲ πῶς βραχυλόγως προλογίζων διαγράφει τὴν τοῦ δράματός του σκηνήν.

« Τὰ Διονύσια τελεῖ
τῆς Ἀθηνᾶς ἡ φίλη πόλις,
καὶ θεαταὶ ἐκεῖ πολλοὶ
ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἦλθον ὅλης·

——

Πολλὰ θεάματα αὐτὴ
θὰ περιλάβῃ ἡ ἡμέρα·
ὡς μία παύσῃ τελετὴ,
ἀμέσως θ' ἄρχεται ἑτέρα.

——

Τῆς ἀκροπόλεως ἐμπρὸς
τὸ μέγα θέατρον ἀνέρπει,
καὶ ὑπεράνω του λαμπρὸς
ὁ Παρθενὼν τὸ βλέμμα τέρπει.

——

Δραματικὸς ἐκεῖ ἀγὼν
θὰ γίνῃ, πάντας προσελκύων,
κ' εἰς τὸν νικῶντα χορηγὸν
θὰ δοθῇ τρίπους ὡς βραβεῖον ».

Ῥίπτων δ' εἶτα βλέμμα ταχὺ ἐπὶ τοῦ πλήθους τῶν θεατῶν, ἰδοὺ πῶς διακρίνει τινὰς ἐξ αὐτῶν·

« Ὅλων τὸ βλέμμα προσηλοῖ
αὐτὸς ἐδῶ ὁ νεανίας·
ἔχει μορφὴν περικαλλῆ,
καὶ σῶμα ἔμπλεων μαγείας.

——

Εἶν' ἡ στολὴ αὐτοῦ χρυσῆ,
καὶ εἰς τὸ κάλλος του προσθέτει.
Ἀλκιβιάδη, εἶσαι σὺ,
εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης ἔτι.

Αὐτοῦ ἡ γόησσα φωνὴ
ἦγε καὶ ἔφερε τὰ πλήθη,
καὶ μειδιῶν νὰ τυραννῇ
τοὺς Ἀθηναίους ἐδυνήθη·

Ὁ Εὐριπίδης παρεκεῖ
τὸ νέον δρᾶμα περιμένει·
εἶναι τὸ ἦθός του γλυκὺ,
καὶ νοῦν ὑπέρτερον ἐμφαίνει.

Θὰ ἴδ' ἡ δάφνη ποιητοῦ
ἄλλου τὸ μέτωπον νὰ στέφῃ,
χωρὶς τὸ μέτωπον αὐτοῦ
νὰ συσκιάσουν φθόνου νέφη.

Ὡς πρὸς τὰ ἤθη θεωρῶν
ἐπιβλαβεῖς τὰς κωμῳδίας,
κάθηται μ' ἦθος λυπηρὸν
ὁ εὐσεβὴς ἐκεῖ Νικίας ».

Ἀλλ' ἂς μὴ διακόψωμεν τὴν ἀνάγνωσιν.

« Ὁ ὄχλος, ἀνυπομονῶν,
ὅτι βραδύν' ἡ ὥρα βλέπει,
καὶ διὰ κρότων καὶ φωνῶν
τέλος ν' ἀρχίσωσι προτρέπει.

Ἀλλ' αἴφνης γίνεται σιγὴ,
καὶ ἡ αὐλαία πίπτει ἅμα.
Εὐδαίμων ὅστις χορηγεῖ!
Νεφέλαι λέγεται τὸ δρᾶμα.

Χαῖρε, μεγάλε ποιητά!
Εἰς τὴν σκηνὴν καθὼς ἐφάνης,
ἀπὸ τὰ στόματα πετᾷ
ὄνομα ἓν « Ἀριστοφάνης ».

Ὅλων εὐφραίνει τὴν ψυχὴν
τῆς στιχουργίας σου τὸ μέλος,
κ' εἰς πάντα στίχον σου τραχὺν
ἄσβεστος ῥήγνυται ὁ γέλως.

Πλὴν διατί τοὺς θεατὰς
τόση χαρὰ καταλαμβάνει;
τί ὄνομ' ἄραγε πετᾷς
εἰς τὸν λαὸν, Ἀριστοφάνη;

Ἐχθρὸς ῥαγδαῖος τῆς τρυφῆς,
τὰ χαλαρὰ μαστίζεις ἤθη;
ἢ τοὺς ἀσήμους συγγραφεῖς,
οἵτινες φθείρουσι τὰ πλήθη;

Τῶν αναιδῶν δημαγωγῶν
ἐμπαίζεις ἴσως τὰς μωρίας,
ὅσοι τὸν φαῦλόν των ζυγὸν
καλύπτουν μ' ἄνθη κολακείας;

Ἐκεῖ τὸν Κλέωνα ἰδὲ
πῶς τρέμει ὅλος περιμένων
νέον σου βέλος, ἀοιδέ,
εἰς δηλητήριον βαμμένον.

Ἀλλ' ὄχι! Τῆς σκηνῆς αὐτῆς
ἡ μνήμη ἂς ταφῇ εἰς-ζόφον!
Ὑβρίζει μέγας ποιητὴς
τὸν ἀρχηγὸν τῶν φιλοσόφων

Ὁ ὄχλος ἔπληττε σκληρὰ,
καὶ ἀπῃτεῖτο παιδιά τις,
καὶ τῷ ἐῤῥίφθη ὡς βορὰ
μεγάλη δόξα, ὁ Σωκράτης. »

Καὶ τέρπονται τῷ ὄντι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ κρυπτομένῃ ὑπὸ ἄνθη ποιήσεως.

« Τίνα τὸ δρᾶμα λοιδωρεῖ
οὐδ' ἐρωτῶσι κἂν ἐκεῖνοι.
Πέπλον καλὸν ὅταν φορῇ,
κ' ἡ ἀδικία τοὺς ἡδύνει.

Μάλιστα εἷς τῶν θεατῶν
ὑπὲρ τοὺς ἄλλους ὅλους χαίρει,
προσωπικῶς ἐπικροτῶν
τὰ ἐντελῆ τοῦ ἔργου μέρη.

Πρεσβύτης οὗτος κεκυφώς·
εἶναι βαθεῖς οἱ ὀφθαλμοί του,
καὶ ἀπὸ μύχιόν τι φῶς
λάμπουσα φαίνετ' ἡ μορφή του.

Λευκὸν ἱμάτιον φορεῖ
ἄνευ ματαίων κοσμημάτων.
Πρὸς τὴν θυμέλην θεωρεῖ,
ὄψιν γαλήνιον φυλάττων.

Εἶν' ὁ Σωκράτης. Εὐλαβεῖς
οἱ μαθηταὶ αὐτὸν κυκλοῦσι·
Μετὰ δικαίας συντριβῆς
τὴν ἀδικίαν θεωροῦσι. ».

Καὶ μετά τινας στροφὰς κατωτέρω·

« Εἶδ' ὁ Σωκράτης τὸν λαὸν
νὰ τὸν ἰδῇ ὅτι ἐπόθει,
καὶ γαληναίως μειδιῶν
ἐπὶ τῆς ἕδρας ἀνωρθώθη.

. . . .

Τὸ πλῆθος ἔπαυσε γελῶν
εὐθὺς, κ' εἰς σέβας ἐκινήθη.
Ὦ ποιητὰ τῶν Νεφελῶν,
ὁ ὑβριστὴς ἐξεδικήθη·

Αὐτὸν καὶ μόνον εὐφημεῖ
ἡ πόλις ἅπασα συνάμα,
καὶ παραβλέπει, ὢ τιμή!
χάριν τοῦ ἥρωος, τὸ δρᾶμα.

Πλὴν τοῦ Σωκράτους ἀπαθὴς
ἔμειν' ἡ ὄψις ἡ γλυκεῖα.
Γνωρίζει ὅτι ἀσταθὴς
εἶναι τοῦ ὄχλου ἡ φιλία,

Ὅτι γεννᾷ εἰς τὸν λαὸν
ἡ νέα δόξα νέον φθόνον,
κ' ὑπὸ πᾶν χεῖλος μειδιῶν
κρύπτετ' ὀδοὺς σκληρῶς πληγώνων.

Γέλως τοὺς ἄλλους ἀπατῶν,
ἐπὶ τὰ χείλη του ἀνέβη.
Ὑπὸ τὸν θρίαμβον αὐτὸν
ἴσως τὸ κώνειον μαντεύει ».

Μετά τινα δ' ἔτη ἀπὸ τῆς παραστάσεως ταύτης,
« καὶ ἄλλη πάλιν τελετὴ
τοὺς Ἀθηναίους συνενώνει, »
ἡ εἰς θάνατον καταδίκη τοῦ Σωκράτους, τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ὅστις

« Διὰ τοῦ θείου του νοὸς
κατὰ τῆς φύσεως παλαίων,
ἀκόμη δὲν ἦτο Θεός,
ἀλλ' ἄνθρωπος δὲν ἦτο πλέον.

Ἀγνώστους ἔτ' εἰς τοὺς λαοὺς
ἀρχὰς ἐκεῖνος ἀναγγέλλων,
Θεὸν νικῶντα τοὺς Θεοὺς
ἴσως διέβλεπ' εἰς τὸ μέλλον.

Ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν
τῆς Ἰουδαίας ἡ θρησκεία,
κ' ἐμάντευ' ἴσως τὸν Χριστὸν
ἐν ᾧ ἐλάτρευε τὸν Δία.

Ὅταν προβαίνῃ ἡ αὐγή,
ἐρυθριῶσα ἔτι κόρη,
πρὶν φωτισθῇ ἡ ἄλλη γῆ,
τὰ ὑψηλὰ φωτίζει ὄρη.

Ὁ κοῦφος ὄχλος μὲ χαρὰν
διὰ τὸν θάνατον ὡμίλει,
καὶ μίαν ὕβριν ἢ ἀρὰν
ὅλων ἐπρόφερον τὰ χείλη.

— Δὲν ἦτον φίλος τῶν Θεῶν.
— Διαφθορεὺς τῶν νέων ἦτον.
— Ἔβλαπτε λίαν τὸν λαὸν
ψευδῆ σοφίσματα κηρύττων.

— Αἱ ὁμιλίαι του ῥηταὶ
προκλήσεις ἦσαν τυραννίας.
— Ἐκείνου ἦσαν μαθηταὶ
ὁ Θηραμένης, ὁ Κριτίας ».

Ἀλλ' ἐν ᾧ ταῦτα ἔλεγεν ὁ κοῦφος ὄχλος, ἐπιχαίρων τῇ ἀδικίᾳ, ὁ Ἀριστοφάνης, μακρὰν τῶν ἄλλων, παραδίδεται εἰς πικρὰς τύψεις τοῦ συνειδότος. Προσερχόμενος δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Πλάτων, τὸν προσφωνεῖ μετὰ φωνῆς γλυκείας καὶ συμπαθοῦς·

« — Ἀκάνθας φαίνεται κακὰς
μὲ ἄνθη θάλλοντα τολίσσεις,
κ' ἔχουσι λίαν τραγικὰς
αἱ κωμῳδίαι σου τὰς λύσεις.— »

Τότε ὁ Ἀριστοφάνης τὸν παρακαλεῖ νὰ τῷ εἴπῃ ἂν ἐκπνέων ὁ φιλόσοφος δὲν ἐξέπεμπε κατ' αὐτοῦ ἀγρίας ἀράς, καὶ ὁ Πλάτων διηγεῖται.

— « Λόγοι γαλήνης ψυχικῆς
οἱ ἔσχατοί του ἦσαν λόγοι·
κ' εἰς φίλους κ' εἰς ἐχθροὺς γλυκὺς,
ἐπίσης ἅπαντας ηὐλόγει.

Εἶχ' εἰς τὰ βάθη τοῦ νοὸς
ζωῆς μελλούσης προαισθήσεις·
ἦτον ἀνέφελος ἠὼς
ὁ θάνατός του, ὄχι δύσις.

Ἐφαίνετ' ἔτι τὸν οὐδὸν
ἐπάτει θνήσκων ἄλλου κόσμου,
καὶ ᾆσμα κύκνου μελῳδῶν
ἔκλεισε τ' ὄμμα του ἐμπρός μου.

Ἐδίδασκ' ἔτι ἀπαθὴς
ἐν ᾧ τὴν κύλικα ἐκράτει,
καὶ στοχασμὸς ἦτον βαθὺς
καὶ ἡ πνοή του ἡ ἐσχάτη.

Ἐὰν εὑρίσκεσο παρὼν,
κ' ἔβλεπες θνήσκοντα ἐκεῖνον,
θρῆνον θὰ ἤνους γοερὸν
μὲ τῶν ἑταίρων του τὸν θρῆνον.

Πῶς συνεχώρει ἐκ ψυχῆς
τοὺς ὑβριστὰς ἂν ἠκροᾶσο,
διὰ τοὺς στίχους τοὺς τραχεῖς
σὺ σεαυτὸν θὰ κατηρᾶσο·

Διότι εἶναι ἀγαθή,
Ἀριστοφάνη, ἡ ψυχή σου,
καὶ μὲ δακρύων θὰ πλυθῇ
χοὰς ἀφθόνους ἡ κηλίς σου.

Ἀλλὰ σ' ἀφήνω· ἱερὸν
νὰ ἐκπληρώσω χρέος πρέπει,
ἀπὸ τὰς τύχας τῶν καιρῶν
τὰ ἀθάνατά του σώζων ἔπη.

Θὰ τὰ συλλέξω, ποιητά,
μετ' εὐλαβοῦς ἐγὼ καλάμου,
κ' εἰς τοὺς αἰῶνας θὰ πετᾷ
μὲ τ' ὄνομά του τ' ὄνομά μου.

Ὡς γλύπτης ὄνομα θνητοῦ
εἰς Θεοῦ ἄγαλμα χαράττων,
ἐπὶ τὰ θεῖα ἔργ' αὐτοῦ
τρέμων κ' ἐγὼ θὰ γράφω « Πλάτων ». —

Ὁ τοῦ Σωκράτους προσφιλὴς
ὑπὸ λυγμῶν πικρῶν ἐπνίγη,
κ' ἐκεῖ νὰ κλαύσῃ συσταλεὶς,
μετὰ τοῦ πλήθους ἀνεμίγη ».

Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἐπομένων νυκτῶν, ἡ σελήνη προκύπτουσα τῶν συννέφων, ἔδειξεν ἄνδρα ἀναρτῶντα στέφανον εἰς νεκρικὴν στήλην.

« Ἀριστοφάνη, εἶσαι σύ,
τὸ τοῦ Σωκράτους μνῆμα στέφων. »

Τοιοῦτο εἶναι τὸ γλαφυρὸν καὶ ὡραῖον τοῦτο ποιημάτιον, εἰς ὃ οἱ κριταὶ ἀπονέμουσιν ὁμοφώνως τὸν στέφανον.

Κ. ΑΣΩΠΙΟΣ.
Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.
ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.
Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΙΑΤΡΟΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ.

—ooo—

Οἱ Αἰγύπτιοι κατὰ Πλίνιον ἐσεμνύνοντο ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ἀνεφάνη καὶ ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ἡ διδασκαλία τῆς γνώσεως καὶ θεραπείας τῶν διαφόρων τοῦ ἀνθρώπου ἀσθενειῶν καὶ ἀληθῶς οὐδὲν ἄλλο ἔθνος τῆς ἀρχαιότητος δύναται νὰ ἀποδείξῃ μνημεῖα γραπτὰ τῆς ἰατρικῆς κατὰ προελληνικήν τινα ἐποχήν, ἐν ᾧ κατὰ τὸν ἐκ Σεβεννύτου Μανέθωνα, ἤδη Ἄθωθις, ὁ δεύτερος τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς ἐκ τῆς πρώτης θινίτιδος δυναστείας, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος, ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἰατρῶν προαχθείς, συνέγραψε βίβλους ἀνατομικάς (*).

Μόνοι οἱ Σῖναι, ἐὰν ἄλλως τε ἡ χρονολογία αὐτῶν εἶνε ἀκριβής, δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ὡς πρὸς τὴν πρώϊμον σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς εὐθὺς μετὰ τοὺς Αἰγυπτίους, καθότι καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἀνεφάνη βασιλεὺς ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἰατρῶν, περὶ τὰ 2,700 πρ. Χρ., ὁ Σίγγ-Νὼγγ, ὅστις συνέγραψε τὰς πρώτας ἰατρικὰς τῆς ἀνατολικῆς Ἀσίας βίβλους· αὐτὰ δὲ τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ τῶν Ἰνδῶν ἰατρικὰ συγγράμματα μόλις ἀναβαίνουσι μέχρι τῶν πρώτων πρὸ Χριστοῦ αἰώνων.

Ἐκτὸς τοῦ Ἀθώθιος καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς δευτέρας θινίτιδος δυναστείας Ζάζατις καὶ Σεθένης ἐπροστάτευσαν τὴν ἰατρικήν, καὶ ἡ τρίτη μεμφίτις δυναστεία ἡ ἀμέσως προηγηθεῖσα τῶν τὰς πυραμίδας κτισάντων Φαραώνων ἠρίθμει μεταξὺ τῶν βασιλέων ἕνα ἐκ τοῦ ὁμίλου τῶν ἰατρῶν, Τόσορθρον, τὸν διὰ τοῦτο Ἰμχοτὲπ ἐπικληθέντα, ἤτοι Ἀσκληπιόν.

Θετικὰς πληροφορίας περὶ τῆς προόδου τῆς ἰατρικῆς ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν ΙΔ'. πρ. Χρ. ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῆς ΙΘ'. θηβαΐτιδος δυναστείας, παρέχει ἡμῖν ἐμμέσως ὁ ἐν Αἰγύπτῳ γεννηθείς, ἀνατραφεὶς καὶ σπουδάσας νομοθέτης τῶν Ἰσραηλιτῶν Μωϋσῆς, ἐν τῇ πανταπεύχῳ. Ῥαμεσῆς ὁ Β'. Μεραμοὺν ὁ Σέσωστρις, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας ἐβασίλευε τῆς Αἰγύπτου (1407—1341 πρ. Χρ.), ὅτε ἐγεννήθη ὁ Μωϋσῆς καὶ ἔλαβε τὴν ἀνατροφήν του καὶ ἐπιστημονικὴν ἐκπαίδευσιν παρὰ τῇ αὐλῇ καὶ τῷ ἱερατείῳ· ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μενεφθᾶ τοῦ Α'. (1341—1321 πρ. Χρ.), ἢ Μενόφριος κατὰ Μανέθωνα, ἔλαβε χώραν ἡ ἔξοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν. (ὅρα Πανδώρ. φυλλάδ. 279· σελ. 337—344)· ὁ Μωϋσῆς κατὰ τὸν τελευταῖον συγγραφέα ἦτο ἀποστάτης Αἰγύπτιος ἱερεὺς Ἡλιουπόλεως ὀνομαζόμενος τὸ πρὶν Ὀσαρσὶφ, καὶ γενόμενος ἀρχηγὸς 80,000 λεπρῶν καὶ ἀκαθάρτων, ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν ἔρημον· ὅτι δὲ οἱ λεπροὶ καὶ ἀκάθαρτοι οὗτοι ἄνθρωποι ἦσαν οἱ Ἰσραηλῖται μαρτυρεῖ ὁ Διόδωρος (περιλειπόμενα λδ'.) Καὶ κατὰ τὸν Στράβωνα ἔτι (σελ. 760) ὁ Μωϋσῆς ἦτο αἰγύπτιος ἱερεύς, κατὰ δὲ Λυσίμαχον (Ἰώσηπ. κατὰ Ἀπίων. 1. 34.) οἱ Ἰσραηλῖται ἦσαν ὅμιλος ἀκαθάρτων καὶ λεπρῶν ἀνθρώπων, ἐν ᾧ ὁ Τάκιτος (Hist. V. 2—5) ἀποκαλεῖ ῥητῶς τοὺς ἐπὶ τῶν χρόνων του Ἰσραηλίτας ἀπογόνους τῶν ποτὲ ἐξ Αἰγύπτου διωχθέντων λεπρῶν καὶ ἀκαθάρτων Αἰγυπτίων.

Πάντες οἱ Ἰσραηλῖται δὲν ἦσαν βέβαια λαὸς λεπρῶν Αἰγυπτίων, οὐδὲ πάντες οἱ λεπροὶ ἀποκλειστικῶς Ἰσραηλῖται· μετὰ τῶν τελευταίων εἶχον ἐξέλθει τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐπίμικτος ὄχλος πολὺς Αἰγυπτίων καὶ ἄλλων (Ἔξοδ. ιβ'. 38.), οἵτινες ὡς ἐκ τῆς ῥυπαρότητος αὐτῶν καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς ἀποδημίας συνετέλεσαν ἵνα διαδοθῶσι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀποδημητῶν διάφοροι ἀσθένειαι, ἐπὶ τὸ πλεῖστον κολλητικαί, καὶ μάλιστα δερμικὰ καὶ ἀφροδίσια νοσήματα ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, βέβαιον εἶναι, ὅτι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς διαμονῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν, κατὰ τὴν ΙΔ'. π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα, διάφοροι ἐπιδημικαὶ καὶ κολλητικαί, ἐπὶ τὸ πλεῖστον δερμικαὶ ἀσθένειαι ἐπεκράτουν, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ταῖς παρακειμέναις ὁμόροις χώραις, ὁ δὲ σύγχρονος Μωϋσῆς ἐν τῷ λευϊτικῷ βιβλίῳ καὶ ἐκείνῳ τῶν ἀριθμῶν ἐφρόντισε νὰ μεταδώσῃ τοῖς ἱερεῦσι καὶ τῷ λαῷ τῶν Ἰσραηλιτῶν μέρος τῶν ἰατρικῶν του γνώσεων,

(*) Τοῦ βασιλέως τούτου τὸ ὄνομα οἱ Αἰγύπτιοι θέλοντες ἵνα γράψωσιν ἰδίν ἐζωγράφουν, τοῦ θεοῦ Θὼθ τὸ σύμβολον, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ἐν Τουρίνῳ σωζομένου ἱερατικοῦ παπύρου τῶν ἐν Αἰγύπτῳ βασιλειῶν. Θὼθ ἦτο ὡς γνωστὸν ὁ Θεὸς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ὁ λόγιος Ἑρμῆς τῶν Αἰγυπτίων, Ἄθωθις δὲ ἐξ αὐτοῦ τὴν κλῆσιν δεξάμενος, τὴν ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἐπιστημόνων καὶ λογίων προαγωγήν του εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ διαιωνίσῃ ἠθέλησε.

καὶ νὰ θέσῃ κανόνας γενικῆς διαιτητικῆς καὶ ἀκριβοῦς διαγνωστικῆς τῶν ἀσθενειῶν τοῦ δέρματος καὶ ἐξανθημάτων. (πρβλ. λευΐτ. Κεφ. ιγ'.—ιέ. Ἀριθμ. κεφ. έ. 2—4.).

Αὐταὶ αἱ ἰατρικαὶ τοῦ Μωϋσέως γνώσεις δὲν ἦσαν εἰ μὴ ἀπόῤῥοιαι τῆς τότε ἐν Αἰγύπτῳ ἰατρικῆς σχολῆς καὶ ἐπιστήμης, ἀκμαζούσης τὰ μάλιστα ἐπὶ Ῥαμεσῆ τοῦ Β'. Σεσώστριος, ὡς ἐξ ἄλλης ἀμέσου, συγχρόνου καὶ ἐγγράφου καταδείκνυται πηγῆς. Μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Μέμφιος ἀνεκαλύφθησαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς βάθος δέκα ποδῶν ἐντὸς ληκύθου δύο πάπυροι ὁμοιοχείρου ἱερατικῆς γραφῆς, οἵτινες μετέπειτα ἀπετέλεσαν μέρος τῆς συλλογῆς Πασσαλάκουα, νῦν δὲ εἰσὶν ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ τοῦ Βερολίνου μουσείῳ παρακατατεθειμένοι· ἐκ τούτων ὁ μικρότερος κατὰ τὸ ἥμισυ τετριμμένος φέρει ἀντὶ ἐπιγραφῆς. « Ἐν ἔτει μέ, τὴν κδ'. τοῦ μηνὸς Φαωφὶ « τῆς βασιλείας τῆς Αὐτοῦ ἱερᾶς Μεγαλειότητος τοῦ « βασιλέως τῆς ἄνω καὶ κάτω χώρας καὶ κυρίου τῶν « δύο ἠπείρων, ΗΛΙΟΥ ΦΥΛΑΚΟΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟ- « ΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΕΚΛΕΚΤΟΥ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ, τοῦ ζῶν- « τος κραταιοῦ καὶ δυνατοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡλίου, καὶ κυ- « ρίου τῶν διαδημάτων. » — Οἱ βασιλικοὶ οὗτοι τίτλοι εἶνε οἱ τοῦ Ῥαμεσῆ Β' τοῦ μεγάλου Σεσώστριος, καὶ περὶ τούτου γίνεται ἐνταῦθα ὁ λόγος, ἀναβάντος εἰς τὸν Θρόνον κατὰ τὸ 1407 πρ. Χρ., ὅθεν ἡ χρονία τοῦ ἄνω παπύρου δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ ἔτος 1363 πρ. Χρ., ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἤκμαζεν ὁ Μωϋσῆς ἐν Αἰγύπτῳ· ὁ ἕτερος πάπυρος, ἐξακολούθησις ὢν τοῦ πρώτου, καὶ φέρων γραφὴν τῆς αὐτῆς χειρὸς καὶ ὅμοιον τύπον συνίσταται ἀπὸ 23 σελίδων γεγραμμένων διὰ μέλανος, ἐκτὸς τῶν ἐπιγραφῶν τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν ἀριθμῶν οἵτινες εἰσὶ γεγραμμένοι διὰ κινναβάρεως· περιέχει δὲ ὁ πάπυρος οὗτος τὴν θεραπευτικὴν διαφόρων ἐπὶ τὸ πλεῖστον δερμικῶν νοσημάτων καὶ τὰς ἐπὶ τούτων ἰατρικὰς συνταγάς· ἡ ιε' σελὶς εἶνε ἀξία λόγου διὰ τὴν ἐν παρενθέσει περιεχομένην σημείωσιν (γραμμὴ 1-2). « Συλλογὴ συνταγῶν κατὰ τῶν δερμικῶν νοσημά- « των, οἷαι εὑρέθησαν ἐν ἀρχαίᾳ γραφῇ, ἐν παλαι- « τάτῃ βίβλῳ, ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ θεοῦ Ἀνοῦβιος « κατὰ τὴν Σεχὲμ, ἐν ἡμέραις τῆς ἱερᾶς Μεγαλειό- « τητος τοῦ βασιλέως Ζαζάτιος τοῦ μακαρίου, με- « τὰ δὲ τὰ τούτου παθήματα μετηνέχθησαν ἐνώ- « πιον τῆς ἱερᾶς Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως Σεθέ- « νους τοῦ δεδικαιωμένου (*).

Μετὰ ταῦτα ἀναφέρεται (γραμμὴ 3-5) ὅτι χάριν τῆς παλαιότητος ἡ βίβλος μετεκομίσθη ἀπὸ τῶν ποδῶν τοῦ θεοῦ καὶ ἐφυλάχθη παρὰ τῶν ἱερογραμματέων, καὶ ἀκολουθεῖ δέησις ἐν ὀνόματι τῆς Ἴσιδος, τοῦ Ὥρου, τοῦ Χὼνς καὶ Θὼθ τοῦ παιδίου, ἁπάντων προστατῶν τῆς ἰατρικῆς.

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι ἂν καὶ ὁ πάπυρος ἐγράφη ἐπὶ Ῥαμεσῆ τοῦ Β' Σεσώστριος, τὰ περιεχόμενα ὅμως εἶναι ἀπάνθισμα καὶ ἐκλογαὶ ἐξ ἄλλου ἀρχαιοτέρου ἰατρικοῦ συγγράμματος ἀπὸ τῆς πρώτης δυναστείας, ἴσως αὐτοῦ τοῦ Ἀθώθιος, ἀνευρεθέντος ἐπὶ τῶν βασιλέων Ζαζάτιος καὶ Σεθένους, ἤτοι τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου Φαραὼ τῆς δευτέρας θινίτιδος δυναστείας· ὅτι ἡ πρώτη κυρία συγγραφὴ ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀθώθιος πιθανολογεῖται καὶ ἐκ τῶν περιεχομένων εἰς τὸ τέλος τῆς ιε' σελίδος καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ιϛ', ὅπου ὑπάρχουσιν ἄξιαι λόγου σημειώσεις ἐκ τῆς τοπογραφικῆς ἀνατομίας, καὶ μάλιστα τοῦ ἀρτηριακοῦ τῆς κεφαλῆς συστήματος πρὸ τῆς δευτέρας χρονολογούμεναι δυναστείας, ἐν ᾧ παρὰ τοῦ Μανέθωνος γνωρίζομεν, ὅτι Ἄθωθις ἐκ τῆς πρώτης δυναστείας συνέγραψε βίβλους ἀνατομικάς.

Ἐπὶ τῆς δεκάτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἡ φήμη τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἀκμαζούσης ἰατρικῆς ἐπιστήμης εἶχε φθάσει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Εὐρώπην τε καὶ Ἀσίαν· ὁ Ὅμηρος (Ὀδυσ. Δ. 227—232) ἀναφέρει ὅτι

« Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα
« ἐσθλά, τά οἱ Πολύδαμνα πόρεν Θῶνος παράκοιτις
« αἰγυπτίη· τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
« φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά·
« ἰητρὸς δὲ ἕκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων
« ἀνθρώπων· ἦ γὰρ παιήονός εἰσι γενέθλης.

Ἄρα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ Αἴγυπτος ἦτο γνωστὴ διὰ τὰ ἄφθονα καὶ πολυποίκιλα φάρμακα τὰ ἐν αὐτῇ φυόμενα καὶ σκευαζόμενα, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐφαρμογὴ ἐγίνετο ἐκεῖ συνεπείᾳ φυσιολογικῶν ἐνδείξεων καὶ οὐχὶ ὡς ἀλλαχοῦ ἐμπειρικῷ τῷ τρόπῳ· αὐτὸ θέλει ἵνα εἴπῃ ὁ ποιητὴς ἀναφέρων φάρμακα μητιόεντα, ἤτοι ὑπὸ συνέσεως εὑρεθέντα καὶ κατὰ τέχνην θεωρητικὴν ἐσκευασμένα ὡς ὀρθῶς ἐξηγοῦσιν οἱ σχολιασταί· ἐν ταὐτῷ μανθάνομεν παρὰ τοῦ ἰδίου ποιητοῦ τὴν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ φήμην τῶν αἰγυπτίων ἰατρῶν, θεωρουμένων ὡς ἐπιστημόνων καὶ ὑπερεχόντων πάντων τῶν ἄλλων ὁμοτέχνων ἐν τῇ λοιπῇ οἰκουμένῃ.

Ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς κϛ' σαΐτιδος δυναστείας ἐπὶ τῆς βασιλείας Νεκὼ (611—595 πρ. Χρ.) εὑρίσκομεν ἀκ-

---

1 2. 3 4 5 6
(*) Συλλογὴ συνταγῶν κατὰ νοσημάτων τοῦ δέρματος.
7 8 9 10 11 12 13 14
Εὑρέθησαν ἐν ἀρχαίᾳ γραφῇ ἐν παλαιτάτῃ βίβλῳ ὑπὸ τοὺς
15 16 17 18 19 20
πόδας τοῦ θεοῦ Ἀνούβιος κατὰ τὴν Ζεχὲμ ἐν ἡμέραις τῆς
21 22 23 24
ἱερᾶς Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως Ζαζάτιος τοῦ μακαρίου,
25 26 27 28
μετὰ δὲ τὰ τούτου παθήματα μετηνέχθησαν ἐνώπιον τῆς ἱε-
29 30 31 32
ρᾶς Μεγαλειότητος τοῦ βασιλέως Σεθένους τοῦ δεδικαιωμένου.

μάζουσαν καὶ ἀκεραίαν τὴν φήμην τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἰατρικῆς ἐπιστήμης· ὁ σύγχρονος προφήτης Ἱερεμίας ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐν Χαρμεὶς παρὰ τῷ ποταμῷ τῷ Εὐφράτῃ ἥττας τῶν Αἰγυπτίων (κεφ. μς'. 11. τοῦ ἑβρ. κειμένου· κς'. 11. κατὰ τοὺς Ο'.), ὑπαινίττεται τὴν χρῆσιν τῶν πολυειδῶν καὶ ποικίλων ἐν Αἰγύπτῳ φαρμάκων, καὶ λέγει· « Ἀνάβηθι Γαλαὰδ καὶ λάβε ῥητίνην τῇ παρθένῳ θυγατρὶ Αἰγύπτου· εἰς τὸ κενὸν ἐπλήθυνας ἰάματά σου· ὠφέλεια οὐκ ἔστιν ἐν σοί. »

Ἐπὶ τῆς κζ' περσικῆς δυναστείας, ἐπὶ τοῦ τέλους τῆς ἕκτης καὶ διαρκούσης τῆς πέμπτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, ἡ ἰατρικὴ τῆς Αἰγύπτου σχολὴ διέπρεπεν ὡς ἡ πρώτη τῆς τότε γνωστῆς οἰκουμένης. Κῦρος ὁ μέγας τῶν Περσῶν βασιλεὺς παθὼν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔπεμψε παρ' Ἄμασιν ζητῶν ἰατρὸν ὀφθαλμῶν τὸν ἄριστον ἐν Αἰγύπτῳ· ἀπέστειλε δὲ Ἄμασις αὐτῷ τοιοῦτον, ὅστις καὶ μετὰ τὸν Κύρου θάνατον διετέλει παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Καμβύσῃ (Ἡρόδ. III. 1.) Καὶ Δαρεῖος δὲ ὁ Ὑστάσπους εἶχε πάντοτε περὶ ἑαυτὸν τοὺς πρωτεύοντας τῶν αἰγυπτίων ἰατρῶν, μέχρις οὗ Δημοκήδης ὁ Κροτωνιάτης ηὐτύχησε ν' ἀναδείξῃ ἐν Ἀσίᾳ τὴν τότε ἀρχίζουσαν ὑπεροχὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης (Ἡρόδ. III 129. 132). — Ὑστερώτερον ἔτι ὁ ποιητὴς Εὐριπίδης ἐν τῇ κατὰ τὴν Αἴγυπτον περιοδείᾳ του μετὰ τοῦ Πλάτωνος ἀσθενήσας ποτὲ ὑπεβλήθη εἰς τὴν θεραπείαν τῶν Αἰγυπτίων ἰατρῶν, καὶ ἰάθη ἐντελῶς διὰ τῆς χρήσεως τῶν θαλασσίων ὑδάτων.

Ἡ ἐν Αἰγύπτῳ ἰατρικὴ ἐπιστήμη διετηρεῖτο ἀκμαία καὶ ἐπὶ αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων. Ὁ Πλίνιος μνημονεύει τῆς ἐπὶ τῶν χρόνων του πλήθους τῶν αἰγυπτίων ἰατρῶν, οἱ δοκιμώτεροι τῶν ὁποίων μετέβαινον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἵνα μετέλθωσιν ἐκεῖ τὸ ἐπάγγελμά των, καὶ ἀναφέρει συγχρόνως περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ πλεοναζουσῶν ποικίλων ἀσθενειῶν· ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι καὶ τὸ πάλαι ὡς σήμερον ὑπῆρχον συνηγμένα ἐν τῷ αὐτῷ πάντα τὰ διάφορα τῶν διαφόρων μερῶν τῆς οἰκουμένης νοσήματα, καὶ ἡ ἐν Αἰγύπτῳ διαμονὴ ἠδύνατο καὶ τότε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σχολεῖον διὰ τοὺς θέλοντας νὰ τελειοποιηθῶσιν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς, ὡς γίνεται τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Αἱ κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἔτους ῥυθμικαὶ παραλλάξεις καὶ ἀνελίξεις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν καὶ μετεωρολογικῶν τοῦ αἰγυπτιακοῦ κλίματος φαινομένων, αἱ περιοδικαὶ ἀστρονομικῶς καὶ μαθηματικῶς ἀκριβεῖς καὶ ὡρισμέναι αὐξήσεις καὶ μειώσεις τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου, ἀσκοῦσαι εἰκότως ἐπιῤῥοήν τινα ἐπὶ τῶν παθολογικῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀλλοιώσεων ἐν Αἰγύπτῳ, παρέχουσιν εἰς τὰς κατὰ καιροὺς ἐνδημίας καὶ ἐπιδημίας ὡρισμένον τινὰ ῥυθμὸν ἀνακυκλήσεως καὶ ἐπανόδου, καὶ δίδουσι τοῖς νοσήμασι κανονικήν τινα πορείαν καὶ σαφῆ τύπον καὶ χαρακτῆρα δυσκόλως ἀπαντώμενον ἀλλαχοῦ, ὥστε δύναται ἡ παρατήρησις καὶ μελέτη τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀσθενειῶν νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον εἰς τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους νεήλυδας ἰατρούς. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὸν τέταρτον ἤδη μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, κατὰ Ἀμμιανὸν Μαρκελῖνον, ἡ μεγαλειτέρα σύστασις δι' ἰατρόν τινα ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦτο, ἐὰν ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐν Αἰγύπτῳ ἐτελειοποίησε τὰς σπουδάς του.

Ἡ ἀρχαιοτάτη αὕτη ἰατρικὴ τῆς Αἰγύπτου σχολή, ἡ ἀρχιερεῖς καὶ βασιλεῖς συναριθμοῦσα μεταξὺ τῶν κατὰ καιροὺς διαπρεψάντων μελῶν της, δὲν ἀπετέλει ἁπλῶς ὁμάδα τινὰ ἐμπειρικῶν θεραπευτῶν, ἀλλὰ γραμματικῶς κατηρτισμένων καὶ δι' ἐγκυκλίων σπουδῶν μεμορφωμένων ἐπιστημόνων σύλλογον ἐκ τῆς ἀνωτέρας τῶν ἱερέων καὶ προφητῶν τάξεως· οἱ τοιοῦτοι ἰατροὶ ἐθεωροῦντο ὡς δημόσιοι τοῦ κράτους λειτουργοὶ μισθοδοτούμενοι τακτικῶς παρὰ τῆς πολιτείας, ἐκτὸς τῶν κατὰ καιροὺς καὶ κατὰ βούλησιν παρὰ τῶν ἰδιωτῶν ἀπολαμβανομένων ἀμοιβῶν, διὰ τὴν παρεχομένην τοῖς νοσοῦσι ἐπικουρίαν καὶ θεραπείαν· μόνοι πένητες, ταξειδιῶται καὶ ἐν ὑπηρεσίᾳ στρατιωτικοὶ ἐχαίροντο τὸ δικαίωμα τῆς δωρεὰν θεραπείας ἐκ μέρους τῶν παρατυγχανόντων ἰατρῶν.

Ἀλλὰ πρὸς ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των οἱ νέοι ἰατροὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δόσωσι δείγματα προλαβούσης προπαιδευτικῆς καὶ ἐγκυκλίου σπουδῆς ἐκτὸς τοῦ εἰδικοῦ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης κλάδου, εἰς τὸν ὁποῖον ἰδίᾳ ἕκαστος ἐδόθη καὶ ἐνησχολήθη πρὸ πάντων, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἐξάσκησιν ἐπεθύμει καὶ ἐσκόπευε νὰ μετέλθῃ. Τοιουτοτρόπως ἡ πολιτεία ἐφρόντιζεν ἵνα ὑπάρχωσι πολλοὶ ἰατροὶ δι' εἰδικὰς ἕκαστος κατηρτισμένος ἀσθενείας, πρὸς πλειοτέραν ὅσον δυνατὸν προαγωγὴν ἑκάστου τῆς ἰατρικῆς κλάδου, καὶ πρὸς ἀσφαλεστέραν τῶν νοσούντων θεραπείαν, ἑκάστου ἰατροῦ ἑνὸς εἴδους νόσων τὴν θεραπείαν ἐπαγγελλομένου καὶ οὐχὶ πλειόνων· ὥστε οἱ μὲν καθίστανται ὀφθαλμῶν ἰατροί, οἱ δὲ κεφαλικῶν ἀσθενιῶν, ἄλλοι ὀδόντων, καὶ ἄλλοι κοιλιακῶν ἢ ἀφανῶν νοσημάτων θεραπευταί (Ἡρόδ. II. 84).

Οἱ ἰατροὶ ὑπεχρεοῦντο παρὰ τῆς πολιτείας ἵνα ἀκολουθῶσιν ἀκριβῶς τοὺς ἰατρικοὺς τῆς ἐπικρατείας νόμους καὶ τοὺς ἀπὸ παλαιῶν καὶ δοκίμων ἰατρῶν συγγεγραμμένους τῆς ἐπιστήμης κανόνας, καὶ ἐὰν ποτε ἤθελεν ἀποδειχθῆ, ὅτι ὁ ἰατρὸς δὲν ἐξεπλήρωσεν ὡς ἔδει τὰ ἰατρικά του καθήκοντα, ἢ ὅτι μετεχειρίσθη τὴν ἐπιστήμην πρὸς βλάβην μᾶλλον τῆς ὑγείας τοῦ αὐτῷ ἐμπιστευθέντος ἀσθενοῦς καὶ οὐχὶ πρὸς ἴασιν, ἠδύνατο νὰ ἐναχθῇ εἰς δίκην καὶ ὑποστῇ τὰς παρὰ τοῦ νόμου ὡρισμένας ποινάς· οὕ-

τως, ἐὰν ἤθελεν ἀποδειχθῇ, ὅτι ἐπὶ προκειμένης τινὸς περιπτώσεως δὲν ἐφηρμόσθη ἡ ἐκ πολλῶν χρόνων τετηρημένη καὶ ὑπὸ τῶν ἀρίστων καθηγητῶν συντεταγμένη θεραπεία, καὶ ὅτι ἐκ τούτου ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς ἀπερισκεψίας, ἀμελείας ἢ ἀμαθείας τοῦ ἰατροῦ ἔπαθεν ἢ ἀπέθανεν ὁ ἀσθενής, τότε οἱ συγγενεῖς τοῦ τελευταίου ἢ αὐτὸ τὸ δημόσιον ἠδύναντο νὰ καταδιώξωσι τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ἰατρὸν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ἐπὶ φαρμακείᾳ ἢ ἀνθρωποκτονίᾳ· ἐν περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν τὰ φάρμακα εἶχον διαταχθῇ κατὰ τοὺς ἐκ τῶν ἱερῶν βίβλων τῆς ἐπιστήμης κανόνας, ἀλλ' ἡ φύσις τῆς ἀσθενείας ἦτο τοιαύτη, ὥστε μὲ ὅλας τοῦ ἰατροῦ τὰς προσπαθείας ὁ ἀσθενὴς δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῇ, ὁ ἰατρὸς ἐθεωρεῖτο τότε καλῆς καὶ ἀμέμπτου διαγωγῆς καὶ πάσης κατηγορίας ἀθῶος.

Ὡς βάσεις τῶν σπουδῶν τῆς ἰατρικῆς σχολῆς ἐχρησίμευον κατὰ τὴν μαρτυρίαν Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας (Στρωματεῖς. VI. δ'.) ἐκ τῶν 42 ἱερῶν τῆς αἰγυπτίου ἐγκυκλοπαιδείας βίβλων αἱ τελευταῖαι ἕξ, πραγματευόμεναι ἐν συνόλῳ ἀποκλειστικῶς τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην· ἦσαν δὲ αὐταὶ α') περὶ τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς· β'.) περὶ νόσων· γ'.) περὶ ὀργάνων· δ'.) περὶ φαρμάκων· ε'.) περὶ ὀφθαλμῶν· καὶ ς'.) περὶ γυναικείων· ἤτοι, ὡς ἤθελέ τις ἐκφρασθῇ κατὰ τοὺς ὅρους τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπιστήμης 1) ἀνατομία καὶ φυσιολογία· 2) εἰδικὴ παθολογία καὶ θεραπευτική· 3) χειρουργία· καὶ ἐγχειρήσεων διδασκαλία· 4) χημεία φαρμακευτική, καὶ φαρμακολογία· 5) ὀφθαλμιολογία· 6) περὶ γυναικείων νοσημάτων. Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα βίβλος ἱερὰ σημειωτικὴ καλουμένη Ἀμβρῆς (ἤτοι scientia causalitatis), δι' ἧς ἔκρινον τὸν κατακλιθέντα ἄρρωστον ἂν ἦτο ζώσιμος ἢ ὄχι, ἐκ τῆς κατακλίσεως σημειούμενοι, (Ὡραπόλ. ἱερογλυφ. I. λη'.), ἐξ οὗ καὶ ἀμβρίζειν ἐλέγετο κατὰ Ἡσύχιον τὸ θεραπεύειν ἐν τοῖς ἱεροῖς.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης κλάδων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων αἰώνων μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ ἀνατομία ἦτο πάντοτε ἡ τῶν ἄλλων προεξάρχουσα σπουδή, οὖσα ἡ πρώτη καὶ κυρία βάσις πασῶν τῶν λοιπῶν, καὶ ποιήσασα ὡς εἰκὸς τὰς μεγίστας προόδους· ἐκτὸς τῆς παρὰ τοῦ Κλήμεντος ἀναφερομένης ἱερᾶς βίβλου περὶ τῆς τοῦ σώματος κατασκευῆς, ὑπῆρχον καὶ αἱ τοῦ βασιλέως Ἀθώθιος ἀνατομικαὶ βίβλοι κατὰ Μανέθωνα, ὁ δὲ Γέλλιος εἰς τὰς ἀττικάς του νύκτας (X. 10.) ἀναφέρει χωρίον ἐκ τῶν Αἰγυπτιακῶν τοῦ Ἀπίωνος περὶ τῶν παρ' Αἰγυπτίοις ἐν χρήσει ἀνατομῶν· ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι σώζονται ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ συλλογῇ τοῦ ἐν Βερολίνῳ μουσείου πλῆθος ἀρχαίων αἰγυπτιακῶν ἀνατομικῶν ἐργαλείων ἐπιμαρτυρούντων τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων. Εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀνατομίας συνέτεινε τὰ μέγιστα τὸ θρησκευτικὸν τῆς τῶν νεκρῶν ταριχεύσεως ἔθος· ἰδία τάξις ἱερέων τελειοδιδάκτων τῆς ἰατρικῆς, οἱ λεγόμενοι *παστοφόροι* ἢ *κολχύται* αἰγυπτίᾳ φωνῇ (*), προΐσταντο τῆς ταριχεύσεως τῶν νεκρῶν, τῆς ὁποίας προηγεῖτο ἡ ἀνατομὴ ἐκ μέρους τῶν προπαρασκευαστῶν, τῶν διὰ τοῦτο καλουμένων *παρασχιστῶν*· ἔπειτα ἠκολούθει ἡ λοιπὴ σκευασία παρὰ τῶν *ταριχευτῶν* καὶ *ἐνταφιαστῶν*. (**).

Οἱ κολχύται ἦσαν οὕτως οἱ κατ' ἐπάγγελμα ταριχευταὶ καὶ ἀνατόμοι οἰκοῦντες καὶ ἔχοντες τὰ ἀνατομικὰ αὐτῶν ἐργαστήρια ἔξωθεν τῶν πόλεων παρὰ τοῖς νεκροταφείοις· ἐν Θήβαις κατῴκουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ περὶ Θήβας νομοῦ, ἐν τοῖς Μεμνωνείοις, νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως (***). Μεμνωνεῖα ὠνομάζοντο ἡ ἰδιαιτέρα αὐτῶν προάστειος κώμη καὶ συνοικία ἢ ἄλλως τε καὶ Πάστημις καλουμένη (****). Καὶ εἰς τὴν Ἄβυδον ὑπῆρχον Μεμνωνεῖα, κατὰ Στράβωνα, ἤτοι λαβυρινθοειδῆ νεκροταφεῖα, ὅπου ἐθάπτοντο οἱ ἐπισημότεροι καὶ πλουσιώτεροι τῶν Αἰγυπτίων (πρβλ. Πλουτ. 16. καὶ Ὀσιρ. κ'.)· περὶ αὐτὰ εἶχον ἐγκατασταθῇ οἱ Κολχύται μετὰ τῶν ἐργαστηρίων των καὶ ἡ συνοικία των ἔφερε τὸ ὄνομα Ἄλχαι (*****).

Ἡ ταρίχευσις τῶν νεκρῶν πάντοτε ἐγίνετο προηγουμένης τῆς τοῦ πτώματος ἀνατομῆς, ἡ δὲ ἀνα-

---

(*) Ἤτοι νεωκόροι, ἀπὸ τὸν Κόλχ=φύλαξ καὶ χυ=οἶκος, ναός.

(**) Ὅτι δὲ οἱ ταριχευταὶ οὗτοι ἦσαν ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἰατρῶν μαρτυρεῖ καὶ αὐτὴ ἡ ἱερὰ τῶν Ἑβραίων γραφή, ὅπου γίνεται λόγος περὶ τῆς ταφῆς τοῦ Ἰακώβ· « καὶ προσέταξεν ὁ Ἰωσὴφ τοῖς δούλοις αὐτοῦ τοῖς ἰατροῖς » ταριχεῦσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ ἐταρίχευσαν οἱ » ἰατροὶ τὸν Ἰσραήλ, (Γενέσ. ν'. 2. τοῦ ἑβραϊκοῦ κει» μένου·), ὅπου ἡ μετάφρασις τῶν Ο' φέρει· « καὶ προσέτα» ξεν ὁ Ἰωσὴφ τοῖς παισὶν αὐτοῦ τοῖς ἐνταφιασταῖς » ἐνταφιάσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ ἐνεταφίασαν οἱ » ἐνταφιασταὶ τὸν Ἰσραήλ. »—

(***) » Ἐν τῇ λιβύῃ τοῦ περὶ Θήβας, ἐν τοῖς Μεμνωνείοις ».— Ἐν τῷ ἀπὸ νότου μέρει Διὸς πολεως τῆς μεγάλης ».— Ἐκ τοῦ ἀπὸ νότου καὶ λιβὸς τῆς Διὸς πόλεως ». — (κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς παπύρους τοῦ μουσείου τοῦ Τουρίνου, ἐκδοθέντας ὑπὸ Abbé Peyron ἐν Τουρίνῳ· 1826—1827.).—

(****) « Παστημίτης » καὶ « Μεμνωνίτης » εἰσὶν ἐν τοῖς ἄνω παπύροις ταυτόσημος ἐξήγησις τοῦ δημοτικοῦ « ἐν Παα—ζαμ », τὰ νῦν Μεδίνετ—Ἀβοῦ ἀραβιστί.

(*****) Οὕτως ἀναφέρεται ἑλληνιστὶ εἰς τὸν γνωστικὸν πάπυρον τοῦ Μουσείου τοῦ Λουγοδείνου (Leyden) « ἀριθμ. 65 σελ. η. γραμμὴ 25—27.—βαστάζω τὴν ταφὴν τοῦ Ὀσίρεως καὶ ὑπάγω καταστῆσαι αὐτὴν εἰς Ἄβυδον, καταστῆσαι εἰς ταφὰς καὶ καταθέσθαι εἰς Ἄλχας. » Τὸ ἐν τῷ παπύρῳ ἐλλεῖπον ἐκ τῆς τριβῆς Α. τῆς τελευταίας λέξεως [α]λχας ἀναπληροῦται ἐκ τοῦ παρακολουθοῦντος δημοτικοῦ κειμένου φέροντος « εντι χέπες εν Ἄλχας ».

τομὴ συνεπῆγεν ἐξ ἀνάγκης καὶ ὡς εἰκὸς τὴν γνῶσιν τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατασκευῆς εἰς τὴν φυσιολογικὴν καὶ παθολογικήν του κατάστασιν· ὁ Πλίνιος μάλιστα ἀναφέρει ῥητῶς περὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἐθιζομένης νεκροσκοπίας, ὅτι δηλαδὴ οἱ Αἰγύπτιοι ἀνέτεμνον τὰ σώματα μετὰ θάνατον πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς φύσεως τῆς ἀσθενείας ἐν ᾗ ἀπέθανεν ὁ νοσῶν. Ἡ παθολογικὴ αὐτὴ ἀνατομία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ μεγαλειτέρα ἀπόδειξις τῆς τότε προόδου τῆς ἰατρικῆς, ἀποκατασταθείσης λογίου καὶ θετικῆς ἐπιστήμης, οὐχὶ δὲ λεξιθήρου θεωρίας ἢ ἀμαθοῦς καὶ τυφλοῦ ἐμπειρισμοῦ.

Ἀνωτέρω ἐμνημόνευσα ἐν παρόδῳ τοῦ ἀπὸ Σεσώστριος χρονολογουμένου θεραπευτικοῦ ἱερατικοῦ παπύρου τῆς συλλογῆς Πασσαλάκουα, ὅστις ἀναφέρει καὶ περικοπὰς ἀρχαιοτέρας τοπογραφικῆς ἀνατομίας ἐκ τῶν πρώτων τῆς Αἰγύπτου δυναστειῶν· ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνατομικῆς ταύτης περικοπῆς ἀναφέρει τὰ ἑξῆς, ἅτινα παραθέτω ὡς δεῖγμα ἀνατομικῆς διδασκαλίας, οἷα ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος. « Τὴν κεφαλὴν διέρχονται 32 » ἀρτηρίαι ἀντλοῦσαι τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ στήθους καὶ » μετοχετεύουσαι αὐτὸ εἰς τὰ ἄκρα ». τὸ τέλος ἔχει ὡς ἀκολούθως· « δύω ἀρτηρίαι διήκουσιν ὄπισθεν τοῦ ἀριστεροῦ ὠτὸς, δι' ὧν ἀνέρχεται τὸ » πνεῦμα τῆς ζωῆς, καὶ δύω ἀρτηρίαι διήκουσιν ὄ- » πισθεν τοῦ δεξιοῦ ὠτὸς, δι' ὧν ἀνέρχεται τὸ » πνεῦμα ». (σελ. ις'. γραμμ. 2. 3.)· ἀκολουθεῖ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἀρτηριῶν τοῦ στήθους, τοῦ λαιμοῦ, τῶν ἄνω καὶ κάτω μελῶν, καὶ ἔπειτα σελίδες γέμουσαι συνταγῶν ἐπὶ διαφόρων τοῦ αἵματος δυσκρασιῶν, ἀπόδειξις, ὅτι ἡ παθολογικὴ ἀνατομία εἶχε φέρει καὶ τότε τοὺς καρπούς της, δίδουσα ὤθησιν εἰς διάπλασιν ἀνατομικοῦ καὶ φυσιολογικοῦ οὕτως εἰπεῖν συστήματος τῆς παθολογίας.—

(*Ἕπεται Συνέχεια*). ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ.

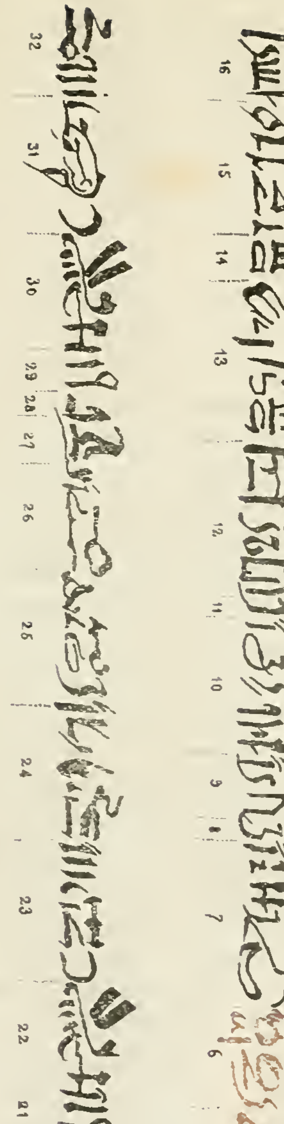
ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΕΘΝΕΩΤΟΣ.

—οοο—

Καλοῦμαι Δυβουά· ἂν δὲ καὶ τὸ ὄνομά μου φαίνεται κοινὸν, ὅμως διήγαγον βίον ἀρκετὰ ἔντιμον καὶ μέχρι τινὸς ἔνδοξον. Ἀπέθανον δὲ τὴν 1 Ἀπριλίου 1823. Ἐάν ποτε ὁ ἀναγνώστης μου εὑρεθῇ εἰς τὰ περίχωρα τοῦ μικροῦ χωρίου Δυβουά, ἂς προχωρήσῃ πρὸς τὴν μητρόπολιν αὐτοῦ καὶ ἀφοῦ ζητήσῃ τὰ κλειδία ἀπὸ τὸν ἐκκλησιάρχην ἂς εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας· δι' ἑνὸς βλέμματος θὰ ἀνακαλύψῃ ὅλα τὰ μνημεῖα τῆς δόξης τῶν Δυβουά. Πρῶτον τὸ στασείδιον τὸ ὁποῖον κατεῖχε πάντοτε ἡ οἰκογένεια, ἔπειτα τὸν λίθον ὅστις καλύπτει τὸν τάφον πάσης τῆς οἰκογενείας μου καὶ τέλος τὴν θήκην ἥτις περιέχει τὸ λείψανόν μου. Προσκεκολλημένον εἰς τὸν τοῖχον κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ μέρους ἔνθα συνείθιζα νὰ ἵσταμαι, ὑπάρχει ὡραῖον μνῆμα ἐκ λευκοῦ μαρμάρου φέρον τὰ οἰκόσημά μου καὶ ἀνάγλυφον γυναικὸς μαρμαρίνης, λουούσης διὰ τῶν δακρύων της ὑδρίαν, ἐπιτηδειότατα γεγλυμμένην καὶ φέρουσαν τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν·

ΤΗι ΜΝΗΜΗι
ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΔΥΒΟΥΑ, ΙΠΠΟΚΟΜΟΥ
ΘΑΝΟΝΤΟΣ
ΤΗΝ 1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1823,
ΑΓΑΘΟΥ ΥΙΟΥ, ΑΓΑΘΟΥ ΠΑΤΡΟΣ
ΚΑΙ ΑΓΑΘΟΥ ΣΥΖΥΓΟΥ.
Η ΜΕΝ ΧΡΗΣΤΟΤΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ
ΤΟ ΑΓΑΣΤΟΝ ΤΟΥ ΗΘΟΥΣ
ΚΑΤΕΣΤΗΣΑΝ ΑΥΤΟΝ ΑΓΑΠΗΤΟΝ
ΤΟΙΣ ΠΟΛΥΑΡΙΘΜΟΙΣ ΦΙΛΟΙΣ,
ΤΟ ΔΕ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΟΥΤΟ ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΑΥΤΩι
ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΠΑΡΑΜΥΘΗΤΟΥ ΧΗΡΑΣ.

Ἆ! φίλοι μου ὅσοι ζῆτε σήμερον, μάθετε ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ σκοπὸς ὅλης μου τῆς ζωῆς καὶ ὅτι, διὰ νὰ τύχω αὐτοῦ, εἰργάσθην ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρός μου ἐργασίαν εἰς τὴν ὁποίαν σπανίως ὑποκύπτουσι καὶ οἱ μέγιστοι φιλόσοφοι. Ἐπροσπάθησα διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἀρέσω εἰς τοὺς περὶ ἐμέ· ἤμην πλούσιος· ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κιβωτίου μου καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσοδημάτων μου ὑπερεῖχον κατὰ πολὺ, ὡς διατείνονται οἱ ἐξοχώτατοι, τῆς μετωπικῆς ἀναπτύξεως τοῦ κρανίου μου καὶ τοῦ καταλόγου τῶν πνευματικῶν μου κτήσεων. Ἀνέγνωσα ἐπὶ πάντων τῶν τάφων τὰς θωπευτικὰς ταύτας λέξεις· ἀγαθὸς πατὴρ, ἀγαθὸς υἱὸς, ἀγαθὸς σύζυγος· καὶ ἐπεθύμησα νὰ ἴδω ποτὲ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγάπην εἰς μνημεῖον γεγλυμμένην ἐπὶ τοῦ μαρμάρου· ἀλλὰ τοῦτο δὲν μὲ ἤρκει, ἤθελα καὶ ζῶν νὰ εἶμαι δημοτικὸς, νὰ γίνω δὲ δημοτικὸς καὶ μετὰ θάνατον. Αἰώνιον μειδίαμα διέστελλε τὰ ἄκρα τῶν χειλέων μου καὶ κατεπράϋνε τὸ τραχὺ τοῦ προσώπου μου· εἶχον γλυκύσματα δι' ὅλα τὰ παιδία, φιλοφρονήσεις δι' ὅλας τὰς γυναῖκας καὶ φιλικὰς λέξεις δι' ὅλους τοὺς ἄνδρας· ὥστε εἰς τὸν στενὸν κύκλον, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζα ἐγὼ κόσμον, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μου ὑφήλιον, εἰς τὴν μικράν μου σφαῖραν ἠγαπώμην ἀληθῶς. Εἰς τὰς συνελεύσεις, τῆς ἐπαρχίας, εἰς τὴν φιλόξενον τράπεζάν μου, μεταξὺ τῶν πτωχῶν τῆς ἐνορίας μου, πάντες ὁμοφώνως ὡμίλουν περὶ τοῦ καλοῦ Δυβουὰ, τοῦ ἀγαθωτάτου Δυβουὰ, τοῦ καλλίστου ἀνθρώπου τοῦ κόσμου, τοῦ ὁποίου ὅλαι αἱ ἐρωτήσεις ἦσαν εὐμενεῖς, αἱ ἀποκρίσεις εὐπροσήγοροι, τὸ βαλάντιον πάντοτε ἀνοικτὸν καὶ ἡ ὑπομονὴ παραδειγματικὴ, ὅταν φλύαρός

τις γείτων ἤρχετο νὰ τὸν βασανίσῃ λέγων πράγματα τὰ ὁποῖα αὐτὸς δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ. Ἡ διαθήκη μου ἐγένετο κατὰ τὰς αὐτὰς βάσεις, ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῶν αὐτῶν διαθέσεων. Εἶχον καταστρέψει τὴν ὑγείαν μου χάριν τῆς γυναικός μου, ἥτις ἠγάπα τοὺς χοροὺς καὶ χάριν τῶν φίλων μου, οἱ ὁποῖοι ἠγάπων νὰ πίνωσιν· ἐσπούδαζον τὰς ὀρέξεις αὐτῶν μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας διὰ νὰ κανονίσω, κατὰ τὰς ἰδέας των, τὴν ἀξίαν τὸ ποσὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν δώρων τὰ ὁποῖα τοῖς ἐκληροδότουν. Καὶ προέβλεπον ὅτι ὅσων τὰ ὀνόματα ἦσαν ἐγκεχαραγμένα ἐπὶ τῆς διαθήκης, αὐτοὶ ἤθελον διατηρήσει ἐφ' ὅρου ζωῆς τὴν μνήμην ἐκείνου τοῦ Δυβουὰ ὅστις δὲν τοὺς ἐλησμόνησε κατακείμενος εἰς τὴν κλίνην τοῦ θανάτου. Τοὺς ἔβλεπον σύροντας τὰ μανδύλια ὁσάκις ἐπροφέρετο τὸ ὄνομά μου καὶ ἀναφέροντας ἐμὲ εἰς τὰ τέκνα των ὡς αἰώνιον παράδειγμα γενναιότητος καὶ καλοκαγαθίας.

Ἀλλ' ἠπατώμην καθὼς θέλετε τὸ ἴδει μετ' ὀλίγον· καὶ ἐὰν ἡ ἐπίλοιπος διήγησις φανῇ ὀλιγώτερον πιθανὴ ὅσων μέχρι τοῦδε εἶπον, ὁρκίζομαι εἰς τὴν ψυχήν μου ὅτι ἡ αὐτὴ ἀλήθεια ἐμπεριέχεται καὶ ἐκεῖ. Εἰς τί θὰ μὲ ἐχρησίμευε νὰ ἀγαπῶμαι μετὰ θάνατον καὶ ν' ἀφήσω μνήμην πλήρη μαγείας καὶ λύπης, ἐὰν δὲν ἤμην μάρτυς τῶν ἕνεκεν ἐμοῦ χυνομένων δακρύων καὶ ἐάν, ἀφανὴς καὶ ἄγνωστος, σκιὰ μυστηριώδης καὶ κεκαλυμμένη δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀπολαύω ἐν ταὐτῷ τοὺς εὐτυχοῦντας δι' ἐμὲ καὶ τὴν εὐχαρίστησιν ὅτι δὲν ἤθελον λησμονηθῇ; Δὲν θέλω εἴπει εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου ποίους παραδόξους τρόπους μετεχειρίσθην διὰ νὰ ἐκτελέσω τὸν ἀλλόκοτον σκοπόν μου· φεῦ! εὐχαριστήθην, ἠδυνήθην νὰ ἀναμιχθῶ πρὸς τὸ πλῆθος τὸ ἀκολουθοῦν τὴν κηδείαν μου· ἀλλὰ φιλανθρώπως φερόμενος, ὀφείλω νὰ κρύψω ἀπὸ τῶν ὁμοίων μου τοὺς τρόπους τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθην ἐπιτυχῶς διὰ νὰ δοκιμάσω αὐτὸ τὸ πείραμα. Ὁ Θεὸς φυλάξοι νὰ τὸ διακοινώσω ποτὲ ποτὲ δεύτερος Δυβουά, ἐπαιρόμενος διὰ τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν ἐνέπνευσε, ποτὲ δὲν θὰ εὕρῃ εἰς αὐτὰς τὰς σελίδας τὸ ὀλέθριον μυστήριον τὸ ὁποῖον θὰ τὸν ἐνέβαλλεν εἰς τὴν βάσανον τὴν ὁποίαν ὑπέστην.

Διὰ ποίου συνδυασμοῦ, σκοτεινῶς καὶ αἰνιγματωδῶς ἐκτεθειμένου εἰς τὰ μαγικὰ βιβλία τῆς Ἑβραϊκῆς φάρας· διὰ ποίων ἐπισήμων ἐπικλήσεων· διὰ ποίων ὀλεθρίων συνθηκῶν πρὸς τὰ πνεύματα κατώρθωσα νὰ μάθω τὸ μυστικόν; δὲν τὸ λέγω· δύο ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου μου, εἶχον αἰσθανθῆ τὴν περιφλεγῆ ἀνάγκην νὰ ἐπιζήσω εἰς τὸν ἑαυτόν μου καὶ ὀλίγας μόνον ὥρας. Πολλὰ νέα μυθιστορήματα μὲ εἶχον διδάξει ὅτι τὰ θαύματα αὐτά, ἀρκετὰ σπάνια, δὲν δύνανται νὰ καταταχθῶσι μεταξὺ τῶν ἀπολύτων ἀναγκῶν. Ὁ Φραγκεστεῖν, καθὼς λέγει ἡ Κυρία Σχέλεϋ ἔπλασεν ἄνθρωπον ἐντὸς ἀλαμβίκου. Καὶ ὁ ἅγιος Λέων ὁ Γοδουίνειος ἀνανεάζει θαυμασίως τὴν ἀτελεύτητον νεότητά του. Ἐγὼ δὲν ὑπῆγα τόσῳ μακράν· ἤθελον μόνον νὰ ἐπιτηρήσω τὴν ἰδίαν μου κηδείαν καὶ χαιρετίσω διὰ τοῦ βλέμματος τὰς μελαίνας λοφιὰς τῶν νεκροφόρων ἵππων, νὰ θαυμάσω τὴν ἐπικήδειον πομπήν, ν' ἀπαριθμήσω τὰς πενθίμους ἁμάξας καὶ νὰ μάθω ἐκ στήθους τὴν καθιερωθησομένην εἰς τὴν μνήμην μου νεκρολογίαν ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων τῆς ἐπαρχίας μου. Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι δὲν ἔσχον αὐτὴν τὴν εὐχαρίστησιν, ἀλλὰ μοὶ ἐσυγχωρήθη νὰ ἐπισκεφθῶ ἄγνωστος τὰ κτήματά μου, ἕνα μῆνα μετὰ τὸν θάνατόν μου καὶ δέκα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης. Αὐτὸ ἐπέτυχα καὶ δὲν συμβουλεύω εἰς τοὺς ἀγαθοὺς εὐγενεῖς τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀγγλίας, τοὺς ὁποίους αἱ γυναῖκες των ἐλάτρευσαν ζῶντας, καὶ οἱ συμπολῖταί των ἐτίμων καὶ ἐθαύμαζον, δὲν συμβουλεύω ν' ἀκολουθήσωσι τὸ παράδειγμά μου.

Ὀφείλω νὰ εἴπω ὅτι ἡ πρώτη μου ἐπίσκεψις ὑπῆρξεν ἀρκετὰ εὐχάριστος καὶ ὅτι ἡ μετὰ θάνατον ἔρευνά μου ἀπέβη εἰς εὐνοϊκώτατον τῇ φιλοτιμίᾳ μου ἀποτέλεσμα. Ὅταν παρεισέδυν εἰς τὴν ἔπαυλίν μου εὗρον αὐτὴν πολὺ λυπηράν· τὰ παλαιὰ οἰκόσημα τῶν Δυβουὰ (ἀκινάκης καὶ ὀξύς τις ὡς πάσσαλος πέλεκυς), ἦσαν ἐσκεπασμένα διὰ μαύρου ὑφάσματος, Οὔτε μουσικὴ πλέον, οὔτε συνδαίτορες, οὔτε ἑορταί. Ἔλαβον τὴν εὐχαρίστησιν νὰ εὕρω τὴν χήραν εἰς ἁρμοδιωτάτην κατάστασιν, φοροῦσαν τὸ πένθος κατὰ τὸν τελευταῖον συρμὸν καὶ κάλυμμα χηρείας εὐσυνειδότως ἄσχημον. Ὅλοι οἱ βόστρυχοι τῆς κόμης της ἦσαν εὐσεβῶς κεκρυμμένοι ὑπὸ τὸ κάλυμμα καὶ μακραὶ πένθιμοι χειρίδες ἐκυμαίνοντο εἰς τὸν ἀέρα· ἐκράτει μανδύλιον ἐκ βατίστης εἰς τὴν δεξιὰν καὶ φιάλιον ἁλάτων εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων. Εὑρίσκετο μόνη μετά τινος κυρίου πένθος φοροῦντος, οὗ τινος ἡ ὁμιλία ἐκοίμισε μετ' ὀλίγον τὴν μετὰ θάνατον ζηλοτυπίαν μου. Ἐπρόκειτο περὶ μνημείου ἀνεγερθησομένου εἰς μνήμην μου, καὶ ὁ κύριος ἐκεῖνος ἦτο ἀρχιτέκτων· ἡ θέσις τῆς γυναικός μου ἦτο χαρίεσσα. Ἔκλαιεν ἀφθονώτατα καὶ τὰ δάκρυά της ἔρρεον εἰς τὸ φιάλιον, παριστῶν τὴν ὑδρίαν. Ἡ φωνή της ἔτρεμε καὶ τὸ ὄνομά μου διέφευγε ποῦ καί που διὰ τοῦ πικροτάτου ἀναφυλητοῦ. Ἀλλὰ δὲν ἤργησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ ῥίψασα τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ γλύπτου καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος παρετήρησεν εἰς τοῦτον ὅτι ἦτο πολὺ ἀκριβός, ἐξήλειψε δύο ἢ τρία κοσμήματα τοῦ μνημείου μου, ἐπολέμησε διὰ τὴν τιμὴν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ *ἐπαζάρευσε* ἐπὶ πολὺ τὴν νεκρικὴν ὑδρίαν.

Τότε εἰσῆλθεν ἡ *μοδίστα* εἰς τὴν ὁποίαν ἡ σύζυγός μου παρήγγειλεν ἐπανωφόριον ἐκ μαύρου βελούδου, ἔσωθεν δὲ ἐκ λευκίτιδος μηλωτῆς. Ἆ, διενοήθην, αὐτὸ τὸ ἔξοδον εἶναι ἀρκετὰ μεγάλον, ἀλλὰ πρέπει ἡ λύπη τῆς χήρας μου νὰ ἦναι ζεστὰ ἐνδυμένη.

— Κυρία, εἶπεν, ἡ *μοδίστα*, ἐὰν θέλετε διὰ νὰ διασκεδάσετε νὰ ἴδητε ὀλίγον μερικὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἑτοίμασα διὰ τὸν γάμον τῆς κυρίας Ἰών.

Καὶ ἡ ἐλαφρὰ χεὶρ τῆς ἐμπόρου ἐξήπλωσεν ἐπὶ μέλανος μαρμάρου δὲν εἰξεύρω πόσας *βλόνδας*, πτερὰ, μεταξωτὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἡ σύζυγός μου εἶδε χωρὶς νὰ προσέχῃ καὶ μόνον διὰ νὰ ἴδῃ. Ἀνεστέναζεν ἐνίοτε ὡς ἂν ἡ λύπη μόνη τὴν κατεῖχε.

— Ἄχ! ἀνέκραξε τέλος, εἰξεύρεις ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ φορέσω τίποτε ἀπὸ αὐτά.

Καὶ ἐξεῤῥάγη ἐκ νέου εἰς οἰμωγὰς καλύψασα τὸ πρόσωπον διὰ τοῦ μανδυλίου. Ὦ! εὐτυχέστατε πάντων τῶν ἀποθανόντων συζύγων! εἰς ἐμὲ, εἰς ἐμὲ μόνον ἀπετείνετο ἡ τρυφερὰ καὶ σπαραξικάρδιος ἐνθύμησις. Καταλείπων λοιπὸν τὴν ἔπαυλιν εὐχαριστημένος διὰ τὴν ἔρευναν, ἀπήντησα εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν ὑπηρέτριαν καὶ γέροντα ὑπηρέτην τοὺς ὁποίους πάντοτε ἐπροστάτευσα, ὁμιλοῦντας περὶ ἐμοῦ μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ καὶ κλαίοντας πικρῶς. Ἔτεινα τὸ οὖς μου διὰ ν' ἀκούσω τί ἔλεγον· ἡ κυρία των τοὺς ἀπέλυε. Βέβαια, εἶπον κατ' ἐμαυτὸν, ἀνοίγονται αἱ πληγαὶ τὰς ὁποίας ἐπροξένησεν ὁ θάνατός μου εἰς τὴν ταλαίπωρον γυναῖκά μου ὅταν βλέπῃ τοὺς δύο αὐτοὺς ἀνθρώπους. Ἐν τούτοις διῆλθον ἀφανὴς παρὰ τὸν οἰκίσκον τοῦ σκύλου μου καὶ αὐτὸς ὑλάκτησε κλαυθμηρῶς. Ὁ ἵππος μου, δεδεμένος ἐν τῷ σταύλῳ, ἔθραυσε τὸν ῥυτῆρά του καὶ ἐξῆλθε χρεμετίζων. Πάντα εἶχον παράδοξον φυσιογνωμίαν. Ἔβλεπες φανερὰ ὅτι ὁ κύριος ἔλλειπε. Τὸ ὡρολόγιον τοῦ γραφείου μου δὲν εἶχε χορδισθῆ· εἶχον ἀναστρέψει τὴν εἰκόνα μου, ἥτις τώρα ἔβλεπε τὸν τοῖχον. Συνεκινήθην λοιπὸν ὑπὸ τῆς εὐαισθησίας τῆς χήρας μου, μὴ δυναμένης πλέον νὰ ἴδῃ ὅ,τι μὲ ἐνθύμιζεν εἰς αὐτήν· καὶ ἡ τεθλιμμένη μου σκιὰ ἐπαρηγορεῖτο. Ἄχ! ἀνέκραξα, Ἀντώνιε Δυβουὰ, ἀγαπᾶσαι ἀκόμη!

Παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κήπου τὰ παιδία τοῦ χωρίου ἔπαιζον βώλους. Δὲν ἠπόρησα δὲ διότι τὰ παιδία πρέπει νὰ παίζουν. Αὐτὰ εἶναι ἄξια νὰ χοροπηδοῦν ἀνηλεῶς καὶ ἄνευ τύψεως συνειδήσεως ἐν ᾧ ἀκολουθοῦν τὸ λείψανον τῆς μάμμης των. Ἔπειτα εἶναι ἀνάγκη φιλοσοφίας καὶ ὁ κόσμος θὰ διετηρεῖτο τάχα ἐὰν ἡ παιδικὴ ἡλικία ᾐσθάνετο τόσον ὥστε νὰ συμμετέχῃ πάσης λύπης τοῦ ἀνθρωπίνου βίου; ὁ κρεοπώλης ἵστατο μ' ἐσταυρωμένας χεῖρας εἰς τὸ κατώφλιον τῆς θύρας του· διῆλθε δὲ παρ' αὐτὸν ὁ ἀρτοποιός.

— Καλ' ἡμέρα Ἀλὺν, εἶπεν ὁ κρεοπώλης εἰς τὸν ἀρτοποιὸν, δὲν ἔχομεν πολλὴν ἐργασίαν, τί λέγεις;

Ὦ! διόλου, ἀπεκρίθη ὁ ἀρτοποιὸς, ἀφ' ὅτου ἀπέθανεν ὁ καλὸς Κ. Δυβουὰ, δὲν ἔχομεν ἑορτὰς εἰς τὴν ἔπαυλιν καὶ τὸ ἐμπόριον δὲν προχωρεῖ.

Ὅλα αὐτὰ καλὰ καὶ ἅγια, εἶπα κατ' ἐμαυτὸν, ἀλλὰ τί εἶναι γραμμένον εἰς ἐκεῖνον τὸν τοῖχον διὰ κιμωλίας; « Ζήτω ὁ Δυβουὰ ». Ἐνθυμοῦμαι, ὅτε ἐξελέχθην βουλευτὴς ὅλοι οἱ τοῖχοι τοῦ χωρίου ἦσαν κεκαλυμμένοι ὑπὸ τῆς δημοτικῆς αὐτῆς κραυγῆς. Αἴ, ταλαίπωρά μου τέκνα, ἡ ἀγάπησας δὲν μὲ ἔκαμε νὰ ζήσω. Ἀλλ' ἰδοὺ ἄλλα γράμματα νεώτερα, « Ζήτω ὁ Κλούης! » Αὐτὸς ὁ Κ. Κλούης, ὁ ἅρπαξ τῆς δημοτικότητός μου, πρέπει νὰ ἦναι ὁ πολιτικός μου διάδοχος. Βεβαίως καθὼς ἐγὼ θὰ ἐξεπάτωσε μερικοὺς πίθους ζύθου διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν τόσῳ ποθητὴν δημοτικότητα καὶ νὰ ἔλθῃ νὰ χασμᾶται ἐν Οὐεστμινστέρῃ. Μοὶ ἐπῆλθον δύο τρεῖς σκέψεις μᾶλλον φιλοσοφικαὶ ἢ διασκεδαστικαὶ, περὶ τοῦ αἰωνίου τροχοῦ ὅστις παρασύρει καὶ κατασυντρίβει ἡμᾶς. Ἔπειτα ὑπῆγα νὰ κοιμηθῶ ἥσυχος δέκα ἔτη ὑπὸ τὰς μεγάλας πλάκας τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλησίας πλησιέστατα εἰς τὸν τόπον ὅπου ἔμελλε νὰ ἐγερθῇ τὸ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου μνῆμά μου.

Δέκα ἔτη! τί ὀλίγον δι' ἐκεῖνον ὅστις βλέπει ὄπισθέν του. Ὁποῖος αἰὼν διὰ τὸν ῥίπτοντα τὸ βλέμμα εἰς τὸ μέλλον! Δὲν φαίνεται ὅτι κίνδυνός τις ὅστις μόνον μετὰ δέκα ἔτη ἀπειλεῖ ἡμᾶς δὲν θέλει ποτὲ ἐπιπέσει καθ' ἡμῶν! πόσον ταχέως ὅμως φεύγουσι τὰ δέκα ταῦτα ἔτη. Ὁ δεκαετὴς μαθητὴς ὁ παίζων μὲ μάστιγα καὶ σβύρον, εἰκοσαετὴς εἶναι ἐραστὴς γυναικός· τοῦ ἀνδρὸς λευκαίνεται ἐντὸς δέκα ἐτῶν τὸ φαλακρὸν μέτωπον, καὶ οἱ γέροντες, καὶ ὅσοι ἐξ αὐτῶν διατηροῦν τὴν εὐθυμίαν καὶ τὴν χαρὰν τῆς νεότητος, ποῦ θὰ ἦναι μετὰ δέκα ἔτη;

Ἀλλ' ἐν τούτοις ἑτοιμάζομαι πάλιν νὰ ἐξέλθω τοῦ πενθίμου ἀναχωρητηρίου μου· εἶναι ἡ δευτέρα καὶ τελευταία ἐκδρομὴ ἥτις μοὶ συγχωρεῖται. Πάντοτε ἀφανὴς, προβαίνω καὶ φθάνω μετ' ὀλίγον εἰς τὰς πύλας τοῦ ἀρχαίου μου κτήματος. Ποῦ εἶναι ὁ δωρικὸς οἰκίσκος, ὁ ὑπὸ τοῦ πατρός μου κτισθεὶς καὶ τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς θαῦμα ἀρχιτεκτονικῆς; ἀντ' αὐτοῦ εἶδον εἶδος καλύβης ἡμιγοτθικῆς ἐκτισμένης διὰ ξύλων στραβῶν φερόντων τὸν φλοιὸν αὐτῶν, ἐχούσης ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀθλίας ἐπάλξεις ἐκ ξύλου καὶ φωτιζομένης δι' ὑαλίων διαφόρων χρωμάτων. Καλύβη εἶναι ἢ ἐκκλησίδιον; ἀγνοῶ. Μόλις τὸ κτίριον ἔχει ὀρθὰς γωνίας καὶ, ἂς τὸ εἴπω ἐν παρόδῳ, ἐὰν οἱ ζῶντες κτίζουσι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν τοὺς συγχαίρω διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικήν των αἴσθησιν. Ἄλλως ὅλα ἦσαν μετηλλαγμένα· οὐδὲν ἐγνώριζα ἐκ τῶν περὶ ἐμέ. Ὁ εἰς τὴν οἰκίαν μου ἄγων δρομίσκος μετεβλήθη εἰς ὑπόγειόν τινα καὶ σκολιὰν ὁδόν. Τὰ ἀρχαῖα

δένδρα κατεῤῥίφθησαν καὶ νέα ἐφυτεύθησαν. Οἱ λίμναι ἐχώσθησαν, οἱ τεχνητοὶ χείμαῤῥοι ἤρριζον εἰς τὸ σκότος. Ὁ ναΐσκος τὸν ὁποῖον εἶχον ἀφιερωμένον εἰς τὴν φιλίαν καὶ περὶ οὗ μὲ συνέχαιρον ὅλοι οἱ φίλοι μου κατεστράφη ἐκ θεμελίων, καὶ ἄλλο ἱερὸν ἐστολισμένον δι' ἀραβικῶν κοσμημάτων μεμιγμένων πρὸς κινεζικὰ ἔφερεν ἐπὶ τοῦ θόλου ἀγαλμάτιον τοῦ Ἔρωτος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου.

« Πάλιν περὶ ἐμοῦ ἐσκέφθη, ἀνέκραξα· οἱ ἔρωτες ἡμῶν ἀφῆκαν τόσῳ βαθὺ ἴχνος, ὥστε δὲν δύνανται νὰ λησμονηθῶσι· ἀλλ' ἂς προχωρήσωμεν. Ὁ κῆπος εἶναι ἄνω κάτω καὶ μόλις μετὰ κόπου δὲν χάνομαι. Ἆ! πόσος θόρυβος εἰς τὴν θύραν, πόσοι ὑπηρέται μὲ στολὴν, πόσαι ἅμαξαι εἰς τὴν μεγάλην αὐλὴν καὶ φῶτα ἐκχυνόμενα ἀπὸ τῆς ἀντικαμάρας ἐπὶ τῶν δένδρων τοῦ κήπου. Εἶναι βεβαίως μέγα γεῦμα· τόσῳ καλλίτερα· ἡ χήρα μου ἔχει δίκαιον νὰ συναθροίζῃ ἐδῶ τοὺς παλαιούς μου φίλους καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι τὸ ὄνομά μου θὰ προφέρεται συχνὰ εἰς τὴν συνάθροισιν ταύτην. »

Ταῦτα εἰπὼν, εἰσῆλθα εἰς τὰ δωμάτια. Ὁποία πολυτέλεια! ὅλα τὰ ἔπιπλα τοῦ παλαιοῦ καιροῦ ἐγένοντο ἄφαντα. τὰ πολυτιμότερα ξύλα καὶ ἡ πλουσιωτέρα ψηφοθετικὴ ξυλουργία ἀντεκατέστησαν τὴν δρῦν καὶ τὸ μαώνιον Ἡ αἴθουσα τοῦ γεύματος ἔδειξεν εἰς τὰ ὄμματα μου λαμπρὰν θέαν· μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων παρετήρησα τὴν χήραν μου μειδιῶσαν, χαρίεσσαν, φιλόφρονα, ἐστολισμένην μὲ δάσος κυμαινόμενον κορδυλῶν χρώματος ἀμαράντου αἱ ὁποῖαι τῇ ἥρμοζον πολύ. Ἐγήρασε μὲν ὀλίγον ἀλλὰ διατηρεῖται ἀκόμη πολὺ καλὰ καὶ φέρει μεγαλοπρεπῆ εὐσαρκίαν. Ἀντικρὺ αὐτῆς, ὁ Κ. Ῥόπερ, ὁ γείτων μου προέδρευε τῆς τραπέζης· ὁ πατήρ του Οὐΐλλιαμ Ῥόπερ καὶ ἡ μήτηρ του οἱ ὁποῖοι ἐφύλαττον ἀκόμη τοὺς συρμοὺς τοῦ 1789, ἦσαν μεταξὺ τῶν συνδαιτόρων· δὲν ἔβλεπα παρ' ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους ἠγάπησα καὶ οἱ ὁποῖοι μὲ ἠγάπησαν καὶ ἐπεδοκίμαζον τὴν ἐκλογὴν τῆς συντρόφου μου. Μ' ἐφάνη μόνον ὅτι ὁ ἀρχαῖός μου φίλος Ῥόπερ ἔπρεπε νὰ πίῃ εἰς τὴν μνήμην μου. Ἀλλ' εἰς τὸ ὀπωρικὸν ἐξέστην μάλιστα ἀκούων τὸν Κ. Ῥόπερ μεταχειριζόμενον τὴν Κ. Δυβουὰ μετὰ οἰκειότητος σχεδὸν ἐντελοῦς· ἐσκεπτόμην δ' ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὅτε ἡ χήρα μου ὑψώσασα τὴν φωνήν·

— Ἰωάννη, εἶπε, φέρε τὰ παιδία.

Ποῖα παιδία; ἀφοῦ ποτὲ δὲν εἶχα. Πρὶν δ' ἢ παρέλθωσι δύο λεπτὰ ἠκούσθησαν τρέχοντα εἰς τὴν εἴσοδον καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν αἴθουσαν τέσσαρα ἢ πέντε παιδία πλέον γελαστὰ, δροσερώτερα, λαμπρότερα καὶ εὐθυμότερα ἀλλήλων καὶ τῶν ὁποίων τὰ δύο πρωτότοκα ἐκάθησαν ἐπὶ τῶν γονάτων τοῦ Κ. Ῥόπερ Ὦ! ἔκτοτε εὔκολον ἦτο νὰ ἐννοήσω. Ὁ πάππος Κ. Οὐΐλλιαμ Ῥόπερ ὡς ἂν ἤθελε νὰ μὲ καταπείσῃ ἔπιεν εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ Κ. καὶ τῆς Κ. Ῥόπερ καὶ ἔμαθον ὅτι ἡ πένθιμός μου Ὀδύσσεια κατήντησε νὰ μὲ καταστήσῃ μάρτυρα τῶν συζυγικῶν ἀγαλλιάσεων τῆς χήρας καὶ τοῦ διαδόχου μου

— Ποίαν ἡμέραν ἐγεννήθης, ἠρώτησεν ὁ πενθερὸς τὴν Κ. Ῥόπερ;

— Τὴν 15 Ἰουνίου ἀπεκρίθη. Ὁ πρῶτός μου σύζυγος ποτὲ δὲν ἑώρταζε τὰ γεννέθλιά μου καὶ ἐνόσῳ ἔζη τὸ ἐξεσυνείθισα.

— Ὁμολογητέον, ἐπανέλαβεν ὁ νέος ἰδιοκτήτης, τῆς οἰκίας, τῆς γυναικὸς, τοῦ κτήματός μου καὶ ὅλων τῶν παραρτημάτων καὶ παρακολουθημάτων, ὅτι ὁ ταλαίπωρος Δυβουὰ εἶχε παραδόξους μανίας.

— Ἆ! ἀνέκραξεν ἡ γυνή μου. δὲν εἴμεθα τέλειοι καὶ δὲν εὑρίσκει τις καθ' ἡμέραν τὸν ὅμοιόν σου Κύριε Ῥόπερ.

Μετὰ τὴν φιλοφροσύνην ταύτην καὶ λαβοῦσα εἰς ἀνταμοιβὴν τοῦ ὡραίου λόγου χαρίεν μειδίαμα τοῦ νέου ἀνδρός της ἐξῆλθε τοῦ ἑστιατορίου.

— Ἐπειδὴ ὁμιλοῦμεν περὶ Δυβουὰ, εἶπεν ὁ γέρων Ῥόπερ,-πόσον παραδόξους ἰδέας εἶχεν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος! Ἡ ἔπαυλις καὶ τὰ κτήματά του ἔχαναν εἰς τὰς χεῖράς του ὅλην των τὴν ἀξίαν.

— Τῷ ὄντι, εἶπε φίλος τις τῆς ζωγραφικῆς εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον κληροδοτήσει ὡραιοτάτους ἰταλικοὺς πίνακας· ἂν καὶ εἶχεν ἀρίστας διαθέσεις ὁ Δυβουὰ δὲν εἶχε πάντοτε τὸν κοινὸν νοῦν.

— Ὁ δυστυχὴς ἐξηκολούθησε τρίτος, ἦτο ἀγαθώτατος ἄνθρωπος καὶ ἐπεθύμει πολὺ νὰ ἀρέσῃ εἰς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ δὲν ἠξεύρω διὰ τί ἐστενοχωρεῖτό τις εἰς αὐτοῦ.

Αὐτὸς ἐγευμάτιζεν εἰς τὴν τράπεζάν μου τρὶς τῆς ἑβδομάδος.

— Καλλίστη καρδία, καλὴ διάθεσις, καθὼς λέγετε, ἀνέκραξέ τις. παλαιός μου συμμαθητὴς λαμβάνων ταμβάκον ἐκ χρυσῆς ταμβακοθήκης τὴν ὁποίαν τῷ ἐχάρισα διὰ τῆς διαθήκης μου· ἀλλὰ κρίμα, διότι, καὶ σᾶς παρακαλῶ μὴ τὸ διακοινώσετε, ἦτο πολὺ ὀχληρός.

Ὦ! μετὰ θάνατον περιέργεια, ποῦ μὲ ἔφερες! μετὰ δέκα ἐτῶν ληθαργικὸν ὕπνον, ἤλπιζα, ὁ ἀνόητος, νὰ εὕρω τὴν θέσιν μου κενὴν ἀκόμη καὶ πάσας τὰς καρδίας πλήρεις τῆς μνήμης μου! Μὲ ἦλθεν ὄρεξις νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τὸ ἐπάνω πάτωμα καὶ εὗρον ὡραῖα περιβεβλημένην μετὰ χρυσῶν κοσμημάτων τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰωάννου Ῥόπερ· ἡ δ' ἐδική μου ἀνεπαύετο μελαγχολικῶς εἰς τὴν σοφίταν ὅπου τὰ παιδία, πρὸ ὀλίγου ἀνακαλύψαντα αὐτὴν, κατετρύπων διὰ τῶν σπαθίων των ἀμφοτέρους τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐπικαλουμένου κακοῦ ἀνθρώπου· καλοί μου φίλοι μὴ σᾶς κατέβῃ ποτὲ νὰ ἐπανέλθητε εἰς τὸν κό-

σμον ὅταν ἀποθάνετε. Συγχωρήσατέ με νὰ σᾶς κληροδοτήσω τὴν γνώμην ταύτην τὸ μόνον πολύτιμον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἰμπορῶ νὰ σᾶς ἀφήσω.

(New Monthly Magazine).

Σ.

ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ.

—ooo—

Πρὸς τὸν Κύριον Ἐκδότην τῆς Πανδώρας.

Ἐν τινι τῶν τελευταίων φύλλων τῆς Αὐγῆς ἀνέγνων πληροφορίας τινὰς περὶ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου, ἃς ὁ ἀρθρογράφος λέγει ὅτι ἔλαβε παρ' ἐμοῦ, λησμονήσας ὅτι ἀντέγραψεν αὐτὰς *αὐτολεξεὶ* ἐκ τοῦ 292 φυλλαδίου τῆς *Πανδώρας*. Καὶ οὐ μόνον δὲν τῷ ἔδωκα ἐγὼ τὰς πληροφορίας ταύτας, ἀλλ' ἐν αὐταῖς εὑρίσκω καί τι τὸ μὴ ὀρθῶς ἔχον, περὶ οὗ φρονῶ δίκαιον νὰ εἴπω τινας λέξεις. Ἐν τῷ ἀρθριδίῳ ἐκείνῳ ἐκφράζεται ἡ ὑπόνοια ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Θεάτρου ἀνεβλήθη μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κ. Στρὰκ δι' *ἀσύγγνωστον ὀλιγωρίαν* τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Ἡ ὑπόνοια αὕτη εἶναι ἐντελῶς ἄδικος(*).

Κατὰ τὸ 1838 ἔτος, ἡ πρὸ ἑνὸς ἔτους συστᾶσα ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία ἀπεφάσισε ν' ἀνασκάψῃ τὸ Θέατρον, καὶ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀνέθηκεν εἰς τὸν Γεν. ἔφορον τῶν ἀρχαιοτήτων Κ. Πιττάκην. Ἀλλ' ἕνεκα ἀχρηματίας ἠναγκάσθη ν' ἀναστείλῃ ἐπί τινα καιρὸν τὰς ἐργασίας, αἵτινες ἤρξαντο μόνον κατὰ τὸ ἔτος 1840· ἀλλ' ἀμέσως πάλιν διεκόπησαν, διότι πολίτης τις ἤγειρεν ἀξιώσεις ἰδιοκτησίας ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ ὃν ἀπετέλεσαν τὰ ἐπὶ τοῦ Θεάτρου σωρευθέντα χώματα. Ἡ ἑταιρία ἀπεφάσισε τότε τὴν ἀγορὰν τοῦ γηπέδου, καὶ ὁ Κ. ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων τῇ ἐγνωστοποίησεν ὅτι ἡ ἀγορὰ αὕτη ἐξετελέσθη. Τότε ὁ Κ. ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων ἤρχισε τὴν ἀνασκαφὴν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις, ἀλλά, κατὰ σύμπτωσιν εἰς μέρη καθ' ἃ τὰ ἐδώλια εὑρέθησαν παντελῶς κατεστραμμένα· ὥστε περιῆλθεν εἰς τὴν λυπηρὰν βεβαιότητα ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ ἀρχαίου θεάτρου δὲν ὑπῆρχε πλέον, καὶ τόσῳ μᾶλλον ἐγκατέλιπε τὰς περαιτέρω ἐργασίας, καθ' ὅσον αὗται, τοὐλάχιστον ἀμφιβόλου οὖσαι ἀποτελέσματος, ὡς ἐκ τῶν προηγουμένων, θ' ἀπήτουν καὶ δαπάνας ἀνωτέρας τῶν τότε δυνάμεων τῆς ἑταιρίας, ἂν ἐγίνοντο εἰς μεῖζον βάθος. Πρὸ δύω ἐτῶν ὅμως αὖθις ἡ ἑταιρία ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτῆς πρὸς τὸ θέατρον, καὶ ἀνέσκαψε καὶ ἐκάθηρε τὰ ἀνώτατα αὐτοῦ ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένα ἐδώλια. Πρὸς κύρωσιν τούτων, ἀντιγράφω ἐνταῦθα ἀποσπάσματα τῶν πρακτικῶν τῶν ἐτῶν 1838, 1840 καὶ 1844.

α) « Κάτω τῆς Ἀκροπόλεως, πρὸς τὸ μεσημβρινὸν αὐτῆς μέρος, κεῖται τοῦ Βάκχου τὸ θέατρον. Ἐκεῖθεν ἀνέβρυέ ποτε ἐναρμόνιον ποιήσεως νᾶμα, γοητεῦον μὲν τὴν τότε γνωστὴν οἰκουμένην, ἐμπνεῦσαν δὲ δι' ὅλων τῶν αἰώνων, καὶ ἐμπνέον μέχρι τῆς σήμερον πᾶσαν ψυχὴν ἀξίαν νὰ ἐμπνευσθῇ. Ἐκεῖ ἐνηγάλλετο ἡ Μοῦσα τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους, καὶ τοῦ περιπαθοῦς Εὐριπίδου, καὶ ἐκεῖθεν ὁ δριμὺς Ἀριστοφάνης ἐδάμαζε καὶ ἐχαλιναγώγει τὸν ἀκάθεκτον δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ὡς θαῤῥαλέος ἱππεὺς ἵππον ἄγριον. Τὸ θέατρον τοῦτο, τὸν κλασικὸν τοῦτον τῆς μεγαλοφυΐας ναὸν, ἐφ' οὗ σήμερον ὁ ἀγροτικὸς βοῦς σύρει ἀκαταζητήτως τὸ ἄροτρον, ἀπεφάσισεν ἡ Ἐφορεία ν' ἀνασκάψῃ καὶ ν' ἀποδώσῃ ἐν ὀνόματι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν γενεῶν, καὶ εἰς τοῦ κόσμου τὸν σεβασμόν. Αἱ ἐργασίαι ἀναβληθεῖσαι ἐπί τι δι' ἔλλειψιν χρηματικῶν μέσων, ἀνετέθησαν εἰς τὸν Κύριον ἔφορον τοῦ κεντρικοῦ Μουσείου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸν περὶ τὰ καλὰ φιλόπατριν ζῆλον ἀπεκδέχεται ἡ Ἑταιρία τὴν ταχεῖαν αὐτῶν ἐκπεραίωσιν. » (Ἔτος 1838, σελ. 34.)

β) « Ἡ Ἐφορεία, ὡς ἀνηγγέλθη εἰς τὴν προπαρελθοῦσαν συνεδρίασιν, ἐπεχειρίσθη τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ περιδόξου ναοῦ τῆς ἀνθρωπίνης εὐφυΐας, τοῦ θεάτρου τοῦ Βάκχου. Ἀλλὰ μετὰ μικρὰν πρόοδον εἰς τὰς ἐργασίας της ἠναγκάσθη ἐξ αἰτίας ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ, καί τινων ἄλλων δυσκολιῶν ἀνεξαρτήτων ἀπὸ τὴν θέλησίν της, νὰ τὰς ἀναβάλῃ εἰς ἀόριστον μέλλον. Ἀλλὰ τὸ ἔδαφος τοῦτο, τὸ εἰς τὴν ἱστορίαν μόνον ἀνῆκον, ὅπου ἐπὶ αἰῶνας ἐκαλλιεργήθησαν οἱ γλυκύτεροι καρποὶ τῶν Μουσῶν, ἠγοράσθη ἤδη ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτην, ὅστις ἐκαλλιέργει ἐπ' αὐτοῦ τὸν ῥωπικὸν σπόρον τῆς Δήμητρος, καὶ εἰς τὴν ἀνασκαφήν του δὲν ἀντίκειται οὐδὲν ἐμπόδιον πλέον.» (Ἔτος 1840, σελ. 88.)

γ) «Καὶ εἰς προηγουμένας συνεδριάσεις ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ τῶν προσπαθειῶν τῆς Ἑταιρίας ὑπὲρ ἀνα-

---

(*) Πάντες γινώσκουσιν ὅτι οἱ δύο ἐκ τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τῆς Πανδώρας διεκήρυξαν ὅτι παντὸς ἄρθρου μὴ φέροντος τὸ ὄνομα αὐτῶν ὑπογεγραμμένον ἢ τοὐλάχιστον τὰ ἀρχικὰ αὐτῶν στοιχεῖα, δὲν φέρουσιν αὐτοὶ τὴν εὐθύνην. Λέγομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ὅτι τοῦ τοσούτῳ συγκινήσαντός τινας ἀρθριδίου οὔτε κἂν γνῶσιν εἶχεν ὁ ὑπαγορεύσας (!) αὐτὸ εἰς τὴν Αὐγὴν Κύριος Ῥαγκαβῆς πρὶν ἢ ἐκδοθῇ τὸ φυλλάδιον· ὅτι δ' ἐγράφη αὐτὸ ὑπ' ἀνθρώπου οὐδεμίαν εἰς βαθείας ἀρχαιολογικὰς γνώσεις ἀξίωσιν ἔχοντος, λυπουμένου δὲ ὅτι ἡ Ἑλληνὶς δόξα ἀφίπταται ἀφ' ἡμῶν πρὸς τοὺς ξένους, εἰ μὴ δι' ἀσύγγνωστον ὀλιγωρίαν (διότι ἐπείσθημεν πλέον ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγωρία) τοὐλάχιστον δι' ἔλλειψιν χρημάτων, ὡς λέγει τὸ ἀθῶον ἀρθρίδιον, ΣΗΜ. ΠΑΝΔ.

σκαφῆς τοῦ θεάτρου τοῦ Βάκχου, ὡς καὶ τῶν προσκομμάτων εἰς ὅσα εἶχε προσκρούσει. Ὑπὸ τὴν τυραννίαν ἥτις τὰ πάντα ταπεινοῖ καὶ σμικρύνει, τὸ στάδιον ἐν ᾧ ἐδολιχοδρόμουν αἱ Μοῦσαι ἐπωλήθη ὡς ἀγρὸς σιτοφόρος, καὶ ἀπῃτεῖτο νὰ ἐξαγορασθῇ δι' ἀργυρίου τὸ ἀνεκτίμητον τοῦτο ἔδαφος τῆς αἰωνιότητος. Τοῦτο ἔγινεν. Ὁ ἀγρὸς, ὡς καὶ πέρυσιν εἴχον ἀγγείλει, ἐξηγοράσθη, καὶ ἡ ἀνασκαφὴ ἤρχισε κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος δαπάνῃ τῆς Ἑταιρίας. Ἀλλὰ μετὰ διαφόρους ἀποπείρας, λυπηρὰ βεβαιότης διεδέχθη τὰς παλαιὰς προσδοκίας μας. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι οἱ δουλικοὶ χρόνοι δὲν κατίσχυσαν καὶ τῆς ἑλληνικῆς εὐφυΐας, καὶ ὅτι νέοι πρυτάνεις ποιήσεως θέλουσιν ἀνεγείρει νέους τῆς δραματικῆς θρόνους εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἀλλὰ τὸ ἀρχαῖον θέατρον δὲν ὑπάρχει πλέον! Τάφροι βαθέως ἀνορυχθεῖσαι πρὸς πολλὰς διευθύνσεις, ἀνεκάλυψαν πανταχοῦ καταστροφὴν, πανταχοῦ τὸν γυμνὸν βράχον μαρτυροῦντα ὅτι ἐξέλιπε μέχρις ἴχνους τὸ μέγα σχολεῖον ἐν ᾧ ἐξηυγενίζετο ὁ λαὸς ὁ ἐξευγενίσας τὴν οἰκουμένην. Οἱ σατράπαι κατέστρεψαν τὰ μνημεῖά μας διὰ νὰ οἰκοδομήσωσι φρούρια καὶ ἀνάκτορα· ἔπρεπε νὰ καταστρέψωσι καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, καὶ αἱ οἰκοδομαί των ἤθελον εἶσθαι πάγιαι. « (Ἔτ. 1841, σελ. 120) ».

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 20 Μαΐου 1862.

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Βιογραφία τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν τῆς Ἰταλίας, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Γ. Ε. Μαυρογιάννη.

Δύω εἰσὶν αἱ πρώτισται καὶ μᾶλλον ἀναπόφευκτοι ἰδιότητες δοκίμου μεταφραστοῦ· ἡ μὲν νὰ κατέχῃ καλῶς ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας, τὴν ἐξ ἧς καὶ τὴν εἰς ἣν μεταφράζει, ἡ δὲ νὰ γνωρίζῃ τὸ ἀντικείμενον περὶ οὗ τὸ μεταφραζόμενον πραγματεύεται. Ὅτι ἀμφότερα ταῦτα τὰ προσόντα κέκτηται εἰς μέγαν βαθμὸν ὁ μεταφραστὴς τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου θὰ ἦν περιττὸν νὰ τὸ εἴπωμεν ἐνταῦθα, ἂν ὁ Κ. Μαυρογιάννης ἦτο κατ' ἀξίαν, καὶ ἀναλόγως τῶν παντοίων πλεονεκτημάτων του γνωστὸς εἰς τὸ πανελλήνιον. Ποιητὴς χαριέστατα ἔργα παραγαγὼν, ἐν οἷς ἀρκούμεθα ἀναφέροντες τὴν ἐν τῷ ποιητικῷ ἀγῶνι ἐπαινεθεῖσάν ποτε *Φροσύνην*, καὶ τὸ μικρὸν ἀριστούργημα, τὸν *Ναύτην τοῦ Ἰονίου*, δημοσιογράφος εὐφυὴς, εὐφραδὴς, συνετὸς, μετριοπαθὴς, καὶ ὑπ' ἀδόλου ἐμπνεόμενος πατριωτισμοῦ, ζωγράφος ἔμπειρος καὶ φιλόκαλος, κέκτηται ἐπὶ πᾶσι τὸ πρώτιστον γνώρισμα τῆς χρηστότητος καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀξίας, τὴν μετριοφροσύνην, διὸ καὶ κατ' ἀξίαν μέχρι τοῦδε δὲν ἐξετιμήθη· διότι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡμῶν ἐκεῖνος μάλιστα τιμᾶται ὅστις μάλιστα ἐπιδείκνυται, περιφρονεῖται δὲ καὶ παραγνωρίζεται ὅστις δὲν ἀναβῇ εἰς τὰς στέγας, φωνάζων στεντόριον τὸν ἴδιον πανηγυρικόν. Φιλολόγος λοιπὸν καὶ ζωγράφος συνάμα, ὁ Κ. Μαυρογιάννης ἦν παντὸς ἄλλου καταλληλότερος ὅπως ἐπιτύχῃ, καὶ ἐπέτυχε πληρέστατα εἰς τὴν μετάφρασιν βιβλίου συγγραφέντος ὑπὸ ἐπισήμων φιλολόγων, καὶ περιέχοντος τὰς βιογραφίας τῶν πρώτων ζωγράφων τῆς Ἰταλίας. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ἐπαγγέλλεται πάντας τοὺς καλλιτέχνας, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ Βενβενούτου Κελλίνη, καὶ κατὰ μέρος τοῦ Μιχ. Ἀγγέλου, πάντες οἱ λοιποὶ περὶ ὧν πραγματεύεται εἰσὶ ζωγράφοι, διότι ἐν Ἰταλίᾳ ἡ ζωγραφικὴ κυρίως ἐκαλλιεργήθη εἰς βαθμὸν ἐξαίσιον.

Ἡ χρησιμότης τοῦ βιβλίου τούτου εἶναι περιττὸν νὰ καταδειχθῇ, διότι τίς ἐστιν ὁ μὴ ἀναγνωρίζων τὴν καλλιτεχνίαν ὡς ἓν τῶν εὐγενεστέρων ἐντρυφημάτων τῶν ἐξηυγενισμένων κοινωνιῶν, καὶ ὁ μὴ ἐννοῶν ὅτι, καί τοι στερούμενοι ἡμεῖς εἰσέτι Μουσείων, ἀλλὰ κατατασσόμενοι μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ἅτινα ζῶσιν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς νέας καλλιτεχνίας, εἶναι ἄτοπον νὰ εὑρισκώμεθα ἐν πληρεστάτῃ ἀγνοίᾳ τῶν ἀριστουργημάτων αὐτῆς, καὶ τῶν παραγαγόντων αὐτὰ ἐνδόξων ἀνδρῶν; Τὸ κενὸν τοῦτο παρ' ἡμῖν ἀναπληροῖ ἡ μετάφρασις τοῦ Κ. Μαυρογιάννη, ἣν διὰ τὴν ἀξιολογότητα αὐτῆς συνιστῶμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας. Ἐπλούτισε δ' ὁ μεταφραστὴς τὸ βιβλίον του καὶ διὰ τεσσάρων ἀξιολόγων εἰκόνων τοῦ Κιμαβούου τοῦ Λεονάρδου Βιγκίου, τοῦ Ραφαήλου καὶ τοῦ Τιτιανοῦ, ἃς ἐχάραξεν ὁ ἐπιδεξιώτατος ξυλογράφος Κ. Σκιαδόπουλος, ἄλλο οὗτος παράδειγμα ὅτι ἡ σιωπῶσα καὶ ἡσυχίαν ἄγουσα ἱκανότης παραγνωρίζεται παρ' ἡμῖν. Ἡ τύχη τοῦ Κ. Σκιαδοπούλου, ἐπειδὴ ἐνέπεσεν εἰς τὸν κάλαμόν μας, μᾶς φέρει πως εἰς τὴν μνήμην τὰ ἱστορούμενα περί τινων πιθήκων, οἵτινες, τὸν ἀμφορέα ἐπὶ τοῦ ὤμου, ἀπέρχονται εἰς πηγὴν, καὶ ὡς νοημονέστατοι ὑπηρέται πληροῦσιν αὐτὸν ὕδατος, καὶ ἐπανέρχονται ἔπειτα εἰς τὴν οἰκίαν, ὥστε εἶναι χαρὰ νὰ τοὺς βλέπῃς. Ἀλλὰ μόλις φθάντες εἰς τῆς οἰκίας τὴν θύραν, ῥίπτουσι τὸν ἀμφορέα κατὰ γῆς καὶ τὸν θραύουσι, τὴν καταγωγήν των οὕτως ἀποδεικνύντες. Καὶ ἡμεῖς ἐπέμψαμεν τὸν Κ. Σκιαδόπουλον εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἐξεπαιδεύθη οὕτως, ὥστε καὶ τὰ ἄριστα τῶν Παρισίων ἐργοστάσια θὰ ἐτίμων τὰ ἔργα του, καὶ ἔπειτα, μετὰ τόσην δαπάνην καὶ τοσούτους ἀγῶνας ἐπανελθόντα εἰς τὴν Ἑλλάδα,

τὸν παρορῶμεν ἄνευ ἐργασίας καὶ πόρου, καὶ ὡς λησμονοῦντες ὅτι ἡ ξυλογραφία εἶναι τὸ πρώτιστον καὶ ἄριστον διδακτικὸν βοήθημα τοῦ λαοῦ, καὶ ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ βιομηχανία δὲν συνήθισεν εἰσέτι νὰ ποιῆται χρῆσιν αὐτῆς.

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ βιβλίον, ἢ μᾶλλον εἰς τὸν μεταφραστήν, ὅστις ἐν τῷ προοιμίῳ του, πλὴν τοῦ σκοποῦ τῆς μεταφράσεως ὃν ἀνωτέρω ὑπεδείξαμεν, λέγει ὅτι εἶχε καὶ ἄλλον, νὰ διεγείρῃ τὴν ἅμιλλαν εἰς τοὺς ἡμετέρους νέους, τοὺς ἀποδυομένους εἰς τὸ ἐπίπονον τῆς καλλιτεχνίας στάδιον, θέτων ὑπ' ὄψιν αὐτῶν, ὡς ὑψηλὰ παραδείγματα, τὰς βιογραφίας τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες διὰ τοσούτων πόνων καὶ μόχθων ἔφθασαν εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν ἐκεῖνο σημεῖον, πέραν τοῦ ὁποίου εἶναι ἄδηλον ἂν θὰ δυνηθῇ ἡ ἀνθρωπότης νὰ προβῇ εἰς τὸ μέλλον.

Τὸν σκοπὸν τοῦτον παρελείψαμεν, ἢ τοὐλάχιστον δὲν κατεδείξαμεν ὡς τὸν πρώτιστον, οὐχὶ διότι δὲν πιστεύομεν ὅτι τὰ χρηστὰ καὶ μεγάλα παραδείγματα ἰσχυρῶς συντείνουσιν εἰς ἐξέγερσιν τῆς φιλοτιμίας, ἀλλὰ διότι φρονοῦμεν ὅτι πρὸς εὐόδωσιν καὶ πρόοδον τῆς καλλιτεχνίας, πλὴν τῆς φιλοτιμίας ἀπαιτοῦνται καὶ ἄλλαι τινὲς συνθῆκαι, ὧν μέχρι τοῦδε κατὰ μέγα μέρος στερεῖται ἡ Ἑλλάς. Ἡ καλλιτεχνία εἶναι τὸ ἄνθος τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας καὶ τῆς βιομηχανικῆς δραστηριότητος, καὶ τότε μόνον θάλλει, ὅταν τὸ στέλεχος εὐρωστῇ, μόνον δὲ τότε καρποφορεῖ, ὅταν ὑπὸ τοῦ πλούτου ἀρδεύηται. Εἰς δὲ χώραν ὡς τὴν Ἑλλάδα, μόλις ἐκ τῶν ἐρειπίων της ἀνακύπτουσαν, δὲν ἀμφιβάλλομεν μὲν ὅτι ὑπὸ τὸν χρυσοῦν αὐτῆς οὐρανὸν καὶ εἰς τὴν διαυγῆ αὐτῆς ἀτμοσφαίραν γεννῶνται ἔτι δυνάμει Πραξιτέλεις καὶ Ἀπελλεῖς· ἀλλ' ὅταν γλίσχρους ἔχωμεν τοὺς πόρους πρὸς ἀνοικοδόμησιν καὶ αὐτῶν τῶν καταῤῥυέντων ἡμῶν τοίχων καὶ τῶν ἀστέγων ἡμῶν οἰκιῶν, πῶς νὰ θέλωμεν νὰ καλύπτωμεν τοὺς τοίχους ἡμῶν δι' εἰκόνων, καὶ τὰς στέγας ἡμῶν διὰ φατνωμάτων; Ἄνευ δὲ τούτων πῶς νὰ ζήσῃ ἡ τέχνη, καὶ τίς ἔσται ἡ κλῆσις αὐτῆς;

Βερκέλλιος Τιτιανός.

Ναὶ, θέλει ἔλθει καὶ αὐτῆς ἡ ἡμέρα, καὶ πᾶσα πρόοδος τυχὸν γινομένη ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡμῶν μᾶς πλησιάζει αὐτῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα τεχνητῶς νὰ ἐπισπεύσωμεν αὐτῆς τὴν ἀνατολήν· Ἀρκεῖ δ' ὀρθῶς νὰ διευθύνωμεν τὰ πρῶτα αὐτῆς δοκίμια, ὥστε ὅταν φθάσῃ ἡ ὥρα γενναιότερον εἰς αὐτὴν νὰ ἐπιδοθῶμεν, νὰ μὴ εὑρεθῶμεν ὅλως νηπιάζοντες καὶ ἀπαρασκεύαστοι.

Ἀλλὰ τίς εἶναι αὕτη ἡ διεύθυνσις ἣν ἐφετὸν εἶναι ἀπὸ τοῦδε νὰ δώσωμεν εἰς τὰς πρώτας ἀποπείρας τῆς τέχνης, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ὁριστικὴν πορείαν αὐτῆς; Ἰδοὺ τί περὶ τούτου πρεσβεύει ὁ μεταφραστής·

« Ὁ διασωθεὶς βυζαντινὸς τύπος, περιβαλλόμενος θρησκευτικήν τινα καὶ ἀρχαϊκὴν ἱερότητα, διέστρεψεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ καλλιτεχνικὸν τοῦ Ἕλληνος αἴσθημα, καὶ ἤδη μεγάλως παρεμποδίζει τὴν παρ' ἡμῖν ἀνάπτυξιν τῆς ἀληθοῦς τέχνης. Τοῦτο λέγομεν λαλοῦντες περὶ γραφικῆς, διότι καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν γλυπτικὴν καὶ λοιπὰς πλαστικὰς τέχνας, οὐδεμίαν ἐλπίδα ἔχομεν περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀναπτύξεώς των. Ἡ γλυπτικὴ, ἡ τέχνη αὕτη τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους, ἡ τοσαῦτα ἀριστουργήματα παραγαγοῦσα εἰς τὸν κόσμον κατὰ τοὺς ὡραίους ἐκείνους χρόνους, κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν ἀμειλίκτων ἐχθρῶν τοῦ πολυθεϊσμοῦ, καὶ ἀπεβλήθη τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν σφόδρα ζηλωτῶν χριστιανῶν. Εὐτυχῶς οἱ μανιακοὶ ἐκεῖνοι καὶ ἀπειρόκαλοι εἰκονοκλάσται δὲν κατώρθωσαν καὶ τὴν τῆς γραφικῆς ἔξωσιν, καὶ οὕτως ἀφέθη τοὐλάχιστον εἰς τὴν τέχνην τοῦ Ἀπελλοῦς ἐλευθέρα μικρά τις γωνία ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εὗρε τὴν γραφικὴν εἰς τὴν μεγίστην αὐτῆς κατάπτωσιν, καὶ ἴσως διὰ τοῦτο συγκατετέθη νὰ τὴν παραλάβῃ ὑπηρέτιδα τῶν διανοημάτων της· ἀποβλέψασα δὲ ἡ ζηλότυπος αὕτη δέσποινα εἰς τὸ ἰσχνὸν καὶ ξηρὸν καὶ ἄχρουν τῶν ἔργων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐσυγχώρησεν εἰς αὐτὴν νὰ ζῇ πενιχρὸν ὅλως βίον. Ἤδη, μετὰ τοσούτων αἰώνων παρέλευσιν, διατελοῦμεν εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν κατάστασιν, καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀπαιτεῖται γίγας τις ἴσος τῷ Ῥαφαήλῳ, ὅστις νὰ ἐπαναφέρῃ τὰς περὶ τέχνης ἰδέας μας εἴς τι σημεῖον ἀνάλογον τῆς ἡμετέρας φύσεως. Παράδοξον ἀληθῶς πρᾶγμα! Εἰς τὴν γῆν ἐκείνην ὅπου ἄλλοτε ὁ Φειδίας ἐφιλοτέχνησε τὸν Ὀλύμπιον Δία του, ὅπου ὁ Πραξιτέλης ἐδημιούργησε τὴν Κνιδίαν Ἀφροδίτην του, καὶ ὁ Ἀπελλῆς ἐζωγράφησε τὴν ἀναδυομένην τοῦ ἔρωτος μητέρα, σήμερον θαυμάζονται τὰ ἔργα τοῦ Πανσελήνου καὶ ἄλλων ἀφανῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους ἁγιογράφων! Δὲν ἀναπνέομεν ἆρά γε τὸν αὐτὸν μὲ ἐκείνους ἀέρα; δὲν ζῶμεν ὑπὸ τὸν αὐτὸν οὐρανόν, δὲν θερμαινόμεθα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἡλίου, καὶ ἡ ποικιλία τῆς αὐτῆς φύσεως δὲν περικυκλοῖ ἡμᾶς ἁπανταχόθεν; » (σελ. β'γ'.)

Πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην ὁμολογοῦμεν ὅτι διαφωνοῦμεν ὀλίγον. Ὅτι ὁ Κ. Μαυρογιάννης, ἔμπειρος καὶ πεπαιδευμένος ζωγράφος, εὐαρεστεῖται μᾶλλον εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Ῥαφαήλου ἢ εἰς τὰς τοῦ Πανσελήνου, εἶναι λίαν καταληπτὸν καὶ εὔλογον. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ θρησκευτικῶν παραστάσεων, ἡ καλλιτεχνία εἶναι μέσον μόνον καὶ σκοπὸς δευτερεύων, ὁ δὲ πρωτεύων εἶναι ἡ ἀνάτασις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν, ἡ θρησκεία τέλος, ἡ ὑψίστη καὶ εὐγενεστάτη ἀνάγκη καὶ τὸ ὑπέρτατον συμφέρον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἑπόμενον εἶναι ἄρα ὅτι εἰς τὰς παραστάσεις ταύτας ἡ καλλιτεχνία, ἐν ὑπηρέτιδος μέρει πρέπει ν' ἀκολουθῇ, ἀδιάφορον ἂν καὶ πρὸς βλάβην της, τῆς θρησκείας τὰς ἀξιώσεις. Ὥστε μελέτης ἄξιον εἶναι ἂν ἡ ἡμετέρα λατρεία πρέπῃ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της νὰ προτιμᾷ τὰ ἔργα τῆς ἰταλικῆς ἢ τὰ τῆς βυζαντινῆς σχολῆς.

Ἂν ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς κατασκευῆς τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν εἰκόνων ἦν ἡ παράστασις τοῦ ὑπερτάτου καλοῦ, τότε οὐδεὶς ἤθελεν ἀμφισβητήσει ὅτι ἀπολεσθέντων ἀνεπιστρεπτεὶ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Ἀπελλοῦς καὶ τοῦ Πολυγνώτου, τὴν ἐντέλειαν αὐτοῦ οὐδαμοῦ δυνάμεθα νὰ σπουδάσωμεν μᾶλλον ἢ ἐν τῇ ἰταλικῇ σχολῇ. Ἀλλὰ τὸ ἡμέτερον θρήσκευμα δὲν εἶναι οἷον τὸ τῶν προγόνων ἡμῶν. Ἐν ἐκείνῳ οἱ Θεοὶ ἦσαν ἀνθρωπόμορφοι, καὶ εἶχον ἱστορίαν καὶ πάθη ἀνθρώπινα. Τὸ πρόβλημα ἑπομένως τοῦ καλλιτέχνου ἦν τότε, πλάττων αὐτοὺς, νὰ παριστᾷ ἀνθρώπους ἔχοντας Θεῶν ἔκφρασιν καὶ μορφάς. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν ὁ Θεὸς εἶναι ἄϋλος, μορφὴν μὴ ὑποδεδυμένος, οἱ δ' ἅγιοι εἰσὶν ἄνθρωποι, οὐχὶ Θεοὶ, οὐδὲ θείου κάλλους ἀξίωσιν ἔχοντες, μόνον δ' ἐπ' ἀρετῇ διαπρέποντες, καὶ ταύτῃ κυρίως τῇ εὐσεβείᾳ, μητρὶ καὶ κέντρῳ πασῶν τῶν λοιπῶν. Πᾶσαι αἱ πράξεις αὐτῶν, ὁσάκις εἰσὶ γνωστοὶ καὶ διὰ ῥητῶν πράξεων, εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρονται, καὶ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης πηγάζουσιν, ὥστε εἰσὶν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος ἀντανάκλασις, καὶ διὰ τοῦτο ἀνεπίδεκτοι ποικίλης καλλιτεχνικῆς διαπλάσεως. Σχεδὸν δὲ τὰ αὐτὰ δύνανται νὰ ῥηθῶσι περὶ τῆς τεχνικῆς διαμορφώσεως, οὐ μόνον τῆς Θεοτόκου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὅστις παρέστη ἐπὶ τῆς γῆς οὐχὶ ὡς Θεὸς, ἀλλ' ὡς υἱὸς ἀνθρώπου, ὡς ἂν μόνον κατὰ τὴν ἁγιότητα διέφερε τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἐκκλησία ἡμῶν καθ' ἑαυτὴν, καὶ ὡς ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν ἰδεῶν αἵτινες εἰσὶν αὐτῇ ἴδιαι, οὐδόλως ἐπαγγέλλεται ὅτι ἀποκρούει τὸ ἄσχημον, ὡς ὤφειλε ν' ἀποκρούῃ αὐτὸ ἡ πολυθεΐα, ὡς, ἕνεκα τῆς φύσεως αὐτῆς ἀποκρούει αὐτὸ ἡ καλλιτεχνία. Ἡ παράστασις ἐξόχου ἀνθρωπίνης καλλονῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἴσως μάλιστα καὶ νὰ συνταράττῃ κατά τι τὴν ἐκτενῆ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν,

καὶ τὴν ἀπὸ τῶν γηΐνων πρὸς τὰς ὅλως αὔλους θεωρίας ἐντελῆ ἀφαίρεσιν τῆς ψυχῆς. Τὸ ἀρχαῖον καλλιτέχνημα ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ὑψώσῃ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν αἴσθησιν διὰ τοῦ ὑπερτάτου γηΐνου κάλλους εἰς τὴν πηγὴν πάσης καλλονῆς, τὴν θεότητα, ἐν ᾧ ἡ εἰκὼν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκκλησίᾳ εἶναι ἁπλῆ νύξις, σχεδὸν ἁπλοῦν σύμβολον, ἀναπολοῦν εἰς τὴν μνήμην τὰς ἀρετὰς τοῦ ἁγίου, οὗ φέρει τὸ ὄνομα.

Λέγοντες ὅμως ὅτι ὁ ἅγιος ἐδύνατο νὰ εἶναι καὶ ἄσχημος, δὲν διϊσχυριζόμεθα διὰ τοῦτο ὅτι ἡ εἰκών του πρέπει ἀφεύκτως νὰ εἶναι τοιαύτη· ἀλλὰ συγχρόνως οὐδὲ τὴν γνώμην τοῦ Κ. Μαυρογιάννη ἐντελῶς παραδεχόμεθα, καταδικάζοντες τὴν Βυζαντινὴν ζωγραφικὴν ὡς παντάπασιν ἀνεπίδεκτον κάλλους, καὶ δεσμεύουσαν εἰς ἀῤῥήκτους πέδας πᾶσαν τῆς τέχνης ἀνάπτυξιν. Ἂν δὲν ἀπατώμεθα, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει εἰκόνες μὴ στερούμεναι καλλονῆς, ἀλλὰ καλλονῆς σοβαρᾶς καὶ ἀξιοπρεποῦς, καὶ τοιαύτης, ὥστε οὐδὲν αἴσθημα ὑλικῆς ἀρεσκείας διεγείρει· ἐκ τοιούτων προτύπων ἐμπνευσθέντες, διεμόρφωσαν, ὡς νομίζομεν, τὸ πρῶτον τὴν γραφίδα αὐτῶν ὁ Κιμαβούης καὶ Γιῶτος, καὶ ὁ ῥυθμὸς αὐτῶν ἔχει περίπου πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν ζωγραφικήν, ὡς ὁ τοῦ Φειδίου, ὁ αὐστηρὸς ἐκεῖνος καὶ ὑψηλός, εἶχε πρὸς τὴν γλυπτικὴν τῶν ἀρχαίων. Ἡ βυζαντινὴ γραφικὴ ἐστερεώθη τῷ ὄντι εἰς τύπον· ἀλλ' ὁ τύπος, καλῶς ἐννοούμενος, δὲν δεσμεύει ἀναγκαίως, ἀλλ' ὁδηγεῖ, καὶ τὴν ἐξαχρείωσιν τῆς παρ' ἡμῖν τέχνης πρέπει ἴσως δικαιότερον ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὰς δυσμενεστάτας περιστάσεις ὑφ' ἃς ἐπ' αἰῶνας ἀσκεῖται, καὶ ἐφ' ὧν οὐδ' ἐμπειρία ἐδύνατο νὰ προσκτηθῇ, οὐδὲ μεγαλοφυΐα ν' ἀναπτυχθῇ.

Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι τὸ σοβαρὸν καὶ ἐπίσημον τοῦ βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ ἐμποδίζει τῆς τέχνης τὴν πρόοδον, δὲν ἕπεται ὅτι ἡ ἐκκλησία πρέπει νὰ ἀρνηθῇ τὸν χαρακτῆρα τοῦτον, τόσῳ σύμφωνον πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς, ὡς δὲν μᾶς ἐπέρχεται νὰ εἰσαγάγωμεν καὶ τ' ἀγάλματα εἰς τὰς ἐκκλησίας ἡμῶν ἐκ προνοίας ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀγαλματοποιΐας. Ἀληθῶς ἡ θρησκεία εἶναι μία τῶν πρωτίστων τροφῶν τῆς τέχνης, καὶ ἐκεῖ ὅπου ἀποκρούει τὰ καλλιτεχνήματα, ὡς παρὰ τοῖς διαμαρτυρουμένοις, ἢ ὅπου περιορίζει αὐτὰ κατ' εἶδος καὶ κατὰ τύπον ὡς παρ' ἡμῖν, ἐκεῖ, πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσωμεν, ἡ τέχνη χωλαίνει. καὶ ἰσχνὴν τροφὴν λαμβάνει ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ἀφορμῶν ἀναπτύξεως. Πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσωμεν, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα καὶ νὰ τὸ διορθώσωμεν, διότι ὡς εἴπομεν, ἡ ἐκκλησία δὲν εἶναι ὑπηρέτις τῆς τέχνης, ἀλλὰ τ' ἀνάπαλιν, οὐδ' ὅπως ἀποκτήσωμεν αὖθις Πραξιτέλεις καὶ Ἀπελλεῖς, θέλομεν προτρέψει ποτὲ τὰ ἔθνη ν' ἀνταλλάξωσι τὸν χριστιανισμὸν ἀντὶ τῆς πολυθεΐας.

Οὐχ ἧττον ὅμως πρέπει νὰ εὐελπιζώμεθα ὅτι ὅταν ἡ εἰρήνη καὶ ἡ εὐνομία φέρωσι βαθμηδὸν τὸν πλοῦτον, τὴν πλήρη διανοητικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρὸς τὰ καλὰ τάσιν καὶ παρ' ἡμῖν, ἐν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ βυζαντινὸς ῥυθμὸς θέλει πάλιν παραγάγει ἔργα ἀξιόλογα διὰ τὸ εὐγενὲς καὶ ἀξιοπρεπὲς αὐτῶν κάλλος, ἐκτὸς δὲ τῆς ἐκκλησίας θέλει ἐπικρατήσει ῥυθμὸς ἀνετώτερος, πηγάζων καὶ ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῶν νέων καλλιτεχνῶν, ἅτινα, πληροῦντα τὰ εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα, πρέπει νὰ εἶναι τ' ἀντικείμενα ἀδιαλείπτου σπουδῆς παντὸς εἰς τὴν τέχνην ἐπιδιδομένου, προσέτι ὅμως καὶ ἐκ τῶν γραμμῶν ἐκείνων τοῦ ἀμιμήτου κάλλους, ἃς παριστῶσι τὰ καθ' ἑκάστην ὑπὸ τὸ ἔδαφος ἡμῶν ἀνευρισκόμενα συντρίμματα τῶν ἀρχαίων τῆς γλυπτικῆς προϊόντων, ὡς τέλος καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων σωζομένων τῆς ἀρχαίας ζωγραφικῆς ὑποδειγμάτων, ἅτινα εἰσὶν ἀμυδραὶ μόνον ἀντανακλάσεις τῶν ἀριστουργημάτων τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος ζωγράφων. Ῥ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

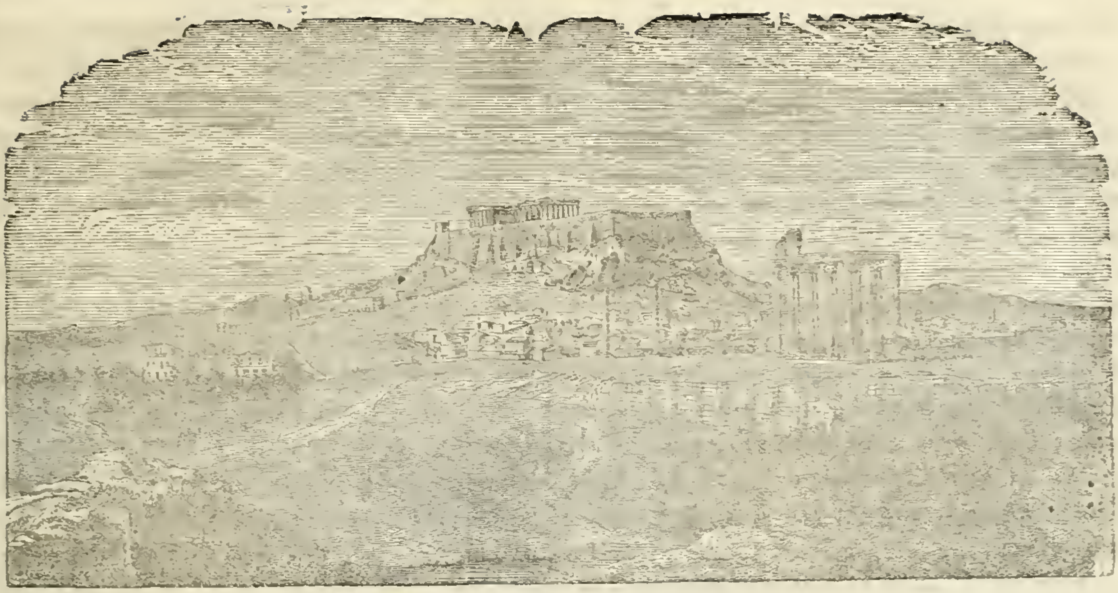
Ἀνέκδοτον ἐπίγραμμα Ἰακ. Ῥίζου τοῦ Νερουλοῦ εἰς Ἐξαρχόπουλον.

Μὲ μάτια θειαφοκάπνιστα, μὲ φρύδια σὰν ἀγκάθια,
μ' αὐτιὰ ὡσὰν καλάθια,
Μὲ βαθυτάτους καὶ χωστούς, ἀλλὰ κενούς, κροτάφους,
ὡσὰν Αἰγίνης τάφους,
Μὲ μάγουλα τηγανητά, μὲ χείλη ῥουφηγμένα
πρασινομαυρισμένα,
Μ' Οὐραγγουτάγκου μέτωπον, μ' ἀγκυλωτὸ πηγοῦνι
μακρὺ ὡς τὸ Ζητοῦνι,
Μὲ μύτη μαντζανοειδῆ, μυιγῶν ἀπείρων χρείαν
ἤχων κρυφῶν ἀξίαν,
Μ' ἐπιδερμίδα ἔχουσαν λακέρδας χρῶμα σάπιας
καὶ μὲ κεφάλι πάππιας·
Ὁ μέγας Ἐξαρχόπουλος, Αἰγαίου στενοβράκης,
ἐμπνέεται συχνάκις
Ἀπὸ ταῖς τετραπόδαραις τῆς Ἀρκαδίας Μούσαις,
τὸν Μάϊον ψαλλούσαις·
Ἰδού τον τώρα ῥεύγεται δυσφωνευσίας στίχων
ὠτοσχιζόντων ἤχων·
Ἀκοῦστέ τον, ἀκοῦστέ τον, ταῖς μύταις πλὴν σουμπῶστε,
καὶ πέντε μούντζαις δόστε.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

—οοο—

Φύλ.	291	σ.	52	ς. ά. στίχ.	15	ἀντὶ ἁμαξῶν	ἀνάγ. τραπεζῶν
»	292	»	87	» »	3	» συνηχοῦνται	συνηχοῦσι
»	293	»	98	» »	5	» ἡ ἀνωτέρα	» ἀνωτέρα
»	»	»	114	» »	22	» συνηθέστατον	» οὐσιωδέστατον
»	»	»	»	» »	32	» θ' ἀνεζητῶμεν	» θ' ἀνεζητοῦμεν
»	»	»	116	» »	47	» ἄλλοτε	» ἀληθῆ

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 295.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΙΑΤΡΟΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 294.)

—οοο—

Ὁ ἕτερος προκαταρτικὸς τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης κλάδος, ἡ Χημία, ἐν Αἰγύπτῳ λαβοῦσα τὴν πρώτην ἀρχήν της καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἀνάπτυξίν της, ἐκ τῆς Αἰγύπτου τὴν κλῆσιν ἐδέξατο καὶ φέρει μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, διὰ τοῦ ὀνόματός της δεικνύουσα τὴν καταγωγήν της, καθότι *χημι* ἐν τῇ ἐγχωρίῳ γλώσσῃ ἐκαλεῖτο ἀνέκαθεν ἡ χώρα τῶν Αἰγυπτίων· οὔτε τὸ ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων μέχρι σήμερον ἐν χρήσει παρ' Ἕλλησιν ὄνομα Αἴγυπτος, οὔτε τὸ παρὰ τοῖς ἀσιανοῖς λαοῖς σύνηθες ὄνομα Μίσρα (*) ἦσαν γνωστὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, ἀλλ' ἡ χώρα των οὖσα *μελάγγαιος* καὶ *μελάμβωλος* (Ἡρόδ. II. 12 — Στεφ. Βυζ. ἐν λέξ. —) ἐκλήθη, ὡς πρῶτος παρετήρησε τοῦτο ὁ Πλούταρχος ΧΗΜΙΑ ἤτοι *μέλαινα γῆ* (**), καὶ κατὰ διάλεκτον ΚΗΜΙ, ὡς καὶ νῦν ἔτι παρὰ τοῖς νεωτέροις ἐγχωρίοις Κόπταις Χημι καὶ Κημι ἡ Αἴγυπτος ὀνομάζεται.

(*) Μύσρα φοινικιστί, Μίσρα καὶ Μισραὶμ ἑβραϊστί, Μίσρ καὶ Μάσρ ἀραβιστί.— « Ἐκλήθη καὶ Μύσρα ἡ χώρα ἀπὸ Φοινίκων. » Στέφ. Βυζ. ἐν λέξει Αἴγυπτος.

(**) « Τὴν Αἴγυπτον ἐν τοῖς μάλιστα μελάγγειον οὖσαν, ὥσπερ τὸ μέλαν τῶν ὀφθαλμῶν χημίαν καλοῦσι. (Πλούταρ. 16. καὶ ὀσιρ. 33.).

Ὅθεν Χημία καὶ Χημεία ἡ κατ' ἐξοχὴν αἰγυπτία γνῶσις, ἡ μέλαινα ἐπιστήμη, κατὰ τὴν ἀρχικὴν τῆς λέξεως σημασίαν, ἤτοι σκοτεινὴ καὶ μυστηριώδης. οὖσα ἱερὰ διδασκαλία, περὶ τὴν ὁποίαν μόνοι οἱ ἱερογραμματεῖς ἠσχολοῦντο, καὶ τῆς ὁποίας ἀπεκλείοντο οἱ ἀμύητοι, καθότι χημι ἐν αἰγυπτίᾳ φωνῇ σημαίνει οὐχὶ τὸ μέλαν ἁπλῶς ἀλλὰ καὶ πᾶν σκοτεινὸν καὶ μυστηριῶδες.

Ἡ Χημία μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς αἰγυπτιακῆς παιδείας καὶ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἔθνους, ἐκπεσοῦσα τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας, παρεμορφώθη ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν, Ἀράβων καὶ Φράγκων εἰς Ἀλχημίαν (*)· ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται τὸ πρῶτον περὶ αὐτῆς ὑπὸ Ἰουλίου Φερμικοῦ Ματέρνου ἐπὶ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου· ἀλλὰ τότε ἐσήμαινεν ἤδη οὐχὶ τὴν ἀρχέγονον καὶ πρωτότυπον αἰγυπτιακὴν χημίαν, ἀλλὰ μᾶλλον πυροσοφίαν καὶ μετέπειτα σπαγειρικὴν καὶ χρυσοποιίαν (**).

(*) Ἀλ—χημία· τὸ ἀλ ἐστὶν ἄρθρον ἁπλῶς τῆς ἀραβικῆς.

(**) Ἡ ἐπὶ Βυζαντινῶν, Ἀράβων καὶ Φράγκων πρακτικὴ χημία (χημεία καὶ χυμία) εἰς ἀγυρτικὴν μεταπεσοῦσα χρυσοποιίαν ἐτυμολογεῖτο βεβιασμένως ἀπὸ ἑτέρας αἰγυπτιακῆς λέξεως χημι = ἑστία, ὡς πυροσοφία καὶ πυροτεχνία,

Ἄλλως τε ἡ ἀπὸ τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος ἀποδεδειγμένη ἐν Αἰγύπτῳ ὑελουργία, καὶ ὁ σύγχρονος διὰ μεταλλικῶν οὐσιῶν χρωματισμὸς τῆς ὑέλου πρὸς ἀπομίμησιν διαφόρων πολυτίμων λίθων, σμαράγδων, ἀμεθύστων καὶ μαργαριτῶν, εἰς τρόπον ὥστε δυσκόλως διεκρίνοντο ἀπὸ τῶν γνησίων τὰ πλαστὰ αὐτὰ λιθίδια (Plin. Hist. nat. XXX. II. 12.) ἡ διὰ φυτικῶν καὶ μεταλλικῶν οὐσιῶν πολυποίκιλος βαφὴ τῶν διαφόρων ὑφασμάτων, ἡ γνῶσις τῆς ἐπενεργείας τῶν ὀξέων ἐπὶ τῶν χρωμάτων, καὶ τῆς δι' ἁλάτων προπαρασκευαστικῆς κατεργασίας τῶν ὑφασμάτων πρὶν βαφῶσι διὰ τῆς τελικῆς χρωματιστικῆς ὕλης, αὐτὰ μόνα καὶ καθ' ἑαυτὰ ἐν ἐλλείψει ἄλλων ἀποδείξεων ἤθελον ἀρκέσει πρὸς διαβεβαίωσιν τῆς ὑπάρξεως τῆς χημίας ἐφηρμοσμένης εἰς τὰς τέχνας.

Ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι βοτανική, ζωολογία καὶ ὀρυκτολογία προηγοῦντο ὡς βοηθητικαί, καὶ προπαρασκευαστικαὶ τῆς ἰατρικῆς· περὶ ζωολογίας ὑπῆρχον ἄπειρα ἱερατικὰ συγγράμματα (Ἡλιόδωρ. Αἰθ. III.), ἡ δὲ τῆς βοτανικῆς καὶ ὀρυκτολογίας γνῶσις παρ' Αἰγυπτίοις μαρτυρεῖται παρὰ πολλῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγραφέων (*). Ἔτι δὲ καὶ αὐτὴ ἡ μαθηματικὴ καὶ ἡ ἀστρονομία ἐτέλουν μέρος τῶν προπαιδευτικῶν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης γνώσεων (πρβλ. Γαλην. περὶ κριτικ. ἡμερ. III.), διὰ τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν ἀστρονομικῶν καὶ μετεωρολογικῶν φαινομένων ἐπὶ τῆς δημοσίου ὑγείας· οὕτως οἱ ἰατροὶ ἦσαν συγχρόνως καὶ ὡροσκόποι, ἐκ τῶν φάσεων τῆς Σελήνης καὶ τῶν πλανητῶν τὰς κριτικὰς πρὸς τοῖς ἄλλοις καταλογιζόμενοι τῶν ἀσθενούντων ἡμέρας (**), καὶ τῶν ἐπιδημιῶν τὰς περιοδικὰς ἐπανόδους ἐνστάσεις τε καὶ ὑφέσεις. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀστρονομία ἐν τῇ τελειότητι αὐτῆς ἦτο ἀρχαιοτάτη παρ' Αἰγυπτίοις (προβλ. Ἀριστοτέλ. περὶ Οὐρανοῦ II.. 12.), ἐπὶ τῆς παρακμῆς δὲ τῶν αἰγυπτιακῶν γραμμάτων, ὅτε ἡ χημία μετέπεσεν εἰς ἀλχημίαν μετέστη καὶ ἡ ἀστρονομία εἰς ἀστρολογίαν.

Διὰ τῶν φυσικοϊστορικῶν γνώσεων ἐμορφώθη ἐπὶ τὸ ἐπιστημονικώτερον καὶ ἡ φαρμακευτική, φαρμακολογία καὶ συνταγολογία· πολλαὶ βοτάναι διὰ τὰς ἰατρικάς των δυνάμεις ἐθεωροῦντο ἱεραὶ καὶ ἔφερον συμβολικῶς τῶν Θεῶν τὰ ὀνόματα· ὁ κισσὸς ἐκαλεῖτο σχηνόσιρις ἤτοι φυτὸν Ὀσίριδος, ἡ σιδηρῖτις δάκρυον Ἴσιδος, ἡ ἀρτεμισία καρδία Βουβάστιος, ὁ κρόκος αἷμα τοῦ Χῶνς, τὸ πράσιον Ὥρου σπέρμα, ἡ σκίλλη Τυφῶνος ὄμμα, καὶ τὰ ὅμοια. (Apulej. de virib. herb. IV.). Καὶ ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων ἔτι πολλὰ σύνθετα ἰατρικὰ ἔφερον τὸ ὄνομα τῆς Ἴσιδος. (Γαλην. περὶ συνθ. φαρμ. τῶν κατὰ γένη.).—

Περὶ τῆς ἰατρικῆς τῶν Αἰγυπτίων ὕλης ὀλίγιστα διεσώθησαν ἡμῖν διεσπαρμένα ἔνθεν κἀκεῖσε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις συγγραφεῦσι· τῆς σκίλλης χρῆσις ἐγίνετο κατὰ τοῦ ὕδρωπος, τοῦ ὀποῦ τοῦ σικύου κατὰ τοῦ οἰδήματος τῶν ποδῶν, τοῦ ὀπίου κατὰ τῆς μελαγχολίας καὶ ἄλλων ψυχικῶν νόσων, τοῦ ἀδιάντου κατὰ τῆς κυνάγχης, κτλ.—

Ἐκτὸς τῶν βοτανῶν ἐγίνετο χρῆσις καὶ διαφόρων ῥητινωδῶν οὐσιῶν, τερεβινθίνης καὶ ὁμοίων, ἐλαίων ἀρωματικῶν καὶ βαλσαμικῶν, οἴνου κοινοῦ καὶ φοινικίου, ὄξους ἀρωματικοῦ, κτλ. Ἐκ ζωϊκῶν οὐσιῶν· ἀπαντῶμεν εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν φαρμακολογίαν μέλι, γάλα γυναικός, αἰγὸς καὶ δαμάλεως, οὖρον ἀνδρός, γυναικός, κόπρον ὄνου, αἰγός, κροκοδείλου, αἰλούρου καὶ λέοντος, ὀρνίθων ἀφοδεύματα, μυρμήκων ἐλαιῶδες ἀφέψημα, λίπος βοός, αἰγὸς καὶ γυπός, βοεῖαν χολὴν καὶ νεόσφακτον αἷμα· Ἐν τούτοις τοῦ Πλινίου ἡ διήγησις, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι βασιλεῖς ἐχρῶντο κατὰ τῆς ἐλεφαντιάσεως αἵματι ἀνθρωπείῳ εἶνε ὡς εἰκὸς ἐσφαλμένη, καὶ ὑπὸ ταύτην ἐννοεῖται ἡ διὰ ἀμυχῶν καὶ σκαριφισμῶν ἐν καιρῷ γινομένων τῆς αἰγυπτίας ἐλεφαντιάσεως θεραπεία. Ἐκ τῶν μεταλλοειδῶν ὑλῶν, μετάλλων καὶ ἁλάτων ἐγίνετο χρῆσις τοῦ ποταμίου καὶ θαλασσίου ὕδατος, τοῦ θαλασσίου ἅλατος, ἐπικαλουμένου βορείου, τοῦ ἱεροῦ ἅλατος ἤτοι νίτρου, τοῦ σιδήρου, κλπ. Τοῦ ἀετίτου λίθου ἐγίνετο ἐνίοτε χρῆσις κατὰ τοῦ ὕδρωπος καὶ τυμπανίτου.

Ἄλλοτε ὡμίλησα περὶ τῶν ἐν τῇ φαρμακευτικῇ τῆς Αἰγύπτου σταθμίων καὶ μέτρων ἐν ἐκτάσει. (Πανδώρ. φύλλ. 275. σελ. 244.), ἐπαναλαμβάνω δὲ

ἢ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ χέω, χύω=χωνεύω ὡς χωνευτικὴ τέχνη, ἢ ἐπὶ τέλους ἀπὸ τοῦ χήμη=χάσμη ὡς ars separatoria, destillatoria, ἐξ οὗ καὶ σπαγειρικὴ κατὰ Παράκελσον ἀπὸ τοῦ σπᾶν καὶ ἀγείρειν, ὡς τὰ διεστῶτα συναγείρουσα καὶ τὰ σύνθετα διασπῶσα.

(*) Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς γνωστικὸς πάπυρος εἰς χαρακτῆρας δημοτικοὺς ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λουγοδείνου (Leyden) βρίθει φυσικοϊστορικῶν σημειώσεων· σελ. έ. γράμ. 31. Ἡ βοτάνη Ἀνουβία « — — — βλαστάνουσα εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν τόπων τὰ φύλλα αὐτῆς. — σελ. ιβ'. γραμ. 16. 17. » Ἀφρὸς Σελήνης ἔστι τις λίθος λευκή· αὐτῆς τὸ ὄνομα ἐν » γλώσσῃ ξένῃ ἀφροσέληνος. — σελ. ιδ'. γραμ. 1. Σαλα- » μάνδρα ἔστι τις σαῦρα μικρά, οὖσα χρώματος τῆς καλαΐ- » νης λίθου. κτλ. »

(**) Πρβλ. Ἑλλην. πάπυρον τῆς συλλογῆς Δ' Ἀναστάση ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λουγοδείνου ὑπ' ἀριθμὸν 75. σελ. ια'. γραμ. 1. « Δημοκρίτου σφαῖ- » ρα· προγνωστικὸν ζωῆς καὶ θα- » νάτου. Γνῶθι πρὸς τὴν ☾ (σε- » λήνην) ἀνέπεσεν ὁ νοσῶν, καὶ » τὸ ὄνομα τὸ ἐκ γενετῆς· συμ- » ψήφισον τὴν ☾ καὶ βλέπε πό- » σαι αἱ τριακάδες γίνονται, καὶ » τὰ περιλειπόμενα τοῦ ἀριθμοῦ » κατανόησον εἰς τὴν σφαῖραν. » Καὶ ἂν ᾖ ἄνω ἡ ψῆφος, ζήσει· » ἐὰν δὲ κάτω τελευτήσει.— »

α'	ι'	ιθ'
β'	ια'	κ'
γ'	ιγ'	κγ'
δ'	ιδ'	κε'
ζ'	ις'	κς'
θ'	ιζ'	κζ'
ε'	ιε'	κβ'
ς'	ιη'	κη'
η'	κα'	κθ'
ιβ'	κδ'	λ'

καὶ πάλιν ὅτι μέτρα χωρητικότητος ἦσαν τὸ *Ιν* ἴσον μὲ δύο χόας ἀττικούς, τὸ *Λόκ*, δωδέκατον τοῦ Ἰν, ἴσον τῷ ξέστῃ τῶν Ἀττικῶν, καὶ ὁ *Άρυστὴρ* (οὐταχ. ἱερογλυφ.) μέτρον μικρότερον πολλοστημόριον τοῦ Λόκ· σταθμία δὲ βάρους ἦσαν ἡ Μνᾶ, ἡ Οὐγκία X, καὶ ἡ δραχμὴ +. ἐν τῷ παπύρῳ τῆς συλλογῆς Πασσαλάκουα, νῦν ἐν τῷ αἰγυπτιακῷ τοῦ Βερολίνου μουσείῳ, (ὑπ' ἀριθμ. 1558.) περὶ οὗ ἀνέφερον ἀνωτέρω, ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ μέγα μέρος τοῦ συνταγολογίου τῆς αἰγυπτιακῆς ἰατρικῆς σχολῆς· ὁ τίτλος τῆς ἀσθενείας ἐπιγράφεται διὰ κινναβάρεως, καὶ ἀκολουθοῦσι διάφοροι συνταγαὶ γεγραμμέναι διὰ μέλανος. Ἐσωτερικαὶ καὶ ἐξωτερικαὶ ἀσθένειαι ἀπαντῶνται ἀναμὶξ καὶ ἄνευ συστηματικῆς τινος κατατάξεως· οὕτως ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι περιέχεται « Συνταγὴ πρὸς ἐξόντωσιν τῆς ταινίας ἀπὸ τῆς κοιλίας », ἐν τῇ δευτέρα σελίδι « Συνταγὴ κατὰ τῶν ὄγκων τοῦ στήθους καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἄνω ἄκρων », ἐν τῇ ἕκτῃ σελίδι « Συνταγὴ κατὰ τῆς ἱερᾶς νόσου » καὶ ἡ ὀγδόη σελὶς φέρει « Ἑτέραν συνταγὴν κατὰ τῆς ἱερᾶς νόσου καὶ ἵνα προλάβῃ τις τὸν ἐξ αὐτῆς θάνατον ». Κάτωθεν τῶν συνταγῶν ἀκολουθοῦσιν οἱ ὁρισμοί, Χρίσμα, Ἀλοιφή, Κατάπλασμα, Ἔμπλαστρον, Κλῦσμα, Πόσις, Βῶλος, Ἀφέψημα καὶ τὰ ὅμοια ὡς σημειώσεις διακριτικαί, μὲ τὰς διατάξεις « νὰ ληφθῇ τὸ πρωΐ, τὸ ἑσπέρας » ἤ τινα ἄλλην σύστασιν ὡς « ἄριστον ἰατρικόν », κτλ.—

Ἵνα λάβῃ τις μικρὰν ἰδέαν τῆς αἰγυπτιακῆς ἰατρικῆς ὕλης καὶ συνταγολογίας κατὰ τὸν ΙΔ'. π. Χρ. αἰῶνα, δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ἀκόμη αἱ ἑξῆς συνταγαὶ ἐκ τοῦ περὶ ὁ λόγος ἱερατικοῦ παπύρου· (σελ. γ'. γραμμὴ 5.) «Συνταγὴ κατὰ τῶν λειχήνων· » κεκαθαρμένη βοεία χολή, μέλι· νὰ ληφθῇ παρὰ τοῦ » πάσχοντος τὴν ἑσπέραν » (γραμμὴ 6.) « Ἑτέρα » κατὰ τῶν λειχήνων τῶν παίδων· χολή, τερεβιν» θίνη· μίξον μετὰ μέλιτος, καὶ δὸς τῷ πάσχοντι » ἀφ' ἑσπέρας ». Διὰ κλύσματα ὑπάρχει πλῆθος συνταγῶν· οὕτω μεταξὺ ἄλλων (σελ. ιϛ'. γραμ. 9—10.) « Λάβε φοινικίου οἴνου οὐγκίαν, μέλιτος, οὐ» γκίαν, ὄξους χαῒ (2) τρεῖς δραχμάς, ἅλατος βο» ρείου 6[10, δι' ἓν κλῦσμα τὸ ἑσπέρας, ἕτερον· » λάβε μέλιτος 1|8 καὶ δραχμήν, φοινικίου οἴνου » οὐγκίαν, ἀρίστου ὄξους δραχμὰς δύο, δι' ἓν κλῦ» σμα τὸ ἑσπέρας ».

Καὶ ὁ ἕτερος μνημονευθεὶς γνωστικὸς δημοτικὸς πάπυρος τοῦ Λουγοδείνου (Leyden. ὑπ' ἀριθμ. 65) φέρει πολλὰς συνταγάς· οὕτω μεταξὺ ἄλλων· Συν» ταγὴ πρὸς στάσιν αἵματος· ὕδωρ τὸ ἐκ βάτων ἐν » ὄξει· ἄφες ἵνα πίῃ ἡ γυνὴ ἐξ αὐτοῦ πρὶν ἢ φάγῃ » μέχρι στάσεως (σελ. ι'. γραμ. 1—3.). [Κατὰ τοῦ » οἰδήματος τῶν ποδῶν] Πλῦνε τοὺς πόδας τοῦ πά» σχοντος ὕδατι σικύου, προστρίβων αὐτὸ καλῶς » ἐπὶ τῶν ποδῶν του. » (σελ. ια'. ὄπισθεν· γραμ. 7). —Φέρε μύρμηκας καὶ βράσον αὐτοὺς ἐν ἐλαίῳ κυπαρίσσου (σελ. ιβ' γραμ. 3.).— Αὐτὰ ἦσαν τὰ λεγόμενα ἁπλᾶ τῆς ἰατρικῆς, συνταγαὶ αἵτινες ἐξ Αἰγύπτου διεδόθησαν εἰς Ἀσίαν, Ἑλλάδα, καὶ ἔπειτα ἁπανταχοῦ τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. —

Τῆς θεραπευτικῆς οὐχ ἧττον ἀνεπτύχθη μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἡ διαιτητική, καλλιεργουμένη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰδιωτῶν καὶ προαγομένη ἐπὶ ἐλλογωτέρων βάσεων ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, πρεσβευόντων ἀείποτε τὴν ἀρχήν, ὅτι εὐκολώτερον ἤθελεν εἶσθαι τὸ προλαμβάνειν τὰς ἀσθενείας διὰ φρονίμου διαιτητικῆς, παρὰ τὸ ἰᾶσθαι αὐτὰς διὰ τῶν οὐχὶ πάντοτε βεβαίων καὶ ἀσφαλῶν θεραπευτικῶν μέσων· ὅθεν αἱ πολλαὶ καὶ ἐπανειλημμέναι νηστεῖαι καὶ ἀφαιμάξεις ἡ τακτικὴ κατὰ μῆνα ἐπὶ τρεῖς καθ' ἑξῆς ἡμέρας χρῆσις ἐμετοκαθαρτικῶν καὶ κλυσμάτων, ἡ ἀποχὴ χοιρείου κρέατος καὶ ἄλλων τινῶν ἐδωδίμων, ἐπὶ τῇ δοξασίᾳ ὅτι πᾶσαι αἱ νόσοι διὰ τῶν τρεφόντων σιτίων τοῖς ἀνθρώποις παραγίνονται. (Ἡροδ. II. 77.). Ἓν ἐκ τῶν συνηθεστέρων παρ' Αἰγυπτίοις ἐμετοκαθαρτικῶν ἦτο καὶ ὁ ζωμὸς τῆς ἐν Αἰγύπτῳ φυομένης ἐπιμήκους ῥαφανίδος, τῆς καλουμένης συρμαίας, μετὰ θαλασσίου ὕδατος ἀναμεμιγμένος (Διδυμ. σχόλ. εἰς Ἀριστοφ.), διὸ καὶ ἐκαλοῦντο οἱ Αἰγύπτιοι παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἐμπαικτικῶς *μελανοσυρμαῖος λεώς*. (Ἀριστοφ. Θεσμοφορ. 857). Συγχρόνως ἐλούοντο καὶ ἐχρίοντο οἱ Αἰγύπτιοι πολλάκις τῆς ἡμέρας, καὶ ἐκαθάριζον τὸν ἀέρα τῶν οἰκιῶν των διὰ θυμιάσεων μετὰ διαφόρων ῥητινωδῶν οὐσιῶν, μύῤῥας καὶ ὁμοίων, πρὸ πάντων τοῦ λεγομένου κῦφι (Πλούτ. Ἰσ. καὶ Ὀσίρ.). — Ἀλλ' ἐὰν καὶ μὲ πάντα τὰ προφυλακτικὰ ταῦτα μέσα, ἐνέσκηπτεν ἀσθένεια μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων, τότε προσέτρεχον οἱ ἰατροί, οἵτινες παρὰ τὴν διάγνωσιν τῆς ἀσθενείας ὥριζον κυρίως τὴν πρόγνωσιν, ἐξ οὗ καὶ ἡ κλῆσίς των προφῆται, καὶ διέταττον τὰ τῆς θεραπείας, χρώμενοι ἐπὶ τὸ πλεῖστον φαρμάκοις ἁπλοῖς, ἅτινα ἄλλως ἠδύνατό τις νὰ μεταχειρισθῇ ἄνευ βλάβης τινος (Ἰσοκρ. Ἐγκωμ. Βουσίρ.). — Διὰ τοιαύτης ἐν συνέσει καὶ συνειδήσει διαιτητικῆς καὶ ἰατρικῆς θεραπείας, συνδεομένης μετὰ τῆς τοῦ κλίματος εὐκρασίας, εἰ καὶ τοσαῦται πολυειδεῖς καὶ ποικίλαι ἐν Αἰγύπτῳ ἀσθένειαι ἐπλεόναζον, οἱ Αἰγύπτιοι ἐθεωροῦντο ἐν τούτοις μετὰ τοὺς Λίβυας ὑγιέστεροι καὶ μακροβιώτεροι τῶν ἀνθρώπων ἁπάντων (Ἡροδ. II. 77.).

Ἡ θεραπευτικὴ ἐμπεπιστευμένη ἐν χερσὶν ἰατρῶν οἵτινες ἦσαν ταυτοχρόνως ἱερεῖς, ἀξιοῦντες ἴδιον ἑαυτῶν ἀποκλειστικὸν καὶ διαδοχικὸν δικαίωμα τὴν τέχνην τοῦ θεραπεύειν, περιεκαλύπτετο ἀείποτε ὑπὸ μυστηριώδους τινὸς πέπλου θείας ἀρχῆς, καὶ συνεδέετο ἀχωρίστως μετὰ τῆς λοιπῆς ἁγιστείας καὶ

θεουργίας. Φύλακες τῶν διαφόρων τοῦ σώματος μελῶν καὶ προστάται ἐνομίζοντο θρησκευτικῶς τριάκοντα ἓξ Θεοί, οἱ δὲ ἱερεῖς διὰ τῶν ἐπικλήσεων καὶ προσευχῶν των ὑπὲρ τῶν ἀσθενούντων ἀπήλαυον παρὰ τῶν προϊσταμένων τοῦ ἀσθενοῦντος ὀργάνου θεῶν ἐμπνεύσεις καὶ ἐπινεύσεις διὰ τὴν τοῦ παθήματος θεραπείαν (πρβλ. Ὠριγέν. κατὰ Κέλσ.).— Εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Θεῶν κατέφευγον οἱ νοσοῦντες, οἱ δὲ ἱερεῖς ἐκτὸς τῶν ἱερῶν τῆς ἰατρικῆς βίβλων φυλάττοντες ἐν τῷ σηκῷ τὰς ἱστορίας τῶν διαφόρων ἔκπαλαι ἐκεῖ θεραπευθεισῶν νόσων, ἐβοηθοῦντο εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν μελέτας καὶ θεραπείας. Τοιουτοτρόπως οἱ ναοὶ καθίσταντο ἀσθενούντων συναγωγαί, οἱ σηκοὶ νοσογραφικαὶ συλλογαί, καὶ τῶν ἱερέων αἱ μοναὶ ἐκτεταμένα νοσούντων θεραπευτήρια.

Οἱ προσερχόμενοι τοῖς ναοῖς ἀσθενεῖς ηὔχοντο τῷ προστάτῃ τοῦ ἀῤῥώστου αὐτῶν μέλους Θεῷ ν' ἀναθέσωσι μετὰ τὴν θεραπείαν τάγμα τι ἐν τῷ ἱερῷ,

Πιναλὶς ἀναθηματικὴ λιθίνη, φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν· « Αμωνι Ἡλίῳ Ὠτίτῃ, ὁ ἱερογραμματεὺς Ἀμενχοτέπ, » κωφὸς ὢν καὶ ἀκούσας ἀνατίθημι. »

τὰ τοιαῦτα δὲ ἀναθήματα συνιστάμενα, ἐκτὸς χρημάτων καὶ κληροδοτημάτων, εἰς ἀπεικονίσματα τῶν πασχόντων καὶ θεραπευθέντων μελῶν ἐκ πολυτίμων μετάλλων ἢ ἄλλων εὐτελεστέρων ὑλῶν, χρυσοῦ, ἀργύρου, ἐλέφαντος, ξύλου, λίθου, πηλοῦ καὶ τῶν ὁμοίων, ἐκρέμαντο ἀνηρτημένα πέριξ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Θεοῦ. Τοιουτοτρόπως ἔβλεπέ τις ὦτα, ὀφθαλμούς, χεῖρας, πόδας, κεφαλάς, καρδίας καὶ τὰ παραπλήσια ἐξηρτημένα ἐκ τῶν κιγκλίδων τοῦ σηκοῦ, ἢ κείμενα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ πίνακος δὲ ἢ στήλης ἀναγεγραμμένην τῆς νόσου τὴν ἱστορίαν, εἰς αἰωνίαν τῆς θεραπείας ἀνάμνησιν καὶ ἔνδειξιν τῶν ἰατρικῶν, πρὸς χρῆσιν μεταγενεστέρων ὁμοίων παθῶν. Αἱ τοιαῦται ἀναγραφαί, τόπον ἐπέχουσαι τῶν καθ' ἡμᾶς ἰατρικῶν ἐφημερίδων, ἦσαν ἐνίοτε θησαυροὶ παθολογικῶν συγγραφῶν καὶ ἰατρικῆς ὕλης· λείψανον τοιαύτης ἀναγραφῆς διέσωσεν ἡμῖν ὁ Γαληνὸς περὶ τῆς χρήσεως τοῦ δικτάμνου ἀπὸ τῶν πινάκων τοῦ ἐν Μέμφει ναοῦ τοῦ Φθᾶ (Γαλην. περὶ συνθέσ. φαρμ. τῶν κατὰ γένη. V. 2.(. Αἱ τοιαῦται ἀναγραφαὶ ἐκαλοῦντο κοινῶς *προσκυνήματα*, καθότι οὐχὶ μόνον οἱ ἀσθενεῖς ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι προσκυνηταὶ ἀφιέρουν πίνακας ἢ στήλας εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰς τὰ ἱερὰ ἀποδημίας καὶ προσκυνήσεως αὐτῶν, περιεχούσας εὐχὰς εἰς τὴν θεότητα ὑπὲρ κατευοδώσεως, ὑγείας καὶ σωτηρίας αὐτῶν καὶ τῶν συγγενῶν των, τέκνων, γονέων καὶ ἀδελφῶν, μετὰ τῆς ἡμερομηνίας καὶ τοῦ ἔτους τοῦ βασιλεύοντος Φαραὼ βασιλέως ἢ αὐτοκράτορος.

Οἱ ἀσθενοῦντες προσερχόμενοι τοῖς ναοῖς ἵνα ζητήσωσι παρὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν θεῶν τὴν ἐκ τοῦ νοσήματος θεραπείαν, ἐκοιμῶντο ἐν τοῖς ἱεροῖς προηγουμένων τελετῶν, λιτανίας καὶ ἁγνισμῶν, διὰ κατανυκτικῶν δὲ προσευχῶν καὶ νηστειῶν προδιατιθέμενοι παρεδίδοντο εἰς ἱερὰς θεωρίας περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν καὶ τῶν παρὰ θεοῦ μέσων τῶν ἱερέων ἰατρῶν ὁρισθησομένων θεραπευτικῶν μέσων· διὰ τῆς εὐσεβοῦς αὐτῆς προπαρασκευῆς πιστοὶ γενόμενοι εἰς τὰ τῶν ἰατρῶν παραγγέλματα, οἵτινες τοὺς τυχόντας ὀνείρους τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐγκοιμωμένων προσκυνητῶν ἐξήγουν ἐπὶ τὸ φυσιολογικώτερον, οἱ νοσοῦντες ἠκολούθουν τὰς διατάξεις τῶν ἰατρῶν καὶ θεραπευόμενοι ἐνεκωμίαζον τὴν ἀξιότητα τοῦ ἱερέως θεραπευτοῦ, καὶ ὑπερύψουν δοξολογοῦντες τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, προσθέτοντες νέα ἀφιερώματα τῷ ναῷ καὶ τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς.

Τὰ περιφημότερα τῶν τοιούτων θεραπευτηρίων ἦσαν τὰ τῆς Ἴσιδος μητρὸς σωτείρας ἁπανταχοῦ τῆς Αἰγύπτου, τὰ τοῦ Ὥρου, καὶ τὸ τοῦ Φθᾶ ἐν Μέμφει· ἐπὶ δὲ τῶν μακεδονικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν χρόνων τὸ τοῦ Σεράπιδος ἐν Κανώβῳ. Ἴσις ἦτο ἡ μεγάλη προστάτις τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἰατρῶν, εὑρέτις νομιζομένη πολλῶν φαρμάκων καὶ χαίρουσα ἐπὶ ταῖς θεραπείαις τῶν ἀνθρώπων, ἐπιφανὴς διὰ τὰς καθ' ὕπνους ἀποκαλύψεις θεραπευτικῶν βοηθημάτων τοῖς ἀσθενοῦσι καὶ ἰατροῖς· πολλοὶ δὲ τυφλοὶ καὶ ἀνάπηροι ὑπ' ἄλλων ἰατρῶν διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ νοσήματος ἀπελπισθέντες καὶ καταφεύγοντες εἰς τὰ τῆς Ἴσιδος ἱερά, διὰ τῶν ὑπ' αὐτῆς καὶ τῶν ἱερέων της ὁριζομένων ἰατρικῶν ἐσώζοντο καὶ ἀποκαθίσταντο ἐντελῶς ὑγιεῖς. (Διοδωρ I. 25).). Τὸ παρὰ τὴν Μέμφιν ἱερὸν θεραπευτήριον τοῦ Φθᾶ κατεῖχεν ἐν Αἰγύπτῳ ὡσαύτως μεγάλην φήμην (Γαλην. περὶ συνθέτ. φαρμ. τῶν κατὰ γένη. V. 2)· τὸ τοῦ Σεράπιδος ὅμως ἐν Κανώβῳ, ἂν καὶ μεταγενέστερον καὶ ἐπὶ ξενοκρατίας συστηθέν, ὑπερέσχε τῶν ἄλλων ἐν Αἰγύπτῳ θεραπευτηρίων, ἐκφέρον τὰς πλείστας θεραπείας καὶ τιμώμενον ἐπὶ πολλῇ ἁγιστείᾳ, ὥστε καὶ οἱ ἐλλογιμώτατοι ἄνδρες ἐπίστευον καὶ ἐνεκοιμῶντο ἐν τῷ ἱερῷ, συμβουλευόμενοι αὐτοὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἑτέρων, συνέγραφον δέ τινες καὶ τὰς θεραπείας, ἄλλοι δὲ τὰς ἀρετὰς τῶν ἐκεῖ γνωμολογουμένων συνταγῶν. (Στράβ. XVI. σελ. 801.).

Ἀλλ' ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων ῥωμαϊκῶν χρόνων,

ἢ δι' ἱερᾶς θεωρίας καὶ ἐγκοιμήσεως ἐν τοῖς ἱεροῖς θεραπεία μετέπεσεν εἰς μαντείαν χυδαίαν καὶ γοητείαν, καὶ πάπυροι γνωστικοὶ καὶ θεραπευτικοὶ ἐν γλώσσῃ ἑλληνικῇ καὶ αἰγυπτίᾳ δημοτικῇ μνημονεύουσι τοιούτων μαντεύσεων καὶ μαγικῶν ἐνεργειῶν, καθ' ἃς δὲν προέκειτο πλέον ἀποκλειστικῶς περὶ ἀποκαλύψεως θεραπευτικῶν μέσων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ὑγείας, ἀλλὰ περὶ ἀνακαλύψεως κλεπτῶν καὶ θησαυρῶν, ἀπολαύσεως ἐπιθυμιῶν καὶ κακώσεως τῶν ἐχθρῶν. Ὁ ἐν Λουγοδείνῳ (Leyden) γνωστικὸς δημοτικὸς πάπυρος (ὑπ' ἀριθμ. 65.), οὗ ἀποσπάσματα ἀνέφερον καὶ ἄλλοτε, γέμει τελετῶν, προσευχῶν καὶ λογίων θεουργικῶν, ἀναφέρω δὲ ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰ ἑξῆς ὡς παράδειγμα τοιούτων μαντειῶν. « Φέρων » λυχνίαν χαλκίνην καὶ θέτων θρυαλλίδα καθαρὰν ἐν » αὐτῇ, ἔμπλησον αὐτὴν ἐλαίου διαυγοῦς κεκαθαρ- » μένου· στῆσον δὲ αὐτὴν ἐπὶ τόπου ἐφ' οὗ προηγήθη » ἁγνισμὸς δι' ὕδατος καὶ νίτρου, καὶ περισκέπασον » θέτων αὐτὴν ἐν κιβωτῷ χαλκίνῃ, φέρε δὲ καὶ παι- » δίον καὶ κάθισον αὐτὸ ἐντὸς ἑτέρας κιβωτοῦ χαλ- » κίνης καὶ στρέψον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πρὸς τὴν λυ- » χνίαν· καλύπτων δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, πρό- » φερε τὰ ἄνω λόγια ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ παιδίου » ἑπτάκις· ἔπειτα ἄφες ἵνα ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμούς, » καὶ ἐρώτησον αὐτό. Εἶδες τὸ φῶς; εἰ δὲ ἀποκριθῇ· » οὐχί, οὐκ εἶδον τὸ φῶς, οὐδὲ τῆς λυχνίας τὴν φλό- » γα, κ τ λ. (σελ. θ'. γραμ. 22 καὶ ἑξῆς.). » — « Ἐρώτησον· Βλέπεις τοὺς Θεούς; αὐτὸ δὲ λέγει· » Ναί, βλέπω τοὺς θεοὺς κλπ. » (σελ. κ'. 17.).— Παραδείγματα προσευχῶν ἔστωσαν τάδε. « Λάλη- » σον πρὸς τὴν Σελήνην ἑπτάκις, μέχρις οὗ ἐπιφανῇ » ἐπὶ σέ. - - - Σύ, ὦ Σελήνη, ἡ μεγίστη τῶν ἀστέ- » ρων καὶ γενέτειρα αὐτῶν, εἰσάκουσον τῆς προσευ- » χῆς μου. (σελ. ιϛ'. 22. 24). - - Οὐκ ἤμην πονη- » ρὸς τὴν καρδίαν, οὐδὲ ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ στόματός » μου βλασφημία ποτέ· ἀνάῤῥωσόν με. (σελ. ιβ'. » 14. 15.). — Ἶσις ἡ Μήτηρ μετὰ τὴν προσευχήν » μου λέγει μοι. Μὴ κλαίῃς, υἱέ μου. » (σελ. ιγ' 9. 10.).—

Ἐκ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιπολαζόντων ἀσθενειῶν τὰ δερμικὰ καὶ ὀφθαλμικὰ νοσήματα διακατεῖχον καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς καὶ νῦν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὴν πρωτεύουσαν θέσιν, ὄντα οὐχὶ ἁπλῶς ἐνδημικὰ ἀλλ' οὕτως εἰπεῖν διαρκῆ· ἐκ τούτου οἱ ἐπὶ τῶν παθήσεων αὐτῶν εἰδικοὶ ἰατροὶ ἔχοντες ἄφθονον ὕλην πρὸς ἄσκησιν καὶ πλουτισμὸν τῶν γνώσεων των καθιστῶντο οἱ τελειότεροι τοῦ εἴδους των καὶ ἐπιζήτητοι πανταχοῦ. Κατὰ πόσον εἶχε προοδεύσει ἐν Αἰγύπτῳ ἡ θεραπεία τῶν δερμικῶν ἀσθενειῶν ἀποδεικνύει ὁ ἐν ἀρχῇ μνημονευθεὶς ἱερατικὸς πάπυρος τῆς συλλογῆς Πασσαλάκουα, τοῦ ὁποίου αἱ πλειότεραι συνταγαὶ ἀνήκουσιν εἰς τοιαύτης φύσεως παθήσεις, καί τις ἕτερος πρὸ ἐτῶν ἐν Θήβαις ἀνακαλυφθεὶς καὶ νῦν ἐν Παρισίοις φυλαττόμενος ἱερατικὸς πάπυρος, πραγματευόμενος ἀποκλειστικῶς περὶ δερμικῶν νοσημάτων καὶ τῆς θεραπείας αὐτῶν. Τὰ κολλύρια καὶ αἱ ὀφθαλμικαὶ ἀλοιφαὶ τῆς Αἰγύπτου ἔχαιρον παγκοσμίαν φήμην καὶ μέγα ὄνομα, γενόμενα γνωστὰ καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ὑπ' αὐτὰς τὰς αἰγυπτιακάς των κλήσεις, οἷα τὸ Ἀχάριστον, Ἰσιακὸν, Σεραπιακὸν, Φάνιον, κτλ. Περίεργος ἦτο καὶ ἡ χρῆσις οὔρου γυναικὸς (μαϊ εν ατι ἱερατικῶς, μηνότι κοπτιστί,) ἀντὶ κολλυρίου, οὗ τινος μνεία γίνεται ἔν τε τῷ εἰρημένῳ ἱερατικῷ παπύρῳ καὶ παρὰ Διοδώρῳ (I. 59.)· ὁ συγγραφεὺς ὁμιλῶν περὶ τοῦ διαδεξαμένου τὴν βασιλείαν υἱοῦ τοῦ Σεσώστριος, (Μενεφθᾶ τοῦ Α'. 1341—1321. πρ. Χρ.), ἀναφέρει, ὅτι οὗτος ποτε ἐστερήθη τῆς ὁράσεως, διὰ δὲ τὴν ἀτυχίαν ἀναγκασθεὶς νὰ καταφύγῃ ἐπὶ τῶν θεῶν τὴν βοήθειαν, τῷ δεκάτῳ μόλις ἔτει μαντείας αὐτῷ γενομένης, γυναικὸς οὔρῳ τὸ πρόσωπον νιπτόμενος ἐγένετο ὑγιής· καὶ νῦν ἔτι παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις ἡ χρῆσις οὔρου πρωϊνοῦ ἀντὶ κολλυρίου εἶναι γενικὴ ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ βλεννοῤῥοϊκῶν ὀφθαλμιῶν καὶ τραχωμάτων, καὶ μάλιστα ὡς αὐτὸς ἐγὼ παρετήρησα ἐνίοτε μετ' ἐπιτυχίας.

Τῶν ὀδόντων ἡ θεραπεία παρηκολούθησεν οὐκ ἔλαττον τὴν πρόοδον καὶ ἀκμὴν τῶν λοιπῶν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης κλάδων, καὶ τῆς δεξιότητος τῶν τότε ὀδοντοϊατρῶν δείγματα παρέχουσιν ἔτι καὶ νῦν οἱ μέχρι τοῦδε σωζόμενοι ταριχευμένοι νεκροί, ἐντὸς τοῦ στόματος τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἴδῃ τις ὀδόντας τεχνητούς, πολλοὺς δὲ ἐκ τῶν ἐφθαρμένων διὰ χρυσοῦ πεφραγμένους ἢ ἄλλως πως περιπεποιημένους.

Περὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ τελειότητος τῆς χειρουργίας δὲν δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ τις μετὰ τὴν ἀποδεδειγμένην καὶ ὁμολογουμένην ἄσκησιν καὶ ἀνάπτυξιν ἐκεῖ τῆς ἀνατομίας· ἡ δὲ παρὰ Ἡροδότου (II. 129.) ἀναφερομένη ἀτυχὴς τῶν αἰγυπτίων ἀρχιατρῶν θεραπεία τοῦ διαστραφέντος ποδὸς τοῦ βασιλέως Δαρείου, ἀποδοτέα μᾶλλον εἰς τὸν ευρέθιστον καὶ ἀνυπόμονον τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος χαρακτῆρα παρὰ εἰς ἀδέξιον χειρουργίαν. Αὐτὴ μόνη καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐπὶ μισθῷ διαμονὴ αἰγυπτίων ἀρχιατρῶν καὶ χειρουργῶν παρὰ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ περσικοῦ κράτους Σούσοις, εἶναι ἱκανὴ ἀπόδειξις τῆς ἀκμῆς αὐτῶν καὶ φήμης τὴν ὁποίαν ἔχαιροντο τότε ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης.

ΝΕΡΟΥΤΣΟΣ.

ΠΕΡΙ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 293.)

—οοο—

Περὶ τῆς κοινότητος τῶν Ἑβραίων.

Ἡ ἑβραϊκὴ κοινότης ἔχει ἕως 10 συναγωγὰς, ὧν αἱ πλείους ἀνῳκοδομήθησαν ἕνεκα τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1846, δύω Ῥαββίνους (χαχάμιδας), ὧν ὁ εἷς συνεδριάζει εἰς τὸ μέγα δημοτικὸν συμβούλιον καὶ προστατεύει τὰ δίκαια τῶν ὁμοεθνῶν του πολὺ περισσότερον παρὰ τὸν Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως καὶ τὸν τῶν Ἀρμενίων, εἰς εὐρύχωρον κατάστημα διὰ σχολεῖον, διαιρούμενον εἰς πολλὰ τμήματα καὶ περιέχον περὶ τοὺς 250 μαθητάς· αἱ συναγωγαὶ αὐτῶν διατηροῦνται ἐξ ὡρισμένων οἰκογενειῶν συνερχομένων εἰς προσδιωρισμένας συναγωγὰς, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὴν ἄδειαν νὰ συνέρχωνται εἰς ἄλλην, καὶ τούτων μόνον ὑποχρεουμένων ἰδίᾳ αὐτῶν δαπάνῃ ν' ἀνεγείρωσι καὶ ἀνοικοδομῶσιν αὐτάς· τὰ δὲ σχολεῖά των διατηροῦσι διὰ συνδρομῆς τῶν εὐπορωτέρων· ἔχουσι καὶ κοινὸν ταμεῖον (Μπελᾶ Καδδὰ σανδιζί) συγκροτούμενον ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ ἐπὶ τοῦ οἴνου, κρέατος, τυρῶν, γλευκῶν κτλ. δασμοῦ.

Ἡ κοινότης αὕτη περιωρισμένη ἄλλοτε οὖσα πρὸς τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ τείχους ἐν τῷ ἄστει, συνέβαλλε τὰ μέγιστα εἰς αὐστηρὰν καὶ ἀστυνομικὴν τρόπον τινὰ ἐπιτήρησιν ἐπὶ τῆς ἠθικῆς τῶν ὁμοεθνῶν της· ἀλλ' ἡ κατὰ Αὔγουστον τοῦ 1846 συμβᾶσα τρομερὰ πυρκαϊὰ ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγάλης συνοικίας των, καὶ ταύτην ἅπασαν σχεδὸν ἀποτεφρώσασα, τοὺς ἠνάγκασε νὰ διασπαρῶσιν εἰς διάφορα μερη τῆς πόλεως, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς, καὶ μάλιστα εἰς τουρκικὰς συνοικίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἠθικῶς πολὺ ἐξέπεσαν· τινὲς ἐξ αὐτῶν ἠγόρασαν μάλιστα καὶ οἰκίας μεταξὺ τῶν ὀθωμανικῶν, ὅπερ εἰς χριστιανοὺς δὲν ἐπιτρέπεται. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐσχάτως ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν ὑλικῶς τὰ μέγιστα ὠφελήθησαν, πρὸ πάντων ἕνεκα κολλυβιστικῶν πράξεων (α).

Περὶ τῆς Ἐπαρχίας (Καζᾶ) τῶν 40 Ἐκκλησιῶν.

Ἡ Ἐπαρχία τῶν 40 Ἐκκλησιῶν, ὁριζομένη κατ' ἀνατολὰς μὲ τὴν ὑποδιοίκησιν Μπουνὰρ Ἰσὰρ, κατὰ δυσμὰς μὲ τὴν Χαυσᾶν, κατ' ἄρκτον μὲ τὴν Ἀγχίαλον, καὶ κατὰ μεσημβρίαν μὲ τὸ Μπαμπᾶ Ἐσκῆ καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, καὶ κειμένη μεταξὺ τῶν Αἱμιμοντείων ὀρέων, οἰκεῖται ὑπὸ 27 χιλδ. κατοίκων ὑπαγομένων εἰς 4 φυλὰς, Ὀθωμανοὺς, Ἕλληνας, Βουλγάρους καὶ Ἰουδαίους· ἐκ τούτων αἱ μὲν 5 1)2 χιλδ. ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν φυλὴν, αἱ 5 χιλδ. εἰς τὴν ἑλληνικὴν, αἱ 16 1)2 εἰς τὴν βουλγαρικὴν καὶ 1 1)2 χιλδ. εἰς τὴν ἰουδαϊκήν. Ἐκ τῶν εἰρημένων φυλῶν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον φύσει ἐνεργητικὸν καὶ πρὸς πᾶσαν τέχνην καὶ ἐμπόριον ἐπιδέξιον, τείνει πρός τε τὴν ὑλικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων· τούτου δ' ἕνεκα διαφέρει τὰ μέγιστα τῶν λοιπῶν φυλῶν, κυλιομένων εἰς τὸν ζόφον τῆς ἀμαθίας καὶ ἀγροικίας, καὶ ἀθλίως ζώντων, τῶν ἐν τοῖς χωρίοις μάλιστα, εἰς τὰς ταπεινὰς καὶ εὐτελεῖς οἰκίας, καὶ μετερχομένων κυρίως τὸν γεωργικὸν καὶ ποιμενικὸν βίον.

Οἱ κάτοικοι εἰσὶν ἐν γένει φίλεργοι, ἐργοδιῶκται, γεωργοὶ, τεχνῖται καὶ μικρέμποροι, ζῶντες σχεδὸν ἅπαντες ἐν ἀνέσει, μηδενὸς στερούμενοι τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, ἅπερ προσπορίζονται ἐκ τῆς καλλιεργείας τῶν κτημάτων των καὶ τῶν κατὰ μεγάλας ποσότητας ἐξαγομένων οἴνων δι' Ὀδησσὸν, Κωνσταντινούπολιν καὶ Σαρδηνίαν, καὶ τῶν λοιπῶν προϊόντων τοῦ τόπου, γλεύκους, σίτου, βουτύρου, τυροῦ, ἐρίων καὶ δερμάτων· ἡ βιομηχανία αὐτόθι περιορίζεται εἰς τὰς πρώτας ἀνάγκας τῆς κοινωνίας.

Ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ἐν μὲν τοῖς χωρίοις χωλαίνει μεγάλως καὶ βαθυτάτη ἀμάθεια ἐπιπολάζει ἐν αὐτοῖς, ἐπειδὴ οὐδέποτε σχολεῖον συνεστήθη, οὐδὲ πρόνοιαν οἱ κάτοικοι, Βούλγαροι ἅπαντες ὄντες, ἔλαβον περὶ παιδείας καὶ ἠθικῆς τῶν τέκνων των ἀνατροφῆς· διότι καὶ ὁ κλῆρός των, ὅστις ὤφειλε διὰ τῶν πατρικῶν αὐτοῦ νουθεσιῶν καὶ διδασκαλιῶν νὰ συνεργῇ πρὸς τὴν διανοητικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν, βυθισμένος καὶ αὐτὸς εἰς τὸ σκότος τῆς ἀπαιδευσίας, οὐδέποτε ἐνουθέτησε τοὺς ἐνορίτας του πρὸς ἵδρυσιν κοινωφελοῦς καταστήματος. Ἐν δὲ τῇ πόλει τῶν 40 Ἐκκλησιῶν ἡ κατάστασις τῆς παιδείας βαίνει ὁσημέραι ἐπὶ τὰ κρείττω, διατηρουμένων ἐν αὐτῇ τῶν ἀναγκαίων ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων πρὸ πεντηκονταετίας, ὡς ἐν οἰκείῳ τόπῳ θέλομεν ἐκθέσει.

Ἡ ἐπαρχία τῶν 40 Ἐκκλησιῶν σύγκειται ἐκ μιᾶς φερωνύμου πόλεως καὶ 30 κωμῶν, ἐξ ὧν αἱ μὲν 18 οἰκοῦνται ὑπὸ Βουλγάρων πρεσβευόντων τὸ ἀνατολικὸν ὀρθόδοξον δόγμα, αἱ δὲ 3 ὑπὸ Ὀθωμανῶν καὶ Βουλγάρων, καὶ αἱ λοιπαὶ ὅλως ὑπὸ Ὀθωμανῶν.

Διέπεται ἡ ἐπαρχία αὕτη διοικητικῶς μὲν ὑπὸ Μουδίρου ὑπαγομένου εἰς τὴν διοίκησιν Ἀδριανουπόλεως, ἐκκλησιαστικῶς δ' ἐποπτεύεται ὑπὸ ἐπιτροπικοῦ ἐξάρχου τοῦ μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως· ὁ ἀριθμὸς τοῦ ἱεροῦ κλήρου καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν ἀναβαίνει εἰς 28 ἱερεῖς, τελοῦντας τὴν θείαν μυσταγωγίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Προϊόντα ἐξαγόμενα εἰσὶν οἱ δημητριακοὶ καρποὶ, ὄσπρια, σήσαμος, τυρίον, βούτυρον, ἔρια, δέρματα καὶ οἶνος

(α) Ἐν τῇ ἀγορᾷ Ἀδριανουπόλεως συνεστήθη ἤδη καὶ Λέσχη Ἑλληνικὴ καὶ Ἑστιατόριον (Λοκάντα) χωριστὸν Ἑλληνικόν· ἐν ᾧ πρότερον ὁ φανατισμὸς τῶν Τούρκων, μάλιστα τινῶν Βέϊδων τοῦ τόπου ἢ κακεντρέχεια δὲν ἀνείχοντο παντάπασι τὰ τοιαῦτα.

κατὰ μεγάλας ποσότητας· εἰσαγόμενα δὲ διάφορα εἴδη τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἐμπορευμάτων.

Ἄπασα ἡ χώρα εἶναι εὐφορωτάτη καὶ πρὸς τὴν ἀμπελοφυτείαν καὶ γεωργίαν ἐπιδεκτικωτάτη, καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτῆς ἁμαξιταί.

Τεσσαράκοντα Ἐκκλησίαι, πόλις κειμένη κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ μικροῦ Αἵμου, κατοικεῖται ὑπὸ 12 χιλιάδων κατοίκων, ὧν αἱ 2 1)2 χιλδ. Ὀθωμανοί, 5 χιλδ. Ἕλληνες, 4 1)2 βούλγαροι καὶ 1)2 χιλδ. Ἰουδαῖοι. Πολυαριθμότεροι τῶν λοιπῶν φυλῶν εἰσὶν οἱ Ἕλληνες, ἐπαυξηθέντες ἐκ τῆς συνοικήσεως τῶν κατοίκων Ἀρκάρου καὶ Γέννας, ἐγκαταλειψάντων τὰς ἑστίας των πρὸ ἡμισείας περίπου ἑκατονταετηρίδος ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ λεηλατήσεων τῶν Ὀθωμανῶν Κιρτζαλίδων, οἵτινες ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἦσαν εἰς τὰ ὡς εἴρηται χωρία μάστιγες καὶ αἴτιοι τῆς διασκορπίσεως τῶν κατοίκων των. Ὁ ὁρίζων τῆς πόλεως λίαν ἐκτεταμένος ὤν, καθίσταται χαριέστατος ἔκ τε τῶν τερπνῶν πεδιάδων καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως καταφύτων μερῶν ἐξ ἀμπέλων καὶ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, τὰ ὁποῖα καθωραΐζουσι τὰ πέριξ καὶ μαγεύουσι τῇ ἀληθείᾳ τὴν θέαν τοῦ παρατηρητοῦ πανταχόθεν θεωροῦντος, κατὰ τὰς ὥρας μάλιστα τοῦ ἔαρος καὶ φθινοπώρου, τὸ πράσινον καὶ χαριέστατον τῶν ἀμπελώνων τῶν καθιστώντων καὶ τὸ κλίμα της εὐκραέστατον καὶ ὑγιεινότατον· οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εἰσὶ φιλόπονοι, νουνεχεῖς μὲν ἀλλ' ἀπαίδευτοι τὸ πλεῖστον αὐτῶν μέρος, φιλότεχνοι, εὐαίσθητοι καὶ εὐερέθιστοι, καὶ ζῶσιν ἐκ τῶν προϊόντων τῆς φιλοπονίας των καὶ τοῦ μικροῦ ἐμπορίου, ἐνεργουμένου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἐκ τῆς κατὰ μεγάλας ποσότητας ἐξαγωγῆς τῶν οἴνων δι' Ὀδησσόν, Κωνσταντινούπολιν καὶ Σαρδηνίαν, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγον πλοῦτον ἐπορίσθησαν κατὰ τὸν τελευταῖον Τουρκορωσσικὸν πόλεμον, ἕνεκα τῆς ὑπερτιμήσεώς των· ὡς πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν μεγάλαι προσπάθειαι κατεβλήθησαν ὑπὸ φιλομούσων ἀνδρῶν διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἱδρύσεως κοινωφελῶν καταστημάτων, Ἑλληνικῆς καὶ Ἀλληλοδιδακτικῆς Σχολῆς, συστηθέντων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρὸ πεντηκονταετίας, ἥτε ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ κατάστασις τῶν κατοίκων Ἑλλήνων προβαίνει ἐπὶ τὰ κρείττω· ἡ βιομηχανία περιορίζεται εἰς μικρὰ μὲν οὐχὶ ὅμως εὐκαταφρόνητα τεχνουργήματα, οἷον τάπητας, προσκεφάλαια, πανία, χειρόμακτρα, τὰ ὁποῖα αἱ φιλόκαλοι γυναῖκες μετὰ πλείστης ἐπιτηδειότητος τεχνουργοῦσι πρὸς χρῆσιν καὶ καλλωπισμὸν τῶν οἰκιῶν των, εἴς τινα βυρσοδεψεῖα ἀλειμματοποιεῖα πρὸς κατανάλωσιν μόνον τῆς πόλεως καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν ὑπαγομένων χωρίων, καὶ εἴς τινα βαφεῖα· ὑπάρχουσιν ὅμως αὐτόθι καὶ ἐμβαδοποιοί, ῥάπται, λεπτουργοί, ἁμαξοπηγοί, βαρελλοποιοί, χρυσοχόοι κλπ· ἀλλ' ἐκ τῶν κατασκευαζομένων καὶ κατειργασμένων δ' αὐτῶν τεχνουργημάτων οὐδὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ μέρος τοῦ ἐμπορίου εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὀθωμανικὰ τεμένη ἔχει ἡ πόλις 10, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαπρέπει ἐπὶ μεγέθει καὶ καλλονῇ τὸ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως κείμενον Μπογιοὺ Τζαμὶ (μέγα Τέμενος) ἀνεγερθὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τὴν Τουρκοκρατίας ἐν ἔτει 1390 μετὰ τοῦ παρακειμένου λουτροῦ καὶ τῆς μικρᾶς λιθοκτίστου ἀγορᾶς· Ναοὺς δὲ χριστιανικοὺς κέκτηται ἡ πόλις ἤδη 4, ἐξ ὧν οἱ τρεῖς νεόδμητοι, ἀνακαινισθέντες ἐκ θεμελίων κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1857, καὶ τιμώμενοι ὁ μὲν εἰς μνήμην τῶν Ἁγίων Πάντων, ὁ καὶ βέλτιστος παντὸς ἄλλου, ὁ δὲ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὁ δὲ τῶν 40 Μαρτύρων, καὶ ὁ τελευταῖος, εἰς μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου σεμνυνόμενος, ἀνῳκοδομήθη κατὰ τὴν ἄφιξιν τῶν Ῥώσσων εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατὰ τὸ 1829· πρὸ τοῦ ἔτους δὲ τούτου οὐδεὶς ναὸς χριστιανικὸς ὑπῆρχε δυστυχῶς αὐτόθι, καὶ οὕτω διὰ τὴν ἔλλειψιν εὐκτηρίου οἴκου μετέβαινον οἱ κάτοικοι εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἡμίσειαν ὥραν παρακειμένου χωριδίου Ἡρακλείτσας ἵνα προσευχηθῶσιν· εἰς ὅλας τὰς εἰρημένας ἐκκλησίας αἱ θεῖαι λειτουργίαι τελοῦνται εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Συναγωγὴ ἑβραϊκὴ μία, οἰκοδόμημα νέον, ἀνάλογον τοῦ νῦν ἑβραϊκοῦ στοιχείου. Περικαλλέστατον δὲ οἰκοδόμημα καὶ λόγου ἄξιον διά τε τὸ εὐρύχωρον, κομψόν τε καὶ ὑψηλόν, εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ καὶ Ἀλληλοδιδακτικὴ Σχολή, ἀνοικοδομηθεῖσα ἐκ βάθρων κοινῇ συνδρομῇ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἐπὶ θέσεως καταλλήλου καὶ ὑψηλῆς, ἀφ' ἧς δύναται ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ θεατοῦ νὰ συμπεριλάβῃ ἅπασαν τὴν πόλιν καὶ ἱκανὴν ἔκτασιν τῶν πέριξ αὐτῆς καταφύτων γαιῶν· ἀμοιρεῖ ἡ πόλις ποτίμων ὑδάτων, καὶ τὰ πλεῖστα φρεάτειά εἰσι πικρά· ἀναπληροῖ δε τὴν ἔλλειψιν ταύτην δι' ἐξωτερικῶν ὑδάτων, μετοχετευομένων διὰ τῶν ὑδραγωγείων ἐξ ἀποστάσεως 1)4 τῆς ὥρας· γλῶσσα λαλεῖται αὐτόθι κυρίως ἡ ἑλληνικὴ εἰ καὶ γνωσταὶ εἰσὶν ἡ βουλγαρικὴ καὶ ἡ ὀθωμανική, τῆς ὁποίας κάμνουσι χρῆσιν μετὰ τῶν φυλῶν τούτων οἱ Ἕλληνες, ἔσθ' ὅτε καὶ οἱ Βούλγαροι τῆς πόλεως εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους δοσοληψίας των· κοινωφελῆ καταστήματα ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς· ἓν ἑλληνικὸν μεθ' ἑνὸς διδασκάλου, ἓν ἀλληλοδιδασκαλεῖον ὁμοίως καὶ τέσσαρα ἀκόμη παιδαγωγεῖα, τὰ ὁποῖα ὅσονούπω μεταβληθήσονται εἰς ἀλληλοδιδασκαλεῖα· ἡ δὲ ὁλικὴ δαπάνη πρὸς διατήρησιν τῶν μνησθέντων σχολείων ἀναβαίνει εἰς 30,000 γροσίων προερχομένας ἐκ συνδρομῶν καὶ εἰσοδημάτων τῶν ἐκκλησιῶν, μὴ ὑπαρχόντων μονίμων πόρων.

Τὸ ἀστυκὸν πολίτευμα ἐνεργεῖται ὑπὸ τῶν προ-

κριτωτέρων τῆς πόλεως σχηματιζόντων κοινὰς συνεδριάσεις, ὑπ' ὄψιν τῶν ὁποίων ὑποβάλλονται μικραὶ διαφοραὶ καὶ ὑπ' αὐτῶν συζητούμεναι, ἀποφασίζονται κατὰ τὸ δίκαιον.

Πρό τινων ἐτῶν ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξεν ἕδρα τοποτηρητοῦ (Καϊμακάμου), ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπήγοντο αἱ ἐπαρχίαι Σηλυβρίας, Τυρολόης, Ἀρκαδιουπόλεως, Σεραγείου, Μηδείας, Βιζύης, Μπουνὰρ Ἰσαρίου, Ἀετοῦ, Ἀγχιάλου, Ῥουσέικ, Ἰστρὲ, Ἀγλὶ καὶ Καρναμπατίου· ἀρθείσης δὲ ταύτης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, κατετάχθη ἤδη εἰς ἐπαρχιακὴν τάξιν καὶ οὕτω τόγε νῦν ἔχον ὑπάρχει ἕδρα Μουδίρου ἐξηρτωμένου ἐκ τοῦ Γεν. Διοικητοῦ Ἀδριανουπόλεως· καθόσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὸν ἱερὸν κλῆρον ἡ διανοητικὴ αὐτοῦ ἀνάπτυξις εἶναι λίαν περιωρισμένη. Δικαστήρια ὑπάρχουσι· τὸ συμβούλιον (Μεντζλὶς προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ Μουδίρου, καὶ τὸ ἱερὸν δικαστήριον (Μαχκεμὲς), ὑφ' ὧν διαχειρίζεται ἥτε ποινικὴ καὶ πολιτικὴ Δικονομία· ἔξωθεν τοίχου ἰδιωτικοῦ σώζεται καὶ ἡ ἑπομένη ἐπιγραφή. « Ἀπόλλωνι Ἀλσινῷ θεῷ πρόγονοι ». ἡ συνεχεια αὐτῆς ἀπωλέσθη διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῆς πλακός.

Περὶ τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκιῶν τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἔποψιν θεωρουμένης, ἀναβαίνει εἰς 15 ἢ 16 χιλιάδ. οἰκίας· ἐκ τούτου λοιπὸν συνάγεται ὅτι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ κατοίκων, κατὰ μέσον ὅρον, ἀναβαίνει εἰς 70 ἢ 80 χιλιάδας.

Πόλις μία τὸ Διδυμότειχον, ἕδρα τοῦ Μουδίρου καὶ καδδῆ τῆς ἐπαρχίας, κωμοπόλεις δὲ ἕξ. Σουφλῆ, Ὀρτάκιοϊ, ἐν ᾗ ἑδρεύει καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Αιτίτσης, Μανδρίτσα, Κορνοφωλέα, Σαλτῆκι καὶ μέγα Δερβέντι, τὰ δὲ λοιπὰ χωρία.

Ἐκ τῶν 15 ἢ 16 χιλιάδων οἰκιῶν, αἱ ἡμίσειαι εἰσὶν ὀθωμανικαὶ, αἱ δὲ ἄλλαι χριστιανικαὶ· ἰουδαϊκαὶ δὲ μόνον 35, καὶ αὗται ἐντὸς τοῦ Διδυμοτείχου. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χριστιανικῶν οἰκιῶν, ἐξαιρετέαι μόνον εἴκοσι οἰκίαι, ἀνήκουσαι τῇ ἀρμενικῇ ἐκκλησίᾳ· ἅπασαι δὲ αἱ λοιπαὶ ἀνήκουσι τῇ ἀνατολικῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ· ἐκ τῶν τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, 5200 οἰκίαι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν, 2500 ὡς ἔγγιστα εἰς τὴν βουλγαρικὴν καὶ μικρά τις κώμη ἐξ 170 οἰκιῶν ἀνήκει εἰς τὴν ἀλβανικὴν φυλὴν, ἡ Μανδρίτσα.

Ἡ κατάστασις τῆς παιδείας ἐν γένει εἶναι ἐλεεινὴ καὶ ἀξιοδάκρυτος· σχολεῖα, ἐν οἷς ἀκούεται ἡ προγονικὴ ἡμῶν γλῶσσα, εἰσὶ δύω μόνον καθ' ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν· ἓν μὲν ἐν Διδυμοτείχῳ ἕτερον δὲ εἰς Ὀρτάκιοϊ, διευθυνόμενον ὑφ' ἑνὸς καὶ μόνου διδασκάλου ἕκαστον. Ἀλληλοδιδασκαλεῖα ὑπάρχουσι μόνον πέντε· εἰς Διδυμότειχον, εἰς Ὀρτάκιοϊ, εἰς Ἀγκαλάνιον, εἰς Σουφλῆ, εἰς Κορνοφωλέαν, καὶ εἰς Μανδρίτσαν εἰς μικρὸν Γραμματοδιδασκαλεῖον, εἰς ὃ διδάσκονται τὰ κοινὰ λεγόμενα γράμματα, δηλαδὴ ὀλίγη γραφὴ, ἀνάγνωσις, καὶ ἐξάσκησις εἰς τὸ ὁμιλεῖν τὴν ἁπλοελληνικήν, ἡ σύστασις τῶν ῥηθέντων σχολείων ἄρχεται σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ νῦν Μητροπολίτου Διδυμοτείχου, πλὴν τῶν εἰς Ὀρτάκιοϊ καὶ Διδυμότειχον προϋπαρχόντων· ἡ δὲ πρόοδος αὐτῶν ἀνεπαίσθητος λίαν, διά τε τὴν ἔλλειψιν τακτικῶν πόρων καὶ τοῦ ἀναγκαίου πρὸς τὴν παιδείαν ζήλου· ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκομένων ἀῤῥένων τε καὶ κορασίων ἐν Διδυμοτείχῳ ἀναβαίνει εἰς 120 παῖδας φοιτῶντας εἰς τὸ ἀλληλοδιδασκαλεῖον καὶ 15—20 εἰς τὸ ἑλληνικόν· ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἕνεκα τὴν πρὸς τὴν παιδείαν ἀναισθησίας, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ταῖς κωμοπόλεσιν εἶναι πολὺ μικρότερος· οἱ διδάσκοντες εἶναι ὑπήκοοι ὀθωμανοὶ, ἐκτὸς τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου Διδυμοτείχου, ὄντος ὑπηκόου ἕλληνος.

Οὐδὲν σχολεῖον ἔχει μονίμους πόρους· τὰ ἐν Διδυμοτείχῳ διατηροῦνται ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καί τινων δικαιωμάτων χορηγουμένων ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως, ἀπαραλλάκτως καὶ ἐν ταῖς εἰρημέναις κωμοπόλεσιν, ἐξαιρουμένων τῶν δύο σχολείων τοῦ Ὀρτάκιοϊ, τὰ ὁποῖα διατηροῦνται ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐτησίων συνδρομῶν τῶν εὐπορωτέρων πολιτῶν. Παρθεναγωγεῖον οὐδέν· κοράσια δὲ 5—10 μόνον ἐν τῷ Διδυμοτείχῳ συνάζουσιν εἰς τὸ ἀλληλοδιδασκαλεῖον· δαπανῶνται ἐτησίως ἐν Διδυμοτείχῳ διὰ τὸ Ἑλληνικὸν καὶ ἀλληλοδιδακτικὸν 20—23 χιλιάδ. γροσίων εἰς μισθοὺς τῶν δύο διδασκάλων κτλ. Εἰς Σουφλῆ γρόσ. 6,500 εἰς μισθὸν διδασκάλων κτλ. 3,500 γρόσ. εἰς Κορνοφωλέαν, καὶ 5 χιλιάδ. εἰς Ἀκαλάνιον χωρίον ἐξ 100 περίπου οἰκιῶν.

Ἡ δημοτικὴ ἀνάπτυξις τῶν κατοίκων δύναται ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ παραβληθῇ μὲ τὸ μηδὲν, ἡ ὑλικὴ ἀνάπτυξις εἶναι ὁπωσοῦν μετρία· προκειμένου ὅμως λόγου, ἂν ὑπάρχῃ διαφορά τις μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, καὶ εἴς τινα ἐκ τούτων παρατηρῆται τάσις τις εἰς τὴν πρόοδον καὶ δεκτικότης πρὸς μόρφωσιν οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι αὕτη εἶναι ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, ἥτις καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως ἐπιδεκτικὴ καὶ φιλόπονος, καὶ ἡ μόνη ἥτις ἐνεργεῖ τὸ μικρὸν ἐμπόριον ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιορίζεται εἰς κολλυβιστικὰς πράξεις καὶ ἀγοραπωλησίαν *manifatoύρας*· ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ὁμιλεῖ τὴν ἁπλοελληνικὴν ἂν καὶ λίαν παρεφθαρμένην· πολλοὶ τῶν κωμοπόλεων καὶ κυριωτέρων χωρίων Βούλγαροι, καὶ ὅλοι οἱ τοῦ Διδυμοτείχου Βούλγαροι ἐπίσης, αἱ διάφοροι συναλλαγαὶ γίνονται εἰς τὸ ἁπλοελληνικὸν, διότι οὐδεὶς σχεδὸν Βούλγαρος γνωρίζει

νὰ γράφῃ ἢ νὰ ἀναγινώσκῃ σλαυϊστὶ, ἐκτὸς ἂν ὑπάρχωσιν ὀλίγιστοι καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, καὶ οὗτοι ὀλίγιστα καὶ ἀτελέστατα αὐτὰ γνωρίζοντες· οἱ διέποντες τὰ πράγματα εἰς πᾶσαν κοινότητα εἶναι οἱ πλουσιώτεροι, ὁ δὲ τρόπος ὁμοιάζει μᾶλλον ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα, καθόσον αἱ ὑποθέσεις διεξάγονται ἐντὸς τοῦ κύκλου ἑνὸς ἑκάστου χωρίου, εἰς δὲ τὸν προϋπολογισμὸν καὶ τὴν διανομὴν τῶν ἐτησίων φόρων λαμβάνουσι μέρος ἅπαντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι τῶν τε κωμοπόλεων καὶ χωρίων· αἱ ἀναφυόμεναι τυχὸν διενέξεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβιβάζονται ἐν τῇ Μητροπόλει, παρόντων καὶ τῶν προκρίτων.

Ἐν Διδυμοτείχῳ ὑπάρχουσι 40 Τεμένη, ὅλα κατερειπωμένα, ἐκτὸς δύο ἢ τριῶν· τρεῖς ναοὶ τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, μία ἀρμενικὴ, καὶ μία μικρὰ ἑβραϊκὴ οἰκία χρησιμεύουσα αὐτοῖς καὶ ὡς συναγωγή· δύω ἐκκλησίαι εἰς Σουφλῆ, καὶ ἀνὰ μία εἰς ἕκαστον χωρίον χριστιανικόν· αἱ θεῖαι λειτουργίαι τελοῦνται καθ' ἅπασαν τὴν ἐπαρχίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς αὐτὰ τῶν Βουλγάρων τὰ χωρία, ὡς μὴ εἰδότων τὴν σλαυϊκήν· ἐκ τῶν ἀνωτέρω ῥηθέντων συνάγεται εὐκόλως ὁποία τις καὶ ἡ διανοητικὴ τοῦ κλήρου ἀνάπτυξις.

Ἀρχιεπίσκοποι εἰσὶ δύω· εἷς ἑδρεύων ἐν Διδυμοτείχῳ ὑπὸ τὸν τίτλον Πρόεδρος Διδυμοτείχου, ἕτερος δὲ εἰς Ὀρτάκιοϊ ὑπὸ τὸν τίτλον Λιτίτσης, καὶ εἷς ἐπίσκοπος Διδυμοτείχου ἐπιτροπεύων τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρόεδρον. Ἱερεῖς καθ' ὅλην τὴν ἐπαρχίαν εἶναι ἕως 52· Ἱεροκῆρυξ οὐδείς· Μοναστήρια δύο· τὸ μὲν εἰς τὸν πολιτικὸν κύκλον τῶν Φερρῶν ὑπαγόμενον, πνευματικῶς δὲ εἰς τὴν Μητρόπολιν Διδυμοτείχου, τὸ δὲ εἰς Κορνοφωλέαν, ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει Μοναστηρίου τῶν Ἰβήρων· ἀμφότερα δὲ μόλις ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας των.

Ἡ γεωργία ἔχει ὁπωσοῦν καλῶς, διότι οὐ μόνον ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας, ἀλλὰ καὶ ἐξάγουσι προϊόντα· ἡ εἰσαγωγὴ εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλητέρα τῆς ἐξαγωγῆς· προϊόντα· σῖτος, κριθὴ, σήσαμος, βαμβάκι μετρίας ποσότητος, καπνὰ ἀπὸ τὰ χωρία Κιζὶλ Δερὲ καὶ κουκούλια· τὸ ἐμπόριον τῶν κουκουλίων ἐνεργεῖται ὑπὸ τῶν ξένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐρχομένων αὐτοπροσώπως, καὶ ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων των. Εἰσάγονται σχεδὸν ὅλα τὰ ἀποικιακὰ καὶ τὰ τεχνουργήματα τῆς Εὐρώπης, μάλιστα τὰ τῆς ἐνδυμασίας, ἀλλ' ὀλίγα καταναλίσκονται, διότι εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς κώμας κατασκευάζουσι μόνοι των τὰ ἐνδύματά των. Βιομηχανίας προϊόντα εἶναι ὀλίγον νῆμα μετάξης δύω εἰδῶν, κάππαι καὶ ἀμπάδες.

Πολιτικαὶ ἀρχαὶ εἰσὶ δύω ἐν ὅλῃ τῇ ἐπαρχίᾳ· εἷς Μουδίρης μὲ ἐπαρχικὸν συμβούλιον (Μεντζλίσι) συνεδριάζον δὶς τῆς ἑβδομάδος, καὶ συγκείμενον ἀπὸ Τούρκους καὶ ἕνα Χριστιανὸν, καὶ τὸ Ἱερὸν Δικαστήριον (Μαχκεμὲς) ἔνθα θεωροῦνται ὅλαι αἱ ὑποθέσεις σχεδὸν μὲ τὸ *Σερί*. Πᾶσα λοιπὸν πολιτικὴ καὶ ποινικὴ δικαιοσύνη διαχειρίζεται ὑπὸ τῶν δύω τούτων ἀρχῶν.

Προηγεῖται ἀποδεικτικὸν γράμμα κατακεχωρισμένον ἐν τῷ Κώδικι τοῦ Ταμείου τοῦ ἔθνους, σεσημασμένον ὑπὸ σφραγίδων τινῶν Συντεχνιῶν, καὶ ἐπιβεβαιωμένον ὑπὸ τοῦ τότε Ἀδριανουπόλεως Κ. Γερασίμου, δι' οὗ δῆλον γίνεται ὅτι ἐξελέξατο τὸ κοινὸν δώδεκα δημογέροντας τιμίους, φρονίμους κλπ. ἀκολούθως ἕπεται τὸ ἑξῆς.

Ὁ Ἀδριανουπόλεως Γεράσιμος ἐπιβεβαιοῖ.

Διὰ τοῦ παρόντος κοινοῦ ἐνυπογράφου ἡμῶν γράμματος δῆλον ἀποκαθίσταται ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ὁλομέλεια τῆς κοινότητος τῶν Ῥωμαίων Ἀδριανουπόλεως, δι' ἰδιαιτέρου κοινοῦ γράμματος, ἀποκαθίστησιν ἡμᾶς πληρεξουσίους διευθυντὰς τῶν κοινῶν ὑποθέσεων δι' ἓν ὁλόκληρον ἔτος ἀπὸ τῆς σήμερον, κατὰ συνέπειαν καὶ ἡμεῖς οἱ ὑποφαινόμενοι, δωδεκαμελὴς Δημογεροντία, ὑποχρεούμεθα ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ νὰ διευθύνωμεν καὶ διοικήσωμεν τὸ Κοινὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑπομένων ἐξ ἄρθρων· οἷον·

Ἄρθρον Αον. Πᾶν ζήτημα κοινὸν ἢ ἰδιωτικὸν βασιζόμενον ἐμμέσως ἢ ἀμέσως ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, καὶ πᾶσα τοιαύτη διένεξις εἶναι ὑποκείμενον τῶν συζητήσεων.

Κορυφαῖος δὲ τῆς δωδεκαμελοῦς ἡμῶν ἐπιτροπῆς εἶναι καὶ θεωρεῖται ὁ Σεβαστὸς ἡμῶν Πατὴρ καὶ Ἀρχιερεὺς, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ὁποίου καμμία, ὁποιαδήποτε πρᾶξις ἤθελεν εἶσθαι, δὲν εἶναι δεκτέα εἰς τὸ κοινὸν, καὶ ὅταν τὰ μέρη εἰς τὰς συζητήσεις των ἐνδιαφέρωνται, ἡ πλειονοψηφία, ἤτοι οἱ περισσότεροι ἔχουν τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ κῦρος, ἐὰν συγκατατεθῇ μὲ αὐτοὺς καὶ ἡ Σεβασμιότης του.

Ἄρθρον Βον. Ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος θέλει γίνεσθαι συνεδρίασις τακτικὴ εἰς ἣν ἀπαιτεῖται νὰ συμπαρεδρεύωσιν ὅλα τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἀναποδράστως· ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ κατεπειγούσῃ, δύναται ἕκαστος νὰ διορίσῃ ἀντ' αὐτοῦ ὅποιον ἐκ τῶν συμπαρόντων εὐαρεστεῖται· ἐκ τῆς τακτικῆς δὲ ταύτης συνεδριάσεως ἀποκλείεται γενικῶς, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, ἄλλου τινὸς συνεδρίασις ἢ γνωμοδότησις καὶ πᾶσα ἐξωτερικὴ ἐπιῤῥοὴ, εἰ μὴ ἐν περιπτώσει ἐκτάκτου συνελεύσεως, καθ' ἣν θέλουν συνεδριάζει πάλιν ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους τὰ μέλη τῆς δημογεροντίας συνῳδὰ τῷ Σεβαστῷ Ἀρχιερεῖ ἤθελαν ἐκλέξει.

Ἄρθρον Γον. Ἐπειδὴ αἱ συζητήσεις εἶναι ἱεραὶ, ἀποβλέπουσαι εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον, ἕκαστος ὀφεί-

λει νὰ ἐπιφυλάττῃ ἐχεμυθίαν, πίστιν, εἰλικρίνειαν καὶ προθυμίαν, ἐλεύθερος ὢν νὰ προτείνῃ μὲν τὰς ἐνστάσεις του, ὀφείλει δὲ νὰ ἐκφράζηται τοὺς ἀποχρῶντας λόγους, νὰ σαφηνίζῃ τὰς κρίσεις του ἐπὶ τῶν πραγμάτων, καὶ νὰ ζητῇ ἀπαθῶς τὴν γνώμην τῶν συναδέλφων του.

Ἄρθρον Δον. Ἐάν τις τῶν ἰδιωτῶν (τοιούτων θεωρουμένων ὅλων ἐν γένει ἐκτὸς τῆς δωδεκαμελοῦς Ἐπιτροπῆς) ἤθελεν ἀναφέρει παράπονα ἰδιωτικὰ βασιζόμενα ἐπὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, ὀφείλει ἡ δωδεκαμελὴς ἐπιτροπὴ εἰλικρινῶς καὶ μὲ τὸν πλέον εὐγενῆ τρόπον νὰ ἐξομαλύνῃ τὴν ἀναφοράν των, ὥστε νὰ τὸν καταπείσῃ νὰ γνωρίσῃ τὸ χρέος του, ἐν περιπτώσει δὲ ἀπειθείας τὸ ἐκτελεστικὸν ἀφοσιοῦται εἰς τὴν τοπικὴν συνεδρίασιν τῆς Ὑψηλῆς Πόρτας.

Ἄρθρον Εον. Ἐάν τις ἐκ τῶν δώδεκα φωραθῇ ἀντιπολιτευόμενος καὶ ἀντιφερόμενος εἰς τὰ κοινὰ συμφέροντα, ὅταν αὐτὸν ὡς τοιοῦτον θεωρήσουν οἱ περισσότεροι μετὰ τοῦ σεβαστοῦ ἀρχιερέως, ὁ τοιοῦτος ἀποβάλλεται, καὶ γράφεται τὸ ὄνομά του ἐπὶ τῆς μελαίνης πλακὸς ἀπῃωρημένης ἀπὸ τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας τῆς συνεδριάσεως καὶ ἀποκλείεται εἰς τὸ ἑξῆς ἀπὸ πᾶν πολιτικὸν δικαίωμα.

Ἄρθρον ϛον. Ἡ πληρεξουσιότης καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς δωδεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς θέλει διαρκέσει δι' ἕνα ὁλόκληρον χρόνον ἀπὸ τῆς σήμερον.

Αὐτὰ ταῦτα δεχόμεθα ἅπαντες οἱ ὑποφαινόμενοι καὶ ὑποχρεούμεθα ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ νὰ φυλάξωμεν ἀπαραμείωτα μέχρι κεραίας. Διὸ ἀπὸ μέρους τῆς ὁλομελείας τοῦ κοινοῦ ἐπικυροῦται τὸ παρὸν διὰ τῆς κοινῆς καὶ πολιτικῆς τετραμεροῦς σφραγίδος, τὴν ὁποίαν σήμερον διὰ κλήρου λαμβάνομεν, καὶ ἔσται ὑπὸ ἀσφαλῆ φύλαξιν τῶν ἡμετέρων κληρούχων. Προσεπικυροῦται δὲ καὶ διὰ τῆς ἐπιβεβαιώσεως τοῦ Σεβαστοῦ ἡμῶν Πατρὸς καὶ Ἀρχιερέως Ἁγίου Ἀδριανουπόλεως Κ. Κ. Γερασίμου εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν· ὅθεν καὶ ὑποφαινόμεθα.

Ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ κ'. Ὀκωβρίου ͵αωμ'.

Ἕπονται αἱ ὑπογραφαὶ

Χ. ΑΝΤΩΝΗΣ ΤΣΙΤΣΙΡΙΚΗΣ.
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ.
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Φ. ΜΑΤΘΑΙΟΥ.
Χ. ΑΘΑΝΑΣΗΣ Θ. ΚΩΝΣΤΟΓΛΟΥΣ.
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ.
ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΕΣΟΥ ΣΧΟΙΝΑΣ.
ΡΑΣΚΟΣ ΚΟΥΡΤΗ ΤΑΒΑΚΩΦ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ.
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΑΡΑΚΟΤΟΣ.
ΑΓΓΕΛΑΚΗΣ Ι. ΚΑΛΦΑΣ.
ΓΕΩΡΓΑΚΗΣ Χ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ.
ΝΙΚΟΛΑΚΗΣ ΔΗΜΟΥ.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ
ΑΡΜΙΣΤΡΟΓΓΕΙΩΝ ΚΑΝΝΟΝΙΩΝ ΕΝ ΟΥΟΛΟΥΙΧ.

—ooo—

Τὰ καννόνια ταῦτα, ἡττηθέντα ἐν Κίνᾳ ὑπὸ τῶν συμμάχων γαλλικῶν καννονίων, διακηρύττονται πάλιν, καὶ ἔτι ζωηρότερον ἢ πρίν, θαυμάσια, τοῦ Κ. Ἀρμιστρόγγου βεβαιοῦντος ὅτι διὰ νέων τελειοποιήσεων δύναται νὰ διατρυπήσῃ διαμπερὲς καὶ αὐτοὺς τοὺς παχυτάτους θώρακας τῶν πλοίων.

Ἰδοὺ πῶς χωνεύονται αἱ βολαὶ μεγάλου ἀρμιστρογγείου καννονίου. Αἱ μῆτραι παρασκευάζονται μὲν ταχύτατα δι' ἰδίων τόρνων, κατατάσσονται ἔπειτα κατὰ γῆς καὶ οἱ ἐργάται χέουσιν ἐντὸς αὐτῶν κεχωνευμένον μέταλλον διὰ παμμεγέθους κοχλιαρίου. Ἅμα δὲ ψυχρανθείσας ἀποσύρουσι τὰς σφαίρας καὶ φέρουσιν αὐτὰς εἰς ἐργοστάσιον ἄλλο, ὅπου τορεύονται καὶ περιτυλίσσονται ἔπειτα ἐν λεπτῷ μολυβδίνῳ στρώματι ἐφαρμοζομένῳ ἐντελῶς εἰς τὰς ῥαβδώσεις τοῦ καννονίου.

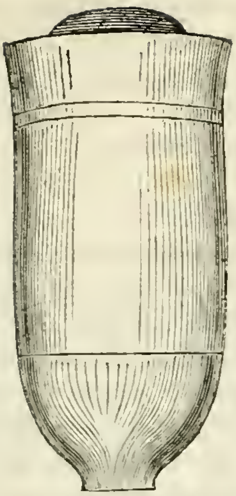
Ἡ κατατετμημένη βόμβα, (Segment-shell) (σχ. 1.) συγκροτεῖται ἐκ παμπόλλων σιδήρου τμημάτων προσαρμοζομένων ἀλλήλοις καὶ μεταξὺ τούτων χέεται μόλυβδος πληρῶν τὰς διαῤῥωγάς. Ἡ βόμβα πληροῦται ἔπειτα πυρίτιδος, ἥτις ἐξαπτομένη διαῤῥήγνυσιν αὐτὴν καὶ διαιρεῖ εἰς ἀπειράριθμα τεμάχια.

Τὸ *φυσέκιον* (σχ. 2) κατεσκεύασται μὲν ἐκ τοῦ αὐτοῦ τοῖς καννονίοις μετάλλου, περιέχει δὲ ἔσω μίγμα μολύβδου καὶ κασσιτέρου, καὶ τὸ ἐσωτερικὸν κενὸν πληροῦται πυρίτιδος ὑφ' ἣν κεῖται εὔφλεκτον μίγμα καὶ ὑπὸ τῆς ἐλαχίστης τριβῆς· τὸ κάτω τοῦ *φυσεκίου* προσκολλᾶται διὰ κοχλίου ἐπὶ τῆς βόμβας καὶ συγκοινωνεῖ μετ' αὐτῆς. Ἡ δὲ πυρῖτις περιέχεται ἐν σακκίῳ φλανελλίνῳ (σχ. 3.) περιδεδεμένῳ δι' ἱμάντων ὅπως μὴ σχισθῇ. Καὶ αὐτῆς εἰσαχθείσης εἰς τὸν σάκκον σύρονται οἱ ἱμάντες καὶ συνδέονται.

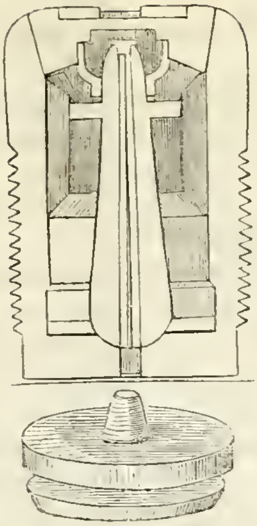
Μεταξὺ δὲ τοῦ γεμίσματος καὶ τῆς βολῆς τίθεται ἐν τῷ καννονίῳ στύππωμα ἐφευρεθὲν ὑπὸ τοῦ Κ. Βόξερ καὶ συγκείμενον ἐκ δύο δίσκων χαλκίνων κειμένων ὁριζοντείως τοῦ ἑνὸς ὑπὸ τὸν ἕτερον καὶ σχηματιζόντων, οὕτως εἰπεῖν, καμάραν (δωμάτιον) πλήρη μίγματος ἐλαίου καὶ λίπους.

Οἱ δύο οὗτοι δίσκοι διαφράσσονται ὑπὸ κυκλοτεροῦς καστορίου ἐμβεβαμμένου ἐν κηρῷ.

Τὸ στύππωμα τοῦτο συνέχεται μὲν πρὸς τὸ περιέχον τὸ γέμισμα σακκίον διὰ ξυλίνου πώματος προσηρμοσμένου εἰς αὐτό, ἐντιθέμενον δὲ τῷ καννονίῳ μεταξὺ τοῦ γεμίσματος καὶ τῆς βολῆς, ὠθεῖται ὅσον οἷόν τε σφοδρότερον ὑπὸ τῆς φλεχθείσης πυρίτιδος καὶ πιεζόμενον πλατύνεται καὶ ἐπιπεδοῦται καὶ τῷ ἐν αὐτῷ ἔλαιον περιῤῥέον ἐν τοῖς σπλάγχνοις τοῦ καννονίου προλαμβάνει τὴν πύρωσιν. Ὁ

(Σχ. 1.)

(Σχ. 2.)

(Σχ. 3.)

Χωνευτήριον σφαιρῶν Ἀρμστρογγείων καννονίων ἐν Οὐόλουιχ.

πρὸς κατάφλεξιν τῆς πυρίτιδος χρησιμεύων σωλὴν διαφέρει ἐντελῶς τῆς μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει σφύρας, κατεσκεύασται δὲ ἐκ χαλκοῦ καὶ περιέχει πυρίτιδα, προσαρμόζουσι δὲ αὐτῷ μικρὰν σιδηρᾶν ῥάβδον ἀνώμαλον περικεκαλυμμένην ὑπὸ εὐφλέκτου πυρίτιδος. Ἡ ἐκ τῆς ἑλκύσεως τῆς ῥάβδου ταύτης τριβὴ φλέγει τὴν ἐν τῷ σωλῆνι πυρίτιδα καὶ διαδίδωσι τὸ πῦρ εἰς τὸ γέμισμα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν καθ' ἑβδομάδα κατασκευαζομένων βολῶν ἐν τῷ ὁπλοστασίῳ τοῦ Οὐόλουιχ φθάνει εἰς 18,000 ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ ἀναβαίνει καὶ εἰς 30,000.

ΟΝΟΣ ΚΑΙ ΡΥΑΚΙΟΝ

Κωμῳδία εἰς μίαν πρᾶξιν.

Πρόσωπα.

ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ ΠΡΕΥΑΝ. ΒΑΡΩΝΟΣ ΟΥΑΛΒΡΥΝ.
ΚΟΜΗΣΣΑ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ἐξαδέλφη αὐτῆς.

Ἡ σκηνὴ ἐν Παρισίοις. — Αἴθουσα.

—ooo—

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ, ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

—

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Δὲν θὰ μάθω λοιπὸν διατί λυπεῖσαι;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Σὲ λέγω ὅτι δὲν εἶναι τίποτε. Αὐτὸ τὸ πλῆθος, αὐτὸς ὁ κρότος, εἰξεύρω κ' ἐγώ; μικρὰ ἡμικρανία. Ἐνόμισα ὅτι θὰ διασκεδάσω καὶ ἔπληξα.

(κάθηται).

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Εἰξεύρεις, ὡραία μου ἐξαδέλφη, ὅτι δὲν σὲ γνωρίζω πλέον! σὲ, ἥτις ποτὲ οὔτε πρὸς στιγμὴν ἐβαρύνεσο, σὲ τὴν εἰκόνα τῆς ἀγαθότητος, τώρα σὲ εὑρίσκω . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Εἰξεύρεις, ἀγαπητή μου Μαργαρίτα, ὅτι προοιμιάζεις ὅλως διόλου καθὼς εἰς τραγῳδίαν! Σὲ, ἥτις ἦσο πρότερον . . . σὲ εὑρίσκω τώρα . . . Τί λοιπόν;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Λοιπὸν σὲ εὑρίσκω, καθὼς λέγουν . . . σκυθρωπὴν . . . τηκομένην . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Α! τηκομένην! ἀπὸ τώρα ἤρχισες νὰ ὁμιλῇς καθὼς ὁ ἀγαπητός σου Κύριος Πρευάν;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὁ ἀγαπητός μου! σὺ τὸ λέγεις. Μὲ περιγελᾷς· ἀλλ' ἀναστενάζεις καὶ ἀνησυχεῖς. Δὲν τὸ καταλαμβάνω διότι εἶσαι ὡραιοτάτη! νέα, χήρα καὶ πλουσία καὶ ὑπανδρεύεσαι τὸν βαρῶνον.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Α! Μαργαρίτα, τί λέγεις;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Βλέπεις λοιπὸν ὅτι ἀναστενάζεις. Ὁμολογητέον ὅτι ὁ Κ. Οὐαλβρὺν εὑρίσκεται ἐνίοτε εἰς μεγάλην ἀθυμίαν· εἶναι παράδοξος ἄνθρωπος. Μήπως ἔχεις παράπονα κατ' αὐτοῦ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Αὐτὸ μόνον μ' ἔλλειπε ν' ἀπαντήσω εἰς τὰς ἐρωτήσεις σου. Εἶσαι τῷ ὄντι πολὺ σοβαρὰ διὰ νὰ σὲ ἐμπιστευθῶ!

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Σοβαρὰ, ὄχι· ἀλλὰ τοὐλάχιστον διακριτική. Νομίζεις ὅτι ἐπειδὴ δὲν εἶμαι . . . πολὺ γραῖα . . . δὲν πρέπει νὰ μὲ ἐμπιστεύωνται τίποτε. Ἐγὼ, ἂν εἶχα τὴν παραμικροτέραν λύπην . . . Ἀλλὰ δὲν ἔχω . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Χάριτι θείᾳ!

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Θὰ σὲ τὴν διηγούμην εὐθὺς, ὡς εἰς φίλην. . . ἢ μᾶλλον. . . ὡς εἰς ἀδελφὴν ἀντικαταστήσασαν τὴν μητέρα μου, διότι αὐτὸ ἔπραξες· εἶσαι ἡ μόνη μου ὁδηγὸς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, τὸ μόνον μου στήριγμα, ἡ προστάτις μου, σὺ περιέθαλψες τὴν ὀρφανήν· ὁ κηδεμών μου σὲ ἀφίνει νὰ κάμνῃς ὅ,τι θέλεις (καὶ ἔχει δίκαιον ὁ καϋμένος!) Ἀλλὰ οὔτε ἀχάριστος εἶμαι, οὔτε ἀνόητος, οὔτε φλύαρος καὶ ἂν ἔχῃς λύπην, εἶναι ἄδικον νὰ μὴ μὲ τὴν εἴπῃς.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἀνόητος καὶ ἀχάριστος βεβαίως δὲν εἶσαι· φλύαρος ὅμως . . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὦ! ἀγαπητή μου ἐξαδέλφη!

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὦ! ἀγαπητή μου ἐξαδέλφη! Ἐνίοτε. . . κατὰ τύχην. . . παραδείγματος χάριν, αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἶσθε, κυρία, ὀλίγον πολὺ περίεργος, καὶ μὴ σᾶς κακοφανῇ. Καὶ διατί; τὸ μαντεύω. Ὁ Κύριος Πρευὰν θὰ σᾶς νυμφευθῇ. . . μὴ κοκκινίζετε, τὸ πρᾶγμα εἶναι συμφωνημένον, ἔχουσα δὲ τὸ μικρὸν αὐτὸ πρόσωπον καὶ τὴν μικρὰν περιουσίαν σας εὐκόλως ἐκάμνετε καὶ ἄνευ τῆς προστασίας μου· ἀλλ' ὁ γάμος μου θὰ προηγηθῇ τοῦ ἰδικοῦ σας, αὐτὰ τοὐλάχιστον εἴχαμεν συμφωνήσει . . . δὲν εἰξεύρω καὶ ἐγὼ πῶς . . . διότι εἶμαι ἐλευθέρα . . . δύναμαι νὰ διαθέσω περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου . . . ὅπως θέλω . . . τίποτε δὲν ἀπεφασίσθη . . . ὅλα εἰμποροῦν νὰ χαλάσουν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν . . . καὶ ἐγὼ δὲν εἰξεύρω τίποτε . . . τῷ ὄντι δὲν εἰμπορῶ νὰ εἴπω . . . καὶ διὰ τοῦτο ἔχω τὰς ἐρωτήσεις σου.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὄχι, κυρία, ὄχι· δὲν βιάζομαι νὰ ὑπανδρευθῶ, διόλου, διόλου, καὶ ὁ νέος αὐτὸς . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἀλήθεια, διόλου! δὲν ἀγαπᾷς αὐτὸν τὸν νέον; δὲν μὲ τὸν ἐπῄνεσες χιλιάκις;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὁμολογῶ ὅτι τὸν εὑρίσκω . . . ἀρκετὰ καλόν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Πῶς! δὲν μὲ εἶπες ὅτι τὸν εὕρισκες θαυμάσιον;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Μάλιστα! θαυμάσιον! καὶ μὲν ἔχει καλοὺς τρόπους, ἐνίοτε ὅμως εἶναι τόσον αὐθάδης . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὅτι κανεὶς δὲν εἶχε τὸ πνεῦμά του;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ναὶ, ἔχει, ἂν θέλῃς, πνεῦμα· ἀλλὰ δὲν εἶπα ὅτι κανεὶς...

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τὴν χάριν του, τὴν λεπτότητά του...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Λεπτότητα, ἴσως· ἀλλὰ χάριν, φφφ! οἱ ἄνδρες ἔχουν ποτὲ χάριν;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τέλος ὅτι δὲν ἐζήτεις καλλίτερον...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἴσως, δὲν λέγω ὅτι δὲν μὲ ἀρέσκει· ἀλλ' ὅτι τὸν ἀγαπῶ... εἶναι τόσον ἐλαφρὸς καὶ ἀπερίσκεπτος...

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Καὶ ἡ κυρία Μαργαρίτα μήτε ἐλαφρὰ εἶναι μήτε ἀπερίσκεπτος! Καλὰ λοιπὸν, θὰ τὸν καταστήσῃς φρόνιμον, σοβαρὸν, φιλόσοφον, καὶ ἐκεῖνος θὰ σὲ κάμῃ Μαρκεσίαν... Τί ὡραία μαρκεσία, ἀπὸ τώρα σὲ βλέπω! Πρῶτον μὲν θὰ πολυλογῆτε ὅλην τὴν ἡμέραν, θὰ φιλονεικῆτε κατὰ τὸ σύνηθες...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Βέβαια, ἀφ' οὗ λέγεις ὅτι θὰ ὑπανδρευθῶμεν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Διὰ τοῦτο εὑρίσκεσθε εἰς πόλεμον;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Λέγουν ὅτι τὰ καλὰ ἀνδρόγυνα μαλλόνουν ἐνίοτε· ἐπειδὴ θὰ τὸν ὑπανδρευθῶ, δοκιμάζω.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὢ! τί ὡραῖος συλλογισμός! Εἰς τὸ σχολεῖόν σου ἔμαθες αὐτά; Ἐκείνη ἡ ὁποία ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα της...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἀφ' οὗ σὲ λέγω ὅτι δὲν τὸν ἀγαπῶ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Καὶ τὸν ὑπανδρεύεσαι;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Βέβαια, ἐπειδὴ τὸ θέλουν, οἱ γονεῖς μου τὸ εἶχαν ἀποφασίσει, ὁ κηδεμών μου μὲ τὸ συμβουλεύει, σὺ ἡ ἰδία τὸ ἐπιθυμεῖς...

Η ΚΟΜΗΣΣΑ·

Καὶ σὺ ὑποκύπτεις;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὑπακούω... ὑπανδρεύομαι μὲ τὸν νοῦν μου.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ·

Ὢ! τῆς φρονήσεως καὶ τῆς ὑπακοῆς! θὰ γελάσω, μ' ὅλην μου τὴν σκάσιν... Καλὸν, ἀγαπητή μου δὲν τὸν ἀγαπᾷς, δὲν θὰ τὸν ἀγαπήσῃς, ἂν θέλῃς ποτέ· δὲν σὲ δυσαρεστεῖ ὅμως, καὶ θὰ σὲ ἀρέσῃ. (σκυθρωπῶς)

Ἡσύχασε, θὰ εὐτυχήσῃς!

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Δὲν τὸ εἰξεύρω.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἐγὼ ὅμως τὸ εἰξεύρω, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἐλαφρὸς δὲν θὰ σ' ἔδιδα εἰς αὐτὸν ἐὰν ἐγνώριζα ἄλλον ἀξιώτερον. Δὲν λέγω, καθὼς σὺ, ὅτι εἶναι ἀπαράμιλλος...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Μὴ μὲ σχάνῃς.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὄχι, ὄχι· εἰξεύρω πολὺ καλὰ ὅτι μὲ ὅλην την ἐξωτερικήν του ἀπερισκεψίαν καὶ κουφότητα, ὁ Κύριος Πρευὰν εἶναι φίλος βέβαιος, γενναῖος καὶ ἱκανὸς νὰ γίνῃ ὁδηγὸς κατὰ τὰ πρῶτα βήματα νέας κόρης, ἡ ὁποία, μὴ σὲ κακοφανῇ...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Αὐτὸς, ὁδηγός μου!... Ἆ! ἐγὼ διϊσχυρίζομαι... θὰ ἴδωμεν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Βεβαίως διϊσχυρίζεσαι..,

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἐννοεῖται, διϊσχυρίζομαι ὅτι ἂν ἔχῃ καρδίαν καὶ τιμὴν ἔχω καὶ ἐγὼ ὅσην καὶ αὐτός· διϊσχυρίζομαι ὅτι γνωρίζω νὰ φέρωμαι· διϊσχυρίζομαι ὅτι δὲν μὲ ὁδηγοῦν ἐμέ· δὲν θὰ τὸ ὑποφέρω· ὑποθέτω ὅτι γνωρίζω τὰ καθήκοντά μου· διϊσχυρίζομαι ὅτι εἶμαι κυρία εἰς τὴν οἰκίαν μου. Καὶ ἂν ἔχῃ αὐτὰς τὰς ἀξιώσεις...

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τί;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἂς τολμήσῃ νὰ μὲ τὸ ὁμολογήσῃ καθαρὰ, θὰ τὸν μάθω... νὰ φέρεται!... Ἆ! Κύριε Πρευὰν, φαντάζεσθε...

ΣΚΗΝΗ Β'.

ΟΙ ΑΥΤΟΙ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΤΗΣ.

Ο ΥΠΗΡΕΤΗΣ (Ἀναγγέλλει)

Ὁ Κ. Πρευάν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἄφες με ν' ἀποσυρθῶ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Διὰ τί; καὶ ὁ φοβερὸς θυμός σου; (πρὸς τὸν ὑπηρέτην)

Ἂς ἔλθῃ.

Ὁ ὑπηρέτης ἐξέρχεται.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ,

Ἔχω νὰ γράψω.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὢ! βεβαιότατα! εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ στείλῃς εἰς κάμμίαν φίλην εἰδήσεις τοῦ νέου σου φορέματος.

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΟΙ ΑΥΤΟΙ, ΠΡΕΥΑΝ.

—

ΠΡΕΥΑΝ.

Καλ' ἡμέρα, Κυρίαι. Δὲν ἐρωτῶ περὶ τῆς ὑγείας σας σήμερον, διότι πρὸ ὀλίγου σᾶς εἶδα καὶ σᾶς ἐθαύμασα·

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἄλλας θὰ εἴδετε.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι, διόλου· ἀλλὰ τί ἔχετε ; μὲ φαίνεται ὅτι βλέπω νέφος μελαγχολίας . . . Σᾶς εἰδοποιῶ ὅτι ἔρχεται ὁ βαρῶνος . . . ὑπέρποτε μαῦρος καὶ σκυθρωπός.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Αὐτὸ μᾶς ἔλλειπε. Φεύγω.

ΠΡΕΥΑΝ.

Μὴ βιάζεσθε, ἔχετε καιρόν. Τὸν ἀπήντησα περιπατοῦντα πενθίμως εἰς τὸν Κεραμεικὸν εἰς τὴν ἄκραν μοναχικῆς δενδροστοιχίας· ἐστέκετο ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἔκαμνε σχήματα σκεπτικοῦ ἀνθρώπου! Ἐὰν δὲν τὸν ἐγνώριζέ τις θὰ ἔλεγεν ὅτι ἔκαμνε στίχους.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Καὶ ὁ Κύριος μαρκέσιος δὲν παραδέχεται ὅτι ἄλλος δύναται νὰ ἔχῃ προτέρημα τὸ ὁποῖον αὐτὸς στερεῖται ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἆ ! Ἆ ! δὲν ἐπρόσεχα' ἔρχομαι ἐδῶ, μὴ ὑποπτευόμενος κακὸν καὶ δὲν βλέπω ὅτι πρέπει νὰ προφυλάττωμαι. Λοιπὸν ὡραία μου ἐχθρά, τί λέγετε σήμερον Κυρία Μαριγώ ;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Πρῶτον σᾶς ἀπηγόρευσα νὰ μὲ δίδετε αὐτὸ τὸ ἀνυπόφορον ὄνομα.

ΠΡΕΥΑΝ.

Μὲ ἀπηγορεύσατε ! Ἆ ! ἄσχημα ὁμιλεῖτε· θέλετε νὰ εἴπητε ὅτι σᾶς λυπεῖ. Ἔχετε δίκαιον· προσβάλλει τὴν μεγαλοπρέπειάν σας. (πρὸς τὴν κόμησσαν) Ἐξ ἅπαντος, εἶσθε σκεπτική.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μάλιστα, θὰ ὁμιλήσωμεν μετ' ὀλίγον.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Βλέπω ὅτι εἶμαι περιττὴ ἐδῶ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὄχι ἀγαπητή μου.

ΠΡΕΥΑΝ.

Μάλιστα, μάλιστα. Χωρὶς πολλὰ λόγια· μεταξὺ συζύγων λέγονται αὐταὶ αἱ εὐγένειαι.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Καὶ διὰ τοῦτο ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ τὰς ἀκούσω ποτὲ ἀπὸ τὸ στόμα σας.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἆ ! δὲν εἶναι ἴδιον καλῆς ψυχῆς νὰ κρύπτῃ τὰς προσφιλεστέρας της ἐπιθυμίας καὶ νὰ ἀρνῆται τὰ τρυφερώτερα αἰσθήματά της.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἆ ! πόσον ὡραία τορνευμένη φράσις ! εἶναι φανερὸν ὅτι ἐκληρονομήσατε καλὸν ὕφος ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν σας καὶ ὅτι ὁ πρόπαππός σας ἦτο εὐφυὴς ἄνθρωπος. Οἱ λόγοι σας ἔχουν εὐωδίαν τοῦ καιροῦ ἐκείνου καὶ κατ' αὐτὰς σκοπεύω νὰ σᾶς στείλω *περρούκαν*.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς χαρίσω τετράγωνον σκούφιαν διὰ νὰ ἀποκτήσετε περισσότερον βάρος καὶ σεβαστότερον ἦθος. — Ἀλλά, περιμείνετε, πρὶν φύγετε ἤθελα νὰ μαθω, εἰπέτε τὸ εἰλικρινῶς, ποῖον ἐκ τῶν κακῶν μου προτερημάτων σᾶς ἔπεισε νὰ μὲ ἐρωτεύεσθε.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὅλα ὁμοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διότι μεταξὺ τόσων ἡ ἐκλογὴ ἦτο δύσκολος.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν εἶσθε εἰλικρινής. Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τελειότερον ἄθροισμα ὑπάρχει πάντοτε τι το ὁποῖον διακρίνεται ὑπερέχει καὶ δὲν διαφεύγει. Παραδείγματος χάριν σεῖς Κυρία Μαριγὼ . . . ὄχι . . . Μαργαρίτα . . . ἀρκεῖ νὰ σᾶς γνωρίσῃ κανεὶς διὰ νὰ ἐννοήσῃ καθαρὰ ὅτι ἔχετε ἰδιαίτερον πλεονέκτημα, μεγάλην περιουσίαν μετριοφροσύνης.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Μάλιστα ἐὰν ἔχω τόσην ὅσον εἶναι τὸ ἥμισυ τῆς οἰήσεώς σας .

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἡ οἴησίς μου εἶναι πολλὰ φυσική· καὶ ὑμεῖς εἶσθε ἡ αἰτία. Τί θέλετε ; ὅταν εἶδα ἐξαίφνης ὅτι μὲ διέκρινε τόσῳ θελκτικὴ νέα . . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὦ ! μάλιστα καὶ πολύ· δὲν σᾶς συγχέω διόλου μὲ τοὺς λοιποὺς θνητούς, οἱ ὁποῖοι ἔπαθον τὸ κοινὸν δυστύχημα νὰ ἔχουν τὸν κοινὸν νοῦν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἰδοὺ καὶ ἄλλη εὐγένεια. Ἀλλ' ἐννοῶ τί συμβαίνει καὶ σᾶς συγχωρῶ. Φιλονεικεῖτε μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ φιλιωθῶμεν· πόσον καλὴν εἰρήνην θὰ συνδέσωμεν ! Ἐμπρὸς τὸ χεράκι σας.

(Θέλει νὰ φιλήσῃ τὴν χεῖρα αὐτῆς).

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Σᾶς ἀποστρέφομαι. — Ὑγιαίνετε, Κύριε.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὑγίαινε, σκληρά.

ΣΚΗΝΗ Δ'.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ, ΠΡΕΥΑΝ.

—

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Αἰωνίως λοιπὸν θὰ φιλονεικῆτε ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Διότι τὴν ἀγαπῶ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας. Μήπως δὲν θὰ τὴν νυμφευθῶ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Βέβαια, ἀλλά . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Μήπως διστάζει ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Λέγει ὅτι δὲν βιάζεται.

ΠΡΕΥΑΝ.

Θὰ ἴδωμεν· τώρα ἂς ὁμιλήσωμεν διὰ σᾶς, τί τρέχει λοιπόν ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τίποτε νέον· — ἀλλὰ εἰπέτε με πῶς ἐννοεῖτε εὐθὺς ἅμα φθάσετε ὅτι ἔχω αἰτίαν ἀνησυχίας.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἴδῃ τις ἂν τὰ ὀμμάτια εἶναι σκυθρωπὰ ἢ ὄχι.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Αἴ, εἶναι κἀνεὶς σκυθρωπὸς διὰ χιλίας δύο αἰτίας ἐκ τῶν ὁποίων πολλάκις καμμία δὲν εἶναι σοβαρά. Ἐὰν ἀπαντήσητε ἕνα φίλον σας καὶ φαίνεται ὀλιγώτερον εὔθυμος παρὰ χθὲς τὸν ἐρωτᾶτε διὰ τί ; Αὐτὸ συμβαίνει εἰς ὅλους.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὅλους βεβαίως δὲν ἐρωτῶ καὶ ὀλίγον μὲ μέλει· ἄλλο πρᾶγμα ὅμως δι' ὅσους ἀγαπῶ, καὶ σᾶς ζητῶ τὴν ἄδειαν νὰ τολμήσω νὰ ἐμβαθύνω εἰς ὅτι σᾶς ἐνδιαφέρει. — Ἐπανέρχομαι εἰς τὸ προκείμενον. — Τί ἔτρεξε ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Σᾶς τὸ ἐπαναλαμβάνω, τίποτε νέον καὶ αὐτὸ μὲ ἀπελπίζει. Ὁ φίλος σας εἶναι τόσῳ παράδοξος . . . τόσῳ παράξενος . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἆ ! ναί, δὲν ἀποφασίζει. Ὁμοιάζει ὀλίγον τὴν μικράν μας ἐξαδέλφην.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὢ ! χειρότερος ἀκόμη, καὶ τί τὸ θέλετε ; ὁ γάμος ἦτο . . . συμφωνημένος . . . Τῇ ἀληθείᾳ δὲν εἰξεύρω . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Μήπως μὲ συστέλλεσθε ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὄχι, ὄχι, εἶσθε σχεδὸν συγγενής μου· ἄλλως τε ἔχω μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς σᾶς καὶ ἔχω ἀνάγκην νὰ ὁμιλήσω εἰλικρινῶς. Γνωρίζετε βεβαίως πόσον παράδοξος εἶναι ἡ θέσις μου. Χήρα καὶ ἐλευθέρα, ἔχω οἰκογένειαν ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶμαι μὲν ἀνεξάρτητος ἀλλὰ δι' ὁποίαν δήποτε πρόφασιν δὲν θέλω νὰ ἀποχωρισθῶ ἐντελῶς· δὲν εἶμαι ἀναγκασμένη ν' ἀκολουθήσω τὰς συμβουλάς της ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι ἡ κοινωνία . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Μάλιστα ἡ κοινωνία . . . καὶ ὁ φίλος μου Ἐῤῥῖκος...

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὁ Κ. Ἐῤῥῖκος μὲ εἶχε ζητήσει καὶ πρὸ τοῦ γάμου μου, καθὼς εἰξεύρετε, ἔκτοτε ἀπεμακρύνθη, ὑπῆγε... δὲν γνωρίζω ποῦ καὶ δὲν τὸν ἐξαναεῖδα πλέον. Τώρα ἐπέστρεψε ἀνενέωσε τὴν αἴτισίν του ἡ ὁποία δὲν ἀπεκρούσθη καὶ. . . καθὼς σᾶς ἔλεγα, ἡ κοινωνία τὰ οἰκογενειακὰ συμφέροντα καὶ πρὸς τούτοις ἀμοιβαία κλίσις. . . δὲν σᾶς κρύπτω τίποτε. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ τί ὠφελεῖ νὰ μὲ κρύψετε ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὅλα ἔβαινον κατ' εὐχήν. Ἰδοὺ τρεῖς μῆνες ἀφ' ὅτου τὰ πράγματα εὑρίσκονται εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Μὲ βλέπει καθ' ἡμέραν καὶ δὲν λέγει λέξιν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Αὐτὸ θὰ ἦναι βέβαια ἐνοχλητικόν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τί εἰμπορῶ νὰ κάμω ; Νὰ περιμένω καμμίαν σύμπτωσιν, καμμίαν λάμψιν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους τούτου καὶ νὰ τὸν ἔλθῃ πάλιν ὄρεξις νὰ μ' ἀνενθυμίσῃ ὅτι τὸν ἔδωκα τὸν λόγον μου ; Ὑπῆρχον, ἀκόμη μικρί τινες δυσκολίαι διὰ τὸ κτῆμά μου διὰ καθυστεροῦντα, νομίζω, ἀλλὰ μὲ γράφουν ὅτι ἐλύθησαν χθές. Πρέπει λοιπὸν ἐγὼ νὰ τὸν ὁμιλήσω πρώτη ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Νομίζω μάλιστα· ἐὰν ζητεῖτε τὴν γνώμην μο αὐτὸ μὲ φαίνεται. Γνωρίζω παιδιόθεν τὸν Ἐῤῥῖκον· εἶναι ἀξιολογώτατος νέος· ἀλλὰ ποτὲ δὲν κάμνει ὅ,τι θέλει· ἀπὸ δειλίαν, ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, ἀπὸ ἀδυναμίαν χαρακτῆρος μόνον ; ἴσως ὅλα ὁμοῦ. Ὅταν ἡ δειλία μᾶς κρατεῖ, χαλᾷ τὸ πᾶν, ἀνακατόνεται πανταχοῦ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα τὴν ἀποκρούουν ὅλως διόλου. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος σᾶς ἀγαπᾷ, σᾶς λατρεύει, εἶμαι περὶ τούτου βέβαιος· εἶναι ἱκανὸς νὰ μονομαχήσῃ χιλιάκις, νὰ ῥιφθῇ εἰς τὸ πῦρ διὰ σᾶς· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ἀγοράσῃ ἓν ἄλογον καὶ ἐὰν ἔμβῃ εἰς μίαν αἴθουσαν δὲν εἰξεύρει ποῦ νὰ βάλῃ τὸν πῖλόν του.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἆρά γε δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἐπάρῃ τις τοιοῦτον ἄνδρα ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Διόλου, διότι δὲν ἔχετε τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα. Ἄλλως τε δὲν εἶνε τοιοῦτος εἰμὴ ὅταν ἦναι μόνος. Τότε θὰ σᾶς ἐρωτᾷ ἴσως ποῖον δρόμον ν' ἀκολουθήσῃ ἀλλ' ἅμα σᾶς δώσῃ τὸν βραχίονα θὰ εὕρῃ εὐθὺς μόνος τὸν δρόμον του.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Βλέπω ὅτι μὲ ἐνθαῤῥύνετε. Ἀλλ' εἶναι τάχα δυνατὸν εἰς γυναῖκα νὰ ἐγγίσῃ μερικὰ ζητήματα. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Αἴ! Κυρία, ἀφ' οὗ τὸν ἀγαπᾶτε.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἀλλὰ εἶσθαι βέβαιος ὅτι ἐκεῖνος μὲ ἀγαπᾷ; Ἐκείνη ἡ Κυρία Ταρσύ. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἆ! ἐξετρύπωσε ὁ λαγώς. Εἰς αὐτὴν τὴν γυναῖκα εἴχετε τὸν νοῦν σας ὅταν μ' ἐλέγετε πρὸ ὀλίγου ὅτι ὁ ταλαίπωρος βαρῶνος μετὰ τὸν γάμον σας εἶχεν ὑπάγει δὲν εἰξεύρω ποῦ . . . Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶναι παλαιόν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Πιστεύετε ὅτι τὴν ἐλησμόνησε;

ΠΡΕΥΑΝ.

Εἰπέτε τίποτε περισσότερον. . . ἀλλ' ὅτι τὴν ἐλησμόνησε εἶναι βεβαιότατον διότι δὲν ὁμιλεῖ πλέον περὶ αὐτῆς οὔτε κἂν διὰ νὰ τὴν κατηγορήσῃ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τὴν ἠγάπησε πολύ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Εἰς ἄκρον. Πρῶτον ἡ μεγάλη ἐκείνη ἀσθένεια ἡ ὁποία παρ' ὀλίγον τὸν ἔφερε εἰς τὸν τάφον ἔπειτα ἡ παράξενος δυσπιστία ἡ ὁποία τὸν ἔμεινε ἔκτοτε εἶναι δῶρα τῆς θελκτικῆς ἐκείνης κυρίας. Ἆ! διάβολε, αὐτὴν ἂν τὴν εἶχα στὸ χέρι! . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μήπως εἶσθε ἐκδικητικός;

ΠΡΕΥΑΝ.

Όχι, μνησίκακος δὲν εἶμαι καὶ δὲν ἀγαπῶ τοὺς πολυχρονίους θυμούς. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ δυστυχὴς Ἐῤῥῖκος ὅστις μ' ὅλα του τὰ παράδοξα εἶναι ὁ εἰλικρινέστερος, ὁ ἀθωότερος νέος . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τὸν δίδετε αὐτὸ τὸ ὄνομα, διότι ἔτυχε . . . ν' ἀπατηθῇ; εἶναι φίλος σας.

ΠΡΕΥΑΝ.

Μάλιστα, καὶ διὰ τοῦτο, ἴσα ἴσα, εἶμαι ἱκανός, ὁ Θεὸς νὰ μὲ συγχωρήσῃ! . . . Μάλιστα· καὶ ἔπειτα, δὲν εἰξεύρω πῶς νὰ εἴπω . . . ἀλλὰ μισῶ τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὴν δολιότητα, γνωρίζω κάλλιστα ὅτι ὅλην τὴν γυναικείαν ὁπλοθήκην δύναμαι νὰ τὴν μεταχειρισθῶ ἐπωφελῶς, ἀλλὰ τὴν ἀποστρέφομαι· καὶ διὰ τοῦτο ἐὰν δὲν ἠγάπων τὴν ἐξαδέλφην σας, θὰ ἠγάπων σᾶς.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Θέλετε νὰ τῆς τὸ εἴπω.

ΠΡΕΥΑΝ (εἰς τὸ παράθυρον).

Όπως θέλετε. Ἰδοὺ ὁ βαρῶνος ὅλος καὶ ὅλος, τὸν γνωρίζω . . . περᾷ τὴν αὐλὴν ἀργά, ἀργά . . . ἐπιστρέφει . . . Θὰ ἔμβῃ ἆρά γε; Ἀμφιβάλλω.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Κύριε Πρευὰν φοβοῦμαι.

ΠΡΕΥΑΝ.

Διὰ τί;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὄχι, δὲν εἰμπορῶ ν' ἀκολουθήσω τὴν συμβουλὴν τὴν ὁποίαν μὲ δίδετε. Νὰ ὁμιλήσω πρώτη . . . νὰ τολμήσω νὰ εἴπω . . . ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ὁμολογία ὅτι . . . φαντασθῆτε! . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν φαντάζομαι τίποτε, ὁμιλήσατε κυρία, τολμήσατε, ἐγὼ εἶμαι ἐδῶ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Πῶς! ἔμπροσθέν σας!

ΠΡΕΥΑΝ.

Βεβαιότατα. Τί τρομερὸν κακόν!

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἀλλ' ἂν διστάζῃ, ἂν ἀρνηθῇ; . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Αἴ, τότε, Κυρία μου, τί θὰ συμβῇ. Οἱ Ῥωμαῖοι . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Σιωπὴ τὸν ἀκούω.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἆ! καλά! δὲν τὸν γνωρίζετε. Αὐτὸς θὰ παρουσιασθῇ φυσικά! Θὰ συλλογισθῇ πολλὴν ὥραν εἰς τὴν εἴσοδον, θὰ τὸν πιάσῃ ῥῖγος εἰς τὴν τραπεζαρίαν καὶ θὰ σκεφθῇ, διερχόμενος τὴν αἴθουσαν, ἂν δὲν ἦναι καλλίτερον δι' αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ νὰ πνιγῇ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μὲ κάμνετε καὶ γελῶ χωρὶς νὰ θέλω, καθὼς πρὸ ὀλίγου τὴν Μαργαρίταν. Ἆ! ἐγεννήθητε ὁ εἷς διὰ τὸν ἄλλον! . . . ἀλλὰ σᾶς ἐξαναλέγω δὲν τολμῶ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ ἐγὼ σᾶς ἐξαναλέγω ὅτι σᾶς ἀγαπᾷ. Ἐὰν δὲν ἤμην πεπεισμένος περὶ τούτου θὰ σᾶς ἔδιδα ποτὲ αὐτὴν τὴν συμβουλὴν τὴν ὁποίαν δὲν θέλετε ν' ἀκούσητε; Θὰ σᾶς τὴν ἔδιδα ποτὲ δι' ἄλλον ἢ τὸν Ἐῤῥῖκον; Θὰ σᾶς ἔλεγα λέξιν, ὁ Θεὸς φυλάξοι! διὰ καμμίαν κούκλαν ἢ τοὐλάχιστον διὰ κανένα συνήθη ἄνθρωπον; Ἐδῶ ὅμως πρόκειται δι' ἄνθρωπον πεισματάρην καὶ ἐν ταὐτῷ ἀναποφάσιστον. Ἀλλὰ σᾶς ἀγαπᾷ . . καὶ θὰ ἦτο πολὺ ἀνόητος! Καὶ τὸν ἀγαπᾶτε, εἶσθε ἀῤῥαβωνιασμένη, εἶσθε ἡ μνηστή του καθὼς λέγουν εἰς τὸν τόπον μου.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Εἶμαι ὅμως γυναῖκα.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ αὐτὸς ὅμως τίμιος ἄνθρωπος· εἶμαι βέβαιος περὶ τοῦ λόγου του ὅσον καὶ περὶ τοῦ ἰδικοῦ μου. Τί φοβεῖσθε; ἐμπρός, κυρία, ὀλίγον θάῤῥος, ὀλίγην ἐπιείκειαν, ὀλίγην συμπάθειαν, διότι ἀρκεῖ μόνον νὰ μειδιάσητε! . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Πιστεύετε; ἀλλ' ἐὰν μείνετε, αἱ ἀστειότητές σας θὰ τὸν φοβήσουν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Διόλου, δὲν θὰ εἴπω τίποτε, θὰ παρατηρῶ τὰς εἰκόνας τῶν βιβλίων αὐτῶν.

(Κάθηται παρά τινα τράπεζαν).

ΣΚΗΝΗ Ε'.

ΟΙ ΑΥΤΟΙ, ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Σεῖς εἶσθε, Κύριε; πῶς ἔχετε;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μ' ἔτυπτε ἡ συνείδησις, Κυρία, διότι ἐπέρασα τὴν χθεσινὴν ἡμέραν χωρὶς νὰ σᾶς ἰδῶ· ἤμην ἀναγκασμένος... ἀκουσίως... (πρὸς τὸν Πρευάν). Καλ' ἡμέρα Ἐδουάρδε· ἠναγκάσθην...

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἠναγκάσθητε...

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα, ἤμην... εἰς τὴν ἐξοχήν. Αὐτὴ ἀναπαύει... καὶ διασκεδάζει ὀλίγον.

(Κάθηται).

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Βεβαίως· εἶναι σωτήριον πρᾶγμα.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα, Κυρία, καὶ ἐφοβούμην πολὺ μήπως δὲν σᾶς εὕρω σήμερον.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Πῶς; ἔπρεπε νὰ ἦσθε βέβαιος ὅτι σᾶς περιμένω ἀνυπομόνως. Ἄλλοτε δὲν εἴσθε τόσον σπάνιος.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἐλπίζω ὅτι δὲν μὲ ἐπιπλήττετε διὰ τοῦτο.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὄχι βεβαίως· διὰ τί νὰ σᾶς ἐπιπλήξω; ... δὲν εἶσθε ἄξιος ἐπιπλήξεως.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὄχι, Κυρία, καὶ πιστεύω ὅτι μὲ κρίνετε τόσῳ δικαίως ὥστε δὲν σκέπτεσθε ἄλλως περὶ ἐμοῦ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἐὰν ὑπωπτευόμην ὅτι λησμονεῖτε τοὺς φίλους, θὰ μὲ ἔτυπτε ἡ συνείδησις ὡς ἂν ἔπραττα ἔγκλημα.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα... ἔχετε δίκαιον, θὰ ἦτο ἀληθὲς ἔγκλημα... Θὰ ὑπάγετε ἀπόψε εἰς τὸ θέατρον;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἀμφιβάλλω· δὲν εἶμαι τόσον καλά.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Λυποῦμαι πολύ.

(Κατὰ τὴν σκηνὴν ταύτην, ὁ Πρευὰν βλέπει συχνάκις τὴν κόμησσαν μετὰ προφανοῦς ἀνυπομονησίας.)

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὢ! δὲν εἶναι τίποτε. Ἀ! βαρῶνε, ἤθελα νὰ εἰπῶ... (καθ' ἑαυτήν) Δὲν θὰ τολμήσω ποτέ, ἀδύνατον! (μεγαλοφώνως) Ἡ Κυρία Δ' Ὀρβιλλιὲ εἶναι καλά;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἡ θεία μου; πολὺ καλά, εὐχαριστῶ. Ἀναχωρεῖ μετ' ὀλίγον καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἐξοχήν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Πῶς, καὶ αὐτή; μήπως ἐπιστρέφετε καὶ σεῖς ἐκεῖ;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἴσως κατὰ τὰς περιστάσεις...

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Κατὰ τὰς περιστάσεις... καὶ αὐταὶ αἱ περιστάσεις δὲν κρέμανται ἀπὸ σᾶς;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὄχι ὅλως διόλου. Δὲν εἴμεθα πάντοτε κύριοι τῶν πράξεών μας.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἀπορῶ. Ἐνόμιζα ὅτι μὲ εἴπετε... ἐσχάτως... ὅτι ἔχετε καὶ θέσιν καὶ περιουσίαν ἀνεξάρτητον, ὅτι δὲν ἔχετε κἀνὲν ἐμπόδιον, ἀπαράλλακτα καθὼς ἐγὼ εἶμαι ἐντελῶς ἐλευθέρα καὶ εἰμπορῶ νὰ κάμω ὅ,τι θέλω.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Εἶμαι καὶ ἐγὼ ἂν θέλετε ἐλεύθερος· ἀλλὰ δὲν ἀπεφάσισα ἀκόμη.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τὸ βλέπω.

ΠΡΕΥΑΝ, (καθ' ἑαυτόν)·

Στὸν διάβολον καὶ αὐτός!

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα εἶναι δύσκολον. Ἄλλοι μὲ συμβουλεύουν γύμνασιν, ἄλλοι ἐντελῆ ἀνάπαυσιν. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι εἰς τὴν ἐξοχὴν εὑρίσκει τις κατ' ἐκλογὴν καὶ τὰ δύο.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Βεβαίως. Ἐπειδὴ ὁμιλοῦμεν περὶ ἐξοχῆς, ἤθελα νὰ σᾶς εἰπῶ... (καθ' ἑαυτήν) τί δυσκολία! (μεγαλοφώνως) ἡ ἐδική σας εἶναι μακρὰν τῶν Παρισίων;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὢ! ὄχι διόλου, κυρία μου, δύο βήματα· εἶναι κῆπος ἀγγλικός· καὶ ἐὰν ἐτόλμων ποτὲ νὰ ἐλπίσω ὅτι ἠθέλετε τὸν στολίσει διὰ τῆς παρουσίας σας...

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Γίνεται καὶ τοῦτο... δὲν ἀρνοῦμαι... ἐνθυμοῦμαι μάλιστα...

ΟΥΑΛΒΡΥΝ (ἐγειρόμενος καὶ χαιρετῶν).

Θὰ εἶμαι εὐτυχὴς νὰ σᾶς δεχθῶ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ποῦ πηγαίνετε;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἦλθα νὰ σᾶς ἴδω μίαν στιγμήν. Θὰ . . . θὰ ἐπιστρέψω . . . ἂν τὸ συγχωρῆτε.

(χαιρετᾷ πάλιν καὶ ἑτοιμάζεται ν' ἀναχωρήσῃ. Ὁ Πρευὰν παρακαλεῖ διὰ σχημάτων τὴν κόμησσαν νὰ τὸν ἐμποδίσῃ.)

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Δὲν εἶσθε παρὰ πολὺ βιαστικός! μείνετε δά. Ἐγὼ νὰ σᾶς ὁμιλήσω.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὅπως θέλετε.

(κάθηται πάλιν·)

Η ΚΟΜΗΣΣΑ (καθ' ἑαυτήν.)

Ο Πρευὰν τὴν ἐνοχλεῖ, εἶχε δίκαιον. (μεγαλοφώνως) Ἤθελα νὰ σᾶς ὁμιλήσω διὰ τὸ κτῆμά μου, εἰξεύρετε . . . (καθ' ἑαυτὴν) τί βάσανον.

ΣΚΗΝΗ ΣΤ.

ΟΙ ΑΥΤΟΙ ΚΑΙ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, (ἀνοίγουσα τὴν θύραν χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ)
Ἐξαδέλφη . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τί τρέχει;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἀνεχώρησεν ὁ Κύριος Πρευάν;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι, Κυρία· βλέπω ἐδῶ ὡραίας ζωγραφίας ἀνυπογράφους καὶ ἡ ὑπογραφὴ εἶναι τῷ ὄντι περιττή! Βλέπων τις τὴν λεπτὴν ἐργασίαν των ἀναγνωρίζει τὸν ζωγραφον.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Γράψετέ με ὑποκάτω στίχους.

ΠΡΕΥΑΝ.

Τί θὰ μὲ δόσετε διὰ τὸν κόπον;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Σᾶς τὸ εἶπα· μίαν πεζζοῦκαν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς δώσω ἀντ' αὐτῆς στέφανον.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ξηρῶν φύλλων;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἄνθη πορτοκαλλιᾶς.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Δὲν τὰ θέλω.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐλᾶτε, ἐλᾶτε λοιπόν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Δὲν ἔχω καιρόν.

Σ.

(*Ἕπεται συνέχεια*).

ΜΑΓΝΗΤΙΚΑΙ ΣΥΝΑΝΑΣΤΡΟΦΑΙ

Ἐξ ἐπιστολῶν Ἕλληνος φοιτητοῦ ἐν Βερολίνῳ

—οοο—

23 Ἀπριλίου 1862

. . . Μία τῶν διασκεδάσεων τῶν διακοπῶν ἦτον δι' ἐμὲ καὶ ὁ μαγνητισμός. Ἐγνωρίσθην μετὰ τοῦ Κυρίου D. Γραμματέως τῆς Βρασιλιανῆς πρεσβείας, ἐπισήμου μαγνητιστοῦ. Μετ' αὐτοῦ δὲ ἦμην προχθὲς εἰς μαγνητικὴν συναναστροφήν, ὅπου ἦτον καὶ ὁ κόμης D. πρέσβυς τῆς Ἰταλίας, καί τινες ἄλλοι τῶν γνωστοτέρων. Ἦτον δὲ περιεργότατον τὸ πρᾶγμα καὶ κωμικώτατον, διότι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἠκούετο εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην γωνίαν ῥογχαλισμὸς, καὶ ἀνὰ εἷς ἐκ τῶν παρευρισκομένων *ὁρώντων* (clairvoyants) ἔπιπτε κοιμώμενος, καὶ τότε συνηθροίζοντο ὅλοι πέριξ αὐτοῦ, καὶ τῷ ἀπέτεινον ἐρωτήσεις. Ἐκ τῆς πρώτης ὅμως ταύτης δοκιμασίας δὲν ἐπείσθην ἐντελῶς, καὶ χαίρω πολὺ ὅτι πρόκειται νὰ ἐπαναληφθῇ.

—ο—

7 Μαΐου.

Μαγνητικὴ συναναστροφὴ δὲν ἔγινεν εἰσέτι δευτέρα. Εἰς τὴν πρώτην ὑπῆρχον ἐκεῖ τρεῖς κυρίαι καὶ εἷς κύριος *νυκτοβάται*. Τούτους ἐμαγνήτιζον οἱ παρόντες μαγνητισταὶ εὐκολώτατα, τοὺς ἀπεκοίμιζον δηλαδὴ, καὶ δέχομαι ὅτι ἀληθῶς, καί τοι ἔχων τὰς καὶ περὶ τούτου ἀμφιβολίας μου. Ἡ μαγνήτισις ἐγίνετο καὶ μακρόθεν, καὶ δι' ἄλλου δωματίου, καὶ διὰ μόνης τῆς ἐπαφῆς τῶν χειρῶν, καὶ διὰ μόνου τοῦ βλέμματος ἐνίοτε. Εἷς μάλιστα τῶν νυκτοβατῶν,, ἅμα εἰσελθὼν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἔπεσεν ἐπὶ ἀνακλίντρου ἀποκοιμώμενος, ἰσχυρισθεὶς ἔπειτα ὅτι ἅμα ἔλαβε τὸ νῆμα τοῦ κώδωνος εἰς χεῖρας, ἐμαγνητίσθη. ἅμα δ' ἐπελθόντος τοῦ ὕπνου. ἤρχιζον αἱ ἐρωτήσεις· καὶ ἐν ὅσῳ μὲν ἐπρόκειτο περὶ γενικῶν πραγμάτων, τὰ πάντα ἐχώρουν ἄριστα, ἅμα ὅμως ἔκαμνον δυσαπόκριτόν τινα ἐρώτησιν, μοὶ ἔλεγον ἀνοησίας. Ἡ συνομιλία αὕτη ἐγίνετο λίαν ταπεινῇ τῇ φωνῇ, καὶ ὁ ἐρωτῶν ἔπρεπε νὰ ἐγγίζῃ τὸν μαγνητιστήν.

Ἓν ἄλλο πείραμα ἦτον ἴσως περιεργότερον. Μιᾶς κυρίας ἐδέθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ τῇ ἐδόθη κάλαμος καὶ χάρτης. Μαγνητισθεῖσα δ' ἔγραψε μετ' ὀλίγον καθαρῶς ich liebe dich (*σὲ ἀγαπῶ*). Καὶ ἕτερον δ' ἔγινε πείραμα, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχεν. Ὅλοι καθήσαντες περὶ τὴν τράπεζαν, ἔδωκαν ἀλλήλοις τὰς χεῖρας, χωρὶς κἀνεὶς νὰ ἐγγίζῃ τὴν τράπεζαν. Ἐπρόκειτο δὲ ν' ἀνεγερθῇ αὕτη μόνη, καὶ νὰ κολλήσῃ εἰς τὴν ὀροφήν· ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ κάμῃ.

Ἐν ὅλοις καὶ ἐγὼ δὲν ἠξεύρω τί ἐντύπωσις μοὶ ἀπέμεινεν. Ἴσως ἂν ἐπαναληφθῶσι ταῦτα δυνηθῶ νὰ παρατηρήσω θετικώτερόν τι.

—ο—

21 Μαΐου.

Προχθὲς ἦτον μικρὰ μαγνητικὴ συναναστροφὴ εἰς τοῦ C., καὶ ἐκεῖ περὶ τοῦ μαγνητικοῦ ὕπνου ἐπείσθην πληρέστατα, ἰδὼν τὴν ἀγωνίαν δυστυχοῦς τινος κυρίας, ἥτις, ἐν ᾧ ἐκοιμᾶτο μαγνητικῶς, εἶδε, φαίνεται, φρικτόν τι φάσμα, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑαυτῆς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξυπνήσῃ ἕως οὗ τὴν ἐξύπνισαν. Νυκτοβάτας εἶδον ἐπίσης πολλούς, καὶ ἐπείσθην ὅτι ὁ μαγνητικῶς κοιμώμενος δύναται νὰ ὁμιλῇ, καὶ ἐρωτώμενος, νὰ λέγῃ πολλάκις παράδοξα. Ἀλλ᾽ ἂν ταῦτα ἔχωσί τι λογικόν, ἂν ἡ ψυχὴ δύναται νὰ ἰδῇ τὰ μεμακρυσμένα, νὰ προφητεύσῃ τὰ μέλλοντα, τὸ ἀμφιβάλλω εἰσέτι. Ἔχει δηλαδὴ τὸ πρᾶγμα ὡς καὶ μὲ τὰς τραπέζας. Ἡ τράπεζα γυρίζει, ἡ τράπεζα κτυπᾷ, ἀλλὰ δύναται ἀληθῶς ν᾽ ἀποκριθῇ εἰς τὰς ἐρωτήσεις, δύναται νὰ μαντεύσῃ; Τοῦτο μένει ἀμφίβολον.

Ἀλλ᾽ εἶδα καὶ περισσότερα, διότι πρέπει νὰ γνωρίζῃς ὅτι περὶ μαγνητισμοῦ ἐδῶ οὐδεὶς γίνεται λόγος, ἀλλ᾽ ὅτι τὰ *πνεύματα* ὑποτίθενται ἐνεργοῦντα. Καὶ πρῶτον μὲν εἶδα τὰ *ψυχόγραφα*, ἤτοι ἀλφάβητα μεθ᾽ ἑνὸς δείκτου, ἐφ᾽ οὗ ὁ μαγνητισθεὶς θέτει τὴν χεῖρα, καὶ ὁ δείκτης τότε δεικνύει ἀλληλοδιαδόχως γράμματα σχηματίζοντα λέξεις, μετὰ παραδόξου ἀκριβείας τῷ ὄντι. Ἔπειτα δ᾽ ὁ μαγνητιστὴς εἶπεν εἰς τὸ πνεῦμα ν᾽ ἀποδείξῃ τὴν παρουσίαν του, καὶ αἴφνης ἡ λυχνία ἐσβέσθη αὐτομάτως. Ἀφοῦ δὲ τὴν ἀνῆψαν ἐκ νέου, τῷ εἶπε νὰ καταδειχθῇ καὶ ἄλλως, καὶ ἀμέσως ἠκούσθη παρ᾽ ὅλων *καὶ παρ᾽ ἐμοῦ* ἦχος ὡς μεγάλης μυίας πετώσης καθ᾽ ὅλην τὴν αἴθουσαν.

Ἄλλα χθὲς πάλιν ἔγιναν θαύματα, δυστυχῶς ὅμως δὲν παρευρέθην, ἀλλὰ μοὶ τὰ διηγήθη ὁ C., ὅστις δὲν ἐτρελλάθη, καὶ δὲν ψεύδεται, ὡς πέπεισμαι. Διαταχθέντος τοῦ πνεύματος νὰ παρουσιασθῇ, μεγάλη σφαῖρα φωτὸς διῆλθε τὴν αἴθουσαν, εἰς ὅλους καταφανής. Ἡ δὲ τράπεζα σχηματισθέντος περὶ αὐτὴν μαγνητικοῦ κύκλου, καθ᾽ ὃν ὅλοι ἵστανται περὶ αὐτήν, κρατούμενοι ἐκ τῶν χειρῶν, ἀλλ᾽ οὐδεὶς τὴν ἐγγίζει, ὑψώθη τινὰς πόδας ὑπὲρ τὴν γῆν, καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸν μαγνητιστήν. Μετὰ ταῦτα διετάχθη τὸ πνεῦμα νὰ παίξῃ κύμβαλον, καὶ κρότος ἠκούσθη ὡς λίθου πίπτοντος ἐπὶ τῶν κοκκάλων, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἐθραύσθη χορδή. Μετὰ ταῦτα προέβησαν εἰς τὰ *ψυχόγραφα*, ἀλλ᾽ οὐδὲν αὐτῶν ἤθελε νὰ κινηθῇ. Μαγνητισθεῖσα τότε ἡ Κυρία de S., ἄγνωστος εἰς ἐμὲ καὶ οὐδέποτε ἰδοῦσά με, ἠρωτήθη περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἀκινησίας τοῦ ψυχογράφου. Αἴφνης ἀφῆκε κραυγήν, καὶ εἶπεν ὅτι βλέπει τὸ ἐμποδίζον πνεῦμα, ἱστάμενον εἰς γωνίαν, ἣν τρέμουσα ἔδειξε, καὶ ὅτι δὲν διακρίνει εἰ μὴ τοὺς μεγάλους αὐτοῦ ὀφθαλμούς, οἵτινες τὴν βασανίζουν. Ἤρχισε δὲ νὰ παρακαλῇ νὰ τὴν ἐξυπνίσουν, καὶ νὰ προσπαθῇ ἐγερθεῖσα νὰ φύγῃ· ἐρωτηθεῖσα δὲ τότε διὰ τί τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ἐμπόδιζεν, εἶπε, διότι ἦν πνεῦμα λίαν δυνατόν, ἀμφιβάλλον εἰσέτι περὶ τῶν μαγνητικῶν φαινομένων. Ἐρωτηθεῖσα ἔπειτα ἂν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τίνος πνεῦμα ἦτον, ἀπεκρίθη ὅτι ἦτον κυρίου, ὅστις τὴν προτεραίαν ἦτον εἰς τοῦ C., καὶ διαταχθεῖσα νὰ προσπαθήσῃ νὰ διακρίνῃ τοὺς χαρακτῆρας αὐτοῦ, ἔδωκε κατὰ τὸν C., ἐμπρὸς πολλῶν ἀνθρώπων οἵτινες μὲ ἐγνώριζον, καὶ πολλῶν ἀγνώστων, ἀκριβῆ ἐμοῦ περιγραφήν. Ἡ Κυρία ἀφυπνίσθη τότε, καὶ ἐμαγνητίσθη τράπεζα, ἥτις ἤρχισε νὰ κάμνῃ παραδόξους κινήσεις. Τὴν διέταξαν τότε, ἂν τὸ κινοῦν αὐτὴν πνεῦμα ἦναι καλόν, νὰ κτυπήσῃ δίς, ἂν δὲ κακὸν τρίς, καὶ ἡ τράπεζα ἐκτύπησε δίς· ἀλλ᾽ αἴφνης τρεῖς σφοδροὶ κτύποι ἀκούονται ἐν εἴδει διαμαρτυρήσεως εἰς ἄλλο μέρος τῆς αἰθούσης. Τότε δέ, μαγνητισθεὶς ἀμέσως τις τῶν παρευρισκομένων, ἠρωτήθη τί τοῦτο σημαίνει, καὶ εἶπεν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ κινοῦν τὴν τράπεζαν ἦτον τὸ κακὸν πνεῦμα τὸ πρὸ ὀλίγου φανὲν εἰς τὴν Κυρίαν de S., *ἐγὼ* δηλαδή, καὶ ὅτι πᾶν ὅ,τι ἂν ἐπεχείρουν κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἑσπέραν, τὸ πνεῦμα τοῦτο θὰ τὸ κατέστρεφε· τὸ δὲ μόνον μέσον θεραπείας θὰ ἦτον νὰ προσπαθήσωσι νὰ πείσωσι τὸ ἄπιστον πνεῦμα. Ἔκτοτε ἡ τράπεζα δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ κινηθῇ, καὶ ἡ συναναστροφὴ διελύθη. Ἑπομένως οἱ Κύριοι οὗτοι μὲ παρακαλοῦν τώρα νὰ πεισθῶ, καὶ νὰ πηγαίνω εἰς ὅλας τὰς συναναστροφὰς ὅπου πρόκειται νὰ γίνωνται πειράματα. Ἐννοεῖς δ᾽ ὅτι δέχομαι λίαν εὐχαρίστως, καὶ ἅμα ὀφθαλμοφανῶς τι ἰδῶ, δὲν θὰ λείψω νὰ σὲ τὸ γράψω. Εὑρίσκομαι τοὐλάχιστον εἰς ἀρίστην ὁδὸν πρὸς ἐξιχνίασιν τῆς ἀληθείας, καὶ θὰ τὴν παρακολουθήσω. Εἶμαι εἰς τὸ μέσον τῆς μαγνητικῆς ἑταιρίας τοῦ Βερολίνου, ἥτις εἶναι πασῶν ἡ ἀρίστη καὶ ἡ μεγίστη· ὥστε ἂν ὑπάρχῃ πυρήν τις ἀληθείας, πιθανῶς θὰ τὸν ἰδῶ, ἢ θὰ πεισθῶ ὅτι δὲν ὑπάρχει. Εἶναι δὲ ἔκτακτος τύχη ὅτι εἰσεχώρησα εἰς τὸν κύκλον τοῦτον, εἰς ὃν ὀλίγοι εἰσὶν οἱ κλητοί, καὶ αὐτὴν ὀφείλω εἰς τὴν συμπάθειαν τοῦ μαγνητιστοῦ Κ. Hahn, ὅστις λέγει ὅτι ἔχω εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς παράδοξόν τινα ἀτμοσφαῖραν. Ἐπὶ πᾶσιν ὅμως θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ σὲ σημειώσω ὅτι δὲν ἐτρελλάθην.

—o—

23 Μαΐου.

Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ἡ τελευταία μου ἐπιστολὴ σ᾽ ἐνέβαλεν εἰς ἀμφιβολίας περὶ τῆς διανοητικῆς καταστάσεώς μου, καὶ διὰ τοῦτο σπεύδω σήμερον νὰ σὲ καθησυχάσω. Ἔκτοτε μία μόνη ἔγινε μαγνητικὴ ἑσπέρα καὶ δυστυχῶς δὲν ἐδυνήθην νὰ παρευρεθῶ εἰς αὐτήν. Ἀλλ᾽ ἦτον ἐκεῖ ὁ Κ., ὃν ἀπιστοῦντα ἐντελῶς πιστεύω ὡς ἐμαυτὸν δι᾽ ὅσα ὁμολογεῖ ὅτι εἶδε· Εἶδε δὲ θαύματα, τὰ *ψυχόγραφα* ὁμιλοῦντα ἀπταίστως,

τράπεζαν ὑψουμένην μόνην εἰς τὸν ἀέρα, χορεύουσαν ἐκεῖ, καὶ ἔπειτα, ὅταν αἴφνης ἐφάνη που τῆς αἰθούσης φῶς μέγα ὡς ἀστὴρ, κακόν τι πνεῦμα, ὡς ἐξηγοῦσιν οἱ κύριοι οὗτοι, ῥιπτομένην αὐθορμήτως ἐπ' αὐτὸ, καὶ προστριβομένην, ὡς διὰ νὰ τὸ ἐξαλείψῃ. Ἐννοεῖς πόσον ἐλυπήθην μὴ παρευρεθεὶς ἐκεῖ, ἀλλ' ἅμα γίνω ἄλλων φαινομένων αὐτόπτης μάρτυς, ἀμέσως θὰ σοὶ τὰ γράψω. Κ.

ΠΕΡΙ

τῆς παρ' ἡμῖν κοινῆς διαλέκτου.

—ooo—

Ἡ κοινὴ ἐν χρήσει παρὰ τῷ ὄχλῳ διάλεκτος, ἥτις φαίνεται τόσον διεφθαρμένη, καὶ ἥτις ὑπό τινων εὐρωπαίων ἐθεωρήθη ὡς μίγμα διαφόρων ξένων γλωσσῶν, εἶναι, ἂν ἐξαιρέσωμεν ὀλίγας τινὰς εἰσαχθείσας ξένας διαφόρων ἐθνῶν λέξεις, ὡς *μουσαφίρης*, ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ, *πιάτο* ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ, *ζακόνι* ἐκ τοῦ Σλαυϊκοῦ κτλ· γνησιωτάτη *ἑλληνικὴ* γλῶσσα, σύνθετος, ἵνα οὕτως εἴπω, ἐκ τῶν διαφόρων ἀρχαίων διαλέκτων, καὶ πλήρης γραμματικῶν σχημάτων, κατὰ μίμησιν τῆς ἐξ ἧς παράγεται ἀρχαίας γλώσσης (*)· οὕτως ἂν κοινῶς λεγωμεν *ἀστάχυ* ἀντὶ *στάχυς* τοῦτο γίνεται διὰ προσθέσεως. ὡς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἄλλοτε ἔλεγον *ἄσταχυς*, καὶ *ἀσταφὶς* ἀντὶ *σταφὶς*, ἐκ τοῦ ὁποίου δι' ἑτέρου σχήματος ἔγινε τὸ ἁπλοῦν *σταφίδα*. Τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ κοινῶς ἐν χρήσει *ἐχθὲς* ἀντὶ *χθὲς*, καὶ τὸ *ἀπλέω* ἀντὶ *πλέω*, ἃ ἔγιναν κατὰ μίμησιν ὡσαύτως τῶν Ἀθηναίων. Λέγομεν προσέτι *σφονδύλιον* ἀντὶ *σπονδύλιον*, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον *ἀσφάραγος* ἀντὶ *ἀσπάραγος*· ἔτι δὲ λέγομεν *μολόχα* ἀντὶ *μαλάχη* μεταβάλλοντες τὰ δύο α εἰς ο, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τὸ η εἰς α, ὡς οἱ Δωριεῖς. Ὡσαύτως ἐκ τῆς ἀρχαίας λέξεως *κνήδη* κατ' ἀρχὰς ἔγινε τὸ *κνήδα* μεταβολῇ τοῦ η εἰς α, ἔπειτα δι' ἀναδιπλασιασμοῦ προσετέθη τὸ ΚΗ λέγοντες *κηκνήδα*, καὶ τελευταῖον διὰ τρίτου σχήματος προσθέσεως ἔγινε καὶ τὸ *ἀκηκνήδα*.

Οἱ Ἴωνες μετέβαλλον τὰ δασέα εἰς ψιλὰ καὶ τ' ἀνάπαλιν, ὅπερ γίνεται καὶ εἰς τὴν ἁπλῆν ἡμῶν διάλεκτον. οὕτως ἐκεῖνοι μὲν ἔλεγον *ἐνθεῦθεν* ἀντὶ *ἐντεῦθεν*, καὶ *κιθὼν* ἀντὶ *χιτὼν*· ἡμεῖς δὲ *ἀπ' ὅλα* ἀντὶ *ἀφ' ὅλα*, *μεθαύριον* ἀντὶ *μεταύριον*, *ἐφέτος* ἀντὶ *ἐπέτος*· καὶ ἀντὶ *βάτραχος* λέγομεν *βάθρακος* (καὶ μὲ καταβιβασμὸν τόνου *βαθρακὸς*) ὡς οἱ Ἴωνες οἵτινες ἐπρόφερον *βάθρακος* καὶ *βάτρακος*. Λέγομεν ἀκόμη *ἄσκημος* ἀντὶ *ἄσχημος*, ὡς οἱ Δωριεῖς ἔλεγον *δέκομαι* ἀντὶ *δέχομαι*. Λέγομεν ἔτι *σκάφτω* ἀντὶ *σκάπτω* ὡς οἱ Ἀττικοὶ ἔλεγον *φανὸς* καὶ *φάτρα* ἀντὶ *πανὸς* καὶ *πάτρα*.

Λέγομεν δὲ κοινῶς *φηκάρι* ἀντὶ *θηκάρι* καὶ *φλιβερὸν* ἀντὶ *θλιβερὸν*, μεταβάλλοντες τὰ δασέα εἰς ἕτερα δασέα, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἔλεγον καὶ οἱ Αἰολεῖς καὶ οἱ Δωριεῖς *φὴρ* ἀντὶ *θὴρ* (ἐξ οὗ παρήχθη καὶ τὸ λατινικὸν fera)· οἱ Ἀθηναῖοι *φλᾶν* ἀντὶ *θλᾶν*.

Λέγομεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν *γιατὶ* ἀντὶ *διὰ τί*, ἀλλ' οὕτω καὶ οἱ Δωριεῖς ἀνταλάσσουν τὸ γ μετὰ τοῦ δ· ὅθεν *ἀμέργω* καὶ *ἀμέρδω*· *δᾶ* καὶ *γᾶ*· *γνόφος* καὶ *δνόφος*.

Μεταβάλλει ἡ κοινὴ γλῶσσα τὸ δ εἰς ζ, οἷον *ζορκάδια* ἀντὶ *δορκάδια*, ἀλλὰ καὶ οἱ Δωριεῖς ἔλεγον *ζορκάδες* ἀντὶ *δορκάδες*, καὶ *ἀρίζηλον* ἀντὶ *ἀρίδηλον*. Ἔτι τὸ ο εἰς α, μάλιστα εἰς τοὺς ἀορίστους καὶ παρατατικοὺς χρόνους τῶν ῥημάτων, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἔκαμνον καὶ οἱ Δωριεῖς λέγοντες ὡς ἡμᾶς, *ἐλάβαμεν*, *ἐγράφαμεν*, καὶ *ἔλαβαν*, *ἔγραφαν*, ἀντὶ *ἐλάβομεν*, *ἐγράφομεν*, *ἔλαβον*, *ἔγραφον*.

Μεταβάλλομεν κοινῶς τὸ α τῆς αἰτιατικῆς πληθυντικῆς καταλήξεως εἰς αι λέγονται; *ταῖς τιμαῖς* ἀντὶ *τὰς τιμὰς*, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἔκαμνον καὶ οἱ Αἰολεῖς.

Ἐνίοτε συναλλάσσονται τὰ μέσα, οὕτω π. χ. λέγομεν *γλέπω* ἀνὰὶ *βλέπω*, ἀλλὰ καὶ οἱ Αἰολεῖς καὶ

(*) Εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν ὑπάρχει πλῆθος λέξεων οὐδόλως ἀπαντωμένων εἰς τὴν ἀρχαίαν, τοιαῦται χ. π. εἰσὶ τὸ ἀνάσκελα, πρόμητα, μαζώνω, πρίσκομαι. κτλ. πλὴν αἱ τοιαῦται λέξεις δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῶσι βάρβαροι διότι παράγονται ἀπὸ κυρίως Ἑλληνικὰς καὶ φέρουν σαφέστατα τοὺς τύπους αὐτῶν. Οὕτως ὑπάρχουσι καὶ σύνθετοι ὧν μόνον αἱ ἐξ ὧν σύγκεινται ἁπλαῖ εὑρίσκονται εἰς μίαν ἢ ἄλλην τῶν ἀρχαίων διαλέκτων οὕτως ἡ λέξις μεσημέρη δὲν ὑπάρχει παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἀλλ' ἐντοσούτῳ οἱ Ἴωνες ἔλεγον ἡμέρη ἀντὶ ἡμέρα, καὶ ἰδοὺ πῶς ἔγινε τὸ νεώτερον μεσημέρη ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου μεσημβρία. Ἡ λέξις νωρὶς δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀρχαίαν, ἀλλ' ὑπάρχουν ὅμως τὸ ἐν καὶ ὥρα ἐξ ὧν ἐσχηματίσθη διὰ συναλοιφῆς τὸ νωρὶς ὅπερ σημαίνει ἐν ὥρᾳ.

Ἡ νεωτέρα γλῶσσα ποιεῖ ἀναλελυμένους τοὺς παρῳχημένους αὐτῆς χρόνους τῶν ῥημάτων διὰ τοῦ βοηθητικοῦ ἔχω, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἀπαντᾶται ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν· οὕτως ὁ Ἡσίοδος λέγει «κρύψαντες γὰρ ἔχουσι (ἀντὶ ἔκρυψαν) θεοὶ βίον ἀνθρώποισι»· καὶ ὁ Σοφοκλῆς «πρᾶγος ἄσκοπον ἔχει περάνας» (ἀντὶ ἐπέρανε).

Ἡ κοινὴ γλῶσσα δίδει οὐδετέραν κατάληξιν εἴς τινα κύρια θηλυκὰ ὀνόματα ὡς Μαριὸ, Κατεπινιὸ, Μαρίδι (Μαρίδιον), Κατερίνι (Κατερίνιον), μάλιστα εἴς τινα μέρη λέγουν καὶ μετὰ τοῦ οὐδετέρου ἄρθρου τὸ Μαριὸ, τὸ Κατερινιὸ, τὸ Μαρίδι, τὸ Κατερίνι· κλ· ἀλλ' οὐχ' ἧττον ἔλεγον καὶ οἱ ἀρχαῖοι μὲ οὐδετέραν κατάληξιν Γλυκέριον, Λεόντιον κτλ.

Δωριεῖς ἔλεγον *γλέφαρον* ἀντὶ *βλέφαρον*· καὶ ἀττικῶς ἐλέγετο *βλήχων* ἀντὶ *γλήχων*.

Λέγομεν κοινῶς *χρουσός*, *χρουσώνω* ἀντὶ *χρυσός*, *χρυσόω*, ἀλλὰ καὶ οἱ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς μετεχειρίζοντο πολλάκις τὸ ου ἀντὶ τοῦ υ, οἷον *κοῦμα*, *θοῦρα*, ἀντὶ *κῦμα*, *θύρα*. κτλ.

Εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὑγρῶν μεταχειρίζεται ὁ ἁπλοῦς λαὸς ἄλλ' ἀντ' ἄλλων· οὕτω χ. π. οἱ Χῖοι λέγουν *Φιριππῆς* ἀντὶ *Φιλιππῆς*, πλὴν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον *κεφαλαργία* ἀντὶ *κεφαλαλγία*, *ἀργαλέων* ἀντὶ *ἀλγαλέων*, κτλ. Οὕτω λέγομεν προσέτι *πλεμόνι* ἀντὶ *πνεύμων*, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπρόφερον *πλεύμων*, καὶ οἱ Λατῖνοι λέγουν pulmo. Καὶ οἱ Δωριεῖς τρέπουν τὸ ν εἰς λ ὅθεν *λέπους* ἀντὶ *νέπους*, *ἐλύδρης* ἀντὶ *ἐνύδρης*.

Λέγομεν ὡσαύτως *πωρνὸν* ἀντὶ *πρωϊνὸν* συναιρέσει τοῦ ι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον *πρῷ* ἀντὶ *πρωῒ* καὶ μεταθέσει τοῦ ρ ἔλεγον *θάρσος* ἀντὶ *θράσος*.

Πολλάκις ἀφαιρεῖται ἡ πρώτη τῶν λέξεων συλλαβή, ὅθεν *δόντια* ἀντὶ *ὀδόντια*, *λαφρὸς* ἀντὶ *ἐλαφρὸς*, *μαῦρος* ἀντὶ *ἀμαυρὸς* κτλ· πλήν, τοῦ κατ' ἔνδειαν τούτου σχήματος κάμνουν συνεχῶς χρῆσιν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, διὸ ἀπαντῶμεν εἰς τὸν Αἰσχύλον *μαυρουμένη* ἀντὶ *ἀμαυρουμένη*· καὶ οἱ Ἴωνες ἔλεγον *ὁρτὴ* ἀντὶ *ἑορτή*, *κεῖνος* ἀντὶ *ἐκεῖνος*. Κατὰ μίμησιν δὲ τῶν Ἑλλήνων παραλείπουσι καὶ οἱ Λατῖνοι τὸ ο εἰς τὰς λέξεις nomen καὶ dens πληθ. dentes.

Δυνάμει δὲ σχήματός τινος κατ' ἔνδειαν, καὶ ἰδίως τοῦ λεγομένου ἄρσις παραλείπεται συνήθως ἡ αὔξησις τῶν παρακειμένων καὶ μετοχῶν, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὸν Ὅμηρον *δεγμένος* ἀντὶ *δεδεγμένος*.

Ἀφαιροῦμεν πολλάκις κατ' ἔλλειψιν ἢ κατὰ συγκοπὴν ἓν ἢ πλειότερα γράμματα, λέγοντες χ. π. *αἰᾶ* ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου *αἶγα* καὶ *σώπα* ἀντὶ *σιώπα*· ἀλλὰ καὶ τοῦτο γίνεται κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων· οὕτως εἰς τὸν Πίνδαρον ἀπαντῶμεν *σεσωπαμένος* ἀντὶ *σεσιωπαμένος* καὶ εἰς τὸν Ἡρόδοτον ἀντὶ ὀγδοήκοντα ἀναγινώσκομεν *ὀγδώκοντα*, ἐξ οὗ τὸ παρ' ἡμῖν *ὀγδῶντα*· κατὰ συγκοπὴν ὡσαύτως ἔγιναν καὶ τὰ *τριάντα*, *πενῆντα*, *ἑξῆντα*, *ἑβδομῆντα* καὶ *ἐνενῆντα*· τὸ δὲ *σαράντα* ἐκ τοῦ *τεσσαράκοντα*, ἐκτὸς τῆς συγκοπῆς ὑπέφερε καὶ τὴν κατ' ἔνδειαν ἐξάλειψιν τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς.

Συνεχεστάτη χρῆσις γίνεται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσ- καὶ κατ' ἀποκοπὴν σχήματος, ἀλλὰ πάντοτε κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων· οὕτως καθὼς ἡμεῖς λέγομεν *αὐτὶ* ἀντὶ *αὐτίον*, *σταμνὶ* ἀντὶ *σταμνίον*, καὶ τούτοις ὅμοια, εἶπεν ὡσαύτως καὶ ὁ Ὅμηρος *δῶ* ἀντὶ *δῶμα*· ὁ Ἡσίοδος *βρὶ* ἀντὶ *βριθύ*· ὁ Ἐμπεδοκλῆς *ἄλφι* ἀντὶ *ἄλφιτον*, καὶ ἄλλοι ἄλλα.

Παρὰ τοῖς Ἴωσι λογογράφοις παραλείπεται συνήθως τὸ ἐφελκυστικὸν ν· ὅθεν κατὰ μίμησιν τούτων παραλείπεται πολλάκις εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τὸ ληκτικὸν ν· οἷον τὸ *ξύλο* ἀντὶ τὸ *ξύλον* κτλ.

Οἱ Δωριεῖς παραλείπουν τὸ ο τῶν εἰς αος κυρίων ὀνομάτων, ὡς *Μενέλας* ἀντὶ *Μενέλαος*· οὕτω λέγομεν καὶ ἡμεῖς *Νικόλας* ἀντὶ *Νικόλαος*.

Οὐ σπανιωτέρα χρῆσις γίνεται κοινῶς καὶ τῶν κατὰ πλεονασμὸν σχημάτων· οὕτω κατ' ἐπέκτασιν λέγομεν *αὐτία* ἀντὶ *ὠτία*, ἴσως ἐκ τοῦ *ἆτα* τῶν ἀρχαίων Ταραντίνων, οἵτινες κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἠδύναντο νὰ λέγωσι καὶ *ἀτία* ἀντὶ *ὠτία*.

Συνεχῶς ὡσαύτως γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ προσχηματισμοῦ, ὅθεν *ἀλόγατα* ἀντὶ *ἄλογα*, *προσώπατα* ἀντὶ *πρόσωπα*, καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια· οὕτω δὲ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον *ναιχὶ* ἀντὶ *ναί*, καὶ *οὐχὶ* ἀντὶ *οὐ*, ἐξ ὧν παράγονται τὰ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει *ναίσχε* ἢ *ναίσκε*, καὶ τὸ *ὄχι* ἀποβολῇ τοῦ υ.

Κατὰ πλεονασμὸν ἔγειναν καὶ ὅλα τὰ εἰς ΟΝΩ, ἀπὸ τὰ εἰς ΟΩ τῆς ἀρχαίας ῥήματα.

Ἑνὶ λόγῳ ὁ κοινὸς λαὸς γνωρίζει κάλλιστα ὅλα τὰ γραμματικὰ τῆς ἀρχαίας σχήματα, καὶ πάντοτε μεταχειρίζεται αὐτὰ κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων, (*), μάλιστα πολλάκις μεταβάλλει λέξεις τινας διὰ πολλῶν ἀλλεπαλλήλων σχηματισμῶν· οὕτως ἐκ τοῦ ἀρχαίου *κρυφῇ* ἐσχηματίσθη τὸ εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐν χρήσει *κουρφᾶ*, ὅπερ ἔγινε διὰ τριῶν ἀλλεπαλλήλων σχημάτων δηλαδή, α'.) διὰ μεταθέσεως τοῦ ρ, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγον *θάρσος* ἀντὶ *θράσος*, *καρδία* ἀντὶ *κραδία*· β'.) διὰ παρενθέσεως τοῦ ο, ὡς οἱ Ἴωνες ἔλεγον *κεινὴ* ἀντὶ *κενή*, *νοῦσος* ἀντὶ *νόσος*, *ξεῖνοι* ἀντὶ *ξένοι*, κτλ. καὶ γ'.) διὰ τῆς τοῦ η εἰς α μεταβολῆς, ὡς οἱ Δωριεῖς οἵτινες ἔλεγον *τὰν* ἀντὶ *τήν*, *κρυφὰ* ἀντὶ *κρυφῇ* (**).

Ἡ κοινὴ ἡμῶν διάλεκτος διεφύλαξε καὶ τὸ αἰολικὸν δίγαμμα, ἑπομένως καθὼς οἱ Αἰολεῖς ἔλεγον *αὐὴρ* *αὐὼς* ἀντὶ *ἀήρ*, *ἀώς*, καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες (χέω) χεύσω, καὶ (κάω) καύσω, ὁσάκις δηλαδὴ ἐπήρχετο σύμφωνον εἰς ὑποστήριξιν τούτου· οὕτω λέγει καὶ ἡ κοινὴ ἡμῶν διάλεκτος *τελεύω* ἀντὶ *τελέω*· *καύω* καὶ *καύγω*, ἀντὶ *κάω* ἢ *καίω*· *κλαίγω* ἀντὶ *κλαίω* κτλ.

Ι. ΔΕ ΚΙΓΑΛΛΑΣ.

(*). Ἡ κοινὴ γλῶσσα κάμνει οὐχ ἧττον συνεχεστάτην χρῆσιν τῶν κράσεων, συναιρέσεων, θλίψεων, κτλ. οὕτω λέγομεν *τὸ καμα 'πὶ τούτου*, διὰ διπλῆς κράσεως, ἀντὶ *τὸ ἔκαμα ἐπὶ τούτου*, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον διὰ συγχρόνου θλίψεως, κράσεως καὶ συναιρέσεως, *ἐν τῇ θιοπίᾳ* ἀντὶ *ἐν τῇ αἰθιοπίᾳ*.

(**) Λέγομεν ἐνίοτε κατὰ τὸν πλεονασμὸν *πλέον σοφώτερος* ἀντὶ *σοφώτατος* κτλ. ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον *κρεῖττον μᾶλλον*, *βέλτιον μᾶλλον* κ.τ.λ. Εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν γίνεται ὡσαύτως χρῆσις καὶ πάντων τῶν λοιπῶν συντακτικῶν σχημάτων· οἷον τῆς Ἐλλείψεως, Συλλήψεως, Ζεύγματος κλ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ.

Ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ (*).

Λέγεται ὅτι τὰ κάτωθι εἶναι γεγραμμένα ἐπὶ λιθίνης πλακὸς διατηρουμένης.

Α. « Ἐγὼ εἰμὶ ὁ Θεός· οὐκ ἔστιν ἄλλος Θεὸς πλὴν ἐμοῦ, ὁ δὲ Μωάμμεθ εἶναι ἀπόστολός μου.

» Ὅστις ἀφιεροῦται εἰς τὸ παρ' ἐμοῦ πεπρωμένον, ὑπομένει εἰς τὰς παρ' ἐμοῦ πληγὰς, εὐγνωμονεῖ ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις μου καὶ δέχεται ἀγογγύστως τὰ κρίματά μου, ἐκεῖνον ἔγραψα ἐν τῇ βίβλῳ τῶν πιστῶν καὶ θέλω ἐγείρει τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως μετὰ τῶν ὁσίων. Ὁ μὴ ἀφιερούμενος εἰς τὸ παρ' ἐμοῦ πεπρωμένον, μηδ' ὑπομένων εἰς τὰς παρ' ἐμοῦ πληγὰς, ὁ ἀγνωμονῶν πρὸς τὰς εὐεργεσίας μου καὶ μὴ δεχόμενος ἀγογγύστως τὰ κρίματά μου, ἐκεῖνος ἂς ἐκλέξῃ ἄλλον Θεόν. »

Β. « Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τοῦ εὐσπλάγχνου, τοῦ οἰκτίρμονος, παρὰ Μωάμμεθ τοῦ ἀποστόλου αὐτοῦ πρὸς τὸν Καίσαρα τῆς ῥωμαϊκῆς χώρας.

» Εἰρήνη ἐπὶ τὸν πορευσάμενον τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν, τὸν πιστεύσαντα εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν ἀπόστολον αὐτοῦ τὸν πρεσβεύσαντα ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς ἄλλος πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, ὅτι οὗτος οὐδὲ φίλην ἐκτήσατο, οὐδ' υἱὸν, καὶ ὅτι ὁ Μωάμμεθ εἶναι δοῦλος καὶ ἀπόστολος αὐτοῦ.

» Εὐξάμενος τῷ Θεῷ (ὅπως φωτίσῃ δηλ. τὸν πρὸς ὃν ἡ ἐπιστολὴ) σὲ προσκαλῶ εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν ὅπως σωθῇς. Εἰμὶ ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὅλων ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων, « ὅπως νουθετήσω πάντας τοὺς » ζῶντας καὶ ἐλέγξω τοὺς ἀσεβεῖς. » (ἐκ τοῦ κορανίου). Ὦ ὑμεῖς οἱ κάτοχοι τῶν γραφῶν (Χριστιανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι) ἔλθετε εἰς λόγον εὐθὺν μεθ' ἡμῶν. Ἡμεῖς δὲν πιστεύομεν ἢ ἕνα Θεὸν, καὶ οὐδένα ποιοῦμεν συνεταῖρον αὐτῷ. Ἂς μὴ παραδεχθῶμεν κυρίους ἄλλους πλὴν αὐτοῦ. Διὸ, ἂν ἐπιστραφῆτε, εἴπατε « πρεσ» βεύομεν τὴν ἀληθινὴν πίστιν ». Ἂν ἀποποιηθῆτε, ἔστω ἡ μερὶς ὑμῶν μετὰ τῶν ἀσεβῶν. »

Ἀπάντησις.

Γ. « Πρὸς Ἀχμὲτ τὸν ἀπόστολον τοῦ Θεοῦ, παρὰ τοῦ Καίσαρος τῆς ῥωμαϊκῆς χώρας, τοῦ πιστεύοντος τὸν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας.

« Ἀφίχθη ἡ ἐπιστολή σου μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου σου. Ὁμολογῶ ὅτι σὺ εἶσαι ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ· σ' εὑρίσκομεν γεγραμμένον καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὡς συνάρχον τοῦ Ἰησοῦ, υἱοῦ τῆς Μαρίας. Προσεκάλεσα τοὺς ῥωμαίους νὰ πιστεύσωσιν εἰς σὲ, οὗτοι δὲ ἀποποιοῦνται. Ἂν ὑπήκουον, θὰ ἦτο ἐπ' ἀγαθῷ αὐτῶν. Ἀσμένως θὰ ἠρχόμην παρὰ σοὶ ὅπως σοὶ δουλεύσω καὶ πλύνω τοὺς πόδας σου· ἔῤῥωσο. »

Δ. « Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τοῦ εὐσπλάγχνου κτλ. παρὰ Μωάμμεθ τοῦ ἀποστόλου αὐτοῦ πρὸς Νετζασῆ τὸν βασιλέα τῆς Ἀβυσσινίας. Εἰρήνη ἐπὶ σὲ καὶ εὐλογία, « ὁ δὲ Θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ βοηθὸς, ὁ ἀντιλήπτωρ » κ.τ.λ. (ἐκ τοῦ κορανίου). Ὁμολογῶ Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας πνεῦμα καὶ λόγον Θεοῦ, ὃν συνέλαβεν ἡ Παρθένος ἡ καλὴ καὶ ἀκήρατος. Ἔπλασε δὲ αὐτὸν (ὁ Θεὸς) ἀπὸ τοῦ πνεύματός του καὶ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτὸν, ὡς ἔπλασε τὸν Ἀδὰμ ἰδίαις χερσὶ καὶ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτόν. Σὲ παρακαλῶ (νὰ πιστεύσῃς) εἰς ἕνα μόνον Θεὸν ἄνευ συνεταίρου· νὰ ὑπακούῃς ἀείποτε εἰς αὐτὸν, νὰ μοὶ ἀκολουθήσῃς, νὰ πιστεύσῃς εἰς ἐμὲ καὶ τὸν ἐλθόντα πρός με. Ἐγὼ εἰμὶ ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ. Ἰδοὺ πέμπω πρὸς ὑμᾶς τὸν ἐξάδελφόν μου Γιαφὰρ μετά τινος τῶν Μουσουλμάνων. Ἅμα ἀφιχθῶσιν οὗτοι (εἴη αὐτοῖς ὁ πλοῦς εἰς ἀναψυχήν) προσκαλοῦμέν σέ τε καὶ τὸν στρατόν σου (νὰ πιστεύσητε) εἰς τὸν Θεόν. Ἰδοὺ ἐγνωστοποίησα καὶ ἐνουθέτησα· δέχθητε τὴν νουθεσίαν μου, καὶ εἰρήνη ἐπὶ τὸν πορευσάμενον τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας.

Σ. τοῦ Μ. Ὁ βασιλεὺς, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπάντησιν δὲν εὐκαιροῦμεν νὰ μεταφράσωμεν (ἀπέφυγε τοῦ ν' ἀποφανθῇ κατηγορικῶς περιορισθεὶς νὰ πέμψῃ τῷ ἀγύρτῃ δῶρον δύω καλὰς θεραπαινίδας.

Δ. ΑΡΓΕΝΤΗΣ.

(*) Τὴν δημοσίευσιν ἢ μὴ τοῦ ὑπὸ στ. Γ. ἐγγράφου ἀφίνω εἰς τὴν ὑμετέραν διάκρισιν. Εἶναι ἀληθῶς περίεργον, τόσῳ περίεργον, ὥστε πιθανὸν οἱ μὲν νὰ τὸ προσβάλωσιν ἐπὶ πλαστογραφίᾳ, ἄλλοι δὲ νὰ ὑποθέσωσιν ὅτι ὁ βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ εἰρωνεύετο. Κατὰ δυστυχίαν, ἂν δὲν μὲ λανθάνῃ ἡ μνήμη, ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος εἶναι ὁ Ἡράκλειος, ὅστις, λέγουσι τὰ χρονικὰ, περὶ τὰ ἔσχατα τοῦ βίου ἐξώκειλεν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Ἀρειανῶν, αὕτη δὲ μετὰ τῆς τῶν Νεστοριανῶν ἐπικρατεῖ εἰς τὸ κοράνιον, ὅπως ἐν μέρει φαίνεται καὶ εἰς τὸ ὑπὸ στοιχ. Δ. Αὕτη ἡ περίστασις καθιστᾷ πιθανὴν τὴν γνησιότητα τοῦ ἐγγράφου·

Ἡράκλειον τὴν 6 Ἀπριλίου 1862.

Κύριε Συντάκτα τῆς Πανδώρας,

Εἰς τὸ 270 φυλλάδιον αὐτῆς ἀνέγνων πρὸ ἡμερῶν γνώμην τινὰ, ἣν ὁ ἔντιμος συμπολίτης μου Κύριος Σταῦρος Μενδωνίδης ἐξέφερεν ἐπὶ διατριβῆς τινος, καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 1096 φύλλῳ τῆς ἐφημερίδος ἡ « Ἐλπὶς » καὶ προτεινούσης τὴν παραδοχὴν στοιχείων τινων ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἀλφαβήτῳ πρὸς ἔκφρασιν διαφόρων ξενικῶν φθόγγων.

Οὐδόλως πρόθεσιν ἔχω νὰ κηρυχθῶ ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἰδέας τῶν ἐντίμων διατριβογράφων, διότι καὶ ἐγὼ, ὡς μετριοφρονῶν ὡμολόγησεν εἷς ἐξ αὐτῶν, οὐδεμίαν ἀξίωσιν δύναμαι νὰ ἔχω ἐν

τῇ ἑλληνικῇ φιλολογίᾳ· περιορίζομαι μόνον νὰ εἴπω ὅτι ὁ ἐν τῇ Ἐλπίδι περὶ τῶν ξενικῶν φθόγγων πραγματευθεὶς κύριος, προτείνων λατινικά τινα στοιχεῖα (τῶν ὁποίων τὴν καταγωγὴν ὡς ἐθνικὴν καταδεικνύει), ὀλιγωτέρας εὐθύνης ἐπιλαμβάνεται ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῶν ἁρμοδίων κριτῶν, παρὰ ὁ ἔντιμος συμπολίτης μου κύριος Μενδωνίδης, ὅστις διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς δασείας ἐπὶ τοῦ Π. Σ. Τσ. Δ. Τ. Γ. Ζ. Τζ. Ε, σχετίζει μὲν τὸ πνεῦμα τοῦτο καὶ μὲ ἄλλα, ἐκτὸς τοῦ ρ, σύμφωνα, ἀλλ᾽ ἐνοχλεῖ μεγάλως τὸ πρὸ αἰώνων πολλῶν συνταχθὲν καὶ παγιωθὲν ἤδη γραμματικὸν σύστημα. Λέγων ταῦτα δὲν ἐννοῶ ποσῶς, ὅτι ἡ ἐν τῇ Ἐλπίδι ἐκφρασθεῖσα γνώμη εἶναι προτιμοτέρα, διότι καὶ αὕτη, μὴ εἰμπορούσα νὰ καταστήσῃ τὰ ce, che, g. καὶ j, προφερτὰ εἰς χείλη ἑλληνικά, ἀδυνατοῦντα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, νὰ προφέρωσι δασέως, ἀποβαίνει σχεδὸν περιττή.

Τελευτῶν τὴν παροῦσαν, λαμβάνω τὴν τόλμην νὰ προσθέσω ὅτι, ἂν οἱ ξένοι, πρὸς τοὺς ὁποίους διακείμεθα πιστωταὶ καὶ οὐδόλως χρεῶσται λέξεων, οὐδέποτε συνελογίσθησαν νὰ παραδεχθῶσι ἑλληνικὰ στοιχεῖα πρὸς ἔκφρασιν ἑλληνικῶν φθόγγων, καὶ περιωρίσθησαν, μόνον γράφοντες οὐχὶ καὶ προφέροντες τὸ ἡμέτερον Θ διὰ τοῦ th, τὸ ευ διὰ eu καὶ οὕτω καθ᾽ ἑξῆς· διατί ἡμεῖς, χάριν σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα τοὐλάχιστον τῆς γλώσσης ἡμῶν, νὰ μὴ πράττωμεν τὸ αὐτό, ἐξακολουθοῦντες νὰ γράφωμεν τὸ ch διὰ τοῦ χ, τὸ u διὰ τοῦ υ, κτλ.

Εὐαρεστήθητε παρακαλῶ, ἂν ἐγκρίνητε, νὰ καταχωρίσητε τὰ ὀλίγα ταῦτα εἰς τὴν πολλοῦ λόγου ἀξίαν Πανδώραν καὶ συγχρόνως δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

Πρόθυμος θεράπων

ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΣ ΤΣΕΛΕΠΙΔΑΚΗΣ.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Μῦθος.

Κόραξ εἰς ἄκραν ὑψηλὴν
κλάδου ἐκάθητο ἐλαίας.
Μέλαιναν εἶχε τὴν στολήν,
καὶ εἰς τὸ ῥάμφος εἶχε κρέας.

—

Εἰς τὰ χαμώκλαδα κοντὰ
ἀλώπηξ ἵστατο δολία.
Αὐτῆς τοὺς ῥώθωνας κεντᾷ
τοῦ κρέατος ἡ εὐωδία.

—

Τρέχει, προφθάνει, περιττὸς
ὁ κόπος! Μάτην ἡ σπουδή της!
Τί ὕψος! Κ᾽ εἶναι πτερωτὸς
ὁ εὐτυχὴς ἰδιοκτήτης!

—

Κατ᾽ ἄλλον τρόπον μελετᾷ
εἰς τὰ νερά της νὰ τὸν φέρῃ.
Βλέπει ἐπάνω, χαιρετᾷ,
καὶ ταῦτα εὐγενῶς προφέρει.

—

— « Καλῶς μᾶς ὥρισας, ἐδῶ
ἀέρα, φίλτατε, νὰ πάρῃς.
Τρελλαίνομαι ὅταν σ᾽ ἰδῶ.
Πόση κομψότης! Πόση χάρις!

—

Τίς ἔχει τόσην καλλονήν;
τίς πτέρυγας ποικιλοτέρας;
Τί κρίμ᾽! Ἂν εἶχες καὶ φωνήν,
θὰ ἦσουν τῶν πτηνῶν τὸ τέρας ».—

—

— « Φωνὴν δὲν ἔχω! Νὰ χαθῇς!
ἐντός του εἶπε. Θὰ σὲ δείξω.
Περίμεινε νὰ τρελλαθῇς
ἀφ᾽ οὗ τὸ στόμα μου ἀνοίξω. »

—

Καὶ πλατὺς φάρυγξ ἀνοιγείς,
δύω τραχέα κρὰ ἐδγάζει,
καὶ πάφ! τὸ κρέας κατὰ γῆς,
καὶ ἄπ! ἡ πονηρὰ τ᾽ ἁρπάζει.

—

Ἀκόμη τρέχ᾽ εἰς τὸ βουνόν·
καὶ ἀφ᾽ οὗ ἔκρυψε τὸ κρέας,
γελῶσα λέγ᾽ εἰς τὸ πτηνὸν
τὰς λέξεις ταύτας τελευταίας.

—

— « Μάθε, ὦ φίλτατον πουλί,
μάθε, ὦ ἄνθος τῶν κοράκων,
πῶς τῶν εὐπίστων ἡ φυλὴ
τρέφει τὸ γένος τῶν κολάκων ».

—

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΒΛΑΣΦΗΜΙΑ. Κατεδικάσθη τις πέρυσιν ἐν Οὐεντιμιλίᾳ (ἐπαρχία τῆς Γενούης) εἰς φυλάκισιν ὀκτὼ ἡμερῶν ἐπὶ βλασφημίᾳ.

Ὀκτὼ ἡμέραι — τίποτε! Ποῦ οἱ καλοὶ καιροὶ τοῦ μεσαιῶνος.

Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΒ᾽. (δόγμα τῆς 9 Μαρτίου

1520)· «Ὅσοι ὀμνύουσι κακοὺς ὅρκους κατὰ τοῦ Θεοῦ, τῆς Παρθένου καὶ τῶν Ἁγίων ἀποτιέτωσαν πρόστιμον, διπλασιαζόμενον εἰς ἑκάστην ὑποτροπήν, μέχρι τῆς πέμπτης φορᾶς· τότε δὲ ἐκτὸς τούτου ἐμβαλέσθω ὁ τράχηλος αὐτῶν εἰς κλοιόν· τῇ δ' ἕκτῃ κοπτέσθω διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου τὸ ἄνω χεῖλος αὐτῶν· τῇ ἑβδόμῃ τὸ κάτω καὶ τῇ ὀγδόῃ ἡ γλῶσσα.» — Τῷ 1542 τὸ παρλαμέντον τῆς Τολώσσης κατεδίκασεν ἐπὶ βλασφημίᾳ πολλοὺς ἰδιώτας τοὺς μὲν εἰς μαστίγωσιν καὶ διάτρησιν τῆς γλώσσης, δύο δὲ εἰς ἐκκοπὴν αὐτῆς. — Τῷ 1545 καταδίκη εἰς θάνατον ἀπαγγέλλεται ὑπὸ τοῦ τῶν Παρισίων ἐπὶ βλασφημίᾳ. —Τῷ 1578 δύο ἰδιῶται καταδικάζονται εἰς ἀγχόνην καὶ μετ' αὐτὴν καίονται μετὰ τῆς δικογραφίας ἐπὶ βδελυραῖς βλασφημίαις. — Τῷ 1607 καταδικάζεται σκυτοτόμος τις τῶν Παρισίων ἐπὶ βλασφημίᾳ εἰς ἀγχόνην.—Διάταγμα τῆς 20 Μαΐου 1681 ἀπαγορεῦον τοῖς στρατιώταις τὴν βλασφημίαν ἐπὶ ποινῇ διατρήσεως τῆς γλώσσης διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου ἀνανεωθεῖσα τῷ 1727.—Τῷ 1720 δύο ἰδιῶται καταδικάζονται εἰς ἐκτομὴν τῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν πυρὰν ἐπὶ ἀνοσίοις βλασφημίαις. — Τῷ 1725, ὁ Ἰωσὴφ Πινάρδος κηρυχθεὶς ἔνοχος ὅρκων καὶ βλασφημιῶν κατεδικάσθη εἰς διατρύπησιν τῆς γλώσσης διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου καὶ δεσμὰ πενταετῆ. — Τῷ 1748 ἐν Αὐρηλίᾳ ἄλλος βλάσφημος κατεδικάσθη εἰς ἐκκοπὴν τῆς γλώσσης καὶ ἔπειτα εἰς ἀγχόνην. — Τῷ 1757 (πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν) ἐκδίδεται νόμος τιμωρῶν θανάτῳ τοὺς συγγράφοντας, ἢ συντελοῦντας εἰς συγγραφὴν καὶ τύπωσιν λιβέλλων κατὰ τῆς θρησκείας.

Ἀλλὰ πῶς αἱ σκληρότητες αὗται δὲν ἐτελεσφόρησαν περισσότερον καὶ δὲν ἐμπόδισαν νὰ ἔλθωσιν οἱ καιροὶ καθ' οὓς ζῶμεν καὶ ἐν οἷς τινες ποθοῦσιν αὐτούς! ὑπῆρξαν λοιπὸν ἀνωφελεῖς; Πρὶν ἢ ζητήσωμεν τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν δὲν εἶναι κακὸν νὰ σκεφθῶμεν περὶ τούτου.

ΕΤΟΙΜΟΤΗΣ ΙΑΤΡΟΥ. Ὁ περικλυτὸς Ἄγγλος ἰατρὸς Ἀβερνέθυς κληθείς ποτε ὑπό τινος γραίας ἀριστοκράτιδος ἵνα περιποιηθῇ τὸν ἀγαπητὸν πίθηκόν της, πάσχοντα ὑπὸ δυσπεψίας, εἶδεν ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ παιδίον ἀλλοκότως ἐνδεδυμένον ἔγγονον τῆς Κυρίας. Ὁ παράδοξος οὗτος ἄνθρωπος παρετήρησεν ἀλληλοδιαδόχως καὶ προσεκτικῶς τὰ δύο ταῦτα ὄντα, ἔπειτα ψαύσας τοῦ σφυγμοῦ ἀμφοτέρων μετ' ἤθους σοβαροῦ «Κυρία, εἶπεν, οἱ κύριοι υἱοί σας μόνον ὀλίγην δίαιταν χρειάζονται καὶ νὰ πίνωσι τσάϊ», καὶ ἀνεχώρησεν εὐθύς.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΝΙΚΟΥΣΗ. Ἐδημοσιεύθη ἄλλοτε ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ τῆς Πανδώρας τόμῳ ἡ ὑπὸ τοῦ Κ. Κ. Παπαῤῥηγοπούλου συγγραφεῖσα βιογραφία τοῦ τὰ μέγιστα παρὰ τοῖς Τούρκοις ἰσχύσαντος Παναγιώτου Νικούση· νῦν δ' ἐγώ, περὶ ἄλλων ἐρευνῶν, εὗρον ἐν τῇ τοῦ Spon περιηγήσει τὸ ἐν τῷ Μοναστηρίῳ Χάλκης ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα τοῦ Παναγιώτου διερμηνέως τοῦ Σουλτάνου.

Τῷ Σρῖ Θεῷ.

Παναγιώτης.

Ἐνθάδε κεῖται Παναγιώτου δέμας,
Ἑρμηνέως Ἄνακτος ἀρίστου λίαν,
Μέγα διαπρέψαντος ἐν σοφῶν λόγοις
Καὶ βασιλείας ἀξίαν εἰληφότος
Λελοιπότος φῶς πρὶν τὸ γέρας (*) προφθάνῃ
Ψυχὴ ἀπέπτη χῶρον ἐς μακάριον
͵Αχογ σεπτεβρίῳ κβ

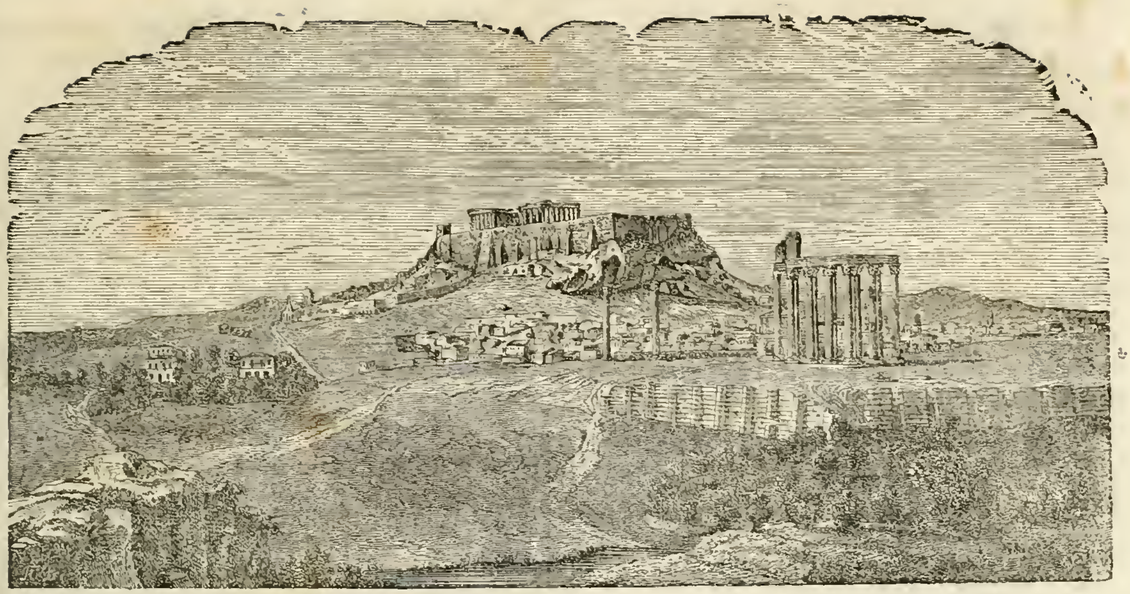
Ὁ δὲ περιηγητὴς προστίθησι τάδε. «Εἰ καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουσι συνήθως οἰκόσημα, προσετέθησαν ὅμως εἰς τὸν ἐπιτάφιον τοῦτον ἁρμόδια πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Παναγιώτου. Ἀσπὶς ὁποιουδήποτε μετάλλου ἢ χρώματος καὶ τοῦ Ἑρμοῦ τὸ κηρύκειον ὡς πάσσαλος ἐστημένον, ἔχον ἐπὶ τῆς κορυφῆς κεφαλὴν λεοπάρδου. Ὁ Παναγιώτης οὗτος ἐτιμᾶτο τὰ μέγιστα ἐν τῇ σουλτανικῇ αὐλῇ, καίτοι Ἕλλην τό τε γένος καὶ τὴν θρησκείαν, ὥστε καὶ πρέσβυς ἐστάλη εἰς τὸν τῆς Μοσκοβίας Τζάρον. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ, περὶ ἧς οἱ Ἕλληνες λέγουσι παροιμιωδῶς ὅτι, ὅστις ἴδῃ φρόνιμον ἐκ Χίου εἶδε πράσινον ἵππον. Ὥστε ἀποκτήσας τὴν φήμην φρονίμου ἀνδρὸς ἐκαλεῖτο εἰρωνικῶς ὁ πράσινος ἵππος.

Καὶ κατὰ πόσον μὲν αἱ σημειώσεις τοῦ περιηγητοῦ εἶναι ἀληθεῖς καὶ ἂν τῷ ὄντι ἡ τὴν σήμερον τοὐλάχιστον ψευδὴς παροιμία ὑπῆρξε καὶ ἐλέγετο τότε ἀγνοοῦμεν, τοῦτο μόνον παρατηροῦμεν ὅτι λέγει τόπον γεννήσεως τοῦ Παναγιώτου τὴν Χίον ἐν ᾧ ὁ Κ. Παπαῤῥηγόπουλος ἀναφέρει τὸ Βυζάντιον.

ΑΣΤΕΪΣΜΟΣ. Ἡμέραν τινὰ ὁ στρατηγὸς Ῥάππης ἐζήτει παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὸν προβιβασμὸν δύο ἀξιωματικῶν· «δὲν θέλω πλέον, εἶπεν ὁ Ναπολέων, νὰ προβιβάζω τόσους· αὐτὸς ὁ διάβολος Βερθιὲ μὲ κατώρθωσε νὰ κάμω πολλούς» ἔπειτα στραφεὶς πρὸς τὸν Λωριστόν· «εἰς τὸν καιρόν μας, εἶπεν, ἐπροχωροῦμεν τόσῳ γρήγορα; ἐγὼ ἔμεινα πολλὰ ἔτη ὑπολοχαγός·— Ἴσως, μεγαλειότατε, ὑπέλαβεν ὁ Ῥάππης, ἀλλ' ἔκτοτε ἐκέρδησες τὸν χαμένον καιρόν.» Ὁ Ναπολέων ἐγέλασε πολὺ διὰ τὴν ἀπάντησιν καὶ παρεχώρησε τὸ ζητούμενον. Σ.

—οοο—

(*) Γράφε γῆρας.

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α.

15 ΙΟΥΛΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 296.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΙΧΩΝ *ΙΣΤΟΡΙΑΝ* (*).

Α'.

ΠΡΟΦΟΡΑ ΤΟΥ ΠΕΖΟΥ ΛΟΓΟΥ.

Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες δὲν ἐξεφώνουν ἐν τῇ καθημερινῇ των συναναστροφῇ τὰς λέξεις κατὰ τὴν ποιητικὴν ποσότητα, ἀλλὰ κατὰ τὸν τόνον τῶν συλλαβῶν.

Τὰ σχόλια εἰς τὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον περὶ μέτρων καὶ ποιημάτων λέγουσι τὰ ἑξῆς· « δεύ-» τερος τρόπος τῶν τὴν βραχεῖαν εἰς μακρὰν ἀνα-» φερόντων, ὁ διὰ τῆς ὀξείας. Αὕτη οὖν ἡ ὀξεῖα ἐ-» πικειμένη τινὶ τῶν βραχέων μηκύνει· ὡς ἐπὶ τοῦ » Ἰλιάδ. μ. 208.

Τρῶες δ' ἐῤῥίγησαν ἐπεὶ ἴδον αἰόλον *ὄφιν*.

« Ἰδοὺ ὁ τελευταῖος ποῦς πυῤῥίχιος (υυ) μὲν ὑ-» πάρχει· ἐπειδὴ δὲ τὴν ὀξεῖαν ἔχει ἐπικειμένην ἐπὶ » τοῦ Ο, ἀντὶ τροχαίου (- υ) παρείληπται, τῆς ὀ-» ξείας μηκυνούσης τὸ Ο . . . . Ἡ οὖν ὀξεῖα τοιαύ-» την ἔχει φύσιν καὶ δύναμιν, ὡς ἐπικειμένη ἐπάνω » βραχείας, μηκύνειν αὐτήν.» (Σελ. 159. ἔκδ. Γαϊσφορδ, Λιψία. 1832).

Ἐντεῦθεν συμπεραίνω ὅτι οἱ ποιηταὶ τὰς βραχείας, τὰς ἐχούσας τὴν ὀξεῖαν μόνον, διὰ τοῦτο μετεχειρίζοντο ἀντὶ μακρῶν, διότι τοιαῦται συλλαβαὶ ἐξετείνοντο ἐν τῇ καθημερινῇ ὁμιλίᾳ.

Τὰ τοῦ Ὁμήρου δεικνύουσι καὶ ἀνάπαλιν, ὅτι τὰ τελευταῖα μακρὰ φωνήεντα ἐν τῇ θέσει τοῦ στίχου, ἀρχομένης τῆς ἀκολουθούσης λέξεως ἀπὸ φωνήεντος (λοιπὸν ἐν τῇ οὕτω καλουμένῃ χασμῳδίᾳ), ἐλαμβάνοντο ἀντὶ βραχέων· π.χ.

(*) Ἡ πραγματεία αὕτη συνεγράφη Ἑλληνιστὶ καὶ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ ἐν Πέστῃ οὔγγρου καθηγητοῦ Κυρίου Ἰω. Γέλφυ βαθέως ἐγκύψαντος εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, ὡς ἐκ ταύτης καταφαίνεται καὶ εὐχερῶς χρωμένῳ αὐτῇ. Καταχωρίζομεν δὲ τὴν διατριβὴν ἀπαράλλακτον. Σ. Π.

Ἰδοὺ καὶ ἡ συνοδεύουσα τὴν πραγματείαν ἐπιστολή·

« Πέστησι τῇ 1[13 Ἰουνίου 1862.

Ἐλλογιμώτατε καὶ εὐγενέστατε Κύριε!

Ἐν τῷ 282 φυλλαδίῳ τῆς πολυτίμου Π α ν δ ώ ρ α ς ἐξεφράσατε τὴν λύπην, ὅτι δὲν ἐννοεῖτε τὴν γλῶσσαν ἐν ᾗ ἐγράφη ἡ πεμφθεῖσα ὑμῖν πραγματεία μου περὶ τῶν τονικῶν καὶ ὁμοιοκαταληκτούντων στίχων τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος.

Τοῦτο παρεκίνησέ με νὰ συγγράψω καὶ ἑλληνιστὶ ταύτην τὴν πραγματείαν, ἥτις ὅμως περισσότερα περιέχει ἐκ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν τεκμήρια ἢ τὸ οὐγγρικόν μου πρωτότυπον, τοῦ ὁποίου ἤδη ἡ δευτέρα ἐτυπώθη ἔκδοσις.

. . . . »

Ἰλ. α, 57.	« Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν ἤγερθεν . . . .
» » 61.	« εἰ δὴ ὁμοῦ πόλεμός τε δαμᾷ . . . .
» » 160	» . . . . οὔτι μετατρέπῃ, οὐδ' ἀλεγίζεις.
» β, 38	» νήπιος, οὐδὲ τὰ ᾔδη ἅ ῥα Ζεὺς . . . .
» » 307	» Καλῇ ὑπὸ πλατανίστῳ, ὅθεν . . . .
» γ, 148	» . . . . . . πεπνυμένω ἄμφω.
» » 233	» οἴκῳ ἐν ἡμετέρῳ . . .
» ε, 338	» ἀμβροσίου διὰ πέπλου, ὅν οἱ . . . .
» » 686	» ἐν πόλει ὑμετέρῃ· ἐπεὶ οὐκ . . . .

Ὅπου τὸ μακρὸν *η* καὶ *ω* καὶ *ου* καὶ *ει* τῆς ληγούσης βραχύνεται.

Ἐκτὸς τούτου τὰ τοῦ Ὁμήρου ἔπη μεταβάλλουσι πολλάκις καὶ τὸ *ω* τῆς ὑποτακτικῆς εἰς *ο*. π.χ. ἀντὶ τοῦ *ἴωμεν*, *ἐγείρωμεν* ἔχουσιν *ἴομεν ἐγείρομεν*.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ἀπαγγέλλοντες τὰ ποιήματά των οὕτω ῥᾳδίως ἐβράχυναν τὰς μακρὰς, χωρὶς νὰ σκανδαλισθῶσι τὰ ὦτα τῶν ἀκροατῶν, καταλαμβάνεται αὐτόθεν, ὅτι αἱ κατὰ τὴν ποιητικὴν ποσότητα μακραὶ συλλαβαὶ δὲν ἐξετείνοντο ἐν τῇ καθημερινῇ τοῦ πλήθους γλώσσῃ, καὶ ὅτι οἱ πολλοὶ δὲν ἔκαμναν προφορικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν κατὰ τὴν ποιητικὴν ποσότητα μακρῶν καὶ βραχέων φωνηέντων.

Τοῦτο ἀποδεικνύουσι καὶ τὰ προλεγόμενα τοῦ Λογγίνου εἰς τὸ τοῦ Ἡφαιστίωνος ἐγχειρίδιον (σελ. 147), ὅπου ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς· « Πολλὰ τῶν » μέτρων συμβέβηκεν ἀποκρύπτεσθαι σιωπώμενα *ἐν* » *τῇ κατὰ πεζὸν ῥήσει*. Εὕροι γοῦν ἄν τις παρὰ Δη» μοσθένει τῷ ῥήτορι στίχον ἡρωϊκὸν κεκρυμμένον, » ὃς ἠδυνήθη λαθεῖν, *διὰ τὸ πεζὴν οὖσαν τὴν προ*» *φοράν* . . . φησὶ γοῦν·

Τὸν γὰρ ἐν Ἀμφίσσῃ πόλεμον, δι' ὃν εἰς Ἐλάτειαν
Ἦλθε Φίλιππος· » (περὶ τοῦ στεφάνου 275.)

Ἐξ ὅλων τούτων ἀναμφιβόλως ἀκολουθεῖ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὡμίλουν κατὰ τὸν τόνον, καὶ οὐδαμῶς κατὰ τὴν ποιητικὴν ποσότητα.

Β'.

ΣΤΙΧΟΙ ΤΟΝΙΚΟΙ

Ποία ὑπῆρξε λοιπὸν ἡ προφορά των ὡς πρὸς τοὺς στίχους; Πρέπει νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Ἡ τεχνικὴ ποίησις ἐθεμελιώθη εἰς τὰς κατὰ τὴν ποσότητα μακρὰς καὶ βραχείας συλλαβὰς, καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ἡ τῆς ποιήσεως ἱστορία, ἡ παραδίδουσα ἡμῖν τοὺς ἐφευρετὰς τοῦ ἑκάστου εἴδους τῶν ποιητικῶν κατὰ τὴν ποσότητα μέτρων. Οὕτω λ. χ. ὁ Παυσανίας (Φωκικὰ ε', 7) ἀποδίδει τὴν τοῦ ἑξαμέτρου ἐφεύρεσιν τῇ Φημονόῃ ἢ τῷ Ὤλῃνι. Περὶ τοῦ πενταμέτρου ὡς τεχνικοῦ εὑρήματος λέγει ὁ Τερεντιανὸς (στ. 1721).

Pentametrum dubitant quis primus finxerit auctor,
Quidam non dubitant dicere Callinoum.

Τοῦ ἰαμβείου ὁ ἐφευρετὴς ἢ τοὐλάχιστον ὁ πρῶτος συγγραφεὺς λέγεται ὁ Ἀρχίλοχος, κατὰ τὸ τοῦ Ὁρατίου (Ἐπιστ. β'. 3, 80).

Archilochum proprio rabies armavit iambo

Καὶ οὕτω παντὸς εἴδους στίχοι εἶχον τοὺς ἐφευρετάς των, ὅ τι ἀρκετῶς ἀποδεικνύει τὴν κατὰ τὰς ποσότητας μετρικὴν ποίησιν εὕρημα τῆς τέχνης γενέσθαι.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ δῆμος δὲν ὡμίλει κατὰ τὴν ποσότητα, ἀλλὰ κατὰ τὸν τόνον τῶν συλλαβῶν, καὶ ἐπειδὴ τὰ ἴχνη τῆς τοῦ δήμου προφορᾶς εὑρίσκονται καὶ ἐν τοῖς τεχνικοῖς ποιήμασι, φαίνεται ὅτι τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ὡς ἁπλαῖ τῆς φύσεως ἐκροαί, μόνον κατὰ τὸν τόνον ᾔχησαν. Καὶ τῷ ὄντι, ἀπίθανόν ἐστιν ὅτι ὁ κοινὸς ὄχλος ἐτραγούδησε κατὰ τὴν τεχνικὴν ποσότητα τὰ διάφορά του ᾄσματα, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν καθημερινήν του ἀσχολίαν· π. χ. ὁ μυλωνᾶς τὰ *ἐπιμύλια*, ὁ ὑφαντὴς τὴν *ἔλινον*, ἡ τροφὸς τὰς *καταβαυκαλήσεις* (τὰ νανουρίσματα), ὁ θεριστὴς τὴν *λιτυέρσην*, ὁ βουκόλος τὸν *βουκολιασμὸν* (Ἀθήναιος ιδ'. 618—619), ὁ τρυγοπατῶν τὸ *ἐπιλήνιον*, ὁ κωπηλάτης τὰ *ἐρετικὰ*, ὁ ποιμὴν τὰ *ποιμενικὰ* καὶ ὁ χοιροβοσκὸς τὰ *συβωτικά*. (Πολυδεύκης δ', 56.)

Διὰ ταύτην τὴν τῆς δημοτικῆς ποιήσεως ἰδιότητα οἱ μὲν ἀρχαῖοι κωμικοὶ ἀπολείπουσι πολλάκις τὸ κατὰ τὴν ποσότητα μέτρον· « τὸν γὰρ βίον μιμού» μενοι, θέλουσι δοκεῖν διαλελυμένως διαλέγε» σθαι, καὶ μὴ *ἐμμέτρως*. » (Ἡφαιστίων σελ. 32.). Ὁ δὲ Διονύσιος ὁ ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ (περὶ συνθέσεως ὀνομάτων δ'. 28) ἀναφέρων τρεῖς στίχους τῆς Ἰλιάδος (μ, 433—435) λέγει ὅτι διὰ μεταθέσεως σχηματίζει ἐξ αὐτῶν στίχους *προσῳδικοὺς*, ὁμοίους ἐκείνοις τοῦ Εὐφορίωνος·

Οὐ βέβηλος, ὡς λέγεται, τοῦ νέου Διονύσου,
Κἀγὼ δ' ἐξ εὐεργεσίης ὠργιασμένος ἥκω,
Ὀδεύων Πηλουσιακὸν κνεφαῖος παρὰ τέλμα.

Περὶ τούτων καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἑρμογένους λέγει· « *τετράμετρα ταῦτα εἶναι προσῳδικά.* » (Ἡφαιστίων σελ. 115). Τί σημαίνουσιν ἐνταῦθα οἱ *προσῳδικοὶ στίχοι*, τὰ *προσῳδικὰ* μέτρα; Κατὰ τὰ *σχόλια* εἰς τὴν τοῦ Διονυσίου Θρακὸς γραμματικὴν « διαιροῦνται αἱ προσῳδίαι εἰς τέσσαρα, » εἰς τόνους, εἰς χρόνους, εἰς πνεύματα καὶ εἰς πάθη. » Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σημαίνωσιν αἱ ἀνώτεραι τοῦ Ἁλικαρνασέως καὶ τοῦ Ἑρμογένους λέξεις (*προσῳδικοί*, *προσῳδικά*) τὸν μακρὸν ἢ βραχὺν χρόνον, τουτέστι τὴν ποσότητα τῶν συλλαβῶν· διότι πάντα τὰ τεχνικὰ μέτρα ἦσαν κατὰ τὴν ποσότητα ἐσχηματισμένα· ὅθεν περιττόν τι καὶ ἀνόητον ἤθελαν εἰπεῖ, ἂν διὰ τῆς λέξεως *προσῳδικὸς* τὰς μακρὰς ἢ βραχείας ἐσημείωναν. Ἐξ οὗ προέρχεται ὅτι περὶ τονικῶν ὁμιλοῦσι στίχων, θέλοντες νὰ δια-

κρίνωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν ποσότητα ἐσχηματισμένων.

Τοιούτους στίχους ὠνόμασεν ἤδη ὁ μὲν σχολιαστὴς τοῦ Ἡφαιστίωνος *πολιτικοὺς* ἢ *λογοειδεῖς*, (σελ. 179. 181.), ὁ δὲ Εὐστάθιος *δημοτικοὺς* (Ἰλ. α, 10). Καὶ τοῦτο τὸ εἶδος ἐξένικα ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς τεχνικοὺς ἢ κατὰ τὴν ποσότητα ἐσχηματισμένους.

Εἶναι μὲν βέβαιον ὅτι ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων, ὡς ὁ Τζέτζης, ὁ Πλανούδης, ὁ Ἀλλάτιος, δυσαρέστως παρεπονήθησαν διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν τεχνικῶν μέτρων, ἰδόντες καταβιαζόμενα αὐτὰ ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ· διὰ τοῦτο καὶ βαρβάρους ἐκάλουν τοὺς συγγραφέας τῶν δημοτικῶν στίχων. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ τὸ λάβωμεν κατὰ τὴν λέξιν, ἐπειδὴ τέλος πάντων καὶ αὐτοὶ ὑποτάξαντες ἑαυτοὺς εἰς τὴν συνήθειαν τοῦ πλήθους, ἔγραψαν πολιτικοὺς στίχους.

Ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων φαίνεται ὅτι οἱ κατὰ τὸν τόνον στίχοι εἶναι ἰδιοκτησία τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ ὄχι ξένον τοῦ μεσαιῶνος δάνειον, ὡς οἱ ἐχθρόφρονες ἢ ἐπιπολαίως καὶ προπετῶς κρίνοντες διϊσχυρίζονται.

Ἄλλοι ὅμως ἐξ ἀντιπαθείας κατὰ τῶν τοιούτων στίχων δὲν εὑρίσκουσιν ἐν αὐτοῖς οὐδεμίαν ἁρμονίαν, διότι (οὕτω στοχάζονται) ἀπούσης τῆς ποσότητος λείπει ἡ τῶν μακρῶν καὶ βραχέων ἀλλαγή, ἣν οὐδαμῶς ἀντικαταστaίνει ὁ τόνος, ἐπειδὴ ἑκάστη λέξις ἕνα μόνον ἔχει τόνον, ὥστε ἡ πολλὰ μεγάλη ἔλλειψις τῶν ἐκτεινομένων φωνηέντων ἀνυπόφερτον κάμνει τὴν προφοράν.

Ἂς μελετῶσιν οἱ τοιαῦτα νομίζοντες τοὺς ἑπομένους στίχους τοῦ Σοφοκλέους (Οἰδιπ. ἐπὶ Κολωνῷ) ὧν ὁ τόνος ὁλοκλήρως συμπίπτει μετὰ τῆς ποσότητος.

10. ἢ πρὸς βεβήλους ἢ πρὸς ἄλσεσιν θεῶν.
24. τάς γοῦν Ἀθήνας οἶδα, τὸν δὲ χῶρον οὔ.
33. ὦ ξεῖν', ἀκούων τῆσδε τῆς ὑπέρ τ' ἐμοῦ.
52. τίς δ' ἔσθ' ὁ χῶρος δῆτ', ἐν ᾧ βεβήκαμεν;
65. καὶ κάρτα, τοῦδε τοῦ θεοῦ γ' ἐπώνυμοι.
76. γενναῖος, ὡς ἰδόντι, πλὴν τοῦ δαίμονος.
269. ὧν οὕνεκ' ἐκφοβεῖ με· τοῦτ' ἐγὼ καλῶς.
299. ἦ καὶ δοκεῖτε τοῦ τυφλοῦ τιν' ἐντροπήν.
394. νῦν γὰρ θεοί σ' ὀρθοῦσι, πρόσθε δ' ὤλλυσαν.
453. μαντεῖ' ἀκούων συννοῶν τε τἀξ ἐμοῦ.
554. ἐν ταῖσδ' ἀκούων μᾶλλον ἐξεπίσταμαι.
650. οὔτοι σ' ὑφ' ὅρκου γ', ὡς κακόν, πιστώσομαι.
728. ἄνδρες χθονὸς τῆσδ' εὐγενεῖς οἰκήτορες.
915. τὰ τῆσδε τῆς γῆς κύρι', ὧδ' ἐπεισπεσών.
1004. καὶ τὰς Ἀθήνας ὡς κατῴκηνται καλῶς.
1107. ποῦ δῆτα; ποῦ 'στον; — αἵδ' ὁμοῦ πελάζομεν.
1207. μηδεὶς κρατείτω τῆς ἐμῆς ψυχῆς ποτέ.
1368. αἵδ' ἄνδρες, οὐ γυναῖκες, εἰς τὸ συμπονεῖν.
1432. καὶ μή μ' ἐπίσχῃς γ'. ἀλλ' ἐμοὶ μὲν ἥδ' ὁδός.
1629. ὁ δ' ὡς ἐπήσθετ' ἐκ θεοῦ καλούμενος.

Ἐνταῦθα πανταχοῦ κεῖται ὁ τόνος ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν ποσότητα μακρᾶς συλλαβῆς, ἐκτὸς τῆς ὁποίας μόλις εὑρίσκεται ἄλλη μακρά. Οὗτοι οἱ στίχοι εἶναι λοιπὸν ὁλοκλήρως τονικοί. Ἀλλὰ τυγχάνουσι διὰ τοῦτο χειρότεροι ὄντες τῶν ἄλλων; Ἀρά γε θέλομεν καταφρονήσει ἐν τῇ σημερινῇ γλώσσῃ, ὅ,τι θαυμάζομεν εἰς τὴν ἀρχαίαν;

Γ'.

ΣΤΙΧΟΙ ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΚΤΟΥΝΤΕΣ.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον καὶ στίχους ὁμοιοκαταληκτοῦντας. Τοῦτο θὰ δείξω ἐκ διαφόρων ποιητῶν καὶ πεζογράφων κατὰ χρονολογικὴν τάξιν.

Τὰ τοῦ Ὁμήρου ποιήματα περιέχουσι στίχους, ὧν ἡ τομὴ τοῦ μέσου ὁμοιοκαταληκτεῖ μετὰ τῆς παραληγούσης καὶ ληγούσης τοῦ τέλους, οἷον·

Ἰλιάδος.

β, 220. ἔχθιστος δ' Ἀχιλῆϊ
μάλιστ' ἦν ἠδ' Ὀδυσῆϊ.
475. ῥεῖα διακρίνωσιν,
ἐπεί κε νομῷ μιγέωσιν.
γ, 84. ὣς ἔφαθ' οἱ δ' ἔσχοντο
μάχης ἄνεῳ τ' ἐγένοντο.
ε, 3. Ἀργείοισι γένοιτο
ἰδὲ κλέος ἐσθλὸν ἄροιτο.
ζ, 343. τὸν δ' Ἑλένη μύθοισι
προσηύδα μειλιχίοισι.
υ, 392. Ὕλλῳ ἐπ' ἰχθυόεντι
καὶ Ἕρμῳ δινήεντι.

Ὀδυσσείας.

α, 40. ἐκ γὰρ Ὀρέσταο
τίσις ἔσσεται Ἀτρεΐδαο.
397. αὐτὰρ ἐγὼν οἴκοιο
ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο.
δ, 684. μὴ μνηστεύσαντες
μηδ' ἄλλοθ' ὁμιλήσαντες
ξ, 199. ἐκ μὲν Κρητάων
γένος εὔχομαι εὐρειάων.
π, 353. ἱστία τε στέλλοντας
ἐρετμά τε χερσὶν ἔχοντας.

Πολλοὶ τῶν τοῦ Ὁμήρου στίχων ὁμοιοκαταληκτοῦσι μετ' ἀλλήλων, π. χ.

Ἰλιάδος.

α, 96. τοὔνεκ' ἄρ' ἄλγεα δῶκεν ἑκηβόλος ἠδ' ἔτι δώσει,
οὐδ' ὅγε πρὶν Δαναοῖσιν ἀεικέα λοιγὸν ἀπώσει.
β, 87. ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἁδινάων,
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων.

Τούτους τοὺς στίχους ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου ἐν τοῖς τοῦ Πλουτάρχου λέγων (Β', 35). « Ὅταν εἰς ὀνόματα » ὁμοίως κλινόμενα λήγωσιν αἱ περίοδοι ἢ τὰ κῶ» λα, καὶ ταῦτα εἰς πτώσεις ὁμοίας, ὁμοιόπτωτον » τοῦτο ἰδίως ὀνομάζεται· οἷόν ἐστιν *ἠΰτε ἔθνεα* » κ.τ.λ. Τὰ δὲ εἰρημένα καὶ τὰ τοιαῦτα μάλιστα » προστίθησι τῷ λόγῳ χάριν καὶ ἡδονήν ».

Ἰλιάδος.

β, 737. τῷ δ' ἅμα τεσσαράκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο.
οἳ δ' Ἄργισσαν ἔχον καὶ Γυρτώνην ἐνέμοντο.

ζ, 303. θῆκεν Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἠϋκόμοιο,
εὐχομένη δ' ἠρᾶτο Διὸς κούρη μεγάλοιο.
ι, 236. Ζεὺς δέ σφι Κρονίδης ἐνδέξια σήματα φαίνων
ἀστράπτει. Ἕκτωρ δὲ μέγα σθένεϊ βλεμεαίνων.
σ, 46. Νημερτής τε καὶ Ἀψευδὴς καὶ Καλιάνασσα.
ἔνθα δ' ἔην Κλυμένη Ἰάνειρά τε καὶ Ἰάνασσα.
φ, 523. . . . . θεῶν δὲ ἐ μῆνις ἀνῆκεν·
πᾶσι δ' ἔθηκε πόνον, πολλοῖσι δὲ κήδε' ἐφῆκεν.
ψ, 152. ὣς εἰπὼν ἐν χερσὶ κόμην ἑτάροιο φίλοιο
θῆκεν· τοῖσι δὲ πᾶσιν ὑφ' ἵμερον ὦρσε γόοιο.
ω, 329. οἱ δ' ἐπεὶ οὖν πόλιος κατέβαν, πεδίον δ' ἀφίκοντο,
οἱ μὲν ἄρ' ἄψοῤῥοι προτὶ Ἴλιον ἀπονέοντο.

Ὀδυσσείας.

η, 212. . . . . . τοῖσίν κεν ἐν ἄλγεσιν ἰσωσαίμην
καὶ δ' ἔτι κεν καὶ μᾶλλον ἐγὼ κακὰ μυθησαίμην
» 339. αἱ δ' ἴσαν ἐκ μεγάροιο, δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσαι
αὐτὰρ ἐπεὶ στόρεσαν πυκινὸν λέχος ἐγκονέουσαι.
θ, 147. Οὐ μὲν γὰρ μεῖζον κλέος ἀνέρος ὄφρα κεν ἦσιν
ἢ ὅτι ποσσίν τε ῥέξει καὶ χερσὶν ἑῇσιν.
ξ, 405. αὖτις δὲ κτείναιμι, φίλον τ' ἀπὸ θυμὸν ἑλοίμην.
πρόφρων κεν δὴ ἔπειτα Δία Κρονίωνα λιτοίμην
χ, 323, τηλοῦ ἐμοὶ νόστοιο τέλος γλυκεροῖο γενέσθαι,
σοὶ δ' ἄλοχόν τε φίλην σπέσθαι καὶ τέκνα τεκέσθαι.

Παρὰ τῷ Ἡσιόδῳ ταύτας εὑρίσκομεν τὰς ὁμοιοκαταλήξεις.

Ἔργα καὶ Ἡμέραι.

1. Μοῦσαι Πιερίηθεν ἀοιδῇσι κλείουσαι,
δεῦτε, Δί' ἐννέπετε, σφέτερον πατέρ' ὑμνείουσαι.
471. . . . . εὐθημοσύνη γὰρ ἀρίστη
θνητοῖς ἀνθρώποις, κακοθημοσύνη δὲ κακίστη.
646. Εὖτ' ἂν ἐπ' ἐμπορίην τρέψῃς ἀεσίφρονα θυμόν,
βούληαι δὲ χρέα προφυγεῖν καὶ ἀτερπέα λιμόν.
672. ἑλκέμεν ἐς πόντον, φόρτον τ' εὖ πάντα τίθεσθαι.
σπεύδειν δ' ὅττι τάχιστα πάλιν οἶκόνδε νέεσθαι.
689. μὴ δ' ἐνὶ νηυσὶν ἅπαντα βίον κοίλῃσι τίθεσθαι.
ἀλλὰ πλέω λείπειν τὰ δὲ μείονα φορτίζεσθαι

Θεογονία.

226. Αὐτὰρ Ἔρις στυγερὴ τέκε μὲν Πόνον ἀλγινόεντα.
Λήθην τε Λιμόν τε καὶ Ἄλγεα δακρυόεντα.
256. Γλαυκονόμη τε φιλομμειδὴς καὶ Ποντοπόρεια,
Λειαγόρη τε καὶ Εὐαγόρη καὶ Λαομέδεια.
321. τῆς δ' ἦν τρεῖς κεφαλαί· μία μὲν χαροποῖο λέοντος
ἡ δὲ χιμαίρης, ἡ δ' ὄφιος, κρατεροῖο δράκοντος.
429. ᾧ δ' ἐθέλει μεγάλως παραγίγνεται ἠδ' ὀνίνησιν.
ἔν τ' ἀγορῇ λαοῖσι μεταπρέπει ὅν κ' ἐθέλῃσιν.

Ἐν τοῖς τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἀποφθέγμασι παρὰ Δημητρίῳ Φαληρεῖ (ἔκδοσις Μουλλαχίου· fragmenta philosophorum graecorum Parisiis ed. Didot 1860) τὰ ἑπόμενα τοῦ Βίαντός εἰσιν, ὡς νομίζω, στίχοι ὁμοιοκαταληκτοῦντες.

Κτῆσαι ἐν μὲν νεότητι εὐπραξίαν
Ἐν δὲ τῷ γήρᾳ σοφίαν

Ὁμοίως ἐν ἄλλοις τῶν αὐτῶν ἀποφθέγμασιν ἐκ διαφόρων συγγραφέων συνειλεγμένοις (ἔκδοσ. Μουλλαχίου) τὰ ἑξῆς· Πιττακὸς ἐρωτήσας τινὰ διὰ τί δὲν θέλει νὰ νυμφευθῇ, οὗτος εἶπεν·

Ἐὰν μὲν καλὴν γήμω, ἕξω κοινήν,
Ἐὰν δὲ αἰσχράν, ἕξω ποινήν.

Οὐδαμῶς, ἀπεκρίνατο ὁ Πιττακὸς, ἀλλ'

Ἐὰν μὲν καλὴν γήμῃς οὐχ ἕξεις ποινήν,
Ἐὰν δὲ αἰσχράν, οὐχ ἕξεις κοινήν.

Περίανδρος εἶπεν·

ὥσπερ ἡ ἐρυσίβη ἴδιόν ἐστι τοῦ σίτου νόσημα,
οὕτω φθόνος φιλίας ἐστὶν ἀῤῥώστημα.

Ἀνάχαρσις ἐθαύμασε τοὺς Ἕλληνας, ὅτι

Τὸν μὲν καπνὸν ἐν τοῖς ὄρεσι καταλείπουσι,
Τὰ δὲ ξύλα εἰς τὴν πόλιν κομίζουσι.

Αἱ διδασκαλίαι τῶν Αἰσώπου μύθων τούτους τοὺς ὁμοιοκαταληκτοῦντας παρέχουσι στίχους·

δ'. μῦθος. Ἀλώπηξ καὶ Τράγος·

Τὸν φρόνιμον ἄνθρωπον
δεῖ πρότερον
τὰ τέλη τῶν πραγμάτων σκοπεῖν,
εἶθ' οὕτως αὐτοῖς ἐγχειρεῖν.

μῦθος 164. Ποιμὴν καὶ Θάλασσα·

Οὕτω πολλάκις τὰ παθήματα
τοῖς φρονίμοις γίνεται μαθήματα.

» 208. Ἔλαφος καὶ Μήτηρ·

Παραινεῖν ἕτοιμον,
ἃ ποιεῖν ἀπορώτερον.

» 318. Ποιμὴν καὶ Κύων·

Πρὸς ἄνδρα λόγοις μὲν φίλον φαινόμενον,
Πονηρὰ δὲ κατὰ νοῦν βουλευόμενον.

» 346. Κύων καὶ Λαγωός·

Ἄνθρωποί τινες ἔξωθεν μὲν φιλίαν ὑποκρίνονται,
Ἔξωθεν δὲ κακίας καὶ ἀπηνείας πεπλήρωνται.

Τὰ Θεόγνιδος ἐλεγεῖα κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Χαρτούγγου. Λειψία 1859) περιέχουσιν ὁμοίως πολλοὺς ὁμοιοκαταληκτοῦντας στίχους· π. χ.

2. Πήσομαι ἀρχόμενος
οὐδ' ἀποπαυόμενος.
18. τοῦτ' ἔπος ἀθανάτων
ἦλθε διὰ στομάτων.
136. ἐς τέλος εἴτ' ἀγαθὸν
γίνεται εἴτε κακόν.
265. ὥσθ' ἅμα θ' ὑδρεύει
καί με γοῶσα φέρει.
320. τολμᾷ δ' ἔν τ' ἀγαθοῖς
κείμενος ἔν τε κακοῖς.
342. δὸς δέ μοι ἀντὶ κακῶν
καί τι παθεῖν ἀγαθόν.
369. μωμεῦνται δέ με πολλοὶ
ὁμῶς κακοὶ ἠδὲ καὶ ἐσθλοί.
395. τοῦ μὲν γὰρ τὰ δίκαια φρονεῖ
νόος, οὔτε περ αἰεὶ
ἰθεῖα γνώμη
στήθεσιν ἐμπεφύῃ.
424. Ἐσθλὸν δ' ἐξελθὸν
λώϊον ἢ τὸ κακόν.
443 δειλὸς δ' οὔτ' ἀγαθοῖσιν
ἐπίσταται οὔτε κακοῖσιν.

490 τὴν δὲ θεοῖς σπένδεις,
τὴν δ' ἐπὶ χείλεσ' ἔχεις.
631. αἰὲν ἐν ἄταις,
Κύρνε, καὶ ἐν μεγάλαις
κεῖται ἀμηχανίαις.
656. ἀλλά τοι ἀλλότριον
κῆδος ἐφημέριον.
834 αἴτιος ἀθανάτων,
Κύρνε θεῶν μακάρων.
893. οἱ δ' ἀγαθοὶ φεύγουσι,
πόλιν δὲ κακοὶ διέπουσι.
940. καὶ γὰρ τὴν προτέρην
νύκτ' ἐπὶ κῶμον ἔβην.
1101. ὅστις σοι βούλευσεν
ἐμεῦ πέρι, καὶ σ' ἐκέλευσεν.
1120. Λητοΐδης καὶ Ζεύς,
ἀθανάτων βασιλεύς.
1194. τί ξύλον εἰ σκληρόν
μοι μέλει ἢ μαλακόν;
1370 οὐδεὶς ἀλλ' αἰεὶ
τὸν παρέοντα φιλεῖ.
1376. αἰεὶ σπουδαίην
ἔρχεαι ἀγγελίην.

Ἡρακλείτου ἀποσπάσματα (ἔκδ. Μουλλαχίου).

88. θάλασσα ὕδωρ καθαρώτατον
καὶ μιαρώτατον
ἰχθύσι μὲν πότιμον καὶ σωτήριον,
ἀνθρώποις δὲ ἄποτον καὶ ὀλέθριον.

Ἐμπεδοκλέους ἔπη περὶ φύσεως (ἔκδ. τοῦ αὐτοῦ)·

22. Ἔνθ' ἦσαν Χθονίη τε καὶ Ἡλιόπη ταναῶπις,
Δῆρίς θ' αἱματόεσσα καὶ Ἁρμονίη θεμερῶπις,
434. φῆρές τ' οἰωνοί τε, φιλοφροσύνη τε δεδήει,
δένδρεα δ' ἐμπεδόφυλλα καὶ ἐμπεδόκαρπα τεθήλει.

Ἐκ τοῦ ἐννάτου ἀποσπάσματος τῶν Ὀρφικῶν (ἔκδ. τοῦ αὐτοῦ)·

Μήσατο δ' ἄλλην γαῖαν ἀπείριτον, ἥν τε σελήνην
ἀθάνατοι κλῄζουσιν, ἐπιχθόνιοι δέ τε μήνην.

Δημοκρίτου ἠθικὰ ἀποσπάσματα (ἔκδ. τοῦ αὐτοῦ)·

27. Εὐτυχὴς ὁ ἐπὶ μετρίοισι χρήμασι ἐνθυμεόμενος,
δυστυχὴς δὲ ὁ ἐπὶ πολλοῖσι δυσθυμεόμενος
80. ἰατρικὴ μὲν σώματος νόσους ἀκέεται,
σοφίη δὲ ψυχὴν παθέων ἀπαιρέεται
144. πλεονεξίη τὸ πάντα λέγειν,
μηδὲν δὲ ἀκούειν ἐθέλειν.
146. οἱ φιλομεμφέες
εἰς φιλίην μὴ εὐφυέες.
181. ἔνιοι πολίων μὲν δεσπόζουσι,
γυναιξὶ δὲ δουλεύουσι.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΕΛΦΥΣ.

ΟΝΟΣ ΚΑΙ ΡΥΑΚΙΟΝ

Κωμῳδία εἰς μίαν πρᾶξιν.

Πρόσωπα.

ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ ΠΡΕΥΑΝ. ΒΑΡΩΝΟΣ ΟΥΑΛΒΡΥΝ.
ΚΟΜΗΣΣΑ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ἐξαδέλφη αὐτῆς.

Ἡ σκηνὴ ἐν Παρισίοις.— Αἴθουσα.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. 295.)

ΣΚΗΝΗ Ζ'.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ, ΠΡΕΥΑΝ, ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

—

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αὐταὶ αἱ ζωγραφίαι εἶναι τέλειαι. (Πρὸς τὴν Κόμησσαν). Ἐλέγετε, κυρία . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἀλλά . . . δὲν εἰξεύρω πλέον . . .

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἐλέγετε, νομίζω, διὰ τὸ κτῆμά σας . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἆ! ναί, διὰ τὸ κτῆμά μου . . . Εἰξεύρετε ὅτι παρ' ὀλίγον εἶχα δίκην· ὅλα ὅμως διωρθώθησαν πλέον καὶ οἱ ἀναγκαῖοι τύποι θὰ ἦναι τελειωμένοι εἰς ὀλίγας ἡμέρας.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Εἰς ὀλίγας ἡμέρας;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μάλιστα, ἔλαβα γράμμα.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἆ! . . . γράμμα . . .

ΠΡΕΥΑΝ, (καθ' ἑαυτόν).

Τοὺς λυποῦμαι, δὲν εἰμπορῶ νὰ βαστάξω. (μεγαλοφώνως) Ἐξῆκε, θέλεις νὰ φύγω;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Διατί;

ΠΡΕΥΑΝ.

Φοβοῦμαι μήπως εἶμαι ἐνοχλητικός. Ἔμεινα ἐδῶ καὶ ἔβλεπα τὰς εἰκόνας, ὡς οἰκεῖος. Ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως σὲ ἐμποδίσω νὰ εἴπῃς εἰς τὴν κόμησσαν ὅλην σου τὴν χαρὰν διότι τίποτε πλέον δὲν ἐναντιόνεται . . .

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Δὲν πιστεύετε, ἐλπίζω, κυρία, ὅτι χρηματικὴ μικρολογία εἰμπορεῖ νὰ μοῦ ἀλλάξῃ τὴν γνώμην. Ἐφοβούμην τῷ ὄντι τὰ ἐμπόδια . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν ὑπάρχουν πλέον.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἀλήθεια, Κυρία ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μά . . . (ὁ Πρευὰν νεύει) Μάλιστα. Κύριε.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ (ψυχρῶς)

Χαίρω πολύ ! ἐλπίζω καὶ πάλιν ὅτι δὲν ἀμφιβάλλετε . . . πόσον ἐπιθυμῶ . . . τίποτε νὰ μὴ ἀργοπορήσῃ τὴν στιγμὴν . . . (Ἐγείρεται) Ἐὰν δὲν ὑπάγετε ἀπόψε εἰς τὸ θέατρον, θὰ σᾶς ζητήσω τὴν ἄδειαν . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Τί διάβολον βιάζεσαι τόσον νὰ κάμῃς . . .

ΟΥΑΛΒΡΥΝ (τεταραγμένος)

Ἔχω δουλειὰν ἐδῶ εἰς τὴν γειτονίαν εἰς ἑνός . . . εἰς ἑνὸς γείτονος . . . Μάλιστα, κυρία, δὲν θὰ ἀργήσω. Θὰ ἐπιστρέψω ἀφοῦ τὸ θέλετε.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἐπιστρέψετε εὐθύς

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα κυρία.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τὸ ὑπόσχεσθε ;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Βεβαίως· τί θέλετε νὰ κάμω ὅταν δὲν σᾶς βλέπω ;

Χαιρετᾷ καὶ ἐξέρχεται.

—

ΣΚΗΝΗ ΙΙ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ, ΠΡΕΥΑΝ.

—

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Λοιπόν, κύριε, λέγετε ὅτι μὲ ἀγαπᾷ ; Ἀ ! σκάνω !

ΠΡΕΥΑΝ (Ἐγειρόμενος.).

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αὐτὸς ὁ νέος εἶναι... παράδοξος.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τὸν εἴδατε, τὸν ἠκούσατε. Ἔκαμα ὅ,τι ἐπεθυμεῖτε. Σᾶς ἐρωτῶ τώρα εἶναι δυνατὸν νὰ παίξω πλέον τοιοῦτο πρόσωπον καὶ νὰ συγκατατεθῶ νὰ μὲ μεταχειρίζεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ! Μὲ πόσην δυσκολίαν καὶ μὲ πόσην ψυχρότητα μὲ ἤκουσε, μὲ ἀπεκρίθη ! Ὅ,τι καὶ ἂν εἰπῆτε, δὲν μὲ ἀγαπᾷ, ἢ μᾶλλον ἀγαπᾷ ἄλλην τὴν κυρίαν Δαρσὺ καὶ ὁποιανδήποτε ἄλλην θέλετε, ἀδιάφορον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι δὲν εἶμαι συνειθισμένη εἰς τοιαῦτα πράγματα. Καὶ τὴν ἰδέαν σας ἂν παραδεχθῶ, ὅτι δηλαδὴ μ' ὅλας του τὰς αὐθαδείας μὲ ἀγαπᾷ ἐκ βάθους ψυχῆς, τί τὸ ὄφελος ; μήπως θέλετε ν' ἀναλάβω τὴν ἴασιν τῆς μελαγχολίας του καὶ νὰ γίνω εὐχαρίστως ἡ ταπεινοτάτη δούλη τοῦ κακκοποιοῦ αὐτοῦ δυστρόπου ; Ὄχι, καὶ ἑκατὸν λαμπρὰ προτερήματα ἂν ἔχῃ καὶ τὰ καλλίτερα τοῦ κόσμου αἰσθήματα, οἱ δισταγμοί του εἶναι προσβλητικοί· ἐντρέπομαι δι' ὅσα τῷ εἶπα· μὲ ἐταπείνωσε, καὶ μέ . . . καὶ μὲ ἐπρόσβαλε!...

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἕνα μόνον τρόπον διορθώσεως εὑρίσκω.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ποῖον ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Κάμετέ τον ζηλότυπον.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τί ἐννοεῖτε ;

ΠΡΕΥΑΝ·

Εἶναι φανερόν. Κάμετέ τον ζηλότυπον. Θ' ἀποφασίσῃ τότε, ἢ τὸν δίδετε τὸν δρόμον του καὶ ἐγὼ δὲν θὰ τὸν ἐξαναΐδω πλέον ἐφ' ὅρου ζωῆς.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μὲ ἐδόσατε ἤδη μίαν κακὴν συμβουλὴν καὶ δὲν ἐννοῶ αὐτὰς τὰς λεπτότητας.

ΠΡΕΥΑΝ.

Πῶς ! λεπτότητας ; Ἁπλούστατος τρόπος καὶ τετριμμένος ἀπὸ τὴν πολλὴν χρῆσιν, παλαιὸν στρατήγημα ὅλων τῶν μυθιστορημάτων καὶ ὅλων τῶν κωμῳδιῶν, τρόπος πασίγνωστος, κλασικὸς τρόπος· λαμβάνει ἡ κυρία τόνον εὐγενοῦς ψυχρότητος καὶ προσβλητικῆς ἐπιτηδεύσεως, δέχεται ἢ δὲν δέχεται κατὰ τὸν καιρὸν ἢ τὴν διάθεσιν τῆς ὥρας ἐκείνης· προσκαλεῖ ἕνα δυστυχῆ νέον εἰς συναναστροφὴν καὶ τὸν ἀφίνει δύο ὥρας εἰς τὸ κάθισμά του, χωρὶς νὰ καταδεχθῇ νὰ στρέψῃ πρὸς αὐτὸν τὸ βλέμμα, οὔτε νὰ τὸν εἴπῃ μίαν λέξιν· δίδει τὴν χεῖρα εἰς κἀνένα ῥαῖον χορευτὴν καὶ μειδιᾷ μυστηριωδῶς πως, ὑποβλέπουσα τὸ θῦμα ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὦμον· Ἔπειτα ἀλλάσσει γνώμην ἐξαίφνης, τὸν κάμνει σχῆμα, τὸν προσκαλεῖ πλησίον της, καὶ ἐν ᾧ τὸ πάθος του ὑπὲρ τὸ δέον χαλινωθὲν μορμυρίζει γλυκείας ἐπιπλήξεις ἢ τρυφερὰς ἱκεσίας, ἐπαναλαμβάνει μεγαλοφώνως μὲ ἀφελέστατον τρόπον καὶ ἐνώπιον πολλῶν ἀδιαφόρων, ὅ,τι ὁ καλός σου εἶπε πρὸ μικροῦ... φεύγει δὲ πρὸ πάντων, φεύγει εἰς τὴν ὥραν, γίνεται ἀφανὴς ὡς ἡ Γαλάτεια ! . . . Ἀλλ' ἂν θέλετε νὰ ἐκθέσω ὅλας τὰς λεπτομερείας δὲν θὰ τελειώσω ποτέ. Τὸ κοπτερώτερον ὅπλον εἶναι ἡ φιλαρέσκεια, τὸ φονικώτερον ἡ καταφρόνησις! Καὶ δὲν θέλετε νὰ κάμετε τόσῳ φυσικὴν δοκιμήν ; Λοιπὸν δὲν εἴδετε τίποτε, δὲν ἀνεγνώσετε τίποτε ; . . . σᾶς λείπει φιλολογία, κυρία.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μὲ φαίνεται ὅτι πρὸ ὀλίγου ἀπεστρέφεσθε τὰς γυναικείας πανουργίας.

ΠΡΕΥΑΝ.

Παρακαλῶ ! Πρόκειται ν' ἀπατήσωμεν τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ τὸν καταστήσωμεν εὐτυχῆ, δὲν

εἶναι συνήθης ἀπάτη καὶ σᾶς εἶπα ὅτι χρείας τυχούσης . . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Δὲν ἐπείσθητε περὶ τῆς ἀνεπιτηδειότητός μου ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἀ! μεγαλοδύναμε θεέ! δὲν τὸ ἐσυλλογίσθην. Σᾶς ζητῶ συγχώρησιν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὄχι, κύριε Πρευάν, δὲν θέλω νὰ μεταχειρισθῶ τὰς πονηρίας σας, δὲν ἔχω οὔτε τὴν ἐπιτηδειότητα οὔτε τὴν ὄρεξιν. Ἐὰν κτυπήσω θὰ σκοπεύσω κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν σκοπόν. Ἀλλ' ἡ γνώμη σας εἰμπορεῖ νὰ ἦναι σωστή· τὸ ἐπαναλαμβάνω· μὲ προσέβαλε καὶ ὅταν μὲ προσβάλλουν... γίνομαι κακή... ἂν καὶ εἶμαι καλή... ἀντὶ νὰ περιπαίζω κάμνω καλλίτερα ἐκδικοῦμαι.

ΠΡΕΥΑΝ.

Θάῤῥος, κόμησσα ! ἡ ἐκδίκησις εἶναι ἡ ἀγαλλίασις τῶν θεῶν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ·

Νὰ τὸν καταστήσω ζηλότυπον! μὲ ἀγαπᾷ ἀρκετὰ ὥστε νὰ τὸ κατορθώσω ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Θὰ ἴδωμεν δὲν θέλει νὰ ὁμιλήσῃ βασανίσετέ τον ὅπως εἰς τὸν καλὸν παλαιὸν καιρόν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Νὰ τὸν καταστήσω ζηλότυπον ! νὰ τὸν ἐκσφενδονίσω τὴν ταπείνωσιν εἰς τὴν ὁποίαν μὲ ὑπέβαλε ! νὰ τὸν μάθω νὰ πάσχῃ καὶ αὐτός !

ΠΡΕΥΑΝ.

Μάλιστα σᾶς ἀγαπᾷ παρὰ πολὺ ἀνόητα παρὰ πολὺ φυσικὰ δηλαδὴ εἶναι ἀσυγχώρητον.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ναί, ἡ ἰδέα εἶναι καλὴ καὶ σωστή· δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἀτιμώρητος. Ναί, ὁ κύβος ἐῤῥίφθη· παρὰ πολὺ ὑπέρερα, ἀπεφάσισα. Θὰ τὸν καταστήσω ζηλότυπον !

ΠΡΕΥΑΝ.

Βεβαιότατα, σᾶς λέγω, εἶναι ἁπλοῦς καὶ τίμιος, καλὸς καὶ ἀδύνατος. Πρέπει νὰ τὸν καταλυπήσετε νὰ τὸν βάλετε εἰς ἀπελπισίαν, πρέπει νὰ απονεμηθῇ δικαιοσύνη.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Νὰ τὸν καταστήσω ζηλότυπον, ἀλλὰ διὰ ποῖον ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Δι' ὅποιον θέλετε.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Λοιπόν, διὰ σᾶς.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν εἶναι δυνατόν· ἠξεύρει ὅτι ἀγαπῶ τὴν ἐξαδέλφην σας.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Εἰξεύρει ἐπίσης ὅτι ἡ ἀπιστία εἶναι πρᾶγμα δυνατόν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Οἱ ἄνδρες δὲν τὸ γνωρίζουν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μὲ συμβουλεύετε ἐκδίκησιν καὶ δὲν τολμᾶτε νὰ μὲ βοηθήσετε εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ! Σας λέγω ὅτι ἀπεφάσισα, κύριε μαρκήσιε Πρευάν· μήπως φοβεῖσθε ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν πιστεύω.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Καθήσετε ἐκεῖ καὶ κάμετε ὅ,τι σᾶς εἰπῶ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι βέβαια, εἶναι ἀδύνατον.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Καὶ ὅμως μόνον εἰς σας εἰμπορῶ νὰ ἐμπιστευθῶ διὰ νὰ κάμω καθὼς λέγετε αὐτὴν τὴν δοκιμήν. Ἀναλαμβάνω νὰ προειδοποιήσω τὴν Μαργαρίταν. Μόνος σεῖς εἶσθε ἀκίνδυνος δι' ἐμέ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καλὸς ἔπαινος. Ὑποκύπτω τί θέλετε νὰ κάμω ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Καθήσετε ἐκεῖ καὶ γράψετε.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὅ,τι θέλετε. (κάθηται παρὰ τὴν τράπεζαν) Ἀλλὰ τὴν ἐξαδέλφην σας κάμετέ με τὴν χάριν νὰ μὴ τὴν προειδοποιήσετε.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Διατί ; εἰμπορεῖ νὰ λυπηθῇ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ ἂν θέλω καὶ ἐγὼ νὰ κάμω τὴν δοκιμήν μου ; Ἀφῆτε με αὐτὴν τὴν εὐχαρίστησιν. Δὲν μὲ εἴπετε ὅτι ἔδειξε διὰ τὸν μέλλοντα γάμον μας, κἄτι. . . ὡσάν. . . ὀλίγον διστακτικόν ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

. . . Μάλιστα.

ΠΡΕΥΑΝ.

Αἴ λοιπόν, θὰ πιάσωμεν μὲ μίαν πέτραν δύο λαγούς, καθὼς λέγουν.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἀλλὰ εἰξεύρετε ὅτι ἡ Μαργαρίτα σᾶς ἀγαπᾷ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ μήπως ὁ Ἐῤῥῖκος δὲν σᾶς ἀγαπᾷ ; Ἄλλως τε πῶς τὸ εἰξεύρετε ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μὲ τὸ εἶπε.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν τὸ εἶπε ὅμως εἰς ἐμέ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Καὶ θέλετε νὰ σᾶς τὸ εἴπῃ· μὰ τὴν ἀλήθειαν εἶσθε παρὰ πολὺ φίλαυτος.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἴσως.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἀλλὰ εἶναι παιδί.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἴσως καὶ αὐτό.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Εἶσθε πολὺ σκληρός.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἴσως πάλιν, ἀλλὰ θέλω νὰ τελειώσω μίαν φοράν. Ἐδῶ μᾶς ἐπλάκωσαν οἱ αἰώνιοι δισταγμοί· αὐτὴ ἡ ἱστορία διαρκεῖ πρὸ τριῶν μηνῶν. Ἀγαπᾶτε τὸν Οὐαλβρὺν καὶ σᾶς λατρεύει· ἡ Μαργαρίτα μὲ θέλει καὶ δὲν ζητῶ ἄλλην παρ' αὐτὴν εἰς τὸν κόσμον· πρέπει νὰ τελειώσῃ τέλος πάντων σήμερον, μάλιστα, κυρία, μάλιστα σήμερον. . . Καὶ ἂν εἰς ὅλα αὐτὰ εὑρεθῇ καὶ ὀλίγη φιλαυτία καὶ ὀλίγη εὐθυμία καὶ ὀλίγη ῥαδιουργία ἂν θέλετε. Αἴ! θεέ μου! παραβλέψετέ το εἰς ἐμέ. . . Συλλογισθῆτε ὅτι νυμφεύομαι καὶ εἶναι ἡ τελευταία φορὰ κατὰ τὴν ὁποίαν μὲ ἐπιτρέπεται νὰ γελάσω, ἡ τελευταία μου νεανικὴ τρέλλα . . . Ἐμπρὸς κυρία, εἶμαι εἰς τὰς διαταγάς σας.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Πρὸ πάντων εἶσθε τολμηρός! λοιπὸν πρέπει νὰ μὲ γράψετε ἓν γράμμα.

ΠΡΕΥΑΝ.

Γράμμα σᾶς ἐνοχοποιεῖ. Ἀλλ' ἂν θέλετε νὰ ζηλεύσῃ, καλλίτερα νὰ μὲ γράψετε σεῖς.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Καὶ τί θέλετε νὰ σᾶς λέγω;

ΠΡΕΥΑΝ.

Αἴ. . . ὅτι μὲ εὑρίσκετε γοητευτικόν . . . εὐχάριστον. . . πλήρη μετριοφροσύνης. . . καὶ ὅτι τὰ στερεά μου προτερήματα. . .

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μὴ παίζετε, μόνον γράφετε.

ΠΡΕΥΑΝ.

Πολὺ καλά· ἀλλὰ σᾶς τὸ προλέγω δὲν θὰ ἀλλάξω τίποτε εἰς ὅσα θὰ γράψω.

(Γράφει)

Η ΚΟΜΗΣΣΑ (βλέπουσα ὅ,τι γράφει)

Ἅ! τί γράφετε;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἀφῆτέ με νὰ τελειώσω. (Ἐγείρεται) Ἰδοὺ πᾶν ὅ,τι εἰμπορῶ νὰ κάμω διὰ σᾶς.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἂς ἴδωμεν. (Ἀναγινώσκει) « Ἐὰν πρέπῃ νὰ σᾶς » πιστεύσω, κυρία, μὲ ἀγαπᾶτε· ἀλλ' ἀρκεῖ ἆρά γε » νὰ τὸ λέγετε; Εἶσθε βεβαία περὶ τῆς καρδίας » μου δεχθῆτε τὴν χεῖρά μου, σᾶς ἱκετεύω! Τίποτε ἂς μὴ ἐμποδίσῃ πλέον τὴν εὐτυχίαν μου ». Τῇ ἀληθείᾳ, Πρευάν, παίζετε πάντοτε. Εἰς τί θὰ μὲ χρησιμεύσῃ αὐτὸ τὸ γράμμα; εἶναι ἀπρεπές.

ΠΡΕΥΑΝ.

Πῶς, ἀπρεπές;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Βεβαίως· « Ἐὰν πρέπῃ νὰ σᾶς πιστεύσω. . . » Τί προπέτεια! . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Αἴ! κυρία, μία φορὰ εἶναι αὐτὴ καὶ εἰμπορῶ νὰ εἶμαι προπετὴς πρὸς ὑμᾶς ἀτιμωρητί. Ἀφῆτέ με λοιπὸν νὰ ὠφεληθῶ ἐξ αὐτῆς!

Η ΚΟΜΗΣΣΑ, βλέπουσα εἰς τὸ παράθυρον.

Ἀκούω ἅμαξαν. Ὁ φίλος σας ἐπιστρέφει.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἂς βάλλωμεν τὸ γράμμα εἰς τὸ τραπέζι αὐτὸ μὲ ἄλλα κουρέλια. Θὰ ὑποπτευθῇ ὅτι ἐλησμονήθη.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἀλλά. . . τὰ τοιαῦτα χαρτία δὲν λησμονοῦνται.

ΠΡΕΥΑΝ.

Θαυμάζω εἰς ὅλα τὴν φρόνησιν σας· ἀλλά, φθάνει νὰ τὸ εὕρῃ. Μήπως ἡ ζηλοτυπία σκέπτεται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς; Ἰδοὺ αὐτὸς, ἔρχεται. Εἰπέτε τῳ ἂν θέλετε δύο λέξεις καὶ ἔπειτα ἀποσυρθῆτε, παρακαλῶ. Πρέπει νὰ ἦσθε θυμωμένη. Φύγετε, κυρία, ἀφανισθῆτε ὡς σκιά!... ὡς μάγισσα! . . . σᾶς τὸ ἐξαναλέγω αὐτὸ μόνον καταβάλλει ἕνα τίμιον ἄνθρωπον.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Δὲν εἰξεύρω τῇ ἀληθείᾳ ἂν θὰ τολμήσω. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Τότε σχίζω τὸ γράμμα.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ὄχι, ὄχι. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον σας. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Τὸ ἐσυμφωνήσαμεν πλέον. Θέλετε νὰ τὸ ἀκολουθήσετε, ναὶ ἢ ὄχι;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ·

Τὸ θέλω, τὸ θέλω, παρὰ πολὺ ὑπέφερα! ἀλλὰ προτιμῶ νὰ μὴ τὸν ὁμιλήσω.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καλά, ἐπιστρέψετε εἰς τὴν κάμαράν σας, κλεισθῆτε ἐκεῖ. Καὶ μὴ φανῆτε δι' ὅλης τῆς ἡμέρας.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ·

Ἀλλά. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Μὴ φανῆτε πλέον, σᾶς λέγω, ἢ τ' ἀφίνω ὅλα, τὰ λέγω ὅλα.

Ἐνῷ ὁ Βαρῶνος εἰσέρχεται, ἡ Κόμησσα ἐξέρχεται ψυχρῶς χαιρετίζουσα.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ, τῷ Πρευάν.

Ναί, ἂς ὑποφέρῃ καὶ αὐτός! ἐὰν μὲ ἠγάπα. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Θὰ ἴδωμεν.

ΣΚΗΝΗ Θ΄.

ΠΡΕΥΑΝ, ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ, μένων ἐπί τινας στιγμὰς ἔκπληκτος.

Μήπως ἡ κόμησσα εἶναι θυμωμένη;

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν εἰξεύρω.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Φεύγει καὶ μόλις μὲ χαιρετᾷ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Θὰ εἶχε νὰ δώσῃ καμμίαν διαταγήν.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὄχι, τὸ βλέμμα της ὡμοίαζε ἀποχαιρετισμόν... καὶ λυπηρὸν ἀποχαιρετισμὸν ... καὶ ἐγὼ ἠρχόμην...

ΠΡΕΥΑΝ.

Τί διάβολον! ἄκουσ' ἐδῶ, δὲν εἶναι ἴσως εὐχαριστημένη. Δὲν τὴν μετεχειρίσθης παρὰ πολὺ καλὰ σήμερον.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἐγώ! δὲν εἶπα τίποτε μὲ φαίνεται...

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὦ! εὐγενὴς ἦσο καὶ κανεὶς δὲν εἰμπορεῖ νὰ παραπονεθῇ. Ἀλλ' ἐὰν νομίζῃς μὲ αὐτοὺς τοὺς τρόπους...

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Πῶς;

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν σὲ ζητοῦν αὐτό.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Δὲν βλέπω τὸ σφάλμα μου· μὲ ἀνήγγειλε ὅτι τίποτε πλέον δὲν ἐμπόδιζε τὸν γάμον μας ... καὶ ἀπεκρίθην... ὅτι ἔχαιρα πολύ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ναὶ, εἶπες ὅτι ἔχαιρες πολὺ, ἀλλὰ δὲν ἔχαιρες διόλου. Νομίζεις ὅτι ἀπατῶνται οἱ ἄνθρωποι;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Δὲν εἰξεύρω. Ἀλλὰ ἀφοῦ σᾶς ἀφῆκα πρὸ ὀλίγου ὑπῆγα εἰς τοῦ συμβολαιογράφου μου καὶ διέταξα τὰ πάντα διὰ τὸν γάμον.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἀλήθεια;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἔρχομαι καὶ δὲν ἔκαμα ἄλλο τίποτε. Τί παράδοξον ἔχει τοῦτο; μὲ βλέπεις μὲ ἔκπληξιν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι, ἀλλ' ἐφοβούμην.. ἐνόμιζα...

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μήπως δὲν τὸ εἴχαμεν συμφωνημένον; μὴ τυχὸν ἡ κόμησσα εἶναι ἱκανὴ ν' ἀλλάξῃ γνώμην;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐκείνη; ὤ! σὲ ἐγγυῶμαι ὅτι ὄχι. Ἀλλά... νὰ σὲ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν... εἶναι ἀπίστευτον... (καθ' ἑαυτόν) ἠπατήθημεν τάχα;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Δὲν βλέπω τί ἀπίστευτον βλέπεις.

ΠΡΕΥΑΝ.

Τίποτε, τίποτε, εἶναι ἁπλούστατον, (καθ' ἑαυτὸν) Ἀκατανόητον ... μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτήν! ...

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Σὲ φαίνεται παράδοξον, ὅ,τι καὶ ἂν λέγῃς.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα, μάλιστα καὶ ἐννοῶ διατί. Ἡ ψυχρότης καὶ ἡ ἀμηχανία μου σ' ἐφάνησαν σήμερον τὸ πρωῒ παράδοξα.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι διόλου, ἔπειτα ἀδιάφορον, ἀφ' οὗ εἶς ἀποφασισμένος· καὶ ἐντελῶς μάλιστα ἀποφασισμένος;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Δὲν καταλαμβάνω πῶς δύνασαι νὰ ἀμφιβάλλῃς.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν ἀμφιβάλλω καὶ σὲ συγχαίρω, (λαμβάνει τὴν χεῖρα αὐτοῦ)· Λοιπὸν, Ἐῤῥῖκε, εἴμεθα ἐξάδελφοι ... ἀπὸ τὰς γυναῖκας ... Ἡ συγγένεια αὕτη δὲν εἶναι χειρότερα ἀπὸ κάθε ἄλλην ... αἴ; (καθ' ἑαυτόν) τούτων οὕτως ἐχόντων... εἶναι πολὺ παράδοξον.. ἀλλὰ τέλος πάντων... λοιπόν ... τὸ γράμμα αὐτὸ δὲν χρησιμεύει πλέον εἰς τίποτε... ἂς τὸ πάρω ἐπιτηδείως πῶς... (Παρατηρεῖ τὴν τράπεζαν) Ποῦ τὸ ἔχωσα;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τί σκαλίζεις ἐκεῖ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἕν χαρτί. Νὰ σὲ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν ἐνόμιζα ὅτι ἐδίσταζες...

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἐγώ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ναί. (καθ' ἑαυτόν.) Ποῦ στὸν διάβολον τὸ ἔβαλα; Ἆ! νά το.

(Προχωρεῖ διὰ νὰ λάβῃ αὐτό)

ΟΥΑΛΒΡΥΝ, καθήμενος καὶ μετὰ λυπηροῦ ὕφους.

Ἆ! ἐὰν ἐδίστασα εἰξεύρεις κάλλιστα διὰ τί.

ΠΡΕΥΑΝ.

Πῶς!

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἆ! βέβαια. γνωρίζεις τὴν ζωήν μου καὶ γνωρίζεις πολὺ καλὰ τὸν λόγον...

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐγώ! ὄχι διόλου.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἡ ὀλεθρία αὐτὴ ἀνάμνησις..

ΠΡΕΥΑΝ.

Ποία ἀνάμνησις;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Καὶ ἐρωτᾷς;

ΠΡΕΥΑΝ.

Νὰ πάλιν ἡ Κυρία Δαρσύ. Μήπως ἔχεις σκοπὸν νὰ μὲ διηγηθῇς καὶ ἑκατοστὴν φορὰν τὴν ἀξιοδάκρυτον ἱστορίαν;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Δὲν θὰ σὲ τὴν διηγηθῶ. Περιγελᾷς τὰ πάντα.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι, ἀλλὰ μὲ τὴν ἄδειάν σου περιγελῶ τὴν Κ. Δαρσύ.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Πῶς τρέχεις, ἐὰν τὴν ἐγνώριζες.

ΠΡΕΑΥΝ.

Ὤ! μάλιστα θ' ἀγόραζα καλὸ κουμάσι!

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὅπως θέλεις... τὴν ἠγάπησα... Σφάλμα, ἀνοησία, γελοῖον, ἂν θέλῃς, τὴν ἠγάπησα... καὶ τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον μ' ἐπροξένησε μὲ τρομάζει διὰ τὸ μέλλον... Φοβοῦμαι μήπως ὁμοιάζει τὸ παρελθόν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Αἴ! ἄφες τὸ παρελθόν! ποῖος δὲν ἔχει τὸ εἰδικόν του· θὰ γίνῃς εὐτυχής... λησμόνησε πρῶτον ὅλα... Μήπως εἶσαι εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον καὶ σὲ ζητοῦν τὰ προηγούμενά σου; Ἔλα, ἔλα νὰ ἴδῃς αὐτὸ τὸ βιβλίον... Ἔχει μίαν ζωγραφίαν τῆς Μαργαρίτας.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τὴν γνωρίζω... Ἆ! φίλε μου, ἂν εἰξεύρες!...

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἀλλ' εἰξεύρεις πολὺ καλὰ ὅτι εἰξεύρω... (ἔχων εἰς τὴν χεῖρα τὴν ἐπιστολὴν ἣν εὗρε). Μία μόνον γυναῖκα ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον; Ἡ Κυρία Δαρσὺ σὲ ἐλύπησε, ἐφέρθη ἄσχημα· σὲ ἀφῆκε εἰς τὰ κρύα τοῦ λουτροῦ καὶ τὸ χειρότερον σὲ εἶπε ψεύματα. Εἶναι κακοποιὸν ζωῦφιον. Αἴ! ἔπειτα; Ἔχεις σκοπὸν νὰ τὴν κάμῃς φόβητρον διὰ τὸν ἑαυτόν σου μόνον; δὲν θὰ ἰατρευθῇς λοιπὸν ποτὲ ἀπὸ αὐτὸ τὸ δηλητήριον;

ΟΥΑΒΡΥΝ, ἐγειρόμενος.

Βεβαίως ἐὰν ἡ λύπη ἠδύναντο νὰ καταπραϋνθῇ... Ἐὰν μ' ἐπανήρχετο καὶ μικρὰ ἐλπίς... ἐὰν ἐπίστευα ὅτι δύναμαι νὰ λησμονήσω... βεβαίως εἰς αὐτὴν τὴν οἰκίαν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐὰν ἐδύνασο, ἐὰν ἐπίστευες... λοιπὸν, δὲν ἀπεφάσισες;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἀπεφάσισα ἀλλ' ὅταν σκέπτωμαι τρέμω.

ΠΡΕΥΑΝ.

Μὲ φαίνεται ὅτι θὰ βάλω πάλιν τὸ γράμμα μου εἰς τὴν θέσιν του. (μεγαλοφώνως) Ἀλλὰ τέλος πάντων, σὲ ἀρέσει ἡ κόμησσα ναὶ ἢ ὄχι;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Καὶ ἀμφιβάλλεις; μὴ λέγῃς μὲ ἀρεσει· μὲ γοητεύει, μὲ μαγεύει. Δὲν γνωριζω καμμίαν εἰς τὸν κόσμον ἀξίαν νὰ παραβληθῇ κατ' οὐδὲν πρὸς αὐτήν...

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἀλήθεια;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Δὲν τὴν ἐξετίμησες.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ μάλιστα.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τὴν εἶδες ἐν παρόδῳ, διὰ τῆς ἐλαφρότητός σου. Εἰς τὴν εἰλικρίνειαν ἀναμιγνύει πνεῦμα καὶ εἰς τὸ πνεῦμα προσθέτει καρδίαν. Εἶναι ἡ χάρις καὶ ἡ καλλονὴ αὐτόχρημα... Ὅταν τὴν παρατηρῶ... βλέπω τὴν εὐτυχίαν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της.

ΠΡΕΥΑΝ.

Διατὶ δὲν τὰ λέγεις εἰς ἐκείνην ἀλλὰ εἰς ἐμέ; μήπως θέλῃς νὰ μ' ἐπάρῃς γυναῖκα;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἀδιαφορῶ διὰ τοὺς ἐμπαιγμούς σου.

ΠΡΕΥΑΝ.

Τὴν ἀγαπᾷς;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τὴν λατρεύω.

ΠΡΕΥΑΝ.

Λοιπόν... (Βάλλει εἰς θυλάκιον τὸ γράμμα) Εἶναι ἐδῶ πλησίον δύο βήματα, εἰς τὸ δωμάτιόν της... Τί διάβολον... ἂν ἤμην εἰς τὴν θέσιν σου...

ΟΥΑΛΒΡΥΝ, καθήμενος πάλιν

Ἐπεθύμουν νὰ εἶμαι εἰς τὴν εἰδικήν σου. Ἆ! εἶσ' εὐτυχὴς, νυμφεύεσαι τὴν Μαργαρίταν, ἐν ᾧ ἐγώ...

ΠΡΕΥΑΝ, καθ' ἑαυτὸν

Ἐγύρισεν ὁ ἄνεμος. (μεγαλοφώνως). Νυμφεύομαι τὴν Μαργαρίταν... Ἀμφιβάλλω.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὄχι;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Εἶναι δυνατόν; κόρη τόσον ὡραία καὶ εὐγενὴς, ἐνίοτε μόνον ὀλίγον ὑπὲρ τὸ δέον εὔθυμος, ἀλλὰ πλήρης προτερημάτων καὶ ἀξίας... πλουσιωτάτη... Δὲν εἶχες δώσει τὸν λόγον σου;

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ σὺ τί ἔκαμες τὸν εἰδικόν σου;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Δὲν τολμῶ, δὲν εἰμπορῶ, δὲν θὰ τολμήσω ποτέ... ἐκτὸς ἄν... ὅμως...

ΠΡΕΥΑΝ, καθ' ἑαυτὸν

Νὰ σ' ἐπάρῃ ὁ διάβολος!

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἐὰν εἶξευρες ποία ἀνάμνησις καὶ ποῖον προαίσθημα μὲ κατέχουν! Ὅταν ἀγαπᾷ κανεὶς ἐνδέχεται νὰ ἦναι γελοῖος, ἀλλ' ὅταν ὑποφέρῃ ποτέ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ ἀπὸ τί ὑποφέρεις σὲ παρακαλῶ; ὤθησε αὐτὴν τὴν θύραν. . . σὲ περιμένει.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ναὶ, ἡ εὐτυχία εἶναι ἴσως ἐκεῖ, ὄπισθεν αὐτῆς τῆς θύρας. . . ἀλλὰ δὲν ἔχω τὴν δύναμιν νὰ τὴν ἀνοίξω . . . θὰ ὀπισθοχωρήσω εἰς τὸ κατώφλιον . . . ἡ ἐλπὶς δὲν μὲ στέργει πλέον.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὤθησε, σὲ λέγω, τὴν θύραν! Ἄκουσε Ἐῤῥῖκε, εἶξεύρεις αὐτὴν τὴν στιγμὴν μὲ τί ὁμοιάζεις; ὁμοιάζεις, μὲ συμπάθειαν, ὄνον ὁ ὁποῖος δὲν τολμᾷ νὰ διαβῇ ῥυάκιον.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὅπως θέλεις . . . Σὺ ὁ ὁποῖος περιπαίζεις τὰ δεινά μου δὲν ἐπροδόθης ποτέ; Παραδέχομαι, ἐὰν τὸ ἐπιθυμεῖς, ὅτι δὲν ἀπήντησες σκληρὰς γυναῖκας, ἀλλ' ἀπίστους καὶ κακοποιοὺς δὲν εὗρες;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐνίοτε, ὅπως ὅλοι.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἆ! ἀνάθεμα εἰς ἐκείνην ἡ ὁποία σὲ δίδει αὐτὴν τὴν λυπηρὰν πεῖραν! ἡ ἀσταθὴς γυνὴ γίνεται ὁ δήμιος τῶν ἀνδρῶν. Ἀναίσθητος πρὸς τὰ δεινὰ τοῦ πάσχοντος, εἶναι σκληροτάτη ψυχὴ καὶ ἀντιθάσσευτος! νομίζει ὅτι ἂν σὲ προσφέρῃ τὴν φιλίαν, ἀντὶ τοῦ ἔρωτος τὸν ὁποῖον σὲ ἀφαιρεῖ, ἐξεπλήρωσε τὸ χρέος της! καὶ τί φιλία! οὔτε κἂν φάντασμα φιλίας εἶναι· ποῦ εἰλικρίνεια, ποῦ ἐμπιστοσύνη! αἰώνιον ψεῦμα, ἀδιάκοπος βάσανος, καὶ εὐτυχὴς ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον φονεύει!

ΠΡΕΥΑΝ, καθ' ἑαυτόν

Ἀφεύκτως πρέπει νὰ μεταχειρισθῶ δραστικὸν φάρμακον· ποῦ νὰ βάλω αὐτὸ τὸ γράμμα; ... μέσα εἰς τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του; . . . ὄχι· εἰμπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ . . . Ἆ! εὕρηκα, εὕρηκα! . . . εἰς τὸ ἰδικόν μου. (Ῥίπτει τὸ γράμμα εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ πῖλον) Καὶ διὰ νὰ τὸ εὕρῃ. . . (λαμβάνει τὸν τοῦ Οὐαλβρύν.) Χαῖρε, Ἐῤῥῖκε. Τὸ κάτω, κάτω τῆς γραφῆς ἔχεις ἴσως δίκαιον. Ἡ κόμησσα μὲ τα γλυκά της ὀμμάτια ἔχει καὶ τὴν κεφαλὴν ὀλίγον ἐλαφράν! . . .

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Πιστεύεις;

ΠΡΕΥΑΝ.

Τίς εἰξεύρει; γυναῖκα εἶναι.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἀλὰ πάλιν . . . τὴν νομίζεις ἱκανήν; . . .

ΠΡΕΥΑΝ·

Διατί ὄχι. Τὸ κατ' ἐμὲ, σὲ συμβουλεύω νὰ μεταφέρῃς ἀλλοῦ τὴν ἀγάπην σου. Καλλίτερα νυμφεύσου τὴν Ἑλένην . . .

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἀλλὰ . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Αὐτὸ εἶναι τὸ φρονιμώτερον. Χαῖρε, φίλε μου, (καθ' ἑαυτὸν ἐξερχόμενος). Θὰ τὸν ἐπιβλέπω.

ΣΚΗΝΗ Ι'.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ μόνος.

Πολὺ γρήγορα ἤλλαξε γνώμην! τί σημαίνει αὐτό; εἶχε μυστηριῶδες ὕφος καὶ ἐνταυτῷ ἐμπαικτικόν . . . Ἆ! εἶναι ἡ διάθεσις τῆς στιγμῆς . . . Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἰδῶ τὴν κόμησσαν . . . νὰ μάθω διὰ ποῖον λόγον μὲ ἐδέχθη τόσον παραδόξως... θὰ ἔδιδα ὅτι εἶχα εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον . . . Τί ἔκαμα τὸ *καπέλλον* μου; . . . Ἆ! . . ὄχι, εἶναι τοῦ Ἐδουάρδου. Αὐτὸς ὁ τρελλὸς ἐπῆρε τὸ ἰδικόν μου. (Εὑρίσκει τὸ γράμμα). Τί εἶναι αὐτό; ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸ τὸ χαρτί; γράμμα! οὔτε ἐπιγραφὴ, οὔτε σφραγίς. (Ἀναγινώσκει) « Ἐὰν πρέπει νὰ σᾶς πιστεύσω... » Μεγαλοδύναμε Θεέ! εἶναι δυνατόν; . . . πῶς! ὁ Ἐδουάρδος ὁ παιδικός μου φίλος! τοιαύτη προδοσία! Ἆ! κατεβλήθην, κατεστράφην! ποῖος ἐδύνατο νὰ τὸ προΐδῃ, Ὁ Ἐδουάρδος, ἡ κόμησσα νὰ μὲ ἀπατήσουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον! Δι' αὐτὸ μὲ περιέπαιζε, ἐννοῶ τώρα διατί ἔφυγεν ἐκείνη. Ναὶ, μ' ἔπαιξαν ἀφεύκτως καὶ μὲ εἶχαν διὰ νὰ περοῦν τὸν καιρόν . . . Ὦ! θὰ ἐκδικηθῶ . . . τρέχω νὰ τὸν ἐξαναεύρω . . . Θὰ τῷ ζητήσω ἱκανοποίησιν . . . Ὄχι, ὄχι καλλίτερα ἂς ἔμβω ἐδῶ νὰ εἰπῶ κατὰ πρόσωπον . . . Ἆ! . . .

ΣΚΗΝΗ ΙΑ'.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ, ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Σεῖς εἶσθε, κυρία Μαργαρίτα! Ἐλᾶτε ὁ θεὸς σᾶς στέλλει.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Πῶς, ὁ θεός; ἡ ἐξαδέλφη μου. Ἀνεχώρησεν ὁ Κ. Πρευάν;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα πρὸ ὀλίγου... Ἆ! πόσον εὐτυχὴς εἶναι... μόνον δι' αὐτὸν σκέπτεσθε . . . τὸν ἀγαπᾶτε . . . Μάθετε λοιπόν . . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὦ! τὸν ἀγαπῶ, τὸν ἀγαπῶ . . . μὴ βιάζεσθε, παρακαλῶ! Ἀποφασίζετε πολὺ γρήγορα. Ἀλλὰ τί ἔχετε, Παναγία μου· προξενεῖτε φόβον.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάθετε ὅτι μᾶς προδίδουν καὶ τοὺς δύο.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ποίους καὶ τοὺς δύο ;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Σᾶς καὶ ἐμέ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

Καὶ ποῖος εἶναι ὁ προδότης ;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὁ ἄπιστός μου φίλος καὶ ἐπίβουλος ἐραστής σας!...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὤ! ... Ὤ! ... τί ἐκφράσεις! ... τὸν Κύριον Πρευὰν βαπτίζετε μὲ αὐτὰ τὰ ὀνόματα ;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα, αὐτὸν τὸν ἴδιον.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ·

Ἀστειεύεσθε βέβαια.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὄχι, δὲν ἔχω διόλου ὄρεξιν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Καὶ ποία εἶναι αὐτὴ ἡ προδοσία;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἰδού, κυρία, ἀναγνώσατε αὐτὸ τὸ γράμμα.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ἀναγινώσκουσα.

« Ἐὰν πρέπει νὰ σᾶς πιστεύσω, κυρία ... »

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Παρατηρήσατε, παρακαλῶ, παρατηρήσατε, κυρία, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ περιμένῃ τις ...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ἀναγινώσκουσα.

« Τίποτε ἂς μὴ ἐμποδίσῃ πλέον τὴν εὐτυχίαν μου ... »

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τί λέγετε ; Εἰς ποίαν γυναῖκα τολμᾷ τις νὰ γράψῃ μὲ τοιοῦτον ὕφος ; ὑπάρχει τίποτε εἰς τὸν κόσμον τολμηρότερον καὶ αὐθαδέστερον ;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Τῇ ἀληθείᾳ ...

ΟΥΑΛΒΡΥΝ

Δὲν εἶναι φανερὸν ὅτι διὰ νὰ γράψῃ τις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς γυναῖκα πρέπει νὰ κρίνῃ ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα ; καὶ πάλιν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ἔχῃ τίς ποτε ; Καὶ ἡ κόμησσα ὑποφέρει τοιούτους λόγους ! Κυρία, πρέπει νὰ ἐκδικηθῶμεν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ἀναγινώσκουσα πάντοτε.

« Ἀλλ' ἀρκεῖ ἆρά γε νὰ μὲ τὸ λέγετε ; ... »

ΟΥΑΛΒΡΥΝ

Ἀναγινώσκετε μὲ προσοχήν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ναί, ἀκούω τὴν ἀνάγνωσίν μου ... Θέλετε νὰ ἐκδικηθῶμεν· πῶς ;

ΟΥΑΛΒΥΝ.

Ἐὰν τοὺς ἐγκαταλίπωμεν καὶ τὰ χαλάσωμεν ἐντελῶς μὲ αὐτούς. Μᾶς παίζουν καὶ μᾶς ἀπατοῦν — Ἐὰν αἰσθάνεσθε καθὼς ἐγὼ τὴν μεγάλην αὐτὴν ὕβριν, ἂς λησμονήσωμεν δύο ἀγνώμονας ... Δεχθῆτέ με ὡς ἄνδρα.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ἀλλοφρονοῦσα.

Ὡς ἄνδρα ;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα τολμῶ νὰ τὸ προτείνω καὶ ἂν δὲν καταφρονήσετε τὴν παράκλησίν μου, θὰ ἀφιερώσω ὁλόκληρον τὴν ζωήν μου διὰ νὰ ἐξαλείψω τὴν μισητὴν ἐνθύμησιν τῆς προδοσίας αὐτῆς, ἥτις βεβαίως σᾶς...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ἀναγινώσκουσα πάντοτε.

Μὲ ἀφιερόνετε ὁλόκληρον τὴν ζωήν σας ; ...

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα, τὸ ὀμνύω, καὶ ὅταν δίδω τὸν λόγον μου, ἐγώ ...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

Ποῦ εὕρετε αὐτὸ τὸ γράμμα ;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Εἰς τὸ καπέλλον μου· δηλαδή, ὄχι· εἰς τὸ εἰδικόν του, διότι ἐπροδόθη ἀπὸ ἀνεπιτηδειότητα.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Εἰς τὸ καπέλλον του ;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα ἐκεῖ εἰς αὐτὸ τὸ κάθισμα.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Κύριε Οὐαλβρὺν σᾶς περιέπαιξαν.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τί ἐννοεῖτε, κυρία ! Τὸ γράμμα αὐτό ; ...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Τὸ γράμμα αὐτὸ δὲν εἶναι εἰμὴ ἀστεϊσμός.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἀστεϊσμός ! θὰ ἦτο πολὺ ἀλλόκοτος. Καὶ πόθεν τὸ συμπεραίνετε ; Ἐξυφάνθη συνωμοσία ; ἐστήθη κάμμία παγὶς κατ' ἐμοῦ ; Ὡμιλήσατε, ἐμάθετε περὶ τούτου τίποτε ;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὄχι τίποτε, ἀλλὰ εἶναι ἡλίου φαεινότερον.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Πῶς ! ἐξηγηθῆτε, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ἦναι παγὶς καὶ τὴν γνωρίζετε ...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὄχι δὲν γνωρίζω τίποτε, ἀλλ' εἶμαι βεβαία. (Ἀναγινώσκουσα πάλιν τὴν ἐπιστολήν.) « Ἐὰν πρέπει νὰ σᾶς πιστεύσω, κυρία ... » χά ! χά ! χά ! (γελᾷ) καὶ τὸ θεωρεῖτε χά! χά ! ἀληθές! ... χά ! χά ! θεέ μου, τί τρέλλα ! ... καὶ πιστεύετε ὅτι ἡ ἐξαδέλφη μου... ὅτι ὁ Κύριος Πρευάν ... χά ! θεέ μου ... καὶ δὲν βλέπετε ὅτι εἶναι ἀδύνατον ... χά ! χά !

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τῇ ἀληθείᾳ, δὲν βλέπω ...

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, γελῶσα πάντοτε.

Χά! χά! χά! ὁ ταλαίπωρος βαρῶνος . . . δὲν βλέπει . . . δὲν παρατηρεῖ . . . χά! χά! ἕνεκα τούτου . . . Τὸ σοβαρόν σας θὰ μὲ κάμῃ ν' ἀποθάνω ἀπὸ τὰ γέλοια καὶ θέλετε νὰ μὲ στεφανωθῆτε, χά! χά! . . . σᾶς ζητῶ συγχώρησιν, ἀλλ' εἶναι ὅλως διόλου χωρὶς νὰ τὸ θέλω . . . χά! χά! ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον! . . . Δὲν ἔχει νόημα! . . . χά! χά! . . .

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μὰ τὴν ἀλήθειαν, κυρία, ὅταν σᾶς ἔδειξα τὸ γράμμα δὲν ἐπίστευα ὅτι θὰ σᾶς ἔδιδα τόσην εὐθυμίαν. Ἀλλὰ παγὶς ἢ ὄχι . . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἀφοῦ σᾶς λέγω ὅτι δὲν εἰξεύρω τίποτε.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἐγὼ ὅμως εἰξεύρω τί πρέπει νὰ κάμω. Προσκυνῶ, κυρία Μαργαρίτα.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ποῦ πηγαίνετε; Ἔλατε μαζύ μου εἰς τῆς ἐξαδέλφης μου· ὅλα θὰ ἐξηγηθοῦν.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τὴν ἐξαδέλφην σας δὲν θὰ τὴν ἐξαναΐδω πλέον εἰς τὴν ζωήν μου . . . καὶ σᾶς ἀκόμη . . . οὔτε κανένα ἄνθρωπον . . . πλὴν ἑνός . . . Γελάσετε, ἂν θέλετε... Σᾶς εὔχομαι νὰ μὴ μάθετέ ποτε τί ὑποφέρει ὅστις προδοθῇ! . . . Ἃ! καταθλίβομαι . . . ἀπελπισία! . . . Δυστυχία εἰς αὐτόν! εἰς ἐμέ! . . . Προσκυνῶ, προσκυνῶ, κυρία!

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἀκούσετε δά.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Προσκυνῶ, προσκυνῶ! Σ.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΟΥ ΛΥΣΙΚΡΑΤΟΥΣ.

—ooo—

Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων μνημείων τῶν Ἀθηνῶν ἓν τῶν περιεργοτάτων διά τε τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν ἀφορμὴν τῆς ἀνεγέρσεώς του, καὶ διὰ τὴν κομψότητα τῆς κατασκευῆς του, ἀλλὰ συγχρόνως ἓν τῶν ἧττον γνωστῶν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, ἣν κοσμεῖ, εἶναι τὸ *μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους*, τὸ ὑπὸ τοῦ ὄχλου καὶ ὑπὸ πολλῶν προσέτι τῶν ἀξιούντων ὅτι δὲν εἶναι ὄχλος, κοινῶς ὀνομαζόμενον *Φανάρι τοῦ Διογένους*, ἢ *Φανάρι τοῦ Δημοσθένους.*

Ὑπὸ τὴν Ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως κείμενον, εἰς μέρος τῆς πόλεως ἄγευστον εἰσέτι τῆς σκαπάνης τοῦ ῥυμοτόμου, ἀφανὲς μεταξὺ οἰκίσκων καὶ ἐρειπίων, κεῖται ἐκτὸς τῆς πεπατημένης ὁδοῦ τῶν περιηγητῶν, καὶ δὲν ἑλκύει εἰμὴ τῶν εἰδημόνων τὰ βλέμματα, οὐδὲ προφυλάττεται συνήθως ἀπὸ ἀπειροκάλων κακώσεων.

Στηριζόμενον ἐπὶ τετραγώνου βάσεως λίθων ἀκατεργάστων, ἥτις ὅμως πιθανῶς ἐκρύπτετο ὑπὸ γῆν, ἐγείρεται ἐπ' αὐτῆς στρογγύλον, κυλινδροειδὲς, ἔχον μόλις ἓξ ποδῶν τὴν διάμετρον, καὶ τὸ ὅλον ὕψος 34 ποδῶν· κατὰ δὲ τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ ἓξ ἡμικίονας κορινθιακοὺς, τοὺς ἀρχαιοτέρους γνωστοὺς τοῦ κατακόσμου τούτου ῥυθμοῦ. Τὰ δὲ μεταξὺ τῶν κιόνων τούτων διαστήματα, πλὴν τοῦ πρὸς δυσμὰς, ἀφεθέντος δι' εἴσοδον, κλείονται ἕκαστον ὑπὸ μιᾶς μονολίθου πλακὸς, ἀνιούσης μέχρι τοῦ ὑποτραχηλίου τῶν κιονοκράνων. Τὰ δὲ μεταξὺ τῶν κιονοκράνων διαστήματα κλείονται εἰσέτι ἐν μέρει, καὶ ἐκλείοντο ἐντελῶς ὅτε τὸ μνημεῖον ἦτον ἔτι ἄρτιον, ὑφ' ἑτέρων πλακῶν, ὧν ἑκάστη ἔφερεν ἀνὰ δύο τρίποδας κομψῶς ἀναγεγλυμμένους, ὡς δεικνύει ἓν μόνον περισωζόμενον αὐτῶν δεῖγμα. Ὁ στρογγύλος θριγκὸς φέρει μακρὰν ἐπιγραφὴν εἰς τὸ τρίπλουν ἐπιστύλιον, καὶ ἀνάγλυφον ζωοφόρον, καὶ ἡ ὀροφὴ εἶναι κωνοειδὴς, λεπιδωτὴ ἔξωθεν, καὶ κορυφουμένη εἰς ὑψηλὸν τριπλοῦν ἀνθέμιον.

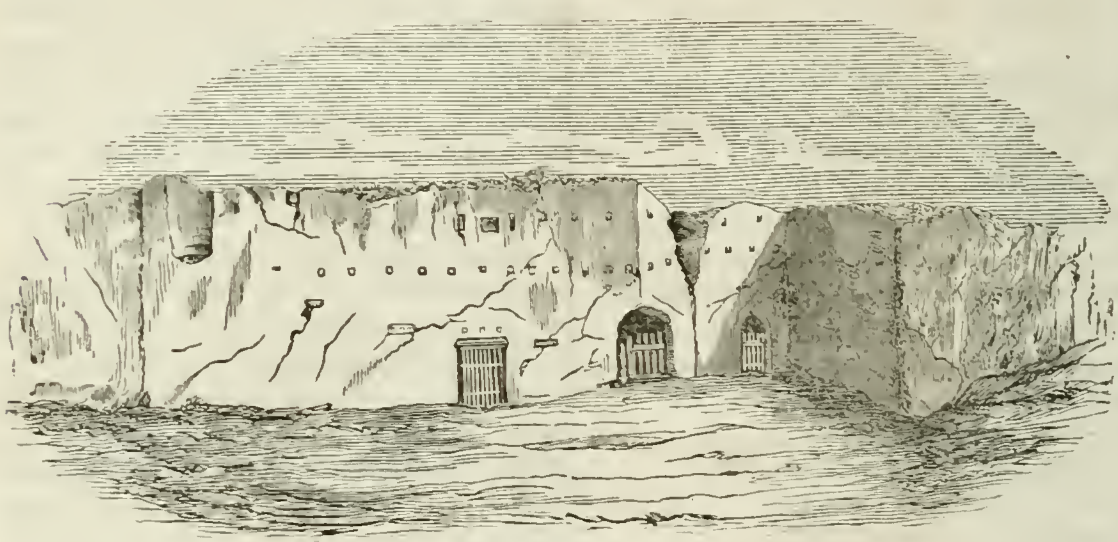
Τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ κυλίνδρου ἀπολήγοντος εἰς ὀξὺ, ἐνεποίησεν εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους ἐποχῆς τινος σκότους καὶ ἀμαθείας τὴν λαμπρὰν ἰδέαν ὅτι τὸ μνημεῖον ἦτον (οἱ σοφώτεροι περιωρίζοντο λέγοντες ὅτι ὡμοίαζε) τὸ φανάριον ὃ ἐκράτει ὁ Διογένης, ἄνθρωπον ζητῶν. Τούτους χλευάζοντες, ἐγνωμοδότουν ἄλλοι εἰδημονέστεροι ὅτι ἦτον ὄχι τοῦ Διογένους, ἀλλὰ τοῦ Δημοσθένους φανάρι, ἢ ὁ λύχνος πρὸς ὃν ἔγραφεν ὁ μέγας ῥήτωρ, καὶ τούτου τῶν ἐλλυχνίων ὅτι ὦζον αἱ δημηγορίαι του. Εἷς τῶν περιηγητῶν τῆς προπαρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ὁ Γάλλος Σπὼν, νομίζων ὅτι δύναται γενικώτερον νὰ ἐκλάβῃ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως *φανάρι*, φρονεῖ ὅτι τῆς ἐπωνυμίας ταύτης αἴτιον εἶναι τὸ τριγωνικὸν τοῦ ὀρόφου κόσμημα, ἀναπολοῦν, ὡς αὐτὸς νομίζει, τὸ σχῆμα ἀρχαίου λύχνου. Περίεργος δὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐνταῦθα ἡ ἀνάμιξις τοῦ ὀνόματος τοῦ Δημοσθένους, συνδυαζομένη μετὰ τῆς περιστάσεως ὅτι οὐ μακρὰν τῆς θέσεως τοῦ μνημείου τούτου, ὅλον τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως εἰς μέγα βάθος εἶναι πλῆρες σιδηροσκωρίας. Ὡς γνωστὸν, ὁ ῥήτωρ ἐκέκτητο πλούσια σιδηρουργεῖα, καὶ ἴσως δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ταῦτα ἔκειντο ἐνταῦθα περίπου, ὅπου παρέμεινον καὶ τὰ ἴχνη αὐτῶν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐνδόξου ἰδιοκτήτου των.

Αἱ παράδοξοι δὲ αὗται ἐπωνυμίαι πηγάζουσιν ἐκ χρόνων καθ' οὓς εἶχε σβεσθῆ πᾶσα ὀρθὴ γνῶσις τῆς ἀρχαιότητος καὶ οἱ ὑποτιθέμενοι λόγιοι ὡς χρησμοὺς ἐπέβαλλον τὰς ἑαυτῶν ἀλογίας. Τότε τὸν Παρθενῶνα ὠνόμαζον *Πάνθειον* ἢ ναὸν τοῦ ἀγνώ-

στου Θεοῦ, ἐνθυμούμενοι ὅτι ὁ ἅγ. Παῦλος ἀνέφερέ που περὶ βωμοῦ τοῦ Ἀγνώστου Θεοῦ ἐν Ἀθήναις· τὰ προπύλαια ἐκάλουν θαῤῥούντως *ὁπλοστάσιον τοῦ Λυκούργου* ἢ *παλάτιον τοῦ Θεμιστοκλέους*, καὶ τὸν πύργον τοῦ Κυῤῥήστου, *διδασκαλεῖον τοῦ Σωκράτους*· καί τινα ὀρύγματα ἐν τῇ ἀποτόμῳ πλευρᾷ τοῦ Μουσείου, ἀπέναντι τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὑπὸ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου, ἐξελαμβάνοντο ἀδιστάκτως, καὶ κοινῶς ἐκλαμβάνονται μέχρι τοῦδε, ὡς ἡ *φυλακὴ* ἣν ἐδόξασε τοῦ *Σωκράτους* ἡ ἄδικος καταδίκη. Εἰς τὰς ὀπὰς ταύτας ἠδύνατό τις ἴσως νὰ ὑποπτεύσῃ τὸν πανάρχαιον τάφον τοῦ Δαιδαλίδου *Κάλω*, ὃν ὁ Παυσανίας εἶδε μεταβαίνων ἀπὸ τῶν προπυλαίων πρὸς τὸ θέατρον, ἢ νὰ ἐκλάβῃ αὐτοὺς πιθανώτερον ὡς οἰνῶνας καὶ ὑπόγεια ἰδιωτικῶν οἰκιῶν, μόνον δὲ τὴν φυλακὴν τοῦ Σωκράτους ἐδῶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἴδῃ. Κατὰ τὸν Φαῖδρον τοῦ Πλάτωνος (1) τὸ δεσμωτήριον τοῦ Σωκράτους ἦν πλησίον τοῦ δικαστηρίου ἐν ᾧ ὁ φιλόσοφος ἐδικάσθη· κατὰ δὲ τὸν Εὐθύφρονα τοῦ αὐτοῦ(2) τὸ δικαστήριον τοῦτο ἦν ἐν τῇ Βασιλείῳ στοᾷ, κειμένῃ βορείως τοῦ Ἀρείου Πάγου. Τέλος κατὰ Ξενοφῶντα (3), ὁ Θηραμένης ἀπαγόμενος εἰς τὸ δεσμωτήριον οὗ ἔπιε τὸ κώνειον, ἀπὸ τοῦ Βουλευτηρίου, κειμένου καὶ αὐτοῦ βορειοδυτικῶς τῆς Ἀκροπόλεως, διῆλθε διὰ τῆς ἀγορᾶς, οὔσης καὶ τότε περίπου ὅπου καὶ σήμερον, ὥστε ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ φυλακὴ δὲν ἐδύνατο νὰ εἶναι ὅπου αἱ φέρουσαι τὸ ὄνομα αὐτῆς ὀπαί, μεσημβρινῶς τῆς ἀκροπόλεως καὶ πέραν τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Τὸ προκείμενον λοιπὸν οἰκοδόμημα, οὔτε τοῦ Διογένους, οὔτε τοῦ Δημοσθένους ἦτον *Φανάρι*, ἀλλὰ χορηγικὸν μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους, ὡς δηλοῖ ἡ ἐπὶ τοῦ ἐπιστηλίου αὐτοῦ ἐπιγραφή, ἔχουσα οὕτως· « *Λυσικράτης Λυσιθείδου Κικυννεὺς ἐχορήγει Ἀ-* » *καμαντὶς παίδων ἐνίκα· Θέων ηὔλει· Λυσιά-* » *δης Ἀθηναῖος ἐδίδασκε· Εὐαίνετος ἦρχε.* »

Ἐν Ἀθήναις, θεατρικαί, μουσικαὶ καὶ ὀρχηστικαὶ παραστάσεις ἐτελοῦντο καθ' ὡρισμένας τινὰς ἑορτάς, καὶ τὴν δαπάνην καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ συλλέγειν καὶ τοῦ ἐπασκεῖν τοὺς χοροὺς δι' αὐτὰς ὤφειλον ν' ἀναλαμβάνωσι πάντες οἱ εὔποροι Ἀθηναῖοι ἀλληλοδιαδόχως.

Ἡ φυλακὴ τοῦ Σωκράτους.

Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας ἐγίνοντο πλείονες παραστάσεις, καὶ συνήθως πέντε ἐκ μέρους πέντε ἐκ τῶν φυλῶν, διὰ τοῦτο πλείονες ἦσαν καὶ οἱ ἀγωνιζόμενοι χοροί, δικασταὶ δὲ ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν πέντε ἄλλων φυλῶν, ἀπεφαίνοντο τίς τῶν χορῶν ὑπερτέρησε τῶν λοιπῶν, καὶ εἰς ἐκείνου τὸν χορηγὸν ἐδίδετο εἰς ἆθλον τρίπους, ὃν οὗτος συνήθως ἀνέθετε τοῖς θεοῖς, ἱστὰς αὐτὸν ἐπὶ κίονος ἢ ἄλλου τινὸς μνημείου ἐπίτηδες ἀνεγειρομένου.

Τὸ προκείμενον λοιπὸν μνημεῖον πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἀνηγέρθη, τριγωνικὸν ἔχον τὸ ἀκράνθεμον εἰς στήριξιν τοῦ χορηγικοῦ τρίποδος. Ἦν δ' ὁ λαβὼν τὸν τρίπουν χορηγὸς Λυσικράτης τις, υἱὸς Λυσιθείδου, ἐκ τοῦ δήμου Κικύννων, ἴσως τοῦ σημερινοῦ χωρίου Κουκουβάουνες, παρ' ᾧ εὑρέθη ἐπιγραφὴ μνημονεύουσα τῶν Κικύννων. Ὁ δὲ χορὸς αὐτοῦ ἦν οὐχὶ δραματικὸς ἀλλὰ λυρικός, συγκείμενος ἐκ παίδων μόνον τῆς ἰδίας αὐτοῦ φυλῆς, τῆς Ἀκαμαν-

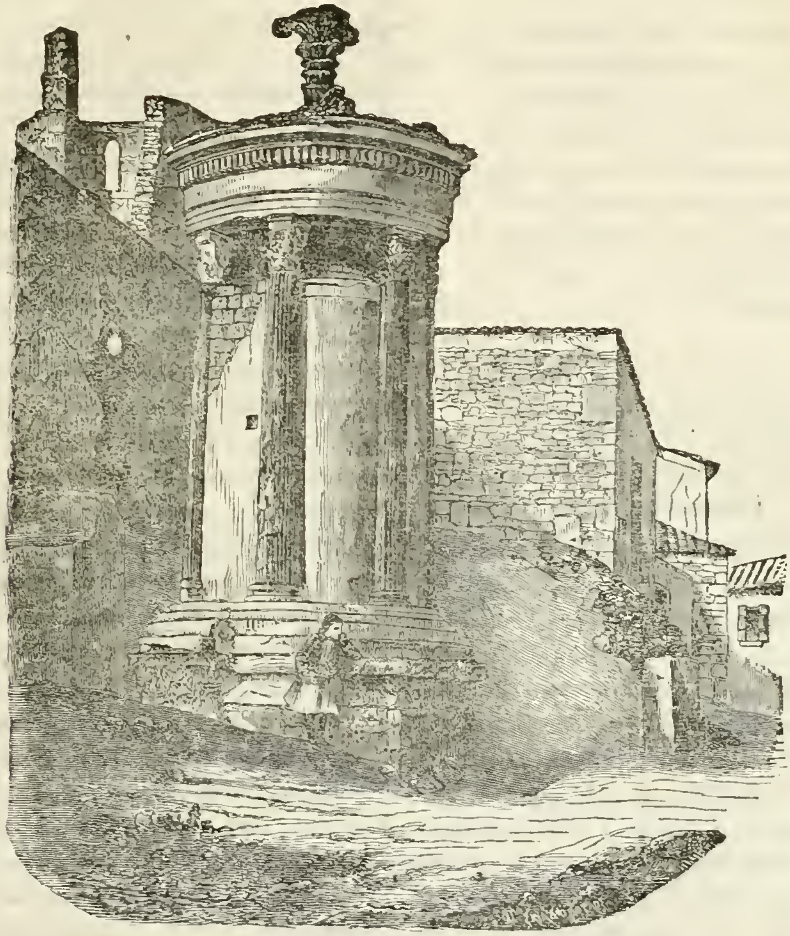
(1) Εἰς τὸ Δικαστήριον, ἐν ᾧ καὶ ἡ δίκη ἐγένετο. Πλησίον γὰρ ἦν τοῦ δεσμωτηρίου. Πλάτ. Φαίδ. 3.

(2) ΕΥΘ. Τὰς ἐν Λυκείῳ καταλιπὼν διατριβὰς ἐνθάδε νῦν διατρίβεις περὶ τὴν τοῦ β α σ ι λ έ ω ς Σ τ ο ά ν. Οὐ γάρ που καὶ σοὶ δίκη τις οὖσα τυγχάνει πρὸς τὸν βασιλέα . . . ΣΩΚΡ. Οὔτοι δὲ Ἀθηναῖοί γε δίκην αὐτὴν καλοῦσιν, ἀλλὰ γραφήν. Πλάτ. Εὐθύφρ. 1.

(3) Οἱ δ' ἀπήγαγον τὸν ἄνδρα (τὸν Θηραμένην) διὰ τῆς ἀγορᾶς (ἀπὸ τοῦ Βουλευτηρίου εἰς τὸ Δεσμωτήριον.) Ξεν. Ἑλλ. Β. 3,56.

τίδος. Ὁ αὐλητὴς Θέων ὅστις προσηύλει πρὸς τὸν χορὸν, εἶναι ἀλλαχόθεν ἄγνωστος, πιθανῶς δὲ ἦτον Ἀθηναῖος, διότι ἄλλως ἤθελε προστεθῇ καὶ τὸ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ὄνομα. Ὁμοίως ἄγνωστος εἶναι καὶ ὁ Λυσιάδης ὁ διδάξας τὸν χορὸν, ἢ ἴσως καὶ ὁ συνθεὶς τὸ ᾆσμα, διότι συνήθως οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ καὶ ἐδίδασκον τὰ ἴδια αὐτῶν ἔργα. Ὁ Εὐαίνετος τέλος ἦρξε

σως μολπῶν καὶ ἰάκχων, καὶ κισσὸς καὶ ἄμπελος περιεπλάκη περὶ τοὺς ἱστοὺς, καὶ τὰ καλώδια μετεβλήθησαν εἰς συστρεφομένους ὄφεις, καὶ οἱ Σάτυροι, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐῤῥιψαν εἰς τὰ κύματα τοὺς κακούργους, οἵτινες αἰφνηδίως μεμεμορφώθησαν εἰς δελφίνας. Μικρὰν ὅμως μεταβολὴν εἰς τὸν μῦθον ὡς διηγοῦνται αὐτὸν οἱ συγγραφεῖς ἐπέφερεν ὁ γλύπτης

Τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους.

τὴν ἐπώνυμον ἀρχὴν ἐν Ὀλυμπιάδι 111, β, ἤτοι ἐν ἔτει 334 π. Χ., καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀλέξανδρος τὸν Φίλιππον ἄρτι διαδεξάμενος εἰσήλαυνε τροπαιοῦχος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δ' Ἑλλὰς εἰς τὸ ἄκρον παντὸς μεγαλείου καὶ πάσης δόξης ἐλάσασα, ἦν ἤδη ἐν μέσῳ τῷ κόρῳ ὅστις προηγεῖται τῆς παρακμῆς.

Ἡ δ' ὑπὲρ τὸ ἐπιστήλιον ζωοφόρος παριστᾷ ἐν μικραῖς διαστάσεσι χαριέστατα διαγεγραμμένον ἕνα τῶν γνωστοτέρων Διονυσιακῶν μύθων. Θέλων ποτὲ ὁ Διόνυσος νὰ μεταβῇ ἐξ Ἰκαρίας εἰς Νάξον, ἐπέβη εἰς πλοῖον Τυῤῥηνῶν ἐκ τῶν ἐν Λυδίᾳ. Ἦσαν δὲ πειραταὶ οὗτοι καὶ ἐπεβούλευσαν κατὰ τὸν πλοῦν τῷ Θεῷ, ἀποφασίσαντες ἀντὶ τῆς Νάξου ν' ἀποβιβάσωσιν αὐτὸν εἰς Ἀσίαν καὶ νὰ τὸν κακοποιήσωσιν. Ὁ Διόνυσος ὅμως αἰσθόμενος τὴν ἐπιβουλὴν, ἐτιμώρησεν αὐτοὺς βαρέως, καὶ τὸ πλοῖον ἐπληρώθη ἀμέσως

ὅτι τὸ θαῦμα τοῦ Θεοῦ μετέφερεν ἀπὸ τοῦ πλοίου εἰς παραλίαν τινὰ, πιθανῶς διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ βραχεῖα τοῦ καταστρώματος ἔκτασις ἦν ἀκατάλληλος εἰς παράστασιν συνεχοῦς ζωοφόρου πέριξ ὅλου τοῦ οἰκοδομήματος. Ἐξελέξατο δὲ ὁ καλλιτέχνης τὸν μῦθον τοῦτον εἴτε ἁπλῶς ὡς βακχικὸν, διότι αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις ἦσαν ἐν γένει παράρτημα τῶν διονυσιακῶν τελετῶν, ἢ διότι ὁ διθύραμβος ὃν οἱ παῖδες τοῦ χοροῦ τοῦ Λυσικράτους ἔψαλλον, περιεστρέφετο ἴσως περὶ τὸ διήγημα τοῦτο. Εἶναι δὲ ἡ σύνθεσις τόσον εὐγενὴς, καὶ τόσον ἀνωτέρα τῆς χειρουργίας, ὥστε δὲν εἶναι ἀπίθανον ἡ μικρὰ αὕτη ζωοφόρος ν' ἀντεγράφη ἐκ μείζονός τινος καὶ ἐντελεστέρου ἔργου.

Τοιαῦτα χειρουργικὰ μνημεῖα ἦσαν ἀνεγηγερμένα πανταχοῦ περὶ τὸ θέατρον. Εἰς τοιοῦτον εἶχε διασκευασθῆ τὸ ὑπὲρ τὸ θέατρον σωζόμενον τετράγωνον

σπήλαιον, ὑπό τινος Θρασύλλου, Θρασύλλου τοῦ Δεκελέως, νικήσαντος ἀνδράσιν Ἱπποθοωντίδι φυλῇ, ἐν Ὀλ. 115, α'. ἀμέσως μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν θάνατον. Περιείχετο δ' ἐν τῷ σπηλαίῳ σύμπλεγμα παριστῶν τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος φόνον τῶν τέκνων τῆς Νιόβης, ἴσως ἐπίσης τὴν ὑπόθεσιν τοῦ διθυράμβου ἢ δράματος καθ' ὃ ἐνίκησεν ὁ χορὸς τοῦ Θρασύλλου.

Ἐπίσης δὲ χορηγικοὺς τρίποδας ἔφερον καὶ οἱ δίδυμοι κίονες οἱ ὑπὲρ τὸ σπήλαιον τοῦτο ἔτι ἱστάμενοι, καὶ τριγωνικὰ ἔχοντες τὰ κιονόκρανα.

Ἀλλ' ὑπῆρχεν ἰδίως μία τῶν Ἀθηνῶν ὁδὸς ἥτις ἅπασα ἐκοσμεῖτο ἑκατέρωθεν ὑπὸ τοιούτων μνημείων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐπωνυμίαν *Τρίποδες* ἔφερεν. Ἦν δὲ αὕτη ἡ φέρουσα ἀπὸ τοῦ θεάτρου εἰς τὸ Πρυτανεῖον, καὶ ἓν τῶν ἐπ' αὐτῆς μνημείων εἶναι αὐτὸ τὸ τοῦ Λυσικράτους. Ρ.

ΤΡΕΙΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ
ἐξ ἀνεκδότου βιογραφικῆς συλλογῆς ἀποσπασθεῖσαι.

(225) *Παρθένιος ὁ Κατσούλης.*

—ooo—

Διέπρεψεν ὁ Ἠπειρώτης οὗτος ἱερομόναχος μεταξὺ τῶν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος διδασκάλων καὶ λογίων, ἐν τῇ πόλῃ ταύτῃ ἐκπαιδευθεὶς ὑπὸ τὸν κλεινὸν Γεώργιον Σουγδουρῆν, ἐγεννήθη δὲ εἰς τὴν Ξήτσαν, κώμην τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἀπεβίωσε, καθὰ φησιν ὁ Βενδότης (ἐκκλ. Ἱστορ. Δ. 145) τῷ 1730 ἐν Ἰωαννίνοις δύο ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πονήματός του « ἀποφθεγμάτων ἀπανθίσματα ». Πρὶν τῶν ἀποφθεγμάτων συνέταξε καὶ συλλογὴν παροιμιῶν, ἐξ ἧς ὁ Γεώργιος Κρομμύδας, ἀνεκδότου οὔσης, ἠρανίσθη καὶ κατεχώρισεν εἰς τὰς πραγματείας του ἱκανάς, καὶ τὴν συλλογὴν ταύτην ὁ Κοσμᾶς Μπαλάνου ἐν τῷ προλόγῳ τῆς Ἀλγέβρας του ὀνομάζει παροιμιαστήριον ». Τοῦ πονήματος δὲ τούτου εὕρομεν ὑπόγραφον κατεχόμενον ὑπὸ τοῦ Κυρίου Μιχ. Γοργόλη, ἐξ οὗ ἀντιγράψαντες ἐπισυνάπτομεν τὸ σύντομον προοίμιον.

« Τοῖς ἐντευξομένοις ἐν Χριστῷ ἡμῖν ἀδελφοῖς κτλ.

» Ἀγαθόν τι χρῆμα τὸν πόνον ἀποφήναντά τινα τῶν ἐπὶ φιλοσοφίᾳ βεβιωμένων ἀνδρῶν, κομιδῇ θαυμάσας τὰ μέγιστα ἐπῃνεσάμην, ὡς κάλλιστα καὶ δοκιμώτατα φιλοσοφήσαντα, διὰ πόνου γὰρ τοῖς ἀνθρώποις ἐπεισρέει τὰ ἀγαθά, διὰ πόνου πάντες τιμῆς ἀξιοῦνται, διὰ τούτου πλουτοῦσι, διὰ τούτου θεοῦ βασιλείαν κληρονομοῦσιν.— Οὕτως ἀγαθὸν ὁ πόνος, τῷ γε πονοῦντι καὶ « Θεὸς συλλαμβάνει » κατὰ τὴν παροιμίαν. Τοῦτο δὲ οὖν αὐτὸς τῷ πόνῳ ὡς μέσῳ τινὶ χρησάμενος ἔρχομαι πρὸς τὴν Ὑμ. ἀγάπην καὶ ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητα, ἀσπαζόμενος τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν, ἐπόνησα γὰρ οὐ μετρίως περὶ τὴν συλλογὴν τῶν παροιμιῶν, καὶ γάρ, ὡς δῆλον, διεσπαρμένων τυγχανουσῶν καὶ μὴ ἐν ταὐτῷ, πόνον τε οὐκ ὀλίγον ἀφεῖλον τοῖς θέλουσι χρῆσθαι ταύταις συλλέξας ἀπὸ βιβλίων διαφόρων, ἀπό τε Βαρίνου καὶ Σουΐδα, ἀπό τε Μιχαήλου Ἀποστολίου καὶ Τυῤῥαίου καὶ Διδύμου, ἀπό τινος Γραικολατίνου καὶ ἄλλων ἀνωνύμων, πολλάς τε ἀπὸ τῶν χυδαίων, κάλλος τῆς Ἑλληνίδος διαλέκτου, παρ' ἧς καὶ ἐπέζευσαν ὧν δὲ λαχουσῶν μοι οὐδεμίαν παρῆκα (α). Τούτων δὲ τὸ χρήσιμόν τε καὶ ὑπουργὸν ἐγνωσμένον ὑμῖν· ἤθη γὰρ παραινοῦσι, καὶ πάθη ἐπανορθοῦσι, λόγος γὰρ βιωφελὴς ἡ παροιμία, καὶ εἰσὶν οἷον ὕλη ἀναγκαιοτάτη τοῖς λόγοις καὶ ἐπιστήμης μετεσχηκόσιν, ὑπουργοῦσι γὰρ ὑμῖν, εἰς τὸ ὁμιλεῖν ἀστείως καὶ συγγράφειν κοσμίως. Τοῦτο κἀγὼ προορῶν ἐπόνησα περὶ τὴν συλλογὴν τῶν αὐτῶν, ἃς τάξεως ἀμοιρούσας εὑρών, ταύτην ἐχαρισάμην αὐταῖς, ἐξ ὧν τὰς μὲν εἰς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν συντεινούσας, ἃς καὶ ταυτοσημάντους καλέσας, ἐν τῷ τέλει μετεθέμην τοῦ βιβλίου. Τοῦτον οὖν τὸν πόνον προανατίθημι τῇ ὑμῶν λογιότητι, ὃν ὑπτίαις χερσὶν ὑποδέξασθαι ἀξιῶ, οὐκ ἀφορῶντες εἰς τὸ τοῦ δώρου λιτόν, ἀλλὰ τὸ πρόθυμον τοῦ πονήματος μετὰ φιλοφροσύνης δεξιώσασθε, καὶ γὰρ καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας οὐκ ἀπηξίωσε τὸν ὀλίγον τι ταῖς χερσὶν ὕδωρ κομίσαντα. Μετ' οὐ πολὺ δέ, ἣν Θεὸς διδῷ, καὶ ἄλλην συλλογήν, τὴν τῶν ἀποφθεγμάτων προσοίσω ὑμῖν, ἀδελφὰ γάρ, κατὰ τὸν εἰπόντα, παροιμίαι καὶ ἀποφθέγματα. Ἐγὼ μὲν οὖν ὦ σεβασμία ὁμήγυρις, ὃ κατὰ δύναμιν εἶχον προσήνεγκον, ὑμῶν δὲ ἕκαστος τὸν οἰκεῖον ἔρανον μὴ ἀποστερείτω, καθ' ἃ δυνάμεως ἔτυχεν, οὕτω δὲ ποιοῦντες, *ἐντολὴν πληροῦμεν Θεοῦ*, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. »

Παρθένιος ἱερομόναχος, ὁ καὶ Κατσούλης ὁ ἐξ Ἰωαννίνων τῆς Ὑμ. λογιότητος ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

(47) *Γεράσιμος Παλλαδᾶς.*

Ἀπὸ τοῦ πίθου τῆς λήθης, οὕτως εἰπεῖν, ἐξάγομεν τὸν σοφὸν τοῦτον Ἕλληνα τῆς ΙΖ'. ἑκατονταετηρίδος διὰ τῶν ὑποσημειουμένων 27 ἐπιστολῶν, ἃς εὕρομεν ἐν τῷ σημειωταρίῳ τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Βησσαρίωνος ἀντιγεγραμμένας, ἀλλ' ἄνευ χρονικῆς καὶ τοπικῆς σημειώσεως τῆς ἐκδόσεώς των.

(α). Περὶ τὰς 700 δημώδεις παροιμίας (ἐν χρήσει οὔσας τότε κατὰ τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ πέριξ) συγκατεχώρισεν ἐν τῷ τέλει τοῦ πονήματός του μὴ κατὰ στοιχεῖον ἐγγεγραμμένας, ὧν ἑκάστην ἐξελλήνισας καὶ οὐκ ἀστόχως ἑρμηνεύσας, συγκατέταξε μεταξὺ τῶν ταυτοσήμων καὶ σχετικῶν ἀρχαίων παροιμιῶν.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἑλληνιστὶ γεγραμμέναι, διὰ τὸ δεινὸν καὶ στρυφνότατον ὕφος τοῦ γράφοντος, διὰ τὴν ἐπὶ τὸ ἐπιδεικτικώτερον πλοκὴν αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν ἀμέλειαν καὶ ἐπιπολαιότητα τοῦ ἀντιγράψαντος αὐτὰς χρήζουσι Δηλίου κολυμβητοῦ πρὸς πλήρη ἐμβάτευσιν, δι' αὐτῶν δὲ ἠδυνήθημεν πορισθῆναι, ὅτι ἐγράφησαν μεταξὺ τοῦ 1650—1685, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Γεράσιμος συγκεκροτημένος ἐκ βαθείας καὶ ποικίλης παιδείας, πρὶν τοῦ 1661 κατεῖχε θέσιν διδασκαλικήν, καὶ ὡς ἄριστος ἱεροκήρυξ ἐκλεΐζετο, ὅτι τοιοῦτο, ὢν ἐπεσκέφθη τότε τὰ Ἰωάννινα, διδασκαλεύοντος τοῦ σοφοῦ Σπυρίδωνος Τριανταφύλλου, ὅτι διά τινα ἔτη ἐδιδασκάλευσεν εἰς Ἄρταν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Παραμυθίαν καὶ ἐκ νέου εἰς Ἄρταν περὶ τὸ 1690, ὅτι καθ' ὃν καιρὸν διέτριβεν ἐν τῇ Ἠπείρῳ, ἔζη καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Θεόδωρος καὶ ὁ ἀδελφός του Στέφανος ἱερομόναχος, ἀμφότεροι πεπαιδευμένοι καὶ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ἐνδημοῦντες. Ἀλλ' ἡ πατρὶς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος σοφοῦ Ἕλληνος μένει ἡμῖν ἄγνωστος, ὡς καὶ ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἐξήντλησε τὰς ὑψηλοτέρας τῆς σοφίας του γνώσεις, ἀναμφίβολον δέ ἐστιν, ὅτι ἐχρημάτισεν εἰς Κέρκυραν ἀκροατὴς καὶ τοῦ προμνησθέντος Σ. Τριανταφύλλου. Ἴσως πατρὶς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, διότι πρὸς Κρῆτας δεικνύεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν του μᾶλλον ἐσχετισμένος, οἷοι ὁ Γεράσιμος Βλάχος, Ἀρσένιος ὁ Καλούδης, Μελέτιος ὁ Συρίγος, Βαρθολομαῖος ὁ Συρόπουλος, Γρηγόριος ὁ Μελισσηνός, Μελέτιος ὁ Φιλαδελφείας, ὅ τε Γραδένιγος Ἀλοΐσιος ἢ Ἀμβρόσιος.

Οὐκ ἔχομεν ἄλλο τι περὶ τούτου προσθεῖναι, εἰκάζομεν δὲ ὅτι καὶ ὁ κλεινὸς Ἀνδ. Μουστοξύδης, μεταξὺ τῶν σοφῶν ἀνεκδότων σημειώσεών του περὶ τῶν πεπαιδευμένων τῆς ΙΖ'. ἑκατονταετηρίδος οὐδεμίαν ποιήσεται μνείαν περὶ τοῦ σοφοῦ τούτου Ἕλληνος. Διότι ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ, τῇ ἐν τῇ *Πανδώρᾳ* τοῦ 1856 Ὀκτ. τεύχει 157, οὐδέν τι περὶ τούτου, τοῦ τε Σπυρίδωνος Τριανταφύλλου ἀναφέρει, καίτοι μέχρι τοῦ 1658 διέτριβεν ὁ τελευταῖος εἰς Κέρκυραν διδάσκων.

Τὰς δὲ ῥηθείσας ἐπιστολὰς αὐτοῦ, Θεοῦ διδόντος σπεύσομεν δημοσιεῦσαι, (ἀφοῦ διορθώσωμεν ἐν μέρει τὰς παρεισφρησάσας ἐλλείψεις καὶ λάθη τοῦ ἀντιγραφέως), μετά τινων σημειώσεων διευκρινιστικῶν τοῦ νοήματός των, ἐπιγράφονται δὲ ὡς ἕπεται·

1—3 *Βαρθολομαίῳ ἱερεῖ (τῷ Συροπούλῳ.)*
4 *Μελετίῳ τῷ Συρίγῳ.*
5—6 *Γερασίμῳ τῷ Βλάχῳ.*
7 *Τῷ Πανιερωτάτῳ Ἰωσὴφ τῷ Δάξῃ.*
8 *Σπυρίδωνι Τριανταφύλλῳ* (1).
9 *Ἐμμανουὴλ ἱερεῖ τῷ Δεκάρχῳ.*
10—11 *Σιλβέστρῳ Ἀρχιδιακόνῳ Ἰωαννίνων.*
12 *Παππᾶ Ἰωάσαφ.*
13 *Λέοντι τῷ Γλυκεῖ.*
14 *Βησσαρίωνι τῷ Μακρῇ.*
15 *Ἀρσενίῳ ἱερομονάχῳ τῷ Καλούδῃ.*
16 *Βαρθολομαίῳ Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης.*
17 *Μελετίῳ Φιλαδελφείας.*
18 *Στεφάνῳ ἱερεῖ Παλλαδᾶ τῷ αὐταδέλφῳ.*
19 *Θεοδώρῳ Παλλαδᾷ, τῷ πατρί.*
20 *Ἀλοϊσίῳ Γραδενίγῳ (ἴσως τῷ Ἀμβροσίῳ Γραδενίγῳ τῷ Κρητικῷ).*
21—22 *Γρηγορίῳ ἱερομονάχῳ Μελισσηνῷ.*
23 *Παρθενίῳ τῷ ἱερομονάχῳ.*
24 *Σιλβέστρου ἱεροδιακόνου (ἀπάντησις).*
25 *Μελετίου Φιλαδελφείας ὁμοία.*
26—27 *Γρηγορίου τοῦ Μελισσηνοῦ ὁμοία.*

(1) Ταύτην καταχωρίζομεν ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ αὐτοῦ Σ. Τριανταφύλλου.

(248) *Σπυρίδων Τριαντάφυλλος.*

—ooo—

Ὁ σοφὸς οὗτος Ἕλλην, Κερκυραῖος τὴν Πατρίδα, παρ' οὐδενὸς τῶν γνωστῶν ἡμῖν ὑπομνηματιστῶν ἀναφέρεται, ἐκ δὲ τῆς ἀνεκδότου βιογραφίας τοῦ Βησσαρίωνος τοῦ Μακρῆ καταφαίνεται ἡ ὕπαρξις καὶ ἀξία τοῦ ἀνδρὸς ἀποχρώντως διὰ τῶν ἑπομένων λέξεων· « Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἦλθεν ἀπὸ τὴν νῆσον τῶν » Κορυφαίων ἕνας διδάσκαλος Τριανταφύλλης τὸ ὄ» νομά του, καὶ ἄνοιξε σχολεῖον εἰς τὰ Ἰωάννινα, » καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισε τὰ γραμματικὰ ὁ Βησσαρίων » ὁμοῦ μὲ ἄλλους συμπατριώτας καὶ ἐσπούδασεν εἰς » ἐκεῖνον γραμματικὰ καὶ ποιητικὰ καὶ λογικὴν ὀ» λίγην, τέσσαρας ἥμισυ χρόνους ». (Παρθένιος ὁ Μικρός). Μεταξὺ δὲ τῶν ἐντυχουσῶν ἡμῖν ἐπιστολῶν τοῦ σοφοῦ Γερασίμου Παλλαδᾶ, εὑρίσκεται καὶ ἐπιστολή τις ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν μνησθέντα σοφὸν, ἐπιγραφομένη « Τῷ σοφῷ Τριανταφύλλῳ », ἣν ἀχρονολόγητον οὖσαν ἐπισυνάπτομεν. Εἰς ἐπιστολὴν δὲ Γρηγορίου ἱερομονάχου γεγραμμένην ἐξ Ἰωαννίνων τὴν 4 Φεβρ. 1661 καὶ διευθυνομένην πρὸς τὸν ῥηθέντα Παλλαδᾶν ἀναγινώσκομεν ταῦτα· « Νῦν δὲ περιλυπότεροι γεγόναμεν, ὅτι τινὰ συμβαίνοντα κατὰ τύχην » ἢ κρεῖττον εἰπεῖν κατ' ἐνέργειαν καὶ συνηγορίαν τοῦ » τῶν ἀρετῶν φθονοῦντος ἀεὶ καὶ βασκαίνοντος δαί» μονος, κατὰ τοῦ λογιωτάτου συνεῤῥάφησαν Σπυ» ρίδωνος τοῦ Τριανταφύλλου. » Ἀπαντῶν δὲ ὁ αὐτὸς Παλλαδᾶς τῷ ἐπιστέλλοντι φησί « Ταύτην γὰρ » διερχόμενος, οἶδά σε, παιδείας ἕνεκα τῆς θειομιμή» του εἰς Ἰωάννινα τὰς ἐνδημίας πεποιηκέναι, τὴν ταύ» της πολύπονον σπουδὴν παρὰ τοῦ λογιωτάτου Σπυ» ρίδωνος Τριανταφύλλου ἀντλήσασθαι ἐφιέμενον, ἧς » τὰ ἀκροποικιλόχρυσα ἄνθη ὁ παμπόνηρος ἀποβλέπων » ἐχθρὸς οὐ πεφθονηκέναι ἠμελήσατο, ἵνα μὴ τῇ ἐκεί-

νων ἀρωματώδει ἐκχύσει αὐτός· ἐκ πολλοῦ οἷά περ δυσώδους κατ' αὐτὸν ἀπαγχονισθῇ. Ἀλλ' ἔνι τις ὑπέρσθενος τοῦ παντεπόπτου ἰσχὺς, ἡ τὰς ἐκείνου δηλητηρίους ἐνέδρας συνθλάσαι δυναμένη, εἰς ἣν τὰς ἡμῶν ἐλπίδας ὁλοψύχως ἀναθῶμεν. » Ἐκ τῶν ἀναφερομένων λοιπὸν ἀπομνημονευμάτων ἐξάγομεν, ὅτι ὁ ἀοίδιμος οὗτος σοφὸς ἐδιδασκάλευεν ὑπερμεσούσης τῆς ΙΖ'. ἑκατονταετηρίδος εἰς Κέρκυραν, ἐξ ἧς μετέβη τῷ 1658 διδασκαλεύσων εἰς Ἰωάννινα ἀκροατὰς αὐτόσε ἔχων μεταξὺ ἑτέρων πλείστων, τὸν Βησσαρίωνα τὸν ῥηθέντα Γρηγόριον ἱερομόναχον, τὸν Μελισσηνὸν, Σίλβεστρον τὸν τοῦ Ἰωαννίνων ἀρχιδιάκονον καὶ Ἐμμανουὴλ ἱερέα τὸν Δέκαρχον.

Ἀγνοοῦμεν δὲ πότε ἔπαυσε τῆς ἐν Ἰωαννίνοις διδασκαλίας, ὡς καὶ τὰ μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συμβάντα αὐτοῦ. Ὁ πολυμαθὴς Ἀνδ. Μουστοξύδης (ἐν τῇ Πανδώρᾳ τοῦ 1856 τευχ. 157. Μ. Ὀκτ.) ἀναφέρει παρέργως ὡς μέλος τῆς ἐν ἔτει 1732 συστηθείσης Ἰονικῆς Ἀκαδημίας Ἰωάννην τὸν Τριαντάφυλλον καὶ Χριστόφορον, ἴσως αὐτάδελφον τοῦ πρώτου. Ὑπῆρξαν ἆρά γε οὗτοι υἱοὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Σπυρίδωνος ἢ ἔγγονοι ἢ πλάγιοι συγγενεῖς ; Ἐπειδὴ δὲ ὁ τοῦ Βησσαρίωνος βιογράφος Παΐσιος, ὅτε κατὰ τὸ 1673 διαβὰς ἐκεῖνος ἐκ Κερκύρας εἰς Ἰωάννινα, διέτριψεν ἐκεῖσε, ἱκανὰς ἡμέρας συνεντυγχάνων τοῖς γνωρίμοις καὶ φίλοις του, οὓς καὶ ἀπομνημονεύει, οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν τοῦ ἐν λόγῳ Τριανταφύλλου οὔτε ἀλλαχοῦ ἀναφέρει τι περὶ τούτου, ἐξάγεται ὅτι ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ οὐχ ὑπῆρχε ζῶν.

« Τῷ σοφῷ Σπυρίδωνι Τριανταφύλλῳ Γεράσιμος.

« Οὐ τοῖς τῶν μελισσῶν ζωϋφίοις πτίλων μεθ' ἑαυτῶν ἐκτεταμένων, τοῖς μύρων ὄζουσι, καὶ ἀνθέων εἴδη ταῖν χεροῖν κατέχουσι, περιβομβεῖν προσήκει, τὰ δὲ τῶν μερόπων τὸ μᾶλλον πλήθη σοὶ τῷ σοφιστῇ προσιέναι. Μῦρον γὰρ ὡς ὄντως ὥρας, καὶ οὐ πολλοῦ χρόνου παραλλαγῆ, τῆς εὐοδμίας ἄμοιρον φανήσεται, ἡ δὲ τῆς σοφίας πλημμυρὶς, τά τε περιχαρῆ καὶ καλλειδόχροα τῶν ἀρετῶν σου καὶ πράξεων ἄνθη, τὰ γλώττῃ ψελλιζούσῃ (ὡς τὸ ἀψευδὲς οὕτως) χείλεσί τε θίγειν διὰ τὸ τούτων ἄπειρον μὴ δυνάμενα, αἰὼν οὐχ ὁ πᾶς ἐξαλεῖψαί ποτε δυνηθείη, αὐτῶν ὡς τὸ στέρος ἀφθαρσία, καὶ τούτοις ἀφθαρσία χαρήσεται. Πῶς τοίνυν ἐραστὴς τούτων μὴ γένωμαι, ὦ σοφίας στέρος ; Ἐραστὴς ὡς ἐραστὴς σὸν κλέος περιβομβῶν τῇ τῆς ἐπιστολῆς κατὰ τέχνην ἀκοσμίᾳ, ἧς τὸ ταπεινὸν εἶδος οὐκ ἀπόβλητον, προσιτὸν δὲ τὸ μᾶλλον γένοιτο, αὐτὸ γὰρ ἀρχὴ μετὰ πέρατος τῆς πανευθύμου χαρμοσύνης γενήσεται. Ἔρρωσο. »

Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ.

Ὁ κατωτέρω λόγος ἐξεφωνήθη ἐν τῷ Ἀρσακείῳ Παρθεναγωγείῳ τὴν 17 Ἰουνίου, ὅτε ἐπερατώθησαν αἱ κατὰ τὴν 3 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀρξάμεναι ἐξετάσεις τῶν μαθητριῶν, παρούσης καὶ τῆς Μεγαλειοτάτης Προστάτιδος τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας, ὑπὸ τοῦ Κ. Λέοντος Μελᾶ, Εἰσηγητοῦ τῆς ἐπὶ τῶν Σχολείων Ἐπιτροπῆς.

—ooo—

Μεγαλειοτάτη Ἄνασσα

καὶ

Σεβαστὴ ὁμήγυρις.

Ὅταν ἐπί τινος ὄρους ἀσθμαίνοντες ἀναβαίνωμεν ὅπως μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἀνυψοῦντες, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν καλλονὴν τῆς δημιουργίας θαυμάσωμεν, καὶ τὸν πλάστην δοξολογήσωμεν, πολλάκις καθ' ὁδὸν ἱστάμεθα, καὶ τὸ βλέμμα πρὸς τὰ ὀπίσω στρέφοντες, εὐχαριστούμεθα, ἀναπαυόμεθα καὶ νέας δυνάμεις ἀντλοῦμεν πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἀνόδου μας.

Αὐτὸ τοῦτο πράττομεν καὶ ἡμεῖς τὴν κλίμακα τοῦ πολιτισμοῦ ἀναβαίνοντες ἐντὸς τοῦ νέου τούτου Παρθενῶνος κατ' ἔτος ἱστάμενοι πρὸς τὸ παρελθὸν τὸ βλέμμα στρέφομεν, καὶ τὴν πρόοδον τοῦ Παρθεναγωγείου ἡμῶν καθορῶντες, ἐλπίδας γλυκυτάτας περὶ τοῦ μέλλοντος συλλαμβάνομεν, καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὴν ἀνάβασιν τῆς κλίμακος ἔτι μᾶλλον ἐνισχυόμεθα.

Ἀλλ' ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρία εἰς τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα τοῦ *πολιτισμοῦ* ἀποδυθεῖσα δὲν ἀναζητεῖ βεβαίως αὐτὸν ἐντὸς τῶν ξηρῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιπολαίου τοῦ νοὸς ἐκπαιδεύσεως, καθόσον πολυχρόνιος ἤδη πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι ἡ τῶν σχολείων συνήθης ἐκπαίδευσις, ἡ τὴν διάνοιαν μόνον ἐπιψαύουσα καὶ τὴν καρδίαν παραμελοῦσα οὐδέποτε εἰς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῶν κοινωνιῶν συνετέλεσε.

Διὰ νὰ βλαστήσῃ ἀνθηρὸν καὶ θάλλον τὸ γλυκὺ ἔαρ τοῦ πολιτισμοῦ ἀπαιτεῖται πρὸ πάντων τῆς *καρδίας* ἡ καλλιέργεια, διότι αὐτὴ εἶναι τὸ πηδάλιον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ἡ ἕδρα τῶν εὐγενῶν αἰσθημάτων, ὁ μοχλὸς τῶν ὡραίων ἔργων καὶ ἡ πηγὴ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκαλλιέργητος μένουσα ἡ καρδία μαραίνεται, τὰ δὲ μαραμένα φύλλα δὲν προμηνύουσι δυστυχῶς ἔαρ τερπνὸν καὶ εὔοσμον, ἀλλὰ χειμῶνα μαῦρον καὶ σκοτεινόν.

Ἂς ἀντηχήσῃ λοιπὸν εἰς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν μας ἡ ἱερὰ φωνὴ τῆς θρησκείας, κατερχομένη διὰ τοῦ στόματος οὐχὶ πειναλέων καὶ ἀπαιδεύτων ἀλλὰ σεβαστῶν καὶ πεπαιδευμένων λειτουργῶν τοῦ Ὑψίστου, ἂς ἀναζωπυρήσῃ ἐντὸς ἡμῶν ἡ ἱερὰ αὐτὴ φωνὴ τὸ

θρησκευτικὸν αἴσθημα, τὴν ἀληθῆ λατρείαν καὶ τὴν χριστιανικὴν ἐν τῷ βίῳ ἀρετὴν, διότι τότε μόνον αἱ ζωογόνοι ἀκτῖνες τοῦ πολιτισμοῦ ἀνατέλλουν καὶ τὰ ἔθνη εὐδαιμονοῦν.

Ἄς παρασκευασθῶσι δὲ διδάσκαλοι χριστιανοὶ καὶ νοήμονες ὅπως κρούωσιν ἐντέχνως οὐχὶ μόνον τὰς διανοητικὰς τῶν νέων χορδὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἠθικὰς χορδὰς τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ τότε ἀντὶ τῆς δυσαρέστου κακοφωνίας, ἥτις πολλάκις ἐκ τῶν σχολείων ἐξέρχεται, ἁρμονία μελῳδικὴ, τὰ θέλγητρα τοῦ πολιτισμοῦ προαναγγέλλουσα, καὶ τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους εὐφραίνουσα θέλει διαχυθῆ ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων οἰκογενειακὴ ἀνατροφὴ τῆς καρδίας ἂς εὐλογήσῃ καὶ τὸν οἶκον τοῦ πλησίου καὶ τὴν καλύβην τοῦ πτωχοῦ, ὅπως καὶ νέοι σεμνοὶ, καὶ πολῖται ἐνάρετοι, καὶ ἄρχοντες ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι στολίσωσι τὴν πατρίδα, καὶ σεβαστὴν καὶ ἔνδοξον καὶ εὐδαίμανα ἀναδείξωσιν αὐτήν· διότι ἀναντίῤῥητον εἶναι ὅτι ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς οἰκογενείας ἐξέρχεται ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡ ἀρετὴ ἢ ἡ κακία, τὸ σέβας ἢ ἡ προπέτεια, ἡ αὐταπάρνησις ἢ ἡ ἰδιοτέλεια, καὶ ἐν γένει ἡ εὐλογία ἢ ἡ κατάρα τοῦ πλάστου.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ βάσις τῆς οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς, καὶ ἑπομένως τῆς κοινωνικῆς εὐημερείας εἶναι βεβαίως ἡ γυνὴ, τὴν ὁποίαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δι' εἰδικῶν προτερημάτων ἐπροίκισεν ὁ Πλάστης ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρία τὴν κοινωνικὴν ταύτην τῆς γυναικὸς ἀποστολὴν ἀναγνωρίσασα, καὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ γυναικείου φύλου ἰδίως ἀναλαβοῦσα, δικαίως ἐφείλκυσε τὴν συμπάθειαν πάσης φιλοπάτριδος καὶ πάσης εὐγενοῦς καρδίας.

Ἰδοὺ διατί Ἄνασσα, πλήρης ἑλληνισμοῦ καὶ φιλοκαλίας, τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ἐνθέρμως ποθοῦσα, ἀφειδῶς ἐπὶ τῆς Ἑταιρίας ταύτης δαψιλεύει τὴν Βασιλικὴν Αὐτῆς εὐμένειαν καὶ προστασίαν.

Ἰδοὺ διατί ἀνὴρ τῆς Ἑλλάδος ἔξοχος, ἀφοῦ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας ἐνδόξως ἠγωνίσθη, ἀόκνως καὶ μετὰ ζήλου σήμερον τὴν ἑταιρίαν ταύτην προεδρεύει, ἀγωνιζόμενος οὕτω προθύμως καὶ τὸν ἐπίσης ἔνδοξον ἀγῶνα τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἰδοὺ διατί ψυχαὶ γυναικεῖαι καὶ εὐεργετικαὶ μεγάλας θυσίας εἰς τὸ βωμὸν τῆς Ἑταιρίας προσέφερον καὶ ὁλονὲν προσφέρουσι, συντελοῦσας διὰ τοῦ πλούτου των εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ εἰς τὰς στήλας τῆς ἀθανασίας ἀναγράφουσαι δικαίως τὴν μνήμην των.

Ἰδοὺ διατί μετ' ἄκρας εὐχαριστήσεως ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν βλέπομεν Κυρίαν φιλάγαθον, ἥτις τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολὴν τοῦ Παρθεναγωγείου τούτου δεόντως ἐκτιμῶσα, καὶ τὴν εὐγενῆ πεποίθησιν ἔχουσα ὅτι οἰκογένεια τοῦ ἀληθοῦς χριστιανοῦ εἶναι ἡ μεγάλη οἰκογένεια τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πατρὶς δὲ αὐτοῦ πᾶσα γῆ, ἐφ' ἧς δύναται νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθὸν ἀόκνως καὶ μετὰ ζήλου, τὸ Παρθεναγωγεῖον ἡμῶν διευθύνει καὶ διὰ τῶν ἐξόχων αὐτῆς προτερημάτων εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἀρετῆς τὰς νέας ἡμῶν Ἑλληνίδας καθοδηγεῖ.

Ἰδοὺ διατί καὶ Δήμαρχοι φιλόκαλοι, καὶ ἰδιῶται φιλοπάτριδες καὶ γονεῖς φιλόστοργοι ἐνταῦθα πανταχόθεν ἀποστέλλουσι τὰ κοράσιά των, ὅπως διὰ τῆς ἐν τῷ ναῷ τούτῳ λατρείας τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείας προπαρασκευάσωσι τὴν μέλλουσαν γενεὰν κρείττονα τῆς παρούσης πρὸς παρηγορίαν καὶ δόξαν τῆς μεγάλης Πατρίδος.

Τὴν ὑψηλὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀποστολὴν τῆς φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας ἐκτιμῶντες καὶ πάντες ἡμεῖς προθύμως ἀνέβημεν σήμερον τὰς κλίμακας τοῦ Παρθεναγωγείου τούτου, καὶ τὴν Σεπτὴν ἡμῶν Ἄνασσαν περιστοιχίσαντες ἀνυπομόνως ἀναμένομεν νὰ πληροφορηθῶμεν ὁποία ἡ πρόοδος αὐτοῦ κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος.

Ἀλλὰ τὰ φαιδρὰ πρόσωπα τοσούτων κορασίων, ἡ εὐχαρίστησις τῶν τε Διδασκάλων καὶ Ἐπιμελητριῶν, καὶ ἡ εὐγενὴς συγκίνησις τῆς ἀξιοτίμου Διευθυντρίας ἐκ προοιμίων μᾶς πείθουσιν ὅτι ἀφθόνως τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Παρθεναγωγείου τούτου ἐπέχυσεν ὁ Πανάγαθος, ἀνταμείβων ἐν τῇ δικαιοσύνῃ του ἀγῶνας εὐγενεῖς, ζῆλον ἀκάματον καὶ φιλοστοργίαν ἄγρυπνον.

Μετ' εὐλαβείας τῷ ὄντι ἐκαλλιεργήσατε τὸ ὀφειλόμενον πρὸς τὴν ἱερὰν θρησκείαν τῶν πατέρων μας σέβας, καὶ εὐλαβῆ καὶ εὐσεβῆ ἀνεδείξατε τὰ κοράσια τὰ ὁποῖα ἡ πατρὶς σᾶς ἐνεπιστεύθη.

Φιλοστόργως δὲ πάντοτε ὑπὲρ τῆς ὑγείας αὐτῶν ἠγρυπνήσατε, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀρίστη ὑγεία των, καὶ τῶν γονέων αὐτῶν τὰ εὐγνώμονα δάκρυα ἀνταμείβουσι σήμερον καὶ τὰς μητρικὰς περιθάλψεις σας, καὶ τοῦ ἀξιοτίμου ἡμῶν ἰατροῦ τὴν ἀξιέπαινον ἐπιμέλειαν.

Ἀγρύπνως δὲ τὴν ἠθικὴν διάπλασιν τῶν καρδιῶν των ἐπεμελήθητε, ὅπως χριστιανὰς σεμνὰς καὶ ἐναρέτους ἀναδείξητε τὰς νεάνιδας ταύτας· καὶ διὰ τοῦ ζῶντος παραδείγματός σας τὴν εὐπροσηγορίαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς, τὴν φιλοστοργίαν καὶ τὸ σέβας, τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν λιτότητα, τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὴν μετριοφροσύνην εὐγλώττως ἐδιδάξατε εἰς αὐτὰς, καὶ ἡ ζῶσα διδασκαλία σας δὲν ἔμεινεν ἄγονος.

Ἀόκνως ἐπίσης καὶ μετὰ ζήλου τὴν διάνοιαν ἐκαλλιεργήσατε καὶ τὴν φιλομάθειαν αὐτῶν ἐνισχύσατε, καὶ ἰδοὺ διατί ὑπέρποτε εὐάρεστα ἀνεφάνησαν τῶν γενομένων ἤδη ἐξετάσεων τὰ ἀποτελέσματα.

Πραγματικὴ τῷόντι πρόοδος καὶ βάσιμος ἀνάπτυ-

ξις καθ' ὅλας τὰς τάξεις καὶ καθ' ὅλα τὰ μαθήματα προέκυψεν ἐκ τῶν ἐξετάσεων πρὸς τιμὴν τοῦ Παρθεναγωγείου, καὶ πρὸς ἔπαινον τῶν τε ἐν αὐτῷ διδασκομένων καὶ τῶν ἀξιοτίμων τῆς Ἑταιρίας διδασκάλων.

Τριακόσιαι καὶ ἑξήκοντα νεάνιδες ἐπαρουσιάσθησαν πρὸς ἐξέτασιν, ἐξ ὧν 115 ἐσωτερικαὶ καὶ 245 ἐξωτερικαί. Ἐξ αὐτῶν ἀποπερατώσασαι τὰς σπουδάς των ἀπελύθησαν τριάκοντα καὶ μία, ἐξ ὧν 16 ἐσωτερικαὶ καὶ 15 ἐξωτερικαί.

Ἐκ τῶν ἀπολυθεισῶν ὀκτώ, ἐξ ὧν ἑπτὰ ἐσωτερικαὶ ἀπελύθησαν μὲ βαθμὸν *ἄριστα*, ἤτοι ἡ Καλλιῤῥόη Νικολαΐδου, ἡ Αἰκατερίνη Ῥωσσοπούλου, ἡ Ἀγγελικὴ Γιαννοπούλου, ἡ Ἀσπασία Οἰκονομοπούλου, ἡ Ἄννα Παππατζικούρη, ἡ Κωνσταντία Λιανοπούλου, ἡ Μαγδαληνὴ Σμὶτ καὶ ἡ Ἀγγελικὴ Σπυρίδωνος. Μεταξὺ δὲ τούτων *ἐν πᾶσιν ἠρίστευσαν* τρεῖς, ἡ Καλλιῤῥόη Νικολαΐδου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Αἰκατερίνη Ῥωσσοπούλου ἐκ Σπάρτης καὶ ἡ Ἀγγελικὴ Γιαννοπούλου ἐκ Καρπενησίου.

Ἐκ τῶν λοιπῶν 329 μαθητριῶν, μ' ὅλην τὴν κατ' ἔτος αὐξανομένην αὐστηρότητα περὶ τοὺς προβιβασμούς, 239 ἐπροβιβάσθησαν εἰς τάξεις ἀνωτέρας, ἐξ ὧν 17 μὲ βαθμὸν *ἄριστα*.

Μεγαλητέρα δὲ παρ' ἄλλοτε πρόοδος ἀνεφάνη κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος καὶ περὶ τὴν σπουδὴν τῆς Γαλλικῆς. Ἐκ τῶν δύω δὲ ἀνωτέρων τάξεων τὰς ὁποίας φιλοτίμως ἐδίδαξεν ἡ Κ. Διευθύντρια, διεκρίθησαν ἡ Ἰουλία Σταυρινάκη, ἡ Πηνελόπη Κοκκινάκη, ἡ Ναταλία Βασιλοπούλου, ἡ Καλλιόπη Καγκάδη, ἡ Ἀθηνᾶ Τουγλόγλου καὶ ἡ Ἑλένη Ἐξακουστοῦ.

Ἐπίσης εὐχάριστος πρόοδος ἀνεφάνη καὶ περὶ τὰ ὡραῖα μαθήματα τῆς ζωγραφικῆς, τῆς ὀργανικῆς καὶ τῆς φωνητικῆς Μουσικῆς, δι' ὧν ἐκαλλιεργήθη τὸ αἴσθημα τοῦ ὡραίου, τὸ ὁποῖον διακρίνον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' ὅλα τὰ ἐπίγεια ὄντα, ἀνυψοῖ αὐτὸν ἀπὸ τὴν γῆν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἀπὸ τὰ πλάσματα εἰς τὸν πλάστην. Καὶ περὶ μὲν τὴν ζωγραφικὴν διεκρίθησαν ἡ Κοκκινάκη, ἡ Εὐγενεία Οἰκονομίδου, ἡ Γιαννοπούλου, ἡ Μαρία Γεωργίου, ἡ Κοκκινομάτη, ἡ Καγκάδη καὶ ἡ Κυριακοῦλα Ἐλευθερίου.

Περὶ δὲ τὴν ὀργανικὴν Μουσικὴν διεκρίθησαν ἡ Ν. Βασιλοπούλου, ἡ Καγκάδη, ἡ Τουγλόγλου καὶ ἡ Ῥεγγίνα Παπαγιαννοπούλου. Περὶ δὲ τὴν φωνητικὴν Μουσικὴν ἐκτὸς τούτων διεκρίθησαν καὶ ἡ Ἰουλία Σταυρινάκη, ἡ Κωστοῦλα Γιαννοπούλου, ἡ Ἀσπασία Οἰκονομοπούλου καὶ ἡ Μαρία Ἀξελοῦ.

Ἄς προσφέρωμεν λοιπὸν ἐνταῦθα τὰς εὐχαριστήσεις ἡμῶν διά τε τὸν ζῆλον καὶ τοὺς εὐγενεῖς ἀγῶνας καὶ πρὸς τὴν Διδασκάλισσαν τοῦ κυμβάλου Κ. Mayer, καὶ πρὸς τοὺς διδασκάλους τῆς φωνητικῆς Μουσικῆς καὶ τῆς Ζωγραφικῆς Κ. Φαβρικέζην καὶ Τζόκον.

Ἡ δὲ ἔκθεσις τῶν κομψῶν καὶ ποικίλων ἐργοχείρων, τὴν ὁποίαν πάντες εὐχαρίστως ἐπεσκέφθημεν, καὶ τὸν ζῆλον τῶν ἐπιμελητριῶν ἐβεβαίωσε, καὶ τὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν φιλοκαλίαν συγχρόνως τῶν κορασίων ἐμαρτύρησεν.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῆς φιλοπονίας προοδεύουν καὶ τελειοποιοῦνται οὐχὶ μόνον τὰ ἄτομα καὶ αἱ οἰκογένειαι ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνία ὁλόκληρος, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ μνημονεύσω ἐνταῦθα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φιλοπονίας τὰς ἐπιμελεστέρας καὶ ἱκανωτέρας περὶ τὰ ἐργόχειρα· αὗται δὲ εἶναι ἡ Κοκκινάκη, ἡ Οἰκονομίδου, ἡ Κ. Νικολαΐδου, ἡ Ἐξακουστοῦ, ἡ Ἐλευθερία Μπόνου, ἡ Μυκωνίου, ἡ Κορόβηλα, ἡ Βαρβέρη, ἡ Σεμ. Χαραλάμπους, ἡ Δεαγγέλου, ἡ Βασ. Καλογερᾶ, ἡ Πτέρη, ἡ Εὐφ. Ἀντωνοπούλου, ἡ Βλαχομηχάλη, ἡ Ἔβερτ, ἡ Ὀλυμπιὰς Βιργιλίου καὶ ἡ Κακλαμάνου.

Ἐν τῷ μέσῳ λοιπὸν τοσούτων εὐαρέστων προϊόντων, τὰ ὁποῖα τόσοι ἀγῶνες καὶ κόποι καὶ φροντίδες παρήγαγον, δικαίως καὶ ἡ Ἑταιρία σεμνύνεται, καὶ οἱ γονεῖς ἀγάλλονται, καὶ οἱ μεγάθυμοι τῆς Ἑταιρίας εὐεργέται ἀμείβονται, καὶ ἡ πατρὶς χαίρει καὶ σκιρτᾷ.

Ἐπειδὴ δὲ πᾶν γλυκὺ τῆς πατρίδος μειδίαμα εὐφραίνει τῆς Σεπτῆς ἡμῶν Ἀνάσσης τὴν φιλόκαλον καρδίαν, φαιδρὸν καὶ εὔνουν παρίσταται σήμερον ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν καὶ τὸ βασιλικὸν Αὐτῆς Πρόσωπον.

Τὴν γενικὴν δὲ ταύτην ἀγαλλίασιν δικαίως συμμερίζεσθε σήμερον καὶ διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι καὶ ἐπιμελήτριαι μετὰ τῆς ἀξιοτίμου τοῦ Παρθεναγωγείου Διευθύντρίας. Ἐντὸς δὲ τῆς γενικῆς ταύτης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνου συγκινήσεως εὑρίσκετε τὴν γλυκεῖαν τῶν κόπων σας ἀνακούφισιν, καὶ συγχρόνως ἐνίσχυσιν πρὸς νέους ἀγῶνας.

Ἀλλὰ διατί μία ἀκτὶς μελαγχολίας ἐπισκιάζει τὴν λάμψιν τῆς χαρᾶς σας; Μήπως ὑπῆρξαν κοράσιά τινα εὐάριθμα, τῶν ὁποίων ἡ διάνοια δὲν ἀνεπτύχθη ἢ ἡ καρδία δὲν ἐμορφώθη μ' ὅλας τὰς εὐγενεῖς προσπαθείας σας; Ἐὰν τοιαῦτα δυστυχῶς ὑπῆρξαν, ἂς ἐλπίσωμεν τὴν εἰς τὸ μέλλον βελτίωσίν των. Ἐὰν δὲ πᾶσα ἐλπὶς ἀπολεσθῇ, ἂς ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ὑπάρχουν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐρημίαι ἄγονοι, καὶ χῶραι παγωμέναι, ἐφ' ὧν οὐδέποτε ἀναθάλλουν ἄνθη ὡραῖα, καὶ ὅμως οὐδὲ τὴν ἄπειρον καλλονὴν τῆς ἐπιγείου φύσεως παραβλάπτουσιν, οὐδὲ τὴν ἄπειρον πρὸς τὸν πανάγαθον εὐγνωμοσύνην μας ἐλαττόνουσιν.

Ἀλλ' ἐὰν τὴν μελαγχολικὴν ἀκτῖνα ἀποπέμπει πρὸς ὑμᾶς μία προσφιλὴς συνάδελφος, ἥτις ὑπὸ τοῦ κόπου καταβληθεῖσα καὶ μακρὰν ὑμῶν εὑρισκομένη, δὲν δύναται νὰ συμμερισθῇ σήμερον τὴν χαράν σας, ἐλπίσατε εἰς τὸν ὕψιστον καὶ παρηγορηθῆτε, διότι ἄπειρος ἡ εὐσπλαγχνία καὶ ὑπερτάτη ἡ δικαιοσύνη τοῦ Πλάστου, πρὸς δόξαν τοῦ ὁποίου, ὡς ἀληθὴς

Χριστιανὸς, εἰργάσθη καὶ ἐκοπίασεν. Αὐτὸς λοιπὸν ταχέως θέλει τὴν ἐπαναφέρει ὑγιᾶ καὶ εὔρωστον ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν ὅπως καὶ τὴν χαρὰν καὶ τὰς θλίψεις καὶ τοὺς κόπους σας πάλιν συμμερισθῇ, ἐπαναλαμβάνουσα τὸ εὐγενὲς ἔργον, δι' οὗ τῆς πατρίδος τὸ μέλλον ὑπηρετοῦσα ποθητὴ εἰς πάντας κατέστη.

Εἴθε δὲ καὶ ἡμεῖς, χρησταὶ νεάνιδες, τὴν πατρίδα ὑπηρετοῦσαι ν' ἀναφανῆτε μίαν ἡμέραν ποθητὰ καὶ ἀξιαγάπητα τέκνα αὐτῆς! διότι ἐὰν ἀφ' ἑνὸς γονεῖς φιλόστοργοι μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας σᾶς περιμένωσιν ὅπως διὰ τῆς θυγατρικῆς ἀφοσιώσεώς σας εὐφράνητε τὴν ψυχήν των, περιθάλψητε τά γηρατεῖά των, ἀνακουφίσητε τὰ δεινά των, καὶ παρηγορήσητε τὰς θλίψεις των, καὶ ἡ πατρὶς ἀφ' ἑτέρου ὄμμα πλῆρες ἐλπίδων ἀτενίζει πρὸς ὑμᾶς.

Μεγίστη δὲ καὶ ὑψηλὴ εἶναι ἡ ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν παρ' ὑμῶν περιμένει ἡ ἑλληνικὴ φυλή· καθόσον ὑμεῖς πρόκειται ν' ἀναθρέψητε τὰ τέκνα της, καὶ εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ν' ἀναζωπυρήσητε τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς θρησκείας, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοπατρίας ἄνευ τῶν ὁποίων ὄνειρον θέλει μείνει διὰ παντὸς ὁ πόθος τῆς ψυχῆς μας, ὄνειρον τὸ ἐθνικὸν μεγαλεῖόν μας καὶ ὁ ἀδελφικὸς ἀσπασμός.

Ἀλλ' ὅσον μεγάλη ἡ ἀποστολή σας, τόσον μεγάλαι καὶ αἱ δυσκολίαι, τὰς ὁποίας θέλετε ἀπαντήσει. Ἐνθυμηθῆτε ὅμως ὅτι ἄνευ ἀγώνων καὶ κόπων οὐδεὶς στρατὸς ἐδοξάσθη ποτέ. Βαδίσατε λοιπὸν καὶ ὑμεῖς ὡς ἄλλοι στρατιῶται τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ μετὰ θάῤῥους, καὶ διὰ τῆς παιδείας καὶ τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν σας παρηγορήσατε, τιμήσατε καὶ ἀνυψώσατε τὴν φυλήν σας.

Πεπεισμέναι δὲ ὅτι ἡ Σεπτὴ ἡμῶν Ἄνασσα θέλει ἐνθαῤῥύνει καὶ προστατεύει πάντοτε τοὺς εὐγενεῖς σας ἀγῶνας, ἀνακράξατε ἐκ βάθους ψυχῆς « Ζήτω ἡ Βασίλισσα! Ζήτω ἡ προστάτις ἡμῶν! ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΕΙΔΥΛΛΙΑ

ὑπὸ Στεφ. Καραθεοδωρῆ.

« Ἆρ' ἔστιν ἀρετῆς καὶ βίου διδάσκαλος
« Ἐλευθέρου, τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις ἀγρός.
Μένανδρ. παρὰ Στοβ. λογ. νδ'·

Ἐν Τεργέστῃ τῇ 15 Νοεμβρ. αωις'.
παρὰ Βεΐσῳ.

—οοο—

Τὸ βιβλιάριον τοῦτο περιέχον 115 σελ. εἰς 8ον μικρὸν, ἀφιεροῖ τῷ φιλτάτῳ αὐτοῦ Ι. Χρ. Ῥενιέρῃ ὁ Συγγραφεύς. Ὑπεραπολογούμενος δ' ἐν τῷ προοιμίῳ διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἁπλῶν καὶ ἀθώων ἀγροτικῶν αὐτοῦ Εἰδυλλίων, παρεισάγει ζωηρὰ φιλοπατρίας αἰσθήματα, καὶ συνιστᾷ τὰς μετ' ἐκλογῆς μεταφράσεις ἠθικῶν ποιημάτων καὶ μυθιστοριῶν ὡς ὠφελίμων. Λαλῶν δ' ἐν παρεκβάσει περὶ τῆς δυνατῆς ἐπιῤῥοῆς τῶν γυναικῶν εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς αἰσθητικότητος, τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς γλώσσης τοῦ γένους, αἰτιολογεῖ χαριέστατατα τὰς ἰδέας αὐτοῦ ὡς ἑξῆς· « Η τελειοποίησις τῆς αἰσθήσεως προαπαι-
» τεῖται εἰς πᾶν μάθημα, καὶ μάλιστα εἰς τὴν πο-
» λιτικὴν ζωὴν, μόναι δὲ αἱ γυναῖκες δύνανται νὰ
» μᾶς τὴν τελειοποιήσωσι· διὰ τοῦτο καὶ ἡ φύσις
» εἰς τὰς τρυφεράς των χεῖρας ἐνεπιστεύθη τὴν
» βρεφικήν μας ἡλικίαν. Αὐταὶ ἐλαφρὰ ἐκτυλίζου-
» σαι τὸν χάρτην τοῦ λογικοῦ, μᾶς ἐγγράφουσι
» τὰς πρώτας γνώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡμεῖς καὶ
» τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ἰδέας καὶ τὴν γλῶσσαν
» αὐτὴν μορφόνομεν ἔπειτα· αὐταὶ ὡς ἱέρισσαι
» τῆς φύσεως πρώτιστα μᾶς κατηχοῦσιν εἰς τὰ
» καθήκοντα τῆς κοινωνίας, μᾶς ἐξηγοῦσιν ὅσα
» θαυμαστὰ βλέπομεν εἰς τοῦτον τὸν νέον κόσμον,
» καὶ ἔχουσι τὴν ὑπομονὴν νὰ μᾶς διδάσκωσι τὴν
» γλῶσσαν συλλαβὴν πρὸς συλλαβὴν, διορθόνουσαι
» καὶ ἐπιδιορθόνουσαι τὰ συνεχῆ μας σφάλματα.
» Ἀλλὰ διὰ νὰ πράξωσιν ὀρθῶς ὅλα ταῦτα, πρέπει
» νὰ γνωρίζωσι τὸ ἀξίωμά των καὶ τὰ χρέη των·
» διὸ πρέπει οἱ ἄνδρες νὰ τὰς ἀγαπῶσι καὶ νὰ τὰς
» σέβωνται ὡς βασιλίσσας τῶν καρδιῶν αὐτῶν, καὶ
» ὄχι νὰ τὰς μεταχειρίζωνται ὡς ἀνδράποδα, κα-
» ταφρονοῦντες ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἡ φύσις, ἡ θρη-
» σκεία, καὶ αὐτὴ ἡ αὐτοκρατόρισσα πάντων αἴ-
» σθησις τὸν προστάζουν νὰ γνωρίσῃ ὡς ἥμισυ καὶ
» ὅλον εἶναί του. Αἱ γυναῖκες δὲ πάλιν ἀπὸ λόγου
» των πρέπει νὰ ἀξίζωσι τοιοῦτον σέβας, γινόμε-
» μεναι μὲ τὴν οἰκονομίαν καὶ ἐνάρετον στολισμὸν
» ἀξιέραστοι. Τὴν τοιαύτην προκοπὴν ἐμποροῦν
» εὐκόλως νὰ τὴν ἀπολαύσωσιν αἱ γυναῖκες, εἰ μὲν
» ἔχουν νὰ ἀναγινώσκωσιν εἰς τὰς ἀέργους στιγμὰς
» τῆς ζωῆς των βιβλία ἀνάλογα τῶν ἠθῶν καὶ τῆς
» κλίσεώς των. Τὸ κατ' ἐμὲ διὰ τὴν φιλομάθειαν
» τῶν ἡμετέρων ἐναρέτων γυναικῶν, διὰ τὰς συ-
» χνὰς ἑορτὰς καὶ διὰ τὸ ἔγκλειστον τῆς διαγω-
» γῆς των στοχάζομαι εὔκολον τὴν εἰσαγωγὴν τῆς
» ἀναγνώσεως μεταξὺ αὐτῶν· ἀλλὰ πάλιν τὸ λέγω
» εἰς τοῦτο χρειάζονται τερπνὰ μυθιστορικὰ, οὐχὶ
» *φιλοσοφικὰ*, ἀλλ' αἰσθηματικὰ καὶ ἀνάλογα κα-
» τὰ τὴν φράσιν καὶ τὸ νόημα μὲ τὰς παρούσας
» των ἰδέας, ἐπιτήδεια νὰ ἔμβωσι καὶ εἰς τὰς κα-
» λύβας τῶν πτωχῶν, καὶ εἰς τὰ παλάτια τῶν
» πλουσίων, μυθιστορικὰ, γραμμένα μάλιστα ἀπὸ
» γυναῖκας, διὰ νὰ συμφωνῇ ὁ χαρακτὴρ τῆς αἰ-
» σθήσεως καὶ τοῦ συλλογίζεσθαι· τοιοῦτον ἀνάλο-
» γον μέσον τελειοποιήσεως πρέπει τις νὰ μεταχει-

» ρισθῇ καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας, ὡς ὅλα τὰ σοφὰ ἔθνη » ἔκαμναν καὶ κάμνουσι.

» Τότε θέλομεν ἰδεῖν ἐν ὀλίγῳ τὰς μὲν γυναῖ» κας ἠθικὰς καὶ χαριτωμένας, τὰ βρέφη μανθά» νοντα ὀρθῶς τὴν γλῶσσαν, ἐν ᾧ βυζάνουν τὸ γά» λα εἰς τὰς ἀπαλάς των ἀγκάλας, καὶ ἡμᾶς αὐ» τοὺς μὲ αἰσθήματα ἀνθρωπινώτερα· ἑνὶ λόγῳ, » ἀπὸ τὰς γυναῖκας ἠθέλαμεν αἰσθανθῆ ὅλοι ὁμοῦ » γλυκύτητα βίου ».

Ἐν τῷ Α'. Εἰδυλλίῳ « *Λούσιμον* » ἐπιγραφομένῳ, ὅπερ ἀφιεροῖ διὰ βραχείας προτεταγμένης ἐπιστολῆς τοῖς φίλοις αὐτοῦ Ἀθαν. Πολίτῃ καὶ Στεφ. Βούλτζῳ, παριστᾷ τὸν μικρὸν ὡραῖον Μίλωνα λουόμενον ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Δάφνης εἰς τὸ διαυγὲς τῆς Καλλιῤῥόης ῥεῦμα, συμπαίζοντα μετὰ τοῦ κυνὸς καὶ τῆς πεταλλούδας αὐτοῦ, μετὰ χάριτος ἁπλοϊκῆς καὶ ἐπαξίας τῆς ἀγροτικῆς τοῦ Θεοκρίτου μούσης.

Ἐν τῷ Β'. εἰδυλλίῳ « *Τὰ κεράσια* » ὅπερ ἀφιεροῖ δι' ἐπιστολῆς τῷ φίλῳ αὐτοῦ Χρηστ. Ῥενιέρῃ, ὁ γεηπόνος Λυκίδας μετὰ τὸν κάματον φλογερᾶς ἡμέρας, συναθροίζει τὰ πρωτοφανίσιμα κόκκινα κεράσια, γεμίζει τὸ καλαθάκιόν του καὶ τὸ φέρει πρὸς τοὺς μικρούς του, τὸν ζωηρὸν Κορύδωνα καὶ τὴν ξανθομαλοῦσαν Γαλάτειαν, τὸ χαριτωμένον τοῦτο ζεῦγος καὶ προσφιλέστατον αὐτῷ τε καὶ τῇ συζύγῳ αὐτοῦ Μυρτοῖ. Ἐν αὐτῷ δὲ ζωγραφεῖ τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν διὰ γλώσσης ἀφελεστάτης μὲν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς χάριτος, καταπαύων ὡς ἑξῆς· « Ὦ, πόσον » γλυκὺς ὁ δεσμὸς τοῦ ὑμένος, ὅταν ἐπισφραγίζη» ται μὲ τὸν τύπον τῆς ἀγάπης· μακάρος ὅστις ἠ» ξιώθη γυναῖκα ἐνάρετον· καὶ τρισμακάριστος, ἂν » ἀκούῃ καὶ τὴν καλύβαν του ἀντιβοοῦσαν εἰς τὰς » φωνὰς τῶν παιδίων του· αὐτῶν καὶ οἱ θρῆνοι εἶναι » βέβαια μελῳδικώτεροι ἀπὸ τὰς μουσικὰς συμφωνί» ας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀντηχοῦν εἰς τὰς πόλεις τὰ με» γαλοπρεπῆ παλάτια τῶν ἀτέκνων πλουσίων ».

Τοῦ Γ'. Εἰδυλλίου « *Σάτυρος ἀναπαυόμενος* » προτάττει μετριόφρονα σύντομον ἀναθηματικὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ τοῖς φίλοις Γεωργίῳ τῷ Κλεοβούλῳ καὶ Κωνσταντίνῳ τῷ Ἰατροπούλῳ. Ἐν ὑποσημειώσει δὲ ἀναφέρων ἱστορικῶς περὶ τοῦ θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ, ὃν Δημήτριος, Ῥοδίους ποτὲ πολιορκῶν ἀπέδωκε πρὸς τὴν ἔξοχον ἐκείνην τοῦ Πρωτογένους εἰκόνα, « *Σάτυρος ἀναπαυόμενος,* » ἢ κατ' ἄλλους « *Ἰάλυσος* » προτρέπει τοὺς ὁμογενεῖς εἰς διατήρησιν τῶν λειψάνων τῆς πατρίου καλλιτεχνίας, συνιστῶν ἡμῖν τὰ τοιαῦτα λαμπρὰ παραδείγματα, ἐπιλέγει τὸ « οὐ γὰρ ἀλλοτρίοις ἡμῖν χρωμένοις παραδείγμασιν, ἀλλ' οἰκείοις, ὦ ἄνδρες, εὐδαίμοσιν ἔξεστι γενέσθαι »

Δύο ποιμενίσκοι λεληθότως μακρυνθέντες τοῦ ποιμνίου αὐτῶν εὗρον παρὰ τὴν ῥίζαν δένδρου κερασφόρον Σάτυρον κοιμώμενον, τὴν ἑπτακάλαμον σύριγγα ἐν χερσὶν ἔχοντα καὶ παρ' αὐτῷ ἀσκίον οἴνου, καταμηχανώμενοι δ' οἱ παῖδες τῷ ἀφῄρεσαν μὲν τὸ ἀσκίον ὅπερ ἔῤῥιψαν εἰς ἐκεῖ που παρακειμένους ἀκανθωτοὺς θάμνους, προσεπάθουν δὲ νὰ τῷ ἀφαιρέσωσι καὶ τὴν σύριγγα. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐξυπνήσας ὁ Σάτυρος συλλαμβάνει τὸν παῖδα τοῦ ποδὸς, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ὕπνου καὶ τοῦ οἴνου βεβαρημένος ἀδυνατεῖ νὰ τὸν διακρατήσῃ, καὶ ὁ ποιμενίσκος ἐλεύθερος τρέχων καὶ γελῶν μακρύνεται μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁ δὲ καλὸς Σάτυρος ἐγειρόμενος ὁρμᾷ κατ' αὐτῶν. ἀλλ' ἀπροσέκτως πατῶν συντρίβει τὸ ξύλινον αὐτοῦ κισσίβιον, στρέφει νὰ ἴδῃ τὴν ζημίαν, καὶ δὲν βλέπει τὸ ἀσκί. « Ἆ τὰ παιδιὰ μὲ τὴν ἔπαιξαν, εἶπε, σήμερον· πρέπει ἀφεύκτως νὰ τὰ φθάσω », καὶ ὁρμᾷ κατ' αὐτῶν· τὰ μικρὰ ἐννοήσαντα ὅτι εἰς ἐλεύθερον δρόμον, καί τοι προσκόπτων, καὶ σφαλλόμενος ἤθελε τὰ φθάσειν, καταφεύγουσιν ἔνθα ἔῤῥιψαν τὸ ἀσκίον. Ἐκεῖ συνέβη γελοία σκηνή. Ὁ μὲν τὰ διώκει ἀγανακτῶν καὶ κραυγάζων, τὰ δὲ διαφεύγουν ἐπιτηδείως τὰς ἐξηπλωμένας χεῖράς του, γελῶντα καὶ περιτριγυρίζοντα τὸν ἀκανθῶνα· ὁ Σάτυρος ἀπελπισθεὶς νὰ τὰ συλλάβῃ διὰ ταχύτητος ἵσταται καὶ σκέπτεται· ἐν τούτοις βλέπει ἀνελπίστως τὸ ἀσκίον πρὸς τοὺς πόδας των ἐν μέσῳ τοῦ ἀκανθῶνος. Ὢ, τὸ ἀσκίον μου, ἐφώνησε μετ' ἀγαλλιάσεως· ἀλλὰ τὴν σύριγγα, εἶπον τὰ μικρὰ ἀσθμαίνοντα καὶ πτύοντα, δὲν θέλεις τὴν ἔχειν ποτὲ, Σάτυρε· ὄχι σοὶ τὸ ὀμνύομεν.— Δότε μέ την. παιδία, καὶ ἐγὼ σᾶς ψάλλω ἓν τραγουδάκι ἐξαίρετον.— Καὶ ποῖον τραγοῦδι, Σάτυρε, ἔχεις νὰ μᾶς ψάλῃς; Ἆ, θέλω σᾶς ψάλειν, ὅ,τι ἔψαλεν ὁ Πὰν μὲ τὴν πρώτην σύριγγα τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ ἴδιος κατεσκεύασεν ἀπὸ τὰ καλάμια τῆς Σύριγγος, καὶ ἐθρήνει τὸν ματαιωθέντα ἔρωτά του. Ὁ Πὰν μετὰ τὴν μεταμόρφωσιν τῆς Σύριγγος ἐμίσει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀπέφευγε τὴν συνέντευξιν τῶν Σατύρων, περιφερόμενος τὰ πυκνότατα δάση. ὅπου ἡ ἡμέρα ποτὲ δὲν ἐβασίλευσε μὲ ὅλην της τὴν δύναμιν, καὶ ὅπου αὐτὸς καθήμενος εἰς τὰ δροσερὰ χόρτα, σιμὰ τῶν καθαρῶν ῥυάκων, καὶ θρηνῶν τὴν τύχην του, ἤκουε συνθρηνοῦντας καὶ τοὺς λόγγους καὶ τὰς πεδιάδας· ἐκεῖ ἔψαλλε μελαγχολικὰ καὶ τοῦτο τὸ τραγοῦδι.— Ὦ μωρὰ, δότε μοι τὴν σύριγγα καὶ σᾶς τὸ ψάλλω.— Τὰ παιδία ἔστερξαν, ἀλλ' ἤθελαν νὰ τοῖς δώσῃ ἐγγύησιν.— Καὶ τί θέλετε νὰ σᾶς δώσω, παιδία, ἡ ξυλοπινάκα μου ἔσπασεν· ἆ, αὐτὴ ἔσπασε, καὶ κεῖται ἐκεῖ πέρα δύο κομμάτια. — Δός μας λοιπὸν τὸ ἀσκὶ, εἶπεν ὁ μικρὸς Αἰσχίνης· ἡμεῖς κρατήσωμεν τὸ στόμα του ἀνοικτὸν, καὶ ἂν ὀψέποτε μᾶς γελάσῃς, θέλομεν ταφήσει διὰ νὰ τρέξῃ ὁ μοῦστος.— Μωρὰ, ἀπεκρίθη ὁ Σάτυρος, σήμε-

ρον μ' ἐτυραννήσατε, ὡς τόσον ἰδοὺ σᾶς τὸ ἀφίνω, καὶ ἐτραβήχθη.—Τότε ὁ μὲν μικρὸς λαβὼν ἔλυσε τὸ ἀσκὶ καὶ τὸ ἐκράτει, ὁ δὲ ἀδελφὸς Μίλων, ἄφησε παράμερα τὴν σύριγγα· ὁ Σάτυρος τὴν ἐπῆρε, καὶ ἐκάθησαν ὀλίγον μακρυσμένοι ἀπ' ἀλλήλων· ὁ μικρὸς ἀκουμβῶν εἰς τὸ ἀσκὶ,— ἄρχισε Σάτυρε, εἶπεν· ὁ δὲ Σάτυρος ἀφ' οὗ ἐτραγῴδησε κατὰ τὸ ἥμισυ τὸ πρὸς τὴν σκληρὰν νύμφην Σύριγγα περιπαθὲς ᾆσμα τοῦ Πανὸς, εἶπεν ὅτι ἐτελείωσε καὶ ἐζήτησε τὸν ἀσκόν· ἀλλ' ὁ μικρὸς, Ὄχι μὰ τὸν Πάνα, τὸν ἀντέκοψεν, ἢ τὸ ὅλον ἢ χύνω τὸν οἶνον. — Ὁ Σάτυρος ἀναγκασθεὶς ἐξηκολούθησε τὸ ᾆσμά του εἰς τέλος, παρεκάλεσεν ὅμως νὰ τῷ δώσωσι πρὶν νὰ βρέξῃ ὀλίγον τὸν στεγνώσαντα λαιμόν του μὲ ὀλίγον οἶνον. — Ἐν τέλει κατὰ τὴν συμφωνίαν ὁ Σάτυρος ἔπρεπε νὰ λάβῃ τὸ ἀσκίον ἀλλ' ὁ μικρὸς πανοῦργος ὤν, σκεφθεὶς ὅτι ἂν τὸ τῷ παρέδιδον ἤθελε τοὺς φθάσειν καὶ τοὺς ἐκδικηθῇ πικρῶς ἀφίνει τὸ στόμιον τοῦ ἀσκίου καὶ τρέχων φεύγει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του· ὁ δὲ Σάτυρος μεταξὺ τῆς ἐκδικήσεως καὶ τοῦ οἴνου, ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον, ὥρμησε πρὸς τὸν χυνόμενον μοῦστον μένεα πνέων κατὰ τῶν ποιμενίσκων καὶ ὤμοσεν εἰς τὸν Βάκχον νὰ ἐκδικηθῇ ἄλλοτε.

Τοῦ Δ'. Εἰδυλλίου προτάττει βραχεῖαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Ἐμμ. Σαλτέλην πρὸς ὃν τὸ ἀφιεροῖ. Ἐν τούτῳ ἐπιγραφομένῳ « *Ἡ εὐτυχία τοῦ Δαμοίτου* », ὡς ἐν εἰκόνι περιγράφει ζωηροῖς χρώμασι τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῷ προσώπῳ Δαμοίτου τινὸς καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Χλόης, τ' ἁπλοϊκὰ ἀμφοτέρων τῶν συζύγων φιλοφρονήματα, τ' ἀθῷα τῶν τέκνων αὐτῶν παίγνια, καὶ τέλος τοῦ γηραιοῦ πατρὸς τὰς χαριεστάτας διηγήσεις, τὰς ἐγκαρδίους εὐχὰς καὶ τὰς εὐσεβεῖς διδασκαλίας.

Τοῦ Ε'. Εἰδυλλίου προτάττει τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν· « Φίλε μου μου Κ. Ἀσώπιε. Μὴ θαυμάσῃς εἰ μὲν καὶ » ἐγὼ ἀπεκότησα νὰ ποιήσω τι, μάλιστα εἰς εἶδος, » ὅ,που δὲν εὐαρεστεῖ τόσον εἰς τοὺς ἡμετέρους αὐ» στηροὺς ἠθικούς. Τὴν λύραν τὴν τήϊον ἤκουσα (α), » ἐκείνης οἱ τόνοι μοῦ ἔθελξαν τὴν καρδίαν· ἐκείνη » μὲ ξέβγαλεν . . . « ἧτ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρο» νεόντων» διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἐσὲ τὴν προσφέρνω, ὅτι » σὲ γνωρίζω συμπαθητικὸν εἰς τὰς ἀδυναμίας μου· » Δέξου λοιπὸν τὸ ἐλάχιστον τοῦτο σημεῖον τῆς πρὸς » σὲ φιλίας μου καὶ ἀγάπα με ». Ἐν τούτῳ ἐπιγραφομένῳ « *Ὕμνος ἐπιλήνιος* » περιγράφει ἀγροτικά τινα ἤθη τρυφώντων καὶ ληνοπατούντων διά τινος ὕμνου πρὸς τὸν Βάκχον, ἐν ᾧ παρίστανται ἐν Νάξῳ, ὁ Ζεὺς, ὁ Ποσειδῶν, αἱ Μοῦσαι, ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὸν ξανθὸν Ἔρωτα, σὺν τούτοις δὲ αἱ Νύμφαι, οἱ κερασφόροι Σάτυροι καὶ ὅλος ὁ ὅμιλος τῶν θεῶν καὶ ἡμιθέων, καὶ ἐν μέσῳ πάντων ὁ Διόνυσος στεφανηφορῶν παριστᾷ μετὰ τῆς νύμφης αὐτοῦ Ἀριάδνης διὰ χοροῦ καὶ ᾠδῆς πᾶσαν τὴν περὶ τὴν οἰνοποΐαν ἐργασίαν, ἐπισφραγίσας ταύτην μὲ κυβίστημα ἐξαίσιον. Ἐμειδίασεν εἰς τοῦτο ὁ πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, καὶ οἱ λοιποὶ θεοὶ ἐπευφήμησαν, πιόντες δὲ τὸν γλυκὺν οἶνον καὶ σπείσαντες « ἵλασμα θνητῶν καὶ ἀθανάτων » διέλυσαν τὴν τελετήν. Μετὰ τὸν ὕμνον οἱ τρυγηταὶ εὐθυμοῦσιν ἀθῴως.

Ἐν τῷ ΣΤ'. Εἰδυλλίῳ ἐπιγραφομένῳ « ἡ υἱοθεσία », παριστᾷ Ἀμύνταν τινὰ, ὅστις ἐξαρχούσης καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ υἱοθετεῖ ἐκ φιλανθρωπίας παντάρφανόν τι θυγάτριον φίλου του, πρὸς ὃ εὐσεβῶς προσφέρουσιν ἀμφότεροι τὴν αὐτὴν στοργὴν, ἣν καὶ πρὸς τὸ ἴδιον αὐτῶν τέκνον. Διὰ τὴν ἀρετήν των ταύτην οἱ θεοὶ ἐκχέουσι πλουσιοπαρόχως τὰς ἐπουρανίους εὐλογίας των εἰς τὴν ταπεινὴν καλύβαν τοῦ Ἀμύντα, ὅτι τοὺς προστάτας τῶν πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν τοὺς στοχάζονται ἐπιτρόπους του ἐδῶ κάτω εἰς τὴν γῆν.

Ἐν τῷ Ζ'. Εἰδυλλίῳ ἐπιγραφομένῳ « *ἡ Σύριγξ* » προτάσσεται πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Ξάνθην Νικολάου ἡ ἑξῆς ἐπιστολὴ, ἣν ὡς ἐνδιαφέρουσαν μεταφέρομεν αὐτολεξεί. « Φίλε μου Ξάνθε Νικολάου. Γνωρίζων σε καὶ σύζυγον ἀγαπητὸν, καὶ πατέρα φιλόστοργον, διευθύνω εἰς τὴν σὴν καὶ τῶν ὁμοίων σου αἰσθητικότητα τὸ παρὸν εἰδύλλιον· ὦ, μακρὰν τοῦτό μου τὸ ποιημάτιον ἀπὸ τοὺς αὐστηροὺς ἐκείνους πατέρας, εἰς τῶν ὁποίων τὴν σκυθρωπὴν ὄψιν τὰ τέκνα των ὑποβλέποντα ἀπὸ τὰς ποδίας τῆς μητρός των, ὅπου κρύπτονται, δὲν ἀνεκάλυψάν ποτε ἴχνος φιλοστοργίας, οὐδὲ μειδίαμα ἱλαρόν. Τὴν καρδίαν τῶν τοιούτων εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ τὴν μαλάξῃ ἡ ἀφέλεια ἑνὸς εἰδυλλίου· αὐτὴν πρέπει νὰ τὴν παραδώσωσιν εἰς τὰ φλογώδη χαλκεῖα τοῦ Ἡφαίστου καὶ ἐκεῖ, ὑποκάτω εἰς τὰ φρικτὰ σφυροκοπήματα τῶν μελανῶν γιγάντων, ἴσως μετασχηματισθῇ ὁπωσοῦν. Ὄχι λοιπὸν εἰς τοὺς τοιούτους πατέρας, ἀλλ' εἰς πατέρας ὡς τὸν Σωκράτην, ἀλλ' εἰς πατέρας ὡς τὸν Ἀγησίλαον, καὶ ὡς ἐσὲ, φίλε μου, παρ' ὑμῖν τὴν σήμερον, οἱ ὁποῖοι ἀγαπᾶτε ἐκ ψυχῆς τὰ τέκνα σας, οἱ ὁποῖοι τὰ βραβεύετε, οὐδὲ τὰ παιδεύετε ἀλόγως, καὶ τὰ συνεθίζετε οὕτω πως, ὥστε, ὅταν μὲν φιλοδωρούμενοι τὰ φιλῆτε διὰ τὰς ἀξίας των πράξεις, αὐτὰ τὸ νομίζουσιν δῶρον οὐράνιον· ὅταν δὲ πρὸς παιδεῖαν τὰ ὑστερεῖτε τὸ πατρικὸν φίλημα, τὸ νομίζουσι μεγίστην ποινήν. Εἰς τοὺς τοιούτους λοιπὸν πατέρας προσφέρνω τὸ παρὸν εἰδύλλιον, καὶ ἴσως θέλετε τὸ δεχθῇ εὐχαρίστως. » Ἐν αὐτῷ δὲ τὸ εἰδυλλίῳ παριστᾷ τὸν πατέρα Μενάλκαν πληροῦντα τὰς εὐχὰς καὶ ἀθῴας ἐπιθυμίας τοῦ υἱοῦ του Δάμω-

(α) Τὴν θαυμαστὴν δηλαδὴ ἐπιλήνιον λυρικὴν ᾠδὴν τοῦ Ἀνακρέοντος.

νος, καὶ ὑπερφιλοῦντα αὐτὸν, πρὸς δὲ καὶ ᾆσμά τι βουκολικὸν καὶ ἀφελέστατον ἀνομοιοκατάληκτον καὶ ὡραῖον, ὅπερ ψάλλει ὁ μικρὸς Δάμων συνοδεύων αὐτὸ μὲ τὴν σύριγγα, ἣν ὁ φιλόστοργος αὐτοῦ πατὴρ Μενάλκας ἐκ τοῦ προχείρου τῷ κατεσκεύασεν.

Ἐν τῷ Η'. Εἰδυλλίῳ ἐπιγραφομένῳ *Τρυγητὸς* προτάσσει βραχυτάτην ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς φίλους αὐτοῦ Ἀνδρ. Μουστοξύδην καὶ Δημ. Σχινᾶν, πρὸς οὓς τὸ ἀφιεροῖ. Ἐν αὐτῷ δὲ παριστᾷ Σάτυρον εὔθυμον καθήμενον εἰς ἴσκιον δροσερὸν καὶ ἔχοντα πλησίον του τὰς ὀπώρας του καὶ τὸ οἰνοδόχον ἀσκίον του πλῆρες· φίλος Σάτυρος ἐλθὼν καὶ παρακληθεὶς παρεκάθησε διὰ νὰ συμπίῃ καὶ συγχρόνως ἀπήτησε παρὰ τοῦ ἑστιάτορος νὰ τῷ ψάλλῃ « *τὸν τρυγητὸν* » καὶ οὕτως ἄνευ πολλῆς παρακλήσεως ἄρχεται τῆς ᾠδῆς ἐν ἑπτὰ στροφαῖς· ἡ δὲ ὑπόθεσις, ὁ τρυγητὸς, ἡ κατὰ τῶν Ἰνδῶν ἐκστρατεία τοῦ Διονύσου μετὰ τῶν θυρσοφόρων Μαινάδων, τοῦ Σειληνοῦ, τῶν Σατύρων, τέλος τὴν νίκην αὐτοῦ μετὰ τὸ ᾆσμα, οἱ Σάτυροι ἔπιον αὖθις, ἐδίσσευσαν καὶ ἐτρίσσευσαν, εὐοῖ Βάκχε φωνάζοντες, καὶ ἐχωρίσθησαν.

Τοῦ Θ'. Εἰδυλλίου ἐπιγραφομένου « *Ὁ Μάρτης* », προτάσσει φιλολογικήν τινα ἐπιστολὴν πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Ἰωάν. Βρετόπουλον, ἐν ᾗ πραγματεύεται περὶ τῶν χυδαϊκῶν προλήψεων, καὶ περὶ τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα περιηγητῶν. Ἐν δὲ τῷ Εἰδυλλίῳ περιγράφει ἁπλοϊκὰ ἔθιμα ἀγροτικῶν δεισιδαιμονιῶν, τὴν στέψιν τοῦ Ἔρωτος, τὸ γλυκὺ τῆς χελιδόνος ᾆσμα, καὶ τέλος χορὸν εὔθυμον μετὰ τὸν ὁποῖον ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἔργα των.

Ἐν τῷ Ι'. καὶ τελευταίῳ Εἰδυλλίῳ ἐπιγραφομένῳ « *Τὸ κυνήγιον* », περιγράφει φυσικῶς καὶ πιστῶς τὸ διὰ παγίδων κυνήγιον δύο παίδων, τὰς ἀθώας αὐτῶν διηγήσεις καὶ τέλος τὴν ἀποτυχίαν των.

Ἐν τέλει προσθέτει μικρὰν ᾠδὴν, περὶ τοῦ ἀξιώματος τῶν γυναικῶν, ὑπὸ Σχιλλέρου, ἣν μεταφέρομεν ἅπασαν ἐνταῦθα, καθόσον ἡ *Πανδώρα* ὑπῆρξε πάντοτε πιστὴ φίλη καὶ ἐπαινέτις τῶν ἀρετῶν τοῦ τρυφεροῦ φύλου.

« Τιμᾶτε τὰς γυναῖκας· αὗται πλέκουσι στέφανα εἰς τὴν γήϊνον ζωὴν μὲ οὐράνια δῶρα· ἐξυφαίνουσι τὴν θεοποιοῦσαν ταινίαν τοῦ ἔρωτος, καὶ περιτυλιγμέναι εἰς τὴν αἰδέσιμον σκέπην τῶν χαρίτων, ἄϋπνοι τρέφουσι μὲ θείαν χεῖρα τὸ ἀκοίμητον πῦρ τῶν εὐφροσύνων αἰσθημάτων.

» Αἰωνίως ἔξω τῶν ὁρίων τῆς ἀληθείας περιπλανᾶται ἡ ἀγρία τοῦ ἀνδρὸς δύναμις· οἱ στοχασμοὶ ἀδιακόπως τὸν ἀμπώθουσιν εἰς τὰς θαλάσσας τῶν παθῶν. Αὐτὸς δὲ ὅλος ἀχόρταγος, πετᾶται ἀφεθεὶς εἰς τὸ ἀπώτατον μέλλον διὰ νὰ τὸ δράξῃ· ἡ καρδία του δὲν ἡσυχάζει πώποτε, ἀλλ' ἀχαλινώτως φερόμενος, ὀνειροπολεῖται εἰς τὰ ἀπείρως μακρὰν ἄστρα.

» Ἀλλ' αἱ γυναῖκες μὲ τὸ θελκτικὸν καὶ δεσμευτικόν των βλέμμα, ἐπανακαλοῦσαι συμβουλεύουν τὸν φυγάδα. Αὗται μὲ συνεσταλμένην χρηστοήθειαν, ὡς πρᾶαι θυγατέρες τῆς φύσεως, μένουσιν εἰς τὴν ταπεινὴν μητρικήν των καλύβαν.

» Ἐχθίστη εἶναι ἡ τοῦ ἀνδρὸς παραφορά· αὐτὸς μὲ βίαν ἐξολευθρευτικὴν διατρέχει ἀγρίως τὴν ζωήν του ἀνήσυχος ὅλος καὶ χωρὶς ἀνάπαυσιν· ὅ,τι ἐδημιούργησε, τὸ ξανακαταλύει· πάντοτε ἡ μάχη τῶν ἐπιθυμιῶν κυριεύει τὴν καρδίαν του, πάντοτε· καὶ ὡς αἱ κεφαλαὶ τῆς ὕδρας αἰδίως πέφτουσι καὶ ἀναδίδουν.

» Ἀλλ' αἱ γυναῖκες εὐχαριστούμεναι εἰς δόξαν ἡσυχωτέραν συνάγουσι τὰ ἄνθη τοῦ παρόντος, καὶ τὰ περιθάλπουσι μὲ ἐρωτικὴν σπουδήν· ἐλευθερώτεραι εἰς τὰς περιωρισμένας των ἐργασίας, πλουσιώτεραι δὲ αὐτοῦ εἰς τὰ ὅρια τῆς γνώσεως, καὶ τοῦ ἀπείρου κύκλου τῶν φαντασιῶν.

» Αὐστηρὸν, ὑπερήφανον καὶ αὐτάρεσκον τοῦ ἀνδρὸς τὸ στῆθος ἀναισθητεῖ πρὸς τὴν ἐπουράνιον ἡδονὴν τοῦ ἔρωτος, διὰ νὰ συσφιχθῇ ἀγαπητικῶς εἰς μίαν καρδίαν· δὲν γνωρίζει τὴν ψυχικὴν ἀνταπόκρισιν, οὔτε ποτὲ δακρύει· καὶ αὐταὶ αἱ δυστυχίαι τῆς ζωῆς ἀπολιθοῦσι τὴν ἤδη ἐσκληρυμμένην αἴσθησίν του.

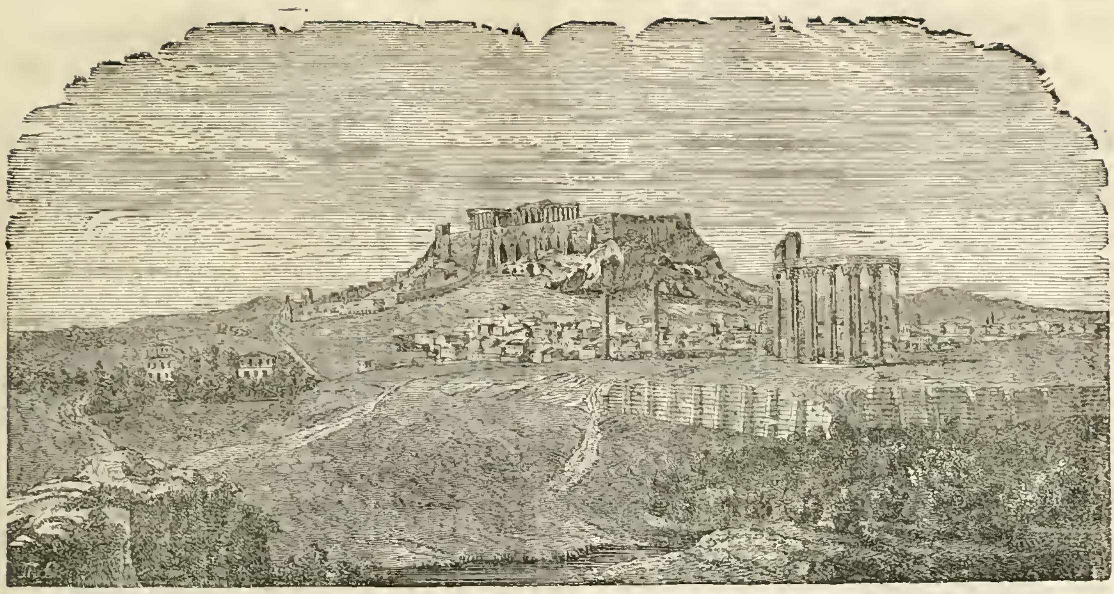
» Ἀλλὰ καθὼς ἡ αἰολικὴ λύρα τρεμουλιάζει καὶ εἰς τὴν ἐλαφροτάτην πνοὴν τῶν ζεφύρων, οὕτως ἐκτινάσσεται ἡ αἰσθητικὴ τῆς γυναικὸς ψυχὴ θλιβομένης τρυφερὰ ἀπὸ τὴν φαντασίαν τῶν δεινῶν, ἀσθμαίνει τὸ ἐρωτικόν της στῆθος καὶ λάμπουν οἱ ὀφθαλμοί της ἀπὸ δροσίαν οὐράνιον.

» Εἰς τὴν δυναστείαν τῶν ἀνδρῶν κρατεῖ μόνον τὸ μάχιμον δικαίωμα τῆς ἰσχύος· μὲ τὴν σπάθαν κρίνει ὁ Σκύθης, καὶ ὁ Πέρσης εἰς δουλείαν ὑποβάλλεται· μάχονται μανιωδῶς, αἱ λαιμαργίαι τῶν ἀγρίων καὶ χονδρῶν· αἱ δὲ βραχνώδεις κραυγαὶ τῆς ἔριδος ἀντιβοοῦν ὁπόθεν ἔφυγαν αἱ χάριτες.

» Ἀλλὰ μὲ τὴν γλυκεῖαν καταπειστικὴν παράκλησιν αἱ γυναῖκες κυριεύουσι τὰ ἤθη, σβύνουσι τὴν μετὰ κρότου φλογίζουσαν διχόνοιαν, διδάσκουν εἰς τὰς ἐχθροπαθεῖς δυνάμεις νὰ ἀγκαλίζωνται φιλικῶς, καὶ ἑνόνουσι τὰ αἰωνίως ἀντιμαχόμενα.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 2 Ἰουνίου 1862.

ΕΜΜ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, 1862. **ΤΟΜΟΣ ΙΓ'.** ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 297.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΙΧΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑΝ

(Συνέχ. Ἴδε Φυλλάδ. 296.)

Αἰσχύλου Προμηθεὺς δεσμώτης.

48. Ἔμπας τὶς αὐτὴν ἄλλος ὤφελεν λαχεῖν.
Ἅπαντ' ἐπράχθη, πλὴν θεοῖσι κοιρανεῖν.
134. Ἐκ δ' ἔπληξέ μου τὰν θεμερῶπιν αἰδῶ·
σύθην δ' ἀπέδιλος ὄχω πτερωτῷ.
415. Κολχίδος τε γᾶς ἔνοικοι
παρθένοι, μάχας ἄτρεστοι.
866. . . . . ἀλλ' ἀπαμβλυνθήσεται
γνώμην· δυοῖν δὲ θάτερον βουλήσεται.
891. Καὶ μήτε τῶν πλούτῳ διαθρυπτομένων
μήτε τῶν γέννᾳ μεγαλυνομένων.
1030. Πρὸς ταῦτα βούλευ'· ὡς ὅδ' οὐ πεπλασμένος
ὁ κόμπος, ἀλλὰ καὶ λίαν εἰρημένος.
1037. . . . ἄνωγε γάρ σε τὴν αὐθαδίαν
μεθέντ' ἐρευνᾷν τὴν σοφὴν εὐβουλίαν.

Αἰσχύλου Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας

155. Δορυσίνακτος αἰθὴρ ἐπιμαίνεται.
τί πόλις ἄμμι πάσχει; τί γενήσεται;
177. Μέλεσθέ θ' ἱερῶν δημίων,
μελόμενα δ' ἀρήξατε·
φιλοθύτων δέ τι πόλεως ὀργίων
μνήστορες ἔστε μοι.
616. Οὐχ' ὡς ἄθυμον οὐδὲ λήματος κάκῃ,
ἀλλ' οἶδεν ὥς σφε χρὴ τελευτῆσαι μάχῃ.
785. Τέκνοισιν δ' ἀρὰς
ἐφῆκεν, ἐπικότους τροφάς,
αἰαῖ, πικρογλώσσους ἀράς.
911. Σιδαρόπλακτοι μὲν ᾧδ' ἔχουσι,
σιδαρόπλακτοι δὲ τοὺς μένουσι.
962. Δορὶ δ' ἔκανες.
δορὶ δ' ἔθανες.

Αἰσχύλου Πέρσαι.

171. Τοῦδέ μοι γένεσθε, Πέρσαι, γηραλέα πιστώματα.
πάντα γὰρ τὰ κέδν' ἐν ὑμῖν ἐστί μοι βουλεύματα.
353. Ἦρξεν μέν, ὦ δέσποινα, τοῦ παντὸς κακοῦ
φανεὶς ἀλάστωρ ἢ κακὸς δαίμων ποθέν.
Ἀνὴρ γὰρ Ἕλλην ἐξ Ἀθηναίων στρατοῦ.
361. Ὁ δ' εὐθὺς ὡς ἤκουσεν, οὐ ξυνεὶς δόλον
Ἕλληνος ἀνδρός, οὐδὲ τῶν θεῶν φθόνον,
πᾶσιν προφωνεῖ τόνδε ναυάρχοις λόγον.
523. Ἔπειτα γῇ τε καὶ φθιτοῖς δωρήματα
ἥξω λαβοῦσα πέλανον ἐξ οἴκων ἐμῶν·
ἐπίσταμαι μὲν ὡς ἐπ' ἐξειργασμένοις,
ἀλλ' ἐς τὸ λοιπὸν εἴτι δὴ λῷον πέλοι
ὑμᾶς δέ χρὴ 'πὶ τοῖσδε τοῖς πεπραγμένοις
πιστοῖσι πιστὰ ξυμφέρειν βουλεύματα.
550. Ξέρξης μὲν ἤγαγεν, ποποῖ,
Ξέρξης δ' ἀπώλεσεν, τοτοῖ.

Αἰσχύλου Ἀγαμέμνων.

31. Αὐτός τ' ἔγωγε φροίμιον χορεύσομαι·
τὰ δεσποτῶν γὰρ εὖ πεσόντα θήσομαι.
905. Φήμη γε μέν τοι δημόθρους μέγα σθένει.
ὁ δ' ἀφθόνητος γ' οὐκ ἐπίζηλος πέλει.

937. Ὅταν δὲ τεύχῃ Ζεὺς ἀπ' ὄμφακος πικρᾶς
οἶνον, τότ' ἤδη ψῦχος ἐν δόμοις πέλει.
ἀνδρὸς τελείου δῶμ' ἐπιστρωφωμένου.
Ζεῦ, Ζεῦ τέλειε, τὰς ἐμὰς εὐχὰς τέλει.

1027. Οὐ μὴν πλέω ῥίψας ἀτιμασθήσομαι.
ἐγὼ δ' ἐποικτείρω γάρ, οὐ θυμώσομαι.

1304. Σῖγα. Τίς πληγὴν αὐτεῖ καιρίως οὐτασμένος;
ὤμοι μάλ' αὖθις, δευτέραν πεπληγμένος.

Αἰσχύλου Χοηφόροι.

7. . . . . πλόκαμον Ἰνάχῳ θρεπτήριον,
τὸν δεύτερον δὲ τόνδε πενθητήριον.

117. Τοῖς αἰτίοις νῦν, τοῦ φόνου μεμνημένη
τί φεῦ; δίδασκ' ἄπειρον ἐξηγουμένη.

900. Ποῦ δὴ τὰ λοιπὰ Λοξίου μαντεύματα
τὰ πυθόχρηστα, πιστὰ δ' εὐορκώματα;

Αἰσχύλου Εὐμενίδες.

198. Ἄναξ Ἄπολλον, ἀντάκουσον ἐν μέρει.
αὐτὸς σὲ τούτων οὐ μεταίτιος πέλει.

461. Κρύψασα, λουτρῶν
ἐξεμαρτύρει φόνον.
Κἀγὼ κατελθών,
τὸν πρὸ τοῦ φεύγων χρόνον.

485. Ὑμεῖς δὲ μαρτύρια
τε καὶ τεκμήρια
καλεῖσθ' ἀρωγὰ τῆς δίκης ὁρκώματα.
κρίνασα δ' ἀστῶν τῶν ἐμῶν τὰ βέλτατα.

577. Ἱκέτης ἔδ' ἀνὴρ καὶ δόμων ἐφέστιος
ἐμῶν· φόνου δὲ τοῦδ' ἐγὼ καθάρσιος.

791. Ἰὼ μεγάλα τοι κόραι δυστυχεῖς
Νυκτὸς ἀτιμοπενθεῖς·

Αἰσχύλου Ἱκέτιδες.

49. Οὔτ' ἐπιλεξαμένα,
νῦν ἐν ποιονόμοις
ματρὸς ἀρχαίας τόποις
τῶν πρόσθε πόνων μνασαμένα.

446. Καὶ γλῶσσα τοξεύσασα μὴ τὰ καίρια,
γένοιτο μύθου μῦθος ἂν θελκτήριος,
ἀλγεινὰ θυμοῦ κάρτα κινητήρια.
Ὅπως δ' ὅμαιμον αἷμα μὴ γενήσεται,
δεῖ κάρτα θύειν, καὶ πεσεῖν χρηστήρια.

502. Καὶ ξυμβόλοισιν οὐ πολυστομεῖν χρεὼν
ναύτην ἄγοντας τόνδ' ἐφέστιον θεῶν.

946. Ταῦτ' οὐ πίναξίν ἐστιν ἐγγεγραμμένα
οὐδ' ἐν πτυχαῖς βίβλων κατεσφραγισμένα

Σοφοκλέους Αἴας.

62. Τοὺς ζῶντας αὖ δεσμοῖσι συνδήσας βοῶν
ποίμνας τε πάσας ἐς δόμους κομίζεται,
ὡς ἄνδρας, οὐχ ὡς εὔκερων ἄγραν ἔχων·
Καὶ νῦν κατ' οἴκους συνδέτους αἰκίζεται.

647. Φύει τ' ἄδηλα καὶ φανέντα κρύπτεται.
κοὐκ ἔστ' ἄελπτον οὐδέν, ἀλλ' ἁλίσκεται.

807. Ἔγνωκα γὰρ δὴ φωτὸς ἠπατημένη
καὶ τῆς παλαιᾶς χάριτος ἐκβεβλημένη.

1085. Καὶ μὴ δοκῶμεν δρῶντες ἂν ἡδώμεθα
οὐκ ἀντιτίσειν αὖθις ἂν λυπώμεθα.

1248. Εἰ τοὺς δίκῃ νικῶντας ἐξωθήσομεν
καὶ τοὺς ὄπισθεν ἐς τὸ πρόσθεν ἄξομεν.

1297. Ἐφῆκεν ἐλλοῖς ἰχθύσιν διαφθοράν.
Τοιοῦτος ὢν τοιῷδ' ὀνειδίζεις σποράν;

Σοφοκλέους Οἰδίπους Τύραννος.

76. Ὅταν δ' ἵκηται, τηνικαῦτ' ἐγὼ κακὸς
μὴ δρῶν ἂν εἴην πάνθ' ὅσ' ἂν δηλοῖ θεός.

110. Ἐν τῇδ' ἔφασκε γῇ. Τὸ δὲ ζητούμενον
ἁλωτόν· ἐκφεύγει δὲ τἀμελούμενον.

370. Ἀλλ' ἔστι, πλὴν σοί· σοὶ δὲ τοῦτ' οὐκ ἔστ' ἐπεὶ
τυφλὸς τά τ' ὦτα τόν τε νοῦν τά τ' ὄμματ' εἶ.

422. Ὅταν καταίσθῃ τὸν ὑμέναιον, ὃν δόμοις
ἄνορμον εἰσέπλευσας, εὐπλοίας τυχών;
ἄλλων δὲ πλῆθος οὐκ ἐπαισθάνει κακῶν,
ἅ σ' ἐξισώσει σοί τε καὶ τοῖς σοῖς τέκνοις.

572. Ὁθούνεκ', εἰ μὴ σοὶ ξυνῆλθε, τὰς ἐμὰς
οὐκ ἄν ποτ' εἶπε Λαΐου διαφθοράς.

605. Τοῦτ' ἄλλ', ἐάν με τῷ τερασκόπῳ λάβῃς,
κοινῇ τι βουλεύσοντα, μή μ' ἁπλῇ κτάνῃς.

823. Ἆρ' οὐχὶ πῶς ἄναγνος; εἴ με χρὴ φυγεῖν,
καί μοι φυγόντι μὴ 'στι τοὺς ἐμοὺς ἰδεῖν.

1136. Ἐπλησίαζον τῷδε τἀνδρὶ τρεῖς ὅλους
ἐξ ἦρος εἰς ἀρκτοῦρον ἐκμήνους χρόνους.

1150. Οὐκ' ἐννέπων τὸν παῖδ' ὃν οὗτος ἱστορεῖ.
λέγει γὰρ εἰδὼς οὐδέν, ἀλλ' ἄλλως πονεῖ.

Σοφοκλέους Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ.

306. Ὄνομα διήκει πάντας, ὥστε κεἰ βραδὺς
ἕρπει, κλύων σου δεῦρ' ἀφίξεται ταχύς.

534. Αὗται γὰρ ἀπόγονοι τεαί;
κοιναί γε πατρὸς ἀδελφεαί.

775. Καίτοι τίς αὕτη τέρψις ἄκοντος φιλεῖν,
ὥσπερ τις εἴ σοι λιπαροῦντι μὲν τυχεῖν
μηδὲν διδοίη μηδ' ἐπαρκέσαι θέλοι,
πλήρη δ' ἔχοντι θυμὸν ὧν χρῄζοις, τότε
δωροῖθ', ὅτ' οὐδὲν ἡ χάρις χάριν φέροι.

897. Οὔκουν τις ὡς τάχιστα προσπόλων μολὼν
πρὸς τούσδε βωμοὺς πάντ' ἀναγκάσει λεών,

1273. Οὐδ' ἀνταμείβει μ' οὐδέν; ἀλλ' ἀτιμάσας
πέμψεις ἄναυδος, οὐδ' ἃ μηνίεις φράσας;

1581. Ἃ δ' ἦν τὰ πραχθέντ' οὔθ' ὁ μῦθος ἐν βραχεῖ
φράσαι πάρεστιν οὔτε τἄργ' ὅσ' ἦν ἐκεῖ.

Σοφοκλέους Ἀντιγόνη.

272. . . . . ἦν δ' ὁ μῦθος ὡς ἀνοιστέον
σοὶ τοὔργον εἴη τοῦτο κοὐχὶ κρυπτέον.

556. Ἀλγοῦσα μὲν δὴ κεἰ γέλωτ' ἐν σοὶ γελῶ.
τί δῆτ' ἂν ἀλλὰ νῦν σ' ἔτ' ὠφελοῖμ' ἐγώ;

766. Ἀνήρ, ἄναξ, βέβηκεν ἐξ ὀργῆς ταχύς·
νοῦς δ' ἐστὶ τηλικοῦτος ἀλγήσας βαρύς.

873. Κράτος δ' ὅτῳ κράτος μέλει
παραβατὸν οὐδαμῇ πέλει.

1188. . . . . ὑπτία δὲ κλίνομαι
δείσασα πρὸς δμωαῖσι κἀποπλήσσομαι.

Σοφοκλέους Φιλοκτήτης.

9. Παρῆν ἐκήλοις προσθιγεῖν ἀλλ' ἀγρίαις
κατεῖχ' ἀεὶ πᾶν στρατόπεδον δυσφημίαις.

94. . . . . Βούλομαι δ', ἄναξ, καλῶς
δρῶν ἐξαμαρτεῖν μᾶλλον ἢ νικᾶν κακῶς.

121. Ἦ μνημονεύεις οὖν ἅ σοι παρῄνεσα;
σάφ' ἴσθ', ἐπείπερ εἰσάπαξ συνῄνεσα.

176. Ὦ παλάμαι θνητῶν,
ὦ δύστανα γένη βροτῶν,
οἷς μὴ μέτριος αἰών.

1352. Ἀλλ' εἰκάθω δῆτ'; εἶτα πῶς ὁ δύσμορος
ἐς φῶς τάδ' ἔρξας εἶμι τῷ προσήγορος;

Σοφοκλέους Τραχίνιαι.

232. Ὦ φίλτατ' ἀνδρῶν, πρῶθ' ἃ πρῶτα βούλομαι
δίδαξον, εἰ ζῶνθ' Ἡρακλῆ προσδέξομαι.

492. . . . . ἀλλ' εἴσω στέγης
χωρῶμεν, ὡς λόγων τ' ἐπιστολὰς φέρῃς.

582. Κακὰς δὲ τόλμας μήτ' ἐπισταίμην ἐγὼ
μήτ' ἐκμάθοιμι, τάς τε τολμώσας στυγῶ.

764. Κόσμῳ τε χαίρων καὶ στολῇ, κατηύχετο·
ὅπως δὲ σεμνῶν ὀργίων ἐδέετο·

907. Ἄλλῃ δὲ κἄλλῃ δωμάτων στρωφωμένη,
εἴ του φίλων βλέψειεν οἰκετῶν δέμας,
ἔκλαιεν ἡ δύστηνος εἰσορωμένη,
αὐτὴ τὸν αὑτῆς δαίμον' ἀγκαλουμένη.

1265. Τούτων θέμενοι συγγνωμοσύνην,
μεγάλην δὲ θεοῖς ἀγνωμοσύνην.

Εὐριπίδου Ἑκάβη.

29. Πολλοῖς διαύλοις κυμάτων φορούμενος,
ἄκλαυστος, ἄταφος, νῦν δ' ὑπὲρ μητρὸς φίλης
Ἑκάβης ἀΐσσω, σῶμ' ἐρημώσας ἐμόν,
τριταῖον ἤδη φέγγος αἰωρούμενος.

289. Γυναῖκας, ἃς τὸ πρῶτον οὐκ ἐκτείνατε
βωμῶν ἀποσπάσαντες ἀλλ' ᾠκτείρατε.

326. Τόλμα τάδ'· ἡμεῖς δ', εἰ κακῶς νομίζομεν
τιμᾷν τὸν ἐσθλὸν, ἀμαθίαν ὀφλήσομεν.

825. Κόπριν προβάλλειν· ἀλλ' ὅμως εἰρήσεται.
πρὸς σοῖσι πλευροῖς παῖς ἐμὴ κοιμίζεται.

1063. Τάλαιναι κόραι, τάλαιναι, Φρυγῶν·
ὦ κατάρατοι,
ποῖ καί με φυγᾷ πτώσσουσι μυχῶν;

1155. Ἄλλαι δὲ κάμακα Θρῃκίαν θεώμεναι
γυμνόν μ' ἔθηκαν διπτύχου στολίσματος.
ὅσαι δὲ τοκάδες ἦσαν ἐκπαγλούμεναι.

Εὐριπίδου Ὀρέστης.

27. . . . . ἐῶ τοῦτ' ἀσαφὲς ἐν κοινῷ σκοπεῖν.
Φοίβου δ' ἀδικίαν μὲν τί δεῖ κατηγορεῖν.

216. Ἀμνημονῶ γάρ, τῶν πρὶν ἀπολειφθεὶς φρενῶν.
ὦ φιλτάθ', ὥς μ' ηὔφρανας εἰς ὕπνον πεσών.

307. Οὐκ ἔστι· σύν σοι καὶ θανεῖν αἱρήσομαι
καὶ ζῆν· ἔχει γὰρ ταὐτόν· ἢν σὺ κατθάνῃς,
γυνὴ τί δράσω; πῶς μόνη σωθήσομαι;

567. Ἄνδρας φονεύειν καταφυγὰς ποιούμεναι
ἐς τέκνα, μαστοῖς τὸν ἔλεον θηρώμεναι.

609. Μᾶλλόν μ' ἀνάξεις ἐπὶ σὸν ἐξελθεῖν φόνον.
καλὸν πάρεργον δ' αὐτὸ θήσομαι πόνων.

846. Ἥκιστα. πρὸς δ' Ἀργεῖον οἴχεται λεών,
ψυχῆς ἀγῶνα τὸν προκείμενον πέρι
δώσων, ἐν ᾧ ζῆν ἢ θανεῖν ὑμᾶς χρεών.

945. Ὃς ἠγόρευε σύγγονόν σέ τε κτανεῖν.
μόλις δ' ἔπεισε μὴ πετρούμενος θανεῖν.

1522. Δοῦλος ὢν φοβεῖ τὸν Ἅδην, ὅς σ' ἀπαλλάξει κακῶν;
πᾶς ἀνήρ, κἂν δοῦλος ᾖ τις, ἥδεται τὸ φῶς ὁρῶν.

Εὐριπίδου Φοίνισσαι.

216. Καδμείων ἔμολον γᾶν
κλεινῶν Ἀγηνοριδᾶν,

478. Ὥστ' αὐτὸς ἄρχειν αὖθις ἀνὰ μέρος λαβὼν,
καὶ μὴ δι' ἔχθρας τῷδε καὶ φόνου μολών.

539 Τῷ πλέονι δ' ἀεὶ πολέμιον καθίσταται
τοὔλασσον, ἐχθρᾶς θ' ἡμέρας κατάρχεται.

627. Ὡς ἄτιμος, οἰκτρὰ πάσχων, ἐξελαύνομαι χθονὸς,
δοῦλος ὥς, ἀλλ' οὐχὶ ταὐτοῦ πατρὸς Οἰδίπου γεγώς.

718. Θάρσει· τάχ' αὐτῶν πεδίον ἐμπλήσω φόνου.
θέλοιμ' ἄν. ἀλλὰ τοῦθ' ὁρῶ πολλοῦ πόνου.

1033. Ἰάλεμοι δὲ ματέρων
ἰάλεμοι δὲ παρθένων.

1252 Ἐτεοκλέα δ' αὖ, νῦν πόλεως ὑπερμαχεῖς,
νῦν καλλίνικος γενόμενος σκήπτρων κρατεῖς.

1477. Πόλει δ' ἀγῶνες οἱ μὲν εὐτυχέστατοι
τῇδε ἐξέβησαν, οἱ δὲ δυστυχέστατοι

1567. Δάκρυα γοερὰ φανερὰ πᾶσι τιθεμένα.
τέκεσι μαστὸν
ἔφερεν, ἔφερεν ἱκέτις ἱκέταν ἀρομένα.

1748. Πρὸς ἥλικας φάνηθι σάς,
ἅλις ὀδυρμάτων ἐμῶν.
σὺ δ' ἀμφὶ βωμίους λιτάς.
κόρον ἔχουσ' ἐμῶν κακῶν.

Εὐριπίδου Μήδεια.

242. Πόσις ξυνοικῇ, μὴ βίᾳ φέρων ζυγὸν,
ζηλωτὸς αἰών·
εἰ μὴ θανεῖν χρεών.
Ἀνὴρ δ' ὅταν τοῖς ἔνδον ἄχθηται ξυνὼν,
ἔξω μολών.

407. Γυναῖκες, ἐς μὲν ἔσθλ' ἀμηχανώταται,
κακῶν δὲ πάντων τέκτονες σοφώταται.

555. . . . . σὸν μὲν ἐχθαίρων λέχος,
καινῆς δὲ νύμφης ἱμέρῳ πεπληγμένος.

757. Κἀγὼ πόλιν σὴν ὡς τάχιστ' ἀφίξομαι,
πράξασ' ἃ μέλλω καὶ τυχοῦσ' ἃ βούλομαι.

986. Τοῖον εἰς ἕρκος πεσεῖται,
καὶ μοῖραν θανάτου προσλήψεται δύστανος·
ἄταν δ' οὐχ ὑπεκδραμεῖται.

1182. Ταχὺς βαδιστὴς τερμόνων ἀνθήπτετο.
ἡ δ' ἐξ ἀναύδου καὶ μύσαντος ὄμματος.
δεινὸν στενάξας ἡ τάλαιν' ἠγείρετο·
διπλοῦν γὰρ αὐτῇ πῆμ' ἐπεστρατεύετο.

1218. Χρόνῳ δ' ἀπέσβη καὶ μεθῆχ' ὁ δύσμορος
ψυχήν· κακοῦ γὰρ οὐκέτ' ἦν ὑπέρτερος.

1312. Ποῦ γάρ νιν ἔκτειν', ἐντὸς ἢ 'ξωθὲν δόμων;
πύλας ἀνοίξας σῶν τέκνων ὄψει φόνον.

Εὐριπίδου Ἱππόλυτος.

106. Οὐδείς μ' ἀρέσκει νυκτὶ θαυμαστὸς θεῶν.
τιμαῖσιν, ὦ παῖ, δαιμόνων χρῆσθαι χρεών.

354. Γυναῖκες οὐκ ἀνασχέτ', οὐκ ἀνέξομαι
ζῶσ'· ἐχθρὸν ἦμαρ, ἐχθρὸν εἰσορῶ φάος.
Ῥίψω, μεθήσω σῶμ', ἀπαλλαχθήσομαι.

581. Ὁ τῆς φιλίππου παῖς Ἀμαζόνος βοᾷ
Ἱππόλυτος, αὐδῶν δεινὰ
πρόσπολον κακά.

727. . . . . . πικροῦ δ' ἔρωτος ἡσσηθήσομαι.
ἀτὰρ κακόν γε χἀτέρῳ γενήσομαι.

917. Τί δὴ τέχνας μὲν μυρίας διδάσκετε,
καὶ πάντα μηχανᾶσθε κἀξευρίσκετε;

1045. Ὡς ἄξιον τόδ' εἶπας· οὐχ οὕτω θανεῖ,
ὥσπερ σὺ σαὐτῷ τόνδε προὔθηκας νόμον.
ταχὺς γὰρ Ἅδης ῥᾷστος ἀνδρὶ δυστυχεῖ·
ἀλλ' ἐκ πατρῴας φυγὰς ἀλητεύων χθονὸς
ξένην ἐπ' αἶαν λυπρὸν ἀντλήσεις βίον·
μισθὸς γάρ ἐστιν οὗτος ἀνδρὶ δυσσεβεῖ.

1105. Ξύνεσιν δέ τιν' ἐλπίδι κεύθων,
λείπομαι, ἔν τε τύχαις θνατῶν.
καὶ ἐν ἔργμασι λεύσσων.

ἄλλα γὰρ ἄλλοθεν ἀμείβεται.
μετὰ δ' ἵσταται ἀνδράσιν αἰών·
1379. Μιαιφόνων τε συγγόνων.
παλαιῶν προγεννητόρων.

Εὐριπίδου Ἄλκηστις.

302. Δίκαια δ', ὡς φήσεις σύ· τούς δε γὰρ φιλεῖς,
οὐχ ἧσσον ἢ 'γὼ παῖδας εἴπερ εὖ φρονεῖς.
424. Παιᾶνα τῷ κάτωθεν ἀσπόνδῳ θεῷ.
πᾶσιν δὲ Θεσσαλοῖσιν, ὧν ἐγὼ κρατῶ.
549. . . . . οὐ πρέπει θοινωμένους
κλύει στεναγμῶν οὐδὲ λυπεῖσθαι ξένους.
631. Κόσμον δὲ τὸν σὸν οὔποθ' ἥδ' ἐνδύσεται.
οὐ γάρ τι τῶν σῶν ἐνδεὴς ταφήσεται.
782. Βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται,
κοὐκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται
τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται·
τὸ τῆς τύχης γὰρ ἀφανὲς οἷ προβήσεται.

Εὐριπίδου Ἀνδρομάχη·

64. Ὦ φιλτάτη σύνδουλε, σύνδουλος γὰρ εἶ
τῇ πρόσθ' ἀνάσσῃ τῇδε νῦν δὲ δυστυχεῖ.
435. Οἴμοι· δόλῳ μ' ὑπῆλθες ἠπατήμεθα·
κήρυσσ' ἅπασιν· οὐ γὰρ ἐξαρνούμεθα.
689. Ἢν δ' ὀξυθυμῇς, σοὶ μὲν ἡ γλωσσαλγία
μείζων, ἐμοὶ δὲ κέρδος ἡ προμηθία.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

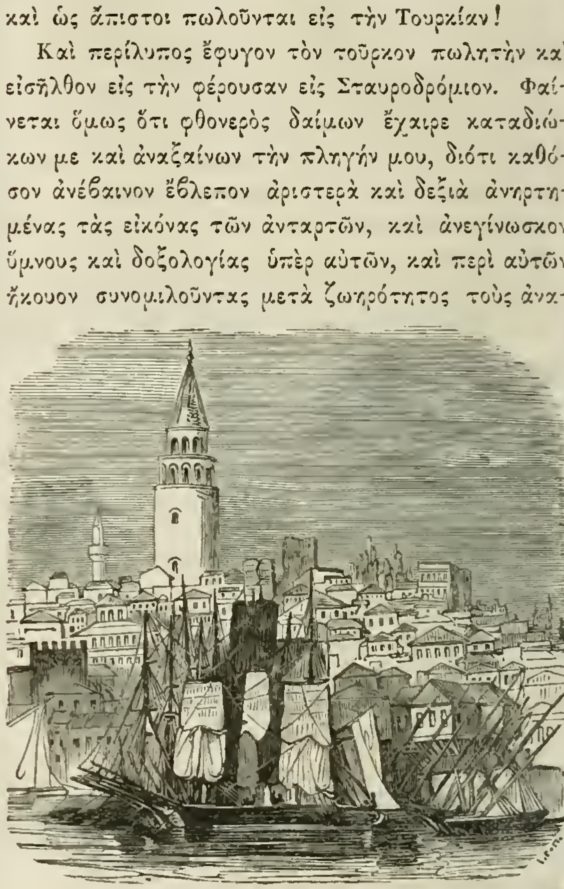
ΑΠΟΔΗΜΗΤΟΥ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

—οοο—

Ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ περὶ Κωνσταντινουπόλεως γράφων ἀναγκάζομαι ν' ἀρχίσω ἀπὸ πραγμάτων ἀναγομένων εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Δύο καὶ ἐπέκεινα μῆνας βασανισθεὶς ὡς ἐν γεέννῃ πυρὸς μετὰ τῶν ἄλλων συμπολιτῶν ὑπὸ φρικτῆς ἀγωνίας ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων τοῦ Ναυπλίου σπαραγμῶν, μετέβην ἐνταῦθα χάριν μὲν ἰδίων ὑποθέσεων, ἀλλ' ἐπιζητῶν ἐν ταυτῷ καὶ ἀνακούφισίν τινα τῆς τοσαύτης ὀδύνης. Μόλις ὅμως ἐπάτησα τὴν δυσώδη ἀκτὴν τοῦ Γαλατᾶ, καὶ ἀπαισία φωνὴ διαλαλοῦσα τὴν ἀπαισιωτέραν λέξιν *γκιαοὺρ* προσέβαλε τὴν ἀκοήν μου. Στρέψας δὲ μετὰ σπουδῆς τὴν κεφαλὴν εἶδον Τοῦρκον πωλητὴν ἀνὰ χεῖρας ἔχοντα χαρτίνας εἰκόνας καὶ ἐπαναλαμβάνοντα μεγαλοφώνως τὰ ἑξῆς·

« *Οὑτς γκιαοὺρ μπὲς κρουσὰ σατίορλαρ* » (*), ἐξ ὧν μόνην τὴν δευτέραν λέξιν ἐνόησα, διότι καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ τοσαῦτα *χάτια* καὶ τόσας συνθήκας, δι' αὐτῆς φιλοδωροῦνται ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μωάμεθ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ, μηδ' αὐτῶν τῶν ἐνθερμοτέρων προστατῶν τῆς Τουρκίας ἐξαιρουμένων. Παρατηρήσας δὲ καὶ τὰς εἰκόνας, εἶδον εἰς μίαν τούτων παριστανομένους ὁλοσωμάτους, καί τοι ἀνομοίους πρὸς τὰ πρωτότυπα, τοὺς τρεῖς ἐν Κύθνῳ πεσόντας Λεουτσάκον, Σκαρβέλην καὶ Μωραΐτίνην. Βαβαὶ τῆς κακοδαιμονίας! εἶπον κατ' ἐμαυτὸν δακρύσας· οἱ τρεῖς αὐτοὶ γενναῖοι, οἵτινες μαχόμενοι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν πατρίδα καὶ ἑαυτοὺς θὰ ἐδόξαζον, ὡς ἄπιστοι ἐφονεύθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὡς ἄπιστοι πωλοῦνται εἰς τὴν Τουρκίαν!

Καὶ περίλυπος ἔφυγον τὸν τοῦρκον πωλητὴν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν φέρουσαν εἰς Σταυροδρόμιον. Φαίνεται ὅμως ὅτι φθονερὸς δαίμων ἔχαιρε καταδιώκων με καὶ ἀναξαίνων τὴν πληγήν μου, διότι καθόσον ἀνέβαινον ἔβλεπον ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ ἀνηρτημένας τὰς εἰκόνας τῶν ἀνταρτῶν, καὶ ἀνεγίνωσκον ὕμνους καὶ δοξολογίας ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ περὶ αὐτῶν ἤκουον συνομιλοῦντας μετὰ ζωηρότητος τοὺς ἀνα-

Γαλατᾶς.

βαίνοντας καὶ καταβαίνοντας. Ὅτε δὲ τὸ ἑσπέρας καὶ τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην καὶ τὰς μετὰ ταῦτα ἡμέρας ἐπεσκέφθην τὴν νεοσύστατον Ἑλληνικὴν Λέσχην καὶ φίλων οἰκίας καὶ ὁμογενῶν ἐμπορεῖα, ἠπόρησα διὰ τὴν σπουδὴν μεθ' ἧς πάντες ἠρώτων περὶ Ἑλλάδος· ἠπόρησα δὲ διότι τοσαύτην καὶ τοιαύτην μέριμναν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς οὐδέποτε εἶδον ἐνταῦθα κατὰ τὰς τρεῖς προηγουμένας διατριβάς μου. Καὶ σημειωτέον ὅτι τὴν μέριμναν ταύτην δὲν ἔχουσι μόνοι οἱ Ἕλληνες πολῖται, ἀλλ' ἐν γένει οἱ ὁμογενεῖς· φίλος δέ τις ἐβεβαίου ὅτι καὶ Ἀρμένιοι περιπαθῶς ἠρεύνων περὶ τῶν ἡμετέρων πραγμάτων διαρκούσης τῆς ἀνταρσίας. Ἀλλά, καὶ τοῦτο εἶναι ἄξιον σημειώσεως, πλὴν δύο ὁμολογούντων μὲν παρεκτροπάς τινας τῆς ἐξουσίας, μετριοπαθῶς δὲ ἐπικρινόντων αὐτήν, πάντες οἱ λοιποί, καὶ νέοι καὶ γέροντες καὶ γυναῖκες καὶ παιδία, πνέουσι μένεα κατὰ τῆς ἐν Ἀθήναις κυβερνήσεως· πάντες ἔχουσιν ἀκλόνητον πεποίθησιν ὅτι αὐτὴ ὠ-

---

(*) « Τρεῖς ἄπιστοι πωλοῦνται ἀντὶ πέντε γροσίων. » Τὰ πέντε γρόσια ἰσοδυναμοῦσι σήμερον πρὸς λεπτὰ 75.

θεῖ τὸ ἔθνος κατὰ κρημνῶν καὶ ἀναχαιτίζει τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ ἀποκατάστασιν, καὶ πάντες ἀσπάζονται τὰ τῶν ἀνταρτῶν. Τὸ κατ' ἐμὲ, οὐ μόνον μάρτυρα ὑπάρξαντα πολλῶν μεταβολῶν καὶ περισπασμῶν πολιτικῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ μέτοχον γενόμενον δριμυτάτων ἀντιπολιτεύσεων, σπανίως εἶδον πυρετὸν τοσοῦτον ἀκάθεκτον ὡς τὸν εἰσβαλόντα ἐπὶ τῶν ναυπλιακῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Πολλάκις ἐν Ἀθήναις οἱ εἰλικρινῶς μὲν ἀλλ' ἐπὶ τὸ νεανικώτερον ἐπιζητοῦντες τὴν διόρθωσιν τῶν δημοσίων, μόνην θεραπείαν προτείνουσι τὴν τῶν καθεστώτων ἀνατροπὴν, καὶ δικαιολογοῦντες τὸ παράτολμον τοῦ ἐπιχειρήματος ἐπικαλοῦνται ξένα παραδείγματα ἵν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἐκ τοῦ χάους προκύπτει ἡ τάξις καὶ ὁ ῥυθμός. Τοιαύτην παράβολον δόξαν εὗρον καὶ ἐνταῦθα ἔχοντάς τινας οὐχὶ νεανίας ἀλλ' ἄνδρας συνετοὺς καὶ φίλους τῆς πατρίδος.

Καὶ ὑπερβολικὸς μὲν ὁ ζῆλος, ἡ ὑπερβολὴ ὅμως δὲν ἀποδεικνύει πάθος ἢ φιλαρχίαν ἢ φατριασμὸν, ἀλλ' ἐπιθυμίαν τῆς εὐοδώσεως τῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις κατὰ τῶν ἀποδοκιμαζόντων ἢ ἐπιδοκιμαζόντων τὴν ἐξουσίαν, καὶ αὐτῶν τῶν ὅλως ἀνεξαρτήτων ἀπ' αὐτῆς, ἐξακοντίζεται ἀνεξαιρέτως κατάκρισις ἀγενεστάτη καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους προστρίβουσα ὄνειδος, ἡ κατάκρισις λέγω ὅτι πάντες ἀποβλέπουσιν εἰς ἴδια τέλη· εἰς τὴν ξένην ὅμως ἐνδέχεται μὲν νὰ ἦναι ἐσφαλμένη ἡ γνώμη τῶν ὁμογενῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἰδιοτελής· διότι τίς κἂν ἐφαντάσθη νὰ ἐπιδιώξῃ τοὺς γλίσχρους μισθοὺς ἢ τὰς ἐξευτελισθείσας θέσεις τῆς ἡμετέρας Ἑλλάδος; Ἀμιγὴς ἄρα ὁ ἑλληνισμὸς, καὶ τὸ κατ' ἐμὲ οὐδέποτε μετὰ τὸ 1821 ἔτος κατεβλήθη τοσαύτη φροντὶς ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς διαδόσεως καὶ ἐνισχύσεως αὐτοῦ ὅσον σήμερον. Πρὸς τοῖς σχολείοις, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἐδιπλασιάσθη ἐπ' ἐσχάτων, συνεστήθησαν καὶ *Σύλλογοι* οἷον ὁ *φιλολογικὸς* καὶ ὁ *ἰατρικὸς*, σκοπὸν ἔχοντες τὴν πρόοδον τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἐπιστήμης δι' ἐγγράφου καὶ προφορικῆς συζητήσεως, καὶ *Ἐκπαιδευτικὸν Φροντιστήριον* τὴν αὐτὴν ἐντολὴν ἔχον τῆς ἡμετέρας Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας, καὶ ἀξιόλογος *Λέσχη Ἑλληνικὴ τὸ Βυζάντιον*, ἐν ᾗ εὑρίσκεις μέγαν ἀριθμὸν ἑλληνικῶν, ἀγγλικῶν, γαλλικῶν, ἰταλικῶν ἐφημερίδων, περιοδικῶν συγγραμμάτων καὶ βιβλίων. Τὸ πάντων δὲ οὐσιωδέστατον, τὸ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο καρποφόρον, εἶναι ἡ ἅμιλλα μεθ' ἧς συνίστανται πανταχοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρθεναγωγεῖα. Πρὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ γυναικείου φύλου ἐθεωρεῖτο ἐν γένει τρόπος διαφθορᾶς· γυνὴ γινώσκουσα τὸ γράφειν εἶχεν ἀνὰ χεῖρας τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιστέλλειν *ῥαβασάκια* πρὸς ἐραστὴν, ὡς ἂν μὴ ἦσαν οἱ ὀφθαλμοὶ εὐγλωττότεροι καὶ ἀσφαλέστεροι διερμηνεῖς τῶν αἰσθημάτων τῆς καρδίας.

« Si je vous ai su mettre au rang de mes amants
» Contentez vous des yeux pour vos seuls truchements, »

ἔλεγε καὶ ὁ Μολιέρος. Οἱ Τοῦρκοι ἀγνοοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ γράφειν, καὶ ὅμως ἐπιτηδειότερον καὶ τῶν γραφόντων τηλεγραφοῦσι πρὸς ἀλλήλους τὰ ἀμοιβαῖα αἰσθήματα τανύοντες τὸ δέρμα τοῦ λάρυγγος καὶ κατατρυπῶντες τοὺς μηροὺς καὶ ἀσπαζόμενοι τὰς δεξιὰς αὐτῶν (*). Ἀλλ' ἡ ἐλευθερία λεπτοῦ ψιχίου τῆς Ἑλλάδος ἤρκεσε νὰ ἐπιφέρῃ θαυμασίαν ἀλλοίωσιν εἴς τε τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἕξεις· ὅθεν σήμερον σχολεῖα κορασίων ἱδρύθησαν καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἀσίᾳ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει εὗρον παρθεναγωγεῖα εἰς πάντα σχεδὸν τὰ χωρία. Εἰς τὸ τοῦ Σταυροδρομίου φοιτῶσιν ὑπὲρ τὰ τριακόσια ὀγδοήκοντα κοράσια, ὧν οὐκ ὀλίγα ἀνέρχονται καθ' ἑκάστην ἀσθμαίνοντα ἀπὸ μερῶν μίαν ὥραν μακρὰν κειμένων. Εἰς τὸ παρθεναγωγεῖον τοῦ Μεγάλου Ῥεύματος παρευρέθην δὶς κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς διδασκάλου ἐπιθεώρησιν· εἶδον δὲ χαίρων ὅτι πᾶσαι αἱ μαθήτριαι ἦσαν καθαραὶ καὶ τὸ ἔνδυμα καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐξωτερικὴ καθαριότης εἰκονίζει ἐν γένει τὴν καθαριότητα τῆς ψυχῆς, συνεχάρην ἀπὸ καρδίας καὶ τοὺς ἐφόρους καὶ τὴν διδάσκαλον.

Ἀλλ' ὡς πᾶν ἀνθρώπινον θεσμοθέτημα οὕτω καὶ τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἔχουσιν ἀνάγκην διατάξεως, ῥυθμοῦ καὶ κανόνος· δὲν ἀρκεῖ ἡ πρὸς τὴν μάθησιν ῥοπὴ καὶ ἡ σύστασις σχολείων, προσαπαιτεῖται καὶ διοίκησις καὶ χειραγωγία. Εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ὅσον ἐλεεινὴ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ἡ κυβέρνησις κατὰ τοὺς ἀμειλικτοτέρους αὐτῆς ἐχθροὺς, ὑπάρχει τις τά-

---

(*) Ἰδοὺ τί περὶ τούτου βεβαιοῖ Γάλλος περιηγητὴς τῆς ιϛ' ἑκατονταετηρίδος, ὁ Κ. Villamont. » Or s' il advient que quelques Turcs deviennent amoureux de quelques Turques, ils cherchent le moyen de les voir en quelque lieu, soit sur la plateforme de leurs maisons, ou bien à leurs jalousies et fenestres; puis les regardant haussent leurs testes et prenant la peau de leur gosier l' estendent fort devant elles, leur denonçant par ce signal qu' ils sont leurs esclaves enchaisnez, pource qu' en toute la Turquie on ne peut d' avantage s' humilier à une personne, sinon en se rendant son esclave enchaisné. Si la Dame les ayant aperceuz faire ce signe se tient debout sans se mouvoir, et baise sa main, le Turc prendra bonne espérance de sa recherche, de sorte que le plustot qu' il lui sera possibile se trouvera en lieu où elle le puisse voir, et avec son petit malcus qui ne tranche que d' un costé, ou bien avec son cousteau se fera plusieurs taillades et grandes playes sur ses cuisses, pomme ou des jambes, bras et autres lieux de leurs corps, pour par ce moyen donner et faire entendre à celle qu' ils desirent avoir combien ils sont amoureux. C' est la maniere qu' ils observent en faisant l' amour, car le parler leur est estroictement defendu, qui est une coustume fort contraire à celle de nostre France, où par necessité il est besoing de parler, et faire mille gambades à la veue de sa bien-aymee. » Les voyages du seigneur de Villamont, chevalier, etc. Lyon, MDCVII. σελ. 464.

ξις εἰς ἣν πάντα ὑποβάλλονται. Ἡ κυβέρνησις ψηφίζει ποῦ καὶ πόσα νὰ συστηθῶσι σχολεῖα, ἡ κυβέρνησις προνοεῖ περὶ τῆς διατηρήσεως αὐτῶν, ἡ κυβέρνησις ὀνομάζει διδασκάλους καὶ ἡ κυβέρνησις διορίζει τί νὰ διδάσκωσιν. Ἐνταῦθα ὅμως ποία ἡ ἀρχὴ ἡ φροντίζουσα περὶ τούτων; Τὸ Πατριαρχεῖον, καταγινόμενον πῶς ν' ἀντικρούσῃ τὰς κατὰ τῆς θρησκείας ἀνενδότους τῆς Δύσεως ἐπιβουλὰς καὶ κυμαινόμενον δυστυχῶς, μετά τινος μάλιστα σφοδρότητος, μεταξὺ ἀπηρχαιωμένων ἕξεων καὶ νέας τινος κανονικωτέρας τάξεως, ὀλίγον μεριμνᾷ περὶ σχολείων· ἐπειδὴ δὲ πόροι τακτικοὶ δὲν ὑπάρχουσιν, ἡ διατήρησις αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μόνης τῆς προαιρέσεως ὀλίγων τινῶν. Οἱ προὔχοντες, εἰς παλαίστραν παθῶν μεταβάλλοντες τὰ σχολεῖα, ἐρίζουσι συνήθως μεταξὺ αὐτῶν περὶ ὄνου σκιᾶς, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἔρις ἀποβαίνει ἐνίοτε φοβερὰ, ἀποβάλλεται ὁ εὐπαίδευτος διδάσκαλος καὶ ἢ ἀντικαθίσταται δι' ἀπαιδεύτου ἢ καταδικάζεται εἰς σιγὴν τὸ διδασκαλικὸν βῆμα. Οἱ διδάσκαλοι διατελοῦντες ἀνεξέλεγκτοι διδάσκουσιν ὅ,τι θέλουσιν. Εἰς τὴν νῆσον Ἀντιγόνου, παραδείγματος χάριν, νῆσον τερπνὴν μὲν ἀλλὰ πτωχὴν, κατοικουμένην ὑπὸ ἑξήκοντα περίπου οἰκογενειῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχηγοὶ εἶναι ἢ κωπηλᾶται ἢ ἁλιεῖς, εἶδον κατανυγεὶς τὴν καρδίαν σχολεῖον ἀλληλοδιδακτικὸν εἰς ὃ φοιτῶσι περὶ τὰ ἑξήκοντα παιδία· ἀνέγνων δὲ ἐν αὐτῷ τὰ κατωτέρω ἑλληνικὰ καὶ γαλλικὰ ἐπιγράμματα, ἅτινα ἀντιγράφω ἀπαραλλάκτως.

« *Ἐκτρέφετε τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ ἀδιστάκτως.* »

Μετάφρασις.

« Vous de nourrir les vous ames dans education et la admonition ».

« *Δράξετε τοὺς καρποὺς τῆς παιδείας παραβλέποντες τὰς πικρὰς ῥίζας αὐτῆς.* »

Μετάφρασις.

« Vous saisir les produits de l'instruction vous passer par dessus de les ils amers.»

Τρανωτάτη ἀπόδειξις ὅτι οἱ μὲν ταπεινοὶ ἁλιεῖς καὶ κωπηλᾶται, κατανοήσαντες τὴν ἐκ τῆς παιδείας ὠφέλειαν, ἐφιλοτιμήθησαν νὰ συστήσωσιν ἐκ τοῦ ὑστερήματος σχολεῖον, οὐδεμία δὲ ἀρχὴ ἐφρόντισέ ποτε νὰ ἐξετάσῃ τίς διδάσκει ἢ τί διδάσκονται τὰ ταλαίπωρα αὐτῶν τέκνα!

Ἰδοὺ διατί φοβοῦμαι, καὶ εἴθε οἱ φόβοι μου ν' ἀποβῶσι μάταιοι! μήπως οἱ δύο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀφθαλμοὶ, αἱ δύο ἀνθηραὶ καὶ ψυχαγωγοὶ ὀάσεις, τὰ δύο ἀναψυκτήρια τῶν σπανίων ψυχῶν ὅσας δὲν ἀπεσκλήρυνεν ἡ ὕλη, μήπως λέγω τὰ δύο γυμνάσια τῆς Χάλκης, περιέλθωσιν εἰς παραλυσίαν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἢ τὸν θάνατον τῶν διευθυνόντων αὐτά.

Τὴν νῆσον Χάλκην ἐδημιούργησε, φαίνεται, ἡ φύσις πρὸς βίον θεωρητικὸν καὶ ἐπιτήδειον εἰς μελέτην γενναίων σχεδίων· τὸ θέρος τοῦ 1820 ἔτους, μειράκιον ἔτι ὄν, παρευρέθην μετὰ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς εἰς ὁμήγυριν ἑταιριστῶν συγκροτηθεῖσαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ἁγίας Τριάδος, καθ' ἣν συνεζητήθησαν τὰ περὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Καὶ ἐπειδὴ ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη τῆς ἐξαναστάσεως ἐντὸς τῆς πρωτευούσης, οἱ ἔχοντες οἰκογενείας ἡτοιμάζοντο νὰ ἀνορύξωσιν ὑπόγεια ὅπως κρύψωσιν αὐτὰς ἐπὶ *δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας*, τοσαύτην εἶχον τὴν πεποίθησιν περὶ τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ κινήματος. Τὴν ὁμήγυριν διεδέχθη συμπόσιον ἀγάπης καὶ ἐλπίδος, καθ' ὃ πολλαὶ ἐγένοντο προπόσεις *ὑπὲρ ἐλευθερίας*, καὶ πλεῖστα ἐψάλησαν ᾄσματα τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ Κανέλλου. Ἀλλὰ καὶ δερβίσης ἐλθὼν παρεκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἔπαιξε *νέϊ*, καὶ τὸ « *Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων* » διεσάλπισε φωνῇ γεγωνυίᾳ. Ἦτο ἆρά γε ὁ δερβίσης μεταμφιεσμένος ἑταιριστὴς ἢ Τοῦρκος ἀγνοῶν τί ἔλεγε; Πιθανὸν καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον. Πολλάκις πρὸ τοῦ 1821 ἔτους οἱ Ἕλληνες ἀπόστολοι μετεμορφοῦντο χάριν τοῦ μεγάλου σκοποῦ, ὁ δὲ Βάϋρον βεβαιοῖ ὅτι ἐρωτήσαντός ποτε πρὸ τοῦ ἀγῶνος κάδῆ τινος ἄλλον Τοῦρκον τί ἔψαλλεν εὐθυμῶν ὁ στρατηγὸς Ἀνδρέας Λόντος, ὁ ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίθη ὅτι, «*μεθυσθεὶς ἔψαλλεν ὕμνους εἰς τὴν νέαν Παναγίαν τῶν Ῥωμαίων, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσιν Ἐλευθερίαν* ». Ἀλλὰ καὶ σήμερον οἱ Ὀθωμανοὶ καίτοι ἔχοντες καὶ ἀτμόπλοια καὶ γάζ καὶ σιδηροδρόμους, δὲν φαίνονται προοδεύοντες μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος καὶ περὶ τὴν εὐφυΐαν. Ἐνῷ τινα τῶν ἡμερῶν ἐκαθήμην εἰς τὸ ἐν Γαλατᾷ βιβλιοπωλεῖον τοῦ Κ. Σ. Ἀνδρεάδου, ἐλθών τις ἐξ αὐτῶν ἐζήτησε ν' ἀγοράσῃ *μπασμάδες* (τσίτια), τοιούτους ὑπολαβὼν τὰ κεχρωματισμένα ἐξώφυλλα τῶν βιβλίων.

Ἄλλοτε δὲ μεταβαίνων εἰς τὰς νήσους ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου *ἡ νῆσος Ἀντιγόνου*, ἀκούω Ὀθωμανοὺς παραγγέλλοντας πρὸς κιθαριστὰς νὰ ψάλωσι τὸν περιώνυμον ἐμβατήριον τοῦ Κοκκινάκη « Ὦ λιγερὸν καὶ κοφτερὸν σπαθί μου ». Ἀναβλέπων τότε πρὸς τὰ φίλτατα χρώματα τῆς κυανολεύκου σημαίας τῆς ὑπερηφάνως κυματιζομένης, χάρις εἰς τὴν ἀπαραμείωτον φιλοπατρίαν τοῦ Κ. Ν. Νομικοῦ, εἰς τὸν ἱστὸν τοῦ πλοίου, ἀνέρχομαι διὰ τῶν πτερῶν τῆς φαντασίας εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἐκείνην ἐποχὴν, καὶ ἀκούω ἐπαναλαμβανομένας ὑπὸ τοῦ τερψιθύμου φλοίσβου τῆς Προποντίδος τὰς ἱερὰς ψαλμῳδίας τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Τὴν Χάλκην κατὰ πολλὰ παρομοιάζω πρὸς τὸν Ἄθωνα, ὅπως περιέγραψεν αὐτὸν χαριέντως Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς. « Τά τε γὰρ ἄλλα τὸ ὄρος θαυμάζεσθαι ἄξιον εἶναι δοκεῖ μοι, ὅτι τε πρὸς ἀέρα κέκραται πάνυ τε εὐφυῶς καὶ ὅτι πολλῇ τινι καὶ παν-

τοδαπῇ τῇ χλόῃ κοσμεῖται, καὶ σφόδρα φιλοτίμως ἐκ τοῦ ῥᾷστου τῶν ἐντυγχανόντων τὴν αἴσθησιν δεξιοῦται, καὶ πολλὴν εὐθὺς προβάλλεται τὴν τῆς τέρψεως ἡδονήν· καὶ ῥεῖ πανταχόθεν ὥσπερ ἐκ θησαυρῶν τό τε εὔπνουν τῆς ὀδμῆς καὶ τὸ τοῦ ἄνθους εὔχρουν· καὶ καθαραῖς τὸ πλεῖστον ὁμιλεῖ ταῖς ἡλίου ἀκτῖσι· δένδρεσί τι πολυειδέσι κομᾷ. . . . Καὶ τέρψεώς τις πέπλος ἐντεῦθεν ὑφαίνεται ξένος ἐκεῖ συμμιγής, οὐκ ἦρος ὥρᾳ μόνῃ, ἀλλ' ἐν ἅπαντι καιρῷ καὶ χρόνῳ, ὁμοζυγοῦντος ἀεὶ τοῦ τῶν τεσσάρων ὡρῶν κύκλου πρὸς ὁμοίαν τὴν χάριν καὶ ἡδονὴν τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθητηρίων· καὶ μάλισθ' ὅτε ἐκ μέσου τοῦ ἄλσους καὶ τῶν φυτῶν ἐκείνων ὄρθριος ἡ τῆς ἀηδόνος ἠχήσασα μουσικὴ συνᾴδει τοῖς ἐκεῖ μονάζουσιν εἰπεῖν καὶ συνυμνεῖ τὸν Κύριον . . ὅτι καὶ πολλὴν πρὸς ἡσυχίαν παρέχει τὴν εὐφυΐαν τοῖς τὴν οὐράνιον ἐν γῇ μετιέναι ἐθέλουσι πολιτείαν . . . Καὶ ἁπλῶς πανταχόθεν ἐκεῖ τὰ τῆς ἀρετῆς συγκροτεῖται γνωρίσματα πρός τε τῆς φύσεως πρός τε τῆς τῶν οἰκούντων ἀσκήσεως. Οὐ γυναίων ὅλως ἐκεῖ ξυναυλία, καὶ ἀκόλαστον ὄμμα, καὶ χλιδῶσα κομμωτική, καὶ ὅσα τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην εἰς ἐγκαινίων τινὰ συνάγει πανήγυριν καὶ μακροῦ κυκεῶνος καὶ κλύδωνος τὸν βίον ἐμπίπλησιν . . . Οὐδὲ δουλεία καὶ αὐθεντία μερίζει τὸν βίον ἐκεῖ· ἀλλ' ἰσηγορία, καὶ μετριότης φρονήματος, καὶ ἤθους σεμνότης, καὶ δικαιοσύνης εὐγένεια σκηνοβατεῖ καὶ περιχορεύει τὸν χῶρον ἐκεῖνον, καὶ ὅσα τὴν ἔνθεον ἐν γῇ δημιουργεῖ πολιτείαν, καὶ τὴν ὄντως ἐν ψυχῇ φιλοσοφίαν ἐργάζεται. Οὐ πλοῦτος ἐκεῖ καὶ δαπάνη χρημάτων καὶ βλακεύουσα θρύψις ἐμπολιτεύεται· ἀλλ' ἅπαν ἐςὶν ἀληθῶς σεμνόν τε καὶ ἐλευθέριον ἦθος, καὶ εἰς τὰ τῆς ἀρετῆς ἀνάκτορα σπεῦδον, κλ. » (α).

Τὰς φυσικὰς τῆς Χάλκης καλλονὰς ἐκλαμπρύνουσιν ἡ θεολογικὴ καὶ ἑλληνεμπορικὴ σχολή, ἡ μὲν πρώτη ἱδρυθεῖσα πρὸ 17 ἐτῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἡ δὲ ἄλλη πρὸ 30 καὶ ἐπέκεινα ἐν τῷ τῆς Παναγίας, ὅπου κεῖνται καὶ τοῦ μακαρίου πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως τὰ λείψανα. Εἰ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ διακοπαὶ ἐπῆλθον τῆς διδασκαλίας καὶ τὰ ἀτελῆ ἐγένοντο ἐνίοτε ἀτελέστερα, οὐχ ἧττον ὅμως πολὺς καὶ γενναῖος ἐβλάστησε καρπός, καὶ τὴν ἐκκλησίαν εὐεργετήσας καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα ἀναπτερώσας καὶ κρατύνας. Εἰ δὲ ἀμφίβολον ὅτι τὸ πάλαι « οἱ τὸν χαλκὸν ὀρύττοντες ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ὀξυδερκέστατοι ἐγίνοντο » (β), ἀναμφίβολον ὅμως σήμερον ὅτι αἱ ἐν αὐτῇ σχολαὶ διανοίγουσι τοὺς ψυχικοὺς ὀφθαλμούς.

(α). Ῥωμ. ἱστορ. Βιβλ. ΙΔ'. Κεφ. Ζ'.

(β) Ἀριστ. περὶ θαυμ. ἀκουσμάτων.

Καὶ ἐν μὲν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι διδάσκονται ὑπὸ πολλῶν διδασκάλων εἰς ἑξήκοντα οἰκοτρόφους ἡ ἑλληνική, ἡ θεολογία, ἡ φιλοσοφία, ἡ ῥητορική, ἡ πολιτικὴ ἱστορία, ἡ πειραματικὴ φυσική, ἡ μαθηματικὴ καὶ φυσικὴ γεωγραφία, ἡ χρονολογία, σειρὰ μαθηματικῶν καὶ ἐκκλησιαστικὴ μουσική, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τέσσαρες ξέναι γλῶσσαι, ἡ λατινική, ἡ σλαβωνική, ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ τουρκική· ἐν δὲ τῇ Παναγίᾳ παραδίδονται εἰς 140 οἰκοτρόφους ὑπὸ 11 διδασκάλων ἡ ἑλληνική, τὰ ἱερὰ μαθήματα. ἡ ῥητορική, ἡ φιλοσοφία, ἡ στοιχειώδης μαθηματική ἡ πειραματικὴ φυσική, ἡ ἱστορία, ἡ γεωγραφία, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἡ τουρκική, ἡ γαλλική, ἡ ἰταλικὴ καὶ ἡ ἀγγλική.

Ἑκάστη τῶν σχολῶν τούτων ἔχει καὶ βιβλιοθήκην εὐποροῦσαν χειρογράφων, τῶν πάντων σχεδὸν ἐκκλησιαστικῶν. Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ᾠκοδομήθη ἐπίτηδες ἐπιμελείᾳ τοῦ διευθυντοῦ ἀξιόλογον λιθόκτιστον κτίριον διὰ τὰ βιβλία, ὅπου ἀπετέθησαν καὶ τὰ χειρόγραφα, καταγραφέντα ἐν τάξει καὶ μετὰ παρατηρήσεων ὑπὸ τοῦ βιβλιοφύλακος Κ. Κυριακίδου εἰς κατάλογον ἕτοιμον πρὸς δημοσίευσιν. Τὰ δὲ τῆς Παναγίας χειρόγραφα λέγονται πολυτιμότερα, τινὰ δὲ καὶ ἀρχαιότερα ὡς ἀναβαίνοντα μέχρι τῆς Θ'. ἑκατονταετηρίδος. Εἴς τινα τῶν Εὐαγγελίων παριστάνονται διὰ γραφῶν οὐ μόνον οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταί, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀντικείμενα περὶ ὧν γίνεται λόγος. Ἐξεικονίζεται φέρ' εἰπεῖν ὁ Ἰησοῦς προστάσσων τὸν Πέτρον νὰ ῥίψῃ τὸ δίκτυον εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ Ζακχαῖος ἀναβαίνων εἰς τὴν συκῆν καὶ τὰ τοιαῦτα. Εἶδον δὲ καὶ Ἀπόστολον μετὰ σημείων μουσικῶν ὅμοιον ἴσως πρὸς τὸν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀμοργοῦ εὑρισκόμενον, ἢ καὶ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ ὑποβιβλιοθηκαρίου τῆς Βοδλειανῆς Κοξ εὑρεθὲν πρὸ τεσσάρων ἐτῶν χειρόγραφον ἐν Ἱεροσολύμοις.

Καὶ τῆς μὲν θεολογικῆς σχολῆς διευθυντὴς ἀνεδείχθη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς ὁ ἐκ Κεφαλληνίας Κωνσταντῖνος Τυπάλδος, Ἐπίσκοπος Σταυρουπόλεως, τὴν δ' ἑλληνεμπορικὴν διευθύνει ὁ ἐκ Κεφαλληνίας ὡσαύτως Ἄνθιμος Μαζαράκης, ἀρχιμανδρίτης πατριαρχικὸς καὶ συγγραφεὺς τοῦ περὶ τῶν ἐνδόξων αὐτῆς ἀνδρῶν γνωστοῦ συγγράμματος.

Ὅτε τὴν 28 Ἰουνίου ἐπεσκέφθην τὸ πρῶτον τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ἐτελεῖτο ἡ μνήμη τῆς ἱερᾶς μονῆς· τρεῖς ἀρχιερεῖς ἡτοιμάζοντο νὰ ἱερουργήσωσιν, ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος, ὁ Ῥασκοπρεσρένης Μελέτιος, ἀμφότεροι ἀρχαῖοι τῆς σχολῆς μαθηταί, καὶ ὁ διευθυντὴς αὐτός. Ἡ ἱερουργία ἐγένετο μετὰ παρατάξεως καὶ πομπῆς. Ὁ Μητροπολίτης Ἄρτης ὡς ἀνώτερος τὸν βαθμὸν ἐνεδύθη ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, καὶ οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς διηκόνουν καὶ ἔψαλλον. Προεξῆρχε δὲ τῶν ψαλλόντων ὁ εὐκέλαδος ἐκεῖνος τοῦ *πρὸς τὸν Μάϊον* ὕμνου ποιητὴς καὶ

κινουμέναις πραπίδεσσιν ἀνέπλεκε μύστιδα μολπὴν, τὸ πρόσωπον ἔχον φιλομειδὲς καὶ ἱλαρὸν, ἐνῷ ἐγὼ ἱστάμενος παρ' αὐτὸν ἐδάκρυον βλέπων τὴν ἀχλὺν τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, τῶν ὁποίων τὴν στέρησιν πρὸ δεκαπέντε περίπου ἐτῶν ἐθρήνησεν ὡς ἄλλος κύκνος.

« Ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον μεταίρων
ἀγαλλόμενον, Μάϊε, πόδα,
Μὲ χαρὰν χρυσαλλίδων εὐπτέρων
ἔτι κάλυκας ἔδρεπον ῥόδα.
Πλὴν ψαλλὶς συμφορᾶς θεηλάτου
ῥιζηδὸν τὰ πτερά μου τεμοῦσα,
Μοχθηρὰν, ἀντ' εὐκταίου θανάτου
μὲ χαρίζει ζωὴν τιμωροῦσα.
Καὶ λοιπὸν ἡ πανήγυρις παύει
δι' ἐμὲ θυμηδίας ἁπάσης,
Καὶ καθάπαξ ὁ βίος μου θραύει
τὰς γλυκείας ἐκείνας ἐκστάσεις.
Ἤδη δὲ ἀνθ' ὡραίου Μαΐου
ἀπεχθῶς μοὶ παρίστασαι μέλας,
Τῶν αὐγῶν μὲ στερεῖς τοῦ ἡλίου
οὔτε πλέον γελᾷς ὡς ἐγέλας » (*).

Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν προσκληθεὶς ἀνέβην εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ διδασκάλου, ὅστις εἰ καὶ διευθυντὴς καὶ ἱεράρχης ἐτήρησεν ὅμως μετριοφρόνως τὸν ταπεινὸν αὐτὸν τίτλον. Ὁμολογῶ ὅτι σπανίως ἠσπάσθην δεξιὰν μετὰ τοσούτου σεβασμοῦ μεθ' ὅσου τὴν τοῦ διδασκάλου τὴν ἡμέραν ἐκείνην· τὸ ἦθος σεμνὸς, τὴν ὄψιν πανίλαρος, τὴν γλῶσσαν λιγὺς, τὸν λόγον φειδωλὸς, τὸ βλέμμα μελαγχολικὸς καὶ τοὺς ὤμους κυρτὸς οὐχὶ ὑπὸ τοῦ γήρως ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀγώνων, εἰκονίζει ἄνδρα εὐδοκοῦσαν ἔχοντα τὴν συνείδησιν ὅτι τὸν δρόμον τετέλεκε κατὰ Χριστὸν, καὶ ὅτι κατὰ Χριστὸν ἐξεπλήρωσε τὸ ἴδιον καθῆκον. Ὅτε δὲ μετά τινας ἡμέρας ἐπανῆλθον ἀνυπόμονος ἵνα ἐντρυφήσω ἐν τῇ γλυκείᾳ αὐτοῦ ὁμιλίᾳ, παρ' ὀλίγον ἡ ἐπαγωγὸς τοῦ διδασκάλου φωνὴ ἐπεβούλευε τὰς ἀσθενεῖς αὐτοῦ δυνάμεις, παρατείνουσα τὴν πολύωρον ἐπίσκεψίν μου καὶ στερῶν τῆς λιτῆς αὐτοῦ τροφῆς τὸν οὐρανοβάμονα γέροντα. Τοὺς τελευταίους ἐνθαῤῥυντικοὺς αὐτοῦ λόγους θὰ φέρω εἰς τὸ στῆθος ὡς ἱερὸν ἐγκόλπιον καὶ μέχρι τοῦ τάφου μου.

Ἀλλοῖος εἶναι ὁ χαρακτὴρ τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἑλληνεμπορικῆς Σχολῆς, τὸν ὁποῖον ἐπεσκέφθην μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον Τυπάλδον. Προβεβηκὼς καὶ αὐτὸς τὴν ἡλικίαν καὶ κόσμιος τὸ ἦθος καὶ τοὺς τρόπους, ἀκμαῖος ὅμως τὰς δυνάμεις, ἔχει τὸ βλέμμα ζωηρὸν, τὴν γλῶσσαν εὐφραδῆ, τὸν λόγον ἔντονον καὶ ἐλεύθερον· ὁ ἔρως τῆς πατρίδος ἐμφωλεύει βαθὺς εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καὶ ἔνθερμος μεταδίδεται εἰς τοὺς ὁμιλητάς· εἶναι ἑνὶ λόγῳ ἀληθὴς τύπος Ἑπτανησίου. Διατρίψας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ πρὸ τοῦ 1821 ἔτους καὶ μελετήσας τὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, συγκρίνει ἐπισταμένως τὰ πάλαι πρὸς τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἐξάγει συμπεράσματα λυποῦντα καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀκούοντος τὴν ἀνυπόμονον φιλοπατρίαν. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ καταβάλλει συντονωτέρους ἀγῶνας εἰς διαῤῥύθμισιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ γενναίου φρονήματος.

Κατ' ἀξιοσημείωτον οἰκονομίαν ἑκατέρα τῶν σχολῶν τούτων ἔτυχε διδασκάλου ὁποῖος ἥρμοζεν εἰς αὐτήν.

Ἀληθὲς ἄρα μουσῶν ἐνδιαίτημα ἢ, κατὰ τὸν γηραιὸν τῆς Ἁγίας Τριάδος διδάσκαλον, *Χρυσῆν Χάλκην* δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὴν νῆσον ταύτην, διότι καὶ ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ἔχει ἐπ' αὐτῆς σχολεῖον, τὸ ναυτικόν.

Ἐπισκεφθείς ποτε, ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος ὁ Σουλτὰν Μαχμοὺτ καὶ ἰδὼν τὴν ἐν τῷ νάρθηκι εἰκόνα, ἐν ᾗ παριστάνονται οἱ κολαζόμενοι, ἐξέφρασεν ἀπορίαν ὅτι μεταξὺ τούτων δὲν ἔβλεπε καὶ *παπάδας*. Ἀπεκρίθη δέ τις αὐτῷ ὅτι ὡς βαρύτεροι τῶν ἄλλων διὰ τὰς ἁμαρτίας καταβαίνουσιν εἰς τὰ κάτω καὶ γίνονται ἀφανεῖς. Ὅτε δὲ ἐξακολουθῶν νὰ ἐξετάζῃ μετὰ περιεργείας καὶ τὰς λοιπὰς τῆς εἰκόνος παραστάσεις, ὅπου τιμωροῦνται ἰδιαιτέρως οἱ ὑπερήφανοι, οἱ ἀκόλαστοι, οἱ λαίμαργοι καὶ οἱ τοιοῦτοι, ἔφθασεν εἰς τοὺς ἀποστάτας, « μετ' αὐτῶν λοιπὸν, εἶπε, θὰ τιμωρηθῇ καὶ ὁ Κακομιχάλης, » ἐννοῶν τὸν παρ' ἡμῖν πρώην ἡγεμόνα τῆς Μολδαυΐας Μιχαὴλ Σοῦτσον, τὸν ὁποῖον ὡς ἐπαναστατήσαντα τὸ 1821 ἔτος οὕτω πως παρωνόμασαν οἱ Τοῦρκοι. Ἔδωκε δὲ καὶ ἀριθμόν τινα ὑπερπύρων πρός τινα τῶν ἱερέων ἵνα μνημονεύῃ αὐτοῦ (*).

(*) Ἠλία Τανταλίδου ὕμνος τελευταῖος εἰς τὸν Μάϊον, ποιηθεὶς τῷ 1848 ἔτει.

(*) Ἐπὶ τῆς ἔξω πύλης τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀνέγνων τὸ κατωτέρω πρῶτον ἐπίγραμμα ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κ. Οἰκονόμου ποιηθέν· τὸ δὲ δεύτερον, ποίημα ὡσαύτως τοῦ αὐτοῦ, ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς· τὸ τρίτον ἐπεγράφη ὑπὸ τοῦ ἄλλοτε μὲν τροφίμου τῆς αὐτῆς σχολῆς νῦν δὲ διακεκριμένου ἐν αὐτῇ καθηγητοῦ Γρηγορίου Γώγου, εἰς τὴν πρὸ τῆς πύλης εἰκόνα Σαμουὴλ τοῦ Κωφοῦ, πρῴην ἡγουμένου τῆς μονῆς.

ά.

Χαῖρέ μοι ἀνθεμόεσσα Προποντίδος ἄφθιτε κούρη,
  Χαλκῖτις νῆσος πᾶσιν ἀειδομένη.
Ἣ καλὴν στεφάνην περὶ κρήδεμν' ἐστεφάνωσαι
  τήν δε Μονὴν ἱερὰν τῆς Μεγάλης Τριάδος.
Φώτιος ἦν πρῶτος Πατριάρχης κεῖνος ὁ θεῖος
  δείματο, καὶ ἑ Νέην ἐξονόμηνε Σιών.
Ὡς δ' ἐμόγησε χρόνῳ, Πατριάρχης καίνισεν ἄλλος,
  καί μιν Ἔσοπτρον ἐῢς κλήϊσε Μητροφάνης.

Ἀλλ', ὡς προεῖπον, πᾶσα αὕτη ἡ πρὸς τὴν παιδείαν ῥοπὴ κινδυνεύει νὰ διαστραφῇ δι' ἔλλειψιν ἀνωτέρας χειραγωγίας. Πλὴν τούτου εἰς τῆς παιδείας τὴν προαγωγὴν δὲν συντελεῖ μόνη ἡ σύστασις σχολείων· καὶ μελέται χειρογράφων καὶ ἔρευναι ἀρχαίων μνημείων καὶ ἐπιγραφῶν καὶ ἀνεύρεσις ἀγαλμάτων καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα συντρέχουσιν εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν τελειοποίησιν ἀληθοῦς ἐθνικῆς φιλολογίας. Ἡ Κωνσταντινούπολις, καί τοι ἐρημωθεῖσα ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ καὶ πολλαχῶς ἔπειτα, ἕνεκα μάλιστα τῶν πυρκαϊῶν, καταστραφεῖσα, σώζει εἰσέτι τοιαῦτα κειμήλια· δυστυχῶς ὅμως οὔτε τὸ πατριαρχεῖον, οὔτε οἱ πλουτοῦντες τῶν ὁμογενῶν ἐφρόντισάν ποτε νὰ ἐξερευνήσωσι ταῦτα δι' ἐμπείρων ἀνδρῶν ἐπὶ τούτῳ διοριζομένων καὶ μισθουμένων. Ὁ μακαρίτης Χρυσοβέργης, πεπαιδευμένος καὶ φιλόπονος διδάσκαλος, ἐξέδοτο πρὸ ἑνὸς περίπου ἔτους παρατηρήσεις καὶ ὑπομνήματα περὶ ἐπιγραφῶν τινων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ περὶ τῶν γλυφῶν τῆς στήλης τοῦ Μαρκιανοῦ (*). Εἰς τούτου δὲ τοὺς λόγους ἀντανέστησεν ἄλλους ἕτερος διδάσκαλος οὐχὶ ἄγνωστος τοῖς ἀναγνώσταις τῆς *Πανδώρας*, ὁ ἐξ Ἀμοργοῦ Ἐμ. Ἰωαννίδης, διευκρινήσας ἰδίως τὰ τῆς στήλης μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ ὀρθότητος. Ἀλλὰ ταῦτα ἰδιωτικῆς πολλάκις δὲ καὶ ἀσθενοῦς ἐνεργείας προϊόντα, σπανίως λάμπουσιν ἐπὶ τὸν φιλολογικὸν ὁρίζοντα τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἔν τινι *χανίῳ* παραδείγματος χάριν, κατὰ τὸ Βεφὰ Μεϊδάνι κειμένῳ, σώζεται μνημεῖον τὸ ὁποῖον ἡ παράδοσις λέγει τάφον Κωνσταντίνου τοῦ τελευταίου. Τὸν τάφον τοῦτον ἐπισκέπτεται ὅς τις θέλει, καὶ ἐνίοτε ἱερεὺς Ἕλλην ἔρχεται φέρων λιβανωτὸν, καὶ ἀναγινώσκων τὸν τρισάγιον καθαγιάζει τὴν μνήμην τοῦ ἱερομάρτυρος αὐτοκράτορος.

Εἶναι ἆρά γε ἀληθὴς ἡ παράδοσις; Οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ, ὁ Δούκας καὶ ὁ Φραντζῆς, βεβαιοῦσι καὶ οἱ δύο ὅτι ἀνευρεθέντος τοῦ σώματος τοῦ Παλαιολόγου προσέταξεν ὁ κατακτητὴς τὴν μὲν κεφαλὴν ἀποκόψαντες νὰ ἀναστηλώσωσιν ἐν τῷ Αὐγουστείῳ ὅπως ἴδωσι πάντες ὅτι ἔπεσεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ μετ' αὐτοῦ τῶν Ἑλλήνων τὸ κράτος, ἐκεῖνο δὲ νὰ κηδεύσωσι μετὰ βασιλείου πομπῆς. Βέβαιον ἄρα ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐτάφη ἐν τῇ βασιλευούσῃ. Δὲν ἦτο τάχα δυνατὸν οἱ ἰσχύοντες τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁμογενῶν ν' ἀποκτήσωσι, τιμῶντες οὕτω καὶ ἑαυτοὺς, τὸν τάφον τοῦτον, σήμερον ὅτε οἱ κρατοῦντες ἐγένοντο πολὺ ἀνεκτικώτεροι ἢ ἄλλοτε, καὶ νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς ἐρεύνας, αἵτινες ἤθελον πιθανὸν διαφωτίσει τὴν ἱστορίαν τῆς πολυδακρύτου ἐκείνης ἐποχῆς;

Τὸν τάφον τοῦτον ἐπισκεφθεὶς μετὰ πολλῆς κατανύξεως ἅμα δὲ καὶ ἐπιστασίας, δὲν εὗρον κατὰ πάντα ὁποῖον περιγράφει ὁ Μόρτμαν ἐν τῷ ἀξιολόγῳ αὐτοῦ συγγράμματι τῷ περὶ ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ πιθανώτατον νὰ ἠλλοιώθη ἕνεκα πυρκαϊᾶς. Ὁ Μόρτμαν λέγει τὰ ἑξῆς· « Ὁ τάφος αὐτοῦ ἐκ λίθου ἄνευ ἐπιγραφῆς κεῖται παρὰ τὸ Βεφὰ Μεϊδάνι καὶ τὸ τέμενος Βεφὰ, ἐν τῇ γωνίᾳ οἰκίας κατοικουμένης ὑπὸ ὑποδηματοποιῶν, σκυτοτόμων καὶ ἄλλων χειρωνάκτων, ὑπὸ σκιὰν ἰτέας περικυκλουμένης ὑπὸ κλάδων ἀγρίας ἀμπέλου καὶ ῥοδεῶν. Καὶ νῦν ἔτι ἀνάπτεται καθ' ἑσπέραν ἐπ' αὐτοῦ λύχνος, οὗ τινος τὸ ἔλαιον χορηγεῖ ἡ κυβέρνησις » (**).

Ἰδοὺ δὲ ἡ ἐνεστῶσα αὐτοῦ κατάστασις. Καθὰ λέγει καὶ ὁ Μόρτμαν, κεῖται μὲν ἐν γωνίᾳ τὸ μνημεῖον τοῦτο οὐχὶ ὅμως οἰκίας ἀλλὰ *χανίου* ἢ ξενῶνος πεπαλαιωμένου καὶ καταῤῥέοντος, ἐν ᾧ κατοικοῦσι

Νῦν δ' αὐτὴν τὸ τρίτον Πατριάρχης κύδιμος αὖτις
  τῆς Τριάδος λάτρις Γερμανὸς ἱδρύσατο.
Ἀμφὶ δὲ δώματ' ἔτευξεν ἀνάκτορα ἔμμεναι ἐσθλὰ
  τῆς θείης σοφίης πᾶσι διδασκομένης.
» Ἄμβαιν' ἠϊθέων σεμνὸς χορὸς, ἠρέμα ταρσῷ
  τὸν δ' ἀκμῆτι βιβὰς ἱμερόεντα λόφον.
Κ' ἣν δὲ μέτωπ' ἰδίῃ, γέρας ἕξεις· οἶσθα γὰρ ἔστι
  τῆς ἀρετῆς ἱδρῶ πρόσθεν ἔθηκε Θεός.

β'.

Ιομεν ἐς Χάλκης, νήσου Βυζαντίδος ἄκρην,
  κεῖνον ὑπερτέλλοντ' οἶκον ἐποψόμενοι.
Μέσσος ὅδε Τριάδος θεῖος νεώς· ἀμφὶ δὲ πολλὰ
  δώματα, τῆς ἀρετῆς καὶ σοφίης θάλαμοι.
Οἵην ἀγλαΐην στίλβει δόμος! ὡς δὲ οἱ ὕψος
  ἵεται ἑπταπόρων ἐγγύθι Πληϊάδων
Πάντῃ μὲν θυρίδεσσι κεκασμένος ἐκπεπέτασται
  ξειδώροις αὔραις εὐχέρων ἀνέμων·
Πάντῃ δ' ἑ προτιδέρκεται ἥλιος· οὐδ' ὑπὸ γαῖαν
  γηθόσυνος τρέπεται, θαῦμα τοιόνδε λιπών.
Τουτεὶ Πηγασίδος κασιγνήτη καλλιρέεθρος
  ἀμβλύζει κρήνη νάματα νεκτάρεα.
Κεῖθι τέθηλε νάπη· χαίρει πίτυς ἀμφ' ἐλάτῃσι·
  γαῖα δὲ παντοίοις ἄνθεσιν ἀμφιγελᾷ.
Τῆλε δ' ἀποθρώσκει κώμης καπνός· ἡ δ' ἐπίκειται
  ἄλλη δῖα Μονὴ, τῆς σοφίης τέμενος.
Ἄλλῃ δ' ἄλλος ἀνήρ· ποιμὴν ὅδε· τοὺς δ' ἐν ἀρούραις
  ἀθρεῖς· ὁ δὲ λίνοις πόντον ἐπ' ἰχθυᾷ.
Αὐγάζου τὸν Ὄλυμπον, ἴδ' ἀγλαὰ ἔργα Βιθυνῶν,
  Καὶ Θρήκης ἑτέρωσ' οὔρεα καὶ πεδία.
Δένδρα, δόμους, νήσους, ἅλα, ναῦς, Πόλιν εὐρυάνασσαν,
  δέρκεο Εὐρώπην, δέρκεο τὴν Ἀσίην.

γ'.

Εἰκὼν εἰμὶ Σαμούηλου, τάχθην δὲ πυλωρεῖν
  τήν δε μονὴν Τριάδος, τῆς ὅδε φρουρὸς ἔην.
Σιγὴν αὖθι κελεύω, ἀκὴν ἔσο, μηδὲ θυραύλει,
  Μουσῶν ἐν Μεγάρῳ καὶ Θεοῦ ἐν τεμένει.
Εἰ δὲ Σαμουὴλ ἦν ὑπόκωφος, μή δε παρείπῃ.
  εἰκὼν γὰρ κλύω, πειθομένη γραφίδι.

———

Καὶ εἰς τὸ ἑστιατόριον δὲ τῆς σχολῆς ἐχαράχθησαν στίχοι ἀλλ' ἀντιγράψας ἀπώλεσα αὐτούς.

(*) Ὁ ἐν τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ δεσποτικὸς θρόνος κλ. Ἀθ. τύποις Νικ. Φιλαδελφέως 1861.

(**) Ὅρα Πανδ. φυλ. 225, τῆς 1 Αὐγ. 1859. σελ. 209.

πολλοὶ πένητες ῥυπαρώτατοι. Ἐπ᾽ αὐτοῦ δὲν φαίνεται λίθος, ἀλλ᾽ ἑκάστη μὲν τῶν τεσσάρων γωνιῶν διαγράφεται διὰ δύο ἢ τριῶν τεμαχίων συνήθους λίθου μελανωποῦ πλατέως περὶ τὸν ἕνα πόδα, τὸ δὲ μέσον καλύπτεται ὑπὸ ἁπλοῦ χώματος. Ἐπὶ τῶν λίθων τῶν δύο γωνιῶν τῶν πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς φαίνεται ἐντομὴ, ἐν ᾗ προσηλοῦται, ὡς σύνηθες εἰς τοὺς τουρκικοὺς τάφους, στήλη καὶ ἡ μὲν μία σώζεται ἔτι καὶ νῦν ἀπεσπασμένη μὲν ἀπὸ τῆς ἐντομῆς ἀλλ᾽ ἐστηριγμένη ἐπὶ τοῦ παρακειμένου τοίχου, ἡ δὲ ἄλλη, παραληφθεῖσα, ὡς εἶπεν ὁ ἀρμένιος φύλαξ, ὑπὸ γείτονός τινος Τούρκου ἐνετειχίσθη εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Περὶ τὸν τάφον δὲν φαίνονται οὔτε ῥοδέαι, οὔτε ἀγρία ἄμπελος, οὔτε ἰτέα, ἀλλὰ ταπεινὸν καὶ ῥικνὸν δένδρον πρὸ ἑνὸς ἔτους φυτευθὲν ἀντικατέστησε τὴν ἄλλοτε μὲν ὑπάρχουσαν ἀλλὰ ξηρανθεῖσαν, κατὰ τὸν φύλακα, ἰτέαν. Πρὸς τούτοις ὁ φύλαξ μ᾽ ἐβεβαίωσεν ὅτι ποτὲ λύχνος δὲν ἀνήπτετο ἐπὶ τοῦ τάφου.

Ἐνῷ δὲ ῥιγῶν καὶ ἔνδακρυς εἶχον προσηλωμένα τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ ταπεινοῦ ἐκείνου μνήματος, καὶ μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἀντήχουν πενθίμως εἰς τὰς ἀκοάς μου τὰ τελευταῖα τοῦ αὐτοκράτορος λόγια· « Οὐκ ἔστι τις τῶν χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλήν μου ἀπ᾽ ἐμοῦ, » ἰδού τις προσελθὼν ἀπέτεινεν ἑλληνιστὶ τὸν λόγον πρὸς ἐμὲ καὶ εἶπε μετὰ πλείστης συγκινήσεως· — Ἰδὲ ποῦ κεῖται μέγας αὐτοκράτωρ, ὁ αὐτοκράτωρ *ἡμῶν*. Δὲν θ᾽ ἀποθάνω πρὶν ἀσπασθῶ τὰ ἁγιά του λείψανα. » Περὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου οὐδέν τι πλέον πρέπει νὰ εἴπω ἐπὶ τοῦ παρόντος.

— Ἔλθετε, εἶπε μετὰ μικρὸν πρὸς τὸν νέον μου σύντροφον, τὸν Α. Ν. καὶ ἐμὲ, ἔλθετε νὰ ἴδητε καὶ δεύτερον τάφον περίεργον.

Καὶ ὁδηγήσας ἡμᾶς εἰς ἄλλην γωνίαν ἐν τῷ αὐτῷ ξενῶνι, ἔδειξε τάφον ὑψηλὸν καὶ πλατὺν, περικεκλεισμένον ὑπὸ κιγκλίδων σιδηρῶν, τῶν ὁποίων αἱ ἄνω ἄκραι κορυφούμεναι συνηνοῦντο.

— Ἐνταῦθα, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, ἐτάφη ὁ φονεύσας τὸν Κωνσταντῖνον.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς, τῶν ὁποίων ἐμνημόνευσα τὰ ὀνόματα, δύο ἐχθροὶ προσέβαλον τὸν δύστηνον αὐτοκράτορα, ὁ μὲν πλήξας κατὰ πρόσωπον, ὁ δὲ ἀποκτείνας ἐκ τῶν ὄπισθεν αὐτόν. Τούτου λοιπὸν ἔλεγεν ὁ ἄγνωστος ὅτι ἦτο ὁ δεύτερος ἐκεῖνος τάφος. Ἐπειδὴ δὲ παρετήρησα ὅτι νέαι ἦσαν αἱ κιγκλίδες·

— Χριστιανός τις, ἀπεκρίθη, ἐλθὼν ἐνταῦθα πρὸ τριῶν ἐτῶν καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἐπισκευάσῃ τὸν τάφον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἐπετύγχανεν ἐὰν πρῶτον ἐπεσκεύαζε τὸν τοῦ φονέως. Ἀλλὰ μόλις ἐτελείωσε τοῦτον καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἐφυλακίσθη· τί ἔγεινεν ὅμως μετὰ ταῦτα, ἀγνοῶ.

Ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τῇ σήμερον ὁπλοθήκῃ, σώζονται ὀγκωδέστατα πυροβόλα (τουφέκια) ἑλληνικὰς ἔχοντα ἐπιγραφὰς, ἐν δὲ τῷ *Τοπ-χανὲ* κεῖνται οὐκ ὀλίγα καννόνια ποικίλης καὶ περιέργου κατασκευῆς, ἀνήκοντα πάλαι, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ἐμβλημάτων, εἰς Ἐνετοὺς, Γερμανοὺς, Γενουηνσίους κλ. Ἐφ᾽ ἑνὸς δὲ τούτων, τοῦ ἀρχαιοτέρου ἐξ ὅσων εἶδον, διότι ἔχει τὴν χρονολογίαν τοῦ 1493 ἔτους, ἀνέγνων τὸ ἑξῆς ἰταλικὸν δίστιχον·

Guarda. lonzi. da. tutti. son. chiamato.
Chi. maspettera. avera. mal. pensato.
MCCCCLXXXXIII.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνάγκη νὰ ἐξερευνηθῶσι τὸ ταχύτερον, διότι ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐξαφανίζονται. Ὁμολογῶ μὲν ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς προκόπτει ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὰ σχολεῖα πολλαπλασιάζονται, καὶ ἔρανοι ὑπὲρ αὐτῶν γίνονται καὶ τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα, Τερψιχόρη τε καὶ Ἐριφίλη καὶ Εὐρυδίκη καὶ Φιλομήλα, Φιλομήλα μάλιστα

Ἀτθίδος εὐγλώσσου στόμα φέρτατον ἔχουσα,

ἐπικρατοῦσιν· ἀλλ᾽ ἡ ἐνέργεια θὰ ἐγίνετο βεβαίως σκοπιμωτέρα καὶ μείζων θ᾽ ἀπέβαινεν ἡ κοινὴ ὠφέλεια, ἐὰν ἅπαξ κἂν τοῦ μηνὸς, χάριν συντονωτέρας καὶ γενικωτέρας σκέψεως περὶ τῶν τῆς παιδείας, ἔπαυον πρὸς ὥραν καταπυκνοῦντες τὰς συνομιλίας οἱ αἰώνιοι *μουνταζέδες*, τὰ *κοrσολιδὲ*, αἱ *λίραι*, τὰ *ταβελὶ* καὶ τὰ *σεχίμια*.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟΝ.

—οοο—

Αἱ παρατιθέμεναι εἰκόνες παριστῶσι τὴν παλαιὰν τῶν Ἀθηνῶν μητρόπολιν, παρ᾽ ἣν ἠγέρθη ὁ νέος καθεδρικὸς ναός. Τὸ ἐκκλησίδιον τοῦτο κατέστη γνωστὸν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἔξω κόσμον διά τε τὴν κομψότητα καὶ τὴν καταγωγήν. Καὶ ὀνομάζεται μὲν συνήθως *Καθολικὸν*, ἀλλὰ τιμᾶται, νομίζομεν, ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς *Παναγίας* τῆς ἐπικαλουμένης *Γοργοπίκου*. Νεωστὶ δὲ περατωθείσης τῆς νέας μητροπόλεως, τὸ δημοτικὸν τῆς πρωτευούσης συμβούλιον ἔκρινεν εὔλογον καὶ ἀνέθετο εἰς τὸν Δήμαρχον τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ περικαλλοῦς ναϊδίου, ἄλλου ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ διὰ τὴν μικρόσχημον κομψότητα.

Καὶ ἄλλοτε ἐγράφη ἐν τῇ *Πανδώρᾳ* περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν (τόμ. Γ΄. φυλλάδ. 54. σελ, 126)· ἀλλ᾽ ἐν τῷ ἄρθρῳ ἐκείνῳ ἡ Μητρόπολις ἤτοι τὸ Καθολικὸν κατετάχθη μετὰ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων καὶ ἄλλων δέκα ἐκκλησιῶν ὡς κτίσμα τῆς ἀτυχοῦς καὶ εὐπαιδεύτου αὐτοκρατείρας τῆς

Ἀθηναΐας Εὐδοκίας. Ἀλλ' ὡς ἐκ διαφόρων ἐνδείξεων πιθανὸν γίνεται, ἡ ἐκκλησία αὕτη, ναὶ μὲν ἐκτίσθη κατὰ τὸν βυζαντινὸν ῥυθμὸν, βυζαντινὸν δὲ ῥυθμὸν καθαρώτατον καὶ μετέχοντά πως καὶ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ, ἀλλ' εἶναι κτίσμα φραγκικὸν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος.

Κεῖται δὲ τὸ Καθολικὸν κατὰ μὲν τὸν Κύριον Α. Ῥαγκαβῆν ὅπου ἄλλοτε τὸ ΕΛΕΥΣΙΝΙΟΝ, *περὶ τὸ ἔσχατον πέρας τῆς ἀγορᾶς*, διότι, *ἡ μικρὰ Μητρόπολις πολλὰ διατηρεῖ ἐντετειχισμένα Ἐλευσινιακὰ ἀνάγλυφα* (ἴδ. Πανδ. φυλλάδ. 271 σελ. 150)· ὁ δὲ Γάλλος Σπὸν, οὐκ οἶδα πόθεν ὁρμώμενος, ὑποπτεύει ὅτι εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Ἡφαίστου, καί τοι, ὡς αὐτὸς λέγει, *οὐδεμίαν ἔνδειξιν εὑρὼν*, συμφωνεῖ δὲ πρὸς τοῦτον ὁ Guillet de Saint-Georges. Ὁ δὲ Χάνδλερ τίθησι τὸ Ἐλευσίνιον παρὰ τὸν Ἰλισσόν· ἀλλ' οἱ μεταφρασταὶ αὐτοῦ (1806) Servois καὶ Barbier du Bocage πιστεύουσιν ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερόμενον Ἐλευσίνιον ἔ*κειτο ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς πρόσωπον εἰς τὸ μέρος, μέχρις οὗ ἤρχετο ἡ ἱερὰ τῶν Παναθηναίων τριήρης ὅτε ἐν τῇ ἑορτῇ ταύτῃ ἤγετο περὶ τὴν Ἀκρόπολιν, ὡς διηγοῦνται ὁ Σουΐδας καὶ ὁ Φιλόστρατος καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς*. Καὶ κατὰ τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς αὐτοὺς μᾶλλον ἡ γνώμη τοῦ Κ. Ῥαγκαβῆ.

Ὁ περιώνυμος Ἄγγλος Χάνδλερ (Chandler) περὶ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν γράφων λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ ἑπόμενα· «Πλὴν τῶν ἔτι σωζομένων ἀρχαιοτήτων, ὧν θέλομεν ἐκθέσει εἰς τὰ ἑπόμενα κεφάλαια τὰς λεπτομερείας καὶ τὴν ἱστορίαν, βλέπεις ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπὲρ τὰς κρήνας, ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἐπὶ τῶν τοίχων, ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ ταῖς ἐκκλησίαις ἄπειρα τεμάχια, ἐν οἷς καί τινα γλυπτικῆς λείψανα μαρμάρινα, ἀνήκοντα πιθανῶς εἰς γυμνάσιόν τι ἢ θέατρον (*).

» Εἴδομεν ἐν τῷ *Καθολικῷ*, ἤτοι τῇ μητροπόλει, ἡλιακὸν ὡρολόγιον ἐφ' οὗ ὑπάρχει ἐγκεχαραγμένον τὸ ὄνομα τοῦ ποιήσαντος, καὶ πλησιέστατα ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπικῇ οἰκίᾳ ἐπεδείχθη ἡμῖν ἀγγεῖον μαρμάρινον περιεργότατον κτλ. »

Ὁ δὲ σικελὸς περιηγητὴς Ξαβέριος Σκρόφανις, κατὰ τὰ 1794 καὶ 1795 ἤτοι τριάκοντα μετὰ τὸν Χάνδλερ ἔτη περιηγησάμενος, ὡς διατείνεται τοὐλάχιστον, τὴν Ἑλλάδα, διότι ἠκούσαμέν που λεγόμενον ὅτι οὐδέποτε ἐπάτησε τὰ ἑλληνικὰ χώματα, λέγει τάδε· «Ἡ μητρόπολις εἶναι ἀξία πολλῷ μείζονος προσοχῆς τῶν ἄλλων ἰδιωτικῶν μνημείων, ὁμοιάζει δὲ μικρᾷ στοᾷ. Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι εἰσὶ κατακεκαλυμμένοι ὑπὸ αναγλύφων καὶ ἐπιγραφῶν διεσπαρμένων τῇδε κἀκεῖσε ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις, περιγραφεῖσαις ἁπάσαις ὑπὸ τοῦ Σπόν. Ἀλλ' ἀδύνατον νὰ ἐκφρασθῇ διὰ λόγων τὸ κάλλος τῶν γλυφῶν· ἐνταῦθα ἀνὴρ ἀσπάζεται τὸ τελευταῖον τὴν γυναῖκα· φιλόσοφος σύνοφρυς σκέπτεται ἐκεῖ περὶ τῆς δεινότητος πλημμελήματός τινος· ὁ Κικέρων καὶ ὁ Σκιπίων ἀπαντώμενοι τείνουσιν ἀλλήλοις τὴν δεξιάν· τέλος τὰ ζῳδιακὰ σημεῖα μετὰ τῶν ἐμβλημάτων. Πόση ζωὴ εἰς πάσας τὰς κινήσεις! πόση φιλοκαλία εἰς τὴν σχεδιογραφίαν! πόση ἐμπειρία περὶ τὴν ἐργασίαν! Ἡ μαρμαρίνη ἕδρα ἥτις χρησιμεύει ἐνίοτε εἰς τὸν ἐπίσκοπον εἶναι ἁπλῆ· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἀρχαιοτέρα τῆς ἄλλης, περὶ ἧς ἔφθημεν εἰπόντες. Τὸ ἡλιακὸν ἐκεῖνο ὡρολόγιον, ἔργον Φαίδρου Ζωΐλου Παιανιέως, ἔχει ἀλλόκοτον σχῆμα καὶ δὲν εἶναι ἴσως ἀνωφελὲς τοῖς ἀστρονόμοις· ἔχει τοὐλάχιστον δισχιλίων ἐτῶν ἡλικίαν καὶ σχῆμα κενῆς σφαίρας ἐσκαμμένης ἐν τετραγώνῳ λίθῳ. Ἡ περιφέρεια, ἤτοι ἡ βάσις τοῦ ἡμισφαιρίου, εἶναι τοσοῦτον ἐπικλινὴς, ὥστε ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶναι παράλληλος πρὸς τὴν τοῦ Ἰσημερινοῦ. Αἱ γραμμαὶ διατηροῦνται καλῶς, καὶ τὸ περιεργότερον, σώζεται καὶ τὸ σημεῖον ὅπου ἦτο ὁ γνώμων. Οἱ Ἀθηναῖοι τὰ πάντα ἐποίουν ἐντελέστατα κτλ. » (Ἐπιστολὴ 56 Voyage en Grèce, τόμος Β'.)

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· ἀλλὰ τίς ἐστιν οὗτος ὁ Φαῖδρος Ζωΐλου ὁ τὸ ἡλιοτρόπιον τεχνουργήσας; Πρό τινων ἡμερῶν κατὰ τὰς ἐν τῷ διονυσιακῷ θεάτρῳ ἀνασκαφὰς ἀνεκαλύφθη μάρμαρον φέρον τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν·

ΣΟΙ ΤΟΔΕ ΕΤΕΥΞΕ ΦΙΛΟΡΓΙΕ ΒΗΜΑ ΘΕΗΤΡΟΥ
ΦΑΙΔΡΟΣ ΖΩΙΛΟΥ ΒΙΟΔΩΤΟΡΟΣ ΑΤΘΙΔΟΣ ΑΡΧΟΣ

Ἰδοὺ πάλιν τὸ αὐτὸ ὄνομα Φαῖδρος Ζωΐλου· ὁ Κ. Κουμανούδης ἐν σελίδι 461 τοῦ 5 τεύχους τοῦ Γ'. τόμου τοῦ *Φιλίστορος* λέγει περὶ τούτου τάδε·

«Ὁ Φαῖδρος οὗτος περιφραστικῶς μὲν ὡς ἐν ἐμμέτρῳ λόγῳ, σαφῶς δὲ ἂν δὲν ἀπατῶμαι χαρακτηρίζεται ὡς ἐπώνυμος ἄρχων τῶν Ἀθηναίων καὶ ὡς τοιοῦτος εἶναι νέος· πιθανὸν δὲ νὰ μὴ ἦναι ἄλλος ἄνθρωπος ὁ ἐπὶ ἡλιακοῦ τινος ὡρολογίου ἐξ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ λόρδου Ἔλγγιν ἀπαχθέντος ἀναγνωσθείς ποτε οὕτω· Φαῖδρος Ζωΐλου Παιανιεὺς ἐποίει. Ἴδε C. I. Gr. ἀρ. 152. » Δὲν λέγει ὅμως ὁ Κ. Κουμανούδης ποῦ τῶν Ἀθηνῶν ὑπῆρχε τὸ ἡλιακὸν τοῦτο ὡρολόγιον. Ἡμεῖς δὲ πειθόμεθα ὅτι ὁ *τεύξας βῆμα θεήτρου* Φαῖδρος Ζωΐλου εἶναι αὐτὸς ὁ Παιανιεὺς ὁ τὸ ἡλιοτρόπιον *ποιήσας*.

Ὁ δὲ Σπὸν, ὃν ἀναφέρει ὁ Σικελὸς, λέγει τὰ ἑξῆς (τόμος Β', βιβλ. έ.) «Ἡ ἐκκλησία, ἣν ἔχουσι τὴν σήμερον μητρόπολιν οἱ Ἕλληνες, κεῖται μικρὸν κατω-

(*) Τοιαῦτά εἰσι τὰ ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Ποικίλης στοᾶς, περὶ ὧν ὁ Κ. Κουμανούδης λέγει· « Ἓν δύο θρόνων συμφυῶν λείψανον ἀναγνωρίζεται ἐν τῇ ἀδριανείῳ στοᾷ, ἐφ' οὗ τὰ Ἱερέως [Ἀπόλλωνος] Ζωστηρίου, τῆς αὐτῆς ὂν κατασκευῆς μὲ τοὺς ἐν τῷ θεάτρῳ (τοῦ Διονύσου) θρόνους. »

τέρω· καλεῖται δὲ ὑπ' αὐτῶν *Καθολικόν*. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ Ναὸς τοῦ Ἡφαίστου ἔκειτο εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν. Ἀλλ' ὅμως οὔτε θεμέλια εὕρομεν, οὔτε τείχη ἀρχαῖα δυνάμενα νὰ παράσχωσιν ἡμῖν ἔνδειξίν τινα, ὡς οὐδ' ἐν τῷ γειτνιάζοντι τουρκικῷ τεμένει λέγουσι Ναὸν τῆς Οὐρανίας Ἀφροδίτης. Ἡ ἐκκλησία αὕτη οὐ κακῶς ἐστι κεκοσμημένη καὶ ἥ τε ζωγραφία αὐτῆς καὶ ἡ ἐπὶ ξύλου γλυφὴ ἐγένετο ἐν Ἐνετίᾳ. Ὑπὲρ τὸ καταπέτασμα τοῦ χοροῦ ὑπάρχουσι *τέσσαρες* πελαργοὶ ἐκ χρυσοῦ ξύλου, σταθέντες ἴσως ἐκεῖ ὡς κόσμημα καὶ σύμβολον τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀγρυπνίας τῶν ἐπισκόπων καὶ ποιμένων τῶν ἐπαγρυπνούντων εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν· διότι ἄλλως εἶναι γνωστὸν ὅτι δὲν παραδέχονται ἀναγλύφους εἰκόνας πρὸς λατρείαν.»

Καθολικόν. — Δυτικὴ πρόσοψις.

Μανθάνομεν δὲ καὶ τοῦτο ὅτι πρὸ τῆς ἐκκλησίας ταύτης «τὸ ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἀγορᾶς (du Bazar) δρόμῳ τέμενος ἦν ἄλλοτε μητροπολιτικὴ τῶν Ἑλλήνων ἐκκλησία, ἀλλ' ἀνεκαινίσθη ἐντελῶς καὶ οὐδὲν ἀρχαῖον οὐδὲ λαμπρὸν ἔχει κτλ.»

Καὶ ταῦτα μὲν λέγει περὶ τοῦ *Καθολικοῦ*. Ἀλλαχοῦ δὲ· «Ἐθαυμάσαμεν πρὸ πάντων, λέγει, τὴν ἐκκλησίαν *Παναγίαν Γοργοπίκου* σχεδὸν ἐντελῶς πλήρη γείσων, ζωοφόρων, ἀναγλύφων καὶ ἐπιγραφῶν ἀρχαίων· ὑπάρχει δὲ ἐν τῇ αὐλῇ ἡλιακὸν ὡρολόγιον ἐκ κεκοιλωμένου μαρμάρου εἰς σχῆμα ἡμισελήνου, ἔργον ἀρχαίου Ἕλληνος, οὗ τὸ ὄνομα γέγραπται ἐν τινι γωνίᾳ· Φαῖδρος Ζωΐλου Παιανιεύς. Εἴδομεν ἐπίσης ἐπιγραφὰς ἐν ἰδιωτικαῖς οἰκίαις κτλ.» Εἰς δὲ τὸν περιέχοντα τὰς ἐπιγραφὰς τόμον ἀντιγράφει τὰς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ τῆς Παναγίας εὑρισκομένας, ἃς καταχωρίζομεν ἀπαραλλάκτους.

Μάρκος Τύλλιος . . . .
Ἀπαμεὺς τῆς Βιθυνίας
Ἀθηναῖος Κορίνθιος
Σμυρναῖος μόνος καὶ
Πρῶτος τῶν ἀπ' αἰῶνος
πυκτῶν νεικήσας κατὰ
τὸ ἑξῆς Πανελλήνια Ὀ
λύμπια Ἴσθμια Ἀδριάνεια
Ῥώμη . . .
Ὀλύμ. δὶς Νέμει
πια α
Ἀθην. δὶς Ἴσθμι
α
νέαν Ἀθη . . Ἀθη .
Πόλιν
Σμύρ . . .
Δις
ναν . . .
κοινὸν
Ἀσίας
Ἐφε . . . .
. . . .
. . . .
ἐνείκα δὲ θεματικοὺς καὶ
ταλαντίους ἀγόνας τριά-
κοντα πέντε ἔτε . . . τα ἐ
τῶν τριάκοντα δύο μη
νῶν τριῶν
Μάρκος Τύλλιος Εὐτυχὴς
ἐποίει . . . . Ἀδελφ . . .
τύπον ἔδωκε Κλειτορίς

ΑΛΛΗ.

Ἡρακλέων Ἡρακλέωνος
Κηφεισιεὺς
Δορωθέα Ἰσιγένους Μερ
ρινουσίου θυγάτηρ.

ΑΛΛΗ.

Φαῖδρος Ζωΐλου
Παιανιεὺς ἐποίε

ΑΛΛΗ.

ΦΛ ΠΑΡΑΜΟΝΟΣ ΑΙΛΙΑΑΒΙ
ΔΙΑΝΟΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ ΦΑΥΕΥΣΣΙΣΙΑΣ
ΕΞΟΥΝΙΕΩΝ

ΑΛΛΗ.

Ὀλυμπιὰς Σωσιγένους ἐκ
Φυλασίων.

ΑΛΛΗ.

. . . νευς χαρίεσσα Ἀρίστω
νος ἐξ Ἀθμονέων

ΑΛΛΗ.

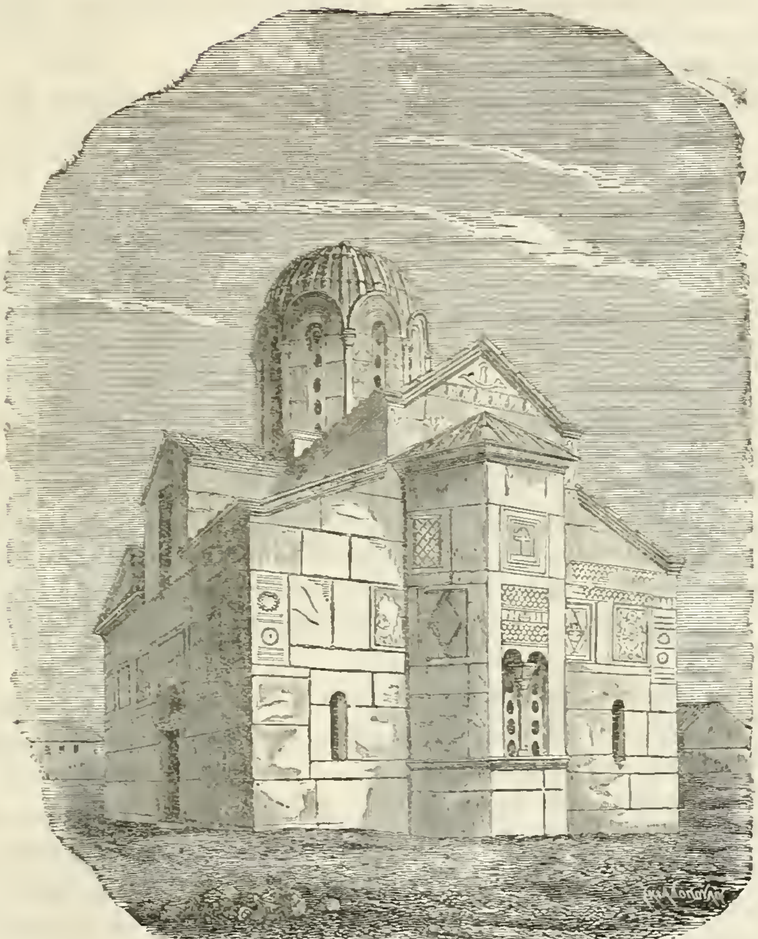
Ἐρεχθεὶς ἀνδρῶν ἐνίκα
Ἐπιτέλης Μένιτος Ἀναγυ
ράσιος ἐχορήγει.
Ἄρατο[ς . . . ην [λει]
Νικόμαχος [ἦρχεν]

ΑΛΛΗ.

. . . μ εὐφίλητος . . . .
εχθηιδι ιπ . . .
Θηβαῖος . . . .

l'Etat présent de la Ville d'Athènes, etc. 1674 (σελ 191) « Ἡ μείζων ὅσων εἶδον ἐκεῖ εἶναι ἡ καλουμένη *Καθολικὸν*, ἤτοι ἡ μητρόπολις, ἐν ᾗ ὁ ἕλλην ἀρχιεπίσκοπος ἔχει τὸν θρόνον. Εἶδον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ δύο μεγάλους πελαργοὺς ἐκ κεχρυσωμένου ξύλου κτλ. ». (Σελ. 220) « Ὁ ναὸς τοῦ Ἡφαίστου τανῦν *Καθολικὸν* καλούμενος καὶ ὢν ἀρχιεπισκοπικὸς τῶν Ἀθηνῶν ναός. » (Guillet de Saint-Georges περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχήν.)

Εἴπομεν ἄνω ὅτι τὸ *Καθολικὸν* εἶναι μεσαιωνικὸν

Καθολικόν. — Ἀνατολικὴ πρόσοψις.

Ὁ Σπὸν λοιπὸν δύο ἐκκλησίας ἀναφέρει τὸ *Καθολικὸν* καὶ τὴν *Παναγίαν Γοργοπίκου* καὶ τὰς ἐπιγραφὰς μετὰ τῶν ἀναγλύφων καὶ τοῦ ἡλιοτροπίου εἶδεν ἐν ταύτῃ· ὁ δὲ Σκρόφανις εἶδεν ἐπιγραφάς, ἀνάγλυφα καὶ τὸ αὐτὸ ὡρολόγιον ἐν τῷ Καθολικῷ. Μὴ ἄρά γε τὸ Καθολικὸν καὶ ἡ Παναγία Γοργοπίκου ὦσι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐκκλησία;

Ὁ δὲ Laborde ἀναφέρει τὰ ἑξῆς τεμάχια· (1698) « Τὸ καθολικὸν μεσαιωνικὸν κτίριον παραδόξως συγκείμενον ἐκ τεμαχίων γλυπτικῆς πάντων τῶν καιρῶν ἀτέχνως μὲν διατεθειμένων, ἀλλ' οὐκ ἀφιλοκάλως καὶ οὕτως ὥστε τέρπουσι. » Ἐκ δὲ τοῦ Bulletin de κτίσμα τῆς φραγκικῆς δυναστείας, ἰδοὺ δὲ ποῦ στηριζόμεθα.

Πρῶτον ὁ ἐσχάτως τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκδοὺς καλὸς κἀγαθὸς φιλέλλην Κ. Brunet de Presle λέγει ἐν σελίδι 99η. « Ἐκδίδομεν ὡσαύτως ὄψιν ἐκκλησίας τινὸς τῶν Ἀθηνῶν καλουμένης *Καθολικοῦ*, ἐν μέρει δι' ἀρχαίων λειψάνων ἐκτισμένης καὶ γεγλυμμένα φερούσης ἐπὶ τῶν τοίχων τὰ οἰκόσημα τῶν γάλλων ἡγεμόνων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Πελοποννήσου, ἐφ' ὧν δυναστευόντων φαίνεται κτισθεῖσα *κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκά-*

του τρίτου αἰῶνος. Ὁ κεντρικὸς θόλος τῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὸ λατινικοῦ σταυροῦ σχῆμα τῆς ἐκκλησίας συνάδουσι κάλλιστα, καὶ ἐν ταὐτῷ ἡ καθαρότης καὶ ἡ ἁπλότης τῶν ἀρχιτεκτονικῶν γραμμῶν διεγείρουσι τὴν σκέψιν ὅτι ὁ ἄγνωστος ἀρχιτέκτων τῆς ἀνατολικῆς λατινικῆς ταύτης ἐκκλησίας ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς θέας τῶν ἑλληνικῶν μνημείων.»

Ὁ δὲ ἀρχιτέκτων Couchaud λέγει τάδε περὶ τῆς παλαιᾶς μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐκδίδωσιν ἐν τέλει τὴν εἰκόνα, πιστὸν ὁμοίωμα τοῦ παρὰ τὴν νέαν μητρόπολιν ἀνακαινιζομένου ἐκκλησιδίου.

« Πρώτην ἐκκλησίαν κατατάττομεν χρονολογικῶς καὶ ἱεραρχικῶς τὴν παλαιὰν μητρόπολιν, τὴν σήμερον (1842) εἰς βιβλιοθήκην δημοσίαν μετασχηματισθεῖσαν. Ἐκ τῆς κατασκευῆς αὐτῆς ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, συγκειμένης ἐν μέρει ἐξ ἀρχαίων τεμαχίων, ἐκ τοῦ τετραγώνου σχεδίου καὶ τῆς ἔτι καὶ νῦν τὸν τύπον τῶν βασιλικῶν διατηρούσης προσόψεως, εἰκάζομεν ἔτι *ἐθεμελιώθη περὶ τὸν ἕκτον αἰῶνα*. Τὰ φράγματα τῶν παραθύρων εἰσὶ μαρμάρινα καὶ διατετρημένα διὰ κυκλοτερῶν ὀπῶν πρὸς ἔνθεσιν ὑέλων. Τὸ ἔνδον, εἰς ὃ φθάνει τις διὰ τοῦ νάρθηκος, φωτίζεται ὑπὸ στενῶν ἀνοιγμάτων ἐπὶ τῶν πλαγίων προσόψεων κειμένων καὶ παρέχει εἰσέτι εἰς τὰ βλέμματα ἴχνη τοιχογραφιῶν διχρόων, κιτρίνων καὶ αἰθαλωτῶν . . . . Ἡ ἐκκλησία αὕτη, ὡς καὶ πᾶσαι περὶ ὧν θέλομεν ὁμιλήσει ἐνταῦθα, εἶναι ἐστραμμένη πρός τι τῆς πυξίδος σημεῖον, ὥστε ὁ ἱερεὺς ἱστάμενος παρὰ τὴν ἁγίαν τράπεζαν βλέπει τὴν ἀνατολήν· διὰ τοῦτο ὑπάρχει πάντοτε ἐπὶ τῶν ἀψίδων στενὸν παράθυρον, μικρὸν ὑπὲρ τὸ ἔδαφος ὑψούμενον, πρὸς εὐκόλυνσιν τῆς θέας (τῆς ἀνατολῆς). Ἡ πρὸς ἀνατολὰς αὕτη τροπή, ὡς φαίνεται, εἶναι τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον τῶν ἐθνικῶν ναῶν (Choix d' Eglises Byzantines en Grèce). »

Δὲν ἔχομεν πρόχειρον τὴν *περιήγησιν* τοῦ Buchon *κατὰ τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεάν, τὰς Κυκλάδας καὶ τὰς Ἰονίους νήσους*· ἀλλ' ἐν τῷ ἄτλαντι αὐτοῦ ὑπάρχει τὸ σχέδιον τῆς δυτικῆς ἀπόψεως τοῦ *Καθολικοῦ*, περὶ οὗ ὁ Buchon λέγει ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ Γοδοφρείδου τοῦ Β'. Βιλλαρδουίνου (1223) δι' ἀρχαίων τεμαχίων, φερόντων γεγλυμμένα τινὰ οἰκόσημα φραγκικῶν οἰκογενειῶν καὶ ἄλλα ἀνάγλυφα ἔξωθεν προσκεκολλημένα.

Καὶ τῷ ὄντι τὰ ἐντείχια φραγκικὰ σύμβολα ἀποδεικνύουσι τὴν φραγκικὴν τῆς ἐκκλησίας καταγωγήν, ἀποκρουομένης οὕτω τῆς γνώμης τοῦ Couchaud.

Σ.

ΟΝΟΣ ΚΑΙ ΡΥΑΚΙΟΝ

Κωμῳδία εἰς μίαν πρᾶξιν.

Πρόσωπα.

ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ ΠΡΕΥΑΝ. ΒΑΡΩΝΟΣ ΟΥΑΛΒΡΥΝ.
ΚΟΜΗΣΣΑ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, ἐξαδέλφη αὐτῆς.

Ἡ σκηνὴ ἐν Παρισίοις. — Αἴθουσα.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 295 καὶ 296.)

ΣΚΗΝΗ ΙΒ'.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, μόνη· ἔπειτα ἔρχεται ὁ ΠΡΕΥΑΝ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Φεύγει μὲ τὰ σωστά του, ὡσὰν μαινόμενος. Ταλαίπωρε βαρῶνε! Ἴσως εἶς ἀξιολύπητος. . . Ἀλλὰ παρὰ πολὺ κωμικὴ ἦτον ἡ ἀπελπισία σου . . . καὶ αἱ προτάσεις ἐκεῖναι. . . Ἀ! εἶναι ἀπίστευτον! . . .

ΠΡΕΥΑΝ, καθ' ἑαυτόν.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ μικρὰ ἀπειθής, ἡ ὁποία τολμᾷ νὰ διστάζῃ, καθὼς λέγουν. Εἶναι πολὺ εὔθυμος, μὲ φαίνεται... Τί διάβολον! θὰ ὁμιλήσῃ ἀφεύκτως καὶ αὐτή. (Μεγαλοφώνως) Τί εἶναι λοιπόν; τί τρέχει; εἶσθε εἰς μεγάλην εὐθυμίαν, κυρία . . . Μαργαρίτα, διὰ νὰ γελάσετε ὁλομόναχη.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

« Διὰ νὰ γελάσετε. . . » Πάλιν εἰδικαί σας φράσεις. Πότε θὰ μάθετε τὴν γραμματικήν; . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν εἰξεύρω· ἀλλὰ σεῖς, κυρία Μαριγώ, κατὰ τὴν καθαρεύουσαν γλῶσσαν, διὰ τί γελᾶτε;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Μὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ θυμώσω διότι μὲ μένει ἀκόμη πολλὴ ὄρεξις νὰ γελάσω. Ὁ κύριος Οὐαλβρὺν ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου ἀνεχώρησε. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Τί λοιπόν;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Μ' ἔδειξε γράμμα. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Γράμμα; . . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Μὲ τὴν ὑπογραφήν σας. . . ἐννοεῖται, ἀτοπώτατον. . . γράμμα πρὸς τὴν ἐξαδέλφην μου . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Λοιπόν; . . . (Καθ' ἑαυτόν.) Ἂς ἴδωμεν· (Μεγαλοφώνως.) Δὲν καταλαμβάνω τί ἐννοεῖτε.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Προσποιεῖσθε τώρα ὅτι δὲν εἰξεύρετε τίποτε! . . . Ἐκάμετε ἄσχημα νὰ μὴ μὲ προειδοποιήσετε, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι γελοιωδέστερον· τὸ παιγνίδι σας ἐπέτυχε . . . ἐντελῶς . . . εἶναι σκληρόν. . . . ἀλλὰ ἐννοῶ. . . Φαντασθῆτε ὅτι εἶναι . . . ἔξω φρενῶν!

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἀλήθεια;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Μάλιστα, σᾶς ζητεῖ . . . Ὤ! πρέπει ἀφεύκτως νὰ τὸν δώσετε λόγον! . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐτελείωσε;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Πᾶ! ἔχει καὶ ἄλλο· κατ' αὐτὸν εἶσθε ὁ ἀτιμότατος τῶν μαρκησίων καὶ ἡ ὡραία μου ἐξαδέλφη ἡ ἀπιστοτάτη τῶν κομησσῶν! Ἀφίνει ὅλα, μᾶς ἐγκαταλείπει . . . θέλει νὰ σᾶς σκοτώσῃ καὶ νὰ μὲ στεφανωθῇ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Νὰ σᾶς στεφανωθῇ . . . αὐτός;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Μάλιστα, κύριε.

ΠΡΕΥΑΝ.

Πρέπει νὰ ἦναι πολὺ θυμωμένος! . . . Καὶ τί ἀπεκρίθητε εἰς τοῦτο;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἐγέλασα· μόνον . . . δὲν εἰμποροῦσα πλέον νὰ βαστάξω.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν βλέπω ἐδῶ τίποτε τόσω γελοῖον.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Τί λέγετε;

ΠΡΕΥΑΝ.

Λυποῦμαι ὅτι σᾶς ἔδειξεν ἐκεῖνο τὸ γράμμα. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ὅλα ἀνεκαλύφθησαν. . . ἀφ' οὗ τὸ κακὸν ἔγινε. . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Πῶς;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἄς μὲ σκοτώσῃ ἂν εἰμπορῇ καὶ ἂς σᾶς νυμφευθῇ ἂν θέλῃ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἆ! αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη σας;

ΠΡΕΥΑΝ.

Τί θέλετε, ἐὰν ἀγαπῶ τὴν ἐξαδέλφην σας δὲν εἶναι σφάλμα μου· τὸ εἶχα κρυφόν. Δὲν μὲ ἀγαπᾶτε . . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Καὶ σεῖς;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐγώ; αὐτὴ εἶναι εἰδική μου ὑπόθεσις. Λυποῦμαι, λυποῦμαι πολύ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Δὲν μὲ λέγετε, σοβαρῶς ὁμιλεῖτε, ἢ ἐξακολουθεῖτε τὸ κακόν σας παιγνίδι;

ΠΡΕΥΑΝ.

Τὸ ἐξακολουθῶ. . . σοβαρῶς.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

Ἀγαπᾶτε τὴν ἐξαδέλφην μου;

ΠΡΕΥΑΝ.

Μάλιστα ἐξ ὅλης καρδίας.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Θέλετε νὰ τὴν νυμφευθῆτε;

ΠΡΕΥΑΝ.

Διατί ὄχι;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Λοιπὸν, κύριε, λυποῦμαι ὅτι σᾶς τὸ λέγω, ἀλλά..

ΠΡΕΥΑΝ.

Τί πρᾶγμα;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Δὲν πιστεύω τίποτε ἀπὸ αὐτά.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν πιστεύετε τίποτε;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὄχι, δὲν εἶσθε τόσω θηριώδης ὅσω λέγετε.

ΠΡΕΥΑΝ.

Θαυμάζω πόσον τὰ μικρὰ κοράσια. . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Κύριε!

ΠΡΕΥΑΝ.

Πόσον αἱ νέαι, θέλω νὰ εἰπῶ, εἶναι πάντοτε βέβαιαι περὶ ἡμῶν. Τῇ ἀληθείᾳ πολὺ πλέον βέβαιαι παρὰ διὰ τὸν ἑαυτόν των.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Πλέον βέβαιαι παρὰ διὰ τὸν ἑαυτόν των;

ΠΡΕΥΑΝ.

Βεβαιότατα. Ἂν τὰς ἀκούσῃ τις τὰς ἐκλαμβάνῃ ὡς θαύματα ὀξυδερκείας, καὶ ἂν ταῖς εἴπῃ τρεῖς λέξεις εὐγενικὰς εὐθὺς χάνουν τὸν νοῦν των.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἂν ὁ σκοπὸς σας ἦναι νὰ μὲ βάλετε εἰς ἀνυπομονησίαν, τὸ κατωρθώσετε.

ΠΡΕΥΑΝ.

Θὰ ἐλυπούμην πολὺ διὰ τοῦτο, κυρία, καὶ φοβούμενος μήπως συμβῇ, φεύγω.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Μήπως ἄραγε ὁμιλῇ σοβαρά; (Μεγαλοφώνως.) Κύριε Πρευάν!

ΠΡΕΥΑΝ.

Κυρία;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Σοβαρῶς, νυμφεύεσθε . . . τὴν ἐξαδέλφην μου;

ΠΡΕΥΑΝ.

Μάλιστα, Κυρία.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Καὶ νομίζετε ὅτι μὲ μέλει;

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν λέγω ὅτι σᾶς μέλει.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἀδιαφορῶ ὅλως διόλου.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν ἀμφιβάλλω.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὄχι, ἐνομίζετε ὅτι ἡ εἴδησις αὕτη θὰ μὲ κατελύπει.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι διόλου.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὅτι θὰ σᾶς ἐμεμφόμην.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν τὸ ἐνόμιζα.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

Ὅτι θὰ σᾶς ἐπόθουν . . . ὅτι θὰ ἐλυπούμην. . . (Σχεδὸν κλαίουσα). Ὅτι θὰ ἔκλαια ἴσως. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Θεέ μου! . . . (Μεγαλοφώνως.) Μαργαρίτα. . . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Δὲν ἔχει πλέον οὔτε Μαργαρίτα, οὔτε Μαριγώ . . . Ναὶ, τὸ ἐπιστεύετε . . . τὸ ἠλπίζετε. (Ὁ Πρευὰν θέλει νὰ λάβῃ τὴν χεῖρά της, αὐτὴ δὲ τὴν ἀποσύρει ἀποτόμως.) Ὄχι, δὲν θὰ σᾶς εἰπῶ τίποτε, δὲν θὰ σᾶς μεμφθῶ διόλου, ἀλλὰ εἶναι αἰσχρόν!

ΠΡΕΥΑΝ.

Κυρία . . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Εἶναι ἄτιμον! Ἢ ψεύδεσθε αὐτὴν τὴν στιγμὴν, ἢ μ' ἀπατήσετε πάντοτε. Λέγετε ὅτι δὲν σᾶς ἀγαπῶ. Ποῦ τὸ εἰξεύρετε; Σᾶς εὑρίσκω νόστιμον νὰ τολμᾶτε νὰ ἀποφασίσετε περὶ τούτου.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἀκούσατέ με.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Δὲν ἀκούω τίποτε. Ἀλλ' ἂν μένῃ εἰς τὴν ψυχήν σας ἴχνος τιμιότητος, θὰ μετανοήσετε περισσότερον, ἀπὸ ἐμέ· διότι μάθετε ὅτι μ' ἐκρίνετε κάκιστα. ὅτι ἠπατήθητε ἀνεπιτηδείως νομίζοντες με ἀδιάφορον, ὅτι πολλοῦ γε καὶ δεῖ εἶμαι ἀδιάφορος καὶ ὅτι . . .

ΣΚΗΝΗ ΙΓ'.

ΟΙ ΑΥΤΟΙ, Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ, ἔχουσα εἰς τὴν χεῖρα γράμμα.

Ἐδῶ εἶσθε, Κύριε Πρευάν; Καὶ βλέπω τὴν Μαργαρίταν εἰς μεγάλην συγκίνησιν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἐγὼ, ἐξαδέλφη, διόλου, διόλου.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Πάλιν κἀμμία νέα πανουργία. κἀμμία νέα δοκιμὴ τῆς κεφαλῆς σας; Ὦ! ἐπιτυγχάνουν θαυμάσια! . . . Ἰδέτε τώρα ἔλαβα αὐτὸ τὸ γράμμα.

ΠΡΕΥΑΝ, ἀναγινώσκων.

« Δὲν ἦτο ἀνάγκη, κυρία, νὰ κοπιάσητε προσποιουμένη πρὸς ἐμέ. Δὲν θέλετε μὲ ἴδει πλέον ἐφ' ὅρου ζωῆς καὶ οὐδέποτε θὰ γίνω αἴτιος νὰ δυσαρεστηθῆτε . . . »

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ποίαν γνώμην ἔχετε περὶ αὐτοῦ;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Τί τρέχει λοιπόν;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Θὰ τὸ μάθῃς· λοιπὸν Κύριε;

ΠΡΕΥΑΝ.

Λοιπὸν, κυρία, τὸ εὑρίσκω τέλειον. « Οὐδέποτε θὰ γίνω αἴτιος νὰ δυσαρεστηθῆτε . . . » Εἶναι ὅλως διόλου τίμιον καὶ μετριοπαθές.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Τῇ ἀληθείᾳ! τὸ κρύον σας αἷμα μὲ ἀρέσει πολύ. Ἔχετε πάλιν ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ κἀμμίαν θεωρίαν ἕτοιμον; Βλέπετε ὅτι ὁ Κύριος Οὐαλβρὸν ἐπίστευσε δυστυχῶς εὐκολώτατα τὸ πλαστόν σας γράμμα, καὶ χάρις εἰς τὰς λαμπρὰς πανουργίας σας, ὅπως τὰς ὀνομάζετε, χάνω ὄχι μόνον τὸν ἔρωτά του, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ μόνου ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον ἀγαπῶ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ, πρὸς τὸν Πρευάν.

Πῶς, κύριε, μὲ ἀπατήσετε πρὸ ὀλίγου; Τίποτε δὲν ἦτο ἀληθινόν; μὲ ἐπαίζετε ὡσὰν μωρὸν παιδί; . . . . Ἆ! εἶναι παρὰ πολύ!

ΠΡΕΥΑΝ.

Μάλιστα, μάλιστα, παρὰ πολύ· ἀλλὰ ὡμολογήσετε . . .

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Δὲν τὸ εἶπα.

ΠΡΕΥΑΝ

Ὄχι, ἀλλ' ἐγὼ τὸ ἤκουσα. (Πρὸς τὴν κόμησσαν). Κυρία, ἡ κυρία Μαργαρίτα καὶ ἐγὼ ἐξηγήθημεν τέλος πάντων καὶ εἴμεθα ἐντελῶς σύμφωνοι.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὀλιγώτερον παρά ποτε. Ἤμην πρὸ ὀλίγου ὡς ὁ βαρῶνος· τώρα εἶμαι ὡς ἡ ἐξαδέλφη μου. Ποτὲ δὲν θὰ σᾶς συγχωρήσω.

ΠΡΕΥΑΝ.

Θὰ μὲ συγχωρήσετε εὐκολώτερον παρ' ὅσον λέγετε.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Δὲν εἶναι πλέον καιρὸς παιγνιδίων, κύριε Πρευάν.

περιμένω νὰ διορθώσετε τὸ κακὸν ἀφ' οὗ σεῖς εἶσθε ὁ αἴτιος αὐτοῦ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Βεβαιότατα, κυρία, βεβαιότατα. Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ κάμω, παρακαλῶ ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Καὶ ἐρωτᾶτε ; Ὁ Κ. Οὐαλβρὺν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μὲ κατηγορῇ ὡς ἄπιστον· πρέπει λοιπὸν κυρίως νὰ τὸν ἐκβάλετε ἀπὸ τὴν ἀπάτην.

ΠΡΕΥΑΝ.

Μάλιστα, κυρία.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἀλλά, εὐθύς.

ΠΡΕΥΑΝ.

Μάλιστα, κυρία.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Πρέπει νὰ εἴπητε ὅλην τὴν ἀλήθειαν καὶ ἂς ἐνοχοποιηθῶ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Μάλιστα, καὶ ἂς ἐνοχοποιηθῶμεν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Πολὺ καλά, θὰ σᾶς ἐνοχοποιήσω.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Παρατηρήσετε, κύριε, παρατηρήσετε εἰς ποίους κινδύνους μὲ ἔρριψε ἡ ἐλαφρότης σας ! Καὶ ἂν δὲν μὲ εὕρῃ ἔνοχον τί θὰ σκέπτεται περὶ ἐμοῦ ὁ Κ. Οὐαλβρύν ; Εἰς τί σφάλμα μ' ἐρρίψετε ! βεβαίως πταίει καὶ ἡ ἀδυναμία μου διότι ἦτο πολὺ μεγάλη καὶ εἶναι ἀσυγχώρητος· ἀλλὰ χωρὶς τὰς κακὰς συμβουλάς σας, ὁ θεὸς μάρτυς μου, τὸ ψεῦμα δὲ θὰ μὲ ἤρχετο εἰς τὸν νοῦν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Εἶμαι ἐντελῶς πεπεισμένος περὶ τούτου.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἰδέτε, κύριε, τί γίνεται ὅταν λέγῃ τις ψεύματα !

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐντρέπομαι, μή με ἀφανίζετε.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Λοιπόν, κύριε, τί περιμένετε ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Διὰ νὰ κάμω τί, κυρία μου ;

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Πῶς ! δὲν τὸ ἀπεφασίσαμεν ; Νὰ ὑπάγετε εἰς τοῦ Κ. Οὐαλβρύν.

ΠΡΕΥΑΝ

Εἶναι περιττόν, δὲν θὰ τὸν εὕρω.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Διὰ ποῖον λόγον ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Διότι θὰ ἔλθῃ ὅσον οὔπω.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἐτρελλάθητε ; καὶ δὲν εἴδετε τὸ γράμμα ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἴσα, ἴσα αὐτὸ τὸ γράμμα μὲ πείθει νὰ τὸν περιμείνω ἐδῶ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Μὲ ὀμνύει ὅτι δὲν θὰ μὲ ἐξαναϊδῇ πλέον ποτέ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Αὐτὸ λέγω κ' ἐγώ. Δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ ἔλθῃ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Σᾶς εἶπα ὅτι τὰ παιγνίδιά σας εἶναι ἄκαιρα.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν παίζω διόλου . . . . Ἆ φαντάζεσθε, ὡραία κυρία, ὅτι χάνει τις γυναῖκα ὡς σᾶς, ὅτι ἀποχωρίζεται, ὅτι τὴν λησμονεῖ, ὅτι παρηγορεῖται ! . . . . Ὄχι, ὄχι, εἶναι δυσκολώτερον καὶ δὲν γίνονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ πράγματα. Δὲν γνωρίζετε ἡμᾶς τοὺς ἐρωτευμένους ἄνδρας ! Ἐν ᾧ ὁμιλοῦμεν ἐδῶ εἰξεύρετε τί κάμνει ὁ καϋμένος ὁ Οὐαλβρύν ; πρῶτον ἐπέστρεψε εἰς τὸ οἴκημά του ἔξω φρενῶν καὶ ὡρκίσθη νὰ τιμωρήσῃ ἐμέ, σᾶς, ὅλην τὴν γῆν· ἔπειτα, ἔκλαυσε. . . Ὤ ! ἔκλαυσε. Ἔπειτα ἐπεριπάτησεν εἰς τὴν κάμαραν του βήματι ταχεῖ, ἐσκέφθη νὰ ταξειδεύσῃ, ἔπειτα διὰ νὰ μὴ κοπιάσῃ καὶ κινηθῇ ἀπὸ τὸν τόπον του, νὰ πετάξῃ τὰ μυελά του. Τοῦτο ἀποφασίσας, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐθιμοταξίας ἐνόησε κάλλιστα ὅτι δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἀποθάνῃ χωρὶς νὰ σᾶς ἰδῇ καὶ τελευταίαν φοράν. Εἶπε νὰ σᾶς γράψῃ· ἀλλὰ τί εἰμπορεῖ κἀνεὶς νὰ γράψῃ εἰς ἕνα τόμον τὸ ὁποῖον ν' ἀξίζῃ ἓν βλέμμα τοῦ ἀγαπωμένου ὄντος ; Ἐπῆρε λοιπὸν καὶ ἄφησε ἑκατὸν φορὰς τὸ καπέλλον του,— δηλαδὴ τὸ εἰδικόν μου,— καὶ τέλος λαμβάνων θάῤῥος τὸ ἔβαλε εἰς τὴν κεφαλήν του καὶ κατέβη ἀποφασιστικά· ναὶ μὲν εἰς τὸν δρόμον ἠργοπόρησεν ἴσως ὀλίγον ἀπὸ τὴν ταραχήν του, τὸ πεῖσμα καὶ τὴν δικαίαν ὑπερηφάνειάν του· ἀλλὰ ἔρχεται, πλησιάζει καὶ δὲν εἶναι πλέον καιρὸς νὰ ὑποχωρήσῃ· εἶναι παρὰ πολὺ πλησίον σας καὶ ὑπὸ τὴν ἕλξιν τῆς μαγείας. Δὲν ἐξαρτᾶται πλέον ἀπὸ αὐτὸν τὸ νὰ μὴ σᾶς ἰδῇ· ἡ καρδία του τὸν παρασύρει καί. . . . Ἰδέτε, ἰδέτε, ἐμβαίνει εἰς τὴν αὐλήν.

Η ΚΟΜΗΣΑΣ.

Λέγετε ἀλήθειαν ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἰδέτε καὶ σεῖς ἡ ἰδία.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ τεταραγμένη.

Κύριε Πρευάν . . . θὰ ἔλθῃ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Αἴ ! μάλιστα, αὐτὸ σᾶς ἔλεγα. Γνωρίζετε τὴν συνήθη του φρόνησιν ὅταν ἀναβαίνει εἰς σᾶς. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτὴν τὴν φορὰν εἶναι εἰς ἀπόγνωσιν εἰμπορεῖ ν' ἀναβῇ γρηγορώτερα.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Κύριε Πρευάν . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐννοῶ. Δὲν θέλετε νὰ φανῆτε εὐθὺς, αἴ; Τὸν δέχομαι ἐγώ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Προσέξετε, ὅμως . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Μὴ φοβεῖσθε· ἀποσυρθῆτε ἐδῶ πλησίον καὶ μὴ λησμονήσετε, ὅ,τι σᾶς εἶπα πρὸ μικροῦ· ἢ δὲν εἶμαι ἄνθρωπος, ἢ θὰ στεφανωθῶμεν ὅλοι . . . . ὅταν θέλετε, ἐὰν ὅμως. . .

χαιρετᾷ τὴν Μαργαρίταν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Δὲν εἶπα τίποτε.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἔλα, Μαργαρίτα.

ΠΡΕΥΑΝ.

Μὴ πηγαίνετε πολὺ μακρὰν, δύο μόνον λέξεις ἔχω νὰ τὸν εἰπῶ.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Δύο λέξεις;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι περισσότερον· μὴ ὑπάγετε μακράν.

ΣΚΗΝΗ ΙΔ΄.

ΠΡΕΥΑΝ, *μόνος· ἔπειτα δὲ ὁ* ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

ΠΡΕΥΑΝ *μόνος.*

Τώρα Ἐῤῥῖκε, ἐδῶ σ' ἔχω! Παρὰ πολὺ μὲ τυραννεῖς καὶ ἀνατρέπεις τὰ σχέδια μου· τώρα, μὰ τὴν πίστιν μου! σὲ κρατῶ, καὶ ζωντανὸς ἀποθαμένος θὰ νυμφευθῇς.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Σεῖς εἶσθε κύριε;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐγὼ καθὼς βλέπετε. Δὲν ζητεῖτε ἴσως ἐμέ;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Συμπάθειον, κύριε, σᾶς ζητῶ καὶ βεβαίως γνωρίζετε τί σᾶς θέλω.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι ἀκόμη, ἀλλὰ εἶσθε κύριος νά. . .

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Σᾶς ἐπιστρέφω τὸ καπέλλον σας.

ΠΡΕΥΑΝ.

Εὐχαριστῶ, ἤμην εἰς ἀνησυχίαν δι' αὐτό.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ, *δεικνύων τὴν ἐπιστολήν.*

Σεῖς ἐγράψετε αὐτὸ τὸ γράμμα;

ΠΡΕΥΑΝ.

Μάλιστα, κύριε.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Καὶ καταλαμβάνετε πόσον προσβλητικὸν εἶναι δι' ἐμέ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν μὲ φαίνεται νὰ λέγῃ τίποτε περὶ ὑμῶν.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Καὶ εἰξεύρετε ἐπίσης, ὑποθέτω, τίνος ὀνόματος ἄξιος εἶναι ὅστις ἐτόλμησε νὰ τὸ γράψῃ;

ΠΡΕΥΑΝ.

Τίνος ὀνόματος; . . . Τὸ ὄνομα εἶναι ὑπογεγραμμένον.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα, κύριε· εἶναι ὄνομα ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον ἠγάπησα ἐκ παιδικῆς μου ἡλικίας καὶ εἰς τὸν ὁποῖον εἶχα πλήρη πίστιν, ὁ ὁποῖος πάντοτε ὑπῆρξε ὁ ταμίας τῶν κρυφιωτέρων τῶν προσφιλεστέρων μου σκέψεων καὶ τὸν ὁποῖον τώρα μόνον προδότην καὶ ψευδῆ φίλον δύναμαι νὰ ὀνομάσω.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἂς παραλείψωμεν τὴν ταὐτότητά του, παρακαλῶ.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὄχι μόνον μὲ ἐπρόδωκε, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθη τὴν φιλίαν μου, τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν μου.

ΠΡΕΥΑΝ

Ἂς τὴν παραλείψωμεν, σᾶς ἱκετεύω.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μήπως θέλετε νὰ περιπαίξετε;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι, κύριε, σᾶς ὁρκίζομαι.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τί ἀποκρίνεσθε λοιπὸν διὰ νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ἐδῶ διαγωγή σας;

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν τὴν βλέπω κακήν.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὦ! βεβαίως . . . ἐπέτυχε! Καὶ πιθανῶς παραβλέπετε ὡς μικρὰ πράγματα τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν τὰ ὁποῖα οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Σᾶς ζητῶ μυριάκις συγγνώμην. Σᾶς παρακάλεσα νὰ παραλείψετε ὅλα αὐτά. Ἀπὸ στιγμιαῖον πεῖσμα εἱμπορεῖ νὰ εἰπῇ τις μερικὰ πράγματα, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ κάμνῃ κατάχρησιν.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὅσα καὶ ἂν εἴπω, κύριε, πάντοτε περισσοτέρων εἶσθε ἄξιος.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἴσως, ἀλλὰ ἤκουσα παρὰ πολλά, καὶ ἂν δὲν ἔχετε τίποτε νὰ προσθέσετε. . .

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ὅ,τι προσθέτω εἶναι ἁπλούστατον. Σᾶς ζητῶ λόγον.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἀποποιοῦμαι.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἀποποιεῖσθε; . . . Δὲν ἐπίστευα ὅτι διὰ νὰ σύρῃ τὸ ξίφος ὁ Κ. Πρευὰν ἔπρεπε νὰ προσκληθῇ δίς.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἑκατοντάκις, ἂν δὲν θέλῃ νὰ τὸ σύρῃ.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Καὶ ποία εἶναι ἡ πρόφασις τῆς ἀρνήσεως;

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἡ πρόφασις; Καὶ ποία παρακαλῶ, εἶναι ἡ πρόφασις τῆς ἰδικῆς σας προκλήσεως;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Πῶς; μὲ ἁρπάζετε τὴν κόμησσαν. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Μήπως εἶσθε συγγενής, ἐραστὴς ἢ σύζυγος ἢ κἂν φίλος της;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Εἶμαι . . . ναί, εἶμαι φίλος της, εἷς ἐξ ἐκείνων οἵτινες τὴν ἀγαποῦν περισσότερον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, καὶ ἔχω τὸ δικαίωμα. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Μίαν στιγμήν, παρακαλῶ. Πιθανὸν νὰ ἔδειξα ὅτι μ' ἀρέσει ἡ κόμησσα· ἀλλὰ ἐννοεῖται ὅτι ἐὰν πρέπῃ διὰ τοῦτο νὰ μονομαχήσω μ' ὅλους της τοὺς φίλους. . .

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Εἶμαι κἄτι περισσότερον παρὰ φίλος . . . Ἐπρόκειτο νὰ τὴν νυμφευθῶ. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ διατὶ δὲν τὴν ἐνυμφεύεσθε; Ποῖος σᾶς ἐμπόδισε;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ποῖος μὲ ἐμπόδιζε ἐν ᾧ ὅλος ὁ ἔρως μου, ὅλη ἡ πίστις εἰς τὸν δοθέντα λόγον ἦτο ἀντικείμενον τῶν ἐμπαιγμῶν σας; ἐν ᾧ μὲ ἐβλέπετε χαίροντες πίπτοντα εἰς τὴν παγίδα τὴν ὁποίαν μὲ ἐστήσετε καὶ ἐπαίζετε καθ' ἡμέραν μὲ τὴν ὑπόμονον εὐπιστίαν μου! ἐν ᾧ ἦσθε ἀμφότεροι σύμφωνοι βεβαίως, καθ' ὃν καιρὸν ἐγὼ μόνος, μόνος μὲ τὸ πάθος μου, μόνος, ἂν ἦναι κανεὶς ποτὲ μόνος ὅταν ἀγαπᾷ! . . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ προοίμιον.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἐδουάρδε! σὺ μὲ μεταχειρίσθης κατ' αὐτὸν τὸν τὸν τρόπον!

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐνόμιζα, κύριε, ὅτι πρὸ ὀλίγου μὲ ἐδίδετε ἄλλο ὄνομα.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μάλιστα, κύριε, ἔχετε δίκαιον. Μὲ ἐνθυμίζετε τὰς λέξεις μου καὶ ἐπειδὴ δὲν σᾶς ἀρέσει νὰ ἀποκριθῆτε...

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν ἀποκρίνομαι εἰς λόγους ἀσκόπους, ἀβεβαίους καὶ ἀλόγους.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἀσκόπους. Σεῖς ἀποποιεῖσθε τὴν μονομαχίαν.

ΠΡΕΥΑΝ.

Δὲν ἀποποιοῦμαι ἐντελῶς. Ἐρωτῶ μὲ ποῖον δικαίωμα μὲ προσκαλεῖτε.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Λοιπὸν ἀφ' οὗ πρέπει. . .

ΠΡΕΥΑΝ.

Ἐννοεῖται, ἐρωτῶ καὶ πάλιν ἐὰν εἶσθε ἀδελφός, ἐρωμένος ἢ σύζυγος τῆς κομήσσης· καὶ ἐὰν δὲν εἶσθε κανεὶς ἐξ αὐτῶν θεωρῶ ὡς μηδὲν τοὺς κομπασμούς σας. Δὲν συνειθίζω νὰ σκοτόνομαι μὲ τὸν τυχόντα.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Μὲ τὸν τυχόντα, δίκαιε οὐρανέ!

ΠΡΕΥΑΝ.

Αἴ! βεβαίως, τί περισσότερον εἶσθε; οἰκεῖος, συμφωνῶ· ἀναμφιβόλως εὐχάριστος γνωριμία, τὴν ὁποίαν ἀπαντᾷ τις ἴσως παρὰ πολὺ εἰς ὡραίας γυναικός, ἐξύπνου, ἐλαφρᾶς, ὀλίγον ἀπίστου, τὸ ὁμολογῶ καὶ φήμης ὀλίγον σκοτεινῆς . . .

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τὴν κόμησσαν ἐννοεῖτε;

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ διὰ τί ὄχι; Καὶ ἐδῶ θὰ μὲ πιασθῆτε;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ναί, εἰς τὴν πίστιν μου, παρὰ πολύ! Ὑπέφερα τοὺς ψυχροὺς καὶ σκληροὺς ἐμπαιγμούς σας, ἀλλὰ ὑβρίζετε γυναῖκα, τὴν ὁποίαν τιμῶ καὶ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ σέβεσθε, ἀφ' οὗ λέγετε ὅτι τὴν ἀγαπᾶτε· ἐλᾶτε, κύριε, ἂς ἔμβωμεν εἰς τὸ δωμάτιόν της. Δὲν ἔχω, λέγετε, τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ὑπερασπίσω· λοιπὸν αὐτὸ τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἔχασα, τὸ ὁποῖον μὲ ἡρπάσετε, τὸ ὁποῖον εἶχα χθές, θὰ τὸ ἐξαναζητήσω ἀπὸ αὐτήν, ἔστω καὶ διὰ μίαν στιγμὴν καὶ θὰ μὲ τὸ ἀποδώσῃ δὲν ἀμφιβάλλω. Ὅσον ἄπιστος καὶ ἂν ἦναι γνωρίζω τὴν καρδίαν της καὶ μ' ὅλας της τὰς προδοσίας τὴν ἠγάπησα τόσον, ὥστε πρέπει νὰ μ' ἀγαπᾷ ἀκόμη. Ἐπρόκειτο νὰ γίνω σύζυγός της, εἶχα σχεδὸν τὸ δικαίωμα νὰ φέρω τὸν τίτλον αὐτόν, ἂς μὲ τὸν δανείσῃ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας, θὰ μὲ δώσετε τότε λόγον; Ἐλᾶτε, κύριε, ἂς ἐμβῶμεν ἐδῶ.

Προχωρεῖ διὰ ν' ἀνοίξῃ τὴν θύραν τοῦ δωματίου τῆς Κομήσσης.

ΠΡΕΥΑΝ, *ἐμποδίζει αὐτόν.*

Εἰπέ με, Ἐρρῖκε ἐνθυμεῖσαι ὅτι σήμερον τὸ πρωῒ σὲ παρέβαλα μὲ ὄνον ὁ ὁποῖος δὲν τολμᾷ νὰ διαβῇ ῥυάκιον;

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Τί σημαίνει αὐτό;

ΠΡΕΥΑΝ.

Αἴ! ἰδοὺ τὸ ῥυάκιον, αὐτὴ ἡ θύρα· ἐμπρὸς ὤθησέ την! ἐχρειάσθη κόπος διὰ νὰ φθάσωμεν.

Ὠθεῖ τὴν θύραν. Εἰσέρχονται ἡ Κόμησσα καὶ ἡ Μαργαρίτα.

———

ΣΚΗΝΗ ΙΕ΄.

ΠΡΕΥΑΝ, ΟΥΑΛΒΡΥΝ, Η ΚΟΜΗΣΣΑ, ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

ΠΡΕΥΑΝ.

Προχωρήσετε, προχωρήσετε, ἄπιςε κόμησσα. Ἰδοὺ κομψὸς ἱππότης, ὁ ὁποῖος ζητεῖ τὸν τίτλον τοῦ συζύγου μόνον δι' ἓν τέταρτον, ὡς λέγει, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ δικαίωμα νὰ μὲ στείλῃ εἰς τὸν Ἄδην.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Εἶναι δυνατὸν νὰ ἠπατήθην τόσον;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἆ! Θεέ μου! πόσον ἐφοβήθην!

ΠΡΕΥΑΝ.

Μᾶς ἠκούετε λοιπόν;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ὤ! ναί.

Η ΚΟΜΗΣΣΑ.

Ἔχω μεγάλα σφάλματα πρὸς σᾶς κύριε Οὐαλβρύν. Ὁ φίλος σας μὲ ἔδωκε κακὴν συμβουλὴν καὶ σᾶς ζητῶ συγγνώμην διότι τὴν ἠκολούθησα.

ΠΡΕΥΑΝ.

Ὄχι τόσῳ κακὴν, κυρία. Ὁμολογεῖτε τοὐλάχιστον ὅτι ἐτήρησα τὸν λόγον μου. (Πρὸς τὸν Οὐαλβρύν.) Φίλε μου, συγχώρησέ με καὶ σὺ, χάρις εἰς ὅσας ὕβρεις μὲ εἶπες.

ΟΥΑΛΒΡΥΝ.

Ἆ! Κυρία, εἶμ' ὁ μόνος ἔνοχος διότι ἀμφίβαλα πρὸς στιγμὴν περὶ ὑμῶν.

Φιλεῖ τὴν χεῖρα αὐτῆς.

ΠΡΕΥΑΝ, πρὸς τὴν Μαργαρίταν.

Καὶ ἡμεῖς, Μαριγὼ, συγχωρούμεθα;

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ.

Ἐὰν συγκατατίθεμαι εἶναι ἀπὸ καλλοσύνην ψυχῆς.

ΠΡΕΥΑΝ.

Καὶ ἐγὼ ἀπὸ ἁπλοῦν οἶκτον... Ἐμπρὸς ἂς προσπαθήσωμεν νὰ παρηγορηθῶμεν διὰ τὴν λύπην τὴν ὁποίαν ἐπροξενήσαμεν ἀμοιβαίως.

(Ἐκ τῶν τοῦ Alfred de Musset)

Σ.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ.

Ἡ ἐν Λονδίνῳ ἐκδιδομένη ἐφημερὶς The Daily telegraph, ἐκ συστήματος καταφερομένη κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐδημοσίευσε τὴν 27 Ἰουλίου τὸ ἑπόμενον ἄρθρον περὶ τῶν ἐν τῇ γενικῇ ἐκθέσει ἑλληνικῶν προϊόντων.

«... Σήμερον δὲ θέλομεν ἐπικαλεσθῆ τὴν προσοχὴν τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν εἰς τὴν ἔκθεσιν χώρας, ἥτις ὑπῆρξε μὲν κοιτὶς πάσης τῆς ἡμετέρας εὐρωπαϊκῆς ἀγωγῆς, ἔπεσε δὲ ἀτυχῶς ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης περιωπῆς, διέψευσε πολλάκις τὰς γλυκείας ἐλπίδας τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, σπαράσσεται σήμερον ὑπὸ ἐμφυλίων διχονοιῶν, καὶ ὅμως ἐμπεριέχει τοιαῦτα φυσικὰ στοιχεῖα εὐδαιμονίας καὶ ἰσχύος, ὥστε μετὰ τὰς τόσας ἀποτυχίας εἶναι ἔτι ὀρθὸν νὰ πιστεύσωμεν τὴν ἐπὶ τέλους ἐπιτυχίαν αὐτῆς. Αἱ ταραχαὶ καὶ οἱ περισπασμοὶ, περὶ ὧν εἴπομεν, δὲν ἐπέτρεψαν νὰ γείνῃ ἐντελεστέρα ἡ ἑλληνικὴ ἔκθεσις· καὶ τωόντι εἶναι πολλὰ εὐτελής. Ἀλλ' ἔπραξεν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν ἐκεῖνος εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ διάταξις τῶν σταλέντων, καὶ πολλὰ τούτων εἵλκυσαν συντονωτάτην προσοχήν. Οἱ δημητριακοὶ καρποὶ ἐξετέθησαν ἄφθονοι καὶ πολλὰ δείγματα σίτου εἶναι ἀξιολογώτατα. Ἡ κριθὴ φαίνεται ἀρίστη καὶ μάλιστα ἡ τῆς Κυπαρισσίας· ἀλλὰ καὶ βρίζα καὶ ἀραβόσιτος προάγονται ἄφθονοι ἐν Ἑλλάδι, καί τινα τῶν σταλέντων δειγμάτων εἶναι καλά. Παρὰ χώρας ὅπου σμήνη μελισσῶν ἐβόμβουν περὶ τὸν Πλάτωνα, ὅπου τὸ ὄρος Ὕβλα εἶναι περιώνυμον (*), οἱ ἀρχαιολόγοι προσδοκῶσι βεβαίως ἄφθονον καὶ ἥδύτατον μέλι, καὶ δὲν ἔχουσιν ἄδικον· διότι τὸ σταλὲν ἐκ Σαλαμῖνος ἔχει ἀμβροσίαν εὐωδίαν καὶ γλυκυτάτην γεῦσιν· δι' ὃ ὁ εὐτυχὴς ἀγωνοδίκης ἢ ὁ προνομιοῦχος ἐκεῖνος ὅστις θέλει ἐξετάσει αὐτὸ δι' ἄλλης αἰσθήσεως ἢ διὰ τῆς ὄψεως, θέλει ἐπισύρει τὰ φθονερὰ βλέμματα πάντων τῶν μικρῶν παιδίων τῆς γειτονίας. Ἡ φήμη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων αὐτῆς διὰ τὰς σταφυλὰς καὶ τὰς σταφίδας εἶναι γνωστὴ εἰς πάντα φίλον τῶν *πλόμπουδιγκ*, ἤτοι εἰς πάντα ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἀγγλικὴν φυλήν· ἡ δὲ φήμη αὕτη δικαιοῦται ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἐκτεθέντων. Οἱ ἔχοντες ἔμπειρον τὴν γεῦσιν περὶ τὰς ἐλαίας θέλουσι χαρεῖ βλέποντες τὸν πλούσιον καὶ εὔχυμον καρπὸν τοῦ εἴδους τούτου τὸν ὁποῖον προάγει ἡ Ἑλλάς· εἶναι μεγάλαι, λιπαραὶ, γλυκεῖαι ἀλλ' οὐχὶ καὶ πολλὰ ἐλαιώδεις. Ἡ ἀρωματικὴ αὐτῶν πνοὴ θέλει βεβαίως δελεάσει τοὺς εὐρώστους ἀγωνοδίκας κατὰ τὴν προσεχῆ δοκιμήν. Ἐὰν ὁ οἶνος τῆς ἐνεστώσης Ἑλλάδος εἶναι τοῦ αὐτοῦ εἴδους τὸ ὁποῖον ἀνεγαργάριζεν ὁ Ἀνακρέων, τοῦτο εἶναι ζήτημα τὸ ὁποῖον παραδίδομεν εἰς τὰς συζητήσεις τῶν λογιωτάτων· τὸ καθ' ἡμᾶς ἐπαινοῦμεν ἰδίως τὸ λεγόμενον «*μαῦρον κρασί*». Ναὶ μὲν δὲν εἶναι ποτὸν πολυτελείας, εἶναι ὅμως εἰς ἄκρον εὐθηνὸν, διότι ἑκάστη φιάλη τιμᾶται ὀλιγώτερα τῶν δέκα δηναρίων· καὶ ὅμως εἶναι ἀνώτερον κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ οἴνου ὅστις πωλεῖται ἐν ἀφθονίᾳ ἀντὶ πολλοῦ, τιτλοφορούμενος ψευδῶς *βουρδιγάλειος*. Ἐὰν εἰσαχθῇ εἰς τὸν τόπον ἡμῶν θέλουσι βεβαίως κερδήσει οἱ πωληταὶ, διότι θὰ εὕρωσι πολλοὺς τοὺς ἀγοραστάς. Ὁ κάλλιστος

(*) Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἄρθρου συγχέει τὸ ἐν Σικελίᾳ ὄρος Ὕβλαν, ὅπου, ὡς βεβαιοῖ ὁ Στράβων, προήγετο ἐξαίσιον μέλι, μετὰ τοῦ Ὑμηττοῦ. Σ. Π.

εἶναι ὁ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ τοῦ Ναυπλίου. Ἀπὸ τοῦ οἴνου εἰς τὸν καπνὸν ἀνεπαίσθητον τὸ διάστημα. Ὁ ἐν Ἑλλάδι καλλιεργούμενος καπνὸς εἶναι εὔοσμος, παραπλήσιος πρὸς τὸν παρ' ἡμῖν πωλούμενον *τουρκικόν*. Ὑφασμάτων δὲ δὲν πλουτεῖ ἡ ἑλληνικὴ ἔκθεσις· ἔχει ὅμως διαφόρους τάπητας οἵτινες εὗρον προθύμως Ἄγγλους ἀγοραστάς. Καὶ τὰ δείγματα τῆς κατειργασμένης καὶ ἀκατεργάστου μετάξης εἶναι ἄξια λόγου. Ἀξιοπαρατήρητον δὲ πρὸ πάντων εἶναι τὸ πολυτελὲς ἔνδυμα τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν Κ. Ν. Παπακώστα. Θὰ παρέλθῃ βέβαια πολὺς καιρὸς πρὶν ἢ τολμήσῃ τις κόρη τῆς Ἀλβιόνος νὰ φορέσῃ τοιοῦτον λεπτὸν ἔνδυμα· ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἡ στιλπνότης τοῦ προκειμένου δὲν ἀντιβαίνει εἰς τὴν φιλοκαλίαν, καὶ τὰ χρυσᾶ κεντήματα εἶναι λεπτοφυέστατα καὶ ὡραιότατα. Καὶ ἄλλα ἐνδύματα ἐξετέθησαν, τὸ ἀνωτέρω ὅμως εἶναι ἀναντιῤῥήτως ἀριστούργημα. Κιβώτιον περιέχον βαλάντια, φέσια καὶ σάκκους καπνοῦ παράκειται, καὶ θέλει ἀξιωθῆ τυχαίου βλέμματος. Τῶν ὀρυκτῶν ἡ συλλογὴ εἶναι πενιχρά, περιέχει ὅμως σιδηρᾶ τινα τὰ ὁποῖα λέγονται πολύτιμα ἢ πλούσια. Δύο ὡραιότατοι κίονες εἶναι ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων δειγμάτων ἀρχαίου πρασίνου τὰ ὁποῖα εἴδομεν· καὶ οἱ δύο ἐξήχθησαν ἀπὸ τῶν λατομείων τῆς Πελοποννήσου. Εἰ δὲ καὶ τὰ κακῶς κατεσκευασμένα κιονόκρανα ἀσχημίζουσιν αὐτούς, ὅμως τὸ κάλλος πάντων εἶναι ἀμίμητον. Ἀλλ' ἴσως τὸ περιεργότερον ὅλων τῶν ἐκτεθέντων παρὰ τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ ξυλογράφημα τοῦ Ἀθηναίου τεχνίτου Ἀγαθαγγέλου. Μόλις ἐξισοῦται πρὸς αὐτό, βεβαίως ὅμως δὲν ὑπερέχει, ὁποιονδήποτε ἄλλο τοιούτου εἴδους ἔργον ἐν τῇ ἐκθέσει. Παριστᾷ δὲ τὴν ἐνανθρώπισιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ εἶναι συλλογὴ ξυλογραφημάτων γενομένη μετὰ τοσούτῳ θαυμασίας λεπτότητος, ὥστε ὁμοιάζει λεπτοφυεστάτην *dantelle*. Ὁ παρατηρητὴς ἔχει ἀνάγκην μικροσκοπίου μεγεθύνοντος εἰς ἄκρον τὰ ἀντικείμενα ὅπως ἐκτιμήσῃ τὸ σύμπλεγμα, τὸ πλῆθος τῶν λεπτομερειῶν καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ τεχνίτου. Λυπούμεθα ὅτι τοιοῦτον λαμπρὸν ἔργον ἀσχημίζεται ὑπὸ εὐτελοῦς περιβασίου. Ἀλλὰ καὶ τῶν μαθητῶν τις τοῦ Ἀγαθαγγέλου Πρανουδάκης τὸ ὄνομα, ἐξέθετο ξυλογράφημα οὐχὶ ἀνάξιον τοῦ διδασκάλου. Πρὸς τούτοις εἴδομεν καὶ πλῆθος προτομῶν καὶ ζωγραφιῶν· ἀλλὰ περὶ τούτων προτιμότερον εἶναι νὰ εἴπωμεν ὅσον ἔνεστιν ὀλιγώτερα. Εἶναι θεατρικαὶ κατά τε τὴν ἰδέαν καὶ τὸν ῥυθμὸν, καὶ εἰκονίζουσι μὲν τὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα, εἶναι ὅμως ἐλλειπέσταται περί τε τὸν χρωματισμὸν καὶ τὴν φαντασίαν. Ἀγάλματά τινα ὅμως εἶναι ἀξιολογώτατα. Ὁ Κ. Κόσσος ἐξέθετο προτομὴν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου, τῆς ὁποίας ἡ τέχνη ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὴν τῶν μεγάλων ἀγαλματοποιῶν τῆς Ἰταλίας. Οἱ ἀδελφοὶ Φυτάλαι ἐξέθεντο ἐπίσης δύο περίεργα ἀγάλματα, τὸ μὲν παριστάνον Ἕλληνα ποιμένα παίζοντα αὐλόν· ἡ στάσις τοῦ ποιμένος εἶναι φυσικὴ καὶ ἀνεπιτήδευτος, καὶ καθαρώτατος ἅμα δὲ καὶ ἁρμοδιώτατος εἶναι ὁ ῥυθμός· τὸ δ' ἕτερον ἔχει χαρακτῆρα πολὺ πλέον εὐκίνητον. Ἕλλην στρατιώτης καθήμενος ἐπὶ πέτρας δράσσει ὄπισθεν αὐτοῦ μὲ τὴν δεξιὰν τὸ πυροβόλον του καὶ μὲ τὴν ἀριστερὰν σκιάζων τοὺς ὀξυδερκεῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς ὅπως ἴδῃ καλήτερον, παρατηρεῖ ἄγρυπνος τοὺς πλησιάζοντας ἐχθρούς. Καὶ μετέχει μὲν γαλλικοῦ ὕφους τὸ ἔργον τοῦτο, ἐν γένει ὅμως ἔχει τὸν χαρακτῆρα ἐθνικὸν καὶ διὰ τοῦτο ἰδιαιτέραν ἀξίαν.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Πολιτικὰ πολιτικῶν τὰ πάντα πολιτικά!

Εἰς τὴν ἀγορὰν ὀψωνεῖς τὸ πρωΐ . . . πολιτικά.

Δίελθε τὴν ὁδὸν τοῦ Αἰόλου μέχρι τοῦ καφφενείου τῆς Ὡραίας Ἑλλάδος. Ἆ! ἐδῶ πλέον γενικὴ πολιτική. — Διωρίσθη ὁ δεῖνα. — Ἔμαθες τὸ νέον. — Ἀλαταποθηκαρίων μεταθέσεις, τρέξατε φίλοι· καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀκούεις ἢ τὸν ἀδιάκοπον τοῦτον βόμβον ὡσεὶ μυιῶν περὶ μέλι.

Τραπῶμεν τὴν Ἑρμαϊκὴν ὁδὸν — καὶ ἐν παρενθέσει, δὲν εἰξεύρω διατὶ ἡ λέξις δρόμος δὲν ἀρέσκει εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· — εἴσελθε εἰς ἓν τῶν πολλῶν κουρείων· ὁ κουρεὺς, μὴ διδαχθεὶς, ἢ λησμονήσας τὸ τοῦ ἀρχαίου του συντεχνίτου πάθημα λαλεῖ ὁ λαλίστατος . . . πολιτικά. Διότι δὲν ἐλησμονήσατε βεβαίως ὅτι ὑπῆρχέ ποτε Ἀθηναῖος στρατηγὸς, καλούμενος ἀγαθῇ τύχῃ Νικίας· τούτου τὸν βίον ἔγραψεν ὁ φίλος Πλούταρχος· περιγράφων δὲ τὴν ἐν Σικελίᾳ ἧτταν καὶ καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων λέγει ἐν τέλει τοῦ βίου· « Ἀθηναίοις δέ φασι τὴν συμφορὰν οὐχ ἥκιστα διὰ τὸν ἄγγελον ἄπιστον γενέσθαι. Ξένος γάρ τις, ὡς ἔοικεν, ἀποβὰς εἰς Πειραιᾶ καὶ καθίσας ἐπὶ κουρείῳ, ὡς ἐγνωκότων ἤδη τῶν Ἀθηναίων λόγους ἐποιεῖτο τῶν γεγονότων. Ὁ δὲ κουρεὺς ἀκούσας, πρὶν ἄλλους πυνθάνεσθαι, δρόμῳ συντείνας εἰς τὸ ἄστυ καὶ προσβαλὼν τοῖς ἄρχουσι εὐθὺς κατ' ἀγορὰν ἐνέβαλε τὸν λόγον. Ἐκπλήξεως δὲ καὶ ταραχῆς ὡς εἰκὸς γενομένης, οἱ μὲν ἄρχοντες ἐκκλησίαν συναγαγόντες, εἰσήγαγον τὸν ἄνθρωπον. Ὡς δ' ἐρωτώμενος παρ' οὗ πύθοιτο, σαφὲς οὐδὲν εἶχε φράζειν, δόξας λογοποιὸς εἶναι καὶ ταράττειν τὴν πόλιν, εἰς τὸν τροχὸν καταδεθεὶς ἐστρεβλοῦτο πολὺν χρόνον ἕως ἐπῆλθον οἱ τὸ πᾶν κακὸν, ὡς εἶχεν, ἀπαγγέλλοντες. Οὕτω μόλις ὁ Νικίας ἐπιστεύθη παθὼν ἃ πολλάκις αὐτοῖς προεῖπεν. »

Ἀλλοίμονον ὅμως ἂν τὴν σήμερον δι᾽ἑκάστην μὲν ψευδῆ εἴδησιν συνήρχοντο εἰς *ἐκκλησίαν* αἱ βουλαὶ, ἕκαστος δὲ *λογοποιὸς* ἐφημεριδογράφος ἢ καὶ πάντες οἱ λογοποιοὶ κηρῆνες εἰσαγόμενοι εἰς αὐτὰς ἐστρεβλοῦντο· τότε, νὴ Δία, δὲν ἤθελον ἐξαρκέσει ὅλοι οἱ τροχοὶ τῶν Ἀθηνῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τοῦ Γαλλικανείου ἁμαξοπηγείου.

Ἀλλ᾽ἐν τούτοις ἂς προχωρήσωμεν. Φαίνεται ἡ Καπνικαρέα, διαφυγοῦσα τὴν ἀφιλόκαλον σκαπάνην καὶ παρ᾽ αὐτὴν τὸ Δημαρχεῖον, ἐν ᾧ σμῆνος ἀνθρώπων,

ἠΰτε ἔθνεα εἶσι μελισσάων ἀδινάων
. . . . ἀεὶ νέον ἐρχομενάων,

μεμφομένων τὰς ἀρχὰς διὰ τὴν παντελῆ ξηρασίαν τῶν πλείστων ἰδιωτικῶν κρηνῶν. Ἐδῶ εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον τοῦτο ἐκτεθειμέναι θερμαίνονται αἱ εἰκόνες διαφόρων καὶ περιφήμων ἀντιπολιτευομένων, συμπολιτευομένων, ὑπουργῶν, συνωμοτῶν, ἀνταρτῶν κτλ. . . . πολιτικά! Ἐκεῖ τρίζει μελαγκίλυνδρον πιεστήριον ἐν τυπογραφείῳ ἐφημερίδος πολιτικῆς καὶ *φιλολογικῆς* . . . Καὶ βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ φιλολογίας! — Εἰς συναναστροφὴν εἰς χορὸν τρέχεις . . . πολιτικά! Ἆ! ἂν ὑπῆρχε θέατρον! θὰ ἤκουες τοὐλάχιστον τοῦ *Κουτρούλη τὸν* ἐπιτήδειον *γάμον*. Πλαγιάζεις διὰ νὰ κοιμηθῇς, ἀπαυδήσας τέλος, ἀλλὰ, βαβαὶ τῆς δυστυχίας! ὀνειρεύεσαι . . . ὅσα πολιτικὰ ἤκουσες ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ἐξυπνᾷς . . . ἀποστηθίζων τὸν λόγον τοῦ δεῖνα ῥήτορος βουλευτοῦ ἢ τὸ ἄρθρον τῆς ἐφημερίδος ἐκείνης. *Πολιτικὰ πολιτικῶν τὰ πάντα πολιτικά!*

Ἆ! ἂς ἀφήσωμεν τέλος τὰ πολιτικὰ καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐφημερίδας. Καλαὶ μὲν αἱ ἐφημερίδες διότι ἕνεκεν αὐτῶν θὰ κερδήσῃ τὸ ἐν Πειραιεῖ νεοσύστατον πιεστηρίων χυτήριον· καλοὶ δὲ καὶ οἱ λόγοι ὅταν δὲν ἦναι παρὰ πολὺ ἐκτενεῖς· ἀλλὰ δὲν προτιμᾷς, φίλε ἀναγνῶστα (σὲ τὸν λαϊκὸν ἐννοῶ), δὲν προτιμᾶτε, Κύριοι καὶ Κύριαι φιλίστορες, τὸν ἄκακόν μου κάλαμον ἀπὸ τὴν κεραυνοβόλον καὶ ἀπειλητικὴν καὶ δυσοιώνιστον διατριβογραφίαν καὶ λόγου εὔροιαν; Τοὐλάχιστον ἐγὼ ἂν καὶ ἀνεπιτήδειος σφόδρα δὲν θὰ ἐκθέτω πολιτικὰς ἱερεμιάδας· θὰ σᾶς περιγράψω ἀνακαλύψεις, ἐφευρέσεις, παθητικὰ δράματα ἐν γένει ἐν πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῳ κοινωνίᾳ γενόμενα καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τῇ τῶν ἄλλων ζώων· θὰ σᾶς ἐξιστορήσω, μὰ τὸν Ἡρακλῆ, ἄθλους, θὰ σᾶς παρασύρω εἰς ποιητικοὺς καὶ ὑγιεινοὺς περιπάτους καὶ ἀρχαιολογικὰς ἐπισκέψεις κτλ. κτλ. Ἐὰν δέ ποτε φανῶ ὑπὲρ τὸ δέον ἐνοχλητικὸς τότε . . . ὢ! τότε παύω καὶ ἐπανέρχεσθε εἰς τὰ πολιτικὰ διὰ νὰ ἰαθῆτε κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὁμοιοπαθητικῆς.

Ἰδοὺ τί ἀναγινώσκω εἰς γράμμα τι ἐκ Παρισίων.

« . . . *Ἀνθυπολοχαγὸς Ἕλλην, Νικολαΐδης, ὑπέστη χθὲς ἄριστα τὴν ἐξέτασιν τῆς* licence ès sciences mathématiques, *ἥτις, ὡς εἰξεύρεις εἶναι δυσκολωτάτη· ἀλλ᾽ ὅλοι οἱ ἐνταῦθα ἕλληνες ἀξιωματικοὶ εἶναι καλοὶ καὶ ἐπιμελοῦνται . . .»* *Χαίρομεν τῳόντι ὅτι ἡ ἐλπὶς τῆς Ἑλλάδος ὁ στρατὸς ἀποκτᾷ τοιούτους ἀρχηγοὺς, οἵτινες μόνοι συνδιαλλάττουσι τὰς δύο ἀντιθέτους γνώμας τῶν εἰρηνικῶς διὰ τῆς παιδείας ἐπιθυμούντων τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐπιλοίπου μέρους τῆς πατρίδος Ἑλλάδος καὶ τῶν διὰ πολέμου ἐπισπευδόντων αὐτήν. Τὸ καθ᾽ ἡμᾶς πιστεύομεν ὅτι ἂν πεντήκοντα μόνον ἀξιωματικοὶ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τοῦ Κ. Νικολαΐδου, ἐντὸς μικροῦ θέλουσιν ἀποδιώξει διὰ τοῦ ξίφους τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τῆς πατρίδος γῆς, ἀφ᾽ οὗ πρότερον διὰ τῆς παιδείας ἀνοίξωσι δίοδον εἰς τὰς ἑλληνικὰς φάλαγγας.*

Πλέομεν εἰς πέλαγος ἀνακαλύψεων καὶ ἐφευρέσεων, Κύριοι καὶ Κυρίαι, ὡς ἄλλοτε ὁ σοφὸς Ἀρχιμήδης καὶ ὁ ἔμφρων Κολόμβος. Ἀνακαλύπτεται τὸ ὑπάρχον μὲν, ἀλλ᾽ἀγνοούμενον καὶ κεκρυμμένον, ἐφευρίσκεται δὲ τὸ μὴ ὑπάρχον μέχρι τοῦδε καὶ τώρα διὰ διαφόρων συναρμολογιῶν κατορθούμενον· ἀνακαλύπτεται ἡ Ἀμερικὴ, ἐφευρίσκονται τὰ ἀτμόπλοια.

Ἀνεκαλύφθη, λέγεται, κομήτης ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀστεροσκοπείου.

Ἐφευρέθη τρόπος ἐφαρμογῆς τῆς φωτογραφίας εἰς τὴν ξυλογραφίαν.

Ὁ κύριος Εὐγένιος Βαρούξης, ξυλογράφος γάλλος ἐφεῦρε τὸν πρὸ πολλοῦ ἀναζητούμενον τρόπον τοῦ ἐντυποῦν εὐθὺς ἐπὶ τοῦ πυξίνου πίνακος τοῦ παρεσκευασμένου διὰ τὸν ξυλογράφον τὴν φωτογραφίαν, ἥτις πρόκειται νὰ ξυλογραφηθῇ, ἀντὶ τῆς ἰχνογραφουμένης ἀντιγραφῆς, πάντοτε οὐχὶ ἐντελῶς ὁμοίας οὔσης. Μέχρι τῆς ἐφευρέσεως ταύτης τοῦ Κ. Βαρούξη οὐδεμία ἀπόπειρα ἐφαρμογῆς τῆς φωτογραφίας εἰς τὴν ξυλογραφίαν εἶχεν ἐπιτύχει· ἀλλ᾽ ὁ Κ. Βαρούξης, διὰ τῆς διπλῆς αὐτοῦ πείρας ὡς ξυλογράφου καὶ φωτογράφου, ἔλυσε τὸ πρόβλημα. Πρὸς τοῖς ἄλλοις προτερήμασι τῆς ἐφευρέσεως ταύτης ἡ τυπογραφικὴ προσλαμβάνει εἰς τὸ ἑξῆς ἐπίκουρον τὴν φωτογραφίαν ἐν τοῖς μεθ᾽ εἰκόνων συγγράμμασιν. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἐφηρμόσθη ἤδη ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορικῆς τῶν Παρισίων τυπογραφίας ἥτις ἔν τινι ἐκδόσει τῶν Ἁγίων Εὐαγγελίων ἐκτεθειμένῃ εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ Λονδίνου περιέχει πλὴν τῶν ἄλλων εἰκόνων καὶ μίαν κατὰ τὸν νέον τρόπον ξυλογραφηθεῖσαν· μίαν μόνην, τὴν Παραβολὴν τῶν δύω υἱῶν, διότι βιαζόμενος ὁ Κ. Βαρούξης δὲν ἐδυνήθη νὰ κατασκευάσῃ καὶ τὰς ἄλλας πρὸ τῆς ἐκθέσεως.

Ἐφευρέθη καὶ ἡ ἡλιογραφία . . . Καὶ μὴ ἀπορήσετε διὰ τὸ ὄνομα· ναὶ μὲν ἡλιογραφία καὶ φωτογραφία εἶναι συνώνυμα, ἀλλὰ βλέπετε ὅτι *λεωφόροι*

ὠνομάσθησαν οἱ πλατύτεροι δρόμοι, τὰ boulevards, ἐν ᾧ καὶ οἱ ἄλλοι λαὸν φέρουσι, *λεωφορεῖα* τὰ omnibus, ἐν ᾧ καὶ αἱ ἅμαξαι λαὸν φέρουσι, λέγομεν δὲ ὡς καὶ οἱ πρόγονοι ἔτεινε τὴν χεῖρα ἐννοοῦντες τὴν δεξιὰν ἐν ᾧ καὶ ἡ ἀριστερὰ εἶναι χείρ. *Ἡλιογραφία* λοιπὸν εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν *φωτογραφία* καὶ διὰ τοῦτο φέρει διακριτικὸν ὄνομα.

Τὸ δαγεῤῥεότυπον διεδέξατο ἡ φωτογραφία καὶ μετὰ τὴν φωτογραφίαν ἰδοὺ ἔρχεται ἡ ἡλιογραφία. Ὁ ἥλιος δὲν ἰχνογραφεῖ μόνον τὴν εἰκόνα, σκάπτει καὶ ἐγγλύφει αὐτὴν ἐπὶ χάλυβος καὶ οὕτω τὰ ἀντίτυπα δὲν ἐξαφανίζονται πλέον, διότι ἐντυπούμενα διὰ τυπογραφικῆς μελάνης εἰσὶν ἐντελῶς ἀνεξάλειπτα.

Ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς χάρις τοῖς Κυρίοις Βωδράρη καὶ Δὲ λὰ Βλαγχέρη ἕκαστος ἡμῶν δύναται νὰ ἔχῃ κεχαραγμένην τὴν εἰκόνα του καὶ νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὴν εἰς τὰ τέκνα καὶ τὴν οἰκογένειάν του, ἥτις μετὰ ἑκατὸν ἔτη δύναται νὰ ἐκτυπώσῃ ἐν ὁποιῳδήποτε τυπογραφείῳ χιλιάδας πολλὰς ἀντιτύπων οὐχ ἧττον εὐκρινῶν καὶ ζωηρῶν τοῦ τῆς πρώτης ἡμέρας.

Ὁ θαυμάσιος οὗτος τρόπος γίνεται θαυμασιώτερος καὶ σαγηνεύει τοὺς ἀνθρώπους ἕνεκα τῆς εὐθηνείας· διότι αἱ χαραττόμεναι εἰκόνες μόλις τὸ ἕκτον τῆς τιμῆς τῆς χαλκογραφίας ἔχουσιν.

Οἱ Κ. Βωδράρης καὶ Βλαγχέρης κατέστησαν τῷ ὄντι εὐγνωμοσύνης ἄξιοι διὰ τὴν εἰς τὰς καλὰς τέχνας συνδρομὴν αὐτῶν, ἑνώσαντες οὕτω τὴν ἀκρίβειαν τῆς φωτογραφίας πρὸς τὸ ἀνεξίτηλον τῆς χαλκογραφίας.

Ἠκούσατε τίποτε περὶ τοῦ παραδόξου καὶ συγκινητικοῦ δράματος τῆς κτηνιατρικῆς *σχολῆς* τοῦ Ἀλφόρ; — Τώρα εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς λύσσης· αὐτὸ τὸ θέρος εἶναι ἡ κακίστη τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους· ὁ πολὺς καύσων τήκει τὸν μυελὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ θέρος γίνονται αἱ περισσότεραι αὐτοχειρίαι· οἱ πλεῖστοι τῶν παραφρονούντων παραφρονοῦσι τὸ θέρος· τὸ θέρος αἱ πόλεις μένουσιν ἔρημοι καὶ ἀναχωροῦσι πάντες εἰς τὰς ἐξοχὰς καὶ τὰς νήσους· τὸ θέρος αἱ Ἀθῆναι περιβάλλονται μὲ ἀδιάλυτον κονιορτῶδες νέφος.

Πρό τινος χρόνου ἤχθησαν εἰς τὴν κτηνιατρικὴν σχολὴν τοῦ Ἀλφόρτου δύο σκύλλαι ἑτοιμόγεννοι δηχθεῖσαι παρὰ κυνὸς λυσσῶντος. Ἐκλείσθη δὲ ἑκατέρα εἰς ἴδιον καὶ εὐρύχωρον δωμάτιον, καὶ μετ' ὀλίγον σφοδρὰ συμπτώματα τῆς καταλαβούσης αὐτὰς ἀσθενείας ἐνεφανίσθησαν. Ἠγωνίζοντο νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ παντὸς ὅστις ἐπλησίαζε καὶ ἔθραυον τοὺς ἰδίους ὀδόντας δάκνουσαι τὰ σίδηρα τοῦ κλωβοῦ.

Μετά τινας ἡμέρας ἐγέννησαν ἀμφότεραι καὶ, τρομερὸν καὶ συγκινητικώτατον θέαμα, νὰ βλέπῃ τις τὴν μητρικὴν στοργὴν καὶ τὴν ἀσθένειαν διαδεχομένας ἀλλήλας. Νῦν μὲν ἥσυχοι καὶ πρᾳεῖαι ἐθώπευον τοὺς σκύλακας, ἔλειχον καὶ ἐκάλυπτον διὰ τοῦ θερμαινομένου σώματος αὐτῶν, νῦν δὲ ἡ λύσσα ὑπερνικῶσα ἐνέβαλλεν αὐτὰς εἰς τρομερὰν μανίαν παύουσαν, εὐθὺς ὡς ἤκουον τὴν φωνήν τινος τῶν σκυλάκων, πρὸς ἣν συνέτρεχον εὐθὺς καὶ ἐγαλάκτιζον καὶ ἐθώπευον αὐτά.

Πρωτάκουστα εἰς μιᾶς ἡμέρας διάστημα εὑρέθησαν ἀμφότεραι νεκραί· τὰ πτώματα αὐτῶν ἀφηρέθησαν καὶ ἐδόθη γάλα εἰς τοὺς σκύλακας πιόντας αὐτὸ ἀπλήστως.

Νῦν ἀναμένεται ἀνυπομόνως νὰ μάθωμεν ἂν τὰ ζῶα ταῦτα ὑπὸ πασχουσῶν μητέρων τραφέντα καὶ τοσάκις καλυφθέντα ὑπὸ τοῦ μητρικοῦ σιάλου θέλουσι κληρονομήσει τὴν μητρικὴν ἀῤῥωστίαν, καταβληθῇ ὡς ἐκεῖναι ὑπὸ πάθους τοσοῦτον εἰσέτι μυστηριώδους καὶ μέχρι τοῦδε ἀλύτου τῆς ἐπιστήμης προβλήματος.

Υ. Γ. Εἰς τὰς τελευταίας γαλλικὰς ἐφημερίδας ἀναγινώσκομεν ὅτι ἀμφοτέρων τῶν μητέρων οἱ σκύλακες ἀποῤῥίψαντες πᾶσαν τροφὴν ἐψόφησαν διαδοχικῶς· τὸ πρόβλημα λοιπὸν ἐλύθη ὡς ἀνεμένομεν.

Πρὸς ἀποζημίωσιν ὅμως ἔχομεν τὰ λουτρὰ καὶ τοὺς λιμένας Φαλήρου, Πειραιῶς καὶ Μουνυχίας, ἔχομεν καὶ τὴν πατρίδα τοῦ Μενάνδρου τὴν Κηφισιὰν, τὴν ὁποίαν δὲν εἰξεύρω διατί, μᾶλλον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀρχαΐζοντες, γράφομεν ἀναβιβάζοντες τὸν τόνον, ἐν ᾧ καὶ εἰς τὴν συνήθειαν διέμεινε τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι συνηθέστερον. Ἔχομεν δὲ καὶ ἀκοπωτέραν ἄλλην διασκέδασιν, τὸν πέριξ τῆς ἀκροπόλεως περίπατον, τὸν ὁποῖον περιπατοῦμεν ἀδιακόπως μουσικευόμενοι καὶ κατακηλούμενοι· διότι μουσουργεῖον μὲν ἔγινε ὁ δαπανηρὸς κῆπος τοῦ Θησείου, ἀνέκτησε δὲ μέρος τῆς παλαιᾶς δόξης τὸ Ὠδεῖον, ἀπεκτῆσαν καὶ πάλιν μουσικοὺς, ὀλίγον παραφώνους ὁμολογῶ, ἀλλὰ μουσικούς· μόνον *ἀγωνισταὶ* τῷ λείπουν πλέον . . . ἂν καὶ παρὰ τὰς τραπέζας τοῦ μικροῦ καφφενείου βλέπεις πάντοτε καθημένους *ἀγωνιστάς.* Καταθέλγεσαι δὲ καὶ εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ὑπὸ τῆς λαμπρᾶς θέας, τερπόμενος τήν τε γεῦσιν, τὴν ὅρασιν καὶ τὴν ἀκοήν, ἀφ' οὗ πρῶτον ψαύσῃς καὶ ἐξετάσῃς τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ ἀνάγλυφα καὶ δὲν ἀναγνώσῃς τὰς ἐχωσθείσας ἐπιγραφάς. Οὕτω, καὶ τὴν τετάρτην αἴσθησιν τὴν *ἀφὴν* εὐχαριστήσας, καταλείπεις περὶ λύχνων ἁφὰς τὴν μουσικὴν τοῦ Ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ διερχόμενος παρὰ τὰ ἄκτιστα οἰκόπεδα ἱκανοποιεῖς καὶ τὴν *ὄσφρησιν.* Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀρχαιολογικὰ κατηντήσαμεν, τανύσατε πρὸς μικρὸν ἔτι τὰ βεβαρημένα βλέφαρά σας καὶ ἀναγνώσατε τὸ κατωτέρω διάταγμα.

ΟΘΩΝ κτλ.

Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάττομεν.

1) Ἐγκρίνεται ἡ σύστασις ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν ΚΚ Γεωργίου Σταύρου, Μάρκου Ρενιέρη, Παύλου Καλλιγᾶ, Ἀλεξάνδρου Ῥαγκαβῆ, Γεωργίου Βασιλείου καὶ Εὐθυμίου Κεχαγιᾶ, πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν δι' ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς, διατήρησιν τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ πλουτισμὸν τῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν, συμφώνως πρὸς τὸν ἀπὸ 10 Μαΐου 1834 νόμον.

Ἡ ἐπιτροπὴ δύναται νὰ προσλάβῃ καὶ ἕτερα μέλη εἴτε ἐξ ἡμεδαπῶν, εἴτε ἐξ ἀλλοδαπῶν.

2) Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη τίθεται ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Μ. τῆς βασιλίσσης.

3) Ἡ ἐπιτροπὴ δύναται νὰ ἐνεργήσῃ λαχεῖον μέχρι συμπληρώσεως κεφαλαίου δρ. 1,320,000 (ἢ φράγκων 1,200,000) ἐξ ὧν, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀπαιτουμένων δαπανῶν, τὰ μὲν τρία τέταρτα θέλουσι χρησιμεύσει πρὸς ὄφελος τοῦ ταμείου τῶν ἀνασκαφῶν κλπ,. τὸ δὲ ἓν τέταρτον, μὴ ὑπερβαῖνον τὰς δρ. 275,000 εἴτε φρ. 250,000 θέλει διατεθῇ διὰ λαχνῶν.

4) Τὰ ἀφορῶντα τὰς συνδρομὰς καὶ τὰ τοῦ λαχείου θέλουσι κανονισθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς, τὰ δὲ εἰσπραττόμενα χρήματα θέλουσι κατατίθεσθαι εἰς τὴν Τράπεζαν.

5). Ἡ χρῆσις τῶν κεφαλαίων τοῦ ταμείου τῶν ἀνασκαφῶν θέλει γίνεσθαι ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ἔτους θέλει δημοσιεύει τὸν ἀπολογισμόν.

Ὁ Ἡμέτερος ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς θέλει δημοσιεύσει καὶ ἐκτελέσει τὸ παρὸν Διάταγμα.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 20 Ἰουνίου 1862.

ΟΘΩΝ.

Ι. Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ.

Καὶ ἐπειδὴ περὶ ἀρῆς ὁ λόγος ἐλπίζω ὅτι πάντες μετ' οὐ πολὺ θὰ ψαύσωμεν ἑνὸς τοὐλάχιστον γραμματίου τοῦ λαχείου τούτου καὶ ἴσως ἔχωμεν τὴν τύχην νὰ αἰσθανθῶμεν εἰς τὰς χεῖρας μὲν βάρος μεγαλείτερον, νὰ ἀκούσωμεν δὲ καὶ τὸν ἡδὺν μεταλλικὸν ἦχον.

Ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως σᾶς ἐβάρυνα καὶ ἐὰν φοβῆσθε διὰ τὰς συνεπείας τοῦ βάρους ἀναγνώσατε τὸ περὶ τῆς Στρουθοκαμήλου τοῦ Λυὼν ἑπόμενα.

Πρὸ μικροῦ ἐψόφησεν ἡ θήλυς στρουθοκάμηλος τοῦ κήπου τῆς Χρυσῆς Κεφαλῆς ἐν Λουγδούνῳ. Ἐγένετο δὲ αὐτοψία ἐξ ἧς ἐξήχθησαν ταῦτα.

Ὁ δεύτερος στόμαχος περιεῖχε πολλὴν τροφὴν συγκειμένην ἐκ κριθῆς μεμιγμένης χόρτῳ καὶ μέγιστον ποσὸν χαλίκων, ὅσον 2 χιλιογράμμων· οἱ χάλικες οὗτοι εἰσὶν ἀναγκαῖοι εἰς τὴν χώνευσιν καὶ εὑρίσκονται πάντοτε εἰς τὰ πεπτικὰ ὄργανα τῶν πτηνῶν τούτων. Ὁ τρίτος στόμαχος, πολλῷ ἐλάσσων κατὰ τὸν ὄγκον περιεῖχε περίπου τὰ αὐτὰ πράγματα.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ στομάχῳ ὑπῆρχον πρὸς τοῖς ἄλλοις μέγα ποσὸν ξένων σωμάτων ἀναμεμιγμένων πρὸς τὴν τροφὴν, πρὸ πάντων δὲ πράγματα τὰ ὁποῖα ἔλαμπον, μᾶλλον ἢ ἧττον τετριμμένα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν τῇ κοιλίᾳ διαμονῆς.

Ἰδοὺ δὲ ἡ ἀπαρίθμησις αὐτῶν· τρεῖς χωμάτινοι π ί π α ι ἐντελῶς ἄθικτοι, ἀλλὰ πρασινίζουσαι πλέον· μάχαιρα, τὴν λαβὴν χαλκίνην ἔχουσα, μῆκος δὲ 20 ἑκατοστομέτρων· εἰκοσιπέντε κομβία χάλκινα διαφόρων ταγμάτων τοῦ πεζικοῦ, ἐκ τοῦ βαθμοῦ δὲ τῆς τριβῆς ἀναγνωρίζεται ἡ ἀρχαιότης τῆς διαμονῆς ἑκάστου τάγματος ἐν Λουγδούνῳ.

Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις, νόμισμα πεντήκοντα ἑκατοστῶν ἄθικτον καὶ 32 σολδία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τετριμμένα, τὰ πλεῖστα ἠφανισμένην ἔχοντα τὴν προτομὴν τοῦ μονάρχου· πλέον, περὶ τὰ πεντήκοντα νομίσματα χάλκινα, κατατετριμμένα λείψανα ἁλύσεων ὡρολογίων καὶ ἄλλα ἀόριστα μεταλλικὰ πράγματα· ἐξ μεγάλα κάρυα ὁλόκληρα ἀναμφιβόλως πρὸ ὀλίγου ἐμφορηθέντα· πολλὰ τεμάχια ῥάβδου ἐκ λευκακάνθης· τέλος τμῆμα σύρματος σιδηροῦ, μήκους δέκα ἑκατοστῶν μέτρου, διετρύπησε τὰ φράγματα τοῦ τρίτου στομάχου καὶ εὑρίσκετο ἐν τοῖς φράγμασι τῆς κοιλίας ἐγχύστως καὶ ἕτοιμον διὰ νὰ ἐξέλθῃ· ἓν ἑκατοστόμετρον πάχους τῶν μυῶν ἀπεχώριζε μόλις αὐτὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ὁ τρίτος στόμαχος συνείχετο πρὸς τὰ κοιλιακὰ φράγματα κατὰ τὸ μέρος ὅθεν διῆλθε τὸ σῶμα τοῦτο, τὸ διὰ τῆς εἰσελεύσεως οὐδεμίαν διατάραξιν ἐπενεγκὸν εἰς τὴν ὑγείαν τῆς φερούσης αὐτό. Σ.

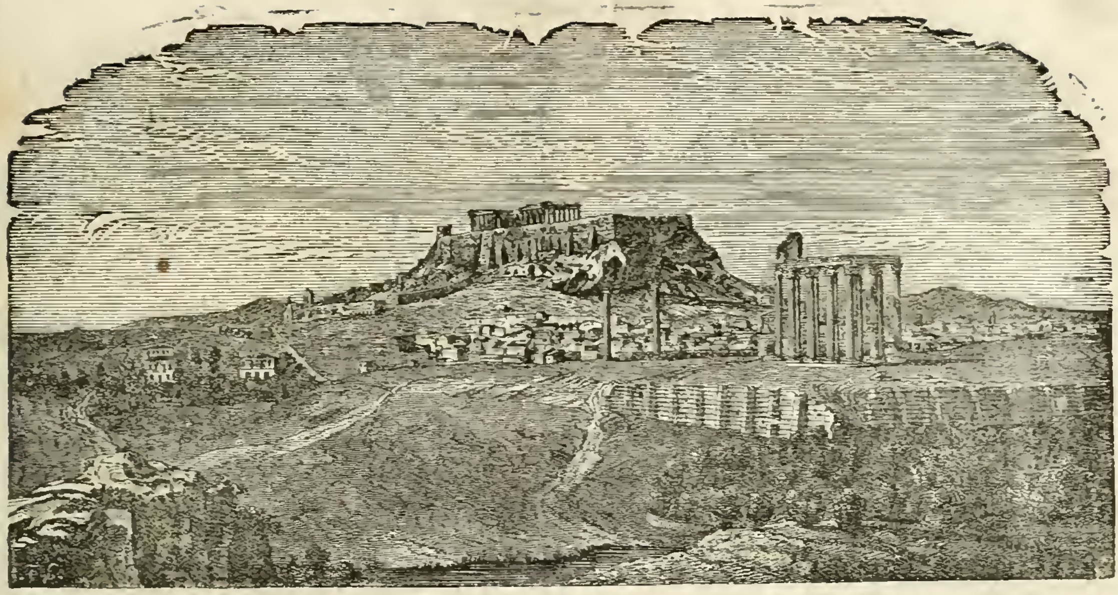
ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΝΙΚΟΥΣΗ.

Τὸ ἐν τῷ 295 φυλλαδίῳ τῆς Πανδώρας ἐκδοθὲν ἐπιτάφιον τοῦ Παναγιώτου εὑρίσκομεν ἐκδεδομένον κατὰ μὲν τὸ 1841 ἐν τῷ ἱ σ τ ο ρ ι κ ῷ π ρ ο γ ρ ά μ μ α τ ι τοῦ κατὰ τὴν Χ ά λ κ η ν ἑ λ λ η ν ι κ ο ῦ φ ρ ο ν τ ι σ τ η ρ ί ο υ κλπ. τὸ δὲ 1846 ἐν τῷ ἱ σ τ ο ρ ι κ ῷ ὑ π ο μ ν ή μ α τ ι π ε ρ ὶ τ ῆ ς κ α τ ὰ τ ὴ ν Χ ά λ κ η ν μ ο ν ῆ ς τ ῆ ς Θ ε ο τ ό κ ο υ, ἣν αὐτὸς ἀνήγειρεν. Εἰς τὰς ἐκδόσεις δὲ ταύτας παρατηροῦμεν ὅτι ἀντὶ π ρ ο φ θ ά ν η λέγει π ρ ο φ θ ά σ ῃ, ὃ καὶ μόνον ὀρθὸν, καὶ ἀντὶ χ ῶ ρ ο ν ἐ ς μ α κ ά ρ ι ο ν χ ῶ ρ ο ν ἐ ς μ α κ α ρ ί ω ν. Ὁ ἐκδότης τοῦ ἱ σ τ ο ρ ι κ ο ῦ ὑ π ο μ ν ή μ α τ ο ς, Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανὸς, ἀναφέρει ὅτι ὁ περιηγητὴς Σπὸν ἀντέγραψε τὸ ἐπιτάφιον τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ περιηγητοῦ ἀναφερομένης παροιμίας, ἥτις εὐφυῶς μετατραπεῖσα ὑπὸ τῶν Χίων λέγεται ὑπ' αὐτῶν οὕτως· « Εἶδες πράσιν ἄλογον εἶδες Χιώτην γνωστικόν » ἀντὶ « εἶδες πράσιν ἄλογον, εἶδες Χιώτην γνωστικόν». Εὑρίσκεται δὲ τὸ ἐπιτάφιον τοῦτο καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινιάδι, ὅπου, ὡς καὶ ἐν τῷ Ὑπομνήματι, ἀναφέρεται ὡς ὑπάρχουσα ἔτι ἄνωθεν τῆς πύλης τοῦ Μοναστηρίου καὶ ἡ ἀφανισθεῖσα διὰ τὴν ἀνοικοδομὴν ἐξῆς ἐπιγραφή.

Πρὸς τοῖς ἄλλοις πέφυκε καὶ τοῦτο χρέος
Δασμὸν Θεῷ Σωτῆρι, Παναγιώτης τελεῖ,
Ὁ τῶν σεκρέτων Ἑρμηνεὺς τοῦ κρατοῦντος,
Κτίσας λαμπρῶς μονὴν τὴν πυρποληθεῖσαν,

——

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ΄. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 298.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΙΧΩΝ *ΙΣΤΟΡΙΑΝ*

(Συνέχ. Ἴδε Φυλλάδ. 297.)

Εὐριπίδου ἱκέτιδες·

5. Ἐν ῇ με θρέψας ὀλβίοις ἐν δώμασιν
Αἴθραν πατὴρ δίδωσι τῷ Πανδίονος
Αἰγεῖ δάμαρτα Λοξίου μαντεύμασιν.
301. Ἔγωγέ σ' ὦ παῖ πρῶτα μὲν τὰ τῶν θεῶν
σκοπεῖν κελεύω, μὴ σφαλῇς ἀτιμάσας
σφαλεῖ γὰρ ἐν τούτῳ μόνῳ, τἄλλ' εὖ φρονῶν.
671. Θάψαι θέλοντες, τὸν Πανελλήνων νόμον.
σώζοντες, οὐδὲν δεόμενοι τεῖναι φόνον.
1034. Ὦ δυστάλαινα, δυστάλας δ' ἐγὼ γέρων,
ἥκω, διπλοῦν πένθημα δωμάτων ἔχων.
1188. . . . . . . τόνδε δ' ὀμνύναι χρεὼν
Ἄδραστον· οὗτος κύριος, τύραννος ὤν.
πάσης ὑπὲρ τῆς γῆς Δαναϊδῶν ὁρκωμοτῶν.
1225. Κληθέντες ᾠδὰς ὑστέροισι θήσετε·
τοῖον στράτευμα σὺν θεῷ πορεύσετε.

Εὐριπίδου Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι·

49. Ἐγένοντο Λήδᾳ Θεστιάδι τρεῖς παρθένοι,
Φοίβη Κλυταιμνήστρα τ', ἐμὴ ξυνάορος,
Ἑλένη τε· ταύτης οἱ τὰ πρῶτ' ὠλβισμένοι,
520. Τὸ μαντικὸν πᾶν σπέρμα φιλότιμον κακόν.
κοὐδέν γε χρηστὸν οὐδὲ χρήσιμον παρόν.
576. Ἰδαίαις παρὰ μόσχοις
βάρβαρα συρίζων, Φρυγίων
αὐλῶν Οὐλύμπου καλάμοις
μιμήματα πνείων.
619. Αἱ δ' ἐς τὸ πρόσθεν στῆτε πωλικῶν ζυγῶν,
φοβερὸν γὰρ ἀπαράμυθον ὄμμα πωλικόν.
809. Τῆς δε στρατείας Ἑλλάδ' οὐκ ἄνευ θεῶν.
τοὐμὸν μὲν οὖν δίκαιον ἐμὲ λέγειν χρεών.
954. Φθίας δὲ τοὔνομ' οὐδαμοῦ κεκλήσεται.
πικροὺς δὲ προχύτας χέρνιβός τ' ἐνάρξεται.
1003. . . . . ἐμοὶ γὰρ ἐστ' ἀγὼν
μέγιστος ὑμᾶς ἐξαπαλλάξαι κακῶν.
1165. . . . . . ὧν μιᾶς σὺ τλημόνως μ' ἀποστερεῖς.
κἄν τίς σ' ἔρηται τίνος ἕκατί νιν κτενεῖς.
1209. Πιθοῦ τὸ γάρ τοι τέκνα συσσώζειν καλόν,
Ἀγάμεμνον· οὐδεὶς πρὸς τάδ' ἀντείποι βροτῶν.
1321. Τούς δ' εἰς ὅρμους εἰς Τροίαν
ὤφελεν ἐλάταν πομπαίαν,
μήτ' ἀνταίαν·
1328. τοῖς δ' ἐξορμᾷν, τοῖς δὲ στέλειν,
τοῖσι δὲ μέλλειν.
1443. ἥκιστ', ἐπεί μοι τύμβος οὐ χωσθήσεται.
τί δαί; τὸ θνήσκειν οὐ τάφος νομίζεται;
1513. Χερνίβων τε παγὰς,
βωμὸν διαίμονος θεᾶς
ῥανίσιν αἱματοῤῥύτοις ῥανοῦσαν
εὐφυῆ τε σώματος δέρην σφαγεῖσαν.

Εὐριπίδου Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις·

103. Φεύγωμεν, ᾗπερ δεῦρ' ἐναυστολήσαμεν.

Φεύγειν μὲν οὐκ ἀνεκτὸν, οὐδ' εἰώθαμεν.
227. Βωμοὺς. οἰκτρὰν τ' αἰαζόντων
αὐδὰν, οἰκτρὸν τ' ἐκβαλλόντων.
464. Πόλις ἥδε τελεῖ, δέξαι θυσίας,
ἃς ὁ παρ' ἡμῖν νόμος οὐχ ὁσίας.
767. σήμαινε δ' ᾧ χρὴ τάσδ' ἐπιστολὰς φέρειν
πρὸς Ἄργος, ἔτι τε χρὴ κλύοντά σου λέγειν.
1016. Συνθεὶς τάσδ' εἰς ἓν, νόστον ἐλπίζω λαβεῖν.
Πῶς οὖν γένοιτ' ἂν ὥστε μήθ' ἡμᾶς θανεῖν.
1130. Ἀείδων ἄξει λιπαρὰν
εὖ σ' Ἀθηναίων ἐπὶ γᾶν.
1381. Λαβὼν Ὀρέστην ὦμον εἰς ἀριστερὸν,
βὰς ἐς θάλασσαν κἀπὶ κλίμακος θορῶν.

Εὐριπίδου Ῥῆσος·

531. Ἔγρεσθε, τί μέλλετε; κοιτᾶν,
ἔγρεσθε πρὸς φυλακάν.
906. Ὄλοιτο μὲν Οἰνεΐδας,
Ὄλοιτο δὲ Λαρτιάδας.

Εὐριπίδου Τρωϊάδες.

583. Σύ τοι, λῦμ' Ἀχαιῶν,
τέκνων δήποθ' ἁμῶν.
602. Δάκρυά τ' ἐκ δακρύων καταλείβεται
ἁμετέροισι δόμοις· ὁ θανὼν δ' ἐπιλάθεται.
727. . . . . . τούτων οὕνεκ' οὐ μάχης ἐρᾷν,
οὐδ' αἰσχρὸν οὐδὲν οὐδ' ἐπίφθονόν σε δρᾷν
1096. Ἡ Σαλαμῖν' ἱερὰν,
ἢ δίπορον κορυφάν.
1245. . . . . ἀοιδὰς δόντες ὑστέροις βροτῶν.
χωρεῖτε, θάπτετ' ἀθλίῳ τύμβῳ νεκρόν.
1310. Ἀγόμεθα, φερόμεθ'—ἄλγος, ἄλγος βοᾷς.
δούλειον ὑπὸ μέλαθρον ἐκ πάτρας γ' ἐμᾶς.

Εὐριπίδου Βάκχαι·

33. . . . . ὄρος δ' οἰκοῦσι παράκοποι φρενῶν.
σκευήν τ' ἔχειν ἠνάγκασ' ὀργίων ἐμῶν.
136. Ἐκ θιάσων δρομαίων
πέσῃ πεδόσε, νεβρίδος ἔχων
ἱερὸν ἐνδυτόν, ἀγρεύων
αἷμα τραγοκτόνον.
241. Τράχηλον σώματος χωρὶς τεμών,
ἐκεῖνος εἶναί φησι Διόνυσον θεόν.
352. Οἱ δ' ἀνὰ πόλιν στείχοντες ἐξιχνεύσατε
τὸν θηλύμορφον ξένον, ὃς εἰσφέρει νόσον.
καινὴν γυναιξὶ καὶ λέχη λυμαίνεται·
κἂν περ λάβηται, δέσμιον πορεύσατε
δεῦρ' αὐτὸν, ὡς ἂν λευσίμου δίκης τυχὼν
θάνῃ, πικρὰν βάκχευσιν ἐν Θήβαις ἰδών.
509. Χώρει καθείρξατ' αὐτὸν ἱππικαῖς πέλας
φάτναισιν, ὡς ἂν σκότιον εἰσορᾷ κνέφας.
642. Πέπονθα δεινά· διαπέφευγέ μ' ὁ ξένος,
ὃς ἄρτι δεσμοῖς ἦν κατηναγκασμένος.
739. Ἄλλαι δὲ δαμάλας διεφόρουν σπαράγμασιν.
εἶδες δ' ἂν ἢ πλευρ', ἢ δίχηλον ἔμβασιν.
866. . . . . ὡς νεβρὸς χλοεραῖς
ἐμπαίζουσα λείμακος ἡδοναῖς.
951. Μὴ σύ γε τὰ Νυμφῶν διολέσῃς ἱδρύματα,
καὶ Πανὸς ἕδρας, ἔνθ' ἔχει συρίγματα.
1216. Ἕπεσθέ μοι φέροντες ἄθλιον βάρος
Πενθέως, ἕπεσθε, πρόσπολοι, δόμων πάρος.

Εὐριπίδου Ἡρακλεῖδαι·

92. Ἡρακλέους οἵδ' εἰσὶ παῖδες, ὦ ξένοι,
ἱκέται σέθεν τε καὶ πόλεως ἀφιγμένοι.
153. Φέρ' ἀντίθες γὰρ, τούσδε τ' ἐς γαῖαν παρεὶς
ἡμᾶς τ' ἐάσας ἐξάγειν, τί κερδανεῖς;
422. Κἀγὼ πολίταις μὴ διαβληθήσομαι.
οὐ γὰρ τυραννίδ' ὥστε βαρβάρων ἔχω.
Ἀλλ' ἢν δίκαια δρῶ, δίκαια πείσομαι.
587. Καὶ νόστος ἡμῖν εὑρεθῇ ποτ' ἐκ θεῶν,
μέμνησθε τὴν σώτειραν ὡς θάψαι χρεών.

Εὐριπίδου Ἑλένη·

601. Θαύμαστ', ἔλασσον τοὔνομ' ἢ τὸ πρᾶγμ' ἔχον.
Λέγ', ὡς φέρεις τι τῇδε τῇ σπουδῇ νέον.
868. Σὺ δ' αὖ κέλευθον, εἴ τις ἔβλαψεν ποδὶ
στείβων ἀνοσίῳ, δὸς καθαρσίῳ φλογί.
1022. Αὐτοὶ μὲν οὖν τιν' ἔξοδον γ' εὑρίσκετε,
ἐγὼ δ' ἀποστᾶσ' ἐκποδὼν σιγήσομαι.
εἰς τῶν θεῶν, θ' ἄργεσθε, γ' ἱκετεύετε
Τὴν μὲν σ' ἐᾶσαι πατρίδα νοστῆσαι Κύπριν,
Ἥρας δὲ τὴν ἔννοιαν ἐν ταὐτῷ μένειν.
1279. Ἐλθὼν δ' ἐς οἴκους ἐξελᾶ κόσμον νεκρῷ.
καί σ' οὐ κεναῖσι χερσὶ γῆς ἀποστελῶ.
1387. σιγητέον μοι· καί σε προσποιούμεθα
εὔνουν, κρατεῖν γε στόματος, ἣν δυνώμεθα.

Εὐριπίδου Ἴων·

322. Ἐς δ' ἄνδρ' ἀφίκου τίνα τροφὴν κεκτημένος;
βωμοί μ' ἔφερβον οὑπιών τ' ἀεὶ ξένος.
430. . . . . ἀεὶ λοιδοροῦσ' αἰνίσσεται,
ἤτοι φιλοῦσα γ' ἧς ὕπερ μαντεύεται.
544. Ταῦτ' ἄμεινον, ὦ τέκνον.
ἦλθες ἐς νόθον τι λέκτρον;
614. Κᾆτ' ἢ προδοὺς σύ μ' ἐς δάμαρτα σὴν βλέπῃς,
ἢ τἀμὰ τιμῶν δῶμα συγχέας ἔχῃς.
870. Ἀλλ' οὐ τὸ Διὸς πολύαστρον ἕδος
καὶ τὴν ἐπ' ἐμοῖς σκοπέλοισι θεὰν
λίμνης σ' ἐνύδρου Τριτωνιάδος
πότνιαν ἀκτάν.

Εὐριπίδου Ἡρακλῆς μαινόμενος.

170. Τῷ τοῦ Διὸς μὲν Ζεὺς ἀμυνέτω μέρει
παιδός· τὸ δ' εἰς ἔμ', Ἡράκλεις, ἐμοὶ μέλει.
335. Ἥξω πρὸς ὑμᾶς νερτέρᾳ δώσων χθονί.
ὦ τέκν', ἁμαρτεῖτ' ἀθλίῳ μητρὸς ποδί.
348. Αἴλινον μὲν ἐπ' εὐτυχεῖ
μολπᾷ Φοῖβος ἰαχεῖ.
516. Ὅδ' ἐστιν ὃν γῆς νέρθεν εἰσηκούομεν,
εἰ μή γ' ὄνειρον ἐν φάει τι λεύσσομεν.
624. . . . . ἀλλὰ θάρσος ἴσχετε,
καὶ νάματ' ὄσσων μηκέτ' ἐξανίετε.

Εὐριπίδου Ἠλέκτρα·

309. Αὐτὴ δὲ πηγὰς ποταμίους φορουμένοι·
ἀνέορτος ἱερῶν καὶ χορῶν τητωμένη.
883. Ἥκεις γὰρ οὐκ ἀχρεῖον ἔκπλεθρον δραμὼν
ἀγῶν' ἐς οἴκους, ἀλλὰ πολέμιον κτανών.
965. Καλῶς ἄρ' ἄρκυν ἐς μέσην πορεύεται.
καὶ μὴν ἄχοις γε καὶ στολῇ λαμπρύνεται.
1044. . . . . εἶτα τὸν μὲν οὐ θανεῖν
κτείνοντα χρῆν τἄμ', ἐμὲ δὲ πρὸς κείνου παθεῖν

Εὐριπίδου Κύκλωψ·

88. Τεύχη φέρονται κενὰ, βορᾶς κεχρημένα,
κρωσσοὺς θ' ὑδρολόος, ὦ ταλαίπωροι ξένοι·

488. Ἰδοὺ τάδ' ὑμῖν ποιμνίων βοσκήματα,
ἄναξ Ὀδυσσεῦ, μηκάδων ἀρνῶν τροφαί,
πηκτοῦ γάλακτός τ' οὐ σπάνια τυρεύματα.
489. Ἄχαριν κέλαδον μουσιζόμενος
σκαιὸς ἀπῳδὸς καὶ κλαυσόμενος

Ἀριστοφάνους Ἀχαρνῆς·

180. Ἀχαρνικοί, στιπτοὶ γέροντες, πρίνινοι,
ἀτεράμονες, μαραθωνομάχαι, σφενδάμνινοι.
333. Ὡς ἀπολόμεσθ'. Ὁ λάρκος δημότης ὅδ' ἔστ' ἐμός.
ἀλλὰ μὴ δράσης ὃ μέλλεις· μηδαμῶς, ὦ μηδαμῶς.
547. Μισθοῦ διδομένου, Παλλαδίων χρυσουμένων,
στοιᾶς στεναχούσης, σιτίων μετρουμένων,
ἀσκῶν τροποτήρων, κάδους ὠνουμένων,
552. Τὸ νεώριον δ' αὖ κωπέων πλατουμένων,
τύλων ψοφούντων, θαλαμῶν τροπουμένων.
623. Ἐγὼ δὲ κηρύττω γε Πελοποννησίοις
ἅπασι καὶ Μεγαρεῦσι καὶ Βοιωτίοις.
818. Ὤνθρωπε ποδαπός;
χοιροπώλης Μεγαρικός.
874. Ὀρίγανον, γλαχώ, ψιάθως, θρυαλλίδας,
νάσσας, κολοιώς, ἀτταγᾶς, φαλαρίδας.
1004. Τί δρᾶτε: τοῦ κήρυκος οὐκ ἀκούετε;
ἀναβράττετ', ἐξοπτᾶτε, τρέπετ', ἀφέλκετε
τὰ λαγῷα ταχέως τοὺς στεφάνους ἀνείρετε.
1126. Ταῦτ' οὐ κατάγελώς ἐστιν ἀνθρώποις πλατύς;
ταῦτ' οὐ πλακοῦς δῆτ' ἐστὶν ἀνθρώποις γλυκύς;

Ἀριστοφάνους Ἱππῆς·

204. . . . . αὐτό που λέγει,
ὅτι ἀγκύλαις ταῖς χερσὶν ἁρπάζων φέρει.
311. Ὅστις ἡμῶν τὰς Ἀθήνας ἐκκεκώφηκας βοῶν,
κἀπὸ τῶν πετρῶν ἄνωθεν τοὺς φόρους θυννοσκοπῶν.
518. Ὑμᾶς τε πάλαι διαγιγνώσκων ἐπετείους τὴν φύσιν ὄντας,
καὶ τοὺς προτέρους τῶν ποιητῶν ἅμα τῷ γήρᾳ προδιδόντας.
685. . . . . . καὶ δόλοισι ποικίλοις,
ῥήμασίν θ' αἱμύλοις.
1012. Καὶ τὸν περὶ ἐμοῦ 'κεῖνον ᾧπερ ἥδομαι,
ὡς ἐν νεφέλαισιν ἀετὸς γενήσομαι.
1125. Αὐτός τε γαρ ἥδομαι
βρύλλων τὸ καθ' ἡμέραν
κλέπτοντά τε βούλομαι
τρέφειν ἕνα προστάτην.
1263. Τί κάλλιον ἀρχομένοισιν
ἢ καταπαυομένοισιν.
1370. Οὐδεὶς κατὰ σπουδὰς μετεγγραφήσεται,
ἀλλ' ὥσπερ ἦν τὸ πρῶτον ἐγγεγράψεται.

Ἀριστοφάνους Νεφέλαι.

64. Ξάνθιππον ἢ Χαίριππον ἢ Καλλιππίδην,
ἐγὼ δὲ τοῦ πάππου 'τιθέμην Φειδωνίδην.
77. Ἣν ἢν ἀναπείσω τουτονί, σωθήσομαι.
ἀλλ' ἐξεγεῖραι πρῶτον αὐτὸν βούλομαι.
126. Ἀλλ' οὐδ' ἐγὼ μέντοι πεσών γε κείσομαι.
ἀλλ' εὐξάμενος τοῖσιν θεοῖς διδάξομαι.
305. Οὐρανίοις τε θεοῖς δωρήματα,
ναοί θ' ὑψερεφεῖς καὶ ἀγάλματα.
494. . . . . τύπτομαι,
κἄπειτ' ἐπισχὼν ὀλίγον ἐπιμαρτύρομαι,
εἶτ' αὖθις ἀκαρῆ διαλιπὼν δικάζομαι.
613. Ὥστε καὶ λέγειν ἅπαντας ἐξιόντας ἑσπέρας
μὴ πρίῃ, παῖ, δᾷδ' ἐπειδὴ φῶς Σεληναίας καλόν.
ἄλλα τ' εὖ δρᾶν φησιν. ὑμᾶς δ' οὐκ ἄγειν τὰς ἡμέρας.
711. Καὶ τὰς πλευρὰς δαρδάπτουσιν,
καὶ τὴν ψυχὴν ἐκπίνουσιν,
καὶ τοὺς ὄρχεις ἐξέλκουσιν,
καὶ τὸν πρωκτὸν διορύττουσιν.
883. Τὸν κρείττον', ὅστις ἐστί, καὶ τὸν ἥττονα,
ὃς τἄδικα λέγων ἀνατρέπει τὸν κρείττονα.
991. Καὶ βαλανείων ἀπέχεσθαι
καὶ τοῖς αἰσχροῖς αἰσχύνεσθαι,
κἂν σκώπτῃ τίς σε, φλέγεσθαι.
1100. . . . . τουτονί
γοῦν οἶδ' ἐγὼ κἀκεινονὶ
καὶ τὸν κομήτην τουτονί.
1428. . . . . καί τοι τί διαφέρουσιν
ἡμῶν ἐκεῖνοι, πλὴν ὅτι ψηφίσματ' οὐ γράφουσιν;
1504. Οἴμοι τάλας δείλαιος ἀποπνιγήσομαι.
ἐγὼ δὲ κακοδαίμων γε κατακουθήσομαι.

Ἀριστοφάνους Σφῆκες·

65. Ὑμῶν μὲν αὐτῶν οὐχὶ δεξιώτερον,
κωμῳδίας δὲ φορτικῆς σοφώτερον.
560. Εἶτ' εἰσελθὼν ἀντιβοληθεὶς
καὶ τὴν ὀργὴν ἀπομορχθείς.
602. Καὶ κοινωνῶν τῶν ἀρχόντων
ἑτέρῳ τινὶ τῶν μεθ' ἑαυτοῦ
ἤν τίς τι διδῷ τῶν φευγόντων.
813. Κἂν γὰρ πυρέττω, τόν γε μισθὸν λήψομαι.
αὐτοῦ μένων γὰρ τὴν φακῆν ῥοφήσομαι.
999. Πῶς οὖν ἐμαυτῷ τοῦτ' ἐγὼ ξυνείσομαι,
φεύγοντ' ἀπολύσας ἄνδρα; τίποτε πείσομαι;
1243. Μετὰ τοῦτον Αἰσχίνης ὁ Σέλλου δέξεται,
ἀνὴρ σοφὸς καὶ μουσικός· κᾆτ' ᾄσεται.
1453. Ἕτερα δὲ νῦν ἀντιμαθὼν
ἦ μέγα πείσεταί τι
ἐπὶ τὸ τρυφῶν καὶ μαλακόν.

Ἀριστοφάνους Εἰρήνη·

152. Ὡς εἰ μετέωρος οὗτος ὢν ὀσφρήσεται,
κάτω κάρα ῥίψας με βουκολήσεται.
341. Πλεῖν, μένειν, βινεῖν,
καθεύδειν,
ἐς πανηγύρεις θεωρεῖν,
ἑστιᾶσθαι, κοτταβίζειν,
συβαρίζειν.
540. Διαλλαγεῖσαι καὶ γελῶσιν ἄσμεναι,
καὶ ταῦτα δαιμονίως ὑπωπιασμέναι
ἀπαξάπασαι καὶ κυάθοις προσκείμεναι.
661. Εἶφ' ἔτι νοεῖς αὐτοῖσι πρὸς ἔμ', ὦ φιλτάτη.
ἴθ' ὦ γυναικῶν μισοπορπακιστάτη.
922. Ἄγε δή, τί νῷν ἐντευθενὶ ποιητέον;
τί δ' ἄλλο γ' ἢ ταύτην χύτραις ἱδρυτέον;
1239. . . . . ἀπόφερ', οὐκ ὠνήσομαι.
τί δ' ἄρα τῇ σάλπιγγι τῇδε χρήσομαι.

Ἀριστοφάνους ὄρνιθες·

27. Οὐ δεινὸν οὖν δῆτ' ἐστὶν ἡμᾶς δεομένους
ἐς κόρακας ἐλθεῖν καὶ παρεσκευασμένους.
188. Εἶθ' ὥσπερ ἡμεῖς, ἢν ἰέναι βουλώμεθα
πυθῶδε, Βοιωτοὺς δίοδον αἰτούμεθα.

299. Ὅστις ἐστί; κειρύλος.
κειρύλος γάρ ἐστιν ὄρνις;
οὐ γάρ ἐστι σποργίλος;
555. Κἂν μὲν μὴ φῇ μηδ' ἐθελήσῃ
μηδ' εὐθὺς γνωσιμαχήσῃ.
681. Ἡδὺν φθόγγον ἐμοὶ φέρους',
ἀλλ', ὦ καλλιβόαν κρέκους'.
805. Εἰς εὐτέλειαν χηνὶ συγγεγραμμένῳ.
σὺ δὲ κοψίχῳ γε σκάφιον ἀποτετιλμένῳ.
1112. Ὀξὺν ἱερακίσκον ἐς τὰς χεῖρας ὑμῖν δώσομεν
ἢν δέ που δειπνῆτε, πρηγορῶνας ὑμῖν πέμψομεν.
1271. Ὦ Πεισθέταιρ', ὦ μακάρι' ὦ σοφώτατε,
ὦ κλεινότατατ', ὦ σοφώτατ', ὦ γλαφυρώτατε.
1523. Εἰ μὴ παρέξει ταμπόρι' ἀνεῳγμένα,
ἵν' εἰσάγοιτο σπλάγχνα κατατετμημένα.

Ἀριστοφάνους Λυσιστράτη·

24. . . . . . . κἄπειτα πῶς οὐχ ἥκομεν;
οὐχ οὗτος ὁ τρόπος· ταχὺ γὰρ ἂν ξυνήλθομεν,
ἀλλ' ἔστιν ὑπ' ἐμοῦ πρᾶγμ' ἀνεζητημένον,
πολλαῖσί τ' ἀγρυπνίαισιν ἐῤῥιπτασμένον.
125. Τί μοι μεταστρέφεσθε; ποῖ βαδίζετε;
αὗται τί μοι μυᾶτε κἀνανεύετε;
293. Ἀλλ' ἔμως βαδιστέον,
καὶ τὸ πῦρ φυσητέον.
459. Οὐχ ἕλξετ' οὐ παιήσετ' οὐκ' ἀράξετε;
οὐ λοιδωρήσετ', οὐκ ἀναισχυντήσετε;
παύεσθ', ἐπαναχωρεῖτε, μὴ σκυλεύετε.
831. Ἄνδρ' ἄνδρ' ὁρῶ προσιόντα παραπεπληγμένον·
τοῖς τῆς Ἀφροδίτης ὀργίοις εἰλημμένον.
1074. Ἄνδρες Λάκωνες πρῶτα μέν μοι χαίρετε,
εἶτ' εἴπαθ' ἡμῖν πῶς ἔχοντες ἥκετε.
1228. Ὀρθῶς γ', ὁτιὴ νήφοντες οὐχ ὑ γ ι α ί ν ο μ ε ν·
ἢν τοὺς Ἀθηναίους ἐγὼ πείσω λέγων,
μεθύοντες ἀεὶ πανταχοῖ π ρ ε σ β ε ύ σ ο μ ε ν.

Ἀριστοφάνους Θεσμοφοριάζουσαι·

16. Ὦ μὲν χρὴ πρῶτ' ἐ μ η χ α ν ή σ α τ ο.
ὀφθαλμὸν ἀντίμιμον ἡλίου τροχῷ,
δίκην δὲ χοάνης ὦτα δ ι ε τ ε τ ρ ή ν α τ ο.
68. . . . κατακάμπτειν τὰς στροφὰς οὐ ῥᾴδιον,
ἢν μὴ προίῃ θύραζε πρὸς τὸν ἥλιον.
99. Σίγα· μελῳδεῖν αὖ παρασκευάζεται.
μύρμηκος ἀτραποὺς, ἢ τί διαμινύρεται;
331. Εὔχεσθαι τοῖς θεοῖσι τοῖς Ὀλυμπίοις
καὶ ταῖς Ὀλυμπίαισι, καὶ τοῖς Πυθίοις
καὶ ταῖσι Πυθίαισι, καὶ τοῖς Δηλίοις.
473. Βαρέως τε φέρομεν, εἰ δύ' ἡμῶν ἢ τρία
κακὰ ξυνειδὼς εἶπε δρώσας μυρία.
1200. Ὄνομα δέ σοι τί ἐστιν; Ἀρτεμισία.
μέμνησο τοίνυν τοὔνομ'. Ἀρταμουξία.

Ἀριστοφάνους Βάτραχοι·

212. Ξύναυλον ὕμνων βοὰν
φθεγξώμεθ',
εὔγηρυν ἐμὰν ἀοιδάν.
334. Φιλοπαίγμονα τιμὰν,
χαρίτων πλεῖστον ἔχουσαν μέρος,
ἁγνὰν, ἱεράν.
796. Κἀνταῦθα δὴ τὰ δεινὰ κινηθήσεται.
καὶ γὰρ ταλάντῳ μουσικὴ σταθμήσεται.
1001. Εἶτα μᾶλλον μᾶλλον ἄξεις,
καὶ φυλάξεις.
1412. Οὐ γὰρ δι' ἔχθρας οὐδετέρῳ γενήσομαι.
τὸν γὰρ ἡγοῦμαι σοφὸν τῷ δ' ἥδομαι

Ἀριστοφάνους Ἐκκλησιάζουσαι·

126. . . . . ὥσπερ εἴ τις σηπίαις
πώγωνα περιδήσειεν ἐσταθευμέναις.
536. ἀλλ' ἔμ' ἀποδύσας', ἐπιβαλοῦσα τοὔγκυκλον,
ᾤχου καταλιποῦσ' ὡσπερεὶ προκείμενον,
μόνον οὐ στεφανώσας' οὐδ' ἐπιθεῖσα λήκυθον.
875. Ὀρθῶς ἔμοιγε φαίνεται· βαδιστέον
ὁμόσ' ἐστὶ δειπνήσονται κοὐ μελλητέον.
1009. τοῖς τηλικούτοις ξυγκαθεύδουσ' ἥδομαι.
ἐγὼ δὲ ταῖς γε τηλικαύταις ἄχθομαι.

Ἀριστοφάνους Πλοῦτος·

69. Ἀναθεὶς γὰρ ἐπὶ κρημνὸν
τιν' αὐτὸν καταλιπὼν
ἄπειμ', ἵν' ἐκτραχηλισθῇ πεσών.
341. Χρηστόν τι πράττων τοὺς φίλους μεταπέμπεται.
οὔκουν ἐπιχώριόν γε πρᾶγμ' ἐργάζεται.
447. Ἔρημον ἀπολιπόντε ποι φευξούμεθα
τηνδὶ δεδιότε, μηδὲ διαμαχούμεθα.
807. Ἡ μὲν σιπύη μεστὴ 'στι λευκῶν ἀλφίτων,
οἱ δ' ἀμφορῆς οἴνου μέλανος ἀνθοσμίου.
Ἅπαντα δ' ἡμῖν ἀργυρίου καὶ χρυσίου
τὰ σκευάρια πλήρη 'στὶν, ὥστε θαυμάσαι
981. Καὶ ταῖς ἀδελφαῖς ἀγοράσαι χιτώνιον
ἐκέλευσεν ἄν, τῇ μητρὶ θ' ἱματίδιον.

Μενάνδρου γνῶμαι μονόστιχοι·

178. Εὑρεῖν τὸ δίκαιον
πανταχοῦ οὐ ῥᾴδιον.
220. Ἡ γλῶσσα πολλῶν
ἐστιν αἰτία κακῶν,
471. Ῥᾶον παραινεῖν
ἢ παθόντα καρτερεῖν.
480. Στεῤῥῶς φέρειν χρὴ
συμφορὰς τὸν εὐγενῆ.
523. Ὕπνος δεινὸν
ἀνθρώποις κακόν.

Ἐκ τῶν ἐλεγείων τοῦ *Εὐήνου*·

Βάκχου μέτρον ἄριστον
ὁ μὴ πολὺ μηδ' ἐλάχιστον.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΑΙ ΠΑΡΑΔΟΥΝΑΒΙΟΙ ΗΓΕΜΟΝΙΑΙ.

Α'.

Ἡ Μολδοβλαχία περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν Καρπαθίων ὀρέων, τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ Ῥουβίκωνος ποταμοῦ, ὅστις φέρει ὄντως ἐπιπόλαιον τὸ ὄνομα Προῦθος. Ὁ Ἄτλας τοῦ Lessage ἀξιοῖ πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ὅτι ἀπὸ τοῦ 1806 ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαυΐα ἀνήκουσι τῇ Ῥωσσίᾳ. Ἐλεύθερος ἐστὶν ὁ Ἄτλας οὗτος νὰ ὑποστηρίξῃ τοιαύτην ὑπερβολὴν, διότι ἐγὼ τοὐλάχιστον ἀ-

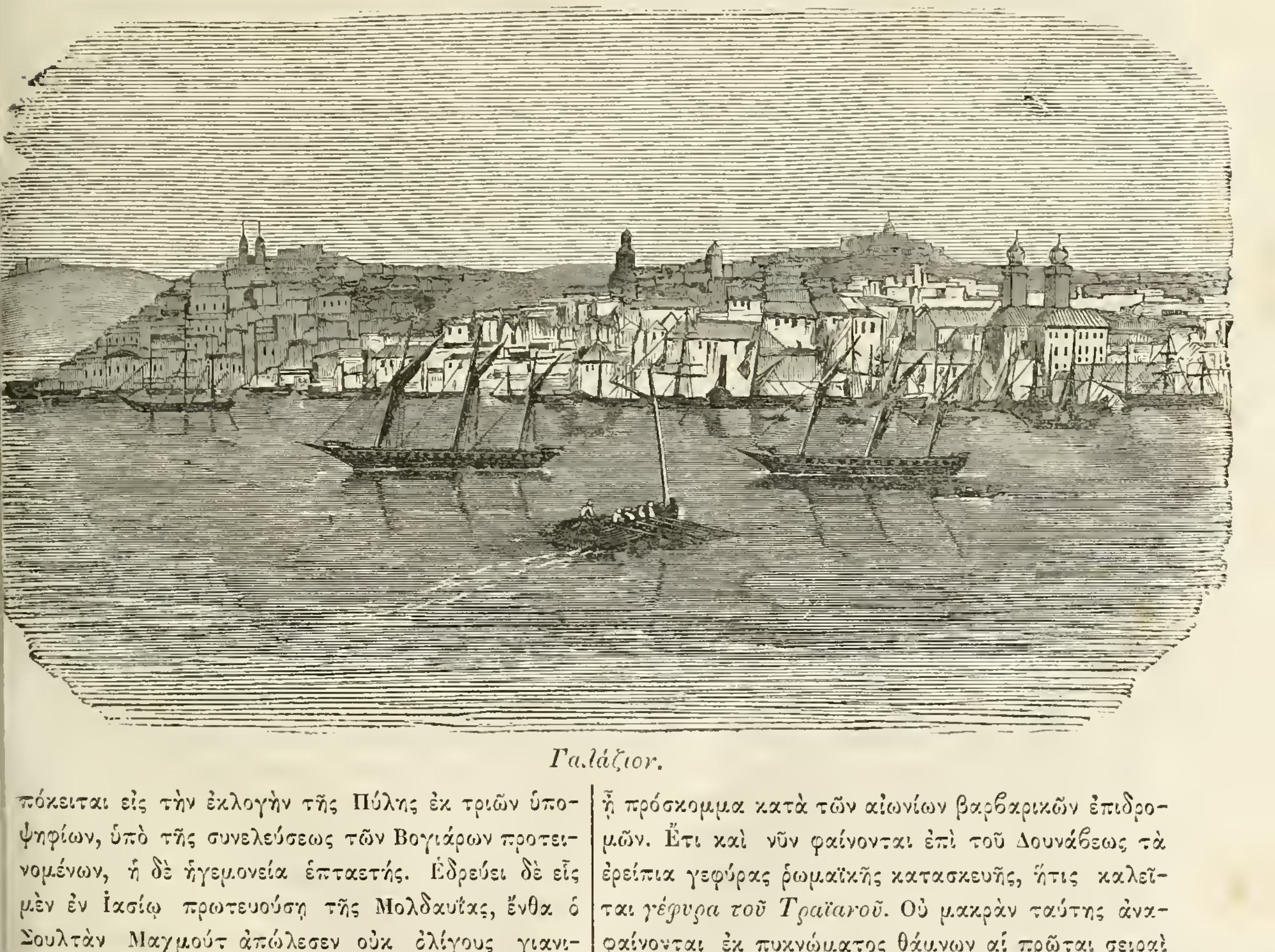
διστάκτως πιστεύω ὅτι ἀμφότεραι αὗται αἱ Ἡγεμονίαι ἀπὸ τοῦ 1396 ὑπάγονται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Καίτοι δὲ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ὑψ. Πύλης οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων ἀπολαύουσιν αὐτονομίας, πρεσβεύοντες καθόλου τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν θρησκείαν καὶ ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας Συνόδου.

Οὐδὲν φανταστικώτερον ἢ ἡ ἀνάγνωσις τῆς περὶ Μολδοβλαχίας ἱστορίας. Αὕτη ἐστὶν ἡ πατρὶς τῶν *Ὁσποδάρων*, τῶν *Βογιάρων* τῶν *Δοροβαντῶν* καὶ τῶν *Πανδούρων*. Καὶ *Ὁσποδάρος* μὲν ἐστὶ τίτλος τοῦ βασιλεύοντος ἡγεμόνος, οὗ ἡ μὲν ἀναγόρευσις ἀπόκειται εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς Πύλης ἐκ τριῶν ὑποψηφίων, ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν Βογιάρων προτεινομένων, ἡ δὲ ἡγεμονεία ἑπταετής. Ἑδρεύει δὲ εἷς μὲν ἐν Ἰασίῳ πρωτευούσῃ τῆς Μολδαυΐας, ἔνθα ὁ Σουλτὰν Μαχμοὺτ ἀπώλεσεν οὐκ ὀλίγους γιανιτσάρους, καὶ ἕτερος ἐν Βουκουρεστίῳ πρωτευούσῃ τῆς Βλαχίας, *Βέης* ὑπὸ τῆς Πύλης καλούμενος. Ὁ δὲ *Βογιάρος*, γνωστότατος ἐν Παρισίοις ὡς ἀριστοκράτης, διακρίνεται εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία διὰ τὴν λευκὴν σκευὴν τῶν ἵππων του καὶ τὰ ἐπὶ τῆς ἁμάξης θαυμαστὰ οἰκόσημα. Καθόλου ὑπάρχουσιν ἀνώτατοι, κατώτεροι καὶ κατώτατοι βογιάροι, οἷον κτηματίαι καὶ ὑπάλληλοι παντὸς εἴδους, κατὰ τὸν διοργανισμὸν τοῦ 1828. Πρότερον ἐκαλοῦντο Βογιάροι οἱ πολεμικοὶ ἄνδρες. νῦν δὲ τοὐναντίον οὗτοι εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι τῶν στρατειῶν καὶ πασῶν τῶν λοιπῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ὁ *Δοροβάντης* ἐστὶ χωροφύλαξ, ἀλλὰ χωροφύλαξ φορῶν φέσιον ἀντὶ τρικέρωτος πίλου, κομψῶς ἐνδεδυμένος καὶ ὡπλισμένος μετ' ἀφθονίας ἀληθῶς ἀνατολικῆς. Τέλος ὁ *Πανδοῦρος* ἐστὶν ἁπλοῦς μισθοφόρος στρατιώτης ἐκτάκτου στρατοῦ, ληστὴς ὢν τὸ πρῶτον.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων· ἤδη δὲ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Μολδοβλαχίας καὶ τοῦ ἀγαθοῦ *ῥουμανικοῦ* λαοῦ.

Β'.

Λέγω δὲ *ῥουμανικοῦ*, καθότι οἱ Μολδοβλάχοι κατάγονται ἀπὸ Τραϊανικῆς τινος ἀποικίας, ἥτις ἐγκατέστη ἐν Δακίᾳ ὑπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς πολιτείας, ἵνα ᾖ πρόσκομμα κατὰ τῶν αἰωνίων βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Ἔτι καὶ νῦν φαίνονται ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως τὰ ἐρείπια γεφύρας ῥωμαϊκῆς κατασκευῆς, ἥτις καλεῖται *γέφυρα τοῦ Τραϊανοῦ*. Οὐ μακρὰν ταύτης ἀναφαίνονται ἐκ πυκνώματος θάμνων αἱ πρῶται σειραὶ τῶν λίθων πύργου ὑπὸ τῆς πολυχρονιότητος ἐφθαρμένου· ἔστι δὲ οὗτος ὁ τοῦ Σεπτίμου Σεβήρου πύργος, ἐγερθεὶς ποτε ὡς μνημεῖον πρὸς δόξαν τοῦ Τραϊανοῦ εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τοῦ Δεκεβάλου βασιλέως τῶν Δακῶν νίκης του.

Γαλάζιον.

Ὑπερεναβρυνόμενοι ἐπὶ τῇ καταγωγῇ των ταύτῃ οἱ Μολδοβλάχοι ἰσχυρίζονται ὅτι οὔτε Σλάβοι εἰσὶν οὔτε Μαγκυάροι, ἀλλ' ὅτι προφανῶς ἀνήκουσιν εἰς τὸ Λατινικὸν γένος· διὸ καὶ ἐπὶ τῶν συμβόλων αὐτῶν ἔχουσι γεγραμμένα τὰ ἑξῆς ἀρκτικὰ τέσσαρα ἱερὰ γράμματα, S. P. Q. R. (Senatus Populus

que Romanus) καὶ αὐτοὶ λέγονται *Ῥωμάνοι*, *Ῥουμάνοι*, ἢ *Ῥουμοῦνοι*, καὶ ἡ χώρα *Ῥουμουνία*. Τὸ πνεῦμα τῆς ἰδιεθνίας, τὸ ὁποῖον, συνταράττον τοσαῦτα κράτη, εἶναι εἰς λαὸν ὅ,τι αἱ ἐποχαὶ τῆς ἐνηλικιότητος εἰς τοὺς νέους, ἀνυπόμονον ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῆς ἑαυτοῦ τύχης, κατέλαβε τοὺς Μολδοβλάχους, οἵτινες δικαιολογοῦσι τὴν ἀξίωσιν ταύτην διὰ τριῶν θεμελιωδῶν λέξεων, τὸ γένος, ἡ αὐτονομία, ἡ γλῶσσα οὖσα *ῥουμανικὴ* ἢ *μολδοβλαχική*.

Ἡ ἀναγνώρισις ῥουμουνικοῦ ἔθνους, κατ' αὐτούς, ἤθελεν εὐεργετήσει τὴν Εὐρώπην, ἐὰν μόνον παρεδίδετο διὰ βίου εἰς τοὺς ἀπογόνους τούτους τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεώνων ἀξιόμαχος δύναμις, 1ον ἵνα συνάψωσιν εἰς βασίλειον τὴν Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν, 2ον ἵνα προσθέσωσι τὴν Βεσσαραβίαν, παραχωρηθεῖσαν τὸ 1812 τῇ Ῥωσσίᾳ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Μουρούζη καὶ Γαλὶλ-Πασᾶ, πληρεξουσίου τῆς Υ. Πύλης, οἵτινες διὰ τῆς θυσίας ταύτης διέσωσαν τὸ ὑπόλοιπον τῶν ἡγεμονιῶν μέρος, καὶ 3ον ἵνα ἑνώσωσιν ἐν τῷ συνόλῳ τούτῳ τὴν Τρανσυλβανίαν, τὴν Βουκοβίναν καὶ τὸ βαννάτον τοῦ Τεμεσβάρ, ἀνῆκον τανῦν εἰς τὴν Αὐστρίαν.

Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, οἵτινες εὐκόλως δὲν θὰ πραγματοποιηθῶσιν, ὁ ῥουμουνικὸς σύνδεσμος τέλειος ὢν ἤθελε παρέξει πληθυσμὸν 9 ἕως 10 ἑκατομμυρίων ψυχῶν.

Δὲν ὀφείλομεν ἐνταῦθα νὰ ἐρευνήσωμεν τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὔλογον τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν, καθότι ἡ ἱστορία, ἡ γλῶσσα καὶ τὰ ἴχνη τῶν χαρακτήρων ἐπιμαρτυροῦσι τὴν ῥωμαϊκὴν αὐτῶν καταγωγήν. Εὑρίσκω ὡραιοτάτας τὰς ἐγχωρίους κυρίας, ἀλλὰ δὲν ὁμολογῶ ὅτι ὁμοιάζουσι πολὺ μᾶλλον τὰς Ἰταλίδας ἢ τὰς ἐκ πολλῶν ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας γυναῖκας. Ἡ τάξις τῶν χωρικῶν διετήρησεν ἁγνότατα τὸν λατινικὸν τύπον.

Ἡ Μολδοβλαχία ἐκυβερνᾶτο σχεδὸν ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ὑπὸ βυζαντινῶν Ὁσποδάρων, ὧν τὸ ἄνθος κατῴκει ἐν *Φαναρίῳ* συνοικίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οὗτοι δὲ οἱ φαναριῶται διεβλήθησαν κατὰ πολλὰ ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλ' ἡμεῖς μὴ ἐρευνῶντες ἐνταῦθα τὸ δίκαιον ἢ ἄδικον τῶν διαβολῶν τούτων θέλομεν ἀναφέρει μόνον ὅτι ἡ εἰς τὰς Ἡγεμονίας τῶν φαναριωτῶν ἡγεμόνων ἐμφάνισις εἰσήγαγε στοιχεῖον, ἀληθῶς στενώτατα ὑφασμένον διὰ τοῦ πρωτοτύπου ἐθνικοῦ ὑφαδίου.

Οἱ Ἕλληνες διέσπειρον εἰς τοὺς Ῥουμούνους τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς ἐπιστήμης, τῆς φιλολογίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἅτινα αὐτοὶ κατὰ παράδοσιν διετήρησαν. Ἡ ἐπιῤῥοὴ καὶ αἱ συμμαχίαι των ἐπεφύοντο εἰς τὴν τάξιν μάλιστα τῶν βογιάρων, ἥτις ἐπολιτεύετο μὲν οὕτω πως, ἔβλεπε δὲ τὴν ἀπώλειαν τοῦ γνησίου αὐτῆς αἵματος. Ἐὰν ἀφ' ἑτέρου λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ χώρα τῶν Ἡγεμονιῶν τούτων ὑπῆρξεν ἀείποτε τὸ θέατρον κατοχῶν καὶ ἐπιδρομῶν πάντων τῶν γειτνιαζόντων λαῶν, καὶ ὅτι οἱ βογιάροι ἔχοντες νὰ διασώσωσι πλούτη, ἀείποτε ἐσυνθηκολόγουν μετὰ τῶν νικητῶν, δύναται νὰ συμπεράνῃ ὅτι δυσχερὲς ἤθελεν εἶναι νὰ εὕρῃ μεταξὺ πάντων τῶν βογιάρων ῥανίδα ῥουμουνικοῦ αἵματος.

Τὴν ῥουμουνικὴν προσέτι καταγωγὴν πολλῶν ἐνδόξων μολδοβλάχων ἀμφισβητοῦσιν οἱ Ἕλληνες, ἀξιοῦντες ὅτι Μιχαὴλ ὁ ἀνδρεῖος ἦλθεν ἐξ Ἠπείρου, οἱ Βεσσαράβαι ἐκ Ταρταρίας, οἱ Γκίκαι ἐξ Ἀλβανίας, οἱ Στοῦρτζαι ἐξ Οὐγγαρίας, οἱ Φιλιππέσκοι ἐκ Φιλιππουπόλεως, οἱ Ῥοσνοβάναι ἐκ Βενετίας, οἱ Ῥοσέτται ἐκ Γενούης, οἱ Μαυροκορδάται καὶ οἱ Μαυρογέναι ἐκ τῆς νήσου Μυκόνου, οἱ Ῥακοβίζαι ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, οἱ Ὑψηλάνται καὶ οἱ Μουρούζαι ἐκ Τραπεζοῦντος οἱ Σοῦτζαι ἐκ Βουλγαρίας, οἱ Καρατζαῖοι ἐκ Ῥαγούζης καὶ ἄλλοι ἀλλοθεν.

Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ ῥουμοῦνος χωρικὸς δὲν ἐσυνθηκοποίει μετ' ἀλλοφύλου, ἀλλὰ καταφεύγων εἰς τὰ ὄρη ἐκρύπτετο, ὡς ὁ Ἰάνκος τὸ 1849, καὶ μετὰ ἡρωϊσμοῦ ὑπερησπίζετο· διὸ καὶ δὲν ἐκτιμᾷ μεγάλως τὴν τάξιν τῶν βογιάρων. Ὁ ἄθλιος τρόπος τοῦ προσπίπτειν εἰς τοὺς πόδας τῶν κατακτητῶν δὲν διέφυγε μετ' ὀλίγον τοὺς χωρικούς, ἀλλ' ἐν τῇ ἐθνικῇ ἀλαζονείᾳ ἔτρωσεν αὐτούς. Οἱ χωρικοὶ ἔτι καὶ νῦν ἀποκαλοῦσι τοὺς βογιάρους διὰ λέξεως γραφικωτάτης μὲν ἀλλ' ὀλίγον ταπεινῆς ciokoï.

Ὁ Ῥουμοῦνος χωρικὸς ἐστὶ χαρίεις, καρτερικός, ἀλλὰ κατηφής, βεβαρημένος ὑπὸ δασμῶν καὶ θητειῶν, καταβεβλημένος ὑπὸ τῶν κατοχῶν διατελεῖ ταλαιπωρούμενος ἐν ὡραιοτάτῃ καὶ γονιμωτάτῃ χώρᾳ τῆς οἰκουμένης.

Ἡ δουλεία ἐν Μολδοβλαχίᾳ κρύπτεται ὑπὸ μέτρα αὐτῆς τῆς δουλείας χείρονα. Δουλοπάροικος ὤν, ἢ ἀποπεμπόμενος κατὰ βούλησιν τοῦ δεσπότου, ὁ ῥουμοῦνος χωρικὸς κέκτηται καὶ εἶναι ὄργανον ἐνεργὸν πρὸς ὄφελος τῶν βογιάρων· διὸ δὲν ὑπάρχει ἐν Μολδοβλαχίᾳ μεσαία τάξις πολιτῶν· ὡς πρὸς τὴν ἀριστοκρατίαν δὲ τῶν βογιάρων, αὕτη οὔτε δικαιοσύνης αἴσθημα ἔχει, οὔτε οἰκονομίας. Τὰ ἑαυτῆς συμφέροντα ἀγνοοῦσα κέκτηται ἀκατανόητον φιλαυτίαν καὶ ἀδυνατεῖ ν' ἀποπτύσῃ τερατώδη προνόμια, ἃ καὶ τὴν χώραν καταστρέφουσι καὶ ἑαυτὴν εἰς ἔνδειαν ἄγουσιν. Οὕτω π. χ. ἐπειδὴ αἱ ἰδιοκτησίαι δὲν ὑπόκεινται εἰς φορολογίαν ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ἐπιβαρύνεται κατὰ συνέπειαν ἡ ἐργασία διὰ δημοσίων φόρων καὶ παραλύει, πρὸς δὲ ἐπειδὴ τὸ ταμεῖον δὲν ἔχει πόρους, καὶ τὰ δημόσια ἔργα παραλύουσι. Ἡ ἔλλειψις οὐχ ἧττον τῶν πρὸς συγκοινωνίαν ὁδῶν καθιστᾷ τὰς μεταφορὰς λίαν φορτικάς. Ἡ γεωργία ἀδυνατεῖ οὕτω νὰ διαθέσῃ καλῶς τὰ προϊόντα. Ἐκ τούτου προκύπτουσιν ἀλλεπάλληλοι δυσχέρειαι.

Ὡς πρὸς τὰς μὴ φορολογουμένας δὲ ἰδιοκτησίας, αὗται δὲν ὑπόκεινται εἰς κατασχέσεις, εἰς τρόπον ὥστε ὁ πλούσιος βογιάρος ἔχων ἀνάγκην χρημάτων, δυσκόλως εὑρίσκει δανειστὴν καὶ ἀποτίει πολλάκις 12—14 τοῖς ἑκατὸν τόκον. Ἕνεκα δὲ τοῦ μεγίστου τούτου προνομίου ἡ Μολδοβλαχία δὲν ἔχει συστάσεις πιστώσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου οὔτε ἐμπόριον οὔτε βιομηχανίαν ἀντάξια τοῦ ὀνόματος τούτου.

Οἱ βογιάροι τοσοῦτον ὀλίγον κατανοοῦσι ὅτι ὁ τρόπος τοῦ νὰ πλουτίσωσι τὴν χώραν των καὶ νὰ διπλασιάσωσι καὶ τριπλασιάσωσι τὴν περιουσίαν των ἐστὶν ἡ ἄφεσις τῶν ἀλόγων τούτων προνομίων, ὥστε ἐν Ἰασίῳ διακρίνει τις τὴν οἰκίαν μεγάλου ἄρχοντος ἐκ τοῦ πρὸ τῆς θύρας σεσωρευμένου βορβόρου, ὅστις μαρτυρεῖ τὸ προνόμιον τοῦ δεσπότου, μὴ ὑποβαλλομένου εἰς οὐδένα τῶν δημοσίων φόρων.

Τὸ Βουκουρέστιον, πρωτεύουσα τῆς Βλαχίας περιέχον περίπου 150,000 κατοίκων ἔχει μόνον τριῶν ἕως τεσσάρων λευγῶν ἔκτασιν. Ἔστι δὲ ἀληθὲς ὅτι πλὴν τῶν πρωτίστων ὁδῶν, αἵτινες εἰσὶν ἐκτεταμέναι ἀκτῖνες εἰς κοινόν τι κέντρον τελευτῶσαι, τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τῶν ὁδῶν περιλαμβανόμενον καὶ *προάστειον* κατ' αὐτοὺς καλούμενον, ὀλίγον κατοικεῖται. Αἱ οἰκίαι δὲν στηρίζονται πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ περιβάλλονται ὑπὸ κήπων κακῶς πεφραγμένων. Αἱ ὁδοὶ ἀληθῶς τῇδε κἀκεῖσε βαλτώδεις, σπανίως εἰσὶν ἁμαξιταὶ καὶ τοῖς πεζοῖς οὐδὲν ἧττον ἀπρόσιτοι. Ὁ Ὁσποδάρος Βιβέσκος, ἐπιθυμῶν πρὸ δεκαπενταετίας νὰ διακόψῃ τὰς μετὰ τῆς Κυβερνήσεώς του σχέσεις τοῦ γαλλικοῦ προξενείου καὶ τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, ἠρκέσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν κατάστασιν τὰς γειτνιαζούσας τῷ προξενείῳ ὁδούς.

Ἄλλοτε τὸ Βουκουρέστιον ἔβριθε συκαμινεῶν, ὑφ' ὧν τρεφόμενοι ἐκαλλιεργοῦντο οἱ μεταξοσκώληκες, καὶ οὕτω πολλοὶ πένητες διὰ τῆς βιομηχανίας ταύτης ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν· ἀλλὰ δυστυχῶς αὗται ἐκόπησαν ἐν καιρῷ ἐπιδημίας, ἣν ἡ κοινὴ μωρία ἀπέδωκεν εἰς τὴν παρουσίαν τῶν μεταξοσκωλήκων. Ἡ ἐπιδημία καὶ μετὰ ταῦτα οὐδὲν ἧττον ἐπαύετο ἐνσκήπτουσα, ἀλλ' εἶχε σφαγῆ ἤδη ἡ χρυσοτόκος ὄρνις.

Γ΄.

Εἰ καὶ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς οὐδένα Τοῦρκον νὰ διημερεύσῃ ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐὰν δὲν ἀναφέρῃ τὴν αἰτίαν καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ὁδοιπορίας του, ἀλλ' ὅμως βλέπων τις πέδιλα εἰς τοὺς πόδας ἐγχωρίων γυναικῶν ἢ χρυσοκέντητον φέσιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κομψῆς τινος νεάνιδος αἰσθάνεται ὅτι ἡ χώρα ὄζει Τουρκίας.

Σπεύδω δὲ ν' ἀναγγείλω ὅτι τὸ Βουκουρέστιον ἐστὶν ἴσως ἡ μόνη πόλις, ἥτις χορηγεῖ μᾶλλον τῶν λοιπῶν πόρους εἰς τὰ θέλγητρα, ἢ τουλάχιστον εἰς πᾶσαν φαντασίαν ἐνδυμασίας. Ἐὰν ἑκάστη ἐν ταῖς χώραις ταύταις κατοχὴ προσέθηκε τῷ χωρικῷ ταλαιπωρίαν ἐπὶ ταλαιπωρίας, ἅπασαι ὅμως συνετέλεσαν ὑπὲρ τῶν συρμῶν τοῦ χαρίεντος μολδοβλαχικοῦ καλλωπισμοῦ. Οἱ γαλλικοὶ συρμοὶ πρωτεύουσιν ἀναμφιβόλως ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν ἀλλ' ἐντὸς τῶν κοιτώνων ἀναφαίνονται οἱ συνδυασμοί, οὓς παράγει τὸ πνεῦμα φιλαρέσκου γυναικός, ἐχούσης ὑπὸ τὰς διαθέσεις της πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ἐπινοήσῃ ὡς πρὸς τοῦτο ἡ Ἀνατολή, ἡ Δύσις, ἡ Ἄρκτος καὶ ἡ Μεσημβρία.

Πρὸ 40 ἐτῶν αἱ γυναῖκες τῶν Μολδοβλάχων εὑρίσκοντο ἔτι ἐν τῇ σκαιότητι τῶν ὀθωμανικῶν συρμῶν. Τὰ ἤθη καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτῶν ὀλίγον διέφερον τῶν τοῦ Χαρεμίου. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀναγινώσκειν ἀγνοοῦσαι, διῆγον μεμονωμέναι καὶ καθήμεναι σχεδὸν ἀείποτε ἐπὶ ἀνακλίντρων, διεσταυρωμένας ἔχουσαι τὰς κνήμας καὶ μασσῶσαι μαστίχην.

Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον τὰ δυστυχῆ ταῦτα ὄντα ἔβαφον τοὺς ὄνυχας διὰ κάνθης (α), ἐπέχριον τὸ πρόσωπον ὡς γελοῖα γραΐδια, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔφερον χρυσᾶ φλωρία· νῦν δὲ μόναι αἱ τῶν χωρικῶν γυναῖκες προσκολλῶσιν εἰς τοὺς πλοκάμους τῆς κεφαλῆς τὴν προῖκα των. Βεβαιοῦται ὅτι ὁ ἔνδοξος Σεβαστιάνης, πρέσβυς τὸ 1805 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα ἡ σύζυγός του ἐνεφανίσθη ἐνδεδυμένη γαλλικὰ ἐνδύματα, ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς κατὰ τῶν ἀρχαϊκῶν συρμῶν ἐπαναστάσεως.

Καίτοι μᾶλλον παιδευόμεναι καὶ κομψευόμεναι αἱ τῶν Μολδοβλάχων γυναῖκες, εἰσὶν ἔτι ὀπαδοὶ τοῦ Χαρεμίου, καθότι τὸ γαλλικὸν ἱπποτικὸν πνεῦμα δὲν εἰσέδυσεν εἰσέτι εἰς τὰς πτυχὰς τῶν ἐκ Παρισίων μεταφερομένων ἱματίων. Αἱ οἰκογένειαι, τόσον καλῶς ὠργανισμέναι ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, εἰσὶ λίαν ἐλλειπεῖς κατὰ τοῦτο ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Ἰασίῳ.

Ὁ ἱματισμὸς καὶ τῶν γυναικῶν τῆς μικρᾶς τάξεως ἐστὶν ἐπίσης κομψός. Συγγραφεύς τις ἔξοχος, ἄριστα συγγράψας περὶ τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν περιγράφει οὕτω πως τὸν ἱματισμὸν τῶν γυναικῶν τούτων· «φοροῦσι, λέγει, ὑποχιτῶνα, πεποικιλμένον κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τὸ ἐπικάρπιον δι' ἐρυθρῶν κεντημάτων. Ζώνη κεχρωματισμένη προσκολλᾷ ἐπὶ τοῦ σώματος τὸν χιτῶνα, ὅστις λίαν βραχὺς ὤν, πίπτει ἐπὶ εὐμήκους λευκῆς ἐσθῆτος. Ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν κυμαίνεται διπλοῦν ἐριοῦχον περίζωμα, ἔχον σειρὰς ποικιλοχρωμάτους, καλούμενον catrinza, οὗ τὰ ἔσχατα ἄκρα ἐπικοσμοῦνται διὰ ποικίλων κροσσῶν, ἀνασειομένων καθ' ἑκάστην τῆς γυναικὸς κίνησιν. Κατὰ τὰς ψυχρὰς ὥρας τοῦ ἔτους προσλαμβά-

(α) Τουρκιστὶ κνᾶς.

νουσι καὶ σισύραν ἐκ λευκοῦ ἐριούχου ὑφάσματος, ἔχουσαν εὐμήκεις χειρίδας καὶ διὰ ζώνης συνεσφιγμένην· ὑποδύονται δὲ ὅμοια τοῖς τῶν ἀνδρῶν δερμάτινα πέδιλα, καλούμενα opintzé, ἀλλὰ πολλάκις προστίθεται περὶ τὴν κνήμην τεμάχιον λευκοῦ ἐριούχου, δι' ἱμάντων κατεχόμενον. Τινὲς τούτων ἐν Τρανσυλβανίᾳ μιμούμεναι τοὺς Οὔγγρους προτιμῶσι τὰ ἐρυθρὰ καὶ κίτρινα πέδιλα· ὅταν δε πορεύωνται πρὸς πανηγύρεις ἔχουσιν αὐτὰ ὑπὸ μάλης, καὶ ὑποδύονται ἅμα φθᾶσαι.

Οἱ χωρικοὶ προσέτι τῆς Μολδοβλαχίας, ἔχουσι καὶ τὸν μικρὸν ἐπενδύτην, τὰς πλατείας περισκελίδας τὰ μεθ' ἱμάντων σανδάλια καὶ τὸν ἐριοῦχον πῖλον τῶν προγόνων αὐτῶν Δακῶν. Ὡς πρὸς τὸν ἱματισμὸν δὲ τῶν Ἀθιγγάνων, οὗτος διαφέρει τῶν προεκτεθέντων μόνον ὡς κατὰ ἕνα βαθμὸν πενιχρότερος. Καὶ ἐν τούτοις οἱ δυστυχεῖς οὗτοι, οἱ μήτε πῦρ, μήτε γῆν ἰδιόκτητον ἔχοντες, οἱ μὴ αὐτεξούσιοι, οἱ μετὰ τῶν κτημάτων πωλούμενοι ἢ ἀποπεμπόμενοι κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἰδιοκτήτου, διατηροῦσιν ἔτι ἴχνη ἱλαρότητος καὶ φιληδονίας, καὶ χορεύουσι κατὰ τὰς ἑορτάς, ἀφοῦ πίωσι τὸ παρὰ τῶν βογιάρων πωλούμενον οἰνόπνευμα.

Ὁ χορὸς τῶν Μολδοβλάχων ἐστὶν ἁπλούστατος καὶ καλεῖται Hora· συνίσταται δὲ ἐκ κύκλου χορευτῶν ἀμφοτέρων τῶν γενῶν. Οἱ φιλαρχαῖοι, οἱ σχολαστικοὶ μάλιστα καὶ οἱ ῥουμοῦνοι πατριῶται, οἵτινες ὠθοῦσι μέχρι ἀρχαϊσμοῦ τὸ πνεῦμα τῆς ἐθνικότητος, ἀξιοῦσιν ὅτι ἡ hora ἐστὶ πιστὴ ἀπεικόνισις χοροῦ τῶν ἀρχαίων.

Κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Ἀουερνίας καὶ τοῦ Ἀγκουμουά, ἐν ταῖς τερπνοτάταις ταύταις χώραις, χορεύουσι *χόραν* ἢ ἀρχαῖόν τινα χορόν, ὁμοιάζοντα κατ'ἐμὲ ἰδίως τὸν μολδοβλαχικόν· ἔστι δὲ οὗτος εἶδος κυκλικοῦ *περιπάτου*, ἀνὰ δύο βασταζομένων τῶν ὀρχηστῶν, ὅστις οὐδὲν ἑλληνικὸν ἢ λατινικὸν ἔχει.

Σπανιώτατα ὅμως ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὀρχήσεων τούτων ὁ ταλαιπωρούμενος δὲν ἀναφέρει τινὰ τῶν ἐν τῷ μυχῷ τῆς διανοίας αὐτοῦ ἐμφωλευουσῶν ἀπελπισιῶν. Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων (doinas) τοῦ βογιάρου ποιητοῦ Ἀλεξάνδρη, ὑπάρχει ᾆσμά τι ἐπιγραφόμενον Hora, ὅπερ τελευτᾷ οὕτω, λαλοῦντος τοῦ ὀρχηστοῦ.

« Φίλοι, δὲν φοβοῦμαι οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ,
» οὔτε τὸν βόρνικον (εἶδος εἰσπράκτορος), οὔτε τὸν
» διάβολον, οὔτε αὐτὸν τὸν Σατανᾶν, τὸν πατέρα
» τῶν καταχθονίων πνευμάτων . . . . φίλοι, μιμηθῆτέ με, χορεύσατε ἐντόνως. Πλήξωμεν ὁμοῦ τὸ
» ἔδαφος ἐν ῥυθμῷ, ὥστε ν' ἀντηχήσῃ μέχρι τῶν
» μυχῶν τῆς γῆς καὶ μέχρι τοῦ Ὑψίστου, καὶ ἐκ-
» πλαγῇ ἅπασα ἡ οἰκουμένη.

» Καταβεβλημένος εἰμὶ ὑπὸ τῶν ἀδρῶν συνει-
» σφορῶν, ὑπὸ τοῦ ἀρότρου, ὑπὸ τοῦ πτύου, ὑπὸ
» τῶν ciokoï καὶ ὑπὸ τῶν ἀναριθμήτων θητειῶν.
» Σήμερον τελεῖται μεγάλη πανήγυρις. Αἱ αἰῶραι
» κινοῦνται πλήρεις νεανίδων. Φεῦ! εἴθε νὰ κατα-
» κερματισθῇ τὸ φαιὸν σανδάλιον ὑπὸ τοὺς πόδας
» μου, καὶ ν' ἀποθάνω μετὰ σοῦ Μαρία Μαριοῦ-
» τσά μου ! »

Δὲν εὑρίσκει τίς ἆρά γε ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ λύπην, ἐν τῷ περὶ θανάτου διαλογισμῷ αὐτοῦ, τῷ μεμιγμένῳ τῇ μανίᾳ τῶν ἡδονῶν, ταπεινὴν ἠχὼ τῶν λυπηρῶν εἰρωνειῶν τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Goethe;

Κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας, ὁ δυστυχὴς ῥουμοῦνος χωρικὸς μεθύει πίνων οἰνόπνευμα, ἀλλὰ παρὰ τοῦ βογιάρου καὶ τοῦτο ὠνούμενος, ὅστις μόνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κατασκευάζῃ καὶ νὰ κατανίλσκῃ τοῦτο, ὠφελούμενος οὕτω ἀπὸ τῶν σιτηρῶν του, ἅ τινα διὰ τὸ πολυδάπανον τῆς μεταφορᾶς ἀδυνατεῖ νὰ πωλήσῃ ὅπου βούλεται. Καὶ αὖθις ὁ ταλαίπωρος χωρικὸς θυσιάζεται! Ἀποβάλλει ἕνεκα τούτου οὐ μόνον τὸν τελευταῖον ὀβολόν, ἀλλὰ καὶ λογικὸν καὶ ἠθικότητα. Ὅταν δὲ τὸ πνεῦμα τῆς δικαιοσύνης ἀπομακρύνηται ἀπό τινος ἔθνους, δυνατὸν νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἡ θεία χεὶρ ἀπομακρύνεται ἀπ' αὐτοῦ.

Πρόξενός τις ἐπέπληττε δικαστὴν ἐκ Βουκουρεστίου, ὅτι ἠθώωσε κιβδηλοποιόν. « Τί θέλετε, εἶπεν ὁ δικαστής, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶχε σύζυγον καὶ οὐκ ὀλίγα τέκνα νὰ τρέφῃ, ἀλλὰ μὴ ἔχων χρήματα κατεσκεύαζε τοιαῦτα. » Γάλλος δέ τις ἐν Παρισίοις συναντήσας νέον βλάχον ἐκ τῶν εὐγενεστέρων μετὰ μολδαυοῦ τινος ἀποπειραθέντος νὰ δολοφονήσῃ τὸν ἐν Ἰασίῳ Ἡγεμόνα Μιχαὴλ Στοῦρτζαν, ἐμέμφθη αὐτὸν διὰ τὰς στενὰς σχέσεις μετὰ νέου τοσοῦτον περιφρονουμένου· « διότι δὲν ἐφόνευσε τὸν Ἡγεμόνα », εἶπεν ὁ νέος βλάχος.

Καὶ ὅμως αἱ σφαῖραι ἀφήρπασαν τοῦ Ὀσποδάρου τὰς ἐπωμίδας, ὅστις ἀληθῶς λίαν πανούργως ἐπεβούλεσε τοῖς ἐν Ἰασίῳ νέοις πατριώταις. Ἐπὶ προφάσει συνδιαλλαγῆς ἔπεμψεν ἕνα τῶν υἱῶν του, ἵνα προτρέψῃ τούτους νὰ παραδοθῶσι φιλικῶς, ὁ δὲ στρατὸς περιεκύκλωσεν αὐτούς, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξήρχοντο ἀθρόοι τοῦ Μαυροκορδατικοῦ οἴκου.

Ἀναφέρω ἐνταῦθα τὰ εἴδη ταῦτα τῶν χαρακτήρων, ἵνα κατανοήσωσιν οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν ὁποίαν ὁδὸν ἔχει νὰ διανύσῃ ἐν ταῖς παραδουναβίοις Ἡγεμονίαις ὁ πολιτισμός.

Δ'.

Καί τοι ἔχουσαι στοιχεῖα πολιτισμοῦ, ἕνεκα τῆς ἀπὸ τῶν Λατίνων καταγωγῆς αὐτῶν καὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας συναφείας, καί τοι ἔχουσαι τὰς αὐτὰς μετὰ τῶν ἑσπερίων λαῶν συμπαθείας, αἱ παραδουνάβιοι Ἡγεμονίαι θλίβονται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τοῦ στυγερωτάτου λοιμοῦ τοῦ μιαίνοντος τὴν κοινωνίαν, τῆς

δουλείας. Πρό τινων ἐτῶν ἠριθμοῦντο ἐν ἀμφοτέραις ταῖς Ἡγεμονίαις δύω χιλιάδες περίπου δυστυχεῖς ὑποκείμενοι εἰς τὴν σκληρὰν ταύτην κατάστασιν.

Οἱ δοῦλοι δὲ οὗτοι ἀνάγονται εἰς ἓν τῶν περιεργοτάτων γενῶν τῆς ὑφηλίου, τοὺς Ἀθιγγάνους, ὧν ἡ καταγωγὴ συγχέεται εἰς τὰ βάθη τῆς ἱστορίας, ἔνθα καὶ ὑπὸ τῶν πολυμαθεστάτων δυσκόλως παρακολουθεῖται. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ σοφοὶ ἄνδρες διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν καταγωγήν των, δὲν εἶναι ἡμέτερον ἔργον νὰ λύσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀλλὰ λέγομεν μόνον ὅτι ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης θεωροῦνται ὡς φυλαὶ περιπλανώμεναι, καὶ καταγόμεναι ἀπὸ τῆς Ἰνδουστανικῆς. Γενόμενοι οἱονεὶ ἀνθρώπινα ἔρμαια ἐκυμαίνοντο ἐπὶ τοῦ μεγάλου ῥεύματος, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἕλκον τὴν ἀνθρωπότητα ἐκ τῆς Δύσεως εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐπονομάζονται δὲ καὶ *βοημοὶ* ἀπὸ τῆς σταυροφορίας τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Ϛ'. κατὰ τῆς Βοημίας, διότι ἔκτοτε οἱ καθολικοὶ ἀπεκάλουν οὕτω πάντα τὸν μὴ πρεσβεύοντα τὴν ἑαυτῶν θρησκείαν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ιδ'. αἰῶνος, ὅτε ὁ Ταμερλάνος διεπόρθει τὸ Ἰνδουστάν, ὁμάδες Ἀθιγγάνων ἐπέῤῥεον εἰς τὴν Εὐρώπην, φέροντες παντὸς εἴδους ἐργαλεῖα, καὶ νομίζοντες ὅτι θέλουσι κατακτήσει βάρβαρα ἔθνη διὰ τῶν τεχνῶν, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς γοητείας. Ἡ δὲ πληθὺς αὕτη τῶν φυγάδων διεμελίσθη ἐν Ἀσίᾳ, καὶ οἱ μὲν διεσπάρησαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, οἱ δὲ κατευθύνθησαν πρὸς τὴν Κριμαίαν καὶ ἐκεῖθεν κατῆλθον πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης. Κατεδιώχθησαν, προεγράφησαν, ἀλλ' οὗτοι μόνον διὰ τῆς φυγῆς ὑπερησπίσθησαν. Φύσει ἀγύρται, ἐνεργητικοὶ, ἐπιτήδειοι, κλέπται καὶ καλλιτέχναι, διακρίνονται πρὸς τοῖς ἄλλοις διὰ τὸ ἠπιώτατον τοῦ χαρακτῆρος· λαφυραγωγοὶ μᾶλλον ὄντες ἢ κλέπται, ὑποκλέπτουσιν ἵνα ζῶσι καὶ οὐχὶ ἵνα πλουτῶσι. Πανταχοῦ ὅπου καὶ ἂν μετεχειρίσθησαν αὐτοὺς ὡς ἀνθρώπους, ἀπέδειξαν ὅτι εἶχον τὰς κοινωνικωτέρας ἀρετὰς, ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ὑπερυθρόφαιον τῆς χροιᾶς καὶ τὸ οὐλῶδες τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, προδήλως ἐχαρακτήριζον αὐτοὺς κατὰ τὰς προλήψεις τῶν λαῶν, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ συγχωνευθῶσι μετά τινος ἔθνους καὶ νὰ ὠφεληθῶσι ἀπὸ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Οἱ εἰς τὰς παραδουναβίους Ἡγεμονίας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος διασωθέντες Ἀθίγγανοι, τοσοῦτοι ἦσαν τὸν ἀριθμὸν, ὥστε κατέπληξαν τὸ πρῶτον τοὺς ἐγχωρίους· ἀλλ' οἱ βασιλεύοντες τότε ἡγεμόνες κατενόησαν πάραυτα τὸ ἕνεκα πολλῶν πλεονεκτημάτων χρήσιμον αὐτῶν. Πιεζόμενοι μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξανδραποδισθῶσι· καὶ πρῶτος ὁ ἡγεμὼν *Βραγκοβάνου* λαβὼν κατὰ τὰς ἀπαισίους ἐκείνας ἡμέρας ὑπὸ τὴν προστασίαν του τοὺς Ἀθιγγάνους μετέβαλε τὴν προστασίαν εἰς δουλείαν.

Ὡς ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς ἀποικίαις ὑπῆρχέ ποτε, ὡς γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μέλας Κώδηξ* συλλογή τις διαταγμάτων, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀνδράποδα, οὕτω καὶ οἱ Μολδαυϊκοὶ νόμοι περιέχουσι διατάξεις τινὰς ἀφορώσας τοὺς Ἀθιγγάνους. Ὁ δοῦλος, κατ' αὐτὰς, οὔτε νὰ συζευχθῇ οὔτε νὰ κληρονομήσῃ δύναται, ἄνευ τῆς νομίμου ἀδείας τοῦ δεσπότου, καὶ μόνη ἡ ζωὴ αὐτοῦ εἶναι ἐξησφαλισμένη.

Οἱ νόμοι τῆς Βλαχίας ὀλίγον τι διαφέρουσι τῶν τῆς Μολδαυΐας. Ἡ κυβέρνησις αὐτὴ δὲν ἔχει τανῦν ἀνδράποδα, ἀλλὰ πολλάκις μάλιστα ἐξαγοράζει τὴν ἐλευθερίαν τούτων παρὰ τῶν βογιάρων. Ῥουμοῦνοι δέ τινες ὡς ὁ ποιητὴς Alexandri καὶ ἀρτίως ὁ ἡγεμὼν Γρηγόριος Γκίκας διὰ πρωτοβουλίας ἐχειραφέτησαν τὰ ἑαυτῶν ἀνδράποδα.

Ἡ κατάστασις τῶν Ἀθιγγάνων εἶναι διάφορος κατὰ τὸ ἐπάγγελμα ἑνὸς ἑκάστου· ὑπάγονται δὲ κυρίως εἰς δύω κατηγορίας. Οἱ μὲν ὑποτάσσονται εἰς τὸ προπατορικὸν ἔνστικτον τοῦ πλανητικοῦ βίου, ὅστις φαίνεται βαθύτατα ἐῤῥιζωμένος ἐν τῷ χαρακτῆρι πάντων τούτων, οἱ δὲ παρὰ τῷ δεσπότῃ προσκολλώμενοι ἀπαλλάττονται τοῦ ἐτησίου φόρου. Τοσοῦτον δὲ περιφρονοῦνται, ὥστε βογιάρος τις λαλῶν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν οἰκετῶν του, λέγει, «Ἔχω ὑπὸ τὰς διαταγάς μου τόσας φωλεὰς Ἀθιγγάνων, » ὑπαινιττόμενος τὰς οἰκογενείας.

Οἱ ἔφιπποι περιηγούμενοι τὰς Ἡγεμονίας περιηγηταὶ διορῶσι πολλάκις ἐν τῷ μέσῳ ὠκεανοῦ θάμνων, ἢ τῆς καλουμένης *ἐρήμου* (steppe) εὐμήκη πάσσαλον τεθειμένον πλαγίως ἐπὶ χάρακος ὡς κεραίαν ἱστοῦ. Ἀλλ' ἔστιν ἆρά γε πλοιάριον, τὸ ὁποῖον ναυαγῆσαν ἐν τῷ ὠκεανῷ τούτῳ συνέστειλε τὰ ἱστία; Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἱστοῦ κάθηται πολλάκις πελαργὸς, ὀλίγα δὲ βήματα μακρὰν αὐτοῦ οἰδαίνει τὸ ἔδαφος χλοερὸς λοφίσκος, ἐξ οὗ ἴσως φαίνεται ὑψούμενος ἐπὶ τοῦ διαφανοῦς ὁρίζοντος τῆς ἐρήμου ἐλαφρὸς καπνός. Πλησιάζων ὁ περιηγητὴς ἀνακαλύπτει ὅτι ὁ εὐμήκης πάσσαλος, ἐξ οὗ ἤρτηται διὰ σχοινίου ὑδρία χρησιμεύει πρὸς ἐξάντλησιν ὕδατος, ὁ δὲ λοφίσκος ἐστὶν ἡ στέγη τῆς φωλεᾶς Ἀθιγγάνων, ὧν τὰ οἰκήματα, τὰ λεγόμενα Bordei κεῖνται ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῶν ἐρήμων.

Ἡ κυρία τροφὴ τοῦ Ἀθιγγάνου ὡς καὶ τοῦ χωρικοῦ τῆς Μολδοβλαχίας συνίσταται ἐξ ἀλεύρου ἀραβοσίτου, διαλελυμένου ἐντὸς ζέοντος ὕδατος μετ' ὀλίγου ἅλατος. Ἡ μᾶζα αὕτη (mamaliga) ψυχραινομένη πήγνυται καὶ τέμνεται διὰ νήματος· ὄψον δὲ ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ χωρικοὶ ἰχθὺν ἁλατισμένον ἢ χοῖρον.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

Δ. Ν. ΚΟΥΚΟΥΛΗΣ.

ΛΕΥΚΗ.

Διήγημα ῥωσικόν.

Ἐπανηρχόμην ἐκ Τίφλιδος ἐπὶ ἵππων μισθωμένων. Τὸ ἁμαξιόν μου μόνον τὸν μάρσιπόν μου περιεῖχε σχεδὸν πλήρη σημειώσεων τὰς ὁποίας ἔγραψα κατὰ τὴν ἐν τῇ Γεωργίᾳ περιήγησίν μου. Κατὰ κακήν σου τύχην ἀπώλεσα τὰς ἡμίσεις· κατὰ καλήν μου τύχην ἔσωσα μερικάς, καθὼς καὶ τὰ πράγματά μου.

Ὁ ἥλιος ἐκρύπτετο ὄπισθεν τῶν ὑψηλῶν καὶ χιονοσκεπῶν κορυφῶν, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κοϊχαούρ. Ὁ ἁμαξηλάτης μου ὅστις ἦτο Ὀσσέτης ἐτραγῴδει μεγάλῃ τῇ φωνῇ καὶ ἐμάστιζε ἀκαμάτως τοὺς ἵππους του ἐπιθυμῶν νὰ φθάσῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους πρὸ τῆς νυκτός. Ἡ κοιλὰς εἶναι θαυμασία. Πανταχόθεν ἀπρόσιτα ὄρη, βράχοι ὑπὸ τοῦ ἡλίου κεκαυμένοι καὶ ὑπὸ πρασίνου χλόης ἐστεμμένοι καὶ βαθεῖαι ῥευματιαὶ· εἰς πάσας τὰς κορυφὰς γραμμαὶ ἀργυροχρόου χιόνος· εἰς τὸν μυχὸν σκοτεινοτάτου τινὸς στενοῦ ῥέει ὁ ποταμὸς Ἀράγρας· συνενοῦται δὲ πρὸς ἄλλον τινα ποταμὸν καὶ λάμπει μακρὰν ὡς λεπιδωτὸς ὄφις ἢ ὡς ἀργυροῦν νῆμα.

Ἐστάθημεν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους τοῦ Κοϊχαούρ. Πέριξ τοῦ ταχυδρομικοῦ σταθμοῦ ἦσαν συνηθροισμένοι περὶ τοὺς εἴκοσι Γεωργίους καὶ ὀρεινούς, μένοντες ἐκεῖ ὅπως διανυκτερεύσωσιν καὶ μεγάλον κρότον προξενοῦντες. Ἐπειδὴ δὲ τὸ φθινόπωρον ἐπλησίαζε καὶ ὑπῆρχε ψιλὸς πάγος καὶ τὸ ὄρος ἔχει βεβαίως δύο *σεεροτίων* μῆκος, ἐμίσθωσα ἓξ βόας καί τινας Ὀσσέτας. Εἷς τούτων ἔφερε τὸν μάρσιπον, οἱ δε λοιποὶ συνώδευον τοὺς βόας διὰ τῶν κραυγῶν των.

Ὄπισθεν μου ἤρχετο ἄλλο ἁμάξιον τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο πολὺ φορτωμένον· ἐσύρετο ὅμως ὑπὸ τεσσάρων μόνον βοῶν μετ᾿ εὐκολίας ἥτις μὲ ἐξέπληξε· ὁ κύριος αὐτοῦ ἠκολούθει καπνίζων ἐν μικρᾷ *πίπᾳ* Καβαρδίνου ἀργυροκοσμήτῳ. Ἐφόρει στολὴν ἀξιωματικοῦ, ἄνευ ἐπωμίδων καὶ κιρκασιανὸν πῖλον. Ἐφαίνετο πεντηκοντούτης καὶ τὸ μέλαν αὐτοῦ πρόσωπον ἐδείκνυεν ὅτι πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζε τὸν ἥλιον τοῦ Καυκάσου. Ὁ δὲ λευκὸς μύσταξ ἀντέφασκε πρὸς τὸ σταθερὸν αὐτοῦ βάδισμα καὶ τὸ βέβαιον ἦθος. Ἐπλησίασα καὶ τὸν ἐχαιρέτισα· ἀπέδωκε δὲ σιωπῶν τὸν ἀσπασμὸν, ἐκπέμψας πρὸς ἐμὲ μέγα νέφος καπνοῦ.

« Εἴμεθα συνοδοιπόροι, μὲ φαίνεται. »

Ἐχαιρέτισεν ἐκ νέου.

« Πηγαίνετε βεβαίως εἰς Σταυρόπολιν;

— Μάλιστα, κύριε. . . μὲ χρήματα τοῦ ταμείου.

— Εἰπέτε με παρακαλῶ, πῶς τέσσερα βώδια σύρουν τόσον εὔκολα τὸ βαρὺ ἁμαξιόν σας ἐν ᾧ ἓξ καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Ὀσσετῶν τούτων μόλις κατορθόνουν νὰ κινήσουν τὸ εἰδικόν μου τὸ ὁποῖον εἶναι κενόν; »

Ἐμειδίασε καὶ μὲ παρετήρησε μὲ ἦθος ἐμφαντικόν.

« Βεβαίως δὲν εἴσθε πρὸ πολλοῦ εἰς τὸν Καύκασον;

— Πρὸ ἑνὸς ἔτους » ἀπεκρίθην.

Νέον μειδίαμα.

« Τί λέγετε;

— Ὅτι οἱ Ἀσιανοὶ αὐτοὶ εἶναι ἄθλια ζῶα. Νομίζετε ὅτι σᾶς βοηθοῦν ἐπειδὴ φωνάζουν; καὶ ποῖος καταλαμβάνει τί λέγουν; Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ κανείς; . . γδύνουν τοὺς περιηγητάς . . . Εἶναι χαδευμένοι οἱ πονηροί. Θὰ ἴδητε, θὰ σᾶς ζητήσουν καὶ ἄλλα διὰ νὰ πίουν. Τοὺς γνωρίζω καὶ δὲν θὰ ἐπάρουν τίποτε ἀπὸ ἐμέ.

— Ὑπηρετεῖτε πρὸ καιροῦ ἐδῶ;

— Ὑπηρέτησα ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον Πέτροβιτς Ἐρμαλὰγ, ἀπεκρίθη ἀνορθούμενος. Ἤμην ἀνθυπολοχαγὸς ὅτε ἔγινεν ἀρχηγὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ ὑπ᾿ αὐτὸν προώδευσα δύο βαθμοὺς διὰ πολέμου πρὸς τοὺς ὀρεινούς.

— Καὶ τώρα; . . .

— Τώρα εἶμαι εἰς τὸ 3 τάγμα τῆς γραμμῆς. . . Καὶ σεῖς; ἐὰν πρέπῃ νὰ τολμήσω νὰ σᾶς ἐρωτήσω. »

Τὸ εἶπα, καὶ ἐξηκολουθήσαμεν βαδίζοντες σιωπηλοὶ ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους εὕρομεν χιόνα. Μετ᾿ ὀλίγον ὁ ἥλιος ἔδυσε καὶ ἡ νὺξ ἦλθε χωρὶς νὰ προηγηθῇ λυκόφως, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη· χάρις εἰς τὴν ἀντανάκλασιν τῆς χιόνος ἠδυνάμεθα εὐκόλως νὰ διακρίνωμεν τὴν ὁδὸν ἥτις ἐξηκολούθει διὰ τοῦ ὄρους. Ἀνεβίβασα τὸν μάρσιπόν μου εἰς τὸ ἁμάξιον καὶ ἀντικατέστησα δι᾿ ἵππων τοὺς βόας καὶ ἔρριψα τελευταῖον βλέμμα εἰς τὴν κοιλάδα· ἀλλὰ πυκνὴ ὁμίχλη ἐξ ὅλων τῶν στενῶν ὡς κῦμα ἐκθρώσκουσα ἐκάλυπτε αὐτὴν ἐντελῶς· οὐδεὶς δὲ κρότος ἔφθανε μέχρις ἡμῶν. Μετ᾿ ὀλίγον οἱ Ὀσσέται μὲ περιεκύκλωσαν ζητοῦντες νὰ τοὺς κεράσω· ἀλλ᾿ ὁ λοχαγὸς ὕψωσε τόσῳ ἀπειλητικὴν φωνὴν ὥστε ἐτράπησαν εἰς φυγήν.

« Τί λαός! εἶπεν ὁ λοχαγος δὲν εἰξεύρουν νὰ εἰποῦν ψωμὶ ῥωσικά· ἀλλ᾿ ἔμαθαν νὰ λέγουν· « Κύριε ἀξιωματικὲ κέρασέ με ». Τὸ κατ᾿ ἐμὲ, οἱ Τάταροι εἶναι καλλίτεροι διότι δὲν πίνουν. »

Μία λεύγα ἔμενε διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν πρῶτον ταχυδρομικὸν σταθμόν. Πάντα περὶ ἡμᾶς ἦσαν ἥσυχα, ὥστε καὶ τῆς μυίας πετώσης ὁ κρότος τῶν πτερῶν ἠδύνατο ν᾿ ἀκουσθῇ. Βαθὺ στενὸν ἐξετείνετο ἀριστερόθεν, ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν βαθυκύανα ὄρη βαθέως κατατετμημένα καὶ χιονοσκεπῆ ἐσχηματίζοντο ἐπὶ οὐρανοῦ ὠχροῦ, διατηροῦντος ἔτι τὰς τελευταίας τῆς δύσεως λάμψεις. Οἱ ἀστέρες ἤρχιζον νὰ λάμπωσιν εἰς τὸ στερέωμα καὶ μὲ ἐφαίνοντο

πλέον ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα ἢ κατὰ τὰ βόρεια μέρη. Ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ βράχοι μέλανες καὶ γυμνοί, τῇδε κἀκεῖσε τινὲς θάμνοι ἡμικεκαλυμμένοι ὑπὸ χιόνος· εἰς τὸν αἰθέρα πλήρης νηνεμία. Ἐν τῇ νεκρικῇ ταύτῃ σιγῇ τῆς φύσεως μόνον ἡ ταχεῖα τῶν τριῶν μου ἵππων ἀναπνοὴ ἠκούετο καὶ ὁ ἄνισος ἦχος τοῦ ῥωσικοῦ κωδωνίου.

« Θὰ ἔχωμεν ὡραιότατον καιρὸν αὔριον. »

Ὁ λοχαγὸς δὲν ἀπεκρίθη, ἀλλ' ἔδειξε διὰ τοῦ δακτύλου ὑψηλὸν ὄρος κατάντικρυ ἡμῶν κείμενον.

« Τί εἶναι; ἠρώτησα.

— Εἶναι τὸ ὄρος Γού.

— Καὶ λοιπόν!

— Ἰδέτε πῶς καπνίζει.

Καὶ τῷ ὄντι τὸ ὄρος τὸ ὁποῖον ὁ λοχαγὸς ἔδειξε, ἐκάπνιζεν, ἐλαφρὰ νέφη διωλίσθαινον ἐπὶ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἐκάθητο νέφος τόσῳ μέγα, ὥστε ἐφαίνετο ὡς κηλὶς ἐπὶ τοῦ σκοτεινοῦ οὐρανοῦ.

Διεκρίνομεν ἤδη τὸν σταθμὸν καὶ τὰς στέγας τῶν περὶ αὐτὸν οἰκιῶν. Ἔλαμπον ἤδη τὰ φιλόξενα φῶτα ὅτε ἄνεμος ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς ἤρξατο νὰ πνέῃ. Βροχὴ δὲ ψιλὴ καὶ διαπεραστικὴ ἔπιπτε, καὶ μόλις ἐτυλίχθην εἰς τὸν μανδύαν μου μετεβλήθη εἰς χιόνα. Παρετήρησα τὸν λοχαγὸν μετὰ σεβασμοῦ.

« Θὰ διανυκτερεύσωμεν ἐδῶ, εἶπε μὲ ὕφος δυσαρεσκείας, τὸ ὄρος δὲν διαβαίνεται μὲ αὐτὸν τὸν καιρόν. »

Καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἁμαξηλάτην.

« Ὑπάρχουν νιφάδες εἰς τὸ ὄρος τοῦ Σταυροῦ;

— Ὄχι, κύριε, ἀπεκρίθη ὁ ἁμαξηλάτης· ἀλλὰ ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἔλθουν. »

Ἐπειδὴ δὲ ὁ σταθμὸς ὅπου ἤμεθα δὲν εἶχε δωμάτιον διὰ τοὺς περιηγητάς, ἡτοίμασαν δι' ἡμᾶς καλῶς κακῶς καλύβην κατακαπνισμένην. Προσεκάλεσα τὸν σύντροφόν μου νὰ πίῃ ἓν ποτήριον τεΐου διότι εἶχον πάντοτε εἰς τὰς κατὰ τὸν Καύκασον περιηγήσεις μου σιδηροῦν σαμοβάριον, μόνην μου παρηγορίαν.

Ἐξ ἑνὸς μέρους ἡ καλύβη ἡμῶν ἐστηρίζετο εἰς τὸν βράχον· τρεῖς δὲ ὑγραὶ καὶ ὀλισθηραὶ βαθμίδες ἦγον εἰς τὴν θύραν. Εἰσῆλθον ψηλαφητὶ καὶ ἐκτύπησα εἰς ἕνα βράχον. Οἱ ὀρεινοὶ ἀντιθάλαμον ἔχουσι τὸν σταῦλον. Δὲν εἴξευρα ποῦ νὰ ὑπάγω· ἐδῶ ἐβελάζωντο πρόβατα, ἐκεῖ ὑλάκτει κύων· κατ' εὐτυχίαν εἶδον μικρὰν πυράν, ἥτις μ' ἐβοήθησε εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ὀπῆς, ἥτις ἐλέγετο θύρα· εἰσῆλθον καὶ παράδοξον θέαμα προσέβαλε εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ἡ καλύβη ἦτο ἀρκετὰ μεγάλη καὶ πλήρης ἀνθρώπων· εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ἐκάθηντο δύο γραῖαι, πλῆθος παιδίων ῥακενδύτων καὶ ἰσχνός τις Γεώργιος. Ὁ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἰς τὸ ἔνδον ἀπωθούμενος καπνὸς ἐσκίαζε τὸ θέαμα τοῦτο καὶ ἀπέκρυπτε τὸ κατ' ἀρχὰς τὰ καθέκαστα. Ἐπλησιάσαμεν εἰς τὴν πυρὰν ἀνήψαμεν τὰς πίπας ἡμῶν καὶ μετ' ὀλίγον ἠκούσθησαν τοῦ σαμοβαρίου οἱ εὔθυμοι κοχλασμοί.

« Δυστυχεῖς ἄνθρωποι. εἶπον πρὸς τὸν λοχαγὸν. δεικνύων τοὺς ἀκαθάρτους οἰκοδεσπότας παρατηροῦντας ἡμᾶς σιωπηλῶς καὶ ἠλιθίως.

— Ἀνόητοι ἄνθρωποι, ἀπεκρίθη· πιστεύετε ὅτι δὲν εἰξεύρουν τίποτε καὶ ὅτι εἶναι ἀνίκανοι νὰ μάθουν τίποτε! Τοὐλάχιστον οἱ Καβαρδῖνοι μας καὶ οἱ Σεσερνικανοί, οἵτινες δὲν εἶναι εἰμὴ λησταὶ καὶ ὁλόγυμνοι, πολεμοῦν ὡς μαινόμενοι· ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἔχουν διόλου κλίσιν πρὸς τὰ ὅπλα. Κἀνεὶς ἐξ αὐτῶν δὲν θὰ ἰδῆτε νὰ ἔχῃ ὑποφερτὴν μάχαιραν. Εἶναι ἀληθεῖς ὀσσέται! (Ὀσσὲτ ῥωσιστὶ σημαίνει τὸν ὄνον).

— Ἐμείνετε πολὺ εἰς τὴν Σεῖχναν;

— Μάλιστα, δέκα ἔτη μὲ τὸν λόχον μου ὡς φρουρὰ εἰς τὸ φρούριον τῆς Διόδου τοῦ Πέτρου. Τὸ γνωρίζετε;

— Ἤκουσα περὶ αὐτοῦ.

— Ἆ! αὐτοὶ οἱ μαχαιροβγάλται μᾶς ἔβγαλαν τὴν ψυχήν. Τώρα, χάρις τῷ θεῷ, εἶναι ὀλίγον ἡσυχώτεροι· ἀλλὰ τότε ἑκατὸν βήματα ἐὰν ἀπεμακρυνώμεθα ἀπὸ τὸ πρόχωμα.εὑρίσκαμεν κανένα δαίμονα μακρομάλλην σκοπὸν καὶ ἐὰν ἐχασμώμεθα ὀλίγον ἢ βρόχος εἰς τὸν λαιμὸν ἢ σφαῖρα εἰς τὴν κεφαλήν. Ἆ εἶναι ἀνδρεῖοι!

— Καὶ βεβαίως θὰ σᾶς ἔτυχαν πολλὰ πράγματα; Εἶπον παρασυρόμενος ὑπὸ περιεργείας.

— Ἐννοεῖται. »

Τότε ἤρχισε νὰ στρίβῃ τὸν ἀριστερὸν μύστακα ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἔγινε σκεπτικός. Ἐπεθύμουν πολὺ νὰ ἀκούσω ἀπὸ αὐτὸν κἀμμίαν ἱστορίαν, ἐπιθυμίαν κοινὴν ὅλων τῶν περιηγητῶν καὶ συγγραφέων. Τὸ τέϊον ἦτο ἕτοιμον· ἔλαβον ἀπὸ τὸν μαρσιπον δύο τοῦ ταξειδίου ποτήρια καὶ γεμίσας αὐτὰ ἔθεσα τὸ ἕτερον πρὸ τοῦ συντρόφου μου. Ἐγεύθη αὐτὸ καὶ εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ. « Ναί, ἄλλοτε. » Ἡ ἐπιφώνησις αὕτη μοὶ παρέσχεν ἐλπίδας μεγάλας. Εἰξεύρω ὅτι οἱ παλαιοὶ στρατιῶται τοῦ Καυκάσου ἀγαπῶσι τὰς διηγήσεις· τόσον σπανίως τοὺς συμβαίνει νὰ διηγῶνται! Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διάγουσι πέντε ἔτη χωρὶς νὰ ἔχωσι πρὸς ποῖον νὰ ὁμιλήσουν, μεταξὺ ἀγρίου ἔθνους καθ' ἑκάστην εἰς νέους κινδύνους ἐκτεθειμένοι καὶ εἰς τύχας τοσοῦτον παραδόξους. ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ἔχομεν δίκαιον νὰ λυπώμεθα ὅτι τόσον ὀλίγον γράφομεν ἡμεῖς οἱ Ῥῶσοι.

« Δὲν θὰ προσθέσετε ὀλίγον ῥῶμι, εἶπον πρὸς τὸν συνδαιτυμόνα μου· ἔχω ἄσπρον ῥῶμι, τῆς Τιφλίδος καὶ ἀπόψε εἶναι ψῦχος.

— Εὐχαριστῶ· δὲν θὰ βάλω.

— Διατί;

— Διότι . . . τὸ ἔταξα. Ὅταν ἤμην ἀκόμη ἀνθυπολοχαγὸς ἠργήσαμεν μίαν ἑσπέραν ἐγὼ καὶ οἱ σύντροφοι· τὴν νύκτα ἐσήμανε τὸ πολεμικὸν καὶ προσήλθομεν εἰς τὰς τάξεις μισομεθυσμένοι. Ὁ Ἀλέξιος Πέτροβιτς τὸ ἔμαθε καὶ ἀπορῶ πῶς δὲν μᾶς εἰσήγαγε εἰς δίκην· καὶ εἶχε δίκαιον διότι ἡ μοναξία καὶ τὸ ῥακὶ ἀρκοῦν διὰ νὰ ἀφανίσουν ἕνα ἄνθρωπον. »

Ταῦτα ἀκούσας ἀπώλεσα σχεδὸν πᾶσαν ἐλπίδα· ἀλλ' ὑπέλαβε.

« Ὅταν οἱ Κιρκάσιοι μεθύουν εἰς γάμον ἢ λείψανον δέρονται σχεδὸν πάντοτε εἰς τὸ τέλος. Μίαν φορὰν μόλις καὶ μετὰ μόχθου ἐγλύττωσα καὶ ὅμως ἤμην εἰς ἡγεμόνος φίλου

— Πῶς ἔτρεξε τὸ πρᾶγμα;

Ὁ λοχαγὸς ἐγέμισε τὴν πίπαν του, τὴν ἀνῆψε καὶ ῥοφήσας καπνὸν ἀλλεπαλλήλως ἤρξατο ὡς ἕπεται.

« Ἤμην μὲ τὸν λόχον μου εἰς φρούριόν τι πέραν τοῦ Φέρκ πρὸ πέντε περίπου ἐτῶν. Ἡμέραν τινα φθινοπωρινὴν ἔρχεται συνοδία ἐφοδίων καὶ μετ' αὐτοῦ νέος ἀξιωματικὸς εἰκοσιπενταετὴς περίπου ἐν μεγάλῃ στολῇ, ἀναγγέλλων μοι ὅτι ἔχει διαταγὴν νὰ μείνῃ μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ φρούριον. Τὸ ἀνάστημα αὐτοῦ ἦτο τόσῳ κομψὸν καὶ τὸ χρῶμά του τόσον λευκόν, ἡ στολή του τόσον καινουργής, ὥστε εὐθὺς ἐμάντευσα ὅτι δὲν ἦτο πρὸ πολλοῦ εἰς τὸν Καύκασον.

« — Σᾶς ἔστειλαν βεβαίως ἀπὸ τὴν Ῥωσίαν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον;

— Μάλιστα, κύριε λοχαγέ, ἀπεκρίθη. Ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς λέγων·

— Χαίρω καὶ ὑπερχαίρω· θὰ βαρυνθῆτε ὀλίγον ἀλλὰ θὰ ζήσωμεν ὡς καλοὶ συστρατιῶται. Κάμετέ με τὴν χάριν νὰ μὲ ὀνομάζετε ἁπλῶς Μάξιμον Μάξιμιτς καὶ νὰ μὴ ἐνδύεσθε τὴν μεγάλην στολὴν διὰ νὰ ἔρχεσθε εἰς ἐμέ. »

« Ἐδόθη αὐτῷ οἴκημα καὶ ἐγκατέστη ἐν τῷ φρουρίῳ.

— Καὶ πῶς ὠνομάζετο; ἠρώτησα τὸν Μάξιμον Μάξιμιτς.

— Γρηγόριος Ἀλεξάνδροβιτς Πέσοριν, κάλλιστος νέος, σας βεβαιῶ· ἀλλὰ πολὺ παράδοξος. Ἐνίοτε, παραδείγματος χάριν, ἐν ᾧ ἔβρεχε καὶ ἦτο ψῦχος ἔμενε εἰς τὸ κυνήγιον ἀπὸ τὸ πρωῒ ἕως τὸ ἑσπέρας χωρὶς διόλου νὰ κουρασθῇ. Τὴν ἐπαύριον ἐκλείετο εἰς τὸ δωμάτιόν του διότι ἔπνεε ἐλαφρὸς ἄνεμος καὶ αὐτὸς ἐβεβαίονε ὅτι ἐκρύωσε. Τὸν εἶδα εἰκοσάκις προσβάλλοντα ἀγριόχοιρον, ἀλλὰ τὸν εἶδα καὶ νὰ ὠχριᾷ καὶ νὰ τρέμῃ πρὸς τὸν κρότον παραθυροφύλλου. Πότε μὲν σιωπηλός, πότε εὔθυμος ὥστε ἀπεθνήσκομεν ἀπὸ τὸν γέλωτα . . . παράδοξος, τέλος πάντων· πρέπει νὰ ἦτο πλούσιος διότι εἶχε πλῆθος μικρῶν πραγμάτων πολυτίμων.

— Ἔμεινε πολὺ μὲ ὑμᾶς; ἠρώτησα πάλιν.

— Σχεδὸν ἓν ἔτος . . . τὸ ὁποῖον δὲν θὰ λησμονήσω ποτέ. Πόσας φροντίδας δὲν μὲ ἐπροξένησε;... ὑπάρχουν βεβαίως ἄνθρωποι προωρισμένοι εὐθὺς ἅμα γεννηθέντες νὰ πάθωσι παράδοξα πράγματα.

— Παράδοξα! ἀνέκραξα γεμίζων τὸ ποτήριόν του με ἦθος περιεργείας.

— Ἀκούσατε. Ἔξ οὐέρστια μακρὰν τοῦ φρουρίου ἔζη πρίγκηψ τις σύμμαχος ἡμῶν. Ὁ υἱός του, νέος δεκαπέντε ἐτῶν, ἤρχετο καθ' ἡμέραν πότε διὰ τοῦτον τὸν λόγον πότε δι' ἐκεῖνον. Ἦτο νέος ὁρμητικὸς καὶ τὸν ἐχαδεύαμεν. Ἓν μόνον ἐλάττωμα εἶχε, τρομερὰν ἀπληστίαν χρημάτων. Ἡμέραν τινὰ ὁ Γρηγόριος Ἀλεξάνδροβιτς ὑπέσχετο παίζων νὰ τῷ δώσῃ ἓν δουκάτον ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἁρπάσῃ τὴν καλλιτέραν αἶγα τοῦ πατρικοῦ ποιμνίου· καὶ τὴν ἀκόλουθον νύκτα τὴν ἔφερε σύρων αὐτὴν ἀπὸ τὰ κέρατα. Ἐπαίζαμεν ἐνίοτε ἀπειλοῦντες αὐτον· τὰ ὀμμάτιά του ἐγέμιζαν αἷμα καὶ ἔθετε τὴν χεῖρα εἰς τὴν μάχαιραν. Αἴ! Ἀζάμα, τῷ ἔλεγον, δὲν θὰ βαστάξῃς πολὺ τὸ κεφάλι σου· ὁ πατήρ σου θὰ δώσῃ λόγον »

« Ἡμέραν τινὰ αὐτὸς ὁ πρίγκηψ ἦλθε διὰ νὰ μᾶς προσκαλέσῃ εἰς τὸν γάμον τῆς πρωτοτόκου κόρης του, καὶ ἐπειδὴ ἤμεθα φίλοι του, ἂν καὶ ἦτο Τάταρος, δεν ἠδυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν. Ὅταν ἐφθάσαμεν πλῆθος σκύλλων μᾶς ὑπεδέχθησαν ὑλακτοῦντες σφοδρῶς· αἱ γυναῖκες ἐκρύβησαν· ὅσων δὲ ἐδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν τὸ πρόσωπον δὲν ἦσαν διόλου ὡραῖαι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ.

«— Εἶχα καλλιτέραν ἰδέαν περὶ τῶν Κιρκασίων γυναικῶν, εἶπεν ὁ Γρηγόριος Ἀλεξάνδροβιτς.

«— Περίμενε » ἀπεκρίθην. Εἶχα τὸν σκοπόν μου.

« Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἡγεμόνος ἦτο ἄπειρος κόσμος διότι ὡς εἰξεύρετε οἱ Ἀσιανοὶ συνειθίζουν νὰ προσκαλῶσιν εἰς τοὺς γάμους των ὅσους ἀπαντοῦν. Μᾶς ὑπεδέχθησαν μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ μᾶς ὡδήγησαν εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν. Δὲν ἐλησμόνησα δέ, ἀπὸ ὑπερβολὴν φρονήσεως, νὰ παρατηρήσω ποῦ ὡδήγησαν τοὺς ἵππους ἡμῶν.

— Πῶς γίνονται οἱ γάμοι εἰς τὰ βουνὰ αὐτά; ἠρώτησα τὸν λοχαγόν.

— Τίποτε πολὺ ἔκτακτον. Πρῶτον ὁ μουλλᾶς ἀναγινώσκει μίαν περικοπὴν τοῦ Κορανίου· ἔπειτα δίδονται δῶρα εἰς τοὺς νεονύμφους καὶ εἰς τοὺς γονεῖς· τρώγουν, πίνουν καὶ τὰ παιγνίδια ἀρχίζουν· κανεὶς ταλαίπωρος ἀνάπηρος, ἀκάθαρτος πολὺ καὶ ἀρκετὰ παχύς, ἀναβαίνων ἵππον ἄθλιον, κάμνει τὸν γελωτοποιὸν πρὸς διασκέδασιν τῆς ἐντίμου συντροφίας. Περὶ λύχνων ἀφὰς ὁ χορὸς ἀρχίζει εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι δυστυχής τις γέρων ἔπαιζε κιθάραν τρίχορδον τῆς ὁποίας ἐλησμόνησα τὸ ὄνομα ἀλλ' ἥτις ὁμοιάζει μὲ τὴν εἰδικὴν μας *balalaika*. Τὰ κοράσια καὶ τὰ ἄῤῥενα κατα-

τάσσονται εἰς δύο τάξεις κροτοῦσι τὰς χεῖρας καὶ ψάλλουν. Δύο ἐξ αὐτῶν προχωροῦν καὶ ἀποτείνουν ἀμοιβαίους στίχους τοὺς ὁποίους αὐτοσχεδιάζουσιν ἐπὶ τοῦ τυχόντος ἀντικειμένου· οἱ δὲ ἄλλοι ἀποκρίνονται ἐν χορῷ. Κατεῖχον μετὰ τοῦ Πέσοριν τὴν τιμητικὴν θέσιν· ἡ δευτερότοκος κόρη τοῦ ἡγεμόνος ἐπλησίασε καὶ ἔψαλεν εἰς αὐτὸν εἶδος φιλοφρονήματος.

— Τὸ ἐνθυμεῖσθε;

— Νομίζω ὅτι εἶναι αὐτὸ περίπου· « Οἱ νέοι ἡμῶν εἶναι καλοκαμωμένοι· φοροῦν ἐνδύματα χρυσοκέντητα· ἀλλ' ὁ νέος ἀξιωματικὸς εἶναι ὡραιότερος καὶ πλέον καλοκαμωμένος ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἔχει χρυσᾶ σειράδια. Εἶναι ὡς λεύκα μεταξὺ αὐτῶν ἀλλὰ δὲν θὰ αὐξήσῃ, δὲν θὰ ἀνθίσῃ εἰς τὸν κῆπον μας. » Ὁ Πέσοριν ἠγέρθη ἐχαιρέτισε ἔθεσε τὴν χεῖρα εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν καρδίαν καὶ μὲ παρεκάλεσε ν' ἀποκριθῶ ἀντ' αὐτοῦ· γνωρίζω κάλλιστα τὴν κιρκασίαν γλῶσσαν καὶ διερμήνευσα τὴν ἀπόκρισίν του.

« Ὅτε ἀπεχώρησεν, εἶπα εἰς τὸν Γρηγόριον Ἀλεξάνδροβιτς.

« — Καὶ λοιπόν! τί λέγεις;

« — Ὡραιοτάτη, ἀπεκρίθη.

« — Γνωρίζεις τὸ ὄνομά της;

« — Τὴν ὀνομάζουν Λευκήν,» ἀπεκρίθην.

« Καὶ τῷ ὄντι ἦτο ὡραιοτάτη. Ἦτο δεκαέξ ἐτῶν, ὑψηλὴ καὶ εὐειδής, εἶχε δὲ ὀφθαλμοὺς μέλανας ὡς δορκὰς καὶ εἰσδύοντας εἰς τὰ ἐνδόμυχα τῆς ψυχῆς. Ὁ Πέσοριν ἦτο σκεπτικὸς καὶ παρετήρει αὐτὴν ἀδιακόπως· καὶ αὐτὴ δὲ τὸν ἐκύτταζε πολλάκις κρυφίως. Παρετήρησα ὅμως μετ' ὀλίγον ὅτι ὁ φίλος μου δὲν ἐθαύμαζε μόνος τὴν ὡραίαν ἡγεμονίδα· δύο ἄλλοι ὀφθαλμοί, πύρινοι ὀφθαλμοί, παρηκολούθουν αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἄκραν τῆς αἰθούσης. Ἀνεγνώρισα δὲ τὴν ἀρχαίαν μου γνωριμίαν τὸν Κάσβιτς. Οὔτε σύμμαχος ἦτο, οὔτε ἐχθρός· ἀλλὰ καίτοι εἰς οὐδὲν ἀναμιχθέντος ὑπῆρχον κατ' αὐτοῦ σφοδραὶ ὑποψίαι. Ἔφερε πολλάκις πρὸς ἡμᾶς πρόβατα τὰ ὁποῖα ἐπώλει εὐθηνὰ ἀλλὰ χωρὶς νὰ καταβιβάσῃ ποτὲ τὴν τιμήν. Ἐλέγετο ὅτι διέβαινε πολλάκις πέραν τοῦ Κουβὰν φορολογῶν καὶ τῷ ὄντι εἶχε λῃστοῦ ἦθος. Ἦτο μικρὸς καὶ πλατὺς τοὺς ὤμους ἀλλ' εὐκίνητος ὡς διάβολος. Τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ ἦσαν πάντοτε ῥάκη, ἀλλὰ τὰ ὅπλα του ἀργυροκόσμητα. Ὁ ἵππος του ἦτο περίφημος εἰς πᾶσαν τὴν Καβαρδίαν καὶ τῷ ὄντι οὐδὲν δύναταί τις νὰ φαντασθῇ ὡραιότερον. Πολλάκις ἐπροσπάθησαν νὰ κλέψωσιν αὐτὸν καὶ ὅλοι οἱ ἱππεῖς ἐζήλευαν τὸν Κάσβιτς δι' αὐτόν. Μὲ φαίνεται ὡς νὰ βλέπω ἀκόμη τὸ ἄλογον αὐτό· εἶχε τὴν τρίχα μαύρην ὡς πίσσαν, κνήμας λεπτὰς ὡς καλάμους καὶ ὀφθαλμοὺς ὡς τοὺς τῆς Λευκῆς. Καὶ ἐπειδὴ ἦτο ῥωμαλέον καὶ καλῶς δαμασμένον . . . ἔκαμνε καὶ πεντήντα οὐέρστια τρέχον· ἠκολούθει τὸν κύριον του ὡς σκύλλος, ἀνεγνώριζε μάλιστα καὶ τὴν φωνήν του. Τί ἄλογον!

« Τὸ ἑσπέρας ἐκεῖνο ὁ Κάσβιτς ἦτο σοβαρώτερος ἔτι πλέον τοῦ συνήθους καὶ παρετήρησα ὅτι εἶχεν ἐνδυθῆ θώρακα, ἁλυσιδωτὸν ὑπὸ τὸ ἔνδυμά του. Δὲν τὸν ἔβαλε διὰ τίποτε, διενοήθην, θὰ ἔχῃ τὸν λόγον του.

« Ὁ καύσων ἦτο πνιγηρὸς καὶ ἐξῆλθον διὰ νὰ ἀναπνεύσω ὀλίγον. Ἡ νὺξ ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἡ ὁμίχλη ἐξετείνετο ἤδη ἐπὶ τῶν κοιλάδων. Ἐνόμισα καλὸν νὰ ὑπάγω πρὸς τὸν σταῦλον ὅπου ἐδέθησαν οἱ ἵπποι διὰ νὰ ἴδω ἐὰν εἶχον τροφήν. Ἄλλως τε ἡ φρόνησις δὲν πειράζει εἰς τίποτε. . . Εἶχα ὡραῖον ἵππον τὸ ὁποῖον πολλοὶ Καβαρδῖνοι εἶχον παρατηρήσει μὲ ζηλότυπον βλέμμα.

« Προχωρῶ παρὰ τὸν φραγμὸν καὶ αἴφνης ἀκούω ὁμιλίας· ἡ μία φωνὴ τὴν ὁποίαν ἀνεγνώρισα εὐθὺς ἦτο τοῦ Ἀζάμα, τοῦ υἱοῦ τοῦ ἡγεμόνος· ἡ ἄλλη ταπεινοτέρα, σπανίως ἠκούετο. Περὶ τίνος ὁμιλοῦν; διενοήθην; Μήπως διὰ τὸ ἄλογόν μου ἐπλησίασα εἰς τὸν φραγμὸν καὶ ἔτεινα τὸ οὖς. Ἐνίοτε ἕνεκα τοῦ ἐκ τῆς οἰκίας ἐρχομένου κρότου τῆς μουσικῆς καὶ τῶν ᾀσμάτων ἔχανον τὴν σειρὰν συνομιλίας ἥτις μὲ ἐνδιέφερε τὰ μάλιστα.

« Ἔχεις ὡραῖον ἄλογον ἔλεγεν ὁ Ἀζάμας ἐὰν ἤμην κύριος τῆς οἰκίας καὶ εἶχα τριακοσίας φοράδας εἰς τὰς ἀγέλας μου, ἔδιδα τὸ ἥμισυ διὰ τὸν καλόν σου κέλητα, Κάσβιτς.

« Ἆ! Κάσβιτς » εἶπα κατ' ἐμαυτὸν ἐνθυμηθεὶς τὸν θώρακα.

« Ναί, ὑπέλαβεν ὁ Κάσβιτς, δὲν εὑρίσκεις ὅμοιόν του εἰς ὅλην τὴν Καβαρδίαν. Μίαν φορὰν πέραν τοῦ Τερὲκ διεσπάρημεν ὑπὸ τῶν Ῥώσων τῶν ὁποίων ἠθελήσαμεν νὰ ἁρπάσωμεν τὰ ποίμνια· Ὅλοι ἔφευγον ὅπως ἠδύνατο. Ἐγὼ κατεδιωκόμην ὑπὸ τεσσάρων Κοζάκων· ἤκουα ἤδη τὰς κραυγάς των καὶ εἶχον πρὸ ἐμοῦ πυκνὸν δάσος. Ἐπλαγίασα εἰς τὸ ἐφίππιον καὶ ἀφιερώθην εἰς τὸν Ἀλλὰχ καὶ κατὰ πρῶτον ἐπὶ ζωῆς μου προσέβαλα τὸ ἄλογόν μου μὲ κτύπον μάστιγος. Ὥρμησε δὲ ὡς πτηνὸν μεταξὺ τῶν κλάδων. Αἱ ὀξεῖαι ἄκανθαι ἐξέσχισαν τὸ ἔνδυμά μου· θὰ ἔπραττα φρονιμώτερα ἐὰν ὠλίσθαινον κατὰ γῆς καὶ ἐκρυπτόμην εἰς τοὺς θάμνους· ἀλλὰ δὲν ἀπεφάσιζα νὰ ἀφήσω τὸ ἄλογόν μου καὶ ὁ προφήτης μὲ ἀντέμειψε. Οἱ Κοζάκοι μὲ κατεδίωκον ἐκ τοῦ πλησίον πολὺ καὶ αἱ σφαῖραι αὐτῶν ἐσύριζον περὶ ἐμὲ . . . . Φθάνω εἰς τὴν ὄχθην βαθείας ῥευματιᾶς. Τὸ ἄλογόν μου διστάζει πρὸς στιγμὴν ὁρμᾷ καὶ οἱ ὀπίσθιοι πόδες σκάπτουσι τὸ ἀντίπεραν χεῖλος· μένει κρεμαμένος ἀπὸ τοὺς δύο ἐμπροσθίους· ἔῤῥιψα τοὺς χαλινοὺς καὶ ἔπεσα εἰς τὸν χάνδακα τὸ δὲ ἄλογον ἐλαφρωθὲν ἐσώθη. Οἱ Κοζάκοι εἶδον ὅλα ταῦτα, ἀλλ' ἐ-

νόμισαν ὅτι ἀπέθανα καὶ δὲν ἐφρόντισαν πλέον περὶ ἐμοῦ· τοὺς ἤκουσα ὁρμῶντας εἰς καταδίωξιν τοῦ ἵππου μου. Η καρδία μου ἦτο περίλυπος· κατέβην τὸν χάνδακα ἐπὶ βαθέως χόρτου καὶ παρετήρησα. Εἶδόν τινας Κοζάκους τρέχοντας ἐπὶ ἀπεράντου πεδιάδος καὶ τὸν Καρακύζην μου πηδῶντα πρὸ αὐτῶν. Εἷς τῶν Κοζάκων διέβη παρ' αὐτὸν καὶ ἔρριψε δὶς τὸν βρόχον καὶ παρ' ὀλίγον τὸν συνέλαβε· ἔτρεμα καὶ ἔκλεισα τὰ ὄμματά μου καὶ ἤρχισα νὰ προσεύχωμαι. Ὀλίγον ἔπειτα παρατηρῶ καὶ βλέπω τὸν ἀκούραστόν μου κέλητα νὰ πηδᾷ μὲ ἀνωρθωμένην τὴν οὐράν, ἐλεύθερος ὡς ὁ ἀὴρ καὶ τοὺς γκιαούρας ἐπαισχύντως ἕρποντας ἐπὶ τῶν ἀποκαμόντων ἵππων των. Μὰ τὸν Ἀλλάχ! λέγω τὴν ἀλήθειαν, τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν. Ἔμεινα εἰς τὸ ῥεῦμα μέχρι τοῦ μεσονυκτίου. Αἴφνης ἀκούω εἰς τὸ σκότος καλπασμὸν ἀλόγου τρέχοντος παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ χάνδακος, πνευστιῶντος, χρεμετίζοντος, κτυποῦντος τὴν γῆν διὰ τοῦ ποδὸς καὶ ἀναγνωρίζω τὸν Καρακύζην μου· ἦτον ἐκεῖνος ὁ φίλος μου, ὁ σύντροφός μου. Ἔκτοτε δὲν ἐχωρίσθημεν πλέον. »

« Καὶ τὸν ἤκουσα θωπεύοντα διὰ τῆς χειρὸς τὸν λεῖον λαιμὸν τοῦ ἵππου του καὶ δίδοντα εἰς αὐτὸν χίλια χαδευτικὰ ὀνόματα.

— « Ἐὰν εἶχα ἀγέλην χιλίων φοράδων, εἶπεν ὁ Ἀζάμας σὲ τὴν ἔδιδα ὁλόκληρον ἀντὶ τοῦ Καρακύζη σου.

«— Δὲν τὸ ἐδεχόμην » ἀπεκρίθη ἡσύχως ὁ Κάσβις.

« Ὁ Ἀζάμας ὑπέλαβε κολακεύων αὐτόν.

«— Ἄκουσέ με, Κάσβις, εἶς ἄνθρωπος ἀνδρεῖος καὶ ἀτρόμητος ἱππεύς· ὁ πατήρ μου φοβεῖται τοὺς Ῥώσσους καὶ δὲν μὲ ἀφίνει νὰ ὑπάγω εἰς τὸ βουνόν. Δός με τὸ ἄλογόν σου καὶ κάμνω ὅ,τι θέλεις· κλέπτω εἰς τὸν πατέρα μου τὴν καλλιτέραν του *καραβίναν* καὶ τὸ ξίφος του,— τὸ δαμασκηνὸν ξίφος του.— τὸ ὁποῖον τρυπᾷ τὸν ἄνθρωπον χωρὶς νὰ τὸ πατήσῃ κανείς, καί, ἂν θέλῃς ἀκόμη, τὴν φαρέτραν του ἡ ὁποία εἶναι ὅσον καλὴ καὶ ἡ ἰδική σου. »

« Ὁ Κάσβις ἐσιώπα.

«— Ὅτε πρῶτον εἶδα τὸ ἄλογόν σου, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἀζάμας, ἀνωρθοῦτο εἰς τοὺς ὀπισθίους πόδας ὑπὸ σέ, ἐπήδα ἀνοῖγον τοὺς ῥώθωνάς του καὶ οἱ πόδες του κατεσύντριβον καὶ ἐξέρριπτον τὰς πέτρας· ἠσθάνθη εἰς τὴν ψυχήν κἄτι ἀκατανόητον· ὅλα μὲ ἔγιναν ἀδιάφορα· ἐθεώρουν μὲ καταφρόνησιν τὰ καλλίτερα ἄλογα τοῦ πατρός μου καὶ ἐντρεπόμην νὰ τὰ ἀναβῶ· ἤρχισα νὰ βαρύνωμαι. Ἔμεινα ὁλοκλήρους ἡμέρας καθήμενος εἰς βράχον· ἀδιακόπως ἐνόμιζα ὅτι βλέπω τὸ μαῦρόν σου ἄλογον καὶ τὸ ὑπερήφανόν του βάδισμα, τὸν ὑαλιστερὸν καὶ ὄρθιον ὡς βέλος λαιμόν του· μὲ ἔβλεπε μὲ βλέμματα διαπεραστικά, ὡς ἂν ἤθελε νὰ μὲ εἰπῇ τίποτε. Θ' ἀποθάνω, Κάσβις, ἐὰν δὲ μὲ τὸ πωλήσῃς. » Εἶπεν ὁ Ἀζάμας μὲ φωνὴν τρέμουσαν. Σ.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ.

Δὲν προτιθέμεθα νὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα τοὺς ἓξ ἀδάμαντας τοῦ Ἰονίου πελάγους, καθ' ὅσον τοῦτο καὶ χρόνου δεῖται πολλοῦ καὶ γνώσεων οὐ σμικρῶν καὶ βαθείας μελέτης καὶ ἐπιτοπίου διατριβῆς. Καλὸν εἶναι ὅμως οἱ ἐν ἑκάστῃ τῶν Ἰονίων νήσων σοφοὶ νὰ ἐγκύψωσιν εἰς ἱστορικήν, ἀρχαιολογικὴν καὶ κοινωνικὴν περιγραφὴν τῆς νήσου, ἐν ᾗ τὰς διατριβὰς ποιοῦνται, καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦτο προτρέπομεν αὐτοὺς σπουδαίως. Ἡ μελέτη τῶν ἑλληνικῶν τούτων χωρῶν, τῶν λαμπροὺς καρποὺς καὶ ἀφθόνους παραγαγουσῶν, εἶναι βεβαίως ἀναγκαιοτάτη εἰς τὴν συγγραφὴν ὁποιουδήποτε μέρους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, οὐ μόνον δηλ. τῆς γενικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς μερικῆς.

Μόνον σκοπὸν ἐνταῦθα προεθέμεθα νὰ δείξωμεν ἐξ ἀπόπτου τὰ ἓξ ἐκεῖνα μέρη τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς γῆς τὰ δι' ἀσβέστου πατριωτισμοῦ καὶ ἀκαμάτου ἐνεργείας συντείναντα εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας καὶ εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν μέρους τινος τῆς ἑλληνικῆς χερσοννήσου, καὶ μέχρι τοῦ νῦν συντόνως ἀγωνιζόμενα εἰς ἀπόσεισιν τοῦ ζυγοῦ καὶ ἐλευθέρωσιν τῶν χείρονα πασχόντων ἀδελφῶν.

Φαίνεται ἐκεῖ ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἰονίου Δημοκρατίας νῆσος Κέρκυρα ἡ ζαθέη, κλεὶς μὲν τῆς Ἰονίου θαλάσσης, σχῆμα δὲ δρεπάνου ἔχουσα, ὅθεν καὶ τὸ πρῶτον αὐτῆς ὄνομα, σταθμὸς δὲ στρατιωτικὸς εὔθετος πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν γειτόνων ἀκτῶν τῆς Ἠπείρου, ἄνδρας ὡς τὸν Νικηφόρον Θεοτόκην καὶ Εὐγένιον τὸν Βούλγαρην καὶ τὸν ἀειπόθητον Κυβερνήτην γεννήσασα. Ἐκεῖθεν ἀφίπταται ὁ πελαργὸς ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦτον τὸν ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ πελοποννησιακῷ ἐδάφει δαφνώδους ἀρχαίου ναοῦ, αἴσιος οἰωνός, τὴν μέλλουσαν τῆς Ἑλλάδος ἁπάσης ἕνωσιν καὶ εὐτυχίαν προαγγέλλων.

Ὑπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ τὰς κορυφὰς αὐτῆς ἰδοὺ οἱ Παξοί, ἴσως ἄλλοτε εἰς ἓν τῇ Κερκύρᾳ συνεχόμενοι. Ἀντικρὺ δ' αὐτῶν ὑψοῦται ἡ τάλαινα Πάργα ἐξ ἧς ὁ ζέφυρος στενάζων καταπνέει.

Λάμπει περαιτέρω ἀστερισμός, οὕτως εἰπεῖν, τριῶν νήσων τῆς Λευκάδος, τῆς Ἰθάκης καὶ τῆς μεγίστης τῶν ἑπτὰ Κεφαλληνίας. (*) Ἀπὸ τῆς

(*) Δὲν ὁμιλοῦμεν ἐνταῦθα περὶ τῶν Κυθήρων διότι μακρὰν κείμενα δὲν φαίνονται ἐν τῇ εἰκόνι.

Λευκάδος δὲν διαβαίνεις μὲν ἀβρόχοις ποσὶν εἰς τὴν ἀντίπεραν φαινομένην ἀκτὴν τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ πολλάκις καὶ κολυμβήματος ἀνάγκην δὲν ἔχεις διὰ τὸ ῥηχὸν τῶν ὑδάτων. Ἡ νῆσος ἔχει κλίμα

Ἑπτάνησος

λαμπρὸν καὶ κατάφυτον πεδιάδα καὶ κοιλάδα· ἀκούεις δὲ καὶ μακρόθεν τὴν ὀσμὴν τῶν λεμονεῶν καὶ πορτοκαλλεῶν καὶ τῶν παρὰ τὰς ἀμπέλους καὶ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καλλιεργουμένων ἀνθέων (ἴδε *Χριστ. Μύλλερ περιήγησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα*).

Μεταβαίνομεν ἐντεῦθεν εἰς τὴν ὄπισθεν κειμένην Ἰθάκην, τὴν κραναὴν τοῦ Ὀδυσσέως πατρίδα καὶ προσορμιζόμεθα εἰς ἕνα τῶν ἀσφαλῶν αὐτῆς λιμένων καὶ ἐπισκεπτόμεθα μετὰ περιεργείας τὴν περιφημοτάτην τοῦ κόσμου νῆσον. (*)

(*) Ἴδε Ἀρχ. διατριβὴν περὶ τῆς νήσου Ἰθάκης Πανδ. τόμος Θ΄. Φυλλ. 209 καὶ 210.

Τί δὲ δυνάμεθα ἐν ὀλίγοις νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς μεγάλης καὶ εὐφόρου καὶ ναυτικῆς καὶ ἀνδρογόνου Κεφαλληνίας; ἰδοὺ ἡ ὑψηλὴ αὐτῆς κορυφὴ γελόεσα καὶ ἰόχρους πρὸς οὐρανὸν πάντοτε αἴθριον καὶ κυανοῦν νεύει, παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, φυσικὸς σταθμὸς αὐτή τε καὶ ἡ Ζάκυνθος τῶν ἐκ Πατρῶν ἀναπλεουσῶν *σταφιδοπομπειῶν*. Πῶς νὰ περιγράψωμεν τὴν φιλοξενίαν τῶν κατοίκων, τὴν καλλονὴν καὶ χάριν τῶν γυναικῶν αὐτῆς; Ἐκ τῆς κορυφῆς ἐκείνης ὅπου κατερηριμμένος κεῖται ὁ πύργος τοῦ Γυσκάρδου βλέπεις τὴν Λευκάδα, ἐξ ἧς ἡ Σαπφὼ, θέλουσα νὰ σώσῃ τὸ καταφλέγον αὐτὴν πάθος, ἐπήδησεν εἰς τὰ κύματα. Τίς δὲν γνωρίζει τὸ Ἀργοστόλιον καὶ τὸ Ληξούριον καὶ τὸν ταλαίπωρον Τάπαν τον συμβολαιογράφον;

Πλεύσωμεν μικρὸν πρὸς νότον ἀντικρὺ τοῦ Χελωνίτου ἀκρωτηρίου τῆς Πελοποννήσου ἀμφίῤῥυτος κεῖται ἡ ἄλλοτε ὑλήεσσα Ζάκυνθος (ἢ καὶ ἀρσενικῶς), il fior di levante, l'ile d'or· ἐκεῖθεν ἐκπέμπεται ἀρωματοφόρος αὔρα κατατέρπουσα τοὺς ἐπὶ τῆς πελοποννησιακῆς ἀκτῆς καθημένους· ὁ ἐξηπλωμένος ἐκεῖ ποιμὴν ἀναπνέει τὴν γλυκεῖαν ταύτην ἐαρινὴν αὔραν, θαυμάζει τὰ χρυσᾶ ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος νέφη καὶ τὰ κυανόχροα ὄρη, συρίττει δὲ πρὸς τὸν γλυκὺν τῶν κυμάτων ψίθυρον ὑπὸ χρυσῶν ὀνείρων κατεχόμενος· τείνει δὲ καὶ ὁ παρ' αὐτὸν πιστὸς κύων τὸ οὖς τερπόμενος ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ αὐτῷ καὶ μελῳδικοῦ συριγμοῦ, ἐν ᾧ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πλοιάριον οὐριοδρομεῖ ἐπὶ *ἁλὸς ἀτρυγέτοιο*, κατόπτρου λειοτέρας... Τίς οἶδεν ἴσως δὲν ἐπανέλθῃ πλέον, πενθήσῃ δ' ἡ ἐπὶ τοῦ κατεῤῥιμμένου τυμπάνου γυνὴ, ἥτις ἔνδακρυς ἀτενίζει τὰ βλέμματα πρὸς τὸ μακρὰν ἀποπλέον πλοιάριον. . . Κλαίει ἡ δυστυχὴς δι' ἀδελφὸν ἢ ἄνδρα τὸν ὁποῖον δὲν θέλει ἴσως ἴδει ποτέ· οὕτω καὶ ἡμεῖς θρηνοῦμεν τὴν σήμερον ἀδελφοὺς, ὑπὸ τὴν δουλείαν οὐχὶ στενάζοντας, ἀλλ' ἀσπαίροντας καὶ ἀγωνιζομένους πρὸς τοὺς δεσπότας, ὡς ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου θέλει παλαίσει ἀτρόμητος ἐν καιρῷ τρικυμίας.

Σ.

Η ΕΝ ΑΥΡΗΛΙΑ

Ἑλληνικὴ παράστασις « τῶν Περσῶν »

τοῦ Αἰσχύλου.

Ἡ Αὐρηλία, μία τῶν πιστοτέρων πόλεων εἰς τὰς ἀρχαίας παραδόσεις, ἑώρτασε τελευταίως μετὰ ἐπιδείξεως μεγάλης καὶ αἰσθήματος οὐδόλως ἀλλοιωθέντος ἀπὸ τόσων ἐνιαυτῶν τὴν 433 ἐπέτειον ἑορτὴν τῆς παραδόξου ἀπελευθερώσεώς της. Τοιαῦται πράξεις εἶναι προτιμότεραι πάσης ἄλλης ἀναμνήσεως συμβάντων μεμονωμένων, διὰ τὰ ὁποῖα δικαίως πόλις τις ἢ ἐπαρχία ἐναβρύνεται· αὕτη εἶναι ἔπαινος τοῦ πατριωτισμοῦ, τῆς θρησκευτικῆς ἐμπνεύσεως, τῆς ἐθνικῆς ὁρμῆς τῶν μεγαλητέρων καὶ εὐγενεστέρων αἰσθημάτων προσωποποιηθέντων εἰς τὴν πτωχὴν ἐκείνην χωρικὴν, τὴν ὁποίαν ὁ ὕψιστος ἔπεμψεν ἐν καιρῷ κινδύνου διὰ νὰ καταστῇ ἡ ἀπελευθερώτρια τῶν συμπολιτῶν της. Ἡ Αὐρηλία τιμᾷ ἑαυτὴν μεγάλως φυλάττουσα μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας τὴν μνήμην τῆς ἐνδόξου αὐτῆς ἡρωΐδος, καὶ διατηροῦσα μετὰ τοσαύτας ἐπαναστάσεις καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν παρόντων χρόνων τῆς ἀδιαφορίας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, μίαν τῶν περιπαθεστάτων παραδόσεων τὰς ὁποίας ἀναφέρει ἡ ἱστορία ἡμῶν.

Τὸ παρὸν ἔτος, ἡ πατροπαράδοτος αὕτη ἑορτὴ εἶχεν εὐφυὲς καὶ λαμπρὸν προανάκρουσμα. Ὁ ἐπίσκοπος Dupanloup, ὁ τόσον ἐνδιαφερόμενος διὰ τὸ μεγαλεῖον τοῦ τόπου του, συνέλαβε τὴν ὡραίαν ἰδέαν νὰ προετοιμάσῃ τοὺς μαθητὰς τοῦ μικροῦ ἐκπαιδευτηρίου του ἵνα παραστήσωσι μίαν τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Αἰσχύλου « τοὺς Πέρσας » τῶν ὁποίων τὸ ἀντικείμενον, ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος, εἶχεν ἀναλογίαν τινὰ μὲ τὴν τῆς Αὐρηλίας· τιμῶν δὲ οὕτω τρανῶς τὸν πατριωτισμὸν, ὁ σεβάσμιος ἀρχιερεὺς, εὗρε περίστασιν νὰ ἐνθαῤῥύνῃ τὰς σοβαρὰς μελέτας, τῶν ὁποίων εἶναι πάντοτε ἔνθερμος παραινέτης.

Δὲν εἶναι πρώτη φορὰ, καθ' ἣν ὁ εὔγλωττος ὑπερασπιστὴς τῶν ἀρχαίων κλασικῶν, ἑνόνων τὸ παράδειγμα μετὰ τῶν συμβουλῶν, παρουσιάζει λαμπρὸν θέαμα φιλολογικῶν ἑορτῶν, τῶν ὁποίων ἡ σοφὴ Γερμανία ἐπὶ πολὺν χρόνον εἶχε τὸ μονοπώλιον. Δὶς ἤδη ὁ φιλολογικὸς κόσμος προσεκλήθη εἰς πανηγύρεις τοιαύτας, καὶ αἱ παραστάσεις τοῦ Φιλοκτήτου καὶ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ εἶναι ζωηραὶ ἀκόμη εἰς τὸ πνεῦμα τῶν θεατῶν.

Τίς ἀγνοεῖ τὴν ὠφέλειαν, ἣν ἐκ τῶν τοιούτων σπουδῶν οἱ περιφημότεροι συγγραφεῖς γάλλοι, Fénelon καὶ Racine ἀπήλαυσαν; Τίς ἀγνοεῖ, ὅτι τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον τοῦ μεγάλου αἰῶνος, προητοίμαζον τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Racine διὰ παραστάσεων τῶν κλασικῶν Λατίνων καὶ Ἑλλήνων συγγραφέων, ἐν τοῖς γνωστοῖς γυμνασίοις d' Harcourt καὶ τοῦ Beauvais, καὶ ὅτι εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν διδασκάλων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ Ῥώμης ἐσχηματίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ θαυμασία ἐκείνη γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὁ Τηλέμαχος καὶ ἡ Ἀθαλία ἀπαθανάτισαν.

Οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταί μας θὰ ὠφελοῦντο πολὺ περισσότερον ἐὰν ἐνεπνέοντο ἐκ τῶν αὐστηρῶν ἐκείνων καλλονῶν. Θὰ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν Αἰσχύ-

λον καὶ Σοφοκλῆ, ἀλήθειαν, αἰσθήματα γενναῖα καὶ ὕφος γλαφυρὸν, τὸ ὁποῖον πολλοὶ μεταξὺ αὐτῶν δὲν γνωρίζουν πλέον. Ἴσως ἠθέλαμεν ἔχει ὀλιγωτέρας λυπηρὰς ἐκπλήξεις, ἀλλὰ περισσοτέρας εὐγενεῖς ἡδονὰς, ὀλιγωτέρας μὲν συγκινήσεις, ἀλλὰ περισσοτέραν ἠθικὴν ὠφέλειαν· θὰ ἐξηρχόμεθα τοῦ θεάτρου ὀλιγώτερον ἐνθουσιασμένοι, ἀλλὰ καλήτεροι.

Ἡ τραγῳδία τῶν Περσῶν εἶναι ἀναμφισβητήτως ἡ ὡραιοτάτη ὅσων συνεγράφησαν εἰς τὸ ἁρμονικὸν τοῦτο ἰδίωμα. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Παρισίων ἀνταπεκρίθησαν μετὰ μεγάλης προθυμίας εἰς τὰς προσκλήσεις τοῦ ἐπισκόπου τῆς Αὐρηλίας.

Ἡ σκηνὴ ἐστήθη εἰς τὸ βάθος τοῦ εὐρυχώρου δωματίου τοῦ ἐπισκοπικοῦ παλατίου, τὸ παραπέτασμα ἐφυλάσσετο οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Αἰσχύλου, τῶν ὁποίων αἱ σοβαραὶ εἰκόνες προεξεῖχον ἑκατέρωθεν ἐπὶ τοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος. Εἰς τὰ πρῶτα θεωρεῖα ἐκάθηντο τρία μέλη τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημίας, οἱ Κ. Saint-Marc-Girardin, Legouvé καὶ Patin, οἱ Κ. Egger τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν, τινὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, εἷς πρώην ὑπουργὸς, καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι πολιτικοὶ καὶ φιλολόγοι.

Ὁ Κ. Berryer, ἐμποδισθεὶς, ὁ Κ. de Montalembert, ἀπὼν εἰς Βέλγιον ἕνεκα οἰκογενειακοῦ πένθους, καὶ διάφορα μέλη τῆς Ἀκαδημίας (Institut) ἐξέφρασαν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Dupanloup τὴν ζωηρὰν αὐτῶν λύπην.

Ὀλίγα μόνον θέλομεν ἀναφέρει περὶ τῶν Περσῶν, διότι πάντες γινώσκουσιν ἢ δύνανται ν' ἀναγνώσωσι τὸ θεῖον τοῦτο σύγγραμμα καὶ εἰς τὰς λαμπρὰς μεταφράσεις τῶν Κ. Κ. Villemain καὶ de Marcellus.

Βλέποντες τὴν πορείαν τῆς ἁπλῆς ταύτης πράξεως, τὴν ὁποίαν τὰ δάκρυα μόνα τῆς μητρὸς καὶ οἱ γογγυσμοὶ τοῦ πατριωτισμοῦ ἐνεψύχουν, εἴπομεν καθ' ἑαυτούς· « Ἰδοὺ θεάματα διὰ τὰ ὁποῖα αἱ Ἀθῆναι ἐμαίνοντο ἐν καιρῷ τῆς λαμπρότητός των. Θὰ εἶχον ἆρά γε τὴν δύναμιν καὶ τὸ προτέρημα νὰ μᾶς συγκινήσωσι σήμερον ; Ὁ τόσον τελειοποιηθεὶς πολιτισμὸς ἡμῶν θὰ συναισθανθῇ τὴν ἀρχαίαν καλλονήν ; Ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ διστάσωμεν, διότι ἡ νεωτέρα κονίστρα θὰ ἐχασμᾶτο ἀκούουσα διηγήματα καὶ περιγραφὰς, αἱ ὁποῖαι ἔθελγον καὶ ἐνθουσίων τὸν περιφανέστατον αἰῶνα τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ παραπέτασμα ὑψοῦται καὶ καταβαίνει κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, ἥτις προητοίμαζε τὸν θεατὴν ἐκ τοῦ εὐγενεστέρου μέλους τοῦ σώματος τοῦ ὑποκριτοῦ, τὴν κεφαλὴν, νὰ παρατηρήσῃ τὸ λοιπὸν μέρος· καὶ ὄχι ὡς οἱ νεώτεροι οἵτινες δεικνύουσι πρῶτον τοὺς πόδας καὶ τὰς κνήμας. Ταύτην τὴν στιγμὴν, ἐνόμιζέ τις ὅτι εὑρίσκετο εἰς τὰ Σοῦσα ἐπί τινος ἐξώστου τῶν ἀνακτόρων τῶν βασιλέων τῶν Περσῶν. Ἐδῶ μὲν βλέπει τὴν εἴσοδον τοῦ παλατίου, μὲ τὰς στήλας καὶ τοὺς γιγαντιαίους ταύρους, ἔχοντας μορφὴν ἀνθρώπων. Ἐκεῖ δὲ τὸ μνῆμα τοῦ Δαρείου, ὡς παριστάνουσιν αὐτὸ αἱ τελευταῖαι ἀνακαλύψεις ἐν Περσεπόλει· εἰς τὸ βάθος ἡ πόλις τῶν Σούσων μετὰ τῶν μνημείων, τῶν ναῶν, τῶν φοινίκων αὐτῆς, ἄνωθεν δὲ ὁ οὐρανὸς, ἐπληροῦτο ἐκ τοῦ καυστικοῦ καὶ διαφανοῦς φωτὸς τῆς ἀνατολῆς.

Γέροντες συνομιλοῦσι μετ' ἀνησυχίας περὶ τῆς ῥιψοκινδύνου ἐκστρατείας, καὶ κοινωνοῦν πρὸς ἀλλήλους τοὺς φόβους των, ὅτε Ἄτοσσα, ἡ μήτηρ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἔρχεται τεταραγμένη νὰ πληροφορηθῇ παρὰ τοῦ χοροῦ τὰ τοῦ πολέμου.

ΑΤ. Ὦ φίλοι, ποῦ τὰς Ἀθήνας φασὶν ἱδρῦσθαι χθονός ;
ΧΟ. Τῆλε πρὸς δυσμαῖς, ἄνακτος Ἡλίου φθινασμάτων.
ΑΤ. Τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεστι, κἀπιδεσπόζει στρατοῦ ;
ΧΟ. Οὔ τινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς, οὐδ' ὑπήκοοι.

Ἐξαίφνης φθάνει ἄγγελος διαφυγὼν τὸν θάνατον καὶ διηγεῖται τὴν αἱματηρὰν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀναριθμήτου Περσικοῦ στρατοῦ. Πρέπει ν' ἀκούσῃ τις ταύτην τὴν διήγησιν, τὴν περιγραφὴν μιᾶς τῶν καταστροφῶν ἥτις κατετάραξε τὴν ἱστορίαν, καὶ ὅπου συντρίβονται αἱ ὑπέρμετροι φιλοδοξίαι καὶ αἱ ὁρμαὶ τῆς ὑπερηφανίας. Ἐκπεπληγμένη ἐκ τοῦ δυστυχήματος ἡ Ἄτοσσα ἠρώτησε, καὶ τί καθιστᾷ τὰς Ἀθήνας ἀνικήτους ;

Ἔστ' ἄρ' Ἀθηνῶν, ἔστ' ἀπόρθητος πόλις.
Ἀνδρῶν γὰρ ὄντων ἕρκος ἐστὶν ἀσφαλές.

ἀπεκρίθη ὁ Ἄγγελος. Ὁ χορὸς ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του ἐπικαλεῖται τὸν Δαρεῖον· ἀμέσως ἡ σεβασμία σκιὰ ἐξέρχεται τοῦ τάφου καὶ συμβουλεύει τοὺς Πέρσας ὡς μόνον μέσον σωτηρίας, ν' ἀφήσωσιν ἡσύχους τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ μὴ προσβάλωσι ποτὲ τοὺς Ἕλληνας, ἀναμιμνήσκων αὐτοῖς τὴν ἧτταν τοῦ Μαραθῶνος. Ὕστερον ἡ σκιὰ προσθέτει, ὅτι μεγάλοι στρατηγοὶ δὲν ἀρκοῦν διὰ νὰ καταστρέψωσι καὶ νικήσωσι τὸ πᾶν, καὶ ὅτι ὁ υἱός του, μαχόμενος ἐναντίον τῶν θεῶν, δὲν ἠδύνατο φυσικὰ νὰ ἐλπίζῃ νίκας, τέλος ὅτι ἡ φρόνησις, ὡς ναυπηγὸς, πρέπει νὰ διοικῇ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀνδρείαν, ἄλλως τὰ μεγαλήτερα δυστυχήματα (δικαία τιμωρία τῆς ἱεροσύλου αὐθαδείας) προσβάλλουν τοὺς τολμῶντας νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γῆν, συλῶντας τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν καὶ πυρπολοῦντας τοὺς ναοὺς αὐτῆς. Τέλος ὁ Ξέρξης φθάνει, μόνος, ἄνευ ὅπλων τὰ ἐνδύματα ἐσχισμένα, καταβεβλημένος ἐκ τῆς λύπης καὶ τοῦ αἴσχους. Ἀναγνωρίζει τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων τοῦ πατρός του·

Τὰς ὠγυγίας κατιδόντες
στυγνὰς Ἀθάνας, πάντες
ἑνὶ πιτύλῳ
ἒ ἒ ἒ τλάμονες
ἀσπαίρουσι χέρσῳ.

ὁ χορὸς ἑνόνει τοὺς θρήνους του μετὰ τῶν τοῦ βασιλέως, καὶ οὕτως τελειόνει ἡ μεγαλοπρεπὴς τραγῳδία τῆς ὁποίας ἀντικείμενον εἶναι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ εὐγενέστερον ἴσως αἴσθημα τῆς ἀνθρωπίνου ψυχῆς, ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως.

Αὕτη ἡ τραγῳδία τοῦ Αἰσχύλου, κατὰ παρατήρησίν τινα γενομένην τὴν ἑσπέραν τῆς παραστάσεως ὑπὸ τοῦ σοφωτέρου ἀκροατοῦ Κ. Patin (τοῦ ὁποίου αἱ ἐπιτυχεῖς μεταφράσεις τοῦ πατρὸς τῆς τραγῳδίας εἶναι πασίγνωστοι) τρὶς μόνον παρεστάθη· πρῶτον ἐπὶ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ θεάτρου καὶ παρόντος τοῦ συγγραφέως, ὀκτὼ ἔτη μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι νίκην· δεύτερον ἐν Συρακούσαις ἐπὶ Ἱέρωνος, τυράννου τῆς Σικελίας, καὶ τρίτον μετὰ τρεῖς καὶ εἴκοσιν αἰῶνας ἐν Αὐρηλίᾳ. Αὕτη ἡ τελευταία παράστασις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν πάντων, δὲν ὑπῆρξε κατωτέρα τῶν λοιπῶν δύω. Ἐὰν ἡ Αὐρηλία δὲν ἦτο ἐκείνην τὴν ἑσπέραν αἱ Ἀθῆναι τοῦ Περικλέους, ἦτο τοὐλάχιστον μετὰ τοῦ ἀρχιερέως αὐτῆς, τοῦ θαυμαστοῦ τοῦ Σοφοκλέους καὶ Πλάτωνος, καὶ τοῦ ὑπερασπιστοῦ τοῦ Εὐριπίδου καὶ Πινδάρου, αἱ Ἀθῆναι τῶν λαμπρῶν ἡμερῶν τοῦ Βασιλείου καὶ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, ὅτε νέοι μαθηταὶ ἐξήγουν τὰ ἀριστουργήματα τῶν Ἑλλήνων καὶ προητοιμάζοντο διὰ τῶν ἔργων τούτων καὶ τῶν φιλολογικῶν δαφνῶν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀποστολῆς καὶ τοὺς θριάμβους τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Ἀδύνατον νὰ περιγράψωμεν τὴν ἐπιτυχίαν μεθ' ἧς οἱ αὐρηλιανοὶ μαθηταὶ παρέστησαν τὰς διαφόρους περιπετείας τοῦ δράματος, τὰς κινήσεις, τὸν τόνον τῆς φωνῆς, τὴν ζωηρὰν ἔκφρασιν τῶν αἰσθημάτων.

Ἀπέχομεν τοῦ νὰ ἐπαινέσωμεν ἰδιαιτέρως τινὰς τῶν μαθητῶν· ὅλοι ἀνεξαιρέτως, ἀπὸ τὴν συμπαθητικὴν Ἄτοσσαν μέχρι τοῦ τελευταίου προσώπου τοῦ χοροῦ, ἐδείχθησαν ἄξιοι τῶν ἐπαίνων οὓς ἀπένειμον αὐτοῖς οἱ ἐκ Παρισίων ἐλθόντες ἁρμόδιοι δικασταί.

Ἡ μουσικὴ τοῦ χοροῦ ἦτον αὐτὴ ἐκείνη ἡ ὑπὸ τοῦ Mendelssohn (περιωνύμου μουσηγέτου Γερμανοῦ) συγγραφεῖσα διὰ τὴν ἐν Βερολίνῳ παράστασιν τοῦ Οἰδίποδος, ἥτις συναρμοσθεῖσα ἐπιτυχῶς διὰ τοὺς Πέρσας συνετέλεσεν οὐχὶ ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἐντελῆ ἐπιτυχίαν τοῦ ὅλου ἔργου.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

Ε. Α. ΣΚΑΡΑΜΑΓΚΑΣ.

ΑΠΟΔΗΜΗΤΟΥ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 297.)

Ἀλλ' ὁπωσδήποτε, ἀξιοσημείωτος ἐγένετο ἡ πρόοδος μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν κατὰ τὰ δέκα τελευταῖα ἔτη. Καὶ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων (*) καὶ βελτίωσις τῆς καθομιλουμένης καὶ σώματα δοκίμων ἰατρῶν, δικηγόρων καὶ διδασκάλων καὶ ἔξαρσις ἐθνικοῦ φρονήματος, πάντα ταῦτα μαρτυροῦσιν ὅτι παρῆλθεν ὁ καιρὸς καθ' ὃν τὸ ἦθος τῶν *ῥαγιάδων* ἡρμήνευεν, ὡς ἔγραφον ἄλλοτε (**), δουλοφροσύνην καὶ δειλίαν. Συνετέλεσε δὲ εἰς ταῦτα δραστηρίως καὶ ὁ πλοῦτος, ὃς

«*δύναμίν τε πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει,*»

διότι καὶ κατὰ τὸ ἀργύριον θαυμασίως ἐπέδωκαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μόνος τοῦ τύπου ὁ ἔρανος ὑπῆρξεν εὐτελής· διότι τὰ ἐνταῦθα φιλοπονούμενα, καὶ αὐτὰ μικρὰ καὶ εὐάριθμα, στρέφονται ἐξ ἀνάγκης περὶ ἀντικείμενα θρησκευτικά, ἕνεκα τῆς ἀνενδότου κατὰ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἐπιβουλῆς. Καὶ ἐξαποστόλων καὶ ἀδελφῶν τοῦ ἐλέους καὶ σχολείων καὶ χρημάτων καὶ ὑποσχέσεων καὶ ἀπειλῶν καὶ κολακειῶν, πάσης καὶ παντοίας ἑνὶ λόγῳ σαγήνης γίνεται ἀσυστόλως χρῆσις, ὅπως δελεασθεῖσά τις συνείδησις ὁμολογήσῃ τὰ ἀλλότρια. Ταῦτά τις βλέπων σήμερον ἐξηγεῖ τὴν ἄλλως ἀκατάληπτον γνώμην ἐκείνων, οἵτινες καὶ κατ' αὐτὴν τὴν παραμονὴν τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔλεγον· «κρειττότερόν ἐστιν εἰδέναι ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακιόλιον βασιλεῦον Τούρκων ἢ καλύπτραν λατινικήν.»

Ἀλλὰ καὶ ἄλλο ζήτημα δίδει ἐνίοτε τροφὴν εἰς τὰ πιεστήρια τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, τὸ τῶν πατριαρχικῶν, ὡς κοινῶς λέγεται. Πρέπει ἢ κατὰ πόσον πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῶσιν οἱ νέοι κανονισμοί; Οἱ κανονισμοὶ οὗτοι συζητηθέντες ὡς γνωστὸν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπό τε τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ἐπικυρωθέντες δὲ ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, ἐγένοντο ἐπὶ σκοπῷ καταλληλοτέρας καὶ εὐπρεπεστέρας διατάξεως τῶν τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι δὲ πέντε· πρῶτος ὁ περὶ ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου, δεύτερος ὁ περὶ τῶν προσόντων καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχιερέων, τρίτος ὁ περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, τέταρτος ὁ περὶ διαρκοῦς Μικτοῦ Συμβουλίου καὶ πέμπτος ὁ ὁρίζων τὸν μισθὸν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων. Διὰ τῶν κανονισμῶν τούτων οὐκ ὀλίγα καινοτο-

(*) Εἰς τὸ τοῦ Σταυροδρομίου σχολεῖον, τὸ ἐπαξίως διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ Σοφοκλέους, ἐκ τῶν τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, φοιτῶσιν 600 μαθηταί.

(**) Τόμ. Γ'. φυλλάδ. 57. σελ. 206.

μοῦνται· σπουδαιοτάτη ὅμως πασῶν τῶν καινοτομιῶν ὁμολογεῖται ἡ μετοχὴ τῶν λαϊκῶν εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας τὰ μὴ καθαρῶς θρησκευτικά· ἡ μετοχὴ δὲ αὐτη φαίνεται ἰσχυρὰ, διότι ἐκ τῶν δώδεκα μελῶν τοῦ ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου τὰ τέσσαρα μόνον εἶναι κληρικοί, τὰ δὲ λοιπὰ ὀκτὼ λαϊκοί. Ἐντεῦθεν ἑπόμενον ἦτο νὰ προκύψῃ ἡ συνήθης εἰς τὰ ἀνθρώπινα ἐπίθεσις καὶ ἀντίστασις ὁσάκις πρόκειται νὰ μεταβῇ ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἄλλου χεῖρας ἡ ἐξουσία ἢ καὶ νὰ μερισθῇ. Ὁ μὲν πατριάρχης Ἰωακεὶμ, ὀξύνους, εὐφραδὴς, ἀργικὸς, κόσμιος τὸν βίον καὶ ἀφελὴς τοὺς τρόπους καὶ διὰ τοῦτο ἐπαγωγὸς, παρίσταται ὑπέρμαχος τοῦ κράτους ὅπερ ἐχορήγησε τοῖς πατριάρχαις ὁ κατακτητὴς, ἀναγνωρίσας αὐτοὺς ἄλλους ἐθνάρχας. Ὁ δὲ πρόεδρος τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου, ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος, ἀνὴρ εὐθαρσὴς, θερμὸς, παῤῥησιαστικὸς καὶ ῥέκτης τὸ ἦθος, παλαίει, ὁμοψηφοῦντας ἔχων τοὺς πλείονας τῶν συναδέλφων, ὑπὲρ τῶν νέων κανονισμῶν, καὶ διὰ τοῦτο κατέστη δημοφίλητος.

Τῆς δόξης τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς καταργήσεως ἀπηρχαιωμένων καταχρήσεων γενναῖος ἀθλητὴς παρίσταται ἕτερον μέλος τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων, ὁ πολὺς ἐν ἰατροῖς ἢ μᾶλλον ἐν φιλοσόφοις Στέφανος Καραθεοδωρῆς. Καί τοι πρεσβύτης καὶ πολλὰ ὑπὲρ τοῦ γένους καμὼν, οὐχ ἧττον σώζει τὴν δραστηριότητα τῆς πρώτης ἡλικίας, καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφῆς ἀκάματος ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῶν κοινῶν συμφερόντων. Τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ ὁμολογεῖ πᾶσα ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ, πρᾶγμα σπανιώτατον ἐπὶ ἀνθρώπου ζῶντος, οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον εὗρον διαφωνοῦντα περὶ τῆς φιλογενείας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρὸς τούτου.

Πρὸς ταύτῃ δὲ τῇ ἐπιδόσει ὡς ἀξιοσημείωτόν τινα ἀντίθεσιν ἀναφέρω τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ἐπιτυμβίων, τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ἄλλων εἰδοποιήσεων ὅσαι κολλῶνται ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων καὶ τῶν τοίχων. Ἀναγνοὺς πλείστας ὅσας ἐξ αὐτῶν, οὐδεμίαν ὠρθογραφημένην εὗρον. Ὁ ἰατρὸς Α. Γ. Πασπάτης, γνωστὸς τοῖς ἀναγνώσταις τῆς *Πανδώρας* διὰ τὰς περὶ τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας μελέτας αὐτοῦ, ἐκδίδει ὅσον οὔπω βιβλίον περὶ τοῦ Γραικικοῦ μὲν νοσοκομείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιγραφόμενον, ἀλλὰ περιεργοτάτας περιέχον εἰδήσεις περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς πόλεως ταύτης. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἀποδεικνύει ὅτι ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν οὐδὲν ἐπίγραμμα, οὐδένα κώδηκα, οὐδὲν κατάστιχον ἐκκλησίας ἢ ἄλλου καταστήματος ἀπήντησε γεγραμμένον μετά τινος ὀρθογραφίας. Ἐκ δὲ τῶν εἰδοποιήσεων ὅσας ἐγὼ ἀνέγνων, δημοσιεύω ἐνταῦθα μίαν μόνην περιεργείας ἕνεκεν.

« *Ἀνιξη ξεκαθαρίσεως μὲ μεγαλοτάτη συγκατέβασην Ἀγορα νεότητος διὰ Κυρίους τε καὶ Κυρίας.*

» *Ἐκεῖνοι οἵτινες ἐπιθημοῦν νὰ κάμουν ἀγορὰ, μέλει εὐροῦν ἄπιρα ἐμπορικὰ πράγματα καὶ εἰς μετριοτάτας τημάς.* »

Ἰδὼν πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, γυναικῶν μάλιστα, συμπιεζόμενον παρὰ τὸ ἐργαστήριον ἐφ' οὗ ἦτο κεκολλημένη ἡ εἰδοποίησις, ἠρώτησα τί ἄρα συνέβαινε. — Δὲν διαβάζεις ἐκεῖ; μοὶ ἀπεκρίθη παραγκωνίσας με ὁ ἐρωτηθεὶς, ἀλλ' ἀστειευόμενος βεβαίως· δὲν βλέπεις ὅτι πωλοῦν νεότητα; Ἔλα καὶ σὺ ν' ἀγοράσῃς· ἔχεις ἀνάγκην.

Καὶ ἀναβλέψας πρὸς τὴν τρίγλωσσον εἰδοποίησιν εἶδον ὅτι ἡ *ἀγορὰ νεότητος* ἐσήμαινεν articles de nouveautés pour hommes et pour dames.

Καὶ οὐ μόνον ἐπιγραφὰς ἀλλὰ καὶ εἰκόνας περιέργους βλέπει τις ἀνὰ πᾶν βῆμα ἀνεστηλωμένας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Περιερχόμενός τινα τῶν ἡμερῶν εἰς τὰ μεσόμφαλα αὐτὰ τοῦ Βυζαντίου ἀπήντησα σωρὸν Τούρκων τὰ βλέμματα ἐχόντων προσηλωμένα ἐπὶ τοῖχον καὶ ἤκουσα θαυμαστικὰ ἐπιφωνήματα ἐξερχόμενα ἐκ τοῦ στόματος πολλῶν. Πλησιάσας δὲ τί εἶδον; Εἶδον τρεῖς μεγάλας χαρτίνας εἰκόνας παριστανούσας τὴν μὲν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον ἔφιππον, φέροντα τὸ αὐτοκρατορικὸν διάδημα καὶ ξιφήρη ὁρμῶντα κατὰ τουρκικῶν στρατευμάτων· τὴν δὲ τὸν Σκεντέρμπεην ἀνδραγαθοῦντα ἐπίσης κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τὴν τρίτην Ἀλέξανδρον τὸν μέγαν ἀνεγείροντα καὶ αὐτὸν τρόπαια κατὰ τῶν μουσουλμάνων, εἰ καὶ οἱ μουσουλμάνοι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ υἱοῦ τοῦ Φιλίππου ἦσαν ἀνύπαρκτοι. Τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ ἦτο βεβαίως παράδοξον, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε λογοκρισία ἀπαγορεύουσα τὴν δι' ἐφημερίδων καὶ βιβλίων διάδοσιν καὶ αὐτῶν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ὁσάκις ταῦτα δὲν μαρτυρῶσιν ὑπὲρ τῆς Τουρκίας. Ἡ ἱστορία παραδείγματος χάριν τοῦ Κ. Τρικούπη κατεδικάσθη ἐξ ἀρχῆς εἰς ὑπερορίαν.

Καὶ ὅμως οὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης ἐπικρατεῖ τοσαύτη ἐλευθερία (*) ὅση ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ

(*) Ἐπειδὴ πιθανώτατον νὰ γελάσωσί τινες ἀκούοντες ἔτι ἐν Τουρκίᾳ ὑπάρχει ἐλευθερία ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μέρος τῆς Εὐρώπης, ἀναγκαῖον φρονῶ νὰ ἐξηγήσω ὁποίαν ἐνόησα πρὸ ἐτῶν καὶ ὁποίαν ἐννοῶ καὶ σήμερον ἔτι ταύτην τὴν ἐλευθερίαν. « Πολλάκις καὶ ἤκουσα καὶ ἀνέγνων ὅτι οὐδαμοῦ πνέει διαφιλέστερος τῆς ἐλευθερίας ὁ ἀὴρ ὅσον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πιθανὸν, διότι ἕκαστος δίδει ἰδιαιτέραν σημασίαν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν κατὰ τὴν ἰδίαν ὄρεξιν καὶ προαίρεσιν, καὶ τοῦτο ἐνόουν ἄλλοτε ὅτε παίζων ὠνόμαζον ποικίλως αὐτὴν, « ἦχον περιβομβοῦντα ὡς σάλπιγγα, κυμβάλου ἀλαλαγμὸν, βοὴν κέρατος, σημαίαν κυμαινομένην ἐν θυέλλαις καὶ τρικυμίαις, ἀστραπὴν διαλάμπουσαν ὑπὸ τὸ οὐράνιον τόξον ». Ἐὰν ἐλευθερίαν ἐννοῶσι τὴν περὶ τὸ λέγειν καὶ γράφειν ἀκρασίαν, τὴν ἀδράνειαν τοῦ νόμου ἢ τὴν ἀναλγησίαν τῆς κοινῆς γνώμης περὶ τὸ τιμωρεῖν τὴν ὕβριν, τὴν ἀ-

λέγεις καὶ πράττεις ὅ,τι θέλεις, ἀλλὰ καὶ δικαιοσύνην ἀπονέμεις εἰς σὲ αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κατὰ τὴν ὄρεξίν σου. Περιπλανώμενός ποτε κατὰ τὴν συνοικίαν τοῦ Ἀγὰ Τζαμὶ εἶδόν τινα ἀπαιτοῦντα παρ᾽ ἄλλου 140 γρόσια ἢ δρ. 20 ὡς δανεισθείσας αὐτῷ πρὸ πολλοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὑποτιθέμενος ὀφειλέτης ἀντέτεινε λέγων ὅτι οὐδέποτε ἐδανείσθη παρὰ τοῦ αἰτοῦντος, οὗτος προσεκάλεσε παρόντα ἀστυνομικὸν κλητῆρα νὰ συλλάβῃ καὶ φυλακίσῃ τὸν ἀρνούμενον. Καὶ ὁ κλητὴρ ὑπήκουσεν!

Ἰδοὺ ἐλευθερία συνήθης καὶ παραδεδεγμένη κατὰ τὴν γείτονα ἐπικράτειαν.

Ἀλλ᾽ ἡ περὶ τὰ νομίσματα ἐλευθερία εἶναι πασῶν τῶν ἄλλων ἀστειοτέρα. Ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀνεξέλεγκτον ἔκδοσιν μυριάδων χαρτονομισμάτων ἐξέλιπον καὶ αὐτὰ τὰ χάλκινα λεπτά, πᾶσα συναλλαγή, ἐκ τῶν μικρῶν μάλιστα, κατέστη ἀδύνατος. Ἔπρεπεν ἄρα νὰ ἐπινοηθῇ τρόπος εὐκολίας, διότι ἄλλως οὔτε ἄρτον ἦτο δυνατὸν ν᾽ ἀγοράσῃ τις. Ὅ,τι λοιπὸν θὰ ἐθεωρεῖτο ἀλλαχοῦ ἄξιον τιμωρίας, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγένετο ἀδιστάκτως δεκτόν, τουτέστι πάντες οἱ παντοπῶλαι, καφεπῶλαι, καπνοπῶλαι, ξενοδόχοι, διευθυνταὶ ἀτμοπλοίων καὶ ἄλλοι ἀνηγορεύθησαν νομισματοκόποι. Πάντες οὗτοι ἐκδίδουσιν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀνόματι μικρὰ τεμάχια χάρτου, τὰ ὁποῖα ἐπιγράφοντες ἑλληνιστὶ, ἰταλιστὶ καὶ γαλλιστὶ *Καλόν*, Bono καὶ Bon, δίδουσιν ἀντὶ χρημάτων· καὶ τὰ Bon, Bono ἢ *Καλὰ* αὐτά, ὁσάκις δὲν διαῤῥεύσωσι διὰ τοῦ θυλακίου σου, κυκλοφοροῦσιν ἀκωλύτως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν τῆς ἐξουσίας. Ἐννοεῖται δε ὅτι ὁ ἐκδότης τῶν χαρτίνων τούτων νομισμάτων κερδαίνει οὐκ ὀλίγα, διότι σπανίως ἐπανέρχονται εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον αὐτοῦ.

Διὰ τὰς μεγάλας ὅμως συναλλαγὰς ἤτοι τὰς τραπεζιτικὰς ἐργασίας ἀνάγκη πᾶσα νὰ ἐπισκεφθῇ ὁ περίεργος τὸ περιώνυμον *Χαβιαρόχανιν*. Τὸ ῥυπαρὸν τοῦτο ἐμπορεῖον ἀφιερώθη ἐξ ἀρχῆς, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ φαίνεται, εἰς ἀποθήκην χαβιαρίου· ἀλλ᾽ ὁ ἀειδίνητος χρόνος, ὅστις πάντα μεταβάλλει καὶ ἀνατρέπει, μετεσκεύασεν αὐτὸ ἀπὸ μέλανος εἰς χρυσοῦν ἐνδιαίτημα. Ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας ἡ στενόχωρος αὐτοῦ αὐλὴ καί τις ὑπὲρ αὐτὴν αἴθουσα κατακλύζονται ὑπὸ μακρῶν κυμάτων κολλυβιστῶν ῥαγδαίως εἰσρεόντων, ἐκρεόντων, συμπιεζομένων, χειρονομούντων, πρὸ πάντων δὲ ἀφιέντων βοὴν τοσούτῳ βαρεῖαν καὶ συμμιγῆ, ὥστε ἀείποτε ἠπόρησα πῶς μεταξὺ τοιούτου καὶ τοσούτου θορύβου συνεννοοῦντο οἱ συναλλαττόμενοι.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ὁμίαν, τὴν πρὸς τοὺς νόμους ἀσέβειαν. ὦ! τοιαύτην ἐλευθερίαν εὑρίσκεις καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐλευθερία ὅμως, ὡς ἐγὼ τοὐλάχιστον φρονῶ, εἶναι οὐ μόνον ἡ δημοσιότης καὶ οἱ συνταγματικοὶ θεσμοὶ (μὴ δὲν εἶχε τοιούτους καὶ ὁ Σουλούκ), ἀλλὰ καὶ εὐλάβεια πρὸς τὸν νόμον, καὶ ἀγρυπνία διηνεκὴς τῶν πολιτῶν ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ, καὶ ἀπάρνησις τῶν ἰδίων συμφερόντων χάριν τῶν δημοσίων, καὶ εὐσυνείδητος ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος, ἐξαιρέτως δὲ ἀγανάκτησις, καὶ ἀγανάκτησις διάπυρος κατὰ τῆς πρὸς τὸν ἄλλον ἀδικίας ὡς εἰ ἐγίνετο πρὸς σὲ αὐτόν, καὶ ἀπὸ κοινοῦ εἰρηνικὴ καὶ εὔλογος σύμπραξις ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως τῆς ἀδικίας αὐτῆς.» (Ὅρα Πανδ. τόμ. Γ΄. σελ. 38)

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ

Μελέτη περὶ Γιρονδίνων καὶ ἐπὶ τοῦ ἑξῆς συγγράμματος,

Les Girondins, leur vie privée, leur vie publique, leur proscription et leur mort; par J. Guadet, neveu du représentant. 2 vol. in 8. Paris.

Ἐγειρομένου τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου ἐν τῇ ἀκροπόλει ἑκατομπέδου, τοῦ καλλιτεχνικωτάτου τούτου τῆς Ἑλληνικῆς εὐφυΐας μνημείου, οἱ μεγαλοπράγμονες Ἀθηναῖοι ἔθεντο εἰς διαγώνισμα τὰς μετώπας τοῦ Παρθενῶνος. Καὶ διηγωνίσθη μὲν ὁ δημιουργὸς τῶν θεῶν Φειδίας, ἀμφισβητῶν δ᾽ αὐτῷ τῆς νίκης τὴν δάφνην συνηγωνίσθη ὁ Πολύκλειτος· παρέστη τῆς κρίσεως ἡ ἡμέρα καὶ τὸ τῆς νίκης ἆθλον κατεκυρώθη τῷ Πολυκλείτῳ, διότι τὸ ἔργον τούτου ἐκ τοῦ πλησίον θεώμενον ἐκρίθη ὑπὸ τῶν ἀγωνοδικῶν τελειότερον, ἐνῷ ὁ μέγας τῆς τέχνης διδάσκαλος Φειδίας, ὑπολογίζων τοῦ Παρθενῶνος τὸ ὕψος, ὑπὲρ τὰς φυσικὰς ἔδωκε τῷ ἔργῳ αὐτοῦ διαστάσεις· ὅτε ὅμως ἐν ἀπόπτῳ ἀμφότερα τὰ ἔργα ἐτέθησαν, τὸ μὲν τοῦ Πολυκλείτου γλίσχρον ἐπεφάνη καὶ ταπεινόν, τὸ δὲ τοῦ Φειδίου, ἀποβάλλον ὅ,τι σκαιὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐδόκει ἔχειν, κατέστιλβε μεγαλοπρεπέστατον.

Ὅ,τι τῷ μαρμαρίνῳ καὶ ἀψύχῳ τοῦ πρόμου τῶν καλλιτεχνῶν ἔργῳ συνέβη, τοῦτο καθ᾽ ἑκάστην συμβαίνει τοῖς ἐμψύχοις τοῦ Ὑψίστου ἔργοις. Οἱ μεγάλοι ἄνδρες ἐκ τοῦ πλησίον ὁρώμενοι παριστῶσι τοῖς συγχρόνοις τὰς ὀξείας γωνίας, ἃς αἱ μεγάλαι φύσεις φύσει ἐν τῷ χαρακτῆρι αὐτῶν ἔχουσι· γίγαντες τῶν κοινωνιῶν παραγνωρίζονται ὑπὸ τῶν συγχρόνων, τοὐναντίον προτιμωμένων τῶν λείων καὶ πρὸς τὸ τῶν κοινωνιῶν ἀνθρώπων σύνηθες μέγεθος μετρίων φύσεων. Ἅμα ὅμως καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἀποχωρήσωσι τῆς σκηνῆς τῶν ἐγκοσμίων, οἱ μὲν μικροὶ ἐκλείπουσι διαπαντός, οἱ δ᾽ ἀληθῶς μεγάλοι ἐν ὅλῃ τῇ ὡραιότητι τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἐξαισίας φύσεως δι᾽ ἧς ἐπροίκισεν αὐτοὺς ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς

ἐπιφαίνονται, καὶ οἱ μεταγενέστεροι θαυμάζουσιν αὐτούς·

« οἷοι πέπνυνται, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι. »

Ὁ φθόνος δὲν τρίζει πλέον τοὺς ὀδόντας, τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀτελὲς λησμονεῖται, εὐγνώμονες δ', οἱ τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ τρόπῳ ὑπ' αὐτῶν εὐεργετηθέντες, ἀναμιμνήσκονται ὁποίων ἀγαθῶν αὐτοῖς αἴτιοι ἐγένοντο οἱ τὰ μεγάλα ἐν βίῳ διαδραματίσαντες, οἱονεὶ δ' ἀμνηστεύοντες αὐτοὺς τῶν ἀτελειῶν ἃς εἶχον τὰς μεγάλας αὐτῶν ἐκθειάζουσιν ἀρετάς·

On n'aime que la gloire absente,
La mémoire est reconnaissante,
Les yeux sont ingrats et jaloux.

Τοῦτο συνέβη καὶ τοῖς Γιρονδίνοις.

Ἀλλὰ τίνες οἱ Γιρονδῖνοι οὗτοι;

Ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος καὶ μετὰ ἑκατὸν τριάκοντα χρόνους, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων δύο μόνοι βασιλεῖς τῶν γαλλικῶν ἐκράτησαν σκήπτρων, ὁ μὲν ΙΔ΄ Λουδοβῖκος βασιλεύσας ἑβδομήκοντα δύο ἔτη, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ δισέγγονός του Λουδοβῖκος ΙΕ΄ πεντήκοντα ἐννέα ἔτη, ἀνέβαινε τῆς Γαλλίας τὸν θρόνον ὁ Ις΄ Λουδοβῖκος. Ἐξηκολούθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ χοροὶ καὶ αἱ διασκεδάσεις τῆς αὐλῆς, οἱ μαγικοὶ τῶν Βερσαλιῶν κῆποι ἐκαλλύνοντο ὑπὸ τῆς παρουσίας βασιλίδος, νέας, ὡραίας, πνευματώδους, τῆς Μαρίας Ἀντωνιέττης, ἥτις ὡσεὶ δι' ὅλων τῶν πόρων τοῦ σώματος ἐζήτει ὡς ἐφήμερος χρυσαλλὶς ν' ἀναπνεύσῃ καὶ ἀπολαύσῃ τὴν τρυφὴν, ἤτοι ὅ,τι ὁ παρὼν βίος ἔχει τερπνόν· ἀμέριμνος συνυπηρέτει ταῖς κλίσεσι τῆς βασιλίσσης ἡ εὐγένεια, ὁ δὲ κλῆρος, δεσπότης τραχὺς καὶ πανοῦργος, κατεκοίμιζε τὴν εὐγένειαν, τὰς κοσμικὰς αὐτῆς κλίσεις περιποιούμενος. ἐξεμώραινε δὲ τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ ὄχλου ἀποκοντόνων ἐπὶ τῶν ἐξομολογητηρίων τῆς δουλείας τοῦ λαοῦ τὰς ἁλύσεις. Ὥστε ὁ λαὸς τῷ μὲν σώματι ἐδούλευε τῇ εὐγενείᾳ, τῇ δὲ ψυχῇ τῷ κλήρῳ. ὅστις. κατὰ τὴν τοῦ Δαλαμβέρτου προσφυᾶ ἔκφρασιν, ἦν γυμνή τις σπάθη τὴν λαβὴν αὐτῆς ἐν χερσὶ τοῦ Πάπα ἔχουσα.

Ἀλλὰ μεταξὺ αὐλῆς, κλήρου καὶ ὄχλου ἠγείρετο τάξις τις ἀνθρώπων, ἥτις *μηδὲν* οὖσα πολιτικῶς, ἦν τὸ *πᾶν* ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐξεζήτει δὲ νὰ *γίνῃ τι* ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἡ τάξις αὕτη ἡγέτας ἔχουσα τὸν ἀριστοφάνειον σκαπανέα Βολταῖρον, τὸν πλατωνικὸν Ῥουσσῶ, τὸν ἀριστοτελικὸν Μοντέσκιον, τὸν Δαλαμβέρτον καὶ τὴν συσσωματωμένην σπεῖραν τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν λεγομένων φιλοσόφων, προὔβαινεν ἐν ἡσυχίᾳ πρὸς τὸ μέγα τῆς ἀναγεννήσεως ἔργον, δι' ὑπονόμων ὑπορύσσουσα τῆς τυραννίας τὸ ἔδαφος, ἡ δὲ τυραννία, ὡς πάντοτε αὐτῇ συμβαίνει, ἀμέριμνος ἐκοιμᾶτο, ἔκπληκτος ὅμως ἐξηγέρθη τοῦ ληθάργου τὴν νύκτα τῆς 4 Αὐγούστου 1789, ὅτε ἐξεῤῥάγη ἡ ὑπόνομος καὶ τὸ ἔργον ἐπεφάνη τέλειον μὲν κατ' οὐσίαν, ἀτελὲς δὲ καὶ δύσμορφον κατ' εἶδος. Τὸ βῆμα τὸ βουλευτικὸν ἐπήχθη, ὁ Μιραβῶ, ἡ εὐγενὴς ἐκείνη ψυχὴ, ἥτις ἐν τῇ νεότητι αὐτῆς ὑπὸ ἀστόργου πατρὸς πιεζομένη πρὸς πᾶσαν ἄτοπον ἐξέκλινε κλίσιν, κολοσσὸς δὴ τότε τῆς ῥητορείας ἔστι ὡς ἐπὶ τρίποδος Πυθία ὑπὸ τοῦ πατριωτισμοῦ ἐμφορουμένη καὶ χρησμοδοτοῦσα τῆς ἐλευθερίας τὰς ῥήτρας. Ἐξήρχετο τῆς σκηνῆς ὁ Μιραβῶ καὶ εἰσήρχοντο ὅπως πρωταγωνιστήσωσιν ἐπ' αὐτῆς οὐχὶ κατώτεραι τούτου φύσεις, οἱ ἐν τῷ περιληπτικῷ ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὀνόματι τῶν *Γιρονδίνων* κληθέντες.

Ἔστι δ' ἡ Γιρόνδη ὁ παρὰ τὴν Βορδιγάλλην εἰς τὸν ὠκεανὸν ἐκβάλλων ποταμὸς Γαρούμνας, παρὰ τὴν Βορδιγάλλην εἰς Γιρόνδην μετονομαζόμενος· ἡ δὲ Βορδιγάλλη, ἡ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπισημοτάτη ἐμπορικὴ πόλις τῆς Γαλλίας, τὸν διασημότατον δικηγορικὸν περιελάμβανε σύλλογον, ὅστις ὡσεὶ ἁμιλλώμενος νὰ φανῇ ἄξιος τοῦ προέδρου τοῦ δικαστηρίου τῆς πόλεως καὶ συμπατριώτου του Μοντεσκίου, ἐποίει ἔργον τὰς εὐγενεῖς ἀρχὰς ἃς ὁ μακάριος οὗτος τοῦ *πνεύματος τῶν νόμων* συγγραφεὺς ἐν ἀθανάτοις ὑπετύπωσε σελίσιν.

Ἡ συντάξασα τὸ σύνταγμα τοῦ 1791 συνέλευσις ἐν τῇ πατριωτικῇ αὐτῆς αὐταπαρνήσει, ἄλλοι λέγουσιν ἕνεκα χαμαιζήλου ζηλοτυπίας ὅπως μὴ ἐκλεχθῇ αὖθις ὁ Μιραβῶ βουλευτὴς, ἐθεσμοθέτησεν ἵνα μηδεὶς τῶν κατ' αὐτὴν ἀντιπροσώπων δυνηθῇ ἐκλεχθῆναι μέλος τῆς διαδεξαμένης αὐτὴν νομοθετικῆς συνελεύσεως. Λάθος ἀσύγγνωστον! διότι ὁ τεχνίτης ἐξέλιπε καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ παρέδιδεν εἰς χεῖρας ἀπείρους, ἥ ἧττον αὐτοῦ εἰς τοῦ ἔργου τὴν συντήρησιν καὶ κατάρτισιν ἐνδιαφερομένας. Εἰς τὸ λάθος τοῦτο ἀποδίδουσιν οἱ πολιτικοὶ τὸν ἐκτραχηλισμὸν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789· κατὰ τούτους ἂν οἱ συντάξαντες τὸ σύνταγμα τοῦ 1791 παρῆσαν ἐν τῇ Βουλῇ ὅπως καὶ ἐφαρμόσωσιν αὐτὸ, μεγίστη ὑπάρχει πιθανότης ὅτι τὸ 1792 καὶ 1793 δὲν ἤθελον σημανθῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τοῦ σημείου τοῦ αἵματος. Ὁ συγγραφεὺς ὅμως, οὗ τὸ ἔργον ἀναλύομεν, τὴν ἐναντίαν ἔχει γνώμην (Τόμ. Α΄. σελ. 108) φρονῶν. ὅτι ὁ τῆς καταστροφῆς λόγος ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ τῷ συντάγματι, διότι ἔθετο ἄντικρυς ἀλλήλων τὰ δύο φύσει πολέμια στοιχεῖα, τὸν Λαὸν καὶ τὸν βασιλέα· καὶ κατὰ τοῦτο μὲν ἔχει δίκαιον (α), κἀκεῖνο ὅμως βέβαιον, ὅτι πολλοὶ τῶν κατὰ τὴν συντακτικὴν τοῦ 1790 συνέλευσιν λαμβάνοντες διὰ τῆς νέας ἐκλογῆς των μέρος εἰς τὴν νομοθετικὴν τοῦ 1791 ἢ αὐτὸ τὸ ἔργον ἤθελον διασώσει, ἢ κἂν ἔπιπτεν ἡ βα-

(α) Ὅρα καὶ τῆς ἡμετέρας περὶ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου πραγματείας σελ. 509.

σιλεία δὲν ἤθελεν ἴσως κυλισθῇ ἡ Γαλλία ἐν τῷ εὐγενεστέρῳ τῶν τέκνων της αἵματι· δὲν ἤθελεν ἐξερευχθῇ τὸ ὑπερκαχλάσαν ἡφαίστειον τὴν λαύαν τῶν ἐντοσθίων, οὐδὲ τῶν κατωτάτων αὐτοῦ μυχῶν τὰς πυριφλέκτους ὕλας, ἤτοι τῆς ὀχλοκρατίας τὸν ζέοντα βόρβορον, δὲν ἤθελεν ἐκχύσει καὶ δι' αὐτοῦ κατακαλύψει τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων τὸ κεκαλλιεργημένον, τῶν καὶ διὰ τοῦ θάλπους τοῦ ἡλίου, καὶ διὰ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ διὰ τοῦ μακροῦ χρόνου εἰς ἀνθηροτάτην προαχθέντων κατάστασιν.

Ἀλλ' ἂν τοὐλάχιστον εὑρίσκοντο καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν ἄνδρες, οἷοι καὶ ἐπὶ τῶν ὄχθων τῆς Γιρόνδης, ἐσώζετο ἂν ἡ Γαλλία· δυστυχῶς ὅμως μόνοι τῆς Γιρόνδης οἱ ἀντιπρόσωποι, καὶ ὀλίγοι φίλοι οὓς περὶ αὐτοὺς συνήγαγον τῶν Γιρονδίνων αἱ ἀρεταί, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ προγραφῇ αὐτῶν συγκατέσυρον, ἦσαν ἀνεπαρκεῖς ὅπως ἀποσοβήσωσι τῆς πατρίδος των τὰ δεινά· ὅ,τι ὅμως ἐν βίῳ αἱ ἀρεταὶ αὐτῶν δὲν κατώρθωσαν, τοῦτο ἐπέφερεν ὁ εὐγενὴς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας θάνατος αὐτῶν, καὶ ὁ ἀχνὸς τοῦ αἵματός των ὑπῆρξε ῥητορικώτερος τοῦ ἀπὸ τοῦ στόματός των τοσάκις ἐκχυθέντος χειμάῤῥου τῆς εὐφραδείας, ὅπως τοὺς προγράψαντας αὐτοὺς αἱμοχαρεῖς τυράννους καταῤῥίψῃ εἰς τὸν κόφινον τῆς λαιμητόμου, ἥτις δι' αὐτῶν τοσούτους ἀγαθῶν ἀνδρῶν τραχήλους διεμέλισεν.

Ἀντιπρόσωποι τῆς Γιρόνδης, ἐξ ἧς καὶ τ' ὄνομα Γιρονδῖνοι ἔλαβον, ἐξελέχθησαν διὰ τὴν νομοθετικὴν τοῦ 1791 συνέλευσιν ὁ Βεργνιῶ, ὁ Γυαδὲ, ὁ Γιανσονὲτ, ὁ Βαρὲνν, ὁ Λαφὸν-Λαδεβὰτ, ὁ Ζαὶ, ὁ Ζισουρνοὺ Αὐβὲρτ, ὁ Γρανζνὲβ, ὁ Σὲρς, ὁ Λακὸμβ, ὁ Λυκὺς καὶ ὁ Σερβιέρ. Τοῦ δευτέρου τῶν κατονομασθέντων ἀδελφιδοῦς εἶναι ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, ὃν οὐ μόνον εὐσεβείας πρὸς τὴν μνήμην ἐνδόξου συγγενοῦς καθῆκον ἐκίνησε πρὸς τὴν συγγραφὴν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος τῆς Γιρόνδης ἡ δόξα, καὶ ἱστορικοῦ φρόνημα, διότι περὶ τῶν Γιρονδίνων πολλὰ δὴ ἐγράφησαν ἀλλ' ὑπὸ τῶν μὲν ἐν ἐπεισοδίῳ, ὡς ὑπὸ τῶν τῆς ὅλης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως συγγραφέων Θιὲρς καὶ Μιγνὲτ, ὑπὸ τῶν δὲ δ' ἐπὶ τὸ μυθιστορικώτερον, καὶ τυχαίῳ, οἱονεὶ δ' ἐπαγωγῷ τίτλῳ, τῷ ὀνόματι χρησαμένων τῶν Γιρονδίνων χρηματισμοῦ χάριν, ὑπ' ἄλλων δὲ καταβοῆς ἕνεκα κατὰ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τέλος ὑπὸ ἄλλων ὅπως δικαιωθῶσιν οἱ διῶκται αὐτῶν Ροβεσπιέρος καὶ ἡ αἱμοχαρὴς τούτου χορεία. Ὥστε ἀληθῆ καὶ ἀμερόληπτον περὶ Γιρονδίνων, ἀκριβῆ δὲ συνάμα μονογραφίαν, ἐδωρήσατο τοῖς φιλίστορσιν ὁ ἀνὰ χεῖρας συγγραφεὺς, ἡμεῖς δ' ἀποδυόμενοι εἰς τὴν περὶ τοῦ βιβλίου τούτου κρίσιν συγγνωστοὶ ἐσόμεθα ἂν καὶ ἐν γένει περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν αἰτίων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως κρίνωμεν, καθόσον ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐστὶν οὐσιώδης τις καὶ κύριος σταθμὸς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐστὶν αὐτὴ ἡ μήτηρ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, αὐτὴ ἐστιν ἡ ἀφετηρία, ἀφ' ἧς ἕκαστον τῶν νεωτέρων ἐθνῶν τὸν βίον αὐτοῦ σταδιοδρομεῖ, ἔστι τέλος δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἡ ἐποχὴ, ἀφ' ἧς ἀνενεύσαμεν τοῦ ζυγοῦ, καὶ τὰ κακὰ αὐτοῦ ᾐσθάνθημεν, καὶ πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡμῶν ἐμελετήσαμεν, καὶ διὰ τὰς ἀρχὰς ἃς ἐκήρυξε προσηνέγκαμεν πρωτομάρτυρα τὸν Φεραῖον Ῥήγαν.

Αἱ ἐπαναστάσεις τοὺς μεγάλους ἀναδεικνύουσιν ἄνδρας, οὐδενὸς ὅμως ἀνδρὸς ἔργον ὑπῆρξε τίς ποτ' ἐπανάστασις. Ἔστω δ' ἡ ἀρχὴ αὕτη εἰς ἀπόδειξιν ὅτι μόνα τὰ ἔθνη εἰσὶ μεγάλα, μόνα δ' αὐτὰ τὰς ἰδίας δημιουργοῦσι τύχας, εἰ δὲ ταύτας ἐπιτήδειός τις εἰς χεῖρας αὐτοῦ λάβῃ, οὗτος ἢ μέγας γίνεται, τὸ ἔθνος πρὸς τὸν τῆς ἐπαναστάσεώς του σκοπὸν κατευθύνων, ἢ κατὰ σκοπέλων ἑαυτὸν συντρίβει, ἂν τὸ ἔθνος μέγα καὶ νοῆμον καθ' ἑαυτὸ παραιτήσῃ αὐτὸν, ἢ τέλος μωρὸν ἔθνος μωρῷ παραδοθὲν δυνάστῃ συναπόλλυται, ἀλλ' ἡ τελευταία αὕτη τύχη οὐδέποτε συμβαίνει τοῖς ἔθνεσιν, ἅτινα τὴν ἰδίαν αὐτῶν κατειργάσθησαν καὶ ἐπιμελοῦνται ἐπανάστασιν. Παραδείγματ' ἄπειρα παρέχει ἡμῖν ἡ ἱστορία, ὀλίγων δὲ τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις μνείαν ποιησόμεθα· ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ, ὡς πρότερον ὁ ἐξ Ὀράγγης Γουλιέλμος, τὸν ῥοῦν τῆς ἰταλικῆς ἐπαναστάσεως ἀκολουθήσας καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἰταλικοῦ ἔθνους τεθεὶς, ἐν εὐθέτῳ αὐτὸ λιμένι, τὸ τῆς ἐντελοῦς ἀποκαταστάσεώς του ἄγει αὐτό· τοὐναντίον δ' ὁ Ιϛ' Λουδοβῖκος, καὶ μετ' αὐτὸν δὶς ὁ Ναπολέων, καὶ μετ' αὐτὸν Λουδοβῖκος ὁ Φίλιππος, ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐφ' οὗ ἦρχον ἐγκατελείφθησαν καὶ μικροὶ ἐκ μεγάλων ἀπεδείχθησαν, ἅμα τοῦ ἔθνους ἡ ἀγάπη παρῃτήσεν αὐτούς. Τῆς δὲ τρίτης περιπτώσεως τίς ἡ ἀνάγκη νὰ ζητῶμεν παραδείγματα; ὅπου ἂν στρέψῃ τις τὸ βλέμμα καθορᾷ αὐτά.

Αἱ δ' ἐπαναστάσεις κατ' Ἀριστοτέλη *οὐ περὶ σμικρῶν, ἀλλ' ἐκ σμικρῶν γίγνονται*· ἤτοι διὰ χρόνου μακροῦ ἐγκυμονοῦνται, προάγονται, καταλαμβάνουσι διὰ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους, μικρὰ δέ τις αἰτία, οἷα τις θρυαλλὶς, τὸ πῦρ διαδίδωσι, καὶ ἡ ἔκρηξις λαμβάνει χώραν. Οὕτως ὁ τοῦ χαρτοσήμου φόρος εἰς στάσιν ἐγείρει τὴν Βοστόνην, καὶ ἡ στάσις εἰς ἐπανάστασιν τῶν ἀμερικανῶν ἀποικιῶν κατὰ τῆς Ἀγγλίας μεταβάλλεται, καὶ αἱ ὁμόσπονδοι πολιτεῖαι ἐλευθεροῦνται· οὕτω δι' ἔλλειψιν ἀλεύρων στασιάζουσι τὸ 1788 οἱ Παρίσιοι, καὶ ἡ στάσις αὕτη ἐν ἀκαρεῖ μεταμορφοῦται εἰς τὴν κολοσσιαίαν ἐπανάστασιν τῆς Γαλλίας, ἥτις τὸ ἔδαφος τῆς οἰκουμένης ἠροτρίωσε, καὶ τὴν φάσιν τοῦ κόσμου μετέβαλε.

Τὸ σύνταγμα τοῦ 1791 μέγα μὲν ἀφεῖλε τῆς ἐξουσίας τοῦ Βασιλέως μέρος, ἀφῆκεν ὅμως αὐτῷ τοσαύτην ἔτι, ὥστε εἰ ἐγίνωσκε καλὴν ποιήσασθαι αὐ-

τῆς χρῆσιν ἤθελε δοξασθῇ· δυσκόλως ὅμως ὁ ἀπόλυτος χρηματίσας μονάρχης παραιτεῖται τῆς ἐξουσίας, κἂν δὲ πρὸς τοῦτ' ἐκβιασθῇ βυσσοδομεύει ὅμως τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς, καὶ τότε δὴ ἄγριον ἐξεγείρεται κατ' αὐτοῦ τὸ περὶ τὰ ἑαυτοῦ πολιτιμότατα κατεπιβουλευθὲν ἔθνος. Τοῦτο συνέβη τῷ Ιϛ' Λουδοβίκῳ ἀγνοοῦντι ὅτι ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἐλευθερίας μετὰ τῆς εὐτάκτου ἐξουσίας παράγεται τὸ κοινωνικὸν εὐδαιμόνημα, καὶ ὅτι ἐξουσία ἄνευ ἐλευθερίας ἐστὶν αὐτόχρημα ὁ δεσποτισμὸς, ἐλευθερία δ' ἄνευ εὐκόσμου ἐξουσίας αὐτὴ ἑαυτὴν καταστρέφει. Ὁ ἀγαθὸς, ἀλλ' ἀδυνάτου χαρακτῆρος, ἡγεμὼν οὗτος, παραπεισθεὶς ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν, ἐθήρευεν ἐν σκότει τὸ οἰχόμενον τοῦ δεσποτισμοῦ φάσμα, τοῦτο δ' ἀκολουθῶν ἀνεχώρει κρύφα ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων ὅπως μεταβῇ παρὰ τοῖς πέραν τοῦ Ῥήνου φυγάσι καὶ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς ξένων ὅπλων ἵνα δι' αὐτῶν κατέλθῃ ἐπὶ τὴν Γαλλίαν δεσπότης ἀπηνὴς καὶ καταστρέψῃ τὸ πολίτευμα εἰς οὗ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν ὡρκίσθη.

Ἰδοὺ τίς ὁ πρῶτος πάντα τὰ κακὰ ἐπὶ τῆς Γαλλίας προκαλέσας. Ὁ βασιλεὺς συλληφθεὶς φεύγων ἀπέβαλεν ὅ,τι περιβάλλει πᾶσαν ἐξουσίαν, ἤτοι τὸν σεβασμὸν, δι' οὗ καὶ μόνου καθίσταται ἰσχυρά. Εἰσήγετο ὁ φυγὰς βασιλεὺς ἐν Παρισίοις, ἐν μέσῳ φοβερᾶς σιωπῆς τοῦ λαοῦ, διότι εἶχε τοιχοκολληθῇ ἡ ἑξῆς διακήρυξις « ὁ εὐφημήσων τὸν Βασιλέα δαρήσεται, » ὁ δ' ὑβρίσας αὐτὸν ἀπαγχονισθήσεται » (Α'. 43) αἱ κεφαλαὶ κατὰ τὴν διάβασιν αὐτοῦ δὲν ἀπεκαλύπτοντο, οὐδεὶς ὕβρισεν, ἀλλὰ καὶ οὐδεὶς εὐφήμησεν· ἀπ' ἐκείνης ὅμως τῆς στιγμῆς αἱ καρδίαι μετεβάλλοντο, καὶ μάλιστα ἀφοῦ τρεῖς ἄνθρωποι, ἄξια τοῦ Σατανᾶ τέκνα, ἀνεκύκων, ὡς ἀληθεῖς τοῦ ᾅδου δαίμονες, τὸν κατώτατον ὄχλον ἐν ταῖς ὁμηγύρεσιν ἔνθα συνήρχετο οὗτος. Ὀνομάσαμεν τὸν Ῥοβεσπιέρον, τὸν Δαντῶνα καὶ τὸν Μαράτ· φύσεως διαφόρου, ἀλλὰ τῶν αὐτῶν κλίσεων καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν τείνοντες σκοπὸν, ἡ τριὰς αὕτη αὐτὴ ἑαυτὴν συνεπλήρου· ὕπουλος ὁ πρῶτος, ἀπαθῶς πρὸς τὸ τέρμα ἀπεσκόπει, εἰς ἄκρον μνησίκακος καὶ φιλέκδικος, αὐστηρὸς δὲ τὰ ἤθη, δυνάμενος ὅμως νὰ ἐρῇ ὅπως ὅπου ἐβούλετο φθάσῃ, τὸ πᾶν ἐν γένει γινόμενος ὅπως τὴν ἀκόρεστον αὐτοῦ φιλοδοξίαν κορέσῃ, οὐδέποτε ὑπὸ γενναίου τινὸς κατελήφθη αἰσθήματος, ἦν οἱονεὶ ὁ ἀντίθετος τοῦ δευτέρου χαρακτὴρ, ὅστις ὁρμητικὸς, ἰσχυρόφωνος, ῥέκτης μέχρι κακουργήματος, διεφθαρμένος τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, συνεκινεῖτο πολλάκις, καὶ εἰ μή τις ἐγίνωσκεν αὐτὸν ὅτι ἦν ὁ Δαντὼν, ἤθελε τὸν νομίσει ἐν ἀρετῇ ἐνασμενιζόμενον. Ἀμφότεροι δι' ὁδῶν διαφόρων ἐκυρίευον τοῦ πλήθους. Παρ' αὐτοῖς δὲ τρίτος ἦν ὁ Μαρὰτ, εἰδεχθὴς τὴν ὄψιν, μισητὸς πρὸς ἀμφοτέρους ἐκείνους, ἀλλὰ χρήσιμος αὐτοῖς τὰ μάλιστα, ἠξιοῦτο τῶν περιποιήσεων αὐτῶν ἕνεκα τῆς ὑπὲρ αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ὄχλου ἐπιῤῥοῆς του. Ἐριννύς τις τοῦ ᾅδου φύσει, κατεκήλει τὰ ὦτα τοῦ ὄχλου διὰ τῆς μυσαρᾶς ῥητορείας του. Ἰδοὺ οἱ ἄνθρωποι οἵτινες συνεδαύλιζον τοῦ ὄχλου τὰ πάθη κατὰ τοῦ βασιλέως, τοῦ βασιλέως ἐφ' οὗ δυστυχῶς οὔτε τοῦ Πετίωνος ἡ φωνὴ, οὔτε τοῦ Λαφαϋέτου αἱ εἰλικρινεῖς συμβουλαὶ, οὔτε τοῦ Ματθαίου Μοντμορενσὺ καὶ τοῦ Παστορὲτ, καὶ τοῦ Βωβλᾶν καὶ τῶν ἄλλων φίλων τῆς μοναρχίας αἱ προτροπαὶ, οὐδόλως κατίσχυον πρὸς ἐξουδετέρωσιν τοῦ ἐκ Κοβλεντίας μυστικῶς καθ' ἑκάστην διαβιβαζομένου πρὸς αὐτὸν δηλητηρίου.

Τὸ κακὸν ἦν ἱκανῶς προκεχωρημένον, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς (Α'. 111), ὅτ' ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἐπεφάνησαν οἱ βουλευταὶ τῆς Γιρόνδης· καὶ ἂν ἤθελον, δὲν ἤθελον δυνηθῇ ν' ἀναχαιτίσωσι τὴν πτῶσιν τῆς βασιλείας, καὶ μάλιστα ἀφοῦ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀποτυχίαι οὐδόλως ἐσυνέτιζον αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ ποίαν βασιλείαν νὰ σώσωσι; τὴν ἐκ τοῦ θείου δικαίου παράγουσαν τὰ δίκαιά της, ἢ τὴν ἐκ τῆς ἰδίας ἰσχύος, ἤτοι τῆς τοῦ ἰσχυροτέρου βίας, ἢ τέλος τῆς ἐκ τῆς μετὰ τοῦ ἔθνους συμβάσεως; Τὴν πρώτην κατέστρεψαν αἱ ὑγιέστεραι περὶ πολιτειῶν ἀρχαὶ, ἀποδείξασαι αὐτὴν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ μόνον ὀρθὸν δόγμα τῆς κυριαρχίας τοῦ ἔθνους· τοῦ ἰσχυροτέρου τὴν δύναμιν καὶ βίαν δὲν εἶχεν· αὐτὴ δ' ἑαυτὴν διέζευξεν ἀπὸ τοῦ ἔθνους, καὶ κατεπάτησε πρώτη σύνταγμα ἐξ οὗ μόνου ἠρύετο τοῦ λοιποῦ τὴν ὕπαρξίν της. Οἱ Γιρονδῖνοι λοιπὸν μὴ δυνάμενοι νὰ σώσωσι πλέον τὴν βασιλείαν, ἐπεδόθησαν, λίαν καλῶς ποιοῦντες, ὅλαις δυνάμεσιν ὅπως σώσωσι τὸ ἔθνος καὶ μὴ ἀφήσωσιν αὐτὸ, ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν διασπώμενον, νὰ ἴδῃ καταδιῃρημένας τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις, ὧν πλήρη εἶχε τὴν ἀνάγκην κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν. Οἱ Γιρονδῖνοι λοιπὸν ἦλθον ἐκ Βορδιγάλης βασιλόφρονες καὶ ἐγένοντο ἐν Παρισίοις δημοκράται, οὐχὶ ὅμως αὐτοὶ, ἀλλ' ἡ βασιλεία ἔπταιεν. Ἄλλως τε τί ἠδύναντο δέκα ἄνδρες ἐν 745 Βουλευταῖς; εἴ περ ἐξεδήλουν κατὰ τῶν λοιπῶν συμβουλευτῶν καὶ τοῦ ἔθνους ὅλου φρονήματα βασιλοφρόνων, τάχιον μὲν ἤθελον πέσει θύματα τῆς ὀχλοκρατίας, ἥκιστα δ' ἤθελον ὑπηρετήσει τῇ ἐλευθερίᾳ, καὶ ἤθελον καταλίπει μνήμην οὐχὶ ἐνδόξων τῆς ἐλευθερίας προμάχων, ἀλλὰ μωρῶν τῆς βασιλείας Δονκιχώτων καὶ ἀξίων νὰ συγκαταριθμηθῶσι πρὸς τοὺς ὑπερρηνίους εὐγενεῖς φυγάδας, καὶ τοὺς παντοειδεῖς τῆς παπικῆς πίστεως φράτορας, τοὺς ὑποκινοῦντας τοὺς ξένους ἡγεμόνας εἰς ὑποδούλωσιν τῆς πατρίδος των· τὰς δὲ μηχανοῤῥαφίας ταύτας ἐν ἀληθῶς θαυμασίᾳ ἁπλότητι καὶ ἀβελτηρίᾳ διηγεῖται εἷς τῶν πρώην Ὑπουργῶν τοῦ Ιϛ' Λουδοβίκου, ὁ Βερτρὰνδ δὲ Μολβίλλ (Α'. 123—125).

Ἀλλ' οὐχ ἧττον παντὶ σθένει ἀπεδύθησαν οἱ Γι-

ρονδῖνοι εἰς σωτηρίαν τοῦ συντάγματος τοῦ 1791, καὶ διότι τοιαύτην εἶχον ἐντολὴν καὶ πρὸς τοῦτο ἐξελέχθησαν, καὶ διότι ἐν μέσῳ τῆς πανταχόσε εἰσπιπτούσης θυέλλης, τῆς ἐπαπειλούσης τὴν καταστροφὴν τῶν ὅλων, ἦν τὸ μόνον σημεῖον, ὁ μόνος οὕτως εἰπεῖν λιμὴν, ὅπου ἡ φρόνησις συνεβούλευε τοὺς χειμαζομένους νὰ καταφύγωσιν. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξεν εὐγενὴς, εἰ δ' ἀπέτυχον οὐχ ἧττόν εἰσιν ἄξιοι τοῦ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν θαυμασμοῦ, διότι ὑπηρέτησαν εὐθαρσῶς τῇ ἐλευθερίᾳ, καὶ ἔδειξαν ὅτι, εἴ περ αἱ συμβουλαὶ αὐτῶν εἰσηκούοντο, πολλῶν δεινῶν ἤθελεν ἀπαλλαγῇ ἡ Γαλλία.

Τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1791 ὁ Βεργνιὼ ἀνέβη κατὰ πρῶτον τὸ βουλευτικὸν βῆμα καὶ ἀμέσως ἀνεδείχθη ὁ πρῶτος τῆς Συνελεύσεως ῥήτωρ. Προκείμενον τῆς συζητήσεως ἦτο ὁποῖα μέτρα ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἡ Γαλλία κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἐκείνων τέκνων της, ἅτινα μὴ ἀνεχόμενα τὴν ἰσότητα εἰς ἣν ἔφερεν αὐτοὺς ἡ ἀείμνηστος τῆς 4 Αὐγούστου 1789 νὺξ πρὸς τοὺς λοιποὺς ὁμογενεῖς αὐτῶν, ἔστησαν ἐν Κοβλεντίᾳ πέραν τοῦ Ῥήνου τὸ κατὰ τοῦ Συντάγματος τῆς πατρίδος των στρατόπεδον, καὶ τῶν ξένων τυράννων ἐπεκαλοῦντο τὴν συνδρομὴν, ὅπως παλινόρθωτον καταστήσωσιν ἐν Γαλλίᾳ τὴν τυραννίαν. Μεθ' ὁπόσου πατριωτισμοῦ καὶ πολιτικῆς συνάμα περινοίας ἀνέλυσε τὸ ζήτημα ὁ Βεργνιὼ καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ πατρὶς δύναται προσκαλοῦσα τὰ τέκνα της εἰς τὸν ὀφειλόμενον πρὸς τοὺς νόμους αὐτῆς σεβασμὸν ν' ἀποκηρύξῃ τοὺς ἀπειθοῦντας μητραλοίας. Μεθ' ὁποίου ῥητορείας ὕψους ἠπείλησε τοὺς ξένους ἡγεμόνας ὅτι, ἂν στείλωσι τοὺς στρατούς των ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς ἐλευθερίας πυρὸς θερμαινομένης Γαλλίας, ἤθελον ἰδεῖ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης, ἀντὶ δύο στρατῶν πολεμίων, ἕνα λαὸν ἐξ ἐθνῶν διαφόρων μὲν, ἀδελφῶν δ' ἐν ἐλευθερίᾳ. Μεθ' ὁποίας εὐστοχίας ἐπεκαλέσθη εἰς μαρτυρίαν τὴν ἀθάνατον ἡμῶν ἱστορίαν ἀναμνήσας ὅτι ὀλίγαι ἑκατοστύες ἑλλήνων ἑκατοντάδων μυριάδας Περσῶν ἐνίκησαν. Ὁποίας δὲ σοφὰς συμβουλὰς ἔδωκε τῷ βασιλεῖ Λουδοβίκῳ ν' ἀποκηρύξῃ τὰ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του καὶ τῶν λοιπῶν φυγάδων διενεργούμενα, ν' ἀσπασθῇ δὲ τὸ Σύνταγμα εἰς ὃ ὡρκίσθη, καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ λαοῦ του καὶ τῆς συνειδήσεώς του τῇ εἰρήνῃ νὰ εὕρῃ τὸ ἀληθῶς ἀγαθὸν, τὸ ἀληθῶς μέγα ἑνὸς βασιλέως κόσμημα, τὸ νὰ γίνῃ ὁ πρῶτος τοῦ ἔθνους ἐφ' οὗ ἄρχει πολίτης.

Ἀλλ' ἡ ἀπόνοια ὤθει τὸν Βασιλέα εἰς τὸν ὄλεθρόν του ἐκδούσης τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τὸ ἑξῆς ψήφισμα πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως (τὸν μετὰ ταῦτα Λουδοβῖκον ΙΗ')·

« Λουδοβῖκε-Ἰωσὴφ-Στανισλάε-Ξαβέριε Πρίγκηψ
» Γάλλε· ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις προσκαλεῖ ὑμᾶς δυνά-
» μει τοῦ Γαλλικοῦ Συντάγματος, τίτλ. Γ', κεφ. δ',
» τμήμ. γ', ἄρθρ. 2, ὅπως ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ σή-
» μερον ἐπανακάμψητε ἐν τῷ βασιλείῳ· ἄλλως δὲ
» μετὰ τὴν ἔκπνευσιν τῆς προθεσμίας ταύτης θέλετε
» ἀπολέσει τὸ ἐπίδοξον δικαίωμα ὑμῶν πρὸς τὴν
» Ἀντιβασιλείαν. »

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως παρῳδῶν τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀνταπήντησε διὰ τῆς ἑξῆς προκηρύξεως·

« Ἄνθρωποι τῆς Γαλλικῆς Συνελεύσεως τῆς αὐτο-
» νομαζομένης Ἐθνικῆς· ὁ ὀρθὸς λόγος προσκαλεῖ ὑ-
» μᾶς δυνάμει τοῦ τίτλ. Α', κεφαλ. α', τμήμ. α',
» ἄρθ. 1 τῶν ἀπαραγράπτων νόμων τοῦ κοινοῦ νοὸς,
» νὰ ἐπιστρέψητε εἰς ἑαυτοὺς ἐντὸς δύο ἀπὸ σήμε-
» ρον μηνῶν, ἄλλως δὲ μετὰ τὴν ἔκπνευσιν τῆς προ-
» θεσμίας ταύτης θέλετε εἰκασθῇ παραιτηθέντες τοῦ
» δικαιώματός Σας τοῦ νὰ λογίζησθε ὄντα λογικὰ,
» καὶ θέλετε θεωρηθῇ ὡς λυσσῶντες παράφρονες, ἄ-
» ξιοι διὰ τὰ φρενοκομεῖα. »

Ἐκ τῶν δύο τούτων δειγμάτων ἕκαστος ἂς κρίνῃ ὁποίους ὡδήγει ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ σύνεσις εἰς τὰς σκέψεις καὶ πράξεις αὐτῶν, ὁποίους δ' ἔλαβεν ἡ μωρία ὑπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν αὐτῆς ἐξουσίαν.

Ὁμοία τῇ τῶν φυγάδων ἦν ἡ διάλεκτος τῶν ὑπουργῶν τοῦ Βασιλέως· ἀλλὰ τί ἠδύνατό τις νὰ περιμείνῃ παρ' ἀνθρώπων οἷοι ὁ Δυπὸντ Δυτὲρτρ, ὁ Βερτρὰνδ δὲ Μολβὶλλ καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ στέμματος σύμβουλοι; ἦσαν οὗτοι οἱ ἄνθρωποι τῶν τότε καιρίων περιστάσεων; Ἦσαν οὗτοι μετὰ τοῦ ἀληθῶς κακοῦ δαίμονος τῆς βασιλείας, τῆς συζύγου τοῦ Βασιλέως Μαρίας Ἀντωνιέττης τῆς ἀλαζόνος, πεισματώδους καὶ κούφης ταύτης γυναικὸς, οἱ κατάλληλοι πρὸς τοὺς καιροὺς σύμβουλοι τοῦ στέμματος; (Λ', 184 καὶ ἑπ.). Ἦσαν οὗτοι οἵτινες μετὰ τοῦ μυστικοῦ καὶ ἄνευ πολιτικῆς τινος ἐννόμου ὑπάρξεως ἀνακτοβουλίου συνησπισμένοι, οἱ ἱκανοὶ νὰ πηδαλιουχήσωσι καὶ διασώσωσι τὸ κλυδωνιζόμενον τῆς βασιλείας σκάφος; Ἦσαν οὗτοι μετὰ τῶν αὐλικῶν καὶ τοῦ κλήρου, οἵτινες ἦσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πεπτωκότος συστήματος, οἱ ἀξιομάχοι ἀθληταὶ ὅπως ἀγωνισθῶσι πρὸς τοὺς γίγαντας τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως, οἵτινες ἐξεπροσώπουν τὰς ὑγιεῖς τοῦ νέου πολιτισμοῦ ἀρχὰς καὶ ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῶν πόθων καὶ τῶν εὐχῶν εἰκοσιπέντε ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων;

Ἐβιάσθη ὁ βασιλεὺς ν' ἀλλάξῃ τὸ ὑπουργεῖον αὐτοῦ καὶ νὰ παραδώσῃ τὰς ἡνίας τοῦ κράτους εἰς ἄνδρας. μείζονος ἱκανότητος καὶ πατριώτας· ἀλλὰ διορίσας τὸν Δυμουριὲζ, τὸν Ῥολὰνδ, τὸν Σ. Κλαβιὲρ, τὸν Δυραντὼν, καὶ αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγός του, καὶ σύμπασα ἡ αὐλή των κατὰ πρόσωπον ἐξέφρασαν τὴν ἀποστροφήν των πρὸς τοὺς νέους ὑπουργοὺς (Λ'. 182—186), μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς τρεῖς, τὸν Ῥολὰνδ, Κλαβιὲρ καὶ Σερβὰν, οἵτινες εἶχον φιλ-

κὰς πρὸς τοὺς Γιρονδίνους σχέσεις, καὶ ἐπειδὴ ἦσαν οἱ ἐν τῷ Συμβουλίῳ μᾶλλον διαπρέποντες ἐκ τούτων καὶ τὸ ὅλον ὑπουργεῖον κατωνομάσθη ὑπουργεῖον τῶν Γιρονδίνων.

Καὶ ὅμως οἱ ὑπουργοὶ οὗτοι, πόσον δὲ δύσκολος ἦν ἡ ἐκλογὴ ὑπουργῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν γινώσκουσιν οἱ γνωρίζοντες τὸ τότε πολίτευμα τῆς Γαλλίας, καθ' ὃ ἀπεκλείοντο τοῦ ὑπουργείου ἐπὶ δύο ἔτη πάντες οἱ διατελέσαντες μέλη τῆς συντακτικῆς Συνελεύσεως, ἀπηγορεύετο δὲ πᾶσα ἄλλη δημοσία ὑπηρεσία τοῖς μέλεσιν αὐτῆς, καὶ ὅμως, λέγομεν, οἱ ὑπουργοὶ οὗτοι, οἱ μετὰ τοσούτου κόπου εὑρεθέντες, ἦσαν ἄνδρες ἱκανώτατοι καὶ πατριωτικώτατοι· παρ' αὐτοῖς δ' ὥςτις ἀληθῶς νύμφη Ἐγειρία ἦν ἡ γενναιόφρων τοῦ Ῥολὰνδ σύζυγος, ἡ εὐγενὴς ἐκείνη φύσις, ἡ ὑψηλόφρων ἐκείνη καρδία ἡ ἀγαθὴ ἐκείνη μήτηρ, ἥτις πρὸς πάσας τὰς οἰκιακὰς αὐτῆς ἀρετὰς ἥνονε πνεῦμα ἔξοχον καὶ παιδείαν σπανίαν· παρασκευάζουσα αὕτη τὰς πολιτικὰς ἐργασίας, συνεμερίζετο καὶ τὰς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ συζύγου της μερίμνας. Ἡ Κυρία Ρολὰνδ εὐτυχῶς ἀφῆκεν ἡμῖν τ' ἀπομνημονεύματα αὐτῆς, ἃ ἐν τῇ φυλακῇ της, τὸν ἔσχατον διατρέχουσα κίνδυνον, ἤρξατο συγγράφειν, καὶ εἰς θάνατον καταδικασθεῖσα ἐξηκολούθησε, μετ' ἄκρας τῆς ἀληθῶς σωκρατικῆς αὐτῆς ψυχῆς γαλήνης, γράφουσα, ἐν αὐτοῖς δ' ἀπαστράπτει τὸ κάλλος τῆς γενναίας ταύτης φύσεως. Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς γράφων τῶν Γιρονδίνων τὴν ἱστορίαν δὲν ἠδύνατο νὰ παραλείψῃ τὸν ὡραῖον χαρακτῆρα τῆς Κυρίας Ῥολὰνδ, τῆς ὁποίας αἱ τύχαι ἐκ κλίσεως μετὰ τῶν Γιρονδίνων ταυτισθεῖσαι ἔπρεπε καὶ ταῖς ἐκείνων νὰ συγκαταστραφῶσι τύχαις. Ἀντιγράφων τινὰς τῶν συγκινητικωτάτων σελίδων τῶν ἀπομνημονευμάτων τῆς ἡρωΐδος ταύτης ἔδωκεν ἡμῖν πλήρη τὴν εἰκόνα της, διότι ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ αὐτοῦ ἐναργέστατα παντὸς ἀνθρώπου ἡ ψυχὴ εἰκονίζεται.

Ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν Βασιλέα· δυσχεραίνων ἔφερεν οὗτος τὸ νέον Ὑπουργεῖον, ὅθεν τὴν μὲν τῆς συνήθους ὑπηρεσίας ἐργασίαν ἐκτιθέντος τοῦ Ὑπουργοῦ, διήρχετο ὁ βασιλεὺς ἀναγινώσκων τὰς ξένας, καὶ ἰδίως τὰς ἀγγλικὰς, ἐφημερίδας, ἐν ὑπουργικῷ δὲ συμβουλίῳ πρὸς τὰ μέγιστα τῆς πολιτικῆς ζητήματα ἀδιαφόρως προσέκειτο, καὶ γινομένου φέρ' εἰπεῖν λόγου περὶ πολέμου ὁ βασιλεὺς εἰς περιηγήσεις ἔστρεφε τὴν ὁμιλίαν· προκειμένου περὶ ζητήματος διπλωματικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐλάλει περὶ ἠθῶν καὶ ἐθίμων· εἰ δ' ἐπεκαλεῖτό τις τῶν Ὑπουργῶν αὐτοῦ τὴν βασιλικήν του προσοχὴν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ὁ βασιλεὺς ἐνησμενίζετο ἐρωτῶν τὸν Ῥολὰνδ περὶ τῶν συγγραμμάτων του, ἢ τὸν Δυμουριὲζ περὶ τῶν ἀνεκδότων τοῦ βίου του, ἢ ἄλλον τινὰ τῶν ὑπουργῶν περὶ ζητημάτων ὅλως ξένων· ὥστε, κατὰ τὴν προσφυεστάτην τῆς Κυρίας Ῥολὰνδ ἔκφρασιν, τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ὡμοίαζε μᾶλλον λέσχῃ τινὶ ἢ καφενείῳ ἐν οἷς περὶ τὰ ἀστεῖα καὶ εὐτράπελα καταδολεσχοῦσιν οἱ φοιτῶντες. (Α΄. 198 καὶ ἑπ.). Τοιαύτην θέσιν βεβαίως δὲν ἠδύναντο ἐπὶ πολὺ νὰ ὑπομείνωσιν οἱ τρεῖς Ὑπουργοὶ Ῥολὰνδ, Κλαβιὲρ καὶ Σερβὰν, ἀλλ' οὐδ' ὁ Βασιλεὺς ἠνείχετο αὐτοὺς παῤῥησιαζομένους πρὸς αὐτὸν καὶ ἐν εἰλικρινείᾳ τὸ πῶς εἶχον τὰ πράγματα ἐκτιθέντας· ἐφ' ᾧ διέταξε τὸν Δυμουριὲζ ν' ἀπολύσῃ αὐτούς· οὗτος δ' εἰς τοῦτο εὐκόλως ἐνέδωκε, καθόσον οἱ τρεῖς οὗτοι ὑπουργοὶ ἔχαιρον ὑπὲρ αὐτὸν τὰ πιστὰ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Συνελεύσει, ἥτις ἅμα πληροφορηθεῖσα παρὰ τοῦ Σερβὰν περὶ τῆς ἀπολύσεως αὐτῶν ἐξέδοτο ψήφισμα φέρον, ὅτι *οἱ τρεῖς οὗτοι ἀπολυθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὑπουργοὶ φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν τὴν ὑπόληψιν καὶ τοὺς πόθους* (regrets) *τοῦ ἔθνους*. (Α΄. 209) Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐδήλου προφανῶς ῥῆξιν μεταξὺ τῆς νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δυμουριὲζ ἐνεπαίχθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ μυστικοῦ ἀνακτοσυμβουλίου, διότι οὗτοι χρησάμενοι τῇ χειρὶ αὐτοῦ ὅπως ἀπαλλαχθῶσι τοῦ Ῥολὰνδ, Κλαβιὲρ καὶ Σερβὰν, τὴν ἐπιοῦσαν καὶ αὐτὸν τὸν Δυμουριὲζ μετὰ τοῦ ὑπολοίπου ὑπουργείου ἀπέβαλον (Α΄, 210)· ὥςτε τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο οὐδ' ὅλους δύο μῆνας διεχειρίσθη τὰ κοινὰ, ἀλλ' ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ διαστήματι ἔπραξεν ἔργον πατριωτικώτατον, μετὰ θάῤῥους καὶ παῤῥησίας ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς, οἵτινες ἐπεβουλεύοντο τὰ κυριαρχικὰ τῆς Γαλλίας δικαιώματα, ἀξιοῦντες νὰ ὑποχρεώσωσιν αὐτὴν νὰ καταλύσῃ τὸ νεωστὶ ἱδρυθὲν πολίτευμά της καὶ νὰ δεχθῇ αὖθις ἐπὶ τοῦ τραχήλου της παλινόρθωτον τὴν παλαιὰν βασιλείαν μεθ' ὅλου τοῦ εἰδεχθοῦς αὐτῆς δεσποτισμοῦ καὶ τῶν ἀρχαίων καταχρήσεων.

Ἂν ὅμως ἀφ' ἑνὸς ἡ βασιλεία ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς τυραννίας οἰστρηλατουμένη ἐξεμάνη, ἡ ἐλευθερία ἀφ' ἑτέρου ἐξεβάκχευε τὸν λαόν. Εἰ δὲ καὶ οὗτος εἰς ἄτοπα ἐξετράπη, διατί νὰ ἐπιῤῥίπτωμεν ἐπ' αὐτοῦ ὅλον τὸ βάρος τῆς εὐθύνης; ὁ ὑπερβὰς τὸ τῆς ἀμύνης μέτρον εἶναι μᾶλλον συγγνώμης ἄξιος παρὰ ὁ χειρῶν ἀδίκων ἀρξάμενος. Ὁ λαὸς ἠμύνετο, ἡ βασιλεία ὅμως ἐπιβούλως καὶ παρὰ τὰ δοθέντα ὅρκια ἐπετίθετο.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ Γιρονδῖνοι, οἱ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο διὰ τὸν πρὸς τὴν πατρίδα αὐτῶν ἔρωτα διακρινόμενοι, ὑπέρτεροι ἑαυτῶν ἐγένοντο. Προπηλακιζόμενοι ὑπὸ τῆς βασιλείας, ἀφόρητοι ὄντες τοῖς περὶ τὸν βασιλέα, μετὰ πλήρους ὅμως αὐταπαρνήσεως ἐξέθεσαν ἐν ὑπομνήματι δι' ὁποίων μέσων ἐνόμιζον ἔτι κατορθωτὴν τὴν πρὸς τὸν λαὸν συμφιλίωσιν τῆς βασι-

λείας. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο καταχωρίζει ὁ ἡμέτερος συγγραφεύς, καὶ πολλὴν διὰ τοῦτο ἔχομεν αὐτῷ τὴν χάριν, διότι ἐκ τούτου κατάδηλον γίνεται ὅτι μέχρις ἐσχάτων δὲν ἔλειψαν οἱ πρὸς τὸ ἀγαθὸν συμβουλεύοντες τὴν βασιλείαν, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τὸ νὰ φαίνηταί τις φίλος τῆς βασιλείας ἐδίδου τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ ἀφορμὴν καταγγελίας πρὸς τὸν λαὸν ἐπὶ φιλοτυραννίᾳ· καὶ πραγματικῶς τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ βάσις τῆς κατὰ τῶν Γιρονδίνων κατηγορίας, κατηγορίας ἥτις, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὴν λαιμητόμον. Συνεπέραιναν τὸ ὑπόμνημά των οἱ Γιρονδῖνοι διὰ τῶν ἑξῆς ἀξιομνημονεύτων λόγων « Τὸ Σύνταγμα σώζεται, (καὶ διὰ τοῦ Συντάγματος ἐνόουν σωζομένην τὴν βασιλείαν ὡς Ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος καθιδρυμένην), ἂν ὁ Βασιλεὺς μετὰ θάῤ-» ῥους καὶ καρτερίας ἀποφασίσῃ νὰ σώσῃ αὐτό. » Μάταιαι προσπάθειαι, ἡ βασιλεία τοῦ Λουδοβίκου ἦν σεσημασμένη τοῖς *μανὴ*, *θεκέλ*, *φάρες*, ὡς ἡ βασιλεία τοῦ Βαλτάσαρ, ὅθεν ὅτε ὁ αὐλικὸς θεράπων Θιεῤῥῆς δακρυῤῥοῶν εἶπε τοῖς Γιρονδίνοις ὅτι εἰς οὐδεμίαν ἐνέδιδεν ἡ αὐλὴ συμφιλίωσιν, « εἰπὲ τῷ κυρίῳ » σου, ἀπήντησεν ὁ Βεργνιὼ, ὅτι ὡς κάλλιστα σύν-» ισμεν τοὺς κινδύνους οὓς διατρέχομεν, ἀπὸ τῆς » στιγμῆς ὅμως ταύτης ἐξαδυνατοῦμεν νὰ σώσωμεν » αὐτόν. » (Α'. 264). Οἱ Βουλευταὶ τῆς Γιρονδίνης ἐξεπλήρωσαν τὸ καθ' ἑαυτοὺς τοῦ πολίτου τὸ καθῆκον, ἡ Ἄτραπος ὅμως εἶχε κόψει τὸ νῆμα τῆς βασιλείας, ὅθεν ἔπρεπε νὰ πέσῃ.

Καὶ ἔπεσεν ὑπὸ τὸν πέλεκυν τῆς λαιμητόμου· ἀλλ' οἱ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ βασιλέως ἀνυψώσαντες αὐτὸν δὲν ἦσαν οὔτε οἱ Γιρονδῖνοι, οὔτε ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, οὔτε οἱ δημοκράται, οὔτε ὁ λαὸς τῆς Γαλλίας, ἦσαν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Γαλλίας ἄφρονες αὐτοῦ σύμβουλοι· ἀπλῆ ἀρκεῖ ἀνάγνωσις τῆς ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Παρισίων ἑτοιμασθείσης καὶ ἐν Κοβλεντίᾳ ἐν ὀνόματι τοῦ δουκὸς τῆς Βρουνσουίκης, ἀρχιστρατήγου τῶν ἡνωμένων στρατῶν τῆς Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, ἐκδοθείσης προκηρύξεως τῆς 25 ἰουλίου 1792, ἧς ἡ ἀγριότης ἡμιλλᾶτο πρὸς τὸ γελοῖον. Ἀντιγράφομεν αὐτὴν διότι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως δικαιολογεῖται πᾶσα ἡ μετ' αὐτὴν πολιτικὴ πορεία τῶν Γιρονδίνων καὶ τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως.

» Les gardes nationaux qui auront com-» battu contre les troupes des deux cours al-» liées, et qui seront pris les armes à la main, » seront punis comme rebelles; les habi-» tants qui oseront se défendre seront » punis sur-le-champ selon la rigueur du » droit de la guerre. La ville de Paris » sera tenue de se remettre, sans délai au roi. » Leurs Majestés impériale et royale déclarent » en outre, sur leur foi et parole d'empereur » et de roi, que, si le château des Tuileries est » forcé ou insulté, que s'il fait la moindre vio-» lence, le moindre outrage à leurs Majestés le » roi et la reine et la famille royale, s'il n'est » pas pourvu immédiatement à leur sûreté, à » leur conservation et à leur liberté, elles en « tireront une vengeance exemplaire et à ja-» mais mémorable, en livrant la ville de Paris à » une exécution militaire et à une sub-» version totale, et les révoltés au sup-» plice. Leurs Majestés promettent au contraire » aux Français d'employer leurs bons offices » auprès de Sa Majesté très-chrétienne pour » obtenir le pardon de leurs torts et de » leurs erreurs. » (Α'.272— 273).

Ἔπρεπε νὰ ἀντιγράψωμεν ὅλας τὰς μετ' αὐτὴν σελίδας ὅπως δείξωμεν ὁποίαν ἀγανάκτησιν ὁποίαν ὀργὴν ἐθνικὴν ἐκίνησεν ἡ ἀνόητος αὕτη προκήρυξις· πανταχόθεν ὑψοῦντο ἀπροκαλύπτως πλέον αἱ περὶ καταλύσεως τῆς βασιλείας φωναί· τ' ἀνάκτορα ἐκυκλώθησαν, ἡ δὲ βασιλικὴ οἰκογένεια τὸν ἔσχατον διέτρεχε κίνδυνον· τότε ὁ Ῥαιδερὲρ καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ὑπουργὸς πρότειναν νὰ καταφύγῃ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν παρὰ τῇ ἐθνικῇ Συνελεύσει, παρὰ τῇ Συνελεύσει ἐκείνῃ ἣν πρὸ ὀλίγου ἡ ἀλαζὼν Μαρία Ἀντωνιέττα εἶχεν ἀποκαλέσει *ἀνάξιον καταφυγήν*· « j'aimerais mieux me faire clouer aux murs du » château que choisir cet indigne refuge, » καὶ, παρὰ τῇ Συνελεύσει ταύτῃ ἐδέησε ταπεινὴ ἱκέτις νὰ καταφύγῃ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ὑπερηφανία νὰ ταπεινωθῇ ἐνώπιον τῆς ἐκπροσωπούσης τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν συνελεύσεως ταύτης « je suis » venu ici, εἶπεν αὐτῇ πρόσφυξ ὁ βασιλεὺς, pour » prévenir un grand crime; et je pense que je » ne saurais être plus en sûreté qu'au milieu de » vous, messieurs. » Ὁ Βεργνιὼ, ὅστις ἔτυχε προεδρεύων τὴν ἡμέραν ἐκείνην « Sire, ἀπήντησε, vous » pouvez compter sur la fermeté de l'Assemblée » nationale, ses membres ont juré de mourir en » soutenant les droits du peuple et les autorités » constituées ». Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἡ βασίλισσα καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς ἐτοποθετήθησαν ἐν τῷ θεωρείῳ τοῦ λογογράφου.

Ἀλλ' ἡ θύελλα δὲν κατευνάζετο τοὐναντίον μάλιστα ἐμεγεθύνετο; Ἡ ἡμέρα τῆς 10 Αὐγούστου 1792 εἶναι μία ἐξ ἐκείνων τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς ἡ ἐπὶ μακρὸν σιγήσασα κυριαρχία τῶν ἐθνῶν ἐκδηλοῦται φοβερὰ κατ' ἐκείνων οἵτινες παρεγνώρισαν ἢ ὕβρισαν αὐτήν· ἡ θεία δίκη εἶχε καταδικάσει τοὺς ὑβριστὰς τῆς τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους κυριαρχίας Λουδοβῖκον ιϛ' καὶ Μαρίαν Ἀντωνιέτταν ἰδίοις ὠσὶ ν' ἀκούσωσι τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ψηφίσματος τῆς

ἐθνικῆς Συνελεύσεως δι' οὗ προσωρινῶς καθῃρεῖτο ἡ βασιλικὴ ἐξουσία καὶ συνεκαλεῖτο νέα συντακτικὴ Συνέλευσις ὅπως ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης τῆς βασιλείας. Εἰσηγητὴς τοῦ ψηφίσματος ὑπῆρξεν ὁ Βεργνιώ, προέδρευε δὲ τῆς συνελεύσεως ὁ Γυαδὲτ, διαδεχθεὶς τὸν Βεργνιὼ εἰς τὸν δίφρον τῆς προεδρείας.

Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἦν ἡρωϊκὸν ἀληθῶς τῶν Γιρονδίνων κατόρθωμα, διότι ὁ ἐξαγριωθεὶς καὶ τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐν ὅπλοις κυκλώσας λαὸς ἀπῄτει τὴν ἄμεσον κατάλυσιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Μαρίας Ἀντωνιέττης.

Μετὰ τὴν 10 Αὐγούστου ταχυτάτῳ ποδὶ ἔβαινον οἱ δημαγωγοὶ πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἡ ὀχλοκρατία ἐκορυφοῦτο. Τοῖς ἐπιπολαίως σκεπτομένοις ἄπορον φαίνεται πῶς οἱ φιλελεύθεροι καὶ μετριόφρονες Γιρονδῖνοι, οἵτινες εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ δίκαιον, ἐκράτουν τῆς πλειονοψηφίας τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἦσαν κάτοχοι τοῦ βήματος διὰ τῆς ῥητορείας, εἶχον τέλος πάσας τὰς συναποτελούσας τὸν ἀγαθὸν πολιτικὸν ἀρετὰς, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ γίνωσι κύριοι τῶν πολιτικῶν συμβάντων. Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς λίαν καταλλήλως λύει τὴν ἀπορίαν ταύτην (Α', 298). Οἱ Γιρονδῖνοι, λέγει, μὲ ὅλας ταύτας τὰς ἀρετὰς καὶ πλεονεκτήματα, μᾶλλον δὲ δι' αὐτὰ ὅλα, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσωσι τῶν περιστάσεων, διότι εἶχον καθ' ἑαυτῶν τὴν δοθεῖσαν εἰς τὰ πράγματα καὶ τὰ πνεύματα ὤθησιν ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789, ἐνῷ οἱ ἐναντίοι των κατὰ τὸν ῥοῦν τῶν πραγμάτων ὤθουν τὸν ὄχλον· οὗτοι μὲν ἔπλεον συρόμενοι ὑπὸ τῶν ῥευμάτων, οἱ δὲ Γιρονδῖνοι ἐναντίον τῶν ῥευμάτων ἐπηδαλιούχουν.

Οἱ δημαγωγοὶ κύριοι δὴ τότε γενόμενοι τῶν 48 τμημάτων τῆς πόλεως τῶν Παρισίων διέπραξαν τὰς οἰκτρὰς σφαγὰς τῶν ἀποφράδων τοῦ Σεπτεμβρίου ἡμερῶν. Τὸ σφάζειν τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς καὶ τοῖς διαλυθεῖσι μοναστηρίοις συναχθέντας ἀθώους γέροντας, γυναῖκας, παιδία, ἀδιακρίτως διότι ἀνῆκον δῆθεν εἰς τὰς ἀριστοκρατικὰς τάξεις, ἐθεωρεῖτο ὑπηρεσία δημοσία καὶ οἱ σφαγεῖς ἐλάμβανον παρὰ τοῦ δημοσίου ταμείου τὸ ἀργύριον διὰ τὴν χορηγηθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν δημοσίαν ὑπηρεσίαν. *Ἐργάται* (travailleurs) ὠνομάζοντο οἱ βάρβαροι καὶ αἱμοχαρεῖς οὗτοι δήμιοι καὶ ἐμισθοδοτοῦντο ἀνὰ πέντε καὶ ἓξ φράγκα ἕκαστος! Ὁ νόμος ἐκοιμήθη· ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἀνίσχυρος συνείχετο ὑπὸ τοῦ δέους μὴ ἔτι μᾶλλον ἐξαγριώσῃ τοὺς καταχθονίους τούτους δαίμονας· ὁποίας πατριωτικῆς συγκινήσεως καὶ πυρετώδους ῥητορείας νάματα ἐχύθησαν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Βεργνιὼ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1792, ἀλλὰ τί ταῦτα πρὸς τὸν οἰστρηλατούμενον ὄχλον; τί ταῦτα πρὸς τοὺς κακίστους δημαγωγοὺς τοὺς βυσσοδομεύοντας τὴν διὰ παντὸς τρόπου ἐκπόρθησιν τῆς ἐξουσίας πρὸς ἣν ἀκαθέκτῳ μανίᾳ ἐφέροντο; Αἱ κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ἀγορεύσεις τῶν Γιρονδίνων ὑπὲρ τοῦ νόμου καὶ τοῦ δικαίου ἐχρησίμευσαν ὡς κεφάλαια τῆς κατ' αὐτῶν κατηγορίας. Ἐν καιροῖς ἀθλίοις αἱ ἀρεταὶ φέρουσι πρὸς τὸν θάνατον.

Ἐπέστη ἡ ἡμέρα τῆς διαλύσεως τῆς ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ὅπως γίνωσιν αἱ ἐκλογαὶ τῶν μελλόντων νὰ συγκροτήσωσι τὴν νέαν συντακτικὴν συνέλευσιν, ἥτις ἔμελλε νὰ ἀποφανθῇ περὶ τῆς τύχης τοῦ πεφυλακισμένου βασιλέως καὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ νὰ συντάξῃ τὸ νέον τῆς Γαλλίας πολίτευμα.

Οἱ Γιρονδῖνοι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐντολῆς των ἔμειναν οἱ αὐτοὶ, ἀλλὰ πῶς συνέβη, ἐνῷ ἀναλλοίωτοι ἔμειναν αἱ ἀρχαί των, ν' ἀλλοιωθῶσιν αἱ τύχαι των καὶ ἡ ἐπιρροή των; Ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς θαυμασίως ἐξηγεῖ ἡμῖν τὸν λόγον (Α', 375). Ἐφόσον οἱ Γιρονδῖνοι καὶ σὺν αὐτοῖς ἡ ἐθνικὴ Συνέλευσις κατεπολέμουν τὰς καταχρήσεις τοῦ πεπαλαιωμένου συστήματος, καὶ τὸν πέλεκυν κατέφερον κατὰ τῶν παραδόξων προνομίων τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀντιποιήσεων τοῦ κλήρου, ἦσαν ἰσχυροὶ, διότι ὄπισθεν αὐτῶν ἵστατο τὸ ἔθνος ἅπαν· ὅτε ὅμως ἐδέησε νὰ καταστείλωσι τὰς τοῦ λαοῦ παρεκτροπὰς, εὑρέθησαν ἀσθενεῖς, διότι ἐπὶ μόναις ταῖς ἑαυτῶν ἐμάχοντο δυνάμεσιν· ὡς δὲ ὁ Ἀρχιμήδης ἠμηχάνει κινῆσαι τὴν γῆν διότι δὲν εἶχε ποῦ νὰ σταθῇ, οὕτω καὶ ἐκεῖνοι εἶχον ὡς μοχλὸν τὸν λόγον ἀλλὰ πρὸς ἔργα ἐστεροῦντο ὅλως τοῦ βάθρου. Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1791 ἀνηγόρευσε καὶ ἠσφάλισε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα, ἀλλὰ τὴν ἐξουσίαν, δι' ἧς καὶ ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἰσότης μονιμοποιοῦνται, παρεῖδεν.

Ἡ Γιρόνδη ἐπὶ τοῖς πρώην ἀντιπροσώποις αὐτῆς ἐναβρυνομένη τοὺς κυριωτέρους τῶν κατὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν ἀντιπροσώπων της ἀπέστειλεν εἰς τὴν Συμβατικὴν Σύνοδον· ὁ Βεργνιώ, ὁ Γυαδὲτ, ὁ Γιανσουνὲ, ὁ Γρανζνὲβ καὶ ὁ Δυκὸς ἐξελέχθησαν αὖθις, σὺν αὐτοῖς δὲ ὁ Βοϊὲ-Φονφρὲδ, ὁ Λακάζ καὶ ὁ Βεργοϊν· συμμάχους δ' εὗρον ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ τοὺς Κονδορσὲτ, Βρισσὸτ, Λανζουϊναῖ, Βαλαζὲ, Λασοῦρς, Κερσαὶν, Ῥαβὼ ἐξ Ἁγίου Στεφάνου, Βυζὼτ, Βαρβαροῦ, Λουβέτ, Πετιὼν, Ἰσνὰρ, καὶ λπ. ὅ,τι σοφὸν, ὅ,τι ἔνδοξον περιεῖχεν ἡ νέα Συνέλευσις συνηπίσθη περὶ αὐτοὺς καὶ . . . . . μετ' αὐτῶν συναπέθανε . . .

Ὡς τὸ ὀχλοκρατικὸν στοιχεῖον ἐμεγαλύνθη οὕτω καὶ δι' ὀνόματος τὴν κορύφωσιν αὐτοῦ ἐκδηλοῦντος μετωνομάσθη ἐν τῇ Συμβατικῇ, τὸ *Ὄρος* (la montagne), ὄνομα ἀπαίσιον, περιλαμβάνον ὅ,τι κακοῦργον διέπραξεν ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Ἡ Συντακτικὴ Σύνοδος ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν Συνεδριάσεων αὐτῆς ἡμέραν ἀνηγόρευσε τὴν Δημοκρατίαν. Ἀλλὰ Δημοκρατία κατὰ τοὺς δημαγωγοὺς Ῥοβεσπιέρον, Μαρὰτ καὶ Δαντὼν, ἐσήμαινε τὸν Κρό-

νον καταβροχθίζοντα τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα. Ἀπὸ τῆς ἐπιούσης ὁ μοχθηρὸς Μαρὰτ ἀπεφαίνετο ὅτι ἐφίσταται ἡ ἀνάγκη νέας ἐπαναστάσεως πρὸς ἀνακάθαρσιν τῆς Συμβατικῆς Συνόδου. Τίς δὲν ἐννοεῖ τίνας ὁ Μαρὰτ διὰ τῶν ἀπαισίων τούτων λόγων ᾐνίττετο; Ἀπερισκέπτως ἴσως, προώρως ὅμως βέβαια, ἀνεσήκωσαν οἱ Γιρονδῖνοι τὸ ῥιφθὲν αὐτοῖς χειρόκτιον. Ὁ Λουβὲτ κατὰ πρόσωπον κατηγόρησε τὸν Ῥοβεσπιέρον καὶ τὰς μοχθηρίας τοῦ Μαρὰτ ἀνεστήλωσε. Τοῦτο ἐζήτουν οἱ βορβοροταραξίαι οὗτοι, καὶ ἡ κακία ἐπαξίως ἑαυτῆς ἐνέπαιξε τὴν ἀρετήν, παρασκευάσασα τὸν θρίαμβον τοῦ Μαράτ.

Βασιλεὺς δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν Γαλλίᾳ καὶ ὁ θρόνος συνετρίβη· ὑπάρχει μόνον ἐν ταῖς φυλακαῖς ἄνθρωπός τις ὅστις ὑπῆρξε βασιλεύς, ἀλλ' ἐγένετο ἁπλοῦς πολίτης Λουδοβῖκος Καπέτος ὀνομαζόμενος.... Ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπηγόρευεν ὅπως ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ βλάψῃ τὴν Γαλλίαν, ἀφεθῇ ἐλεύθερος καὶ μεταβῇ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἢ τοὐλάχιστον κρατηθῇ ἀσινὴς μέχρι τῆς εἰρήνης. Τοιαύτη ἦν ἡ γνώμη τῶν μετριοφρόνων, τῶν εἰλικρινῶς ἀγαπώντων τὴν πατρίδα· τοῦτο δ' οὐ μόνον διότι μύσαγμα ἐθεώρουν τὴν χύσιν αἵματος ἀνθρώπου, ὃν τὸ Σύνταγμα ἀνηγόρευεν ἀνεύθυνον, ἀλλὰ καὶ ἐδόκει αὐτοῖς πολιτικὸν τὸ νὰ κρατῶσιν ὅμηρον τὸν ἐκπεπτωκότα βασιλέα, διότι εὐκοπώτερον δι' αὐτοῦ καὶ ἕνεκεν αὐτοῦ ἤθελον τύχει τῆς εἰρήνης, ἐνῷ θανατοῦντες αὐτὸν ἤθελον ἐξεγείρει ἅπασαν τὴν μοναρχουμένην Εὐρώπην κατὰ τῆς Γαλλίας, ὃ καὶ συνέβη. Ἀλλὰ τὰ πάθη συνεσκότιζον τὸν νοῦν, ἡ ὀχλοκρατία ἐπεκράτει ἐν Παρισίοις, καὶ διὰ τοῦ δέους καὶ τῆς ἀναμνήσεως τῶν σφαγῶν τοῦ Σεπτεμβρίου ἐκράτει τῆς Συμβατικῆς Συνόδου, ἥτις ἐκ πείρας ἐγίνωσκεν ἤδη μέχρι τίνων πράξεων δύναται ἀχαλίνωτος νὰ προβῇ ὄχλος.

Κατὰ τὴν βασιλικὴν δίκην οἱ Γιρονδῖνοι ἐσιώπων, ἀξιόλογος εὐκαιρία διὰ τοὺς ἐπιδιώκοντας τὸν ὄλεθρόν των! γνωστὸν ἦν ὅτι κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ὁ Λουδοβῖκος ἦν ἔνοχος, ἀλλὰ καὶ ὅτι προσεπάθουν νὰ σώσωσι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ οἱ ἐχθροί των δὲν ἠγνόουν. Ὁ Ῥοβεσπιέρος, ὁ δημαγωγὸς οὗτος Τιβέριος, ἀνέβη τὸ βῆμα καὶ μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ὑπουλότητος ᾤκτειρε τὸν ἄνδρα, ἐπῄνεσε τὰς ἑαυτοῦ ἀρετάς, παρέστη ὡς Βροῦτος ἕτοιμος καὶ τὰ ἴδια νὰ καταδικάσῃ τέκνα ἂν ἐφωρῶντο ἐπιβουλευόμενα τοῦ λαοῦ τὰς ἐλευθερίας.... τούτου ἔτι ἀγορεύοντος παρενέβη ὁ Μαράτ, ὁ δαιμονιῶν οὗτος Κόμμοδος, ὅπως καταγγείλῃ ὅτι μυστικὰ συμβούλια συνεκροτοῦντο παρὰ τῷ Ῥολάνδῳ. Ἐπιτυχῶς ἐξυφάνθη τὸ πρᾶγμα, καὶ ἐν εὐθέτῳ ὥρᾳ προεκαλοῦντο οἱ Γιρονδῖνοι. Ἂν ἐξηκολούθουν τηροῦντες τὴν σιωπήν, κατεστρέφοντο· ἂν ἐλάλουν, ἐπειδὴ ὁ εὐγενὴς καὶ γενναῖος αὐτῶν χαρακτὴρ ἀπηγόρευεν αὐτοῖς πᾶσαν τοῦ φρονήματός των ὑπόκρυψιν, πάλιν κατεστρέφοντο, διότι ἤθελον οἱ διῶκταί των διαστρέψει τὸ φρόνημά των τοῦτο, καὶ παραστήσει αὐτοὺς τῷ ὄχλῳ ὡς ὑπερασπιζομένους τὴν μυσαρὰν βασιλείαν. Δυσχερεστάτη λοιπὸν ἦν τῶν Γιρονδίνων ἡ θέσις, ἀλλὰ ἡ ὑπεκφυγὴ ἀδύνατος· ἀνέβη λοιπὸν ὁ Βεργνιὼ τὸ βῆμα τὴν 31 Δεκεμβρίου, καὶ μετὰ θαυμασίαν, ὡς ἦν αὐτῷ σύνηθες, ἀγόρευσιν, συνεπέρανεν ὅτι μόνον τὸ κυρίαρχον ἔθνος, τὸ διὰ τοῦ καθομολογηθέντος πρὸς τὴν βασιλείαν ἀπαραβιάστου, τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἔθνους καὶ βασιλέως συμβολαίῳ ἐγγεγραμμένου τούτου ὅρου, μόνον τὸ ἔθνος δύναται ν' ἀποφανθῇ ὅτι θέλει νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τοῦ τιμωρῆσαι τὸν Λουδοβῖκον, δικαιώματος, οὗ πρότερον ὑπὲρ αὐτοῦ παρῃτήθη.

Βεβαίως ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Βεργνιὼ ἦν σόφισμα, διότι οὐδὲ τὸ ἔθνος ἠδύνατο ν' ἀθετήσῃ ὃν διωμολογήσατο ὅρον τοῦ ἀπαραβιάστου, ἀλλ' εἰ τὸ σόφισμα ἐπετύγχανεν ἐσώζετο ἴσως ἡ ζωὴ τοῦ Λουδοβίκου, οὗ τὰς πράξεις ἅπασα ἡ Γαλλία ἀπεδοκίμαζεν, ἀλλ' ἅπασα δὲν ἔχαιρε καὶ ἐπὶ τῇ χύσει τοῦ αἵματός του.

Ὁ Γυαδὲτ διεσαφήνισε τὰ ζητήματα, ὑποστηρίξας τὸν Βεργνιὼ (Β'. 73—75) ὁ δὲ Βοϊὲ-Φονφρὲδ διετύπωσεν αὐτὰ ὡς ἐφεξῆς.

Ζήτημα Α'. *Ὁ Λουδοβῖκος Καπέτος εἶναι ἔνοχος συνωμοσίας κατὰ τῆς δημοσίας ἐλευθερίας καὶ ἐπιβουλῆς κατὰ τῆς γενικῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους;* Ἐπὶ 745 πληρεξουσίων ἐξ ὧν συνεκροτεῖτο ἡ Συμβατικὴ Σύνοδος, οἱ μὲν εἴκοσιν ἀπουσίαζον κατ' ἐντολὴν τῆς Συνόδου, πέντε δὲ ἠσθένουν, οἱ δὲ λοιποὶ *πάντες* ἀπεφάνθησαν αὐτὸν *ἔνοχον*, *οὐδεὶς* δ' ὑπὲρ τῆς ἀθωότητος αὐτοῦ ἐψήφισεν· ἀλλὰ καὶ τίς ἠδύνατο ψηφίσαι τοῦτο, τῶν πραγμάτων μονονουχὶ φωνὴν κατ' αὐτοῦ ἀφιέντων; Ὅθεν ὁ Πρόεδρος ἀπήγγειλε τὴν ἐτυμηγορίαν τῆς Συνόδου.

Ζήτημα Β'. *Ἡ ἀπόφασις πρέπει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ λαοῦ;* 223 ψῆφοι μόνον ἐψήφισαν *ὑπὲρ* τοῦ ζητήματος, 424 δὲ *κατὰ*, δέκα δὲ ἠρνήθησαν ψῆφον. Οἱ Γιρονδῖνοι ἦσαν ἐν τῇ μειονοψηφίᾳ, καὶ ἡ πρότασις ἀπερρίφθη.

Ζήτημα Γ'. *Ὁποία ἡ κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ἐπιβληθησομένη ποινή;* Παρῆσαν 721 πληρεξούσιοι· ἡ ἀπόλυτος πλειονοψηφία ἦν 361 καὶ ἀκριβῶς τόσαι ψῆφοι κατεδίκασαν αὐτὸν εἰς *θάνατον*, αἱ δὲ λοιπαὶ διῃρέθησαν, 2 μὲν καταγνοῦσαι δεσμά, 319 δὲ φυλάκισιν, ἐξορίαν, κτλ. 13 δὲ θάνατον ἐπὶ ἀναβολῇ ὅμως τῆς ποινῆς. Ἐπειδὴ ἡ Συνέλευσις εἶχε τὴν προτεραίαν ψηφίσει ὅτι ἁπλῆ ἡ ἀπόλυτος πλειονοψηφία ἤθελεν ἀποφασίσει, ὁ πρόεδρος, ἦν δ' ὁ Βεργνιώ, ἀπήγγειλεν ὅτι ἡ καταγνωσθεῖσα κατὰ τοῦ Λουδοβίκου Καπέτου ὑπὸ τῆς Συμβατικῆς Συνόδου ποινή, ἦν ὁ *θάνατος* (Β, 79). Καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἔπεσε τὴν 23 Ἰανουαρίου 1793. Ὀλίγῳ δ' ὕστερον καὶ ἡ τῆς Μαρίας Ἀντωνιέττης.

Αἱ σκέψεις ἃς ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐπιφέρει (Β', 87 καὶ ἐπ.) ἐπὶ τοῦ οἰκτροῦ τούτου γεγονότος εἰσὶ πλείστου λόγου ἄξιαι. Ναὶ, τὸ Σύνταγμα ἀνεκήρυττεν ἀνεύθυνον τὸν βασιλέα, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὗτος διὰ τῶν πράξεών του παρεβίαζε τὸ Σύνταγμα κατὰ πᾶσαν στιγμήν. Ἐτέθη φρουρὸς τοῦ πολιτεύματος καὶ ὡρκίσθη τὴν τήρησιν αὐτοῦ, καὶ ὅμως συνενοεῖτο μετὰ τῶν ξένων, προὐκάλει τὴν ἔνοπλον αὐτῶν ἐπέμβασιν εἰς τὸ Κράτος, οὗ τὴν ἐκτελεστικὴν κατεῖχεν ἀρχὴν, παρέλυε τὰς δυνάμεις τῆς Γαλλίας, διὰ παντὸς δὲ τρόπου κατεπρόδιδε τὰ συμφέροντά της καὶ ἐπεβουλεύετο αὐτήν· ἂν λοιπὸν ὁ πολιτικὸς νόμος ἀνέγραφεν αὐτὸν ἀνεύθυνον, ὁ ἠθικὸς ὅμως νόμος, τὸ αἰώνιον δίκαιον, κατεδίκαζεν αὐτόν. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου πολιτικῶς μὲν ἐσύμφερε τῇ Γαλλίᾳ νὰ μὴ θανατωθῇ ὁ ἔνοχος, κοινωνικῶς δὲ μὴ ὑπάρχοντος νόμου κατὰ τοῦ βασιλέως ἡ καταδίκη ἦν παράνομος, ἀναρμόδιον δὲ καὶ τὸ δικαστήριον, ἡ Συμβατικὴ, ὅπερ ἐδίκασε καὶ κατεδίκασεν αὐτὸν, ἐνῷ οὔτε δικαστικὰ εἶχε καθήκοντα αὕτη, οὔτε νόμος κατὰ τοῦ ἐγκληματοῦντος βασιλέως ὑπῆρχεν.

Καὶ ταῦτα μὲν μετὰ ἑβδομήκοντα ὅλα ἀπὸ τοῦ συμβάντος ἔτη ἐν ψυχρότητι αἵματος ἀναλογιζόμενοι κρίνομεν οὕτω· καὶ τότε ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Συμβατικῆς καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος αὐτῆς αἱ αὐταὶ ἀλήθειαι, τὰ αὐτὰ ἐπιχειρήματα εὐγλώττως ἐξέθησαν, δὲν κατίσχυσαν ὅμως ἕνεκα τῶν περιστάσεων ἐν αἷς εὑρίσκοντο τὰ πράγματα, ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς ἱστάμενα, διὰ τὴν πυρετώδη τῶν πνευμάτων κατάστασιν.

Πεσούσης τῆς κεφαλῆς τοῦ βασιλέως προέβη ἡ Συμβατικὴ εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ νέου πολιτεύματος τῆς Γαλλίας, οὗ τὴν κατάρτισιν διὰ παντὸς προσεπάθουν τρόπου οἱ Ὀρεινοὶ ν' ἀναβάλωσιν· εἰς αὐτοὺς συνέφερεν ἡ ἀναρχία, οἱ Γιρονδῖνοι δὲ τοὐναντίον ἔσπευδον νὰ ἐξέλθωσι τῆς ἀβεβαίου τῶν πραγμάτων καταστάσεως.

Μακρὸν ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἀνάλυσις τοῦ σχεδίου τούτου καὶ στενὸς ὁ τόπος οὗτος πρὸς τὸ τοιόνδε ἔργον· ὀφείλομεν ὅμως ἐν ὀλίγοις νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ Γιρονδῖνοι τὸ τελειότατον ἐν τῇ δημοκρατίᾳ θηρεύοντες τὸ ἐφικτὸν ὑπερεῖδον, καὶ ὅτι ἡ ἰδανικὴ πολιτεία ἣν ἐσχεδίασαν δύναται νὰ καταταχθῇ ἐν ταῖς ἰδανικαῖς πολιτείαις, μηδὲ τῆς τοῦ Πλάτωνος παρορωμένης.

Ἀπὸ τῆς δίκης τοῦ Λουδοβίκου ΙϚ' ἤρξατο ἡ μεταξὺ τῶν Ὀρεινῶν καὶ τῶν Γιρονδίνων πάλη, ἡ δὲ τοῦ πολιτεύματος συζήτησις ἐκορύφωσεν αὐτήν· αἱ ὑγιεῖς αὐτῶν ἀρχαὶ, τοῦτο εἴπομεν ἤδη, διαστρεβλωθεῖσαι ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν ἐγένοντο τὰ κεφάλαια τῆς κατ' αὐτῶν κατηγορίας.

Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ ἐπετάχυνε τὴν καταστροφὴν τῶν Γιρονδίνων ὑπῆρξεν ἡ δυσανασχέτησις αὐτῶν νὰ λέγωνται συνάδελφοι τῶν διενεργησάντων τὰς σφαγὰς τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἀπὸ τῆς 20 Ἰανουαρίου ὁ Κερσαὶν στείλας τὴν παραίτησίν του ἔγραφε πρὸς τὴν Συμβατικὴν τὰ ἑξῆς « ἂν ὁ πρὸς τὴν πατρίδα » μου ἔρως μοὶ ἐπέβαλε τὸ καθῆκον νὰ ὑπομένω τὸ » δυστύχημα τοῦ εἶναι ὁ συνάδελφος τῶν πανηγυ- » ριστῶν καὶ ὑποκινητῶν τῶν δολοφονιῶν τῆς 2 » Σεπτεμβρίου, ἐπιθυμῶ τοὐλάχιστον νὰ σώσω τὴν » μνήμην μου τῆς κατηγορίας ὅτι ἐγενόμην ὁ συν- » εργὸς αὐτῶν, ἐφ' ᾧ καὶ παραιτοῦμαι τῆς θέσεως » τοῦ πληρεξουσίου ». Ἅμ' ἀναγνωσθείσης τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοῦ Κερσαὶν, ὁ Βαρβεροῦ ἐπανέλαβε τὴν πρότερον γενομένην πρότασιν τοῦ Γιανσονὲ καὶ προὐκάλει τὴν Συνέλευσιν ἵνα διατάξῃ τὴν καταδίωξιν τῶν Σεπτεμβριανῶν σφαγέων. Τότε δὴ τότε ἤρξατο ὁ ἐμφύλιος τῆς Συνελεύσεως ἀγών. Τότε δὴ τότε οἱ Ὀρεινοὶ, οἵτινες ὁμολογουμένως ἐνείχοντο ταῖς σφαγαῖς ταύταις, ἀνέπτυξαν ἅπασαν τὴν ἱκανότητα αὐτῶν· καὶ ἐψηφίσθη μὲν ἡ καταδίωξις, ὅτε ὅμως ὁ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης Ὑπουργὸς Γαρὰτ, τρεῖς μετὰ τὸ ψήφισμα ἡμέρας διεμυστηρεύετο πρός τινας τῶν πληρεξουσίων ὅτι πλήρεις ἀποδείξεις τῆς ἐνοχῆς τινων τῶν πληρεξουσίων συνελέχθησαν, τὸ Ὄρος μετὰ τῆς Κοινότητος τῶν Παρισίων σφιγκτότερον συνησπίσθησαν καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀποπειραθῶσι τοῦ συστήματος τῆς ἐκφοβήσεως ἐπὶ τῶν ἀσθενεστέρων τῆς Συμβατικῆς μελῶν· καὶ δὴ ἐπέτυχε τοῦτο· διότι διὰ τῆς ἄκρας αὐτῶν θρασύτητος οἱ Ὀρεινοὶ ἀπειλοῦντες καὶ ἀποθαῤῥύνοντες τοὺς λεγομένους πεδινοὺς (plaine), τουτέστι τὸ τῆς Συνελεύσεως μέρος ἐκεῖνο ὅπερ ἑκάστοτε τὰς ἑαυτοῦ πρὸς τὰς τῶν Γιρονδίνων ψήφους ἑνόνον συνεπλήρου αὐτοῖς τὴν νίκην κατὰ τῶν Ὀρεινῶν, ἐπέτυχον ὅπως διὰ πλειονοψηφίας διατάξῃ ἡ Συμβατικὴ τὴν ἀναστολὴν τῶν καταδιώξεων, ἃς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχεν αὐτὴ ἡ ἰδία ψηφίσει.

Τὸ στρατήγημα λοιπὸν ἐπέτυχε θαυμασίως· εἰ δ' ὑπὸ πολλῶν ἀμφισβητεῖται, εἰσὶν ὅμως οἱ λέγοντες ὅτι διὰ τοῦ Δυμουριὲζ ἐγένετό τις ἀπόπειρα συνεννοήσεως τῶν Γιρονδίνων πρὸς τὸν Δαντῶνα, καὶ ὅτι ἡ ἄκρα τῶν Γιρονδίνων ἀρετὴ νὰ μὴ ἐκκλίνωσιν οὐδὲ κεραίαν τῶν ἀρχῶν των, ἀπέτρεψεν αὐτοὺς τοῦ νὰ ἐνδώσωσι καὶ λάβωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸν ἧττονα τῆς Τριανδρίας κακοῦργον, τὸν Δαντῶνα, ὃν πρὸς ἑαυτοὺς ἑλκύσαντες ἤθελον δι' αὐτοῦ ἀφοπλίσει τὸν Ῥοβεσπιέρον καὶ Μαρὰτ, καὶ οὕτως ἐπιφέρει τὴν διάλυσιν τῆς οἰκτρᾶς ταύτης σπείρας· τοῦτο δ' ἐπέσπευσε τὸν αὐτῶν ὄλεθρον. Ὁ ἡμέτερος ὅμως συγγραφεὺς (Β', 143) ἀποφαίνεται ὅτι οὐδ' ἔλαβέ ποτε χώραν τοιαύτη ἀπόπειρα, οὐδ' ἂν ἐλάμβανε χώραν ἠδύνατό ποτε νὰ ἐπιτύχῃ, οὐδὲ τέλος ἂν ἐπετύγχανεν ἠδύνατο ν' ἀποβῇ ὁπωσδήποτ' ὠφέλιμος τοῖς Γιρονδίνοις. Τὸ μὲν, διότι αἱ ἀρχαὶ τῶν Γιρονδίνων πρὸς

τὰς τοῦ Δαντῶνος οὐσιωδῶς διέφερον, ὅπως δὲ προσπλησιάσῃ ὁ Δαντὼν τοῖς Γιρονδίνοις ἔπρεπε ν' ἀποβάλῃ οὗτος ὁλωσδιόλου τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον· τὸ δὲ, διότι ὁ Δαντὼν ἐν τῷ περιβόλῳ εἰς Γιρονδῖνον μεταβαλλόμενος ἤθελεν εἶσθαι ἐξωτικόν τι φυτὸν βραχύζωον, οὐδ' ἤθελέ ποτε ἀξιωθῇ τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς φιλίας τῶν Γιρονδίνων· τέλος δ' ὅτι οὐδὲ χρήσιμος αὐτοῖς νὰ γίνῃ ἦν δυνατὸν, καθόσον ὁ Δαντὼν καθ' ἑαυτὸν οὐδὲν ἴσχυε, μέγα δ' ἐσήμαινε στρατηγῶν τοῦ Ὄρους. Οἱ λόγοι οὗτοι πείθουσιν ἡμᾶς, καὶ συμφωνοῦμεν ὅτι οἱ τὴν τιμωρίαν τῶν νόμων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν Σεπτεμβριανῶν σφαγέων προκαλοῦντες δὲν ἠδύναντο νὰ σφίγξωσιν ὡς φίλοι τὴν τοῦ Δαντῶνος χεῖρα ἐφ' ἧς ὑπῆρχον τὰ στίγματα τοῦ αἵματος τῆς Σεπτεμβριανῆς σφαγῆς.

Τὸ κῦμα τῆς ὀχλαγωγικῆς πλημμύρας ἐν τούτοις ἐξογκοῦται· ὁ κυνικὸς καὶ χαλκοπρόσωπος Μαρὰτ διὰ τῆς αἰσχρᾶς ἐφημερίδος του κατέστη τὸ εἴδωλον τοῦ ὄχλου, ἡ χρησμοδότις αὐτοῦ Πυθία. Ἡ θρασύτης αὐτοῦ πάντα ὅρον ὑπερτεροῦσα ὤθησεν αὐτὸν ὅπως καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Συμβατικῆς ἐκφέρῃ λόγους σφαγὴν καὶ λεηλασίαν ἀποπνέοντας. Ὑψοῦνται κατ' αὐτοῦ φωναὶ κατηγορίας· ὁ κατηγορούμενος ὅμως ἀναιδέστερος ἑαυτοῦ γινόμενος ἀντικατηγορεῖ τοὺς ἐχθρούς του, τοὺς Γιρονδίνους. Ὑποκινεῖται ἡ στάσις τῆς 10 Μαρτίου, ἥτις παρὰ τὰς προσδοκίας τῶν Ὀρεινῶν ἀπέτυχεν ἕνεκα περιστατικῶν ἀπροόπτων. Ἐγείρεται ὁ Βεργνιὼ καὶ δι' ἀγορεύσεως θαυμασίας (Β', 159) ἀνελίσσει τὸ νῆμα τῆς κακούργου συμμορίας. Μάταιοι ἀγῶνες! διότι αἱ ἐπελθοῦσαι ἧτται τῶν στρατῶν τῆς Δημοκρατίας ἔδωκαν ἀφορμὴν τοῖς ὀχλαγωγοῖς ν' ἀποδώσωσιν αὐτὰς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διαίρεσιν καὶ νὰ παραστήσωσιν ὡς αἰτίους τῆς διαιρέσεως ταύτης τοὺς μετριόφρονας, ἤτοι ἐκείνους οἵτινες, κατ' αὐτοὺς, καὶ τὸν Λουδοβῖκον ἐπειράθησαν νὰ σώσωσι, καὶ τῆς Δημοκρατίας τὰς δυνάμεις νὰ διαλύσωσι, καὶ τοῦ λαοῦ τὴν τόλμην νὰ ἐξασθενίσωσιν. Ἀπέδειξαν λοιπὸν τὴν ἀνάγκην νὰ συστηθῇ ἔκτακτός τις ἐπιτροπὴ ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας, μεριμνῶσα ἀνεύθυνος, ἀπεριόριστος καὶ ἐλευθέρα παντὸς τύπου καὶ παντὸς νόμου, ὅπως ὁπουδήποτε εὑρίσκῃ τὸν ἔνοχον κτυπᾷ αὐτόν. Καὶ ἐπέτυχον. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη τὸ μὲν πρῶτον, τὴν 26 Μαρτίου, συνέστη ἐξ 21 μελῶν, ἐν οἷς καί τινες Γιρονδῖνοι, ἀλλὰ μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας τῇ εἰσηγήσει τῶν Ὀρεινῶν ἀνασυνεστήθη ἐννεαμελὴς μόνον καὶ τὰ συγκροτοῦντα αὐτὴν μέλη ἐξελέχθησαν πάντα ἐν τοῖς Ὀρεινοῖς.

Ὁ Μαρὰτ ἐγένετο τότε ὁ θεὸς τῶν τῆς ἐσχάτης τοῦ ὄχλου τάξεως ἀνθρώπων, ἦν τὸ *αὐτὸς ἔφα* αὐτῶν, ἀνεκίνει δὲ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ τὰ πάθη αὐτῶν, ἀνεῤῥίπιζε τὸ φύσει ἐν τῷ ὄχλῳ ὑπάρχον κατὰ τῶν τῆς κοινωνίας ἀνωτέρων τάξεων δυσμενὲς φρόνημα, καὶ διὰ τῶν φύλλων τῆς αἰσχρᾶς αὐτοῦ ἐφημερίδος ἐχρησμοδότει τὸν λύθρον καὶ τὴν διαρπαγήν· οὕτω λοιπὸν κατώρθωσεν ὅπως τὴν 8 Ἀπριλίου ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως ἐπιτροπὴ τοῦ ὄχλου ἵνα κατηγορήσῃ τῶν Γιρονδίνων καὶ ζητήσῃ ὅπως διαταχθῇ ἡ εἰς δίκην εἰσαγωγὴ αὐτῶν ὡς φθορέων τῆς ἐλευθερίας.

Τὴν 10 Ἀπριλίου ὁ Δαντὼν ὑπὸ ἄλλο εἶδος ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι ἀγορεύει ἐν τῇ Συνελεύσει, συμπεραίνων ὅτι πρέπει νὰ σωθῇ ἡ δημοκρατία καὶ νὰ *καθαρισθῇ* ἡ Συνέλευσις.

Τρίτος ἀναβαίνει τὸ βῆμα ὁ Ῥοβεσπιέρος· καταχθονία ὑπόκρισις ἐνέπνευσεν αὐτῷ ψυχρὰν ἀγόρευσιν πλήρη χολῆς καὶ συκοφαντίας. Παρέστησε τοὺς Γιρονδίνους ὡς τὰ ἐν Γαλλίᾳ ὄργανα τοῦ Πὶτ καὶ τῶν κατὰ τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Γαλλίας συνησπισμένων τυράννων τῆς Εὐρώπης. Τὸν Ῥοβεσπιέρον ἀντέκρουσεν ὁ Βεργνιὼ (Α', 178—187) καὶ ὁ Γυαδὲτ (Β', 187—201), εἰς τοὺς ὁποίους διόλου δὲν ὑπῆρξε δύσκολον νὰ καταδείξωσι τὸ ψευδὲς καὶ ἀνυπόστατον τῶν κατ' αὐτῶν κατηγοριῶν. Ὁ Γυαδὲτ δὲ, ἀφοῦ μετ' ἀπαραμίλλου λογικῆς, καὶ ῥητορείας ὑπὸ τὰ πατριωτικώτατα ἐμπεπνευσμένης αἰσθήματα κατέδειξεν ἅπασαν τὴν τῶν ἐχθρῶν των μοχθηρίαν, ἠγέρθη αὐτὸς ἐκείνων κατήγορος, ἀναγνοὺς δέ τινα τῶν προκηρύξεων τοῦ Μαρὰτ δι' ἧς προσεκάλει ὁ αἱμοχαρὴς οὗτος δημεγέρτης τοὺς ἁπανταχοῦ τῆς Γαλλίας *πατριώτας* νὰ σπεύσωσι πρὸς τοὺς Παρισίους ὅπως *καθαρίσωσι* τὸν τόπον ἐξ ὅλων τῶν *ἀριστοκρατῶν*, καὶ *διανείμωσι* τὰ πλούτη αὐτῶν εἰς τὸν *λαὸν*, διότι ἀπὸ τῶν ἱδρώτων τοῦ λαοῦ ἐσχημάτισαν αὐτὰ οἱ ἀριστοκράται, κτλ. προὔτεινε α'. τὴν σφράγισιν τῶν ἐγγράφων τῶν ἑταιριῶν τῶν Ἰακωβίνων καὶ Κορδελιέρων· β', τὴν διάλυσιν πασῶν τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν τῆς τῶν Παρισίων πόλεως καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῶν ὑπὸ ἐπιτροπῶν διορισθησομένων ὑπὸ τοῦ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν διαχειριζομένου συμβουλίου· γ', τὴν διάλυσιν τῶν ὑπὸ τῶν τμημάτων διοργανισθεισῶν ἐπιτροπῶν, ὡς καὶ τὸ διαρκὲς αὐτῶν τῶν τμημάτων· δ', τὸν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως διορισμὸν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐθνοφυλακῆς, εἰς ὃν ν' ἀνατεθῇ ἡ ἄμεσος ἀναδιοργάνωσις αὐτῆς, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου· ε', τὴν ἔκδοσιν μιᾶς προκηρύξεως πρὸς τὸν λαὸν ἐν ᾗ ἡ Συμβατικὴ νὰ ἐκθέσῃ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς πορείαν, ν' ἀνορθώσῃ τὰς ἐλπίδας τοῦ λαοῦ, καὶ νὰ ὑποσχεθῇ τὴν ταχεῖαν τοῦ νέου πολιτεύματος σύστασιν· ϛ', τὴν δημοσίευσιν προκλήσεως πρὸς τὰς δημοτικὰς ὁμηγύρεις πρὸς φωτισμὸν αὐτῶν περὶ τὰς σκευωρίας τῶν δημαγωγῶν, καὶ παράκλησιν ὅπως συνταχθῶσι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς τάξεως καὶ τῶν νόμων ἄνευ τῶν ὁποίων ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ ἐλευθερία.

Ἡ Συνέλευσις ἐψηφίσατο μόνον τὴν προσωρινὴν φυλάκισιν τοῦ Μαρὰτ μεχρισοῦ τὸ ἁρμόδιον τμῆμα προτείνῃ τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν. Ἡ κατηγορία προὐτάθη τὴν ἐπιοῦσαν, μεθ' ὅλας δὲ τὰς φωνασκίας τῶν Ὀρεινῶν καὶ τῶν θεωρείων, ἃ ἐπληρώθησαν ὑπὸ τῶν φίλων των, διὰ μεγάλης πλειονοψηφίας διετάχθη ἡ εἰς δίκην εἰσαγωγὴ τοῦ Μαρὰτ, παρεπέμφθη δ' οὗτος εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν δικαστήριον. Νίκην τελείαν ἔλαβον οἱ Γιρονδῖνοι, ἀλλὰ νίκην Καδμείαν, ἡ νίκη τῶν Γιρονδίνων ἦν τὸ σύνθημα τῆς καταστροφῆς των, ἡ δὲ παραπομπὴ τοῦ Μαρὰτ νὰ δικασθῇ ὑπὸ τοῦ ὡς ἦν συγκεκροτημένον ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου ἦν παρασκευὴ θριάμβου διὰ τὸν Μαράτ.

Οἱ περὶ τὸν Μαρὰτ ἐνόησαν ὅτι ἀλλαχοῦ ἔπρεπε νὰ θέσωσι τὸν μοχλὸν ὅπως ἀνατρέψωσι τοὺς Γιρονδίνους, καὶ ὅτι ἀδύνατον ἦν νὰ παλαίσωσι πρὸς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Συνελεύσεως· ἐφ' ᾧ μετέστησαν τὰς ἐνεργείας των, κατώρθωσαν δ' ὅπως τὰ 35 ἐκ τῶν 48 τμήματα τῆς πόλεως τῶν Παρισίων μετὰ τοῦ Δημάρχου Πάσχ ἐπὶ κεφαλῆς συντάξωσιν ἀναφορὰν καὶ παρουσιάσωσι πρὸς τὴν Συμβατικὴν καὶ ζητήσωσι τὴν ἀποβολὴν 22 μελῶν τῆς Συνελεύσεως, ἤτοι τῶν Γιρονδίνων καί τινων φίλων αὐτῶν· ἀλλ' ἀπέτυχον, διότι ἡ Συνέλευσις ἀπεφήνατο ἐν τῇ συνεδριάσει αὐτῆς τῆς 20 Ἀπριλίου ἀπαράδεκτον τὴν ἀναφορὰν ὡς περιέχουσαν συκοφαντίας.

Ἡ ἀποτυχία αὕτη ἔτι μᾶλλον ἐξηγρίωσε τοὺς δημεγέρτας, οἵτινες, ἐν πᾶσι τοῖς ζητήμασιν ἡττώμενοι ἐν τῇ Συμβατικῇ, ἔβλεπον ὅτι τοῦ νόμου τὸ κράτος ἤθελεν ὑπερισχύσει τῶν ἀντενεργειῶν αὐτῶν· ἀλλ' οἱ Γιρονδῖνοι καθεώρων τὸ τέλος τῆς πάλης· ἐγνώριζον κάλλιστα ὅτι ὁ ὄχλος ἀκολουθεῖ πάντοτε τοὺς θωπεύοντας τὰς κλίσεις αὐτοῦ· καὶ πραγματικῶς διέγνωσαν τοῦτο κατὰ τὴν 24 Ἀπριλίου, ὅτ' αἴφνης ἠκούσθησαν φωναὶ *ζήτω ὁ Μαρὰτ, ζήτω ὁ φίλος τοῦ λαοῦ*, ἦν δ' ὁ Μαρὰτ, ὃν, ἀθωωθέντα ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου, ἔφερον οἱ ὄχλοι ἐν θριάμβῳ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν καὶ ἐστεφανωμένον δρυΐνῳ στεφάνῳ· παρήλλαξεν ἡ πομπὴ ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως, εἶτα δὲ λαβὼν τὸν λόγον ὁ Δαντὼν ἔλεξε τάδε « Λαμπρὰ » θεωρία διὰ πάντα Γάλλον τὸ νὰ ἴδῃ ὅτι οἱ πολῖται » τῶν Παρισίων τοιοῦτον πρὸς τὴν Συμβατικὴν φέ» ρουσι σέβας, ὥστε ἡμέρα ἑορτῆς ἐλογίσθη ὑπ' αὐ» τῶν ἡ ἡμέρα καθ' ἣν κατηγορηθέντα πληρεξούσιον » ἀπεκατέστησαν ἀθῷον ἐν τοῖς κόλποις τῆς Συνε» λεύσεως » (Β', 213).

Ἡ νέα τακτικὴ τῶν δημαγωγῶν ἐπετύγχανε θαυμασίως· ἡ ἀρετὴ ἐν τοιαύταις ὥραις εἶναι ἀσθενής, ἡ δὲ κακία μεγεθύνεται, διότι ἡ μὲν κιρνᾷ τὸν ἰὸν αὐτῆς πρὸς μεθύοντας, τὴν δ' ἀρετὴν μόνοι οἱ ἀπὸ παντὸς πάθους νήφοντες νὰ ἐκτιμήσωσι δύνανται.

Τίς νὰ περιγράψῃ δύναται τὴν ἑκάστοτε κορυφουμένην μανίαν; τίς δύναται ἄνευ φρίκης νὰ διέλθῃ τὴν περίοδον ταύτην; Ἡ ἱστορία φοβερῷ ἐστιγμάτισεν αὐτὴν ὀνόματι· « *ἐποχὴν τοῦ τρόμου* » ἀποκαλέσασα αὐτήν, ἡ βία κατῆρξεν ἔκτοτε τοῦ νόμου, αἱ δὲ κτηνώδεις ὁρμαὶ πᾶν ἀγαθὸν κατέβαλον· αἱ δὲ τὴν 29 Μαΐου ἀφιχθεῖσαι εἰδήσεις τῆς ἥττης τῶν ὅπλων τῆς Δημοκρατίας ἐν τοῖς στρατοῖς τοῦ Βοῤῥᾶ καὶ τοῖς Ἕω, ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Ἱσπανίας καὶ ἐν τῇ Βανδαΐᾳ, ἔδωκαν μέσα τοῖς συκοφάνταις ὅπως δι' ὅλα τ' ἀτυχήματα τῆς Γαλλίας κατηγορήσωσι τῶν Γιρονδίνων καὶ τῶν φίλων αὐτῶν. Ἐξεμάνησαν οἱ ὄχλοι, ὁ δ' Ἐνριὸτ, ἀστυνομικὸς ἄλλοτε ὑπάλληλος, πλειστάκις ἐπὶ κλοπαῖς καταδικασθεὶς, τότε δ' ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος τῶν *ξεβρακώτων* (Sans-culottes) περιεκύκλωσε τὸν Κεραμεικὸν δι' 163 κανονίων καὶ ἐπολιόρκησε τὸ ἐν αὐτῷ βουλευτήριον δι' *ὀγδοήκοντα* χιλιάδων ὁπλοφόρων ἐπαναστατῶν, καὶ διὰ τοῦ τρόμου ἐνέβαλε τὸν φόβον εἰς τὴν καρδίαν τῶν πλειόνων τῆς Συνελεύσεως μελῶν· ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν ἤθελον ἴσως ἐπιτύχει τὴν κατὰ τῶν Γιρονδίνων προγραφὴν, εἰ μὴ ἐν τοσαύτῃ ὀχλαγωγίᾳ παρεισέῤῥεον ἐν τῷ βουλευτηρίῳ πλεῖστοι μὴ πληρεξούσιοι καὶ κατελάμβανον τὰ ἑδώλια τῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ μετὰ τῶν Ὀρεινῶν ἐψήφιζον τὴν φυλάκισιν τῶν πληρεξουσίων διὰ τοῦ ἑξῆς ψηφίσματος. « Ἡ ἐθνικὴ » σύμβασις διατάττει ὅτι οἱ βουλευταὶ μέλη αὐτῆς, » ὧν τὰ ὀνόματα ἕπονται, θέλουσι τεθῆ ὑπὸ προ» σωπικὴν κράτησιν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν, καὶ θέ» λουσι διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ γαλλι» κοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐθνικῆς Συμβάσεως, ὡς καὶ ὑπὸ » τὴν φύλαξιν τῶν πολιτῶν τῶν Παρισίων· εἰσὶ δὲ » οὗτοι οἱ Γιανσοννὲ, Γυαδὲτ, Βρισσὸτ, Γορσὰς, Πε» τιὸν, Βεργνιὼ, Σὰλλ, Βαρβαρού, Σιαμβὸν, Βυζὸτ, » Βιροτῶ, Λιδὼν, Λασοὺρς, Λανζουϊναὶ, Γρανζνὲβ, » Λεαρδῆ, Λεσὰζ, Λουβὲ, Δυφρὶς-Βαλαζέ· τὰ μέλη » τῆς ἐπιτροπῆς τῶν δώδεκα, ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ ἐ» πιτροπῇ ταύτῃ ἐναντιωθέντων κατὰ τῶν ὑπ' αὐ» τῆς ἐκδοθέντων ἐνταλμάτων συλλήψεως· ἤτοι » κρατηθήσονται μὲν οἱ Κερβελεγὰν, Γαρδιὲν, Ῥα» βὼ ἐξ ἁγίου Στεφάνου, Βοαλῶ, Βερτρὰνδ-Λακοσδι» νιὲρ, Βιγὲ, Μολλεβῶ, Ἐνρῆ-Λαριβιὲρ, Γομαὶρ, καὶ » Βεργοέν. Ἐξαιροῦνται δὲ τὰ δύο ἑξῆς μέλη, Βοϊε» Φονφρὲδ καὶ Σαὶντ-Μαρτὲν-Βαλόγν. Ἐπίσης ψηφί» ζεται ἡ κράτησις τοῦ Κλαβιὲρ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκο» νομικῶν καὶ Λεβροὺν ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ».

Ὦ! πόσον τυφλοῦσι τὰ πάθη! Ὦ! πόσον εὐκόλως τυφλοῦνται οἱ λαοὶ ἐν καιροῖς κρισίμοις! Τόσαι ἀνομίαι, τόσοι ἀγῶνες, τόσαι στάσεις, τόσα μηχανήματα σκοπὸν ἄλλον δὲν εἶχον εἰμὴ τὴν καταστροφὴν τῶν Γιρονδίνων καὶ τῶν φίλων αὐτῶν! εἰλικρινέστερος τῶν τότε τὴν Γαλλίαν νεμομένων ὀχλαγωγῶν ἦν ὁ δοὺς τὸ ὄστρακον τῷ Ἀριστείδῃ

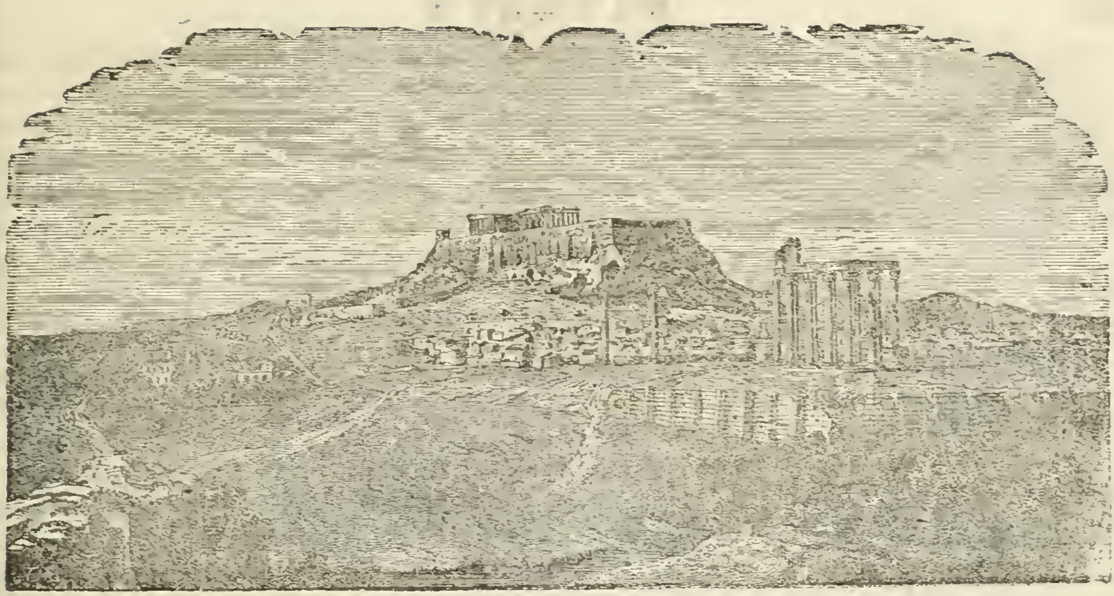
χωρικὸς ἐκεῖνος ὅστις ὑπὸ τοῦ δικαίου ἐρωτηθεὶς τίνα κατ᾽ αὐτοῦ εἶχε λόγον προγραφῆς, δὲν ἀνέχομαι ἀκούων αὐτὸν ἀποκαλούμενον *δίκαιον*, ἀπήντησεν· οἱ ἐχθροὶ τῶν Γιρονδίνων οὐκ ἠνείχοντο αὐτούς, διότι ἐν αὐτοῖς τοῦ λόγου τὸ κράτος, ἐν αὐτοῖς τῆς ἀρετῆς ἡ φήμη, ἐν αὐτοῖς τῆς Γαλλίας αἱ ἐλπίδες. Ἡ προγραφὴ ἔθετο τέρμα εἰς τὸν πολιτικὸν τῶν Γιρονδίνων βίον, τὰ μετ᾽ αὐτὴν συμβάντα εἰς αὐτούς, ἡ μακρὰ τραγῳδία τῶν πόνων οὓς ὑπέστησαν, κρυπτόμενοι ὅπως διαφύγωσι τὸν θάνατον, ὅπερ ὀλίγιστοι κατώρθωσαν, ἀνήκουσιν εἰς τὴν βιογραφίαν αὐτῶν ἐφ᾽ ᾧ καὶ παραλείπομεν αὐτά· οὐχ ἧττον ὅμως περιπαθῶς ἀνέγνωμεν τοῦ νέου ἡμετέρου συγγραφέως τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον τῆς συγγραφῆς μέρος ἐπιγραφόμενον «*ἡ προγραφὴ καὶ ὁ θάνατος*»· μέχρι τῶν ἐσχάτων αὐτῶν στιγμῶν οἱ Γιρονδῖνοι ἐδείχθησαν ἄξιοι τῆς φήμης των, καὶ τὸν θάνατον ἐδέχθησαν, μεθ᾽ ὅσης ἀταραξίας βλέπει ὁ οὐδὲν ἑαυτῷ συνειδὼς κακὸν τὴν ἀπὸ τῆς παρούσης εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν μετάστασιν (Β',428 καὶ ἑπ.). Ὁ Θεὸς δοὺς τῷ ἀνθρώπῳ τὴν συνείδησιν ἔδωκεν αὐτῷ βεβαίως τὸ κάλλιστον καὶ πολυτιμότατον δώρημα, δι᾽ οὗ πολλαὶ μὲν πληγαὶ θεραπεύονται, πολλὰ δὲ δάκρυα παύουσιν· ἡ συνείδησις δίδωσι θάῤῥος, παρηγορεῖ τὸν ἀναξιοπαθοῦντα, εἶναι δ᾽ ὡς πρὸς τὸ παρελθόν, ὅ,τι ἡ ἐλπὶς διὰ τὸ μέλλον. Ὁ Γυαδὲτ ἀπὸ τοῦ βήματος ἐφθέγξατο ὅτι «ὅστις ὑπῆρξε καλὸς υἱός, καλὸς » πατήρ, καλὸς σύζυγος καὶ καλὸς φίλος, πάντως » εἶναι ἄριστος πολίτης, διότι αἱ δημόσιαι ἀρεταὶ συγ» κροτοῦνται ὑπὸ τῶν ἰδιωτικῶν ἀρετῶν» (Β',199.) Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ νέου Βεργνιὼ μέχρι τοῦ τοῦ χωλοῦ Σιλλερῦ, ἀπὸ ἐκείνου τοῦ σοφοῦ Κονδορσέτ, μέχρι τοῦ τῆς ἐρασμίας Κυρίας Ῥολάνδ, αἱ γενναῖαι αὐτῶν ψυχαὶ δὲν ἐδειλίασαν. Ἡ τελευταία αὐτῶν νύξ, λέγει ὁ Κ. Θιέρς, ὑπῆρξεν ἐξαισία «leur dernière nuit fut sublime». Τέσσαρες ἐξ αὐτῶν δὲν εἶχον φθάσει τὸ τριακοστὸν τῆς ἡλικίας των ἔτος, ὀκτὼ δὲ μόλις εἶχον ὑπερβῆ αὐτό, εἷς δὲ μόνος εἶχεν ὑπὲρ τὰ 50. Ὁ Κ. Γυαδὲτ ἐν ἁπλουστάτῃ καὶ συγκινητικωτάτῃ ποιήσει ἐκτίθησι τὰς τελευταίας αὐτῶν στιγμάς· τὸ δάκρυ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν πολλάκις ὕγρανε τοὺς κανθοὺς τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν· ἀπέχομεν τοῦ νὰ δώσωμεν ἀναλυσίν τινα τῶν σελίδων τούτων, διότι ἔδει ἡμᾶς ἀντιγράψαι αὐτάς. Ἢ πρέπει τις νὰ ἀναγνώσῃ αὐτὸ τὸ πρωτότυπον, ἢ πᾶσα ἀνάλυσις ἤθελεν ἀφαιρέσει ὅ,τι καλὸν ἔχουσιν αἱ σελίδες αὗται. Καταπαύομεν λοιπὸν ἐνταῦθα τὸν λόγον ὁμολογοῦντες χάριτας τῷ συγγραφεῖ, ὅστις τοσοῦτον ἀκριβῶς εἰκόνισε τῶν Γιρονδίνων τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον· αἱ ἀρεταί των ἦσαν ἀληθεῖς καὶ ἀνυπόκριτοι, ἐφ᾽ ᾧ καὶ πενθεῖ αὐτοὺς ἡ ἱστορία. Οὐδέποτε ἄλλη τις προγραφὴ τοσαῦτα καὶ τοσοῦτον ἔνδοξα διαμιᾶς περιέλαβε θύματα.

Περαίνομεν δὲ τὴν μελέτην ταύτην διὰ τῶν ἑξῆς βραχυτάτων σκέψεων ὅπως καταδείξωμεν ὁποῖον τέλος ἐπέκλωσεν ἡ Μοῖρα τοῖς ἀγρίοις τῶν Γιρονδίνων διώκταις πρὶν ἢ ἔτος ὅλον ἀπὸ τῆς προγραφῆς αὐτῶν συμπληρωθῇ.

Δύο εἰσὶν οἱ τρόποι τοῦ κυβερνᾶν, ὧν ὁ μὲν διὰ τῆς *νομιμότητος*, ὁ δὲ διὰ τῆς *κτηνώδους βίας*. Ἡ Συμβατικὴ παρασυρθεῖσα ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν κατεπάτησε τὴν νομιμότητα, τοῦτο δὲ πράξασα ἐνέπεσεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κυβερνᾷ διὰ τῆς βίας. Ἐν ἐπαναστάσει, ἔλεγεν ὁ Δαντών, ἡ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τοὺς μοχθηροτέρους· *τολμᾶν*, ἔλεγεν ὁ Σαὶντ-Ζιοὺστ, ἐν αὐτῇ καὶ μόνῃ τῇ λέξει σύμπασα ἡ πολιτικὴ τῆς ἐπαναστάσεως περιλαμβάνεται. Ἀφοῦ οὕτω περὶ τῶν καιρῶν καὶ τῆς ἀρχῆς ἣν μετήρχοντο ἔκρινον δύο τῶν βιαιοτέρων καὶ ἰσχυροτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνδρῶν, τί πλέον ὑπολείπεται ἡμῖν νὰ εἴπωμεν; Ἀφοῦ πάσας τὰς ἐλευθερίας ὑπὲρ ἑαυτῶν ἐσφετερίσθησαν, ὡς θεώρημα πολιτικὸν ἤγειραν τὸ ὅτι ὑπὲρ μόνης τῆς κρατούσης τῶν Ὀρεινῶν φατρίας ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου. Καὶ ὅμως, καί τοι ὄντος τοῦ τύπου δεσμίου, ἡ φωνὴ τῆς ἀληθείας κατίσχυσε, καὶ ἂν τὰ θύματα ἔπεσαν, ὀλίγον ὅμως μετ᾽ αὐτοὺς ἔπεσαν καὶ οἱ σφαγεῖς αὐτῶν, οἵ τε πλεῖστοι τῶν ἀσημοτέρων ἐκαρατομήθησαν, τινὲς δ᾽ ὑπερόριοι ἀπέθανον· τῆς δὲ φρικαλέας τριανδρίας τὸ τέλος ὑπῆρξεν, ὅτι δι᾽ ἐγχειριδίου τυραννοκτόνου διεπέρασεν ἡ ὡραία Καρλότα Κορδαὶ τὸ στῆθος τοῦ Μαράτ· ὁ Ῥοβεσπιέρος τὴν 5 Ἀπριλίου 1794 ἔπεμψεν εἰς τὴν λαιμητόμον τὸν Δαντῶνα· ἑκατὸν δὲ μετ᾽ αὐτὸν ἡμέρας αὐτὸς οὗτος ὁ Ῥοβεσπιέρος κατέστρεψε τὸν βίον ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος μεμισημένος καὶ κατηραμένος, καὶ σὺν αὐτῷ ἔληξε τὸ κράτος τῆς βίας, καὶ ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐτράπη εἰς ὁδὸν ὁμαλωτέραν, ἡ δὲ Συμβατική, ἥτις ἠπείλει τὴν καταστροφὴν τῆς Γαλλίας ἐγένετο διὰ τῆς καρτερίας καὶ τῆς γενναιοψυχίας της ὁ σωτὴρ αὐτῆς· τότε δὴ ἐπηλήθευσε καὶ ὁ λόγος ὃν ὁ Βωβλὰν εἶπέ ποτε πρὸς τὸν Λουδοβῖκον ΙΓ', «δια» δηλώσατε τοῖς ἡγεμόσι τῆς Γερμανίας ὅτι ἂν ἐξα» κολουθῶσι νὰ βοηθῶσι τὰς κατὰ τῆς Γαλλίας ἑ» τοιμασίας ἡμεῖς θέλομεν φέρει πρὸς αὐτοὺς οὐχὶ » τὸν σίδηρον καὶ τὸ πῦρ, ἀλλὰ τὴν ἐλευθερίαν». Καλῶς δὲ καὶ ὁ Ἰσνὰρ εἶπεν, «ὅτι λαὸς ἐν ἐπανα» στάσει διατελῶν εἶναι ἀνίκητος, ἡ δὲ σημαία τῆς » ἐλευθερίας εἶναι ἡ σημαία τῆς νίκης.»

ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Σελὶς 232. στήλη ά. γραμμὴ δωδεκάτη· ἀνάγνωθι Σαπφώ, θέλουσα νὰ σβέσῃ, ἀντὶ, Σαπφώ, θέλουσα νὰ σώσῃ.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ΄. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 299.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΤΙΧΩΝ
ΙΣΤΟΡΙΑΝ

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 298.)

Ἀριστοτέλης ὁμιλεῖ περὶ παρομοιώσεως (Ῥητορ. Γ΄. 9, 9), ἐὰν ὅμοια τὰ ἔσχατα ἔχῃ ἑκάτερον τὸ κῶλον, π.χ.

Ὠήθησαν αὐτὸν παιδίον τετοκέναι,
ἀλλ' αὐτοῦ αἴτιον γεγονέναι.
Ἐν πλείσταις δὲ φροντίσι
καὶ ἐν ἐλαχίσταις ἐλπίσι.
Τί ἂν ἔπαθες δεινὸν,
εἰ ἄνδρ' εἶδες ἀργόν;

Ἀναξιμένης τοῦτό ἀναφέρει τῆς παρομοιώσεως τὸ παράδειγμα (Ῥητορικὴ πρὸς Ἀλέξανδρον κεφ. κή.).

Πλήθη μὲν ἐνδεῶς
δυνάμει δὲ ἐντελῶς.

Τίμωνος τοῦ Φλιασίου ἀποσπασμάτια (ἔκδοσ. Μουλλαχίου fragmenta philos. gr.).

49. Ὅττι θεοὺς κατέγραψ' οὔτ' εἰδέναι, οὔτε δύνασθαι,
ὁπποῖοί τινές εἰσι καὶ οἵτινες, ἀθρήσασθαι.

Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου Ἀργοναυτικῶν

α΄, 202. Σὺν δὲ Παλαιμόνιος Λέρνου παῖς Ὠλενίοιο,
Λέρνου ἐπίκλησιν, γενεήν γε μὲν Ἡφαίστοιο
» 517. Ἠ θέμις ἐστὶ, τέως ἐπί τε γλώσσῃσι χέοντο
αἰθομέναις, ὕπνου δὲ διὰ κνέφας ἐμνώοντο.
β΄. 216. ... Φοίβου τ' ἄμφι, καὶ αὐτοῖς εἵνεκεν Ἥρης
λίσσομαι, οἷς περίαλλα θεῶν μέμβλεσθε κιόντες,
χραίσμετέ μοι, ῥύσασθε δυσάμμορον ἀνέρα λύμης,
μηδέ μ' ἀκηδείῃσιν ἀφορμηθῆτε λιπόντες;
γ΄, 39. Ἕρκεα δ' εἰσελθοῦσαι ὑπ' αἰθούσῃ θαλάμοιο
ἔσταν, ἵν' ἐντύνεσκε θεὰ λέχος Ἡφαίστοιο.
δ΄. 308. κόλπον ἔσω πόντοιο
πανέσχατον Ἰονίοιο.
» 351. δή ῥά μιν ὀξεῖαι
κραδίην ἐλέλιξαν ἀνίαι.
» 486. Φῦλα πελειάων, ἠὲ μέγα πῶυ λέοντες
ἀγρότεροι κλονέουσιν ἐνὶ σταθμοῖσι θορόντες.
» 516. Οἱ δ' ἄρ' ἐπ' Ἰλλυρικοῖο
μελαμβαθέος ποταμοῖο.

Ζηνοβίου ἐπιτομὴ ἐκ τῶν Ταῤῥαίου καὶ Διδύμου παροιμιῶν συντεθεῖσα κατὰ στοιχεῖον. (Ἔκδοσις *Λεουτσχίου* καὶ *Σχνεϊδεβινίου* Corpus paroemiographorum graecorum).

α΄, 74. Ἄλλα μὲν Λεύκων λέγει,
ἄλλα δὲ Λεύκωνος ὄνος φέρει.
ε΄, 49. Μέτρῳ ὕδωρ πίνοντες,
ἀμετρὶ δὲ μᾶζαν ἔδοντες.
ς΄, 50. Ὥσπερ Χαλκιδικὴ
τέτοκεν ἡμῖν ἡ γυνή.

Παροιμίαι δημώδεις ἐκ τῆς *Διογενιανοῦ* συναγωγῆς. (Ἔκδοσις τῶν αὐτῶν)·

α, 45. Χύτραν ποικίλλεις,
ᾠὸν τίλλεις.
δ', 49. Ἐκ τοῦ γὰρ ἐσορᾶν
γίνετ' ἀνθρώποις ἐρᾶν.
ι', 31, Ἵππος με φέρει,
βασιλεύς μὲ τρέφει.
» 78. Κακὰ μὲν θρίπες,
κακὰ δ' ἶπες.
ς', 62. Μικρὸν κακὸν,
μεγ' ἀγαθόν.
ζ', 34. Ὃς αὐτὸν οὐκ ἔχει,
Σάμον θέλει.
η, 43 Τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ νήφοντος,
ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ μεθύοντος.
» 50. Τἄλλα φιλώμεθα,
τἄλλα μὲν ἀγαπώμεθα.

Παροιμίαι συλλεγεῖσαι παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Κυπρίου κατὰ ἀλφάβητον. (Ἔκδοσις τῶν αὐτῶν).

ά. 85. Ἐν μὲν τῷ φάει σκοτεινός,
ἐν δὲ τῷ σκότει φωτεινός.

Βαβρίου μυθίαμβοι Αἰσώπειοι κατὰ στοιχεῖον·

ς'. Ἁλιεὺς καὶ ἰχθύδιον.

Ἁλιεὺς θαλάσσης πᾶσαν ἠόνα ξύων,
λεπτῷ τε καλάμῳ τὸν γλυκὺν βίον ζώων,
μικρόν ποτ' ἰχθὺν ὁρμιῆς ἀφ' ἱππείης
ἤγρευσεν ἐκ τῶν εἰς τάγηνον ὡραίων.
ὁ δ' αὐτὸν ἱκέτευεν ἀσπαίρων·

ιη'. Βορέας καὶ ἥλιος.

Ὁ δ' οὐ μεθῆκε μᾶλλον, ἀλλὰ ῥιγώσας
καὶ πάντα κύκλῳ χερσὶ κράσπεδα σφίγξας
καθῆστο, πέτρης νῶτον ἐξοχῇ κλίνας·
ὁ δ' ἥλιος τὸ πρῶτον, ἡδὺς ἐκκύψας.

κγ'. Βοηλάτης ταῦρον ἀπολέσας.

Ἐντεῦθεν ἡμᾶς τοῦτ' ἔοικε γινώσκειν·
ἄβουλον εὐχὴν τοῖς θεοῖσι μὴ πέμπειν.

λά. Γαλαῖ καὶ μύες.

Ὅτι στρατηγοὺς οὐκ ἔχοιεν ἐκδήλους,
ἀεὶ δ' ἀτάκτως ὑπομένουσι κινδύνους.

λγ'. Γεωργὸς καὶ γέρες.

Γέρανοι συνήντων καὶ τὸ συμβὰν ἠρώτων.
καί τις κολοιῶν εἶπε· «φεύγετ' ἀνθρώπων
γένος πονηρὸν, ἄλλα μὲν πρὸς ἀλλήλους
λαλεῖν μαθόντων, ἄλλα δ' ἔργα ποιούντων ».
δεινὸν τὸ φῦλον τῶν δόλῳ τι πραττόντων.

μγ'. Ἔλαφος καὶ κυνηγέται.

Οἱ γὰρ πόδες μ' ἔσωζον, οἷς ἐπηδούμην·
τὰ κέρατα δὲ προὔδωκεν, οἷς ἐγαυρούμην.

ξά. Κυνηγὸς καὶ ἁλιεύς.

Ἧει κυνηγὸς ἐξ ὄρους κυνηγήσας·
ἦει δὲ γριπεὺς, κόρτον ἰχθύων πλήσας

πβ'. Λέων καὶ ἀλώπηξ.

Κοιμωμένου λέοντος ἀγρίης χαίτης
διέδραμεν μῦς· ὁ δὲ λέων ἐθυμώθη.
Φρίξας δὲ χαίτην ἔκθορε φωλάδος κοίτης.
Κερδὼ δ' ἐπιχλεύαζεν, ὡς ἐκινήθη.

πθ'. Λύκος καὶ ἀρνίον.

Σύ μ', οὔ τι πέρυσι, μικρὸς ὢν, ἐβλασφήμεις;
ἐγὼ οὐ περυσινὸς, ὅς γ' ἐπ' ἔτος ἐγεννήθην.
οὐκοῦν σὺ τὴν ἄρουραν, ἣν ἔχω, κείρεις.
οὔπω τι χλωρὸν ἔφαγον, οὐδ' ἐβοσκήθην.

ρκ'. Βάτραχος ἰατρός.

Ἰατρὸς εἶναι φαρμάκων ἐπιστήμων,
οἵων τάχ' οὐδεὶς οἶδεν, οὐδ' ὁ παιήων.

ρκβ'. Ὄνος καὶ Λύκος.

τί γὰρ ἄρτι χωλοὺς ἠρξάμην ἰατρεύειν,
μαθὼν ἀπ' ἀρχῆς οὐδὲν, ἢ μαγειρεύειν;

Σεκούνδου τοῦ Ἀθηναίου σοφοῦ γνῶμαι. (ἔκδοσ. Μουλλαχίου).

ά. Τί ἐστι κόσμος;

Θεωρητὸν κατασκεύασμα,
ἀσύνοπτον ὕψωμα,
αὐτογέννητον θεώρημα,
πολυχάρακτον μόρφωμα,
αἰώνιον διακράτημα.

δ'. Τί ἐστιν ἡμέρα;

Δωδεκάωρος διαδρομὴ,
ἀρχὴ καθημερινὴ,
ὑπόμνησις βιωτικὴ,
αἰώνιον ἀρίθμημα,
φυσικὸν ἐσόπτρισμα,
ἀερίζουσα μέριμνα.

ις'. Τί ἐστι γεωργός;

Καρπῶν ὑπηρέτης,
ὄμβρων διαιτητὴς,
ἐρημίας συνήθης,
ὕλης ἀνταγωνιστὴς,
τροφῆς ὑπουργὸς,
πεδίων ἀριστευτὴς,
γῆς ἰατρὸς,
δένδρων φυτουργὸς,
ὀρνέων παιδαγωγός.

Ὅλα ταῦτα ἀναμφιβόλως ἀποδεικνύουσι τὴν ὕπαρξιν τῶν ὁμοιοκαταληκτούντων στίχων παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησι, καὶ ἀντὶ τῆς φλυαρίας, ὅτι οἱ ὁμοιοκαταληκτοῦντες στίχοι τῶν νῦν Ἑλλήνων εἶναι ξένα τοῦ μεσαιῶνος γεννήματα, δικαίως δυσχυριζόμεθα ὅτι ἡ Ἑλλὰς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ μήτηρ καὶ πατρὶς τούτων τῶν κατὰ παράδοσιν ἐκ γενεᾶς εἰς γενεὰν φυλασσομένων.

Ταύτας τὰς ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τοῦ Σεκούνδου ἀποδειχθείσας ὁμοιοκαταλήξεις πρέπει νὰ δεχθῶσι καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες τὴν οὕτω καλουμένην ἐρασμιανὴν ἀγαπῶσι προφοράν. Κατὰ τὴν γνησίαν ὅμως τῶν νῦν Ἑλλήνων ἐκφώνησιν εὑρίσκονται ἑκα-

τοντάκις πλείονες ὁμοιοκαταληκτοῦντες στίχοι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Ἀλλ' οἱ Ἐρασμιανοὶ λέγουσιν ὅτι ἐν τῇ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων προφορᾷ αἱ φωναὶ τοῦ ι βλάπτουσι τὴν εὐφωνίαν, ὅθεν πιθανὸν γίγνεται, ὅτι οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἄλλως πως προὔφερον τὰ στοιχεῖα. π. χ. ὁ 1049 στίχος τοῦ Αἰσχύλου *Ἀγαμέμνονος*.

πείθοι' ἂν εἰ πειθοῖ' ἀπειθοίης δ' ἴσως

Ἐννέα ἔχει φωνὰς τοῦ ι κατὰ τὴν τῶν νῦν Ἑλλήνων προφοράν. Εἶναι ὅμως ἀδύνατον—λέγουσιν—, ὅτι τόσον περήφημος ποιητὴς θὰ ἔκαμε τοιοῦτον κακόφωνον στίχον· ἐπομένως τὸ *η*, *ει*, *οι*, δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκφωνηθῶσιν ὡς τὸ *ι*.

Ἂς ἐξετάσωμεν λοιπὸν τοῦτο τὸ ζήτημα.

Δ'.

Εὐφωνία.

Ἐν τῷ *Προμηθεῖ* τοῦ αὐτοῦ Αἰσχύλου ἀναγινώσκομεν τοῦτον τὸν στίχον (103)·

πῆμ' οὐδὲν ἥξει· τὴν πεπρωμένην δὲ χρὴ,

ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐρασμιανικὴν προφορὰν

πέμ' οὐδὲν χέξεϊ· τὲν πεπρωμένεν δὲ χρὲ

Δέκα περιέχει φωνὰς τοῦ *ε*. Ἄρα εἶναι ἀδύνατον, ὅτι ὁ Αἰσχύλος ἔπλασε τοῦτον τὸν στίχον! Ἐπομένως τὸ *η* δὲν ἐδύνατο νὰ ἔχῃ τὴν φωνὴν τοῦ *ε*.

Ἂς περισκεπτώμεθα καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ. Κατὰ τὴν ἐρασμιανὴν προφορὰν τὸ

λ, 560. Ἐκπάγλως ἤχθηρε· τεῒν δ' ἐπὶ μοῖραν ἔθηκεν
(ἐκπάγλως ἔχθερε· τεῒν δ' ἐπὶ μοῖραν ἔθεκεν)
ἐννέα ἔχει φωνὰς τοῦ *ε*,

λ, 601. τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα βίην Ἡρακληείην
(τὸν δὲ μετ' εἴσενόεσα βίεν Χερακλέεϊεν)
δέκα ἔχει φωνὰς τοῦ *ε*,

λ, 622. δεδμήμην, ὁ δέ μοι χαλεποὺς ἐπετέλλετ' ἀέθλους
(δεδμέμεν, χο δέ μοϊ χαλεποὺς ἐπετέλλετ' ἀέθλους).
ὁμοίως δέκα φωνὰς ἔχει τοῦ *ε*,

μ, 34. εἷσέ τε καὶ προσέλεκτο καὶ ἐξερέεινεν ἕκαστα
(χεῖσέτε καὶ προσέλεκτο καὶ ἐξερέεϊνεν χέκαστα)
ἕνδεκα ἔχει φωνὰς τοῦ *ε*,

μ, 90. ἓξ δέ τε οἱ δειραὶ περιμήκεες· ἐν δὲ ἑκάστῃ
(χέξ δέτε χοϊ δεῖραϊ περιμέκεες· ἐν δὲ χεκάστε)
δώδεκα ἔχει φωνὰς τοῦ *ε*.

Ἐπομένως κατὰ τὸ ἴδιον τῶν Ἐρασμιανῶν ἐπιχείρημα κανεῖς τούτων τῶν στίχων δὲν δύναται νὰ προέλθῃ ἀπὸ καλοῦ τινος ποιητοῦ, ἢ δὲν εἶναι δυνατόν, ὅτι τὸ *η* εἶχε τὴν φωνὴν τοῦ *ε*.

Τοιαῦτα οὖν ἐπιχειρήματα περὶ τῆς εὐφωνίας, θεμελιωθέντα ἐπὶ ἀτομικῶν θεωριῶν καὶ παραμερίσαντα τόσον τὸν ἔξω κόσμον, ὅσον τὰ τῆς ἱστορίας τεκμήρια, δὲν ἀποδεικνύουσι τίποτε, ἢ δίστομα παρέχουσιν ὅπλα.

Οὕτω καταδικάζει ἑαυτὴν ἡ ἐρασμιανὴ προφορά. Καὶ οὐδὲν θαυμαστόν· διότι τὸν Ἔρασμον ἐξηπάτησεν εἷς τῶν γνωρίμων του, καθὼς ὁ Vossius τὸ μαρτυρεῖ. Δηλαδὴ Ἑβραῖκός τις μὴ ἀγνοῶν ὅτι ὁ Ἔρασμος εἶναι πολὺ μὲν ἐλαφρόπιστος, ὑπερβολικῶς δὲ καινόσπουδος διηγήθη αὐτῷ (ὅπερ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐφεῦρεν), ὅτι σοφοὶ Ἕλληνες ἀφικόμενοι εἰς τὰ Παρίσια ἀλλέως προφέρουσι τὰ Ἑλληνικὰ ἢ οἱ ἐν τῇ Δύσει, ἐκφωνοῦντες τὸ β, η, αι, οι ὡς *μπέτα*, *ἔτα*, *αϊ*, *οϊ*, κ.τ.λ. Ὁ δὲ Ἔρασμος ἀκούσας ταῦτα εὐθὺς συνέγραψε διάλογον περὶ τῆς ὀρθῆς προφορᾶς, ἵνα νομισθῇ αὐτὸς ὁ ἐφευρετὴς ταύτης τῆς (τῷ ὄντι γελοιώδους) προφορᾶς. Ἀλλ' ὕστερον μαθὼν τὴν ἀπάτην, οὐδέποτε μετεχειρίσθη αὐτήν.

Πέστηνι.

Ι. ΤΕΛΦΥΣ.

ΑΙ ΠΑΡΑΔΟΥΝΑΒΙΟΙ ΗΓΕΜΟΝΙΑΙ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἴδε φυλ. 298.)

—ooo—

Ε'.

Ἐὰν ἡ θεία πρόνοια εἶχε πλάσει ἐν ταῖς παραδουναβίοις Ἡγεμονίαις μυθιστοριογράφον ὡς τὸν Walter Scott ἢ τὸν Fenimor Cooper, ὁποίας πλουσίας περιγραφὰς δὲν ἤθελε παράσχει εἰς τὴν φαντασίαν του ἡ ποικίλη αὕτη χώρα! Κειμένη μεταξὺ τῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ βαρβαρότητος καὶ τοῦ ἐν τῇ Δύσει πολιτισμοῦ εὑρίσκει ὡς πρὸς τὴν γεωγραφικὴν θέσιν καὶ τὰ ἤθη παράδοξόν τι ὅπερ ματαίως ἤθελεν ἀναζητήσει τις πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Ἡ φύσις πολλὰ διεπράξατο ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις. Πρὸς τί λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος τόσον ὀλίγα ὑπὲρ τῆς φύσεως ἢ μᾶλλον ὑπὲρ ἑαυτοῦ; Πρὸς τί ἀπαντᾶται παρὰ τὰς ἀφθόνους ἀρώσεις ἐν Μολδαυΐᾳ ἡ ἔρημος; Καὶ ὅμως ἡ ποικιλία τῆς ἐν ἐκείναις ταῖς λίαν ἐκτεταμέναις πεδιᾶσι ἄγρας ἐστὶ μεγίστη· λαγωοὶ πέρδικες, ὄρτυγες, σκολόπακες, ἄγριοι ἀλεκτρυόνες κτλ. κτλ. . . . . ζῶσιν ἐν αὐταῖς, καὶ πληθύνονται τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον οἱ Μολδοβλάχοι, ὀλίγον ἐπιτηδευόμενοι τὴν ἐν πεδιᾶσι θήραν, ἐπιφυλάττουσι τὰς μολυβδίνους βολὰς κατὰ τῶν ἄρκτων καὶ τῶν ληστῶν. Πολλάκις δὲ μυριάδες ὠτίδων ἵπτανται ταὐτοχρόνως πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐκπλήκτου θηρευτοῦ, ὅπερ ἀναμιμνήσκει τὰς ἐν Ἀμερικῇ πολυαρίθμους ἀγέλας βουβάλων, καὶ τὰς πολυαρίθμους ὁμάδας δορκάδων τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἐρήμων.

Τὰ ζῶα ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπείκοντα εἰς νόμον, ὅστις ἐστὶ τὸ μόνον ἔνστικτον τῆς συντηρήσεως, πορεύονται κατὰ στρατιὰς, ὥστε καὶ τὰ σμικρότατα ἔντομα, ὡς π. χ. εἶδός τι μυρμήκων καθίστανται τοῖς προσπελάζουσι τοσοῦτον ἐπίφοβα, ὅσον καὶ τὰ μέγιστα τῶν τετραπόδων.

Πολλάκις ἐν Μολδοβλαχίᾳ καθορᾷ τις τὸν οὐρανὸν αἴφνης καὶ παραδόξως πως σκοτιζόμενον. Μέλαν, σκιερὸν νέφος διέρχεται ὑπὸ εὐδιότατον οὐρανὸν μετὰ παραδόξου καὶ καταπληκτικοῦ θορύβου, συγκείμενον ἐξ ἀκρίδων, αἵτινες κατὰ τὴν ἱερὰν Γραφὴν ἀπετέλουν τὴν κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἑβδόμην πληγήν. Πάραυτα δὲ πολεις καὶ κωμοπόλεις τίθενται εἰς κίνησιν, κράζουσιν, ἀνάπτουσι πυρὰ, πυροβολοῦσι, καὶ οὕτως ἐπιτυγχάνουσιν ἐνίοτε ὠθοῦσαι τὸ νέφος μέχρι τῆς ἐρήμου, ἔνθα καταπίπτει σχηματίζον ἐπὶ τῆς γῆς ἕνα καὶ ἥμισυ πόδα ἀκρίδων· ἀλλ' ὁπόθεν καὶ ἂν διέλθῃ οὔτε χλόην οὔτε δένδρα καταλείπει. Ἐὰν τότε τὰ ἔντομα ταῦτα καταθέσωσι τὰ ὠὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἱ νεοσσοὶ ταχέως ἐκκολάπτουσι, καὶ εἰ καὶ στεροῦνται πτερῶν, οὐδὲν ὅμως κωλύει τὴν πορείαν αὐτῶν. Αἱ ἀκρίδες παρακολουθοῦνται ὑπὸ ἐρυθρῶν κοσσύφων, ὡς αἱ ἀγέλαι τῶν βουβάλων ὑπὸ λεόντων, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τῶν βομβούντων νεφῶν παραδίδονται εἰς ἀνηκούστους ἐξελιγμοὺς καὶ παράφορον σφαγήν.

Ἡ ἐπιπονωτέρα δὲ ἄγρα, ἡ τῶν ἄρκτων ἀγαπᾶται πολὺ καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Μολδοβλάχοις. Ὁ κύριος Billecocq βεβαιοῖ ὅτι ἀπήντησε κατὰ τὰ Καρπάθια ὄρη οὐκ ὀλίγους ὀροφύλακας, ὧν ἕκαστος ἠδύνατο νὰ ἐγκαυχᾶται ὅτι κατέλιπεν εἰς τὰς ἄρκτους πλέον τῶν ἑξήκοντα λιτρῶν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἑπομένως ἀπαλλαγεὶς τοῦ βάρους τούτου, ᾐσθάνετο ἑαυτὸν ἐλαφρότερον, εὐδιαθετώτερον καὶ μᾶλλον ἐπιθυμοῦντα τὴν εἰς τὴν θήραν ἐπάνοδον.

Αἱ ἄρκτοι θηρεύονται μόνον εἰς τὰ ὄρη. Ἄλλως τε ὁ κύριος Vaillant, ἱδρυτὴς τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ γαλλικῆς σχολῆς, εἶπεν ὅτι ἡ ὡραιότης τῆς Ῥουμουνίας εὑρίσκεται εἰς τὰ ὄρη, καὶ ὅστις ἴδῃ μόνον πεδιάδας δεν δύναται νὰ εἴπῃ «Εἶδον τὴν Ῥουμουνίαν.» Ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν κύριον Vaillant εἰς τὰς κατὰ τὰ ὄρη Butceji περιοδίας του ἠθέλομεν φαντασθῆ ὁποίας μεγαλοπρεπείας ἐπεσώρευσεν ἡ φύσις ἐπὶ τῶν γραφικωτάτων τούτων ὀρέων, τὰ ὁποῖα ἡ γεωγραφία τοῦ Βάλβη λέγει ἀνεξερεύνητα.

Αἱ περιοδίαι γίνονται συνήθως ἐφ' ἁμάξης ἢ *καρούτζας*, ἥτις εὐρύχωρος οὖσα εἶναι στερεῶς κατεσκευασμένη, ἵνα ἀνθίσταται εἰς τὰς τυχὸν συμβαινούσας συμφορὰς ἕνεκα τῶν μόλις κεχαραγμένων καὶ μὴ λιθοστρώτων ὁδῶν. Ὀκτὼ ἢ δέκα ἵπποι ζευγόμενοι ὁδηγοῦνται ὑπὸ δύο ἁμαξηλατῶν, οἵτινες ἐπ' αὐτῶν τῶν ἵππων ἱππεύουσιν, εὔστροφοι ὄντες κατά τε τὴν πτέρναν, τὴν μάστιγα καὶ τὴν φωνήν.

Τὸ ἔνδον τῆς ἁμάξης ταύτης κοσμοῦσι στρώματα κεκαλυμμένα ὑπὸ Περσικοῦ τάπητος καὶ ἀποτελοῦντα μετὰ τῶν παρ' αὐτὰ προσκεφαλαίων, ἄνετον ἀνάκλιντρον. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι *τσιβούκια*, καπνὸς, καφὲς καὶ πολυειδεῖς ζωοτροφίαι, ὅθεν εὐάρεστοι εἰσὶν αἱ τοιαῦται περιοδίαι, εἴτε νυκτεριναὶ, εἴτε ἡμερήσιοι, ὑπὸ φαεινὸν οὐρανὸν καὶ καθαρὸν ἀέρα.

Ὅταν ὁ περιηγητὴς παρατηρήσῃ εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁδοῦ συστάδα δένδρων, ἅτινα διὰ τῆς σκιᾶς των καλύπτουσι δροσερὰν κρήνην, ἵσταται αὐτόθι, ἀνάπτει ξηρούς τινας κλῶνας καὶ κατασκευάζει μόνος τὸν ἐν Ἀνατολῇ πολυθρύλλητον καφέ. Πολλάκις δὲ ἡ *καρούτζα* διέρχεται πόλιν ἢ κωμόπολιν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἢ τὴν πρωΐαν περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ὅτε θυρίδες οἰκιῶν τῇδε κἀκεῖσε ἀνοίγονται. Καὶ ποῦ μὲν ἵσταται βογιάρος, κρατῶν τὸ τσιβούκιον διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς καὶ τὸν καφὲ διὰ τῆς ἑτέρας, ποῦ δὲ νεάνιδες προσφέρουσι *γλυκὸν*, τὸ ὁποῖον μετὰ τοῦ τσιβουκίου καὶ τοῦ καφὲ κατέχει τὴν πρωτίστην θέσιν μεταξὺ τῶν ἕξεων τῆς Ἀνατολῆς καὶ προσφέρεται ἑκάστοτε μεθ' ὕδατος.

Αἱ ἱστορίαι τῶν λῃστῶν ἐν Μολδοβλαχίᾳ περιέχουσι συνήθως περιηγήσεις· ἡ δὲ λῃστεία ἐστὶν ἄμεσος συνέπεια τῶν κακῶν ἀρχῶν καὶ τῆς μεγάλης ταλαιπωρίας, εἰς ἣν ὑποβάλλονται αἱ ἐργατικαὶ τάξεις. Οἱ λῃσταὶ διωργανίζοντο κατὰ συμμορίας, κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐφορολόγουν τοὺς βογιάρους. Τινὲς μάλιστα τούτων ἀπέκτησαν εὔκλειάν τινα, οἷον ὁ Bujos, ὁ Basile, ὁ Kirjali καὶ ὁ Jiau, πολλοὶ δὲ ἑνωθέντες τὸ 1821 μετὰ τῶν ἐκεῖσε ἑταιριῶν ἀνδρείως ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἐπολέμησαν.

Ἡ λῃστεία πολὺ ἠλαττώθη ἐν Μολδοβλαχίᾳ. Εἷς τῶν ἀφωσιωμένων τῇ πατρίδι πολιτῶν, οἵτινες κατετρόπωσαν τοὺς δυσσεβεῖς τούτους, ἐστὶν ὁ λοχαγὸς Maghiero, μέλος τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1848 προσωρινῆς ἐν Βουκουρεστίῳ κυβερνήσεως. Ὁ ἀνδρεῖος οὗτος στρατιωτικὸς, ἐπίσης ἐπίφοβος εἰς τοὺς λῃστὰς καὶ εἰς τὰς ἄρκτους τῶν Καρπαθίων, προσήνεγκε τῇ πατρίδι ὑπηρεσίας, δι' ὧν ἀπέκτησε μεγίστην δημοτικότητα.

Μετὰ τοὺς λῃστὰς τὰ *γραφικώτατα* ἀντικείμενα καὶ τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα εἰσὶν ἴσως οἱ βουκόλοι καὶ αἰπόλοι, ἐν οἷς ἀνευρίσκει τις τὴν ἁπλοϊκότητα ἐκείνην τῶν ἠθῶν καὶ τὴν ὅμορον τῇ ποιήσει εἰλικρίνειαν, ἥτις καταγοητεύει τοὺς ἀναγινώσκοντας τὰ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ ποιήματα.

Οἱ ἐν Τρανσυλβανίᾳ βουκόλοι ἔχουσι πολὺ διάφορον χαρακτῆρα. Οἱ mokàni (1) παχέα ὑποδήματα

(1) Σημαίνει τὸν βουκόλον.

ὑποδεδημένοι, καὶ δορὰς ζώων περιβεβλημένοι ὁδηγοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔφιπποι ἀναριθμήτους ἀγέλας, καὶ οὕτως ἀφικνοῦνται διὰ τῶν ἐρήμων μέχρι τοῦ μυχοῦ τῆς Ἀσίας. Ἡ τῶν ὑφασμάτων χρῆσις τυγχάνει ἄγνωστος αὐτοῖς. Ἀφωσιωμένοι παιδιόθεν εἰς τὴν διαφύλαξιν τῶν ποιμνίων, πολλοὶ τούτων ἀγνοοῦσι τὰ τῶν οἰκημάτων πλεονεκτήματα, καὶ κοιμῶνται ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, ὡς ὑπὸ σκηνήν. Ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις στοιχειωδεστέραν ζωὴν τῆς τῶν ἀνδρείων Τρανσλυβανῶν βουκόλων. Οἱ δὲ δεσπόται τῶν ποιμνίων παρακολουθοῦντες ἔφιπποι ἐπαγρυπνοῦσι τά τε ζῶα καὶ τοὺς ποιμένας.

Ἐν τῷ ὀρογραφικῷ μέρει τοῦ περὶ Ῥουμουνίας σοφοῦ συγγράμματος, ὁ κύριος Vaillant διέγραψε χαρακτῆράς τινας ὀρέων. « Ἦτο, λέγει, ἡμέρα Κυριακὴ, » ὅτε εἰσηρχόμεθα εἰς τὴν Πισσάδαν ἔμπροσθεν » στρατοῦ νεανίδων, αἵτινες ἔχουσαι ἐπὶ τῆς κεφα» λῆς στάμνας πλήρεις ἰδαίων βατίων παρηκολού» θουν ταχέως ἡμᾶς, καί τοι πεζοὺς ὄντας, ᾄδουσαι » φαιδρῶς ὀρεινὰ ᾄσματα. Ἡ Ἀννίκα ἐστὶ νεαρὰ καὶ » φυσίγναθος· ἡ Μαριόρα ἔχει ὡραίους ὀφθαλμοὺς » καὶ ἀνάστημα, ἀλλ' ἡ χροιὰ τοῦ προσώπου κλίνει » πρὸς τὸ ὠχρόν· ἡ Σάρτα ἀπ' ἐναντίας ἤθελεν εἶναι » ὄντως ὡραία, ἐὰν ὁ πυρετὸς δὲν ἐγκατέλειπεν » αὐτῇ τὴν συνήθη ὠχρότητα· μόνη ἡ Μαριόλα γυ» μνοὺς ἔχει τοὺς πόδας, ἀλλὰ παχεῖς καὶ ἐρυθροὺς, » ὡς αὐτὰ τὰ βατία. Ἅπασαι εἰσὶν ἐνδεδυμέναι τὰ » ἑορτάσιμα ἐνδύματα, τουτέστι λευκὸν χιτῶνα κεν» τητὸν κατὰ τὰς ῥαφὰς, καὶ μικρὰν ἐσθῆτα χρυ» σοκέντητον, ἔχουσαι τὰς κνήμας γυμνὰς, ἀλλὰ » κατὰ τοὺς πόδας πέδιλα ἐξ ἐρυθρᾶς αἰγοβύρσης » (maroquin) καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἄνθη. »

Ἰδοὺ καὶ τελετὴ ἀῤῥαβώνων ἐν Μολδαυΐᾳ ἔτι παραδοξωτέρα. Οἱ συνεταῖροι τοῦ νέου, μουσικῆς προπορευομένης, παρουσιάζονται πρὸς τοὺς γονεῖς τῆς νέας καὶ πανδήμως λαλοῦντες διηγοῦνται αὐτοῖς ὅτι ὁ δεῖνα συνεταῖρος συνήντησε κατὰ τὴν θήραν « σεμνὸν καὶ σῶφρον ζῶον », ἀλλ' ὅτι τὸ ζῶον διέφυγε, οἱ δὲ συνεταῖροι τοῦ θηρευτοῦ ἀναζητοῦσι τὰ ἴχνη αὐτοῦ καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς οἰκοδεσπόταις.

Οὗτοι, σοβαρῶς ἐπὶ ἀνακλίντρου καθήμενοι, λέγουσιν ὅτι ἀγνοοῦσι ποῦ εὑρίσκεται τὸ ζῶον καὶ παρουσιάζοντες τὴν γραῖαν μητέρα ἐρωτῶσι. « Μήπως ἐστὶν αὐτή; » « Ἡ αὐτή; » δεικνύοντες ῥακένδυτον θεραπαινίδα. Οἱ συνεταῖροι ἀνακράζουσι. « Τὸ ζῶον, » τὸ ὁποῖον ἀναζητοῦμεν ἔχει μαλλία χρυσᾶ, ὀφ» θαλμοὺς ἱέρακος, ὀδόντας μαργαρίτας καὶ χείλη » ἐρυθρόλευκα, ἀνάστημα λεαίνης, λάρυγγα καλά» μου καὶ λαιμὸν κύκνου ». Μετὰ τὴν περιγραφὴν ταύτην δὲν διστάζουσι πλέον οἱ γονεῖς, ἡ δὲ νεᾶνις ἐξέρχεται τοῦ γειτνιάζοντος δωματίου, καὶ πάραυτα ἀνταλλάσσονται οἱ δακτύλιοι τῶν μνηστήρων. Ὁ γάμος τελεῖται ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ καὶ οἰκίᾳ, ἔνθα ἔρχονται οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ μνηστῆρος, οὓς παρευθὺς οἱ περὶ τοὺς γονεῖς τῆς νέας φαίνονται ὅτι συλλαμβάνουσι καὶ ἀπάγουσι δεσμίους πρὸς τοὺς γονεῖς, οἵτινες ἐρευνῶσι τὸ αἴτιον τῆς ἀφίξεως αὐτῶν. Οἱ αἰχμάλωτοι λέγουσιν ὅτι ἔρχονται πρὸς πόλεμον παρακολουθούμενοι ὑπὸ στρατοῦ. Πάραυτα δὲ ἑκάτερα τὰ μέρη συνδιαλλάττονται καὶ ἅπαντες ἀθρόοι ἔρχονται πρὸ τοῦ μνηστῆρος, ὅστις ἐμφανίζεται ἐπὶ ἵππου ἐθωμανικὴν σκευὴν περιβεβλημένου, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκούονται τῇδε κἀκεῖσε αἱ φωναὶ νίκη! νίκη!

Εἶτα ἡ τελετὴ τοῦ γάμου τελεῖται ἐν τῷ ναῷ. Στέφανα ἐκ λευκοσιδήρου ἄνθεσι κεκοσμημένα τίθενται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἑκάστου τῶν συζύγων, ὡς σύμβολα τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς ἀρχῆς. Ἐπὶ δὲ τοῦ τάπητος ἔνθα ἵστανται οἱ μνηστῆρες εἰσὶν ἐῤῥιμμένα λεπτά τινα, ἵνα μάθωσιν οὗτοι ὅτι ὀφείλουσι νὰ προτιμήσωσι τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν τοῦ πλούτου. Τέλος μετὰ λαμπάδων, περιέρχονται τρὶς ἐντὸς τοῦ ναοῦ, καθ' ἣν στιγμὴν κάρυα καὶ λεπτοκάρυα, ἐν εἴδει τραγημάτων πίπτουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν παρευρισκομένων.

ϛ'.

Οἱ Μολδοβλάχοι πρεσβεύουσιν, ὡς εἴπομεν, τὴν ὀρθόδοξον ἀνατολικὴν θρησκείαν. Ἀκολουθοῦντες δὲ τὰ δόγματα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καὶ μεταλαμβάνοντες κατὰ ἅγιον Βασίλειον καὶ Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, διαφέρουσιν οὐχ ἧττον κατὰ πολλὰ τῆς καθολικῆς, ἀποστολικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας.

Ὁ κλῆρος ἀποτελεῖ ἐπίσημον μέρος τοῦ μολδοβλαχικοῦ πληθυσμοῦ, ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις μοναστηρίων, ὧν τὰ πλεῖστα εἰσὶ *καθιερωμένα* (inquinàte) εἰς τὰς ἰσχυρὰς κοινότητας τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τοῦ Σινᾶ, τῆς Ἱερουσαλὴμ, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας, τῆς Θεσσαλίας τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Πωγωνιανῆς. Τὰ κτήματα τῶν μοναστηρίων τούτων εἰς οὐδένα ὑπόκεινται δημόσιον φόρον, ἀλλ' ἕνεκα τῆς καθιερώσεως μάλιστα αὐτῶν χορηγοῦσιν ἐτήσιον εἰσόδημα εἰς ἃς ὑπόκεινται κοινότητας· διοικεῖται δὲ ἕκαστον ὑπὸ ἡγουμένου ἔχοντος βαθμὸν ἀρχιμανδρίτου.

Οἱ μοναχοὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας εἰσὶν οἱ τὰ μάλιστα πάντων νηστεύοντες. Τὰ λεγόμενα κατὰ τῶν ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει ὑπερβαίνουσι πᾶσαν ἀλήθειαν. Ὄντες οὗτοι δέκα περίπου χιλιάδες εἰσὶν ἐπίσης ἀνδρεῖοι καὶ ἐνεργητικοὶ, καὶ ἐν τῷ περὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνι παρέσχον ταῖς ἑταιρίαις ἰσχυροὺς στρατιώτας. Ὁ μολδοβλαχικὸς λαὸς ἀκολουθῶν ὡς πρὸς τὴν νηστείαν, τὸ παράδειγμα τοῦ κλήρου του νηστεύει ἑκατὸν δέκα ἡμέρας κατ' ἔτος, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς καθ'

ἑκάστην τετάρτην καὶ παρασκευὴν νηστείας, καὶ φυλάττει 150 περίπου ἀργίας ἡμέρας.

Ὁ ταλαίπωρος ἐφημέριος τῶν χωρίων οὐδόλως διακρίνεται τῶν ἐνοριτῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐνδεδυμένος, καλλιεργεῖ, ὡς οὗτοι, τὸν ἀγρόν του καὶ ὑφίσταται τοὺς αὐτοὺς φόρους. Ἡ παιδεία αὐτοῦ ἐστὶν οὐδὲν ἧττον περιωρισμένη, ἢ τὰ πρὸς τὸ ζῆν μέσα. « Ἀρκεῖ, λέγει συγγραφεύς τις Βλάχος, ὁ κύριος » Ἠλιάδης, ν' ἀναγινώσκῃ μόνον τὰ ἔντυπα ἐκκλη» σιαστικὰ βιβλία, ἐὰν δὲ κατὰ τύχην δύναται νὰ » ἢ γράφῃ ν' ἀναγινώσκῃ χειρόγραφα, τοῦτο θεωρεῖ» ται πολυτέλεια. Ὀφείλει μόνον νὰ λειτουργῇ καὶ » νὰ διδάσκῃ τὸ εὐαγγέλιον ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ, » ὅπως ἔχει, ἄνευ ἑρμηνείας ». Ἀλλ' ἐν τῇ περιωρισμένῃ αὐτοῦ σφαίρᾳ ὁ ταλαίπωρος ἱερεὺς ποτίζεται ἀείποτε διὰ τῶν ναμάτων τοῦ Εὐαγγελίου, δι' οὗ καὶ μόνου κρατύνει τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν καὶ ἐμπνέει τῷ ποιμνίῳ του τὸ διακαὲς θρησκευτικὸν αἴσθημα.

Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος μοναστήρια κατέχουσι σχεδὸν τὸ πέμπτον τῶν μολδοβλαχικῶν γαιῶν. Μὴ ὑποκείμενα δὲ εἰς δημοσίους φόρους ἠδυνήθησαν νὰ διασπασθῶσι καὶ ν' ἀποκτήσωσιν ἴδια κτήματα. Τὰ πλεῖστα χρονολογοῦνται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, οἰκοδομηθέντα πρός τινα σκοπὸν, σχεδὸν ἀείποτε φιλάνθρωπον. Ἡ φιλοξενία λίαν ἐπιδαψιλεύεται ἐν τοῖς μολδοβλαχικοῖς μαναστηρίοις. Προσθετέον ἄλλως τε ὅτι ἡ ἀρετὴ αὕτη ἐστὶ κοινὴ ἀδιακρίτως πᾶσι τοῖς μολδοβλάχοις. Ὁ περιηγητὴς δύναται νὰ διαμείνῃ δωρεὰν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐν τοῖς ἐκεῖσε μοναστηρίοις, οὔτε πόθεν ἔρχεται διερωτώμενος, οὔτε τίς ἐστιν, οὔτε τί λατρεύει, ἀλλ' ἔχων πάσας τὰς δυνατὰς περιποιήσεις.

Αἱ ἀναρίθμητοι γαῖαι ἀναμφιβόλως, αἱ ἀφαιρούμεναι ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων ἐν Μολδοβλαχίᾳ, δεικνύουσιν ἔλλειψιν περὶ τὴν διοίκησιν τῆς χώρας ταύτης· ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ζητήματος τούτου ἐπιμαρτυροῦμεν καὶ ἡμεῖς, ὡς καὶ πάντες οἱ σπουδάσαντες καὶ περιελθόντες τὰς παραδουναβίους Ἡγεμονίας, τὰς μεγίστας ὑπηρεσίας τὰς παρεχομένας ὑπὸ τούτων τῶν μοναστηρίων.

Οὐδεὶς ἀπαντᾷ ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ὡς ἐν Γαλλίᾳ ὡραίας βασιλικὰς ὁδοὺς καὶ ἀνὰ πᾶσαν λεύγαν ἢ καὶ ὀλιγώτερον χωρία, ξενοδοχεῖα, καταλύματα, ἔνθα ὁ περιηγητὴς διὰ τῶν χρημάτων προμηθεύεται τὰ πρὸς τροφὴν ἀναγκαῖα. Τὰ χρήματα, τὰ μόνα ἀπαραίτητα ἐν Γαλλίᾳ εἰσὶν ὅλως ἀνωφελῆ εἰς τὰς ἐρήμους καὶ τὰ ὄρη τῶν χωρῶν τούτων, διότι, πρὸ πάντων κατὰ τὰ ἄγρια στενὰ τῶν Καρπαθίων, ἐν ταῖς ἐρημοτέραις χώραις τῶν Ἡγεμονιῶν ἀπαντᾷ τις μοναστήρια τοιαῦτα, ὡς ἐπίφοβα φρούρια, δυνάμενα τῳόντι ἐν ἀνάγκῃ νὰ ὑπερασπίζωσιν ἑαυτά. Ὅθεν εὐκόλως κατανοεῖται πόσον ἐκτιμῶνται παρὰ τῶν περιηγητῶν τὰ εὐσεβῆ ταῦτα ἄσυλα, ἔνθα εὑρίσκουσιν πᾶσαν ἀνακούφισιν, καὶ πολλάκις μεταξὺ τῶν μοναχῶν ἄνδρας πεπαιδευμένους καὶ τερπνοτάτας συναναστροφάς.

Τὰ πλεῖστα τῶν μολδοβλαχικῶν μοναστηρίων κατέχονται ὑπὸ γυναικῶν μοναχῶν· πολλάκις δὲ κυρία τις ἐκ μεγάλης οἰκογενείας διευθύνει τὰς κοινότητας ταύτας. Ἀναφέρεται πρὸς τοῖς ἄλλοις γυνή τις λίαν διακεκριμένη ἡ ἡγεμονὶς Βραγκοβάνου, ἥτις ἔξοχον ἔχουσα πνεῦμα, θαυμαστὸν κάλλος καὶ κολοσσιαίαν περιουσίαν προετίμησε τὸν ἀποχωρισμὸν καὶ τὰς αὐστηρότητας τοῦ θρησκευτικοῦ βίου ἢ τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου· διευθύνει δὲ αὕτη τὸ κατὰ τὰ Καρπάθια ὄρη μοναστήριον Varatica.

Ἡ γραφικωτάτη θέα τῶν μολδοβλαχικῶν μοναστηρίων, κλιμακοειδῶς ἁπάντων διατεταγμένων ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἐκπλήττει τὴν φαντασίαν τοῦ περιηγητοῦ. « Τὸ κατ' ἐμὲ, λέγει, πρώην τις γάλλος πράκτωρ » ἐν Βουκουρεστίῳ, οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὴν ἔξ» οχον συγκίνησιν ἣν συνῃσθανόμην, ὅτε μετὰ πο» λυήμερον δεινὴν ὁδοιπορίαν ἀφικόμενος περὶ τὴν » πρώτην ὥραν τῆς πρωΐας εἰς τὸ ἐν Μολδαυΐᾳ μέγα » μοναστήριον τοῦ Ἀγαπίου μετὰ διπλῆς φρουρᾶς » ἱππέων, προσεκλήθην παρὰ τῆς εὐσεβοῦς ἡγουμέ» νης ἵνα κατευθυνθῶ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα ἐ» τελεῖτο ἡ περὶ τὸν ὄρθρον λειτουργία. Αἱ ἡδύφωνοι » ψαλμῳδίαι τῶν καλογραιῶν, τὸ ἔξοχον κάλλος » τινῶν, ἡ λάμψις τῶν φώτων ἐν τῷ μέσῳ τοσού» των ἀγγελικῶν φωνῶν κατὰ τὰς ὥρας ταύτας τοῦ » ὕπνου, πάντα ταῦτα μὲ συνεκίνησαν οὕτω παρα» δόξως, ὥστε ματαίως ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐζήτουν » νὰ καταπεισθῶ ὅτι δὲν ἐνυπνιαζόμην. Ἐν τούτοις » αἱ συμπαθητικαὶ καὶ ὡραῖαι αὗται καλογραῖαι ὑ» πόκεινται εἰς αὐστηροτάτους κανόνας. Πολλάκις » τῆς νυκτὸς ἐγειρόμεναι τοῦ ὕπνου ἀπέρχονται ἀ» είποτε καθ' ὡρισμένην ὥραν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν » νυκτερινῶν προσευχῶν. »

Ἡ χρῆσις τῶν κωδώνων τυγχάνει ἄγνωστος εἰς τὰς κοινότητας ταύτας· ἐγείρονται δὲ τοῦ ὕπνου αἱ καλογραῖαι ἀκούουσαι τὸν διὰ σιδηρᾶς σφύρας ἀποτελούμενον ἦχον ἐπὶ λεπτῆς σανίδος, ἣν ἑκάστη τούτων κατὰ σειρὰν κρούει. Ὁ κατά τι μουσικὸς οὗτος ἦχος, ἀντηχῶν σφοδρότατα καλεῖται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων *Τόκα*· ἅπασαι δὲ αἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις καλογραῖαι εἰσὶν ὄντως ἔξοχοι μουσικοὶ ἐπὶ τῆς *τόκας*.

Ζ'.

Ἡ φιλολογία, ἥτις κατὰ τὰ ἐλεύθερα ἔθνη τῆς Δύσεως ἔχει μόνον ἠθικὸν, διδακτικὸν καὶ διασκεδαστικὸν χαρακτῆρα, καθίσταται ὅπλον ἰσχυρὸν παρὰ τοῖς ὑποκειμένοις λαοῖς. Ὁ *τῇ νεότητι ὕμνος* τοῦ ποιητοῦ Mickiewitch, αἱ πραγματεῖαι

τοῦ κυρίου Tomasco ἐν Βενετίᾳ, ὁ τοῦ κυρίου Ἠλιάδου μῦθος ἐν Βουκουρεστίῳ διήγειρον ἐπαναστάσεις. Τὰ ἔθνη, ὧν ἡ ἐθνικότης διαμφισβητεῖται, οἷον οἱ Φιλλανδοὶ καὶ Ῥουμοῦνοι, ἔχουσι τὴν φιλολογίαν ὡς ζῶσαν διαμαρτύρησιν. Ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις τί ἐξεγείρει ἐν Φιλλανδίᾳ ὡς καὶ ἐν Μολδοβλαχίᾳ καὶ τὸ μικρότερον ἐθνικὸν ᾆσμα.

Οἱ Μολδοβλάχοι κατὰ τὸν Σὲν-Μάρκον Γιραρδῖνον ἐθεωροῦντο παρὰ τῶν Εὐρωπαίων ὡς Σλάβοι καὶ Ὀθωμανοί· ἐπειδὴ δὲ ἐκυβερνῶντο ἐπὶ ἕνα καὶ ἐπέκεινα αἰῶνα ὑπὸ Φαναριωτῶν Ἡγεμόνων, αἱ ἀνώτεραι τάξεις εἶχον συνειθίσει τὴν Ἑλληνικὴν καὶ μόνοι οἱ χωρικοὶ ἐλάλουν ἔτι τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν.

Τὸ 1821 ἐκρήγνυται ἐπανάστασις, ἔχουσα ἀρχηγὸν τὸν Βλαδιμιρέσκον καὶ διακρίνεται τῆς ἑταιρίας διὰ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλλάδος ὁ Βλαδιμιρέσκος ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς ῥουμουνικῆς ἀνεξαρτησίας· τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπαναστάσεως αὐτοῦ ἦν ἡ ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις ἀποκατάστασις τῶν ἰθαγενῶν ἡγεμόνων.

Τότε ἡ ἐθνικὴ ῥουμουνικὴ γλῶσσα ἀνέλαβε παρὰ ταῖς ἀνωτάταις τάξεσι τῶν Μολδοβλάχων τὴν προτέραν εὔνοιαν. Πᾶς τις δὲ κατανοεῖ διὰ τῶν ὀλίγων τούτων ὁποίαν τινὰ ἐπισημότητα δύναται ν' ἀποκτήσῃ ἡ φιλολογία ἐν χώρᾳ οὕτω πως διακειμένῃ. Ὁ μολδοβλάχος ποιητὴς γράφων ποίημα ῥουμουνιστὶ οὐ μόνον ταῖς γυναιξὶν ἀρέσκει, ἀλλὰ καὶ πατριωτισμοῦ ἔργον πράττει. Τὸ στιχουργεῖν καὶ μάλιστα μετρίως δὲν θεωρεῖται ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, τεκμήριον ὀκνηρίας, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας, ἐὰν μόνον οἱ στίχοι εἰσὶ μολδοβλαχικοί, τεκμήριον ἡρωϊκοῦ πνεύματος, εἰς μεγάλα ἔργα διατεθειμένου.

Ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἀξίας τῆς γλώσσης. Ὀλίγαι τινὲς χιλιάδες κατοίκων διεσπαρμένων ἐπὶ τῆς ἀρχαίας τραϊανικῆς Δακίας, ἤτοι τῆς Μολδοβλαχίας, Βεσσαραβίας, Τρανσυλβανίας, Βουκοβίνας καὶ Βανάτου λαλοῦσι μόναι τὴν διεφθαρμένην λατινικήν. Οἱ Μολδοβλάχοι ἀξιοῦσιν ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτῶν συνεργεῖ πολὺ πρὸς τὴν ποίησιν, λέγοντες ὅτι ἔχει ἀφελέστατον καὶ χαριέστατον ὕφος.

Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου οὐκ ὀλίγους μολδοβλάχους ποιητάς, οἵτινες πρὸ ἑξηκονταετίας ἀφθονοῦσι. Τινές, ὡς ὁ Ἠλιάδης, ὁ Ἀλεξάνδρης, ὁ Ῥωσέτης διαθρυλλοῦνται πολὺ ἐν Εὐρώπῃ. Τὰ ποιήματα αὐτῶν δὲν ἀποτελοῦσιν εἰσέτι φιλολογικὸν μνημεῖον, ἀλλ' εἶδός τι μωσαϊκοῦ, ἔνθα καθορᾷ τις, ὡς ἐν δείγμασι, φιλολογικὸν πνεῦμα.

Ὁ σοφὸς ἀσιανολόγος Vaillant ἀπαριθμεῖ τοὺς ἑξῆς ἀρχαίους καὶ νέους ῥουμούνους συγγραφεῖς. Εὐστράτιος, Δοσίθεος, Πέτρος Μάϊος, Cantimir, Γεώργιος S'incaï, Παῦλος Giorgovici, Cichendela, M. Vacaresco, Ἰωάννης Vacaresco, Πάρις Mumulëno, Scavinsky, Ἀσσάκης, Ἠλιάδης, Carlova, Alexandresco, Baliaco, Negruci, Donici, Pogor, Bariez Alexandri, Ῥοσέτης καὶ Ἀριστίας.

Πλὴν δὲ τοῦ Εὐστρατίου, μεγάλου Λογοθέτου, ὅστις τὸ 1646 συνέταξε κώδηκας καὶ τοῦ Δοσιθέου, ὅστις συνέγραψε ἔμμετρον ψαλμόν, οἱ ἀρχαιότατοι τούτων δὲν ἀναβαίνουσι πέραν τοῦ 19ου αἰῶνος.

Ὁ Cantimir συνέγραψε τὰ *Χρονικά*, καὶ ὁ Πέτρος Μάϊος τὸ *περὶ καταγωγῆς*, ζῶντες ἀμφότεροι περὶ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Georges S'incaï ἐκ Σίγκας ἦν τὸ 1753 δόκτωρ τῆς Θεολογίας ἐν Τρανσυλβανίᾳ· συνέγραψε δὲ τὸ μὴ τυπωθὲν περὶ *Κουτσοβλάχων* σύγγραμμα, οὗ σώζονται δύω ἀντίγραφα, τὸ μὲν παρὰ τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Blaj, τὸ δὲ παρά τινι μοναχῷ ἐν Ἰασίῳ.

Ὁ Giorgovici, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας, συνέταξε πραγματείαν περὶ ἐτυμολογικοῦ. Ὁ Cichendela, ἄλλος Λαμενναὶ κατ' αὐτούς, καθηγητὴς τῆς Θεολογίας, συνέταξε συλλογὴν μύθων μόλις τὸ 1814 δημοσιευθεῖσαν. Ὁ M. Vacaresco ἐποίησε τὰ ὑπὸ τῶν Ἀθιγγάνων ᾀδόμενα ᾄσματα. Ὁ δὲ J. Vacaresco ἐστὶν ἐν μέρει φιλόπατρις, ἐν μέρει ἐρωτικὸς ποιητής. Ὁ Mumulëno ἐστὶν ἐλεγειοποιός, οὗ τὸ λαμπρότερον τῶν δραμάτων ἐπιγράφεται *Στεναγμοὶ τῆς Ῥουμουνίας*. Ἀλλὰ τύπος ποιήσεως ἐστὶν ὁ Δανιὴλ Scavinsky, καταγόμενος ἐκ Βουκοβίνας. Ὁ ἄσημος οὗτος καὶ εὐτράπελος ἀνήρ, ῥιφθεὶς ὑπὸ τῆς ἀσταθμήτου τύχης εἰς χημεῖον φαρμακοποιοῦ ἐν Λιὲφ τῆς Γαλικίας ἐνόμισε καλὸν νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ ὄνομά του τὴν κατάληξιν sky. Συνείθιζε δὲ νὰ λέγῃ ὅτι ἐκαλεῖτο Scavinoff ἐν Ῥωσσίᾳ, Scavinemberg ἐν Γερμανίᾳ καὶ Scavinoville ἢ Scavinocourt ἐν Παρισίοις. Ἀπέθανεν ὅμως νέος ἐν Μολδοβλαχίᾳ σφόδρα λυπούμενος διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ μύστακός του, ὅστις εἶχε πέσει συνεπείᾳ δεινῆς θεραπείας ὑπ' αὐτοῦ τούτου γενομένης, ὅπερ ὀλίγην τιμὴν περιποιεῖ εἰς τὰς φαρμακευτικὰς γνώσεις, ἃς ἀποκτᾷ τις παρὰ τοῖς ἐν Γαλικίᾳ φαρμακοποιοῖς.

Ὁ κύριος Ἀσσάκης ἐποίησε χορῳδίας. Παραλείπω τὸν κύριον Ἠλιάδην περὶ οὗ κατωτέρω θέλομεν λαλήσει. Ὁ Carlova δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ παραγάγῃ τι, καθότι ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσιδύο ἐτῶν. Ὁ κύριος Alexandresco ἐστὶ μυθοποιός· φίλος τῶν ὄντως φιλολογικῶν, ὁ κύριος Boliaco, εὐχαρίστως συντάττει ἐμμέτρους βίους καὶ χορῳδίας, καθ' ἃ μᾶλλον ἐπιτυγχάνει. Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὰς *ποιήσεις τῆς χρυσῆς γλώσσης*, ἃς ὁ ἀκάματος κύριος Vaillant ἐπροθυμοποιήθη ἐμμέτρως νὰ μεταφράσῃ. Μεταξὺ τῶν ποιημάτων τούτων, ὧν τινά εἰσι χαριέ-

στατα καὶ καινοφανῆ, παρετήρησα ἐν ἐπιγραφόμενον ὁ *Κὺρ Μανώλης*.

Ἐν τῷ δράματι Florica ἤτοι ἀνθοπῶλις ὁ κύριος Negruci δεικνύει μεγάλην δεινότητα. Ἡ Florica ἔχουσα περιδέραιον ἐκ χρυσῶν νομισμάτων, τὰς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τρίχας μελαίνας καὶ ὡραῖον στόμα, ἐστὶ δεῖγμα τῶν ἐν Ἀνατολῇ ἀνθοπωλίδων.

Ἰδοὺ καὶ ἕτερος μυθοποιὸς ὁ κύριος Donici· ὁ δὲ κύριος Pogor μετέφρασε τὴν Ἑρριάδα. Ὁ κύριος Bariez συντάττει ῥουμανικὴν ἐφημερίδα.

Συνήντησα ἐν Παρισίοις τὸν κύριον *Ῥοσέτην*, ἄνδρα εὐφυέστατον. Ὁ *χιτὼν τοῦ εὐδαίμονος* δεικνύει τὸ ὕφος του· ἰδοὺ ἡ ἔννοιά του. Ἡγεμών τις ἀσθενὴς ἐλπίζει ὅτι θὰ θεραπευθῇ, ἐὰν ἐνδυθῇ τὸν χιτῶνα εὐδαίμονος ἀνδρὸς, ἀλλὰ δυσκολεύεται νὰ εὕρῃ τοιοῦτον· μετὰ πολλὰς ματαίας ἀναζητήσεις ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, τῆς ἐν αἵματι καὶ δακρύοις διαβεβρεγμένης, ἀφικνεῖται εἰς τὸ τέρμα κοιλάδος, ἔνθα διάγει ποιμὴν αὐλῶν, φυλάττων τὸ ποίμνιόν του καὶ ἐντελῶς ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ ἀρκούμενος. Ὁ εὐδαίμων ἀνὴρ εὑρέθη, καὶ πρόκειται ἤδη περὶ τοῦ χιτῶνος του. « Ἀλλὰ, μεγαλειότατε, λέγει ὁ ὑπουργὸς, μετὰ βαθυτάτης λύπης Σᾶς πληροφορῶ ὅτι ὁ ταλαίπωρος οὗτος, ὁ ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ τύχῃ τοσοῦτον ἀρκούμενος, οὔτε κἂν χιτῶνα ἔχει. »

Ὁ κύριος Alexandri μολδαυὸς βογιάρος καὶ ποιητὴς, συντάκτης περιοδικοῦ τινος συγγράμματος δύο τινὰ καλὰ ἔπραξεν, ἀπηλευθέρωσε τοὺς Ἀθιγγάνους του καὶ ἐδημοσίευσε συλλογὴν δημοτικῶν ᾀσμάτων, λίαν εὐφυῶς συνημμένων καὶ διατεταγμένων. Εἷς τῶν ἐξορίστων συμπατριωτῶν αὐτοῦ ὁ κύριος Βοϊνέκος, ὅστις ἐτελεύτησεν ἐν Παρισίοις, μετέφρασε γαλλιστὶ τὰς *Δοΐνας* τοῦ κυρίου Alexandri. Εἰς τὰ ἀφελῆ ταῦτα ᾄσματα τοῦ μολδαυϊκοῦ λαοῦ ἀνευρίσκει τις ἐν ἑκάστῃ στροφῇ ἴχνη τῶν παθῶν αὐτοῦ. Οἱ λησταὶ τοῦ δάσους τῆς Στρούγγας εἰσὶ χωρικοὶ, οἵτινες βεβαρημένοι ὑπὸ τῶν θητειῶν, ἔλαβον ἀνὰ χεῖρας τὰ ὅπλα ἕνεκα τοῦ πρὸς τοὺς Ciokoi μίσους Ἐν τῷ *ᾄσματι τῶν λῃστῶν* λῃστής τις ἀνακράζει· « Ἡμέτερα τὰ δάση καὶ αἱ κοιλάδες, ἡμέτερα καθότι εἴμεθα νέοι καὶ ἀνδρεῖοι. Κωλύσωμεν τὴν δίοδον καὶ ἐμποιήσωμεν τρόμον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ciokoi ! »

Ἡ συλλογὴ τοῦ κυρίου Alexandri περιέχει εἰκοσιπέντε δράματα, ὧν τὰ μᾶλλον ἀξιομνημόνευτα εἰσὶ τὰ ἑξῆς· ἡ *Δοΐνα*, ἡ *γραῖα Κλόντσα*, καὶ οἱ *τρεῖς τοξόται*. Παρετήρησα οὐχ ἧττον τὸν *Ἁλιέα τοῦ Βοσπόρου* ἐντὸς τοῦ εὐμήκους χρυσοκολλημένου ξυλίνου ἀκατίου του· τὸ *ἐναέριον δαιμόνιον* (sburatorul), ὅπερ καταδιώκει τὰς νεάνιδας, αἵτινες πορεύονται ἵνα συλλέξωσι χαμαικόμορα· τὴν *καταγοητευτικὴν πηγὴν*, καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ἡ *Δοΐνα* δύναται νὰ δώσῃ μικράν τινα ἰδέαν περὶ τῆς τραχείας χάριτος τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ *γραῖα Κλόντσα* περιέχει μᾶλλον γερμανικὸν ἢ ἀνατολικὸν ὕφος, καὶ ἀναμιμνήσκει τὸν *ἁλιέα* τοῦ Goethe καὶ τὴν ἔπαυλιν τοῦ Mickiewitch.

Οἱ *τρεῖς τοξόται* εἰσὶν ἧττον ἀνεπτυγμένοι.

Ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων μολδοβλάχων συγγραφέων οὐδεὶς κατ᾽ ἐμὲ ἐξισοῦται πρὸς τὸν κύριον Ἠλιάδην. Τυπογράφος, βιβλιοπώλης, μεταφραστὴς, ποιητὴς, ἐφημεριδογράφος ὁ κύριος Ἠλιάδης ἀνέπτυξεν ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ Βουκουρεστίου ἀξιέπαινον ἐνεργητικότητα. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἐστὶ δημοτικόν. Διὰ τῆς εὐφυΐας, διὰ τοῦ πατριωτισμοῦ ὁ κύριος Ἠλιάδης ὑψώθη ἐν τῇ πατρίδι του εἰς ὕψος, τὸ ὁποῖον καταβάλλει καταγωγὴν καὶ περιουσίαν. Μέλος τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ τὸ 1848 προσωρινῆς κυβερνήσεως ἐγένετο μετὰ ταῦτα εἷς τῶν τριῶν ἡγεμονικῶν ὑπασπιστῶν τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ κύριος Ἠλιάδης Ῥαδουλέσκος ἠδύνατο ὡς καὶ ὁ Mickiewitch νὰ καθέξῃ ἐν Παρισίοις ὡς πρὸς τὴν παιδείαν ἔξοχον θέσιν. Συγγράφων γαλλιστὶ ὀρθότατα ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τὸ 1848 ἔξοχον πολιτικὸν φυλλάδιον ἐπιγραφόμενον, *Ὑπομνήματα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ῥουμανικῆς ἀναγεννήσεως*, καὶ τὰς *Ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις ἐξορίστου*. Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ συγγράμματι ἀνευρίσκει τις τὸ μῖγμα ἐκεῖνο τῆς λυρικῆς ποιήσεως τὸ τοσοῦτον διαφερόντως προφερόμενον ὑπὸ τοῦ Βύρωνος, μεθ᾽ οὗ ὁ κύριος Ἠλιάδης φιλολογικῶς ἴσως ὁμοιάζει. Ὁ Βύρων πλανᾶται ἀναντιρρήτως εἰς πολὺ μεγαλείτερον ὕφος, ἀλλ᾽ ὁ μεταφράσας αὐτὸν Ἠλιάδης διετήρησέ τι τῆς πικρίας ἐκείνης, ἥτις τὰ μέγιστα ὑψόνει τὴν λυρικὴν ποίησιν.

Ἐν τούτοις ἤθελον ἀπατήσει πάντας, ἐὰν παρουσιάζον τὸν κύριον Ἠλιάδην ὡς ἐντελῶς φιλολογικὸν ἄνδρα, διότι κατ᾽ ἐμὲ οἱ Ῥουμοῦνοι εἰσὶ πρωτόπειροι. Σπουδάζουσι μὲν ἵνα γίνωσι ποιηταὶ, φιλόσοφοι, οἰκονομολόγοι κτλ. ὅπως σπουδάζουσι ἵνα ἀπαρτίσωσιν ἔθνος, ἀλλ᾽ οὐκ εἰσὶν ἔτι τοιοῦτοι.

Τὰ πεζὰ τοῦ Ἠλιάδου συγγράμματα εἰσὶν ἀρκούντως ἰσχυρὰ, ἵνα ὑποστῶσι πᾶσαν κρίσιν· συγγράφων δὲ ἠγνόει μόνον τὸ « Γνῶθι σαυτόν. » Αἱ φιλολογικαὶ γνώσεις καὶ τὰ σπουδαιότατα τῶν συγγραμμάτων του στεροῦνται βάσεων καὶ περιέχουσιν, οὕτως εἰπεῖν, χάσματα ἐντὸς τοῦ μεγάλου κρίκου τῆς διανοίας. Τὸ διακαὲς αἴσθημα, τὸ ἀλαζονικὸν ὕφος, οἱ ἀδάμαντες τοῦ νοὸς δὲν ἀναπληροῦσι πάσας τῆς Δύσεως τὰς ἀγχινοίας.

Αἱ *ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις ἐξορίστου* εἰσὶ τεκμήριον τῶν πλεονεκτημάτων καὶ ἐλαττωμάτων τοῦ κυρίου Ἠλιάδου. Ἡ ἐν αὐταῖς ἀγανάκτησις ἐστὶν ἐν μέρει λίαν διαρκὴς καὶ μονότονος, ἀλλὰ θελκτικωτάτη, ὁσάκις καὶ ἂν ᾖ εὐτράπελος.

Δὲν παρακολουθοῦμεν τὸν κύριον Ἠλιάδην κατὰ τὰς ἀποδημίας αὐτοῦ, καθότι ἀρκούμεθα ὅτι κατεδείξαμεν καὶ τὸ πνεῦμα τούτου, καὶ οὕτω συνεπληρώσαμεν τὴν μικρὰν ταύτην πραγματείαν περὶ μιᾶς τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερουσῶν καὶ ἧττον γνωστῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

Δ. Ν. ΚΟΥΚΟΥΛΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ (*).

Καλὴν καὶ περισπούδαστον παρέχει ἡμῖν ἀφορμὴν ἡ κατὰ πᾶν ἔτος ἐπιτελουμένη αὕτη ἱερὰ ἑορτή. Πρῶτον μὲν διότι δόξαν καὶ ἔπαινον ἀναπέμπομεν τῷ Ὑψίστῳ, ὅτι ηὐδόκησεν, ὡς τρεῖς τηλεφεγγεῖς φωστῆρες, ν' ἀναλάμψωσιν εἰς τὸ στερέωμα τῆς ἐκκλησίας οἱ τρεῖς πάνσεπτοι Ἱεράρχαι καὶ τῆς Οἰκουμένης διδάσκαλοι, οἵτινες δι' ὅλου αὐτῶν τοῦ βίου καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις καὶ ἐν συγγράμμασι γενναίως ἀγωνισάμενοι ὑπὲρ τῆς πανταχόθεν πολεμουμένης ὀρθοδόξου πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ἐστήριξαν αὐτὴν ἐπὶ θεμελίων ἀκραδάντων καὶ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀσάλευτον καὶ ἀῤῥαγῆ κατέστησαν· δεύτερον δὲ διότι μετὰ τῆς μνήμης τῶν μακαρίων τούτων ἀνδρῶν συνάψασα καὶ ἡ ἡμετέρα Κοινότης τὴν ἀνάμνησιν τῶν ὁπωσδήποτε εὐεργετησάντων τὰ φιλανθρωπικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ αὐτῆς καθιδρύματα, μνημόσυνον ἐπιτελεῖ ὑπὲρ αὐτῶν δημοτελὲς τῇ ἐπιμελείᾳ τῆς Σ. Ἐφορίας, καὶ τὴν τελετὴν ταύτην τὴν ἐν τῷ διδακτηρίῳ συνέστησε, ὅπως καὶ τὴν τῆς κοινῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τιμῆς πρὸς αὐτοὺς ἐκδήλωσιν μείζονα καὶ περιφανεστέραν καταστήσῃ, καὶ τὴν ἐπὶ τὰ καλὰ ὁρμὴν ζωηρότερον ὑποθάλψῃ.

Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν παρῳχημένων ἐνιαυτῶν ὁ σεβαστὸς ἡμῶν Ἱεράρχης τὴν ἀναίμακτον θυσίαν προσάγων τῷ Θεῷ ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ, ηὐλόγει τὸ μνημόσυνον καὶ τῆς τελετῆς ἐνήρχετο, καὶ θερμὰς ὑπὲρ ἁπάντων ἀπέτεινε πρὸς Κύριον εὐχάς· ἐφέτος δὲ αὐτοῦ ἀποδημοῦντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ τῇ προσκλήσει τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, προθύμως ἀνεδέξατο τὴν πρυτανείαν τῆς πομπῆς ὁ τύχῃ ἀγαθῇ παρ' ἡμῖν ἐνδημῶν μακαριώτατος πρώην Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ὁ καὶ τῆς Μιτυλήνης εὐκλεῶς ποτε ποιμεναρχήσας, καὶ ἀναμνήσεις ἡδίστας καταλιπὼν τῆς ἐνταῦθα ποιμαντορίας του. Καὶ δὴ πάντων τῶν νενομισμένων ἀνενδεῶς, ὅτε δ' εἰπεῖν, καὶ πλεοναζόντως, ἐπιτελεσθέντων, καὶ ἁπασῶν τῶν τιμῶν τοῖς μακαρίοις καθιδρυταῖς καὶ εὐεργέταις τῶν φιλεκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων ἀποδοθεισῶν, λείπεται ἤδη εἰς ἐμὲ τὸ τελευταῖον νὰ ἐκπληρώσω καθῆκον ἐκ τῶν ἐνόντων, τὸν ἐπέτειον δηλ. νὰ εἴπω λόγον.

Ὤφειλον λοιπὸν καὶ ἐγὼ πρὸς τὰ παρόντα συναρμόζων τὸν λόγον εὔκαιρόν τι νὰ εἴπω. Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλάκις ἀπὸ τοῦ ὀκρίβαντος τούτου καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὡραίας ταύτης ἑορτῆς ἐξηγήθη, καὶ ὁ δίκαιος ἔπαινος τοῖς καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἀπενεμήθη, εἰς τὸ τῆς ἀγαθοεργίας χρῆμα δεόντως ἐξετιμήθη, ἑπόμενος δὲ καὶ τῇ γνώμῃ τῇ λεγούσῃ « *Μεταβολὴ πάντων γλυκύ* », οὐκ ἄπο σκοποῦ ἔκρινα ἐνώπιον τοιαύτης φιλοκάλου καὶ ἐμβριθοῦς Ὁμηγύρεως, θέμα τῆς σημερινῆς ὁμιλίας μου νὰ λάβω πάτριόν τι ἀντικείμενον. Μὴ δέ τις μοῦ ἐπιχλευάσῃ ὅτι περὶ τὰ οἰκεῖα καὶ πάτρια ἀεὶ διατρίβω· διότι ὁ ἄνθρωπος φύσει φίλαυτος ὤν, περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑαυτοῦ σφόδρα ἥδεται διαμυθολογούμενος. Ἀλλ' ἵνα μὴ εἰς περιαυτολογίας ὀχληρὰς ἐμπέσω περὶ τῆς ἀρχαίας δόξης καὶ εὐημερίας τῆς Μιτυλήνης τὸν λόγον ποιούμενος, μηδὲ φανῶ ὅτι εἰς πατραγαθίας ἐνασμενίζομαι τῶν μεγάλων αὐτῆς ἀνδρῶν ἀναποσπάστως ἐχόμενος, προειλόμην μᾶλλον νὰ ἱστορήσω πλησιεστέραν τινὰ ἐποχήν, ἔστω αὕτη δυσπραγὴς καὶ ἀκλεής. Διότι οὐ μόνον τὰ μεγάλα καὶ ἔνδοξα, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ καὶ ταπεινὰ τῶν προγόνων ἀξιοσπούδαστα εἶναι καὶ ἀξιαφήγητα, ὡς ἐκεῖνα μὲν τὸν ζῆλον ἐγείροντα καὶ τὴν ἅμιλλαν, ταῦτα δὲ διδακτικώτατον παρέχοντα μάθημα τοῖς ἀπογόνοις εἴς τε τὰ παρόντα καὶ τὴν μέλλουσαν αὐτῶν τύχην.

Μὴ ὑπολάβητε δέ, Κύριοι, ὅτι καθὼς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ Μιτυλήνη καὶ σὺν αὐτῇ ἡ πᾶσα νῆσος οὐ μικρὸν κατέχει μέρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, οὕτω καὶ εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους. Αἱ πολιτεῖαι, ὅσῳ μικραὶ καὶ ἂν ἦναι, ἀνεξάρτητοι μένουσαι καὶ ἰδίαν πολιτικὴν ζωὴν βιοῦσαι, ἔχουσι καὶ ἰδιαιτέραν ἱστορίαν· ἀπολέσασαι ὅμως τὴν αὐτονομίαν καὶ εἰς μέγα τι Κράτος συγχωνευθεῖσαι, συγχέονται καὶ ἀποβαίνουσιν ἄσημοι, ταυτιζομένης τῆς ἱστορίας αὐτῶν μὲ τὴν τοῦ ὅλου τοῦ Κράτους ἱστορίαν, καθὼς οἱ καταπινόμενοι ὑπὸ τῶν μεγάλων ποταμῶν ῥύακες καταντῶσιν ἀνώνυμοι εἰς τὸν περαιτέρω ῥοῦν.

Καὶ ὁποία μὲν ἦτο ἡ Μιτυλήνη ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, ἐφ' ὧν ἔσωζεν ἔτι ἴχνη αὐτονομίας,

(1) Ἡ πραγματεία αὕτη ἀπηγγέλθη τὴν 30 Ἰανουαρίου 1862 ἡμέραν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἐν Μιτυλήνῃ ὑπὸ τοῦ πρὸ πολλοῦ γνωστοῦ τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Πανδώρας σχολάρχου Γ. Ἀριστείδου, τελουμένης τῆς ἑορτῆς τῆς Ἑλλην. Σχολῆς. Εἶναι δὲ πολλοῦ λόγου ἀξία διὰ τὴν ὑπόθεσιν· διότι πᾶσα ἔρευνα διαλευκαίνουσα τὴν ἡμετέραν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν εὐεργετεῖ τὴν ἱστορίαν. Σ. Π.

καὶ ἡ ἱστορία, καὶ πολλὰ μνημεῖα γραπτὰ καὶ τὰ ὀλίγα περισωθέντα ἀρχαῖα λείψανα τῆς τέχνης ἱκανῶς μαρτυροῦσι. (Α΄.). Ότε δὲ, διαιρεθέντος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡ Λέσβος μετὰ πασῶν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου συμπεριελήφθη εἰς τὴν πρώτην, (1) ἡ Μιτυλήνη ὡς πρωτεύουσα μικρᾶς ἐπαρχίας διετέλεσεν ἐσωτερικῶς μὲν ἰδιοπραγμονοῦσα καὶ ἀδοξοῦσα, ἐξωτερικῶς δὲ συμμετέχουσα τῶν τυχῶν, εἰς ἃς βραδύτερον περιῆλθε τὸ Ἀνατολικὸν κράτος. Ταύτας λοιπὸν αὐτῆς τὰς τύχας τὰς ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων μέχρι τῆς ἁλώσεως ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β΄, προεθέμην νὰ διαλάβω σήμερον, ὅσον ἐπιτρέπουσι τὰ στενὰ ὅρια τοῦ λόγου, καὶ παρακαλῶ τὴν σεβαστὴν ὁμήγυριν ν᾽ ἀφιερώσῃ εὐμενῶς ὀλίγας στιγμὰς εἰς ἀκρόασιν.

Τὸ Βυζαντινὸν κράτος κατὰ τὴν χιλιετῆ αὐτοῦ διάρκειαν πολλοὺς πολλαχόθεν ἔσχεν ἐχθρούς. Ὅμοιον πρὸς πλοῖον εἰς τρικυμιῶδες πέλαγος κλυδωνιζόμενον, ἀνθίστατο μὲν πρὸς τὰς πανταχόθεν τοῦ ὁρίζοντος διεγειρομένας λαίλαπας, καὶ ἐν μέσῳ τῶν φοβερῶν κυμάτων ἀνεφαίνετο πολλάκις οὐριοδρομοῦν, καίτοι ἀκρωτηριαζόμενον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τέλους ὁ ἐξ ἀνατολῶν ἐγερθεὶς τυφὼν λάβρος ἐπιπεσὼν κατεπόντισεν αὐτό. Καὶ συνέπασχε μὲν κοινῶς μετὰ τοῦ ὅλου Κράτους καὶ ἡ Λέσβος. ἔπαθε δὲ καὶ πολλὰ ἴδια παθήματα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος (κατὰ τὸ 1081 ἔτος) ὅτε Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἀνέβη εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον, πολλοὶ καὶ φοβεροὶ ἐχθροὶ εἶχον ἐπιπέσει κατ᾽ αὐτοῦ. Ἐν ᾧ ὁ δραστήριος οὗτος μονάρχης ἐνησχολεῖτο εἰς τὸ νὰ ἀποσοβήσῃ τὸν ἐκ δυσμῶν ἐπελθόντα Ῥόβερτον βασιλέα τῆς Ἀπουλίας καὶ τοὺς ἐξ ἄρκτου καὶ ἀνατολῶν Σκύθας καὶ Πατζινάκας καὶ Κομάνους, οἱ Σελτουκίδαι Τοῦρκοι τοῦ Ἰκονίου ἁρμόδιον νομίσαντες τὸν καιρὸν ἤρξαντο λεηλατοῦντες καὶ ἐκπορθοῦντες πάσας τὰς ἐν τῇ Μικρασίᾳ χώρας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Εἷς τούτων γαμβρὸς τοῦ Σουλτάνου Κλιτζιασθλαν, ἀνὴρ τολμηρὸς καὶ φίλαρχος, Τσαχᾶς τοὔνομα, κατασχὼν τὴν Σμύρνην καὶ στόλον παρασκευάσας ἀξιόμαχον ἐκυρίευσε τὰς Κλαζομενάς, τὴν Φώκαιαν καὶ ἄλλας τινὰς παραλίους πόλεις. Ἐκ τούτων δὲ ὁρμώμενος καὶ ἐπὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν παρακειμένων νήσων, πρῶτον μὲν γράφει πρὸς τὸν κουράτορα, ἤτοι διοικητὴν τῆς Μιτυλήνης Ἀλωπὸν καλούμενον, τὰ πάνδεινα κατ᾽ αὐτοῦ ἀπειλῶν ἐὰν δὲν ἐξέλθῃ τῆς νήσου. Καὶ ὁ μὲν κουράτωρ ἀπειληθεὶς φεύγει, ὁ δὲ Τσαχᾶς ἐπιπλεύσας καταλαμβάνει ἐξ ἐφόδου τὴν Μιτυλήνην. Ἀλλ᾽ ἡ κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς νήσου Μήθυμνα, φρούριον ἔχουσα ὀχυρὸν, τότε μὲν ἀπέκρουσε τὴν προσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, βραδύτερον δὲ ὠχυρώθη ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὅπως ἔχῃ αὐτὴν ὁρμητήριον κατὰ τοῦ Τσαχᾶ. Ἀλλ᾽ οὗτος μικρὸν περὶ τῆς Μηθύμνης φροντίσας, καταλιπὼν φρουρὰν ἱκανὴν ἐν Μιτυλήνῃ, ὥρμησεν ἐπὶ τὴν τῆς Χίου ἐκπόρθησιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ μικρὰν ἀνάπαυλαν λαβὼν ἀπὸ τῶν ἄλλων πολέμων, πρῶτον μὲν στέλλει κατὰ τοῦ Τσαχᾶ Νικήταν τὸν Κασταμονίτην, τούτου δὲ ἀποτυχόντος, στέλλει ἔπειτα Κωνσταντῖνον τὸν Δαλασσηνὸν, θεῖον πρὸς μητρὸς, ἄνδρα ἔμπειρον περὶ τὰ πολεμικά· ὅστις καὶ ἐπελθὼν τὸ μὲν στράτευμα διεσκόρπισε, αὐτὸν δὲ τὸν Τσαχᾶν ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Χίον καὶ λάθρα νὰ σωθῇ εἰς Σμύρνην.

Ἐπελθόντος δὲ τοῦ χειμῶνος ἡ τῆς Μιτυλήνης ἐλευθέρωσις ἀνεβλήθη κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔαρ. Τότε δὲ στόλον ἐξοπλίσας ἰσχυρὸν, καὶ στρατὸν ἐκλεκτὸν ἀθροίσας, καὶ στρατηγὸν τούτου ἐπιστήσας ἄνδρα ἱκανώτατον, τὸν Δοῦκαν Ἰωάννην ἀδελφὸν τῆς βασιλίσσης, ὑπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεγάλου Δουκὸς, (Β΄.) τοῦτον μὲν διὰ ξηρᾶς, τὸν δὲ Δαλασσηνὸν διὰ θαλάσσης πέμπει ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅπως συναντήσαντες κατατροπώσωσι τὸν Τσαχᾶν, καὶ μὴ μόνον τὴν Μιτυλήνην, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας πόλεις καὶ νήσους ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀφαιρέσωσι. Κατελθὼν λοιπὸν ὁ Δοῦκας πρῶτος εἰς Μιτυλήνην, χωρὶς ἀναβολῆς καιροῦ κατεσκεύασε περὶ τὴν πόλιν ξυλίνους πύργους, ὅπως ἐξ αὐτῶν ἐπεξέρχηται κατὰ τῶν βαρβάρων. Ὁ Τσαχᾶς τάχιστα διιδὼν τὴν ἱκανότητα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατηγοῦ, εἰς μὲν τὸν ἀδελφόν του Γαλαβάτζην ἀνέθηκε τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως, αὐτὸς δὲ αὐτοπροσώπως ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ, ἵνα ἐπιτεθῇ ἀποφασιστικῶς κατὰ τῶν πολιορκητῶν. Κρατερὰ τῷ ὄντι ὑπῆρξεν ἡ μάχη, διαρκέσασα μέχρις ἑσπέρας, ἀλλ᾽ ἀπέβη ἄκριτος, διαλυθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐπελθούσης νυκτός. Ἔκτοτε δὲ ὁ Δοῦκας ἐπὶ τρεῖς ὅλους μῆνας προσβάλλων τὸν ἐχθρὸν καθ᾽ ἑκάστην λαμπρὰς συνῆπτε μάχας· ἀλλ᾽ ὁ Τσαχᾶς γενναίως ἀμυνόμενος ἐματαίου τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ. Βλέπων λοιπὸν ὅτι ἡ ἀνδρία μόνη οὐδὲν κατορθοῖ ἐν τῷ πολέμῳ, ὅταν μάλιστα ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα μέρη ἴσην ἀποδεικνύωσιν ἀνδρίαν, προσέλαβε συμβοηθὸν καὶ τὴν ἀπάτην, συμβουλεύσαντος τοῦτο καὶ αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος (Γ΄.). Ἐν ᾧ λοιπὸν ἄλλοτε ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ὡδήγει εἰς ἔφοδον τὸν στρατὸν ὁ Δοῦκας, αἴφνης ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν διατάσσει νὰ μείνωσιν ἀκίνητοι αἱ φάλαγγες. Μάτην οἱ Τοῦρκοι περιέμειναν τὴν συνήθη ἔφοδον ἐπὶ πολλὰς ὥρας· ὑποπτευθέντες δὲ δειλίαν ἢ ἀδυναμίαν, καὶ ἀπελπι-

(1) Ἡ Μιτυλήνη ἀνῆκεν εἰς τὸ ΙΖ΄. Θέμα, τὸ καλούμενον Αἰγαῖον Πέλαγος, καὶ εἰς τὴν ΚΘ΄, Ἐπαρχίαν, ἐπιλεγομένην τῶν Νήσων, καὶ περιέχουσαν 20 πόλεις, ὧν δύο ἦσαν ἡ Μιτυλήνη καὶ ἡ Μήθυμνα. (Κωνστ. Πορφυρογέννητος σελ. 42. Συνέκδημος Ἱεροκλέους Γραμματικοῦ σ. 395. ἐκδ. Βόννης.)

σθέντες περὶ τῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν μάχης, ἀπέθεσαν τὰ ὅπλα. Ἀλλὰ κλίνοντος ἤδη τοῦ ἡλίου πρὸς δύσιν, ἐπιπίπτει ὁ Δούκας κατὰ τῆς πόλεως μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ βοῆς πολλῆς· ὁ δὲ Τσαχᾶς ταχέως ὁπλίσας τὸν στρατὸν ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ. Ἡ ἡμέρα ὅμως ἐκείνη ἀνέδειξε νικητὰς τοὺς Ἕλληνας, τὸ μὲν, ὡς γενναιότερον πολεμήσαντας, τὸ δὲ, ὡς καὶ τοῦ καιροῦ βοηθήσαντος καὶ τῆς τύχης. Διότι ῥίπτοντος τοῦ ἡλίου τὰς ἀκτῖνας ἀπὸ δυσμῶν, οἱ μὲν Ἕλληνες οὐδαμῶς ἐνωχλοῦντο, οἱ δὲ ἐχθροὶ κατεθαμβόνοντο τὰς ὄψεις, τοῦθ' ὅπερ εἰς τὰς προτέρας ἐφόδους πάντοτε ἔπασχον οἱ Ἕλληνες· πνεύσας δὲ συγχρόνως καὶ σφοδρὸς ἄνεμος, καὶ κονιορτὸν μέγαν ἐγείρας καὶ κατὰ πρόσωπον τῶν ἐχθρῶν ὠθήσας συνεπλήρωσε τὴν ἧτταν αὐτῶν. Τραπέντος ἤδη εἰς φυγὴν τοῦ στρατοῦ, ὁ Τσαχᾶς ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ παρευθὺς προτείνει εἰρήνην ἐπὶ μόνῳ τῷ ὅρῳ νὰ διαπεράσῃ ἀσφαλῶς εἰς Σμύρνην χωρὶς οὐδένα νὰ βλάψῃ. Ἀλλ' ὁ πανοῦργος πολὺ ἀπεῖχε τοῦ νὰ τηρήσῃ τὸν λόγον του· ἀλλὰ διὰ νυκτὸς μέγα πλῆθος Μιτυληναίων, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων ἐμβιβάσας εἰς τὰ πλοῖά του, ἕτοιμος ἦτο ν' ἀποπλεύσῃ λάθρα, ὅτε ἐπιφανεὶς ἐκ θαλάσσης ὁ Δαλασσηνὸς κατεδίωξεν αὐτὸν, καὶ πολλὰ τῶν ληστρικῶν του πλοίων ἐκυρίευσε, τὰ δὲ λοιπὰ κατασχὼν ἐν αὐτῷ τῷ λιμένι ὁ Δούκας, ἠλευθέρωσε πάντας τοὺς ἐν αὐτοῖς αἰχμαλώτους. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Τσαχᾶς παρὰ μικρὸν συνελαμβάνετο, ἐὰν πανοῦργος ὢν δὲν προελάμβανεν ἐπὶ ἐλαφροῦ ἀκατίου νὰ διαπεράσῃ εἰς τὴν ἀπέναντι ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ὅπου προνοήσας τὰ ἐν τῷ μέλλοντι ἐνδεχόμενα εἶχε τοποθετήσει φρουρούς τινας πρὸς ὑπεράσπισίν του. Οὕτω δὲ ἡ Μιτυλήνη μεθ' ἑνὸς ἔτους δουλείαν ἐλευθερωθεῖσα ἀπεδόθη κατὰ τὸ 1085 τῷ Βυζαντινῷ κράτει. (Δ'.)

Κατὰ δὲ τὸ 1151 ἐπὶ τῶν Σταυροφοριῶν, ἡ νῆσος πρῶτον μὲν ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Βενετῶν, εἶτα δὲ κυριευθείσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τὸ 1204 καὶ διανεμηθέντος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μεταξὺ τούτων, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ μετ' αὐτῶν ἡ Λέσβος περιῆλθον ὡς κλῆρος εἰς τοὺς Βενετοὺς, ὡς ἰσχυροτέρους κατὰ θάλασσαν μέχρι τοῦ 1261, ὅτε ἀποδιωχθέντων τῶν Φράγκων ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἡ Λέσβος μετὰ τῶν λοιπῶν νήσων ἐπανῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Βυζαντινῶν (Ε'.). Ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ'. αἰῶνος μέχρι μέσων αὐτοῦ, νέαι πάλιν ἐνέσκηψαν συμφοραὶ ἐπὶ τὴν Λέσβον, ὧν τὰς αἰτίας ὅπως ἀνεύρωμεν, ἀνάγκη παρεκβατικώτερον νὰ θεωρήσωμεν τὴν κατάστασιν τοῦ ὁσημέραι καταῤῥέοντος βυζαντινοῦ Κράτους.

Ἐν ἔτει 1282 εἶχε διαδεχθῆ ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον τὸν ἐκδιώξαντα τοὺς Λατίνους, ὁ τούτου υἱὸς Ἀνδρόνικος Β'. Μακροχρόνιος ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία τοῦ ἀνδρὸς τούτου· διότι ἕνδεκα μὲν ἔτη ἐκυβέρνησε μόνος τὸ Κράτος, ἕτερα δὲ δεκαπέντε, παραλαβὼν συμβασιλέα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μιχαὴλ τὸν νεώτερον. Ἀλλ' ἡ μακρὰ βασιλεία τούτου καὶ πολλῶν δεινῶν ὑπῆρξε μεστή. Στάσεις ἐσωτερικαὶ, πόλεμοι ἐξωτερικοὶ, ἐπιδρομαὶ Βουλγάρων, Σκυθῶν καὶ μάλιστα τῶν Τούρκων, πειρατεῖαι Καταλανῶν, σφετερισμοὶ Βενετῶν καὶ Γενουαίων, πάντα ταῦτα συνάμα ἐπιπίπτοντα ἐξήντλουν τὰς δυνάμεις καὶ δεινῶς ὑπέσκαπτον τὰ θεμέλιά του.

Ῥαγδαῖα ἐπήρχοντο ἤδη τὰ ἀτίθασσα στίφη τοῦ Ὀσμὰν, πᾶσαν τὴν Μικρασίαν πορθοῦντα καὶ αἰχμαλωτίζοντα. Ἤδη ἡ Φρυγία, ἡ Καρία, ἡ Προῦσα μετὰ πάσης τῆς Βιθυνίας ὑπέκυψαν εἰς τὸν ζυγὸν αὐτῶν· ὁ δὲ Ἀνδρόνικος καί τοι δραστήριος καὶ μάχιμος, δι' ὧν ὅμως διέθετε μέσων πρὸς τοσούτους καὶ τηλικούτους ἐχθροὺς ν' ἀντισταθῇ ἦτο ἀδύνατον. Διὸ ἐπέβαλε νέους φόρους, συνεκρότησε ναυτικὸν, ἐστρατολόγησε μισθοφόρους, συνῆψε συμμαχίας, τῶρα μὲν πρὸς τοὺς βαρβάρους Μασσαγέτας καὶ Ἀλανοὺς τῶρα δὲ πρὸς τοὺς πειρατὰς Καταλανοὺς καὶ Ἀμογαβάρους (Τ') ἀλλὰ τὰ πάντα εἰς μάτην· τὸ κράτος ἔβαινεν ἀνεπιστρεπτεὶ εἰς τὴν πτῶσίν του. Αἱ συμμαχίαι μάλιστα αὗται ἐπήνεγκον περισσότερα κακὰ παρὰ τοὺς φανεροὺς ἐχθροὺς, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ τοῦτο ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς λέγων. « Ὅθεν ἀλλοφύλου συμμαχίας ἐλθούσης, πρῶτον μὲν τῆς τῶν Μασσαγετῶν, ἔπειτα τῆς τῶν Λατίνων, πολλαπλασίονα συνεπεπτώκει Ῥωμαίοις γενέσθαι τὸν ὄλεθρον ἐξ αὐτῶν, ἢ τῶν ἐκ τοῦ προφανοῦς ἐχθρῶν. »

Περὶ τὸ 1302 ἔτος, εἰκοστὸν δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου, οἱ τὴν Μικρασίαν νεμόμενοι Τοῦρκοι σατράπαι, πᾶσαν ἀντιζηλίαν ἀποβαλλόντες, κατεκληρώσαντο αὐτὴν πρὸς ἀλλήλους. Καὶ ὁ μὲν Καρμανὸς Ἀλισούριος κατέλαβε τὸ πλεῖστον τῆς μεσογείου Φρυγίας καὶ τὰ μέχρι τῆς Φιλαδελφείας καὶ τῆς παρὰ τὸν Μαίανδρον Ἀντιοχείας· τὰ δὲ ἐκεῖθεν μέχρι Σμύρνης καὶ τῆς Ἰωνικῆς παραλίας ἕτερος Σαρχάνης καλούμενος· τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Λυδίας καὶ Αἰολίδος μέχρι τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Μυσίας ὁ λεγόμενος Κάλαμης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Καρασῆ. Τὰ δὲ περὶ τὸν Ὄλυμπον καὶ πᾶσαν τὴν Βιθυνίαν κατέσχεν ὁ Ἀτμᾶν, τέλος δὲ τὰ ἀπὸ τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ μέχρι τῆς Παφλαγονίας εἶχον διαμοιρασθῆ οἱ τοῦ Ἀμοὺρ παῖδες. Ἐγκατασταθέντες δὲ πάντες οὗτοι μονίμως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις παρεξέτεινον τὰς ἐπιδρομὰς μέχρι τῶν παραλίων πόλεων τῶν ὑπολειπομένων ἔτι εἰς τὸ βυζαντινὸν Κράτος, εἰς τὰς ὀχυρωτέρας τῶν ὁποίων εἶχον καταφύγει οἱ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ μεταναστεύοντες ἕνεκα τῶν καταδιώξεων

καὶ μέχρι τῆς Θράκης αὐτῆς. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ και ρῷ στενῶς ἐπολιορκεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἡ κατὰ τὴν Λυδίαν Φιλαδέλφεια, πόλις μεγάλη καὶ πλουσία.

Εἰς τοιούτους δεινοὺς ἀγῶνας ἦτο περιπεπλεγμένος ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος, ὅτε Ῥογήριός τις, ἢ Ῥοντζέριος, Λατῖνος τὸ γένος προσήνεγκεν αὐτῷ τὴν ὑπηρεσίαν του. Ἦν δὲ ὁ Ῥογήριος οὗτος τὸ μὲν πρῶτον μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν Ναϊτῶν, διατρίβων ἐν τῇ κατὰ τὴν Συρίαν Πτολεμαΐδι, εἶτα δὲ ἁλούσης τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων, χαίρειν εἰπὼν τῷ μοναχικῷ σχήματι καὶ πολλὰ ὑφελόμενος χρήματα ἐκ τῆς μονῆς, ἐπεδόθη εἰς τὴν λῃστείαν πολλοὺς συμπαραλαβὼν ἑταίρους. Συγκροτήσας δὲ στολίσκον τεσσάρων πειρατικῶν πλοίων καὶ πολλῶν τολμηρῶν καὶ ἀνεστίων ἀνδρῶν πληρώσας αὐτὰ κατέστη ὁ βιαιότατος τῶν πειρατῶν, οὐ μόνον κατὰ θάλασσαν συλαγωγῶν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν μεγάλων νήσων ἐπιτιθέμενος ἀνήκεστα ἐποίει κακά.

Τοσαύτην δὲ ἐποιήσατο φήμην κατὰ τὰς παραλίους μάλιστα χώρας, ὥστε Θευδέριχος ὁ τῆς Σικελίας βασιλεὺς, πολεμούμενος τότε ὑπὸ Καρόλου τοῦ τῆς Ἰταλίας, προσεκάλεσε τὸν Ῥογήριον εἰς βοήθειαν, ἣν καὶ τελεσφόρον ἀπέδειξε τὸ τολμηρὸν καὶ πολυμήχανον τοῦ ἀνδρὸς ἦθος. Διὸ ὁ μὲν πόλεμος ταχέως κατέπαυσεν, οἱ δὲ περὶ τὸν Ῥογήριον ἄνθρωποι, εἰς πλάνητα καὶ λῃστρικὸν εἰθισμένοι βίον, διενοοῦντο ποῦ νὰ τραπῶσιν εἰς ἄσκησιν τοῦ ἔργου των καὶ εἰς πορισμὸν κέρδους. Γνωστῆς δὲ οὔσης αὐτοῖς τῆς τότε καταστάσεως τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἔδραμον πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον προσφέροντες αὐτῷ τοὺς βραχίονάς των κατὰ τῶν πολεμίων. Ὁ Ἀνδρόνικος ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῶν περιστάσεων νὰ ξενοτροφῇ, καὶ μακρόθεν ἀκούων τὰ τοῦ Ῥογηρίου κατορθώματα, ὡς ἕρμαιον ἐδράξατο τὴν προσέλευσιν αὐτῶν, καὶ παραυτα τοῦτον μὲν ἐτίμησε διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου Δουκὸς καὶ Γαμβρὸν ἐπὶ τῇ ἀνεψιᾷ Μαρίᾳ, θυγατρὶ τοῦ Ἀσὰν, ἐποίησε, τοὺς δὲ περὶ αὐτὸν δι' ἁδρῶν μισθῶν ἐκολάκευσεν.

Ἀλλ' ἐκ συρφετοῦ τοιούτων συγκλύδων τί καλὸν ἔμελλε νὰ προκύψῃ; Ἀφοῦ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει πολλὰς διέπραξαν ἀταξίας καὶ ἁρπαγὰς, ἐξῆλθον τέλος διευθυνόμενοι εἰς βοήθειαν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιορκουμένης Φιλαδελφείας. Ἀλλ' ἐκ ποίας χώρας ἢ πόλεως διερχόμενοι δὲν ἄφησαν ἴχνη οἰκτρὰ τῆς ὀλεθρίας διαβάσεώς των; Λῃστεῖαι ἁρπαγαὶ, βάσανοι, ἀπαγχονισμοὶ, θάνατοι, ταῦτα ἦσαν τὰ κατορθώματα τῶν ποθητῶν συμμάχων. Ταχέως δὲ λυθείσης τῆς πολιορκίας καὶ τῆς πόλεως τροφοδοτηθείσης ἀρκεσθεὶς ὁ Ῥογήριος εἰς τὸν θρίαμβον τοῦτον ἐπανέκαμπτεν ὀπίσω, ἀργυρολογῶν, ἀπογυμνῶν πᾶσαν πόλιν καὶ πάντας ἀνθρώπους, μηδενὸς φειδόμενος, μοναχῶν, κληρικῶν, ἀρχόντων ἢ εὐνοουμένων τοῦ βασιλέως. Τότε δὲ διελθὼν Ἔφεσον, Μαγνησίαν, Χίον, ἦλθε καὶ εἰς Μιτυλήνην ὅπως καὶ ἐνταῦθα πληρώσῃ φόνων καὶ ἁρπαγῶν τὰς αἱμοδιψεῖς χεῖρας του.

Πολλοὶ εἶχον καταφύγει κατ' ἐκεῖνο καιροῦ εἰς Μιτυλήνην ἐκ τῆς ἀπέναντι παραλίας, φεύγοντες τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὸν θάνατον, ὃν ἁπανταχοῦ ἔσπειρον οἱ μέχρι τῆς θαλάσσης ἐπιτρέχοντες Τοῦρκοι. Μεταξὺ τούτων τῶν προσφύγων ἦτο καί τις Μαχράμης τοὔνομα, ἀνὴρ πλούσιος, πιστὸς καὶ γνώριμος τοῦ βασιλέως, κατοικῶν τὴν περὶ τὸν Σκάμανδρον καὶ τὴν Ἴδην χώραν. Ἐρημουμένης δὲ ταύτης ὑπὸ λῃστρικῶν στιφῶν, πρῶτον μὲν κατέφυγε μετὰ πολλῶν ἄλλων εἰς τὴν ὀχυρὰν Ἄσσον, ἧς τὴν ὑπεράσπισιν ἀνέθεσαν αὐτῷ, ὡς ἱκανωτέρῳ, οἱ ἐν τῇ πόλει. Εἶτα δὲ ἐπαπειλουμένης καὶ ταύτης, διεπέρασεν εἰς Μιτυλήνην, ὡς εἰς τόπον ἀσφαλῆ. Καὶ ἀπέφυγεν μὲν ἐνταῦθα τὴν καταδίωξιν τῶν βαρβάρων, ἐνέπεσε δὲ εἰς τοὺς ὄνυχας ἐχθροῦ φοβερωτέρου. Διότι μετά τινας ἡμέρας ὁ μέγας Δοὺξ Ῥοντζέριος προσορμισθεὶς εἰς τὴν νῆσον συνέλαβεν ἐπὶ διαφόροις προφάσεσι πολλοὺς τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ξένων, ὧν ἄλλους μὲν εἰς τὰ δεσμὰ ἔῤῥιψεν, ἄλλους δὲ εἰς τὰ βασανιστήρια παρέδωκε. Καὶ εἰ μέν τις προλαμβάνων ἐκένου τὸ βαλάντιόν του εἰς χεῖρας τοῦ ἀπλήστου τούτου συμμάχου, ἐσώζετο ἀπὸ τοῦ ἐπαπειλουμένου κινδύνου, εἰ δὲ μὴ, ὀδυνηρὸν ἐλάμβανε θάνατον. Τοιοῦτον μάλιστα ὑπέστη ὁ Μαχράμης, ὃν κατηγορήσας ὡς προδότην, διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ φρουρίου τῆς Ἄσσου, καθεῖρξεν ἀπειλῶν κατ' αὐτοῦ θάνατον, ἐὰν δὲν ἐξιλέου τὸν γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορος διὰ πεντακισχιλίων στατήρων. (Ζ'.) Ἀποροῦντος δὲ τοῦ Μαχράμου περὶ τὴν ἀπόδοσιν τοσούτων λύτρων, διέταξε παραυτα ὁ Ῥογήριος νὰ στηθῇ ὁ μακελλικὸς φιτρὸς, ἤτοι ἡ κρεουργικὴ τράπεζα, ἐφ' ἧς συνήθως ἐκαρατόμει τοὺς δεσμίους. Δεθεὶς δὲ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς δι' ἱμάντων, καὶ ἐκταθεὶς ἐπ' αὐτοῦ, καὶ οὕτω κρατερῶς πιεσθεὶς, ὥστε καὶ νὰ ἐκλυθῶσιν οἱ σπόνδυλοι τοῦ τραχήλου τῆς φυσικῆς των συναρμογῆς, ἀθλίως ὁ ἄθλιος ἀπετμήθη τὴν κεφαλήν. Τοιαύτας δὲ βιαιουργίας ὁ μέγας Δοὺξ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν διαπράξαντες καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον καὶ καταλῃστεύσαντες τοὺς κατοίκους, ἀπῆλθον ἀμύθητα συγκομιζόμενοι χρήματα. (Η'.)

Καὶ ταῦτα μὲν συνέβαινον κατὰ τὸ 1306 ἔτος, εἰκοστὸν δὲ τέταρτον τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρονίκου. Τριάκοντα δὲ ἔτη βραδύτερον ἡ Μιτυλήνη νέαν ὑφίστατο ἅλωσιν καὶ πολιορκίαν. Τὸ Βυζαντινὸν κράτος προέκειτο ἤδη λάφυρον τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ ποτ

νητοτέρου. Καὶ τὰ μὲν μεσόγεια αὐτοῦ κατέλαβον οἱ ἐξ ἀνατολῶν ἐχθροί, τὰ δὲ παράλια καὶ τὰς νήσους κατέσχον οἱ ἐκ δυσμῶν Λατῖνοι, Γενουαῖοι, Βενετοὶ καὶ ἄλλοι. Τούτων δὲ οἱ μὲν διετέλουν πάντη ἀνεξάρτητοι ἡγεμόνες τῶν ἁρπαζομένων χωρῶν, οἱ δὲ διὰ μικροῦ φόρου ἀνεγνωρίζοντο ὡς ὑποτελεῖς τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀνδρονίκου τοῦ Γ'. περὶ τὰ 1335 εἷς τῶν τοιούτων ἡγεμόνων Δομίνικος Κατάνης, τὴν πατρίδα Γενουαῖος, ἐκ πατρὸς παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν τῆς νέας Φωκαίας, συμμαχήσας μετὰ τῶν ἐν Ῥόδῳ Λατίνων καὶ τοῦ Λατίνου ἡγεμόνος τῶν Κυκλάδων, ἐπέπεσεν αἴφνης κατὰ τῆς Λέσβου μετὰ πεντεκαίδεκα πλοίων. Καὶ τὴν μὲν Μιτυλήνην διὰ προδοσίας ἐκυρίευσε καὶ δολίως εἰσαγαγὼν ἰδίαν μόνον φρουρὰν ἰδιοποιήθη αὐτήν, ἀπέτυχε δὲ περὶ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν φρουρίων τῆς Ἐρεσσοῦ καὶ Μηθύμνης. Ὀργισθέντες οἱ σύμμαχοι ἐπὶ τῇ δολιότητι καὶ ἀπιστίᾳ τοῦ Δομινίκου, ἐγκατέλιπον αὐτὸν καὶ ἀπῆλθον μετὰ τῶν ἑπτὰ πλοίων των. Ἐκεῖνος δὲ ἐκδιώξας ἐκ τῆς πόλεως τοὺς κατοίκους ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ ἡγεμὼν ἀνεξάρτητος.

Τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην μαθὼν ὁ αὐτοκράτωρ, ἐν διαστήματι εἴκοσιν ἡμερῶν ἐξώπλισε στόλον ὀγδοήκοντα τεσσάρων πλοίων, καὶ περιμείνας τοὺς κατὰ τὸ θέρος πνέοντας ἐτησίας, ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως. Καὶ κατὰ πρῶτον περιπλεύσας τὴν Μήθυμναν καὶ Ἐρεσσὸν, ἐφωδίασε καλῶς τὰ φρούρια, ἐπαινέσας τοὺς κατοίκους διὰ τὴν ἀνδρίαν των καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ πίστιν. Σφοδροῦ δὲ πνέοντος τοῦ ἀνέμου καὶ μὴ δυνάμενος ὁ βασιλεὺς νὰ προσπλεύσῃ εἰς Μιτυλήνην, διέταξε νὰ πηδαλιουχήσωσιν ἐπὶ Χίον, ὅτε φρουρός τις ἀπὸ ὑψηλῆς σκοπιᾶς (Θ'.) κατὰ τὴν μεσημβρινὴν ἄκραν τῆς νήσου παρὰ τὸν Κόλπον τῆς Καλλονῆς, τὸν ἀρχαῖον Πυῤῥαῖον, ἠρώτησε μεγαλοφώνως «Τίνος ἦσαν τὰ πλοῖα.» Ἀκούσας δὲ παρὰ τῶν ἐν τῷ στόλῳ ὅτι ἦσαν τοῦ βασιλέως, ἀνήγγειλεν αὐτοῖς ἕτερα πέντε πλοῖα ναυλοχοῦντα ἐν τῷ Κόλπῳ. Ἦσαν δὲ ταῦτα τοῦ Κατάνη ἀποσταλέντα πρὸς τροφοδότησιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ φρουρίου τῆς Καλλονῆς. Εἰσπλεύσας τότε εἰς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς, τὰ μὲν πλοῖα καταλειφθέντα ἀμαχητὶ ἐκυρίευσε, τοὺς δὲ στρατιώτας διασπαρέντας εἰς τὴν ξηρὰν κατεδίωξαν οἱ βασιλικοί, καί τινας συλλαβόντες κεκρυμμένους ἐν τῇ παρακειμένῃ λόχμῃ ἀπέκτειναν ἢ ἐζώγρησαν, οἱ δὲ λοιποὶ βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς κατέλαβον σῶοι τὴν Μιτυλήνην. Ἀποβιβάσας δὲ ὁ αὐτοκράτωρ πεζὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν ὑπὸ τὸν πιγκέρνην Ἀλέξιον Φιλανθρωπηνὸν τὸν θεῖόν του, ἀπέστειλεν αὐτὸν διὰ ξηρᾶς καί τινα πλοῖα διὰ θαλάσσης εἰς πολιορκίαν τῆς Μιτυλήνης, αὐτὸς δὲ ἀπῆρεν εἰς Χίον, καὶ μετά τινας ἡμέρας εἰς Φώκαιαν, ὅπως καὶ ταύτην ἐκπολιορκήσῃ.

Ἡ πολιορκία ἀμφοτέρων τῶν πόλεων παρετείνετο ἐπ' ἀόριστον χρόνον· διότι ἀμφότεραι εἶχον καλῶς καὶ ἐφοδιασθῆ καὶ ὀχυρωθῆ καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀνδρόνικος διέτριβεν ἕνεκα τῆς ἐναντιότητος τῶν ἀνέμων ἐν Χίῳ. Πέντε παρῆλθον μῆνες, καὶ οὔτε οἱ πολιορκοῦντες διὰ τῶν συνεχῶν ἐφόδων καὶ τειχομαχιῶν κατώρθουν τι λόγου ἄξιον, οὔτε οἱ πολιορκούμενοι ἦσαν εὐτυχέστεροι εἰς τὰς ἐξόδους των. Ὁ βασιλεὺς ἵνα ἔχῃ ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια ἐκ τῶν πέριξ, συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῶν τὰ περὶ Φώκαιαν ἐξουσιαζόντων Τούρκων. Μεσοῦντος ὅμως τοῦ χειμῶνος καὶ τῶν τροφῶν σπανιζουσῶν, οἱ πολιορκούμενοι ἐφάνησαν διαλλακτικώτεροι. Ὅθεν προσλαβόντες μεσίτας παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ τοὺς ἐν Ῥόδῳ Λατίνους, ἐπέτυχον τὴν ἄρσιν τῆς πολιορκίας καὶ τὴν εἰρήνην ἐπὶ τοῖς δε τοῖς ὅροις· οἱ περὶ τὸν Κατάνην νὰ κενώσωσι παραχρῆμα τὴν Μιτυλήνην, ὁ τῆς Φωκαίας ἡγεμὼν ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ τελευταῖον ν' ἀποδώσῃ τοὺς ἐν τῇ Φωκαίᾳ κρατουμένους ὡς ὁμήρους υἱοὺς τοῦ συμμάχου του Σαρχάνη καὶ τοὺς ἄλλους Τούρκους. Οὕτω δὲ διαπραχθείσης τῆς εἰρήνης, ὁ μὲν αὐτοκράτωρ μεθ' ὅλου τοῦ στόλου καὶ στρατοῦ ἀνέπλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν σπουδῇ διὰ τὰς ἐγκυμονουμένας στάσεις, ὁ δὲ Φιλανθρωπηνὸς διαμείνας ἐπί τινα χρόνον ἐν Μιτυλήνῃ ἐπανήγαγε τὴν τάξιν, ἀποπέμψας κατ' ὀλίγους τοὺς ἐπὶ τῆς νήσου εὑρεθέντας πεντακοσίους μισθοφόρους Λατίνους φύλακας, οὓς καὶ ἁδρῶς ἐφιλοδώρει ὅπως προλάβῃ τὰς ἀταξίας αὐτῶν καὶ ἁρπαγάς.

Δευτέραν ταύτην φορὰν ἡ Μιτυλήνη ἀπηλλάττετο ἀλλοφύλου δεσπότου, καθισταμένη μέρος ἀδιαίρετον τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Εἴκοσι δὲ ἔτη μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα ἡ νῆσος ὅλη παρεχωρήθη εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν Γενουαίων, ἕνεκα γεγονότος ἱκανῶς περιέργου καὶ ἀξίου ἀφηγήσεως.

Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος, γαμβρὸς καὶ συμβασιλεὺς Ἰωάννου τοῦ Κανταχουζηνοῦ, μὴ συμβιβαζόμενος μετὰ τοῦ πενθεροῦ του, ὅστις διηνεκῶς ἤλεγχεν αὐτὸν ὡς διάγοντα βίον ἄσωτον καὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἀπρεπῆ, δυσχεράνας φεύγει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ δύο πλοίων εἰς Εὐρώπην. Ἐπὶ δύο δὲ ἔτη περιελθὼν τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν, καὶ πολλὰς συναγαγὼν βοηθείας παρὰ τῶν ἐκεῖ ἡγεμόνων εἰς προφύλαξιν δῆθεν καὶ ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν βαρβάρων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀφικόμενος δὲ εἰς Τένεδον ἐδίσταζε νὰ προβῇ, ἀγνοῶν πῶς ἔμελλε νὰ τὸν ὑποδεχθῇ ὁ πενθερὸς καὶ βασιλεύς. Συνέβη δὲ αὐτοῦ διατρίβων νὰ γνωρισθῇ μετά τινος εὐγενοῦς Γενουαίου, ἐρχομένου εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅπως καταλάβῃ φρούριόν τι τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου ὡς πρὸ αὐτοῦ εἶχον πράξει καὶ ἕτεροι ἐκ Γενούης, Βενετίας ἢ ἀλλαχόθεν, ἀντιποιηθέντες τὴν Χίον, τὴν Φω-

κιαν, τὴν Ἄμαστριν καὶ Ἀμησὸν ἐν τῷ Εὐξείνῳ, τὴν Θεοδοσίαν ἐν τῇ Ταυρικῇ καὶ τὸν Γαλατᾶν αὐτὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς τοῦτον λοιπὸν τὸν Γενουαῖον, Φραγκῖσκον Γατελοῦζον (1) καλούμενον, ἀνακοινωσάμενος τοὺς διαλογισμούς του ὁ φυγὰς βασιλεὺς, ἐζήτησε τὴν συνδρομήν του εἰς ἀνάληψιν τοῦ θρόνου, ὑποσχόμενος ὡς ἀμοιβὴν τὴν μὲν ἀδελφήν του Μαρίαν εἰς σύζυγον, τὴν δὲ νῆσον Λέσβον ὡς προῖκα ταύτης.

Συμφωνήσαντες λοιπὸν ἐν πᾶσιν ὅ,τε Παλαιολόγος καὶ ὁ Γατελοῦζος ἀπῆραν ἐκ τῆς Τενέδου, καὶ μετὰ βραχὺν πλοῦν ἔφθασαν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου. Ἐγίνωσκε βεβαίως ὁ Φραγκῖσκος ὅτι διὰ τεσσάρων πλοίων, δύο ἰδικῶν του καὶ δύο τοῦ βασιλέως, οὔτε δι' αἰφνιδίας προσβολῆς,οὔτε ἐξ ἐφόδου ἦτο δύνατὸν νὰ κυριευθῇ ἡ πόλις. Ὅθεν κατέφυγεν εἰς στρατήγημα, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ τόπος καὶ ἡ ὥρα ἐνέπνευσαν αὐτῷ. Ἦτο νὺξ ζοφερὰ καὶ ἡ θάλασσα σφοδρῶς ἐκλυδωνίζετο· προσεποιήθη λοιπὸν ναυάγιον, καὶ πλησιάσας εἰς τὴν μικρὰν πύλην τὴν ἐπιλεγομένην τῆς Ὁδηγητρίας, (2) ἤρξατο κραυγάζων καὶ ζητῶν βοήθειαν, ὡς δῆθεν ναυαγῶν· συγχρόνως δὲ οἱ ναῦται κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ἔθραυον κατὰ τοῦ τείχους ἐλαιοδόχους τινὰς πίθους κενοὺς καὶ ἐβόων ὡς ἐν ἐσχάτῳ κινδύνῳ ὄντες. Ἀφυπνίσθησαν ἐκ τῶν κραυγῶν οἱ ἀπὸ τοῦ τείχους φύλακες καὶ ἠρώτησαν, πόθεν ὁ θόρυβος, καὶ τίς ἡ αἰτία του· οἱ δὲ ἐν τοῖς πλοίοις ἀπήντησαν ὅτι πλοῖα ἐμπορικὰ, κομίζοντα φορτία ἐλαίου, τὰ μὲν εἰς τὸν Εὔξεινον, τὰ δὲ εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν κινδυνεύουσιν ἕνεκα τοῦ σκότους καὶ τοῦ κλύδωνος τοῦ πόντου νὰ ἐξοκείλωσι καὶ ν' ἀπολεσθῶσιν αὔτανδρα. « Πρὸς Θεοῦ λοιπὸν ἀνέκραξαν, σώσατέ μας, καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ὑπολειφθέντος φόρτου ἔστω ὑμῖν ὡς σῶστρα. » Ἐπίστευσαν οἱ φύλακες καὶ περὶ τοὺς εἴκοσιν αὐτῶν ἐξελθόντες νὰ ὁδηγήσωσιν ἐντὸς τοὺς ναυαγοὺς περιέπεσαν εἰς τὴν παγίδα τῶν Γενουαίων· διότι 500 ἐξ αὐτῶν ἐνεδρεύοντες ὑπὸ τὰ τείχη εἰσώρμησαν ἐντὸς, καὶ σφάξαντες τοὺς ἐν τῷ πύργῳ φύλακας, καὶ τῶν πέριξ γενόμενοι κύριοι, εἰσήγαγον καὶ τὸν βασιλέα συναθροισθέντες εἰς δισχιλίους. Καὶ ὁ μὲν Παλαιολόγος ἀνήγγειλε πάραυτα εἰς τοὺς οἰκείους καὶ φίλους τὴν ἔλευσίν του, ὁ δὲ Γατελοῦζος καταλαβὼν ἕνα τῶν πύργων καὶ ὑπὸ φρουρὰν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων στρατιωτῶν περιφρουρήσας τὸν βασιλέα, ἐξῆλθεν αὐτὸς μετὰ τῶν δορυφόρων ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ ἤρξατο κράζων. « Ζήτω ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος. » Ὑπέφωσκεν ἤδη ἡ ἠὼς καὶ οἱ αὐλικοὶ πάντες καὶ ὁ λαὸς συνήρχοντο σωρηδὸν εἰς τὸ Ἱππόδρόμιον ἀνευφημοῦντες τὸν βασιλέα Ἰωάννην. Πάραυτα δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Καντακουζηνὸς προσελθὼν εἰς τὴν μονὴν τῆς Περιβλέπτου κείρεται τὴν κόμην, περιβάλλεται τὸ ῥάσον, καὶ ἀναγνωρίσας τὸν γαμβρόν του ὡς νόμιμον βασιλέα ἀπέρχεται μονάσων εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ὁ δὲ Ἰωάννης Παλαιολόγος λαβὼν εἰς χεῖρας τὰς ἡνίας τοῦ κράτους δὲν λησμονεῖ τὰς πρὸς τὸν Φραγκῖσκον δοθείσας ὑποσχέσεις· ἀλλὰ μετά τινας ἡμέρας ἑορτάσας τοὺς γάμους του μετὰ τῆς ἀδελφῆς καὶ δεσποίνης Μαρίας ἀπέστειλεν εἰς τὴν Λέσβον, τὴν ὡς προῖκα καὶ ἀντάλλαγμα ἑνὸς θρόνου παραχωρηθεῖσαν αὐτῷ.

Περιελθοῦσα λοιπὸν ἀπὸ τοῦ 1359 ἔτους ἡ νῆσος εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν Γενουαίων διετέλεσε κυβερνωμένη ἐπὶ ἕνα ὁλόκληρον αἰῶνα ὑπὸ τῶν κληρονομικῶν διαδόχων τοῦ Φραγκίσκου Γατελούζου. Διοικηθεῖσα δὲ ἄνευ ἐσωτερικῶν στάσεων, ἄνευ μεταβολῆς δυναστείας προέκοψεν ἡ νῆσος εἰς εὐνομίαν, εὐπορίαν καὶ πληθυσμόν. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Λέσβου ἐξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ τῆς Αἴνου, τῆς Λήμου καὶ τῆς παλαιᾶς Φωκαίας. Τιμώμενοι δὲ μεγάλως παρὰ τοῖς Ἕλλησι συνῆψαν ἐπιγαμίας μετὰ τῶν βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ πολλῶν τῶν ἐν τέλει. Αὐτοῦ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων Αἰκατερίνα θυγάτηρ ἦτο τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λέσβου Νοταρᾶ Παλαιολόγου τοῦ Γατελούζου, ἣν νυμφευθεὶς τὸ 1442 ὢν ἔτι ἡγεμὼν τῆς Σπάρτης, ἐστερήθη μετὰ ἓν ἔτος κατὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς νήσου Λήμνου (Γ.). Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς βασιλεὺς Τραπεζοῦντος ἐκ τῆς γενεᾶς τῶν Γατελούζων εἶχε ζητήσει καὶ λάβει σύζυγον διὰ τὸν δευτερότοκον αὐτοῦ υἱὸν Σκαντάριον (1). Ἵνα δὲ ἀπολαύῃ διαρκοῦς ἡσυχίας ἡ νῆσος καὶ ᾖ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀσιανῶν, οἱ ἡγεμόνες ἔτι ἀπὸ Ἀμουράτου τοῦ Α΄. τοῦ στήσαντος τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει ἐπλήρωναν φόρον τινὰ, ἐπὶ δὲ Ἀμουράτου τοῦ Β΄. ἀνεβίβασαν εἰς δισχιλίους στατῆρας, ὅτε Παιτόγλης ἢ κατὰ Δούκαν Πάλδας ἐξωμότης Βούλγαρος καὶ ἔπαρχος τῆς Καλλιπόλεως ἐπιδραμὼν κατὰ τὸ 1445 μετὰ στόλου ἐλεηλάτησε τὴν νῆσον, κατέστρεψεν ἄρδην τὴν Καλλονὴν, πόλιν εὐδαίμονα, καὶ ἀπῆλθεν ἀπάγων ὡς πλείστους αἰχμαλώτους, « αἰχμαλωτίσας αἰχμαλωσίαν ἄπειρον, » ὡς λέγει ὁ Δούκας.

Δύο δὲ ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Μωάμεθ διέταξε τὸν ἔπαρχον τῆς Καλλιπόλεως Ἰονούζην νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Λέσβου καὶ ὑποτάξῃ αὐτήν. Ἀλλ' οὗτος περιπεσὼν εἰς τρι-

(1) Οὗτος ὑπὸ μὲν τοῦ Δούκα λέγεται Γατελοῦζος, ὑπὸ δὲ τοῦ Φραντζῆ Κατελιούτζης, ὑπὸ δὲ τοῦ Χαλκοκονδύλου Κατελουΐζος. (2) Σήμερον δὲ Ἀχὺρ Καποῦ.

(1) Λ. Χαλκοκονδύλης. Περὶ Τουρκικῶν πραγμάτων. Βιβ. Θ΄. σελ. 462. Ἐκδ. Βόννης.

κυμίας καὶ ἀποτυχὼν εἰς τὴν κατὰ τῆς Μηθύμνης ἔφοδον ηὐχαριστήθη τότε εἰς τὴν ἅλωσιν Φωκαίας τῆς νέας, εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἑκατὸν νέων καὶ νεανίδων καὶ εἰς τὴν ἀπαγωγὴν πάντων τῶν ἐν ταύτῃ τῇ πόλει εὑρεθέντων Γενουαίων ἐμπόρων μετ' αὐτῶν τῶν ἐμπορευμάτων. Ὁ δὲ Μωάμεθ ὀργισθεὶς ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ, ἀμέσως μὲν διέταξε ν' ἀφαιρεθῶσιν αἱ ἐκτὸς τῆς Λέσβου κτήσεις τῶν Γατελούζων, Αἶνος καὶ Λῆμνος, καὶ Θάσος, καὶ Φώκαια ἡ παλαιὰ, τὴν δὲ ἅλωσιν τῆς Μιτυλήνης ἀνέβαλεν ἐπί τινα χρόνον, ἐνησχολημένος ὢν τότε εἰς ἄλλα σπουδαιότερα.

Ἀναβάλλων, κύριοι, καὶ ἐγὼ εἰς ἄλλον ἁρμοδιώτερον καιρὸν τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ἁλώσεως τῆς Λέσβου γενομένην ἐννέα ἔτη μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἀποτελοῦσαν ἓν τῶν περιέργων ἐπεισοδίων τοῦ μεγάλου δράματος τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, καταπαύω τὸν λόγον ἀποβάντα ἴσως σχοινοτενέστερον τοῦ δέοντος, βραχείας προσθεὶς παρατηρήσεις.

Ὅτι λοιπὸν ἡ Λέσβος οὐκ ὀλίγον συμμετέσχε τῶν τυχῶν καὶ περιπετειῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους δῆλον ἐγένετο ἐκ τῶν εἰρημένων. Διετέλεσε δὲ ἀείποτε περιμάχητος διά τε τὸ εὔφορον τοῦ ἐδάφους, καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς καὶ τὴν ἔκτασιν· διὸ καὶ οἱ αὐτοκράτορες μεγίστας κατέβαλλον προσπαθείας πρὸς διατήρησιν αὐτῆς καὶ πολυδαπάνους ἀνεδέχοντο πολέμους. Εἰς φρούρησιν δὲ καὶ ὑπεράσπισιν αὐτῆς τέσσαρας εἶχεν ἐμφρούρους πόλεις τὴν Μιτυλήνην, ὅπως τὴν ὑπερασπίζῃ ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους, τὴν Μήθυμναν ἐξ ἄρκτου, τὴν Ἐρησσὸν ἐκ δυσμῶν ἥτις ὅμως κατὰ τοὺς τελευταίους πρὸ τῆς ἁλώσεως χρόνους εἶχε κατασκαφῆ, καὶ τὴν Καλλονὴν ἐν τῷ μέσῳ καταστραφεῖσαν, ὡς εἴδομεν, ὑπὸ τοῦ Ἐπάρχου τῆς Καλλιπόλεως Παιτόγλη. (ΙΑ'). Καί τοι δὲ πολλάκις λεηλατηθεῖσα καὶ ἁλοῦσα, διετήρησεν ὅμως πληθυσμὸν ἀκμαῖον, ὑποτρεφόμενον ἴσως ἐκ τῆς ἀπέναντι ἠπείρου, ἐξ ἧς ὡς εἰς ἄσυλον κατέφευγον εἰς αὐτὴν οἱ καταδιωκόμενοι χριστιανοί. Ἐπὶ τῆς ἑκατονταετοῦς μάλιστα δεσποτείας τῶν Γενουαίων εἶχε προαχθῆ ἡ νῆσος εἰς πολλὴν εὐημερίαν, ἧς συνέπεια ἦτο ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ· διότι μόνη ἡ πόλις Μιτυλήνη περιελάμβανεν 20 χιλιάδας κατοίκων ἐπὶ τῆς ἁλώσεως αὐτῆς. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τὸ Λατινικὸν στοιχεῖον μικρὰν ἢ οὐδεμίαν ἐπιῤῥοὴν ἔσχεν ἐπὶ τῆς Λέσβου κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Γενουαίων, ὡς τοὐναντίον συνέβη εἰς πολλὰς ἄλλας νήσους καὶ χώρας, ἐν αἷς ἐδέσποζον οἱ Λατῖνοι· διότι οὔτε λείψανα Ἰταλικῆς γλώσσης ἀπαντῶνται διακεκριμένα εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ, οὔτε ἐρείπια ναοῦ δυτικῆς λατρείας περιεσώθησαν ἐν τῇ νήσῳ ἢ ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτῆς, οὔτε δυτικοφρονοῦσα τις γενεὰ περιεσώθη ἐξ ἐκείνων τῶν χρόνων (ΙΒ').

Ἐκ τῶν συχνῶν μάλιστα συγγενειῶν ἃς οἱ τῆς Λέσβου δεσπόται συνέδεον μετὰ τῶν εὐγενῶν ἑλλήνων εὐλόγως δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι αὐτοὶ μᾶλλον εἶχον ἐξελληνισθῆ, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προτελευταίου ἡγεμόνος, Νοταρᾶ Παλαιολόγου, πενθεροῦ τοῦ τελευταίου Κωνσταντίνου, ὄνομα κυρίως τῆς Βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας.

Ἄγνωστος δὲ καὶ ἄσημος ἦτο ἡ νῆσος κατὰ τὰς λοιπὰς αὐτῆς σχέσεις. Ἐπὶ τῶν μεσαιωνικῶν ἐκείνων χρόνων, ὅτε τὸ βυζαντινὸν κράτος εὑρίσκετο εἰς ἀεννάους περισπασμοὺς καὶ διηνεκεῖς πολέμους, οἱ δὲ αὐτοκράτορες ἐνησχολοῦντο μᾶλλον εἰς ἐνίδρυσιν πολυτελῶν ναῶν καὶ μοναστηρίων διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν σχολείων, ἡ παιδεία βαθμηδὸν ἐξέλιπεν, αἱ ἐπιστῆμαι ἀπώλοντο, τὸ δὲ σκότος τῆς ἀμαθείας πανταχοῦ ἐξηπλώθη. Μόνος δὲ κλάδος ἐκπαιδεύσεως εἰς ὃν ἐνησχολοῦντο ἐν μέρει ἦτο σχολαστική τις θεολογία. Ἂν δὲ ὑπῆρχον καί τινα σπάνια καὶ σποραδικὰ φῶτα, ταῦτα ἀνεφαίνοντο μεταξὺ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου καὶ λογιώτεροι ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τότε οἱ ἀρχιερεῖς. Τοιοῦτός τις ἀναφαίνεται θεολόγος βαθὺς καὶ ἄκρος ἑλληνιστὴς Δωρόθεος Μιτυλήνης ἐπίσκοπος, μέλος γενόμενος τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου καὶ εὐγλώττως συγγράψας τὴν ἱστορίαν αὐτῆς.

Ὅταν, Κύριοι, ἡ παιδεία ἐκλίπῃ ἔκ τινος ἔθνους, ἐξέλιπε μετ' αὐτῆς καὶ πᾶν ἴχνος ζωῆς πνευματικῆς, ἐξέλιπε πᾶσα συναίσθησις τῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Διότι αὕτη ἡ δύναμις τῆς παιδείας εἶναι ἡ διαπλάττουσα τὴν ἀκατέργαστον ὕλην τοῦ πνεύματος, αὕτη ἡ διαμορφοῦσα τὴν καρδίαν καὶ διεγείρουσα αὐτὴν εἰς τὴν διάπραξιν τῶν ὑπερτάτων ἀρετῶν τῆς φιλογενείας, τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως, αὕτη ἡ ἐξαίρουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῶν ταπεινῶν καὶ χαμαιζήλων καὶ μεταρσιοῦσα πρὸς τὰ ὑψηλὰ καὶ γενναῖα φρονήματα· αὕτη τέλος εἶναι ἡ καὶ τὴν σωματικὴν ζωὴν ἐξευγενίζουσα καὶ καθιστῶσα συμφωνοτέραν πρὸς λογικὰ ὄντα διὰ τῆς τελειοποιήσεως καὶ ἀνακαλύψεως νέων τεχνῶν, νέων προϊόντων, νέων μέσων εὐπορίας καὶ εὐζωΐας. Λαοὶ λοιπὸν στερούμενοι παιδείας στεροῦνται πάντων τούτων.

Ἀλλὰ τύχῃ ἀγαθῇ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἤρξατο πρὸ καιροῦ συναισθανόμενον τὴν ἀνάγκην ταύτης καὶ πανταχοῦ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ ἀξιέπαινοι καταβάλλονται ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῶν φώτων καὶ τῆς γενικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἔθνους. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἡ ὑμετέρα κοινότης, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Σ. Κυβερνήσεως, ὁσημέραι μεριμνῶσα κατὰ τὰ ἐνόντα ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τῶν ἐκπαιδευτηρίων αὐτῆς, συντελεῖ τὸ ἐφ' ἑαυτῇ εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας ἐφ' ἁπάσης τῆς νήσου καὶ εἰς τὴν γενικὴν

ἐκπολίτευσιν τοῦ ἔθνους. Ἀγάλλεται δὲ καὶ χαίρει χαρὰν ἀνεκλάλητον ὅτι πρὸς ταῖς κοιναῖς αὐτῆς προσπαθείαις καὶ πολλοὶ ἰδιῶται καὶ ξένοι, ἐξ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ καὶ εὐγενῶν ὁρμώμενοι αἰσθημάτων συντρέχουσι φιλοτίμως εἰς τοὺς κοινωφελεῖς αὐτῆς ἀγῶνας, εὐεργέται ἀποδεικνύμενοι καὶ τῆς Μιτυλήνης ἐν μέρει καὶ ὅλου τοῦ ἔθνους ἐν γένει. Πρὸς ἔπαινον δὲ καὶ τιμὴν αὐτῶν καὶ τὴν ἑορτὴν ταύτην συγκροτεῖ ἐπετείως, βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτοὺς ὁμολογοῦσα, καὶ τοιούτους ἐνθέρμους τῶν καλῶν ζηλωτὰς εὐχομένη νὰ εὑρίσκῃ πάντοτε καὶ συνεργάτας εἰς τὸ μέγιστον, κοινωφελέστατον καὶ ἁγιώτατον ἔργον, τὴν ἐκπολίτευσιν καὶ εὐδοξίαν τῆς φίλης πατρίδος.

Σημειώσεις.

(Α) Εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα μέρη τῆς Νήσου σώζονται ἐρείπια ἀρχαῖα, πλείονα δὲ ἀπαντῶνται ἐν τῇ Μιτυλήνῃ. Ἐκτὸς τῶν ὑπο διαφόρων περιηγητῶν καὶ ἀρχαιολόγων σημειωθέντων, πρό τινος χρόνου γενομένων ἀνασκαφῶν κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Νοσοκομείου τῆς πόλεως, εὑρέθη εἰς βάθος ἱκανὸν ἔδαφος ἐστρωμένον μὲ πλάκας τετραγώνους ὄγκου ὑπερμέτρου ἐκ λίθου μέλανος ἢ φαιοῦ πάγους σπιθαμιαίου καὶ ἐπέκεινα, μέρος δὲ ἦν ἐστρωμένον καὶ διὰ μωσαϊκοῦ ποικιλοχρόου. Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἐκείνων ἐξωρύχθησαν ἓν κιονόκρανον ὀγκῶδες ἐκ τῶν τριῶν μόνον πλευρῶν ἐξειργασμένον, ἐκ δὲ τῆς τετάρτης, ἐρειδομένης ἴσως ἐπὶ τοίχου ἀκατέργαστον· διάφοροι στύλοι ῥαβδωτοί, καὶ πολλὰ ἄλλα συντρίμματα μαρμάρου λευκοῦ κεκοσμημένου ποικίλαις γλυφαῖς. Τὸ δὲ τοιοῦτον ἔδαφος ἐξετείνετο ἐπὶ πολύ, συνεχόμενον μὲ τὸ ἔδαφος μικρᾶς ἐκκλησίας παρακειμένης, τῆς Γραικορωμαϊκῆς ἐποχῆς, ὡς ἔστιν εἰκάσαι ἐκ τῆς οἰκοδομῆς καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτῆς, δυστυχῶς τώρα καταστραφέντων ἐπὶ σκοπῷ ἀνεγέρσεως νέας ἐκκλησίας. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀρχαίων τούτων ἐρειπίων, εἰδημονέστερός τις ἀρχαιοδίφης βοηθούμενος καὶ ὑπὸ περαιτέρω ἐρευνῶν ἠδύνατο νὰ ὁρίσῃ ἀρκούντως τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως, ἐν ᾧ ἴσως θὰ ἔκειτο, κατ' ἐμὴν γνώμην, ἡ ἀγορὰ καὶ τὸ βουλευτήριον ἤ τι τοιοῦτον δημόσιον οἰκοδόμημα. Ἐνισχύομαι δὲ εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην καὶ ἐκ τοῦ ὅτι αὐτοῦ εἶχεν εὑρεθῇ ἐντετειχισμένη ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ναΐσκου ἡ περὶ καθόδου τῶν φυγάδων ἐπιγραφή, ἣν μετά τινων ἄλλων συνέλεξεν ὁ Βοίκχιος ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν ἐπιγραφῶν (Τομ. Β΄. σ. 186) καὶ ἥτις σήμερον εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς Ἑλλ. Σχολῆς τῆς πόλεως. Οὐ μακρὰν τοῦ αὐτοῦ νοσοκομείου εἰς ἀνασκαφὰς νεοδμήτου οἰκίας ἀνεκαλύφθησαν πρὸ μικροῦ καὶ ἀγάλματα δύο, δυστυχῶς τεθραυσμένα, αἱ κεφαλαὶ ὅμως αὐτῶν ἦσαν ἀκεραιόταται, ἡ δὲ καλλιτέρα περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ οἰκοδεσπότου, θραύσματα δέ τινα τῶν σωμάτων κατετέθησαν ἐν τῇ Σχολῇ.

Καὶ ἐπιγραφαὶ οὐκ ὀλίγαι ἀνακαλύπτονται καθ' ἑκάστην. Τινὰς τούτων, ὅσας ἠδυνήθην ν' ἀντιγράψω, δημοσιεύω ἐνταῦθα.

I.

Ο ΔΑΜΟΣ
ΤΟΝ ΕΑΥΤΩ ΣΩΤΗΡΑ ΚΑΙ ΚΤΙΣΤΑΝ
ΓΝΑΙΟΝ ΠΟΜΠΗΙΟΝ ΓΝΑΙΩ ΥΙΟΝ ΜΕΓΑΝ
ΤΡΙΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΑΤΑΛΥΣΑΝΤΑ ΤΟΙΣ
ΚΑΤΑΣΧΟΝΤΑΣ ΤΑΝ ΟΙΚΗΜΕΝΑΝ ΠΟΛΕΜΟΙΣ
ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΓΑΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ.
ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΗΓΗΣΑΝΔΡΟΥ
ΟΛΥΝΘΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕ

ΣΗΜ. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀνακαλυφθεῖσα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν θεμελίων οἰκίας τινὸς παρὰ τῇ Μητροπόλει ἐπὶ λίθου ὀγκώδους ἐνετειχίσθη ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ κατὰ τὸ 1854. Εἶναι δὲ γεγραμμένη εἰς αἰολικὴν γλῶσσαν, ὡς φαίνεται, καὶ ἀναβαίνει ἴσως μέχρι τοῦ 66 πρ. Χρ. ὅτε ὁ Πομπήϊος περάνας τὸν πειρατικὸν πόλεμον καὶ νικήσας Μιθριδάτην βασιλέα τοῦ Πόντου, καὶ Τιγράνην τὸν τῆς Ἀρμενίας ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην, πανηγυρικώτερον χρώμενος τῇ πορείᾳ κατὰ Πλούταρχον (Πομπ. §. 42). «Τότε δὴ εἰς Μιτυλήνην ἀφικόμενος τήν τε πόλιν ἠλευθέρωσε διὰ Θεοφάνη καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν πάτριον ἐθεάσατο τῶν ποιητῶν ὑπόθεσιν μίαν ἔχοντα τὰς ἐκείνου πράξεις. Ἡσθεὶς δὲ τῷ θεάτρῳ περιεγράψατο τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸν τύπον, ὡς ὅμοιον ἀπεργασόμενος τὸ ἐν Ῥώμῃ, μεῖζον δὲ καὶ σεμνότερον.» Οἱ Μιτυληναῖοι λοιπὸν εὐγνωμονοῦντες διά τε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν τιμήν, ἧς ἠξιώθησαν παρὰ τοῦ μεγίστου τότε τῶν Ῥωμαίων, ἤγειραν μνημεῖον, ἢ ἔστησαν αὐτῷ ἀνδριάντα, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὄνομα τοῦ τεχνίτου. Ἔχει δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τὸ ἀττικώτερον οὕτω·

«Ὁ Δῆμος ἐτίμησε τὸν ἑαυτοῦ σωτῆρα καὶ κτίστην Γναῖον Πομπήϊον Γναίου υἱὸν τρὶς αὐτοκράτορα καταλύσαντα τοὺς κατασχόντας τὴν οἰκουμένην πολέμους καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν.» Ἔνθα σημειωτέον ὅτι τὸ Αὐτοκράτωρ, ἴσον τῷ Ῥωμαϊκῷ Imperator, εἶναι ἐνταῦθα τίτλος τιμητικὸς ἀποδιδόμενος τοῖς νικήσασι στρατηγοῖς.

II.

Αἱ ἑπόμεναι ἐπιγραφαὶ εἶναι κατατεθειμέναι ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Σχολῆς· αἱ πλεῖσται τούτων, ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς πόλεως συναθροισθεῖσαι εἰσὶν ἀτελεῖς δυστυχῶς. Αἱ ὑπ' ἀριθ. III. IV. εἶναι ἀξιοπερίεργοι δια τὸ ἀντικείμενον αὐτῶν.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ	ἤτοι·	Αὐτοκράτορι
ΚΑΙΣΑΡΙ ΤΡΑΙΑ		Καίσαρι Τραϊα-
ΝΩ ΑΔΡΙΑΝ ΣΕ		νῷ Ἀδριανῷ Σε-
ΒΑΣΤΩ ΕΛΕΥΘ		βαστῷ Ἐλευθ-
ΕΡΙΩ ΟΛΥΜΠΙΩ		ερίῳ Ὀλυμπίῳ
ΣΩΤΗΡΙ ΚΑΙ ΚΤΙΣ		Σωτῆρι καὶ Κτίσ-
ΤΗ ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ		τῃ χαριστήριον

III.

ΘΕΟΣ ΤΥΧΑ ΑΓΑΘ[Α
ΟΚΕΘΕΛΗΘΥΗΝΕΠΙΤΩ[ΜΩ]
ΤΑΣ ΑΦΡΟΔΙΤΑΣ ΤΑΣ ΠΕΙ
ΘΩΣ ΚΑΙ ΤΩΕΡΜΑΘ[Υ]ΕΤΩ
ΙΡΗΙΟΝΟΤΤΙΚΕΘΕΛΗΚΑΙ
ΕΡΣΕΝΚΑΙΘΗΛΥΠ . . . .
ΚΑΙΟΡΝΙΘΑ . . . Τ

ἤτοι· Θεὸς τύχα Ἀγαθὰ
Ὄκε θέλῃ θύην ἐπὶ τῷ βωμῷ
Τᾶς Ἀφροδίτας τᾶς Πειθῶς καὶ τῷ Ἑρμᾷ θυέτω
Ἰρήϊον ὄττι κε θέλῃ καὶ
Ἔρσεν καὶ θῆλυ
καὶ ὄρνιθα

IV.

ΑΠΕΖΩΣΘΩΤΑ . . . . . .
ΝΚΑΙΩΜΟΠΛΑΤΑ
ΣΠΛΑΝΧΝΩΝΚΑ . .
ΑΕΤΩΕΙΣΤΟΝΘΗΣ . .
ΟΔΕΚΕΔΑΣΥΠΟ
ΘΩΜΕΝΤΑΥΤΑ
ΟΝΕΒΑΛΛΕ . . .
ΑΘΥΠΤΡ . . . .
ΛΕΞΙ
ΟΙΝ

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἀναγινώσκονται ἐν τῷ Α΄. στίχῳ ἡ λέξις ἀπεζώσθω, ἐν τῷ Β΄. καὶ ὠμοπλάτα, ἐν τῷ Γ΄. σπλάγχνων· ἐν τῷ Δ΄. ἀετῷ εἰς τόν· ἐν τῷ Ε΄. ὁ δέκε δασύποδα, καὶ ἐν τῷ ϛ΄. θῶμεν ταῦτα· ἐξ ὧν δῆλον ὅτι προέκειτο περὶ θυσιῶν, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. III.

V.

ΑΡΙΣΤΟΒΟΥΛΑ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΩ
ΧΑΙΡΕ

ἤτοι Ἀριστοβούλα Ἀπολλωνίῳ χαῖρε.

VI.

ΚΥΡΙΟΣ ΕΧΕΚΡΑΤΗ
ΧΑΙΡΕ

ἤτοι Κύριος (;) Ἐχεκράτη χαῖρε. Περίεργον τὸ ὄνομα Κύριος, καὶ ἡ εἰς Η κατάληξις τῆς γενικῆς, ὡς καὶ ἐν τῷ ἑπομένῳ Θεογένη.

VII.

. . . . ΕΑΣ ΘΕΟΓΕΝΗ
ΧΑΙΡΕ

ἤτοι . . . . εας Θεογένη χαῖρε.

VIII.

ΣΕΜΝΟΝ
[Ζ]ΩΠΥΡΩ
[ΧΑΙΡΕ]

Τουτέστι· Σέμνον Ζωπύρῳ χαῖρε.

IX.

. . . . ΕΠΙΔΕΤΗΣΠΛΙΝΘΟ
. . [Τ]ΟΙΧΟΥΣΠΑ
. . Τ]ΟΙΣΤΟΙΧΟΥΣΤΟΙΣΣ
ΑΤΟΥΣΜΑΚΡΟΥΣΤΟΙ
Ε]ΙΣΤΟΥΣΜΑΚΡΟΥΣΤΟ
Ε]ΝΑΟΡΘΟΣΤΑΤΗΝΣΤ
. . . . ΩΝΤΡΙΩΝΚΑΙΗΜ
. . . . . . ΠΛΙΝΘΟΝΑ
. . . .

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ προέκειτο πιθανῶς περί τινος οἰκοδομήματος ἢ μνημείου, οὗ αἱ διαστάσεις καὶ ἡ ὕλη ὡρίζοντο διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου.

X.

Ι ΠΟΝΟΝ
ΚΕΠΙΝΥΜΦΗΣ
ΑΔΩΙ
Π]ΕΝΘΟΣ
ΕΝΕΚΥΝ
Π]ΡΟΦΗΝΑΣ
Θ]ΑΛΑΜΟΥΣ
ΣΕΠΥΚΑΣΘΗΣ
ΠΡΟΜΩΝ

Τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἐπιγραφῆς ἐπὶ πλακὸς λευκοῦ μαρμάρου γεγραμμένης καταδεικνύει ὅτι ἦν ἔμμετρος· διότι ἡ κατάληξις παντὸς ἀρτίου στίχου, ὡς ἔχει νῦν, εἶναι σπονδεῖος ἢ τροχαῖος, ὁ δὲ περιττὸς δεικνύει τὴν κατὰ τὸν ἕκτον πόδα περιττεύουσαν συλλαβὴν τοῦ ἡρωελεγείου. Εἰκάζω δὲ νὰ ἦτο ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα εἰς νεόγαμον ἄνδρα.

XI.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΝ
ΕΡΒΑΤΡΑΙΑΝΩ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΡΙΣΤΩ
ΣΕΒΑΣΤΩΓΕΡ
ΜΑΝΙΚΩΔΑΚΙ
ΚΩΠΑΡΘΙΚΩ
ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐντετειχισμένη σήμερον ἔξωθεν τῆς οἰκίας τοῦ Καρᾶ Παναγιώτου εὕρηται καὶ ἐν τῷ Corp. Inscr. gr. τοῦ Βοικχίου ὑπ' ἀριθμὸν 2178, μετά τινων διαφορῶν εἰς τὴν κατάταξίν τινων γραμμάτων· οἷον τὸ Ν τοῦ ὀνόματος Νέρβα εὑρίσκεται ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ, ἐν ᾧ παρὰ Βοικχίῳ ἐν τῷ δευτέρῳ, ἡ δὲ δοτ. Νέρβᾳ δὲν ἔχει τὸ προσγεγραμμένον Ι γραφόμενον. παρὰ Βοικχίῳ, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα Νέρβᾳ ὁ Βοίκχιος ἐκδίδει Νερούᾳ καὶ ἐν γένει παρὰ Βοικχίῳ φέρεται οὕτω·

Αὐτοκράτορι
Νερούᾳ Τραϊανῷ
Καίσαρι ἀρίστῳ
Σεβαστῷ Γερμανικῷ
Δακικῷ Παρθικῷ
Χαριστήριον.

(Β΄.) Μέγας Δοὺξ. Λατ. Magnus Dux. Ἀξίωμα μέγα ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐλῇ ἰσοδυναμοῦν τῷ τοῦ Ἀρχιναυάρχου. Εἶχε δὲ ὁ μέγας Δοὺξ ὑφ' ἑαυτὸν τὸν μέγαν Δρουγγάριον τοῦ στόλου, τὸν Ἀμηράλιον κλ. καὶ ἦτο ὁ ἡγεμὼν τῆς θαλάσσης, καθὼς ὁ μέγας Δομέστικος, Magnus Domesticus ἦτο ὁ ἡγεμὼν τῆς ξηρᾶς. Δομέστικοι δὲ ἐν γένει ἐλέγοντο οἱ περὶ τὸν Αὐτοκράτορα στρατιωτικοί. (Ὅρ. Ἄτακτ. Κορ. Τομ. ά. σ. 232.) Πιγκέρνης (Pincerna) δὲ ἢ Πικέρνης ἦτο ὁ ἐπὶ τῶν ποτηρίων, ἤτοι ὁ οἰνοχόος τοῦ βασιλέως.

(Γ΄.) Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ἐν τῇ Ἀλεξιάδι (Βιβ. Θ΄. 1.) οὑτωσὶ διηγεῖται τὴν συμβουλὴν τοῦ Αὐτοκράτορος. «Ὅπερ (ὅτι οὐδὲν ἦν πλέον τῷ Δούκᾳ τοῦ τοσούτου καμάτου) μανθάνων ὁ αὐτοκράτωρ ἠνιᾶτο καὶ ἤσχαλλεν· ἐπερωτήσας δέ ποτε τὸν ἐκεῖθεν ἐλθόντα στρατιώτη· καὶ διαγνοὺς, ὡς οὐδὲν ἄλλο τῷ Δούκᾳ ἢ μάχαι τε καὶ πόλεμοι, καὶ περὶ τοῦ καιροῦ ἤρετο, καθ' ὁποίαν ὥραν αἱ μετὰ τοῦ Τζαχᾶ μάχαι συνίστανται· τοῦ δὲ περὶ αὐτὰς τὰς τοῦ ἡλίου αὐγὰς εἰρηκότος, ὁ βασιλεὺς αὖθις, «καὶ τίνες τῶν μαχομένων πρὸς ἀνατολὰς ἀποβλέπουσι.» καὶ ὁ στρατιώτης «τὸ ἡμέτερον, ἔφη, στράτευμα·» ξυνεὶς οὖν τηνικαῦτα τὴν αἰτίαν, ὁποῖος ἐκεῖνος ἐν ἀσκέπτῳ τῷ χρόνῳ τὸ δέον εὑρίσκων, γράμμα

πρὸς τὸν Δούκαν σχεδιάζει, ξυμβουλεύων τῆς κατὰ τὰς αὐγὰς τοῦ ἡλίου μετὰ τοῦ Τζαχᾶ μάχης ἀποστῆναι καὶ μὴ ἕνα πρὸς δύο μάχεσθαι, τὰς ἡλιακὰς δηλαδὴ ἀκτῖνας καὶ αὐτὸν τὸν Τζαχᾶν. Ἐπὰν δὲ ὁ ἥλιος τὸν μεσημβρινὸν κύκλον διελθὼν πρὸς δυσμὰς ἀποκλίνῃ, τηνικαῦτα προσβάλλειν τοῖς ἐναντίοις. Ἐγχειρίσας οὖν τὸ γράμμα τῷ στρατιώτῃ καὶ πολλάκις περὶ τούτου παραγγείλας, τέλος ἀποφαντικῶς ἔφη « ἐὰν κλίνοντος τοῦ ἡλίου προσβαλεῖτε τοῖς ἐναντίοις, νικηταὶ παραχρῆμα ἔσεσθε κτλ. »

(Δ′.) Τὰ κατὰ τὸν Τζαχᾶν πραγματεύεται Ἄννα ἡ Κομνηνὴ ἐν τῇ Ἀλεξιάδι Βιβλ. Ζ′. καὶ Θ′.

(Ε′.) Περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Βενετῶν λεηλασίας τῆς Λέσβου καὶ λοιπῶν, ὅρα Ἰω. Κίνναμον Βιβλ. ϛ′. κεφ. 10 καὶ Νικήταν Χωνιάτην Βιβλ. ε′. κεφ. 9.

(ϛ′.) Ἀλανοί, ἔθνος σκυθικόν, ἐν τῷ Καυκάσῳ καὶ περὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν διαιτώμενον. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν περιεπλανᾶτο εἰς τὰς χώρας τοῦ Ἀνατολικοῦ Κράτους μετερχόμενον τὴν λῃστείαν. Τοὺς Ἀλανοὺς πολλάκις οἱ αὐτοκράτορες ἐκάλουν εἰς βοήθειαν διὰ μισθοφοριῶν, δι' ὑποσχέσεων ἢ καὶ δι' ἐπιγαμιῶν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν. Καταλανοὶ ἢ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς Κατελάνοι, καὶ κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην Ταρακονήσιοι, ὠνομάζοντο κυρίως οἱ ἐκ τῆς Καταλωνίας ἢ Ταρακῶνος, βορειανατολικῆς ἐπαρχίας τῆς Ἱσπανίας καταγόμενοι. Ἀλλ' ἐπειδὴ αὐτόθεν ὡρμήθησαν κατὰ πρῶτον οἱ μετελθόντες τὴν πειρατείαν κατὰ τὴν μεσόγειον, ἢ δι' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος ἐγένοντο γνωστοί, διὰ τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κατελάνους περιελάμβανον πάντας τοὺς ἐκ συστήματος διαπράττοντας ἔργα πειρατικά. Ἀμογάβαροι. Οὗτοι δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τοὺς Ἀβάρους, ἔθνος σκυθικόν, νεμόμενον τὸν Καύκασον. Οἱ Ἀμογάβαροι οὗτοι ἕλκουσι τὴν καταγωγὴν ἐκ τῶν Μαυριτανῶν τῆς Ἀφρικῆς, ὡς καὶ τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως δηλοῖ τοῦτο. Διότι κατά μέν τινας, τὸ ὄνομα παράγεται ἐκ τῆς ἀραβικῆς ῥίζης garu, ἐπενθέσει τῆς συλλαβῆς van ὅθεν Almagaverin ἄνδρες πολεμικοί· κατ' ἄλλους δὲ γίνεται ἐκ τῆς λέξεως Algharbi, ἥτις κατὰ τὸ ἰδίωμα τῶν Μελιταίων σημαίνει δυτικούς. Παρενθεμένης δὲ τῆς συλλαβῆς mo ἰσοδυναμούσης τῇ λατινικῇ ex (καὶ τῇ Ἑλληνικῇ ἐξ) ἔγινε Almogharbi, καὶ κατὰ μετάθεσιν παρὰ τοῖς χυδαίοις Almogabari, ὅπερ δηλοῖ τοὺς ἐκ τῆς Ἀφρικῆς ἢ ἐκ τῆς δυτικῆς χώρας προερχομένους, ὡς εἶναι ἡ Μαυριτανία πρὸς τὴν Μελίτην. Τέλος οἱ Ἀμογάβαροι οὗτοι ἡνωμένοι μὲ τοὺς Καταλανοὺς ἐληΐζοντο ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. θαλάσσης.

(Ζ′.) Οἱ στατῆρες τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ὠνομάζοντο ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν π. χ. Κωνσταντινάτα, Μανολάτα κτλ. ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίνου, Μανουὴλ κλ. Πολλὰ τούτων σώζονται μέχρι σήμερον, ἰσοβαρῆ ὄντα πρὸς τὸ σημερινὸν ὀθώνειον ἢ λουδοβίκειον.

(Η′.) Τὰ κατὰ τὸν Ῥοντζέριον περιγράφει ὁ Παχυμέρης Γεώργιος Βιβλ. ε′. κεφ. 12 κξ. καὶ ὁ Νικηφόρος Γρηγορᾶς Βιβλ. Ζ′. κεφ. 2. κξ.

(Θ′.) Εἰς πολλὰ μέρη τῆς νήσου σώζονται καὶ ἄχρι τῆς σήμερον ἐρείπια τοιούτων πύργων, ἐπιτηδείων εἰς σκοπιωρίαν, ὧν ἡ θέσις παρὰ τοῖς χωρικοῖς καλεῖται εἰσέτι τοῦτο δὴ Βίγλα, τουτέστι σκοπιά. Τοιαῦτα ἐρείπια συνέπεσέ μοι κατὰ τύχην νὰ ἴδω πρό τινος χρόνου ἐπί τινος παρακτίου λόφου κειμένου ἐν Πλωμαρίῳ πρὸς μεσημβρίαν τῶν κωμυδρίων Πλαγιᾶς καὶ Τρύγωνος, ἔνθα παρετήρησα δεξαμενὴν πρὸς ταμίευσιν ὕδατος καὶ συντρίμματα λευκοῦ μαρμάρου φέροντα σταυροὺς κεχαραγμένους καὶ ποικίλας ἄλλας γλυφάς. Εἰς τοιαύτας δὲ θέσεις ἀπαντῶνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σήμερον Ἐξωκλήσια Χριστιανικά. Κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, ὅτε παντοειδεῖς λῃσταὶ ἐπέτρεχον τὰς νήσους, ἓν μέσον προφυλάξεως ἐπενόησαν οἱ κάτοικοι καὶ τὴν σύστασιν τοιούτων σκοπευτηρίων, ἵνα ἐκ τούτων καθορῶντες μακρόθεν τοὺς προσερχομένους πειρατὰς οἱ σκοπιωροῦντες, ἀναγγέλλωσι τοῦτο εἰς τοὺς κατὰ τὰ μεσόγαια οἰκοῦντας εἰς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ διαρπαγῆς. Ἴσως ἡ λῃστεία αὕτη θὰ ἠνάγκασε τοὺς ἐπὶ τῆς νήσου νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰ πεδινὰ, παραθαλάσσια καὶ ἔνορμα αὐτῆς μέρη καὶ ν' ἀποχωρήσωσιν εἰς τὸ ἐσώτερον μεταξὺ κοιλάδων καὶ ἀφανῶν ὡς οἷόν τε τόπων, μὴ καθορωμένων εὐκόλως μακρόθεν. Τοὐλάχιστον οὕτω πως δύναταί τις νὰ ἐξηγήσῃ σήμερον τὴν τόσον ἀφυῆ καὶ ἄσκοπον τοποθεσίαν πολλῶν κωμῶν καὶ μεγαλοχωρίων τῆς Λέσβου.

(Ι′.) Γεώργιος ὁ Φραντζῆς οὕτω διηγεῖται τὰ κατὰ τοὺς ἀῤῥαβῶνας καὶ τοὺς γάμους Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου μετὰ τῆς θυγατρός τοῦ τῆς Λέσβου ἡγεμόνος. « Καὶ τῇ ϛ′. Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ 6949 ἔτους (1442) προσετάχθην ἀπελθεῖν με εἰς Λέσβον, ἔνθα καὶ κατέστησα ἵνα εἰς γυναῖκα λάβῃ ὁ δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος ὁ αὐθέντης μου τὴν κυρίαν Αἰκατερίναν, θυγατέρα τοῦ τῆς εἰρημένης νήσου αὐθέντου κὺρ Νοταρᾶ Παλαιολόγου τοῦ Γατελιούτζη, καὶ τὴν τοῦ γάμου μνηστείαν ἐποίησα . . . . Τῇ δὲ κζ′. Ἰουλίου μηνὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀπῆλθεν εἰς Λέσβον ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης κὺρ Κωνσταντῖνος μετὰ βασιλικῶν τριήρεων, καὶ ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν εἰρημένην Αἰκατερίναν τὴν Κατελιούτζεναν, δρουγγαρίου ὄντος ἐν ταῖς δὲ ταῖς τριήρεσιν Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ τοῦ μετὰ ταῦτα μεγάλου δουκὸς γενομένου. Καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ 6950 ἔτους καταλείψας ἐκεῖσε τὴν δέσποιναν καὶ γυναῖκα αὐτοῦ ὁ αὐθέντης μου, εἰς τὸν αὐτῆς πατέρα ἤλθομεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τῶν αὐθεντικῶν τριήρεων καὶ ἑτέρας ἄλλης τριήρεως τῆς Λέσβου. . . . Καὶ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐρχομένου τοῦ αὐθέντου μου καὶ δεσπότου κὺρ Κωνσταντίνου εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, καὶ διὰ τῆς Λέσβου διελθόντος, ἔλαβε καὶ τὴν δέσποιναν τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ ἐν τῇ Λήμνῳ ἐλθόντος ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ στόλου παντὸς τῶν Τούρκων ἡμέραις πολλαῖς ἐκεῖ εὑρεθέντος· τῇ δὲ Θεοῦ βοηθείᾳ ἀπῆλθεν ἄπρακτος ὑπ' αὐτοῦ ὁ στόλος· ἡ δὲ δέσποινα ἡ τούτου σύνευνος ἀπὸ τῆς περιστάσεως ἀσθενήσασα καὶ ἐκτρωθεῖσα τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ αὐτοῦ τῆς Λήμνου νησίου ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. » (Βιβλ. Β′. κεφ. 17).

(ΙΑ′.) Περὶ τῆς Καλλονῆς ἔγραψα ἄλλοτε ἐν τῇ Πανδώρᾳ (Τομ. Γ′. φυλ. 227·) ὀλίγας τινὰς εἰδήσεις, εἰς ἃς παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην.

(ΙΒ′.) Τὰ μόνα τεκμήρια τῆς ἐν Λέσβῳ διαμονῆς τῶν Γενουαίων καὶ Ἰταλῶν εἶναι ἴσως γενεαλογικά τινα ὀνόματα, σωζόμενα εἰς οἰκογενείας τινὰς τῆς Μιτυλήνης, οἷα εἶναι τὰ ὀνόματα Γριμάνης, Σκαμπαδίας, Γαγγάνης καὶ εἴτι ἄλλο. Λέξεις δέ τινες, ὡς βίγλα, στράτα καὶ αἱ ὅμοιαι λατινικῆς ἀρχῆς, ἦσαν κοιναὶ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, μεταφυτευθεῖσαι ἐν αὐτῷ μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως ἔτι τῶν αὐτοκρατόρων ἐκ τῆς Ῥώμης εἰς τὸ Βυζάντιον.

ΛΕΥΚΗ.

Διήγημα ῥωσικόν.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 298.)

Μ' ἐφάνη ὅτι ἔκλαιε καὶ ἠπόρησα διότι ὁ Ἀζάμας εἶχε θάῤῥος πολύ, καὶ μάλιστα, ὅτε ἦτο νεώτερος ἔτι, δι' οὐδενὸς τρόπου ἠδυνήθησαν νὰ κινήσωσιν αὐτόν ποτε εἰς δάκρυα.

Ἤκουσα δέ τι παραπλήσιον πρὸς καγχασμὸν ἀποκρινόμενον εἰς τοὺς ὀλοφυρμούς του.

« Ἄκουσε, ὑπέλαβε μὲ σταθερὰν φωνὴν πάλιν, τὰ ἀπεφάσισα ὅλα· ἐὰν θέλῃς ἁρπάζω τὴν ἀδελφήν μου διὰ σέ. Εἶδες πῶς χορεύει, ἤκουσες πῶς τραγουδεῖ! Ὁ σουλτάνος τῶν Τούρκων δὲν ἔχει καμμίαν τοιαύτην γυναῖκα... Θέλεις; περίμεινέ με αὔριον τὴν νύκτα εἰς τὴν κοιλάδα πλησίον τοῦ ῥυακίου· θὰ περάσω μὲ αὐτήν, ἡ Λευκὴ δὲν ἀξίζει τάχα τὸν Καρακιόζην σου;

Ὁ Κάσβις ἐσιώπησε πολλὴν ὥραν· καὶ ἔπειτα ἀντὶ ν' ἀποκριθῇ ἐτραγῴδησε ταπεινῇ φωνῇ τὸ παλαιὸν τοῦτο ᾆσμα·

« Εἰς τὸ χωρίον μας ὑπάρχουν πολλαὶ καὶ ὡραῖαι καὶ τὰ ὀμμάτιά των λάμπουν ὡς ἄστρα εἰς τὸ σκότος· εἶναι γλυκὺ νὰ τὰς ἀγαπᾷ τις καὶ ἡ τύχη αὐτὴ εἶναι ἀξιοζήλευτος· ἀλλὰ ἡ ἐλευθερία τοῦ νεανίου εἶναι ἀκόμη πλέον εὐχάριστος. Μὲ χρυσίον ἀγοράζεις τέσσαρας γυναῖκας, ἀλλὰ τὸ καλὸν ἄλογον εἶναι ἀτίμητον. Δὲν μένει ὀπίσω ἀπὸ τὸν ἄνεμον εἰς τὰς στέππας καὶ δὲν προδίδει ποτὲ τὸν κύριόν του ».

Ὁ Ἀζάμας ἱκέτευεν αὐτὸν κλαίων νὰ συναινέσῃ εἰς τὴν αἴτησίν του· ὁ δὲ Κάσβις ἀγανακτήσας τέλος διέκοψεν αὐτόν.

« Φθάνει, ἀνόητον παιδίον· πῶς θ' ἀναβῇς τὸ ἄλογόν μου; εἰς τρία βήματα θὰ κατασυντρίψῃ τὴν κεφαλήν σου εἰς τὰς πέτρας.

— Εἰς ἐμέ », ἀνέκραξε μαινόμενος ὁ Ἀζάμας, καὶ ἡ κοπὶς τοῦ παιδικοῦ του ἐγχειριδίου ἀντήχησεν ἐπὶ τῆς φαρέτρας τοῦ Κάσβις. Ἀλλὰ ῥωμαλέα χεὶρ ἀπώθησεν αὐτὸν κατὰ τοῦ τοίχου καὶ τόσον δυνατὰ ὥστε ὁ τοῖχος ἐσείσθη.

« Θὰ ἔχωμεν ταραχήν, » διενοήθην καὶ τρέξας εἰς τὸν σταῦλον, ἐχαλίνωσα τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἔφερα εἰς ὄπισθέν τινα αὐλήν. Δύο δὲ λεπτὰ μετὰ ταῦτα τρομερὰ ταραχὴ ἐγίνετο εἰς τὸ οἴκημα. Ὁ Ἀζάμας εἶχεν ἐπιστρέψει κατεσχισμένος τὰ ἐνδύματα, λέγων ὅτι ὁ Κάσβις ἠθέλησε νὰ τὸν σκοτώσῃ. Ὅλοι ἔδραξαν εὐθὺς τὰ πυροβόλα καὶ ἡ πάλη ἤρχισε. Ὁ Κάσβις μόνος ἦτο ἔφιππος σφαδάζων ὡς δαίμων εἰς τὸν δρόμον τοῦ χωρίου, περιστρέφων βιαίως τὴν σπάθην του καὶ ἀνοίγων δίοδον διὰ τοῦ πλήθους. « Κακὸν τέλος συμποσίου, εἶπ.. πρὸς τὸν Γρηγόριον Ἀλεξάνδροβις λαμβάνων αὐτὸν ἀπὸ τῆς χειρός, δὲν εἶναι φρονιμώτερον ν' ἀποσυρθῶμεν;

— Πρέπει νὰ ἴδωμεν πῶς θὰ τελειώσῃ.

— Κακὰ ἀπεκρίθην. Αὐτοὶ οἱ Ἀσιανοὶ εἶναι ὅλοι τοιοῦτοι· ἔπιαν καὶ τώρα ἐπιάσθησαν. » Ἱππεύσαντες δὲ ἀνεχωρήσαμεν καλπάζοντες.

« Καὶ ὁ Κάσβις; ἠρώτησα ἀνυπομόνως τὸν λοχαγόν.

— Τί εἰμπορεῖ νὰ συμβῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, εἶπεν ἀποτελειόνων τὸ ποτήριον τοῦ τεΐου του, ὁ Κάσβις ἔγινεν ἄφαντος.

— Καὶ δὲν ἐπληγώθη;

— Μόνος ὁ θεὸς τὸ εἰξεύρει. Εἶναι ἑπτάψυχοι αὐτοὶ οἱ λησταί! »

Μετὰ μικρὰν σιωπὴν ὁ λοχαγὸς ἐπανέλαβε κτυπήσας τὸν πόδα.

« Ἔγινεν ὅμως κἄτι διὰ τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν θὰ συγχωρήσω ἐμαυτόν. Ἀφ' οὗ ἐπανήλθαμεν εἰς τὸ φρούριον ὁ διάβολος μὲ παρεκίνησε νὰ διηγηθῶ εἰς τὸν Πέσοριν ὅ,τι ἤκουσα εἰς τὸν σταῦλον· ἐκεῖνος δὲ ἐμειδίασε καὶ παρετήρησα ὅτι κἄτι ἐσκέπτετο.

— Καὶ τί ἦτο; διηγηθῆτέ το, σᾶς παρακαλῶ.

— Μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ὁ Ἀζάμας ἦλθεν εἰς τὸ φρούριον καὶ κατὰ τὴν συνήθειάν του εἰσῆλθεν εἰς τοῦ Πέσοριν ὅστις τῷ ἔδιδε πάντοτε γλυκύσματα. Ἤμην ἐκεῖ ὡμιλήσαμεν περὶ ἀλόγων καὶ ὁ Γρηγόριος Ἀλεξάνδροβις ἐξύμνησε τὸ τοῦ Κάσβις, ὅτι ἦτο τόσῳ ζωηρὸν, τόσον ὡραῖον, ἀληθὴς ἔλαφος μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον.

« Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ νέου Ταττάρου ἔλαμψαν, ἀλλ' ὁ Πέσοριν ὑπεκρίνετο ὅτι δὲν τὸ παρετήρησε. Ἅμα ὡς ἤθελα νὰ ὁμιλήσω περὶ ἄλλου πράγματος, μὲ διέκοπτε καὶ ἐπανήρχετο εἰς τὸ ἄλογον τοῦ Κάσβις καὶ ἐξανάρχιζε τὰ αὐτὰ ὁσάκις ὁ Ἀζάμας ἤρχετο νὰ μᾶς ἴδῃ.

« Παρετήρησα ὅτι ὁ νεανίας ὠχρία καὶ ἐγίνετο ἰσχνός, ὅπως ὠχριᾷ τις καὶ γίνεται ἰσχνὸς ὑπὸ ἔρωτος... εἰς τὰ μυθιστορήματα· ἀλλ' ἀργότερα ἔμαθα ὅλην αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν. Ὁ Πέσοριν τὸν παρώξυνε τόσον, καὶ τόσον καλά, ὥστε ἦτο ἕτοιμος νὰ σκοτωθῇ· τέλος δὲ εἶπεν εἰς αὐτόν·

« Φίλε μου Ἀζάμα, τὸ ἄλογον αὐτὸ σὲ ἀρέσει πολύ, ἀλλὰ θὰ τὸ ἴδῃς ὅσον βλέπεις τὸν σβέρκον σου. Τί δίδεις εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος σὲ τὸ χαρίσῃ;

— Ὅ,τι θέλει.

— Λοιπὸν, σὲ τὸ δίδω ἀλλ' ἐπὶ μιᾷ συμφωνίᾳ... Ὁρκίζεσαι ὅτι θὰ τὴν ἐκπληρώσῃς;

— Ὁρκίζομαι... ἀλλὰ ὁρκίσου καὶ σύ.

— Ἐγὼ ὁρκίζομαι ὅτι θὰ ἔχῃς τὸ ἄλογον, ἀλλ' εἰς ἀνταλλαγὴν, πρέπει νὰ μὲ δώσῃς τὴν ἀδελφήν σου Λευκήν. Ὁ Καρακιόζης εἶναι ἡ τιμή της... Ἐλ-

πίζω ὅτι ἡ ἀγορὰ δὲν σὲ φαίνεται κακή. »

Ὁ Ἀζάμας ἐσιώπησε.

« Δὲν θέλεις; Αἴ λοιπὸν, ὅπως κρίνεις καλόν. Ἐνόμιζα ὅτι ἦσο ἀνὴρ, ἀλλ' ἀκόμη παιδὶ εἶσαι καὶ δὲν ἔχεις τὴν ἀπαιτουμένην ἡλικίαν διὰ νὰ καβδαλλικεύσῃς! »

Ὁ Ἀζάμας ἀκούσας τὰς λέξεις ταύτας ἐξήρθη·

« Ἀλλ' ὁ πατήρ μου, εἶπε.

— Ὁ πατήρ σου δὲν ἐξέρχεται ποτέ.

— Τῷ ὄντι.

— Συγκατατίθεσαι;

— Ναὶ, ἐψιθύρισεν, ὠχρὸς ὡς ὁ θάνατος. Πότε;

— Μετ' ὀλίγον· διότι ὁ Κάσδις ὑπεσχέθη νὰ μᾶς φέρῃ πρόβατα καὶ τὰ λοιπὰ εἶναι ἰδική μου ὑπόθεσις· κύτταξε νὰ τηρήσῃς τὸν ὅρκον σου, Ἀζάμα. »

Καὶ τῷ ὄντι ἐτελείωσαν τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν ἥτις βεβαίως δὲν ἦτο ἀξιοθαύμαστος. Τὸ εἶπα ἔπειτα εἰς τὸν Πέσοριν ὁ ὁποῖος μὲ ἀπήντησε ὅτι μία Κιρκασία θὰ ἐνόμιζεν ἑαυτὴν εὐτυχῆ νὰ ἔχῃ ἄνδρα ὡς αὐτὸν, ἀφ' οὗ ἔργῳ ἦτο τοιοῦτος, ὁ δὲ Κάσδις ἦτο λῃστὴς τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ τιμωρήσωμεν. Τί νὰ ἀποκριθῶ εἰς αὐτά; δὲν ἐγνώριζα ἀκόμη τίποτε ἐκ τῆς συνωμοσίας αὐτῶν. Μίαν ἡμέραν ἔρχεται ὁ Κάσδις καὶ ἐρωτᾷ ἂν ἔχωμεν ἀνάγκην προβάτων καὶ μέλιτος· τὸν διέταξα νὰ φέρῃ τὴν ἐπαύριον.

« Ἀζάμα, εἶπεν ὁ Γρηγόριος Ἀλεξάνδροβιτς εἰς τὸν νέον ἡγεμονόπαιδα, αὔριον ὁ Καρακύζης εἶναι εἰς τὰ χεῖράς μου· ἀλλ' ἂν αὐτὴν τὴν νύκτα ἡ Λευκὴ δὲν ἦν' ἐδῶ δὲν θὰ ἴδῃς τὸ ἄλογον.

— Καλὰ » εἶπεν ὁ Ἀζάμας καὶ ἀνεχώρησε καλπάζων εἰς τὸ χωρίον του.

Τὸ ἑσπέρας ὁ Πέσοριν ὁπλισθεὶς ἐξῆλθε τοῦ φρουρίου. Δὲν γνωρίζω πῶς ἔγιναν τὰ πράγματα, ἀλλ' ἐπανῆλθον τὴν νύκτα, καὶ ὁ σκοπὸς εἶδε γυναῖκα πλαγιασμένην ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου τοῦ Ἀζάμα· εἶχε δεδεμένους τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην διὰ *sa.lior.*

« Καὶ τὸ ἄλογον; ἠρώτησα τὸν λοχαγόν.

— Περιμείνατε. Τὴν ἐπαύριον τὸ πρωΐ, ὁ Κάσδις ἦλθε φέρων δεκάδα προβάτων. Ἔδεσε τὸν ἵππον του εἰς τὸν φραγμὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς ἐμοῦ.

Τῷ προσέφερα τσάϊ διότι, καί τοι λῃστὴς, ἦτο φίλος μου.

Ὡμιλοῦμεν περὶ διαφόρων πραγμάτων ὅτε τὸν εἶδα ἐξαίφνης τρέμοντα, ὠχριάσαντα καὶ ὁρμήσαντα εἰς τὸ παράθυρον. Δυστυχῶς ἔβλεπον εἰς τὴν αὐλήν.

« Τί ἔχεις; ἠρώτησα.

— Τὸ ἄλογόν μου! τὸ ἄλογόν μου! » ἀνεβόησεν.

Ἐπειδὴ εἶχα ἀκούσει τὸν κρότον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἶπα εἰς αὐτὸν ὅτι κανεὶς Κοζάκος θὰ ἦλθε.

« Ὄχι! ὄχι! κλέπτης! » Καὶ ὥρμησεν ἔξω τοῦ δωματίου βρυχώμενος καὶ μετὰ ταχύτητος αἰλούρου εἰς δύο πηδήματα ἦτο εἰς τὴν αὐλήν. Μάτην δὲ ὁ σκοπὸς ἔφραξε τὴν πύλην μὲ τὸ ὅπλον του· ἐπήδησεν ὑπὲρ αὐτὸ καὶ ὥρμησεν εἰς τὴν ὁδόν. Ἐφαίνετο μακρὰν νέφος κονιορτοῦ. Ὁ Ἀζάμας ἔτρεχε ἐπὶ τοῦ ἀνδρείου Καρακύζη. Ὁ Κάσδις δράττει ὅπλον καὶ τρέχων πυροβολεῖ· μένει πρὸς στιγμὴν ἀκίνητος· ἀλλὰ βεβαιωθεὶς ὅτι ἀπέτυχε ἔῤῥιψε κραυγὴν συνέτριψε τὸ ὅπλον του κατὰ τῶν πετρῶν εἰς μυρία τρίμματα καὶ ἐῤῥίφθη κατὰ γῆς ὀλοφυρόμενος ὡς παιδίον· ἔμεινεν οὕτω ὅλην τὴν νύκτα. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ φρουρίου συνηχθησαν περὶ αὐτόν· δὲν ἐκινήθη· τῷ ἔστειλα τὸ ἀντίτιμον τῶν προβάτων του· δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ ἐγγίσῃ. Τὴν ἐπιοῦσαν τὸ πρωΐ ὅμως ἐπανῆλθεν εἰς τὸ φρούριον καὶ ἠρώτησε τὸ ὄνομα τοῦ κλέπτου. Ὁ δὲ σκοπὸς, ὅστις εἶχεν ἴδει τὸν Ἀζάμαν λύοντα τὸ ἄλογον καὶ φυγόντα εἶπε τὸ ὄνομα χωρὶς δυσκολίας. Τοῦ δὲ Κάσδις, ἀκούσαντος τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ ὀφθαλμοὶ ἐσπινθηροβόλησαν καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὸ χωρίον ὅπου ἔζη ὁ πατὴρ τοῦ Ἀζάμα.

— Καὶ ὁ πατήρ;

— Ὁ Κάσδις δὲν τὸν εὗρε· διότι εἶχε περάσει μερικὰς ἡμέρας δὲν εἰξεύρω ποῦ· ἐὰν τοῦτο δὲν ἐτύγχαινεν ὁ Ἀζάμας δὲν θὰ κατώρθονε νὰ ἁρπάσῃ τὴν ἀδελφήν του.

Ὅτε ὁ πατὴρ ἐπανῆλθε, οὔτε υἱὸν, οὔτε κόρην εἶχε· διότι ὁ κλέπτης, ὑποπτευόμενος ὀρθότατα ὅτι ἡ κεφαλή του δὲν θὰ ἔμενεν ἀσφαλὴς ἐπὶ τῶν ὤμων του, ἐὰν ἀπήντα τυχὸν τὸν Κάσδις, ἔγινεν ἄφαντος. Θὰ ἡνώθη βεβαίως πρὸς συμμορίαν τινὰ λῃστῶν καὶ θὰ ἐφονεύθη πέραν τοῦ Τερὲκ ἢ τοῦ Κουβὰν πρὸς τοῦ ὁποίου τὴν ὁδὸν ἐτράπη.

Ὁμολογῶ ὅτι ὅλα ταῦτα μὲ ἐξέπληξαν πολύ. Εὐθὺς ὡς ἔμαθα ὅτι ἡ Κιρκασία εὑρίσκεται παρὰ τῷ Γρηγορίῳ Ἀλεξάνδροβιτς, ἐφόρεσα τὰς ἐπωμίδας μου, ἔζωσα τὸ ξίφος καὶ ὑπῆγα εἰς αὐτοῦ.

Τὸν εὗρον κατακείμενον εἰς τὸ ἀνάκλιντρον τοῦ πρώτου δωματίου του καὶ τὴν κεφαλὴν ἔχοντα ἐστηριγμένην εἰς τὴν μίαν χεῖρα, εἰς τὴν ἄλλην δ' ἔχοντα ἐσβεσμένην *πίπαν*. Η δευτέρα κάμαρα ἦτο κεκλεισμένη καὶ τὸ κλειδίον δὲν ἦτο εἰς τὴν κλειδαριάν. Ἐβήξα, ἐκτύπησα μὲ τὰς πτέρνας μου τὸ πάτωμα, ἀλλ' ἐπροσποιεῖτο ὅτι δὲν μὲ ἤκουε.

« Κύριε ἀνθυπολοχαγὲ, εἶπα πρὸς αὐτὸν αὐστηρῶς ὅσον ἠδυνάμην. Δὲν φαίνεται νὰ παρετήρησες ὅτι ἦλθα εἰς τὸ δωμάτιόν σου.

— Ἀ! καλ' ἡμέρα, Μάξιμε Μάξιμις. Δὲν θέλεις μίαν *πίπαν*; ἀπεκρίθη χωρὶς νὰ ἐγερθῇ.

— Συμπάθειον· δὲν εἶμαι ὁ Μάξιμος Μάξιμις, ἀλλ' ὁ λοχαγός σου.

— Τὸ αὐτὸ εἶναι. . . Δὲν θέλεις τσάϊ . . . ἐὰν εἰξεύρες ποία λύπη μὲ τυραννεῖ.

— Εἰξεύρω ὅλα ἀπεκρίθην, πλησιάσας εἰς τὸ ἀνάκλιντρον.

— Τόσῳ καλλίτερα διότι δὲν ἔχω ὄρεξιν διηγηματικήν.

— Κύριε ἀνθυπολοχαγέ, ἔκαμες πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον εἰμποροῦν νὰ μὲ θεωρήσουν ὑπεύθυνον.

— Ἆ! πᾶ! τί τρέλα! Πρὸ πολλοῦ τὸ ἐσυμφωνήσαμεν.

— Μὴ παιγνίδια! δός με τὸ ξίφος σου.

— Μιχαὴλ, τὸ σπαθί μου».

Ὁ Μιχαὴλ ἔφερε τὸ ξίφος. Ἐκπληρώσας δὲ οὕτω τὸ χρέος μου ἐκάθησα παρ' αὐτὸν καὶ τῷ εἶπα·

Ὁμολόγησε, Γρηγόριε Ἀλεξάνδροβις, ὅτι ἡ πρᾶξίς σου δὲν εἶναι καλή.

— Ποία πρᾶξίς μου δὲν εἶναι καλή!

— Ν' ἁρπάσῃς τὴν Λευκὴν... καὶ αὐτὸς ὁ ἄθλιος Ἀζάμας... Αἴ, τ' ὁμολογεῖς;

— Μὲ ἀρέσει.»

Τί ν' ἀπαντήσῃ τις εἰς αὐτό; Ἔμεινα ἔκπληκτος... Μετὰ στιγμιαίαν δὲ σιωπὴν, εἶπα·

«Ἐὰν ὁ πατήρ της τὴν ζητήσῃ θὰ ἀναγκασθῇς νὰ τὴν ἐπιστρέψῃς·

— Διόλου.

— Ἀλλὰ θὰ μάθῃ ὅτι εἶναι ἐδῶ.

— Καὶ πῶς θὰ τὸ μάθῃ;»

Ἔμεινα καὶ πάλιν ἄφωνος.

«Ἄκουσε, Μάξιμε Μάξιμις, εἶπεν ὁ Πέσοριν ἐγειρόμενος, εἶσαι τίμιος ἄνθρωπος... Ἐὰν ἀποδώσωμεν τὴν νέαν εἰς τὸν ἄγριον αὐτὸν, ἢ θὰ τὴν σκοτώσῃ ἢ θὰ τὴν πωλήσῃ. Τὸ πρᾶγμα ἔγινε δὲν ἐμποροῦμεν πλέον νὰ ὀπισθοδρομήσωμεν. Ἄφες την εἰς τὸ οἴκημά μου καὶ πάρε τὸ ξίφος μου...

— Δεῖξέ μέ την, εἶπα.

— Εἶναι ἐκεῖ ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν ἴδῃς σήμερον. Κάθηται εἰς μίαν γωνίαν τυλιγμένη εἰς ἓν σκέπασμα, δὲν λέγει λέξιν καὶ δὲν βλέπει κανένα, καὶ ἀγρία αἶξ εἶναι δὲν εἶναι τόσον δειλή. Ἐπῆρα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου τὴν γυναῖκα τοῦ ἐκκλησιάρχη, ἡ ὁποία γνωρίζει τὰ ταταρικὰ, θὰ τὴν ὑπηρετήσῃ καὶ θὰ τὴν συνειθίσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι ἰδική μου. Διότι εἰς κανένα ἄλλον δὲν θὰ ἀνήκῃ ποτέ,» προσέθηκε γρονθοκοπήσας τὴν τράπεζαν. Συγκατετέθην εἰς ὅλα. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι εἰς τοὺς ὁποίους πρέπει πάντοτε νὰ ὑποχωρῶμεν.

«Καὶ πῶς! ἠρώτησα τὸν λοχαγὸν κατώρθωσε νὰ τὴν συνειθίσῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀπέθανεν αὐτὴ δούλη, ποθοῦσα τὴν πατρίδα της!

— Καὶ διατί νὰ ποθήσῃ τὴν πατρίδα της; μήπως δὲν ἔβλεπεν εἰς τὸ φρούριον τὰ αὐτὰ βουνὰ τὰ ὁποῖα ἔβλεπε ἀπὸ τὸ χωρίον της, — τίποτε περισσότερον δὲν θέλουν αὐτοὶ οἱ ἄγριοι. — Ἔπειτα ὁ Πέσοριν τὴν ἔδιδε καθημέραν κανὲν δῶρον. Κατ' ἀρχὰς ἐσιώπησε καὶ ἀπέρριψε τὰ δῶρα ὑπερηφάνως. Αὐτὰ ὅμως ἐπέρασαν εἰς τὰς χεῖρας τῆς γυναικὸς τοῦ ἐκκλησιάρχη καὶ διήγειραν τὴν εὐγλωττίαν της. Καὶ τί δὲν εἶναι ἀξία νὰ κάμῃ ἡ γυνὴ δι' ἓν κουρέλι!... Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν αὐτά... Ὁ Πέσοριν ἐπὶ πολὺ ἐκοπίασε πολύ· ἔμαθε τὴν ταταρικὴν γλῶσσαν· καὶ ἐκείνη δὲ ἤρχιζε νὰ ἐννοῇ τὴν ἐδικήν μας· ἀλλ' ἂν καὶ ἤρχιζε νὰ συνειθίζῃ εἰς τὴν μοῖραν της καὶ παρετήρει πολλάκις κρυφίως τὸν Πέσοριν, ἦτο πάντοτε κατηφὴς, ἐτερέτιζε μόνον τὰ τραγούδιά της καὶ τόσον συγκινητικὰ, ὥστε κατεθλίβετο ἡ καρδία μου ὅταν τὴν ἤκουα ἀπὸ τὴν γειτονικὴν κάμαραν. Μίαν ἡμέραν εἶδα σκηνὴν τὴν ὁποίαν δὲν θὰ λησμονήσω ποτέ. Ἡ Λευκὴ ἐκάθητο εἰς μικρὸν σκαμνίον εἰς τὴν κάμαράν της, ὁ δὲ Πέσοριν ὄρθιος ἐνώπιον αὐτῆς ἔλεγε.

«Ἄκουσέ με, ἄγγελέ μου, εἰξεύρεις γρήγορα, ἢ ἀργὰ θὰ μὲ ἀνήκῃς διὰ τί λοιπὸν μὲ τυραννεῖς! Ἀγαπᾷς κανένα;... Εἰπέ το καὶ σὲ ἀφίνω νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὸν πατέρα σου.» Σχεδὸν ἀόρατος τρόμος διέδραμε ὅλον της τὸ σῶμα καὶ ἀνένευσε. «Μὲ μισεῖς λοιπὸν ἐντελῶς;» ὑπέλαβεν. Ἐκείνη ἀνεστέναξε. «Ἢ ἡ θρησκεία σου σὲ ἀπαγορεύει νὰ μὲ ἀγαπήσῃς;» Ὠχρίασε καὶ ἐσιώπησε. «Πίστευσέ με ὁ Ἀλλὰχ εἶναι ὁ αὐτὸς δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐὰν μὲ συγχωρῇ νὰ σὲ ἀγαπῶ, διατὶ θὰ σὲ ἀπαγορεύσῃ τάχα νὰ μὲ ἀποδώσῃς τὸν ἔρωτά μου;» ταύτας ἀκούσασα τὰς λέξεις ἡ Λευκὴ τὸν ἐκύτταξε κατὰ μέτωπον, ὡς εἰ νέα ἰδέα τὴν κατέλαβε. Δυσπιστία καὶ ἐπιθυμία να πεισθῇ ἐζωγραφήθησαν ἐν ταὐτῷ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της· καὶ τί ὀφθαλμοί! ἔλαμπον ὡς φλόγες.

«Ἄκουσε, ἀγαπητή μου Λευκὴ, ἐξηκολούθησεν ὁ Πέσορὶν, βλέπεις πόσον σὲ ἀγαπῶ· εἶμαι πρόθυμος νὰ κάμω τὸ πᾶν διὰ νὰ σὲ καταστήσω πάλιν εὔθυμον ὡς πρὶν διότι θέλω νὰ εὐτυχήσῃς· ἐὰν λυπῆσαι ἀκόμη, θ' ἀποθάνω. Εἰπέ με ἂν ἀποθάνω, θὰ ἦσαι εὐτυχής;»

Ἐκράτει πάντοτε τοὺς μαύρους ὀφθαλμούς της προσηλωμένους ἐπ' αὐτοῦ. Ἔπειτα ἀφ' οὗ ἔμεινε ἐπὶ μικρὸν σύνους, ἐμειδίασε γλυκὰ καὶ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν δεικνύουσα ὅτι ἐκάμφθη.

Αὐτὸς δὲ τὴν ἔλαβεν ἀπὸ τῆς χειρὸς καὶ τὴν παρεκάλεσε νὰ τὸν ἐπιτρέψῃ νὰ τὴν φιλήσῃ· ἀλλ' ἐκείνη ἐπανελάμβανεν ἀσθενῶς.

«Μὴ, μή! Σὲ ἱκετεύω.»

Αὐτὸς ὅμως ἐπέμεινε, ἀλλ' ἐκείνη δακρύουσα καὶ τρέμουσα.

«Εἶμαι αἰχμάλωτός σου, δούλη σου, εἰμπορεῖς νὰ μὲ ἀναγκάσῃς τὸ εἰξεύρω,» καὶ ἤρχισε πάλιν νὰ χύνῃ δάκρυα.

Ὁ δὲ Πέσοριν ἐκτύπησε τὸ μέτωπόν του γρόνθον καὶ ἦλθεν εἰς τὸ ἄλλο δωμάτιον. Εἰσῆλθον εἰς αὐτοῦ καὶ τὸν εὗρον περιπατοῦντα κατὰ μῆκος καὶ πλά-

τος, σκυθρωπὸν κ᾽ ἐσταυρωμένας ἔχοντα τὰς χεῖρας.

« Τί σκέπτεσαι, ἀδελφέ; εἶπα

— Εἶναι διάβολος καὶ ὄχι γυναῖκα, μὲ ἀπεκρίθη, ἀλλὰ σὲ ὁρκίζομαι ὅτι θὰ τὴν ἀποκτήσω.

Ἀνένευσα.

« Στοιχηματίζεις ὅτι πρὸ τοῦ νὰ παρέλθῃ μία ἑβδομάς . . .

— Ἂν θέλῃς. »

Ἐσφίγξαμεν τὰς χεῖρας ἀμοιβαίως καὶ ἐχωρίσθημεν. Τὴν ἐπιοῦσαν, ἠγόρασεν εἰς Κιζλιάρ, ἄπειρα δῶρα καὶ περσικὰ ὑφάσματα.

« Μάξιμε Μάξιμις, μὲ εἶπε πιστεύεις ὅτι ἀσιατικὴ καλλονὴ ἀντέχει κατὰ τοιαύτης καννονοστοιχίας;

— Δὲν γνωρίζεις τὰς Κιρκασίας, ἀπεκρίθην, ἔχουν ἠθικὴν, καὶ διαφέρουν πολὺ ἀπὸ τὰς πέραν τοῦ Καυκάσου Γεωργίας καὶ Ταταρίδας.

Ὁ Γρηγόριος Ἀλεξάνδροβις ἐμειδίασε καὶ ἤρχισε νὰ συρίζῃ ἐμβατήριον ᾆσμα.

Ἀλλ᾽ ἐγένετο ὅ,τι προεῖπα, τὰ δῶρα κατὰ τὸ ἥμισυ ἐπέτυχαν· ἔγινε θαῤῥαλεωτέρα καὶ εὐαίσθητος καὶ τρυφερὰ ἂν θέλῃς, ἀλλὰ τίποτε περισσότερον. Τότε ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ τὸν ἔσχατον τρόπον. Πρωΐαν τινα ἐπέσαξε ἕνα ἵππον, ἐνεδύθη κιρκασιακὰ ἐνδύματα, ὡπλίσθη καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν της.

« Λευκὴ, εἶπεν, εἰξεύρεις πόσον σὲ ἀγαπῶ! Σὲ ἥρπασα διότι ἤλπισα ὅτι ἐὰν μ᾽ ἐγνώριζες καλλίτερα θὰ μὲ ἠγάπας τέλος . . . Ηπατήθην, χαῖρε! Σὲ δίδω ὅ,τι ἔχω. Ἐπίστρεψε ἂν θέλῃς εἰς τὸν πατέρα σου, εἶσαι ἐλευθέρα. Τὸ κατ᾽ ἐμὲ, σὲ προσέβαλα, καὶ ὀφείλω νὰ τιμωρήσω τὸν ἑαυτόν μου. Ποῦ ὑπάγω;... Δὲν τὸ εἰξεύρω. Δὲν θὰ τρέξω πολὺ διὰ νὰ ἀπαντήσω μίαν, σφαῖραν ἢ κάμμίαν σπαθιάν. Τότε ἐνθυμήσου με, Λευκὴ, καὶ συγχώρησέ με. »

Ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του καὶ τῇ ἔτεινε τὴν χεῖρα, τελευταῖον ἀποχαιρετισμόν. Δὲν τὴν ἔλαβε καὶ ἐσίγησε. Ἔβλεπα διὰ σχισμάδος τινὸς τῆς θύρας τὸ πρόσωπόν της καὶ ἡ καρδία μου ἐπιέζετο, τόση θανάτου ὠχρότης περιεχύθη εἰς τὴν ὡραίαν μορφήν της. Μὴ λαμβάνων ἀπόκρισιν ὁ Πέσοριν ἐπροχώρησε βήματά τινα πρὸς τὴν θύραν τρέμων· ἦτο ἄξιος νὰ ἐκτελέσῃ ὅ,τι εἶπε. Ἀλλὰ μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν καὶ ἐκείνη ὁρμήσασα ἔκλαυσε καὶ ἐῤῥίφθη εἰς τὸν λαιμόν του. Καὶ ἐγὼ ἤμην ἐκεῖ ὄπισθεν τῆς θύρας κλαίων ὡς μικρὸν παιδίον.

« Ὁμολογῶ ὅμως, ἐπανέλαβεν ὁ λοχαγὸς στρίβων τὸν μύστακά του, ὅτι ᾐσθανόμην καί τινα λύπην σκεπτόμενος ὅτι ποτὲ γυνὴ δὲν μὲ ἠγάπησε κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον.

— Καὶ ἡ εὐτυχία διήρκεσε; ἠρώτησα.

— Ναί, μάλιστα ἐκείνη μᾶς ὡμολόγησε ὅτι πολλάκις εἶδε τὸν Πέσοριν εἰς τὸ ὄνειρόν της καὶ ὅτι ποτὲ ἄνθρωπος δὲν ἐπροξένησε τόσην ἐντύπωσιν εἰς τὸ πνεῦμά της.

— Εἶναι βαρετὴ ἱστορία! » ἀνέκραξα ἄκων. Διότι περιεμενα τραγικὴν λύσιν καὶ ἐσφάλην τῆς ἐλπίδος ἐντελῶς « Ὁ δὲ πατήρ της ἐπανέλαβα δὲν ὑπώπτευσεν ὅτι ἦτο εἰς το φρούριον;

— Μὲ φαίνεται ὅτι τὸ ὑπώπτευσε· ἀλλὰ μετά τινας ἡμέρας ἐδολοφονήθη ἰδοὺ πῶς·

« Ὁ Κάσβις ἐφαντάσθη ὅτι συναινοῦντος τοῦ πατρός του ὁ Ἀζάμας ἔκλεψε τὸν ἵππον του· τοὐλάχιστον αὐτὸ πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, διότι παρεφύλαξεν εἰς τὴν ὁδὸν τὸν γηραιὸν ἡγεμόνα ἐπανερχόμενον ἑσπέραν τινὰ, ἀφ᾽ οὗ μάτην ἀνεζήτησε τὴν κόρην του. Ὁ γέρων εἶχεν ἀφήσει τοὺς χαλινοὺς ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἵππου του, οἱ δορυφόροι του ἦσαν ὀπίσω καὶ λυπηραὶ σκέψεις κατεῖχον αὐτόν. Αἴφνης ὁ Κάσβις πηδᾷ ὡς αἴλουρος εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ ἀλόγου τὸν ῥίπτει κατὰ γῆς διὰ μαχαιριᾶς, δράττει τὰς ἡνίας καὶ φεύγει. »

« Ἀντεστάθμισε τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀλόγου του, εἶπα, ἐπιθυμῶν νὰ μάθω τὴν γνώμην τοῦ λοχαγοῦ.

— Ἐννοεῖται, ἀπεκρίθη οὗτος, καὶ κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ τόπου τοῦτο ἦτο δίκαιον. »

Ἀγνοῶ ἂν οἱ Ῥῶσοι ἦναι ἀξιέπαινοι ἢ ἀξιόμεμπτοι διὰ τὴν εὐκολίαν μεθ᾽ ἧς ὑποβάλλονται εἰς τὰ ἤθη τῶν χωρῶν ἐν αἷς ζῶσιν· ἀποδεικνύει ὅμως ὁπωσδήποτε ἐξαιρετικὴν εὐκαμψίαν χαρακτῆρος καὶ νοῦν συγχωροῦντα τὸ κακὸν, ὁσάκις ἀδύνατον εἶναι νὰ τὸ ἐμποδίσῃ.

Τὸ *σαμοβάριον* ἦτο κενόν· οἱ δ᾽ ἐζευγμένοι ἡμῶν ἵπποι ἔτρεμον πρὸ πολλοῦ ἐπὶ τῆς χιόνος· ἡ σελήνη ὠχρία πρὸς δυσμαῖς καὶ εἰσέδυεν ὄπισθεν μεγάλων καὶ ἀμαυρῶν νεφῶν, κρεμαμένων ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν μακρὰν κειμένων ὀρέων, ὡς ἐσχισμένου περιπετάσματος ῥάκη. Ἐξήλθομεν τῆς καλύβης. Παρὰ τὰς προῤῥήσεις τοῦ λοχαγοῦ, ὁ καιρὸς εἶχε καθαρισθῆ καὶ ἀνήγγελλεν ὡραίαν πρωΐαν· τὸν ἄστρα ἐσχημάτιζον θαυμασίας ζωγραφίας ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος, ἔπειτα δὲ ἠφανίζοντο ἀλλεπάλληλα, καθ᾽ ὅσον αἱ λάμψεις τῆς αὐγῆς περιεχέοντο εἰς τὸν γλαυκὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ. αἱ κλιτύες τῶν ἀποτόμων ὀρέων ἐφωτίζοντο μικρὸν κατὰ μικρόν. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ σκοτεινοὶ καὶ μυστηριώδεις κρημνοὶ, εἰς ὧν τοὺς μυχοὺς ὁμίχλη περιεδινεῖτο, ὡς οἱ ὄφεις, διαδιδράσκουσα διὰ τῶν σχισμάδων τῶν βράχων, ὡς εἰ ἐφοβεῖτο τὴν προσέγγισιν τῆς ἡμέρας.

Τὸ πᾶν ἡσύχαζε καὶ ἐγαληνία ἔν τε τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς πρέπει νὰ ἠρεμῇ ἡ καρδία τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἑωθινῇ προσευχῇ· λεπτὴ καὶ ψυχρὰ αὔρα ὑπέπνεεν ἐκ σπανίων διαλειμμάτων ἀπ᾽ ἀνατολῶν καὶ ἀνώρθου τὰς ὑπὸ πάχνης κεκαλυμμένας χαίτας τῶν ἵππων. Ἀνεχωρήσαμεν ἀκολουθοῦντες τῇ ἀθλίᾳ πεντάδι ἵππων, μόλις ἑλκόντων τὰ ἁ-

Βάμβαξ.

1. Κάλυξ. — 2. Ἄνθος. — 3. Τὸ αὐτὸ ἄνθος τὴν βίαν ἡμέραν. — 4. Τὸ αὐτὸ τὴν νύκτα. — 5. Περικάλυμμα. — 6. Θήκη. — 7. Θήκη διανοιγομένη. — 8. Θήκη σχεδὸν ὥριμος. — 9. Θήκη ὥριμος — βαμβάκιον τετελεσμένον. — 10. Τὸ βαμβάκιον διηνεμωμένον.

μάξια ἐπὶ τοῦ ὄρους Γοὺ, ἕτοιμοι νὰ ὑποβάλωμεν τῷ τροχῷ πέτραν ὅπως πρὸς στιγμὴν ἀνακουφίσωμεν τοὺς ἀσθμαίνοντας ἵππους. Ἡ κατηραμένη αὕτη ὁδὸς ἐφαίνετο ἄγουσα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀνέβαινε κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ὅσον μακρὰν ἡ ὅρασις ἐξετείνετο, κρυπτομένη ἔπειτα εἰς τὰ νέφη, φαινόμενα τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὅτι ἀνεπαύοντο ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ, ὡς ἱέραξ ἐνεδρεύων τὸ θῦμά του· ἡ σπάνις τοῦ ἀέρος ἐγένετο τοσαύτη ὥστε ἠναγκαζόμην νὰ ἐφίσταμαι συχνὰ, τὸ αἷμα ἀνέβαινε εἰς τὴν κεφαλήν μου καὶ ὅμως ᾐσθανόμην ὁλόκληρος ἀνέκφραστον εὐτυχίαν καὶ εὐθυμίαν, διότι ᾐσθανόμην ἐμαυτὸν ὑπεράνω τοῦ κόσμου ἱστάμενον. Ἀπερχόμενοι μακρὰν τῆς κοινωνίας καὶ πλησιάζοντες εἰς τὴν φύσιν γινόμεθα πάλιν παιδία· πᾶν τὸ μὴ ἀνῆκον εἰς τὴν ψυχὴν, πᾶν τὸ ὑπ' αὐτῆς ἀποκτηθὲν ἀποσπᾶται ἀπ' αὐτῆς· ἐπανέρχεται εἰς τὴν πρώτην αὐτῆς ὕπαρξιν καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι. Ὅστις ἐπλανήθη, ὡς ἐγὼ, ἐπὶ ἐρήμων ὀρέων καὶ παρετήρησεν ἐπὶ μακρὸν τὰ φαντασιώδη αὐτῶν σχήματα, ὅστις ἀνέπνευσεν ἄπληστος τὸν ἀέρα τῶν κοιλάδων καὶ τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν, ἐκεῖνος ἐννοεῖ βεβαίως τὴν ἐπιθυμίαν μου νὰ περιγράψω τὰ ἐπαγωγὰ ταῦτα σκηνογραφήματα.

Σ.

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΒΑΜΒΑΞ.

—οοο—

Εἴδομεν πρό τινος χρόνου χάρτην τοῦ εἰς ἑκάστην εὐρωπαϊκὴν χώραν εἰσαγομένου βαμβακίου μετ' ἐνδείξεως τῆς προελεύσεως αὐτοῦ. Καὶ αἱ μὲν ἄλλαι χῶραι εἰσῆγον ὀλίγον ἑκάστη, ἀλλ' ἐν ὅλῳ μεγάλην ποσότητα, τὸ δὲ κυανοῦν χρῶμα, εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐν τῷ χάρτει ὁρισθὲν, ἐξ Ἀμερικῆς μὲν μάλιστα καὶ ἐξ Ἰνδιῶν δὲ, καὶ ἄλλοθεν ἐκρέον, εἰσέπιπτε λάβρον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ βεβαίως ὑπερδιπλάσιον τοῦ εἰς πᾶσαν τὴν λοιπὴν Εὐρώπην εἰσαγομένου βαμβακίου.

Περὶ τούτου λοιπὸν τοῦ ἐλαφροτάτου βαμβακίου, τοῦ τοσαύτην βαρύτητα ἐν τῇ ἀγγλικῇ πλάστιγγι ἔχοντος, δὲν εἶναι κακὸν νὰ εἴπωμεν ὀλίγας λέξεις, ἀφ' οὗ μάλιστα εἶναι ἐν τῷ παρόντι ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων τῶν ἀνθενωτικῶν ὅπλων.

Ὁ βάμβαξ, ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν μαλαχοειδῶν, ἔχει καρπὸν οὗτινος ἡ μεσοσχιδὴς σπερμοθήκη περιέχει τὸ βαμβάκιον, τὸ αἴτιον τῆς ἐνδείας τῶν ἀγγλικῶν βαμβακουργείων καὶ μάλιστα τῶν τῆς Λιβερπόλεως. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν παρίστησι φυτὸν βάμβακος μετὰ τοῦ ἄνθους καὶ τοῦ καρποῦ του, ἤτοι, *λεπύρου* ἢ *θήκης*, κατὰ τὰς διαφόρους αὐτῶν καταστάσεις, ἀνάπτυξιν, αὔξησιν καὶ ὡρίμανσιν. Ὁ πολύτιμος τοῦ βάμβακος *χνοῦς* ἢ *τύφη* (ἐξ οὗ duvet διὰ τοῦ Λα-

τινικοῦ (typha) συλλέγεται τὸν Σεπτέμβριον· τότε αἱ περιέχουσαι αὐτὸν *θῆκαι*, ὡριμάσασαι ἐντελῶς διανοίγουσιν αὐτῷ διέξοδον. Διακρίνεται δὲ τὸ βαμβάκιον εἰς *βαμβάκιον ἐπίμηκες* καὶ *βαμβάκιον βραχύ*. Ἐκ τοῦ ἐπιμήκους τὸ καλλίτερον προέρχεται ἐκ Γεωργίας, τῆς νήσου Βουρβῶνος, ἐξ Αἰγύπτου καὶ Καϊένης. Ἐκ τοῦ δευτέρου προτιμᾶται τὸ τῆς Λουϊζιάνης, τῆς Ἀλαβάμης καὶ τῆς Καρολίνης. Καὶ ἡ Μακεδονία δὲ παράγει καλὸν βαμβάκιον ἐξαγόμενον ἰδίως εἰς τὰ Γερμανικὰ κράτη.

Ἡ χρῆσις βαμβακίνων ὑφασμάτων εἶναι ἀρχαιοτάτη. Αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος φαίνεται ὅτι τὸν βάμβακα ἐννοεῖ λέγων· « Τὰ δὲ δένδρεα τὰ ἄγρια αὐτόθι φέρει καρπὸν εἴρια καλλονῇ τε προφέροντα καὶ ἀρετῇ τῶν ἀπὸ τῶν οἴων· καὶ ἐσθῆτι οἱ Ἰνδοὶ ἀπὸ τούτων τῶν δενδρέων χρέωνται » Κατὰ τὸν δέκατον Μ. Χ. αἰῶνα οἱ Ἄραβες εἰσήγαγον εἰς Ἱσπανίαν καὶ ἐνεφύτευσαν τὸ δενδρύλλιον τοῦτο. Μετ' αὐτούς, ἀλλὰ κατὰ τὸν 14 αἰῶνα μόνον, τὸ Μιλάνον καὶ ἡ Ἑνετία ἤγειρον βαμβακουργεῖα. Κατὰ τὸν Univers illustré (ἔτος Δ'. ἀριθμ. 178) ὁ πρῶτος ἐν Ἀγγλίᾳ ὑδρόμυλος πρὸς ὕφανσιν τοῦ πολυτίμου χνοὸς κατεσκευάσθη τῷ 1771 ἐν Κρομφόρδῃ (Δέρβυ) ὑπὸ τοῦ περιφήμου Ἀρκουράϊτ. Ἀλλ' ἂν καὶ μεταξὺ τῶν τελευταίων παραδεχθέντων τὸ βαμβάκιον κρατῶν ὑπάρχῃ ἡ Ἀγγλία, εἰσάγει μὲν ὅσον εἴδομεν ἀνωτέρω, ἐξάγει δὲ ὑπὲρ τὰ 600 ἑκατομμύρια κατειργασμένου βαμβακίου. Μετὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τελευταία εἰσήγαγεν αὐτὸν ἡ Γαλλία χάρις εἰς τὸν τὰ πρῶτα ὑφαντεῖα βαμβακίου συστήσαντα Ἄγγλον Μίλνην εἰς τὸν ὁποῖον Λουδοβῖκος ὁ ΙΣΤ'. ἐχορήγησε τῷ 1785, 60,000, φράγκων, τόπον καὶ ἐτήσιον μισθὸν 6,000 φρ. πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ πρώτου ὑφαντείου. Αἱ δὲ Ἡνωμέναι πολιτεῖαι ἐξάγουσιν ὑφασμένου βαμβακίου 400 ἑκατομμύρια περίπου.

Σ.

ΠΕΡΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ.

—ooo—

Λειτουργίαι (1) ἐκαλοῦντο παρ' Ἀθηναίοις παντοῖα, ἔργα, ἐπιβαλλόμενα ὑπὸ τῆς πόλεως εἰς τοὺς πολίτας, διὰ τῶν ὁποίων δὲν ἀπελάμβανε μὲν πρόσοδον, ἀπηλλάττετο ὅμως δαπάνης· ἦσαν δὲ αὗται τακτικαὶ ἢ ἐγκύκλιοι, γινόμεναι κατ' ἔτος, καὶ εἰς χρόνους εἰρήνης, κατά τινα τάξιν, καὶ ἔκτακτοι διὰ τὴν χρείαν τοῦ πολέμου.

Καὶ τῶν μὲν ἐγκυκλίων ἡ ἐπισημοτάτη εἶναι ἡ χορηγία, δηλ. ἡ κατάστασις χοροῦ πρὸς μουσικοὺς ἀγῶνας εἰς ἑορτὰς τελουμένας μετὰ διδασκαλίας σκηνικῶν παραστάσεων, τραγῳδιῶν, κωμῳδιῶν, σατυρικῶν δραμάτων, μετὰ ἑορτωδῶν ᾀσμάτων ἢ διθυράμβων, ἢ μετὰ μουσικῶν ἔργων κιθαρῳδῶν αὐλῳδῶν ἢ μετὰ χορῶν ὡς πυῤῥιχιστῶν καὶ τῶν τοιούτων. Χρέος δὲ τοῦ χορηγοῦ ἦν νὰ ἀνεύρῃ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ χοροῦ, καὶ νὰ πληρόνῃ δὲ τοὺς μὴ ἔχοντας χρέος νὰ ἐμφανισθῶσιν ἀμισθί· πρὸς δὲ τούτοις νὰ διδάξῃ καὶ ἀσκήσῃ αὐτούς, νὰ τρέφῃ κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, καὶ νὰ προμηθεύσῃ εἰς αὐτοὺς τὰς ἁρμοδίους εἰς τὴν διδασκαλίαν στολὰς καὶ κόσμους (1), πράγματα ἀπαιτοῦντα οὐ μόνον κόπον καὶ μόχθον, ἀλλ' ἐπὶ μεγαλοπρεπῶν καὶ πολυαρίθμων χορῶν καὶ δαπάνας μεγάλας. Ἀναγινώσκομεν π.χ. ὅτι εἰς δύο χορηγίας τραγῳδιῶν ἐδαπανήθησαν 5,000 δραχμῶν, εἰς μίαν μόνην τραγικὴν χορηγίαν 3,000 δρ. ἀπ' ἐναντίας δὲ δι' ἕνα κυκλικὸν ἢ διθυραμβικὸν χορὸν μόνον 300 δρ. δι' ἕνα ἐκ παίδων ἀποτελούμενον χορὸν πυῤῥιχιστῶν 700 δρ. δι' ἕνα κωμικὸν χορὸν 1600 δρ. Εἰ δὲ καὶ οἱ χορηγοί, ἢ ὑπὸ μεγάλου προς τὸ ἔργον διαφόρου, ἢ ὑπὸ φιλοδοξίας καὶ σπουδῆς πρὸς τὴν τοῦ δήμου εὔνοιαν, ἔπραττον πλέον τοῦ δέοντος, αὐτὴ ὅμως καθ' ἑαυτὴν ἡ χορηγία ἦν πάντως δαπανηρὸν ἔργον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οἱ πλεῖστοι ἀσμένως ἔβλεπον ἑαυτοὺς ἀπαλλαττομένους· ὅθεν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δημοσθένους, ὅτε ἡ εὐπορία καθόλου ἔλειψε, πολλάκις δύσκολον ἦν νὰ εὕρωσι τὸν διὰ τὰς ἑορτὰς ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν χορηγῶν· ὥστε ἡ πόλις αὐτὴ ἀνεδέχετο τὴν χορηγίαν, καὶ διὰ τοῦτο χοροί τινες, καὶ ἴσως ὅλοι, κατηργήθησαν, ὡς εἶναι γνωστὸν περὶ τοῦ τῆς κωμῳδίας.

Ὁμοία ἂν καὶ ἧττον δύσκολος λειτουργία ἦν ἡ Γυμνασιαρχία διὰ τὰς μετὰ γυμνικῶν ἀγώνων τελουμένας ἑορτάς. (2) Χρέος δὲ τοῦ Γυμνασιάρχου ἦν, ὡς φαίνεται, νὰ ἀσκήσῃ εἰς τὰ γυμνάσια ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ ἐμφανισθῶσιν ὡς ἀγωνισταί, νὰ τρέφῃ αὐτοὺς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀσκήσεως, καὶ κατὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς νὰ παρασκευάσῃ τὴν ἀναγκαίαν κατασκευὴν καὶ διακόσμησιν τῆς παλαίστρας. Εἰς ἑορτὰς δέ τινας ἐγίνοντο πεζοδρομίαι ἢ ἱπποδρομίαι μετ' ἀνημμένων λαμπάδων, καὶ ἡ χορηγία τῆς πρὸς τοῦτο δαπάνης ἦν ἐπίσης λειτουργία τις συγγενὴς τῆς γυμνασιαρχίας, λαμπαδαρχία καλουμένη. Κατὰ δέ τινα δήλωσιν τοῦ Λυσίου ἐξωδευσέ τις διὰ τὴν εἰς τὰ Προμήθεια γυμνασιαρχίαν, ἑορτὴν μετὰ λαμπαδοδρομίας τελουμένην, 1200 δραχμάς.

(1) Τοῦτ' ἔστι κυρίως, ἔργον ὑπὲρ τοῦ δήμου, ἀπὸ τοῦ λεῖτον καὶ ἔργον. Διότι λεῖτος (λέϊτος, λήϊτος) ἀπὸ τοῦ λεὼς εἶναι = δημόσιος.—

(1) Ἰδὲ Βοικχίου πολιτικῆς οἰκονομίας 1, σ. 600 κ. ξ. 3.
(2) Αὐτόθι σελ. 609 κ.ξ.

Ἑτέρα δὲ λειτουργία ἦν ἡ Ἀρχιθεωρία, ἤτοι ἡ ἡγεμονία ἑορτασίμου πρεσβείας (θεωρίας)· τοιαύτας δὲ ἀπέστειλεν ἡ πόλις εἰς πολλὰς ἐξωτερικὰς ἑορτάς· τούτων δὲ αἱ δαπάναι ἐχορηγοῦντο βεβαίως τὸ μὲν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχιθεωροῦ, καί, ἐὰν οὗτος ἐσπούδαζε νὰ ἀναδειχθῇ ἄξιος τῆς πόλεως, ἦσαν πολλάκις ἱκανῶς ἀξιόλογοι. (1). Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχον ἔτι ἄλλαι τινὲς ἧττον γνωσταὶ λειτουργίαι, ὡς ἡ Ἀῤῥηφορία, περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν ἄλλο γινώσκομεν ἢ ὅτι ἀνεφέρετο εἰς τὴν πομπὴν ἡ ὁποία ἐτελεῖτο κατὰ τὰ Σκιροφόρια πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ Ἀῤῥηφόροι, τέσσαρες κόραι ἐκ τῶν εὐγενεστάτων, αἱ καὶ εἰς τὴν ἀπεργασίαν τοῦ ἱεροῦ πέπλου μετασχοῦσαι, ὤφειλον νὰ πομπεύσωσι· πρὸς δὲ τούτοις εἶδός τι τριηραρχικῆς λειτουργίας ἦν ἡ κατὰ τὰς ἑορτὰς ἁρματοδρομία καὶ αἱ σκιαμαχίαι τῶν πλοίων. Καὶ εἰς ἑκάστην δὲ τῶν φυλῶν καὶ δήμων ἰδίως ἐγίνοντο λειτουργίαι, καὶ δὴ τὸ μὲν ἑστιάσεις τῶν φυλετῶν ἢ δημοτῶν εἰς ἑορτασίμους παραστάσεις, τὸ δὲ χορηγίαι, καὶ γυμνασιαρχίαι κατὰ τοὺς ἐν τοῖς δήμοις τελουμένους πανηγυρικοὺς ἀγῶνας (2). Εἰς τὰς λειτουργίας τοὐλάχιστον τὰς ὑπὲρ τῆς ὅλης πόλεως γινομένας, ὑπεβάλλοντο κατὰ νόμον μόνον οἱ πλούσιοι, τῶν ὁποίων ἡ περιουσία συνίστατο εἰς μετοχὴν μεταλλείου, ἐπειδὴ ἐφορολογοῦντο ἄλλως ὑπὸ τῆς πόλεως. Ἐλεύθεροι δὲ ἀπὸ τῶν λειτουργιῶν ἦσαν, τινὲς μὲν ἕνεκα μεγάλης πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας, ἄλλοι δὲ ἕνεκα ἀξιώματος, ὡς οἱ ἄρχοντες κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς αὐτῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἦσαν ἔτι ἐλεύθεροι αἱ ἀνέκδοτοι ἐπίκληροι κόραι καὶ τὰ ὀρφανὰ μέχρι τοῦ πρώτου ἔτους μετὰ τὴν ἐνηλικιότητα. Οὐδεὶς δὲ ἦν ὑπόχρεως νὰ ἐκτελέσῃ συγχρόνως πλείονα τῆς μιᾶς λειτουργίας ἢ δύο λειτουργίας εἰς δύο κατὰ συνέχειαν ἔτη. (3) Περὶ δὲ τῆς ἀκολουθίας, καθ' ἣν ὤφειλον νὰ ἐκτελῶσιν αὐτὰς οἱ εἰς ταύτας ὑπόχρεοι, ὑπῆρχον φυσικῶς νομικοί τινες ὁρισμοί, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ χρῆσις εἰς ἑκάστην ἰδίαν περίστασιν ἀπῄτει ἰδίαν σκέψιν· ὅθεν ἔργον τῶν φυλῶν ἦν (διότι αὗται ὥριζον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἑκάστη ἕνα λειτουργὸν) νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ ἀποφασίζωσι περὶ τούτων. Ἐὰν δέ τις δὲν ἠρέσκετο εἰς τὴν ἀπόφασιν τούτων, ἀλλ' ἐνόμιζεν ἄλλον τινὰ μᾶλλον ὑπόχρεων ἑαυτοῦ, ἠδύνατο οὗτος, ὡς εἰς τὴν εἰσφορὰν καὶ τὴν τριηραρχίαν, νὰ προτείνῃ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς περιουσίας ἐκ τούτου δὲ πολλάκις προήρχετο δίκη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄρχων, εἰς τὸν κύκλον τοῦ ὁποίου ἀνῆκεν ἡ φροντὶς τῆς ἑκάστοτε ἑορτῆς, εἶχεν ἴσως τὴν δικαιοδοσίαν.

Σπουδαιοτέρα δὲ καὶ δαπανηροτέρα τῶν ἐγκυκλίων τούτων λειτουργιῶν ἦν ἡ ἔκτακτος λειτουργία τῆς τριηραρχίας, ἤτοι ἡ κατάρτισις ἑνὸς πολεμικοῦ πλοίου· διότι, ἀφ' ὅτου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον οὐ μόνον τριήρεις ἀλλὰ καὶ τετρήρεις, πεντήρεις, τριακοντόρους, ἡ λέξις αὕτη ἦν ἐν χρήσει καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς ταύτας (1). Καὶ πρὸ τῶν Περσικῶν μὲν πολέμων ὁ ἀριθμὸς τῶν πολεμικῶν πλοίων ἦν ὀλίγιστος· ἑκάστη δηλ. τῶν 48 Ναυκραριῶν, ἢ, ἀπὸ τοῦ Κλεισθένους, τῶν 50, χρέος εἶχε νὰ ἐξοπλίζῃ ἓν πλοῖον ἀγνοοῦμεν δὲ πῶς ἐγίνετο τοῦτο· ὅτε δὲ ηὐξήνθη ὁ στόλος, καὶ αἱ Ἀθῆναι ἔγειναν κυρίως ναυτικὴ δύναμις, αἱ Ναυκραρίαι δὲν ὑπῆρχον πλέον. Ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς καταπείσας τοὺς συμπολίτας του νὰ καταργήσωσι τὴν μέχρι τότε συνήθη διανομὴν τῆς προσόδου τῶν τοῦ Λαυρίου ἀργυρῶν μεταλλείων, καὶ νὰ δαπανῶσι τὰ χρήματα ταῦτα εἰς τὸν στόλον, ὥρισε νὰ δίδωνται τὰ χρήματα ταῦτα εἰς ἑκατὸν ἐκ τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν ἀνὰ ἓν τάλαντον (διότι ἑκατὸν ἦν τὸ ὅλον ποσὸν τῆς προσόδου) καὶ ἀντὶ τούτου νὰ προσφέρῃ ἕκαστος τούτων ἀνὰ ἓν πλοῖον (2). Βραδύτερον δὲ οἱ στρατηγοὶ ὥριζον ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ὤφειλον νὰ τελῶσιν ἑκάστοτε τριηραρχίαν, τηρουμένου βεβαίως ἐν τούτῳ νόμου τινὸς καὶ ἀκολουθίας, περὶ ὧν ὅμως οὐδὲν ἐπὶ πλέον γινώσκομεν. Μόνον οἱ πλουσιώτατοι δὲ ὑπεχρεοῦντο εἰς τὴν λειτουργίαν ταύτην· διότι τριηραρχικὴ περιουσία τίθεται πολλάκις ἀντὶ μεγάλης περιουσίας οὐδαμοῦ δὲ δηλοῦται ὁπόση ἦν αὕτη. Ἐὰν δέ, ὡς ἀναφέρεται, ἐν τῷ περὶ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων συγγράμματι (3) ἐξελέγοντο κατ' ἔτος 400 τριήραρχοι, ὑπολογίζεται ἴσως δι' ἕκαστον πλοῖον εἷς τριήραρχος. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ συντριηραρχίαι τοῦτ' ἔστι ἡ δι' ἓν πλοῖον λειτουργία ἐχορηγεῖτο κοινῶς ὑπὸ δύο· τὸ δὲ πρῶτον ἀποδεικτὸν παράδειγμα ταύτης ἀνήκει εἰς τὴν Ὀλυμπ. 92, 2 (π. Χ. 411) (4). Προσέφερε δὲ ἡ πόλις τὸ πλοῖον δηλ. σκάφος καὶ ἱστόν, οἱ δὲ τριήραρχοι ὤφειλον νὰ φροντίσωσι περὶ τῶν ἀπαιτουμένων σκευῶν, περὶ ἀναγκαίων τινῶν βελτιώσεων καὶ περὶ τῶν ναυτῶν. Τὸν δὲ μισθὸν τούτων παρεῖχεν ἡ πόλις, βραδύτερον δὲ καὶ τὰ σκεύη, τῶν ὁποίων ὅμως τινὲς τῶν τριηράρχων δὲν ἔκαμον χρῆσιν, ἀλλ' ἠγόραζον ἄλλα ἐξ ἰδίων, ἵνα φανῶσι πατριωτικώτεροι· ἀπ' ἐναντίας δὲ ἄλλοι, ἵνα καταστήσωσι τὸ βάρος ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλαφρότερον ἐξέθετον τοῦτο εἰς μειοδοσίαν (5). Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν

(1) Αὐτόθι σελ. 300 κξ.
(2) Αὐτόθι σελ. 616 καὶ Σχοιμανν. εἰς Ἰσαῖον σελ. 221, 265, 387.—
(3) Αὐτόθ. σελ. 422.

(1) Βοιχ. Ἐπιγρ. σελ. 167.—
(2) Πολύαιν. Α, 30. 5.—
(3) Ψευδ. Ξενοφ. περὶ πολιτ. Ἀθην. Κεφ. 3 § 4 Παραβαλ. περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων Στράβωνα Θ, σ. 395.
(4) Βοιχ. Πολ. Οἰκον. σελ. 710.—(5) Αὐτόθ. σ. 717.

τρόπον τοῦτον αἱ ἀπαιτούμεναι παρασκευαὶ ἢ κακῶς ἢ βραδέως ἐξετελοῦντο, ἐνίοτε δὲ καὶ ὅλως παρημελοῦντο, ἐφηρμόσθη καὶ ἐπὶ τῆς τριηραρχίας ἡ διὰ τὴν εἰσφορὰν πρότερον εἰσαχθεῖσα εἰς συμμορίας διαίρεσις, ὥστε ἢ αἱ αὐταὶ συμμορίαι ἐχρησίμευον καὶ πρὸς τοὺς δύο σκοποὺς ἢ τοὐλάχιστον αἱ τριηραρχικαὶ συμμορίαι ἐσχηματίσθησαν ὅλως ἀναλόγως πρὸς τὰς τῆς εἰσφορᾶς. Πιθανώτερον δὲ εἶναι τὸ πρῶτον (1) καθ' ἣν περίστασιν πρόδηλον εἶναι ὅτι τὸ βάρος ἔπιπτε μόνον εἰς τοὺς ἐν ταῖς συμμορίαις ἀνήκοντας πλουσίους, οἱ δὲ διὰ τῆς εἰσφορᾶς ἀνήκοντες εἰς ταύτας πένητες ἦσαν ἐλεύθεροι. Εἰς ἑκάστην δὲ συμμορίαν ἦν ἀριθμός τις πλοίων ἐπιβεβλημένος· ταῦτα δὲ διενέμοντο πρὸς ἀλλήλους τὰ μέλη ταύτης ὥστε ποτὲ μὲν περισσότεροι ποτὲ δε ὀλιγώτεροι συνηνοῦντο δι' ἓν πλοῖον· οἱ δὲ οὕτω συνενούμενοι ἐκαλοῦντο συντελεῖς. Ἀλλὰ καὶ κατὰ ταύτην τὴν διάταξιν οἱ τῶν συμμοριῶν προϊστάμενοι πλουσιώτατοι τριακόσιοι κατώρθουν νὰ ἀποβάλωσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸ βάρος καὶ νὰ προστρέψωσιν αὐτὸ εἰς τοὺς λοιπούς. Ὅθεν ὁ Δημοσθένης προέτεινεν ἄλλον τινὰ τρόπον, καθ' ὃν ἡ τριηραρχία κατέστη δασμός τις ὡρισμένος καὶ ἀκριβῶς προδιαγεγραμμένος. Ἡ κατὰ συμμορίας δηλ. ὑπηρεσία κατηργήθη, ἀντὶ τούτου δὲ διετάχθη νὰ συντελῶσιν εἰς τὰς δαπάνας ὅλοι ἐκτὸς τῶν πενεστέρων, κατὰ λόγον τῆς περιουσίας των, τῆς ἐξαρτύσεως ἑνὸς πλοίου ἐπιβαλλομένης εἰς δέκα τάλαντα, ὥστε ὁ ἔχων ἓν τάλαντον ὑπεχρεοῦτο εἰς ἐξάρτυσιν ἑνὸς πλοίου, ὁ ἔχων εἴκοσι, δυο· οἱ δὲ ἔχοντες περιουσίαν μικροτέραν τοῦ ταλάντου συνηνοῦντο μετ' ἄλλων, ἕως οὗ ἡ περιουσία αὐτῶν ἀπετέλει ἓν τάλαντον, καὶ ἕκαστος ὤφειλε νὰ συνεισφέρῃ ἀναλόγως τῆς περιουσίας του. (2) Ὁ χρόνος τοῦ ἔργου διήρκει, ὡς καὶ πρότερον ἓν ἔτος· οἱ δὲ τριηραρχήσαντες ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἦσαν ἐλεύθεροι ὑπηρεσίας τὸ ἑπόμενον, ἴσως δὲ καὶ τὰ δύο ἑπόμενα ἔτη, ἂν καί τινες δὲν ἐπωφελοῦντο ἐκ τοῦ δικαιώματος τούτου. Αἱ ἐτήσιοι δαπάναι δι' ἓν πλοῖον ἦσαν κατὰ μέσον ὅρον 40 μναῖ ἕως ἓν τάλαντον. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς ὑπηρεσίας ἦν ὑπόχρεως ὁ τριήραρχος, ὁ ἐξαρτύσας καὶ διοικήσας τὸ πλοῖον, νὰ δώσῃ λόγον πρὸ τῶν λογιστῶν· οὐδόλως δὲ εἶναι παράδοξον τοῦτο, ἐπειδὴ ὤφειλε νὰ ἀποδώσῃ εἰς καλὴν κατάστασιν τὸ ἐμπιστευθὲν εἰς αὐτὸν πλοῖον καὶ τὰ σκεύη· πρὸς δὲ τούτοις καὶ

(1) Παραβαλ. Ἀρχαιοτ. τοῦ δημοσ. Ἑλλην. δικαίου ὑπὸ Σχοιμάνου σελ. 328, καὶ αὐτόθι Σαυππίου Κριτικὴν ἐπιστολ. εἰς Γοδ. Ἕρμαννον σ. 130, Βοιμέλιον εἰς Ἀρχαιολ. ἐφημ. 1852 σ. 59. Βάκην Σχολ. Ὑπομν. Δ'. σ. 156, Βεστερμανν. εἰς Δημοσθ. Ὀλυνθ. Β. § 29. Τοὐναντίον Βοικχ. Πολιτ. Οἰκον. 1. σ. 727, 681 καὶ Ἐπιγρ. σ. 478.—

(2) Βοικχ. Πολ. Οἰκον. 1. σ. 727.—

χρήματα ἐλάμβανεν ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου ἢ πρὸς μισθοδοσίαν τῶν ναυτῶν ἢ πρὸς ἄλλας χρείας. (1) Οἱ ἄρχοντες δὲ, εἰς τοὺς ὁποίους ὤφειλε νὰ παραδώσῃ τὸ πλοῖον καὶ τὰ σκεύη, ἦσαν οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν νεωρίων, οἱ ὁποῖοι ἂν δὲν ἔπραττε τοῦτο προσεκάλουν αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον. (2) Ἦν δὲ ὑπόχρεως ὁ τριήραρχος νὰ μένῃ ἐν τῷ πλοίῳ ἐφ' ὅσον ὁ ὁρισθεὶς διάδοχος αὐτοῦ διαδεχθῇ τοῦτον· ἐὰν δὲ οὗτος δὲν ἤρχετο κατὰ τὸν προσήκοντα χρόνον, ἠδύνατο ἐκεῖνος ἕνεκα τῆς ἐκ τούτου ἐπαυξησάσης ζημίας νὰ ἐγκαλέσῃ αὐτόν· (δίκην τοῦ ἐπιτριηραρχήματος.) (3). Ἐὰν δέ τις ἐνόμιζεν ὅτι τὸ ἔργον ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθῇ οὐχὶ εἰς αὐτὸν ἀλλ' εἰς ἄλλον, ἠδύνατο νὰ προσκαλέσῃ τοῦτον εἰς ἀνταλλαγὴν περιουσίας, ὡς συνέβαινε καὶ εἰς τὰς ἄλλας λειτουργίας. (4) Εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα ὁ προκαλούμενος νὰ ἐνεχυράσῃ ἀμέσως τὴν περιουσίαν τοῦ προκαλοῦντος καὶ νὰ σφραγίσῃ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ ἀντιστρόφως ὁ προκαλῶν. Ἐντὸς δὲ τριῶν ἡμερῶν παρέδιδον ἀμφότεροι ἀπόγραφον τῆς περιουσίας των, τοῦ ὁποίου τὴν ἀλήθειαν ὤφειλον νὰ ἐπικυρώσωσι δι' ὅρκου. Ἐὰν δὲ ὁ μὲν εἷς ἐπέμενεν ἀπαιτῶν ἀνταλλαγὴν (ἀντίδοσιν), ὁ δὲ ἄλλος ἀπέβαλλε ταύτην, ἐλύετο δικαστικῶς ἡ ὑπόθεσις, δικαζόντων τῶν στρατηγῶν (τουτ' ἔστι εἰς τὴν τριηραρχίαν εἰς ἄλλας δὲ λειτουργίας, ἄλλοι ἄρχοντες) καὶ οἱ δικασταὶ ἀπεφάσιζον ἐὰν ὁ προκαλούμενος ὤφειλε ἢ τὴν λειτουργίαν νὰ ἀναδεχθῇ ἢ τὴν περιουσίαν του νὰ ἀνταλλάξῃ, ἢ, ἀντιστρόφως, ὁ προκαλῶν, καὶ νὰ παύσῃ τῆς ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἀπαιτήσεως. Σπανίως δὲ ἐγίνετο ἀνταλλαγὴ ἢ οὐδέποτε, ἐπειδὴ ὁ προκαλούμενος ἐὰν οἱ δικασταὶ ἐπέβαλλον εἰς αὐτὸν τὸ ἓν τῶν δύο, ἢ τὴν λειτουργίαν νὰ ἀναδεχθῇ, ἢ τὴν περιουσίαν του νὰ ἀνταλλάξῃ, προθυμότερον ἐδέχετο τὸ πρῶτον. Μέχρι δικαστικῆς δὲ ἀποφάσεως προέβαινον πολλάκις.

Ἐὰν δὲ ἀναθεωρήσωμεν ἤδη ἐν τέλει ὅλα ταῦτα τὰ εἰς τοὺς πλουσίους ἐπιβαλλόμενα ἔργα, δυνατὸν εἶναι νὰ νομίσωμεν ὅτι δὲν ἔχει ἄδικον ὁ συγγραφεὺς τοῦ μικροῦ περὶ πολιτείας Ἀθηναίων συγγράμματος, λέγων ὅτι ὁ δῆμος ἐσκόπει διὰ τῆς δαπάνης ταύτης, ἡ ὁποία, μάλιστα δὲ εἰς τὰς ἐγκυκλίους λειτουργίας, ἐγίνετο πρὸς εὐχαρίστησιν αὐτοῦ, νὰ καταστήσῃ πένητας καὶ νὰ ταπεινώσῃ τοὺς πλουσίους. Ἐὰν ὅμως ἀπροκαλύπτως ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα, θέλει φανῇ ὑπ' ἄλλην ὄψιν· βεβαίως δὲν ἀρνούμεθα ὅτι, ἐὰν αἱ λειτουργίαι δὲν διενέμοντο δικαίως καὶ κατ' ἀξίαν τῶν εἰς ταύτας ὑποχρέων, ἦτο δυνατὸν νὰ καταπιέζωνταί τινες μεγάλως ἐκ τούτων, ὡς καὶ ἀληθῶς κα-

(1) Αὐτόθι σ. 702 Παραβ. Ἐπιγρ. σ. 471.—

(2) Αὐτοθ. σ. 706.—

(3) Παραβ. Ἐπιγρ. σ. 491 καὶ 534.

(4) Ἀττικῆς δίκης σ. 551.—

(5) Βοικχ. Πολιτ. Οἰκον. 1, σ. 749.

τεπιέζοντο· καὶ τοῦτο δὲ εἶναι βέβαιον ὅτι τινὲς ὑπὸ ματαιοδοξίας ἢ ἵνα καταστῶσι προσφιλεῖς ἔπραττον ὑπὲρ δύναμιν καὶ διέφθειρον τὴν περιουσίαν των, τοῦτο ὅμως ἦν ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος. Εἰς δικαίαν ὅμως διανομὴν, ὡς οἱ νόμοι προέγραφον, καὶ εἰς ἔμφρονα περιορισμὸν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νόμων, ἄνευ μικρολογίας, ὡς καὶ ἄνευ περιττῆς ὑπερβολῆς, ἡ δαπάνη ἦν οὐχὶ μεγαλειτέρα ἐκείνης, ἣν ἠδύναντο νὰ χορηγήσωσιν αἱ πρόσοδοι τῶν πλουσίων, ἄνευ βλάβης τοῦ κεφαλαίου τῆς περιουσίας. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ πρόσοδος τῶν κεφαλαίων ἦν τὸ πάλαι πολὺ μεγαλειτέρα ἢ σήμερον ὅτι κατὰ τὴν δουλείαν τὸ κέρδος τοῦ κεφαλαιούχου τοσοῦτον μεγαλείτερον ἦν, ὅσον ὀλιγωτέρα ἦν ἡ μετοχὴ τοῦ ἐργαζομένου ὅτι καλῶς διαχειριζόμενον κεφάλαιον ἦτο δυνατὸν νὰ διπλασιασθῇ εἰς ὀλίγα ἔτη· ταῦτα δὲ ἔχοντες κατὰ νοῦν, θέλομεν ὁμολογήσει ὅτι ἕκαστον ποσὸν δαπανώμενον εἰς τὰς λειτουργίας, σχετικῶς πρὸς τὴν περιουσίαν τοῦ λειτουργοῦντος, οὐδὲ τὴν ἡμίσειαν ἀξίαν εἶχεν ἐκείνης, ἣν ἤθελεν ἔχει κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν τὸ αὐτὸ ποσὸν ἐπὶ τῆς αὐτῆς περιουσίας.

Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.

Ε. Π. ΜΟΥΧΤΟΥΡΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΓΙΓΑΝΤΙΑΙΟΥ ΔΕΝΔΡΟΥ ΜΑΜΟΥΘ.

—ooo—

Ἐν ταῖς ἐκθέσεσι πρὸς τὴν ἐν Ἐδιμβούργῳ βοτανικὴν ἑταιρίαν, ἀναφέρει ὁ William Muray τὰ ἀκόλουθα, ἀφορῶντα τὴν περιγραφὴν τούτων τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀγνώστων γιγαντιαίων δένδρων, ἅτινα ἕνεκα τοῦ μεγέθους αὐτῶν ἐπωνομάσθησαν κολοσσιαῖα, γιγαντιαῖα, καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀοιδίμου ναυάρχου Welligton, Wellingtonia gigantea.

Ὁ πρῶτος τόπος ὅπου ἀπηντήθησαν παριστάνει μικρόν τι δάσος καλούμενον Calaveros grove, νῦν δὲ καλεῖται Mamuth, δάσος πλησίον τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἁγίου Στανισλάου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου εἰς ὕψος 4,600 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐνταῦθα εὑρέθησαν 92 τοιαῦτα κολοσσιαῖα δένδρα. Ἐκτὸς τούτου ἀνεκαλύφθησαν ἄλλαι δύο τοποθεσίαι ὅπου φύονται, ἡ μία εἰς τὸ Muriposa μὲ 460, καὶ ἡ ἑτέρα Fresno County μὲ 600 δένδρα. Τὸ ὕψος τῶν δένδρων τούτων ἀναβαίνει μέχρι τῶν 300 ποδῶν, ἡ δὲ περίμετρος αὐτῶν εἰς 90 περίπου πόδας. Ὁ Muray εἶδε δένδρον τοιοῦτον τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος ἀνέβη εἰς 410 πόδας καὶ ἕτερον ἔχον περίμετρον 916 πόδας, ἄρα ὑψηλότερον τοῦ θόλου τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ.

Τὰ δένδρα ταῦτα ἀνυψοῦνται ὡς γιγαντιαῖαι στῆλαι· μέχρι τῶν 2/3 τοῦ ὕψους αὐτῶν εἶναι ἄνευ κλώνων· ὁ φλοιός των εἶναι ἐνίοτε καθέτως διεῤῥηγμένος, ὥστε φαίνεται ὅμοιος μὲ ῥαβδωτοὺς κίονας. Αἱ εἰς Ἀγγλίαν μετενεχθεῖσαι φωτογραφίαι τοῦ δένδρου τούτου ἐπροξένησαν τὴν μεγίστην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς περὶ τὰ ἀντικείμενα ταῦτα καταγινομένους.

Μικρὰ τοιαῦτα δένδρα μετέφεραν εἰς Ἰρλανδίαν, ἅτινα πρὸς μεγίστην τῶν βοτανικῶν εὐχαρίστησιν ἤρχισαν νὰ ἀνθίζουν καὶ νὰ καρποφοροῦν.

Ἕτερον ὅμοιον ὡσαύτως γιγαντιαῖον δένδρον ἀνεκαλύφθη καὶ εἰς ἄλλο μέρος τῆς Καλλιφορνίας ὀνομαζόμενον Segnoca sempervirens.

Ξ. ΛΑΝΔΕΡΕΡ.

Ο ΣΑΧΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΣΙΑΣ.

Μετὰ τὴν *Κιμώνειον εἰρήνην*, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Περσίας ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ τοσάκις καταπολεμήσαντος τοὺς Πέρσας βυζαντινοῦ κράτους δὲν ὑπάρχει πλέον λόγος ἔχθρας πρὸς τὴν Περσίαν· τοὺς κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῶν προγόνων ἡμῶν Ἑλλήνων *βαρβάρους* θεωρουμένους, τοὺς Πέρσας, διεδέχθησαν παρὰ τοῖς ἀπογόνοις αὐτῶν ἄλλοι *βάρβαροι*, εἰς οὓς ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ Ἀριστείδου· «Ἄχρις ἂν οὗτος (ὁ ἥλιος), ἔφη, ταύτην πορεύηται τὴν πορείαν, Ἀθηναῖοι πολεμήσουσι Πέρσαις ὑπὲρ τῆς δεδῃωμένης χώρας καὶ τῶν ἠσεβημένων καὶ κατακεκαυμένων ἱερῶν.» Εὑρισκόμεθα μακρὰν τῆς Περσίας καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον λόγος ἵνα καύσωμεν τὰς Σάρδεις τοῦ Πέρσου μονάρχου, οὔτε οἱ τῆς Ἰωνίας Ἕλληνες πολεμοῦσι πρὸς τοὺς Πέρσας. Ἐξ ἐναντίας, πρό τινων μηνῶν συνήψαμεν πρὸς τὴν ἀδιακόπως ἐπὶ τὰ κρείττω προβαίνουσαν Περσίαν ἐμπορικὴν συνθήκην διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας ἡμῶν. Ὁ νῦν Σάχης, οὗ τινος παρατιθέμεθα τὴν εἰκόνα, ἀντιγεγραμμένην ἐκ πρωτοτύπου περσικῆς ἐλαιογραφίας, σταλείσης τῷ Σουλτάνῳ, εἶναι μέγας φίλος τῆς προόδου καὶ ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ ἐκπαιδεύονται ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Βιέννῃ πολλοὶ Περσῶν παῖδες.

Σ.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Τῷ ὄντι *παγκόσμιος* εἶναι ὁ γαλλικὸς *Μηνύτωρ*, ἀφ' οὗ ἐν αὐτῷ ἀναγκαζόμεθα ν' ἀρυσθῶμεν πληροφορίας τινὰς περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀττικοῦ ἀστεροσκοπείου ἀνακαλυφθέντος κομήτου, τὸν ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν μὲ τὸν νῦν φαινόμενον, ἀνακαλυφθέντα τὸ πρῶτον ἐν Μασαχυσέτῃ.

Ὁ Σάχης τῆς Περσίας.

Ὁ Κ. Ἰούλιος Σμίδτ, διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, ἀνεκάλυψε τὸν νέον κομήτην ὥρας τινὰς πρὸ τοῦ Κ. Τέμπελ, τὴν 2 Ἰουλίου περὶ τὴν δεκάτην καὶ ἡμίσειαν τῆς νυκτός. Τὸ ἄστρον ἐφαίνετο τότε καὶ εἰς τὸν γυμνὸν ὀφθαλμὸν, ἂν καὶ ἦτο φέγγος σελήνης, ἀλλ' ἡ λάμψις αὐτοῦ ἐλαττοῦται ταχύτατα. Ὁ Κ. Σμίδτ τὸν παρετήρησε μέχρι τῆς 11 ὥρας, ἴσως δὲ καὶ τὰς ἐπομένας ἡμέρας Οἱ δὲ κύριοι Σίμων καὶ Τέμπελ ὥρισάν τινας θέσεις τὴν 5, 7, 14 καὶ 16 Ἰουλίου. Δυστυχῶς φαίνεται ὅτι κἀνὲν ἐκ τῶν μεγάλων ἀστεροσκοπείων δὲν παρετήρησε τὸν κομήτην. Ὁ Κ. Weiss ἀστρονόμος τῆς Βιέννης ἐσχεδίασε τὴν τροχιὰν κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν 2, 3 καὶ 15 Ἰουλίου· τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τοῦ ὑπολογισμοῦ αὐτοῦ συμφωνεῖ ἱκανῶς πρὸς τὴν τροχιὰν τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κ. Seeling ἐξ Ἀλτόνης, καὶ στηριζομένην εἰς θέσεις ἧττον πλησίον κειμένας.

»Κατὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κ. Seeling, ὁ κομήτης εἶχε τὴν 28 Ἰουλίου εἰς τὰς 10 τῆς νυκτὸς ἀνάβασιν εὐθεῖαν 13 ὡρῶν, 15 λεπτῶν, 48 δευτέρων λεπτῶν

καὶ ἀρκτικὴν ἔγκλισιν μιᾶς μοίρας 53 λεπτῶν καὶ ἔδυσε τὴν ἡμέραν ἐκείνην περὶ τὴν 10 ὥραν καὶ 43 λεπτὰ τῆς νυκτός. Ἀλλ' ἡ λάμψις του μόλις εἶναι τὸ ἑκατοστὸν τῆς προτέρας.

»Ὁ κομήτης οὗτος ἐφάνη ἐξαίφνης ὡς ὁ μέγας κομήτης τοῦ παρελθόντος ἔτους. Ἀλλ' ἡ ἀναλογία αὕτη μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον ὑπάρχει, διότι ὁ τοῦ 1861 εἶχεν ἤδη παρατηρηθῆ εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον πολὺν χρόνον πρὶν ἢ φανῇ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐν ᾧ ὁ σημερινὸς δὲν ἤρχισε νὰ ἦναι καταφανὴς εἰμὴ ὅτε ἀνεκαλύφθη. Τοῦτο ἐξηγεῖται διότι ἡ θέσις τῆς τροχιᾶς ὀλίγον κλίνει ὡς πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν καὶ παρέχει περιήλιον διάστημα ἴσον σχεδὸν πρὸς τὸ μεταξὺ γῆς καὶ ἡλίου. Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι ὁ κομήτης ἐπλησίασε πρὸς ἡμᾶς μετὰ ταχύτητος ἴσης πρὸς τὸ ἄθροισμα τῆς ἰδίας αὐτοῦ μετακινήσεως καὶ τῆς ταχύτητος τῆς γῆς, καὶ ὅτι τὴν σήμερον ἀπέρχεται μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος. Τὴν 4 Ἰουλίου διέβαινε ὑπὲρ τὴν γῆν εἰς διάστημα 4 ἑκατομμυρίων λευγῶν περίπου.»

Ὁ δὲ Κ. Τέμπελ ἐπιστέλλει τὰ ἑξῆς εἰς τὸν *Σημαφόρον τῆς Μασσαλίας*·

«Ὁ ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ῥόζα ἀνακαλυφθεὶς κομήτης τὴν 23 Ἰουλίου εἶναι νέος· δὲν εἶναι δὲ ὁ ὀφθεὶς τῇ 2 Ἰουλίου. Παρετήρησα χθὲς τὸ ἑσπέρας ὅτι ἦν εἰσέτι ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Καμηλοπάρδου, ἀλλ' ἠναγκάσθην νὰ μετακομίσω τὸ τηλεσκόπιον εἰς τὸν κῆπον, ὅπως ἴδω τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ οὐρανοῦ· ὁ ἄνεμος ὅμως μὲ ἐμπόδιζε νὰ παρατηρήσω ἀκριβῶς.

» Ὁ κομήτης τοῦ πατρὸς Ῥόζα ἦν ὡραιότατος καίτοι δυσκόλως ἐμφανὴς πρὸς τὸν ἁπλῶς βλέποντα· κατὰ τὸ μέγα μου τελεσκόπιον παρέχει ὄψιν παραπλησίαν τῇ τοῦ μεγάλου κομήτου τοῦ 1861, ἀλλ' εἰς μικρότερον σχῆμα· ὁ πυρὴν αὐτοῦ, διάπυρος μάλιστα καὶ εὐδιάκριτος, περιβάλλεται νεφελοειδεῖ πέπλῳ 8 ἕως 10 λεπτῶν διαμέτρου· ἀντιτείνει δὲ τῷ ἡλίῳ οὐρὰν ἕως 4 μοιρῶν μήκους καὶ μόνον 10 ἕως 12 λεπτῶν πλάτους. Ἡ μὲν πορεία αὐτοῦ εἶναι βραδυτάτη, ἡ δὲ θέσις κατ' εὐθεῖαν ἀνάβασιν 96 περίπου μοιρῶν καὶ ἡ ἔγκλισις 72 καὶ ἡμισείας.

» Ὁ κομήτης τῆς 2 Ἰουλίου, ὃν ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν Ἰούλιος Σμίδτ ἀνεκάλυψε τὴν αὐτὴν ὡς κἀγὼ νύκτα εὑρίσκεται τὴν σήμερον παρὰ τὸν ἰσημερινὸν ἐν τῷ ἀστερισμῷ τῆς Παρθένου. Εἰ καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἠλαττώθη τό τε φῶς καὶ ἡ πορεία αὐτοῦ, ἠδυνήθην νὰ κατορθώσω παρατηρήσεις ἐπ' αὐτοῦ τὰς 23 καὶ 24 Ἰουλίου.»

Τηλεγράφημα δ' ἐξ Ἀλγερίου τῆς 2 Αὐγούστου 1862 τετάρτην ὥραν καὶ 25 λεπτὰ τῆς ἑσπέρας, σταλὲν ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ στρατάρχου καὶ δουκὸς Μαλακὼφ πρὸς τὸν στρατάρχην Vaillant, μέλος τῆς Ἀκαδημίας, λέγει ὅτι τὴν προτεραίαν κατὰ τὴν ἐνάτην καὶ 55 λεπτὰ τῆς νυκτὸς ὁ Κ. Βυλάρδος ἀνεκάλυψε κομήτην ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Καμηλοπάρδου εἰς 6 ὡρῶν εὐθεῖαν ἀνάβασιν καὶ 17 μοιρῶν βορείου πολικῆς ἀποστάσεως, μέγαν ἔχοντα πυρῆνα καὶ διαφανεστάτην κόμην.

Ὁ δεύτερος τῶν πρὸ μικροῦ ἀνακαλυφθέντων κομητῶν, ὁ ἐν μὲν Φλωρεντίᾳ τῇ 22 Ἰουλίου παρατηρηθεὶς ὑπὸ τῶν Κ Κ. Πακινόθου καὶ Τουσσαίντου, ἐν δὲ Ῥώμῃ τῇ 25 Ἰουλίου ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ῥόζα, τῇ 27 ἐν Κοπενάγῃ ὑπὸ τοῦ Κ. Σχιελλεράπου, ἔγινε πλέον καταφανὴς ὡς εἴπομεν καὶ εἰς τὸν γυμνὸν ὀφθαλμὸν καὶ θέλει φανῇ ὡραιότατος περὶ τὸ τέλος τοῦ μηνὸς (ε. ν) κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Κ. Ὀρνσδεΐν, ὡς πάλιν ὁ *Μηνύτωρ* λέγει. Τὴν ά. Αὐγούστου καθ' ἣν παρετηρήθη εἰς τὸν μεσημβρινὸν τῆς Βιέννης διεκρίνετο ἤδη ἄνευ τηλεσκοπίου. Ἡ κόμη αὐτοῦ εἶχε σχῆμα ῥιπιδίου· ἡ οὐρὰ εἶχεν ἤδη μῆκος ἡμισείας μοίρας ταῖς πρώταις ἡμέραις τοῦ Αὐγούστου. Ὁ δὲ πυρὴν ἰσχυρῶς μεγεθυνόμενος λάμπει ὡς ἀστὴρ ἕκτου μεγέθους.

Κατὰ τὸ αἰδ. πατέρα Σέκχιν τὸ μικρὸν νέφος εἶναι στρογγύλον, διαμέτρου 3 ἕως 4 λεπτῶν, ἐξέχον πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἡλίου· ἀλλ' ἡ οὐρὰ μόλις ἀρχίζει νὰ φαίνεται.

Ἡ τροχιὰ τοῦ ἄστρου τούτου ὁμοιάζει ὀλίγον πρὸς τὴν τοῦ κομήτου τοῦ 770, ὑπολογιζομένου κατὰ τὰς σινικὰς παρατηρήσεις.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου (ν.ε) ἡ λάμψις τοῦ κομήτου εἶναι δωδεκαπλασίων ἢ κατὰ τὴν 31 Ἰουλίου. Περὶ μέσον τὸν Σεπτέμβριον θέλει διέλθει τὸν ἰσημερινὸν καὶ θέλει δύσει τότε περὶ τὰς δέκα τῆς νυκτός· ἀλλ' εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον δύναται νὰ παρατηρηθῇ ἐπὶ πολὺ μετέπειτα.

Τὸν δεύτερον ὅμως τοῦτον κομήτην οὔτε ὁ Πατὴρ Ῥόζας ἀνεκάλυψεν ἐν Ῥώμῃ πρῶτος, παρατηρήσας αὐτὸν τῇ 25 Ἰουλίου, οὔτε οἱ ἀστρονόμοι τῆς Φλωρεντίας τῇ 22, ἀλλ' ὁ ἀκάματος ἀμερικανὸς ἀστρονόμος, Κ. Τύτλης, ἐκ Καμβρίγγης ἐν Μασαχυσέτῃ, ἀνακαλύψας αὐτὸν τῇ 18 Ἰουλίου ὀλίγον μετὰ τὸ μεσονύκτιον.

Τὴν σήμερον, ἐξακολουθεῖ ὁ *Μηνύτωρ* τῆς 12/14 Αὐγούστου, ὁ κομήτης εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 8 ἢ 9 μοιρῶν μόνον ἀπὸ τοῦ ἀρκτικοῦ πόλου· διαβαίνει δὲ εἰς τὸν κατώτερον μεσημβρινὸν πρὸς τὰς ἕνδεκα καὶ ἡμίσειαν τῆς ἑσπέρας. Ἡ λάμψις εἶναι ἤδη διπλασία ἢ τριπλασία τῆς ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ μηνός. Εἶναι λοιπὸν καταφανὴς εἰς γυμνὸν ὀφθαλμὸν, ἂν ὁ οὐρανὸς ἦναι καθαρὸς, μάλιστα μετὰ τὴν δύσιν τῆς σελήνης, ἤτοι τὴν 1/13 Αὐγούστου εἰς τὴν ἐννάτην τῆς ἑσπέρας καὶ τὴν 2/14 τὴν δεκάτην καὶ τέταρτον. Ὁ κομήτης ἕνεκα τῆς περὶ τὸν πόλον θέσεώς του μένει ὁρατὸς ὅλην τὴν νύκτα. Τὴν 7/19 Αὐγού-

στου θὰ ἀπέχῃ 11 μοίρας ἀπὸ τοῦ πόλου καὶ τὴν 11/23 21 μοίρας· μόνον δὲ τὴν 17/29 ἀπέρχεται ἱκανῶς μακρὰν τοῦ πόλου ὅπως φθάσῃ εἰς τὸν ὁρίζοντα κατὰ τὸν κατώτερον μεσημβρινὸν, καὶ τότε θέλει ἔχει δεκαπλασίονα λάμψιν τῆς κατὰ τὴν 20 Ἰουλίου /1 Αὐγούστου ἐκπεμπομένης.

Ὁ κομήτης θὰ ἦναι περιήλιος τῇ 13/25 Αὐγούστου, διέρχεται τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἐκλειπτικῆς τὴν 1/13 Σεπτεμβρίου διαβαίνων διὰ τοῦ δεσμοῦ αὐτῆς καταβαίνοντος εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς γηΐνου τροχιᾶς ἀπόστασιν. Ἀλλ᾿ ἡ γῆ θὰ ἦναι τότε μακρὰν τοῦ σημείου τούτου διελθοῦσα αὐτὸ πρὸ 33 ἡμερῶν.

Ἐὰν παρίδωμεν τὴν ἀσθενῆ ἀναλογίαν τῶν στοιχείων τοῦ ἀστέρος τούτου πρὸς τὴν τροχιὰν τοῦ κομήτου τοῦ 770, ὑπολογισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Κ. Χὶνδ, πρὸς οὐδένα ἐκ τῶν γνωστῶν κομητῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξομοιώσωμεν αὐτήν. Ἀλλὰ ἐφ᾿ ἔτος δὲν δυνάμεθα νὰ κατακρίνωμεν τοὺς ἀστρονόμους ὡς πέρυσιν ὅτι κατελήφθησαν ἀπροσδοκήτως ὑπὸ φαινομένου λαμπροῦ καὶ ἀπροόπτου.

Ἀλλὰ περὶ μὲν κομητῶν *ἅλις εἴρηται*· μεταβῶμεν δ᾿ ἀπ᾿ αὐτῶν εἰς τὴν τοῦ gaz ὠφελιμωτέραν λάμψιν, διότι δεν ἐνόησα ποτὲ εἰς τὶ χρησιμεύει ἡ τῶν κομητῶν. Κατὰ *νέον νεωτερισμὸν*, δι᾿ ἀερίου ἐφωταγωγήθη τὴν 15 Αὐγούστου ὁλόκληρος ἡ πόλις τῶν Παρισίων, διὰ τὴν ἐθνικὴν ἑορτὴν τοῦ Ναπολέοντος· εἰς τὴν φωτοχυσίαν ταύτην τὸ ἀέριον περιεκλείετο ἐντὸς φανῶν κεχρωματισμένων διαφόρων χρωμάτων τῶν λεγομένων *ἑνετικῶν φαναρίων*, lanternes venitiennes· παρ᾿ ἡμῖν δὲ τὸ ἀέριον φαίνεται ἐπιτηδειότερον ἢ πρὶν κατασκευαζόμενον, ἢ καθαρισθὲν πλέον. Ἐπειδὴ δὲ διατείνονταί τινες λέγοντες «στήσετε ὅσους φανοὺς ἀερίου τόσους καὶ ἐλαίου καὶ θὰ ἔχετε τὸ αὐτὸ φῶς, » συμβουλεύομεν εἰς αὐτοὺς νὰ μεταβῶσιν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Σταδίου κατ᾿ εὐθεῖαν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος, οπου καίουσι πρό τινος χωρὶς νὰ φέγγωσιν ὅμως, ἐμπλησθέντες ἐλαίου καὶ τριμύξων λύχνων τοῦ ἀερίου οἱ φανοί, ἀγνοοῦμεν διὰ τί. Μάλιστα δὲ ἀληθεύει διὰ τοῦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Κυρίου Γελ.ρυ ἀναφερομένη ὁμοιοκαταληξία

Ἐν τῷ φάει σκοτεινός,

ἐφαρμοζομένη εἰς τὸν ἕνα μόνον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ σταδίου ἀερίου φανὸν τὸν ἐλαίου ἀμυδρὰς λάμψεις ἐκπέμποντα, ὁ ὁποῖος ὅμως ἂν τὸ ἀέριον δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι ἐν Ἀθήναις θὰ ἦτο

Ἐν τῷ σκότει φωτεινός,

καθὼς πολλοὶ ἄλλοι ἐκ τῶν κατὰ τὰ *παρημελημένα* τῆς πόλεως ἡμῶν τμήματα συναδέλφων του. Παρατηρητέον δε ὅτι δεκάτην πέμπτην Αὐγούστου ἐγένετο ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἐπὶ τὰ φαεινότερα πρόοδος τὴν ὁποίαν ἀνηγγείλαμεν, καὶ δεκάτην πέμπτην Αὐγούστου ἡ ἐπὶ τὰ σκοτεινότερα ἡμετέρα. Παράδοξον! μόνον κατὰ 12 ἡμέρας εἴμεθα ὀπίσω!

Τὴν αὐτὴν ἑσπέραν τῆς 15 Αὐγούστου ἔκτακτος ἁμαξῶν κρότος καὶ κίνησις ἠκούετο ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν· διότι οἱ διασκεδάσαντες ἐν τύρβῃ τὰ σκοτεινὰ τῆς μελαγχολίας των νέφη εἰς τὰς διαφόρους τῆς Ἀττικῆς ἐξοχὰς ἐπανήρχοντο πάλιν εἰς τὴν ἄλλην τύρβην, τύρβην πολυειδῆ καὶ πολυποίκιλον, ὑποσχόμενοι νὰ ὁρμήσωσιν ἐκ νέου ἀθρόοι πρὸς τὰς αὐτὰς ἐξοχὰς μετά τινας ἡμέρας, ὅτε ἄλλη πάλιν ἄγεται ἑορτὴ τῆς θεοτόκου.

Ἀλλὰ τί καθήμεθα καὶ ὁμιλοῦμεν *κατόπιν ἑορτῆς;*

Εἰσερχόμεθα τώρα εἰς τὴν τετάρτην ὥραν τοῦ ἔτους τὸ φθινόπωρον καὶ μετ᾿ ὀλίγον θέλομεν ἔχει θεατρικὰς παραστάσεις ἑλληνικάς τε καὶ ἰταλικάς. Τὸ θέατρον ἐπεσκευάσθη, ἐχρωματίσθη καὶ εὐτρεπίσθη ἐσωτερικῶς κατὰ τὸν γαλλικὸν τρόπον· ὑπεράνω δὲ τοῦ προσκηνίου ἐτέθη τὸ βασιλικὸν σύμβολον, ὡς ἐν Παρισίοις τὸ αὐτοκρατορικὸν εἰς τὰ πέντε αὐτοκρατορικὰ θέατρα, τὸ Ἰταλικὸν, τὸ Γαλλικὸν, τὸ Ὠδεῖον, τὸ Μέγα Μελόδραμα καὶ τὸ Κωμικόν. Μόνον τὰ θεωρεῖα θέλουσι μείνει κατὰ τὸν ἰταλικὸν τρόπον διότι καὶ πολυδάπανον καὶ περιττὸν ἴσως ἦτο ν᾿ ἀνοιχθῶσι καὶ νὰ προστεθῶσιν ἐξῶσται· μάλιστα, ἐπειδὴ τὸ θέατρον εἶναι μικρὸν ἡ προσθήκη ἤθελε σκεπάσει ὅλην σχεδὸν τὴν λεγομένην ὀρχήστραν περιλαμβανομένης καὶ τῆς *πλατείας* (par-terre) ἡ ὁποία τώρα θὰ ἔχῃ ἕδρας. Τὸ καθ᾿ ἡμᾶς ὀρθὴν νομίζομεν τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπισκευασθῇ τὸ νῦν ὑπάρχον κτίριον, ἀφ᾿ οὗ χρήματα δὲν ἔχομεν πρὸς θεμελίωσιν νέου· ἴσως δὲ καλὸν ἦτο, ἐὰν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφράσωμεν γνώμην τινὰ, νὰ ἐκτίζετο ἀγορὰ ἐπὶ τοῦ εἰς ἀνέγερσιν θεάτρου ὁρισθέντος γηπέδου, τὸ ὁποῖον οὐ μόνον ἄχρηστον ἐντελῶς μένει, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν ὑγείαν τῶν γειτόνων εἶναι· κάλλιστα δύναται νὰ κτισθῇ ἐκεῖ ἀγορὰ ὡς ἡ νῦν ἐν Πειραιεῖ ἐγειρομένη, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ σπεύσωμεν διὰ νὰ παύσῃ πλέον ἡ βάρβαρος κατὰ τῆς Ποικίλης Στοᾶς καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαιοτήτων ὕβρις καὶ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀποφύγωμεν τὰς δικαίας κατακρίσεις τῶν καθ᾿ ἡμέραν ἐπισκεπτομένων αὐτοὺς ξένων· παρὰ τὴν δυτικὴν καὶ ὡραίαν ὄψιν τῆς Ποικίλης Στοᾶς εἶναι ἐμπεπηγμένα ἢ ἐκτισμένα κουρεῖα, κρεοπωλεῖα, μαγειρεῖα κτλ. καὶ συνέχεται πρὸς αὐτὴν τὸ ἀηδὲς καὶ σαθρὸν ἐκεῖνο λείψανον τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, τὸ *ζαμίον*, ἐν ᾧ γυμνάζονται οἱ στρατιωτικοὶ μουσικοί. Καὶ ἐν τούτοις ὀλίγα μόνον χρήματα, μικρὸν μέρος τῶν καθ᾿ ἑκάστην εἰς τοὺς ἄλλους δρόμους τῆς πόλεως ἐξοδευομένων, ὀλίγα μόνον ἀρκοῦσι πρὸς κατάῤῥιψιν τῶν οἰκαρίων τούτων καὶ μόνον κρημνισμοῦ ἔξοδα χρήζει τὸ μουσουργεῖον τοῦ στρατοῦ, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἀκάματος ἀκονητὴς στρέφει

ἀκαταπαύστως τὸν τροχὸν τῆς Ἀτυχίας, καὶ ἡ ὁδὸς τῆς Ἀθηνᾶς θὰ ἐξετείνετο μέχρι τοῦ μεγάλου στρατῶνος ὅπου ἔχει πλέον ὁ δρόμος ἀρκετὸν πλάτος. Ἐὰν ταῦτα δὲν γίνωσι, συμβουλεύομεν εἰς τοὺς μὴ ἰδόντας τουρκικὴν πόλιν νὰ ὑπάγωσι νὰ σπουδάσωσιν αὐτὸν τὸν *μαχαλὲν*.— Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον· τὸ θέατρον θὰ φωτισθῇ διὰ *πολυαερίου*, διότι πῶς ἄλλως νὰ ὀνομάσωμεν τὸν πολυέλαιον, μετατρεπομένου τοῦ *ἐλαίου* εἰς *ἀέριον*;

Κατὰ τὰς Ἐλβετικὰς ἐφημερίδας γενναῖός τις Κ. Πόλυς ἀνέβη μετὰ δύο ὁδηγῶν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν τοῦ Ἰουγκφράου κορυφὴν ἀπείρους καταννικήσας δυσκολίας, ἤτοι εἰς 12,827 πόδ. ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Διαμείναντες δ' ἐκεῖ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ μὴ δυνηθέντες κἂν μίαν σημαίαν νὰ ἐμπήξωσιν ἕνεκα τοῦ σφοδροῦ καὶ παγετώδους ἀνέμου ἠναγκάσθησαν νὰ καταβῶσιν.

Ἄγγλος τις ὅμως δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναβῇ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας. Ἐν ᾧ ἀνήρχετο μετὰ τριῶν ὁδηγῶν, εἷς τούτων σφαλεὶς ἔπεσεν εἰς σχισμάδα βάθος ἔχουσαν 30 ποδῶν καὶ ἐκινδύνευσαν οἱ μετ' αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν σώσωσιν· ἕνεκα δὲ τοῦ λυπηροῦ τούτου συμβάντος διεκόπη ἡ ἀνάβασις·

Εἰς τὸν ἀναβάντα λοιπὸν τὸ ὄρος τοῦτο Κ. Πόλυν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσιν οἱ ἑξῆς ὡραῖοι τοῦ Alfred de Musset στίχοι·

Yung-Frau, le voyageur qui pourrait sur ta tête
S' arrêter et poser le pied sur sa conquête,
Sentirait en son cœur un noble battement,
Quand son âme, au penchant de ta neige éternelle,
Pareille au jeune aiglon qui passe et lui tend l' aile,
Glisserait et fuirait sous le clair firmament.

Τὴν Κυριακὴν 10 Αὐγ. (ν. ε.) ἐγένοντο ἐν Argenteuil πειράματα εἴς τε τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν θήραν ἐνδιαφέροντα. Ὁ Κ. Devisme ὁπλοποιὸς τῶν Παρισίων ἐφήρμοσε πρῶτος τὰς ἐκρηγνυμένας βολὰς εἰς ἰδιαίτερον ὅπλον πρὸς καταστροφὴν τῶν μεγάλων τετραπόδων, οἷα ὁ ἐλέφας, ὁ λέων, ἡ τίγρις, ὁ πάνθηρ κτλ. Ἐγένοντο δὲ τὰ πειράματα ταῦτα παραγγείλαντος τριάκοντα τοιαῦτα πυροβόλα τοῦ ἐν Κογενχίνῃ ναυάρχου Κυρίου Βονάρ, ὅπου αἱ γαλλικαὶ προφυλακαὶ κινδυνεύουσι πολλάκις ἕνεκα τῶν πολλῶν τίγρεων. Διάφοροι στρατηγοὶ καὶ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ καὶ πολὺ ἄλλο πλῆθος πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἦσαν παρόντες καὶ ἐξεπλάγησαν, ἐπτοήθησαν μάλιστα, ἰδόντες τὰς τρομερὰς ὀργανικὰς βλάβας, τὰς ὑπὸ τοῦ κτηνιατροῦ Κ. Monjauze εὐθὺς παρατηρηθείσας ἐν τῇ αὐτοψίᾳ τῶν δύο θυμάτων, δύο ταλαιπώρων ἵππων εἰς θάνατον προωρισμένων δι' ἀσθένειαν.

Νῦν δὲ εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ἡ διαῤῥηγνυμένη σφαῖρα τοῦ Κ. Devisme εἶναι ὁ ἰσχυρότατος σύμμαχος κατὰ τὴν θήραν τῶν μεγάλων τούτων θηρίων. Καὶ ἄλλαι δὲ δοκιμαὶ γενόμεναι πολλάκις ὑπὸ τοῦ περιφήμου λεοντοκτόνου Ἰουλίου Γεράρδου καὶ ἄλλων γνωστῶν θηριοφόνων, εἶναι ἀντίῤῥητος ἀπόδειξις ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς κυνηγοί, φυσιοσκόποι καὶ περιηγηταὶ δύνανται ἀσφαλέστερον καὶ ἐπιτυχέστερον νὰ ὁρμῶσιν εἰς καταστροφὴν τῶν ἐν Ἀφρικῇ, Ἰνδίᾳ καὶ Ἀμερικῇ θηρίων.

Σ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΑΓΓΕΛΙΑ. Βουλόμενοι τὸ κατὰ δύναμιν ἔλλειψίν τινα τῶν παρ' ἡμῖν μεγίστων ἀναπληρῶσαι, ἐξελληνίσαμεν κατὰ τὰς ἀρχαίας πηγὰς τὸ πολλοῦ λόγου ἄξιον σύγγραμμα τοῦ Σουεγλερίου, τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφίας. Ὠφείλομεν δὲ ἐν αὐτῇ τῇ ἀγγελίᾳ διαλαβεῖν τινα προεισαγωγικώτερον περί τε τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς καὶ περὶ τοῦ προκειμένου συγγράμματος. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τοιαῦτα μακροτέρων δέονται λόγων, ἐκρίναμεν καλὸν παραπέμψαι τὸν φιλόμουσον ἀναγνώστην εἴς τι τῶν μελλόντων τευχῶν τοῦ ἀξιολόγου περιοδικοῦ συγγράμματος, τῆς *Πανδώρας*, ἐλπίζοντες ὅτι ὁ ἐπιεικὴς καὶ εὔμουσος συντάκτης αὐτῆς ἀξιώσει τῆς δημοσιεύσεως τὰς ὀλίγας λέξεις ἡμῶν, αἵτινες ἴσως δικαιολογήσουσιν ἡμᾶς, τῷ τοιούτῳ ἔργῳ ἐπιχειρήσαντας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τοῦ βιβλίου ὄγκος διὰ τὰ ὑφ' ἡμῶν συνταχθέντα προλεγόμενα καὶ ὅσας προσθήκας τε καὶ μεταβολὰς τοῖς ἡμετέροις πολίταις οὐκ ἀνωφελεῖς ἐσομένας ἡγησάμεθα ἱκανῶς ἐπηυξήθη, ἀναγκαζόμεθα τιμῆσαι αὐτὸ δώδεκα μὲν δραχμῶν διὰ τοὺς ἐν Ἑλλάδι, ἑνὸς δὲ φλωρίου αὐστριακοῦ διὰ τοὺς ἀλλαχοῦ παρεπιδημοῦντας ὁμογενεῖς. Πεποίθαμεν ὅτι τὸ βιβλίον οὐκ ἀνωφελὲς τοῖς ἐντευξομένοις ἔσεται· ἡ ἔκδοσις ὅμως αὐτοῦ οὐκ ἐν ἡμῖν κεῖται, ἀλλ' ἐν τῷ πλήθει καὶ τῇ προαιρέσει τῶν φιλομούσων συνδρομητῶν. Ἀλλὰ τῶν πρὸς τύπωσιν δαπανῶν προαπαιτουμένων, παρακαλοῦμεν τῶν φιλομούσων συνδρομητῶν, ὅσοι ἡμῖν πεποίθασι προκαταβαλεῖν τὴν συνδρομὴν ὅπως διευκολυνθῇ ἡ τοῦ ἔργου περαίωσις. Ὅθεν οἱ βουλόμενοι καταγραψάτωσαν τὰ ἑαυτῶν ὀνόματα ὅσον οἷόν τ' εὐαναγνώστως ἐν τῇ παρούσῃ ἀγγελίᾳ.

Μὴ δυνάμενοι δὲ γράψαι ἰδίᾳ πρὸς ἕκαστον τῶν φιλομούσων φίλων, παρακαλοῦμεν αὐτοὺς θερμῶς, σημειώσαντας δι' ἀστερίσκου τὰ ὀνόματα τῶν κυρίων συνδρομητῶν, ὅσοι προὐθυμήθησαν προκαταβαλεῖν τὸ ἀργύριον, ἐξαποστεῖλαι ἡμῖν πάλιν τὰς ἀγγελίας, *ὅσον ἔνεστι τάχιον*, ἐπιγράψαντας τόνδε τὸν ὅρον·

München.
Residenz-Strasse Nr. 7/1.

Τὸ δὲ προκαταβληθὲν ἀργύριον μὴ πρότερον ἡμῖν ἀποστεῖλαι, πρὶν ἂν ἡμεῖς, τὰς ἀγγελίας λαβόντες καὶ λογισάμενοι τὸ συνταχθὲν ποσὸν πρὸς τὰς δαπάνας τῆς τυπώσεως, ἴδωμεν ὅτι δυνατὴ ἔσται ἡ τύπωσις τοῦ πονήματος. Εἰ δ' ἀδύνατος φανήσεται, παρακαλέσομεν αὐτοὺς ἀποδοῦναι αὖθις τὸ ἀργύριον, οἷς περ προσήκει.

Ἐν Μονάχῳ τῇ 4 Αὐγούστου 1862.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΧΑΝΤΖΕΡΗΣ.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ. Ἐξῆλθε τῶν πιεστηρίων μου *Ἐγχειρίδιον Μετρικῆς* πρὸς χρῆσιν τῶν Γυμνασίων ὑπὸ Α. Ρ. Ραγκαβῆ ἐκ τεσσάρων καὶ ἥμισυ τυπογραφικῶν φύλλων καὶ τιμώμενον δραχμῆς. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως καθιστᾷ πᾶσαν ἀπὸ μέρους ἡμῶν σύστασιν περιττήν· ὀφείλεται δὲ ἀπὸ μέρους τῶν διδασκόντων τε καὶ διδασκομένων μεγάλη χάρις εἰς τὸν φιλόπονον Κ. Ραγκαβῆν, ὅστις ἀνεπλήρωσε κενὸν ἐπαισθητὸν εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν, συμβιβάσας τὸ χρήσιμον μετὰ τοῦ εὐώνου.

Μετ' ὀλίγον δὲ θέλω δημοσιεύσει καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως καὶ ἄλλων, ὅσοι εὐηρεστήθησαν νὰ μὲ συνδράμωσιν εἰς τὴν ἐπιχείρησίν μου, ἀναλαβόντος, χάριν τῶν ἐνδεεστέρων τὴν διὰ *στερεοτυπίας* ἔκδοσιν πάντων τῶν διδακτικῶν βιβλίων, καὶ παρακολουθοῦντος τὰ ἴχνη τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου Ἀνδρέα. Ἐλπίζω δὲ ὅτι τὸ κοινὸν θὰ δεχθῇ μετὰ τῆς αὐτῆς εὐμενείας καὶ τὰ ἐκ τῶν ἐμῶν πιεστηρίων ἔργα, τὴν κοινὴν ὠφέλειαν κἀμοῦ ἐπιδιώκοντος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 17 *Αὐγούστου* 1862.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ.

ΠΕΡΙ ΜΥΡΜΗΚΩΝ. Οἱ μύρμηκες συζῶσιν, ὡς αἱ μέλισσαι ἐν τῇ κυψέλῃ, εἰς ἀνύψωμά τι γῆς, ὅπερ αὐτοὶ κατασκευάζουσι πρὸς κατοικίαν των· διακρίνονται δὲ εἰς ἄῤῥενας, θήλεις, καὶ οὐδετέρους: Καὶ οἱ μὲν ἄῤῥενες εἰσὶ πτερωτοί, καὶ μείζονες τῶν θηλέων καὶ οὐδετέρων· οἱ δὲ θήλεις ἄπτεροι καὶ ἐλάσσονες μὲν τῶν ἀῤῥένων, μείζονες δὲ τῶν οὐδετέρων ὄντες, μένουσιν ἐν τῇ φωλεᾷ, τίκτουσι τὰ ὠὰ καὶ κρύπτουσιν αὐτὰ εἰς ὑπογείους ἐσκαμμένους λάκκους: τίκτει δὲ ἓν θῆλυ 7,000 ὠά, ὅσον κέγχρου τὸ μέγεθος· ἐκ τῶν ὠῶν τούτων μετά τινας ἡμέρας ἐξέρχονται μικροὶ σκώληκες, περιβαλλόμενοι μετὰ 10—14 ἡμέρας ὑπὸ λεπτοῦ καὶ σκληροῦ ὑμένος καὶ μορφούμενοι εἰς μύρμηκας. Οἱ δὲ οὐδέτεροι, οἱ καὶ μικρότεροι πάντων, εἰσὶν ἄπτεροι καὶ ἐργάζονται ὑπὲρ τῶν λοιπῶν, πρὸ πάντων δὲ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῶν νεογνῶν. Οἱ μύρμηκες δὲν ἔχουσι κέντρα· ἐγγιζόμενοι ὅμως ἐκκρίνουσιν ὑγρόν τι (=φωσφορικὸν καὶ μυρμηκικὸν ὀξὺ), διεγεῖρον ἐπὶ τοῦ δέρματος καῦσον καὶ κνησμόν. Ἐὰν μύρμηξ εὕρῃ που τροφήν τινα ἀπέρχεται ἐσπευσμένως ἵνα ἀναγγείλῃ τὸ εὐτυχὲς τοῦτο εὕρημα εἰς τοὺς συντρόφους αὐτοῦ, εἰδοποιῶν αὐτοὺς διὰ τῶν κεραιῶν, αἵτινες προστριβόμεναι ἀλλήλαις προκαλοῦσιν ἦχόν τινα, ὅστις ὑπὸ τῶν ἄλλων μυρμήκων κάλλιστα ἐννοεῖται· ἀφοῦ προσέλθωσι δὲ εἷς ἢ πλειότεροι, ἐπιστρέφουσι πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ κάμνουσι τὸ αὐτό, καὶ πρὶν ἢ διατρέξῃ τὸν δρόμον εἰκοσάκις, χιλιάδες μυρμήκων συνέρχονται πρὸς τὴν τροφήν, ἥν περ ὁμοῦ φιλικῶς τρώγουσι.

Ι. Α.

ΓΙΓΑΣ καὶ ΠΥΓΜΑΙΟΣ. « Δὲν εἰξεύρω πῶς συμβαίνει, ἔλεγεν ὁ Ναπολέων· ὁ κύριος Β*** εἶναι γίγας, ἔχει 6 ποδῶν ὕψος, ἔχω μόνον 5, καὶ ὅμως ὁσάκις μὲ ὁμιλεῖ ἀναγκάζομαι νὰ *ταπεινωθῶ* διὰ νὰ τὸν ἀκούσω. »

ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ. « — Τί ἔκαμες κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπαναστάσεως; ἠρώτησεν ὁ Ναπολέων τὸν κύριον De Comminges συμμαθητήν του εἰς τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον· ὑπηρέτησες εἰς τὸν στρατόν;

« — Ὄχι, μεγαλειότατε.

« — Ἠκολούθησες λοιπὸν τοὺς Βουρβόνους εἰς τὴν ἐξορίαν;

« — Ὦ! διόλου μεγαλειότατε, ἔμεινα εἰς τὸν τόπον μου καλλιεργῶν μικρὸν κτῆμα τὸ ὁποῖον ἔχω.

« — Μεγαλειτέρα ἀνοησία, κύριε· ἔπρεπε κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον τῆς ταραχῆς νὰ ἐκτεθῇς ἢ οὕτως ἢ ἄλλως . . . . Τί θέλεις τώρα;

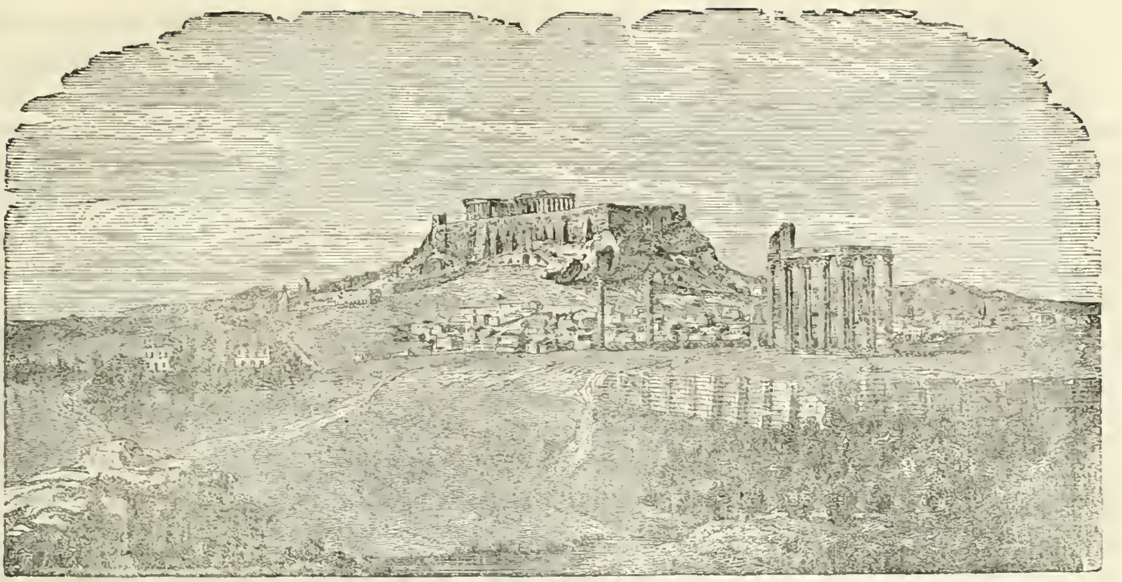
« — Μεγαλειότατε, ταπεινὴ θέσις εἰς τὸ τελωνεῖον τῆς μικρᾶς μου πόλεως πληροῖ . . .

« — Καλά, Κύριε, θὰ τὴν ἔχῃς καὶ μεῖνε εἰς αὐτήν. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἤμην συμμαθητὴς τοιούτου ἀνθρώπου! εἶπεν ὁ Ναπολέων ἀποχωρῶν· » διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τὴν ὕπαρξιν ἄνευ φιλοδοξίας.

Θεανὼ ἔφη· « περὶ ὧν λέγειν καλὸν, περὶ τούτων σιωπᾶν αἰσχρὸν, καὶ περὶ ὧν αἰσχρὸν λέγειν περὶ τούτων σιωπᾶν ἄμεινον.

Πλάτων παρεκελεύετο τοῖς νέοις τρία ταῦτα ἔχειν, ἐπὶ μὲν τῆς γνώμης σωφροσύνην, ἐπὶ δὲ τῆς γλώττης σιγήν, ἐπὶ δὲ τοῦ προσώπου αἰδῶ.

—ooo—

ΠΑΝΔΩΡΑ

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 300.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Η ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΛΑΣΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΧΑΪΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ.

Ἡ ἱστορία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εὐλόγως διαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένα μέρη ἀκριβῶς κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν Τρωϊκῶν. Τὰ δὲ ὁμηρικὰ ποιήματα, ἅ τινα ἐξύμνησαν τὰ Τρωϊκὰ, καίτοι ποιηθέντα ἱκανῶς μετὰ ταῦτα, ὡς ἀρχαιότατον ὅμως Ἑλληνικὸν σύγγραμμα ἱκανῶς ἐξηγοῦν τὴν ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν καὶ μετὰ ταῦτα κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ἵστανται ὡς μεταίχμιον τῶν δύο τῆς ἱστορίας μεγάλων μερῶν. Τεθέντος λοιπὸν, ὅτι ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος, ὁπωσδήποτε ἱστορικὸν γεγονὸς, ἐπερατώθη τῷ 1184 π. Χ. (1) ἡ Ἑλλ. ἱστορία διαιρεῖται εἰς δύο μέρη· α') *εἰς χρόνους προϊστορικοὺς* δηλ. πρὸ τῶν Τρωϊκῶν, καὶ β') *εἰς χρόνους ἱστορικοὺς* δηλ. μετὰ τὰ Τρωϊκὰ μέχρις ἁλώσεως τῆς Κορίνθου τῷ 146 π. Χ.

Τούτων θέλω πραγματευθῆ τὸ πρῶτον, τὸ *περὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων* δηλ. τὸ *πρὸ τῶν Τρωϊκῶν*· αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ ἀσαφέστερον, τὸ ὑπὸ σκότους κεκαλυμμένον, εἰς διαφώτισιν τοῦ ὁποίου τὰ ὑπάρχοντα μέσα δὲν ἐπαρκοῦσιν, ὡς λέγει ὀρθῶς ὁ Schömann· τὸ πολὺ δυνάμεθα περὶ ἑκατέρων, ἐπὶ καὶ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν, μᾶλλον ἢ ἧττον πιθανὰς εἰκασίας νὰ ἐκφέρωμεν, ὅπερ ἅπαντες οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοὶ ὁμολογοῦσι μὲν, οὐκ ἀποδυσπετοῦσι δέ· φιλοκρινοῦντες οὖν καὶ οἷον διϋλίζοντες τά τε σποράδην παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσιν ἀναφερόμενα περὶ τῶν χρόνων τούτων, ἔτι δὲ τὰ περισωθέντα μνημεῖα καὶ τὰς παραδόσεις, ἐπειράθησαν, ὅπως διεισδύσωσιν εἰς τὰς ὄντως σκοτεινὰς ἐκείνας τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ἑλληνικοῦ χώρας· ὁμολογοῦσιν ἅπαντες σχεδόν τι, ὅτι τὰ ἐξαγόμενά εἰσι συμπεράσματα μᾶλλον ἢ ἧττον πιθανά· τοῦτο ὅμως οὐδόλως ἀποτρέπει αὐτοὺς τῆς περαιτέρω ἐρεύνης καὶ ἐξακριβώσεως. Τούτων τισὶ, τοῖς νεωτέροις ἰδίᾳ κἀγὼ ἑπόμενος, πειράσομαι οὐχὶ βεβαίως, ἵν' ἀνεγείρω ἢ ἀνακαλύψω τὰς σκοτεινὰς ἐκείνας περιόδους, πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλὰ μόνον, ἵνα τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐκφέρω σκέψεις τινὰς ἐπὶ τῆς πρὸ τῶν Τρωϊκῶν, ὡς εἴρηκα, κατα-

(1) Περὶ τοῦ πολέμου τούτου ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν ἔπιδε Θουκ. Α', 9· Schömann griechische Alterthümer, I Band S. 20. Περὶ δὲ τῆς ἐποχῆς, ὑπάρχουσι διαφωνίαι· καὶ κατὰ μὲν τὸν Ἐρατοσθένη συνέβη τῷ 1184 ἢ 1183 π. Χ. κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδοτον τῷ 1270· κατ' ἄλλους δὲ ἄλλως. Κ. Παπαρ. Γεν. Ἱστορ. ἀρχ. τόμ. Α', σελ. 69 ἐν σημειώσει.

στάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἤτοι *περὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος.*

Ἡ Ἑλλὰς ᾠκήθη πρόπαλαι ὑπὸ λαῶν ὀνόματα φερόντων διάφορα τῆς ἅπασι μετέπειτα ἐκνικησάσης κοινῆς τῶν *Ἑλλήνων* προσηγορίας. Ἦλθον δ' ἐξ Ἀσίας εἰς ἐποχὰς ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀδιορίστους, καὶ ἀνῆκον εἰς τὸν μεγάλην *Ἀρίαν* ἢ *Ἰνδοευρωπαϊκὴν* ὁμοφυλίαν τῆς μεγάλης λευκῆς ἢ καυκασίας φυλῆς· διῄρηντο δὲ οἱ τὴν Ἑλληνικὴν οἰκήσαντες χερσόνησον εἰς τρεῖς γενικωτέρους κλάδους· *α'*) τὸν θρακικὸν πρὸς ἀνατολάς· *β'*) τὸν ἰλλυρικὸν πρὸς δυσμὰς παρὰ τὸν Ἀδρίαν· καὶ *γ'*) τὸν πελασγικὸν πρὸς μεσημβρίαν ἐν τῇ ἰδίως Ἑλλάδι. Οἱ σύντρεις δὲ οὗτοι λαοὶ ἐκ τῆς συγγενείας τῆς γλώσσης συνανήκοντες εἰς τὴν Ἀρίαν ἢ Ἰνδοευρωπαϊκὴν ὁμοφυλίαν, ἐάν τε ὑποτεθῇ, ὅτι αὐτὴ πρώτη ἔθετο πόδα ἐν τῇ Ἑλλ. χερσονήσῳ, ἐάν τε, ὅτι ἐξεδίωξαν ἑτέρας προοικησάσας κελτικὰς φυλάς —, ὁπωσδήποτε αὐτοὶ μνημονεύονται ὡς ἀρχαιότατοι κάτοικοι. Ὄντες δὲ, ὡς ἔοικεν, ἐπὶ τῆς εἰσοικήσεως αὐτῶν λίαν συγγενεῖς ἀλλήλοις κατά τε τὴν γλῶσσαν καὶ τἆλλα, διῄρηντο εἰς πλῆθος ἑτέρων μικρῶν λαῶν, ἐχόντων ὁτὲ μὲν ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλους, ὁτὲ δέ τινες αὐτῶν πρωΐμως ὑπερτέρησαν τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὑπέταξαν αὐτούς· διὸ δὴ τὰ ὀνόματα τῶν ἰσχυροτέρων καὶ ἀκμαιοτέρων ἐπεβλήθησαν τοῖς ὑποταγεῖσι καὶ ἀσθενεστέροις. ἔτι δὲ μείζονα σημασίαν ἔχουσιν ἐν ταῖς ἀφηγήσεσι τῶν μετέπειτα χρόνων.

Ὡς δὲ ἐξ Ἀσίας ἐλθόντες εἶχον μόρφωσίν τινα, ἀνατολικὸν χαρακτῆρα ἔχουσαν καὶ λίαν διάφορον τῆς τῶν μετὰ ταῦτα ἐπὶ μᾶλλον ἀνεπτυγμένων Ἑλλήνων, ἥτις ἀποδείκνυται οὖσα καὶ πρὸ τῆς ἐκεῖθεν ἀποχωρήσεως αὐτῶν ἐκ τῶν κοινῶν λέξεων εἰς ἁπάσας τὰς εἰς τὴν αὐτὴν ὁμοφυλίαν ἀνηκούσας φυλὰς, Ἰνδικὴν, Ζενδικὴν (Περσικὴν, Ἀρμενικὴν), Ἑλληνολατινικὴν (Λατινικὴν καὶ ἄλλας Ἰταλικὰς), Γερμανικὴν, Κελτικὴν καὶ Σλαυϊκὴν· διὰ τῶν λέξεων τούτων τῶν κοινῶν εἰς πάσας τὰς προειρημένας γλώσσας δηλοῦται ἡ γνῶσις ἄλλων τε καὶ τοῦ *ἀγρύρου* αὐτοῦ· πότε ὅμως καὶ πῶς ἀπ' ἀλλήλων ἐχωρίσθησαν καὶ ἐκεῖθεν ἐξεχώρησαν, μάτην ἐρωτῶμεν· ὅτι δὲ πρόπαλαι, εἰς ἐποχὰς ἀδιορίστους, καὶ ὅτι διὰ τοῦ Καυκάσου, τοῦ Βοσπόρου, τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῶν ἄλλων μορφὴν πιθανῶς τότε ἔχοντος Αἰγαίου, ἔστιν ἀναμφίβολον.(1)

Τῶν δὲ τριῶν τούτων μεγάλων καὶ ἀλλήλοις συγγενῶν λαῶν, τῶν τὴν Ἑλληνικὴν οἰκησάντων χερσόνησον, τῶν Θρακῶν, Ἰλλυριῶν καὶ Πελασγῶν, ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ μόνον περὶ τῶν τελευταίων, τῶν *Πελασγῶν*, ὁ λόγος ἡμῶν γενήσεται. *Πελασγοὺς* οἱ μετέπειτα Ἕλληνες ἐκάλουν τοὺς ἀρχαιοτάτους κατοίκους τῆς χώρας τῆς μετὰ ταῦτα κληθείσης *Ἑλλάδος*. Μετὰ παρέλευσιν ἑκατονταετηρίδων τινῶν τὸ ὄνομα τοῦτο σχεδὸν ἐκλείπει, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἕτερον ἐξέρχεται τὸ τῶν *Ἀχαιῶν*, ὅπερ καταλαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ πρώτου, καὶ δι' οὗ καλοῦνται ἅπαντες οἱ τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντες λαοὶ μὲν *Ἀχαιοί*, ἡ χώρα δὲ *Ἀχαιὶς γαῖα*, ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν καὶ ἐς ὕστερον, ὅτε ἀντὶ τούτου ἐξῆλθε τὸ τῶν *Ἑλλήνων* (900 περίπου π. Χ. ἐπὶ Ἡσιόδου). Ὥστε εὐλόγως, οἶμαι, τὸ πρὸ τῶν Τρωϊκῶν μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἐκ τῶν ἐκνικησασῶν κοινῶν ἐπωνυμιῶν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο περιόδους *α'*) τὴν *Πελασγικὴν* καλουμένην, ἐν ᾗ ἐπικρατέστερον ὄνομα ἦν τὸ τῶν Πελασγῶν μέχρι τοῦ 1400 περίπου π. Χ. καὶ *β'*) τὴν *Ἀχαϊκὴν* ἢ *ἡρωϊκὴν* ἄλλως λεγομένην, ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ 900 π. Χ. ὕστερον τῶν Τρωϊκῶν. (1) Ἑκατέρων τῶν περιόδων τούτων θέλω θεωρήσει ἰδίᾳ αὐτίκα δὴ ἐν τοῖς ἑξῆς.

Α'. Πελασγικὴ περίοδος.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1400 π. Χ.

Ἀνέκαθεν ἐν Ἑλλάδι λέγονται οἰκοῦντες οἱ *Πελασγοί*. Ἕτερον ὄνομα τοσοῦτον ἐκτεταμένον καὶ διά-

(1) Τοῦτο ἴσως αἰνίττεται Διόδ. ὁ Σικελ. ἐν Βιβλ. ε, 47 λέγων περὶ τοῦ γενομένου ὅθεν ἔκπαλαι κατακλυσμοῦ. « Οἱ δὲ Σαμοθρᾷκες ἱστοροῦσι πρὸ τῶν παρὰ τοῖς ἄλλοις γενομένων κατακλυσμῶν, ἕτερον ἐκεῖ μέγαν γενέσθαι, τὸ μὲν πρῶτον τοῦ περὶ τὰς Κυανέας στόματος ῥαγέντος, μετὰ δὲ ταῦτα, τοῦ Ἑλλησπόντου· τὸ γὰρ ἐν τῷ Πόντῳ πέλαγος λίμνης ἔχον τάξιν, μέχρι τοσούτου πεπληρῶσθαι διὰ τῶν εἰσρεόντων ποταμῶν, μέχρις ἕτου διὰ τὸ πλῆθος παρεκχυθὲν τὸ ῥεῦμα λάβρως ἐξέπεσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ πολλὴν μὲν τῆς Ἀσίας τῆς παρὰ θάλασσαν ἐπέκλυσεν, οὐκ ὀλίγον δὲ καὶ τῆς ἐπιπέδου γῆς ἐν τῇ Σαμοθράκῃ θάλασσαν ἐποίησε καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς μεταγενεστέροις καιροῖς ἐνίους τῶν ἁλιέων ἀνεσπακέναι τοῖς δικτύοις λίθινα κιονόκρανα, ὡς καὶ πόλεων κατακεκλυσμένων ». Ἰδὲ εἰς Preller Gr. Mythologie I. Band S. 666. « Die Sage begann mit einer grossen Fluth indem sich die Gewasser des Pontos uber diese gegenden ergossen und dadurch eine grosse Katastrephe herbeigefürt hätten, wie davon auch sonst oft die Rede ist ». τόμ. αὐτόθ. σημείωσιν.

(1) Βεβαίως ἡ ἡρωϊκὴ περίοδος ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 1500 ἢ 1400 π. Χ. πρέπει νὰ καταλήγῃ μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἄρχεται ἡ κυρίως ἱστορικὴ περίοδος, δηλ. μέχρι τῆς ἀρχῆς τῶν Ὀλυμπιάδων. Κ. Παπ. Ἑλ. Ἱστ. Α', 56. Β', 123—124. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων ἦν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα σχεδὸν διαδεδομένον, ἤρχισε δὲ νὰ φαίνηται ἐπικρατέστερον καιρόν τινα μετὰ τὰ Τρωϊκὰ (Ἰλ. Β', 530. Ἡσ. ἔργ. 526), τιθέαμεν ὅριον τῆς ἀχαϊκῆς περιόδου τὸ 900 π. Χ. μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν ἐπὶ τῆς πιθανῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῆς συντάξεως τοῦ Νηῶν καταλόγου. Τὴν διαίρεσιν ταύτην δέχεται καὶ ὁ Schlosser Weltgeschichte, I. Band. S. 469. Ἕτεροι τὴν ἡρωϊκὴν περίοδον καταβιβάζουσι μέχρι τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν (1104. π. Χ.).

φορον τούτου δὲν φαίνεται. Οὔτε χώρα τῆς χέρσου Ἑλλάδος, οὔτε νῆσος ὑπάρχει, ἔνθα οὐ μνημονεύονται οἱ Πελασγοὶ ὡς οἱ πρότεροι κάτοικοι. Εὑρίσκομεν αὐτοὺς καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ἐν τοῖς ὁμηρικοῖς ἔπεσιν ἀναφέρεται διαῤῥήδην τὸ τῶν Πελασγῶν ὄνομα καὶ αἱ ἕδραι αὐτῶν· ἐν Ἰλ. Β, 681 ἀναφέρεται « Νῦν αὖ (λέξω ἢ ἔσπετέ μοι, Μοῦσαι) τοὺς ὅσοι τὸ *Πελασγικὸν Ἄργος* ἔναιον, οἵ τ' Ἄλον, οἵ τ' Ἀλόπην, οἵ τε Τρηχῖνα ἐνέμοντο, οἵ τ' εἶχον Φθίην ἠδ' Ἑλλάδα καλλιγύναικα. Μυρμιδόνες δ' ἐκαλεῦντο καὶ Ἕλληνες καὶ *Πελασγοί* » ἔνθεν δηλοῦται τὸ πελασγικὸν τῆς Θεσσαλίας· ἐν Ἰλ. Π. 233 « Ζεῦ ἄνα, Δωδωναῖε, Πελασγικέ, τηλόθι ναίων, Δωδώνης μεδέων δυσχειμέρου, ἀμφὶ δὲ Σελλοί, σοὶ ναίουσιν ὑποφῆται, ἀνιπτόποδες, χαμαιεῦναι »· ἔνθεν δηλοῦται τὸ πελασγικὸν τῆς Ἠπείρου (πρβλ. Schömann Griechische Alterthümer, 2 Band. S. 296· ἔτι Ἄβελ. Μακεδ. Σελ. 33, 101—102. Δημ. Σεμιτέλου Ἠπειρ. § 10, 11, 13, Κ. Παπαρ. Β', 160—162. Ἡρ. Β, 52—57.) Ἐν Ὀδ. Ι, 177 « Κρήτη τις γαῖ' ἔστι μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ, καλὴ καὶ πίειρα, περίῤῥυτος· ἐν δ' ἄνθρωποι πολλοὶ ἀπειρέσιοι καὶ ἐννενήκοντα πόληες—ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη (1)· ἐν μὲν Ἀχαιοί, ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες, Δωριέες τε τριχάϊκες, *δῖοί τε Πελασγοί.* » ἔνθεν δηλοῦται τὸ πρὸς τοῖς ἄλλοις πελασγικὸν τῆς Κρήτης. Ἐν Ἰλ. Β, 840 « Ἱππόθοος δ' ἄγε φῦλα Πελασγῶν ἐγχεσιμώρων, τῶν οἳ Λάρισσαν ἐριβώλακα ναιετάασκεν, » ἔνθεν δηλοῦται τὸ πελασγικὸν τῆς ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ Αἰολίδος. (πρβλ. Ἡρ. Ϛ', 137. Ε', 26. Ἰλ. Κ, 429).

Ὁ Στράβων Η', 3 λέγει « Τοὺς δὲ Πελασγοὺς (ἐν Αἰολίδι τῆς Ἐλ. Ἀσίας) εὔλογον τούτοις (Κίλιξιν) ἐφεξῆς τιθέναι ἔκ τε τῶν ὑφ' Ὁμήρου λεγομένων καὶ ἐκ τῆς ἄλλης ἱστορίας. Ὁ μὲν γὰρ (Ὅμηρος) οὕτω φησίν· « *Ἱππόθοος δ' ἄγε φῦλα Πελασγῶν ἐγχεσιμώρων* . . . . ἐξ ὧν πλῆθός τι ἐμφαίνει ἀξιόλογον τὸ τῶν Πελασγῶν· οὐ γὰρ φῦλον, ἀλλὰ *φῦλα* ἔφη, καὶ τὴν οἴκησιν ἐν Λαρίσσῃ φράζει· πολλαὶ μὲν οὖν αἱ Λάρισσαι ». Ἐφεξῆς δὲ ὁ Στράβων λέγει « ὅτι δὲ οἱ Πελασγοὶ *μέγα ἦν ἔθνος*, καὶ ἐκ τῆς ἄλλης ἱστορίας οὕτως ἐκμαρτυρεῖσθαί φασι. Μενεκράτης γοῦν ὁ Ἐλαΐτης ἐν τοῖς περὶ κτίσεων, φησὶ τὴν παραλίαν τὴν νῦν Ἰωνικὴν πᾶσαν ἀπὸ Μυκάλης ἀρξαμένην *ὑπὸ Πελασγῶν οἰκεῖσθαι πρότερον καὶ τὰς πλησίον νήσους.* » Ἦσαν, φαίνεται, πρὸ πάλαι ἱδρυμένοι οἱ Πελασγοὶ ἐν ταῖς τῆς Ἐλ. Ἀσίας ἀκταῖς, ἐκβληθέντες δὲ ὑπὸ τῶν ὕστερον ἀποικησάντων ἐκεῖσε Ἑλλήνων, ἀπεώσθησαν καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα, ἔνθα τῶν Λυδῶν δοῦλοι ἐγένοντο, γεωργοῦντες τὴν τούτων χώραν καὶ θητεύοντες καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν συντελέσαντες τοσοῦτον, ὥστε συνέβη ἐκληφθῆναι τοὺς Λυδοὺς τοὺς αὐτοὺς ἢ συγγενεῖς τοῖς Πελασγοῖς. Ἤδη δὲ ὑπὸ τοῦ Κουρτίου ἀπεδείχθη, ὅτι οἱ *Ἰάονες* ἀνέκαθεν ἵδρυντο ἐν τῇ κατὰ τὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν Ἰωνίᾳ (Die Ionier vor der Ionischen Wanderung· ἔτι δὲ Schömann Gr. Alterth. 2, 78—79 καὶ τὴν αὐτόθι σημείωσιν. Φιλίστ. Τεῦχ. 1—2. Σελ. 9—10).

« Λέσβιοι δέ, ἐξακολουθεῖ ὁ Στράβων, ὑπὸ Πυλαίῳ τετάχθαι λέγουσι σφᾶς, τῷ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ λεγομένῳ τῷ τῶν Πελασγῶν ἄρχοντι . . . Καὶ Χῖοι δὲ οἰκιστὰς ἑαυτῶν Πελασγούς φασι τοὺς ἐκ τῆς Θεσσαλίας· πολύπλανον δὲ καὶ ταχὺ τὸ ἔθνος πρὸς ἐπαναστάσεις, *ηὐξήθη τε ἐπὶ πολύ, και ἀθρόαν ἔλαβε τὴν ἔκλειψιν*, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν Αἰολέων καὶ Ἰώνων περαίωσιν εἰς τὴν Ἀσίαν. » Ὁ αὐτὸς δὲ Ε', 2 « Τοὺς δὲ Πελασγούς, ὅτι μὲν ἀρχαῖόν τι φῦλον κατὰ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἐπεπόλασε καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι τοῖς κατὰ Θετταλίαν, ὁμολογοῦσιν ἅπαντες σχεδόν τι· νομίζειν δέ φησιν Ἔφορος τὸ ἀνέκαθεν *Ἀρκάδας* ὄντας ἑλέσθαι στρατιωτικὸν βίον, εἰς δὲ τὴν αὐτὴν ἀγωγὴν προτρέποντας πολλούς, ἅπασι τοῦ ὀνόματος μεταδοῦναι καὶ πολλὴν ἐπιφάνειαν κτήσασθαι καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις, παρ' ὅσοις ποτὲ ἀφιγμένοι τετυχήκασι· καὶ γὰρ τῆς Κρήτης ἔποικοι γεγόνασιν, ὥς φησιν Ὅμηρος (ἔνθα ἀνωτέρω), καὶ τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἡ Θεσσαλία λέγεται — διὰ τὸ ἐπάρξαι τῶν τόπων τούτων Πελασγούς. — Πολλοὶ δὲ καὶ τὰ Ἠπειρωτικὰ ἔθνη Πελασγικὰ εἰρήκασι, καὶ τοῖς ἐν Τρῳάδι Κίλιξιν Ὅμηρος εἴρηκε τοὺς ὁμόρους Πελασγούς. — Αἰσχύλος δὲ ἐκ τοῦ περὶ Μυκήνας Ἄργους φησὶ τὸ γένος αὐτῶν (ἐν Ἱκέτισιν ἢ Δαναΐσι) καὶ τὴν Πελοπόννησον δὲ Πελασγίαν φησὶν Ἔφορος κληθῆναι. Καὶ Εὐριπίδης δὲ ἐν Ἀρχελάῳ φησίν, ὅτι « Δαναὸς δὲ ὁ πεντήκοντα θυγατέρων πατήρ, ἐλθὼν εἰς Ἄργος, ᾤκισεν Ἰνάχου πόλιν. Πελασγιώτας δ' ὠνομασμένους τὸ πρίν, Δαναοὺς καλεῖσθαι νόμον ἔθηκε. »— Ἀντικλείδης δὲ πρώτους φησὶν αὐτοὺς τὰ περὶ Λῆμνον καὶ Ἴμβρον κτίσαι· καὶ δὴ καὶ τούτων τινὰς μετὰ Τυῤῥηνοῦ τοῦ Ἄτυος εἰς Ἰταλίαν συνᾶραι· καὶ οἱ τὴν Ἀτθίδα συγγράψαντες ἱστοροῦσι περὶ τῶν Πελασγῶν ὡς καὶ Ἀθήνησι γενομένων τῶν Πελασγῶν. »

Ὁ Ἡρόδοτος Ζ', 94 λέγει « Οἱ (ἐν Ἐλ. Ἀσίᾳ) Ἴωνες ὅσον μὲν χρόνον ἐν Πελοποννήσῳ οἴκεον τὴν νῦν καλεομένην Ἀχαιΐην — ἐκαλέοντο *Πελασγοὶ* Αἰγιαλέως· ἐπὶ δὲ Ἴωνος τοῦ Ξούθου *Ἴωνες.* » Κατὰ δὲ τὸν ἱστορικὸν (αὐτόθι) καὶ οἱ νησιῶται ἐπίσης ἐκαλοῦντο *Πελασγοί.* « Νησιῶται δὲ ἑπτακαίδεκα παρείχοντο νῆας ὡπλισμένοι ὡς Ἕλληνες· καὶ τοῦτο *Πελασγικὸν ἔθνος*, ὕστερον δὲ Ἰωνικὸν ἐκλήθη κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ οἱ δυοδεκαπόλιες Ἴωνες

(1) Περὶ τῆς μίξεως τῶν γλωσσῶν.

οἱ ἀπ' Ἀθηναίων. » Καθόλου δὲ ὁ Ἡρόδοτος βεβαιοῖ, ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ χώρα καλουμένη *Ἑλλὰς* ἐκαλεῖτο πάλαι ποτὲ *Πελασγία*· « τῆς νῦν Ἑλλάδος πρότε δὲ *Πελασγίας* καλουμένης » (Ἡρ. Β', 56). Ἀλλαχοῦ δὲ (Η', 44) λέγει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς κατείχετό ὑπὸ τῶν Πελασγῶν, « Ἀθηναῖοι δὲ *ἐπὶ μὲν Πελασγῶν ἐχόντων τὴν νῦν Ἑλλάδα καλεομένην* ἦσαν Πελασγοί. » Συνελόντι δ' εἰπεῖν ὅπου Πελασγοί, ἐκεῖ καὶ Ἄργος (Στέφ. Βυζ. ἐν λ. Ἄργος καὶ Ἄργουρα), ἐκεῖ καὶ ἀκροπόλεις καλούμεναι Λάρισσαι ἢ Λάσσαι καθ' Ἡσύχιον, ἐκεῖ ὀνόματα ὀρέων εἰς—ησσός,—ηττός,—ασσός. Τὸ πλῆθος τῶν ὀνομάτων λέγει ὁ L. Ross (Ἀρχ. τ. τεχ. Σελ. 84 § 61 Σημ. 2.) κατά τε τὴν Ἑλλάδα καὶ Μικρὰν Ἀσίαν μαρτυρεῖ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἀρχαίαν συγγένειαν τῶν κατοίκων τῶν τόπων ἐκείνων. (πρβλ. Γυλλ. Γεωγρ. τόμ. Α', 649 Β', 95, 114).

Τίνες δὲ ἦσαν οἱ πολυσπερεῖς οὕτω Πελασγοὶ καὶ πῶς εἶχον πρὸς τοὺς μετὰ ταῦτα Ἕλληνας; Τὸ ζήτημα τοῦτο βεβαίως ἐστὶ δυσκολώτατον· αἱ περὶ αὐτοῦ μάλιστα εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων μᾶλλον μᾶς ταράττουσι· διότι τινὲς μὲν ἀποκαλοῦσι αὐτοὺς βαρβάρους, ἑπομένως ἢ οὐδόλως ἢ μακρόθεν μόνον συγγενεῖς τοῖς Ἕλλησιν· ἄλλοι δ' ἄλλως. Οὐδὲν ἔλαττον καὶ οἱ νεώτεροι πολλὰς περὶ αὐτῶν ἐξήνεγκαν γνώμας. Ἐν δὲ τοιαύτῃ ἀμφιβολίᾳ καὶ συγχύσει γνωμῶν ὁ ἐρευνητὴς βεβαίως ἰλιγγιᾷ, πειρώμενος δὲ συνδυάσαι τὰ πολλάκις ἀντιφάσκοντα καὶ πρὸς ἄλληλα διάφορα παρὰ τῶν ἀρχαίων ἀναφερόμενα καὶ τῶν νεωτέρων πρεσβευθέντα, περιπίπτει καὶ ἄκων εἰς ἀδιεξίτητον λαβύρινθον, καὶ κλίνει γόνυ ἀπέναντι τῆς ἀβεβαιότητος. Ὁ Schömann λέγει, ὅτι ὁ συνετὸς καὶ εὐσυνείδητος ἐρευνητὴς ἀνυποστόλως ὁμολογεῖ τὴν ἄγνοιάν του.

Τὸ ἐπ' ἐμοὶ μηδεμιᾶς ἀντιποιούμενος ἀξιώσεως, ἐκτιθεὶς δ' ἁπλῶς τὰ ὁπωσδήποτε περὶ αὐτῶν εἰρημένα ὑπό τε τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, ἀφ' ἑαυτοῦ μὲν ὀλίγιστα σφόδρα θέλω εἰπεῖ. ἀρκοῦμαι δὲ πρῶτον μὲν τοῖς ὑπὸ τοῦ Baehr εἰρημένοις, ὅστις ἐν τῇ νεωτάτῃ αὐτοῦ τοῦ Ἡροδότου ἐκδόσει ἁπάντων μονονοὺ τὰς γνώμας περιέλαβεν, εἶτα δὲ τοῖς ὑπὸ L. Diefenbach ἐν τῷ νεωτάτῳ ἐθνολογικῷ αὐτοῦ συγγράμματι.

Ὁ Ἡρόδοτος ἐν Α'. 56— λέγει « Ἱστορίαν δὲ (Κροῖσος) εὕρισκε Λακεδαιμονίους καὶ Ἀθηναίους προέχοντας, τοὺς μὲν (Λακ.) τοῦ Δωρικοῦ γένους τοὺς δὲ (Αθ.) τοῦ Ἰωνικοῦ. Ταῦτα γὰρ (Λακ. καὶ Ἀθ.) ἦν τὰ προκεκριμένα, ἐόντα τὸ ἀρχαῖον τὸ μὲν (Ἀθ.) Πελασγικὸν, τὸ δὲ (Λακ.) Ἑλληνικὸν ἔθνος· καὶ τὸ μὲν (Ἀθ.) οὐδαμῆ κω ἐξεχώρησε. Θουκ. Α'. 2. « τὴν γοῦν Ἀττικὴν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον διὰ τὸ λεπτόγεων ἀστασίαστον οὖσαν, ἄνθρωποι ᾤκουν οἱ αὐτοὶ ἀεί »), τὸ δὲ (Λακ. Σπαρτιᾶται [Δωριεῖς]) πολυπλάνητον κάρτα. (Θουκ. Α', 12, 18) ». Ἐκ τῆς ῥήσεως ταύτης καταφαίνεται, ὅτι τὸ Πελασγικὸν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἰσὶ δύο ἔθνη διάφορα. Ἐκ τούτων δ' ἀμφοτέρων κατήγοντο ἐκ μὲν τοῦ Πελασγικοῦ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐκ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ οἱ Λακεδαιμόνιοι. Τὰ δύο ὅμως καταγόμενα ἔθνη, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις, οὓς ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς, οὐδεμίαν φυλετικὴν διαφορὰν ἔχουσιν, οὐδ' ἑτερόφυλοι καὶ ἑτερογενεῖς φαίνονται, ἀλλ' ἔμπαλιν ὁμογενεῖς καὶ ὅμαιμοι.

Προϊὼν ὅμως ὁ ἱστορικὸς, λέγει ὅτι « τὸ Ἑλληνικὸν γένος (τὸ πολυπλάνητον κάρτα) ἐπὶ Δευκαλίωνος βασιλέως οἴκεε γῆν τὴν Φθιῶτιν, ἐπὶ δὲ Δώρου τοῦ Ἕλληνος τὴν ὑπὸ τὴν Ὄσσαν τε καὶ Οὔλυμπον χώρην, καλεομένην δὲ Ἱστιαιῶτιν· ἐκ δὲ τῆς Ἱστιαιώτιδος ὡς ἐξανέστη ὑπὸ Καδμείων, οἴκεε ἐν Πίνδῳ, Μακεδνὸν καλεόμενον. Ἐνθεῦτεν δὲ αὖτις εἰς τὴν Δρυοπίδα μετέβη καὶ ἐκ τῆς Δρυοπίδος οὕτως ἐς Πελοπόννησον ἐλθὸν *Δωρικὸν* ἐκλήθη ». Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν, οἰκοῦν τὴν *Φθιῶτιν* πρῶτον (ἐν Θεσσαλίᾳ, τῇ ἄλλως καλουμένῃ Πελασγικῷ Ἄργει, ἔνθα καθ' Ὁμ. Ἰλ. Β, 681. ἀναφέρονται οἱ Ἕλληνες μετὰ τῶν Πελασγῶν καὶ Μυρμιδόνων), καὶ ἐκεῖ περίπου πλανηθὲν καὶ τέλος εἰς Πελοπόννησον ἐγκαταστὰν, δὲν φαίνεται κατά γε ταῦτα ὡς ἔπηλύς τις λαὸς, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξ αὐτῶν τῶν ἐγκάτων τοῦ Πελασγισμοῦ. Ἐφεξῆς ὁ ἱστορικὸς λέγει ὅτι τὸ ἑλληνικὸν *ἀποσχισθὲν* μέν τοι τοῦ Πελασγικοῦ, *ἐὸν ἀσθενὲς, ἀπὸ σμικροῦ τεο ὁρμεόμενον* αὔξηται εἰς πλῆθος, τῶν ἐθνέων πολλῶν προσκεχωρηκότων αὐτῷ » ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν γένος, ὂν πρότερον μικρὸν καὶ ἀσθενὲς, *ἀπεσχίσθη* τοῦ Πελασγικοῦ.

Περὶ δὲ τῶν Πελασγῶν λέγει τὰ ἑξῆς προϊών· « Ἥντινα δὲ γλῶσσαν ἵεσαν οἱ Πελασγοί, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἶπαι. Εἰ δὲ χρεὼν ἐστι τεκμαιρόμενον λέγειν τοῖσι νῦν ἔτι ἐοῦσι Πελασγῶν, τῶν ὑπὲρ Τυρσηνῶν Κρηστῶνα πόλιν οἰκεόντων, οἳ ὅμουροί κοτε ἦσαν τοῖσι νῦν Δωριεῦσι καλεομένοισι, οἴκεον δὲ τηνικαῦτα γῆν τὴν νῦν Θεσσαλιῶτιν καλεομένην, καὶ τὴν Πλακίην τε καὶ Σκυλάκην Πελασγῶν οἰκισάντων ἐν Ἑλλησπόντῳ, οἳ σύνοικοι ἐγένοντο Ἀθηναίοισι, καὶ ὅσα ἄλλα Πελασγικὰ ἐόντα πολίσματα, τὸ οὔνομα μετέβαλε, εἰ τούτοισι τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, *ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἱέντες*. Εἰ τοίνυν ἦν καὶ πᾶν τοιοῦτο τὸ Πελασγικὸν, τὸ Ἀττικὸν ἔθνος, ἐὸν Πελασγικὸν, ἅμα τῇ μεταβολῇ τῇ ἐς Ἕλληνας καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε. Καὶ γὰρ δὴ οὔτε οἱ Κρηστωνιῆται οὐδαμοῖσι τῶν νῦν σφεας περιοικεόντων εἰσὶ ὁμόγλωσσοι, οὔτε οἱ Πλακιηνοί, σφίσι δὲ ὁμόγλωσσοι· δηλοῦσί τε, ὅτι τὸν ἠνείκαντο γλώσσης

χαρακτῆρα μεταβαίνοντες ἐς ταῦτα τὰ χωρία, τοῦτον ἔχουσιν ἐν φυλακῇ. Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γλώσσῃ μὲν, ἐπεί τε ἐγένετο, αἰεί κοτε τῇ αὐτῇ διαχρέεται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι, ἀποσχισθὲν μέν τοι ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ, ἐὸν ἀσθενὲς, ἀπὸ σμικροῦ τεο τὴν ἀρχὴν ὁρμεώμενον, αὔξηται ἐς πλῆθος τῶν ἐθνέων πολλῶν, μάλιστα προσκεχωρηκότων αὐτῷ καὶ ἄλλων ἐθνέων βαρβάρων συχνῶν· πρὸς δὴ ὦν ἔμοι γε δοκέει οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐὸν βάρβαρον, οὐδαμὰ μεγάλως αὐξηθῆναι. » Ἐκ τούτων φαίνεται, ὅτι ἱκανὴ διάκρισις μεταξὺ Πελασγῶν καὶ Ἑλλήνων γίνεται· τὸ δὲ ζήτημα ὑπὸ διπλῆν ὄψιν εὐθὺς παρίσταται. α′) εἰ οἱ Πελασγοὶ, ὄντες οἱ ἀρχαιότατοι τῆς Ἑλλάδος κάτοικοι, ἦσαν ἐπομένως οἱ προπάτορες τῶν Ἑλλήνων καὶ λίαν συγγενεῖς αὐτοῖς, οἵτινες ἠδύναντο νὰ παραχθῶσιν ἐκ τῶν Πελασγῶν ἐνιαυτῶν περιτελλομένων, ἡ δὲ γλῶσσα αὐτῶν, ἄμορφος οὖσα καὶ βάρβαρος τὸ ἀνέκαθεν, εἰ ἐγένετο ἡ βάσις καὶ μήτηρ τῆς μετέπειτα Ἑλληνικῆς· καὶ β′) εἰ οἱ Ἕλληνες συγγενεῖς ὄντες τῶν Πελασγῶν ἀπεσχίσθησαν ὅμως ἐν Ἀσίᾳ, καὶ ἦλθον μετέπειτα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς φυλάξαντες τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἐπεί τε ἐγένοντο καθ᾽ Ἡρόδοτον. Ταῦτα θέλομεν ἀναπτύξει ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀρχόμενοι.

Α′. Ὁ Baehr εἰπὼν, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος (αὐτόθι) primum diserte monet, diversi generis esse Pelasgos atque Hellenes » προστίθησιν, ὅτι εἰς τοῦτο ἔχει ἐναντιούμενον Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα, ὅστις ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ αὐτοῦ Ἀρχαιολογίᾳ Α′, 17 λέγει « ἦν γὰρ δὴ καὶ τὸ τῶν Πελασγῶν γένος Ἑλληνικὸν ἐκ Πελοποννήσου τὸ ἀρχαῖον ». Τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διονυσίου ἄλλοι τε τῶν σοφῶν ἀπεδέξαντο καὶ Herbert διατεινάμενος, ὅτι οἵ τε Πελασγοὶ καὶ Ἕλληνες τῆς αὐτῆς ῥίζης ἐκληπτέοι εἰσίν. Τούτοις ἀμωσγέπως προσήγγισεν ὁ Γαλάτης Raoul Rochette ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Histoire de l'établissement des colonies grecques. Tom. I. pag. II, ἔνθα λέγει, ὅτι δὲν ὑπάρχει τοσαύτη διαφορὰ μεταξὺ ἑκατέρων τῶν ἐθνῶν, τῶν τε Πελασγικῶν καὶ Ἑλληνικῶν, ὡς τοῖς πολλοῖς φαίνεται. Ἀλλαχοῦ δὲ Tom. I, 141 ὁ αὐτὸς ἡγήσατο, ὅτι οἱ Πελασγοί εἰσι λαὸς τῆς Ἑλλάδος ἰθαγενὴς, ἢ τοὐλάχιστον ὁ πρῶτος, οὗπερ ἐν τοῖς παναρχαίοις χρόνοις μνεία γίνεται.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἡρόδοτος ποιεῖται φανερὰν διάκρισιν τῶν δύο γενῶν, μετὰ προφυλάξεως ἐπραγματεύθη τὸ πρᾶγμα ὁ Becker (im Allgemeine Weltgeschichte I, S. 348, 807—) εἰπὼν πρῶτον μὲν, ὅτι ἑκάτερον τῶν φύλων εἶναι διαφόρου ῥίζης συνωδὰ τῷ Tittmann (de Amphictyon. p. 113—), μετὰ ταῦτα ὅμως διισχυρίζεται, ὅτι ἀνευρίσκονται οὐκ ὀλίγα τῆς ἀμοιβαίας συγγενείας σημεῖα· διότι ἀφοῦ πρότερον τὸ Πελασγικὸν ὑπὲρ τὰ ἄλλα διέπρεψε, τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ ἐγένετο κοινὸν εἰς πλεῖστα ἔθνη ἄλλα τῆς Ἑλλάδος, μετὰ δὲ ταῦτα κρίνει, ὅτι τῶν Ἑλλήνων ὄνομα ἐπέδωκε καὶ ἐξενίκησε οὐχὶ διὰ τῆς βίας καὶ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῆς ἐπιμιξίας (τῇ ὁμιλίᾳ μᾶλλον καλεῖσθαι Ἕλληνας). Ἐξ οὗ δηλοῦται κατὰ Θουκυδίδην (Α′, 3) τοὐλάχιστον λέγοντα «Κατὰ δὲ ἔθνη ἄλλα τε καὶ τὸ Πελασγικὸν ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἐπωνυμίαν παρέχεσθαι. Ἕλληνος δὲ καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ ἐν τῇ Φθιώτιδι ἰσχυσάντων καὶ ἐπαγομένων αὐτοὺς ἐπ᾽ ὠφελίᾳ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, καθ᾽ ἑκάστους μὲν ἤδη *τῇ ὁμιλίᾳ* μᾶλλον καλεῖσθαι Ἕλληνας» δηλοῦται, οἶμαι ὅτι *βιαία τις ἔξωθεν εἰσβολὴ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἔθνους ἰδίου*, οὐκ ἐγένετο· ἀλλ᾽ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξῆλθον ἐκ τῆς Φθιώτιδος, ὡς καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐπίστευε, ἧς οἱ κάτοικοι μετὰ τῶν λοιπῶν τῆς Θεσσαλίας ἐκαλοῦντο καθ᾽ Ὅμηρον (Ἰλ. Β, 681) Μυρμιδόνες καὶ *Ἕλληνες καὶ Πελασγοί*. Συνάμα δὲ καὶ τὴν Πελασγικὴν γλῶσσαν οὐχὶ διάφορον τῆς ἑλληνικῆς νομίζουσι, τὸ δ᾽ ἕτερον γένος ἐκ τοῦ ἑτέρου παράγουσι. Ἐν τούτοις ἐστὶν ὁ Hermann (Griechische Staatsalterthümer § 7—), ὅστις προσήγαγε ἁπάσας ἀρχαίων καὶ νεωτέρων τὰς περὶ τούτου μαρτυρίας. Νεωστὶ περὶ τούτου ἐπραγματεύθη ὁ W. Mure, λέγει ὁ Baehr, (ἐν τῇ Critical history of the language and Litterature of Greece. I. 51), iis facile carere poterimus.

Μᾶλλον δὲ πεφυλαγμένος φαίνεται ὁ G. Grote ἐν τῇ περιβοήτῳ αὐτοῦ Ἑλ. Ἱστορίᾳ Τόμ. Β′ Σελ. 315—351 μὴ απομακρυνόμενος τοῦ Ἡροδότου. Τούτου ἕνεκα καὶ ὁ ἡμέτερος Παπαῤῥηγόπουλος ἐν τῇ νεωτάτῃ αὐτοῦ Ἑλλ. Ἱστορίᾳ Βιβλ. Α. Σελ. 60—, ὅτι ἐγγύτατα τοῦ Γρότε ἐχόμενος, ὅστις εἰδὼς τὰ ποικίλα καὶ ἀντιφατικὰ περὶ Πελασγῶν συστήματα, δὲν ἐπεχείρησε νὰ λύσῃ τὸ δύσλυτον τοῦτο πρόβλημα, λέγει, « Ἀλλ᾽ οἱ πλειότεροι τῶν ἱστορικῶν τῆς Ἑλλάδος, παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων, ἠθέλησαν νὰ ἀνατρέξωσιν εἰς χρόνους ἀρχαιοτέρους καὶ αὐτῶν τῶν Ὁμηρικῶν, καὶ ἠξίωσαν, ὅτι πρὸ τῶν φυλῶν, τὰς ὁποίας ὕμνησεν ὁ Ὅμηρος, εἶχον κατοικήσει εἰς τὴν Ἑλλάδα φυλαὶ ἕτεραι, ὀνομαζόμεναι Πελασγοί, Λέλεγες, Κουρῆτες, Καύκωνες, Ἄονες, Τέμμικες, Ὕαντες, Τελχῖνες, Τηλεβόαι, Ἔφυροι, Φλεγύαι, κτλ. κτλ. ὅτι ἐπισημοτάτη τῶν φυλῶν τούτων ἦτον ἡ τῶν Πελασγῶν, ὅθεν καὶ ὅλη αὕτη ἡ παναρχαία ἐποχὴ, ὠνομάσθη *Πελασγικὴ* πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι αἱ φυλαὶ αὗται ἦσαν μὲν συγγενεῖς τοῦ ἔπειτα ἐπικρατήσαντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους, δὲν εἶχον ὅμως τὸν ἡρωϊκὸν καὶ μάχιμον τούτου χαρακτῆρα, ἀλλὰ διῆγον μᾶλλον βίον εἰρηνικὸν καὶ γεωργικὸν, καὶ σώζοντα ἴχνη τινὰ τῶν δουλικῶν θεσμῶν καὶ ἕξεων τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν. Ὁ Γεώργιος Γρότε δὲν νομίζει, ὅτι τὰ συμπε-

ράσματα ταῦτα στηρίζονται ἐπὶ ἀσφαλοῦς τινος ἱστορικῆς βάσεως. Ὁ ἀρχαιότατος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας μάρτυς εἶναι ὁ Ὅμηρος, ὁ δὲ Ὅμηρος παρίστησι τὴν Ἑλλάδα κατοικουμένην ὑπὸ τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον εὑρίσκομεν ἐνταῦθα καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων ἱστορικῶν χρόνων.— Ὅτι τὰ προμνημονευθέντα ὀνόματα τῶν Πελασγῶν, τῶν Λελέγων κτλ. ἦσαν ὀνόματα πραγματικῶς ὑπαρξάντων ἐθνῶν, ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθές, ἀλλ' εἰς τοῦτο περιορίζεται ἡ περὶ αὐτῶν γνῶσίς μας· διότι οὐδένα ἔχομεν ἀξιόπιστον μάρτυρα τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἤκμασαν, τῆς χώρας, ἣν κατεῖχον, τῶν πράξεων αὐτῶν καὶ τοῦ χαρακτῆρος, οὐδὲ γνωρίζομεν μέχρι τίνος ἐταυτίζοντο μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἢ ἦσαν διάφοροι αὐτῶν.— Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ὀνομάσῃ *Πελασγικὴν* τὴν προηγουμένην τῆς Ἑλληνικῆς περίοδον, εἶναι ἐλεύθερος νὰ πράξῃ τοῦτο ». Ἀκολούθως ἐκθεὶς τὰ τοῦ Ἡροδότου, λέγει « ἐξ οὗ καθίσταται πρόδηλον, ὅτι οὐδὲν εἶχεν (ὁ Ἡρόδοτος) τεκμήριον ὁπωσοῦν βέβαιον περὶ τοῦ ἔθνους τούτου ».

Ὁπωσδήποτε τῷ Baehr ἰσχυροτέρα φαίνεται ἡ μαρτυρία του Ἡροδότου, ὡς ἀρχαιοτέρου, ἢ ἡ τοῦ πολλῷ μεταγενεστέρου Διονυσίου· ὅθεν ἡγεῖται τοὺς Πελασγοὺς καὶ Ἕλληνας καλῶς διακριτέους εἶναι, ὡς καὶ ὁ Kruse (Hellas) (1). Καὶ ὁ Θουκυδίδης (Α, 3.) διακρίνει καλῶς Πελασγοὺς καὶ Ἕλληνας· καὶ Ἑκαταῖος δὲ ὁ Μιλήσιος φαίνεται διακρίνας αὐτούς, εἰπών, ὅτι πρὸ τῶν Ἑλλήνων κατῴκησαν τὴν Πελοπόννησον βάρβαροι (δηλ. Πελασγοὶ) κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος Ζ, 7. «Ἑκαταῖος δὲ ὁ Μιλήσιος περὶ τῆς Πελοποννήσου φησὶν ὅτι πρὸ τῶν Ἑλλήνων ᾤκησαν αὐτὴν βάρβαροι» ὅτι δὲ οἱ βάρβαροι οὗτοι εἶησαν ἂν Πελασγοί, μαρτυρεῖται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος Ε', 2, « Τοὺς δὲ Πελασγούς, ὅτι μὲν ἀρχαῖόν τι φῦλον κατὰ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ἐπεπόλασε καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι τοῖς κατὰ Θεσσαλίαν, ὁμολογοῦσιν ἅπαντες σχεδόν τι (ἴδε καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν) ».

Διακρίνων δὲ τοὺς Πελασγοὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ Baehr λέγει, περὶ τούτου τελευταῖον αὐταῖς λέξεσι τάδε. « Pelasgi igitur, qui antiquissimi Graeciae incolae perhibentur, cum ad barbaros ab Herodoto aeque atque ab Hecataeo referantur, i. e. ad eas gentes quae non graecae, sed peregrinae stirpis sint, profecto ab ipsis Hellenibus discernendi erunt, ex orientis terrae regionibus prisco admodum aevo in Europam adeoque Graeciam transgressi, sive Arios dicas e superioris Asiae terris profectos, ut statuit Kortüm (griechische geschichte I, 9—), sive Phoenices ex Aegypto pulsos Philistaeosque homines stirpis semiticae, ut Röthio placet, sive denique, quod ipsum quibusdam placuit, ad Indiam usque regrediaris indeque repetas Pelasgorum gentem Indogermanicam ».

(1) Πρβλ. Φιλίστ. τευχ. 1 ἐν ἀρχῇ.—

Τὴν φυλετικὴν τῶν δύο γενῶν φαίνεται, ὅτι αναγνωρίζει καὶ ὁ Θουκυδίδης λέγων περὶ τῶν κατὰ τὸν Ἄθω πόλεων « τὰς δὲ ἄλλας Θύσσον καὶ Κλεωνὰς καὶ Ἀκροθώους καὶ Ὀλόφυξον καὶ Δῖον. αἳ οἰκοῦνται ξυμμίκτοις ἔθνεσι *βαρβάρων διγλώσσων*, καί τι καὶ χαλκιδικὸν ἔνι βραχύ, τὸ δὲ πλεῖστον *Πελασγικὸν* τῶν καὶ Λῆμνόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρσηνῶν οἰκησάντων καὶ Βισαλτικὸν καὶ Κρηστωνικὸν καὶ Ἠδῶνες. » (Δ', 109). (1)

Τὴν διάκρισιν ταύτην ποιεῖται καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐν Β', 51— λέγων. « Τοῦ δὲ Ἑρμέω τὰ ἀγάλματα . . . ἀπὸ Πελασγῶν μεμαθήκασι πρῶτοι μὲν Ἑλλήνων ἁπάντων Ἀθηναῖοι παραλαβόντες, παρὰ δὲ τούτων ὧλλοι. Ἀθηναίοισι γάρ, τηνικαῦτα ἐς Ἕλληνας τελέουσι, Πελασγοὶ σύνοικοι ἐγένοντο ἐν τῇ χώρᾳ, ὅθεν περ καὶ Ἕλληνες ἤρξαντο νομισθῆναι ». Ἐκ τούτων ὁ Baehr νομίζει, ὅτι ἦν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν συγκατελέγοντο μετὰ τῶν Ἑλλήνων, δηλ. δὲν ἐκαλοῦντο Ἕλληνες, *οὐκ ἐτέλουν τοῖς Ἕλλησι*, ὅπερ βεβαιοῖ ὁ Ἡρόδοτος (ἔνθα ἀνωτέρω Α'. 56), ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι κατήγοντο ἀπὸ τῶν Πελασγῶν. Οἱ δὲ *σύνοικοι*, Πελασγοί, συνοικήσαντες Ἀθηναίοισι ἤδη ἐς Ἕλληνας τελέουσι, πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρηθῶσιν, ὅτι ἐπῆλθον ὕστερον καὶ συνῴκησαν Ἀθηναίοισι καὶ τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἀγάλματα ἐκ Σαμοθράκης ἔφερον. Ὥστε *διακριτέα εἶναι* λέγει δύο Πελασγῶν γένη ἐν Ἀθήναις, *τὸ ἀρχαῖον*, καὶ *τοῦτο δὴ τὸ ἐπελθὸν ὕστερον*· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ οἰκοδομήσαντες τὸ Πελασγικὸν καλούμενον τεῖχος, λαβόντες χώραν καὶ οἴκησιν ὑπὸ τῷ Ὑμηττῷ, καὶ διωχθέντες ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (2). περὶ ὧν ἰδίᾳ ὁ Ἡρόδοτος διάλεκται (Ε', 64. Δ'. 145. ς', 137— 139). Ἀλλ' ἐνταῦθα μόνον περὶ τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν ἡμῖν ὁ λόγος ἔσται.

(Ἕπεται συνέχεια.)

---

(1) Τὰς πόλεις ταύτας ἴδε H. Kiepert Atlas von Hellas κτλ. No XVI. Πιθανῶς οὗτοι μετέβαινον εἰς Πλακίην καὶ Σκυλάκην περὶ ὧν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος.

(2) Τούτους ἐν μέσῃ τῇ Ἀττικῇ οἰκοῦντας ὁμοιάζει ὁ Kruse (Hellas 1, 416) τοῖς ἐν μέσῃ τῇ Γερμανίᾳ Βένδοις (Wenden) τὰ ἀρχαῖα ἤθη καὶ ὀνόματα διατηρήσας· περὶ ὧν ἴδε Allgemeine Real Encyclopädie, Band 15 (2) Σελ. 165.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

Ἀπὸ Ὀδησσοῦ εἰς Ταϊγάνιον διὰ τῆς Κριμαίας

Κατὰ τὸ ἔτος 1860.

Α΄. ΑΠΟΠΛΟΥΣ.

Κορεσθεὶς πλέον τοῦ πνιγηροῦ καὶ ὀχληροῦ κονιορτοῦ καὶ τοῦ ἔτι ἀηδεστέρου καὶ ὀχληροτέρου βορβόρου τῶν ἀγυιῶν τῆς Ὀδησσοῦ, τοῦ ἐμπορικοῦ τούτου ἐπινείου τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσσίας ἔνθα ἐπί τινας μῆνας εἶχον διαγάγει τὸν βίον ἐν μέσῳ φιλτάτων συγγενῶν, ἀπεφάσισα ἅμα ἐπελθόντος τοῦ ἔαρος καὶ μετὰ τὰς ἁγίας τοῦ Πάσχα ἑορτὰς νὰ κάμω ἐκδρομὴν εἰς τὴν κλασικὴν καὶ ἱστορικὴν συνάμα γῆν τῆς Κριμαίας, καὶ νὰ ἐπεκτείνω, τοῦ χρόνου ἐπιτρέποντος καὶ τοῦ θεοῦ συγχωροῦντος, τὸν πλοῦν μου μέχρι τῆς Ἀζωρικῆς θαλάσσης, τῆς τὸ πάλαι Μαιώτιδος καλουμένης λίμνης. Ἐσκόπευον νὰ μεταβῶ τὸ θέρος εἰς τὰς κλεινὰς Ἀθήνας, καὶ δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἐγκαταλείψω τὴν Ῥωσσίαν χωρὶς νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τὸν ἀνθοστεφῆ της κῆπον, τὴν Κριμαίαν.

Τὸ πάσχα εἶχε παρέλθει, τὰ ἐρυθρὰ ὠὰ εἶχον ἐξαντληθῆ καὶ οἱ ἔμποροι τῆς Ὀδησσοῦ εὐθυμήσαντες ἀρκούντως εἶχον ἀναλάβει τὰς σοβαρὰς αὐτῶν ὑποθέσεις, καὶ πρὸς τὴν φωσφόρον αὐτῶν ἐστραμμένοι Μέκκαν, τὸν πλοῦτον, ἔπλαττον νέα σχέδια ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων. Τί ἐζήτουν ἐγὼ πλέον ἐν μέσῳ αὐτῶν; Ἡ θέσις μου δὲν ἦτο πλέον ἐκεῖ. Τὰ νέα καὶ ζωηρὰ τῶν δένδρων φύλλα, ἡ χλιαρὰ τοῦ ἔαρος πνοή, τὰ ᾄσματα τῶν πτηνῶν, τῶν γλυκυφθόγγων τούτων ἀοιδῶν, τὰ πάντα τέλος μοὶ ἔλεγον στεντωρείᾳ τῇ φωνῇ· Ἄπελθε νὰ γευθῇς τῆς καλλονῆς τῆς φύσεως! Ἄπελθε ν' ἀναπνεύσῃς τὸν καθαρὸν ἀέρα, νὰ ζήσῃς βίον ποιητικὸν ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ ἐδάφους τῆς ταυρικῆς χερσονήσου, ἀνακαλῶν εἰς τὴν μνήμην σου τὴν ὡραίαν τῆς Ἀρτέμιδος ἱέρειαν, τὴν Ἰφιγένειαν, τὸν ἐρωτόληπτον Θόαντα, τὴν κλεινὴν ἐκείνην δυάδα, ἀντιπρόσωπον τῆς ἀκραιφνοῦς καὶ ἀδόλου φιλίας, Ὀρέστην καὶ Πυλάδην, τὸν μεγαλοπρεπῆ βασιλέα τοῦ Πόντου Μιθριδάτην, τὰς ὡραίας ἐκείνας μορφάς, ἃς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐδιδάχθης νὰ θαυμάζῃς καὶ ν' ἀγαπᾷς! Φύγε! φύγε! Ἐνταῦθα ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶναι πνιγηρά, ἐνταῦθα αἱ ὁδοὶ γέμουσιν ἀνθρώπων, θηρευόντων συμφέροντα ὑλικά, καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις ὁ ἦχος τῶν ταλλήρων μόνον ἀκούεται, ἐνταῦθα ἡ ὕλη καταστρέφει πᾶσαν ποίησιν! Ἄπελθε!

Ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ὑπακούσω εἰς τὰς ἐντόνους ταύτας προτροπάς; Ἦτο δυνατὸν νὰ μείνω κωφὸς ἀπέναντι τῆς κραταιᾶς ταύτης φωνῆς, ἥτις ζωηρῶς ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἀντήχει; Ἐλεύθερος ὡς τὸ πτηνὸν τοῦ οὐρανοῦ, πλήρης νεότητος καὶ ὑγείας, καὶ πρόθυμος νὰ γευθῶ βίου εὐαρέστου ἦτο δυνατὸν νὰ μείνω ἀκόμη ἐν Ὀδησσῷ; Ὄχι βέβαια. Τὸ ἔδαφος ἔκαιεν ὑπὸ τοὺς πόδας μου, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου ἐπεκάθητο ὁ οὐρανὸς τῆς ἐμπορικῆς πόλεως ὡς μολύβδινον κάλυμμα. Ἤθελον ν' ἀναπνεύσω, ἤθελον νὰ πίω ἀμυστὶ ἀέρα καθαρόν, ἐαρινόν, ἐλεύθερον· μεταβαίνων εἰς τὴν Ἀττικήν, τὴν ἀρχαίαν τῆς ποιήσεως καὶ τῶν παραδόσεων πατρίδα, ἤθελον νὰ ἐφοδιασθῶ μὲ ποίησιν καὶ παραδόσεις, ἵνα μή με θαμβώσῃ τὸ στιλπνὸν καὶ ἀνέφελον τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος τὸ τερπνόν, τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τὸ μεγαλεῖον, τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων τὸ ζωηρόν. Ἤθελον νὰ μιμηθῶ τὸν θηρευτήν, ὅστις, πρὶν εἰς θήραν ἀπέλθῃ, ἐφοδιάζεται μὲ πυρίτιδα καὶ μόλυβδον, ἵνα μὴ εὑρεθῇ ἐστερημένος τούτων ὅταν ἡ ὥρα τῆς θήρας ἠχήσῃ καὶ μένῃ χαίνων καὶ ἄπρακτος ἐν μέσῳ τοῦ δάσους. Ἐφοπλισμὸν διανοητικὸν ἐζήτουν, καὶ ποῦ νὰ εὕρω τοῦτον κάλλιον ἢ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ ἱστορικῇ ταυρικῇ χερσονήσῳ;

Τὸ ἀπεφάσισα καὶ τὸ ἐξετέλεσα. « Το γοργὸν καὶ χάριν ἔχει », λέγει ἀρχαῖόν τι ῥητόν, καὶ τοῦτο ἰσχύει πρὸ πάντων διὰ τὰς ἐκδρομάς. Συσφίγξας ἐνδύματά τινα ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ δερματίνου μου σάκκου, ἐφοδιασθεὶς μὲ τ' ἀναγκαῖα χρυσᾶ νομίσματα, τὸν δυστυχῶς! παντοδύναμον τοῦτον μοχλὸν πάσης ἀνθρωπίνου ἐνεργείας, καὶ ἀποχαιρετίσας φίλους καὶ συγγενεῖς, οἵτινες (ἐν παρόδῳ εἰρήσθω) μὲ ζηλότυπον μὲ προσέβλεπον ὄμμα, ἐπέβην τὴν 14ην τοῦ Ἀπριλίου περὶ τὴν τρίτην μ. μ. ὥραν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, τὸ ὁποῖον ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἔκαμνε τὸν περίπλουν τῆς Κριμαίας. Ἀνέφελος ἦτο ὁ οὐρανός, ἡ θάλασσα λεία ὡς κάτοπτρον ἢ μᾶλλον ὡς τὸ μέτωπον ἀθώου παιδός, τοῦ ὁποίου ἡ καρδία δὲν ἐδοκίμασεν ἔτι τὸν σάλον τῶν παθῶν καὶ τῶν φροντίδων, ὅστις ῥυτιδοῖ τὸ μέτωπον τοῦ ἀνδρός, ὡς ἡ θύελλα ῥυτιδοῖ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Η μαύρη θάλασσα ἦτο κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀξία τοῦ ἀρχαίου της ὀνόματος τοῦ Εὐξείνου Πόντου, διότι τὰ πάντα προεμήνυον πλοῦν ἥσυχον καὶ εὐχάριστον, καὶ τὸ πρόσωπον τῶν ἐπιβατῶν ἐδείκνυε τὴν ἄφροντιν ἐκείνην εἰρήνην, ἀπαύγασμα τῆς γαλήνης τῶν στοιχείων. Μετ' οὐ πολὺ ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ πλοιάρχου διδόντος διαταγάς, ἡ ἄγκυρα ἀνεσύρθη, τὰ ῥινόμακτρα τῶν ἐπὶ τοῦ πλοίου εὑρισκομένων καὶ τῶν ἐπὶ τῆς προκυμαίας ἱσταμένων οἰκείων ἐτέθησαν εἰς κίνησιν, οἱ τροχοὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ἀνέλαβον τὰ θορυβώδη αὐτῶν καθήκοντα, καὶ τὸ σκάφος, εἰς τὸ ὁποῖον ἑκατοντὰς ἀνθρώπων εἶχον ἐμπιστευθῆ τὴν πολύτιμον αὐτῶν ζωήν, διέσχισε τὴν ἁλμυρὰν ὁδόν.

Κατ᾽ ὀλίγον ἡ Ὀδησσὸς, οἱ δυο λιμένες της, αἱ οἰκίαι της, τὰ δένδρα της ἐσμικρύνοντο, ἕως οὗ ἔγειναν ἄφαντα εἰς τὸν ὁρίζοντα, ὥστε ὅταν ὁ ἥλιος, μεγαλοπρεπὴς ὡς ἥρως θνήσκων, ἔδυε, δὲν ἐβλέπομεν ἢ οὐρανὸν καὶ θάλασσαν, καὶ τὴν μὲν καὶ τὸν δὲ ἀπέραντον καὶ ἀχανῆ. Πόσον μαγευτικὴ, πόσον μεγαλοπρεπὴς ἦτο ἐκείνη ἡ στιγμή! Τίς ποτε ἐν τοιαύτῃ στιγμῇ δὲν αἰσθάνεται ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν τὸ μεγαλεῖον τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ἐξαίσιον τῆς φύσεως, δὲν θαυμάζει δὲ ἀφ᾽ ἑτέρου τὴν εὐφυΐαν τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, ὅστις καὶ τὴν θάλασσαν αὐτὴν, τὸ ἀτίθασσον στοιχεῖον, δαμάζει;

Οἱ εἰς τὰς διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ὁδοιπορίας ἐξησκημένοι καλῶς γινώσκουσιν, ὅτι ἓν τῶν πρωτίστων καὶ σπουδαιοτέρων ἔργων τοῦ ὁδοιπόρου εἶναι, ἀφ᾽ οὗ τοποθετήσῃ τὰ πράγματά του καὶ εὕρῃ θέσιν συνᾴδουσαν πρὸς τὴν διάθεσιν καὶ τὰς ἕξεις του, νὰ κάμῃ γενικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν συνοδοιπόρων του, πρὸς οὓς ἐπί τινας ὥρας ἢ καὶ ἡμέρας κοινὴ τὸν συνδέει τύχη, κοιναὶ αἱ διασκεδάσεις, κοινὸς πολλάκις καὶ ὁ κίνδυνος. Διότι ἡ περιέργεια εἶναι ἔμφυτος τοῦ ἀνθρώπου ἀδυναμία. . . Καὶ ἐν μὲν τῷ τμήματι τῆς ἀτμαμάξης ἢ ἐν τῷ ταχυδρομικῷ τεθρίππῳ, περιωρισμένων ὄντων τῶν ὁρίων, ἡ ἐπιθεώρησις αὕτη εἶναι εὔκολος· ἐπὶ τοῦ πλοίου ὅμως, ἐφ᾽ οὗ οἱ συνοδοιπόροι εἶναι συνήθως πολυάριθμοι καὶ ἡ ἔκτασις μεγαλειτέρα, ἡ ἐργασία αὕτη πλείονος δεῖται χρόνου.

Ὅλως βεβυθισμένος εἰς τὴν λαμπρὰν θέαν τοῦ δύοντος ἡλίου καὶ εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν περικυκλούντων ἡμᾶς στοιχείων εἶχον ἀμελήσει κατ᾽ ἀρχὰς νὰ ῥίψω τὰ βλέμματά μου ἐπὶ τῶν συνοδοιπόρων μου· νῦν ὅμως, διατελέσας ἀρκούντως εἰς τὸν ἀρρηρημένον κόσμον τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φαντασίας, ἀπεφάσισα νὰ φροντίσω καὶ περὶ τῶν ἐπιγείων, καὶ ἐκλέξας θέσιν κατάλληλον καὶ ἀνάψας τὸ *σιγάρον* μου ἀνεδέχθην ἔργον θεατοῦ. Τὸ κατάστρωμα τοῦ *Κερτζίου* (τοιοῦτον ἔφερεν ὄνομα τὸ μικροσκοπικόν μας ἀτμόπλοιον) ἦτο πλῆρες ἐπιβατῶν, ὧν οἱ μὲν ἀνήκοντες εἰς τὴν εὐπορωτέραν τῶν θνητῶν τάξιν ἐκάθηντο ἐπὶ σκαμνίων συνδιαλεγόμενοι, γελῶντες καὶ εὐθυμοῦντες, οἱ δὲ, τοῖς ὁποίοις φειδωλῶς ἡ βάσκανος Μοῖρα ἔδωκε τὸ χρυσίον, ἔκειντο τῇδε κἀκεῖσεν ἐξηπλωμένοι ἐπὶ ταπήτων ἢ ἐφαπλωμάτων, τόπον ἐχόντων τραπέζης, αἰθούσης καὶ κλίνης. Ἐδῶ ἦτο ῥωσσική τις οἰκογένεια, συνισταμένη ἐκ τοῦ πατρὸς τῆς μητρὸς καὶ τριῶν θυγατέρων, ὧν ἡ πρωτότοκος δὲν ὑπερέβαινε τὸ δέκατον τῆς ἡλικίας ἔτος. Ἔμαθον μετὰ ταῦτα ὅτι ὁ οἰκογενειάρχης ἦτο τελωνιακὸς ὑπάλληλος, ὅστις μετατεθεὶς ἀπὸ Ὀδησσοῦ εἴς τινα λιμένα τῆς Ἀζωφικῆς μετέβαινεν εἰς τὴν νέαν θέσιν του· ὢ τύχη ἄστατος τῶν ἁπανταχοῦ ὑπαλλήλων! Ἐκεῖ ἐκάθητο ἀνὴρ σοβαρῶς τεσσαρακοντούτης τὴν ἡλικίαν, ξανθὸς, ἀμύστακος, ἐσθῆτα σταχτόχρουν ἐνδεδυμένος, κρατῶν εἰς χεῖρας ἐρυθροῦν βιβλίον, πιστὸν ὁδηγόν του. Ἐκ πρώτης ὄψεως ἐγνώριζες τὸ ἀπαθὲς τέκνον τῆς ψυχρᾶς Ἀλβιόνος. Ἐδῶ ἵστατο πάλιν ἀνὴρ ὑψηλοῦ ἀναστήματος, πεντηκοντούτης ἴσως, ὅστις παρετήρει μετὰ προσοχῆς τὴν θάλασσαν, ὡς νὰ ἐζήτει νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ βάθη της— ἴσως πρὸς ἀνεύρεσιν νέου εἴδους ὀστράκων ἢ νέου, ἀγνώστου εἴδους θαλασσίων φυτῶν. Ἡ στάσις του, ἡ ὄψις του, τὸ βλέμμα του καὶ αὐτὴ ἡ ἐνδυμασία του σοὶ ἐδείκνυον τὸν γερμανὸν καθηγητὴν, τὸν ξηρὸν τοῦτον καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχολαστικὸν διδάσκαλον, τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος εἶναι τὸ σπουδαστήριόν του. Πλησίον δὲ αὐτοῦ ἐκάθητο τὰ πάντα ἐπιβλέπων, τὰ πάντα ἐξετάζων καὶ εἰς ὅλα ἐνδιαφερόμενος νέος ὡς εἰκοσιπενταετὴς, στολὴν ῥώσσου ἀξιωματικοῦ φορῶν. Τὸ βλέμμά μου ἅμα πεσὸν ἐπὶ τοῦ ἀνθηροῦ τούτου πολεμιστοῦ, ᾐσθάνθη ἀλλόκοτόν τινα καὶ εὐχάριστον ἐντύπωσιν, ὁποίαν προξενεῖ ἡ θέα ὡραίας τινὸς εἰκόνος ἢ ἀνδριάντος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. Γλυκύ τι καὶ ἀθῶον μειδίαμα ἔστεφε τὰ ῥοδόχροα χείλη του, τὰ ὁποῖα λεπτός τις καὶ ἀνθηρὸς ἐπεσκίαζε μύσταξ, τὸ ὄμμα του ἐδείκνυε γαλήνην ψυχῆς καὶ καρδίας εἶχε τὸ ἤρεμον καὶ ἀγαθὸν βλέμμα, τὸ ὁποῖον παρατηροῦμεν εἰς τὰς καλὰς εἰκόνας τοῦ Θεανθρώπου· ἑνὶ δὲ λόγῳ ὁ νέος οὗτος ἦτο ἐξ ἐκείνων τῶν ἐμφανίσεων, περὶ ὧν κοινῶς νομίζομεν ὅτι γεννῶνται ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ ποιητοῦ μόνον. Παρὰ τοὺς πόδας δὲ τοῦ ἀγγελομόρφου τούτου ἀνδρὸς ἔκειτο ἡ ὀφθαλμοφανεστέρα ἀντίθεσις, δυσειδής τις καὶ ἐλεεινὸς Ἰουδαῖος, εἰκὼν τῆς ῥυπαρωτέρας αἰσχροκερδείας. Τὸ ἐρρυτιδωμένον πρόσωπόν του, τὸ παρημελημένον του γένειον, καὶ ἡ κόμη του, φωλεὰ μυριάδων ἀηδεστάτων ζωϋφίων, τὸ μακρὸν ἔνδυμά του, στιλπνὸν καὶ πλῆρες κηλίδων ὡς ἐκ τῆς πολυκαιρίας καὶ τῆς χρήσεως, καὶ μέχρι τοῦ λαιμοῦ κεκλεισμένον, ἵνα σκεπάσῃ ὑποκάμισον, πρὸ ἑνὸς ἴσως ἔτους στερεοτύπως τὸ δυσῶδές του σῶμα καλύπτον, τὰ ὑποδήματά του, ἀφ᾽ ὧν ἀπέσταζεν ἔτι ὁ ὑγρὸς βόρβορος τῶν ὁδῶν τῆς Ὀδησσοῦ—τὸ ὅλον τέλος εἰκὼν τοῦ θεομισήτου ἀπογόνου τῶν μιαρῶν ἐκείνων Ἰουδαίων, οἵτινες ἐτόλμησάν ποτε νὰ ἐπιθέσωσι βέβηλον χεῖρα ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. Τὸ ἀναιδὲς συνάμα καὶ ἔντρομον βλέμμα ἀνύψοι ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ὁ Ἑβραῖος ἐπὶ τοῦ νέου ἀξιωματικοῦ, ὅστις προσηλωμένος εἰς τὴν θέαν τῶν τριῶν ζωηρῶν κορασίων τοῦ ὑπαλλήλου μελαγχολικῶς ἐμειδία, ἐνθυμούμενος ἴσως φιλτάτας ἀδελφὰς. ἃς δακρυούσας καὶ τεθλιμμένας εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν ἐγκατέλιπεν. Ὁ δὲ ὑπάλληλος καὶ ἡ σύζυγός του, ὁ τύπος αὐτὴ τῆς οἰκονόμου οἰκοδεσποίνης, τὰ πάντα μετὰ περιεργείας ἐξήταζον, καὶ ἐφαίνετο ὅτι

πρῶτον ἤδη ἔπλεον τὴν περιβόητον μαύρην θάλασσαν, καὶ ὅτι εἰς ὅλως ξένον εὑρίσκοντο κόσμον.

Μακρότερον ὀλίγον ἵσταντο δύο ἄνδρες, ἡλιοκαυμένοι τὴν ὄψιν, μέλανες καὶ δασεῖς τὴν κόμην καὶ τοὺς μύστακας, συνδιαλεγόμενοι περὶ σπουδαίων βεβαίως ἀντικειμένων, διότι μήτε κἂν περὶ ἑαυτοὺς ἔβλεπον. Ἐν ᾧ δ' ἐγὼ παρατηρῶν αὐτοὺς εὑρισκόμην εἰς ἀμφιβολίαν τίνα πατρίδα νὰ τοῖς δώσω καὶ εἰς ποῖον γένος νὰ τοὺς κατατάξω, ἐπειδὴ καὶ Γάλλοι μοὶ ἐφαίνοντο καὶ Ἰταλοὶ καὶ Ἱσπανοὶ καὶ Ἕλληνες ταὐτοχρόνως, βλέπω τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν ὀργίλως τὸν ἄλλον προσβλέποντα καὶ ὡς ζητοῦντα ἐξηγήσεις· αἴφνης τὰ χείλη τοῦ ἑτέρου, δικαιολογουμένου πρὸς τὸν παρωργισμένον σύντροφον, δύο μόνον ἐπρόφερον λέξεις, αἵτινες πᾶσαν ἄλλην περὶ τοῦ γένους των ἀπόδειξιν καθίστων περιττήν. « Βρὲ ἀδελφέ! » εἶπεν ὁ δικαιολογούμενος γεγωνυῖα τῇ φωνῇ. Ἕλληνες λοιπὸν ἦσαν οὗτοι, Ἕλληνες, τέκνα ζωηρὰ καὶ εὐερέθιστα τῆς εὐηλίου καὶ ἀρχαίας τῶν φώτων πατρίδος.

Περὶ τῶν λοιπῶν ἐπιβατῶν τοῦ ἀτμοπλοίου θέλω σιωπήσει, διότι ὀλίγον καὶ ἐμὲ τότε ἐνδιέφερον, ὀλιγώτερον ἑπομένως καὶ τὸν ἀναγνώστην μου νῦν ἐνδιαφέρουσι. Δύο ὅμως λέξεις πρέπει νὰ εἴπω ἀκόμη περί τινος Ἀμερικανοῦ ἐκ Φιλαδελφείας, μεθ' οὗ συνέδεσα μετὰ ταῦτα φιλίαν καὶ τὸν ὁποῖον εἶχον πιστόν μου σύντροφον κατὰ τὰς περὶ τὴν Σεβαστούπολιν ἐκδρομάς μου. Ἦτο οὗτος τὸ γνήσιον τέκνον τῆς Ἀμερικῆς, ἀνὴρ εὔπορος, περιεργόμενος τὴν Εὐρώπην πρὸ ἐτῶν ἤδη περιεργείας χάριν καὶ κρατῶν περὶ τῶν περιεργοτέρων ἀντικειμένων τακτικὰς σημειώσεις, ἃς ἔμελλε μεταβὰς εἰς τὴν πατρίδα του νὰ ἐκδώσῃ.—

Ἐν τούτῳ εἶχεν ἐπέλθει ἡ νύξ, νὺξ ὡραία, ἐαρινή, φωτιζομένη ἀμυδρῶς ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τῆς νέας σελήνης, νὺξ ὁποίαν ἐθαύμασα ἐν τῷ Αἰγαίῳ Πελάγει ἢ ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ· ἦτο νὺξ ὅλως Ἑλληνική. Πᾶς κρότος κατ' ὀλίγον ἔπαυσε, τὰ χείλη ἐσίγησαν καὶ ἕκαστος, ἐπιθυμῶν ν' ἀκολουθήσῃ ἀνέτως τὸ νῆμα τῶν συλλογισμῶν του, ἐζήτει θέσιν πρὸς τοῦτο κατάλληλον. Τὸ πλοῖόν μας ἐξηκολούθει τὴν τακτικήν του καὶ ἤτυχον πορείαν, καὶ αὐτὸς ὁ ῥῶσσος πηδαλιοῦχος, ἀμέριμνος καὶ ἴσως καὶ ὀλίγον ἐν οἰνοπνευματικῇ εὑρισκόμενος κατανύξει, ἔκλειεν ἐνίοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ πηδαλίου στηριζόμενος. Ἐγὼ δὲ εἰς τὴν προτέραν μου ἀκόμη ἐκαθήμην θέσιν, τὸ σχέδιον τοῦ πλοῦ τακτοποιῶν καὶ ἀνακαλῶν εἰς τὴν μνήμην μου ὅ,τι περὶ τῶν μερῶν, τὰ ὁποῖα προυθέμην νὰ ἐπισκεφθῶ, ἐκ τῶν διαφόρων περιγραφῶν ἐγνώριζα. Πρὸ πάντων ἐπησχόλει τὸν νοῦν μου τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ σπαραξικάρδιον ἐκεῖνο δρᾶμα, τοῦ ὁποίου σκηνὴ ὑπῆρξεν ἐσχάτως ἡ Σεβαστούπολις καὶ ἡ περὶ αὐτὴν χώρα, ὁ γιγαντιαῖος ἐκεῖνος πόλεμος, ὁ τῆς Κριμαίας λεγόμενος, καθ' ὃν ἀγέρωχος ἀφ' ἑνὸς ἰδέα καὶ ἀσύγγνωστος ἀφ' ἑτέρου ἐπιμονὴ

Πολλὰς ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν Ἡρώων....

Ἔμελλον νὰ πατήσω τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο, τὸ ὑπὸ τοσούτου αἵματος βαφέν, ἔμελλον νὰ ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τὴν τρομερὰν ἐκείνην καὶ μοναδικὴν καταστροφήν, ἣν διὰ χρωμάτων ζωηροτάτων ὁ εὐφυὴς τοῦ ἀγγλικοῦ « Χρόνου » ἀνταποκριτὴς περιέγραψεν. Ἔμελλον νὰ σταθῶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν πεδίων τῆς μάχης, τῆς Ἄλμας, τοῦ Ἴγκερμαν καὶ ἐπὶ τοῦ πολυκρότου ἐκείνου λόφου τοῦ Μαλακώφ, ὅστις καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ διαιώνισε, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐξ ἐφόδου κυριεύσαντος αὐτὸν στρατάρχου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐδόξασε. Πῶς νὰ κατέλθω ἐν τοιαύτῃ στιγμῇ πρὸς ἀναζήτησιν τῆς κλίνης μου καὶ νὰ παραδοθῶ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως, ἐν ᾧ συμβάντα τοσοῦτον πρόσφατα καὶ πολύκροτα μ' ἐπησχόλουν, ἐν ᾧ εἰς τὰ ὦτά μου ἀντήχει ἔτι ὁ βροντώδης κρότος τῶν πυροβόλων καὶ ὁ καταπληκτικὸς πάταγος ἐφόδου γενναίας; Πῶς νὰ εὕρω ὕπνον, ἐν ᾧ μετ' ὀλίγας ὥρας ἔμελλον νὰ ἴδω τὴν πόλιν ἐκείνην, ἐφ' ἧς ἡ οἰκουμένη σύμπασα ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος εἶχε προσηλωμένα τὰ βλέμματά της; . . . . . .

« Μὲ συγχωρεῖτε, Κύριε, ν' ἀνάψω τὸ σιγάρον μου; » αἱ γαλλιστὶ προσφερόμεναι λέξεις αὗται διέκοψαν αἴφνης τῆς φαντασίας μου τὴν ἐργασίαν. Ὕψωσα τὴν κεφαλήν μου καὶ εἶδον ἐνώπιόν μου τὸ τέκνον τοῦ Ἄρεως ἱστάμενον. Τῷ ἔδωκα τὸ σιγάρον μου, αὐτὸς δὲ ἀνάψας τὸ ἰδικόν του ἐκάθησε πλησίον μου, καὶ τότε ἔλαβε χώραν μεταξὺ ἡμῶν διάλογος, ὅστις ἀρχίσας διὰ τῶν συνήθων καὶ στερεοτύπων φράσεων. « Ποῦ διευθύνεσθε; —Πρῶτον ἤδη ἐπισκέπτεσθε τὴν Σεβαστούπολιν; — θέλετε διαμείνει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐκεῖ » καὶ τὰ τοιαῦτα, ἔλαβε μετ' ὀλίγον χαρακτῆρα ζωηρότερον καὶ οἰκειότερον, ὥστε ὅταν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐχωρίσθημεν εἴχομεν σχετισθῆ, ὡς ἐὰν συνέδεον ἡμᾶς φιλίας πολυχρονίου δεσμά. Ἔμαθον παρὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου ὅτι ἀνῆκεν εἰς ἀριστοκρατικὴν τῆς Πολωνίας οἰκογένειαν; ὅτι μετέβαινε εἰς Τιφλίδα ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατάρχου Β''', ὅτι πρῶτον ἤδη ἐγκατέλειπε τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του, ὅτι ὡς Πολωνὸς ἔπνεε μῖσος ἀδιάλλακτον κατὰ τῶν Ῥώσσων, οὓς ὠνόμαζε τυράννους, καὶ ἀνυπομόνως περιέμενε νὰ λάμψῃ καὶ διὰ τὴν δεδουλωμένην πατρίδα του ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας, ὅπως εἶχε λάμψει πρὸ ἐτῶν ἤδη διὰ τὴν Ἑλλάδα, περὶ τῆς ὁποίας μετ' ἐνθουσιασμοῦ μεγάλου ὡμίλει. Καὶ πρὸ πάντων μοὶ ἔλεγεν ὅτι ᾐσθάνετο θαυμασμὸν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος, καὶ ὑπὲρ τῶν προμάχων ἐκείνων καὶ μαρτύρων τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, τῶν ὁποίων τὰ πατριωτικὰ χείλη εἶχον εἴπει

Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή.

Πολλάκις ἔκαμα τὴν θλιβερὰν τωόντι παρατήρησιν ὅτι πολλοὶ ξένοι, μὴ ἰδόντες ποτὲ τὴν Ἑλλάδα, γνωρίζουσι τὰ καθ' ἕκαστα καὶ τὰ πρόσωπα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐπαναστάσεως καλλίτερον πολλῶν Ἑλλήνων, οἵτινες, καίτοι γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες ἐν Ἑλλάδι, ὀλίγον ἐνδιαφέρονται διὰ τὰς γιγαντιαίας ἐκείνας σκηνάς, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ καταπληκτικὸν δρᾶμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ὁποῖον πληροῖ τὰς εὐγενεστέρας σελίδας τῆς ἱστορίας. Λυπηρὸν τωόντι εἶναι τὸ τοιοῦτον, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ ἀληθές!

Ῥίψας ἓν τελευταῖον βλέμμα ἐπὶ τῆς μαγευτικῆς νυκτὸς κατῆλθον νὰ κοιμηθῶ. Μετά τινας στιγμὰς βαθὺς ἐπὶ τῶν βλεφάρων μου ἐπεκάθητο ὕπνος, ἐν ᾧ τοῦ ἀτμοπλοίου μας ἡ πρώρα διευθύνετο πρὸς τὸν πρῶτον ἐπὶ τῆς κριμαϊκῆς γῆς σταθμόν, τὴν Εὐπατορίαν.

Β'. ΕΥΠΑΤΟΡΙΑ.

Ὁ θόρυβος τῆς καταπιπτούσης ἀγκύρας διέκοψεν αἴφνης τὸν βαθὺν καὶ νήδυμον ὕπνον μου.

Ἐνδυθεὶς ἐν βίᾳ ἀνέβην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἔνθα τὰ πάντα πλέον εὑρίσκοντο εἰς κίνησιν, ναῦται, καταβιβάζοντες λέμβους, ὁδοιπόροι τακτοποιοῦντες τὰ πράγματά των, λεμβοῦχοι, καὶ βαστάζοι, προσκαλοῦντες διὰ ζωηρῶν φωνῶν τοὺς ἐπιβάτας. Ὁ ἥλιος εἶχεν ἤδη ἀνατείλει, καὶ αἱ ἀκτῖνές του ἐχρύσουν τοὺς λόφους τῆς ταυρικῆς χερσονήσου. Ἐνώπιόν μας δὲ ἔκειτο ἐν ὅλῃ τῇ ἐξωτερικῇ της μεγαλοπρεπείᾳ ἡ πόλις τῆς Εὐπατορίας.

« Μετὰ τέσσαρας ὥρας ἀναχωροῦμεν πάλιν, » εἶπεν ὁ πλοίαρχος. Εἴχομεν λοιπὸν τεσσάρων ὡρῶν καιρόν, τὸν ὁποῖον ἀπεφάσισα νὰ μεταχειρισθῶ πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἱστορικῆς ταύτης πόλεως. Ἐπέβην ἐπὶ μιᾶς λέμβου τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ μετά τινας στιγμὰς ἐπάτει ὁ πούς μου κατὰ πρῶτον τὴν γῆν τῆς Κριμαίας.

Ἡ Εὐπατορία, ὡς καί τινες ἄλλαι πόλεις τῆς ταυρικῆς χερσονήσου, εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τρία διάφορα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα τῇ ἐδόθησαν ὑπὸ τῆς πολυκυμάντου καὶ θυελλώδους ἱστορίας τῆς χώρας ταύτης. Οἱ Τάταροι, οἵτινες κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦσαν οἱ θεμελιωταὶ αὐτῆς καὶ ἐπὶ πολὺ κατεῖχον τὸν ἐμπορικώτατον τοῦτον λιμένα τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὠνόμαζον αὐτὴν Γιουσλεβέν, ὅ,περ οἱ Ῥῶσσοι μετασχηματίζουν εἰς Κοσλώφ. Ἀφ' ὅτου δὲ ἡ μεγάλη τῆς Ῥωσσίας αὐτοκρατόρισσα Αἰκατερίνη κατέκτησε τὴν Κριμαίαν, αἱ πλεῖσται τῶν πόλεων αὐτῆς ἔλαβον πάλιν τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ὀνόματα, καὶ ὅπου αἱ ἀρχαῖαι πόλεις εἶχον ἐκλείψει τὰ ὀνόματά των ἐδίδοντο εἰς ἄλλας πόλεις, πολὺ πολλάκις τῶν ἀρχαίων ἀπεχούσας. Οὕτω καὶ ὁ Γιουσλεβὲς μετωνομάσθη ἐπὶ Αἰκατερίνης Εὐπατορία εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὁμωνύμου πόλεως, ἣν Μιθριδάτης ὁ Εὐπάτωρ, ὁ τοῦ Πόντου βασιλεύς, εἶχεν ἀνεγείρει εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, ὅπου κεῖται τὴν σήμερον τὸ χωρίον Ἰγκερμάν, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν τελευταῖον ἀνατολικὸν πόλεμον κατέστη ἱστορικὸν διὰ τὴν πεισματώδη μάχην, καθ' ἣν οἱ συμμαχοῦντες Ἀγγλο-Γάλλοι τὴν λαμπρὰν καὶ πασίγνωστον κατὰ τῶν Ῥώσσων ἐνίκησαν νίκην.

Ἡ Εὐπατορία ἦτό ποτε καὶ ἰσχυρὰ καὶ πλουσία πόλις, καὶ διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν της τζαμίων, τῶν ὁποίων οἱ ὑψηλοὶ μιναρέδες μακρόθεν ἦσαν ὁρατοί, καὶ διὰ τῶν λουτρῶν της, καὶ διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας της ἡμιλλᾶτο ἐπιτυχῶς πρὸς τὰς πλουσιωτέρας καὶ πολυανθρωποτέρας τῆς κριμαϊκῆς γῆς πόλεις. Ὁ λιμήν της, καίτοι ἀνοικτὸς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκτεθειμένος εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν σφοδρῶν ἀνέμων καὶ τῶν ἀγρίων κυμάτων, ἐπεσκέπτετο ὑπὸ πλείστων ὅσων πλοίων, ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἀνατολῆς καταπλεόντων.

Τῆς ἀρχαίας της ὅμως λαμπρότητος καὶ μεγαλοπρεπείας ὀλίγα μόνον σώζονται ἐρείπια. Ἡ ἔκτασις της εἶναι μὲν καὶ τὴν σήμερον μεγάλη, ἀλλ' αἱ ὁδοὶ εἶναι καὶ στεναὶ καὶ ἀκάθαρτοι, πολλὰ οἰκόπεδα κατάκεινται ἄκτιστα καὶ παρημελημένα, καὶ αἱ καταῤῥεύσασαι καὶ καθ' ἑκάστην καταῤῥέουσαι οἰκίαι μαρτυροῦσι τῷ περιηγητῇ, ὅτι τὸ ἀρχαῖον τῆς πόλεως μεγαλεῖον ἀπωλέσθη ἀνεπιστρεπτί. Οἱ κάτοικοι τὸ πλεῖστον μέρος Τάταροι καὶ Ἰουδαῖοι Καραΐμαι,(*) εἶναι ἄνθρωποι βιομήχανοι καὶ ἐμπορικοί, καὶ πρὸ πάντων οἱ Καραΐμαι, οἵτινες, ἐπιτήδειοι χρυσοχόοι, ἐργάζονται τὰ λεπτὰ χρυσᾶ κοσμήματα τῶν Ἰουδαίων καὶ ταταρῶν γυναικῶν. Πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι καὶ ἀρκούντως εὔποροι, ὥστε νὰ μὴ ἔχωσιν ἄλλην ἐργασίαν ἢ νὰ κάθηνται εἰς τὰ καφενεῖα ἢ πρὸ τῆς θύρας αὐτῶν καὶ νὰ πίνωσιν ἐν ὅλῃ τῇ ἀνατολικῇ ἀνέσει καὶ ἀναπαύσει τὸ τζιμπούκί των.

Τὰς ἱστορικὰς ταύτας καὶ στατιστικὰς πληροφορίας μοὶ ἔδωκε Καραΐμης τις ἐν τῷ καφενείῳ, ὅπου εἰσῆλθον ν' ἀναπαυθῶ ὀλίγον. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ὅστις καὶ τὴν γλῶσσάν μας ἀρκετὰ καλὰ ἐγνώριζε, διότι ἐμπορευόμενος πρὸ χρόνων μὲ τὴν Ἀνατολὴν εἶχε διαμείνει ἐπί τινα ἔτη ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, εὐγενέστατα προσεφέρθη νὰ μὲ ὁδηγήσῃ πρὸς τὸ ἐπισημότερον τῆς πόλεως μνημεῖον τὸ τζαμίον Τσουμά-Τσαμαΐ, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἔκφρασίν

(*) Αἵρεσις Ἰουδαίων, ἥτις πιστεύει μὲν εἰς τὴν Γραφὴν ἀλλὰ δὲν παραδέχεται τὴν παράδοσιν τοῦ Τάλμουθ. Ἡ αἵρεσις αὕτη ἐσυστήθη περὶ τὰ μέσα τῆς 8ης μ. χ. ἑκατονταετηρίδος ἐν Βαβυλωνίᾳ ὅθεν ἐξηπλώθη εἰς διάφορα τῆς Ἀνατολῆς μέρη.

του ἦτό ποτε τὸ λαμπρότερον οἰκοδόμημα τῆς Κριμαίας, καὶ οὐδεὶς τῶν περιηγητῶν πρέπει ν' ἀμελήσῃ νὰ ἐπισκεφθῇ. Καὶ πραγματικῶς δὲν μετενόησα δεχθεὶς τὴν πρότασιν τοῦ Καραΐμου· διότι καὶ τὰ ἐρείπια ἀκόμη τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου ναοῦ διεγείρουσιν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τὸ θαυμασμόν μας. Ὠκοδομήθη δὲ τὸ τζαμίον κατὰ τὰ 1552 ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ ἡγεμόνος τῆς ταυρικῆς χερσονήσου Δεβλὲτ-Δεραΐ, καθὼς μαρτυρεῖ τὸ ἐν τῷ ναῷ σωζόμενον ἐπὶ περγαμηνοῦ χάρτου ἔγγραφον, ἐφ' οὗ οἱ διάδοχοι τοῦ Δεβλέτου, οἵτινες ἐκ τοῦ γένους τῶν Γεραΐδῶν ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κριμαίας μέχρι τῆς συγχωνεύσεως αὐτῆς μετὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ἐνέγραψαν ἰδιοχείρως τὰ ὀνόματά των. Εἶδον τὸ περίεργον τοῦτο ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον καὶ τῆς δυναστείας τῶν Γεραΐδῶν καὶ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐπέζησεν.

Ὅταν δὲ ἐξηρχόμεθα τοῦ ναοῦ ἔκαμα πρὸς τὸν ὁδηγόν μου τὴν παρατήρησιν, πῶς δὲν φαίνονται γυναῖκες εἰς τὰς ὁδούς. Ἐμειδίασεν ὁ γέρων Καραΐμης καὶ μοὶ εἶπεν, ὅτι ἐν τῇ πόλει των τηρεῖται ἔτι τὸ ἀρχαῖον τουρκικὸν ἔθιμον, αἱ γυναῖκες νὰ μὴ ἐκτίθηνται εἰς τὰ βέβηλα τῶν ἀνδρῶν βλέμματα· προσέθηκεν ὅμως ὅτι μεταξὺ τῶν τατάρων γυναικῶν ὑπάρχουσί τινες ἐξαισίου καλλονῆς, οἵας καὶ ἡ ζωηροτέρα τοῦ ἀνθρώπου φαντασία ἀδυνατεῖ νὰ πλάσῃ. Δὲν ηὐτύχησα νὰ ἴδω τοιοῦτο δεῖγμα.

Ἀλλ' ὁ καιρὸς εἶχε παρέλθει· ὀξὺ σύριγμα ἐκ τοῦ ἀτμοπλοίου μοὶ ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ ὥρα τοῦ ἀπόπλου ἤγγικεν. Σφίγξας λοιπὸν τὴν χεῖρα τοῦ φιλοξένου μου ὁδηγοῦ ἐπέβην πάλιν ἐπὶ τοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον μετά τινας στιγμὰς ἐγκατέλιπε τὸν λιμένα τῆς Εὐπατορίας, ἐν ᾧ ἐγὼ ἐκαθήμην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ὅλως βεβυθισμένος εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν παρελθόντων αἰώνων. Τὴν φαντασίαν μου ἐπησχόλουν αἱ εὐγενεῖς ἐκεῖναι τῶν Τατάρων ἡγεμόνων μορφαὶ, καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι χρόνοι, οἵτινες εἶχον θέσει ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης τὴν ἀνεξάλειπτον τῆς ἱστορίας σφραγῖδα.

(Ἀκολουθεῖ).

I. H.

ΠΕΡΙ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΣ. (*)

Καθ' ἡμέραν βλέπομεν ἐν τοῖς ξένοις περιοδικοῖς συγγράμμασιν εὐφυεστάτας γελοιογραφίας (caricatures) καὶ γελῶμεν ἄσπετον γέλωτα καὶ νομίζομεν αὐτὰς ξένου νοὸς, ἴσως γαλλικοῦ, ἐπινοήματα. Ἀπατώμεθα ὅμως καὶ ἡ ἀπάτη μεγάλη· ἡ γελοιογραφία ἐντελῶς ἀφ' ἡμῶν ἀποξενωθεῖσα εἶναι γέννημα καὶ αὐτὴ τοῦ ἀκαμάτου τῶν προγόνων νοός. Δὲν εἶναι λοιπὸν πρωτότυπα τὰ εἰς τοσοῦτον γέλωτα ἐμβάλλοντα ἡμᾶς κωμικὰ τῶν ξένων ζωγραφήματα. Ἀλλ' ἐὰν δὲν ἦναι πρωτότυπα, δὲν εἶναι ὅμως καὶ μιμήσεις· εἶναι κατὰ παράδοσιν ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, κατὰ φυσικὴν τῶν λογικῶν ὄντων ῥοπὴν, συνεχὴς τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτοῦ τοῦ γελοιογράφου, διακωμῴδησις. Διότι καὶ ἐὰν δὲν ἐγελοιογράφουν οἱ ἀρχαῖοι, οὐδὲν ἧττον ὁ Χὰμ καὶ ὁ

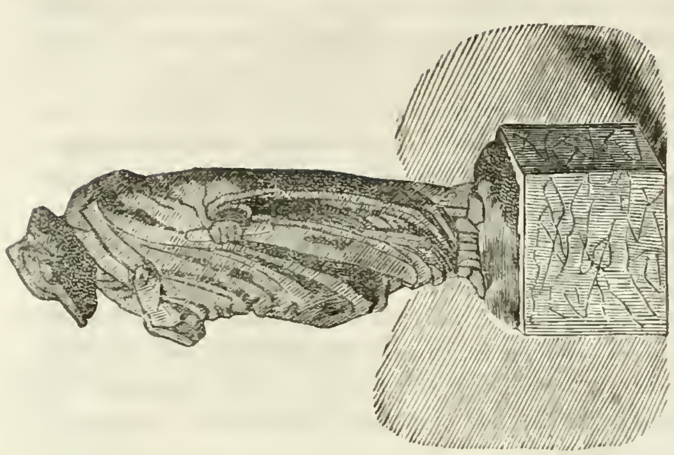
Γραμβίλλ ἤθελον τέρπει τοὺς συγχρόνους ἡμῶν, ὡς τέρπουσιν αὐτοὺς τῷ ὄντι. Καὶ εἶχε δίκαιον ὁ γάλλος ποιητὴς τοῦ 17 αἰῶνος·

> Dès que je dis une chose nouvelle,
> L'antiquité, toute en émoi,
> Répond je l' ai dit avant toi.
> C' est une étrange peronnelle!
> Que ne venait elle après moi,
> Et je l' aurais dit avant elle.

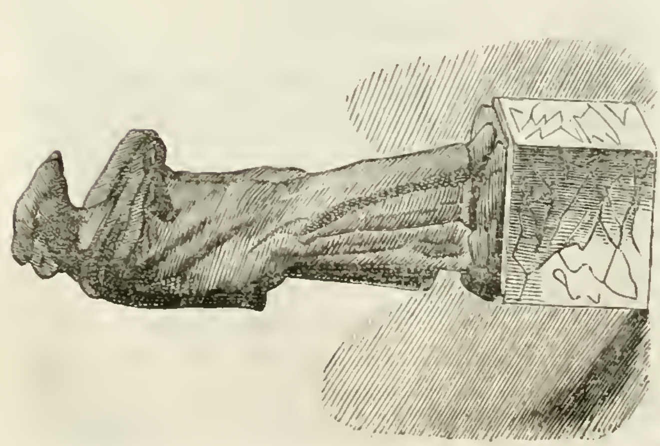
Βεβαίως τὸ πνεῦμα καὶ τὰ ἔργα τῶν νέων γελοιογράφων δὲν εἶναι κλοπιμαῖα, ἀλλ' ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου διέμεινεν ἡ αὐτὴ, καὶ ἴσως ὁ Χὰμ μετὰ χιλιάδας ἐτῶν ἔγραψεν ἀγνοῶν ὅ,τι ἄλλος εἶχε γράψει πρὸ αὐτοῦ.

« Ὁ λαὸς παρ' ᾧ ὁ Ἀριστοφάνης ἐλευθέρως ἐξήσκησε τὸν οἶστρόν του, εὗρε παρά τισι τῶν ἑαυτοῦ καλλιτεχνῶν ἀναλόγους σατυρικὰς τάσεις. Ἡ νέα γελοιογραφία εἶναι ἀνανέωσις τῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως φαίνεται εἰκὼν ἐν ᾗ ὁ Αἰνείας, ὁ Ἀγχίσης καὶ ὁ Ἀσκάνιος, φέ-

(*) Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἄρθρου τούτου δύο ἄρθρα τῆς γαλλικῆς Illustration εἴχομεν βοηθήματα· ἐκεῖθεν δὲ ἀντεγράφησαν καὶ αἱ πλεῖσται τῶν εἰκόνων. (ἴδε L' Illustration, Τόμ. ΚΒ'. Ἀριθ. 522 καὶ 524. ἄρθρα· Vente d' une collection de dessins etc, par A.—J. du Pays, καὶ les caricatures grecques et romaines, par Henri Lavoix.)

ρουσι σκύλων κεφαλὰς, καὶ ἄλλη ἐν ᾗ ψιττακὸς ἐζευγμένος εἰς ἅρμα ἐλαύνεται ὑπὸ τέττιγος, εἰκὼν τοῦ Σενέκα, τὸν αὐτοκράτορα Νέρωνα διευθύνοντος. Καὶ ὁ μεσαιὼν δὲ, (*) ἐξήσκησε τὸ αἰώνιον σκῶμμα ἐπί τε θείων καὶ ἀνθρωπίνων » (L'Illustration, Τόμ. ΚΒ'. Ἀριθ. 522).

Τετέλεσται· οἱ γλύπται, οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος εἰς πάντα τὰ ἀντικείμενα καὶ διὰ παντὸς τρόπου εἰργάσθησαν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ὁράτιος ἐλυπεῖτο διότι μόνον μιμητὴς ἦτο.

Γελοιογραφίαι τοιαῦται ἦσαν ἐκτεθειμέναι ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Φαβρικίου, καί τινες ἐξ αὐτῶν, διασωθεῖσαι καὶ εἰς ἡμᾶς, καταδεικνύουσι τὴν κωμικὴν εὐφυΐαν καὶ ἐπιτηδειότητα τῶν ποιησάντων (L'Illustration, Τόμ. ΚΒ'. Ἀριθ. 524.)

Τίνος πρόσωπον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ μετὰ κωμικῆς ἁπλότητος καὶ ἀφελείας μηκυνόμενον καὶ τίς ὁ φέρων μὲν αὐτὸ, παράδοξον δὲ θέσιν ἀνδρὸς ἀμηχανοῦντος ἔχων;

Ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς καὶ τετράπον, οὗ μία φωνή,
καὶ τρίπον· ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον, ὅσσ' ἐπὶ γαῖαν
ἑρπετὰ γίνηται, ἀνά τ' αἰθέρα καὶ κατὰ πόντον.
'Αλλ' ὁπόταν πλείστοισιν ἐπειγόμενον ποσὶ βαίνῃ,
ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότατον πέλει αὐτοῦ.

Ἀπορεῖ ὁ Οἰδίπους πρὸς τὸ αἴνιγμα τῆς Σφιγγὸς καὶ τὸ γένειον ἐπιμηκύνεται πρὸς τὰ κάτω, ἀληθὴς μυιοσόβη, καὶ περιτετυλιγμένος κάθηται ἐν τῇ χλαμύδι, ὡς ἐσπαργανωμένον νήπιον, μαντικὴν ῥάβδον ἐν τῇ χειρὶ ἔχων· ἔχει μέτωπον εὐφυὲς ὁ στρεβλόῤῥιν· ἡ δ' ἀπέναντι δασύκερκος καὶ σαινουρὶς ἀλώπηξ, ἀντὶ τῆς εὐφυοῦς Σφιγγὸς, ὡς τῆς πονηρίας καὶ ἀγχινοίας σύμβολον κεῖται καὶ ἐμφαντικῶς ἐπαναλαμβάνει τὸ *δύσκολον* αἴνιγμα.

Τὰ δύο παρατιθέμενα ἐκ χαλκοῦ εἰδώλια ἀνήκουσιν εἰς τὸ νομισματικὸν μουσεῖον τῶν Παρισίων· τὸ μὲν παρίστησιν ἄρκτον τὸ δὲ μῦν Ποντικὸν, περιβεβλημένους τὴν ῥωμαϊκὴν τήβεννον, ἀναμφιβόλως εἰκόνας γνωστῶν ἀνδρῶν, ὧν εἴτε τὸ ὄνομα εἴτε ὁ χαρακτὴρ ὡμοίαζε πρὸς τὸ ὄνομα ἢ τὸν χαρακτῆρα ἑκατέρου τῶν ζώων· διότι, λέγει ὁ Φιλήμων·

. . . . τοῖς μὲν θηρίοις
ἔδωχ' ἑκάστῳ κατὰ γένος μίαν φύσιν·
ἅπαντες οἱ λέοντές εἰσιν ἄλκιμοι·
δειλοὶ πάλιν ἑξῆς πάντες εἰσὶν οἱ λαγῴ.
Οὐκ ἔστ' ἀλώπηξ ἡ μὲν εἴρων τῇ φύσει
ἡ δ' αὐθέκαστος· ἀλλ' ἐὰν τρισμυρίας
ἀλώπεκάς τις συναγάγῃ, μίαν φύσιν
ἁπαξαπασῶν ὄψεται τρόπον θ' ἕνα.
Ἡμῶν δ' ὅσα καὶ τὰ σώματ' ἐστὶ τὸν ἀριθμὸν
καθενός, τοσούτους ἔστι καὶ τρόπους ἰδεῖν.

(*) Καὶ αὐτὸς ὁ ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν ἐλληνισμὸς, ὡς π. χ. ἐν τῇ βίβλῳ Ἡ ἀλήθεια κριτής, περὶ ἧς ἴδε Πανδ. τόμ. Η'. φυλ. 178.

Πῶς ἡ ἄρκτος ἐκείνη ἔχει τὸ σοβαρὸν ὕφος συγκλητικοῦ ἢ τραγικοῦ ποιητοῦ! (Ἴδε τὸ ἐν τῷ διονυσιακῷ θεάτρῳ νεωστὶ ἀνακαλυφθὲν ἀκέφαλον καλλίστης ἐποχῆς καὶ ἐργασίας ἄγαλμα τραγικοῦ ποιητοῦ φαινόμενον) ἀλλὰ ποῖος ἄρά γε εἶναι, ἡ ἀπόκρισις δὲν εἶναι εὔκολος· πόσοι ἄγνωστοι συγκλητικοί! καὶ πόσοι οὐχὶ πλέον τούτων γνωστοὶ τραγικοὶ ποιηταί! πόσοι δὲ καὶ ὡμοίαζον, κατὰ τὸν χαρακτῆρα ἢ τοὐλάχιστον κατὰ τὸ ὄνομα! Ὁ Ποντικὸς ἐκεῖνος δὲν εἶναι τάχα ὁ τοῦ πολέμου τῶν Θηβῶν ποιητής, ἀπαγγέλων τοὺς στίχους του, ἢ ὁ ἐν τῷ Ἰουβενάλῃ, ἢ ὁ ἐν τῷ Μαρτιάλῃ ἀναφερόμενος; Ἢ τάχα εἶναι ἁπλῶς στρατηγὸς ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ ἀρετῇ καυχώμενος, ὡς αὐτὸ τὸ σχῆμα καὶ τῆς χειρὸς τὸ κίνημα δεικνύει, δειλὸς δὲ ὡς τὸ ὁμώνυμον ζῷον. Ἢ μήπως ἡ μὲν ἄρκτος παρίστησι τὸν Οὐαλέριον Φαβιανὸν ἐν χερσὶν ἔχοντα τὴν πλαστὴν διαθήκην τοῦ Βάλβου, ὁ δὲ μῦς τὸν συνεργάτην ἐκείνου Οὐαλέριον Ποντικὸν (Tac. Annal. βιβλ. XIV. 40 καὶ 41.

Ὁ τέττιξ οὗτος ὄρθιος ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν

χαλκείην πλαταγὴν ἐνὶ χερσὶ τινάσσων

καταδεικνύει ἴσως ῥητορικόν τινα κύνα, κεκραξιδάμαν δικηγόρον τῆς ἀγορᾶς (Forum)· ἀλλὰ μήπως ἦναι εἷς καὶ μόνος αὐτὸς ὁ δικηγόρος; πόσοι καὶ πόσοι! πῶς λοιπὸν νὰ τὸν ἀναγνωρίσωμεν μεταξὺ τῶν ἀπειραρίθμων ἐντίμων συναδέλφων του;

Ἀλλ' ἡ ὄρνις ἐκείνη ἡ διὰ διστόμου πελέκεως διχοτομοῦσα τὸν ὑπ' αὐτῆς νικηθέντα ἀλέκτορα· Ὦ! τὴν γνωρίζω· εἶναι ἡ Κλυταιμνήστρα, τὸν πολεμικὸν Ἀγαμέμνονα, τὸν φιλόμαχον ἀλεκτρυόνα, δολοφονοῦσα. « Ἡ Κλυταιμνήστρα, ἴσως καθ' ὑπαινιγμὸν εἰς τοῦ Αἰγίσθου τὸ ὄνομα ἔχει ἐστεμμένην τὴν κεφαλὴν κέρασι τράγου. Ἰδοὺ πῶς παρῳδεῖται τὸ ποίημα τοῦ Αἰσχύλου! ἰδοὺ πῶς μεταφράζεται, ὦ Ἠλέκτρα, ὁ ὀδυρμός σου· »

Ὅσα τὸν δύστηνον ἐμὸν θρηνῶ
πατέρ', ὃν κατὰ μὲν βάρβαρον αἶαν
φοίνιος Ἄρης οὐκ ἐξένισεν,
μήτηρ δ' ἡ μὴ χὼ κοινολεχὴς
Αἴγισθος, ὅπως δρῦν ὑλοτόμοι
σχίζουσι κάρα φονίῳ πελέκει.

(L'Illustr. αὐτόθι.)

Ὁ δακτυλιόλιθος οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ βασιλικὸν γραφεῖον τοῦ Βερολίνου.

Προστιθέμεθα ἐν τέλει τὸ ὁμοίωμα τῆς δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ Θησεῖον κεφαλῆς ἢ προσωπίδος, ἥτις ἀφόβως μυκτηρίζει πάντας τοὺς κακούς.

Οὐδὲν σιωπῆς ἐστι χρησιμώτερον.

Σ.

ΠΕΡΙ

ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΥ ΣΧΛΟΣΣΕΡ

ὡς ἱστορικοῦ καὶ ἐπιστήμονος ἐν γένει.

—ooo—

Δικαίως πενθεῖ ἡ Γερμανία καὶ μετ' αὐτῆς πάντες οἱ τῆς παιδείας ἐρασταὶ τὸν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐκμετρήσαντα τὸ ζῆν *Φριδερῖκον Σχλόσσερ, διότι καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ὑπῆρξε πνευματικὸς ὁδηγὸς τῶν Γερμανῶν, διότι κατετάσσετο εἰς τοὺς μεγίστους ἱστοριογράφους τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, διότι ὑπῆρξε τὸ στόμα, οὕτως εἰπεῖν, δι' οὗ ἐξεφράζετο ἡ συνείδησις τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους.* Ἐπερχόμεναι γενεαὶ θέλουσιν ἐννοήσει πάντα τὰ καθ' ἕκαστα κάλλιον, ἢ ὅσον ἐκπληροῦσι τοῦτο τὰ συγγράμματα τοῦ Σχλόσσερ· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, ἐξ οὗ ἔσχον τὴν ἀρχὴν τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, θέλει διαμένει ἀθάνατον.— Τὴν μεγίστην ἐπιῤῥοήν, ἣν εἶχεν ἡ φωνὴ τοῦ Σχλόσσερ ἐπὶ τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, αἰσθανόμεθα ζωηρῶς, ἀλλ' ἀδυνατοῦμεν νὰ καταστήσωμεν ὀφθαλμοφανῆ καὶ διὰ μαθηματικῶν τεκμηρίων νὰ θέσωμεν ἐκτὸς ἀμφιβολιῶν. Οὐδὲ σχολὴν ἐθεμελίωσεν ὁ Σχλόσσερ, διότι τοῦτο ἀντεφώνει εἰς τὴν πάντῃ ἐλευθέραν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν. Εἰς πολιτικοὺς δὲ ἀγῶνας οὐδέποτε ἀνεμίχθη, ἀλλ' ἡ περὶ τὰ πολιτικὰ ἐνέργεια αὐτοῦ ἐξεδηλοῦτο διὰ τῆς συγγραφῆς καὶ τῆς ἀπὸ καθέδρας διδασκαλίας του.— Ἐγεννήθη ἐν Ἰεύερ, πόλει τοῦ μεγάλου δουκάτου Ὀλδεμβούργου κατὰ τὴν 17ην Νοεβρίου 1776 ν. ἔ. Ὅτε ἐτελεύτησεν ὁ πατήρ του, ὅστις κατήγετο ἐκ τῆς ἄνω Γερμανίας καὶ ἐπηγγέλλετο τὸν δικηγόρον, κατέλιπε τὸν Σχλόσσερ ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ. Μόλις δὲ ἄγων τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας ὠρφανεύθη καὶ τῆς μητρός του, εὗρεν ὅμως καταφυγὴν παρὰ τῇ ἐν Φελδερβάρφεν εὐπόρῳ θείᾳ του. Ἐκεῖ διδαχθεὶς τὰ πρῶτα στοιχεῖα, εἰσήχθη μετὰ ταῦτα εἰς τὴν λατινικὴν σχολὴν (ἀντίστοιχον εἰς τὰ παρ' ἡμῖν ἑλλη-

νικὰ σχολεῖα) τῆς Ἰεύερ. Ἀληθὴς μανία περὶ τὸ ἀναγινώσκειν κατέλαβεν αὐτόν. Ἀνεγίνωσκε πλεῖστα καὶ ὅσον τάχιστα ἠδύνατο. Ἐν δυσὶν ἔτεσιν ἀνέγνω ὅλα τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἰεύερ βιβλία τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Σφοδρὰ ἔλασις τοῦ εἰδέναι ἀνεζωπύρει αὐτόν. Ὅλα τὰ βιβλία τῆς ἐποχῆς του ἐγνώριζεν. Ἀπέβλεπε δὲ εἰς τὸ ν' ἀποκτᾷ ἐξ αὐτῶν ὀρθὰς παραστάσεις. Ἐπιτομὰς δὲν ἔκαμνε, καί τοι λίαν συνήθεις ἐπὶ τῶν τότε χρόνων. Ἡ δὲ περίστασις αὕτη ἔσχεν οὐ μικρὰν σημασίαν ἐπὶ τοῦ μετὰ ταῦτα συγγραφικοῦ τρόπου του. Φειδόμενος δὲ τοῦ ἐπιπόνου ἔργου τῆς ἀντιγραφῆς κατώρθωνε νὰ γίνηται κάτοχος πολλῆς ὕλης καὶ νὰ διατηρῇ ἐν ἀπερισπάστῳ προσοχῇ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅλου, ἐν ᾧ ἡ ἐξέτασις ἰδιαιτέρων εἰδικοτήτων πολλάκις ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴν ἀπὸ τῆς κυρίας ὑποθέσεως. Ἐκ σωρείας σημειώσεων δὲν ἔλαβον τὴν ἀρχὴν τὰ ἔργα αὐτοῦ, ὡς πολλῶν ἄλλων συγχρόνων του λογίων. Ἡ ἀφήγησις αὐτοῦ ἐπήγαζε μᾶλλον ἐξ ἐπόψεως ἀποκτηθείσης διὰ πολλῆς ἀναγνώσεως. Ἐκ δὲ τῆς ἐξετάσεως πλείστων ἀποφάνσεων τοῦ βίου ἔφθασεν εἰς ὡρισμένην κατανόησιν τῶν πραγμάτων. Εἰς μεμονωμένα χωρία ἀπέδιδεν ἑκάστοτε ὀλίγον βάρος, καὶ μετεχειρίζετο αὐτὰ μᾶλλον ὡς παραδείγματα. Ἐν δὲ τῷ σχολείῳ συνεζήτει προπετῶς, διακωλύων πολλάκις τὰς ὥρας τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας. Καὶ ὅμως ὡς τελικὸν σκοπὸν τοῦ βίου του ἐθεώρει τὸ νὰ γίνῃ ἱεροκῆρυξ ἐν Ἰεύερ, ἐφ' ᾧ ἐνεγράφη εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Γοτίγγῃ Πανεπιστημίου κατὰ τὸ 1794. Πρὸς ταῖς θεολογικαῖς σπουδαῖς ἐμάνθανεν ἀρχαίας καὶ νέας γλώσσας, ἀσχολούμενος ἅμα καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἠκροᾶτο δὲ τῶν μαθημάτων τοῦ Πλαγκίου, Εἰχόρνου, Σπίτλερ, Σχλοίτζερ, Καίστνερ, Βλουμενβαχίου, Εὐνίου, Ἐρενίου, Μεῖνερ καὶ ἄλλων, ἤτοι τῶν μεγίστων διδασκάλων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Ἐν τέλει τῆς ἀκαδημαϊκῆς τριετίας ἦτο κεκοσμημένος πολλαῖς καὶ ποικίλαις γνώσεσιν· ἀλλ' εἰς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἐπιτηδείων ἐπηγγέλθη ἐπὶ δέκα ἔτη τὸν οἰκοδιδάσκαλον ἐν Βάρελ (πόλει τοῦ μεγάλου δουκάτου Ὀλδεμβούργου) παρά τινι κόμητι, ἐπ' ἴσης καὶ ἐν Ἀμβούργῳ καὶ ἐν Φραγκφούρτῃ κατὰ τὸ 1800, σπουδάζων ἐν ταὐτῷ πολλὰς σχέσεις τοῦ βίου. Καὶ ἐν μὲν Βάρελ ἐσπούδασεν τὰ λείψανα τῶν κατακερματισμένων γενικῶν πολιτειῶν, ἐν δὲ τῇ Φραγκφούρτῃ εἶδε τοὺς νικηφόρους Γάλλους, τοὺς περὶ τὸν Ναπολέοντα. Τρὶς ἀνέγνω τὸν Θουκυδίδην. Ἐκ πάντων δέ, ὅσα ἐμελέτησεν, ἐπενήργησαν ἰσχυρῶς εἰς μόρφωσιν αὐτοῦ τὰ συγγράμματα τῶν δύο Σχλεγέλων.

Ἦγε τὸ τριακοστὸν ἔτος καὶ οὐδὲν ἔτι εἶχε δώσει εἰς δημοσίευσιν. Κατὰ δὲ τὸ 1807 ἐδημοσίευσε τὰς απαρχὰς τῶν σπουδῶν του « Ἀβαίλαρδος καὶ Δουλκία, βίος καὶ ἰδέαι ἐνθουσιαστοῦ καὶ φιλοσόφου » καὶ μετ' οὐ πολὺ τὸν βίον τοῦ Βέζα. Ἀμέσως δὲ διενοήθη νὰ συντάξῃ ἔργον, δι' οὗ νὰ ἐπιτύχῃ καθηγεσίαν. Ἀπὸ τοῦ 1808 ἔλαβε θέσιν ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ **Jever**, καὶ μετὰ μικρὸν προεβιβάσθη συνδιευθυντὴς μετὰ μισθοῦ ἑπτακοσίων ταλήρων ἐτησίως καὶ κατοικίας ἐν τῇ σχολῇ. Ἀλλὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος παρῃτήθη τῆς εἰρημένης θέσεως, ἅτε διὰ τὴν πολύωρον διδασκαλίαν μὴ εὐκαιρῶν νὰ σπουδάζῃ ἰδιαιτέρως. Ἐν Γεῖσεν ὑπέστη τὴν τοῦ διδάκτορος δοκιμασίαν καὶ προσεκλήθη εἰς Φραγκφούρτην ἵν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἐκ τοῦ ἐκεῖθεν Γυμνασίου εἰς τὸ τοῦ Βερολίνου Πανεπιστήμιον κληθὲν Κάρολον Ῥίττερον, τὸν Στράβωνα τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὄχι πολὺ ὕστερον διωρίσθη Καθηγητὴς ἐν τῷ ἐκεῖ συσταθέντι Λυκείῳ (1812) λαβὼν ἅμα ἐντολὴν νὰ διδάσκῃ τὴν ἱστορίαν φιλοσοφικῶς, καθ' ὃν τρόπον ἐπραγματεύοντο αὐτὴν οἱ Γάλλοι.—

Ἀλλ' εὐθὺς ὡς παρετήρησεν, ὅτι γενικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς φορᾶς τῶν γεγονότων δὲν ἤθελον ὠφελεῖ τοὺς νέους οὔπω εἰδότας τὰ γεγονότα αὐτά, ἀπεφάσισε χάριν τῶν εἰς τὸ Λύκειον φοιτώντων νὰ ἐπεξεργασθῇ ἐγχειρίδιον τῶν γεγονότων καὶ τῶν σημαντικωτέρων χωρίων τῶν πηγῶν. Λοιπὸν ἐν ἔτει 1815 ἐφάνη ὁ α'. τόμος τῆς παγκοσμίου ἱστορίας ἐν συνδεδεμένῃ διηγήσει τῶν γεγονότων. Πρὶν δ' ἔτι περάνῃ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν προεῖδεν, ὅτι ἕνεκα τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ σάλου ἤθελε κλεισθεῖ καὶ τὸ Λύκειον, καὶ διαταραχθῇ ἡ εἰς τὸ συγγράφειν ἡσυχία. Καὶ ὄντως διελύθη τὸ Λύκειον· ὁ δε Σχόλσσερ διωρίσθη ἔφορος τῆς ἐν Φραγκφούρτῃ βιβλιοθήκης. Μεταβαλὼν δὲ τὸ σχέδιον τοῦ βιβλίου προετίθετο νὰ συντάξῃ πονημάτιον περὶ πηγῶν οὕτως, ὥστε ἐν τῇ διηγήσει νὰ παριστάνῃ τὰ γεγονότα ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίας ἐπόψεως τῶν πηγῶν, καὶ διὰ σημειώσεων νὰ δίδῃ διεξοδικὰ χωρία αὐτῶν, ὄχι πρὸς ἀπόδειξιν. ἀλλὰ πρὸς ἐξήγησιν καὶ ἀκριβεστέραν ἀνάπτυξιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένων. Ἴσως ἐπηρέαζεν αὐτὸν ὑπερηφάνειά τις τοῦ νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτὸς δὲν ἐμελέτα τὰς πηγὰς ἑνὸς αἰῶνος, ἢ ἑνὸς ἔθνους μόνον, ὡς ἔκαμνον ἄλλοι ἱστορικοί, ἀλλ' ἐγνώριζε τὰς πηγὰς ὅλου του μεσαιῶνος. Ἀλλὰ φυσικῷ τῷ λόγῳ τὸ ἔργον ἦτο προωρισμένον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐγχειρίδιον διὰ λογίους. Ἡ καλουμένη ῥητορεία, λέγει που αὐτός, ἀτέχνως ἤθελεν ἐφαρμοσθῇ ἐν τοιαύτῃ συγγραφῇ. Πολὺ δὲ ὁριστικῶς ἀπεφήνατο κατὰ τῆς μονοτόνου πολιτικοσοφιστικῆς ἐπιδείξεως καὶ ἱστορικῆς δικηγορίας τοῦ Δε-Πρὰνδ, Σισμόνδου Ἀλλὰμ, καὶ ἄλλων, ἐν ᾧ τοὐναντίον ἐπεδοκίμαζε τὰς μετέπειτα ὑπὸ Ῥὰμ καὶ Κόρτυμ ἐκδοθείσας ἱστορίας τοῦ μεσαιῶνος. Ἐν πέντε τόμοις, ἐκτυπωθεῖσι μεταξὺ τοῦ 1817 καὶ 1824, ἔφερεν εἰς πέρας τὸ σχέδιόν του μέχρι τοῦ 1830.

Τὴν μετὰ ταῦτα 1839 καὶ 1841 δημοσιευθεῖσαν συνέχειαν μέχρι τοῦ 1849 παρήτησε, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἀνέβη ὑψηλοτέραν βαθμίδα. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐξέλιπε καὶ ἡ χρεία τοῦ συγγράφειν κατ' ἐξοχὴν διὰ λογίους. Ἡ ἀξιόλογος συγγραφὴ αὐτοῦ *περὶ Βιγκεντίου* τοῦ ἀπὸ Βελουάκων (1819) τάσσεται εἰς ὅσα ἔγραψε περὶ χαρακτηρισμοῦ τοῦ μεσαιῶνος, ὡσαύτως καὶ ἡ ἐκτίμησις τοῦ προσφιλοῦς αὐτῷ ποιητοῦ *Δάντου*, ἣν περιλαβὼν ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ ἐξέδωκε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του. Ἐκ τοῦ Δάντου εἶχε μάλιστα διὰ στόματος τοὺς ἑξῆς στίχους·

Ho io appreso quel che, s'io vi dico
A molti fia favor di forte agrume ;
Ma s'io al vero son timido amico,
Temo di perder vita tra coloro
Che questo tempo chiameranno antico.

(Paradiso XVII, 116—122.)

Ἦτο ἑξηκοντούτης ὁ Σχλόσσερ, ὅτε ἐξέδωκε δεύτερον καὶ μετὰ πλείονος ἐπεξεργασίας τὴν ἱστορίαν τῆς 18ης καὶ 19ης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῆς πτώσεως τῆς γαλλικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ πρῶτον ἤδη ἐπενήργησε δι' αὐτῆς ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ δημοσίευσις τῆς ὀκτατόμου ταύτης ἱστορίας πίπτει κατὰ τὸ 1836—1848. καὶ ἐν ἔτει 1853 ἐγένετο ἡ τετάρτη αὐτῆς ἔκδοσις, ἀποπερατωθεῖσα κατὰ τὸ 1860. *Οὐδὲν ἄλλο διεξοδικὸν Γερμανικὸν σύγγραμμα ἔκαμε τοιαύτην ἐποχὴν, καὶ ἔσχε τοσοῦτον μεγάλην ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος αἰῶνος. Δικαίως δύναται νὰ ὀνομασθῇ μεγαλούργημα.* Τὸ πνεῦμα τῆς ἀναζωπυρήσεως, ὅπερ κατίσχυσεν ἀπὸ τῆς ἐν Βιέννῃ συνόδου, ὑπεφύετο. Ἐπεκράτησε δὲ ὁ δι' ἀναβολῆς τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ψυχρὰ ἐπίκρισις, ἥτις ἐν τῇ ἀμβλύτητι αὐτῆς καὶ ἀδιαφορίᾳ ἐξησθένισε τὰς καλὰς δυνάμεις καὶ τὸν εὐγενῆ ζῆλον. Ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἐκκλησία προεβίβαζον τὴν ἀξιοθρήνητον ταύτην κατάπτωσιν ἀπέναντι τοῦ ἀνωτέρου σκοποῦ τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος. Εἴδωλα συνίσταντο εἰς προσευχὴν, τὸ δὲ πνεῦμα τοῦ λαοῦ διεφθάρη. Ἀπὸ τῆς στρεβλῆς ἐκτιμήσεως τῶν προκατόχων καὶ τῶν δυνατῶν τῆς ἡμέρας ἐπεξετάθη ἡ φθορὰ εἰς τὴν ἔποψιν τῆς νεωτέρας ἱστορίας. Ἠπείλει νὰ καταστρέψῃ ἐν γένει τὴν πραγμάτευσιν τῆς ἱστορίας. Εἶναι ὅμως ἀνεκτίμητος σπουδαιότης διὰ τὴν ὑγιᾶ ἀνάπτυξιν ἑνὸς ἑκάστου ἔθνους τὸ νὰ θεραπεύηται ἐν τοῖς σπλάγχνοις αὐτοῦ ἡ ἱστορία ἀληθῶς καὶ ἐπαξίως ὡς ἱερὸν θησαύρισμα. Ἀμεθόδως συντεταγμένα βιβλία, ὡς ἡ ἀπὸ πολλοῦ λησμονηθεῖσα πρωσσικὴ ἱστορία τοῦ ἐν Βερολίνῳ Καθηγητοῦ Ἐλβίγγ, δὲν ἦσαν ἰδίως ἐπικίνδυνα εἰς σπουδὴν, πολὺ ὅμως ἐπιβλαβέστερον ἐπενήργουν ὡς μεταβάσεις εἰς τὴν κακὴν τάσιν αἱ ἀσθένειαι τοῦ ἀρχαίου καλοῦ λεκτικοῦ τῆς ἱστορίας τοῦ Σχλοίτζερ, Μύλλερ, Σχίλλερ, Βάχλερ καὶ Μάνσωνος. Τὸ ἔδαφος τῆς ἀναζωπυρήσεως παρήγαγε καρποὺς τυφλῶν ἀρετῶν. Πολυμάθεια, εἶδος ἐκλεκτὸν, σχῆμα εὐφυὲς ἐπεφάνησαν. Ἀλλ' ἔλιπέ τι πάντων σπουδαιότατον! Ὡς εὐγενέστατα προϊόντα τῆς διανοίας ἀνεπηρέαστα ἀπὸ τοῦ κακοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς διαπρέπουσιν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῆς ἀναζωπυρήσεως τὰ ἔργα τοῦ Βαρουχάγεν, Ἕνσε καὶ τοῦ εὐφυοῦς Ράγκε. Πόσον δὲ ὑψηλὰ ἵσταται ὁ Σχλόσσερ, ὡς πρὸς τὴν κακὴν τάσιν τῆς ἐποχῆς ἐξεταζόμενος, μαρτυροῦσιν ἀρκούντως τὰ συγγράμματα αὐτοῦ.

Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου.

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

Ν. ΠΕΤΡΗΣ.

ΛΕΥΚΗ.

Διήγημα ῥωσικόν.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 298 καὶ 299.)

—οοο—

Ἐφθάσαμεν τέλος εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Γοὺ καὶ ἐστάθημεν πρὸς στιγμὴν διὰ νὰ θαυμάσωμεν τὴν λαμπρὰν θέαν. Σταχτόχρουν νέφος ὑπὲρ τὰς ἡμετέρας κεφαλὰς ἐπικρεμάμενον ἀνήγγελλε θύελλαν ἐπικειμένην· ἀλλ' ἡ ἀνατολὴ ἦτο τόσον καθαρὰ καὶ ὡραία ὥστε οὐδὲ κἂν τὸ ἐσυλλογίσθημεν. Ὁ λοχαγὸς μόνον τὴν θαυμασίαν ταύτην σκηνὴν ἔβλεπε, καὶ παρετήρησα ὅτι αἱ ἁπλαῖ καὶ ἰσχυραὶ καρδίαι αἰσθάνονται τὴν καλλονὴν τῆς φύσεως πολὺ ζωηρότερον ἡμῶν τῶν ἐνθουσιωδῶς περιγραφόντων τὰ μαγικὰ ταῦτα θεάματα.

« Εἶσθε, θαῤῥῶ, συνειθισμένος εἰς τὰς καταπληκτικὰς ταύτας σκηνὰς, εἶπα.

— Μάλιστα, ἀπεκρίθη, ὅπως συνειθίζομεν τὸ σύριγμα τῆς σφαίρας, τὸ ὁποῖον προξενεῖ συγκίνησιν τὴν ὁποίαν δὲν δεικνύομεν.

— Ἤκουσα γέροντας στρατιωτικοὺς νὰ λέγουν ὅτι ἀγαποῦν πολὺ τὴν μουσικὴν τῶν σφαιρῶν.

— Ναὶ, ἂν θέλετε, ἀλλὰ τοὺς ἀρέσει διότι αὐξάνει καὶ σφοδρύνει τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας. Ἰδέτε τί τόπος! »

Ἐνώπιον ἡμῶν ἐξετείνετο ἡ κοιλὰς τοῦ Κοϊχοὺρ ἥτις ἀρδεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀράγρα καὶ ἄλλου τινος ποταμοῦ ὁμοιαζόντων πρὸς ἀργυρᾶς ταινίας. Κυανίζουσα ὁμίχλη διωλίσθαινε παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῶν φεύγουσα εἰς τὰς γείτονας φάραγγας, τὰς χλιαρὰς τῆς πρωΐας ἀκτίνας· δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ὄρη χιονώδη, τὸ ὅλον τόσον ἱλαρῶς καὶ ζωηρῶς ἐμψυχούμενον ὑπὸ τῆς χρυσαυγοῦς πρωΐας, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι ἔπρεπε νὰ

μείνῃ τις καὶ νὰ ἐγκαταβιώσῃ ἐκεῖ θαυμάζων αὐτό. Ὁ ἥλιος προέκυπτεν ὄπισθεν βουνοῦ, βαθὺ κυανοῦν χρῶμα ἔχοντος καὶ πρὸς θυελλῶδες σύννεφον ὁμοιάζοντος. Ὑπεράνω τοῦ ἡλίου ὑπῆρχε πλατεῖα ταινία φοινικόχρους εἰς τὴν ὁποίαν ὁ συνοδοιπόρος ἠτένιζε προσέχων τὸν νοῦν. « Σᾶς προειδοποίησα, ἀνέκραξεν, ὅτι θὰ ἔχωμεν κακοκαιρίαν σήμερον· πρέπει νὰ σπεύσωμεν, μὲ τὴν ἄδειάν σας, διότι δὲν εἶναι παράξενον νὰ μᾶς καταφθάσῃ εἰς τὴν δίοδον τοῦ Σταυροῦ. Ἐμπρὸς, ἁμαξᾶ. »

Ἐσφίγξαμεν τοὺς τροχοὺς τοῦ ἁμαξίου, ἐλάβομεν τοὺς ἵππους ἀπὸ τοὺς χαλινοὺς καὶ ἠρχήσαμεν τὴν κατάβασιν· εἴχομεν ἐν δεξιᾷ βράχον, ἀριστερᾷ δὲ κρημνὸν τόσῳ βαθὺν, ὥστε μικρόν τι χωρίον Ὀσσετῶν εἰς τὸν μυχὸν κείμενον, ἐφαίνετο εἰς ἡμᾶς ὡς φωλεὰ χελιδόνος. Φρίττει τις ἀναλογιζόμενος ὅτι δι' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ, ὅπου δύο ἁμάξια δὲν δύνανται νὰ διασταυρωθῶσιν, οἱ ταχυδρόμοι διέρχονται καὶ κατὰ τὰς σκοτεινοτάτας νύκτας καὶ χωρὶς νὰ καταβῶσι τῶν ἁμαξίων των. Ὁ ἕτερος τῶν ἁμαξηλατῶν ἡμῶν ἦτο Ῥῶσος χωρικὸς ἐξ Ἰαροσλάφης, ὁ δὲ ἄλλος Ὀσσέτης· οὗτος ἀποζεύξας τοὺς δύο τῶν πλαγίων ἵππους ὡδήγει τὸν μεσαῖον ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ μετὰ μυρίων προφυλάξεων· ὁ δὲ Ῥῶσος δὲν κατέβη κἂν ἀπὸ τὴν θέσιν του, καὶ ἐπειδὴ τῷ παρετήρησα ὅτι καλὸν ἦτο νὰ ἐλάμβανέ τινας προφυλάξεις διὰ τὸν μάρσιπόν μου, τὸν ὁποῖον δὲν εἶχα διόλου ὄρεξιν νὰ τρέξω νὰ εὕρω εἰς τὸ βάθος τῆς ἀβύσσου, μὲ ἀπεκρίθη· « Αἴ! αὐθέντη, ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς θὰ φθάσωμεν τόσον καλὰ ὅσον καὶ ὅσοι ἐπέρασαν πρὸ ἡμῶν ἀπὸ ἐδῶ. » Καὶ εἶχε δίκαιον· διότι ἐὰν οἱ ἄνθρωποι ἐσκέπτοντο ὀλίγον λογικώτερα, θὰ ἐπείθοντο ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶναι ἀξία μεγαλειτέρας προσοχῆς.

Ἐφθάσαμεν μετ' ὀλίγον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Τραίτου, τὸ παλαιὸν σύνορον τῆς Γεωργίας, καὶ εὕρομεν ἐκεῖ μεγάλους ὄγκους χιόνος, οἵτινες μᾶς ἀνενθύμισαν ζωηρῶς τὸ Σαράτωφ, τὸ Σάμπωφ καὶ ἄλλους τόπους τῆς πατρίδος ἡμῶν.

« Ἰδοὺ ἡ δίοδος τοῦ Σταυροῦ » μὲ εἶπεν ὁ λοχαγὸς δακτυλοδεικτῶν ὕψωμά τι ἐστρωμένον διὰ λεπτοῦ στρώματος χιόνος· ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἐφαίνετο πέτρινος σταυρὸς, καὶ πλησίον αὐτοῦ μόλις χαραγμένη ἀτραπὸς, δι' ἧς δὲν διέρχονται, εἰμὴ ὅταν ἡ συνήθης ὁδὸς ἦναι ἀδιάβατος ἕνεκα τῆς χιόνος. Οἱ δὲ ἁμαξηλάται, εἰπόντες ὅτι δὲν ὑπῆρχον νιφάδες, ἔφεραν ἡμᾶς γύρω τοῦ ὑψώματος διὰ νὰ γυμνάσωσιν ὀλίγον τὰ ἄλογα. Καθ' ὁδὸν ἀπαντήσαμεν πέντε Ὀσσέταις, οἵτινες προέτειναν νὰ μᾶς συνδράμωσι, καὶ ἤρχησαν νὰ κρεμῶνται εἰς τοὺς τροχοὺς τοῦ ἁμαξίου φωνάζοντες ἰσχυρῶς. Καὶ ἔνθεν μὲν εἴχομεν τεραστίους ὄγκους χιόνος ἑτοιμοῤῥόπους καὶ πρὸς ἀσθενεστάτην πνοὴν ἀνέμου, ἔνθεν δὲ χείμαῤῥον καταῤῥέοντα μετὰ πατάγου εἰς βαθὺ ῥεῦμα, ὁτὲ μὲν κρυπτόμενον ὑπὸ λεπίδα πάγου, ὁτὲ δὲ κατασυντριβόμενον εἰς ἀφρὸν ἐπὶ τῶν ἀμαυρῶν βράχων τῆς κοίτης του.—Ἡ θύελλα ἐπλησίαζεν· ἤδη ἔπιπτε ψιλὴ βροχὴ πρὸς χάλαζαν καὶ χιόνα ἀναμεμιγμένη· ἡ ὁμίχλη συμπυκνωθεῖσα προσέτρεχεν ἐξ ἀνατολῶν. Ἔμεναν δ' ἔτι πέντε βέρστια διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Κοβίου καὶ ἡ ὁδὸς ἐγίνετο ὅσον ἐπροχωροῦμεν πλέον ἀπρόσβατος· οἱ καταπονηθέντες ἵπποι ὠλίσθαινον· ὁ ἀνεμοστρόβιλος ἐσύριζε πρὸς βοῤῥᾶν, ἀλλὰ μᾶλλον στενάζων καὶ, οὕτως εἰπεῖν, κωκύων ὑπὸ ἀπελπισίας. « Καὶ σὺ, ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν, δυστυχῆ ἐξόριστε, ποθεῖς τώρα τὰς εὐρείας καὶ ἐρήμους στέππας σου. Ἐκεῖ ἔχεις τόπον διὰ νὰ ἁπλώσῃς τὰ παγωμένα πτερά σου ἐν ᾧ τώρα εὑρίσκεσαι στενοχωρημένος ὡς ἀετὸς, ὁ ὁποῖος ἐπιπίπτει κρώζων κατὰ τῶν κιγκλίδων τοῦ κλωβοῦ του.

« Κακὰ τὴν ἔχομεν μὲ εἶπεν ὁ λοχαγός. Μετ' ὀλίγον δὲν θὰ βλέπωμεν εἰμὴ ὁμίχλην καὶ χιόνα, καὶ ὁ Βαίδαρ θὰ ηὔξησε τόσον, ὥστε ἀδύνατον θὰ ἦναι νὰ τὸν περάσωμεν. Ἆ! αὐτὴ ἡ Ἀσία! κατὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ οἱ ποταμοί της. Ὅλα ἀπατηλά. » Οἱ ἁμαξηλάται κατεκάλυπτον τὰ ἄλογα διὰ μαστιγώσεων, κραυγῶν καὶ ὕβρεων, ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν εὐγλωττίαν τῶν μαστίγων οὔτε κἂν βῆμα ἠδυνήθησαν νὰ προχωρήσωσιν. « Ἐκλαμπρότατε, εἶπε τέλος ὁ ἕτερος τῶν ἁμαξηλατῶν, δὲν θὰ φθάσωμεν σήμερον εἰς τὸ Κόβι· θέλετε νὰ καταφύγωμεν εἰς τὰς καλύβας ἐκείνας ἐν ὅσῳ εἶναι δυνατόν. . . ἐκεῖ πρὸς τὰ ἀριστερά; Οἱ Ὀσσέται λέγουν ὅτι οἱ ὁδοιπόροι σταματοῦν πάντοτε ὅταν ἦναι κακὸς καιρὸς, καὶ ὅτι σᾶς ὁδηγοῦν ἐκεῖ, ἂν θέλετε νὰ τοῖς δώσετε νὰ πίουν.

— Καλὰ, καλὰ, εἶπεν ὁ λοχαγός. Τὰ ζῶα αὐτὰ θέλουν νὰ μᾶς πάρουν καὶ ἄλλα χρήματα.

— Ὁμολογήσατε ὅμως, ὑπέλαβον, ὅτι χωρὶς αὐτοὺς δὲν θα τὴν εἴχαμεν διόλου καλά.

— Μάλιστα, μάλιστα, ἐψιθύρισεν Ἆ! αὐτοὶ οἱ ὁδηγοὶ ὡς ἂν νὰ μὴν εἰμπορῇ κἀνεὶς νὰ εὕρῃ τὸν δρόμον του χωρὶς τὴν βοηθειάν των. »

Ἐστράφημεν πρὸς ἀριστερὰν καὶ μετὰ μυρίους κόπους ἐφθάσαμεν τέλος εἰς δύο πενιχρὰς καλύβας, τῶν ὁποίων οἱ ῥακενδύται οἰκοδεσπόται ὑπεδέχθησαν ἡμᾶς ὅσον τὸ δυνατὸν καλλίτερα. Ἔμαθα δὲ ἔπειτα ὅτι ἡ κυβέρνησις τοὺς πληρόνει καὶ τοὺς τρέφει διὰ νὰ φιλοξενῶσι τοὺς ὑπὸ καταιγίδων καταλαμβανομένους ὁδοιπόρους «Ὅλα διὰ καλὸν, εἶπον καθίσας παρὰ τὴν ἑστίαν. Τώρα τὴν ἱστορίαν τῆς Λευκῆς, διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν ἐτελείωσε.

— Καὶ πῶς εἶσθε βέβαιος; εἶπεν ὁ λοχαγὸς μειδιάσας.

— Διότι δὲν εἶναι φυσικὸν ὅ,τι ἀρχίζει τόσον παράδοξα νὰ τελειόνῃ τόσον ἁπλᾶ.

— Ἔχετε δίκαιον.

— Ὅλ' αὐτὰ σᾶς διασκεδάζουν· ἀλλ' εἰς ἐμὲ προξενοῦν λύπην, ὑπέλαβεν. Ἦτο ἀγαθωτάτη κόρη αὐτὴ ἡ Λευκή· τόσον τὴν συνείθισα, ὥστε τὴν ἠγάπων ὡς θυγατέρα καὶ ἐκείνη ἐμὲ ὡς πατέρα. Πρέπει νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι δὲν ἔχω οἰκογένειαν, ἢ τοὐλάχιστον ὅτι πρὸ δώδεκα ἐτῶν δὲν ἔχω κἀμμίαν εἴδησιν· δὲν μὲ ἦλθέ ποτε ὄρεξις νὰ ἐπάρω γυναῖκα καὶ τώρα τῇ ἀληθείᾳ δὲν μὲ ἁρμόζει πλέον· Ἤμην εὐχαριστημένος ὅτι εἶχα κἄποιον διὰ νὰ χαδεύω. Ἔπειτα ἐτραγῴδει ἀπὸ τὸ πρωῒ ἕως εἰς τὸ ἑσπέρας, μᾶς ἐχόρευε τὸν χορὸν τῶν Λεσγινίων· καὶ πῶς ἐχόρευε! . . . Εἶδα νέας μεγάλων οἰκογενειῶν· καὶ εἴκοσι ἔτη ἐπέρασα μεταξὺ τῶν εὐγενῶν τῆς Μόσχας, ἀλλ' ὁποία διαφορὰ ἀπὸ τὴν Λευκήν! Ὁ δὲ Πέσοριν διῆγε τὸν βίον του στολίζων καὶ διασκεδάζων αὐτὴν ὥστε ἀπέκτησε κάλλος θαυμάσιον· τὸ πρόσωπον καὶ οἱ βραχίονές της δὲν ἦσαν πλέον ἡλιοκαυμένα, καὶ ζωηρὰ χρώματα ἐζωογόνουν τὰς παρειάς της. Καὶ τί εὐθυμία . . . . ἡ διαβόλισσα μὲ ἐπερίπαιζε πάντοτε . . . . Ὁ Θεὸς νὰ τὴν συγχωρήσῃ!

— Καὶ τί εἶπε ὅταν τὴν ἀνηγγείλετε τὸν θάνατον τοῦ πατρός της;

— Τῆς τὸν ἐκρύψαμεν ἐπὶ πολύ· τέλος ὅταν τὴν εἴδαμεν καὶ συνείθισεν ἐντελῶς εἰς τὴν θέσιν της, τῇ ἀνηγγείλαμεν τὸ λυπηρὸν τοῦτο νέον· ἔκλαυσε δύο ἡμέρας ὁλοκλήρους καὶ ἔπειτα τὸ ἐλησμόνησεν ἐντελῶς.

« Ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ὅλα ἔβαινον κατ' εὐχήν. Σᾶς εἶπα, μὲ φαίνεται, ὅτι Πέσοριν ἠγάπα ἐμπαθῶς τὸ κυνήγιον· ἦτο ἄξιος νὰ καταδιώξῃ δορκάδα ἢ ἀγριόχοιρον μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου. Μίαν ἡμέραν τὸν εἶδα σκεπτικὸν, περιπατοῦντα πολλὴν ὥραν κατὰ μῆκος καὶ πλάτος, τὰς χεῖρας ἔχοντα εἰς τὴν ῥάχιν· ἔπειτα ἔλαβε τὸ ὅπλον του καὶ ἀνεχώρησε· δὲν ἐπέστρεψε τὸ ἀπόγευμα καὶ αἱ ἀπουσίαι του ἐπανελήφθησαν τόσον συχνὰ, ὥστε εἶπα τέλος· «Κἀμμία μαύρη γάτα θὰ ἐπήδηξε μεταξύ των.»

« Ἓν πρωῒ ἐμβαίνω εἰς αὐτοῦ, μὲ φαίνεται ὡς ἂν χθὲς, ἡ Λευκὴ ἦτο εἰς τὸ κρεββάτι ἐνδεδυμένη εἶδος σκεπάσματος μαύρου μεταξωτοῦ· ἦτο τόσον ὠχρὰ καὶ τόσον σκυθρωπὴ ὥστε ἐφοβήθην.

« Ποῦ εἶναι ὁ Πέσοριν; ἠρώτησα.

«— Εἰς τὸ κυνήγιον.

«— Πῶς! εὐγῆκε σήμερον;

«— Ἀλλ' οἴμονον! δὲν ἐπέστρεψε ἀπὸ χθὲς, εἶπε βαθέως ἀναστενάζουσα καὶ μετὰ μακρὰν σιωπήν.

«— Μὴ τὸν συνέβη τίποτε;

«— Αὐτὸ ἐσκεπτόμην χθὲς ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀπεκρίθη δακρυῤῥοοῦσα, ἐφανταζόμην ὅτι ἀγριόχοιρος τὸν ἐπλήγωσε ἢ ὅτι Κιρκάσιός τις τὸν παρέσυρεν εἰς τὸ ὄρος . . . . Τώρα μὲ φαίνεται ὅτι δὲν μὲ ἀγαπᾷ πλέον.» Καὶ ἤρχησε νὰ κλαίῃ, ἔπειτα ὑπέλαβε ἀνυψώσασα τὴν κεφαλὴν μὲ ὑπερηφάνειαν· « Ἐὰν δὲν μὲ ἀγαπᾷ ποῖος τὸν ἐμποδίζει νὰ μὲ διώξῃ; Ἐὰν αὐτὸ ἐξακολουθῇ θὰ φύγω ἐγὼ μόνη μου. Δὲν εἶμαι δούλη του . . . εἶμαι κόρη ἡγεμόνος.

«— Ἄκουσε, Λευκὴ, εἶπα, δὲν εἰμπορεῖ πάντοτε νὰ ἦν' ἐῤῥαμμένος εἰς τὸ φόρεμά σου· εἶναι νέος καὶ ἀγαπᾷ τὸ κυνῆγι, ὑπῆγε, θὰ ἐπιστρέψῃ, ἀλλ' ἂν ἦσαι πάντοτε σκυθρωπὴ θὰ τὸν βαρύνῃς εἰς τὸ τέλος.

«— Ἀλήθειαν, λέγεις ἀλήθειαν· πρέπει νὰ εἶμαι εὔθυμος.» Ἔλαβε τὴν κιθάραν της καὶ ἤρχησε νὰ τραγῳδῇ καὶ νὰ χορεύῃ περὶ ἐμέ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην κρύπτουσα τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖρας της.

« Δὲν εἴξευρα τί νὰ κάμω! Σᾶς εἶπα, νομίζω, ὅτι ποτὲ δὲν εἶχα πολλὰς σχέσεις μὲ τὰς γυναῖκας καὶ ἔσπασα τὸ κεφάλι μου διὰ νὰ εὕρω παρηγορητικόν τινα λόγον. Ἐσιωπῶμεν καὶ οἱ δύο . . . τὸ ὁποῖον εἶναι πολυ δυσάρεστον.

« Τέλος εἶπα πρὸς αὐτήν· « Λευκὴ ὁ καιρὸς εἶναι λαμπρός· ἂς ὑπάγωμεν νὰ περιπατήσωμεν εἰς τὸ ὀχύρωμα.» Ἦτο Σεπτέμβριος καὶ ἡ ἡμέρα ἦτο ὡραιοτάτη, αἰθρία καὶ μετρίως θερμή· τὰ βουνὰ ἐφαίνοντο τόσον πλησίον, ὥστε ἐνόμιζες ὅτι τὰ εἶχες πρὸ τῶν ποδῶν σου. Ἐπεριπατοῦμεν σιωπηλοὶ ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Τέλος ἐκάθησεν εἰς τὰ χόρτα καὶ ἐκάθησα καὶ ἐγὼ πλησίον της. Ἀδύνατον νὰ ἐνθυμηθῶ ὅλα αὐτὰ χωρὶς νὰ μειδιάσω· ὡμοίαζα τῷ ὄντι παραμάννα της.

« Τὸ φρούριον ἡμῶν ἔκειτο ἐπὶ ὑψώματος καὶ ἡ ἐκ τοῦ ὀχυρώματος θέα ἦτο θαυμασία. Ἔνθεν μὲν πλατεῖα πεδιὰς, διασχιζομένη ὑπό τινων ῥευμάτων, περιωρίζετο ὑπὸ δάσους ἐξαπλουμένου μέχρι τοῦ βουνοῦ. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὑψοῦτο ὁ καπνὸς κἀνενὸς χωρίου, ἢ ἐβοσκε κἀνὲν ποίμνιον. Ἐκεῖθεν ἔῤῥεε μικρὸς ποταμὸς περιῤῥαγμένος ὑπὸ τῶν αὐτῶν πυκνῶν θάμνων ὑπὸ τῶν ὁποίων καλύπτονται οἱ πετρώδεις λόφοι, οἱ ὁποῖοι συνενοῦνται πρὸς τὴν μεγάλην σειρὰν τοῦ Καυκάσου.

Ἤμεθα εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ὀχυρώματος, ὥστε ἐβλέπαμεν ἐλευθέρως καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Αἴφνης ἐξέρχεται τοῦ δάσους ἄνθρωπος ἀναβαίνων σταχτόχρουν ἄλογον καὶ πλησιάσας πρὸς ἡμᾶς ἑκατὸν ταχύνια περίπου, ἕως τὸν ποταμὸν, ἤρχησε νὰ γυρίζῃ τὸ ἄλογόν του ὡσὰν τρελλός. « Τί τρέλλα! εἶπα εἰς τὴν Λευκὴν, παρατήρησε σὺ ἡ ὁποία ἔχεις νέα ὀμμάτια, παρατήρησε τί κάμνει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος. Μήπως ἔρχεται ἆρά γε διὰ διασκεδάσῃ κἀνένα;»

Παρετήρησε καὶ ἀνέκραξεν εὐθύς «εἶναι ὁ Κάσβιτς!»

«— Ἆ! τὸν λῃστήν! ἔρχεται νὰ μᾶς περιπαίξῃ.» Παρετήρησα καλὰ καὶ ἦτο τῷ ὄντι ὁ Κάσβιτς· τὸν ἀνεγνώρισα ἀπὸ τὸ μελαγχροινὸν πρόσωπόν του καὶ

τα κατεσχισμένα ἐνδύματά του. « Εἶναι τὸ ἄλογον τοῦ πατρός μου! » εἶπεν ἡ Λευκὴ ἁρπάζουσά μου βιαίως τὸν βραχίονα· ἐφρύαττε καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἀπέστραπτον. « Ἀ! Ἀ! ἐσκέφθην, τὸ ληστρικὸν αἷμα ἀναφαίνεται καὶ εἰς σέ, καλή μου κόρη. »

«— Πλησίασε, εἶπα εἰς τὸν σκοπὸν, ἐξέτασε καλὰ τὸ πυροβόλον σου καὶ πρόσεξε μὴ ἀποτύχῃς αὐτὸν τὸν διάβολον, θὰ σὲ δώσω ἓν ῥοῦβλι ἀργυροῦν.— Πολὺ καλὰ, ἐκλαμπρότατε· ἀλλὰ δὲν εἰμπορεῖ νὰ μείνῃ ἥσυχος μίαν στιγμήν; . . . . Πρόσταξέ τον νὰ σταθῇ, εἶπα γελῶν.

— « Αἵ! φίλε μου, ἐφώναξεν ὁ σκοπὸς κάμνων σχῆμα μὲ τὴν χεῖρα, στάσου μίαν στιγμήν· τί γυρίζεις ὡσὰν σβοῦρος; »— Ὁ Κασβις ἐστάθη τῷ ὄντι· ἐνόμιζε βέβαια ὅτι ἠθέλαμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ αὐτόν. Ὁ στρατιώτης τὸν σκοπεύει, πυροβολεῖ, καὶ ἀποτυγχάνει· ὁ Κάσβις ἐσήκωσε τὸ ἄλογόν του εἰς τὰ ὀπίσθια ποδάρια καὶ ἐῤῥίφθη εἰς τὸ πλάγιον. Ἐσηκώθη εἰς τοὺς ἀναβολεῖς, ἐκραύγασε λέξεις τινὰς εἰς τὴν γλῶσσαν του καὶ ἀπειλήσας ἡμᾶς μὲ τὴν μάστιγα ἔγινεν ἄφαντος.

«— Πῶς δὲν ἐντρέπεσαι; εἶπα πρὸς τὸν σκοπόν.

«— Ἐκλαμπρότατε, ἀπεκρίθη ὁ σκοπὸς, ὑπῆγε ν' ἀποθάνῃ ἀλλοῦ . . . Εἶναι κατηραμένη γενεά . . ποτὲ δὲν σκοτόνεται μὲ πρώτην » Ἓν τέταρτον τῆς ὥρας μετὰ ταῦτα ὁ Πέσοριν ἐπανῆλθε ἀπὸ τὸ κυνήγιον. Ἡ Λευκὴ ἐῤῥίφθη εἰς τὸν λαιμόν του χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ κἀνὲν παράπονον καὶ χωρὶς νὰ τὸν μεμφθῇ διὰ τὴν μακρὰν ἀπουσίαν του . . . . Ἐγὼ ὅμως ἤμην ἀγανακτημένος. « Πρὸ ὀλίγου, εἶπα, πρὸ ὀλίγου ὁ Κάσβις ἦτο ἐκεῖ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ ποταμοῦ καὶ τὸν ἐπυροβολήσαμεν. Πιστεύεις ὅτι θὰ παρέλθῃ πολὺς καιρὸς καὶ δὲν θὰ τὸν ἀπαντήσῃς. Αὐτοὶ οἱ ὀρεινοὶ εἶναι ἐκδικητικοὶ, καὶ δὲν σὲ φαίνεται ὅτι ἐμάντευσε ὅτι ἐβοήθησες τὸν Ἀζάμαν; Πιστεύω ὅτι σήμερον ἀνεγνώρισε τὴν Λευκήν καὶ εἰξεύρεις ὅτι τὴν ἠγάπα. » Ὁ Πέσοριν ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν καὶ ἀπήντησε· « Ναὶ, πρέπει νὰ φανῶμεν πλέον προσεκτικοί· ἡ Λευκὴ δὲν θὰ ὑπάγῃ πλέον ἀπὸ σήμερον εἰς τὸ ὀχύρωμα ».

Τὸ ἑσπέρας τὸν ὡμίλησα. Ἔβλεπα μὲ λύπην μου τὴν μεγάλην του ἀλλαγὴν ὡς πρὸς τὴν ταλαίπωρον νέαν κόρην. Ἐπέρα ὁλοκλήρους ἡμέρας εἰς τὸ κυνήγιον καὶ εἰς τὴν ἐπιστροφὴν μόλις τὴν ἔλεγε δύο θρωπευτικὰς λέξεις. Ἡ Λευκὴ ἡ ὁποία ἕως τότε ἦτο τόσον ἀνθηρὰ, ἐγίνετο ἰσχνὴ, τὸ πρόσωπόν της ἐμαραίνετο, τὰ μεγάλα της ὀμμάτια ἔχανον τὴν ζωηρότητά των. Ὅταν τῇ ἔλεγα διατὶ ἀναστενάζεις Λευκή; εἶσαι πολὺ μελαγχολική.— Ὄχι.— Θέλεις τίποτε;— Ὄχι.— Ποθεῖς τοὺς γονεῖς σου;— Δὲν ἔχω πλέον ». Ὁλοκλήρους ἡμέρας μόνον αὐτὰς τὰς λέξεις ναὶ ἢ ὄχι ἐπρόφερε.

Ὁ δὲ Πέσοριν ἀπεκρίθη εἰς τὰς παρατηρήσεις μου· « Ἄκουσε, Μάξιμε Μάξιμιτς, ἔχω ἐλεεινὸν χαρακτῆρα· δὲν εἰξεύρω ἂν τὸ σφάλμα ἦναι τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς ἀνατροφῆς μου· ἀλλ' εἰξεύρω ὅτι εἶμαι πλέον δυστυχὴς ἐκείνων τῶν ὁποίων προξενῶ τὴν δυστυχίαν. Καλὴ παρηγορία! ἀλλὰ τί νὰ κάμω; Κατὰ τὴν πρώτην μου νεότητα, ὅταν ἀπηλλάχθην τῆς ἐπιτηρήσεως τοῦ πατρός μου, παρεδόθην εἰς ὅλας τὰς διὰ χρημάτων ἡδονάς. Μετ' ὀλίγον τὰς ἐσιχάθην. Ὑπῆγα εἰς τὸν κόσμον· ὁ κόσμος μὲ ἐβάρυνε καὶ αὐτός. Ἔτρεξα κατόπιν τῶν ὡραίων νεανίδων καὶ μὲ ἠγάπησαν· ἀλλ' ὁ ἔρως των μόνον τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ματαιότητά μου ἐξῆψε· ἡ καρδία μου ἔμεινε ψυχρὰ καὶ κενή. Ἀνέγνωσα, ἐμελέτησα, ἀλλ' εἶδα ὅτι οὔτε ἡ δόξα οὔτε ἡ εὐτυχία ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, διότι οἱ εὐτυχέστεροι ἄνθρωποι εἶναι ἀπαίδευτοι. Ἡ δὲ δόξα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο εἰμὴ ἐπιτυχία· μόνον ἐπιτηδειότης χρειάζεται διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τις αὐτήν. Παρ' ὀλίγον ἀπέθνησκα ἀπὸ ἀηδίαν μὲ ἔστειλαν εἰς τὸν Καύκασον· ἀλλὰ γρήγορα συνείθισα εἰς τὸ σύριγμα τῶν κιρκασιανῶν σφαιρῶν καὶ εἰς τὴν γειτονίαν τοῦ θανάτου, καὶ ἤμην ὀλίγον δυστυχέστερος ἢ πρότερον, διότι εἶχα σχεδὸν χάσει καὶ τὴν τελευταίαν μου ἐλπίδα. Ὅταν εἶδα τὴν Λευκὴν διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν οἰκίαν μου, ὅταν διὰ πρώτην φορὰν κατεκάλυψα διὰ φιλημάτων τοὺς μαύρους βοστρύχους τῆς κεφαλῆς της, κρατῶν αὐτὴν ἐπὶ τῶν γονάτων μου, ἐνόμισα ὁ μωρός! ὅτι ἦτο ἄγγελος ὑπὸ συμπαθητικῆς μοίρας σταλείς. . . ἀλλ' ἠπατήθην. Ὁ ἔρως ἀγρίας ὀλίγον μόνον καλλίτερος εἶναι τοῦ τῶν μεγάλων κυριῶν. Ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ εἰλικρίνεια ἐκείνης μὲ βαρύνουν· τὴν ἀγαπῶ. . . ἂν θέλῃς. . . τὴν εὐγνωμονῶ πολὺ διὰ μερικὰς ἀρκετὰ γλυκείας στιγμὰς, τὰς ὁποίας ἐπέρασα μὲ αὐτήν· δίδω τὴν ζωήν μου ὑπὲρ αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν βαρύνομαι. . . εἶμαι ἢ βλὰξ ἢ ἄθλιος ἄνθρωπος, καὶ ἐγὼ δὲν εἰξεύρω ποῖον ἐκ τῶν δύο· ἀλλὰ τοῦτο μόνον γνωρίζω, ὅτι εἶμαι ἄξιος οἴκτου, ἡ ψυχή μου διεφθάρη ὑπὸ τοῦ κόσμου, ἡ φαντασία μου εἶναι ἀνήσυχος ἡ καρδία μου ἀκόρεστος· ὅλα τὰ συνειθίζω, καὶ ἡ ζωή μου καταντᾷ μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον κενή· εἷς μόνος τρόπος μὲ μένει· τὸ ταξείδιον· καὶ εὐθὺς ὡς τοῦτο γίνῃ δυνατὸν θ' ἀναχωρήσω, ὄχι εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ θεὸς φυλάξοι! . . . θὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἰς τὴν Ἀραβίαν, εἰς τὰς Ἰνδίας, καὶ βεβαίως θὰ ἀποθάνω κἄπου. » Μὲ ὡμίλησε πολλὴν ὥραν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ οἱ λόγοι του ἐνεχαράχθησαν εἰς τὴν μνήμην μου, διότι ἦτο ἡ πρώτη φορὰ, καὶ ὁ θεὸς νὰ δώσῃ καὶ ἡ τελευταία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤκουα ἄνδρα εἰκοσιπέντε ἐτῶν ὁμιλοῦντα οὕτω πως.

« Εἰπέτε με, σᾶς παρακαλῶ, σεῖς ὁ ὁποῖος ἤσθε

ἐσχάτως εἰς τὸν κόσμον, ὅλοι οἱ νέοι εἶναι τοιοῦτοι;»

Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι ὑπάρχουσι πολλοὶ ἄνθρωποι ὁμιλοῦντες οὕτω καὶ ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσί τινες πιστεύοντες ὅ,τι λέγουσι· ὅτι δὲ ὁ κόρος ἀφοῦ ἤρχισε καθὼς ὅλοι οἱ συρμοὶ εἰς τὰς ὑψηλὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, κατέβη πλέον εἰς τὰς τὰς κατωτάτας· ὅτι καὶ εἰς αὐτὰς τὰς κατωτάτας ὁ συρμὸς δὲν εἶναι πλέον καλὸς, καὶ ὅτι τὴν σήμερον ὅσοι κατατρώγονται ὑπὸ τῆς ἀηδίας ἀγωνίζονται νὰ κρύψωσι τὴν δυστυχίαν αὐτὴν ὡς ἐλάττωμα.

Ὁ λοχαγὸς δὲν ἐνόησε πολὺ, πολὺ τὰς λεπτολογίας μου, κινήσας δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ μειδιάσας εἶπεν·

« Οἱ Γάλλοι βέβαια ἔφεραν αὐτὸν τὸν συρμὸν τοῦ βαρύνεσθαι;

— Ὄχι· οἱ Ἄγγλοι.

— Ἆ! Ἆ! ἀπεκρίθη, διὰ τοῦτο εἶναι τόσῳ μέθυσοι.» Ἐνθυμήθην ἀκουσίως κυρίαν τινὰ τῆς Μόσχας βεβαιοῦσαν ὅτι ὁ Βύρων δὲν ἦτο ἄλλο παρὰ μέθυσος. Ἄλλως τε ἡ παρατήρησις τοῦ λοχαγοῦ ἐξηγεῖτο εὐκόλως· διότι ὅπως ἐμποδίσῃ τὸν ἑαυτόν του νὰ πίνῃ, ἐπροσπάθει νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ὅλα τὰ δυστυχήματα προέρχονται ἀπὸ τὴν μέθην.

« Ὁ Κάσδις δὲν ἀνεφάνη πλέον· ἤμην ὅμως πεπεισμένος ὅτι δὲν ἦλθε χωρὶς σκοπὸν, καὶ ὅτι πονηρὰ πράγματα διελογίζετο. Μίαν ἡμέραν ὁ Πέσοριν μὲ παρεκάλει νὰ ὑπάγω μετ' αὐτοῦ νὰ κυνηγήσωμεν ἀγριοχοίρους· ἠρνήθην τὸ κατ' ἀρχὰς, ἀλλ' ἐπέμεινε καὶ ἐπείσθην. Ἀνεχωρήσαμεν ἀκολουθούμενοι ὑπὸ πέντε στρατιωτῶν· μέχρι δὲ τῆς δεκάτης ὥρας εἰς μάτην ἐσκαλίσαμεν τοὺς θάμνους καὶ τὰ καλάμια. Ἤθελα νὰ ἐπιστρέψω, ἀλλὰ τὸν Γρηγόριον Ἀλεξάνδροβιτς κατέλαβε πεῖσμα, καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἐπανέλθῃ χωρὶς κυνήγιον. Τέλος ἀνεκαλύψαμεν καὶ ἀπετύχαμεν τὸν κατηραμένον ἀγριόχοιρον, κρυφθέντα εἰς τὸν καλαμῶνα. Ἀναπαυθέντες δὲ ὀλίγον, ἐστρέψαμεν πρὸς τὸ φρούριον.

« Ἐβαδίζαμεν ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον, χωρὶς νὰ λέγωμεν λέξιν· καὶ ἀφήσαντες τὰ ἄλογά μας νὰ περιπατοῦν μὲ τὴν ἡσυχίαν των· ὀλίγοι μόνον θάμνοι ἀπεχώριζον ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ φρουρίου, ὅτε ἠκούσαμεν ἐκπυρσοκρότησιν· ἐκυττάξαμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον ... μία δὲ καὶ ἡ αὐτὴ ὑποψία μᾶς κατέλαβε· τρέχομεν πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ἐπυροβόλησαν, καὶ βλέπομεν τοὺς στρατιώτας ἡμῶν συνηθροισμένους ἐπὶ τοῦ ὀχυρώματος, ἕνα δὲ ἱππέα τρέχοντα ἀπὸ ῥυτῆρος εἰς τὴν πεδιάδα καὶ φέροντα ἔμπροσθέν του πρᾶγμά τι λευκόν. Ὁ Γρηγόριος Ἀλεξάνδροβιτς ὀξυδερκὴς ὡς οἱ Κιρκάσιοι, ἔδραξε τὸ ὅπλον του καὶ ὥρμησεν εἰς καταδίωξίν του. Ἐγὼ δὲ τὸν ἠκολούθησα.

« Ἐπειδὴ τὸ κυνήγιον δὲν ὑπῆρξεν ἐπιτυχὲς, τὰ ἄλογα δὲν ἦσαν κουρασμένα· συνέτεμνον μετὰ θαυμασίας ταχύτητος τὸ διάστημα καὶ ἀδιακόπως ἐπλησιάζαμεν. Τέλος ἀνεγνώρισα τὸν Κάσδις, ἀλλὰ δὲν διέκρινα ἀκόμη τί ἐκράτει ἔμπροσθέν του· κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν στιγμὴν φθάσας τὸν Πέσοριν ἐφώναξα « εἶναι ὁ Κάσδις »! Μὲ ἐκύτταξε, ἔνευσε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐμάστισε τὸν ἵππον του.

« Ὅσας δὲ προσπαθείας καὶ ἂν κατέβαλεν ὁ Κάσδις, τὸν ἐπλησιάζαμεν ὅμως ἐπαισθητῶς. Εἶχε κακὸν ἄλογον ἢ κουρασμένον. Πρέπει κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν νὰ ἐνθυμήθη τὸν Καρακιόζην.... Ἀπείχομεν μόλις βολὴν πυροβόλου, ὁ δὲ Πέσοριν, καίτοι καλπάζων, τὸν ἐσκόπευσεν. «Μὴ πυροβολῇς, ἐφώναξα, οἰκονόμησε τὴν πυρίτιδα, θὰ τὸν φθάσωμεν χωρὶς αὐτό.» Ἀλλ' ὁ νεανίας ἐξήπτετο ἀκαίρως.—Πυροβολεῖ καὶ θραύει ἕνα τῶν ὀπισθίων ποδῶν τοῦ ἵππου, ὅστις μετά τινα βήματα θυμοῦται καὶ γονατίζει. Ὁ Κάσδις πηδᾷ κάτω, καὶ τότε εἴδομεν τὸ φορτίον τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς τὰς χεῖρας, ἦτο γυνή ..... ἦτο ἡ Λευκή.

« Ἐφώναξε πρὸς ἡμᾶς λέξεις τινὰς εἰς τὴν γλῶσσάν του, καὶ ὕψωσε τὸ ἐγχειρίδιόν του ὑπεράνω αὐτῆς... δὲν ἦτο πλέον ὥρα δισταγμοῦ· ἐπυροβόλησα καὶ ἐγὼ καὶ τὸν ἐπέτυχα, νομίζω, εἰς τὸν ὦμον· διότι ἐχαμήλωσεν ἐξαίφνης τὴν χεῖρά του. Ἀφοῦ διελύθη ὁ καπνὸς, τὸ μὲν πληγωμένον ἄλογον ἔκειτο κατὰ γῆς, παρ' αὐτὸ δὲ ἦτο ἐξηπλωμένη ἡ Λευκή· ὁ δὲ Κάσδις ῥίψας τὸ ὅπλον του ἀνεῤῥιχᾶτο ὡς γαλῆ εἰς τοὺς βράχους καὶ μεταξὺ τῶν θάμνων. Κἄτι ἔδιδα ἐὰν εἶχα γεμισμένον ὅπλον διὰ νὰ τὸν καταιβάσω ἀπ' ἐκεῖ. Ὁ κακοῦργος! ἐὰν τοὐλάχιστον τὴν ἐκτύπα εἰς τὴν καρδίαν· ἀλλ' ὄχι, τὴν ἐκτύπησεν εἰς τὴν ῥάχιν, τὸ δολιότερον τῶν κτυπημάτων!... ἡ ταλαίπωρος Λευκὴ ἔκειτο ἀναίσθητος. Ἐξεσχίσαμεν τὸ ἔνδυμά της καὶ ἐδέσαμεν τὴν πληγήν· ὁ δὲ Πέσοριν κατεκάλυπτε δι' ἀνωφελῶν φιλημάτων τὰ παγωμένα χείλη της. Ἵππευσα καὶ τὴν παρέδωκα εἰς αὐτὸν ἐπιμελῶς· τὴν περιέπτυξε διὰ τοῦ ἑνὸς τῶν βραχιόνων του καὶ ἀνεχωρήσαμεν. Μετά τινας στιγμὰς σιωπηλῆς πορείας, ὁ Πέσοριν μὲ εἶπε. « Ἄκουσε, Μάξιμε Μάξιμιτς, ἂν πηγαίνωμεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν θὰ τὴν φέρωμεν ζωντανὴν εἰς τὸ φρούριον ». Ἔλεγεν ἀλήθειαν, ὅθεν ἠρχίσαμεν νὰ καλπάζωμεν. Λαὸς καὶ στρατιῶται ὅλοι μᾶς ἀνέμενον παρὰ τὰς πύλας· μετεφέραμεν τὴν πληγωμένην εἰς τοῦ Πέσοριν καὶ ἐκαλέσαμεν τὸν ἰατρὸν, ὅστις, καίτοι μεθυσμένος, ἦλθεν ὅμως καὶ ἐξετάσας τὴν πληγὴν ἀπεφάνθη ὅτι ἡ ἀσθενὴς δὲν θὰ ἐπέρα τὴν ἡμέραν. Ἀλλὰ κατὰ τοῦτο ἠπατᾶτο.

— Ἰατρεύθη λοιπόν; εἶπον πρὸς τὸν λοχαγὸν μὲ κίνημα χαρᾶς.

— Ὄχι· ἀπεκρίθη· καὶ ὅμως ὁ ἰατρὸς ἠπατήθη, διότι ἔζησεν ἀκόμη δύο ἡμέρας.

— Ἀλλὰ πῶς τὴν ἥρπασεν ὁ Κάσβις.

— Ἰδού· παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Πέσοριν, ἐκείνη ἐξῆλθε τοῦ φρουρίου καὶ ὑπῆγε πλησίον τοῦ ποταμοῦ. Ἦτο πολὺ ζέστη, καὶ καθήσασα ἐπὶ πέτρας ἐκρέμασε τοὺς πόδας της εἰς τὰ ὕδατα. Ὁ Κάσβις εἰσδύσας πλησίον της, ὥρμησε, τῆς ἔκλεισε τὸ στόμα μὲ τὴν χεῖρά του, τὴν ἔσυρεν εἰς τοὺς θάμνους, τὴν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν ἵππον του καὶ ἔφυγεν. Ἐκείνη ὅμως κατώρθωσε νὰ φωνάξῃ· οἱ στρατιῶται συνέδραμον ἐπὶ τοῦ ὀχυρώματος, ἐπυροβόλησαν καὶ ἀπέτυχαν· τότε ἐφθάσαμεν.

— Ἀλλὰ διὰ τί ὁ Κάσβις ἤθελε νὰ τὴν ἁρπάξῃ ;

— Οἱ Κιρκάσιοι κλέπτουσι πᾶν τὸ κακῶς φυλαττόμενον· ἄλλως τε τῷ ἤρεσε.

— Καὶ ἀπέθανεν ἐκείνη ;

— Ἀπέθανεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ὑπέφερε καὶ ἡμᾶς ἐτυράννησε πολύ. Περὶ τὰς δέκα τῆς νυκτὸς ἀνέλαβε τὰς αἰσθήσεις της· εἴμεθα πλησίον τῆς κλίνης της· ἅμα ὡς δὲ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκάλεσε τὸν Πέσοριν. « Εἶμαι ἐδῶ πλησίον σου, ἄγγελέ μου » εἶπεν αὐτὸς λαμβάνων τὴν χεῖρά της· « θὰ ἀποθάνω » ὑπέλαβεν ἐκείνη. Ἐπροσπαθήσαμεν νὰ τὴν παρηγορήσωμεν καὶ εἴπαμεν ὅτι ὁ ἰατρὸς ὑπέσχετο νὰ τὴν ἰατρεύσῃ. Ἐκείνη ὅμως ἀνένευσε καὶ ἐστράφη πρὸς τὸν τοῖχον Δὲν ἤθελε νὰ ἀποθάνῃ.

« Ὅλην τὴν νύκτα παρεφρόνει· ἡ κεφαλή της ἔκαιε καὶ τὸ σῶμά της ἐταράσσετο ὑπὸ τοῦ ῥίγους τοῦ πυρετοῦ· ὡμίλει περὶ τοῦ πατρός της, περὶ τοῦ ἀδελφοῦ της, ἤθελε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ὄρη τῆς πατρίδος της. Ὡμίλει δὲ καὶ περὶ τοῦ Πέσοριν, ἀποδίδουσα εἰς αὐτὸν τρυφερώτατα ὀνόματα, καὶ μεμφομένη αὐτὸν ὅτι ἔπαυσε νὰ τὴν ἀγαπᾷ.

« Ἐκεῖνος δὲ στηρίζων εἰς τὴν χεῖρα τὴν κεφαλήν του ἤκουε τὴν Λευκὴν σιωπῶν· ὅλην τὴν νύκτα δὲν ἔχυσε δάκρυον· δὲν εἰξεύρω ἂν δὲν ἠμπόρει νὰ κλαύσῃ ἢ ἂν ἦτο τόσον ἐγκρατὴς τοῦ ἑαυτοῦ του· ἀλλὰ ποτὲ δὲν εἶδα λυπηρότερον θέαμα.

« Πρὸς τὸ πρωΐ, ὁ παραλογισμὸς ἔπαυσε· ἐκείνη δὲ κατήντησε εἰς τοσαύτην ἀδυναμίαν ὠχρότητα καὶ ἀκινησίαν, ὥστε ἀμφεβάλλομεν ἐὰν ἔζη ἀκόμη. Ἀλλ' ἀνέλαβε μερικὰς δυνάμεις καὶ ἤρχησε νὰ ὁμιλῇ. Περὶ τίνος ; . . . Δὲν θὰ τὸ μαντεύσετε ποτέ. Τοιαῦται ἰδέαι μόνον εἰς ἀποθνησκούσης τὸν νοῦν δύνανται νὰ ἔλθουν . . . Ἐλυπεῖτο διότι δὲν ἦτο χριστιανή, διότι ἡ ψυχή της δὲν θὰ ἀπήντα ποτὲ τὴν τοῦ Γρηγορίου εἰς τὸν ἄλλον κόσμον καὶ διότι ἐκεῖνος θὰ ἠγάπα ἄλλην γυναῖκα εἰς τὸν παράδεισον. Μὲ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν νὰ τὴν βαπτίσω· τῇ τὸ ἐπρότεινα καὶ μὲ ἐκύτταξεν ἐπὶ πολὺ τεταραγμένη καὶ μὴ δυναμένη νὰ προφέρῃ λέξιν, ἔπειτα τέλος μὲ εἶπεν ὅτι θ' ἀποθάνῃ εἰς τὴν πίστιν τῶν προγόνων της. Ἡ ἡμέρα παρῆλθε καὶ ὁμολογῶ ὅτι ποτὲ δὲν εἶδα ἄνθρωπον νὰ ἀλλάξῃ τόσον εἰς τόσον ὀλίγον καιρόν· αἱ παρειαὶ της συνεστάλησαν, οἱ ὀφθαλμοί της ἔγειναν ἀκόμη μεγαλείτεροι, τὰ χείλη της ἔκαιον καὶ τόσον ἐθερμαίνετο ἐσωτερικῶς, ὥστε ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε πυρωμένον σίδηρον εἰς τὸ στῆθος.

« Δὲν ἀπεμακρύνθημεν διόλου ἀπὸ τὸ κρεββάτιόν της καὶ νέα νὺξ ἤρχησε. Ὑπέφερε πολὺ καὶ παρεπονεῖτο· ἔπειτα εὐθὺς ὡς οἱ πόνοι κατεπραΰνοντο, ἐνεθάῤῥυνε τὸν Γρηγόριον καὶ ἐπροσπάθει νὰ τὸν πείσῃ, κρατοῦσα καὶ καταφιλοῦσα τὰς χεῖρας του, νὰ ὑπάγῃ ὀλίγον ν' ἀναπαυθῇ. Πρὸς τὸ πρωῒ ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀγωνίαν. Ὁ ἐπίδεσμος τῆς πληγῆς ἐξετοπίσθη καὶ τὸ αἷμα ἤρχησε πάλιν νὰ τρέχῃ. Ἀφ' οὗ τὸ διώρθωσα πάλιν καὶ ἡσύχασεν ὀλίγον, ἐζήτησε νὰ ἀσπασθῇ τὸν Πέσοριν. Αὐτὸς δὲ ἐγονάτισε παρὰ τὴν κλίνην της, ἀνεσήκωσε τὴν κεφαλήν της καὶ κατεκάλυψε μὲ φιλήματα τὰ ψυχρά της χείλη· καὶ ἐκείνη δὲ τὸν ἔσφιγγε διὰ τῶν τρεμουσῶν χειρῶν της εἰς τὸ στῆθός της, ὡς ἂν ἤθελε νὰ τῷ δώσῃ τὴν ψυχήν της διὰ τοῦ τελευταίου τούτου φιλήματος.

« Καλὰ ἔκαμε καὶ ἀπέθανε . . . Τί θὰ ἐγίνετο ἐὰν ὁ Πέσοριν τὴν ἐγκατέλειπε ; . . . . Καὶ θὰ τὴν ἄφινε γρήγορα ἢ ἀργά.

« Τὴν ἐπιοῦσαν τὸ πρωῒ ἦτο ἥσυχος καὶ ὑπήκοος, ἂν καὶ ὁ ἰατρὸς τὴν ἐτυράννει πολὺ μὲ τὰ δεσίματα καὶ τὰ ἰατρικά του. « Σὲ ἱκετεύω, τῷ ἔλεγα, μᾶς ἐβεβαίωσες σὺ αὐτὸς ὅτι θ' ἀποθάνῃ, διὰ τί λοιπὸν τὴν τυραννεῖς μὲ τὰ ἰατρικά σου ;— Εἶναι ἀναγκαῖον, Μάξιμε Μάξιμις, διὰ νὰ ἔχω τὴν συνείδησιν ἥσυχον.» Ὢ τῆς θαυμασίας συνειδήσεως ! . . . .

Μετὰ μεσημβρίαν ἤρχησε νὰ ὑποφέρῃ δίψαν. Ἀνοίξαμεν τὸ παράθυρον καὶ ἐθέσαμεν πάγον περὶ τὴν κλίνην, ἀλλ' εἰς μάτην· εἰξευρα ὅτι ἡ ἀνυπόφορος αὕτη δίψα ἦτο τὸ σημεῖον προσεχοῦς τέλους καὶ τὸ εἶπα εἰς τὸν Πέσοριν. « Νερόν ! νερόν ! » ἐκραύγασεν ἐν ταὐτῷ αὐτὴ μὲ φωνὴν βραγχώδη καὶ ἀνασηκωθεῖσα. Ἐκεῖνος δὲ ἔγινεν ὠχρὸς ὡς τὸ κηρίον, ἥρπαξεν ἓν ποτήριον, τὸ ἐγέμισε καὶ τῇ τὸ ἔδωκεν. Ἐγὼ δὲ κρύψας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν χεῖρά μου ἤρχησα μίαν προσευχήν. . . δὲν εἰξεύρω πλέον ποίαν. Εἶδα πολλοὺς ἀποθνήσκοντας εἰς τὸ νοσοκομεῖον εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀλλὰ δὲν εἶναι διόλου τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ἐκεῖνο δὲ μάλιστα τὸ ὁποῖον μὲ ἐλύπησε πολὺ, εἶναι ὅτι δὲν μὲ ἐνθυμήθη διόλου πρὶν ἀποθάνῃ. Ἀλλὰ καὶ τί εἶμαι διὰ νὰ μὲ ἐνθυμηθῇ τις εἰς τὴν ὥραν τοῦ θανάτου ;

« Ὀλίγα λεπτὰ ἀφοῦ ἔπιε τὸ νερὸν αὐτὸ τὸ ὁποῖον τὴν ὠφέλησε, ἐξεψύχησε. Ὡδήγησα ἔξω τοῦ δωματίου τὸν Πέσοριν καὶ ὑπήγαμεν εἰς τὸ ὀχύρωμα, ὅπου ἐπεριπατήσαμεν ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον· τὸ πρόσωπόν του εἶχεν ἀσήμαντον ἔκφρασιν, καὶ ἠγανάκτησα διὰ τοῦτο· διότι εἰς τὴν θέσιν του ἡ λύπη

θὰ μὲ ἐσκότονε. Μετὰ πολλοὺς γύρους ἐκάθησεν εἰς τὴν σκιὰν καὶ ἤρχησε νὰ ζωγραφῇ μὲ τὴν ῥάβδον του εἰς τὴν ἄμμον. Ἠθέλησα μᾶλλον διὰ τὴν ἐθιμοταξίαν νὰ προσπαθήσω νὰ τὸν παρηγορήσω ἀλλὰ μόλις ἤρχησα καὶ ἐγείρας τὴν κεφαλὴν ἤρχησε νὰ γελᾷ... Ἐφρικίασα καθ' ὅλον μου τὸ σῶμα ἰδὼν αὐτὸν τὸν γέλωτα... Ὑπῆγα νὰ εἰπῶ νὰ ἑτοιμάσουν τὸν λάκκον περιετύλιξα τὸ νεκροκράββατον μὲ κομμάτιον μαύρου μεταξωτοῦ τὸ ὁποῖον εἶχα, καὶ τὸ ἐστόλισα μὲ σειρήτια ἀργυρᾶ τὰ ὁποῖα ὁ Πέσοριν εἶχεν ἀγοράσει δι' ἐκείνην.

« Τὴν ἐπιοῦσαν ἐνωρὶς τὴν ἐθάψαμεν ἔξω τοῦ φρουρίου παρὰ τὸν ποταμὸν, ὀλίγα βήματα μακρὰν τοῦ μέρους ὅπου ἐκάθησε διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ θάμνοι σουρβιᾶς καὶ λευκῆς ἀκακίας ἐφύτρωσαν περὶ τὸν τάφον της.

— Ὁ δὲ Πέσοριν; ἠρώτησα.

— Ὁ Πέσοριν ἔμεινεν ἀδιάθετος πολὺν καιρόν... Ἐγίνετο ἰσχνὸς· ἀλλὰ ποτὲ δὲν ὡμιλοῦμεν περὶ τῆς Λευκῆς· ἔβλεπα ὅτι τὸν ἐδυσαρέστει διὰ τί λοιπὸν νὰ ὁμιλήσω περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀντικειμένου; Τρεῖς μῆνας μετὰ ταῦτα ἐστάλη εἰς φρουρὰν εἰς * * *, καὶ κατέλιπε τὴν Γεωργίαν. Ἔκτοτε δὲν ἀπηντήθημεν πλέον. Κάποιος μὲ εἶπε πρὸ ὀλίγου ὅτι ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ῥωσίαν· ἀλλὰ δὲν ἔγεινε μνεία τούτου εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ σώματος. Ἄλλως τε τὰ νέα μᾶς φθάνουν τόσον ἀργά ».

Καὶ ὁ λοχαγὸς ἤρχησε μακρὰν ὁμιλίαν περὶ τοῦ δυσαρέστου τοῦ νὰ μανθάνῃ τις τὰ νέα ἓν ἔτος ἀφ' οὗ παύσωσι νὰ ἦναι πλέον νέα. Βεβαίως ἔλεγεν αὐτὰ διὰ νὰ ἐπιβάλῃ σιγὴν εἰς τὰς ἀναμνήσεις του. Δὲν τὸν διέκοψα, ἀλλὰ καὶ δὲν τὸν ἤκουσα.

Ἡ καταιγὶς εἶχε παύσει καὶ ὁ οὐρανὸς ἐπανέλαβε τὴν πρώτην αἰθριότητα. Ὅθεν ἀνεχωρήσαμεν. Καθ' ὁδὸν ὅμως ἐπανέφερα ἀκουσίως τὴν ὁμιλίαν εἰς τὴν Λευκὴν καὶ τὸν Πέσοριν.

« Καὶ δὲν εἰξεύρετε τί ἔγεινεν ὁ Κάσβις; ἠρώτησα.

— Ὁ Κάσβις! Τῇ ἀληθείᾳ δὲν εἰξεύρω... Ἤκουσα, ὅτι εἰς τὴν δεξιάν μας πτέρυγα, εἰς τοὺς Χαψόγγους ὑπάρχει κάποιος Κάσβις, ἄνθρωπος τολμηρὸς ὅστις περιπατεῖ ἐρυθρᾷ ἐνδεδυμένος καὶ βήματι βραδεῖ, ἐκτιθέμενος εἰς τὰς βολὰς ἡμῶν καὶ χαιρετῶν εὐγενέστατα ὁσάκις σφαῖρα συρίζει παρ' αὐτόν. Ἀλλ' ἴσως δὲ εἶναι ὁ ἴδιος.

Εἰς Κόβιον ἀπεχωρίσθην ἀπὸ τοῦ Μαξίμου Μάξιμις· ἐγὼ ὑπῆγα διὰ τῆς ταχυδρομικῆς ἁμάξης καὶ αὐτὸς ἦτο παρὰ πολὺ φορτωμένος, ὥστε δὲν ἠδυνήθη νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ. Δὲν ἠλπίζομεν νὰ ἐξαναϊδῶμεν ἀλλήλους, καὶ ὅμως ἄλλως ἔδοξε τῇ τύχῃ· καὶ τοῦτο θέλω διηγηθῆ, ἂν τὸ ἐπιτρέπετε, εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον. Σ.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΛΕΥΚΗΣ.

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝ ΚΟΠΕΝΑΓῌ

Β. Ἑταιρίαν τῶν Ἀρχαιολόγων τῆς Ἄρκτου.

Κατὰ τὴν 23 λήξαντος Μαΐου συνεκροτήθη ἐν τοῖς τοῦ Χριστιανοβούργου ἀνακτόροις ἡ γενικὴ ἐπέτειος συνεδρίασις τῆς ἐντίμου ταύτης Ἑταιρίας, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Μ. τοῦ φιλομούσου καὶ σεβαστοῦ βασιλέως τῆς Δανίας ΦΡΕΔΕΡΙΚΟΥ τοῦ Ζ'. Ἀρξαμένης τῆς συνεδριάσεως ἐξέθεσεν, ὁ πολυμαθὴς Γραμματεὺς ὁ καὶ Σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας Κ. Κάρολος Ῥάφνος διὰ καταλλήλου λογιδρίου τὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ λήξαντος ἔτους πράξεις τῆς ἑταιρίας, παρουσιάσας συγχρόνως τὰς παρ' αὐτῆς κατὰ τὴν μνησθεῖσαν ἐποχὴν διεκπεραιωθείσας ἐκδόσεις διαφόρων ἀξιολόγων συγγραμμάτων· οἷον, τόμον ἕνα τῶν χρονικῶν τῆς ἑταιρίας, ἐμπεριέχοντα τὰς κατὰ τὸ 1859 ἔτος ὑποβληθείσας τῇ ἑταιρίᾳ διατριβάς· καὶ τόμον ἕτερον ἐκ τῶν διατριβῶν τῶν Ἀρχαιολόγων τῆς Ἄρκτου, ἐν ᾧ ἐμπεριέχονται αἱ ὑπὸ ξένων λογίων συνταχθεῖσαι διατριβαὶ κατὰ τὸ ἔτος 1860· ἔτι δὲ αἱ ἐκθέσεις περὶ τῶν γενικῶν ἐπετείων τῆς ἑταιρίας συνεδριάσεων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1851 μέχρι τοῦ 1861. Ἐμπεριέχονται πρὸς δὲ καὶ διεξοδικαί τινες διατριβαὶ περὶ διαφόρων ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων, ὡς π.χ. ἡ περὶ Προδόμων τῶν Γιγάντων ἀξιόλογος διατριβὴ τοῦ Μεγαλειοτάτου καὶ φιλομούσου βασιλέως τῆς Δανίας Φρεδερίκου τοῦ Ζ'. ἧς τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς φωνὴν ἐξέδοτο ἤδη ἡ *Πανδώρα*.

Ἀκολούθως ὁ σεβαστὸς Πρόεδρος, ὁ καὶ φιλόμουσος βασιλεὺς, εὐηρεστήθη ν' ἀναθέσῃ τῷ ὑποπροέδρῳ Κ. Οὐεγενέρῳ, τῷ καὶ σοφῷ τῆς Δανίας Ἀρχαιοφύλακι καὶ ἱστοριογράφῳ, τὴν φροντίδα τῆς ἐκδόσεως περιγραφῆς τῶν τάφων καὶ ἄλλων ἀρχαιοτήτων ἀνακαλυφθεισῶν ἐν Ἰελλίγκῃ τῆς Ἰουτλανδίας κατὰ τὰς ἐνεργηθείσας ἀνασκαφὰς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ τρισσεβάστου Προέδρου καὶ βασιλέως.

Ὁ δὲ Βαρῶνος Κ. Λουκᾶς Π. Βρέττον λαβὼν τὸν λόγον διισχυρίσθη ὅτι οἱ οὕτω καλούμενοι *Πρόδομοι γιγάντων* ἐχρησίμευσαν κατ' ἀρχὰς τῆς κατασκευῆς αὐτῶν ἀντὶ οἰκημάτων, καὶ μόνον εἰς μεταγενεστέραν τινὰ ἐποχὴν πρὸς ἐνταφιασμὸν τῶν νεκρῶν ἀντὶ τάφων. Ἐπαναλαβὼν δὲ τὸν λόγον ἡ Α. Μ. ὁ φιλόμουσος Πρόεδρος περιέγραψεν ἐν ὀλίγοις τοὺς τάφους καὶ ἄλλας ἀρχαιότητας ἀνακαλυφθείσας ἐσχάτως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ῥιγκιοβίγγης τῆς Ἰουτλανδίας· εἶτα ἐπαρουσίασε διάφορα ἀρχαῖα ἀντικείμενα ἐκ τῶν ἄρτι ἐναποτεθέντων ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ.

Ὑπεβλήθησαν μετὰ ταῦτα τῇ σοφῇ ὁμηγύρει τὰ ὑπὸ διαφόρων λογίων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους

δωρηθέντα τῇ Ἑταιρίᾳ πονήματα, ἐν οἷς καὶ ἡ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς φωνὴν μετάφρασις τῆς ἀξιολόγου διατριβῆς περὶ *Προδόμων γιγάντων* τοῦ Μεγαλειοτάτου καὶ φιλομούσου βασιλέως τῆς Δανίας Φρεδερίκου τοῦ Ζ'. ὡς καὶ τὸ περὶ γλωσσῶν πόνημα τοῦ φιλομούσου Πρίγκηπος καὶ Γερουσιαστοῦ τῆς Γαλλίας Λ. Λ. Βοναπάρτου. ὃν ἡ ἑταιρία ἐπαξίως κατέταξε μεταξὺ τῶν ἱδρυτῶν αὐτῆς.

Οὕτως ἡ συνεδρίασις διελύθη μετὰ ζωηροτάτων ζητοκραυγῶν ὑπὲρ τῆς Α. Μ. τοῦ σεβαστοῦ Προέδρου αὐτῆς, τοῦ καὶ βασιλέως τῆς Δανίας Φρεδερίου τοῦ Ζ'.

Ι. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΛΑΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Ἱστορία τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος μετὰ τὰς ἐν Βιέννῃ συνθήκας ὑπὸ Γ. Γ. Γερβίνου τόμ. ε'. καὶ ϛ'.

Ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος.

—οοο—

Ὅσον ἁπλῆ καὶ ἀφελὴς ἐκ πρώτης ἐπόψεως φαίνεται ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τοσοῦτον σπουδαιοτέρα καὶ συντόνου μελέτης ἀξία παρίσταται εἰς τὸν ἐγκύπτοντα τῇ σπουδῇ ταύτῃ. Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως δὲν παρέχει ἡμῖν τὸ ἁπλοῦν καὶ ἑκασταχοῦ ἐπαγωγὸν θέαμα τῆς ἰσοδυνάμου, ἢ καὶ μικρόν τι ἑτέρωθεν ἀπολειπομένης πάλης δύω ἐθνικοτήτων, ἀλλὰ τὸ μοναδικὸν παράδειγμα τῆς ἀναγεννήσεως καὶ ἀναστάσεως τοῦ ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους αἰῶνας ἐκ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας ἐκλιπόντος ἑλληνισμοῦ. Τὸν δὲ ἀγῶνα τοῦτον δὲν ἐπεχείρησε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀφοῦ πρῶτον τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἀκριβῶς κατεμέτρησε, καὶ εἶδεν αὐτὰς ἱκανὰς ὅπως συντρίψωσι τὸν ἐπ' αὐτοῦ βαρὺν καὶ δυσφόρητον τῆς δουλείας ζυγόν, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἅμα ἐν ἑαυτῷ ᾐσθάνθη τὸν ἐναπομείναντα σπινθῆρα τῆς ἐλευθερίας ἀναφλεγόμενον ἠγέρθη κατὰ τῆς τυραννίδος πρὸς ἄνισον θαρραλέως ἀποδυθὲν πάλην, καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἐπικρεμαμένας βαρείας ἁλύσεις συνέτριψε. Δύο τινὰ θεωροῦμεν ὡς αἴτια τῆς τοιαύτης ἀποτόλμου καὶ ῥιψοκινδύνου συνάμα τῶν Ἑλλήνων μεταβάσεως ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὴν ἐλευθερίαν, πρῶτον μὲν τὸ ἀδύνατον τῆς συνυπάρξεως τοῦ Μωαμεθανισμοῦ μετὰ τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπερ ἀμφότερα τὰ ἔθνη τό τε δυναστευόμενον, καὶ τὸ δυναστεῦον. οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ συγχωνεύσῃ, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἐπιδεκτικὸν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Δύσεως παρ' Ἕλλησιν, παρ' οἷς, ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν τῶν παραδόσεων, καὶ τοῦ χαρακτῆρος, οὗτος πρὸ πασῶν τῶν ἄλλων χριστιανικῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐθνικοτήτων ταχύτερον ἀνεπτύχθη.—Διό, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀπεδύθησαν ἀγῶνα, τὰ λοιπὰ ὅμορα αὐτοῖς χριστιανικὰ ἔθνη ὡς οἱ Σέρβοι οἱ Δάκες καὶ οἱ Βούλγαροι, ἢ ἐν μέρει μόνον τινὰς τῶν ἐλευθεριῶν αὐτῶν ἐκ τῶν ὀνύχων τῶν τυράννων ἀφήρπασαν, ἢ περιωρίσθησαν μόνον, ὡς οἱ τελευταῖοι εἰς διαμαρτυρήσεις τινὰς ἐμμέσους, οὐχὶ πάντῃ ἀλλοτρίας ξενικῶν προτροπῶν, καὶ δυναμένας ἐνίοτε εἰς τὴν ὀξυδερκῆ παρατηρητὴν νὰ ἐμπνεύσωσιν ὑπονοίας περὶ τῆς εἰλικρινείας αὐτῶν.

Ἡ ἀφήγησις τῶν κατὰ τὸν ἱερὸν τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνα γεγονότων, καὶ ἡ ἱστορικὴ αὐτῶν διασκευή, πολλὰς παρέχει τοῖς ἱστοριογράφοις δυσχερείας. Ὁ ἀγὼν οὗτος δὲν ἐπεραιώθη εἰσέτι, ἀλλ' ὡς εἰπεῖν μέχρι τοῦδε ἡ πρώτη μόνον πρᾶξις τοῦ μεγαλουργοῦ τούτου δράματος ἐξετελέσθη, οἱ ἦχοι τῶν σαλπίγγων τῆς ἐλευθερίας ἔναυλοί εἰσιν εἰς τὰ ὦτα τῶν θεατῶν. Πολλοὶ τῶν πρωταγωνιστῶν αὐτοῦ ζῶσιν ἔτι ἀσθμαίνοντες ἐκ τῆς πάλης ἐξ ἧς πρὸ μικροῦ ἐξῆλθον, ἄλλοι ζηλοτυποῦσι βλέποντες ἑτέρους κύπτοντας ὑπὸ τὸ βάρος τῶν δαφνῶν, ἃς ἡ πατρὶς προσέφερεν, οἱ δὲ ἄμεσοι τῆς γενεᾶς τοῦ ἀγῶνος διάδοχοι ἐδιδάχθησαν τὰ κατ' αὐτὸν γεγονότα ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτουργῶν, ὅπως οὗτοι ἀντελήφθησαν τούτων. Πλὴν ἡ ἀφήγησίς των δὲν ἦν πάντῃ ἀμέτοχος προσωπικῶν συμπαθειῶν, ἃς ὁτὲ μὲν εὐγενὲς αἴσθημα φιλοστοργίας καὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς οἰκείους ἢ φίλους ἐμπνέει, ὁτὲ δὲ ἡ ἐκ τῆς ἁμίλλης ζηλοτυπία γεννᾷ· διότι, ὡς καὶ ὁ Πλούταρχος λέγει, ἡ τῶν πράξεων καὶ τῶν βίων ἡλικιῶτις ἱστορία, τὰ μὲν φθόνοις καὶ δυσμενείαις, τὰ δὲ χαριζομένη καὶ κολακεύουσα λυμαίνεται καὶ διαστρέφει τὴν ἀλήθειαν. (Πλουτ. Περικλ. § 13.)— Ἐν ἄλλοις δὲν ἐπέστη ἔτι ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν τὸ παρελθὸν διεζεύχθη ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ παρόντος, καθ' ἣν αἱ ἀναμνήσεις τῶν προσώπων καὶ τῶν πράξεων ἐλευκάνθησαν καὶ ἐξεκαθαρίσθησαν ἀπὸ τῶν συγχρόνως παθῶν διὰ τῆς τοῦ χρόνου παρελεύσεως, ὅπως τὸ ἀεννάως ῥέον ὕδωρ τοῦ ῥύακος λευκαίνει τοὺς ἐν τῇ κοιτίδι αὐτοῦ λίθους, καὶ ἀποπλύνει τὰς ἐπ' αὐτῶν κηλίδας. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τινὲς τῶν παρ' ἡμῖν προσεπάθησαν ὅπως ὑπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν, ἢ ἐν εἴδει ἀπομνημονευμάτων, πραγματευθῶσι τὰ τοῦ ἀγῶνος, πλὴν τὰ ἔργα αὐτῶν, αὐστηρῶς ἐξεταζόμενα, οὐδὲν ἕτερόν εἰσιν, ἢ ἡ πρώτη καὶ θεμελιώδης ὕλη, ἐφ' ἧς ὁ ἱστοριογράφος τῶν μεταγενεστέρων ἐποχῶν θέλει ἀνοικοδομήσει τὸ ἱστορικὸν μαυσωλεῖον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἑκάστη ἐποχὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἔσχε καὶ τὸν

κατ' ἐξοχὴν ἱστορικὸν αὐτῆς. Τοῦ Τρωϊκοῦ ἀγῶνος τὰς περιπετείας ἀπεθανάτισεν ἡ ῥαψῳδὸς τοῦ Ὁμήρου Μοῦσα, πιστὴν δὲ κατέλιπε τοῖς μεταγενεστέροις τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου εἰκόνα ἡ ἀμίμητος τοῦ Θουκυδίδου γραφίς· ἐν τῇ τοῦ Τακίτου αὐστηρᾷ καὶ ἀμειλίκτῳ ἱστορίᾳ κατοπτρίζεται τὸ εἰδεχθὲς καὶ ἀπαίσιον τῆς παρακμαζούσης Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας φάσμα· ὁ νέος τῆς Ἀγγλίας Θουκυδίδης ὁ Macauley ἐξιστορεῖ ἡμῖν τὰς τύχας αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 17 αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς· τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τὰς μεγαλοπρεπεῖς καὶ φρικώδεις συνάμα σκηνὰς διετύπωσε πρὸς μελέτην καὶ παραδειγματισμὸν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν τοῦ Mignet ὁ γλαφυρὸς κάλαμος, ὁ δὲ Thiers περιάγει ἡμᾶς διὰ τῶν τροπαίων τοῦ κοσμοκράτορος μονάρχου τοῦ αἰῶνος ἡμῶν.

Καὶ ὁ ἑλληνικός ἀγὼν δὲν εἶναι ἥττονος ἀξίας τῶν ἐμπνευσάντων τοὺς εἰρημένους ἱστορικοὺς γεγονότων, τὸ σύμβολον αὐτοῦ εἶναι ὁ σταυρὸς, ὁ δὲ σκοπὸς δι' ὃν μυριάδες θυμάτων προσηνέχθησαν οἱονεὶ ἑκατόμβαι εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος, εἶναι ἡ καταστρόπωσις τοῦ ἀπολυτισμοῦ, ἡ ἐπικράτησις τοῦ πνεύματος κατὰ τῆς ὕλης. Ὅθεν ἀδιστάκτως πιστεύομεν ὅτι καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν θέλει εὕρει μεταξὺ τῶν ἡμετέρων τὸν κατ' ἐξοχὴν ἱστορικὸν αὐτοῦ, ὅστις θέλει ἐγγράψει εἰς τὰς ἀθανάτους τῆς ἱστορίας δέλτους τὰ ἔργα τῶν ἡρώων τῶν συμμετασχόντων αὐτοῦ.

Μεταξὺ τῶν ἀλλοδαπῶν, οἵτινες μέχρι τοῦδε τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος συνέγραψαν, πρώτην ἀναμφισβητήτως κατέχει θέσιν ὁ Γερβῖνος. Πρὶν ἢ ὅμως περὶ τοῦ ἀρτιγεννήτου αὐτοῦ ἔργου ὁμιλήσωμεν, καλὸν νομίζομεν ὅπως γνωρίσωμεν τὸν συγγραφέα καὶ ῥίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν προγενεστέρων τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἔργων.

Ὁ Γεώργιος Γοττφρεῖδος Γερβῖνος ἐγεννήθη τῇ 20 Μαΐου τοῦ 1805 ἔτους ἐν Δαρμστάτῃ ἔνθα καὶ ἐξεπαιδεύθη παρὰ τῶν γονέων αὐτοῦ διὰ τὸ ἐμπορικὸν προωρισμένος στάδιον. Πλὴν, τοῦ κερδῴου Ἑρμοῦ αἱ πολυτάλαντοι ἐλπίδες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταπνίξωσιν ἐν αὐτῷ τὸν πρὸς τὴν μάθησιν καὶ τὰ γράμματα ζῆλον, ὅθεν προσηκόντως δι' ἰδίας μελέτης περὶ τὰ ἐγκύκλια καταρτισθεὶς μαθήματα, μετέβη εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε τῆς Εἰδελβέργης Ἀκαδημίαν. Ἐν αὐτῇ διήκουσε τὰ τῆς φιλολογίας μαθήματα καὶ προστάτην ἔχων καὶ ἀῤῥωγὸν τὸν πολυΐστορα Schlosser, ὅστις ἐνεφύσησεν αὐτῷ τὸν πρὸς τὴν ἱστορίαν ἔρωτα, ἠσχολήθη ἰδίως περὶ τὴν μελέτην αὐτῆς, καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ προεχειρίσθη ὑφηγητὴς ἐν τῇ φιλολογικῇ τοῦ Πανεπιστημίου τούτου σχολῇ. Ἡ δὲ Βαδικὴ Κυβέρνησις (1835) τὰς πολυειδεῖς τοῦ ἀνδρὸς ἐκτιμῶσα γνώσεις ὠνόμασεν αὐτὸν ἔκτακτον Καθηγητήν. Μετὰ ἐτήσιον ὅμως διδασκαλίαν ἐγκατέλιπε τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Εἰδελβέργης προσκληθεὶς ὡς τακτικὸς Καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς Γοτίγγην, ἔνθα διετέλεσε διδάσκων μέχρι τοῦ ἔτους 1837, ὅτε ἕνεκα τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ εἰς τὴν διαμαρτύρησιν τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου τούτου κατὰ τῆς καταργήσεως τοῦ συνταγματικοῦ χάρτου τοῦ 1833, οὐ μόνον παρανόμως ἀπεβλήθη τῆς θέσεώς του, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ Δαλμάνου καὶ Ἰακώβου Γρὶμ ἐξωρίσθη ἐκ τῆς χώρας. Βαρέως φέρων ἐπὶ τῇ αὐθαιρέτῳ ταύτῃ πράξει ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν ὅπου διέμεινε χρόνον τινὰ, εἰς διαφόρους ἱστορικὰς ἐνδιατρίβων μελέτας· κατὰ τὴν ἐπάνοδον δ' αὐτοῦ εἰς Εἰδελβούργην διωρίσθη αὖθις, ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐπίτιμος Καθηγητὴς καὶ ἤρξατο μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ λαμπρᾶς ἐπιτυχίας τῶν παραδόσεων του. Ἡ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὅμως διδασκαλία οὐδόλως ἀπέσπασεν αὐτὸν τῆς περὶ τῶν κοινῶν μερίμνης, ἀλλὰ καὶ ἐν διατριβαῖς, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐκδοθείσαις, πολλὰ τῶν συγχρόνων πολιτικῶν ζητημάτων ἐπραγματεύθη, ὡς τὸ περὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς καθολικῆς θρησκείας ἐν Γερμανίᾳ, τὸ περὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐν Πρωσσίᾳ, καὶ ἄλλα δημοσιευθέντα ἐν τῇ ἐν Εἰδελβέργῃ τῇ συμπράξει αὐτοῦ ἐκδιδομένῃ τότε Γερμανικῇ ἐφημερίδι. Καὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ τῶν Γερμανῶν συνελεύσει τοῦ 1848 ἀπαντῶμεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ὅμως τῆς γερμανικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 ὁ Γερβῖνος ἀπεσύρθη ἐντελῶς εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, καὶ μετὰ μείζονος ζήλου ἐπελήφθη αὖθις τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ μελετῶν.

Ἐκτὸς τοῦ ἀναγγελλομένου συγγράμματος ὁ Γερβῖνος ἐξέδοτο προηγουμένως διάφορα ἄλλα, ὧν τὰ ἀξιολογώτερά εἰσιν ἡ ἱστορία τῆς τῶν Γερμανῶν ποιήσεως εἰς τόμους τρεῖς καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ταύτην νεωτέρα ἱστορία τῆς ποιήσεως εἰς τόμ. 2. Πρὸς τούτοις συνέγραψε ἀξιόλογον πραγματείαν περὶ ἱστοριογραφίας. (*) Ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴν ἑρμηνείαν τῶν Σακεσπηρείων δραμάτων. Τὸ δὲ νεώτατον ἔργον εἰς ὃ συντόνως ἀπό τινος χρόνου φαίνεται ἀσχολούμενος, εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος, ἔργον ὄντως ἀντάξιον τῆς βαθυνοίας καὶ τῆς περὶ τὴν κρίσιν ὀρθότητος τοῦ συγγραφέως. Τῆς ἐκδόσεως τῆς ἱστορίας ταύτης προέταξε τὴν πολυθρύλλητον αὐτῆς εἰσαγωγὴν, ἥτις οὐχὶ ὀλίγον συνετάραξε τὰς παλινδρομούσας τῶν γερμανικῶν ἐπικρατειῶν πατριαρχικὰς κυβερνήσεις, αἵτινες ὑπὸ φιλοστόργου μερίμνης πρὸς τοὺς λαοὺς αὐτῶν ἐμπνεόμεναι ἀπη-

(*) Grundzüge des Historik. Leipzig 1837.

γόρευσαν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς βίβλου ταύτης. Πλὴν διὰ τοῦτο εὗρεν αὕτη πλείονας ἀναγνώστας καὶ πλείονας θαυμαστάς.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε 6 τόμοι, ὧν οἱ μὲν τέσσαρες πρῶτοι περιστρέφονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν μεταπολιτεύσεων, ἐπαναστάσεων καὶ παλινορθώσεων ἐν ταῖς διαφόροις ἐπικρατείαις τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ἀπὸ τοῦ 1815 καὶ ἐφεξῆς, ἤτοι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς, ἣν ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ δικαίως χαρακτηρίζει ὡς ἐποχὴν τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης, τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης τῶν ἡγεμόνων καὶ τῆς ἐκχαυνώσεως τῶν ὑπαλλήλων αὐτῶν, ὡς ἐποχὴν τῶν συνόδων καὶ πρωτοκόλλων, τῶν πολιτικῶν καταδιώξεων, καὶ τῶν συνωμοσιῶν, τῶν ἐλπίδων καὶ τῆς διαψεύσεως αὐτῶν. Ἐν δὲ τῷ 5 καὶ 6 τόμῳ ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται ἐν ἐκτάσει τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (σελ. 1—120) ἣν προτάττει τοῦ ὅλου ἔργου ἀφοῦ πρῶτον ἀντιπαραθέσῃ τὰς τύχας τοῦ Ἱσπανικοῦ κράτους μετὰ τοῦ Μωαμεθανικοῦ μεταβαίνει εἰς τὴν ἔρευναν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Τουρκίας καταδεικνύων τὴν ἔλλειψιν παντὸς ζωτικοῦ στοιχείου πρὸς συντήρησιν διάπλασιν καὶ πρόοδον τοῦ δορυκτήτορος τούτου λαοῦ, τὴν ὕφεσιν τοῦ πρὸς τὴν θρησκείαν ζήλου, τὴν διάλυσιν τοῦ στρατιωτικοῦ διοργανισμοῦ καὶ τὴν ἐπικειμένην πολιτικὴν ἀποσύνθεσιν, καθόσον ἡ τύχη τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ὁμοιάζει πρὸς τὸν χείμαῤῥον ποταμῶν τινῶν, οἵτινες διὰ στενῆς διερχόμενοι κοίτης ἀποῤῥέουσιν εἰς εὐρείας πεδιάδας. Ἐν ὅσῳ ὁ Μωαμεθανισμὸς μετηγγίζετο ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ δὲ ἰσχὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς στρατιωτικῆς διοργανώσεως συνείχετο, ἡ ὁρμὴ καὶ τὸ κράτος αὐτοῦ ἦν ἀκατάσχετα, καὶ πάντα τὰ προστυχόντα συμπαρέσυρεν, ἅμα ὅμως ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξέλειπον τὰ συνέχοντα αὐτὸν, ὡς ἐντὸς κοιτίδος στοιχεῖα, εὐθὺς ἐπῆλθεν ὡς εἰς τὰ λιμνάζοντα ὕδατα ἡ σηπεδὼν, καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν ἀναπεμπομένας ἀναθυμιάσεις εἶναι ἀδύνατον νὰ διαλύσῃ ἡ αὔρα τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀπὸ τοῦ δορυκτήτορος λαοῦ ὁ συγγραφεὺς μεταβαίνει εἰς ἐξέτασιν τοῦ δορυαλώτου ἐρευνῶν τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ κατάστασιν τὴν σχέσιν πρὸς τοὺς κατακτητὰς, καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ χριστιανικὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἥτις ἀνέκαθεν ὡς ἡ φυσικὴ σύμμαχος καὶ προστάτις τῶν Ἑλλήνων ἀνεδείχθη, ἂν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἰδιαίτερα ἐπεδίωκε συμφέροντα.

Αἱ ἀπόπειραι τῶν διαφόρων ἡγεμόνων τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως πρὸς περιστολὴν τῶν ἀντιβάσσων καὶ βαρβάρων τῶν Γενιτσάρων ὀρδῶν, ἀπέβησαν μάταιαι μὲν καὶ ἀνωφελεῖς διὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς, μόνον δὲ ἔσχον ἀποτέλεσμα τὴν ἀπονομὴν προνομίων τινῶν εἰς τοὺς χριστιανοὺς καὶ τὴν προπαρασκευὴν αὐτῶν πρὸ τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα.

Τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος ἐν τοιαύτῃ εὑρισκόμενον καταστάσει ἑπόμενον ἦν ὅπως καὶ εἰς ἐμφυλίους περιπέσῃ πολέμους. Οὕτως ὁ Πασβὰν Ὀγλοῦ συναθροίσας περὶ ἑαυτὸν ἄτακτα γενιτσάρων στίφη ἐδῄου ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν Βουλγαρίαν, ὁ τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ Πασᾶς, ὁ Πύῤῥος οὗτος τῶν νεωτέρων χρόνων, ὑπῆρξεν ἐπί τινα χρόνον τὸ φόβητρον τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ δ' ἀντίπαλος καὶ ἐφάμιλλος τούτου Μεχμὲτ Ἀλῆς ὀλίγον ἐδέησεν ὅπως καταλάβῃ τὸν θρόνον αὐτὸν τῶν Ὀθωμανῶν αὐτοκρατόρων. Καὶ τὰ ὑποτελῆ καὶ δορυάλωτα φῦλα τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας ἤρξαντο βαθμηδὸν ὑψοῦντα τὸν αὐχένα κατὰ τῆς τυραννίας, ὁ συγγραφεὺς περιγράφει εὐστόχως τὰς μεμονωμένας ταύτας ἀποπείρας τῶν Μοντενεγρίνων, τῶν Σουλιωτῶν, τῶν Σέρβων, καὶ τῶν Δακῶν, ὡς ἐν ἐπιλόγῳ δὲ τῆς ἐκτενοῦς ταύτης καὶ πολυμαθοῦς εἰσαγωγῆς πραγματεύεται περὶ τῶν κυρίων μοχλῶν ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη καὶ δι' ὧν κατορθώθη ἡ ἀνέγερσις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἤτοι περὶ τῶν ἁρματωλῶν, οἵτινες ἐχρησίμευσαν ὡς ὁ πρῶτος πυρὴν πρὸς σχηματισμὸν ἀξιομάχου καὶ ἐμπειροπολέμου δυνάμεως, περὶ τῆς διαδόσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ὑλικῆς ἀναπτύξεως τῶν κατοίκων διὰ τῆς ἐμπορίας, περὶ τῆς παρ' Ἕλλησι ἐπικρατούσης παραδόσεως περὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν συμπαθειῶν, ἃς ἕνεκα τούτου ἔχαιρον παρὰ τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς. Ὁ συγγραφεὺς ἀναιρεῖ εὐγλώττως (σελ. 107) τὴν γνώμην, ἣν ὁ ὑπὸ πνεύματος νεωτερισμοῦ καὶ ἀσκόπου πολυμαθείας ὁρμώμενος Fallmerayer ὑπεστήριξεν, καὶ ἀποδίδει ἡμῖν ἁγνοὺς καὶ ἀλυμάντους τοὺς τίτλους τῆς καταγωγῆς ἡμῶν περαίνων τὴν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πραγματείαν διὰ τῶν ἑξῆς λόγων «οἱ Ἕλληνες, ὅπως οὔτε διὰ τῶν ἐποίκων Ἀλβανῶν, ἐξαλβανώθησαν, οὔτε ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἐξοθωμανώθησαν, οὔτε ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ἐξενετίσθησαν, οὔτε ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ Καταλάνων ἐξερωμανίσθησαν, οὕτως οὔτε ὑπὸ τῶν Σλάβων ἀπεσλαβώθησαν.» (σελ. 112.) Ἐν τέλει δὲ ἐρευνᾷ τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα ἡμῶν ἀπεικονίζων πιστῶς τὰς πολυειδεῖς καὶ ἐνίοτε δυσδιαγνώστους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀρετὰς καὶ κακίας, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὸν ὑπέρτερον πάντων τῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν φύλων.

Ἀφοῦ οὕτως ὁ συγγραφεὺς συνοικειώσῃ τὸν ἀναγνώστην μετὰ τοῦ ἔθνους, οὗτινος προτίθεται νὰ διηγηθῇ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναγεννήσεως, ἄρχεται ἀπὸ τῶν πρώτων τοῦ ἀγῶνος προοιμίων, ἤτοι τῆς διοργ

γανώσεως καὶ ἐπεκτάσεως τῆς φιλικῆς ἑταιρίας (τομ. ά. σελ. 120.) Ἡ σύστασις τῆς φιλικῆς ἑταιρίας εἶναι τῳόντι μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ φαινόμενον, ὁ συγγραφεὺς, ὡς καὶ πολλοὶ τῶν ἀλλοδαπῶν, ἐξίστανται ἀπέναντι τῶν γιγαντιαίων, ἐν τόσῳ βραχεῖ χρόνῳ, προόδων, καὶ ἀποροῦσι πῶς, ἐν ᾧ ἡ διοργάνωσις αὐτῆς ἦν τοσοῦτον πλημμελὴς, καὶ οὐχὶ πάντη ἀμέτοχος ἀτόπου μυστικισμοῦ, κατώρθωσε μολοντοῦτο ἐν τῇ ἀΰλῳ αὐτῆς πλεκτάνῃ νὰ συμπεριλάβῃ καὶ κατακαλύψῃ ἅπασαν τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν καὶ πολλὰ ἐκτὸς ταύτης μέρη. Ἡ ἀπορία αὕτη καὶ ὁ θαυμασμὸς, δικαίως προκύπτει εἰς πάντας τοὺς ἐκλαμβάνοντας τὴν φιλικὴν ἑταιρίαν, ὡς ἁπλῆν τινα συνωμοσίαν, ἀποκύημα τῆς πυρεσσούσης κεφαλῆς ὀλίγων τινῶν, σκοπὸν μόνον ἔχουσαν τὴν τῶν καθεστώτων ἀνατροπήν. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ φιλικὴ ἑταιρία οὐδόλως τοιοῦτον φέρει χαρακτῆρα. Αὐτὴ τοῦ συγγραφέως τοὐλάχιστον ἡ λεπτομερὴς διήγησις τῶν περὶ τὴν φιλικὴν ἑταιρίαν, πείθει τὸν ἀναγνώστην περὶ τοῦ ἐναντίου. Ἡ φιλικὴ ἑταιρία δύναται μᾶλλον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ συμβολικὴ ἐκδήλωσις τῆς γενικῆς τοῦ ἔθνους πεποιθήσεως πρὸς ἐπιχείρησιν τοῦ ἔργου, ὅπερ πρὸ αἰώνων ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἐμελέτησεν, ὡς τὸ σύνθημα τῆς πραγματοποιήσεως τῶν πόθων καὶ τῶν ἐλπίδων παντὸς Ἕλληνος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ ταύτης ὁμολογητέον ὅτι οὐχὶ μικρὸν συνετέλεσεν ἡ ἐκ τῆς ἀλαζονείας προερχομένη ἀμβλυωπία τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ὡς καὶ ἡ εἰς τὸ πεπρωμένον πεποίθησις αὐτῆς.—

Ἕνεκα τούτου καὶ τὰ μέλη αὐτῆς περιέτρεχον ἀφόβως τὰ διεστῶτα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μέρη ἀναῤῥιπίζοντα τὴν ὑποκαιομένην φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν ᾧ δὲ ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις πολλάκις περὶ τῶν πραττομένων ἔλαβε γνῶσιν, καὶ πολλάκις ἡ ἐνέργεια τῶν μελῶν αὐτῆς, οὐ μόνον πρὸς τὸ αὐτὸ δὲν ἔτεινε τέρμα, ἀλλὰ μάλιστα πρὸς ἀντιθέτους παρεξετρέπετο ἐνεργείας, ὀλίγιστοι δὲ ἦσαν οἱ σοβαρῶς πιστεύοντες εἰς τὴν ἀόρατον ἀνωτάτην ἀρχὴν, μολοντοῦτο καθ᾽ ἑκάστην βλέπομεν, ὅτι ἑκατοστύες προσηλύτων προσήρχοντο, κραταιὰ δὲ καὶ ἀδιάσειστος μέχρι τέλους ἔβαινε πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοπουμένου.

Οἱ τὴν ἱστορίαν τῶν περὶ τὴν φιλικὴν ἑταιρίαν διεξιόντες ἀδύνατον ὅπως μὴ πολλάκις ἐντύχωσι τῷ ὀνόματι τῆς φιλοπατρίδος τῶν Ὑψηλαντῶν οἰκογενείας, ἧς ὁ πρεσβύτερος γόνος Ἀλέξανδρος ὁ Ὑψηλάντης ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς ἡ ὑπερτάτη κεφαλὴ τῆς ἑταιρίας ταύτης ἐθεωρεῖτο; ὡς τὸ ὄργανον δι᾽ οὗ ὁ μεγαλεπήβολος τῶν Ῥώσσων Αὐτοκράτωρ ἐπέπρωτο ν᾽ ἀνατρέψῃ τὰ ἑτοιμόῤῥοπα θεμέλια τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ συγγραφεὺς μετ᾽ εἰλικρινείας καὶ ἱστορικῆς ἀπαθείας περιγράφει τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις αὐτῶν, τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἁτοπήματα εἰς ἃ ὑπέπεσον, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων πάντοτε τὸ ἀξίωμα ὅτι οἱ ἔπαινοι οἱ μέχρι κολακείας παρεκτρεπόμενοι ἴσως μὲν τῷ ἐπαινουμένῳ, ἢ τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ εἰσὶ τερπνοὶ, τοῖς βουλομένοις ὅμως ἀληθῆ διδάσκεσθαι ἱστορίαν ἐπαχθεῖς καὶ ἀνιαροί. Δι᾽ ὃ, ἐκ τῶν περὶ τῆς οἰκογενείας ἱστορουμένων δύναται εὐκόλως ὁ ἀναγνώστης τὸν ἀληθῆ τῶν πρωταγωνιστῶν αὐτῆς χαρακτῆρα ν᾽ ἀναπλάσῃ, χαρακτῆρα, καθ᾽ ὃν πολλάκις τὸ αἴσθημα τῆς φιλοπατρίας ὑπερτέρει τῆς πολιτικῆς συνέσεως, ἡ δὲ γενναιότης προσεπάθει ἐνίοτε νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς ἐλλείψεις τῆς στρατηγικῆς ἐμπειρίας.

Τῆς φιλικῆς ἑταιρίας ἄμεσον προϊὸν ὑπῆρξεν ἡ τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν ἐπανάστασις. Πλὴν ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς ὑπερχειλιζούσης καὶ ὀργώσης φιλοπατρίας μᾶλλον. ἢ ἐπὶ τῆς βεβαιότητος τῆς ἐπιτυχίας καὶ τοῦ προσφόρου τῶν περιστάσεων καὶ τῆς χώρας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπέτυχε καὶ πολλὰ εὐγενῆ τῆς πατρίδος τέκνα εἰς πρόωρον συμπαρέσυρεν ὄλεθρον.

Ἡ δᾴς ὅμως, δι᾽ ἧς ὁ ἥρως τῆς ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἐπαναστάσεως Γεωργάκης ὁ Ὀλύμπιος ἐν τῷ κωδωνοστασίῳ τῆς μονῆς τοῦ Σέκου ἀνῆψε τὴν πυρὰν, ἐφ᾽ ἧς ἐπέβη προσφέρων ἑαυτὸν ὁλοκαύτωμα ὑπὲρ τῆς πατρίδος, διέδωκε τὸ πῦρ τῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄρχεται, τὸ μεγαλουργὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως δρᾶμα.

Ἐνταῦθα ἀφικνούμενος καὶ ὁ συγγραφεὺς μετατρέπεται εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν καθ᾽ ἕκαστον ἔτος συμβεβηκότων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξ ἴσου ἀφορῶν πρὸς ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα ἔθνη, καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ τὰς δυνάμεις αὐτῶν ἀναμετρῶν, τὰ μέσα καὶ τὴν θέσιν ἑκάστου πιστῶς ἀπεικονίζων καὶ συμπαρακολουθῶν ταῦτα μέχρι τῆς στιγμῆς καθ᾽ ἣν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης πρὸς ἄλληλα, συμπεπλεγμένα, τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν εἰς τὴν τύχην τῶν ὅπλων ἀφιέρουν.

Ἂν καὶ τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως ἦναι ἀφελὲς, καὶ ἀνεπιτήδευτον, ἥκιστα βαῖνον ἐπὶ ποιητικοῦ κοθόρνου, μολοντοῦτο ἡ φαντασία τοῦ ἀναγνώστου διὰ τῆς σαφοῦς τῶν γεγονότων ἀφηγήσεως αἰωρεῖται καὶ οἱονεὶ μαγικῶς μεταφέρεται, ποτὲ μὲν εἰς τὰ λιτὰ καὶ ἀπέριττα τῶν Ἑλλήνων στρατόπεδα, βλέπει αὐτοὺς ὄπισθεν βράχων, ἢ πλησίων φαράγγων τὴν διάβασιν τοῦ ἐχθροῦ ἀναμένοντας, ὅπως ἐπ᾽ αὐτῶν ἐξ ἀπροόπτου ἐπιπεσόντες ἐξαγοράσωσι τὴν ἀδοξίαν προτέρας ἀποτυχίας, ἄλλοτε δὲ πάλιν εἰς τὰ πολυάριθμα τῶν Τούρκων στρατόπεδα τὰ πρὸς ἀγέλας μᾶλλον ζώων ἐοικότα, ἅτινα ὑπὸ τῶν θηριωδῶν καὶ ἀλαζόνων Σατραπῶν ἀγόμενα, ὑπὸ λοιμοῦ ἢ λιμοῦ ἐπινεμόμενα καὶ ὑπὸ τῆς κακουχίας ὁσημέραι ἀ-

ραιούμενα, βραδέως καὶ θηλυπρεπῶς προέβαινον ἐρημοῦντα καὶ καταδηοῦντα τὴν χώραν. Ὅ,τι δὲ ἡ ἔλλειψις τῆς ἀνδρείας, τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἰδέας, δι' ἣν ἐμάχοντο, ἠδυνάτει νὰ κατορθώσῃ, τοῦτο ἐπετύγχανον διὰ τῆς πλήθυος αὐτῶν. Οὐ μόνον ἤθελεν εἶσθαι μακρὸν νὰ διεξέλθωμεν ἐνταῦθα κατ' ἐπιτομὴν ἁπάσας τὰς περιπετείας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, ἃς ὁ συγγραφεὺς μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας ζωγραφεῖ, ἀλλὰ καὶ λίαν δυσχερὴς συγχρόνως καθίσταται ἡ ἀπεικόνισις τῶν πρωτοτύπων καλλονῶν τοῦ ἔργου τούτου, ἐὰν διασπάσῃ τις τὸν ἐσωτερικὸν σύνδεσμον καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τοῦ ὅλου, ἅτινα ἀκουσίως πως συμπαρασύρουσι τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ. Διὸ περιωρίσθημεν ἐνταῦθα, ὑποδεικνύοντες μόνον τας κυριωτέρας τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ, εὐχόμενοι ἵνα ταχέως καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ μεταφρασθῇ ὅπως τοῖς πᾶσι καταστῇ προσιτόν.

Ὅ,τι ἰδίως ὅμως κοσμεῖ τὴν ἱστορίαν ταύτην εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεὺς, οὐ μόνον τὰς κατὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τούρκους πράξεις μεθ' ἱστορικῆς ἀκριβείας και λεπτότητος διηγεῖται, ἀλλὰ καὶ τὴν σχέσιν τῶν διαμαχομένων ἐθνῶν πρὸς τὰς ἐπικρατεστέρας τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἀκριβῶς περιγράφει ἴδ. τόμ. Α΄. σελ. 277— 488. Τομ. Β΄. σελ. 120 ἑπομ. σελ. 279. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἦτον ἡ ἀπροσφορωτέρα πασῶν διότι ἡ μὲν Εὐρώπη ἐκυμαίνετο ἔτι ἀπὸ τὸν σάλον τῆς Γαλλικῆς μεταπολιτεύσεως, ἀπὸ τὰς ἐπαναστάσεις ἀνθρακέων ἐν Ἰταλίᾳ, ἀπὸ τὰς ἐν Ἰσπανίᾳ ταραχάς. Οἱ δὲ τότε ἡγεμονεύοντες περιεστοιχισμένοι ὑπὸ τῆς σπείρας τῶν δῆθεν νομιμοφρόνων, ἤλπισαν ὅτι διὰ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, ὡς δι' ἀγκύρας ἀναποσπάστου, ἠσφάλισαν τοὺς κλυδωνιζομένους θρόνους αὐτῶν ἐκ τῶν τρικυμιῶν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅτι ἐπ' αὐτῶν ἀταράχως καθήμενοι ἠδύναντο νὰ ἐπιβλέπωσι μὲ πατρικὴν ὅλως στοργὴν τὰ συναγελαζόμενα αὐτῶν ποίμνια, τοὺς λαούς. Τὸ σύνθημα τοῦ αἰῶνος ἦν ἡ στασιμότης, ἡ πρόοδος ἐθεωρεῖτο ὡς ἁμάρτημα ἄντικρυς ἀντικείμενον πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπικρατούσης τότε πολιτικῆς, ἧς προΐστατο ὁ δολομήχανος τῆς Αὐστρίας ὑπουργὸς Μετερνῖχος. (*)

Διὰ ταῦτα ἑπόμενον ἦν ὅπως καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εὐθὺς ἐκ προοιμίων κινήσῃ τὴν περιέργειαν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐπικρατειῶν, ὧν τὸ ἐνδιαφέρον ηὔξανεν ἔτι μᾶλλον ὡς ἐκ τῆς θέσεως, ἣν κατέχει ἡ Τουρκία, ἥτις ἐθεωρεῖτο καὶ τότε ὡς ὁ μόνος φραγμὸς κατὰ τοῦ κολοσσοῦ τῆς Ἄρκτου ὅθεν καὶ ἅμα καθισταμένου τοῦ πολέμου βλέπομεν ταύτας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συμμετεχούσας αὐτοῦ. Τὴν σπουδαιότητα τῆς σχέσεως ταύτης τῶν πρωτίστων ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ὑπ' ὄψιν ἔχων καὶ ὁ συγγραφεὺς, δὲν ἐγκαταλείπει τὸν ἀναγνώστην ἁπλοῦν θεατὴν τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου τελουμένων, ἀλλ' ἀφοῦ ἀναπετασθῇ ἡ αὐλαία, ἡ διακρίνουσα τὰς διαφόρους πράξεις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, περιάγει τὸν ἀναγνώστην ἐν τοῖς παρασκηνίοις, καὶ δεικνύει αὐτῷ τὰ ἀπόκρυφα ἐλατήρια καὶ τὰ μηχανήματα, ἅτινα ἐρρύθμιζον τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἑκάστης τῶν δυνάμεων. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἅπασαι ὁμοφώνως ἀπεδοκίμασαν ἐν ἀρχῇ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, καὶ ἐθεώρησαν αὐτὸν ὡς λῃστρικὴν μᾶλλον ἐξανέγερσιν, πρὸς ἁπλῆν ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων, ἀλλ' ἐνωρὶς ὑπὸ τῆς φωνῆς, ἣν ἤγειρον οἱ συμπαθοῦντες ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος λαοὶ τῆς Δύσεως, ἐξύπνησαν ἐκ τοῦ ληθάργου, καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ἀτοπημάτων, εἰς ἃ τυχὸν ἐκ παραδρομῆς ἐνέπεσον, ἐπροσπάθησαν νὰ θεραπεύσωσιν. Οὐδέποτε ἡ ἀναγεννηθεῖσα Ἑλλὰς θέλει λησμονήσει τὰς γενναίας συνεισφορὰς τῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Γερμανίᾳ φιλελλήνων, οὐδέποτε ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ Ἕλληνος θέλουσιν ἐξαλειφθῇ τὰ ὀνόματα τῶν Βυρώνων, τῶν Φαβιέρων, τῶν Σατωβριάνδων, τῶν Ἀστίγγων τῶν Κοχρανῶν, τῶν ὁποίων τὰς ἀρετὰς καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας ὁ ἀοίδιμος τοῦ συγγραφέως κάλαμος περιγράφει. Πλὴν μία ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ἥτις θέλουσα καὶ αὐτὴ νὰ ἁμιλλᾶται πρὸς τὰς μεγάλας τῆς Εὐρώπης δυνάμεις, τὴν δ' ἔλλειψιν πάσης βαρύτητος ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τῆς διπλωματίας, προσεπάθει ν' ἀναπληρώσῃ διὰ τοῦ δόλου, τῆς συκοφαντίας καὶ τῆς ἀπάτης, ἀνεφάνη εὐθὺς ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μέχρι τέλους διετέλεσεν ὁ ἄσπονδος αὐτῆς ἐχθρὸς, καὶ ὁ πιστὸς σύμμαχος τῆς Τουρκίας. Ἐν ὅσῳ εἰς τὰς καρδίας τῶν νέων Ἑλλήνων ζῇ ἡ μνήμη τοῦ Ῥήγα Φεραίου, καὶ τοῦ Ὑψηλάντου, ἐν ὅσῳ ὑπολείπεται ἔτι ἐν αὐτοῖς μικροσκοπικόν τι ἴχνος πατριωτισμοῦ, δὲν θέλουσι παύσει νὰ τρέφωσι ἄσπονδον μῖσος κατ' αὐτῆς, ἥς, ὅπως ἡ πολιτικὴ τῶν τελευταίων χρόνων, οὕτω καὶ ἡ ἐπικράτεια αὐτῆς γεωγραφικῶς ἐξεταζομένη ὁμοιάζει πρὸς τὸ πολύχροον ἔνδυμα τῶν γελωτοποιῶν, τὸ ὁποῖον συνέρραψεν ἐκ τῶν ῥακῶν τῶν ὑπ' αὐτῆς συλλεχθέντων κατὰ τὰς διαφόρους καταστροφὰς τῶν ἐθνικοτήτων. Πιστῶς κατοπτρίζεται ἐν τῇ προκειμένῃ συγγραφῇ ἡ εἰδεχθὴς τῆς πολιτικῆς ταύτης εἰκὼν, πολιτικῆς σύμβολον ἐχούσης τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀπάτην, ἅτινα ἐνεσαρκώθησαν εἰς τὸν τότε τὰ τῆς διπλωματίας αὐτῆς ἰθύνοντα Μετερνῖχον. Διὸ ποτὲ μὲν βλέπομεν αὐτὴν ἕρπουσαν χαμερπῶς καὶ τὴν συμμαχίαν τῆς Ῥωσσίας ἐπικαλουμένην, ποτὲ

(*) Τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ἡ εἰκὼν ἀπαντᾶται ἐν τῷ τομ. Α΄. σελ. 120, τῆς ἱστορίας ταύτης.

δὲ καταπροδίδουσαν ταύτην, καὶ διὰ τῆς συκοφαντίας ζητοῦσαν νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν εὔνοιαν τῆς Ἀγγλίας ἄλλοτε προσλιπαροῦσαν τὴν συνδρομὴν τῆς Γαλλίας. Ὅθεν καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀναγνώστου μετὰ τοῦ αἰσθήματος τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀποστροφῆς, παρεισδύει ἀκουσίως πως καὶ αἴσθημά τι οἴκτου βλέποντος αὐτὴν ἀείποτε ἀποτυγχάνουσαν καὶ διηνεκῶς ναυαγοῦσαν ἐνώπιον τῶν γενναίων καὶ ἀνδρικῶν αἰσθημάτων, ἅ τινα ἐνέπνεον τοὺς διπλωμάτας τῶν τριῶν προστατίδων δυνάμεων.

Ἂν καὶ ὁ συγγραφεὺς οὐδόλως τοῦ Ἑλληνικοῦ μετέσχεν ἀγῶνος, τὴν δὲ ἱστορίαν αὐτοῦ συνέγραψεν ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν μέχρι τοῦδε πηγῶν ἀρυόμενος (*), ἀξιοθαύμαστός ἐστιν ἡ ἐντέλεια μεθ' ἧς οὐ μόνον τὸν ἑλληνικὸν ἐν γένει χαρακτῆρα περιγράφει, ἀλλὰ καὶ ἰδίως τῶν πρωταγωνιστῶν αὐτοῦ, οὓς ἄριστα ζωγραφεῖ ἐκ τῶν ἔργων καὶ λόγων αὐτῶν βοηθούμενος (*). Τὰς σελίδας ταύτης διερχόμενός τις

(*) Σημ. Ὡς ὁδηγὸν ὁ συγγραφεὺς λαμβάνει πολλάκις τὴν ἀρίστην τῶν παρ' ἡμῖν ἱστορίαν τοῦ σεβαστοῦ γέροντος Σπυρίδωνος Τρικούπη. Πλὴν καὶ ἅπασαι ἀνεξαιρέτως αἱ λοιπαὶ πηγαί, αἱ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ ὑπάρχουσαι εἰσὶ γνωσταὶ αὐτῷ καὶ ἐχρησίμευσαν πολλαχῶς πρὸς διευκρίνησιν διαφόρων ζητημάτων.

ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Ὁ Γερβῖνος τὰ κυρίως ἱστορικὰ σχεδὸν ἅπαντα κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Κυρίου Τρικούπη ἔγραψε π. χ. ὅσα περὶ τῶν ἀοιδίμων Ἀνδρέα Ζαΐμη, Ι. Καποδιστρίου, περὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Μεσολογγίου κτλ. γράφει εἶναι σχεδὸν μετάφρασις τῆς ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἐκείνῃ.

Ἐκ τούτων θαυμάσιον παράδειγμα ἀμεροληψίας πρόκειται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Κυρίου Τρικούπη καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Καποδιστρίου, ὑφ' οὗ πολλὰ ἔπαθε. Ὁ σύγχρονος οὗτος ἱστορικός, ἀφ' οὗ κατέδειξεν ἀναντιρρήτως ὅτι ὁ Κυβερνήτης οὐδόλως ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας εἰργάζετο,

« *Πολλαὶ ἀρεταί*, λέγει, *ἐκόσμουν τὸν ἄνδρα· σεμνὰ ἦσαν τὰ ἤθη του, ἀκέραιος ὁ χαρακτήρ του καὶ ἀγαθὴ ἡ διάθεσίς του· ἐσέβετο τὴν πάτριόν του θρησκείαν καὶ ἠγάπα νὰ προσφέρῃ πᾶσαν κυριακὴν καὶ πᾶσαν ἑορτὴν πάνδημον αἴνεσιν εἰς τὸν Θεόν· λιτός, ἀπέριττος καὶ ἀνεπίδεικτος ἦτον ὁ βίος του· χαρίεις καὶ εὐπρεπὴς ἡ ἰδιωτικὴ συμπεριφορά του καὶ πανθομολόγητος ἡ ἀφιλοκέρδειά του· διέπρεψε μεταξὺ τῶν διπλωματῶν τοῦ καιροῦ του ὡς ὀξύνους, φιλόπονος καὶ συνδιαλλάκτης· ἡ γλῶσσά του εἶχε πειθὼ καὶ ὁ κάλαμός του χάριν ἐν ᾧ ἔθελγεν ὡς φιλομοναρχικὸς τὸν Νικόλαον, ἐγοήτευεν ὡς φιλοδημοκρατικὸς τὸν Λαφαγέτην· ὀλιγοδάπανος δὲ ἦτον ἡ ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον κυβέρνησίν του διοίκησις τοῦ τόπου. Ἀλλ' ἠμαύρωναν τὴν λαμπρὰν ταύτην εἰκόνα τινὲς κηλῖδες· ἠγάπα νὰ περιαυτολογῇ, νὰ ἐπαίρηται καὶ νὰ ὀλιγωρῇ τοὺς ἄνδρας τοῦ ἀγῶνος· καὶ τὸ ἀπρεπέστατον πάντων, τοὺς ἐχλεύαζεν εἰς ἐπήκοον αὐτῶν, ἂν καὶ γράφων πρὸς τοὺς ἀλλογενεῖς τοὺς ἐπῄνει· ἀμέτοχος τοῦ ἀγῶνος ἀλλὰ καρπούμενος τὰς πρώτας τιμάς, ἤθελε νὰ καταβιβάζῃ τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἵνα μὴ φαίνηται ἐν τῇ φιλοτιμίᾳ του ὀφείλων χάριν τοῖς προσενεγκοῦσιν αὐτῷ τὴν Ἀρχήν, διὸ καὶ δὲν ἔπαυε λέγων, ὅτι αὐτὸς διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὑπολήψεώς του ἀνύψωσε τὴν Ἀρχὴν κάτω κειμένην. Ὅ,τι δὲ δίκαιον ἦτο ν' ἀποδώσῃ κυρίως εἰς τὰς εὐτυχεῖς πολιτικὰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἐκλήθη εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ τόπου, τὸ ἀπέδιδεν αὐταρέσκως εἰς μόνην τὴν ἱκανότητα καὶ ὑπόληψίν του· ἐπίστευεν ὅτι ἠδικεῖτο, ἂν ἡ συμμαχία καὶ ἡ Εὐρώπη δὲν τὸν ἐθεώρουν Ἑλλάδα, ἡ δὲ Ἑλλὰς λυτρωτήν της. Ἡ τοιαύτη ἔπαρσις τὸν παρέσυρεν εἰς ἄτοπα ἀνάξια τοῦ ὀρθοῦ νοός του καὶ τῆς ἀγαθῆς καρδίας του· δὲν ἐδυσκολεύετο νὰ ὀνομάζῃ αὐτὸς ἑαυτὸν παῤῥησίᾳ σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος καὶ φθορεῖς τοὺς κυβερνήσαντας πρὸ αὐτοῦ κατὰ πρόσωπον αὐτῶν· καὶ τοὺς μὲν κοτσαμπασίδας ἐκάλει Τούρκους φέροντας ὄνομα Χριστιανῶν, τοὺς δὲ ὁπλαρχηγοὺς λῃστάς, ἀγγεῖα δὲ τοῦ σατανᾶ τοὺς Φαναριώτας καὶ μωροὺς τοὺς λογίους· μόνους τοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς βιομηχάνους ἐθεώρει ἀξίους τῆς ἀγάπης καὶ προστασίας του, καὶ ἔλεγεν ἀναφανδόν, ὅτι πρὸς τὸ συμφέρον μόνων αὐτῶν ἀπέβλεπεν ἡ κυβέρνησίς του· δὲν ἐσυστέλλετο δὲ κομποῤῥημονῶν, ὅτι ηὗρε τὴν Ἑλλάδα μεμονωμένην καὶ τὴν ἐσχέτισε πρὸς τὴν Εὐρώπην, ὅτι ἂν ἀνεχώρει, ἡ Ἑλλὰς ἀπώλλυτο, καὶ ὅτι δὲν θὰ εὐτύχει ὁ τόπος, ἂν δὲν ἤρχοντο ἔξωθεν ἄνθρωποι νὰ τὸν κυβερνήσωσιν, ἂν δὲν τῷ ἐδίδετο πᾶσα ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν καὶ ἂν δὲν παρήρχετο ἡ γενεὰ τῶν ἀγωνιστῶν· φιλογενὴς δὲ καὶ φιλελευθέρους ἀρχὰς πρεσβεύων, ἤθελε νὰ κυβερνᾷ δεσποτικῶς τοὺς ὁμογενεῖς του, ἐπὶ λόγῳ ὅτι τοιοῦτον κυβερνητικὸν εἶδος ἔπρεπεν εἰς ἔθνος μεταβαῖνον ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν· οὐδ' ἐπίστευεν ὅτι ὁ δεσποτισμὸς φθείρει συνήθως τὰ χρηστὰ ἤθη καὶ αὐτῶν τῶν πρὸς τὸ καλὸν τοῦ κοινοῦ δεσποζόντων· δὲν ἀνείχετο δὲ οὐδ' ἣν αὐτὸς παρέσχε μικρὰν ἐξουσίαν τοῦ πανελληνίου.* »

(*) Μετ' ἀπορίας ἴδομεν ἐν τῷ τομ. Α'. σελ. 335. πληροφορίαν τινὰ περὶ Κολοκοτρώνη ὅλως ἀνυπόστατον ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν παραδόσεων ἐξελεγχομένην. Ὁ συγγραφεὺς ἂν καὶ θεωρῇ τὸν Κολοκοτρώνην ὡς τὸν στρατηγικώτατον καὶ ἐπιφανέστερον τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Ἑλλάδος, ψέγει ὅμως αὐτὸν διὰ τὸ φιλοχρήματον τοῦ χαρακτῆρος, ἀναφέρων ὅτι τὰς μικρὰς τῆς πατρίδος προσόδους καταχρώμενος, εἰς τραπέζας τῆς ἀλλοδαπῆς ὑπὲρ ἑαυτοῦ διέθετο. Ἡ μικρὰ ὅμως περιουσία, ἣν ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀποθνήσκων κατέλιπε, καὶ ἡ ἀφιλοκέρδεια μεθ' ἧς ἐπολιτεύθη καθ' ὅλον τὸν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν βίον αὐτοῦ, εἰσὶν ἱκανὰ τεκμήρια ὅπως καὶ τὴν ἐλαχίστην ὑπόνοιαν περὶ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ χαρακτῆρος

νομίζει ὅτι εὑρίσκεται ἐντὸς μεγαλοπρεποῦς στοᾶς, ἔνθα ἵστανται οἱ ἀνδριάντες τῶν ἡρώων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, οὓς ἡ λεπτὴ τοῦ συγγραφέως γραφὶς ἐκ τοῦ πρωτοτύπου αὐτοῦ ἀπεμιμήθη.

Ὁ συγγραφεὺς πολλαχοῦ ψέγει τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα τῆς ἀτομικότητος, ὅπερ πολλῶν πολλάκις δυστυχιῶν ἐγένετο παραίτιον, ἀπορεῖ δὲ πῶς ἐν ᾧ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοσούτους ἐγέννησεν ἄνδρας, οἵτινες, ἢ ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν πολλάκις ἀμαράντους ἐδρέψαντο τῆς δόξης δάφνας, ἢ ἐν τῇ τῶν κοινῶν πραγμάτων διοικήσει ὡς οἱ ἄριστοι πάντων διεκρίθησαν, οὐδεὶς ὅμως ἐξ αὐτῶν, οὔτε κἂν ἐπὶ μικρὸν, ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ ἐν τῇ παλάμῃ αὐτοῦ τὸ πηδάλιον τῆς κλυδωνιζομένης τότε πολιτείας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὡς ἀγαθὸς κυβερνήτης τὸ σκάφος αὐτῆς διὰ μέσου τῶν σκοπέλων νὰ καθοδηγήσῃ (*). Ἴσως τοῦ μὲν πρώτου ἀφορμὴ ὑπῆρξεν ἐν μέρει ὁ ἔσχατος κίνδυνος, εἰς ὃν πολλάκις τὰ κοινὰ τῆς πατρίδος πράγματα περιήρχοντο καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀπελπισία τῶν ἀγωνιζομένων ἐνέπνεεν αὐτοῖς ἀκουσίως τὸ αἴσθημα τῆς ἰδιοσυντηρησίας· τοῦ δὲ δευτέρου νομίζομεν ὅτι τὴν λύσιν ἠδύνατο ὁ συγγραφεὺς ν' ἀναζητήσῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς καταγωγῆς ἡμῶν, ἐξετάζων τὰ παραδείγματα τῶν προγόνων μας, ἡδομένων ἀείποτε τῷ ταπεινοῦν τοὺς ὑπερέχοντας, καὶ συνεχῶς πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας στασιαζόντων..

Ὁ βος τόμος τῆς πολυτίμου ταύτης ἱστορίας ἀπολήγει εἰς τὴν ἄφιξιν τοῦ Καποδιστρίου ἐν Ἑλλάδι καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν αὐτοῦ ὡς κυβερνήτου αὐτῆς. Ὁ συγγραφεὺς καὶ περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου τὸν λόγον ποιούμενος, μετὰ παῤῥησίας καὶ ἀληθείας ἐξετάζει τὸν βίον αὐτοῦ, καὶ, ἐκ τῶν ἔργων κρίνων τὸν ἄνδρα, εἰς μὲν τὰς ἀρετὰς τὸν δίκαιον ἀπονέμει ἔπαινον, τὰ δὲ ποικίλα πολιτικὰ αὐτοῦ ἁμαρτήματα ψέγει. Τὴν περαιτέρω διήγησιν τῶν μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐπιφυλάττεται νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐν τοῖς δημοσιευθησομένοις προσεχῶς τόμοις πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου ἔργου, καὶ ἐλπίζομεν ὅτι ἡ ἔκδοσις αὐτῶν δὲν θέλει ἐπὶ πολὺ βασανίσει ἔτι τοὺς ἐν ἀνυπομονησίᾳ ἀναμένοντας ἀναγνώστας. Πλὴν καὶ ἐκ μόνης τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἤδη ἐκδοθέντων τόμων δικαιοῦται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ συγγραφεὺς περικαλλὲς καὶ ἀνεξίτηλον ἀνήγειρε τῇ Ἑλληνικῇ ἐπαναστάσει μνημεῖον, πρὸς ὃ οἱ Ἕλληνες ἀναβλέποντες θέλουσιν ἀείποτε μετ' ἐπαίνου καὶ εὐγνωμοσύνης ἀναπολεῖ τὸ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένον ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ.

Κ. Ν. ΚΩΣΤΗΣ.

(*) Μεταξὺ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐπαναστάσεως ὡς τὸν ἄριστον πάντων καὶ μόνον ἱκανὸν ὅπως συγκεντρώσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν διοίκησιν τῆς ὅλης Ἑλλάδος ἀναγνωρίζει καὶ ὁ συγγραφεὺς (τομ. Α'. σελ. 273) τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον. τοῦ πρωταγωνιστοῦ τούτου τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὴν διάνοιαν παντὸς Ἕλληνος ἀπωθήσωσι, καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ καθαρὰν πάσης τοιαύτης κηλῖδος τηρήσωσι παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ.

Τὰ δημοτικὰ ταῦτα ᾄσματα συνελέχθησαν ὑπό τινος φιλομούσου νέου ἐκ Πύργου τῆς Ἠλείας μετὰ πολλῆς ἐπιστασίας, οὗτινος θέλομεν δημοσιεύσει ἄλλοτε τὸ ὄνομα.

1.

Ἐγὼ περνάω κ' ἀντιπερνάω ς' τῆς Μαρουδῆς τ' ἁλώνι·
Ἀποκεῖ ἁλωνίζουν δώδεκα καὶ συμπαίζουν δέκα.
Κ' ἡ Μάρω μὲ τὴν μάνα της τριγύρω λαγανίζει·
Κ' ἡ μάνα της τῆς ἔλεγε κ' ἡ μάνα της τῆς λέγει.
Φεύγα (1) ἡ Μάρω ὀχ τὸν κουρνιαχτὸ φεύγα κ' ἀπὸ τὸν ἥλιον.
— Μάνα τὸν ἥλιον ἀγαπῶ τὸν κουρνιαχτὸ τὸν θέλω·
Τὸν γυιὸν τοῦ πρωτολιχνιστῆ ἄνδρα θέλω νὰ πάρω.
— Ὁ γυιὸς τοῦ πρωτολιχνιστῆ πολλὰ προικιὰ γυρεύει·
— Σὰν τὰ γυρεύει δός τε τα, καλὸς εἶν κ' ἂς τὰ πάρῃ·
— Γυρεύει βόϊδα τοῦ ζυγοῦ φοράδα τῆς καβάλας,
γυρεύει κ' ἀνεμόπαγνο, νὰ τρώῃ ἡ φοράδα μέσα,
γυρεύει ἀμπέλι ἀτρύγητο μ' ὅλους τοὺς τρυγητάδες·
— Σὰν τὰ γηρεύῃ δός τε τα καλὸς εἶν κ' ἂς τὰ πάρῃ.

2.

Ἀνάθεμά τον π' ὔῤῥιχνε τὰ μάγεια στὸ πηγάδι
Κ' ἐμάγεψε τὸν ἄνδρα μου καὶ θὲ νὰ μὲ χωρίσῃ·
Κ' ἂν μὲ χωρήσῃ ὁ κ. . . . καλήτερον θὰ πάρω·
Σ'ταῖς δυὸ ς'ταῖς τρεῖς θὰ λούζωμαι, ς'ταῖς τέσσαρες θ'ἀλλάζω
Καὶ ς'ταῖς ἑπτὰ καὶ ς'ταῖς ὀκτὼ θὰ βγαίνω ς'τὸ σεργιάνι.
Νὰ μὲ ζηλεύσῃ ὁ κ. . . . καὶ στείλῃ νὰ μὲ πάρῃ.

3.

Μωρ', μηλιά μου, μὲ τὰ μῆλα, ποῦ εἶν' τὰ μῆλα σου;
Ποῦ εἶν τὰ μῆλα, ποῦ εἶν τὰ φύλλα, ποῦ κ' οἱ κλῶνοι σου;
— Φύσηξε βορειὰς καὶ νότος καὶ μᾶς τὰ 'ριξε·
— Σὲ παρακαλῶ, βορειά μου, τράβα χαμηλά.
Γιὰ νὰ ἀράξουν τὰ καράβια τὰ Ζαγωριανά.
Οὖλ' ἀράξαν κ' οὖλα ἦρθαν, κ' οὖλα φάνηκαν.
Τοῦ Μεϊμέτη τὸ καράβι δὲν ἐφάνηκε.
Κ' ἡ Ἀνθοῦλα κτενιζόταν μὲς τὴν σκάλα της.
Κ' ὁ Μεϊμέταγας περνάει καὶ τὴν χαιρετᾷ.
Ῥίχνει μῆλο καὶ τὴν κρούει, δὲν τ' ὡμίλησε.
Ῥίχνει μάλαμα κ' ἀσήμι, χαμογέλασε,
Πέντε παλληκάρια στέλλει εἰς τὸ μπαρμπεριό
κ' ἄλλα πέντε παλληκάρια ς'τὸ συμπεθεριό,

(1) Ονομαστ. ἀντὶ κλητικῆς.

— « Μώρ, κυρά μου, συμπεθέρα, συμπεθέρα μου,
« Νά μᾶς δώσης τὴν ἀνθοῦλα ς' τὸν Μεϊμέταγα ».
Καὶ κανεὶς δὲν ἀπεκρίθη μὰ οὐδ' ἡ μάνα της.
Παρὰ ἡ 'Ανθοῦλα λέγει κ' ἀποκρίνεται·
« Τὸν Μεϊμέταγα τὸν θέλω καὶ τὸν ἀγαπῶ
« Γιὰ νὰ γείνω βοϊβοντίνα μὲς τὰ Γιάννενα
Νὰ μοιράζω τοὺς λουφέδες τῶν παλληκαριῶν ».

4.

Ποῦ πᾶς ἀγγελικὸ κορμὶ, ποῦ πᾶς καμαρωμένο;
— Σ' τὴν βρύσιν πάω γιὰ νερὸ ς' τὸν ποταμὸν νὰ πλύνω.
—Σ'τὴν βρύσιν Τοῦρκοι κάθονται, ς'τὴν στράτα παλληκάρια,
Φυλᾶν σοῦ πίνουν τὸ νερὸ, φιλοῦν τὰ μαῦρα μάτια.
Φυλάξου θυγατέρα μου μαῦρος μὴ σὲ φιλήση·
— Μὰ οὐδὲ μαῦρος μαυρειδερὸς μὰ οὐδὲ ἡλιοκαϋμένος.

5.

Σ' τὴν βρύσιν στέκω καὶ διψῶ, νερὸ κρατῶ δὲν πίνω.
Τηράγοντα ταῖς εὔμορφαις μοῦ πῆραν τὸ κανάτι.
Κανάτι ξυλοκάνατο νά εἶχα τὸ ῥιζικό σου,
Ποῦ σὲ κρατοῦν ἡ εὔμορφαις καὶ πίνουν τὸ νερό σου·
Τρεῖς ἀδελφοῦλαις ἤμαστε κ' οἱ τρεῖς ἀρχοντοπούλαις·
Τὴν μιὰ τὴν λένε βαμβακιὰ τὴν ἄλλη κρύα βρύσι,
Τὴν τρίτη τὴν καλήτερη τὴν λένε κυπαρίσσι.
Νὰ φίληγα τὴν βαμβακιά. Νὰ πιῶ νερὸ ὀχ' τὴν βρύσι.
Νά πεφτα νὰ κοιμώμουνα κοντὰ ς'τὸ κυπαρίσι.

6.

Ποιὸς εἶν ἄξιος ς' τὴ θάλασσα ἀμπέλι νὰ φυτεύση
Καὶ καβαλάρης ς' τὰ ἄλογο νὰ 'μβῆ νὰ τὸ κλαδεύση;
— 'Εγώ εἶμαι ἄξιος ς' τὴ θάλασσα ἀμπέλι νὰ φυτεύσω
Καὶ καβαλλάρης ς' τὰ ἄλογο νὰ μπῶ νὰ τὸ κλαδεύσω.
— 'Ανάμεσα ς' τὸν οὐρανὸ κρέμετ' ἕνα στατέρι.
Κ' ἐκεῖ νὰ πᾶς νὰ ζυγιαστῇς γιὰ νὰ σὲ κάμω ταίρι.

7.

Πέρδικά εἶχα ς' τὸν ὀντά μου
Καὶ ἐκοιμότανε κοντά μου
'Εξυπνῶ καὶ δὲν τὴν βρίσκω
Μ' ἔρχεται νὰ ξεψυχήσω.
Μὲ τὰ ῥοῦχα μου μαλώνω
Βγαίνω ἔξω καὶ τ' ἀπλώνω.
— 'Ροῦχα μου καλά μου ῥοῦχα
Ποῦ ν' τὰ μαῦρα μάτια ποῦ 'χα,
— Γιάντα π' ἔρχονται ἀπὸ πέρα
Μὲ τριαντάφυλλα ς' τὰ χέρια.

8.

Ποιὸς εἶδε πράσινο δενδρὶ
Νά 'χη γαλάζια φύλλα;
Νά 'χη καὶ ς'τὴ ῥιζούλα του
βρύσι κατάκρυα βρύσι;
'Εκεῖ ἔσκυψα νὰ πιῶ νερὸ,
νὰ πιῶ καὶ νὰ περάσω·
Μ' ἔπεσε τὸ μανδύλι μου·
τ' ἀργυρογαζομένο,
ὁποῦ μοῦ τὸ κεντούσανε
δύο πάρθενα κοράσια,
Τό 'να ἦταν ἀπ' τὸν Γαλατᾶ
Καὶ τ' ἄλλο ἀπ' τὸ Νιοχῶρι
μαυρομάτουσα καὶ ξανθή.
μαῦρα μάτια μαῦρα φρύδια
λαῦρα ποῦ 'χει ἡ καρδοῦλα του
ποιὸς τὴν κάνει τέτοια κρίσι.
φιλῶ τὰ μάτια σου τὰ δυὸ
καὶ τὴν κόρη ν' ἀγκαλιάσω.
γιὰ δὲν μὲ κλέτε, φίλοι μου,
μιὰ χαρὰ ἦταν τὸ καϋμένο
καὶ μοῦ τὸ τραγουδούσανε
'σὰν τοῦ Μάϊ τὰ κεράσια,
σφίκτον τὸν νοῦν σου δυνατά.
τοῦ παππᾶ Γεωργάκη ἡ κόρη.

9.

"Οσό εἶν τὸ μῆλο κόκκινο καὶ τὸ κυδώνι τ' ἄσπρο
Καὶ τὸ τριαντάφυλλο ξανθὸ, τὸ παραγινομένο,
"Ετσε ἔνε κ' ἡ ἀγάπη μου, ἡ ἀγαπητική μου.
Μὴν τὴν πενεύῃς, Κωνσταντῆ, τὴν εὔμορφη γυναῖκα
Γιατί κρυφὰ δανείζεται καὶ φανερὰ μοιράζει.
"Ασπρά 'χει κ' ἂς δανείζεται, φλωριά κ' ἂς τὰ μοιράζη
Κώνστα δὲν δίνει τ' ἄσπρα σου μὰ οὐδὲ καὶ τὰ φλωριά σου.
Παρὰ δανείζει τὸ φιλὶ, ντροπιάζει ἐσὲ κ' ἐμένα.
Σὲ ἰνάτι μοῦ τὸ κάνετε νὰ πά νὰ τὴν σκοτώσω.
"Αν δὲν πιστεύῃς, Κωνσταντῆ, σύρε νὰ καταλάβῃς.
Τούρκικα φόρια φόρεσε καὶ τούρκικα καβάλα,
Καὶ σύρε καὶ ξαπέζεψε ς' τοῦ γέροντα τὸ σπῆτι,
Καὶ δεῖρε τὸν πρωτόγερον καὶ μάλο τοὺς γερόντους;
Γοργὰ ψωμὶ, γοργὰ κρασὶ, γοργὰ κ' ἕνα κοράσι.
"Ολα γοργὰ τὰ ἠφέρανε, τὴν κόρη δὲν τὴν βρίσκουν
Κ' ἀτός του τοὺς ἀδήγησε κ' ἀτός του τοὺς διατάζει
Γιὰ σύρτε ς' τὴν Κωνσταντινιὰ, ς' τοῦ Κώστα τὴν γυναῖκα,
Κείνη πολλοὺς ἐδάνεισε κ' ἐμᾶς μὴν τὸ κρατήση.
'Εκίνησαν κ' ἐδιάκανε οἱ δυὸ πρωτογερόντοι
Κ' ἀπὸ μακρυὰ τὴν χαιρετᾶν κ' ἀπὸ κοντὰ τῆς λένε.
Γιά σου χαρά σου Κωνσταντοῦ.— Καλῶς τους τοὺς γερόντους
Κόρη σοῦ πέφτομε ῥιντσὰ σοῦ πέφτομεν μινέτι.
Μᾶς ἦλθε ἕνας τρανὸς ἀγὰς κ' ἕνας τρανὸς ἀφέντης,
Γύρους γυριάζει τὰ φλωριὰ καὶ τὰ μαργαριτάρια.
Μὰ μπῆκε μέσα κ' ἄλλαξε σὰν τὴν περδικοπούλα,(1)
Κ' ἐκίνησαν κ' ἐδιάκανε στοῦ γέροντα τὸ σπῆτι.
Γιά σου χαρά σου ἀφέντη μου— Καλῶς τηνε τὴν κόρη,
Μὰ ἐστρῶσαν κ' ἐπλαγιάσανε 'σὰν νὰ ἦσαν ἀδελφούλια.
Βαρειὰ κοιμᾶσ' ἀφέντη μου, βαρὺν ὕπνον ὀπ' ἔχεις,
'Εξύπνα κ' ἀγκαλίασε κορμὶ κυπαρισσένιο,

. . . .

Καὶ τὸ σπαθί του ἔβγαλε τῆς κόβει τὸ κεφάλι.

10.

Ποῦ εἶσουν περιστερούλα μου τόσον καιρὸν ποῦ λείπεις;
Πῆγα νὰ μάσω λάχανα ς' τὰ κλέφτικα λημέρια.
Οἱ κλέφτες μᾶς ἀγνάντευσαν ἀπὸ 'ψηλὴ ῥαχοῦλα
Κοράσια μαυρομμάτικα γιὰ κοντοκαρτερεῖτε,
κάτι νὰ σᾶς 'ρωτήσωμε, κάτι νὰ σᾶς εἰπῶμε.
Μὴν ἦναι κλέφτες ς' τὸ χωριὸ μὴν ἦναι κ' ἀρβανίτες,
Ποῦ ξεύρω καπετάνιε μου κἂν ἦναι κἂν δὲν ἦναι;
Θαῤῥῶ εἶναι δυὸ τρεῖς τέσσαρες καὶ κάνουν τὸ ταΐκι·
Ποιὸς ἔχει ἐδῶ γλυκὸ κρασὶ, ἔχει ὄμορφο κοράσι;
Παπᾶς ἔχει γλυκὸ κρασὶ, ἔχει ὄμορφο κοράσι.
'Εδιάκαν καὶ κονέψανε μὲς τοῦ παπᾶ τὸ σπῆτι.
Παπᾶ ψωμὶ, παπᾶ κρασὶ νὰ πιοῦν τὰ παλληκάρια
Παπᾶ τὴν θυγατέρα σου τὴν θέλει ὁ καπετάνιος.
'Εσεῖς καλὰ τὸ ἠξεύρετε, κ' οἱ Τοῦρκοι κ' οἱ 'Ρωμαῖοι,
Π' ἐμένα ἡ θυγατέρα μου λείπει ς' τὸ μοναστῆρι,
Λείπει νὰ γείνη καλογρηὰ ν' ἁγιάση τὴν ψυχή της.
Παπᾶ σοῦ κόβω τὰ μαλλιὰ, σοῦ κόβω καὶ τὰ γένια.
'Εδιάει καὶ τὴν ἤφερε πέρδικα (2) πλουμισμένη.

11.

Γιενάρης μὲ τὰ κρύσταλλα, Φλεβάρης μὲ τὰ χιόνια
Κ' ὁ Θεριστὴς τραγουδιστὴς κ' Αὔγουστος μὲ τὰ ῥόιδα,

---

(1) 'Επὶ κακοῦ τὸ περδικοποῦλα.
(2) Τὸ πέρδικα πάντοτε ἐπὶ κακοῦ

Μιὰ παπαδιὰ στολίζεται ν' πάη ς' τὸ πανηγύρι,
Βάνει τὸν ἥλιον πρόσωπον καὶ τὸ φεγγάρι ἀστήθη,
Καὶ τὴν ὀχιὰ τὴν πλουμιστὴ γιορντάνι τοῦ λαιμοῦ της.
Τσοπάνης τὴν ἀγνάντευε ἀπὸ 'ψηλὴ ῥαχοῦλα
Μὲ τὸ καλάμι τῆς 'μιλάει μὲ τὴν φλογέρα λέει.
Μωρ' ἔλα 'πάνω παπαδιὰ νὰ κ. . . .
Σοῦ δίνω χίλια πρόβατα καὶ πεντακόσια 'γίδια
Λύκος νὰ φάη τὰ πρόβατα κ' ἄλλος λυκὸς τὰ 'γίδια.
Παρὰ ν' ἀφήσω τὸν παπᾶ νὰ 'ρθῶ μὲ τὸν τσοπάνη
Καὶ ὁ παπᾶς ποῦ τ' ἄκουσε πολὺ τοῦ καλοφάνη·
Ἄηντε ἀπάνω παπαδιὰ νὰ κ. . . .
Νὰ πάρωμε τὰ πρόβατα, νὰ πάρωμε τὰ 'γίδια.
Παπᾶ μὴν ἐξουρλάθηκες, μὴν ἀσηκώθη ὁ νοῦς σου;
Παπᾶ χάνεις τὴν λειτουργιὰ ποῦ θὲ νὰ λειτουργήσῃς.

12.

Μωρὴ μικροῦλα λεϊμονιὰ μὲ τὰ πολλὰ λεϊμόνια
χαμήλωσ' τὰ κλωνάρια σου ποῦ κελαϊδοῦν τὰ ἀηδόνια.
'Αηδόνια μου μπιρμπίλια μου, νὰ ζῆτε μὴ λαλῆτε,
Γιατί ἡ ἀγάπη ἐμίσεψε καὶ πάει ἀπὸ τὸ βράδυ.
Τί φταῖνε τὰ γλυκὰ κρασά, τί φταῖν' τὰ παλληκάρια;
Τί φταῖνε οἱ Μπελεσώτισσες ποῦ βάνουν τὸ φτιασίδι·
Τί γὰρ ἡ γιαῖς τὸ βάνουνε, τί γὰρ ἡ πανδρευμέναις;
Το βάνουν καὶ ἡ παπαδιαῖς κ' ἀφίνουν τοὺς παπάδες.
Μιὰ παπαδιὰ μὲς τὸ Μιστρᾶ πάει μὲ τοὺς δραγόνους
Πάει καὶ ὁ παπᾶς ξεσκούφωτος κοντὰ περικαλῶντα.
Κοντοκαρτέρει παπαδιὰ κάτι νὰ σὲ ρωτήσω.
Νὰ μὴ μοῦ πῆρες τὰ ἱερὰ γιατὶ θὰ λειτουργήσω.
Σύρε παπᾶ ς' τὸ σπῆτι μας, σύρε καὶ ς' τὴ δουλειά σου.
'Εγὼ θὰ πᾶ νὰ πανδρευτῶ νὰ πάρω παλληκάρι.

13.

Τάχα δὲν ἐκαζάντησα παράδες ς' τὸ κεμέρι
'Ελενιὸ τοῦ Χασομέρη;
Καὶ τί τὰ θέλω τὰ φλωριά, τί θέλω γὼ τὰ γρόσια.
Τὰ 'κατὸ καὶ τὰ διακόσα,
Σὰν δὲ φιλῶ τὰ μάτια σου τὸν ἄσπρον τὸν λαιμόν σου
τ' ὄμορφον τὸ προσωπόν σου

14.

'Δύοσμε μου καὶ βασιλικὲ καὶ σεῖς λελουδικά μου
μοῦ ἐκαῦτε τὴν καρδιά μου.
Σεῖς μὲ ἀποκοιμίσατε καὶ μ' ἔφυγ' ἡ καλή μου,
κ' ἡ ἀγαπητική μου·
Πῆρα τὰ ὄρη σκούζοντας καὶ τὰ βουνὰ 'ρωτῶντας
τὸν θεὸ παρακαλῶντας.
Βουνά μου ἀ ε ρ ώ τ α τ α ἴδατε τὴν καλή μου
τὴν ἀγαπητική μου;
Κ' ἀγνάντευσα ς' τὴν θάλασσα εἶδα γεράνιο κῦμα
ἄς τὸ 'χω 'γὼ τὸ κρίμα.
Κ' εἶδα παπᾶ καὶ λειτουργάει καλόγρηα κ' ἐπροσκύνα,
ἄς τὸ 'χω 'γὼ τὸ κρίμα.
Φεῦγα παπᾶ ὀχ τὴν λειτουργιά, φεύγα κ' ὀχ τ' ἅγιο βῆμα.
ἄς τὸ 'χω 'γὼ τὸ κρίμα.

15.

Σὰν μῆλο ποῦ εἶναι ς' τὴν μηλιὰ τὸ παραγινομένο
Ἔτσ εἶναι κ' τ' ἀνύπανδρο 'σὰν ἔρχετ' ὁ καιρός του.
Λόγια λέγει τῆς μάνας του, λόγια τῆς ἀδελφῆς του.
Μάνα 'ς τὴν μέση δὲν χωρῶ, 'ς τὴν ἄκρη δὲν κοιμοῦμαι.
Στρῶστε μου ἔξω 'ς τὴν αὐλὴ ἢ ἔξω 'ς τὸ περιβόλι
Νὰ πέφτουν τ' ἄνθη ἐπάνω μου, τὰ μῆλα ς' τὴν ποδιά μου
Νὰ πέφτη τῆς ἀμυγδαλιᾶς τὸ πικραμύγδαλόν της.

16.

Μὲς τὴν ἐπάνω γειτονιὰ μιὰ νεραντσὰ, μιὰ λεμονιὰ,
Νεράντσι καὶ λεϊμόνι ς' τὴν παρακάτω ῥῶγα.
Ἕνας κοντὸς κοντούκικος ἔχει εὔμορφη γυναῖκα.
Καὶ τὴν ζηλεύει ἡ γειτονιὰ, τὴν ἀγαπάει κ' ἡ ῥῶγα.
Βαρὺ χρέος τοῦ ῥήξανε καὶ θὲ νὰ τὴν πωλήσῃ
Παρασκευῆ τὴν ἔλουζε, σαββάτῳ τὴν κτενίζει
Τὴν κυριακὴ! ἀπόγευμα τὴν βγάνει ς' τὸ παζάρι.
Πόσο κοντὲ τὴν λιγερὴ, πόσο κοντὲ τὴν κόρη;
Χιλιὰ 'χει τὸ 'να μάγουλο κ' ἄλλα χιλιὰ 'χει τ' ἄλλο,
Τὸ λιγερό της τὸ κορμὶ διαμετρημοὺς δὲν ἔχει.
Στρῶσε, κοντὰ τὸ ῥάσο σου νὰ σοῦ μετρήσω τ' ἄσπρα.
'Απὸ βραδὺς τ' ἀρχίνησε κ' ὡς τὴν αὐγὴ μετράει.

17.

Παρασκευὴ τὸ βράδυ σάββατο τὴν αὐγὴ
Καράβι κυνδυνεύει γιὰ νὰ πινηγῆ·
Κ' ὁ νέος ποῦ ἦτον μέσα ὁ περίμορφος
Δὲν κλαίει τὴν ζωή του ποῦ θὰ πινηγεῖ
Μόν' κλαίει τὴν καλή του ποιὸς θὰ τὴν χαρῆ
Ποιὸς θὰ τὴν ἀγκαλιάσῃ τὰ μεσάνυκτα
Θὰ τὴν γλυκοφιλήσῃ ς' τὰ χαράγματα.

ἄλλως·

Κάτω ς' τὸ Σκηντενάρι ς' τὸ Βαρθαλαμιὸ
Δὲν κλαίει μαῦρος τὴ νηότη ἢ τὴν λεβεντιὰ
Μόν' ἔκλαιε τὴν κόρη τὴν πεντάμορφη
Πέντε φοραῖς τὸ βράδι καὶ δέκα τὴν αὐγή.
Παρ' ἕνα παπαδόπλο τὸ μικρότερο
. . . .

18.

Μιὰ κόρη ἀπὸ τὴν Εὔριπον, μιὰ κόρη ἀπὸ τὴν Πάτρα.
Νὰ ταξειδεύσῃ δὲν μπορεῖ ν' ἀράξῃ δὲν ἠξεύρει·
Μόν' τὸ γιαλὸ σηργάνας τ' ἔρημο περιγιάλι
Νὰ βρῆ καράβι πιστικὸ πέρα γιὰ νὰ περάσῃ,
Νὰ πάη κόρη ἀπείραγη, κόρη μὲ τὴν τιμήν της,
'Εδιάλεξε καὶ τὸ 'ὄρασι καλὸ καὶ μπιστευμένο.
χίλια δινεῖ τοῦ καραβιοῦ, κ' ἄλλα χίλια τοῦ ναύτη.
Μεσιστρατῆς μεσοδρομῆς ς' τὴ μέση τοῦ πελάγου
'Εξεδιαντράπη ὁ Ναύκλιαρης τὴν κόρη νὰ φιλήσῃ.
Κ' ἡ κόρη ἀπὸ τὸν φόβο της, κι' ἀπὸ τὴν ἐντροπή της
Ἔπεσ' ἡ μαύρη ἀπέθανε, ἔπεσε κ' ἐλιγώθη.
Κ' ὁ ναύκλιαρης ἐσκιάχτηκε ς' τὸ πέλαγο τὴν ῥίχνει.

19.

Σ' τὴν κεντημένην τραχηλιὰν καὶ τ' ἄσπρο σου τ' ἀστήθι
Κάθονται δυὸ γραμματικοὶ καὶ γράφουν κ' ἀναγνώνουν,
Τὸ κέντημά εἶναι γλέντοιμα, κ' ἡ ῥόκα εἶναι σεργιάνι
Κ' ὁ ποντισμένος ἀργαλειὸς εἶναι σκλαβιὰ μεγάλη.
'Ανάθεμα τὴν μάνα σου ποῦ σ' ἔμαθε ἀνοφάντρα
Δεν σ' ἔμαθε τὴν λεβεντιὰ νὰ περπατῶμ' ἀντάμα.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ.

—οοο—

Παρατηρῶν τὰ βιβλία τῆς πρώτης ἐν Προύσῃ Ἑλληνικῆς σχολῆς ἀνεῦρον ἐν αὐτοῖς χειρόγραφον περιέχον ἐπιστολὰς, τὰς ὁποίας συνήθροισε καὶ ἔγραψεν ὁμοῦ ἱερεύς τις Νικόλαος ἐκ Μυροκόβου τῷ αχπϐ'. Ἀπριλίου κη'. διαιρέσας αὐτὰς εἰς δύο βιβλία· ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει μόνας τὰς ἐπιστολὰς τοῦ σοφοῦ διδασκάλου καὶ ἱερομονάχου Εὐγενίου τοῦ ἐξ Αἰτωλίας, ἀκμάσαντος τὸν ΙΖ'. αἰῶνα, τὸ δὲ δεύτερον πολλῶν ἄλλων λογίων ἀνδρῶν ἀκμασάντων καὶ αὐτῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, καὶ μίαν τὴν 66 Παναγιώτου ἐπιστελλομένην τῷ εἰρημένῳ Εὐγενίῳ· τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀξίαν δημοσιεύσεως ἔκρινα οὐχὶ μόνον διὰ τὸ Λακωνικὸν αὐτῆς ὕφος, τὴν γλαφυρότητα, καὶ τὸ περιεχόμενον, ἀλλὰ πρὸ πάντων καὶ διὰ τὴν ἐπισημότητα τοῦ ἐπιστείλαντος· ἔχει δὲ οὕτω·

« *Τῷ Πανοσιωτάτῳ καὶ Λογιωτάτῳ Εὐγενίῳ τῷ διδασκάλῳ*
Παναγιώτης εὖ πράττειν·

« Διατείνει μέχρι τοῦδε ὁ ἐν Κρήτῃ πόλε- » μος κατατρύχων ἡμᾶς ὅτι μάλιστα· πολι- » ορκούμεθα γὰρ οἱ πολιορκοῦντες καὶ ὑστε- » ροῦμεν τῶν ἀναγκαίων· ὧν οὐ πρὸς χρείαν » μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τρυφὴν οἱ ἐν Χανδάκκι » εὐποροῦσι κοίλαις καὶ φορτίδησι νηυσὶν ὑπὸ » τῆς Αὐσονίτιδος ἐπικουρίας συχνὰς λαμ- » βάνοντες· ὁ δ' ἡμῶν κρατῶν ἐς Τέμπη τὰ » θεσσαλικὰ, καὶ παρὰ Πηνειοῦ ῥοὰς τὸ ὑπή- » κοον κατατρύχων καὶ σπαράττων οἴεται σκιᾷ » μόνῃ Ἐνετοὺς καταπλήξειν· δεόμεθα τῶν » σῶν εὐχῶν πάτερ τίμιε· καὶ ἐν οἷς γέγραφας » ἐπιμελῶς διακειμένους, ἐν οἷς δὲ γράψεις ὅ- » λῃ ψυχῇ ἐπιμελησομένους διηγήσεται· ἐρρω- » μένως καὶ εὐδαιμονῶν διαβιώης θαυμάσιε·

ἀπὸ τοῦ ἐν Χανδάκκι στρατοπέδου·
σεπτεβρίου εη! -
αχοϛ'.

Ὁ ἀναγνώστης εἰδὼς τὰ ἄλλοτε ἐν τῇ Ν. Πανδώρᾳ περὶ τοῦ Παναγιώτου Νικούσῃ ἱστορηθέντα συμπαιρένει εὐκόλως, ὅτι ἐκ τοῦ καλάμου τοῦ ἐνδόξου τούτου ἀνδρὸς ἐξῆλθεν ἡ παροῦσα· τὴν γνώμην δὲ ταύτην ὑποστηρίζει αὐτὸς ὁ συναθροίσας τὰς ἐπιστολὰς λέγων οὕτως ἐν τῷ τοῦ δευτέρου βιβλίου πίνακι τῷ περιέχοντι τὰς ὑποθέσεις ἑκάστης αὐτῶν· « τὴν παροῦσαν (ἑξηκοστὴν ἕκτην) ἐπιστέλ- » λει Παναγιώτης ὁ πρώην ἑρμηνεὺς καὶ δραγουμά- » νος τοῦ Σουλτὰν Μεεμέτη πρὸς διδάσκαλον τὸν » κὺρ Εὐγένιον, τὴν ὁποίαν ἔπεμψεν ἀπὸ τὸν Χάν- » δακα τῆς Κρήτης, ὅταν ἦτο μὲ τὸ στράτευμα » τῶν Τούρκων, εἶναι δὲ θαυμάσια ἡ ἐπιστολὴ καὶ » ἀποδείκτει καὶ φανερώνει πρὸς τὸν Εὐγένιον τὰ » τοῦ στρατοῦ πάντα καὶ τελειοῖ »· ἀλλὰ τί εἴπωμεν περὶ τῆς χρονολογίας αὐτῆς; κατὰ τὸ ἐπιτύμβιον ὁ Παναγιώτης Νικούσης τὸ αχογ'. Σεπτεμβρίου κϐ'. ἦτο ἐν τοῖς νεκροῖς, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἔζη· τὸ περίεργον δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Εὐγενίου πρὸς τὸν Παναγιώτην ὀνομάζοντος αὐτὸν ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἑρμηνέα τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ ἀηττήτου βασιλέως, ἐν δὲ τῇ δευτέ- διερμηνευτὴν τῶν λόγων τοῦ ἐκλαμπροτάτου βεζῆρι, καὶ παρακαλοῦντος, ἵνα ὡς παραδυναστεύων ἡγεμόσιν ἀξιωματικοῖς καὶ τυράννοις ἀνδράσι μεσιτεύσῃ ὑπέρ τινων Αἰτωλῶν, φέρουσιν ἀμφότεραι τὸν αὐτὸν χρόνον αχοε'. ποῦ τότε ἦτο ὁ Παναγιώτης; αἱ ἐπιστολαὶ σιωπῶσιν· ἠδυνάμεθα ἴσως εἰπεῖν, ὅτι ὁ χρόνος ὑπάρχει λάθος τοῦ ἀντιγραφέως, τεκμαιρόμενοι τοῦτο ἐξ ἄλλης ἐπιστολῆς τοῦ Εὐγενίου πρὸς τὸν Λαρίσσης Διονύσιον γραφείσης τὸ αχξε'. ἐν ᾗ λέγων ὅτι καὶ ἄλλοτε ἔγραψεν αὐτῷ προστίθησιν· « ἐν δὲ τῷ γράμματι ἐκείνῳ ἐτύγχανεν ὂν καὶ ἄλλο » γράμμα ἀντιγραμμένον ἐκ τῶν τοῦ σοφωτάτου » κυρίου Παναγιώτου τοῦ ἑρμηνέως, ἐκ Κρήτης οὗ » πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἡμῖν πεμφθὲν »· ἐὰν λοιπὸν ὁ Εὐγένιος διὰ τῶν λέξεων τούτων ἐννοῇ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἡ ἡμετέρα γνώμη, ὅτι λάθος ἀντιγραφῆς συνέβη, εὐοδοῦται.

Ἐν Χάλκῃ τῇ 30 Αὐγούστου 1862.

Κ. Ι. ΠΑΝΖΙΩΤΗΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΠΗΓΑ
Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας. (*)

ΤΩ ΜΕΛΕΚΗ ΣΑΚΑΤ!

Π Π'.

Τῷ λαμπροτάτῳ καὶ Γαληνοτάτῳ Βασιλεῖ πάσης Αἰθιοπίας Μέλεκῃ Σακὰτ νικητῇ τροπαιούχῳ, υἱῷ ἐν Κυρίῳ περιποθήτῳ ἔλεος καὶ

(*) Περὶ οὗ ἔγραψεν ἡ Πανδώρα, ἐν τῷ φυλλαδίῳ τῆς α'. 7βρίου 1858 ἐξαχθεῖσα ἐκ χειρογράφου περιέχοντος 320 ἐπιστολὰς τοῦ ἰδίου καὶ εὑρισκομένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς κατὰ Χάλκην θεολογικῆς σχολῆς.

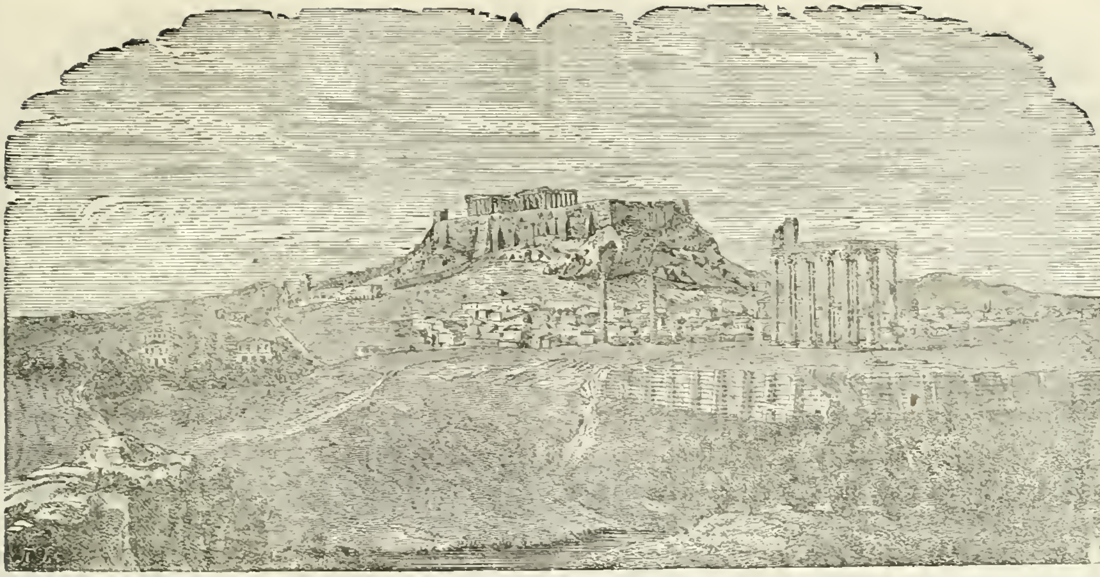
εἰρήνην, ἡ Παναγία Τριὰς διασκέπειε τὸ σὸν κράτος, καὶ διαφυλάττειεν ἀήττητον εἰς αὔξησιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, δι' οὗ βασιλεῖς βασιλεύουσι, καὶ δυνάσται κρατοῦσι τῆς γῆς. Ἀμήν. Ἡμεῖς οἱ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως κήρυκες Θεοῦ χάριτι, καὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ποιμένες, οἱ τοῦ Χριστοῦ τὴν ποίμνην φυλάττοντοντες ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ, οἱ Ῥωμαῖοι λεγόμενοι καὶ Ἀνατολικοί, ἀναφέρομεν τῷ σῷ κράτει ὅτι κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας εὑρισκόμενοί τινες Χριστιανοὶ Κόπται λεγόμενοι κεχωρισμένοι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας (οἳ καὶ διακόψαντες τὴν ἑνότητα καὶ τὴν κοινωνίαν, ἣν εἶχε καὶ ἡ σὴ βασιλεία πρὸς ἡμᾶς, καθὼς καὶ ὅλος ὁ λοιπὸς κόσμος καὶ τὰ τέσσαρα Πατριαρχεῖα τῆς οἰκουμένης) οὗτοι νῦν ἐσχίσθησαν οἱ Κόπται καὶ πρὸς ἀλλήλους (τοῦτο γὰρ ἔθος ἐστὶ τῷ ψεύδει καὶ τῇ κακίᾳ ὅτι μάχεται καὶ ἑαυτῇ καὶ τῇ ἀληθείᾳ), οὗτοι τοίνυν οἱ Κόπται, ἐσχίσθησαν, καὶ ἐξέπεσον εἰς ἀθεμίτους παρεκτροπάς, καθὼς διηγήσονται καὶ οἱ ἐρχόμενοι πρὸς τὸ σὸν κράτος Αἰθίοπες, φεύγοντες τὰς Κοπτικὰς συγχύσεις· πολλοὶ οὖν καὶ ἀπ' αὐτῶν ἐστράφησαν πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ καθ' ἡμᾶς πολιτεύονται, καὶ μεθ' ἡμῶν κηρύττουσι νῦν ἕνα Χριστὸν τουτέστι μίαν ὑπόστασιν ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτοις· τὸν αὐτὸν Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον· ἀφέντες καὶ τὴν περιτομήν, ἣν περετέμνοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, καὶ τὰς ἀθεσμογαμίας, καὶ τὰς κατὰ τῶν Ἁγίων εἰκόνων μάχας, καὶ τὴν περὶ τὰς Ἁγίας Τεσσαρακοστὰς ἀνωμαλίαν· καὶ τὴν περὶ τὸ Ἱερὸν Πάσχα νεωτέραν πλάνην· ἅπαντα καὶ οἱ κατ' Αἴγυπτον Αἰθίοπες φεύγοντες ἐπιποθοῦσιν ἑνωθῆναι καὶ αὐτοὶ μεθ' ἡμῶν, τῶν στερεῶς καὶ ἀμετακινήτως κρατούντων τῶν Ὀρθοδόξων Πατέρων τὰ δόγματά τε καὶ παραδόσεις, πλὴν ζητοῦσι πρόσταγμα τῆς σῆς βασιλείας, δι' ἣν αἰτίαν γράφομεν καὶ ἡμεῖς παρακαλοῦντες τὴν σὴν βασιλείαν ἀσπασίως δέξασθαι τὸ παρὰ Θεοῦ τοῦτο κίνημα, καὶ εὐδοκῆσαι ἵνα πάλιν ἐν ὦμεν Ρωμαῖοί τε καὶ Αἰθίοπες καθὼς καὶ πρότερον, πρὶν χωρισθῆναι διὰ τῶν Κοπτῶν· ἀπόδος Μεγαλοπρεπέστατε Βασιλεῦ τοῖς Ὀρθοδόξοις βασιλεῦσι σεαυτόν, ἵνα καὶ μετ' αὐτῶν συμβασιλεύσῃς ἐν οὐρανῷ, ὡς Μέγας ἄλλος Κωνσταντῖνος, διαλύων τὰ σκάνδαλα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ σοῦ.

Ἐν Αἰγύπτῳ· ͵ζργ΄.

—ooo—

ΒΕΡΤΡΑΝΔΟΣ ΔΥ ΓΕΚΛΙΝΟΣ. Ἐγεννήθη ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Motte-Broon, πλησίον τῆς πόλεως Ῥέννης τῷ 1314 ἐξ εὐγενῶν γονέων. Ἦτο νέος δύστροπος, αἱ τιμωρίαι δὲ καὶ αἱ ἀπειλαὶ τὸν κατέστησαν ἔτι δυστροπώτερον. Ἦτο ἄσχημος, εἶχε σῶμα εὐτραφές, ὤμους πλατεῖς, κεφαλὴν μεγίστην, ὀφθαλμοὺς μικροὺς ἀλλ' ἐκφράζοντας πολλὴν εὐφυΐαν. « Εἶμαι ἀσχημότατος ἔλεγε συχνάκις, θὰ γίνω τὸ φόβητρον γυναικῶν, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ τὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως. » Δεκαεξαετὴς ὢν ἐδραπέτευσεν ἐκ τῆς πατρικῆς του οἰκίας καὶ κατέφυγεν εἰς Ῥέννην, μετ' ὀλίγους δὲ μῆνας συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ πατρός του κατά τινα ἀγῶνα (tournoi) ὅπου διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ νέος Βερτράνδος ἀδιακόπως ἐγυμνάζετο εἰς τὰ ὅπλα καὶ οὕτως ἔγεινε περίφημος. Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν ὑπὸ Κάρολον δὲ Βλουᾶ εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἰωάννου Μομφόρτου πόλεμον, τοῦτο δὲ τῷ ἀφήρεσε τὴν φιλίαν τῶν συμπατριωτῶν του, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ὑπηρετήσῃ Κάρολον τὸν πέμπτον· ἐνίκησε δὲ τὸν βασιλέα τῆς Ναβάῤῥης εἰς Cocherel, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα νικηθεὶς καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐζωγρήθη ὑπὸ τοῦ περιφήμου ἀρχηγοῦ αὐτῶν Χανδῶ (Chandos) εἰς Ἀραί. Ἅμα ἐλευθερωθεὶς ὑπῆγε μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν εἰς Ἱσπανίαν ὅπου νικήσας Πέτρον τὸν Σκληρὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Καστιλλίας Ἐῤῥῖκον τῆς Τρανσταμάῤῥης. Λαβὼν τῷ 1349 τὸν τίτλον στρατάρχου τῆς Γαλλίας ἀπεδίωξεν ἐκ τῆς Νορμανδίας καὶ δύο ἄλλων ἐπαρχιῶν τοὺς καταστρέφοντας αὐτὰς Ἄγγλους, ἀπέθανε δὲ πολιορκῶν τὸν πύργον τοῦ Randon. Ὅτε ἐπλησίασεν ἡ ὥρα τοῦ θανάτου του λαβὼν τὴν σπάθην τοῦ στρατάρχου καὶ θεωρήσας αὐτὴν ἐπὶ μικρόν, τὴν ἠσπάσθη καὶ εἶπε δακρύων: « Δι' αὐτῆς κατώρθωσα νὰ νικήσω τοὺς ἐχθροὺς τοῦ βασιλέως μου, ἀλλὰ καὶ ἀπέκτησα ἕνεκα αὐτῆς πολλοὺς παρ' αὐτῷ. Λάβε την, ἐπρόσθεσε στραφεὶς πρός τινα τῶν περὶ αὐτὸν στρατηγῶν, πάντοτε ἐπροσπάθησα νὰ φανῶ ἄξιος τῆς τιμῆς τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς μὲ ἔκρινε ἄξιον, ἐμπιστευθείς μοι αὐτήν. Μετὰ ταῦτα ἀποχαιρετήσας τοὺς περιστοιχίζοντας αὐτὸν παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ μὴ λησμονήσωσιν ὅτι, πάντοτε, ὅπου καὶ ἂν ἐπολέμησεν, ἐσεβάσθη τοὺς ὑπηρέτας τῆς ἐκκλησίας, τὰς γυναῖκας, τὰ παιδία καὶ τοὺς πτωχούς. Οὕτως ἀπέθανεν ὁ ἥρως τὴν 13 Ἰουλίου 1380, ἄγων τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του προσευχόμενος ὑπὲρ τῆς ψυχῆς του, τοῦ βασιλέως καὶ τῆς πατρίδος. Ἡ λύπη τοῦ στρατοῦ ἦτο ἀπερίγραπτος. Κάρολος δ' ὁ Ε΄. διέταξε νὰ τὸν ἐνταφιάσωσι πλησίον τῶν μνημείων τῶν βασιλέων εἰς Ἅγιον Διονύσιον.

ΒΙΩΝ.

ΠΑΝΔΩΡΑ

1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 301.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΗ ΔΥΣΕΙ (*)

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Νεωτέρα κοινωνία

—000—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Γενικοὶ χαρακτῆρες τῆς νεωτέρας κοινωνίας.

Χάρις εἰς τὰς προόδους τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης κατὰ τὴν Δύσιν, κατέστη σήμερον ἀναντίῤῥητον ὅτι ἡ ἐνεστῶσα δυτικὴ κοινωνία παράγεται ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ δὲ Ἀναγέννησις εἶναι κατ' οὐσίαν ἑλληνική. Καὶ ἄλλοι μὲν, ὡς ὁ γνωστὸς ῥωμαῖος ἀρχιερεὺς Gaume (1), ὑπεραλγοῦσι διὰ τοῦτο ἐν ὀνόματι τοῦ καθολικισμοῦ, ἄλλοι δὲ, ὡς ὁ Κ. Missaud (2), λυποῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ Γερμανισμοῦ. Τὸ κατ' ἐμὲ, μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐγκρίνω τὰς μεμψιμοιρίας ταύτας, πηγὴν ἐχούσας προλήψεις, πνεῦμα ἰησουϊτικὸν καὶ πνεῦμα μεθοδιστικόν· καὶ φρονῶ ὅτι ἐνδοξότατον ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅτι, ἐνῷ ἐνομίζετο ἐξοντωθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀσιατικῶν φυλῶν, ἀνέδειξεν ἀθάνατον ζωτικότητα, δοῦσα ἀφόρμητον διὰ τῶν σοφῶν καὶ τῶν ἐξορίστων αὐτῆς εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην διανοητικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐνέργειαν, τὴν ἀξιολόγως τῷόντι ὀνομασθεῖσαν *Ἀναγέννησιν*. Χώρα πελασγική, ἴσως δὲ καὶ ἑλληνικὴ (3), ἡ Τυῤῥηνία, εὐτύχησε νὰ χρησιμεύσῃ κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὡς τις ἀγωγὸς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Δύσεως, καὶ δικαίως ἡ Φλωρεντία ἐπωνομάσθη « Δυτικαὶ Ἀθῆναι. » Δὲν εἶναι ὁ Δάντης πλατωνικός ; Τὸ κατὰ τῆς θεοκρατίας μῖσος καὶ ὁ περὶ τὴν ἀνάδειξιν τῶν προνομίων τοῦ κράτους ζῆλος αὐτοῦ δὲν εἶναι παραδόσεις οὐσιωδῶς ἑλληνικαί; Ὁ Πετράρχης καὶ ὁ Βοκάκκιος δεν κατηνάλωσαν τὸν βίον αὐτῶν εἰς συλλογὴν ἑλληνικῶν χειρογράφων καὶ εἰς τὴν ἐν Τυῤῥηνίᾳ διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ;

Μόλις ἡ λαμπὰς τοῦ ἑλληνισμοῦ ἔλαμψεν εἰς τὴν Δύσιν, καὶ γενικὴ ἐπανάστασις ἐξεῤῥάγη κατὰ τοῦ μεσαιῶνος, κατὰ τῶν ἰδεῶν, τῶν θεσμῶν καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς γιγαντείου ταύτης πάλης, περιώνυμοι γυναῖκες ἀνέδειξαν καὶ κατὰ τα δύο στρατόπεδα ἀναμφισβήτητα πολιτικὰ προτερήματα. Ἐν τῇ Γαλλίᾳ, Αἰκατερίνη ἡ ἀπὸ Μεδίκων, πράγματι βασίλισσα ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν ἀσθενῶν

(*) Ὅρα φυλλάδ. 255, 261, (Τ. ΙΑ'.) 272, 278, 284 καὶ 291 (Τ. ΙΒ').

(1) Ὅρα le ver rongeur. (2) Revue des Deux Mondes, Ἀπρίλ. 1862.

(3) Αἱ Πίσαι, ἡ κοιτὶς αὕτη τῆς ἰταλικῆς τέχνης, εἶναι ἑλληνικὴ ἀποικία.

αὐτῆς υἱῶν, ἀμφεταλαντεύθη ἐπὶ πολὺ μεταξὺ τῶν ἀντιθέντων μερίδων. Ἡ πασίγνωστος Ἰσαβέλλα ἡ Καθολικὴ, ἡ τοσοῦτον ἀνηλεὴς πρός τε τοὺς μουσουλμάνους καὶ τοὺς Ἰσραηλίτας ὑπηκόους αὐτῆς, δὲν ἤθελε διστάσει ὡς ἐκείνη ἐὰν ἔζη μέχρι τοῦ *Προτεσταντισμοῦ*. Ἡ δὲ μεγάλη Ἐλισάβετ, εὐσταθὴς ὡς καὶ ἡ Ἰσαβέλλλα, ἀλλ᾽ ἐννοοῦσα κάλλιον αὐτῆς ὅτι παρῆλθεν ἡ βασιλεία τῆς παπικῆς θεοκρατίας, ἀνέδειξεν ἑαυτὴν ὁδηγὸν τῶν ἐθνῶν ὅσα ἀντέκειντο εἰς τοὺς πατριάρχας τῆς Ῥώμης, καὶ διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς δεξιᾶς ἀνύψωσεν εἰς ὑψίστην περιωπὴν τὸν θρόνον, ὅθεν ἡ Βικτωρία ἐπισκοπεῖ σήμερον διακόσια ἑκατομμύρια ὑπηκόων.

Παραλείπουσα τὰς ἡγεμονίδας τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία κατέστη μᾶλλον ἢ ἧττον δημοτικὴ, θέλω προσπαθήσει νὰ δείξω τὴν ἐνέργειαν τοῦ γυναικείου φύλου κατὰ τὴν Δύσιν ἐπὶ τῶν μετὰ τὴν ἀναγέννησιν ταραχῶν εἰς σφαῖραν κατωτέραν καὶ ἧττον γνωστήν. Πρὸς τούτοις, φρονοῦσα περιττὸν νὰ περιλάβω πάσας τὰς δυτικὰς χώρας, θέλω φροντίσει νὰ περιορισθῶ ἐντὸς τῆς χώρας, ἥτις φαίνεται συγκεφαλαιοῦσα αὐτὰς, ἐντὸς λέγω τῆς Ἐλβετικῆς ὁμοσπονδίας, ἥτις σύγκειται ὑπὸ τῶν τριῶν κυριωτάτων φυλῶν τῆς Δύσεως, τῆς Λατινικῆς, τῆς Γαλατικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς (1). Πλὴν τούτου δὲν ἔζησαν μεταξὺ τοῦ Ἰούρα καὶ τῶν Ἄλπεων διάσημοι γυναῖκες ἀνήκουσαι εἰς ταῦτα τὰ κράτη; Ἡ Κ. Guyon ἦτο Γαλλίς· ἡ Κ. de Charrière Ὀλλανδὶς, ἡ Κ. Στάελ ἀνήκει δικαιώματι μὲν γεννήσεως εἰς τὴν Ἐλβετίαν, ὡς ἐκ τῆς ἐκλογῆς δὲ τοῦ πατρὸς εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Σουηκίαν διὰ τοῦ γάμου. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀνατολικὴ Εὐρώπη ἐκπροσωπεῖται κατὰ τὰς ὄχθας τῆς Λεμάνης ὑπὸ τῆς Κ. Krüdner, ἧς ἡ ἐπιῤῥοὴ ὑπῆρξε τοσοῦτον μεγίστη, ὥστε εὗρον μέρος τῆς Ἐλβετίας ὁμολογοῦν ἔτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μεθοδισμοῦ τὰς πλείστας τῶν ἰδεῶν, ὑφ᾽ ὧν ἡ διάπυρος ψυχὴ τοῦ συγγραφέως τῆς *Βαλερίας* εἶχεν ἀναφλεχθῆ. Μελετήσασα τὸν βίον τῶν Κ. Κ. Guyon, de Charrière, de Staël, de Krüdner καὶ λοιπῶν, ἐπ᾽ αὐτοῦ τοῦ τόπου ὅπου συνέβησαν τὰ λίαν ἀξιοσημείωτα ἐπεισόδια τῆς πολυταράχου αὐτῶν ζωῆς, νομίζω ὅτι θέλω περιβάλει αὐτὰ διὰ νέου φωτός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Αὐτοδιήγητος βίος τῆς Κ. Guyon.

Τὸ περὶ τῆς βασιλείας Λοδοβίκου τοῦ ΙΔ΄ σύγγραμμα τοῦ Κ. Michelet, ἐκάλεσεν ἐπ᾽ ἐσχάτων τὴν προσοχὴν [illegible] τῆς Κ. Guyon. Κατέστη δὲ ἀναντίῤῥητον [illegible] ἡ [illegible]γοφυὴς αὕτη γυνὴ διήρεσεν εἰς δύο τὴν ἐκκλησίαν τῆς Γαλλίας κατὰ τὴν ἐνδοξοτέραν αὐτῆς ἐποχὴν, καὶ ἀντέταξε πρὸς ἀλλήλους τοὺς δύο φωστῆρας τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἤτοι τὸν Bossuet καὶ τὸν Fénélon· ἀγνοεῖται ὅμως ὅτι ἡ ἔκτακτος αὕτη ἐπιῤῥοὴ ἐξετάθη μέχρι τῆς πόλεως τοῦ Καλβίνου, καὶ ὅτι παρεσκεύασε διὰ τοῦ μεταδοτικοῦ αὐτοῦ ἐνθουσιασμοῦ τὸν καθ᾽ ἡμᾶς θρίαμβον τῆς Krüdner.

Ὁ μεθοδισμὸς δὲν εἶναι, ὡς εὐκόλως πιστεύεται, φαινόμενον ἄνευ προηγουμένων εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἐλβετίαν· ἡ μεταῤῥύθμισις τῆς ΙϚ΄ ἑκατονταετηρίδος μετὰ τῆς αὐστηρᾶς καὶ ἀκριβοῦς αὐτῆς δογματικῆς δὲν ἱκανοποίει ἐντελῶς, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ· διὸ καὶ ἔμελλε νὰ γεννηθῇ μυστική τις ἀντίπραξις εἰς καιροὺς ἁρμοδιωτέρους, ἡ Κ. Guyon, «γυνὴ εὔγλωττος, νοῦν ἔχουσα ἀνδρικὸν καὶ πίστιν διάπυρον» (1), ἐνόμισε τὸν καιρὸν ἁρμόδιον ὅπως κατορθώσῃ τὴν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν ἐπιστροφήν· ἡ ἐντολὴ τὴν ὁποίαν ἀνέλαβε κατὰ τὰς ὄχθας τῆς Λεμάνης εἶναι περιεργότατον καὶ διδακτικώτατον ἐπεισόδιον τῆς ἠθικῆς ἱστορίας τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος.

Καὶ πολλοὶ μὲν γινώσκουσι ὅτι ἡ Κ. Guyon ἐδημοσίευσε τοὺς *Πνευματικοὺς χειμάῤῥους* καὶ *ὑπόμνημα περὶ τοῦ ᾄσματος τῶν ᾀσμάτων*· ἀγνοοῦσιν ὅμως ἐν γένει ὅτι κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Θηρεσίας, πρὸς ἣν ὡμοίαζεν εἰς ἄκρον διά τε τῶν δοξασιῶν καὶ τῶν τάσεων, περιέγραψεν αὐτὴ ἡ ἰδία περιεργοτάτην εἰκόνα (2) τῶν φρονημάτων καὶ τοῦ βίου αὐτῆς. Τὸ σύγγραμμα περὶ οὗ ὁμιλῶ εἶναι σπανιώτατον· εἶναι ὅμως ἄξιον μελέτης, παρ᾽ ἐκείνων μάλιστα οἵτινες ἀποδίδουσι πολλὴν σημασίαν εἰς τὰς δοξασίας· τὸ κατ᾽ ἐμὲ ἀνέγνων περιπαθῶς τὸ βιβλίον τοῦτο· διότι εὐχαριστούμην μανθάνουσα κατὰ πόσον εὐδοκίμησεν εἰς τὴν γαλλικὴν Ἐλβετίαν, πρὸ τῆς συγγραψάσης τὴν *Βαλερίαν*, ἡ ἀπόστολος τοῦ «ἁγίου ἔρωτος.»

Δὲν θέλω ὁμιλήσει «περὶ τῆς κινδυνώδους γεννήσεως τῆς Κ. Guyon καὶ περὶ τῶν παραδόξων ἀσθενειῶν τῆς νηπιότητος αὐτῆς», οὐδὲ περὶ πάντων «τῶν δώρων, τῶν ὀπτασιῶν, τῶν ἐκστάσεων, τῶν ἀνακαλύψεων κλ,» περὶ ὧν λέγει πρὸς τοὺς ἀναγνώστας αὐτῆς, οὔτε «περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν δυνάμεων, τοῦ γενικοῦ φωτὸς, τῆς παθητικῆς πίστεως καὶ τῆς κεντρικῆς ἑνώσεως, τῆς προσευχῆς τῆς σιωπῆς, τῆς προσευχῆς τῆς ξηρασίας, τῶν ἐσωτερικῶν ἐξοριῶν, τῶν θείων φιλοφροσυνῶν, κλ. κλ.» Θέλω διηγηθῇ μόνον τὰ περὶ τῆς διατριβῆς τῆς Κ. Guyon εἰς τὴν ἐπικράτειαν «τοῦ πρίγκηπος ἐπισκόπου τῆς Γενεύης» τοῦ Κ. Ἀρανθόν.

Ὡς καὶ ἡ Κ. Krüdner οὕτω καὶ ἡ Κ. Guyon

(1) Ἰ[illegible]λικὴ, νορμανικὴ καὶ γερμανικὴ.

(1) Juste Olivier. (2) 1720.

ἐνόμιζεν ἑαυτὴν ὡς ἐκ θαύματος κληθεῖσαν εἰς Γενεύην. « Πολλοὶ δοῦλοι καὶ δοῦλαι τοῦ Θεοῦ εἶχον διαβεβαιώσει αὐτὴν ὅτι ὁ Θεὸς ἀπῄτει τοῦτο. » — « Δὲν αἰσθάνομαι διόλου, ἔλεγε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀννεσίου, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζε Κύριον Γενουαῖον, δὲν αἰσθάνομαι διόλου κλῆσιν πρὸς τὴν Gex ἀλλὰ πρὸς τὴν Γενεύην. » Ὅτε δὲ ἡτοιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ ἔβλεπε « μυστηριώδη ὄνειρα. » Ἐτίμα δὲ ταῦτα ὡς καὶ ἡ *Βαλερία* « δοξάζουσα ὅτι δι' αὐτῶν ὁ Θεὸς συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν ἐχουσῶν πίστιν ψυχῶν, ἵνα διδάξῃ πρὸς αὐτὰς τὰ μέλλοντα. » Πᾶσαι αἱ ἅγιαι ψυχαὶ ἠνάγκαζον αὐτὴν νὰ ἐπισκέπτεται τὴν πόλιν τοῦ Καλβίνου ὅπου ἔμελλε νὰ γίνῃ « θυγάτηρ τοῦ Σταυροῦ, » καὶ νὰ ἀνακαλύπτῃ « πολλὰς ἀγαθὰς δούλας τοῦ Θεοῦ. » Δὲν νομίζει τις ὅτι ἀναγινώσκει τὸν ὑπὸ τοῦ Κ. Καρόλου Eynard βίον τῆς Κυρίας Krüdner;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Ἡ Κ. Guyon *παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Λεμάνης.*

Ἡ Κ. Guyon ἀνεχώρησε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1680 ἔτους ὅπως ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸν τοῦ Παντοδυνάμου, καθ' ὃν « *ἔδιδε* τὴν Γενεύην οὐχὶ εἰς τὰς φροντίδας καὶ τοὺς λόγους ἀλλ' εἰς τὰ παθήματα αὐτῆς » Εἰς Ἀννέσιον, ὅπου « ὁ Κ. Γενουαῖος ἀνέγνω τὴν λειτουργίαν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγ. Φραγκίσκου de Sales, » ἀνενέωσε « τὸν μετὰ τοῦ Χριστοῦ γάμον αὐτῆς ». Οἱ λόγοι οὗτοι « ἐνεχαράχθησαν αὐτῇ· θέλω σὲ νυμφευθῆ διὰ παντός. » Κατὰ τὴν πρώτην εἰς Γενεύην ἐκδρομὴν « ἐζήτησε τὴν εἰς τὸν ἀληθῆ πίστιν ἐπιστροφὴν τοῦ μεγάλου ἐκείνου λαοῦ. » Εἰς Gex, « ἐξαλειφθείσης ἀπ' αὐτῆς πάσης ὁρατῆς πίστεως », ὁ ἐπίσκοπος Ἀννεσίου ἔστειλε τὸν καὶ αἰδεσιμώτατον βαρναβίτην La Combe ἵνα παρηγορήσῃ αὐτήν. « Μόλις ἰδοῦσα τὸν πατέρα τοῦτον, λέγει ἡ Κ. Guyon, ᾐσθάνθην ἐσωτερικὴν χάριν ἥν τινα δύναμαι νὰ ὀνομάσω κοινωνίαν, ὁποίαν οὐδέποτε ἔσχον μετ' οὐδενός. Μοὶ ἐφάνη ὅτι ἐπιῤῥοὴ χάριτος μετεδίδετο ἀπ' αὐτοῦ πρὸς ἐμὲ διὰ τῶν ἐνδομύχων τῆς ψυχῆς. » Ὁ La Combe ἦτο θαυματουργός. « Ὁ Θεὸς ἐν πρώτοις ἀπεκάλυψεν αὐτῷ πολλὰ περὶ ἐμοῦ. Μοὶ διηγήθη τὰ πρὸς αὐτὸν ἐλέη τοῦ Θεοῦ καὶ πολλὰ παράδοξα πράγματα· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὰ παράδοξα ταῦτα πράγματα μοὶ ἐνεποίησαν φόβον . . . . ἀλλ' ἡ ἐξ αὐτοῦ χάρις μὲ καθησύχαζεν. »

Αἱ πρὸς τὴν Κ. Guyon προῤῥήσεις τοῦ La Combe ἔχουσιν ἀξιοσημείωτον ἀναλογίαν πρὸς τὰς τοῦ Fontaine τὰς πρὸς τὴν Κ. Krüdner. « Μετὰ τὴν λειτουργίαν, μοὶ εἶπεν ὁ αἰδεσιμώτατος, ὅτι *εἶμαι λίθος τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς ἐφύλασσεν ἵνα θεμελιώσῃ μέγα οἰκοδόμημα* »· τὰς προῤῥήσεις τοῦ La Combe ἐνίσχυσε δραστηρίως ὁ Ἀνσέλμος « ἐρημίτης τοῦ Ἁγ. Αὐγουστίνου, ταὐτὰ περίπου ἐνεργῶν ὡς καὶ ἡ Μαρία Kumrin τῆς Κ. Krüdner, ἡ βλέπουσα ὀπτασίας· « ἦτο ἐκ Γενεύης καὶ ἔτρωγεν ἅπαξ τὸ ἡμερονύκτιον. » — « Ὁ ἀγαθὸς οὗτος ἐρημίτης ἐγνώριζεν ἄπειρα κρίματα τοῦ Θεοῦ περὶ ἐμοῦ καὶ περὶ τοῦ La Combe· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν αὐτῷ συγχρόνως ὅτι προητοίμαζε πολλὰ δεινὰ καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς ἐμέ. Εἶδεν ὅτι ὁ Θεὸς προσδιώρισεν ἀμφοτέρους εἰς βοήθειαν τῶν ψυχῶν. . . . εἶδε καὶ τοὺς δύο ἡμᾶς πλησίον φρέατος καὶ ὅτι ἐποτίζομεν ἀναριθμήτους λαοὺς ἐρχομένους πρὸς ἡμᾶς. »

Μετὰ τὴν διήγησιν τῆς ὀπτασίας ταύτης, ὁ συγγραφεὺς προθέτει μετριοφρόνως· « ὁ Κύριος ἡμῶν μετεχειρίσθη *πολὺ* καὶ αὐτὸν (τὸν La Combe) καὶ ἐμὲ ὅπως κερδήσῃ τὰς ψυχάς. » Εἰς τὴν χάριν αὐτοῦ πρέπει ν' ἀποδώσωμεν πάσας τὰς ἐπιτυχίας τοῦ πιστοῦ αὐτοῦ ὀργάνου. « Οὐδὲν μοὶ ἦτο δύσκολον τοτε . . . τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἤθελον νομίσει ὅτι ἀπώλεσα ἄλλοτε μεταξὺ παραδόξου ἠλιθιότητος, μοὶ ἀπεδόθη ὁμοῦ μετ' ἀκατανοήτων προτερημάτων. Καὶ ἐγὼ αὐτὴ ἠπόρουν, βλέπουσα ὅτι πρὸς πάντα ἀνεξαιρέτως ἦτο κατάλληλον καὶ πάντα κατώρθου. Ὅσοι μ' ἔβλεπον ἔλεγον ὅτι εἶχον *θαυμάσιον πνεῦμα*. . . Μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ᾐσθανόμην τι παραπλήσιον πρὸς τὴν κατάστασιν τῶν ἀποστόλων εἰς ἣν εὑρέθησαν μετὰ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος Ἐγίνωσκον, ἐνόουν, ἤκουον, ἠδυνάμην πάντα ! ! . . »

Ἀλλὰ καὶ ὁ Κ. D' Arenthon ἐξέστη διὰ ταῦτα ὡς καὶ οἱ λοιποί. « Ὀλίγον μετὰ τὴν ἄφιξίν μου εἰς Gex, ὁ Κ. Γενουαῖος ἦλθεν ἵνα ἴδῃ ἡμᾶς. Ὡμίλησα αὐτῷ μετὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ὁρμῆς τοῦ πνεύματος τὸ ὁποῖον μὲ ὡδήγει. Τοσούτῳ δὲ ἐπείσθη ὅτι ὑπῆρχε πνεῦμα Θεοῦ ἐν ἐμοί, ὥστε ἐπανελάμβανε τοῦτο ἀδιακόπως. »

Μεταξὺ τούτων ἡ Κ. Guyon ἠσθένησε παθοῦσα « δεινὴν στηθικὴν καταῤῥοὴν καὶ πυρετόν. » Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἰατρὸς εἶδε τὸν κίνδυνον, μετεκαλέσατο τὸν La Combe ὅπως ἐξομολογήσῃ αὐτήν. « Ὅτε οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνά μου καὶ μ' εὐλόγησε θεὶς τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, ἐθεραπεύθην ἐντελῶς . . . τοσοῦτον δὲ ἐξέστησαν οἱ ἰατροί, ὥστε ἠγνόουν εἰς τί ν' ἀποδώσωσι τὴν θεραπείαν μου· διότι καθὸ Διαμαρτυρόμενοι δὲν ἀνεγνώριζον τὸ θαῦμα· ὅθεν εἶπον ὅτι ἦτο παραφροσύνη, ὅτι ἔπασχον τὴν κεφαλὴν καὶ *μυρίας ἄλλας παραδοξολογίας* εἰς ὅσας ὑποπίπτουσιν ἄνθρωποι, ὀργισθέντες πρὸς τοὺς ἄλλοις ὅτι ἔμελλον ν' ἀπαλλαχθῶσι τῆς πλάνης ὅσοι ἤθελον. »

Ἐνταῦθα ἡ Κ. Guyon δὲν κρύπτει τὴν πρόθεσιν αὐτῆς τοῦ νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν τὴν Γενεύην οὐ μόνον διὰ τοῦ κηρύγματος ἀλλὰ καὶ διὰ θαυμάτων. Τοιαύτην ἀξίωσιν εἶχε καὶ ἡ Κ. Krüd-

ner. Ἀπορῶ δὲ πῶς ἡ Γενεύη ἐδείχθη τόσον ὀλίγον εὐαίσθητος διὰ τὰ θαύματα τοῦ La Combe. Καὶ ὅμως ἦσαν πολλά! Μόλις ἐθεράπευσε τὴν φίλην αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, μεταβαίνων μετ' αὐτῆς ἀπὸ Gex εἰς Thonon, κατέπαυσε « τρομερὰν τρικυμίαν » εἰς τὴν λίμνην τῆς Γενεύης. Οἱ ναῦται καὶ λοιποὶ ἐπιβάται « ἐξέλαβον αὐτὸν ἀντὶ ἁγίου. »

Ὁ Σατανᾶς, φοβούμενος τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν θαυμάτων τούτων ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν Γενουαίων, ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας καθ' ἣν ἡ Κ. Guyon μετά τινα ἀποχώρησιν « εἰς Thonon ἐπανήρχετο ἔφιππος ἐκ Γενεύης εἰς Gex ὅπως ἀπαλλαχθῇ ἀπ' αὐτῆς. Αὐτὴ ὅμως ἐσώθη συντριβέντος μόνον ἑνὸς ὀστοῦ τῆς παρειᾶς καὶ δύο ὀδόντων. » « Ἀλλὰ συνέβη τι τεραστιον· καθ' ὁδὸν ἰσχυρόν τι πρᾶγμα μὲ ὤθει ἀπὸ τοῦ μέρους ἀφ' οὗ εἶχον πέσει . . . ἐνόησα δὲ ὅτι ἦτο ὁ διάβολος. »

Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν τοῦ σκότους δὲν ἀπεθαῤῥύνθη· ἦτο μὲν ἰσχυρότατος ἐν Γενεύῃ, φαίνεται δὲ ὅτι εἶχε καί τινα ἐξουσίαν ἐν τῇ καθολικῇ χώρᾳ τοῦ Gex, ἐναντίον τῶν τόσων ἐξορκισμῶν τοῦ κλήρου.

« Μετὰ τὴν πτῶσίν μου ἀπὸ τοῦ ἵππου . . ὁ διάβολος ἤρχισε νὰ κηρύττεται ἀναφανδὸν ἐχθρός-μου καὶ νὰ μαίνεται κατ' ἐμοῦ. Μίαν δὲ τῶν νυκτῶν ἐνῷ ἄλλα ἐσκεπτόμην παρουσιάσθη εἰς τὸν νοῦν μου τερατῶδές τι καὶ τρομερὸν ὅσον οὐδὲν ἄλλο· ἦτο δὲ πρόσωπον φαινόμενον μεταξὺ κυανοῦ φωτός· ἀγνοῶ ἐὰν αἱ φλόγες αὐταὶ ἐσχημάτιζον τὸ φοβερὸν τοῦτο πρόσωπον· διότι ἦτο τόσῳ μεμιγμένον καὶ παρῆλθε μετὰ τοσαύτης ταχύτητος ὥστε δὲν ἠδυνήθην νὰ διακρίνω αὐτό! Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κ. Guyon κατεφρόνησε τὸ φάντασμα τοῦτο « ὁ διάβολος ἐπὶ τοσοῦτον ἐξεμάνη, ὥστε πάσας τὰς νύκτας, ἐπειδὴ ἐξηγειρόμην τὸ μεσονύκτιον, ἤρχετο τὴν ὥραν ἐκείνην καὶ ἐθορύβει τρομερὸν θόρυβον εἰς τὸν κοιτῶνά μου. Ἔπραττε δὲ ἔτι χείρονα ὅτε κατεκλινόμην. Ἔσειε τὴν κλίνην μου, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιπίπτων κατὰ τῶν χαρτίνων διαφραγμάτων κατεσχισεν αὐτά, ὥστε τὸ πρωῒ ἦσαν ἐσχισμένα. »

Βλέπων ὁ Σατανᾶς ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ διώξῃ τὴν ἁγίαν γυναῖκα ἀπὸ τοῦ κράτους τοῦ « Κυρίου Γενουαίου » φοβίζων αὐτὴν δι' ὀπτασιῶν, ἀπεφάσισεν ἀπόφασιν προσφορωτέραν, « νὰ διεγείρῃ τοὺς ἀνθρώπους κατ' αὐτῆς. » Δι' κατέστη ἀδύνατον νὰ φέρῃ τὴν Γενεύην εἰς τὸν πάπαν· ηὔχηθη ὅμως περιπαθῶς ὑπὲρ τῆς « ταλαιπώρου ταύτης πόλεως ἥτις, λέγει, ἦτο τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης μου καὶ ἡ αἰτία ὅλων μου τῶν δυστυχημάτων. Ἐπίστευον, ὡς πιστεύω ἔτι πλέον καὶ σήμερον, ὅτι θὰ ἐγίνετό ποτε, ὦ θεῖε νυμφίε μου, θρόνος τοῦ ἐλέους σου· καὶ δὲν ἀμφιβάλλω. »

Μετὰ πενταετεῖς ἐκδρομὰς ἡ Κ. Guyon ἀποκατέστη εἰς Παρισίους· ὑπῆρξε δὲ ἐνταῦθα εὐτυχεστέρα ἢ ἐν Γενεύῃ. Προσέλαβε μάλιστα εἰς τὸ περὶ «ἁγνοῦ ἔρωτος» σύστημα αὐτῆς, τὴν Κ. Maintenon καὶ τὸν περιώνυμον Fénélon, ἕνα τῶν τότε φωστήρων τῆς ἐκκλησίας. Δὲν θέλω τὴν παρακολουθήσει εἰς τὸ θέατρον τοῦτο τῶν ἐπιτυχιῶν αὐτῆς. Ἐπιθυμῶ μόνον νὰ ἐξετάσω ποίαν ἰδέαν πρέπει νὰ ἔχωμεν περὶ τῶν παραδόξων ἅ τινα διηγεῖται μὲν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν αὐτῆς, ἀνευρίσκονται δὲ τὰ αὐτὰ ἐν τῷ βίῳ τῆς Κ. Krüdner, ἀνὰ πᾶσαν σελίδα τῶν τεραστείων διηγήσεων αἵτινες κατακλύουσι τὴν Δύσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Τὰ θαύματα τῆς Κ. Guyon.

Δὲν εἶμαι βεβαίως ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἐκλαμβάνουσι τὰς τεραστίας ταύτας διηγήσεις ὡς ἐστερημένας παντὸς ἱστορικοῦ στοιχείου. Καὶ μὲν πολὺ ἔχουσι τὸ μυθῶδες· ἀλλὰ ἐρευνῶντες εὑρίσκομεν καί τι ἀληθές· Ἀναγινώσκοντες τοὺς βίους τοῦ Φραγκίσκου d'Assise, τοῦ ἐρημερίου Gassner, τῆς Μαρίας Alacoque, τοῦ Ἰγνατίου Loyola, τοῦ Swedenborg, τοῦ Βαλεντίνου Greatäkes, τοῦ Φραγκίσκου Xavier, τὸ *χρυσοῦν συναξάριον* τοῦ I. Voragine, τὸ *Ἄνθος τῶν Ἁγίων* τὴν οὐχ ἧττον παράδοξον αὐτὴν συλλογήν, τοῦ Ribadeneira κλ. καταλαμβανόμεθα ὑπὸ ἐκπλήξεως διὰ τὴν τόσην εὐπιστίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Προσεκτικωτέρα δὲ ἐξέτασις ἀποδεικνύει ὅτι πολλάκις οἱ μάρτυρες τῶν παραδόξων τούτων ἠπατήθησαν μᾶλλον ἑρμηνεύοντες ἢ διηγούμενοι αὐτά. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὴν ἐπιῤῥοήν, τὴν ὁποίαν ὀλίγον ἐμελετήσαμεν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τοῦ ἠθικοῦ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ μέρους. Καὶ οἱ καταλληλότεροι ἰατροὶ πολλάκις κατέδειξαν ὅτι μόνη ἡ φαντασία ἰσχύει ἐνίοτε νὰ ἐνεργῇ οὕτω πως ἐπὶ τῶν ὀργάνων, ὥστε νὰ ἀποδίδῃ αὐτοῖς τὴν πρώτην δύναμιν. « Εἶναι πιθανόν, ἔλεγεν ὁ Montaigne τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα, ὅτι ἡ κυριωτέρα ὑπόληψις ὑπὲρ τῶν ὀπτασιῶν, τῶν γοητειῶν καὶ ἄλλων τοιούτων παραδόξων, προέρχεται ἐκ τῆς ἰσχύος τῆς φαντασίας ἐνεργούσης κυρίως κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων ψυχῶν τῶν πολλῶν. »

Ἡ λύσις αὕτη ἐφαρμόζεται θαυμασίως εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν λεγομένων ἀποκαλύψεων τὰς ὁποίας βλέπομεν παρὰ τῆς Κ. Krüdner, τοῦ Νικολ. Huc κλ. Ὅπως δὲ καταστήσω σαφεστέραν τὴν ἀπόδειξιν θέλω πορισθῇ τὰ παραδείγματά ἀπὸ τοῦ βίου τῆς Κ. Guyon περὶ τῆς ὁποίας ἔδωκα ἤδη ἀσθενῆ τινα ἰδέαν.

Ὁ γάμος τῆς Κ. Guyon μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι ἐκ τῶν ἀλλοκότων ἐκείνων ἐπινοημάτων, ἅτινα παρεδέχθησαν καὶ διέσπειραν τὰ σπουδαιότερα συναξάρια τοῦ μεσαιῶνος πρὸς αἶσχος τοῦ ἀνθρωπίνου νοός, καὶ πρὸς ὄνειδος τῆς ἠθικῆς, τῆς ὁποίας τὴν

παρακαταθήκην ἀξιοῖ ὅτι ἔχει μόνη ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία. Περικοπή τις ἐκ τοῦ ὕμνου τῆς Ἁγίας Γερτρούδης ἀρκεῖ νὰ δείξῃ πῶς κατὰ τὸν συμβολικὸν ὑμέναιον τῆς γυναικὸς μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐκρήγνυνται πάθη ἅτινα δὲν εἶναι βεβαίως ἄϋλα.

Ὁ βίος τῆς Αἰκατερίνης de Sienne παριστᾷ ἀνάλογα φαινόμενα. Ὁ Πέτρος de Natalibus διηγεῖται ὅτι ἡ νέα αὕτη, ἰδοῦσα κατ᾽ ὄναρ ὅτι συνεζεύχθη τὸν Ἰησοῦν, ἐξηγέρθη φέρουσα εἰς τὸν δάκτυλον τὸν νυμφικὸν δακτύλιον. Εἶδον δὲ ἐγὼ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς Sienne τὸν θάλαμον ἐν ᾧ ἐτελέσθη ὁ ὑμέναιος οὗτος.

Συνειθίσασαι εἰς τὰς ἐπικινδύνους ταύτας ὀπτασίας, τῶν ὁποίων τὸν κίνδυνον ἐνόησεν ἐξ ἀρχῆς ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία (1), αἱ ἅγιαι τῆς ῥωμαϊκῆς ὑπόκεινται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἰς παραδοξοτάτας περιπετείας. Ἡ Ἁγία Μαρία d'Oignies, ἔδακνεν ἑαυτήν, διαρκούντων τῶν νευρικῶν αὐτῆς σπασμῶν, κατὰ τρόπον παράδοξον. Ἡ ἁγία Ursule εἶχε τοσούτῳ σφοδρὰς περιόδους νευρικάς, ὥστε πολλάκις ἐπιστεύθη ὅτι κατείχετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος. Ἡ ἐκ Κορδύβης Μαργαρίτα ἔτριζε τοὺς ὀδόντας καὶ ἐκυλίετο ὡς σκώληξ κατὰ γῆς· ἡ Ἁγ. Θηρεσία καὶ ἡ Ἁγ. Αἰκατερίνη ἡ ἐκ Σιέννης συνεταράσσοντο μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος ἐν ὥρᾳ ἐκστάσεως ὥστ᾽ ἐφαίνοντο τὰ μέλη αὐτῶν χωριζόμενα ἀπὸ τοῦ κορμοῦ. Ἡ Μαργαρίτα τοῦ Ἁγίου Μυστηρίου καὶ ἡ Ἁγία Ἐλισάβετ de Spalberg ἀπεξηραίνοντο ὡς ἄλλα πτώματα, ἡ δὲ Μαρία τῆς Ἐνσαρκώσεως καὶ ἡ Μαγδαληνὴ de Pazzi ἐφαίνοντο νεκραὶ ἐν ὥρᾳ ἐκστάσεως. « Ἡ ψυχὴ ἐν τῇ ἐκστάσει αὐτῆς, λέγει αὐτὴ ἡ Ἁγία Θηρεσία, φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει πλέον σῶμα· ἡ θερμότης ἐκλείπει καὶ ἡ πνοὴ παύει, οὕτως ὥστε οὔτε ἡ ἐλαχίστη πνοή, οὔτε τὸ ἐλάχιστον κίνημα παρατηρεῖται πλέον. Πάντα τὰ μέλη τεννύονται καὶ γίνονται ψυχρά, τὸ πρόσωπον ὠχριᾷ, καὶ τὸ σῶμα φαίνεται ἀποθνῆσκον ἢ καὶ ἀποθανόν. »

Ἀλλ᾽ εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν ὁ διευθυντὴς δὲν βραδύνει νὰ λάβῃ τὸν τόπον ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει (2). Ἡ ἱστορία τοῦ αἰδεσιμωτάτου La Combe ἔστω νέα ἀπόδειξις τῶν παραφορῶν τῶν φαντασιῶν ἐκείνων, αἵτινες συγχέουσι τὰς ὁρμὰς καρδίας εὐαισθήτου μετὰ τῶν ἐξ οὐρανοῦ ἐμπνεύσεων. Τὸ ἀνθρώπινον γένος ἔχει τὴν ἀξιοκατάκριτον τάσιν τοῦ νὰ θεωρῇ πανταχοῦ ἐπεμβαῖνον τὸ θεῖον. Ἀναμιγνύοντες τὸν θεὸν εἰς πάσας τοῦ ἀνθρώπου τὰς ἀσθενείας ἢ εἰς πάσας τὰς παραδοξολογίας τοῦ δεσποτισμοῦ, δὲν συνεργοῦμεν δραστηριώτατα εἰς τὴν πρόοδον τοῦ συστήματος τῶν Σκεπτικῶν; Οἱ παραπονούμενοι διὰ τὰς κατακτήσεις τῆς ἀθεΐας ἐνεργοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὲρ αὐτῆς διὰ παντὸς τρόπου.

Τὰ δὲ θαύματα τοῦ La Combe εἶχον ἄδικον οἱ γενουαῖοι ἰατροὶ ἀποδίδοντες αὐτὰ εἰς τὴν δύναμιν τῆς φαντασίας; Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη ἐπεκύρωσε τὴν γνώμην αὐτῶν (1), διότι φρονεῖ ὅτι τὰ τῶν καθολικῶν θαυμάσια διηγήματα ἰσοδυναμοῦσι πρὸς τὰ τῶν ἐθνικῶν, τῶν Swedenborgiens, τῶν Jansenistes, κλ. ὅτι αἱ πολυάριθμοι θεραπεῖαι ὅσας ἀναφέρουσιν οἱ συναξαρισταὶ εἶναι ὅμοιαι πρὸς ὅσας διηγεῖται ὁ Πλούταρχος περὶ Πύῤῥου, ὁ Τάκιτος περὶ Οὐεσπεσιανοῦ, ὁ Σπαρτιανὸς περὶ Ἀδριανοῦ, οἱ Κ.Κ. Richer καὶ Tolnare περὶ τῆς Κ. Saint-Amour, ὁ Desmaiseaux περὶ τοῦ Βαλεντίνου Greatäkes, ὁ Carré de Montgeron περὶ τῶν σπασμωδικῶν καὶ καθεξῆς. Ταῦτα πάντα εἶναι τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ἡ δὲ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία, θέλουσα νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰ ἵν᾽ ἀποδείξῃ τὸ ἀλάνθαστον αὐτῆς, καὶ καταβάλῃ ἐκείνους πρὸς οὓς τολμᾷ νὰ δίδῃ αὐθαδῶς, κατὰ τὸ σύνηθες, τὸ ἀποτρόπαιον ὄνομα τῶν *σχισματικῶν*, δεικνύει τὴν αὐτὴν μωρίαν τῆς Κ. Guyon, ἥτις ἠξίου νὰ ἀλλάξῃ οὕτω πως τὴν πίστιν τοῦ ποιμνίου τοῦ « Κ. Γενδυαίου. » Ἐπιχείρημα ἀνῆκον εἰς πάντας, εἰς οὐδένα ἀνήκει, τὸ δὲ ἐπιχείρημα τοῦτο εἶναι καθαρὸν ὡς ἡ ἡμέρα· ἂς προστρέξῃ λοιπὸν ἡ Ῥώμη εἰς ἀξιοπιστοτέρας ἀποδείξεις. Μήπως δὲν ἔχῃ τὰ συγγράμματα τῶν Κ.Κ. Veuillot, Nicolas καὶ Nicolardot; Τὰ θαύματα εἶναι τῳόντι περιττὰ ὅταν ὑπάρχωσιν ἄνθρωποι ἱκανοὶ νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν ἀπαγόρευσιν (l' Index), τὴν ἱερὰν ἐξέτασιν καὶ τὴν παποσύνην!

Αἱ ἐμφανίσεις τοῦ διαβόλου, αἵτινες τοσοῦτον κατετάραξαν τὴν Κ. Guyon, πλημμυροῦσι τὰ συναξάρια τῶν Ἰησουϊτῶν. « Ἐν παντὶ καιρῷ, λέγει ὁ Mourguye, ὁ ἄνθρωπος ἀποστρεφόμενος τὰς ἐφημέρους ἡδονὰς τοῦ κόσμου τούτου, ἠθέλησε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς σφαῖραν ἄγνωστον τὴν ὁποίαν ἐκάλει τὸ ἔξοχον τῆς φύσεως, αἱ ἀνάγκαι καὶ αἱ ἐπιθυμίαι αὐτοῦ· ἡ δύναμις τῆς θελήσεως αὐτοῦ ἤρκεσεν ὅπως ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου καὶ προσκολλήσῃ εἰς ἰδέαν ὡρισμένην. Ὅταν τις προσηλοῦται εἴς τινα ἰδέαν, πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐξαφανίζονται σχεδὸν ἐν αὐτῷ· ἡ κατέχουσα τὸν νοῦν αὐτοῦ εἶναι ἡ μόνη ἀληθῶς ὑπάρχουσα. Πᾶσα ἡ προσοχὴ αὐτοῦ εἰς ταύτην προσηλοῦται καὶ συγκεντροῦται· διακόπτει πᾶσαν σχέσιν μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων... Τότε εἶναι ἡ στιγμὴ τῆς μεγαλοφυΐας, πολλάκις ὅμως καὶ τῆς παραφροσύνης. Ὅταν δὲ φθάσῃ ἡ φαντασία εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἀποκτᾷ ὑπερφυᾶ δραστηριότητα... Καὶ τότε ὁ ἄνθρωπος συγ-

(1) Ἴδε τὰ συγγράμματα τοῦ Ἁγίου Μεθοδίου.
(2) Ἴδε Michelet, Du prêtre et de la femme. Ἐκδ. Ζ'.

(1) Ἴδε Louis Peisse, des sciences occultes, ἐν τῇ Revue des Deux Mondes τῆς 1 Μαρτίου 1842.

κοινωνεῖ μετὰ τῶν πνευμάτων ». Τὴν διάθεσιν ταύτην ἐπεβοήθει τὸ πάλαι παχυλὴ ἄγνοια τῶν φυσιολογικῶν φαινομένων, ἄγνοια ἥτις καὶ σήμερον εὑρίσκεται εἰς πάσας τὰς συγγραφὰς ὅσαι ἐγκρίνονται ὑπὸ τῆς αὐλῆς τῆς Ῥώμης. Ὅτε ὁ ἐφιάλτης καί τινα ὄνειρα ἐθεωροῦντο γεννήματα τοῦ διαβόλου, εὐκόλως ἐθεώρει τις ἑαυτὸν βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν δαιμόνων· ἦσαν πανταχοῦ παρόντες· ἡ φωνὴ τῆς γλαυκὸς, ἡ ὠρυγὴ τοῦ λέοντος ἡ πτῆσις τῆς νυκτερίδος, κτλ, ἐνέπνεον παιδαριώδεις φόβους. Κατὰ τοὺς εὐπίστους ἐκείνους χρόνους, οὔτε οἱ ἀνώτεροι νόες ἦσαν ἀπηλλαγμένοι τῶν ἀγοραίων προλήψεων. Καὶ τί λέγω; Μήπως ἡ ἀλλοφροσύνη δὲν ὁμοιάζῃ τὴν μεγαλοφυΐαν; Ἐὰν αὐτὸς ὁ Πασκάλ (1) δὲν διέφυγεν ἐξ ὁλοκλήρου τὰς προσβολὰς τῆς παραδόξου ταύτης ἀσθενείας, πρέπει νὰ ἀπορήσωμεν διότι εὑρίσκεται ὅλως ἀνεπτυγμένη παρὰ Πέτρῳ τῷ Ἐρημίτῃ, καὶ Φραγκίσκῳ τῷ Assise, καὶ Δομινίκῳ, καὶ Ἰγνατίῳ Λογιόλᾳ,καὶ Swedenborg,καὶ Θηρεσίᾳ,καὶ παρὰ τῇ Κ. Guyon καὶ τῇ Κ. Krüdner; Μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἡ ἀλλοφροσύνη εἶναι μεταδοτικὴ, ὡς καὶ ὁ δόκτωρ Brière de Boismont ἀπέδειξε τοῦτο διὰ πολλῶν γεγονότων (2). Θέλομεν οὕτως ἐννοήσει τὴν ἀξίαν τῶν μαρτυριῶν ἃς ἐπικαλοῦνται αἱ Κ.Κ. Guyon καὶ Krüdner ὑπὲρ τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἐκείνων τὰς ὁποίας ὁ Μαρκίων Mirville ἀναφέρει ὑπὲρ τῶν θαυμάτων τοῦ Cideville.

Δὲν ἀπορῶ λοιπὸν διόλου ἐὰν ἡ Κ. Guyon δὲν εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν Γενουαίων. Ἐν Γαλλίᾳ διήρεσε τὴν Γαλλικανικὴν ἐκκλησίαν εἰς δύο ἀντίπαλα κόμματα. Ὁ Φενελὼν ἐτέθη μετ' αὐτῆς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μυστικῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι « ὁ κόμης Cambrai » ἐπίστευσε τὸ ἀλάνθαστον τοῦ πάπα, καὶ ὅτι κατέκρινε τὸν Bossuet καὶ τοὺς Γάλλους ἐπισκόπους ὅτι ἔθεσαν ὅρια εἰς τὴν δεσποτικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν. Ὁ συγγραφεὺς τῶν *Γνωμῶν* καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν *Χειμάῤῥων* ἐνόουν λοιπὸν ἀλλήλους. Ὁ Bossuet καί τοι συγκαταβαίνων πρὸς τὰ ὀνειροπολήματα τῆς μοναχῆς Cornuau, ὠργίσθη διὰ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Fénélon ἢ διὰ τὴν ἀδιακόπως αὔξουσαν αὐτοῦ φήμην. Ἡ Κ. Guyon, κλεισθεῖσα εἰς τὴν Bastille καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Vincennes, ἀπέθανεν ἐξορισθεῖσα εἰς Blois. Ὁ δὲ La Combe ἀπέθανεν εἰς Charenton, εἰς τόπον ἄξιον τῶν ὀνειροπολήσεων αὐτοῦ. Τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα ἤθελον ἀναγορεύσει αὐτὸν ὡς καὶ τὸν Φραγκῖσκον d' Assise ἅγιον πρώτης τάξεως, ἴσως καὶ συγκρίνει πρὸς αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὡς ἔπραξε τοῦτο φραγκισκανός τις μοναχός.

(1) Ἴδε Dr. Lélut, l' amulette de Pascal.
(2) Ἴδε Dr. Brière, des halucinations.

Οἱ ὑπερασπισταὶ τῶν καθολικῶν συναξαρίων θέλουσιν ἴσως εἰπεῖ ὅτι ἐξετίμησα αὐτὰ μετ' αὐστηρότητος. Καὶ τῷόντι ἔχουσι δύο συστήματα ἀπολογίας, ἅτινα ἀνευρίσκονται μὲν κατὰ πᾶσαν σελίδα τῶν συγγραφῶν αὐτῶν, φαίνεται δὲ ὅτι ἐμπνέουσιν αὐτοῖς μεγίστην ἐμπιστοσύνην.

Ὁ κόμης Montalembert, διηγηθεὶς τὸν πασίγνωστον ἅμα δὲ καὶ λίαν παράβολον βίον τῆς ἐξ Οὐγγρίας Ἐλισάβετ, καὶ πάντα τὰ θαύματα τῆς Ἁγίας ταύτης τὰ περιεχόμενα εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ μεσαιῶνος, προστίθησι ταῦτα.

« Ἀνεφέραμεν τὰ ὑπερφυῆ ταῦτα φαινόμενα μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας μεθ' ἧς διηγήθημεν καὶ τὸν βίον τῆς Ἁγίας. Καὶ μόνη ἡ ἰδέα τῆς ἀποσιωπήσεως ἢ τῆς ἐπισκιάσεως αὐτῶν ἤθελε φέρει ἡμᾶς εἰς ἀγανάκτησιν· ἱεροσυλία θὰ ἦτο, καθ' ἡμᾶς, τὸ νὰ ἀποκαλύψωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πιστεύομεν ὡς ἀλήθειαν, ἵνα γείνωμεν ἀρεστοὶ πρὸς τὸν ἀλαζόνα *Λόγον* τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος· θὰ ἦτο ἔνοχος ὀλιγωρία, διότι τὰ θαύματα ταῦτα διηγοῦνται οἱ αὐτοὶ συγγραφεῖς, καὶ ἐπισφραγίζει τὸ αὐτὸ κῦρος τὸ ὁποῖον περιβάλλει καὶ τὰ λοιπὰ γεγονότα τῆς ἡμετέρας διηγήσεως· θὰ ἠπορούμεν τῷόντι τίνα κανόνα ν' ἀκολουθήσωμεν ὅπως παραδεχθῶμεν τὸ ἀληθὲς αὐτῶν εἴς τινας περιστάσεις, καὶ ν' ἀποῤῥίψωμεν αὐτὸ εἴς τινας ἄλλας.»

Πῶς συμβιβάζεται ὁ κανὼν οὗτος μετὰ τοῦ παραγγέλματος τούτου τῆς Γραφῆς· «Τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτοῦ» (1); Τὸ παράγγελμα τοῦτο εἶχεν ἀείποτε ὑπ' ὄψιν ὁ περιώνυμος ἱστορικὸς Fleury ὅτε παρῄνει τοὺς πιστοὺς «νὰ λαμβάνωσιν ὡς ὑπόθεσιν καὶ θεμέλιον τῆς εὐλαβείας αὐτῶν ἀληθείας πίστεως καὶ λόγους τῆς Γραφῆς, καὶ οὐχὶ δόξας σχολείων, *ἱστορίας μυθώδεις* ἢ φαντασιώδεις νουθεσίας. » (2).

Πλὴν τούτου, ἐὰν δοκιμάσωμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ Κ. Montalembert ποῦ θέλομεν φθάσει; Πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀναμφισβήτητα γεγονότα τὸ πλῆθος τῶν μύθων τῶν περιεχομένων εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ὀπαδῶν τοῦ Βούδδα, τοῦ Ζωροάστρου τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν τοιούτων, διότι διηγοῦνται αὐτοὺς ἱστορικοὶ οἵτινες ἀναφέρουσι πρὸς τούτοις καὶ ἀναντίῤῥητα γεγονότα; Παράδοξος τρόπος τοῦ γράφειν τὴν ἱστορίαν, ὁ τρόπος ὁ πηγάζων ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς καθολικῶν θεωριῶν! διότι οὐ μόνον πᾶσαν ἐπιστημονικὴν κρίσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἁπλούστερα συμπεράσματα τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀνατρέπει ἐκ θεμελίων.

Μεταβαίνω εἰς ἐπιχείρημα τὸ ὁποῖον κατὰ πρῶ-

(1) Πρὸς Τιμόθ. Α, 4.
(2) L' abbé Fleury, Hist. ecclés Λόγ Η'.

τὴν ὄψιν φαίνεται σπανιώτερον. Λέγεται ὅτι αἱ περὶ τῆς ἀναγορεύσεως τῶν ἁγίων ἀνακρίσεις γίνονται μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας, ὥστε ποτὲ δὲν ἀναγορεύεταί τις ἐὰν δὲν ἔπραξε μεμαρτυρημένα θαύματα. Καὶ εἰς ἀπόδειξιν φέρουσιν ὀγκῶδες βιβλίον τοῦ πάπα Βενεδίκτου ΙΔ'.

Παρατηρητέον ἐν πρώτοις ὅτι αἱ ἀνακρίσεις αὗται ἐπενοήθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱ ἅγιοι ἀνηγορεύοντο ὑπὸ τῶν ἐνθουσιώντων ὄχλων. Ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν αἱ ἐγγυήσεις, περὶ ὧν τόσος γίνεται λόγος, εἶναι τοσοῦτον ἀνυπόστατοι, ὥστε πρέπει νὰ ἀνετράφῃ τις μεταξὺ τῶν προλήψεων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ὅπως θεωρῇ αὐτὰς ὁπωσοῦν σπουδαίας. Καὶ τῷόντι, τίνες εἶναι οἱ μαρτυροῦντες τὰ θαύματα τῶν ἁγίων; Εἶναι νόες πεπαιδευμένοι, ἐλεύθεροι πάσης προλήψεως; Χωρικοὶ τῆς Καλαυρίας ἢ τῶν Ἀστουριῶν εἶναι ἀξιόπιστοι μάρτυρες τῶν θαυμάτων; Ἀλλ' ἔστω τὸ ἐναντίον· τίνα ὅμως πίστιν πρέπει ν' ἀναθέσωμεν εἰς δικαστὰς ἐκλεγομένους μεταξὺ μοναχῶν ἐντολὴν ἐχόντων νὰ καταδείξωσι διὰ παντὸς τρόπου « τὸ θεῖον » τῆς ἐκκλησίας εἰς ἣν ἀνήκουσι; Καὶ τολμᾷ τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ καιρὸς δολιότητος παρῆλθεν, ὅταν ὁ κλῆρος τῆς Νεαπόλεως πράττῃ τακτικῶς κατ' ἔτος τὸ θαῦμα τοῦ Ἁγίου Ἰανουαρίου; Πλὴν τούτου ὅταν ἀναγινώσκωμεν τὰ συγγράμματα τῶν Ῥωμαίων θεολόγων, ὅταν βλέπωμεν αὐτοὺς παριστάνοντας πάντοτε ὡς θαύματα τὰ γεγονότα, ἅτινα ἐξηγεῖ εὐκολώτατα ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη, γινώσκομεν ἐκ προοιμίων ὁποίαν ἰδέαν πρέπει νὰ ἔχωμεν περὶ τῶν προκειμένων ἀνακρίσεων.

Ἡ Κ. Guyon ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον εὐτυχὴς πολλῶν ἄλλων θαυματουργῶν· ἄνευ τῆς ἐπιῤῥοῆς τοῦ Bossuet, ὅστις ἐθεώρησεν αὐτὴν ὄργανον ἀντιπάλου πολιτικῆς, ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία θ' ἀνηγόρευεν ἴσως αὐτὴν ἁγίαν. Ἀλλ' ἐπίσκοπος ἐκεῖνος κατώρθωσε νὰ διασπείρῃ ὑπονοίας περὶ τῶν θαυμάτων καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς. Εἰς Pays-de-Vaud ὅμως αἱ δόξαι αὐτῆς ἔτυχον εὐνοϊκωτέρας ὑποδοχῆς, διότι εὗρον ὑπερασπιστὰς καὶ μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. « Εἶχεν ἐμφανισθῇ εἰς Λαυσάνην καὶ μετὰ ταῦτα πολλοί, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγοι εἶχον ἀληθῆ ἀξίαν παρεδέχθησαν τὰ δόγματα αὐτῆς ὡς βάσιν τῆς ἰδίας θεολογίας, καὶ ἐκαλλιέργουν αὐτὰ μετὰ σεβασμοῦ, τρεπομένου ἐνίοτε καὶ μέχρι λατρείας. » (1)

Ὁ αἰδέσιμος Dutoit-Membrini ἀνέπτυξε πολὺν ζῆλον εἰς διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τῆς Κ. Guyon. *Τὴν θείαν φιλοσοφίαν*, δημοσιευθεῖσαν τὸ 1793, ἐνέπνευσαν προδήλως τὰ πονήματα τοῦ συγγραφέως τῶν *Χειμάῤῥων*, ὅτε δὲ ἐφάνη ἡ *θεία φιλοσοφία*, ἤκμαζεν ἡ γυνὴ ἥτις ἔμελλε νὰ μεταβάλῃ εἰς πράγματα σχέδιά τινα τῆς Κ. Guyon, καὶ νὰ προσβάλῃ ἀποτόμως τὰ σοσινιανὰ σχολεῖα τῆς Ἐλβετίας,

(1) J. Olivier, Canton de Vaud, II, 12, 3h.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΔΩΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Ἢ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΛΑΣΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΧΑΪΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 300.)

Ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας τῶν γνωμῶν τῶν διαφόρων συγγραφέων, ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων προκύπτει βεβαίως ἀσάφεια, (1) προκύπτει ὅμως ἕν, ὅπερ μεγάλως συντείνει εἰς τὸν σκοπόν, τὸ ὅτι οἱ Πελασγοὶ *ὑπῆρξαν* ὁπωσδήποτε. Καὶ αὐτὸς ὁ μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως περὶ αὐτῶν λαλῶν Γ. Γρότε ὁ πάνυ, ὁμολογεῖ μέν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἤκμασαν, τὰ ἔργα ἃ ἔπραξαν, τὴν σχέσιν, ἣν εἶχον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἀρνηθῇ παντάπασιν τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ. Λέγω λοιπόν, ὅτι οἱ Πελασγοὶ ὑπῆρξαν καὶ κατῴκησαν ἐν Ἑλλάδι· πῶς εἶχον ὅμως πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοῦτο μένει ἤδη νὰ ἐρευνηθῇ.

Εἴποι τις ἂν ἐνιστάμενος· ἀφοῦ ὁ περιώνυμος Γ. Γρότε οὐκ ἐπιλαμβάνεται τοῦ ζητήματος, ἀφοῦ τοσοῦτοι ἕτεροι ἐπίσημοι ἐπὶ σοφίᾳ ἄνδρες τοσοῦτον ἀντιφατικὰς περὶ αὐτῶν γνώμας ἐξήνεγκαν, ἀποτετολμημένον πάντως ἦν τὸ εἰπεῖν ἐπιμεῖναι πλέον εἰς τὸ ὄντως ἀκανθῶδες τοῦτο ζήτημα.

Ὁμολογοῦμεν καὶ κηρύττομεν τὴν ἱστορικὴν δεινότητα τοῦ Ἄγγλου Γ. Γρότε, καὶ τὰς ἐπιμόνους ἐρεύνας ἐπὶ τῆς ἀρχαιότητος τῶν σοφῶν ἀνδρῶν τῆς Γερμανίας, οἷς ἡ Ἑλλὰς ἔστι καὶ ἔσται ἐσαεὶ εὐγνώμων καὶ ὀφειλέτις. Γινώσκω καλῶς τήν τε δυσχέρειαν τοῦ ζητήματος καὶ τὴν ἐμὴν ἀσθένειαν. Δὲν

(1) Ἐπίσης ὑπάρχει ἀσυμφωνία καὶ εἰς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματατος, τῶν μὲν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πειρωμένων νὰ παραγάγωσιν αὐτὸ (πέλω—ἄργος=ἀγρὸς=πεδινὸς)· πέλας (= πάρος πρότερον) γεγονότες καὶ δὴ παλαιγενεῖς· πελαργοί, πελαγόνες, πελιγόνες, πέλοπες, πέλιοι, (=πελιοὶ πέλεια—περιστερὰ λευκή, παλαιοὶ ἑπομένως· (πελλοὶ Σκιπιτ. ὁ γέρων, παλαιὸς)· τὴν δὲ ἐκ Σανσκριτικοῦ babarca =λευκή, ἢ ἐκ τοῦ Σημιτικοῦ Pelischti, Pelaschi,=μετανάσται ἄποικοι ἀπ' Αἰγύπτου καὶ μεσημβρίας.

συστέλλομαι νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τουτο ὁμοιάζομεν ἀνθρώπῳ εἰσερχομένῳ εἰς σκοτεινὸν θάλαμον καὶ μηδόλως ὁρῶντι τὰ ἐν αὐτῷ ἀντικείμενα· ὃς δραξάμενος σκεύους τινὸς καὶ ἐξελθὼν, ἐξετάζει αὐτὸ εἰς τὸ φῶς, καὶ κρίνει περί τε τοῦ θαλάμου καὶ τῶν ἐνοικούντων κτλ. πιθανὸν να σφάλῃ εἰς τὰς κρίσεις του. Οὕτω καὶ ἐγὼ· δὲν διατείνομαι, ὅτι αἱ κρίσεις μου εἰσὶ κατὰ πάντα ὀρθόταται· πολλοῦ γε καὶ δεῖ· προτείνω τὸ δοκοῦν ἐμοὶ ὀρθὸν καὶ εὔλογον· ἀναστὰς ἕτερος δειξάτω τὸ ὀρθότερον· οὐδεὶς φθόνος! Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον

Μετὰ τὸν Baehr ἔρχεται κατόπιν ἕτερος Γερμανὸς ὁ Lorenz Diefenbach ἐκδοὺς πέρυσι τὸ νεώτερον ἐθνολογικὸν τῆς Εὐρώπης σύγγραμμα, ἐπιγραφόμενον Origines Europaeae. Die Alten Völker Europas mit ihren Sippen und Nachbarn. 1861 ». ὁ Diefenbach εἶδε βεβαίως καὶ τὰ τοῦ Baehr, εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ πρὸ τοῦ Baehr γεγραμμένα περὶ Πελασγῶν. Καταλέγων οὖν τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης ἔρχεται μεταβαίνων ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην φυσικῷ τῷ λόγῳ πρῶτον εἰς τοὺς Πελασγοὺς τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν Ἑλληνοϊταλικὴν (Ἑλληνολατινικὴν ὁμοφυλίαν τῆς Ἰνδοευρωπαϊκῆς φυλῆς, λέγων ἐν σελ. 53 αὐταῖς λέξεσιν ὡδί· «Indem wir endlich Europa betreten,so sind die ersten sicheren Indoeuropaeer, welchen wir in dieser Richtung begegnen, d i e G r i e c h e n. Sie sind die eine Abtheilung einer Gruppe, welche die beiden herrlichen Halbinsel des Europaeischen Südens bewohnt, und welche wir desshalb die griechisch—italische (Italograeken) nennen, der kürze wegen mitunter auch die P e l a s g i s c h e.

Μετὰ δὲ ταῦτα λέγει, ὅτι ἔν τε τῇ Ἐλάσσονι Ἀσίᾳ καὶ ταῖς νήσοις, ἔτι τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι ὄπισθεν τῶν Ἑλλήνων φαίνονται λαοί τινες ἢ σκιαὶ λαῶν, ἔσθ' ὅτε πράγματι παρ' αὐτοῖς καὶ μόλις ἀπ' αὐτῶν διακρινόμενοι, ἔτι δὲ καὶ μετ' αὐτῶν συγχωνευόμενοι· οὗτοί εἰσιν οἱ *Πελασγοί*. Τὸ ὄνομα τοῦτο, καί τοι γενόμενον πρὸς τοὺς μετὰ ταῦτα Ἕλληνας ὡς τὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς μετέπειτα χριστιανοὺς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους, κληθέντας ἀπογόνους των, δηλωτικὸν τῶν ἐθνικῶν, δὲν δυνάμεθα ὡς πολλοὶ ποιοῦσι,νὰ θεωρήσωμεν ὡς δηλωτικὸν λαοῦ τινος μὴ ὑπάρξαντος· δὲν θεωρεῖ αὐτοὺς ὑπάρξαντας καὶ ἐν Ἑλλάδι οἰκήσαντας,καὶ ἱκανῶς διεσπαρμένους ὄντας· εὑρίσκει αὐτοὺς μνημονευομένους παρ' Ἡσιόδῳ καὶ Ἡροδότῳ ὡς τοὺς παναρχαίους κατοίκους τῆς Ἑλλάδος, πρῶτον μὲν τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, εἶτα δὲ καὶ τῆς Πελοποννήσου· τινὲς, λέγει, θεωροῦσιν αὐτοὺς ὡς ἀρχαιοτάτους ἐπήλυδας εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἄλλοι ὡς τοὺς πλησιεστάτους συγγενεῖς τῶν Ἀργείων καὶ Ἀρκάδων. Κατὰ τὸν Ἀκουσίλαον παρ' Ἀπολλοδώρῳ 1, 2. III, 8 ὁ Ἄργος καὶ Πελασγὸς ἦσαν υἱοὶ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Νιόβης. Ὁ Ἡρόδοτος Ζ, 94—Πελασγοὺς λέγει, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐδείξαμεν, τοὺς Αἰολεῖς, καὶ τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Ἴωνας καὶ τοὺς ἐν ταῖς νήσοις. Ὁ δὲ Διονύσιος Ἕλληνας ἐκ Πελοποννήσου, ὡς εἴρηται.

Αὐτοὶ δὲ οὗτοι οἱ Πελασγοὶ φαίνονται τοῖς μετέπειτα Ἕλλησιν ὡς ἑτερόγλωσσοι βάρβαροι, αἱ περὶ τούτου μαρτυρίαι τοῦ Ἡροδότου καὶ Στράβωνος προσηνέχθησαν ἤδη.. Ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν Πελασγοὶ ἐκ Πελασγῶν κατὰ διαδοχὴν ὄντες, μετέπειτα δ' ἐκλήθησαν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, Ἕλληνες, μαρτυρεῖται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἡροδότου « Ἀθηναῖοι ἐπὶ μὲν Πελασγῶν οἰκεόντων τὴν νῦν Ἑλλάδα καλεομένην, ἦσαν Πελασγοί ». (Ἡρ. Η, 44) (1) μάλιστα οἱ ἀπόγονοι τῶν Κραναῶν Πελασγῶν.

Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἡροδότου διεσώζοντο Πελασγοὶ, ὧν ἡ γλῶσσα ἦν βάρβαρος καὶ διάφορος τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων· ἡ περὶ τούτου μαρτυρία τοῦ ἱστορικοῦ προσηνέχθη ἤδη. « Ἣν τινα δὲ γλῶσσαν ἵεσαν οἱ Πελασγοὶ, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἰπαι· εἰ δὲ χρεὼν καὶ τούτοισι (Κρηστωνιήταις Πλακιηνοῖς καὶ Σκυλακηνοῖ) τεκμαιρόμενον λέγειν,— ἦσαν οἱ Πελασγοὶ *βάρβαρον γλῶσσαν ἱέντες*· καὶ γὰρ δὴ οὔτε οἱ Κρηστωνιῆται (Πελασγοὶ) *οὐδαμοῖσι τῶν νῦν σφέας* περιοικεόντων εἰσὶν ὁμόγλωσσοι, οὔτε οἱ Πλακιηνοὶ (Πελασγοὶ καὶ οὗτοι)· σφίσι δὲ ὁμόγλωσσοι ». Ἐπειδὴ ἡ Κρηστὼν ἦν πόλις ἐπὶ Θράκης μεταξὺ Ἀξιοῦ καὶ Στρυμόνος ποταμοῦ, ἡ δὲ Πλακία καὶ Σκυλάκη ἐν Μυσίᾳ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κυζίκου ὡς σημειοῦται ἐν τοῖς Κιπέρτου πίναξι ἐν ἀρ. 16 καὶ 19, ἕπεται ὅτι οἱ Πελασγοὶ οὗτοι δὲν ἐλάλουν οὔτε θρᾳκιστὶ (οἱ Κρηστωνιᾶται), οὔτε μυσιστὶ (οἱ τῆς Πλακίας καὶ Σκυλάκης κάτοικοι), ἀλλα τὸ ἴδιον αὐτῶν ἰδίωμα τὸ Πελασγικὸν, ἔχοντές που καὶ τὸ τῶν συνοίκων λαῶν, διὸ ἐκαλοῦντο καὶ δίγλωσσοι, ἰδίως παρὰ Θουκυδίδῃ (Δ, 109). (2).

---

(1) Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα περὶ τῶν συνοίκων τοῖς Ἀθηναίοις Πελασγῶν τῶν μετέπειτα ἐλθόντων εἰς Ἀττικὴν, περὶ ὧν ἐσημειώθη ἀνωτέρω.

(2) Καὶ οἱ Αἰτωλοὶ καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Ἀκαρνᾶνες καί τινες τοῦ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ ἐθεωροῦντο β ά ρ β α ρ ο ι βεβαίως διὰ τὸ τραχὺ τῆς τε γλώσσης καὶ τῶν ἠθῶν. Ὁ Στράβ. β', 463 λέγει «Τοὺς Αἰτωλοὺς ἔθνος εἶναι μηδεπώποτε γεγενημένον ὑφ' ἑτέροις »· ὁ αὐτὸς αὐτόθι 449 ἀμφιβάλλε. περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν Ἀθαμάνων, Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων οἷς ἅπασαν ὁ Αἴδιος καὶ Μακεδόσι μίαν γλῶσσαν ἀποδίδει, ὁ Θουκυδ. καὶ ὁ Πολύβιος θεωροῦσι τοὺς Αἰτωλοὺς κατὰ μέγα μέρος βαρβάρους Θουκ. Γ', 94 « ἀ γ ν ω σ τ ό τ α τ ο ι δὲ γ λ ῶ σ σ α ν καὶ ὠμοφάγοι εἰσίν. » Οἱ Ἠλεῖοι δὲ καὶ οἱ Κᾶρες (συντασσόμενοι) ὡς τ ρ α χ ύ φ ω ν ο ι καὶ ἀ σ α φ ῆ τ ὴ ν φ ω ν ὴ ν ἔχοντες· καὶ ὅμως αὐτοὶ

Ὁ Ἡρόδοτος παρατηρῶν τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ πελασγικοῦ τοῦ λαοῦ τούτου ἰδιώματος, τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ Πελασγῶν, καὶ τοῦ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες εἶχον ἤδη πολὺ προβῆ εἰς τὸν πολιτισμὸν, λέγει ὅτι τὸ Ἀττικὸν ἔθνος «ἐὸν Πελασγικὸν, ἅμα τῇ μεταβολῇ τῇ ἐς Ἕλληνας καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε.» Ἐννοεῖται λίαν εὐκόλως, ὅτι ὁ ἱστορικὸς θεωρῶν τὴν ὄντως μεγάλην διαφορὰν τῶν δύο ἰδιωμάτων, ἠδύνατο νὰ συμπεράνῃ, ὅτι τῶν ἀπολιτίστων καὶ ἀγροίκων Πελασγῶν ἡ γλῶσσα, τῶν Κρηστωνιατῶν φέρ' εἰπεῖν, οὖσα ἄγροικος καὶ ἀκανόνιστος, καὶ τραχεῖα (ὃ δὴ βάρβαρος) ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ξένη καὶ *βάρβαρος* παραβαλλομένη πρὸς τὴν τὸ τότε ἱκανῶς ἀνεπτυγμένην καὶ ἁρμονικωτάτην τῶν Ἀθηναίων γλῶσσαν· ἠδύνατο ὅμως ἡ μὲν μία νὰ εἶναι βάρβαρος καὶ τραχεῖα, καὶ ἀκανόνιστος, ἡ δὲ εὔφωνος καὶ ἁρμονικὴ, ἐν τούτοις ὅμως νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀρχικὴ μεταξὺ τῶν δύο συγγένεια· ὅπερ διαφεύγει τὸν Ἡρόδοτον, ὅτι δηλ. τὸ νεώτερον Ἀττικὸν ἰδίωμα, τὸ ἐπὶ Ἡροδότου, ἠδύνατο νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ μορφωθῇ παραγόμενον λίαν πρωΐμως ἐκ τῆς Πελασγικῆς γλώσσης τῶν παναρχαίων κατοίκων τῆς Ἀττικῆς Πελασγῶν.

Ὁ Πλάτων ἐν Κρατύλῳ XXV, λέγει, ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων ὡς πρὸς τῶν νεωτέρων ἐθεωρεῖτο *βάρβαρος* (1) καὶ πολὺ ἀπεῖχεν αὐτῆς, ἐπειδὴ *ἡ δυσκόλως ἢ πάντως δὲν ἐνοεῖτο.* «Ἐννοῶ γὰρ, ὅτι πολλὰ οἱ Ἕλληνες ὀνόματα, ἄλλως τε καὶ οἱ ὑπὸ τοῖς βαρβάροις οἰκοῦντες, παρὰ τῶν βαρβάρων εἰλήφασιν.» Ἀλλὰ περὶ τούτου μετὰ μικρόν.

Ὅθεν μείναντες οἱ Κρηστωνιᾶται καὶ λοιποὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἡροδότου Πελασγοὶ ἀπομεμονωμένοι ἔκπαλαι, πιθανῶς ἐτήρησαν τὸ πανάρχαιον ἑλληνικὸν ἰδίωμα, ὡς οἱ Ἰσλανδοὶ τὸ πανάρχαιον βόρειον ἰδίωμα, οἱ Τσάκωνες τὸ λακωνικὸν, ἔτι δὲ καὶ οἱ Λαζοὶ τὸ λαζικὸν, ἀρχαῖον ἑλληνικόν· διότι τῶν ἀποίκων τούτων Πελασγῶν (Κρηστωνιατῶν καὶ λοιπῶν) ἔνθεν μὲν κεχωρισμένων τῶν ὁμοφύλων των, ἔνθεν δὲ μεταξὺ ἑτερογλώσσων γειτόνων οἰκούντων, ἡ γλῶσσα οὐ μόνον μονομερῆ τινα μόρφωσιν ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων ὡς ἐκ τῆς κοινῆς μητρὸς ἀπέκλινε, καὶ μὲν καὶ κρᾶμά τι ἐγένετο πελασγικῶν καὶ βαρβαρικῶν λέξεων, ἐκ δὲ τούτων παρήχθη jargon τι τούτοις μόνοις τοῖς ἀποίκοις καταληπτὸν, τὸ ὁμόγλωσσον ὅμως αὐτῶν «σφίσι δὲ ὁμόγλωσσοι» ἱκανῶς διεστηκυιῶν ἀπ' ἀλλήλων, δείκνυσι τὴν κοινὴν καταγωγήν. Μένει δὲ ἡ γλῶσσα ἄμορφος καὶ ἀκανόνιστος, ὅσῳ ὁ λαλῶν αὐτὴν λαὸς ἐμμένει σταθερῶς ἀμετάβλητος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτοῦ καταστάσει καὶ ταῖς ἐννοίαις· τἀνάπαλιν δὲ ἡ γλῶσσα μορφοῦται καὶ ἀναπτύσσεται καὶ κανονίζεται, ὅσῳ ὁ λαὸς ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς ἱστορίας δραστηριώτερον ἐργάζεται· ἐκ τούτου λίαν ἱκανῶς ἐξηγεῖται ἡ διατήρησις τοῦ παναρχαίου Πελασγικοῦ ἰδιώματος παρὰ τοῖς μεμονωμένοις τούτοις λαοῖς.

Εἴρηται δὲ ὅ,τι ὁ Πλάτων λέγει, ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων πρὸς τῶν νεωτέρων ἐθεωρεῖτο βάρβαρος· τοῦτο δὲν ἀπέχει πολὺ τῆς θεωρίας τοῦ Ἡροδότου· «Ἃ μὲν τοίνυν ἐγὼ ᾔσθημαι περὶ τῶν πρώτων ὀνομάτων, πάνυ μοι δοκεῖ ὑβριστικὰ εἶναι καὶ γελοῖα». Ἀκολούθως δὲ λέγει, ἀδιάφορον παίζων ἢ σπουδάζων, (1) τὸ *κίειν* (=ἰέναι, πορεύεσθαι, Γερμ. gehen) ξενικὸν, Ἑλληνικὸν ὂν ἀρχαιότατον καὶ παρ' Ὁμήρῳ ἀπαντώμενον. Οἱ Ἕλληνες ὄντως εἶχον παραλάβει παρὰ τῶν γειτόνων αὐτῶν λέξεις τινὰς, οἷον, *πῦρ*· «φανεροί τέ εἰσιν οὕτως αὐτὸ καλοῦντες Φρύγες, μικρόν τι παρακλίνοντες, καὶ τό γε ὕδωρ καὶ τοὺς κύνας καὶ ἄλλα πολλά.» Ἐὰν ἐνταῦθα ὅμως ὁ Πλάτων ὀνομάζῃ τοὺς Φρύγας, εἰς τὸ ἀκόλουθον

οὗτοι οἱ καλούμενοι βάρβαροι ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων δὲν φαίνονται μὴ ὄντες Ἕλληνες· τοὐναντίον ἦσαν μάλιστα πάντοτε Ἕλληνες. Diefenbach σελ. 64. Κ. Παπαρ. Ἑλ. Ἱστ. Β', 159—. Schömann 's gr. Alterthümer 2 Band. S. 101.—

(1) Ὅτι ἐνταῦθα ἡ λέξις βάρβαρος σημαίνει μᾶλλον τὴν τραχεῖαν καὶ βαρβαρόφωνον καὶ μὴ ἐννοουμένην εὐκόλως γλῶσσαν, οὐχὶ καὶ πάντως ξένην, δῆλον. «Ἰστέον δὲ, ὅτι τὸ ὄνομα βάρβαρος ἄλλ' ἄλλοτε παρ' ἄλλοις ἐδήλου, εἰς ὃ δὴ οἱ περὶ Ἠπείρου ἐκ παρέργου ἢ ἄλλως γράψαντες οὐ προσέσχον τὸν νοῦν, οὐκ οἶδ' ὅτι παθόντες· καὶ δὴ καὶ Ἔφορος ἔοικεν Ἠπειρώτης βαρβάρους εἰπεῖν, ὡς δοκεῖ ἐκ Σκύμνου (ἀκρίτως γράφοντος) καὶ Στράβωνος κατ' Ἔφορον γράφοντος καὶ Ἠπειρώτας βαρβάρους λέγοντος. Καὶ Ἔφορος μὲν ἤτοι τῆς γλώσσης ἕνεκα οὐχ ὁμοίας ὅλως μὰ Δία τότ' εἶναι δυναμένης τῆς Ἰωνικῇ ἢ Ἀττικῇ (πῶς γὰρ οἷα τ' ἦν ἡ ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Ἀττικῇ ἀεί τοι τελειοτέρα γιγνομένη καὶ πολὺ μεταβαλλομένη ἡ αὐτὴ τῇ Ἠπειρωτικῇ οὖσα διατελεῖν, τῆς πρὸς ἀλλήλους ἐπιμιξίας οὐ μεγάλης ἢ οὐδεμιᾶς οὔσης;) ἢ ὡς δὴ τῶν Πελασγῶν βαρβάρων γενομένων (μὴ Ἑλλήνων) Ἠπειρωτῶν δὲ Πελασγῶν ὄντων, ὃ ἤδη ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἅλις ἀποδέδεικται οὐκ ὀρθῶς ἔχον· Στράβων δὲ τότε γένος καὶ τὴν γλῶσσαν Ἑλλήνων διαφέρειν ᾤετο τοὺς Πελασγοὺς, οὗ ἕνεκα καὶ Ἠπειρώτας Πελασγοὺς γεγονότας καὶ δὴ καὶ τὸν βίον καὶ τὴν παιδείαν, ὧν ἕνεκα τῶν Ἠπειρωτῶν Ἑλλοὺς λέγει βαρβάρους, ὡς δὴ ὑφ' Ὁμήρου ἀνιπτόποδας, χαμαιεύνας λεγομένους! ταῦτα δὲ δῆλον ἔτι ἀρχαιολογῶν. Ἑλλοὺς δὲ καὶ Σκύμνας ὁ καλὸς ἐννοεῖν δοκεῖ λέγων ὡδί· «Ἐν τῇ μεσογαίᾳ δ' εἰσὶ μιγάδες βάρβαροι, οὓς καὶ προσοικεῖν φασι τῷ χρηστηρίῳ». Κάλλιστα δὲ πάντων ᾔδει Ἠπειρώτας Ἡρόδοτος καὶ Πολύβιος, οἳ δῆλα δὴ οὐδαμῶς τὸ παράπαν διακρίνουσιν αὐτοὺς (Πελασγοὺς ὄντας) τῶν Ἑλλήνων. Εἰ δὲ καὶ Σκύλαξ καὶ Σκύμνης καὶ ἄλλος τις Ἠπειρώτας βαρβάρους λέγουσι, τί κἂν πάθοι τις;» Δ. Σεμιτέλου Ἠπειρ. Σελ. 25 Σημ. 10. ἔτι Κ. Ἀσωπίου Σ. Π. Β' τμ. Γ', Κεφαλ. Α' § 12—18 Σελ. 827— 831 τῆς β' ἐκδ.—ἔτι Λεξικὸν Passow καὶ Rost ἐν λέξει.

(1) Περὶ τῶν ἐν τῷ Πλάτωνος Κρατύλῳ παραγωγῶν ὅρα μοι Κ. Ἀσωπίου εἰσ. εἰς Πίνδαρον Σελ. 33.

χωρίον XXXVI συνέχεεν ἴσως τὴν ἰδέαν τῶν ξένων καὶ γεναρχῶν, τῆς δανείσεως καὶ τῆς περαιτέρω ἐκ τοῦ πρώτου διαμορφώσεως· ὅ ἐστιν, οἱ ξένοι οὗτοι κατ᾽ αὐτὸν βάρβαροι ἠδύναντο εἶναι καὶ γενάρχαι αὐτῶν· ἀντὶ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ δανεισθῶσι, καὶ νὰ παραλάβωσι λέξεις, ἠδύναντο τὸ ὑπάρχον στοιχεῖον τῆς γλώσσης τὸ ἄμορφον, ὅπερ ἐθεώρουν ἔπειτα γελοῖον οἱ ἱκανῶς μεμορφωμένοι Ἀθηναῖοι, μορφῶσαι καὶ ἀναπτύξαι βαθμηδὸν ὡς πάντως ἐγένετο· « παρὰ βαρβάρων τινῶν αὐτὰ (τὰ πρῶτα ὀνόματα) παρειλήφαμεν. Εἰσὶ δὲ ἡμῶν ἀρχαιότεροι βάρβαροι. » παρβλ. τὰ τοῦ Ἑκαταίου περὶ τούτου. Ἀκριβῶς δὲ αἱ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰκαζόμεναι ὡς βαρβαρικαὶ λέξεις καὶ παρειλημμέναι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, ὡς πῦρ, κύων, ὕδωρ κτλ. εἰσὶ βεβαίως ἰνδοευρωπαϊκαὶ καὶ πιθανῶς ἀρχαῖαί τινες ἑλληνικαὶ ἀντικατασταθεῖσαι ὑπ᾽ ἄλλων ἐν ταῖς πλείσταις τῶν νῦν διαλέκτων γνησίως ἑλληνικῶν. Τοῦτο λοιπόν, ὅπερ βλέπομεν ἐν Ἀθήναις, καὶ ἱκανῶς εἰκάζομεν, συνδυαζόμενον μετὰ τοῦ Θουκυδιδείου « τὴν Ἀττικὴν ἄνθρωποι ᾤκουν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ » μὲ πείθει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν ἀπόγονοι καὶ κατὰ διαδοχὴν Πελασγοί· ἡ δὲ γλῶσσα τῶν μεταγενεστέρων Ἀθηναίων, ἐπὶ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου παρήχθη καὶ ἐμορφώθη ἀπὸ μητρὸς τῆς πελασγικῆς· τοῦθ᾽ ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Ἡρόδοτον νὰ εἴπῃ ὅτι, οἱ Ἀθηναῖοι Πελασγοὶ ὄντες, ἅμα τῇ μεταβολῇ τῇ ἐς Ἕλληνας, καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθον· ἡ δὲ μεταβολὴ αὕτη ἐγένετο ἆρά γε διὰ βιαίας τινὸς ἐξωτερικῆς ἐπιῤῥοῆς; οὐχὶ βεβαίως. Μὴ γενομένης λοιπὸν ἐξωτερικῆς ἐπιῤῥοῆς εἰς τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἕπεται ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τῷ χρόνῳ καὶ τῇ ὁμιλίᾳ κληθέντες Ἕλληνες καὶ τὸ ἑαυτῶν ἰδίωμα ἰδιοῤῥύθμως μορφώσαντες, ἦσαν Πελασγοὶ ἀνέκαθεν καὶ τὸ μετέπειτα, μέχρις ὅτου ἐκλήθησαν Ἕλληνες, *μεταβαλόντες οὕτω δὴ μόνον ὄνομα*. Ἐξάγεται λοιπὸν, ὅτι καὶ τὸ κατ᾽ Ἀθηναίους οἱ *Πελασγοὶ* ἦσαν τῶν Ἑλλήνων λίαν συγγενεῖς μᾶλλον δὲ *προπάτορες*.

(1) Πρβλ. Schömann's Gr. Alt. erst. Band. S. 324—327.

Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων περὶ Ὀρφέως παραδόσεων, Θαμύριος, Εὐμόλπου καὶ τῶν θρᾳκοπελασγικῶν ἐργίων ὁ Diefenbach εἰκάζει ὅτι εὗρον πρὸ αὐτῶν οἰκοῦντας τὴν Ἑλλάδα τοὺς Θρᾷκας οἱ Πελασγοί (1). Τούτων ὅμως ὑπάρχουσι τεκμήρια σαφέστερα· καὶ μολονότι καὶ αἱ παραδόσεις αὗται ὑπεμφαίνουσιν ἀρχαίαν τινὰ πρὸς ἀλλήλους οἰκειότητα, ἀλλ᾽ ὅμως οἱ κάτοικοι τῶν δυτικωτέρων χωρῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας ἀνῆκον εἰς τὴν θρᾳκικὴν φυλήν· τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ὅμως οὐδεμίαν σπουδαίαν διάκρισιν καταδεικνύουσι μεταξὺ τῆς γλώσσης, τοῦ θρησκεύματος καὶ τῶν ἠθῶν τῶν Τρώων καὶ τῶν ἐπελθόντων ἐπὶ τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἰλίου Ἑλλήνων.

Κατὰ τὸν Schömann φαίνεται ὅτι τὸ τῶν Πελασγῶν ὄνομα ἦν ἑνός τινος τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Ἑλλάδος ἐθνῶν· βαθμηδὸν δὲ, ὡς δείκνυσιν ἡ ἱστορία, ὅτε τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα ἐπεξετάθη καὶ ἐξενίκησεν ἅπασι τοῖς τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦσι λαοῖς μετὰ παρέλευσιν βεβαίως πολλῶν χρόνων, τότε τὸ τῶν Πελασγῶν ὄνομα ἐθεωρήθη καὶ ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν ἱκανῶς μεταγενεστέρων τῆς Πελασγικῆς περιόδου συγγραφέων ὡς κοινὴ ἐπίκλησις ἅπασι τοῖς προελληνικοῖς λαοῖς· τοῦτο θεωρεῖ σαφέστερον καὶ μᾶλλον ἀναμφίβολον.

Ἐκεῖνο δὲ, ὅπερ πείθει με περισσότερον εἰς τὴν συγγένειαν τῶν Πελασγῶν καὶ Ἑλλήνων καὶ εἰς τὴν τούτων ἀπ᾽ ἐκείνων καταγωγὴν, εἶναι τὸ Πελασγικὸν τῶν λαῶν τῆς Ἀρκαδίας· ἡ Ἀρκαδία ἀνέκαθεν διὰ τὸ δυσπρόσιτον τῆς χώρας δὲν ὑπέστη μεταναστάσεις, οὔτε ἄλλαι φυλαὶ μετηνάστευσαν εἰς αὐτὴν καὶ ἀνεμίγησαν μετὰ τῶν κατοίκων αὐτῆς, τοὐλάχιστον ἅπασα ἡ ἀρχαιότης ὁμολογεῖ τοῦτο· ὁ Θουκ. Α, 2 λέγει « μάλιστα δὲ τῆς γῆς ἡ ἀρίστη αἰεὶ τὰς μεταβολὰς τῶν οἰκητόρων εἶχεν, ἥ τε νῦν Θεσσαλία καλουμένη καὶ Βοιωτία, Πελοποννήσου τε τὰ πολλὰ *πλὴν Ἀρκαδίας* » οἱ Ἀρκάδες ἐκαυχῶντο καὶ μετὰ ταῦτα, ὅτι αὐτοὶ μόνοι ἐκ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἦσαν *αὐτόχθονες*. Ὁ Ἡρ. Η', 73 λέγει « Οἰκέει δὲ τὴν Πελοπόννησον ἔθνεα ἑπτά· τούτων δὲ τὰ μὲν δύο *αὐτόχθονα ἐόντα κατὰ χώραν ἵδρυται νῦν τῇ καὶ πάλαι οἴκεον Ἀρκάδες τε καὶ Κυνούριοι*. Ὁ Στράβ. Η', 8 λέγει « Δοκεῖ δὲ παλαιότατα ἔθνη εἶναι τὰ Ἀρκαδικὰ τῶν Ἑλλήνων Ἀζᾶνές τε καὶ Παῤῥάσιοι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι. » Γνωστὸν δὲ, ὅτι ἡ χώρα αὕτη κατῳκήθη ὑπὸ Πελασγῶν. Ὁ Ἡρ. Α', 146 λέγει « Ἀρκάδες Πελασγοί » (2)· τὸ βαλανηφάγον δηλοῖ τὸ παναρχαιον αὐτῶν. Ἡρ. Α, 66. ἰδίως ὁ Παυσανίας Ἀρκαδ. Η'. 1, 2, 4 —. καὶ ὁ Στράβων (ἔνθα ἀνω-

(1) Οἱ δὲ ἀρχαῖοι Θρᾷκες φαίνονται ὄντες ἔθνος πολλὰ συγγενὲς τῷ Ἑλληνικῷ (Ὅθ. Ἄβελ. Μακεδ. Σελ. 45— τῆς Ἑλλ. μεταφρ.). ἄλλως (:) ἔχει τὸ πρᾶγμα περὶ τῶν νεωτέρων Θρᾳκῶν, οἵ τινες δι᾽ εἰσβολῆς ἐκ τῆς Ἀσίας ἦλθον εἰς Θρᾴκην (αὐτόθι Σελ. 78—97). Ἐν Μακεδονίᾳ ἡ βάσις τοῦ οἰκισμοῦ ἦν Πελασγικὴ μετὰ Θρᾳκικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν στοιχείων. Τεκμήρια τῶν Πελασγικῶν τῆς Μακεδονίας εἰσὶν ἴσως τὰ ὀνόματα Πελαγόνες καὶ ἄλλα (αὐτόθι Σελ. 29—45. Diefenbach Σελ. 60—63). Καὶ πρὸς τοὺς Ἰλλυριοὺς εἶχον σχέσιν τινὰ οἱ Πελασγοὶ (αὐτόθι Σελ. 100. Κ. Παπαρ. Ἑλ. Ἱστ. Α', 58—9.).

(2) Αὐτόθι Σελ. 80. Ἄβελ. Μακεδ. Σελ. 45.—

(1) Ὅπερ ἐν μέρει παραδέχεται καὶ ὁ Kruse Hellas 1.S. 426 καὶ 462 λέγων, ὅτι τὸ ὑπὸ Ἡροδότου λεγόμενον δὲν ἀπέχει τοῦ ἀληθοῦς· ὅτι μέρος μόνον τῆς Ἀρκαδίας ᾠκήθη ὑπὸ Πελασγῶν, τὸ δὲ μεῖζον ὑπὸ ἄλλων λαῶν διαφόρων αὐτῶν. Ἴδε Baehr εἰς Ἡροδ, Α, 146 τὴν αὐτόθι σημείωσιν.

τέρω) κατ' Ἔφορον νομίζοντα τοὺς Πελασγοὺς κατὰ τὸν παρὰ Παυσανίᾳ (αὐτόθι) μῦθον, παρ' αὐτοῦ ἐδιδάχθησαν τὰ πρῶτα τοῦ βίου στοιχεῖα. Οὐδόλως φαίνεται ἀπίθανον, ὅτι οἱ καυχώμενοι ἐπὶ τῇ προσεληνίᾳ αὐτῶν Ἀρκάδες (Λεξ. Passow καὶ Rost ἐν λ.) αὐτόχθονες καὶ παλαιγενεῖς, ἦσαν κατὰ διαδοχὴν Πελασγοὶ ἅτε μὴ ὑποστάντες μεταναστάσεις. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀρκάδες δὲν διέφερον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατ' οὐδὲν, εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν ἁπλότητα τῶν ἠθῶν (βεβαίως διὰ τὸ ἀμιγέστερον) καὶ τὸν πατριαρχικὸν βίον, φαίνεται, ὅτι οἱ Πελασγοὶ ἦσαν συγγενέστατοι καὶ προπάτορες τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἀρκάδες ἔλαβον μέρος εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, μόνοι δὲ αὐτοὶ καθ' Ἡρόδοτον ὑπὸ Δωριέων οὐκ ἐξανέστησαν. Γλῶσσαν διάφορον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων δὲν ἐλάλουν. Ὁ χρησμὸς ὁ δοθεὶς τοῖς Λακεδαιμονίοις (Ἡρ. Α, 66) δείκνυσι τὸ διὰ τὴν ἀρχαιότητα ἴσως σεβαστὸν τῆς Ἀρκαδικῆς χώρας. « Ἀρκαδίην μ' αἰτεῖς; μέγα μ' αἰτεῖς· οὔτοι δώσω. Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφόροι ἄνδρες ἔασιν, οἵ σ' ἀποκωλύσουσιν. » Ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος ἐν Ἑλλ. Ἱστορ. Β', 215 λέγει περὶ αὐτῶν. « Ἡ χώρα αὕτη (ἡ Ἀρκαδία) οὐδέποτε εἶχε δεχθῆ ξένους ἐποίκους· καὶ ὅμως οἱ ἰθαγενεῖς αὐτῆς κάτοικοι οὔτε κατὰ τὸν χαρακτῆρα, οὔτε κατὰ τὴν γλῶσσαν διέφερον οὐσιωδῶς τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν φύλων, *ἐξ οὗ δῆλον ὁπόσον συγγενῆ ἦσαν ἀνέκαθεν ὅλα τὰ φῦλα ταῦτα.* » (1) ὁ Schömann προσέτι (Εἰσ. Σελ. 7 Τόμ. 1.) « Καὶ οἱ Ἀχαιοὶ ἀναμφιβόλως ἔθνος πελασγικὸν κλητέοι εἰσί, λαμβανομένου τοῦ τῶν Ἀχαιῶν ὀνόματος ὡς ἀντιπάλου τοῦ μετέπειτα ἐκνικήσαντος Ἑλληνικοῦ, *ἂν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες πάλιν οὐδὲν ἄλλο ἦσαν βέβαια, ἢ κλάδος τοῦ πελασγικοῦ στελέχους.* » ὁ αὐτὸς S. 122 (Τόμ. 1.) Ἡ πανηγυρικὴ ἀπόκρισις τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν παρ' Ἡρ. Η', 144 « τὸ *ἑλληνικὸν ἐὸν ὅμαιμόν τε καὶ ὁμόγλωσσον* καὶ θεῶν ἱδρύματά τε κοινὰ καὶ θυσίαι, *ἤθεά τε ὁμότροπα* » οὐδεμίαν φυλετικὴν διάκρισιν ἐμφαίνουσα μεταξὺ αὐτῶν· αἱ ἀρχαιότατα συστᾶσαι Ἀμφικτυονίαι τὸ ὁμόφυλον καὶ ὅμαιμον πάντως δηλοῦσαι· τὰ ἀνωτέρω περὶ Ἀθηναίων, Αἰτωλῶν, Ἀκαρνάνων καὶ ἄλλων εἰρημένα· πάντα ταῦτα μὲ πείθουσιν, ὅτι οἱ τὴν Ἑλλάδα οἰκοῦντες λαοὶ ὁμογενεῖς ὄντες τὸ ἀνέκαθεν κατήγοντο ἀπὸ τῶν Πελασγῶν, οὗτοι δὲ οὐδόλως ἦσαν διάφοροι τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ συγγενέστατοι καὶ προπάτορες αὐτῶν. Οὐδόλως δὲ παράδοξον φαίνεται εἰ ἐν τοῖς προελληνικοῖς λαοῖς, πελασγικῆς ῥίζης, οἷον, Καύκωσι, Κούρησι, Λέλεξι, Καρσί, Λαπίθαις, Περραιβοῖς, Μινύαις, Φλεγύαις, Ἐπειοῖς καὶ συγγενέσι τισί, Θρᾳξίν, ἦσαν καὶ φῦλα τινὰ μὴ Πελασγικά, Φιλισταῖοι ἢ Φοίνικες, ὧν ὅμως ἐγκαταστάσεις οὐδόλως μνημονεύονται ἐν τοῖς Ὁμ. ἔπεσιν.

(Ἕπεται συνέχεια.)

Καὶ αὐτὸ τῆς Πελοποννήσου τὸ ὄνομα δύναται νὰ θεωρηθῇ παραχθὲν ἐκ τῶν Πελόπων, λαοῦ τινος ὀνόματος ἑτέρας μορφῆς τοῦ τῶν Πελασγῶν· καὶ ὁ μῦθος ἔτι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Πέλοπος τοῦ Ταντάλου ἐκ Φρυγίας δηλοῖ τὴν μετὰ τῆς Ἐλάσσονος Ἀσίας τοῦ λαοῦ τούτου σχέσιν. Schömann's ἔνθα ἀνωτέρω Σ. 22 ἐν σημειώσει 2.

(1) Ὁ Schlosser ἔνθα ἀνωτ. 1. Band, S. 173 καὶ 260.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 300.)

Γ'. ΣΕΒΑΣΤΟΥΠΟΛΙΣ.

Ὁ ἀπὸ Εὐπατορίας εἰς Σεβαστούπολιν πλοῦς εἶναι κατὰ τοῦτο μονότονος, ὅτι ἡ παραλία, ἣν παραπλέει τὸ ἀτμόπλοιον, πετρώδης οὖσα κατὰ μέγα μέρος καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητος δὲν παρέχει τῷ ὀφθαλμῷ ἀξιοσημείωτόν τινα ἢ τερπνὴν θέσιν. Ἀλλ' ἡ ἡμέρα, τὴν ἐαρινήν της περιθεῖσα ἐσθῆτα, ἔστιλβεν ἐν ὅλῃ τῇ ἀνθηρᾷ αὐτῆς λαμπρότητι, ἡ θάλασσα ἦτο ἀτάραχος, καὶ αἱ κινήσεις τῶν ἐπιβατῶν, ἀραιωθέντων ἐν Εὐπατορίᾳ, ἦσαν ἐλευθερώτεραι, ὅπερ, ὡς γνωρίζουσιν οἱ περιηγηταί, συντελεῖ οὐκ ὀλίγον εἰς τὸ εὐχάριστον τῆς ὁδοιπορίας.

Μετὰ τετράωρον πλοῦν εἰσηρχόμεθα εἰς τὸν περίφημον τῆς Σεβαστουπόλεως λιμένα. Ὁ λιμὴν οὗτος φέρει ἐπαξίως τὸ ἐπίθετον, τὸ ὁποῖον τῷ ἔδωκα· διότι ἐκ φύσεως εἶναι τοσοῦτον εὐρύχωρος καὶ ἀσφαλής, ὥστε καὶ εἰς τὰ μεγαλείτερα πλοῖα παρέχει ἐν καιρῷ τρικυμίας καὶ χειμῶνος ἄσυλον δυσεύρετον καὶ καταφύγιον μοναδικόν.

Πλατὺς τῆς θαλάσσης βραχίων σχηματίζει κόλπον βαθὺν πρὸς δυσμὰς τῆς ταυρικῆς χερσονήσου, εἰσχωρῶν πρὸς τὰ ἔνδον ἐπὶ δύο περίπου μίλια. Οὐδένα ἐπικίνδυνον βράχον, οὐδὲν πρόσκομμα ἀπαντᾷ ὁ εἰσπλέων, καὶ δύο παμμεγέθεις φάροι ἐπιτηδείως ἀνεγερθέντες διευκολύνουσιν ἐν καιρῷ νυκτὸς τὴν εἴσοδον. Ἡ εἴσοδος αὕτη διεφυλάττετο πρὸ τοῦ πολέμου καὶ τῆς καταστροφῆς τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πόλεως ὑπὸ φρουρίων, ὧν τὸ μεγαλεῖον μαρτυροῦσιν ἔτι μεγάλοι σωροὶ πετρῶν τῇδε κἀκεῖσε ἐσπαρμένων. Ὁ κόλπος οὗτος διακλαδοῦται πάλιν καὶ σχηματίζει ἄλλους τέσσαρας μικροτέρους κόλπους ἢ λιμένας, εἷς τῶν ὁποίων ἦτο ὡρισμένος διὰ τὰ ῥωσσικὰ δίκροτα, ὅθεν καὶ μέχρι τῆς σήμερον « κόλπος τῶν δικρότων » καλεῖται. Τὰ μεγάλα ταῦτα πλοῖα ἠδύναντο ν' ἀγκυροβολῶσιν ἐν αὐτῷ εἰς μικρὰν μόνον τῆς γῆς ἀπόστασιν. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ

τῶν δύο τούτων κόλπων ἐγείρετο ἐπὶ λόφου ἡ πόλις τῆς Σεβαστουπόλεως λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπής.

Τὸ ἑλληνικόν της ὄνομα πρὸ χρόνων ἤδη εἶχε καταργήσει τὸ ταταρικὸν Ἀκ-τιὰρ (ἤτοι λευκὸς βράχος), τὸ ὁποῖον τῇ ἐδόθη ἐπὶ τῶν ταταρων ἡγεμόνων τῆς Κριμαίας εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀρχαίας πόλεως, τῆς πρὸς βοῤῥᾶν τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος ἐπὶ ξηροῦ καὶ λευκοῦ λόφου τὸ πάλαι οἰκοδομηθείσης. Ὅπου κεῖται τὴν σήμερον ἡ Σεβαστούπολις ἔκειντο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὰ προάστεια τῆς πόλεως τῶν Ἡρακλειωτῶν Χερσῶνος, τῆς ὁποίας καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη ἀπὸ τῆς γῆς ἐξέλιπον. Ἐνταῦθα ὑψοῦται φάρος, πιστὸς τῶν ναυτῶν ὁδηγὸς καὶ ἀδωροδόκητος πηδαλιοῦχος. Ὡς παρὰ πολλῶν ἐντοπίων ἤκουσα καὶ ὡς μαρτυροῦσιν ἔτι τὰ ἐρείπιά της ἡ Σεβαστούπολις ἦτο πολυτελῶς ᾠκοδομημένη, εἶχεν ὁδοὺς εὐρείας καὶ εὐθείας, διὰ μεγάλων λιθοκτίστων οἰκοδομημάτων κεκοσμημένας. Καὶ ὁ βίος ἦτο ἐν αὐτῇ τερπνότατος, αἱ δὲ διασκεδάσεις πολλαί· τὸ θέατρον τῆς πόλεως ἦτο ἐν καιρῷ χειμῶνος τόπος συναθροίσεως καλλιπαρείων γυναικῶν καὶ κομψῶν τοῦ ῥωσσικοῦ στόλου ἀξιωματικῶν· ἐν καιρῷ δὲ τοῦ θέρους ὁ συνήθης περίπατος ἐγίνετο ἐντὸς τοῦ εὐσκίου καὶ κανονικῶς ἐσχεδιασμένου δημοσίου κήπου, ὅθεν ἡ θέα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν περικυκλούντων αὐτὴν λόφων, εἶναι μαγευτικωτάτη. Πολλοὶ τῶν εὐπόρων κτηματιῶν τῆς Κριμαίας καὶ τῆς πλησιοχώρου Βεσσαραβίας μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἀγροτικῶν των ἐργασιῶν μετέβαινον ἐπὶ δύο ἢ καὶ πλείονας μῆνας εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅταν ἡ φιλύποπτος τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου κυβέρνησις μετὰ μεγίστης δυσκολίας παρεχώρει τοῖς ῥώσσοις ὑπηκόοις διαβατήρια πρὸς μετάβασιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐν γένει δὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν ὅλων τῶν περιηγητῶν ὁ βίος τῶν πολιτῶν τῆς Σεβαστουπόλεως ἦτο βίος οἰκιακὸς καὶ εἰρηνικός· οἱ κάτοικοι διεκρίνοντο ἐπὶ φιλοξενίᾳ καὶ εὐπροσηγορίᾳ, καὶ αἱ πλεῖσται τῶν οἰκογενειῶν ἔζων βίον πατριαρχικόν. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ κρατῆρος ἔπινε καὶ ξενίζων καὶ ξενιζόμενος· τὸ ἑσπέρας δὲ ἡ οἰκογένεια ὅλη καί τινες οἰκεῖοι συνηθροίζοντο περὶ τὴν τράπεζαν, παρὰ τὴν ὁποίαν ἐκάθητο ἡ οἰκοδέσποινα ἢ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς καὶ προσέφερε τὸ τέϊον, τὸ ἀγαπητὸν τῶν Ῥώσσων ποτόν. Περὶ τὴν δεκατην τῆς νυκτὸς ὥραν τὰ πάντα ἐκαλύπτοντο ὑπὸ βαθείας σιωπῆς, διακοπτομένης μόνον ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ὑπὸ τῶν πλοίων καὶ τῆς φωνῆς τῶν ἐπ' αὐτῶν καὶ τῆς προκυμαίας φυλάκων.

Ἐν τῇ ἀκμῇ της ἡ Σεβαστούπολις περιεῖχε τριάκοντα περίπου χιλιάδας κατοίκων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν πληρωμάτων τῶν διαφόρων ἐν τῷ λιμένι πολεμικῶν πλοίων καὶ τῶν ναυτικῶν τοῦ τόπου ἀρχῶν. Τὴν σήμερον δύο μόνον χιλιάδες κάτοικοι ἐλεεινοὶ καὶ ῥακενδύται κατέχουσι τὰς κατερειπωμένας οἰκίας.

Ὁποία καταστροφὴ μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Κριμαίας! Νὺξ διεδέχθη τὴν ἡμέραν — ἀθλιότης τὴν μεγαλοπρέπειαν — πενία τὸν πλοῦτον — θάνατος τὴν ζωήν! Ποῦ τὰ λιθόκτιστα ἐκεῖνα μέγαρα τῶν πλουσίων; Ποῦ οἱ λαμπροὶ ναοὶ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ; Ποῦ τὸ θέατρον; Ποῦ αἱ διασκεδάσεις; Τὰ πάντα ἐξέλιπον ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχον ποτέ.

Αἱ παρημελημέναι ὁδοὶ καὶ πλατεῖαι πλήρεις πετρῶν καὶ ἐρειπίων· πλήρεις πετρῶν οἱ κῆποι· ὅπου πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ὡρίμαζον οἱ γλυκεῖς τῆς Κριμαίας καρποὶ αὐξάνουσι τώρα ἄγρια χόρτα· αἱ οἰκίαι, ἃς πρὸ μικροῦ ἔτι κατῴκουν ἄνθρωποι εὐτυχεῖς καὶ εὔποροι, κατέπεσον· τῇδε κἀκεῖσε φαίνεται ἴχνος χρυσοῦ κοσμήματος ἢ κρεμαμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου μεταξωτὴ ταινία, ἐφ' ἧς ἦτο ἴσως ἀπηρτημένη ἡ εἰκὼν τοῦ οἰκοδεσπότου ἢ τοῦ αὐτοκράτορος. Τοῦ ναυαρχείου, τοῦ ὑπερηφάνου ἐκείνου οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον ἐθαυμάζετο ὑπό τε ξένων καὶ ἐντοπίων οἱ τέσσαρες μόνον σώζονται τοῖχοι

« . . . . μελανοί, ὡς τείχη καμίνου,
Ἔνδειξιν, ἔτι βορᾶ ἀδηφάγου πυρὸς ἀνηρπάγη· »

Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἡ τοῦ ναυαρχείου βιβλιοθήκη, ἐν αὐτῇ καθ' ὅλους τοὺς ἕνδεκα τρομεροὺς τῆς πολιορκίας μῆνας ἐστέναζον οἱ τραυματίαι, ἐστέναζον οἱ ἀποθνήσκοντες· ἐν αὐτῇ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ὁδηγοῦ μου, ἔῤῥεεν ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τὸ αἷμα ὡς ποταμός. Ἡ βιβλιοθήκη εἶχε μετασχηματισθῆ εἰς νοσοκομεῖον. Καὶ παρεκεῖ τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο, τὸ ὑπὸ σφαιρῶν καὶ βομβῶν εἰς κόσκινον μεταβληθέν;

Ἐκεῖνο ἦτο τὸ θέατρον! Καὶ ὁ σωρὸς ἐκεῖνος τῶν λίθων; τὸ καταπεσὸν ἐκεῖνο κυκλώπειον τεῖχος; ἦτο ὁ ναύσταθμος, διὰ τὸν ὁποῖον ὑπὲρ τὰ 35 ἑκατομ. ἀργυρῶν ῥουβλίων ἐδαπάνησεν ἡ Ῥωσσία· ἔργον γιγαντιαῖον, τὸ ὁποῖον ἅμα ἐκτελεσθὲν κατεδαφίσθη!

Πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως καὶ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν ὑψοῦται ἐπὶ ταπεινοῦ ἀκρωτηρίου ὁ φάρος. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο εἶναι ἡ ἀρχαία Χερσόνησος, ἑλληνικὴ ἀποικία ἰσχυρὰ καὶ πλουσία, τῆς ὁποίας ὅμως τὰ ἴχνη πρὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων ἐξέλιπον, ὥστε ἀμυδρὰ μόνον καὶ ἀμφίβολος παράδοσις αὐτῆς διεσώθη. Ἐνταῦθα ἡ μυθολογία συνεχωνεύθη μετὰ τῆς ἱστορίας. Ἀκολουθῶν δέ τις τὴν παραλίαν ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς ἡρακλειωτικῆς χερσονήσου φθάνει εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν κριμαϊκῶν ὀρέων, καὶ ἐκεῖθεν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ ἀκρωτηρίου, τοῦ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Παρθενίου καλουμένου, περικλείει τὸ βλέμμα ἅπασαν τὴν ἀθάνατον χερσόνησον. Ἐν τῇ

μικρᾷ ταύτῃ τῆς γῆς γωνίᾳ ἐγεννήθησαν οἱ ἀρχαῖοι μῦθοι καὶ αἱ παραδόσεις· ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ὁ ἀκένωτος τῆς ποιήσεως θησαυρὸς, ὃν ἡ ζωηρὰ τῶν ἀρχαίων φαντασία κατέστησεν ἱστορίαν. « Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου, λέγει περιηγητής τις, ἄρχει ἡ ποίησις, ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἡ ἱστορία. Θέλεις νὰ γείνῃς θεατὴς τοῦ ἀθανάτου ἐκείνου τῶν Ἀτρειδῶν δράματος, καὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, τοῦ ὁποίου τὰς τύχας παιδιόθεν γνωρίζεις; Ἀνάβηθι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀκρωτηρίου. Ἰδοὺ ἡ σκηνὴ, σκηνὴ αἰωνία, μείνασα ἐπὶ τριάκοντα ἑκατονταετηρίδας ἡ αὐτή. Ἀπ' αὐτῆς ὁ γηραιὸς Ὅμηρος κατέκτησε τὸν ποιητικὸν κόσμον! »

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς περίπου θέσεως ὑψοῦτο καὶ ὁ αἱματόφυρτος ναὸς τῆς ταυροπόλου Ἀρτέμιδος.

Ἰδοὺ ὁ φρικτὸς τῆς θεᾶς βωμός! λίθος τετράγωνος, ἀκατέργαστος. Ἐνταῦθα ἐβάδιζεν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν εὐκινήτων δένδρων τοῦ ἱεροῦ καὶ πυκνοφύλλου ἄλσους ἡ ἱέρεια τῆς θεᾶς, ἡ σεμνὴ Ἰφιγένεια. Ἐνταῦθα ἡ φονικὴ μάχαιρα ὑψοῦτο ἐπὶ τῆς φίλης τοῦ ἀδελφοῦ κεφαλῆς. Ἐνταῦθα ὁ Ὀρέστης, ὁ πλάνος μητροκτόνος, ὃν αἱ τρομεραὶ ἐδίωκον Ἐριννύες, ἐκράτει σφιγκτῶς εἰς τὰς ἀγκάλας του τὴν εὑρεθεῖσαν ἀδελφήν! Τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους ἀπεθανάτισαν τὰ σεβαστὰ ταῦτα τῆς ἀρχαιότητος ὀνόματα.

Πλὴν τὰ πρόσφατα τῶν νεωτάτων χρόνων γεγονότα μᾶς ὑπενθυμίζουσιν, ὅτι εἶναι ὥρα νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν σκοτεινὴν ἀρχαιότητα.

Ἦτο ἑσπέρας· ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ ἔδυεν ὁ ἥλιος· ἐσίγα ἡ φύσις ὡς βεβυθισμένη εἰς τὴν θέαν τῆς μαγευτικῆς ταύτης σκηνῆς. Μετὰ τῶν δύο συνοδοιπόρων μου, τοῦ πολωνοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ τοῦ ἀμερικανοῦ περιηγητοῦ, ἱστάμην ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μαλακώφ. Τεῖχος φρουρίου ἐν μέρει καταῤῥεῦσαν καὶ ἄμορφος σωρὸς ὀγκωδῶν πετρῶν δεικνύουσι τὴν θέσιν, κατὰ τῆς ὁποίας ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐγένετο ἡ ἑπτάκις ἐπαναληφθεῖσα εὔτολμος ἐκείνη ἔφοδος τοῦ ἀτρομήτου Γάλλου στρατάρχου. « Πρὸ τῆς ἑσπέρας πρέπει νὰ κυματίζῃ ἡ γαλλικὴ σημαία ἐπὶ τοῦ πύργου τοῦ Μαλακώφ! » εἶχε τηλεγραφήσει ὁ τῶν Γάλλων αὐτοκράτωρ πρὸς τὸν στρατηγόν του. Ἡ διαταγὴ ἦτο ῥητή. Σφαγὴ τρομερὰ θὰ γείνῃ! Αἷμα ἄφθονον θὰ ῥεύσῃ! Καὶ τί πρὸς τοῦτο; Φοβοῦνται οἱ Γάλλοι τὸν κίνδυνον; Ἐμπρὸς στρατιῶται! Ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκείνου εὑρίσκεται τὸ παράσημον τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ἐμπρὸς, ἂν θέλετε νὰ κοσμήσητε δι' αὐτοῦ τὸ ἀνδρεῖόν σας στῆθος! Τίς δύναται νὰ περιγράψῃ διὰ λέξεων τὴν ἀκατάσχετον ὁρμὴν τῶν ζουάβων, τὴν ζέσιν τῶν γάλλων πυροβολιστῶν! « Ὁ λόφος τοῦ Μαλακὼφ εἶναι ἰδικός μας, ἀντετηλεγράφησεν ὁ στρατάρχης τῷ αὐτοκράτορι πρὸ τῆς ἑσπέρας. Ἀνέβημεν ἐν μέσῳ αἱματοφύρτων ἐρειπίων! » Τὸ καταπληκτικὸν δρᾶμα εἶχε λυθῆ.

Μόνον ὅταν ἐπισκεφθῇ τις τὴν φύσει ὀχυρὰν ταύτην θέσιν δύναται νὰ λάβῃ ἰδέαν τινὰ τῆς πολυκρότου ἐκείνης πάλης· μόνον ὅταν μελετήσῃ τις ἀρκούντως τὸ ἀνωφερὲς ἐκεῖνο πεδίον τῆς μάχης, δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὰς σχεδὸν ἀνυπερβλήτους τῶν Γάλλων δυσκολίας. Ἂν ὁ Ῥῶσσος στρατάρχης συνεκέντρονεν ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκείνου ὅλην του τὴν δύναμιν, τὸ φρούριον ἔμενεν ἀπόρθητον καὶ ἄλλην φάσιν ἐλάμβανεν ἀναμφισβητήτως ὁ γιγαντιαῖος πόλεμος.

Ὁ Ἀμερικανὸς συνοδοιπόρος μου περιειργάζετο μετὰ προσοχῆς τὸ ἔδαφος, ἔκαμνε καταμετρήσεις καὶ σχέδια, καὶ ἐφαίνετο στρατηγὸς διευθύνων μάχην. Ὁ δὲ Πολωνὸς ἐκάθητο ἐπί τινος πέτρας ὅλως βεβυθισμένος εἰς τὰς σκέψεις του. « Τί συλλογίζεσθε; » τῷ εἶπον. « Συλλογίζομαι, μοὶ ἀπήντησεν ἐγειρόμενος καὶ μὲ βλέμμα ἐκφραστικώτατον, ἐν ᾧ κατωπτρίζετο ἡ γενναία αὐτοῦ ψυχὴ, συλλογίζομαι, ὅτι δεκασχίλιοι Πολωνοὶ ἐν τῇ ὀχυρᾷ ταύτῃ θέσει, ἐδύναντο εὐκόλως νὰ καταστρέψωσιν ἐντὸς ὀλίγου τὸν ῥωσσικὸν στρατὸν ὅλον. » Ὁ ὑπερβολικὸς οὗτος τοῦ Πολωνοῦ λόγος ὦζε μὲν ἐθνικῆς ὑπεροψίας καὶ κομποῤῥημοσύνης, ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι τὸ φρούριον τοῦτο εἰς χεῖρας ἐμπείρους ἠδύνατο νὰ καταστῇ ἀπόρθητον. Νῦν ὅμως οὔτε φρούριον ὑπάρχει οὔτε θέσις ὀχυρά. Ἄγρια χόρτα καλύπτουσι τὸ ἔδαφος, καὶ τεμάχια τεθραυσμένα σφαιρῶν καὶ λογχῶν, τὰ ὁποῖα ὁ ποῦς τοῦ διαβάτου εἰς κάθε αὐτοῦ βῆμα πατεῖ. Ἀλλ' ἡ νὺξ εἶχεν ἤδη ἁπλώσει ἐπὶ τῆς γῆς τὴν μελανήν της πτέρυγα καὶ ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐπανέλθωμεν, καθότι μάλιστα καὶ κεκμηκότες ἤμεθα. Ὁ Ἀμερικανὸς καὶ ἐγὼ ἓν τελευταῖον βλέμμα ἐῤῥίψαμεν ἀκόμη ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἐδάφους, ὁ δὲ Πολωνὸς βαθὺν ἐξέπεμψε στεναγμὸν λύπης συνάμα καὶ χαρᾶς· λύπης μὲν, ὡς μοι ἔλεγε, διότι εἶχεν ἀείποτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ παθήματα τῆς δεδουλωμένης πατρίδος του, χαρᾶς δὲ, διότι ὁ ποῦς του εἶχε πατήσει τὸν τάφον τῆς ῥωσσικῆς ἀλαζονείας.

Μία τῶν περιεργοτέρων ἐκδρομῶν εἰς τὰ πέριξ τῆς Σεβαστουπόλεως τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει νὰ παρατρέξω ἐν σιωπῇ, ἦτο ἡ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης τοῦ Ἰγκερμάν. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐφάνη πολλάκις κατὰ τὸν τελευταῖον κριμαϊκὸν πόλεμον εἰς τὰς στήλας τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων, διότι ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου συνεκροτήθη φονικωτάτη μάχη, τῆς ὁποίας ἡ νίκη κοσμεῖ μίαν περίβλεπτον σελίδα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀγγλο-γαλλικῶν ὅπλων. Ἐνταῦθα ἀπέδειξαν οἱ Ἄγγλοι ὅτι καὶ κατὰ ξηρὰν δὲν εἶναι ἀντίπαλοι εὐκαταφρόνητοι.

Ἡ πεδιὰς τοῦ Ἰγκερμὰν, τῆς ὁποίας ἡ θέα εἶναι μακρόθεν θελκτικωτάτη, εἶναι ἐκτεταμένη καὶ πε-

ρικλείεται πανταχόθεν ὑπὸ βράχων ἀποτόμων καὶ φαράγγων δυσβάτων. Φαίνεται δὲ καὶ εὔφορος καθ' ὃ κατάφυτος, Ἓν μόνον φυσικὸν ἐλάττωμα ἔχει, ὅτι ἕνεκα τῶν πλησιοχώρων ἑλῶν καὶ λιμναζόντων ὑδάτων εἶναι νοσώδης· διὸ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Σεβαστουπόλεως, φοβούμενοι τὰς ἐπικινδύνους ἀναθυμιάσεις, σπανίως ἐπισκέπτονται τὸ μέρος τοῦτο, ἤ, ὅταν τὸ ἐπισκέπτωνται, σπεύδουσι νὰ τὸ ἐγκαταλείψωσι πάλιν, ὡς τοῦτο συνέβη εἰς ἡμᾶς. Ὁ ὁδηγός μας, Σεβαστουπολίτης, ὅστις ἀπολέσας κατὰ τὸν πόλεμον πᾶσαν τὴν περιουσίαν του ἐτράπη εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ὁδηγοῦ πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, κάθε τέταρτον τῆς ὥρας κακτικῶς μᾶς παρεκίνει νὰ ἐπιστρέψωμεν, λέγων ὅτι δὲν εἴχομεν νὰ ἴδωμεν περίεργόν τι.

Ἡ ἱστορία τῆς Κριμαίας δὲν δίδει ἢ ἀσαφεῖς μόνον περὶ τοῦ χωρίου Ἰγκερμὰγ πληροφορίας. Κατά τινας τοπογράφους ἤνθει ποτὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ πόλις Θεοδοσία, κατ' ἄλλους δὲ ἦτο ἐνταῦθα τὸ Στενὸν τῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γεωγραφίας. Ἄλλοι πάλιν διισχυρίζονται, ὅτι πρῶτοι οἱ Γενουήνσιοι κατῴκισαν τοὺς ἀποκρήμνους ἐκείνους λόφους. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα ὁ περιηγητὴς δὲν βλέπει τὴν σήμερον ἢ ἐρείπιά τινα ἀρχαίου τείχους, ἴχνη πύργων, καὶ πλῆθος σπηλαίων ἐντὸς τοῦ βράχου λελαξευμένων. Τὰ σπήλαια ταῦτα μοὶ ἐφάνησαν ἑλληνικῆς ἐποχῆς καὶ τέχνης.

Πρωτοφανές τι εἶδον κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου ταύτην τοῦ Ἰγκερμάν. Ἀγγλική τις ἑταιρία εἶχε συσταθῆ, ἥτις ἔλαβε παρὰ τῆς ῥωσσικῆς κυβερνήσεως τὴν ἄδειαν νὰ συλλέξῃ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης χάριν ἐμπορίου τὰ τῇδε κἀκεῖσε ἐσπαρμένα ὀστᾶ τῶν ἵππων, ἡμιόνων καὶ βοῶν τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν μάχην. Ἀλλ' οἱ ἄπληστοι Ἄγγλοι, κατὰ τὸ παράδειγμα ἴσως τοῦ συμπολίτου των λόρδου Ἔλγινος, τοῦ ἀπαθανατίσαντος τὸ ὄνομά του διὰ τὴν βανδαλικὴν τοῦ Παρθενῶνος λῄστευσιν, δὲν ἠρκοῦντο εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐσπαρμένους σκελετοὺς τῶν ζώων, ἀλλ' ἀνέσκαπτον καὶ τὴν γῆν καὶ ἐξώρυττον καὶ ὀστᾶ Γάλλων, Ἄγγλων καὶ Ῥώσσων, πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ καὶ ταφέντων ἐν βίᾳ ὅπου ἔπεσον. Δὲν ἔμαθον ἐὰν ἡ ἑταιρία αὕτη ἐξήντλησε τὸ πεδίον τῆς μάχης τοῦ Ἰγκερμάν· τοῦτο μόνον γνωρίζω, ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἡ ῥωσσικὴ κυβέρνησις ἔκαμεν ἔντονα παράπονα πρὸς τὴν ἀγγλικὴν διὰ τὴν βέβηλον ταύτην κατάχρησιν, καὶ εἰς οὐδένα πλέον παρεχώρησε τοιούτου εἴδους ἄδειαν. Ποῦ φέρει τὸν ἄνθρωπον ἡ αἰσχροκέρδεια !

(Ἀκολουθεῖ).

Ι. Π.

ΠΕΡΙ

ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΥ ΣΧΛΟΣΣΕΡ

ὡς ἱστορικοῦ καὶ ἐπιστήμονος ἐν γένει.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἴδε φυλ. 300.)

—∘∘•—

Ἐκτὸς δὲ τῆς ἱστορίας τῆς 15, 16 καὶ 17 ἑκατονταετηρίδος (ἣν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις συνέγραψεν), ἐπραγματεύθη ὁ Σχλόσσερ εἰς 25 τόμους ὅλην τὴν ἱστορίαν μέχρι τοῦ 1815. Τὰς δὲ ἀπαιτήσεις τὰς ὡς βάσεις ὑπὸ τοῦ Σχλοίστερ καὶ Ἰωάννου Μύλλερ τεθειμένας, καθ' ἃς ὁ ἀληθὴς ἱστορικὸς ὀφείλει νὰ σπουδάζῃ ἐκ τῶν πηγῶν ὅλην τὴν ἱστορίαν καθ' ὅλα τὰ κύρια αὐτῆς μέρη, ἐπλήρωσεν ὁ Σχλόσσερ. Πανταχοῦ εἶναι αὐθύπαρκτος καὶ κάτοχος τῶν μερικῶν, πανταχοῦ ἀφηγεῖται κατὰ τὴν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀξιοπιστοτέρων μαρτύρων προξενηθεῖσαν ἐντύπωσιν, οἱονεὶ ἐξ ἰδίας ἐπόψεως. Ὅπου λόγιοι πρὸ αὐτοῦ ἐξήτασαν ἐπηκριβωμένως ἀντικείμενόν τι παραπέμπει συντόμως εἰς τὰ ἔργα ἐκείνων χωρὶς νὰ ἀντιγράφῃ αὐτά. Ὅλας τὰς πηγάς, ὡς οἴκοθεν ἐννοεῖται, δὲν ἐσπούδασεν ὁ Σχλόσσερ, οὐδὲ πρέπον εἶναι νὰ περιμένωμεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἐντέλειαν τοῦ εἰδικοῦ ἱστορικοῦ· τὸ τοιοῦτον ὑπερβαίνει τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀνέγνω ὅμως τὰς κυριωτέρας πηγὰς καὶ διεξῆλθε πολλάς, αἵτινες διαφεύγουσι τοὺς εἰδικοὺς ἐρευνητάς, καὶ πρεπόντως ὠφελήθη ἀπ' αὐτῶν. Ἂν δέ που ἔσφαλε, δὲν ἁρμόζουσιν αὐτῷ παντάπασιν αἱ μέμψεις, ἃς ἐπισωρεύει αὐτῷ ἡ σχολὴ τοῦ Βερολίνου, ἡ κατέχουσα ἤδη τὰς πλείστας ἕδρας καὶ ἀρεσκομένη εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ Σχλόσσερ. Οὐδὲ φαίνεται δικαία ἡ κρίσις ἑνὸς ἐνθέρμου ὀπαδοῦ τῆς εἰρημένης σχολῆς Βιλέλμου Ἔρνστ λέγοντος ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ « *Ἡ κλασικὴ ἀρχαιότης ἐν τῷ παρόντι* 1852 σ. 93. » « Ὁ Σχλόσσερ πρέπει ἴσα ἴσα νὰ αἰσθάνηται ἐν ἑαυτῷ τὴν ἔλλειψιν ἐκείνου, ἐφ' ᾧ διαπρέπει ἡ τοῦ Ῥάγκε σχολή, ἤγουν τὴν τῆς ἀκριβείας τῆς ἐρεύνης καὶ κριτικῆς τῆς ἱστορίας ». Ὅτι ὅμως αἱ μεμψιμοιρίαι αὗται οὐδόλως δίκαιον εἶναι ν' ἀποδίδωνται τῷ Σχλόσσερ, ἀρκείτωσαν τὰ ἑξῆς τεκμήρια. Ὁ Σχλόσσερ εἰς σύνταξιν τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείας τῶν Γάλλων συνεβουλεύθη τὸ σύγγραμμα τοῦ Ὀθωμανοῦ Ἀβδοὺλ Ῥαχὴμ Ἐφφένδη « Ἀπελευθέρωσις τῆς Αἰγύπτου ». Ὁ δὲ ἄλλως λίαν ἐπιμελὴς ἱστορικὸς Ζιγκέϊσεν, ὁ εἰδικῶς περὶ τὴν ὀθωμανικὴν ἱστορίαν καταγινόμενος ἐν τῇ μέχρι τοῦ 1802 καθηκούσῃ ἱστορίᾳ του τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους δὲν γνωρίζει τὸ προειρημένον σύγγραμα τοῦ Ῥαχὴμ Ἐφφένδη (οὗ ἡ ἔκδοσις πίπτει ἐν ἔτει 1859), διότι παρέλειψε ν' ἀναζητήσῃ τὴν περὶ τούτου ἔκθεσιν τοῦ Σχλόσσερ

καὶ διὰ τοῦτο ἠρύσθη μόνον ἐκ τῶν γαλλικῶν συγγραφῶν. Καὶ ἑτέρα τρανοτάτη ἀπόδειξις ἀρκείτω ὅ,τι ἀποφαίνεται ὁ Ὄθων Ἄβελ ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ περὶ Μακεδονίας πρὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου (1847 ἐκδοθέντι) « Ἐκ τοῦ Σχλόσσερ ἔχομεν τὸ κάλλιστον ὅ,τι ἐγράφη περὶ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Πολλὰς ἀπηρχαιωμένας εἰδήσεις τῶν καθ' ἕκαστα ἃς ὁ Μύλλερ ἐπραγματεύθη διὰ φιλοσοφικῆς πολυμαθείας, ποθοῦμεν, ἅτε μηδὲν τὸ κοινὸν ἐχούσας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Σχλόσσερ. Ἀλλ' οὗτος ἐξετάζει τὸν βίον τῶν ἐθνῶν, καὶ δίδει ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὰ ὑπ' ἄλλων ἀμεληθέντα ἤθη τῶν Μακεδόνων καὶ τὰς πολιτικὰς αὐτῶν διατάξεις· διατυπώνει διὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ ἀμέσου ἐπόψεως τὴν εἰκόνα τοῦ ἔθνους, ὡς ἐνωπτρίζετο αὕτη ἐν τῇ ψυχῇ του. Εἶναι ὅμως εἰκὼν ἀληθείας, καὶ ζωογόνου θερμότητος μεστὴ, καὶ παρὰ πάντα ἄλλον ζωγράφον ὁ ὑποκειμενικὸς Σχλόσσερ φαίνεται ἀντικειμενικώτατος. » Ἑνὶ λόγῳ ὁ Σχλόσσερ ἐξήτασεν ὅλον τὸν ῥοῦν τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως.

Ἤδη λόγιοί τινες εἶχον συνθέσει ἐπιτομὰς εἰς χρῆσιν τῶν σχολείων. Προετίθεντο δῆλον ὅτι νὰ καταστήσωσι τὸ ἔργον τοῦ Σχλόσσερ προσιτὸν εἰς τοὺς λογίους τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας τάξεως. Εἷς λοιπῶν τῶν μαθητῶν τοῦ Σχλόσσερ, ὁ ἐν Φραγκφούρτῃ φιλόπονος Καθηγητὴς Κρεὶγ ἀνεδέχθη τὸν κόπον τοῦτον συμπράττοντος καὶ τοῦ Σχλόσσερ αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ἀπηρτίσθη ἐν ἔτει 1844 *ἡ παγκόσμιος ἱστορία τοῦ Σχλόσσερ διὰ τὸ Γερμανικὸν ἔθνος*, Schlosser's Weltgeschichte für das Deutsche Volk εἰς 30 χιλ. ἀντίτυπα ἐκτυπωθεῖσα. Ἀποπερατώθη δὲ τὸ ὅλον ἔργον, ἐκδοθέντος ἐν ἔτει 1856 τοῦ 18ου τοῦ καὶ τελευταίου τόμου. Ἐπλουτίσθη λοιπὸν τὸ Γερμανικὸν ἔθνος δι' ἀξιολόγου γενικῆς ἱστορίας καὶ ἐγκαλλωπίζεται ἐπὶ τοιούτῳ κτήματι, ὡς οὐδὲν ἄλλο ἔθνος τοῦ κόσμου. Ὅ,τι δὲ περιποιεῖ τῷ Σχλόσσερ δόξαν διασήμου συγγραφέως δὲν εἶναι ἡ τάσις αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ διαλάμψῃ ὡς *συγγραφεὺς*, ἀλλ' ἡ πρόθεσίς του εἰς τὸ νὰ ἐνεργήσῃ ὡς *ἄνθρωπος*. Πεποιθὼς, ὅτι ἡ δόξα εἶναι ματαία καὶ ἀνάρμοστος ἡ δι' ἐσφαλμένων μέσων ἐπιδίωξις αὐτῆς, ἦτο ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ *κατασκευάζειν βιβλία* [Buchmacherei] *καὶ τοῦ προσωποληπτεῖν*. Οὐδὲ προσεῖχε τὸν νοῦν τοῖς ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀποδιδομένοις αὐτῷ ἐπαίνοις. Δὲν ἐκοπίαζεν εἰς ἐκλογὴν ἀνθηρῶν περιγραφῶν, οὐδὲ παρένειρεν εἰκόνας πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ λόγου του. Τὸ ὕφος του κρίνεται ὡς ἔχον στρυφνόν τι καὶ τραχὺ μᾶλλον, ἢ ἐπαγωγοὺς ἰδιότητας. Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγον λειαίνει τὸ λεκτικὸν, διὰ τοῦτο ὁτὲ μὲν τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐκφέρει δυσχερῶς καὶ ἀνεπιτηδείως, ὁτὲ δὲ σαφῶς, ἐμφαντικῶς καὶ θερμῶς. Ἐν τῷ λεκτικῷ αὐτοῦ παρατηροῦνται ἠμελημέναι φράσεις, ἐπαναλήψεις, περιτταὶ σημειώσεις. Ἀλλὰ καί τοι τοιούτων ἐλλείψεων παρατηρουμένων ὅμως ὁ ἀναγινώσκων σύγγραμμα τοῦ Σχλόσσερ ἀναγκαίως θέλει ἀναγνωρίσει τὸ ἐν αὐτῷ ὕψος καὶ τὴν δύναμιν ἅμα καὶ ζωογόνον θερμότητα, ὑφ' ἧς ἐπεπνέετο ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ. Ὁ Σχλόσσερ δὲν ἀναπτύσσει θεατὰς οὕτως εἰπεῖν ζωγραφίας, ὡς ἐπιτηδεύεται τοῦτο ὁ Ῥάγκε, ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν δίδει πειστικὰς κρίσεις. Οὐδὲ κολακεύεται ὑπὸ λειότητος λεκτικοῦ, ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὸ διαρκές. Τὸ ὕφος τοῦ Σχλόσσερ χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἰδιαζούσης ἐκείνης εὐγλωττίας, ἥτις ἀποῤῥέει ἐξ ἰσχυρᾶς πεποιθήσεως. Ἐξεγηγερμένος καὶ νέας δυνάμεις ἀνειληφὼς ἀποθέτει ἀπὸ τῶν χειρῶν του ὁ ἀναγνώστης τὰ συγγράματα τοῦ Σχλόσσερ.

Συγγράφων δὲ τὴν ἱστορίαν του ὁ Σχλόσσερ δὲν ἐσκόπει νὰ ἱστορήσῃ ἐντελῶς τὰ γεγονότα, ἀλλὰ νὰ καταστήσῃ καταληπτὰ τὰ οὐσιώδη καὶ ἀποφασιστικὰ, τὰ ἔχοντα ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν πραγμάτων. Ἀνερευνήσεις δὲ εἰδικῶν συμβάντων παροδικῶς μόνον παρεμβάλλει, οὐδὲ ἐνδιατρίβει περὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' οἱ ἁρμόδιοι καθορῶσιν, ὅτι ὁ Σχλόσσερ ἀρκούντως κατέχει ὅ,τι πραγματεύεται. Οὐδὲ πρέπει ν' ἀναζητῆται ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Σχλόσσερ ἡ ἀλληλουχία μικρῶν μεμονωμένων συμβάντων. Ὁσάκις δὲ αἱ σχέσεις εἶναι πολὺ συγκεχυμέναι καὶ πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκτεθῶσιν ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι, καὶ βῆμα πρὸς βῆμα νὰ μνημονεύηται ἡ φορὰ αὐτῶν, δὲν εὐχαριστεῖται ὁ ἀναγνώστης, καὶ ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Σχλόσσερ δὲν ἔχει αὐτὰς συνειλεγμένας καὶ διατεταγμένας, ὡς ὁ Ῥάγκε, ὅστις περὶ τὰ τοιαῦτα δεικνύει τὴν ἀπαραδειγμάτιστον αὐτοῦ τέχνην, ἀλλὰ τὸν πυρῆνα οὕτως εἰπεῖν δίδει οὐδὲν ἧττον ὁ Σχλόσσερ, *καὶ τὸ ὅλον* (ὅπερ ἐστὶ τὸ κυριώτατον) *ὀρθῶς ἀντιλαμβάνεται*.

Λίαν δὲ ὡρισμένως καταφρονεῖ ὁ Σχλόσσερ τὸ ἀνάγειν εἰς τάξιν ἱστορικὰ τεχνουργήματα καὶ τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα μέθοδον τοῦ Ῥάγκε. Δὲν θέλει νὰ γνωρίζῃ συστήματα καὶ ἀπολύτους κατηγορίας φερούσας τὸν χαρακτῆρα ἀντικειμενικοῦ ἅμα καὶ αἰσθητικοῦ γνώμονος. Πᾶσα ἱστορικὴ ζωγραφία *τεχνικώτερον διατυπουμένη* δὲν παρίσταται τῷ Σχλόσσερ ὡς πιστὸν ἐκτύπωμα τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως, ἀλλὰ σόφισμα. Πᾶν ὅ,τι δίδει τοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ, ἐν πεποιθήσει ἀποφαίνεται, ὅτι εἶναι ἐξαγόμενον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐρεύνης καὶ ἐπόψεως, ἣν ἐκτήσατο ἀπὸ τῶν πραγμάτων. Δὲν ἔχει τὴν ἐλαχίστην ἀξίωσιν, ὅτι εἶναι ἀναμάρτητος καὶ ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἱστορούμενα ἔχουσι τέλειον κῦρος. Ἐπανειλημμένως ἐπικαλεῖται τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν του λέ-

γων, ὅτι τὸ παρελθὸν μανθάνουσι παρ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸς ἐκθέτει αὐτὸ, ὅπως τὰ γενόμενα καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐφάνησαν αὐτῷ. Κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐπιφαίνεται τὸ πρόσωπόν του, ὅπερ λίαν σπανίως συμβαίνει τῷ τῶν Παρισίων ἱστορικῷ Μιχελέτ. Ὁ Σχλόσσερ συχνὰ μεταδίδει ῥητῶς τὰς εἰδήσεις, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ γνώμη του, προςθέτει τὰς παρατηρήσεις του, κάμνει συγκρίσεις, καὶ ἀκαταπαύστως μέμνηται ἑαυτοῦ ὡς τοῦ διηγουμένου προσώπου. Ὅθεν δικαίως ἐξυμνεῖ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἰδιότητα ἡ ἄλλοτε *ἐν Ἰένῃ ἐκδιδομένη ἐφημερὶς τῶν Γραμμάτων* ἐν τῇ ἐπικρίσει τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τοῦ Σχλόσσερ (1836. ἀρ. 37 κ. ἑ.) « *Ὁ Σχλόσσερ ἐν τῇ συντάξει τῆς ἱστορίας του οὐδὲν ἄλλο προετίθετο ἢ νὰ παραστήσῃ τοῖς ἀναγνώσταις αὐτοῦ τὰ φαινόμενα καὶ τὰ γεγονότα ὅσον τὸ δυνατὸν ἀντικειμενικῶς, νὰ ἐξιστορήσῃ μόνον τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ τηρήσῃ δικαιοσύνην.* » Ἐπέτεινε τὰς δυνάμεις του εἰς ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων. Ὅσοι δὲ ψέγουσιν αὐτὸν δι' ἔλλειψιν κριτικῆς τῶν γεγονότων δὲν κρίνουσιν ὀρθῶς περὶ τῆς μεθόδου του· διότι δὲν ἐσκόπει διαμελίζων μεμονωμένα χωρία νὰ σχηματίζῃ ἔποψιν περὶ τῆς ἀξίας τῶν πηγῶν καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὰς διαφόρους εἰδήσεις διὰ τῆς συγκριτικῆς ὁδοῦ. Οὐδέποτε ὅμως δέχεται ἀνεξετάστως τὰ παραδιδόμενα. Ἀλλ' ἑκάστοτε ἐκτιμᾷ τὰς εἰδήσεις, ἐξετάζων τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν μεταδιδόντων αὐτῷ αὐτὰς, ἀνερευνῶν τὰς προλήψεις καὶ προθέσεις αὐτῶν καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀντελήφθησαν τὸ παρελθόν. *Οἱ περὶ τὸν Ῥάγκε* ἀναχωροῦσιν ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀναπληροῦν τὰς πηγὰς, καὶ ἐρευνῶσι τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν εἰδήσεων ἐν τοῖς περὶ τῶν πηγῶν συγγράμμασιν· *ὁ δὲ Σχλόσσερ* τοὐναντίον ζυγίζει τὰς πηγὰς κατὰ τὴν προσωπικότητα καὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν τῶν διηγουμένων, ἀφ' ὧν αὗται ὁρμῶνται.— Καὶ ἐν τοῖς πράγμασι χωρεῖ ὁ Σχλοσσερ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν οὐσίαν. Δὲν τυφλοῦται ὑπὸ κόμπου καὶ ῥητορικῆς καλλιεπείας. Εἶναι ἀρκούντως ἔμπειρος τῶν τοῦ κόσμου εἰς τὸ εἰδέναι τί τὸ ὀρθὸν καὶ τί τὸ ἀπατηλὸν καὶ ἡμαρτημένον. Τὸ ὀξυδερκές του βλέμμα διεώρα τὰ ὕπουλα ἔργα καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς ἐνεσπαρμένον ἐπιδεικτικὸν πνεῦμα. Ὅτε ἐπίστευεν, ὅτι ἅπαξ ἐγνώρισε τὸ οὐσιῶδες, δὲν ἐπλανᾶτο ἂν δέκα ἢ εἴκοσιν ἐπεβεβαίωνον τὸ αὐτό. Ὅλως νηφάλιος κρίνει τὰς τάσεις τῶν ἐποχῶν. Τὸ ἱπποτικὸν καὶ τὸ ῥομαντικὸν τάσσει μετὰ τὸ ὠφέλιμον. Ὅταν ἐξετάζῃ τὴν ἱστορίαν ἑνὸς ἀτόμου, ἀποβλέπει εἰς τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου, οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδων, οὔτε εἰς τὴν ἐμφάνειαν, οὔτε εἰς τὸν ἀξιαγάπητον αὐτοῦ τρόπον. Ὅταν πάλιν στρέφηται εἰς ἐξέτασιν τῶν κυβερνώντων, δὲν ἀτενίζει εἰς τὴν λαμπρότητα, ἣν περιεβλήθησαν ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὴν κατάστασιν ἐν ᾗ εὑρίσκετο ὁ λαὸς ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν. Εὔφωνα διατάγματα, αὐλικὴ πομπὴ, κολακευτικὰ ἐγκώμια δὲν παράγουσιν αὐτόν. « Ἐπροτίμησα, λέγει που αὐτὸς, τὸ ἀχάριστον ἔργον, ἤγουν τὸν πτωχὸν πεζὸν λόγον ὅστις οὐδαμοῦ εὑρίσκει ὑπερασπιστὰς ἀπέναντι τῶν πολλῶν τῶν ποιητικῷ τῷ τρόπῳ ἐγκωμιαζόντων τὰς τέχνας τοῦ πλούτου.»

Συνεπὴς πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἔμπλεως εὐγενοῦς ὑπερηφανείας ὑψώνει τὴν φωνὴν τοῦ ἀδεκάστου δικαστοῦ ὁ ἱστοριογράφος Σχλόσσερ καὶ δια τῆς ὀρθοφροσύνης καὶ παῤῥησίας του ἀνατρέπει τὴν πλαστὴν ἱστοριογραφικὴν τέχνην τοῦ συρμοῦ ἣν τινες τῶν νεωτέρων ἐσπούδασαν νὰ διασώσωσιν. Ὁποῖα δὲ θρησκευτικὰ φρονήματα εἶχεν ὁ Σχλόσσερ ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐφρόνει καὶ ἔπραττεν ὡς ἀληθὴς χριστιανός.— Διότι δὲν εἰσήγαγεν ὀρθοτέραν κριτικὴν εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι ἔθηκε φραγμὸν εἰς τὴν νικῶσαν κακίαν, ὑπεβλέπετο ὑπὸ τῶν δυνατῶν τῆς ἡμέρας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσιώπησαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἤρχισαν νὰ ψέγωσιν αὐτὸν διά τινα σφάλματα ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα, ὁποῖα ἑπόμενον ἦτο νὰ παρεισφρήσωσιν εἰς τοιοῦτον ἔργον, καὶ κόλαξ τις ἐκάκιζε τὸν ἀτερπῆ τρόπον τῆς ἱστορίας του ὡς εἰ ἦτο προωρισμένον τὸ ἔργον του ἵνα τέρπῃ τὰς συναναστροφάς. Πάντα ὅμως ταῦτα εἰς οὐδὲν ὠφέλησαν. Ὁ Σχλόσσερ ἀνεγινώσκετο πάντοτε περισσότερον καὶ ἔτι δηκτικωτέρας καθίστα τὰς φράσεις του καὶ νῦν ἀναγινώσκεται μᾶλλον πάντων τῶν ἄλλων Γερμανῶν ἱστοριογράφων, ζῇ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν βελτιόνων τοῦ ἔθνους, καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ θέλει τιμηθῇ ἔτι μᾶλλον ἐν καιροῖς εὐτυχεστέροις ἀνεγειρομένου αὐτῷ ὁρατοῦ μνημείου.

Συμπληροῦντες δὲ τὰ περὶ Σχλόσσερ λέγομεν ὅτι ἀφ' οὗ πολλὰ Πανεπιστήμια ἀπεπειράθησαν νὰ προςλάβωσιν αὐτὸν ὡς Καθηγητὴν τῆς ἱστορίας, ἐδέχθη ἐν ἔτει 1817 τὴν εἰς Ἑϊδελβέργην πρόσκλησιν, ὅτε ὁ Οὔϊλκεν ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς Βερολῖνον. Διωρίσθη λοιπὸν Καθηγητὴς ἐν τῷ τῆς Ἑϊδελβέργης Πανεπιστημίῳ ἅμα δὲ καὶ ἔφορος τῆς δημοσίου βιβλιοθήκης. Κατὰ δὲ τὸ 1823 ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου ἀνακτοσύμβουλος. Παραιτηθεὶς ὅμως τῆς θέσεως τοῦ ἐφόρου διετήρησε μόνον τὴν τοῦ Καθηγητοῦ μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Ἵνα δὲ βελτίον παρασκευασθῇ εἰς τὴν νεωτέραν μετέβη ἐπανειλημμένως εἰς Παρισίους καὶ ἔκαμε διεξοδικὰς σπουδάς. Ἐκεῖ ἠνεῴχθησαν αὐτῷ τὰ ἀρχεῖα καὶ αἱ βιβλιοθῆκαι. Συνέδεσε σχέσεις μετ' ἀνδρῶν, ὧν ἡ ἐνέργεια καὶ σημασία κατὰ τὸν μέγαν πολιτικὸν σάλον τῆς Γαλλίας ἀποτελεῖ ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ὁμιλῶν δὲ τοιούτοις ἀνδράσι καὶ ἀκροώμενος ἀπὸ στόματος

τοῦ Gregoire καὶ Thibaudeau ποδηγητικὰς κρίσεις ὠφελεῖτο μεγάλως. Παρὰ δὲ τῇ ἐκεῖ διαμενούσῃ εὐφυεῖ δουκήσσῃ τοῦ Βάδεν Στεφανίᾳ, ἣν εἶχεν ἐν μεγάλῃ τιμῇ, ἔλαβεν ἀφορμὴν διὰ νὰ μάθῃ διὰ πλείστης ἀκριβείας τὰ τοῦ Ναπολεοντείου στρατοπέδου καὶ τὰ τῶν ὀπαδῶν του.— Ἀπὸ τοῦ δὲ 1830—1835 ἐξέδιδεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἐν Φραγκφούρτῃ Βέρχθ *ἀρχεῖον δι' ἱστορίαν καὶ γραμματολογίαν* (Archiv fuer Geschichte und Litteratur). Ἐν αὐτῷ εὑρηνται πολλαὶ βιβλιοκρισίαι ὡς καὶ ἐν *τοῖς διὰ γραμματολογίαν χρονικοῖς τῆς Εἰδελβέργης* (Heidelberger Jahrbuecher fuer Litteratur) συντεταγμέναι ὑπὸ Σχλόσσερ, ἐπ' ἴσης καὶ πλείονα ἄρθρα περὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῶν Ῥωμαίων, καὶ δύο πραγματεῖαι, αἵτινες μετέπειτα ἐτυπώθησαν εἰς ἰδιαίτερα ἀντίτυπα, ἡ μὲν πρώτη *περὶ Δάντου*, ἡ δὲ δευτέρα « *Εἰς κρίσιν Ναπολέοντος καὶ τῶν νεωτάτων κατηγόρων καὶ ἐπαινετῶν του, μάλιστα ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἀπὸ* 1800—1813 *ἐποχήν*.(Zur Beurtheilung Napoleons und seiner neuesten Tadler und Lobredner, besonders in Beziehung auf die Zeit von 1800 — 1813). Ἡ τελευταία αὕτη πραγματεία, ἡ φανεῖσα εἰς φῶς τὸ 1835 καθήκουσα ὅμως μέχρι τοῦ 1805, ἐπιχέει μέγα φῶς εἰς ὅλα τὰ περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς φιλοπονηθέντα καὶ ἀσφαλέστατα ὁδηγεῖ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν μετὰ λόγου καὶ κρίσεως μελέτην αὐτῶν. (1)

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Σχλόσσερ, κοιμηθεὶς ἠρέμα τὴν Σεπτεμβρίου 1861 ἐν Εἰδελβέργῃ. Κατὰ πόσον δὲ ἐπενήργησεν ἡ ἐπὶ 45 ἔτη διδασκαλία του ἐν τῷ τῆς Εἰδελβέργης Πανεπιστημίῳ, τοῦτο προφανέστερον παντὸς ἄλλου δύνανται νὰ καταδείξωσιν οἱ ἀκροασάμενοι τῶν μαθημάτων αὐτοῦ. Ἡμεῖς δὲ ἀπανθίσαντες τὰ προειρημένα ἐκ τῶν τοῦ ἀνδρὸς γραφέντων, νομίζομεν ὅτι ἐκπληροῦμεν εὐγνωμοσύνης καθῆκον. Ν. ΠΕΤΡΗΣ.

(1) Ὅτι δὲ καὶ ἄλλα Εὐρωπαϊκὰ ἔθνη πλὴν τῶν Γερμανικῶν ἐξετίμησαν κατὰ τὸ εἰκὸς τὰ συγγράμματα τοῦ Σχλόσσερ καταδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν εἰς τὴν Ἀγγλικήν, Γαλλικήν, Ὀλλανδικὴν καὶ Σουηδικὴν γλῶσσαν μετάφρασιν αὐτῶν.
Ἀσμένως πληροφορούμεθα ἔτι ὁ σοφὸς Γερβῖνος, μαθητὴς τοῦ Σχλόσσερ συνέγραψεν ἐσχάτως τὸν βίον αὐτοῦ.—

Ο ΕΜΒΑΛΩΜΑΤΑΣ.

Διήγημα ἱστορικὸν πρωτότυπον.

Ἤκουσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸ ἑξαετίας διερχόμενος ἐκεῖθεν, γέροντος Γανοχωρίτου διηγουμένου μοι τοιάδε.

Ἤμην πρὸ τριάκοντα καὶ πέντε ἐτῶν πτωχὸς ἐλεεινὸς πατὴρ ὀκτὼ τέκνων ἀνηλίκων καὶ σύζυγος γυναικός, καλῆς μὲν καὶ ἀγαθῆς ἀνικάνου δὲ εἰς τὸ νὰ κερδήσῃ ἐργαζομένη, κἂν γρόσιον ἕν. Διὰ τοῦτο δέκα ψυχαί, ἐν αἷς καὶ ἡ ἐδική μου, ἀπέβλεπον εἰς τὰς δύο μου χεῖρας. Πλέον νηστικοὶ ἢ χορτασμένοι, ἐζῶμεν ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν εὐτελεστάτων πόρων τῆς ἐμβαλωματικῆς μου τέχνης· Πρὸς ἐπίμετρον ἐν τούτοις τοῖς ἀθλιότητός μου, ἡ σύζυγός μου, καί τοι ὑπερβεβηκυῖα τὰ 44 ἔτη, ἦτον ἔγκυος τὸ ἔννατον ἤδη.— Θεέ μου! δυσανασχετοῦσα ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, ἀνέκραζεν ἡ δυστυχής, τί εἶναι τοῦτο τὸ κακόν; Δὲν τὸ ἔστελλες εἴς τινα τῶν ἀκλήρων ἐκείνων, οἵτινες γῆν καὶ θάλασσαν περιαγουσιν, ἵνα τούτου ἀπολαύσωσι;— Τὰ γενόμενα οὐκ ἀπογίνονται, ἐπαρηγόρουν ἐγὼ φιλοσοφικῶς πως.

Παρελθόντος δὲ τοῦ ὡρισμένου τῆς ἐγγαστρίας χρόνου, ἐγενόμην καὶ ἕκτης κόρης πατήρ.—Εἶναι (ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος;) παιδὶ διαμάντι, κακότυχε, εἶπέ μοι ἡ σύζυγος περίλυπος, ὅτε θολοσκότεινα ἑσπέραν τινὰ χειμωνικήν, σχολάσας ἀπὸ τοῦ ἔργου μου, εὗρον λεχὼ τὴν σύζυγόν μου.— Ἠλευθερώθης λοιπόν, δόξα σοι ὁ θεός! Λαβὼν δὲ τὸ γογγυσμένον πλάσμα, διέκρινα, καί τοι ἀμυδρότατα φωτιζομένης τῆς πενιχρᾶς οἰκίας μου ὑπὸ τοῦ φέγγους τῆς σελήνης, πρόσωπον ὁλοστρόγγυλον, ὡς τὸ τῆς σελήνης ἐκείνης. Ἀνεπαύετο δὲ τὸ ἀτυχὲς πλάσμα, ὥσπερ ἄγγελος, ἀπαθέστατα. Ὡραῖον πλὴν τί τὸ ὄφελος; εἶπον πρὸς τὴν σύζυγόν μου. Καὶ τοῦτο θῦμα τῆς πείνης, καὶ ἡμεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων ἀδελφῶν του τὴν αὐτὴν ὁδὸν βαδίζομεν.— Τί νὰ γείνῃ; πῶς νὰ κάμωμεν; εἰπέ μοι, Σταῦρε.— Ἐγὼ δὲ, ὁ Σταῦρος, εἰς ἀμηχανίαν ἐμβεβλημένος, οὐδεμίαν εὕρισκον ἐκ ταύτης δυνατὴν διέξοδον· ἐν τούτοις πάλη σφοδρὰ ἠγέρθη ἐν ἐμοί, πάλη τῆς φιλοστοργίας πρὸς τὴν ἀμείλικτον ἔνδειαν· ἐπὶ τέλους δὲ, « ἀνάγκῃ γὰρ οὐδὲ θεοὶ μάχονται» ὑπείκει τῇ ἐνδείᾳ ἡ φιλοστοργία καὶ βαρυαλγῶς λέγω πρὸς τὴν γυναῖκά μου. Τὸ βλέπεις, Καλή μου, ὅτι ἡ ἐμβαλωματική μου δὲν προφθάνει νὰ οἰκονομήσῃ τὰ τοῦ ζῆν εἰς τὴν οἰκογένειάν ἡμῶν· πολὺ φοβοῦμαι, μὴ τυχούσης μοι μικρᾶς τινος ἀσθενείας (ὁ θεὸς νὰ μὴν τὸ δώσῃ), ἀποθάνωμεν ἅπαντες ἡμεῖς τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους. Ὡς ἂν δὲ μὴ ἤρκουν ἡμῖν ταῦτα τὰ δεινὰ μόνα (εὐχαριστῶ σε, μεγαλοδύναμε!), ἔστειλας σήμερον καὶ τοῦτο. Εἰξεύρεις λοιπὸν τί ἀπεφάσισα; Ὁ θεὸς ἄς με συγχωρήσῃ, διότι ἄλλως δὲν δύναμαι νὰ πράξω. Τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἀδυνατοῦμεν ν' ἀναθρέψωμεν, ἂς τὸ ἀφήσωμεν εἰς τὸ ἔλεος τῶν χριστιανῶν.— Τίνα λόγον εἶπες κακότυχε Σταῦρε; ὑπολαβοῦσα ἀνεφώνησεν ἡ σύζυγός μου, ἁρπάσασα ἐκ τῶν χειρῶν μου τὸ ἀτυχὲς βρέφος, κουκκουρίζον ἤδη. Τὸ παιδί σου ν' ἀφήσῃς εἰς τὸ ἔλεος τῶν χριστιανῶν! χαρὰ 'ς τὴν καρδιάν σου! — Μή με πληγώνῃς περισσότερον, Καλή μου, φθάνει ἕως ἐδῶ.

Εἶσαι μήτηρ καὶ πονεῖ ἡ ψυχή σου· ἀλλὰ τάχα καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι πατήρ; Θὰ τὸ ὑπάγω εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ Γαλατᾶ, ἵνα φροντίσῃ περὶ αὐτοῦ ἡ ἐκκλησία.— Ὢ! οἴμοι τῇ δυστυχεῖ! ὠλόλυζεν ἡ ταλαίπωρος.— Θεέ μου! δέν μου 'παίρνεις τὴν ζωήν;— Ζωὴ ἀθλία! τί δυστυχία! Εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ Γαλατᾶ νὰ πετάξῃς τὸ παιδί μου; — Κατεφίλει δὲ τὸ παιδίον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, τὴν ἐφοβήθην μὴ παραφρονήσῃ, διότι οἱ λόγοι της ἐξέφυγόν πως ἀσυναρτήτως, καὶ ἡ ὄψις της ἀπεθηριοῦτο. Κατενόησα, ὅτι δὲν ἔπραξα φρονίμως, τὴν πρώτην τῆς λεχωσύνης της νὰ τολμήσω τοιαῦτα. Ἀλλὰ ὁ νοῦς χονδρός, παιδί μου, νοῦς ἐμβαλωματᾶ (πρὸς ἐμὲ ἀποβλέπων ἔλεγε μειδιῶν ὁ ἔμφρων Γανοχωρίτης).— Ἐγὼ δὲ θαυμάσας αὐτὸν ἐπὶ τῇ συνέσει τῶν λόγων καὶ τῶν τρόπων, εἶπον πρὸς τὸν σεβάσμιον γέροντα. Δὲν εἶναι, Κὺρ Σταῦρέ μου, ὁ νοῦς σου ἐμβαλωματᾶ νοῦς. Ἀλλέως, θὰ ἔμενες διὰ βίου ἐμβαλωματῆς· τώρα σὲ βλέπω οἰκοκύρην ἀξιότιμον καὶ διευθυντὴν τούτου τοῦ ἀξιολόγου ὑποδηματοποιείου. Μακάριοι ἂν εἶχον εἰς τοὺς χιλίους εἷς τὸν νοῦν σου.— Ἂς ἦναι δὰ καὶ αὐτό, παιδί μου, καλωσύνη σου, εἶπεν ὁ Γεροσταῦρος.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ τὸ κλαυθμυρίζον βρέφος τὴν μὲν ἐδικήν μου καρδίαν, ὑπὸ τῆς δυστυχίας ἀπολιθωθεῖσαν, κατεμάλαξε, τὸν δὲ τῆς μητρὸς νοῦν, σαλευθέντα ἀπὸ τῆς σκληρᾶς ἀποφάσεώς μου, συνέσχεν· ἔδωκεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τὸν μαστόν, καὶ καθησύχασεν. Ἐγὼ δὲ δεξιόθεν, ἀριστερόθεν, ἔμπροσθεν, ὄπισθεν καὶ πανταχόθεν ἑλκόμενος ὑπὸ τῶν λιμοπαίδων τῆς οἰκογενείας μου, ὑπεμνήσθην ὅτι σκεπτόμενος περὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ νεήλυδος συντρόφου των, ἀφῆκα αὐτὰ θεονήστικα ἀπὸ τῆς πρωΐας, τῆς μητρός των ἢ ἀδυνατούσης ἕνεκα τῆς λεχωσύνης ἢ καὶ στερουμένης τροφῆς ἐπαρκοῦς πρὸς χορτασμὸν ὀκτὼ λιμοπαίδων. Ἀναλαβὼν λοιπὸν ἔργα τροφοδότου, ἤνοιξα τὸν ὀψῶνα, ὃν πρὸ μικροῦ εἶχον φέρει ἐκ τῆς ἀγορᾶς, καὶ διένειμα τὰ ἐν αὐτῷ ψωμία καὶ ἑκατὸν δράμια ἐλαίας εἰς δέκα ἀνθρώπους, ἐν οἷς ἐγὼ καὶ ἡ λεχώ.—Ἰδοὺ λοιπόν, ὑπέλαβον ὁ ἀκροατής, Κὺρ Σταῦρε, ἡ ὑπό τινων ἐμβροντήτων ἐπιζητουμένη κοινοκτημοσύνη. Πάντες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὑγιεῖς καὶ ἀσθενεῖς διὰ τῆς αὐτῆς καὶ ἴσης μερίδος φαγητοῦ τρέφονται.— Ἔχεις δίκαιον, παιδί μου· ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐννοῶ τί λέγεις· ἔχε ὑπομονὴν ν' ἀκούσῃς καὶ τὸ τέλος τῆς ἱστορίας μου, ἥτις εἶναι τόσον ἀληθής, ὅσον ἀληθὲς εἶναι ὅτι τώρα σὲ βλέπω καὶ μὲ βλέπεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ δύο ψωμίων καὶ ἑκατὸν δραμίων προσφαγίου δὲν χορταίνουν δέκα ἄνθρωποι, τὰ παιδία μάλιστα ἤρχισαν νὰ παραπονῶνται μὲν κατ' ἀρχάς, νὰ κλαίωσι δὲ κατόπιν. Οὔτε τῆς μητρὸς αἱ θωπεῖαι, οὔτε τοῦ πατρὸς αἱ ἐπιπλήξεις (πρόσθες δὲ ἐν τέλει καὶ τὰ ξυλοκοπήματα) κατέπαυσαν τὴν πεῖναν τῶν παιδίων. Τὸ οἰκτρὸν τοῦτο θέαμα καὶ ἄκουσμα συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς πρὸ μικροῦ ἀποδοκιμασθείσης ἰδέας μου, τῆς ἐκθέσεως τοῦ νεογνοῦ, πλέον παντὸς ῥήματος. Διότι μετὰ βραχεῖαν σιωπὴν λέγει μοι ἡ Καλή μου· Σταῦρέ μου, ἔκαμα τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν, διότι τὸ βλέπω, ἀλλέως θὰ ἀποθάνωμεν ὅλοι. Ἐγὼ ὅμως ἐσκέφθην καί τι πλέον σοῦ. Θὰ γίνω καὶ παραμάννα. Ὁ Θεὸς καὶ νά μας συγχωρήσῃ καὶ νά μας βοηθήσῃ εἰς τὸ καλλίτερον. Ἐκεῖνος γνωρίζει μὲ ποίαν καρδίαν κάμνω τὸ ἀποφασισθέν.

Ἡ νὺξ ἦτον πρόσφορος εἰς τὸν σκοπόν μου, σκοτεινὴ δηλαδὴ καὶ ἀνεμώδης. Δὲν θὰ προσπαθήσω ἐνταῦθα νά σοι παραστήσω τὴν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν οἰκτρὰν κατάστασιν ἐμοῦ τε καὶ τῆς Καλῆς μου. Μολονότι καὶ ἂν θελήσω, δὲν θὰ δυνηθῶ· διότι τοσοῦτον ἦτον ἐσκοτισμένον τὸ λογικόν μου, ὥστε ὅ,τι ἔλεγον καὶ ἔκαμνον δὲν ἤξευρον· ἀλλ' οὔτε καλῶς τώρα ἐνθυμοῦμαι, εἰμὴ τοσοῦτον· ὅτι τινάξας καλῶς τὸν ὀψῶνα, ἐν ᾧ ἐκομίσθησαν πρὸ μικροῦ ἐκ τῆς ἀγορᾶς τὰ δύο ψωμία καὶ αἱ ὀλίγαι ἐλαῖαι, ἐσπαργανωμένον κατέθηκα ἐν αὐτῷ τὸ βρέφος, ὃ μόλις ἀπέσπασα τῶν ἀγκαλῶν τῆς καταφιλούσης αὐτὸ μητρός. Ἔφερον δ' ἐπὶ τῶν ὤμων τὸν ὀψῶνα, ὑποκρινόμενος καθ' ὁδόν, ὅτι ἐργαλεῖα τῆς τέχνης μου ἢ ὀψώνιά τινα φέρω. Τὸ δὲ σκότος τῆς νυκτὸς ἐκείνης καὶ ὁ ὕπνος τοῦ βρέφους μὲ συνέδραμον εἰς τὸ νὰ φθάσω ἀνερεύνητος εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ Γαλατᾶ. Ἐνταῦθα ἠπατήθην· ἀλλ' ἡ ἀπάτη ἐγένετο σωτηρία μου. Ἐκ τῶν ὑστέρων κρίνων, εὑρίσκω τὴν ἀπάτην μου ἔργον τῆς θείας προνοίας.

Γινώσκεις, ὅτι πολὺ δὲν ἀπέχει τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου, ναοῦ τῶν δυτικῶν χριστιανῶν, ὁ Χριστὸς τοῦ Γαλατᾶ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πνεῦμά μου εἶχε κατασκοτισθῆ, οὔτε τί ἔπραττον ἐνόουν, οὔτε ποῦ εἰσῆλθον ἐγίνωσκον. Ἐνήργουν ὡς ἠλίθιός τις. Ἤμην λοιπὸν οὐχὶ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ Ἁγ. Βενεδίκτου. Ἐνῷ λοιπὸν κατεγινόμην νὰ τοποθετήσω τὸ ἔκθετον, φρονῶν ὅτι εἶμαι ἀπαρατήρητος, εὑρίσκομαι αἴφνης καὶ ἀνελπίστως ἐν μέσῳ τριῶν ἢ τεσσάρων φοβερῶν ῥοπαλοφόρων, ἐξορμησάντων ἐκ τῶν παρακειμένων κελλίων· χερσί τε ποσί τε καὶ ῥάβδοις λακπατήσαντές με ἀνηλεῶς οἱ θεοφόροι πατέρες τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου (οὓς εἶχον ἀναγνωρίσει ἐκ τοῦ ξενίζοντος ἐνδύματος καὶ τοῦ ἀλλοθρόου τῶν ὕβρεων), κακῶς ἔχοντα, καί, ὡς ἀρνίον ἄκακον, οὐκ ἀνοίγοντα τὸ στόμα, ἐξήγαγόν με τῆς αὐλείου θύρας, καὶ στήσαντές με ὀρθόν, ἔρριψαν ἐπὶ τῶν ὤμων μου τὸν ὀψῶνα πλήρη καὶ βαρύν. Ἡ αὔλειος θύρα ἐκλείσθη μεθ' ὁρμῆς, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὸ παι-

δίον, ὅ μοι ἔδωκεν ὁ Θεὸς, ἄθλιος καὶ ἐλεεινός. Δὲν μοι ἐπέτρεπεν ἡ κρίσιμος ὥρα νὰ σκεφθῶ περὶ πληγῶν καὶ τῶν τοιούτων. Ἱκανὸν ἦν ἐμοὶ τόδε· ἠδυνάμην νὰ προπατῶ, καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων ἔφερον τὸ πολυπαθὲς τέκνον. Ἀσθμαίνων εἰς ἕκαστον βῆμα ὑπετονθόρυζον. Τὰ ἀναθεματισμένα βορδωνάρια! πῶς μ' ἔκαμαν! — Ἀλλὰ πάλιν ὑπολαμβάνων ἐμορμύριζα. Καλὰ νὰ πάθω ὁ ἀθεόφοβος! τὸ παιδί μου ἐπῆγα νὰ πετάξω! τὸ παιδί μου ἐπῆγα νὰ φραγκεύσω! δύο κακά!

Ταῦτα ἐπᾴδων, διήνυσα τὴν εὐτυχῶς μοι οὐχὶ μακρὰν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ πτωχικόν μου. Ἅμα πατήσας τὸ κατώφλιον τῆς θύρας αὐτοῦ, τὴν ἔπαθα, Καλή μου! ἀνέκραξα τὴν ἔπαθα! καὶ εἰς τὸν ἐπάνω κόσμον ὁ Θεὸς μ' ἐκόλασε. — Τί εἶναι, Σταῦρέ μου; τί ἔπαθες; ἐκπλαγεῖσα ἐπερώνει ἡ σύζυγός μου. Ἐγὼ δὲ ἀντὶ πάσης ἀποκρίσεως, ἐπειδὴ τὰ γόνατά μου δὲν ἀντεῖχον ἐπὶ πλέον, καταβαλὼν τὸν ὀψῶνα ἐπὶ τῆς κλίνης της, κατέπεσον καὶ ἐγὼ ἐπ' αὐτῆς. Ἐξηγῶν δὲ τῇ ἐκπεπληγμένῃ τὰ γεγονότα ἔλεγον ἐν κατανύξει. Ὁ Θεὸς μοὶ τὸ ἐπλήρωσε! τόσον μ' ἐστράβωσεν, ὥστε, ἀντὶ νὰ ἐμβῶ εἰς τοῦ Χριστοῦ τὴν αὐλὴν, ἐμβῆκα εἰς τὴν τοῦ Βενεδίκτου, ὅπου ἀγρυπνοῦντες οἱ φραγκοπατέρες μ' ἔκαμαν χιλιόπαστον ἀπὸ τὸ ξυλοκόπημα. Μ' ἐφόρτωσαν τὸ παιδὶ καὶ πῶς ἐβάστασα νὰ ἔλθω ἕως ἐδῶ, εἶναι μέγα πρᾶγμα.

Αἱ ἁμαρτίαι μου πολλαὶ εἶναι, Θεέ μου! Φύλαξέ μας ἀπὸ χειροτέρων. Ἐν τούτοις, Σταῦρέ μου, τί κάθησαι ἀκύττακτος; Δὲν πηγαίνεις εἰς τοῦ γείτονος Στάμου νὰ ἴδῃς τί θὰ κάμῃς; Ἐγὼ, βλέπεις, εἰς κατάστασιν δὲν εἶμαι. — Εἶπε, καὶ ἐγὼ ἤμην εἰς τοῦ Στάμου, οὐδὲν κατ' ἐκείνας τὰς ὥρας ἀναλογιζόμενος, οὔτε γυναῖκα, οὔτε ἐννέα τέκνα, οὔτε ἀπορίαν. Ἅπας ὁ λογισμός μου συνεκεντρώθη περὶ τὴν ῥάχιν μου. Ἀφοῦ δὲ ὁ Στάμος μετὰ τῆς οἰκοκυρᾶς του ἔπαυσαν ἐπιφωνοῦντες καὶ σχετλιάζοντες, ἐκοπάνισαν, ἠλάτισαν καὶ ἐπέθεσαν τῇ ῥάχει μου τὸ κοινωφελὲς ἔμπλαστρον τῶν κρομμυδίων. Ὁ Θεὸς ἂς τοῖς τὸ πληρώσῃ. Πολυτρόπως μ' ἐπεριποιήθησαν καί με παρηγόρησαν· οὐδὲ τὴν δυστυχῆ Καλὴν ἐλησμόνησαν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ῥοφήματος τοῦ παρασκευασθέντος δι' ἐμὲ κενώσασα ἡ Κυρὰ Στάμαινα ἐπῆγε πρὸς αὐτήν.

Δὲν ἦτον ἡμίσεια ὥρα περασμένη, καὶ ἰδοὺ ἡ Κυρὰ Στάμαινα μετὰ σπουδῆς καὶ ἀνησυχίας, ἣν, καί τοι πειρωμένη νὰ κρύψῃ δὲν ἠδύνατο, Καλέ μου Κὺρ Σταῦρε, λέγουσα, κάμε ὅπως εἰμπορέσῃς νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν γυναῖκά σου· εἶναι ἀνάγκη. — Περισσότερον δέν μου ἐχρειάζετο· ἡ ῥάχις ἐλησμονήθη, καὶ μυρία διαλογιζόμενος, τίς τάχα εἶναι ἡ ἀνάγκη, ἔσπευδον πρὸς τὴν γυναῖκά μου. Ἅμα δὲ ἐξελθὼν τῆς οἰκίας τοῦ καλοῦ μου γείτονος, εἶδον ἑπόμενόν μοι τὸν καλὸν κἀγαθὸν Στάμον. Ἕως νὰ γυρίσῃς νὰ ἴδῃς, ἤμην ἐντὸς τῆς οἰκίας μου, καὶ εὐθὺς μετ' ἐμὲ εἰσῆλθεν ὁ γείτων. Πάλιν θρῆνοι καὶ κλαυθμοί! ἡ Καλή μου ἀνθ' ἑνὸς κρατοῦσα δύο παιδία, ἓν ἐκ δεξιῶν καὶ ἕτερον ἐξ εὐωνύμων, ἐθώπευεν αὐτὰ κλαίοντα· δύο δὲ ἢ τρία τῶν μικροτέρων παιδίων μου ἦσαν περὶ τὴν κλίνην λυπούμενα μὲν τὴν θρηνοῦσαν καὶ καταρωμένην μητέρα των, περιέργως δὲ ἐξετάζοντα τὰ δύο νήπια. Ποῖος ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ μὴ τρομάξῃ, καὶ νὰ μὴ χάσῃ τὸν νοῦν του. Αἱ κραυγαί της, οἱ ὀνειδισμοί της, αἱ κατάραι της ἐσήκωσαν εἰς τὸ ποδάρι καὶ τὰ ὀκτὼ παιδία μου, μικρὰ καὶ μεγάλα, ὧν τὰ μικρότερα φοβηθέντα ἔκλαιον μεγαλοφωνότατα. Ἐγὼ δὲ, ἰχθύος ἀφωνότερος, ἐπλανώμην ἀπὸ τῆς μιᾶς γωνίας τῆς οἰκίας εἰς τὴν ἄλλην, ἀγνοῶν τὶ νὰ πράξω, ἀπορῶν περὶ τοῦ συμβαίνοντος. Πρώτων τὴν γυναῖκά μου, ἐξήταζον τὰ παιδία μου, τίνος ἕνεκα γίνεται τὸ κακὸν τοῦτο, τὶ παιδίον εἶναι ἐκεῖνο τὸ δεύτερον· ἀλλ' οὐκ ἦν φωνὴ, οὐκ ἦν ἀκρόασις. Τὰ μὲν παιδία κλαύματα, ἡ δὲ μήτηρ κατάρας καὶ αἰτιάσεις. Τέλος πάντων ὁ ἄχρι τοῦδε παριστάμενος Στάμος παρεμβὰς ἠπίως λέγει· ὦ καλοί μου χριστιανοὶ, δὲν εἰξεύρετε οὔτε τὶ κάμνετε, οὔτε τί λέγετε· παιδάκια μου, σιωπᾶτε· Κὺρ Σταῦρε, Κυρὰ Καλὴ, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεου, εἰπὲ τὶ τρέχει· θὰ κάμῃς τὸν ἄνδρα σου νὰ χάσῃ τὸν νοῦν του. — Ἡ ῥητορική του ἐπέτυχε, καὶ πάντες ἐσιώπησαν. — Ὦ καλέ μου Κὺρ Στάμε, δὲν βλέπεις τί κακὸν ἔπεσεν εἰς τὴν κεφαλήν μου; Ὦ εὐλογημένε Σταῦρε, τί καμώματα εἶναι τὰ ἐδικά σου; τί ἀνεπιδεξιωσύνη εἶναι ἡ ἐδική σου; Ὦ Χριστέ μου, δὲν μ' ἔφθανε τὸ ἐδικόν μου Σταῦρε, τί ἤθελες καὶ τὸ ξένον; ἡ πτωχεία ἐμώρανε τὸ λογικόν σου; — Δὲν ἐτόλμων ν' ἀντιτάξω λόγους εἰς τὰς δικαίας αἰτιάσεις τῆς γυναικός μου· ὡς ἔνοχος δ' εἶχον κατὰ γῆς τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους κατέναντι κριτοῦ, τοῦ Στάμου, καὶ κατηγόρου τῆς Καλῆς.

Ἀλλ' ἂς μάθωμεν καλοί μου γείτονες, πῶς συνέβη τοῦτο; πῶς ἔφερες, Κὺρ Σταῦρε, καὶ δεύτερον παιδίον εἰς τὴν γυναῖκά σου; διὰ τοῦτο ἔχει δίκαιον νὰ παραπονῆται κατὰ σοῦ. — Ἀδελφέ μου, Κὺρ Στάμε, διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ θὰ χάσω τὸν νοῦν μου· δὲν καταλαμβάνω πῶς ἔγειναν. Λέγε, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, Καλὴ, πῶς εὑρέθη τὸν ξένον παιδίον ἐδῶ; πῶς ἐμὲ αἰτιᾶσαι; — Παράξενα λαλεῖς, χριστιανέ μου! Ἀνοίξασα τὸν ὀψῶνα, ὃν πρὸ μικροῦ ἐπὶ ταύτης τῆς κλίνης ἐναπέθηκας, εὗρον ἐν αὐτῷ δύο παιδία, τὸ ἐδικόν μου καὶ τὸ ξένον τοῦτο· λοιπὸν τὸ σφάλμα ἐδικόν σου εἶναι, δὲν εἶναι; — Τοῦτο εἶναι θαῦμα ὁλοφάνερον! ἄλλως εἶναι ἀνεξήγητον· παρ' οὐδενὸς οὐδὲν ἔλαβον, εἰμὴ ἐκεῖνο τὸ ἀλησμόνητον

ξυλοκόπημα παρὰ τῶν πατέρων τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου. — Ἀργά, μὴ βιάζεσθε· κατὰ τὴν παροιμίαν, μὲ τὸ ἁμάξι πιάνεται λαγός. Αὗται ἦσαν παραινέσεις τοῦ ἀπαθῶς σκεπτομένου Στάμου. Εἶπες, Σταῦρε, ὅτι οὐδὲν παρ' οὐδενὸς ἔλαβες, εἰμὴ τὸ ἀλησμόνητον ξυλοκόπημα παρὰ τῶν πατέρων τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου. Πολὺ πείθομαι, ὅτι παρὰ τῶν αὐτῶν ἔλαβες μετὰ τοῦ ἐδικοῦ σου παιδίου καὶ τὸ ξένον.—Ἀκόμη δὲν ἐνόησα πῶς ἠδύνατο νὰ γείνῃ τὸ εἰκαζόμενον· ἴσως διότι ὁ νοῦς μου ἥσυχος δὲν εἶναι ταύτην τὴν στιγμήν. — Ἐγὼ ὅμως, τοῦ ὁποίου ὁ νοῦς εἶναι ἥσυχος, ἰδοὺ τί εἰκάζω· δέν μοι διηγήθης κατ' οἶκον, ὅτι τὸν ὀψῶνα, ἐν ᾧ τὸ παιδίον σου ἀφειμένον κατὰ γῆς, μετὰ τὸ ξυλοκόπημα ἔῤῥιψαν ἐπὶ τοῦ ὤμου σου οἱ ἅγιοι πατέρες; τί λοιπὸν ἐμποδίζει νὰ μὴ πιστεύσωμεν, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι, ἔχοντες πρὸ τοῦ ἐδικοῦ σου παιδίου ἕτερον προευρημένον, σοῦ ἐφόρτωσαν καὶ τοῦτο μετ' ἐκείνου; Οὕτω πως εὐκολώτατα ἐξηγεῖται καὶ τὸ βάρβαρον ξυλοκόπημα· ἄλλως τίς ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι οἱ ἄκακοι, οἱ ἄχολοι, οἱ πολυεύσπλαγχνοι πατέρες τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας οὕτως προσφέρονται τοῖς εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν των προσφεύγουσιν;

— Ὁ Θεὸς μακαρίσαι τὴν ψυχὴν τῶν γονέων σου, καλέ μου φίλε! Ἄρτι μὲν εἶχές με θεραπεύσει πάσχοντα τὸ σῶμα, νῦν δὲ διὰ τῶν φρονίμων λόγων σου τὸ λογικόν μου ἀπολλύμενον διέσωσας. — Ἔχε ὑπομονήν, Κυρὰ Καλή· ὁ Θεὸς οἰκτίρμων· μὴ ἀπελπίζου, Σταῦρε· καὶ τοῦτο θὰ οἰκονομηθῇ.

Τοὺς δὲ παρηγόρους λόγους τοῦ καλοῦ μου γείτονος διέκοψαν οἱ κλαυθμυρισμοὶ τοῦ ξένου βρέφους, ὅπερ, οἰκτείρουσα καὶ ἐπ' αὐτῷ ἀδημονοῦσα, ἐκράτει ἡ σύζυγός μου, τὸν μαστὸν ὑπέχουσα. Ὑπὸ τῆς περιεργείας ἐλαυνόμενος, ἐπεθύμουν νὰ πλησιάσω, ἵνα ἐγγύθεν παρατηρήσω αὐτό· ἀλλ' ἐτόλμων νὰ δώσω ἀφορμὴν εἰς τὸ κατασιγάσαν συνάρσει τοῦ Στάμου ἡφαίστειον τῆς Καλῆς μου; δι' ὃ, ὡς ἀνδριάς, ἀκίνητος ἱστάμην παρὰ τῇ θύρᾳ μακρὰν τῆς λεχοῦς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ κλαυθμυρισμοὶ ἐπετείνοντο, ὁ Στάμος, ἐμοῦ γενναιότερος, προσελθὼν τῇ κλίνῃ τῆς λεχοῦς, ἐξήταζε τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματός μου, ἐπιφωνῶν. Κρῖμα σ' τὸ παιδί! κρῖμα 'ς τὴν εὐμορφίαν! Πόσον ὡραῖα! πόσον καθαρά! πόσον ἀρχοντικὰ φορέματα! Τὰ ἐπιφωνήματα δὲ τοῦ Στάμου δὲν ἦσαν ἀνωφελῆ· διότι διήγειραν τῆς Καλῆς μου τὴν περιέργειαν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν θαυμασθέντων ἐπὶ ὡραιότητι, καθαρότητι καὶ εὐγενείᾳ φορεμάτων.— Μικράκι μου! εἶπεν, οἱ ἐδικοί σου γονεῖς δὲν ὁμοιάζουν τοῖς τοῦ ὁμοιοπαθοῦς συντρόφου σου. Δὲν σ' ἐπέταξαν ἕνεκεν ἀπορίας, ἀλλ' ἕνεκεν αἰσχύνης καὶ ἀτιμίας. — Τοὐλάχιστον κατὰ τοῦτο, εἶπον ἐγώ, προσελθὼν καὶ θαρξαλεώτερος γενόμενος· διότι ἐνέβλεπον τῇ Καλῇ μου εἰρηνικωτέρας διαθέσεις εἴμεθα ἐκείνων ὀλιγώτερον ἔνοχοι· ἐπειδὴ ἡμεῖς μὲν ἠθελήσαμεν νὰ τὸ πετάξωμεν, διότι δὲν ἠδυνάμεθα νὰ τὸ θρέψωμεν· ἐκεῖνοι δὲ, ὄχι διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ θρέψουν, ἀλλὰ διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἦναι ἐγκρατεῖς καὶ σώφρονες, ὅπερ ἦν τῆς δυνάμεως αὐτῶν. — Βεβαίως, εἶπεν ὁ Στάμος· πλειότερον δίκαιον εἶναι ὑπὲρ ὑμῶν.

Ἐπροσπάθουν δὲ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Στάμου, ἐπροσπάθουν νὰ δικαιολογήσω τὴν πρᾶξίν μου, ἡ Καλὴ δὲν ἔπαυεν ἐρευνῶσα τὰ ἐνδύματα τοῦ νηπίου. Τὴν σκούφιαν δὲ παρατηροῦσα, ἐστοχάσθη ὅτι εὑρίσκεταί τι ἐν αὐτῇ. Μετὰ σπουδῆς εἶδον τὴν λύουσαν τὴν σκούφιαν, καὶ συνάμα εὐήχως κωδωνίζοντα ἀνεπήδησεν ἐξ αὐτῆς σωρὸς φλωρίων. Ὁ θελκτικὸς αὐτῶν ἦχος καὶ ἡ φλογερὰ αὐτῶν λάμψις προὐκάλεσαν ἓν ὁμόφωνον τῶν τριῶν ἐπιφώνημα· Παναγία μου! Χριστέ μου! Μέγας εἶ, Κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου!— Ἐδῶ, γείτονές μου, φῶς φανερὰ τοῦ Θεοῦ τὸ χέρι εἶναι βαλμένον. Περιμένετε, καὶ θὰ ἴδητε μεγαλείτερα. Μὴ γογγύζετε περισσότερον, καὶ ἔχετε ἁμαρτίαν.— Προσκυνῶ σε, Θεέ μου! εὐχαριστῶ σε, Θεέ μου! λέγοντες ἐσταυροκοπούμεθα ἀμφότεροι· μετὰ δὲ τὴν κατάνυξιν ταύτην ἠρξάμεθα τῆς ἐπιμελοῦς συλλογῆς τῶν τῇδε κἀκεῖσε διεσκορπισμένων φλωρίων, τὰ μὲν εὑρέθησαν ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς λεχοῦς, τὰ δὲ κατὰ γῆς. Ὁ Στάμος δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην, διότι τὴν μὲν κλίνην κατεῖχε ἡ Καλή, τὸ δὲ τῆς οἰκίας ἔδαφος ἐγώ, ἔμπροσθεν ὄπισθεν ἀντιπερισπώμενος. Μετὰ μικρόν, ἀριθμήσεως γενομένης, εὑρέθησαν ὅλα εἴκοσι καὶ πέντε Μαχμούτεια ἐν τῇ δεξιᾷ μου παλάμῃ, ἐφ' ἧς τῶν περιεστώτων ὀφθαλμοὶ προσηλώθησαν. Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι! ἔλεγον ἐγὼ σταυροκοπούμενος.— Ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῇ ἁμαρτωλῷ! ἔλεγεν ἡ σύζυγος, συνάμα, διὰ τὸ ἀλάνθαστον, τινάσσουσα ἐπιμελῶς τὴν σκούφιαν, ἐξ ἧς φλωρία μὲν δὲν ἀνεπήδησαν καὶ ἄλλα, χαρτίον δέ τι ἀνεπτυγμένον ἀναтιναχθὲν ἐπτερύγισε, καὶ κατὰ γῆς ἔπεσε πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Στάμου. Ὁ δὲ λαβὼν αὐτὸ περιέστρεφεν ἀνυπομόνως ἐπὶ τῶν χειρῶν, προσβλέπων ἐταστικῶς ἐμέ τε καὶ τὴν Καλήν.— Ἔχει τινὰ καὶ τοῦτο σημασίαν, ἐννοῶν· τίς ἐξ ἡμῶν δύναται νὰ μαντεύσῃ;— Ἀλλ' εὐκολώτερον ἦν ἡμῖν τὸ μαντεῦσαι ἢ τὸ ἀναγνῶναι τὰ ἐπὶ τοῦ προβαλλομένου φύλλου χαρτίου γράμματα. Διὰ τῆς ἀνασείσεως ὠμοπλατῶν ἀπήντησα πρὸς τὸν καλὸν φίλον, ἔχε με παρῃτημένον· ζεύγη βοῶν ἠγόρασα. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, διδάσκαλέ μου, τὰ γράμματα ἦσαν μυριάκριβα καὶ μάλιστα εἰς τὰ Γανόχωρα. — Ἀληθινά, καλέ μου Σταῦρε, ὡσὰν τί καιρὸς ἦτον, καθ' ὃν συνέβησαν τὰ διηγούμενα;— Δὲν εἰξεύρω νά σοι εἴπω

εἰς τὰ πόσα συνέβησαν. Αὐτὸ μόνον ἐνθυμοῦμαι καλῶς, ὅτι ἦτον προφανὴς ἑβδομὰς, καὶ εἰς τὴν λαμπρὰν τοῦ ἔτους ἐκείνου ἐκρέμασαν τὸν Πατριάρχην.— Εἶναι λοιπὸν ἱστορία 35 περίπου ἐτῶν· διότι ἐκεῖνο μὲν τὸ ἔτος ἦτο τὸ 1821, τοῦτο δὲ εἶναι τὸ 1856.— Τόσα ἔτη βεβαίως εἶναι· διότι ἡ κόρη μου Μοιρίτα τόσων ἐτῶν εἶναι.— Ἡ Μοιρίτα σου θὰ ἦναι τὸ παιδίον ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον ἐξυλοφορτώθης ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου;—Αὐτὸ τοῦτο εἶναι τὸ εὐλογημένον. Ἐπειδὴ δὲ ἦτον καλόμοιρον, ἡ Καλή μου ἠθέλησε νὰ ὀνομασθῇ Μοιρίτα.—

Λοιπὸν Κὺρ Σταῦρε, τί ἀπέκαμες μὲ τὸ χαρτίον ; — Παιδί μου, ἂς ἦναι καλὰ ὁ Στάμος. Γνωστικὸς ἄνθρωπος ἄχρι τῆς ὥρας.

—Σταῦρε, λέγει μοι, τὸ χαρτίον τοῦτο εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναγνωσθῇ. Ἐνδεχόμενον οὐχὶ μόνον νὰ εἰδοποιηθῇς περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ παιδίου, ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ὠφέλιμον εἰ σὲ τὸν ἴδιον νὰ μάθῃς.—Τὴν ἀνάγκην ταύτην καὶ ἐγὼ βλέπω· ἀλλὰ τὰ μεσάνυκτα εἶναι περασμένα. Ἃς καλεξημερωθῶμεν, καὶ αὔριον πολλὰ πρωῒ θὰ φροντίσω.

Μετὰ τὸ καλονύκτισμα τοῦ Στάμου, προσεπάθησα νὰ πέσω εἰς τὸν ὕπνον, ἐξαπλωθεὶς ἐπὶ ἐνδρομίδος, ἀφοῦ πρῶτον συνεβούλευσα τὸ αὐτὸ νὰ πράξῃ καὶ ἡ σύζυγός μου, ἐφ' ὅσον τοῖς τὸ ἐπιτρέψωσι τὰ δύο νήπια· ἀλλὰ ξυλοκόπημα ἄσπλαγχνον, κενὴ κοιλία, πρόσθες δὲ καὶ 25 φλωρία ἀνέλπιστα, δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἐνδεδειγμένων ὑπνωτικῶν· μήπως δὲ καὶ τὸ εὐλογημένον ἐκεῖνο χαρτάκιον ἦτον μικρὸς πειρασμός; Εἶδον καὶ ἔπαθον, ἕως νὰ χαράξῃ. Διὸ ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ἐπλανώμην εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Γαλατᾶ, ζητῶν ἀναγνώστην τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ μου χαρτίου. Οὐδεὶς τῶν συναντησάντων μοι ἐφάνη ἀξιόχρεως. Βαρυαλγῶν ἐπὶ τῇ ἀτυχίᾳ μου, ἐνεθυμήθην, ὅτι τὴν ἀπορίαν μου δύναται νὰ λύσῃ ὁ πνευματικὸς τοῦ Χριστοῦ. Τὸν ἀπήντησα εἰσερχόμενον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ, πλὴν τοῦ κανδηλάπτου, οὐδεὶς ἦν. Τῷ ἔδειξα τὸ χαρτίον. Τέκνον μου, λέγει, τὰ γράμματά του δὲν εἶναι ἑλληνικά· φαίνεταί μοι, ὅτι εἶναι ἀρμενικά. Ἀρμένιον νὰ ἐρωτήσῃς.

Τῆς εὐχῆς του, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς συμβουλῆς του ἔχων ἀνάγκην, ἐξῆλθον, προσκυνήσας καὶ εὐχαριστήσας τὸν πολιότριχα γέροντα. Μετά τινα βήματα συναντήσας Ἀρμενίῳ, παρέχοντί μοι ἐχέγγυα γνώσεως γραμμάτων, τῷ ἔδειξα τὸ χαρτίον, παρακαλέσας νά μοι ἐξηγήσῃ τουρκιστὶ τὰ γεγραμμένα ἀρμενιακά. Ὁ δὲ λαβὼν τὸ χαρτίον, ἀνέγνω ἀρμενιστὶ, καὶ μετέφρασέ μοι τουρκιστὶ τὰ ἑξῆς. « Ἔλα νὰ ἐνταμώσῃς τὸν Καραμπέτην τσοχατζῆν εἰς τὸ χάνι.... (Εἶπέ μοι τὸ ὄνομα τοῦ χανίου ὁ Γεροσταῦρος, ἀλλὰ δυστυχῶς εἰμὶ δυσμαθὴς τῶν τουρκικῶν.) ».— Πολὺ καλὰ, αὐθέντα μου· πολὺ καλά. Εὐχαριστήσας δὲ τὸν μετ' ἀπορίας κυττάζοντά με καλὸν Ἀρμένιον, φέρων τὸ χαρτίον, ἐπορευόμην εὐθὺ τοῦ χανίου . . . Εἰς τοῦ Ἀρμενίου Καραμπέτου, ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν· καλὸς καὶ πλούσιος ἄνθρωπος· τὸν ἔχω ἀκουστόν· αὐτὸς βεβαίως εἶναι τοῦ ἐκτεθέντος βρέφους ὁ σκότιος πατήρ. Οἴμοι τῷ ταλαιπώρῳ ! Ἀρμένιον θ' ἀναθρέψω ! Ἐξ ἁμαρτίας εἰς ἁμαρτίαν περιπίπτω ! Τί κακὸν εἰς ἐμέ !

Οὐ πολὺ μετὰ τὸν μονόλογον τοῦτον, ἤμην πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Καραμπέτου, ὅστις δὲν εἶχεν εἰσέτι καταβῆ, ὥς μοι εἶπον δύο ὑπηρέται ὁμογενεῖς του, συγυρίζοντες τὸ ἐργαστήριον. Μικρὸν καρτερήσας εἶδον προσερχόμενον ἔφιππον τὸν Καραμπέτην, ὅν μοι κατέδειξε μακρόθεν ὁ ἕτερος τῶν ὑπηρετῶν. Καλημερίσαντα αὐτὸν μὲ ἀντικαλημέρισεν ἠπίως. Αὐθέντα μου, εἶπον, συμπαθήσατέ μοι· θὰ σᾶς ἐρωτήσω.— Τί ἀγαπᾶτε ; εἶπεν.—Ἀντὶ ἀποκρίσεως τῷ ἔδωκα τὸ χαρτίον. Ὡσεὶ ἀνέγνω ἐπ' αὐτοῦ τὴν καταδίκην του, ὠχριάσας, καὶ ὡσεὶ ἐγὼ ὁ ξακενδύτης ἤμην ὁ μάρτυς τῆς κατηγορίας του, δειλιῶν ἐνώπιόν μου, δὲν ἐτόλμα νὰ σηκώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς νὰ μὲ ἴδῃ. Ἀλλὰ τὸ χαρτίον κυττάζων, ἐμὲ ἠρώτα· πόθεν εἶσαι; Τὄνομά σου;—Σταῦρος Γανοχωρίτης.— Πῶς ἔπεσεν τοῦτο εἰς χεῖρά σου ;— Εἶναι πολυδιήγητα, αὐθέντα μου· τώρα καιρὸς δὲν εἶναι τῆς διηγήσεως. Τέλος πάντων τὸ παιδίον οὑτινός κεν ἦναι, ἀφοῦ ὁ Θεὸς οὕτω θαυμασίως ἠθέλησε νὰ πέσῃ εἰς χεῖράς μου, θ' ἀνατραφῇ ἐπιμελῶς ὑπὸ τῆς γυναικός μου μετὰ τοῦ ἐδικοῦ μου παιδίου. Ἂς ὑποθέσω ὅτι ἐγέννησα δίδυμα. — Φαίνεσαι τίμιος καὶ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, Κὺρ Σταῦρε. Κάμε ὅ,τι εἶπες, καὶ δὲν θά σε ἀφήσῃ ὁ Καραμπέτης δυσηρεστημένον. Κατὰ μῆνα θὰ ἔρχησαι νὰ λαμβάνῃς παρ' ἐμοῦ πέντε φλωρία.— Ὁ Θεὸς νὰ σὲ πολυχρονᾷ, αὐθέντα μου. Ἔχω ἤδη καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ εὑρεθέντα εἴκοσι καὶ πέντε.— Ἔχει καλῶς· ἐπιμελήθητι προσέτι περὶ τῆς βαπτίσεως αὐτοῦ. Βάπτισον αὐτὸν δι' ἐδικοῦ σου ἱερέως καὶ ἀνάθρεψον εἰς τὴν ἐδικήν σου θρησκείαν· δέν μοι μέλει· καὶ μάλιστα διότι ἡ μήτηρ του εἶναι ἐκ τοῦ ἐδικοῦ σου γένους. Ἂν ὁ Θεὸς εὐοδώσῃ τοὺς σκοπούς μου, μετ' οὐ πολὺ καὶ ἐγὼ θὰ ἀκολουθήσω τῆς μητρός του τὴν θρησκείαν. Ὀνόμασον αὐτὸ Γρηγόριον, τοῦ μακαρίτου πατρός μου τὄνομα. Μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας νὰ ἔλθῃς νὰ με ὁδηγήσῃς εἰς τὴν οἰκίαν σου.

Πλήρης χαρᾶς ἀπεχαιρέτισα τὸν καλὸν Ἀρμένιον. Ἦτον νέος εἰκοσιπέντε περίπου ἐτῶν, χαριτωμένος καὶ μειλίχιος· καί τοι Ἀρμένιος, εἶχεν ἀρετὰς ὧν στερούμεθα κατὰ τὸ πλεῖστον ἡμεῖς οἱ ἐγκαυχώμενοι ἐπ' ὀρθοδοξίᾳ. Συνησθάνετο ἐκ καρδίας, τὸ σφάλμα, εἰς ὃ περιέπεσε, καὶ μετανοήσας, ἐπροσπάθει παντὶ τρόπῳ νὰ τὸ θεραπεύσῃ.

Ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαι εἰς τὴν οἰκίαν μου ἰδὼν πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας του τὸν καλὸν κἀγαθὸν Στάμον, ἐξωμολογήθην μετὰ χαρᾶς εἰς αὐτὸν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τοῦ δούλου αὐτοῦ, καὶ ὅτι τὸ χαρτάκιον ἐκεῖνο ἦτον θαυματουργόν. Ὁ Στάμος, ὅστις μοι συνεπόνει δυστυχοῦντι, δέν μοι ἐφθόνει εὐημεροῦντι. Μετὰ σπουδῆς εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν μου, καὶ χαίρων διηγούμην εἰς τὴν Καλήν μου τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβολὴν τῆς τύχης ἡμῶν.— Ἂς ἔχῃ δόξαν ὁ μεγαλοδύναμος· εὐλογημένον ἂς εἶναι τὄνομά του. Ἄλλέως, Σταυρέ μου, ἤμεθα χαμένοι ἄνθρωποι.

Κατὰ δὲ τὴν τεταγμένην ὑπὸ τοῦ εὐεργέτου μου ἡμέραν ὡδήγησα αὐτὸν εἰς τὸ πτωχικόν μου. Εὐχαριστήθη ἰδὼν τὴν περιποίησιν, ἧς ἐτύγχανεν ὁ Γρηγόριος, ὃν τὴν δεκάτην τῆς εὑρέσεώς του ἡμέρας ἐβάπτισα μετὰ τῆς ἐδικῆς μου κόρης.

Τὸ παιδίον ὑγιὲς καὶ εὔρωστον ὂν, ἀνετρέφετο παρ' ἐμοὶ μέχρι τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας του. Διὰ δὲ τῶν χρημάτων, τῶν χορηγουμένων μοι παρὰ τοῦ πατρός του κατὰ μῆνα, διὰ τῶν παντοειδῶν εὐκολιῶν, τῶν παρεχομένων μοι παρὰ τοῦ αὐτοῦ, καὶ διὰ τῶν ὠφελημάτων, τῶν ποριζομένων ἐκ τῆς τέχνης μου, ἀνέτως διῆλθον τὴν τετραετίαν ταύτην. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν νυκτῶν τοῦ τετάρτου ἔτους εἰσελθὼν τεταραγμένος ὁ χρηστὸς Καραμπέτης, λέγει. Καλοί μου Χριστιανοὶ, ὁ θεὸς ἔκαμεν ἔλεος καὶ εἰς ἐμέ. Τὰ πάντα ηὐκόλυνε καὶ τόρα εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐδικήν σας ἐκκλησίαν, ἡ δὲ Εὐφροσύνη, τοῦ Γρηγορίου μου ἡ μήτηρ ἐγένετο τὴν παρελθοῦσαν νύκτα κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ὀρθοδόξων νόμιμος σύζυγός μου. — Τοιαύτη καλοκἄγαθος ψυχὴ, παιδί μου, ἦτον κρῖμα νὰ μὴ ἦναι φωτισμένη διὰ τοῦ ἀληθοῦς φωτὸς τῆς ὀρθοδοξίας. Ἀφοῦ ἔσωσας ἐκ προφανοῦς ἀπωλείας τὸ τέκνον σου, μετ' αὐτοῦ δὲ συνδιέσωσας ἕνδεκα ψυχὰς τῆς οἰκίας ταύτης, ἰδοὺ ἐν τέλει σώζων σεαυτὸν συνδιασώζεις καὶ τὴν Εὐφροσύνην σου.— Οὕτως ηὐδόκησεν ὁ ὕψιστος.— Τέλος πάντων, πρὶν τὸ εἴπῃ, ἂς τὸ ἐννοήσωμεν, Καλή μου. Εἶναι ἀνάγκη νὰ παραδώσωμεν τὸν Γρηγόριον εἰς τοὺς γονεῖς του.— Ἀληθῶς, καὶ περὶ τούτου ἦλθον νὰ σᾶς παρακαλέσω. Γνωρίζω πόσην ἀγάπην τοῦ ἔχετε, καὶ πόσον θὰ λυπηθῆτε ἀποχωριζόμενοι αὐτοῦ. Πλὴν δὲν εἶναι δυνατὸν ἄλλως νὰ γείνῃ.—

Μετὰ πολλῶν δακρύων ἀπεχωρίσθημεν τοῦ Γρηγορίου, τοῦ παιδίου δηλαδὴ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον, εἰσελθὸν εἰς τὴν οἰκίαν ἡμῶν, ἐγένετο πρόξενον χαρᾶς καὶ εὐλογίας. Ἐξερχόμενος ὁ Βαπτιστὴς (οὕτως ἐξελληνισθεὶς μετωνομάσθη ὑπὸ τοῦ ἕλληνος ἱερέως ὁ Καραμπέτης), παρηγόρει ἡμᾶς λέγων, ὅτι τὸν Γρηγόριον θὰ βλέπωμεν συχνὰ, εἴτε ἐν τῇ οἰκίᾳ ἡμῶν, εἴτε ἐν τῇ ἐκείνου. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν μεγάλοι καὶ μικροὶ ἤμεθα περίλυποι ἐπὶ τῇ στερήσει τοῦ Γρηγορίου, ὃν πρὸ πάντων ἀνεζήτει ἡ συντραφεῖσα αὐτῷ Μοιρίτα μου.

Δὲν ἠξιώθημεν ἐν τούτοις νὰ ἴδωμεν αὖθις τὸ χρηστὸν ἐκεῖνο τοῦ χρηστοῦ πατρὸς τέκνον. Διότι τὴν ἐπομένην νύκτα περὶ τὰ μεσάνυκτα ἐλθὼν ἐξύπνισεν ἡμᾶς ὁ καλὸς ἄνθρωπος, καὶ ἔνδακρυς λέγει· Μαθόντες οἱ καλοὶ Ἀρμένιοι, ὅτι ἐγκαταλιπὼν τὰ τῆς ἐκκλησίας αὐτῶν, ἠσπάσθην τὰ τῆς ὀρθοδοξίας, ἐπειράθησαν νά με δολοφονήσουν. Καλῶς δὲ γινώσκων τὰς διαθέσεις αὐτῶν, προβλέπω ὅτι ἀσφαλῶς δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ζήσω ἐνταῦθα. Ὅθεν πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἐμοῦ τε καὶ τῆς οἰκογενείας μου καλὸν ἔκρινα νὰ μετοικήσω εἰς Τραπεζοῦντα.— Ὁ Θεὸς ἄς σε διαφυλάττῃ ὑγιᾶ καὶ ἀνεπιβούλευτον ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις τῆς ζωῆς σου.— Τὰ τοῦ ἐργαστηρίου μου, εἶπεν ὁ Βαπτιστὴς, ὅπως δήποτε ᾠκονόμησα· τὴν δὲ μικρὰν οἰκίαν ἣν ἔχω ἐν Σταυροδρομίῳ, ἔχε σὺ, Κὺρ Σταῦρε· σοῦ τὴν χρεωστῶ ἀντὶ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς ἣν ἔδωκας τῷ Γρηγορίῳ μου. Ἰδοὺ καὶ τὸ δωρητήριον, φύλαττέ το. — Καταφιλήσαντες τὴν δεξιὰν τοῦ σωτῆρος καὶ εὐεργέτου ἡμῶν, ἐνεπλήσαμεν αὐτὴν εὐγνωμοσύνης δακρύων, ἐν εὐλογίαις προπέμψαντες αὐτὸν μέχρι τῆς θύρας πέραν τῆς ὁποίας δὲν ἄφησεν ἡμᾶς νὰ ἐξέλθωμεν, φοβούμενος ἐπιβουλήν τινα. Τὴν Εὐφροσύνην καὶ τὸν Γρηγόριον παραγγείλαντες νὰ καταφιλήσῃ ἀνθ' ἡμῶν, ἀπεχωρίσθημεν αὐτοῦ, καταβαίνοντος εἰς τὴν παραλίαν, ἵνα ἐπιβῇ πλοίου ναυλωμένου ὑπ' αὐτοῦ, ὅπερ, ἕτοιμον κατὰ πάντα, ἀνέμενεν αὐτόν. Τὴν Εὐφροσύνην καὶ τὸν Γρηγόριον ἀφ' ἑσπέρας ἐπεβίβασε, Δὲν ἠξιώθην νὰ τοὺς ἴδω ἔκτοτε· μανθάνω ὅμως ὅτι ζῶσιν εὐτυχῶς, ἐκ Τραπεζοῦντος εἰς Ἄγκυραν μετοικήσαντες.

Ἡ ἐλεεινὴ κατάστασις τῆς οἰκογενείας μου ἀπὸ τῆς ἀειμνήστου ἐκείνης ἡμέρας ἐβελτιοῦτο κατ' ὀλίγον. Παραιτήσας τὴν ἐμβαλωματικὴν ἤνοιξα ἐργαστήριον ὑποδηματοποιΐας, συντροφεύσας μετὰ τοῦ Στάμου. Μετά τινα ἔτη, τὰ ἀρσενικά μου παιδία τρανώσαντα, εἰργάζοντο καὶ αὐτὰ ἐν τῷ αὐτῷ ἐργαστηρίῳ. Ἡ δὲ χάρις καὶ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἦν μεθ' ἡμῶν.

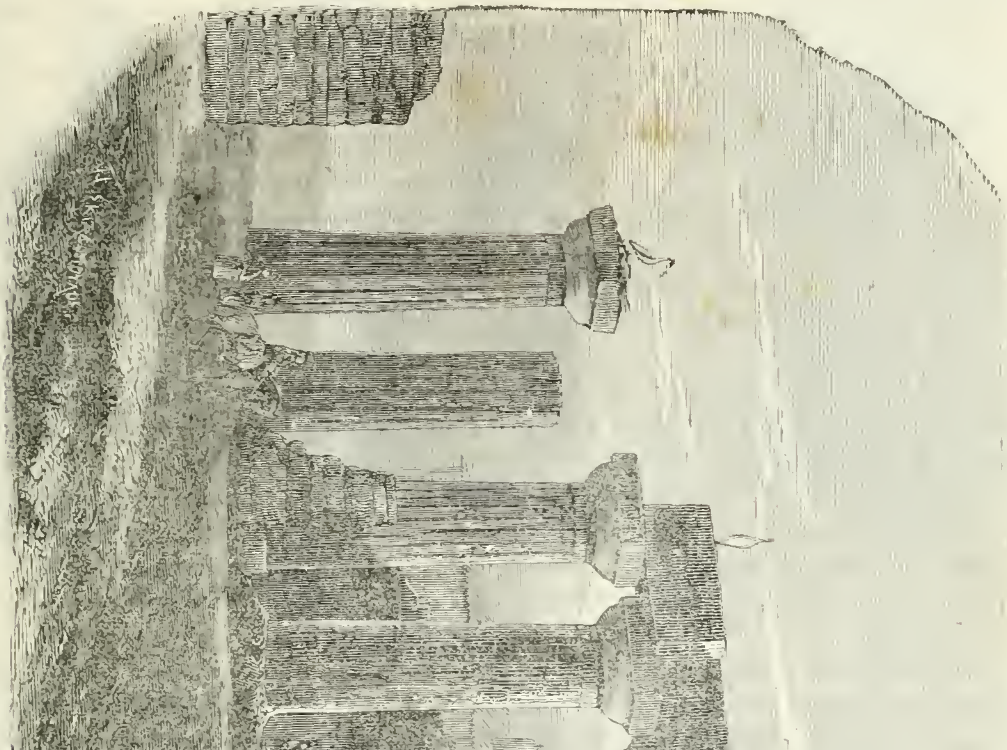
Ἐκ Κύθνου. Α. ΒΑΛΛΗΝΔΑΣ.

Ο ΕΝ ΚΟΡΙΝΘΩΙ ΝΑΟΣ.

—ooo—

Παρὰ τὴν παλαιὰν Κόρινθον ὄρθιοι ἔτι ἵστανται ἑπτὰ κίονες δωρικοῦ ῥυθμοῦ, τὸ μόνον λείψανον ἀρχαίου ναοῦ, ἴσως τοῦ τῆς Χαλινίτιδος Ἀθηνᾶς, ὅστις, κατὰ τὸν Παυσανίαν, οὐ πόῤῥω ἔκειτο τοῦ μνήματος

τῶν τῆς Μηδείας παίδων. Διότι τοῦτο μὲν τὸ μνῆμα ἔκειτο παρὰ τὸ Ὠδεῖον, τὸ ὑπὲρ τὴν κρήνην τῆς Γλαύκης ἀνεγηγερμένον, *ὀλίγον ἀπωτέρω τοῦ ἐν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος·* παρὰ δὲ αὐτὸ τὸ μνῆμα ἡ τοῦ Βελλεροφόντου κρήνη ἐξ ἧς τὸ *ὕδωρ δι' ὁπλῆς ἵππου ῥεῖ τοῦ Πηγάσου.* Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν Παυσανίαν « Ἀθηνᾶν θεῶν μάλιστα συγκατεργάσασθαι τάτε ἄλλα Βελλεροφόντῃ φασὶ, καὶ ὡς τὸν Πήγασον οἱ παραδοίη χειρωσαμένη τε καὶ *ἐνθεῖσα αὐτὴ τῷ ἵππῳ χαλινὸν* », δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἱδρύθη τῇ Χαλινίτιδι Ἀθηνᾷ· τὸ πιθανὸν μάλιστα τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐνισχύεται ὑπὸ τῆς ἐγγὺς κειμένης Πειρήνης Πηγῆς, ἐν ᾗ συνελήφθη ποτιζόμενος ὁ Πήγασος ἵππος, καὶ ἥτις, κατά τινας, σώζει ἔτι καὶ νῦν ἄφθονα καὶ δροσερὰ ὕδατα. Προτιμοτέρα λοιπὸν ἡ γνώμη τῶν θεωρούντων τὸν προκείμενον ναὸν, ναὸν τῆς Χαλινίτιδος Ἀθηνᾶς, τῆς τῶν καλούντων αὐτὸν Ἡραῖον. Ὁ ναὸς οὗτος, εἷς τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιοτάτων, δωρικοῦ ῥυθμοῦ ὢν, εἶχεν ἓξ μὲν κίονας εἰς τὸ μέτωπον, δεκατρεῖς δὲ εἰς τὰς πλευρὰς ἀριθμουμένου ἐν αὐτοῖς τοῦ ἕκτου κίονος τοῦ μετώπου· ἐκ τῶν ἑπτὰ σωζομένων, πέντε ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὀπισθίαν πρόσοψιν, οἱ δὲ δύο λοιποὶ, μετὰ τοῦ τῆς γωνίας τρεῖς γινόμενοι, εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευράν. Εἶναι ἅπαντες μονόκωλοι ἐκ πώρου λίθου καὶ ἐχρησίμευσαν ἐπὶ Τουρκίας εἰς στήριγμα οἰκιῶν τινων.

Ναὸς τῆς Χαλινίτιδος Ἀθηνᾶς.

Αἱ ῥαβδώσεις αὐτῶν εἰσιν εἴκοσι τὸν ἀριθμόν, τὰ δὲ κιονόκρανα διατηροῦσι πάντες πλὴν ἑνός. Ἀλλ᾽ ἄπορον εἶναι πῶς καὶ τὰ λείψανα ταῦτα δὲν κατεῤῥύησαν μάλιστα κατὰ τὸν τελευταῖον σεισμὸν τὸν ἐκ βάθρων καταστρέψαντα τὴν Κόρινθον, ἀφ᾽ οὗ οἱ κίονες εἶναι μὲν τεθραυσμένοι καὶ ἐκκλίνουσι τῆς καθέτου, ἔχουσι δὲ καὶ τὰς βάσεις ἐφθαρμένας πολύ.

Σ.

ΚΟΥΡΙΛΑΙ ΝΗΣΟΙ.

Αἱ νῆσοι αὗται 21 τὸν ἀριθμὸν κεῖνται μεταξὺ τοῦ μεγάλου ὠκεανοῦ καὶ τῆς Ὀχοσκίου θαλάσσης, αἱ μὲν πρὸς νότον τοῦ ἀκρωτηρίου Λοπάτκου, μεσημβρινῆς ἄκρας τῆς Καμσιάτικας, αἱ δὲ τελευταῖαι ἐκτεινόμεναι πρὸς τὸ νοτιοδυτικόν. Περιέχονται δὲ μεταξὺ τῆς 43° 40′—51 πλάτους βορείως καὶ 142° 30′—154 μήκους ἀνατολικῶς. Τούτων αἱ κυριώτεραί εἰσιν αἱ ἑξῆς. — Παραμουχιρία, Ὀνηκοτάνη, Μάτουα καὶ καὶ Οὐγιγίρεια. Αἱ πλεῖσται εἰσὶν ἀκατοίκητοι, τινὲς δὲ εὔφοροι καὶ ἀλσώδεις· πᾶσαι ὅμως ὑπόκεινται εἰς σεισμοὺς συχνούς. Οἱ κάτοικοι τῶν Κουριλῶν νήσων ὁμοιάζουσι πολὺ τοῖς Καμσαδάλαις· εἶναι μικρόσωμοι, δασεῖς καὶ δειλοὶ εἰ καὶ *λάσια στήθη* ἔχοντες, ἥκιστα δὲ πεπολιτισμένοι. Κατοικοῦσιν ἐν φωλεαῖς καὶ ἐμπορεύονται λίπος φαλαίνης, δέρματα μαλλωτά, πτερὰ ἀετοῦ· θρησκείαν πρεσβεύουσι τὴν χαμανικήν, εἶδος φετιχισμοῦ ἢ εἰδωλολατρείας κοινῆς τοῖς Σαμοϋέδαις τοῖς Βουρναταις καὶ τοῖς λαοῖς τῆς ἀνατολικῆς Σιβηρίας. Οἱ ἱερεῖς καλούμενοι *Χαμάναι* ἢ *Κάμαι* (Κύριοι) φέρουσιν οὐρὰν ἵππου καὶ τυμπανοφοροῦσι πρὸς ἀποδίωξιν τῶν πονηρῶν πνευμάτων, προλέγουσι τὸ μέλλον καὶ ἐπιτηδεύονται παντὸς εἴδους γοητείας. Ὁ θεὸς αὐτῶν εἶναι ἀνώτατον ὂν ἔχον κατοικίαν τὸν ἥλιον καὶ τοῦ ὁποίου οἱ χαμάναι γίνονται μετὰ θάνατον σύμβουλοι. Ἄρχει δε πολυπληθῶν κατωτέρων θεοτήτων ἢ πνευμάτων. Κατὰ τὴν θρησκείαν αὐτὴν ἡ γυνὴ εἶναι *πρᾶγμα ἀκάθαρτον, ἄνευ ψυχῆς*. Ἀλλ᾽ οἱ πρεσβεύοντες τὴν ἀγροῖκον ταύτην λατρείαν ἐλαττοῦνται ὁσημέραι. Σχεδὸν ἅπασαι αἱ Κουρίλαι εἰσὶν ὑποτελεῖς τῇ Ῥωσίᾳ, πλὴν τῶν τριῶν γειτόνων τῇ Ἰαπονίᾳ, Σικοτάνης, Κουναχίρης καὶ Οὐρούσης ὑποκειμένων τῷ ἰαπονικῷ κράτει περὶ οὗ πολλάκις καὶ ἐν ἐκτάσει ἔγραψεν ἡ *Πανδώρα*. Οἱ Αἶνοι λαὸς τῶν Κουριλῶν καὶ τῆς Θόκης, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν, ὑπόκεινται εἰς τὴν Ἰαπονίαν, ὁμιλοῦσι δὲ ἰδίαν γλῶσσαν. Εἶναι τῷ ὄντι δασεῖς, ὡς φαίνεται ἐν ταῖς παρακειμέναις εἰκόσι, καὶ ἔχουσι τὸ ἦθος γλυκύ.

Μεταφράζομεν ἐνταῦθα ἀπόσπασμα τῆς περιηγήσεως τοῦ Κυρίου Καμίλλου Weinschenk κατὰ τὴν Ἰαπονίαν τὸν Ἀμοὺρ καὶ τὴν Καμσιάτικαν.

Ἀκοδάδη, Σεπτέμβριος τοῦ 1860.

«... Οἱ κάτοικοι τῶν Κουριλῶν διαφέρουσιν ἐντελῶς τῶν τῆς Ἰαπονίας. Οἱ Ἄϊνοι, ἁλιεῖς καὶ κυνηγοὶ κατὰ μέγα μέρος, εἶναι ὑποτελεῖς τοῖς Ἰαπονοῖς καὶ τοῖς Ῥώσοις· καταβάλλουσι δὲ τοὺς φόρους, εἴτε εἰς προϊόντα τῆς ἀγροίκου βιομηχανίας των, εἴτε εἰς θαλασσίους φώκας καὶ δέρματα πολύτιμα, μάλιστα ἐν Ῥωσίᾳ. Ὁ λαὸς οὗτος ὁμοιάζει μεγάλῃ οἰκογενείᾳ ἐξαπλουμένῃ μέχρι τῆς ἄκρας τῆς Καμσιάτικας καὶ κατεχούσῃ ἅπασαν τὴν Σεγαλιανὴν νῆσον· ἔχει δὲ 60,000 ψυχῶν, ὧν τὰ ἤθη διαφέρουσιν ἐντελῶς τῶν ἰαπονικῶν.

Ὅτε τὸ πρῶτον εἶδον κατὰ πρόσωπον Ἄϊνον ἐθαύμασα τὴν ἄῤῥενα καλλονὴν τοῦ τύπου ὃν ἔβλεπον. Ἦτο ἀνὴρ ὑψηλὸς λευκὸν χρῶμα ἔχων ἀλλ᾽ ἀλαμπές, πλατεῖς ὤμους καὶ σῶμα ῥωμαλέον, τὸν ὀφθαλμὸν γλαυκοῦν καὶ τὴν ῥῖνα ἑλληνικήν, συνελόντι δ᾽ εἰπεῖν, ἔχων φυσιογνωμίαν ἐντελῶς εὐρωπαϊκὴν καὶ ἀναμιμνήσκουσαν κατὰ πολλὰ τὴν τῶν χωρικῶν τῆς Τραστεβέρης. Τὸ γένειον τοῦ Αἴνου τούτου κατήρχετο μέχρι τῆς ὀσφύος καὶ τὸ ἔνδυμα, διανοιγόμενον κατὰ τὸ στῆθος, ἀπεκάλυπτε σῶμα σχεδὸν ὅσον θηρίου δασύ.

Μὲ ἐχαιρέτισε κατὰ παράδοξον τρόπον, μὴ διαφέροντα βαθείας *μετανοίας*, καὶ διὰ τῆς φωνῆς καὶ τῆς χειρὸς μὲ ἐκάλεσεν εἰς τὴν καλύβην του, ἥτις κατὰ τὸ ἥμισυ ξυλόκτιστος καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ λιθόκτιστος, ἦτο βεβαίως ἐκτισμένη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν. Οὐδέποτε ἐνόησα περισσότερον τὰ πατριαρχικὰ τῶν παναρχαίων χρόνων ἤθη, εἰ μὴ ὅτε εἶδον τὸν βίον τῶν Αἴνων τούτων. Ὑπακοὴ τυφλὴ εἰς τὸν οἰκοδεσπότην, ἐργασία καὶ ὑποταγὴ σχεδὸν δουλικὴ τῆς γυναικός· εἶναι ἀνταύγασμα τῶν ἀρχετύπων ἠθῶν. Τὸ πρῶτον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶδα εἰσερχόμενος ἦτο ὑψηλὸς γέρων, σοβαρὸν ὕφος ἔχων, ὅστις μοὶ ἐφάνη ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας· τὸ μακρὸν καὶ λευκότατον γένειόν του ἔπιπτε μέχρι τῆς ὀσφύος καὶ ἡ ἐπ᾽ ἴσης λευκὴ κόμη κατέβαινε μέχρι τῆς ῥάχεως· πέντε ἄνδρες, τοὺς ὁποίους ὑπέθεσα υἱούς του, ἦσαν τεταγμένοι παρ᾽ αὐτὸν αἱ δὲ γυναῖκες κατεγίνοντο εἰς τὰ τῆς οἰκίας. Παρετέθη ἄριστον τοῦ ὁποίου ἠναγκάσθην καὶ ἐγὼ νὰ γευθῶ. Καὶ τὰ μὲν ὑγρὰ τοῦ συμποσίου τούτου συνίσταντο εἰς εἶδος ἀλφίτων ἐμπεφυρμένων εἰς ἀφέψημα τεΐου, περιεχόμενον ἐντὸς μεγάλου λεκανίου, τεθειμένου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δωματίου· ἕκαστος δὲ ἐξ ἡμῶν ἤρχετο ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἐβύθιζεν εἰς τὸ ὑγρὸν τοῦτο ξύλινόν τινα κυαθίσκον· τὰ δὲ στερεὰ συνεκροτοῦντο ἐξ ἰχθύων νωπῶν.

Τοῦ ἀρίστου τελειωθέντος ὁ πατριάρχης ἠγέρθη καὶ καθ᾽ εἷς ἐμιμήθη αὐτόν. Εὐχαρίστησα γαλλια-

Χαιρετισμός. *Τύπος Ἀϊνίδος.* *Τύπος Ἀΐνου.*

πονιστὶ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπεσύρθην ὑποσχόμενος νὰ ἐπανέλθω τὴν ἐπιοῦσαν ἀλλὰ δὲν ἠθέλησαν ν' ἀναχωρήσω ἐὰν δὲν ἐδεχόμην μικρὸν τραπέζιον ἐκ κέδρου, χρησιμεῦον ἐὰν ἐνόησα καλῶς τὰς διὰ σχημάτων ἐξηγήσεις των εἰς κρέμασμα καὶ στέγνωμα τῶν ὀθονῶν. »

Σ.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

« *Ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον* », εἶπεν ὁ Πλάτων, καὶ ὑπερβολικώτερον, ὡς ποιητής, ἔψαλεν ὁ Ἡσίοδος «*ἀρχή δέτε ἥμισυ παντός*».Καὶ ὅμως ἀπορῶ τοῦ *πρώτου μνησθῶ*. Πότερον ; ἐκ Διὸς ἢ ἐκ Μουσάων καὶ τέχνης ἄρξωμαι ; Ἢ πρέπει *ἵνα πρώτης τῆς τελευταίας μνησθῶ καταγνώσεως ;*

Τίς ἐν Ἀγγλίᾳ μὴ παροικήσας δὲν γνωρίζει τὸν Κύριον Οὐΐλλιαμ Ῥούπελ ; — Νέος δικηγόρος, εὔγλωττος ὡς .... δικηγόρος, ἐφαίνετο ὅτι εἶχε κατακτήσει τὴν εὔνοιαν τῆς πρώτης τῶν Μοιρῶν, τῆς Κλωθοῦς, ἥτις φαίνεται ὅτι τῷ ἔκλωθε νῆμα μετάξινον, ὅπως δι' αὐτοῦ κατασκευάσας κλίμακα ἐκ τῶν εἰς τὰ μυθιστορήματα καὶ τὰ νυχθιστορήματα ἀπαντωμένων, ἀναβῇ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας θέσεις τῆς κοινωνίας καὶ τῆς δικανικῆς. Βουλευτὴς καὶ μάλιστα ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων τοῦ δήμου τῆς Λαμβέθης, τοῦ ἀξιολογωτάτου δήμου τῆς μητροπόλεως, ἐξώδευε πολλὰ καὶ τρελλὰ ὁ νεανίας, κατορθώσας ν' ἀναβῇ καὶ εἰς αὐτὰς τοῦ συρμοῦ τὰς ὑψηλοτάτας βαθμίδας. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ μικρα ἀδελφὴ τῆς Κλωθοῦς, ἡ Ἄτροπος, ἐζήλευσε τὴν πρὸς τὸν νέον δικηγόρον κλίσιν τῆς ἀδελφῆς, καὶ θέλουσα νὰ δικαιώσῃ τὸ εὐφημιστικὸν ὄνομά της *δὲν ἔτρεψε*, τουτέστι, κατὰ τὸν Στρεψιάδην, μετέβαλε τὴν μοῖραν τοῦ ταλαιπώρου ῥήτορος. Κατ' ἀμετάτρεπτον λοιπὸν εὐδοκίαν τῆς σεβαστῆς Ἀτρόπου ἐγένετο ἄφαντος ὁ φίλος, καταλιπὼν ὅμως εἰς τὸ φανερὸν ἀξιόλογον ἀρνητικὴν περιουσίαν. Ἀρνητικὴν—ἤτοι μὴ θετικὴν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν καθ' εἷς ἂν κληρονομήσῃ θὰ σπεύσῃ νὰ ἀρνηθῇ. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ εὑρὼν κοιμωμένην τὴν ἄκαμπτον Ἄτροπον ὁ δικηγόρος μετέβαλε φρόνημα ... ὢ τοῦ θαύματος !— καὶ ἑκουσίως προσῆλθεν εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀρχὰς κατηγορῶν ἑαυτὸν ὡς πλαστογράφον καὶ ἐπίορκον. Εἰς τὴν ἐκ τούτου πηγάσασαν δίκην παρενέβη ὁ ἀδελφὸς τοῦ Οὐΐλλιαμ Ῥιχάρδος Ῥούπελ διεκδικῶν, ὡς μόνος νόμιμος κληρονόμος τοῦ Κ. Ῥούπελ πατρὸς, μέγα κτῆμα κείμενον εἰς Kingston καὶ πωληθὲν εἰς τρίτον ὑπὸ τοῦ Οὐΐλλιαμ ἀντὶ 370,000

φρ., ὅστις ἔλεγεν ἑαυτὸν κύριον τοῦ κτήματος ὡς δωρηθέντος αὐτῷ ὑπὸ τοῦ πατρός. Ὁ ἀδελφὸς διισχυρίζετο ὅτι δωρητήριον τοιοῦτο οὐδέποτε ὑπῆρξε, ὅτι ἐπομένως τὸ ἔγγραφον τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη ὁ Οὐΐλλιαμ διὰ νὰ ὑποθηκεύσῃ μὲν πρῶτον, πωλήσῃ δ' ἔπειτα τὴν κυριότητα τοῦ κτήματος, ἦτο πλαστὸν καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ πώλησις ἄκυρος. Αὐτὸς δὲ ὁ Οὐΐλλιαμ ὡμολόγει τὴν πλαστογραφίαν τούτων, ὡς καὶ ἄλλας, καὶ μάλιστα τὴν τῆς διαθήκης τοῦ πατρός του. Ὅθεν ἐφυλακίσθη καὶ ἡ ὑπόθεσις ἀνετέθη εἰς τὸ μέγα ὁρκωτικὸν τῆς κατηγορίας δικαστήριον· ἡ δὲ κυβέρνησις σκοπεύει νὰ ἀναλάβῃ τὴν ποινικὴν καταδίωξιν τοῦ Οὐΐλλιαμ ὡς πλαστογράφου.

Τὸ διπλοῦν τοῦτο κακούργημα, πλαστογραφίας δωρητηρίου καὶ πλαστογραφίας διαθήκης, ἐτιμωρεῖτο ὄχι πρὸ πολλοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου· τώρα ὅμως τὸ maximum, ὁ ἀνώτατος ὅρος τῆς ποινῆς, εἶναι ἰσόβιος ποινικὴ δουλεία καὶ ὁ κατώτατος, minimum, τεσσάρων ἐτῶν δεσμὰ κτλ.

Ἡ ὑπόθεσις αὕτη συνεκίνησε καὶ συγκινεῖ τὰ μέγιστα τὸ ἀγγλικὸν κοινόν. Ὁ δὲ Οὐΐλλιαμ τρώγει καὶ πίνει εἰς τὰς φυλακὰς ὡς ἐξοδεύων αὐτὸς, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς προφυλακισμένους. Ἀλλ' εἰς ποίας φυλακάς; — Εἰς τὰς διὰ χρέη, διότι ὀφείλει εἰς Κυρίαν τινὰ, τὴν ὁποίαν περιττὸν εἶναι νὰ ὀνομάσωμεν, 600 λίρας στερλίνας καὶ μόνον ἐν writ habeas corpus δύναται νὰ τὸν ἐξαγάγῃ τῶν φυλακῶν τούτων. Ἐὰν τὸ μέγα ὁρκωτικὸν δικαστήριον ἐπικυρώσῃ τὴν κατηγορίαν, τότε τὸ writ θέλει ἐκδοθῆ, καὶ ὁ κατηγορούμενος θὰ ἐξέλθῃ τέλος πάντων διὰ νὰ δικασθῇ.—Ἀλλὰ, τὸ περιεργότατον πάντων, φαίνεται ἔχει σκοπὸν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐνοχήν του, διότι οὕτω μόνον θὰ δυνηθῇ ὁ ἀδελφός του, ὁ νόμιμος κληρονόμος, νὰ γίνῃ κύριος τῶν ἀπαλλοτριωθέντων κτημάτων.

Παραλείπομεν ὅλως τὰς σκέψεις ὅσας διήγειρεν εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν ἡ βουλευτικὴ θέσις τοῦ ἀνθρώπου τούτου, βουλευτοῦ Ἄγγλου! Ποίας ὕβρεις δὲν θὰ ἐξεσφενδόνιζον καθ' ἡμῶν οἱ Φράγκοι ἐὰν τοιοῦτόν τι ἠκούετο περὶ βουλευτοῦ Ἕλληνος, ποίας δὲ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ καθ' ἡμῶν αὐτῶν; Ἔσφαλεν ὁ δεῖνα κλητὴρ τῆς ἀστυνομίας; μομφαὶ, διαμαρτυρήσεις, διατριβαὶ καὶ σωρεία ἀνωνύμων ἀρθρογράφων, κρυπτομένων ὑπὸ διάφορα στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου· καὶ ὅμως τί δὲν ἔπραξεν, ἐν πλήρει σιγῇ τῶν γαλλικῶν ἐφημερίδων, ὁ Ἀμεδαῖος Φραγκῖσκος Βίκτωρ Βοδὲ, ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος τῶν Βερσαλλιῶν; Ἀπολυθεὶς διὰ τὰς ἀταξίας του ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας, κατέλιπε τὴν γυναῖκα, κατεδικάσθη διὰ κλοπὴν εἰς 4 μηνῶν φυλάκισιν, ἐξῆλθε τῆς φυλακῆς καὶ ἐγένετο δίγαμος· κατέλιπε καὶ τὴν $β^{αν}$ γυναῖκα καὶ κλέψας πάλιν τὴν 4 Ἰανουαρίου 1861 κατεδικάσθη εἰς 6 μηνῶν φυλάκισιν, καὶ, μετά τινας περιπετείας, μὴ ἔχων πῶς νὰ ζήσῃ, παρέδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν δικαιοσύνην ὑπὸ τῆς ὁποίας κατεδικάσθη εἰς πέντε ἐτῶν εἱρκτήν.

Ταῦτα πάντα ἦσαν γεγραμμένα, ὅτε ἐλθοῦσα ἡ τεργεσταία *Κλειὼ* ἀνήγγειλεν ἡμῖν ὅτι ὁ βουλευτὴς τῆς Λαμβέθης κατεδικάσθη εἰς ἰσόβια δεσμὰ, αὐτὸς ἑαυτοῦ κατήγορος γενόμενος, καὶ λέγων ὅτι μετανοεῖ μὲν ἀλλὰ πρέπει νὰ τιμωρηθῇ. Ἤκουσε δὲ τὴν ἀπόφασιν μειδιῶν. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ λύσις τοῦ δράματος.

Δρᾶμα εἴπομεν καὶ κωμῳδίας ἐνθυμήθημεν· εἰς τὸ κομψῶς ἐπισκευασθὲν θέατρον παρίστανται ἑλληνιστὶ τρὶς ἢ τετράκις τῆς ἑβδομάδος ξενικαὶ κωμῳδίαι, ξενικαὶ τραγῳδίαι καὶ ξενικὰ δράματα. Ἕλληνές τινες, ἑλληνικὸν τῷ ὄντι τὸ φρόνημα ἔχοντες, ἀπεφάσισαν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς ἐγχωρίου δραματουργίας. Συναχθέντες δ' εἰς ἓν συνέστησαν ἀπὸ πέρυσιν νέαν θεατρικὴν ἑταιρίαν πρὸς παραστάσεις ἑλληνικάς. Καὶ ὁ μὲν ζῆλος ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς, ποῖος ὅμως ἦλθεν εἰς βοήθειάν του; Πρώτην φορὰν ἀναβαίνοντες εἰς τὰς σανίδας τοῦ θεάτρου, αὐτοδίδακτοι ἀπαγγέλλουσι τὰ ὑπὸ τοῦ ὑποβολέως οὐχὶ ταπεινῶς ἀναγινωσκόμενα. Χθὲς ἔτι ἀνεγινώσκομεν ἐγκύκλιον τοῦ Κόμητος Βαλεύσκη πρὸς τοὺς γάλλους νομάρχας, δι' ἧς προτρέπει αὐτοὺς εἰς σύντονον ἐπιμέλειαν τῶν θεάτρων. Τὸ θέατρον, καὶ αὐτὸ τὸ μελόδραμα καὶ αὐτὸ τὸ ἰταλιστὶ γινόμενον, διαπλάσσει τὰ ἤθη καὶ μαλάσσει τὴν καρδίαν· τὸ θέατρον, καλῶς ἐπιτηρούμενον, δὲν εἶναι *θέατρον* διαφθορᾶς (ζητοῦμεν συγγνώμην διὰ τὴν μεταφορὰν), εἶναι *στάδιον* ἀναπτύξεως τῶν γνώσεων τοῦ λαοῦ, *ἀερόστατον* ἀναπτεροῦν τὸ φρόνημα, ἀπὸ ἀσθενοῦς ὑγιὲς καθιστᾶν αὐτό. Εἰς ἅπαντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου προνοοῦσι περὶ τῶν θεάτρων, καὶ καθὼς ἐπιτυχῶς παρατηρεῖ ὁ Κύριος Δ. Ν. Β. ἐν τῇ *Εὐνομίᾳ*, οἱ διευθυνταὶ τῶν θεάτρων εἶναι πανταχοῦ ἄνδρες πεπαιδευμένοι καὶ θιασῶται τοῦ καλοῦ. Ἐδῶ ὅμως ἀφίνομεν ἄνευ διδασκάλου τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ διδαχθῶσιν, ἀβοηθήτους τοὺς φίλους τῶν τεχνῶν, καὶ τὸν μετὰ χαρᾶς ἀκροώμενον, διότι παίζονται ἑλληνιστὶ, τὰ κακῶς μεταπεφρασμένα καὶ ἀμεθόδως παιζόμενα ξενικὰ δράματα λαὸν, δὲν θέλομεν νὰ διδάξωμεν καὶ νὰ τέρψωμεν διὰ καλῶν παραστάσεων, καλῶν μεταφράσεων, καὶ μετά τινα καιρὸν, καὶ διὰ καλῆς πρωτοτύπου δραματοποιΐας. Εἴδομεν τὸν *δικηγόρον Πατελῖνον* καὶ ἐνομίσαμεν ὅτι ὅτε ἔζη τὰ ἑλληνικὰ ὡμιλοῦντο ἑλληνικώτερον ἢ τώρα· ὁ παριστῶν τὸν δικηγόρον ὀλίγην προσοχὴν ἂν καταβάλῃ θὰ γίνῃ καλὸς ὑποκριτής· δύο καθ' ἡμᾶς εἶναι τὰ κύρια σφάλματά του ὅτι φωνάζει πολὺ ἐνίοτε, πρὸ πάντων ὅμως ὅτι βιάζεται ὅταν ὁμιλῇ, ἐν ᾧ ἡ ὁ-

μιλία πρέπει νὰ ἦναι φυσικὴ καὶ ἀνεπιτήδευτος. Ὁ τὸν ἔμπορον παριστῶν εἶναι εὐφυὴς πρὸς τὰ κωμικά· περὶ αὐτοῦ τοὐναντίον θὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ἀκούεται ἀρκετὰ καὶ ὅτι τὴν φωνήν του καλύπτει ἡ τοῦ ὑποβολέως· κινεῖται ἐπιτηδείως ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ὁμιλεῖ σπεύδων βραδέως· ἔσφαλεν ὅμως ὠθήσας τὴν Κυρίαν Πατελίνου διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν, τοῦ δικηγόρου ἐν ᾧ αὐτὴ τὸν ἐμπόδιζεν· εἰς τὰς γυναῖκας ὀφείλεται σέβας καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε μὲν νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐμβῇ, νὰ μὴ ὠθήσῃ ὅμως ἐμποδιζόμενος, νὰ ὑποχωρήσῃ, νὰ προσπαθήσῃ πάλιν κτλ. Καὶ ὁ ἀρνοκτόνος δὲ ὑπηρέτης ἔχει καλὰς τάσεις. Αἱ γυναῖκες οὐδόλως ἠσκήθησαν, ἡ δὲ μᾶλλον ἠσκημένη ἔχει ξενικὴν προφοράν· τὰ τῆς σκηνῆς ἦσαν κακῶς διατεταγμένα καὶ ἡ αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου ἀνάρμοστος· τῶν δὲ δικαστῶν καὶ δικηγόρων τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ καλύματα φαντασιώδη ὅλως. *Αἱ συνέπειαι τοῦ πρώτου γάμου* εἶναι κακὴ μετάφρασις ἀνουσίου κωμῳδίας κακῶς παιχθείσης. *Τὸν Ἐρνάνην* μόλις τέλειοι ὑποκριταὶ τολμῶσι νὰ παραστήσωσι· διότι καὶ ἄριστοι κωμικοὶ οὐδέποτε ἐτόλμησαν νὰ ὑποκριθῶσιν ἐν τραγῳδίᾳ. Ἡ Γαλλία ἔχασε τὴν Ραχὴλ καὶ δὲν ἔχει πλέον τραγῳδίαν, ἂν καὶ ἡ κωμῳδία ὡς εὐκολωτέρα ἀνθεῖ. Ἡ δὲ Ἰταλία διὰ τῆς Ristori αὐτῆς καὶ μόνης ἐμφυσᾷ ἐνθουσιασμὸν εἰς πάντων τὰς καρδίας. Περαίνοντες τὰ περὶ θεάτρου, δικαίαν νομίζομεν τὴν ἐμψύχωσιν τῶν ἑλλήνων ὑποκριτῶν καὶ ἐπαινοῦμεν τοὺς συντρέχοντας πρὸς ἐνθάῤῥυνσιν αὐτῶν. Εἰς τὰ μικρὰ ταῦτα θεατρικὰ δοκίμια θὰ εὐγνωμονήσῃ ποτὲ ἡ *πρὸς τὰ ὀπίσω προοδεύουσα* ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Δι' Ὑψηλοῦ Αὐτοκρατορικοῦ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης διατάγματος ἀπαγορεύονται τὰ ἀνοικτὰ χρώματα καὶ τὰ διαφανῆ *ὑασμάκια* εἰς τὰς Ὀθωμανίδας.

Ἡ πρωτεύουσα ἐφωτίσθη πλέον, καὶ καλῶς, δι' ἀερίου, καὶ τὴν πρώτην ἑσπέραν τοῦ φωτισμοῦ ἐγένετο δοξολογία· τὴν ἐπιοῦσαν ἔφθασεν ἡ ἰταλικὴ ἑταιρία τοῦ θεάτρου καὶ ἦσαν τινες λέγοντες ὅτι, ἀφ' οὗ διὰ τὸ ἀέριον ἐγένετο δοξολογία, ἔπρεπε καὶ διὰ τὸ θέατρον νὰ γίνῃ.

Παράδοξον φυσικὸν φαινόμενον ἐφάνη κατ' αὐτὰς ἐπὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ ἐδάφους, τοῦτο τοὐλάχιστον διαβεβαιοῖ ἡ καθολικωτάτη ἐφημερὶς τῆς Γαλλίας *ὁ Κόσμος*· ἴσως ὅμως εἶναι ἀπὸ τὰ συνήθη θαύματα τὰ ὁποῖα ἀναφέρει καθ' ἡμέραν· ἡφαίστειος κρατὴρ ἐσχηματίσθη ἔξωθεν τῆς Πορτεσίας πύλης, παρὰ τὸν σιδηρόδρομον τῆς Civita Vecchia πλησιέστατα εἰς τὸν Τίβεριν. Ὁ περίφημος ἰησουΐτης πατὴρ Σέκχις καὶ ὁ καθηγητὴς Πόνζις ἐπισκεφθέντες τὸν κρατῆρα παρετήρησαν ὅτι ἔκτακτος θέρμη ἐξήρχετο ἀπ' αὐτοῦ, ὥστε ἐπίκειται ἴσως ἔκρηξις ὑλῶν ἡφαιστείων Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἐγένετο μετὰ τὰς τελευταίας ἀφθόνους βροχὰς—ἐν Ῥώμῃ ἐννοεῖται, διότι ἐδῶ πρὸ καιροῦ δὲν βλέπομεν οὔτε τοῦ οὐρανοῦ, οὔτε τῆς δημαρχίας νερόν.

Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ ῥωμαϊκὴ ἐπικράτεια *σαλεύεται ἐπὶ ἡφαιστείων*, ἡ φιλήσυχος τοῦ Λουγοδείνου (Leyde) πόλις σοβαρῶς ταράσσεται, καὶ διὰ *σπουδαιότατον* λόγον. Φαίνεται ὅτι εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου οἱ τῷ ὄντι καλοὶ ἀστυνόμοι δὲν ἀγαπῶνται ὑπὸ τῶν ἀστῶν. Ἐν Λουγοδείνῳ οἱ ἄνθρωποι οὐδεμίαν φυλάττουσι τάξιν περιπατοῦντες· διὰ τὸν φόβον λοιπὸν συγχύσεων καὶ συναντήσεων καὶ δυστυχημάτων, ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας Κ. Ἔνδριξ διέταξεν ὅτι εἰς τοὺς πολυπληθεῖς δρόμους οἱ μὲν ἀναβαίνοντες πρέπει νὰ ἔχωνται τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς ὁδοῦ, οἱ δὲ καταβαίνοντες τοῦ ἀριστεροῦ.

Τὴν τεταγμένην πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ διατάγματος τούτου ἡμέραν ὅλη ἡ ἀστυνομία ἐπέβλεπεν ἄγρυπνος. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου δὲν ἀγαπῶσι τὴν στενοχωρίαν οὔτε τὴν πολλὴν τάξιν· ὅθεν ἡ ἀστυνομία ἀπήντησε πολλὰς δυσκολίας. Ἀστυνομικοῦ δέ τινος κλητῆρος ὠθήσαντός τινα διαβάτην, οὗτος φίλος ὢν τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως, ἔτρεξεν εὐθὺς πρὸς αὐτόν. Ὁ δὲ διοικητὴς ἀγνοῶν ἐντελῶς τὴν διάταξιν προσέταξεν εἰς τοὺς ἀστυνόμους ν' ἀποχωρήσωσιν. Ἀλλ' οἱ ἀποχωροῦντες ἐσυρίχθησαν ὑπὸ τῶν ἐκδικητικῶν Λουγοδεινείων, συναθροίσεις ἐγένοντο καὶ ὁ ὄχλος ἐπέπεσε κατὰ τῆς οἰκίας τοῦ ταλαιπώρου διευθυντοῦ. Ὡς εἰ δὲ δὲν ἦτο γνωστὸν ὅτι κακὸν εἶναι νὰ ἔχῃ τις γείτονας, οἱ ταραξίαι οὐ μόνον τῆς οἰκίας τοῦ διευθυντοῦ τὰ ὑαλία ἔθραυσαν, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν οἰκιῶν τοῦ δρόμου εἰς τὸν ὁποῖον ὁ διοικητὴς κατοικεῖ. Ἡ ταραχὴ ηὔξανεν ἀδιακόπως ἕως οὗ ἦλθεν ἡ στρατιωτικὴ δύναμις *μετὰ πυροβολικοῦ*· καὶ τότε μόνον οἱ ταραξίαι ἐσήμαναν τὴν ὑποχώρησιν.

Ἰδοὺ καὶ δύο ἀνέκδοτα.

Αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες ἀνήγγειλαν τὸν θάνατον τοῦ στρατάρχου Καστελλάνου, τοῦ θερμοῦ τούτου φίλου τῆς πειθαρχίας. Κατὰ διαταγὴν τοῦ στρατάρχου οἱ σκοποὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀποκρίνωνται εἰς τοὺς ἀποτείνοντας αὐτοῖς τὸν λόγον, ὁποῖοι δήποτε καὶ ἂν ἦσαν. Νύκτα τινὰ ὁ στρατάρχης (ἦτο τότε στρατηγὸς) ἀνοίγει τὸ παράθυρόν του.

« Δὲν εἶναι ζέστη, λέγει εἰς τὸν πρὸ τῆς πύλης του σκοπόν.

— Στρατηγέ, εἶναι μάλιστα ψύχρα.

— Θέλεις ἓν τάλληρον διὰ νὰ ζεσταθῇς ;

— Στρατηγέ, εἶσθε πολλὰ καλός.

— Ἰδού, ἐπάρε το.

— Εὐχαριστῶ, στρατηγέ ! »

Τὴν δ' ἐπιοῦσαν εἰς τὸν στρατῶνα·

« Ποῦ εἶναι ὁ στρατιώτης ὁ ὁποῖος ἐφύλαττε χθὲς εἰς τὰς 11 τῆς νυκτός ; »

Ὁ σκοπὸς προχωρεῖ.

« Παρών, στρατηγέ.

— Παρέβης τὴν διαταγήν.

— Δὲν μὲ φαίνεται, στρατηγέ.

— Ὡμίλησες τὴν χθεσινὴν νύκτα ἐν ᾧ ἐφύλαττες.

— Ἀλλά, στρατηγέ, μὲ ὡμιλήσετε καὶ ἀπεκρίθην.

— Ἐγὼ μὲν εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ σὲ ὁμιλήσω, σὺ ὅμως δὲν εἶχες τὸ δικαίωμα νὰ μὲ ἀποκριθῇς. Δύο ἡμερῶν κράτησιν. »

Ἡμέραν τινὰ κουρεύς τις τοῦ Λυὼν εἶπεν ἐν ᾧ ἐξύριζεν ἕνα πελάτην του. «Ἐὰν εἶχα εἰς τὰς χεῖράς μου τὸν λαιμὸν τοῦ γ. . . . στρατηγοῦ Καστελλὰν εὐθὺς θὰ τὸν ἔκοπτα. »

Οἱ λόγοι ἔφθασαν εἰς τὰ αὐτία τοῦ στρατηγοῦ.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἔρχεται ἐν μεγάλῃ στολῇ εἰς τὸ κουρεῖον, ἀριππεύει καὶ εἰσέρχεται.

« Ξύρισέ με. »

Ὁ κουρεὺς τρέμων τραυλίζει ἀκαταλήπτους τινὰς λέξεις καὶ μένει ἀκίνητος.

« Ξύρισέ με λοιπόν ! ἐζήτησες τὸν λαιμὸν τοῦ στρατηγοῦ Καστελλάνου διὰ νὰ τὸν κόψῃς· ἐγὼ σὲ τὸν φέρω, καὶ τώρα διστάζεις φοβούμενος μήπως τὸν ἐκδάρῃς ὀλίγον ! »

Σ.

ΣΥΛΛΟΓΗ.

λέξεων φράσεων καὶ παροιμιῶν.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 288.)

Καλοσύβαστος. Ὁ εὐκόλως συμβιβαζόμενος. (ἴδε κακοσύβαστος)

Καλοσυνάτος· συντροφευόμενον μὲ τὴν λέξ. καιρός = ὁ εὔδιος καιρός, ὅπερ λέγεται καὶ διὰ μιᾶς λέξ. *καλοσύνη.*

Καλῶς τονε καὶ *καλῶς μοέτονε.* = καλῶς ὡρίσετε *καλῶς τα κάνεις* καὶ *καλῶς τὰ πολεμᾷς.* Προσαγορεύσεις πρὸς τοὺς ἐργαζομένους τι. « Καλῶς τὄχεις καὶ καλῶς τὄχεις.» *Καλοχρονέα* ἡ εὐφορία τοῦ ἔτους, καὶ *κακοχρονέα* τοὐναντίον, ἀφορία.

Καλοφεγγίζω, ἀρχίζω, ἐπιχειρίζομαι ἢ κάμνω χρῆσίν τινος με τὸ καλόφεγγο τῆς σελήνης, τουτ. αἰσίως ἄρχομαι.

Καλοεργια καὶ *καλοεργῶ.* Σημαίνει τὴν ὄψιμον καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ πρὸς βελτίωσιν τῆς γῆς διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

Καμαρώνω καὶ *καμάρι.* Λέγεται ὅταν τις ἐπιδεικνύηται ἢ περιπατῇ μὲ ὕφος φιλάρεσκον, «Καμαρωμένος νέος », « τὄχει φῶς καὶ καμάρι ». *Καμάρα* καὶ καμαρωτὸν σημ. τοξοειδὲς καμπύλον· ἐξ οὗ καὶ *καμαροφρύδι.* Ὅθεν τὸ ἑξῆς δημ. τραγούδιον·

« Μὲς τὸ καμαροφρύδι σου τὸν ἔχεις μπερδεμένο
τὸν ἔρωτα κι᾽ ὅλους τοὺς νιοὺς κ᾽ ἐμένα τὸν καϋμένο.»

Κάματος καὶ ᾽μεροκάματο ἢ ᾽μεροδοῦλι, τὸ ἔργον τῆς ἡμέρας. Μεταφ. σημαίνει καὶ τὸ γεωργικὸν ἐργαλεῖον.

Καματερό, τὸ ἐκχερσωθὲν καὶ καλλιεργήσιμον χωράφιον. « *Ἔχει χέρσα* (χέρσα) καὶ *καματερὰ* ». *Καματερὸ* ἐπίσης καλεῖται ὁ ἀροτὴρ βοῦς· καὶ *καματερὴ* ἡ ἐργάσιμος ἡμέρα· καὶ *καματερὰ* φορέματα τὰ πρὸς ἐργασίαν.

Καμπανὸς καὶ *καμπανοὶ* (πληθ.) καλοῦνται οἱ μετὰ τὸν τρυγητὸν ἀφεθέντες κρεμάμενοι μικροὶ βότρυες ἐν τῇ ἀμπέλῳ, καὶ *καμπανίτης* ὁ ἐξ αὐτῶν κατασκευαζόμενος οἶνος. §. *καμπανὸς* λέγεται καὶ τὸ σήμαμα ἢ κρούσιμον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδώνων (Ἴδε διπλοκάμπανο.)

Καμπανέλι (τὸ) ὁ παρ᾽ ἄλλοις σταφυλίτης (ἡ κιονίς) ἢ σταφύλιον ἐν τῷ οὐρανίσκῳ. (Luette).

Καμπανίζω, σημ. ζυγίζω, καὶ *καμπάνισμα* ζύγισμα.

Κάμπαστρος, ὁ καπνοδόχος, λέγεται καὶ *φουγάρος* ἢ *φουγιάρος.*

Κάμπια ἡ κάμπη, τῶν ἀρχαίων, ὁ τριχωτὸς σκώληξ τῶν φυτῶν.

Καμπόνω. σημ. τὸ κάμπω τὰ βλέφαρα ἐκ τοῦ δισταγμοῦ « Δὲν ἐκάμπωσε μάτι, » τουτ. δὲν ἔκλεισε μάτι, δὲν ἀπεκοιμήθη· « αὐτὸς *τὰ ᾽κάμπωσε* » μεταφορ. ἀντὶ τοῦ ἀπέθανε.

Καμπουρίζει τὰ μάτια, τουτ. ἔχει τὰ μάτια ἡμίκλειστα καὶ μεταφορ. « καμπουρίζει ὁ λύχνος » ἀντὶ πλησιάζει νὰ σβύσῃ ».

Καναβάτσα ἐκ τοῦ ἀρχ. κάνναβις (ὕφασμα κανναβινὸν), ἡ πατσαβοῦρα παρ᾽ ἄλλοις.

Κανάκια καὶ *κανακεύω* ἢ *κανακίζω*, αἱ θωπεῖαι ἢ τὰ χάδια τῶν βρεφῶν, ὡς ἡ φρ. *χάδια* καὶ *κανάκια*, ἐξ οὗ καὶ *κανακάρης* καὶ *κανακάρικο* καὶ *λεπτοκανακάρης* ὁ πολυχαϊδεμένος μονογενὴς υἱός, ὁ τηλύγετος τῶν ἀρχαίων.

Κανιάζει [ἐπὶ τρ. προσ.] « κανιάζει τὸ μουστάκι » = μεταφορ. *ἱδρύνει*· φράσις λεγομένη ὅταν μόλις ἀρχίζῃ νὰ χνοάζῃ ἢ νὰ χνουδιάζῃ ὁ μύσταξ ἢ τὸ γένειον (poil follet).

Κανισκάρα (ἡ) ἡ κάννη ἢ τὸ κάνιστρον τῶν ἀρχαίων, ἐξ οὗ καὶ *κανίσκι* τὸ ἐν τῷ κανίστρῳ προσφερόμενον δῶρον.

Καντηλαύρα καὶ *καντήλα* καὶ καρούλα = φλυκταίνη τοῦ δέρματος ἢ φουσκαλίς. Καλεῖται καὶ τὸ ἐρυθηματῶδες μικρὸν ἐξόγκωμα τὸ ἐπὶ τοῦ δέρματος προξενηθὲν ἐκ τοῦ δήγματος ἐντόμων τινῶν. Λέγεται καὶ *βαβοῦνα* (προφ. ὡς τὸ ἰταλ. **Babuna**).

Καντηλίζει καὶ *ξεκαντηλίζει* (ἐπὶ τρ. προσ.) Σημ. ἀρχίζει νὰ φέγγῃ ἡ αὐγὴ ἢ νὰ ἐξημερόνῃ.

Καντηλήθρα τὸ εἰς τὰς κανδήλας στηρίζον τὴν θρυαλλίδα ἢ φωτύλιον.

Καντηλοσβύστης. Εἶδος χρυσαλίδος ἢ πεταλούδας, οὕτω καλουμένης, διότι σβεννύει τὰς κανδύλας διὰ τοῦ πτερυγισμοῦ αὐτῆς· ὁ Μουσδετζὴς τουρκιστί.

Καόνι (τὸ) παρ' ἄλλοις νυκτοπούλι ἢ θανατοπούλι, εἶδος γλαυκὸς, ἥτις, κατὰ τὴν δημώδη δοξασίαν, καθεζομένη ἐπὶ τῶν οἰκιῶν ἢ ἐρειπίων, προμηνύει θάνατόν τινος διὰ τῶν κρωγμῶν αὐτῆς· (πεποιημένη λέξις).

Καούδι (ἐκ τοῦ κάω=καίω). « Ἔγεινε καούδι ἢ *ἐκαουδιάστη* », λέγεται ἐπὶ πολυεψημένου καὶ κυριακαύστου ὀπτοῦ.

Καπνέα ἢ καπνιὰ (Suie, noir de fumée). *Καπνοβολᾶ* (τρ. προσ.) ῥῆμα ἀντὶ καπνίζει, ἐκβάλλει καπνόν.

Καππούλα (ἡ) λέγεται τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ ἐφιππίου καὶ *καππούλια* τὰ ὀπισθινὰ σαρκώδη μέλη τοῦ ἵππου (la Croupe) ἢ ἄλλου ζώου οἱ γλουτοί.

Κάπρος καλεῖται ὁ μὴ εὐνουχισμένος χοῖρος (verrat)· καὶ *καπροδόντης* λέγ. ὁ ἔχων λίαν ἀνεπτυγμένους τοὺς ἐμπροσθίους ὀδόντας.

Καπυρὰ (ἡ) καὶ *καπυράδα*,—ἡ ἐκ τῆς φλογὸς προερχομένη πυρὰ· ἡ πύρωσις ἀντικρὺ τοῦ φούρνου.

Καραβίζει. Λέγεται ἐπὶ τῶν περιπατούντων μεθύσων τῶν σαλευόντων τὸ σῶμα ὡς τὸ καράβιον.

Καρβουνίδα (ἡ) ὁ παρ' ἄλλοις *δαυλίτης* νόσημα τῶν σταχύων τοῦ σίτου ἐκ τοῦ ἡλίου ἀπηνθρακωμένων. §. καὶ *καρβουνίδα* τῆς θρυαλλίδος τοῦ λύχνου.

Καρβουνοστία, ἡ καρβουνιὰ ἢ ἀνθρακιὰ, καρβούνων ἀνημμένων.

Καρέα ἡ καρύα τῶν ἀρχαίων, ἡ καρυδιά.

Καρέλι τὸ καρούλι παρ' ἄλλοις, ἡ τροχιλέα (μακαρᾶς.)

Καρίκλα. Πρασιὰ διὰ φυτείαν λαχάνων. (ἴδε καὶ Τράφος).

Καρίτσαυλος. Καλεῖται τὸ ἐξέχον ἄνωθεν μέρος τοῦ λάρυγγος ἢ τὸ καρύδι τοῦ λαιμοῦ. Λέγεται καὶ *Καρκατσώνης*.

Κάρκαρο καὶ *κούρκουδο* καὶ *καρκανιασμένο* ψωμί. Λέγεται ὁ πολυεψημένος ἄρτος ἢ ἄλλο τι ὀπτὸν (ἴδε Καούδι).

Καρκατζίκα (ἡ), ἡ *τσάντα* τῶν κυνηγῶν. Σακκίον λεπτὸν ὅπου τίθενται τὰ κυνήγια.

Κάρλος λέγεται ὁ καυλὸς τοῦ φυτοῦ τῶν κρομμύων.

Καρναυπίτι τὸ παρ' ἄλλοις *κουνουπίδι* (Chou-fleur).

Καρούλα ἡ καυσαλὶς ἢ φυσκαλίδα προερχομένη ἀπὸ καύσιμον· ἴδε καὶ καντῆλα.

Καρπὸς καὶ πληθ. καρποί. Λέγονται κυρίως τοῦ σίτου καὶ τῆς κριθῆς.

Καρπολογᾶ (ῥῆμ.) « Καρπολογοῦν τὰ γεννήματα » ἢ « εἶναι *καρπολογημένα* » τουτ. ἀρχίζει νὰ μορφόνεται ὁ καρπὸς αὐτῶν·*καρπολογοῦν* ἢ εἶναι *καρπερὰ τὰ δένδρα* » καὶ ἡ παροιμ. « ὀλίγα λόγια καὶ καρπερά· » ἀντὶ ὀλίγα καὶ καλά.

Καρόνω « ἐκάρωσαν τὰ μάτια του » τουτ. κλίνουν πρὸς ὕπνον. (Ἴδ. καὶ ἀποκαρόνω).

Καρυδολαία καὶ *καρυδολαῖς*. Τὸ δένδρον καὶ ὁ καρπὸς εἴδους ἐλαιῶν ἔχων μέγεθος καρύου.

Καταβάθρα καὶ *καταβούβι*. Λάκκος ἢ κοιλὰς βαθεῖα καὶ κατωφερὴς ἐν εἴδει χαράδρας· παρ' ἄλλοις Καταβάθρα τὸ βάραθρον·

Καταβολάκα καὶ *καταβολεύω* ἢ *καταβολιάζω*, τὸ καταμοσχεύειν τῶν ἀρχαίων ἢ μεταφυτεύειν τὰς παραφυάδας φυτοῦ τινος πρὸς πολλαπλασίασιν αὐτοῦ (Propago, Provigner, marcoter). « Ἔκαμε καταβολάδες εἰς τὸ ἀμπέλι» ἢ ἐφύτευσε καταβολάδα καὶ μεταφ. « ἔγεινε καταβολάδα » ἀντὶ τοῦ ἀπέθανε ἢ ἔθαψάν τινα.

(Ἀκολουθεῖ).

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλ. 300.)

—ooo—

20.

Κίνησαν τὰ λαλόπουλα
Τὰ καπετανόπουλα
Καὶ πᾶν τὸ πέρα μαχαλὰ
Ποῦ 'ν τὰ κορίτσια μοναχά,
Τὴν στράτα ποῦ πηγαίνανε
Τὴν σκάλα π' ἀναβαίνανε
'Εκεῖ τὰ πιάνει μιὰ βροχὴ
Μιὰ σιγαλὴ μιὰ ταπεινή,
Κ' ἐβράχηκαν τὰ τσάμικα
Καὶ τὰ ψιλὰ 'ποκάμισα.
Μαζῶτε κιοῦπαις χάχαλα
Νὰ πυρωθοῦν τὰ τσάμικα.

21.

Νὰ ἤμουνα πετροκάβουρας 's τὴν πλᾶκα ποῦ λευκαίνεις
Νὰ τσίμπαγα τὸ πόδι σου, νὰ ἰδῶ γιὰ δὲν μοῦ κρένεις.
Μοῦ εἶπαν ἀῤῥαβωνιάστικες, μὲ γειά σου μὲ χαρά σου·
Ὅλοι νὰ 'ρθοῦν 's τὸ γάμο σου κ' ἐγὼ 's τὰ κόλλυβά σου.
Τὴν κυριακὴν νὰ ὑπανδρευθῇς, τὸ βράδυ νὰ χηρεύσῃς
Καὶ τὴν δευτέρα τὴν αὐγὴν ἐμένα νὰ γυρεύσῃς

22.

Ἤθελα νὰ πάω 's τὸ μῦλο
Μὲ τὴν θειά μου τὴν Κονδύλο

Κ' εἶχ' ἀράδα γιὰ ν' ἀλέσω
Κ' ἡ Κονδύλο δὲν μ' ἀφίνει,

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

23.

Χήρας υγιός εἶν' ἄῤῥωστος βαρειά γιὰ νὰ πεθάνη
Καὶ μπαινοβγαίνουν οἱ γιατροὶ τὰ ἰατρικὰ ς' τὰ χέρια
Σὰν μπαινοβγαίν' ἡ μάνα του τὰ χέρια σταυρωμένα.
Δὲν μοῦ μιλᾷς, παιδάκι μου, τὸ τί 'ν' ἡ ἀῤῥωστιά σου.
Νὰ πάω 'ς τὴν πόλι γιὰ γιατρὸ ς' τὴ Λάρσα γιὰ βοτάνι ;
Μάνα τῆς πόλης ὁ γιατρὸς ἐμένα δὲν γιατρεύει
Παρὰ μιὰ κόρη ποῦ εἶδα ἐγὼ 'ς τὸν ἀργαλειὸ κ' ὑφαίνει
Ὑφαίνει τὰ μεταξωτὰ κ' ὑφαίνει τὰ βελοῦδια.
Σύρε ἡ μανοῦλα πές της το γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.
Πέρνει τὴ ρόκα της, καὶ πᾶ' καὶ πάει ς'τὴν μαυρομμάτα.
Κ' ἀπὸ μακρυὰ τὴν χαιρετᾷ κ' ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει
Μωρὴ ὁ υἱός μου σ' ἀγαπᾷ γυναῖκα νὰ σὲ πάρη.
Σὰν μ' ἀγαπᾷ δὲν ἔρχεται γυναῖκα νὰ μὲ πάρη ;

24.

Ἑλένη τί ἐκιτρίνησες κ' εἶσαι μαραζομένη ;
Ἐγὼ ζωνάρι σ' ἔφερα καὶ φορεσιά σου πῆρα.
Φωτιὰ νὰ κάψη τὰ σκουτιὰ καὶ λαύρα τὸ ζωνάρι
Μπροστὰ 'ς τὸν ἄνδρα τὸν καλὸν, μπροςὰ 'ς τὸ παλληκάρι.
Τρία παλληκάρια ἀρμάτωσε καὶ πᾶν νὰ τῆς τὸν φέρουν
Πᾶνε νὰ φέρουν τὸν γαμβρὸν τὸν ἄνδρα τῆς Ἑλένης,
Κ' ἡ μάνα της τῆς ἔλεγε κ' ἡ μάνα της τῆς λέγει.
Ἔβγα Ἑλένη μου νὰ ἰδῆς ποιὸς εἶν' τῆς ἀρεσιᾶς σου.
Κεῖνος ποῦ σούρνει τὸν χορὸ καὶ λέει τὰ τραγούδια.
Ἐκεῖνος εἶν ὁ Κωνσταντῆς ὁ ἄνδρας τῆς Ἑλένης.

25.

Ἐκρύωσα κ' ἐμάργωσα κοντεύω νὰ πουντιάσω.
Κοντὰ 'ς τὴν κόρη ἐζύγωσα, κοντὰ 'ς τὰ μαῦρα 'μάτια.
Τὰ μαῦρα 'μάτια μὲ τηρᾶν, τὰ γαλανὰ μοῦ λένε·
Κάμε πέρα Γαιδάρου γυιὲ καὶ ξεχασμένου κλήρα,
Μὴ μοῦ λερώνης τὰ σαγιὰ καὶ κόβης τὰ τσαπράζια,
Τί ἔχω μανοῦλα κ' εἶν' κακιὰ κ' ἔχω καὶ πέντ' ἀδέλφια,
Σαν' εἶν τ' ὁλουμικρότερο 'ποῦ νὰ μὴν τὸ 'βρει ὁ χρόνος.
Πᾶσα ἡμερούλα μ' ἐρωτάει καὶ πᾶσα μεσημέρι
— Ποῦ τά'βρες τὰ γαρούφαλα καὶ τὰ πολλὰ μερτσάνια;
—Ἡ Ἀναστασᾶ μοῦ τὰ 'στειλε, ἡ ἀδελφή σ' ἡ χήρα,
Καὶ τὸ σπαθάκι ἐζώστηκε, τὸ τουφεκάκι ἐπῆρε
Σ' τὴν πόρτα ἐδιάει κ' ἔκατσε δυὸ 'ρες νὰ ξημερώση,
— Ξύπνα καϋμένη Ἀναστασᾶ, ξύπνα καϋμένη χήρα,
Ξύπνα κ' ἄναψε τὴν φωτιὰ, κ' ἄναψε τὸ λυχνάρι.
— Βρὲ δὲν μπορῶ ἀδερφοῦλι μου κ' ἔχω βαρειὰ λιγοῦρα.
Ἔμπα κ' ἀτός σου κ' ἄναψε, κ' ἄναψε τὸ λυχνάρι.
Ἐμβῆκε μέσα κ' ἄναψε κ' ἄναψε τὸ λυχνάρι,
Κοντὰ της διάει κ' ἔκατσε καὶ τὴν ξαναρωτάει,
—Τασᾶ 'τ εἶδες 'ς τὸν ὕπνο σου, 'τ εἶδες καὶ 'ς τ' ὀνειρόσου ;
— Εἶδα τσαπιὰ καὶ ἐσκάφτανε καὶ φτυάρια σιδερένια,
Εἶδα καὶ τὸ σπαθάκι σου ς' τὸ αἷμα βουτημένο.
Καὶ τὸ σπαθί του τράβιξε τῆς κόβει τὸ κεφάλι.

26.

Τώρα τὸ βράδυ εἶναι καλὰ νὰ πιῶ, νὰ τραγουδήσω
Νὰ πάῃ φωνή μου σύγνεφο, 'ψηλὰ σὰν κατσιφάρα.
Δώδεκα κάστρα ξύπνισα καὶ ἑξῆντα μοναστήρια
'Σὰν ξύπνισα μιὰ καλογρηὰ μέσ' ἀπὸ τὸ κελλί της.
Κλοτσοπατάει τὰ ῥοῦχά της καὶ κάνει τὸ σταυρό της.
Σύρε σταυρὲ 'ς τῆς ἐκκλησιαῖς, σύρε 'ς τὰ μοναστήρια.
Καὶ γὼ θὰ πά' νὰ πανδρευθῶ νὰ πάρω παλληκάρι.
Νὰ κάθομαι 'ς τὸ γόνα του, νὰ τὸν κερνῶ νὰ πίνῃ.
Κεῖνος νὰ πίνῃ τὸ νερὸ κ' ἐγὼ νὰ πλέω μέσα
Σὰν τὸ ψαράκι 'ς τὸ 'γιαλό.

27.

Σ' ὅλον τὸν κόσμον 'πῆγα 'ς ὅλην τὴν Φραγκιὰ
Τὰ μάτια μου δὲν εἶδαν παρόμοια κοπελιά.
Ἐψὲς, προψὲς τὴν εἶδα κάτω 'ς τὸν ποταμὸν
'Σ ἕνα βαθὺ πηγάδι κ' ἔβγανε νερό.
Εἶχε τὰ 'μάτια μαῦρα 'ς τὸ μάγουλο ἐληὰ
Εἶχε καὶ 'ς τὸ στηθάκι χρυσῆ πορτοκαλλιά.
Χαμήλως τα λιγάκι γιατὶ μὲ σφάζουνε
Δυὸ μαχαιριαῖς μοῦ δίνουν μὲ κοματιάζουνε.
Γιὰ δόςτε την τὸ σίγλο κ' ἕνα κοντὸ σχοινὶ
Γιὰ νὰ τὸ τυραννίστε τὸ λιγερὸ κορμί.
Κόρη μακρυὰ τὰ ἔχει τὰ ξανθὰ μαλλιά,
Κόψε την μιὰ πλεξίδα κ' αὐγάτα τὸ σχοινί.

Ἄλλως.

Εἶχε ς' τ' ἀχείλη βάμμα ς' τὸ μάγουλο ἐληὰ
Κ' ἀνάμεσα ς' τὰ στήθη χρυσῆ πορτοκαλλιά.
Κάνει τὰ πορτοκάλλια καὶ δὲν μυρίζουνε
Κάνει τὰ παλληκάρια καὶ δαιμονίζονται.
Βαρὺ σταμνὶ τῆς δίδουν καὶ κοντὸ σχοινί.
Τ' ἀκούει ὁ περιβολάρης κ' ἡ περιβολαριά.
Τριγύρω τἄχεις φῶς μου τὰ κατσαρὰ μαλλιὰ
Κόψε την μιὰ πλεξίδα κ' αὐγάτα τὸ σχοινὶ
Καὶ μὴν τὸ τυραννεῖς τὸ λιγερὸ κορμί.

28.

Ὁ Μάϊς μὲ τὸν Θεριστὴ ἐκάνανε ζιαφέτι.
Τὴν ἄνοιξι καλέσανε δὲν μπεγεντάει νὰ πάῃ.
Κ' ὁ Θεριστὴς τῆς ἔλεγε κ' ὁ Θεριστὴς τῆς λέγει·
— Μὴν καμαρώνῃς ἄνοιξι μὲ τὰ πολλὰ λελούδια,
Πίσω 'χω 'γὼ τὸν Ἄγουστο τὰ καίει καὶ τὰ μαραίνει.
'Σ τὸ βυτινιώτικο βουνὸ, καρσὶ ς' τὴν Πατερίτσα,
Κεῖ βγαίνει ἕνα κρυὸ νερὸ, καὶ μιὰ κατάκρυα βρύσι,
Πᾶν τὰ κοπέλια γιὰ νερὸ, μὲ ταῖς ἀρχοντοπούλαις.
Πάει κ' ἡ Χιόνα γιὰ νερὸ, πάει μὲ τὸ βαρέλι.
Κ' ἀκούει ταῖς ἄλλαις κ' ἔλεγαν καὶ τὴν ἀναγελᾶνε,
— Μωρ' Χιόνα τ' εἶσε κίτρινη καὶ τ' εἶσε μαραμένη ;
— Τσοῦπαις σὰν μ' ἐρωτήσετε νὰ σᾶς τ' ὁμολογήσω.
Ἡ μάνα μου μ' ἐμάλλωσε κ' ἀφέντης μου μὲ δέρνει.
Κ' ἐμὲ μαράζι μό 'κατσε.

29.

Καράβ' ἔρχετ' ἀπὸ τὴν Χιὸ
Καὶ φέρνει μέσα Χιότισσαις
Σ' τὸ μῶλο της ἀράξανε
Κ' ἐξετιμῶσαν τὸ φιλὶ

Τῆς πανδρευμένης τέσσαρα
Τοῦ μπιρισμένου κοριτσιοῦ
τὴν μέση μέση τὸ γιαλό.
Ὅμορφαις κ' Ἀναπλιώτισες,
καὶ ταῖς ἐδιαμοιράσανε
ἕνα βενέτικο φλωρὶ
τῆς χήρας δεκατέσσαρα.
χίλια φλωριὰ βενέτικα.

30.

Καλά ἤσουν Γεώργη 'ς τὰ βουνὰ καλά ὅσουν 'ς τὴν Σιλίδδω.
Τί ἐχάλευες τί ἐγύρευες ς' τοὺς κάμπους ποῦ ἐκατέδεις;
— Πῆγα μαυρὸς 'ς τὰ πρόβατα νὰ τὰ χειμοποριάσω.
Κ' οὖλα τ' ἀμπέλια τὰ 'δειρα γιά 'να γλυκὸ σταφύλι,
Καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ βρῶ ἕνα γλυκό σταφύλι.
Παρὰ ς' τοῦ Γκάλου τὴν φωτιὰ ηὗρα γλυκὸ σταφύλι.
Καὶ τό 'κοψα καὶ τό 'φαγα δροσίστηκ' ἡ καρδιά μου.
Κ' ἡ σκύλα ἡ Ζαρουχλιώτισσα ἡ ὀδρηὰ ἡ μαγαρισμένη.
Μπροστά μου ὄγῆκε κ' ἔκατσε καὶ μοῦ βαρεῖ τὰ 'γίδια.
— Πίσω Γεωργῆ τὰ πρόβατα, πίσω Γεωργῆ τὰ 'γίδια
Μὴ μοῦ θολόνῃς τὸ νερὸ, μὴ μοῦ τὸ μουρδαρεύῃς
Τί θὰ λευκάνω τὸ πανὶ, νὰ φτιάσω τὰ προικιά μου.
Κ' ἐκεῖνος δὲν τ' ἀγροίκησε τῆς σκυλοδρηᾶς τὰ λόγια
'Οχ τὰ μαλλιὰ τὴν ἅρπαξε χάμου τὴν γονατίζει.
— Ἄφσε με Γεώργη ὀχ' τὰ μαλλιὰ καὶ πιάσε με ὀχ' τὸ χέρι
θέλεις 'ς τὸ σπῆτι σύρε με θέλεις 'ς τὰ πρόβατά σου
θέλεις ς' τοὺς Τούρκους τοὺς ψηλοὺς τοὺς βολιμοχυμένους.

31.

Σ' οὖλον τὸν κόσμον ξαστεριὰ ς' οὖλον τὸν κόσμον ἥλιος
Σ' τὴν δόλια Κοντοβάζαινα πολὺ σκοτιδιασμένος.
Κᾶνε βουβάλια σφάζονται κᾶνε στοιχειὰ παλεύουν.
Μὰ οὐδὲ βουβάλια σφάζουσα μὰ οὐδὲ στοιχειὰ παλεύουν.
Ὁ Χάντσος βαρειὰ ἄῤῥωστος βαρειὰ γιὰ νὰ πεθάνῃ,
Καὶ μπαινοβγαίνουν οἱ γιατροὶ μὲ γιατρικὰ ς' τὰ χέρια
Σὰν μπαινοβγένει ἡ μάνα του τὰ χέρια σταυρωμένα.
Δὲν μοῦ 'μιλᾶς παιδάκι μου γιὰ δὲν μοῦ παραγγέλλεις;
Τί νὰ σοῦ εἰπῶ μανοῦλα μου τί νὰ σοῦ παραγγείλω;
Κατὰ τοῦ Λάλα μὴν περνᾶς, κατὰ τὰ Λαλοχώρια.
Γιατί ἔχω ἐχθροὺς καὶ χαίρονται, φίλους καὶ μὲ λυποῦνται,
Ἔχω καὶ μιὰ ἀγαπητικιὰ μιᾶς χήρας θυγατέρα
Ὅλ' ἀμαυρὰ τὰ φόρεσε ὅλ' ἀμαυρὰ τὰ βάφει,
Σὰν τοῦ κοράκου τὸ φτερό. Σὰν τὸ πουλὶ μαδιέται.
Σ' τὸ παραθύρι κάθεται, ς' ταῖς δημοσιαῖς τηράει.
Ὅσοι διαβάταις κ' ἂν περνοῦν ὅλους θὰ τοὺς ρωτάει.
Διαβάταις μου, στρατιῶτές μου, καλοί μου στρατολᾶτες,
Μὴν ἴδετε τὸν Χάντο μου, τὸν ἀγαπητικόν μου;

32.

Κανεὶς δὲν τὸ ἐπάτησε τὸ κάστρο τοῦ Ἐπάχτου.
Ὁ Ῥουπακιὰς τὸ πάτησε μὲ τὸν Γεροχοσάδα.
Πῆραν ἀσπρὰ πῆραν φλωριὰ πῆραν μαργαριτάρια
Πῆραν τὴν κιούπα τοῦ παπᾶ πρώτην ἀρχοντοπούλαν.
Μπροστὰ τὴν πᾶν δὲν περπατεῖ καὶ πίσω κοντοστέκει.
« Περπάτει ἀστρὶ, περπάτει αὐγὴ, περπάτει νιὸ φεγγάρι »!

33.

Οἱ κάμποι θρέφουν ἄλογα καὶ τὰ βουνὰ λεβέντες.
Κ' ὁ δόλιος ὁ ξερόκαμπος ταῖς κλουκιουνωτοπούλαις.
Ὁποῦ φοροῦν γραφτὰ βρακιὰ καὶ κόκκινα τσεμπέρια.
Καὶ 'πᾶν γιὰ ξύλα 'ς τὸ Χελμὸ καὶ παίζουν ταῖς ἀμάντζαις.
Μὰ πῆγα καὶ ῥογιάστηκα ς' ἕνα παπᾶ κοπέλι
Νὰ τοῦ φυλάξω πρόβατα, νὰ τοῦ φυλάξω γίδια·
Καὶ ῥόγα δὲν τοῦ 'γύρεψα μὰ οὐδὲ τὴν δούλεψί μου,
Παρὰ τὴν θυγατέρα του γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.
Καὶ 'κεῖνος δὲν τὴν ἔδωκε ὁ παλιοτραγογένης.
Μ' ἐπῆρε τὸ παράπονο κ' ἡ ἐντροπὴ τοῦ κόσμου.
Μὰ ἐδιάκα καὶ τὰ στένεψα ς' ἕνα στενὸ μπογάζι.
Περνᾶνε ἡ κλουκιουνιώτισσες κ' ἡ κλουκιουνιωτοπούλαις,
Περνᾶ κ' ἡ κιούπα τοῦ παπᾶ μὲ δυ' ἄλλαις μαυρομμάταις.
Κ' ἡ μιὰ τὴν ἄλλη ἔλεγε κ' ἡ μιὰ τὴν ἄλλη λέει·
— Πῶς τὰ περνᾶς Ἀγγελικὴ μὲ τὰ πεθερικά σου;
Μὴ σὲ μαλλώνει ἡ πενθερὰ κ' ἡ σκύλα ἡ ἀνδραδέλφη;
—Δὲν μὲ μαλλώνει ἡ πενθερὰ κ' ἡ σκύλα ἡ ἀνδραδέλφη,
Τὸν ἄνδρα ποῦ μοῦ δώσανε κουφὸς καὶ κασιδιάρης.
— Καὶ ἐμένα ἀδελφούλα μου κουφὸς καὶ κασιδιάρης.
Ἔλα νὰ τοὺς ἀφήσωμε τοὺς παλιομασκαράδες
Νὰ πάρωμε ὀχ τὰ Σουδενᾶ ποῦ 'ναι λεβεντοχῶρι.
Ὁποῦ φοροῦν τὰ κιάμικα καὶ τὰ πλεχτὰ τσαρούχια.

34.

Μάνα ξύλα δὲν ἔχομε, μὲ τί θὰ ἰδοῦμε βράδυ;
Μωρὴ πότε μὲ 'ρώτησες καὶ μὲ ῥωτᾶς καὶ τώρα;
Πάρε τὴν τσεκουρίτσα σου, πάρε καὶ τὸ σχοινί σου
Σύρε 'ς τοῦ Ντούσα τὰ μαντριὰ, 'ς τοῦ Γεώργη τὰ γαλάρια,
Καὶ 'κεῖ 'ναι ξύλα κέντρινα, ξερὰ, ξεφλουδισμένα,
Καὶ στρῶσε τὸ σχοινάκι σου, τὰ ξύλα νὰ ζαλιάσῃς.
Πάνω π' ἐστρῶσε τὸ σχοινὶ, τὰ ξύλα νὰ ζαλιάσῃ
Βλέπει τὸν Γεώργη ν' ἄρχεται μὲ τὴν ψαριὰ καβάλα,
Κ' ὄχ τὰ μαλλιὰ τὴν ἅρπαξε χάμου τὴν γονατίζει·
Ἄφσε με Γεώργη ὄχ τὰ μαλλιὰ, καὶ πιάσε μ' ὄχ' τὸ χέρι.
Θέλεις 'ς τὸ σπῆτι σύρε με, θέλεις 'ς τὰ πρόβατά σου.

35.

Κόρη μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιὰ καὶ μὲ τὰ μαῦρα μάτια
Τὴν πέρα ῥοῦγα μὴν περνᾶς, τὰ δῶθε μὴ διαβαίνῃς.
Γιατί ἔνε ὁ γυιός μου ἀπὸ κρασὶ κ' ἀπὸ ψηλὴ ταβέρνα,
Σοῦ κόβει τὰ δασὰ κουμπιὰ, φιλεῖ τὰ μαῦμα μάτια.
Καὶ 'κείνη δὲν τ' ἀγροίκησε τὰ λόγια ποῦ τῆς εἶπε.
Τὴν πέρα ῥοῦγα πέρασε, τὴν δῶθε ῥοῦγα πάει.
Τῆς κώβει τὰ δασᾶ κουμπιὰ, φιλεῖ τὰ μαῦρα 'μάτια.

36.

Οὖλαις ἡ βέργαιος εἶν' ἐδῶ
Βεργούλα μου δὲν εἶν' ἐδῶ
Λείπει 'ς τὴν βρύση γιὰ νερό.
Θὰ πᾶ' καὶ 'γὼ κοντὰ νὰ ἰδῶ
Νὰ τῆς θολώσω τὸ νερὸ
Νὰ τῆς τσακίσω τὸ σταμνὶ
Νὰ πάῃ 'ς τὴν μάνα τις ἀδιανή.
Νὰ τὴν μαλλῶσ' ἡ μάνα τῆς,
Βέργομου ποῦ 'ναι ἡ στάμνα σου
Μανοῦλα παραπάτησα
Κ' ἔπεσα καὶ τὴν τσάκισα.
Δὲν εἶναι παραπάτησμα
Παρὰ εἶν' ἀνδρὸς ἀγκάλισμα.

37.

Μάνα καράβια τέσσαρα, μάνα καράβια πέντε,
Κατέβα κάτω 'ρώτατα, κατέβα ξέταξέ τα
Μὴν ἴδαν τὸν ἀσίκη μου, τὸν ἀγαπητικόν μου
Σὲ τί ταβέρνες κάθεται σὲ τί τραπέζια πίνει.

Τίνος χερούλια τὸν κερνᾶν καὶ τὰ δικά μου τρέμουν.
Τίνος ματάκια τὸν τηρᾶν καὶ τὰ δικά μου κλαῖνε.
Θέλω νὰ τὸν καταρασθῶ καὶ πάλι τὸν λυποῦμαι·
Ἀπὸ 'ψηλὰ νὰ κρημνισθῇ καὶ χαμηλὰ νὰ πέσῃ
Νὰ πέσῃ ἀπὸ τὰ μάραθα ἐπάνω 'ς τὰ μαρούλια
Ὄχ τὰ μαρούλια 'ς τὸ χαλδᾶ κ' ὄχ τὸν χαλδᾶ 'ς τὸ ῥίζι.

38.

Σαρανταπέντε κυριακαῖς κ' ἑξῆντα διὸ δευτέραις
Δὲν εἶδα τὴν ἀγάπη μου τὴν ἀγαπητική μου.
Κ' ἐψὲς τὴν εἶδα 'ς τὸ χορὸ καὶ 'ς τὸ χορὸ χορεύει.
Καὶ μὲ τὸ 'μάτι μόκανε καὶ μὲ τὸ 'μάτι λέγει.
—Ποῦ 'σουν ἐψὲς λεβέντη μου ποῦ σουν προψὲς καλέ μου;
—Ἐψὲς ἤμουν 'ς τὴν μάνα μου, προψὲς 'ς τὴν ἀδελφή μου.
Κ' ἀπόψε, ἡ μαυρομμάτα μου, σ' ἐσένα θὲ να μείνω.
—Καλῶς νὰ 'ρθῇς λεβέντη μου, καλῶς ν' ρθῇς πουλί μου.
Π' ἔχω ψαράκια 'ς τὸν ταβᾶ π' ἔχω λαγοὺς ψημένους,
Π' ἔχω κ' ἕνα γλυκὸ κρασὶ ἀπὸ τὸ μοναστήρι.
Μα κίνησε καὶ κ' ἐδιάηκε 'ς τοῦ κ . . . . τὸ σπῆτι.
Βρίσκει ταῖς πόρταις σφαλισταῖς καὶ σφικταμπαρομέναις.
Παίρνει λιθάρια 'ς τὴν ποδιὰ πετάει 'ς τὰ κεραμίδια.
—Κόρη ἂν κοιμᾶσε ξύπνισε κ' ἂν κάθεσ' ἔδγα ἰδὲς μας
Σ' ἂν ἔχῃς κ' ἄλλον ἄγουρον ἔδγα κ' ἀσλόγιασέ μας.

39.

Πῆρα τὸ τουφεκάκι μου καὶ πῆγα γιὰ κυνῆγι.
Κ' οὖλον τὸν κόσμον ἔδειρα κ' οὖλα τὰ καταράγια
Κυνῆγι δὲν ἀπάντησα, μὰ οὐδὲ λαγοὺς, περδίκια.
Καὶ μὲ τὸ γέρμα τοῦ ἡλιοῦ ποῦ πάει νὰ βασιλεύσῃ
Βλέπω μιὰ κόρη κ' ἔρχεται, κ' ἔρχεται στολισμένη.
Ἔρχετ' ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ κ' ἀπὸ τὸ πανηγῦρι.
Κ' ἀπὸ μακρυὰ τὴν χαιρετῶ κ' ἀπὸ κοντὰ τῆς λέω.
—Κοντοκαρτέρει λιγερὴ κἄτι νὰ σὲ 'ρωτήσω
—Ἐγὼ θὰ πάω καὶ βιάζομαι γιὰ τ' εἶμαι μοναχή μου
Κ' ἔχω στρατιῶτες σπῆτι μου, ῥίχνουν καὶ μὲ σκοτώνουν.
Ἔλα τ' ἀπομεσήμερο, ὁποῦ εἶμαι μοναχή μου
Νὰ κρυφοκουβεντιάσωμε τὰ μυστικά μας λόγια.
Μὰ κίνησε καὶ διάηκε 'ς τοῦ κ. . . . τὸ σπῆτι

40.

Μὰ πῆρα ἕνα ἀνήφορο κ' ἕνα ἀνηφοράκο
Νὰ ὅρῶ κλαράκι φουντωτὸ καὶ ῥιψιμιὸ λιθάρι
Νὰ γείρω ν' ἀποκοιμηθῶ, λίγον ὕπνον νὰ πάρω.
Μὰ οὐδ' ἔγειρα οὐδ' ἐπλάγιασα οὐδὲ τὸν ὕπνον πῆρα.
Π' ἐκεῖ περάσαν τρεῖς ἀετοὶ, κ' αἱ τρεῖς καλοὶ λεβέντες.
Ἕνας μὲ μῆλο μὲ βαρεῖ, καὶ ἄλλος μὲ δακτυλίδι,
Κ' ὁ τρίτος ὁ καλήτερος μιὰ χανκιαριὰ μοῦ δίνει.
Ποῦ 'γὼ τὸ μῆλο τὸ 'φαγα τὸ δακτυλίδι τόχω.
Τὴν χανκιαριὰ τὴν μαχαιριὰ 'ς τὴν κέπη τὴν βασταίνω.
Γιὰ νὰ τὴν πά' 'ς τὸ χρυσικὸ νὰ τὴν περιχρυσώσῃ
Νὰ φτιάσω γκόλφι καὶ σταυρὸ, σταυρὸ καὶ δακτυλίδι.
Τὸ δακτυλίδι νὰ φορῶ, τὸ γκόλφι νὰ βασταίνω
Καὶ τὸ σταυρὸ νὰ προσκυνῶ νὰ λέω τ' εἶν τὸ κορμί της.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΤΟΚΟΓΛΥΦΟΣ. Πάτερ ἅγιε, καλὸν εἶναι νὰ κηρύξῃς κατὰ τῶν τοκογλύφων.

Ἱεροκῆρυξ. Ἀλλὰ. . . μὲ εἶπαν. . .

Τοκογλύφος. Σὲ εἶπαν τὴν ἀλήθειαν, πάτερ μου.

Ἱεροκῆρυξ. Λοιπὸν. . . θέλεις νὰ παύσῃς. . .;

Τοκογλύφος. Ἐγώ; . . . Ὄχι·— θέλω νὰ κάμω τοὺς ἄλλους νὰ παύσουν διότι ὁ ἀνταγωνισμός των μὲ καταστρέφει.

ΕΠΑΙΝΟΣ. Ἔπαινος, μάλιστα εἰς ἡγεμόνα ἀποδιδόμενος, τότε μόνον ἔχει ἀξίαν ὅταν ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἐπαινοῦντος καὶ ὁ τοῦ ἐπαινουμένου ἐγγυῶνται ὅτι ὁ μὲν ἐπαινῶν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ τὸ ἐναντίον, ὁ δ' ἐπαινούμενος θὰ τὸ ἐπέτρεπε.

ΑΞΙΩΜΑ. Πότε θὰ παρέλθουν αἱ κρινολῖναι κτλ.; Ὅπως ὅλα τὰ γελοῖα— ὅταν θ' ἀντικατασταθοῦν δι' ἄλλων.

2. ΚΑΙ 2=4. Μὴ ἔχῃς γείτονας ἂν θέλῃς νὰ ζήσῃς ἐν εἰρήνῃ μὲ αὐτούς.

ΔΟΓΜΑ. Φιλόσοφός τις. . . Κινέζος, εἶπε. Πρᾶξον ὅ,τι θέλεις νὰ εἶχες πεπραγμένον πρὸ ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖς νὰ πράξῃς. »

ΓΝΩΜΙΚΟΝ. Οἱ ἄνδρες ὅταν δὲν εἶναι πολὺ ἀνώτεροι τῶν γυναικῶν εἶναι πολὺ κατώτεροι αὐτῶν.

(Alph. Karr, En Fumant.)

ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ ΠΟΥΣ. Αὐλικός τις τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος ὑπερεπῄνει τὴν καλλονὴν αὐλικῆς κυρίας καὶ ἐνθουσιῶν ἔλεγε. « Ἔχει ὀμμάτια μαγευτικὰ, στόμα ῥόδινον, βραχίονας ἀλαβαστρίνους, *μέσην βασιλίσσης*. . .— Συναινῶ, ὑπέλαβεν ὁ Ναπολέων, ἀλλὰ πρόσθες ὅτι ἔχει καὶ *πόδα βασιλικόν*.» Καὶ τῷ ὄντι ἡ κυρία εἶχε μόνην ἔλλειψιν μεγάλον πόδα.

—ooo—

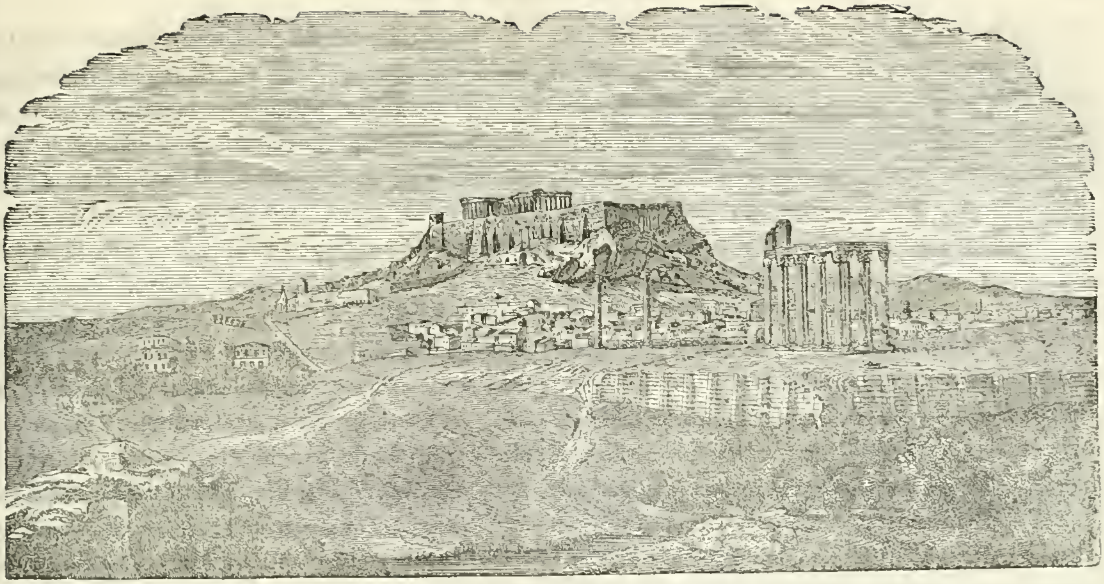
— Βίας ἐρωτηθεὶς τί εἴη ἂν ἄφοβον ἐν τῷ βίῳ, εἶπεν « ἡ ἀγαθὴ συνείδησις. »

— Ἡ παιδεία εὐτυχοῦσι μὲν κόσμος, ἀτυχοῦσι δὲ καταφύγιον.

— Χρὴ τὴν μὲν εὐσέβειαν φανερῶς ἐνδείκνυσθαι, τῆς δὲ ἀληθείας θαῤῥούντως προΐστασθαι.

— Γυνὴ πολλὰ ἀνδρὸς ὀξυτέρη πρὸς κακοφραδμοσύνην. (Δημόκριτος.)

— Δημόκριτος ἰδὼν φθονερὸν λυπούμενον ἔφη « ἢ τούτῳ μέγα κακὸν συμβέβηκεν ἢ ἑτέρῳ μέγα ἀγαθόν. »

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 302.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Η ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΛΑΣΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΧΑΪΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 301.)

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὸ Β', εἰ οἱ Ἕλληνες ἦσαν μὲν συγγενεῖς τῶν Πελασγῶν, ἀπεσχίσθησαν ὅμως ἐν Ἀσίᾳ, ὡς φυλάξαντες τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἐπεί τε ἐγένοντο καθ' Ἡρόδοτον. « Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γλώσσῃ μὲν ἐπεί τε ἐγένετο, αἰεί κοτε τῇ αὐτῇ διαχρέεται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι· ἀποσχισθὲν μέν τοι ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ, ἐὸν ἀσθενὲς, ἀπὸ σμικροῦ τεο τὴν ἀρχὴν ὁρμεόμενον, αὔξηται ἐς πλῆθος τῶν ἐθνέων πολλῶν, μάλιστα προσκεχωρηκότων αὐτῷ καὶ ἄλλων ἐθνέων βαρβάρων συχνῶν· πρὸς δὴ ὦν ἐμοί τε δοκέει οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐὸν βάρβαρον οὐδαμὰ μεγάλως αὐξηθῆναι.» (Ἔνθα ἀνωτέρω).

Ἐπὶ Ἡροδότου ἐῤῥέθη, ὅτι οὐδεμία φυλετικὴ διαφορά ἦν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, τῶν μὲν καταγομένων ἀπὸ τῶν Πελασγῶν, τῶν δὲ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους· ἐδείχθη δὲ, νομίζω, ἱκανῶς τὸ ὁμογενὲς τῶν Πελασγῶν καὶ Ἑλλήνων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐπιβεβαιούμενον καὶ ἐν τοῖς παρ' Ἡροδότῳ Η', 14 πανηγυρικοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ὁμολογίας τῶν Ἀθηναίων περὶ ὁμαίμων, ὁμογλώσσων, ἑπομένως ὁμογενῶν, κοινῶς ἱερῶν ἠθῶν κτλ. ἀμφοτέρων. Ἐπειδὴ ὅμως δείκνυται διάκρισίς τις μεταξὺ τῶν δύο γενῶν, φαινομένη ἐν ταῖς ῥήσεσι τοῦ Ἡροδότου « τὸ μὲν τοῦ Πελασγικοῦ, τὸ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους » καὶ « τὸ δὲ Ἑλληνικὸν, ἐπεί τε ἐγένετο, γλώσσῃ αἰεί κοτε τῇ αὐτῇ διαχρέεται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι, » μένει νὰ ἐξετασθῇ α'.) ἂν ὑπῆρχε καὶ διατί ὑπῆρχε διαφορὰ γλώσσης μεταξὺ τῶν δύο γενῶν· β'.) ἂν τὸ ἑλληνικὸν ἐχρᾶτο τῇ αὐτῇ γλώσσῃ ἀφ' ὅτου ἐγένετο καὶ διατί· γ'.) τελευταῖον ἂν ἐχωρίσθη τοῦ Πελασγικοῦ ἐν Ἀσίᾳ.

α'.) Ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν ἱστορικῶν ὑπῆρχεν ὄντως διαφορὰ τῆς διαλέκτου (γλώσσης) τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπειδὴ ἐῤῥύθμισαν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πάντα τὰ καθ' ἑαυτοὺς ἰδίως καὶ νεωτεριστικῶς, ἄρα ἐῤῥύθμισαν καὶ τὸ τῆς γλώσσης ἰδίωμα· τῶν δὲ λοιπῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος τὸ ἰδίωμα ἦν διάφοροί τινες ἑτεροιώσεις τῆς Αἰολικῆς καὶ Δωρικῆς διαλέκτου, αἵτινες ὅμως καί τοι ἑτεροῖαι οὖσαι τῆς Ἀττικῆς, ἦσαν ὅμως ἀδελφαὶ ἀπὸ μιᾶς ἀποῤῥεύσασαι μητρός· διὸ καθ' ὅλην τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς, ἐλαλοῦντο δύο διάλεκτοι ἡ Αἰολικὴ καὶ ἡ Δωρικὴ κατὰ Στράβ. Η', α, 2

« . . . Ὅσοι μὲν οὖν (ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι) ἧττον τοῖς Δωριεῦσιν ἐπεπλέκοντο, καθάπερ συνέβη τοῖς τε Ἀρκάσι καὶ τοῖς Ἠλείοις, οὗτοι Αἰολιστὶ διελέχθησαν . . . . οἱ δὲ ἄλλοι *μικτῇ τινι ἐχρήσαντο ἐξ ἀμφοῖν*, οἱ μὲν μᾶλλον, οἱ δὲ ἧττον Αἰολίζοντες ». Ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν Δωριέων λέγει ὁ Στράβων Η', 433 « Καὶ τοὺς Δωριέας δὲ ὀλίγους ὄντας καὶ τραχυτάτην οἰκοῦντας χώραν, εἰκός ἐστι *τῷ ἀνεπιμίκτῳ παρατρέψαι τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη πρὸς τὸ μὴ ὁμογενὲς ὁμογενεῖς πρότερον ὄντας* (τοῖς Αἰολεῦσιν.) »

β') Ὁ Ἡρόδοτος δὲ ἐπίστευεν, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι (Σπαρτιᾶται) ἦσαν Δωριεῖς, ἔπηλυ ἔθνος ἀπὸ Δωρίδος (Ἡρ. Η', 73 καὶ ἀλλαχοῦ). Δὲν ἐπιλαμβάνομαι ἤδη τοῦ ζητήματος τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν—Δωριέων—ἐκ Δωρίδος εἰς Πελοπόννησον παραπέμπων δὲ εἰς τὴν περὶ τούτου πραγματείαν τοῦ Κ. Κ. Παπαῤῥηγοπούλου, ἰδίως ἐν Σελ. 51, ἔνθα λέγει. « Καὶ ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας βεβαιοῖ ὁμοίως, ὅτι τὸ Δωρικὸν ὄνομα δὲν προέκυψεν, εἰμὴ ἐν Πελοποννήσῳ. Τῳόντι δὲ ὀνόματα συγγενῆ τοῦ τῶν Δωριέων ὀνόματος ἀναφαίνονται ἀνέκαθεν ἐπιχώρια ἐν Πελοποννήσῳ. » Ἐφεξῆς φέρει τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου Α', 56, καθ' ἣν οἱ Δωριεῖς τῆς Πελοποννήσου ἦλθον ἐκ Δωρίδος, « εἰς Πελοπόννησον ἐλθὸν Δωρικὸν ἐκλήθη », προσσημειοῖ, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος λέγει μὲν ἐνταυτῷ, ὅτι τὸ Δωρικὸν ἔθνος ἦλθεν ἀπὸ τῆς στερεᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ τοῦτο διότι ὑπῆρχον, ὡς φαίνεται, διάφοροι περὶ τούτου τοῦ ἀντικειμένου παραδόσεις τὰς ὁποίας ὁ ἱστορικὸς ματαίως ἠγωνίζετο νὰ συμβιβάσῃ. » Κατὰ τὸν Κ. Παπαῤῥηγόπουλον καὶ τὸν Γ. Γροτε, ᾧ κατὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ὁμολογίαν ἕπεται ὁ Κ. Παπαῤῥηγόπουλος, Δωρικὴ κατάκτησις ὑπὸ ἔθνους, Δωρικοῦ ἰδίᾳ λεγομένου, δὲν ἐγένετο ἐν Πελοποννήσῳ, ἀλλὰ μᾶλλον φαίνεται γενομένη οἴκαδε παλινόστησίς τις πελοποννησιακῆς τινος ἀριστοκρατίας, ἥτις ἐπαγίωσε τὸ κράτος της ἐν μόνῃ τῇ Σπάρτῃ διὰ τοῦ παραδόξου Λυκουργείου λεγομένου πολιτεύματος. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι διὰ τῆς νομοθεσίας ταύτης τὰ πάντα ἐτράπησαν ἐπὶ τὸ ἀρχαιότροπον· πόλεμος ἦν ἡ ἐξάσκησις τῶν Σπαρτιατῶν ἐξορισθέντων τῶν ἄλλων πάντων· καὶ τὸ γλωσσικὸν ἄρα ἰδίωμα ἔμεινε καὶ αὐτὸ ἀρχαιότροπον, ὡς φαίνεται ὄντως ἡ λίαν ἀρχαΐζουσα Δωρικὴ διάλεκτος.

Συμπεραίνω λοιπὸν, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος πιστεύων Δωριέων κάθοδον καὶ κατάκτησιν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίως ἐν Σπάρτῃ, ἀρχηγέτην αὐτῶν Δῶρον υἱὸν τοῦ Ἕλληνος (Ἡρ. Α', 56), ἐξ οὗ τὸ Δωρικὸν ἔθνος (οἱ Λακ. Σπαρτιᾶται) θεωρεῖται *Ἑλληνικὸν* (Ἡρ. Γ', 56). Πιστεύων ὅτι τὸ Δωρικὸν (δηλ. τὸ Ἑλληνικὸν ἰδίως ἐνταῦθα) ἀποσχισθὲν τοῦ Πελασγικοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος (δηλ. ἀρχαιότατα) οἴκεε γῆν τὴν Φθιῶτιν (ἐν Θεσσαλίᾳ), ἐπὶ δὲ Δώρου τοῦ Ἕλληνος τοῦ Δευκαλίωνος, οἴκεε τὴν ὑπὸ τὴν Ὄσσαν καὶ Πήλιον χώραν (ἐν Θεσσαλίᾳ) καλευμένην Ἱστιαιῶτιν. Ἐκ δὲ τῆς Ἱστιαιώτιδος, ὡς ἐξανέστη ὑπὸ Καδμείων, οἴκεε ἐν Πίνδῳ Μακεδνὸν καλεόμενον. Ἐνταῦθα αὖθις εἰς Δρυοπίδα (τὴν ἄλλως Δωρίδα) μετέβη, καὶ ἐκ ταύτης οὕτω ἐς Πελοπόννησον ἐλθὸν *Δωρικὸν* ἐκλήθη· » πιστεύων, λέγω, ταῦτα ὁ Ἡρόδοτος, ἐθεώρει τοὺς Δωριεῖς (Σπαρτ. *Ἕλληνας*, ὡς εἴρηται) τὴν μὲν ἀρχὴν ἔχοντας ἀπὸ Θεσσαλίας, καταγομένους δὲ ἀπὸ Δώρου τοῦ Ἕλληνος τοῦ Δευκαλίωνος, διὸ καὶ αὐτοὺς ἰδίως *Ἑλληνικὸν γένος* ὑπελάμβανε. Βλέπων δὲ τὸ *ὄντως τραχὺ* καὶ *ἀκανόνιστον* τῆς Δωρικῆς διαλέκτου τῆς λαλουμένης ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ κατ' οὐσίαν οὔσης τῆς αὐτῆς τῇ Ἀττικῇ καὶ ἀντιπαραβάλλων αὐτὴν πρὸς τὴν τῶν Ἀθηναίων ἱκανῶς καὶ ἰδιοῤῥύθμως διαμεμορφωμένην, ἀντιπαραβάλλων τὸ ἀρχαιότροπον τῆς Δωρικῆς πρὸς τὸ εὔρυθμον τῆς Ἀττικῆς, εὐλόγως, νομίζω, τῷ ἐφάνη, ὅτι οἱ Ἕλληνες (Δωριεῖς Σπαρτιᾶται κατ' αὐτὸν), διατηροῦντες ἐπὶ τοσοῦτον, καιρὸν δι' οὓς εἰρήκαμεν λόγους, τὸ τραχὺ καὶ ἀρχαιότροπον ἰδίωμα, χρῶνται ἀείποτε καὶ ἐξ ὅτου ἐγένοντο τῇ αὐτῇ γλώσσῃ (διαλέκτῳ)· Τοιαύτη ἐκ παραβολῆς διαφορὰ ἤθελε πείσει πάντα νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ Δωριεῖς (Σπαρτιᾶται) ἀρχαΐζουσιν, ὡς καὶ τῳόντι ἠρχάϊζον. Τοῦτο δὲ μὴ δεικνύῃ φυλετικήν τινα διαφορὰν καθ' Ἡρόδοτον; Οὐχὶ βεβαίως, ἀφοῦ αὐτὸς οὗτος ἐβεβαίωσε τὸ ὅμαιμον τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ ὁμόγλωσσον κτλ. Τοῦτο γίνεται καὶ εἰς πολλὰς τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, αἵ τινες λαλοῦνται ὑπὸ λαῶν ἀδελφῶν μὲν, ἱκανῶς δ' ἐξηπλωμένων, ὧν τινες μὲν ἔχουσιν αὐτὴν διαμεμορφωμένην καὶ ἀνεπτυγμένην οὕτως, ἄλλοι δ' ἄλλως κατὰ τὴν παρ' ἑκάστοις ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν.

γ'.) Τούτων οὕτω τεθέντων ἐναπολείπεται ἤδη τὸ ποῦ ἄρα ἀπεσχίσθη τὸ Ἑλληνικὸν τοῦ Πελασγικοῦ Καί τοι τοσούτων περὶ αὐτῶν ποικίλων καὶ ἀντιφατικῶν συστημάτων ὄντων, νομίζω τὸ ὁμογενὲς ἐδείχθη ἤδη· τούτου δὲ δειχθέντος ὁ ἀποσχισμὸς ἢ ἡ ἀπόσπασις τοῦ μὲν ἐκ τοῦ δὲ ἠδύνατο γενέσθαι μᾶλλον ἐν Θεσσαλίᾳ ἢ ἐν Ἀσίᾳ κατ' ἄλλο σύστημα. Ἐκεῖνο ὅπερ ἤθελεν ἐπιτείνει μᾶλλον τὴν ἰδέαν τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἐν Ἀσίᾳ εἶναι, νομίζω, τὸ τῆς γλώσσης, περὶ οὗ ἤδη ἱκανῶς εἴρηται, ὥστε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ χωρισθὲν ἐν Ἀσίᾳ· ἀλλὰ ἠδύνατ ἐν Θεσσαλίᾳ μοῖρά τις τῶν Πελασγικῶν τυγχάνουσ καὶ κατ' ἀρχὰς ἀσθενὴς οὖσα, *ἐὸν ἀσθενὲς καὶ ἀπ σμικροῦ τεο τὴν ἀρχὴν ὁρμεόμενον*, νὰ ἀναπτυχθ βαθμηδὸν, τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς ὁπωςδήποτε, ἢ δι τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος ἢ ἄλλως νὰ διαδοθ καὶ νὰ ἐκνικήσῃ βεβαίως διὰ πολλοῦ χρόνου. Ἐὰ ἀφ' ἑτέρου ὑποθέσωμεν τὴν ἀπόσχισιν ἐν Ἀσίᾳ, χα

λαροῦμεν ἱκανῶς τὸν δεσμὸν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν ταὐτότητα καὶ συγγένειαν οὖσαν καταφανεστάτην ἄλλως καὶ μεγίστην, ἕνεκα τῆς μετὰ διαφόρων φυλῶν μίξεως καὶ συγχωνεύσεως καὶ τοῦ μακροχρονίου· ἔπειτα ἀντιβαίνομεν ἄντικρυς εἰς τὴν παράδοσιν, ἰδίᾳ εἰς τὸν Ὅμηρον εἰς τὸν Ἡσίοδον, εἰς τὸν Θουκυδίδην καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἡρόδοτον, οἵτινες ἁπλῶς οὐδόλως ὑπαινίττονται ἐπιδρομὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ μετὰ ταῦτα ἐκ τῆς Ἀσίας. Οὕτω δὲ, νομίζω, συμφωνῶ μᾶλλον μετὰ τοῦ Ἡροδότου. Λέγω δὲ μετὰ τοῦ Ἡροδότου, διότι ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι Δωριεῖς δὲν ἐπῆλθον εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὅτι ἡ Δωρικὴ κατάκτησις πρέπει νὰ θεωρηθῇ οἷα ὑπὸ Γρότε καὶ Κ. Παπαῤῥηγοπούλου, ὅπερ πιθανώτερον, τότε βεβαίως τὸ Ἀττικὸν ἰδίωμα ἰδιοῤῥύθμως ἀναπτυχθὲν διέφερεν ἱκανῶς πάλιν κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν τύπον τοῦ ἀρχαιοτρόπου αἰολίζοντος ἢ δωρίζοντος ἰδιώματος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ λοιπῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Στράβων (ἔνθα ἀνωτέρω). Καὶ τοῦ Ἡροδότου δὲ ἡ γνώμη κατ᾽ οὐσίαν εἶναι πολλὰ σύμφωνος. Οὕτω δὲ ἀπαλλαττόμεθα τῆς ἀνάγκης ἵνα θεωρήσωμεν τοὺς Λακεδαιμονίους Δωριεῖς ἢ γένος ἰδίως ἑλληνικὸν, ὡς πιστεύει ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις ἄλλως ἔβλεπεν ἴσως τὰς ποικίλας γνώμας καὶ ἑπομένως ἀποσχισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Πελασγικοῦ· ἀλλὰ πρέπει νὰ δεχθῶμεν μᾶλλον, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ὡς καὶ τῆς Ἀττικῆς, ἦσαν τὸ ἀνέκαθεν ὁμογενεῖς τὰ μάλιστα, εἰς οὓς, ὡς καὶ εἰς τοὺς τῆς στερεᾶς μετέπειτα, βαθμηδὸν τῇ ὁμιλίᾳ μετεδόθη τὸ ὄνομα *Ἕλληνες*. Ὁμολογῶ, ὅτι τοῦτο πείθει με περισσότερον, διὸ καὶ σύμφωνον τῇ ἀληθείᾳ θεωρῶ περισσότερον.

Μένει ἔτι περίοδός τις τοῦ Ἡροδοτείου χωρίου δεομένη βραχείας ἀναπτύξεως. « Πρὸς δὲ ὧν ἐμοί τε δοκέει οὐδὲ τὸ Πελασγικὸν ἔθνος, ἐὸν βάρβαρον, οὐδαμὰ μεγάλως αὐξηθῆναι ». Ὁ Ἡρόδοτος, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ὁμολογεῖ μὲν, ὅτι πᾶσα ἡ Ἑλλὰς ἐκαλεῖτο ποτὲ *Πελασγία*· δὶς ἀνεφέρομεν τοῦτο· ἐνταῦθα δὲ λέγων, ὅτι τὸ « Πελασγικὸν— οὐδαμὰ μεγάλως αὐξηθῆναι » ἐννοεῖ μᾶλλον *μὴ αὔξησιν* τῶν Πελασγῶν ἴσως οὐχὶ τοπικὴν, ἀλλὰ τῆς ἠθικῆς δυνάμεως· νομίζω δὲ, ὅτι εἰς τὴν *μὴ αὔξησιν* καὶ *τὸ βάρβαρον* αὐτῶν παράγεται ἴσως ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Πελασγῶν, οἵτινες πρὸς τοὺς Ἀθηναίους παραβαλλόμενοι αὐτοί τε καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἦσαν βεβαίως τραχεῖς καὶ ἄγροικοι καὶ βάρβαροι καὶ ἀσθενεῖς· οὐδόλως ὅμως ἀνέρχεται σπουδαίως εἰς τὴν ἀρχαιότητα τὴν Πελασγικὴν, λίαν ἀκροθιγῶς μόνον αὐτῆς ἁπτόμενος.

Οἱ προελληνικοὶ λοιπὸν οὗτοι λαοὶ, οἱ καθόλου ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων *Πελασγοὶ* καλούμενοι, ἦσαν οἱ προέλληνες, προπάτορες καὶ λίαν συγγενεῖς τοῖς Ἕλλησι. Συνεπαγόμενος δὲ ἐκ τῆς Ἀσίας, τῆς **vaginae gentium**, ἱκανὰ στοιχεῖα ἀναπτύξεως, οἷον, τὰς πρώτας καὶ ἀπολύτους γνώσεις καὶ τέχνας, ἰδίως δὲ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ναυτιλίαν, τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς θρησκείας, τάξιν τινὰ κοινωνικὴν, ὡς δ᾽ εἰπεῖν, ὅλον τι κοινωνικὸν καὶ θρησκευτικὸν, ἤμελλον ἐν ταῖς νέαις ἕδραις ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν ἄλλου κλίματος καὶ σχέσεων μετ᾽ ἄλλων λαῶν, διατηροῦντές που τὸν ἀρχέτυπον ἀσιατικὸν χαρακτῆρα, νὰ ἀναπτύξωσιν ἔτι μᾶλλον καὶ ποικιλοτρόπως νὰ διαμορφώσωσι. Τὴν δὲ ἀνάπτυξιν ταύτην διαδεξαμένη ἡ εὐτυχεστέρα μετ᾽ αὐτὴν ἀχαϊκὴ περίοδος ἀνέπτυξε καὶ ἐξέτεινεν ἐπὶ μᾶλλον, ὥστε ἐν τῇ ἀχαϊκῇ ἢ ἄλλως ἡρωϊκῇ περιόδῳ καλουμένῃ βλέπομεν αὐτὴν ἱκανῶς προκεχωρηκυῖαν· παρ᾽ αὐτῆς δὲ παραλαβοῦσα αὐτὴν ἡ ἱστορικὴ περίοδος ὕστερον ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὸ μὴ περαιτέρω.

Τίς δὲ ἦν ἡ ἐπὶ τῆς Πελασγικῆς περιόδου ἀνάπτυξις;

Εἴρηται, ὅτι οἱ Πελασγοὶ μνημονεύονται οἰκήσαντες ἐν Ἠπείρῳ, ἔνθα ὁ τοῦ Διὸς ἐν Δωδώνῃ ναὸς καὶ τὸ χρηστήριον ἐτιμᾶτο μεγάλως· περὶ δὲ τὸν ναὸν ᾤκουν οἱ παρ᾽ Ὁμήρῳ Ἕλλοὶ ἢ Σελλοὶ καλούμενοι ὑποφῆται, ἀνιπτόποδες καὶ χαμαιεῦναι. (1) Ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔνθα ἡ γεωργία ἰδίως πολὺ ἐπέδωκεν· ἐν Βοιωτίᾳ, ἰδίως περὶ τὴν Κωπαΐδα, ἔνθα ἵδρυτο ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ πλουσία πόλις Ὀρχομενὸς ἕδρα τῶν Μινυῶν· ἐν Ἀττικῇ, Ἀργολίδι καὶ Σικυῶνι· σποράδην δὲ ἀναφέρονται ὀνόματα ἀρχαιοτάτων τινῶν βασιλέων, οἷον, τὸ τοῦ *Ὠγύγου* βασιλέως τῆς Ἀττικῆς, 22 ἑκατονταετηρίδας π.Χ., ἐφ᾽ οὗ ἐγένετο ὁ ἐπώνυμος κατακλυσμὸς, εἰς τὸ τοῦ Ἰνάχου βασιλέως τοῦ Ἄργους 19 ἑκατοντ. π. Χ. Βασίλειον δὲ ἀρχαιότατον καὶ λίαν ἐκτεταμένον ἦν τὸ τοῦ Ὀρχομενοῦ ἐν Βοιωτίᾳ, οὗ οἱ κάτοικοι *Μινύαι* ἦσαν εὐδαίμονες, ἡ δὲ μητρόπολις αὐτῶν διάσημος ἐπὶ πλούτῳ (2). Ἡ δὲ πέριξ γῆ ἐκαλλιεργεῖτο ἐπιμελῶς, ὑπόγειοι δὲ ὀχετοὶ ἢ τεχνητοὶ ὑπόνομοι εἶχον κατασκευασθῆ, δι᾽ ὧν ἡ λίμνη ἐκοινώνει μετὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ πορθμοῦ, καὶ προὐφύλαττον τὴν χώραν ἀπὸ τῶν πλημμυρῶν αὐτῆς.

Τῶν χρόνων ἐκείνων διατηροῦνται καὶ μέχρι τοῦδε τῇδε κἀκεῖσε οἰκοδομήματα, οὐ μικρὸν βαθμὸν πολιτισμοῦ ἐμφαίνοντα καὶ τὸν θαυμασμὸν κινοῦντα. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἢ *τείχη ἐκ λίθων ἀργῶν*, ἐκ μεγάλων ἀκατεργάστων τμημάτων πετρῶν, ἀκανονίστως καὶ ἄνευ ἀμμοκονίας συντεθειμένων, μόνον δὲ διὰ τοῦ ἰδίου βάρους συνεχομένων, εἰσὶν ἰδιάζοντος ῥυθμοῦ, ὑπὸ δὲ τῶν μεταγενεστέρων ἀπεδίδοντο τοῖς Κύκλωψιν, ἡμιθέοις ἀνδράσι, διὸ καὶ *Κυκλώπεια* καταχρηστικῶς

(1) Ὁ Ἄβελ. Μακεδ. 101—102. Δημ. Σεμιτ. Ἠπειρ. § 11, 13.

(2) Κ. Παπαρ. Ἑλ. Ἱστορ. Β', 147—. Στράβ. θ', 2.

καλοῦνται. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει πολλὰ τοιαῦτα Α', 37, 4. Β', 16, 4, 25, 7, καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ ἔργα ταῦτα, μὴ δεικνύοντα μὲν μεγάλην τῆς τέχνης ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ὅμως βιαίαν καὶ ἐπίμονον συνεργασίαν πολυαρίθμων ἐργατῶν, ἄνευ τῶν ἀναγκαιουσῶν μηχανῶν ἐργαζομένων καὶ ὑπὸ κραταιῶν ἡγεμόνων ἐπιταττομένων εἰς τοῦτο φανερῶς δηλοῦσιν· ὁ λεγόμενος θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως, θολοειδὲς οἰκοδόμημα ἐν Μυκήναις, λείψανα τείχους μετὰ πύλης, ἐφ' ἧς δύο λίθινοι λέοντες ἵστανται, φαίνονται ὄντα τὰ πρῶτα ἐν Ἑλλάδι ἔργα τῆς γλυπτικῆς· τὰ ἐν Τίρυνθι τείχη, καὶ ἀλλαχοῦ· ὁ θησαυρὸς τοῦ Μινύου ἐν Ὀρχομενῷ ὑπὸ Παυσανίου θαυμαζόμενος, καὶ ἀλλαχοῦ, παραβαλλόμενα καθ' ὑπερβολὴν βέβαια πρὸς τὰ Αἰγυπτιακὰ (1)· διώρυγες καὶ ὑπόνομοι πρὸς ξήρανσιν ἑλῶν καὶ γονιμοποίησιν τῆς γῆς αἰγυπτιακόν τι ἀναμιμνήσκουσαι, ὁδοὶ τὴν συγκοινωνίαν διευκολύνουσαι, πάντα ταῦτά εἰσι βεβαίως ἔργα ἀρχαιότατα· ἀλλ' εἰς τίνα αἰῶνα καὶ ὑπὸ τίνος λαοῦ κατεσκευάσθησαν ἄδηλον· πιθανὸν ἐν τῇ μετὰ τὴν πελασγικὴν ἀχαϊκῇ ἢ ἡρωϊκῇ περιόδῳ. Ἐπειδὴ ὅμως εὑρίσκονται ἐν τόποις, ἐν οἷς ἰδίως ἀναφέρεται ὅτι ᾤκουν οἱ Πελασγοὶ, ἀνήκουσι τούτου ἕνεκεν εἰς τὴν Πελασγικὴν περίοδον. (2)

Ἕνεκα τοῦ μεγαλείου αὐτῶν καὶ τῆς πρὸς τὰ αἰγυπτιακὰ ὁμοιότητος εἰκάζουσί τινες, ὅτι ἀνηγέρθησαν ὑπὸ λαοῦ τινος ἱερατικῶς κυβερνωμένου ἢ ἐντελῶς δούλου, διότι ταῦτα συνήθη ὄντα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἀσίᾳ, οὐδόλως ἐμφανίζονται μετὰ τὴν πελασγικὴν περίοδον. Ἐκ δὲ τοῦ γεωργικοῦ μᾶλλον χαρακτῆρος τῶν Πελασγῶν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ἐκυβερνῶντο μοναρχικῶς ἢ μικτῶς, δηλονότι μοναρχικῶς καὶ ἀριστοκρατικῶς. Ἔχοντες δὲ θρησκείαν γεωργικὸν χαρακτῆρα ἔχουσαν, ἐλάτρευον θεότητας προεδρευούσας τῶν διαφόρων μερῶν τῆς φύσεως, ὡς δοτείρας τῶν προϊόντων καὶ σωτείρας παντὸς γεννητοῦ ὄντος, μὴ διδόντες αὐταῖς ἰδιαίτερα ὀνόματα (Ἡροδ. Β', 52). Ἰδίως δὲ ἐλάτρευον τὸν Δία, οὗ καὶ μαντεῖον διάσημον ἐν Δωδώνῃ τῆς Ἠπείρου ἦν, αὐτὸς δὲ ὁ Ζεὺς Δωδωναῖος καὶ Πελασγικός, ἔτι δὲ τὴν Γῆν, τὴν μητέρα καὶ δότειραν τῶν καρπῶν· θυσίας δὲ προσέφερον ἀναιμάκτους μᾶλλον ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς· οὐδόλως δὲ φαίνεται παρὰ τοῖς *δίοις* εὐγενέσι Πελασγοῖς συνήθης ἡ ἀνθρωποθυσία. (1)

Ἡ δὲ ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἑλλάδι «ὡς καὶ πανταχοῦ» ὀφείλεται τῇ γεωργίᾳ, ἥτις ἦν ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις τῶν Πελασγῶν, ἐπιδοῦσα ἰδίως εἰς τὰς ταπεινοτέρας καὶ μᾶλλον διαῤῥεομένας καὶ λιπαινομένας ὑπὸ ποταμῶν πεδιάδας *ἀργοὺς* ἢ *ἄργος* (ἀγρὸς, ager, acker) καλουμένας· οἷον Πελασγικὸν Ἄργος, Ἄργος ἐν Ἀργολίδι, Βοιωτίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ (Στράβ. Δ, 5), αἵτινες ἰδίᾳ, ὡς ἕδραι τῶν Πελασγῶν ἐν ταῖς παραδόσεσιν ἀναφέρονται, αὐτόθι ἤγειρον ὀχυρώματα κατὰ τῶν ἐπερχομένων ληστῶν ἐξ ὑπερμεγέθων ἀκατεργάστων λίθων ἄνευ ἀμμοκονίας Λαρίσσας καλουμένας (2)· τοιαύτας δεκατρεῖς ἀναφέρει ὁ Στράβων, ὡς εἴρηται· μετήρχοντο ἔτι τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν πειρατείαν που, καὶ τὴν θαλασσοπορίαν ἐγίνωσκον ὡς διαπεραιωσάμενοι εἰς Κρήτην, ἐλάσσονα Ἀσίαν, νήσους καὶ Ἰταλίαν.

Φαίνεται ἀναμφίβολον, ὅτι ἐν τῇ περιόδῳ ἐκείνῃ τῶν συνεχῶν τῶν λαῶν μεταναστεύσεων οἱ Πελασγοὶ ἐπολέμουν ἔσθ' ὅτε πρὸς τοὺς ἐπερχομένους λαοὺς καὶ ὁμόρους αὐτῶν· ἡ κατασκευὴ τῶν Λαρισσῶν ἀρκούντως δείκνυσι τοῦτο ἔτι δὲ καὶ τὰ ἀμυντικὰ μέσα αὐτῶν, ἅτε ἐκτεθειμένων εἰς τὰς ληστρικὰς συμμορίας· τῶν χρόνων ὅμως ἐκείνων αἱ παραδόσεις δὲν ἐσώθησαν, ἵνα δώσωσιν ἡμῖν εἴδησίν τινα περὶ αὐτῶν.

Τὸ κολοσσιαῖον τῶν εἰρημένων ἔργων μαρτυρεῖ μέν πως τὸ ἀσιατίζον αὐτῶν καὶ τὴν ἐξ ἀνατολῶν καταγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ, εἰσὶν ὅμως ἔργα κοινωφελῆ σκοπὸν ἔχοντα καὶ ὅλως ἀντίθετον τῆς κενοδοξίας, ἐξ ἧς κινούμενοι οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ἀνήγειρον τὰς πυραμίδας καὶ τοὺς ἐγκολαπτοὺς τάφους κατεσκεύαζον· ὁμοιότης τις φαίνεται καὶ εἰς τὴν εἰς *βίους* διαίρεσιν τῶν λαῶν (castes), ὑποφαινομένην πως

(1) L. Ross 'Αρχ. τῶν τεχνῶν Σ. 67 καὶ τὴν 1 σημείωσιν. Γ. Aldenhoven. Itinéraire descriptif de l' Attique et du Peloponnèse. Athènes 1841. περὶ τῶν Μυκηνῶν Σελ. 385—393. περὶ Τίρυνθος—395 καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.

(2) Ἴδε Das Leben der Griechen und Romer nach antiken Bildwerken dargestellt von E. Guhl und W. Koner. Erste Halfte: Griechen. Berlin. 1860. S. 58.— «Neuerdings dagegen pflegt man derartige Anlagen als pelasgische zu bezeichnen, indem man dieselben als Werke des Pelasgischen Volksstammes betrachtet; eine Ansicht, die ihre Bestätigung darin zu finden scheint, dass derardige Denkmäler zumeist an solchen Orten vorkommen, die ursprünglich von jenem Volksstamme in Besitz genommen waren.» ἔτι δὲ Schlosser ἔνθα ἀνωτέρω.

(1) Σημειωτέον περὶ τῆς ἀνθρωποθυσίας, ὅτι ὁ μὲν Friedreich (Die Realien κτλ. Σελ. 439 Σημ. 3) λέγει, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἴχνος αὐτῆς παρ' Ὁμήρῳ. Τὸ τῶν 12 Τρώων θυσιασθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἐν τῇ πυρᾷ τοῦ Πατρόκλου, ὡς ἐν πολέμῳ γενόμενον, δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἀνθρωποθυσίαν. — Ἴχνη ὅμως αὐτῆς ἀρχαιότατα ὑπάρχουσιν ἱκανὰ ἐν ταῖς παραδόσεσιν, οἷον, αἱ τῷ ὀρχομενείῳ Διὶ λαφυστίῳ, αἱ τῶν θυγατέρων τοῦ Λέω, τοῦ Ἐρεχθέως, τῆς Ἰφιγενείας καὶ τοῦ Μενοικέως· ἔτι αἱ παρὰ τοῖς Ἀρκάσι γενόμεναι μέχρι τῆς 2 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους. Αὗται ὅμως ἦσαν μᾶλλον ἐξιλαστικαὶ θυσίαι πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ ὀργισθέντος θεοῦ ἢ πρὸς ἀποτροπὴν κακῶν ἐπερχομένων οὐχὶ δὲ καὶ τιμητικαί. Τὸ δὲ παρὰ τοῖς Ἀρκάσι γενόμενον (Παυσ. Η', 38, 7) δείκνυσιν ἴσως τὸ ἀναλλοίωτον τῶν Ἀρκάδων Πελασγῶν ἀνέκαθεν. Schömann. Gr. Alt. 2 Band S. 222—223.

(2) Λεξικὸν Passow καὶ Rost ἐν λέξει.

ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς σκοτεινοτάτοις ἐκείνοις χρόνοις(1). καθόλου δὲ ἡ Πελασγικὴ περίοδος διακρίνεται τῆς μετ' αὐτήν, ὡς τὰ κυκλώπεια οἰκοδομήματα τὰ ἐπὶ τῆς ἑπομένης περιόδου ἀνεγερθέντα. Διότι ἐν τῇ ἀκριβεστέρᾳ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος οὐ μόνον μνεία ἱερατικῆς τινος τάξεως δὲν γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσι, τῷ ἀρχαιοτάτῳ σωζομένῳ Ἑλληνικῷ ποιήματι, οὐ μόνον οἱ ἱερεῖς ἐξουσίαν τινὰ δὲν ἔχουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ τῶν λαῶν ἡγήτορες ἔχουσι καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην. Ἡ ἐν τοῖς ἔπεσιν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων δείκνυσι πρόοδον ἀμέσως μετὰ τὴν πελασγικὴν ἐξελθοῦσαν. Τοσοῦτον δὲ διαφέρει ἡ μία τῆς ἄλλης, καὶ τοσοῦτον αἱ παραδόσεις τῆς πελασγικῆς ἦσαν ξέναι τοῖς Ἕλλησιν, ὥςε οἱ ποιηταὶ μετὰ ταῦτα οὐδὲν ἀναφέρουσιν αὐτῆς, οὐδὲ οἱ ἱστορικοί τι πλέον ἀνεζήτησαν· τοὐναντίον δὲ περὶ τῆς μετὰ ταῦτα τῆς ἀχαϊκῆς λεγομένης· αὕτη ἐθεωρεῖτο ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων, ἐξ αὐτῆς δὲ οἱ ποιηταὶ ἠρύσθησαν τὴν ὕλην τῶν ποιητικῶν ἔργων των.

Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπὸ τῶν μετέπειτα ἀναφερομένων ξένων ἀποίκων Κέκροπος ἐξ Αἰγύπτου (1582 π. Χ.) εἰς τὴν Ἀττικήν, Κάδμου ἐκ Φοινίκης εἰς Βοιωτίαν (1519) Δαναοῦ ἐξ Αἰγύπτου εἰς Ἄργος, καὶ Πέλοπος ἐκ Φρυγίας εἰς Ἤλιδα τῆς Πελοποννήσου, λέγομεν σχεδὸν βεβαίως, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἀναφέρονται εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας Ἑλληνικὰς παραδόσεις, ἦσαν φαίνεται, μυθεύματα πλασθέντα μετὰ ταῦτα, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐσχετίσθησαν μετὰ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. Ἴσως ἐκπροσωπεῖται δι' αὐτῶν ἡ ἀρχαιότατα ὑπάρξασα σχέσις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. (2)

Ὅτι ἱκανῶς ἐπενήργησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνατολὴ καὶ ἰδίως ἡ Φοινίκη, ὡς οἰκουμένη ὑπὸ λαοῦ ναυτίλου καὶ ἐμπορικοῦ, καὶ ὅτι οἱ προελληνικοὶ λαοὶ παρ' αὐτῶν παρέλαβόν τινας γνώσεις καὶ τέχνας, οὐδεμία ἀμφιβολία. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου (Α', 8) Φοίνικες εἶχον κατοικήσει τινὰς τῶν Κυκλάδων νήσων, ἔτι δέ τινας τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἠπείρου. Ἐπίσης ἐν Κύπρῳ, καὶ Κρήτῃ ἱκανοὶ Φιλισταῖοι, συγγενεῖς τοῖς Φοίνιξι, μετὰ τὴν τῶν Ὑκσῶς ἐκβολὴν ἐξ Αἰγύπτου πιθανόν· οἱ τεχνῖται Τελχῖνες ἦσαν ἐν Ῥόδῳ, ἦσαν Φοίνικες· καὶ ἀλλαχοῦ φαίνονται Φοίνικες· ἄδηλον ὅμως πόσον ἦν τὸ ἑκασταχοῦ στοιχεῖον. Ἐν Θήρᾳ ἔτι, Μήλῳ, Λήμνῳ, Σαμοθράκῃ Θάσῳ, ἔνθα πρῶτοι ἀνεκάλυψαν μεταλλεῖα χρυσοῦ. Ἀναμφιβόλως οἱ Φοίνικες ἐθαλασσοκράτουν ἀρχαιότερον τῶν Ἑλλήνων καὶ πολὺ πρὸ αὐτῶν εἶχον πολιτισθῆ. Ἐπεμίγνυντο δὲ καὶ μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἅτε ναυτίλοι ὄντες καὶ δι' ὅλων τῶν θαλασσῶν ποντοποροῦντες, εἶχον μέν που πρακτορεῖα πρὸς ἐμπορίαν, ποῦ δὲ καὶ κατακτήσεις τινὰς ἴσως ἐν τῇ χώρᾳ ἐποίησαν, οὐ μόνον ἐμπορεύματα, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὰς ἰδέας μεταδιδόντες. Τὰ Κύθηρα κατελήφθησαν ὑπὸ Φοινίκων μετερχομένων αὐτόθι ἁλιείαν πορφύρας καὶ βαφικὴν καὶ διαδόντων τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης, ὁπόθεν διεδόθη καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Τὰ λίαν τιμώμενα, καὶ ἰδίως ἐν Λήμνῳ καὶ Σαμοθράκῃ τελούμενον Καβείρια μυστήρια φαίνονται φοινικικῆς καταγωγῆς ὄντα καὶ τοῖς αὐτόθι οἰκοῦσι μεταδοθέντα μεμιγμένα πως ὅμως, ὡς καὶ ἡ τῆς Ἀφροδίτης λατρεία, μετὰ ἐγχωρίου στοιχείου. (1). Ἡ δὲ θαλασσοκρατορία τῶν Φοινίκων φαίνεται λίαν πρωΐμως παυσαμένη. Ὁπωσδήποτε ἂν θεωρηθῇ ὁ Μίνως μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Κρήτης τρεῖς γενεὰς περίπου πρὸ τῶν Τρωϊκῶν (Θουκ. Α', 8), ἐν Κρήτῃ ἀνεφάνη δύναμις θαλασσία ἱκανῶς ἰσχυρά, ἐκβάλουσα αὐτοὺς τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσης.

Ὥστε ἀναμφιβόλως οἱ Φοίνικες πρωϊμώτατα ἐσχετίσθησαν μετὰ τῶν προελληνικῶν λαῶν· ὅτι δὲ πρόσωπα ἢ ἄποικοι ἀπῴκησαν ἐκ Φοινίκης, Αἰγύπτου καὶ Ἀνατολῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ταῦτα βεβαίως ἀνήκουσιν εἰς τὴν χώραν τῶν μύθων, οὐδὲ δύναται νὰ πιστευθῶσί ποτε· διότι λεγόμενα ὑπὸ ἱκανῶς μεταγενεστέρων συγγραφέων, καὶ ὧν οὐδ' ἴχνος φαίνεται ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσιν, εἰσὶ μᾶλλον Πελασγικαὶ ἢ προελληνικαὶ παραδόσεις. Οἱ οἰκισταὶ τῶν πόλεων ἢ διαμορφωταὶ καὶ νομοθέται τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἐν τοῖς Πελασγικοῖς μύθοις κείμενοι, μετεπλάσθησαν ἔπειτα εἰς ἥρωας Ἕλληνας· μετὰ ταῦτα δὲ ἐκ τῆς τῶν Ἑλλήνων προθυμίας, ἵνα θαυμαστώσωσι τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας των, μετεβλήθησαν εἰς ἐπήλυδας ἔξωθεν, ἐκ Φοινίκης δηλονότι, Αἰγύπτου καὶ Ἀσίας.

Ἐκ τούτων ἁπάντων νομίζω, ὅτι μετὰ βεβαιότητος ἱκανῆς ἐξάγεται, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀρχαιότατα εἶχε σχέσιν μετὰ τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου· ὅτι ἀποικίαι ἰδίως αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι οὐδόλως ὑπῆρχον ἐπὶ Ὁμήρου (καὶ ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν)· τοὐλάχιστον ἐν τοῖς ἔπεσιν οὐδόλως μνεία αὐτῶν γίνεται, ἐνῷ τῆς ἐμπορίας αὐτῶν πολλάκις. Ὅτι οἱ προελληνικοὶ λαοὶ ἔφερον ἐξ Ἀνατολῆς τὰ σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἰδιορρύθμως ἀνέπτυξαν αὐτὸν καὶ τὴν γλῶσσαν, μὴ δανεισθέντες μεμορφωμένον πολιτισμὸν ἢ σοφίαν ἐκ

(1) Κ. Π. Ἑλ. Ἱστ. Α', 75—

(2) Schlosser ἔνθα ἀνωτέρω. Κ. Παπαῤῥ. Ἑλ. Ἱστορ. Α' Σελ. 43—56 ἰδίως.

(1) Περὶ τῶν Καβείρων καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς μυστηρίων ἴδε Sshömann's griesh. Alterth. 2 Band S. 59—362 Die Samothrakischen Mysterien ἰδίᾳ δὲ Preller's griech. Mythologie I. Band (2te Aufl.) Anhang. Die Kabiren und Kabirmysterien s. 660—673.

τῆς Ἀνατολῆς, ὥς τινες διατείνονται, ἀλλὰ μορφώσαντες αὐτοὶ αὐτὸν ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ ἐλευθερίου πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς γλώσσης, ἥτις οὖσα ἡ ἁρμονικωτάτη καὶ εὐγενεστάτη ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γλωσσῶν, δὲν εἶναι βεβαίως προϊὸν τῆς συμβολῆς τῶν τραχειῶν καὶ βαρβάρων γλωσσῶν τῆς Φοινίκης καὶ Αἰγύπτου. Ὅτι τὰ περὶ τῶν ἀποίκων μυθεύματά εἰσι μεταγενέστερα πλάσματα ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ μόνον σκοπῷ πλασθέντα· τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Ἑλλάδος παρέλαβόν τινα παρὰ τῶν Φοινίκων, οἷον τὴν ἀλφαβητικὴν γραφὴν, μέτρα τινα καὶ σταθμά· δὲν παραδέχομαι ὅμως, ὅτι ἔλειπον πάντως τοῖς ἱκανῶς προκεχωρημένοις ἐκείνοις λαοῖς μέτρα καὶ σταθμὰ, πιθανὸν καὶ γράμματα (1). Ὅτι τέλος οἱ προελληνικοὶ οὗτοι λαοὶ, ἄλλως Πελασγοὶ καλούμενοι, ἐξ Ἀσίας ἐλθόντες ἦσαν οἱ προπάτορες καὶ συγγενέστατοι τοῖς Ἕλλησι τοῖς μετὰ ταῦτα· ὅτι τὸ τῶν Πελασγῶν ὄνομα κατὰ τὴν 15 π. Χ. ἑκατονταετηρίδα οὐκ οἶδ' ἀνθ' ὅτου σχεδὸν ἀπέστη, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἕτερον ὄνομα ἐν Ἑλλάδι, τὸ τῶν Ἀχαιῶν, φαίνεται ἐπικρατέστερον, ἐκείνου μόνου ἑνιαχοῦ φαινομένου· νέα δὲ ἔκτοτε πολιτικὴ ἀναδιοργάνωσις φαίνεται ἀναπτυσσομένη ἀντίθετος οὕτως εἰπεῖν τῆς προηγουμένης. Ἴσως ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐγένετο ἐξ ἐσωτερικοῦ τινος σάλου μᾶλλον, πιθανῶς ἐκ τῆς καταβολῆς τοῦ ἀσιατίζοντος μᾶλλον ἱερατικοῦ καὶ δυναστικοῦ συστήματος, καὶ οὐχὶ ἐξ ἐξωτερικῆς τινος ἐπιδρομῆς νέου ξένου στοιχείου. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἡ γενομένη ἀνάπτυξις τῆς πελασγικῆς ἐκείνης σκοτεινῆς περιόδου ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς τὴν μετὰ ταῦτα περίοδον, ἥτις ἔτι μᾶλλον ἀνέπτυξε καὶ ἐμόρφωσεν αὐτήν· ἡ δὲ περίοδος αὕτη ἀρχομένη περίπου ἀπὸ τοῦ 1400—900 Π. Χ. καλεῖται *ἀχαϊκὴ* δι' ὃν εἴρηται λόγον, ἔτι δὲ *ἡρωϊκὴ*, εἰς ἣν ἤδη ἐρχόμεθα.—

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ.

(1) Shömann's ἔνθα ἀνωτέρω 1, S.17—Ἡρ. Α', 58—61.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

Περὶ τοῦ « ἄλλη ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη. »

Ἐν Ἰλ. Β', 803 ἀναγινώσκεται πολλοὶ γὰρ κατὰ ἄστυ μέγα Πριάμοιο ἐπίκουροι, ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα πολυσπερέων ἀνθρώπων, τοῖσιν ἕκαστος ἀνὴρ σημαινέτω, οἷς περ ἄρχει, τῶν δὲ ἐξηγεῖσθαι κοσμησάμενος πολιήτας. » Σημειωτέον ά) ὅτι πάντοτε οἱ Τρῶες διαιροῦνται παρὰ τῷ ποιητῇ εἰς *ἰδίως Τρῶας καὶ εἰς ἐπικούρους. Τρῶες* ἰδίως λέγονται οἱ κάτοικοι τοῦ Ἰλίου καὶ τῶν πέριξ εἰς στενωτέραν σημασίαν τῆς λέξεως, εἰς δὲ πλατυτέραν λέγονται οἱ πλεῖστοι λαοὶ καὶ ἄριστοι βεβαίως περὶ τὴν Τροίαν, πρὸς Ἑλλήσποντον Φρυγίαν, Μυσίαν, ὧν οἱ ἡγεμόνες ἦσαν ὑποτελεῖς τῳ Πριάμῳ. Τῶν *ἐπικούρων* ἐκ πολλῶν μερῶν μακρόθεν *κεκλημένων* (πολυκλήτων), ἐκ Θράκης ἀπ' Ἀξιοῦ εὐρυρέοντος, ἐκ Παιονίας, ἐκ Παφλαγονίας ἐξ Ἀλιζώνων, ἐκ Μυσίας, ἐκ Φρυγίας, ἐκ Μαιονίας (Λυδίας) ἐκ Καρίας, καὶ τηλόθεν ἐκ Λυκίης Ξάνθου ἄπο δινήεντος, βεβαίως ὡς πολυσπερῶν, καὶ ἑτεροεθνῶν καὶ ἀλλογενῶν αἱ γλῶσσαι πάντως ἦσαν διάφοροι· καὶ αὐτοὶ δὲ ἦσαν ἑτερογενεῖς πρός τε ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς Τρῶας τινές. Τοῦτο σημειοῖ καὶ ὁ Crusius αὐτόθι καὶ ὁ Εὐστάθιος (ἔκδ. Ῥώμης Τόμ. 1 Σελ. 349) « τὸ δὲ ἄλλων ἄλλη γλῶσσα, οὐχ ὁμοεθνεῖς εἶναι δηλοῖ τοὺς ἐν τῇ Τροίᾳ, (δηλ. ἐπικούρους διότι περὶ αὐτῶν ὁ λόγος) οὐδ' ὁμογλώσσους· δὴ καὶ βαρβαρικώτερον ἐν τοῖς ἑξῆς κλάζουσι. » Εἰς ταὐτὸν φέρει καὶ τὸ ἐν Ἰλ. Δ, 436. Ὡς Τρώων ἀλαλητὸς ἀνὰ στρατὸν εὐρὺν ὀρώρει· οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος οὐδ' ἴα γῆρυς, ἀλλὰ γλῶσσα ἐμέμικτο, πολύκλητοι δ' ἔσαν ἄνδρες ». Ἐνταῦθα παρατηρητέον, ὅτι Τρῶας ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς πάντας τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἐχθροὺς Τρῶας καὶ ἐπικούρους· ἡ δὲ γλῶσσα τῶν ἐπικούρων, ὡς δεδήλωται, οὐκ ἦν μία γῆρυς, οὔτε μία φωνὴ καὶ ἡ γλῶσσα ἦν ἀνάμικτος περὶ τούτου ὁ Εὐστάθιος (αὐτόθι Σελ. 494) « Ὁ γὰρ πολὺς στρατὸς (τῶν Τρώων) ἀκόσμως ἔχων καὶ πολὺν ἀπετέλει θόρυβον, οὗ τὴν αἰτίαν ἀριδηλότερον ὁ ποιητὴς ἀποδιδοὺς, φησί· οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος, οὐδ' ἴα γῆρυς· ἀλλὰ γλῶσσ' ἐμέμικτο, πολύκλητοι δ' ἔσαν ἄνδρες, ἤγουν ἐκ πολλῶν συγκληθέντες γλωσσῶν. Οἱ γὰρ Ἕλληνες, ὡς *ὁμόγλωσσοι οὐ πολύκλητοι, βραχύ τι κατὰ τὰς διαλέκτους διαφέροντες* καὶ οὐδὲ τοῖς τόποις πολυσπερέες καὶ πάνυ μακρὰν διεστῶτες. » Ἐξ οὗ καταφαίνεται, ὅτι τὸ ἐπὶ Ὁμήρου ὁμόγλωσσοι καὶ ὁμογενεῖς τῶν Ἑλλήνων παρετήρησεν ὁ Εὐστάθιος, ἔτι δὲ καὶ τὰς βραχυτάτας πάνυ παραλλαγὰς περὶ τὴν γλῶσσαν, ὅπερ ἦν ἑπομένον καὶ τῶν μεταναστάσεων ἕνεκα καὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς διαφόρου ἀναπτύξεως. « Οἷος δὲ ὁ θρους τῶν διαφόρων γλωσσῶν (ἐξακολουθεῖ ὁ Εὐστάθιος) ἴσασιν οἱ πεπειραμένοι· παρ' οἷς ἔγνωσται καὶ ὡς τὸ τῶν ὁμογλώσσων ἀνάρμοστον ὅτε διαφόροις μερίζονται γνώμαις, παραβολῆς δέεται Ὁμηρικῆς παριστώσης ἐναργῶς ἡλίκον κλάζουσιν. Ἐνταῦθα δὲ νοητέον, καὶ ὅτι κἂν ὁ ποιητὴς σιωπᾷ, ὅμως τὸ πρᾶγμα νοεῖν δίδωσιν, ὡς οἱ Τρῶες ἐν τῷ δημηγορεῖν, ὑποβολεῦσιν ἐχρῶντο, ὅ ἐστιν *ἑρμηνεῦσι*· οὐ γὰρ αἱ, ὡς ἐρρέθη, μεμιγμέναι γλῶσσαι συνιέναι ἄλλως εἶχον τοῖς Ἕ-

κτορος τυχὸν ἢ Ἀντήνορος ἐν κοινῷ δημηγορίαι.» Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐπικούρων· δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ περὶ τῶν ἰδίως Τρώων. Οὐδὲν ἀπαντᾶται παρὰ τῷ ποιητῇ, ὅπερ δείκνυσι τοῦτο· τοὐναντίον ὅμως ἔχομεν πλεῖστα παραδείγματα, ἐν οἷς καταφαίνεται, ὅτι ἄνευ ὑποβολέως ἢ ἑρμηνέως διελέγοντο οἱ Ἕλληνες πρὸς τοὺς Τρῶας· πρῶτον μὲν αἱ σταλεῖσαι πρὸ τοῦ πολέμου πρεσβεῖαι ὡς ἡ τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Μενελάου, οὓς ἐξένισεν ὁ Ἀντήνωρ, ὅστις πάντως ἐνόει τὴν γλῶσσαν αὐτῶν· ὅταν λέγῃ ὁ Ἀντήνωρ, « ἤτοι μὲν Μενέλαος ἐπιτροχάδην ἀγόρευεν παῦρα, μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγέως· ἐπεὶ οὐ πολύμυθος, οὐδ' *ἀφαμαρτοεπής*, εἰ καὶ γένει ὕστερος ἦεν. Ἐνταῦθα σημειοῖ καὶ ὁ Crusius οὐδ' *ἀφαμαρτοεπής*— er verfehlte im Reden nie seinen Zweck. d. i. er schwatzte nichts Eitles. « Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ (Ὀδυσσεὺς) ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν οὐκ ἂν ἔπειτα Ὀδυσῆΐ γ' ἐρίσσειε βροτὸς ἄλλος» πρβλ. Ἰλ. Δ, 437 Λ 120— ἔνθα οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀντιμάχου, ἑνὸς τῶν ἐπισήμων Τρώων, Πείσανδρος καὶ Ἱππόλοχος, ληφθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες « Ζώγρει Ἀτρέως υἱὲ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα· πολλὰ δ' ἐν Ἀντιμάχοιο δόμοις κειμήλια κεῖται, χαλκός τε, χρυσός τε πολύκμητός τε σίδηρος » ἔνθεν δηλοῦται, ὅτι οἱ γουναζόμενοι καὶ ἱκετεύοντες οὗτοι παῖδες τοῦ Ἀντιμάχου συνενοοῦντο κάλλιστα μετὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἄνευ ὑποβολέων καὶ ἑρμηνέων, ὅστις ἀποκρίνεται αὐτοῖς « Εἰ μὲν δὴ Ἀντιμάχοιο δαΐφρονος υἱέες ἐστὲ κτλ.» — καὶ ἐκ τοῦ συχνάκις ἀπαντωμένου, « Κέκλυτε μευ Δαναοί τε Τρῶές τε » ἑκατέρωθεν λεγομένου. Αἱ σχέσεις οἱ διάλογοι καὶ πλεῖστα ὅσα δεικνύουσι τὸ ὁμόγλωσσον τῶν Ἑλ. καὶ Τρώων, ἵνα μὴ ἀναφέρω τὸ ὡς μυθῶδες θεωρούμενον τοῦ Εὐριπίδου (Ἑκάβη 236) περὶ τοῦ Ὀδυσσέως. Ὥστε δυνάμεθα εἰπεῖν εὐλόγως πάνυ, ὅτι οἱ Τρῶες ἰδίᾳ, τοῖς Θραξὶν ὑπαγόμενοι, συγγενεῖς ἦσαν τοῖς Ἕλλησι, οἱ δὲ σύμμαχοι ὡς τηλεκλητοὶ ἦσαν ἑτερόγλωσσοι καὶ ἑτεροίας εἶχον διαλέκτους.

Περὶ τῶν λαῶν τῆς Κρήτης.

Ἐν Ὀδυσ. Ι, 172 ὁ Ὀδυσσεὺς πρὶν ἢ γνωρισθῇ εἰς τὴν σύζυγόν του ἐν Ἰθάκῃ, λέγει πρὸς αὐτὴν, ὅτι δῆθεν κατάγεται ἐκ Κρήτης, καὶ εἶναι υἱὸς τοῦ Δευκαλίωνος υἱοῦ τοῦ Μίνωος· ὅτι « Κρήτη τις γαῖ' ἔστι μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ, καλὴ καὶ πίειρα, περίῤῥυτος, ἐν δ' ἄνθρωποι πολλοὶ, ἀπειρέσιοι, καὶ ἐννήκοντα πόληες—*ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη*. Ἐν μὲν Ἀχαιοὶ, ἐν δὲ Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες, Δωριέες τε τριχάϊκες, δῖοί τε Πελασγοί. » Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἐν τῷ καταλόγῳ, (Ἰλ. Β, 645—653) ἔνθα γίνεται λόγος περὶ Κρητῶν, οὐδὲν τοιοῦτον οὔτε περὶ τῆς ἀναμίξεως τινῶν γλωσσῶν, οὔτε περὶ τῶν ἐθνῶν μνημονεύεται, ἀλλ' ὅτι Κρητῶν Ἰδομενεὺς δουρικλυτὸς ἡγεμόνευεν, — Μηριόνης τε, τοῖσι δ' ἅμ' ὀγδώκοντα μέλαιναι νῆες ἕποντο. » ἐξ οὗ δῆλον γίνεται, ὅτι ἐνταῦθα (ἐν τῷ Καταλόγῳ) φυλετική τις διαφορὰ δὲν φαίνεται. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Κατάλογος φέρει ἴχνη τινὰ νοθείας, περὶ ὧν θέλω λαλήσει ἐν τῷ Β' μέρει τῆς πραγματείας μου, ἀρκοῦμαι ἤδη εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ προεκτεθέντος χωρίου τῆς Ὀδυσσείας. Παρατηρῶ πρῶτον, ὅτι ὁ Ὅμ. διακρίνει ἀνθρώπους ἀλλογλώσσους ἢ ξενογλώσσους, ἀποκαλῶν αὐτοὺς *ἀλλοθρόους ἀνθρώπους*, ὅπερ οἱ Passow καὶ Rost μεταφράζουσι eine andre, fremde Sprache redend uberhaupt fremd, Ὅμ. Ὀδ. Α, 183 ὅπου ὁ Crusius σημειοῖ: ander, redend d. i. eine andere Sprache habend, oder nach Nitzsch eigentlich anderstönend, was auch von einer fremdklingenden Aussprache gelten kann, wie βαρβαρόφωνοι. Ἰλ. Β, 867. Περὶ τῶν Καρῶν λεγόμενον, περὶ ὧν ἀμφίβολον εἶναι ἂν ἐλάλουν ξένην γλῶσσαν ἢ ἑλληνικὴν παρεφθαρμένην, σημειοῖ ὁ αὐτὸς Κρούσιος αὐτόθι ἐν τῇ Ἰλιάδι ἀπαντᾶται ἔτι τὸ *ἀλλοθρόους* Ὀδ. Γ, 302. Ξ. 43. Ο, 452 —· παραδέχομαι (μετὰ μικροῦ τινος περιορισμοῦ, ὡς κατωτέρω) ὅτι ἐν Κρήτῃ ἦσαν τῷ ὄντι μεμιγμέναι αἱ γλῶσσαι, ἀλλ' οὐχὶ γλῶσσαι ἰδιαίτεραι, ἤδε τις ἑτέρα τις, ἀλλ' ὅτι τῆς αὐτῆς μητρὸς γλώσσης διάφοροι διάλεκτοι, δι' ὧν διεκρίνοντο οἱ τὴν Κρήτην οἰκοῦντες Ἀχαιοὶ, Ἐτεόκρητες, Κύδωνες, Δωριεῖς καὶ Πελασγοί· πιθανῶς ἦτο διαφορὰ ἱκανὴ καὶ τοῦτο διότι ἐγένοντο ἐν Κρήτῃ μεταναστάσεις ἑτέρων ἑλληνικῶν λαῶν ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, οἵτινες οὐχὶ συγχρόνως, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μεταναστεύοντες συνεπήγοντο βεβαίως καὶ τὰ κατὰ τόπους (ἑκασταχοῦ) ἰδιώματά των, τὰς διαλέκτους των· ὥστε, νομίζω, ἐξηγεῖται εὐκόλως ἡ διαφορὰ τῶν ἰδιωμάτων ἐν Κρήτῃ· ἀλλαχοῦ εἶπον, ὅτι ὅπου ἔθνος τι εἶναι ἱκανῶς ἐξηπλωμένον, ἀνάγκη ἔχειν καὶ πλεῖστα ὅσα ἰδιώματα· τοῦτο παρετηρήθη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, δυνατὸν δὲ νὰ παρατηρηθῇ καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι, παρὰ Γερμανοῖς καὶ παρὰ πολλοῖς ἄλλοις. Τούτου τεθέντος οὐδόλως ἄπορον εἰ καὶ ἐν Κρήτῃ τοιαῦτα ὑπῆρχον. Ὁ Crusius ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ τῆς Ὀδ. σημειοῖ ὅτι ἑκάστη γλῶσσα διεκρίνετο διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς διαλέκτου. (Mundart), οἱ δὲ Ἀχαιοὶ κατὰ τὸν Εὐστάθιον (σημειοῖ ὁ αὐτὸς) μετενάστευσαν ἐκ Μυκηνῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ταλθυβίου μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Τροίας εἰς τὴν Κρήτην. κατ' ἄλλας παραδόσεις οἱ Ἀχαιοὶ ἐν Κρήτῃ εἶχον οἰκήσει πέντε γενεὰς πρὸ τῶν Τρωϊκῶν. (Διόδ. Δ, 60. Ε, 80.) Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν θεωρήσωμεν αὐτὰς τὰς

παραδόσεις, βεβαίως συγγένεια μεταξὺ Ἀχαιῶν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου ὑπῆρχεν ἐξάπαντος.

Οἱ δὲ *Ἐτεόκρητες* ἦσαν οἱ ἐτεοὶ Κρῆτες =γνήσιοι, αὐτόχθονες, ἰθαγενεῖς Κρῆτες, ἴσως Φοίνικες, ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι κατὰ Στράβ. I. p. 475. κατῴκουν πρὸς Μ. ἔχοντες πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Πραῖσον. Κατὰ τὸν Mannert VIII, 679 εἰς τούτους ἀνῆκον οἱ Κύδωνες, ἀπόδασμος αὐτῶν ὄντες. (πρβλ. Ὀδ. Γ, 292.). Οἱ δὲ Δωριεῖς κατὰ Διόδ. Δ, 60 μετενάστευσαν ὑπὸ τὸν Τέκταμον, υἱὸν τοῦ Δώρου ἐκ Θεσσαλίας, λεγόμενοι *τριχάϊκες* ἐκ τοῦ *τρίχα* ἢ ὡς τριχῇ διῃρημένοι, ἢ τρεῖς πόλεις οἰκοῦντες ἢ εἰς τρεῖς φυλὰς διῃρημένοι, (Ὑλεῖς, Δυμᾶνες Δυμαιῶται καὶ Πάμφιλοι) ἢ ἐν τρισὶ τῆς Ἑλλάδος τόποις οἰκοῦντες Εὐβοίᾳ, Κρήτῃ καὶ Πελοποννήσῳ (κατ' Εὐστάθιον).

Κατ' ἄλλους ὡς τρεῖς λόφους ἐπὶ τῶν περικεφαλαιῶν των ἔχοντες (mit dreifachen Helmbusche) ὅθεν *πολεμικοὶ* κατ' Ἀπολλώνιον· ἄλλοι παράγουσιν παρὰ τὸ θρὶξ, τριχὸς διὰ τὸ τριχίνους εἶναι τοὺς λόφους· ταύτην προτιμᾷ ὁ Στράβ. I, 475· οἱ δὲ Πελασγοὶ μετενάστευσαν ἐκ Θεσσαλίας ὑπὸ τὸν Κέρκαφον εἰς τὴν Κρήτην.—Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἐγένοντο ἀποικίαι Φοινίκων ἐμπόρων ἀρχαιότατα, ἔπειτα δὲ Μινυῶν καὶ Πελασγῶν ἐκ Πελοποννήσου κατὰ διαφόρους ἐποχάς· τὸ κυριώτερον ὅμως μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἦν τὸ ἐξ Ἑλλάδος ἐλθὸν, αδιάφορον ἂν ἦναι Δωρικὸν ἢ ἄλλο, ἢ ἂν ἐνίκησε καὶ ὑπέταξε τὸ προϋπάρχον· ἡ ὁμοιότης τῆς κρητικῆς νομοθεσίας πρὸς τὴν τῆς Σπάρτης, ἥτις καὶ αὐτὴ λίαν ἀρχαία ἦν, καὶ οὐχὶ δεδανεισμένη, τὸ πλῆθος τῆς προφανῶς ἑλληνικῆς καταγωγῆς Ἀχαιῶν, Πελασγῶν καὶ Δωριέων κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μεταναστευσάντων, δὶς δὲ καὶ τὸ προϋπάρχον καὶ ἡττημένον καὶ βαθμηδὸν ἐξελληνισθὲν ἐγχώριον στοιχεῖον, ἔδωκεν ἄλλως ἀφορμὴν εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν ἰδιωμάτων· διὸ καὶ διάφορα φαίνονται ἰδιώματα· ἄλλως δὲ ἑτερογενὲς ἐν Κρήτῃ δὲν βλέπει οὔτε ὁ Schömann οὔτε ὁ Friedreichs ἐν τῷ προμνημονευθέντι συγγράμματι Die Realien in der Iliade und Odyssee Σελ. 57 — 58· ὁ αὐτὸς Σελ. 54. λέγει, ὅτι οἱ Ἐτεόκρητες ἦσαν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι, ἀμφιβάλλει δὲ περὶ τῆς ἑλλ. αὐτῶν καταγωγῆς· ἴσως ἦσαν Σημῖται (Φοίνικες)· καὶ Algemeine Real Encycl. Τόμ. 9. Σελ. 212· ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν ὅμως οὐδεμία τοιαύτη διάκρισις γίνεται ἐν τῷ Καταλόγῳ· οὔτε ἄλλοι μεταγενέστεροι ἱστορικοὶ καὶ συγγραφεῖς (ὁ Ἡρ. ἀναφέρει Α', 173, ὅτι καὶ αὐτὴν «εἶχον τὸ παλαιὸν πᾶσαν βάρβαροι») Προστεθείτωσαν ἐνταῦθα τὰ περὶ Κρήτης ἐκ τῆς Ἀχαϊκῆς περιόδου.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἐν Ῥόδῳ.

Ἐν Ῥόδῳ ἐθεράπευον μετὰ ζήλου καὶ ἐπιτυχίας τὰ γράμματα τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐπὶ πλεῖστον χρόνον ὑπῆρξεν αὕτη ἡ ἑστία τῶν ἐπιστημῶν καὶ τρόπον τινὰ τὸ φυτώριον τῶν γραμμάτων. Ὅτε Πτολεμαῖος ὁ φιλάδελφος ἐζήτει πανταχόθεν βιβλία πρὸς αὔξησιν τῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἱδρυθείσης βιβλιοθήκης ἐκ Ῥόδου εὗρε τὰ πλεῖστα. Μετὰ ταῦτα, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέταξαν τοὺς Ἕλληνας, ἡ Ῥόδος, ὡς αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια, εἵλκυσαν εἰς τὰ ἑαυτῆς σχολεῖα τοὺς πρωτίστους ἐν αὐτοῖς, ἀναγκάζουσα τοὺς Ῥωμαίους καὶ νικητὰς νὰ τιμῶσιν αὐτήν· διότι οἱ εὐγενεῖς τῶν Ῥωμαίων νέοι ἐφοίτων εἰς τὰ ἔξοχα ἐν αὐτῇ ῥητορικῆς σχολεῖα πρὸς ἐξάσκησιν τῶν ῥητορικῶν ἀγώνων. —

Ἡ περὶ τοὺς λόγους δεινότης τὰ μέγιστα ἐτιμᾶτο ἐν Ῥόδῳ, ἥτις εἶχε πολιτείαν ἀπηλλαγμένην πάσης ἐσωτερικῆς τυραννίας καὶ ἐξωτερικῆς δουλείας· διότι ἐν ταῖς καλῶς διῳκημέναις πόλεσιν ἰσχύουσι πάντοτε οἱ ὀρθῶς τε καὶ εὖ λέγοντες.

Ὅτε δ' ὁ Αἰσχίνης ἦλθεν εἰς Ῥόδον, ἡ τῆς ῥητορικῆς σπουδὴ εἶχε μεγίστην τιμήν· ἐμύησε δὲ οὗτος τοὺς Ῥοδίους πάντα τὰ μυστήρια τῆς τέχνης, ἣν οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον καταστήσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἐντελείας· θέλξας δὲ αὐτοὺς διὰ τῶν λαμπρῶν αὐτοσχεδίων λόγων διὰ τῆς καλῆς αὐτοῦ ἀπαγγελίας καὶ δια τῆς ἀναγνώσεως τῶν τοῦ Δημοσθένους λόγων, ἵδρυσεν αὐτοῦ σχολεῖον Ῥοδιακὸν κληθὲν ὅπερ κατέστη τὸ λαμπρότερον πάντων καὶ εἰς ὃ συνέῤῥεεν ἄπειρον πλῆθος μαθητῶν.

Ἀναμφιβόλως τὸ ἀξίωμα καὶ τὰ διδάγματα τοῦ Αἰσχίνου συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ μεταβάλωσι τὸ ἐμφαντικὸν ἐκεῖνο καὶ ὀγκῶδες τῆς ῥητορικῆς εἶδος, τὸ τὰ μάλιστα τιμώμενον ἐν Κνίδῳ, καὶ Ἁλικαρνασσῷ καὶ ἄλλαις τῆς Καρίας πόλεσι. Οὗτος διὰ τοῦ ἀνυπερβλήτου κωλύματος τοῦ ἀττικισμοῦ ἐκώλυσε τοῦτο τὸ εἶδος καὶ κατέστησε τὸν Ἀττικισμὸν ἴδιον τῆς Ῥόδου, ἔνθα ἡ τῆς ῥητορικῆς διδασκαλία διετέλεσεν ἀκμάζουσα μέχρι τοῦ πρώτου αἰῶνος τῆς ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Εἵλκυσε δὲ εἰς τὴν Ῥόδον τοὺς διασημοτέρους ῥήτορας τῶν ἐσχάτων τῆς ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας χρόνων τὸν Μάρκον Ἀντώνιον, τὸν Κικέρωνα, τὸν Καίσαρα, τὸν Βροῦτον καὶ ἄλλους, ὁ ῥήτωρ Ἀπολλώνιος Μόλων, οὗ τινος τὰ μαθήματα ἦσαν τότε τὰ μᾶλλον ἐπιζήτητα. Οὗτος ἦν ἐξ Ἀλαβάνδης τῆς Καρίας ἐδίδαξε δὲ κατ' ἀρχὰς εἰς Ῥώμην καὶ ὅτε ἀποκατέστη ἐν Ῥόδῳ ἠκολούθησεν αὐτὸν ἐκεῖ ἡ τῶν

Ῥωμαίων νεολαία, τὸν δὲ χρόνον τῆς ἐν Ἑλλάδι διατριβῆς αὐτοῦ διένειμεν εἰς Ῥόδον καὶ εἰς Ἀθήνας. —

Μακροτάτης δὲ σπουδῆς ἤθελεν εἶσθαι τὸ ἀναζητεῖν πάσας τὰς μαρτυρίας περὶ τὴν φιλολογικὴν εὔκλειαν τῆς Ῥόδου καὶ τὸ διελθεῖν πάντας τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας, οὓς ἐγέννησεν εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὴν ἱστορίαν, τὴν ποίησιν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ῥητορικήν. Ὁ Μέρσιος ἀριθμεῖ περὶ τοὺς ἑβδομήκοντα, ἐν οἷς τινων μὲν μόνον τὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸν, πλειόνων δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν συγγραμμάτων καὶ τὰ ἀντικείμενα περὶ ἃ ἰδίως ἠσχολήθησαν, ὀλίγιστοι δέ εἰσιν ὧν τὰ συγγράμματα διέσωσεν ὁ χρόνος ἢ ἡ μνήμη, περὶ ὧν ἔρχομαι φράσων.

Κλεόβουλος ὁ Εὐαγόρου Λίνδιος εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀκμάζων περὶ τὸ τέλος τοῦ ἑβδόμου π. Χ. αἰῶνος. Περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ γινώσκομεν μόνον ἔκ τινων συντόμως διασωθέντων ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου. Ὁ Κλεόβουλος ἐπαιδεύθη τῇ Αἰγυπτιακῇ παιδείᾳ καὶ ἀνενέωσε τὸ ὑπὸ τοῦ Δαναοῦ ἱδρυθὲν ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς, σώζεται δὲ ἐν Διογένει τῷ Λαερτίῳ ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Σόλωνα αὕτη·

Κλεόβουλος Σόλωνι.

Πολλοὶ μέν τινες εἰσιν ἑταῖροι καὶ οἶκος παντί· φαμὶ δ' ἐγὼν ποτνιωτάταν ἐσεῖσθαι Σόλωνι τὰν Λίνδον δημοκρατεομέναν, καὶ ἁ νᾶσος πελαγία· ἔνθα οἰκέοντι οὐδὲν δεινὸν ἐκ Πεισιστράτου. Καὶ τοὶ ἑταῖροι ἑκαστόθεν πάρ τοι βασοῦνται.—

Ὁ Κλεόβουλος ἐποίησεν ᾄσματα καὶ γρίφους εἰς ἔπη τρισχίλια· εἰς τοῦτον δὲ ἀποδίδεται τὸ ἑπόμενον αἴνιγμα.

« Εἷς μὲν εἶναι ὁ πατὴρ, δώδεκα δὲ οἱ υἱοὶ, ἕκαστος δὲ τούτων ἔχει τριάκοντα θυγατέρας, αἵτινες τὸ μὲν τοῦ σώματος ἔχουσι λευκὸν τὸ δὲ μέλαν, ἀθάνατοι δὲ οὖσαι ἀποθνήσκουσιν ἅπασαι. » Εἶναι δὲ ὁ *Ἐνιαυτός*.

Ἐκ δὲ τῶν ᾀσμάτων αὐτοῦ τινα δεικνύουσιν ὕψος νοὸς, μετριοφροσύνην μεγάλην καὶ δικαιοῦσιν ἀρκούντως τὴν ἐκ τῆς σοφίας εὔκλειαν αὐτοῦ. Τοιαῦτα εἰσι τά· Ἔχε γλῶσσαν εὔφημον. Φίλει τὴν ἀρετὴν, μίσει δὲ τὴν κακίαν. Φεῦγε τὴν ἀδικίαν. Κράτει τῶν ἐπιθυμιῶν. Βίᾳ μὴ πράττε μηδέν.

Διάλυε τὴν ἔχθραν. Μὴ ἔσο ὑπερήφανος, ὅταν εὐτυχῇς. Μὴ ταπεινοῦ, ὅταν δυστυχῇς. Μάνθανε ὑπομένειν γενναίως τὰς τῆς τύχης μεταβολάς. Συνεχῶς δὲ ἔλεγε. Πᾶν μέτρον ἄριστον.

Ἐτελεύτησε δὲ γέρων ζήσας 70 ἔτη καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἔγραψαν τὴν ἑπομένην ἐπιγραφήν.

« *Ἄνδρα σοφὸν Κλεόβουλον ἀποφθίμενον καταπενθεῖ*
Ἥδε πάτρα Λίνδος πόντῳ ἀγαλλομένη. »

Κατέλιπε δὲ θυγατέρα Κλεοβουλίνην καλουμένην, ποιήτριαν ἑξαμέτρων αἰνιγμάτων.—

» Παναίτιος εἷς τῶν διασημοτέρων φιλοσόφων τῆς στωϊκῆς σχολῆς γεννηθεὶς ἐν Ῥόδῳ τῷ 190 π.Χ. ἐξ οἰκογενείας παραγαγούσης εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Ῥόδου πρυτάνεις καὶ ναυάρχους, ἤκουσε τοῦ στωϊκοῦ φιλοσόφου Ἀντιπάτρου τοῦ Ταρσέως· ἂν δὲ καὶ οἱ στωϊκοὶ μετὰ τυφλῆς ὑποχωρήσεως ἀπεδέχοντο πάντα τὰ παραγγέλματα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας Ζήνωνος, ὁ Παναίτιος ἀπέβαλεν ἀφόβως ὅσα δὲν ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν ἐντελῶς ὡρισμένα. Ἕνεκα δὲ τοῦ μεγάλου πρὸς τὸ μανθάνειν ἔρωτος κατέλιπε τὴν Ῥόδον ὀλιγωρῶν τῶν τιμῶν καὶ ὠφελειῶν, εἰς ἃς προώριζεν αὐτὸν ἡ μεγάλη αὐτοῦ οἰκογένεια. Ὅθεν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα οἱ ἐξοχώτεροι ἄνδρες συνηθροίζοντο καὶ ἔνθα οἱ στωϊκοὶ εἶχον περίφημον σχολὴν, εἰς ἣν ἐφοίτησε προθύμως λαλήσας μετὰ ταῦτα περὶ τῆς λαμπρᾶς δόξης αὐτῆς. Οἱ Ἀθηναῖοι θέλοντες νὰ ἀπολαύσωσιν αὐτὸν προσήνεγκον αὐτῷ τὴν πολιτείαν, ἐκεῖνος δὲ ἀποδοὺς αὐτοῖς χάριτας διὰ τοῦτο εἶπεν ὅτι « Ὁ σώφρων, κατὰ τὸν Προκλέα, ὀφείλει νὰ ἀρκῆται εἰς μίαν μόνον πατρίδα. » Ἡ τοῦ Παναιτίου φήμη ταχέως διεδόθη. Ἐπειδὴ δὲ ἀπό τινος χρόνου αἱ ἐπιστῆμαι εἶχον προοδεύσει θαυμασίως εἰς Ῥώμην, οἱ μεγάλοι ἐπεμελοῦντο αὐτῶν προθύμως καὶ οἱ ἐλθόντες εἰς τὰ πράγματα, εἴτε διὰ τὴν καταγωγὴν, εἴτε διὰ τὴν ἱκανότητα ἑαυτῶν ἐθεώρουν τιμὴν τὸ προΐστασθαι αὐτῶν μετὰ ζήλου, ὁ Παναίτιος ἦλθεν εἰς Ῥώμην καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων νεολαία προθύμως προσῆλθεν εἰς τὰ μαθήματα αὐτοῦ. Ἐν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἦσαν ὁ Λέλιος καὶ ὁ Σκιπίων, αἱ δὲ μετὰ τοῦ δευτέρου σχέσεις τοῦ Παναιτίου ὠφέλησαν τοὺς Ῥοδίους, οἵτινες πολλάκις μετεχειρίσθησαν τὴν πίστιν τοῦ συμπολίτου ἑαυτῶν ἐπιτυχῶς.

Ἀγνοεῖται δὲ πότε ἀκριβῶς ἀπέθανεν. Ὁ Κικέρων λέγει ὅτι ἔζησε 38 ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ *περὶ καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου* συγγράμματος αὐτοῦ, ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον πότε καὶ τοῦτο ἐδημοσιεύθη.

Τὸ περὶ καθήκοντος τοῦ ἀνθρώπου σύγγραμμα τοῦ Παναιτίου, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐπαίνων οὓς ποιεῖται περὶ αὐτοῦ ὁ Κικέρων καὶ ἐκ τοῦ χωρίου ὃ παρέλαβεν οὗτος καὶ προσέθηκεν εἰς τὸ ἑαυτοῦ σύγγραμμα, εἶναι ἀριστούργημα. Κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τὸ περὶ τὰς λέξεις ξηρὸν καὶ ἀπότομον τῶν Στωϊκῶν, ὅπερ ἀπεδίωκε τοὺς ἀναγνώστας, καὶ ἐξέθηκε τὴν στωϊκὴν φιλοσοφίαν εἰς γλῶσσαν καθαρὰν καὶ εὔληπτον καταστήσας οὕτω τὰ ἑαυτοῦ μαθήματα προσφιλῆ διὰ τὴν χάριν καὶ κομψότητα τῆς λέξεως.

Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν μαθητῶν τοῦ Παναιτίου, ὅτις

εἶχε καταστήσει ἔνδοξον τὴν ἐν Ῥόδῳ στωϊκὴν σχολὴν, ἐπιφανέστερος ἦν Ποσειδώνιος ὁ Ἀπαμεὺς, φιλόσοφος, ἱστορικὸς, γεωγράφος, καὶ σοφὸς, ὅστις ἀποκατέστη εἰς Ῥόδον, διδάσκων μετ' ἐπιτυχίας τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὑπὸ πάντων θαυμαζόμενος.

Ὅτε ὁ Πομπήϊος ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς Ἀσίας νικητὴς τοῦ Μιθριδάτου ἦλθεν εἰς Ῥόδον, περιεποιήθη αὐτὸν μετὰ τῶν μεγαλειτέρων τιμῶν, ἦλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἀλλ' ἰδὼν αὐτὸν ὑπὸ δεινῆς ἀρθρίτιδος πάσχοντα εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἠγανάκτει μὴ δυνάμενος νὰ συνδιαλεχθῇ καὶ ἀκούσῃ αὐτόν. Ὁ δὲ Ποσειδώνιος· δὲν θέλω ἐπιτρέψει, εἶπεν, ὥστε ἡ ἀλγηδὼν τοῦ σώματος, ἔστω ὁσωδήποτε ἰσχυρὰ, νὰ κατορθώσῃ τὸ νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμὲ ἀνωφελῶς οὕτω μέγας ἀνὴρ, καὶ εὐθὺς ἐλάλησεν ἐμβριθῶς καὶ διεξοδικῶς περὶ αὐτοῦ τούτου, ὅτι οὐδὲν εἶναι καλὸν εἰμὴ τὸ ἀγαθόν· διακοπτόμενος δὲ ὑπὸ σφοδροτάτων πόνων ἔλεγεν, Οὐδὲν πράττεις ὦ ἀλγηδών· ἂν καὶ ἦσαι ἀφόρητος οὐδέποτε ὅμως θέλω εἰπεῖ ὅτι εἶσαι κακόν.—

Ἡ Ῥόδος παρήγαγε καὶ ποιητάς. Παραλείπομεν τὸν Ὅμηρον, ὃν οἰκειοποιεῖται, καὶ τὸν Ἀριστοφάνη, περὶ οὗ λέγεται μὲν ὅτι ἐγεννήθη ἐν Καμείρῳ ἢ ἐν Λίνδῳ, ἐκτήσαντο ὅμως τὴν δόξαν αὐτοῦ αἱ Ἀθῆναι, τὸν Πείσανδρον καὶ πολλοὺς ἄλλους. Ὁ Τιμοκρέων ὅμως εἶναι γνωστότερος ἐκ τῶν ἑξῆς τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ βίῳ τοῦ Θεμιστοκλέους.

« Τιμοκρέων δ' ὁ Ῥόδιος μελοποιὸς πικρότερον καθάπτεται ἐν ᾄσματι τοῦ Θεμιστοκλέους· ὡς ἄλλους μὲν ἐπὶ χρήμασι φυγάδας διαπραξαμένου κατελθεῖν, αὐτὸν δὲ ξένον ὄντα καὶ φίλον προεμένου δι' ἀργύριον· λέγει δ' οὕτως·

» *Ἀλλ' εἰ τύ γε Πανσανίαν ἢ καὶ τύ γε Ξάντιππον αἰνεῖς, ἢ τύ γε Λευτυχίδαν,*
Ἐγὼ δ' Ἀριστείδαν ἐπαινέω, ἄνδρα ἱερᾶν ἀπ' Ἀθηνᾶν ἐλθεῖν ἕνα λῷστον.
Ἐπεὶ δὲ Θεμιστοκλῆα ἤχθαρε Λατὼ, ψεύσταν, ἄδικον, προδόταν, ὃς Τιμοκρέοντα ξεῖνον ἐόντα,
Ἀργυρίοισι σκυβαλικοῖσι πεισθεὶς οὐ κατᾶγεν εἰς πατρίδα Ἰάλυσον.
Λαβὼν τρί' ἀργυρίου τάλαντ' ἔβα πλέον εἰς ὄλεθρον,
Τοὺς μὲν κατάγων ἀδίκως, τοὺς δ' ἐκδιώκων τοὺς δὲ καίνων,
Ἀργυρίων ὑπόπλεως. Ἰσθμοῖ δ' ἐπανδόκευε γελοίως ψυχρὰ κρέα παρέχων.
Οἱ δ' ἤσθιον κ' ηὔχοντο μὴ ὥραν Θεμιστοκλέους γενέσθαι.

« Πολὺ δ' ἀσελγεστέρᾳ καὶ ἀναπεπταμένῃ μᾶλλον εἰς τὸν Θεμιστοκλέα κέχρηται βλασφημίᾳ μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ καὶ τὴν καταδίκην, ᾆσμα ποιήσας οὗ ἐστιν ἀρχή.

Μοῦσα τοῦδε τοῦ μέλεος, κλέος ἀν' Ἕλλανας τίθει, ὡς ἐοικὸς καὶ δίκαιον.

« Λέγεται δ' ὁ Τιμοκρέων ἐπὶ μηδισμῷ φυγεῖν συγκαταψηφισαμένου τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὡς οὖν ὁ Θεμιστοκλῆς αἰτίαν ἔσχε μηδίζειν ταῦτ' ἐποίησε πρὸς αὐτόν·

» *Οὐκ ἄρα Τιμοκρέων μοῦνος Μήδοισιν ὅρκια τέμνει·*
Ἀλλ' ἐντὶ κ' ἄλλοι δὴ πονηροὶ, οὐκ' ἐγὼ μόνα κόλουρις,
Ἐντὶ καὶ ἄλλαι ἀλώπεκες. »

Ἡ ποίησις αὐτοῦ, λέγει ὁ Πιεῤῥὸν, καί τοι τραχεῖα καὶ φορτικὴ, οὔτε ποιητικοῦ πνεύματος, οὔτε εὐφυΐας στερεῖται, ἐκ τῶν διασωθέντων ἀποσπασμάτων.

Σώζεται ἔτι ἓν ὅλον ποίημα ποιητοῦ Ῥοδίου τὰ Ἀργοναυτικὰ τοῦ Ἀπολλωνίου. Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐμαθήτευσε δὲ παρὰ τῷ Καλλιμάχῳ. Κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐδημοσίευσε τὸ περὶ τῆς τῶν Ἀργοναυτῶν ἐκστρατείας ποίημα δι' ὅπερ ὁ Καλλίμαχος κατεδίωξε καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ φύγῃ φοβούμενος μὴ ἡ φήμη αὐτοῦ ἐπισκοτίσῃ τὴν ἑαυτοῦ· ἐλθὼν δὲ εἰς Ῥόδον καὶ πολιτογραφηθεὶς ἐδίδασκε τὴν ῥητορικὴν καὶ γραμματικὴν διορθώσας καὶ καταστήσας τὰ *Ἀργοναυτικὰ*, ὡς νῦν σώζονται. Ἀνακληθεὶς δὲ ὕστερον εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατέστη περιώνυμος. Ἀπέθανε δὲ ἐννενηκοντούτης τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Β'. μ. Χ. αἰῶνος.

Τὰ Ἀργοναυτικὰ τοῦ Ἀπολλωνίου εἰσὶν ἀριστούργημα τῆς Ἀλεξανδρινῆς φιλολογίας. Οὗτος καταχρᾶται ὀλίγον τὸ μυθολογικὸν, διηγεῖται εὐάρεστα, εὑρίσκει ἐνίοτε ἁρμοδιωτάτας εἰκόνας, ἀλλ' ἡ ποίησις αὐτοῦ στερεῖται ζωῆς καὶ ἰσχύος καὶ ἐν γένει ἀνήκει εἰς τὸ ψυχρὸν εἶδος.— Περὶ δὲ τοῦ Ἀλεξανδρίδου, τοῦ Ἀνθέου, τοῦ Ἀντιφάνους, καὶ ἄλλων ποιητῶν Ῥοδίων, ὧν μόνον τὸ ὄνομα σώζεται, οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν· οὔτε περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἀπείρων ἱστορικῶν τῆς νήσου ταύτης οἵτινες ἀπαντῶνται εἰς διαφόρους συγγραφεῖς καὶ ὧν τὰ συγγράμματα ἐξηφάνισεν ὁ χρόνος.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

Λυπηρότατον εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἡ πόλις ἡ τοσούτῳ κατὰ τὴν παιδείαν ἀκμάσασα καὶ τοσαῦτα σχολεῖα κτησαμένη νὰ εὑρίσκηται σήμερον ἐν μεγίστῃ ἀπαιδευσίᾳ, στερουμένη καὶ ἑνὸς ἁπλοῦ σχολείου, ἑνὸς διδασκάλου. Καί τινες μὲν τῶν δυναμένων ἐκπαιδεύειν τὰ ἑαυτῶν τέκνα, κατανοήσαντες τὸ μέγεθος τῆς ἀπαιδευσίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης δυστυχίας, πρόσθες δὲ καὶ αἶσχος, ὅτι ἀπόγονοι ὄντες προγόνων φίλων τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστη-

μῶν ἀμελοῦσιν αὐτῶν, ἤρξαντο ἐκπέμπειν αὐτὰ οἱ μὲν εἰς Ἀθήνας, οἱ δ' ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, πάντες δὲ σχεδὸν καταβάλλουσι μεγάλας προσπαθείας πρὸς σύστασιν σχολείων, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδὲν μέχρι τοῦδε ἐγένετο. Ἡ δὲ τοῦ ἀσφαλοῦς τούτου ἔργου ἀναβολὴ ἐπαυξάνει ὁσημέραι τὸ σκότος. Διότι ἡ νεολαία, οὖσα ἄπορος κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ μὴ ἔχουσα πῶς νὰ ἐκπαιδευθῇ καταφεύγει εἰς τὰς βαναύσους τέχνας. Καὶ ἡ πόλις ἥτις τὸ πάλαι ἦν πλήθουσα λογίων καὶ καλλιτεχνῶν πλήθει σήμερον ἐκ τοῦ ἐναντίου.

Ἐπιμελούμενοι λοιπὸν τῆς νεολαίας καὶ μάλιστα τῆς ἀπορούσης, ἥτις καὶ σιωπῶσα διαμαρτύρεται πρὸς τὸν Ὕψιστον κατὰ τῶν αἰτίων τοῦ σκότους κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, συστήσατε, ὦ φίλοι πατριῶται, σχολεῖα, ἔστωσαν καὶ μικρὰ πρὸς τὸ παρὸν καὶ ἐπιμελήθητε ὅπως τῷ χρόνῳ αὐξηθῶσιν ἵνα μὴ οἰκτειρώμεθα καὶ καταγελώμεθα εὐλόγως ὑπὸ τῶν γινωσκόντων τὴν προτέραν τῆς πόλεως ἡμῶν μακαριότητα καὶ τὴν νῦν . . . . .— Δὲν εἶναι δὲ πρέπον νὰ ἀνεχώμεθα νὰ ἦναι ἡ πόλις ἡμῶν νῦν ὑποδεεστέρα ἄλλων, ὧν τὸ πάλαι ἦν ὑπερτέρα.

Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι καὶ ὁ νῦν Ἅγιος Ῥόδου, ὅστις, ὡς λέγεται, φαίνεται φιλομουσότατος, συνενώσας τὴν ἑαυτοῦ προθυμίαν μετὰ τῆς τῶν πολιτῶν καὶ ἀποδιώξας πᾶν τυχὸν ἐμπόδιον, θέλει κρίνει ἄξιον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ νὰ γίνῃ ἡ ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν γραμμάτων μεταβολή. Ἀναμφιβόλως δὲ καὶ οἱ ἀποδημοῦντες πατριῶται καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες φιλόμουσοι ξένοι καὶ δι' αὐτῶν ἄλλοι φιλανθρώπων αἰσθημάτων θέλουσι συνδράμει τὸ ἔργον.

Ἡ δὲ σύστασις ἐν Ῥόδῳ ἡμιγυμνασίου τοὐλάχιστον θέλει τὰ μέγιστα ὠφελήσει καὶ τοὺς Ῥοδίους καὶ πολλοὺς ἴσως τῶν πέριξ νήσων, οἵτινες διὰ τὸ πλησιέστερον, τὸ ὀλιγοδάπανον καὶ τὸ ὡραῖον καὶ ὑγιεινὸν κλίμα θέλουσι προτιμᾷ τὴν Ῥόδον καὶ αὐτῶν τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν σπουδῶν αὐτῶν.

Ὡσαύτως δὲ εἶναι ἀναγκαιοτάτη ἡ σύστασις σχολείου πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν νεανίδων, πρὸς ἣν προτρέπων καὶ ὁ σοφὸς Κλεόβουλος, ἔλεγεν εἰς τοὺς πατριώτας αὐτοῦ νὰ νυμφεύωσι τὰς ἑαυτῶν θυγατέρας παρθένους μὲν τὴν ἡλικίαν, γυναῖκας δὲ τὸν νοῦν.

Καὶ τὸ νὰ προτρέψωσι δὲ οἱ ἁρμόδιοι τινὰ τῶν χωρίων νὰ συστήσωσιν ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα, ἅτινα καὶ προθυμίαν ἔχουσι καὶ χρημάτων εὐποροῦσιν, οἷα ἡ Λίνδος, ἡ Μαλών, αἱ Φάναι καὶ εἴ τι ἄλλο, θέλει συντελέσει τὰ μάλιστα εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων.—

Εὔχομαι ὅπως τάχιστα ἀκούσω τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν, δι' ἣν καὶ μόνην μετέφρασα τὴν ἄνω περὶ τῶν γραμμάτων ἱστορίαν τῆς πατρίδος μου, ἵνα, μαθόντες περὶ αὐτῶν καὶ οἱ ἀγνοοῦντες, συντελέσωσι προθυμότερον· καὶ θέλω λογίζεσθαι εὐτυχὴς ἐὰν δὲν ἐματαιοπράγησα.

Δ. ΒΕΝΕΤΟΚΛΗΣ.

ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΣΤΩΝ

Ἐν Αὐγούστῃ.

Α'. Τμῆμα Φιλολογικὸν (Γενικὴ Συνέλευσις).

Τὴν 24ην Σεπτεμβρίου Ν. Ἔ. συνῆλθον, ὡς κατὰ τὸ ἀπιὸν ἔτος ἐν Φραγκφούρτῃ ἀπεφάσισαν, ἐν Αὐγούστῃ τῆς Βαυαρίας οἱ φιλόλογοι καὶ γλωσσεπιστήμονες τῆς Γερμανίας, ἵνα κατὰ τὸ ἐπαινετὸν αὐτῶν ἔθος βουλευθῶσι καὶ αὖθις ἀπὸ κοινοῦ περὶ διαφόρων τῆς ἐπιστήμης ζητημάτων καὶ εἰσαγάγωσιν εἰς τὰ σχολεῖα τὸ ὑπὸ πολλῶν συζητηθὲν καὶ ἐγκριθὲν ὡς ὠφέλιμον.—Λοιπὸν ὁ ἐν τῇ περυσινῇ συνόδῳ ἐκλεχθεὶς πρόεδρος τῆς ἐνεστώσης γυμνασιάρχης τῆς Αὐγούστης *Μέτζγερ* δεξιωσάμενος, ὡς εἰκὸς, τοὺς ἐν τῷ αὐτῷ συνηγμένους λογίους, εἰς 250 ἀριθμουμένους, ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς συνελεύσεως διὰ λόγου στραφέντος εἰς τὴν ἱστορικὴν σημασίαν τῆς Αὐγούστης ἐν γένει, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς περὶ τὴν φιλολογίαν σπουδὰς αὐτῆς. Κατ' ἐξοχὴν δ' ἐξιστόρησε τὸν βίον καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὀνομαστοῦ φιλολόγου τῆς Αὐγούστης *Ἱερωνύμου Οὐολφίου*, ἀκμάσαντος κατὰ τὴν 16ην ἑκατονταετηρίδα, περὶ οὗ καὶ ἰδιαιτέραν πραγματείαν ἐφιλοπόνησεν ὁ αὐτὸς λόγιος ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Memoria Hieronymi Wolfii, λατινιστί. Τὸν δὲ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἱερώνυμον Οὔολφιον μόνον ἡ ἔκδοσις τοῦ Δημοσθένους, Αἰσχίνου καὶ Ἰσοκράτους ἀρκοῦσι νὰ συγκαταλέξωσι τοῖς φιλολόγοις. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τοῦ λόγου προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν γραμματέων, ἀποπερατωθείσης οὕτω τῆς πρώτης συνεδριάσεως.

Κατὰ δὲ *τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς συνελεύσεως*, ἀφ' οὗ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γοτίγγης *ἐκ Λεΐτσχ* παρεκάλεσε τὴν συνέλευσιν ὅπως πάντα τὰ φιλολογικὰ ἄρθρα τὰ ἐν ἐφημερίσι δημοσιευόμενα ἀποστέλλωνται, ἢ ἐν περιλήψει, ἢ ἐν ἀντιτύποις εἰς τὴν διεύθυνσιν *τοῦ Φιλολόγου*, ἤρξαντο παρευθὺς αἱ ἀγορεύσεις. Καὶ πρῶτος μὲν ἀναστὰς ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἄλλῃ Ὀρφανοτροφείου δόκτωρ *Ἐκστεῖνος* ἐχαρακτήρισε λίαν εὐγλώττως τὸν ἐσχάτως ἐν Γόθᾳ τελευτήσαντα τὸν βίον φιλόλογον *Φριδερῖκον Ῥῶστ.* Μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Καθηγητὴς τοῦ ἐν Λειψίᾳ Πανεπιστημίου *Δισχενδόρφ* ἀνέγνω λίαν ἐνδιαφέρουσαν διατριβὴν περὶ τοῦ *Σι-*

ναϊτικοῦ *Κώδηκος* (Codex Sinaiticus), τασσομένου κατ' αὐτὸν εἰς τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος. Πάνυ δὲ σαφῶς πραγματευθεὶς τὰ τῆς ἀξίας καὶ ἐποχῆς τοῦ εἰρημένου κώδηκος, καὶ δέκα ἀποδείξεις περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ μνημονεύσας ἐπέδειξεν αὐτὸν ἔπειτα πᾶσι τοῖς παροῦσιν. Ἀναντιῤῥήτως δὲ ὁ κώδηξ οὗτος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Δισχενδόρφ τάσσεται εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους τῶν ὑπαρχόντων χειρογράφων, καὶ παλαιογραφικῶς καὶ κριτικῶς ἐξεταζόμενος εἶναι τὰ μάλιστα σπουδαῖος διὰ τὴν Νέαν Διαθήκην. — Τὸ δὲ κοινὸν συμπόσιον συνωδεύθη ταῖς συνήθεσι προπόσεσι. Μετὰ ταῦτα προσεκλήθησαν παρὰ τῆς ἐπιτοπίου διοικήσεως πάντα τὰ μέλη τῆς συνελεύσεως εἰς τὸ θέατρον, ἐν ᾧ ἐπιτυχῶς παρεστάθη τὸ τέλος τῶν Ὀενσταουρενιδῶν.

Τὴν *δὲ τρίτην ἡμέραν τῆς συνελεύσεως* ὁ τοῦ ἐν Ζυρίχῃ πανεπιστημίου Καθηγητὴς *Κοίχλυ* ἀπήγγειλε πραγματείαν *περὶ τῆς συναρμολογήσεως καὶ τῶν συστατικῶν μερῶν τῆς Ὀδυσσείας*, κατά τε ὕλην καὶ εἶδος ἐπ' ἴσης εὐφυᾶ καὶ δραματικῇ ζωηρότητι κεκοσμημένην. Οἱ πολυάριθμοι ἀκροαταὶ τόσον οἱ ὁμοφωνήσαντες τῷ θέματι τοῦ ἀγορεύσαντος, ὅσον καὶ οἱ διαφωνήσαντες, συνηρπάγησαν ὑπὸ θαυμασμοῦ. Καθ' ὅλου δὲ ἐπαινετὸς ὑπῆρξεν ὁ ὑπὸ τοῦ ἐκ Μονάχου δόκτωρος *Θωμᾶ χαρακτηρισμὸς τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Φαλμερέϋερ*, ὅστις ἐν Αὐγούστῃ πρῶτον ἤρξατο τοῦ διδασκαλικοῦ καὶ παιδαγωγικοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος. Ῥητέον δὲ, ὅτι ὁ προμνησθεὶς Θωμᾶς εἶναι ὁ ἐκδότης τῶν καταλειφθέντων συγγραμμάτων τοῦ Φαλμερέϋερ. Μετ' αὐτὸν ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστημίου δόκτωρ *Οὐόλφιος* ἐλάλησε *περὶ τοῦ Δελφικοῦ Μαντείου*. Τοῦτον διεδέχθη ὁ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας δόκτωρ *Ὀβερβὲκ* ἐξετάσας *τὴν σχέσιν τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρὸς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας*. Ὁ δὲ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Τυβίγγῃ πανεπιστημίου δόκτωρος Βουρσιὰν λόγος *περὶ ἀρχαιολογικῆς κριτικῆς καὶ ἑρμηνευτικῆς* ἐκίνησεν, ὡς εἰκὸς, τὸ διάφορον μᾶλλον τῶν εἰδικῶς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων.—

Τὴν δὲ *τετάρτην τὴν καὶ τελευταίαν ἡμέραν τῆς συνελεύσεως* ὁ δόκτωρ ἐκ *Λύτζωβ* ἀνέγνω πραγματείαν περὶ τοῦ *Βαρβεριηείου Σιληνοῦ*, ἑφελκύσας διαφερόντως τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροωμένων. Πρὸς δὲ τοὺς συζητήσαντας τὴν περὶ τοῦ εἰρημένου καλλιτεχνήματος γνώμην τοῦ ἀγορεύσαντος, τὰ μάλιστα πρὸ τὸν Σχόρου, ἀνάγοντας τὸ ἔργον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Σκόπα, ἀπήντησεν ἐκεῖνος, ὅτι μᾶλλον κλίνει νὰ θέσῃ αὐτὸ καὶ πέραν τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς, ἤτοι περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου καὶ Νέρωνος.— Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ συνεδριάσει ἠγόρευσεν ὁ καθηγητὴς τοῦ Γυμνασίου τῆς Σαλσβούργης δόκτωρ *Βεϊλ* ὑπόθεσιν λαβὼν *τὸν περὶ ψυχῆς ὁρισμὸν* τοῦ Ἀριστοτέλους. Μετ' αὐτὸν ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Κέλνῃ Γυμνασίου *Δύστερ* ὡμίλησε *περὶ τῶν σταθερῶν ἐπιθέτων τοῦ Ὁμήρου*· καὶ ὁ ἐκ Μονάχου δόκτωρ *Γλὺκ* περὶ τῆς λέξεως « Ambactus. » — Μετὰ δὲ ταῦτα *ὡρίσθη ὁμοφώνως ὡς τόπος τῆς συνελεύσεως διὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος τὸ Μεῖσεν τῆς Σαξωνίας.*

Β'. Τμῆμα Ἀνατολιστῶν καὶ Γερμανιστῶν (Μερικὴ Συνέλευσις).—

Ἡ ἐν ταῖς συνεδριάσεσι τοῦ τμήματος τούτου προεδρεία ἀνετέθη τῷ Καθηγητῇ τοῦ ἐν Μονάχῳ πανεπιστημίου *Μύλλερ* καὶ τῷ τοῦ Γυμνασίου τῆς Οὔλμης *Ἄσσλερ*. Ἀσμένως δὲ παρετηρήθη, ὅτι καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ σύνοδος τῶν Ἀνατολιστῶν συνεκροτεῖτο ἐκ τῶν κορυφαίων γλωσσεπιστημόνων. Ἀμέσως λοιπὸν μετὰ τὰς ἀρχαιρεσίας ἀνεγνώσθη στατιστικὴ *ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς γερμανικῆς ἑταιρίας τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν*, τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἄλλῃ πανεπιστημίου *Ἀρνόλδου*, ἐξ ἧς κατεδείχθη, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιτίμων μελῶν ἀναβαίνει εἰς 11, ὁ τῶν ἀντεπιστελλόντων εἰς 30, καὶ ὁ τῶν τακτικῶν εἰς 340 (πρότερον 333). Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐν κτήσει τῆς ἑταιρίας βιβλίων συμποσοῦται εἰς 2456, καὶ ὁ τῶν χειρογράφων καὶ νομισμάτων εἰς 297. Ἡ δὲ ἔκθεσις τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Λειψίᾳ Πανεπιστημίου *Βροχχάους*, ἑνὸς τῶν συντακτῶν τῶν δι' ἀνατολικὰς γλώσσας περιοδικῶν, κατέδειξεν, ὅτι αἱ ὑπὸ τῆς ἑταιρίας ἐκδιδόμεναι διατριβαὶ βαίνουσιν ἀπροσκόπτως ἐπὶ τὰ πρόσω ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης. Τούτων δὲ πάντων καλῶς ἐχόντων ἡ ἑταιρία, προσέθηκεν ὁ γραμματεὺς, δαψιλῶς προστατεύεται καὶ δωροφορεῖται παρὰ πολλῶν γερμανικῶν κυβερνήσεων, οἷον ἡ βασιλ. Κυβέρνησις τῆς Σαξωνίας ἐπηύξησε τὴν εἰς τὴν ἑταιρίαν προσφοράν της εἰς 300 τάλληρα· ἡ αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τῆς Αὐστρίας χορηγεῖ τῇ ἑταιρίᾳ ἀνὰ 500 φιορίνια ἀπὸ τοῦ 1861—1863. Ὁ δὲ ἐν Ῥωσσίᾳ σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας *ἐξ Ἑρμάννου* ἀφιέρωσε τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ *Τεμουδσχὶν ὁ Ἀτρόμητος* εἰς ὄφελος τῆς ἑταιρίας.

Μετέπειτα ὁ διάκονος δόκτωρ *Ὀσιάνδερ* ἐκ Βυρτεμβέργης ὡμίλησε *περὶ ἀραβικῶν ἐπιγραφῶν* ἀνευρεθεισῶν ἐν Ἀδένῳ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ὁ λόγος τοῦ ἀραβιστοῦ τούτου περὶ τῶν ἐκ τῆς δυτικομεσημβρινῆς Ἀραβίας ὁρμωμένων ἐπιγραφῶν (37 τὸν ἀριθμὸν) πάνυ σπουδαίων διά τε τὴν ἱστορίαν καὶ γλῶσσαν, ἔτυχε τῆς προσηκούσης ἐκτιμήσεως. Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς συνεδριάσεσι τῶν Ἀνατολιστῶν μέχρι τοῦ τέλους τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν φιλολόγων ἐλάλησαν οἱ ἑξῆς· ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Κλα-

γεμβούργ Γυμνασίου *περὶ ἐτρουσκικῶν ἐπιγραφῶν*· ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βασιλίᾳ πανεπιστημίου δόκτωρ Σταίχελιν ἠγόρευσε διὰ πλείστης εὐφραδείας *περὶ τῶν πολέμων τοῦ Δαυΐδ*· ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βιέννῃ Πανεπιστημίου *Βάρδ περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀραβικῆς γραφῆς*· ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἐρλάγγῃ πανεπιστημίου *Δελίτζχιος περὶ τῆς ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἐν χρήσει ἐρυθρᾶς ὕλης*· ὁ ἐκ Παρισίων καθηγητὴς *Ὄππερτ περὶ νέων ἀνακαλύψεων ἐν τῇ ἀσσυριακῇ ἱστορίᾳ*· ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Λειψίᾳ πανεπιστημίου *Φλεῖσχερ* περὶ τῶν ἐν Συρίᾳ Ἡμι-Ευρωπαίων ἀρυσθεὶς τὴν ὕλην ἐκ τῆς ἐν Βηρυτῷ ἐκδιδομένης ἀραβικῆς ἐφημερίδος· *ὁ ἐκ Σχλέγτα* περὶ τῶν *ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύρων*. Ὁ δὲ καθηγητὴς *Λάουθ* ἀνέγνω λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἑρμηνείαν *αἰγυπτιακῆς ἐπιγραφῆς* ὑπαρχούσης ἐπὶ ἀναγλύφου τῆς ἐν Μονάχῳ Γλυπτοθήκης καὶ ὁρμωμένης ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐξόδου.

Ἐν *δὲ τῷ τμήματι τῶν Γερμανιστῶν* εἶχε τὴν προεδρείαν ὁ *Βακερνάγελ*. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ δόκτωρ *ἐκ Ῥάουμερ* ἐπραγματεύθη *τὴν σχέσιν τῆς γραπτῆς γλώσσης* πρὸς τὰς διαλέκτους, ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Ῥοστόκῃ Πανεπιστημίου Βάρσθιος ἀπήγγειλε λόγον διεξοδικὸν περὶ τοῦ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ζωηρῶς πάλιν ἀναφυέντος ζητήματος « ἂν τὰ ποιήματα *Νειβελούγγεν εἶναι ἔργον ἑνὸς ποιητοῦ ἐπεξεργασθέντος τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας μύθους καὶ τὰ ᾄσματα, ἢ πλειόνων*. Ὁ δὲ προεδρεύων Βακερνάγελ συνεφώνησε καθ' ὅλου τῇ τοῦ *Λαχμάννου περὶ γενέσεως τῶν Νειβελούγγεν ἐπόψει*.

Γ'. *Τμῆμα Παιδαγωγικόν.*

(Μερικὴ Συνέλευσις).

Ὁ ἐν τῇ συνελεύσει τῶν φιλολόγων μνημονευθεὶς *Ἐκστεῖνος* προΐστατο τῶν συνεδριάσεων τοῦ *παιδαγωγικοῦ τμήματος*, αἵτινες συνεκροτοῦντο πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς γενικῆς συνελεύσεως. Ἐν ταύταις λοιπὸν ταῖς συνεδριάσεσι μετὰ καὶ ἄλλων θεμάτων συνεζητήθη τῇ προτάσει τοῦ τῆς Σαλσβούργης γυμνασιακοῦ διδασκάλου *Βελχάβερ καὶ τὸ ζήτημα τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος ὡς πρώτου ἀναγνώσματος ἐκ τῆς λατινικῆς*, καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν παρευρεθέντων ἐγνωμάτευσαν *ν' ἄρχηται ἡ σπουδὴ τῆς λατινικῆς ἀπὸ τοῦ Νέπωτος*. Ἕτερον δὲ ζήτημα ἀνεκινήθη ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Γυμνασίῳ τοῦ Ἀννόβερ καθηγητοῦ Μύλλερ *περὶ ποινῶν τῶν μαθητῶν, μάλιστα ἂν πρέπει νὰ γίνωνται σωματικαὶ τιμωρίαι*, καὶ ἡ συνέλευσις δὲν ἔκρινεν ἀνάξιον συζητήσεως τὸ μέτρον τοῦτο, παρετήρησεν ὅμως, ὅτι αἱ τὸ σῶμα ἀφορῶσαι τιμωρίαι πρέπει νὰ ἐκτελῶνται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἐν ἁρμοδίᾳ στιγμῇ καὶ νὰ περιορίζωνται μόνον εἰς νεωτάτους τὴν ἡλικίαν μαθητάς.

Ἐν τέλει δὲ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν φιλολόγων ὁ γυμνασιάρχης τοῦ ἐν Φραγκφούρτῃ Γυμνασίου Κλάουσεν ἐξέφρασεν ἐξ ὀνόματος πάντων τῶν μελῶν τὰς προσηκούσας εὐχαριστίας τῷ προεδρείῳ καὶ τοῖς γραμματεῦσι τῆς συνελεύσεως καὶ ταῖς ἀρχαῖς τῆς Αὐγούστης διὰ τὴν φιλικὴν ὑποδοχήν, ἧς ἔτυχον, περάνας τὸν λόγον μετ' ἀνευφημιῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως τῆς Αὐγούστης παρὰ πάντων τῶν παρόντων λίαν ζωηρῶς καὶ ἐγκαρδίως ἐπαναληφθεισῶν.

Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου.

Ν. ΠΕΤΡΗΣ.

ΠΟΛΕΜΙΚΑ.

Πάντες ἐνθυμοῦνται βεβαίως (διότι ἄτοπον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν τὸ ἐναντίον) πάντες ἐνθυμοῦνται τὴν περίφημον ἑλέπολιν τοῦ ἐκπορθήσαντος τὴν Κωνσταντινούπολιν Μωάμεθ τοῦ Β'. Τοῦ τηλεβόλου ἐκείνου αἱ λίθιναι σφαῖραι εἶχον περιφέρειαν ὀκτὼ σπιθαμῶν, καὶ βάρος δώδεκα στατήρων ἤτοι 1456 λιτρῶν κατὰ τὸν Μόρτμαννον (*). Πρὸς χρῆσιν καὶ μετακόμισιν ἐκείνου ἦσαν ἀναγκαῖοι 700 περίπου ἄνδρες καὶ 50 βοῶν ζεύγη· φαίνεται δὲ ὅτι ὅτι πρὶν ἢ πυροβολήσωσι δι' αὐτοῦ ἦτο ἀναγκαῖον νὰ προειδοποιήσωσι τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ, ἵνα μὴ φοβηθῶσι καὶ πάθωσιν . . . . ὑπὸ φόβου. Λέγεται δὲ τὸ τηλεβόλον τοῦτο τὸ μέγιστον ὅσων ποτ' ἀνέφερεν ἡ ἱστορία.

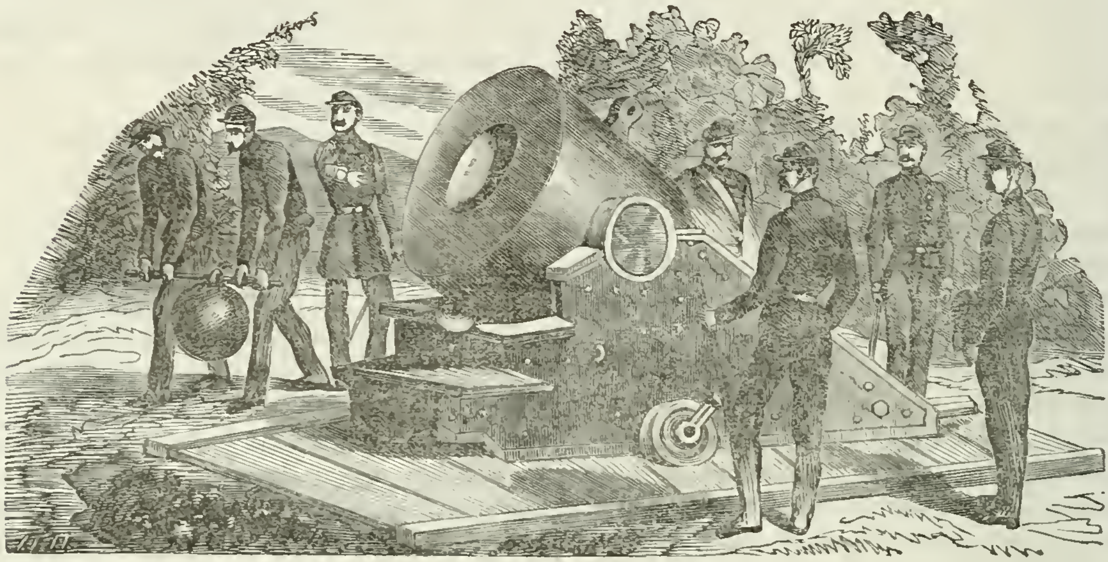
Ἀλλ' ἰδοὺ τὴν σήμερον ὁ πολλὰ θαυμάσια παράγων ἡμῖν ἐμφύλιος τῆς Ἀμερικῆς πόλεμος, ἰδοὺ πάλιν παράγει καὶ νέα καταστροφῆς προϊόντα, ἑλεπόλεις πολλῷ μεγαλειτέρας τῆς τοῦ *κραταιοτάτου* Μωάμεθ, τοῦ διὰ μόνον τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν πολιορκουμένων ἰσχύσαντος. Αἱ σημεριναὶ ἑλεπόλεις εἶναι, ὡς λέγουσιν ἐν Ἀμερικῇ, μεγέθους 13 inch, δηλαδὴ 13 δακτύλων, ἤτοι 33 ἑκατοστῶν μέτρου περίπου. Τὸ βάρος τοῦ ἐν τῇ παρακειμένῃ εἰκόνι παριστωμένου εἶναι 17,000 λιβρῶν ἄνευ τοῦ ὑποστάτου. Ἀλλὰ μόνον *ἑπτὰ* καὶ ὄχι ἑπτακόσιοι *ἄνθρωποι* ἀπαιτοῦνται πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐκ τῶν ἑπτακοσίων τοῦ Μωάμεθ, οἱ μὲν 693 οὐδόλως διέφερον τῶν πεντήκοντα ζευγῶν βοῶν, μόνοι δὲ οἱ ἑπτὰ εἶχον κατά τι ἀνωτέραν διανοητικὴν δύναμιν. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι αἱ τελευταῖαι αὗται ἑλεπόλεις μόνον εἰς πολιορκίας εἰσὶ χρήσιμοι διότι χρήζουσιν ἀληθῶς κτιρίων ὅπως στηθῶσιν. Δὲν λέγουσιν ὅ-

(*) Ἴδε τὰ περὶ τοῦ τηλεβόλου τούτου ἐν τῇ μεταφράσει τῆς πραγματείας τοῦ Μορτμάννου· Πανδ. τόμ. Γ'. Σελ. 112 στήλ. β'.

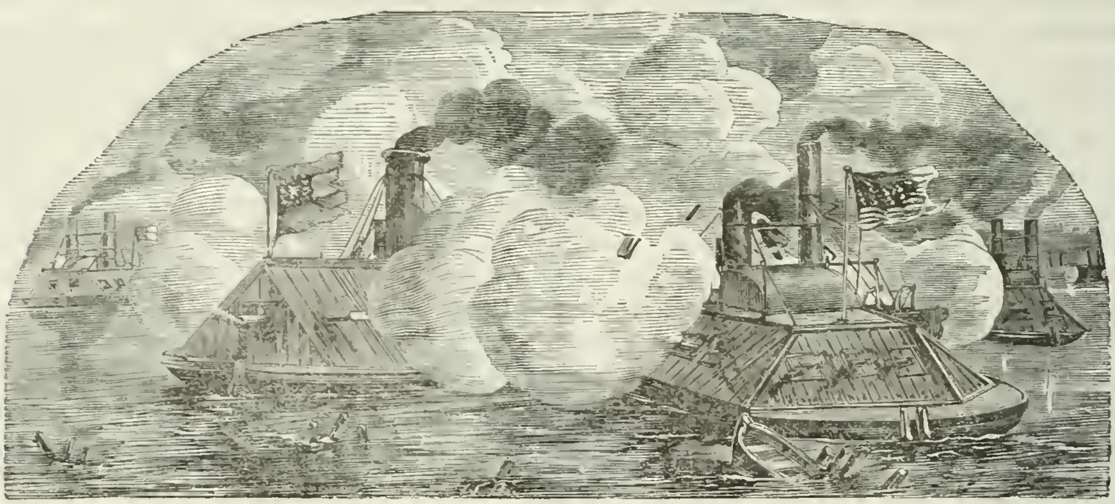
μως αἱ ἀμερικανικαὶ ἐφημερίδες ἂν οἱ Ἀμερικανοί, μιμούμενοι τοὺς Ὀθωμανούς, ζητῶσι πρῶτον τὴν ἄδειαν τῶν περιοίκων ὅπως πυροβολήσωσι κατὰ τῶν πόλεων. Ἡ εὐγενὴς αὕτη προσφορὰ δὲν ἤθελε βεβαίως συντελέσει πολὺ εἰς τὴν ταχεῖαν ἅλωσιν τῶν πόλεων.

Παρετηρήσαμεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας ὅτι πολὺ ὡμίλησαν περὶ τῶν θωρακωτῶν πλοίων· εἰκό-

ὑπὸ τοῦ **Carondelet** καὶ τοῦ **Tyler** γενομένας, ὧν τὸ ἕτερον φαίνεται παρὰ τὸ Ἀρκανσάς. Τέλος δὲ κατέφυγεν ὑπὸ τὸ φρούριον τοῦ **Wicksburg**, οὗτινος τὴν πολιορκίαν κατέλιπον οἱ τὰ τῆς ὁμοσπονδίας φρονοῦντες. Ἀλλὰ δὲν ἐπέζησε πολὺ εἰς τὸν ἴδιον θρίαμβον ὁ ἄψυχος οὗτος ναυτικὸς ἥρως. Διότι τὴν ἕκτην Αὐγούστου ἀποπλέων κατ' ἀνωτέραν ἐπιταγὴν ἐξ Οὐικσβούργης κατὰ τῆς Ἐρυθρᾶς

Ἀμερικανικὴ ἑλέπολις.

Θωρακωτὰ πλοῖα.

τως· διότι παντὸς Ἕλληνος ἡ καρδία εἶναι ναυτική. Εἴδομεν ἰδίως πολὺν λόγον γενόμενον ἐν ταῖς αὐταῖς ἐφημερίσι περὶ τῆς μεταξὺ τῆς καννονοφόρου—*Ἀρκανσὰς* καὶ τοῦ ἑνωτικοῦ στολίσκου φοβερᾶς μάχης. Ἡ θωρακωτὴ αὕτη καννονοφόρος, ἥτις φαίνεται ἐν τῇ εἰκόνι ἀναπεπταμένην φέρουσα τὴν τῶν *συσπόνδων* πολιτειῶν σημαίαν διῆλθε καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν τὸν ὁμοσπονδιακὸν στολίσκον καὶ ἀντέστη εἰς πολλὰς συγκρούσεις καὶ ἐμβολάς, ἰδίως δὲ εἰς τὰς

Ῥάβδου (**Bâton-Rouge**) ἠναγκάσθη νὰ τραπῇ πρὸς τὴν ἀκτήν, βλαφθείσης ὀλίγον τῆς μηχανῆς. Ἐκεῖ δὲ προσβληθεὶς ὑπὸ τῶν ἑνωτικῶν κανονοφόρων ἐπυρπολήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου πληρώματος καταφυγόντος εἰς τὴν ἀκτήν.

Ὡς βλέπουσιν οἱ ἀναγνῶσται τὰ ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ θωρακωτὰ πλοῖα ἐξέχουσι πολὺ τῆς θαλάσσης· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλης κατασκευῆς π. χ. τὸ θριαμβεῦσαν **Monitor** καὶ σῶσαν τὸν ὁμοσπονδιακὸν

στόλον μόλις ἐξεῖχε δώδεκα δακτύλους τῆς θαλάσσης· εἶχεν ἐξέχοντα πύργον κυκλοτερῆ καὶ στρεφόμενον καὶ φέροντα δύο μόνα ἀλλ' ἰσχυρὰ κανόνια. Ὅθεν αἱ τῶν ἐναντίων σφαῖραι κατὰ τοῦ πύργου μόνου ἰσχύουσαι, ὡς μόνου ἐξέχοντος πολὺ, καὶ αὐτοῦ μόλις ἠδυνήθησαν νὰ ἐκδάρωσι τὴν ἐπιδερμίδα, ἤτοι τὸ ἀνώτατον τοῦ χρώματος στρῶμα. Ἔχει δὲ ὁ Monitor σχῆμα μεγάλου λέβητος, φέρε δ' εἰπεῖν ἀπαράλλακτον τὸ τοῦ κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν Ἀθηνῶν λέβητος, ἐν ᾧ κατασκευάζεται τὸ ἀέριον.

Σ.

ΜΑΞΙΜΟΣ ΜΑΞΙΜΙΣ.

Διήγημα ῥωσικόν.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 298, 299 καὶ 300.)

Ἀφ' οὗ κατέλιπα τὸν Μάξιμον Μάξιμις, ἐπέρασα κατεσπευσμένως τὰ στενὰ τοῦ Τέρκου καὶ τοῦ Δαριάλου· ἐπρογευμάτισα εἰς Καβέκιον, ἔπια τέϊον εἰς Ἰάρσιον καὶ ἔφθασα διὰ τὸν δεῖπνον εἰς Βλαδικαύκασον. Δὲν σὲ λέγω τίποτε περὶ τῶν ὀρέων, ἀφ' οὗ δὲν τὰ εἶδες· οὔτε περὶ τῆς ἠχοῦς, ἀφ' οὗ δὲν τὴν ἤκουσες· σὲ ἀπαλλάττω δὲ καὶ τῶν *στατιστικῶν* μου παρατηρήσεων τὰς ὁποίας δὲν θ' ἀνεγίνωσκες βεβαίως!

Κατέβην εἰς τὸ μόνον ξενοδοχεῖον τοῦ τόπου· οἱ τρεῖς ἀπόμαχοι οἱ ὁποῖοι τὸ διοικοῦν εἶναι ζῶα καὶ τόσον συχνὰ μεθυσμένοι, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρῃς φασιανὸν ἑψημένον, ἀλλ' οὔτε κἂν ἄθλιον ζωμόν. Τὸ πρῶτον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μὲ εἶπαν ἦτο ὅτι θὰ ἔμενα τρεῖς ἡμέρας ὑπ' αὐτὴν τὴν δίαιταν, διότι ἡ *εὐκαιρία* δὲν εἶχεν ἀκόμη φθάσει καὶ ἑπομένως ἀφ' οὗ δὲν εἶχε φθάσει δὲν ἠδύνατο ν' ἀναχωρήσῃ. Ἀλλ' ἀγνοεῖς ἴσως τί ἐστιν *εὐκαιρία*; Εἶναι μόνον καὶ μόνον ἥμισυς λόχος πεζικοῦ καὶ ἓν κανόνιον δορυφοροῦντα τὰς συνοδείας διὰ τοῦ Καβάρδου ἀπὸ τὸν Βλαδικαύκασον μέχρι τοῦ Ἐκαθεννογράδου. Ἐπενόησα λοιπὸν νὰ γράψω τὴν ἱστορίαν τῆς Λευκῆς τὴν ὁποίαν εἶχε διηγηθῆ ὁ Μάξιμος Μάξιμις· δὲν ἐφανταζόμην τότε ὅτι ἔμελλε νὰ γίνῃ ὁ πρῶτος κρῖκος τόσον μακρᾶς σειρᾶς διηγημάτων!

Τὴν πρώτην ἡμέραν ἐβαρύνθην τρομερά· τὴν ἐπιοῦσαν τὸ πρωῒ ἄλογον εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλήν. . . ἦτο ὁ Μάξιμος Μάξιμις! Ἐφιλήθημεν ὡς ἀρχαῖοι φίλοι καὶ τῷ προέτεινα νὰ μοιράσω τὴν καμαράν μου μὲ αὐτόν· ἐδέχθη εὐκόλως, ἐκτύπησε τὸν ὦμόν μου καὶ διέστρεψε τὸ στόμα του εἰς σχῆμα μειδιάματος. . . τί ἀλλόκοτος ἄνθρωπος! . . .

Ὁ Μάξιμος Μάξιμις εἶχε βαθείας γνώσεις τῆς μαγειρικῆς τέχνης· νὰ ἔβλεπες πῶς εἴξευρε νὰ ἑψήσῃ τὸν φασιανὸν καὶ μὲ πόσην χάριν τὸν περιέχυνε μὲ ζωμίον ἀλατισμένων ἀγγουρίων. Ἂν δὲν ἤρχετο θὰ ἠναγκαζόμην νὰ ἀρκεσθῶ εἰς ξηρὸν ψωμίον. Ὀλίγος οἶνος τῆς Κακετέας παρηγόρησεν ἡμᾶς διότι μόνον ἓν φαγητὸν εἴχομεν· ἀνάψαμεν τὰς πίπας ἡμῶν καὶ ἐκαθήσαμεν ἐγὼ μὲν πλησίον τοῦ παραθύρου, ἐκεῖνος δὲ παρὰ τὴν θερμάστραν, ἥτις ἔκαιε ἐκείνην τὴν ἡμέραν διότι ἦτο ψῦχος καὶ ὑγρασία. Ἐκαθήσαμεν σιωπηλοί· καὶ περὶ τίνος νὰ ὁμιλήσωμεν; Μὲ εἶχεν εἴπει ὅ,τι ευχάριστον εἶχε νὰ μὲ εἴπῃ, ἐγὼ δὲ δὲν εἶχα τίποτε νὰ διηγηθῶ. Ἐκύτταξα ἔξω τοῦ παραθύρου· πλῆθος οἰκίσκων ἦσαν διεσπαρμένοι ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Τέρκου, ὅστις ἐπλατύνετο βαθμηδὸν, καὶ ἔβλεπα διὰ τῶν δένδρων τὸ γλαυκοῦν καὶ πτερυγωτὸν τεῖχος τῶν ὀρέων, τοῦ ὁποίου ὑπερεῖχεν ἡ λευκὴ καὶ εὐρεῖα κορυφὴ τοῦ Κάσβεκ. Ἀπεχαιρέτιζον δὲ κατὰ νοῦν τὰ ὄρη ταῦτα, τὰ ὁποῖα μὲ ἐνέπνεον αἴσθημα λύπης καὶ πόθου.

Ἐμείναμεν οὕτως ἀρκετὴν ὥραν, ἀκίνητοι καὶ σιωπηλοί· ὁ ἥλιος ἐκρύπτετο ὄπισθεν τῶν πεπηγμένων κορυφῶν, λεπτὴ δ' ὁμίχλη ἐπεσκεδάζετο ἤδη ἐπὶ τῶν κοιλάδων, ὅτε ἠκούσαμεν ἦχον ὁδοιπορικοῦ κωδωνίου εἰς τὴν ὁδὸν καὶ τὰς φωνὰς ἁμαξηλάτου. Τινὰ δὲ ἁμάξια, Ἀρμένιοι καταλασπωμένοι καὶ ὁδοιπορικὴ ἅμαξα κενὴ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ξενοδοχείου· ἡ κομψότης, ἡ καλὴ κατασκευὴ καὶ ἡ ἐλαφρότης τῆς ἁμάξης ταύτης ἐδείκνυον αὐτὴν ξένης κατασκευῆς. Ἠκολουθεῖτο ὑπὸ ἀνδρὸς μέγαν μύστακα ἔχοντος, ἐνδεδυμένου ὡς Οὐσάρου καὶ ἀρκετὰ καλὰ δι' ὑπηρέτην· δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπατηθῇ τις περὶ τοῦ ἐπαγγέλματός του βλέπων πῶς ἐτίνασσε τὴν στάκτην τῆς πίπας του καὶ πῶς ἐφώναζε πρὸς τὸν ἁμαξηλάτην. Ἦτο βεβαίως ὑπηρέτης χαδευμένος ὑπὸ ὀκνηροῦ κυρίου, ἄλλος Figaro ῥῶσος.

« Εἰπέ με, φίλε μου, τῷ ἐφώναξα ἀπὸ τὸ παράθυρον, τί τρέχει, ἡ *εὐκαιρία* ἔφθασε; »

Μὲ παρετήρησε κατὰ πρόσωπον μὲ τρόπον αὐθάδη, διώρθωσε τὸν λαιμοδέτην του καὶ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του. Ἀρμενιός τις ὅμως, ὁ ὁποῖος ἦτο πλησίον του, ἀπεκρίθη ἀντ' αὐτοῦ ὅτι τῷ ὄντι ἡ εὐκαιρία εἶχε φθάσει καὶ ὅτι ἀνεχώρει τὴν ἐπιοῦσαν.

« Εἶναι εὐτύχημα, εἶπεν ὁ Μάξιμος Μάξιμις πλησιάσας εἰς τὸ παράθυρον· τί ὡραία ἅμαξα, προσέθηκεν, εἶναι βέβαια κἀνενὸς πολιτικοῦ ὑπαλλήλου ὁ ὁποῖος ἔχει ἀποστολὴν εἰς Τίφλιδα. Φαίνεται ὅτι δὲν γνωρίζει τὰ ὄρη μας· ὄχι φίλε μου δὲν ἔγιναν διὰ σὲ καὶ θὰ σὲ κάμουν νὰ πηδήσῃς ἂς ἦναι καὶ ἀγγλικὴ ἡ ἅμαξά σου! Ἀλλὰ ποῖος νὰ ἦναι! Ἂς ὑπάγωμεν νὰ ἴδωμεν. »

Ἐξήλθομεν, ἀλλ' εἰς τὴν ἄκραν τοῦ στενοῦ ἀπην-

τήσαμεν θύρα ἀνοικτῇ καὶ εἴδομεν εἰς πλάγιόν τι δωμάτιον τὸν μεγάλον ὑπηρέτην μετακομίζοντα τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἁμαξηλάτου δέματα καὶ κιβώτια.

« Αἴ! φίλε, εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ λοχαγὸς, τίνος εἶναι αὐτὴ ἡ ἅμαξα; . . . λαμπρὰ ἅμαξα, μὰ τὴν πίστιν μου. . . »

Ὁ ὑπηρέτης μὴ κινηθεὶς ἐμορμύρισε κἄτι· ὁ δὲ Μάξιμος θυμωθεὶς τὸν ἥρπασεν ἀπὸ τὸν ὦμον καὶ εἶπε·

« Εἰς σὲ ὁμιλῶ.

— Τίνος εἶναι ἡ ἅμαξα; . . . τοῦ κυρίου μου.

— Καὶ ποῖος εἶναι ὁ κύριός σου;

— Ὁ Πέσοριν.

— Πῶς λέγεις; Πέσοριν; . . . Δὲν ὑπηρέτησεν εἰς τὸν Καύκασον; ἐκραύγασεν ὁ Μάξιμος Μάξιμις ἁρπάσας μου τὴν χεῖρα. Ἡ χαρὰ δ' ἔλαμπεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του.

— Μὲ φαίνεται εἶπεν ὁ ὑπηρέτης, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν τὸν ὑπηρετῶ πρὸ πολλοῦ δὲν εἰμπορῶ νὰ τὸ βεβαιώσω.

— Ὤ! αὐτὸς εἶναι . . . Γρηγόριος Ἀλεξάνδροβις; εἶναι τὸ ὄνομά του, αἴ; . . . Εἴμεθα φίλοι τοῦ κυρίου σου, » προσέθηκε. Καὶ τὸν ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὦμον φιλικῶς ἀλλὰ τόσῳ δυνατὰ, ὥστε ὁ ὑπηρέτης παρ' ὀλίγον ἔπεσε.

« Συμπάθειον, κύριε, μὲ στενοχωρεῖτε, εἶπεν οὗτος ὠργισμένος.

— Ἆ! πᾶ . . . Εἰξεύρεις ὅτι εἴμεθα φίλοι στενοὶ τοῦ κυρίου σου καὶ ὅτι ἐζήσαμεν πολὺν καιρὸν μαζῆ; ἀλλὰ ποῦ ἔμεινε;»

Ὁ ὑπηρέτης ἀπεκρίθη ὅτι ὁ κύριός του ἐδείπνει καὶ διενυκτέρευε παρὰ τῷ συνταγματάρχῃ Μ. . .

« Ἀλλὰ δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ διὰ μίαν στιγμήν; . . . Καὶ σύ, φίλε μου, δὲν ἔχεις κἀμμίαν πρόφασιν διὰ νὰ ἐπανέλθῃς πρὸς αὐτὸν, ἐὰν ὑπάγῃς εἰπέ τῳ ὅτι ὁ Μάξιμος Μάξιμις εἶναι ἐδῶ . . . σὲ δίδω μίαν δραχμὴν διὰ νὰ πίῃς »

Ὁ ὑπηρέτης ἐμόρφασεν ἀκούσας μίαν δραχμὴν, ἀλλ' ἐβεβαίωσεν εἰς τὸν Μάξιμον ὅτι θὰ ἐκτελέσῃ τὴν παραγγελίαν του.

« Θὰ ἔλθῃ εὐθὺς, εἶπεν ὁ λοχαγὸς θριαμβικῶς. Τρέχω νὰ τὸν περιμείνω κάτω εἰς τὴν πύλην . . . λυποῦμαι διότι δὲν ἔχω σχέσεις μὲ τὸν Μ. . . »

Ὁ Μάξιμος Μάξιμις ἐκάθησεν ἐπὶ θρονίου πλησίον τῆς πύλης· ἐγὼ δὲ εἰσῆλθα πάλιν. Ὁμολογῶ ὅτι ἐπεθύμουν πολὺ νὰ ἴδω τὸν Πέσοριν, ἂν καὶ ἐξ ὅσων ἤκουσα περὶ αὐτοῦ παρὰ τοῦ λοχαγοῦ δὲν ἐσχημάτισα καλὴν γνώμην. Μετὰ μίαν ὥραν ὁ ἀπόμαχος μ' ἔφερε τὸ σαμοβάριον καὶ τὴν τεΐστραν, ὁ λοχαγὸς ἐκάθητο ἀκόμη εἰς τὸ θρονίον·

« Μάξιμε Μάξιμις, ἐφώναξα, δὲν θέλεις τσάϊ;

— Εὐχαριστῶ.

— Ἔλα πίε, διότι εἶναι ψῦχος καὶ εἶναι πλέον ἀργά.

— Εὐχαριστῶ δὲν θέλω τίποτε

— Ὅπως θέλεις. » Ἔμεινα μόνος. Μετὰ δέκα δὲ λεπτὰ εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς λέγων·

« Ἔχεις δίκαιον, εἶναι ψῦχος, καλλίτερα νὰ πίω ἓν ποτῆρι τσάϊ· εἰμπορῶ νὰ περιμένω ἕως αὔριον τὸ πρωΐ. . . ὁ ὑπηρέτης ἀνεχώρησε πρὸ πολλοῦ. . . κἄτι πρέπει νὰ τὸν ἐμποδίζῃ. . . »

Ἔπιεν ἐν βίᾳ ἓν ποτήριον, ἠρνήθη δεύτερον καὶ κατέβη νὰ καθήσῃ πάλιν εἰς τὸ θρονίον του. Ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ ὀλιγωρία τοῦ Πέσοριν παρώργιζε τὸν γέροντα, ἀφ' οὗ μάλιστα πρὸ μικροῦ μὲ εἶχεν ὁμιλήσει περὶ τῆς φιλίας του καὶ μ' εἶχεν εἰπεῖ πρὸ μιᾶς μόλις ὥρας ὅτι ὁ Πέσοριν θὰ ἤρχετο εὐθὺς, μόλις ἤκουε περιφερόμενον τὸ ὄνομά του. — Ἦτο ἀργὰ καὶ σκοτεινότατος καιρὸς ὅτε ἤνοιξα τὸ παράθυρόν μου δευτέραν φοράν. Ἐκάλεσα τὸν Μάξιμον Μάξιμις καὶ τῷ εἶπα ὅτι ἦτο ὥρα νὰ κοιμηθῶμεν· ἐψιθύρισέ τινας λέξεις, ἐπανέλαβα τὴν πρόσκλησιν. . . καὶ δὲν ἀπεκρίθη.

Ἐτυλίχθην εἰς τὴν μανδύαν μου, ἔβαλα τὸ κηρίον ἀναμμένον ἐφ' ἑνὸς καθίσματος καὶ ἐπλαγίασα ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου. Θὰ ἐκοιμώμην δὲ ἡσυχώτατα ἂν ὁ Μάξιμος Μάξιμις, εἰσελθὼν ἀργὰ πολὺ, δὲν μὲ ἐξύπνει. Ἔρριψε τὴν πίπαν του εἰς τὴν τράπεζαν, περιεπάτησεν ὀλίγον εἰς τὸ δωμάτιον, ἐσκάλισε τὴν φωτίαν τῆς θερμάστρας, τέλος κατεκλίθη· ἀλλ' ἐπὶ πολὺ τὸν ἤκουα βήχοντα, πτύοντα καὶ γυρίζοντα εἰς τὸ κρεββάτιόν του.

« Μήπως ἔχεις κορεοὺς, τὸν ἠρώτησα.

— Ναὶ ἔχω κορεοὺς, ἀπεκρίθη ἀναστενάξας βαθέως. »

Τὴν ἐπαύριον ἐξύπνησα πολλὰ πρωΐ, ἀλλὰ ὁ Μάξιμος εἶχεν ἤδη ἐγερθῇ· τὸν εὗρον δὲ καθήμενον ἐπὶ τοῦ θρονίου του πλησίον τῆς θύρας.

— Πρέπει νὰ ὑπάγω εἰς τὸν φρούραρχον, μὲ εἶπεν, ἂν ὅμως ἔλθῃ ὁ Πέσοριν λάβε τὴν καλλοσύνην νὰ μὲ μηνύσῃς.

Τοῦ τὸ ὑπεσχέθην καὶ ἤρχησε νὰ τρέχῃ ὡς ἂν εἶχεν ἀναλάβει τὰς δυνάμεις καὶ τὴν ἐλαστικότητα τῆς νεότητός του.

Ἡ πρωΐα ἦτο λαμπρά. Χρυσᾶ νέφη συνεσωρεύοντο ἐπὶ τῶν ὀρέων, νέαν ἀλλ' ἀερίνην σειρὰν βουνῶν σχηματίζοντα. Πρὸ τῆς οἰκίας ἔκειτο πλατεῖα μεγίστη καὶ τῆς ὁποίας ἡ κίνησις ἦτο μεγάλη ἕνεκα τῆς κυριακῆς. Παῖδες Ὀσσέται γυμνόποδες φέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων δισάκια πλήρη μέλιτος εἰς πήττας περιεστρέφοντο περὶ ἐμέ· τοὺς ἐκαταρώμην διότι δὲν τοὺς ἐχρειαζόμην καὶ ἤρχιζα νὰ συμμερίζωμαι τὴν ἀνησυχίαν τοῦ καλοῦ λοχαγοῦ.

Μόλις ὅμως παρῆλθον δέκα λεπτὰ καὶ εἶδον εἰς

τὴν ἄκραν τῆς πλατείας ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον περιεμένομεν. Συνωδεύετο ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Μ. . . ὅστις τὸν ἔφερε μέχρι τῆς θύρας τοῦ ξενοδοχείου τὸν ἐχαιρέτισε καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ φρούριον.

Ἔστειλα εὐθὺς τὸν ἀπόμαχον εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Μαξίμου Μάξιμις.

Ὑπηρέτης ἐξελθὼν τοῦ ξενοδοχείου, ἔδωκεν εἰς τὸν Πέσοριν μικρὸν κιβώτιον σιγάρων καὶ ἀπεσύρθη ἀφ' οὗ πρῶτον ἔλαβε διαταγάς τινας. Ὁ κύριός του ἀνῆψε τὸ σιγάρον του, ἐχασμήθη δὶς καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ θρονίου πλησίον τῆς θύρας.

Ἦτο δὲ μέτριος τὸ σῶμα ἀλλὰ λεπτὸς καὶ καλὸς κατὰ τὸ μέσον, ὅπερ ἐνέφαινε κρᾶσιν ἀρκούντως δυνατὴν νὰ ὑπομείνῃ ἀλλαγὰς κλίματος, κινδύνους βίου νομάδος, ἡδονὰς μεγάλης πόλεως καὶ ῥαγδαῖα πάθη· τὸ βελούδινον ἔνδυμά του ὑπὸ κονιορτοῦ κεκαλυμμένον καὶ ἐσφιγμένον περὶ τὴν ὀσφύν του ὑπὸ τῶν δύο κατωτάτων κομβίων διανοιγόμενον εἰς τὰ ἄνω ἐδείκνυεν ὑποκάμισον ἀστράπτον ὑπὸ λευκότητος· ὅτε ἐξέβαλε τὸ ἕτερον τῶν χειροκτίων του ἐθαύμασα τὴν ὡραιότητα τῆς μικρᾶς του χειρὸς, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τὴν μετ' ὠχρότητος ἰσχνότητα των δακτύλων. Τὸ βάδισμά του ἦτο ἀτημέλητον καὶ νωθρὸν, ἀλλὰ παρετήρησα ὅτι δὲν ἐκίνει τὰς χεῖρας περιπατῶν, ὅπερ κατὰ τὰς ἰδίας μου παρατηρήσεις ἐμφαίνει τι μυστηριῶδες κατὰ τὸν χαρακτῆρα. Ὅτε ἐκαθέσθη ἐπὶ τοῦ θρονίου, τὸ καλόν του σῶμα ἐλυγίσθη ὡς ἂν δὲν εἶχε κόκκαλα· ὅλαι του αἱ στάσεις κατεδείκνυόν τινα ἀδυναμίαν καὶ ὡμοίαζεν ὀλίγον πρὸς φιλευπρόσωπον γυναῖκα τριακοντούτιδα, ἥτις κάθηται ἐπὶ τοῦ πτιλωτοῦ θρονίου της, ἀφ' οὗ κοπιάσῃ εἰς τὸν χορόν. Ἦτο ἴσως τριάκοντα ἐτῶν· ἀλλὰ κατὰ πρώτην ὄψιν δὲν τῷ ἔδιδες πλέον τῶν εἰκοσιτριῶν. Τὸ μειδίαμά του εἶχε τὴν ἁπαλότητα τοῦ γυναικείου μειδιάματος· ἡ δὲ ξανθὴ καὶ φύσει βοστρυχώδης κόμη του ἐσχημάτιζε θαυμασίως τὸ ὠχρὸν καὶ εὐγενὲς πρόσωπόν του, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μόλις ἀνεκάλυπτες τὰ ἴχνη κενῶν, τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο πολὺ καταφανέστερα ἐν ὥρᾳ θυμοῦ ἢ ἀνησυχίας· ἂν καὶ τὸ χρῶμα τῆς κόμης του ἦτο ἀνοικτὸν, ὁ μύσταξ ὅμως καὶ αἱ ὀφρῦς του ἦσαν μέλανες, πρᾶγμα σημαῖνον παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὅ,τι αἱ ἀμαυραὶ οὐρὰ καὶ χαίτη λευκοῦ ἵππου. Εἶχε τὴν ῥῖνα σιμὴν, ὀδόντας θαυμασίους καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπομέλανας· ἀνάγκη δὲ νὰ εἴπω καὶ ἄλλο τι περὶ τῶν ὀφθαλμῶν του. — Ὅτε ἐγέλα ἐκεῖνοι δὲν ἐγέλων. — Δὲν εἶδές ποτε αὐτὸ τὸ παράδοξον εἰς μερικοὺς ἀνθρώπους; ... Εἶναι σημεῖον ἢ κακοῦ χαρακτῆρος ἢ σταθερᾶς καὶ βαθείας λύπης· φωσφορικαὶ, οὕτως εἰπεῖν, λάμψεις ἀπήστραπτον ὑπὸ τὰ ἡμίκλειστα βλέφαρά του. Δὲν ἦσαν ἀνταυγάσματα θερμῆς καρδίας, οὔτε ὁρμὴ τῆς φαντασίας, ἀλλά τι προξενοῦν θάμβος καὶ ῥῖγος, ὡς ἡ λάμψις τοῦ στιλπνοῦ χάλυβος· τὸ βλέμμα του δὲν ἦτο ἀτενὲς ἀλλὰ ὀξὺ καὶ προὐξένει τὴν δυσάρεστον ἐντύπωσιν τῆς ἀδιακρίτου ἐρωτήσεως· θὰ τὸν ἐνόμιζα τολμηρὸν, ἐὰν δὲν ἦτο ἐντελῶς ἥσυχος καὶ ἀδιάφορος. Τέλος, λέγω εἰς συμπέρασμα, ὅτι τὸ ὅλον τοῦ Πέσοριν ἦτο κάλλιστον καὶ ὅτι εἶχεν ἐξ ἐκείνων τῶν φυσιογνωμιῶν, αἵτινες πέπρωται νὰ ἀρέσκωσιν εἰς τὰς γυναῖκας.

Οἱ ἵπποι ἦσαν ἐζευγμένοι, ὁ δὲ ὑπηρέτης εἶχεν ἤδη ἀνηγγελμένον εἰς τὸν Πέσοριν ὅτι τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα, καὶ ὁ Μάξιμος Μάξιμις δὲν ἐφαίνετο. Εὐτυχῶς ὁ Πέσοριν σκεπτικὸς καὶ ἀτενίζων εἰς τὰς κυανοειδεῖς κορυφὰς τοῦ Καυκάσου, ἐφαίνετο λησμονήσας τὸ ταξείδιόν του. Πλησιάσας δὲν πρὸς αὐτὸν εἶπον·

« Ἐὰν θέλετε νὰ περιμείνετε ἀκόμη μίαν στιγμὴν θὰ λάβετε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδητε παλαιὸν φίλον.

— Ἆ ναὶ, ἀπεκρίθη ταχέως, μὲ ὡμίλησάν περὶ τούτου χθὲς, ἀλλὰ ποῦ εἶναι;

Ἐστράφην πρὸς τὴν πλατεῖαν καὶ εἶδον τὸν Μάξιμον Μάξιμις τρέχοντα δρομαῖον πρὸς ἡμᾶς· ὅτε ἔφθασε δὲν ἠδύνατο σχεδὸν ν' ἀναπνεύσῃ· ὁ ἱδρὼς ἔῤῥεεν εἰς θρόμβους ἀπὸ τοῦ προσώπου του· οἱ δὲ βόστρυχοι τῆς λευκῆς του κόμης, ἐξελθόντες ὑπὸ τὸν πῖλον ἐκολλήθησαν ἐπὶ τοῦ μετώπου του καὶ τὰ γόνατά του ἔτρεμον. Ἠθέλησε νὰ ῥιφθῇ εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ Πέσοριν, ἀλλ' οὗτος ἠρκέσθη νὰ τείνῃ αὐτῷ ἀρκετὰ ψυχρῶς τὴν χεῖρα καί τοι εὐγενῶς μειδιῶν. Ὁ λοχαγὸς ἔμεινε πρὸς στιγμὴν ἔκπληκτος· τέλος ἥρπασεν ἀπλήστως τὴν τεινομένην χεῖρα καὶ ἠθέλησε, νὰ ὁμιλήσῃ ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε.

« Πόσον χαίρω, ἀγαπητέ μου Μάξιμε Μάξιμις! Αἴ! Πῶς εἶσθε; . . . εἶπεν ὁ Πέσοριν.

— Ἆ! σὺ . . . σεῖς. . . ἐτραύλισεν ὁ γέρων δακρύων. Πρὸ πόσων χρόνων . . . εἰς τὸ διάστημα πόσων ἡμερῶν . . . τί ἔγιναν ὅλα αὐτά!

— Πηγαίνω εἰς τὴν Περσίαν . . . καὶ ἴσως μακρύτερα . . .

— Ἀλλ' ὄχι εὐθύς; . . . Θὰ περιμείνῃς ὀλίγον, ἀγαπητέ μου φίλε· θὰ χωρισθῶμεν λοιπὸν τόσῳ γρήγορα, ἀφ' οὗ πρὸ χρόνων δὲν σε εἶδα·

— Εἶναι ἀνάγκη, Μάξιμε Μάξιμις.

— Θεέ μου! Θεέ μου! διὰ τί λοιπὸν βιάζεσαι τόσον πολύ· εἶχα τόσα πράγματα νὰ σὲ διηγηθῶ, τόσα πράγματα νὰ σὲ ἐρωτήσω. . . Αἴ! λοιπόν. . . παρῃτήθης! εἰπέ με τί ἔκαμες τόσον καιρόν;

— Ἐβαρύνθην, ἀπεκρίθη ὁ Πέσοριν μειδιῶν.

— Καὶ ἐνθυμεῖσαι πῶς ἐζήσαμεν οἱ δύο εἰς τὸ φρούριον; . . . Εἶναι ὡραῖος τόπος διὰ κυνῆγι! . . . Καὶ εἶσαι γενναῖος κυνηγός; . . . καὶ ἡ Λευκή; . . . »

Ὁ Πέσοριν ὠχριάσας ὀλίγον ἀπεστράφη.

« Ἐνθυμοῦμαι ὅλα αὐτὰ » εἶπε, καταπνίξας χάσμημα.

Ὁ Μάξιμος Μάξιμις τὸν ἱκέτευσε νὰ μείνῃ δύο ἔτι ὥρας μετ᾿ αὐτοῦ.

« Θὰ γευματίσωμεν καλά, εἶπεν, ἔχω δύο φασιανοὺς καὶ ὁ οἶνος τῆς Καχετίας εἶναι ἐδῶ λαμπρός... θὰ ὁμιλήσωμεν, ... θὰ μὲ διηγηθῇς πῶς ἐπέρασες εἰς τὴν Πετρούπολιν... λοιπόν!

— Τῇ ἀληθείᾳ ἀγαπητέ μου Μάξιμε, Μάξιμις, δὲν ἔχω τίποτε νὰ διηγηθῶ, καὶ βιάζομαι νὰ ἀναχωρήσω... Σὲ εὐχαριστῶ διότι δέν με ἐλησμόνησες, » προσέθηκε λαβὼν τὴν χεῖρα του.

Ὁ γέρων συνωφρυώθη... ἦτο λυπημένος καὶ προσβεβλημένος, ἂν καὶ προσεπάθει νὰ τὸ κρύψῃ.

« Νὰ λησμονήσω, ἐψιθύρισε, δὲν ἐλησμόνησα τίποτε... λοιπόν!... ὁ θεὸς μετὰ σοῦ· ἀλλὰ δὲν ἤλπιζα νὰ σὲ εὕρω κατ᾿ αὐτὸν τὸν τρόπον.

— Φθάνει εἶπεν ὁ Πέσοριν ἐναγκαλιζόμενος αὐτὸν φιλικῶς, φθάνει· δὲν εἶμαι πάντοτε ὁ αὐτός;.. ὁ θεὸς εἰξεύρει ἐὰν θὰ ἐπανίδωμεν ἀλλήλους. » Ταῦτα λέγων ἀνέβη εἰς τὴν ἅμαξαν, ὁ δὲ ἁμαξηλάτης ἡτοίμαζε τοὺς χαλινούς.

« Στάσου, στάσου, ἐκραύγασεν αἴφνης ὁ Μάξιμος Μάξιμις, δράξας τὸ παράθυρον τῆς ἁμάξης· παρ᾿ ὀλίγον νὰ λησμονήσω... ἔχω ἀκόμη εἰδικά σου ἔγγραφα, Γρηγόριε Ἀλεξάνδροβις... τὰ σύρω παντοῦ μαζῆ μου... ἤλπιζα νὰ σὲ ἀπαντήσω εἰς Γεωργίαν... τί νὰ τὰ κάμω;

— Ὅ,τι θέλεις, ἀπεκρίθη ὁ Πέσοριν· χαῖρε.

— Λοιπὸν πηγαίνεις εἰς τὴν Περσίαν... καὶ πότε ἐπιστρέφεις; ἐκραύγασεν ὁ Μάξιμος Μάξιμις.

Ἡ ἅμαξα ἦτο ἤδη μακράν· ὁ δὲ Πέσοριν ἐκίνησε τὴν χεῖρα ὡς ἂν ἔλεγε· καὶ διὰ τί νὰ ἐπιστρέψω;... Πρὸ πολλοῦ οὔτε ὁ ἦχος τοῦ κωδωνίου ἠκούετο, οὔτε ὁ κρότος τῶν τροχῶν ἐπὶ τῆς πετρώδους ὁδοῦ, ἀλλ᾿ ὁ ὠχρὸς γέρων ἔμενεν ἀκόμη εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἀκίνητος καὶ σύννους.

Τέλος ἀγωνιζόμενος νὰ φανῇ ἀδιάφορος, ἂν καὶ εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς πλήρεις δακρύων·

« Καὶ ὅμως εἶναι ἀληθές, εἶπεν, ὅτι ὑπήρξαμεν φίλοι... ἀλλὰ τί εἶναι ἡ φιλία τὴν σήμερον;... τί εἶμαι δι᾿ αὐτόν;... Οὔτε πλούσιος εἶμαι, οὔτε εὐγενής, καὶ ἡ ἡλικία μου δὲν ἁρμόζει εἰς τὴν ἰδικήν του. Πόσον κομψὸς ἔγεινε ἀφ᾿ ὅτου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Πετρούπολιν... Τί ἅμαξα!... πόσα σκεύη... καὶ ὁ ὑπηρέτης του, εἶδες ὑπερηφάνειαν!... Ἔπειτα στραφεὶς πρὸς ἐμέ, εἶπέ με, ἐξηκολούθησε, τί σὲ φαίνονται ὅλα αὐτά; Ποῖος διάβολος τὸν σύρει εἰς τὴν Περσίαν... Μὰ τὸν θεὸν εἶναι γελοῖον· Τὸν ἐθεώρησα πάντοτε ἄνθρωπον ἐλαφρόν, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τις πίστιν... ὅλα ταῦτα μὲ λυποῦν διότι θὰ τελειώσῃ κακά. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως... τὸ εἶπα πάντοτε, ὅστις λησμονεῖ τοὺς παλαιούς του φίλους δὲν διαρκεῖ πολύ. » Καὶ ἀπεστράφη διὰ νὰ κρύψῃ τὴν ταραχήν του, καὶ ἤρχισε νὰ γυρίζῃ περὶ τὸ ἁμάξιόν του, ὡς ἂν ἐξήταζε τοὺς τροχούς, ἀλλὰ πράγματι διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν πλήρεις δακρύων.

« Μάξιμε Μάξιμις, εἶπα, τί εἶναι αὐτὰ τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα ὁ Πέσοριν σὲ ἀφῆκεν;

— Ὁ Θεὸς εἰξεύρει! Τίποτε ὑπομνήματα!

— Καὶ τί ἔχεις σκοπὸν νὰ τὰ κάμῃς;

— Μὰ τὴν ἀλήθειαν... φυσέκια.

— Δὲν μὲ τὰ δίδεις καλλίτερα; »

Μὲ παρετήρησεν ἀπορῶν, ἔπειτα ἤρχισε νὰ σκαλίζῃ εἰς τὸν μάρσιπόν του, καὶ μετ᾿ ὀλίγον ἐξήγαγεν ἓν τετράδιον, δεύτερον, τρίτον, δέκατον. Τὰ ἔῤῥιπτε δὲ κατὰ γῆς καταφρονητικῶς. Ἡ λύπη του εἶχέ τι τόσω παιδαριῶδες, ὥστε μὲ ἐφάνη γελοῖον καὶ τὸν ἠλέησα.

« Ἰδοὺ ὅλα, εἶπε· σὲ συγχαίρω διὰ τὸ εὕρημα.

— Αἴ! δύναμαι νὰ τὰ κάμω ὅ,τι θέλω;

— Τύπωσέ τα, ἐὰν θέλῃς... τί μὲ πειράζει... μήπως εἶμαι φίλος του ἢ συγγενής του!... »

Ἐγὼ δε ἥρπασα τὰ ἔγγραφα καὶ ἀνεχώρησα εὐθύς, φοβούμενος μήπως ὁ λοχαγὸς μεταμεληθῇ. — Μετ᾿ ὀλίγον ἀνήγγειλαν εἰς ἡμᾶς ὅτι ἡ *εὐκαιρία* ἀνεχώρει μετὰ μίαν ὥραν. Διέταξα νὰ ζεύξουν.

Ὁ λοχαγὸς εἰσῆλθεν ἐν ᾧ ἐκαλυπτόμην· δὲν ἐφαίνετο ἑτοιμαζόμενος ν᾿ ἀναχωρήσῃ· καὶ μὲ ἐφάνη ὅτι εἶχεν ἦθος ψυχρὸν καὶ στενοχωρημένον.

« Καὶ δὲν ἀναχωρεῖς; ἠρώτησα.

— Ὄχι.

— Καὶ διὰ τί;

— Δεν εἶδα ἀκόμη τὸν φρούραρχον, καὶ πρέπει νὰ τῷ παραδώσω τινὰ πράγματα ἀνήκοντα εἰς τὸ κράτος.

— Ἀλλ᾿ ἦσο εἰς αὐτοῦ;

— Βεβαίως, ἀλλὰ δεν τὸν εὗρον εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ δεν ἐπερίμεινα. »

Τὸν ἐνόησα περισσότερον ἀφ᾿ ὅσον ἤθελε καὶ ἐσιώπησα.

« Λυποῦμαι πολὺ διότι χωριζόμεθα, εἶπα.

— Αἴ! τί κερδίζομεν νὰ σᾶς ἀκολουθῶμεν ἡμεῖς οἱ πτωχοὶ ἀγροῖκοι καὶ γέροντες; ἐν ὅσῳ εἶσθε ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς κιρκασιανὰς σφαῖρας, ὤ! τὰ πράγματα βαίνουσι κατ᾿ εὐχήν· ἀλλ᾿ ἔπειτα ἐντρέπεσθε νὰ τείνετε πρὸς ἡμᾶς τὴν χεῖρα.

— Δὲν ἔγεινα ἄξιος αὐτῆς τῆς μομφῆς, Μάξιμε Μάξιμις.

— Ἀλήθεια, ὑπόθες ὅτι δὲν εἶπα τίποτε. Σ᾿ εὔχομαι εὐτυχίαν καὶ καλὸν ταξείδιον. »

Ἀπεχωρίσθημεν ἀρκετὰ ψυχρῶς. Ὁ Καλὸς Μάξιμος Μάξιμις εἶχε καταντήσει πείσμων καὶ φίλερις.

Καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς κουφότητος τοῦ Πέσοριν! Ταῦτα διήγειραν εἰς τὸν νοῦν μου πολλὰς σκέψεις αἵτινες μὲ κατεῖχον καθ' ὁδόν.

Ἀνεχώρησα μόνος. Σ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΜΑΞΙΜΙΣ.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 300 καὶ 301.)

Δ'. ΓΑΛΤΑ.

—ooo—

Τὸ σχέδιον τῆς ὁδοιπορίας μου ἦτο ἐξ ἀρχῆς νὰ μεταβῶ ἀπὸ Σεβαστουπόλεως εἰς Γιάλταν διὰ ξηρᾶς ἵνα ἐπισκεφθῶ καὶ τὸ Μπαξὲ-Σεράϊ, τὴν ἀρχαίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ τῶν ἰσχυρῶν Τατάρων ἡγεμόνων πρωτεύουσαν· ἀλλὰ πολλὰ δυστυχῶς παρενέπεσον τὰ προσκόμματα. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ ἐπιστάτης τοῦ ἐν Σεβαστουπόλει ταχυδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ ὑπέρογκον διὰ τοὺς ἵππους του μοὶ ἐζήτει τιμὴν (ἂν καὶ ἡ τιμὴ αὕτη εἶναι ὡρισμένη), καὶ δέν μοι ἐγγυᾶτο, ὅτι εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν δύο πόλεων ταχυδρομικοὺς σταθμοὺς ἤθελον εὕρει ἑτοίμους τοὺς ἵππους, καθότι στρατηγός τις Ῥῶσσος περιώδευε κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορός του τὴν Κριμαίαν, καὶ οἱ ἐπιστάται τῶν ταχυδρομικῶν σταθμῶν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ παραχωρήσωσιν ὅλους πολλάκις τοὺς διαθεσίμους ἵππους των εἰς τὸν κατ' ἀνωτάτην διαταγὴν περιοδεύοντα, « ὥστε, προσέθηκεν ὁ Σεβαστουπολίτης ταχυδρόμος, εἶναι ἐνδεχόμενον ν' ἀναγκασθῆτε δι' ἔλλειψιν ἵππων νὰ διαμείνητε ἡμέρας ὁλοκλήρους εἴς τι ἐλεεινὸν ταταρικὸν χωρίον, ὅπου βεβαίως δὲν θέλετε ἔχει ὅλας σας τὰς ἀναπαύσεις.» Ἡ τοιαύτη τύχη δέν μοι προσεμειδία ποσῶς. Πρὸς δὲ τούτοις τὰ ταχυδρομικὰ ἐν Ῥωσσίᾳ ὀχήματα ἔχουσι τοσοῦτον λαμπρὰν καὶ οὕτως εἰπεῖν προκατακλυσμιαίαν κατασκευήν, καὶ αἱ ἁμαξωταὶ ὁδοὶ εὑρίκονται εἰς τόσον καλὴν κατάστασιν, ὥστε τὸ σῶμα τοῦ ὁδοιπόρου διατηρεῖ ἐπὶ δύο πολλάκις ἡμέρας τὰς ὑπὲρ τὸ δέον ζωηρὰς ἐντυπώσεις διφρου καὶ μόνον ὀχήσεως. Ἐγὼ δὲ δὲν εἶχον παντάπασιν τὴν ἐπιθυμίαν, ἅμ' ἀφιχθεὶς εἰς Γιάλταν νὰ σπεύσω εἰς ἀναζήτησιν κλίνης, ὥστε ἐπροτίμησα πάλιν νὰ ὠφεληθῶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ τῆς ἀναπαυτικῆς διὰ θαλάσσης μεταφορᾶς, καθ' ὅσον μάλιστα καὶ ἀτμόπλοιον τῆς « Ῥωσσικῆς ἑταιρίας τῶν Ἀτμοπλοίων καὶ τοῦ ἐμπορίου » ἡτοιμάζετο ν' ἀποπλεύσῃ τῆς Σεβαστουπόλεως, διευθυνόμενον εἰς Γιάλταν καὶ Κέρτζιον. Κατ' ἀρχὰς οἱ δύο συνοδοιπόροι μου, ὁ Πολωνὸς καὶ ὁ Ἀμερικανός, δὲν ἤθελον νὰ συγκατανεύσωσιν εἰς τοῦτο λέγοντες ὅτι καὶ αἱ δυσάρεστοι τῆς ὁδοιπορίας ἐντυπώσεις καὶ αὐτοὶ οἱ κίνδυνοι καθίστανται, ἀφ' οὗ παρέλθωσιν, ἀναμνήσεις εὐχάριστοι. « Καὶ ἂν μᾶς συμβῇ καὶ δυσάρεστόν τι, ἔλεγεν ὁ ῥιψοκίνδυνος Ἀμερικανός, τόσῳ καλλίτερον, διότι καὶ σεῖς θέλετε ἔχει περίεργον ἐπεισόδιον τῆς ὁδοιπορίας σας νὰ διηγηθῆτε εἰς τοὺς συγγενεῖς σας, καὶ ἐγὼ θέλω κοσμήσει δι' αὐτοῦ τὰς σελίδας τοῦ ὁδοιπορικοῦ μου. » Ἐπὶ τέλους ὅμως ἐπείσθησαν ἀμφότεροι εἰς τοὺς λόγους μου, καὶ ὁ « ποντοπόρος δαίμων » μᾶς ἐδέχθη εἰς τὰς σιδηρᾶς ἀγκάλας.

Ἑξήκοντα μόλις θαλάσσια μίλια χωρίζουσι τὴν Γιάλταν ἀπὸ τῆς Σεβαστουπόλεως, καὶ ἡ παραλία, ἣν τὸ ἀτμόπλοιον παραπλέει, δὲν εἶναι πλέον, ὡς πρότερον, πετρώδης καὶ ἀκατοίκητος, ἀλλὰ παρέχει θέαν εὐσκίων λόφων καὶ θέσεων τερπνῶν. Λαμπρὰ μέγαρα εὐπόρων καὶ εὐγενῶν Ῥώσσων κοσμοῦσιν αὐτήν, ὡς τὸ μεγαλοπρεπὲς μαρμάρινον μέγαρον τοῦ πρίγγιπος Βοροντζώφ, ὅστις εἰς ἀνέγερσιν τῆς ἡγεμονικῆς ἐκείνης ἐπαύλεως ἐδαπάνησε πολλὰς χιλιάδας ἀργυρῶν ῥουβλίων. Ἔρχονται κατὰ δεύτερον λόγον αἱ ἐπαύλεις πολλῶν ἄλλων εὐγενῶν, καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ ἔπαυλις, ἣν ὁ ἀποθανὼν αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἀνήγειρε καὶ ἐδωρήσατο εἰς τὴν σύζυγόν του, κοσμήσας αὐτὴν ἐσωτερικῶς διὰ πάσης τῆς δυνατῆς πολυτελείας. Κατὰ στιγμὰς ἐνόμιζον πραγματικῶς ὅτι πλέω τὸν Ῥῆνον καὶ ἔγω ἐνώπιόν μου τὰ ἀγέρωχα ἐκεῖνα καὶ ὀχυρὰ μέγαρα τοῦ Φεουδαλισμοῦ, ἀκέραια καὶ ὑπερήφανα, ὅπως ἦσαν κατὰ τὸν μεσαιῶνα.

Ἡ θέσις τῆς μικρᾶς πόλεως Γιάλτας εἶναι μαγευτική· λόφοι κατάφυτοι περιζώνουσι τὴν πόλιν, τὸ κλίμα αὐτῆς εἶναι γλυκύτατον, καὶ τόσον μάλιστα, ὥστε ἐὰν ἡ Κριμαία ἐπωνομάσθη ἡ Ἰταλία τῆς Ῥωσσίας, δυνάμεθα, κατὰ δικαιότερον ἴσως λόγον, νὰ ὀνομάσωμεν τὴν Γιάλταν τὴν Νίκαν τῆς Ῥωσσίας. Ἐνταῦθα ἀποστέλλουσι συνήθως οἱ ἰατροὶ τοὺς ἐν ταῖς βορείοις τῆς Ῥωσσίας ἐπαρχίαις ὑπὸ φθίσεως προσβληθέντας, καὶ πολλοὶ τῶν τοιούτων ἀσθενῶν ὀφείλουσιν εἰς τὸ εὐκραὲς τοῦτο κλίμα τὴν ἀνάῤῥωσίν των. Δύο ῥυάκια, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ βροχῶν μεταβάλλονται πολλάκις εἰς ὁρμητικοὺς χειμάῤῥους, κατέρχονται ἀπὸ τῶν συνδένδρων τῆς Γιάλτας λόφων· τούτων τὸ ἓν ἔδωκε τὸ ὄνομα εἰς τὴν πόλιν, τὸ δ' ἕτερον διερχόμενον διὰ κήπων καὶ φυτωρείων τελεῖ τὸ θέρος τὸν ὑδάτινόν του φόρον εἰς τοὺς ἐπιμελεῖς καὶ ἐμπείρους κηπουρούς. Καὶ τὰ δύο ῥυάκια ταῦτα χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν οὐ μακρὰν τοῦ λιμένος.

Ἡ νεόδμητος τῆς πόλεως ἐκκλησία ὑψοῦται ἐπὶ λοφίσκου κατασκίου, καὶ εἶναι οἰκοδόμημα κομψόν, περιέχον πλεῖστα ὅσα γλυπτικὰ ἔργα ἄξια λόγου. Περὶ τὴν ἐκκλησίαν δὲ κεῖνται καί τινες τάφοι, ἐν

οἷς πλούσιοι Ῥῶσσοι ἀριστοκράται, ἀποθανόντες ἐν Γιάλτᾳ, τὸν αἰώνιον κοιμῶνται ὕπνον, εὐτυχεῖς καὶ μετὰ θάνατον ἀκόμη.

Γνωστὴ εἶναι ἡ Γιάλτα ἐν τῷ στρατιωτικῷ κόσμῳ διὰ τοὺς Ἀρναούτους της. Ἐπειδὴ δὲ πιστεύω, ὅτι ἡ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων τούτων τῆς Ῥωσσίας στρατιωτῶν ἐνδιαφέρει πάντα Ἕλληνα, θέλω εἴπει ὀλίγα τινὰ περὶ αὐτῶν κατὰ τὰς πληροφορίας, ἃς ἔλαβον ἐπιτοπίως ὑπό τινος τῶν ἀποστράτων τοῦ τάγματος τούτου ὑπαξιωματικῶν, πληροφορίας περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ὁποίων ἐγγυᾶται ἡ ἱστορία. Ἡ σύστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ τούτου τάγματος, τὸ ὁποῖον πρὸ τοῦ τελευταίου Κριμαϊκοῦ πολέμου ἀπετέλει τὴν φυλακὴν τῶν παραλίων τῆς Κριμαίας, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1769, καθ' ὃν χρόνον ἡ Ῥωσσία εὑρίσκετο εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Τουρκίας. Ναυτικὴ μοῖρα, ἀνεξαιρέτως ἐξ Ἑλλήνων τοῦ Ἀρχιπελάγους συγκειμένη, εἶχε συντελέσει τὰ μέγιστα εἰς τὰς τῶν Ῥώσσων κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν νίκας. Ἀποπερατωθείσης δὲ τῆς ἐκστρατείας, τὰ λείψανα τοῦ ἡρωϊκοῦ ἐκείνου στόλου ἔγειναν δεκτὰ εἰς τὴν τακτικὴν τῆς Ῥωσσίας ὑπηρεσίαν, ἔνθα, ὁλόκληρον ἀποτελοῦντα τάγμα, συνέδραμον πολλάκις τὴν ῥωσσικὴν κυβέρνησιν κατὰ τὰς ἐπικινδύνους τῶν Τατάρων στάσεις. Ἀκολούθως δὲ τὸ τάγμα τοῦτο, ὀνομασθὲν Ἑλληνικὸν τάγμα τοῦ Βαλουκλαβᾶ (διότι τὸ ἐπιτελεῖόν του ἕδρευεν ἐν Βαλουκλαβᾷ) ἔλαβεν εἰς ἀνταμοιβὴν ἐθνικὰς τινας γαίας, ἃς ἐκαλλιέργει ἐπιμελῶς, καὶ μόνον ὅταν ἡ ἀνάγκη τὸ ἐκάλει ἐλάμβανε τὰ ὅπλα.

Δύσκολος εἶναι ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως Ἀρναοῦτοι. Λέγουσί τινες ὅτι παράγεται ἀπὸ τῆς λέξεως ἀρνίου, διότι οἱ πρόγονοι τῶν πολεμιστῶν τούτων ἦσαν ποιμένες. Τὸ κατ' ἐμὲ νομίζω τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην ὀλίγον βεβιασμένην.

Κατὰ τὴν διήμερον ἐν Γιάλτᾳ διαμονήν μου ἐπεσκέφθην μετὰ τῶν δύο πιστῶν συνοδοιπόρων μου καὶ τὴν ὡραίαν, ἑπτὰ περίπου βέρστια ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπέχουσαν, αὐτοκρατορικὴν ἔπαυλιν, περὶ ἧς ἀνωτέρω εἶπον. Σύγκειται αὕτη ἐκ μεγαλοπρεποῦς μεγάρου καὶ ἐξ ἐκτεταμένου καὶ τερπνοτάτου κήπου, ἐν ᾧ βλαστάνουσιν ἐν ὑπαίθρῳ αἱ πορτοκαλλέαι καὶ ἄλλα τῶν μεσημβρινῶν κλιμάτων φυτά. Τὸ οἰκοδόμημα περιέχει πλῆθος δωματίων καὶ αἰθουσῶν, κομψότατα κεκοσμημένων καὶ πᾶσαν τὴν ἀπαιτουμένην ἀνάπαυσιν παρεχουσῶν. Ὅθεν καὶ συνήθως ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια, ὁσάκις περιέρχεται τὴν Κριμαίαν, διαμένει ἐπί τινας ἡμέρας ἐνταῦθα, μακρὰν τοῦ θορύβου τοῦ κόσμου καὶ τῆς σκληρᾶς τῶν αὐλῶν ἐθιμοταξίας, ἐν πλήρει ἀνέσει καὶ ἀναπαύσει διάγουσα τὰς ὥρας. Καὶ πραγματικῶς, ὡραιοτέραν θέσιν καὶ τερπνοτέραν δίαμονὴν ἡ φαντασία τοῦ ἀνθρώπου ἀδυνατεῖ νὰ πλάσῃ.

Ε'. ΘΕΟΔΟΣΙΑ.

Ἑξήκοντα, ὡς εἴπομεν, μίλια χωρίζουσι τὴν Γιάλταν ἀπὸ τῆς Σεβαστουπόλεως, ὀγδοήκοντα δὲ τὴν Θεοδοσίαν ἀπὸ τῆς Γιάλτας.

Ἡ Θεοδοσία (κατὰ τὸν Δημοσθένην Θευδοσία) ἣν οἱ ἐξουσιάσαντες τὴν Κριμαίαν Ὀθωμανοὶ ὠνόμασαν Καφφᾶν, εἶναι πόλις παράλιος ἐκτεινομένη ἐν σχήματι ἡμισελήνου ἐπὶ τῆς ἀνωφεροῦς ἀκτῆς· ὁ λιμὴν της εἶναι ἀνοικτὸς καί, βορείων πνεόντων ἀνέμων, καθίσταται ἐπικίνδυνος διὰ τὰ πλοῖα. Ἡ ὅλη πόλις ἔχει τύπον μᾶλλον ἰταλικόν, ὃν τῇ ἔδωκαν οἱ ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατέχοντες αὐτὴν Γενουήνσιοι· κατοικεῖται δὲ τὴν σήμερον ὑπὸ πεντακισχιλίων περίπου κατοίκων, Τατάρων κατ' ἐξοχήν, Ἀρμενίων, Ἑβραίων καί τινων Ἑλλήνων, οἵτινες μετέρχονται τὸ ἐμπόριον τῶν ταριχευμένων ἰχθύων. Ὅθεν καὶ καθ' ὡρισμένην τοῦ ἔτους ὥραν, τὸ ἔαρ, πλοῖα μεγάλα καὶ μικρὰ εἶναι ἠγκυροβολημένα ἐν τῷ λιμένι, περιμένοντα τὸ οὐχὶ λίαν εὔοσμον φορτίον των. Τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ἤτοι τὸ ἀριστοκρατικὸν τρόπον τινὰ τμῆμα, κατέχεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων, οἵτινες ζῶσιν ἐνταῦθα βίον ἄνετον καὶ εὔπορον, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ ἐπιμελῶς καὶ κομψῶς ᾠκοδομημέναι οἰκίαι καὶ οἱ εὔσκιοι αὐτῶν κῆποι. Ὅ,τι ὅμως διεγείρει κατ' ἐξοχὴν τὸν θαυμασμὸν τῶν περιηγητῶν εἶναι τὸ ἐξαίσιον κάλλος τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν δυσεύρετον ἀριστοκρατικὴν σφραγῖδα καὶ τὸν ζωηρὸν τῆς Ἀνατολῆς τύπον.

Οἱ Τάταροι ἀποτελοῦσι τὴν κατωτέραν τοῦ λαοῦ τάξιν, εἶναι οἱ ὑπηρέται καὶ μεσῖται τῶν πλουσίων ἐμπόρων, καὶ κατοικοῦσι καὶ ἰδιαίτερον τῆς πόλεως τμῆμα, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τύπον τῆς πενίας καὶ τῶν στερήσεων. Καί τις φυλὴ Τατάρων διαμένει ἐνταῦθα, οἱ Νογαΐδες, οἵτινες μετέρχονται τὸ ἰδιαίτερον αὐτῶν ἐπάγγελμα, τὸ τῶν ἁμαξηλατῶν, καὶ ἄλλην κατοικίαν δὲν ἔχουσιν ἢ τὸν μανδύαν των, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατακλίνονται ἐν ὑπαίθρῳ πλησίον τῶν καμήλων, τῶν παρ' αὐτοῖς θέσιν ἵππων καὶ βοῶν ἐπεχουσῶν. Στέφουσι τὴν πόλιν λόφοι ξηροὶ καὶ πετρώδεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων πλεῖστοι ἀνεμόμυλοι ἀρχαϊκῆς κατασκευῆς πλήττουσι τὸν ἀέρα διὰ τῶν ξυλίνων αὐτῶν βραχιόνων.

Δύο δὲ εἶναι αἱ μεγάλαι τῆς Θεοδοσίας πλατεῖαι, ὧν ἡ μὲν χρησιμεύει ὡς ἀγορά, ἐν ᾗ κατὰ πᾶσαν ἑβδομάδα τελεῖται ζωηροτάτη πανήγυρις, ἡ δὲ ἑτέρα εἶναι ἔρημος καὶ σιωπηλή. Ἐν αὐτῇ ὑψοῦτό ποτε τὸ λαμπρότερον τῆς πόλεως τζαμίον τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια καλύπτουσιν ἔτι τὸ ἔδαφος. Ἡ καταστροφὴ αὐτοῦ εἶναι ἔργον τῶν ἀγρίων Τατάρων. Ἦτο τὸ τζαμίον τοῦτο ἀκριβεστάτη τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀπομίμησις, καὶ αὐτὴ ἡ Θεοδοσία ἐπεκαλεῖτο ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ Κωνσταντινούπολις τῆς Κριμαίας.

Ἕτερον δὲ τζαμίον τῆς πόλεως ταύτης μετεσχηματίσθη εἰς Μουσεῖον τῶν ἀρχαιοτήτων, τὸ ὁποῖον περιέχει πλεῖστα ὅσα ἀξιοπερίεργα ἀντικείμενα, μαρτυροῦντα τὴν καλλιτεχνίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Γενουηνσίων ἀποίκων. Τὸ μουσεῖον τοῦτο δὶς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐπεσκέφθην, ὅθεν ὅσα ἐν αὐτῷ εἶδον ζωηρῶς ἔμεινον ἐν τῇ μνήμῃ μου ἐντετυπωμένα. Πρὸ τῆς εἰσόδου κεῖνται δύο κολοσσαῖοι λέοντες ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ὡραιοτάτης ἐργασίας, τῶν ὁποίων ἀμφοτέρων αἱ κεφαλαὶ εἶναι ἐστραμμέναι πρὸς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος. Οἱ λέοντες οὗτοι εὑρέθησαν εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης ἐν τῷ Κιμμερικῷ Βοσπόρῳ παρὰ τὸ Κέρτζιον, καὶ φαίνεται ὅτι ἐκόσμουν τὴν ἀρχαίαν τοῦ Μιθριδάτου πρωτεύουσαν. Ἐντὸς δὲ τοῦ μουσείου ἀπαντῶμεν πρῶτον βάσιν μαρμαρίνην μεγάλην, εὑρεθεῖσαν εἰς Ἀνάπαν τῆς Ἀσίας. Ἡ βάσις αὕτη ἐκράτει ἄγαλμα Δήμητρος, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπ' αὐτῆς σωζομένη ἐπιγραφή, καθ' ἣν Ἀριστονίκη τις, θυγάτηρ τοῦ Ζηνοκρίτου ἀνέθηκε τὸ ἄγαλμα τῇ Δήμητρι. Παρεκεῖ βλέπομεν γενουήνσιον ἐπιγραφὴν τοῦ ἔτους 1523, ἥτις κατὰ τοῦτο εἶναι περίεργος, διότι μαρτυρεῖ ὅτι καὶ μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1475 ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐσώζοντο ἐν Θεοδοσίᾳ γενουήνσιοί τινες ἀριστοκρατικαὶ οἰκογένειαι, ἐν ᾧ ἐνομίζετο συνήθως, ὅτι ἅμα ἁλωθείσης τῆς πόλεως ἔφειναν καὶ οἱ γενουήνσιοι κάτοικοι ἄφαντοι. Πρὸς δὲ τούτοις ἐπισύρει τὰ βλέμματά μας καὶ ὁ γρύψ, τὸ στέμμα τοῦ Παντικαπαίου (Κερτζίου). Τὸ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἀνάγλυφον εἶναι καλλίστης ἐργασίας· ὁ γρὺψ ὀρθὸς ἐπὶ τῶν δύο ποδῶν του ἔχει ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγάς του, καὶ ὁ ὀφθαλμός του εἶναι ἄγριος καὶ ἀπειλητικός.

Περιέχει τὸ μουσεῖον καὶ δύο παμμεγέθεις ἀμφορεῖς, μικρὰν κεφαλὴν ταύρου χρυσῆν, ἀγαλμάτιά τινα πήλινα καὶ λαμπροτάτην κεφαλὴν Ἀφροδίτης.

Ὀλίγα τινὰ πρέπει ν' ἀναφέρω ἔτι περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν δυτικῶν Ἀρμενίων, ἣν ἐπεσκέφθην μικρὸν πρὸ τοῦ ἐκ Θεοδοσίας ἀπόπλου. Φαίνεται ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἤρχισε ν' ἀναγείρηται πρὸ πολλῶν χρόνων καὶ εἰς ἐποχὴν πολὺ μεταγενεστέραν ἀπεπερατώθη· τοὐλάχιστον τὰ θεμέλια καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ ὅλου ναοῦ φέρουσι τὸν τύπον τοῦ 13ου Μ. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἀναφέρει ἡ ἱστορία ὅτι οἱ Ἀρμένιοι ἔλαβον κατὰ πρῶτον τὴν ἄδειαν νὰ διαμένωσιν ἐν Καφφᾷ. Τὸ ἄνω δὲ μέρος τοῦ ναοῦ ἔχει ῥυθμὸν ὀθωμανικόν. Ἴσως ἀφ' οὗ ἐπί τινα χρόνον ἐχρησίμευσεν ἡ ἐκκλησία εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Προφήτου, ἦλθον πάλιν οἱ Ἀρμένιοι καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους, διότι ὅλοι σχεδὸν οἱ λίθοι φέρουσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, δι' οὗ οἱ Ἀρμένιοι ἠθέλησαν βεβαίως νὰ καθαρίσωσι τὸν ἱερὸν χῶρον ἀπὸ τῆς τοῦ Μωαμεθανισμοῦ βεβηλώσεως.

Ε'. ΚΕΡΤΖΙΟΝ.

Ὀκτάωρος περίπου πλοῦς μᾶς ἔφερεν ἀπὸ τῆς Θεοδοσίας εἰς τὸ Κέρτζιον, τὸ ἀρχαῖον Παντικάπαιον, τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ Κιμμερικοῦ Βοσπόρου. Κεῖται ἡ περίεργος καὶ ἱστορικὴ αὕτη πόλις ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας τῆς ταυρικῆς χερσονήσου, ἔνθα ἀπολήγει ὁ βαθὺς κόλπος, τὸν ὁποῖον σχηματίζουσι τὰ ὕδατα τοῦ Βοσπόρου, καὶ ἐκτείνεται, ὡς ἡ Θεοδοσία, ἐν σχήματι ἡμισελήνου, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι ἐν ᾧ αἱ ὁδοὶ τῆς Θεοδοσίας εἶναι στεναὶ καὶ ἄρρυθμοι, αἱ τοῦ Κερτζίου εἶναι καὶ εὐρεῖαι καὶ εὐθεῖαι, καὶ παρέχουσι τῇ ὅλῃ πόλει θέαν εὐχάριστον καὶ ἱλαράν. Στέφεται καὶ τὸ Κέρτζιον ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς ὑπὸ πολλῶν λόφων, ὧν ὁ μεγαλείτερος καλεῖται μέχρι τῆς σήμερον Μιθριδάτης, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀρχαίου βασιλέως τοῦ Πόντου. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ὑψοῦτο ἡ ἀκρόπολις τοῦ ἀρχαίου Παντικαπαίου, καὶ ἡ ὑψηλοτέρα αὐτοῦ κορυφὴ καλεῖται καὶ νῦν ἔτι ὁ τάφος τοῦ Μιθριδάτου. Ἂν ὅμως πραγματικῶς ὁ Μιθριδάτης ἐτάφη ἐνταῦθα εἶναι ἀμφίβολον.

Ἀπὸ τοῦ λόφου τούτου, λέγει ἡ ἱστορία, ὅτι ὁ ἀγέρωχος οὗτος ἡγεμὼν παρετήρει τὸν στόλον του, τὸ φόβητρον τῶν Ῥωμαίων. Νῦν ὑψοῦται ἐνταῦθα οἰκοδόμημα νέον, σχῆμα ἔχον ἀρχαίου ἑλλ. ναοῦ ἐν ᾧ διατηροῦνται ἀρχαιότητές τινες, εὑρεθεῖσαι εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως. Μεταξὺ ἄλλων περιέργων εἶδον πλῆθος πηλίνων ἀγγείων μὲ διαφόρους παραστάσεις, καὶ σαρκοφάγους τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς μεταγενεστέρας φραγκικῆς. Ἐπὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου τὸ μουσεῖον τοῦτο ὑπέστη πολλὴν βλάβην ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, καὶ πλεῖστα τῆς τέχνης μνημεῖα, τὰ ὁποῖα διετηροῦντο ἐνταῦθα, κοσμοῦσι σήμερον τὸ βρετανικὸν ἐν Λονδίνῳ μουσεῖον.

Παραλίως ἐκτείνεται ἡ ἐμπορικὴ κυρίως ὁδὸς, ἣν κοσμοῦσι μεγάλαι λίθιναι οἰκοδομαὶ, ἐπί τινων τῶν ὁπίων φαίνονται ἔτι τὰ ἴχνη τοῦ τελευταίου πολέμου. Τὸ ἐμπόριον της πόλεως εἶναι ἀρκετὰ ζωηρὸν, καὶ εὑρίσκεται εἰς χεῖρας Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων. Οἱ Ῥῶσσοι καὶ Τάταροι εἶναι εὐάριθμοι καὶ ἀποτελοῦσι τὴν κατωτέραν τοῦ λαοῦ τάξιν.

Ἐν Κερτζίῳ ἀπεχωρίσθην ἀπὸ τῶν συνοδοιπόρων μου τοῦ Ἀμερικανοῦ καὶ τοῦ Πολωνοῦ, καὶ ὁ μὲν Πολωνὸς ἀξιωματικὸς ἐπέβη τοῦ ἀτμοπλοίου, τὸ ὁποῖον διευθύνετο πρὸς τὰ καυκάσια παράλια, ὁ δὲ Ἀμερικανὸς ἀπέπλευσε κατ' εὐθεῖαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι ἐπεθύμει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν Φιλαδέλφειαν, πρὸ τοῦ χειμῶνος, καὶ ἐσκόπευε νὰ ἐπισκεφθῇ τινας τῆς Ἱσπανίας πόλεις.

Ἐγὼ δὲ δύο ἔτι ἡμέρας ἔμεινον εἰς Κέρτζιον καὶ εἶτα διευθύνθην ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου « ἡ Ἰφιγένεια » πρὸς τοὺς λιμένας τῆς Ἀζωφικῆς θαλάσσης καὶ πρὸς τὸ τέρμα τῆς ὁδοιπορίας μου, τὸ Ταϊγάνιον.

Αἱ παραθαλάσσιοι τῆς Ἀζωφικῆς πόλεις Βερδιάνσκη Μαριανούπολις καὶ Ταϊγάνιον, δὲν παρέχουσι τῷ περιηγητῇ ἀξιοσημειωτόν τι ὑπὸ ἱστορικὴν ἢ ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν, διότι εἶναι πόλεις ἐμπορικαί, κατῳκημέναι ὑπὸ ἐμπόρων μόνον. Διὸ παύουσιν ἐνταῦθα καὶ αἱ ὁδοιπορικαί μου σημειώσεις. Τοῦτο μόνον θέλω προσθέσει, ὅτι ἐν Ταϊγανίῳ, ἔνθα ἐπὶ δύο ἑβδομάδας, διέτριψα, ἐπεσκέφθην τὸν κοιτῶνα, ἐν ᾧ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος ὁ Α'. παρέδωκε τὴν 1 Δεκεμβρίου τοῦ 1825 τὴν ἁγνὴν αὐτοῦ ψυχὴν εἰς τὸν πλάστην.

Ὁ κοιτὼν οὗτος διατηρεῖται μέχρι τῆς σήμερον εἰς ἣν εὑρίσκετο κατάστασιν ἐν καιρῷ τῆς διαμονῆς τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἅπαξ τοῦ ἔτους, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του, τελεῖται ἐν αὐτῷ μνημόσυνον. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ λχοποθήτου τούτου ἡγεμόνος ἀνήγειρεν ἡ πόλις τοῦ Ταϊγανίου ἐπὶ μιᾶς τῶν πλατειῶν χάλκινον ἀνδριάντα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκ μέλανος μαρμάρου βάσις φέρει τὴν ῥωσσικοῖς γράμμασι γεγραμμένην σύντομον μὲν ἀλλὰ συγκινητικωτάτην ἐπιγραφήν· « Ἀλεξάνδρῳ τῷ πρώτῳ. »

Ι. Π.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ.

(Τέλος. Ἰδὲ φυλ. 301.)

41.

Ἀναμεσα τρεῖς θάλασσαις πύργος θεμελιωμένος
βολιμοσκεπασμένος.
Καὶ 'ς τὰ παραθυράκια του καθόνταν τρεῖς κυράδες
'σὰν νά ἤσαν συνοφάδες
Ἡ μιὰ ξωμπλιάζει τὸν ἀητὸ, ἡ ἄλλη τὸν πετρίτη
Παρασκευὴ καὶ Τρίτη.
Κ' ἡ τρίτη ἡ καλήτερη τὸν ἥλιον συνοριάζει
καὶ τὰ φλωριὰ γυριάζει.
Τὰ γύριασ' ἐξεγύριασε, ἐννιὰ γυριὰ τὰ φτιάνει
καὶ 'ς τὸ λαιμὸ τὰ βάνει.
Τὰ πέντε βάνει 'ς τὸ λαιμό, τὰ τέσσαρα 'ς τὰ χέρια.
μ' ἐσφάξαν τὰ μαχαίρια.
Τότ' ἔβγα ἥλιέ μου ἢ νὰ βγῶ γιὰ λάμψε ἢ νὰ λάμψω
πολλαῖς καρδιαῖς νὰ κάψω.
Ἐσὺ κ' ἂν ἔβγῃς ἥλιέ μου θὰ κάψεις χορταράκια
τοῦ Μάϊ τὰ λουλουδάκια
Κ' ἐγὼ ἂν ἔβγω ἥλιε μου θὰ κάψω παλληκάρια
ψηλὰ σὰν τὰ λεοντάρια.

42.

Μανα μιὰ κόρη ποῦ 'δα γῶ 'ς τὴν πλάκα καὶ λευκαίνει
Ἔχ' ἀσημένιο κόπανο, καὶ πλᾶκα μαρμαρένια.
Μάνα νὰ τὴν ἐφίληγα κ' ἔδινα τ' ἄλογό μου.
Τὸ ἄλογό μ' ἔχει ἑκατὸ κ' ἡ σέλα πεντακόσια
Κ' ἂν δὲν μὲ σώσουν τά 'ρημα πουλῶ τὴ φέρμελή μου
Μοῦ τὴν ἐξετιμώσανε πενῆντα κολονάτα.

43.

Μαρίτσα ἐτραγούδαε σὲ τρίχινο γεφύρι.
Καὶ τὸ γεφύρι ἐῤῥάγισε καὶ τὸ ποτάμ' ἐστάθη,
Καὶ τὸ στοιχειὸ τοῦ ποταμοῦ πέρα μεριὰ περνάει.
Ἄλλαξε ἡ Μάρω τὸν ἠχὼ καὶ εἰπὲ κ' ἄλλο τραγοῦδι.
Πῶς τὸν ἀλλάξω τὸν ἠχὼ νὰ εἰπῶ κ' ἄλλο τραγοῦδι
Π' ἄνδρας μου εἶνε βαρειὰ ἄῤῥωστος βαρειὰ γιὰ νὰ πεθάνῃ.
Μ' ἐγύρεψε λαγοῦ τυρὶ κ' ἀπ' ἄγριο γίδι γάλα.
Ὅσο ν' ἀνέβω 'ς τοὺς κορφοὺς, νὰ κατεβῶ 'ς τοὺς κάμπους
Νὰ φτιάσω στροῦγκα τῶν λαγῶν, ν' ἀρμέξω τ' ἄγριο γίδι
Ἀῤῥώστησε ξαῤῥώστησε κ' ἄλλην γυναῖκα πῆρε,
Πῆρε τὴν πλάκα πενθερὰ τὴν μαύρη γῆ γυναῖκα
Κ' ἀφτοῦ ν' τὰ λιανολίθαρα γυναικοξαδέλφια.

44.

Ὅσον πλατὸ ἔχει ἡ θάλασσα κ' ὁ οὐρανὸς τοῦ ψήλου
Τόσον πανὶ ἐδιαζότανε μιὰ κόρη 'ς τὰ μαλλιά της
νὰ ἤμουν 'ς τὴν τραχηλιά της.
Τοῦ ῥήγα γυιὸς ἐπέρναε τοῦ ῥήγα γυιὸς περνάει
τὴν γλυκοχαιρετάει.
— Ὡς πότε ἡ κόρη διάζεσαι, ὡς πότε καλαμίζεις
κ' ἐμένα δαιμονίζεις;
— Σ' ἔχω γραμμένον 'ς τὸ πανὶ καὶ 'ς τὸ ξυλόχτενόν μου
καρφὶ 'ς τὸ πρόσωπόν μου.
Σ' τὴν ἄκρη τῆς σαίτας μου σ' ἔχω ζωγραφισμένο
κορμὶ κυπαρισένιο.
— Νὰ σοῦ κοποῦν πολλαῖς κλωναῖς νὰ κάθεσαι νὰ δένῃς.
Νὰ μπεζερίσῃς δένοντα, νὰ βγῇς στὸ παραθύρι,
ποῦ νὰ σὲ φάῃ τὸ φίδι!

45.

Σ' τοῦ Νάσα τ' ἄργανα λαλοῦν 'ς τοῦ Νάσα τὰ παιχνίδια.
Ὁ Κωνσταντῆς πανδρεύεται παίρνει παπαδοποῦλα.
Πρώτη βραδυὰ ποῦ πλάγιασε τὴν βρίσκει φιλημένη.
Κόρη μου ποιὸς σὲ φίλησε ὁποῦ εἶσαι φιλημένη;
Ὀντὰ ἤμουνα ἐννιὰ χρονῶν κ' ἐπάτησα 'ς τοὺς δέκα
Επῆγα 'ς τὸν πλεματικὸ νὰ μὲ ξεμολογήσῃ
καὶ νὰ μὲ διδαχίσῃ
Κ' ἔσκυψε καὶ μὲ φίλησε καὶ εἶμαι φιλημένη.

46.

Κάτω 'ς τὸ γιαλὸ κάτω 'ς τὸ περιγιάλι
Κόρην ἀγαπῶ ξανθὴ καὶ μαυρομμάτα.
Δώδεκα χρονῶν κ' ὁ ἥλιος δὲν τὴν βλέπει.
Πάει ἡ μάνα της, δόλια ἀκριβὴ τὴν ἔχει
Μόσχω τῆς μιλάει, Κανέλλα τῆς φωνάζει,
Κανελλόριζα καὶ τ' ἄνθη τῆς κανέλλας.
Τί ἐκιτρίνησες κ' εἶσαι μαραζομένη:
Μὴν ἀῤῥώστησες, μὴν ἐκρυφοθερμάνθης;
Μὰ οὐδ' ἀῤῥώστησα μὰ οὐδ' ἐκρυφοθερμάνθην.
Ψὲς τὸ δειλινὸ κ' ἐψὲς τὸ βράδυ βράδυ
Πῆγα γιὰ νερὸ πῆγα γιὰ τὸ βαρέλι
Κ' ηὗρα ἕνα παιδὶ 'σὰν νὰ ἦταν ξάδελφός μου
Καὶ μὲ φίλησε 'ς τὰ μάτια καὶ 'ς τὰ φρύδια.
Καὶ 'ς τὸ μάγουλο ποῦ εἶχε τὸ κοκκινάδι
Κ' ἐκιτρίνισα κ' εἶμαι μαραζομένη.

47.

Τὰ πέλαγα καὶ τὰ νησιὰ οὗλα δαρμένα τά 'χω
Καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ 'βρῶ ἕνα γλυκὸ λειμόνι,
Γιὰ νὰ τὸ στύψω νὰ τὸ πιῶ νὰ μὲ διαβοῦν οἱ πόνοι.
Τοὺς πόνους πὄχω 'ς τὴν καρδιὰ κανεὶς νὰ μὴ τοὺς λάβῃ
Παρὰ ἡ Χάϊδω μοναχὰ ἐκείνη νὰ τοὺς λάβῃ.

48.

Σάρωνε γρῆα σάρωνε, σάρωνε τὴν αὐλή σου
Σάρωνε καὶ τὴν πόρτα σου τί θέλω νὰ περάσω.
Τὴν θυγατέρα σ' ἀγαπῶ γυναῖκα νὰ τὴν πάρω.
'Εμένα ἡ θυγατέρα μου εἶν' ἥλιος καὶ φεγγάρι
Κ' ἂν τὴν ἰδῇς κακόμοιρε γίνεσαι δαιμονιάρης.
Καὶ δαιμονιάρης κ' ἂν γενῶ, καὶ τὰ βουνὰ κ' ἂν πάρω,
γρῆα, θὰ σοῦ τὴν πάρω.

49.

Μὰ οὐδὲ 'ς τὴν Πόλι ἀγάπησα μὰ οὐδὲ 'ς τὴ Σαλονίκη
Παρὰ 'ς τὴ δόλια τὴν φραγκιὰ μιᾶς χήρας θυγατέρα,
Ποῦ εἶχε τ' ἀχεῖλι κόκκινο μὲ τὸ βερζὶ γραμμένο.
Μὲ τὸ μανδύλι τὸ σουρε κ' ἔβαψε τὸ μανδύλι,
Σ' ἑπτὰ ποτάμια τὸ πλυνε· καὶ τὰ ἑπτὰ ἔβαψαν,
Ἔβαψ' ἡ ἄκρη τοῦ 'γιαλοῦ κ' ἡ ἄκρη τοῦ πελάγου.
Κατέβη ἀετὸς νὰ πιῇ νερὸ κ' ἔβαψαν τὰ πτερά του.
Ἔβαψ' ὁ ἥλιος ὁ μισὸς καὶ τὸ φεγγάρι ἀκέρηο.
Ἔβαψαν τρία κάτεργα μὲ τοὺς κατεργαρέους.

50.

Ποῦ πᾷς πουλὶ πουλάκι μου ποῦ πᾷς πουλὶ νὰ μείνῃς
κ' ἐμένα ποῦ μ' ἀφίνῃς;
Πάγω 'ς τὰ ὄρη 'ς τὰ βουνά, ποῦ εἶνε καὶ τ' ἄλλα τὰ πουλιά.
Θὰ φτιάσω τὴν φωλίτσα μου 'ς τοῦ τζελεπῆ τὸ φέσι
ποῦ τρέμει γιὰ νὰ πέσῃ.
Σάζοντας πούστας τὰ μαλλιὰ θὰ μοῦ τηνὲ χαλάῃ
καὶ μὲ χασομεράει.
Θὰ φτιάσω τὴν φωλίτσα μου — Σὲ πέρνω μικρουλίτσα μου
Σ' τοῦ πηγαδιοῦ τὸ χεῖλο — Σὲ πέρνω δὲν σ' ἀφίνω.
Πὰν τὰ κορίτσια γιὰ νερὸ — δὲν βγαίνεις ἔξω νὰ σὲ ἰδῶ;
Καὶ μοῦ τηνὲ χαλᾶνε — καὶ μὲ χασομερᾶνε.

51.

Πόταμε σύντας γεμίζῃς, καὶ βαρῇς καὶ κυματίζῃς,
Πάρε με 'ς τὰ κύματά σου, 'ς τὰ κλωθογυρίσματά σου
Νὰ μὲ πᾷς τὴν δύσι δύσι, σὲ μιὰ κρυσταλλένια βρύσι
Ποὔρχονται ἡ ξανθαῖς καὶ πλένουν, μαυρομμάταις καὶ
λευκαίνουν,
Μᾶρθε μιά, μᾶρθε κ' ἡ ἄλλη, μ' ἄρθε ἑνοῦ φτωχοῦ κοράσι
Εἶχε τοῦ ἡλιοῦ τὴν λάμψι καὶ τοῦ φεγγαριοῦ τὴν βάψι.
—Μωρὴ ἐσὺ φτωχὸ κοράσι, ποῦ τὴν ηὗρες τόση λάμψι:
—Εἶχα μπάρμπα κ'ἦτον κλέφτης ἀδελφὸν κ'ἦτον κουρσέφτης.

52.

Αὐγοῦλ' αὐγοῦλα σκόνωμαι σὲ περιβόλι μπαίνω
Νὰ κόψω τὸν βασιλικὸ καὶ τὸ μακεδονίσι.
Νὰ κόψω κ' ἕνα λημοφύλλο νὰ κρῶ τὸν ταμπουράν μου.
—Κατακαϋμένε τάμπουρα γιὰ δὲν βαρῇς γεμάτα;
—Γιὰ βάλ τὰ τέλια δυνατὰ καὶ βάρει με γεμάτα
ξανθὴ καὶ μαυρομμάτα.
Κ' ἂν δὲν 'ς τὴν φέρω τὴν ξανθὴ κάμε τριὰ κομμάτια.

53.

Τὸ μανδυλάκι ποῦ κεντᾷς ἐμένα νὰ τὸ στείλῃς.
Νὰ μὴ τὸ στείλῃς μοναχὸ παρὰ μὲ τὴν ἀγάπη.
Κ' ἐκείνη τὸ παρήκουσε καὶ μοναχὸ τὸ στέλλει,
'Σ τὰ γόνατα τὸ κράταε καὶ τὸ συχνορωτάει.
Γιὰ πές μου μανδυλάκι μου πῶς μ' ἀγαπᾷ ἡ κυρά σου;
Ὅταν σὲ συλλογίζεται ὅταν σὲ βάνει ὁ νοῦς της
Σὰν θάλασσα βουρλίζεται 'σὰν κῦμα δέρν' ὁ νοῦς της
Σὰν τὸ ψαράκι 'ς τὸ γιαλό, τ' ἀρνὶ 'ς τὸ μακελλάρη.

54.

Δὲν μπορῶ μάνα, δὲν μπορῶ ἀπὸ τὸ μεσημέρι.
Κᾂν θ' ἀῤῥωστήσω μάνα μου, κᾂν τακτικὸς θὰ πάρω
Κᾂν θὰ φορέσω τὰ στενὰ νὰ παίξω τὸ ῥεστίτσιο·
Σώπα, Χρῆστό μου, μὴν τὸ λὲς καὶ μὴ τὸ κουβεντιάζεις
Γιατὶ ἔχω ἐχθροὺς καὶ χαίρονται καὶ φίλους καὶ λυποῦνται.
Ποιὰ μάνα ἔχει ἕνα παιδὶ καὶ τακτικὸς νὰ πάῃ;
Περικαλῶ σε, κύριε μου, παῦσε τὴν κατοικιά σου.
Πάρε τὴν πάχνη ὀχ τὰ βουνά, τὴν καταχνιὰ ὀχ τοὺς κάμπους.
Γιὰ ν' ἀγναντεύσω, γιὰ νὰ ἰδῶ τὸν κάμπον τῆς Μεθώνης.
Πῶς κάνουν τὴν ζευγολατιά, τοῦ κάμπου οἱ ζευγολάτες,
Ποῦ κάνει ὁ Χρῆστος μοναχὸς μὲ τὸ γοργὸ ζευγάρι.
Μὰ εἶχε τὰ βόϊδα ἀπὸ στοιχειά, τ' ἀλέτρια σιδερένια
Κ' ὁλόσπερνε κ' ὁλόκανε κ' ὁλόγραμμάτα στέλλει.
« 'Ανάθεμά τον τὸν παπᾶ μὲ τὰ μορφα κοράσια
Ὁποῦ τὰ στέλλει γιὰ νερὸ κ' ἔρχονται φιλημένα. »

55.

Μιὰ κόρη ἐκοιμότανε 'ς τ' ἀνδρός της ταῖς ἀγκάλαις
Κ' ὕπνος δὲν τῆς ἐπάγαινε κ' ὕπνος δὲν τῆς παγαίνει.
Ὅλο τ' ἀνδρός της ἔλεγε κ' ὅλο τ' ἀνδρός της λέγει.
Βαρειὰ κοιμᾶσαι Κωνσταντὴ 'ς ταῖς ἐδικαῖς μ' ἀγκάλαις
Ποῦ ἡ συντροφιά σου ἐμίσεψε καὶ πάει καὶ τὸ βράδυ.
Πολὺ μὲ βιάζεις λιγερή, πολὺ μὲ βιάζεις κόρη.
Θαῤῥῶ καὶ ἄλλον ἀγαπᾷς κ' ἄλλον ἄνδρα θὰ πάρεις.
'Ανίσως κ' ἄλλον ἀγαπῶ κ' ἄλλον ἄνδρα ἀπὸ σένα
Σπαθὶ βαστᾷς στὴ μέση σου κόψε μου τὸ κεφάλι,
Νὰ ματωθοῦν τὰ ῥοῦχα μου κ' ἐσένα τὸ σπαθί σου.
Κ' ἐπίστευσε 'ς τοὺς ὅρκους της κ' ἐκίνησε νὰ πάῃ
Σ' ἀφίνω γειὰ μώρ λιγερὴ κ' ἐμπιστευμένη ἀγάπη.
Σοῦ δίνω χτένι καὶ γυαλὶ κόρη νὰ μὲ θυμᾶσαι
τὸ χτένι νὰ χτενίζεσαι καὶ τὸ γυαλὶ νὰ βλέπῃς.
Μεσοστρατῆς μεσοδρομῆς 'ς τὴ μέση τοῦ πελάγου
Τότες τὸ συλλογίστηκε, τότε τὸ βάνει ὁ νοῦς του
Ποῦ εἶν' τὸ καλαμάρι του ποῦ εἶν τὸ χαιμαλί του.
Καὶ 'πίσω ξαναγύρισε, γύρισε νὰ τὰ πάρῃ.
Βρίσκει ταῖς πόρταις σφαλισταῖς καὶ σφικταμπαρωμέναις,
'Ρωτάει ταῖς γειτόνισσαις καὶ ταῖς γειτονοπούλαις
'Αθὲ καὶ τί νὰ γείνηκε ἡ ἐδική μ' ἀγάπη
Π' οὐδὲ 'ς τὴν πόρτα φαίνεται μὰ οὐδὲ 'ς τὸ παραθύρι.
Μὰ οὐδὲ 'ς τὴ βρύσι γιὰ νερὸ νὰ φέρῃ τὸ βαρέλι;
Θαῤῥῶ τι μέσα κάθεται καὶ μᾶλλον ἄνδρα παίζει.
Κλοτσᾷ βαρεῖ τὴν πόρτα του σχίζει κ' ἐμβαίνει μέσα
Καὶ τὸ σπαθί του τράβηξε τῆς κόβει τὸ κεφάλι.

56.

Καλότυχὰ εἶναι τὰ βουνὰ καλότυχοι κ' οἱ κάμποι
Καλότυχη κ' ἡ 'Αρετὴ ποῦ τὴν παντρολογᾶνε·
Ὁποῦ εἶχε τοὺς ἐννιὰ ἀδελφούς, τὰ δεκαοχτὼ ξαδέλφια.
Συμπεθεριά της φέρνουνε τὴ μιὰ μεριὰ τὴν ἄλλη
Κ' ἕνα καλὸ συμπεθεριὸ πολὺ μακρυὰ 'ς τὰ ξένα.
Κανεὶς δὲν ἀπεκρίθηκε ἀπὸ τοὺς ἐδικούς της
Παρὰ ὁ Κώστας μοναχὰ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη.
Μανοῦλα νὰ τὴν δώσωμεν τὴν 'Αρετὴ 'ς τὰ ξένα
Ποῦ εἶμαι κ' ἐγὼ πραγματευτής, ποῦ εἶμαι μπεζεριάνης
Γιὰ νὰ περνῶ νὰ τρῶ ψωμὶ νὰ τόχω κ' ἀποκούμπι.
Κώστα ἂν μ' εὕρῃ θάνατος ποιὸς πάει νὰ τὴν φέρῃ;
Τὸ καλοκαῖρι δυὸ βολαῖς καὶ τὸν χειμῶνα πέντε:
Μανοῦλ' ἂν σ' εὕρῃ θάνατος ἐγὼ πᾶ καὶ τὴν φέρνω,
Τὸ καλοκαίρι δυὸ βολαῖς καὶ τὸν χειμῶνα πέντε.
Ἦλθαν τὰ χρόνια δύστυχα κ' οἱ μῆνες ποντισμένοι
Πεθάναν καὶ οἱ ἐννιὰ ἀδελφοὶ τὰ δεκαοχτὼ ξαδέλφια.

Σ' ὅλους τοὺς γυιοὺς βάνει κερὶ 'ς ὅλους τοὺς γυιοὺς λιβάνι
Τὸν Κώστα καταριώτανε βαρειὰ κατάρα λέει.
"Ολοι μου οἱ γυιοὶ νὰ λυώσουνε καὶ ὁ Κώστας νὰ μὴ λυώση
'Οπ' ἔδωκε τὴν 'Αρετὴ πολὺ μακρυὰ 'ς τὰ ξένα.
Πουλάκι πέρνα τ' ἄκουσε τοῦ Κώστα πάει τὸ λέει.
Κώστα ἡ μάνα σου καταράει, βαρειὰ κατάρα λέει
"Ολοι μου οἱ γυιοὶ νὰ λυώσουνε καὶ ὁ Κώστας νὰ μὴ λυώση
'Οπ' ἔδωσε τὴν 'Αρετὴ πολὺ μακρυὰ 'ς τὰ ξένα.
Κ' ἡ γῆ ἀναταράχθηκε κ' ὁ Κώστας ἐσηκώθη
βάνει τὸ σάβαν' ἄλογο καὶ τὸ σανίδι σέλλα.
'Εκίνησε κ' ἐδιάβηκε νὰ φέρῃ τὴν 'Αρέτω.
'Σ τὴ στράτα ὁπ' ἐπάγαινε 'ς τὴ στράτα ποῦ παγαίνει,
Τὸ θεὸ παρακαλιώτανε, τὸ θεὸ παρακαλιέται·
Θέ μου νὰ βρῶ τὴν 'Αρετὴ 'ς τὴ βρύσι νὰ λευκαίνῃ
Καθὼς περικαλιώτανε ἐδιάει καὶ τὴν ηὗρε·
'Από μακρυὰ τὴν χαιρετᾶ κ' ἀπὸ κοντὰ τῆς λέγει·
Γειά σου χαρά σου 'Αρετή.—Καλῶς τονε τὸν Κώστα.
"Αιντε ἀδελφή νὰ φύγωμε 'ς τὴ μάνα μας νὰ πᾶμε·
Ἡ μάνα μας ψυχομαχάει βαρειὰ γιὰ νὰ πεθάνῃ,
'Εκίνησαν κ' ἐδιάκανε 'ς τῆς μάνας τους τὸ σπῆτι.
Γειά σου χαρά σου μάνα μου.— Καλῶς την τὴν 'Αρέτω.
'Αρέτω μου ποιὸς σ' ἔφερε ποιὸς θὰ σὲ πάει πίσω;
Μάνα μ' ὁ Κώστας μ' ἔφερε κεῖνος μὲ πάει πίσω.

57.

Τί νὰ γένω ὁ λεεινὸς ὁ κατακακόμοιρος;
Τί νὰ γένω ὁ λεεινὸς μὲ τὴν κακὴ γυναῖκα;
Τὸν χειμῶνα μ' ἔστελνε νὰ σπείρω νὰ θερίσω.
"Εστειλα κ' ἐγὼ ὁ λεεινὸς ὁ κατακακόμοιρος
"Εστειλα κ' ἐθέρισα κ' ἔκαμα δυὸ βατζέλια.
Τὸ ἕνα δίνω δεκατιὰ τ' ἄλλο κρατῶ νὰ σπείρω
Κ' ἐκεῖνο μοῦ ἀνέμεινε ἡ σκούφια μου γεμάτη.
Στὸν ὦμό μου τὸ ἔβαλα 'ς τὸ σπῆτι μου παγαίνω.
Εὑρίσκω τὴν γυναῖκα μου καὶ μαγειρεύει κόττα.
'Εθάῤῥεψα ὁ λεεινὸς ὁ κατακακόμοιρος
'Εθάῤῥεψα ὁ λεεινὸς καὶ πέρνω ἕνα κοψίδι.
Καὶ τὴν χουλιάρα ἅρπαξε μοῦ σχίζει τὸ κεφάλι

58.

'Ανάθεμά σε Ζαχαριὰ μὲ τὸ ζακόνι πὤχεις,
Πᾶσα ἡμερούλα πόλεμο πᾶσα μῆνα γυναῖκα.
Μηγάρις πέρνεις βλάχισσα μηγάρις βλαχοπούλα,
Μὴ πέρνεις τὴν μανιάτισσα τὴν καπετανοπούλα,
Πὤχει κορμὶ γιὰ φορεσιὰ καὶ μέση γιὰ ζωνάρι
λαιμὸ γιὰ τὸ γιορντάνι
Καὶ δάκτυλα μασουρωτὰ γιὰ δέκα δακτυλίδια;
— "Οχ τοῦ γαϊδάρου ἡ κλῆρα.

59.

Δώδεκα χρόνους ἤμουνα 'ς τὸ Χάρο ῥογιασμένος
Καὶ ῥόγα δὲν τοῦ γύρεψα μηδὲ τὴν δούλεψί μου,
Μόν' τὰ κλειδιὰ τοῦ γύρεψα, κλειδιὰ τοῦ παραδείσου
Ν' ἀνοίξω τὸν παράδεισο νὰ ἰδῶ τοὺς κολασμένους.
Δεξιὰ μεριὰ εἶναι οἱ δίκαιοι, ζερβιὰ εἶναι οἱ κολασμένοι
Κρατήγανε κ' οἱ δίκαιοι λαμπάδαις ἀναμέναις·
Κρατήγανε κ' οἱ ἄρχοντες σακκούλαις μὲ τὰ γρόσια.
Καὶ τοὺς πτωχοὺς παρακαλοῦν καὶ τῶν φτωχῶνε λένε·
Πάρτε φτωχοὶ τὰ γρόσα σας καὶ δός τε μας λαμπάδες.
'Εδῶ τὰ γρόσα δὲν περνοῦν, λαμπάδες δὲν πουλιένται,
Παρὰ ἡ παστρικὴ ψυχή, ψυχὴ τοῦ παραδείσου.
Θυμᾶσθ' ὄντας τὰ πέρνατε τὰ δέκα δεκαπέντε,
Καὶ τὸ κρασὶ μὲ τὸ νερό, τ' ἀλεύρια μὲ τὴ στάκτη;

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΓΕΝΟΣ ΟΥΔΕΤΕΡΟΝ. Ἡ Κυρία Στάελ ἐτίμα τὴν τύχην τοῦ Ναπολέοντος· ἐπεσκέπτετο συχνὰ πυκνὰ τὸν Κεραμεικὸν καὶ ἤθελέ ποτε νὰ διορισθῇ κυρία τῆς αὐλῆς, διὰ νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῆς αἰθούσης τῆς αὐτοκρατείρας εἰς τὸ γραφεῖον τῆς διπλωματίας. Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ προεφυλάττετο καὶ ἀνθίστατο εἰς τὰς κολακείας τῆς λαμπρᾶς ταύτης Κορίννης ἥτις ἔκρυπτεν ἐν τῷ στήθει τὸ σύστημα καὶ τὴν φιλοδοξίαν τῶν Αἰκατερινῶν καὶ Ἐλισαβετῶν.

Καὶ ὅμως ἡ Κυρία Στάελ προσεπάθει ἀδιακόπως, καὶ πρωΐαν τινά, ἀφ' οὗ ὁλόκληρον νύκτα ἐδυσσοδόμευσε σχέδια καὶ ἐλπίδας προσῆλθεν ἐνωρὶς εἰς τὸν Κεραμεικόν. Εἰσέρχεται καί τοι ἐμποδιζομένη παρὰ τὰ διατεταγμένα διαπερᾷ αἰθούσας καὶ στοάς, προχωρεῖ δὲ καὶ κλειδούχους ἀπωθοῦσα καὶ ὑπηρέτας. Τέλος φωνάζουσι πρὸς αὐτήν· « Ὁ αὐτοκράτωρ εἶναι εἰς τὸ λουτρόν! » Ἀλλὰ οὔτε τοῦτο τὴν ἐμποδίζει· ἐξακολουθεῖ βαδίζουσα βήματι ταχεῖ, καὶ ἀνοίξασα μόνη τὴν τελευταίαν θύραν, εὑρίσκει τὸν ἥρωα εἰς αἰσχίστην κατάστασιν. Οὗτος δὲ ζητεῖ συγγνώμην, καὶ τεταραγμένος ὀλίγον, λέγει ὅτι τῷ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀκροασθῇ αὐτῆς εἰς τοιαύτην ὥραν καὶ κατάστασιν. « Αἴ! καὶ τί πειράζει, αὐτοκράτορ; ἡ μεγαλοφυΐα δὲν ἔχει γένος ἀρσενικὸν καὶ θηλυκόν . . . Ἄκουσέ με . . . » Συνήφθη λοιπὸν ἀλλόκοτος συνομιλία μεταξὺ μονάρχου ἐν τῷ ὕδατι τοῦ λουτροῦ καὶ Πυθίας οἰστρηλατουμένης, ἀντιτεινόντων καὶ ἀντικρουόντων συλλογισμοὺς, σκέψεις καὶ ἀξιώματα. Ὁ ἡγεμὼν λησμονήσῃ τὴν θέσιν του ἀντικρούει τὴν ἀπρόοπτον ταύτην θύελλαν· ἡ δὲ γυνὴ ἐντείνουσα τὴν φωνὴν καὶ ὡς ἐκ τρίποδος λαλοῦσα, προλέγει ἔνδοξους καὶ ταλαιπωρίας καὶ ἀντιστάσεις καὶ τὴν Εὐρώπην ἐπανισταμένην καὶ τὴν Γαλλίαν καταβληθεῖσαν καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν σκῆπτρον καταβυθιζόμενον μετὰ τῶν κοινῶν ἐλευθεριῶν εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ χρόνου καὶ τὰ χάσματα τῶν θαλασσῶν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Φυλλ. 15 Σεπτ.

Σελ. 294 στ. 33 γρ. 'Ετχόρν ἀντὶ 'Εϊκόρου

Σελ. 295 στήλη πρώτη γρ. παλινορθώσεως ἀντὶ αναζωπυρήσεως.

Καὶ στήλη δευτέρα ἐν τῇ αὐτῇ σελ. ς. 4 καὶ ς. 7. γρ. παλινορθώσεως ἀντὶ ἀναζωπυρήσεως.

Φυλλάδ. 1ης 'Οκτωβρίου.

Σελ. 327 ς. 25 γρ. λοιπὸν ἀντὶ λοιπῶν.

Σελ. 328 ς. 14 γρ. διαδώσωσιν, ἀντὶ διασώσωσιν.

'Εν τῇ αὐτῇ σελ. ς. 44. πρόσθες, ἱστορίαν.

Σελ. 329 ς. 4. γρ. ἵνα ἀντὶ διὰ νά.

» ς. 36 πρόσθες· περὶ τοῦ ἀνδρός.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ΄. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 303.

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΜΕΛΑΝΤΙΩΝ ΣΚΟΠΕΛΩΝ.

Ἀναλογιζόμενός τις ἐπ᾽ ἀληθείᾳ, ὅτι ἡ πρὸς τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα φιλοπραγμοσύνη τῶν τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης σοφῶν προῆλθε μέχρι θρησκευτικῆς, οὕτως εἰπεῖν, λατρείας· ὅτι ἐνθουσιωδῶς ἀναμοχλεύουσι καὶ ἐξερευνῶσι κατὰ σπιθαμὴν καὶ κατὰ πόδα τά τε ὑπὲρ τῆς γῆς καὶ τὰ ὑπὸ τὴν γῆν τῆς κλεινῆς ἡμῶν πατρίδος, ἵνα καὶ οὕτως ἀνιχνεύσωσί που κεκρυμμένον τινὰ θησαυρὸν γνώσεως· ὅτι πολυσχιδεῖς συνεγράφησαν ὑπ᾽ αὐτῶν πραγματεῖαι, πολὺ διαχέουσαι φῶς ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου βίου τῶν ἡμετέρων προγόνων· ὅτι πολλάκις μία γῆς ὀργυια βράχος τις ἢ ἄκρα, ἢ καὶ ἓν τμῆμα κεράμου ἢ λίθου λελαξευμένου γίνεται εἰς αὐτοὺς ὑποκείμενον σοφῶν μελετῶν καὶ ἐμβριθῶν συζητήσεων, ταῦτα, λέγω, καὶ τὰ τοιαῦτα ἀναλογιζόμενος, καὶ τὴν σημερινὴν ἀβελτηρίαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὴν περὶ τὰ κενὰ σπουδάσματα ῥοπὴν τῶν πλείστων ἐξ ἡμῶν ἀντισταθμίζων, περιαλγὴς τὴν καρδίαν καὶ βαρὺ στενάξας, ἤθελεν εἴπῃ ὅτι, βάσκανος δαίμων πάντως νεμεσῶν ἡμᾶς παχεῖαν κατεσκέδασεν εἰς τὰς ὄψεις ἡμῶν ἀχλὺν, ὅπως μὴ φωτιζώμεθα ἐκ τοῦ ἀπαυγάσματος τῆς καθ᾽ ἅπαν τὸ περίγειον σελαγιζούσης δόξης τῶν προγόνων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατεδίκασεν ἡμᾶς καταδίκην Ταντάλειον, ὥστε τοὺς μὲν ξένους πάντας νὰ βλέπωμεν ἐντρυφῶντας καὶ κατακορεῖς γινομένους ἐν τῇ παρατεθειμένῃ ἡμῖν προγονικῇ πανδαισίᾳ, ἡμεῖς δ᾽ αὐτοὶ καί περ βουλιμιῶντες, νὰ μὴ δυνάμεθα μηδ᾽ ἀπὸ τῶν καταπιπτόντων κἂν ψιχίων ν᾽ ἀπογευθῶμεν, μηδ᾽ ἄκρῳ γοῦν δακτύλῳ ψεκάδα δρόσου λαμβάνοντες νὰ καταψύξωμεν τὴν φλεγμαίνουσαν γλῶσσαν ἡμῶν.

Ἐὰν λοιπὸν ἄνθρωποι, μήτε κατὰ γένος, μήτε κατὰ γλῶσσαν προσήκοντες ἡμῖν, ἀναδιφῶσιν ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῆς Εὐρώπης τὸν βίον τῶν ἡμετέρων προγόνων, κατὰ πάσας αὐτοῦ τὰς λεπτομερείας, καὶ τὴν κλασικὴν γῆν ἡμῶν διαγράφοντες, φιλοτιμοῦνται νὰ μὴ καταλίπωσί τι ἀδιερεύνητον ἱστορικῶς τε καὶ τοπογραφικῶς, παρ᾽ ἡμῖν ἄρα τοῖς γνησίοις ἐκείνων ἀπογόνοις (κἂν ἐθέλῃ ὁ σοφὸς Φαλμεράϋερ κἄν τε μὴ), καὶ, σὺν Θεῷ δ᾽ εἰρήσθω, ἐφαμίλλοις αὐτῶν ἐσομένοις, πρωτίστης σπουδῆς καὶ κυριωτάτης μελέτης ὑποκείμενον ἔπρεπε νὰ ἦναι πᾶν ὅ,τι ἀνάγεται εἰς τὴν σεβασμιωτάτην ἀρχαιότητα· καὶ οὐδὲν, οὐδ᾽ ἐλάχιστον ὅσον, ἔπρεπε νὰ παρερχώμεθα ἀνεξιχνίαστον καὶ ἀδιευκρίνητον.

Ἀλλὰ, κατὰ δυσμοιρίαν, δὲν ἀνενήψαμεν εἰσέτι· καὶ δαπανώμενοι ἐφ᾽ ἃ μὴ δεῖ, μένομεν ἐνδεεῖς τῶν

ὧν δεῖ. Κατατρίβοντες ἀφειδῶς τὸ τιμαλφέστατον χρῆμα, τὸν καιρὸν, εἰς τὰ εἰκαῖα καὶ ἀνεμοφόρητα, λειπόμεθα ἀπότροφοι τῆς πατρῴας παιδείας. Ἔκδοτοι δὲ τὸ παράπαν εἰς πᾶν ὅ,τι ἄμουσον καὶ ξενοπρεπὲς, καὶ μάλιστα εἰς τὰς κάκιστ' ἀπολουμένας μυθιστορίας, αἵτινες οὐ μόνον ἐκμυζῶσι τῶν νέων τὴν διάνοιαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν δηλητηριάζουσι, παραχωροῦμεν εἰς τοὺς ξένους μετὰ τοσαύτης ἀναλγησίας τὰ ἑαυτῶν δικαιώματα, τὴν ἰδίαν ἡμῶν δόξαν, ἀφίνοντες αὐτοὺς νὰ δρέπωνται τὸν προγονικὸν ἡμῶν θησαυρὸν καὶ ἐπὶ τέλους κινδυνεύομεν ν' ἀναδείξωμεν τὴν ἱερὰν γῆν τῆς σοφίας καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ, ἄδοξον ἐνδιαίτημα τοῦ ἑταιρικοῦ *ῥωμαντισμοῦ*.

Καὶ ὅμως οὐδεὶς ὁ ἀντιλέξων, πλὴν εἰμή τις παράπληκτος, ὅτι ἡμεῖς ἠδυνάμεθα νὰ γείνωμεν τῶν ξένων οἱ χειραγωγοὶ εἰς τὰ πάτρια. Ἡμεῖς πολλὰς σφαλερὰς κρίσεις αὐτῶν περὶ τῶν προγονικῶν πραγμάτων ἠδυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν, καὶ πολλὰ λανθάνοντα αὐτοὺς ἔτι, ν' ἀποκαλύψωμεν καὶ νὰ διδάξωμεν αὐτούς. Εἰς ἡμᾶς, συνελόντι εἰπεῖν, ὡς κληρονόμους τῆς τε γλώσσης καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἁπαξαπλῶς πατρῴων πλεονεκτημάτων, ἁρμόζει, κατὰ λόγον φυσικὸν, τὸ ὀρθῶς καὶ πιστῶς ἐν πᾶσιν ἑρμηνεύειν τὰ προγονικὰ συγγράμματα, καὶ μάλιστα τὸ ὁροθετεῖν ἀκριβῶς τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀπαντῶντας τόπους, οὓς οἱ ξένοι ἀβρόχοις ποσὶν, ἔστιν ὅτε. διέρχονται ἐξ ἀγνοίας. Ἀλλα

Θαρσεῖν χρή... τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον.

Ἐγὼ δὲ ἂς τραπῶ εἰς τὸ τοῦ λόγου μου ὑποκείμενον, δι' ὃ γέλωτος δίκην ὀφλήσω ἴσως παρά τισιν, ὡς τοιαῦτα προοιμιασθεὶς περὶ πραγμάτων σμικρῶν δήπουθεν καὶ λόγου ἀναξίων, οἷοι οἱ *Μελάντιοι σκόπελοι*. Ἀλλ' ἂς μοὶ συγχωρηθῇ νὰ ἐξομολογηθῶ, ὅτι τῶν πολλῶν μου ἰδιοτροπιῶν μία εἶναι καὶ ἡ δόξα ἣν ἔχω, ὅτι πρέπει νὰ φιλοκρινῶμεν πολλαπλῶς, καθὸ Ἕλληνες, πανθ' ὅσα εὑρίσκομεν σκοτεινὰ ἢ ἀνερμήνευτα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν, ὅσον σμικρὰ κἂν ὑποτεθῶσιν εἰς τὰς ὄψεις τῶν τὰ μεγάλα μόνον καὶ εὔδηλα σκοπούντων, καὶ διαλευκαίνοντες αὐτὰ ν' ἀποδίδωμεν ἕκαστον εἰς τὸν οἰκεῖον ἐπιστημονικὸν κλάδον.

Καὶ δὴ ἀναγινώσκω ἐν τοῖς Ἀργοναυτικοῖς τοῦ Ἀπολλωνίου, ὅτι ἐξαστράψαντος τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπὸ τῶν *Μελαντίων σκοπέλων*, ἀνεφάνη εἰς τοὺς χειμαζομένους Ἀργοναύτας ἡ νῆσος Ἀνάφη, ἔνθα καὶ διεσώθησαν. Ὅθεν ζητῶν ἐκ περιεργείας νὰ πληροφορηθῶ ποῦ τῆς θαλάσσης κεῖνται, καὶ πῶς τὴν σήμερον ὀνομάζονται οἱ ἐν λόγῳ σκόπελοι, ἀνελίττω πάντας μονονουχὶ τοὺς γεωγραφικοὺς πίνακας τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοὺς τοὺς ὑδρογραφικούς· διαθρέω τὸ Κρητικὸν, τὸ Καρπάθιον, τὸ Κάριον πέλαγος, ἀλλ' ἀποτυγχάνω τοῦ ζητουμένου. Ἐρευνῶ ἔπειτα τοὺς νεωτέρους γεωγράφους, ἀλλὰ καὶ αὖθις ἀποτυγχάνω. Λαμβάνω μετὰ ταῦτα ὡς πρωρέα μου τὸν σχολιαστὴν τοῦ εἰρημένου ποιητοῦ· ὁδηγοῦμαι παρ' αὐτοῦ πλησίον τῆς Θήρας, · ὅπου ἐξ ἀκοῆς παρέλαβεν ἴσως, ἢ, τὸ πιθανώτερον, ἐξ ἰδίας εἰκασίας ἐνόμιζεν ὅτι κεῖνται οἱ σκόπελοι, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος καὶ ἐγὼ ἀποσφαλλόμεθα τῆς ἐλπίδος. Τελευταῖον προστρέχω εἰς δύο ἄλλους ἐμπειροτέρους ὁδηγοὺς, Σκύλακα τὸν Καρυανδέα καὶ Στράβωνα τὸν Ἀμασέα· καὶ οὗτοι μὲν λύουσιν ἐν μέρει τὴν περιέργειάν μου, ὑποδείξαντές μοι τὴν τῶν σκοπέλων τοποθεσίαν, ἀλλὰ μοὶ λείπεται ἔτι νὰ μάθω καὶ τὸ σημερινὸν αὐτῶν ὄνομα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν οὐδεὶς τῶν νεωτέρων, ὡς εἴρηται, γεωγράφων καὶ πινακογράφων, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτῶν τῶν διαφόρων σοφῶν ἐκδοτῶν τοῦ Σκύλακος καὶ τοῦ Στράβωνος, ἐσημείωσαν τήν τε θέσιν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ὀνομασίαν τῶν σκοπέλων τούτων, τῆς δὲ παρούσης διατριβῆς μου θέμα εἶναι ἡ περὶ αὐτοῦ τούτου ἔρευνα, φέρε διηγηθῶμεν, ὡς ἐν προανακρούσματι, τὰ κατὰ τοὺς Ἀργοναύτας, ἐφ' ὅσον μόνον ἀναφέρονται εἰς τὸ προκείμενον.

Χειμαζομένων οὖν αὐτῶν κατὰ τὸ Κρητικὸν πέλαγος, ἀπογνόντων δὲ τὴν σωτηρίαν καὶ τὸ τῆς Ἀργοῦς σκάφος ἀφέντων εἰς τὴν διάκρισιν τῆς ἀγριαινούσης θαλάσσης, δακρυῤῥοῶν ὁ Ἰάσων ἐξιλάσκετο τὸν Δήλιον Ἀπόλλωνα, καὶ πολλὰ δῶρα ὑπισχνεῖτο εἰς αὐτόν. Ὁ δὲ Θεὸς ἐπιστὰς εὐθέως ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῶν δύο *Μελαντίων σκοπέλων* ἐτόξευσεν ὑψόθεν κατὰ τῆς θαλάσσης· ἀπὸ δὲ τῆς ἐξαστραψάσης ἐκ τῆς βολῆς λάμψεως ἀνεφάνη εἰς τοὺς Ἀργοναύτας ἡ νῆσος, ἣν ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος *Ἀνάφην* ὠνόμασαν, προσορμισθέντες ἐκεῖσε. Οὕτως ὁ Ἀπολλώνιος ἐξ οὗ παρατίθημι τὴν περικοπὴν ταύτην.

.... Τύνη δὲ κατ' οὐρανὸν ἵκεο πέτρας
Ῥίμφα Μελαντίους ἀριήκοος, αἵ τ' ἐνὶ πόντῳ
Ἧνται. Δοιάων δὲ μιῆς ἐφ' ὕπερθεν ὀρούσας,
Δεξιτερῇ χρύσειον ἀνέσχεθες ὑψόθι τόξον·
Μαρμαρέην δ' ἀπέλαμψε βιὸς περὶ πάντοθεν αἴγλην
Τοῖσι δέ τις Σποράδων βαιὴ ἀπὸ τόφρ' ἐφάνθη
Νῆσος ἰδεῖν ὀλίγης Ἱππουρίδος ἀγχόθι νήσου.
κτλ. (α).

Ὁ δ' Ἀπολλόδωρος συνῳδὰ μὲν τῷ ποιητῇ ἱστορεῖ καὶ αὐτὸς, πλὴν ὅτι καλεῖ τοὺς ἐν λόγῳ σκοπέλους *Μελαντίους δειράς* (β). Οὕτω καὶ παρ' Ἡσυχίῳ εὕρηνται γραφόμενοι *Μελάντιοι ὅροι*. Ὁ δ' αὖ ποιήσας τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ὀρφέως γραφόμενα ἀργοναυτικὰ παρίστησι τὸν Ἀπόλλωνα, οὐχὶ ἀπὸ τῶν

(α) Ἀργον. Δ'. ς'. 1706—1712.
(β) Βιβλ. Α', θ'. 26.

Μελαντίων σκοπέλων τοξεύσαντα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου Δήλου, ἥτις, ὡς γνωστὸν, ἦν εἰς αὐτὸν ἀφιερωμένη. Παρατίθημι δὲ καὶ αὐτοῦ τοὺς στίχους·

Ἠδ' ὡς θεινόμενοι βαρυηχέϊ κύματι πόντου,
Ῥίμφα τε κυανέησι βαρυνόμενοι νεφέλῃσιν,
Ἠλπόμεθα σκοπέλοισι Μελαντίοισιν ἐ-
[γεσθαι
Νῆα θοήν. Παιὰν δ' ἄρ' ἑκηβόλος ἀγχόθι ναίων,
Δήλου ἀπὸ κραναῆς ἧκεν βέλος, ἐκ δ' ἀνέφηνεν
Μεσσάτιον Σποράδων. Ἀνάφην δὲ ἑ πάντες ὀπίσσω
Νῆσον κικλήσκουσι περικτίονες ἄνθρωποι (α).

Ἀλλ' ἀδιάφορον εἶναι ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τοῦτο· διότι μόνον περὶ τῆς τῶν σκοπέλων τοποθεσίας πρόκειταί μοι ὁ λόγος.

Ὁ μὲν οὖν ἀρχαῖος σχολιαστὴς τοῦ Ἀπολλωνίου, ἑρμηνεύων τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν χωρίον, λέγει· «*Μελάντιοι δέ εἰσι δύο σκόπελοι πρὸς τῇ Θήρᾳ, οὕτως ὀνομαζόμενοι ἀπὸ Μέλαντος τοῦ κατασχόντος τὴν χώραν.*» Παρατηρητέον λοιπὸν ἐνταῦθα, ὅτι παρατραπεὶς, ὡς φαίνεται, ὁ σχολιαστὴς ἐκ τῆς ῥύμης ἣν ἀκολουθεῖ ὁ ποιητὴς εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ, βεβιασμένως τοποθετεῖ τοὺς σκοπέλους πλησίον τῆς Θήρας, ὡς γειτνιαζούσης τῇ Ἀνάφῃ, ἔνθα οἱ Ἀργοναῦται προσωρμίσθησαν. Ταύτην δὲ τὴν κατ' αὐτὸν τοποθεσίαν καὶ ὁ περικλεὴς Οὐόσσιος οὐκ ἀποδεχομένῳ ἔοικε, ταῦτ' ἀντεπιφέρων· «*Ἀλλ' ἐξ ὧν εἴρηκε Σκύλαξ καὶ Στράβων, δῆλον οὐκ ὀλίγον διέχειν τοὺς Μελαντίους σκοπέλους τῆς Θήρας*» (β).

Τῶν δ' αὖ γεωγράφων, ὁ μὲν Σκύλαξ ὁρίζει τὴν τῶν σκοπέλων θέσιν διὰ τούτων· «Ἀπὸ δὲ Μυκόνου [εἰς Ἀσίαν πλέοντι] διάπλους ἐπὶ τοὺς Μελαντίους σκοπέλους προαριστιδίου μικρῷ ἔλαττον, σταδίων μ'. Ἀπὸ δὲ Μελαντίων σκοπέλων πλοῦς εἰς Ἰκαρίαν προαριστίδιος» (α)· ὁ δὲ Στράβων οὕτως· «*Ἐντεῦθεν δὲ [ἐκ τῆς Τρωγιλίου ἄκρας] τῷ ἐγγυτάτῳ δίαρμά ἐστιν ἐπὶ Σούνιον σταδίων χιλίων ἑξακοσίων, κατ' ἀρχὰς μὲν Σάμον ἐν δεξιᾷ ἔχοντι καὶ Ἰκαρίαν. καὶ Κορασσίας* (β) *τοὺς δὲ Μελαντίους σκοπέλους ἐξ εὐωνύμων· τὸ λοιπὸν δὲ διὰ μέσων τῶν Κυκλάδων νήσων*» (γ).

Κατὰ ταύτην ἄρα τὴν τῶν Γεωγράφων ἀμφοτέρων διαγραφὴν, ζητητέοι οἱ σκόπελοι οὗτοι ἐν τῷ Ἰκαρίῳ πελάγει, πρὸς τὸ μέρος μάλιστα τῆς Δήλου, καθὰ διαῤῥήδην δηλεῖ καὶ ὁ ὑπὸ τῷ τοῦ Ὀρφέως ὀνόματι κρυπτόμενος ποιητὴς τῶν Ἀργοναυτικῶν διὰ τοῦ στίχου·

«*Παιὰν δ' ἄρ' ἑκηβόλος ἀγχόθι ναίων.*»

Καὶ λοιπὸν μεταξὺ Πάτμου, Νάξου, Δήλου καὶ Ἰκαρίας ἵστανται δύο πέτραι ὁμοιοσχήμονες καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, δίδυμοι, ἀκρότομοι δὲ καὶ ὑψιτενεῖς, καὶ φαλακραὶ, ἐγγὺς ἀλλήλων κείμεναι, πλησιάζουσαι δὲ μᾶλλον πρὸς τὴν νησῖδα Δονοῦσαν (τὴν κοινῶς Τονοῦσαν), κατὰ δυσμὰς αὐτῆς, καὶ ὀνομαζόμεναι σήμερον ὑπὸ τῶν ναυτιλλομένων *Βώδια*, δι' ἣν ἴσως παρέχουσιν ἐξ ἀπόπτου ἰδέαν βοῶν συνεζευγμένων. Αὗται δὲ εἶναι, κατ' ἐμὲ, οἱ *Μελάντιοι σκόπελοι.*

Ἐκ Πάτμου.

Ι. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ.

(α) Στ. 1361—1367.

(β) Σημ. εἰς Σκύλ. Περίπλ. πρὸς τῷ τέλει. Ἐν τούτῳ δὲ ἄς μοὶ συγχωρηθῇ νὰ παρεκβῶ μικρὸν, ὅπως διορθώσω οὐσιῶδές τι σφάλμα τοῦ μεγαλωνύμου τούτου ἀνδρὸς, ἐν ἄλλῳ τινὶ χωρίῳ τοῦ Σκύλακος, τῷ ἑξῆς. «Νῆσος Κῶς καὶ πόλις καὶ λιμὴν κλειστός. Κατὰ ταῦτα Κεραμιακὸς κόλπος τῆς Καρίας· ἔνθα ὑποσημειοῖ ὁ σοφὸς ἀνήρ. «Γράφε Κεραμικός. Κέραμος γὰρ ἡ πόλις καλεῖται. Ὅρα δὲ μὴ ὑπολάβῃς τὴν νῆσον Κῶν ἐγγὺ ςεἶναι τοῦ κόλπου τούτου· ἐγγυτάτω γὰρ τῆς Ῥόδου ὁ κόλπος ὁ Κεραμικός». Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει τἀληθές· διότι ἐγγυτάτω μὲν τῆς Ῥόδου εἶναι ἕτερος κόλπος ὁ ὑπὸ τῶν πάλαι μὲν καλούμενος Γλαῦκος [Στράβ. ΙΔ', β'. 2.], τανῦν δὲ Κόλπος τῆς Μάκρης, ἀπὸ τῆς παρακειμένης ὁμωνύμου νησῖδος τὴν κλῆσιν λαβών. Ἡ δὲ Κῶς κατ' αὐτὸ κεῖται τὸ στόμιον τοῦ Κεραμικοῦ, ὡς αὐτὸς ὁ Σκύλαξ ὀρθότατα ὁρίζει, ἔτι δὲ καὶ ὁ Ἡρόδοτος [Βιβλ. Α'. 174,]. παρ' ᾧ καὶ διφθογγογραφεῖται τὸ τοῦ κόλπου ὄνομα, Κεραμεικός, καλουμένου σήμερον Κόλπος τῶν Κιοβάτων. Σώζει δὲ μέχρι τοῦ νῦν τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα καὶ ἡ, ἀφ' ἧς ὁ κόλπος ἐκλήθη, πόλις Κέραμος, εἰς σωρὸν ἐρειπίων μεταβεβλημένη παρ' ἣν δείκνυνται ἀνακρίθμητοι ὑπερμεγέθεις τε καὶ μονόλιθοι τάφοι.

(α) Περίπλ. πρὸς τῷ τέλει.

(β) Κορασσίαι εἶναι τρεῖς νησῖδες κείμεναι μεταξὺ Σάμου Ἰκαρίας καὶ Πάτμου, ἃς ἐσφαλμένως τοποθετεῖ περὶ τὴν Ἀμοργὸν ὁ καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις ἀποσφαλλόμενος τοῦ ἀληθοῦς Μελέτιος ὁ ἀοίδιμος [Γεωγρ. σελ. 490.]. Διαφόρως δὲ γράφουσιν αὐτὰς οἱ ἀρχαῖοι· ἤτοι ὁ μὲν Ἑκαταῖος Κορσέας, καὶ Κορσίαν ὁ Ἡρωδιανὸς, ὑπολαμβάνοντες ἀμφότεροι μίαν μόνην νῆσον εἶναι [Βλ. Στέφ. Βυζάντ. ἐν λέξ. Κόρσεαι]· Κορσίας δ' ὁ Ἀγαθήμερος [Γεωγρ. ὑποτυπ. Α', δ'.] Εἶναι δὲ αἱ ἑνὶ κοινῷ ὀνόματι λεγόμεναι σήμερον Φοῦρνοι, ἀπ' αὐτῆς που τῆς ι'. ἑκατονταετηρίδος οὕτως ὀνομαζόμεναι [Βλ. Κωνστ. Πορφυρογεν. Σταδιοδρομικὸν σελ, 391.]· ὧν ἡ μὲν μεγίστη μικρῷ παρηλλαγμένον διετήρησε τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, Κρουσοὶ[οὶ] λεγομένη, καὶ τὸ πάλαι μὲν κατῳκημένη, νῦν δὲ Πατμίων ἄποικος οὖσα· ἡ δὲ καλεῖται Φήμαινα· καὶ ἡ ἑτέρα Ἅγιος Μηνᾶς.

(γ) Βιβλ. ΙΔ', ά. 43.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΠΟΙΗΜΑ(*).

—ooo—

διήγησις συνοπτικὴ διὰ στίχων πολιτικῶν ὁμοιοκαταλήκτων περὶ τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐπισυμβάσης πυρκαϊᾶς τοῦ πανιέρου ναοῦ τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ περὶ τῶν ἐν βασιλευούσῃ τῶν πόλεων γενομένων μουραφάδων μετὰ τῶν ἀρμενίων, καὶ περὶ τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ διαφόρων ἀποστασιῶν καὶ καταδρομῶν συντεθεῖσα παρά τινος ζηλωτοῦ ἁγιοταφίτου χάριν τοῦ ὀρθοδόξου γένους τῶν ῥωμαίων.

—

θέλω εἰς τοὺς μετ' ἐμὲ, ἐγγράφως νὰ ἀφήσω,
τὰ τραγικὰ συμβάματα μὰ πόθεν νὰ ἀρχίσω;
ἡ χείρ μου παραλύεται ὁ κάλαμος ἐκπίπτει,
ἰλιγγιᾷ δέ μου ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχή μου φρίττει
τὰ δάκρυα ποταμηδὸν ἐκ τῶν ὀμμάτων τρέχουν,
καὶ οἱ βαρεῖς μου στεναγμοὶ παράκλησιν δὲν ἔχουν.
ἀλλ' ἵνα ἀστηλίτευτος μὴ μείνῃ ἡ κακία,
τῶν ἀρμενίων τῶν κακῶν οἵτινες εἶν' αἰτία.
γνωσθῇ καὶ τοῖς μετ' ἔπειτα αὐτῶν ἡ δολιότης,
ἐνδυναμοῦμαι ταῖς εὐχαῖς πατριαρχῶν ἀκρότης.
εἰς τοὺς χιλίους καὶ ὀκτὼ καὶ τοὺς ὀκτακοσίους,
ἀπὸ χριστοῦ γεννήσεως χρόνους τοὺς σωτηρίους,
συνέβη ἡ πυρκαϊὰ ναοῦ τοῦ πανθαυμάστου,
τῆς ἀναστάσεως χριστοῦ θεοῦ τοῦ κοσμοπλάστου.
τριακοστὴ δ' ἐτύγχανε τότε τοῦ σεπτεμβρίου,
ἐν ᾗ πανηγυρίζομεν μνήμην τοῦ γρηγορίου.
τότε οἱ ἀθεόφοβοι ἀπὸ μεγάλον φθόνον,
εἰς τὸν ναὸν πῦρ ἔβαλον χωρὶς κανένα πόνον.
ὀγδόη ὥρα τῆς νυκτὸς ἄρχισεν ἡ φωτία,
ὢ πρᾶγμα φοβερὸν φρικτὸν, ὢ τόλμη ὢ κακία.
ἦμεν δὲ τότε ἅπαντες ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ,
δοξολογοῦντες πρὸς κύριον πνεύματι καὶ καρδίᾳ.
ἐν ἐκκλησίᾳ τῇ σεπτῇ τῇ τοῦ πατριαρχείου,
ἐξ ἧς ὁρᾶται καθαρῶς ὁ τάφος τοῦ κυρίου.
ὠδὴν δὲ πέμπτην ψάλλοντες κανονικῶν ᾀσμάτων,
τοὺς ἀσυνήθεις κώδωνας (α) ὢ τῶν δυστυχημάτων
ἠκούσαμεν νὰ κρούωνται καὶ νὰ ἀντιβοοῦσι,
κ' εἰς τὸν ναὸν πολλὰς φωνὰς ὅτοῦ νὰ ἀντηχοῦσι.
εὐθὺς οὖν τὰ παράθυρα ναοῦ πατριαρχείου,
(ἐξ ὧν ὡς εἶπον φαίνεται ὁ τάφος τοῦ Κυρίου)
ἠνοίξαμεν πρὸς τὰς φωνὰς τί εἶναι νὰ ἰδοῦμεν,
καὶ ἀνελπίστως βλέπομεν φωτιὰν καὶ ἀποροῦμεν.
ἐξήλθομεν οὖν τάχιστα ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας,
καὶ ἕκαστος συνέτρεχε μὲ τρόπους σωτηρίας.
οἱ μὲν τοὺς Τούρκους θυρωροὺς οἴκοθεν ἐφωνοῦσαν,
ἀπὸ τὰς στέρνας ἄλλοι δὲ νερὸν ἐκουβαλοῦσαν.
ἀλλὰ τὸ πῦρ ἐπαυξηνθὲν ὑψοῦτο μετεώρως,
κι' ἀνωφελὴς παντάπασι τῶν ἔξωθεν ὁ κόπος.
διότι οἱ παγκάκιστοι μὴ θέλοντες νὰ σβύσῃ,
νεῦτι ῥακὶ ἐχύνασι τὸ πῦρ γιὰ νὰ αὐξήσῃ.
ἐλθόντων δὲ τῶν θυρωρῶν ἠνοίγη μὲν ἡ πόρτα,
ἀλλ' ἔκαιον τὰ ἔνδοθεν ὡς τὰ ξηρὰ τὰ χόρτα.
κ' εἰς τὸν ναὸν ἐμβήκασι πολλοὶ ἀπ' τοὺς πατέρας,
ἐκστατικοὶ πλὴν ἔμειναν εἰς ἓν τοιοῦτον τέρας.
τέσσαρες τότε δ' εὐσεβεῖς ῥωμαῖοι εὑρέθηκαν,
οἵτινες καὶ ὁρμήσαντες εἰς τὸν ναὸν ἐμβῆκαν·
οἱ δὲ λοιποὶ τῶν εὐσεβῶν ὅλ' ἦσαν κοιμισμένοι,
πυρκαϊᾶς δὲν εἴχασιν εἴδησιν οἱ καϋμένοι.
πάλιν δ' οἱ τέσσαρες αὐτοὶ εὐγῆκαν κ' ἐφωνάξαν,
ξυπνήσατε ὀρθόδοξοι μετὰ κλαυθμοῦ ἐκράξαν.
ἀπὸ αὐτῶν οὖν τὰς βοὰς ἠγέρθησαν συνάμα,
καὶ συνδραμόντες βλέπουσι θρηνῶδες ἄρνω θαῦμα.
καὶ πάντες ἠγωνίζοντο τὴν φλόγα ν' ἀπαντήσουν,
καὶ ἄλλοι πάλιν ἔτρεξαν ἐντάδες νὰ κρημνίσουν.
ὅμως τὸ πῦρ προέλαβε τὰ κάτωθεν κελλεῖα,
καὶ ἄρχισαν νὰ καίωνται ἐν πλείστῃ εὐκολίᾳ.
ὀπίσω οὖν ἐγύρισαν ἐκεῖθεν γιὰ νὰ φύγουν,
μὲ τὴν φυγήν των προφανῆ θάνατον ν' ἀποφύγουν.
καὶ σιδηρᾶ παράθυρα συνέτριψαν τσακῆσαν,
καὶ μέρη εἰς διάφορα δρομαῖοι ἐπηδῆσαν.
ὅσοι δὲ πάλιν ἔδραμον εἰς τὸ καθολικόν μας,
τὸν θαυμαστὸν περίφημον περικαλλῆ ναόν μας.
τὰ τέμπλη μὲ κιλίμια ἐσκέπαζον βρεμμένα,
καὶ τὸ νερὸν κατέχεον εἰς ταῦτα ὅλο ἕνα.
ἀλλ' ἐξαφνα ἐκόρωσεν, ὢ τῶν ἐμῶν πταισμάτων,
ὁ γολγοθᾶς ὁ πάνσεπτος, ὢ τῶν Θεοῦ κριμάτων,
συνάμα δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐντάδες καὶ κελλεῖα,
κι' ὅλα τὰ τέμπλη ἐνταυτῷ, ὢ συμφορὰ ἀθλία.
ἀπ' τὴν πολλὴν δὲ τὴν φωτιὰν δὲν πρόφθασεν' ἁρπάξῃ,
κανένας τί κειμήλιον κι' ἄλλου νὰ τὸ φυλάξῃ.
καὶ ἔτζι ὅλα τ' ἄφηκαν στὴν μέσην καὶ εὐγαίνουν,
ἐσάστισαν δὲν ἤξευραν ποῦ εἶναι ποῦ πηγαίνουν.
ἄλλοι εἰς μέρη φράγκικα ὥρμησαν καὶ ἐμβῆκαν,
καὶ ἄλλοι ἄλλου ἔφυγον καὶ μόλις ἐσωθῆκαν.
ἕτεροι πάλιν ἔτρεξαν μέσα ἐκατεβῆκαν,
στὸν τόπον τῆς εὑρέσεως Σταυροῦ καὶ ἐκρυφθῆκαν.
ὅμως ἐκεῖνοι θάνατον πρόσμενα, οἱ καϋμένοι,
διὸ καὶ ἐκ τοῦ φόβου των ἦσαν νενεκρωμένοι·
τὸ πῦρ γὰρ ἐπλησίαζε καὶ ἔμελλε νὰ πιάσῃ,
τὸ μέρος ποῦ κατέφυγον καὶ νὰ τοὺς κατακαύσῃ.

(*) Ἐσταλη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Δημοσιεύεται δὲ πρὸ πάντων διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἐξιστορεῖ συμβεβηκὸς πολύκροτον, τοῦ τινος αἱ συνέπειαι καὶ σήμερον ἔτι μετὰ ἡμίσειαν καὶ ἐπέκεινα ἑκατονταετηρίδα, ἐπενεργοῦσιν εἰς τὰς περὶ τῆς ἐπισκευῆς τοῦ Ἁγίου Τάφου ἀποφάσεις. Σ. Π.

(α) Τούτους τοὺς κώδωνας ὅταν ἔχωσι καμμίαν ἀνάγκην καὶ χρείαν κατεπείγουσαν οἱ ἐν τῷ ναῷ πατέρες τότε μόνον πηγαίνουσι καὶ κρούουσι, διὰ νὰ ἀκούσουν οἱ ἐν τῷ πατριαρχείῳ πατέρες, καὶ νὰ δράμωσιν εἰς βοήθειαν αὐτῶν.

ἀλλ' ἀβλαβεῖ, διέμειναν ὡς θέλω σᾶς ἐκφράσει,
τὸν τρόπον καὶ τὸ αἴτιον καὶ θέλετε θαυμάσει.
ἀφ' οὗ τὰ τέμπλη ἅπαντα κ' ὁ γολγοθᾶς ὁ θεῖος,
ἐκόρωσαν καὶ ἄναψαν, βαβαὶ ὢ ποῖος θρῆνος,
καὶ τὰ σκευοφυλάκια τὰ δύο τὰ μεγάλα,
τὸ θαυμαστόν τε σύνθρονον, ὁμοίως καὶ τὰ ἄλλα.
οἱ στύλ' οἱ σωμακένιοι μετὰ τῶν δολαπίων,
ποῦ εἶχον θεῖα λείψανα θαυματουργῶν ἁγίων.
εἰκόνας εὐαγγέλια. κιβώτι' ἀσιμένια,
σταυροὺς καὶ ἄλλα ἄπειρα σκεύη μαλαγματένια.
τοῦ ἱεροῦ κατέσκαψαν κολῶναις ἐν τῷ ἅμα,
καὶ ἀγυβάδα ἔπεσε τότε εὐθὺς ἀντάμα.
καὶ οὕτω πίπτουσα αὐτὴ τὴν θύραν εἶχε κλείση,
διὸ τὸ πῦρ οὐχ εὕρισκε τόπον νὰ εἰσχωρήση.
μαθόντες δ' ἔπειτα ἡμεῖς, ὅτι ἐκατεβῆκαν,
τινὲς εἰς τῆς εὑρέσεως τὸν τόπον καὶ κρυφθῆκαν.
τῆς τρούλης ἓν παράθυρον συντρίψαμεν ἐν βίᾳ,
εὑρέσεως τῆς τοῦ σταυροῦ κ' ἐῤῥίψαμεν σχοινία.
καὶ ἔτζι τοὺς τραβίξαμεν ὅλους νενεκρωμένους,
καὶ ἔτζι τοὺς γλυτώσαμεν, πλὴν μισαποθαμένους.
καθολικοῦ δὲ ὁ κουμπὲς ξύλινος ὁ μεγάλος,
μεγάλον λέγω διατί ἦν πέτρινος καὶ ἄλλος.
σωσταῖς τρεῖς ὥραις ἔκαιεν, ἴσως καὶ παραπάνω,
καὶ ἔπειτα ἐκρήμνισεν, οἴμοι ὅλως ἐπάνω,
στὸ ἅγιον κουβούκλιον καὶ οὕτως ἐκρημνίσθη,
καὶ τούτου ὁ μικρὸς κουμπὲς τελείως ἠφανίσθη.
ἡ θαυμασταῖς δὲ τοῦ κουμπὲ κολώναις ἡ μεγάλαις,
θαῤῥῶ πῶς δὲν εὑρίσκονται ἀλλοῦ τέτοιαις ἄλλαις.
ὅλαις ἐγίνηκαν εὐθὺς κονιορτὸς ἀλεῦρι,
θέλει ταῖς κλαύσει βέβαια ἐκεῖνος ποῦ ταῖς ξεύρει
ὅλος ὡμοίαζ' ὁ ναὸς τὴν ὥραν φεῦ ἐκείνη,
βαβυλωνία κάμινος ἀπ' τὸ πολὺ γιαγκίνι.
τάφος πλὴν ὁ πανάγιος ὁ κεχαριτωμένος,
μὲ ὅλον ποῦ ἐκ τοῦ πυρὸς ἦν περικυκλωμένος,
ὅλος διέμειν' ἀβλαβὴς, τελείως δὲν πειράχθη,
τὸ πῦρ δὲν τὸν πλησίασε καὶ σῶος ἐφυλάχθη.
οὐ μόνον δ' ὁ πανθαύμαστος τάφος ὁ τοῦ Κυρίου,
ἀλλὰ κ' ἐκείν' ἡ ξύλινος πόρτα τοῦ κουβουκλίου.
τοιουτοτρόπως τὸ λοιπὸν ἐκάη ἐκρημνίσθη,
ὅλος ὁ πάνσεπτος ναὸς τελείως ἠφανίσθη.
εἰς τρεῖς ὥραις ἐκάη, φεῦ, ὁ θαυμαστὸς ἐκεῖνος
ναὸς, πλὴν μέγας ἔγινε τότε κλαυθμὸς καὶ θρῆνος.
οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ τόσον θρηνολογοῦσαν,
ὁποῦ κι' αὐτοὺς τοὺς δυσσεβεῖς εἰς δάκρυα κινοῦσαν.
τῆς Ἱερουσαλὴμ οἱ κάτοικοι ὀλ' ἦσαν μαζωμένοι,
ἔμπροσθεν τούτου τοῦ ναοῦ, καὶ ὅλοι λυπημένοι.
οἱ μὲν πιστοὶ, ἄχ, ὢ ναέ, πῶς κατεστάθης κράζαν,
ἀλὰχ, ἀλὰχ οἱ τοῦρκοι δὲ ἔκθαμβοι ἐφωνάζαν.
κάθε πιστὸς χριστιανὸς λοιπὸν ἂς καταλάβη,
καὶ εἰς αὐτὴν τὴν συμφορὰν συμπάθειαν ἂς λάβῃ.
ἔτζι λοιπὸν ἐπέρασεν ἡ νὺξ ὅλη ἐκείνη,
ἀφ' οὗ δὲ ἐξημέρωσε σύνοδος πάλ' ἐγίνη.
ἁγίας πόρτας ἔμπροσθεν κ' ἦλθον οἱ οὐλαμάδες,
οἱ γιανιτζάροι καὶ λοιποὶ ἀγιάνιδες ἀγάδες.
καὶ στήσαντες τζαδίρια ὅλοι τους ἐκαθῆσαν,
ἀλὰχ ἀλὰχ νὰ λέγωσι πάλιν ξαναρχινῆσαν.
καὶ τοὺς ῥωμαίους πρόσταξαν πόρταν ναοῦ νὰ κτίσουν,
γιὰ νὰ μὴν ἔμβουν οἱ κακοὶ καὶ τοὺς παρενοχλήσουν.
οἱ οὖν ῥωμαῖοι ἔκτισαν τὴν πόρταν ξερολίθη,
καὶ πορτοποῦλαν ἄφησαν καὶ εὔγαινον τὰ πλήθη.
λοιπὸν αἱ ἄλλαι αἱ φυλαὶ ἄρχισαν νὰ διαλέγουν,
ταῖς πέτραις καὶ τὰ χώματα δικά τους νὰ τὰ λέγουν.
μέσα δὲ εἰς τὰ χώματα τὰ ὄντα πρὸς τὰ μέρη,
κοπτῶν ἐκεῖ εὑρήκασι χωσμένον τὸν δερβέρην.
ἐκεῖνον ποῦ πρωτόβαλεν εἰς τὸν ναὸν φωτίαν,
ἥτις μᾶς ἐπροξένησε τόσην φθορὰν ζημίαν.
ἀφ' οὗ λοιπὸν στὸν νάρθηκα ναοῦ ἐσυναχθῆκαν,
ὡς εἶπον οἱ ἐφέντιδες ὅλοι ἐμαζωχθῆκαν.
κατέβηκαν μὲ δάκρυα ῥωμαῖοι κ' ἐφιλοῦσαν,
τὰς χεῖρας τῶν ἐφέντιδων κ' ἐλεεινολογοῦσαν.
λέγοντες κρίσιν θέλομεν ἐφέντιδες νὰ γένῃ,
ὁ καμαμὲς (1) ἐκάηκε τί ἄλλο πλέον μένει.
ἂς ἔλθουν οἱ ἀρμένιοι νὰ ἀπολογηθῶσι,
γιὰ τὴν φωτιὰν ποῦ ἔβαλον νὰ μᾶς ἀποκριθῶσι.
ἔστειλαν οὖν τοὺς μήνυσαν νὰ ἔλθουν ἐν τῷ ἅμα,
ἵνα κριθῶσι μὲ ἡμᾶς γιὰ τὸ κακόν τους δράμα.
ἦλθεν οὖν πρῶτος ἐξ αὐτῶν ὁ κακομαντριάρχης,
ὁ τῆς κακίας αἴτιος καὶ ὁ ἐπιβουλάρχης.
ὁ δραγουμάνος δεύτερον καὶ καθεξῆς οἱ ἄλλοι,
ἂς ἔχουν τὸ ἀνάθεμα ὅλοι μικροὶ μεγάλοι.
ἐν ᾧ δὲ οἱ παμμίαροι τὰς χεῖρας ἐφιλοῦσαν,
ἐφέντιδων ἀγιάνιδων καὶ τοὺς ἐχαιρετοῦσαν.
τζεκίνια στὰ χέρια μὲ ἄπειρα φλωρία,
τοὺς ἔδωκαν καὶ ἔκαμαν αὐτοὺς ὡσὰν ἀρνία.
ἡμεῖς δὲ ταῦτα βλέποντες ὄντες ἐκεῖ πλησίον,
θέλει χαλάσει ταῖς δουλειαῖς εἴπομεν τὸ χρυσίον.
μ' ὅλον τοῦτο ὡς πλούσιοι ἂν ἔδωκαν πουγγεῖα,
εἰς μάτην τὰ ἐξώδευσαν τὰ βρωμερὰ ἀγγεῖα.
εἶπον οὖν τότε πρὸς αὐτοὺς μουλλᾶς καὶ οἱ ἀγάδες,
τί ἦν αὐτὸ τὸ τόλμημα ἀχρεῖοι μασκαράδες.
δὲν ἐφοβήθητε θεὸν κ' ἐβάλετε φωτίαν,
μέσα εἰς τέτοιον ναόν ; βαβαὶ εἰς τὴν κακίαν,
αὐτοὶ δὲ ἀπεκρίνοντο μὲ ἀδιαφορίαν,
μὲ ἔπαρσιν βαρβαρικὴν καὶ μὲ ἀλαζονείαν·
ἡμεῖς μαζοὺς δὲν βάλαμεν εἰς τὸν ναὸν φωτίαν,
καὶ πῶς ἡμεῖς τὴν βάλαμεν ἔχουσι μαρτυρίαν ;
κατὰ χατᾶν πῶς ἔγινεν ὅλοι ὁμολογοῦσι,
ὄχι μαζοὺς ἐπὶ ταὐτοῦ οἱ πάντες μαρτυροῦσι.
τότ' οἱ ῥωμαῖοι ἅπαντες καὶ φράγκοι τινὲς ἅμα,
καὶ οἱ πατέρες μας ὁμοῦ εἶπον ὅλοι ἀντάμα·
χαζοὺς ἂν δὲν τὴν βάλετε μόνον χατὰς ἐγίνη,
γιατί δὲν συνεπάσχετε τότε τὴν ὥρα κείνη,

(1) Ὁ ναὸς τῆς ἀναστάσεως ἤτοι ὁ ἅγιος τάφος λέγεται παρὰ τοῖς ὀθωμανοῖς καμαμές.

πού ἦν ὀλίγη ἡ φωτιὰ κ' ἐδύνατο νὰ σβύσῃ,
ἀλλὰ ῥακὶ ἐχύνατε καὶ νεύτι γιὰ ν' αὐξήσῃ;
αὐτοὶ δὲ τὰς ἐλπίδας των ἔχοντες στὰ φλωρία,
ὁποῦ προτοῦ ἐμοίρασαν, εἶπον μ' ἀψηφισία·
ἡμεῖς ἂν τὸν ἐκαύσαμεν, ἡμεῖς πάλιν μποροῦμεν,
καινούριον νὰ τὸν κτίσωμεν καὶ δὲν ἀδυνατοῦμεν.
νομίζοντες πῶς τὰ φλωριὰ ποῦ τότε εἶχαν δώσουν,
ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνοχὴν θέλουν τοὺς ἀθωώσουν.
ἡμεῖς οὖν τότ' ἐκράξαμεν μαρτύρων τίς ἡ χρεία;
σαχάδ ὅλουν ἐρέντλερ ἐφάνη ἡ κακία.
κ' ἀναφορὰν ζητήσαμεν καὶ κρίσεως ἰλάμη,
ἀπ' τὸν μουλᾶν μετχιζαδὲν, δῆλον διὰ νὰ κάμῃ
ὁ καμαμὲς πῶς κάηκεν ἐκ μέρους ἀρμενίων,
κι' ὅλα τὰ σκεύη ἐν αὐτῷ ῥωμαίων τῶν ἀθλίων.
ἔπειτα ὁ ἐπίτροπος κὺρ μισαὴλ ὁ πάνυ,
μητροπολίτης πέτρας ὤν, σύνοδον κοινὴν κάμνει.
καὶ θρόνου τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἀρχιμανδρίτας,
καὶ ἁπαξάπαντας καλεῖ τοὺς ἁγιοταφίτας.
καὶ μετὰ τὴν συνέλευσιν γράμματα ἐγράφθηκαν,
ἐκ τῶν πατέρων δύω δὲ εὐθὺς ἐψηφίσθηκαν.
καὶ ἔλαβον τὰ γράμματα τοὺς ἄφησαν ὑγείαν,
καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκίνησαν μὲ βίαν.
νὰ δώσωσι τὴν εἴδησιν αὐτοῦ τοῦ γιαγκινίου,
ὁποῦ συνέβη στὸν ναὸν τάφου τοῦ παναγίου.
πρὸς τὸν μακαριώτατον τὸν τότε κυριάρχην,
τῶν Ἱεροσολύμων δὲ, Ἄνθιμον πατριάρχην,
ἀπὸ Ἰάφφα κίνησαν ὀγδόῃ ὀκτωβρίου,
καὶ εἰς τὴν πόλιν ἔφθασαν δεκάξῃ νοεμβρίου.
ὁ πατριάρχης δ' ὁ κλεινὸς ἦν τότ' ἀποθαμμένος,
στὸν θρόνον ὁ διάδοχος ἦτον κατεστημένος.
γενναῖος ὁ πολύκαρπος, ὃς πρὸ καιροῦ ψηφίσθη,
καὶ τότε δὲ ὡς ἐκλεκτὸς κανονικῶς ἱδρύθη.
πατριαρχείας νέας οὖν πέμπτη ἦτον ἡμέρα,
καθ' ἣν οἱ ἄνω ἔφθασαν κ' εἶπον τὸ καλημέρα.
καὶ ἔδωκαν τὰ γράμματα εἰς τὸν διάδοχόν του,
ἐπιγραμμένα ἦτον πλὴν εἰς τὸν προκάτοχόν του.
καὶ ἄρχισαν ἐκ στόματος νὰ τῷ καθιστοροῦσι,
τὰς τραγωδίας τοῦ ναοῦ καὶ νὰ δακρυῤῥοοῦσι.
ὡς δ' ἤκουσεν ἀπὸ αὐτοὺς ταύτας τὰς τραγωδίας,
ὁ δυστυχὴς πολύκαρπος τὰς νέας ἀγγελίας.
ἐλιγοθύμησεν εὐθὺς ἐκστατικὸς ἐγένη,
ἀλλὰ τίς ταῦτ' ἀκούωντας νεκρὸς δὲν ἀπομένει;
οἱ ὀφθαλμοί του ἔτρεχον δάκρυα σὰν ποτάμι,
τί νὰ εἰπῇ δὲν ἤξευρε, τὸ τί δὲ καὶ νὰ κάμῃ.
ἀλλ' ἀφ' οὗ ἔκλαυσε πικρῶς καιρίως ἐλυπήθη,
ἀνέστη εὐθὺς ὄρθιος κυρίου ἐδεήθη.
καὶ ταῦτα εἶπε πρὸς θεὸν μετὰ συντετριμμένης,
καρδίας του πρὸς κύριον καὶ τεταπεινωμένης.

Εὐχή.

ὦ μακρόθυμε θεέ μου
πολυέλεε χριστέ μου.
ἐπουράνιε πατήρ μου,
ποιητά μου καὶ σωτήρ μου.
ἁμαρτάνων καθ' ἑκάστην,
παροργίζωσε τὸν πλάστην.
παραβαίνων ἐντολάς σου,
ἀθετῶ τὸ θέλημά σου.
διὸ ἐξ ἀνομιῶν μου,
καὶ τοῦ πλήθους τῶν κακῶν μου.
συνεχώρησας καῆναι,
τέφρα ὅλως γενηθῆναι.
τὸν πανθαύμαστον ναόν σου,
τὸν τῆς ἀναστάσεώς σου.
ἀπὸ τῶν ὑπεναντίων,
πίστεως καὶ πολεμίων.
σοὶ οὖν ταπεινῶς προστρέχω
ἄλλον γὰρ ἐκ σοῦ οὐκ ἔχω.
καὶ προβάλλομαι πρεσβείαν,
σὴν μητέρα παναγίαν.
οἴκτειρόν με ποιητά μου,
πάριδε τὰ πταίσματά μου.
εὐδοκῶν ἀνεγερθῆναι,
καὶ ἀνοικοδομηθῆναι.
ὡς καὶ πάλαι τὸν ναόν σου,
τὸν πανυπερσεβαστόν σου.
πάντα γὰρ ὦ ποιητά μου,
δυνατά σοι λυτρωτά μου.
ἵνα πάντες ἀνυμνῶμεν,
εὐχαρίστως προσκυνῶμεν.
σοῦ τὴν παντοδυναμίαν
ἄμετρόν σου εὐσπλαγχνίαν.
νῦν καὶ ἀεὶ,
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

καὶ μετ' αὐτὴν τὴν προσευχὴν τὴν γέμουσαν δακρύων,
πέρνει εὐθὺς τὰ γράμματα ἅπτεται τῶν χωρίων.
καὶ πρῶτον τὴν πανέκλαμπρον κούρτην αὐτὸς πηγαίνει,
τὴν τῶν μουρούζιδων φημὶ πρῶτον σ' αὐτὴν ἐμβαίνει.
καὶ εἰς ταῖς ἄλλαις καθεξῆς κούρταις καὶ διηγεῖται,
τὰς τραγωδίας τοῦ ναοῦ ἐξ ὧν παρηγορεῖται.
ἡ μουρουζαία κούρτη δὲ, ἣν εἴθε περιέποι,
ὁ πολυέλεος θεὸς καὶ εἴθε περισκέποι.
μαθοῦσα ταῦτα τὰ δεινὰ καὶ πάντα ἐπιγνοῦσα,
εἰς ἄκρον ἐταράχθη μὲν πᾶσα δακρυῤῥοοῦσα.
τὸν δὲ μακαριώτατον κατέστησεν ἀνδρεῖον,
καὶ ἀπελθεῖν εἶπεν αὐτῷ εἰς τὸ πατριαρχεῖον.
ἵνα ἐκεῖ συνέλθωσιν ἅπαντες οἱ πρεσβύται,
τοῦ γένους τε οἱ πρόκριτοι ἀρχιερεῖς καὶ θύται.
[τοῦ γένους τε οἱ πρόκριτοι καὶ ἐσναφιῶν πρεσβύται.]
ὁ οὖν μακαριώτατος ἐκεῖθεν κατεβαίνει,
τῷ παναγιωτάτῳ δὲ μηνύει καὶ πηγαίνει.
καθιστορεῖ τὰ τρέξαντα τὰς νέας δυστυχίας,
θρηνῶν ἀπαρηγόρητα μὲ πόνον τῆς καρδίας.

ὅστις καθὼς τὰ ἤκουσε καὶ ἐπληροφορήθη,
ἐδάκρυσεν ἐθρήνησεν εἰς ἄκρον ἐλυπήθη.
καὶ παρευθὺς ἐπρόσταξεν εἰδήσεις νὰ σταλθῶσι,
μικροὶ μεγάλοι τὴν ἐξῆς ὅλοι νὰ συναχθῶσι.
πρόκειται γὰρ ὑπόθεσις μεγάλη ὑπερτάτη,
πασῶν τῶν ὑποθέσεων ἡ ἀναγκαιοτάτη.
ἅπαντες οὖν συνήχθησαν ἀρχιερεῖς καὶ θύται,
τοῦ γένους τε οἱ πρόκριτοι καὶ ἐσναφιῶν πρεσβύται.
τοιαύτη δὲ συνέλευσις ποτὲ δὲν εἶχε γένει,
ἀλλ' οὔτε ἄλλοτε Θεὲ ποτέ μου νὰ μὴν γένει.
ἦν δὲ παναγιώτατος τότ' ὁ ἐκ μουδανίων.
φημὶ ὁ κὺρ καλλίνικος θαυμάσιος τὸν βίον.
πρωτόθρονος δ' ἐτύγχανε τότε καὶ Καισαρείας,
ὁ κύριος φιλόθεος πάσης καππαδοκίας.
ἐφέσου διονύσιος ὁ ἀπὸ βυζαντίου,
ἡράκλειαν δ' ἐστόλιζαν τὰ ἔργα μελετίου
κυζίκου ὁ μακάριος, καὶ ὁ νικομηδείας,
κύριος ἀθανάσιος ὅλοι ψυχῆς ἀνδρείας.
νικαίας ὁ κὺρ δανιὴλ, χάλκης ἱερεμίας,
δέρκων ὁ κὺρ γρηγόριος πάντες σειρᾶς ἁγίας.
ὁ κύριος γεράσιμος ὁ ἐκ τῆς νήσου κρήτης,
θεσσαλονίκης οὗτος ἦν τότε μητροπολίτης.
ὁ κύριος μελέτιος ἦν νεοκαισαρείας,
καὶ ἰκονίου κύριλλος ὁ χρύσανθος Βεῤῥοίας.
ὁ ἀθηνῶν γρηγόριος ἐκ δὲ τῆς χερσονήσου,
δράμας ἦν τότε ἰωσὴφ ὁ ἐκ τῆς Πελοποννήσου.
ὁ δὲ ἰωαννίκιος ἀγκύρας ἦν ἐκ χίου,
τοῦ προϊλάβου ὄντος δὲ κυρίου παρθενίου.
ὁ κύριος νεόφυτος ἦν τότε μαρωνείας,
ἔχοντες ζῆλον σύμπαντες μετὰ θεοσεβείας.
ὁ νικηφόρος ἵμπρου ἦν, ἀλλὰ καὶ ἐλασσῶνος,
ὁ κὺρ ἰωαννίκιος ἦν τελευταῖος μόνος.
τοὺς συνελθόντας δ' ἄρχοντας καὶ γένους τοὺς προκρίτους,
δὲν σημειῶ ὑπάρχοντας ὄντως δυσαριθμήτους.
ἀφοῦ λοιπὸν συνήχθησαν εἰς μέσον ἐπροβλήθη,
πυρκαϊᾶς ἡ εἴδησις καὶ ἐκοινολογήθη.
μαθόντες δὲ οἱ σύμπαντες τὴν πάντολμον κακίαν,
τὴν ὀλεθρίαν συμφορὰν τὴν τόσην τε ζημίαν
ὅλοι πικρῶς κατέκλαυσαν ὅλοι ἀναστενάξαν,
μετὰ κλαυθμοῦ ὀδυνηρῶς ἅπαντες ἐφωνάξαν.
τῶν εὐσεβῶν πάντων ἡμῶν κλέος καὶ καύχημά μας,
εἶναι ἡ Ἱερουσαλὴμ σεπτὸν προσκύνημά μας.
ὁ κύριός μας ἐξ ἁγνῆς ἐν ταύτῃ ἐσαρκώθη,
καὶ τὰ φρικτὰ ὑπέμεινε πάθη καὶ ἐσταυρώθη.
τὸ σῶμά του τὸ ἄχραντον ἐκεῖ τάφῳ ἐτέθη,
καὶ ἐκ τοῦ τάφου ὡς θεὸς τριήμερος ἠγέρθη.
ἐκεῖθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνῆλθεν ἐν εἰρήνῃ,
ἐκεῖ πάλιν ἐλεύσεται τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ.
ἐκεῖ πνεῦμα παράκλητον ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους,
κατῆλθε καὶ ἐφώτισε μικροὺς μεγάλους ὅλους.
ἐκεῖθεν ἐξελήλυθεν ὁ νόμος τοῦ κυρίου,
καὶ κήρυγμα τῆς χάριτος τὸ τοῦ εὐαγγελίου.
ἐκεῖθεν πνευματεμφόρος χορὸς τῶν ἀποστόλων,
ἐξῆλθε καὶ ἐφώτισε τὰς διανοίας ὅλων.
ἐκεῖ ὁ τάφος τῆς μητρὸς κυρίου τοῦ χριστοῦ μας,
τοῦ ἀρχιθύτου Ἰησοῦ ποιμένος τοῦ καλοῦ μας.
λοιπὸν δὲν ὑποφέρομεν νὰ μένῃ χαλασμένος,
ὁ πάνσεπτος οὗτος ναὸς καὶ κατηδαφισμένος.
ἀλλὰ πάντες συντρέχομεν πάντες συμβοηθοῦμεν,
καὶ τὴν περιουσίαν μας ὅλην σχεδὸν πωλοῦμεν.
κ' ἐλπίζομεν εἰς τὸν θεὸν νὰ μᾶς παρηγορήσῃ,
πάντα ὡς παντοδύναμος νὰ τὰ διευθετήσῃ
καὶ πάλιν στὴν ἀρχαίαν του στάσιν νὰ τὸν ἰδῶμεν,
καὶ εἰς τὴν πρώτην καλλονὴν, καὶ πάντες νὰ χαρῶμεν.
ἀπὸ τοῦ γένους οὖν κοινὴ ἀναφορὰ γραφείτω,
καὶ εἰς τὴν πόρταν δεβλετιοῦ τὴν ὑψηλὴν δοθείτω.
ἔπειτα καὶ ἐπίτροποι πρέπει νὰ ψηφισθῶσι,
συνοδικῶς καὶ γενικῶς πρέπει νὰ ἐκλεχθῶσι.
ἡ γὰρ μακαριότης του μόνος του δὲν ἀντέχει,
καὶ ἐπιτρόπους βοηθοὺς εἰς ταῦτα ἂν δὲν ἔχῃ.
πρὸς τούτοις δὲ καὶ γράμματα ἀνάγκη νὰ γραφῶσι
ἐγκύκλια συνοδικὰ παντοῦ ν' ἀποσταλθῶσι,
ἐμφαντικὰ δηλωτικὰ πυρκαϊᾶς τοῦ θείου,
ναοῦ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ κυρίου.
καὶ ἔξαρχοι ὡσαύτως δὲ νὰ ἀποφασισθῶσιν,
στὸ μεμαλῆκι μαχρουσὲ σὺν τούτοις νὰ σταλθῶσιν.
αὐτὰ οὖν ἀπεφάσισαν καὶ ἔβαλον εἰς πρᾶξιν,
τὸ γένος ἅπαν γενικῶς ἀμέσως κατὰ τάξιν.
καὶ πρῶτον ἡ ἀναφορὰ τοῦ γένους συνετέθη,
καὶ εἰς τὴν πόρταν δεβλετιοῦ ἐμμέσως ἀνηνέχθη.
ἦν δεβλετίου δ' ἑρμηνεὺς δημήτριος ὁ μέγας,
λέγω μουρούζης πεϊζαδὲς οὐ ὅμοιος κἀνένας.
ἐκ τῆς λαμπρᾶς φημὶ σειρᾶς τῶν πάνυ μουρουζαίων,
οὓς πᾶσα γλῶσσα εὐφημεῖ ἑλλήνων εὐρωπαίων.
μ' ὅλον ὁποῦ ἀδύνατον τινὰς νὰ ἠμπορέσῃ,
Νὰ ἀριθμήσῃ τὰ καλὰ καὶ νὰ τοὺς ἐπαινέσῃ.
καὶ τοῦτο ἅπας βεβαιοῖ καθότι ἐπειράθη,
ὀλίγων ἢ πολλῶν καλῶν ὁπόταν ἐχρειάσθη.
κἂν γλῶσσα δημοσθένειος, κάλαμος θουκυδίδου,
κἂν νοῦς μεγάλος καὶ πολὺς ὥσπερ τοῦ ἀρχιμήδου,
θελήσῃ τι γιὰ νὰ εἰπῇ τῶν τούτων ἐγκωμίων,
συστέλλεται καὶ σιωπᾷ ὡς εἷς τῶν ἀναξίων.
θεὸς τοίνυν ἀμείψαιτο τούτους τῆς προθυμίας,
μετόχους ποιησάμενος καὶ ἄνω βασιλείας.
οὗτος οὖν ὁ δημήτριος μετὰ τοῦ ὑπερτάτου
γιουσοὺφ πασᾶ ἐκστράτευσεν ὄντος τότε ὑπάτου.
ἀλλ' ἂν καὶ ὁ γιουσοὺφ πασᾶς τὸν εἶχ' ἐκεῖ μαζί του,
ἀλλὰ κ' ἐκεῖθεν ἔθυε σχεδὸν καὶ τὴν ζωήν του.
ἐδῶ δὲ εἰς τὴν ὑψηλὴν πόρταν τοῦ δεβλετίου,
τὸν τόπον τὸν πανέκλαμπρον ἐπέχων δημητρίου,
σπαθάρης ὁ πιπίκας ἦν καὶ οὗτος ζῆλον ἔχων,
ὡς δραγουμάνος καὶ κλεινοῦ τὸν τόπον ὡς ἐπέχων.
φιλότιμος καὶ θερμουργὸς καὶ εὐλαβὴς ἦν ἄκρως,

ἐπαίνους τούτους σιωπῶ δὲν διηγοῦμαι εἰς μάκρος,
ἐδόθη οὖν στὴν ὑψηλὴν πόρταν τὸ ἀρζουχάλι,
δι' οὗ καὶ ἀνεφέρομεν τὸ ἄθλιόν μας χάλι.
κατόπιν δὲ ἀπόδειξες συνοδικαὶ γραφθῆκαν,
πρῶτον εἰς βασιλεύουσαν αὐταὶ ἐδιαβασθῆκαν.
ἔπειτα καὶ ἐπίτροποι κοινῶς ἐψηφισθῆκαν,
τὸν ἀριθμὸν δεκαοκτὼ καὶ ἐδιορισθῆκαν.
τῷ ὄντι ὑποκείμενα ἄξια τιμημένα,
ὧν τὰ ὀνόματα εἰσὶ τὰ κάτω γεγραμμένα.
γεώργιος ὁ φενερλῆς θοδόσης τζικκλιώτης,
ὁ γεωργάκης ὁ τζηρὰς καὶ οὗτος εἶναι χιώτης.
χατζῆ κώνστα γεώργιος, γιωργάκαγας σελδίκη,
σὺν ἅμα τῶν σαῤῥάφιδων ἰγὶτ πασῆ λαμπίκη.
χριστόδουλος τερτζίπασης ὁ σανταλτζῆς ἀνέστης,
ἂν σφάλλω δὲ εἰς τὴν σειρὰν ἐγὼ δὲν εἶμαι πταί-
[στης.
γιαννάκης ὁ καμπούρογλους, πακάλης ὁ ῥιζάκης,
ὁ χατζῆ σάββας ἀπατζὴς, καπηλας στεφανάκης
ὁ ἀρχιτέκτων κομνηνὸς κι' ὁ χατζῆ κωνσταντῖνος
κερεστεζῆς χατζῆ κοσμὰς λεγόμενος ναρῖνος.
ὁ ἰωάννης δεμερτζῆς γιάννης μυτιληναῖος,
ὁ κὺρ χατζῆ δὲ πανανὸς ἔμειν' ὁ τελευταῖος.
τούτους τὸ γένος ἔκλεξε διώρισ' ἐπιτρόπους,
οἵτινες κ' ἐδοκίμασαν πολλοὺς κινδύνους κόπους.
ὧν ὁ πανάγαθος θεὸς τοὺς ν' ἀνταμείψῃ,
ἡ χάρις του οὐδέποτε ἐκ τούτων νὰ μὴν λείψῃ
τῆς βασιλείας οὐρανῶν μέτοχοι νὰ γενῶσι,
αὐτοὶ καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ὅσοι συμβοηθῶσι.
αὐτοὺς οὖν ἂς ἀφήσωμεν δουλιαῖς τους νὰ κοιτάξουν,
κατὰ τὴν προθυμίαν τους εἰς τ' ἄλλα νὰ σπουδάξουν.
κι' ἂς πάγωμεν στὴν ὑψηλὴν πόρταν τοῦ δεβλετίου,
διὰ νὰ μάθωμεν ἐκεῖ περὶ τοῦ μαγζαρίου.
ὁποῦ πληροφορήθημεν μὲ μέσον τῶν γνωστῶν μας,
τῶν πανεκλάμπρων δὲ φημὶ καὶ ὑπερασπιστῶν μας.
τεχζῆλι ὅτι ἔγινεν στὸ κράτος βασιλείας,
καὶ χάτι ἐτραβίχθηκε σ' αὐτὸ ἐπ' ἀληθείας.
ὢ μήνυμα χαροποιὸν, ὢ καλὴ ἀγγελία.
ὢ εὐφροσύνη ὢ χαρὰ, ὢ ἄκρα θυμηδία.
ἅπαντες οὖν ἐχάρημεν δεήθημεν κυρίου,
ὑπὲρ τοῦ ἄνακτος ἡμῶν ὄντος πολυχρονίου.
καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν ἡμῶν τῶν ὧδε ἐνδημούντων,
ῥιτζάλιδων καὶ αὐθεντῶν καὶ τῶν ἀποδημούντων.
ἐγράφη οὖν ὁ ὁρισμὸς ἐμφαντικὸς ἀδείας,
μόν' εἶχε μείνη ἀνοικτὸς τόπος μουπασιρείας.
διὰ νὰ διορίσωμεν ἄξιον μουπασίρη
ὄχι κἀνένα δόλιον ὕπουλον μουζεββίρη.
ἄξιος οὖν ἐπικριθεὶς εἷς πέϊ ἀπτραχίμης,
ἐλμὰς πασαζαδὲ υἱὸς καλὸς καὶ μουλαΐμης.
αὐτὸς ἐδιωρίσθηκε εἰς τοῦτο τὸ χουζμέτι,
αὐτὸν καὶ ἀπεστείλαμεν μὲ τὸ μεμουριγέτι,
ὁ οὖν λαβὼν τὸν ὁρισμὸν μὲ ἄκραν θυμηδίαν,
ἀμέσως ἀνεχώρησε μᾶς ἄφησε ὑγίαν.

ἀφ' οὗ δ' ἐκεῖνος μίσευσε τῆς πόλεως δ' ἐξῆλθε,
εἰς τὸν μακαριώτατον ἄλλη φροντὶς ἐπῆλθε.
'περὶ τοῦ κάλφα δηλ. καὶ τῶν λοιπῶν ὧν χρήζει,
ἕνας τοιοῦτος θαυμαστὸς πνὰς πόσα κοστίζει.
κι' ἐν ᾧ μόνος ἐσκέπτετο ποιὸν νὰ παρακαλέσῃ.
ἀπὸ τοὺς ἀρχιτέκτονας ποῖον νὰ προσκαλέσῃ
ἰδοὺ ὁ κάλφας ἔρχεται στὴν μακαριότητά του,
καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ μ' ἄκραν πραότητά του,
ἐγὼ εἰπὼν δεσπότη μου ἐξ ὅλης μου καρδίας,
ἐξ ὅλης προαιρέσεως ἐξ ὅλης διανοίας.
νὰ πάγω ἀπεφάσισα καὶ νὰ ἐπιστατήσω,
εἰς τὸν πανάγιον ναὸν νὰ τὸν οἰκοδομήσω.
ταῦτα εἰπὼν καὶ ἀσπασθεὶς τοῦ μακαριωτάτου,
τὴν χεῖρα ἀνεχώρησεν εὐθὺς ἀπὸ κοντά του.
ποῖος δὲ φίλε ἆρα γε ἦν οὗτος ὁ γενναῖος;
ὁ ἀρχιτέκτων κομνηνὸς ἦν ὁ μιτυληναῖος.
ὁ δὲ μακαριώτατος ἐπλήσθη θυμηδίας,
καὶ τοῦτο εἶπε κύριε τῆς σῆς θείας προνοίας.
κ' εὐθὺς μαστόρους φρόντισε καὶ κερεστὲ καὶ ἄλλα,
ὅσα ἦν τότε δυνατὸν μικρά τε καὶ μεγάλα.
ναυλώθη καὶ καράβιον μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν χάρι,
καὶ πάντα τότε ἔλαβον τὸ δυνατὸν καράῤῥι.
εἶτα δὲ τὰ ἐγκύκλια γράμματα ἐγραφθῆκαν,
κι' ἀπ' τὸν μακαριώτατον ἔξαρχοι ψηφισθῆκαν.
κ' ἐπιστολὰς οἱ γέροντες τοὺς ἔδωκαν ἰδίας,
καὶ οὕτως ἀπεστάλησαν σ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας.
ἀλλὰ θαῤῥεῖς πῶς μείναμεν ἀπὸ τῶν ἀρμενίων,
ἥσυχοι ἀνενόχλητοι ἐκ τούτων τῶν δολίων;
αὐτοὶ ὡς ἐμυρίσθηκαν πῶς πήραμεν φερμάνι,
ἀπ' τὸ κακόν τους ἔσκασαν δὲν εἶχον πιὰ δερμάνι.
γράφουν λοιπὸν ἀναφορὰν στὸ σκούταρι πηγαίνουν,
στὸ βασιλέα ἔμπροσθεν τολμοῦσι καὶ εὐγαίνουν.
ἄπειρον πλῆθος ἐξ αὐτῶν τὴν δίδουν καὶ βοοῦσι,
τὸ ἔλεος τοῦ κράτους του ζητοῦσι καὶ θρηνοῦσι.
ἀνήμερα τὴν ἔδωκαν τ' ἁγίου γεωργίου,
ἤτοι εἰς τὰς εἰκοσιτρεῖς μηνὸς τοῦ Ἀπριλλίου.
ἄναξ δ' ὁ δικαιότατος αὐτό τους τ' ἀρζουχάλι,
στὴν πόρταν κάμνει ἰχαλέ, κ' ἔξω εὐθὺς εὐγάλει.
κατὰ τὴν προσταγὴν λοιπὸν τότε τοῦ δεβλετίου,
καὶ κατὰ τὴν διάληψιν τούτου τ' ἀρζουχαλίου·
ἐγίνετο ἐξέτασις ἀπὸ τῶν καλεμίων,
ἀπὸ τοὺς κώδικας φημὶ περὶ τῶν καϊδίων·
λοιπὸν ἂς τοὺς ἀφήσωμεν κώδικας νὰ κοιτάζουν,
καὶ ὅλα τὰ καλέμια αὐτοὶ νὰ ἐξετάζουν·
ἡμεῖς δ' ἂς ξεκινήσωμεν κάλφαν καὶ τοὺς μαστόρους,
πάντας ἁγίους μετ' αὐτῶν ἂς κάμωμεν συμπόρους·
εἰς τοῦ μαΐου δὲ τὰς τρεῖς μίσευσαν κατ' εὐθεῖαν,
διὰ Ἱεροσόλυμα μὰς ἄφισαν ὑγείαν.
ὁ οὖν πανάγαθος θεὸς νὰ τοὺς κατευοδώσῃ,
ἐπίσης καὶ τὸν ἄνεμον οὔριον νὰ τοῖς δώσῃ.
ἀλλ' ἐπειδὴ ἀρμένιοι δὲν ἠμποροῦν νὰ εὕρουν,
καΐδι εἰς τὰ καλέμια κι' ὅλο ἕνα γυρεύουν·

στὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπέλθωμεν νὰ πληροφορηθῶμεν,
ὁ μουπασίρης ἔφθασεν ἢ ὄχι νὰ ἰδῶμεν.
ἐκεῖ λοιπὸν μανθάνομεν πῶς ἔφθασε στὸ κάϊφα,
ἔπειτα ἐκατήντησεν ἐκεῖθεν εἰς τὸ γιάφα.
κ' ἐκεῖ δὲν κάθησε πολλὰς δύο μόνον ἡμέρας,
κ' ἔτρεχε στὸ ποθούμενον νὰ ἐπιθέσῃ πέρας.
φθάσας δ' αὐτὸς κι' οἱ μετ' αὐτοῦ τῇ ε' τοῦ μαΐου
ἅπαντες ἐξεπέζευσαν ἐν τῷ πατριαρχείου.
συνοδοιπόρος μετ' αὐτοῦ ἦν κι' ὁ ἀρχιμανδρίτης,
Ἰωακεὶμ ὁ κύπριος ὁ ἁγιοταφίτης.
ὃς προλαβόντως ἔφερε τὰς νέας ἀγγελίας,
πυρκαΐᾶς τῆς τοῦ ναοῦ λέγω τὰς ὀλεθρίας.
πάραυτα ἡτοιμάσθη δὲ διὰ τὸν μουπασίρη,
κονάκι πολλὰ εὔμορφον κοντὰ στὸ μοναστῆρι.
ὅπου ἐπῆγαν πρὸς αὐτὸν ὅλοι οἱ οὐλαμάδες,
διὰ τὸ καλῶς ὥρισε, καὶ ὅλοι οἱ ἀγάδες.
ὕστερον δὲ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ οἱ φραγκοπατέροι,
κατόπιν ἀπὸ τούτους δὲ, κ' οἱ ἀρμενοτερτέροι.
ἔκαμεν ὕστερον κι' αὐτὸς τὴν κόντρα βήζιτά του,
πρὸς οὓς καὶ ἂν ὑπήγασι πρῶτον αὐτοὶ κοντά του
ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἐντόπιοι διὰ τὸν πηγαιμόν του,
δὲν ἔμαθον παρ' οὐδενὸς τὸν καθ' αὐτὸ σκοπόν του
τί ἀπευκταῖον καὶ κακὸν φοβούμενοι μὴν πάθουν,
μὲ τρόπον ἐπιτήδειον ῥωτοῦν διὰ νὰ μάθουν.
τοῦ ἐρχομοῦ του τὸν σκοπὸν τὴν καθ' αὐτὸ αἰτίαν,
ὁ δὲ τοὺς καθιστόρησε μ' ἄκραν ἀδολεσχίαν
μεεμούρης πῶς ἐστάλθηκεν ἐκ μέρους δεβλετίου,
γιὰ τῶν ῥωμαίων τὸν ναὸν, ναζίρης τοῦ γιαπίου.
καὶ τῶν ῥωμαίων μοναχὰ τὰ μέρη θέλει κτίσει,
εἰς ταῦτα ἔχει προσταγὴν γιὰ νὰ ἐπιστατήσῃ.
καὶ ἔτζι πληροφόρησε τοὺς τούρκους καὶ τὰ γένη,
καὶ νέον μουλλᾶν πρόσμεναν ἰτζρὰς διὰ νὰ γένῃ.
νὰ διαβασθῇ στὸν μεχκεμὲ νὰ γένῃ κιρκάτι,
τὸ ὑψηλώνυμον αὐτὸ τοῦ βασιλέως χάτι.
οἱ οὖν κακοαρμένιοι μετὰ τῶν φράγκων ἅμα.
ὑπώπτευσαν καὶ ἔλεγον τί εἶν' αὐτὸ τὸ δρᾶμα;
τὰ τῶν ῥωμαίων παρευθὺς ὅλα διενεργοῦνται,
οἱ ἐδικοί μας οἱ καλοὶ φαίνεται πῶς κοιμοῦνται.
ὁ μουπασίρης τῶν γραικῶν ἔφθασε παρὰ χρῆμα,
οἱ ἐδικοί μας καθ' ὁδὸν μὴν πέθαναν; ἄχ κρίμα.
μὰ γιατὶ δὲν στάλθηκε τριῶν τῇ ὁμονοίᾳ,
εἷς μουπασίρης, ἀλλὰ τρεῖς; φαίνετ' ἀσυμφωνία.
ἡμεῖς δ' αὐτοὺς ἐάσαντες κατέλθωμεν στὸ γιάφα,
ἂν φαίνωνται καράβια νὰ διοῦμ' ἀπὸ τὸ κάϊφα.
δύω καράβια φάνηκαν ἕνα κατόπι τ' ἄλλο,
τὸ ἕνα μὲν μικρότερον τὸ ἄλλο δὲ μεγάλο.
αὐτὰ ἦλθαν κι' ἄραξαν στὴν πιάτζα στὸ Ἰάφφα,
τὸ ἕνα ἦτον τοῦ μουλλᾶ, τὸ ἄλλο δὲ τοῦ κάλφα.
εἶχε δὲ τότ' ὁ μάϊος εἴκοσι πρὸς ταῖς ἕξη,
εἰς τούτων τὴν ὑπάντησιν πολλοὶ εἶχον συντρέξει.
κι' ἀπὸ τὸ γιάφα μετὰ τρεῖς ἡμέρας οὗτοι βγαίνουν,
κ' εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ὀγλίγωρα προφθαίνουν

ἀφοῦ δ' ἐπέρασαν αἱ τρεῖς ἡμέραι πηγαιμοῦ των,
καὶ ἔπαυσαν τὰ πατιρδιὰ τὰ τοῦ χαιρετισμοῦ των
διερμηνύθη ὁ μουλλὰς περὶ τοῦ φερμανίου,
τοῦ ὁρισμοῦ βασιλικοῦ καὶ τοῦ χατσεριφίου.
αὐτὸς δὲ ὁ καλὸς μουλλὰς ὢν προεξμηνευμένος,
ἀμέσως γὰρ τὸν δίδαξεν ὁ τρισκαταραμένος,
χασὰν ἐφέντης ὁ μουφτὴς κι' οἱ ἄλλοι ὀπαδοί του,
γιὰ νὰ βαστάξῃ τὸ βαρὺ, κι' αὐτοὶ εἶναι μαζύ του.
καὶ ἂν δὲν πάρῃ ἑκατὸν πουγγιὰ νὰ μὴν ἐνδώσῃ,
οὐδὲ τὸν ὁρισμὸν αὐτὸν νὰ στέρξῃ ν' ἀναγνώσῃ.
αὐτὰ οὖν μᾶς ἐμήνυσε κατὰ τὴν ὁδηγίαν,
ὁ κιριμλὴς νέος μουλλὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν.
μ' ὅλις δ' ἐκαταπίσθηκεν ὕστερον μετὰ βίας,
καὶ ἔστερξεν ὁ μαθητὴς εἰς τὰ ἐξ ἡμισείας.
ὁ δὲ διδάσκαλος μουφτὴς δὲν στέργει στὰ πενῆντα,
ἀλλὰ μᾶς πῆρε στανικῶς πέντε καὶ ἑβδομῆντα.
ξεχωριστὰ οἱ ἄλλοι δὲ ἀγάδες οὐλαμάδες,
καὶ οἱ λοιποὶ ἐντόπιοι, ῥωτᾶς γιὰ τοὺς πασάδες;
ὁ τοῦ σαμίου μὲν πασᾶς μᾶς πῆρε τετρακόσια,
ὁ τῆς πτολεμαΐδος δὲ μᾶς πῆρε τριακόσια.
ἔγινεν οὖν συνέλευσις ὅλων τῶν οὐλαμάδων,
μέσα εἰς τὸν μεχκιεμὲν καὶ ὅλων τῶν ἀγάδων.
κ' ἐδιαβάσθη ἡ προσταγὴ ὁ ὁρισμὸς τὸ χάτι,
κ' ὅλοι ὁμοῦ ξεφώνησαν ἔχομεν ἰτακάτι.
πλὴν σήμερον δὲν γίνετε νὰ κάμωμεν τὸ κιέσφι,
γιατὶ ἡ ὥρα πέρασε δὲν ἔχομεν καὶ κιέφι.
καὶ τὴν ἑξῆς κατέγραψαν ὅλα τὰ κρημνισθέντα,
μέρη ναοῦ τοῦ καμαμὲ καὶ τὰ πυρποληθέντα.
οἱ φράγκοι δὲ κι' ἀρμένιοι ἄρχησαν νὰ φωνάζουν,
δὲν θέλομεν νὰ γράψετε τὰ μέρη μας νὰ κράζουν.
τί ἔχουν ἀπ' τοὺς τόπους νὰ κάμουν οἱ ῥωμαῖοι;
ἡμεῖς ὁρίζομεν αὐτοὺς φράγκοι καὶ ἀρμεναῖοι,
δὲν εἶναι μόνον ὁ ναὸς γραικῶν στὴν ἐξουσίαν,
κ' ἡμεῖς ὁρίζομεν σ' αὐτὸν ἔχομεν συντροφίαν.
ἀφοῦ οὖν κατεγράφησαν πάρθησαν στὸ κονδῆλι,
ὅλα τὰ μέρη τοῦ ναοῦ καὶ ἔγεινε τατῆλι.
ἐγράφη ὁ μουρασελὲς ἡ ἄδεια ἐδόθη,
καὶ πρῶτον ἡ ἐξώπορτα ἡ δίπτυχος καρφώθη.
εἶχε δὲ ὁ Ἰούλιος τότε δεκαεννέα,
ὥς' ἔχομεν ἀπ' τὴν φωτιὰν διακόσιες τρεῖς κ' ἐνέα.
καὶ μεθ' ἡμέρας ἔπειτα ἔφθασ' ὁ σιλικτάρης,
τῆς Δαμασκοῦ ἀποσταλεὶς γιουσοὺφ πασᾶ σπα-
[θάρης.
ὃς ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μπουγιουρουλδὶ ἀδείας,
χουζμέτι ἔχων καὶ αὐτὸς ἄλλης μουπασιρείας.
πάραυτα ἡτοιμάσθη δὲ κονάκι πάλιν ἄλλο,
καὶ δι' αὐτὸν εὐρύχωρον εὔμορφο καὶ μεγάλο.
ἀφοῦ δ' ἡ πόρτα βάλθηκεν ἡ δίπτυχος ἁγία,
ἄρχιζαν νὰ κουρδίζωσι μαστόροι σκαλωσία.
διὰ ν' ἀρχίσουν ἀπ' ἐκεῖ κτίζωντας νὰ πηγαίνουν,
ἀπ' ἔξω στὰ ἐνδότερα. Ἰδὲ πλὴν τί παθαίνουν.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΤΑΜΑΝΗ.

Διήγημα ῥωσικόν.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 298, 299, 300 καὶ 392.)

Εἰσαγωγή.

Ἔμαθα πρὸ μικροῦ ὅτι ὁ Πέσοριν ἀπέθανεν ἐπανελθὼν ἀπὸ τὴν Περσίαν· χαίρω δὲ διὰ τοῦτο διότι ἀποκτῶ τὸ δικαίωμα νὰ τυπώσω τὰ ὑπομνήματά του, καὶ νὰ στολίσω μὲ τὸ ὄνομά μου ἔργον ξένον. Εὔχομαι πρὸς Θεὸν νὰ μὴ με τιμωρήσωσιν οἱ ἀναγνῶσταί μου διὰ τὸ ἀθῶον τοῦτο ψεῦδος. Ἀνάγκη ἐν τοσούτῳ νὰ ἐξηγήσω τοὺς λόγους δι' οὓς δημοσιεύω τὰ μυστικὰ ἀνθρώπου τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώρισα. Ἂν ἤμην φίλος του, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο φυσικόν· ὅλοι ἐννοοῦσι τὴν ἀδιακρισίαν τῶν ἀληθινῶν φίλων· ἐγὼ ὅμως ἅπαξ μόνον τὸν εἶδα. Δὲν ἔχω ἄρα τὸ ἀνεξήγητον ἐκεῖνο μῖσος τὸ κρυπτόμενον ὑπὸ τὴν προσωπίδα τῆς φιλίας, καὶ περιμένον τὸν θάνατον ἢ τὴν δυστυχίαν τοῦ φίλου ὅπως ἐξακοντίσῃ κατ' αὐτοῦ βέλη, συμβουλάς, χλευασμοὺς καὶ παρηγορίας.

Ἀναγινώσκων τὰ ὑπομνήματα ταῦτα, πείθομαι περὶ τῆς εἰλικρινείας ἐκείνου, ὅστις περιέγραψε μετὰ τοσαύτης παῤῥησίας τὰς ἀσθενείας καὶ τὰ ἐλαττώματά του, καὶ νομίζω ὅτι ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἶναι περιεργοτέρα τῆς ἱστορίας ὁλοκλήρου λαοῦ, ὅταν γράφεται ὑπὸ ἀνθρώπου συνετοῦ καὶ ἔχοντος πεῖραν τῶν ἐγκοσμίων, ἄνευ τοῦ ματαίου σκοποῦ τοῦ νὰ ἑλκύσῃ τὸν θαυμασμὸν ἢ τὴν συμπάθειαν. Αἱ *ἐξομολογήσεις* τοῦ Ῥουσῶ ἔχουσι τὸ ἐλάττωμα ὅτι ἀνεγίνωσκεν αὐτὰς εἰς τοὺς φίλους του.

Ὅθεν μόνη ἐπιθυμία τοῦ νὰ γίνω ἀρεστὸς καὶ ὠφέλιμος μὲ παρακινεῖ νὰ ἐκδώσω τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ἡμερολογίου, τὸ ὁποῖον περιῆλθε κατὰ τύχην εἰς χεῖράς μου. Ἂν καὶ ἤλλαξα ὅλα τὰ κύρια ὀνόματα, οἱ ἐνεχόμενοι ὅμως θ' ἀναγνωρίσωσιν ἑαυτούς, καὶ ἴσως θὰ εὕρωσι καὶ εὐλογοφανῆ δικαιολογήματα πολλῶν πράξεων, αἵτινες κακῶς ἐννοηθεῖσαι ἠρέθισαν αὐτοὺς κατ' ἀνθρώπου, οὗτινος τὸ ὄνομα εἶναι μάταιος ἦχος. Συγχωροῦμεν σχεδὸν πάντοτε ὅ,τι ἐννοοῦμεν καλῶς.

Ἐκδίδω ἐνταῦθα ὅ,τι ἀνάγεται εἰς τὴν ἐν Καυκάσῳ διατριβὴν τοῦ Πέσοριν. Ἔχω ἀνὰ χεῖρας χειρόγραφον ἐν ᾧ διηγεῖται ὅλον τὸν βίον του. Καὶ θὰ δημοσιεύσω μὲν ἄλλοτε αὐτό, σήμερον ὅμως, διὰ πολλοὺς λόγους, δὲν ἀναλαμβάνω τοιαύτην εὐθύνην.

Ἡ Ταμάνη εἶναι ἡ ἀσχημοτέρα ὅλων τῶν παραλίων πόλεων τῆς Ῥωσίας· παρ' ὀλίγον ἐλιμοκτονούμην ἐκεῖ, καὶ τὸ χειρότερον, παρ' ὀλίγον ἐπνιγόμην. Εἶχα φθάσει τὴν νύκτα μεταξὺ βαθυτάτου σκότους, καὶ ὁ ἁμαξηλάτης ἐστάθη ἔμπροσθεν τῆς μόνης πετρίνης οἰκίας τῆς οὔσης εἰς τὴν πόλιν. Ὁ σκοπός, ἀκούσας τὸν ἦχον τοῦ κώδωνος τῶν ἵππων, ἠρώτησε μὲ φωνὴν ἀγρίαν Κοζάκου· «τίς εἶ, » Ἐλθόντος δὲ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ εἶπα εἰς αὐτὸν ὅτι ἤμην ἀξιωματικός, καὶ ὅτι εἶχα ἀνάγκην καταλύματος. Δεκανεύς τις μὲ περιέφερεν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ὅπου καὶ ἂν ἠρωτήσαμεν ἀπεκρίνοντο· «Δὲν ἔχει τόπον.» Ὁ καιρὸς ἦτο κατάψυχρος, πρὸ τριῶν νυκτῶν δὲν εἶχα κοιμηθῆ, καὶ ἤμην κεκοπιακώς. Ὀργισθεὶς λοιπὸν ἀνέκραξα·

— Φέρε με, ἄθλιε, ὅπου καὶ ἂν ἦναι, ἔστω καὶ εἰς τὴν κόλασιν.

— Μένει ἕνα κατάλυμα, ἀπεκρίθη ὁ δεκανεύς, ἀκατάλληλον ὅμως διὰ σᾶς, διότι δὲν εἶναι *καθαρόν*.

Ἐγὼ δέ, χωρὶς νὰ ἐννοήσω τὴν σημασίαν τῆς τελευταίας λέξεως, τὸν διέταξα νὰ προχωρήσῃ, καὶ ἀφοῦ ἐγυρίσαμεν πολλὴν ὥραν εἰς δρόμους ῥυπαρωτάτους, ἐφθάσαμεν εἰς μικρὰν καλύβην πλησίον τῆς θαλάσσης.

Ἡ πανσέληνος ἐφώτιζε τὴν στέγην καὶ τοὺς τοίχους τῆς νέας μου κατοικίας. Εἰς τὴν αὐλὴν ὑπῆρχε καὶ δευτέρα καλύβη μικροτέρα τῆς πρώτης καὶ πεπαλαιωμένη, περικυκλωμένη ἀπὸ τοῖχον ἐκ χαλίκων. Ἡ παραλία εἰς τὴν ὁποίαν ἐπατάγουν ἀδιακόπως τὰ κύματα, ἔφθανεν ἕως εἰς τὴν καλύβην. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σελήνη ἐφώτιζε τὸ τεταραγμένον στοιχεῖον, εἶδα δύο πλοῖα, τῶν ὁποίων οἱ ἱστοὶ ἐφαίνοντο ὡς ὕφασμα ἀράχνης. Ἰδοὺ πλοῖα, εἶπα κατ' ἐμαυτόν· αὔριον θ' ἀναχωρήσω εἰς Γελεντζίκ.

Προστάξας τὸν Κοζάκον μου ν' ἀποφορτίσῃ τὸ δισάκκιόν μου καὶ ν' ἀποπέμψῃ τὸν ἡνίοχον, ἐκάλεσα τὸν οἰκοδεσπότην· ἀλλ' οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόασις· ἔκρουσα τὴν θύραν, ἀλλ' ἡ αὐτὴ σιωπή. Τέλος πάντων ἐφάνη παιδίον δεκατετραετὲς περίπου, τὸ ὁποῖον ἦλθε πρὸς ἐμὲ σχεδὸν ἕρπον.

— Ποῦ εἶναι ὁ οἰκοδεσπότης;

— Δὲν ὑπάρχει οἰκοδεσπότης.

— Πῶς δὲν ὑπάρχει;

— Δὲν ὑπάρχει.

— Καὶ ἡ οἰκοδέσποινα;

— Εἶναι εἰς τὸ χωρίον.

— Καὶ τίς θὰ μὲ ἀνοίξῃ; ἠρώτησα λακτίσας τὴν θύραν.

Ἡ θύρα ἠνοίγη μόνη, καὶ πνοὴ ὑγρὰ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν καλύβην. Ἀνάψας θρυαλίδα, τὴν ἐπλησίασα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ παιδίου, καὶ εἶδον ὅτι εἶχε καταλεύκους τοὺς ὀφθαλμούς· ἦτο ἐκ γενετῆς τυφλόν. Ἐπειδὴ δὲ ἵστατο ἀκίνητον ἐνώπιόν μου, παρετήρησα τοὺς χαρακτῆράς του.

Ὀφείλω ἐν πρώτοις νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἔχω προλήψεις κατὰ τῶν τυφλῶν, τῶν ἑτεροφθάλμων, τῶν

αλάλων, τῶν κωφῶν, τῶν χωλῶν, τῶν αναπήρων, τῶν κυφῶν καὶ τῶν τοιούτων· διότι πιστεύω ὅτι ὑπάρχει ἀναλογία τις τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸς τὸν νοῦν, καὶ ὅτι αἱ σωματικαὶ ἐλλείψεις ὑποδεικνύουσι τὴν ἔλλειψίν τινὸς αἰσθήματος.

Παρετήρησα λοιπὸν καλῶς τὸ πρόσωπον τοῦ τυφλοῦ· ἀλλὰ τί δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ἀπὸ πρόσωπον ἐστερημένον ὀφθαλμῶν; τὸ ἠτένιζα πρὸ πολλοῦ μὲ οἶκτον, ὅτε αἴφνης μόλις διακριθὲν μειδίαμα διέσχισε δυσαρέστως τὰ λεπτὰ χείλη του· ὑπέθεσα λοιπὸν ὅτι δὲν ἦτο τυφλὸν ὅσον ἐφαίνετο.

— Εἶσαι υἱὸς τῆς οἰκοδεσποίνης; ἠρώτησα.

— Ὄχι.

— Ὀρφανός· πτωχός.

— Ἡ οἰκοδέσποινα ἔχει παιδία;

— Ὄχι· εἶχε μίαν κόρην, πλὴν ἔφυγε μὲ ἕνα Τάταρον.

— Τί Τάταρον;

— Ὁ διάβολος τὸ ἠξεύρει. Τάταρον ἀπὸ τὴν Κριμαίαν, ναύτην ἀπὸ τὸ Γκέρζι.

Εἰσελθὼν εἰς τὴν καλύβην εἶδα ὅτι ὅλα τὰ σκεύη ἦσαν δύο καθίσματα, μία τράπεζα καὶ μέγα κάνιστρον πλησίον τῆς ἑστίας. Εἰς τὸν τοῖχον δὲν ἐκρέματο καμμία εἰκών, καὶ τοῦτο εἶναι κάκιστον σημεῖον. Ὁ ἄνεμος τῆς θαλάσσης εἰσήρχετο διὰ ὑέλου συντετριμμένου. Λαβὼν κηρίον ἀπὸ τὸ δισακκιόν μου τὸ ἤναψα καὶ ἤρχισα νὰ τακτοποιῶ τὰ πράγματά μου. Ἀπέθεσα εἴς τινα γωνίαν τὸ ξίφος καὶ τὸ πυροβόλον μου, ἔθεσα ἐπὶ τῆς τραπέζης τὰ πιστόλιά μου καὶ ἐξήπλωσα τὸ μανδύαν μου ἐπὶ τοῦ καθίσματος. Ὁ Κοζάκος μου ἐξήπλωσε καὶ αὐτὸς τὸν ἐδικόν του ἐπὶ τοῦ ἄλλου, καὶ ἐντὸς δέκα λεπτῶν ἐῤῥόγχαζε. Τὸ κατ' ἐμὲ δὲν ἠδυνάμην νὰ κοιμηθῶ. Ἔβλεπα πάντοτε ὄρθιον ἐνώπιόν μου, μεταξὺ τοῦ σκότους, τὸ τυφλὸν παιδίον.

Ὁλόκληρον ὥραν, ἔμεινα εἰς τοιαύτην κατάστασιν. Ἡ σελήνη ἔφεγγε τὸ παράθυρον, καὶ αἱ ἀκτῖνές της ἔπαιζαν εἰς τὸ χῶμα τοῦ ἐδάφους τῆς καλύβης. Αἴφνης εἶδα σκιὰν ἀνθρώπου εἰς τὸ φωτιζόμενον μέρος, ἥτις παρῆλθεν ἐν τάχει καὶ ἐκρύβη. Δὲν ὑπέθετα ὅτι ἡ σκιὰ αὐτὴ θὰ ἐτόλμα νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὴν παραλίαν, καὶ ὅμως δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη ἔξοδος. Ἐσηκώθην, ἔβαλα τὸ ταταρικόν μου ἔνδυμα, ἀνέσυρα ἀπὸ τὴν ζώνην μου τὸ ἐγχειρίδιον καὶ ἐξῆλθα ἀπὸ τὴν καλύβην. Ἐξελθὼν δὲ ἀπήντησα τὸν τυφλόν. Ἐστηρίχθην ἐπὶ τῆς φραγῆς καὶ τὸν εἶδα διαβάντα πλησίον μου, μὲ προσοχὴν μὲν ἀλλὰ μὲ βῆμα εὐσταθές. Ἔφερε δὲ ὑπὸ τὴν μασχάλην πρᾶγμα ὁμοιάζον δέμα, καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν παραλίαν, ἤρχισε νὰ καταβαίνῃ δι' ὁδοῦ στενῆς καὶ κατωφεροῦς.

— Φαίνεται, εἶπα κατ' ἐμαυτόν, ὅτι οἱ τυφλοὶ βλέπουν σήμερον καὶ οἱ βωβοὶ ὁμιλοῦν.

Καὶ παρηκολούθησα τὸ παιδίον μακρόθεν μὲν ἀλλὰ βλέπων πάντοτε αὐτό.

Ἡ σελήνη ἐκαλύφθη μετ' ὀλίγον ἀπὸ νέφη· ὁμίχλη λευκωπὴ ἀνυψώθη ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ μόλις διεκρίνετο ὁ φανὸς ὅστις ἐκρέματο εἰς τὴν πρύμναν πλοίου ἀγκυροβολημένου. Κύματα ὑψηλὰ καὶ ἀλλεπάλληλα προσέβαλλον τὸν αἰγιαλὸν καὶ ἔστιλβον ἀφρίζοντα. Ὅτε ἔφθασε κάτω ὁ τυφλὸς ἐστάθη, ἐστράφη πρὸς δεξιάν, καὶ ἤρχισε νὰ προχωρῇ πατῶν τόσῳ πλησίον εἰς τὴν θάλασσαν, ὥστ' ἐνόμιζα ὅτι θὰ τὸν παρέσυρε τὸ κῦμα. Κρίνων δὲ ἀπὸ τὴν βεβαιότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐβάδιζεν, ὑπέθεσα ὅτι καὶ ἄλλοτε θὰ διῆλθεν ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἐπὶ τέλους ἐστάθη καὶ ἀπέθεσε τὸ δέμα του. Ἐγὼ δὲ κρυβεὶς ὄπισθεν βράχου ὑπερτείνοντος μέχρι τῆς παραλίας παρετήρουν αὐτόν. Μετὰ μικρὸν λευχείμων τις ἄνθρωπος ἐπλησίασε τὸν τυφλὸν καὶ ἐκάθησε πλησίον του. Ὁ ἄνεμος ἔφερε πρὸς ἐμὲ τεμάχιά τινα τῆς συνομιλίας των.

— Τί λέγεις τυφλέ; εἶπε γυναικεία φωνή· ἡ τρικυμία εἶναι δυνατὴ καὶ ὁ Γιάγκος δὲν θὰ ἔλθῃ.

— Ὁ Γιάγκος δὲν φοβεῖται τὰς τρικυμίας, ἀπεκρίθη τὸ παιδίον.

— Ἡ ὁμίχλη γίνεται πυκνοτέρα, ἐπανέλαβεν ἡ γυναικεία φωνὴ περίλυπος.

— Εἶν' εὐκολώτερον νὰ διαβῇ πλησίον τῶν πλοίων τὰ ὁποῖα φυλάττουν μὲ αὐτὴν τὴν ὁμίχλην, παρὰ ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι καθαρός.

— Καὶ ἂν πνιγῇ;

— Ἂν πνιγῇ θὰ πηγαίνῃς τὴν Κυριακὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν χωρὶς καινούριαις κορδέλαις.

Καὶ μετὰ ταῦτα ἐσιώπησαν. Ἐγὼ δὲ ἠπόρησα ἀκούσας τὸν τυφλὸν ὁμιλοῦντα καθαρωτάτην τὴν ῥωσικήν, ἐνῷ πρὶν μετεχειρίσθη ἀποτεινόμενος πρὸς ἐμὲ τὴν διάλεκτον τῆς μικρᾶς Ῥωσίας.

— Βλέπεις ὅτι εἶχα δίκαιον; εἶπε κροταλήσας τὰς χεῖρας. Ὁ Γιάγκος δὲν φοβεῖται οὔτε τὴν θάλασσαν, οὔτε τοὺς ἀνέμους, οὔτε τὴν ὁμίχλην, οὔτε τοὺς ἀκτωρούς. Δὲν λανθάνομαι· ἐὰν δὲν εἶναι ἡ θάλασσα, εἶναι βέβαια τὰ μακρὰ κωπία του τὰ ὁποῖα ἀκούω.

Ἡ γυνὴ σηκωθεῖσα ἠτένισεν ἀγωνιῶσα τὴν θάλασσαν.

— Ὀνειρεύεσαι, τυφλέ, δὲν βλέπω τίποτε.

Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ εἰς μάτην ἐπροσπάθησα νὰ ἴδω εἰς τὴν τρικυμιώδη θάλασσαν τὸ πλοῖον· μετὰ μικρὸν ὅμως διέκρινα ποτὲ μὲν εἰς τὴν ῥάχιν τῶν ὑψηλῶν κυμάτων, ποτὲ δὲ εἰς τὴν ἄβυσσον αὐτῶν, μαύρην στιγμὴν πλησιάζουσαν πρὸς ἡμᾶς. Ἀτρόμητος ναύτης θὰ ἦτο ὁ τολμήσας νὰ διασχίσῃ τὸν κόλπον ἐν καιρῷ τοιαύτης νυκτός, καὶ σημαντικὴ θὰ ἦτον ἡ αἰτία δι' ἣν ἤρχετο. Παρηκολούθησα ἐναγώνιος τὰς κινήσεις τῆς λέμβου, ἀλλ' αἱ δύο μακραὶ κῶπαί του, ὡς ἀλ-

λαι πτέρυγες ἔσωζαν αὐτὸ ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Ἐνῷ δὲ ἐφοβούμην μὴ ῥιφθῇ εἰς τὸν αἰγιαλὸν καὶ συντριφθῇ, αὐτὸς ἐστράφη ἐπιτηδείως καὶ εἰσῆλθεν ἀκινδύνως εἰς ὁρμίσκον.

Καὶ ἀποβάς τις μεσαίου ἀναστήματος, φορῶν πῖλον ταταρικὸν ἐκ δέρματος προβάτου, ἔνευσε πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν τυφλόν, οἵτινες ἔσπευσαν νὰ τὸν συνδράμωσιν ὅπως ἐκφορτίσῃ τὴν λέμβον. Τὸ φορτίον δὲ μοὶ ἐφάνη τόσῳ πολύ, ὥστε καὶ νῦν ἔτι ἀπορῶ πῶς τόσον μικρὰ λέμβος ἀντέστη εἰς τὴν τρικυμίαν. Καὶ οἱ τρεῖς ἀνεσήκωσαν εἰς τὸν ὦμόν των ἀπὸ ἓν δέμα, καὶ ἀνεχώρησαν. Ἐγὼ δὲ ἐπανῆλθα εἰς τὴν καλύβην μου, ἔχων τὸν νοῦν εἰς ὅ,τι εἶδα, καὶ ἀνυπόμονος ἀναμένων τὴν αὐγήν.

Ὁ Κοζάκος μου ἠπόρησεν ὅτε τὸ πρωῒ μὲ εἶδεν ἐνδεδυμένον· ἀλλὰ δὲν εἶπα τὸν λόγον. Ἐλθὼν εἰς τὸ παράθυρον ἐθαύμαζα τὴν ὡραιότητα τοῦ γαληνοῦ οὐρανοῦ, διασχιζομένου ἀπὸ μικρὰ σύννεφα, τὴν ἀπέναντι παραλίαν τῆς Κριμαίας ἐκτεινομένην ὡς γραμμὴν λειρίων καὶ τὸν φάρον αὐτῆς. Μετὰ ταῦτα μετέβην εἰς τὸ φρούριον ὅπως μάθω ἀπὸ τὸν φρούραρχον πότε θ' ἀναχωρήσω εἰς Γελεντζίκ.

Ἀλλ' οἴμοι! ὁ φρούραρχος δὲν ἤξευρέ τι θετικόν. Ἐκ τῶν πλοίων ὅσα εἶδα εἰς τὸν λιμένα τὰ μὲν ἦσαν ἀκτωροί, τὰ δὲ μόλις ἤρχιζαν νὰ φορτόνωσιν.

— Ἴσως τὸ ταχυδρομικὸν πλοῖον φθάσει ἐντὸς τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν, μοὶ εἶπεν ὁ φρούραρχος· τότε βλέπομεν.

Ἐπανελθὼν δυσαρεστημένος ἀπήντησα εἰς τὴν θύραν μου τὸν κοζάκον μου, ὅστις μὲ ἦθος ἔντρομον εἶπε·

— Κακὰ πηγαίνει, Κ. λοχαγέ.

— Ναί, ναί, ἀπεκρίθην, ὁ Θεὸς τὸ ἠξεύρει πότε θ' ἀναχωρήσωμεν.

Ὁ τρόμος τοῦ στρατιώτου ἐγένετο διπλοῦς· καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν μοὶ εἶπεν·

— Ἡ καλύβη αὐτὴ δὲν εἶναι καθαρά· ἀπήντησα σήμερον ἕνα κοζάκον τὸν ὁποῖον γνωρίζω· καὶ ὅταν τὸν εἶπα ὅτι καθήμεθα ἐδῶ·

— Ἆ! ἀνεκραξεν· ἡ καλύβη ἐκείνη δὲν εἶναι καθαρά· ἔχει κακοὺς οἰκοκυραίους.

Καὶ τῳόντι, τί εἶναι ἐκεῖνος ὁ στραβός, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ βλέπῃ πηγαίνει παντοῦ, εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὸ χωρίον;

— Εἶδες τοὐλάχιστον τὴν οἰκοκυράν; ἠρώτησα.

— Ἦλθε μία γραῖα μὲ τὴν κόρην της.

— Τί κόρην; μὲ εἶπαν ὅτι δὲν ἔχει κόρην.

— Ὁ Θεὸς τὸ εἰξεύρει τί εἶναι... Ἡ γραῖα τώρα κάθηται εἰς τὴν καλύβην.

Εἰσελθὼν δὲ εἰς αὐτὴν ηὗρα τὴν γραῖαν ἑτοιμάζουσαν τὸ γεῦμά της, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ἀρκετὰ καλόν· ὁσάκις ὅμως τῇ ὡμίλησα μοὶ ἀπεκρίθη πάντοτε ὅτι ἦτο κωφή. Τί νὰ κάμω;

Ἐστράφην πρὸς τὸν τυφλόν, ὁ ὁποῖος κόπτων παρὰ τὴν ἑστίαν ξύλα ἔρριπτε εἰς αὐτήν.

— Καὶ σύ, στραβούλιακα, εἶπα σύρων τὸ ὠτίον του, ποῦ ἔτρεχες τὴν νύκτα μ' ἐκεῖνο τὸ μεγάλο δέμα;

Τὸ δὲ παιδίον κλαῖον ἀπεκρίθη·

— Ποῦ ἔτρεχα;... πούποτε!... Μὲ δέμα!... τί δέμα;

Τὴν φορὰν ταύτην ἡ γραῖα ἤκουσε, καὶ ἤρχισε νὰ ψιθυρίζῃ λέγουσα·

— Τί παραμύθια!..., τί τὸ πειράζεις τὸ ταλαίπωρον; τί σ' ἔκαμε;

Καὶ ἐξῆλθα ἀπόφασιν ἔχων ν' ἀνακαλύψω τὸ μυστήριον.

Περιτυλιχθεὶς μὲ τὸν μανδύαν μου ἐκάθησα εἰς μεγάλον λίθον κείμενον παρὰ τὴν καλύβην, καὶ ἔβλεπα τὴν θάλασσαν ταρασσομένην ἔτι ἀπὸ τὴν τρικυμίαν τῆς νυκτός. Ὁ μονότονος κρότος της ὡμοίαζε πόλιν κοιμωμένην, καὶ μὲ ἀνενθύμιζε τὰ πρῶτα ἔτη μου ὅτε ἤμην εἰς τὴν παγωμένην μητρόπολίν μας. Πολλὴ ὥρα παρῆλθε μεταξὺ τοιούτων ὀνείρων· ἀλλ' αἴφνης ἤκουσα φωνὴν γυναικὸς λεπτὴν καὶ θαλεράν, ψάλλουσαν παρ' ἐμέ... πλὴν ποῦ ἦτο;... ὁ ἦχος ἦτο μελῳδικός, ποτὲ μὲν μελαγχολικὸς καὶ ἀργός, ποτὲ δὲ ζωηρὸς καὶ ταχύς. Παρατηρῶ καλὰ περὶ ἐμέ, ἀλλ' ἡ φωνὴ φαίνεται καταβαίνουσα ἐξ οὐρανοῦ· ὑψώσας δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς βλέπω εἰς τὴν στέγην τῆς καλύβης νέαν, ῥαβδωτὸν φέρουσαν ἔνδυμα, καὶ τὴν κόμην ἔχουσαν λιτὴν καὶ παραφερομένην ἀπὸ τὸν ἄνεμον. Τὴν χεῖρα ἔχουσα ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ὅπως προφυλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν λάμψιν τοῦ ἡλίου ἔβλεπε πρὸς τὸ πέλαγος, ποτὲ μὲν γελῶσα καὶ ὁμιλοῦσα καθ' ἑαυτήν, ποτὲ δὲ ψάλλουσα. Ἰδοὺ τὸ ᾆσμά της, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἐντετυπωμένον εἰς τὴν μνήμην μου·

«Ὅταν τὰ πλοῖα, τὰ πλοῖα μὲ τὰ λευκὰ πανία,
τρέχουν εἰς πέλαγος»
»Καὶ μεταξὺ αὐτῶν κυμαίνεται ἡ βαρκοῦλά μου,
ἡ βαρκοῦλά μου μὲ τὰ δύο της πανία,
»Μόλις ἀρχίσῃ ἡ τρικυμία τὰ παλαιὰ πλοῖα ἀ-
[νοίγουν
τὰ πτερά των καὶ σκορπίζονται εἰς τὸ πέλαγος,
»Τότε ἐγὼ παρακαλῶ τὴν θάλασσαν καὶ λέγω·
«Μὴν ἐγγίζῃς, κακὴ θάλασσα, τὴν βαρκοῦλάν μου,
»Ἡ βαρκοῦλά μου φέρει πολύτιμα πράγματα, καὶ
τὴν κυβερνᾷ χέρι τολμηρὸν μεταξὺ τοῦ σκότους τῆς
νυκτός».

Μοὶ ἐφάνη ὅτι τὴν αὐτὴν φωνὴν εἶχ' ἀκούσει καὶ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα. Ἐσκέφθην καλῶς, καὶ ὅτε ἔστρεψα ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν στέγην, ἡ νέα δὲν ἦτο πλέον ἐκεῖ. Διέβη αἴφνης ἔμπροσθέν μου τρα-

γῳδοῦσα καὶ κροταλοῦσα τοὺς δακτύλους της. Μετ' ὀλίγον τὴν ἤκουσα συνομιλοῦσαν μὲ τὴν γραῖαν· καὶ αὕτη μὲν ὠργίζετο, ἐκείνη δ' ἐγέλα. Ἡ νέα ἠθέλησε μετὰ ταῦτα νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν της· ἐνῷ δὲ διήρχετο μὲ ἠτένισε καλῶς ὡς ἂν ἠπόρει ὅτι ἤμην ἐκεῖ, καὶ στραφεῖσα ἀδιαφόρως διευθύνθη πρὸς τὸν λιμένα. Ἐγὼ δ' ἐνόησα ὅτι εἶχέ τι κατὰ νοῦν, διότι περιήρχετο μέχρις ἑσπέρας εἰς τὴν καλύβην μου ψάλλουσα καὶ χορεύουσα. Ὅτε προσήλωσε τοὺς ὀφθαλμούς της εἰς τοὺς ἐδικούς μου, τὸ βλέμμα της ἦτο τοσοῦτον ὀξὺ καὶ πανοῦργον καὶ εἶχε τοσαύτην δύναμιν μαγνητικήν, ὥστ' ἐνόμιζα ὅτι ἀνέμενεν ἀπόκρισιν. Ἀλλὰ μόλις ἠθέλησα νὰ ὁμιλήσω, καὶ αὐτὴ ἔφυγε μειδιῶσα.

Ποτέ μου δὲν εἶχα ἰδεῖ γυναῖκα ὁμοιάζουσαν αὐτήν. Καὶ μὲν δὲν ἦτο ὡραία, ἀλλ' ἐγὼ ἔχω προλήψεις περὶ τοῦ κάλλους τῶν γυναικῶν· ἦτο ἀπὸ *γένος* . . . τὸ γένος εἶναι ἀνεκτίμητον διὰ τὰς γυναῖκας ὅπως καὶ διὰ τ' ἄλογα.

Τὸ γένος φαίνεται πρὸ πάντων ἀπὸ τὸ βάδισμα, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· καὶ ἡ ῥὶς ἔχει μεγίστην σημασίαν. Σπανιώτερον εὑρίσκεις καλὴν ῥῖνα εἰς τὴν Ῥωσσίαν παρὰ μικρὸν πόδα. Ἡ νέα δὲν ἐφαίνετο μεγαλειτέρα τῶν δεκαοκτὼ χρόνων. Ἡ σπανιωτάτη χάρις τοῦ ἀναστήματος καὶ τῆς κεφαλῆς της, ἡ μακρὰ καὶ ξανθὴ κόμη της, μάλιστα δὲ ἡ ἡ ὡραία καὶ τακτικὴ ῥὶς μὲ ἐμάγευσαν. Ἂν καὶ τὸ βλέμμα της ἦτο ὁπωσοῦν ἄγριον καὶ φιλύποπτον, ἂν καὶ τὸ μειδίαμά της ἐδείκνυεν ὑπουλότητα, τοσαύτη ὅμως ἦτο ἡ πρόληψίς μου, ὥστε διὰ μόνην τὴν ὡραιότητα τῆς ῥινός της ἀνετράπη ἡ κεφαλή μου.

Πρὸς τὸ ἑσπέρας ἐστάθην παρὰ τὴν θύραν καὶ ἔλαβα μετ' αὐτῆς τὴν ἑπομένην συνομιλίαν.

— Εἰπέ με, κακοκόριτσο, τί ἔκαμνες σήμερον εἰς τὴν στέγην;

— Ἔβλεπα ἀπὸ ποῦ ἐφύσα ὁ ἄνεμος.

— Καὶ διὰ τί;

— Διότι φέρει εὐτυχίαν.

— Καὶ ἐπροσκαλοῦσες τὴν εὐτυχίαν μὲ τὸ τραγοῦδί σου;

— Ὅταν δὲν εἴμεθα καλήτερα εἴμεθα χειρότερα· ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὴν δυστυχίαν τὸ διάστημα δὲν εἶναι πολύ.

— Ποῖος σ' ἔμαθε νὰ τραγουδῇς;

— Κανείς· συλλογίζομαι καὶ τραγουδῶ· ὅποιος μὲ ἀκούει μ' ἐννοεῖ· ὅποιος ὅμως δὲν πρέπει νὰ μὲ ἀκούῃ, δὲν μ' ἐννοεῖ.

— Καὶ πῶς ὀνομάζεσαι;

— Ἐκεῖνος ὅπου μὲ ἐβάπτισε τὸ ἠξεύρει.

— Καὶ ποῖος σ' ἐβάπτισε;

— Τί ἠξεύρω.

— Εἶσαι πονηρολογημένη· ἐγὼ ὅμως ἠξεύρω κἄτι τί διὰ σέ.

Ἡ δὲ νέα χωρὶς ν' ἀλλάξῃ φυσιογνωμίαν ἔμεινεν ἀτάραχος ὡς νὰ μὴ εἶχα ὁμιλήσει εἰς αὐτήν.

— Ἔμαθα, εἶπα, ὅτι χθὲς τὴν νύκτα ὑπῆγες εἰς τὸν αἰγιαλόν.

Καὶ διηγήθην ὅ,τι εἶδα τὴν νύκτα ἐλπίζων ὅτι θὰ ταραχθῇ· αὐτὴ ὅμως ἐξεκαρδίσθη γελῶσα, καὶ εἶπεν·

— Ναὶ μὲν εἶδες πολλά, ὀλίγα ὅμως ἠξεύρεις· ἀλλὰ καὶ ὅσα ἠξεύρεις σὲ συμβουλεύω νὰ τὰ φυλάξῃς μυστικά.

— Ἐὰν ἐξ ἐναντίας μὲ ἤρχετο ὄρεξις νὰ τὰ ἀναφέρωεὶς τὸν φρούραρχον.

Ταῦτα λέγων εἶχα τὸ ἦθος σοβαρόν, καὶ αὐστηρὸν μάλιστα. Ἡ νέα ἀνεσκίρτησε, καὶ ὡς πτηνὸν διωχθὲν ἀπὸ τὸ δένδρον ὅπου κάθηται ἔφυγε τραγῳδοῦσα. Μετὰ ταῦτα ἐνόησα ὅτι τὰ τελευταῖά μου λόγια ἦσαν ἄτοπα.

Τὴν νύκτα διέταξα τὸν κοζάκον μου νὰ ἑτοιμάσῃ τέϊον, ἤναψα τὸ κηρίον μου καὶ ἐκάθησα καπνίζων. Εἶχα δὲ τελειώσει τὸ δεύτερον ποτήριον τοῦ τεΐου, ὅτε ἤκουσα ὄπισθέν μου λεπτὸν τρίξιμον ἐνδύματα καὶ βήματα, καὶ στραφεὶς εἶδα τὴν ὡραίαν ναϊάδα. Ἐκάθησεν ἀντικρύ μου ἡσύχως καὶ χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν, προσήλωσε τοὺς ὀφθαλμούς της ἐπ' ἐμέ, καὶ τὸ βλέμμα της μοὶ ἐφάνη λιγυρώτατον. Ἐφαίνετο ὅτι ἐπερίμενεν ἀπόκρισιν· ἤμην ὅμως τοσοῦτον τεταραγμένος ὥστε ἐσιώπησα. Τὸ κάτωχρον πρόσωπόν της παρίστα τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς της· ἡ δεξιά της ἐπλανᾶτο ἀσκόπως εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ὡς παρετήρησα, ἔτρεμε· καὶ ποτὲ μὲν τὸ στῆθός της ἐξωγκοῦτο βιαίως, ποτὲ δὲ ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἀνέπνεεν. Εἶχα ἀρχίσει νὰ βαρύνωμαι τὴν κωμῳδίαν αὐτὴν καὶ ἡτοιμαζόμην νὰ προκαλέσω τὴν καταστροφήν της διὰ τρόπου πεζοτάτου, ἤτοι προσφέρων αὐτῇ τέϊον, ὅτε ἀναπηδήσασα πρὸς ἐμέ, μ' ἐνηγκαλίσθη καὶ ἐπέθεσεν εἰς τὸ στόμα μου φίλημα, φίλημα φλογερόν. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐσκοτίσθησαν, ἡ κεφαλή μου ἐγύρισε, καὶ τὴν περιέσφιγξα μὲ τοὺς βραχίονάς μου· ἀλλ' αὐτὴ ὡς ὄφις ἐγλύστρισεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας μου καὶ μοὶ εἶπε μὲ φωνὴν χαμηλήν·

— Ἀπόψε, ὅταν ὅλοι θὰ κοιμηθοῦν, ἔλα εἰς τὸν αἰγιαλόν.

Καὶ ὡς ἀστραπὴ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν καλύβην· φεύγουσα δὲ ἀνέτρεψε τὴν προχοΐδα καὶ ἔσβεσε τὸ κηρίον.

— Ἡ διαβολοκόρη! ἀνέκραξεν ὁ κοζάκος μου, ὅστις ἐξαπλωθεὶς εἰς τὸ ἀχυρόστρωμα, ἤλπιζε νὰ θερμανθῇ πίνων τέϊον.

Μετὰ δύο ὥρας, ὅτε σιωπὴ ἐπεκράτει πανταχοῦ, ἐξύπνισα τὸν κοζάκον καὶ εἶπα·

—Ἂν ἀκούσῃς πιστολιάν, τρέξε εἰς τὸ παραθαλάσσιον.

Ὁ δὲ κοζάκος ἀνοίξας καλὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπεκρίθη.

— Πολλὰ καλά, λοχαγέ.

Ἐγὼ δὲ ἐμβαλὼν πιστόλιον εἰς τὴν ζώνην ἀνεχώρησα. Ἡ νέα μ' ἐπερίμενεν ἄνω τῆς στενωποῦ, ἔνδυμα φέρουσα ἐλαφρόν.

— Ἀκολούθησέ με, μοὶ εἶπε λαβοῦσα τὴν χεῖρά μου.

Καὶ κατέβημεν.

Ἀπορῶ πῶς δὲν ἔπεσα μυριάκις. Ὅτε δὲ ἐφθάσαμεν πλησίον τῆς θαλάσσης, ἐστράφημεν πρὸς δεξιάν, καὶ ἠκολουθήσαμεν τὸν αὐτὸν δρόμον τὸν ὁποῖον διέτρεξε καὶ ὁ τυφλὸς τὴν παρελθοῦσαν νύκτα. Ἡ σελήνη δὲν εἶχεν ἀνατείλει εἰσέτι, καὶ δύο μικροὶ ἀστέρες, ὡς φάροι φαεινοί, ἔλαμπαν εἰς ὅλον τὸν οὐρανόν. Τὰ κύματα συνετρίβοντο μετὰ πατάγου εἰς τοὺς βράχους, καὶ ἀνύψουν τὴν μόνην λέμβον ἥτις ἦτο ἐκεῖ.

— Ἂς ἐμβῶμεν εἰς αὐτὴν μοὶ εἶπεν ἡ σύντροφός μου.

Ὁμολογῶ ὅτι ἐδίσταξα, διότι ποτέ μου δὲν ἠγάπησα τὰς κατὰ θάλασσαν περιοδείας· ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον καιρὸς ὀπισθοχωρήσεως. Ἐπέβη πρώτη ἡ νέα, τὴν παρηκολούθησα, καὶ εὑρισκόμην ἔτι ἀπορῶν ὅτε ἐπροχωρήσαμεν εἰς τὸ πέλαγος.

— Τί σημαίνει αὐτό; ἠρώτησα ὠργισμένος.

— Σημαίνει ὅτι σὲ ἀγαπῶ, ἀπεκρίθη βιάσασά με νὰ καθήσω καὶ ἐναγκαλισθεῖσά με μὲ τοὺς δύο βραχιονάς της. Ἔθετο δὲ καὶ τὴν παρειάν της ἐπὶ τῆς παρειᾶς μου, καὶ ἡ πυρίνη πνοή της κατέφλεγε τὸ πρόσωπόν μου. Αἴφνης ἤκουσά τι πεσὸν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ παρατηρήσας τὴν ζωήν μου εἶδα ὅτι τὸ πιστόλιόν μου δὲν ὑπῆρχε πλέον! Τότε τρομερὰ ὑποψία μὲ ἐκυρίευσεν· ὅλον μου τὸ αἷμα ἀνέβη εἰς τὴν κεφαλήν. Παρατηρῶ καὶ βλέπω ὅτι εἴμεθα πλέον τῶν ἑκατὸν βημάτων μακρὰν τοῦ αἰγιαλοῦ· καὶ δὲν ἤξευρα νὰ κολυμβῶ! Προσπαθῶ νὰ τὴν μακρύνω ἀπὸ πλησίον μου, αὐτὴ ὅμως ὄχι μόνον δὲν μὲ ἀφίνει, ἀλλὰ ἀγωνίζεται νὰ μὲ ῥίψῃ εἰς τὴν θάλασσαν. Συνέστη λοιπὸν πάλη φοβερά· ἡ ἀγανάκτησις μοὶ ἐδίδε δυνάμεις· ἀλλ' ἡ ἀντίπαλος ἦτο πολὺ πλέον ἐμοῦ εὐκίνητος.

— Τί θέλεις; ἀνέκραξα ἐπὶ τέλους συσφίγξας τὰς μικρὰς χεῖράς της μὲ τὰς ἰδικάς μου· οἱ δάκτυλοί της ἔτριζαν, καὶ ὅμως οὔτε λέξις ἐξήρχετο ἀπὸ τὸ στόμα της.

— Εἶδες, ἀπεκρίθη, καὶ θὰ προδώσῃς.

Καὶ καταβαλοῦσα μέγαν ἀγῶνα μ' ἔῤῥιψεν εἰς τὸ χεῖλος τῆς λέμβου, ἐκτὸς τῆς ὁποίας εὑρισκόμεθα καὶ οἱ δύο μέχρι τῆς ζώνης· αὐτὴ ἦτο ἄνω ἐμοῦ· ἡ κόμη της ἤγγιζε τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ ὥρα ἦτο κρισιμωτάτη. Τὸ κατ' ἐμὲ ἐστήριξα μὲ δύναμιν τὸν δεξιόν μου πόδα εἰς τὸ κύτος τῆς λέμβου, ἥρπασα τὴν κόμην της καὶ διὰ τῆς ἄλλης χειρὸς ἔσφιγξα τὸν λαιμόν της, καὶ τὴν ἔῤῥιψα εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ κεφαλή της ἐφάνη δὶς μεταξὺ τοῦ ἀφροῦ, καὶ μετὰ ταῦτα δὲν εἶδα πλέον οὐδέν.

Εὑρὼν εἰς τὸ κύτος τῆς λέμβου τεμάχιον κώπης, κατώρθωσα νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν ἀκτήν. Ἐνῷ δὲ ἔδενα τὴν λέμβον ἔστρεψα κατὰ τύχην τὸ βλέμμα μου, καὶ εἶδα λαμπούσης τῆς σελήνης λευκὸν ἄνθρωπον καθήμενον παρὰ τὴν θάλασσαν. Περιέργειαν δ' ἔχων νὰ ἴδω τί ἦτο, διέβην ἕρπων μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν χόρτων, καὶ ἦλθα εἰς βράχον· ἀνασηκώσας δὲ τὴν κεφαλὴν ἐθαύμασα καὶ ἐχάρην ἐν ταυτῷ ὅτι ὁ λευκὸς ἄνθρωπος ἦτο ἡ νέα ἀντίπαλός μου, στραγγίζουσα τὴν μακρὰν κόμην της. Μετ' ὀλίγον ἐφάνη λέμβος ταχέως ἐρχομένη, ἀφ' ἧς ἀπέβη τις φέρων ταταρου πῖλον· μακρὰ μάχαιρα ἐκόσμει τὴν ζώνην του.

— Γιάγκο, εἶπεν ἡ νέα, ἐχαθήκαμεν.

Καὶ συνωμίλησαν, ἀλλὰ τοσοῦτον ταπεινὰ ὥστε δὲν ἤκουσα τίποτε.

— Ποῦ εἶναι ὁ τυφλός; ἠρώτησεν ἐπὶ τέλους ὁ Γιάγκος.

— Κάπου τὸν ἔστειλα.

Μετὰ μικρὸν ἦλθε καὶ ὁ τυφλὸς βαστάζων σάκκον, τὸν ὁποῖον ἀπέθετο εἰς τὴν λέμβον.

— Ἄκουσε, τυφλέ, εἶπεν ὁ Γιάγκος· νὰ φυλάξῃς καλὰ τὸν τόπον τὸν ὁποῖον ἠξεύρεις .... ἔχει πολυτίμους πραγματείας... Εἰπὲ ἐκεῖ ... (δὲν ἤκουσα τὸ ὄνομα) ὅτι δὲν εἶσαι πλέον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου· ἡ δουλειὰ πάγει κακὰ καὶ δὲν θὰ μ' ἐξαναϊδῇ πλέον. Ἡ τέχνη εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ θὰ ζητήσω ἄλλην· αὐτὸς ἂς εὕρῃ ἄλλον ἄνθρωπον. Εἰπέ τον ὅτι ἂν ἐπλήρωνε καλήτερα τοὺς κόπους μου δὲν θὰ τὸν ἄφινα. Ὅσον δι' ἐμέ, οἱ δρόμοι ὅλοι εἶναι ἀνοικτοί, ὅπου φυσᾷ ἄνεμος καὶ μουρμουρίζει θάλασσα.

Μετὰ μικρὸν δὲ ἐξηκολούθησε·

— Θὰ ἔλθῃ καὶ αὐτὴ μαζῆ μου, δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ μείνῃ ἐδῶ. Εἰπὲ εἰς τὴν γραῖαν ὅτι εἶναι καιρὸς ν' ἀποθάνῃ, ὅτι ἔζησε πολὺ καὶ ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἰδῇ πλέον.

— Κ' ἐγώ; ἠρώτησε μὲ μικρὸν τόνον φωνῆς ὁ τυφλός.

— Σύ; τί νὰ σὲ κάμω;

Ἐνῷ ταῦτα ἐλέγοντο ἡ νέα ἐπέβη εἰς τὴν λέμβον, καὶ ἔκαμε νεῦμα εἰς τὸν σύντροφόν της, ὅστις ἔδωκέ τι εἰς τὸν τυφλὸν εἰπών·

— Ἰδοὺ ν' ἀγοράσῃς ἕνα κουλοῦρι.

— Μόνον τόσον! ἀνεφώνησεν ὁ τυφλός.

Ὁ Γιάγκος ἔῤῥιψε καὶ ἄλλο νόμισμα τὸ ὁποῖον ἐκρότησεν εἰς τὴν ἀκτήν, καὶ ἀνοίξας τὸ ἱστίον ἐμακρύνθη εἰς τὸ πέλαγος. Ἐγὼ δὲ σταθεὶς παρηκολού-

θησα ἐπὶ πολὺ διὰ τοῦ βλέμματος τὴν λέμβον σχίζουσαν τὴν θάλασσαν, καὶ ἤκουα τὸν τυφλὸν κλαίοντα· ἀλλὰ καὶ ἐλυπήθην· διὰ τί ἡ τύχη μ' ἔφερε μεταξὺ τῶν *τιμίων ἐκείνων λαθρεμπόρων*;

Ἐτάραξα τὴν ἡσυχίαν των!

Ὅτε ἐπέστρεψα εἰς τὴν καλύβην, τὸ κηρίον ἔκαιεν ἀκόμη, καὶ ὁ κοζάκος λησμονήσας τὴν διαταγήν μου ἐῤῥόγχαζεν. Εἰσελθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν μου εἶδα ὅτι καὶ τὰ σκεύη, καὶ τὸ ξίφος, καὶ τὸ ἐγχειρίδιόν μου, ὅλα εἶχαν γενῆ ἄφαντα· καὶ τότε ἐνόησα τι ἔφερεν ὑπὸ τὴν μασχάλην ὁ τυφλός.

Τὴν δὲ πρωΐαν ἀνεχώρησα ἀφοῦ μ' ἔκλεψε παιδίον δεκατετραετὲς καὶ παρ' ὀλίγον μ' ἔπνιγε κόρη δεκαοκτὼ ἐτῶν· τί δὲ ἀπέγεινεν ὁ τυφλὸς καὶ ἡ γραῖα; Καὶ τί μέλει εἰς ἀξιωματικὸν νέον, μὴ ἔχοντα οἰκογένειαν καὶ ἀμέριμνον;

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΑΜΑΝΗΣ.

ΑΠΟΔΗΜΗΤΟΥ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 297 καὶ 298.)

Τὴν βαρύστονον τοῦ Χαβιαροχάνου βοὴν διακόπτει συνεχῶς ἄλλη, διαβατικὴ μὲν ἀλλὰ φρικαλέα καὶ ἐπώδυνος. Ῥωμαλέοι ἄνδρες ἡμίγυμνοι, φέροντες ἐπ' ὤμων ἀντλίαν καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ πολλῶν ἄλλων ἐπίσης ἡμιγύμνων καὶ ῥωμαλέων, τρέχουσιν ἀκάθεκτοι πρὸς τὴν παρακειμένην μακρὰν γέφυραν καὶ ῥηγνύουσι φωνὰς ἀγρίας καὶ ἀληθῶς οὐρανομήκεις. Οὐαὶ τῷ ταλαιπώρῳ ἐκείνῳ ὅστις κωφὸς ὢν ἢ βραδυκίνητος δὲν προφθάσει νὰ μακρυνθῇ ἀπὸ τοῦ δρόμου τῶν ἀντλιοφόρων! Ἀνατρέπεται ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ καὶ καταπατεῖται, καὶ πολλάκις ἀντὶ τῆς πλατείας καὶ εὐρυχώρου γεφύρας τοῦ Καράκιοϊ, καταδικάζεται νὰ διαβῇ τὴν στενὴν καὶ ἐπικίνδυνον τοῦ Ἀλσιράτ. Οἱ κορύβαντες οὗτοι ἀπέρχονται εἰς τόπον κινδύνου. Ἐπειδὴ δὲ ἑκάστη συνοικία ἔχουσα ἰδίαν ἀντλίαν ὀφείλει κατὰ πᾶσαν ἔκρηξιν πυρκαϊᾶς νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀπόσβεσιν αὐτῆς, αἱ φάλαγγες τῶν ἀντλιοφόρων ὁρμῶσιν ἀλλεπάλληλοι μία κατόπιν τῆς ἄλλης καὶ συμπυκνοῦνται αἱ κραυγαί. Ἐνίοτε οἱ ἑπόμενοι, πλέον τῶν πρώτων ταχύποδες, ὑπερελαύνουσι τοὺς προηγουμένους, οὗτοι δὲ λησμονοῦντες τὴν πυρκαϊὰν καταθέτουσι τὴν ἀντλίαν καὶ ἐπιπίπτουσι λάβροι κατὰ τῶν τολμητιῶν. Ἡ συμπλοκὴ καταντᾷ πολλάκις σοβαρὰ καὶ αἷμα βάπτει τὸ ἔδαφος, ἐνῷ τὸ πῦρ καίει καὶ καταναλίσκει ἀκώλυτον. Συμβαίνουσι δὲ ταῦτα συνεχῶς, διότι ἀδιάκοποι σχεδὸν λυμαίνονται τὴν πόλιν αἱ πυρκαϊαί. Ἐν διαστήματι πεντήκοντα ἡμερῶν εἴκοσι περίπου ἐξεῤῥάγησαν, ἐξ ὧν αἱ δύο ἀπετέφρωσαν ἑκατοντάδας ἐργαστηρίων καὶ οἰκιῶν.

Ἀπὸ τῶν χρόνων ἔτι τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων αἱ πυρκαϊαὶ μαστίζουσιν, ὡς ἄλλη νόσος ἐνδημική, τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων. Ὁ Ζωναρᾶς καὶ ὁ Κεδρηνὸς διηγοῦνταί τινας ἐκ τῶν ὀλεθριωτέρων. Ἐπὶ Λέοντος τοῦ μεγάλου, λέγει ὁ δεύτερος τῶν ἱστορικῶν τούτων, «γέγονεν ἐμπρησμὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ νεωρίου καὶ φθάσας ἕως τοῦ ἁγίου Θωμᾶ τῶν Ἀμάννων». Ἐπειδὴ δέ, ὡς φαίνεται, δὲν εἶχον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀντλίας, μετεχειρίζοντο ἀντὶ τούτων δεήσεις καὶ εὐχάς, τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια ἀπέβαινεν ἐνίοτε δραστηριωτέρα καὶ τοῦ ὕδατος, ὡς συνέβη κατὰ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ἐμπρησμόν. «Μαρκιανός, ὁ οἰκονόμος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, προστίθησιν ὁ Κεδρηνός, τὸν ναὸν κτίσας τῆς ἁγίας ἀναστάσεως, ἔτι νέον ὄντα τοῦτον τοῦ ἐμπρησμοῦ διεσώσατο, ἀνελθὼν εἰς τὸ κεράμιον μετὰ εὐαγγελίου καὶ θυμιατοῦ καὶ τὸν Θεὸν δάκρυσιν ἐξιλεωσάμενος». Καὶ ἐσώθη μὲν ὁ ναὸς «πολλὰ ὅμως ἄλλα περιφανῆ καὶ διαφέροντα κατελυμήνατο τὸ πῦρ, οἷον στοὰς ἐμβόλων, ἀγορὰς καὶ οἰκήσεις ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης (1)».

Αἱ πυρκαϊαὶ αὗται, αἱ καταστρέφουσαι τοὺς ἰδιώτας ἀποβαίνουσιν ἀπό τινος εὐεργετικαὶ πρὸς τὸ δημόσιον, διότι αἱ νέαι ὁδοὶ χαράσσονται καὶ εὐθύτεραι καὶ πλατύτεραι καὶ αἱ οἰκίαι ἀνοικοδομοῦνται ὡραιότεραι. Εἶχεν ἄρα δίκαιον ὁ ποιητὴς εἰπὼν πρὸ μιᾶς καὶ ἐπέκεινα ἑκατονταετηρίδος διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ταῦτα·

« Ὡς φοίνιξ εἶσαι θαυμαστή, σταῖς φλόγες κινδυνεύεις
« Καίεσαι σταῖς πυρκαϊαῖς καὶ ξαναζωντανεύεις,
« Ἀπὸ ταῖς στάκταις σου ζεσταῖς, μιὰ νέα εὐμορφία
« Βγαίνει, ξαναστολίζεσαι, ποὖν' θαῦμα κι' ἀπορία » (2).

Ἀλλὰ καὶ πολλαὶ συνοικίαι διὰ τὴν ἔνδειαν τῶν κατοίκων, τῶν Τούρκων μάλιστα, μένουσιν ἔρημοι. Πῶς ἡ ἁγία Σοφία, περὶ ἣν πολλάκις ἐξεμάνη τὸ πῦρ, καὶ αἱ περὶ τὴν ὁποίαν σαθρόταται καὶ ξυλοπαγεῖς οἰκίαι καταῤῥέουσιν ὑπὸ τῆς παλαιότητος, πῶς λέγω ἐσώθη ἀβλαβής; Ἐσεβάσθησαν τάχα αἱ φλόγες τὸ ἱερὸν σύμβολον τῆς πανελληνίου ἑνότητος;

Περὶ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου τούτου ναοῦ, πολλοὶ πολλὰ ἔγραψαν, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ ἡμαρτημένα κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀπὸ τῆς Δύσεως περιηγητῶν. Ἀστειότερα δὲ πάντων φαίνονται ὅσα περὶ τῶν πυλῶν αὐτοῦ λέγει ὁ φιλέλλην Henri Mathieu ὅστις ἐπεσκέφθη αὐτήν, ὡς βεβαιοῖ, τὸ 1854 ἔτος. «Il communique, λέγει, avec l' intérieur par neuf portes, dont les battans sont en bois peint

---

(1) Γ. Κεδρηνὸς σύνοψ. ἱστορ. σελ. 610 ἐκδ. Βόννης.

(2) Βοσπορομαχία κτλ, ὑπὸ Σενιὸρ Μομάρς κλ. Ἐνετίησιν 1792 ἐκδ. Β'.

et non en bronze comme l' ont affirmé quelques voyageurs » (1). Ἀλλ' ὅμως αἱ πύλαι αὗται, ἃς πολλάκις εἶδον καὶ ἐψηλάφησα μάλιστα μετὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Γάλλου ἱστορικοῦ, εἶναι ἐξ ὀρειχάλκου, ἐφ' οὗ φαίνονται ἐντετριμμένα καὶ σημεῖα σταυροῦ (2).

Περίεργοι τωόντι εἶναι οἱ ξένοι κατὰ τὴν Ἀνατολήν. Γευόμενός ποτε μετὰ τοῦ ἀειποθήτου Ἀριστείδου Παλαιολόγου εἰς τὸ ἐν Σταυροδρομίῳ ξενοδοχεῖον *Βυζάντιον*, ἤκουσα περίχρυσον τῆς Τουρκίας στρατηγὸν Γάλλον τὸ γένος, ἀποδίδοντα ἱεροφαντικῶς εἰς Σολεϊμάνην τὸν μεγαλοπρεπῆ, ἔργα Βαγιαζήτου τοῦ Ἀστραπαίου. Καὶ ἐνῷ ἡμεῖς ἐμειδιῶμεν, οἱ παρακαθήμενοι ξένοι διπλωμάται ἠκροάζοντο κεχηνότες καὶ θαυμάζοντες ἴσως τὴν ἱστορικὴν δεινότητα τοῦ στρατηγοῦ!

Τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὡς ὑπάρξασαν πάλαι χριστιανῶν σκήνωμα, δὲν πολυαγαπῶσιν οἱ Τοῦρκοι· τὴν γουμένων καὶ ἑπομένων πολλῶν, εἰς τὸν πρὸ τῶν βυζαντινῶν ἀνακτόρων μέγαν περίβολον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνωθεῖτο ὄχλος περιέργων πολύς, εἰσελθόντες δυνάμει ἐγγράφου ἀδείας. Ἐκ δεξιῶν τῆς βασιλείου πύλης ἵσταντο, ἐντὸς εὐρέως θεωρείου ἐπίτηδες παρασκευασθέντος, οἱ ξένοι διπλωμάται φιλοφρονούμενοι ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ τῶν πρέσβεων Κ... μπέη, ξένου ὅμως καὶ αὐτοῦ κατά τε τὸ ἦθος, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν συμπεριφορὰν τῶν Εὐρωπαίων διπλωματῶν.

Τὸ Σουλταν-Ἀχμὲτ, τέμενος μεγαλοπρεπές, τοίχους ἔχον πολυτίμοις λίθοις κεκοσμημένους, ἐκτίσθη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ Ἀχμὲτ τοῦ Α', συνεργασθέντος πολλάκις καὶ αὐτοῦ, χάριν εὐλαβείας, μετὰ τῶν λοιπῶν οἰκοδόμων. Κεῖται δὲ εἰς τόπον ὅστις μετὰ τοῦ ἄλλου περιβόλου ἀνῆκε πάλαι εἰς τὸ ἱπποδρόμιον.

Προηγήθησαν δὲ τῆς συνοδίας τοῦ σουλτάνου ἀρ-

Βυζάντιον.

26 Μαΐου, ὅτε ἐπανηγυρίζετο τὸ Κουρμπὰν Μπαϊράμ, ὁ Σουλτάνος ἀπῆλθε κατὰ προτίμησιν εἰς τὸ παρ' αὐτὴν τέμενος τοῦ Σουλταν—Ἀχμέτ. Ὡς γνωστὸν, δύο μόνον θρησκευτικὰς ἑορτὰς καθιέρωσεν ὁ Μωάμεθ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μπαϊράμ. Ἡ μὲν πρώτη πανηγυρίζεται ἅμα μετὰ τὴν νηστείαν Ῥαμαζάν, ἡ δὲ δευτέρα, ἡ τῶν θυσιῶν καλουμένη, αὐτὴ ἐκείνη εἰς ἣν παρευρέθην, τελεῖται μετὰ ἑβδομήκοντα ἡμέρας. Λέγεται δὲ θυσιῶν ἑορτὴ διότι ἕκαστος Μουσουλμάνος ὀφείλει νὰ σφάξῃ κατ' αὐτὴν ἀρνίον ἢ κάμηλον ἢ βοῦν, εἰς τιμὴν τοῦ δημιουργοῦ τοῦ παντός.

Ὁ Σουλτάνος, μεταβὰς ἀπὸ πρωΐας εἰς τὸ Σουλταν-Ἀχμὲτ, ἦλθε μετὰ τὴν προσευχὴν ἔφιππος, προηνία δύο περίλευκα καὶ βαθύμαλλα, τὰ προωρισμένα εἰς ὁλοκαύτωμα, καὶ μετ' αὐτὰ ἵπποι γαῦροι καὶ καλλίτριχες πολύτιμα καὶ στιλπνὰ ἔχοντες τὰ ἐφίππεια καὶ τὰ λοιπὰ φάλαρα. Ὁ σουλτάνος, εὐθαρσῶς καθήμενος ἐπὶ σφαδάζοντος ἵππου, ἐφόρει μαῦρον μανδύαν καλύπτοντα καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ὅτε ἔφθασε πρὸ τοῦ θεωρείου τῶν ξένων ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἔρριψεν ἐπ' αὐτοὺς ἀτενὲς τὸ βλέμμα εἰς σημεῖον εὐνοίας καὶ τιμῆς. Ἔχει δὲ καλὸν καὶ ἡγεμονικὸν τὸ ἦθος, καὶ λέγεται ἐπιχειρηματίας, τολμηρὸς καὶ φίλος ἔνθερμος τῶν βελτιώσεων.

Καταβὰς εἰς τὰ ἀνάκτορα ἔσφαξε τὰ ἀρνία καὶ μετ' ὀλίγον ἐξελθὼν πρὸ τοῦ αὐτοῦ πυλῶνος, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐστάθη ὄρθιος παρὰ θρόνον ὁλόχρυσον ἐπίτηδες τεθέντα ἐπὶ πλατυτάτου χρυσοϋφάντου τάπητος, εἶτα δὲ ἐκάθησε. Καὶ ἀμέσως ὑπουργοί τε καὶ μεγιστᾶνες καὶ ἀξιωματικοὶ καὶ τῶν ουλαμάδων τὸ

(1) Henri Mathieu, la Turquie, et ses différents peuples τόμ. 2, σελ. 358, ἔκδ. Β'.

(2) Ὅρα καὶ Κωνσταντινιάδα, ἔκδ. Β'. σελ. 88.

τάγματα φέροντα χρυσοῦς καὶ ποδήρεις χιτῶνας, ἐλθόντες εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, ἠσπάσθησαν τὰ κράσπεδα τοῦ διαδόχου τοῦ Ὀσμάν.

Περὶ τὸν θρόνον καὶ πρὸ τῶν θεατῶν ἵσταντο δύο σειραὶ στρατιωτῶν, οἵτινες ἐπιπροσθοῦντες ζηλοτύπως ἠγωνίζοντο ν' ἀποκρύψωσι τὸν σουλτάνον. Τότε Ἄγγλοι καὶ Γάλλοι πατήσαντες ἐπὶ ἀχθοφορικῶν σαγμάτων ἔσπευδον νὰ ἴδωσι τὴν τελετήν. Ἐγὼ δὲ καὶ ὁ φίλτατός μοι σύντροφος Ν. Π, τυχόντες ὑψηλότεροι τῶν ἔμπροσθεν στρατιωτῶν, κατωπτεύσαμεν ἀκωλύτως τὰ πάντα. Τίς οἶδεν, ἔλεγον κατὰ νοῦν, ἐὰν ἐνταῦθα, εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν ὅπου κεῖται τοῦ σουλτάνου ὁ θρόνος, δὲν ἀνυψοῦτο πάλαι ἡ μεγαλοπρεπὴς βασίλειος καθέδρα, ἡ ὑπὸ εἰκοσιτεσσάρων κιόνων βασταζομένη, εἰς ἣν ἀναβαίνοντες οἱ αὐτοκράτορες τῶν Ἑλλήνων ἔβλεπον τοὺς ἀγωνιζομένους; Τίς οἶδεν ἐὰν οἱ στρατιῶται, οἱ ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν ἱστάμενοι, δὲν ἵστανται ἐκεῖ ὅπου παρετάσσοντο ἄλλοτε οἱ φοβεροὶ Βένετοι καὶ Πράσινοι;

Πέντε ἡμέρας πρὸ τῆς θρησκευτικῆς ταύτης ἑορτῆς εἶχον παρευρεθῆ εἰς ἄλλην κοσμικήν, εἰς καθολκὴν δικρότου ἀτμοπλοίου. Ὁ σουλτάνος παρὼν ὠνόμασεν αὐτό, μεγαλοπρεπῶς καταβαῖνον εἰς τὸν Κεράτειον κόλπον, *Ἄγγελον νίκης*, ἐνῷ ὁ γείτων μου ἐβάπτισεν αὐτὸ *Μέγαν Κωνσταντῖνον*, διότι ἦτο ἡ 21 Μαΐου τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Καὶ κατὰ τὰς δύο ταύτας ἑορτὰς ἐπαιάνιζεν ἀδιακόπως ἡ μουσικὴ τοῦ σουλτάνου εὐρωπαϊκὰ μέλη ἐκ τῶν γνωστοτέρων. Ἡ μουσικὴ αὕτη εἶναι πολυάριθμος, καὶ οἱ συγκροτοῦντες αὐτήν, ἐνδεδυμένοι ὡς ἀξιωματικοί, φέρουσι χρυσᾶς ἐπωμίδας κροσσωτὰς καὶ ζώνην χρυσοΰφαντον μετὰ μακρᾶς σπάθης. Ὅτε ὁ διάδοχος τῆς μεγάλης Βρετανίας ἐλθὼν κατέλυσεν εἰς τὸ ἀγγλικὸν πρεσβεῖον, καθ' ἑκάστην ἑσπέραν περὶ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος ἤρχοντο ὀγδοήκοντα ἐξ αὐτῶν καὶ καθήδυνον τοὺς συνεστιάτορας. Εἶδον δὲ δὶς καὶ τρὶς τοὺς περιχρύσους τούτους διασχίζοντας ἀνυποδήτους περὶ τὴν ἑνδεκάτην τῆς νυκτὸς τὴν πολυπληθεστέραν τοῦ Σταυροδρομίου ἀγυιάν, καὶ φέροντας ἀνὰ χεῖρας φανοὺς χαρτίνους καὶ τὰ σανδάλια αὐτῶν ἵνα μὴ φθαρῶσιν.

Ἡ ἀγυιὰ αὕτη ἢ ἡ grande rue de Péra, ὅπως ὀνομάζουσιν αὐτὴν οἱ Φράγκοι, εἶναι ἴσως ἡ ἐντὸς πόλεως μακροτέρα τῆς Εὐρώπης ὁδός, διότι ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ταξιμίου καὶ λήγει παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Γαλατᾶ. Καὶ τὸ μὲν πρωῒ καὶ τὸ ἑσπέρας βαθυκύμων χείμαῤῥος ἐμπόρων, χειρωνακτῶν, ἀχθοφόρων, ἐπαιτῶν, ἐφίππων, ἁμαξηλατῶν, ἱπποκόμων, πωλητῶν *σεκερίων*, *λεμπλεμπίων*, ὀπωρῶν, λαχανικῶν καὶ τῶν τοιούτων, ὁρμᾷ δι' αὐτῆς πρὸς τὰ κάτω ἢ ἐπανακαμπτει ἀκάθεκτος· δι' ὅλης δὲ τῆς ἡμέρας κατακλύζεται ὑπὸ τοῦ ὡραίου φύλου, τὸ ὁποῖον ἕλκον μεγαλοπρεπῶς μακροκέρκους ἐσθῆτας, φοιτᾷ εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ ἐργαστήρια. Αἱ τὰς ἐκκλησίας ἐπισκεπτόμεναι ἀνήκουσιν εἰς τῶν Καθολικῶν τὴν κοινότητα, ἧς τινος τὰς προλήψεις οὐδ' αὐτὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ πολιτισμὸς ἴσχυσε νὰ ἐξαλείψῃ. Εἶναι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χαρίεσσαι, κομψαί, μελανόφθαλμοι, ἐνὶ λόγῳ ὡραῖαι.

Τοπχανές.

Οὐδεμία ἴσως πόλις τῆς Εὐρώπης ἔχει τὴν φυσιογνωμίαν τοσούτῳ ποικίλην κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς μέρη ὅσῳ ἡ Κωνσταντινούπολις· καὶ τὴν διαφορὰν δὲν εὑρίσκεις μόνον ὡς πρὸς τὴν φύσιν, τὸ ἔνδυμα, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ἦθος, ἀλλά, τὸ πρὸ πάντων ἄξιον σημειώσεως, ὡς πρὸς τὸν πληθυσμόν· ἐνῷ ἡ Περαία καὶ ἡ ἀντικρὺ αὐτῆς παραλία τῆς κυρίως Πόλεως, φαίνονται ὑπενδίδουσαι εἰς τὴν πλημμύραν τῶν διαβατῶν, ἅμα ὑπερβὰς τὸ Γενὶ τζαμὶ εἰσχωρήσῃς εἰς τὰ ἐνδότερα εἴτε ἐκ δεξιῶν εἴτε ἐξ ἀριστερῶν εἴτε πρὸς τὸ κέντρον, φρίσσεις διὰ τὴν ἐρημίαν· τὰ

παράθυρα εἶναι κατάκλειστα καὶ ἡ σιωπὴ βαθυτάτη· οὔτε κλαυθμηρίζοντος βρέφους φωνὴν ἀκούεις· πλὴν κυνῶν τινων, καὶ αὐτῶν κατεσκληκότων καὶ κἂν νὰ ὑλακτήσωσι μὴ ἐχόντων δύναμιν, οὐδὲ παιδίον ἀπαντᾷς, ἢ ἄν ποτε ἀπαντήσῃς ψυχὴν ζῶσαν εἶναι γραῖα ὀθωμανὶς ῥάκη φέρουσα. Ὁμολογῶ δὲ ὅτι οὐδέποτε διῆλθον ἐκεῖθεν ἄνευ φόβου, καὶ χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶ πῶς ὠνόμασεν ὁ Lord Carlisle τὸ 1854 τὴν ὀθωμανικὴν φυλὴν, « a disappearing people.

Καὶ ὅμως ἐνῷ ἄλλαι πόλεις τῆς Εὐρώπης, ὡς τὸ Λονδῖνον φέρ' εἰπεῖν καὶ οἱ Παρίσιοι, εἶναι διπλασίως καὶ τριπλασίως πολυπληθέστεραι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ταύτην μόνην ἐκλαμβάνει τις πόλιν πόλεων, διὰ τὸ πολυειδὲς τῶν κατοίκων.

« Ἑπτάλοφος, ἑπτάπυργος, ἑπτάμορφ' εἶναι χώρα,
» καὶ ἑβδομῆντα δυὸ φυλαῖς σὲ κατοικοῦσι τώρα.
» Καὶ τρίγωνος, τριπρόσωπος, μεγάλη εἶσαι Πόλι
» μὲ κτίρια κάστρο φαίνεσαι, μὲ δένδρα περιβόλι » (1).

Εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ τοὺς Παρισίους, καὶ τὴν ἐσχάτην γωνίαν ἂν ἐπισκεφθῇς, θὰ ἴδῃς, ναὶ μὲν, διαφορὰν πλούτου καὶ εὐζωΐας, ἀλλὰ πανταχοῦ θ' ἀπαντήσῃς Γάλλους ἢ Ἄγγλους. Ἐνταῦθα ὅμως εἰς μὲν τὴν Περαίαν βλέπεις Εὐρώπην, εἰς δε τὴν Πόλιν Ἀσίαν, εἰς τὸν Μπαλατᾶν Ἰουδαίαν, εἰς τὸ Ὀρτάκιοϊ Ἀρμενίαν καὶ εἰς τὸ Φανάριον εὐρύτατον μοναστήριον, καὶ διὰ τοῦτο ὀρθῶς παρὰ τῶν Τούρκων ὀνομασθὲν Κεσισχανὲ ἢ παππαδῶνα.

Ἀλλὰ καὶ εἰς οὐδεμίαν ἄλλην πόλιν ἀγαπᾷ τοσοῦτον τὴν εὐθυμίαν ὁ λαὸς, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ τὴν κραιπάλην αὐτὴν, ὅσον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ πρωΐας οἰκογένειαι ὁλόκληροι, νέοι, γέροντες, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδία, ὑπηρέται, παραλαμβάνουσαι τὰ τοῦ γεύματος μεταβαίνουσιν εἰς Κεατχανὲ, εἰς Γκιόκσου, εἰς Κιρετς-μπουρνοῦ, ἢ εἰς ἄλλην τινὰ ἐκ τῶν μυρίων τερπνοτάτων θέσεων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Βοσπόρου, καὶ καθήμεναι κατὰ γῆς κυκλοτερῶς ἐπὶ τάπητος, ἐπιδίδονται εἰς ἑωλοκρασίαν, ἀδιακόπως μασσῶσαι, ἀδιακόπως πίνουσαι καὶ ἀδιακόπως μουσικευόμεναι ἢ μᾶλλον φωνοκοποῦσαι μέχρις ἑσπέρας.

Τὸ θέρος ἰδίως ἡ εὐθυμία, εἰσβάλλουσα ἀκατάσχετος εἰς πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, ὑπερβαίνει κατά τινα μέρη τὸ μέτρον τῆς εὐπρεπείας· διακρίνεται δὲ κατὰ τοῦτο ἡ νῆσος Πρίγκηπος. Ἡ ἐλευθερία ἐνταῦθα, ὅπως συνήθως ἐννοοῦσιν αὐτὴν τὰ ἀχαλίνωτα πάθη, ὑπερβαίνει τὰ ὅρια· περίεργον δὲ εἶναι ὅτι ἀνέκαθεν ἐπικρατεῖ τοιαύτη ἐλευθερία κατὰ τὴν νῆσον ἐκείνην. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ ἡμέτερος ποιητής·

« Ὅμως μόν' εἰς τὴν Πρίγκηπον εἶν' τέτοια ἐλευθερία,
» ποῦ ὑπερβαίνει μοναχὴ τὰ 'πίλοιπα χωρία.

(1) Αὐτ.

» Τελείως δὲν σοῦ τὴν 'παινῶ, μόνον σοῦ τὴν θυμίζω,
» τοὺς φίλους σου μαζὶ καὶ σὲ, διὰ νὰ δοκουνδίζω.
» Θωρῶ μαζί τους πῶς ποθεῖς τὰ ζεύκια τὰ περίσσια,
» καὶ ἔπειτα καμόνεσαι σὰν ν' ἀγαπᾷς τὰ ἴσια » (1).

Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι αἱ ἄλλαι δύο παρακείμεναι νῆσοι, ἡ Χάλκη καὶ μάλιστα ἡ Ἀντιγόνος, οὐδέποτε ἠσπάσθησαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς συναδέλφου αὐτῶν.

« Στὴν Χάλκην εἶναι μέτρια, κι' αὐτάναι παινεμένα,
» καθὼς σὲ εἶπα στὴν ἀρχὴν ἀρέσουν καὶ ἐμένα » (2).

Τούτων τῆς Χάλκης τῶν ἀθωοτέρων ἡδονῶν ὀρεγόμενος καὶ ὁ ἡμέτερος Ἀριστείδης Παλαιολόγος, ἐπνίγη ἐνῷ ἐλούετο τὸν παρελθόντα Ἰούνιον εἰς τὴν παραλίαν αὐτῆς, νέος ἔτι καὶ χρηστοτάτας ὑποσχόμενος ἐλπίδας εἰς τὴν πατρίδα.

Εἰς τὴν Ἀντιγόνον διήνυσεν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ μελέτῃ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου ὁ σοφὸς ἐκεῖνος Πατριάρχης, Κωνστάντιος ὁ ἀπὸ Σιναίου, καὶ εἰς αὐτὴν, εἰς τὸ μετόχιον τοῦ μεγάλου Σπηλαίου, τὸν ἅγιον Γεώργιον τὸν ἀκτήμονα (καρίπην), συνήρχοντο πρὸ τοῦ ἀγῶνος οἱ μεγάλοι ἑταιρισταὶ, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν, ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Παππαλέξης, ὁ Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης, ὁ ἐξ Ἀρκαδίας Κὺρ Γρηγόρης καὶ ἄλλοι. Ἔνδακρυς δ' ἐπεσκέφθην τὰ ὄπισθεν τῆς Μονῆς σκιερὰ δένδρα, ὑφ' ἃ μειράκιον ἔτι ἤκουσα πολλάκις τοὺς ἄνδρας τούτους συνεστιωμένους μετὰ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς, ᾄδοντας τὸ *Τί καρτερεῖτε;* καὶ τὸ *Λαμπρὰ Ἑλλάς!* καὶ τὸ *Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων.* Εἰς τὴν Ἀντιγόνον πρὸς τούτοις, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἀπὸ τῆς Μονῆς εἰς τὸ χωρίον, τολμητίας τις Κεφαλλὴν, ἀναπηδήσας αἴφνης ἐκ μέσου θάμνων, ὥρμησε κατὰ τοῦ Ἀναγνώστου Δηλιγιάννου καὶ ἐνέπηξεν ἐγχειρίδιον εἰς τὸν μηρὸν αὐτοῦ, διότι εἶχον φοβηθῇ οἱ ἑταιρισταὶ μὴ προδώσῃ τὴν συνωμοσίαν.

Εἰς τὴν Πρίγκηπον εἶδον χαίρων παρὰ τὴν νεόκτιστον ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου εὐρυχωρότατον ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον, εἰς ὃ φοιτῶσιν, ὡς ἔμαθον, περὶ τὰ διακόσια παιδία. Ἐπεσκέφθην δὲ καὶ ἐρείπια μεγάλου καὶ ὀγκώδους κτιρίου, ὅπερ, ὡς λέγεται, ὑπῆρξε γυναικεῖον Μοναστήριον οἰκοδομηθὲν ὑπὸ Ἰουστίνου τοῦ αὐτοκράτορος· παρὰ τὰ ἐρείπια ταῦτα ἐγένοντο καὶ ἀνασκαφαὶ χάριν ἐκμεταλλεύσεως σιδήρου.

Ἀλλ' αἱ εἰς τὴν νῆσον Πρώτην ἀνασκαφαὶ σκοπὸν ἔχουσι τὴν ἀνεύρεσιν ἀρχαιοτήτων. Τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἡ ἱστορία εἶναι περίεργος. Ἡ Πρώτη ἕως πρό τινων ἐτῶν ἦτο πάντη ἔρημος οἰκιῶν, καὶ μόνον ἐσώζετο ἐπ' αὐτῆς Μοναστήριον τῆς Μεταμορφώσεως οἰκοδομηθὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἄλλου ἀρχαίου. Ἀνῆκε δε πᾶσα ἡ νῆσος εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦτο· ἀλλ' εἰς τοσαύτην

(1) Αὐτ. (2) Αὐτ.

περιῆλθεν ἔνδειαν ἡ Μονὴ, ὥστε μετὰ πολλὰς περιπετείας ἐπωλήθη μετὰ τῆς νήσου ἁπάσης τὸ 1778 ἀντὶ γροσίων 3,250 εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Οὐγγροβλαχίας Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην. Ἐπεκυρώθη δε ἡ πώλησις διὰ Σιγγιλιώδους πατριαρχικοῦ γράμματος,ἐν ᾧ ἐπεδαψιλεύοντο αἱ συνήθεις τοῦ ἀφορισμοῦ ἀραὶ, καὶ κατεδικάζετο νὰ μείνῃ ἄλυτος καὶ τυμπανιαῖος ὅστις «τολμήσει διασεῖσαι ἢ ἀνατρέψαι τι τῶν ἐν τῷ παρόντι ἀποφαινομένων, κτλ ».

Ἀγνοῶ ὅμως πῶς ἐναντίον τοῦ Σιγγιλιώδους τούτου γράμματος καὶ τοῦ ἀφορισμοῦ, περιῆλθεν ἐπ' ἐσχάτων μέγα μέρος τῆς νήσου εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν διαμαρτυρομένων Ἀρμενίων, οἵτινες εὐθὺς ᾠκοδόμησαν οἰκίας καὶ ναόν· ἐπειδὴ δε ἐπεθύμουν νὰ κατακτήσωσι καὶ τὴν Μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ κατορθώσωσι τοῦτο ἢ διὰ φόβου, ἀπέκτειναν διὰ νυκτὸς τὸν ἡγούμενον. Τὸ πατριαρχεῖον διώρισε τότε ἄλλον, ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐδολοφόνησαν· ἔστειλε δε καὶ τρίτον, τὸν ὁποῖον ἐδεξιώθησαν οἱ Ἀρμένιοι ὡς καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ. Μὴ συγκατανεύοντος δὲ πλέον μηδενὸς νὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν σφάγιον, παρουσιασθείς τις ἐκ τῶν τοῦ κατωτάτω κλήρου ἐζήτησε τὴν ἡγουμενίαν. Ἀλλ' ὁ τέταρτος οὗτος φαίνεται ὅτι ἐτάσσετο μετὰ τῶν ἱερέων ἐκείνων,οἵτινες δὲν ἀγαπῶσι μόνας τὰς ἀναιμάκτους θυσίας τοῦ ἁγίου βήματος· διότι περιχαρακωθεὶς γενναίως ἐντὸς τοῦ Μοναστηρίου ἔδειξεν ὅτι εἶχε τὸ θάῤῥος οὐ μόνον ἑαυτὸν νὰ ὑπερασπίσῃ,ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα τῶν προκατόχων νὰ ἐκδικήσῃ. Ἐπειδὴ δὲ,καίτοι ἀμαθὴς, τυγχάνει ὅμως ὢν φιλομαθὴς καὶ φιλότιμος, ἐπεδόθη ἀμέσως καὶ εἰς ἀνασκαφὰς,καὶ ἀνασκαλεύων συγχρόνως τὰ ἀρχεῖα ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸ Μοναστήριον γῆν ἐσφετερίσθησαν οἱ Ἀρμένιοι.Ὅτε πρὸ τεσσάρων περίπου μηνῶν ἐπεσκέφθην τὴν Πρώτην, εἶδον ἀνακαλυφθὲν μέρος τοῦ ὡραίου ψηφιδωτοῦ ἐδάφους ἐκκλησίας ἀνηκούσης, ἂν δὲν λανθάνωμαι, εἰς τὴν Μονὴν ὅπου ἀπέθανον, γενόμενοι μοναχοὶ, οἱ αὐτοκράτορες Μιχαὴλ Ῥαγγαβὲ καὶ Ῥωμανὸς ὁ Λεκαπηνός.

Δίκαιον εἶναι νὰ διακρίνω τοὺς Ἀρμενίους τῆς Πρώτης, ἀνήκοντας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν κατωτάτην τάξιν τῆς φυλῆς αὐτῶν, καὶ στρατολογηθέντας διὰ χρημάτων ὑπὸ τῆς *Προτεσταντικῆς προπαγάνδας*, ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἀρμενίων, οἵτινες συμπροοδεύουσι μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανῶν, ἔχοντες καὶ σχολεῖα καὶ ἐφημερίδας καὶ, ὃ δὴ καὶ ἀξιοσημείωτον, ἐθνικὸν θέατρον εἰς Σταυροδρόμιον.

Τῶν δ' Ἑλλήνων τὸ ἐθνικώτερον κατ' ἐμὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατάστημα εἶναι τὸ παρὰ τῇ Πρεσβείᾳ δικαστήριον. Πῶς πρὸ αὐτοῦ ἐδικάζοντο αἱ ἑλληνικαὶ ὑποθέσεις, καὶ ὁποῖαι ἦσαν αἱ ἀποφάσεις διηγήθην τὸ 1852 ἔτος,ὅτε τρίτον εἶχον ἐπισκεφθῆ τὴν πόλιν ἐκείνην,καὶ ὅτε πρῶτος προέτεινα τὴν σύστασιν δικαστηρίου (1). Χαίρω δὲ ὅτι ὠφελιμωτάτη ἀπέβη ἡ πρότασίς μου. Καλὸν ἄλλως νὰ ἐπαναφέρωμεν πρῶτοι ἡμεῖς εἰς τὴν καθέδραν τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων,εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Βασιλείου,τοὺς νόμους αὐτῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἐντολὴν ἀνέκαθεν ἔλαβε παρὰ τῆς θείας προνοίας νὰ ἐκπολιτίζῃ τὴν Ἀνατολὴν διὰ τῆς παιδείας, τῶν νόμων καὶ τῶν ἠθῶν. Ὅστις δὲ ἐπισκεφθεὶς πολλάκις ὡς ἐγὼ τὴν Τουρκίαν, καὶ ὡς ἐγὼ εἰσχωρήσας χάριν μελέτης καὶ εἰς τὰ εὐτελέστατα τῶν ξενοδοχείων, καὶ εἰς τὰς εὐτελεστάτας κοινωνικὰς τάξεις, συμπαραβάλῃ τὴν κατὰ καιροὺς κατάστασιν τῶν ἡμετέρων, θέλει θαυμάσει διὰ τὴν πρόοδον, πρόοδον ὀφειλομένην εἰς τὴν μικρὰν ταύτην γωνίαν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Τὰ σχολεῖα, οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἱερεῖς, οἱ ἰατροὶ, οἱ δικηγόροι, οἱ ἔμποροι. οἱ ναῦται, ὁ τύπος, τὸ ἀγαθὸν παράδειγμα,ἰδοὺ τὰ νικηφόρα ὅπλα, ἅτινα, καὶ παραγνωριζόμενα καὶ κακῶς διευθυνόμενα παρ' ἡμῶν, ἐγείρουσι τρόπαια διαρκέστερα καὶ τῶν ἐκ τῶν πολεμικῶν λαφύρων, τρόπαια ὁδηγοῦντα ἀσφαλῶς πρὸς τὴν πολυπόθητον ἐκείνην ἰδέαν,τὴν ὁποίαν ἐν τῇ δικαίᾳ μὲν ἀλλ' ἀπρονοήτῳ ἡμῶν ἀνυπομονησίᾳ μάτην δι' ἄλλων τρόπων κατεδιώξαμεν.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΣΥΛΛΟΓΗ.

λέξεων φράσεων καὶ παροιμιῶν.

(Συνέχ. Ἴδε φυλ. 301.)

Καταχάθισε ἢ *ἐκατάκατσε*. Ἐκάθισεν ἢ διέμεινεν ὁλοτελῶς ἢ διαρκῶς. Σημαίνει καὶ τὸ κατεστάλαξεν ἐπὶ ὑγροῦ.

Καταχαϊμένος (καὶ *καταχαϊμὸς* οὐσ.). Ὁ δυστυχὴς, ὁ ταλαίπωρος. « Λυπήσου τὸν καταχαϊμένο ».

Κατακράτος (ἐκ τοῦ κράτος) καὶ *ἀνατακράτος* ὁλοτελῶς, ἐξ ὁλοκλήρου. « Ἐχάθη ἢ ἔσβυσε κατακράτος ».

Κατάκοιτος, ἀντὶ τοῦ κλινήρης, κατακείμενος εἰς τὸν κράβδατον. « Εἶναι 'μέραις κατάκοιτος ». τουτ. κοίτεται πρὸ πολλῶν ἡμερῶν.

Καταλαγιάζω, ἀντὶ τοῦ κατευνάζω, καθησυχάζω (ἴδ. Λαγιάζω). *Ξελαγιάζω* σημ. τὸ ἐναντίον.

Καταλαλῶ, κατακρίνω ἢ κακολογῶ, ἢ λαλῶ κατά τινος. « Καταλαλοῦν τὰ μύρια δι' αὐτόν. »

Καταμεσήμερα (ἐπίῤ.) καὶ *Μεσημερὶς*, τουτ. ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ· ὡς ἀποσήμερα=μετὰ μεσημβρ.

Καταμεσῆς (ἐπίῤ) ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ. « Τὸ ἔκοψε καταμεσῆς ».

---

(1) Ὅρα Πανδ. φυλλάδ. 58, τόμ. Γ'. σελ. 234.

Κατάντια (τὰ) « ἰδὲς τί κατάντια », ἢ ἰδὲς τὰ κατάντια μου, τουτ. ἰδὲ εἰς τί κατήντησα ὁ ἄθλιος.

Καταπάτια (τὰ) καὶ *ἀποπάτια*, ἡ ὑποστάθμη ὑγροῦ τινος. Τὰ καταπάτια τοῦ λαδιοῦ λέγονται καὶ *πατάλουδα*.

Καταπίτης (ὁ), ὁ καταπότης τοῦ λάρυγγος. Ὁμιλεῖ στὸν καταπίτη του » τουτ. πολὺ σιγανά.

Καταργιάζομαι ἀντὶ τοῦ κατεργάζομαι=ἐπεξεργάζομαί τι νοερῶς, κατορθόνω, ἐπινοῶ, ἐρευρίσκω τι συλλογιζόμενος. Τί τοῦ κατηργάστη νὰ κάμῃ. » ἀντὶ τί ἐπενόησεν ἢ τί τοῦ ἐδουλήθη νὰ πράξῃ. « Τί τέχναις κατεργάζεται » !

Καταργῶ=ἀπωθῶ. ὡς ἡ φρ. « ποῦ σου καταργῶσι καὶ πατάσσω σε », λέγεται ὅταν ἀποδιώκῃ τις ἐχθρόν τινα ἢ πειρασμόν. Ταὐτόσημον τῷ « ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ ».

Καταπιάνω, καταχερνῶ ἢ ἐπιχειρίζομαί τι. « Ὁ ἰατρὸς τὸν *ἐκαταπιάστηκε*, τουτ. ἐπεχειρίσθη νὰ τὸν θεραπεύσῃ.

Καταρέα (ἡ). Τὸ κάτωθεν μέρος, ὡς *ἀπαναρέα* σημ. τὸ ἄνωθεν. « Ἡ καταρέα τοῦ μύλου » μεταφορ. ὁ ἀργοκίνητος ἄνθρωπος.

Καταρημασμένος ἀντὶ τοῦ κατερημωμένος, τουτ. καθυστερημένος παντὸς πράγματος καὶ *καταρημάσω* ῥῆμα.

Καταστάμενος, ὁ ἀποκαταστημένος ἢ ὁ εὐκατάστατος ἄνθρωπος, καὶ ὁ κτηματίας.

Καταστόλια (τὰ). Ἴσως ἐκ τοῦ καταστέλλω. Καταστόλι, τουτ. καταβιβασμὸς, ταπείνωσις, ὡς ἡ φρ. « τέτοια καταστόλια », ἢ ἄλλως, τί χάλια.

Κατάστρατα (ἐπίρ.) Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ, ὡς τὸ *καταθάλασση*=ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, *κατάμουτρα*=κατὰ πρόσωπον, *κατάπλωρα* κτλ.

Κατατάσσω, ἔχει σημασίαν τοῦ καθησυχάζω. « Δὲν κατατάσσει », ἢ « δὲν ἐκατάταξε » = δὲν ἡσύχασε διόλου.

Κατατομὴ (ὡς καὶ ἡ ἀρχαία σημασία) ἐκ τοῦ κατατέμνω=διαιρῶ ἢ διαχωρίζω εἰς τμήματα ἢ κατατομάς.

Κατατόπια καὶ *κατατόπι*, τοποθεσίαι. Λέγονται καὶ *Τοπεῖα*. « Δὲν ξεύρει τὰ κατατόπια » τουτ. τὰς θέσεις.

Καταφτάνω, ἀντὶ τοῦ προφθάνω ἢ προκάνω προλαμβάνω. « Δὲν ἐκατάφτασε νὰ τοῦ τὰ 'πῇ » ἀντὶ δὲν ἐπρόφθασε.

Καταχωνιάζω (ἐκ τοῦ ἀρχαίου καταχώννυμι—νύω) καταχώνω. Σημαίνει ἐξαφανίζω, καταβροχθίζω.

Κατέχω καὶ *κατέω*, ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ εἰξεύρω, γνωρίζω (ἰδ. ἀκάτεχος) « Δὲν κατέχει τίποτα ».

Κατίνα, τὰ ὑπὸ τοὺς νεφροὺς καὶ πρὸς τὰς λαγόνας μέρη ἡ ὀσφὺς, τὰ μέσα, ἢ ἡ μέση.

Κατωχώρι καὶ *κατωχώρια* πληθυντικῶς, λέγονται τὰ κάτωθεν μέρη τῶν χωρίων καὶ *ἀπανωχώρια* τὰ ἄνωθεν.

Κατώφλιο καὶ *ἀνώφλιο* τὸ κατώφλιον καὶ ἀνώφλιον τῆς θύρας τῆς οἰκίας.

Κατουμάδα ἐκ τοῦ ἀρχαίου *κατωμὰς—άδος* καὶ *κατωμάδιον*, τὸ ἐπ' ὤμων φερόμενον δέμα ἢ περιτύλιγμα φορεμάτων. « Ἔφερε μίαν κατουμάδα, ἢ ἔκαμε τὰ ῥοῦχα κατουμάδα ». Ἐν Κωνσταντινουπόλει καλεῖται μπόγος.

Κατσίβελα (τὰ) καὶ *κατσιβελικὰ* λέγονται τὰ ῥάκη ἢ παλαιὰ φορέματα ὅμοια μὲ τὰ τῶν Κατσιβέλων ἢ Ἀτσιγγάνων, τὰ παρ' ἄλλοις κουρέλλια, καὶ *κατσιβελλάρης* ὁ ῥακενδύτης.

Κατσὶ (τὸ) τὸ παρ' ἄλλοις Γατὶ ἢ Γάτος, καὶ *κατσούλα* ἡ γάτα· ἐξ οὗ καὶ τὸ ῥῆμα *κατσιάζει* καὶ *ἐκάτσιασε* τουτ. ἔγεινεν ἰσχνὸς, καχεκτικός. *Κατσουλομάτης*—μάτα=οἱ ἔχοντες γλαυκοὺς ὀφθαλμούς.

Κατσιφάρα, ἡ ὁμίχλη ἡ καταχνιὰ παρ' ἄλλοις. Ἐξ οὗ καὶ *κατσούφα* καὶ τὸ ῥῆμα *κατσουφιάζω* καὶ *Κατσουφιασμένος*=ὁ κατηφὴς ἢ σκυθρωπὸς μεταφραστικῶς.

Κατσιφλίτης, ὁ λύχνος ὁ διαχέων ἀμυδρὸν φῶς.

Κατσόπα, εἶδος ποντικοῦ—ἐλειός· καὶ μεταφορ. ὁ φοβοδεὴς καὶ λίαν δειλός.

Κατσουλῖνος—εἶδος ἰχθύος.

Κάτσουνας—τὸ τσιγγέλι παρ' ἄλλοις· καὶ *Κατσουνωτὸς*=ὁ ἀγγιστροειδὴς (gancio).

Καυκαλίδα, χόρτον χαμοφυὲς καὶ εὐῶδες χρήσιμον πρὸς μαγείρευσιν (Herbe muse), καὶ *καυκαλίδες* πληθυντικῶς.

Καύκαλο καὶ *καυκάλα* λέγεται τὸ ἄνωθεν μέρος τοῦ κρανίου καὶ ὁ μυελὸς αὐτοῦ. ἐξ οὗ καὶ *καυκαλᾶς* ὁ ἀνεπτυγμένην ἔχων τὴν κεφαλὴν, ἠλίθιος. *Καύκαλο* λέγεται καὶ τὸ ἄνωθεν κυρτὸν μέρος τοῦ ὑποδήματος, ὡς «Μικροκαύκαλο παπούτσι».

Καῦκος (ὁ) ἢ *καυκία* (ἡ) ἡ παρ' ἄλλοις *ξυλοπινάκα*=ἀγγεῖον ξύλινον ἁπλωτὸν πρὸς ὑποδοχὴν φαγητῶν.

Καυκὶ (τὸ) ἀγγεῖον ξύλινον χρησιμεῦον πρὸς μέτρησιν καρπῶν ἢ γεννημάτων καὶ ἰσοδυναμοῦν μὲ 1]2 *μισοπίνακον* (ἰδ. τὴν λέξ.).

Καφουρὰ (τὰ). Λέγεται ὁ οὐρανίσκος (ἰδὲ καὶ ἁπαλὰ) «Μοῦκαψε τὰ καφουρά μου ὁ ζεστὸς καφές» κ τ λ.

Καψαλιὰ ἐκ τοῦ καυσαλία, καψαλία. Μεγάλη πυρὰ εὐπρήστου ὕλης ἐπὶ τῶν ὀρέων ἢ ἀγρῶν· καὶ *καψαλίζω*=περικαίω τοὺς ἀγροὺς πρὸς καλλιέργειαν (ἰδ. τὴν λέξ. περικαίω). *Καψάλι* λέγεται καὶ ὁ λιμὴν τῶν Κυθήρων.

Καψὶ (τὸ) καλεῖται μικρὸν ἀγγεῖον πρὸς χρῆσιν θυμιατηρίου.

Κεῖδε (ἐπίρ). ἀντὶ τοῦ κεῖθε ἢ ἐκεῖθεν (ἴδ. καὶ πῶδι ἢ ἐπ' ὧδε), ὡς τὸ τῶν Ἰώνων κεῖσε ἀντὶ ἐκεῖσε.

Κενόνω—*κκενόνω*, ἀδειάζω τὸ φαγητὸν ἐκ τοῦ λέβητος εἰς τὰ πινάκια. « Ἐκένωσαν εἰς τὸ τραπέζι. »

Κεντᾶ (τρ. προσ.) *Ἐκέντησε* λέγεται ἐπὶ τῆς διαδόσεως τῆς φλογὸς εἰς σῶμά τι, ἀντὶ τοῦ ἀνεφλέχθη, ἐξήφθη ἢ ἐξάναψε· τὸ παρ' ἄλλοις *ἐκόρωσε*. Κεντᾷ σημ. καὶ τὸ κεντρόνω· καὶ ἡ παροιμία « Κεντᾷ μὰ δὲ σβουρίζει »=ὑποκινεῖ χωρὶς νὰ φαίνηται.

Κεντρὶ (τὸ) λέγεται ἡ ἐμβολὰς τῶν ἀρχαίων ἢ τὸ πρὸς ἐμβολιασμὸν τεμάχιον ἢ κλὼν δένδρου. Καὶ τὸ ῥῆμα *κεντρόνω* ἐμβολιάζω. *Κεντρὶ* λέγεται καὶ τὸ κέντρον τῶν μελισσῶν (l'aiguillon).

Κεντροκούκουδα ἢ κεντροκούκουτσα παρ' ἄλλοις (Bache di junipero) τὰ κουκούτσια τοῦ κέδρου.

Κεραμωμένος. Λέγεται ἐπὶ διαφόρων ὀπωρικῶν προώρως μαρανθέντων. *Κεραμόνει* (ῥῆμα).

Κερατέα τὸ γνωστὸν δένδρον. Λέγεται καὶ εἶδος σταφυλῆς.

Κεράτσα. Λέγεται ἡ θεία πρὸς μητρὸς ἢ πατρός.

Κεφαλᾶς. Εἶδος πτηνοῦ.

Κεφαλαργῶ, πονοκεφαλῶ *κεφαλαργία*= κεφαλαλγία.

Κεφαλάρι τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς οἰκίας. *κεφαλοτράπεζο*, τῆς τραπέζης κ τ λ. *κεφαλοδούρι*, τὸ κεφαλόδερμα, *κεφαλοτύρι* κ τ λ. *κεφαλοχῶρι* τὸ πρωτεῦον χωρίον.

Κηντινάρι (τὸ) μία ἑκατοστὺς (ἐκ τοῦ λατ. centinarium).

Κίγκλα ἢ *Γκίγκλα* (προφ. ὡς τὸ Ἰταλ. g) λέγεται ὁ ὑπὸ τὴν κοιλίαν τῶν πρὸς ἱππασίαν ζώων σφιγγόμενος ζωστὴρ ἵνα διατηρῆται τὸ ἐπιτιθέμενον σάγμα ἢ σα(γ)μάρι.

Κισσήρι (τὸ), ἡ κίσσηρις—εως, ἡ κοινῶς λεγομένη ἐλαφρόπετρα.

Κιόλας (ἐπίρ.) καὶ παρ' ἄλλοις *κιόλις* προσέτι, περιπλέον, « τὸν ἐπλήρωσε κι' ὁμιλεῖ κιόλας. »

Κλαούρης καὶ *κλαούρικο παιδί*. Λέγεται ἐπὶ τῶν σφόδρα κλαυθμυριζόντων βρεφῶν· καὶ τὸ ῥῆμ. *κλαουρίζω*.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΗΠΩΝ ΤΟΥ ΚΙΝΝΑΜΩΜΟΥ ΕΝ ΤΑΠΡΟΒΑΝΗ

καὶ περὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ θάμνου τούτου.

Ὁ περιηγούμενος τὴν Κολομβίαν δὲν παραμελεῖ βεβαίως τὴν ἐπίσκεψιν τῶν κήπων του κινναμώμου ἵνα εὐχαριστήσῃ τὴν ὄσφρησίν του διὰ τῆς ἀρωματικῆς ὀσμῆς τοῦ φλοιοῦ τοῦ περιέργου τούτου θάμνου ὅστις κοσμεῖ τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου Ταπροβάνης (Κεϋλάνης).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς καλλιεργείας τοῦ κινναμώμου εἶχον αἱ ὑπάρχουσαι φυτεῖαι, αἵτινες κεῖνται κατὰ τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου, 15—20 ἀγγλικῶν μιλίων ἔκτασιν. Ἕνεκα τοῦ προσοδοφόρου τούτου προϊόντος ἅπαντα τὰ λοιπὰ τῆς φύσεως προϊόντα παρημελήθησαν. Ἡ καλλιέργεια τῶν θάμνων τοῦ κινναμώμου, ἥτις ἦτον μονοπώλιον τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων τῆς νήσου, αἵτινες τὴν κατέκτησαν, ἐνεργεῖται μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ αὐστηρότητος. Ἡ παραμικρὰ κλοπὴ τοῦ φλοιοῦ, ἡ ἑκουσία βλάβη τοῦ θάμνου ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον, καθὼς ἀποκοπή τινος κλώνου ἄνευ ἀδείας ἐτιμωρεῖτο μὲ τὴν ἀποκοπὴν τοῦ βραχίονος. Ἕκαστος θάμνος φυόμενος εἰς τὸν κῆπον τινὸς ἰδιώτου ἐθεωρεῖτο ἰδιοκτησία τῆς κυβερνήσεως, καὶ οἱ φλουδισταὶ τῆς Κυβερνήσεως εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ συλλέγειν τὸν φλοιὸν αὐτῶν. Ὅστις κατέστρεφεν ἰδιόκτητόν τινα θάμνον ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ κήπῳ κατεδικάζετο εἰς θάνατον ἢ εἰς ἰσόβια δεσμά.

Οἱ καταγινόμενοι εἰς τὴν ἀποφλοίωσιν καὶ εἰς τὸν καθαρισμὸν τοῦ φλοιοῦ ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν Chalias ἐπισήμων ἀνθρώπων. Ἡ αὐστηρότης αὕτη κατά τι ἐμετριάσθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ἀφοῦ ὁ εὐρωπαϊκὸς κόσμος ἐπροσπάθησε ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ ἄρωμα τοῦτο δι' ἄλλων ἀρωματικῶν φυτῶν ἅτινα ἀνεκαλύφθησαν ἢ ἐχρησιμοποιήθησαν παρὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου.

Οἱ θάμνοι τοῦ κινναμώμου φύονται ἐν ἁπάσῃ τῇ Κολομβίᾳ· ἀνέκφραστος δὲ εἶναι ἡ προξενουμένη τέρψις ὑπὸ θάμνων 4—6 ποδῶν ὕψους, φερόντων φύλλα ὅμοια πρὸς τὰ τῆς δάφνης καὶ μίσχους ὑπὸ κιτρίνων ἀνθέων ἐστολισμένους, καὶ φυομένων ἐπὶ καταλεύκου χώματος, ὅπου εὐδοκιμοῦσι κάλλιστα. Κατὰ τὸν Ἰανουάριον ἀνθίζουσιν· οἱ δὲ καρποὶ ὡριμάζουσι κατὰ τὸν Ἀπρίλιον, ὅτε ὁ χυμὸς ὑπάρχει εἰς γοργότητα.

Ἡ συλλογὴ τῶν νεκρῶν κλώνων ἐστὶ λίαν κοπιώδης καὶ ἀπαιτεῖ πολλοὺς ἐργάτας. Ἕκαστος ἐργάτης κόπτει τόσους κλῶνας, ὅσους ὑπὸ μάλης δύναται νὰ φέρῃ ἀκολούθως διασχίζει διὰ τῆς αἰχμῆς μικροῦ τινος μαχαιρίου τὸν λεπτὸν ἐξωτερικὸν φλοιόν, ἀποξέει μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὰ ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ ἐπικαθήμενα καθὼς καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ φλοιοῦ ξένα μόρια ἐκθέτων τὸν οὕτω προπαρεσκευασμένον φλοιὸν εἰς τὸν ἥλιον πρὸς ἐντελῆ ἀποξήρανσιν, δι' ἧς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκτυλίσσεται. Αἱ καλύβαι ἐντὸς τῶν ὁποίων αἱ ἐργασίαι αὗται ἐκτελοῦνται γεμίζουσιν ἀπὸ τὸ ἡδύτερον ἄρωμα. Ὅσον λεπτότερος ὁ φλοιὸς εἶναι τόσον πολυτιμότερος

θεωρεῖται· ὁ καλλίτερος φλοιὸς δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ πάχος ἀνώτερον πυκνοῦ χάρτου καὶ πρέπει νὰ ἦναι γλυκὺς τὴν γεῦσιν καὶ ἀρωματικὸς τὴν ὀσμήν. Οἱ σάκκοι ἐν οἷς ὁ φλοιὸς ἐγκλείεται πρὸς μετακομιδὴν πληροῦνται ὑπὸ μέλανος πεπέρεως, καθότι δι' αὐτοῦ διατηρεῖται ὁ φλοιὸς εἰς τὸ διὰ θαλάσσης ταξείδιον καλλίτερα ἀποῤῥοφῶν τὴν ὑγρασίαν καὶ οὕτως αὐξάνει τὸ τοῦ φλοιοῦ ἄρωμα. Ὁ φλοιὸς τοῦ κινναμώμου (καννέλλα κοινῶς καλούμενος) χρησιμεύει ὡς ἄρωμα εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς ὑφηλίου καὶ εἶναι ἓν τῶν σημαντικωτέρων προϊόντων τοῦ ἐμπορίου. Ἡ νῆσος Ταπροβάνη ἐξάγει κατ' ἔτος 800—900,000 λίτρας φλοιοῦ κινναμώμου, ὧν ἡ ἀξία ὑπολογίζεται εἰς 40—43,000 λιρῶν στερλινῶν.

Ξ. ΛΑΝΔΕΡΕΡ.

ΣΤΕΡΡΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ ΞΥΛΩΝ.

—ooo—

Ἡ εἰς τὰ ξύλα ἔγχυσις διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Boucherie ἐρευρεθέντων τρόπων ἔχει δύο κυρίους σκοπούς· πρῶτον ἵνα δώσῃ ὡραῖα καὶ ποικίλα χρώματα εἰς τὰ λευκὰ ξύλα, ὅπως χρησιμεύσωσι καὶ αὐτὰ εἰς τοὺς ἐπιπλοποιούς· δεύτερον ὅπερ καὶ ὠφελιμώτερον βεβαίως ἵνα καταστήσῃ ἄσηπτα τὰ λευκόξυλα, τὰ καταστρεφόμενα ἐν γένει εἰς μικρὸν διάστημα χρόνου ὑπὸ σκωλήκων. Τὰ δὲ ἔξοδα τῆς ἐργασίας τοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦ θειούχου σιδήρου, δι' οὗ διατηροῦνται τὰ ξύλα, ἀναβαίνουσιν εἰς 15 φράγκα δι' ἕκαστον κυβικὸν μέτρον ξύλου. Εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐρευρέσεως εἰσὶ διάφορα, κατὰ τὴν χρῆσιν ἣν ποιεῖταί τις τοῦ ξύλου, τὴν τιμὴν εἰς ἣν τὸ ἀγοράζει καὶ τὴν τιμὴν τῆς δρυὸς ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ. Εἶναι λοιπὸν ἀδύνατον νὰ εἴπωμέν τι βέβαιον περὶ τῆς τιμῆς τοῦ ξύλου τούτου καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις.

Ἀλλὰ ἐκ τῶν ἐν Γαλλίᾳ γινομένων δύναταί τις νὰ κρίνῃ.

Ἡ διεύθυνσις τῶν τηλεγράφων ἠγόραζεν ἀντὶ 25 ἕως 30 φράγκων μικροὺς πασσάλους ἐκ δρυὸς νεαρᾶς καὶ κακοῦ εἴδους, καὶ ἀντὶ 50 φράγκων πασσάλους παχυτέρους καὶ ὑψηλοτέρους ὅπως βαστάζωσι τὸ σύρμα εἰς τὰς δημοσίους ὁδούς· μετὰ παρέλευσιν δ' ὀκτὼ περίπου ἐτῶν κατέπιπτον σεσηπότες.

Ἡ διεύθυνσις ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ πασσάλους ἐκ πεύκης δι' ἐγχύσως θειούχου σιδήρου παρεσκευασμένους· εἰ δὲ καὶ ἐζήτησε παχυτάτους καὶ ὑψηλοτάτους πασσάλους, μόλις πληρόνει 7 ἕως φράγκα τοὺς συνήθεις καὶ 12 τοὺς μεγάλους. Ἀλλ' ἔχει καὶ ἄλλην ὠφέλειαν, οἱ πάσσαλοι οὗτοι διατηροῦνται ὀλίγων τινῶν ἐξαιρουμένων ὡς κακῶς κατασκευασθέντων, κάλλιστα, καὶ δὲν ἀντικατεστάθησαν εἰσέτι πάσσαλοι ἐμπηχθέντες πρὸ δώδεκα καὶ πλέον ἐτῶν.

Ταὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τοὺς σιδηροδρόμους. Ἑκάστη δοκὸς βαστάζουσα τὰς σιδηρᾶς ῥάβδους κατασκευαζομένη μὲν ἐκ δρυὸς μόλις διήρκει 7 ἔτη, ἠγοράζετο δ' ἀντὶ 7 φράγκων καὶ 50 ἑκατοστῶν, τὴν σήμερον δὲ ἐκ ξύλου δι' ἐγχύσεως παρεσκευασμένου κατασκευαζομένη ἔχει πολλῷ κατωτέραν τιμήν, ἤτοι φρ. 4 καὶ 50 ἑκ., ἡ δὲ διάρκεια τῶν δοκῶν τούτων εἶναι σχεδὸν διπλασία τῆς τῶν δρυΐνων μέχρι τῆς σήμερον καὶ δυνάμεθα νὰ προείπωμεν ὅτι θέλουσι διατηρηθῇ ἄλλον τόσον χρόνον ὅσον διήρκεσαν μέχρι τοῦδε.

Ὅθεν καὶ πάντες οἱ τῆς Αὐστρίας σιδηρόδρομοι ἔχουσι τοιαύτας δοκοὺς ἀφότου οἱ ἀδελφοὶ Περέϊρες διευθύνουσιν αὐτούς· ὠφελοῦνται δ' ἔτι μᾶλλον διότι παρεχωρήθη εἰς αὐτοὺς ἡ ἐπικαρπία ἀπεράντου δάσους ὅθεν λαμβάνουσι τὴν ὕλην.

Ἰδοὺ δ' ἐν συντόμῳ πῶς γίνεται ἡ ἔγχυσις·

Τὸ δένδρον καταῤῥίπτεται, διαιρεῖται εἰς τεμάχια ὁσουδήποτε μήκους καὶ φέρεται εἰς τὸν ξυλῶνα ὅσον τάχιον, φέρον καὶ τὸν φλοιόν του· ἐκεῖ δὲ προσάπτουσιν εἰς τὴν παχυτέραν αὐτοῦ ἄκραν δίσκον ξύλινον ἴσου μεγέθους, ὃν πιέζουσιν ἰσχυρῶς διὰ χαλκίνων κοχλιῶν εἰσδυόντων καὶ εἰς τὸ δένδρον, ἀλλ' ὁ δίσκος δὲν ἐγγίζει τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δένδρου, τιθεμένου μεταξὺ σχοινίου ὅσῳ τὸ δυνατὸν πλησιέστερον τῆς περιφερείας ἤτοι τοῦ χείλους. Τὸ διατηρητικὸν ὑγρὸν καταῤῥέει διὰ σωλήνων εἰς τὸ μικρὸν τοῦτο κενὸν καὶ εἰσερχόμενον διὰ τῶν πόρων ὠθεῖ τὸν χυμὸν ὅστις ἐκρέει ἐκ τῆς ἀντιθέτου ἄκρας τοῦ κορμοῦ καὶ τέλος ἀντικαθίστησιν ἐντελῶς αὐτόν. Ἡ σκευασία τελειοῦται τότε, καὶ τὸ ξύλον μετ' οὐ πολὺ καθίσταται χρήσιμον.

Ἐπιδέχονται δὲ τὴν σκευασίαν ταύτην τὰ ἑξῆς δένδρα· θαλασσία πεύκη, πεύκη, δασοφυὴς, ἐλάτη, ὀξύα, σημύδα, λεύκη, φιλύρα, κλῆθρα, καστανέα, πλάτανος, σφένδαμνος, καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ λεγόμενα τρυφερὰ ξύλα.

S. Dumoulin Dulys.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΕΙΔΥΛΛΙΟΝ.

Η ΛΟΥΟΜΕΝΗ.

Ποία ἡ τόσον καλὴ ἐκείνη;
Εἶναι θεότης, εἶναι θνητή;
Πατῶν τὴν ἄμμον, πλὴν δὲν ἀφίνει
Ἐπὶ τῆς ἄμμου σημεῖόν τι.

Λευκὴν ἐσθῆτα ἐνδεδυμένη,
Ἐσθῆτα κούφην ὡς τὸν ἀτμὸν,
Κούφη ὡς ἔλαφος καταβαίνει
Εἰς τὸν καλίῤῥοον ποταμόν.

Σπαρμένα βόσκουν τὰ πρόβατά της
Εἰς τοῦ Ὀλύμπου τὰς ποδιὰς,
Ἔκλευκα ἔλα ὡς ἡ χροιά της,
Ὡς τῶν ὀδόντων της ἡ πλειάς.

Βόσκουν σκιρτῶντα τὰ πρόβατά της,
Ἐνῷ ἡ εὔσωμος Θεσσαλὶς
Ἀποκαλύπτει τὰ θέλγητρά της
Πλήρης αἰδήμονος συστολῆς.

Ψαύει ἡ αὖρα τὰ κρῖνα—στήθη
Τὴν ὠμοπλάτην καταφιλεῖ.
Ὡς ἐρωμένος γλυκὺς ἐχύθη
Εἰς ἐρωμένην του προσφιλῆ.

Ὅπου τοῦ θέρους τὸ πῦρ πραΰνει
Μ' εὐσκίους κλάδους δρῦς εὐθαλὴς,
Ὅπου τῆς Πρόκνης ὀξεῖς οἱ θρῆνοι,
Ἡ νέα λάμπει Ἀμαρυλλίς.

Ἐκεῖ τὸ πάλαι, ἡ δάφνη, κτῆμα
Ἤνθει τοῦ ἄνακτος τῶν ᾠδῶν.
Φεῦ! μάτην τώρα ἕρπον τὸ κῦμα
Ζητεῖ τὸ στέμμα τῶν ἀοιδῶν.

Ποῖος ἐκ νέου ἀναφυτεύσει
Τὸ ἐκσπασμένον ἐκεῖ φυτόν;
Τίς εἰς τὸν δοῦλον τόλμην ἐμπνεύσει
Ἔνθους Τυρταίου λύραν κροτῶν;

Τὰ κρυσταλλώδη της λούει μέλη
Τῆς Θεσσαλίας ἡ ποιμενὶς,
Ἐνῷ γλυκείας ἀκτῖνας στέλλει
Ὁ Φοῖβος ἔμπλεως ἡδονῆς.

Ψάλλουν γλυκύτερα αἱ τρυγόνες
Ἐντὸς κρυμμέναι τῶν πτελεῶν,
Γελῶσι λόφοι, βράχοι, λειμῶνες
Πλήρεις μυρίων γοητειῶν.

Ὅταν ὁ μέγας τὴν Ἀφροδίτην
Ἔγλυφε γλύπτης τῶν Ἀθηνῶν
Ἐφάνη ἴσως εἰς τὸν τεχνίτην
Ὅμοιον κάλλος ποτὲ γυμνὸν,

Καὶ πλήρη ἔχων τὴν φαντασίαν
Ὑπὸ τῆς χάριτος τῶν μελῶν
Ἐπεξεργάζετο τὴν Κνιδίαν
Τὸ ἔραμά του ἀναπολῶν.

Ποῖος ἀλάβαστρος, ῥόδα ποῖα
Ἀπὸ τραχήλου μέχρι πτερνῶν;
Ὁποία ἔκτακτος εὐρυθμία;
Ὁποῖον σύμπλεγμα καλλονῶν;

Μὲ θαῤῥαλέον ἡ κόρη βῆμα
Πλήσσει τὸ κῦμα παίζει σκιρτᾷ.
Ὡς νῆσσα δύεται εἰς τὸ κῦμα,
Ὡς νῆσσα ἄνω ἀναπετᾷ.

Ὡς ζεῦγος δίδυμον λεμονίων
Ὅταν ζεφύρου αὖρα φυσᾷ
Εἰς τὸ μητρῷον τρέμουν κλαδίον
Πάντοτε εὔμορφα καὶ χρυσᾶ.

Εἰς τὰς ὡραίας της ἀναδύσεις
Οὕτω οἱ δύο τρέμουν μαστοί.
Ὦ! μὴ νὰ στρέψης, ἐκεῖ τολμήσης
Ἠχμαλωτίσθης ἀμαχητί.

Καὶ ὅμως ποία, ποία αἰσχύνη!
Οἱ δύο λόφοι τῆς ἡδονῆς
Τίς οἶδε ποῖα θὰ θρέψουν κτήνη
Ἄνευ καρδίας, ἄνευ φωνῆς!

Οἱ ἐβενόχροοι πλόκαμοί της
Εἰς ὠμοπλάτας παίζουν ἁβράς.
Εἶνε παράδεισος ἡ μορφή της,
Οἱ ὀφθαλμοί της περιστερᾶς.

Ἂς ἠδυνάμην νὰ τὴν φιλήσω
Μελλόνυμφός της ἐγὼ ποιμήν,
Εἰς τὰς ἀγκάλας μου νὰ τὴν κλείσω
Κἂν μίαν μόνην μίαν στιγμήν

Ἐξῆλθε πλέον ἐκ τῶν ὑδάτων
Ῥίψασα πέπλον διαφανῆ
Ἀπὸ τραχήλου μέχρι γονάτων,
Ἦτο, δὲν εἶνε πλέον γυμνή.

Καὶ ὅμως βλέπω ὡς ἐκ κιγκλίδων
Ὅλον τὸ σῶμα της τορνευτόν.
Ὦ! τόσον κάλλος ποτὲ δὲν εἶδον
Πλάνης τὸν κόσμον περιπατῶν.

Ἂς ἠδυνάμην νὰ τὴν φιλήσω
Μελλόνυμφός της ἐγὼ ποιμήν.
Εἰς τὰς ἀγκάλας μου νὰ τὴν κλείσω
Κἂν μίαν μόνην μίαν στιγμήν,

Μόσχε ποῦ εἶσαι, ποῦ εἶσαι Βίων;
Τὸν ἀφελῆ σου λάβε αὐλὸν
Καὶ ὅπου παίζει τὸ ῥεῦμα λεῖον
Ψάλλε μαζί μου ᾆσμα καλόν.

Τῆς Θεσσαλίδος τὸ κάλλος ψάλλε,
Ψάλλε τὴν νύμφην τοῦ Πηνειοῦ,
Ἂς ἀκουσθῶσιν γλυκεῖς ὡς πάλαι
Φθόγγοι βουκόλου μελοποιοῦ.

Φεῦ! ἐδῶ ἔπαυσε πρὸ αἰώνων
Τὸ πρῶτον λάλημα τοῦ αὐλοῦ.
Ἀλλοῦ τὸν θρόνον του μετὰ στόνων
Ὁ Φοῖβος ἔφερε φεῦ! ἀλλοῦ.

Εἰς τοῦ Ὀλύμπου τὰς ὑπωρείας,
Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ
Φεῦ! δὲν ἀκούω τὰς ἁρμονίας
Τοῦ ἐλευθέρου πάλαι λαοῦ . . .

Κράζουν σκιρτῶντα τὰ πρόβατά της
Τὴν νέαν Ἄρτεμιν τῶν Τεμπῶν.
Ποθοῦν τὸ ἤπιον θώπευμά της,
Τὸν θελκτικόν της ποθοῦν σκοπόν.

Ἰδοὺ ἐγγύς των πάλιν αὐτὴ,
Ὡς αὖρα ἔαρος δροσερὰ,
Ἡ γῆ ἀστράπτει ὅπου πατεῖ,
Ἡ φύσις θάλλει ὅλη χαρά.

Καὶ ὅμως ποία, ποία αἰσχύνη!
Δούλην οἱ πόδες της πατοῦν γῆν.
Οἱ ἄνδρες ἄνανδρα χαῦνα κτήνη
Ἄνανδρον, χαῦνον τηροῦν σιγήν.

Κατοικητήρια τῆς ἀνδρείας,
Μεγάλ' ἡρώων ἀνδρῶν πατρὶς,
Ὁπλίσου ξίφος ἐλευθερίας,
Ἔγειρον εὔτολμος τὰς ὀφρῦς.

Τὸ πρῶτον θάῤῥος σου, Θεσσαλία,
Εἰς νέα τρόπαια ἂς φανῇ.
Τοῦ Κατζαντώνη σου ἡ ὀξεῖα
Μάχαιρ' ἂς λάμψῃ πάλιν γυμνή.

Δεῖξε πῶς ὅσον εἶσαι ὡραία
Ἐπίσης εἶσαι γῆ ἀνδρική,
Ὅτ' εἰς τὰ σώματα ἡ ἀρχαία
Ἀκόμη δύναμις κατοικεῖ.

Εἰς τὴν πυρίτιδα τὸ κηρίον
Φέρω. Ποῦ εἶσθε ἁρματωλοί;
Κυλίει λίθους ὁ Δευκαλίων,
Κανεὶς πλὴν λίθος δὲν ὁμιλεῖ.

Ἐν Μελίτῃ 5 Φεβρουαρίου 1862. Π. Μ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Τίς ἐφαντάζετο ὅτι τὸ θωρήσσειν τὰ πλοῖα δὲν εἶναι ἐφεύρεσις τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, τοῦ μεγίστου πάντων τῶν αἰώνων, τὸ λέγομεν ἄνευ φιλαυτίας; ὁ ΙΘ' αἰὼν εἶναι αἰὼν τῶν μεγάλων ἐφευρέσεων, ἂν καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς πυρίτιδος, τῆς τυπογραφίας καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς δὲν εἶναι μικρότεραι, αἰὼν ταλαιπωρήσας πάπας, βασιλεῖς καὶ δημοκρατίας, αἰὼν γεννήσας τὸν Α' Ναπολέοντα καὶ τὸν Καβοὺρ, πολέμων, μίσους καὶ ψεύδους· αἰὼν διπλωματικός· τῷ ὄντι μέγας αἰών! ἀλλ' ὅμως ἡ τελευταία αὕτη δόξα τῷ ἀφαιρεῖται σήμερον ὑπὸ τῶν ἑξῆς παρατηρήσεων τοῦ Propagateur illustré, γαλλικοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος.

« Ἡ ἰδέα τοῦ θωρήσσειν τὰ πολεμικὰ πλοῖα δὲν εἶναι ὅσον νέαν τὴν φανταζόμεθα κοινῶς. Κατά τινα τῶν τελευταίων συνεδριάσεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου, ὁ πλώταρχος τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ Οὐΐνδης ἀνέγνω ὑπόμνημα περὶ τῆς *καράκης* ἢ πολεμικῆς τριήρους τῆς ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐξαρτυθείσης καὶ περιγραφομένης ὑπὸ Βοσίου, ἱστορικοῦ τοῦ τάγματος ἐκείνου. Τὴν τριήρη ταύτην εἶχον τεθωρηγμένην διὰ μολύβδου κατὰ τῶν σφαιρῶν. Ἐναυπηγήθη ἐν Νικαίᾳ τῷ 1530 καὶ μετεῖχε τοῦ μεγάλου στόλου τοῦ σταλέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ πέμπτου ἐναντίον τῆς Τύνιδος πρὸς βοήθειαν τοῦ ἐκθρονισθέντος Μουλεχασσὰν καὶ κατὰ τοῦ Βαρβερούσου.

» Ὁ περίφημος Ἀνδρέας Δόριας ἡγεῖτο τοῦ στόλου. Μετὰ δέ τινων ἡμερῶν πολιορκίαν ἡ Τύνις ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου, τῆς θωρηκτῆς τριήρους, Ἁγίας Ἄννης τοὔνομα, οὐ σμικρὸν συνεργησάσης εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, διότι ἐπλησίαζεν ἀτιμωρητὶ ὅπου ἄλλα πλοῖα θὰ κατεβυθίζοντο ὑπὸ τῶν σφαιρῶν εἰς ὀλίγας στιγμὰς τῆς ὥρας. Εἶχε δὲ ἓξ καταστρώματα, ἰσχυρὸν πυροβολικὸν καὶ τριακοσίους ναυβάτας.

» Εἶχε δὲ καὶ ἐκκλησίδιον εὐρύχωρον εἰς τὸ ὁποῖον ἐχώρει ὅλον τὸ πλήρωμα, ὁπλοθήκην, εὐρεῖαν αἴθουσαν ὑποδοχῆς καὶ ἀρτοποιεῖον παρέχον νωπὸν καθ' ἡμέραν ἄρτον εἰς τοὺς ἐπιβαίνοντας. Ἀλλ' ὅπερ μείζονος λόγου ἄξιον· ὁ θώραξ τῆς τριήρους, διὰ χαλκῶν γόμφων προσηλωμένος, οὐδόλως ἐβλάβη ὑπὸ τῶν σφαιρῶν τοῦ ἐχθροῦ, εἰ καὶ τὸ πλεῖον διηνεκῶς ἐναυμάχησε πρὸς ἅλωσιν τῆς πόλεως».

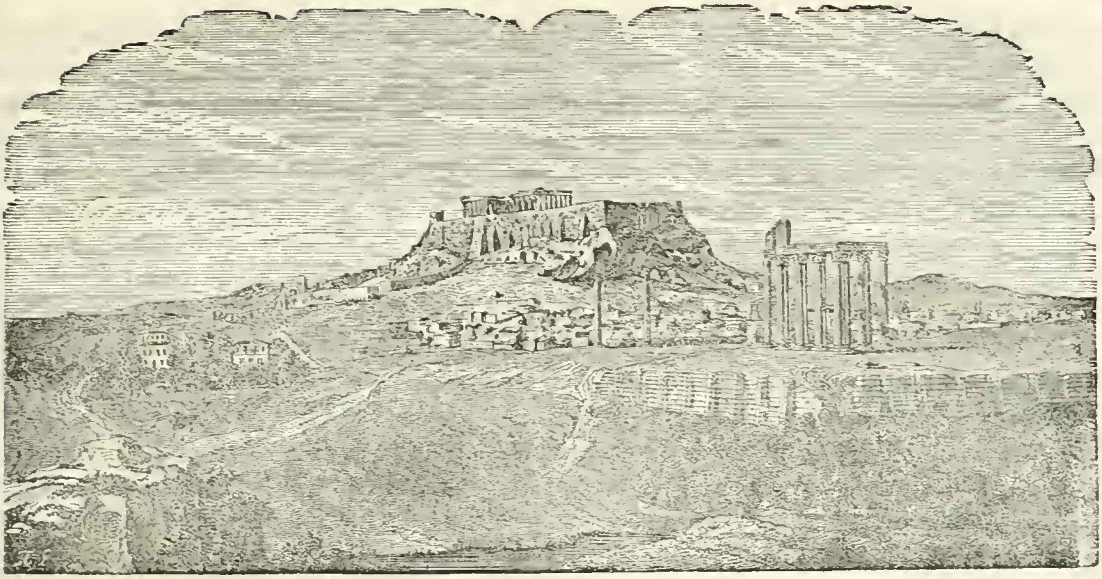
ΑΙΝΙΓΜΑ.

Ἐγὼ κακὸν κάκιστον ἀρχῆθεν πέλω,
Δασὺν φέρω τράχηλον ὡς καὶ τὴν κάραν.
Ἂν γοῦν σὺ τὸν τράχηλον ἐξέλῃς μόνον,
Κακοῦ πατρὸς κάκιστον εὑρήσεις γόνον.
Εἰ δὲ ψιλώσῃς τὴν δασυνθεῖσαν κάραν,
Πολλοὺς βροτοὺς φθείροντα εὑρήσεις πόνον.
Εἰ δ' ἐξέλῃς αὖ τὴν ψιλωθεῖσαν κάραν,
Ζῶον φέριστον λοιπὸν εὑρήσεις ὄνον.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

—ooo—

Φυλλ. 300. Σελ. 281 σημ. ἀντὶ ἔπιδε ἀνάγν ἔπ
Φυλ. 301 » 341 στήλ. 2 ἀντὶ Καταβολάκα ἀναγ
Καταβολάδα.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 304.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΑ.

Ἐξεδόθησαν ἐσχάτως ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας τρία μέχρι τοῦ νῦν ἀνέκδοτα βυζαντινὰ διπλώματα, ἐξαχθέντα ἐκ τῶν Μεγάλων Ἀρχείων τῆς πόλεως ἐκείνης (1). Ἐξελέξατο δὲ ταῦτα μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ὁ ἐκδότης χάριν λέγει εὐγνωμοσύνης ὡς ἀφορῶντα εἰς Γεώργιον τὸν Γεμιστὸν, τὸν τοσαῦτα εὐεργετήσαντα τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα διά τε συγγραμμάτων καὶ διδασκαλίας.

Ὁ Γεμιστὸς εἶναι ὡς γνωστὸν ὁ Πλήθων ἐκεῖνος, ὁ ἐξελληνίσας τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὅπως προσομοιάσῃ τὸ τοῦ Πλάτωνος, οὗτινος ἦτο θερμὸς θιασώτης καὶ θαυμαστής. Γνωστὸν πρὸς τούτοις ὅτι ὁ Πλήθων, ἀποδίδων ἴσως τὴν πτῶσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἐπεχείρησε νὰ δημιουργήσῃ ἄλλην, τῆς ὁποίας τὰ δόγματα, τοὺς κανονισμοὺς καὶ τοὺς ὕμνους εὑρίσκομεν ἐν μέρει ἐν τῇ *Πλήθωνος νόμων συγγραφῇ*, ἣν ἀνέκδοτον τέως οὖσαν ἐξέδοτο πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐν Παρισίοις ὁ σοφὸς ἑλληνιστὴς Alexandre.

Τοῦ πονήματος τούτου τὸ πλεῖστον μέρος παρεδόθη τῷ πυρὶ ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου, τοῦ καὶ Γενναδίου, ὅστις ὑπολαμβάνων τὸ φιλοσοφικὸν τοῦ Ἀριστοτέλους σύστημα συμφωνότερον πρὸς τὴν χριστιανικὴν θεολογίαν, διεφέρετο πρὸς τὸν Πλήθωνα. Ἐπὶ τούτου συνέγραψε καὶ πόνημα, τὸ *Κατὰ τῶν Πλήθωνος ἀποριῶν ἐπ' Ἀριστοτέλει*, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ, κείμενον μέχρις ἐσχάτων ἀνέκδοτον, ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐπίσης τῆς Γαλλίας ὁ ἡμέτερος Μηνᾶς Μηνωΐδης.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐγγράφων τὸ μὲν εἶναι *Χρυσόβουλλον*, τὰ δὲ δύο ἄλλα *Ἀργυρόβουλλα*. Καὶ *Χρυσόβουλλα* μὲν ἢ *Χρυσόβουλλοι λόγοι* ἐκαλοῦντο τὰ τῶν αὐτοκρατόρων ψηφίσματα, διότι ἐξήρτηντο ἀπ' αὐτῶν σφραγῖδες χρυσαῖ, *Ἀργυρόβουλλα* δὲ τὰ τῶν δεσποτῶν, διότι αἱ σφραγῖδες ἦσαν ἐξ ἀργύρου. Τοιοῦτον ἔθος καὶ σήμερον ἐπικρατεῖ ἐπὶ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἐπισήμων ἐγγράφων.

Τὸ Χρυσόβουλλον φέρει τὴν ὑπογραφὴν Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἀδελφοῦ Κωνσταντίνου τοῦ τελευταίου, αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ μεταβάντος εἰς Φλωρεντίαν χάριν ἑνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν· ἐκ τῶν ἄλλων δὲ δύο τὸ μὲν ὑπεγράφη ὑπὸ « Θεοδώρου ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβοῦς δεσπότου Παλαιολόγου τοῦ πορφυρογεννήτου, τὸ δὲ ὑπὸ « Δημητρίου ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβοῦς δεσπότου Παλαιολόγου τοῦ πορφυρογεννήτου. » Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐξεδόθη τὸ 1428,

(1) Illustrazione di tre diplomi bizantini del grande archivio di Napoli per Pasquale Placido, allunno Storico - diplomatico nello stesso archivio. Napoli 1862.

τὸ δὲ τοῦ Θεοδώρου τὸ 1427 καὶ τὸ τοῦ Δημητρίου τὸ 1450.

Καὶ ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Δημήτριος ἦσαν ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Κατ' ἀρχὰς ὁ Θεόδωρος ἀνηγορεύθη Δεσπότης τοῦ Μωρέως, τὸ δὲ 1444, παραχωρήσας τὸ κράτος εἰς τὸν Κωνσταντῖνον πρὶν ἢ οὗτος ἀναβῇ εἰς τὸν καταῤῥέοντα θρόνον τοῦ Βυζαντίου, μετέβη ὡς δεσπότης εἰς Σηλυβρίαν ὅπου καὶ ἀπέθανεν ὑπὸ λοιμοῦ.

Ἀναγορευθέντος τοῦ Κωνσταντίνου αὐτοκράτορος, διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς Πελοποννήσου ὁ ἀδελφὸς Δημήτριος· ἀλλ' ὅτε ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις, μὴ ἔχων ἱκανὴν δύναμιν ν' ἀντιπαραταχθῇ εἰς τὸν φοβερὸν κατακτητὴν, παρέδωκε καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸ Κράτος καὶ τὴν θυγατέρα τῷ νικητῇ. Μεταβὰς δὲ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θωμᾶ εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα μετονομασθεὶς Δαυὶδ, καὶ ἀπέθανε τὸ 1471 ἔτος.

Μεταφέροντες καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα τὰ τρία τῶν τριῶν ἀδελφῶν διπλώματα, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν ἐν συντόμῳ καὶ ἄλλας τινὰς ἐξηγήσεις.

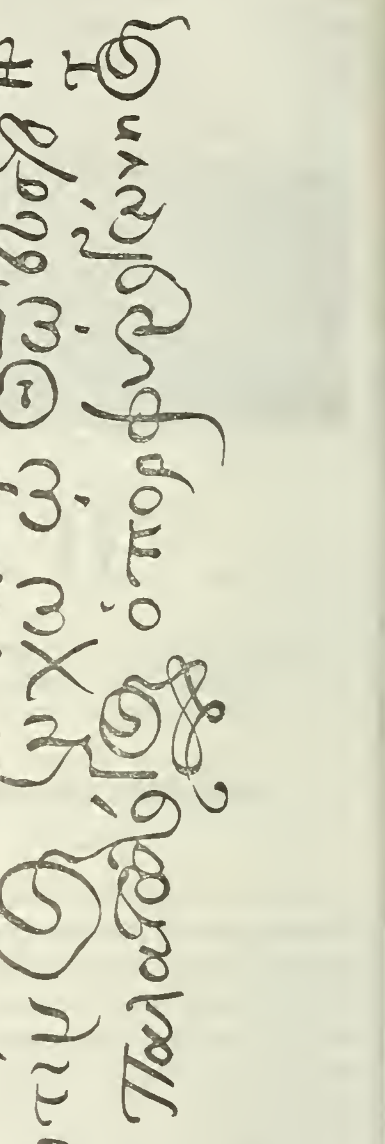
Κατὰ τίνα τρόπον ὑπέγραφον οἱ ἡμέτεροι αὐτοκράτορες ἔμαθεν ἤδη ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τῆς πανομοιοτύπου ὑπογραφῆς Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, τὴν ὁποίαν ἐξεδώκαμεν τὴν 1 Αὐγούστου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους (φυλλάδ. 297). Ὡς ἐκεῖ φαίνεται, ὁ αὐτοκράτωρ οὐ μόνον τὴν ὑπογραφὴν ὁλόκληρον ἔθετεν ἰδίᾳ χειρὶ, ἀλλὰ καὶ τὴν λέξιν *Λόγος* παρὰ τὸ *Χρυσόβουλλος*, καὶ τὸν μῆνα καὶ μέρος τῆς ἡμερομηνίας· ταῦτα δὲ πάντα ἐρυθρὰ, διὰ κινναβάρεως.

Ἐρυθρὰ καὶ ἰδιόχειρος ἦτο καὶ τῶν Δεσποτῶν ἡ ὑπογραφὴ, ἀλλὰ μόνον αὐτή.

Τὸ ἔθος τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ ὑπογράφεσθαι διὰ κινναβάρεως χρονολογεῖται ἀπ' αὐτῆς τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπέγραψε τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου. Τὸ ἔθος δὲ τοῦτο καθιερώθη καὶ διὰ νόμου· ὅθεν τὰ μὲν αὐτοκρατορικὰ ψηφίσματα δὲν εἶχον κῦρος ἐὰν δὲν ἔφερον τὴν ὑπογραφὴν ἐρυθρὰν, οἱ δὲ τολμῶντες νὰ μεταχειρισθῶσιν ὑπογραφόμενοι κιννάβαριν κατεδικάζοντο εἰς θάνατον· ἦτο δὲ ἡ τιμωρία αὐστηρὰ, διότι ὁ ἐρυθρὰ ὑπογραφόμενος ἐθεωρεῖτο ἀποστάτης, περὶ τὸν θρόνον ἐποφθαλμιῶν. Ἰδοὺ διὰ τί τὸ χρῶμα δι' οὗ ὑπεγράφοντο οἱ αὐτοκράτορες ὠνομάσθη encaustum sacrum ἢ ἱερὰ μελάνη.

Τὸ προνόμιον τοῦ ὑπογράφεσθαι ἐρυθρὰ παρεχωρήθη περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς τοὺς ἡγεμονόπαιδας, καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἀνωτάτους ἀξιωματικοὺς τοῦ στέμματος· δὲν ἐπεδαψιλεύθη ὅμως καὶ τὸ *μηνολογεῖν*· ἡ διάκρισις αὕτη ἐτηρήθη μέχρι τέλους, καὶ ἰδοὺ διὰ τί εἰς τὰ δύο προκείμενα ἀργυρόβουλλα μόναι αἱ ὑπογραφαὶ εἶναι ἐρυθραί.

Σημειωτέον δὲ καὶ τοῦτο ὅτι, ἐνῷ οἱ αὐτοκράτορες ὑπεγράφοντο « βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορες *Ῥωμαίων* », οἱ δεσπόται δὲν ἀνέφερον τὸ μέρος ὅπου ἐδέσποζον.

Πλὴν τούτου οἱ μὲν αὐτοκράτορες ἐλάμβανον τὸ ἐπίθετον *πιστὸς*, οἱ δὲ δεσπόται τὸ *εὐσεβὴς* καὶ *πορφυρογέννητος*.

Ἐκτὸς τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν ὁποίαν, ὡς προείρηται, ἐδημοσιεύσαμεν πρὸ τριῶν μηνῶν, ἔχομεν καὶ τὴν παρατιθεμένην, ἀντιγραφεῖσαν παρ' ἀργυροβούλλου ἐκδοθέντος ὅτε ἦτο δεσπότης Πελοποννήσου. Τῆς δευτέρας ταύτης ὑπογραφῆς τὸ πρωτότυπον εἶχεν ἀνὰ χεῖρας ὁ ἐκ τῶν ἡμετέρων πολυμαθὴς Σπυρίδων ὁ Ζαμπέλιος· ἀλλ' ὡς καὶ αὐτὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἀμφιβάλλομεν ἂν εἶναι ἰδιόχειρος τοῦ Κωνσταντίνου· διότι οὐ μόνον φαίνεται ἀνόμοιος πρὸς τὴν ἄλλην, ἀλλὰ καὶ καλλιγράφου χεῖρα καταγγέλλει· καὶ ἐὰν δὲν ἐλησμονήσαμεν, ἦτο μέλαινα, παρὰ τὰ νενομισμένα.

Ὁ ἰταλὸς ἐκδότης τῶν τριῶν τούτων ἐγγράφων συνεξέδοτο καὶ μετάφρασιν αὐτῶν λατινικὴν καὶ διαφόρους σημειώσεις ἱστορικὰς, τοπογραφικὰς καὶ γλωσσολογικὰς, ἀναγκαίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τοὺς ξένους ἀναγνώστας οὐχὶ δε καὶ εἰς ἡμᾶς· ἀποδεικνύουσι δὲ αὗται τὸ ἐμβριθὲς τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις θέλει βεβαίως εὐεργετήσει τὴν φιλολογίαν ἐὰν δημοσιεύσῃ καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα.

Ἰδοὺ τὰ τρία διπλώματα·

Ἔτος 1427.

† Ἡ βασιλεία μου τὸν παρόντα ἀργυρόβουλλον ὁρισμὸν αὐτῆς ἀπολύει, δι' οὗ δὴ καὶ διορίζεται ὡς ἂν κρατῇ καὶ κεφαλατικεύῃ ὁ οἰκεῖος τῇ βασιλείᾳ μου κῦρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς τὸ κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου, μετὰ πάσης τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ συνηθείας καὶ περιοχῆς, λαμβάνων κατ' ἔτος ἐντὸς τοῦ προσοδίου αὐτοῦ πάντα τὰ δίκαια τοῦ κεφαλατικίου τῆς αὐτῆς χώρας, τὰς μύζας καὶ εἴ τι ἄλλον ὀφείλουσι οἱ ἔποικοι τῆς αὐτῆς χώρας αὐθεντικὸν δίκαιον χωρὶς μόνης τῆς τοῦ φλωριατικοῦ δόσεως, ἥτις ὀφείλει εἶναι τοῦ δημοσίου, καὶ οὐδὲν ἔχει εἰς τὰ αὐτὰ παρά τινος τὴν τυχοῦσαν διενόχλησιν ἢ παρασάλευσιν, ἀλλὰ ἀπολαύῃ πάσης ἀνενοχλησίας καὶ διεφενδεύσεως τῇ ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος ἀργυροβούλλου ὁρισμοῦ τῆς βασιλείας μου, κρατῶν καὶ κεφαλατικεύων αὐτῷ ὡς ἄνωθεν εἴρηται παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν καὶ ἐκδουλεύων ὀφείλει, καὶ μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, ἵνα κρατῶσι καὶ κεφαλατικεύωσι τὸ τοιοῦτον κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου καὶ οἱ γνήσιοι παῖδες αὐτοῦ ὅ τε κῦρ Δημήτριος καὶ ὁ κῦρ Ἀνδρόνικος παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον ὡς καὶ οἱ τούτων παῖδες καὶ εἰ μὲν φανῶσιν ἄξιοι περισσοτέρας εὐεργεσίας, ἵνα γένηται εἰς αὐτούς. εἰ δὲ μή. ἵνα λαμβάνωσιν εἰς προσόδιον αὐτῶν κατ' ἔτος πάσας τὰς ἀναγεγραμμένας δόσεις χωρὶς μόνης τῆς τοῦ φλωριατικοῦ δόσεως, ἥτις ὀφείλει εἶναι τοῦ δημοσίου καὶ ἐκδουλεύωσι τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν τὴν ἀνήκουσαν ὑπὲρ τούτων δουλείαν. οἷος δὲ προτελευτήσῃ ἐκ τούτων, ἵνα ὁ ζῶν κατέχῃ καὶ τὴν τοῦ τεθνεῶτος μερίδα ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάσθως παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωήν. ἐπεὶ καὶ εἰς τὴν περὶ τούτων βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν αὐτῶν ἐγένετο πρὸς αὐτοὺς καὶ ὁ παρὼν ἀργυρόβουλλος ὁρισμὸς τῆς βασιλείας μου ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα νοέμβριον τῆς ἐνισταμένης ϛ' ἰνδ. τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐννακοσιοστοῦ λϛ' ἔτους ἐν ᾧ καὶ ἡ βασιλεία μου ὑπεσημήνατο.

† Θεόδωρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβὴς δεσπότης παλαιολόγος ὁ πορφυρογέννητος †.

Ἔτος 1428.

† Ὁ οἰκεῖος τῆς βασιλείας μου κῦρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς, ἐνεφάνισεν εἰς αὐτὴν ἀργυρόβουλον τοῦ περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου πανευτυχεστάτου δεσπότου τοῦ πορφυρογεννήτου κυρίου Θεοδώρου τοῦ παλαιολόγου διαλαμβάνον, ἵνα ἔχῃ τὸ περὶ τὸ καστρίον χωρίον τὴν βρύσιν μετὰ τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς, καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ πᾶσαν καὶ παντοίαν ἀποφέρηται καὶ ἀποκερδαίνῃ πρόσοδον. τήν τε ὑπὲρ τοῦ κεφαλατικίου δηλονότι. καὶ τὰς δύο μείζας τά τε ἐν αὐτῷ ἐξαλειμματικὰ στασία· καὶ πᾶν ἄλλο δημοσιακὸν δίκαιον. ἄνευ μὲν τῶν ὑπὲρ τοῦ ἑξαμιλίου ἀποταχθέντων ἢ ἀποταχθησομένων κεφαλαίων ἔχων ἄδειαν αὔξειν καὶ βελτιοῦν αὐτὸ, κατὰ τὸν ἐνόντα τρόπον. ὁμοίως καὶ ὅσους ἂν προσφέρηται ἢ αὐτὸς ἢ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ξένους, καὶ τοῦ δημοσίου ἀνεπιγνώστι καὶ προσκαθήσωσιν ἐκεῖσε ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίῳ, ἵνα ἔχωσι καὶ αὐτοὺς κατα τὸν αὐτὸν τρόπον. μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ, καθέξῃ καὶ νεμηθήσεται τὸ αὐτὸ χωρίον μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ γενησομένης ὑπὲρ αὐτοῦ αὐξήσεως, εἷς τῶν γνησίων παίδων καὶ κληρονόμων αὐτοῦ, ὁ προτιμότερος. καὶ τοῦτο γίνηται κατὰ διαδοχὴν εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον ὀφείλοντος τοῦ κατέχοντος αὐτὸ ἀεὶ ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. (Ὁμοίως) ἐνεφάνισε καὶ ἕτερον ἀργυρόβουλον τοῦ εἰρημένου περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου, διαλαμβάνον ὡς ἂν κρατῇ καὶ κεφαλατικεύῃ ὁ εἰρημένος κῦρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς, τὸ κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου· μετὰ πάσης τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ συνηθείας καὶ περιοχῆς· λαμβάνων κατ' ἔτος ἐντὸς τοῦ προσοδίου αὐτοῦ, πάντα τὰ δίκαια τοῦ κεφαλατικίου τῆς αὐτῆς χώρας· τάς τε μείζας· καὶ εἴ τι ἄλλο, ὀφείλουσιν οἱ ἔποικοι τῆς αὐτῆς χώρας βασιλικὸν δίκαιον· χωρὶς μόνης τῆς τοῦ φλωριατικοῦ δόσεως· μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, ἵνα κρατῶσι καὶ κεφαλατικεύωσι τὸ τοιοῦτον κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου καὶ οἱ γνήσιοι υἱοὶ αὐτοῦ παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν, κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον. ὀφείλοντες ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. καὶ ἐὰν προτελευτήσῃ ὁ ἕτερος αὐτῶν, ἵνα ὁ ζῶν κατέχῃ καὶ τὴν τοῦ τεθνεῶτος μερίδα παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωήν. ταῦτα δὴ οὖν τὰ ἀργυρόβουλλα

ἐμφανίσας τῇ βασιλείᾳ μου ὁ εἰρημένος κῦρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς, παρεκάλεσεν ἵνα πορίσηται καὶ χρυσόβουλον τῆς βασιλείας μου εἰς πλείονα τὴν αὐτοῦ ἀσφάλειαν. ἡ βασιλεία μου οὖν εὐμενῶς τὴν αὐτοῦ παράκλησιν προσδεξαμένη, τὸν παρόντα χρυσόβουλλον λόγον ἐπιχωρηγεῖ καὶ ἐπιβραβεύει αὐτῷ. δι' οὗ εὐδοκεῖ θεσπίζει πρὸς ταῦτα καὶ διορίζεται ἵνα τὰ εἰρημένα ἀργυρόβουλλα τοῦ περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου ἔχωσι τὸ κύρος' τὸ στέργον' καὶ τὸ βέβαιον' καὶ κατέχῃ ὁ εἰρημένος οἰκεῖος τῆς βασιλείας μου κῦρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς τὸ περὶ τὸ καστρίον χωρίον τὴν βρύσιν μετὰ πάντων τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ, ἄνευ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἐξαμιλίου μόνης δόσεως ὡς προείρηται' ἔχων ἄδειαν αὔξειν καὶ βελτιοῦν αὐτὸ καὶ παραπέμπειν καὶ πρὸς τοὺς ἐξ αὐτοῦ γνησίους παῖδας, ἐπὶ τῷ παραπέμπεσθαι καὶ παρ' ἐκείνων τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον πρὸς τοὺς ἐξ αὐτῶν, κατὰ διαδοχὴν ἀδιάκοπον, εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον. ὀφειλόντων τῶν ἀεὶ κατεχόντων αὐτὸ. ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. ὁμοίως ἵνα ἔχῃ ὁ εἰρημένος κῦρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς τὸ κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου, λαμβάνων ἐντὸς τοῦ προσοδίου αὐτοῦ πάντα τὰ δίκαια τοῦ κεφαλατικίου τῆς αὐτῆς χώρας καὶ τὰς μείζας' καὶ ἤ τι ἄλλο ὀφείλουσιν οἱ ἔποικοι τῆς αὐτῆς χώρας βασιλικὸν δίκαιον. χωρὶς μόνης τῆς τοῦ φλωριατικοῦ δόσεως. μετὰ δε τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, ἵνα κρατῶσι καὶ κεφαλατικεύωσι τὸ τοιοῦτον κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου, καὶ οἱ γνήσιοι υἱοὶ αὐτοῦ παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον. ὀφείλοντες ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. καὶ ὅταν προτελευτήσῃ ὁ ἕτερος αὐτῶν, ἵνα ὁ ζῶν κατέξῃ καὶ τὴν τοῦ τεθνεῶτος μερίδα παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωήν. κατὰ τὴν περίληψιν καὶ ἰσχὺν καὶ δύναμιν τῶν εἰρημένων ἀργυροβούλλων τοῦ περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου πανευτυχεστάτου δεσπότου, τοῦ πορφυρογεννήτου. τῇ γοῦν ἰσχύι καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου τῆς βασιλείας μου καθέξῃ ὁ εἰρημένος κῦρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς, τὸ περὶ τὸ καστρίον χωρίον τὴν βρύσιν μετὰ πάντων τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ, ἄνευ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἐξαμιλίου μόνης δόσεως ὡς προείρηται. ἔχων ἄδειαν, αὔξειν καὶ βελτιοῦν αὐτὸ καὶ παραπέμπειν καὶ πρὸς τοὺς ἐξ αὐτοῦ γνησίους παῖδας, ἐπὶ τῷ παραπέμπεσθαι καὶ παρ' ἐκείνων τὸν ἴσον ὅμοιον τρόπον πρὸς τοὺς ἐξ αὐτῶν κατὰ διαδοχὴν ἀδιάκοπον, εἰς τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον ὀφειλόντων τῶν ἀεὶ κατεχόντων αὐτὸ, ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. Ἔτι ἵνα ἔχῃ ὁ εἰρημένος κῦρ Γεώργιος ὁ Γεμιστὸς, τὸ κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου λαμβάνων ἐντὸς τοῦ προσοδίου αὐτοῦ, πάντα τὰ δίκαια τοῦ κεφαλατικίου τῆς αὐτῆς χώρας καὶ τὰς μείζας καὶ ἤ τι ἄλλο ὀφείλουσιν οἱ ἔποικοι τῆς αὐτῆς χώρας βασιλικὸν δίκαιον' χωρὶς μόνης τῆς τοῦ φλωριατικοῦ δόσεως. μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, κρατήσωσι καὶ κεφαλατικεύσωσι τὸ τοιοῦτον κάστρον καὶ τὴν χώραν τοῦ φαναρίου, καὶ οἱ γνήσιοι δύο υἱοὶ αὐτοῦ, παρ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν, κατὰ τὸν ἀναγεγραμμένον τρόπον. ὀφείλοντες ἀποδιδόναι ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν ἀνήκουσαν δουλείαν. καὶ ὅταν τελευτήσῃ ὁ ἕτερος αὐτῶν, ἵνα ὁ ζῶν κατέχῃ καὶ τὴν τοῦ τεθνεῶτος μερίδα παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν, κατὰ τὴν περίληψιν καὶ ἰσχὺν καὶ δύναμιν τῶν εἰρημένων ἀργυροβούλλων τοῦ περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου πανευτυχεστάτου δεσπότου τοῦ πορφυρογεννήτου. Εἰς καὶ τὴν περὶ τούτων δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος τῆς βασιλείας μου. ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα ὀκτώβριον τῆς νῦν ἑβδόμης ἰνδικτιῶνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐννακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ἑβδόμου ἔτους ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐσεβὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημείνατο κράτος.

† Ἰωάννης ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ ῥωμαίων ὁ παλαιολόγος †.

Ἔτος 1450.

† Οἱ οἰκεῖοι τῆς βασιλείας μου ὅ τε κῦρ δημήτριος καὶ κῦρις ἀνδρόνικος οἱ γεμιστοὶ ἐνεφάνισαν ἀργυρόβουλλον τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου δεσπότου τοῦ πορφυρογεννήτου, δι' οὗ εὐεργετῶνται ὁ μὲν κῦρις δημήτριος τὸ κάστρον τοῦ φαναρίου ὁ δε κῦρ ἀνδρόνικος τὸ χωρίον τὴν βρύσιν, μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ δηλουμένης δυνάμεως, καὶ τῶν καθόλων εἰσοδημάτων αὐτῶν, ἄνευ τῆς δόσεως τοῦ φλωριατικοῦ, ἐνεφάνισαν δὲ καὶ θεῖον καὶ σεπτὸν χρυσόβουλλον λόγον τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ βασιλέως, δι'οὗ τήν τε πρὸς τοὺς τοιούτους γεμιστοὺς διὰ τοῦ εἰρημένου ἀργυροβούλλου ἐπιβεβαιοῖ τοιαύτην εὐεργεσίαν, καὶ προστίθηται αὐτοῖς καὶ τὴν τοῦ φλωριατικοῦ δόσιν, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν τελευτὴν καὶ εὐεργετεῖ αὐτοὺς ἔχειν καὶ ταύτην, καθ' ὃν τρόπον ἔχει ἑκάτερος τούτων, ὁ μὲν τοῦ φαναρίου, ὁ δὲ τῆς βρύσεως τήν τε ἀρχὴν, καὶ τὰ ἄλλα εἰσοδήματα. καὶ ἐζήτησαν καὶ παρεκάλεσαν ἵνα τύχωσι καὶ ἀργυροβούλλου ὁρισμοῦ τῆς βασιλείας μου ἐπὶ τούτοις, πλείονος αὐτῶν ἀσφαλείας καὶ βεβαιώσεως ἕνεκα. ἡ βασιλεία μου οὖν τὴν τοιαύτην αὐτῶν ζήτησιν καὶ παράκλησιν εὐμενῶς προσδεξαμένη, τὸν παρόντα ἀργυρόβουλλον ὁρισμὸν αὐτῆς ἀπολύει δι' οὗ δὴ καὶ διορίζεται καὶ εὐεργετεῖ πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἂν κατὰ τὴν δύναμιν καὶ περίληψιν τοῦ τε εἰρημένου ἀργυροβούλλου,καὶ τοῦ ἐπὶ τούτῳ προβάντος σεπτοῦ χρυσοβούλλου, ὁ μὲν κῦρις δημήτριος (κατέχῃ καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς) τὸ κάστρον τὸ φανάριον μετὰ πάσης τῆς νομῆς αὐτοῦ καὶ περιοχῆς, καὶ ἄρχῃ οὗτος

αὐτοῦ καὶ κεφαλατικεύῃ, παρὰ μηδενὸς τῶν ἁπάντων εἰς τοῦτο διενοχλούμενος. καὶ νέμηται αὐτὸ (κυρίως καὶ δεσποτικῶς ἔτι καὶ ἀναφαιρέτως καὶ) ἀναποσπάστως, λαμβάνων ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰς συνήθεις καὶ τεταγμένας δόσεις αὐθεντικὰς, καθὼς ἂν παραδίδωνται πρὸς αὐτὸν ἀπογραφικῶς, κὰν αὔξησίς ποτε εἰς αὐτὰς (ἥτισοῦν εὑρίσκηται τήν τε ὑπὲρ τοῦ κεφαλατικίου) δηλονότι καταλογιζομένην, καὶ τὰς μύζας ἀμφοτέρας, εἴ τέ τι ἐκεῖσε ἐξαλειμματικόν ἐστιν ἢ ἔσται. καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν τὰς πάσας τε καὶ παντοίας δόσις (αὐθεντικάς. Ἐπεὶ προσέθησεν ὡς) εἴρηται καὶ ὁ αὐθέντης μου ὁ ἀδελφός μου ὁ βασιλεὺς διὰ τοῦ εἰρημένου σεπτοῦ χρυσοβούλλου αὐτοῦ, τὸ φλωριατικὸν τοῦ αὐτοῦ κάστρου. ἵνα ἐπιλάβηται καὶ τούτου μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (τελευτὴν καὶ νέμηται) καὶ ταύτην τὴν δόσιν, καθάπερ καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐκεῖ αὐθεντικάς. ὁ δὲ κῦρις ἀνδρόνικος ὁ γεμιστὸς κατέχῃ ὁμοίως καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς τὸ περὶ τὸ καστρίον χωρίον τὴν βρύσιν, μετὰ πάσης τῆς αὐτοῦ νομῆς καὶ περιοχῆς. καὶ ἄρχῃ οὗτος αὐτοῦ καὶ κεφαλατικεύῃ, ἰδίᾳ τε καὶ χωρὶς ἀπὸ τοῦ καστρίου κεφαλατικίου. καὶ παρὰ μηδενὸς τῶν ἁπάντων εἰς τοῦτο διενοχλούμενος. καὶ νέμηται αὐτὸ κυρίως καὶ δεσποτικῶς, ἔτι τε ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως. λαμβάνων ἐξ αὐτοῦ, καὶ τὰς συνήθεις τε καὶ τεταγμένας δόσις αὐθεντικὰς καθὼς παρεδόθησάν τε καὶ παραδίδονται πρὸς αὐτὸν ἀπογραφικῶς, κὰν αὔξησίς ποτε εἰς αὐτὰς ἥτισοῦν εὑρίσκηται τήν τε ὑπὲρ κεφαλατικίου δηλονότι καταλογιζομένην, καὶ τὴν τοῦ βιγλιατικοῦ καὶ τὰς μύζας ἀμφοτέρας· τά τε ἐκεῖ ὄντα ἢ ἐσόμενα ἐξαλειμματικὰ στασεῖα μετὰ καὶ τῆς προευεργετηθείσης αὐτῷ γῆς παρ᾽ αὐτοῦ αὐθέντου μου τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ βασιλέως, τῆς ἀπὸ τῆς μητροπόλεως τρόπῳ ἀνταλλαγῆς περιελθούσης τῷ δημοσίῳ· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, τὰς πάσας τε καὶ παντοίας δόσεις αὐθεντικάς. Ἐπεὶ προσέθησεν ὡς εἴρηται καὶ ὁ αὐθέντης μου ὁ ἀδελφός μου ὁ βασιλεὺς, διὰ τοῦ εἰρημένου σεπτοῦ χρυσοβούλλου αὐτοῦ τὸ φλωριατικὸν τοῦ αὐτοῦ χωρίου. ἵνα ἐπιλάβηται καὶ τούτου ὁ τοιοῦτος κῦρις ἀνδρόνικος γεμιστὸς, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τελευτήν. καὶ νέμηται καὶ ταύτην τὴν δόσιν καθάπερ καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐκεῖ αὐθεντικάς. ἀλλὰ καὶ ἐάν ποτέ τις τεθῇ ἐν τῷ καθόλου τόπῳ καὶ νοτέρα δόσις, εἴ τε κατ᾽ ἐναλλαγὴν τῶν νῦν συνήθως, διδομένων, εἴ τε κατὰ προσθήκην τινὰ, διηνεκὴς καὶ οὐ πρὸς καιρὸς, ἵνα λαμβάνωσι καὶ ταύτην οὗτοι ἀμφότεροι· ὁ μὲν τοῦ φαναρίου, ὁ δὲ τῆς βρύσεως· καὶ νέμωνται καὶ ταύτας καθάπερ καὶ τὰς ἄλλας ἁπάσας δόσεις· τῇ γοῦν ἰσχύι καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος ἀργυροβούλλου ὁρισμοῦ τῆς βασιλείας μου, καθέξουσι ἑκάτερος τῶν εἰρημένων γεμιστῶν, ὁ μὲν τὸ φανάριον, ὁ δὲ, τὴν βρύσιν· λαμβάνοντες ἐξ αὐτῶν καὶ τὰς ἀναγεγραμμένας ἁπάσας δόσεις, ἐφ᾽ ὅρῳ τῆς ἑαυτῶν ζωῆς, ἀποδιδόντες καὶ τὴν ἀνήκουσαν ὑπὲρ τούτων δουλείαν· δεχόμενοί τε πάσας τὰς εἰρημένας δόσεις, εἰς προσόδια καὶ οἰκονομίας αὐτῶν, ἄνευ τῆς οἱασοῦν ἀφαιρέσεως καὶ ἐκδουλεύωσιν. ἐὰν δὲ καὶ μειζόνων κριθῶσιν ἄξιοι προσοδίων, δεχόμενοι καὶ ταύτας, ἐντὸς τῆς ποσότητος τῶν προσοδίων αὐτῶν. μετὰ δὲ τὴν ἑκατέρου αὐτῶν τελευτὴν, ἐπιλείψονται τῶν τοιούτων τοῦ τε φαναρίου δηλονότι καὶ τῆς βρύσεως, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν ἐσόμενοι γνήσιοι παῖδες, ἄῤῥενές τε καὶ ἐξ ἀῤῥενογονίας κατὰ διαδοχὴν, καὶ καθέξουσι καὶ νεμηθήσονται ταύτας καὶ οὗτοι, κατὰ τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον. οὕτω μέν τοι, ὥςτε ἕνα μὲν τοῦ φαναρίου, ἕνα δὲ τῆς βρύσεως, τοὺς πρεσβυτάτους δηλονότι, τῶν ἀπὸ γένους ἑκατέρου αὐτῶν ἐπιλαμβάνεσθαι, καὶ τούτων ἑκάτερον τελευτήσαντα αὖθις ἕνα ὁμοίως διαδέχεσθαι, καὶ τοῦτο οὕτως ἀεὶ γίγνεσθαι, ἄχρις ἄν τις τῶν ἀπὸ γένους αὐτοῦ γεμιστοῦ ἄῤῥενες καὶ ἐξ ἀῤῥενογονίας ὑπολείπηται. ἐὰν μέν τοι συμβῇ, ἀπὸ μὲν τοῦ ἑτέρου αὐτῶν μηδένα ἄῤῥενα, ἢ μὴ ἐξ ἀῤῥενογονίας ὑπολειφθῆναι, ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου πλείους, καὶ οὕτω, τῶν ἀπὸ γένους τοῦ αὐτοῦ, ἕνα μὲν τοῦ φαναρίου, ἕνα δὲ τῆς βρύσεως ἐπιλαμβάνεσθαι. ἔτι ἐὰν συμβῇ ποτε τὸν πρεσβύτατον τῶν ἀπὸ γένους ἑκατέρου αὐτῶν καὶ ᾧ γίγνεσθαι ἡ διαδοχὴ, παντάπασιν ἀνάξιον γενέσθαι τῆς τοιαύτης δωρεᾶς, ἵνα ἕτερος τῶν ἀπὸ γένους τοῦ αὐτοῦ γεμιστοῦ, ἄξιος μᾶλλον ἐκείνου, εἰς τὴν ἐκείνου ἀντισάγηται διαδοχήν. Ἔτι διορίζεται ἡ βασιλεία μου καὶ εὐεργετεῖ, ἵνα ὅσους ἂν ἀνθρώπους ξένους τε καὶ τῷ δημοσίῳ ἀνεπιγνώστους φέρωσι καὶ προσκαθίσωσιν οἱ αὐτοὶ γεμιστοὶ, ἤ τινες τῶν διαδόχων αὐτῶν, εἴ τε ἐν τῷ φαναρίῳ, εἴ τε ἐν τῇ βρύσει, κατέχωσι καὶ τούτους καὶ νέμωνται. τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον, παρὰ μηδενὸς τῶν ἁπάντων, μηδὲ τούτων ἕνεκα διενοχλούμενοι, ἀλλὰ πάσης ἀνενοχλησίας ἀπολαύοντες. Καὶ εἰς περὶ τούτων πάντων δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν, γέγονε καὶ ὁ παρὼν ἀργυρόβουλλος ὁρισμὸς τῆς βασιλείας μου ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα ἰούλιον τῆς νῦν τρεχούσης ἰνδικτιῶνος ιγ᾽ τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐννακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους ἐν ᾧ καὶ ἡ βασιλεία μου ὑπεσημήνατο.

† Δημήτριος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ εὐσεβὴς δεσπότης παλαιολόγος ὁ πορφυρογέννητος: .

Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἐνταῦθα μετατύπωσιν τῶν ἀνωτέρω διπλωμάτων ἐτηρήθη ἡ αὐτὴ γραφὴ καὶ στίξις τοῦ πρωτοτύπου.

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ

Περὶ τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ πυρκαϊᾶς
τοῦ Ἁγίου Τάφου.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 303.)

ἰδοὺ καὶ ἔρχονται τινὲς τοῦρκοι ἁρματωμένοι,
μὲ ὅπλα εἰς τὰ χαίρια καὶ ἐξηγριωμένοι·
καὶ ἄρχισαν τὴν σκαλωσιὰν ἀμέσως νὰ κρημνίζουν,
καὶ τοὺς μαστόρους ἐνταυτῷ νὰ τοὺς κουρσουμ-[λαδίζουν.
τὸν σιλιχτάρι γύρευαν, κι' αὐτὸν τὸν μουπασίρη,
οἱ δὲ φυγόντες κρύφθηκαν μέσα στὸ μοναστῆρι·
κ' ἐκεῖθεν καβαλίκευσαν ἀπὸ τὴν χώραν βγαίνουν,
καὶ εἰς τὸ σάμι ἤθελαν ἀμέσως νὰ πηγαίνουν·
μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ μουρτὴς ὁ ἀνωειρημένος,
ὡς τάχα ὁ παγκάκιστος οὐκ ἦν ἰδεασμένος.
ἀμέσως τοὺς ἐπρόφθασε κλαίει παρακαλῶντας,
πεύτει εἰς τὰ ποδάρια τους λέγει παρακινῶντας·
τοῦτο νὰ μὴν τὸ κάμωσι διότι τὸν ἐγγύζουν,
κι' ἂν πάθουν τίποτες κακὸν ἐκ τούτου νὰ γνωρίζουν.
καὶ ἔτζι κατεπείσθηκαν εἰς τὸ νὰ ἐπιστρέψουν,
ἵνα μὴ καθ' ὁδὸν αὐτοὺς τύχη καὶ τοὺς παστρέψουν.
ἀλλὰ τοῦτο τὸ κίνημα λέγω τῶν ἐντοπίων,
δὲν ἐπροῆλθ' ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρμενίων·
ἐκεῖνοι τοὺς διήγειραν σ' αὐτὸ τὸ χαρακιέτι,
διὰ νὰ ἐμποδίσωσι ναοῦ τὸ μεραμέτι·
κ' ἐζήτουν οἱ παγκάκιστοι τὰ μέρη ποῦ οἰκῶσι,
νὰ μὴ κτισθῶσι πρὸς καιρὸν ἕως οὗ νὰ σταλθῶσι·
εἰδήσεις στοὺς σαῤῥάφηδες τοὺς ὄντας εἰς τὴν πόλιν,
εἰς διορίαν ἡμερῶν ἑξῆντα μίαν ὅλην·
ἡμεῖς δὲ τοὺς ἐδώκαμεν ὄχι μόνον ἑξῆντα,
ἀλλὰ τρεῖς τόσαις δηλ. ἑκατὸν ὀγδοήντα·
ἀπὸ τὴν πόρταν τὸ λοιπὸν ἡ σκαλωσιὰ σηκώθη,
στὴν ἀχυβάδα ἱεροῦ βήματος ἀνωρθώθη.
λοιπὸν ἂς τοὺς ἀφήσωμεν ἐκεῖ καὶ ἂς δουλεύουν,
ἡμᾶς εἰς βασιλεύουσαν θαῤῥῶ νὰ μᾶς γυρεύουν.
νὰ μάθωμεν τὰ πράγματα πῶς εἶναι καὶ πῶς τρέχουν,
ἂν ἔπαυσαν πλέον ἐκεῖ, ἢ πάλιν κατατρέχουν·
γυρίσαμεν κι' ἐμάθομεν τὸν τύπον πῶς ἐπέχει,
τῶν ἀποῤῥήτων δεβλετιοῦ βουλῶν τε πῶς μετέχει·
παναγιωτάκης ὁ λαμπρὸς κλόνος τῶν μουρουζαίων,
σεμνύνωμα τοῦ γένους μας νέων τε καὶ ἀρχαίων·
οὐχὶ δ' ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ ἄλλων,
ῥιτζάλιδων τοῦ δεβλετιοῦ μικρῶν τε καὶ μεγάλων
καὶ ἀρμενίους εὕρομεν δόντας πάλιν δευτέραν,
ἀναφορὰν στὸ κράτος του ἄλλην μίαν ἡμέραν.
στὰ ψωμαθειᾶ τὴν ἔδωκαν, πλὴν ἦτον μουχτασάρι,
ὄχι καθὼς ἡ πρώτη τους μὲ ὕφος μουρατάλι·
ἀλλὰ κι' αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἔξω πάλιν εὐγάλει,
καὶ ἰχαλὲ στὴν ὑψηλὴν πόρταν πάλιν τὴν κάνει.
ἐξέδωκεν οὖν ὁρισμὸν τὸ ὑψηλὸν δεβλέτι,
κ' ὁ σεχισλὰμ δουρὴ ζαδὲς τό καμεν ἰσαρέτι·
καὶ τέσσαρας διώρισε δεβλέτζε οὐλαμάδες,
καὶ τρεῖς ἀπ' τοὺς ῥιτζάλιδες δυὸ ἦτον μουβελλάδες·
γιὰ νὰ κοιτάξουν τὸν νιζᾶν ὀρθῶς ὄχι ἀκρίτως,
ῥωμαίων καὶ ἀρμένιδων, καὶ ἀδωροδοκήτως·
τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἤτοι τῶν ἀνωτέρω,
ἀφέντιδών τε καὶ κριτῶν τὰ βλέπεις κατωτέρω.
τὰ δύω πρῶτα ποῦ εἰδῆς εἶναι τῶν μουβελλάδων,
τὰ ἄλλα δύω δεύτερα εἶναι μουδεῤῥισάδων·
τὰ δ' ἄλλα τρία ἐφεξῆς εἶναι τοῦ ῥιτζαλίου,
τῆς ὑψηλῆς πόρτας φημὶ αὐτοῦ τοῦ δεβλετιου.
μεχμὲτ ἐμὶν πασαζαδὲς παγιὲν ῥούμελης ἔχων,
μεχμὲτ ταχὶρ ἐφένδης δὲ ἀνατολῆς ἐπέχων·
ὁ δὲ ἐμίνης τοῦ φετβᾶ μεχμὲτ ῥασὶδ ἐφένδης,
καὶ ὁ κασάμι ἀσκερὴ ἦν σουλεϊμὰν ἐφένδης.
ἀπὸ δὲ τῶν ῥιτζάλιδων ἦν ὁ ρεῒζ ἐφένδης,
ὃς μεχεμμέτ ἐλέγετο ἐμὶν βαχὶδ ἐφέντης·
ὁ πρώην δευτερδάρης δὲ γιουσοὺφ ἀκιὰχ ἐφένδης,
καὶ ὁ ἐμίνης τερσχανὲ ἀχμὲ ἀζὶζ ἐφένδης·
ἀφ' οὗ οὖν διωρίσθησαν οὗτοι οἱ μουβελλάδες,
οἱ μουτεῤῥίσιδες φημὶ ῥιτζάλια οὐλαμάδες·
διεμηνύθημεν κ' ἡμεῖς οἱ πάμπτωχοι ῥωμαῖοι,
ὁμοίως καὶ οἱ πλούσιοι βάρβαροι ἀρμεναῖοι·
ἵνα ἐκλέξωμεν κ' αἱ δυὼ φυλαὶ πληρεξουσίους,
ἑκάστη ἀπ' τὸ γένος της πέντε καὶ ὄχι πλείους·
ἐδιωρίσθησαν λοιπὸν ἐκ μέρους ἡμῶν ἕξη,
καὶ εἰς τὴν πόρταν στάλθηκαν ἐπὶ τῇ διαλέξει·
ὁ κύριος γεράσιμος πρώην θεσσαλονίκης,
ὅστις καθὼς προείρηται κατάγεται ἐκ κρήτης·
ὁ ἰκονίου κύριλλος καὶ οἱ ἁγιοταφῖται,
προκόπιος μητρόφανες ἄμφω ἀνατολῖται·
ὁ φάραχ ἐπιλεγόμενος χαίνας ἤτοι γιανάκης,
κι' ὁ καστρινὸς ἦν μετ' αὐτῶν κύριος νικολάκης·
ἐκ μέρους ἀρμενίων δὲ πλῆθος μὲν ἐσυνήχθη,
ἀλλ' οἱ ἑπτὰ παρέστησαν τὸ πλῆθος ἀπεβλήθη·
ἐδίρνελης λεγόμενος πογὸς ὁ βαρδαπέτης,
σαῤῥάφιδων ὁ κεχαγιᾶς ἦν τότ' ὁ καραπέτης·
ὁ οὐζοῦν ἀρετοῦν ὀγλοὺς σαῤῥάφης ὁ βανέζης,
ὁ παρουττζῆ δὲ κάλφασι ὁ μαστροαρακιέλης·
κιλτζόγλους ὁ κατόλικος σαῤῥάφης ὁ ἀντώνης,
ὁ τοῦ κεβόρκη δὲ υἱὸς σαῤῥάφης ὁ κιρκόρης·
τινγκίρογλου γιαζιτσισῆ λεγόμενος μινάσης,
ἂν εἶναι καὶ κατόλικος ἀρμένην νὰ λογιάσῃς·
ἀφ' οὗ δὲ παρεστάθημεν ὅλοι εἰς τὸ μετζλῆσι,
μᾶς ἔδωκαν τὴν ἄδειαν καὶ εἴχομεν καθίσει·
ἤρχισεν οὖν ἐμὶν πεῒς πρῶτον νὰ ἐκθειάζῃ,
τὸν ἄνακτα σουλτὰν μαχμοὺτ καὶ νὰ ἐγκωμιάζῃ.

ἔτος ͵αωθ μουραφᾶς α'.

καὶ λέγει εἶναι προσταγὴ ἵνα θεωρηθῶσι,
οἱ μεταξὺ νιζάδες σας κι' ἐννόμως νὰ λυθῶσι.
ἔπειτα μᾶς ἠρώτησεν ἐὰν ἐκλελεγμένοι,
εἴμεθ' ἀπ' τὸ γένος του καθ' εἷς διωρισμένοι·

ἡμεῖς οὖν ἀπεκρίθημεν ἔβετ ἐφένδιμ νέσκαι,
οἱ δ' ἀρμεναῖοι ἔμπαλιν χάϊρ ἐφένδιμ ὅσκε·
ἤμεθα γὰρ ἐσνάφια σαῤῥάφιδες καὶ γέροι,
αὐτοὶ δὲ ὀκουμούσιδες ὅλοι τους καλογέροι·
γελάσαντες δὲ ἅπαντες κοινῶς πρὸς τούτους εἶπον,
ἐσεῖς εἶσθε ἀνόητοι ὅμοιοι μὲ τὸν λοῦπον·
νιζὰν ἐδῶ δεν ἔχετε ἐσεῖς διὰ τὴν πίστιν,
ὁ μουρκφάς σαχρέμεται τὸν νόμον καὶ τὴν κρίσιν·
καὶ οὕτως ὡμολόγησαν πῶς εἶν ἐκλελεγμένοι,
κι' αὐτοὶ ἀπὸ τὸ γένος τους εἶναι διωρισμένοι.
τὸ ἀρζουχάλι τους λοιπὸν ἐμίν πεῖς εὐγάζει,
καὶ πέρνοντας στὸ χαίρι του ἄρχισε νὰ διαβάζῃ.
ἡ δὲ διάληψις αὐτοῦ καὶ τὰ ζητήματά τους,
ἢ νὰ εἰπῶ καλλίτερα τὰ ἀδικήματά τους·
ἦτον πῶς τάχα ἐξ ἀρχῆς ὁ τάφος τοῦ κυρίου,
καὶ ἡ ἀποκαθήλωσις, κι' ὁ τόπος τοῦ κρανίου·
καὶ ἡ ἁγία βηθλεὲμ ἡ γέννησις κυρίου,
κι' ὁ τάφος ἐν γεθσιμανῆ μητρὸς τῆς τοῦ κυρίου·
αὐτὰ τὰ πέντε τάχατες ῥηθέντα ζιαρέτια,
γράφουσι τὰ φερμάνια τους νὰ εἶναι μουστερέκια·
τὰ δ' ἄλλα ὄντα ἐν ναῷ μέρη οἰκήματά τους,
μόνοι νὰ τὰ ὁρίζωσιν ὡς καθ' αὐτὰ δικά τους·
ὁμοίως δὲ καὶ τὰ λοιπὰ γένη δινδάσικά τους,
νὰ εἶναι ὅλα ὑπ' αὐτοὺς ὡσὰν γιαμάκιά τους.
τὰ μὲν ζιαρετκιάχικα ἔχοντες ἰστιράκεν,
τὰ δὲ λοιπὰ μέρη αὐτῶν ἔχοντες ἰστικλάλεν.
ἀλλ' οἱ ῥωμαῖοι θέλουσιν ὅλα αὐτὰ μὲ βίαν,
νὰ ἀποσπάσων ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν σφῶν κακίαν·
διὸ στὴν ἀπουσίαν τους ὅλα των τὰ σενέτια,
τερκῆνι ταῦτα ἔκαμαν διὰ νερσανιέτια·
μάλιστα ἔχουσι σκοπὸν ὁποῦ τὰ ζιαρέτια,
ὅσον τὰ ἰστικλάλικα ὅσον καὶ μουστερέκια·
ὅλα νὰ τοὺς τὰ πάρωσι κι' αὐτοὺς νὰ τοὺς πετάξουν,
καὶ ἀπὸ τὴν ἱερουσαλὴμ ὅλους νὰ τοὺς τινάξουν.
διὸ κρυφίως ἔλαβον παρὰ τοῦ βασιλείου,
εἰς τὸ συμβεβηκὸς αὐτὸ τώρα τοῦ γιαγκινίου·
χάτι σερίφι ὑψηλὸν καὶ ἄδειαν νὰ κτίσουν,
τὸν καμαρὲν μόνοι αὐτοὶ νὰ τὸν μερεμετίσουν.
αὐτοῦ λοιπὸν τοῦ ὁρισμοῦ τὸ κάϊδι του ζητοῦσι,
νὰ γένῃ ῥέφι καὶ τερκὶν (1) καὶ ἄλλο παρακαλοῦσι·
νὰ ἐκδοθῇ βασιλικὸν προσκυνητὸν φερμάνι,
κάθε γένος τὰ μέρη του ξεχωριστὰ νὰ κάμῃ·
τὰ ἴδια τὸ ἴδιον μὲ συντροφιὰν δὲ τ' ἄλλα,
ὅλα τὸ μουστερέκια μικρά τε καὶ μεγάλα.
ταῦτα ἐδιαλάμβανεν αὐτ' ἡ ἀναφορά των,
αὐτὰ ἦν τὰ ζητήματα τάχα ὡς δίκαιά των·
λοιπὸν ἀπ' τὸν ἐμίν πεϊ ἀφ' οὗ αὐτὴ διαβάσθη,
καὶ ὅλο τὸ μετζλήσιον ἀφ' οὗ τὴν ἠκροάσθη·
λέγει πάλιν ἐμίν πεῖς μὲ γλῶσσαν του γλυκεῖαν,
καὶ μὲ φωνὴν τοὺς ἐρωτᾷ ἐπιεικῆ πραεῖαν·
τί εἶναι τὸ μεράμισας ὦ φίλοι τί ζητεῖτε;

ὁ βαρδαπέτη δὲ πωγὸς πρῶτος ἀπολογεῖται·
ἐφένδιμ τὰ ζητήματα ἡμῶν καὶ τὸ μεράμι,
τὸ ἀρζουχάλι μας αὐτὸ ὅλα δῆλα τὰ κάμνει·
ἐκεῖνο λέγει ἐμίν πεῖς, ἔγινε κιρχάτι,
ἀλλὰ καθ' ἱερὸν ἡμῶν νόμον καὶ σεραάτι.
πρέπ' νὰ κάμ' ὁ δαβατζῆς ἐκ στόματος ἰκράρι,
μήπως ὁ ἐναγόμενος κάμῃ αὐτὰ ἰνκιάρι.
καὶ διὰ τοῦτο θαρετὰ λέγεται ὁμιλεῖτε,
συστάλθημεν φοβήθημεν ὕστερον μὴν εἰπῆτε·
ὅσα ἂν θέλετε ἐσεῖς στὸν μαζπατὰν περνοῦμεν·
καὶ ὅσα ἂν δὲν θέλετε ἡμεῖς δὲν τὰ περνοῦμεν·
ἂν κατὰ λάθος δὲ ἐσεῖς ἄλλ' ἀντ' ἄλλων εἰπῆτε,
πάλιν ἡμεῖς τὰ σβύνομεν ἐσεῖς μὴ συσταλθῆτε·
μ' ὅλον τοῦτο προσέχετε καλὰ εἰς τὰς προτάσεις,
ὕστερον νὰ μὴν ἔχετε παράπονα προφάσεις·
ἄρχισε τοίνυν ὁ πογὼς νὰ λέγῃ νὰ προβάλλῃ,
ὅσα ἂν διελάμβανε αὐτὸ τὸ ἀρζουχάλι·
παρέστησαν δὲ ἐν ταὐτῷ ῥέσμινα καὶ περγέλια,
καὶ πάντες ξεκαρδίσθηκαν ἀπ' τὰ πολλὰ τὰ γέλοια·
τὰ εἶχον μὲ διάφοραις μπογιαῖς μπογιαδισμένα,
ὡς μέρη τάχα χωριστὰ τοῦ καθενὸς γραμμένα·
καὶ ἔδειχναν μὲ δάκτυλον τὰ μέρη τα δικά τους,
ὁμοίως καὶ τὰ τῶν φυλῶν μὲ τὰ ὀνόματά τους.
τότ' ὁ ῥεΐζης θύμωσε περὶ τῶν ὀνομάτων,
καὶ πατρικὰ τοὺς ἤλεγξε πῶς τρώγουν τὰ κακάτων·
ὁμοίως δὲ ἐθύμωσαν κ' οἱ ἄλλοι οὐλαμάδες,
καὶ ἀνοήτους ἔλεγον αὐτοὺς καὶ μπουταλάδες·
γιατί δὲν βλέπουν τὸν νιζὰν τοῦ γένους των ταῖς [ζάλαις,
μόνον ἀνακατώνουσι καὶ ξέναις φυλαῖς ἄλλαις.
ἄρχισαν οὖν νὰ λέγωσι πάλιν νὰ φλυαρῶσι,
πῶς οἱ ῥωμαῖοι τοὺς φθονοῦν πάντα τοὺς ἀδικοῦσι
ὅσα δ' αὐτοὶ ἐπρόβαλλον τά περνε στὸ κονδῆλι,
μόνος του ὁ ἐμίν πεῖς γιὰ νὰ μὴν ἔχουν ὕλη·
νὰ λέγωσι μετέπειτα πῶς ὁ γραφεὺς κιατίπης,
ἄλλα ἀντ' ἄλλων ἔγραψεν ὁ ψεύστης ὁ κιαζίπης·
αὐτοὶ ἄλλα τὸν ἔλεγον κ' ἐκεῖνος ἔγραφ' ἄλλα,
γιατ' οἱ ῥωμαῖοι ἔταξαν αὐτῷ δῶρα μεγάλα·
γράφων οὖν ὁ ἐμίν πεῖς τάχα ἀλησμονοῦσε,
ἐὰν ὀρθῶς τὰ ἔγραφεν ὡς θέλουν τοὺς ῥωτοῦσε·
αὐτοὶ δὲ ἀπεκρίνοντο πῶς καθὼς τοῦ τὰ εἶπον,
οὕτω καὶ τὰ κατέγραψε δὲν ἔχουν τί ἐλλεῖπον·
καὶ ἕως οὗ κατέγραψε τὴν κάθε πρότασίν των,
συχνάκις τοὺς ἠρώτα πρὶν εἰς κάθε ζήτησίν των·
εἶτα ἠρώτησε κ' ἡμᾶς εἰς τὰ γραφέντα.
ἀπολογίαν ἔχομεν καὶ εἰς τὰ προβληθέντα·
ἡμεῖς δὲ ἀπεκρίθημεν ἐφένδιμ ἀποροῦμεν,
εἰς ὅσ' αὐτοὶ ἐπρότεινον οὐδέν τι ἐννοοῦμεν·
τὸ ἀληθὲς δὲ στέκεται στοὺς λόγους στὰ σουρέτια,
οὐδὲ σ' αὐτὰ τὰ ῥέσμια ἀλλὰ εἰς τὰ σενέτια.
ἂν ἔχωσι σενέτια ἂς βγάλουν στὸ μεϊδάνι,
εἴτε χάτι σερὶφ ἐστιν εἴτε ἁπλῶς φερμάνι!

(1) ἤτοι νὰ καταργηθῇ.

τότε οὖν ἐρωτήθησαν ἂν ἔχωσι σενέτια,
αὐτοὶ δὲ ἀπεκρίθησαν πῶς ἔχουν μόν' σουρέτια·
τὰ καθ' αὐτὰ δὲ ἔχουσι στὸ κουτσερίφ σταλμένα,
ἐκεῖ τὰ χατσερίφια εἶναι πεφυλαγμένα.
λέγονται γκοῦτ ἀρμενιστὶ τὰ χρήματα τὰ ἄσπρα,
μ' αὐτὰ οἱ μαῦροι ἤλπιζον τὴν τῆς δουλειάς των [πάστρα·
καὶ οὕτως εὔγαλαν τινὰ τῶν σουρετιῶν σουρέτια,
κρατοῦντες τα μ' εὐλάβειαν ὡς καθ' αὐτὸ σενέτια·
ἀλλ' ὅμως οἱ ἐφέντηδες δὲν πρόσεξαν τελείως,
σ' αὐτὰ ὡς δικαιότατοι καὶ φρόνιμοι ὁμοίως·
κι' ὀπίσω τους τὰ πέταξαν καὶ πρὸς ἡμᾶς γυρίσαν,
ποίαν δίδομ' ἀπόκρισιν πρὸς ταῦτα ἐρωτῆσαν·
ἡμεῖς δὲ ἔχοντες μαζῆ ὅλα μας τὰ σενέτια,
χάτια ὅλα γκιερτζεκτὲν ὄχι ἶσα σουρέτια·
ἀχτιναμέ ὅμερ χατάπ, καὶ χάτι τοῦ καδίμη,
τοῦ τῆς αἰγύπτου ἁλωτοῦ φημὶ σουλτὰν σελίμη·
καὶ τοῦ υἱοῦ του σουλεϊμὰν ἐκείνου τοῦ κανόνι,
ἂν πῶ καὶ ἄλλα πάμπολλα τ' ἀφτίμου δὲν ἱδρώνει.
αὐτὰ λοιπὸν ἐπήραμεν μετ' ἄκρας εὐλαβείας,
μετὰ φωνῆς δὲ ταπεινῆς εἴπομεν καὶ πραείας·
ἐφένδιμ ἂς ἀποκριθοῦν γιὰ λόγου μας σουλτάνοι,
καὶ βασιλεῖς τρισμάκαρες τοὺς φίλους μας δὲν φθάνει;
αὐτὸς ἂς ἀποκριθοῦν ἐκ μέρους ἐδικοῦ μας,
αὐτοὶ ἂς εἶναι πίτροποι ὅλου τοῦ μιλλετιοῦ μας.
κ' ἀμέσως ταῦτα δώσαμεν εἰς χεῖρας τὰς ἰδίας,
ἐκείνου τοῦ ἐμίν πεϊ ἄνευ πολυλογίας·
ὁ δὲ ἐκεῖνα ἀσπασθεὶς ἔθηκε τῷ μετώπῳ,
μετὰ χαρᾶς μεγάλης δὲ εἴληφε τῷ προσώπῳ·
καὶ ἔπειτα ἀνέγνωσεν ἐκεῖνα μὲ ντικάτι,
καὶ μάλιστα τὸ τοῦ σελὶμ εὐλογημένον χάτι.
καὶ εἶπεν τοῖς ἀρμένιδαις ἐσεῖς λαλεῖτε χάλτἰα,
ῥωμαῖοι δ' ἀποκρίνονται μὲ τὰ παρόντα χάτια·
καὶ μὲ τοιαῦτα χάτια ὁποῦ δὲν ἠμποροῦμεν,
ἀούζι πιλλὰ χάρρι ἓν λάθος εἶναι νὰ ποῦμεν·
ἂν ἔχετε λοιπὸν κ' ἐσεῖς παρόμοια σενέτια,
τέτοια ἰσοδύναμα ὄχι ὅμως σουρέτια,
εὐγάλετέτα δείξατε ἀντιπαραταχθῆτε,
γιατί μ' αὐτὰ ποῦ δείξατε δουλειὰ δὲν κατορθοῖτε·
αὐτοὶ δὲ πάλιν ἔλεγον πῶς εἶν' ἀπεσταλμένα,
εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα εἶναι πεφυλαγμένα·
λοιπὸν τοὺς ἀπεκρίθησαν ἀς γένουν δερκιενάρι
ἡμεῖς καὶ εἰς τοὺς κώδικας ἔχομεν ἰχτιπάρι·
αὐτοὶ πάλιν τοὺς ἔλεγον δὲν εἶναι γεγραμμένα,
μήτε εἰς τὰ καλέμια εἶναι κατεστρωμένα·
οἱ δὲ κριταὶ εἶπον ἡμῖν μὰ καὶ οἱ ἀρμεναῖοι.
ῥαγιάδες εἶναι καὶ αὐτοὶ καθὼς καὶ οἱ ῥωμαῖοι·
ξεχωριστὰ ἂν κάμωσι καὶ οὗτοι μεραμέτια,
τί προξενοῦν οἱ ἄθλιοι εἰς τ' ἄλλα τὰ μιλλέτια ;
ἡμεῖς δὲ τοὺς ἐλέγομεν ἐφένδιμ στοχασθῆτε,
τὸ δίκαιον ὀφείλετε νὰ ὑπερασπισθῆτε·
ὅλα τὰ χατσερίφια ἡμῶν διαλαμβάνουν,
πῶς τ' ἄλλα τὰ μιλλέτια δὲν ἔχουσι νὰ κάνουν·
ἀπ' τὸν ναὸν τοῦ καμαμὲ μήτ' ἔξω μήτε μέσα,
ἀλλ' εἶναι καὶ γιαμάκια καθὼς τὸ γράφει μέσα·
ὁ ἴδιος ἀκτιναμὲς καὶ τὰ λοιπὰ σενέτια,
μ' ὅλον τοῦτο τοὺς κάνομεν μουσκαδὲ ῥαγιέτια·
καὶ πάλιν δὲν μποδίζομεν αὐτῶν τὸ ζιαρέτι,
αὐτοὶ ὅμως ὡς βλέπετε ζητοῦν καὶ μεραμέτι.
ἡμεῖς γιαμάκἰα οὐκ ἐσμὲν, εἶπον ἀλλὰ μιλλέτι,
καλλίτερον ἀπὸ ἐσᾶς μὲ θεῖον ἰναγέτι.
καὶ ἠμπορεῖ τὸ γένος μας νὰ ἀνοικοδομήσῃ,
τὸν καμαμὲν ὁλόκληρον ἐκ βάθρων νὰ τὸν κτίσῃ.
λέγει τους ὁ ἐμὶν πεῒς πῶς ἔχει τὸ κουδρέτι,
μόνον ἕνας σαῤῥάφης σας καὶ ὄχι τὸ μιλλέτι·
νὰ κτίσῃ ἕνα καμαμὲν ὁλόκληρον τὸ ξεύρω.
δίκαιον πλὴν δὲν ἔχετε οὔτε μπορῶ νὰ εὕρω.
σφοδρότατα προστάζει γὰρ ὁ βασιλεὺς καὶ χάνης,
ἐκεῖνος ὁ ἀείμνηστος κανόνης σουλεϊμάνης·
τὸ μεραμέτι κιλισά νὰ ἔχουν οἱ ῥωμαῖοι,
ὄχι δ' αἱ ἄλλαι αἱ φυλαὶ ἢ ἄλλοι εὐρωπαῖοι.
ἐν ὅσῳ δὲ ἐλέγομεν ἡμεῖς αὐτοὺς γιαμάκια,
ἀπ' τὸ κεφάλι ἤθελον νὰ ῥίψουν τὰ καλπάκια·
καὶ ἔλεγον πῶς καὶ αὐτοὶ ἔχουν ἀπ' τὸν χατάπη,
ἀκτιναμὲ, πλὴν ἐξ ἡμῶν, τῶν φθονερῶν ἐκλάπη.
ὅθεν τοῖς ἀπεκρίθημεν, τοῦτο μὲ εὐκολίαν,
φαίνεται κ' ἀποδείκνυται δὲν ἔχει δυσκολίαν·
πρῶτον ὁμέρης ὁ χατὰπ ἔλαβ' ἐκ τῶν ῥωμαίων,
τὴν πόλην ἱερουσαλὴμ ὄχι ἐξ ἀρμεναίων.
κι' ἂν ἔδωκεν ἀχτιναμὲ στὸ γένος ἀρμεναίων,
γιατί γράφει σωφρόνιον ὄνομα τῶν ῥωμαίων;
ἔτι δὲ ἐξ ὀνόματος τὰ ἄλλα τὰ μιλλέτια,
κράζει ὅταν ἔρχωνται διὰ τὰ ζιαρέτια·
νὰ δίδουν ὡς γιαμάκια ῥωμαίων πατριάρχῃ,
ἀπὸ ἓν δράμι ἀσιμιοῦ ὡς τούτων κυριάρχῃ.
λοιπὸν πῶς σᾶς τὸν κλέψαμεν δὲν μᾶς τὸ ἐξηγῆτε,
καὶ πότε σᾶς ἐδόθηκε δὲν μᾶς τὸ ἱστορεῖτε ;
ἄφωνοι οὖν ἀπέμειναν καὶ καταντροπιασμένοι,
οἱ βάρβαροι ἐπίβουλοι, ὅλοι κατησχυμένοι·
μᾶς εἶπον δ' οἱ ἐφένδιδες ἐσεῖς αὐτοὺς ἀφεῖτε,
ὅσα ἡμεῖς σᾶς λέγομεν αὐτὰ συλλογισθῆτε·
τὸ μεραμέτι καμαμὲ καὶ ὅλα τὰ ταμίρια,
δικά σας εἶναι ἄφευκτα κι' ὅλα τὰ μοναστήρἰα·
ἀλλ' κι' αὐτοὶ ἂς κάμνωσιν ὡς πάλαι ζιαρέτι,
δώσετε καὶ τὰ μέρη των κάμετέ τους ῥαγιέτι·
καθὼς τὰ εἶχον ἀπ' ἀρχῆς πάλιν ἂς τοῖς δοθῶσι,
μόνον διὰ νὰ κάθηνται νὰ μὴν σᾶς ἐνοχλῶσι.
καὶ ταῦτα μ' εὐχαρίστησιν τῶν δυώ σας ἀμφοτέρων
καὶ κατὰ συγκατάθεσιν νὰ γένουν ἀμφοτέρων.
ἡμεῖς δὲ ἐννοήσαντες πῶς τέτοιον νιζάμι,
θέλει εἰς τὸν νιζάν, καὶ τοῦτο εἶν μεράμι·
εἴπομεν ὅτι στέργομεν νὰ ἔχωσι καὶ πάλιν,
τὰ ὅσα εἶχον ἀπ' ἀρχῆς χωρὶς προσθήκην ἄλλην
χωρὶς νὰ ἔχουν ἰλακὰν ἀπὸ τὸ μεραμέτι,

χωρὶς νὰ κυριεύσωσι κανένα ζιαρέτι·
τὰ μέρη μὲν τὰ δίδομεν μόνον πρὸς κατοικίαν,
εἰς δὲ τὰ προσκυνήματα δὲν ἔχουν ἐξουσίαν·
μόνουν νὰ κάμουν εἰς αὐτὰ ἀΐντζε ζιαρέτια,
καθὼς καὶ τὰ ἐπίλοιπα κάμνουσι τὰ μιλλέτια·
ξεχωριστὰ δὲ νὰ γραφοῦν τὰ μέρη ἓν πρὸς ἕνα,
τὰ πάντα ἐξ ὀνόματος νὰ εἶν' διωρισμένα·
γιανὰ μὴν λέγουν ὕστερον κόπτουν παλάβραις ἄλλαις,
καὶ ἔχομεν τρεχάματα ἄλλαις καινούριαις ζάλαις,
καὶ ἔτζι μ' εὐχαρίστησιν τοῦ γένους τῶν ῥωμαίων,
καὶ κατὰ συγκατάθεσιν τοῦ γένους ἀρμεναίων·
τὰ ἔγραφεν ἐμίν πεΐς ὅλα μὲ τ' ὄνομά τος,
τὰ μέρη ποῦ ἐστέρξαμεν καὶ τὰ οἰκήματά τους·
γράφοντας δὲ τὰ διάβαζε συχνάκις τοὺς ῥωτοῦσε,
ἂν τ'ἔγραφεν ὡς θέλουσιν ἂν τοὺς εὐχαριστοῦσε.
κι' ὅλοι συμφώνως ἔδιδον ταχριρὶ ὁμολογίαν,
ὅτι συγκατατίθενται ἔχουν εὐχαριστίαν.
ἀλλ' ὅταν ἐπροβάλλαμεν τὸ νοῖκι νὰ μᾶς δώσουν,
τοσούτων χρόνων ἰτζαρὲν νὰ μᾶς τὸν ἐκπληρώσουν·
διὰ τὸ μοναστήριον ἐκεῖνο τῶν γριουρτζίδων,
ποῦ εἶχον δώσουν οἱ αὐτοὶ εἰς χεῖρας κιουλχανίδων·
μᾶς παρακίνησαν πολλὰ τότ' ἐπὶ μετζλησίου,
διὰ νὰ βαζγεστίσωμεν ἀπὸ τοῦ ἐνοικίου·
λέγοντας τὸ μιλλέτι σας ἰχγιὰς δὲν θέλει γένει,
καὶ παραιτήσατε λοιπὸν αὐτὸ ἔτζι ἂς μένῃ·
ἡμεῖς δὲ βλέποντες αὐτοὺς ποῦ μᾶς παρακινοῦσαν,
μὲ τρόπον πολλὰ εὔμορφον σὰν νὰ παρακαλοῦσαν·
ἀποκριθέντες εἴπομεν, πῶς διὰ δεβλετίου,
χατῆρι βαζγεστίζομεν τοῦ τόσου ἐνοικίου·
ὄχι διὰ χατῆρι τους γιατ' εἶναι δίκαιόν μας
τὸ μοναστήριον αὐτὸ εἶναι γιαμάκιόν μας.
στὸ τέλος δὲ ἐμὶν πεΐς μᾶς εἶπε στοχασθῆτε,
εἰς τρεῖς ἡμέρας μεταξὺ καλὰ συλλογισθῆτε·
καὶ μετ' αὐτὰς νὰ ἔλθητε πάλιν νὰ σᾶς διαβάσω,
τὸν μαζπατὰν τοῦ Ἰλαμιοῦ μήπως καὶ γὼ ξεχάσω.
κανένα ἐξ ὧν εἴπατε διὰ νὰ τὸ προσθέσω,
διότι δὲν τ' ἀνέχομαι νὰ σᾶς παραπονέσω.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΑΠΟΔΗΜΗΤΟΥ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 297, 298 καὶ 303.)

Μετὰ τὴν Τάμεσαν, ὅπου ὡς ὄχλοι συμπιέζονται τὰ ἀτμοκίνητα πλοῖα, δευτέραν ἴσως θέσιν κατέχει ἐν τῇ ἀτμοπλοϊκῇ κινήσει ὁ ἀγχανὴς τοῦ Βυζαντίου λιμήν. Ὁ συριγμὸς τοῦ ἀτμοῦ καὶ τῶν ἑλίκων καὶ τῶν τροχῶν ἡ πλαταγὴ βοῶσιν ἀέναοι. Πρὶν τῶν ἀτμοπλοίων, ἀγέλαι δελφίνων ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον καθ' ἑκάστην τὸν Βόσπορον, καὶ πηδῶντες ἐῤῥύθμως ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ἔχαιρον συμπλέοντες μετὰ τῶν *μπαιντέδων*. Φαίνεται ὅτι τῆς κώπης ὁ σιγηλὸς ῥόθος ἔθελγε τὰ φίλαυλα καὶ καλλίχορα ταῦτα κήτη· ὁ τραχὺς ὅμως κρότος τῶν ἀτμοπλοίων πτοεῖ αὐτὰ, καὶ σπανίως βλέπεις σήμερον ἀργυρίζουσαν ῥάχιν δελφῖνος.

Ἐκ τῶν ἀτμοπλοίων τούτων τὰ μὲν εἶναι πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ, παντοίας φέροντα σημαίας καὶ πανταχόθεν ὁρμώμενα, τὰ δὲ μετακομίζουσιν ἐπιβάτας μεταξὺ πόλεως, Βοσπόρου, τῶν νήσων καὶ τῆς ἄλλης παραλίας καὶ πολλὰ μικρότερα ῥυμουλκοῦσι τα ἱστιοφόρα. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τῆς ἐν Σύρᾳ ἑταιρίας δὲν ἤρχοντο τότε εἰς τὴν Τουρκίαν, μόλις που ἐφαίνοντο τῆς Ἑλλάδος τὰ χρώματα, στέφοντα ατμόπλοιον τοῦ Παπαγιάννη.

Τῶν ἀγγλελληνικῶν τούτων ἀτμοπλοίων διευθυντὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦτο ὁ ἡμέτερος Δανιὴλ Παπᾶς, ἔμπορος ἴσην ἔχων τὴν φιλογένειαν πρὸς τὴν ἐμπειρίαν, καὶ τούτου τὴν εὐμενῆ προσφορὰν δεχθεὶς ἐπέβην εἰς τὴν *Ἁγίαν Σοφίαν* ἀπερχομένην εἰς Σμύρνην. Ἀγνοῶ ἂν ἡ *Ἁγία Σοφία* ἦναι τὸ μεγαλήτερον τῶν ἀτμοπλοίων τῆς ἑταιρίας εἰς ἣν ἀνήκει, εἶναι ὅμως μέγιστον. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ μεσαίου ἱστοῦ ἐκυματίζετο τὸ λάβαρον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εἰς τὸν μικρότερον δὲ ἐκρέματο ἡ ἐρυθρὰ τῶν Ὀθωμανῶν σημαία. Ἀξιωματικός τις Τοῦρκος μεταβαίνων εἰς Σμύρνην καὶ ἀξιῶν ἑαυτὸν πασᾶν ἀπήτησεν ἐπιμόνως νὰ ὑψωθῇ ἡ σημαία αὕτη. Δεκαοκτὼ ἔχων γυναῖκας καὶ δεκατέσσαρα παιδία, ἀγνοῶ δὲ καὶ πόσους ὑπηρέτας, κατέλυσε μεθ' ὅλου τοῦ σμήνους τούτου εἰς τὸ κατάστρωμα, καταλαβὼν ὁλόκληρον τὸ μεταξὺ τῆς πρύμνας καὶ τοῦ πρώτου ἱστοῦ διάστημα. Καὶ αὐτὸς μὲν καθήσας ἐπὶ κορυφῆς ἐκάπνιζε, καὶ ὡς ἀλέκτωρ ἀνορθῶν τὴν κεφαλὴν περιέφερε τὸ βλέμμα εἰς τὸ *χαρέμιον*, αἱ δὲ γυναῖκες ἐξαπλωθεῖσαι ἤρχισαν νὰ τρώγωσιν, οὐδ' ἔπαυσαν μασσῶσαι ἕως οὗ κατεπλεύσαμεν εἰς Σμύρνην. Ἔτρωγον δὲ ἐλαίας, σικύας ἢ ἀγγούρια, καὶ ἀώρους ὀπώρας, ἐνῷ εἰς τὸν πασᾶν παρετίθετο πλατὺς δίσκος περιέχων πιλάφιον, οὗτινος τὰ λείψανα διεμερίζοντο οἱ ὑπηρέται. Τὸ πρωῒ μόνον προσεφέρετο αὐτῷ πρὸ τοῦ καφὲ πινάκιον περιέχον κρόμμυα μετὰ ἐλαίου καὶ ὄξους, ἅτινα καὶ κατεβρόχθιζε λείχων τοὺς δακτύλους καὶ ἀλείφων τὸν μύστακα καὶ τὰς ὀφρῦς. Αἱ γυναῖκες τοῦ *χαρεμίου*, χειραφετηθεῖσαι οὕτως εἰπεῖν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, ἀπέσυραν τὰ *γιασμάκια*, καὶ ὡς ἀπελευθερωθέντα πτηνὰ ἐπτερύγιζον καὶ ἐγέλων καὶ ἠτένιζον τοὺς μὴ Ὀθωμανοὺς, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπέκλεπτον τὸ βλέμμα.

Καὶ φορούσας μὲν τὰ *γιασμάκια*, ἐπειδὴ εἶχον μεγάλους καὶ μέλανας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐνομίζομεν

αὐτὰς ὡραίας· ὅτε ὅμως ἀπεκαλύφθησαν εἴδομεν ὅτι οὐδεμία αὐτῶν ἦτο ἀξία τοῦ ἐπιθέτου τούτου.

— Εἶναι ἀληθινὸν, ἠρώτησα διὰ διερμηνέως τὸν πασᾶν, ὅτι πρὸ τοῦ γάμου δὲν βλέπετε ποτὲ τὸ πρόσωπον τῆς νύμφης ;

— Μάλιστα, ἀπεκρίθη ὁ Ὀθωμανός.

— Ὑποθέτω λοιπὸν, ἐπανέλαβον, ὅτι ἐὰν τύχῃ ἄσχημη δεν θὰ εἶσθε πολλὰ εὐχαριστημένοι.

Ἐκεῖνος δε γελάσας ἀπεκρίθη·

— Κάμνομεν ὅλοι ὅπως ἔκαμα ἐγὼ ὑπανδρευθεὶς ἀσχημοτάτην γυναῖκα.

— Τί ἔκαμες ;

— Τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ γάμου μὲ ἠρώτησεν ἐὰν συγκατένευα νὰ φαίνεται χωρὶς *γιασμάκι* εἴς τινα τῶν φίλων μου καὶ εἰς ποῖον ; Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην, εἰς ὅλους ἐκτὸς εἰς ἐμέ.

— Καὶ μετὰ ταῦτα τί ἔκαμες; ἠρώτησα περίεργος.

Καὶ ὁ πασᾶς ἀνακαγχάσας ἀπεκρίθη·

Σμύρνη.

— Γύρισε τὰ μάτια σου νὰ ἰδῇς. Δὲν βλέπεις πόσας γυναῖκας ἔχω ; Ὅταν δὲν μ' ἀρέσῃ ἡ μία ἂς εἶναι καλὰ ἡ ἄλλη.

— Ὑποθέτω, εἶπον μειδιῶν πρὸς αὐτὸν, ἔχοντα τρίπηχυν καὶ φυσκωτὴν τὴν ῥῖνα, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος δὲν συνεσκίαζον αἱ διόπτραι, καὶ ὁμοιάζοντα κατὰ τὸ πλάτος τῆς γαστρὸς τὸν Σάνσον Πάνσαν, ὡς περιγράφει αὐτὸν ὁ εὐφυὴς τοῦ Δὸν Κισὸτ συγγραφεὺς, ὑποθέτω ὅτι καὶ αὐτὴ εἶχε δίκαιον νὰ σὲ δώσῃ ὁμοίαν ἄδειαν.

— Χάριν τῆς μύτης μου, ἀνέκραξε καγχάσας, ἔ; Καὶ ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Μουσουλμάνοι ἀνάγκην ἀδείας ;

— Τὸ ἠξεύρω, ἐννοῶ μόνον ὅτι καὶ αὐτὴ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ σὲ μιμηθῇ καὶ . . .

— Νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Φραγκιὰν, ὑπέλαβε μετὰ σπουδῆς· ἂν ἔχῃ ὄρεξιν δὲν τὴν ἐμποδίζω.

Ἐπειδὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔτι ὢν εἶχον ἀκούσει ὅτι καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ προτιμῶσι νὰ πλέωσιν ἐπὶ ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων, ἠρώτησα περὶ τούτου τὸν συμπλωτῆρά μου πασᾶν. Οὗτος δὲ ἐπεκύρωσε τὸ ἄκουσμα εἰπὼν, ὅτι ἀγαπῶσι τοὺς *Ῥωμαίους*, διότι καὶ οἰκειότεροι καὶ συγκαταβατικώτεροι τῶν Φράγκων εἶναι πρὸς αὐτούς.

Εἰς Σμύρνην ἐφιλοξενήθην ὑπὸ τοῦ Κυρίου Π. Κ. καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀνώτερον ἐχούσης τὸ κάλλος καὶ τῆς εὐγενοῦς αὐτῆς φιλοφροσύνης· ἔπαθον δὲ ἀμέσως ὅ,τι καὶ πρὸ πέντε περίπου ἐτῶν ἔλεγον ἐπισκεφθεὶς τὴν μητρόπολιν τῆς Ἰωνίας. « Ἡ λέξις *Σμύρνη*, ἔγραφον τότε (1), ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἐν τῇ φαντασίᾳ μου ταυτόσημος πρὸς τὸ κάλλος καὶ τὴν κομψότητα τοῦ ὡραίου φύλου, τὸ ἐμμελὲς καὶ λιγυρὸν τῆς γυναικείας φωνῆς, τὸ ἡδυπαθὲς καὶ ἄφροντι καὶ ἀνειμένον τοῦ βίου. Ὁσάκις ἐπάτησα εἰς τὴν Σμύρνην ἀμέσως

ἥ με πόνων ῥύσατο παναγρύπνοιο μερίμνης,

καὶ κουφοτέραν αἰσθανόμενος τὴν καρδίαν παρεσύρθην ὑπὸ τῆς σμυρναϊκῆς θυμηδίας καὶ ἱλαρότητος. » Τὴν φορὰν μάλιστα ταύτην, τὴν πανάγρυπνον μέριμναν διεδέχθη ἀκριβῶς πανάγρυπνος εὐφροσύνη· διότι τὸ ἑσπέρας αὐτὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἔφθασα, ὁδηγηθεὶς ὑπὸ τῶν φιλοξενούντων με καὶ πολλῶν ἄλλων ἐκ τῶν λογάδων κατοίκων ἀμφοτέρων τῶν φύλων τῆς Σμύρνης, διενυκτέρευσα εἰς τὸ ἀντικρὺ μέρος τῆς πόλεως τὸ καλούμενον *Κορδελιό*. Διηνύσαμεν δὲ τὴν νύκτα ὅλην ἐν εὐθυμίᾳ, ἀλλ' εὐθυμίᾳ κοσμίᾳ καὶ σεμνῇ. Ἄξιος περιγραφῆς εἶναι ὁ συνήθης τρόπος τῆς μεταβάσεως.

Ἐπιβάντες εἰς ἓξ μεγάλας λέμβους συνεζεύξαμεν αὐτὰς ἀνὰ δύο, καὶ κωπηλατοῦντες ἐν ἁρμονίᾳ καὶ σιγηλῶς ἐπλέομεν ὡς ἐν λίμνῃ. Εἰς τὴν μίαν τῶν λέμβων ἐκάθηντο μουσικοὶ ἐμπειρικοὶ μὲν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τέχνης παιανίζοντες καὶ τραγῳδοῦντες· διεκρίνετο δὲ ἐξ αὐτῶν διά τε τὸ λιγυρὸν τοῦ τόξου

(1) Ὅρα φυλλάδ. 175 τῆς 1 Ἰουλίου 1857 τόμ. Η'.

καὶ τὸ θαλερὸν τῆς φωνῆς γόνος τις τῆς καλλιφθόγγου Ζακύνθου, Μπινέτας τὸ ὄνομα.

Κατὰ κοινὴν παράδοσιν ἡ θέσις ἐκείνη ὀνομάζεται *Κορδελιὸ* ἐκ τοῦ Richard Cœur-de-Lion καταπλεύσαντος, ὡς λέγουσιν Συρίαν ἐκεῖ ὅτε ἐξεστράτευσεν εἰς μή ὅτε ἐπανήρχετο εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὅμοιαι παραδόσεις ὑπάρχουσι καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν· τὸ Σταυροδρόμιον παραδείγματος χάριν ὀνομάζουσιν οἱ Τοῦρκοι *Μπέη ὀγλοῦ*, ὡς κατοικήσαντος μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐν αὐτῷ τοῦ ἡγεμονόπαιδος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, καὶ τὴν Χαλκηδόνα *Καδὶ κιοϊ* (χωρίον δικαστῶν) ὡς συγκροτηθεισῶν ἐνταῦθα δύο συνόδων, τῆς τετάρτης καὶ τῆς ἄλλης ἥτις κατεδίκασεν εἰς ὑπερορίαν τὸν θεῖον Χρυσόστομον. Ἀλλ' εἶναι τάχα αἱ παραδόσεις ἀληθεῖς;

Τὴν ἐπιοῦσαν παρεστάθην εἰς τὴν ἔναρξιν τῶν ἐξετάσεων τῆς *Εὐαγγελικῆς σχολῆς*, τὴν ὁποίαν διευ-

Σύρα.

θύνει, μετακληθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν, ὁ ἡμέτερος Κ. Ξανθόπουλος, γνωστὸς διά τε τὰς συγγραφὰς καὶ τὸ εὐδόκιμον τῆς διδασκαλίας. Ἤκουσα δὲ τὸν ἀπαγγελθέντα παρ' αὐτοῦ λόγον περὶ τῆς σχολῆς ταύτης, καὶ μετὰ κατανύξεως παρηκολούθησα τὰς περιπετείας αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1733 ἔτους, ὅτε τὸ πρῶτον ἱδρύθη ὑπὸ τεσσάρων ὁμογενῶν, μέχρι τῆς σήμερον. Οὐδεμίαν δὲ ἔχω ἀμφιβολίαν ὅτι ἡ παιδεία καὶ ὁ ζῆλος αὐτοῦ, συνδιδάκτορας μάλιστα ἔχοντος ἄνδρας σοφούς, οἷοι οἱ ἰατροὶ Βερνάρδος καὶ Κλάδος, καὶ συνδρομητὰς τοὺς φιλομούσους καὶ ἐλευθερίους Σμυρναίους, θέλει περιέλθει εἰς τὴν ἀκμὴν εἰς ἣν ἄλλοτε εἶχεν ἀναβῆ τὸ ἐφάμιλλον τοῦ Οἰκονόμου γυμνάσιον.

Ὡς διατρίψας τρεῖς μόνον ἡμέρας εἰς Σμύρνην, μόλις φθὰς ἐπεσκέρθην μετὰ τὴν *Εὐαγγελικὴν Σχολὴν* τὴν *Γραικικὴν Λέσχην*. Ἐχάρην δὲ εὑρὼν αὐτὴν πολὺ ἀξιωτέραν ἢ ἄλλοτε τῆς ἑλληνικῆς ἐπωνυμίας. Ἄλλως τε οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιδοθῶ εἰς μακροτέρας ἐκδρομὰς διὰ τὸν μέγαν τοῦ Ἰουλίου καύσωνα, οὗτινος τὴν ὀδύνην ἐπηύξανον τὴν νύκτα « *ὀξυβόαι κώνωπες, ἀναιδέες, αἵματος ἀνδρῶν σίφωνες.* »

Πιθανὸν νὰ μ' ἐπιπλήξῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι περὶ πολλῶν τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὁμιλήσας οὐδὲν εἶπον περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῆς· καὶ ἡ ἐπίπληξις δὲν θὰ ἦτο ὅλως ἄτοπος, διότι σοβαρὰ ἦσαν τότε τὰ τῆς Τουρκίας, διά τε τὸν πρὸς τοὺς Μαυροβουνίους πόλεμον καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ τῆς Σερβίας τὰς παρασκευάς. Ἀλλὰ καιρὸς δὲν εἶναι σήμερον ἵνα γράψω διὰ τί, καί τοι θαυμάζων τὰ ἄξια ἡρώων κατορθώματα τῶν μαχομένων Χριστιανῶν καὶ τὴν διάπυρον τῶν Σέρβων φιλοπατρίαν, ἐπανῆλθον εἰς Ἀθήνας ἀκλόνητον ἔχων τὴν πεποίθησιν καὶ καθῆκον νομίζων ἱερὸν νὰ μεταδώσω αὐτὴν ὅπως ἀποφύγωμεν τὰς συμφορὰς τοῦ 1854 ἔτους, ὅτι ἡ Τουρκία ἔμελλεν ἐπὶ τέλους νὰ θριαμβεύσῃ. Δεικνύει ὅμως ὁ θρίαμβος καὶ στεῤῥότητα θεμελίων;

Καλλίπολις.

Ὅτε τὸ 1845 ἔτος ἐπεσκέρθην τὸ πρῶτον τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶδον εἰς Φανάριον, οὐ μακρὰν τῆς ἀκτῆς, τριώροφον οἰκίαν πλαγιασθεῖσαν μὲν ὑπὸ τῆς παλαιότητος ἀλλὰ στηριζομένην ὑπὸ δύο ἰσχυρῶν στύλων. Οἱ κάτοικοι ἔμενον ἀτάραχοι εἰς αὐτὴν καὶ μηδόλως φοβούμενοι πτῶσιν. Ὅτε δὲ τὸ 1852 ἐπανῆλθον καὶ τρίτον εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν, ἔσπευσα ὑπὸ περιεργείας νὰ ἐξετάσω τί ἀπέγεινεν ἡ καταῤῥέουσα οἰκία· καὶ εἶδον καὶ τρίτον στήριγμα. Ἀλλὰ καὶ πρό τινων μηνῶν εὗρον αὐτὴν ὑποστηριζομένην καὶ ὑπὸ τετάρτου, καὶ τοὺς κατοίκους ὡς καὶ τὸ πρῶτον ἀφόβους καὶ ἀμερίμνους.

Τίς οἶδεν ἐὰν μετά τινα χρόνον τῆς ἑτοιμοῤῥόπου οἰκίας ἡ κατάπτωσις δὲν προληφθῇ διὰ τῆς προσθήκης καὶ νέων στύλων;

Ἰδοὺ κατ' ἐμὲ ἡ ἐνεστῶσα εἰκὼν τῆς Τουρκίας.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ

Τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ δικαίου καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ

ἐναρκτήριον μάθημα
γενόμενον τῇ 5 Νοεμβρίου 1862.

Φίλτατοι ὁμιληταί,

Δύσποτμοι δέκα ὁλόκληροι ἐνιαυτοὶ παρῆλθον ἀφ' ἧς ἀπὸ τῆς ἕδρας ταύτης δυσμενὴς πρὸς τὰς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, κακόνους πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, ἀνθελληνικὴ ὅλως ἐξουσία ἀποτόμως κατεβίβασέ με, πράγματι μὲν τὴν παῤῥησίαν τῆς διδασκαλίας μισοῦσα, διότι ἐλευθέρους παρεσκεύαζα πολίτας καὶ οὐχὶ ταπεινοὺς καὶ ἐθελοδούλους ὑπηκόους, πρόφασιν δὲ λαβοῦσα λόγον ψευδῆ καὶ ὅλως ἀνυπόστατον, καθ' οὗ οὐκ ἔπαυσα διαμαρτυρόμενος. Καὶ ἴσως μὲν μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἐνδόξου παλιγγενεσίας ἡμῶν οἱ λόγοι μου ὑπ' ὀλίγων ἐπιστεύοντο, σήμερον ὅμως, ὅτε οἱ τὰ μάλιστα ἐπὶ τριακονταετίαν ἀφωσιωμένοι ὡς βδελύκτροπόν τι ἀποπτύουσιν ἣν ἐπεδείκνυντο δουλοφροσύνην, καὶ ἐπὶ κατηγοριῶν κατηγορίας σωρεύουσι κατὰ τοῦ πεπτωκότος συστήματος, ἑλληνοπρεπὲς νομίζω καὶ ἀπὸ τῆς ἕδρας ταύτης νὰ βεβαιώσω ὅτι οὐ μόνον λόγῳ οὐδέποτε προσέβαλον τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον τῶν τότε βασιλευόντων προσώπων, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ διάνοιαν δυσμενές τι κατ' αὐτῶν ἔφερον. Πάντως πιστευθήσομαι νῦν· εἰ δέ ποτε οἱ λόγοι μου οὗτοι ἐν τῇ ἐκείνων ὑπερορίᾳ ἀπηχήσωσι, συννοήσουσιν ὅτι τοὺς ἐλευθέρους ἄνδρας ἀπεχθαινόμενοι περὶ αὐτοὺς αὐλοδούλους συνήθροιζον, ἀλλ' ἡ τῆς δυστυχίας αὐτῶν ἡμέρα ἀπέδειξεν ὅτι τὰ τῶν τοιούτων στίφη λειποτάκται τῆς τύχης των γενόμενα ἀποτάσσονται αὐτοῖς, μόνοι δ' οἱ ἐλεύθεροι καὶ τότε καὶ νῦν τὴν ἀλήθειαν κηρύττουσιν, οἱ αὐτοὶ δ' ἀείποτε μένουσιν οἰκτείροντες καὶ οὐχὶ ταῖς μεγάλαις αὐτῶν συμφοραῖς ὑβρίζοντες. Ναὶ, μνησθήσονται οἵων λόγων εἰς τὰ βασιλικὰ αὐτῶν ὦτα εἰπόν ποτε, Καθηγητὴς ἔτι ὢν, φιλομειδῶς παραινούμενος ἐπὶ τῇ ἐλευθερίῳ διδασκαλίᾳ μου, ὅτι, εἴ περ ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἐδιώκετο ἤθελε διασωθῆ ἐν Εὐρώπῃ· εἰ δ' ἀπὸ τῆς Εὐρώπης πάσης ἐφυγαδεύετο ἔδει αὐτὴν εὑρεῖν καταφυγὴν ἐν τῇ κοιτίδι αὐτῆς, τῇ ὡραίᾳ ἡμῶν Ἑλλάδι· εἰ δ' ἀπὸ ταύτης ἐξωθεῖτο, τὸ ἱερὸν τοῦτο τοῦ Πανεπιστημίου ἔδος ἄξιον αὐτῆς ἤθελε γενῆ κρυπτήριον καὶ κρυφιομύσται αὐτῆς οἱ ἐν αὐτῷ τῆς σοφίας λειτουργοί· εἰ δὲ τέλος καὶ ἐνταῦθα ὁ ἀπηνὴς διωγμὸς κατελάμβανεν αὐτὴν, ἤθελον παραλάβει αὐτὴν, ἐγὼ τοὐλάχιστον, ὑπὸ τὴν Καθηγητικήν τήβεννόν μου καὶ καταβῆ μελανείμων τὴν ἕδραν ταύτην ὡς διοπετές τι παλλάδιον κατακρύπτων αὐτὴν μεχρισοῦ αἰσιώτεραι ἐπιλάμψωσιν ἡμέραι ὅπως τὴν φυγάδα ἀποδώσω τῇ πατρίδι. Ναὶ, μνησθήσονται ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσίν μου δεκτὸς εἰς ἀκρόασιν ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλευούσης τότε γενόμενος, ὅπως ἀπολύσω ἐμαυτὸν ἀγενοῦς συκοφαντίας, κατανοήσας ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς βασιλίδος ὅτι τὴν ταπείνωσίν μου προσεδόκα οὐχὶ δὲ τὴν ἀπολογίαν, ἐκτραχυνθεὶς ἐγὼ εἶπον αὐτῇ, ὅτι τὸν πρὸς τὴν πατρίδα μου ὅρκον ἱερώτατον ἐθεώρουν, ὅτι ἀνδραπόδων Καθηγητὴς δὲν ἐνόουν εἶναι, ὅτι τῆς βασιλείας κόλαξ οὐδέποτε ἤθελον γενῆ, ὑστάτην δὲ συμβουλὴν ἔδιδον αὐτοῖς, ὅτι τὴν δουλείαν τῶν Ἑλλήνων θηρεύοντες τὸν ἑαυτὸν σαλεύουσι θρόνον, προεῖπον δ' αὐτοῖς, ὅτι εἰ μὴ σωφρονήσωσιν, ἥξεται ἦμαρ ὅτ' ἐξόριστοι ἐν τῇ πατρίῳ αὐτῶν χώρᾳ τῶν ἐμῶν μνησθήσονται λόγων· καὶ ἐξῆλθον ὑστάτην ἐκείνην φορὰν τῶν ἡγεμονικῶν των μεγάρων.

Ναὶ, τὴν ἐλευθερίαν ἐδίωξαν· ναὶ, κημὸν ἔθεντο τῷ στόματί μου· ἀλλὰ τὴν ἐλευθερίαν ἀποπνέει πᾶσα αὔρα τῆς θείας ταύτης γῆς, τίτθη δ' εὐγενὴς καὶ γενναία ὁλόκληρον γενεὰν ἔκτοτε ἀπὸ τοῦ γάλακτος αὐτῆς ἐξέθρεψε, καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἀνέτρεψε σκηπτοῦχον Βασιλέα, ὅστις ἀντὶ νὰ λάβῃ αὐτὴν σύνθρονον ἐν εἱρκταῖς καθεῖρξεν αὐτήν.

Δέκα ὅλοι δύσποτμοι ἐνιαυτοὶ παρῆλθον ἔκτοτε! τρὶς δὲ τῶν θρανίων τούτων ὁ θίασος ἐν τῷ μεταξὺ ἀνενεώθη! καὶ ὅμως;... ἐγὼ μὲν ὥς τινας ἑταίρους ἀρχαίους ὑπολαμβάνω ὑμᾶς περὶ ἐμὲ συνηγμένους, ὑμεῖς δ' ὡς φίλον παλαιὸν παλινοστοῦντα ἀσπάζεσθε. Τοῦτο δὲ, διότι κἀγὼ ἐν ὑμῖν ἔζων, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ, πάντες δ' ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἠλπίζομεν καὶ παρ' αὐτοῦ προσεδοκῶμεν τὴν κατάλυσιν τῶν δεσμῶν ἡμῶν καὶ τῶν ἡμετέρων πόθων τὴν κατάρτισιν, διὰ δὲ τῆς πίστεως ἡμῶν ὅτι ὁ Θεὸς τὴν Ἑλλάδα φιλεῖ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ συναντελήφθη ἡμῖν, καὶ ἐξειργάσθη τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡμῶν, ὡς καὶ τὸ ἱερὸν λέγει ῥῆμα «ὁ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν, οὗ δὲ τὸ πνεῦμα Κυρίου ἐκεῖ ἐλευθερία» (1).

Ἴσως ὤφειλον, φίλτατοι ὁμιληταὶ, ν' ἀναβάλω τῶν παραδόσεών μου τὴν ἔναρξιν ὅπως κάλλιον συντεταγμένος ἐμφανισθῶ ἐν μέσῳ ὑμῶν· ἐνόμισα ὅμως ὅτι καθῆκον εἶχον νὰ φανῶ ὑπέρτερος πάσης φιλαυτίας, θραυσθέντων δὲ τῶν συνεχόντων τὰς δυνάμεις μου δεσμῶν ἔπρεπε νὰ σπεύσω τὴν πρὸς ὑμᾶς ἐμφάνισίν μου ἵνα δεξιωθῶ ὑμᾶς καὶ εὐχαριστήσω διὰ τὴν γενομένην μοι κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ προσέλευσίν μου ὑποδοχὴν, ἥτις συγκινήσασά με μέχρι δακρύων ἀφήρεσέ μου τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὴν φωνὴν, κατέβαλε δ' ἡ ἀγάπη ἐμὲ τὸν μηδέποτε ὑπὸ τῆς τυραννίας καταβληθέντα· τέλος ἵνα

(1) Πρὸς Κορινθ. Β. γ, 17.

μεθ' ὑμῶν ἐν ἑνὶ πνεύματι, τῷ τῆς ἐλευθερίας, καὶ μιᾷ καρδίᾳ, καρδίᾳ ὅλως Ἑλληνικῇ, ζητήσω ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοὺς νόμους τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς πολιτείας.

Χαίρετε λοιπὸν, φίλτατοι ὁμιληταί! ὁ περὶ τῆς γενέσεως τῆς Ἀθηνᾶς μῦθος τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων ἐπραγματοποιήθη δι' ὑμῶν σήμερον· ὡς ἐκεῖνοι τὴν Ἀθηνᾶν ἀπὸ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ἐκμαιευθεῖσαν τῷ πελέκει τοῦ Ἡφαίστου, ἐν θώρακι δὲ καὶ κόρυθι καὶ τὸ δόρυ κραδαίνουσαν ἔπλασαν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ὁ πέλεκυς τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας βαρεῖαν κατέφερε τὴν πληγὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δημοβόρου βασιλέως, ὅστις ἐνόμιζεν αὐτιδανῶν ἄρχειν, ἀνεπηδήσατε ὡπλισμένοι καλάμῳ τε καὶ δόρατι καὶ ἡ πατρὶς κομπάζει ἐφ' ὑμῖν βλέπουσα ὑμᾶς ἑτοίμους σπάθῃ καὶ καλάμῳ ν' ἀμυνθῆτε αὐτῆς. Ἡ ἐλευθερία σκιρτᾷ ἐπὶ τῇ θέᾳ ὑμῶν καὶ οὐρανόθεν εὐλογίαις ῥαίνει ὑμᾶς, ὡς οἱ συμπολῖται καὶ συμπολίτιδες ὑμῶν ἄνθεσι καὶ μύροις περιέῤῥανον ὑμᾶς ἐν ὅπλοις διερχομένους τὰς ἀγυιὰς τῆς πόλεως·

> ἀμφ' ἄρα μιν Τρώων ἄλοχοι θέον ἠδὲ θύγατρες
> εἰρόμεναι παῖδάς τε, κασιγνήτους τε, ἔτας τε (α).

Κατὰ τὰς μελέτας ἡμῶν θέλομεν ἐξετάσει τὰ πλείστου ἄξια τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῇ πόλει· ἀνάγκη ἄρα νὰ φέρωμεν ἐν ταῖς ὁμηγύρεσιν ἡμῶν τὴν βαθεῖαν ἐκείνην εὐλάβειαν μεθ' ἧς προσήρχοντο τοῖς μυστηρίοις οἱ πάλαι πατέρες ἡμῶν, ἐγὼ δ' ἀξιωθεὶς τῆς τιμῆς καὶ αὖθις νὰ καταλάβω τοῦ ἱεροφάντου τῆς ἐπιστήμης τὴν ἕδραν, ἐπιλέγω ὑμῖν τοῖς πρὸς τὰ μεγάλα ταῦτα Ἐλευσίνια προσερχομένοις τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο *Ἔῤῥε βέβηλος*. Πᾶς βέβηλος λογισμὸς μακρὰν ἡμῶν, τὴν ἐπιστήμην ἀγαπῶμεν ὡς θεόσδοτον δώρημα, μηδέποτε δὲ μιάνωμεν αὐτήν· ἔστω ἐν μέσῳ ἡμῶν αὕτη ἡ φωταγωγὸς λαμπὰς πρὸς ἀναζήτησιν τῶν δυνάμεων τοῦ τε πολίτου καὶ τῆς πολιτείας, ἵνα κατορθωθῇ ὁ σκοπὸς δι' ὃν ὁ μὲν Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον λογικὸν, ὁ δ' ἄνθρωπος διεῤῥύθμισε τὰ τῆς πολιτείας. Ἡ ἐλευθερία ἐστὶν ἡγεμονία βίου, ἀλλ' ἡ φρόνησις, μὴ τὸ λησμονήσωμέν ποτε, ἐστὶ κατὰ Πλάτωνα, δύναμις ποιητικὴ καθ' αὑτὴν τῆς ἀνθρώπου εὐδαιμονίας. Ἀνεκτησάμεθα τὴν ἐλευθερίαν δι' ἀνδρίας ἀπαραμίλλου, δεῦρο δὴ συντηρήσωμεν αὐτὴν δι' ἀξιαγάστου φρονήσεως. Διὰ τῆς νίκης κατὰ τοῦ πιέσαντος ἡμᾶς συστήματος ἠρξάμεθα μόνον, πλὴν πολὺ ἀπέχομεν ἔτι τοῦ ν' ἀποτελειώσωμεν τὸ μέγα τῆς παλιγγενεσίας ἡμῶν ἔργον· ἡ νεαρὰ ὑμῶν ἡλικία κρατοῦσα ὑμᾶς μακρὰν τοῦ πρακτικοῦ πολιτικοῦ βίου χρησιμευσάτω εἰς συλλογὴν ἐφοδίων διὰ τὸ μέλλον· ἡ γῆ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς κατακρύπτει τὸν σπόρον, βλαστήσας δὲ οὗτος ἀπὸ τῆς ἰκμάδος τοῦ οὐρανοῦ δροσίζεται, καὶ ὑπὸ τὸ θάλπος τοῦ ἡλίου ζωοποιεῖται ἐπὶ πολὺν ἔτι καιρὸν πρὶν ἢ καρποφορήσῃ. Ἀδελφοί, ὁ τόπος ἐφ' ᾧ ἱστάμεθα τὸ κέντρον ἐστὶ καὶ ἐν αὐτῷ ἡ ἑστία, δεῦρο ἀνάψωμεν ἀπὸ τῆς ἑστίας ταύτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὰς ἱερὰς ἡμῶν δᾷδας, ὡς δ' οἱ τῶν πάλαι ἀποικιῶν οἰκισταὶ τὸ ἱερὸν πῦρ ἀπὸ τῆς μητροπόλεως λαμβάνοντες πρὸς οἰκισμὸν μακρὰν αὐτῆς ἀπήρχοντο, οὕτω καὶ ὑμεῖς κήρυκες τοῦ πολιτισμοῦ ὀφείλετε νὰ στραφῆτε πρὸς τὰ ἑῷα μέρη καὶ τὸν ἱερὸν ἴακχον νὰ μεταφέρητε οὐ μόνον τοῖς περὶ ἡμᾶς ὁμογενέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀνατολικοῖς ἔθνεσιν. Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος βραχὺ μὲν διὰ τῶν ὅπλων αὐτοῦ ἐκράτησε τῆς Ἀσίας, ἐπὶ τέσσαρας ὅμως καὶ ἐπέκεινα μετ' αὐτὸν αἰῶνας ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία ἡμέρονε τῶν τῆς Παρθίας, καὶ Βακτριανῆς, καὶ Ἀρμενίας, καὶ περὶ τὸν Πόντον ἡγεμόνων καὶ ἐθνῶν τὰ ἤθη. Ὑμεῖς δὲ, ὦ τῆς ἑστίας ταύτης τοῦ νέου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ σεμναὶ Ἑστιάδες, διατηρήθητε παρθένοι τὸν νοῦν ἀπὸ παντὸς ξενισμοῦ, διότι ἐπὶ τῇ παρθενίᾳ ταύτῃ ἐστήρικται τὸ μέλλον τῆς πατρίδος, ὡς ἐπὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τῆς Ῥώμης συλλόγου ἐστήρικτο τῆς Ῥώμης ἡ τύχη. Ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν σεμνυνόμενοι προαλείφεσθε εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ μέλλοντος, τὸ τοῦ Λακωνικοῦ ἐκείνου τῶν παίδων χοροῦ ἐν ἑαυτοῖς ἀπαρατρέπτως ἐπιλέγοντες, *ἄμμες δέ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάῤῥονες*.

Ἡ ἐπιστήμη διδάξει ἡμᾶς τὸ μέτρον πρὸς ὃ πρέπει νὰ ἐξαίρωμεν τὰς ἐλπίδας ἡμῶν· τὸν μάταιον κουφότερον ἡ ἐπιτυχία καθιστάνει, τὸν δὲ φρόνιμον σύννουν κατασκευάζει τῆς τύχης ἡ εὐμένεια. Δεῦρο δὴ φίλτατοι ὁμιληταὶ, ἔλαιον ἐν ταῖς λαμπάσιν ἡμῶν ἔχοντες γρηγορῶμεν μέχρισοῦ ἐλθὼν ὁ νύμφιος, ὃς οὐκ ἴσμεν ἐν ᾗ ἂν ἐλεύσεται ὥρᾳ, εἰσαγάγει ἡμᾶς εἰς τὸν νυμφῶνα.

Ἡ Ὀκτωβριανὴ ἐπανάστασις, ὦ φίλοι, δι' ὑμῶν γενήσεται ἐφάμιλλος τῆς κατὰ Μάρτιον ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, διότι εἰ αὕτη ἔθραυσε τὰς πρὸς τὸν θρόνον τῶν Σουλτάνων ἀποκοντωμένας ἁλύσεις τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καὶ ἐλευθέραν τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν δυνάμεων κατέστησεν, ἡ ἐπανάστασις τῶν τελευταίων τούτων ἡμερῶν, ἧς συναγωνισταὶ ὑπήρξατε ὑμεῖς τοῦ λόγου οἱ στρατιῶται, ἠνέῳξε τῶν ἰδεῶν τὰς πύλας καὶ ἐπιδείκνυνται ἀπὸ τοῦ ἄρτι ἡμῖν τοῦ πολιτισμοῦ οἱ θησαυροί. Λαὸς καὶ σπουδασταὶ κατειργάσθησαν αὐτὴν, σύμβολον ἀσπάσιον τῆς ὑλικῆς καὶ διανοητικῆς μελλούσης προόδου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ὁ λαὸς θέλει τύχει διὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀπὸ τοῦ ἐμπορίου, καὶ γεωργίας, καὶ βιομηχανίας, καὶ ναυτιλίας ποριζομένης εὐημερίας, ὑμεῖς δὲ παρασκευάσεσθε τῇ πατρίδι τὴν ἀπὸ τῶν ἰδεῶν, αἵτινές εἰσι τῶν ἐπιστημῶν, καὶ καλῶν τεχνῶν, καὶ φιλολογίας ἡ γένεσις, δόξαν. Ὦ θεσπέσιον τοῦ Ἕλληνος ὄνει-

(α) Ὁμήρ. Ἰλ. Ζ, ς. 238—239.

ρον, ἀπὸ τῆς ἐκ ξεστῶν κεράων ἐξελθὸν πύλης (α)! Ὅταν ὁ Θεὸς εἰς ἓν ὁλόκληρον ἔθνος τὰς αὐτὰς ἐμβάλλῃ ἰδέας καὶ τὸ φρόνημα αὐτοῦ ἀναπτεροῖ, αἱ ἰδέαι αὗται διὰ χρόνου λαμβάνουσι σάρκα καὶ πραγματοποιοῦνται, καὶ πρᾶγμα γενόμεναι εὑρίσκονται ὑπερακοντίσασαι τὸ τεθὲν εἰς τὰς ἐλπίδας τέρμα.

Turne, quod optanti divum promittere nemo
Auderet, volvenda dies en attulit ultro.

Σχεδιογραφήσωμεν δὴ νῦν καὶ τὸν κύκλον τοῦ ἡμετέρου μαθήματος.

Τὴν ὑψίστην φάσιν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης κεκλημένος νὰ ἑρμηνεύσω πρὸς ὑμᾶς, τὰς πολιτείας δηλονότι αὐτονόμου πρὸς ἑτέραν αὐτόνομον πολιτείαν σχέσεις, ὁμοιάζω ἀνθρώπῳ ἐπὶ κορυφῆς πυραμίδος τεθέντος, ὀφείλοντος δὲ ἐκθέσαι πῶς ἔφθασεν ἐκεῖ, πῶς δὲ καὶ ἄλλοι μετ' αὐτὸν νὰ φθάσωσι. Ναὶ, ἀπὸ τῆς ἀκροτάτης ταύτης σκοπιᾶς εὐρύτατον βλέπει ὁρίζοντα, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐρευνᾷ εἰ ἐπὶ στεῤῥᾶς ἵσταται ἡ πυραμὶς βάσεως, ἀναζητῶν δὲ κατανοεῖ ὅτι ἐκ τῶν τριῶν ἀπὸ τῶν τοῦ δικαίου συνδυασμῶν πηγαζουσῶν σχέσεων, οὗτος κέκληται νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν τρίτην, διότι αἱ σχέσεις αὗται καίτοι κατὰ τὰς μερικότητας αὐτῶν πολύτροποι εἰς τρεῖς κυρίας δύνανται ν' ἀναχθῶσι τάξεις· ἤγουν

Α' Σχέσεων ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον.

Β' Σχέσεων ἀνθρώπου πρὸς κοινωνίαν, καὶ ἐναλλάξ.

Γ' Σχέσεων κοινωνίας πρὸς κοινωνίαν.

Τούτων τὰ μὲν κατὰ τὴν πρώτην, τὸ ἰδιωτικὸν λεγόμενον δίκαιον διερευνᾷ εἰς πολλὰ διακλαδιζόμενον μέρη· τὰ δὲ κατὰ τὴν δευτέραν τὸ ἐσωτερικὸν δημόσιον δίκαιον ἐξετάζει· τέλος δὲ. εἰς τὰ κατὰ τὴν τρίτην τὸ ἐξωτερικὸν δημόσιον δίκαιον καταγίνεται. Ἀλλὰ πῶς ἔσται δυνατὸν νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν ἐξέτασιν τούτων πρὶν ἢ κατὰ βάθος γνωρίσῃ ὁποία τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις καὶ ὁ προορισμὸς, ὁποία τῆς πολιτείας ἡ ὀργάνωσις; ἐφ' ᾧ οὐχὶ ἄπο σκοποῦ παρ' ἅπασι σχεδὸν τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην Πανεπιστημίοις ἡ ἕδρα τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου περιλαμβάνει καὶ τὸ δὴ φυσικὸν λεγόμενον δίκαιον, ὅπερ ἀκριβέστερον φιλοσοφία τοῦ δικαίου ὑπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς σοφῶν μετωνομάσθη, τῷ δ' ὀνόματι τούτῳ κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἡμῶν χρησώμεθα. Ἐκεῖ θέλομεν δείξει ὅτι ἄλλο τὸ δίκαιον, ἄλλο δ' ὁ γραπτὸς νόμος, καὶ ὅτι τὸ ἓν ὅλως τοῦ ἑτέρου διάφορον· τὸ μὲν τὸ ἀρχετύπως πρωτότυπον, τὸ δ' ἡ εἰκών· καὶ ὅτι τὸ μὲν, ἓν καὶ μόνον καὶ ἀμετάβλητον, τὸ δὲ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιδέξιον τοῦ συγγραφέως, καλόν· οἱ δὲ συγγραφεῖς αὐτοῦ, ὡς τινες ζωγράφοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα ἐν πίναξι διαφόροις γράφοντες, τελειοτέραν ἢ ἀτελεστέραν κατορθοῦσιν, οὐδεὶς ὅμως τοσοῦτόν ποτε τελείαν ὥστε μηδὲ ψέγμα ἐλάχιστον ἐν ἑαυτῇ φέρειν. Τέλος δὲ, προστιθέμενοι τοῖς κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἀκαδημιακὸν ἔτος ἀκροάμασι καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ δημοσίου δικαίου, ἤτοι τὰ κατὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς θεωρίας τῶν πολιτευμάτων, διότι ἡ ἱστορία οὐδὲν ἄλλο ἤθελεν εἶσθαι παρὰ ἄγονος ἀπομνημόνευσις τοῦ παρελθόντος εἰμὴ ἐχρησίμευε πρὸς διδασκαλίαν τοῦ μέλλοντος, τί δὲ παρασκευαστικώτερον αἰσιωτέρου διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰς κοινωνίας μέλλοντος εἰμὴ ἡ ἀποφυγὴ ἢ ἐπανόρθωσις σφαλμάτων, εἰς ἃ ὁ ὡς τὰ μαθηματικὰ ἀκριβὴς τῆς ἱστορίας νόμος φέρει πάντως τὰ εἰς αὐτὰ ἐμπεσόντα ἔθνη, τὸ ἐπιὸν διδάξομεν τὸ θετικὸν διεθνὲς δίκαιον, εἰς διετίαν οὕτω τὸν ὅλον περιλαμβάνοντες κύκλον τοῦ μαθήματος.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ εἰμὴ ἀφοῦ ἑαυτὸν μελετήσῃ καὶ τὰς ἐν ἑαυτῷ δυνάμεις ἀκριβῶς διαγνώσῃ· τὸ γνῶθι σαυτὸν ἐστὶ τὸ μέσον δι' οὗ θέλει ἀναβιβασθῆ εἰς τὴν κατάληψιν, ὅσῳ αἱ περιωρισμέναι αὐτοῦ τὸ ἐπιτρέπουσι δυνάμεις, τοῦ ὑπερτάτου Ὄντος, διότι τὸ ἀσθενὲς τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ τὸ περιωρισμένον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐν τῇ σμικρότητι τῆς ἑαυτοῦ φύσεως συννοῶν ἀναλογίσει ταῦτα πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ὑψίστου τοῦ τὰ πάντα πλάσαντος, καὶ συνέχοντος, καὶ προάγοντος, καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις τῶν ἔργων αὐτοῦ τὴν αὐτὴν ἐπιθέντος σφραγίδα τῆς σοφίας καὶ παντοδυναμίας ἣν καὶ ἐπὶ τοῖς μεγίστοις, διότι ἐνώπιον αὐτοῦ οὐδὲν μέγα, οὐδὲν σμικρὸν, ὡς μηδόλως πλείω καταβαλόντος βούλησιν πρὸς παραγωγὴν τοῦ μεγίστου τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐκείνης ἣν κατέβαλε πρὸς γένεσιν τοῦ ἐλαχίστου τῶν σκωλήκων.

Ἀλλ' ὡς ὁ Θεὸς πρῶτον ἐβουλήθη εἶτα δὲ διέταξεν, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος δέον πρῶτον νὰ μελετήσῃ καὶ ἑτοιμάσῃ εἶτα δὲ ν' ἀποδυθῇ πρὸς τὸ ἔργον. Ἅπας δ' ὁ τοῦ ἀνθρώπου βίος ἐν τοῖς δυσὶ τούτοις περιλαμβάνεται, τὸ διανοεῖσθαι δηλονότι καὶ βούλεσθαι, ἐξ ὧν πηγάζει ἡ ἐνέργεια καὶ πραγματοποίησις τῶν μεμελετημένων καὶ βεβουλευμένων.

Ποίαν δὲ μέθοδον, τουτέστι ποίαν ὁδὸν ἀκολουθήσει ὁ ἄνθρωπος; ἀπὸ ποίας ποτὲ πηγῆς ἀρυσθήσεται τὸ ἐφόδιον; τὸ ζήτημα τοῦτο οὐκ ἔστι νέον δι' ἡμᾶς· καὶ ἐν τῇ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου πραγματείᾳ διεπλατύναμεν αὐτὸ, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις τῶν ἐθνῶν οὐκ ὀλίγα περὶ αὐτοῦ διελάβομεν, ἄγραφόν τινα νόμον ἐπιστήσαντες γνώμονα τῶν τοῦ ἀνθρώπου βουλευμάτων τε καὶ ἔργων, καὶ τοῦτον ὡς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμποιηθέντα τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου· τοῦτον δ' ἀρχαιόθεν καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ἀνηγόρευσαν καθηγεμόνα τοῦ βίου διὰ τοῦ *ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν* δόγματος αὐτῶν. Ταῦτα δ' εἴπομεν καί τοι συνειδότες ὅτι ὁ ἄγραφος οὗτος καὶ θεῖος νόμος ἐν πολλοῖς

(α) Ὁμήρ. Ὀδυσσ. Τ. ς. 562.

συσκοτίζεται ὑπὸ τῶν παθῶν, τῶν ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οἱονεὶ ἀκρωτηριάζεται ὑπὸ τοῦ πεπερασμένου τῶν δυνάμεων αὐτοῦ «οἷα νάματα ἄφθονα »καὶ διαυγῆ ἀπὸ ὑψικρήμνου πηγῆς καταπίπτοντα »διακλαδίζονται ἐν πολλοῖς ῥύαξιν, ἐξ ὧν ἕκαστος »ἀφ' ὧν διέρχεται τόπων προσλαμβάνει ἰδιάζον εἶδος »καὶ γεῦσιν, ἄλλος ἄλλην, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον »ἀκάθαρτον, οὐδεὶς δ' ἀνόθευτον καὶ καθαρὰν τὴν »ἣν ἀπὸ τῆς πρώτης πηγῆς φύσιν φέρει, οὕτω καὶ αἱ »νομοθεσίαι τῶν ἐθνῶν τίς μὲν πλέον, τὶς δὲ ἧττον »ἀπομακρύνονται τοῦ θείου ἀρχετύπου (α) ».

Αἱ τοῦ ἀνθρώπου κοινωνικαὶ σχέσεις ἅ τε ἔμφυτοι αὐτῷ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς πλάσεως αὐτοῦ διεδηλώθησαν, ὅθεν τήν τε οἰκογένειαν καὶ τὴν πολιτείαν συνέστησε, καὶ τοὺς νόμους τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν ἔθετο, καὶ διεδραμάτισε τὰ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, πρὶν ἢ πρὸς ἑαυτὸν στρέψας τὸ βλέμμα ἀναζητήσῃ μή τις ἀρχὴ ἀναλλοίωτος, μή τις Ζεὺς καθηγεμών, ὡς ἔλεγον προσφυῶς οἱ Στωϊκοί, ὑπάρχῃ ἐν ἑαυτῷ, κίνητρον τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν τοῦ ἀτόμου, ἐπαγωγεὺς τῶν ἐν συνόλῳ τῆς πολιτείας πράξεων, πρὸς ἕνα τελικὸν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος σκοπόν.

Τὴν ἀναζήτησιν λοιπὸν τοῦ νόμου τούτου προτιθέμενοι τὴν περίοδον τῶν μελετῶν ἡμῶν διαιρέσομεν εἰς πέντε μέρη· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐξετάσομεν τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν καθ' ἑαυτόν· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὴν κοινωνίαν· ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τὴν θεωρίαν τῶν πολιτευμάτων ἐκθέσομεν· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἐκ ταύτης διδάγματα· ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ τὸ διεθνὲς δίκαιον κατὰ τὸ θετικὸν αὐτοῦ μέρος.

Εὐρὺς ὁ κύκλος, φίλτατοι ὁμιληταί, καὶ τῆς μελέτης ἡμῶν ἄξιος· διότι τοῦ ἀνθρώπου τὴν φύσιν μελετῶντες θέλομεν προβῆ ἀπὸ τῆς μονάδος ταύτης εἰς τὰς πολυαρίθμους κοινότητας τὰς καλουμένας ἔθνη, εἶτα δὲ ταῦτα ὡς συνθέτους ἀριθμοὺς ἔχοντες πρὸς ἄλλους ὁμοίους αὐτοῖς σχετίσομεν ἀριθμούς, καὶ ἐν τῷ μέρει ὅσῳ καὶ ἐν τῷ ὅλῳ διακρινοῦμεν τὸν ὑπερφυᾶ νόμον ὃν ὁ ὕψιστος ἐνέθετο τῇ ἀνθρωπότητι· εἰ δὲ καταπληκτικὸν ἅμα καὶ ἐπαγωγὸν τὸ μελετᾷν τοὺς νόμους τῆς ἀψύχου δημιουργίας, πόσον ἐπαγωγότερον τοὺς νόμους τῆς ἀφθάρτου ἡμῶν ψυχῆς ἀναζητεῖν;

Τί ἐστιν ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν ὡς σῶμα; μέρος ἐλάχιστον τοῦ μεγίστου τῶν ὄντων κόσμου· τί δ' ὡς δύναμις ψυχῆς; ἀπόῤῥοια τῆς θεότητος, εἰκὼν μικρὰ τῆς θείας καὶ μεγίστης δυνάμεως, νοῦς τῆς γιγαντώδους ὕλης δεσπόζων καὶ ταπεινὴν αὐτοῦ θεραπαινίδα τὴν κτίσιν ἔχων. Κἂν τὸ σύμπαν ὅλον, ἔλεγεν ὁ Πασχάλ, ἐπιπέσῃ ἐπ' ἐμὲ καὶ συντρίψῃ με, πάλιν ἀνώτερος τοῦ συνθλίψοντός με σύμπαντός εἰμι, διότι ἐκεῖνο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἑαυτοῦ ἰσχύος συνθλάσει με, ἐγὼ δ' ἐν γνώσει τῶν ἐκείνου νόμων καὶ τῶν ἐν ἐμοὶ ψυχικῶν καὶ ἀΰλων δυνάμεων ὑπομενῶ. Ἐλεύθερος, αὐτογνώμων, καὶ τούτου ἕνεκεν ὑπεύθυνος διὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ πράξεις, ἴσος πρὸς πάντας καὶ οὐδεὶς οὐδενὶ κατώτερος, κύριος πασῶν τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, καὶ δι' αὐτῶν τὴν ἰδιοκτησίαν ποριζόμενος, τὴν οἰκογένειαν δημιουργῶν καὶ ἑαυτὸν διαπλάττων, ὑφίσταται τὰς εὐθύνας ὡς φυσικὴν συνέπειαν τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ, καὶ διδάσκεται ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ μόνου τὴν ἰδίαν εὐδαιμονίαν ἢ κακοδαιμονίαν παρασκευάζει. Διὰ τοῦ νοός του τὸν κόσμον γνωρίζει, καὶ τῆς φύσεως τοὺς νόμους εὑρίσκει, διὰ δὲ τῆς ἑαυτοῦ ἐλευθερίας τὴν δημιουργίαν πᾶσαν μεταχειρίζεται καὶ διαπλάττει κατὰ τὴν ἰδίαν βούλησιν. Ταπεινοῖ τὰ ὄρη, ὑψοῖ τὰς κοιλάδας, πατεῖ ἐπὶ τῶν θαλασσῶν Ξέρξης νέος διὰ τῆς ἐπιστήμης δέρων τὰ ὑγρὰ αὐτῶν κέλευθα, τὰς ἐρήμους μεταβάλλει εἰς ὀάσεις, ἐν ἑνὶ λόγῳ ὁποίποτε ὁ ἄνθρωπος τὸ βλέμμα στρέψῃ τῆς τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐλευθέρας ἐνεργείας τὰ ἴχνη βλέπει, καὶ τούτων τὰς ἀτραποὺς εἰς εὐρείας ὁδοὺς μεταβάλλει· ὅσῳ δὲ πλείω οἱ πρὸ αὐτοῦ εἰργάσθησαν τόσῳ μείζονα αὐτὸς ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν ἵνα μὴ τὸν κλῆρον ἐλαττώσῃ. Ποῖον δ' ἔθνος μείζονα τῶν Ἑλλήνων ἔσχε κληρονομίαν ἐλευθερίας καὶ ἐπιστήμης;

Ἀφοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀναλύσει ἐξετάσωμεν θέλομεν ἐν συνθέσει μελετήσει αὐτόν· ποῖα τὰ χρέη ποῖα δὲ καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ· τί ἐστιν ἔθνος καὶ ἐκ τίνων συγκροτεῖται· τί δὲ κυριαρχία τοῦ ἔθνους, ὁποίαν δὲ ἡ αὐτονομία δίδωσιν αὐτῷ προσωπικότητα· ποῖοι οἱ νόμιμοι πόθοι αὐτοῦ, ποῦ δὲ συγκρούονται οὗτοι πρὸς τὴν αὐτονομίαν τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ποῖος ὁ σκοπὸς τῆς κοινωνίας καὶ διὰ τίνων μέσων δύναται νὰ εὐδαιμονήσῃ. Ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ φιλτάτου παντὶ ἐλευθέρῳ ἀνδρὶ θέλομεν φέρει τὸν λόγον· τί ἐστι Πατρίς; τί περιλαμβάνει τὸ θεῖον τοῦτο ὄνομα, τὸ φίλτερον καὶ τοκέων καὶ τέκνων; τὸ ἐν μιᾷ ἑνότητι φίλους τε καὶ ἰδίᾳ διεστηκότας ἀλλήλων συνάπτον; τὸ ἐκ μυχῶν πᾶσαν καρδίαν συγκινοῦν, τὸ ἐν ὑστέρῳ πᾶν ἀτομικὸν συμφέρον τιθέμενον; τὸ ἐξαῖρον πρὸς ὅ,τι εὐγενὲς καὶ μέγα; τὸ ὡς καθαρτήριον πῦρ κατακαῖον ὅ,τι φαῦλον καὶ ταπεινόν; τὸ μίαν ψυχὴν ἐν μυριάδων μυριάσιν ἀνθρώπων σώμασιν ἐμφῦον; τέλος δέ, τὸ τοὺς τεθνεῶτας εἰς γενεὰς γενεῶν πρὸς τοὺς ζῶντας ἀλληλεγγύως συνδέον, οἷος δέ τις ἠλεκτρικὸς σπινθὴρ τοὺς μὲν ζῶντας ἠλεκτρίζων, τοὺς δὲ θανόντας γαλβανίζων;

Τὸ εἶδος τοῦ πολιτεύματος ὡς συντελεστικώτατόν τι πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐν μέρει καὶ τῆς ὅλης κοινωνίας ἐν γένει, ἔσται τὸ ἀντικείμε-

(α) Ἱστορικῆς προεισαγωγῆς εἰς τὰ τῶν ἐθνῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ νόμιμα, σελ. κ—κα.

νον ἐπισταμένης ἡμῶν μελέτης, διότι ἀπὸ τοῦ εἴδους τοῦ πολιτεύματος ἀκριβῶς καὶ περὶ τοῦ ἔθνους διαγνῶναί τις δύναται. Φαῦλον ἔθνος ἀδύνατον ἔχειν ἀγαθὸν πολίτευμα, ὡς ἀδύνατόν ἐστι καὶ τὸ ὑποβαλεῖν εὐγενὲς καὶ γενναῖον ἔθνος ὑπὸ πολίτευμα σκολιὸν, κἂν δέ τις τύραννος τὸ σκῆπτρον εἰς μάστιγα μεταβάλῃ, τὸ ἔθνος τὴν μάστιγα εἰς φραγγέλιον μεταποιήσει καὶ τὸν δυνάστην ἐκβαλεῖ τῆς ἀρχῆς. Κατὰ τὸ μέρος τοῦτο θέλομεν ἐξετάσει ὁποῖά τινα δεῖ ἔχειν τὸ πολίτευμα, πῶς δὲ συγκιρνᾶται ἡ ἐλευθερία μετὰ τῆς ἀρχῆς, ἡ ἀτομικὴ αὐτοβουλία μετὰ τῆς ἐξουσίας, ἡ κυριαρχία τοῦ ἔθνους μετὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ πολίτου, ὁ δεσμὸς τοῦ νόμου μετὰ τῆς ἀκωλύτου τῶν δυνάμεων χρήσεως. Ὡς ὁ Θεὸς συνδέσας τὰ τοῦ σώματος μέλη διὰ χόνδρων καὶ ὑμένων, καὶ νεύρων τὴν ἀπ' ἀλλήλων διάλυσιν ἐκώλυσεν οὐχ ἧττον δ' ἀφῆκεν αὐτοῖς πλήρη καὶ ἐλευθέραν τὴν πρὸς τὰ καθέκαστα ἐνέργειαν, οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐλευθέρως τὰ καθ' ἑαυτὸν διαπράττει, τὰς ἰδίας δὲ δυνάμεις πρὸς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀπὸ τῶν ὁμοίων αὐτῷ συνεισφερομένων συνάπτων αὔξει αὐτὸ καὶ καθιστάνει ὥστε ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ νόμου πρὸς τὴν ἰσχὺν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου προκύπτει τι ἐναρμόνιον, ὅπερ ἔσται ἡ τῆς κοινωνίας εὐημερία. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἁρμονία αὕτη ἔγκειται ἐν ἠθικῇ τινι σφαίρᾳ ἀνωτέρᾳ τῆς ἐξωτερικῆς τοῦ πολιτεύματος ὀργανώσεως, δύναται δὲ νὰ ὑπάρξῃ ἐν μοναρχίᾳ ὅσῳ καὶ ἐν ἀριστοκρατίᾳ καὶ δημοκρατίᾳ, θέλομεν μὲν ἐξετάσει ἕκαστον τῶν εἰδῶν τούτων, ἀλλὰ δὲν θέλομεν ματαιολογήσει πρὸς τὸ ν' ἀναγορεύσωμεν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἐξ αὐτῶν ὡς τὸ ἀπολύτως βέλτιστον καὶ τῶν δύο ἄλλων ὑπέρτατον. Τὴν ἱστορίαν ἀναδιφήσαντες καὶ τὰ ἐκ ταύτης διδάγματα συνάψαντες ὅπως τὸ φιλοσοφικὸν πόρισμα ἐξ αὐτῶν ἐξαγάγωμεν, γενήσεται καταφανὲς, ὅτι ἡ ἁρμονία τῆς πολιτείας ἔγκειται μὲν τῷ τοῦ πολιτεύματος εἴδει, ἀλλὰ τῷ πρακτικῷ καὶ κατὰ τὰς κλίσεις καὶ ῥοπὰς τοῦ ἔθνους συμφωνοτέρῳ οὐχὶ δὲ τῷ κατὰ τύπον ὅμοιον καὶ ἀμετάβλητον συγκεκροτημένῳ. Ὡς γὰρ ἡ αὐτὴ δίαιτα τοῦ ζῆν οὐ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις συμφέρει, οὕτως οὐδὲ ἓν πολιτεύματος εἶδος ἀπολύτως πάσῃ κοινωνίᾳ ἀνθρώπων ἁρμόζει.

Ἀφοῦ δὲ τὰ διάφορα ταῦτα μέρη τοῦ προδόμου τῆς ἐπιστήμης ἧς ἐκλήθημεν ν' ἀναλύσωμεν τοὺς νόμους ἐξετάσωμεν, καὶ οἱονεὶ προπαρασκευασθῶμεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς ὑψίστης φάσεως τῶν τοῦ ἀνθρώπου ἔργων, θέλομεν ἐπιληφθῇ τῆς σπουδῆς τοῦ ἐθνικοῦ δικαίου. Συγκεκροτημένοι ἤδη διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀδιστάκτως πιστεύοντες ὅτι ὁ Ὕψιστος ὁ τὸ πᾶν διὰ τῆς ἁρμονίας καὶ καλλύνας καὶ ποικίλας, ὁ τὸν ἄνθρωπον λογικὸν πλάσας, ὁ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ θεὶς πόθους νομίμους καὶ πρὸς εὐγενῆ τείνοντας σκοπὸν, ὁ πολλοὺς ἀνθρώπους συνάψας διὰ κοινότητος γλώσσης καὶ ἠθῶν, καὶ θρησκείας, καὶ πόθων, ἀδύνατον θέλειν αὐτὸν τὰς κοινωνίας εἰς πόλεμον πρὸς ἀλλήλας, καθόσον πᾶς πόλεμος ὅ,τι πολεμιώτατον τῇ ἁρμονίᾳ ἐστίν. Ὡς δ' ἐν τῇ κατὰ μέρος κοινωνίᾳ ἄνθρωπος ἐπ' ἀνθρώπῳ στηριζόμενος ἰσχυροποιεῖται καὶ πρὸς τὴν ἀμφοτέρων μείζονα εὐημερίαν ὁμοῦ βαδίζουσιν, οὕτω καὶ ἔθνος ἔθνει ἀδελφίζον προβαίνουσι πρὸς τὸν θεῖον προορισμὸν, ὅστις ἐστὶν ὁ νόμος τῆς προόδου, ὁ σκοπὸς δι' ὃν ἐπλάσθησαν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ *ἀνθρωπότης* ἄρα ἐν συνόλῳ λαμβανομένη ἔχει τοὺς νόμους αὐτῆς, ὡς ἔχουσιν αὐτοὺς ἑκάστη κοινωνία ἰδίᾳ, ἕκαστος ἄνθρωπος ἀτομικῶς.

Τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἀτόμου, κοινωνίας ἤτοι ἔθνους, καὶ ἀνθρωπότητος ἐν ὅλῳ, ἕκαστος ἠδυνήθη διακρίναι ἀφ' ἧς ἡμέρας τὰ τρία ταῦτα διακεκριμένα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς παρέστησαν· ἀλλ' ἐκεῖνο δὴ δὲν διεκρίθη ὑπὸ πάντων, ἡ ἁρμονία, ἡ ἑνότης, ἡ οὕτως εἰπεῖν ἀλληλεγγύη, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα συναπαρτιζόντων στοιχείων. Τὰ διαιροῦντα μικροῦ λόγου συμφέροντα, καὶ τὰ ἐκ τούτων πηγάζοντα χαμαίζηλα πάθη, ἤτοι τὴν παρέκβασιν, ὡς νόμον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐκλαμβάνοντές τινες φυσικὴν τοῦ ἀνθρώπου κατάστασιν τὴν μόνωσιν ἀνηγόρευσαν, ὑπέρτατον τῶν κοινωνιῶν συνεκτικὸν στοιχεῖον τὸν φόβον, ἀναπόδραστον δὲ καὶ στυγερὰν ἀνάγκην τῆς ἀνθρωπότητος τὸν πόλεμον. Ἡ ἐπιστήμη τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διέλυσε τὴν ἀπάτην βοηθουμένη ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν γενομένων θαυμασίων ἀνακαλύψεων τῆς τοῦ ἀτμοῦ δυνάμεως καὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ τηλεγράφου, τοῦ μεταλλικοῦ τούτου σύρματος ὅπερ κέκληται τὴν σφαῖραν ἅπασαν νὰ περιζώσῃ ὅπως συμβολικῶς παραστήνῃ τοῖς λαοῖς ὅτι διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀδελφότητος δέον νὰ ὦσι πρὸς ἀλλήλους συνεσφιγμένοι, συνεννοούμενοι δ' ὁμονοήσωσι καὶ τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐπλάσθησαν πραγματοποιήσωσιν.

Ἀλλ' ἡ ὁμόνοια δὲν σημαίνει συγχώνευσιν, οὐδ' ἡ ὁμοφροσύνη παραίτησιν ἀτομικότητος. Ὡς δ' ὁ ἄνθρωπος ἐν κοινωνίᾳ ζῶν αὔξει τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοβουλίαν διατηρεῖ, πεπροικισμένος δ' ὁ μὲν τοιᾳδέ τινι ἀρετῇ, ἑτέρα δέ τινι ὁ ἄλλος, πάντες εἰς κοινὸν ἔρανον τὰς μερικὰς αὐτῶν συνεισφέρουσι δυνάμεις καὶ δι' αὐτῶν αὔξουσι τῆς πολιτείας τὸ κεφάλαιον, οὕτω καὶ τῶν ἐθνῶν ἕκαστον ἰδίαν μὲν ἔλαβε παρὰ τοῦ δημιουργοῦ ἀποστολὴν, πάντα ὅμως πάντως συντελοῦσιν εἰς τὴν ἁρμονίαν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος, καίτοι ἕκαστον αὐτῶν κατὰ τὴν ἑαυτοῦ πολιτεύεται φύσιν, καὶ κλίσεις ἰδίας ἔχει καὶ μέλλον ἴδιον, ὅπως ἐν τῷ ὅλῳ μουσικῷ χορῷ ἕκαστον μουσικὸν ὄργανον ἴδιον φθόγ-

γον ἔχον τοὺς ἑαυτοῦ ἤχους συναρμόζει πρὸς τοὺς τῶν λοιπῶν ἀνομοίων αὐτῷ τῷ τε εἴδει καὶ τῷ φθόγγῳ ὀργάνων, υπὸ δὲ τὴν διεύθυνσιν καὶ τὰς ἐμπνεύσεις ἀρίστου μουσουργοῦ πάντα συναποτελοῦσι μουσικὴν ἁρμονίαν ἐξαίρουσαν τὸν νοῦν καὶ ἀγαθοποιοῦσαν τὴν καρδίαν.

Ναὶ, φίλτατοι ὁμιληταί! καὶ αἱ θεοκρατηθεῖσαι πολιτεῖαι τῆς Αἰγύπτου, καὶ Ἰουδαίας, καὶ Ἰνδοσινικῆς, καὶ αἱ στρατιωτικαὶ μοναρχίαι τῆς Περσίας καὶ Μηδικῆς, καὶ αἱ ἐμπορικαὶ κλίσεις τῶν Φοινίκων, καὶ τῶν Καρχηδονίων ὁ ἄγριος πολιτισμὸς, καὶ αἱ ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ πέντε ὅλους αἰῶνας ἐν τῇ μεταξὺ τοῦ Καπιτωλίνου καὶ Παλατίνου λόφου κοιλότητι τοῦ Φόρου διαδραματισθεῖσαι πάλαι τῆς ἀριστοκρατίας πρὸς τὴν δημοκρατίαν, καὶ τῆς Ἑλλάδος αἱ τόσαι ἀποικίαι, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐκλάμψασα καὶ μηδέποτε σβεσθεῖσα σοφία καὶ καλλιτεχνία, καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ ἐκστρατεία, καὶ τῆς Ῥώμης ἡ κοσμοκρατορία, καὶ τῶν βαρβάρων αἱ ἐπιδρομαὶ, καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ σωτήριος ἐνέργεια, πρὸς τὸν φιλοσοφοῦντα ἐν τῇ ἀπείρῳ αὐτῶν ποικιλίᾳ παριστῶσιν ἐναρμόνιον ἑνότητα καταπλήττουσαν τὴν φαντασίαν. Οὕτως αἱ θεοκρατούμεναι πολιτεῖαι στηριζόμεναι ἐπὶ τοῦ δόγματος ὅτι τὸ ἔθνος ἐστὶ τὸ ἰδιαζόντως ὑπὸ τοῦ θείου περιλημένον ἀνθρώπων γένος τὴν δ' ἐπ' αὐτοῦ ἐξουσίαν εἰς ἑαυτὸν ὁ ζηλότυπος αὐτοῦ ἐπεφυλάξατο θεὸς, διερμηνεῖς δὲ τῶν βουλῶν αὐτοῦ καθαρεύουσάν τινα ἐξελέξατο ἀπὸ τοῦ ἔθνους τάξιν, πρὸς ἣν τὰς ἑαυτοῦ ἀποκαλύπτει ῥήτρας δι' ὑπερφυσικῶν τρόπων, κύριον ἔχουσι μέλημα, αἱ τοιαῦται πολιτεῖαι λέγω, τὸ ἀπομονόνειν τὸ ἔθνος· καὶ ὅμως, οἵαν ἂν καταβάλωσιν οἱ ἱερεῖς προσπάθειαν ἀδύνατον ὅπως αἱ ἄλλαι τῆς πολιτείας τάξεις μὴ τοῖς ἄλλοις συγχρωτισθῶσιν ἔθνεσιν· αὐτοὶ δ' οἱ ἱερεῖς πρὸς τὸ ἑαυτῶν ἐργαζόμενοι συμφέρον τὸν γενικὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους σκοπὸν ἐξεργάζονται· ἱεροφάνται κεκρυμμένου θεοῦ ἐν ἀδείᾳ μελετῶσι περί τε τῆς οὐσίας τοῦ θείου, τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς πολιτείας, οὕτω δὲ λανθάνοντές πως ἑαυτοὺς φιλοσοφοῦσιν, ἐπειδὴ δὲ πᾶσα ἐνέργεια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος θᾶττον ἢ βράδιον εἰς ὠφέλειαν τοῦ ὅλου γένους μεταστρέφει, οὕτω καὶ αἱ ἱερατικαὶ αὗται μελέται αὔξονται καὶ προάγονται, τὰ δὲ σωματεῖα τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, τῶν ἐν Χαλδαίᾳ μάγων, τῶν Ἰνδῶν Βραχμάνων, τῶν Σινῶν Βόντζων μορφοῦνται, οἱονεί τινες ἀκαδημίαι τῶν παναρχαίων χρόνων τὴν σοφίαν κατάκρυπτον ἔχουσαι, ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐπ' αὐτῇ ἐγκαυχώμεναι, λογιζόμεναι δ' ἥττονα ἑαυτῶν τὰ ἄλλα τῶν ἐθνῶν, ὥστε οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου νήπια τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν τῶν Ἑλλήνων σοφίαν ἔλεγον τῷ Ἡροδότῳ

Οὕτως οἱ Φοίνικες τὴν πρὸς δυσμὰς τοῦ Λιβάνου μακρὰν καὶ στενὴν λωρίδα γῆς εἰς κλῆρον λαχόντες, καὶ ὑπὸ τῶν ὑπὲρ αὐτοὺς ἰσχυρῶν ἐθνῶν κωλυόμενοι ἵνα τύχωσι χώρας ἱκανῆς πρὸς συντήρησιν, πόρον βίου ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐμηχανεύθησαν, καὶ ἐπλούτησαν ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἀποικίας συνέστησαν, καὶ ἰσχυροὶ ἐγένοντο. Ἄλλα δ' ἔθνη στρατιωτικὰ κατακτηταὶ ἐν ὅπλοις περιάγοντα τὴν ὑφήλιον συνεκίρνων τὰ ἔθνη, τὰ ἀπὸ τῶν μὲν σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ μεταφέροντες εἰς τὰ δε, ὡς ὁ σφοδρὸς βορέας τὸν κάλυκα τοῦ ἄνθους καταῤῥίπτων. τὴν γύριν, τὴν τὸ σπέρμα περιέχουσαν, εἰς τ' ἀπώτατα μεταφέρει. ἐκεῖ δ' ἐπί τινα ἐν τῇ γῇ χρόνον συγκρυπτομένη αὕτη ἀνθοφορεῖ. Οὕτως οἱ Τρῶες, οὕτως οἱ Ἀσσύριοι, οὕτως οἱ Πέρσαι. Ἀλλ' οἷα τε πρόδηλος βούλησις τοῦ Θεοῦ ὅριον τῶν κατακτήσεων τῶν ἐθνῶν τούτων ἡ Ἀσία, ἅμα δ' εἰς τῆς Εὐρώπης τὰς ἀκτὰς ἐπλησίασαν τὰ κυματοαγῆ τούτων στίφη συνεθλάσθησαν, διότι τῆς ἀλόγου βίας ὄργανα ὑπὸ τῆς λογικῆς τῆς ἰδέας δυνάμεως κατεβλήθησαν· ἔστω δὲ καὶ τοῦτο εἰς ἀπόδειξιν τοῦ θείου νόμου, ὅτι ὁ νοῦς κρατεῖ τῆς ὕλης.

Ἡ δ' Ἑλλὰς, ἡ περιλημένη ἡμῶν πατρὶς. ὑπῆρξεν ὁ μυσταγωγὸς τῆς ἀνθρωπότητος, σμικρὰ τῷ σώματι κατεκτήσατο τὸν κόσμον διὰ τῆς ἰδέας, αἱ δ' ἀποικίαι αὐτῆς ἐγένοντο κέντρα πολιτισμοῦ· εἰς ἀξένους ἀκτὰς δὲν μετέφερεν αὕτη τῶν ὅπλων τὴν βίαν ἀλλὰ τοῦ λόγου τοῦ πειθὼ, καὶ οἱ βάρβαροι λαοὶ προσέφερον αὐτῇ τὴν κύλικα τῆς ξενίας ὡς ἡ Γυπτὶς, ἡ καθ' Ἕλληνας Ἀριστοξένη, Πρώτῳ τῷ οἰκιστῇ τῆς Μασσαλίας προσέφερε, καὶ σὺν τῇ κύλικι τὴν δεξιὰν αὐτῆς. Ἀπὸ τῶν ἀποικιῶν τούτων ὡς ἀπὸ τοσούτων ἑστιῶν ἐσελάγισεν ὁ πολιτισμὸς πρὸς τοὺς περιοίκους. Ἡ ἐλευθερία ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐνοήθη, ἡγεμονία δὲ βίου ὑπὸ τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσόφων τῆς Ἑλλάδος ὡρίσθη. ἡ δὲ εὐρύστερνος αὕτη ἐλευθερία παρήγαγεν ὁλόκληρον τῶν ἰδεῶν τὸν κόσμον, καὶ ἀπὸ εἰκοσιπέντε ἤδη αἰώνων ἐκτρέφει τῆς οἰκουμένης τὸν νοῦν, καὶ μεγαλύνει τὸ φρόνημα, καὶ διὰ μὲν τοῦ Σωκράτους ἠθοποιεῖ, διὰ δὲ τοῦ Πλάτωνος τὸ μέχρι τίνος σημείου δύναται νὰ φθάσῃ τοῦ ἀνθρώπου ὁ νοῦς ἐμφαίνει, διὰ τοῦ Ὁμήρου γοητεύει, διὰ τοῦ Πινδάρου ὀργιᾷ τὴν καρδίαν, διὰ τοῦ Εὐριπίδου νουθετεῖ, διὰ τοῦ Σοφοκλέους κλαίει ἐπὶ ταῖς δυστυχίαις τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ δὲ τοῦ Αἰσχύλου πρὸς τὴν πατρίδα ἀφοσιοῖ τὸν πολίτην. διὰ τοῦ Ἐπικτήτου αὐτῆς παρηγορεῖ τὸν δοῦλον ἐλευθέραν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ κατεργαζομένη, διὰ δὲ τοῦ Δημοσθένους αὐτῆς συντρίβει τοῦ δούλου τὰ δεσμά, καὶ διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους τὸν κύκλον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων περιέλαβε. καὶ δημιουργὸς οὗτος τῶν ἐπιστημῶν ἀληθῶς ἐπιδείκνυται. Τέλος δὲ ἀφοῦ τὸ κράτος τῶν ἰδεῶν ἐν ἑαυτῇ ἐμεγαλύνθη ὑπερεξεχείλισε καὶ πρὸς

τὰ ἑῷα ἐξέῤῥευσε τῆς γῆς μέρη, συνεκστρατεῦσαν μετὰ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐξελληνίσθη δὴ τότε ἡ Συρία, ἐξελληνίσθησαν δὲ τὰ Σοῦσα, καὶ ἡ Βαβυλὼν, καὶ τὰ Ἐκβάτανα, καὶ ὁ Ἰνδὸς, καὶ ὁ Νεῖλος, καὶ κατεκτήθησαν ἡ Ἀσία καὶ ἡ Ἀφρικὴ εἰς τὸν πολιτισμὸν, καὶ ἐδίων ἐν τῷ Ἑλληνισμῷ μεχρισοῦ ὁ ψευδοπροφήτης τῆς Ἀραβίας τῇ ἀκατασχέτῳ τῶν ὅπλων αὐτοῦ βίᾳ καὶ τῷ φίλτρῳ φαύλων ἡδονῶν κατέστρεψεν αὐτὸν, ὁ δ' ἄξιος τούτου διάδοχος Ὀμὰρ κατέκαυσε τῆς Ἀλεξανδρείας τὴν βιβλιοθήκην καὶ ἐζημίωσε τὸν κόσμον πολὺ πλέον ἢ πᾶς ἄλλος κατακτητής!

Ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς διὰ τῆς διανοίας κατεκτᾶτο τὸν κόσμον ἡ Ῥώμη ἐξειργάζετο τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην δι' ἧς μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὅπλων αὐτῆς κατώρθωσε τὴν κοσμοκρατορίαν. Τὸ μόνον μέλημα τοῦ Ῥωμαίου ἦν αὔτη·

Tu regere imperio populos, Romane, memento.

Ὄργανον ὅμως καὶ ἡ Ῥώμη τῆς θείας βουλήσεως γενομένη συνετέλεσεν οὐ μικρὸν εἰς τῆς ἀνθρωπότητος τὰς τύχας· παρεσκεύασε τὴν ἑνότητα. ὑπόδειγμα δ' ἐγένετο εἰς τὸ μέλλον εἰς ὁποῖα ἐκτραχηλίσματα δύναται νὰ ὑποπέσῃ ἡ πρὸς τὰς ἀλόγους ὁρμὰς ἀφήσασα ἑαυτὴν ἀνθρωπότης. Κολοσσὸς χρύσεος τὴν κεφαλὴν, ἀργύρεος τὸ στῆθος, χάλκεος τοὺς μηροὺς, πηλίνας εἶχε τὰς κνήμας, καὶ συνεθλάσθη ὅθεν διὰ τοῦτο' ὁ λαὸς τῆς Ῥώμης, τὸ βάθρον τοῦ κολοσσοῦ τούτου, πάλαι μὲν θήτης τῶν συγκλητικῶν, μόλις ἐκτήσατο τὴν ἑαυτοῦ ἐλευθερίαν καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας ἐκβακχευθεὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀργίαν καὶ τὰ θεάματα ἐφ' ᾧ καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν βαρβάρων.

Ἀλλ' ἰδοὺ προβαίνει βήματι βραδεῖ τὸν σταυρὸν ἐπ' ὤμων φέρων τοῦ κόσμου ὁ Σωτήρ· ἀγαπᾶτε ἀλλήλους ἐπιφωνεῖ, ὡς ὁ πατήρ μου ἠγάπησεν ὑμᾶς, ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Εἰρήνη ὑμῖν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ φάσις τοῦ κόσμου ἀλλάσσει· μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος ὁ πόλεμος ἐνέμετο τὴν γῆν. πολέμιος δὲ ἦν πᾶς μὴ πολίτης, Adversus hostem aeterna auctoritas esto, ὁ δὲ πολέμιος ἡττώμενος ἐγίγνετο δοῦλος· servi autem ex eo appellati sunt quod imperatores captivos vendere ac per hoc servare nec occidere solent, ἀπὸ τοῦ κηρύγματος ὅμως τοῦ θείου Εὐαγγελίου εἰσήχθη ἐν τῷ κόσμῳ ἀρχὴ τὰ μάλιστα συνεκτικὴ, ἡ ἀγάπη, σὺν αὐτῇ δ' ὁ ὅμιλος πασῶν τῶν ἄλλων ἀρετῶν. Δυστυχῶς ὁ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοποιοῦ τούτου κηρύγματος καρπὸς δὲν ὡρίμασεν ἀμέσως· δεκαοκτὼ ὅλους αἰῶνας ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ συνεσκοτίζετο ὑπὸ τῶν παθῶν· πῶς δὲ δυνατὸν ἦν ἄλλως γενέσθαι; ἐφόσον πᾶς μὴ ὁμοεθνὴς πολέμιος ἐνομίζετο, πᾶς δὲ μὴ ὁμόδοξος ἐχθρὸς ἐλογίζετο, ἡ δὲ κοινωνία κατὰ τάξεις διετέλει διῃρημένη, ἑκάστη δὲ τούτων κράτος ἐν κράτει συνέστηνεν, ἀσυγκοινώνητος πρὸς τὰς ἄλλας μένουσα τάξεις, καὶ οἱ λαοὶ ἐν ὅπλοις πρὸς τοὺς ἄλλους συνηντῶντο λαοὺς, καὶ ἐπὶ τῶν πεδίων ἐν μάχαις αἱματηραῖς ἀλληλοσφαγοῦντο, πῶς ἦν δυνατὸν ἡ εὐαγγελικὴ ἀγάπη νὰ κατάρξῃ τῆς γῆς; Μόνωσις λοιπὸν πανταχοῦ, ἡ δὲ τυραννία ἐνέμετο τὴν γῆν.

Διετυπώσαμεν οὕτω τὸν χαρακτῆρα τῶν μεσαιωνικῶν κοινωνιῶν. Ἐζητεῖτο ἡ ἑνότης, διότι αὕτη ἐν τῷ δόγματι τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπάρχουσα καθίστατο ἀπερίγραπτος ἀνάγκη. Ἐτέθη ἐν τῇ μονοκρατορίᾳ τῶν αὐτοκρατόρων, ἀλλ' ὁ τιμαριωτισμὸς τὴν ἁλουργίδα τούτων ἔσχισεν, ἕκαστος δὲ τῶν ἰσχυρῶν ῥάκος τι ἀπ' αὐτῆς ἁρπάσας μετημφιέσθη. Ἐζητήθη ἐν τῇ παπικῇ τιάρᾳ, ἀλλ' οἱ Πάπαι τῶν ἐγκοσμίων γλιχόμενοι παρεξέτρεψαν τὸν Χριστιανισμὸν τῆς φυσικῆς αὐτῷ ὁδοῦ, ἀντὶ ν' ἀποδίδωσι τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ καὶ τῷ Καίσαρι ν' ἀφήσωσι τὰ τοῦ Καίσαρος, τὸν μὲν Θεὸν ἐκαπηλεύθησαν, τὰ δὲ τοῦ Καίσαρος ἐσφετερίσθησαν, καὶ τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ αὐτοκράτορος Φριδερίκου τοῦ Πυῤῥοῦ ὁ Πάπας Ἀλέξανδρος ὁ Γ' ἔθετο, τὴν ἑωσφορικὴν ταύτην τελετὴν δημοσίᾳ πομπεύσας ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου Ἀλλ' ὁ Γερμανὸς Λούθηρος τὸ αἶσχος τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος ἐξεδικήθη, ἡ δὲ τὸ ἡγεμονικὸν στέμμα ταπεινώσασα Ῥώμη ὑπ' ἀσήμου μοναχοῦ ἐκολαφίσθη. Ὀκτὼ καὶ ἐπέκεινα αἰῶνας ἡ πάλη διήρκεσεν ἐν σκοτίᾳ, ὅτε δ' ἐφάνη ἐπιφώσκουσα ἡ ἠὼς τῆς φιλοσοφίας συντετριμμένα μὲν σκῆπτρα ἔνθεν ἀπεκάλυψεν, ἑτέρωθεν δὲ σωροὺς ἁλύσεων κεκερματισμένων· οὖσα δ' ἡ φιλοσοφία τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὡς οὗτος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χάους διὰ τῆς παντοδυνάμου αὐτοῦ φωνῆς διωργάνωσε τὸ σύμπαν, οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφία ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἐρειπίων τὰ λαμπρὰ τῶν νέων πολιτειῶν ᾠκοδόμησε μέγαρα, στύλους δ' αὐτοῖς θεῖσα τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἰσότητα, τὴν ἀδελφότητα ἐδραίωσεν αὐτὰ, ἑκάστῳ δ' αὐτῶν δοῦσα ἀρχιτεκτονικῆς χαρακτῆρα ἰδιάζοντα ὡς εὔρυθμον πόλιν διεῤῥύθμισε τὸ ὅλον ἀνθρώπινον γένος. Τὸ ἔργον αὐτῆς εἰσέτι οὐκ ἐπέρανεν, ἀλλὰ πάντως περανεῖ αὐτὸ, καὶ τοῦ Σωτῆρος τὸ λόγιον πραγματοποιηθήσεται, ὅτι μία ποίμνη ἡ ὅλη ἀνθρωπότης ἔσται. Τὸ ἑνιαῖον τῆς θεότητος δόγμα κοινὸν γινόμενον, τὸ ἑνιαῖον τῆς ἀνθρωπότητος τελεώσει. Ὁ θεϊσμὸς ὡς καὶ ὁ πολυθεϊσμὸς ἐμέριζε τὸν οὐρανὸν, πῶς δ' ἦτο δυνατὸν νὰ ἑνώσῃ τὴν γῆν; Εἴτε Θεὸν ἕνα, εἴτε θεοὺς πολλοὺς αἱ ἀρχαῖαι ἐλάτρευον κοινωνίαι, ὁ εἷς ἢ οἱ πολλοὶ ἐκεῖνοι θεοὶ ἦσαν ζηλότυποι, ἀπῄτουν ἱλασμοὺς καὶ θυσίας, καὶ εἰς τὰ ὄμματα τῶν εἰς αὐτοὺς πιστευόντων ὑπὸ μόνην τὴν μορφὴν τῆς ἰσχύος αὐτῶν παρίσταντο· τοὐναντίον ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ὁ

Θεός ἐστι τῆς ἀγάπης, ὁ Θεὸς τοῦ ἐλέους, ὁ τοῖς πᾶσιν ἐντελλόμενος τὴν ἀγάπην.

Ἡ τοιάδε φιλοσοφία τὸ ὑπέρτατόν ἐστι τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπαύγασμα, αὕτη ἐστὶν ἡ φυσικὴ σύμμαχος τῆς ἀληθοῦς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, οἵα δ' ἐκκλησία πολεμεῖ τὴν φιλοσοφίαν ἀποκηρύττεται ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, οἵα δὲ φιλοσοφία ἐχθαίρει τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ πλάνος ἐστὶ σοφία.

Ὑπῆρξεν ἐποχὴ, οὐ πολὺ ἡμῶν ἀφεστηκυῖα, ὅτε ἀμοιβαίως ἀνθυπεβλέποντο ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ χριστιανισμός· λοξὸν βλέμμα ἐπ' ἀλλήλων ῥίπτοντα τὰ δύο ταῦτα ἀδύνατον ἦν νὰ προσέλθωσιν εἰς συμφιλίωσιν· ἐφ' ᾧ ἡ μὲν διαστρεβλωθεῖσα παρέσυρε τὸν ἄνθρωπον ὅπως θεωρῇ ἑαυτὸν καὶ τὸ σύμπαν ὥς τι μέρος τῆς θεότητος, ὁ δὲ χριστιανισμὸς παρεκκλίνας τοῦ προορισμοῦ του τυφλὴν ὑπακοὴν ἀπήτησε παρὰ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ὡς δόγμα ἀναγράψας τὸ γίγνεσθαι τὸν ἄνθρωπον οἷον πτῶμα, perinde ac cadaver. Ὁποῖαι ἀπάται! Ναὶ ὁ ἄνθρωπός ἐστι μέγα ὂν ἰσχυρὸν διὰ τῆς τοῦ νοὸς αὐτοῦ δυνάμεως, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτὸν καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχει μία δύναμις ὑπερτέρα τῆς φύσεως ἁπάσης, ἀόρατος μὲν, καταληπτὴ δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως, ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς· ναὶ, ὁ ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ νὰ ἴδῃ αὐτῆς τῆς θεότητος τὴν οὐσίαν, αἰσθάνεται ὅμως τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς, ὥς τις τυφλὸς, ὅστις μὴ δυνάμενος νὰ ἴδῃ τὸν ἥλιον, αἰσθάνεται ὅμως τὴν εὐεργετικὴν τοῦ ἡλίου ἐνέργειαν διὰ τοῦ θάλπους ὅπερ ῥίπτουσιν αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ζωογονοῦσιν αὐτήν τε καὶ ἐκεῖνον. Εἰ δέ τι αἴνιγμα ἐν τούτῳ ὑπάρχει, πάντως μάλιστα δυσδιάλυτόν ἐστι τὸ ἂν ὑπάρχῃ κόσμος ἄνευ Θεοῦ.

Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ὁ χριστιανισμὸς δὲν ἀπαιτεῖ τυφλὴν ὑπακοὴν, ἀφίησι πλήρη τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον, διδάσκει τὴν ἀλήθειαν, ἡ δ' ἀλήθεια αὕτη οὐ μόνον οὐδόλως σκοπεῖ τὴν ὑποδούλωσίν του, ἀλλὰ τοὐναντίον τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ κηρύττει· « καὶ » γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει » ὑμᾶς (α) ».

Ῥίψατε ἓν βλέμμα ἐφ' ὅλων τῶν κλάδων τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ θέλετε ἰδεῖ ὅτι ἀφ' ἧς ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ χαρακτῆρα ἐξετιμήθη ἕκαστος τῶν κλάδων τούτων γιγαντιαῖα ἐποίησε πρὸς τὰ πρόσω βήματα. Ἡ φυσικὴ ἱστορία ἀληθεύουσαν τὴν βίβλον τῆς γενέσεως ἀπέδειξε, καὶ ὁ τοῦ Κυβιέρου δάκτυλος τὴν γῆν διατρυπήσας τὰς ἓξ τοῦ Μωϋσέως ἡμέρας ἀληθεστάτας ἀπέφηνεν· ὁ Νεύτων ἐκ πεσόντος μήλου ὁρμηθεὶς τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος ἀπεκάλυψεν, ὁ θεσπέσιος ὅμως αὐτοῦ νοῦς οὐδόλως ἀπηξίου σχολιάζειν τὴν ἱερὰν βίβλον· ὁ Γαλιλαῖος ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῆς ἀνακαλύψεως ἣν ἐποίησεν, ἀλλὰ τῆς θείας ἀποκαλύψεως οὐδέποτε ὑβριστὴς ἐγένετο. Οὐδεὶς ὅμως τῶν κλάδων τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων ὠφελήθη περισσότερον, οὐδεὶς μᾶλλον πρὸς τὸ βέλτιον ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ διεπλάσθη ὅσον ὁ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν· τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον, ὁ ἔγγραφος οὗτος *ὀρθὸς λόγος* (raison écrite), ὡς προσφυῶς πρὸ πολλοῦ ὠνομάσθη, ὑπὸ τὴν ἐπιῤῥοὴν τοῦ χριστιανισμοῦ διεμορφώθη, τὴν δ' ἐπιῤῥοὴν αὐτοῦ καὶ ἄκοντες ᾐσθάνθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ τὰ δόγματα αὐτοῦ μήπω ἀσπασθέντες νομοδιδάσκαλοι τῆς Ῥώμης· οὗτος ἠλάττωσε τὸ βάρος τῶν τοῦ δούλου δεσμῶν· οὗτος ἐξηυγένισε τὴν σύζυγον· οὗτος ἡγίασε τὸν γάμον· οὗτος ἐμόρφωσε τὴν οἰκογένειαν· οὗτος τὴν πίστιν τῶν συναλλαγῶν ἀνύψωσε, τὸν λόγον ἀντὶ τῶν συμβόλων ὡς τελεσιουργὸν τῶν συναλλαγμάτων δύναμιν ἀναγράψας· οὗτος τῇ πασχούσῃ ἀνθρωπότητι συναντελάβετο, νοσοκομεῖα καὶ πτωχοκομεῖα συστήσας· οὗτος τὰ δάκρυα τῶν πασχόντων ἀπέμαξεν· οὗτος τέλος ὡς κανόνα τῶν διεθνῶν ὑπετύπωσε σχέσεων τὸ ὅτι ὀφείλουσι τὰ ἔθνη νὰ ποιῶσιν ἀλλήλοις ἐν μὲν εἰρήνῃ τὸ μᾶλλον καλὸν, ἐν δὲ πολέμῳ τὸ ἧττον κακόν.

Ὁ ναύτης ὅστις παραδίδει ἑαυτὸν ἐν μέσῳ τοῦ ὠκεανοῦ ἐπὶ ἀσθενοῦς τινος συμπλέγματος σανίδων δι' ὧν κατεσκευάσθη ἓν πλοῖον, ἥσυχος δὲ περιστρέφει τὸ βλέμμα ἐν γαληνιαίᾳ νυκτὶ εἰς τὸ ἄπειρον τοῦ οὐρανοῦ στερέωμα, καὶ πρὸς τὰ ὑπὲρ τὴν σφαῖραν ἧς ἐστι κάτοικος ἐξαίρεται, πόθεν τὴν τοσαύτην τοῦ νοὸς ἡσυχίαν πορίζεται; ἀπὸ τῆς ἀκλονήτου βέβαια πίστεως ἣν ἔχει ὅτι αἱ σανίδες ἐφ' ὧν ἵσταται θέλουσι φέρει αὐτὸν τῇ βοηθείᾳ τῶν γνώσεων τοῦ νοὸς αὐτοῦ εἰς τὸν πρὸς ὃν σκοπεῖ ὅρμον· οὕτως ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος ἐπὶ τῆς ἱερᾶς βίβλου, ἣν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ἐδωρήσατο ἡμῖν, στηριζόμενος, δύναται ἀδεῶς νὰ περιέλθῃ διὰ τοῦ νοὸς αὐτοῦ τὴν φύσιν ὅλην, βέβαιος ὅτι ἡ μελέτη αὐτῆς χωρίς ποτε ν' ἀποπλανήσῃ αὐτὸν τῆς πρὸς τὴν αἰωνίαν μακαριότητα ὁδοῦ οὐδὲν παρεμβάλει αὐτῷ κώλυμα οὔτε πρὸς τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, οὔτε πρὸς τὸ εἶναι αὐτὸν καὶ ἐπὶ γῆς μακάριον.

Δεῦρο δὴ, φίλτατοι ὁμιληταὶ, δεῦρο ἀκολουθήσατέ μοι πρὸς τὴν ὑψηλὴν ταύτην μελέτην· μὴ ἀποκάμητε, διότι ἀπὸ τῆς προθυμίας ὑμῶν θέλω ἀρυσθῇ ἐγὼ τὸν ζῆλον, ἀπὸ τῆς πρός με ἀγάπης ὑμῶν θέλω ἑκάστοτε ἀναλαμβάνει νέας δυνάμεις· οὐδενὸς ὑπὲρ ὑμῶν θέλω φεισθῇ κόπου· εἴθε δὲ μίαν ἡμέραν ἴδω ὑμᾶς οἵους ἀξιοῦμαι σήμερον βλέπειν τοὺς κατὰ τὴν πρώτην τῆς καθηγεσίας μου περίοδον ὁμιλητάς μου, διαπρέποντας ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων τῆς πολιτείας θέσεων· ηὐτύχησα ναὶ, καὶ δάκρυα ἔχυσα χαρᾶς ὅτε μοὶ ἐνεχειρίσθη ὁ διορισμός μου ὡς καθηγητοῦ, καὶ διότι ὁ αὐτὸς μέγας ἀνὴρ ὁ γεραρὸς Κανάρης ὅστις τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1846 ὑπέγραψεν ὡς ὑπουργὸς τὸ

(α) Ἰωάννης. Η, 32.

τοῦ διορισμοῦ μου ὡς καθηγητοῦ διάταγμα συνυπέγραψε μετὰ δύο ἄλλων μεγαθύμων ἀνδρῶν ὡς προσωρινὴ Κυβέρνησις τὸ νέον τοῦ διορισμοῦ μου θέσπισμα, καὶ διότι ὁ προσυπογράψας αὐτὸ Ὑπουργὸς ὑπῆρξε μαθητής μου. Οὐ μόνον δ᾽ αὐτὸς ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ τότε μαθηταί μου διεκρίθησαν καὶ διακρίνονται ἐπὶ τοῖς πατριωτικοῖς αὐτῶν φρονήμασιν, ἐφ᾽ ᾧ κἀγὼ ἐπ᾽ αὐτοῖς ἐναβρύνομαι, διότι τὰς Ἑλληνικὰς αὐτῶν καρδίας ἐξῆρα πρὸς τῆς πατρίδος τὸν ἔρωτα. Θαυμάζει ἡ Εὐρώπη πόσον εὐσχήμως κατεβάλομεν τὸ φθοροποιὸν σύστημα, καὶ ὅμως ἀναγινώσκει τὸν Αἰσχύλον ὅστις ἔλυσε πρὸ εἴκοσι καὶ τριῶν αἰώνων τὴν ἀπορίαν ταύτην,

Ἔστ᾽ ἄρ᾽ Ἀθηνῶν, ἔστ᾽ ἀπόρθητος πόλις,

Ἀνδρῶν γὰρ ὄντων, ἕρκος ἐστὶν ἀσφαλές.

Η ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΑ ΜΑΡΙΑ.

Διήγημα ῥωσικόν.

(Ἴδε φυλλάδ. 298, 299, 300, 302 καὶ 303.)

Ἐλθὼν εἰς Πιατιγόρσκ ἐνοικίασα μικρὰν οἰκίαν εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς πόλεως, κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Μασιούκ᾽ εἰς τὰς κακοκαιρίας τὰ σύννεφα καταβαίνουσι μέχρι τῆς στέγης μου. Ὅτε τὸ πρωῒ ἤνοιξα τὸ παράθυρόν μου, ἐγέμισεν ὁ θάλαμός μου ἀπὸ τὴν εὐωδίαν τῶν περὶ τὴν οἰκίαν μου ἀνθέων. Κλάδοι δένδρων καταφορτωμένοι ἀπὸ ἄνθη ἐγγίζουσιν εἰς τὸ παράθυρόν μου, καὶ πολλάκις ὁ ἄνεμος φέρει αὐτὰ μέχρι τῆς τραπέζης μου. Ἡ θέα εἶναι θαυματία· πρὸς δυσμὰς αἱ πέντε κορυφαὶ τοῦ Βέχτα διαγράφονται κυαναῖ, ὡς τελευταῖον νέφος διαλυόμενον μετὰ τὴν τρικυμίαν· πρὸς ἄρκτον ἀνυψοῦται τὸ Μασιούκ ὡς μαλλωτὸς πῖλος τῆς Περσίας, καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοὺς πόδας μου, ἐκτείνεται μικρὰ πόλις νέα καὶ καθαρά, ὅπου ἀναβρύουσι τὰ ζωογόνα ὕδατα, περὶ ἃ συμπιέζονται πλῆθος ἀνθρώπων ὁμιλούντων ὅλας τὰς γλώσσας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Περρωτέρω τὰ ὄρη ἀνυψοῦνται πάντοτε πλέον κυανᾶ, καὶ πλέον κεκαλυμμένα ὑπὸ τῆς ὁμίχλης. Πόσον ὡραῖον νὰ ζῇ τις εἰς τοιοῦτον τόπον! Αἰσθάνομαι ἀνέκφραστον, γλυκυτάτην θυμηδίαν. Ὁ ἀὴρ εἶναι καθαρὸς καὶ δροσερὸς ὡς φίλημα βρέφους, ὁ ἥλιος θερμὸς καὶ κυανοῦς ὁ οὐρανός... Τίνος ἄλλου ἔχομεν ἀνάγκην; Πρὸς τί τὰ πάθη καὶ αἱ ὀρέξεις καὶ ἡ εὐσπλαγχνία;... ἀλλὰ καιρὸς νὰ μεταβῶ εἰς τὴν πηγὴν τῆς Ἐλισάβετ, ὅπου συνέρχεται κατὰ πᾶσαν πρωΐαν ὅλη σχεδὸν ἡ κοινωνία τῆς πόλεως.

Ἀπερχόμενος εἰς τὴν πηγὴν ἀπήντησα καθ᾽ ὁδὸν διαβάτας τινὰς ἀναβαίνοντας μετὰ κόπου τὸ ὄρος· ἦσαν δὲ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν γαιοκτημόνων, ὡς εὔκολον ἦτο νὰ συμπεράνω ἀπὸ τὰ τετριμμένα καὶ παλαιὰ ἐνδύματα τῶν ἀνδρῶν καὶ τὴν ἐπιτετηδευμένην φιλοκαλίαν τῶν γυναικῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι ὅλαι αἱ νέαι τὰς ὁποίας φέρουσιν εἰς τὰ λουτρὰ ἦσαν ἐκεῖ· ὅλαι μὲ ἠτένισαν πολὺ καὶ μὲ πολλὴν περιέργειαν. Κατὰ πρῶτον ὁ ἐκ Πετρουπόλεως ἐπενδύτης μου ἠπάτησε τοὺς γονεῖς· ὅτε ὅμως παρετήρησαν μετὰ μικρὸν τὰς ἐπωμίδας μου ἔστρεψαν μὲ ὑπερηφάνειαν τὴν κεφαλήν.

Ἀλλ᾽ αἱ γυναῖκες τῶν σημαντικωτέρων ὅσοι διατρίβουσι δι᾽ ὅλου τοῦ ἔτους εἰς τὰ λουτρά, ἐφάνησαν εὐγενέστεραι πρὸς ἐμέ· αὐταὶ ἀδιαφοροῦσι διὰ τὴν στρατιωτικὴν στολήν, διότι εἶναι συνειθισμέναι νὰ εὑρίσκωσιν εἰς τὸν Καύκασον καρδίαν φλογερὰν καὶ νοῦν καλλιεργημένον ὑπὸ τὸ στρατιωτικὸν ἔνδυμα καὶ τὸν πῖλον. Εἶναι δὲ θελκτικώταται καὶ θὰ εἶναι ἐπὶ πολύ, διότι λάτραι διαδέχονται λάτρας, καὶ τοῦτο κατ᾽ ἐμὲ εἶναι τὸ μυστικὸν τῶν θελγήτρων αὐτῶν. Οἱ λάτραι οὗτοι ἀποτελοῦσιν ἰδίαν τινὰ τάξιν μεταξὺ τῶν φοιτώντων εἰς τὰ λουτρά· παίζουσι χαρτία, περιπατοῦσιν ὀλίγον, περιποιοῦνται τὰς κυρίας καὶ ἀξιοῦσιν ὅτι στενοχωροῦνται. Εἶναι ἐν γένει οἰηματίαι καὶ δεικνύουσιν ἄπειρον καταφρόνησιν πρὸς τὰς ἐπαρχιώτιδας, ἐνθυμούμενοι μετὰ πόθου τὰς ἀριστοκρατικὰς συναναστροφὰς τῆς πρωτευούσης, εἰς τὰς ὁποίας ὅμως δὲν ἐγένοντο ποτὲ δεκτοί.

Τέλος πάντων ἔφθασα εἰς τὴν πηγήν... Πλησίον αὐτῆς, ἐπί τινος πλατείας, κεῖται μικρὰ οἰκία στεγάζουσα τὰ λουτρά, περρωτέρω δὲ μακρὰ αἴθουσα ὅπου γίνεται περίπατος ὁσάκις βρέχῃ. Κάτωχροί τινες ἀξιωματικοὶ ἐκάθηντο κρατοῦντες δεκανίκια· πολλαὶ δὲ κυρίαι ἐπεριπάτουν μὲ ταχύτητα εἰς τὴν πλατεῖαν ὅπως ἐπιταχύνωσι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὕδατος τὸ ὁποῖον εἶχον πίει· καὶ μεταξὺ αὐτῶν παρετήρησά τινας ὄχι ἀσχήμους. Εἶδα, εἰς ὁδὸν σκιαζομένην ἀπὸ ἄμπελον, στίλβοντα τὸν πῖλον γυναικός, ἐξ ἐκείνων αἵτινες ἀγαπῶσι τὴν *διπλῆν μοναξίαν*, καὶ παρὰ τὸν πῖλον τοῦτον ἄλλον ὅστις δὲν ἦτο γυναικεῖος. Ἐπὶ τοῦ ἀποτόμου βράχου, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ σκήνωμα τὸ καλούμενον Κιθάρα τοῦ Αἰόλου, ἦσαν πολλοὶ ἐκ τῶν ἀγαπώντων τὰς ἱερὰς θέας, διευθύνοντες τὰς διόπτρας πρὸς τὸν Ἔλβορον. Καυκασιανὸς ὢν ἐστάθην εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους καὶ ἐθαύμαζα τὴν λαμπρὰν ἐκείνην φύσιν. Αἴφνης ἤκουσα ὄπισθέν μου φωνὴν λέγουσαν·

— Πέσοριν! ἀπὸ πότε ἐδῶ;

Καὶ στραφεὶς εἶδα τὸν Γρουσνίσκην, ὅστις τραυματισθεὶς τὸν πόδα εἶχεν ἔλθει πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος εἰς τὰ λουτρά.

Ὁ Γρουνίσκης πρὸ ἑνὸς μόνον ἔτους ὑπηρετῶν, εἶναι ἔτι ἀνθυπασπιστὴς, καὶ φορεῖ, ἐπιδείξεως μᾶλλον ἕνεκεν, χονδρὴν καπόταν στρατιώτου, ἐστολισμένην μὲ μικρὸν σταυρὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Εἶναι καλοκαμωμένος καὶ ἔχει τὴν ὄψιν μελαγχροινὴν καὶ μαύρην τὴν κόμην· ὁμοιάζει δὲ εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἂν καὶ μόλις εἶναι εἰκοσαετής. Ἔχει τὴν κεφαλὴν ὑψηλὰ καὶ ἀδιακόπως στρίβει διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸν μύστακά του, ἐνῷ διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ τὸ δεκανίκιόν του· ὁμιλεῖ ταχέως καὶ δυνατὰ, καὶ εἶναι ἐξ ἐκείνων οἵτινες ἔχουσιν ἑτοίμους λαμπρὰς φράσεις διὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις τοῦ βίου, φράσεις τῶν ὁποίων ἡ καλλιέπεια δὲν φθάνει μὲν εἰς τὸ ἀληθὲς κάλλος, περιβάλλει ὅμως αἰσθήματα παράδοξα, πάθη ἀπαραδειγμάτιστα καὶ ἔκτακτα παθήματα. Ἡ μόνη καὶ ἀληθὴς αὐτῶν εὐχαρίστησις εἶναι νὰ κάμωσιν ἐντύπωσιν· καὶ εἰς τούτους προσκολλῶνται αἱ ἐπαρχιώτιδες. Καταντῶσι δ' ἐπὶ τέλους ἢ φιλήσυχοι καὶ εὐδαίμονες, ἢ μέθυσοι, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ δύο· τὸ ἐπικρατοῦν πάθος τοῦ Γρουσνίσκη εἶναι ἡ θεατρικὴ ἀπαγγελία· ὁσάκις ἡ ὁμιλία δὲν περιστρέφεται εἰς τὰ συνήθη, σὲ κατασκοτίζει μὲ λόγια, καὶ τὸ κατ' ἐμὲ ποτέ μου δὲν κατώρθωσα νὰ ἔλθω μετ' αὐτοῦ εἰς συζήτησιν. Δὲν σὲ ἀκούει· δὲν ἀποκρίνεται εἰς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τῷ λέγεις· μόλις τελειώσῃς, καὶ αὐτὸς ἀρχίζει ἀτελεύτητον φράσιν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει οὐδεμίαν σχέσιν μὲ ὅσα εἶπες, ἀλλ' εἶναι ἐξακολούθησις τῆς πρώτης ὁμιλίας του.

Εἶναι ὅμως εὐφυής· οἱ σαρκασμοί του εἶναι ἰδιόρρυθμοι, ὄχι ὅμως καὶ πονηροί. Δὲν φονεύει κανένα διὰ τῶν λόγων του, διότι ἀσχοληθεὶς πάντοτε εἰς μόνον ἑαυτὸν, ἀγνοεῖ τὰ τρωτὰ μέρη τοῦ ἀνθρώπου. Σκοπὸν δὲ κύριον ἔχων νὰ γείνῃ ἥρως μυθιστορίας, τοσοῦτον ἠγωνίσθη νὰ καταπείσῃ τοὺς ἄλλους ὅτι δὲν ἐπλάσθη διὰ τὰς ἡδονὰς τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ διὰ παθήματα μυστικὰ καὶ ἀόριστα, ὥστε τὸ ἐπίστευσε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἰδοὺ διατί φέρει ὑπερηφάνως στρατιωτικὴν καπόταν. Ἐννοήσας ὅτι τὸν ἐκατάλαβα δὲν μὲ ἀγαπᾷ, ἂν καὶ φαινόμεθα οἰκειότατοι φίλοι. Ἔχει ὄνομα ἀνδρείου· τὸν εἶδα εἰς τὸν πόλεμον· στριφογυρίζει τὸ ξίφος, φωνάζει καὶ ὁρμᾷ κλείων τοὺς ὀφθαλμούς. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀνδρία. Ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ συναντηθῶμεν ποτὲ εἰς τὸν αὐτὸν δρόμον, καὶ μὲ τρόπον ὥστε θὰ ἀποβῇ ὀλέθριος εἰς ἕνα τῶν δύο.

Εἶναι βέβαιος ὅτι ἦλθεν εἰς τὸν Καύκασον ἀπὸ ἰδιοτροπίαν, καὶ ὅτι τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν τοῦ πατρός του, θὰ εἶπε μὲ σοβαρότητα εἴς τινα ὡραίαν γειτόνισσαν· « Δὲν ὑπάγω νὰ ὑπηρετήσω, ὡς νομίζεις, ὑπάγω ν' ἀποθάνω . . . καὶ τοῦτο . . . διότι . . . (καὶ θὰ ἔβαλε τὴν δεξιὰν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του) . . . ὄχι δὲν πρέπει νὰ τὸ μάθῃς . . . ἡ ἀγγελική σου ψυχὴ θὰ φρίξῃ . . . τί σὲ μέλει δι' ἐμέ; . . . ἠμπορεῖς νὰ μ' ἐννοήσῃς;...» Καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Εἰς ἐμὲ δὲ εἶπεν ὅτι ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν κατετάχθη εἰς τὸ σύνταγμα Κ... δὲν θὰ τὴν μάθῃ ποτὲ ἄλλος παρ' αὐτῇ. Εἶναι ὅμως εὐχάριστος ὅταν ἀποχωρίζεται τὴν τραγικήν του καπόταν. Εἶμαι πολλὰ περίεργος νὰ τὸν ἴδω πλησίον γυναικῶν· τότε θὰ ζητῇ, ὑποθέτω, νὰ προσποιῆται τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρά του· τὸν ἠρώτησα πῶς διάγει εἰς τὰ λουτρὰ καὶ ποίους γνωρίμους ἔχει.

— Ἡ ζωή μου, ἀπεκρίθη στενάξας, εἶναι πολλὰ δεινή. Τὸ πρωῒ πίνομεν νερὸν καὶ εἴμεθα ἀδύνατοι ὡς ἄῤῥωστοι· τὸ βράδυ πίνομεν κρασὶ, καὶ εἴμεθα ἀνυπόφοροι ὡς ἄνδρες ὑγιεῖς. Ἔχομεν καὶ μερικὰς γυναῖκας, ἀλλὰ μικρὰ εἶναι ἡ παρηγορία· παίζουν βίς, ἐνδύονται ἄσχημα καὶ ὁμιλοῦν κάκιστα γαλλικά. Ἀπὸ τὴν Μόσχαν ἦλθεν ἐφέτος μόνη ἡ πριγκήπισσα Σιγόβσκη μὲ τὴν κόρην της· ἀλλὰ δὲν τὰς γνωρίζω. Παντοῦ ἡ καπότα μου μὲ κακοσυσταίνει.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ διέβησαν ἔμπροσθέν μας δύο γυναῖκες, ἡ μὲν μεσόκοπος, ἡ δὲ νέα ὡραῖον ἔχουσα τὸ ἀνάστημα. Οἱ πλατεῖς πῖλοί των δὲν μ' ἐπέτρεψαν νὰ ἴδω τὰ πρόσωπά των, εἶδα ὅμως ὅτι ἦσαν ἐνδεδυμέναι κομψότατα. Τῆς νέας μάλιστα τὸ ἦθος ἦτο τόσον εὐγενὲς καὶ παρθενικὸν, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ περιγράψω· ἀφοῦ δὲ διέβη ἔμεινεν ἡ ἀνεξήγητος ἐκείνη εὐωδία τὴν ὁποίαν καταλείπουσι κατόπιν αὐτῶν αἱ εὐπρεπεῖς κυρίαι.

— Ἰδοὺ ἡ πριγκήπισσα Σιγόβσκη καὶ ἡ κόρη της Μαρία, μὲ εἶπεν ὁ Γρουσνίσκης. Εἶν' ἐδῶ πρὸ τριῶν ἡμερῶν.

— Ἠξεύρεις βλέπω καὶ τὰ ὀνόματά των.

— Ναὶ, ἀπεκρίθη ἐρυθριάσας· τὰ ἤκουσα κατὰ τύχην· δὲν ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ τὰς γνωρίσω. Οἱ ὑπερήφανοι αὐτοὶ εὐγενεῖς θεωροῦν ἡμᾶς τοὺς στρατιωτικοὺς ὡς ἀγρίους. Ἀδιάφορον ἐὰν ὑπὸ τὴν περικεφαλαίαν εὑρίσκεται πνεῦμα, καὶ ὑπὸ τὴν καπόταν καρδία.

— Ἡ ταλαίπωρος καπότα! ἀνέκραξα μειδιάσας. Ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ ὁποῖος τὰς ἐπλησίασε καὶ προσφέρει εἰς αὐτὰς μὲ ἄπειρον χάριν ποτήριον;

— Εἶναι ὁ ὡραῖος Ῥέγβιτς ἀπὸ τὴν Μόσχαν. Εἶναι χαρτοπαίκτης τοῦ διαβόλου. Τί γένεια καὶ τί μαλλιά!

— Βλέπω, εἶπα, ὅτι σήμερον γνωρίζεις τὸ ἀνθρώπινον γένος . . .

— Καὶ πρέπει διότι . . .

— Τῷόντι.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ αἱ δύο κυρίαι διευθύνθησαν πρὸς τὸ μέρος μας· ὁ δὲ Γρουσνίσκης στηριχθεὶς δραματικῶς πως εἰς τὸ δεκανίκιόν του, μὲ ἀπεκρίθη γαλλιστὶ μὲ δυνατὴν φωνήν·

— Φίλτατέ μου, μισῶ τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ μὴν τοὺς καταφρονήσω. Ἄνευ τούτου ἡ ζωὴ θὰ ἦτον ἀηδεστάτη.

Ἡ δὲ νέα πριγκήπισσα στραφεῖσα ἠτένισε τὸν ῥήτορά μου μὲ περιέργειαν. Τὸ βλέμμα της δὲν ἦτο χλευαστικὸν, καὶ διὰ τοῦτο συνεχάρην τὸν σύντροφόν μου εἰπών·

— Ἡ νέα αὕτη εἶναι ὡραιοτάτη· ἔχει ἀγγέλου 'μάτια. Τὰ βλέφαρά της εἶναι τόσον μακρὰ, ὥστε αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου δὲν θὰ βλέπουν ποτὲ τὴν κόρην τῶν ὀφθαλμῶν της . . . Μὲ φαίνεται ὅτι τὸ ὡραιότερον ἀφ' ὅσα ἔχει εἶναι αὐτά . . . Ἆ ! ἔχει καὶ λευκότατα 'δόντια· διατί δὲν ἐμειδίασεν ἀκούσασα τὴν πομπώδη σου φράσιν ;

— Ὁμιλεῖς διὰ μίαν εὔμορφην γυναῖκα, ὑπέλαβε μὲ θυμὸν ὁ Γρουσνίσκης, ὡς νὰ ἦτον ἄλογον.

— Φίλε μου, ἀπεκρίθην μιμηθεὶς τὸ ἦθος καὶ τὸ ὕφος του, καταφρονῶ τὰς γυναῖκας διὰ νὰ μὴν τὰς ἀγαπῶ· ἄλλως ἡ ζωὴ θὰ κατήντα γελοιωδέστατον μελόδραμα.

Καὶ χωρισθεὶς ἀπ' αὐτὸν ἐπεριδιάβασα μισὴν ὥραν μεταξὺ τῶν δένδρων καὶ τῶν βράχων· ἐπειδὴ δὲ ἤρχισε ζέστη διευθύνθην εἰς τὴν κατοικίαν μου. Διαβαίνων πλησίον τῆς θειώδους πηγῆς, ἐστάθην διὰ νὰ ἀναπνεύσω ὑπὸ τὸ παράπηγμα, καὶ εἶδον σκηνὴν περίεργον· τὰ πρόσωπα δὲ τοῦ δράματος εἶναι τὰ ἑξῆς· ἡ πριγκήπισσα καθημένη συνωμίλει μὲ τὸν ἐκ Μόσχας νέον. Ἡ ὁμιλία ἐφαίνετο σπουδαία . . . ἡ κόρη της περιεφέρετο σκεπτικὴ πλησίον τῆς πηγῆς, καὶ ὁ Γρουσνίσκης ἐστέκετο ὀλίγον μακρὰν αὐτῆς· οὐδεὶς ἄλλος ἦτον ἐκεῖ.

Πλησιάσας ἔτι πλέον ἐκρύβην ὄπισθεν γωνίας· τοῦ Γρουσνίσκη τὸ ποτήριον εἶχε πέσει εἰς τὴν ἄμμον, καὶ ἕνεκα τοῦ πάσχοντος ποδός του ἐδυσκολεύετο νὰ τὸ λάβῃ. Πόσας διαφόρους θέσεις ἔλαβε διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ τὸ σύρῃ μὲ τὸ δεκανίκιόν του! Τὸ πρόσωπόν του ἐδείκνυεν ἀδημονίαν.

Ἡ πριγκήπισσα Μαρία ἔβλεπε ταῦτα καλήτερά μου. Καὶ πλησιάσασα μὲ ἐλαφρότητα πτηνοῦ πρὸς αὐτὸν, ἐχαμήλωσεν, ἔλαβε τὸ ποτήριον καὶ τὸ ἀπέδωκεν εἰς τὸν Γρουσνίσκην μὲ ἀνεξήγητον χάριν. Ἠρυθρίασε δὲ πολὺ καὶ ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν μητέρα της, ἀλλὰ δὲν τὴν εἶχεν ἰδεῖ. Ὅτε δὲ ὁ Γρουσνίσκης ἠθέλησε νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ αὕτη εἶχεν ἤδη μακρυνθῇ. Μετ' ὀλίγον ἀνεχώρησε μὲ τὴν μητέρα της καὶ τὸν νέον τῆς Μόσχας, καὶ ὅτε διέβη πλησίον τοῦ Γρουσνίσκη οὔτε κἂν ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν, οὔτε εἶδε τὸ περιπαθὲς βλέμμα μὲ τὸ ὁποῖον τὴν παρηκολούθησεν ἐνῷ κατέβαινε τὸ βουνὸν, ἕως οὗ εἰσῆλθεν εἴς τινα τῶν ὡραιοτέρων οἰκιῶν τῆς πόλεως.

Τότε μόνον παρετήρησεν ὁ Γρουσνίσκης ὅτι ἤμην παρών.

— Τὴν εἶδες; ἀνέκραξεν, εἶναι ἄγγελος !

— Καὶ διὰ τί ; ἠρώτησα μὲ μεγίστην ἀδιαφορίαν.

— Πῶς ; δὲν εἶδες ;

— Εἶδα, εἶδα, σ' ἔδωκε τὸ ποτήρι σου. Ἐάν τις τῶν φυλάκων εὑρίσκετο ἐκεῖ, θὰ ἔκαμνε τὸ ἴδιον καὶ μὲ περισσοτέραν μάλιστα προθυμίαν, διότι θὰ ἤλπιζε νὰ τὸν φιλοδωρήσῃς. Ἐννοῶ διὰ τί σὲ ἐλυπήθη· τόσον ἐστραβομουτζούνιαζες ὅταν ἐπατοῦσες τὸ πληγωμένον σου πόδι !

— Καὶ δὲν ἐσυγκινήθης ὅταν εἶδες τὴν ὡραίαν ψυχήν της ζωγραφιζομένην εἰς τὸ πρόσωπόν της ;

— Τῇ ἀληθείᾳ ὄχι.

Ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἔλεγα τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἤθελα νὰ τὸν πεισματώσω. Εἶχα τὸ πάθος τῆς ἀντιλογίας. Ὅλος μου δὲ ὁ βίος ὑπῆρξε σειρὰ ἀντιφάσεων ὀλεθρίων εἴς τε τὴν καρδίαν καὶ εἰς τὸ πνεῦμά μου· ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι αἴσθημα ὄχι πολλὰ ἔντιμον ἐξυπνίσθη εἰς τὴν καρδίαν μου, τὸ αἴσθημα τῆς ζηλίας. Λέγω καθαρὰ τὴν λέξιν αὐτὴν, διότι ἔχω τὴν συνήθειαν νὰ μὴ προσποιῶμαι. Δὲν εἶναι ὅμως διόλου παράδοξον ἂν νέος προσβάλλεται βλέπων ὡραίαν γυναῖκα προτιμῶσαν ἄλλον. Καταβάντες ἀπὸ τὸ βουνὸν σιωπηλοὶ, διέβημεν πλησίον τῆς οἰκίας τῆς πριγκηπίσσης καὶ εἴδομεν τὴν νέαν εἰς τὸ παράθυρον. Ὁ Γρουσνίσκης σφίγξας τὸν βραχίονά μου ἔῤῥιψε πρὸς αὐτὴν βλέμμα ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα δὲν κάμνουσι καμμίαν ἐντύπωσιν εἰς τὰς γυναῖκας. Ἰδὼν καὶ ἐγὼ αὐτὴν μὲ τὴν διόπτραν μου, παρετήρησα ὅτι ἐγέλασε καὶ ὠργίσθη διὰ τὴν αὐθάδειάν μου, πῶς ἀξιωματικὸς τοῦ Καυκάσου τολμᾷ νὰ στρέψῃ τὸν ὀφθαλμὸν πρὸς πριγκήπισσαν τῆς Μόσχας ! . . .

Πρωΐαν τινὰ ἦλθεν εἰς τὴν κατοικίαν μου ὁ ἰατρὸς, ὅστις εἰ καὶ Ῥῶσος ὀνομάζεται Βέρνερ· τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι παράδοξον· ἐγνώρισά ποτε Γερμανὸν καλούμενον Ἰβάνοφ.

Ὁ Βέρνερ εἶναι ἄνθρωπος ἀξιοσημείωτος· εἶναι σκεπτικὸς καὶ ὑλιστὴς ὡς πάντες σχεδὸν οἱ ἰατροὶ, εἶναι δὲ καὶ ποιητὴς ἐν ταυτῷ, ποιητὴς καὶ εἰς τὰς πράξεις καὶ εἰς τοὺς λόγους χωρὶς ὅμως νὰ γράψῃ ἐπὶ ζωῆς του δύο στίχους. Γελᾷ πολλὰ συνεχῶς περὶ τῶν ἀσθενῶν του, ἀλλὰ τὸν εἶδα καὶ νὰ κλαίῃ δι' ἀποθνήσκοντα στρατιώτην. Πτωχὸς ὢν φαντάζεται ἑκατομμύρια· καὶ ὅμως οὔτε βῆμα θὰ ἔκαμνε διὰ νὰ κερδήσῃ χρήματα· τὸν ἤκουσα λέγοντα ὅτι θ' ἀπένεμε προθυμότερον ὑπηρεσίαν εἰς ἐχθρὸν ἢ εἰς φίλον, διότι τὸ μῖσος αὐξάνει κατὰ λόγον τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ γλῶσσά του εἶναι δηκτικὴ, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις παρέστησεν ἀνθρώπους τιμίους ὡς μωρούς. Οἱ ἀντίζηλοί του ἰατροὶ, φθονοῦντες αὐτὸν διασπείρουσιν ὅτι ἐπέπαιξε τοὺς ἀῤῥώστους του, καὶ οὕτω ἡ ὑπόληψίς του, ἂν καὶ

προσπαθήσαμεν νὰ τὴν ὑποστηρίξωμεν, ἔπεσε διὰ παντός.

Τὸ ἐξωτερικόν του κατὰ πρώτην ὄψιν εἶναι ἀρκετὰ δυσάρεστον· ὅταν ὅμως παρατηρήσῃς εἰς τὸ πρόσωπόν του τὴν εἰκόνα τῆς ἰσχυρᾶς καὶ δεδοκιμασμένης ψυχῆς του εὐχαριστεῖσαι. Ἐνίοτε αἱ γυναῖκες ἀγαπῶσιν ὡς τρελλαὶ τοὺς ἀνθρώπους τούτους, καὶ δὲν ἀνταλλάσσουσι τὴν ἀσχημίαν αὐτῶν μὲ τὸ ὡραιότερον καὶ ἀνθηρότερον πρόσωπον. Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι αἰσθάνονται τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο ἴσως οἱ ὁμοιάζοντες τὸν Βέρνερ τὰς ἀγαπῶσι τόσον...

Εἶναι δὲ μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ἰσχνὸς καὶ ἀδύνατος ὡς παιδίον· ἔχει, ὡς ὁ Βάϋρον, τὸν ἕνα πόδα βραχύτερον τοῦ ἄλλου, καὶ τὴν κεφαλὴν μεγίστην ὡς πρὸς τὸ λοιπὸν σῶμά του· ἡ κόμη του εἶναι κοντή, καὶ αἱ καταφανεῖς ἀνωμαλίαι τοῦ κρανίου του καταδεικνύουσιν εἰς τὸν φρενολόγον ἀντιθέτους κλίσεις· οἱ μικροὶ καὶ μέλανες ὀφθαλμοί του, ἀνήσυχοι πάντοτε, φαίνεται ὅτι θέλουσι νὰ διαπεράσωσι τὴν καρδίαν σου. Τὸ ἔνδυμά του εἶναι καθαρώτατον, καὶ εἰς τὰς ξηράς, νευρώδεις καὶ μικρὰς χεῖράς του φέρει πάντοτε χειρόκτια. Ὁ ἐπενδύτης, ὁ λαιμοδέτης καὶ τὸ ἐσωκάρδιον εἶναι μαῦρα. Ταχέως ἐγνώρισα τὸν ἰατρὸν τί ἄνθρωπος ἦτο· καὶ ἐγείναμεν φίλοι, διὰ τὸν λόγον πρὸ πάντων ὅτι δὲν εἶμαι ἐπιδεκτικὸς φιλίας. Ἐκ δύο φίλων ὁ εἷς εἶναι πάντοτε φίλος τοῦ ἑτέρου· ἐγὼ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι οὔτε δοῦλος οὔτε κύριος. Πλὴν τούτου εἶμαι πλούσιος καὶ ἔχω ὑπηρέτας . . . Ἰδοὺ δὲ πῶς ἔγεινα φίλος του· τὸν ἀπήντησα εἰς Σ... μεταξὺ νέων· περὶ τὸ τέλος δὲ τῆς συναναστροφῆς ἡ συνομιλία ἔλαβέ τινα φιλοσοφικὸν χαρακτῆρα· τὸ ἀντικείμενον ἦτο περὶ βεβαιότητος, καὶ ἕκαστος ἔλεγεν ὅτι ἦτο βέβαιος περὶ τούτου ἢ τοῦ ἄλλου πράγματος.

— Τὸ κατ' ἐμέ, εἶπεν ὁ ἰατρός, περὶ ἑνὸς μόνου εἶμαι βέβαιος.

— Περὶ τίνος; ἠρώτησα, ἐπιθυμῶν νὰ μάθω τὴν γνώμην ἀνθρώπου σιωπήσαντος ἕως τότε.

— Ὅτι θ' ἀποθάνω.

— Ἐγὼ ὅμως εἶμαι βέβαιος περὶ περισσοτέρων πραγμάτων· εἶμαι βέβαιος καὶ ὅτι ἐγεννήθην.

Ὅλοι ἐνόμισαν ὅτι λέγομεν ἀνοησίας, καὶ ὅμως ἐλέγομεν φρονιμώτατα. Ἔκτοτε πολλάκις συνηντήθημεν, καὶ ἐσυζητήσαμεν ἀφῃρημένα ἀντικείμενα, ἕως οὗ ἐπείσθημεν ὅτι ἀμφότεροι ἐπροσπαθοῦμεν ν' ἀπατήσωμεν ἀλλήλους. Καὶ ἀτενίσαντες ἀλλήλους, ὡς ἄλλοτε οἱ Ῥωμαῖοι μάντεις, καθ' ἃ λέγει ὁ Κικέρων, ἐπεδόθημεν εἰς ἄσβεστον γέλωτα.

Ἤμην λοιπὸν ἐξηπλωμένος εἰς τὸ ἀνάκλιντρόν μου, παρατηρῶν μὲ προσοχὴν τὴν ὀροφὴν ὅτε εἰσῆλθεν ὁ Βέρνερ· ἀπέθεσεν εἴς τινα γωνίαν τὴν ῥάβδον του, ἐκάθησεν εἰς θρανίον, ἐχασμήθη καὶ μὲ εἶπεν ὅτι ἦτο πολλὴ ζέστη. Ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην ὅτι μὲ ἠνόχλουν αἱ μυῖαι· καὶ μετὰ ταῦτα ἐσιωπήσαμεν.

— Ἠξεύρεις, εἶπα ἐπὶ τέλους, ἰατρέ μου ὅτι χωρὶς τρελοὺς ὁ κόσμος θὰ ἦτον ἄνοστος; . . . Ἰδοὺ εἴμεθα δύο φρόνιμοι ἄνθρωποι, ἠξεύρομεν ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ συζητήσωμεν περὶ πολλῶν πραγμάτων, ἀλλὰ δὲν συζητοῦμεν ποτέ. Γνωρίζομεν ἀμοιβαίως τὰ μυστικά μας, μία λέξις ἀποκαλύπτει ὁλόκληρον ἱστορίαν, καὶ διακρίνομεν τὴν ἀρχὴν ἑκάστου τῶν αἰσθημάτων μας διὰ μέσου τοῦ τριπλοῦ του καλύμματος. Εἰς ἡμᾶς τὸ λυπηρὸν εἶναι γελοῖον, καὶ εἴμεθα ἐν γένει ἀδιάφοροι πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς ἄλλους. Ἓν μόνον μέσον μᾶς μένει, νὰ λέγωμεν νέα· εἰπέ με λοιπόν, ἰατρέ.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔκλεισα ὡς κεκοπιακὼς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐχασμήθην.

Μετὰ πολλὴν δὲ σκέψιν ὁ ἰατρὸς ἀπεκρίθη·

— Εἰς τὸν τραγέλαφόν σου αὐτὸν εὑρίσκω καὶ μίαν ἰδέαν.

— Δύο.

— Εἰπέ με τὴν μίαν καὶ ἐγὼ σὲ λέγω τὴν ἄλλην.

— Πολλὰ καλλά, ἄρχισε ὅμως πρῶτος σύ.

— Ἐπιθυμεῖς νὰ λάβῃς πληροφορίας περί τινος ἐλθούσης ἐδῶ ἐσχάτως, ἡ ὁποία ἔχει τὸν νοῦν της εἰς σέ;

— Βλέπω, ἰατρέ, ὅτι δὲν ἔχομεν πλέον ἀνάγκην νὰ ὁμιλῶμεν, διότι ἀναγινώσκομεν εἰς τὰς καρδίας μας.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΑΝΑΜΝΗΣΙΣ.

Ὑπῆρξεν ἄλλοτε καιρός, τῶν νεαρῶν μου χρόνων,
Ὁπότε θλίψις καὶ κλαυθμοὶ καὶ στεναγμοὶ ἐκ πόνων
Ὡς τόρα δὲν καθίστανον τὰς ὥρας μου πικράς.
Ὁπότε ἐνητένιζον τὸ βλέμμα ἀναστέλλων
Πρὸς τὸ παρὸν τὸ μειδιῶν, οὐδόλως πρὸς τὸ μέλλον
Κ' ἐῤῥόφων πλῆρες, εὐτυχής, ποτήριον χαρᾶς.

Κ' ἐγὼ ποτε ἠγάπησα μετ' αἰσθημάτων θείων
Κι' ἀνέπνευσα τοῦ Ἔρωτος τ' ἀρώματα μεθύων
Ἐπὶ χειλέων πλάσματος ὡραίου καὶ ἁγνοῦ.
Κ' ἐγὼ εἰς τὰς ἀγκάλας μου τὰς ἤδη ψυχρανθείσας
Κι' ἀπὸ τῆς λήθης τὰς πυκνὰς χιόνας καλυφθείσας
Ἐνέσφιξα ἐνθουσιῶν Ἄγγελον τ' Οὐρανοῦ.

Κ' ἐγὼ πολλάκις πάλλουσαν μετὰ στοργῆς μεγάλης
Ἠσθάνθην τὴν καρδίαν μου ἐπὶ καρδίας ἄλλης
Ὁμοίως ὑπὸ ἔρωτος παλλούσης τρυφερῶς.
Κ' ἐγὼ δι' ἓν μειδίαμα ἢ μόνον δι' ἓν βλέμμα
Ἀσμένως ποτε ἔχυνον τ' ὁρμητικόν μου αἷμα
Ὃ ἤδη εἰς τὰς φλέβας μου κατέψυξ' ὁ καιρός.

Πλὴν φεῦ! τὰ πάντα ἔσϐεσεν ἡ ἐπελθοῦσα λήθη.
Ἡ φλέγουσα καρδία της εἰς πάγους μετεϐλήθη,
   Τοὺς πρώτους ἀπολέσασα νεανικοὺς παλμούς.
Κ' ἤδη αὐτὴ ἀνάλγητος ἀντὶ εὐδαιμονίας
Ποτήριον ἰσόχειλον δακρύων καὶ πικρίας
   'Σ τοὺς φλογεροὺς μου καὶ βαθεῖς προσφέρει στεναγμούς.

Τοῦ παρελθόντος χαίρετε ὄνειροι παρελθόντες,
Σεῖς οἵτινες τὰς νέας μου ἡμέρας μειδιῶντες
   Μὲ κλάδους συνεπλέκετε μυρσίνης καὶ ῥοδῆς.
Τὰ ῥόδα τῆς νεότητος κ' οἱ κλάδοι τῆς μυρσίνης
Ἀπέϐαλον πᾶν ἄρωμα τερπνὸν μακρὰν ἐκείνης
   Καὶ μαραμμένα καὶ ὠχρὰ πίπτουν ἐπὶ τῆς γῆς.

—000—

ΕΦΥΓΕΣ.

Ἔφυγες ... κ' ἔγινε ζόφος δι' ἐμὲ τὸ φῶς μακράν σου
Κ' ἄχαρις εἶν' ἡ ζωή μου στερημένη τὴν σκιάν σου.
Ὅλ' ἡ πλάσις ἐκαλύφθη ὑπὸ πέπλου νεκρωσίμου
Κ' εἰς τὸ κέντρον κοινωνίας, ὡς εἰς κέντρον ζῶ ἐρήμου
Δι' ἐμὲ ἡ γῆ δὲν ἔχει χαρὰν πλέον οὐδεμίαν
Πέριξ μου δὲν βλέπω πλέον εἰμὴ ἄλγους τρικυμίαν,
Εἰμὴ ἄϐυσσον ὀδύνης, εἰμὴ πέλαγος δακρύων
Καὶ χωρὶς χαρᾶς ἡμέρας καὶ χωρὶς ἐλπίδων βίον.
Ἡ νεότης μου ἡ πρώτη ἤδη φεῦ! ἀπεμαράνθη,
Καὶ ὡς ἀπὸ ἕνα κλάδον σκωληκόϐρωτον τὰ ἄνθη,
Πρὶν ἀνθήσωσιν ἀκόμη ἐντελῶς συνεσταλμένα
Φύλλον πίπτουσι πρὸς φύλλον, ἄοσμα καὶ νεκρωμένα.
Οὕτως ὅλαι τῆς ζωῆς μου καταῤῥέουν αἱ ἐλπίδες
Καὶ περὶ ἐμὲ δὲν μένουν εἰμὴ θλιϐεραὶ φροντίδες.

Ἔφυγες ... ἀλλὰ ὁ νοῦς μου μετὰ σοῦ περιοδεύει
Κ' ἴχνη σου ὁ ὀφθαλμός μου πανταχοῦ ἐδῶ θηρεύει.
Ναὶ, στὰ ῥόδα ἀνευρίσκω τὴν πνοήν σου τὴν γλυκεῖαν
Κ' εἰς τὴν αὔραν τῆς φωνῆς σου τὴν μελῳδικὴν μαγείαν
Ἥτις ἄλλοτε τοσάκις καθησύχασε τὰ πάθη
Τὰ κοχλάζοντα βιαίως στῆς καρδίας μου τὰ βάθη.
Ἀλλὰ μάτην τεθλιμμένος συνεχῶς πλανῶμαι ἤδη
Παρὰ τὸ δωμάτιόν σου ἡ καρδία μου νὰ ἴδῃ
Προσδοκᾷ τὸ φάντασμά σου κ' ἀνὰ πᾶν μου βῆμα πάλλει.
Σὲ ἀνήρπασε μακρόθεν ἄλλου εὐτυχὴς ἀγκάλη,
Κ' ὡς ὁ ἥλιος ὁπόταν ὑπὸ μαῦρα κρυϐῇ νέφη
Κατηφὴς τὴν φύσιν ὅλην ὁ ὁρίζων περιστέφει.
Οὕτω καὶ τὰ μέρη ταῦτα ἀφ' ἧς ἔφυγες ἡμέρας
Στέφονται ὑπὸ ἀθύμου καὶ βαρείας ἀτμοσφαίρας! . . .

Ἔφυγες πρὸς ἄλλας χώρας, πρὸς τὸν ἦχον φωνῆς ἄλλης
Πλὴν ποτὲ φιλίας τόσον διαπύρου καὶ μεγάλης
Παλμοὺς οἵοι εἰς ἐκείνας μ' ἔῤῥιπτον τὰς συγκινήσεις
Εἰς καρδίαν ποτὲ ἄλλου, ὤ! ποτὲ δὲν θ' ἀπαντήσῃς!
Κ' ἀφοῦ φύγῃ τῆς χαρᾶς σου ἡ ἐπίκαιρος μαγεία
Καὶ ὁ βίος ἴδῃς ἔτι οὔτε ῥόδα οὔτε ἴα
Εἰς τὰ θέρη τῶν ἀφόρων ἀκανθώνων του συνάγει
Ἀλλ' ἀφθόνους τοὐναντίον βλαστοὺς θλίψεων παράγει
Κ' ἡ ζωὴ πρὸς ἣν ἀσμένη τρέχεις τώρα καὶ γελῶσα
Ἴδῃς ἔτι δὲν ἐγκλείει τόσα θέλγητρα ὁπόσα
Εἰς τοὺς νέους σου ὀνείρους ποτὲ ἴσως ἐφαντάσθης
Τότε θὰ νοήσῃς τότε ... φίλη, πόσον ἐλανθάσθης.
Θὰ νοήσῃς ... πλὴν ἐξώρας,—εἰς τὸ ζωηρόν σου στῆθος
Θὰ ἐπίκηται τῆς Μοίρας ἀδυσώπητος ὁ λίθος! . . .

—000—

Ο ΧΕΙΜΩΝ.

Ἐσίγησεν ἡ ἀηδὼν, ἀπῆλθ' ἡ φιλομήλα
Κι' ἀπὸ τῶν κλάδων πρὸ πολλοῦ ἀπέῤῥευσαν τὰ φύλλα
   Ἀνάρπαστα συλεύματα τῆς τόλμης τοῦ βοῤῥᾶ.
Ἤδη πυκναὶ καλύπτουσι τὰ ὄρη αἱ χιόνες
Ὡς πένθιμα καλύμματα ὡς νεκρικαὶ σινδόνες
   Ἐκτεταμέναι εἰς νεκροῦ τὰ μέλη τὰ ψυχρά.

Οἱ μυροφόροι ζέφυροι, ἡ φύσις ἡ γελῶσα
Τοῦ φθινοπώρου τοῦ τερπνοῦ τὰ θέλγητρα τὰ τόσα
   Τὰ πάντα ὡς ὑπ' ἰσχυροῦ ἐτάκησαν πυρός.
Ἦλθ' ὁ χειμὼν, — τὸν θάνατον στὴν φύσιν ἐπιφέρων
Τὰ πάντα κατενάρκωσεν ὁ χιονόθριξ γέρων
   Ὑπὸ τὴν θλίψιν τῆς σκληρᾶς καὶ παγερᾶς χειρός.

Βοῤῥᾶς εἰς τὰς ὑέλους μου ἀκάθεκτος προσπνέει
Ἐνῷ βροχῆς ῥυάκιον τὴν στέγην διαῤῥέει
   Τῶν κεραμίδων μεταξὺ ἁρμονικῶς ἠχοῦν.
Καὶ βοῤῥᾶς ὅμως καὶ βροχὴ μ' ἡδύνουσιν ἀφότου
Ὁ χρόνος μοῦ παρέσυρε τοῦ ἔρωτος τοῦ πρώτου
   Τὴν ἄφατον ὀνείρωξιν στὸν βίαιόν των ῥοῦν.

Ἐπὶ θρανίου μαλθακοῦ πλησίον τῆς ἑστίας
Καθήμενος ἡδύνομαι τώρα τὰς τρικυμίας
   Ν' ἀκούω νὰ συγκρούωνται στὰ σκότη τῆς νυκτός.
Καὶ Ὅμηρον στὰς χεῖράς μου βαστάζων ἢ Αἰσχύλον
Τὴν φαντασίαν νὰ πληρῶ διὰ σκηνῶν ποικίλων
   Ἐνῷ παχεῖα ἡ χιὼν στοιϐάζεται ἐκτός.

'Σ τῆς Τροίας τώρ' ἡδύνομαι ἔνθους τὰς πεδιάδας
Τὸν Ποιητὴν ν' ἀκολουθῶ, μὲ τοῦ νοὸς τὰς δᾷδας
   Φωτίζοντα καλλιεπῶς τὴν μάχην τὴν σφοδρὰν,
Κ' ἀντὶ πολεμικῆς κλαγγῆς, ἀντὶ ταράχου μάχης,
Ἀντὶ τῶν πρὸς τὸν Ἕκτορα κλαυθμῶν τῆς Ἀνδρομάχης,
   Ἡδύνομαι συρίζοντα ν' ἀκούω τὸν βοῤῥᾶν.

Ν' ἀναπολῶ ἡδύνομαι εἰκόνα φίλην τέλος,
Ἧς τ' ὄνομα στὰ ὦτά μου ὡς μουσικόν τι μέλος,
   Ὡς ᾠδὴ οὐράνιος ἁρμονικῶς ἠχεῖ.
Καὶ ὅτε τοῦτο τ' ὄνομα — τὸ ὄνομα ἐκείνης,
Προφέρω ἔτι ὡς ἐμὸν ἐν ὥρᾳ ἀφροσύνης,
   Τὰ ὄνειρά μου νὰ κολᾷ ἔξωθεν ἡ βροχή.

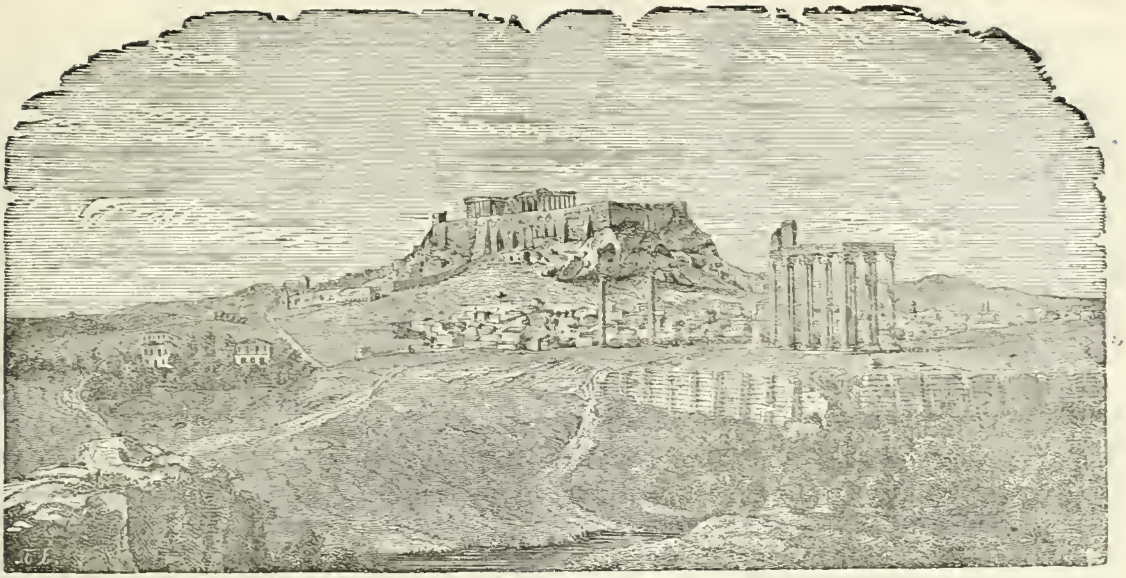
Σ. Σ.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

τυπογραφικῶν παροραμάτων ἐν τῷ προηγουμένῳ 303 *φυλλαδίῳ.*

—000—

Σελ. 370, στήλ. β', στίχ. 1. Ἀνάγνωθι *Ἰκάριον.* — Αὐτόθ. στίχ. 42. Ἀνάγν. *Ἱππουρίδος.* — Αὐτόθ. στίχ. 48. Ἀνάγν. *φερόμενα Ἀργοναυτικά.* — Σελ. 371, στήλ. ά, στίχ. 4. Ἀνάγν. *Ἠδ' ὡς.* — Αὐτόθ. στίχ. 36. Ἀνάγν. *τῆς Καρίας* »

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ΄. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 305.

ΕΓΓΡΑΦΑ

ΤΗΣ ΙΕ΄ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΟΣ.

Ἀπό τινων ἐτῶν ἡ Γαλλία ἔστρεψεν ἰδιαζόντως τὴν προσοχὴν αὐτῆς εἰς τὴν Ἀνατολὴν, καὶ διὰ συντόνων ἐρευνῶν ἀγωνίζεται νὰ ἀνεύρῃ καὶ τὰ ἐλάχιστα μαρτύρια τῶν σχέσεων, ὅσαι ὑπῆρξαν μεταξὺ ταύτης καὶ ἐκείνης ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ μετ᾽ αὐτήν. Ἐπὶ τούτῳ πολλοὶ πεπαιδευμένοι Γάλλοι περιῆλθον τὰ μέρη ταῦτα, καὶ ἐπιδοθέντες ἐπιμελῶς εἰς μνημείων καὶ ἐπιγραφῶν μελέτας, καὶ ἀνορύξεις κεκονιαμένων ἀρχείων καὶ πεπαλαιωμένων ἐγγράφων ἀνακαλύψεις, ἐξέδοντο συγγράμματα ἅτινα, καί τοι ὡρισμένον ἔχοντα ἀντικείμενον, οὐδὲν ἧττον ὡς ἀποβλέποντα εἰς χώρας ἑλληνικὰς, πολλὴν πολλάκις ἔχουσι τὴν ἀξίαν. Τοιαῦτα θεωροῦμεν τὰ γνωστὰ συγγράμματα τοῦ Buchon, καὶ ἄλλα περὶ Πάτμου, Χίου, Νάξου, Σάμου, Κύπρου καὶ ἑτέρων μερῶν, οὐ πρὸ πολλοῦ δημοσιευθέντα.

Ἀλλ᾽ εἶναι τάχα ὁ σκοπὸς τῶν ἐρευνῶν τούτων ἁπλῶς ἱστορικός; ἁπλοῦς ἆρα ἔρως ἀρχαιολογίας ἀναφλέγει τὴν καρδίαν τῆς ἐξουσίας ἥτις, διὰ δαπάνης ἁδρᾶς, ἐξαποστέλλει τοὺς περιηγητὰς καὶ ἐκδίδει τὰ πονήματα αὐτῶν;

Ἐὰν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τὸν ἐξιστορήσαντα τὰ τῆς νήσου Κύπρου ἐπὶ τῶν Λουσινιανῶν, (καὶ νομίζομεν ὅτι δὲν ἔχομεν λόγον νὰ δυσπιστήσωμεν πρὸς αὐτὸν,) φαίνεται ὅτι ὑπὸ τὴν τόσην ἱστορικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν μέριμναν κρύπτεταί τι ἀλλότριον τῇ ἐπιστήμῃ. « Οἱ γαλλικοὶ θεσμοὶ, λέγει που ὁμιλῶν περὶ Κύπρου ἐπὶ τῶν Ἐνετῶν, καί τοι τροποποιηθέντες, διετηρήθησαν ὅμως καὶ ἐπὶ τούτων· ἐξηλείφθησαν δὲ ὅλως ἐπὶ Τούρκων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην αἱ ἐλπίδες καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ λατινικοῦ πολιτισμοῦ ἐπέζησαν ἱκανὸν χρόνον, ἐγὼ δὲ κατέδειξα τοὺς ἀγῶνας ὅσους οἱ ἀληθεῖς κληρονόμοι κατέβαλον ἐπὶ ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα ἔτη ὅπως περισώσωσι τὰ δικαιώματα ταῦτα. Ἐπειδὴ δὲ ἐνδέχεται τὸ ζήτημα τοῦτο, εἰ καὶ πρὸ πολλοῦ ἐσβέσθη, νὰ ἀναζωπυρηθῇ ἐπὶ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων, ὅτε φαίνεται ἐπικειμένη ἡ ἀλλοίωσις τῆς ὀθωμανικῆς χώρας, καλὸν, περιοριζόμενοι εἰς τὰ τῆς ἱστορίας, νὰ δείξωμεν ὅτι τὰ ἐπὶ τῆς Κύπρου δικαιώματα τοῦ Σαβαυδικοῦ οἴκου εἶναι πολὺ βασιμώτερα καὶ ἰσχυρότερα τῶν τῆς Νεαπόλεως καὶ Ἐνετίας » (1).

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρόδῳ χάριν τῶν ἐπιτετραμμένων τὰς τύχας τῆς ἑλληνίδος φυλῆς· ἡμεῖς δὲ

(1) Hist. de l' île de Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan, par M. L. de Mas Latrie, etc. Paris 1854. Τόμ. Γ΄. σελ. v.

τραπέντες ἐπὶ τὰ ταπεινότερα δεῦτε σταχυολογήσωμεν περίεργά τινα ἀναγόμενα εἴς τε τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γλῶσσαν, ἄκρῳ ποδὶ διανύοντες τὸ πέλαγος τῶν τριῶν παχυτάτων τόμων ταύτης τῆς περὶ Κύπρου ἱστορίας.

Ἐκ τῶν τόμων τούτων οἱ δύο, οἱ καὶ ὀγκωδέστεροι, περιέχουσιν ἔγγραφα ἀνέκδοτα μέχρι τοῦ νῦν, λατινιστὶ, γαλλιστὶ, ἰταλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ γεγραμμένα· ἐτάξαμεν δὲ ταῦτα τελευταῖα, ἐπειδὴ πολὺ πλέον εὐάριθμα τῶν ἄλλων εἶναι.

Τὸ πρῶτον τῶν ἑλληνικῶν ἐγγράφων εἶναι συνθήκη ὁμολογηθεῖσα τὸ 1450 ἔτος μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου Ἰωάννου τοῦ Β′ καὶ τοῦ Ἐμίρου τῆς τότε Κανδελόρας, κειμένης κατὰ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. πρὸς τὴν Ἀττάλειαν, ὡς ὑποθέτομεν. Δυνάμει τῆς συνθήκης ταύτης οἱ ἡγεμόνες τῆς Κύπρου ὑπεστήριξαν πολλάκις τὸν Ἐμίρην δι' ἀποστολῆς ἀνδρῶν καὶ ἐφοδίων κατὰ τῶν Τούρκων, ἕως οὗ ἐπὶ τέλους κατεβλήθη καὶ οὗτος ὑπὸ τῶν ἀηττήτων ὅπλων Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ.

Τὴν συνθήκην ταύτην παραθέτοντες καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ προσθέσωμεν καί τινας διασαφήσεις. Πρὸ ἑπτὰ περίπου ἐτῶν (1) δημοσιεύσας ὁ ἡμέτερος Κ. Σπ. Ζαμπέλιος συνθήκην γενομένην τὸ 1482 μεταξὺ τοῦ Μεγάλου Μαΐστορος τῆς Ῥόδου καὶ τοῦ σουλτὰν Βαγιαζήτου τοῦ Β′, ἔλεγεν ὅτι αὕτη ἦτο ἡ *πρώτη* τουρκοφραγκική. Σήμερον ὅμως μανθάνομεν ὅτι ἡ μεταξὺ Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἐμίρου τῆς Κανδελόρας εἶναι ἀρχαιοτέρα τριάκοντα δύο ἔτη ἐκείνης, προγενεστέρα δὲ καὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μετὰ τὴν παρατήρησιν ταύτην ἐπικαλούμεθα τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς ὅσα περὶ γλώσσης ἔγραφεν ὁ Κ. Ζαμπέλιος ἐκδίδων τὴν ἀνωτέρω συνθήκην καί τινα ἄλλα ἔγγραφα μετ' αὐτῆς· « Ἔχουσι δε, ἔλεγε, καὶ ἑτέραν ἀξίαν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἔγγραφα. Πρῶτον μὲν ἔρχονται πρὸς στήριξιν τῆς ἀληθείας ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἡ μόνη διπλωματικὴ γλῶσσα τῶν κατακτητῶν Ὀθωμανῶν περὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν μετὰ τῶν Γραικῶν καὶ τῶν Φράγκων· δεύτερον δε παρίστανται ὡς μνημεῖα ἀξιόκτητα τῆς Ἑλληνίδος βαρβαριζούσης κατὰ τὴν ΙΕ′ ἑκατονταετηρίδα. »

Μετὰ τὴν συνθήκην ταύτην ἐκδίδομεν καὶ ἄλλα τινὰ, ἐξαγαγόντες ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος· ἐτηρήθη δὲ εἰς πάντα ἡ αὐτὴ γραφὴ καὶ στίξις τοῦ πρωτοτύπου. Εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν λέξεων δὲν παρηκολουθήσαμεν πάντοτε τὸν Γάλλον μεταφραστὴν, διότι πολλαχοῦ σφάλλει, δι' ἄγνοιαν βεβαίως τῆς χυδαίας.

(1) Ὅρα Πανδ. Τόμ. ΣΤ′. φυλλάδ. 142, 15 Νοεμβρίου 1856, σελ. 363.

« Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

» Εἰς τοὺς ͵αυν′, σεπτεμβρίου ζ′.

» Αὐτὸ ἔνεν ἡ ἀρχὴ τῆς ἀγάπης μέσα εἰς τὸν ὑψηλότατον καὶ δικαιότατον Τζουὰν ῥῆγαν τῆς Κύπρου, καὶ τοῦ εὐγενικωτάτου καὶ εὐτυχιμένου Λουφτούμπεη, ἀμηρᾶν καὶ ἀφέντην τοῦ Καντηλόρου· ἀπὸ τὴν ποίαν ἀγάπην ἐγίνετον, ἐτελειώθην εἰς τὴν τάξιν καὶ μανιέραν (1) τοιούτην·

» ὅτι πρῶτον ὁ ἀφένθης ὁ ῥῆγας τῆς Κύπρου προμετιάζει (2) καὶ τάση τοῦ καὶ ὠμόνει ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ νὰ πάγῃ (3) νὰ ἔχῃ καλὴν ἀγάπην καὶ φιλίαν μὲ τὸν αὐτὸν ἀφέντην τοῦ Καντηλόρου· καὶ ἀπ' ἐδῶ καὶ ἔμπροσθεν νὰ τὸν ἔχῃ καλὸν γείτονα καὶ ἀδελφόν· καὶ μηδὲν ἐνοιασθῇ, οὐδὲ νὰ γυρεύσῃ, οὐδὲ νὰ θελήσῃ νὰ κάμῃ ζημίαν τοῦ αὐτοῦ ἀφέντη τοῦ Καντηλόρου οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις του, οὐδὲ τὰ πράματά του, οὐδὲ τὰ καράβιά του, οὐδὲ ταῖς πραματίαις τους· ἀμὴ νὰ ἐμποροῦν νὰ ἔρχωνται εἰς τὸ νησὶ τῆς Κύπρου εἰς τοὺς λιμένας του καὶ εἰς τὴν γῆν του, νὰ ἐμπαίνουν καὶ νὰ εὐγαίνουν ἐκεῖνοι καὶ οἱ πραματίαις τῶν ἀκωλύτως. Καὶ ἔτζι προμετιάζει αὐτὸς ὁ ῥῆγας τῆς Κύπρου ταῦτα ὅλα νὰ τὰ ὀμόσῃ καὶ νὰ τὰ κρατήσῃ. Καὶ ἀκόμη ἀνὲν καὶ ἔνι κάνμία ζημία τοῦ αὐτοῦ ἀφέντη τοῦ Καντηλόρου ἀπὸ ἐξ αὐτοῦ τῆς ἀφεντείας του, ἢ ἀπὸ κανέναν ἄνθρωπον ὑποτακτικόν του, ὁ ἀφέντης ὁ ῥῆγας νὰ ἔνεν κρατούμενος νὰ τὴν πληρόνῃ τὴν αὐτὴν ζημίαν.

» Καὶ τότσαι (4) καὶ ὁ αὐτὸς ἀφέντης Λουφτούμπεης, καὶ ἀφέντης τοῦ Καντηλόρου προμετιάζει του καὶ τάση του καὶ ὀμόνει του ἀπὸ τὴν σήμερον ἡμέραν καὶ ἐμπρὸς, νὰ τὸν ἔχῃ καλὸν γείτονα καὶ ἀδελφόν· καὶ νὸ ἔχει καλὴν ἀγάπην καὶ φιλίαν μὲ τὸν αὐτὸν ἀφέντην τὸν ῥῆγαν τῆς Κύπρου, καὶ ἀπῶδε καὶ ἐμπρὸς νὰ τὸν ἔχει καλὸν γείτονα καὶ ἀδελφὸν,καὶ μηδὲν ἐνοιασθῇ οὐδὲ γυρεύσει οὐδὲ νὰ θελήσῃ νὰ κάμῃ ζημίαν τοῦ αὐτοῦ ἀφέντη τοῦ ῥηγὸς. οὐδὲ τοῖς λαοῖς του, οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις του, οὐδὲ τὰ πράματά τοῦ, οὐδὲ τὰ καράβιά του, οὐδὲ ταῖς πραματίαις τους· αμὲ νὰ ἐμποροῦν νὰ ἔρχωνται εἰς τὸ Καντηλόρος καὶ εἰς ὅλην τὴν γῆν τῆς ἀφεντείας του, καὶ εἰς τοὺς λιμένας του νὰ ἐμπαίνουν καὶ νὰ εὐγαίνουν ἐκεῖνοι καὶ οἱ πραματίαις τους ἀκωλύτως. Καὶ ἔτζι προμετιάζει ὁ αὐτὸς ἀφέντης τοῦ Καντηλόρου τοῦτα ὅλα νὰ τὰ ὀμόσῃ καὶ νὰ τὰ κρατήσῃ. Καὶ ἀκόμη ἀνὲν καὶ γένει καὶ κάνμία ζημία τοῦ αὐτοῦ ἀφέντη τοῦ ῥηγὸς, ἀπὸ τὸν ἀφέντην τοῦ Καντηλόρου, ἢ ἀπὸ κανέναν ἄνθρωπον ἐδικόν του, ὁ ἀφέντης τοῦ Καν-

(1) Manière, τρόπον. (2) Promet, ὑπόσχεται. (3) Ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ νὰ πάγῃ, ἤτοι εἰς τὸ ἑξῆς, τοῦ λοιποῦ, ἀπ' ἐδῶ κ' ἐμπρὸς, ὡς λέγομεν κοινῶς σήμερον.

(4) Τότε;

τηλόρου νὰ ἔνεν κρατημένος νὰ πληρώσῃ τὴν αὐτὴν ζημίαν.

» Ἀκόμη ὁ αὐτὸς ῥῆγας ἂν νοιώσῃ τι καὶ μάθῃ ὃ καὶ κανεὶς ἐχθρὸς τοῦ ἀφέντη τοῦ Καντηλόρου θελήσει νὰ ἔλθῃ νὰ τὸν κάμῃ ζημίαν, νὰ τὸν κάμνῃ νοίωσιν (1) τὸ ἐγρηγορώτερον ὁποῦ νὰ ἠμπορέσῃ. Καὶ ἔτζι ὁ αὐτὸς ἀφέντης τοῦ Καντηλόρου ὀμόνει καὶ προμετιάζει ὅτι καὶ ἂν νιώσῃ καὶ μάθῃ ὅτι κανεῖς ἔλθῃ ἢ θελήσῃ ὁποῦ νὰ τὸν κάμῃ ζημίαν, νὰ τὸν κάμνει νίωσιν τὸν αὐτὸν ῥῆγαν τῆς Κύπρου.

» Καὶ διὰ καλὴν φερμάτζιαν (2) καὶ μὲ τὸ θέλημα τῶν δύο κερῶν (3), τουτέστιν τοῦ αὐτοῦ ἀφέντη τοῦ ῥηγὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀφέντη τοῦ Καντηλόρου, ἐποιήκασιν τὸ αὐτὸ γράψιμον καὶ ἐδώκαντο εἰς τὰ χέρια τοῦ ἀφέντη τοῦ μεγάλου μάστρου (4), καὶ ἐβάλασίν τον κριτὴν, εἴτις ἔλθει παρακάτω ἀπὸ τὰ στοιχημένα τῆς ἄνωθεν γραφῆς, ὁ αὐτὸς ἀφέντης μέγας μάστορης νὰ τοὺς κρίνῃ· καὶ οἱ αὐτοὶ ἀφέντες νὰ ἦναι κρατημένοι εἰς ἐκείνην τὴν κρίσιν τὴν θέλει κάμειν ὁ ἀφέντης ὁ μέγας μάστορης.

» Καὶ ἔτζαι τὸ ὀμόσασιν. »

Ἰδοὺ καὶ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως δι' οὗ ἐπιτάσσονται οἱ δραπετεύσαντες μὴ ἐλεύθεροι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τοὺς κυρίους αὐτῶν·

« Πιστοὶ καὶ ἠγαπημένοι μας, μηνοῦμεν σας καὶ ὁρίζομέν σε μόνατα καὶ τὸν αὐτόν μας ὁρισμόν σας περιλάβῃς (5), νὰ ποιήσῃς ἕνα διαλαλημὸν καὶ ὁρισμὸν ἀπὸ τὴν μεριάν μας εἰς ὅλα τὰ χωρία καὶ προάστεια, μοναστήρια, ἀμπελικαῖς καὶ μονίκια ὅπου εἶναι εἰς τὴν κοντράδα (6) τῆς χώρας τόπος· οἱ τζιβιτάνοι καὶ παρατζιβιτάνοι (7) των αὐτῶν χωρίων καὶ προαστείων νὰ γυρεύσουν ὅπου εὕρουν ἀνθρώπους καὶ γυναῖκας καὶ κοπέλια ὁποῦ δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς τόπους ὅπου εὑρίσκονται καὶ δὲν εἶναι γνωρισμένοι πῶς εἶναι ἐλεύθεροι, νὰ τοὺς πιάνουν καὶ νὰ τοὺς δένουν ἐξάγκωνα, καὶ νὰ σοῦ τοὺς πρεζεντιάζουν (8). Καὶ ἐσὺ νὰ τοὺς πέμπῃς εἰς τὸν Συγγρίτον μας (9) νὰ τοὺς θεροῦν, ἂν εἶναι παροικοί μας νὰ τοὺς παιδεύουν, καὶ τοὺς πέμπουν εἰς τὰ χωριά μας· καὶ ἂν εἶναι πάροικοι ἄλλης, νὰ τοὺς παιδεύῃς ἐσὺ καὶ νὰ τοὺς παίρνουν οἱ αὐθένται των. Καὶ ἀνίσως καὶ οἱ ἀντιτζιβιτάνοι καὶ παρατζιβιτάνοι πείσουν (10) τὸν κατάδικον, θέλουν πληρώνει πένα (11) ὁ πασαγεὶς (1) ὁποῦ νὰ φαλιάσῃ (2) εἰς τὴν τζάπρα μας (3) δουκάτα ε̅ι̅, καὶ κιβέτζιμο (4). Ὁμοίως πᾶς ἄνθρωπος τοιούτης λογῆς καὶ νατούρας (5) ὁποῦ νὰ ἦναι, καὶ ἔχωντας ἔσω τοὺς ἠξεύρει ποῦ εἶναι, ἢ φεύγει καὶ δὲν τοὺς ὁμολογεῖ, θέλει πληρώνει πένα ὁ πασαγεὶς εἰς τὴν τζάπρα μας δουκάτα ε̅ι̅, ὁποῦ νὰ φαλιάσῃ. Καὶ διαβαίνωντας ὀλίγαις ἡμέραις θέλομεν πέμψει καὶ ἕνα πιστὸν καὶ ἠγαπημένον μας νὰ ἰδῇ καὶ νὰ ἐξετάσῃ ἂν ἐποίησαν οἱ ἄνωθεν τζιβιτάνοι καὶ παρατζιβιτάνοι τὸ ντέβερ των (6). Καὶ οποιος εὑρεθῇ φαλισμένος, θέλει πέρτει εἰς τὴν ἄνωθεν πένα. Πρέπει οἱ τζιβιτάνοι καὶ παρατζιβιτάνοι νὰ παρουσιάζουν πάντα εἰς τοιαύτην μανιέρα. Ἔτος τῇ δ̅ Μαρτίου, 1468 ἀπὸ Χριστοῦ. »

Διὰ δὲ τοῦ ἑπομένου βασιλικοῦ προστάγματος ἀπαγορεύεται ἡ παρ' ἀξιωματικῶν ἀγορὰ ἀποδείξεών τινων·

« Πιστοὶ καὶ ἠγαπημένοι μας συμβουλάτορες. Μηνοῦμεν σας ὅτι ἀπ' ὧδε καὶ ἐμπρὸς μηδὲν σουφριάσετε (7) κανένα μας ὀφισιάλε (8) τοιοῦτος, κοντεσίους ὅπριος νὰ ἦναι (9) νὰ τρεμετιασθῇ (10) εἰς καμμίαν ἀγορὰν σιταρίου ἢ κριθαρίου ἢ κρασίου ἢ καμμιᾶς ἄλλης ῥέντας τῆς ῥεγάδας (11), ἢ μηνικίου εἰς ταῖς σορδάταις μας (12) ἢ ἀσεναστμένους (13). Καὶ εἴ τις εὑρεθῇ καὶ ποιήσῃ το, θέλει πέρτει νὰ πληρώσῃ πένα εἰς τὴν τζάπρα μας δουκάτα 50, καὶ θέλει εἶσθαι (14) πριβάτος (15) ἀπὸ τὰ καλά μας· διὰ τοῦτο μηνύομεν καὶ ὁρίζομέν σας νὰ τοὺς τὸ ἀνουνσιάσετε (16) ὅλους ἀντάμα. καταπείσουν (17) τὸν κατάδικον νὰ μᾶς τὸ ἀνουνσιάσετε νὰ παύσουν βιαζόμενοι. Καὶ ἀνίσως καὶ κανεὶς ἀπ' ὧδε καὶ ἐμπρὸς ἐβάλθηκε τὴν χρονιὰν ὁποῦ ἐδιάβη 1467 ἀπὸ Χριστοῦ, καὶ ἀγόρασε καθὼς ἄνωθεν δηλεῖ, νὰ ἔλθῃ νὰ τὸ ὁμολογήσῃ τῇ αὐθεντείᾳ σου εἰς τέρμα (18) ἡμερῶν δέκα. Καταπείσουν τὸν κατάδικον θέλομεν

(1) Νὰ τὸν εἰδοποιῇ. (2) Ἐκ τοῦ affirmer, ἤτοι βεβαιότητα, ἐγγύησιν. (3) Κυρίων. (4) Τοῦ ἐν Ῥόδῳ διαμένοντος Grand-Maître. (5) Μόνατα καὶ... περιλάβῃς, ἤτοι ἅμα λαβών. (6) Contrée, χώρα, τόπος. Ἀμπελικαῖς, εἶναι οἱ ἀμπελῶνες· ἀλλὰ τί τὰ μονίκια; (7) Civitains καὶ paracivitains, δήμαρχοι καὶ οἱ τούτους ἀναπληροῦντες πάρεδροι.

(8) Présenter, παρουσιάζουσι. (9) Secrétaire, ἐξ ἀποῤῥήτων. (10) Πόθεν καὶ τί τὸ πείσουν: ὁ γάλλος μεταφραστὴς ἑρμηνεύει αὐτὸ διὰ τοῦ laissent échapper. (11) Peine, πρόστιμον.

(1) Ἕκαστος. Πᾶσα — εἷς μετὰ διγάμματος ἐν μέσῳ. Οὕτω λέγουσι καὶ σήμερον οἱ χυδαῖοι « ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάγῃ ἀπὸ πᾶσα κακόν ». (2) Faillir, πταίσει. (3) Chambre, δικαστήριον. (4) Ἀγνοοῦμεν τὴν λέξιν· καὶ ὁ Γάλλος ἑρμηνευτὴς δὲν ἐξηγεῖ αὐτήν. (5) Nature, εἴδους. (6) Devoir, καθῆκον. (7) Ne souffrez pas, μὴ ἀνεχθῆτε. (8) Officier, ἀξιωματικόν. (9) Καὶ κόντες — κόμης ἂν εἶναι. Ὁ γάλλος ἑρμηνευτὴς δὲν ἐξηγεῖ τὴν λέξιν. (10) S'entremette, νὰ ἐπεμβῇ.

(11) Rente de régale, εἰσοδήματος τοῦ στέμματος.

(12) Ἀγνοοῦμεν τὴν λέξιν. (13) Assignés. (14) Καὶ εἰς ἄλλα ἀρχαῖα ἔγγραφα παρετηρήσαμεν ὅτι τὸ θέλει εἶσθαι, θέλει γίνεσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα δὲν ἐφευρέθησαν, ὡς τινες ὑπέθεταν, ὑπὸ τοῦ Κοραῆ. (15) Privé, ἐστερημένος.

(16) Annoncer, εἰδοποιήσετε αὐτούς.

(17) Ὁ Γάλλος καὶ ἐνταῦθα καὶ κατωτέρω ἐξηγεῖ τὴν λέξιν διὰ τοῦ laissent échapper, ὡς καὶ ἐν τῇ σημειώσει 10 τῆς ἀπέναντι στήλης. Ὁπωσδήποτε περίεργος οὐ μόνον ἡ λέξις ἀλλὰ καὶ ἡ σύνταξις.

(18) Terme, délai, προθεσμία, τὸ ἀρχαῖον τέρμα.

ποιήσει καθὼς ἄνωθεν δηλοῖ. Ἐγράφη τῇ 7 Μαρτίου 1468 ἀπὸ Χριστοῦ..»

Ἰδοὺ καὶ ἀναφορὰ ἱερέως αἰτοῦντος ἀπαλλαγὴν φόρου·

« Τρὶς ὑψηλότατε καὶ τρισεκλαμπρότατε μέγα Ῥὴξ Ἱεροσολύμων, Κύπρου καὶ Ἀρμενίας, Κύριος ὁ Θεὸς νὰ αὔξῃ τὰ ἔτη τῆς μεγάλης σου Βασιλείας. Γεράσιμος καθηγούμενος τοῦ Μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Σάββα τῆς Καρόνος, μικρὸς δοῦλος καὶ εὐχέτης τῆς μεγάλης σου Βασιλείας, ταπεινὰ ἀναφέρω τῇ μεγάλῃ σου Βασιλείᾳ ὅτι τὸ αὐτὸ μοναστῆρι τῆς Βασιλείας σου εἶναι καὶ ἡ ἀβαντούρα (1) ἔφερε ὅτι τὸν διαβάντα Δεκέμβριον μῆνα εἰς τὰς 7 τοῦ μηνὸς ὅπου ἦτον ἡ μεθαύριον (2) τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Τὴν νύκτα ἔπεσε λαμπρὸς συναφουρμὴς (3) ὁποῦ ἐπυρώνετο ὅλος ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀγριάδα, καὶ ἐκάη ὅλον τὸ μοναστῆρι ὁποῦ οὐδὲν ἐγλύτωσε παρὰ ἡ ἐκκλησία καὶ μερικὰ σπήτια ὥστε ἐκάησαν ἀνώγαια καὶ κατώγαια, σιτάρι, κριθάρι, τὰ ροῦχα μας, τὰ βιβλία μας καὶ ἕτερα, ὁποῦ ἐγένετο μία μεγάλη ζημία καὶ ἐξολοθρευμὸς τέλειος. Λοιπὸν τὸ αὐτὸ μοναστῆρι ἔχει μίαν γῆν ὀνόματι Λακρίδα, ἡ ὁποία πληρώνει εἰς τὸν Σύγγριτον τῆς Βασιλείας σου σιταριοῦ μόδια ἐννέα, καὶ κριθαριοῦ μόδια 16. Καὶ προσπίπτω, καὶ παρακαλῶ, καθὼς τὰ ψυχικὰ τῆς βασιλείας σου εἶναι εἰς περισσοὺς, καὶ παρακαλῶ διὰ τὴν μακροζωΐαν σου, οὕτως νὰ φθάσῃ τὸ ψυχικόν σου καὶ τὸ αὐτὸ μοναστῆρι. Καὶ ὁ ὑψηλός σου ὁρισμὸς νὰ ἦναι νὰ ἀφήσουν τὸ ἄνωθεν σιτάρι καὶ κριθάρι, καὶ 4 πˉ (4) τὰ πληρώνει, ψυχικὸν εἰς τὸ ἄνωθεν μοναστῆρι διὰ βοήθειαν, ὁποῦ νὰ ἐμπορέσω νὰ κτίσω καὶ νὰ ἀναστήσω ἀπὸ ἐκεῖνα ὁποῦ ἐκάησαν. Καὶ πολλῷ μᾶλλον αὐτὸ τὰ ψυχικὸν θέλει εἶσθαι διὰ μακάρησιν τοῦ κάποτέ μου αὐθέντου τοῦ μακαρίτου Πατρὸς τῆς Βασιλείας σου, καὶ διὰ τὰ πολλὰ καὶ καλὰ ἔτη τῆς Βασιλείας σου. »

Καὶ ὁ βασιλεὺς καμφθεὶς εἰσήκουσε τὴν αἴτησιν τοῦ Ἁγίου καθηγουμένου καὶ ἐξέδοτο τὸ ἐφεξῆς πρόσταγμα·

« Ὁρισμός μας εἶναι· Πουρβεορίδες (5) καὶ τοπάρχαι! Τὰ ἐννέα μόδια σιταριοῦ καὶ δεκαὲξ μόδια κριθαριοῦ, καὶ τέσσαρα πˉ τὰ πληρώνει δέκατον εἰς τὴν ῥεγάλα τὸ αὐτὸ μοναστῆρι διὰ τὴν γῆν τῆς Λακρίδας, νὰ μηδὲν ἐκζητήσῃς τίποτε πλέον, διὰ ψυχικὸν περπέτουο (1) τὸ πολομοῦμεν (2) καὶ χαρίζομεν εἰς τὸ αὐτὸ μοναστῆρι διὰ τὴν ψυχήν μας. Καὶ τὸν αὐτόν μας ὁρισμὸν γράψετέ τον εἰς τὸ βιβλίον τὸ ῥεμένπρασο (3) τοῦ Συγγρίτου μας. Ἐγράφη τῇ 25 φευρουαρίου 1468 ἀπὸ Χριστοῦ. Conſermé »

Περίεργα διὰ τὴν γλῶσσαν φαίνονται καὶ τὰ ἑξῆς δύο προστάγματα·

« Πιστοὶ καὶ ἠγαπημένοι μας πουρβεορῖδες. Ὁρίζομέν σας ὅτι ἐκεῖνο τὸ ζαβοκολίκι (4) τοῦ Κιτίου εἰς τὸν Μονόβον, διὰ τὸν καιρὸν ὁποῦ τὸ κρατεῖ ἡ ῥεγάδα, νὰ μηδὲν τῆς ζητήσῃς τίποτε διὰ γράσια (5) ὁποῦ ἐποιήσαμεν τοῦ Χαρίου Ντελοζένια. Ἐγράφη εἰς τὴν Λευκωσίαν τῇ ἐσχάτῃ Ἀπριλίου 1468 ἀπὸ Χριστοῦ. Conſermé. »

« Ὁρισμός μας εἶναι· οἱ πουρβεορίδες καὶ ὁ πράχτωρ νὰ γράψουν εἰς τὸ στάτο (6) τῆς ῥεγάλλας νὰ ἔχουν κάθε χρόνον καὶ δύο μιλλῖται (7) χίλια σφακτὰ, φραγκοματιασμένα ἀπὸ τὸ μαρτζασίο (8) τους, καὶ ἂν ἔχουν περίτου νὰ πληρόνουν. Τὸ ὁποῖον φραγκοματίασμα (9) ἀρχίζει τὸν αὐτὸν χρόνον 1468 ἀπὸ Χριστοῦ. Ἐγράφη τῇ 4 Ἰουνίου 1468 ἀπὸ Χριστοῦ. Conſermé. »

Περίεργος εἶναι καὶ ἡ διαθήκη τοῦ βασιλέως Ἰακώβου Β΄. τοῦ ἐπιλεγομένου νόθου, ὡς ἀναφέρει αὐτὴν εἰς τὸ ἴδιον χρονικὸν ὁ Γεώργιος Βύστρων, σύγχρονος τοῦ ἡγεμόνος τούτου (1473).

« Καὶ γνώθωντας τὸ κορμί του κακὰ, ἠθέλησε νὰ ποιήσῃ διαθήκην, καὶ νοτάρης ὁ μισὲρ Τουμάζος Φικάρδος, ὁ καντζηλιέρης του.

»Καὶ ὀρδινίασε (10) κουμεσάριδες (11) εἰς τὸ ῥιγάτο τὸν Τζὰν Ταφουρὲς, τὸν κόντε τῆς Τρίπολης, καὶ ἦτον καὶ καπετάνος τῆς Ἀμοχούστου, καὶ τὸν μισὲρ Τζὰν Περὲς τὸν κόντε τε Τζὰφ καὶ Καρπασίων, καὶ καπετάνον τῶν κατέργων, καὶ τὸν κόντε τε Ῥαχὰς, τὸν Μορφούτε Γρινιὲρ, καὶ τὸν μισὲρ Ἀνδρέα Κορνὰρ, Ἀδετούρην (12) τῆς Κύπρου, ὁ ὁποῖος ἦτον θεῖος τῆς Ῥήγαινας, καὶ τὸν μισὲρ Τζουὰν Ἀρονιῶν, καὶ τὸν μισὲρ Ῥίτζον Μαρηνὸν τὸν τζαμπερλάνον (13), καὶ τὸν Πέτρον Ταβίλα, τὸν κοντοσταύλην, τοὺς ὁποίους ὀρδινίασε κουμεσάριδες. Καὶ εἶπεν ἀνίσως· « Καὶ ὁ Θεὸς ποιήσῃ τὸ θέλημά του, καὶ ἀ-» ποθάνω, ἀφίνω τὴν γυναῖκά μου κυρὰν καὶ ῥίγαι-

(1) Aventure, τύχη, δυστυχία. (2) Ὁ ἅγιος καθηγούμενος ἀπὸ τὴν παραζάλην του ἐλησμόνησεν ὅτι ἡ 7 τοῦ Δεκεμβρίου εἶναι ἡ αὔριον καὶ ὄχι ἡ μεθαύριον τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγ. Νικολάου. (3) Ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ὅλου ἐξάγεται ἀριδήλως ὅτι ὁ συναφουρμὴς εἶναι κεραυνός· ἀλλὰ πόθεν ἡ λέξις ἀγνοοῦμεν· αἱ τελευταῖαι δύο συλλαβαὶ ὑποδεικνύουσιν ἴσως τὸ fulmen τῶν Λατίνων. Ὁ Γάλλος ἐξηγεῖ αὐτὴν orage.

(4) Besants, εἶδος νομίσματος. (5) Provéditeurs, διοικηταί

(1) Perpétuel, αἰώνιον.

(2) Πολομοῦμεν. Ἄγνωστον. Ὁ Γάλλος σιωπᾷ.

(3) Livre des remembrances, ὑπομνηματιστήριον.

(4) Τί καὶ πόθεν τὸ ζαβοκολίκι; ὁ Γάλλος λέγει ὅτι ἦτο μάνδρα εἰς ἣν περιεκλείοντο τὰ γεωργικὰ κτήνη. (5) Grâce, χάριν. (6) État. (7) Τὰς δύο μιλλίτας ἐξηγεῖ ὁ Γάλλος δύο λεύγας περὶ τὴν πόλιν. (8) Franches du droit de maréchaussée.

(9) Franchise, ἀτέλεια. (10) Ordonna, διώρισε.

(11) Commissaires, ἐπιτρόπους, ἀντιβασιλεῖς.

(12) Auditeur. (13) Chambellan.

» ναν τῆς Κύπρου, ἡ ὁποία εὑρίσκεται ἐγγαστρωμένη.
» Καὶ ἀνίσως καὶ ποιήσῃ κληρονόμον, τὸ παιδί
» μου νὰ ἔχῃ τὸ ῥιγάτον, καὶ ἂν τοῦ ἔλθῃ θάνατος,
» νὰ τὸ ἔχῃ τὸ ῥιγάτο ὁ πάσταρδος, ὁ Τζένιος, καὶ
» ἂν ἀποθάνῃ ὁ Τζένιος, νὰ τὸ ἔχῃ ὁ Τζίας, καὶ ἀνί-
» σως δὲν ζήσῃ οὔτε ἐκεῖνος νὰ τὸ ἔχῃ ἡ παστάρδα
» μου, καὶ ἀνίσως καὶ ποθάνῃ καὶ ἐκείνη, νὰ τὸ ἔχῃ
» ὁ κατώτερος κληρονόμος τῶν τε Λαζανιάδων. Καὶ
» οὕτως εἶναι τὸ θέλημά μου. Ἀκόμη ἀφίνω ἕνα
» μέγαν τριζόρην (1) τὸν ὁποῖον ἐπῆρα μὲ πολλαῖς
» στράταις. Καὶ τὰ κάτεργα τὰ ἐκράτουν ἁρματω-
» μένα, ὅλα νὰ τὰ ἁρματώσουν μὲ τὰ ὁποῖα ἐκρά-
» τουν τοὺς λαοὺς πολλὰ κριταρεμένα » (2).

» Ὁποῖος ἀπέθανεν Ἰουνίου ͵αυογ ἀπὸ Χριστοῦ. Καὶ ὑπῆγαν καὶ ἔθαψάν τον εἰς τὴν Ἀμάχουστον εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον. Καὶ εὔγαλαν τὰ ἄντερά του, καὶ ἐβαλσάμωσάν τον. Καὶ εὔγαλαν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰ κάτεργα, καὶ εὔγαλαν καὶ τοὺς ἄρχοντας ὁποῦ ἦτον κτισμένοι (3). »

Τοιαύτη ἡ γλῶσσα ἢ μᾶλλον ἡ γλωσσικὴ ἐωλοκρασία τῶν Κυπρίων κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα, ἀκόλαστον μίγμα βαρβαρισμῶν, σολοικισμῶν, ξενοφωνίας καὶ ἀλογίας. Τετρακόσια περίπου ἔτη διοικήσαντες οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἑνετοὶ τὴν νῆσον, πλὴν τῆς γλωσσικῆς ταύτης διαφθορᾶς καί τινων ἐρειπίων, οὐδὲν ἄλλο κατέλιπον. «Δὲν βλέπω, λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀνὰ χεῖρας ἱστορίας, τί ἐκληροδότησαν οἱ Γάλλοι εἰς τὴν Κύπρον. Οὔτε ἐνταῦθα, οὔτε εἰς Συρίαν, οὔτε εἰς Κωνσταντινούπολιν οὐδεμίαν νέαν ἀρχὴν, πολιτικὴν ἢ θρησκευτικὴν μετέδωκαν εἰς τοὺς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν, οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς χριστιανούς.

» Γενόμενοι δεσπόται τῶν ἡττηθέντων, ἔζησαν καὶ ἐκυβέρνησαν ὅπως καὶ εἰς τὴν Δύσιν, τηρήσαντες καὶ γλῶσσαν καὶ λατρείαν καὶ νομοθεσίαν καὶ τὰς τέχνας αὐτὰς, κυρίους χαρακτῆρας τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ ὁρατὰ σημεῖα τῆς ἐξουσίας αὐτῶν. Ἐλάχισταί τινες μεταῤῥυθμίσεις ἐγένοντο εἰς τὰ ἔθιμα· κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ οὐδόλως συνανεμίχθησαν οἱ δύο λαοὶ, πᾶσαν ὑποχώρησιν νομίζοντες ἐξευτελισμὸν ἢ ἀσέβειαν. Μόνοι οἱ Ἀρμένιοι συνηνώθησαν κατά τε τὸ θρήσκευμα, τὸ αἷμα καὶ τὰς τύχας μετὰ τῶν Λατίνων. Πολλοὶ ὑπῆρξαν οἱ μεταξὺ Ἀρμενίων καὶ Εὐρωπαίων γάμοι κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐτήρησαν πάντοτε ἐλπίδας καὶ κατὰ τὰς μετὰ τῶν ξένων σχέσεις ἐδείκνυον ὑπεροψίαν. Καὶ λυπούμεθα μὲν διὰ τοῦτο, δὲν ἔχομεν ὅμως καὶ τὸ δικαίωμα νὰ κατακρίνωμεν τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἔντιμον ἀντίστασιν λαοῦ προσδοκῶντος ἀείποτε εὐτυχέστερον μέλλον » (4).

(1) Trésor, θησαυρόν. (2 καὶ 3) Τὴν μὲν πρώτην λέξιν ἐξηγεῖ ὁ Γάλλος en respect· « j'ai tenu les peuples en respect,» τὴν δὲ δευτέραν en prison· ἀλλὰ πόθεν καὶ διὰ τί ἀγνοοῦμεν.

(4) Hist. de l'île de Chypre, etc. Τόμ. Α'. σελ. x, xi.

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ

Περὶ τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ πυρκαϊᾶς τοῦ Ἁγίου Τάφου.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 304.)

καὶ οὕτω πάλιν ἔγεινε συνέλευσις μεγάλη,
συνῆλθον οἱ ἐφέντιδες καὶ ὅλον τὸ ῥιτζάλι·
κι' ἀνέγνωσεν ἐμὶν πεῖς ὅλον του τὸ Ἰλάμι,
ἀδούλωτον κ' ἐρώτησεν ἂν εἶν' κατὰ μεράμι·
καὶ πρῶτον ὡμολόγησαν ὅλοι οἱ ἀρμεναῖοι,
εὐχάριστοι πῶς ἔμειναν ὁμοίως κ' οἱ ῥωμαῖοι·
καὶ ἔπειτα βουλλώθηκεν ὡς ἔθος ἐσφραγίσθη,
καὶ τότε εἰς τὸ κράτος του ἐστάλη ἐκομίσθη·
ἠγέρθησαν οὖν ἅπαντες κατευχαριστημένοι,
κἀκεῖθεν διελύθημεν ὅλοι μας μαζωμένοι·
μάλιστα ἐνῷ φεύγαμεν εἶπεν ἕνα ῥιτζάλι,
ἀστεῖον τι κ' ἐγέλασαν ὅλοι μικροὶ μεγάλοι·
ὦ φίλοι ἂν μ' ἀκούσετε ἐσεῖς οἱ ἀρμεναῖοι,
ἐλᾶτε ὅλοι σας κοινῶς νὰ γίνετε ῥωμαῖοι·
διὰ νὰ λείψουν ἀφ' ὑμῶν καυγάδες καὶ νιζάδες,
νὰ ἡσυχάσωμεν κ' ἡμεῖς ἀπὸ τοὺς μουραφάδες·
ὁ μουραφὰς δὲ ἄρχησε τέλη τοῦ Ἰουλίου,
καὶ μόλις τέλος ἔλαβεν ἀρχὰς τοῦ σεπτεμβρίου·
πλὴν μὴν νομίζεις φίλε μου, πῶς μ' ἓν μόνον μπιζλῆσι,
ὅλα ἐκατορθώθησαν μὲ μίαν μόνην κρίσι·
πέντε μπιζλήσια ἔγιναν μεγάλα κορδωμένα,
κι' ἂν ἔλειπε τὸ δίκαιον τὰ εἴχαμεν χαμένα·
ἀλλ' ὅμως οἱ αὐθέντες μας δὲν ἀδικοφοροῦσαν,
ἀπὸ τὸ δίκαιον ποτὲ δὲν ἐπαραστρατοῦσαν·
ἡμεῖς οὖν ἂς ἀφήσωμεν αὐτοὺς κι' ἂς πορευθῶμεν,
καὶ ὁ μακαριώτατος τί κάμνει ἂς ἰδῶμεν·
οὗτος θαῤῥεῖς ἀμεριμνεῖ τὴν ἔγνοιαν μόν' ἔχει,
τοῦ μουραφᾶ τῶν μπιζλησιῶν τὰ δ' ἄλλα παρα- [τρέχει·
κοντὰ σ' αὐταῖς ταῖς λύπαις του κοντὰ σ' αὐταῖς [ταῖς ζάλαις,
εἶχε καὶ ἄλλαις ἔγνοιαις πάμπολλαις καὶ μεγάλαις·
μαστόρους προητοίμασε καὶ κιερεστὲν καὶ ἄλλα,
τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πινᾶ μικρά τε καὶ μεγάλα·
ναυλώθη καὶ καράβιον διὰ τὰ φροντισθέντα,
καὶ εἰς αὐτὸ ἐβάλθηκαν ὅλα τὰ προῤῥηθέντα·
εἰς τὸ καράβι δὲ αὐτὸ ἦν τότε ἐπιστάτης,
ὁ καμαράσης ὁ γνωστὸς ὁ θερμουργὸς προστάτης·
περὶ τὰ μέσα μίσευσαν μηνὸς τοῦ σεπτεμβρίου,
καὶ εἰς τὸ κάϊρα ἔφθασαν ἀρχὰς τοῦ ὀκτωβρίου·
κ' ἐκεῖθεν μ' ἄλλα ἔξοδα μὲ ἀκριβοὺς κιράδες,
στὸ γιάφα ἐκατήντησαν μὲ ἄπειρους μπελάδες·
τῆς Ἱερουσαλὴμ λοιπὸν ἂς πιάσωμεν τὴν στράτα,
κ' εἰς τὸν ναὸν ἂς πάγωμεν νὰ ἰδοῦμε τί μαντάτα·

τεχνῖται καὶ μαΐστορες δουλεύουν ἡσυχάζουν,
ἢ πάλιν οἱ ἀρμένιοι συγχίζουν, τοὺς πειράζουν.
μάθε πῶς εἶναι προσταγὴ παρὰ τῶν ἡγεμόνων,
οὐδεὶς νὰ ἔμβῃ εἰς ναὸν ἐκτὸς ἐργατῶν μόνον·
καὶ οἱ τεχνῖται ἥσυχα δουλεύουσι καὶ κτίζουν,
καὶ οἱ ἀχρεῖοι ἔπαυσαν ἀπὸ τοῦ νὰ συγχίζουν·
διότι ὁ παγκάκιστος καὶ ἡ αὐτοκακία,
χασὰν ἐφένδης ὁ μουφτὴς πεσὼν ἐν ἀῤῥωστίᾳ·
εἰς ἡμερῶν διάστημα ὀλίγων διεῤῥάγη,
καὶ τὴν ψυχὴν ἐχρέμψατο εἰς ᾅδου καθηρπάγη·
ἐνῷ δὲ τὸν ἐπήγαιναν οἱ συγγενεῖς νὰ θάψουν,
ἔκλαιον οἱ ἀρμένιοι, καὶ πῶς νὰ μὴν τὸν κλάψουν;
αὐτὸν γὰρ εἶχον αὐτουργὸν εἰς κάθε σκευωρίαν,
καὶ δι' αὐτοῦ τελείωναν τὴν κάθε τους κακίαν·
μετὰ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ τινὲς τῶν ἐντοπίων,
ζορπάδες καὶ σεφίληδες καὶ ἄλλοι τῶν ἀχρείων·
μὲ τὸν ἀπουγός (1) ἤθελον αὐτοὶ νὰ συμφωνήσουν.
καὶ κατὰ τοῦ γιουσοὺφ πασᾶ (2) αὐτοὶ ν' ἀπο-
[στατήσουν
ὅμως ἡ συμφωνία των ἐγνώσθ' εἰς τοὺς ἀγάδες,
στὸν μουσελίμην καὶ μουλλᾶν καὶ εἰς τοὺς οὐλα-
[μάδες·
καὶ τρόπῳ ἐδιέλυσαν αὐτῶν τὴν συμφωνίαν,
τὴν ἣν ἐπρομελέτησαν κακὴν ἀποστασίαν·
καὶ ταῦτα μὲν συνέβησαν μέσα τοῦ σεπτεμβρίου,
στρατοπεδεύει δ' ὁ πασᾶς ἐννάτῃ ὀκτωβρίου,
πρὸς ὃν οἱ ἀρμενόφραγκοι κάμνουσι σικαγέτι,
λέγοντες τὸ κουβούκλιον δὲν θέλει μερεμέτι·
κι' ἄσπρα πολλὰ τὸν ἔταξαν πλὴν δὲν εἰσακουσθῆκαν.
καὶ οὕτως οἱ ἀναίσχυντοι πάλιν ἐντροπιασθῆκαν·
λαβόντες οὖν τὴν ἄδειαν ἡμεῖς τοῦ κουβουκλίου,
ἀρχίσαμεν νὰ κτίζωμεν αὐτὸ ἐκ θεμελίου·
μέλλων δὲ ὁ γιουσοὺφ πασᾶς πλέον ν' ἀναχωρήσῃ,
ἀπὸ τὴν πόλιν Ἱερουσαλὴμ στὸ σάμι νὰ γυρίσῃ·
ἀγάδες οἱ ἐντόπιοι θερμῶς παρακαλοῦσι,
νὰ τοὺς ἀφίσῃ μερικὸν στράτευμα τὸν ζητοῦσι·
ὁ δὲ λαβὼν ἀπὸ αὐτοὺς ἔγγραφον βουλωμένον,
στὸ κάστρον λίγον στράτευμα ἄφηκε διαλεγμένον·
καὶ οὕτως ἀνεχώρησεν ἐπέστρεψε στὸ σάμι,
αὐτοὶ ὅμως τὰ χείριστα τότε μᾶς εἶχον κάμει·
οἱ γὰρ βρωμοαρμένιοι πάλιν δὲν ἡσυχάζουν,
πουγγεῖα ἀναρίθμητα τοῖς ἐντοπίοις τάζουν·
διὰ νὰ ἐφορμίσωσι καὶ νὰ γιαγμαλατίσουν,
καὶ τὸν πινὰν εἰ δυνατὸν ὅλως νὰ ἐμποδίσουν·
λοιπὸν ἀντεπανέστησαν καὶ εἰς ναὸν ὁρμῆσαν,
δύω μαστόρους λάβωσαν καὶ ἕναν τουφεκῆσαν·
στὸν μόλιγκα τὸν ἔλαχαν στὸν τόπον τὸν ἀφῆκαν,

(1) Οὗτος ἦν σέχης, ἤτοι πρωτεύων πολλῶν ἄλλων ἀράβων τῆς Παλαιστίνης ἔχων πολλὰ ὀρεινὰ χωρία, καὶ κωμοπόλεις ὑποκειμένας αὐτῷ ἐκουσίως.

(2) Οὗτος ἦν τότε ἡγεμὼν Δαμασκοῦ.

κι' ἀφοῦ τὸν ἐθανάτωσαν ὅλοι ἐσκορπισθῆκαν·
ὁ δὲ ἀποθανὼν τασπζῆς ἦτον ἀνατολίτης,
χατζῆ γαβριὴλ ἤκουεν ὁ ὄντως μακαρίτης·
ἄλλοι στὸν ἴδιον ναὸν τὰ μάρμαρα τζακίζαν,
ἄλλοι τὰ τῶν πατέρων μας κελλιὰ γιαγμαλαδίζαν·
ἄλλοι πάλιν ἐπήδησαν μέσα στὸ μοναστῆρι, (1)
τὸν δραγουμάνον γύρευαν κάλφαν καὶ μουπασίρη·
καὶ δραγουμάνου τζάκισαν ἑνὸς ὀδὰ τὴν θύραν,
καὶ ὅσα ἦτον ἐν αὐτῷ ὅλα τοῦ τὰ ἐπῆραν·
ἄλλοι πάλιν ἀπέξωθεν τουφέκι ἐκτυπῆσαν,
καὶ τοῦ ὀδὰ ποῦ κάθητο τὴν πόρταν ἐτρυπήσαν·
καὶ τὸ μολύβι πέρασε μέσα στὴν μαξιλάραν,
ἂς συμπεράνῃ οὖν καθ' εἷς ἐκείνην τὴν τρομάραν·
ἄλλοι δὲ γιαγμαλάδιζαν τὰ ἄλλα μοναστήρια,
καὶ βέβαια τὰ ἔκαιον ἂν δὲν ἦτον γιαργκίρια·
καὶ εἶχασιν ἀπόφασιν, ὅλα νὰ τὰ χαλάσουν,
καὶ τοὺς πατέρας σύμπαντας σχεδὸν νὰ θυσιάσουν·
Ὅθεν ἐκ τῶν πρώτων μας ἄλλοι μὲν ἐκρυφθῆκαν,
κι' ἄλλοι μακρὰν κι' ἄλλοι ἐγγὺς ἔφυγον σκορπι-
[σθῆκαν·
ὁ δραγουμάνος ὤντας δὲ κατακεκρατημένος,
ἀπὸ ποδάγραν πρὸ καιροῦ κατακυριευμένος·
ὄχι νὰ φύγῃ νὰ κρυφθῇ καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ,
ἀλλ' οὔτε κἂν ἐδύνετο ὄρθιος νὰ πατήσῃ·
λοιπὸν οἱ δοῦλοι ἕλκοντες βαστάζοντες ἐπ' ὤμων,
εἰς ἄλλον τὸν κατέβασαν ὀδᾶν μὲ πολὺν τρόμον·
ἐξ οὗ ὁ δουβαρτζίτασης χατζῆ λαζος τὸν πῆρε,
καὶ σηκωτὸν στοὺς ὤμους του στοῦ κάλφα τὸν
[ἐπῆγε·
κἀκεῖθεν τὸν κατέβασαν εἰς ἄλλο σπῆτι πάλιν,
καὶ ἀπ' ἐκεῖ πάλιν ἀλλοῦ, κἀκεῖθεν ἀλλοῦ πάλιν·
ἐκεῖθεν δὲ διὰ νυκτὸς εἰς τὴν ῥαμάλαν φεύγει, (2)
ἡμιθανὴς πλὴν ἔμεινε ἕως ὁποῦ νὰ εὔγῃ·
ὁ μπεῖς καὶ ὁ κάλφας δὲ ἀλλοῦ ἐφυλαχθῆκαν,
καὶ ἔτζι μόλις γλύτωσαν καὶ μόλις ἐσωθῆκαν·
διότι ἂν τοὺς τύχαιναν βέβαια τοὺς σκοτώναν,
ἐξάπαντος τὸν θάνατον κι' οἱ τρεῖς δὲν τὸν γλυ-
[τώναν.
οἱ δ' ἀποστάται οἱ καλοὶ μὲ τ' ἄρματα γυρίζαν.
ἄλλους μὲν ἐξεγύμνωναν ἄλλους δ' ἐφοβερίζαν·
λέγοντες ἂν δὲν βγάλετε τὸ στράτευμ' ἀπ' τὰ κάστρα,
ἐξάπαντος σᾶς κάμνομεν ὅλους θυσία πάστρα·
ὁ πέτρας οὖν ἐπίτροπος κι' ἄλλοι ἀρχιμανδρῖται,
ἤτοι ὁ κὺρ γεράσιμος κι' ἄλλοι ἁγιοταφῖται·
προσέδραμον εἰς τὸν μουλλᾶν μουφτὴν καὶ τὸν να-
[κίπη,
καὶ εἰς τὸν σὲχ ἀποσσοὺτ καὶ μεχεμὲτ γιακούπῃ· (3)

(1) Ἤτοι εἰς τὸ Πατριαρχεῖον.

(2) Χωρίον χριστιανικόν.

(3) Οὗτοι οἱ δύο ἐλογίζοντο παρὰ τοῖς Ἱεροσολυμίταις, ἐβλιάδες καὶ περεμὲτ σαχαπίδες.

ἔκλαιον καθικέτευον, ἔλεος τοὺς ζητοῦσαν,
δύω ἡμερονύκτια ἔξω ἐξενυκτοῦσαν·
ἐκεῖνοι δὲ στὰ σπήτια συνόδους ἐκροτοῦσαν,
τίς ἤξευρε τί ἔβγηναν καὶ τί ἐσυμφωνοῦσαν·
μόν' ἔλεγον συστέλλονται κ' ἐκεῖνοι τοὺς φοβοῦνται,
διὸ καὶ τρόπους σωστικοὺς νὰ εὕρουν συλλογοῦνται·
καὶ τέλος μᾶς ἐπρόβαλον πῶς μόλις ἐφευρῆκαν,
ἕνα καὶ μόνον σωστικὸν τρόπον ἐστοχασθῆκαν·
ἤτοι νὰ δώσωμεν αὐτοῖς ἡμεῖς ὁμολογίαν,
τῆς κρίσεως χοτζέτιον, ὅτι εἰς διορίαν·
τριανταμίαν ἡμερῶν νὰ γράψωμεν ἓν γράμμα,
πρὸς τὸν πασᾶ τῆς δαμασκοῦ νὰ βγάλῃ ἐν τῷ ἅμα·
ὅλον τὸ στράτευμα αὐτὸ ποῦ ἔχει εἰς τὰ κάστρα,
εἰδὲ δὲν εὔγει ἀπ' ἐκεῖ νὰ κάμουν ἡμᾶς πάστρα.
ἰδὲς τρόπον σωτήριον, ἰδὲς παρηγορίαν,
ἀκόμη γιὰ νὰ ζήσωμεν μᾶς δίδουν διορίαν.
ἀπελπισθέντες οὖν ἡμεῖς ἐπήγαμεν στὴν κρίσιν,
κ' ἐκλαίομεν ποταμηδὸν δάκρυα σὰν τὴν βρύσιν·
ἀλλ' ἐνῷ αὐτοὶ ἔγραφον ἐκεῖνο τὸ χοτζέτι,
καὶ ἤθελον νὰ πάρωσιν ἀπὸ ἡμᾶς σενέτι·
ἀνέλπιστα ἐλύτρωσεν ἡμᾶς ἐκ τῶν κακίστων,
θεὸς ὁ παντοδύναμος κ' ἐλπὶς τῶν ἀνελπίστων.
ὁ ἡγεμὼν γὰρ δαμασκοῦ προεπιγνοὺς τὰ πάντα,
τὰ ὅσα διεπράξαντο καὶ ὅλα τὰ συμβάντα·
εὐθὺς τὸν ἀρχιστράτηγον κράζει ἀπουζαρίαν,
καὶ στέλλει εἰς Ἱερουσαλὴμ κρυφίως καὶ μὲ βίαν·
ὃς μεχμὲτ ἐλέγετο ἀφρικανὸς τὸν τόπον,
περίφημος ἐπαινετὸς στὰ ἔργα καὶ στὸν τρόπον.
αἴφνης δ' αὐτὸς ἐπιδραμὼν χωρὶς νὰ τὸ νοήσουν,
οἱ ἀποστάται καὶ κακοὶ ταῖς πόρταις νὰ μὴν κλεί- [σουν·
εὑρέθη μέσα ἔξαφνα χωρὶς ὀχλαγωγίαν,
χωρὶς νὰ πάρῃ εἴδησιν κἀνένας οὐδεμίαν·
ἀλλ' ὄντως εἰς τὸν μεχκεμὲν ἤκουσαν πῶς ἐμβῆκαν,
στρατεύματα καὶ ἔφυγον ὅλοι τους ἐκρυφθῆκαν·
ὅμως εἰς μάτην κρύφθηκαν γιατί τοὺς ξετρυπῶσαν,
καὶ δώδεκα μὲν ἔπνιξαν τοὺς δ' ἄλλους ἐσκοτῶσαν.
καὶ οὕτω πᾶσα ἔλαβεν ἡ πόλις ἡσυχίαν,
καὶ οἱ μαστόροι ἤρχισαν οἰκοδομὴν τὴν θείαν.
ἡ δ' ἐπανάστασις αὐτὴ ἄρχισε δεκεμβρίου,
δεκαεπτὰ ἕως ὀκτὼ τοῦ Ἰαννουαρίου.
ἔξαφνα δὲ ἐφύτρωσαν ἡμέρα τῇ ἰδίᾳ,
καθ' ἣν τὸ πρωῒ ἔγινεν ἡ αἱματοχυσία,
μεχμὲτ ἀγὰς τοῦ πεϊλικτζῆ λέγω ὁ χαζναδάρης,
ματθαῖος πρωτοσύγκελλος τεπτῆλι ὡς τατάρης·
ὃς ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἕνα καινούριον χάτι,
κ' εὐθὺς τὸ πῆγε στὸν μουλλᾶν ἔγινε κιρακάτι·
εἶχε δὲ κι' ἄλλον ὁρισμὸν δεύτερον τοῦ χατίου,
αὐτὸς δὲ διελάμβανε περὶ τοῦ καΐδίου·
ἵνα τὸ χάτι δηλαδὴ καΐδι γένει εἰς ὅλα,
τὰ τῶν κριτῶν σιτζίλια χωρὶς καμμία φόλα·
πρῶτον οὖν ἀνεγνώσθησαν καὶ καΐδι ἐγινῆκαν,
εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πρῶτον ἐνεργηθήκαν·
ὕστερον δ' ὁμεχμέταγας τὰ πῆγε εἰς τὸ σάμι,
καὶ εἰς τὸ ἄκρι ἔπειτα καΐδι γιανὰ τὰ κάμῃ.
τὸ νόημα κατάλαβα φίλε τοῦ φερμανίου,
εἰπέ μοι πλὴν παρακαλῶ τὴν ἔννοιαν χατίου.
στὴν λέγω πλὴν ὑπομονὴν κάμε ὀλίγην ὥρα,
διότι ἦλθον γράμματα ἀπὸ τὸ γιάφα τώρα·
καὶ θέλω πάγω νὰ ἰδῶ ταῖς νοβιταῖς ν' ἀκούσω,
καὶ στὸν ῥιτζὰν ποῦ μ' ἔκαμες θέλει σὲ ὑπακούσω.
ἐβεβαιώθην τὸ λοιπὸν φίλε ἐκ τῶν γραμμάτων,
τὸ πλέον ἐπιθυμητὸν μήνυμα μηνυμάτων.
χαίρω οὖν καὶ εὐφραίνομαι κ' ἡ λύπη μου σηκώθη,
γιατὶ στὸ γιάφα ἔφθασεν αἰσίως εὐοδώθη·
ἐκεῖνος ὁ προκόπιος ὁ ἁγιοταφίτης,
ὃν λέγουσιν ἀράπογλου καί τοι ἀνατολίτης·
τρεῖς ὁλοκλήρους ἔκαμεν μῆνας ἐν τῇ θαλάσσῃ,
καὶ ὅλοι τὸν ἐκλαίομεν πῶς εἴχαμεν τὸν χάσῃ·
ἐκ πόλεως ἐμίσευσεν εἴκοσι ὀκτωβρίου,
καὶ ἔφθασε τῇ εἰκοστῇ τοῦ Ἰαννουαρίου·
ἦτον δὲ ἔφορος αὐτοῦ τοῦ τρίτου καραβίου,
καὶ ἀναγκαῖα πράγματα ἔφερε τοῦ γιαπίου.
ὅστις κυρίου ἀῤῥωγῇ μὲ τὸ καράβ' ἐσώθη,
καὶ εἰς τὸ γιάφα ἔφθασε αἰσίως εὐοδώθη·
γέννημα δ' ἔστιν ὁ ῥηθεὶς ναζιανζοῦ χωρίου, (1)
καὶ δραγουμάνου τερπιὲς κυρίου ἀβερκίου· (2)
τὸ κατευόδιον αὐτοῦ λοιπὸν μᾶς ἐδηλοῦσαν.
τὰ ἐξ Ἰόππης γράμματα καὶ μᾶς χαροποιοῦσαν·
ἂς ἔχῃ οὖν ὁ κύριος δόξαν εὐχαριστίαν,
ὁποῦ μᾶς τὸν ἐφύλαξε ζῶντα καὶ μὲ ὑγείαν·
οὗτος οὖν ὡς προείρηται ὄντας εἰς τὸ μετζλῆσι,
ἠξεύρωντας καλλίτερα τὰ τρέξαντα στὴν κρίσι·
ἐστάλη ἐξ ἐπίτηδες γιὰ νὰ πληροφορήσῃ,
τὰ τρέξαντα τὸν μουραφᾶ καὶ νὰ μᾶς ὁμολογήσῃ·
κι' ἂν κάμῃ χρεία νὰ σταθῇ κ' ἐδῶ νὰ ὁμιλήσῃ,
ὡς ἰδεάτος τοῦ τακβᾶ καὶ νὰ μᾶς βοηθήσῃ.
ἀλλ' ἐπὶ τὴν παράκλησιν καὶ εἰς τὸ ζήτημά σου,
ἂς ἔλθωμεν τώρα ἡμεῖς καὶ ἄνοιξαι τ' αὐτιά σου.
θέλεις ἠξεύρεις φίλε μου, ὅτι μετὰ τὸ τέλος,

---

(1) Χωρίον ὑπὸ τὴν μητρόπολιν καισαρείας καππαδοκίας διατελοῦν, τὴν σήμερον δὲ βαρβαρικῶς λέγεται σινασόν.

(2) Οὗτος ὁ ἀβέρκιος ἦν δραγουμάνος τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ πατριαρχείου μοναχὸς καὶ ἰδιώτης καλόγηρος, οὗτινος ἔθους ἔκπαλαι ἐπικρατήσαντος εἶναι τὸν δραγουμάνον τῶν ῥωμαίων καλόγηρον, τὸν ῥηθέντα οὖν προκόπιον τῷ 1784 ἔτει παραλαβόντες οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς Ἱερουσαλὴμ χάριν προσκυνήσεως, καὶ οἱ μὲν ἀφέντες αὐτὸν ὀκταετῆ σχεδὸν ὄντα παρὰ τῷ ῥηθέντι κὺρ ἀβερκίῳ δραγουμάνῳ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια, αὐτὸς δὲ παιδαγωγήσας καλῶς, ἐδιδάξατο τοῦτον τὴν ἑλληνίδα φωνήν, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἀραβικὴν καὶ τουρκικήν, ὃς λίαν ἡμῖν ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν τῶν ἀρμενίων, ὧν τότε παρὰ τῷ μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων κυρίῳ πολυκάρπῳ ἐτῶν ὡς τριάκοντα τεσσάρων.

τοῦ μουραφᾶ ποῦ ἔδωκε τὸ τῶν ῥωμαίων γένος·
μετὸ ῥηζὰν τῶν δυῶ φυλῶν ἔγινε ἓν ἰλάμι,
ἐκεῖνο δ᾽ ὡς προείπομεν τότε εἶχον τὸ κάμει.

Η ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΑ ΜΑΡΙΑ.

Διήγημα ῥωσικόν.

(Ἴδε φυλλάδ. 298, 299, 300, 302, 303 καὶ 304.)

— Εἰπέ με τώρα σὺ τὴν ἄλλην ἰδέαν.

— Ἰδού... ἤθελα νὰ σὲ καταφέρω νὰ διηγηθῇς τι, πρῶτον μὲν διότι εἶναι ὀλιγώτερον κοπιαστικὸν τὸ ν᾽ ἀκούῃ τις παρὰ νὰ ὁμιλῇ, δεύτερον διότι μὲ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁμιλήσω, τρίτον διότι ἤθελα νὰ μάθω τὸ μυστικὸν ἑνὸς ἄλλου, καὶ τελευταῖον διότι οἱ φρόνιμοι ὅπως σὺ προτιμοῦν ν᾽ ἀκούωνται παρὰ ν᾽ ἀκούουν. Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν ὑπόθεσίν μας· τί σὲ εἶπε δι᾽ ἐμὲ ἡ πριγκήπισσα Σιγόβσκι;

— Εἶσαι βέβαιος ὅτι μὲ εἶπεν ἡ μάνα καὶ ὄχι ἡ κόρη;

— Βεβαιότατος.

— Καὶ διὰ τί;

— Διότι ἡ κόρη σὲ ὡμίλησε διὰ τὸν Γρουσνίσκη.

— Εἶσαι αὐτόχρημα προφήτης! ἡ κόρη μὲ εἶπεν ὅτι ἦτον βεβαία ὅτι ὁ νέος ἐκεῖνος μὲ τὴν καπόταν ὑπεβιβάσθη ἕνεκα μονομαχίας.

— Ἐλπίζω ὅτι ἀφῆκες νὰ τὸ πιστεύσῃ.

— Βέβαια.

— Ἰδοὺ δεσμός, ἀνέκραξα χαίρων. Θὰ ἐνασχοληθῶμεν εἰς τὸ νὰ λύσωμεν αὐτὴν τὴν κωμῳδίαν. Τῳόντι ἡ τύχη ἐργάζεται εἰς τὸ νὰ μὲ διασκεδάσῃ.

— Προβλέπω ὅτι ὁ ταλαίπωρος Γρουσνίσκης θὰ γείνῃ θῦμά σου.

— Λέγε, ἰατρέ.

— Ἡ πριγκήπισσα λέγει ὅτι δὲν τὴν εἶσαι πάντη ἄγνωστος. Ἔκαμα τὴν παρατήρησιν ὅτι πιθανὸν νὰ σὲ εἶδεν ἀλλοῦ... εἰς τὴν Πετρούπολιν... ἀνέφερα τὸ ὄνομά σου καὶ τὸ γνωρίζει. Φαίνεται ὅτι ἔκαμε κρότον ἡ ἱστορία σου. Ἡ πριγκήπισσα ἤρχισε νὰ τὴν διηγῆται, προσθέτουσα βέβαια εἰς τὰς συκοφαντίας τῶν ἄλλων... Ἡ κόρη τὴν ἤκουε μὲ περιέργειαν Σὲ θεωρεῖ ὡς ἥρωα μυθιστορήματος νέου εἴδους. Τὸ κατ᾽ ἐμὲ δὲν ἀντέτεινα διόλου εἰς τὴν μητέρα, ἂν καὶ ἤμην βέβαιος ὅτι ὅσα λέγει εἶναι χίμαιραι.

— Σ᾽ εὐχαριστῶ, φίλε μου, εἶπα τείνων τὴν δεξιάν· ὁ δὲ ἰατρὸς σφίγξας αὐτὴν ἐξηκολούθησεν·

— Ἐὰν θέλῃς σὲ παρουσιάζω.

— Πῶς! ἀνέκραξα, οἱ ἥρωες ἔχουν ἀνάγκην παρουσιάσεως; γνωρίζονται σώζοντες τὴν φιλτάτην ἀπὸ βέβαιον θάνατον.

— Θέλεις τῳόντι νὰ ὑποβάλῃς τὰς ὑποκλίσεις σου εἰς τὴν νέαν;

— Βέβαια, ὄχι. Θριαμβεύω ὅμως, ἰατρέ, διότι δὲν μὲ ἐνόησες. Μὲ κακοφαίνεται· δὲν λέγω ποτὲ τὰ μυστικά μου. Ἐπιθυμῶ ὅμως νὰ τὰ μαντεύσουν· διότι ἐν περιστάσει ἠμπορῶ ν᾽ ἀρνηθῶ... ἀλλ᾽ ἂς ἰδῶμεν... περίγραψέ με τὴν μάναν καὶ τὴν κόρην.

— Ἡ μάνα, εἶπεν ὁ Βέρνερ, εἶναι περίπου σαρανταπέντε ἐτῶν· ἔχει ἀξιόλογον στομάχι, ἀλλὰ αἷμα κακόν, κοκκινάδαις εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ πάχος τὸ ὁποῖον ἀπέκτησεν εἰς Μόσχαν, ὅπου ἐπέρασεν εἴκοσι χρόνους. Ἀγαπᾷ πολὺ τὰ σκανδαλώδη ἀνέκδοτα, καὶ ἐνίοτε μάλιστα λέγει πράγματα ἄτοπα, ποτὲ ὅμως ἐμπρὸς εἰς τὴν κόρην της τὴν ὁποίαν λέγει ἀθώαν ὡς περιστεράν. Τί με μέλει;... ἤθελα νὰ τὴν ἀποκριθῶ ὅτι ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἥσυχος, ὅτι δὲν θὰ τὰ εἰπῶ εἰς κανένα. Ἡ πριγκήπισσα λέγει ὅτι ἔχει ῥευματισμούς, καὶ ἡ κόρη της, δὲν ἠξεύρω τί. Τὰς παρήγγειλα νὰ πίνουν ἀπὸ δύο ποτήρια θειώδους νεροῦ τὴν ἡμέραν, καὶ νὰ κάμουν δύο λουτρὰ τὴν ἑβδομάδα. Φαίνεται ὅτι ἡ πριγκήπισσα δὲν ἔχει τὴν συνήθειαν νὰ διοικῇ· ὑπολήπτεται πολὺ τὴν κόρην της, ἡ ὁποία ἀνέγνωσεν ἀγγλιστὶ τὸν Βάϊρον καὶ ἠξεύρει ἄλγεβραν· ἡ μάνα ἀγαπᾷ πολὺ τοὺς νέους· ἡ κόρη ἐξ ἐναντίας τοὺς βλέπει μὲ καταφρόνησιν. Εἶναι συνήθεια τῆς Μόσχας. Εἰς τὴν Μόσχαν αἱ γυναῖκες συνειθίζουν πολὺ νὰ μὴ νυμφεύωνται ἄνδρας νεωτέρους τῶν σαράντα χρόνων.

— Ὑπῆγες εἰς τὴν Μόσχαν, ἰατρέ;

— Ναί· μετῆλθα μάλιστα καὶ τὸν ἰατρόν.

— Ἐξακολούθει.

— Εἶπα ὅ,τι εἶχα νὰ εἰπῶ... Ἆ, ναί, ἀκόμη ἕνα πρᾶγμα. Ἡ πριγκήπισσα Μαρία ἀγαπᾷ τὰς συζητήσεις περὶ τῶν μεγάλων αἰσθημάτων, περὶ τῶν παθῶν, κλ. Ἐπέρασεν ἕνα χειμῶνα εἰς Πετρούπολιν, ἡ ὁποία δὲν τὴν ἀρκεῖ... θὰ τὴν ἐδέχθησαν μὲ ψυχρότητα.

— Δὲν εἶδες κανένα σήμερον εἰς τὴν οἰκίαν των;

— Ἦτον ἐκεῖ ἕνας ἀνθυπολοχαγός, τσιτωμένος τσιτωμένος, καὶ μία συγγένισσα τῆς πριγκηπίσσης ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρός της. Εἶναι πολλὰ καλά, ἀλλὰ φαίνεται ἀσθενής... Δὲν τὴν εἶδες εἰς τὴν πηγήν; Ἔχει μέτριον ἀνάστημα, ξανθὰ μαλλιά, τακτικὰ χαρακτηριστικά, ὄψιν φθισικῆς, ὀλίγην κοκινάδα εἰς τὸ δεξιὸν μάγουλον.

— Εἶναι δυνατόν! ἐψιθύρισα.

Ὁ δὲ ἰατρὸς ἀτενίσας με, ἔθεσε τὴν χεῖρα εἰς τὸ στῆθός μου καὶ μὲ ἠρώτησε·

— Τὴν γνωρίζεις;

Βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ καρδία μου ἔπαλλε ταχύτερον τοῦ συνήθους.

— Τώρα σὺ θριαμβεύεις, ἀπεκρίθη, ἐλπίζω ὅμως

ὅτι δὲν θὰ μὲ προδώσῃς. Δὲν τὴν εἶδα ἀκόμη· ἀλλὰ ἀπὸ τὴν περιγραφήν σου συμπεραίνω ὅτι ᾐσθάνθην ἄλλοτε κλίσιν πρὸς αὐτήν . . . Ἐὰν σ' ἐρωτήσῃ εἰπὲ κακὸν δι' ἐμέ.

— Ὅπως θέλεις, ἀπεκρίθη ὁ Βέρνερ.

Ὅτε δὲ ἀνεχώρησε λύπη κατεσπάραξε τὴν καρδίαν μου. Κατὰ τύχην ἆρά γε ἤλθομεν καὶ οἱ δύο εἰς τὸν Καύκασον, ἢ ἦλθεν ἐπίτηδες ἐλπίζουσα νὰ μὲ ἀπαντήσῃ; . . . Πῶς θὰ τὴν ἰδῶ; . . . ἀλλ' ἆρά γε αὐτὴ νὰ εἶναι; . . . Τὰ προαισθήματά μου ὅμως δὲν μὲ ἠπάτησαν ποτέ! Ἐνθυμοῦμαι ὅλα τὰ παρελθόντα· ἡ ἐνθύμησις καὶ τῆς λύπης καὶ τῆς χαρᾶς μένει ἀνεξάλειπτος εἰς τὴν καρδίαν μου . . .

Μετὰ τὸ γεῦμα, περὶ τὴν ἕκτην ὥραν, μετέβην εἰς τὸν τόπον τοῦ περιπάτου· ἦσαν ἐκεῖ πολλοί. Ἡ πριγκήπισσα καὶ ἡ κόρη της ἐκάθηντο, πέριξ ἔχουσαι ἀπείρους νέους. Ἐγὼ δὲ ἐκάθησα ποῤῥωτέρω, καὶ συνωμίλησα μὲ δύο ἀξιωματικούς, πρὸς τοὺς ὁποίους διηγήθην ἱστορίαν περίεργον, ὡς φαίνεται, διότι ἐξεκαρδίσθησαν γελῶντες. Ἡ περιέργεια ἔφερε πλησίον μου τινὰς ἐκ τῶν περὶ τὴν πριγκήπισσαν, καὶ ἐντὸς ὀλίγου τοὺς παρέσυρα ὅλους. Ἐξηκολούθουν δὲ λέγων μικρότατα ἀνέκδοτα καὶ σκώπτων τοὺς διαβάτας. Οὕτω πως ἔτερπα τοὺς περὶ ἐμὲ μέχρι νυκτός. Ἡ πριγκήπισσα διέβη πολλάκις ἔμπροσθέν μου μὲ τὴν μητέρα της καὶ συντροφευομένη ἀπὸ χωλὸν γέροντα· τὸ βλέμμα της ἔπεσε δὶς καὶ τρὶς ἐπ' ἐμὲ, καὶ, ἂν καὶ φαινόμενον ἀδιάφορον, ἡρμήνευεν ὅμως δυσαρέσκειαν.

— Τί σᾶς διηγεῖται; ἠρώτησέ τινα τῶν νέων οἵτινες τὴν ἐπλησίασαν· καμμίαν ἱστορίαν γελοίαν ἢ τὰ ἀνδραγαθήματά του;

Εἶπε δὲ ταῦτα μὲ ὑψηλὴν φωνὴν, σκοπὸν ἔχουσα νὰ μὲ προσβάλῃ.

— Ἆ! ἆ! εἶπον κατ' ἐμαυτόν· ἀδημονεῖς βλέπω, ὡραία πριγκήπισσα· τί θὰ κάμῃς μετὰ ταῦτα;

Ὁ Γρουσνίσκης τὴν ἠκολούθει ὡς θηρίον σαρκοβόρον· στοιχηματίζω δὲ ὅτι αὔριον θὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν πριγκήπισσαν· αὐτὴ δὲ θὰ τὸν δεχθῇ εὐχαρίστως, διότι στενοχωρεῖται μόνη.

Τὰ κατ' ἐμὲ φαίνεται ὅτι προώδευσαν ἀπὸ δύο ἡμερῶν, διότι ἡ πριγκήπισσα Μαρία μὲ μισεῖ. Μὲ εἶπαν δύο τρεῖς φράσεις ἐδικάς της περὶ ἐμοῦ πολλὰ δηκτικάς, αἱ ὁποῖαι κολακεύουσι τὴν φιλαυτίαν μου. Τῇ φαίνεται παράδοξον, ἀφοῦ εἶμαι οἰκεῖος τῶν θείων καὶ τῶν ἐξαδέλφων της εἰς Πετρούπολιν, πῶς δὲν παρουσιάζομαι καὶ εἰς αὐτήν. Ἀπαντώμεθα καθ' ἑκάστην εἰς τὸν περίπατον καὶ εἰς τὴν πηγήν· καταβάλλω ὅλον μου τὸ πνεῦμα εἰς τὸ νὰ ἑλκύω τοὺς λάτρας της, καὶ ἐπὶ τέλους ἐπιτυγχάνω. Δὲν ἠγάπων ποτὲ ἄλλοτε νὰ δέχωμαι ξένους εἰς τὴν οἰκίαν μου, καὶ σήμερον ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας εἶναι γεμάτη. Γευόμεθα, δειπνοῦμεν, παίζομεν, καὶ ὁ καμπανίτης μου ἔχει περισσοτέραν δύναμιν καὶ τῶν ὀφθαλμῶν της.

Τὴν ἀπήντησα χθὲς εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἰουσλακόφ· ἡ μήτηρ της ἐζήτησε ν' ἀγοράσῃ ὡραῖον τάπητα περσικὸν, τὸν ὁποῖον ἐπεθύμει διὰ τὸν θάλαμόν της. Ἐπρόσφερα 40 ῥούβλια περισσότερα καὶ τὸν ἐπῆρα· μ' ἀντήμειψε δὲ διὰ βλέμματος ὅσον ἐνδέχεται ὀργίλου. Περὶ τὸ γεῦμα, εἶπα καὶ ἔφεραν ἐπίτηδες ὑπὸ τὰ παράθυρά της τὸν κιρκάσειον ἵππον μου σκεπασμένον μὲ τὸν τάπητα. Ὁ Βέρνερ, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε μὲ τὰς κυρίας αὐτὰς μοὶ εἶπεν ὅτι ἐπέτυχα λαμπρά. Ἡ νέα κηρύττει σταυροφορίαν ἐναντίον μου, καὶ παρετήρησα ὅτι οἱ δύο ὑπασπισταὶ, οἱ ὁποῖοι τὴν ἀκολουθοῦσι πάντοτε, μόλις μὲ χαιρετῶσιν, ἂν καὶ συντρώγωμεν καθ' ἑκάστην.

Ὁ Γρουσνίσκης ἀπέκτησεν ἦθος μυστηριῶδες· περιπατεῖ ἔχων τὰς χεῖρας ὄπισθεν συνεσταυρωμένας χωρὶς νὰ γνωρίζῃ κανένα· ὁ ποῦς του ἰατρεύθη διὰ μιᾶς. Κατώρθωσε νὰ ὁμιλήσῃ τὴν μητέρα καὶ νὰ φερθῇ φιλοφρόνως πρὸς τὴν κόρην, ἡ ὁποία ὡς φαίνεται δὲν δυσηρεστήθη, διότι τὸν ἀντιχαιρετᾷ πάντοτε μειδιῶσα εὐχαρίστως.

— Δὲν θέλεις νὰ γνωρίσῃς, μὲ ἠρώτησε χθὲς τὸ ἑσπέρας, τὰς πριγκηπίσσας Λιγόβσκη;

— Ὄχι.

— Καὶ διὰ τί; Ἐδῶ εἶναι ἡ πλέον εὐχάριστος συναναστροφή.

— Τὸ κατ' ἐμὲ, φίλε μου, ἡ πλέον εὐχάριστος συναναστροφὴ εἰς τὰ λουτρὰ μὲ στενοχωρεῖ. Καὶ σὺ πηγαίνεις ἐκεῖ;

— Ὄχι ἀκόμη, δὶς ὡμίλησα μὲ τὴν κόρην· ἂν καὶ εἶναι ἐδῶ συνήθεια, εὑρίσκω πολλὰ δύσκολον νὰ ζητήσω νὰ γίνω δεκτὸς εἰς μίαν οἰκίαν . . . Ἐὰν ἐφόρουν ἐπωμίδας θὰ ἦτον διαφορετικόν . . .

— Καὶ πῶς! δὲν ἐννοεῖς τὴν θέσιν σου! . . . εἶσαι πλέον ἐπιζήτητος παρὰ ὅσον ὑποθέτεις . . . ἡ καπότα σου σὲ καθιστaίνει ἄλλον ἥρωα, μάρτυρα . . .

Ὁ Γρουσνίσκης ἐμειδίασεν· ἦτον εὐχαριστημένος δι' ἑαυτόν.

— Τί τρέλα! εἶπεν ἐπὶ τέλους.

— Εἶμαι βέβαιος, ἐπανέλαβα, ὅτι ἡ νέα πριγκήπισσα σὲ ὑπεραγαπᾷ.

Ὁ Γρουσνίσκης ἠρυθρίασε καὶ ἐστέναξεν.

Ὦ φιλαυτία! σὺ εἶσαι ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἱστάμενος ὁ Ἀρχιμήδης θὰ ἐκίνει τὴν γῆν.

— Αἰωνίως ἀστειεύεσαι, μοὶ εἶπεν . . . μὲ γνωρίζει τόσον ὀλίγον!

— Αἱ γυναῖκες ἀγαποῦν ἐκείνους τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζουν.

— Δὲν ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀρέσω· ἐπιθυμῶ μόνον νὰ ὑπάγω εἰς εὐχάριστον συναναστροφήν. Μόνον

σεῖς οἱ νικηταὶ τῆς Πετρουπόλεως ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ ἀρέσετε. Ὅταν φαίνεσθε ὅλαι αἱ γυναῖκες λειποθυμοῦν . . . Ἠξεύρεις, Πέσσοριν, ὅτι ἡ πριγκήπισσα μὲ ὡμίλησε διὰ σέ;

— Πῶς! δι' ἐμέ;

— Μὴν πολυχαίρεσαι. Μίαν τῶν ἡμερῶν τὴν ἐπλησίασα εἰς τὴν πηγὴν καὶ πρῶτός της λόγος ἦτον· «Ποῖος εἶναι ὁ κύριος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει τόσον ἄγριον βλέμμα; ἦτον μαζῆ σας ὅταν. . .

Καὶ ἠρυθρίασε μὴ θελήσασα νὰ εἴπῃ περισσότερα . . . Μὴ χαίρεσαι λοιπὸν, δεν σ' ἔχει εἰς τὴν εὔνοιάν της, καὶ λυποῦμαι διότι εἶναι ὡραιοτάτη.

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ὁ Γρουσνίσκης εἶναι ἐξ ἐκείνων οἵτινες λέγουσιν ἡ Μαρία μου, ἡ Ἰουλία μου, διὰ γυναῖκα τὴν ὁποίαν μόλις ἐγνώρισαν.

Ἐγὼ δὲ σκυθρωπάσας ἀπεκρίθην·

— Ναί . . . δὲν εἶναι ἄσχημη . . . πλὴν πρόσεξε εἰς αὐτὰ τὰ ὁποῖα θὰ σὲ εἰπῶ. Αἱ Ῥῶσαι μόνον εἰς πλατωνικὸν ἔρωτα παραδίδονται· ἰδέαν δὲ περὶ γάμου οὔτε συλλαμβάνουν. Ἡ πριγκήπισσα ἔχει ἀνάγκην διασκεδάσεως. Ἐὰν στενοχωρηθῇ δύο λεπτὰ τῆς ὥρας μὲ σὲ, ἐχάθης διὰ παντός. Ἡ σιωπή σου θὰ ἐρεθίζῃ τὴν περιέργειάν της, καὶ ἡ συναναστροφή σου δὲν θὰ τὴν εὐχαριστῇ ὅλως διόλου. Ἐὰν θέλῃς νὰ μὴν τὴν χάσῃς, φρόντιζε νὰ διατηρῇς πάντοτε ζωηρὰν τὴν περιέργειάν της. Δεκάκις θὰ καταφρόνει διὰ σὲ τὴν κοινὴν γνώμην, ἔπειτα θὰ παρουσιασθῇ ὡς θῦμα καὶ θὰ παρηγορηθῇ βασανίζουσά σε. Ἴσως θὰ καταντήσῃ νὰ εἰπῇ ὅτι οὔτε σὲ ὑποφέρει. Ἐὰν δὲν ἀποκτήσῃς ὅλως ἰδιαιτέραν ἐπιῤῥοὴν ἐπ' αὐτῆς θὰ σὲ περιπαίζῃ κάμποσον καιρὸν, καὶ μετὰ ταῦτα θὰ ὑπανδρευθῇ κανένα τέρας ὑπακούουσα εἰς τὴν μητέρα της. Θὰ σὲ εἰπῇ ὅτι εἶναι δυστυχὴς, ὅτι ἐπὶ ζωῆς της ἕνα μόνον ἠγάπησεν, ἀλλ' ὅτι ὁ θεὸς δὲν ἠθέλησε νὰ σὲ κάμῃ ἄνδρα της, διότι ἐσκέπαζες τὴν εὐγενῆ σου καρδίαν μὲ στρατιώτου καπόταν.

Ὁ Γρουσνίσκης ἐκτύπησε μὲ τὸν γρόνθον τὴν τράπεζαν καὶ ἤρχισε νὰ περιπατῇ δρομαῖος.

Ἐγὼ δὲ ἐγέλασα κατ' ἐμαυτὸν, βλέπων ὅτι εἶναι ἐρωτευμένος βαθύτατα. Τὸ δακτυλίδιον τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ἐνταῦθα, φέρει ἐγκεχαραγμένον ὄπισθεν τὸ ὄνομα τῆς Μαρίας καθὼς καὶ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν τῷ ἔδωκε τὸ πεσὸν ποτήριον. Δὲν τῷ εἶπα ὅτι παρετήρησα ταῦτα· διότι προτιμῶ νὰ μὲ ἐκμυστηρευθῇ πρῶτος αὐτός . . .

Ἐξύπνησα σήμερον ἀργὰ, καὶ ὅτε ὑπῆγα εἰς τὴν πηγὴν κανεὶς πλέον δὲν ἦτο ἐκεῖ. Ὁ καιρὸς ἦτο θερμὸς, καὶ σύννεφα λευκὰ καὶ θυελλώδη κατεφέροντο ἀπὸ τὰς χιονοσκεπεῖς κορυφὰς τῶν βουνῶν. Τὸ Μασιοὺκ ἐκάπνιζε περικυκλωμένον ἀπὸ ὀμίχλην. Ἐγὼ δὲ εἰσδύσας εἰς δενδροστοιχίαν φέρουσαν πρὸς σπήλαιον, ἀνεπόλουν περίλυπος τὴν νέαν ἐκείνην γυναῖκα περὶ ἧς μὲ εἶχεν ὁμιλήσει ὁ ἰατρός. «Διὰ τί ἦλθεν ἐδῶ; ἔλεγα κατ' ἐμαυτόν· ἆρά γε ἐκείνη εἶναι;» Τοιαῦτα εἶχον κατὰ νοῦν προχωρῶν πρὸς τὸ σπήλαιον. Καθ' ὁδὸν ἀπήντησα γυναῖκα φοροῦσαν μαῦρον ἐπενδύτην, ἥτις ἐκάθητο κύπτουσα· ὁ ψάθινος πῖλός της ἔκρυπτε τὴν κεφαλήν της. Ἐνῷ δὲ ἡτοιμαζόμην νὰ ἐπιστρέψω διὰ νὰ μὴ τὴν ἐνοχλήσω, αὐτὴ ἀνεσήκωσε τὴν κεφαλήν.

— Βέρα! ἀνέκραξα.

Καὶ ἐκείνη ἔγινε κάτωχρος.

— Ἤξευρα, μοὶ εἶπεν, ὅτι ἦσο ἐδῶ.

Καὶ καθήσας πλησίον της ἔθλιψα τὴν χεῖρά της. Παλμὸς πρὸς πολλοῦ καθεύδων συνετάραξε τὴν καρδίαν μου ὅτε ἤκουσα τὴν προσφιλῆ φωνήν της. Αὐτὴ δὲ προσήλωσεν εἰς ἐμὲ βλέμμα μακρὸν καὶ ἥσυχον, ἐμφαῖνον δυσπιστίαν ἅμα δὲ καὶ ἐπίπληξιν.

— Πρὸ πολλοῦ δὲν ἐνταμώθημεν, εἶπα.

— Καὶ βλέπω ὅτι ἀλλάξαμεν καὶ οἱ δύο.

— Λοιπὸν δὲν αἰσθάνεσαι πλέον τίποτε δι' ἐμέ;

— Εἶμαι ὑπανδρευμένη.

— Ἐκ νέου;

Ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἀπεκρίθη, ἀπέσυρε τὴν χεῖρα καὶ ἔστρεψε τὸ πρόσωπόν της.

— Εἶναι ζηλότυπος;

Ἀλλ' οὐδεμία φωνή.

— Εἶναι νέος, εὔμορφος, πλούσιος;

Ἡ Βέρα ὅμως ἐσιώπα πάντοτε· τὸ πρόσωπόν της ἐδείκνυεν ἀπελπισίαν καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἦσαν πλήρεις δακρύων.

— Εἰπέ με, ἐψιθύρισεν ἐπὶ τέλους, ποίαν εὐχαρίστησιν εὑρίσκεις νὰ μὲ τυραννῇς; Ἔπρεπε νὰ σὲ μισῶ· διότι ἀφ' ὅτου γνωριζόμεθα, πάντοτε λύπην μὲ προξενεῖς.

Ἡ φωνή της ἔτρεμεν ὅτε ἔλεγε ταῦτα.

Ἴσως διὰ τοῦτο αἰσθάνεται ἀκόμη κλίσιν τινὰ, εἶπα κατ' ἐμαυτόν· διότι αἱ μὲν ἡδοναὶ λησμονοῦνται αἱ δὲ θλίψεις ποτέ.

Ἔμαθα λοιπὸν ὅτι σύζυγός της ἦτο ὁ χωλὸς ἐκεῖνος γέρων τὸν ὁποῖον εἶχα ἰδεῖ μὲ τὴν πριγκήπισσαν. Εἶναι πλούσιος καὶ πάσχει ῥευματισμούς. Ἡ Βέρα τὸν σέβεται ὡς πατέρα της. Ὀνομάζεται δὲ Συμεὼν Βασιλιέβιτς . . . εἶναι συγγενὴς τῆς πριγκηπίσσης Σιγόβσκῃ καὶ κατοικεῖ πλησίον της· ἡ Βέρα συχνάζει ἐκεῖ, καὶ διὰ νὰ τὴν βλέπω τῇ ὑπεσχέθην νὰ πηγαίνω καὶ ἐγὼ, καὶ νὰ φαίνωμαι μάλιστα φιλόφρων πρὸς τὴν πριγκήπισσαν Μαρίαν.

Ἡ Βέρα πάσχει, καὶ πολὺ, ἂν καὶ δὲν θέλει νὰ τὸ ὁμολογήσῃ. Φοβοῦμαι ὅτι εἶναι προσβεβλημένον τὸ στῆθός της.

Μετ' ὀλίγον ἐχωρίσθημεν καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν κατοικίαν μου ἀνέβην εἰς τὸν ἵππον. Ἀγαπῶ πολὺ νὰ τρέχω μὲ ἵππον ζωηρὸν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τὰς

ἐρήμους. Τότε ὁποιανδήποτε λύπην καὶ ἂν ἔχω, διασκεδάζεται ἐν ἀκαρεῖ. Λησμονῶ καὶ τὰς ὡραιοτέρας γυναῖκας ὁσάκις μάλιστα τύχῃ ν' ἀκούσω τὸν κρότον καταῤῥάκτου πίπτοντος ἀπὸ βράχου εἰς βράχον.

Περὶ τὴν ἕκτην τὸ ἑσπέρας ἐνθυμήθην ὅτι ἦτο καιρὸς γεύματος· ἐστράφην λοιπὸν δι' ὁδοῦ διερχομένης μεταξὺ κοιλάδων, εἰς ἃς ῥέουσι μετὰ κρότου νερά. Καὶ πεζεύσας ἐπότισα τὸν ἵππον μου. Συγχρόνως τότε εἶδα λαμπρὰν συνοδίαν ἱππέων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Αἱ κυρίαι ἐφόρουν ἀμαζόνας μαύρας ἢ γαλανάς, καὶ οἱ κύριοι ἔνδυμα ῥωσικὸν ἢ κιρκάσσιον. Πρῶτος δὲ ἤρχετο ὁ Γρουσνίσκης μετὰ τῆς πριγκηπίσσης Μαρίας.

Αἱ κυρίαι ὅσαι ἔρχονται εἰς τὰ λουτρὰ φοβοῦνται ἀκόμη τοὺς Κιρκασίους· διὸ ὁ Γρουσνίσκης ἔφερε μακρὰν σπάθην καὶ δύο πιστόλια. Ἱστάμενος ὄπισθεν βάτου ἔβλεπα ἐν ἀνέσει διὰ τῶν φύλλων, ὅτι ἡ συνομιλία εἶχε τόνον ὑπὲρ τὸ δέον φιλόφρονα. Μετ' ὀλίγον ἐπλησίασαν. Ὁ Γρουσνίσκης ἔλαβε τοὺς χαλινοὺς τοῦ ἵππου τῆς νέας διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ καταβαίνοντα, ἐγὼ δὲ ἤκουσα τὸ τέλος τῆς συνομιλίας.

— Καὶ ἔχετε σκοπὸν νὰ ἐγκαταβιώσετε εἰς τὸν Καύκασον; ἠρώτησεν ἡ πριγκήπισσα.

— Τί νὰ κάμω εἰς τὴν Ῥωσίαν; ἀπεκρίθη ὁ Γρουσνίσκης. Εἶναι τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἄπειροι πλουσιώτεροί μας νομίζουν ὅτι ἔχουν δικαίωμα νὰ μὲ καταφρονοῦν. Ἐνῷ ἐδῶ ἡ χονδροκαπότα μου δὲν ἐμπόδισε τὴν πολύτιμον γνωριμίαν σας.

— Βέβαια, εἶπεν ἡ πριγκήπισσα ἐρυθριάσασα.

Τὸ πρόσωπον τοῦ Γρουσνίσκη ἠστραπηβόλει χαράν.

— Ἐδῶ ἡ ζωή μου, ἐπανέλαβε, περνᾷ γρήγορα μεταξὺ τῶν σφαιρῶν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ ἂν ὁ θεός μ' ἔστελλε κατ' ἔτος ἕνα μειδίαμα γλυκὺ ὡς ἐκεῖνο . . .

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦσαν πλησίον μου· ἐμάστισα τὸν ἵππον μου καὶ ἐξῆλθα ἀπὸ τὴν βάτον.

— Θεέ μου! Κιρκάσιος! ἀνέκραξε περίτρομος ἡ νέα.

— Μὴν φοβῆσθε, κυρία, εἶπα γαλλιστὶ διὰ νὰ τὴν καθησυχάσω ἔτι μᾶλλον, καὶ κλίνας τὴν κεφαλήν, μὴν φοβῆσθε, δὲν εἶμαι πλέον ἐπικίνδυνος ἀπὸ τὸν σύντροφόν σας.

Ὁ Γρουσνίσκης ἔῤῥιψεν ἐπ' ἐμὲ βλέμμα δυσαρεσκείας.

Τὸ ἑσπέρας περὶ τὴν ἑνδεκάτην ἐξῆλθα ἐκ νέου εἰς τὸν περίπατον. Ἡ πόλις ἐκοιμᾶτο· μακρὰν ἐφαίνοντο αἱ τρεῖς κορυφαὶ τοῦ Μασιούκ, ἡ σελήνη ἀνέτελλε καὶ ἤστραπτον τὰ χιονοσκέπαστα βουνά. Αἱ φωναὶ τῶν φρουρῶν διέκοπτον ἐνίοτε τὸν θόρυβον τῶν θερμῶν ὑδάτων τὰ ὁποῖα ῥέουσι τὴν νύκτα ἐλεύθερα. Καθήσας εἰς θρανίον παρεδόθην εἰς λογισμούς. Ἐπεθύμουν νὰ εἶχα φίλον διὰ νὰ τῷ ἐμπιστευθῶ τὰ μυστικά μου . . .

Ἀπροσδοκήτως ἤκουσα βήματα ταχέα καὶ ἀνόμοια, καὶ εἶδα μετ' ὀλίγον τὸν Γρουσνίσκην.

— Πόθεν ἔρχεσαι; ἠρώτησα.

— Ἀπὸ τῆς πριγκηπίσσης Λιγόβσκη. Νὰ ἤξευρες τί ὡραῖα τραγουδεῖ ἡ κόρη της! . . .

— Νὰ σὲ εἰπῶ ἕνα πρᾶγμα, Γρουσνίσκη; . . . στοιχηματίζω ὅτι δὲν ἠξεύρει ὅτι εἶσαι ἀνθυπασπιστής, καὶ ὅτι νομίζει πῶς ἔχασες τὸν βαθμόν σου.

— Πιθανόν. Τί μὲ μέλει; Ἠξεύρεις ὅτι τὴν δυσαρέστησες σήμερον, καὶ πολύ; . . . Μὲ εἶπεν ὅτι εἶσαι πολλὰ αὐθάδης, καὶ εἶδα κ' ἔπαθα ὅσον νὰ τὴν καταπείσω ὅτι εἶσαι πολλὰ καλοαναθρεμμένος· αὐτὴ ὅμως ἐπιμένει καὶ λέγει ὅτι ἔχεις τὸ βλέμμα αὔθαδες, καὶ ὑπὲρ τὸ δέον καλὴν ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτόν σου.

— Καὶ δὲν ἀπατᾶται . . . Καὶ σὺ διὰ τί δὲν ἐσυμφώνησες μὲ αὐτήν;

— Κατὰ δυστυχίαν δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα.

— Ὤ! ὤ! εἶπα κατ' ἐμαυτόν, φαίνεται ὅτι ἔχει ἐλπίδας.

— Τώρα πλέον μὲ φαίνεται πολλὰ δύσκολον νὰ παρουσιασθῇς εἰς τὴν οἰκίαν των. Καὶ λυποῦμαι, διότι εἶναι ἀξιόλογοι ἄνθρωποι.

Ἐγὼ δὲ μειδιάσας·

— Τὸ κατ' ἐμέ, ἀπεκρίθην χασμώμενος καὶ σηκωθείς, τὸ πλέον ἀξιόλογον τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἶναι τὸ κρεββάτι μου.

— Ὁμολόγησε ὅτι μετανοεῖς . . .

— Τί ἀνόητος! . . . ἂν θέλω αὔριον μὲ βλέπεις εἰς τὴν οἰκίαν των.

— Νὰ ἰδῶμεν.

— Καὶ διὰ νὰ σὲ εὐχαριστήσω, θὰ φανῶ καὶ πολλὰ φιλόφρων πρὸς τὴν νέαν.

— Μάλιστα . . . φθάνει νὰ θέλῃ νὰ σὲ ὁμιλήσῃ.

— Θὰ περιμένω ὅταν βαρυνθῇ τὴν ἐδικήν σου ὁμιλίαν . . . Ὑγίαινε.

— Ἐγὼ ὅμως δεν ἐπιστρέφω ἀκόμη. Δὲν ἠμπορῶ νὰ κοιμηθῶ. Ἔλα εἰς τὴν αἴθουσαν ὅπου συνάζονται ὅλοι, παίζουν . . .

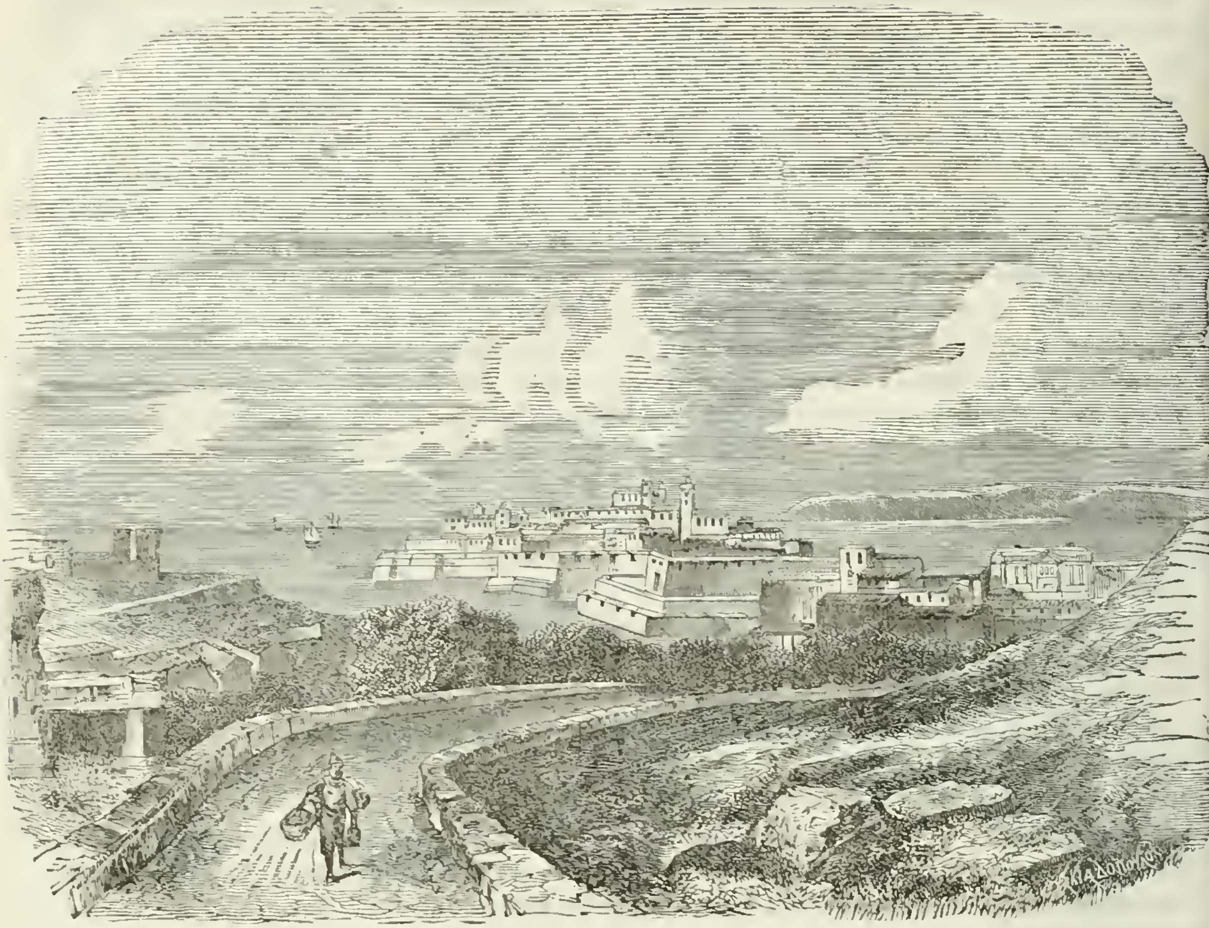
— Σὲ εὔχομαι νὰ χάσῃς.

Μία ἑβδομὰς παρῆλθε καὶ δὲν παρουσιάσθην ἀκόμη εἰς τὴν πριγκήπισσαν· περιμένω κατάλληλον ὥραν. Ὁ Γρουσνίσκης εἶναι ἀδιακόπως ἐκεῖ· πότε θὰ τὸν ἀηδιάσῃ; Ἡ μήτηρ δὲν ἀνησυχεῖ διότι ὁ Γρουσνίσκης δὲν εἶναι κατάλληλος γαμβρός.

Ἡ Βέρα ἦλθε χθὲς πρώτην φορὰν εἰς τὴν πηγήν. Ἐὰν πηγαίνῃς, μὲ εἶπεν, εἰς τῆς πριγκηπίσσης, θὰ βλεπώμεθα.

Αὔριον γίνεται χορὸς δι' ἐράνου εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν ξένων. Θὰ ὑπάγω καὶ θὰ χορεύσω μαζοῦρκαν μὲ τὴν πριγκήπισσαν Μαρίαν.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΣΥΡΑΚΟΥΣΑΙ.

—οοο—

Ἡ νῦν ἀσήμαντος τῶν Συρακουσῶν πόλις ὑπῆρξεν ἄλλοτε μεγάλη καὶ πρωτεύουσα τῆς Σικελίας, πεντακοσίας χιλιάδας κατοίκων περίπου ἔχουσα· τὴν σήμερον ὅμως μόλις 15,000 χιλιάδες ψυχῶν κατοικοῦσιν ἐν αὐτῇ καὶ μόνον ἐρείπια τῆς παλαιᾶς δόξης βλέπει ὁ εἰς αὐτὴν εἰσερχόμενος.

Αἱ Συρακοῦσαι κεῖνται ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σικελίας ἐν νησῖδι ἄλλοτε Ὀρτυγία καλουμένῃ. Λέγεται δ᾽ ὅτι ἐθεμελιώθη ὑπὸ τοῦ Κορινθίου Ἀρχία κατὰ τὸ 735 π. Χ. ἔτος.

Γνωσταί εἰσιν αἱ μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Σικελίας ἀντιζηλίαι καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν Συρακουσίων πρὸς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν τούτων. Γνωστὸς δὲ καὶ ὁ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων περὶ τῆς πόλεως ταύτης πόλεμος. Γνωστὰ καὶ τὰ κατὰ τοὺς Διονυσίους, τοὺς Ἀγαθοκλεῖς καὶ τοὺς Ἱέρωνας. Ἀλλὰ τὸ ἰδίως δοξάσαν τὰς Συρακούσας εἶναι ἡ κατὰ τὸ 212 πολιορκία καὶ ἅλωσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Μαρκέλλου, διὰ τὴν ἡρωϊκὴν καὶ θαυμασίαν τοῦ Ἀρχιμήδους ἀντίστασιν.

Ἔκτοτε ἡ ἱστορία τῶν Συρακουσῶν οὐδὲν ἐξαίρετον περιέχει. Τῷ 878 κατεστράφη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ μόλις ἀνορθωθεῖσα κατεστράφη σχεδὸν ἐντελῶς τὸ 1757 ὑπὸ σεισμοῦ.

Σώζονται δὲ μεταξὺ ἄλλων ἀρχαίων ἐρειπίων ἐν Συρακούσαις ἓν θέατρον, ἓν ἀμφιθέατρον, εἷς ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς μετασχηματισθεὶς εἰς μητρόπολιν καὶ τὰ μέγιστα λατομεῖα.

Αἱ Συρακοῦσαι ἐγέννησαν τὸν Θεόκριτον, τὸν Ἀρχιμήδην καὶ ἄλλους πολλοὺς γνωστοὺς ἄνδρας. Ἐκεῖ δ᾽ ὑπῆρχεν ἡ περίφημος κρήνη Ἀρέθουσα, περὶ ἧς ἐλέγετο ὅτι τὰ ῥιπτόμενα εἰς τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ τῆς Πελοποννήσου Ἀλφειὸν ἀνεφαίνοντο εἰς αὐτήν.

ΡΟΣΜΟΝΔΗ.

Πολυχρόνιος αἱματηρὸς πόλεμος, μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε λυσσώδους παραφορᾶς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀδιαλλάκτου μίσους ἐπαναλαμβανόμενος, ἐστρώννυε τὰ διάφορα τῆς μάχης πεδία διὰ τῶν πτωμάτων τῶν ἀνδρειοτέρων καὶ γενναιοτέρων μαχητῶν δύο ὁμόρων λαῶν, τῶν Γεπιδῶν καὶ τῶν Λομβαρδῶν, ἐκείνων μὲν τὴν Δακίαν, τούτων δὲ τὰς ὄχθας τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ οἰκούντων. Καὶ ἵστατο μὲν ἡ νίκη σχεδὸν πάντοτε ἀμφιῤῥεπὴς, κλίνουσα ὁτὲ μὲν ὑπὲρ τούτων, ὁτὲ δ' ὑπὲρ ἐκείνων· ἀλλὰ τέλος οἱ Γεπίδαι, στρατιωτικὴν ἐπικουρίαν σχόντες παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ῥωμαίων (1), εἰς θέσιν τοσοῦτον δεινὴν καὶ ἀπόκρημνον ὤθησαν τὸν βασιλέα τῶν Λομβαρδῶν, καλούμενον Ἀλβοΐνον, ὥστε οὗτος ἠναγκάσθη ἵνα αἰτήσηται τὴν ἀρωγὴν τῶν Ἀβάρων (2), ὅπως ἐξέλθῃ τῆς δυσχεροῦς ταύτης θέσεως, εἰς ἣν περιῆλθε διὰ τὴν ἑξῆς αἰτίαν. Ὁ Ἀλβοΐνος, πρὶν ἢ ἀνέλθῃ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ πατρός του, τροπωσάμενος τοὺς Γεπίδας ἐν διαφόροις μάχαις, ἰδίᾳ δὲ χειρὶ κτείνας τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως αὐτῶν, ἐκτήσατο μεγίστην ὑπόληψιν παρὰ τοῖς ὁμοεθνέσιν αὐτοῦ· τοσαύτη δὲ δόξα καὶ φήμη, ὧν τινων τοσοῦτον προώρως ἀπήλαυσεν ὁ νεαρὸς ἡγεμονόπαις, ἐπὶ τοσοῦτον ἐσκότισαν τὸν νοῦν αὐτοῦ, ὥστε ἀπετόλμησε νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν ἐπίσημον τιμὴν τοῦ νὰ καθίσῃ παρὰ τὴν βασιλικὴν τράπεζαν. Ἀλλ' ὁ πατὴρ αὐτοῦ, αὐστηρότατος τῶν ἐθίμων τηρητὴς, ἀντέστη ὑποδείξας τὸ τῶν προγόνων αὐτοῦ ἔθιμον, τὸ ἀπαγορεῦον ἡγεμονόπαιδί τινι νὰ καθίσῃ παρὰ τὴν τράπεζαν τοῦ πατρός του πρὶν ἢ ὁπλισθῇ ὑπὸ τῆς χειρὸς ξένου βασιλέως. Τὸ αὐστηρὸν καὶ ἄκαμπτον τοῦ γηραιοῦ βασιλέως ὑπεχρέωσαν τὸν νεαρὸν Ἀλβοΐνον, καί τοι ἄπλετον δρεψάμενον δόξαν ἐν ταῖς διαφόροις κατὰ τῶν Γεπιδῶν μάχαις, ἵνα προσκαίρως παραιτήσηται τῆς ὑπ' αὐτοῦ διακαῶς ἐπιδιωκομένης τιμῆς, ὅπως μετὰ μικρὸν ἀποκτήσῃ ταύτην συμφώνως τῷ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὑποδειχθέντι αὐτῷ προγονικῷ ἐθίμῳ. Σκεψάμενος οὖν τότε ὁ Ἀλβοΐνος, ἀπεφάσισεν ἵνα τὴν ἑξῆς παράβολον διαπράξηται ἐπιχείρησιν. Ἀκολουθούμενος ὑπό τινων πιστῶν καὶ ἀτρομήτων αὐτοῦ φίλων, ἀπέρχεται κατ' εὐθεῖαν εἰς αὐτὴν τοῦ βασιλέως τῶν Γεπιδῶν τὴν αὐλὴν, αἰτῶν τὸν γέροντα τοῦτον ἡγεμόνα νὰ ὁπλίσῃ αὐτὴν ἐκείνην τὴν χεῖρα τὴν ἀρτίως στερήσασαν αὐτὸν προσφιλεστάτου υἱοῦ. Ὁ Γεπίδης, σεβασμῷ ἀγόμενος πρὸς τὴν ξενίαν ἐκείνην τὴν τοσοῦτον προσφιλῆ τοῖς ξένοις τῷ πολιτισμῷ λαοῖς, κατανεύει εἰς τὴν αἴτησιν τοῦ Ἀλβοΐνου, οὗτινος ἐῤῥύσατο καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν, ἣν εἶχεν οὗτος, διὰ τῶν ἑαυτοῦ κομποῤῥημοσυνῶν, εἰς προφανῆ ἐμβάλει κίνδυνον.

Μὴ ἀρκεσθεὶς ὅτι τὴν τεθλιμμένην πατρικὴν ψυχὴν τοῦ γηραιοῦ Γεπίδου κατεσπάραξεν, ὁ Ἀλβοΐνος ἐπειράθη ἵνα τὴν κόρην τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ θύματός του πάσῃ μηχανῇ φρεναπατήσῃ ἔξω φρενῶν γενόμενος ὑπὸ τῆς ἀπεριγράπτου καλλονῆς καὶ τῶν χαρίτων, αἵτινες ἐζωγραφοῦντο ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς παρθένου ταύτης· ἁπάντων ὅμως τῶν δελεαστικῶν μηχανημάτων, οἷς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Ἀλβοΐνος ἐχρήσατο, ἀποκρουσθέντων μεθ' ὑπερηφάνου ἀγανακτήσεώς τε καὶ περιφρονήσεως ὑπὸ τῆς ἁγνῆς καὶ ἀκλονήτου τότε εἰς τὰ τῆς τιμῆς καθήκοντα Ῥοσμόνδης (οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ἔγγονος τοῦ γηραιοῦ τῶν Γεπιδῶν βασιλέως), ἔγνω ἵνα τῇ βίᾳ χρήσηται κατ' αὐτῆς, ὃ δὴ καὶ ἀνερυθριάστως διεπράξατο, παραβὰς οὕτω τοὺς νόμους τῆς ξενίας, καὶ ἀγνώμων καταστὰς πρὸς ἐκείνους, οἷς ὀφειλέτης κατέστη ἀπεριορίστου εὐγνωμοσύνης. Ἀχαριστία δὲ τοσοῦτον στυγερὰ καὶ προφανὴς ἄμεσον ἀπῄτει ἐκδίκησιν· ὅθεν οἱ Γεπῖδαι, ἀθρόοι ἐγερθέντες, ἐστενοχώρησαν τὸν ἅρπαγα τῆς Ῥοσμόνδης, Ἀλβοΐνον, τότε βασιλέα τῶν Λομβαρδῶν, ἵνα ἐγκαταλίπῃ τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀθῶον θήραμά του, σφαδάζον εἰς τοὺς γαμψοὺς ὄνυχας τοῦ ἀνθρωπομόρφου τούτου γυπός.

Ὁ θηρόθυμος Ἀλβοΐνος, μανιώδης γενόμενος τότε ἐπὶ τῇ ἥττῃ ταύτῃ, ἣν διεφλέγετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἐπανορθώσῃ, καὶ ἀνηλεῶς ὑπὸ τοῦ νέου πάθους του δεσποζόμενος, ἔτυχεν αἰτησάμενος τῆς τῶν Ἀβάρων συμμαχίας, ἐπὶ βαρείαις ὅμως συμφωνίαις, ἃς ἁπάσας, παρὰ τὴν πάντων προσδοκίαν, ἀκριβέστατα ἐξεπλήρωσε μετὰ τὸ αἴσιον τέρμα τῆς κατὰ τῶν Γεπιδῶν ἐκστρατείας του. Οὗτοι, καί τοι ἐγκαταλειφθέντες ὑπὸ τῶν συμμάχων των Ῥωμαίων, ἐπάλαισαν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μετὰ τοῦ θάῤῥους ἐκείνου, ὅπερ ἡ ἀπελπισία ἐμπνέει· ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἡττήθησαν κατὰ κράτος. Ὁ πατὴρ τῆς Ῥοσμόνδης, ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου διαδεξάμενος τὸν γηραιὸν αὐτοῦ πατέρα καὶ βασιλέα τῶν Γεπιδῶν, ἐφονεύθη ἐν τῇ μάχῃ· ὁ δὲ θηριώδης Ἀλβοΐνος κατεσκευάσατο ἐκ τοῦ προσενεχθέντος αὐτῷ κρανίου τοῦ φονευθέντος βασιλέως κύλικα, ᾗ ἐχρῆτο ἐν τοῖς βακχικοῖς αὐτοῦ πότοις. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην, οἱ μὲν σύμμαχοι τοῦ Ἀλβοΐνου Ἄβαροι ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ Δακίᾳ κατά τινα ὅρον τῶν συμπεφωνημένων, ὁ δ' Ἀλβοΐνος ἐβίαζε

(1) Οἱ κάτοικοι τῆς μετὰ ταῦτα ἐπικληθείσης « Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας » ὠνομάζοντο Ῥωμαῖοι, ἄχρι τῆς ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Μαυρικίου, ὃς γενικῶς θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος ἕλλην αὐτοκράτωρ. (Ἐν ἔτει 582. μ. Χ.)

(2) Οἱ Ἄβαροι ἦσαν ἔθνος νομάδων, ὧν ἡ μόνη ἀσχολία καὶ διασκέδασις ἦν ὁ πόλεμος, πολλὰς ἐπενεγκόντες ζημίας τῇ αὐτοκρατορίᾳ τῶν Ῥωμαίων, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ ταπεινωθέντες ὑπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰουστινιανοῦ Ἰουστίνου.

τὴν Ῥοσμόνδην ἵνα δεχθῇ τὴν χεῖρα τὴν κτείνασαν τόν τε θεῖον καὶ τὸν πατέρα της, καὶ ἄρδην τὸ ἔθνος αὐτῆς καταστρέψασαν. (Ἐν ἔτει 567. μ. Χ.)

Εἶτα, ἡγούμενος πολυαρίθμων ἑτερογλώσσων ἐθνῶν, ὁ Ἀλβοΐνος κατέρχεται εἰς τὰς εὐφόρους ἐκείνας τῆς Ἰταλίας πεδιάδας, τὰς ὑπ' αὐτοῦ κληθείσας «Λομβαρδία», πρὸς αἰωνίαν μνήμην τῶν πρώτων πολεμικῶν ἐπιτυχιῶν του· προέβη δὲ, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιστάσεως, ἄχρι τῶν πυλῶν τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Ῥαβέννης· οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ προΐδῃ ἄχρι τίνος θὰ ἐξετείνοντο οἱ φιλόδοξοι σκοποὶ τοῦ εὐτυχοῦς τούτου κατακτητοῦ, ἐὰν ὁ θάνατος δὲν κατελάμβανεν αὐτὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν θριάμβων του. Ὁ θάνατος οὗτος ἦν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκδικήσεως, ἣν κατ' αὐτοῦ ὑπέτρεφεν ἡ γυνὴ τοῦ Ῥοσμόνδου, ἡ μηδέποτε δυνηθεῖσα ἵνα συγγνώμην αὐτῷ παράσχῃ βιάσαντι αὐτὴν, ἐν στιγμῇ βακχικοῦ πότου ἐν Βερόνῃ ποιουμένου, ἵνα πίῃ διὰ τοῦ κρανίου τοῦ πατρός της, αὐξάνοντι μάλιστα τὴν ὠμότητα τῆς πράξεως ταύτης διὰ χλευασμῶν ἔτι ὠμοτέρων.

Εὐθὺς ἐκ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ Ῥοσμόνδη τὸν καταχθόνιον συνέλαβε σκοπὸν ἵνα, διὰ τοῦ στυγερωτέρου τῶν ἐγκλημάτων, ἐκδικηθῇ διὰ τὴν δημοσίᾳ γενομένην αὐτῇ ὕβριν κατὰ τοῦ ἀπηνοῦς καὶ κτηνώδους αὐτῆς ἀνδρός. Ἐπὶ δὲ τῷ σκοπῷ τούτῳ, ἡ Ῥοσμόνδη ἀπετάθη πρὸς ὑπασπιστὴν τοῦ Ἀλβοΐνου, ἐραστὴν αὐτῆς εὐνοούμενον, αἰτήσασα τὴν σύμπραξίν του εἰς τὸ στυγερὸν καὶ ἀπάνθρωπον ἔργον, ὃ ἀνεκύκλου εἰς τὸν νοῦν της. Οὗτος, ἀνανεύσας ἵνα ἀμέσως μετάσχῃ πράξεως τοσοῦτον φρικώδους καὶ καταχθονίου, ἐπειράθη εἰς αὐτὴν νὰ προτρέψῃ ἄλλον τινὰ, ᾧ ἦν ὄνομα Περεδαῖος. Καὶ οὗτος μὲν τὸ πρῶτον δὲν συγκατετέθη εἰς τὴν προκειμένην ἀνοσιωτάτην πρᾶξιν, δείσας βεβαίως τοὺς αἰωνίους τῆς συνειδήσεώς του ἐλέγχους, καὶ τοὺς τρομεροὺς τῆς νυκτὸς ὀνείρους. ἀλλ' ἡ Ῥοσμόνδη ἥτις, διακαιομένη ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ κορέσῃ τὸ θυελλῶδες τῆς ἐκδικήσεως πάθος, τὸ δίκην τυράννου δεσπόζον αὐτῆς, ἦν ἑτοίμη οἱονδήποτε κακούργημα νὰ ἐπιτελέσῃ, ἠνάγκασε τὸν ἀσθενοῦς καὶ δειλοῦ χαρακτῆρος Περεδαῖον νὰ κατανεύσῃ ἵνα γένηται συνένοχος μᾶλλον ἢ θῦμα τῆς θηριώδους ταύτης γυναικός. Οὕτως, ἐν στιγμῇ, ἐν ᾗ ὁ Ἀλβοΐνος εἰς ἀνήγερτον ἦν βεβυθισμένος ὕπνον, προσελθὼν ἐκ τῆς κραιπάλης, εἰς ἣν ἐπεδίδετο ἀχαλινώτως, ἡ ἄπιστος αὐτοῦ γυνὴ ὑπεισήγαγεν εἰς τὸν θάλαμόν του τοὺς δολοφόνους, ὧν τὰ ἀμείλικτα κτυπήματα ἀφῆκαν αὐτὸν ἀσπαίροντα ἐπὶ τῆς κλίνης του καὶ κιλινδούμενον ἐντὸς τοῦ χειμάῤῥου τοῦ κοχλάζοντος αὐτοῦ αἵματος. (573. μ. Χ.) *Ἐν Κεφαλληνίᾳ.*

Σπυρίδων Α. Σερεμέτης.

ΣΥΛΛΟΓΗ
λέξεων φράσεων καὶ παροιμιῶν.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 303.)

—ooo—

Κλύδωνας. Καλεῖται ἡ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, (Ἰουνίου 24) τοῦ λεγομένου *ῥιζικάρη* ἢ τοῦ *κλύδωνος* ἐξαγωγὴ τῶν ῥ(ο)ιζικῶν (τῆς τύχης ἢ μοίρας), Συνίσταται δε ὁ κλύδωνας εἰς πήλινόν τι σκεῦος, πλῆρες ὕδατος, κεκλεισμένου καὶ ἐμπεριέχον τὰ ἐξαγόμενα μῆλα ἢ ἄλλα παραπλήσια, ἐφ' ὧν τίθενται κοσμήματα, ἢ χαράσσονται διάφορα ἐμβλήματα τῆς μοίρας ἢ τοῦ ῥ(ο)ιζικοῦ.

Κλεισοῦρα. Μέρος οἰκοδομῆς ἢ τόπου κεκλεισμένου καὶ ζοφεροῦ. «Εἰς τ' ὀσπίτι εἶναι πολλὴ κλεισοῦρα.»

. *Κλήρα.* Ὁ κληρονόμος «Δὲν ἔχει κλήρα» Δὲν ἔχει τέκνα ἤτοι κληρονόμους.

Κλινερός. Ὁ κλινήρης ἢ κατάκοιτος ἐπὶ κλίνης ἕνεκα παραλύσεως ἢ ἄλλων χρονίων νοσημάτων.

Κλονέας. Λέγεται ὁ ξυνίσας οἶνος ἢ *κομμένος.* «Κλονίζει τὸ κρασί» τουτ. ῥέει ἐν εἴδει κλωνιᾶς ἢ κλωστῆς (filant).

Κλονί. Ἓν ψῆγμα ἢ μικρὸν τεμάχιον, «Δὲν ἔχει κλονί» καὶ «Κλονὶ κλονὶ μαζεύει.»

Κλόσσια (τὰ). παρ' ἄλλοις *κρόσσια.* Ἐκ τοῦ ἀρχαίου *κροσσὸς* (frange).

Κλωθώ (τὸ). Περιφρονητ. ἐπίθετον τῶν κορασίων·

Κλωθογυρίζω. Ταυτόσημον τῷ *στριφογυρίζω*· καὶ ἡ φρ. «Τί τὰ κλωθογυρίζεις;» τουτ. τί περιστρέφεις τὰ λόγιά σου καὶ δὲν λέγεις τὴν ἀλήθειαν.

Κλωσταρίδες. Τεμάχια μικρὰ κλωστοῦ νήματος.

Κλώστης. Εἶδος ἀτράκτου χρησίμου πρὸς κλῶσιν.

Κοτσία καὶ *Λαχτία.* Τὸ λάκτισμα ἢ κτύπημα διὰ τοῦ ποδὸς ζώου ἢ ἀνθρώπου.

Κλωτσοσκούπι. Τὸ ἀποῤῥιφθὲν σκύβαλον. Μεταφορ. «τὸν ἔκαμε κλωτσοσκούπι» = τὸν περιεφρόνησε.

Κνησάρα. Παρ' ἄλλοις κρησάρα, ἢ κρησέρα, κοινῶς σήτα.

Κνησάρι (τὸ). Μεταφορ. καλεῖται τὸ ἐπίπλοον, ἤτοι ἡ στεατώδης σκέπη τῶν ἐντέρων τῶν ζώων. παρ' ἄλλοις τὸ ξυγγάρι.

Κοδεσπότης. Ἀντὶ τοῦ οἰκοδεσπότης, καὶ *κοδέσποινα* ἀντὶ οἰκοδέσποινα, ὁ ἔχων οἰκίαν καὶ κτήματα ὁ εὔπορος ἄνθρωπος· ἐξ οὗ καὶ ἡ λέξ. *Κοδεσποτεῖο* (τὸ) σημ. τὴν ἰδιόκτητον περιουσίαν. «Ἔγεινε σωστὸς 'κοδεσπότης» (εἰρωνικ.) ἀντὶ τοῦ κατεστράφη.

Κοκκαλιάζει καὶ *κοκκαλιασμένο* κατωτ. λέγεται πᾶν ὅ,τι ἀπεξηράνθη ὡς τὸ κόκκαλον· «κοκκαλιάζει τὸ ψωμί» κτλ.

Κοκκάρι (τὸ). Ὁ ἐν εἴδει κρίκων λεπτὸς σπόρος τῶν κρομμύων.

Κοκκινέλι. Εἶδος σταφυλῆς ἐρυθροειδοῦς. *Ροδίτης* παρ' ἄλλοις.

Κοκκινόη (ἡ) ἀντὶ κοκκινόγη—εἶδος κοκκίνης γῆς, ὡς *ἀσπρόη* εἶδος λευκῆς καὶ *κοκκινάτσα* εἶδος ἀμμώδους γῆς πρὸς οἰκοδομὴν, ὡς ἡ πορσελάνα.

Κοίλισμα—«κάμνω κοίλισμα» τουτ. ἀνακοιλῶ, ἀνασκάπτω γῆν ἐργάσιμον.

Κοίτα (ἡ). Ἐκ τοῦ κοίτη τῶν ἀρχ.—τὸ μέρος ὅπου ἀναπαύονται τὴν νύκτα αἱ ὄρνιθες—τὸ κουμάσι ἢ παρ' ἄλλοις κάτοικας καὶ κοτέτσι καὶ ῥῆμα *κοιτάζω*.

Κολοδόνωμαι = ἀλικοντίζομαι ἢ χρονοτριβῶ. «Κολοβώσου ὀλίγον νὰ πᾶμε μαζῆ», τουτ. ἐμποδίσου, περίμενε ὀλίγον.

Κολλόη ἀντὶ *κολλόγη*— εἶδος κολλώδους γῆς ἢ πηλώδους. Κυρίως λέγεται ἡ εὔφορος γῆ.

Κολλητσιάρια. Εἶδος θαλασσίου προϊόντος— ὁ κολλητσιάνος. Culdane.

Κολοκάτσια— Τὰ κολοκάσια — εἶδος γεωμήλων χρησίμων πρὸς τροφήν.

Κολυμπάδες — αἱ κολυμβάδες ἐλαῖαι τῶν ἀρχαίων, αἱ πλέουσαι εἰς τὴν ἅλμην.

Κομηρὸ καὶ κομηρὰ (πλθ.). Εἶδος σταφυλῆς, ἐχούσης χονδρὰς καὶ φαιὰς τὰς ῥάγας.

Κομματᾶς. Ὁ ψωμοζήτης ἢ ζήτουλας μεταφ. ὁ ἀκενδύτης καὶ χυδαῖος ἄνθρωπος (Toccone ἰταλ.).

Κονεύω = Οἰκονεύω= κατοικῶ εἴς τινα οἰκίαν· σημ. καὶ τὸ ξενίζω τινὰ εἰς τὸν οἶκόν μου. «τὸν ἐκόνεψε».

Κόνιδα καὶ κόνιδες. — ἡ κόνις τῶν ἀρχ. ἢ κονὶς —ἴδος· τὰ αὐγὰ τῶν ψειρῶν κτλ. *κονιδολόγος* δὲ τὸ κτένιον δι' οὗ ἐξάγουν τὰς κόνιδας.

Κονταχιαρός.— ἄνθρωπος μικροῦ ἀναστήματος· μᾶλλον κοντός.

Κοντόβραδο (ἐπίῤ.) πρὸς τὸ βραδὺ, πρὸς τὸ ἑσπέρας— *κοντοήμερο*—τὸ βραχὺ τῆς ἡμέρας.

Κοντολέω—«Κοντολέω νὰ κάμω τι ἢ ὄχι», τουτ. λέγω μετ' ἀμφιβολίας, τὸ συλλογίζομαι— λογαριάζω νὰ κάμω τι.

Κοντοστέκω καὶ *κοντοστέκομαι*, εὑρίσκομαι ἀμφιῤῥεπὴς εἰς τὸ νὰ πράξω τι.

Κοντοσύλλαβα (ἐπίῤ.) εἰς ὀλίγα λόγια, εἰς βραχυλογίαν.

Κοντόφθαλμος καὶ *κοντόφωτος* ὁ μύωψ ὅστις ἀμβλυωπεῖ.

Κόντυλας ὁ ἀνωφερὴς καὶ πετρώδης καὶ δύσβατος δρόμος. Β. Κόντυλας πρὸς τούτοις λέγεται τὸ χονδρὸν ἢ κονδυλῶδες μέρος τῶν λικνισθέντων ἀχύρων. Καὶ τὸ κάτωθεν μέρος τοῦ κονδυλίου τὸ πρὸς γραφὴν χρησιμεῦον.

Κοντυλίζομαι. Λέγεται ὅταν ἀπαντᾷ τις πρόσκομμα εἰς τὸν λάρυγγα καταπίνων τεμμάχια κοκκάλου ἢ ἄλλου σώματος, ὅπερ προξενεῖ βῆχα ἢ λυγμὸν γαργαλίζον τὸν οἰσοφάγον.

Κοπανέα. «Μία κοπανέα» τουτ. διὰ μιᾶς, ὡς τὸ τῶν Γάλλων «tout-d'un-coup». (ἴδε καὶ μονοκοπανέας.)

Κοπατό (ἐκ τοῦ ἀρχ. *κοπετό*.) «ἔγεινε πολὺ κοπατὸ» θρῆνος μετ' ὀλολυγμῶν. *Κοπατὸ* σημαίνει πρὸς τούτοις τὴν στενοχωρίαν τοῦ ἀσθμαίνοντος ἢ πάσχοντος δεινῶς. Ὁ ἄῤῥωστος ἔχει πολὺ κοπατό.

Κοπελλάρης—ὁ νεανίας ὁ ἐρωτόληπτος ὁ Νάρκισσος, καὶ *κοπέλα* ἢ *κοπελούδι* ἡ νεᾶνις καὶ κοπέλι (τὸ) ὁ ὑπηρέτης.

Κόπιλα (τὰ) καὶ *κοπιλάκια*. Τὰ ξυλάρια διὰ προσάναμμα.

Κοπρόλακκος καὶ *προκόλακκος* κατ' ἀναγραμματισμόν. Ὁ λάκκος ὅπου ἐναποταμιεύονται οἱ κόπροι (cloaca).

Κοπρόσκυλο καὶ *κοπρίτης*. Περιφρ. ἐπίθ. τοῦ ῥυπαροῦ καὶ χυδαίου ἀνθρώπου.

Κορακόβηχας. Ὁ λεγόμενος κοκκίτης (coqueluche) καὶ *Σκυλόβηχας*.

Κορασίδα (ἡ) τὸ κοράσιον.

Κορίθι (τὸ) εἶδος σταφυλῆς χονδρὰς καὶ φαιὰς ἐχούσης τὰς ῥάγας (ἴσως ἐκ τοῦ Κορίνθιον).

Κοριὰ (ἡ) πατσαβοῦρα, κουρέλλι, *κατταβάτσα*.

Κορκάτο. Σταφυλὴ ἔχουσα τὰς ῥάγας ὡς τὸν κορκὸν αὐγοῦ καὶ εὐθραύστους.

Κορκίδα. (ἐκ τοῦ ἀρχ. κροκὶς —ἴδος= κλῶσι, ξανθὸν) ἡ χονδροκλωστὴ τοῦ λιναρίου, καὶ *κορκιδόπανο* τὸ ἐκ καννάβεως χονδρὸν ὕφασμα.

Κορκοσουρίαις.— Αἱ φλυαρίαι, τὰ ῥαδιοῦργα ψιθυρίσματα τῶν γυναικαρίων τὰ διεγείροντα ἔριδας μεταξὺ οἰκογενειῶν (petegolezzi) (ἴδ. Κουσέψια)— καὶ *κορκοσούρης* ὁ φλύαρος καὶ ῥαδιοῦργος, ὁ διασπείρων λόγια.

Κορμὸς—καλεῖται ὁ θνησιμαῖος νεοσσὸς καὶ μὴ ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ὠοῦ, καὶ ῥῆμα *κορμιάζω*. Κοίτεται καὶ κορμιάζει—τουτ. διατελεῖ ὡς ὁ κορμὸς νεοσσοῦ στενοχωρημένος καὶ ἀκίνητος.

Κόρφος— ὁ κόλπος, τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ στήθους ἢ τὸ ἐξόγκωμα πρὸ τῶν μαστῶν τῶν γυναικῶν (le sein). Καὶ τὸ πρὸ τοῦ στήθους ἐμβαδὸν τῶν φορεμάτων. «Τἄβαλε μέσ' στὸν κόρφο του».

Κορφὴ ἀντὶ κορυφὴ καὶ *κορφαῖς* ἢ *κορφάδες* (πληθ.) αἱ κολοκυθοκορφάδες, αἱ κορυφαὶ τῶν φυτῶν ἐξ οὗ καὶ *κορφολογῶ* καὶ κορφολόημα τὸ κόπτειν ἢ συλλέγειν τὰς κορυφὰς τῶν λαχάνων.«*Ἐκορφολόησε* τ' ἀμπέλια». *κορφὴ* λέγεται καὶ τὸ κατακόρυφον τῆς ἀνθρωπίνης κεφαλῆς, ἢ τῶν μαλλιῶν, ἐξ οὗ καὶ «Δίκορφος κεφαλή», ἡ ἔχουσα δύο κορυφάς.

Κοσκινίδια καὶ *ἀποκοσκινίδια*. Τὰ σκύβαλα τοῦ κοσκινίσματος. Λέγονται καὶ *'πισόσωρα*= τὰ ἐπισωρεύματα.

Κοσμαγάπητος— ὁ ἀγαπώμενος καὶ εὐνοούμενος παρὰ πάντων διὰ τὰ πλεονεκτήματά του.

Κοσπωμένος σάκκος σημ. τὸ γεμάτος ἕως ἄνω. Κοσπωμένος (μεταφορ. ὁ οἰηματίας, ὁ *ἀνακαπαρδωμένος*. ἴδε τὴν λέξιν.

Κοτσίζει (τριτοπρόσ.) ἴσως ἐκ τοῦ ἀρχ. κοστίζει, τὸ παρ' ἄλλοις κοστιρίζει· « Ἐκότσισε τὸ βόϊδι », τουτ. ἐξιππάσθη, ἀφηνίασε.

Κοτσιφάλι — εἶδος σταφυλῆς. « Ὦ καϊμένο κοτσιφάλι ποῦ νὰ σ' ἀναδιάσω πάλι »!

Κοτσυφόμυαλος — ὁ κουφόνους, ὁ παρ' ἄλλοις κουρουνόμυαλος ἢ πετεινόμυαλος. (Ἴδε καὶ Τζιτζικόμυαλος.)

Κούβλης καὶ *κούβλαινα*—Λέγεται καὶ *κούτρης*, ὁ ἐλαφρόνους, τρελούτσικος.

Κοῦβος — Ὁ κοῦρκος παρ' ἄλλοις. Ἰνδιάνος καὶ Γάλλος. (Dindon.)

Κουκκολογῶ—Συνάζω τοὺς κόκκους τῶν ἐλαιῶν· καὶ *κουκκολόγια* τὰ μαζεύματα τῶν κόκκων.

Κουκκίζει — Λέγεται μεταφορ. ἐπὶ τῶν καρποφόρων δένδρων « Τὰ ἐλαιόδενδρα κουκκίζουν » τουτ. φέρουν καρπὸν σποράδην ἢ ἐδῶ κ' ἐκεῖ.

Κουκκουβιᾷ (τρ. προσ.) παρ' ἄλλοις *κουρκουριᾷ*. Λέγεται ἐπὶ πτηνῶν νοσούντων καὶ μὴ δυναμένων νὰ πτερυγίζουν.

Κουκκουλόνω — *ομαι*. Σκεπάζομαι, περιτυλίσσομαι· καὶ ἡ φράσ. « ἐκουκκουλώθη τὸν ἄνδρα » τουτ. τὸν ἐφορτώθη, ἢ ὑπανδρεύθη διὰ τῆς βίας.

Κουκκουλόρασο. Εἶδος χονδρορασου κοντοῦ μὲ κουκοῦλαν (capuccio) καπότάκι.

Κουλλὸς ἢ *κουλλοχέρης*— ὁ κολοβὸς κατὰ τὴν χεῖρα (manchot) ὁ ἀκρωτηριασμένος.

Κουμλάζω (τὸ 'ρίφι) λέγεται ἐπὶ ἐρίφου ὅστις ἀπογαλακτισθεὶς κλείεται διὰ τοῦτο εἰς ἰδιαίτερον σηκὸν ἢ ὑπὸ κόφινον, ὅπερ ὀνομάζεται καὶ 'ρίφι τῆς τρύπας (Σηκίτης).

Κοῦμος. Τὸ παρ' ἄλλοις κουμάσι—μικρὰ καλύβη ἢ μάνδρα ὅπου περικλείονται τὰ ζῶα.

Κούμουλος—γεμάτος ἕως ἄνω· « ἕνα κοιλὸ κούμουλο σιτάρι», ἢ ἓν ἀγγεῖον κούμουλο λάδι κτλ., τὸ δὲ περίσσευμα καλεῖται *κουμουλάδα*.

Κούναυλα (τὰ). Τὰ γλουτία, κοινῶς τὰ κωλομήρια.

Κουνέλλα. Εἶδος μικρῶν σύκων ἐκλεκτῶν, καὶ καλῶν εἰς γεῦσιν.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

—ooo—

Ἱερὰ Κατήχησις, ἤτοι ἐξήγησις τῆς θείας καὶ ἱερᾶς λειτουργίας καὶ ἐξέτασις τῶν χειροτονουμένων, συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Νικολάου τοῦ Βουλγάρεως, νῦν δὲ διασκευασθεῖσα ἐπὶ τὸ ἐκαθαρώτερον ὕφος, ἐκδίδοται δαπάνῃ τῶν Κ. Ἀνανιάδη καὶ Κ. Πολυτάκη εἰς κοινὴν τῶν ὀρθοδόξων ὠφέλειαν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1861.

—

Πάντοτε μὲν καὶ πανταχοῦ ἡ ἄγνοια ἐν γένει τῆς ἀληθείας ἐγένετο παραίτιος πολλῶν παραλογισμῶν καὶ ἠθικῶν ἀτοπημάτων, ἰδίως ὅμως ἡ τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν ἐπήγαγε καὶ ἐπάγει ὀστμέρα ἀλγεινὰ ὄντως καὶ ἀνήκεστα ἀποτελέσματα. Ὁ ἀγνοῶν τὴν θρησκείαν ὑπὸ δύο μεγάλων κινδύνων ἐπαπειλεῖται. Ἂν μὲν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ἀνήκων ταῖς κατωτέραις τῆς κοινωνικῆς κλίμακος βαθμίσι ζῇ διὰ μόνης τῆς πίστεως, μηδέποτε τὴν θρησκείαν αὐτοῦ ἐρευνήσας, μηδέποτε αὐτὴν ἐξετάσας, ὁ τοιοῦτος, εἰ καὶ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ τῆς θρησκείας θεμελίου, ἐπειδὴ ὅμως δὲν δύναται διὰ τῆς πίστεως μόνης ὅπως διακρίνῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς πλάνης, λεληθότως πολλάκις πιστεύει καὶ ἀσπάζεται οὐ μόνον πολλὰ ἐκτὸς τῶν γνησίων τῆς θρησκείας αὐτοῦ δογμάτων καὶ διατάξεων ὄντα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινά, ἅπερ διαῤῥήδην ἀντίκεινται πρὸς τὸ ἀληθὲς καὶ τὴν οὐσίαν τῆς θρησκείας αὐτοῦ. Καὶ τότε πίπτει εἰς τὸ ὀλέθριον τοῦ φανατισμοῦ πάθος, οὗ περ τὰ στυγερὰ ἀποτελέσματα μετὰ φρίκης ἀναφέρει ἡ τῆς ἀνθρωπότητος ἱστορία. Ἂν δὲ τοὐναντίον, ἀνήκων ταῖς ἀνωτέραις τῆς κοινωνίας τάξεσιν, εὑρίσκεται συνεχῶς εἰς συνάφειαν καὶ συγκοινωνίαν μετ' ἀνθρώπων διαφόρου ἀγωγῆς καὶ θρησκεύματος, πολλάκις μάλιστα διεστραμμένων τὰ ἤθη καὶ τὴν καρδίαν, ὁ τοιοῦτος, ὡς ἀπαγὴς περὶ τὴν θρησκείαν αὐτοῦ, ἀποσβεννυμένης βαθμηδὸν τῆς ἐν αὐτῷ πίστεως, καθίσταται μετ' οὐ πολὺ ὅλως ψυχρὸς πρὸς τὴν θρησκείαν αὐτοῦ, καὶ τελευταῖον, ὡς ἐπίμετρον τῶν δυστυχημάτων, τόξον μιαιοφόνον ἐντείνει ἀναιδῶς καὶ ἀναισχύντως κατ' ἐκείνης τῆς θρησκείας, ἥτις ἐγαλούχησεν αὐτὸν μητρικῶς καὶ ἐθήλασεν αὐτὸν διὰ τῶν σωτηρίων αὐτῆς διδαγμάτων.

Τὴν διπλῆν ταύτην ἀλήθειαν καθορῶμεν οἱ πάντες ἐν τῇ ἐνεστώσῃ κοινωνίᾳ. Ὀλίγοι τῶν χριστιανῶν εἰσὶν ἀληθεῖς λάτρεις τῆς θρησκείας αὐτῶν. Τινὲς μὲν εἰσὶν ὅλως φανατικοὶ καὶ θρησκομανεῖς, πιστεύοντες πολλάκις καὶ αὐτὰ τὰ γελοῖα καὶ παρατράγῳδα, τινὲς δέ, ὡς ἤδη εἶπον, ψυχροί, σκώπτοντες τοὺς ἀληθεῖς πιστούς, καὶ γελῶντες σαρδόνιον ἐπὶ τῇ εἰλικρινείᾳ ἐκείνων. Πόθεν δὲ ταῦτα; Ἐκ τῆς παντελοῦς ἀγνοίας τῆς θρησκείας. Ὅσῳ πλέον τις ἐννοεῖ

ὅ,τι πιστεύει, τοσούτῳ καὶ ζῆλον πλείονα ἔχει ὑπὲρ αὐτοῦ. Πολλοὶ τῶν χριστιανῶν δυσανασχετοῦσιν ὅπως μεταβαίνωσι συνεχῶς εἰς τὸν τόπον τῆς δημοσίου λατρείας, τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροάζωνται τῆς θείας καὶ ἀναιμάκτου Μυσταγωγίας. Ἀλλὰ διὰ τί; διότι οὐδόλως καταλαμβάνουσι τὴν ἀληθῆ τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων ἔννοιαν, καὶ ἑπομένως δὲν δύνανται ἵνα κρίνωσι κατὰ πόσον ἄξια λόγου καὶ ὑποχρεωτικά εἰσι τοῖς ἀκροωμένοις αὐτά. Ἴσως πρό τινος χρόνου ἠδύνατο ἵνα δικαιωθῇ κατά τι ἡ ἄγνοια αὕτη τῆς θρησκείας, καθότι ἦν σπάνις ἐν τῇ καθομιλουμένῃ ἡμῶν γλώσσῃ τῶν ἀναγκαίων πρὸς γνῶσιν αὐτῆς διδακτικῶν βιβλίων. Ἀλλὰ σήμερον, ὅτε ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὸ ἔθνος ἡμῶν πλουτεῖ καὶ ἄλλων πολλῶν διδακτικῶν βιβλίων, καὶ ἰδίως θρησκευτικῶν, οὐδεμία εὐλογοφανὴς πρόφασις λείπεται δικαιοῦσα τὴν περὶ τὴν θρησκείαν ἄγνοιαν ἡμῶν καὶ ὀλιγωρίαν. Καὶ ὡς ἓν τῶν πρὸς τοῦτο ἀναγκαιοτάτων βιβλίων συνιστῶμεν καὶ τὸ σύγγραμμα, τὸ περιέχον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ καθομιλουμένῃ γλώσσῃ τὴν ἐξήγησιν τῆς θείας καὶ ἱερᾶς λειτουργίας. Τοῦ συγγράμματος τούτου συγγραφεύς ἐστιν ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ δεινὸς περί τε τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν θεολογίαν Νικόλαος ὁ Βούλγαρις ὁ ἀπὸ Κερκύρας. Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ συγγράμματος ἐστὶν ἡ ἑπομένη *Ἱερὰ Κατήχησις, ἤτοι τῆς θείας καὶ ἱερᾶς λειτουργίας ἐξήγησις, καὶ ἐξέτασις τῶν χειροτονουμένων.*

Κατὰ πόσον τὸ σύγγραμμα ἐστὶν ἄξιον λόγου, τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως ἀρκεῖ ἵνα καταδείξῃ. Ἀλλὰ πρὸς πλείονα διασάφησιν, παρατίθεμεν ἐνταῦθα ἀπόσπασμά τι τῆς ἐπιστολῆς, ἣν ὁ διάσημος τῆς Κερκύρας ἀρχιατρὸς Ἰάκωβος ἀπηύθυνε πρὸς τὸν συγγραφέα, τὸν σοφώτατον Βούλγαριν περὶ τοῦ συγγράμματος τούτου. « Ἀνέγνων που, γράφει ὁ Ἰά-
» κωβος, καὶ ἐπανέγνων τὴν ἱερωτάτην *Κατήχη-*
» *σιν*, θαυμαστὲ Νικόλαε, κἄν τε πολιὸς τὸ παρά-
» παν, κἄν τε γήρους ἐσχάτου, πολλὴν δι᾽ αὐτῆς ἐ-
» καρπωσάμην, ὁμολογῶ, τὴν ὠφέλειαν. Διά τε τῶν
» τύπων πᾶσι τὸ κατ᾽ ἐμὲ καὶ ψυχοτερπῆ καὶ ψυ-
» χοσωτήριον τοῖς ἐντευξομένοις. Ἐν ταύτῃ γὰρ
» τῶν Μυστηρίων τὰ ἄδυτα, τῶν ἱερῶν ἐντεύξεων
» αἱ διαταγαί, τῆς στολῆς τῆς ἱερατικῆς τὰ μυστή-
» ρια, τῆς ἐκκλησίας οἱ ὅροι, τῶν θείων αἱ ἑρμη-
» νεῖαι Ναῶν, τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἱεραρχιῶν αἱ δια-
» κοσμήσεις, ὁ νοῦς τῆς Γραφῆς ὁ τετράμορφος,
» Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Μεσσίου αἱ διὰ τῶν Γρα-
» φῶν ἀποδείξεις, τὸ κήρυγμα τῶν Μαθητῶν τὸ
» πολύβροντον, αἱ εἰσφοραὶ τῆς θείας χάριτος αἱ
» πολυπλάσιοι, τῶν συμβολικῶν ἄρθρων αἱ παρα-
» φράσεις, τὰ τῶν Συνόδων τῶν Οἰκουμενικῶν ἀπαν-
» θίσματα, αἱ φάλαγγες τῶν αἱρεσιαρχιῶν αἱ ἰοβό-
» λοι, τῆς θεομήτορος ἡ ὑπεροχὴ ἡ ἀσύγκριτος, τὰ
» τάγματα τῶν ἱεραρχιῶν των ἐπουρανίων, αἱ τά-
» ξεις τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων αἱ θεοσεβεῖς, τῶν
» μεγαλείων τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου ἄρτου τῶν
» τερατουργιῶν τὰ ἀπόῤῥητα! Καὶ τί ἔτι λέγω;
» Πάσης τῆς θείας καὶ ἱερᾶς Λειτουργίας τὰ ὑπο-
» μνήματα καὶ ζητήματα. »

Διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καὶ ἡ ἀξία τοῦ συγγράμματος καταδείκνυται, καὶ τὸ σύνολον τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων διευκρινεῖται. Τοῦ συγγράμματος τούτου πολλαὶ καὶ ἐπανειλημμέναι ἐκδόσεις ἐγένοντο. Ὑστάτη δὲ πασῶν ἐστιν αὕτη, ἣν καὶ συνιστῶμεν ἅπασι τοῖς ὀρθοδόξοις ἡμῶν ἀδελφοῖς. Δύο τῶν φιλομούσων ὁμογενῶν, ἡγούμενοι ἐπιβλαβεστάτην τὴν ἔλλειψιν τοιαύτης βίβλου, μήτε πόνων μήτε χρημάτων φεισάμενοι, ἀνέλαβον τὴν ἔκδοσιν ταύτης. Τὸ ὕφος τοῦ συγγράμματός ἐστιν ἁπλούστατον, καταληπτὸν εἰς πάντα χριστιανὸν Ἕλληνα· οὔτε εἰς τὸ βάρβαρον καὶ χυδαῖον καταπίπτει, οὔτε εἰς τὸ δυσνόητον καὶ γριφῶδες ἀποπλανᾶται. Γλῶσσα γλαφυρὰ προσιτὴ τοῖς πᾶσι. Μάλιστα πρὸς πλείονα τῶν ἀναγνωστῶν εὐχαρίστησιν, τὸ σύγγραμμα, βαδίζει κατ᾽ ἐρωταπόκρισιν. Ἐρωτᾷ ὁ ἐξεταστής, ἀπαντᾷ ὁ ὑποψήφιος. Ἀναγκαιότατον διὰ πάντα χριστιανόν. Τὸ μόνον, ὅπερ ἀφεύκτως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐν πάσῃ ὀρθοδόξῳ οἰκογενείᾳ. Ὅ,τι ἀπαιτεῖται ἵνα γνωρίζῃ περιληπτικῶς πᾶς ὀρθόδοξος χριστιανὸς, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πίστιν αὐτοῦ καὶ τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δι᾽ ὅλου τοῦ ἔτους τελούμενα, τοῦτο διδάσκεται σαφῶς ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ. Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀρκοῦσι πρὸς σύστασιν τοῦ συγγράμματος. Ὅθεν συνιστῶντες καὶ αὖθις αὐτὸ πᾶσι τοῖς Ὀρθοδόξοις περαίνομεν τὸν λόγον.

Χ.

ΠΕΡΙΕΡΓΟΤΑΤΗ ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΚΛΟΠΗΣ (*).

Τὸ περιστατικὸν τὸ πλέον κοινὸν ἔχει πάντοτε μίαν αἰτίαν. Διὰ ν᾽ ἀνακαλυφθῇ δὲ δὲν πρέπει νὰ παραβλεφθῶσιν οὔτε αἱ παραμικρότεραι λεπτομέρειαι, αἵτινες προηγήθησαν τοῦ ἀποτελέσματος· πρέπει δι᾽ ἐπαγωγῆς λογικῆς νὰ φθάσῃ τις εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἐξετάζων τὰ πιθανὰ αἴτια καὶ τὰς δυνατὰς συνεπείας των. Ἐφαρμόζων τὸ σύστημα τοῦτο κατώρθωσα νὰ παραδώσω εἰς τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύ-

(*) Ἐκ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Canler, μυστικοῦ πάλαι ἀστυνόμου ἐν Παρισίοις. Τὰ ὑπομνήματα ταῦτα τοσούτῳ συνετάραξαν δημοσιευθέντα τὴν Γαλλίαν, ὥστε ἀπηγορεύθη ἡ κυκλοφορία αὐτῶν.

νης πλῆθος κακοποιῶν, μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς λαβόντας μέρος εἰς τὴν ἐπομένην πρᾶξιν.

Κλοπὴ μετὰ ῥήξεως ἐτελέσθη νύκτωρ εἰς τὸ ἐργαστήριον Κυρίου τινὸς Σ... ὡρολογοποιοῦ, κατὰ τὴν ὁδὸν Σαινδενί. Κατὰ τὰ φαινόμενα οἱ κλέπται εἰσελθόντες εἰς τὴν δίοδον τῆς οἰκίας εἰσέδυσαν εἰς τὸ ἐργαστήριον διά τινος θύρας. Ὑπεξήρεσαν δὲ ποσότητά τινα ὡρολογίων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν κρεμαμένων εἰς σιδηρᾶν ῥάβδον, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπεσύρθησαν ἀφέντες ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν κατορθωμάτων αὐτῶν μοχλὸν σιδηροῦν μὲ ξυλίνην λαβὴν, τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθησαν διὰ νὰ παραβιάσωσι τὴν θύραν, καὶ τεμάχιον κηρίου κεκαλυμμένον μὲ χάρτην ἴσον πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς χειρός.

Ὁ Κύριος Σ... δὲν εἶδε τὴν κλοπὴν ἧς ἐγένετο θῦμα, εἰμὴ τὸ πρωῒ ὅτε κατέβη εἰς τὸ κατάστημά του. Ἐγὼ δὲ μόνον τὴν 10 ὥραν ἔμαθον τὴν τολμηρὰν ταύτην πρᾶξιν. Κατευθύνθην ἀμέσως μ' ἕνα ἀστυνομικὸν κλητῆρα εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ ὡρολογοποιοῦ, διὰ νὰ συλλέξω τεκμήρια ἱκανὰ νὰ συντελέσωσιν εἰς ἀνακάλυψιν τῶν κλεπτῶν. Οὐδὲν ὅμως ἴχνος ὑπῆρχε, καὶ οὐδεὶς τοὺς εἶχεν ἰδεῖ. Ἐκτὸς δὲ τῶν δύο ἀνωτέρω πραγμάτων, οὐδὲν ἄλλο ἔμενε κατάλληλον νὰ εὐκολύνῃ τὰς ἐρεύνας μου.

Ἐν ἐλλείψει λοιπὸν πάσης πληροφορίας ἀπεφάσισα ν' ἀπευθυνθῶ πρὸς τὸν ἀστυνόμον τῆς συνοικίας Σαινδενί, ὅστις ὡς συντάξας ἤδη πρωτόκολλον εἶχεν ἴσως ἐνδείξεις ἀκριβεστέρας· οὗτος ὅμως μοὶ εἶπεν ὅτι οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ πρὸς τὸ παρὸν, καὶ ὅτι προτιμότερον ἦτο νὰ ἡσυχάσωμεν, διότι αἱ ἐνέργειαί μας ἤθελον καταλήξει εἰς ἀπώλειαν χρόνου καὶ εἰς κόπους περιττούς. Μετὰ ταῦτα ἤλλαξεν ἡ ὁμιλία· καὶ ἐνῷ συνδιελεγόμεθα περὶ διαφόρων πραγμάτων ἔλαβον εἰς χεῖρας μηχανικῶς τὸ χαρτίον, τὸ ὁποῖον περιετύλισσε τὸ κηρίον, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος ἦτο τριῶν δακτύλων τὸ πολύ. Ἐξαίφνης ἀκτὶς ἐλπίδος ἔλαμψεν ἐπὶ τῶν ὀμμάτων μου, διότι παρετήρησα ὑπὸ τὸν ῥύπον τὸν ὁποῖον ἀφῆκαν εἰς αὐτὸ οἱ δάκτυλοι ἡμικεκρυμμένας τὰς τρεῖς ταύτας λέξεις·

« δύο λίβραι βουτύρου »,

γεγραμμένας κατὰ τρόπον δυσανάγνωστον, καὶ μὲ μελάνην τῆς ὁποίας ἡ κακὴ ποιότης τὰς καθίστα ἔτι πλέον δυσαναγνώστους.

— Ὤ! ὤ! ἀνέκραξα, ἰδοὺ σύμπτωσις θαυμασία· πρέπει νὰ ἀνακαλύψω τὸν γράψαντα τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις, καὶ ὅταν τὸν εὕρω, ἴσως ἀνακαλύψω καὶ τοὺς κλέπτας.

— Φίλε μου, μοὶ ἀπεκρίθη μειδιῶν ὁ ἀστυνόμος, πολλοὺς ἤκουσα φανταζομένους φούρνους καὶ καρβέλια, ἀλλ' οὐδενὸς μ' ἐφάνησαν τόσον ἀπίθανοι ὅσον οἱ ἐδικοί σου.

— Ἴσως, ἴσως! Τίς οἶδεν ἂν δὲν ἐπιτύχω; ἀλλὰ πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ μὲ παραχωρήσῃς τὸ χαρτίον τοῦτο.

— Προθύμως· μόνον σὲ προσειδοποιῶ ὅτι εἰς τὰς τέσσαρας θὰ κλείσω τὸ πρωτόκολλόν μου, καὶ θὰ πέμψω ὅλα ταῦτα τὰ τεκμήρια εἰς τὴν ἀστυνομίαν.

— Ἔχει καλῶς, θὰ σπεύσω.

— Ἐμπρὸς λοιπὸν, θάῤῥος καὶ καλὴ τύχη!

Καὶ ἀνεχώρησα μὲ τὸν κλητῆρα φέρων τὸ μικρὸν χαρτίον. Εἰς μάτην ἀναβὰς εἰς ὄχημα ἐπεσκέφθην ὅλους τοὺς βουτυροπώλας τῆς μεγάλης ἀγορᾶς, τῆς ἀγορᾶς τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, Ἁγίου Ὀνωρίου, Ἁγίου Ἰωσὴφ κλ. ἐπανηρχόμην δὲ ἀπηλπισμένος εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ἀστυνόμου, ὅτε διαβαίνων ἀπὸ τὴν ὁδὸν Aubry-le-Boucher παρετήρησα ἕνα ἄλλον βουτυροπώλην, πρὸς ὃν παρουσίασα τὸ χαρτίον μου ἐπαναλαβὼν τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν. Ἀφοῦ ἐγύρισε καὶ ἐξαναγύρισε τὸ χαρτίον καὶ τὸ παρετήρησε μετ' ἐπιστασίας μοὶ ἀπεκρίθη.— Ἐγὼ εἶμαι ὁ γράψας τὰς λέξεις ταύτας· ἀγνοῶ μόνον πρὸς τίνα τὰς ἀπεύθυνα· θὰ τὰς ἔβαλα ἐπὶ δύο λιτρῶν βουτύρου πωληθέντος εἴς τινα διαβάτην ἢ εἰς πελάτην μου.—Ταῦτα ἀκούσας ἐνόμισα ὅτι ἔπεσα ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου οὐρανοῦ.

Δυοῖν θάτερον διελογίσθην ἢ ἡ κλοπὴ ἐγένετο περὶ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς τουτέστι περὶ τὴν μίαν ὥραν τῆς πρωΐας, ἢ οἱ κλέπται ἐπερίμεναν νὰ προχωρήσῃ περισσότερον ἡ νύξ· ἡ τελευταία ὅμως ὑπόθεσις εἶναι ἀπαράδεκτος διότι περὶ τὴν 3 ἢ 4 ὥραν τῆς πρωΐας ἡ ὁδὸς Σαινδενὶ βρίθει ἁμαξῶν φορτηγῶν, διευθυνομένων πρὸς τὴν κεντρικὴν ἀγορὰν, καὶ ἐργατῶν μεταβαινόντων εἰς τὰ ἔργα των. Ὅθεν ἡ κλοπὴ ἐτελέσθη περὶ τὴν 1 ὥραν τῆς πρωΐας. Ἐὰν ἔχῃ οὕτως, οἱ κλέπται διὰ νὰ μὴ διεγείρωσι τὰς ὑπονοίας τῶν οἰκούντων ἐν τῇ αὐτῇ μὲ αὐτοὺς οἰκίᾳ, δὲν θὰ ἐπέστρεψαν νὰ κατακλιθῶσι· θὰ διῆλθον τὴν ἑσπέραν εἴς τινος οἰνοπώλου, ἢ εἴς τι καταγώγιον, εἰς τὴν Κουρτὶλ λόγου χάριν, ὅθεν κατερχόμενοι εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ναοῦ (Temple) θὰ ἠγόρασαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς κλοπῆς των τὸ κηρίον ἀπὸ παντοπώλην τούτου τοῦ προαστείου.

Συνδυάζων οὕτω τὰς περιστάσεις αἵτινες πρέπει νὰ προηγήθησαν τῆς κλοπῆς, ἔφθασα εἰς τὸ Boulevard du Temple, ἐκεῖ δὲ μετέβην ἀπὸ παντοπώλου εἰς παντοπώλην, ἐρωτῶν ἕκαστον αὐτῶν ἂν ἐγνώριζε τὸ χαρτίον μου· αὐτὸ ἦτο ὁ φανὸς μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Διογένης ἐζήτει ἄνθρωπον. Τέλος ἔφθασα καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν 62 πλησίον τοῦ στρατῶνος τῆς Courtille, καὶ πρὸς μεγάλην μου εὐχαρίστησιν ἐκεῖνος πρὸς ὃν ἀπετάθην ἀπεκρίθη εἰς τὴν ἐρώτησιν μου·

— Τῷόντι, Κύριε, χθὲς τὸ ἑσπέρας περὶ τὴν 11 καὶ 1/2 ἐπώλησα κηρίον ἑνὸς σολδιοῦ, περιτυλιχθὲν εἰς τὸ χαρτίον τὸ ὁποῖον μὲ δεικνύετε, εἰς δύο νέους κατοικοῦντας εἰς τὴν γείτονα οἰκίαν.

— Τί κάμνουν αὐτοί;

— Ἀ! Κύριε, εἶναι ἥσυχοι ὡσὰν τ' ἀρνία· γραφεῖς ἐμπορικοὶ καὶ οἱ δύω, εὑρισκόμενοι πρὸς τὸ παρὸν χωρὶς θέσιν, κάμνουν τὸ λαθρεμπόριον τῶν δαντελῶν μὲ τὸ Βέλγιον· εἶναι ὅμως φρόνιμοι ὡς δύο κοράσια, μὰ τὸ ναί! μὴ βλέποντες κανένα, μὴ πηγαίνοντες εἰς καμμίαν κακὴν συναναστροφὴν, ποτὲ εἰς παραλυσίας, ποτὲ φιλονεικίας . . .

Εὐχαριστήσας τὸν παντοπώλην διὰ τὰς πληροφορίας ταύτας καὶ εἰπὼν ὅτι δὲν ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τοὺς ὁποίους ἐζήτουν, ἀνεχώρησα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφοβούμην μὴ εἰδοποιήσῃ τοὺς κλέπτας, ἢ μὴ διὰ τῆς φλυαρίας του διεγείρῃ τὰς ὑποψίας των, ἔστειλα τὸν κλητῆρα νὰ συμπαραλάβῃ ἕνα τῶν συναδέλφων του. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ συνδιαλεγόμενος μὲ τοὺς γείτονας ἐμάνθανον ἀκριβῶς τοὺς χαρακτῆρας τῶν δύο κακούργων. Ὅταν ἔφθασαν οἱ ἀστυνομικοὶ κλητῆρες τοὺς διέταξα νὰ παραμονεύσουν, καὶ ἂν οἱ κλέπται ἐξέλθωσι νὰ τοὺς συλλάβωσι. Τὴν δ' ἐπαύριον τὴν 4 τῆς πρωΐας παρουσιάσθην εἰς τὸ οἴκημά των καὶ τοὺς συνέλαβον εἰς τὴν κλίνην των. Οὐδὲν ὅμως ὕποπτον ἐφαίνετο εἰς τὸ δωμάτιόν των· ἔστειλα κ' ἔκραξα τὸν ἀστυνόμον καὶ ἐπεχειρήσαμεν ἔρευναν ἀπὸ τῆς ὁποίας οὐδὲν προέκυψε. Τότε ἤρχισα νὰ φοβῶμαι, ὄχι ὅτι ἠπατήθην, ἀλλ' ὅτι, ἐπειδὴ ἔφθασα ἀργὰ, τὰ ὡρολόγια θὰ ἔκαμαν πτερά. Εἰς τὸ δωμάτιον ὑπῆρχε μέγα παράθυρον βλέπων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ οἴκου. Ἀνοίξας δὲ αὐτὸ διὰ νὰ ἀερισθῇ τὸ δωμάτιον, παρετήρησα ἐργαστήριον σιδηρουργοῦ.

— Τῇ ἀληθείᾳ, εἶπον κατ' ἐμαυτὸν, τί παράδοξον ἂν ὁ σιδηρουργὸς οὗτος κατεσκεύασε τὸν μοχλὸν, ἀγνοῶν εἰς τί ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ. Καὶ λαβὼν τὸ ἐργαλεῖον, τὸ ὁποῖον εἴχομεν φέρει μεθ' ἡμῶν, κατέβην εἰς τὸ σιδηρουργεῖον καὶ ἠρώτησα τὸν ἐργαστηριάρχην ἂν τὸ κατεσκεύασεν αὐτός.

— Ὄχι, Κύριε, μοὶ ἀπεκρίθη, ἐγὼ μόνον προσήρμοσα εἰς αὐτὸ λαβὴν πρὸς χρῆσιν ἑνὸς τῶν νέων, εἰς τῶν ὁποίων τώρα εὑρίσκεσθε. Μὲ εἶχον εἰπεῖ ὅτι τοὺς χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ μετακινοῦν τὰς δέσμας τῶν ἐμπορευμάτων.

Οὐδεμία πλέον ἀμφιβολία ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ κλέπται. Μετὰ σπουδῆς λοιπὸν ἐπέστρεψα ἐπάνω καὶ διέταξα συντονωτέρας ἐρεύνας. Τὰ στρώματα ἐξηλώθησαν, τὸ ἐν αὐτοῖς χόρτον ἐκενώθη, οἱ τοῖχοι ἐξητάσθησαν, τὰ ὑαλία τῶν παραθύρων ἐξεκολλήθησαν, καὶ θερμάστραι καὶ σκευοθῆκαι ἠρευνήθησαν λεπτομερῶς. Ἀπελπίσθημεν δὲ μηδὲν εὑρίσκοντες, καὶ μετὰ ἀνωφελεῖς ἐρεύνας τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας, ἀπεφασίσαμεν ν' ἀναχωρήσωμεν. Τὴν ἐπιοῦσαν ὅμως νέα πάλιν ἔρευνα ἐγένετο εἰς τὸ δωμάτιον. Ἐξετάζοντες τὴν ὀροφὴν παρετηρήσαμεν ὅτι ἄνωθεν τῆς κλίνης ὑπῆρχέ που λεπτοτάτη καὶ σχεδὸν ἀόρατος διαφορὰ χρώματος. Ἀναβὰς δέ τις εἰς τὴν κλίνην ἐκτύπησε μὲ στιβαρὰν χεῖρα τὸ μέρος ἐκεῖνο, καὶ ἀνοιχθείσης ὀπῆς κατέπεσαν ῥύδην μίγδην ἐπὶ τοῦ ἐφαπλώματος ὡρολόγια ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, μὲ κυλίνδρους, μὲ ἀγκύρας, ὅλα τέλος τὰ κλαπέντα. Οἱ κλέπται, διὰ νὰ τὰ κρύψουν εἶχον ἀνοίξει τρύπαν εἰς τὴν ὀροφὴν, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἔφραξαν μὲ χονδρὸν χάρτην, τὸν ὁποῖον ἐχρωμάτισαν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀκόμη στεγνώσει ἐφαίνετο ἡ διαφορά.

Μετά τινα χρόνον οἱ δύο κλέπται ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον, τὸ ὁποῖον τοὺς κατεδίκασεν εἰς δέκα ἐτῶν δεσμά.

Ἐκ τίνος δὲ προῆλθεν ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀνακαλύψεως; ἀπὸ τεμάχιον ῥυπαροῦ χαρτίου εἰς ὃ οὐδεμία ἐδίδετο προσοχή.

Γ. Μ.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Πολλὰ καὶ τῷ ὄντι ποικίλα ἠδύνατό τις νὰ γράψῃ ἀπὸ τῆς παρελθούσης πρώτης Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν ἐγράφησαν αἱ τελευταῖαι ἡμῶν λεσχηνεῖαι, αἱ πολυποίκιλον μὲν, πολύθυρον δ' ἐσθῆτα περιβεβλημέναι. Ἀλλὰ πρῶτον ὁ μέλλων νὰ γράψῃ αὐτὰ ἔπρεπε νὰ μὴ εἶχεν ὑπεσχημένον ὅτι περὶ πολιτικῶν δὲν ὁμιλεῖ — δὲν γράφει δηλαδὴ, διότι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ὁμιλήσῃ τις ἐν Ἀθήναις περὶ πολιτικῶν;— Ἀρκοῦσιν αἱ ἐφημερίδες, ἴσως δὲ καὶ περισσεύουσιν, ἀφοῦ μάλιστα τῆς «Αὐγῆς» μόνης καταδυσάσης εἰς σκοτίαν νύκτα καὶ ἐντελῶς διαμελισθείσης, πολλοὶ ἄλλοι ἀνεφάνησαν δημοσιογραφικοὶ κομῆται, ὧν τὸ ἀστεροσκοπεῖον διαγράφει τὴν τροχιάν. Ἀλλ' οἱ ἀστρονόμοι, ὡς ἄλλοτέ ποτε οἱ ἀστρολόγοι, ἀπατῶνται πολλάκις· πολλάκις ὁ κομήτης, ἄλλην γνώμην ἔχων περὶ τῆς ὁδοῦ ἣν πρέπει νὰ *τηρήσῃ*, παραιτεῖ τὴν ὑπ' ἐκείνων δεικνυμένην ὁδὸν καὶ πλησιάζει πρός ἄλλο τι ἄστρον τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς, καὶ, ἢ καταστρέφεται, ἢ καταστρέφει, ἢ χωνεύεται δίκην σιδήρου, διασπᾶται καὶ διαμελίζεται ὑπὸ τοῦ γείτονος ἄστρου καὶ *διασκορπίζονται τὰ διάφορα αὐτοῦ στοιχεῖα*, ἢ νικηφόρος πυρπολεῖ καὶ γῆν καὶ ὕδωρ. Ἔπειτα, ἐρωτήσειεν ἄν τις, τίς εἶναι ὁ δεύτερος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἐγράφησαν *ποικίλα* τὴν α' Νοεμβρίου; — Ἔλλειψις ἡσυχίας, τάξεως καὶ ἐλευθερίας τοῦ νοός;—Καὶ διατί ἀφοῦ ὑπάρχει τάξις πραγμάτων;—Ἔλλειψις ὕλης;—Ἴσως... ἀλλ' ὅμως ἠδυνάμην νὰ *ὑλοτομήσω* καθ' ὅλον τοῦ Κέκροπος τὸ ἄστυ . . . Εἰς τὴν ἀγορὰν ἀνεφάνη ὁ *ἀστεῖος* καὶ *εὐώνυμος* καὶ *ἑλληνικώτατος* καὶ *εὔφημος* Καραγκιόζης (πότερον,

ὦ ἄνδρες γραμματικοί, δύο γ ἢ γκ;) ὄχλου δὲ καὶ παιδίων σμήνη συῤῥέουσιν ἀθρόα περὶ τὴν, ὡς μὴ ὤφελε, στενὴν θύραν τοῦ εἰς θέατρον μετασχηματισθέντος ἀλευροπωλείου.—Ὁ Θέσπις ἔχριε τὸ πρόσωπόν του διὰ λάσπης οἴνου· ὁ Καραγκιόζης δι' ἀλεύρου· πόσον ὅμως ὠφελιμώτερον θὰ ἦτο εἰς αὐτὸν τὸ νεωστὶ ἐν Πειραιεῖ ἀνεγερθὲν ἀτμοκίνητον ἀλευροποιεῖον! Ἐκεῖ ἠδύνατο νὰ ἀναβαίνῃ καὶ καταβαίνῃ ἀτμοκίνητος, ὡς θεὸς ἐκ μηχανῆς.—Εὐτυχὴς δ' ὁ ἔχων μίαν ἢ δύο δεκάρας καὶ δυνάμενος νὰ δαπανήσῃ αὐτὰς εἰς τὸ ὠφέλιμον καὶ τερπνὸν τοῦτο θέαμα, εὐτυχὴς ὁ δυνάμενος νὰ συλλέξῃ τοὺς πρώην ἀπηγορευμένους ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ἁβροὺς καρποὺς τῆς καλλιλογίας τοῦ Καραγκιόζη! Δυστυχὴς δὲ καὶ τρισαθλία ἡ ἀποροῦσα χρημάτων μοσχομάγκα, ἡ διὰ τὴν ἔνδειαν καὶ τὴν εἰς βώλους καὶ κάρυα καὶ ἄλλας παιδιὰς *ἐλευθέραν* σπατάλην τῆς περιουσίας της, εἰς μόνην τὴν θέαν τῆς ὑπὲρ τὴν θύραν ἀνηρτημένης εἰκόνος περιοριζομένη, εἰκόνος γραφείσης ὑπὸ Ἀπελείου χειρός. Κατακηλεῖται μελαγχολική, ἡ κακοδαίμων! ὑπὸ τοῦ κατ' ἀσθενεῖς δονήσεις φθάνοντος εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτῆς ἤχου τοῦ καπυροῦ δαερέ καὶ τοῦ *ἐμπλήκτου* ταμπουρᾶ, διότι τίς ἀγνοεῖ ὅτι τὸ πλῆκτρον τῶν ἀρχαίων ἔφθασε καὶ μέχρις ἡμῶν;

Ἐν δὲ τῇ πόλει, αἱ μὲν ἑλληνικαὶ παραστάσεις ἐσπάνισαν, αἱ δὲ ἰταλικαὶ ἐξακολουθοῦσι χωλαίνουσαι. Καταπεσόντος τοῦ *Ἀρόλδου* καὶ ποδοκροτηθέντων καὶ κατασυριχθέντων ἀδίκως τῶν ἐν τῷ Elixir d'amore ὑποκριτῶν, διεδέξατο αὐτὰ ἡ γαλλιταλικὴ Traviata καὶ αὐτὴ ὑποσκάζουσα.

Ἐσχάτως ἀνηγγέλλομεν τὴν ἐπιτυχίαν Ἕλληνος ἀξιωματικοῦ κατὰ τὰς ἐν Παρισίοις αὐτοῦ σπουδάς, σήμερον δὲ χαίρομεν μεγάλην χαρὰν βλέποντες καὶ ἕτερον εἰδικὸν ἄνδρα προστιθέμενον εἰς τοὺς ὀλίγους ἐν Ἑλλάδι. Ἡμεῖς εἰδικῶν κυρίως ἀνθρώπων στερούμεθα, ἕνεκα τοῦ μικροῦ πληθυσμοῦ, τῆς πενίας καὶ τῶν στενῶν ὁρίων· ἀλλὰ πρό τινων ἐτῶν βλέπομεν φανεροὺς ἀγῶνας τινῶν ἰδιωτῶν ὅπως καὶ κατὰ τοῦτο τιμήσωσι τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα. Καὶ τῷ ὄντι ὁποία καὶ ὁπόση τιμή! καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν εἷς μόνος ὀφθαλμιατρὸς καὶ αὐτὸς Ἕλλην, ὁ Κ. Ἀναγνωστάκης, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἑσπερίαν Εὐρώπην γνωστός. Τοιοῦτον λέγομεν καὶ τὸν Κ. Κωνσταντῖνον Κασαβέτην, ἐσχάτως ἐκ Παρισίων ἐλθόντα, ὅπου ἐπιμελῶς ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν, ἰδίως δὲ τὰ τῶν ὀδόντων, τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἐγκυκλίου παιδείας κάτοχον. Ἄδικον θὰ ἦτο βεβαίως νὰ μὴ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὸν μεταφραστὴν τῶν *Στοιχείων τῆς Γεωμετρίας Λεγένδρου*, Κ. Δαμασκηνόν, ὃν ἐγνωρίσαμεν ἐπιμελέστατα ἀσχολούμενον ἐν Παρισίοις εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ ἰδίως εἰς τὰ τῆς Ἀστρονομίας.

Ἀλλὰ βλέπω ὅτι ἀπὸ ἀστρονομίας εἰς ἀστυνομίαν καὶ ἀπὸ ταύτης πάλιν εἰς ἀστρονομίαν κατηντήσαμεν.

Ἔχει ὅμως καὶ ἡ μὴ εἰδικότης τὸ καλόν της· π. χ. ἐνῷ εἰς τὰς πόλεις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης οἱ ἔμποροι τῶν λεγομένων nouveautés μόνον τὰ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα ἐνδύματα περιλαμβανόμενα πωλοῦσιν, ἐδῶ ὕπαγε εἰς τοῦ Γάλλου καὶ δύνασαι νὰ ἀγοράσῃς μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς· α΄. τὰ λεγόμενα ἐνδύματα, πανικὰ κτλ. β΄. ὅπλα παντὸς εἴδους καὶ ἕως ἐδῶ ὑπάρχει σχέσις, διότι *ὅπλον* τῆς σεμνότητος εἶναι καὶ τὰ ἐνδύματα· γ΄. σανδάλια καὶ ὑποδήματα, ἤτοι ἀνθρωπίνους *ὁπλάς*· δ΄. σφραγίδας, χαρτοφυλάκια, ῥάβδους καὶ βακτηρίας κτλ. ε΄, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὥστε δὲν ἔχει κανεὶς ἀνάγκην νὰ τρέχῃ εἰς πολλὰ μέρη διὰ νὰ ἀγοράζῃ ἕκαστον εἶδος. Εἰς τοῦ Μαυρικίου μάλιστα εὑρίσκεις καὶ μῦρα καὶ σοκολάταν καὶ κηρία καὶ κλωδία καὶ εἴ τι ἄλλο. Οἱ παντοπῶλαι δικαίως δύνανται νὰ κινήσωσιν ἀγωγὴν κατὰ τῶν ἐμπόρων τούτων, ὡς εἰ μὴ λόγῳ, τοὐλάχιστον ἔργῳ σφετεριζομένων τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν.

Εἰσήλθομεν τέλος καὶ εἰς τὸν χειμῶνα· ὄρθρου βαθέως ἔτι σὲ ἐξυπνίζουσιν αἱ μελῳδικαὶ καὶ ἔῤῥινοι φωναὶ τῶν *σαλεποπωλῶν*. Δὲν εἰξεύρω ἂν τὸν παλαιὸν καιρὸν οἱ Μακεδόνες ἀπέστελλον εἰς τὰς Ἀθήνας σαλεποπώλας· τοῦτο μόνον εἶναι βέβαιον ὅτι, ἂν αἱ θεραπαινίδες τῆς φιλεργοῦ χήρας τοῦ Αἰσώπου (δηλαδὴ τῆς ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Αἰσώπου) ἔζων τὴν σήμερον, ἀδίκως θὰ ἀπέκτεινον τὸν ἀλεκτρυόνα αὐτῆς, διότι ἡ κυρία των θὰ τὰς ἐξύπνει ἐνωρίτερον, ἐννυχώτερον, ὡς λέγει ὁ Αἴσωπος, οὐχὶ ἀγνοοῦσα τὴν τῶν ἀλεκτρυόνων ὥραν, ἀλλὰ γινώσκουσα τὴν τῶν σαλεποπωλῶν. Περίεργον! εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου τὸ κλίμα εἶναι ψυχρόν, δὲν πωλοῦνται τὸν χειμῶνα θερμαντικὰ καὶ ζέοντα ποτά, τὸ δὲ θέρος πωλεῖται τὸ λεγόμενον *Κοκό*, ποτὸν ἐκ γλυκυῤῥίζης κατασκευαζόμενον καὶ εἰς τὴν *οἰκογένειαν* τῶν δροσιστικῶν κατατασσόμενον. Εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἀπαύστως αἴθριον καὶ γλυκὺν ἔχουσαν οὐρανὸν καὶ χειμῶνας ψυχροὺς σπανίως ἰδοῦσαν, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας τὸ θέρος θερμότατον ἔχουσαν, τὸν μὲν χειμῶνα θερμαίνεσαι διὰ σαλεπίου, ὡς οἱ ἐν Ῥωσίᾳ διὰ τεΐου, τὸ δὲ θέρος . . . ποῦ τὸ ἀντίστοιχον τοῦ Κοκό; Ὅπως πότ' ἂν ᾖ, ὅστις ἠναγκάσθη ποτὲ νὰ ἐξέλθῃ περὶ τὴν 4 ἢ 5 τῆς πρωΐας, δὲν εὗρε βεβαίως ἐντελῶς ἄμοιρα ῥομαντισμοῦ καὶ ποιήσεως τὰ σύμβολα τῆς ἀγρυπνίας, τοὺς σαλεποπώλας, οἵτινες ἐν χερσὶν ἔχοντες τὸν πεπυρωμένον αὐθέψην καὶ περὶ τὴν κοιλίαν τὰς κύλικας καὶ τὴν πεπεῤῥιζαν περιέρχονται δρομαῖοι ἐν τῷ σκότει τὰς τριόδους καὶ τὰς στενωποὺς τῶν Ἀθηνῶν.

Οὐχὶ τρίοδον ἢ στενωπὸν ἀλλὰ τὴν μεγάλην

ὁδὸν τοῦ Αἰόλου εἴδομεν ἐπὶ σκηνῆς φωταγωγημένην κ᾿ ἐστολισμένην διὰ ταπήτων, ἐπιγραφῶν καὶ δαφνῶν ὑπὸ τοῦ ἐπιτηδείου σκηνογράφου Κ. Ῥώτα. Ἡ σκηνογραφία παρίστησι τὴν διὰ τὴν πολλὴν συῤῥοὴν τοῦ πλήθους στενὴν αἰολικὴν ὁδὸν, ἀπὸ τῆς γωνίας τοῦ φαρμακείου τοῦ Καβάκου μέχρι σχεδὸν τῆς Χρυσοσπηλαιωτίσσης καὶ τοῦ ἀρίστου ζαχαροπλαστείου καὶ *σοκολατοποιείου* τοῦ Κ. Σπυρίδωνος Παυλίδου. Τὸ καφφενεῖον τῆς Ὡραίας Ἑλλάδος φαίνεται κάλλιστα καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ὡς καὶ αἱ ἀπέναντι οἰκίαι μετὰ τῶν ἐργαστηρίων, καὶ ἡ Ἁγία Εἰρήνη ἀπαστράπτουσα ὑπὸ φωτοχυσίας, καὶ ἡ παρ᾿ αὐτὴν πρωτοφυλακή. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ σκηνογραφία· τὸ δὲ παριστώμενον εἶναι σύνθεσις καλὴ ἰταλοῦ μουσικοῦ, ψαλλομένη ὑφ᾿ ἁπάντων τῶν ὑποκριτῶν τοῦ θεάτρου ἑλληνικὰ ἐνδεδυμένων ἐνδύματα, πλὴν ὀλίγων φορούντων τὰ *στενὰ* διὰ τὸ πιθανόν· ἑνὸς μόνου ἐνδύματος τὴν ἔλλειψιν παρετηρήσαμεν τῶν *βρακῶν*. Καὶ ὅμως αἱ *βράκαι* ἢ *βράκες* εἰσὶν ἀρχαιότατον ἔνδυμα, *τοῦ γαλλικοῦ μάλιστα συρμοῦ*, ἀφ᾿ οὗ καὶ μέγα τῆς Γαλλίας μέρος Gallia braccata, βράκας φέρουσα, ἢ, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ κατασκευάσωμεν, ὡς ἡ συνήθεια, ῥῆμα καὶ παρακείμενον *βεβρακωμένη Γαλλία* καλεῖται. Καλὸν λοιπὸν εἶναι νὰ διατηρηθῇ ἡ λέξις *βράκα*, *βράκος*, *βρακίον*, διὰ νὰ μὴ χαθῇ καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη παροιμία «δὲν ἠξεύρει νὰ δέσῃ τὰ βρακία του», «οὐκ ἐπισταμένης, λέγει ἡ Σαπφὼ, βράκεα ἕλκειν ἐπὶ τῶν σφυρῶν». Πῶς θὰ μείνῃ ἡ λέξις ἄνευ τοῦ πράγματος, καὶ πῶς ἡ παροιμία ἄνευ τῆς λέξεως; ἡμεῖς τοὐλάχιστον διαμαρτυρόμεθα κατὰ τῆς πρὸς τὰς βράκας ἀσεβείας ταύτης.

Ἐπέπρωτο λοιπὸν καὶ εἰς γραμματικὴν καὶ ἐτυμολογίαν νὰ φθάσωμεν; Φοβοῦμαι μήπως οἱ σχολαστικόφοβοι ἀναγνῶσται ἀποστρέψωσι τὸ πρόσωπόν των ἀπὸ τῶν ποικίλων μου. Καὶ ὅμως πόσον διαφέρει σχολαστικότης ἀπὸ σχολαστικότητος! Ἀναγνώσατε π. χ. τὸ ἑξῆς σχολαστικὸν γράμμα τὸ ὁποῖον ἔλαβον πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν.

« Ἐν Μεγάροις, τῇ 11 Ὀκτωβρίου, ἔτους σωτηρίου 1862.

» Κύριε Συντάκτα τῆς Πανδώρας,

» Ἐὰν κακῶς μου τὴν γυναῖκα οὕτω λέγῃς, τὸν πατέρα καὶ σὲ, τούς τε σοὺς ἐγὼ πλυνῶ. Μὲ συγχωρεῖς διότι σὲ ἐνέβαλον εἰς ἀνησυχίαν· μὴ ταράττεσαι· ἡ φράσις αὕτη δὲν ἀποτείνεται εἰς σέ· εἶναι φράσις τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ἀχαρνεῦσιν ἀποτεινομένη πρὸς ἄλλον. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἅμ᾿ ἀναγνώσας τὴν ἐπιστολιμαίαν μου ἀρχὴν, παρετήρησες εὐθὺς τὸ ὑπογεγραμμένον ὄνομα, διὰ νὰ βεβαιωθῇς ἂν τῷ ὄντι ὕβρισες τὴν γυναῖκα κἀνενός. Ἀλλὰ πρὸς τί ἡ φράσις αὕτη ἐν ἀρχῇ γράμματος;

» Ἀκουσίως ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν μου, μέλλοντος ν᾿ ἀρχίσω τὴν ἐξήγησιν τοῦ παραδόξου μου προοιμίου, ἀκουσίως μ᾿ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν ἡ εὐφυεστάτη τοῦ Ῥακίνα κωμῳδία, τὴν ὁποίαν καὶ δικηγόροι καὶ δικασταὶ ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἐγκόλπιον·

L'INTIMÉ.

Avant la naissance du monde . . .

DANDIN, bâillant.

Avocat, ah! passons au deluge.

L'INTIMÉ.

Avant donc
La naissance du monde, et sa création,
Le monde, l'univers, tout, la nature entière
Était ensevelie au fond de la matière ;
Les élemens, le feu, l'air, et la terre et l'eau
Enfoncés, entassés, ne faisaient qu'un monceau,
Une confusion une masse sans forme,
Un désordre, un chaos, une cohue énorme:
UNUS ERAT TOTO NATURAE VULTUS IN ORBE,
QUEM [GRAECI] DIXERE CHAOS, RUDIS INDIGESTA
[QUE MOLES]

(Dandin endormi se laisse tomber) (*)

» Καὶ ἐφοβήθην μήπως, ἀκούσας ἐτυμολογίας πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ αὐτοῦ πηγαζούσας καὶ ἐν τῇ Κιβωτῷ διασωθείσας, ἀποκοιμηθῇς, ὡς ὁ Δανδῖνος, καὶ πεσὼν πάθῃς κἀνὲν κακὸν κτύπημα. Παραλείπω λοιπὸν καὶ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τοῦ Δευκαλίωνος τὸν κατακλυσμὸν καὶ συντέμνων φθάνω εἰς τὴν Ἑλλάδα καθ᾿ ὃν καιρὸν ἀκμάζει.

» Οἱ προπάτορες ἡμῶν (καὶ μὴ νομίσῃς ὅτι κομπάζω ἐπὶ ταῖς πατραγαθίαις) οἱ προπάτορες, λέγω, ἡμῶν ἐπὶ μὲν ἀψύχων ἐχόντων ἀνάγκην καθαρισμοῦ ἔλεγον *πλύνω*, ἐπὶ δὲ ἐμψύχων *λούω*. *Ἔπλυνον* λοιπὸν τὰ σπάργανα τῶν νηπίων καὶ *ἔλουον* τὸν ἑαυτόν των καὶ τοὺς σκύλλους των.—Ἀλλὰ παρατήρησον ὁποία *ἀσυνέπεια*—νομίζω ὅτι τὴν λέξιν αὐτὴν ἀνέγνωσα εἰς ἑλληνικὴν ἐφημερίδα—ἔλουον τὰ ἔμψυχα καὶ ἐν τοσούτῳ μεταφορικῶς ἐπὶ ἐμψύχων ἔλεγον *πλύνω* ἀντὶ *λούω*. Ἐὰν κακῶς μου τὴν γυναῖκα οὕτω λέγῃς, τὸν πατέρα καὶ σὲ, τούς τε σοὺς ἐγὼ *πλυνῶ*. Ἀλλ᾿ ὁ λαὸς, ὅστις ποτὲ δὲν ἐδιδάχθη τὰς ἀνόστους γραμματικὰς, διώρθωσε τὸ γλωσσικὸν ἁμάρτημα. Ὅθεν εἰς τὴν αὐτὴν φράσιν πῶς λέγει ἡ συνήθεια; Ἐὰν κακολογῇς κατ᾿ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν γυναῖκά μου, *θὰ σοῦ λούσω* τὸν πατέρα καὶ σὲ καὶ ὅλους τοὺς συγγενεῖς σου.

» Χαίρω ὅτι κατώρθωσα τέλος πάντων καὶ ἐγὼ μίαν ἀνακάλυψιν· σὲ ἀσπάζομαι δὲ φιλικῶς, πιστεύων ὅτι ἀρκετὰ εἰργάσθην, ὥστε νὰ μείνῃ τὸ ὄνομά μου ἂν ὄχι εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων, τοὐλάχιστον εἰς τὴν τῶν γραμμάτων ἱστορίαν.

» Ἔῤῥωσο.

» Κ. Κ. »

(*) Les Plaideurs.

Ταῦτα μὲν ὁ φίλος· ἐγὼ δέ; — Μένω ἄφωνος ὑπὸ θάμβους, ἀφ' οὗ μάλιστα ἄλλος τις φίλος παρὼν καὶ ἀκούσας τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ἠρώτησε μήπως ὁ ἐν Μεγάροις ἔχῃ μᾶλλον ἀξιώσεις νὰ σημειωθῇ εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν.

Σ.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Πρὸς τὸν Κύριον Κ. Ζ. (*)

—ooo—

Ἐσίγησεν, ὦ φίλ', ἐδῶ ἡ τρυφερά μου Μοῦσα
Ἀντὶ ἡλίου φωτεινοῦ σκότος παχὺ εὑροῦσα
Κι' ἀντὶ γλυκέος ἔαρος χειμῶνα κρυερόν.
Ἡμιτελὲς τὸ ᾆσμα της ἀφῆκ' ἐπὶ τῆς λύρας,
Κι' ὡς πρὸς τὰ νέφη τὸ πτηνὸν φεύγει τὴν λύσσαν θήρας,
Οὕτω κ' ἐκείνη ἔφυγε πρὸς ἄλλον οὐρανόν.

Ἐνῷ καρδίαι πέριξ μου ἀναίσθητοι ἐδρεύουν,
Αἵτινες μὲ τὸν βόρβορον τῆς ὕλης φαρμακεύουν
Τὴν ποίησιν, ἄνθος τερπνὸν καλλῦνον τὴν ζωήν,
Κ' ἐνῷ πυκνὴ προλήψεων δυσώδης ἀτμοσφαῖρα
Μολύνει τὸν θωπεύοντα τὴν λύραν μου ἀέρα
Καὶ πήγει τῶν ᾀσμάτων μου τὴν πάλλουσαν φωνήν,

Θέλεις ἐδῶ ἡ Μοῦσά μου οἰστρήλατος νὰ ψάλλῃ
Ἐδῶ, στὴν γῆν τοῦ ὑλισμοῦ, ἐδῶ, ἐδῶ νὰ θάλλῃ
Ὑπὸ τὸ κάλυμμα νυκτὸς τοσούτῳ παγερῆς!
Κυπάρισσοι μόνον ἐδῶ σκιάζουν πᾶν μου βῆμα
Καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ὄρθρου του ἕως τὸ κρύον μνῆμα
Κρᾶμα θὰ ἦν' ὁ βίος μου δακρύων καὶ χολῆς.

Τί πρὸς ἐμὲ ποιητικὸς ὁρίζων καὶ ὡραῖος
Καὶ οὐρανὸς γλαυκονεφὴς καὶ πόντος γαληναῖος
Καὶ φύσις διαλάμπουσα τόσον πολυτελῶς,
Ἐὰν ἐγὼ κυλίωμαι εἰς τρύγα ἀδοξίας,
Δεσμώτης δυσανασχετῶν κοινωνικῆς δουλείας,
Καὶ αἱ καλαί μου φεύγωσιν ὧραι ἀνωφελῶς;

Δὲν προσποιεῖ τὸ πλαίσιον ἀξίαν εἰς εἰκόνα,
Ἧς πεφυρμένα χρώματα ἀποτελοῦσι μόνα
Τὴν ἐγγραφεῖσαν ἀτέχνως πολύπλοκον σκηνήν,
Οὔτε ἀρέσκει ὁ καρπὸς ὁ ἔξωθεν ὡραῖος,
Σκώληξ ἐνῷ στὰ σπλάγχνα του φωλεύει πειναλέος
Λυμαίνεται τὴν γύρω του λευκόχυμον τροφήν!

. . . .

Μάτην ὁ νοῦς μου καὶ ποτὲ ὑψοῦται στοὺς αἰθέρας
Καὶ μάτην στρέφω τ' ὄμμα μου πρὸς λαμπροτέρας σφαίρας
Ὑψηλοτέρων τῶν ψυχρῶν τοῦ ὄχλου ἰδεῶν,—
Τὸ πῦρ, ὅπερ αἰσθάνομαι ἐντός μου ὑποκαῖον,
Δὲν θέλει χύσει ζωηρὸν πώποτε καὶ γενναῖον
Ἐκλάμψεις δόξης διαυγεῖς στὴν πρὸ ἐμοῦ ὁδόν.
Ἥλιος δόξης δι' ἐμὲ ποτὲ δὲν θ' ἀνατείλῃ,
Ἀλλὰ θολὸς καὶ ἄγνωστος ὁ βίος μου ὀφείλει
Νὰ ἀποῤῥεύσῃ βαθμηδὸν ὡς ὄνειρον σκιᾶς; . . .
Ὦ σεῖς χρυσαῖ ἐλπίδες μου τῆς πρώτης ἡλικίας,
Ὡς ἐλαφρὸν σᾶς ἥρπασε πτέρωμα μετὰ βίας
Ὁ τῆς πραγματικότητος ἀκάθεκτος βοῤῥᾶς,

Κ' ἤδη, ὦ φίλ' ἐσίγησεν ἡ νεαρά μου Μοῦσα
Ἀντὶ ἡλίου φωτεινοῦ σκότος ἐδῶ εὑροῦσα
Κι' ἀντὶ γλυκέος ἔαρος χειμῶνα κρυερόν.
Ἡμιτελὲς τὸ ᾆσμα της ἀφῆκ' ἐπὶ τῆς λύρας
Κι' ὡς πρὸς τὰ νέφη τὸ πτηνὸν φεύγει τὴν λύσσαν θήρας
Ἔντρομος ὑπεξέφυγε πρὸς ἄλλον οὐρανόν!

. . . .

(*) Ὁ φίλος οὗτος μοὶ ἔγραφέ ποτε ἐξ Ἀθηνῶν· «Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἡ Μοῦσά σου ἀναζωπυρουμένη ὑπὸ τῶν καλλονῶν τῆς Ἑπταλόφου καὶ τοῦ ποιητικοῦ αὐτῆς ὁρίζοντος οἰστρηλατεῖται καὶ ἐξεγείρεται» Ἀπάντησις δ' εἰς ταῦτα εἶνε οἱ ἄνω στίχοι.

—ooo—

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ.

—

Πρὸς τὸν Κύριον Φ,— Δ,—

Εἰς Παρισίους.

Could I remount the river of my years
To the first fountain of our smiles and tears,
I would not trace again the stream of hours
Between their outworn banks of wither'd flowers,
But bid it flow as now—until it glides
Into the number of the nameless tides . . .

BYRON.

Ἐνῷ ἀκόμη ὁ ἀστὴρ τοῦ βίου μας αὐγάζει
Καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου μας ἀκτίς του παίζει μία,
Ἐνῷ τὰ βλέφαρά μας νὺξ ἀκόμη δὲν σκιάζει
Κ' ἡ λίμνη ἐφ' ἧς πλέομεν εἶν' ἤρεμος καὶ λεία,
Ἀνάσχες, φίλε, πρὸς στιγμὴν τῆς λέμβου μας τὸν δρόμον
Καὶ πρὸς τὸ φεῦγον Παρελθὸν ἂς ῥίψωμεν ἓν βλέμμα,
Πρὶν τὸν σκληρόν του ὁ χειμὼν μᾶς ἐπιβάλῃ νόμον
Ἢ κλύδων εἰς τὰς φλέβας μας παγώσῃ τις τὸ αἷμα.
Βραδύτερον, ἀπαίσιος, τίς οἶδ'; ἴσως τις τύχη
Τὸ σκάφος μας τὸ εὔθραυστον πρὸς τρίμματ' ἀναμένῃ.
Ἡ αὔρα αὕτη ἥτις νῦν τὰς πτέρυγάς του λείχει
Μὴ θάῤῥει—αὔρα πάντοτε τερπνὴ δὲν θέλει μένει.

Καὶ πρῶτον ἐπὶ τῆς λευκῆς ἐκείνης παραλίας
Τῶν βρεφικῶν μας ἴδ' ἐκεῖ τὰ ἴχνη τῶν βημάτων,
Ὁπότ' ἀκόμη νήπιοι παῖδες μετὰ δειλίας
Τὴν νάρκην ἀπεῤῥίπτομεν τῶν πρώτων κινημάτων.
Ἐκεῖ, πρὶν ἔτι στῆς ζωῆς τὸ πλοῖον ἐπιβῶμεν
Ναῦται, κ' ἡ πέτρα μ' ἁλμυροὺς ἀφροὺς μᾶς περιλούσῃ,
Παρὰ τὴν ὄχθην εὔθυμοι κι' ἀμέριμνοι ἐζῶμεν
Πρὶν τις φροντὶς τοῦ λογισμοῦ τὰ ῥόπτρα ἔτι κρούσῃ.
Καὶ ἂν τυχὸν ἐβλέπομεν τὸ κῦμα ποτ' εἰς ζάλην
Κι' ἂν καὶ μακρὰν, στὰ στήθη μας ὁ φόβος εἰσεχώρει,
Ἐτρέχομεν πρὸς ἄσυλον—τὴν μητρικὴν ἀγκάλην
Κ' ἓν φίλημα τοῦ τρόμου μας τὸ δάκρυ 'παρηγόρει!

Εἰπὲ, δὲν βλέπεις νέφαλον ἐπίχρυσον ἐκεῖνα
Τὰ ἔτη τὰ εὐδαίμονα κι' ἀθῶα περιβάλλον,
Δὲν βλέπεις ῥόδ' ἀμάραντα, λευκὰ δὲν βλέπεις κρίνα
Ἐκεῖ στὴν ὄχθην πέλαγος δὲν βλέπεις ἴων θάλλον;
Ὦ, μόνον παῖδες πέπρωται νὰ παίζωμεν μὲ ῥόδα,
Καὶ, παῖδες, τὰ ἡδέα των δὲν ἐκτιμῶμεν μῦρα,
Ἀλλ' ἀλαζόνα ἐπ' αὐτῶν φέρομεν φεῦ! τὸν πόδα
Ἐνῶ κἂν ἓν βραδύτερον δὲν μᾶς δωρεῖ ἡ Μοῖρα.

Θνητοί! ἡ εὐτυχία μας στὴν ἡλικίαν μόνον
Τὴν παιδικὴν, τῆς ἐντελοῦς ἀγνοίας ἀναθάλλει.
Ὁ νοῦς μας μάτην τὴν ζητεῖ στὸν μετὰ ταῦτα χρόνον
Καὶ μάτην τέλος ἂν ποσῶς ὑπάρχῃ ἀμφιβάλλει.

. . . .

Ἴδε κατόπιν,— ἄρχεται ἡ πρώτη ἀηδία
Κ' ἡ τῶν πτερύγων δεξιὰ τοῦ ὄλβου μας ἐκόπη.
Τὰ ἄνθη διεδέχθησαν τὰ σκυθρωπὰ βιβλία
Καὶ διδασκάλου ἡ μορφὴ, βρυκόλαξ, καὶ οἱ κόποι.
Ἀντὶ αἰθρίου οὐρανοῦ πνιγώδης ἀτμοσφαῖρα
Ἤδη Σχολῆς τὰ στέρνα μας τὰ νεαρὰ βαρύνει,
Κ' εἰς τῆς ξηρᾶς Γραμματικῆς τὰς Κλίσεις ἡ προτέρα
Ἀμεριμνία ἔντρομος ταχέως μᾶς ἀφίνει.
Ἐδῶ, τραχεῖα Ἄλγεβρα μ' ἀνίσους ἐξισώσεις,
Ζοφώδης ἐκεῖ Τάκιτος μὲ σιγηλὰς ἐκφράσεις,
Στρυφνὰ κατόπιν σχόλια,— παρέχει σημειώσεις,
Ἰδοὺ καὶ ταύτης τῆς ζωῆς τὰ τέταρτα κ' αἱ φάσεις

Τὴν ἐποχὴν ὅμως αὐτὴν καί τις ἀκτὶς φωτίζει
Ἀπαύγασμα ἀειλαμποῦς ἡλίου— ἡ φιλία,
Αἴσθημα ὦ! παρήγορον, ὅπερ ἀνακουφίζει
Τὰς θλίψεις μας ὅταν ἐντὸς στενάζῃ ἡ καρδία.
Τὰς χεῖρας τότε ἐτείναμεν, ὦ φίλε, πρὸς ἀλλήλους
Κ' εἰς λέμβον μίαν ἀδελφοὶ ἔκτοτ' οἱ ξένοι τέως
Τὸν βίον διαπλέομεν καὶ πρὸς ἀκτὰς ἀδήλους
Συνναῦται τὸ πηδάλιον στρέφομεν θαῤῥαλέως.

. . . .

Ἴδε παρέκει, — τῆς χολῆς ἐκτείνεται τὸ μέρος
Ὅπου πυκνοὶ ἐκφύονται τῶν θλίψεων οἱ κλῶνες.
Ἐκεῖ μᾶς οἰνοχόησε τὸ νέκταρ του ὁ Ἔρως
Κι' ἀνθ' ἡδονῆς τὰ χείλη μας ἔδαψαν ἀλγηδόνες.

Δέκα καὶ πέντ' ἤμην ἐτῶν μόλις ἐξαίφνης ὅτε
Σ' τὴν νύκτα τῆς καρδίας μου ἀνέτειλαν αἱ πρῶται
Ῥοδόχροες τοῦ ἔρωτος αὐγαὶ καὶ θερμόγονοι.
Οἴμοι! παρῆλθον ἔκτοτε πικροὶ καὶ μαῦροι χρόνοι,
Παρῆλθον μῆνες στεναγμῶν, νύκτες κλαυθμῶν παρῆλθον
Παρῆλθον ἀπελπιστικῶς ὀδύνης πυκνὰ νέφη,
Ἀλλ' εἰς τὸν νοῦν μου αἱ στιγμαὶ, ὢ ὄχι! δὲν ἀπῆλθον
Ἐκεῖναι ὅσας ὁ ἁγνός ἔρως μου περιστέφει.

Ὄχι, δὲν ἐλησμόνησα τὴν ἔκστασιν τὴν θείαν
Εἰς ἣν μεθύων ἔπλευσα ὅτε τὸ πρῶτον πάλλων
Τὸ στῆθος τὸ ἐφηβικὸν καὶ πάλλων τὴν καρδίαν
« Τὴν ἀγαπῶ » κ' ἐγὼ αὐτὸς ἀκόμη ἀμφιβάλλων
Πρὸς ἐμαυτὸν ἐτόλμησα δειλῶς νὰ ψιθυρίσω
Καὶ τὰ πτερὰ τῶν πόθων μου ἐλεύθερα ν' ἀφήσω·
Ὅτε εἰς τέως ἄγνωστον ζωὴν εἰσῆλθον πρῶτον
Καὶ εἶδον γλυκὺ ἅπασαν τὴν φύσιν μειδιῶσαν
Κ' ἐνόμισα Παράδεισον τὴν γῆν χαρᾶς κ' ἐρώτων
Κ' ᾐσθάνθην τὴν καρδίαν μου ὑφ' ἡδονῆς σκιρτῶσαν!
Ὄχι, δὲν ἐλησμόνησα τ' ἀστράπτον της τὸ βλέμμα
Τὸ χύνον λάβας ῥύακας σ' ἀκράτητόν μου αἷμα
Καὶ τὰς τοῦ ἐγκεφάλου μου ἐξάπτον φαντασίας
Ὡς ἔλαιον φλογιστικὸν πυρκαϊᾶς θρασείας·
Ἀκόμη μένει ζωηρὸν τὸ φάσμά της ἐμπρός μου,
Ἰδοὺ, ἐμπρός μου τὴν ὁρᾷ ἐδῶ ὁ ὀφθαλμός μου
Ὢ ναὶ, τὴν βλέπω . . . μειδιᾷ ὡς ἐμειδία πάλαι·
Τὴν θελκτικήν της κεφαλὴν στὸν ὦμόν μου ἐρείδει
Κ' ἐμὲ πάλιν τὸ ὄμμά της ἐμὲ στρέφει νὰ ἴδῃ
Καὶ πάλιν αἱ εὐώδεις της μὲ θλίβουσιν ἀγκάλαι.

Εἰς αὔραν πάλιν αἱ πνοαὶ μας μίαν συγκιρνῶνται
Καὶ πάλιν αἱ καρδίαι μας θιγόμεναι συμπάλλουν
Καὶ πάλιν εἰς τὰ χείλη μου τὰ χείλη της κολλῶνται
Κ' εἰς τὴν ψυχήν μου ἡδονὰς τῶν οὐρανῶν ἐμβάλλουν!
Ὦ Χερουβεὶμ σεῖς ἄγγελοι, ὦ ἅγια σεῖς ὄντα
Ἅτινα εἰς αἰώνιον πλέετ' εὐδαιμονίαν,
Εἰπέτ' ᾐσθάνθητε ποτὲ τὰ στήθη σας ἐρῶντα,
Ἠσθάνθητέ ποτ' ἔρωτος φιλήματος μαγείαν;
Εἰπέτ'! . ἂν ὄχι, ἀπρεπῶς σεῖς ἄγγελοι καλεῖσθε.
Ἂν ὄχι, ὄχι οὐρανὸν ἀλλ' Ἔρεβος οἰκεῖτε,
Ἂν ὄχι, ὁ Παράδεισος ἐπὶ τῆς γῆς μας κεῖται
Κ' ἡμεῖς, ἡμεῖς οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ θνητοὶ σεῖς εἶσθε! . . .
Ἀλλὰ τί λέγω! . . . λησμονῶ, ὁ ἄφρων, τόσας θλίψεις.
Τὴν μετὰ ταῦτα ἄκρατον τοῦ χωρισμοῦ πικρίαν,
Τὸ βάσανον τὸ ἄσβεστον τῆς μετὰ ταῦτα δίψης
Ἥτις σφοδρῶς τὰ σπλάγχνα μου μ' ἔξαψιν ὀλεθρίαν
Διέφλεγε τὴν φίλην της εἰκόνα κἂν πρὸς μίαν
Μόνην στιγμὴν πλησίον μου νὰ ἐπανίδω πάλιν
καὶ κλείσω τὴν ἀγκάλην της εἰς ταύτην τὴν ἀγκάλην . . .

Τοῦ παρελθόντος φάσματα μακρὰν, ὦ ἀναμνήσεις
Μὴ τὰς πληγάς μου ξέετε, τὰς μόλις οὐλωθείσας
Μὴ μόλις τῶν δακρύων μου τὰς στειρευσάσας βρύσεις
Νέας πηγὰς προσφέρετε εἰς λύπας ἀντληθείσας!
Ἀρκεῖ! θυμίαμ' ἄφθονον ἔκαυσα στὸν βωμόν σας
Κ' ἡδονῆς ὥρας ποθητὰς προσέφερον θυσίαν.
Ἀκόμη ζῇ στὰ χείλη μου ἡ ἠχὼ τῶν στεναγμῶν σας
Κ' ἐντός μου ὑπὸ τὴν σποδὸν τρέφω ἀπελπισίαν.
Ἀρκεῖ! Μὴ πλέον κόπτετε τοῦ ὕπνου μου τὸ νῆμα,
Ἁρπυίας μὴ τοῦ λογισμοῦ, ἀπατηλοὺς ὀνείρους,
Μὴ πλέον! ἤδη ἤρχισα εἰς λήθην ὡς εἰς μνῆμα
Νὰ θάπτω τὰς ἐλπίδας μου τὰς πρὸ μικροῦ ἀπείρους.

Τὸ βλέμμά μου τὸ κεκμηκὸς ἀλλοῦ θὰ στρέψω ἤδη.
Τὸ παρελθὸν ἂν δάκρυα, τὸ μέλλον κἂν τί δίδει;

. . . .

Φίλ' ἐγγυτέρω ἴδ' ἐκεῖ—ὑπὸ σωρείαν φύλλων
Τύμβου στὴν ὄχθην μάρμαρον καλύπτει ἕνα φίλον.
Ἐνῷ τερπνὴ περὶ αὐτὸ ἡ φύσις ἐκδιπλοῦται,
Μονῆρες καὶ σιωπηλὸν μνημεῖον ἀνυψοῦται
Σῶμα ἀψύχου σώματος ἀλλ' ἄσπλαγχνον καὶ κρύον,
Θηλάζον καὶ τρεφόμενον μὲ γάλα τῶν δακρύων.
Ὦ, εὐτυχὴς ὅστις ποτὲ τοῦ βίου τὴν σελίδα
Ἀναγινώσκων ὄνομα γνωστὸν μὲ τὴν σφραγῖδα
Τὴν μελανὴν τοῦ Χάρωνος δὲν εἶδε σφραγισμένον
Καὶ φίλον Ὃν δὲν ἔκλαυσεν εἰς τάφον ἐῤῥιμμένον!
Τρισευτυχὴς ὅστις ποτὲ τ' ὄνομα τοῦτο κράζων
Θανάτου μόνου σιωπὴν δὲν ἤκουσε στενάζων
Ἢ φιλοπαίγμονα ἠχὼ γειτονικῆς Ἐρήμου
Εἰς τὴν φωνήν του ν' ἀπαντᾷ διὰ φωνῆς πενθίμου! . .
Ἴδε, κισσὸς τὸ μάρμαρον αὐτὸ περικαλύπτει
Καὶ ἐπ' αὐτοῦ μακρόφυλλος κλάδος ἰτέας κύπτει,
Ἀλλ' ὑπ' αὐτό; —τὸ πᾶν χειμὼν, τὸ πᾶν νὺξ ἐρεβώδης
Καὶ τῆς ἐκμηδενώσεως ὁ τύπος ὁ φρικώδης.
Μάτην τοῦ βίου ἔξωθεν περιφλοισβεῖ τὸ κῦμα
Καὶ μάτην πρὸς τὴν ὕπαρξιν ἓν μόνον φέρει βῆμα.
Ἀφοῦ ὁ λίθος ὁ βαρὺς μετέβαλεν ἐκείνην
Τὴν τάφρον εἰς αἰώνιον καὶ τελευταίαν κλίνην
Σιγὴ ἐντὸς ἀπαίσιος μονάρχης βασιλεύει
Καὶ τοῦ θανάτου ἡ σκιὰ ἀτάραχος φωλεύει.

Θάνατε! εἶσαι ἄχαρις καὶ μάτην ὡς ἑσπέρας
Σὲ παριστῶσιν ἥσυχον στὸ τέρμα τῆς ἡμέρας.

Μάτην τὸν φόβον ἡ ἐλπὶς θέλουσα νὰ καλύπτῃ
Μὲ ἄνθη ἀσμενίζεται τὰς φρίκας σου νὰ κρύπτῃ
Εἶσ' ἄχαρις, ὦ θάνατε, ἄχαρις καὶ φρικώδης
Κ' ἡ μυσαρὰ ἀγκάλη σου σκληρὰ καὶ παγετώδης! . . .

Λέγουν ὅτι ὁ θάνατος συντρίβει τὰς ἁλύσεις
Δι' ὧν στὸ σῶμα τὴν ψυχὴν προσέδεσεν ἡ φύσις
Κ' ἐλευθερίας κομιστὴς πρὸς κόσμον φωτὸς ἄλλον
Στὴν ὕλην ἀπροσπέλαστον καὶ ξένον πρὸς τὸν σάλον
Τῆς γῆς, ὅστις ὡς χείμαῤῥος στ' ὁρμητικόν του ῥεῦμα
Συστρέφων φύλλον προσριφθὲν ἀπὸ χειμῶνος πνεῦμα
Ἀκαταπαύστως τῶν θνητῶν τὸν βίον στροβιλίζει
Εἰς τὰ πτερά του τὴν ψυχὴν ταχὺς μετακομίζει.
Δὲν εἶν' ὁ τάφος, λέγουσιν, εἰμὴ ἁπλῆ τις κλίνη;
Ὅπου τὸ σῶμ' ἀτάραχος περιφρουρεῖ γαλήνη
Καὶ ὕπνος εἶν' ὁ θάνατος βαθὺς καὶ στιγμιαῖος
Ὃν διαδέχετ' ἥλιος ἄλλης ζωῆς ὡραῖος,
Μετ' εὐφροσύνης ἡ ψυχὴ ἔτ' ἀφυπνιζομένη
Εὐθὺς πρὸς τὴν ἀθάνατον πηγήν της ἀναβαίνει
Καὶ ἐλευθέρα τοῦ λοιποῦ ἐκεῖθεν ἐκ τῶν νόμων
Τοῦ χρόνου καὶ τοῦ σώματος στῶν οὐρανίων δόμων
Τὰς αἰθερίους φωτεινὴ περιπλανᾶτ' ἐκτάσεις
Ἢ εἰς τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ παρίσταται τὰς βάσεις.
Λέγουν . . . ἀλλὰ τίς οἶδε ἂν τὰ πάντα εἰκασίαι
Δὲν εἶναι καὶ παρήγοροι ἐλπίδων ὀπτασίαι;
Τίς οἶδ' ἂν τὰ δεσμὰ αὐτῆς ἀντὶ νὰ διαλύῃ
Ὁ θάνατος καὶ τὴν ψυχὴν στὸν τάφον δὲν ἐγκλείῃ
Ἀνεπαισθήτως ἕως οὗ ὁ χρόνος ἀναλώσῃ
Ὕλην καὶ πνεῦμα ἐνταυτῷ καὶ πάντα μηδενώσῃ;
— Τὸ πνεῦμα εἶν' αἰώνιον! — Ἔστω, ἀλλ' ἂν ὁμοίως
Ἡ νὺξ τοῦ τάφου ἐπ' αὐτοῦ ἐπίκητ' αἰωνίως;
— Τὸ πνεῦμα εἶνε φωτεινόν, ἡ νὺξ δὲν τὸ σκιάζει.
— Ἀλλ' ἂν τὸ φῶς του τῆς δαδὸς τὴν φλόγα ὁμοιάζει
Καὶ ὅλων τῶν αἰσθήσεων τὴν ὕλην κατακαύσῃ
Στὸν ζόφον τῶν τριγύρω του νὰ διαφέγγῃ παύσῃ;
Εἶτα, τίς οἶδ' ἂν φοβεραὶ καὶ τῶν νεκρῶν ἐπίσης
Τοὺς ὕπνους δὲν ταράσσωσιν ὀνείρων ἐμφανίσεις;
Τίς οἶδ' ἀνίσως καὶ ἀφοῦ τὸ σάβανον καλύψῃ
Τὸ σῶμα καὶ ἡ αἴσθησις ἡ ἐξωτέρα λείψῃ
Ἀφοῦ στὴν ἕδραν τῆς ζωῆς ἀποσβεσθῇ πᾶς ἦχος
Καὶ τὸ ἐπιθανάτιον τὴν περισφίξῃ ψῦχος,
Ζῶσαι εἰς τὸν ἐγκέφαλον δὲν μένουν ἔτι θλίψεις
Ἢ καὶ τὸ φρικωδέστερον ἂν συνειδότος τύψεις
Μὲ ὄνυχα ἀκάματον ὡς ἧπαρ Προμηθέως
Αἰώνια τὰ σπλάγχνα του δὲν σχίζωσι βαθέως
Ἢ ὡς μὲ σφῦραν πλήττουσαι τὰ ἔνδον τοῦ κροτάφου
Ἀπαύστως δὲν τρομάζωσι τὴν σιωπὴν τοῦ τάφου;

. . . .

Φίλε, ἐμπρός! τὰς κώπας σου καὶ κωπηλάτει πάλιν.
Τὸ παρελθόν μας θλιβερὰν προῤῥίπτει καὶ μεγάλην
Σκιὰν καὶ μόλις ἀμυδραὶ τῆς πρώτης ἡλικίας
Αὐγαί τινες τοῦ βίου μας χρυσόνουν τὰς πρωΐας.
Ἐμπρός! Ἐμπρός! τὴν λάμψιν μας μὴ πλέον τις ἀνέχῃ.
Πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ μέλλοντος πλησίστιος ἂς τρέχῃ!

Καὶ σύ, ὦ λίμνη τῆς ζωῆς, πολύσαλε; βαθεῖα,
Κύλα περὶ τὸ σκάφος μας τὰ κύματά σου λεῖα,
Ἕως οὗ δόξης φθάσωμεν ἀκύμαντον λιμένα
Καὶ βάλωμεν τὴν ἄγκυραν εἰς ἀσφαλῆ πυθμένα.

Σ. Σ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΕ ΡΕ-ΡΕ. Τὸ ἐν Ἐκκλησίᾳ ψαλλόμενον Τὲ ῥὲ-ῥὲ, ἀρχὴν ἔσχεν ἐπὶ τῶν τελετῶν, ἐθιμοταξιῶν καὶ παρατάξεων τῶν ἐν τῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Αὐτοκρατόρων Αὐλῇ τελουμένων.

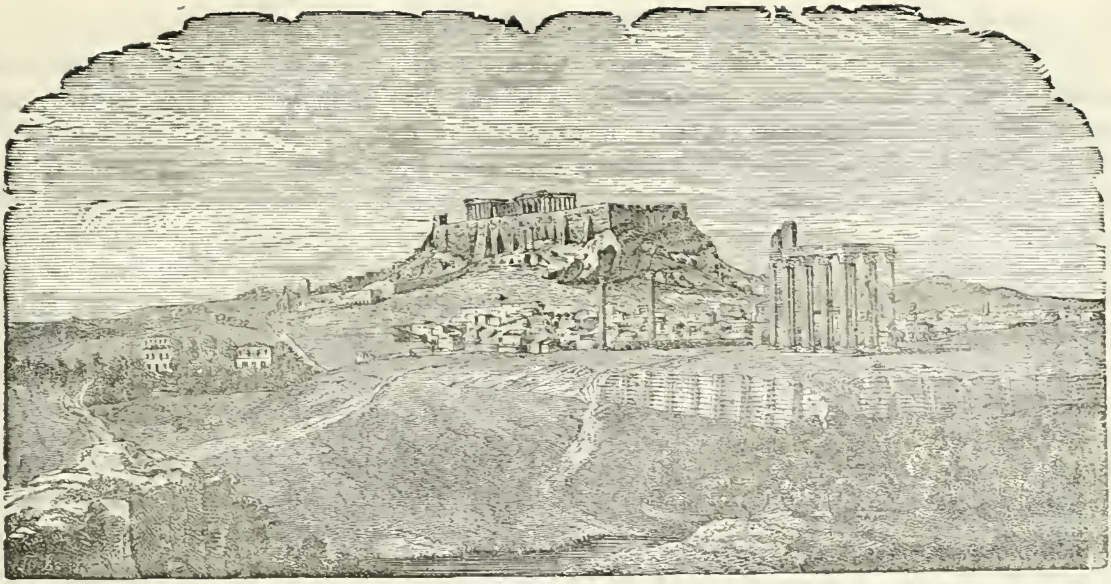
Τὸ Τὲ ῥὲ-ῥὲ, ἔστι λέξις Λατινική, σημαίνουσα Βασιλέα, δι' οὗ ὀνόματος ἐπισταμένων τῶν πανηγυρικῶν καὶ λαμπροφόρων ἑορτῶν καὶ τῶν ἐπικρότων πομπικῶν ἐκείνων ἐν αὐταῖς τελουμένων Βασιλικῶν προελεύσεων, οἱ τοῦ Παλατίου ψάλται ὁμοῦ μετὰ τοῦ λαοῦ ἐπευφήμουν τὸν Αὐτοκράτορα πολυχρονοῦντες, καὶ ψάλλοντες ἐφύμνια ταῖς ἑορταῖς κατάλληλα· οἷον ἐν μὲν τῇ τῶν Χριστουγέννων ἔψαλλον ἐπὶ τῶν τελετῶν τῆς αὐλῆς ἐν ἤχῳ Γ' τόδε. « Τὸν ἐν Ἐδὲμ Παράδεισον ἠνέῳξεν ἐν Βηθλεὲμ ἡ Παρθένος, ἐξ ἧς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ηὐδόκησε τεχθῆναι. » Ἐν δὲ τῇ τῶν Φώτων, ἐν ἤχῳ Πλ: Δ' « Χριστὸς ἐνδύεται φιλανθρώπως ῥεῖθρα τοῦ Ἰορδάνου. » Ἐν δὲ τῷ Πάσχα, ἐν ἤχῳ Α' « Χριστὸς ἐν τάφῳ νεκρὸς ὤφθη, θανάτῳ θάνατον θανατώσας. » Ἐν δὲ τῷ τέλει τῶν ᾀσμάτων τούτων παρέτεινον οἱ ψάλται τὸ κράτημα τερερεμτίζοντες, ἀνακαλούμενοι διὰ τῆς Λατινίδος τερώδους φωνῆς ταύτης καὶ τὴν ἀκοὴν πληττούσης λέξεως ῥε-ῥὲμ (Βασιλεῦ) τὴν τοῦ Ἄνακος προσηγορίαν ἐνδελεχῶς.

Σημειωτέον οὐ μόνον Ἑλληνιστὶ (ἐξ ὅτου τὰ σκῆπτρα τῆς Μοναρχίας ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης μετηνέχθησαν εἰς τὴν Νέαν), ἀλλὰ καὶ Λατινιστὶ ἔψαλλον οἱ ψάλται πολυχρονοῦντες τοὺς Αὐτοκράτορας οὕτω: « Christus Deus noster conservat Imperium vestrum per multos annos et bonos » τουτέστι, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν φυλάξαι τὴν ὑμῶν Αὐτοκρατορίαν ἐπ' ἔτεσι πλείστοις καὶ ἀγαθοῖς.

Ἰστέον δ' ἔτι, ὅτι, καθάπερ τὸ Τὲ-ῥὲ-ῥὲ ἐτερερέμτιζον, οὕτω καὶ Νανὲ-νανὰ (λέξις Ἑβραϊκὴ δηλοῦσα « Σῶσον δὴ (Θεὲ) σῶσον ») ἐν τῷ τέλει τῶν ᾀσμάτων καὶ πολυχρονισμῶν ἔψαλλον ἐφ' ἱκανὴν ὥραν νεναναΐζοντες.

Οἱ δὲ πρὸ τῆς ἁλώσεως καὶ μετὰ ταῦτα Μουσικοί, διαφόρων ᾀσμάτων ποιηταί, ἑνοῦντες τῶν παρ' αὐτῶν φιλοπονηθέντων, προσέθεντο καὐτοὶ ἐπίσης τότε Νενανὲ αὐτὸ καὶ τὸ Τὲ-ῥὲ-ῥὲμ, ἐν τοῖς μελῳδήμασιν ὡς λιγύφωνα.

Εἶχον μὲν καὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων ἀρχαῖοι τὰ τῶν Φορμίγγων αὐτῶν ἢ Κιθαρῶν τερετίσματα, καὶ λιγυρῶς ἐτερέτιζον ᾄδοντες, ἀλλ' οἱ τῆς Βυζαντείου Αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς ᾀοιδοί, τὰ τῶν ἀρχαίων ταῦτα τερετίσματα μετηλλάξαντο πρὸς εὐαρέστησιν τῶν κρατούντων, εἰς τὸ ῥὲ-ῥὲμ, Βασιλέα. [Ἐκ τῶν ἀνεκδότων Κωνσταντίου τοῦ ἀπὸ Σιναίου.] (*Ὁμόνοια.*)

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1862. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 306.

ΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝ ΤΗ ΔΥΣΕΙ (*).

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Νεωτέρα κοινωνία.

—ooo—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Ἀντίδρασις κατὰ τῶν ἰδεῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

—

Κοινῶς λέγουσιν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ὅτι «ἡμέρα ἡμέραν διαδέχεται, ἀλλ' ἡ μία δὲν ὁμοιάζει τὴν ἄλλην.» Τοιοῦτό τι δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν αἰώνων. Ὁ μὲν ΙΣΤ', ὁ τῆς Διαμαρτυρήσεως, εἶναι τὰ μάλιστα ἐπαναστατικός· ὁ δὲ τοῦ Λοδοβίκου ΙΔ' τοιαύτην ἐξ ἐναντίας ἀντιτάσσει ἀντίδρασιν, ὥστε φαίνεται ὅτι ὁ πολιτικὸς καὶ θρησκευτικὸς ἀπολυτισμὸς ἐγγίζει νὰ κατακτήσῃ τὴν Δύσιν· πᾶσαν ὅμως ἀπόπειραν σκοποῦσαν τὸν θρίαμβον τῆς δεσποτικῆς ἐξουσίας παρακολουθοῦσιν ἀκαταμάχητοι ἀναστατώσεις. Ὁ ΙΖ' αἰὼν δὲν εἶχεν ἔτι λήξει ὅτε οἱ Ἄγγλοι ἀπεδίωξαν τὴν δυναστείαν τῶν Στυάρδων, ἥτις ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ τοὺς Ἰησουΐτας καὶ ἠξίου ἀπεριόριστον ἐξουσίαν (1688). Ἐν τῇ Γαλλίᾳ μόλις Λοδοβῖκος ὁ ΙΔ' εἶχεν ἀναπαυθῆ εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον (1715), καὶ ὁ ΙΗ' αἰὼν εἶδεν ἐλθόντα εἰς τὴν ἐξουσίαν διὰ τοῦ ἀντιβασιλέως Φιλίππου τῆς Αὐρηλίας, τὸν δευτερότοκον κλάδον τοῦ οἴκου τῶν Βορβόνων, ὅστις τὸ 1789 καὶ τὸ 1830 ἔμελλε νὰ συνταυτίσῃ τὴν τύχην αὐτοῦ μετὰ τῆς τύχης τῶν νεωτέρων ἰδεῶν.

Πᾶσα ἡ Ἑσπερία ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς κινήσεως ταύτης, ἥτις ἦτο ἀνάμικτος καὶ καλῶν καὶ κακῶν ὡς πᾶσαι αἱ κοινωνικαὶ ἀλλοιώσεις. διότι ὁ ἄνθρωπος θέτει εἰς πάντα τὰ πράγματα τὴν σφραγῖδα τῆς ἰδίας ἀτελείας. Κατὰ τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Πορτογαλλίαν, ἑνὶ λόγῳ τὰς ἧττον πεπολιτισμένας λατινικὰς χώρας, ἀναφαίνεταί τις ἀνάγκη μεταῤῥυθμίσεων, μέλλουσα νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀποβολὴν τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν, τῶν γενισάρων τούτων τοῦ παπισμοῦ, τῶν ὁποίων τὴν πτῶσιν διηγήθη εὐφυῶς ὁ κόμης Ἀλέξιος de Saint Priest (1). Ἐν Τυῤῥηνίᾳ, τῇ πατρίδι ταύτῃ τῶν μεγάλων Ἰταλῶν, τοῦ Δάντε, τοῦ Πατριάρχου, τοῦ Μακιαβέλη, τοῦ Λεονάρδου Βίγκη, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τοῦ Γαλιλαίου, ὅπου αἱ ἑλληνικαὶ παραδόσεις οὐδέποτε ἀπωλέσθησαν, παρ' ὀλίγον ἐπεκράτουν καὶ αὖθις τὰ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. ἡ δὲ ἐν Πιστω-

(*) Ἴδε φυλλάδ. 304.

(1) Histoire de la chute des Jésuites au XVIII siècle. Paris 1844.

ρία Σύνοδος ἐφάνη ἐξακολουθοῦσα τὴν ἀνάστασιν τῶν ἀνεξαρτήτων ἀπὸ τοῦ πάπα ἐκκλησιῶν (1), τὴν ὁποίαν ἤρχισεν ὁ Γαλλικανισμός. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Γερμανίᾳ μετέσχον τῆς κινήσεως ταύτης· μαθητὴς τις τῆς γαλλικῆς φιλοσοφίας, Φρεδερῖκος ὁ Μέγας, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βερολίνου, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ « Ἁγίου κράτους », ὁ διάδοχος τῶν Ἀσβούργων, Ἰωσὴφ ὁ Β΄, ἐπεχείρησε κατὰ τῆς ῥωμαϊκῆς θεοκρατίας ἀκάθεκτον πόλεμον, διαρκέσαντα ἐφ' ὅλης αὐτοῦ τῆς ζωῆς. Καὶ κατ' αὐτὰς τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης τὰς ἐσχατιάς, κατὰ τὴν Πετρούπολιν, Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη, ἥτις ἐτέρπετο ἀναγινώσκουσα τὸ Λεξικὸν τοῦ Βαΰλου, ἀνεωγμένου πολλάκις ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτῆς, δὲν ἔκρυπτε τὰς οἰκίας αὐτῆς σχέσεις μετὰ τοῦ Βολταὶρ, τοῦ Διδερὼ καὶ τοῦ Δαλαμπὲρ, καὶ ἡ ἀλληλογραφία αὐτῆς μετὰ τοῦ κατοίκου τοῦ Φερνέϋ, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ σατυρικὸν αὐτοῦ πνεῦμα τρομερᾶς ἔτυχεν ἀντιπάλου, τῆς γυναικὸς λέγω ἐκείνης ἥτις βαρείας κατέφερε πληγὰς εἴς τε τὸν καθολικισμὸν καὶ τῶν σουλτάνων τὸ κράτος.

Πάντες γινώσκομεν τὴν ἀξιόλογον μετοχὴν « τοῦ κινητοῦ καὶ μεταβλητοῦ στοιχείου », ὡς περιέργως ἀποκαλεῖ αὐτὸ ὁ Κ. Michelet (2), εἰς τὴν μεταμόρφωσιν ταύτην, ἐξ ἧς ἔμελλε νὰ προκύψῃ ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις. Ἀρκεῖ νὰ σημειώσωμεν τὸ ὄνομα τῆς Κ. de Châtelet, τὸ τῆς Κ. Geoffrin, du Deffant, Doublet, de Graffigny, du Boccage, de Tencin, de Condorcet, Roland, de l'Espinasse καὶ ἄλλων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι γυναῖκες ἐκτὸς τῆς Γαλλίας οὐδὲν ἧττον ἄξιαι ἴσης φήμης, συνετέλεσαν εἰς τοῦτο διὰ τῆς ἰδίας ἐπιῤῥοῆς, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ἐπεθύμουν νὰ καταδείξω. Αἱ θεωρίαι τοῦ Ἰ. Ἰ. Ῥουσσὼ θέλουσι φανῇ ἧττον ἰδιόῤῥυθμοι εἰς τοὺς μελετήσαντας, ὡς ἐγὼ, τὰς ἰδέας τῆς ἐκ Γενεύης Κ. Huber· τὸ δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως πολίτευμα τοῦ Γενευαίου Νέκερ, δὲν προξενεῖ βεβαίως ἀπορίαν εἰς τοὺς γινώσκοντας, ὅτι ἡ ὡραία καὶ σοφὴ αὐτοῦ σύζυγος εἶχε σπουδάσει κατὰ βάθος τὰ συγγράμματα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· τὸν βίον καὶ τὰς δοξασίας τοῦ ἐνδόξου ῥήτορος τῆς παλινορθώσεως ἐννοοῦμεν κάλλιον, ἐπεξεργόμενοι τὴν ἀνταπόκρισιν τοῦ Benjamin Constant μετὰ τῆς Κ. de Charrière.

Τὴν προσοχὴν τῶν συγγραφέων οἵτινες ἠσχολήθησαν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ περὶ τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν τῆς δυτικῆς Ἑλβετίας, εἵλκυσεν ἰδίως λαμπρᾶς φήμης γυνή. Ἀλλὰ πρὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ Κ. Νέκερ, ἄλλαι γυναῖκες εἶχον ἐπιχειρήσει ἀντίδρασιν κατὰ τῶν μυστικῶν δοξασιῶν, τὰς ὁποίας ἡ Κ. Guyon εἶχε κηρύξει τὴν ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδα. Ἐὰν ἐγκύψωμεν βαθύτερον εἰς τὴν μελέτην τοῦ αἰῶνος τοῦ Βολταὶρ, θέλομεν βεβαίως ἀποδώσει δικαιοσύνην εἰς τὴν ἔγκριτον γυναῖκα ἥτις πρὸ τῆς Κ. Στάελ διήγειρε τὸν θαυμασμὸν τοῦ Benjamin Constant. Τὸ κατ' ἐμὲ, ἔχω κατὰ πάντα τὴν αὐτὴν γνώμην τοῦ Κ. Gaullieur, καθηγητοῦ ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῆς Γενεύης. « Ἡ ἐπιῤῥοὴ, λέγει, τῆς Κ. de Charrière ὑπῆρξε μεγίστη κατὰ τὴν γαλλικὴν Ἑλβετίαν, διότι ἐγένετο ἀληθὲς κέντρον μεταῤῥυθμίσεως. »

ΚΕΦΑΛ. ΠΕΜΠΤΟΝ.

Ἡ Κ. de Charrière ἐν Κολομβίᾳ.

Ἡ Κολομβία εἶναι ἀναντιῤῥήτως ἓν τῶν ὡραιοτάτων χωρίων τοῦ Neuchâtel· πολλαχοῦ ἡ φύσις γελᾷ, καὶ τερψίθυμοι εἶναι αἱ σκιαὶ τῶν δενδροστοιχιῶν, αἵτινες ἐκτείνονται πρὸς τὴν λίμνην, σκιαὶ πολύτιμοι πρὸς τὸν διαβαίνοντα παρὰ τοὺς ἡλιοκαύστους τοίχους τοὺς διαχωρίζοντας τὰς ἐν Neufchâtel ἀμπέλους· ἀλλ' ὁ περιηγητὴς παραβλέπων καὶ λειμῶνας καὶ κήπους ἢ καὶ αὐτὸ τὸ παλάτιον τῆς Κολομβίας, τὸ τόπον στρατῶνος ἐπέχον σήμερον, προτιμᾷ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ σεμνὸν οἴκημα ἐκείνης, ἥτις μετὰ τοσαύτης εὐφυΐας συνέγραψε τὰς Neuchâteloises *ἐπιστολὰς* καὶ τὴν Καλλιστώ (1).

Αἱ γυναῖκες τῆς γαλλικῆς Ἑλβετίας μετέσχον δραστηρίως καὶ μάλιστα ἐν Λαυσάννῃ, τῆς διανοητικῆς ἐνεργείας τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ἡ μυθιστορία τῆς Καρολίνης de Lichteafield (2) κατέστησε δημοτικὸν τὸ ὄνομα τῆς βαρονίδος Montolieu (Isabelle de Polier de Bontemps). Συνεργάτας ἔχουσα τὸν Κ. Cronzaz, υἱὸν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου αὐτῆς, τὴν ἀδελφὴν de Bontemps, καὶ τὴν νύμφην αὐτῆς Κ. Crouzaz-Meyn, ἐξέδοτο ἑκατὸν πέντε τοὐλάχιστον τόμους. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ σχολὴ αὕτη μᾶλλον μιμεῖται ἢ ἐπινοεῖ. Ταῦτα λέγω καὶ διὰ τὴν Κ. Ῥοζαλίαν Constant, τὴν συγγράψασαν τὴν *Ῥεϋμᾶν*, καὶ διὰ τὰς Κ. D'Arlay καὶ de Montrond. Ἡ καλογραῖα de Polier (3) ἐνῷ μετέφραζε γερμανικὰς μυθιστορίας, ἐξέδιδε κατὰ μῆνα καὶ περίεργον περιοδικὸν σύγγραμμα, *Ἐφημερὶς Λαυσάννης* ἐπιγραφόμενον (4).

Ἐν Neuchâtel ἡ καλλιέργεια τῶν γραμμάτων ἐφαίνετο αὐξάνουσα κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τοὺς ἄνδρας, ὅτε ἐφάνη πόνημα ἄξιον ἀληθῶς νὰ ἑλκύσῃ τὴν κοι-

(1) Ὅρα L. de Potter, vie de Scipion de Ricci, 3 ἔκδ. Bruxelles 1859.

(2) Hist. de France, T. III.

(1) Αἱ ἐκ Λαυσάννης ἐπιστολαὶ φέρουσι πολλάκις τὸ ὄνομα τῆς ἡρωΐδος.

(2) 1981.

(3) Ἄλλη τις καλογραῖα, ἡ Κ. de Pont Vullyamoz, συνέγραψε τὰς Nouvelles helvétiennes·

(4) Ἡ Κ. Herminie Chavannes, ἡ εὐγενὴς ἱστοριογράφος τοῦ Lavater, τοῦ Haller καὶ τοῦ Pestalozzi, εἶναι ὡσαύτως ἐκ Vaud.

τὴν προσοχὴν καὶ ἀνώτερον πάντων τῶν συγγραμμάτων, ὅσα προήγαγεν ἐν ἀφθονίᾳ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Pays de Vaud. Ἐννοῶ δὲ τὰς ἐκ *Λαυσάννης ἐπιστολάς*, δημοσιευθείσας δύο ἔτη μετὰ τὴν Καρολίναν de Lichtenfield· ἡ συγγράψασα τὰς *ἐπιστολὰς* ἦτο νέα καὶ ὡραία κορία ξένης καταγωγῆς, ὑπανδρευθεῖσα καὶ κατοικοῦσα ἐν Κολομβίᾳ, μίαν λεύγαν ἀπεχούσῃ τοῦ Neuchâtel.

Ἡ Κ. Ἰσαβέλλα van Tuyll van Seerooskeu van Zuylen, ἦτο θυγάτηρ εὐγενῶν βαρόνων καυχωμένων ἐπὶ ὀνόματι πολυπλόκῳ τε ἅμα καὶ δυσηχεῖ· εἶχε δὲ κατατρίψει τὴν νεανικὴν αὐτῆς ἡλικίαν μεταξὺ τῆς ἀνωτάτης ὁλλανδικῆς κοινωνίας, καὶ ἀνεγίνωσκε περιπαθῶς τοὺς συγγραφεῖς τῆς Γαλλίας· ἅπασα ἡ μετὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς ἀλληλογραφία ἐγένετο γαλλιστί. Περιέγραψε τὴν κοινωνίαν τῆς ἰδίας πατρίδος μετὰ κωμικοῦ οἴστρου. «Χθὲς, ἔλεγεν, ἐγελάσαμεν διὰ τὰς ἀστειότητας νέου τινὸς ἐξ Ἀμστελοδάμου.» Ἄλλοτε πάλιν περιγράφει εὐφυῶς Νεερλανδόν τινα εὐγενῆ τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος. «Ὁ Κ. Κασεμβρὸνδ, λέγει, . . . ἐφιλοφρόνησεν ἡμᾶς παρεισαγαγὼν εἰς τὴν συναναστροφὴν τὸν βαρόνον Van X. . . κύριον ποταπώτατον ἅμα δὲ καὶ πανευγενέστατον· ἡ ὁμιλία, τὸ ἔνδυμα καὶ οἱ τρόποι αὐτοῦ, πάντα ἦσαν κωμικά. Ἠρώτησα· τί ἐστι γέννησις; — Καὶ κατὰ τὰς ἀποκρίσεις αὐτοῦ ἔμαθον ὅτι ἦτο τὸ δικαίωμα τοῦ κυνηγεῖν.» Μετά τινα χρόνον ἐπεσκέφθη τὴν Ἀγγλίαν, ἧς τινος ἐγίνωσκεν ἄριστα τὴν φιλολογίαν. «Παράδοξος τόπος, ἔλεγεν, ἔχει κάλλος καὶ ὄχι χάριν, ὡραῖα ἀναστήματα τῶν ὁποίων οὔτε αὐταὶ αἱ προσρήσεις εἶναι ὁπωσοῦν εὐχάριστοι . . . πολλὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ὀλίγην φιλοκαλίαν.»

Ἐπανελθοῦσα ἐκ τῆς περιηγήσεως ταύτης συνῆλθεν εἰς γάμον μετὰ τοῦ Κ. de Charrière, εὐγενοῦς τοῦ Pays de Vaud, καὶ κατῴκησεν ἐν Κολομβίᾳ ὅπου ὁ σύζυγος αὐτῆς εἶχε κτῆμα. Οὔτε εἰς αὐτὴν καθὼς οὔτε εἰς τὸν Ἰ. Ἰ. Ῥουσσὼ ἡ κοινωνία τοῦ Neuchâtel ἐφάνη πλέον εὐφυὴς καὶ πλέον εἰλικρινής. «Ποῦ νὰ εὕρω, ἔγραφε πρός τινα φίλον, ἐνθουσιασμὸν, πεποίθησιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει τινὰ ἀξίαν; ἡ φαντασία ἀποξηραίνεται βλέπουσα τὰ γινόμενα, ἢ νομίζει τις ἑαυτὸν παραφρονοῦντα ὁσάκις συγκινηθῇ ἀναπολῶν πῶς ἔπρεπε νὰ ἐγίνοντο. Ὁ χρόνος τῆς ἀθωότητος τῆς καρδίας παρετάθη ὑπὲρ τὸ δέον ἐν ἐμοί· ἀλλὰ θὰ διαρκέσῃ διὰ παντὸς καὶ πεζῆς οὔσης τῆς θέσεώς μου; Ἐπὶ φιλολογίας, πλὴν τοῦ Κ. Peyrou (1), ὅστις ὑπαγορεύει καθ' ἑκάστην σχεδὸν εἰς τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ ἐπιστολὰς πρὸς ἐμὲ, καὶ πρὸς ὃν καθ' ἑκάστην γράφω, οὐδένα εὑρίσκω συγκατανεύοντα νὰ ἐπιστήσῃ μετ' ἐμοῦ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τέταρτον τῆς ὥρας εἰς ὅ,τι μὲ ἐνδιαφέρει καιρίως. Ὅταν πρόκειται περὶ συγγράμματος οἷον l' Esprit des lois, πάντες χασμῶνται· τὰ χαρτοπαίγνια, αἱ εἰδήσεις τῆς Γαλλίας ἑλκύουσι τὴν προσοχήν . . . Λαλοῦσι πάντοτε κάλλιστα τὴν γαλλικὴν ἐνταῦθα.»

(1) Φίλου τοῦ Ῥουσσώ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

Ἔργα τῆς Κ. de Charrière.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κοινωνία μεταξὺ τῆς ὁποίας ἔμελλε νὰ ζήσῃ ἡ ἐκπονήσασα τὰς Lettres neuchâteloises, μεταρρυθμίζουσα μάλιστα μέχρι τινὸς αὐτήν. Ἀλλ' ἡ μεταρρύθμισις αὕτη ἐγένετο μετά τινος δυσκολίας. Μικρὰ ὑπῆρξεν ἡ κατακραυγὴ κατὰ τῶν Lettres écrites de Lausanne· αἱ Lettres neuchâteloises ὅμως διήγειρον θύελλαν, ἐξ ἐκείνων τὰς ὁποίας ὁ Βολταὶρ, ὅστις εἶδε τοιαύτας πολλάκις, ὠνόμαζεν εὐφυῶς «θυέλλας ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος.» Αἱ Lettres écrites de Colombier καὶ ἡ Lettre écrite de la Cheneau de Bourg, κατάπτυστοι λίβελλοι τῶν ὁποίων οἱ συντάκται ὑπελάμβανον ἑαυτοὺς εὐφυεῖς, διότι ἦσαν βανκυτολόγοι, πληροφοροῦσιν ὁπόσον ἐλεεινὴ ὑπῆρξεν ἡ φιλολογία τοῦ Neuchâtel ἐπὶ τῆς πρωσικῆς κυριαρχίας. Τοιαύτη δὲ καὶ τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀμάθεια, ὥστε κατέκρινον ἀνηλεῶς τὸ ὕφος τῶν βιβλίων, «τῶν γραφέντων ἐν καθαρωτάτῃ γαλλικῇ γλώσσῃ, τῇ γλώσσῃ τῶν Βερσαλλιῶν» (1).

Ἀλλὰ τοιαῦται κατακρίσεις δὲν ἀπεθάῤῥυνον τὴν Κ. de Charrière. Ὁ Mari sentimental καὶ αἱ μετ' αὐτὸν δημοσιευθεῖσαι Lettres de Mistriss Henley δὲν ἔτυχον εὐμενεστέρας ὑποδοχῆς ἢ τὰ πρῶτα αὐτῆς συγγράμματα, ἐν ᾧ ἡ κριτικὴ ἐδύνατο νὰ ἐνασχοληθῇ σπουδαιότερον εἰς ταῦτα, διότι ἡ Κ. de Charrière ἐπελαμβάνετο καὶ τῶν δυσκολωτάτων ζητημάτων. Ὁ Bompré, ἐνῷ διηγεῖτο πρὸς τὸν φίλον Saint-Thomin τὰ περὶ τὸν γάμον αὐτοῦ δυστυχήματα, ὡμίλει καὶ περὶ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ λαοῦ καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν χωρικῶν. Ὁμιλῶν δὲ μετὰ τῆς αὐτῆς παῤῥησίας καὶ περὶ τῶν ἐλλείψεων τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς Βέρνης, συνεζήτει τὰ σπουδαιότατα προβλήματα τῆς πτωχείας, τοῦ πλούτου, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ἐκ τοῦ γάμου εὐδαιμονίας. «Ἡ ἀνυπόκριτος καὶ τολμηρὰ φύσις τῆς Κ. de Charrière, λέγει τις ἱστορικὸς ἐκ Vaud, ἔχαιρε παίζουσα πρὸς τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας ἡ δειλήμων καὶ κίβδηλος κοινωνία τοῦ καιροῦ ἐκείνου οὔτε νὰ ἀναπολήσῃ ἐτόλμα (2).

Ἀλλ' οἱ Neuchâtelois τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀντιπαραταχθῶσι πρὸς τὴν γυναῖκα ταύ-

(1) Sainte-Beuve, Revue des Deux mondes.

(2) Eusèbe Gaullieur, études sur l' hist. litt. de la Suisse française

την. Κυρία τις Caillat, τὸ γένος Chapeaurouge, ὑποθέσασα ὅτι ἐν τῷ Mari sentimental ἐξετίθετο ἡ ἰδία αὐτῆς ἱστορία, ἐδημοσίευσε διατριβήν, σκοπὸν ἔχουσαν νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὴν κατὰ τῶν ὑποτιθεμένων συκοφαντιῶν τῆς Κ. de Charrière. Ἡ φιλολογία ὀφείλει πρὸς τὴν Κ. Caillat τὴν «Lettre à M. Mousson, pasteur de saint Livre, près d'Aubonne ou Supplément nécessaire au Mari sentimental.» Ἡ Κ. de Charrière ἀπεκρίθη μετὰ πολλῆς πικρίας· «Δὲν ὑπέθετον, εἶπεν, ὅτι εὑρίσκονται τόσον ποταποὶ νόες, —ποταποὶ ἅμα δὲ καὶ πονηροί, —ἀγαπῶντες νὰ παρερμηνεύωσιν ἀείποτε βλέποντες τὸ κακόν, καὶ ἄλλην εὐχαρίστησιν, ἄλλην ὠφέλειαν μὴ εὑρίσκοντες εἰς τὴν ἀνάγνωσιν» κτλ.

Ἀλλ' ἡ ἀπάντησις αὕτη δὲν εὐχαρίστησε τὴν Κ. Caillat· διὸ ἀπέτεινε νέους λόγους πρὸς τὴν Κ. de Charrière. «Μὲ χρεωστεῖς, εἶπεν, ἐπίσημον ἱκανοποίησιν, ἢ μᾶλλον χρεωστεῖς αὐτὴν εἰς σὲ αὐτήν».

Αἱ λεπτομέρειαι αὗται δὲν στεροῦνται σημασίας· δεικνύουσι ποία ἦτο τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα ἡ κατάστασις τῶν λογίων εἰς τὴν γαλλικὴν Ἑλβετίαν. Οὐ μόνον ὑπέκειντο εἰς τὴν κτηνώδη λογοκρισίαν τῶν ἀριστοκρατορικῶν κυβερνήσεων (1), ἀλλὰ καὶ τὴν ὀλίγην ἐλευθερίαν τὴν ὁποίαν ἄφινεν αὐτοῖς ὁ νόμος ἀφήρουν αἱ μωραὶ φωνασκίαι καὶ συζητήσεις· ἀλλ' ἡ Κ. de Charrière, καταφρονοῦσα τὰ ἐμπόδια ταῦτα, συνετέλεσε δραστηρίως εἰς τὴν διανοητικὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν εἶχε καταστήσει δευτέραν αὐτῆς πατρίδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Οἱ φίλοι τῆς Κ. de Charrière.— *Ἰσαβέλλα* de Gélieu.

Ἀλλὰ μὴ νομίσωμεν ὅτι ἡ συγγράψασα τὰς Lettres neuchâteloises εἶχε μόνον ἀκαθέκτους ἀντιπάλους· ἐξ ἐναντίας ἀπέκτησε καὶ ὀπαδούς, συμβοηθήσαντας αὐτὴν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τὸ ἔργον αὐτῆς. Ἐκ τῶν ὀπαδῶν τούτων πρῶτον πρέπει νὰ ἀναφέρω τὴν Κ. Ἰσαβέλλαν de Gélieu (2) πρὸς ἣν ἐκείνη ἔστειλεν ὡραίους στίχους, εἰς οὓς ἀπήντησεν αὕτη δι' ἄλλων οὐδὲν ἧττον ὡραίων (3).

(1) Ἡ ὑπερβάλλουσα αὐστηρότης τῆς λογοκρισίας ταύτης ἐλησμονήθη. Ὁ Müller αὐτός, ὅπως δημοσιεύσῃ τὴν περὶ τῆς Ὁμοσπονδίας ἱστορίαν αὐτοῦ, ἔθετο Boston ἀντὶ Berne!

(2) Ἦτο τότε ἄγαμος· ὑπανδρευθεῖσα δὲ ὠνομάσθη Κυρία Morel.

(3) Τὸ κάλλος τῶν στίχων τούτων μὴ δυνάμενοι νὰ ἑρμηνεύσωμεν διὰ πεζῆς μεταφράσεως, προετιμήσαμεν νὰ παραλείψωμεν αὐτούς. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ Κ. de Charrière μετὰ τῆς Κ. de Gélieu μετέφρασαν τὸ σύγγραμμα τῆς miss Inchbald, τὸ ἐπιγραφόμενον La nature et l'art. Πλὴν τούτου ἡ Κ. de Gélieu ἐμιμήθη τὰς ποιήσεις τοῦ Schiller καὶ μετέφρασε τὴν Gertrudes de Wart τοῦ Appenzeller. Δεκαεξαετὴς ἔτι οὖσα ἐπέδιδεν εἰς τὴν ποίησιν· ἔγραψε στίχους περὶ τοῦ ἐν Norange καταῤῥάκτου, πλήρεις μελαγχολίας καὶ αἰσθημάτων φυσικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ.

Ἡ Κ. de Charrière *καὶ ὁ Βενιαμὶν Κωνστάν.*

Ἡ ἐπιῤῥοὴ τῆς Κ. de Charrière δὲν περιωρίσθη εἰς τὸν κύκλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔζη. «Ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀνάδοχος τοῦ Βενιαμὶν Κωνστάν» (1) καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ γενναίου αὐτοῦ νέου ἐνέργεια ὑπῆρξεν «ἀληθὴς καὶ σπουδαία» (2). Αὐτὸς ὁ Βενιαμὶν Κωνστὰν δεικνύει τοῦτο ἔν τινι παραγράφῳ τοῦ *Ἀδόλφου*, ὅπου ἐπιτήδες περιγράφει περιστατικά τινα.

«Δὲν ἐγινόμην εὐκόλως φιλόφρων πρὸς ἐμὲ αὐτόν. . . . . Καὶ τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην ἐνίσχυεν ἔτι μᾶλλον ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου, ἥτις νεωτάτου ἔτι ὄντος κατένυξέ μου τὴν καρδίαν, καὶ τὴν ὁποίαν ἀπορῶ πῶς τόσον ἐπιπολαίως ἀναπολοῦσιν οἱ ἄνθρωποι. Δεκαεπταετὴς ὢν εἶχον ἰδεῖ ἀποθνήσκουσαν γυναῖκα πρεσβῦτιδα, τῆς ὁποίας ἡ θαυμασία καὶ *ἔξαλλος* (3) ἀγχίνοια εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀναπτύσσῃ τὸν νοῦν μου· ἡ γυνὴ αὕτη, ὡς πολλαὶ ἄλλαι, ἐπεδόθη τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ τοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον ἠγνόει, τὴν συναίσθησιν ἔχουσα μεγάλης ψυχικῆς ἰσχύος καὶ *δυνάμεως τῷ ὄντι ἰσχυροτάτων*. Ὡς καὶ ἄλλαι μὴ θέλουσα νὰ ὑποκύψῃ εἰς κοινωνικά τινα καθήκοντα ἐπίπλαστα μὲν ἀλλ' ἀναγκαῖα, εἶδε τὰς ἐλπίδας ψευσθείσας, ὡς καὶ τὴν νεότητα αὐτῆς παρελθοῦσαν ἀνευφροσύνως, ἀλλὰ καὶ τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν μὴ ἰσχύσασαν νὰ δαμάσῃ αὐτήν. Ἔζη δυσηρεστημένη καὶ μεμονωμένη εἴς τινα ἔπαυλιν, μόνην παραμυθίαν ἔχουσα τὸν νοῦν αὐτῆς καὶ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα αναλύουσα. Ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος, συνδιαλεγόμενοι ἀδιακόπως, διηρευνήσαμεν τὸν βίον καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ὄψεις, τὸν δὲ θάνατον ἐθεωρήσαμεν πάντοτε ὡς τὸ τέρμα παντὸς πράγματος» (4).

Καὶ οὐσιωδῶς μὲν ταῦτα εἶναι ἀκριβῆ, ὡς εἰκάζομεν ἐκ τῶν μετὰ θάνατον ὑπομνημάτων τοῦ Σισμόνδη, ἀλλ' ἔχουσί τινας ἀποσιωπήσεις καὶ διαῤῥυθμίσεις, τὰς ὁποίας ἀναπληροῦμεν διὰ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Β. Κωνστὰν καὶ τῆς Κ. de Charrière (5). «Ἡ ἀλληλογραφία αὕτη, λέγει ἐλλόγως ὁ Κ. Gaullieur, εἶναι ὥστις ἀνταπόδειξις τοῦ πρώτου μέρους τῶν *Ἐξομολογήσεων* τοῦ Ἰ. Ἰ. Ῥουσσώ.

(1) Sainte-Beuve.

(2) Ὁ αὐτ. Revue des Deux Mondes, 15 Ἀπρ. 1844.

(3) Ὁ Β. Κωνστὰν λέγει ἄρα ἐνταῦθα τὴν ἀλήθειαν; ἀμφιβάλλομεν. Συγγενής τις αὐτοῦ ἔγραφε πρὸς τὴν Κυρίαν de Charrière· «Εἶσθε πολλὰ ἀγαθή, πολλὰ ἀφελής.»

(4) Β. Κωνστάν. Ἀδόλφος.

(5) Revue des Deux Mondes, 15 Ἀπριλ. 1844.

Εἶναι τὸ αὐτὸ ἔδαφος καὶ τὸ αὐτὸ θέατρον, αἱ αὐταὶ πλάναι καὶ αἱ αὐταὶ ἀνησυχίαι.»

Ὁ Β. Κωνστὰν, πολίτης Λαυσανὸς, ἦτο υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Σαμουὴλ Κωνστὰν, ὅστις εἶχεν ὑπηρετήσει ἐν Ὁλλανδίᾳ, καὶ τὸν ὁποῖον ἡ Κ. de Charrière εἶχε γνωρίσει ἐκεῖ ὁμοῦ μὲ τὸν θεῖον αὐτοῦ, τὸν συνταγματάρχην Κωνστὰν d'Hermenches. Ἐχάρη ἀνευροῦσα εἰς Pays de Vaud τοὺς δύο τούτους διακεκριμένους ἀξιωματικοὺς, καὶ τοσοῦτον συνῳκειώθησαν, ὥστε ἐνεπιστεύθη εἰς τὸν στρατηγὸν τὴν δημοσίευσιν τοῦ Mari sentimental (1). Ὁ νέος Βενιαμὶν εἶδε κατὰ πρῶτον τὴν Κ. de Charrière ἐν Παρισίοις· ὅτε δὲ μετέβαινεν εἰς Βρουνσουῖκον, ὅπως ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ὡς θαλαμηπόλος τῆς δουκήσσης, κατέλυσεν εἰς Κολομβίαν· ἔφθασε δὲ ἐκεῖ «πεζὸς τὴν 8 ὥραν τῆς νυκτὸς, τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1787.» Ὁ μέλλων ῥήτωρ τῆς γαλλικῆς βουλῆς ἔμεινε δύο μῆνας ἐκεῖ, καὶ τοὺς δύο τούτους μῆνας διήνυσεν ἀδιακόπως συνδιαλεγόμενος περὶ τῶν ἐξοχωτάτων ζητημάτων τῆς πολιτικῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤρκοῦντο εἰς μόνας τὰς συνδιαλέξεις, ἀνταπεκρίνοντο ἀπὸ πρωΐας καὶ δι' ἐπιστολῶν. Ἀλλὰ καὶ τῆς σατύρας ἐγένετο χρῆσις, «καὶ οὔτε αὐτῆς τῆς Βέρνης ἡ ἄρκτος (2) ἀπέφυγε τὰ βέλη αὐτῆς. Δυστυχῶς ὅμως ἡ εἰρωνεία τοῦ Β. Κωνστὰν ἐπὶ τοσοῦτον ἐξετρέπετο, ὥστε ἀφοῦ διεκωμῴδει καὶ ἀνθρώπους καὶ θεσμοὺς, δικαίως πολλάκις (3) ἠσέβει καὶ πρὸς τὰς ἀρχάς. «Ταλαίπωρα ἀντίδια! ἔγραφε, τί ἐστιν εὐτυχία ἢ ἀξιοπρέπεια; ὅσον ζῶ τόσον πλέον πείθομαι ὅτι πάντα εἶναι ἀνάξια λόγου. Πρέπει νὰ ἠξεύρῃ τις νὰ πάσχῃ καὶ νὰ γελᾷ, ἔστω καὶ διὰ τοῦ ἄκρου τῶν χειλέων. Ἀλλὰ δὲν ἐπιθυμῶ οὔτε λέγω διὰ τοῦ ἄκρου τῶν χειλέων νὰ εὑρεθῶ καὶ πάλιν εἰς Κολομβίαν τὴν 2 Ἰανουαρίου.»

Καὶ ὅμως ἀνάγκη ἦτο «νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῆς γλυκείας ἐκείνης φωλεᾶς τῆς Κολομβίας κατ' αὐτὴν τὴν κοιλίαν τοῦ χειμῶνος.» Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἀδόλφου καίτοι εὐμετάβολος, συνησθάνθη ὅμως τὸν χωρισμόν. «Μόλις ἔχω καιρὸν, ἔγραφεν ἐκ Βάλης, νὰ χαράξω ὀλίγας λέξεις, διότι δὲν διάγω ἐνταῦθα ὅπως ἤλπιζον. Αἱ ὁδοὶ εἶναι ἐλεειναὶ, ὁ ἄνεμος ψυχρὸς, καὶ ἐγὼ περίλυπος, πλέον περίλυπος σήμερον ἢ χθὲς, ὡς ἤμην πλέον χθὲς ἢ προχθὲς, καὶ ὡς θὰ εἶμαι πλέον αὔριον ἢ σήμερον. Εἶναι δύσκολον καὶ δεινὸν νὰ χωρισθῶ μίαν ἡμέραν ἀπὸ σοῦ, ἑκάστη δὲ ἡμέρα αὐξάνει τὰς θλίψεις τῶν παρελθουσῶν . . . Χρεωστῶ πολλὰ εἰς σέ . . . Τὴν ζωήν ταύτην, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶναι τεταλαιπωρημένη, κατέστησας γλυκεῖαν, καὶ μὲ παρεμύθησας ἐπὶ δύο μῆνας διὰ τὸ δυστύχημα ὅτι . . . Ἐνόσῳ ζήσῃς, ἐνόσῳ ζήσω, θὰ εἴπω πάντοτε εἰς οἱανδήποτε θέσιν καὶ ἂν εὑρεθῶ· Ὑπάρχει Κολομβία ἐν τῷ κόσμῳ . . . Πρὶν ἢ σὲ γνωρίσω ἔλεγον· Ἐὰν μὲ λυπήσωσι πολὺ, θὰ αὐτοκτονηθῶ. Σήμερον ὅμως λέγω· ἐὰν μὲ καταθλίψωσι πολὺ, ἔχω ἄσυλον εἰς Κολομβίαν.»

Ἐκ δὲ Ῥαστάδτ γράφει ταῦτα· «Ὑπάγω εἰς ἀναζήτησιν κυρίου, ἐχθρῶν, φθονερῶν καὶ, τὸ χειρότερον, ὀχληρῶν, διακοσίας πεντήκοντα λεύγας μακρὰν τῆς πατρίδος μου· καὶ τί λέγω μακρὰν τῆς πατρίδος μου; μακρὰν σοῦ! μακρὰν σοῦ, παρὰ τῇ ὁποίᾳ διέτριψα δύο μῆνας τόσον εἰρηνικοὺς καὶ τόσον εὐτυχεῖς, εἰ καὶ δύο ἢ τρία μικρὰ νέφη συνεπυκνοῦντο καὶ διελύοντο καθ' ἑκάστην. Παρὰ σοὶ εὗρον καὶ ἀνάπαυσιν καὶ ὑγείαν καὶ εὐδαιμονίαν. Καὶ ἡ μὲν ἀνάπαυσις καὶ ἡ εὐδαιμονία ἐξέλιπον· μένει δὲ . . . ἡ ὑγεία. Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν δώρων σου ταύτην τιμῶ ὀλιγώτερον· διότι τί ἐστιν ὑγεία τὴν ἀηδίαν ἔχουσα σύντροφον; δίδω εὐχαρίστως δέκα ἔτη ὑγείας ἐν Βρουσουίκῳ ἀντὶ ἑνὸς ἔτους ἀσθενείας ἐν Κολομβίᾳ . . . Ἀναγινώσκω πάντοτε τὴν μυθιστορίαν μου· ὑπάρχει ἐν αὐτῇ Ὑβρίκη τις, ἑλκύουσα τὴν συμπάθειαν ὅσον καὶ ἡ Καλλιστώ· ἐννοεῖς ἄρα ὅτι σπουδαῖον τὸ πρόσωπον . . . Δὲν ἀπαιτῶ νὰ ἔχῃς τὸν νοῦν εἰς ἐμέ· ἔχω μόνον ἀνάγκην νὰ μή με λησμονῇς διακοσίας λεύγας μακράν σου ὄντα. Ὑγίαινε, Ἰσάγγελε Βαρβέτη (αὕτη εἶναι ἡ *πρεσβύτις* τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ἐν τῷ Ἀδόλφῳ!) ὑγίαινε σὺ ἥτις μὲ παρεμύθησας, ἥτις εἶσαι δι' ἐμὲ λιμὴν, εἰς σὲ ἐλπίζω νὰ καταφύγω. Ἐὰν δὲ εἶναι διὰ τοῦτο ἀναγκαία τρικυμία, εἴθε ἐκραγῇ τὸ ταχύτερον καὶ συντρίψῃ ὅλους μου τοὺς ἱστοὺς καὶ σχίσῃ ὅλα μου τὰ ἱστία!»

Ἐλθὼν δὲ εἰς Βρουνσουῖκον ἐπέστειλεν εὐφυεστάτας περιγραφὰς τῆς μικρᾶς ταύτης γερμανικῆς αὐλῆς. Ἡ γερμανικὴ σοβαρότης ἀπαρέσκει εἰς τὴν ἐλβετικὴν αὐτοῦ ζωηρότητα. «Οἱ Γερμανοὶ, γράφει, εἶναι νωθροὶ περί τε τὸ σκέπτεσθαι καὶ χαριεντίζεσθαι καὶ τέρπεσθαι καὶ στενοχωρεῖσθαι, ἡ ζωηρότης αὐτῶν ὁμοιάζει τὰ σκιρτήματα τῶν ἵππων τῆς δουκήσσης. They are ever puffing and blowing when they laugh.» Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ τόπος δὲν ἤρεσεν αὐτῷ. «Αἱ πεῦκαι, λέγει, ἐνταῦθα εἶναι στραβαὶ καὶ ἄσχημοι . . . Ὑγίαινε, Κυρία Βαρβέτη, ἡ ἀγαπωμένη ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, ὑγίαινε.» Ἰδοὺ πῶς προλογίζει εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ· «Τὴν 20 Μαρτίου καὶ τὴν δεκάτην ἐννάτην ἡμέραν τῆς ἀηδοῦς μου διατριβῆς εἰς τὸν ἀηδῆ τοῦτον τόπον.» Δι' ἄλλης δὲ ἐπιστολῆς (21 Μαρτίου) γράφει ἔτι χείρονα· ἡ ἐξεικόνισις εἶναι ζωηρὰ ἀλλὰ τραχεῖα. Ὁμιλεῖ ἐλευθέρως καὶ περὶ

(1) Ἕνεκα τούτου ἀπεδόθη εἰς τὸν στρατηγόν.

(2) Τὰ ἐμβλήματα τῆς Βέρνης.

(3) Ὁ Βολταῖρ δὲν ἔπραξεν ἀτόπως ἐμπαίξας τὰς θεοκρατικὰς μωρίας, οὔτε ὁ Paul Louis Courrier διακωμῳδήσας τὴν τιμαριωτικὴν μερίδα τῆς παλινορθώσεως.

ἀνδρῶν καὶ περὶ γυναικῶν, καὶ χλευάζει καὶ ἰθαγενεῖς καὶ ξένους «κατὰ τὴν Βρουνσουικικὴν Βοιωτίαν.»

Μεθ' ὅλας ταύτας τὰν μεμψιμοιρίας ὁ εὐερέθιστος θαλαμηπόλος ζητεῖ καὶ παραμυθίας ὡς αἱ ἑξῆς· «Ἐτράπην πρὸς τὴν νεότητα, καὶ, *μὲ ὅλα ὅσα λέγονται*, δὲν ἀποτείνω πλέον τὸν λόγον εἰς γυναῖκας ἐχούσας ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν τριάκοντα ἐτῶν. Ἀληθῶς ὅλα ταῦτα εἶναι ἀνάξια καὶ σοῦ καὶ ἐμοῦ. Νὰ κακολογῶ ὀλίγον, νὰ χασμῶμαι πολὺ, νὰ στρατολογῶ ἐχθροὺς (καὶ δύο μάλιστα γαληνοτάτας ὑψηλότητας), νὰ ἑλκύω ποῦ καὶ ποῦ νέας τινὰς παρθένους, νὰ μακαίνωμαι μεταξὺ ῥαθυμίας καὶ ἀρνείας, νὰ βλέπω καθ' ἡμέραν καὶ καθ' ἑβδομάδα παρερχόμενον τὸν θαλαμηπόλον καὶ πάλιν τὸν θαλαμηπόλον, ὁποία ἐνασχόλησις! Ἰδοὺ γνωρίζεις ὅλα. Virginibus puerisque canto.» Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξακολουθεῖ.

Δὲν ἔχομεν τὰς ἀπαντήσεις τῆς Κ. de Charrière. «Βεβαίως, λέγει ὁ Κ. Sainte-Beuve, δὲν ὑπῆρξε ποτὲ πρὸς τὸν Βεν. Κωνστὰν ἄλλη Ἐλεονόρα (1), οὔτε εἶχε τοιαύτην ἀξίωσιν, νομίζω, διότι ἡ ἡλικία αὐτὴ ἦτο πολλὰ δυσανάλογος... Καὶ ὅμως ἡ καρδία ἔχει ἀντιφάσεις τοσοῦτο ἀνεξηγήτους, ὥστε ἔπασχε δεινῶς βλέπουσα φεῦγον ἀνεπιστρεπτὶ πᾶν ὅ,τι οὔτε εἶχέ ποτε ἐλπίσει οὔτε ζητήσει παρ' αὐτοῦ.»

Ἔκτοτε αἱ σχέσεις αὐτῶν γίνονται καθ' ἑκάστην ἀσθενέστεραι. Τὸ 1789 ἔτος «λόγοι ἀνεπανόρθωτοι» (ὡς εὐστόχως λέγει ὁ Ἀδόλφος) ἐῤῥέθησαν. Τὸ δὲ 1793 ὁ Β. Κωνστὰν εἶδε τὴν Λαυσάννην καὶ τὴν Κ. de Charrière· «Ἀλλ' ἡ μαγεία τῶν πρώτων ἡμερῶν δὲν ἐπανέρχεται πλέον.» Ἀπέραντοι ἐξηγήσεις καὶ συζητήσεις συνεπλήρωσαν τὴν ψυχρότητα. Κατὰ τὴν νέαν τοῦ Β. Κωνστὰν εἰς Λαυσάννην ἀποδημίαν, γενομένην τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1794 ἔτους, ἡ Κοππέτη ὑπερίσχυσε τῆς Κολομβίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ.

Η Κ. de Charrière *καὶ ἡ Κ.* de Staël.

Ἐὰν μελετήσωμεν μετά τινος ἐπιστασίας τὰ συγγράμματα τῶν δύο γυναικῶν, αἵτινες τοσοῦτον ἐπενήργησαν ἐπὶ τοῦ Β. Κωνστὰν, δὲν θέλομεν ἀπορήσει διὰ τὸ τοιοῦτον τέλος τῆς τόσης φιλίας. Παρὰ μὲν τῇ Κ. de Charrière ἐπεκράτει τὸ πνεῦμα τῆς ἀναλύσεως, ἡ κριτικὴ ῥοπὴ τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος· τοῦ δὲ Β. Κωνστὰν ὁ εὔστροφος νοῦς ὅπως χαλιναγωγηθῇ εἶχεν ἀνάγκην πλειόνων πεποιθήσεων, ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ (2), βαθείας πίστεως εἰς τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄλλως τε ὁ χαρακτὴρ τῆς Κ. de Charrière ἐστερεῖτο, ὡς φαίνεται, ἱλαρότητος. Ἀεννάως ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἀδόλφου παραπονεῖται διὰ σκέψεις, ὑποψίας καὶ συνδιαλλαγάς. Ἐξ ἐναντίας ὁ ὑψηλὸς νοῦς τῆς Κ. Στάελ ἐπλανᾶτο ὑπεράνω τῶν μικροπρεπειῶν τούτων. Ἔμενε καὶ ἐφρόντιζε νὰ μένωσι καὶ οἱ ἄλλοι ἐντὸς ἀτμοσφαίρας γλυκείας εἰρήνης καὶ βαθείας γαλήνης, ἄνευ τῶν ὁποίων ὁ βίος καθίσταται ἐπώδυνος, πολλάκις δὲ καὶ ἀφόρητος. Τὴν σύγκρισιν δὲ ταύτην εὑρίσκομεν, φεῦ τῆς σκληρότητος! εἰς ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν ὁ Β. Κωνστὰν διευθύνει πρὸς αὐτὴν τὴν Κ. de Charrière, ἥτις οὐ μόνον δὲν ἠγάπα τὴν Κ. Στάελ ἀλλὰ καὶ κακῶς ἔλεγε περὶ αὐτῆς.

«Ἀφοῦ ἐγνώρισα αὐτὴν κάλλιον, ἔγραφεν ὁ Ἀδόλφος, δυσκολεύομαι εἰς ἄκρον νὰ μὴ ἐξυμνῶ ἀδιακόπως αὐτὴν καὶ νὰ μὴ διαδηλῶ πρὸς ὅσους ὁμιλῶ τὸν θαυμασμόν μου. Σπανίως εἶδον τοιοῦτον ἄθροισμα θαυμασίων καὶ ἐπαγωγῶν ἀρετῶν, τοσαύτην λαμπρότητα καὶ ὀρθότητα, *καλοκἀγαθίαν τοσοῦτον προσηνῆ καὶ τοσοῦτον εὐγενῆ*, τοσαύτην γενναιότητα, εὐγένειαν *τόσῳ γλυκεῖαν* καὶ τόσῳ σταθεράν, *τόσον θέλγητρον*, τοσαύτην ἁπλότητα, ἀφέλειαν καὶ οἰκειότητα μεταξὺ φίλων. Εἶναι ἡ δευτέρα γυνὴ τὴν ὁποίαν ἀπήντησα, ἥτις παρ' ἐμοὶ ἐπέχει τόπον πάσης τῆς οἰκουμένης, ἥτις μόνη θὰ ἦτο κόσμος δι' ἐμέ· δὲν ἀγνοεῖς τὴν πρώτην. Μεταξὺ οἰκείων ἡ Κ. Στάελ ἔχει πολὺ ζωηρότερον πνεῦμα ἢ μεταξὺ ξένων· ἀκούει μετὰ προσοχῆς, καὶ ἐννοεῖ τὸ πνεῦμα τῶν ἄλλων μετὰ τῆς αὐτῆς εὐχαριστήσεως μεθ' ἧς καὶ τὸ ἴδιον ἑαυτῆς· ὁμολογεῖ τὴν ἀξίαν ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἀγαπᾷ μετὰ πολλῆς προθυμίας, ὃ καὶ ἀποδεικνύει καλοκἀγαθίαν· ἐν ἑνὶ λόγῳ εἶναι ὂν διακεκριμένον καὶ ὑπερφυὲς, ὁποῖον ἓν ἴσως μόνον ἀπαντᾶται καθ' ἕκαστον αἰῶνα, καὶ μετὰ τὸ ὁποῖον, ἀφοῦ ἅπαξ τις γνωρίσει αὐτὸ, δὲν πρέπει νὰ ζητῇ ἄλλην εὐτυχίαν (1).

Δυστυχῶς ἡ Κ. de Charrière δὲν ἐστερεῖτο φιλαυτίας. Δὲν ἐξετίμα τὴν ὑπεροχὴν τοῦ μέλλοντος συγγραφέως τῆς L'Allemagne καὶ τῶν Considérations sur le révolution. Ἐνδίδουσα εἰς τὴν χλευαστικὴν αὐτῆς διάθεσιν ὠνόμαζε τὴν Κ. Στάελ πρέσβειραν (ambassadrice), καταφρονοῦσα τὸν συγγραφέα. Καὶ ἐνῷ ἡ *Κόριννα* ἀπήρεσκεν εἰς τὸν νοῦν, ὁ *Ἀδόλφος* ἔθελγε τὴν καρδίαν αὐτῆς. Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν λῆψιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Β. Κωνστὰν, ἔγραψεν αὐτῷ διὰ στίχων (2).

Κατὰ πρώτην ὄψιν ἀναγινώσκων τις τοὺς στίχους τούτους νομίζει ὅτι ἀκμάζουσιν ἔτι αἱ ὡραῖαι ἡμέραι τῆς Κολομβίας. Καὶ ὅμως αἱ μετ' αὐτοὺς ὀλίγαι γραμμαὶ ἀποδεικνύουσι πόσον εἶναι ἀδύνατον νὰ διεγερθῇ ὁ πρῶτος ἐνθουσιασμός. «Ἐνόμισα σήμερον

(1) Ἡ ἡρωῒς τοῦ Ἀδόλφου.

(2) Θέλομεν ἰδεῖ μετ' ὀλίγον ὁποίαν ἐντύπωσιν προεξένησεν αὐτῷ ὁ μυστικισμὸς τῆς Κ. Krüdener.

(1) Lausanne, 21 octobre 1794.

(2) Οὔτε τούτους τοὺς στίχους δὲν μετεφράσαμεν.

τὸ πρωῒ ἐξυπνήσασα καὶ συλλογισθεῖσα ὅτι δὲν εἴμεθα πλέον μαλλωμένοι, ὅτι ἐθεράπευσα ἄχρηστόν μου πόδα ἢ χεῖρα.» Λέγεται ὅτι ἐκεῖνοι ἀφ' ὧν ὁ χειροῦργος ἀπέκοψέ τι μέλος φαντάζονται ὅτι αἰσθάνονται εἰσέτι αὐτό. Τοιαύτη ἦτο καὶ τῆς Κ. de Charrière ἡ θέσις τὸ 1794. Ἐντὸς ὀλίγου πᾶσα ἐλπὶς ἐκόπη· διὸ ἔγραφε « πρὸς τὸν πολίτην Β. Κωνστὰν μέλος τοῦ δημαρχείου·—«Τείνω ἐλευθέρως τὴν χεῖρα· οἱ ὄνυχες ἀπομακρύνονται, ἡ γλυκεῖα παλάμη δὲν παρουσιάζεται, αἰσθάνεται τὸν ὑποκριτὴν, τὸν εὐσεβῆ αἴλουρον. Ὑγίαινε—Ὑ. Γ. Χθὲς ἡ Κ. Σ. ἰδοῦσα πόσον μ' ἐχαροποίησεν ἡ ἐπιστολή σου καὶ πόσον σ' ἐχαροποίησεν ἡ ἐμὴ, εἶπεν· « ὑπάρχουν κρύφιοι δεσμοί.» Νήματά τινα, προσέθετο, εἶναι λεπτὰ καὶ καθίστανται ἀδιόρατα, καὶ ὅμως δὲν κόπτονται· διὸ καὶ ἀνευρίσκονται πάλιν . . .

Τὰ ὀλίγα ταῦτα, ἐκ βάθους καρδίας ἐξερχόμενα, διεγείρουσι τὴν συμπάθειαν ὑπὲρ τῆς Κ. de Charrière. Ἐὰν ὅμως θέλωμεν νὰ μάθωμεν ἀκριβῶς τὴν διάθεσιν αὐτῆς, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὰς μετὰ τῆς Κ. Στάελ σχέσεις αὐτῆς, πρὶν ἢ ὁ Βενιαμὶν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἐλβετίαν. Τότε δεικνύεται, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, ἧττον φιλήσιος καὶ προσηνὴς, ἐνῷ ἡ Κόριννα εἶναι πάντοτε ἀξία τῶν ἐπαίνων τοὺς ὁποίους ὁ Β. Κωνστὰν ἀποδίδει αὐτῇ εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀξιοσημείωτον ἐπιστολὴν, καὶ φαίνεται « καλοκἄγαθος, προσηνὴς καὶ γλυκεῖα ». Ὅταν ἐξ ἐναντίας βλέπωμεν τὴν Κ. de Charrière λεπτολογοῦσαν καὶ διϋλίζουσαν τὸν κώνωπα πρὸς γυναῖκα οὐδόλως ἀγαπῶσαν ταῦτα, ἀναγκαζόμεθα νὰ ἀναπολήσωμεν τὰ λόγια ἅτινα ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἀδόλφου εἶπεν ἀγανακτῶν· « ὁ μυστηριώδης σου τρόπος τοῦ γράφειν μὲ παρενοχλεῖ καὶ μὲ πιέζει » (1).

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ συγγράψασα τὸν Mari sentimental δὲν ἐνόμιζεν ἑαυτὴν ἔνοχον· ἴσως μάλιστα ἦτο καὶ εἰλικρινής. Πλὴν τούτου, ἀμφίβολον εἶναι ἂν καὶ ἀγγέλου ἔχουσα ἱλαρότητα, θὰ κατώρθου νὰ προσηλώσῃ εἰς Neuchâtel τὸν ἀκατάσχετον καὶ ἀσταθῆ *Ἀδόλφον*. Ὡραῖός τις μῦθος, γραφεὶς ἴσως περὶ τὰ τέλη τοῦ 1794 ἔτους, ἀποδεικνύει ὅτι δὲν παρεγνώριζε τὸν χαρακτῆρα τοῦ φίλου αὐτῆς· ἀποδεικνύει δὲ καὶ τοῦτο ὅτι ὀλίγην εἶχε συμπάθειαν ἡ Κ. de Charrière πρὸς τοὺς Νέκερ καὶ τὴν Κ. Στάελ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

Ἡ Σχολὴ τῆς Κ. de Charrière.

Ἡ Κ. de Charrière δὲν ὑπῆρξε μόνον « ἐκ τῶν πλέον διακεκριμένων γυναικῶν τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, ὅλως ἰδιάζοντα ἔχουσα καὶ νοῦν, καὶ χάριν, καὶ τύχην . . . ἥτις διά τε τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ὕφους ὑπῆρξε Γαλλίς (1), ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλην συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ ἐν Neuchâtel, τὸν διανοητικὸν βίον, ὅστις ἕως τότε ἐκοιμᾶτο βαθέως. « Οἱ θιασῶται, οἱ φίλοι, οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς, λέγει τις ἁρμοδιώτατος δικαστὴς, συνεκρότησαν περὶ αὐτὴν μικρὸν ἀλλ' ἐκλεκτὸν κύκλον, τὸν ὁποῖον ἠγάπα νὰ διδάσκῃ, νὰ τέρπῃ καὶ νὰ ῥυθμίζῃ. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ κύκλος οὗτος ἐγένετο σχολή » (2).

Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἰσχὺν τῆς ἐπιῤῥοῆς ταύτης, πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τῆς Κ. de Charrière τὴν ἀληθῆ ἔκφρασιν τῶν δοξασιῶν αὐτῆς.

« Ἐγεννήθην δημοκράτις, ἔγραφε, πρὸς τὸν Favre de Rolle, καὶ ἐλυπούμην βλέπουσα εἰς τὴν πατρίδα μου τὸν Σταττούδερ καὶ τοὺς ξένους πολλὰ ἰσχυρούς· τὴν ἐλευθερίαν ληθαργοῦσαν . . . Τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα ἠγάπησα πάντοτε, καὶ μέχρι τῆς 10 Αὐγούστου 1792, ἐπεδοκίμασα μᾶλλον ἢ κατέκρινα τοὺς Γάλλους . . . Ἐνὶ λόγῳ ἰδοὺ ἡ πολιτική μου διαθήκη.

» Au nom d' un Dieu plein de bonté,
autrefois la dévote église
brulait, pendait. La charité
chez les saints était peu de mise.
Le temps peut bien changer les mots
mais il ne peut changer les hommes.
Dupes, trompeurs, méchants et sots,
voila toujours ce que nous sommes» (3).

Πόσον αἱ ἰδέαι αὗται διαφέρουσι τῶν ἰδεῶν τῆς Κ. Στάελ! ὁποία ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ἀθυμίας ταύτης καὶ τῆς ἐνθέρμου πίστεως τῆς συγγραψάσης τὴν Κόρινναν εἰς τὴν ἀκατάσχετον πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος! Ἐκ τούτου ἐννοοῦμεν διὰ τί ὁ Β. Κωνστὰν δὲν ἐταλαντεύθη ἐπὶ πολὺ μεταξὺ δύο τόσῳ διαφόρων ἐπιῤῥοῶν. Οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Neuchâtel, οἵτινες ὠφελήθησαν ἀπὸ τῶν ὁμιλιῶν καὶ τῶν συμβουλῶν αὐτῆς, ἐθεώρησαν αὐτὴν ὡς φιλολογικὸν ὁδηγὸν, ὡς λεπτὸν πνεῦμα, ὡς ἀσφαλῆ κριτὴν μᾶλλον ἢ ὡς πολιτικὸν μέντορα. Ἐκ τῶν οἰκειοτέρων φίλων αὐτῆς ὀνομάζομεν τὸν Κ. de Chambrier, μετὰ ταῦτα διοικητὴν τὸν Neuchâtel, τὸν Κ. Sandoz Rollin, σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας, συγγραφέα

(1) Ἐπιστολὴ τῆς 14 Σεπτεμβρίου 1789.

(1) Sainte-Beuve, Revue des Deux Mondes, 15 Μαρτ. 1859.

(2) Gaullieur.

(3) «Πάλαι ἡ εὐσεβὴς ἐκκλησία ἔκαιε καὶ ἀπηγχόνιζεν ἀνθρώπους ἐν ὀνόματι τοῦ παναγάθου Θεοῦ. Τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην δὲν ἐνοστιμεύοντο πολὺ οἱ ἅγιοι. Ὁ χρόνος ἀλλάσσει μὲν τὰς λέξεις, δὲν ἰσχύει ὅμως ν' ἀλλάξῃ καὶ τοὺς ἀνθρώπους· ἀνέκαθεν ὑπήρξαμεν ἀπατεῶνες, θύματα ἀπάτης, κακοὶ καὶ μωροί.«

τοῦ Essai statistique sur le canton de Neuchâtel, συγγράμματος καὶ σήμερον τιμωμένου, τὸν Κ. César d' Ivernois, δήμαρχον τῆς Κολομβίας καὶ συγγραφέα εὐφυῶν ποιημάτων.

Ὁ εὐφυὴς ἱερεὺς H. D. Chaillet, συγγραφεὺς πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁμιλιῶν, ἐτόλμησε νὰ ὑπερασπισθῇ τὰς Lettres neuchâteloises εἰς τὸ Nouveau journal helvétique, ἐν ᾧ συνεζήτει ἐπιτηδείως ζητήματα φιλολογικά. Οὐσιωδῶς οὗτος ἐσκέπτετο ὅπως σχεδὸν καὶ ἡ Κ. de Charrière. « Ὁ Κ. de Saussure, ἔλεγεν, ὡμίλησε κάλλιστα διὰ τὴν μικρὰν ἡμῶν πόλιν, ὅπου εὑρίσκεται, ὡς βεβαιοῖ, καλλίστη κοινωνία καὶ πολὺς λογίων ὅμιλος . . . » Καλλίστη κοινωνία! ἔστω· ἀλλὰ πολλῶν λογίων ὅμιλος! Ποῦ εὗρεν αὐτοὺς ὁ Κ. Saussure; Μόλις τρεῖς δύναμαι νὰ ὀνομάσω. »

» Ὁ εὐφυὴς συγγραφεὺς τοῦ Voyage historique et littéraire dans la Suisse occidentale, ὁ Κ. de Sinner, ὅστις διέτριψε πλέον τῶν δύο ἡμερῶν ἐν Neuchâtel, λέγει ἐξ ἐναντίας· « Δὲν πρόκειται πλέον σήμερον περὶ ἐπιστήμης ἐν Neuchâtel, πάντες φροντίζουσι πῶς νὰ κερδήσωσι χρήματα καὶ νὰ δαπανήσωσι τὰ κερδηθέντα. » Τίνα τῶν δύο περιηγητῶν νὰ πιστεύσωμεν; Λυποῦμαι πολὺ, ἀλλὰ γινώσκετε κάλλιον ἐμοῦ ὅτι ὁ τελευταῖος ἔχει δίκαιον. »

Ἕπεται ἄρα ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Neuchâtel δὲν εἶχον δίκαιον μεμφόμενοι τὴν Κυρίαν de Charrière « διὰ ῥοπὴν πρὸς τὸ κατακρίνειν καὶ κυνισμὸν πνεύματος » (1).

ΔΩΡΑ ΙΣΤΡΙΑΣ.

ΠΕΡΙ

τῶν κἄνεὶς, κἄποιος, κάμποσος κ.τ.λ.
ἂν πρέπῃ νὰ γράφωνται μετὰ κορωνίδος ἢ ἄνευ κορωνίδος.

Παρέκβασις Λεξικοῦ τῆς ὁμιλουμένης.

Εἰς τὴν Ἀγχίαλον, μικρὰν πόλιν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, λέγουσι *κἄ λαλιὰ*=διόλου δὲν ὡμίλησε, δὲν λέγει τίποτε, ἐπὶ παντὸς ἀριθμοῦ καὶ προσώπου. Καὶ προστακτικῶς *κἄ λαλιὰ*=σιώπα, μὴ λέγεις τίποτε, ὁμοίως. Οὕτω καὶ κατόπιν τιθέμενον· νερὸ κἄ=νερὸ διόλου δὲν ἔχει κ. τ. λ. Λέγεται δὲ καὶ μετὰ δέν· *κἄ φωνὴ δὲν ἔχει*=διόλου δὲν ἔχει φωνήν. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου γίνεται δῆλον, ὅτι αἱ ἀνωτέρω φράσεις εἶναι ἐλλειπτικαὶ τῆς ἀρνήσεως *δέν*· ἐπειδὴ ἔνθα ὁ λόγος εἶναι πλήρης, ἀείποτε τίθεται τὸ ῥῆμα μετὰ τοῦ *δέν*. Οὕτω συμβαίνει ἐπὶ τῶν λέξεων *κάνεὶς, τίποτε*, ἐν ταῖς φράσεσι· *Ποῖος ἦλθε ; Κἀνείς. Τί ἐκέρδησες ; Τίποτε*· ἔνθα ὁ λόγος ἀναπληροῦται διὰ τῶν *Κἀνεὶς δὲν ἦλθε, Τίποτε δὲν ἐκέρδησα:*

Τὸ *κἄ* τοῦτο οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ τὸ *κἂν* (καὶ ἄν) ἄνευ τοῦ *ν*, μὲ σημασίαν ὀλίγον διάφορον. Ἐπειδὴ τὸ *κἂν* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐτίθετο 1) ἐπὶ ὑποθετικῶν προτάσεων, 2) ἐπὶ ἐναντιωματικῶν προτάσεων (μ'ὅλον ὅτι), 3) ἐπὶ κολαστικῶν λόγων (τοὐλάχιστον). Ἐκ τῶν τριῶν τούτων σημασιῶν ἡμεῖς τὴν τρίτην μόνον ἐφυλάξαμεν εἰς τὴν ὁμιλουμένην, καθόσον ἐγὼ γνωρίζω, εἴτε μετὰ ὀνομάτων, εἴτε μετ' ἀντωνυμιῶν, εἴτε μετὰ ῥημάτων συνάπτοντες αὐτό· *τὸ βιβλίον κἂν νὰ μοὶ δώσῃς· ἐγὼ κἂν νὰ ὑπάγω· νὰ τὸν ἰδῶ κἄν*. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πρωχοπροδρόμου, ἤτοι κατὰ τὴν δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα, εἶχε καὶ ἄλλας σημασίας παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Πρῶτον μετὰ τῶν ἀριθμητικῶν συνταττόμενον καὶ προτιθέμενον ἀείποτε, ἐσήμαινε σχεδὸν, ἕως. *Κἂν τέσσαρα τὸν δίδουσιν εἰς τὸ τρανὸν μαχρούτιν* = ἕως τέσσαρα τὸν δίδουσιν εἰς τὸ μεγάλον ποτήριον (Πτωχοπρ. βιβλ. Α', 124. Ἴδε αὐτόθι τὴν σημασίαν τοῦ Κοραῆ Ἄτακτ. Α', σ. 110). Ἡ τοιαύτη δὲ χρῆσις παρὰ τῷ Πτωχοπροδρόμῳ εὕρηται συχνότατα. Δεύτερον συντεταγμένον μετὰ τοῦ *ὅλως* ἐσήμαινεν αὐτὸ τοῦτο, ὅπερ τὸ *κἄ* τῶν Ἀγχιαλιτῶν, ἤτοι διόλου, παντάπασι. *Νὰ μηδὲ χνοῦς εὑρίσκεται κἂν ὅλως παλαμίδας*=ἵνα μηδὲ ἴχνος παλαμίδας παντάπασιν εὑρίσκεται (Βιβλ. Β', 264). *Μὴ συντυχαίνῃς, πρόσεχε, κἂν ὅλως τὸν ὁδεῖνα* = πρόσεχε, μὴ ὁμιλεῖς παντάπασι τὸν δεῖνα (Β', 47 καὶ 190). Ὅσον δὲ διὰ τὴν ἀποβολὴν τοῦ *ν* ἐν τῷ *κἄν*, τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐπὶ τοῦ *δέν*. Ἐν Φιλιππουπόλει λέγουσι *δὲ τὸ πέρνω, δὲ τὸ δέχομαι, δὲ τὸ θέλω*, κτλ. Ἐν Σέῤῥαις ἐπί τινων μὲν φράσεων μεταχειρίζονται τὸ *δὲ*, ἐπὶ ἄλλων δὲ τὸ *δὲν* ὡς *δὲ θέλω, δὲ χορταίνω, δὲ νοστιμεύομαι*· παρεντιθεμένης ὅμως τῆς ἀντωνυμίας τὸ, λέγουσι *δέν*. *Δὲν τὸ θέλω, δὲν τὸ χορταίνω*, κτλ. Καὶ ἀείποτε· *δὲν πειράζει, δὲν κοιμᾶται, δὲν πίνει*. Ἐνῷ δὲ ἐπὶ τοῦ *δὲν* ἀποκόπτομεν τὸ *ν*, τοὐναντίον ἐπὶ τοῦ *μὴ* προσθέτομεν, αὐτὸ, λέγοντες *μὴν ἔρχεσαι, μὴν πηγαίνεις* κτλ. Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲ ἐπὶ τῆς φράσεως *τί μήν;* (διὰ τί ὄχι;) πλησιάζει τὸ *μὴν* εἰς τὸ ἡμέτερον ἀποφατικὸν *μήν*.

Ὑπάρχει λοιπὸν εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν ἐν συντάξει, ἤτοι χωρὶς τιθέμενον, οὐ μόνον *κἄν*, ἀλλὰ καὶ *κἄ*, καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ κοινὸς λαὸς τῆς Ἀγχιάλου. Φαίνεται δὲ ὅτι ὑπῆρχε καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Διότι τὸ ἕτερον τῶν ἀντιγράφων, οἷς ἐχρῆτο ὁ Κοραῆς ἐκδιδοὺς τὰ ποιήματα τοῦ Πτωχοπροδρόμου, φέρει διάφορον γραφὴν *καδεκατέσσαρα* (γράφε κἂ δεκατέσσαρα) εἰς τὸν στίχον 198 Β' (ὡὰ

---

(1) Lettres écrites de Colombier.

καδεκατέσσαρα καὶ κρητικὸν τυρίτσιν=ἕως δεκατέσσαρα—τυρίον), τὴν ὁποίαν ὁ Κοραῆς ἀπέῤῥιψε, προὐτίμησε δὲ τὴν τοῦ ἑτέρου ἀντιγράφου *αὐγὰ κἂν δεκατέσσαρα*. Τὴν αὐτὴν γραφὴν *καδεκατέσσαρα* ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ εὗρε καὶ ὁ Δουκάγγιος, τὴν ὁποίαν διώρθωσεν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ *κἂν δεκατέσσαρα* (Ἴδε σημ. Κορ. Ἄτακτ. Α΄, σ. 261). Ἀλλ᾽ εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι εἰς τὰ στόματα τοῦ χυδαίου ὄχλου ὑπῆρχεν ἡ λέξις *κἆ*, τὴν ὁποίαν ἴσως ἀπέφευγον οἱ λόγιοι ὡς βάρβαρον, μεταχειριζόμενοι ἀντ᾽ αὐτῆς τὴν ἐπίσης συνήθη *κἂν*. Καὶ εἰ μὲν αὐτὸς ὁ ποιητὴς δὲν ἔγραψεν ἐνταῦθα οὕτω, ἴσως ἀντιγραφεύς τις συνειθισμένος οὕτω νὰ προφέρῃ, εἰσήγαγε τὴν γραφήν. Γραπτέον δὲ αὐτὴν χωρίς, *κἆ δεκατεσσαρα*, πρῶτον διότι ὑπάρχει καὶ σήμερον εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ, χωρὶς προφερόμενον· δεύτερον διότι πανταχοῦ, ἔνθα τὸ *κἂν* ἀπαντᾶται παρὰ τῷ Πτωχοπροδρόμῳ πρὸ τῶν ἀριθμητικῶν προτιθέμενον, γράφεται ἀείποτε χωρὶς, πλὴν μόνον ἅπαξ κατὰ διάφορον γραφὴν *καντέσσαρα* (Α΄, 124). Δὲν εἶναι δὲ διόλου παράδοξον, ὅτι ἐνταῦθα ἀντὶ *κἆ δεκατέσσαρα* ἐγράφη *καδεκατέσσαρα*· τὸ μὲν ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς προφορᾶς τοῦ λαοῦ ἦτον ἄδηλον πῶς ἔπρεπε νὰ γραφῇ, ὡς προφερόμενον ἀείποτε πρὶν τῶν ἀριθμητικῶν, τὸ δὲ διότι πολλὰ πολλάκις ἀπροσέκτως καὶ ἀκανονίστως ἀνορθογραφεῖ ὁ Πτωχοπρόδρομος, (Ἀνάγνωθι αὐτὸν τὸν Πτωχοπρόδρομον, ἴδε Κορ. προλεγόμενα Ἄτακτ. Α΄, σ. δ΄.) πολὺ δὲ μᾶλλον, ἐὰν ἡ γραφὴ προῆλθεν ἐξ ἀντιγραφέως τινός. Ἀλλὰ καὶ ἡ παρ᾽ ἡμῖν σήμερον προφορὰ τοῦ *κἂν* ἐπὶ τῶν ἀριθμητικῶν, ἀποδεικνύει ὅτι πρέπει νὰ γράφηται χωρίς. Ἐπειδὴ ἄλλοτε προτιθέντες αὐτὸ, καὶ ἄλλοτε ἐπιτιθέντες, ἀδιαφόρως λέγομεν· *κἂν τέσσαρα νά μοι δώσῃς, τέσσαρα κἂν νά μοι δώσῃς*. Ἡ δὲ παρ᾽ ἡμῖν σημασία τοῦ *κἂν* ἀπαντᾶται καὶ παρὰ τῷ Πτωχοπροδρόμῳ μετὰ ἀριθμητικῶν· *Ἂς ἐγενόμην ἔπαρχος κἂν δεκαπέντε ἡμέρας* (τοὐλάχιστον) (Β΄. 269). Ἐπὶ δὲ ἄλλων περιπτώσεων εἶναι συνηθεστάτη. *Ἡ κἂν τὸ κρασοβόλιν του τὸ ξίδιν* (γράφε ξείδιν) *νὰ πληρώσῃ* κτλ. (Β΄, 284).

Ἀλλὰ τὸ ἐν συνθέσει *κἂν* καὶ *κἆ*, τὸ ἀπαντώμενον ἐν τοῖς *κἀνεὶς, κἀνὲν, κἀμία, κἄπως, κἄπου, κάμποσος, κἄποιος, κἄτι* (Πτωχοπρ. *ὀκάπου, ὀκάποσος, ὀκάποιος, ὀκάτι*, ἅπερ πάντα γραπτέον διὰ τοῦ ω, *ὠκάπου, ὠκάποσος*, κτλ. ἐκ τοῦ *ὡς κἄπου, ὡς κἄποσος*, κατὰ τὸ *νῆες ὡς τριακόσιαι* (=ἕως). Κορ. Ἄτακτ. Α΄, 167), *καγκἀνένας* (ἐνταῦθα τὸ ἐπαναληφθὲν *κἂν* σημαίνει *διόλου, παντάπασι*, ὡς καὶ τὸ παρὰ τοῖς Ἀγχιαλίταις *κἆ*), εἶναι αὐτὸ τὸ ἐν συντάξει *κἂν* καὶ *κἆ*, ἢ εἶναι ἕτερόν τι μόριον; Καὶ ἐπομένως ταῦτα πρέπει νὰ γράφωνται μετὰ κορωνίδος ἢ ἄνευ κορωνίδος; Περὶ τούτου θέλομεν ἐξετάσει ἤδη.

Ἡ ἔλλειψις φαίνεται τοῦ ν ἔν τισι τούτων ἠνάγκασέ τινας τῶν λογίων νὰ ὑποθέσωσι διάφορον τὸ ἐν συνθέσει *κἂν* καὶ *κἆ* τοῦ χωρὶς τιθεμένου. Ὅθεν ὁ Γεννάδιος (ὅρ. Γραμματικ. 791, σημ. ε) λέγει ὅτι τὸ *καν* καὶ *κα* τοῦτο δὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ *κἂν* (καὶ ἂν), ἀλλ᾽ εἶναι τὸ παρὰ Δωριεῦσι *κα*, καὶ ἐπομένως πάντα τἀνωτέρω πρέπει νὰ γράφωνται ἄνευ κορωνίδος. Ἐκ τούτου ἤδη ἄλλοι μὲν γράφουσιν αὐτὰ ἄνευ κορωνίδος, ἄλλοι δὲ μετὰ κορωνίδος. Πρὶν ἢ ἐκφέρωμεν τὴν περὶ τούτου γνώμην ἡμῶν, πρέπει νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ δωρικοῦ *κα*.

Γνωστὸν εἶναι ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον δύο ὑποθετικὰ μόρια, οἱ μὲν Ἀττικοὶ *εἰ—ἄν*, οἱ δὲ Ἴωνες *εἰ—κε κεν*, καὶ οἱ Δωριεῖς *αἰ—κα*, τιθέντες τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῇ προτάσει τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου, τὸ δὲ δεύτερον ἐν τῇ ἀποδόσει. Συνάπτοντες δὲ πάλιν αὐτὰ ἀμφότερα *ἐὰν* (εἰ—ἂν), *εἴκεν αἴκα*, ἀπετέλουν δι᾽ αὐτῶν ἄλλας ὑποθετικὰς προτάσεις. Ἀλλ᾽ ἡ χρῆσις τοῦ δωρικοῦ *κα* μετὰ τοῦ *πο* (βάσιν ἤτοι ῥίζαν τῶν *ποῖος, πόσος, πῶς, που* κτλ.) ἐποίουν τὸ *πόκα, ποκὰ* (= πότε, ποτὲ,) *αἴποκα* (ἄμποτε). Οἱ δὲ Ἀττικοὶ ἐπὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης μεταχειρίζονται ἕτερόν τι μόριον τὸ *τε*, λέγοντες *πότε, ποτέ*. Ἐπίσης καὶ μετὰ τοῦ *τὸ* καὶ *ο* οἱ μὲν Δωριεῖς ἔλεγον *τόκα, ὅκα* οἱ δὲ *τότε, ὅτε*. Τὸ *κα* ἐν τῷ *πόκα* κτλ. ἐσήμαινε κατ᾽ ἀρχὰς ὑποθετικήν τινα ἔννοιαν, ἀοριστίαν τινὰ χρόνου, ἤτοι ἐν ποίῳ τινὶ χρόνῳ· ἐπίσης καὶ ἐν τῷ *πότε* τὸ *τε*, ὅπερ εἶναι ἡ ἄμορφος ῥίζα τοῦ *τις*, ἀνευρισκομένη ἐν τῇ ἰωνικῇ γενικῇ *τέο*, ἐξ ἧς συναιρεθείσης ἔγινεν ἡ ἀττικὴ *του*, καὶ σχηματίζει τὴν ἀμόρφωτον εἰσέτι ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν *ὅτε, ὅστε* = ὅστις. Αὐτὸ τοῦτο τὸ δωρικὸν *κα* εἶναι καὶ ἐν τῷ *πηνίκα*, ἔνθα ἡ ῥίζα *πη* (πο) προσέλαβε τὴν συλλαβὴν *νι*, ἣν καὶ ἡμεῖς μεταχειριζόμεθα ἐπὶ τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας *αὐτουνὶ, αὐτουνοῦ, αὐτωνῶν, αὐτουνοὺς*, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι χάριν εὐκολίας ἐν τῇ προφορᾷ συνομοιοῦται μὲ τὸ προηγούμενον φωνῆεν, εἰς δὲ τὸ *ἐκεινοὶ, ἐκεινοῦ, ἐκεινῶν, ἐκεινοὺς* ἀπεβλήθη ὅλως διόλου καὶ διετηρήθη μόνον ὁ τόνος διὰ τὴν κακόηχον σύμπτωσιν τῶν δύο συλλαβῶν *νουνὶ, νωνῶν* κτλ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συλλαβὴ *νι* προστιθεμένη ἐπὶ τῆς δεικτικῆς ἀντωνυμίας δεικτικωτέραν ποιεῖ αὐτὴν καὶ περιορίζει τὸν κύκλον τῆς δείξεως, διὰ τοῦτο καὶ τὸ *πηνίκα* σημαίνει κύκλον χρόνου μᾶλλον περιωρισμένον ἢ τὸ *πόκα, πότε*. Τὸ αὐτὸ *κα* εἶναι ἐν τοῖς *τηνίκα, ἡνίκα, ὁπηνίκα*, μετὰ τῆς αὐτῆς περιοριστικῆς συλλαβῆς *νι*.

Ἐκ τούτου μανθάνομεν ὅτι ἡ μὲν σημασία τοῦ *κα* οὐδόλως κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν αὐτὸ ἐν τοῖς *κἀνεὶς, κἀνὲν* κτλ. κωλύει δὲ μάλιστα ὁ τόνος καὶ ἡ θέσις. Ἐπειδὴ τὸ *κα* ἐγκλινόμενον μόριον ὄν, εἴτε μετὰ τοῦ ἀτόνου *αἰ* συνάπτεται, εἴτε μετὰ τῶν ἄλ-

λων, διατηροῦν τὴν ἐγκλιτικὴν αὐτοῦ φύσιν, τίθεται ἀείποτε κατόπιν, καὶ οὐδέποτε πρὶν, εἴτε παραχωροῦν εἰς τὸ προηγούμενον, εἴτε ἀποβάλλον τὸν ἑαυτοῦ τόνον. Ἐν τῷ *ἐὰν* ἐτέθη μὲν τὸ ταυτοσήμαντον τῷ *κα ἂν* κατόπιν, ἀλλὰ, μὴ ἂν ἐγκλινόμενον, δὲν παρεχώρησε τὸν τόνον του εἰς τὸ ἄτονον *εἰ*, ἀλλὰ τὸν διετήρησεν ἐφ' ἑαυτοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ μὲν *ἐὰν* ὀξυτονοῦται, τὸ δὲ *αἴκα* παροξυτονοῦται. Ὁ αὐτὸς λόγος ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τῶν *οὐδὲ*, *οὔτε* καὶ κατ' ἀναλογίαν ἐπὶ τῶν *μηδὲ*, *μήτε*. Ὅτε δὲ παρορᾶται μὲν ἡ ἰδέα τῆς προηγουμένης ῥίζης, μεθ' ἧς συνήρθη τὸ ἐγκλινόμενον, ὑπερισχύει δὲ ἡ ἰδέα τοῦ ἐγκλινομένου, τότε, τό τε ἐγκλινόμενον καὶ ἡ ῥίζα αὕτη, καί τοι μὴ ἐγκλινομένη, ἀποτελοῦσι μίαν λέξιν ἐγκλινομένην. Οὕτω συνέβη ἐπὶ τῶν *ποκὰ*, *τοκὰ*, *ποτε*, *τοτὲ*. Ἐν γένει λοιπὸν ἐπὶ πασῶν τῶν ἐγκλινομένων λέξεων, τῶν συναπτομένων μετ' ἄλλων βλέπομεν ὅτι κατέχουσι τὴν δευτέραν θέσιν, εἴτε παραχωροῦσαι τὸν ἑαυτῶν τόνον, εἴτε ἀποβάλλουσαι. Οὕτως *ὅδε*, *ἥδε*, *τόδε*, *ἐνθάδε*, *ἔνθα*, *ἐκεῖσε*, *τοίνυν*, *ἔγωγε* καὶ ἄλλα πολλά. Τοιαύτη εἶναι καὶ ἡ δεικτικὴ ἀντωνυμία *οὗτος*, συγκειμένη ἐκ τῆς δεικτικῆς ἀτόνου ἀντωνυμίας *ὁ* (Ὁμηρ.), καὶ ἐκ τῆς τονιζομένης καὶ ἐγκλινομένης *τὸς*, καί τοι μὴ οὔσης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι τοιαύτης, σωζομένης ὅμως παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς *νά τος* (ἰδοὺ αὐτὸς), *φώναξέ τον*, *γράψε τα* *φύλαξέ τα* κτλ. Ἡ ἐγκλινομένη λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα ἐτέθη κατόπιν, κατὰ τὸν γενικὸν τῶν ἐγκλινομένων λέξεων κανόνα, καί τοι μὴ γενομένης ἐγκλίσεως τόνου (οὗτος), ἀλλὰ συνδεθεισῶν στενώτερον τῶν δύο λέξεων, ὡς ἐκ τῆς περισπωμένης γίνεται δῆλον.

Πᾶσα λοιπὸν λέξις ἐγκλινομένη εἴτε ἐν συνθέσει ἢ παραθέσει, εἴτε ἐν συντάξει τίθεται κατόπιν, καὶ οὐδέποτε ἐν ἀρχῇ. Οὕτω δὲν δύναται νὰ ῥηθῇ *τινὰ λόγον εἶπε*, ἀλλ' ἢ *λόγον τινὰ εἶπε*, ἢ *εἶπέ τινα λόγον*.

Ἐκ τούτων ἤδη γίνεται δῆλον, ὅτι τὸ ἡμέτερον *κἂν κἂ*, εἰ μὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ δωρικοῦ *κα*, δὲν ἠδύνατο παντάπασι νὰ τεθῇ ἐν ἀρχῇ, ἀλλὰ κατόπιν τῶν *εἷς*, *μία*, *ἓν*, ὡς κτλ. τιθέμενον δὲ πανταχοῦ πρὶν, παρέχει ἀναντίῤῥητον ἀπόδειξιν, ὅτι εἶναι αὐτὸ τὸ *κἂν* καὶ *κἂ* (καὶ ἂν), τὸ χωρὶς, ἤτοι ἐν συντάξει τιθέμενον, καὶ οὐχὶ ἕτερον. Ὅθεν εἶχε δίκαιον ὁ Κοραῆς, γράφων ταῦτα πάντα μετὰ κορωνίδος.

Ἀλλὰ ποίαν ἆράγε σημασίαν ἔχει τὸ *κἂν* ἐν τοῖς *κανεὶς*, *κἄποιος* καὶ τοῖς ὁμοίοις; Ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι ἐκ τῶν τριῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σημασιῶν ἡμεῖς ἐφυλάξαμεν μόνον τὴν τρίτην, τὴν κολαστικὴν λεγομένην. Ἐκ ταύτης τῆς κολαστικῆς σημασίας, ἐπιτεινομένης καὶ αὐξανομένης, ἐγεννήθη ἡ σημασία τοῦ *διόλου*, *παντάπασι*, ὑπάρχουσα παρά τε τοῖς Βυζαντινοῖς ἐν τῇ φράσει *κἂν ὅλως*, καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον ἐν τοῖς *καγκανένας*, *κἂ λαλιά*. Ὑφιεμένης δὲ δὲ καὶ ἐλαττουμένης τῆς κολαστικῆς ταύτης σημασίας, προῆλθεν ἡ σημασία τοῦ *σχεδὸν*, *ἕως*, ἀπαντωμένη παρὰ τῷ Πτωχοπροδρόμῳ ἐν τῇ μετὰ τῶν ἀριθμητικῶν συντάξει· *κἂν δεκατέσσαρα*. Ἡ αὐτὴ δὲ αὕτη σημασία τοῦ *σχεδὸν*, ἐλαττωθεῖσα ἐπὶ πλεῖον, εἰς μὲν τὰ *εἷς*, *ποιὸς* (*κανεὶς*, *κάποιος*) ἔδωκεν ὅλως ἀόριστον σημασίαν, καὶ κατέστησεν αὐτὰ ὅμοια τῷ τῶν ἀρχαίων *τις*. Διὰ τοῦτο παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ὡς καταστάσης δυσδιαγνώστου τῆς σημασίας ταύτης τοῦ *σχεδὸν* ἐν τῷ *κἂν*, προσετέθη τὸ ω (*ὠκάποιος*), ἐκ τοῦ ταυτοσημάντου τῷ *κἂν* μορίου προελθὸν, τοῦ ὡς (ἕως) δηλονότι. Εἰς δὲ τὰ *κάπου*, *κάπως*, *κἄτι* ἐξηφανίσθη παντελῶς, μηδόλως διαφέροντα τῶν ἁπλῶν *ποῦ*, *πῶς*, *τί*. Τοιοῦτόν τι συνέβη καὶ ἐπὶ τοῦ *ποτὲ*, ἑνωθέντος μετὰ τοῦ τι ἐν τῷ *τίποτε*. Εἰς δὲ τὸ *ποσὸς* ἔδωκε τὸ *κἂν* (*κἄμποσος*) τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τό *τις* εἰς τὰς φράσεις *ποσός τις*, *ὅσος τις* ἔνθα ἐπιτείνεται ἡ ἰδέα τοῦ ποσοῦ. Ὁμοίαν σημασίαν ἔχει παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὸ *ὠκάποσος*. Τὸ δὲ οὐδέτερον τοῦ *κἄμποσος* ἀντικαθιστᾷ πάλιν τὴν ἰδέαν τοῦ *τις*, συνημμένου μετὰ ἐπιθέτων· *μέγας τις*, *ἀγαθός τις* =κἄμποσον μέγας, κἄμποσον ἀγαθὸς, ὡς καὶ τὸ κἄτι εἰς θέσιν κατηγορουμένου ἐπὶ τῆς φράσεως· οἴεταί τις εἶναι= νομίζει ὅτι εἶναι κἄτι (Ἀσωπ. συντ. κεφ. δ', 62).

Σημ. Ἡ ὁμιλουμένη λοιπὸν γλῶσσα ἔχει τέσσαρας ἀορίστους ἀντωνυμίας διαφερούσας ἀλλήλων· *κανεὶς* *κἄποιος*, *τίποτε*, *κἄτι*. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι αὕτη. 1) Τὰ μὲν *κανεὶς*, *τίποτε* τίθενται ἐπὶ ἐρωτήσεων, τὰ δὲ *κἄποιος*, *κἄτι* ἐπὶ ἀπαιτήσεων ἐκφερομένων ἄνευ ἀρνήσεως. 2) Τὰ μὲν δύο πρῶτα τίθενται πρὸς τούτοις ἐπὶ ἀρνητικῶν λόγων, τὰ δὲ *κἄποιος* καὶ *κἄτι* οὐδέποτε.

Τὸ *κἂν* λοιπὸν ἔν τε συντάξει καὶ ἐν συνθέσει ἔχει ἐν περιλήψει τὰς ἀκολούθους σημασίας. Σημαίνει 1) τοὐλάχιστον· 2) παντάπασι· *κἂν ὅλως*, *καγκανένας*, *νερὸ κἂ*· 3) σχεδὸν, ἕως· *κἂν δεκατέσσαρα* Πτωχοπρ. 4) δίδει ἀορίστου ἀντωνυμίας σημασίαν εἰς τὸ *κανεὶς*, *κἄποιος*· 5) δίδει σημασίαν τοῦ ἐπιτατικοῦ *τις* τῶν ἀρχαίων εἰς τὰ *κἄμποσος*, *κἄτι*· 6) ἀπέβαλεν ὁλοτελῶς τὴν σημασίαν αὐτοῦ ἐν τοῖς *κἄπου*, *κἄπως*.

Δ. ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ, Σεῤῥαῖος.

Η ΝΕΑ ΝΙΟΒΗ.

Dieu brise ce qui refuse de
se courber sous sa main . . .
J. Cats.

Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, περὶ τὰ μέσα τοῦ 1832 ἔτους, ἔζη εἰς Ἀνβέρσην πλουσία χήρα τὸ ὄνομα Κλοτίλδη Βαλδοῦργ. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο σπανίας ὡραιότητος καὶ δὲν εἶχεν ἔλλειψιν ἐκείνου τὸ ὁποῖον συνήθως ὀνομάζομεν *πνεῦμα*, ἐπίστευσε, περίεργος ἀξίωσις! ὅτι κατ' ἐξαίρεσιν θὰ ἀπελάμβανε πάσας τὰς ἡδονὰς καὶ εὐτυχίας τοῦ κόσμου. Ὡς ὅλαι αἱ γυναῖκες τοῦ εἴδους τούτου, ἐφοβεῖτο τὰς σοβαρὰς σκέψεις καὶ τὰς γενναίας συγκινήσεις ὡς οὔσας ἐχθρὰς τῆς γλυκείας καὶ εἰρηνικῆς ζωῆς· διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶχε καταντήσει ἀναίσθητος εἰς πᾶν ὅ,τι δὲν ἀπέβλεπε τὴν εὐδαιμονίαν της ὅπως τὴν ἐνόει. Οἱ δυστυχεῖς ἦσαν εἰς αὐτὴν ἀντικείμενον ἀδιαφορίας ἂν ὄχι καὶ ἀντιπαθείας· οὔτε δι' αὐτὰ τὰ τέκνα της εἶχεν, ἂν καὶ ἦσαν ὡραῖα ὡς ἄγγελοι, τὴν ζωηρὰν ἐκείνην μητρικὴν στοργὴν, τὸ αἴσθημα τὸ ὁποῖον τελευταῖον ἐγκαταλείπει τὴν ψυχὴν τῆς γυναικός . . . . Ἀλλὰ φόρεμα μὴ ὂν τῆς ἀρεσκείας της, κινεζικόν τι σκεῦος συντριφθὲν, ἡ θέα πολυτίμου κοσμήματος ἐπὶ τοῦ τραχήλου ἄλλης καὶ μυρίαι τοιαῦται ματαιότητες, εἶχον τοσαύτην ἐπιῤῥοὴν ἐπ' αὐτῆς, ὥστε ἐνόμιζες ὅτι ἐγένετο θῦμα τῆς μεγαλητέρας συμφορᾶς.

Ἡμέραν τινα, εὑρίσκετο εἰς μικρὰν αἴθουσαν τῆς μεγαλοπρεποῦς κατοικίας της· Ἐξηπλωμένη εἰς ἀνάκλιντρον ἐρυθρὸν, εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους εἰς τὰς σελίδας μυθιστορίας ὄχι πολλὰ ἠθικῆς. Ἀνεγίνωσκε τάχα; ἴσως· ὅστις ὅμως τὴν ἔβλεπε χωρὶς νὰ τὴν γνωρίζῃ, θὰ ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ἀκηδία τὴν ἐμπόδιζε νὰ ἀνοίξῃ ἐντελῶς τοὺς ὀφθαλμούς. Πάντα τὰ ἐν τῷ δωματίῳ ἐδείκνυον τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ματαιότητα ἐκείνης ἡ ὁποία κατῴκει ἐκεῖ. Ἐπὶ τῆς ἑστίας ἦσαν πλῆθος ἐξ ἐκείνων τῶν εὐθραύστων πραγμάτων, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις εἶναι αἴνιγμα πρός τε τοὺς ἔχοντας καὶ πρὸς τοὺς βλέποντας αὐτὰ, καὶ τὰ ὁποῖα πολλάκις δὲν διαφέρουσι τῶν παιδικῶν ἀθυρμάτων εἰμὴ κατὰ τὴν τιμήν. Τὸ φῶς τὸ ὁποῖον εἰσήρχετο μετὰ δυσκολίας εἰς τὸ συβαριτικὸν τοῦτο κατάλυμα, δὲν ἦτο καθαρὸν καὶ ζωηρὸν ὡς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ διερχόμενον διὰ πυκνῶν παραπετασμάτων μετεβάλλετο εἰς ῥοδόχρουν λάμψιν, ἥτις μετέδιδεν εἰς ὅλα τὰ ἀντικείμενα χρῶμα ἀόριστον.

Ἡ αἴθουσα ὅμως αὕτη ἐζωογονεῖτο ὑπὸ τῆς παρουσίας ἓξ ὡραίων παιδίων τὰ ὁποῖα, φοβούμενα νὰ κάμωσι τὴν παραμικροτέραν ταραχὴν, ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ τάπητος, βλέποντα ζωγραφίας ἐντὸς μεγάλου βιβλίου. Δὲν ἐτόλμων νὰ ὁμιλήσωσι καὶ ἐξέφραζον τὴν χαρὰν ἢ τὴν ἀπορίαν των διὰ σημείων καὶ χειρονομιῶν. Ἐγίνωσκον καλῶς ὅτι ἂν ἔκαμνον τὸν παραμικρότερον κρότον, ἡ μήτηρ των θὰ τὰ ἐξώριζεν εἰς ἄλλο δωμάτιον. Τὸ πρωτότοκον τῶν παιδίων τούτων ἦτο περίπου δώδεκα ἐτῶν, ἐνῷ τὸ νεώτερον θὰ ἦτο μόλις τριῶν· ἦσαν δὲ τρεῖς ἀδελφοὶ καὶ τρεῖς ἀδελφαὶ, καὶ ἐφαίνετο ὅτι ἠγάπων ἀλλήλους περιπαθῶς· διότι γλυκὺ καὶ ἐράσμιον μειδίαμα ἐλάμπρυνε τὰ πρόσωπά των, καὶ αἱ μικραί των χεῖρες συνηντῶντο συχνά. Πολλάκις εἶδον τοιαύτας σκηνὰς ζωγραφισμένας, παριστώσας δηλαδὴ παιδία ὡραῖα ὡς ἀγγέλους, ἔμβλημα τῆς ἀθώας καὶ καθαρᾶς ἡδονῆς. Ναὶ, αὐτὸ παρίστανον· τὰ ἱλαρὰ ἐκεῖνα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα οὐδεμία σκέψις ἐῤῥυτίδου ἀκόμη· ἡ ξανθὴ ἐκείνη κόμη τὴν ὁποίαν δὲν εἶχεν ἐγγίσει οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ σίδηρος, αἱ μικραὶ καὶ παχυλαὶ χεῖρες καὶ τὰ τρυφερὰ μέλη τὰ ὁποῖα ἡ ἐργασία δὲν εἶχεν εἰσέτι καταπονήσει, οὔτε αἱ καταχρήσεις δὲν εἶχαν μαράνει . . . ἐν ἑνὶ λόγῳ ἔβλεπες τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς ὅλην της τὴν φαιδρότητα χαρίεσσαν καὶ πλήρη ζωῆς, ὡς τὰ πρῶτα φύλλα καὶ τὰ πρῶτα ἄνθη τῆς ἀνοίξεως!

Καὶ πιστεύετε ὅτι τὸ βλέμμα τῆς μητρὸς ἀναπαύεται μᾶλλον ἐπὶ τῶν ὡραίων τούτων μικρῶν ἀγγέλων, ἢ ἐπὶ τοῦ βιβλίου διαφθορέως ποιητοῦ; Ὄχι, δὲν τὰ βλέπει· Ἀλλ' ἂν ἡ καρδία της δὲν στερεῖται μητρικῶν αἰσθημάτων, δὲν στερεῖται ὅμως καὶ τῆς ἀγάπης τῶν ἐγκοσμίων.

Πρὸ μιᾶς περίπου ὥρας ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρου ἀκίνητος, ὅτε ἡ θύρα ἐκρούσθη ἐλαφρῶς, καὶ ὑπηρέτης εἰσελθὼν καὶ κύψας τὴν κεφαλὴν εἶπε·

— Κυρία, μία γυναῖκα ἦλθε τετράκις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν καὶ ζητεῖ νὰ σᾶς ἰδῇ. Τὴν ἐδίωξα πάντοτε· φαίνεται πρόστυχη . . .

— Καλὰ ἔκαμες, Πέτρε· ἂς μὲ ἀφήσουν ἥσυχην, δὲν ἠμπορῶ νὰ βλέπω τοιούτους ἀνθρώπους. Ἀλλ' ἐὰν ὁ Κ. Εὐγένιος Δὲ Βαλὰν ἔλθῃ, ὁδήγησέ τον ἐδῶ καὶ δεῖξαι πολὺ σέβας. Τὸν γνωρίζεις; εἶναι ἐκεῖνος ὁ νέος ὅστις μ' ἐσυντρόφευσε χθὲς εἰς τὴν μουσικήν.

Ὁ ὑπηρέτης ἔνευσε διὰ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπανέλαβεν·

— Ἐλησμόνησα νὰ σᾶς εἰπῶ, κυρία, ὅτι ἡ γυνὴ περὶ τῆς ὁποίας σᾶς ὡμίλησα περιμένει τὴν ἀπάντησίν σας. Κλαίει φρικτὰ καὶ φαίνεται ὅτι ἔχει χάριν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν καλωσύνην σας.

Ἡ δὲ Κ. Βαλδοῦργ ἐγερθεῖσα ἐκτύπησε δὶς ἢ τρὶς μετ' ἀνυπομονησίας τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ τάπητος καὶ ἀνέκραξε·

— Ποτὲ νὰ μὴν ἔχω ἡσυχίαν! Ἂς ἰδῶμεν· τί εἴδους γυναῖκα εἶναι; πῶς ὀνομάζεται;

— Εἶναι κακῶς ἐνδυμένη καὶ ὀνομάζεται Καρο-

λίνα Σετβάλ λέγει ὅτι εἶναι ἀνδραδέλφη σας, κυρία.

Μόλις ὁ ὑπηρέτης ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας καὶ ζωηρὸν ἐρύθημα ἐχρωμάτισε τὸ πρόσωπον τῆς Κ. Βαλδούργ. Τείνασα δὲ ἡγεμονικῶς τὴν χεῖρα ἀπεκρίθη μετ' ὀργῆς·

— Πέτρε! σὲ ἀπαγορεύω ν' ἀφήσῃς νὰ εἰσέλθῃ ἡ γυναῖκα αὐτή· εἰπέ την ὅτι δὲν εἶμαι ἐδῶ. Πήγαινε.

Ἀλλὰ μόλις ὁ ὑπηρέτης ἐξῆλθε καὶ ἠκούσθησαν εἰς τὸν ἀντιθάλαμον φωναὶ ἀπελπισίας καὶ κρότος πάλης. Ἡ θύρα τῆς αἰθούσης ἠνοίχθη αἴφνης, γυνὴ νέα εἰσέτι ἔδραμεν εἰς αὐτὴν καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τῆς Κ. Βαλδούργ, ἥτις ἦτο κατακόκκινος ἀπὸ θυμὸν ἢ ἀπὸ ἐντροπήν, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τὰ δύο. Ἀνυψώσασα ὑπερηφάνως τὴν κεφαλήν, ἔῤῥιψε βλέμμα καταφρονητικὸν ἐπὶ τῆς ταλαιπώρου ἐκείνης, ἥτις ἔτεινε πρὸς αὐτὴν χεῖρας ἱκέτιδας. Ἡ Κ. Βαλδούργ ἔκαμε σχῆμα εἰς τὰ τέκνα της ν' ἀναχωρήσωσι, καὶ εἶπε στραφεῖσα πρὸς τὴν γονυπετοῦσαν γυναῖκα.

— Τί σημαίνουν αὐτά; διατί ὅλη αὐτὴ ἡ κωμῳδία; Εἰπέ με τί με θέλεις;

Ἡ νέα γυνὴ ἀνέβλεψε πρὸς τὰ ὄμματα τῆς Κ. Βαλδούργ μὲ βλέμματα ἱκετευτικὰ ὡς ἐὰν ἔκαμνε παράκλησίν τινα, καὶ εἶπε μὲ φωνὴν πλήρη δακρύων.

— Ὦ κυρία, μή με ὁμιλεῖτε οὕτω πως! Εἶμαι δυστυχεστάτη καὶ εὑρίσκομαι εἰς θανάσιμον λύπην. Λυπηθῆτε ταλαίπωρον γυναῖκα, ἥτις γονυπετὴς ζητεῖ τὴν βοήθειάν σας.

Ἡ ἀναίσθητος ὅμως Κλοτίλδη ἀφῆκε τὴν δυστυχῆ Καρολίνην εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ ἀπεμακρύνθη ὀλίγα βήματα· μετὰ δὲ ταῦτα ἀναλαβοῦσα τὸ βιβλίον της ἀπεκρίθη μὲ προσποιημένην ἀταραξίαν.

— Δὲν ἔχω καιρὸν ν' ἀκούω ὅλα αὐτὰ τὰ μυρολόγια. Ἐὰν ἐπιθυμῇς τίποτε ἀπ' ἐμὲ ὁ δραματικὸς αὐτὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἤρχισες, δὲν θὰ φέρῃ κανὲν ἀποτέλεσμα· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἠμπορῶ ν' ἀποφύγω τὴν διήγησιν τῆς ἱστορίας σου, εἰπέ την γρήγορα καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν συντομώτερον.

Ἦτον εὔκολον νὰ ἰδῇ τις πόσον οἱ ψυχροὶ οὗτοι λόγοι κατεπλήγωσαν τὴν νέαν γυναῖκα· ἀλλὰ μυστική τις αἰτία τὴν ἠνάγκαζε βεβαίως νὰ τοὺς ὑποφέρῃ, διότι ἔτριβε μετ' ἀγωνίας τὰς χεῖρας καὶ ἡ φυσιογνωμία της ἐφαίνετο ὅτι ἔλεγε· Θεέ μου, Θεέ μου! πρέπει νὰ ὑποφέρω τὴν ὕβριν ταύτην! Καὶ ἀνασηκωθεῖσα ἀπεκρίθη ὄχι ἄνευ μικρᾶς τινος ὑπερηφανίας.

— Κυρία, χωρὶς μεγάλην ἀνάγκην δὲν θὰ ἠρχόμην ἔμπροσθέν σας· διότι γνωρίζω ὅτι οἱ συγγενικοί μας δεσμοί, ἀντὶ νὰ ἑλκύουν τὴν ἀγάπην διεγείρουν τὸ μῖσός σας. Ἀλλὰ λυπηθῆτέ μας σᾶς παρακαλῶ! σώσατέ μας ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν καὶ τὴν δυστυχίαν. Μὴν εἶσθε ἄκαμπτος εἰς τὰς δεήσεις μου... καὶ θὰ εὐλογῶ τὸ ὄνομά σας ὡς ὄνομα ἀγγέλου.

Ἀλλ' ἀντὶ ἀπαντήσεως ἡ Κ. Βαλδούργ λαβοῦσα ἀργυροῦν κώδωνα ἐσήμανεν αὐτὸν δὶς ἢ τρίς.

— Πέτρε, εἶπεν εἰς τὸν εἰσελθόντα ὑπηρέτην, εἰπὲ νὰ ζεύξουν τὴν ἅμαξάν μου.

Καὶ στραφεῖσα πρὸς τὴν κλαίουσαν γυναῖκα.

— Βλέπεις, τῇ εἶπεν, ὅτι ἂν ἐξακολουθήσῃς οὕτω πως, δὲν θὰ ἔχω καιρὸν νὰ σὲ ἀκούσω μέχρι τέλους. Πάλιν σὲ τὸ λέγω ἔσο σύντομος.

Μικρὸν ἐρύθημα, δεῖγμα ἀγανακτήσεως, ἐχρωμάτισε τὰς παρειὰς τῆς ταλαιπώρου Καρολίνης· ἀλλὰ κρατήσασα πάλιν ἑαυτῆς εἶπε μὲ φωνὴν ταχεῖαν.

— Κυρία... ἀδελφή μου... τὸ γνωρίζετε καλῶς ὅτι ἂν καὶ εἴχομεν πάντοτε ἀνάγκην ποτὲ δὲν ἐζητήσαμεν τὴν βοήθειάν σας. Ὁ σύζυγός μου εἶναι δραστήριος, ἐργατικός, καὶ εὐχαριστούμεθα μὲ ὀλίγα, ἀλλ' ἡ χεὶρ τοῦ Κυρίου ἔπεσεν ἐπάνω μας. Πρὸ δύο ἐτῶν ἔχασε τὴν θέσιν του καὶ ἀπὸ τότε ἐζήσαμεν μὲ ὑποσχέσεις καὶ ἐλπίδας. Πρὸ ἓξ μηνῶν ἠθελήσαμεν νὰ ἀρχίσωμεν μικρὸν ἐμπόριον, καὶ ἐδανείσθημεν δι' αὐτὸ σημαντικὸν ποσόν· ἀλλὰ ἄτιμός τις ἄνθρωπος μᾶς ἠπάτησε καὶ ἐχάσαμεν ὅλα. Ὁ σύζυγός μου εἶναι εἰς τὴν φυλακήν, διότι δὲν ἠμπόρεσε νὰ πληρώσῃ ἓν συνάλλαγμα· ἓν τῶν τέκνων μας εἶναι εἰς τὸ νοσοκομεῖον, τὰ ἔπιπλά μας θὰ πωληθοῦν ἐπὶ δημοπρασίας τὴν Παρασκευήν, μεθαύριον θὰ μὲ διώξουν ἀπὸ τὴν κατοικίαν μου, δὲν ἔχω οὔτε χρήματα, οὔτε ψωμί, καὶ πάσχω δι' ὅλους, διὰ τὸν ἄνδρα μου, τοῦ ὁποίου ἡ τιμὴ κινδυνεύει, διὰ τὸ παιδί μου τὸ ὁποῖον θ' ἀποθάνῃ εἰς τὸ νοσοκομεῖον, διὰ τὸ ἄλλο μου τέκνον τὸ ὁποῖον μάτην ζητεῖ τροφὴν ἀπὸ τὴν μητέρα του, καὶ τὸ ὁποῖον ἐντὸς δύο ἡμερῶν θὰ ἔχῃ ὡς καὶ ἐγὼ τὸν δρόμον δι' ἄσυλον καὶ τὰς πέτρας διὰ στρῶμα. Ὦ κυρία, θὰ λησμονήσετε εἰς τοιαύτας περιστάσεις ὅτι τὰ τέκνα μου καὶ τὰ τέκνα σας δὲν ἔχουν διαφορετικὸν αἷμα; Θὰ ὑποφέρετε ποτὲ νέα γυνὴ δυστυχὴς νὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ ἄλλην μητέρα, χωρὶς νὰ λάβῃ παρ' αὐτῆς καμμίαν παρηγορίαν;

Ἡ Κ. Βαλδούργ προσεβλήθη διότι ἡ ἱκετεύουσα αὐτὴν ἐτόλμησε νὰ τῇ ἀνενθυμίσῃ τὴν συγγένειάν της· τὸ ἐθεώρησεν ὕβριν καὶ ἐξήφθη ὁ θυμός της.

— Καὶ τί ἠμπορῶ νὰ κάμω δι' ὅλ' αὐτά; ἠρώτησε μὲ φωνὴν τραχεῖαν.

— Κυρία, ἀπεκρίθη ἡ ταλαίπωρος μήτηρ κλαίουσα πικρῶς, ἰδοὺ τί ζητῶ ἀπὸ ὑμᾶς. κάμετέ με τὴν χάριν νὰ μὲ δανείσετε τριακοσίας δραχμάς. Μὲ αὐτὰς ἐλευθερόνω τὸν σύζυγόν μου, λαμβάνω τὸ τέκνον μου ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖον καὶ πληρόνω τὸ ἐνοίκιόν μας... Συλλογισθῆτε πόσον θὰ σᾶς εὐλογῶμεν... σᾶς, ἡ ὁποία θὰ μᾶς σώσετε ἀπὸ τὸ βάραθρον τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀτιμίας.

Ὀλίγας στιγμὰς ἐπερίμενε μετ' ἀγωνίας τὴν ἀ-

πάντησιν τῆς Κ. Βαλδοῦργ, ἥτις τέλος πάντων ἀπεκρίθη.

— Δὲν ἔχω τὴν συνήθειαν νὰ δανείζω χρήματα διὰ νὰ κάμνω ἀγνώμονας. Ἐὰν ὁ σύζυγός σου δὲν ἔζη τόσον καιρὸν βίον ἄχρηστον, δὲν θὰ εὑρίσκεσθε τώρα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Μὴν ἐλπίζεις λοιπὸν ὅτι δίδω τὰ χρήματά μου διὰ νὰ ἐμψυχώσω τὴν ὀκνηρίαν. Πήγαινε καὶ φρόντισε νὰ σωθῆτε ἀπὸ τὴν δυστυχίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐῤῥίφθητε μόνοι σας. Ἐὰν νομίζῃς ὅτι θ' ἀναλάβω τὴν διατήρησίν σας ἀπατᾶσαι. Δὲν ἤκουσες τί σὲ εἶπα; Πήγαινε, ἰδοὺ ἡ θύρα.

Ὅτε ἡ ταλαίπωρος ἤκουσε τὰς ὑβριστικὰς ταύτας λέξεις ἤρχισε νὰ κλαίῃ ποταμηδόν. Ἐνόμιζε κατ' ἀρχὰς ὅτι θὰ ἀπέθνησκεν ἀπὸ τὴν λύπην της· ἀλλ' αἴφνης εὐγενὴς ὀργὴ τὴν κατέλαβε, καὶ ἀνορθωθεῖσα ἔμπροσθεν τῆς Κ. Βαλδοῦργ εἶπε μὲ ὑπερηφάνειαν.

— Ἆ, κυρία, δὲν σὲ ἔφθασεν ὅτι διέταξες νὰ κακομεταχειρισθοῦν οἱ ὑπηρέται σου δυστυχῆ μητέρα, ἔμελλε καὶ μὲ τὸ στόμα σου ἀκόμη νὰ ὑβρίσῃς τὴν δυστυχίαν της, ἔμελλε νὰ τὴν διώξῃς ὡς σκύλον; Ἐλησμόνησες λοιπὸν τὴν ἱστορίαν σου; Δὲν ἠξεύρεις πλέον ὅτι ὁ σύζυγός σου ἦτον ἀδελφός μου, καὶ ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ πλούτου τὸν ὁποῖον ἔχεις μὲ ἀφῃρέθη ἀδίκως; Γνωρίζεις ἀκόμη, ὅτι δὲν ἔχεις τίποτε εἰς τὸν κόσμον, καὶ ὅτι ζῇς μόνον μὲ τὰ εἰσοδήματα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν μᾶλλον εἰς ἐμέ, ἀπὸ περιουσίαν τὴν ὁποίαν δὲν δύνασαι νὰ κληρονομήσῃς, ἐνῷ ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς χεῖράς μου;

Ἡ Κ. Βαλδοῦργ, ἥτις ἀπὸ τὸν θυμόν της εἶχε πέσει εἰς τὸ ἀνάκλιντρον, ἠγέρθη μὲ ζωηρότητα καὶ ἀνέκραξε μὲ φωνὴν τρέμουσαν.

— Αὐθάδη! τί τρομερὰν συκοφαντίαν λέγεις;

— Συκοφαντίαν! εἶπεν ἡ Καρολίνα, συκοφαντίαν! Ἡ διαθήκη τοῦ θείου μου δὲν ἔκαμε κληρονόμους τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἐμέ; Δὲν κατώρθωσες νὰ παρακινήσῃς τὸν ἀδελφόν μου διὰ τῶν ἐπιβούλων συμβουλῶν σου νὰ με ἀφαιρέσῃ τὸ μέρος τὸ ὁποῖον μὲ ἀνῆκε; Ναί, ναί, οὕτω πως ἔγειναν τὰ πράγματα, καὶ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς τοῦ θείου μου σὺ καὶ ὁ ἀδελφός μου κατελάβετε τὴν οἰκίαν του· ἐτολμήσετε νὰ εἰπῆτε ὅτι δὲν ἤθελε νὰ μὲ ἰδῇ, καὶ ἀπέθανε κράζων με ὡς τὸ προσφιλέστατόν του τέκνον. Καὶ τί κακὸν δὲν εἶπες δι' ἐμὲ, εὐγενὴς κυρία; τί συκοφαντίας δὲν ἔῤῥιπτες εἰς τὴν ῥάχιν μου διὰ νὰ ἀποσπάσῃς ἀπὸ τὸν θεῖόν μου δευτέραν διαθήκην καὶ νὰ μὲ ἀφαιρέσῃς ὅ,τι ἡ ἀγάπη του εἶχε προσδιωρισμένον δι' ἐμέ; Γνωρίζω ὅλ' αὐτά· διότι εἰς τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του ἐσυγχώρησε τὸν ἀδελφόν μου καὶ ἐσυμφιλιώθη μετ' αὐτοῦ. Δὲν ἦτον τόσον κακὸς ὅσον ἀδύνατος... Σὺ μόνη, κυρία, σὺ μόνη μὲ ἔκλεψες ἐπιβούλως, καὶ τὸ μῖσός σου ἐναντίον μου τὸ ἀποδεικνύει καθαρά.

Ἡ ὀργὴ τῆς Κ. Βαλδοῦργ ἔφθασεν εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν καὶ ἐξέσπασε μὲ ὕβρεις.

— Πῶς; ἐγὼ σὲ ἔγδυσα! ἐγὼ σὲ ἀφήρεσα! αὐθαδεστάτη! φύγε εἰς τὴν στιγμὴν ἀπὸ τὴν οἰκίαν μου, ἢ σὲ διώκω ὡς τὸ εἶπες πρὸ ὀλίγου ὡς σκύλον!

— Τολμᾷς νὰ μολύνῃς τὴν οἰκίαν μου μὲ τὰς ψευδεῖς κατηγορίας σου! Φύγε σὲ λέγω. Θέλεις δὲν θέλεις θὰ σ' εὐγάλω ἀπ' ἐδῶ.

— Σιώπα! εἶπεν ἡ νέα μὲ ἀτάραχον ἀξιοπρέπειαν· μὴν προσθέτεις τὴν βίαν εἰς τὴν ὕβριν, καὶ μὴ νομίζεις ὅτι σκοπεύω νὰ πάρω διὰ τῶν ἀπειλῶν μου ὅ,τι δὲν μὲ ἔδωκες διὰ τῶν παρακλήσεών μου. Ὄχι, δύνασαι νὰ ῥίψῃς ἔμπροσθέν μου σωροὺς χρυσοῦ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν θὰ μολύνω τὰς χεῖράς μου διὰ νὰ τοὺς λάβω. Κράτησε καὶ τὰ χρήματα καὶ τὴν κακίαν σου. Θὰ ὑποφέρω, ἀλλ' εἰς τὰς θλίψεις μου θὰ ἔχω τοὐλάχιστον τὴν παρηγορίαν, ὅτι εἶμαι ἀνωτέρα καὶ καλλητέρα εὐγενοῦς κυρίας, ἥτις δὲν ἐθεώρησεν ἔγκλημα νὰ ῥίψῃ ὁλόκληρον οἰκογένειαν εἰς τὴν δυστυχίαν! . . .

Ἡ Κ. Βαλδοῦργ δὲν ἐδύνατο πλέον ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς κατηγορίας τῆς κατηγόρου της· μόνον ἡ ἔκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν της ἐπρόδιδε τὴν μανίαν της. Δὲν ἐτόλμησεν οὔτε κἂν νὰ κωδωνίσῃ διὰ νὰ μὴ γείνῃ μεγαλήτερον σκάνδαλον, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἀκούουσα τὴν νέαν Καρολίναν.

— Μὴ λησμονεῖς, ἔλεγεν αὕτη, μὴ λησμονεῖς τί λέγει ἡ διαθήκη τοῦ θείου μου· ὅλ' αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀπολαμβάνουν σήμερον τὰ παιδιά σου θὰ ἔλθουν εἰς τὰ ἐδικά μου ἐὰν ἐκεῖνα ἀποθάνουν. Ὥστε ἐὰν ὁ Θεὸς θελήσῃ, θὰ λάβω ἐγὼ ἐνόσῳ ζῇς τὰ πλούτη σου.

Ὅτε ἤκουσεν αὐτὰ μειδίαμα εἰρωνικὸν διεστάλη εἰς τὰ χείλη τῆς Κ. Βαλδοῦργ, καὶ ἐφάνη ὅτι ἐζωογονήθη.

— Ταλαίπωρε, εἶπε μὲ σταθερωτάτην φωνὴν, ἔχασες τὸν νοῦν σου; σὲ βεβαιῶ ὅτι δὲν ἠξεύρεις τί λέγεις, καὶ τώρα ὅπου τὸ βλέπω συγχωρῶ τὰς μωρὰς ὕβρεις σου. Ἐλπίζεις λοιπὸν, ἀπὸ τὴν τρέλλαν σου, ὅτι τὰ δύο ζαρωμένα τέκνα σου θὰ ζήσουν περισσότερον ἀπὸ τὰ ἐδικά μου, τὰ ὁποῖα ἔχουν τοιαύτην ὑγείαν; Ἐτρελλάθης! . . .

— Κυρία, ἀπήντησεν ἡ ταλαίπωρος μήτηρ, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀναγινώσκει εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας βλέπει τὰς ἐπιθυμίας μου, καὶ γνωρίζει ὅτι θεωρῶ ἀσυγχώρητον ἔγκλημα νὰ ἐπιθυμήσω τὸν θάνατον τῶν ἀγαπητῶν καὶ ἀθώων τέκνων σου. Ὄχι! ὁ Θεὸς νὰ τὰ φυλάξῃ! ἀλλὰ σὺ, κυρία, διατί νομίζεις ὅτι ὁ Θεὸς δὲν δύναται νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν χεῖρά του καὶ ἐπὶ τῶν πλουσίων καὶ τῶν εὐτυχῶν τοῦ κόσμου τούτου; Δὲν ἐπισκέπτεται τάχα παρὰ μόνον τοὺς

δυστυχεῖς; Δὲν φοβεῖσαι τίποτε διὰ τὰ τέκνα σου... Δὲν τὰ ἀγαπᾷς λοιπόν; Ἐγώ, ἂν καὶ εἶμαι δυστυχὴς μήτηρ πολλάκις εἶδα τρέμουσα τὰ ἀσθενῆ τέκνα μου, διότι φοβοῦμαι τὴν τρομερὰν μάστιγα ἡ ὁποία εἶναι ἐξαπλωμένη εἰς τὴν γῆν ὡς μεγάλη σινδόνη.

Ἡ Κυρία Βαλδοῦργ εἶχε καταπραϋνθῆ ἀφότου ἡ Καρολίνα ἔπαυσε νὰ τὴν κατηγορῇ, καὶ ἀπεκρίθη μὲ εἰρωνείαν·

— Πάντοτε ὁμιλεῖτε περὶ τοῦ Θεοῦ, σεῖς οἱ ἀσήμαντοι ἄνθρωποι. Ἴσως τοῦτο εἶναι διὰ σᾶς εὔκολος παρηγορία· ἀλλ' ἐπὶ τέλους δὲν ἀλλάζουν τὰ πράγματα. Τὰ τέκνα μου δὲν ἔχουν φόβον ν' ἀποθάνουν, πίστευσέ το.

— Κυρία, Κυρία! ἀνέκραξεν ἡ Καρολίνα . . . Ἀδελφή μου, ἀδελφή μου, μὴν βλασφημεῖς τὸν Θεόν. Πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἔξω οἰκογένειαι τῶν ὁποίων ὡς καὶ τὸ ὄνομα ἐσβύσθη ἀπὸ τὴν ἐπιδημίαν!

Ὁ προφητικὸς τόνος τῶν λόγων τούτων ἔκαμε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Κ. Βαλδοῦργ, ἥτις ὠχριάσασα ἠρώτησε μὲ φωνὴν τεταραγμένην·

— Τί ἐπιδημία; τί ἐπιδημία;

— Ὦ! κυρία, φαίνεται ὅτι δὲν ἀγαπᾶτε πολὺ τὰ τέκνα σας, διότι ἄλλως θὰ τὰ εἴχετε ἤδη πολλάκις σφίγξει εἰς τὰς ἀγκάλας σας διὰ νὰ τὰ προφυλάξετε, εἰ δυνατόν, ἀπὸ τὴν τρομερὰν χολέραν . . .

Αἴφνης ἀνέρριξε καθ' ὅλον της τὸ σῶμα ἡ Κ. Βαλδοῦργ, καὶ δείγματα τρόμου ἀνεφάνησαν εἰς αὐτήν· ἀλλ' εὐθὺς ἐντραπεῖσα διὰ τὴν συγκίνησιν ταύτην τὴν ὁποίαν ἐθεώρησεν ὡς δεῖγμα ἀδυναμίας, συνῆλθεν εἰς ἑαυτὴν καὶ δακτυλοδεικτήσασα τὴν θύραν εἶπε·

— Σὲ τὸ λέγω διὰ τελευταίαν φοράν, θέλεις νὰ ἀναχωρήσῃς ἀπ' ἐδῶ, ναὶ ἢ ὄχι; τὰ μυρολόγιά σου μὲ ἐβάρυναν, καὶ σὲ προτρέπω ν' ἀναχωρήσῃς ἂν δεν θέλῃς νὰ σὲ διώξουν. Μὴν ἐπιστρέψῃς ποτέ, διότι ἡ θύρα μου θὰ εἶναι πάντοτε κλεισμένη διὰ σέ!

— Φεύγω, ἀπεκρίθη ἡ νέα γυνή, ὑγιαίνετε!

Ὅτε ἡ Κ. Βαλδοῦργ ἔμεινε μόνη δὲν ἐδυνήθη μὲ ὅλας της τὰς προσπαθείας, νὰ διώξῃ ἀπὸ τὸν νοῦν της τὴν λυπηρὰν ἰδέαν τῆς χολέρας· οἱ λόγοι τῆς νέας γυναικὸς ἀντήχουν εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου εἰς τὰ ὦτά της καὶ τὴν ἠνάγκασαν νὰ σκεφθῇ σπουδαίως. Δὶς ἔκρουσε τὸν κώδωνα. καὶ τὴν δευτέραν μόνον φορὰν ἐφάνη ὁ ὑπηρέτης· ἀλλὰ τὸ ἦθός του ἦτο τόσον ἀλλόκοτον, τὸ πρόσωπόν του τόσον ὠχρὸν, καὶ αἱ κινήσεις του τόσον φοβισμέναι, ὥστε ἡ Κ. Βαλδοῦργ ἰδοῦσα αὐτὸν ἀφῆκε φωνήν·

— Πέτρε! ἀνέκραξε, τί τρέχει! διατί εἶσαι τόσον ὠχρός;

— Κυρία, ἀπεκρίθη ὁ Πέτρος μὲ φωνὴν κατατεθλιμμένην, δὲν τολμῶ νὰ σᾶς εἰπῶ τί δυστυχία μᾶς ἀπειλεῖ.

— Πέτρε! Πέτρε! λέγε, σὲ τὸ διατάττω, εἶπεν ὑπολαβοῦσα ἡ Κ. Βαλδοῦργ.

— Κυρία, ἡ χολέρα εἶναι πλησίον μας, εἰς τοῦ γείτονός μας· τὸ πρωΐ ἀκόμη ὁ υἱός του Βίκτωρ μὲ ἐχαιρέτησε καὶ τώρα εἶναι νεκρός . . .

Ἡ τρομερὰ αὐτὴ εἴδησις ἀπεδίωξε πᾶσαν ἐγκόσμιον ἰδέαν ἀπὸ τὴν καρδίαν τῆς Κ. Βαλδοῦργ, ἥτις καταληφθεῖσα αἴφνης ἀπὸ μητρικὴν στοργὴν, ἥνωσε τὰς χεῖρας καὶ ἀνέκραξεν·

— Ὦ Θεέ μου! τὰ τέκνα μου! Γρήγορα, Πέτρε, φέρε με τὰ παιδιά μου! Εἰπὲ νὰ ἔλθουν ἐδῶ αἱ ὑπηρέτριαι.

— Κυρία, ἀπεκρίθη μετὰ πλειοτέρας λύπης ὁ ὑπηρέτης, τὰ παιδιά σας εἶναι εἰς τὸν κῆπον καὶ φαίνονται ὑγιῆ. Πηγαίνω νὰ τὰ φέρω. Ὅσον δὲ διὰ τὰς ὑπηρετρίας σας σᾶς λέγω ὅτι ἡ μαγείρισσα τὰς ἐτρόμαξε τόσον μὲ τὰ μυρολόγιά της, ὥστε εἶναι περιττὸν νὰ τὰς ἀναζητήσω· ὅλαι ἔφυγαν δρομαίως.

Εὐκόλως ἐννοοῦμεν τὴν λύπην καὶ τὴν ὀργὴν τῆς Κ. Βαλδοῦργ, ὅτε εἶδεν ἑαυτὴν οὕτω ἐγκαταλελειμένην· ἀλλ' ἡ ἰδέα ὅτι τὰ παιδία της δὲν εἶχαν προσβληθῆ ἀπὸ τὴν χολέραν τὴν ἐνεθάῤῥυνε.

Μετ' ὀλίγον τὰ τέκνα της εἰσῆλθον εἰς τὴν αἴθουσαν χαίροντα, διότι ἡ μήτηρ των τὰ εἶχε καλέσει· καὶ ἀπεδίωξαν διὰ τῶν ἀσπασμῶν των τὴν λύπην της. Ἀλλ' αὐτὴ εἶχε παρατηρήσει ὅτι ὁ πρωτότοκός της υἱὸς τὴν ἐπλησίασε τελευταῖος, καὶ δὲν ἐδείχθη πρόθυμος κατὰ τὸ σύνηθες. Ἐνηγκαλίσθη καὶ τὰ ἕξ μὲ ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἕως τότε δὲν εἶχε γνωρίσει, καὶ μετὰ ταῦτα μόνον παρετήρησεν ὅτι ὁ πρωτότοκός της ἦτον ὠχρός. Τρομερὸν προαίσθημα τὴν ἔκαμε νὰ ἀνατριχιάσῃ.

— Δὲν εἶσαι καλὰ, παιδί μου; ἠρώτησεν.

— Ὄχι, μαμμά, ἀπεκρίθη ὁ υἱός της· τὰ αὐτιά μου βοΐζουν. Βλέπω φλόγας ἔμπροσθέν μου . . . Τόρα μάλιστα πονῶ!

Ἡ Κλοτίλδη ἔδραμεν ὡς παράφρων καὶ καλέσασα τὸν ὑπηρέτην ἀνέκραξε·

— Πέτρε! Ὁ Εὐγένιος ἔχει χολέραν . . . Γρήγορα, φώναξε ἕνα ἰατρὸν, τὸν πρῶτον τὸν ὁποῖον θ' ἀπαντήσῃς. Στεῖλέ με ὅσους ἀπαντήσεις, πρὸ πάντων μὴν λησμονήσῃς τὸν Κ. Σκίπερς. Εὑρὲ καὶ μίαν γυναῖκα. Ἆ! Πέτρε σὲ παρακαλῶ, τρέξε μὲ ὅλην σου τὴν δύναμιν· δὲν θὰ σὲ ἀφήσω χωρὶς ἀνταμοιβήν.

Καὶ ἀμέσως ὁ ὑπηρέτης ἀνεχώρησεν· ἡ δὲ Κ. Βαλδοῦργ ἐπλησίασε τὰ τέκνα της. Ἀλλὰ ποίαν φρικτὴν φωνὴν ἀφῆκεν, φωνὴν θανάτου ὅτε εἶδε τὸν υἱόν της κατὰ γῆς· τὰ μέλη του ἐτανύζοντο ὡς ἂν ἔμελλον νὰ συντριβῶσιν· οἱ πόδες του ἐκινοῦντο σπασμωδικῶς, καὶ οἱ ὀφθαλμοί του βαθύτατα κοιλωθέντες τὸν ἐδείκνυον ὡς πτῶμα ζῶν.

Ὅστις ἔβλεπε τὸν μητέρα αὐτὴν ἐναγκαλιζο-

μένην τὸ τέκνον της καὶ βρέχουσαν μὲ τὰ δάκρυά της τοὺς ἠλλοιωμένους χαρακτῆρας τοῦ ταλαιπώρου τούτου· ὅποιος τὴν ἔβλεπε συνθλίβουσαν τὰ χείλη της εἰς τὰ μελανά του χείλη, καὶ προσπαθοῦσαν νὰ μεταδώσῃ μέρος τῆς ζωῆς της εἰς τὸ πάσχον ἐκεῖνο σῶμα· ὅποιος τὴν ἔβλεπε παραφρονοῦσαν ἀπὸ ἀπελπισίαν, σηκωθεῖσαν καὶ τρέχουσαν μὲ τὸ ἀσθενὲς τέκνον εἰς τὰς ἀγκάλας της, ὡς ἂν ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ τὴν καταδίωξιν τοῦ θανάτου· καὶ ὃν ἤκουε τὰς γοερὰς καὶ ἀγρίας φωνὰς αἵτινες ἀντήχουν εἰς τὸ δωμάτιον, αὐτὸς βεβαίως θὰ ἔδιδε τὸ ἥμισυ τῆς ζωῆς του, διὰ νὰ σώσῃ τὴν γυναῖκα ἐκείνην ἀπὸ τὴν θανατηφόρον θλῖψιν της. Ἀλλ' ἡ στοργὴ μητρὸς δὲν εἶναι ἀδιάῤῥηκτος ἀσπὶς κατὰ τοῦ θανάτου· τὸ παιδίον ἐπάγωσεν εἰς τὰς μητρικάς της ἀγκάλας, αἱ ὁποῖαι τὸ ἔσφιγγον περιπαθῶς. Αἱ παρειαί του συνεστάλησαν ὡς νὰ εἶχεν ἀναλυθῇ ἡ σάρξ ὑπὸ τὴν ἐπιδερμίδα, τὰ μικρὰ δάκτυλά του ἐξάρωσαν ὡς νὰ εἶχον καῇ καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἐμαράνθησαν καὶ ἐθολώθησαν. Καὶ ὅμως δὲν εἶχε χάσει οὔτε τὰς αἰσθήσεις οὔτε τὸν νοῦν του· διότι μεταξὺ τῶν παθημάτων του, ἐχάϊδευε τὴν μητέρα του καὶ ἀνέκραζε μὲ φωνὴν ὡς κρυστάλλου κρουσθέντος.

— Νερὸν, νερὸν, διψῶ . . .

Ἡ μήτηρ τεταραγμένη ἔτρεξεν εἰς τὸ μαγειρεῖον, καὶ ἔδωκεν εἰς τὸ τέκνον της τὸ πρῶτον ὑγρὸν τὸ ὁποῖον εὗρε· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αἴθουσαν ἔτι μᾶλλον περίλυπος.

Ἀπὸ τὴν παραζάλην της δὲν ἤκουσε τὰς γοερὰς φωνὰς τῶν ἄλλων τέκνων της. Τὰ ἀπώθησε μάλιστα ὅταν ἔτρεξαν κατόπιν της.

Ἐνόμιζεν ὅτι φάντασμα τὴν κατεδίωκε ζητοῦν ν' ἁρπάσῃ τὸ τέκνον της. Καταβληθεῖσα ἀπὸ τὴν λύπην ἔπεσεν εἰς τὸν τάπητα μὲ τὸ πολύτιμόν της φορτίον, καὶ οἱ δύο ἔμειναν ἀκίνητοι. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ μία τῶν μικρῶν της θυγατέρων τὴν ἐπλησίασε καὶ μὲ φωνὴν γοερὰν εἶπε·

— Μαμμὰ καὶ τὰ ἐδικά μου αὐτιὰ βοΐζουν . . . καὶ ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ . . .

Ἡ Κ. Βαλβοῦργ προσήλωσε περίλυπον τὸ βλέμμα εἰς τὴν κόρην της τὴν ἐνηγκαλίσθη, τὴν ἔσυρε πλησίον της καὶ ἔμεινεν ἄλαλος μεταξὺ τῶν δύο ἀσθενῶν τέκνων της. Τὰ δὲ ἄλλα ἐσωρεύθησαν περὶ τὴν μητέρα των καὶ ἔκλαιον.

Αἴφνης ἐφάνη εἰς τὴν θύραν τῆς αἰθούσης ἄνθρωπός τις κατάμαυρα ἐνδεδυμένος, ὅστις ὡμοίαζε τὴν ὥραν ἐκείνην ὡςἄγγελος θανάτου. Ὅτε δὲ εἶδε τὴν λυπηρὰν ἐκείνην σκηνὴν ἔκυψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐσφόγγισε τὰ δάκρυά του.

— Ταλαίπωρε, εἶπε στενάξας.

Τὴν φωνὴν ταύτην ἀκούσασα ἡ Κ. Βαλβοῦργ ἀνηγέρθη καὶ τρέξασα πρὸς τὸν ἰατρὸν, ἔπεσε γονυπετὴς ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἔτεινεν ἱκετευτικῶς τὰς χεῖρας καὶ εἶπε χέουσα δάκρυα ποταμηδόν·

— Ὤ, ἰατρὲ, λυπηθῆτέ με διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Σώσετέ τα ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἰδέτε, πίπτω εἰς τὰ γόνατά σας, φιλῶ τοὺς πόδας σας ὡς δούλη εἰπέτε με, θὰ σώσετε τὰ τέκνα μου;

Ὁ ἰατρὸς ἔσπευσε νὰ τὴν ἀνασηκώσῃ καὶ ἀπὸ τὴν ταραχήν του ἔβαλε τὸν βραχίονα ὑπὸ τὸν τράχηλόν της, δίδων οὕτω πρὸς αὐτὴν ἀπόδειξιν ἐνθέρμου φιλίας. Καὶ αὐτὸς εἶχε καταταραχθῆ. Ἐπ' ὀλίγον ἠτένισε σιωπῶν τὴν Κ. Βαλβοῦργ ἀλλ' ἀναλαβὼν τὴν γενναιότητά του ἐπλησίασεν εἰς τὰ πάσχοντα παιδία λέγων·

— Ταλαίπωρη μάννα! μὲ κάμνεις νὰ κλαίω ἐνῷ ἔχω ἀνάγκην ὅλης μου τῆς ἀταραξίας. Ἡσύχασε, τὸ κακὸν ἴσως δὲν εἶναι ὅσον τὸ φαντάζεσαι μεγάλον. Ναὶ μὲν ἡ ἀσθένεια εἶναι ἐπικίνδυνος, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι πάντοτε θανατηφόρος. Καὶ ὅσον τρομερὰ ἂν ἦναι ἡ κατάστασις τῶν παιδίων σου μένει ἀκόμη μικρά τις ἐλπίς.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ ὑπηρέτης ἔφερεν ἄλλον ἰατρὸν, ὅστις εἶπε·

— Πέτρε, ὁδήγησε τὴν κυρίαν σου καὶ τὰ τέσσαρα ὑγιῆ τέκνα της εἰς ἄλλο δωμάτιον ὅσον τὸ δυνατὸν μακρὰν ἀπὸ τοῦτο . . . Κυρία, τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον· πηγαίνετε καὶ μὴ λυπεῖσθε παρὰ πολὺ, διότι ἡ λύπη σας ἠμπορεῖ νὰ χειροτερεύσῃ τὴν κατάστασιν τῶν παιδίων σας.

Ὅτε ὁ ὑπηρέτης, θελήσας νὰ ἐκτελέσῃ τὴν παραγγελίαν τοῦ ἰατροῦ, εἶπεν εἰς τὴν κυρίαν του ὅτι ἦτον ἕτοιμος νὰ τὴν συντροφεύσῃ, αὐτὴ ἔδραμε πρὸς τὰ πάσχοντα παιδία της, τὰ ἐνηγκαλίσθη κλαίουσα καὶ ἀνέκραξε μὲ γοερὰν φωνήν·

— Εὐγένιε . . . Βιργινία! . . . σᾶς ἀποχαιρετῶ διὰ παντός. Θεέ μου! Θεέ μου! δὲν θὰ τὰ ἴδω πλέον! Καὶ κλονηθεῖσα, παρ' ὀλίγον ἔπιπτεν, ἐὰν ὁ ὑπηρέτης δὲν τὴν ἐδέχετο εἰς τὰς ἀγκάλας του. Ὅτε δὲ τὴν μετέφερεν εἰς μεμακρυσμένον δωμάτιον ἔπεσεν ἀναίσθητος εἰς ἀνάκλιντρον, ἔκλινε τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ στῆθος, καὶ μόνον τὰς χεῖρας ἐκίνει ἐνίοτε διὰ νὰ βεβαιωθῇ πῶς τὰ παιδία ἦσαν πλησίον της.

Ὁ ὑπηρέτης ἀφήσας αὐτὴν ὑπῆγε νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἰατροὺς, ἀλλ' οὗτοι τὸν ἔστειλαν εὐθὺς ὀπίσω. Ἐπιστρέψας δὲ καὶ ἰδὼν ὅτι ἡ πρωτότοκός της θυγάτηρ εἶχε συμπτώματα ἀσθενείας, ἐπλησίασε σιγαλὰ καὶ ἀπέσυρεν αὐτήν. Ἀνεχώρει δὲ ὡς κλέπτης ἀκροποδιτὶ διὰ νὰ μὴν ἐννοήσῃ ἡ μήτηρ· ἀλλ' αὐτὴ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀφῆκε φωνὴν ὀδυνηρὰν καὶ σηκωθεῖσα ἀπέσπασε τὸ παιδίον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ὑπηρέτου.

— Κλοτίλδη! ἀνέκραξε, προσηλώσασα τὰ βλέμματα εἰς τὴν θυγατέρα της. Ἀγαπητή μου Κλοτίλδη,

σὺ ἡ ὁποία ἔχεις τὸ ὄνομα τῆς μητρός σου θ' ἀποθάνῃς;

Εἶπε καὶ ᾐσθάνθη τὰς σπασμωδικὰς κινήσεις τοῦ παιδίου καὶ εἶδε κλεισθέντας τοὺς ὀφθαλμούς του.

— Κλοτίλδη! ἀνέκραξε καὶ πάλιν ὀλοφυρομένη, κύταξε τὴν μητέρα σου, ἀγαπητή μου κόρη! καὶ σὺ μ' ἀφίνεις; ἀλλοίμονον! Ἰδοὺ, Πέτρε, λάβε τὸν ἀγαπητότερόν μου θησαυρόν... ὑγίαινε, ὑγίαινε!

Καὶ ἐπανελθοῦσα εἰς τὸ ἀνάκλιντρον κατέπεσεν ὡς λίθος, κλαίουσα πικρῶς. Μετὰ ταῦτα ἐφάνη ὅτι ἐσωτερικός τις παλμὸς συνετάραξε τὴν ψυχήν της, καὶ σηκωθεῖσα ἐγονάτισε καὶ ἀνύψωσε τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν. Η ἔνθερμος προσευχὴ τὴν ὁποίαν τὰ χείλη της ἐψιθύριζον δὲν ἠκούετο· μόλις αἱ λέξεις, συγχώρησις, χάρις, ματαιότης, ἁμαρτία, ἠκούσθησαν μεταξὺ τῶν στεναγμῶν της. Ὡμοίαζε τὴν ὥραν ἐκείνην Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν μετανοοῦσαν. Η προσευχὴ καὶ ἡ ἐξομολόγησίς της διήρκεσε πολλὴν ὥραν. Ἐγερθεῖσα τέλος πάντων περίλυπος μὲν πάντοτε ἀλλὰ πλέον ἥσυχος, ἔκραξε τὸν ὑπηρέτην.

— Πέτρε, ἠρώτησε, πῶς εἶναι ὁ Εὐγένιος, ἡ Βιργινία καὶ ἡ Κλοτίλδη; Λέγε μὴ με κρύπτῃς τὴν ἀλήθειαν.

Ἀλλ' ὁ ὑπηρέτης χωρὶς ν' ἀποκριθῇ ἔκλαιε πικρῶς.

— Φθάνει, φθάνει! εἶπεν ἐκείνη, ἐννοῶ τὴν λύπην σου! Ὁ Θεὸς τὸ θέλει. Ἔμαθα πρὸ ὀλίγου νὰ ὑποτάσσωμαι εἰς τὸ θέλημά του. Εἴθε νὰ γίνω ἀξία τοῦ ἐλέους του. Ἀλλὰ φεῦ! τὸ αἰσθάνομαι, ἡ δοκιμασία δὲν ἐτελείωσε, Πέτρε! Σὲ παρακαλῶ τρέξε εἰς τὸν συμβολαιογράφον μου, εἰπέ τον νὰ πληρώσῃ σήμερον, εὐθὺς, τὸ συνάλλαγμα τοῦ γαμβροῦ μου, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τὴν φυλακήν. Λάβε καὶ αὐτὸ τὸ βαλάντιον τὸ ὁποῖον ἐμπεριέχει μερικὰ λουδοβίκεια. Δός τα εἰς τὴν Κ. Σετβὰλ τὴν ἀνδραδέλφην μου, εἰς ἐκείνην ἡ ὁποία ἦτον ἐδῶ τὸ πρωΐ, καὶ παρακάλεσέ την νὰ ἔλθῃ εὐθὺς ἐδῶ νὰ μὲ ἰδῇ. Εἰπέ την τὴν δυστυχίαν, τὰ πάθη μου, καὶ δὲν θὰ ἀρνηθῇ. Τὴν γνωρίζω τώρα!

Ὁ ὑπηρέτης λαβὼν τὸ βαλάντιον ἀνεχώρησεν. Η δὲ Κ. Βαλβοῦργ ἀνακουφισθεῖσα ἀπὸ τὴν προσευχὴν, ἐπλησίασε τὰ τρία τέκνα τὰ ὁποῖα τῇ ἔμενον, καὶ τὰ ἠτένισεν ἀλληλοδιαδόχως μετὰ προσοχῆς. Δὲν παρετήρησε καμμίαν μεταβολὴν εἰς τὴν φυσιογνωμίαν των, καὶ ἤρχισε νὰ τὰ θωπεύῃ καὶ νὰ τὰ φιλῇ μὲ ἔκφρασιν, ἥτις ἐδείκνυεν ἀκόμη τὴν παραφοράν της. Ἐνόμιζες ὅτι παράφρονος χαρὰ ἀντικατέστησεν εἰς τὴν καρδίαν της τὴν λύπην· ἀλλ' ἡ χαρὰ ἦτο πρόσκαιρος. Ἐνῷ καθημένη εἰς τὸ θρανίον παρετήρει τὰ τέκνα της μὲ ἀπερίγραπτον στοργὴν, ἡ τρομερὰ χολέρα τὰ εἶχε προσβάλει. Αἴφνης ὁ μικρὸς Φρεδερῖκος ἔπεσε κατὰ γῆς ὡς μόλυβδος, καὶ συνεταράχθη σπασμωδῶς· οἱ πόδες του ἐκτύπουν τὸ πάτωμα, καὶ τὰ μέλη του ἐκινοῦντο ὑπὸ τρομερῶν σπασμῶν. Ἀπερίγραπτος ἦτο ἡ λύπη τῆς μητρός· δυσκόλως μάλιστα ἐννοεῖ τις πῶς γυνὴ κατώρθωσε νὰ ὑποφέρῃ τὰ ἀδιάκοπα ταῦτα βάσανα, ἐὰν δὲν ἦτο γνωστὸν ὅτι αἱ ἀλεπάλληλοι συγκινήσεις ἐξαντλοῦσιν ἐπὶ τέλους τὴν νευρικὴν εὐαισθησίαν. Ἐπί τινα ὥραν ἡ Κυρία Βαλβοῦργ ἠτένιζε τὸ παιδίον της, τὸ ὁποῖον ἐκυλίετο εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἐξέσχιζε μὲ τοὺς ὄνυχας τὰς σάρκας του, ἀκίνητος καὶ ἀπολελιθωμένη· ἔπειτα ἀνεσκίρτησε καὶ ἁρπάσασα τὸ παιδίον ἔτρεξε πρὸς τὴν αἴθουσαν ὅπου ἦσαν οἱ ἰατροί. Ἐκεῖ μόνον ἀφῆκε φωνὴν καὶ ἔπεσεν ἀναίσθητος εἰς τὸν τάπητα. Ταλαίπωρος μήτηρ! Εἶχεν ἰδεῖ τὰ πτώματα τοῦ Εὐγενίου καὶ τῆς Βιργινίας της.

Ὅτε συνῆλθεν εἰς ἑαυτὴν πολλὰς ὥρας μετὰ ταῦτα, εὑρέθη εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ ἐπὶ τοῦ θρανίου τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀφήσει. Νέα γυνὴ ἐκράτει μίαν τῶν χειρῶν της καὶ ἐπροσπάθει περιπαθῶς νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωήν. Η Κυρία Βαλβοῦργ περιέφερε βλέμματα ἑτεροπλανῆ εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ ἐφάνη ἀναπολοῦσα τὰς ἀναμνήσεις της· ἰδοῦσα δὲ τὰ δύο τέκνα της εἶπε πρὸς τὴν νέαν γυναῖκα μὲ τόνον ζωηρότερον·— Καρολίνα· σὲ ἔσφαλα· ἐφάνην καὶ σκληρὰ καὶ ἄδικος εἰς σέ. Οἱ λόγοι σου ὑπῆρξαν ὡς προφητεία· βλέπεις ὅτι εἶμαι δυστυχὴς καὶ ἐγκαταλελειμένη. Ὁ Κύριος μὲ ἐπεσκέφθη καὶ μὲ ἐτιμώρησε θανατώσασα καὶ τὰ ἀγαπητότερά μου ὄντα. Ἐλπίζω ὅμως ὅτι δὲν θὰ μὲ ἀφήσῃ μόνην εἰς τὴν γῆν. Ἴσως ἐν τῇ ἀγαθότητί του θὰ μὲ χαρίσῃ ἓν παιδίον, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἔχω ἀνάγκην τῆς συγχωρήσεώς σου. Ὦ ἀδελφή μου! Τὸ σύννεφον τὸ ὁποῖον ἐσκότιζε τοὺς ὀφθαλμούς μου διελύθη. Μὲ συγχωρεῖς; εἰπέ με.

Η νέα γυνὴ ἔχυσε δάκρυα πικρὰ καὶ μὲ φωνὴν ὀλοφυρομένην εἶπε·

— Ὦ Κυρία, παρεκάλουν τὸν Θεὸν διὰ σᾶς. Πρὸ πολλοῦ σᾶς ἐσυγχώρησα. Ἐννοῶ τὴν θλίψιν σας καὶ ἐγὼ εἶμαι μάνα καὶ ἀγαπῶ τὰ τέκνα τοῦ ἀδελφοῦ μου ὡς ἐδικά μου. Δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω πρὶν σώσωμεν τὰ δυνάμενα ἀκόμη νὰ σωθοῦν. Θὰ κλαύσωμεν καὶ θὰ προσευχηθῶμεν μαζὺ, καὶ ἴσως ὁ Θεὸς μᾶς εὐσπλαγχνισθῇ. Ναὶ, τὸ αἰσθάνομαι θὰ μείνετε μήτηρ καὶ θὰ ἔχετε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἴδῆτε τὸ μειδίαμα ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον τρέμετε.

— Ἄμποτε, Καρολίνα μου, νὰ ἀληθεύσουν οἱ λόγοι σου! Δὲν βλέπεις ὅτι ἡ Ἑλένη μου εἶναι ὠχρά; Ἀλλὰ ἄκουσέ με χωρὶς νὰ μὲ διακόψῃς· δὲν ἐφέρθην τιμίως πρὸς σὲ, Καρολίνα μου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι σὲ ἥρπασα τὴν κληρονομίαν τοῦ θείου σου· εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἤμην ματαία, ὑπερήφανος καὶ σκληρά... ἡ ἀλαζονεία μὲ ἐτύφλωσεν· ἀλλ' ἡ δυστυχία διασκεδάζει μὲ ἀκαταμάχητον δύναμιν τὸ σκότος εἰς τὸ ὁποῖον εὑρισκόμην. Δὲν εἶμαι πλέον ὁποία ἤμην, καὶ

θὰ μὲ ἔκαμνες σήμερον εὐτυχῆ ἐὰν ἤθελες νὰ μὲ ὀνομάσῃς ἐγκαρδίως ἀδελφήν σου. Τώρα ἐννοῶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς παρηγορίας τῆς προσευχῆς· ἀλλ' ὅλα ταῦτα δὲν ἀρκοῦν διὰ νὰ ἐξιλεώσουν ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος μὲ τιμωρεῖ. Δὲν δύναμαι νὰ σὲ ἀνταποδώσω τὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα σὲ ἥρπασα ἀφ' οὗ εἶναι εἰς τὸ ὄνομα τῶν παιδίων μου· ἀλλὰ θὰ τὰ ἀναθρέψω μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν εἶναι οἱ νόμιμοι ἰδιοκτῆται, καὶ θὰ φροντίσω νὰ θεωροῦν τὴν ἀπόδοσιν τῆς περιουσίας αὐτῆς ὡς ἱερὰν ὑποχρέωσιν. Ὅσον δι' ἐμὲ σὲ λέγω ὅτι ἀπὸ σήμερον, τὸ ἥμισυ τῶν εἰσοδημάτων μου σὲ ἀνήκει...

— Ὄχι, δὲν τὸ θέλω, ἀνέκραξεν ἡ νέα μήτηρ.

— Σὲ ὁρκίζομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐξηκολούθησεν ἡ Κ. Βαλδοῦργ, ὅτι δὲν θὰ ἐγγίσω πλέον τὸ μερίδιον τὸ ὁποῖον ἀδίκως ἐσφετερίσθην. Σὲ παρακαλῶ, Καρολίνα, ἀδελφή μου, μὴ ἀποῤῥίπτῃς τὴν αἴτησίν μου. Θέλεις ν' αὐξήσῃς μὲ τὴν ἄρνησίν σου τὴν λύπην μου; Ὤ, ἂν δὲν σὲ καθικετεύω γονυπετής, τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν μου. Ὁμίλησε, Καρολίνα, ὁμίλησε. Δὲν μὲ ἀποκρίνεσαι; Ἡ γενναία καρδία σου δὲν θέλει νὰ δεχθῇ τὴν πρότασίν μου· καλὰ λοιπὸν δὲν σὲ ζητῶ λόγους, δός με μόνον φίλημα συγχωρήσεως καὶ συμφιλιώσεως, καὶ ὁ Κύριος ἂς ἦναι μάρτυς.

Αἱ δύο γυναῖκες ἐνηγκαλίσθησαν περιπαθῶς καὶ ἔμειναν ἐπὶ πολὺ οὕτως ἡνωμέναι. Ἡ σκηνὴ αὕτη εἶχέ τι θεῖον· ἐφαίνετο ὅτι ὁ οὐρανὸς κατέβη εἰς τὴν γῆν.

. . . .

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα δύο γυναῖκες διέσχιζον βραδυπατοῦσαι τὴν ἀγοράν· ἡ μὲν μία ἦτο κάτωχρος καὶ ἐφόρει πένθιμα· ἡ δὲ ἄλλη ἐφαίνετο νεωτέρα καὶ ὀλιγώτερον λυπημένη· μικρὸν δὲ παιδίον ἐβάδιζε μεταξὺ αὐτῶν. Εἰσελθοῦσαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ ἅγιον βῆμα, καὶ ἐκεῖ ἡ ὠχρὰ γυνὴ ἔβαλε τὸ παιδίον νὰ γονυπετήσῃ, καὶ νὰ σταυρώσῃ τὰς χεῖράς του καὶ εἶπε μὲ περίλυπον φωνήν·

— Παρακάλεσε τὸν Θεόν, Γουστάβε... παρακάλεσέ τον διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ἀδελφῶν σου καὶ εὐχαρίστησέ τον διότι σὲ ἀφῆκεν εἰς τὴν μητέρα σου.

Τὸ παιδίον ὑπήκουσε καὶ νεῦσαν εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν εἶπε μὲ φωνὴν γλυκεῖαν καὶ συγκινητικήν·

— Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου! *(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)*

ΒΙΩΝ.

ΦΙΛΟΠΑΠΠΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΝ.

Τοῦ γνωστοῦ μνημείου τοῦ Φιλοπάππου μόνος ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ Παυσανίας ποιεῖται μνείαν, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐν παρόδῳ καὶ ἐπιτροχάδην. Ὁμιλῶν περὶ τοῦ *ἀπαντικρὺ τῆς ἀκροπόλεως λόφου*, τοῦ καλουμένου Μουσείου, διότι ἐκεῖ ᾖδε πάλαι ὁ Μουσαῖος καὶ ἐκεῖ *ἀποθανὼν γήραϊ ἐτάφη*, προστίθησι τὰ ὀλίγα ταῦτα· «Ὕστερον δὲ καὶ μνῆμα αὐτόθι ἀνδρὶ ᾠκοδομήθη Σύρῳ» (*).

Τίς δὲ οὗτος ὁ Σύρος;

Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τὰς ὁποίας ἀναγινώσκομεν κατωτέρω, φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ ὕπατος Φιλόπαππος. Ἄξιον ὅμως σημειώσεως ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ χρονικὰ τῶν ὑπάτων. Πιθανὸν ἄρα ἢ νὰ εἶχεν ὀνομασθῇ (designatus), χωρὶς ὅμως καὶ νὰ προφθάσῃ νὰ ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντά του, ἢ νὰ ἦτο ἁπλοῦς ἀναπληρωτὴς (suffectus) ἀποθανόντος ὑπάτου.

Τὸ σωζόμενον ἐρείπιον, κοῖλον, ὑψηλὸν 12, 60, κείμενον ἐπ' αὐτῆς τῆς κορυφῆς τοῦ Μουσείου, ἔχει τὸ πρόσωπον, ἠκρωτηριασμένον μεν πλατὺ δὲ 7, 60, πρὸς τὴν ἀκρόπολιν. Ὁ Stuart, Ἄγγλος περιηγητής, δοξάζει, καὶ ὄχι ἀλόγως, ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀφιερώθη τῷ τελευταίῳ βασιλεῖ τῆς Κομμαγηνῆς καί τισι τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ προσάρκτιος αὕτη χώρα τῆς Συρίας, ἥτις τελευταία ὑπετάγη τοῖς Ῥωμαίοις, δὲν φαίνεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἀνεξάρτητον βασίλειον εἰμὴ περὶ τὸ 65 ἔτος πρὸ Χριστοῦ, ὅτε τὴν λοιπὴν Συρίαν εἶχε καθυποτάξει εἰς τὴν Ῥώμην ὁ Πομπήϊος. Ὁ τότε βασιλεύων Ἀντίοχος Α', συμμαχήσας μετὰ τῶν Ῥωμαίων ἐτήρησε τὸν θρόνον, τὸν ὁποῖον κατέλιπεν εἰς τοὺς ἰδίους ἀπογόνους. Ἡ Κομμαγηνή, περιελθοῦσα καὶ αὐτὴ κατὰ τὸν θάνατον Ἀντιόχου τοῦ Γ', τὸ ιζ'ον ἔτος μετὰ Χριστόν, εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων, ἀπεδόθη τὸ λη'ον πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀντίοχον Δ' τὸν Ἐπιφανῆ ὑπὸ Καλιγούλα, προστεθέντος μάλιστα καὶ μέρους τῆς Κιλικίας. Οὗτος ὁ Ἀντίοχος ἀνεγνώρισεν ἐκ τῶν πρώτων τὸν Οὐεσπασιανὸν ὡς αὐτοκράτορα, καὶ ὡδήγησε σῶμα ἐπικουρικὸν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλήμ· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ οβ'ον ἔτος συνεμάχησε μετὰ τῶν Πάρθων, ἀπώλεσε τὸ βασίλειον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ἀπετέλεσε μέρος τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους.

Καὶ ὁ μὲν ἐκθρονισθεὶς Ἀντίοχος μετέβη εἰς Ῥώμην, ὅπου διήνυσε τὸ λοιπὸν τοῦ βίου τιμώμενος, ἡ δὲ οἰκογένεια αὐτοῦ μετῴκησεν, ὡς φαίνεται, εἰς Ἀθήνας. Τούτου λοιπὸν καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ γίνεται μνεία εἰς τὰς ἐπιγραφὰς καὶ ἐξεικονίζονται διὰ τῶν γλυφῶν τὰ πρόσωπα.

Ἰδοὺ αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιγραφαί.

Ὑπὸ τετράγωνον σηκὸν ὕψος ἔχοντα 2, 12 καὶ πλάτος 1, 25, καὶ περιέχοντα ἀκέφαλον ἄνδρα καθήμενον, ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς·

Βασιλεὺς Ἀντίοχος Βασιλέως Ἀντιόχου.

(*) Παυσ. Ἑλλάδ. περιήγ. Τόμ. Α'. Ἀττικὰ ΚΕ'.

Ὑπ' ἄλλο δὲ ἄγαλμα, ἔ ι πλέον ἠκρωτηριασμένον, ἐντετειχισμένον εἰς τὸν κεντρικὸν σηκὸν, ὑψηλὸν 2, 85 καὶ πλατὺν 1, 85, ἀναγινώσκεται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή·

Φιλό]*παππος Ἐπιφάνου Βησαιεύς* (*).

Αἱ δύο πρῶται συλλαβαὶ *Φιλο* δὲν σώζονται σήμερον· ἐσώζοντο δὲ ἐπὶ Spon καὶ Wheler, καὶ ἐπὶ τῶν μετ' αὐτοὺς Stuart καὶ Revett.

Ὑπῆρχε δὲ καὶ τρίτος σηκὸς, ὅστις πιθανὸν νὰ περιεῖχε τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας, Ἀντίοχον τὸν Α'.

Caesare
Nerva Traia
no optu
mo augus
to germa
nico Dacico.

Ἤτοι· Γάϊος Ἰούλιος Ἀντίοχος Φιλόπαππος, υἱὸς Γαΐου, ἐκ φυλῆς Φαβίας, ὕπατος, ἀδελφὸς ἀρβάλης, καταταχθεὶς εἰς τοὺς πραιτωριανοὺς ὑπὸ τοῦ αὐτο-

Μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου.

Πρὸς ταῖς δύο ἀνωτέρω ἐπιγραφαῖς σώζεται καὶ τρίτη λατινικὴ ἐπὶ τοῦ διαχωρίζοντος παραστάτου τὸν κεντρικὸν σηκὸν ἀπὸ τοῦ πρὸς ἀριστερὰν, ἡ ἑξῆς·

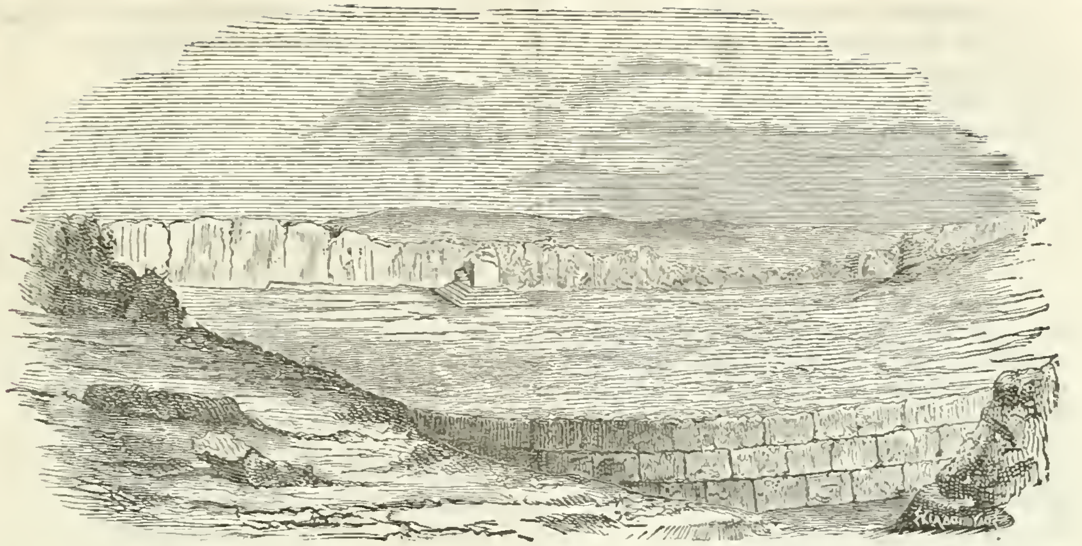
C. Iulius C. F.
Fab. Antio
chus Philo
pappus Cos
Frater Ar
valis sulle
ctus inter
praetori [an
os ab imp

(*) Ἐκ Βήσσης, δήμου τῆς φυλῆς Ἀντιοχίδος.

κράτορος Καίσαρος Νέρβα Τραϊανοῦ τοῦ ἀγαθοτάτου, Αὐγούστου, Γερμανικοῦ, Δακικοῦ.

Ἀδελφοὶ Ἀρβάλαι ἢ Fratres Arvales ὠνομάζοντο δώδεκα ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων πολιτῶν, καθῆκον ἔχοντες νὰ προσφέρωσι δὶς τοῦ ἔτους θυσίας εἰς τὴν Δήμητραν κατὰ τὰς ἑορτὰς τὰς καλουμένας ambarvalia, καὶ συστηθείσας ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἦτο ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων, ἐδίδετο ἐφ' ὅρου ζωῆς καὶ δὲν κατελύετο οὔτε ἕνεκα φυλακίσεως οὔτε ἕνεκα ἐξορίας.

Ὁ Stuart ὑποθέτει ὅτι ἡ λατινικὴ αὕτη ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἀνηγέρθη τὸ μνημεῖον· καθ' ἡμᾶς ὅμως προσετέθη μετὰ καιρὸν, καὶ ἐπειδὴ ἐχαράχθη εἰς μέρος ἐκ τῶν ἧττον ἐπισήμων,

Πυκνὸς ἄποψις.

δὲν ἀνάγεται βεβαίως εἰς ἐκεῖνον δι' ὃν ἐγένετο τὸ μαυσώλιον. Ὀρθότερον νομίζομεν ὅτι ἀνάγεται εἰς τὸν κατέχοντα τὸν κύριον σηκὸν, μεταξὺ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀντιόχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς καί τινος ἄλλου βασιλέως ἐκ τῶν προγόνων του, ὑπὲρ τὸ ἀνάγλυφον τὸ παριστῶν, οὐχὶ τὸν θρίαμβον τοῦ Τραϊανοῦ, ὡς ἐπιστεύετο ἐπὶ Spon, ἀλλὰ τὸν τοῦ Τίτου, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ, καθ' ἣν ἐδοξάσθη καὶ ὁ Ἀντίοχος Δ'. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀνηγέρθη κατὰ τὰ εἴκοσι τελευταῖα ἔτη τῆς πρώτης ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τίτου, τῆς τοῦ Δομιτιανοῦ ἢ τοῦ Νέρβα. Ὅτε δὲ μετὰ ταῦτα ἀπέθανε καὶ ἄλλο μέλος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ ἀπετέθη εἰς τὸ αὐτὸ μαυσώλιον, ἐχαράχθησαν τὰ περὶ αὐτοῦ εἰς τὸ μόνον καθαρὸν μέρος, τὸν παραστάτην.

Τῆς δὲ τελευταίας ταύτης ἐπιγραφῆς ὁ χρόνος εὑρίσκεται εὐκόλως. Εἰς τὸν Τραϊανὸν ἐδόθη ὁ τίτλος Optumus τὸ 109 ἔτος, ἐνῷ εἶχεν ἤδη τὸν Dacicus. Ὅτε δὲ τὸ 111 ἀπεδίωξε τὸν Χοσρόην ἀπὸ τοῦ κράτους τῶν Πάρθων, ἐπεκαλέσθη καὶ Particus· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν δὲν περιέχεται καὶ τοῦτο τὸ ἐπίθετον, πρόδηλον ὅτι ἐχαράχθη μεταξὺ τοῦ ἔτους 109 καὶ τοῦ ἔτους 111.

Τὸ μνημεῖον, ἐκ πεντελησίου μαρμάρου, ἔκειτο ἐπὶ πέντε σειρῶν λίθων πειραϊκῶν, ἄνω τῶν ὁποίων ἦσαν πολλὰ ἀνάγλυφα, ὧν τινα σώζονται εἰς ἄκρον ἠκρωτηριασμένα. Κατὰ τὸ κέντρον, τὸ κύριον σύμπλεγμα, ὑψηλὸν 2, 60 καὶ πλατὺ 2, 80, παριστᾷ τινα ἐν θριάμβῳ, τὸν Τίτον ἴσως, ἐπὶ τεθρίππου. Ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ, ὑπὸ τὸν ἐκ δεξιῶν παραστάτην, ὑπάρχει τις, ὅστις εἰ καὶ καθ' ὑπερβολὴν κεκολοβωμένος, φαίνεται ὅτι εἶναι βάρβαρος. Τὰ ἐκ δεξιῶν ἀνάγλυφα, ἅ τινα δὲν σώζονται, θὰ παρίστανον ἴσως ἄλλους αἰχμαλώτους, ἐρχομένους κατόπιν τοῦ νικητοῦ. Τὰ ἐκ δεξιῶν ἀνάγλυφα ὡς καί τινα ἄλλα σώζονται καὶ σήμερον.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ.

—ooo—

1

Ὁ Ῥήγας ἐπρωτόβγαινε λαγῶ νὰ κυνηγήσῃ
κ' ἤτανε οἱ σκύλοι του χρυσοὶ τὰ λάφια του μ' ἀσῆμι
καὶ τὰ μαλλάκια τῶ σκυλιῶ χρυσὸ μαργαριτάρι.
ἐκράτιε καὶ στὸ χέρι του ἕνα χρυσ' ἀεράκι·
καὶ τ' ἀεράκι τοῦ 'φυγε μπαίνει σὲ περιβόλι
συναφορμῇ τ' ἀερακιοῦ μπαίνει τ' ἀρχοντολόϊ.
'βρίσκει κόρη καὶ ἔπλυνε σὲ γοῦρνα μαρμαρένια
πούτονε ὁλοφάντινη καὶ μαργαριταρένια.
— δέσε το τὸ σκυλάκι σου σὲ πέτρα σὲ λιθάρι.
— ἐμένα τὸ σκυλάκι μου λαγοὶ κι' ἀγρίμια πιάνει
μὰ κόρη σὰν ἐλόγου σου δὲν πάει νὰ δαγκάσῃ.
πέμε τα κόρη πέμε τα ποιὰ εἶναι τὰ προικιά σου
ἂν εἶν' τὸ περιβόλι σου μὲ τὰ σαλατικά σου;
— δὲν εἶν' τὸ περιβόλι μου μὲ τὰ σαλατικά μου
μόν' εἶναι τούτη ἡ μηλιὰ ποῦ στέκεται ὀμπρόστά μου
ποῦ θὰ σοῦ δώσῃ τὰ προικιὰ ἀφέντη καὶ χαδά μου.
— πῶς εἶναι μπορεζάμενο τὸ ξύλο νὰ μιλήσῃ
καὶ νὰ μοῦ δώσῃ τὰ προικιὰ καὶ νὰ τ' ἀποφασίσῃ,
κ' ἐκεῖ ἐσιούνταν ἡ μηλιὰ κ' ἐπέφτανε τὰ μῆλα
τὰ μῆλα ἐτζακίζονταν κ' ἐγίνοντο τσικίνια.
— μάζοβιε νιέ μου μάζοβιε κάμε σωρὸ μεγάλο
γιὰ νὰ χωστῇς ὡς τὸ λαιμὸ κι' ἂν θὲς καὶ παραπάνω.

2

Κάτω στὴν ἄμμο στὸ λεμονίσκη
βγῆκ' ἕνας νέος νὰ κυνηγήσῃ
δὲν κυνηγάει λαγοὺς καὶ λάφκια
μόν' κυνηγάει τὰ μαῦρα μάθια.

μαῦρά μου μάθια καὶ πλανεμένα
καὶ πῶς κοιμᾶσθε χωρὶς ἐμένα;
— μήτε κοιμοῦμαι μήτε νυστάζω,
ἐσὲ θυμοῦμαι κ' ἀναστενάζω.
— γαϊτάνι πλέκω καὶ δὲν ἀδειάζω
σὰν τ' ἀποπλέξω σοῦ κουβεδιάζω,
— ἀνάθεμά το καὶ τὸ γαϊτάνι
κι' ὅπου τὸ πλέκει κι' ὅπου τὸ κάνει.

3

Μωρὴ συρικοκόκκινη συρικομαυρομμάτα
δέσε τὰ περιστέριά σου μὴν ἔρχονται στ' αὐλαῖς μου
ἀ λ ώ σ ο υ τ' α λ η τ ρ ώ σ ε τ α κι' ἅ βροῦν νερὸ τὸ πίνουν
καὶ μὲ τὰ ποδαράκιά των τὸ χῶμα μου σκαλίζουν.
Θέλω το γὼ τὸ χῶμά μου καὶ πύργο θὲ νὰ κτίσω
καὶ πύργο καὶ 'λιτριβιδιὸ κ' ἀνώγια καὶ κατώγια
γιὰ ν' ἀναβαίνω νὰ θωρῶ τοῦ φράγκου τὴν ἀρμάδα·
ἐμπρὸς πηγαίνουν τὰ μικρὰ καὶ πίσω τὰ μεγάλα.
ὅτες ἐξεκινήσασι μιὰ καννονιὰ ἐῤῥίξαν
τὰ νεφαλάκια τ' οὐρανοῦ ἐστριφογυρισθῆκαν
τῆς κοπελιᾶς τὰ μάγουλα ἐῤῥοδοκοκκινῆσαν.

4

'Εσὺ μάνα μαλλώνεις με κ' γὼ νὰ φύγω θέλω
νὰ 'ρθῇ μάνα τ' ἀϊ-Γιωργιοῦ νὰ πᾷς στὸν ἀϊ Γιώργι
νὰ δῇς τὸ τόπο μ' ἀδειανὸ καὶ τὸ στασίδι μ' ἄδειο
τότε μάνα θὰ τρελαθῇς νὰ πάρῃς τὰ σοκάκια
καὶ στὸ γιαλὸ θὰ καταιβῇς τὴς ναύταις νὰ ῥωτήξῃς.
ναύταις μου δὲν τον ἴδετε καὶ μένα τὸν υἱό μου;
ἐψὲς ἀργὰ τὸν εἴδαμε στῆς Μπαρμπαριᾶς τὰ μέρη,
κ' εἶχε τὴν ἄμμο πάπλωμα καὶ τοὺς ἀφροὺς σεντόνι,
τὰ χοχλιδάκια τοῦ γιαλοῦ εἶχε γιὰ μαξελλάρι,
ἄσπρα πουλιὰ τὸν τρώγασι μαῦρα τὸν τριγυρνοῦσι
κ' ἕνα πουλι καλὸ πουλὶ ἀπὸ τὸ νιὸ δὲν τρώει.
φάε καὶ σὺ καλὸ πουλὶ 'π' ἀνδρειωμένου πλάταις
νὰ κάμῃς πῆχυ τὸ φτερὸ κι' ἀπιθαμὴ τὸ ξίγκι.

5

Σαράντα κλέφταις ἤμεθα σαράντα χαϊμαλίδες
κ' ἐτρώγαμε κ' ἐπίναμε κρέατα σουβλισμένα
κ' εἴχαμε καὶ γλυκὸ κρασὶ ἀπὸ τὰ μοναστήρια.
κ' ἐκάμαμ' ὅρκο στὸ χριστὸ καὶ τ' ἅγιο εὐαγγέλιο.
ἂν ἀῤῥωστήσῃ καὶ κανεὶς μαζὺ νὰ τὸν τραβοῦμε,
κι' ἀκόμ' ὁ λόγος ἔστεκε ἀῤῥώστησ' ὁ καλλίτερος.
σαράντα μέραις τὸν τραβοῦν σαράντα μερονύκτια,
τρυπήσανε κ' ἡ πλάταις του κ' ἐπέσαν τ' ἄρματά του,
καὶ πέσανε κ' οἱ φούνταις του ποὖχε στὰ γόνατά του.
τότε ἀπηλογήθηκε γυρίζει τόνε λέει·
πάρετέ με κι' ἀφῆτε με σὲ μιὰ ψηλὴ ῥαχοῦλα.
γυρῖστε με τὰ πίσθη μου μὴ σᾶς ἰδῶ ποῦ πᾶτε·
κ' ἂν πᾶτε καὶ καμμιὰ φορὰ σὸ 'ρημο βιλαέτι,
μὴ πῆτε πῶς ἀπέθανα μήτε πῶς μὲ σκοτῶσα
πῆτε πῶς ἐπαντρεύθηκα· πῆρα τὴν πλάκα πεθερά
τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα, τὰ χοχλιδάκια τοῦ γιαλοῦ
πῆρ' ἀδελφοξαδέλφια.

6

Ποιὸς εἶδε φηλυκὸ παπὰ καὶ διάκο γκαστρωμένο;
μ' γώ' δα φηλυκὸ παπὰ καὶ διάκο γκαστρωμένο.
μαγώ' δα καὶ τὸ μύρμηγκα μὲ τὰ βουρλιὰ ζωσμένο.
στὴ ῥοβιθιὰ ἀνάβηκε νὰ κόψ' ἀλετροπόδια·
κ' ἡ ῥοβιθιὰ τανε κακὴ καὶ πέφτει καὶ σκοτώθη.
τραβοῦν ἡ μυίγιες τ' ἄντερα κ' ἡ σφίγκες τὸ κουφάρι
κ' ἡ μάνα του ἐφώναζε κρίμα στὸ παλικάρι.

7

'Ο ἔρωτας ἀπέρασε κι' ὁ νιὸς ὅπου μ' ἀγάπα
κ' εἶπέ μου γιά σου λιγερὴ γιά σου παιγνιδομάτα.
αὔριον θὲ νὰ παντρευθῶ κ' ἔλα νὰ μπῇς κουμπάρα.
ἀ νὰ τὸ πῶ τῆς μάνας μου κ' ἔτι μοῦ πῇ θὰ κάμω.
στολίσου θυγατέρα μου καλλίτερ' ἀπὸ νύφη
βάλε βαγίτζα ἀπ' ἐμπρὸς βαγίτζα ἀπ' ὀπίσω
τὴν ἄμμο τὴν ἀρίθμητη βάλε μαργαριτάρια,
τὰ χοχλιδάκια τοῦ γιαλοῦ βάλε παρανυχίδες,
τρεῖς μέραις τὴ στολίζανε καὶ τρεῖς μερονυκτάδες·
παπᾶς τὴν εἶδε κ' ἔσφαλε, διάκος τὸ νοῦ του χάνει.
ψάλλε παπᾶ σὰν ἔψαλλες διάκε σὰν καλανάρχας
καὶ σεῖς μικρὰ διακόπουλα τὸ κυριελέσο λέτε.
ἀλλάξετε τὰ στέφανα βάλτατε τσὴ κουμπάρας.
ἀλλάξανε τὰ στέφανα βάλαντα τσὴ κουμπάρας.
ἐπρόβαλε ἡ μάνα της ἀπὸ τὸ παραθύρι.
καλός τηνε τὴν κόρη μου τὴν καλορίζικί μου.
κουμπάρα μοῦ τὴν πήρανε νύφη μοῦ τὴν ἐφέραν.
ἐπρόβαλε ἡ μάνα της ἀπὸ τὴν πορτοποῦλα
καλός τηνε τὴν κόρη μου τὴν κακορίζικη μου
νύφη μοῦ τὴν ἐπήρανε κουμπάρα μοῦ τὴ φέραν.

8

Στὸν ἀϊ Γιώργι γίνεται μικρὸ πανηγυράκι·
καὶ σφάζουν χίλια πρόβατα καὶ πεντακόσια γίδια·
τρῶτε καὶ πίνετε παιδιὰ κ' ἔχετε καὶ τὸ νοῦ σας
γιατ' ἅ ῥιβάρῃ ὁ Τσαμαδὸς χαλᾷ τὸ πανηγύρι.
ἐκεῖ ῥιβάρ' ὁ Τσαμαδὸς κ' ὅλα τὰ ὄρη ἐτρέμαν
ἐκράτει καὶ στὰ χέριά του δέντρη ξεριζωμένα,
κι' ἀπάνω στὰ κλωνάριά των ἀνθρώπους κρεμασμένους.
τ' ἀσκέρι ἐσκορπίσθηκε τῆς χήρας υἱὸς 'πομένει
σὲ μαρμαλώνι μπαίνουσι οἱ δυὸ γιὰ νὰ παλαίψουν.
ἐκεῖ ποῦ πιάν' ὁ Τσαμαδὸς τὸ αἷμα πᾷ ποτάμι
καὶ ἐκεῖ ποῦ πιάνει τὸ παιδὶ τὰ κόκκαλα τσακίζει
— Στάσου μωρὲ παιδὶ στάσου νὰ σ' ἀρωτήξω
ποιὸς εἶναι σέν' ὁ κύρις σου καὶ ἡ μάνα σου ἡ σκύλα;
— ὁ Τσαμαδὸς εἶν' κύρης μου, καὶ μάνα μου ἡ χήρα.
ἀπὸ τὸ χέρι τὸν ἁρπᾷ στῆς μάνας του νὰ πᾶνε
ἀπὸ μακρυὰ τοὺς ἐθωρεῖ καὶ τράπεζα τοὺς στρώνει
στὸ Τσαμαδὸ βάνει κρασὶ στὸ υἱό της τὸ φαρμάκι.

9

Μιὰ κόρη ἐκατέβαινε μερι' ἀπ' τὸ ποταμὸ
φορεῖ χαρὰ φουστάνι φλουράκι στὸ λαιμὸ,
βαρὺ σταμνὶ τσεδίκα καὶ κοντὸ σκοινὶ,
νὰ πάῃ στὸ πηγάδι νὰ τσ' εὕρουν ἀφορμή
κ' ἡ κόρη ἀπ' τὸ φόβο κι' ἀπὸ τὴν ἐντροπή.
κόβει τὰ μαλλιά της κ' ἔκαμε σκοινί.
τότε τὴν συντηράω τότε τσὴ ὁμιλῶ
φαρμάκεψε τὸ γέρο καὶ πάρ' ἐμὲ τὸ νιό.
δὲν τόνε φαρμακεύω τὸ γέρο μου.
γιατὶ μικρὴ μὲ πῆρε δώδεκα χρονῶ,
καὶ μὲ βαγοκλαδίζει σὰν τὸ βασιλικό.

10

Σαράντα παλληκάρια
κάνουν χάδια στὴ Διαμάντα
κι' ἄλλα σαράντα τέσσερα
τοῦ Κονσόλου ξέχωρα.

περικαλῶσε κόνσολέ μου
φίλε μου καὶ μπιστικέ μου
νὰ μοῦ δώσης τὴ Διαμάντα
τὴ ξαθὴ τὴ μαυρομμάτα.
τὴν Διαμάντα δὲ σᾶς δίδω
τ' ἄλογό μου σᾶς χαρίζω,
τ' ἄλογό μου τὸ φραγκάτο
τὸ χρυσοχαλιναράτο.
καὶ ἂ πῆς καὶ γιὰ τὴ σέλα
ξαγοράζει σε καὶ σένα,
καὶ τὰ προςχαλίναρά του
ἀγοράζου τὴν κερά του.
ἡ μάνα τση τὴν ἔκλαιγε
μυρολογιὰ τσὴ ἔλεγε.
σῶπα μάνα μὴ με κλαῖς
μυρολόγια μὴ μου λὲς,
κάνετέ μου λειτουργαῖς
καὶ παράκλησαις πολλαῖς.
δευτέρα βάνουν τὰ πανιὰ
τὴ τρίτη μηδὲ κι' ἡ φανιά,
μὲ στὴ μέση τοῦ πελάγου
Μπαρπαρέσοι τὴν ἐπιάσαν,
καὶ τὴν πᾶν στὴ Μπαρπαριὰ
μὲ χαραῖς καὶ μὲ βιολιά,
καὶ τὴν πᾶνε στὴ φραγκιὰ
μὲ σπαθιὰ τριγυριστά,
καὶ καθίζει στὸ καφέσι,
κι' ἔστραψε καὶ τὸ καφέσι
σὰν τὴν ἀστραπ' ὅτες πέση.
πᾶν καὶ λένε τοῦ παπᾶ
μιὰ κόρη ἦρχεν ἐπᾶ
κ' ἔχει πόδια μαρμαρένια
χέρια μαργαριταρένια.
κ' ὁ παπᾶς ἦτονε γέρως
δυὸ σπαθιὰ ἦτο ζωσμένος
κ' ἤθελε νὰ τὴν ἐδῆ
τοῦρχε σάστισι πολλή.
— κόρη μου μὴν τραπῆς
τὴ γενιά σου νὰ πῆς
— τοῦ Παλὶ σπανὶ 'μαι κόρη
καὶ τοῦ Πάλι σπάνι 'γκόνη.
— μωρὴ τουρκοφιλημένη
μωρὴ τουρκοτσιμπημένη.
— σώπ' ἀφέντη σῶπα ῥῆγα
μὰ ἐγὼ φιλὴ δὲν ἴδα
εἶχα 'γὼ κερὰ καλὴ
κ' ἦτα καὶ τιμητική,
καὶ τὸ Χὰκ Μαλὴ Μαγδάλι
ἔξω τό 'υγαζε τὸ βράδυ.

11

Ἀετὸς περνᾷ σπουδακτερὰ στὰ δάση ἀποκάτω
καὶ κελαδάει γλιθερὰ κ' ἡ πέρδικα 'κοιμᾶτο.
— ξύπνησε πετροπέρδικα καὶ γλυκοσυνοδιά μου
ν' ἀκούσης πῶς κακονυκτῶ γιὰ λόγου σου κυρά μου.
ν' ἀκούσης πῶς κακονυκτῶ κι' ὡς τσὴ αὐγαῖς γυρίζω
γιὰ σένα τὸ κορμάκι μου τοῦ χάρου τὸ χαρίζω.
—γροικῶ σου πῶς κακονυκτᾷς κι'ὡς τσὴ αὐγαῖς γυρίζεις
πέρδικα ναύρης νὰ νευθῆς γιὰ κεῖνο τριγυρίζεις.
—ἐγὼ πέρδικα δὲν ψηφῶ μήτε νὰ τὴν ἐπιάσω
μονάχα τ' ἀγκαλάκιά σου κυρά μου ν' ἀγκαλιάσω.
— ἔτσι τὸ ζάρετε οἱ νιοὶ ὡς τὸν καρπὸν νὰ φᾶτε
καὶ ἐπείτης φᾶτε τὸν καρπὸ τὸ δέντρι λησμονᾶτε.
—ἂ βουληθῶ νὰ σ' ἀρνηθῶ καὶ νὰ σὲ λησμονήσω
τὴ νιότη μου στὸ κάτεργο νὰ τῆνε καταλύσω.
κι' ἀμόνω σου τὴ νιότη μου ποῦ χεις πολλὰ καμένη
κι' ὅτες γυρίσω νὰ σὲ δῶ τρομάρα μ' ἀναιβαίνει.
— λέγω σου τ' ἀφέντη μου κι' ἂ θὲς νὰ μὲ κερδέσης
τὴν πέρδικα ποῦ ἀγαπᾷς νὰ τὴν ἐξεμπερδέψης
— ἔλα μου τὰ ξεμπέρδεψα καὶ σένα νὰ κερδέσω
καὶ κόψε μου τσὶ κυνηγοὶ ὅτες ποῦ θέλω φτέξω

12

Πουλάκι ἀκελάδησε τσὴ Μπαρπαριᾶς τὰ μέρη:
δὲν ἐκελάδιε σὰν πουλὶ μηδὲ σὰν χελιδόνι
μόνο κελάδιε κ' ἔλεγε γιὰ τὰ ξενιτεμένα,
γιὰ τὰ μακριὰ γιὰ τὰ κοντὰ γιὰ τ' ἀλαργαρισμένα,
βασιλιοποῦλα τ' ἄκουσε ἀπ' ἄριο παραθύρι·
— πουλὶ νά 'χα τὴ χάρι σου καὶ νά 'χα τὴ λαλιά σου
καὶ νά 'χα τσὴ φτερούγιαις σου κορώνα στὸ λαιμό μου.
— γιὰ δέτε τί μοῦ γύρεψε τοῦ βασιλιὰ ἡ κόρη
ποῦ ἀναμένει βασιλιὰ ν' ἄρθη νὰ τὴν ἐπάρη.
καὶ 'γ' ἀναμένω κυνηγὸ γιὰ νὰ μὲ κυνηγήση
γιὰ νὰ μὲ βάλη στὸ κλουβὶ καὶ νὰ μὲ βασανίση.

ΣΥΛΛΟΓΗ

λέξεων φράσεων καὶ παροιμιῶν

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 305.)

—ooo—

Κούνουπας — ούπου — ὁ κώνωψ καὶ μεταφ. ὁ μέθυσος ὡς ἡ φρ. « ἔγεινε κούνουπας ».

Κούντουρος (ἐκ τοῦ κοντὸς — οὐρά)· παρ' ἄλλοις κουντουράδης ἢ κουτσονούρης, ἄνευ οὐρᾶς ἢ μὲ κοντὴν οὐράν. « Σκύλος κούντουρος δὲν εἶναι μέσα ». Ἐν Μυκόνῳ λέγεται « νὰ μὴν ἔμπη μὲς τ' ἀμπέλι μήτε σκύλος κούντουρος », ὅταν κυρίως ὁ καρπὸς ἦναι εἰς τὴν ἀκμήν του διὰ νὰ μὴν κτυπηθῆ καὶ πέση.

Κουνενὸς — Εἶδος ἀγγείου πηλίνου· πληθυντικ. Κουνενά.

Κουρμὶ (ἡ) τὸ ὑποθετὸν (Suppositoire). Τὸ ποθητὸ, παρ' ἄλλοις.

Κούρβουλα (τὰ) τὰ στελέχη τῆς ἀμπέλου· τὰ κούτσουρα παρ' ἄλλοις.

Κουρέλλια — τὰ ῥάκη· καὶ *κουρελλιάρης* ὁ ῥακενδύτης. *κουρελλιάζω* κάμνω κουρέλλια καταξεσχίζω.

Κουρεμπέτσης — ὁ ἔχων κουρεμένας τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, ὁ κουρέας τῶν ἀρχ. παροιμ. « Κούρεψε τ' αὐγὸ καὶ πάρε τὸ μαλλί του ».

Κουρκουμίδα (ἐπίῤ.) ὀκλαδὸν — « κάθεται κουρκουμίδα » (παρ' ἄλλοις *ἀνακούρκουδα* = μὲ λυγισμένα γόνατα (accroupi).

Κουρκούτι — Εἶδος χυλώδους τροφῆς μετ' ἀλεύ-

ρου (ἴδε ψιρούκι) καὶ ἡ παροιμ. «Ὅπου καῇ στὸ κουρκούτι φυσᾷ καὶ τὸ Γιαγούρτι ».

Κουρούπι — Εἶδος πηλίνου ἀγγείου ἀχρήστου, καὶ μεταφ. « τί κουρούπι ποῦ εἶναι αὐτός ; »

Κούρταλα καὶ κουρταλάκια (μετάθ. στοιχ.) ἐκ τοῦ ἀρχαίου κρόταλα) = τὰ χειροκροτήματα ἢ παλαμάκια.

Κουσέλια (τὰ) Διαβολαὶ — συκοφαντίαι ἐμβαλλόμεναι μεταξὺ ἀνθρώπων ἢ οἰκογενειῶν καὶ διεγείρουσαι ἔριδας. Παρὰ Ῥοδίοις κουρέτα (πληθ. μόνον).

Κουσελιαδόρος. ἴδ. Κορκοσούρης.

Κούσκουνας. Ἐξόγκωμα ἢ ἔκφυμά τι ἐπὶ τοῦ σώματος.

Κούσκουρας ἢ *πάσπαρος* καλεῖται ἡ στερεὰ καὶ πετρώδης γῆ.

Κουτάβι — τὸ νεογνὸν κυρίως τῶν σκύλων, λέγεται καὶ κουλούκι.

Κουτάλα— ἡ ὠμοπλάτη. *Ζερβοκουτάλα* ὁ ζερβόχειρ μεταφορ.

Κούτι. Λέξις συνήθης πρὸς διωγμὸν τῶν γάτων. καὶ ἡ παροιμία. « Κούτι κούτι γαργαλάκι νὰ σὲ βάλω στὸ σακκάκι ».

Κουτούκι — Κορμὸς δένδρου — κούτσουρο μεγάλο, καὶ μεταφορικῶς « Μεθυσμένος κουτούκι ».

Κουτουλῶ— Τὸ παρὰ τοῖς ἀρχ. κορύπτω, ὠθῶ, ἢ κτυπῶ μὲ τὰ κέρατα. « Μή σε κουτουλήσῃ τὸ βουΐδι ».

Κουτουπώνω — Ἐπιτίθεμαι κατά τινος διὰ τῆς βίας καὶ ἰδίως ἐπὶ γυναικὸς δι' ἄσεμνον σκοπόν.

Κούτσουπο — τὸ μικρὸν καὶ νεοφανὲς κέρατον προβάτου ἢ αἰγός.

Κουτσουρίζω— κόπτω τὰ ἄκρα ἢ ἀκρωτηριάζω τι, κυρίως ἐπὶ δένδρων καὶ φυτῶν.

Κουτσουλέα — ἡ κόπρος τῶν πτηνῶν.—«Πέρασε καὶ ἄφησε τὴν κουτσουλιά του.

Κουκουνάδες. Τὸ φυτὸν τοῦ μήκωνος ἢ παπαρούνας. Παρ' ἄλλοις Κουσουνάδες.

Κουτρούλης. Ὁ ἄνευ καλύμματος ἢ ἄνευ τριχῶν τῆς κεφαλῆς· καὶ μεταφορικῶς ὁ εὐτελὴς δοῦλος, καὶ *κουτρούλα* ἡ πρόστυχος γυνὴ ἡ περιφερομένη εἰς τὰς ὁδοὺς ἄνευ καλύμματος τῆς κεφαλῆς καὶ *ξεκούτρουλος* ὁ ξεσκούφωτος.

Κουτρούλες λέγονται αἱ κεφαλαὶ τῶν σταχύων αἵτινες πίπτουν καὶ συλλέγονται ἐν καιρῷ θερισμοῦ· ἔτι δὲ εἶδος ἀγκιναρῶν.

Κουτρούνια καὶ *κοτρόνια* καλοῦνται οἱ ἀπότομοι βράχοι.

Κουφάλα τὸ κούφωμα τοῦ σεσηπότος ὀδόντος.

Κουφοβράζει καὶ *κουφοκαίει* (τρ. πρ.) λέγεται εἰς πᾶν ὅ,τι σιγοβράζει δι' ὀλίγου πυρός. *Κουφόβραση* καὶ *κουφόκαψα* λέγεται ὁ ὀχληρὸς καύσων κατά τινας ἡμέρας τοῦ φθινοπώρου καὶ τῆς ἀνοίξεως.

Κουφοβροντὴ ἡ ὑπόκωφος βοὴ τῶν βροντῶν κατὰ τὸ φθινόπωρον.

Κούφτι «Γέρος κούφτι» λέγεται ὁ ὑπέργηρος ἄνθρωπος.

Κόψη (ἡ) τὸ κοπτερὸν μέρος τῶν μαχαιρίων (le tranchant) καὶ τὸ ὀξὺ καὶ γωνιῶδες μέρος διαφόρων πραγμάτων. *Κόψη* καλεῖται καὶ ὁ κνησμὸς ὁ προερχόμενος ἐκ τῆς ἐπαφῆς τοῦ νέου καρποῦ, τοῦ λεγομένου σμιγαδίου (σίτου καὶ κριθῆς μεμιγμένων).

Κράξη (ἡ) τὸ κράξιμον ἢ ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτορος. «Κράζει ὁ πετεινός. καὶ «Πρώτη Κράξη Πετεινοῦ.» καὶ ἡ φράσ. ἔκραξε ἢ κράζει ὁ κοῦκκος διὰ τὸν δεῖνα, τουτ. τὸν εὐνοεῖ ἡ τύχη.

Κρασοκατάνυξη (ἡ) ἡ τῶν μεθυόντων συγκίνησις ἐν καιρῷ εὐθυμίας.

. *Κράτα* κατὰ συνίζησιν ἀντὶ κρέατα· καὶ *κρατσολαία* ἀντὶ κρεατοελαία, ἀκροχορδὼν (verrue)· ἡ ἐκφυομένη σαρκώδης ἐλαία ἐπὶ τοῦ σώματος.

Κρατημένος ἢ *πιασμένος* λέγεται ὁ ἐκ νοσήματός τινος κρατηθεὶς καὶ μὴ δυνάμενος νὰ κρατήσῃ τὰ μέλη του.

Κρεμάλαις, παρ' ἄλλοις κρεμασταριαῖς. Λέγονται αἱ κρεμάμεναι σταφυλαὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν πρὸς διατήρησιν.

Κρίθος (ὁ) τὸ παρ' ἄλλοις *κριθάρι* ἢ *κριθαράκι* (orgeolet) τὸ ἐπὶ τῶν βλεφάρων φυόμενον σπυράκι.

Κρίος ὁ κριὸς τῶν ἀρχαίων, τὸ κριάρι.

Κρισολογοῦμαι καὶ *κρισολογίαις* (litiges) καταφεύγω εἰς δίκας παρὰ τοῖς δικαστηρίοις.

Κρουσία. Λέγεται τὸ προαύλιον τῆς οἰκίας, καὶ ὁ πρὸ τῆς θύρας τόπος.

Κρουσίαις. Εἶδος νήματος χονδροῦ λινοῦ ἢ μαλλίνου εἰς δέσμας.

Κρούσταλλο ἀντὶ κρύσταλλο. «Τὸ νερὸ εἶναι κρύο κρούσταλλο» τουτ. ἀπεκρυσταλλώθη ἢ ἐπάγωσεν ἐκ τοῦ ψύχους.

Κρουστὸ πανὶ = σφιγκτὸν (serré) καὶ οὐχὶ ἀρύ, ἀντίθ. τοῦ ἀγανόν.

Κρυφοδαγκανιάρης — ὁ κρυφίως δάκνων κύων καὶ μεταφ: ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐπιβουλευόμενος λάθρα τὸν ἄλλον.

Κυβερνημένος ἄνθρωπος = ὁ ἔχων τὰ πρὸς ζωάρκειαν καὶ ζῶν ἀνέτως· « αὐτὸς ἔχει τὴν κυβέρνησί του. »

Κυλιντρας = κυλινδροειδὴς λίθος δι' οὗ θραύεται ὁ ἐλαιόκαρπος πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ ἐλαίου.

Κύλισμα. Ἀνασκαφὴ βαθεῖα εἰς τὸν χέρσον ἀγρὸν πρὸς καλλιέργειαν.

Κυλίστρα. Τόπος ὅπου ἐκυλίσθη ὁ ὄνος ἢ ὁ ἵππος.

Κωβέος. Εἶδος ἰχθύος, παρ' ἄλλοις Κωβιὸς ἢ Κωβίδι καὶ Γωβίδι.

Κωθρί. Τεμάχιον ἄρτου, ἀπομεινάριον τῆς τρα-

πέζης· καὶ μεταφ. *κῶθρος*, *κωθρέας* ἢ *κωθρίτης* ὁ ψωμοζήτης, ὁ ἐπαίτης, ὁ κομματᾶς.

Κώθω — προσπαθῶ, ἐπιποθῶ. «Κώθω νὰ πάω» τουτ. σπεύδω νὰ ὑπάγω.

Κωλομάχος — ὁ ἀντίπαλος. «Ηὗρε τὸν κωλομάχο του.»

Κωλιτσαρδὸς — ὁ περιπατῶν ἡμίγυμνος ἐν εἴδει νευροσπάστου.

Κωλοντερέας ἀντὶ *κωλεντερίτης*. Νόσημα τῶν παίδων ἕνεκα τῆς καταπτώσεως τοῦ εὐθέος ἐντέρου (chute de rectum).

Κωλόντερο — παλαιόπανον, ῥάκος· καὶ *κωλοντέρης* ὁ ῥακενδύτης.

Κωλόπανον ἢ *κωλοπάναις* — τὰ σπάργανα τῶν βρεφῶν.

Κωλοφεγγοῦσα. Ἡ πυγολαμπὶς, κοινῶς κωλοφωτιά.

Κώχη. Ἡ γωνία, ἡ ἄκρα.

Κώχι. Λέξις συνήθης πρὸς διωγμὸν τῶν χοίρων. Λέγεται καὶ *Τσύ*.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΚΡΙΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ. Ἐκ τῆς νεωτάτης ἐκδόσεως τῶν Ἁπάντων τοῦ σοφοῦ Edgar Quinet ἀποσπῶνται αἱ ἀκόλουθοι περὶ Ἑλλάδος λόγου ἄξιαι παρατηρήσεις.

« Ἡ Ἑλλὰς, λέγουσι, δὲν ἐπορίσθη πάντα τ' ἀποτελέσματα τὰ ὑπὸ τῶν ἐπαναστάσεων αὐτῆς προσδοκώμενα, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐκ νέου κατέπεσε καὶ χαυνοῦται καὶ βιωτεύει. Τίς λέγει τοῦτο; Διὰ τῶν αἰτιάσεων τούτων ἆρά γε καὶ ἡμεῖς (οἱ Γάλλοι) δεν δυνάμεθα νὰ δικασθῶμεν; Ποῖον ἔθνος τῆς Εὐρώπης δὲν ὑπέστη τοιαύτας πτώσεις; Ποῖον εἶναι τὸ τόσον ἀναμάρτητον ἔθνος ὥστε νὰ λιθοβολήσῃ τὴν Ἑλλάδα; Ἡ Εὐρώπη ἥτις κατηγορεῖ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ἔπραξεν ὅ,τι ὤφειλον εἰς αὐτόν; Τὸν ἐβοήθησεν εἰς τὰς τελευταίας τῶν σκληρῶν ἀγώνων του ὥρας· τοῦτο ἀληθεύει· ἀλλ' ἔκτοτε τί ἔπραξε....

» Φοβοῦμαι μὴ τὰ τεχνητὰ τῆς νέας ἐπικρατείας ὅρια καὶ αἱ ἐπιβεβλημέναι αὐτῇ ὑποχρεώσεις, μὴ ἐμποδίζουσι τὴν ἀνάπτυξίν της. Διότι τὰ στενὰ ταῦτα ὅρια παρασκεύασαν τὴν ψευδῆ ἀφ' ἑνὸς τῆς Ἑλλάδος ἀποκατάστασιν, καὶ τὴν αἰωνίαν ἀφ' ἑτέρου ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτῶν· ἀλλ' ἐὰν μὲν τείνωσι τὴν χεῖρα εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν ζυγὸν μείναντας ἀδελφοὺς αὐτῶν, διεγείρουσι τὸν θυμὸν τῶν προστατευόντων αὐτοὺς, ἐὰν δὲ περιορίζωνται ἀκουσίως εἰς τὸν στενὸν τοῦ βίου των κύκλον, ἀδυνατοῦσι σχεδὸν νὰ εὕρωσι τὰ πρὸς ζωὴν, στερούμενοι διεξόδων ἐμπορικῶν καὶ λοιπῶν σχέσεων, καὶ ἐπισύρουσι τὴν κατηγορίαν τῶν δεδουλωμένων ἀδελφῶν των.

» Ποῦ λοιπὸν τὸ στήριγμα; Ἡ θρησκεία δύναται νὰ ὠθήσῃ τὸ μικρὸν βασίλειον πρὸς τὴν Ῥωσίαν· ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ δοξασίαι τῆς Ῥωσίας τῷ ἐμπνέουσι μεγάλην ἀντιπάθειαν. Ἡ γειτνίασις λοιπὸν καὶ τὸ ἄμεσον συμφέρον τὸ ἐπαναφέρουσιν εἰς τοὺς δεσμοὺς τῶν ἑσπερίων δυνάμεων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ αὐτόθι ὁποῖα πάλιν κωλύματα καὶ ὁποῖος ἀντιπερισπασμός!

» Ἡ Ἑλλὰς, ἂν ἔχῃ σημασίαν τινὰ, προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι ἐπικράτεια θαλάσσιος, καὶ τοῦτο δὲ ἀπαρέσκει εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ ἄνασσα τῶν θαλασσῶν θεωρεῖ πάντοτε μὲ ὄμμα ζηλότυπον τὴν Ὕδραν καὶ τὸν Πόρον καὶ τὰς Σπέτσας. Ἡ κραταιὰ Ἀγγλία, ἡ χριστιανικὴ Ἀγγλία ἔπραξεν ὅ,τι ἐχρειάζετο εἰς τὸ νὰ πνίξῃ ἐν σπαργάνοις τὸν νεογέννητον λαὸν, τὸν ὁποῖον, μόλις γεννηθέντα, ἠχμαλώτευε διὰ βαρέων χρεῶν.

» Εἰς τοιαύτην κατάστασιν τί ποιητέον; Δέχεσθαι τὴν ζωὴν ἐπὶ συμφωνίᾳ τοῦ μὴ χρᾶσθαι αὐτῇ. Ἰδοὺ ἡ τύχη τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Ὁσάκις δὲ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ δεικνύει συμπτώματα ἐξάψεως, ὁλόκληρος ἡ δυτικὴ Εὐρώπη τὰ καταπιέζει, καὶ ταυτοχρόνως κατηγορεῖ τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν ὡς ἀνίσχυρον καὶ ἀνίκανον.

» Ἰδοὺ τῷ ὄντι σημαντικαὶ ἀντιφάσεις, ἀλλ' αὗται δὲν πρέπει ν' ἀποθαῤῥύνωσι τοὺς ἀνακτήσαντας τὴν ἐλευθερίαν Ἕλληνας, ὁμοιάζοντας τὰ ὀρφανὰ τέκνα ἅτινα διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν σκληρὰν καὶ φιλάργυρον κηδεμονίαν ξένου κηδεμόνος, ὅστις οὐδεμίαν αὐτῶν ἀδυναμίαν συγχωρεῖ, ἀλλὰ μάλιστα καὶ τὴν ἐλαχίστην κολάζει ὡς ἀσύγγνωστον ἁμάρτημα. Οἱ Ἕλληνες ὅμως τρέφουσιν ἐν τῷ κρυπτῷ δυσπιστίαν πρὸς ἐκείνους οὓς δημοσίᾳ ὑποχρεοῦνται νὰ θωπεύωσιν· ἀλλ' οὕτως ἀποκτῶσι πολλάκις συνηθείας ἃς δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποκτήσωσι διὰ πατρικῆς ἀνατροφῆς.

» Ἡ Εὐρώπη ὁλόκληρος συνειργάσθη εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, διότι τὸ κράτος τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς μία τῶν ἀναγκῶν τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς. Ἐν τούτοις ἡ ἐπικράτεια αὕτη μετὰ μόχθου ὁδεύει ἐν μέσῳ ἀπείρων κωλυμάτων, ἅτινα διὰ τῆς ἀνάγκης αὐτῆς τῶν πραγμάτων θέλουσί ποτε τροποποιηθῇ ἢ ἐντελῶς ἀφαιρεθῇ.

» Καὶ ὅμως, ἡ ἔναρξις αὕτη τοῦ ἐθνικοῦ βίου, τὸν ὁποῖον συχνάκις κομπαστικῶς ἡ Εὐρώπη ἀξιοῖ ὅτι ἐδωρήσατο εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὀφείλεται εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας. Εἶναι ἔργον τῶν χειρῶν των. Ἡ Εὐρώπη δὲν ἐμεσολάβησεν εἰμὴ ἀφ' οὗ μετὰ ἑπτὰ ἔτη ἐχορτάσθη ἀπὸ τὸ θέαμα τῆς σφαγῆς καὶ τοῦ ἐξο-

λοθρευμοῦ· καὶ ἀγὼν τοιοῦτος, οἷος ὁ ἑλληνικὸς, δίδει τὸ δικαίωμα τῆς ἰδίας ὑπάρξεως· φυτὸν ποτισθὲν ὑπὸ τοσούτου αἵματος οὐδεὶς πλέον δύναται νὰ τὸ ἐκριζώσῃ· ἐξ ἐναντίας, θέλει αὐξηνθῇ, καὶ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ θέλει μίαν ἡμέραν καθήσει εἰς τὴν μεγάλην σκιάν του. »

Χ. Α. Π.

ΕΞΑΙΡΕΤΟΣ ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ. Ἐν ἔτει 1748 ἀρχαῖός τις ἀξιωματικὸς ἐπεζήτει ἀμοιβὴν ἀνταξίαν τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν. « Ἔχεις λαμπροὺς καὶ ἰσχυροὺς λόγους, εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἀργενσώνιος· ἀλλὰ νομίζεις τὸν βασιλέα οὕτω πλούσιον, ὥστε νὰ ἀνταμείβῃ πάντας τοὺς ὑπηρετοῦντας αὐτῷ καλῶς; — Οὐχὶ, βεβαίως, ἀπεκρίθη ὁ ἀξιωματικός· ἀλλ' ἂς τιμωρήσῃ ὁ βασιλεὺς τοὺς κακῶς αὐτῷ ὑπηρετοῦντας, καὶ οἱ ὑπηρετοῦντες αὐτῷ καλῶς θέλουσι δυνηθῇ νὰ ἀνταμειφθῶσιν ἀρκούντως ».

Ἡ ἀπόκρισις αὕτη οὐχὶ μόνον κατὰ τὸ ἔτος 1748, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς εἶναι ἐξαίρετος. Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου οἱ κηφῆνες σφετερίζονται τῶν κόπων τῶν μελισσῶν, καὶ αἱ ἀνθρώπιναι κοινωνίαι θέλουσιν ἀπαλλαχθῆ τῶν ἀλγεινῶν αὐτῶν ἀνωμαλιῶν, ὅταν τὸ ἱερὸν λόγιον, *Ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ*, ἐφαρμοσθῇ ἀπαρεγκλίτως εἰς πάντας.

(Εὐαγγελικὸς Κῆρυξ).

ΔΙΑΤΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ.—Τὸ μέγιστον πάντων τῶν ἐν Εὐρώπῃ τὴν σήμερον τελουμένων ἔργων εἶναι ἡ διάτρησις τοῦ Σποδείου ὄρους (Mont-Cenis) πρὸς ἕνωσιν τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν Ἰταλίαν διὰ σιδηροδρόμου, ἥτις μέχρι τῆς σήμερον ἐθεωρεῖτο ἀδύνατος.

Ὑπελογίσθη ὅτι διὰ τῶν κοινῶν τρόπων ἑκατὸν δεκαπέντε ἔτη μόλις ἀρκοῦσι πρὸς ἐντελῆ διάτρησιν τοῦ ὄρους εἰς μῆκος τριῶν λευγῶν καὶ 1/4. Ἀλλὰ σάρδοι μηχανικοί, οἱ Κ. Κ. Γράνδις, Γραττόνις καὶ Σορμελιέρος, ἔλυσαν τέλος τὸ παρελθὸν ἔτος τὴν δυσχέρειαν ἐφευρόντες ἐργαλεῖον διατρητικὸν, ὅπερ ὠθούμενον κατὰ τῆς πέτρας ὑπὸ πιεστηρίου ὑδραυλικοῦ μεγίστης δυνάμεως, σκάπτει ὀπὴν ὑπονόμου δωδεκάκις ταχύτερον ἢ ὁ ῥωμαλεώτατος τῶν ἐργατῶν· ἐργάζονται δ' ἐν ταυτῷ 15 τοιαῦτα ἐργαλεῖα εἰς τὴν αὐτὴν πλευράν. Ἐν συντόμῳ ὁ τρόπος οὗτος ἐπιταχύνει τριακονταπλασίως τὴν διάτρησιν, ὥστε, ἀντὶ 115, μετὰ τρία ἔτη καί τινας μῆνας τὸ ἔργον ἔσεται τετελεσμένον.

Μένει τώρα ἡ περὶ βελτιώσεως τῶν λοιπῶν ἐργασιῶν φροντίς· ἡ ἀνάφλεξις τῆς πυρίτιδος, ἡ ὑγίανσις τῆς ἀτμοσφαίρας ἐν ταῖς ὑπογείοις σύριγξι καὶ ἡ μετακόμισις τῶν τριμμάτων. Πρόκειται δὲ ἡ πυρῖτις ν' ἀντικατασταθῇ διὰ μηχανῆς συγκροτουμένης ἐκ δίσκων στρογγύλων ἐκ κεχωνευμένου σιδήρου, προσηρμοσμένων εἰς κινητὸν ἄξονα καὶ ἐχόντων ὀδόντας χαλυβδίνους ἰσχυρῶς ἐστομωμένους καὶ ἐργαζομένους ὡς πρίων περίστροφος, καὶ ἐνσκάπτοντας τὸν βράχον κατὰ κανονικὰ τμήματα διὰ πτύου ἀποκομιζόμενα.

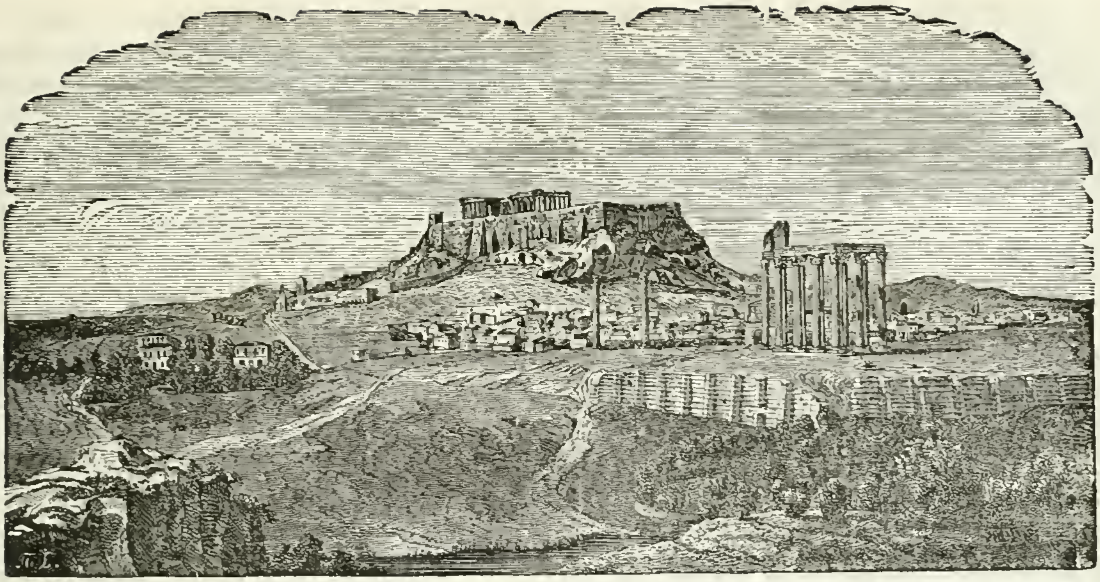
Ταῦτα θαυμάσας ὁ μηχανικὸς Legout ἀπέδειξεν ἐν τῷ Annuaire Encyclopédique, ὅτι εἶναι νῦν δυνατὸν νὰ κατασκευασθῇ σιδηρόδρομος μεταξὺ Παρισίων καὶ Πεκίνου, δαπανωμένων 200 ἑκατομμυρίων μόνον πρὸς διάτρησιν τῶν σειρῶν τῶν ὀρέων.

Τεσσαράκοντα πέντε (45) ἑκατομμυρίων δαπανωμένων πρὸς διάτρησιν τῶν Ἄλπεων καὶ 35 πρὸς διάτρησιν τοῦ Αἵμου, μεταβαίνει τις εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ Παρισίων. Ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου, πλάτος 700 μέτρα ἔχοντος, ῥίπτεται γέφυρα ναυτική. Διαβαίνοντες τὸν Ταῦρον μεταβαίνομεν ἀπὸ τῆς Ἐλάσσονος Ἀσίας εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτου καὶ φθάνομεν εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον. Ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ Εὐφράτου μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ἀκολουθοῦμεν τὴν παραλίαν, καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὸν Γάγγην μεταβαίνομεν ὑπογείως ὑπὸ τὰ Γάθια ὄρη. Τέλος ἀναβαίνοντες παραποτάμιόν τι τοῦ Γάγγου μέχρι τοῦ Ἰμαίου ὄρους, μόνον 4 ὑπόγεια ἔχομεν πλέον νὰ διατρυπήσωμεν ὅπως εἰσέλθωμεν εἰς τὸ Οὐράνιον κράτος διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Γλαυκοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ τοῦ Ναγκίνου μέχρι τοῦ Πεκίνου ἀκολουθοῦμεν τὴν μεγάλην διώρυγα. Περὶ τούτου κρινέτωσαν οἱ ἁρμόδιοι.

ΟΥΑΓΡΑΜ.—Τὴν παρελθοῦσαν τρίτην 20 Νοεμβρίου 2 (Δεκεμ.) ὁ κύριος Ἐρρῖκος de L. περιπατῶν ἐν τῷ δάσει τοῦ Hémencourt ἐπυροβόλησε κατά τινος πολυπληθοῦς στίφους κοράκων· ἔπεσε δὲ λαμπρὸς κόραξ φαιὸς ἐκ τῶν ὀνομαζομένων corneille mantelée.

Ὁ ταλαίπωρος οὗτος κόραξ ἔφερεν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, εἰς τὸ στῆθος καὶ ὑπὸ τὰ πτερὰ μικρὸν κυτίον ἐκ κεχρυσωμένου ἀργύρου τετριμμένον ὑπὸ τῆς πολυκαιρίας καὶ δεδεμένον μὲ ἄκραν δέρματος καλῶς διατηρουμένην. Τὸ μικρὸν τοῦτο κυτίον, ἔχον σχῆμα βιβλίου, παρίστησι ἔνθεν μὲν δύο ἐξημμένας καρδίας, ἔνθεν δὲ σταυρὸν ἐν μέσῳ λαμπρῶν ἀνθέων, ἀνοίγεται καὶ περιέχει μικρότατον χαρτίον ἐλαιωτὸν καὶ σκοτεινοῦ χρώματος, ἐφ' οὗ ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς·

«Οὐάγραμ καλοῦμαι, διότι ἐγεννήθην τῇ 6 Ἰουλίου 1809. Μὲ ἐτήρησαν 3 ἔτη εἰς τὸ κλωβίον· ἔπειτα δὲ ἡ ἐλευθερία μοὶ ἐδόθη.—Δουαί, 1812. »

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1863. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 307.

ΠΕΤΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΒΟΝΔΙΟΛΗΣ (1).

Πέτρος Ἀντώνιος ὁ Βονδιόλης ἐγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1765 ἔτος ἐξ Ἰακώβου Βονδιόλη καὶ Κλάρας Μαρσίλη, ὅτε ἡ ἀτυχὴς αὕτη πόλις, καί τοι τῆς Βενετικῆς Ἀνατολῆς πρωτεύουσα, οὐδὲν μέσον πρὸς ἀνατροφὴν τοῦ νοὸς τῶν νέων παρέχουσα, ἔβλεπε τὰ τρυφερὰ ἐκεῖνα φυτὰ μόλις βλαστήσαντα, μαραινόμενα καὶ οὐδέποτε ἀνθοῦντα. Ἐκ τῶν περιεργοτέρων ἀλλὰ καὶ σπανιωτέρων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως φαινομένων, εἶναι καὶ τὸ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες αὐξάνουσι διάφοροι, ἢ μᾶλλον, ἐναντίοι τῶν περὶ αὐτοὺς, ὥστε ἔργον τῶν ἰδίων χειρῶν μᾶλλον ἢ τῶν χρόνων καὶ τῆς χώρας αὐτῶν ἔπρεπε ν' ἀποκαλῶνται. Οὗτοι διαψεύδουσι κατὰ πάντα τὴν περίφημον τοῦ Ὁρατίου ῥῆσιν· fortes creantur fortibus et bonis, κτλ. Ἐκ τῶν σπανίων τούτων ὑπῆρξε καὶ ὁ ἡμέτερος Βονδιόλης, ὅστις ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἐξηκόντισε μικρὰν ἀκτῖνα προμηνύουσαν τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ λάμψιν. Μετὰ τὰς πρώτας καὶ ἰδιωτικὰς μελέτας, εἰς τὰς ὁποίας ἀκαμάτως ἐπεδόθη, κατενόησεν ὅτι τὰ πάντα ὀλιγίστην εἶχον ἀξίαν, ἂν παρ' οὐδὲν τιθέμενος τήν τε πατρίδα καὶ τὴν οἰκογένειαν, καὶ εἰς τὰς τῆς πενίας προσβολὰς ἀδιάσειστος, δὲν ἐθαλασσοπόρει ἵνα μεταβῇ ἐκεῖ, ἔνθα ἡ σοφία εὐχαρίστως εἰς τοὺς ἐραστὰς αὐτῆς παρεδίδετο. Διὸ διέτριψεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς Παταύϊον, ἔνδοξος φοιτητὴς γενόμενος τοῦ τε Πανεπιστημίου καὶ τῆς Ἀκαδημίας· διὰ τῶν συχνῶν προϊόντων τοῦ νοὸς αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχον ἐνισχύσει μελέται ἐμβριθεῖς, καὶ μάλιστα περὶ τὴν ἰατρικὴν, ἣν εἶχεν ἐκλέξει ὡς ἄλλην συμβίαν. πρὸς δὲ καὶ δι' εὐπροσηγορίας, τοσούτω ἠγαπήθη καὶ ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν καὶ διδασκάλων, ὥστε εἷς ἐκ τῶν τελευταίων τούτων, ὁ κλεινότερος, τουτέστι Μελχιὼρ ὁ Καισαρώτης, δὲν ἀπηξίωσε νὰ τὸν ὀνομάσῃ *πρωτότοκον αὐτοῦ υἱόν*. Τὴν 4 Ἰουλίου 1789 ἐστέφθη διδάκτωρ· ἀλλὰ τοῦτο ἀντὶ νὰ μετριάσῃ, ὡς συνήθως τοῖς πλείστοις νέοις συμβαίνει, τὸν πρὸς τὴν σπουδὴν ἔρωτά του, ἔτι μᾶλλον ἐζωπύρησεν αὐτὸν ὑπαγορεύσας αὐτῷ τόσας ὡραίας ἰατρικάς τε καὶ φυσικὰς διατριβὰς, ἐν αἷς διαπρέπει ἡ περὶ Βορείου Σέλατος, ἡ τὰ *μέγιστα εὐαρεστήσασα* τῷ μεγάλῳ Βόλτᾳ, ὅστις μετέπειτα κατεχώρισεν αὐτὴν μετὰ σημειώσεων εἰς τὴν Φυσικο-Ἰατρικὴν τοῦ Καθηγητοῦ Βρουνιατέλη ἐφημερίδα. Τὰς ἐπουσιώδεις ταύτας μελέτας, καὶ τὰς τῶν Καλῶν Γραμμάτων, αἵτινες κατ' ἀρχὰς ἐμετρίαζον ἐν αὐτῷ τὴν τῶν ἐπιστημῶν αὐστη-

(α) Τὸ ἀνὰ χεῖρας ἄρθρον, τὸ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Μαρίου Πιέρη ἰταλιστὶ συγγραφὲν καὶ ἐπανειλημμένως ἐν Ἰταλίᾳ ἐκδοθὲν, ἐξελληνίζομεν, εὐελπιστοῦντες ὅτι εὐχαρίστως θέλει ἀναγνωσθῆ ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν.

ρότητα, παρημέλησε μετὰ ταῦτα, δύναμαι νὰ εἴπω ἀχαρίστως, ὁ Βονδιόλης, νομίζων ὅτι πᾶσα εἰς αὐτὰς ἀφιερουμένη ὥρα ἦτον ἀπιστία διαπραττομένη κατὰ τῆς προσφιλεστάτης αὐτοῦ ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησε πρῶτον εἰς Βενετίαν, καὶ μετέπειτα, διαταγῇ τῆς Βενετικῆς Κυβερνήσεως, εἰς Μοντόνην τῆς Ἰστρίας, καὶ μετὰ ταῦτα ἐκ νέου εἰς Βενετίαν, ἔνθα ὁ φθόνος, πτοηθεὶς ὑπὸ τῶν προόδων του, οὐδὲ ὑπὸ τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς τῶν τρόπων αὐτοῦ προσηνείας ἀφοπλισθεὶς, τὰς συνήθεις ἐπεχείρησε τέχνας, αἵτινες ὅμως εἰς οὐδέν τι ἄλλο συνέτειναν, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ λαμπρύνωσιν ἔτι μᾶλλον τὸ ὄνομά του. Μετά τινα ἔτη, μὴ ἀνωφελῶς διά τε τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν τοῦ Βονδιόλη τύχην παρελθόντα, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ Βαΐλου ἢ Πρέσβεως τῆς Βενετίας, Φραγκίσκου Βενδραμίνη· οὔτε ἐνταῦθα αἱ ἰατρικαὶ αὐτοῦ θεραπεῖαι ἔμειναν τῇ φήμῃ ἄγνωστοι.

Συμβαίνουσι γεγονότα τινὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ἐξ ὧν οἱ τῶν μαθηματικῶν ψυχροὶ νόες, καὶ αἱ τῶν φιλοσόφων ἰσχυραὶ ψυχαὶ, ἀδύνατον τρόπον τινὰ νὰ μὴ ταράττωνται ἢ συγκινῶνται· ὑπάρχουσι δὲ ἐλπίδες, ὑποσχέσεις, αἵτινες εἶδός τι γενναίας εὐτολμίας καὶ πατρίου ὠφελείας ἀποπνέουσαι, διαθρύπτουσι τέλος καὶ οἱανδήποτε εὐγενῆ καὶ τιμίαν ψυχὴν καταγοητεύουσι. Τοιαῦται ὑπῆρξαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν αἱ ὑποσχέσεις ἐλευθερίας τε καὶ εὐημερίας, αἵτινες, ἀπὸ τῆς Γαλλίας προερχόμεναι, ἀφ' οὗ διέβησαν τὰς Ἄλπεις καὶ τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν ἀτυχῆ ἀφίκοντο Κέρκυραν. Ὁ Βονδιόλης, ψυχὴ ἔνθερμος καὶ εὐγενὴς, ψυχὴ ἑνὶ λόγῳ ἑλληνικὴ, δὲν ἐκώφευσεν εἰς τὰς φωνὰς ἐκείνας, αἵτινες προσεκάλουν αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ, νὰ βελτιώσῃ καὶ νὰ εὐεργετήσῃ τὴν πατρίδα διὰ τῆς εὐφυΐας αὐτοῦ καὶ παιδείας· ὅθεν ἔδραμεν εἰς Κέρκυραν· καὶ ποτὲ μεταξὺ τῆς νέας ταύτης Δημοκρατίας καὶ τοῦ τῶν πνευμάτων ἀναβρασμοῦ, δὲν ὑψώθη φωνὴ μεμφομένη αὐτῷ, τὰς πρωτίστας καὶ πλέον ἐπισφαλεῖς θέσεις κατασχόντι, ἢ ἀθεμίτων κερδῶν ἀπληστίαν, ἢ ἰδιωτικὰς ἐκδικήσεις, ἢ τὴν φρίκην τῆς λεγομένης *Τρομοκρατίας*, ἢ τὴν ἐλαχίστην κατὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς τιμιότητος πρᾶξιν· ἀπεναντίας ἐπῄνεσαν ἅπαντες αὐτὸν ἐπὶ ἐναρέτῳ μετριοφροσύνῃ καὶ ἀδιαλείπτῳ φιλαγαθίᾳ. Δὲν δύναμαι ἄρα ἄλλο πταῖσμα εἰς αὐτὸν νὰ προσάψω, κατὰ τὴν τοσοῦσον δυσχερῆ ἐκείνην περίπτωσιν, εἰμὴ τὸ ὅτι ἐγκατέλιπε τὴν πατρίδα μετὰ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ὡς ἂν ἡ καθαρὰ αὐτοῦ συνείδησις μὴ ἤρκει ἵνα ἐξασφαλίσῃ αὐτὸν καὶ καθησυχάσῃ τοὺς ὀλίγον δικαίους φόβους του. Ἀλλ' εὐτυχῶς, τοιουτοτρόπως προσφερόμενος, καλλιώτερον ὑπηρέτει τὴν φήμην του, ἥτις ἐν τῇ πατρίδι δὲν ἤθελε δυνηθῆ μεθ' ὅλης τῆς ἰσχύος της ν' ἀναπτερωθῇ. Εἰς χώραν, οἵα ἡ Γαλλία, καὶ καθ' ὃν καιρὸν οἱ ἐφ' ἱκανότητι διαπρέποντες δὲν ἐγκατελείποντο εἰς τὸ σκότος καὶ εἰς τὴν ἀργίαν, ἀδύνατον ἦτο νὰ παραμεληθῇ καὶ νὰ μὴ ἐκτιμηθῇ ὁ Βονδιόλης. Τῷ ὄντι, ἅπαντες οἱ τῶν Παρισίων λόγιοι συνέδραμον ἵνα τιμήσωσι καὶ τέρψωσιν αὐτὸν τὸν ὀλίγον εὔθυμον ὄντα· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐδείχθη ἄξιος τοιαύτης τιμῆς, ἀρχίζων ἀπὸ τῆς ἰάσεως τοῦ συμμετοίκου καὶ συμπολίτου αὐτοῦ Κόμ. Ἀνδρέου Σορδίνα, τοῦ ὑπὸ τοσοῦτον βαρείας νόσου προσβληθέντος, ὥστε ὁ ἐπιφανὴς Πορτὰλ, ἀφοῦ γενναίως τὴν θεραπείαν ἀνεδέχθη, ἀπηλπισμένος ἀπεσύρθη. Μετὰ τὴν τοῦ Μαρέγκου μάχην, συγκαταλεχθεὶς μεταξὺ τῶν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἰατρῶν, κατέβη μετ' αὐτοῦ εἰς Ἰταλίαν, καὶ ὅλας τὰς Ἐπαρχίας ἐκείνας περιηγήθη, καταλείπων πανταχοῦ ἔνδοξον φήμην παιδείας τε καὶ χρηστοηθείας· μέχρις οὗ, τὸ 1803, διορισθεὶς Καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ὕλης ἐν τῷ τῆς Βονωνίας Πανεπιστημίῳ, ἀπέλαυσεν ἀντάξιον τῶν κόπων του βραβεῖον, καὶ τὴν ἐνεργητικὴν ἐκείνην ἡσυχίαν, τὴν ὁποίαν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην λαμπροτέραν ἐπόθει τύχην. Τίνι τρόπῳ δὲ ἐξεπλήρωσε τὸ ἑαυτοῦ καθῆκον, μαρτυροῦσιν οἱ Βονωνοὶ, οἵτινες πολυπληθεῖς συνέῤῥεον ὅπως ἀκροασθῶσι καὶ ἐπευφημήσωσιν αὐτὸν, ἂν καὶ, πεπαιδευμένοι καὶ νουνεχεῖς ὡς εἶναι, εὐκόλως ὑπὸ τῶν χυδαίων ἢ ἀθεμελιώτων φημῶν δὲν δελεάζονται. Ἡ Βονωνία ὑπῆρξεν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ θέατρον ὅλων τῶν εὐτυχημάτων του. Ἐνῷ παρέδιδεν ἐνταῦθα τὰ λίαν ἐπευφημούμενα περὶ ἰατρικῆς ὕλης μαθήματα, διωρίσθη συνεταῖρος τῆς τεσσαρακονταμελοῦς *Ἰταλικῆς Ἑταιρίας*· ἐνταῦθα τῷ ἀπεστάλη τὸ παράσημον τοῦ σιδηροῦ Στεφάνου· ἐνταῦθα περιπλέον ἔλαβε τὴν πρόσκλησιν ἢ διαταγὴν ἵνα μεταβῇ εἰς Πατάυϊον νὰ μεταδώσῃ κίνησιν καὶ νέον πνεῦμα εἰς τὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἐκείνου Κλινικὴν Ἰατρικήν. Ἀλλ' ἡ καθέδρα αὕτη, εἰς αὐτὸν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἁρμόζουσα, καὶ καθημερινὴν γύμνασιν εἴς τε τὴν εὐφυΐαν καὶ παιδείαν αὐτοῦ παρέχουσα, ἡ καθέδρα αὕτη, ὅπου ὤφειλε, κατὰ τὴν γενικὴν προσδοκίαν, τὰς πλέον ἀμαράντους δάφνας νὰ συλλέξῃ, μετὰ δύο μόνον ἔτη, ἕνεκα ἀώρου καὶ αἰφνιδίου θανάτου, ἐσχόλασεν· φαίνεται ὅτι ἡ φύσις, ἀφοῦ κατέβαλεν ὅλας τὰς φροντίδας αὐτῆς πρὸς μόρφωσιν τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ νοὸς τοῦ Βονδιόλη, δὲν ὑπῆρξε μετὰ ταῦτα ἐπίσης πρόθυμος καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ, λησμονοῦσα (ὅπερ χείριστον) νὰ τῷ δωρήσῃ τὸν μακάριον ἐκεῖνον σπινθῆρα τῆς ζωῆς, ἄνευ τοῦ ὁποίου ἐν τῷ σοφῷ μαραίνεται ἡ οὐρανία ἀκτὶς, καὶ αἱ μακραὶ μελέται δυσάρεστοι ἀποβαίνουσι, τουτέστι τὴν ὑγείαν. Καὶ πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν ὑπὸ συνεχοῦς ἄσθματος ἐταλαιπωρεῖτο, καὶ σχεδὸν κατεβασανίζετο ὑπὸ ὑπερβολικοῦ καὶ νοσώδους πάχους, καὶ πε-

ριοδικῆς αἱμοπτυσίας. Οὐδόλως ἠπατᾶτο περὶ τῆς κράσεώς του, καὶ πολλάκις τὸν ἠκούσαμεν βραχεῖαν ζωὴν ἑαυτῷ προμηνύοντα. Τὸ προμήνυμα ἐπραγματοποιήθη λίαν προώρως, δηλαδὴ τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1808, ὅτε εὑρίσκετο ἐν Βονωνίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκλογέων τῆς τῶν λογίων Συνόδου, τῆς ἐνταῦθα διαταγῇ τοῦ Ναπολέοντος συναθροισθείσης πρὸς ἐκλογὴν τῶν Γερουσιαστῶν. Τοιουτοτρόπως τὸ τοῦ Παταϋίου Πανεπιστήμιον σχεδὸν μόλις εἶδεν ἐκ νέου μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως ἐν τοῖς κόλποις του τὸ ἀρχαῖον καὶ χρηστόηθες αὐτοῦ τέκνον καὶ τῷ ἀπένειμεν ἀνταξίαν καὶ ἔντιμον θέσιν, ἀπώλεσεν αὐτὸ ἐν τῇ πλήρει τῆς εὐφυΐας ὡριμότητι, χωρὶς νὰ ἔχῃ πρὸς παρηγορίαν τῆς λύπης του οὔτε τὰ προσφιλῆ ἐκεῖνα λείψανα, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἀντίζηλον Βονωνίαν ηὐδόκησεν ὁ οὐρανὸς νὰ δωρήσῃ.

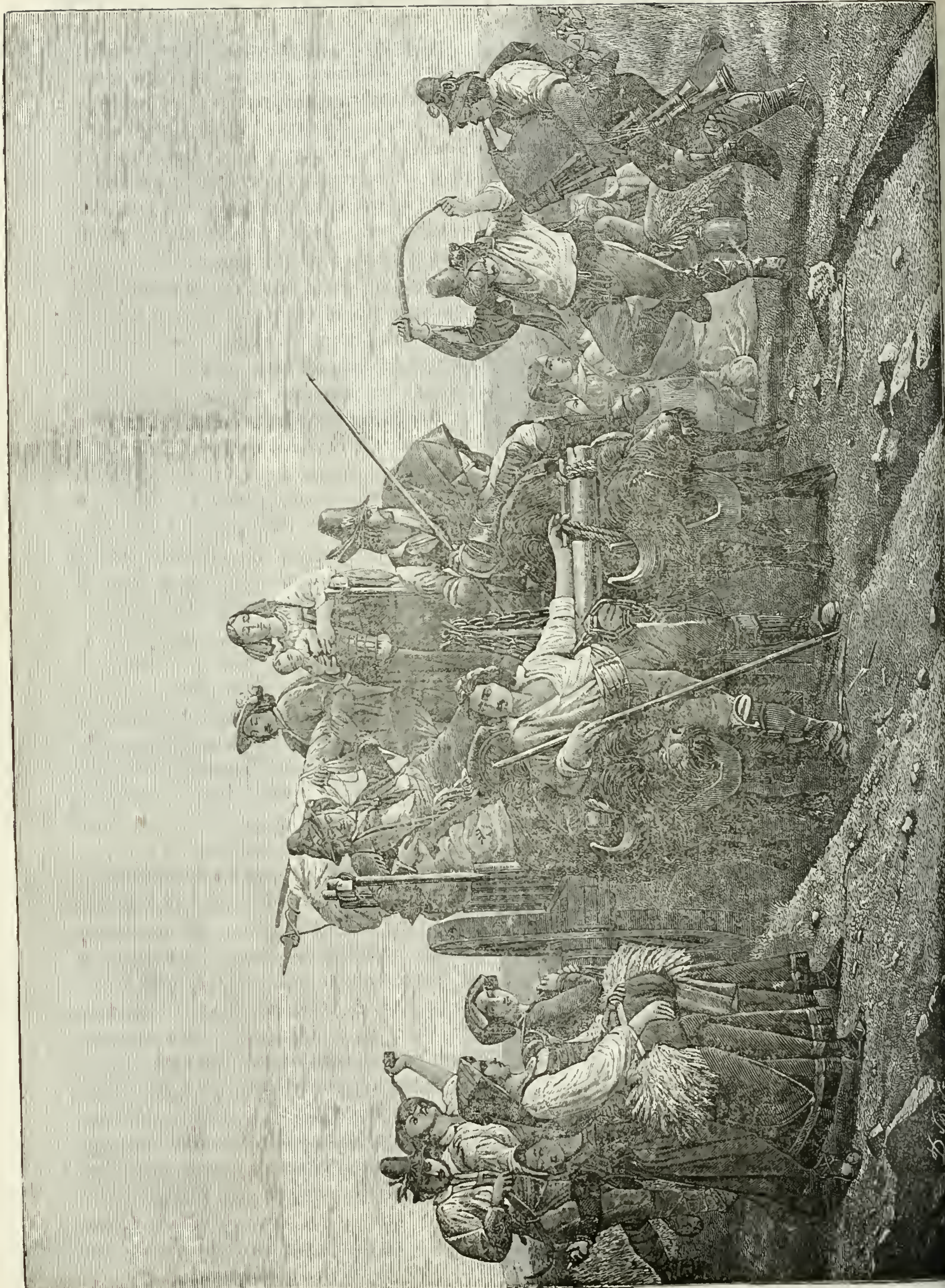
Τοῦ Βονδιόλη πρὸς Κύριον ἀποδημήσαντος εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα τριῶν ἐτῶν, ἤθελε καταντήσει μακρηγορία ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ὡραίων συγγραμμάτων καὶ τῶν κενοφανοῦς καὶ εὐρείας ἐπινοίας γεμόντων ποιημάτων, ὅσα κατέλιπεν ἀτελῆ ἢ ἐσκιαγραφημένα, ἢ μόνον ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ ἐσχεδιασμένα· ἐν οἷς ἅπασι συχνότατα ἀναφαίνονται οἱ βαθεῖς σκοποί, ἥ τε ἰσχὺς καὶ ἡ γονιμότης τῆς εὐφυΐας καὶ οἱ σπόροι νέας καὶ ἐπωφελοῦς μαθήσεως, ὅσους συνήθως πανταχοῦ διέσπειρε, καὶ οἵτινες ἦσαν τὰ θεμέλια περιφανοῦς οἰκοδομήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπό τινος χρόνου ὁ Βονδιόλης κατεγίνετο. Ἀλλ' ὁ μὴ ἰδὼν τὸν Βονδιόλην παρὰ τῇ τῶν ἀσθενῶν κλίνῃ, δὲν ἐγνώρισε τὸν τοῦ ἀληθοῦς ἰατροῦ τύπον. Τῷ ὄντι, ἡ τοῦ ἀσθενοῦς κλίνη εἶναι τὸ πεδίον ἔνθα ὁ ἰατρὸς τὴν αὐτοῦ μαρτυρεῖ ἱκανότητα, καὶ ἔνθα ὁ σεβαστὸς χαρακτὴρ καὶ ὁ οὐράνιος αὐτοῦ προορισμὸς προδήλως ἀναδεικνύονται. Ἐνταῦθα παραφυλάττει κατασκοπεύων τὴν τοῦ ἐχθροῦ πορείαν, καὶ ἐξ ὠχριάσεως, ἐξ αἰφνιδίου ἐρυθριάσεως, ἐκ βλέμματος, ἐξ ὀδυρμοῦ τοῦ ἀσθενοῦς κατορθώνει ἐνίοτε νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν τῆς νόσου ἕδραν, καὶ ἑτοιμάζεται νὰ καταπολεμήσῃ αὐτήν. Ὅθεν ἕκαστος δύναται εὐκόλως νὰ φαντασθῇ πόσα πολυπληθῆ ἐπιβεβαιωθέντα γεγονότα, πόση ἀκρίβεια πειραμάτων, ποία ἑτοιμότης ἀντιλήψεως, ποία φιλοσοφικὴ ἀγχίνοια καὶ ποία βαθεῖα τοῦ τε φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἀνθρώπου γνῶσις ἐν τῷ ἱκανῷ κλινικῷ ἀπαιτοῦνται· πρόσθες τήν τε ἀφοβίαν καὶ καρτερίαν, ἄνευ τῆς ψυχρᾶς ἀπαθείας τῆς τοσοῦτον εἰς οἱονδήποτε ἀπαρεσκούσης, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν τῶν ταλαιπώρων ἀσθενῶν λεπτὴν εὐαισθησίαν· οὐδὲ πρέπει νὰ στερῆται τῆς ἐπαγωγοῦ καὶ καταπειστικῆς εὐγλωττίας, τῆς ἰσχυούσης τὰς κατεσπαραγμένας ἐκείνας ψυχὰς νὰ περιθάλψῃ καὶ νὰ παραμυθήσῃ αὐτὰς διὰ τῆς ἐλπίδος, ἥτις εἶναι τὸ ἐνεργητικώτερον καὶ συχνάκις τὸ μόνον φάρμακον τὸ ὁποῖον δύναται ὁ ἰατρὸς εἰς τὸν ἀσθενῆ νὰ χορηγήσῃ.

Τοιαῦτα προτερήματα ἅτινα ἅπαντα ὁ Βονδιόλης ἐκέκτητο, συνέτειναν εἰς τὸ νὰ πλάσωσιν ἐν αὐτῷ λίαν προώρως τὸ ἐξαισιώτερον αὐτῶν, καθότι ὅλα εἰς αὐτὸ περιλαμβάνονται, τὴν ἰατρικὴν τουτέστιν ὀξύνοιαν, ἥτις τὸν ἔξοχον ἰατρὸν διακρίνει ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, καὶ συνίσταται εἰς τὴν δεξιότητα τοῦ νὰ διαγινώσκῃ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τὴν φύσιν τῆς νόσου, καὶ νὰ προμηνύῃ τάς τε προόδους καὶ συνεπείας αὐτῆς. Μ' ὅλα ταῦτα τὰ λαμπρὰ φυσικά τε καὶ προσκτητὰ προτερήματα, ὁ Βονδιόλης δὲν ἠδύνατο εἰσέτι νὰ παραστήσῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν τοῦ ἀληθοῦς ἰατροῦ εἰκόνα, ἂν τῷ ἔλειπε τὸ ὑπερτεροῦν καὶ κορυφόνον ἅπαντα, καὶ ἄνευ τοῦ ὁποίου ὁ ἰατρὸς ἠμπορεῖ νὰ καταστῇ ἀντὶ εὐεργέτου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, λῃστὴς καὶ δολοφόνος αὐτοῦ, δηλαδὴ ἡ χρηστότης. Ἡ ἀρετὴ αὐτή, ἡ τοσοῦτον ἀναγκαία εἰς τὸν μεταξὺ τῶν ὁμοίων του ζῶντα, ἀποκαθίσταται ἐξόχως τοιαύτη εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς ἐξασκοῦντα τὴν θείαν ἐπιστήμην, ἀφ' ἧς ἐξαρτῶνται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, αἱ ἐλπίδες καὶ αἱ παρηγορίαι τῶν ἀνθρώπων· καὶ αὕτη τὴν πρώτην κατεῖχε θέσιν εἰς τὴν τοῦ Βονδιόλη ψυχήν. Αὕτη τὸν προσήλονε νυχθημερὸν εἰς τὴν τῶν κινδυνευόντων ἀσθενῶν κλίνην· αὕτη τῷ ἐνέπνεε τὴν γενναίαν ἀφιλοκέρδειαν, τὴν ἱερὰν φιλανθρωπίαν, ἥτις μετ' ἴσης προθυμίας ὡδήγει αὐτὸν εἴς τε τὰς τῶν πτωχῶν καλύβας καὶ εἰς τὰ μέγαρα τῶν πλουσίων· ἡ αὐτὴ χρηστότης τὸν παρηκολούθει εἰς Βονωνίαν καὶ Παταΰϊον, καὶ οὐδέποτε τῷ ἐπέτρεπε νὰ διακόψῃ, μ' ὅλην τὴν φιλασθένειάν του, τὴν συνέχειαν τῶν περιφήμων αὐτοῦ παραδόσεων, αἵτινες ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν του ἐθαυμάζοντο· ἡ αὐτὴ χρηστότης, τέλος, τῷ ἀπηγόρευσε νὰ προσκολληθῇ εἴς τι σύστημα, καὶ ὤθησεν αὐτὸν ἅπαντα ταῦτα νὰ χλευάζῃ, ἐνῷ συνήθως ἔλεγεν ὅτι εἰς τὴν ἰατρικὴν δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ σύστημα. Τοιουτοτρόπως οἱ γνωρίσαντες τὸν Βονδιόλην, καὶ μετ' αὐτοῦ συσχετισθέντες, δύνανται νὰ διαβεβαιώσωσιν ὅτι ἐπέπρωτο ἕτερος Ἕλλην νὰ παράσχῃ κατὰ τοὺς χρόνους μας τὸν τοῦ ἐντελοῦς ἰατροῦ τύπον, ὡς κατὰ τοὺς ἀρχαίους εἶχε παράσχει αὐτὸν ὁ θεῖος πατὴρ Ἱπποκράτης. Ὅπερ θαυμασιώτερον εἰς τὸν Κερκυραῖον, ἐὰν σκεφθῶμεν τὸν βραχυχρόνιον βίον, τοὺς ἕνεκα τῶν περιστάσεων περισπασμοὺς καὶ τὴν νοσερὰν κρᾶσίν του.

Ἄξιος λοιπὸν ἀναδεικνύεται τῆς ὁποίας ἀπολαύει φήμης, καὶ περισσοτέρας εἰσέτι, ἣν οὔτε ἡ τοῦ χρόνου παρέλευσις, οὔτε ἡ τῶν διαφόρων δοξασιῶν διαδοχὴ θέλουν δυνηθῇ νὰ ἐλαττώσωσιν.

Ἐν Κερκύρᾳ.

ΒΕΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ.

ΟΙ ΘΕΡΙΣΤΑΙ.

Οἱ *Θερισταί*, ἔργον ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ Γάλλου Λεοπόλδου Ῥοβέρτου « διήγειραν, λέγει ὁ Κάρολος Λενορμὰν (1), ἐνθουσιασμὸν κατ' ἐμὲ ἀπαράμιλλον. Εἶδον γέροντας ζωγράφους, ἀριστεύσαντας τῆς Ἀκαδημίας μαθητάς, ἄνδρας εἰσπνεύσαντας ὡς αὐτὸς τὸ δηλητήριον τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς φήμης, κλαίοντας ὑπὸ θαυμασμοῦ πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ῥοβέρτου. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐφάνη γενναία καὶ εἰλικρινής· ἀλλά, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ καθαρότητι ἐμμένων ὁ Ῥοβέρτος, ἠδυνάτει νὰ ὑποφέρῃ τὸ βάρος αὐτῆς. Μετ' οὐ πολὺ οἱ ἔπαινοι ἐξεφράζοντο καὶ ἀμέτρως καὶ ἀπειροκάλως, καὶ ὁ ταπεινὸς μιμητὴς τῶν οἰκιακῶν σκηνῶν ἐτέθη ὑπὲρ τοὺς διερμηνεύσαντας τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ποίησιν. Πῶς ν' ἀποκριθῇ εἰς τὸ ἑξῆς εἰς προσδοκίας προδήλως ὑπερβολικάς; πῶς νὰ μὴ καταβῇ μετὰ τοὺς *Θεριστάς*; καὶ δύναταί τις νὰ καταβῇ χωρὶς νὰ πέσῃ; » Οἱ *Θερισταὶ* ὑπῆρξαν λοιπὸν ἐποχὴ ἀληθὴς τοῦ βίου τοῦ Λεοπόλδου, καὶ ἂν δὲν ὑπῆρξαν τὸ ἄριστον τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡς ἐντέλεια τέχνης, κατέστησαν ὅμως ὑπὲρ πάντα γνωστοί, καὶ θαυμάζονται νῦν δικαίως, ἀφοῦ πρῶτον ὑπερμέτρως ἐξυψώθησαν.

Τοῦ πίνακος τούτου τὸ ὅλον θαυμάσιον· ἀδύνατον νὰ συγκεντρώσῃ τις ἐπιτηδειότερον τὴν προσοχὴν τοῦ θεατοῦ ἐπὶ τοῦ κυρίου ἀντικειμένου. Ἀλλ' ὁ ζωγράφος, προσηλωμένος ὅλος εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ ὅλου, ἐφάνη πως ἀσθενὴς περὶ τὰ καθέκαστα, ἐκεῖνος ὁ τοσάκις εἰς παράδοξον τέχνης ὕψος ἐξικόμενος.

Τὸν βίον τοῦ Λεοπόλδου, βίον τῷ ὄντι ῥομαντικόν, ἔγραψεν ἄλλος τῆς τέχνης διδάσκαλος καὶ θιασώτης ὁ Κ. Στέφανος Δελεκλύζιος, καὶ ἐν αὐτῷ μετὰ συγκινήσεως ἀναγινώσκεις τὸ δραματικὸν τέλος τοῦ ζωγράφου, αὐτοκτονήσαντος δι' ἀτυχῆ ἔρωτα τῷ 1835. Ἐγεννήθη δὲ ἐν Ἑλβετίᾳ, ἐδιδάχθη ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Γεράρδου καὶ τοῦ Δαυὶδ καί, τελειοποιήσας ἐν Ἰταλίᾳ τὴν λαμπρὰν τέχνην, ἐζωγράφησεν ἐκεῖ τοὺς πλείστους τῶν πινάκων. Θαυμασίως διέκρινε τὴν ἀρχαίαν φυσιογνωμίαν παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς καὶ «ἐάν, λέγει ὁ αὐτὸς Λενορμὰν (2), θέλῃ τις νὰ ἐννοήσῃ τὸ ἰδανικὸν τῶν Ἑλλήνων, *οὐδένα γνωρίζω βεβαιότερον ὁδηγὸν* πρὸς ἐξαγωγὴν τελειοτέρου συμπεράσματος ἐν τῇ αἰσθητικῇ.»

Σ.

(1) Beaux-Arts et Voyages. T. I. Léopold Robert.

(2) Αὐτόθι.

ΕΘΙΜΑ

τῶν ἐν Λέσβῳ γάμων.

Ἐνῷ σήμερον ἡ ἀθώα καὶ ἁγνὴ κόρη τῆς Λέσβου τέρπεται καὶ τραγῳδεῖ εἰς τὰς ἐξοχάς, συλλέγουσα ἄνθη καὶ τὰς εὐόσμους σταφυλὰς τῆς ἀμπέλου δρέπουσα, αὔριον παρ' ἐλπίδα κλείεται ἢ μᾶλλον φυλακίζεται ὑπὸ τῶν γονέων της ἐντὸς τῆς οἰκίας, χάνει τὰ ὡραῖα ἀθύρματά της, καὶ οὐδ' ὑπάγει πλέον κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως κανοναρχήσῃ καὶ τὴν πολυποίκιλον αὐτῆς καλύπτραν δείξῃ. Οἱ φανατικοὶ γονεῖς ἀπαγορεύουσιν αὐτῇ τὴν ἐκ τῆς οἰκίας ἔξοδον, ἐπὶ λόγῳ ὅτι πρέπει τοῦ λοιποῦ νὰ μάθῃ καὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, καὶ νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς ἔργα ὠφελιμώτερα, διότι ἐμεγάλωσε. Δὲν τρομάζει ὅμως ἡ νεᾶνις τὴν καταδίκην της ἀκούουσα, διότι ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν ἀνέμενεν αὐτήν· δι' ἑνὸς δὲ λεπτοῦ ἐρυθήματος ἐπὶ τῶν παρειῶν της, δεικνύει ὅτι πείθεται καὶ συναινεῖ εἰς ταῦτα. Ἐνόησεν ὅτι πρόκειται περὶ τῶν ἀῤῥαβώνων της.

Ἀλλὰ ποῖοι παλμοὶ καὶ φόβοι τότε εἰς τὴν καρδίαν της; ποῖαι ἐλπίδες καὶ πόθοι εἰς τὰ στήθη της; Τώρα μὲν τήκεται καὶ ἰλιγγιᾷ, διότι φοβεῖται μὴ ἑνώσωσιν αὐτὴν μὲ ὅντινα αὐτὴ δὲν θέλει καὶ δὲν ἀρέσει, τώρα δὲ κλαίει καὶ ἀδημονεῖ διότι ὁ ἐνδόμυχος ἐρωμένος της δὲν συμβιβάζεται μετὰ τῶν γονέων της ὡς πρὸς τὴν προικοδοσίαν, τώρα δὲ μέμφεται καὶ τὸν Θεόν, διότι δὲν ἐγεννήθη ἡ ὡραιοτέρα καὶ πλουσιωτέρα ἁπασῶν. Ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι τούτοις αἱ κόραι τῆς Λέσβου οὐδ' ἐρωτῶνται κἂν κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ μελλονύμφου· τὸ πᾶν ἀπὸ τὴν θέλησιν καὶ ἐπιταγὴν τῶν γονέων ἐξαρτᾶται, καὶ εἰς αὐτοὺς αὗται τυφλῶς πρέπει νὰ ὑπακούωσι, διότι ἄλλως στιγματίζονται καὶ καταφρονοῦνται, πρὸ πάντων δὲ διότι τὸ παρὰ τὴν γνώμην καὶ τὴν θέλησιν τῶν γονέων συνοικέσιον, ὡς παράνομον καὶ ἀνόσιον καὶ πρόξενον μεγάλων δυστυχιῶν θεωρεῖται. Καὶ παρ' αὐτοῖς δὲ τοῖς ἀρχαίοις οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα (ἴδε Εὐριπ. Ἀνδρομ. 987. Πανδ. τόμ. Θ' φυλ. ΣΙΔ' σελ. 509). Ὅθεν καὶ ἡ Ἡρὼ ἔλεγεν εἰς τὸν Λέανδρον (στίχ. 179)·

« Ἀμφαδὸν οὐ δυνάμεθα γάμοις ὁσίοισι πελάσσαι
οὐ γὰρ ἐμοῖς τοκέεσσιν ἐπεύαδεν

Πολλαὶ νέαι φθισιῶσι καὶ ἀποθνήσκουσιν ἢ κακῶς διαβιοῦσι διὰ τοῦτο, ἀλλὰ τὰ ἔθιμα οὐδόλως παραλλάσσουσιν.

Ἀφοῦ τέλος ἡ προξενήτρια (προμνήστρια ἢ προμνηστὶς) λάβῃ τὴν θέλησιν καὶ τὸν λόγον (λογόπερμα) τοῦ γαμβροῦ, καὶ συμβιβάσῃ ἀμφότερα τὰ μέρη (συμπεθερικά), τότε προσδιορίζεται καὶ μία ἡμέρα διὰ νὰ τελεσθῶσιν ἐπισήμως οἱ ἀῤῥαβῶνες, νὰ ἀνα-

γνωσθῇ ἐκ νέου καὶ ὑπογραφῇ τὸ προικοσύμφωνον (ἐ(ἀ)γλαδή), νὰ ἀνταλλαχθῶσι τὰ δακτυλίδια, καὶ κυρίως διὰ νὰ ἴδῃ ὁ γαμβρὸς τὴν νύμφην. Περίεργον δὲ ὅτι ἐνῷ οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἰδίως ὁ Πλάτων (Θεαίτ. 2. 150) τὰς προξενητρίας ὡς μὴ ἐντίμους καὶ εὐϋπολήπτους ἐθεώρουν, ἐν Λέσβῳ ἐξ ἐναντίας μεγάλην ὑπόληψιν καὶ τιμὴν χαίρουσιν αἱ τὸ τοιοῦτον ἔργον ποιοῦσαι· διὰ τοῦτο καὶ αἱ προμνηστεῖαι πάντοτε διὰ τῆς στενωτέρας συγγενοῦς τῆς νέας διεξάγονται.

Καὶ ἐνόσῳ μὲν ἁπλοῦς μόνον λόγος περὶ τῶν ἀῤῥαβώνων ἐγίνετο, δὲν ἔπαυσαν οἱ γονεῖς αὐτῆς νὰ στέλλωσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ εἰς τοὺς πλησιεστέρους αὐτοῦ συγγενεῖς τὰ μᾶλλον ἐκλεκτὰ καὶ πολυποίκιλα φαγητὰ, τοὺς μᾶλλον εὐόσμους οἴνους καὶ ἀνθοδέσμας περιχρυσωμένας· ἀλλ' ἰδίως κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ταύτην τῶν ἀῤῥαβώνων ἑσπέραν, πολὺ μεγαλοπρεπεστέραν τράπεζαν προετοιμάζουσιν, οἱ πλούσιοι τοὐλάχιστον. Ἅμα ὁ γαμβρὸς φθάσῃ μετὰ τῶν οἰκείων αὐτοῦ εἰς τὴν αὔλειον θύραν τῆς οἰκίας, ἡ μήτηρ τῆς νέας θέτει εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ ζαχαρωτὸν, συγχρόνως δὲ καὶ καταφιλεῖ αὐτὸν εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἄνθη αὐτῷ δίδει, καρυόφυλλα (γαρόφαλλα) συνήθως, διότι ταῦτα ὡς σύμβολον τοῦ γάμου θεωροῦνται.

Μετὰ τὸ συμπόσιον καὶ τὰς προπόσεις ἐμφανίζεται τέλος καὶ ἡ νύμφη περικεκοσμημένη καὶ ἀνθοστεφὴς, ὅπως κατὰ τὴν συνήθειαν, πρόσθες δὲ καὶ συμφωνίαν, ἴδῃ αὐτὴν ὁ γαμβρός. Ἅμα ὡς εἰσέλθῃ προσφέρει εἰς αὐτὸν οἶνον ἢ γλύκυσμά τι, συγχρόνως δε τῇ παραλαβῇ τοῦ ποτηρίου φιλεῖ καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, ὡς καὶ πάντων τῶν παρακαθημένων φίλων καὶ συγγενῶν, αὐτοὶ δε πάντες ἀντιπροσφέρουσιν εἰς αὐτὴν ἀπὸ ἓν χρυσοῦν νόμισμα (φλωρὶ) ὡς τεκμήριον ἐγγυήσεως, ἀγάπης καὶ μελλούσης εὐτυχίας· ἰδίως ὁμως τὸ τοῦ γαμβροῦ ἐξέχει, ὅστις ὀλίγας ἡμέρας ἔπειτα ἀποστέλλει αὐτῇ καὶ ἕτερα δῶρα, ἅτινα ἀῤῥαβωνιάσματα (μνῆστρα καθ' Ἡσύχιον) καλοῦνται. Οὕτως ἐξέρχεται μετὰ ταῦτα ἡ νύμφη ὀπισθοποροῦσα, ἀφοῦ πρῶτον εἴπῃ, ἂν οἱ παρόντες τὸ ἀπαιτήσωσι, καὶ τραγῴδιόν τι εἰς τὸν μνηστῆρά της. Σημειούσθω δὲ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ, καθ' ἣν εἶδεν αὐτήν· μέχρι τῆς ἡμέρας τῶν γάμων, ἥτις καὶ προσδιορίζεται ταύτῃ τῇ νυκτὶ, καὶ δέκα ἔτη ἂν παρέλθωσι, δὲν θέλει τὴν ἐπανίδει πλέον. Ἡ νεᾶνις μάλιστα ἐκείνη, ἥτις ἤθελε δυνηθῇ νὰ ὑπεκφύγῃ ἐντελῶς τὰ βλέμματα τοῦ ἐραστοῦ της, μακαρία καὶ περίζηλος θεωρεῖται, μολονότι τὰ τοιαῦτα ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσιν ὁσημέραι. Ἂς ἀναφέρωμεν ἔτι ὅτι ἂν τυχὸν ὁ γαμβρὸς δὲν ἀρέσῃ τὴν νύμφην, ὅπερ τὴν ἐπαύριον διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ δακτυλιδίου σημαίνεται, οὐδέποτε πλέον ἢ σπανίως αὐτη εἰσέρχεται εἰς γάμον, διότι τὸ τοιοῦτον λίαν ἀπαίσιον καὶ κακὸν θεωροῦσι· διὸ δὴ καὶ παντοίοις τρόποις προλαμβάνουσι τὰ τοιαῦτα.

Τέλος πάντων ἐπέρχεται καὶ ὁ προσδιορισθεὶς καιρὸς τῶν γάμων. Οἱ γάμοι (χαρὰ) ἐν Λέσβῳ τελοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον, τὸν ἀντιστοιχοῦντα μὲ τὸν Γαμηλιῶνα τῶν ἀρχαίων, Μάϊον καὶ Αὔγουστον, καὶ ἄρχονται ἀπὸ τῆς Παρασκευῆς κυρίως. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀποστέλλει συνήθως ὁ γαμβρὸς εἰς τὴν μνηστήν του τὰ δῶρα αὐτοῦ (Ἕδνα. Ὀδυσ. Β. 195) ἅπερ ἐπιτοπίως τὰ *καλὰ* καλοῦσι, καὶ τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἐξαγόμενα ἐκ τῶν κιβωτίων, εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς οἰκίας ἀναρτῶνται, ὅπως πάντες ἴδωσι καὶ περιεργασθῶσιν αὐτά. Μεταξὺ δὲ τούτων ὑπάρχουσι καὶ διάφορα ἀρώματα καὶ καρποὶ ἐκλεκτοὶ καὶ ἄλλα τινα γυναικεῖα στολίσματα μικροῦ λόγου ἄξια, ἐξ ὧν ἡ νύμφη ἀποστέλλει μέρος εἰς τὰς συγγενεῖς καὶ φίλας αὐτῆς· ἀλλ' ἀνταποστέλλουσι καὶ αὐταὶ ὡς ἀντίδωρον (μείλιον), ἄλλη μὲν ἄρτους λευκοτάτους ἐντὸς διηνθισμένων κανίστρων, ἄλλη δὲ κριὸν ἢ μόσχον, οἶνον ἢ γλυκύσματα κτλ. ὅπως χρησιμεύσωσι κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ γάμου της. Αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ εἰς τὸν γαμβρὸν ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν του γίνονται.

Τὴν ἐπαύριον τοῦ Σαββάτου ἄρχεται ἡ κουρὰ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καταστόλιστον οὖσαν (Ἱεροκλ. Περὶ Γάμου), ὅπου πάντες οἱ γνώριμοι ἄνευ προσκλήσεως ἔρχονται, ὑπό τινος ἐπικρατούσης δεισιδαιμονίας πρὸς τοῦτο μᾶλλον ὠθούμενοι. Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τοῦτο παίζουσι τὰ παιγνίδια (λύρα καὶ λαγοῦτο) καὶ διάφορα ἐγχώρια ᾄσματα ᾄδονται. Ἰδίως ὅμως αὐξάνουσι καὶ μεγαλοποιοῦνται ταῦτα ἅμα ὡς ἀρχίσωσι τὸν γαμβρὸν νὰ ξυρίζωσιν, ὅτε ἀποστέλλει αὐτῷ ἡ νύμφη προσόψιον χρυσοκέντητον καὶ εὐωδιάζον, συνάμα δὲ καὶ δῶρόν τι ἀνάλογον διὰ τὸν κουρέα καὶ τοὺς παίζοντας. Τούτων τελεσθέντων, προσκαλεῖ ὁ γαμβρὸς τοὺς παρόντας ἵνα ἀκολουθήσωσιν αὐτὸν εἰς τὸ λουτρὸν, ὅπου καὶ ὑπάγουσιν ᾄδοντες καὶ ἀπὸ ἄνθη ἐστεφανωμένοι καὶ πανταχόθεν ἐπευφημούμενοι, τῶν παιγνιδίων προηγουμένων. Ἐν τῇ ἐπιστροφῇ δὲ, ἐξαιρέσει τοῦ γαμβροῦ, διευθύνονται πάντες εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ἔνθα διάφορα ποτὰ καὶ γλυκύσματα τοὺς ἀναμένουσι. Τέλος, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, χωρεῖ ἕκαστος πρὸς τὰ ἴδια, τὴν αὔριον ἀναμένοντες. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἑσπέραν λούεται καὶ ἡ νύμφη ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς· ἀλλ' ἡ εἰς τοῦτο ὑπηρετοῦσα αὐτὴν, πρέπει νὰ ἦνε νέα πάντῃ ξένη, παρθένος καὶ μὴ μεμνηστευμένη.

Τὴν ἐπαύριον, ἡμέραν Κυριακὴν, ἄρχεται ἀπὸ πρωΐας ὁ στολισμὸς τῆς νύμφης· ἐπὶ τούτῳ μάλιστα εἰσὶ καὶ γυναῖκές τινες, *στολίστριαι* (γαμοστόλοι) καλούμεναι, αἵτινες πάντοτε προσκαλοῦνται εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις. Ἐὰν ἡ νύμφη δὲν ἔχῃ ἴδια νυμ-

φικὰ φορέματα, καὶ πρὸ πάντων τοὺς ἐν συνηθείᾳ ὁρμαθοὺς τῶν φλωρίων τοὺς ὁποίους κρεμῶσι περὶ τὴν κεφαλὴν (φλωροστέφανον) καὶ τὸν λαιμὸν, καὶ τὴν περίχρυσον πορφυρᾶν χλαμύδα, λαμβάνει ταῦτα παρὰ τῶν πλουσίων γυναικῶν ἐπὶ ὀκτὼ τοὐλάχιστον ἡμέρας. Μετὰ τὸν στολισμὸν καὶ τὰς προετοιμασίας ἔρχονται καὶ παιγνίδια, ὅπως παραλάβωσιν αὐτὴν καὶ φέρωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τὴν νυμφίαν κρατοῦσι καθ' ὁδὸν, ἐκ δεξιῶν μὲν αἱ συγγενεῖς αὐτῆς, ἐξ εὐωνύμων δὲ αἱ τοῦ γαμβροῦ. Εἶνε δὲ κεκαλυμμένη μὲ θέριστρον ἢ καλύπτραν (Αἰσχύλ. Ἀγαμέμν. 1178 — 9) ἥτις *φρίκα* ἐπιτοπίως λέγεται διὰ τὸ χρῶμά της, ἴσως ἐκ τοῦ φοινίκα = φοινικὶς, ἔχει πάντοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκλεισμένους, καὶ περιπατεῖ τοσοῦτον βραδέως ὥστε καὶ παροιμία καθιερώθη « Περιπατεῖς σὰν τὴν νύμφην ». Ἕως ὅτου δὲ φθάσωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα οἱ πάντες περιμένουσι, λέγουσι πρὸς αὐτὴν διάφορα τραγῴδια· ἂν τυχὸν δεν ἔχῃ μητέρα λέγουσι·

« Νᾆταν ἡ γῆ καρφωτὴ νἄχε καὶ παραθύρια
Νὰ σ' ἔβλεπεν ἡ μάνα σου 'ς τὰ μάτια καὶ 'ς τὰ φρύδια» κλ.

Ἂν δὲ στερῆται πατρὸς λέγουσιν *ὁ κύρης σου*, ἂν δὲ καὶ τῶν δύο *ποῦ σ' εἴχανε*. Ἅμα φθάσαντες ἀφίνουσι τὴν νύμφην εἰς τὸν νάρθηκα μετὰ τῶν γυναικῶν, καὶ ἐπιστρέφουσι τὰ παιγνίδια εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅπως φέρωσι καὶ αὐτὸν ἐνταῦθα. Καθ' ἣν ὥραν στολίζεται οὗτος ἵσταται συνήθως ἐπὶ δίσκου πεπλατυσμένου (σινίου). Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνθρωποι τῶν μερῶν ἐκείνων εἰσὶ λίαν δεισιδαίμονες καὶ τὰς μαγγανείας (τὰ ἔξω ἀπ' ἐδῶ) πιστεύοντες, θέτουσι διὰ τοῦτο περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ σταυρὸν ἢ βιβλίον τι ἱερὸν, ἅμα δὲ καὶ τὴν παλαιοτάτην τῶν κεφαλοδεσμῶν τῆς νύμφης, ὡς ἔχουσαν τὴν δύναμιν νὰ μεταστρέπῃ πᾶν κατὰ τῆς γονιμότητος μηχάνημα. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἔπειτα, ἐπειδὴ τὸν χάνει πλέον ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῆς οἰκίαν, διότι παρὰ τῆς νύμφης λαμβάνει τοιαύτην, λέγει συνήθως·

'Εχάραξ' ἡ ἀνατολὴ κ' ὁ γυιόκας μου μισεύει
'πάγει νὰ βρῇ τὸ ταῖρι του μέσα σὲ ξένο σπίτι·
Ποιὰ μάνα ἔχει τέτοιο γυιό· πολύχρονος νὰ ἦνε·
Σὰν κυπαρίσι φουντωτὸ τὸν εἶχα 'ς τὴν αὐλή μου
Ὁ βασλικὸς (α) κᾂν μαρανθῇ τὴν μυρωδιά του ἔχει
κ' ὁ γυιόκας μου (β) κᾂν μακρυνθῇ, 'ς τὴν ἔννοιά του θὰ
[μ' ἔχει κτλ.»

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ γαμβρὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀπερχόμενος κρατεῖται ἑκατέρωθεν ὑπὸ τοῦ παρανύμφου ἢ καὶ παρόχου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λεγομένου (Εὐστάθ. Ἰλ. Ζ. 516) καὶ τῶν λοιπῶν συγγενῶν, καὶ πανταχόθεν μὲ ἄνθη καὶ ἀρώματα περιῤῥαίνεται (τοῦτο δὲ καὶ μετὰ τὴν στέψιν γίνεται) ὡς καὶ ἡ νύμφη προηγουμένως.

Μετά τινα ὥραν πυροβολισμοὶ ἀδιάκοποι (ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει κυρίως εἰς ὅσα μέρη ἢ δὲν ὑπάρχουσι Τοῦρκοι, ἢ οἱ ὑπάρχοντες εἶναι εὐάριθμοι) ἀγγέλουσι τέλος ὅτι ἐξέρχονται οἱ νεόνυμφοι τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἡ μὲν νύμφη προηγεῖται, ὁ δε γαμβρὸς ἕπεται, ὅπου καὶ πάλιν προπορεύονται οἱ κιθαρῳδοὶ καὶ ἄλλοι τινὲς μετὰ λαμπάδων ἀνθοστεφῶν, καὶ ὅπου κατὰ μικρὰ διαστήματα *ῥαίνει*, ὅπως λέγουσιν, ὁ παράνυμφος μικρὰ νομίσματα εἰς τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτοὺς παῖδας καὶ λοιποὺς, ὅπερ ὡς εὐχὴ εὐτυχίας καὶ πλούτου διὰ τοὺς συζευχθέντας θεωρεῖται. Μόλις δὲ φθάσωσιν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ῥίπτουσιν ἀμέσως ἄνωθεν σῖτον ἢ καὶ ὀρύζιον πολλάκις, διὰ τῶν ὁποίων σημαίνεται ὅτι ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀφθονία μετὰ τοῦ γαμβροῦ συνεπεισέρχεται. Εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμῖδα τῆς κλίμακος, ἱσταμένη ἡ μήτηρ ἢ ἑτέρα τις συγγενὴς τῆς νύμφης, προσφέρει εἰς τοὺς ἀναβαίνοντας εἶδός τι ἐπιτοπίου γλυκύσματος. Καθ' ἣν στιγμὴν δὲ ἡ νύμφη εἰσέρχεται μετὰ τῶν γυναικῶν εἰς τὸν ἐνδότερον θάλαμον ὡς καὶ ὁ γαμβρὸς μετὰ τῶν ἀνδρῶν εἰς τὸν ἐξώτερον. ῥίπτουσι πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν κόκκους ῥοδίου, μετὰ σίτου ἐνίοτε ἀναμεμιγμένους, εὐχόμενοι αὐτοῖς διὰ τούτων συζυγικὴν ἀγάπην ἀδιάσπαστον καὶ εὐτεκνίαν. Ἀμέσως ἔπειτα παρατίθενται καὶ αἱ τράπεζαι, μία εἰς τὸν κύκλον τῶν γυναικῶν καὶ ἑτέρα εἰς τὸν τῶν ἀνδρῶν· οὐχ ἧττον ὅμως καὶ κάτω εἰς τὴν αὐλὴν ἄλλη τράπεζα παρατίθεται διὰ τοὺς θέλοντας νὰ προσέλθωσι, διότι κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας λίαν ἀπαίσιον καὶ ἀποτρόπαιον θεωροῦσι τὸ νὰ ἐπιθυμήσῃ τις καὶ νὰ μὴ δύνηται νὰ φάγῃ ἀπὸ τὰ ἑτοιμασθέντα φαγητὰ τοῦ γάμου· διὰ τοῦτο δὲ καὶ μόσχους ὁλοκλήρους σφάζουσι, καὶ ἐν πάσῃ ἀφθονίᾳ τὸν οἶνον καὶ τοὺς ἄρτους προσφέρουσι. Μετὰ τὸ φαγητὸν ἄρχεται καὶ ὁ χορὸς, εἰς ὃν ἐπὶ τέλους χορεύει ὁ γαμβρὸς μετὰ τῆς νύμφης, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ παράνυμφος ἰδίᾳ μετ' αὐτῆς. Μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ χοροῦ καὶ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ πλήθους, φέρεται ἡ νύμφη ὑπὸ τῆς μητρός της εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀφοῦ ἐπιτάξῃ τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα ὑποταγὴν καὶ ἀφοσίωσιν, καὶ παραστήσῃ αὐτῇ τὸν ἱερὸν σκοπὸν τοῦ γάμου, ἐξέρχεται. Ταύτης ἐξελθούσης, ἔρχεται ὁ γαμβρὸς ὑπὸ τῆς μητρός του καὶ αὐτὸς ὁδηγούμενος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀφοῦ ἐπιτάξῃ τὴν πρὸς τὴν γυναῖκα ἀγάπην καὶ φρόνησιν, ἀπομακρύνεται, χωρὶς διόλου

(α) Οἱ Λέσβιοι εἰς ἑκάστην σχεδὸν λέξιν ἀποβάλλουσι καὶ λίαν μισοῦσι τὰ φωνήεντα καὶ τὰς διφθόγγους. Οὕτω παρ. χάριν ἀντὶ νὰ εἴπωσι βασιλικὸς λέγουσι βασλικὸς, ἀντὶ γυναῖκα, γναῖκα, ἀντὶ μικρὸς, μκρὸς κτλ. Γίνεται δὲ τοῦτο οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ μέσῃ τῶν λέξεων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τέλει. Οὕτως ἀντὶ ἀηδόνι λέγουσιν ἀηδόν, ἀντὶ θὰ φύγῃ λέγουσι θὰ φύγ', ἀντὶ γυρεύει γυρεύ'. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἴσως ἀργότερον γράψομεν.

(β) Τὸ δίγαμμα πολὺ συνεχῶς ἀπαντᾶται παρὰ τοῖς Λεσβίοις ὡσαύτως.

νὰ εἰσέλθῃ ἔνθα ἡ νύμφη ἤδη εὑρίσκεται. Μετὰ δύο ἢ τρεῖς ὥρας ἄρχεται πάλιν ἡ συῤῥοὴ τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ γαμβρὸς, ἀφοῦ πρῶτον ἡ ἰδία αὐτοῦ μήτηρ πλύνῃ καὶ ἐνδύσῃ αὐτὸν καὶ θέσῃ εἰς τοὺς κόλπους του τὸ φυλακτήριον ὅπως μὴ μαγευθῇ καὶ βασκαθῇ, ἐξέρχεται εἰς ὑποδεξίωσιν αὐτῶν. Τὰ αὐτὰ καὶ εἰς τὴν νύμφην ἐκ μέρους τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ τῆς πενθερᾶς γίνονται, πρὶν ἢ ἐμφανισθῇ ἐν τῷ μέσῳ τῶν γυναικῶν. Ἰστέον ὅμως ὅτι, καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τοῦ γάμου, ἡ τοῦ γαμβροῦ μήτηρ πρωτεύει πανταχοῦ, καὶ αὐτὴ εἰς ὅλα ἐπιστατεῖ καὶ διατάττει, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις ἐγίγνετο. Ὅθεν ἡ Ἰοκάστη παραπονεῖται εἰς τὸν Πολυνείκην, διότι ἐνυμφεύθη εἰς τὸ Ἄργος μακρὰν αὐτῆς.

> Ἐγὼ δὲ οὔτε σοὶ πυρὸς ἀνῆψα φῶς
> νόμιμον ἐν γάμοις
> ὡς πρέπει μητρὶ μακαρίᾳ . . . . . .
> ἀνὰ δὲ Θηβαίων πόλιν
> ἐσιγήθη σᾶς εἴσοδος νύμφας.

Περὶ δείλην σχεδὸν, τῶν μουσικῶν ὀργάνων προηγουμένων, ἐξέρχεται ὁ ἀδελφὸς καὶ οἱ ἄλλοι συγγενεῖς τῆς νύμφης, καὶ ἐν ὀνόματι αὐτῆς προσκαλοῦσι τοὺς φίλους καὶ γνωρίμους εἰς τὴν ἑσπερινὴν τράπεζαν καὶ τὸν χορόν. Κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην αἱ γυναῖκες κυρίως λέγουσι πρὸς τὴν νύμφην διάφορα τραγῴδια, τὰ κάλλη καὶ τὴν εὐτυχίαν της ἐξυμνοῦντα, καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν κυκλικῶς μετ' αὐτῆς χορεύουσι διὰ μανδυλίων συγκρατούμεναι. Τὰ τραγῴδια καὶ οἱ χοροὶ διαρκοῦσι πολλάκις μέχρι τῆς πρωΐας. Τοὐντεῦθεν δὲ παύουν πλέον τὰ ἔξοδα ἐκ μέρους τῆς νύμφης, καὶ δι' εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν τοῦ οἴκου ὁ γαμβρός. Καὶ δὴ τὴν ἡμέραν ταύτην (Δευτέραν) σφάζων καὶ οὗτος ἕνα ἢ δύο βόας, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ χωρίου, καὶ τράπεζαν πολὺ ποικιλωτέραν ἑτοιμάζων, ὑπάγει ἔπειτα αὐτοπροσώπως εἰς τὰς οἰκίας τῶν γνωρίμων του,ὑπὸ πάντων τῶν οἰκείων παρακολουθούμενος, καὶ πάντας προσκαλεῖ εἰς αὐτήν· ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ὑποχρεοῦται ὥστε καθ' ἣν ὥραν τρώγουσι καὶ ἰδίαις χερσὶ νὰ προσφέρῃ αὐτοῖς τὸν οἶνον. Οἱ χοροὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην εἶνε ζωηρότεροι καὶ ἡ εὐθυμία ἔτι μεγαλητέρα· ἕκαστος δὲ τῶν παρευρισκομένων λέγει καὶ ἀπὸ ἓν τραγῴδιον πρὸς τὸν γαμβρόν. Τὴν τρίτην παύει πλέον ἡ συῤῥοὴ τῶν ἀνθρώπων· ἤδη δὲν εὑρίσκονται εἰς τὴν οἰκίαν ἢ οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀνδρογύνου. Μόνον κατὰ τὴν ἑσπέραν γίνεται μικρόν τι συμπόσιον διὰ τὸν σύγγαμβρον κυρίως, ὅπως ἐγχειρίσῃ αὐτῷ ἡ νύμφη τὰ πρὸ πολλοῦ προετοιμασθέντα δῶρά της (ἐσώβρακον καὶ ὑποκάμισον μεταξωτὸν), ἀπέναντι τῶν ἐξόδων τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος ἔκαμεν εἰς τὸν γάμον της. Τὸ Σάββατον τέλος τῆς αὐτῆς ἑβδομάδος, παραλαμβάνουσα ἡ νύμφη τὰς ὁποίας αὐτὴ θέλει γυναῖκας, ὑπάγει εἰς τὸν λουτρόν· ἐντεῦθεν δὲ ἀφοῦ ἐπιστρέψωσι λαμβάνει καὶ πάλιν ἡ ἐπὶ τόσα ἔτη πεφυλακισμένη νέα πλήρη ἐλευθερίαν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΓΩΓΟΣ.

ΤΥΧΑΙ ΚΑΙ ΔΥΣΤΥΧΗΜΑΤΑ

τῆς Κυρίας Λιβαρόνης (1).

—ooo—

Τὰ λυπηρὰ γεγονότα τῶν ὁποίων τὴν περιγραφὴν ἀναγινώσκομεν κατωτέρω, συνέβησαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν κατὰ τὴν μεσημβρινὴν Ἀμερικὴν εἰς χώραν τὴν ὁποίαν σπανιώτατα ἐπισκέπτονται οἱ Εὐρωπαῖοι. Ἡ διηγουμένη δὲ ταῦτα εἶναι αὐτὴ ἡ παθοῦσα Δόνα Αὐγουστίνα Παλάσιο δὲ Λιβαρόνα, γεννηθεῖσα τὸ 1822 ἔτος εἰς Σὰν Μιγουὲλ τοῦ Τουκουμὰν, πρωτεύουσαν ἐπαρχίας τινὸς τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας. Ὁ πατὴρ αὐτῆς Δὸν Σαντίαγος Παλάσιος, εὐγενὴς ἐκ Βισκαΐας, ἦτο υἱὸς τοῦ τελευταίου ἱσπανοῦ διοικητοῦ τῆς Σανταφέ. Καλῶς γεννηθεῖσα καὶ καλῶς ἀνατραφεῖσα, ὡραία, πλουσία καὶ ἐλευθέρα νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ πολλῶν μνηστήρων ὅντινα ἤθελε, προετίμησεν ἔντιμόν τινα νέον, Δὸν Ἰωσὴφ Λιβαρόναν τὸ ὄνομα.

Δύο ἔτη μετὰ τὸν γάμον, ἤτοι τὸ 1840, μήτηρ ἤδη δύο θυγατέρων, ἐπιθυμήσασα νὰ ἴδῃ τοὺς γονεῖς αὐτῆς κατοικοῦντας εἰς Σαντίαγον δὲλ Ἔστερο, μετέβη μετὰ τοῦ συζύγου ἐκεῖ, σκοπὸν ἔχουσα νὰ διατρίψῃ ὀλίγον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐξεῤῥάγη ἐπανάστασις, ὁ δὸν Ἰωσὴφ περιεπλέχθη ἄκων εἰς κομματικήν τινα διαδήλωσιν, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ ἔπαθε.

Δικτάτωρ τῆς Ἀργεντινῆς πολιτείας ἦτο τότε ὁ Ῥόζας. Ὁ Δὸν Φίλιππος Ἰβάῤῥας, διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Σαντίαγο δὲλ Ἔστρο, πολεμήσας πάλαι πρὸς τοὺς Ἱσπανοὺς κατὰ τὴν ἄνω Περουβίαν καὶ προδοὺς τὸ 1820 τὸν ἔνδοξον Βελγράνον, ἄνθρωπος ἀνάγωγος, βίαιος καὶ σκληρὸς, ἐφέρετο ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν δεσποτικώτατα. Διὸ τὸ 1840 μέρος τοῦ στρατοῦ ἐπανέστη κατ' αὐτοῦ, ἀρχηγοῦντος τοῦ δὸν Σαντιάγου Ἐῤῥέρα. Ὁ Ἰβάῤῥας ἔφυγε τότε, καί τινες τῶν ἐγκριτωτέρων κατοίκων τοῦ Σαντιάγου, νομίσαντες ὅτε κατελύθη διὰ παντὸς τὸ κράτος αὐτοῦ, συνῆλθον ἵνα ἐκλέξωσιν ἄλλον. Ἠνάγκασαν δὲ καὶ τὸν Δὸν Ἰωσὴφ Λιβαρόναν νὰ συνυπογράψῃ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, εἰ καὶ ἀπεποιεῖτο καθὸ ξένος· ἀλλ' ἐπανελθὼν

(1) Ἡ ἀνωτέρω δραματικωτάτη διήγησις δὲν εἶναι ἀνάπλασμα τῆς φαντασίας, ἀλλὰ καθαρὰ ἱστορία μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ ἱσπανικοῦ. Σ. Π.

μετά τινας ἡμέρας ἐν θριάμβῳ ὁ Ἰβάῤῥας, συνέλαβε πάντας τοὺς ὑπογράψαντας τὴν πτῶσιν αὐτοῦ.

Ἐκ τούτου ἄρχεται ἡ διήγησις τῆς Δόνας Αὐγουστίνας.

Α'.

. . . . Οἱ σταλέντες στρατιῶται εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ συζύγου μου, ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν οἰκίαν ἡμῶν πυροβολοῦντες κατὰ τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων. Ὁ σύζυγός μου ἦτο εἰς τὴν ἐξοχήν. Ὁ κρότος τῶν πυροβόλων καὶ τῶν συντριβομένων θυρῶν, καὶ αἱ φωναὶ τῶν στρατιωτῶν, τῶν ὁποίων γνωστὴ ἦτο ἡ θηριωδία, μὲ κατετρόμαξαν· καὶ περίφοβος ἔτρεξα καὶ κατέβην εἰς ὀμβροδέκτην, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔμεινα ἡμίσειαν ὥραν. Ἔτρεμα δὲ ἀπὸ τὸν φόβον μου οὐ μόνον δι' ἐμὲ, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἐπρόφθασα νὰ συμπαραλάβω τὴν Ἐλίζαν καὶ τὴν Λουσίνδην, τῶν ὁποίων ἤκουα τοὺς κλαυθμηρισμούς (1).

Ἀλλὰ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἔπαυσεν ἡ ταραχὴ, καὶ ἀνέβην μὲ προσοχὴν ἀπὸ τὸ καταφύγιόν μου. Οἱ στρατιῶται εἶχαν ἀναχωρήσει· τῶν δούλων τις ἐλθὼν μὲ εἰδοποίησεν ὅτι συνέλαβαν ἕνα τῶν ἀδελφῶν μου, ὅτι τὸν περιέβαλλαν ὡς κακοῦργον μὲ δεσμὰ καὶ τὸν ἀπέστειλαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἰβάῤῥα. Μόλις δὲ ἤκουσα τὴν θλιβερὰν ταύτην εἴδησιν, καὶ νέαι ἀπειλητικαὶ φωναὶ ἀντήχησαν· καὶ ἄλλοι στρατιῶται προσέβαλλαν τὴν οἰκίαν· ἥρπασα ἀμέσως τὴν μικράν μου Λουσίνδην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδιδα εἰσέτι γάλα, καὶ ἔτρεξα πρὸς τὸ δῶμα· ἐκεῖ δὲ ἐγχειρίσασα αὐτὴν εἴς τινα ὑπηρέτιδα, ἐπήδησα εἰς παρακείμενον τοῖχον, τέσσαρα καὶ ἥμισυ μέτρα ἀπέχοντα τοῦ ἐδάφους, καὶ ἐπροσπάθησα νὰ καταβῶ πατοῦσα εἰς τὸ ἀνώμαλον μέρος του· ἀλλ' ἐπειδὴ ἔτρεμα καὶ ἤμην ἀδύνατος ἔπεσα κατὰ ξύλων. Ἐσηκώθην δὲ καταπληγωμένη, καὶ ὡς παράφρων ἔκραξα πρὸς τὴν ὑπηρέτιδα νὰ μοὶ ῥίψῃ τὴν κόρην μου· ὁποῖος κίνδυνος! Χάρις ὅμως τῷ Θεῷ κατώρθωσα καὶ τὴν ἔλαβα εἰς τὰς ἀγκάλας μου, καὶ σφίγγουσα αὐτὴν ἔτρεχα εἰς τοὺς δρόμους· τὰ ἐνδύματά μου ἦσαν σχισμένα, ἡ κόμη μου λυτὴ καὶ ἀνοικτοὶ οἱ ὦμοί μου. Εἰσῆλθα εἰς τὴν πρώτην οἰκίαν τῆς ὁποίας ηὗρα τὴν θύραν ἀνοικτὴν, ἀλλ' ἦτο ἀκατοίκητος. Ἐξῆλθα λοιπὸν ἀμέσως, καὶ τρέχουσα ἀσκόπως, ἔφθασα εὐτυχῶς εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Δομινίκου. Χωρὶς δὲ νὰ ἔχω δύναμιν νὰ προφέρω κἂν λέξιν, ἐξάπλωσα εἰς τὴν γωνίαν μιᾶς αἰθούσης, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἔκειντο τέσσαρες νεκροὶ, μέλλοντες νὰ ταφῶσι τὴν μεθαύριον. Καθημένη εἰς σκοτεινὴν γωνίαν ἔμενα ἀκίνητος· ὁ ἐλάχιστος κρότος μ' ἐτρόμαζε, καὶ μεγίστην εἶχα ἀνησυχίαν διὰ τὸν σύζυγον, τὴν Ἐλίζαν καὶ τὴν ἄλλην μου οἰκογένειαν.

(1) Ἡ Δόνα Αὐγουστίνα εἶχε τότε 18 ἐτῶν ἡλικίαν.

Πρὸς τὸ ἑσπέρας ἔμαθα ὅτι τὴν ἀδελφήν μου Ἰσαβέλλαν μετέφεραν οἱ γονεῖς μου εἰς μοναστήριον· ἐπέρασα τρομερὰν νύκτα.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἔμαθα ὅτι πολλοὶ οἰκογενειάρχαι ἐδέθησαν εἰς δένδρα ἐν μέσῳ ἀγορᾶς, καὶ μετ' αὐτῶν ὁ ἀδελφός μου Σαντίαγος. Μοὶ εἶπαν δὲ ὅτι ὁ σύζυγός μου κατώρθωσε νὰ φύγῃ, καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ κρυβῇ εἴς τινα ἐξοχὴν ἀνήκουσαν εἰς ἡμᾶς.

Ἡ μικρά μου Λουσίνδη εἶχε πυρετόν· τὰ τέσσαρα πτώματα ἐμόλυναν τὸν ἀέρα. Ἔστειλα καὶ παρεκάλεσα τὴν μητέρα μου νὰ ἔλθῃ νὰ μὲ ἴδῃ καὶ νὰ μὲ συμβουλεύσῃ· αὐτὴ δὲ ἀπεκρίθη ὅτι ὁ σύζυγός μου ἀνακαλυφθεὶς συνελήφθη.

Συνοδευόμενος ἀπό τινα χωρικὸν, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζε πιστὸν, ἐπροδόθη παρ' αὐτοῦ. ἐνῷ ἦσαν μεταξὺ δάσους, λαβὼν χρήματα παρὰ τοῦ Ἰβάῤῥα· καὶ συλληφθεὶς ὑπὸ στρατιωτῶν ἐδέθη καὶ μετεφέρθη εἰς τὸ στρατόπεδον· τὸν ἔδεσαν εἰς πάλον πλησίον πύλης δι' ἧς διήρχετο τὸ ἱππικὸν, καὶ ἐξέθεσαν αὐτὸν εἰς τὰς ὕβρεις τῶν στρατιωτῶν.

Ἀφεῖσα φωνὴν ἐξῆλθα ἀπὸ τὸ μοναστήριον χωρὶς τὴν μικράν μου· ἀπήντησα μίαν Ἰνδὴν ἐπανερχομένην ἀπὸ τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν ἠρώτησα. Ἐπανέλαβε δὲ ὅσα ἤξευρα, καὶ μοὶ εἶπε πρὸς τούτοις ὅτι ἥρπασαν πεντακόσια περίπου φράγκα ἀπ' αὐτὸν, τὸ ὡρολόγιον, τὰ ὑποδήματα καὶ ὅλα σχεδὸν τὰ ἐνδύματά του. Ἠθέλησαν νὰ κόψωσι καὶ ἓν τῶν δακτύλων του, διότι ἀπεποιήθη νὰ δώσῃ ἓν δακτυλίδιον κατεσκευασμένον μὲ μαλλία τῆς κεφαλῆς μου· ἐπὶ τέλους ὅμως ἔδωκε καὶ αὐτό.

Πλήρης ἀγανακτήσεως καὶ λύπης καὶ οὔτε κἂν συλλογιζομένη ἐμὲ αὐτὴν, μετέβην ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅπου εἶδα ἀμέσως τὸν σύζυγόν μου, ἡμίγυμνον, δεμένον εἰς πάλον, ἐκτεθειμένον εἰς τὰς φλογερὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας, τὴν κεφαλὴν ἔχοντα γυμνὴν καὶ τὸ πρόσωπον καταλασπωμένον. Μόλις ἰδών με ἤρχισε νὰ κλαίῃ· δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ σπογγίσῃ τὰ δάκρυά του, διότι ἦσαν δεμέναι αἱ χεῖρές του. Ἠθέλησα νὰ τὸν πλησιάσω, ἀλλ' ὁ σκοπὸς μὲ ἀπεδίωξε· τὸν παρεκάλεσα, τὸν ἐπρόσφερα χρήματα, ἀλλ' εἰς μάτην· ἐζήτησα νὰ μὲ ἀφήσῃ νὰ σκεπάσω τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνδρός μου μὲ τὸ μανδύλιον τῆς χειρός μου· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μοὶ τὸ ἀπηρνήθη· τὸν καθικέτευσα τέλος πάντων νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ σταθῶ ἔμπροσθεν τοῦ συζύγου μου διὰ νὰ τὸν σκιάσω ὁπωσοῦν μὲ τὸ σῶμά μου· ὁ βάρβαρος ὅμως καὶ πάλιν δὲν ἐνέδωκεν. Ἔξω φρενῶν γενομένη ὥρμησα πρὸς τὸν δέσμιον· ἀλλ' ὁ στρατιώτης μὲ κατέφερε πληγὴν βαρεῖαν μὲ τὸ κοντάκιον τοῦ πυροβόλου του, καὶ μ' ἔῤῥιψε κατὰ γῆς.

Ὁ ταλαίπωρος σύζυγός μου, ἀδυνατῶν νὰ μὲ ὑπερασπισθῇ, μὲ παρεκάλεσε νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν

οἰκίαν μου. Καὶ ἀνεχώρησα μὲν, ἀλλὰ μετέβην κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Ἰβάῤῥα, τοῦ δόκτωρος Γάγγι. Εἰσελθοῦσα διὰ μικρᾶς θύρας, ἐζήτησα νὰ τὸν ἰδῶ· ἀλλ' ἡ ὑπηρέτις μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι ἐκοιμᾶτο. Ἐγὼ ὅμως ἀδιαφορήσασα ἐπροχώρησα. Συγγένισσά τις τοῦ ὑπουργοῦ ἀπαντήσασά με μοὶ εἶπεν ὅτι οὗτος ἦτο ἀπών. Καὶ ὅμως ἐπροχώρουν πάντοτε ἀνοίγουσα ὅλας τὰς θύρας τῆς οἰκίας ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν τότε πρῶτον εἰσῆλθα. Ἐπὶ τέλους ἀπήντησα τὸν ὑπουργόν. — Ἔρχομαι, εἶπα, νὰ σᾶς ζητήσω μίαν μόνην χάριν, νὰ συγχωρήσετε νὰ τοποθετηθῇ ὁ σύζυγός μου εἰς μέρος σκιερόν. — Ἐπροσπάθησα, ἀπεκρίθη, νὰ μὴ σᾶς ἰδῶ διότι δὲν ἔχω κἀμμίαν δύναμιν. Γνωρίζετε τὸν Ἰβάῤῥαν.

Καὶ ἀληθῶς ὅλοι τὸν ἐγνωρίζαμεν! Δὲν μοὶ ἔμενε λοιπὸν ἄλλη βοήθεια πλὴν τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ.

Ἡ οἰκογένειά μου κατέφυγεν εἰς μοναστήριον· ὅτε μὲ εἶδεν ἡ θυρωρὸς ἀνέῤῥιξε· τί ἄρα συνέβαινε; Τὴν προτεραίαν ἡ μήτηρ μου ἀκούσασα κρότους πυροβόλων πολλοὺς, ὑπέθεσεν ὅτι ἐφόνευσαν τὸν ἀδελφόν μου Σαντίαγον καὶ παρεφρόνησε. Καθὰ ἔλεγεν ἡ θυρωρὸς, τὴν ὥραν ἐκείνην ἦτο ὁπωσοῦν ἥσυχος· ἡ παρουσία μου ὅμως ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ προξενήσῃ νέαν κρίσιν. Ἐφίλησα λοιπὸν μόνον τὴν Ἐλίζαν μου καὶ ἀνεχώρησα.

Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν δεσμίων ἔφεραν ἐπίτηδες ἕνα τῶν φίλων αὐτῶν, στενῶς περιτυλιγμένον μὲ σκληρότατον δέρμα βοὸς, ἀναγκαζόμενον διὰ τοῦτο νὰ διχοτομῇ τὸ σῶμα καὶ κυλιόμενον κατὰ γῆς· τὰ κόκκαλά του ἦσαν σχεδὸν συντετριμμένα, τὸ πρόσωπόν του κατάμαυρον, καὶ ἐκυλίετο ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ φοβερώτατα μυκώμενος (1). Ὁ Ἰβάῤῥας, ὅστις ἤρχετο ἔφιππος ὅπως εὐφράνῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ διὰ τῶν βασάνων τούτων, εἶπεν ὅτι κινούμενον τὸ θῦμα ἀνεκουφίζετο ὁπωσοῦν. Ὅθεν διέταξε καὶ ἐφύτευσαν εἰς τὴν γῆν δύο σειρὰς πάλων, ἐντὸς μικρᾶς ἀποστάσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔβαλαν τὸν βασανιζόμενον οὕτως ὥστε νὰ μὴ κινῆται.

Ἐν τοσούτῳ ἐγὼ ἐπλανώμην μεταξὺ πόλεως καὶ στρατοπέδου διὰ νὰ βλέπω τὰ τέκνα καὶ τὸν σύζυγόν μου.

Ἔφερα εἰς τὸν δὸν Ἰωσὴφ σκιάδιον, ἀλλ' οἱ στρατιῶται τὸ ἔκαυσαν. Μόλις ἅπαξ τῆς ἡμέρας τῷ ἔδιδαν τροφήν. Ἔλυαν τότε τὴν μίαν του χεῖρα, καὶ ἀντὶ κοχλιαρίου ἔδιδαν αὐτῷ ξύλινόν τι ἐργαλεῖον· Κατώρθωσα καὶ τῷ ἔστειλα ὀλίγην λεμονάδαν ἐντὸς πηλίνου ἀγγείου· ἐνόμισαν ὅτι ἦτο νερόν.

Β'.

Ἕως τότε ὁ ἀληθὴς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Ἐῤῥέρας, εἶχε κατορθώσει νὰ μὴ συλληφθῇ· ἀλλ' ἐπὶ τέλους συνελήφθη καὶ κατεπληγώθη μὲ τὰ ξίφη. Ὅτε δὲ τὸν ἔδεσαν, ὁ Ἰβάῤῥας διέταξε νὰ δέσωσι στενὰ τὰ σχοινία ἐπάνω εἰς αὐτὰς τὰς πληγάς του. Ἐβασάνισαν δὲ καὶ αὐτὸν μὲ retobado, ἀλλὰ μὲ πολὺ μεγαλειτέραν ἀπανθρωπίαν· τὸ δέρμα τοῦ βοὸς ἦτο στρογγύλον, καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ἐκάθισαν τὸν Ἐῤῥέραν· ἀφοῦ δὲ ἐπέρασαν τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν σκελῶν του, συνέθλιψαν τὸ σῶμα καὶ ἔῤῥαψαν περὶ αὐτὸ τὸ δέρμα· διὰ νὰ κατορθωθῇ δὲ τοῦτο πολλοὶ ἐκάθησαν ἐπ' αὐτοῦ· ἀφοῦ δὲ ἡ σφαῖρα ἡ περιέχουσα τὸν Ἐῤῥέραν κατεστάθη ὅσον ἦτο δυνατὸν μικροτέρα, τὴν ἔδεσαν εἰς ἵππον, ὅστις μαστιζόμενος διέτρεχε τὰς ὁδούς. Κύριος οἶδε πότε ἐξέψυξε!

Μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ὁ Ἰβάῤῥας ἀπελευθέρωσέ τινας δεσμίους, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸν ἀδελφόν μου, ὅστις δὲν εἶχε λάβει μετοχὴν εἰς τὴν ἐπανάστασιν· τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέστειλεν εἰς μέρος ἀπώτερον.

Ἐγὼ δὲ ἠγνόουν ἔκτοτε τὰ περὶ τοῦ συζύγου μου· ἔζῃ; τὸν ἐφόνευσαν; φαντασθῆτε τὴν ἀγωνίαν μου.

Ἔμαθα τέλος πάντων ὅτι δεδεμένος ὄπισθεν ἱππέως καὶ σύντροφον ἔχων Οὐνζάγα τινὰ, νέον ἀγαθὸν καὶ ἀφωσιωμένον εἰς αὐτὸν, μετεφέρθη ἀλλαχοῦ· ἀλλὰ ποῦ; Καὶ ποτὲ μὲν ἔλεγον ὅτι μετεφέρθη εἰς τὸ δεῖνα μέρος, ποτὲ δὲ εἰς τὸ δεῖνα· ἐγὼ ὅμως εἶχα τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ πρώτη περὶ τοῦ ἀνδρός μου εἴδησις θὰ ἦτο ἡ τοῦ θανάτου.

Μίαν τῶν ἡμερῶν ἄνθρωπός τις ἐνεχείρισε μυστηριωδῶς τῷ ἀδελφῷ μου Σαντιάγῳ τεμάχιον χάρτου, ἐφ' οὗ ἦσαν γεγραμμένα ὑπὸ τοῦ συζύγου μου ταῦτα· «Μὴν ἀφήσῃς νὰ ἔλθῃ ἡ γυναῖκά μου· στεῖλε με ῥοῦχα, διότι εἶμαι ὁλόγυμνος.» Ἀμέσως ἡτοίμασα ἐνδύματα, καὶ δυνάμει χρημάτων κατέπεισά τινα νὰ τὰ φέρῃ εἰς τὸν σύζυγόν μου· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐπανελθὼν μὲ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἔζῃ ὁ δὸν Ἰωσὴφ, ἀλλ' ὅτι πολλάκις μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐνόμισε τὸν θάνατον ἐπικείμενον. Πολλάκις κατεβίβασαν καὶ αὐτὸν καὶ τὸν σύντροφόν του ἀπὸ τὸν ἵππον, καὶ δέσαντες εἰς δένδρα ἠπείλησαν νὰ τοὺς σφάξωσι, κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἰβάῤῥα.

Ὅτε ἤκουσα ταῦτα ἀπεχώρησα εἰς τὸ δωμάτιόν μου, καὶ γονυπετήσασα ηὐχόμην πρὸς Θεὸν νὰ μὲ ἐνισχύσῃ ὅπως ὑπομείνωμεν, ὁ σύζυγός μου καὶ ἐγὼ, τὰς συμφορὰς αἱ ὁποῖαι ἐπέκειντο εἰς τὰς κεφαλὰς ἡμῶν.

Ἀπεφάσισα νὰ ἀναχωρήσω, διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ ζήσω μακρὰν τοῦ ἀνδρός μου. Ἐφοβούμην μόνον μὴ παρακούουσα εἰς τὴν παραγγελίαν τοῦ συζύγου μου πέσω εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἰνδῶν. Καὶ ὅμως παρεκάλεσα τὸν ἀδελφόν μου καὶ τὴν οἰκογένειάν μου νὰ μοὶ δώσωσι τὴν ἄδειαν· ἀλλ' αὐτοὶ μὲ ἀπέτρεψαν καὶ μὲ παρεκίνησαν νὰ ἔχω ὑπομονήν.

(1) Ἡ βάσανος αὕτη ὀνομάζεται retobado.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐλθόντος στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος ἀπὸ Βουενοζάϋρες, ἐπεσκέφθην τὸν ἀρχηγὸν καὶ τὸν παρεκάλεσα νὰ λάβῃ οἶκτον διὰ τὰ παθήματα τοῦ ἀνδρός μου· οὗτος ὅμως ἐξ ἐναντίας ἔγραψε πρὸς τὸν Ἰβάῤῥαν, ὅτι ἐὰν ὁ σύζυγός μου ἦτο ἔνοχος, ἔπρεπε νὰ τὸν θανατώσῃ ἀμέσως· ἀλλὰ τὸ τέρας τοῦτο ἀπεκρίθη ὅτι γλυκεῖα τιμωρία ἦτο ὁ θάνατος.

Ἐσυλλογιζόμην ἀδιακόπως τί νὰ κάμω· ἐπεθύμουν νὰ μεταφέρωσι τὸν δὸν Ἰωσὴφ εἰς μέρος ὀλιγώτερον ἐκτεθειμένον εἰς τὰς προσβολὰς τῶν Ἰνδῶν, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι θὰ συγκατένευε νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐκπληρώσω τὸν ἐπιθυμίαν καὶ τὸ χρέος μου, μεταβαίνουσα πλησίον του.

Μίαν τῶν ἡμερῶν ἤκουσα ὅτι ἔφθασεν ὁ ἀνώτατος ἄρχων τῆς Πολιτείας, ὁ δὸν Ἐμμαν. Ῥόζας. Ἂν καὶ τὸ ὄνομα μόνον μοὶ ἐπροξένει φρίκην, ἐζήτησα νὰ τὸν ἰδῶ. Ὅτε ὅμως παρουσιάσθην εἰς αὐτὸν ἀντὶ νὰ ὁμιλήσω, οἱ ὀλοφυρμοὶ διέκοψαν τὴν φωνήν μου· τὰ δάκρυα ἔῤῥεαν ποταμηδὸν εἰς τὰς παρειάς μου. Ὁ Ῥόζας μὲ ἠρώτησεν (ἐὰν δὲν ἐλησμόνησα τὴν ὁμιλίαν του) «διὰ τί μία τόσον ἀξιέραστος κυρία ὠδύρετο τόσον;» Ἀναλαβοῦσα ὀλίγον θάῤῥος, παρέστησα τὰ δυστυχήματά μου. Μοὶ ὑπεσχέθη πᾶσαν τὴν δυνατὴν συνδρομήν, καὶ ὅτι θὰ μοὶ ἐκοινοποίει τὴν ἀπόφασιν, ἥτις θὰ ἐγίνετο ὅταν μετ' ὀλίγον θὰ ἔβλεπε τὸν Ἰβάῤῥαν. Εἶπα τότε ὅτι θὰ ἔστελλα ἄνθρωπον ἐπίτηδες διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτήν· αὐτὸς ὅμως ἀπεκρίθη ὅτι περιττὸν ἦτο νὰ στείλω, διότι αὐτὸς θὰ μοὶ διεβίβαζε τὴν ἀπάντησιν. Ἀλλ' εἰσέτι περιμένω τὴν ἀπάντησιν αὐτήν.

Ὅτε ἐπανῆλθα εἰς τὴν κατοικίαν μου εἶχα τοιαύτην κεφαλαλγίαν, ὥστε ἠναγκάσθην νὰ κατακλιθῶ. Τρεῖς ἡμέρας ἤμην κατάκοιτος. Μοὶ ἦλθεν ἡ ἰδέα ὅτι πιθανὸν ὁ Ἰβάῤῥας, βλέπων με ταπεινουμένην ἐνώπιόν του, θὰ ἐνέδιδεν εἰς τὰς παρακλήσεις μου· ἀλλὰ μοὶ ἦτο ἀποτρόπαιος ἡ ἰδέα αὐτή· καὶ ὅμως τὴν διεκοίνωσα εἰς τοὺς συγγενεῖς μου· ὅλοι μ' ἐβεβαίωσαν ὅτι ἐχι μόνον ἐπικίνδυνον ἀλλὰ καὶ ἀτελεσφόρητον θὰ ἦτο τὸ κίνημα τοῦτο. Τί λοιπὸν νὰ πράξω; Ἔπρεπε τάχα νὰ σταυρώσω τὰς χεῖράς μου καὶ νὰ καθήσω; Ἐξῆλθα λοιπὸν καὶ διευθύνθην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου· ἐνόμιζα ὅτι μ' ἔφεραν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης· ἦτο δὲ εἰς τὴν θύραν ἕτοιμος νὰ ἱππεύσῃ. Μόλις μὲ παρετήρησε καὶ ἀνέκραξεν ὡς μαινόμενος· — Τί ἔρχεται νὰ κάμῃ ἐδῶ αὐτὴ ἡ γυναῖκα; νὰ φύγῃ εὐθύς· διώξετέ την.— Καὶ μετὰ πολλὰς ἄλλας ὕβρεις, τῶν ὁποίων καὶ μόνη ἡ ἀνάμνησις ἀναβιβάζει ἐρύθημα εἰς τὰς παρειάς μου, ἐπρόσθεσεν·

— Ἄφετέ τον, τὸν *κατεργιάρην* ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται· εἶναι καλά . . . κατὰ τὴν ἀπουσίαν του δὲν ἔχεις τὴν ἐλευθερίαν νὰ κάμῃς ὅ,τι θέλεις; τί ἔχεις νὰ μὲ ζητήσῃς δι' αὐτόν;

— Τί ἔχω νὰ σᾶς ζητήσω, Κύριε! Δὲν πρέπει νὰ παρακαλέσω διὰ τὸν σύζυγόν μου;

Ἐκεῖνος δὲ ἀναβὰς εἰς τὸν ἵππον ἔκραζεν ὡς ἔξω φρενῶν·

— Διώξετέ την!

Καὶ ἐκροτάλησε πλησίον μου τὴν μάστιγά του μὲ τοσαύτην σφοδρότητα, ὥστε παρ' ὀλίγον ἐξεσχίζετο τὸ πρόσωπόν μου.

Ἀνεχώρησα λοιπὸν ἀπηλπισμένη, καὶ πεποίθησιν ἔχουσα ὅτι ἐνόσῳ ἔζει τὸ τέρας ἐκεῖνο δὲν ὑπῆρχε σωτηρίας ἐλπίς.

Γ'.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης μίαν μόνην ἰδέαν, ἕνα μόνον σκοπὸν εἶχα, νὰ ὑπάγω εἰς τὸν σύζυγόν μου. Πολλάκις ἐζήτησα τὴν ἄδειάν του· ἀλλ' ἡ ἀπόκρισίς του ἦτο πάντοτε ἡ αὐτή· «Τὸ μέρος ὅπου εὑρίσκομαι δὲν εἶναι ἀσφαλὲς διὰ νέαν γυναῖκα· στίφη Ἰνδῶν περιφέρονται ἀκαταπαύστως εἰς τὰ πέριξ. Θὰ διπλασιάσῃς τὰ βάσανά μου, διότι θὰ πάσχω καὶ διὰ σέ. Θὰ πεινάσῃς καὶ θὰ διψάσῃς εἰς τὰ ἔρημα δάση. Πλὴν τούτου μήπως δὲν εἶσαι ἀναγκαία εἰς τὰ τέκνα μας;»

Ὀρθοὶ ἦσαν οἱ λόγοι τοῦ ἀνδρός μου, ἀλλὰ δὲν μὲ ἔπεισαν· ᾐσθανόμην ὅτι χρέος μου ἦτο νὰ καταφρονήσω καὶ τοὺς τρομερωτέρους κινδύνους. Παρεκάλεσα δὲ τόσον ἐνθέρμως καὶ τόσον ἐπανειλημμένως τὸν ἀδελφόν μου Σαντίαγον, ὥστε ἐπὶ τέλους μὲ ἡτοίμασαν δύο ἵππους, καὶ μὲ ἀφῆκαν νὰ ἀναχωρήσω συνοδευομένη ἀπὸ τὸν νεώτερον ἀδελφόν μου· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχα ἀνάγκην ἀδείας, ἐζήτησα ἀπὸ τὸν Ἰβάῤῥαν· αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη·

— Ἂς ὑπάγῃ, ἀφοῦ τὸ θέλει, ἡ τρελή, καὶ ἂς τὴν ἁρπάξουν οἱ ἄγριοι!

Ἀνεχώρησα λοιπὸν μὲ καρδίαν περίλυπον, ἀφεῖσα τὴν θυγατέρα μου Λουσίνδην εἰς τὸν ἀδελφόν μου, καὶ λαβοῦσα μετ' ἐμοῦ τὴν Ἐλίζαν ὡς πλέον δυνατὴν νὰ ὑποφέρῃ τοὺς κόπους τοῦ ταξειδίου. Ἐλθοῦσα εἰς Ματάραν παρουσιάσθην εἰς τὸν φρούραρχον· τεσσαράκοντα λεύγας εἶχα νὰ διατρέξω εἰσέτι μέχρι τοῦ μέρους ὅπου ἦτο ὁ σύζυγός μου. Ὁ φρούραρχος μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι ἄνευ ἀνωτέρας ἀδείας δὲν μοὶ ἐπέτρεπε νὰ προχωρήσω· ἂν καὶ τὸν ἐβεβαίωσα ὅτι εἶχα προφορικὴν ἄδειαν, αὐτὸς ὅμως ἐδίσταζεν. «Ἐὰν ἀμφιβάλλετε, εἶπα, ἄφετέ με νὰ στείλω ταχυδρόμον διὰ νὰ φέρῃ τὴν ἄδειαν ἔγγραφον. Καὶ ἐὰν εἶναι ψεῦδος εἶμαι ἑτοίμη νὰ ὑποστῶ πᾶσαν τιμωρίαν.» Ὁ φρούραρχος μ' ἐχώρισεν ἀπὸ τὴν κόρην καὶ τὸν ἀδελφόν μου, καὶ μὲ ἔθεσεν ὑπὸ κράτησιν εἰς ἄδενδρον μέρος τοῦ δάσους. Ὁ ταχυδρόμος ἀνεχώρησε, καὶ

μετά τινας ἡμέρας ἐπανῆλθε φέρων τὴν ἄδειαν· ὅθεν ἀπεφασίσθη ἡ ἀναχώρησίς μου.

Δ΄.

Ὅτε μὲ εἶδε παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ὁ σύζυγός μου ἔκλαυσεν ἀπὸ τὴν χαράν του· ἔβλεπεν ὅτι μόνη ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης μου μ' ἐνίσχυσεν εἰς τὸ νὰ παραβλέψω τοὺς κινδύνους καὶ νὰ παραβῶ τὴν διαταγήν του. Ἤμην δὲ εἰς τόσον βαθμὸν ἀδύνατος, ὥστε μόλις ἐπρόφερα λέξιν. Τὴν νύκτα οἱ κώνωπες καὶ οἱ vinchucos (1) ἐπέπεσαν ἀκάθεκτοι καθ' ἡμῶν. Ὅτε ἐσηκώθην μὲ τὴν μικράν μου, καὶ τῶν δύο τὰ πρόσωπα ἦσαν τρομερῶς φυσκωμένα. Ἡ τροφὴ τὴν ὁποίαν ἔδιδαν εἰς ἡμᾶς ἦτο καὶ ἀνεπαρκὴς καὶ κακή. Ὁ σύζυγός μου μὲ παρεκάλει ἀκαταπαύστως νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν οἰκίαν μου βεβαιῶν με, ὅτι ἔπασχεν ἀληθῆ βασανιστήρια ἐνόσῳ μ' ἔβλεπεν ὑποφέρουσαν τόσας στερήσεις καὶ τόσην δυστυχίαν.

Ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν ἄφιξίν μου εἰς τὴν ἔρημον, ἠκούσαμεν ὅτι οἱ Ἰνδοὶ ἡτοιμάζοντο νὰ ἐπιπέσωσι καθ' ἡμῶν. Ὁ σύζυγός μου ἐπέμενε τότε νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πόλιν. — Ὅταν εἶμαι μόνος, εἶπεν ἐπὶ τέλους, ἐμπορῶ νὰ φύγω· ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ κατορθώσω μὲ σὲ καὶ τὴν κόρην μας;

Καὶ τῷ ὄντι ἦτο ἀδύνατον νὰ τρέχω πολλὰς ὥρας ἔφιππος.

Ἐπέστρεψα λοιπὸν εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἀλλ' ἔχουσα πάντοτε τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ ἐπανέλθω καὶ δεύτερον πλησίον τοῦ ἀνδρός μου.

Τῶν Ἰνδῶν τὸ κίνημα δὲν ἔγεινεν· ἀλλ' ὁ Ἰβάῤῥας, φρονῶν ἴσως ὅτι ἡ θέσις τοῦ συζύγου καὶ τῶν ἄλλων ἐξορίστων δὲν ἦτο ἀρκετὰ δεινή, διέταξε νὰ τοὺς μεταφέρωσιν ἔτι ἀπώτερον, πλησιέστερον τῶν Ἰνδῶν, εἰς τόπον ἔτι μᾶλλον βρίθοντα κωνώπων, σκνιπῶν καὶ ἄλλων τοιούτων ζωϋφίων, τρεφομένων μὲ αἷμα.

Τόσῳ δὲ τρομερὸν ἦτο τὸ μέρος τοῦτο, ὥστε ὁ σύζυγός μου ἀπελπισθεὶς ἔβαλε κατὰ νοῦν νὰ φύγῃ· διὰ τοῦτο ἠθέλησε νὰ ὑπάγω πρὸς αὐτόν. Μοὶ ἔγραψε λοιπὸν καὶ μὲ ἠρώτα ἐὰν ἤθελα νὰ τὸν συντροφεύσω· θὰ μὲ ἀνεβίβαζεν ὄπισθέν του εἰς τὸν ἵππον, καὶ θὰ ἐφρόντιζε ν' ἀποφύγωμεν τὴν προσοχὴν καὶ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἰβάῤῥα καὶ τῶν Ἰνδῶν. Ὁμολογῶ ὅτι ἐφοβήθην, καὶ ᾐσθάνθην περίλυπον τὴν καρδίαν μου, ὅτε ἐνθυμήθην ὅτι θ' ἀπεχωριζόμην διὰ παντὸς ἴσως ἀπὸ τὰς μικράς μου. Καὶ ὅμως δὲν ἐδίστασα. Ἀπεκρίθην εἰς τὸν Δὸν Ἰωσὴφ ὅτι ἠπόρησα διὰ τί ν' ἀμφιβάλῃ διὰ τὴν σταθερότητά μου, ἀφοῦ ἐγνώριζεν ὅτι ἀπόφασιν εἶχα ν' ἀποθάνω μετ' αὐτοῦ.

Ἐπερίμενα νὰ μὲ γράψῃ νὰ ἀναχωρήσω, ἀλλὰ δὲν ἐλάμβανα ἀπόκρισιν. Ἤμην ἀνήσυχος εἰς ἄκρον καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς ἐπεσκεπτόμην τὴν οἰκογένειαν τοῦ συνεταίρου τοῦ ἀνδρός μου. Ἤκουσα δὲ κατὰ τύχην ὅτι μετανοήσας δὲν εἶχε πλέον σκοπὸν νὰ μὲ προσκαλέσῃ. Ὅτε ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολήν μου ἀνεφώνησε· « Διὰ τί νὰ βάλω εἰς νέαν δοκιμὴν τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν καὶ τὴν ἀγάπην της; Μήπως δὲν ἠξεύρω νὰ καταφρονήσω καὶ νὰ ὑποφέρω τὸν θάνατον; Βαρβαρότης δὲν εἶναι νὰ ἐκθέσω τὴν Αὐγουστίναν εἰς τόσον μεγάλους κινδύνους. » Μετὰ ταῦτα τὸν ἐκυρίευσε βαθυτάτη μελαγχολία, ἠσθένησε βαρέως καὶ παρήγγειλε νὰ μὴ μάθῃ τι μήτε ἡ σύζυγος μήτε ἡ οἰκογένειά του.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, παρακούουσα τὰς παρακλήσεις τῶν συγγενῶν μου ἀνεχώρησα, ἐταξείδευσα ἡμέραν καὶ νύκτα καὶ διέσχισα τὴν ἔρημον.

Ε΄.

Ὅτε εἰσῆλθα εἰς τὴν καλύβην τοῦ ἀνδρός μου ὥρμησα πρὸς αὐτὸν μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας· ἀλλ' αὐτὸς ὠπισθοχώρησε καὶ μὲ εἶδε μὲ ἀδιαφορίαν! Τὸ βλέμμα του ἦτο θολόν, καὶ ἡ ὠχρότης καὶ ἡ ἀδυναμία ὑπερβολική. Εἶχεν, οἴμοι! παραφρονήσει.

Γενομένη ἔντρομος, ἠθέλησα νὰ ὁμιλήσω . . . ἀλλ' ὁ Οὐνζάγας μὲ ἔκαμε νεῦμα. Καὶ κατέστειλα μὲν τὴν φωνήν, ὄχι ὅμως καὶ τὰ δάκρυά μου.

Μετὰ ταῦτα ἀπέτεινα γλυκεῖς τινας λόγους πρὸς αὐτόν· οὗτος ὅμως μοὶ ἀπεκρίθη ἡσύχως μὲν ἀλλὰ παραλόγως.

Ἀπορῶ πῶς δὲν ἀπέθανα τὴν ὥραν ἐκείνην!

Ζητήσας πληροφορίας ἀπὸ τὸν Οὐνζάγαν ἔμαθα ὅτι κατ' ἀρχὰς εἶχε πυρετόν. « Τὸν ἐφύλαττα πάντοτε, ἐπρόσθεσεν, ἐκτὸς τῶν ὡρῶν καθ' ἃς ἔπρεπε νὰ ὑπάγω εἰς ἀναζήτησιν τροφῆς. Μὲ ὥρκισε νὰ μὴ σὲ εἰδοποιήσω· ἤμην δὲ τόσον ὑπόχρεως πρὸς αὐτόν, ὥστε ἐνόμισα ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ παρακούσω. Πλὴν τούτου δὲν μοῦ ἐπέρασε ποτὲ ἀπὸ τὸν νοῦν ὅτι ἐκινδύνευε ν' ἀποθάνῃ ἢ νὰ τρελαθῇ. »

Μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ ἀπελπισία μου. Ἡμέραν καὶ νύκτα ἔκλαια καὶ ὠδυρόμην. Ὁ πυρετὸς τοῦ συζύγου μου δὲν ἔπαυε, καὶ μὲ πολλὴν δυσκολίαν κατέπεισά τινα ταχυδρόμον νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ μὲ φέρῃ ἰατρόν· οὐδεὶς ὅμως τῶν ἰατρῶν, ἂν καὶ ἐπροσφέρθη πρὸς αὐτοὺς γενναία ἀμοιβή, δὲν ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ. Μοὶ ἔστειλαν μόνον ἰατρικά τινα καὶ παραγγελίας πῶς νὰ τὸν μεταχειρισθῶ. Μοὶ ἦλθεν ἡ ἰδέα νὰ ὑπάγω μόνη νὰ παρακαλέσω ἕνα ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ ποῦ ν' ἀφήσω μόνον τὸν πάσχοντα; πιθανὸν ἦτο ν' ἀποθάνῃ κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου.

Μίαν τῶν ἡμερῶν κατεγινόμην νὰ βάλω εἰς λουτρὸν τὸν ἄῤῥωστόν μου, καὶ ἐδοκίμαζα πολὺν κόπον διότι ἀνθίστατο. Ἐνῷ δὲ ἐπροσπάθουν νὰ τὸν σκε-

(1) Τὰ ζωΰφια ταῦτα εἶναι πολὺ πλέον ὀχληρὰ καὶ τῶν δηκτικωτέρων κωνώπων

πάσω ὅπως τὸν προφυλάξω ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ἀκωλύτως εἰσερχόμενον εἰς τὴν χορτοσκέπαστον καλύβην ἡμῶν, γυνή τις ἐλθοῦσα μεθ' ὁρμῆς εἶπεν ὅτι Ἰνδοί, ὀλίγον μακρὰν ὄντες, ἤρχοντο καθ' ἡμῶν, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ φύγωμεν. Εὐθὺς ἔσυρα τὸν σύζυγόν μου εἰς τὸ δάσος ἐνῷ ἔπνεε σφοδρότατος ἄνεμος. Ἔφυγαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων καλυβῶν οἱ κάτοικοι. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἀνάγκη νὰ μακρυνθῶμεν πολύ, ἠθέλησα νὰ ἀγοράσω δύο ἵππους καὶ ἐπρόσφερα πρὸς τοῦτο ἀξιόλογον χρηματικὴν ποσότητα· ἀλλὰ μόλις κατώρθωσα νὰ ἀγοράσω ἕνα. Ἀνεβίβασα εἰς αὐτὸν τὸν ἄνδρα μου, ἐγὼ δὲ ἐκάθησα ὄπισθεν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐδυνάμην νὰ διοικήσω καλῶς τὸ ζῶον, ὁ δρόμος του ἦτο ἄτακτος. Ὁ Οὐνζάγας ὡς πολλὰ πάσχων δὲν ἦλθε μεθ' ἡμῶν.

Ἐφθάσαμεν ἐντὸς ὀλίγου εἰς δρόμον τόσῳ στενόν, ὥστε οἱ ἀκανθώδεις κλάδοι τῶν δένδρων κατεξέσχισαν τὸ ἔνδυμά μου· ἀνὰ πᾶν βῆμα σχεδὸν ἐκινδυνεύαμεν ἢ νὰ πληγωθῶμεν ἢ νὰ πέσωμεν.

Τὸ ἑσπέρας ἐπέζευσα τὸν σύζυγόν μου καὶ ἐκάθησα πλησίον του χωρὶς νὰ κοιμηθῶ δι' ὅλης τῆς νυκτός· ἔπασχεν ὁ ταλαίπωρος τρομερά. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν, μαθόντες ὅτι παρῆλθεν ὁ φόβος τῶν Ἰνδῶν, ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν καλύβην.

Οἱ ἰατροὶ τῆς πόλεως, πρὸς οὓς ἔστειλα καὶ δεύτερον ταχυδρόμον, μοὶ ἀπεκρίθησαν νὰ λούω πολλάκις τῆς ἡμέρας τὸν πάσχοντα. Κατώρθωσα νὰ ἀποκτήσω λουτρόν τι δερμάτινον, ὅσον δὲ διὰ νερὸν εἴχαμεν εὐτυχῶς ἄφθονον. Ἀλλ' ὁ ἀπάνθρωπος Ἰβάῤῥας διέταξε μετ' ὀλίγον νὰ μεταφέρωσιν ὅλους ἡμᾶς εἰς ἀπώτερον μέρος τῆς ἐρήμου, πάντη ἄνυδρον, ὅπου διὰ νὰ προμηθευθῇ τις ὀλίγον νερόν, ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ τέσσαρας λεύγας μακράν. Ἐπειδὴ δὲ ἦτον ἀναγκαιότατον διὰ τὸ λουτρὸν τοῦ ἀσθενοῦς μου, μετέβαινα μόνη εἰς ἀναζήτησιν. Ὁ ἥλιος μ' ἐφλόγιζε καθ' ὁδὸν καὶ μὲ κατέτρωγαν οἱ κώνωπες. Ὁ κόπος, αἱ στερήσεις, οἱ πόνοι μὲ κατέτηκαν.

ΣΤ'.

Πολλάκις, ἐνῷ παρεκίνουν τὸν πάσχοντα νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ λουτόν, ἐμαίνετο καὶ μ' ἔδακνε καὶ μοῦ ἔσχιζε τὰς σάρκας. Μίαν ἡμέραν ἐλειποθύμησα· ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπήδα ἔξω τοῦ λουτροῦ· ἡ ἀσθένειά του ἐχειροτέρευε τότε.

Μόνην ἀνακούφισιν εἶχα τὰ δάκρυα καὶ τὴν προσευχήν.

Ἐνίοτε ἤρχοντο στρατιῶται καὶ ἐπέβαλλον ἀγγαρίας εἰς τὸν σύζυγόν μου· ἀλλ' ἦτο δυνατὸν νὰ τὰς ἐκτελέσῃ; δυνάμει χρημάτων τὸν ἔσωζα.

Ἐπιθυμοῦσα νὰ προφυλάξω ὁπωσοῦν τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὴν βροχήν, κατώρθωσα νὰ σκεπάσω τὴν καλύβην μὲ ξύλα. Ἡ τέχνη μου αὕτη ἐπροδόθη καὶ μὲ διέβαλαν εἰς τὸν Ἰβάῤῥαν ὅτι ζῶ πολυτελῶς. Διέταξε λοιπὸν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὰ ἐνδότερα. Οἱ στρατιῶται μᾶς ἐδίωξαν ὡς ἀγέλην καὶ μᾶς ἀφῆκαν ὑπὸ τὴν σκιὰν δένδρου. Δεκαπέντε ἡμέρας ἐμείναμεν ἐκεῖ εἰς τὸ ὕπαιθρον.

Φιλάνθρωπός τις γυνὴ ἐκ τῶν πέριξ κατοίκων μᾶς ἔδωκεν ὀλίγον ἄρτον καὶ ἀραβόσιτον.

Ἐπειδὴ δὲ μοὶ ἔμεναν εἰσέτι χρήματα, ἠθέλησα νὰ κατασκευάσω νέαν καλύβην· ἀλλὰ μὲ μεγίστην δυσκολίαν κατώρθωσα νὰ εὕρω ἐργάτας μεταξὺ τῶν ἀναλγήτων κατοίκων ἐκείνου τοῦ μέρους. Μετὰ ταῦτα παρεσκεύασα κλίνην εἰς τὸν ἄνδρα μου, καὶ ἀγοράσασα τὴν σιωπὴν ἑνὸς στρατιώτου, ἀπέβαλα τὰ σίδηρα ἀπὸ τοὺς πόδας του.

Οἱ συγγενεῖς μου μοὶ ἔγραφαν ἀδιακόπως διὰ νὰ ἐπιστρέψω· τὴν νύκτα, ἐνθυμουμένη ὅτι πιθανώτατον αἱ ταλαίπωροί μου θυγατέρες νὰ ἔμεναν ὀρφαναὶ καὶ πατρὸς καὶ μητρός, ᾐσθανόμην σπαραττομένην τὴν καρδίαν μου. Εἶχα ὅμως ἀκλόνητον ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀφήσω τὸν ἄνδρα μου. Τῶν ἰατρῶν τις μοὶ εἶχε γράψει ὅτι μόνος τρόπος νὰ θεραπευθῇ ἡ παραφροσύνη του ἦτο ἡ ἐπίθεσις ἐκδορείων. Τὰ ἐπέθεσα λοιπόν· ἀλλὰ μόλις ἤρχισαν νὰ καίωσι καὶ ἠθέλησε νὰ τὰ ἀποσπάσῃ· ἐπειδὴ δὲ τὸν ἐμπόδιζα μ' ἐκτύπα ἀνηλεῶς. Καί ποτε μάλιστα μὲ ἔσυρεν ἀπὸ τὴν κόμην, καὶ τόσον σφοδρά, ὥστε ἐνόμιζα ὅτι θὰ ἐκπνεύσω.

Καὶ ὁ Οὐνζάγας ἔπασχε· τὸ σῶμά του ἦτο καταπληγωμένον καὶ ἀπὸ τὰ ἕλκη ἐξήρχετο δυσώδης ἀποφορά. Ἐθεράπευα καὶ αὐτόν· ἦτο σύντροφος καὶ φίλος μας, καὶ χρέος εἶχα νὰ τὸν φροντίζω.

Πρωΐαν τινά, μόλις ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, εἰδοποιήθημεν ὅτι ἔρχονται Ἰνδοί· ἀνεσήκωσα εἰς τὰς ἀγκάλας μου τὸν σύζυγόν μου μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Οὐνζάγα, καὶ τὸν ἔφερα ἐντὸς τοῦ δάσους. Καθ' ὁδὸν ἐφώναζε καὶ μ' ἐκτύπα· καταπεπονημένη καὶ καταβασανισμένη πολλάκις ἔπεσα κατὰ γῆς· καὶ εἰς τοιαύτην ἔφθασα ἀπελπισίαν, ὥστε ἐπεθύμουν τὴν ὥραν ἐκείνην τὸν θάνατον. Καὶ νομίζω ὅτι ἐὰν δὲν ἐνθυμούμην τὴν μητέρα, τὰ τέκνα μου, καὶ τὸ πρὸς τὸν ἄνδρα μου χρέος θὰ ἐγινόμην αὐτόχειρ.

Οἱ Ἰνδοὶ ἐλθόντες εἰς τὴν καλύβην μου τὴν ἐλεηλάτησαν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἔκαυσαν· ἐφόνευσαν δὲ καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους· καὶ θαῦμα ἐθεώρησα ὅτι δὲν μᾶς ἀνεκάλυψαν, διότι δὲν ἤμεθα μακράν· αἱ φωναὶ μάλιστα τοῦ συζύγου μου θὰ ἠκούοντο, ἐὰν δὲν ἐσυγχέοντο μὲ τὰς κραυγὰς καὶ τὰ συρίγματα τῶν Ἰνδῶν καὶ τοὺς ποδοβολητοὺς τῶν ἵππων των.

Δὲν εἴχαμεν λοιπὸν πλέον ἄσυλον! Εἴκοσι ἡμέρας ἐμείναμεν πάντη ἄστεγοι. Μετὰ ταῦτα οἱ στρατιῶται μὲ διέταξαν νὰ κινηθῶμεν, καὶ μὲ ἔφεραν εἰς τόπον ἔτι πλέον μεμακρυσμένον, ὅπου πλὴν τῶν Ἰν-

δῶν ἐφοβούμεθα καὶ τὰς τίγρεις. Μόλις ἐφθάσαμεν καὶ τρομερὰ καταιγὶς, ἐξ ἡμέρας διαρκέσασα, μᾶς ὑπεδέχθη. Μὲ ξύλα καὶ μὲ τεμάχια δέρματος ἐπροσπάθησα νὰ προφυλάξω τὸν ἀσθενῆ μου· ἀλλ' ὅμως ἐβρέχετο καὶ ἐῤῥίγα.

Ζ΄.

Πολλάκις ἠπόρουν πῶς νὰ προμηθευθῶ τροφήν. Μίαν τῶν ἡμερῶν μεταβᾶσα εἰς χωρίδιον ἐπρόσφερα ἱκανὰ χρήματα διὰ ν' ἀγοράσω· ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἠθέλησε νὰ μοὶ πωλήσῃ τὸ παραμικρόν. Ἐπέστρεψα μὲ χεῖρας κενάς. Τοῦ Οὐνζάγα ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευε καὶ ἐπνόξανε μὲ τοὺς στεναγμούς του τὰς φωνὰς τοῦ ἀνδρός μου.

Δὲν ἐλάμβανα πλέον οὔτε γράμματα οὔτε βοήθειαν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς μου· παρεκάλεσα τὸν φρούραρχον νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ στείλω ταχυδρόμον, ἀλλὰ δεν ἐνέδωκεν. Ἔμαθα δὲ ὅτι κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Ἰβάῤῥα, συνέλαβαν ἄνθρωπον ὅστις μοὶ ἔφερεν ἰατρικὰ, τροφὰς καὶ χρήματα. Καὶ τὸ χειρότερον ἐπῆραν τὸ τουφέκιον τοῦ ἀνδρός μου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκυνήγει ἐνίοτε ὁ Οὐνζάγας. Ὁ φρούραρχος εἶπεν ὅτι ἤθελε νὰ μὲ ἀναγκάσῃ νὰ ἐγκαταλείψω τὸν Δὸν Ἰωσὴφ, διὰ νὰ μείνῃ μόνος καὶ ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν πεῖναν· ἀλλ' ἐγὼ ἀπεκρίθην ὅτι ἡ θέλησίς μου ἦτο ἀκαταμάχητος καὶ ὅτι θ' ἀποθάνω πλησίον του.

Μίαν τῶν ἡμερῶν ἔβαλαν τὸν ἀσθενῆ ἐπὶ φορείου καὶ τὸν μετέφεραν εἰς τὸ δάσος. Ἐγὼ δὲ καὶ ὁ Οὐνζάγας παρηκολουθοῦμεν πεζοί. Οἱ στρατιῶται μᾶς ἐξύβριζαν, καὶ ἀνατινάσσοντες τὸ φορεῖον, ἐβασάνιζαν τὸν ἀσθενῆ. Τοσούτῳ δὲ ἠγανάκτησα, ὥστε ἔτεινα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ φορεῖον διὰ νὰ ἐμποδίσω τὰς κινήσεις· ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν κατέφερε τοιοῦτον γρόνθον εἰς τὸ πρόσωπόν μου ὥστε ἔπεσα κατὰ γῆς.

Τέλος πάντων ἐστάθημεν· ἡ ἀγωνία μου ἦτο ὑπέρ ποτε μεγαλειτέρα, διότι τί ἐχρησίμευαν τὰ χρήματα εἰς τὴν ἔρημον ἐκείνην; ἡ ὑγεία μου εἶχεν ἐξασθενήσει. Τὴν νύκτα ἐπάγωνα, ὁ δὲ Δὸν Ἰωσὴφ δεν ἤθελε πλέον νὰ μὲ ὑποφέρῃ οὔτε εἰς τοὺς πόδας του.

Ἡ μανία του ἐκορυφώθη· ὁλόκληρον ἔτος οὔτε τὸ ὄνομά μου ἐπρόφερε. Μόλις ἤκουες μίαν λέξιν καταληπτὴν ἀπὸ τὸ στόμα του, καὶ ὅτε δὲν ἀπεκρινόμην ἐπέπιπτε κατ' ἐμοῦ· ἀπορῶ πῶς δὲν μ' ἐφόνευσε!

Καὶ ὅμως ἔπρεπε νὰ εὕρω τροφήν. Πεισθεῖσα ὅτι μὲ τὸ γάλα τὸ ὁποῖον ἡ φύσις προώρισε διὰ τὴν μικράν μου Λουσίνδην ἦτο δυνατὸν νὰ θρέψω νεογέννητον βρέφος, μετέβην εἰς ἓν τῶν παρακειμένων χωριδίων, καὶ ηὗρα γυναῖκα ἥτις, ὡς ἀσθενὴς, δεν εἶχε πῶς νὰ θρέψῃ τὸ τέκνον της. Συγκατένευσα λοιπὸν νὰ τὸ τρέφω ἐγὼ, καὶ ὁσάκις τὸ ἐβύζαινα μοὶ ἔδιδεν ὀλίγον ζωμὸν διὰ τὸν ταλαίπωρον σύζυγόν μου. Ἡ Ἰνδὴ ἦτο σκληρὰ καὶ μὲ μετεχειρίζετο ὡς δούλην, ἐμὲ τὴν ἄλλοτε εὐτυχῆ.... ἀλλὰ τί νὰ κάμω; ὅλα τὰ ὑπέμενα. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἦλθέ τις Ἰνδὸς ἐνῷ ἐβύζαινα τὸ παιδίον, καὶ μοὶ ἐπρότεινε νὰ κόψω δι' αὐτὸν μίαν *γιακέταν*. Ἐπὶ ζωῆς μου δὲν εἶχα κόψει ἀνδρικὸν φόρεμα· εὐτυχῶς ὅμως ἐπέτυχα, καὶ αὐτὸς εὐχαριστηθεὶς μοὶ ἔδωκε τεμάχιά τινα *σάρκου* (1). Τὴν ἐπιοῦσαν ἦλθαν καὶ ἄλλοι καὶ μοὶ ἔφεραν νὰ κατασκευάσω φορέματα. Τότε ἀφῆκα τὴν κακὴν ἐκείνην γυναῖκα καὶ ἔζων ῥάπτουσα, ἂν καὶ μὲ ἐπόνει τρομερὰ τὸ στῆθός μου. Χάρις εἰς τὴν ἐργασίαν μου εἶχα πάντοτε ἀραβόσιτον· ἀλλὰ τὸ νερὸν ἦτο γλυφὸν, κατακόκκινον καὶ ἀηδές· ὅτε ἐδίψων παραπολὺ τὸ ἐστράγγιζα μὲ πανίον καὶ ἔκλεια τοὺς ῥώθωνάς μου.

Διὰ ν' αὐξήσω τὰ εὐτελῆ μου κέρδη ἐσύναξά τινα φυτὰ, καὶ ἔβαψα ἓν παλαιὸν ὑποκάμισον τοῦ συζύγου μου· κατεσκεύασα δὲ καὶ ἄνθη. Ἀλλ' ὅσον ἀτελῆ καὶ ἂν ἦσαν τὰ ἔργα μου, εἰς τοὺς ἀγρίους ἐκείνους ἐφαίνοντο ὡς θαύματα, καὶ τὰ ἐπλήρωναν μὲ σῖτον. Ἐνθαῤῥυνθεῖσα ἐκ τούτου ἐπεχείρησα νὰ κατασκευάσω περίαπτα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔθετα εὐτελῆ τινα πράγματα, τὰ ὁποῖα οἱ ἐγχώριοι ἐθεώρουν ἔχοντα τὴν δύναμιν νὰ διώκωσι τὰς κακὰς ἀναθυμιάσεις τῶν τελμάτων.

Καλύβην ὅμως μὲ σανίδας δὲν ἠθέλησαν ποτὲ νὰ μοὶ κατασκευάσωσιν οἱ Ἰνδοί. Ἐπεχείρησα λοιπὸν τὸ ἔργον μόνη μου. Εἶχα παρατηρήσει μακρὰν δύο δένδρα τὰ ὁποῖα ἦσαν συνηνωμένα· παραμερίζουσα αὐτὰ ὀλίγον καὶ σκεπάζουσα τοὺς ἄνω κλάδους, θὰ κατώρθωνα νὰ προφυλάττω τὸ στρῶμα τοῦ συζύγου μου ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τὴν βροχήν. Ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἔκοψα πολὺν χόρτον καὶ ἐσκέπασα τὰ κλαδία· Μετὰ ταῦτα ἔπλεξα τὸ μαλλίον δέρματός τινος ἀρνίου, καὶ ἀναμίξασα αὐτὸ μὲ χόρτα καὶ ξυλάκια κατεσκεύασα εἶδος ψιάθου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ σκέπασμα ἔγεινε παχὺ, καὶ ἐκαθήσαμεν ὑπ' αὐτό.

Αἱ τίγρεις περιήρχοντο συνεχῶς περὶ τὴν καλύβην. Ἐλέγετο δὲ ὅτι μία ἐξ αὐτῶν ὑπερηγάπα τὸ ἀνθρώπινον κρέας, καὶ ὅτι πολλοὺς εἶχε καταφάγει. Νύκτα τινὰ, καταπεπονημένη οὖσα ἀπεκοιμήθην κατὰ γῆς, πέντε περίπου βήματα μακρὰν τῆς καλύβης. Ἡ τίγρις διέβη πλησίον μου· ἐστάθη, ὡς μοὶ εἶπαν οἱ ἰδόντες αὐτὴν, καὶ μετέπειτα ἀνεχώρησεν· εἶδα καὶ ἐγὼ τὰ ἴχνη της πλησίον μου ὅτε ἐξύπνησα (2).

---

(1) Κρέας ἀπεξηραμμένον καὶ ἀλατισμένον.

(1) Ὁ Ἀλ. Οὐμβόλδος ἀναφέρει πολλὰ παραδείγματα τῆς περιφρονήσεως τὴν ὁποίαν δεικνύουσι τὰ θηρία ταῦτα πρὸς τὰς εὐκόλους λείας. Εἰς τὸ περὶ τῆς Νέας Ἱσπανίας δοκίμιόν του λέγει ὅτι τίγρις τις ἐλθοῦσα συνέπαιξε μετὰ δύο παιδίων.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ τίγρις ἐπέπεσε κατὰ γυναικὸς κοιμωμένης πλησίον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ τέκνου της, κατέφαγε τὸ παιδίον καὶ ἐδάγκασεν ἐπικινδύνως τὴν μητέρα.

Η'.

Πῶς ἆρα καὶ πότε θὰ ἐτελείωναν τὰ δεινά μου; Νὰ σώσω τὸν ἄνδρα μου ἦτο ἀδύνατον. Ἐὰν τοὐλάχιστον, ἔλεγα κατ' ἐμαυτὸν, ἀνελάμβανε πρὶν ἀποθάνῃ τὸ λογικόν του, θὰ ἔβλεπε πόσον τὸν ἠγάπησα, καὶ τὰ τελευταῖά του λόγια θὰ ἐξηγόραζαν ὅλα μου τὰ παθήματα.

Μεγάλη ἀνομβρία συνέβη, καὶ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ εὕρωμεν οὔτε ῥανίδα νεροῦ· ἐβρέχαμεν τὰ χείλη μὲ χόρτον. Ἐνίοτε μεταβαίνουσα εἰς ἀναζήτησιν τόπων χαμηλωτέρων καὶ ἑπομένως ὑγροτέρων ἐκυλιόμην ἐπ' αὐτῶν διὰ νὰ δροσισθῶ.

Οἱ ὀφθαλμοί μου εἶχαν μαρανθῆ ἀπὸ τὰ δάκρυα, καὶ τὸ φῶς μου ἦτο σκοτεινόν. Δυσεντερία τρομερὰ συνεπλήρωσε τὰ δεινὰ τοῦ ἀνδρός μου καὶ τὰς δυστυχίας μου.

Τὸ δέρμα ἔπιπτεν ἀπὸ τοὺς πόδας, τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς ὤμους μου· ἄλλα ἐνδύματα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔφερα πρὸ τεσσάρων μηνῶν δὲν εἶχα, καὶ ἐντρέπομαι νὰ εἰπῶ ὅτι δι' ἔλλειψιν σαπουνίου δὲν τὰ εἶχα πλύνει.

Πρωΐαν τινα, εὑρισκομένη εἰς τὸ δάσος καὶ νομίζουσα ὅτι ἤμην μόνη, ἐξεδύθην διὰ νὰ πλύνω τὰ φορέματά μου· ἀλλ' ἀπροσδοκήτως ἐφάνη ἀντικρύ μου ὁ Οὐνζάγας, καὶ τόσον ἐντράπην ὥστε ἔκλαυσα ὡς μωρὸν παιδίον.

Ἐπειδὴ ἐφαίνετο ὅτι δὲν θὰ μεταφερθῶμεν πλέον εἰς ἄλλο μέρος, ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ σκεφθῶ περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐκαθάρισα λοιπὸν τεμάχιον γῆς καὶ τὸ ἔσπειρα. Ἔχαιρον δὲ ἐνθυμουμένη ὅτι θὰ ἐθέριζα ἀραβόσιτον καί τινα ἄλλα λαχανικά. Ἀλλὰ στρατιῶται ἐλθόντες κατέστρεψαν ὅ,τι ἔσπειρα καὶ ἐφύτευσα, λέγοντες ὅτι τοιαύτη ἦτο τοῦ Ἰβάῤῥα ἡ διαταγή.

Μετά τινα καιρὸν μὲ μετέφεραν εἰς ἄλλο μέρος· τὸ παρακείμενον δάσος ἦτο πολλὰ μικρὸν καὶ δὲν θὰ μὲ ἐπροφύλαττεν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἰνδῶν. Ἡ γῆ ἦτο ξηροτέρα, τὸ νερὸν σπανιώτατον καὶ πάντη ἄσπλαγχνοι οἱ πέριξ εὐάριθμοι κάτοικοι.

Μίαν τῶν ἡμερῶν, ἐνῷ μετέβαινα εἰς ἀναζήτησιν νεροῦ, ἐπέπεσε κατ' ἐμοῦ σκύλος, ὅστις μ' ἐδάγκασε καὶ ἐξέσχισε τὸ φόρεμά μου. Σωθεὶς τῇ βοηθείᾳ τινὸς διαβάτου, ἐξηκολούθησα τὸν δρόμον μου, καὶ πλήρης τρόμου ἀπήντησα ἀλλόκοτόν τινα ἄνθρωπον ἢ μᾶλλον τέρας, μιγάδα, υἱὸν ἀγρίου καὶ λευκῆς· τὸ πρόσωπόν του ἦτο τερατῶδες, ὑψηλὸν καὶ πλατύ· εἶχε δὲ τὴν μύτιν τόσῳ πλατεῖαν, ὥστε ἤγγιζεν εἰς τὰ ὦτά του καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη· τὰ χείλη του ἐκρέμαντο ὡς δύο μεγάλα τεμάχια κρέατος, καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ὡμοίαζον ὀφθαλμοὺς ἀγριοχοίρου· αἱ χεῖρες, οἱ πόδες καὶ αἱ κνῆμαι ἦσαν ὀγκωδέστατα. Ἅμα ἰδοῦσα αὐτὸν ἀπελιθώθην· δὲν ἤξευρα ἐνώπιον τίνος εἴδους πλάσματος εὑρισκόμην. Κατώρθωσα ὅμως νὰ τὸν ἐρωτήσω ποῦ ἦτο δυνατὸν νὰ εὕρω ὀλίγον νερόν· μοὶ ἀπεκρίθη δὲ μετὰ τραχύτητος, ὀνομάσας με μέρος τέσσαρας λεύγας ἀπέχον καὶ ἐμακρύνθη ψιθυρίζων.

Μετὰ μικρὸν ὅμως ὑπῆρξα εὐτυχεστέρα· γυνή τις ἰδοῦσα τὸ κατεσχισμένον ἔνδυμα, τὴν ὠχρότητα καὶ τὴν ἀδυναμίαν μου, ἐπέζευσεν ἀπὸ τὸν ἵππον της καὶ λυπηθεῖσα με μὲ ἠρώτησε ποῦ διευθυνόμην· ἀφοῦ δὲ μὲ ἤκουσε, μὲ ἀνεβίβασεν ὄπισθέν της εἰς τὸν ἵππον, μὲ ἔφερεν εἰς μέρος ὅπου μοὶ ἔδωκε νερὸν, μοὶ ἐχάρισε δύο μικρὰ τυρία καὶ ὀλίγον ἄλευρον, καὶ μὲ ἔφερε πλησίον εἰς τὴν καλύβην μου· μὲ παρεκάλεσε δὲ νὰ μὴ εἴπω εἰς κανένα ὅτι μ' ἐπεριποιήθη, διότι ἐφοβεῖτο τὸν Ἰβάῤῥαν.

Ἐνῷ ἤμεθα μίαν τῶν ἡμερῶν εἰς μέρος τοῦ δάσους πυκνότατον, συνέβη τρομερὰ καταιγίς· τὸ σκότος ἦτο ψηλαφητὸν καὶ πανταχόθεν ἠκούοντο φωναί· ἡ βροχὴ ἦτο ῥαγδαιοτάτη καὶ ἀκατάπαυστος. Δὲν εἶχα πῶς νὰ ἀνάψω φῶς. Εἰς τὴν καλύβην μου εἶχα μικρὰ κηρία, τὰ ὁποῖα κατεσκεύαζα μόνη μου· ἐτύλισσα παλαιόπανα περὶ λεπτὰ κλωνάρια καὶ ἤλειφα αὐτὰ μὲ κηρίον μελισσῶν, τὸ ὁποῖον ἐσύναζα εἰς τὸ δάσος. Τὴν νύκτα ὅμως ἐκείνην ἐπεράσαμεν μεταξὺ σκότους, στένοντες καὶ τρέμοντες· τὴν αὐγὴν κάλανδρος κρυπτόμενος μεταξὺ τῶν φύλλων ἤρχισε νὰ κελαδῇ· ὁ Οὐνζάγας μοὶ εἶπεν ὅτι ἦτο μικρὸν πτηνὸν ὁμοιάζον κορυδαλόν· τὸ κελάδημά του ἦτο τόσῳ γλυκὺ, τόσῳ μελῳδικὸν καὶ τόσῳ πολυποίκιλον, ὥστε τὸ ἤκουα μὲ συγκίνησιν ὡς νὰ μὲ ἐπαρηγόρει· μοὶ φαίνεται ὅτι ἀκόμη τὸ ἀκούω.

Καθ' ἡμέραν ἡ δυσκολία νὰ εὐχαριστήσωμεν τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν μας ηὔξανε. Τὸν Ὀκτώβριον πλὴν νεωπῶν σταχέων σίτου, τίποτε ἄλλο δὲν εἴχαμεν. Τοὺς ἔψηνα, τοὺς ἐκοπάνιζα καὶ τοὺς ἐμίγνυα μὲ γλυφὸν νερόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τροφὴ αὕτη ἠφάνιζε τὰ ἔντερά μας, ἠναγκάσθημεν νὰ τὴν ἐγκαταλείψωμεν.

Ἔμαθα ὅτι ὁ ἀδελφός μου, μαθὼν τὰ βάσανά μου, ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ νὰ μὲ ἴδῃ, ἀλλ' ὅτι ὁ Ἰβάῤῥας τὸν ἐμπόδισεν.

Ἐλησμόνησα νὰ εἰπῶ ὅτι, ὅτε εἴχαμεν ἀκόμη ἐφόδιά τινα καὶ στερεὰν καλύβην, ἡ σύζυγος τοῦ Οὐνζάγα, δόνα Ῥαφαέλα Καρὸλ, ἔμεινεν ἕνδεκα ἡμέρας μεθ' ἡμῶν· καὶ ὅτι μὴ δυνηθεῖσα νὰ ὑπομείνῃ τὰ βάσανά μας, ἀνεχώρησε καταρωμένη τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐπάτησεν εἰς τὴν ἔρημον.

Ἀπορῶ πῶς δὲν ἔγεινα θῦμα τῆς θηριωδίας τῶν Ἰν-

δῶν. Μίαν τῶν ἡμερῶν ηὗρα εἰς τὴν ἄκραν τοῦ δάσους βέλος τρεῖς ἔχον ὀξυτάτας ἀκωκάς· τὸ ἐπῆρα καὶ ἔτρεξα τρέμουσα εἰς τὴν καλύβην. Ὅτε μετ' ὀλίγον ἐξῆλθα διὰ νὰ ὑπάγω εἰς ἀναζήτησιν νεροῦ, ἀπήντησα καθημαγμένην τὴν κεφαλήν τινος γείτονός μας. Ὀλίγον παρεκεῖ ἔκειτο κατατρυπημένον τὸ σῶμα τῆς κόρης του.

Καὶ οἱ στρατιῶται ἐφοβοῦντο τοὺς ἀγρίους. Ὁ λοχίας μᾶς διηγήθη ποτὲ ὅτι ἀπαντήσαντές τινα γυναῖκα τὴν ἐξεγύμνωσαν καὶ τὴν ἥρπασαν. Ἐγὼ δὲ τὸν παρεκάλεσα θερμῶς, ἐάν ποτε ὑπέπιπτα εἰς τὸ αὐτὸ δυστύχημα νὰ κενώσῃ ἀμέσως ἐπάνω μου τὸ πυροβόλον του. — Δὲν θὰ τὸ κάμω, ἀπεκρίθη ἀτενίσας με βλοσυρῶς. Ἐξ ἐναντίας ἂν ἠμποροῦσα ἢ ἂν ἐτολμοῦσα θὰ σ' ἔδενα καλὰ καλὰ, καὶ θὰ ὑπήγαινα νὰ σὲ πωλήσω εἰς κανένα πλούσιον εἰς τὸ Μοντεβίδειον. — Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔβλεπα μὲ φρίκην τὸν λοχίαν· τὸν ἐφοβούμην ὅσον καὶ τοὺς Ἰνδούς. Ἐνίοτε εἰς στιγμὰς μεγίστης ἀθυμίας καὶ φρίκης μὲ ἤρχετο ἡ ἰδέα νὰ γράψω εἰς τοὺς οἰκείους μου νὰ στείλωσι νὰ μὲ πάρωσιν· ἀλλ' εὐθὺς σχεδὸν ἀπέκρουσα τὴν ἐγκληματικὴν αὐτὴν ἰδέαν, ἠγανάκτουν κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ γονατίζουσα παρεκάλουν τὸν Θεὸν νὰ μὲ συγχωρήσῃ. Ἐπολυπλασίαζα δὲ καὶ τὰς περιποιήσεις μου εἰς τὸν σύζυγόν μου, προσπαθοῦσα νὰ παρατείνω τὴν ὕπαρξίν του· ἀλλ' οἴμοι! ἐφαίνετο πλέον ὅτι τὸ τέλος του δὲν ἦτο μακράν.

Θ'.

Τί νὰ σᾶς εἰπῶ περιπλέον; Οἱ θρῆνοι τῶν δυστυχῶν εἶναι ὀχληροί· τοῦ Δὸν Ἰωσὴφ ἡ κατάστασις ἐχειροτέρευσε. Καθ' ἑκάστην ὑπέπιπτεν εἰς νευρικοὺς σπασμοὺς καὶ πολλάκις ἐλειποθύμει.

Τὴν 12 τοῦ Φεβρουαρίου, περὶ τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, ἔπαθε τρομερωτάτους σπασμούς. Ἤμην δὲ μόνη καὶ στερημένη πάσης βοηθείας. Ὁ Οὐνζάγας ἦτο ἀπὼν κατὰ διαταγὴν τοῦ λοχίου· τί νὰ κάμω; Ἔσφιγγα τὸν σύζυγόν μου εἰς τὰς ἀγκάλας μου καὶ ἠγωνιζόμην νὰ καταστείλω τοὺς σφοδροτάτους σπασμούς του. Ἀπελπισθεῖσα ἐσηκώθην, ἔτρεχα, ἐφώναζα, ἐπέστρεφα, τὸν ἐνηγκαλιζόμην, τὸν ἠτένιζα φρίσσουσα, καὶ ἠπόρουν τί νὰ κάμω. Ἔβλεπα ὅτι θ' ἀπέθνησκε, καὶ γονατίσασα πλησίον του προσηυχόμην· ἔβαλα καὶ πάλιν τὴν κεφαλήν του εἰς τὸ στῆθός μου· ἀλλ' ἐπὶ τέλους καταβληθεῖσα ἀπὸ τὴν τρομερὰν ἐκείνην πάλην, ᾐσθάνθην τὸν ἑαυτόν μου λειποθυμοῦντα· οἱ ὀφθαλμοί μου δὲν διέκρινον πλέον τίποτε· ἀνέρριξα καὶ ἔμεινα ἀναίσθητος.

Ἀγνοῶ πόσον ἔμεινα εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην, μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου· ὅτε ἀνέλαβα, τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρός μου ἦτο κατάψυχρον. Διὰ τί νὰ μὴ ἐκπνεύσω ὁμοῦ μ' αὐτόν;

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι τὴν ὥραν ἐκείνην δὲν ἔπεσεν οὔτε δάκρυ ἀπὸ τὰ βλέφαρά μου· ἐστεκόμην ὡς νεκρά.

Διάφοροι λογισμοὶ ἀνέβαιναν καὶ κατέβαιναν εἰς τὴν κεφαλήν μου, καὶ ὅλος μου ὁ παρελθὼν βίος ἐζωγραφήθη ἔμπροσθέν μου ὡς εἰς εἰκόνα. Ἐγὼ ἤμην ἐκεῖ, εἰς τὴν ἔρημον ἐκείνην, ῥακενδύτης, ἔμπροσθεν εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ συζύγου μου! Καὶ εἶχον δεκαεννέα ἐτῶν ἡλικίαν! Πρὸ ἑνὸς ἔτους ἤμην εὐτυχής; μεταξὺ εὐδαιμονίας καὶ περιποιήσεων!

Ὅτε ἐπιστρέψας ὁ Οὐνζάγας εἶδε τὸν νεκρὸν, ἐχαμήλωσε τὴν κεφαλὴν καὶ εἶπέ τινας λέξεις ἐνθαῤῥυντικάς· ἀλλ' εὐθὺς ἦλθε στρατιώτης καὶ παρέλαβεν αὐτόν.

Μόνη λοιπὸν ἐπέρασα πλησίον τοῦ ἀνδρός μου τὴν νύκτα ὁλόκληρον! Φωναὶ τὰς ὁποίας ἄλλοτε δὲν ἤκουσα, φωναὶ τίγρεων, ὀρνέων τῆς νυκτὸς, συριγμοὶ τοῦ ἀνέμου, ἐπηύξαναν τὸν τρόμον μου· μίαν στιγμὴν μοὶ ἐφάνη ὅτι ἤκουσα καὶ ἀγρίων Ἰνδῶν φωνάς, καὶ ἔτρεξα εἰς τὸ δάσος. Καὶ εἰσχωρήσασα ἀρκετὰ ἔπεσα κατὰ γῆς, καιομένη ἀπὸ δίψαν. Ἔμεινα δὲ ἐκεῖ ἀνίκανος καὶ νὰ κινηθῶ καὶ νὰ σκεφθῶ ὅλην τὴν νύκτα, τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν καὶ τὴν ἄλλην νύκτα.

Διὰ τοῦτο διεδόθη ὅτι μὲ ἥρπασαν οἱ Ἰνδοί. Μόνος ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εἶχα θεραπεύσει δαγκασθέντα ἀπὸ τίγριν ἀπεφάσισε νὰ μὲ ζητήσῃ· ἀναγνωρίσας τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν μου, ἠκολούθησεν αὐτὰ, καὶ ἐπὶ τέλους ἔφθασεν ὅπου ἤμην. Μὲ ηὗρεν ἄλαλον καὶ σχεδὸν νεκράν. Μ' ἐσήκωσε, μὲ ἔβαλεν εἰς τὴν ῥάχιν του καὶ μὲ ἔφερε πλησίον εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ συζύγου μου.

Ἀνανήψασα ὀλίγον παρεκάλεσα τὸν ἀγαθὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπον νὰ εὕρῃ ἄμαξαν καὶ ἵππους, διὰ νὰ μεταφέρω τὸν νεκρὸν εἰς Ματάραν. Μόλις μετὰ δύο ἡμέρας ἐπέστρεψε, διότι δὲν εὕρισκεν ὑποζύγια.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διηγηθῶ τί ὑπέφερα ἐνόσῳ ἔλειπεν ὁ ἄνθρωπος αὐτός. Φοβουμένη νὰ μένω μὲ τὸν νεκρὸν μετὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς ἐμακρυνόμην· ἀλλὰ δὲν ἠργοπόρουν νὰ ἐπιστρέψω διὰ τὸν φόβον μὴ τὸν φάγωσι τὰ θηρία.

Ὅτε ἠθέλησαν νὰ ἀνιβιβάσωσι τὸ πτῶμα εἰς τὴν ἄμαξαν μοὶ εἶπαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν, διότι τὰ μέλη του ἐχωρίζοντο· ἠναγκάσθην λοιπὸν νὰ τὸν θάψω πλησίον τῆς θέσεως ὅπου ἐξέψυξε. Δύο ἄνθρωποι τὸν κατεβίβασαν εἰς τὸν λάκκον. Παρεκάλεσα τὸν Οὐνζάγαν, τὸν ὁποῖον ἐσυγχώρησαν τέλος πάντων νὰ ἔλθῃ, νὰ βάλῃ τι σημεῖον εἰς τὸν τάφον, διὰ νὰ μεταφέρω ἀργότερα τὰ ὀστᾶ του εἰς γῆν εὐλογημένην.

Τί θὰ γίνω; ἔλεγε θρηνῶν ὁ ταλαίπωρος Οὐνζάγας· ποῖος θὰ θεραπεύῃ τὰς πληγάς μου; θ' ἀποθάνω μόνος χωρὶς βοήθειαν! Ὑγίαινε, κυρία! ὑγίαινε· ἦσθε ἡ μόνη παρηγορία μου.

Ὁ ταλαίπωρος! ἐσπαράσσετο ἡ καρδία μου ὅτε τὸν ἤκουα· ἀλλὰ τί νὰ κάμω;

Ἐλθοῦσα εἰς Ματάραν παρεκάλεσα τὸν ἐφημέριον νὰ λειτουργήσῃ ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός μου.

Ὁ φρούραρχος μ' ἐζήτησε τὰ σίδηρα τὰ ὁποῖα ἐδέσμευον τοὺς πόδας τοῦ συζύγου μου! ἐγὼ δὲ ἀγανακτήσασα ἀπεκρίθην νὰ στείλῃ νὰ τὰ παραλάβῃ.

Ἡ ἅμαξα ἐπροχώρει βραδέως. Τέσσαρας νύκτας δὲν ἐκοιμήθην καθ' ὁδόν. Ὅτε ἔφθασα εἰς τὴν οἰκίαν μου, μία τῶν ἀδελφῶν μου, ἀνέκραξεν·—Ἡ Αὐγουστίνα ἦλθεν· ὁ σύζυγός της ἀπέθανεν.

Ἐγὼ δὲ ἀνέκραξα· — Τὰ παιδιά μου! τὰ παιδιά μου!

Μετὰ πόσης χαρᾶς τὰ ἐνηγκαλίσθην! πόσον ὡμοίαζαν τὸν πατέρα των!...

Ὁ ἰατρὸς Μόγκης ἦτο τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς τὴν οἰκίαν μας, καὶ ἰδὼν κατακοκκίνους τοὺς ὀφθαλμούς μου διέταξε νὰ κατακλιθῶ ἀμέσως. Πρὸ ἑνὸς ἔτους δὲν εἶχα ἀποχωρισθῆ τὰ ὑποδήματά μου, διὰ νὰ εἶμαι πάντοτε τὴν νύκτα ἑτοίμη, εἴτε διὰ νὰ συντρέχω τὸν σύζυγόν μου, εἴτε διὰ νὰ φεύγω τοὺς Ἰνδούς. Πολὺν καιρὸν ἔμεινα ἀσθενής.

Πολλάκις τὴν νύκτα, βασανιζομένη ἀπὸ φοβερὰ ὄνειρα καὶ νομίζουσα ὅτι ἤκουα τοὺς Ἰνδοὺς ἢ τὰς τίγρεις, ἀνεπήδων καὶ ἄφηνα ἀγρίας φωνάς.

Μετά τινα καιρὸν ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ ταλαιπώρου Οὐνζάγα. Τρεφόμενος μόνον μὲ ῥίζας, ἠθέλησε νὰ φύγῃ. Ἀλλ' ἀποπλανηθεὶς ὑπέπεσεν εἰς ἀθυμίαν καὶ συνέλαβε τὴν παράδοξον ἰδέαν νὰ προσπέσῃ εἰς τὸν Ἰβάῤῥαν. Ἀλλὰ μόλις τὸν εἶδε τὸ τέρας ἐκεῖνο καταπληγωμένον καὶ σχεδὸν γυμνόν, καὶ διέταξε νὰ τὸν φονεύσωσι μὲ τὰς λόγχας των οἱ στρατιῶται.

Ἀδιακόπως παρεκάλουν νὰ μοὶ ἐπιτρέψωσι νὰ μεταφέρω τὰ ὀστᾶ τοῦ συζύγου μου, καὶ μόλις μετὰ δώδεκα ἔτη ἐξεδόθη ἡ ἄδεια.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰβάῤῥα (1847) ὁ ἔντιμος ἀνεψιός του, ὁ εὐγενὴς στρατηγὸς Ἀντώνιος Ταβοάδας, ἠθέλησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ μέρος ὅπου ἀπέθανεν ὁ σύζυγός μου. Διέταξε δὲ καὶ ἔστησαν αὐτοὶ οἱ βασανίσαντες ἡμᾶς ἄλλοτε στρατιῶται μέγαν σταυρόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐχάραξε τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν·

« ΦΟΡΟΣ ΦΙΛΙΑΣ ΠΡΟΣ ΜΑΡΤΥΡΑ
ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ. »

ΤΟ ΚΕΡΑΣ ΤΟΥ ΛΕΧΕΛΟΥ.

Σχεδὸν ἅπαντες οἱ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος μετεχειρίζοντο τὸ κέρας ὅπως ἀνακαλῶνται ἐν τῷ θορύβῳ τῆς θήρας καὶ τῶν μαχῶν. Τὸ κέρας τοῦ Λεχέλου, ἑνὸς ἐκ τῶν μαγυάρων ἀρχηγῶν, ἐπενήργει θαυμασίως ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν. Ἐχρήσατο δὲ κυρίως αὐτῷ κατὰ τοὺς πρὸς τὴν Γερμανίαν πολέμους.

Ἐλθόντες εἰς βοήθειαν τοῦ Α' Βερεγγάρου βασιλέως τῆς Ἰταλίας, ἐναντίον Ῥοδόλφου τοῦ Β' βασιλέως τῆς Βουργουνδίας, οἱ Οὗγγροι ἐπέπεσαν καθ' Ἐῤῥίκου τοῦ Α' αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Παρὰ δὲ τὸ Βόρζεν, μικρὰν πόλιν τῆς νέας Σαξωνίας, οἱ Γερμανοὶ ἡττήθησαν κατὰ κράτος (925) καὶ οἱ νικηταὶ Μαγυάροι ὑπηγόρευσαν τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης.

Ὅτε Λουδόλφος, ὁ υἱὸς Ὄθωνος τοῦ Μεγάλου καὶ ὁ σύμμαχος αὐτοῦ Κοῤῥάδος, δοὺξ τῆς Λοθαριγγίας, ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ ἰδίου συγγενοῦς διὰ τὰ τῆς Ἰταλίας, ἐκάλεσαν τοὺς Μαγυάρους εἰς βοήθειαν. Οὗτοι δέ, περὶ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας, πρόθυμοι εἰσέβαλον εἰς τὰ περίχωρα τῆς Αὐγούστης, ὅπου ὁ ἐπίσκοπος Οὐλερῖχος παρώρμησε τοὺς κατοίκους εἰς ἀντίστασιν. Ἡ πόλις, συγκεχυμένη διὰ τὴν προσπέλασιν τῶν Μαγυάρων, παρεδίδετο, ἐὰν ὁ Ὄθων φιλιωθεὶς πρὸς τοὺς ἐναντίους καὶ ἐλθὼν δὲν ἀνέδιδεν αὐτῇ θάῤῥος καὶ ἐνεφύσα τρόμον εἰς τὰς ἐχθρικὰς τάξεις.

Τότε ὁ Λέχελος ἐσάλπισε διὰ τοῦ κέρατος, ἐνθυμίζων εἰς τοὺς Μαγυάρους τὴν ἰδίαν ἀνδρείαν καὶ τὰς ἀρχαίας νίκας, καὶ στήσας οὕτω τὴν τροπὴν ἐπανέφερεν αὐτοὺς εἰς νέαν καὶ ἀδιάλλακτον πάλην· ὑπέκυψεν ὅμως εἰς τὸ πλῆθος (955) καὶ πολλοὶ ἀπώλοντο εἰς τὸν πλημμυρήσαντα ποταμὸν Λέχην· τινὲς δὲ καὶ παρεδόθησαν ἄνευ ὅρων.

Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦσαν καὶ οἱ δύο ἀρχηγοὶ Λέχελος καὶ Οὐέρδυλος. Κατά τινα δὲ τοῦ λαοῦ παράδοσιν ἀφέθη αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Κοῤῥάδου ἡ ἐκλογὴ τῆς βασάνου. Ὁ Λέχελος, πρὶν ἢ ἀποκριθῇ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸ κέρας του τελευταίαν φοράν. Ἅμα δὲ λαβὼν αὐτὸ εἰς χεῖρας ἐπάταξε τοσοῦτον σφοδρῶς τὸ κρανίον τοῦ ἀπίστου συμμάχου, ὥστε κατέῤῥιψεν αὐτὸν ἄπνουν· ἔπειτα παραδοὺς ἑαυτὸν τοῖς δημίοις ἐκραύγασεν ἀποτεινόμενος εἰς τὸ πτῶμα τοῦ Κοῤῥάδου· «Ἀπέθανες πρὸ ἐμοῦ, θὰ μὲ ὑπηρετήσῃς λοιπὸν εἰς τὴν ἄλλην ζωήν.» Διότι, κατὰ τὴν θρησκείαν τῶν παλαιῶν Μαγυάρων, οἱ ἐχθροὶ ὑπηρέτουν τοῖς νικηταῖς αὐτῶν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον.

Τὸ κέρας τοῦ Λεχέλου κατεσκεύασται ἐξ ἐλεφαντίνου ὀδόντος γεγλυμμένου. Ἐπὶ πολύ, λέγεται, ἐφαίνοντο ἐπ' αὐτοῦ σταγόνες αἵματος. Δὲν θέλομεν περιγράψει ἀρχαιολογικῶς τὰ καθέκαστα τοῦ ἐθνικοῦ τούτου λειψάνου. Τὸ σύνολον τῶν γραφῶν ἀναμιμνήσκει τὰς πολεμικὰς ἅμα δὲ καὶ θρησκευτικὰς πράξεις τῶν παλαιῶν Μαγυάρων, κατ' ἄλλους δὲ εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀττίλα κατακτήσεως τῆς Παννονίας. Τὸ buzogàny, εἶδος ῥοπάλου εἰς πόλεμον χρησίμου καὶ οἱ πτερωτοὶ γρύπες (iàtos) παρέχοντες ὕλην εἰς ἀπείρους δημοτικοὺς μύθους λεγο-

Ὁ Λέγελις καὶ τὸ κέρας αὐτοῦ.

μένους ἔτι καὶ νῦν, εἰσὶν ἀποδείξεις τῆς ταυτότητος τοῦ ὀργάνου τούτου. Ἡ ἐργασία τοῦ κέρατος ἔχει πολὺ τοῦ βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, τὰ δὲ πρόσωπα καὶ τὰ κοσμήματα φαίνονται ἀσιατικῆς πηγῆς. Ὁ χωρικὸς τῆς Οὑγγαρίας, καίτοι τῆς πατρίδος οὕτω ταλαιπωρουμένης, δὲν κατέλιπε τὰ κατὰ παράδοσιν ἤθη καὶ ἔθιμα· ὅθεν ἐγκλύρει καὶ τὴν σήμερον ἀπαραλλάκτως τὴν ῥάβδον ἣν μεταχειρίζεται.

(Musée Universel).

Η ΙΑΣΜΗ ΤΟΥ ΦΙΓΑΛΙΝΟΥ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Edouard Laboulaye).

Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐφημεριδογράφου ὀλίγον φθονεῖται τὴν σήμερον, διότι οὔτε εἰς τὸν πλοῦτον οὔτε εἰς τὴν ἀρχὴν φέρει. Καὶ ὅμως πόσας κρυφίας ἡδονὰς παρέχει εἰς τὸν ἐννοοῦντα τὴν ἀξίαν αὐτῶν ἄνθρωπον! Δὲν λέγω μόνον τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς, οἵτινες, σπείροντες τὴν ἀλήθειαν εἰς ἄγονον αὔλακα, ἀναμένουσι μετὰ τελείας πίστεως νὰ βλαστήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι ὁ σπόρος, τὸν ὁποῖον οἱ σοφοὶ τῆς ἡμέρας καταπατοῦσι. Τιμὴ εἰς τοὺς στωϊκοὺς τούτους φιλοσόφους, οἵτινες ἄλυποι καὶ ἀμείδητοι βλέπουσι πολλάκις πολιτικόν τινα ἄνδρα κοσμούμενον διὰ τῶν ῥακῶν τῶν ἰδεῶν των καὶ φανταζόμενον, ὡς ἄλλοι ὑποκριταί, ὅτι χάρις εἰς τὸν ἑαυτόν του μόνον ἔχει ἀξίαν τὸ παριστώμενον πρόσωπον, διότι μόνος αὐτὸς φαίνεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ μόνος χειροκροτεῖται! Ἀλλὰ καὶ εἰς ὅσους δὲν ἐπιτρέπεται ἡ φιλοδοξία αὕτη, ἀρκοῦνται δὲ ὑπερασπίζοντες ἐπιουσίως τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ δίκαιον, ὑπάρχει τάχα ἀπόλαυσις περιουσίας ἀνταξία τῶν ἀπροσδοκήτων συμπαθειῶν τὰς ὁποίας διεγείρει μακρὰν ἡ κοινότης ἰδεῶν, ἐλπίδων καὶ πόθων; Εἰς οὐδὲν λογιζόμεθα τοὺς νέους ἐκείνους φίλους, οἵτινες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν τὴν καρδίαν των, τόσω μᾶλλον πιστότεροι καθ' ὅσον δὲν ἀποκτῶμεν αὐτοὺς ἐκ τύχης, τόσῳ γλυκύτεροι ὅσῳ ἡ γνώμη των διαβουκολεῖ καὶ συγχωρεῖ ἡμῖν νὰ πιστεύσωμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι εἴμεθα μεγάλοι ἄνδρες . . . ἔξω τῆς πατρίδος ἡμῶν;

Ἕνα ἐκ τῶν ἀγνώστων τούτων φίλων ὑπήγαινα νὰ ἐπισκεφθῶ εἰς Τοσκάναν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1854 ἔτους. Πεπαιδευμένος ἱερεύς, εὐγενὴς φιλολόγος, φρόνιμος ἀγρονόμος, εἰλικρινὴς πατριώτης, ὑπερασπιστὴς τῆς ἔμφρονος ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν δὲν καταλαμβάνει συνήθως εἰ μὴ ὁ ἀπολαμβάνων αὐτήν, ὁ ἐφημέριος Χ . . . . δικαίως τιμᾷ τὴν πατρίδα του· ἔσπευδα λοιπὸν νὰ ἴδω ἕνα ἐκ τῶν πεπαιδευμένων καὶ γενναίων ἐκείνων ἀνθρώπων, ὀλιγώτερον σπανίων πέραν τῶν Ἄλπεων ἢ ὅσον ὑποτίθεται, οἵτινες ὑπομένουσιν ἀκλόνητοι τὰς σκληρὰς

δοκιμασίας, ὑφ' ἧς ἡ Ἰταλία μάτην πρὸ πολλοῦ χρόνου ἀσπαίρει. Ὁ ἐφημέριος μὲ περιέμενεν ἐν Φιγλίνῳ κειμένῳ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄρνου, ὄντος ὀλίγας λεύγας μακρὰν τῆς Φλωρεντίας. Τὸ Φίγλινον, ἄλλοτε περίφημον καθ' ὅλον τὸ ἐπικὸν ἐκεῖνο ποίημα τῆς ἰταλικῆς ἐλευθερίας, τὸ ὁποῖον ἔσχεν ἀνθ' Ὁμήρου τὸν Δάντην καὶ τὸν Μακιαβέλλην ἀντὶ Θουκυδίδου, τὴν σήμερον, ἄσημος κωμόπολις ὑπὸ μόνων τῶν γεωλόγων περιζήτητος καὶ ὑπὲρ ἑαυτῆς μόνον ἐκεῖνο ἔχουσα τὸ ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκριζώσωσιν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, τὴν αἰωνίαν καλλονὴν τῆς γῆς, τῶν ὑδάτων καὶ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἡ ἀπὸ τῆς Φλωρεντίας εἰς τὸ Φίγλινον ὁδὸς δὲν εἶναι μακρά. Μόλις ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ San Donato εἶχα ῥίψει τελευταῖον βλέμμα ἐπὶ τῶν κυματοειδῶν λόφων, εἰς ὧν τὰς ὑπωρείας ἐκτείνεται ἡ Φλωρεντία, καὶ ἤδη διὰ τῶν ἐλαιώνων κατέβαινον πρὸς τὸ γελόεν ἐκεῖνο κῦτος, ὅπου τὸ Φίγλινον κρύπτεται περιβεβλημένον ὑπὸ τῶν ὀδοντωτῶν τειχῶν του, δίκην πτηνοῦ ἐν φωλεᾷ. Πανταχόσε γῆ ἐπὶ τῆς ὁποίας βλέπεις τὴν ζωὴν τῆς ἐργασίας, ὁμοιάζουσα κῆπον, πανταχοῦ ἐργάται συγκομίζοντες, ἀροτριῶντες καὶ σπείροντες ἐν ταὐτῷ· πανταχοῦ εἰς τὰς ὁδοὺς γυναῖκες φέρουσαι ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τὸ γεῦμα τοῦ γεωργοῦ καὶ μὴ παύουσαι τοῦ πλέκειν τὴν ψίαθον, ἥτις θέλει σχηματίσει τὸν πέτασον τῶν κομψῶν ἡμῶν κυριῶν, ἢ τοῦ κλώθειν εἰς τὴν ἄτρακτον τῶν παραμυθίων· πανταχοῦ γλυκὺ φῶς, καὶ ἀὴρ χλιαρὸς ποτίζων ἀνεξήγητον νωθρείαν. Δὲν εὑρίσκω ποίου εἴδους παράδεισον δύναταί τις νὰ ὑποσχεθῇ εἰς τοὺς ζῶντας ὑπὸ τὸν μαγευμένον τοῦτον οὐρανόν.

Φθὰς εἰς Φίγλινον, μόλις ἠρώτησα ποῦ κεῖται ἡ οἰκία τοῦ ἐφημερίου, καὶ ἤδη ἕκαστος μὲ ἐδείκνυε διὰ τοῦ δακτύλου ὡς τὸν ἀναμενόμενον ξένον· «Κύριε, ἐκτὸς τῆς πόλεως, τὸ μεγάλον παλάτιον πρὸς δεξιάν.» Παλάτιον! ἡ λέξις αὕτη θὰ μὲ συνεκίνει, ἐὰν δὲν ἐγνώριζα ἐκ πείρας ὅτι εἶναι οὐχ ἧττον κινδυνῶδες νὰ πιστεύῃ τις εἰς τὴν πολυτέλειαν τῶν ἰταλικῶν παλατίων ἢ εἰς τὴν ἁπλότητα τῶν ἀγγλικῶν ἐξοχικῶν καλυβῶν. Ἐν τούτοις σιδηρᾶ κιγκλὶς ἐστεμμένη ὑπὸ οἰκοσήμων διατετμημένων καὶ εἰς ἑκάστην πλευρὰν ἔχουσα ὡραίας κυπαρίσσους, μακρὰ δενδροστοιχία ἀναβαίνουσα πρὸς κτίριον μεγαλοπρεπὲς, πάντα μὲ ἐβεβαίωσαν πρὸς στιγμὴν ὅτι εἰσηρχόμην εἰς ἄρχοντός τινος τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' ἡ ἐμφάνισις τοῦ νέου μου φίλου μὲ καθησύχασε μετ' οὐ πολύ.

Εἶδον τρέχοντα εἰς προϋπάντησίν μου γέροντα ἐνδεδυμένον κατὰ τὸν γαλλικὸν τρόπον· ἐπανωφόριον μέλαν, βρακίον βραχὺ καὶ παχέα ἀργυρόπορπα σανδάλια. Χαρακτῆρες ἐξέχοντες, ὡραῖαι λευκαὶ τρίχες, πρόσωπον ἀγαθὸν, ὁμιλία ζωηρὰ, σχήματα ἐμφαντικὰ, πάντα ἐδείκνυον ὅτι εἶχε τὴν δύναμιν ἐκείνην τῆς ψυχικῆς ὑγείας καὶ τῆς σωματικῆς ῥώμης. Μὲ ἐνηγκαλίσθη περιπαθῶς καὶ μὲ ὑπεδέχθη μετὰ τῆς θερμότητος ἐκείνης τὴν ὁποίαν οὐδόλως γνωρίζει ἡ ψυχρὰ εὐγένεια τῶν πόλεων ἡμῶν.

Εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ πρὸ πάντων ἐν Ἰταλίᾳ δὲν ὑπάρχει καλλίτερον τοῦ ὑπαίθρου μέρος· ὅθεν, ἅμα προταθεὶς ὁ περίπατος ἐγένετο δεκτός. Ὁ συνοδοιπόρος μου, ὡπλισμένος διὰ χονδρᾶς ῥάβδου καὶ πλατέως ἀλεξιβροχίου προστατεύοντος αὐτὸν κατὰ τοῦ ἡλίου, προηγεῖτο ἐμοῦ μεγάλοις βήμασι καὶ μὲ ὅλην τὴν ἡλικίαν του ἀνέβαινε τοὺς λόφους μετὰ ζωηρότητος εὐκόλως καταπονούσης τὴν νωθρότητα κατοίκου πόλεως. Καθ' ὅλον τὸν δρόμον ἐφαίνοντο παιδία συντρέχοντα καὶ κρυπτόμενα ὄπισθεν τῶν βάτων διὰ νὰ παρατηρήσωσι τὸν νεωστὶ ἐλθόντα· οἱ δὲ πατέρες αὐτῶν κατέλειπον τὰς δικελλας των ἵνα χαιρετίσωσι τὸν προστάτην, ὅστις ἀπέτεινεν εἰς καθένα φιλικοὺς λόγους, προειδοποίησίν τινα ἢ παραμυθίαν. Πόσον ἡ παρισινὴ ἡμῶν ζωὴ, ἔρημος ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους, μοὶ ἐφαίνετο μελαγχολικὴ παραβαλλομένη πρὸς τὴν ἀδιάκοπον συνάφειαν, δι' ἧς ὁ ξενίζων με καθίστατο σύμβουλος, στήριγμα, φίλος τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων ἀνθρώπων!

Ἀφ' οὗ περιεπατήσαμεν ἀνέτως, ὁ ὁδηγός μου μὲ ὡδήγησεν εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Ἄρνου ὅπως ἀπολαύσω θέαμα ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα οὐδέποτε λησμονοῦνται. Κατέναντι ἡμῶν οἱ λόφοι, πυκνοὶ ὡς ἀγέλη, ὑψοῦντο εἰς σχῆμα ἀμφιθεάτρου μέχρι τῶν κορυφῶν τοῦ Ἀπεννίνου· ἐφαίνοντο ὡς δώματα δώματα πρασιᾶς καὶ φυτῶν, ὅπου πάντα τὰ κλίματα ὑπῆρχον διαδοχικῶς· ἡ ἐλαία καὶ ἡ ἄμπελος ἀνέβαινον μέχρι τῶν καστανεῶν, αἱ καστανέαι καὶ οἱ λειμῶνες μέχρι τῆς κορυφῆς τῶν ἐλατῶν. Ἡ ἑσπέρα ἐπλησίαζεν, ὁ δὲ ἥλιος κατήρχετο ὄπισθεν τῶν βουνῶν τῆς Σιέννης· ἐθεωρήσαμεν αὐτὸν θαυμάζοντες, μέχρις οὗ ἡ τελευταία ἀκτὶς διελύθη εἰς χρυσῆν βροχὴν ὄπισθεν τῆς τελευταίας κορυφῆς. Ἐπανελθόντες εἰς τὴν οἰκίαν ἠρχίσαμεν πάλιν ζωηρότερον τὴν συνομιλίαν καθήσαντες περὶ λιτὴν τράπεζαν, καὶ κύριος οἶδε πόσον δρόμον διηνύσαμεν εἰς ὀλίγον διάστημα χρόνου. Εἰς ὀλιγώτερον δύο ὡρῶν διάστημα ἀνεσκευάσαμεν τὴν Εὐρώπην, ἠλευθερώσαμεν τὴν Ἰταλίαν, ἐθεραπεύσαμεν τὴν νόσον τῶν ἀμπέλων, ἀνεζωπυρήσαμεν εἰς ἁπάσας τὰς καρδίας τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐπλάσαμεν νέαν γενεὰν μεταξοσκωλήκων, ὅτε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ συνομιλία ἤρχισε νὰ μαραίνεται. Μετὰ τὸν κόπον ἡμέρας ὁλοκλήρου, ἣν διῆλθον ἔξω, ᾐσθανόμην τοὺς ὀφθαλμούς μου κλειομένους ἀκουσίως· ἐνίοτε μ' ἐφαίνετο ὅτι τὰ ὄμματοϋάλια τοῦ ξενίζοντός με ἐξέπεμπον κατ' ἐμοῦ διαπύρους ἀκτῖνας. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἐφημερίου, ἐξεγερθέντος πρὸ τῆς αὐγῆς, ἡ εὐχαρίστησις νὰ μὲ βλέπῃ

δὲν ἠδύνατο νὰ κατανικήσῃ τὸν κάματον συνομιλίας ἀρκετὰ μακρᾶς, καὶ μοὶ φαίνεται ὅτι ἀσμένως μοὶ ἐπέτρεψε νὰ ἀποσυρθῶ.

Μὲ ὡδήγησαν εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ καλούμενον δωμάτιόν μου, ὃν δὲ ἐντελὲς οἴκημα. Ἐν Παρισίοις ἡ φιλοξενία ἡμῶν εἶναι γλίσχρος καὶ ζηλότυπος· ἐξαντλεῖται ἡ μεγαλοπρέπεια ἡμῶν ἐὰν φυλάξωμεν ἐπὶ δύο ὥρας εἰς τὸ γεῦμα τὸν προσφιλέστατον τῶν φίλων. Ἐκεῖ εὗρον ὁλόκληρον πάτωμα δι' ἐμὲ μόνον· ἀντικάμαρα ὁμοιάζουσα αἴθουσαν σωματοφυλακῆς, ἀπέραντος αἴθουσα καὶ θάλαμος βασιλικός· ἐξανέστην κατὰ τῆς πολυτελείας αὐτῆς ἀλλ' ὁ ἐφημέριος ἐμειδία διὰ τὴν ἔκπληξίν μου.

«Ἰδού, ἔλεγεν, ἰδού. πῶς ἔζων οἱ Φλωρεντινοὶ τὸν καλὸν καιρὸν τῆς ἐλευθερίας! Οἱ Σαλβιάται ἔκτισαν τὴν ἐξοχικὴν αὐτὴν οἰκίαν, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ κάμαρα τὴν ὁποίαν ἡ περίφημος κόμησσα κατῴκει πρὸ δύο περίπου αἰώνων.

— Ποία περίφημος κόμησσα; ἠρώτησα.

— Ἐκείνη ἡ ὁποία τόσον ἐζήλευε τὸν ἄνδρα της, ἀπεκρίθη ὁ ἐφημέριος, ὥστε ἀνακαλύψασα τὸ ὄνομα ἀντιζήλου τινὸς γυναικός, ἁπλῆς ὑπηρετρίας, τὴν ἐδολοφόνησε μὲ μεγάλην γενναιότητα ἐπ' αὐτῇ καὶ μόνῃ τῇ ὑποψίᾳ καὶ ἔστειλεν εἰς τὸν ἄνδρα της τὴν κεφαλὴν τοῦ θύματος.

— Καὶ τί ἔκαμαν τὴν ἐρασμίαν αὐτὴν κόμησσαν;

— Ἦτο γυνὴ καὶ εὐγενής· ἠρκέσθησαν λοιπὸν περιορίσαντες αὐτὴν ἐδῶ· εἰς αὐτὴν τὴν κάμαραν ἐγεύθη ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη τὴν εὐχαρίστησιν τῆς ἐκδικήσεως, ἐὰν ἡ ἐκδίκησις ἦναι εὐχαρίστησις καὶ ἐὰν παρηγορῇ διὰ τὴν στέρησιν τῆς ἀγάπης.

— Ἐλπίζω, εἶπα γελῶν, ὅτι δὲν ἐπανέρχεται ποτέ.

— Ὄχι, ὑπέλαβεν ὁ οἰκοδεσπότης, μείνετε ἥσυχος. Εἰς τὸ καταφύγιον πτωχοῦ ἐφημερίου δὲν ὑπάρχει θέσις διὰ τὰ πάθη ἐκεῖνα τῶν ὡραίων γυναικῶν τοῦ τότε καιροῦ· κοιμηθῆτε ἐν εἰρήνῃ, ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν.

Μείνας μόνος παρετήρησα τὸ δωμάτιόν μου· ἦτο διεσκευασμένον κατὰ τὴν ἰταλικὸν τρόπον, δηλαδὴ ἁπλούστατα. Μεγάλοι τοῖχοι ἀσπρισμένοι δι' ἀσβέστου καὶ περιβεβλημένοι δι' ἀραβικῶν κοσμημάτων, μερικαὶ πολυθρόναι ἐκ ψιάθου, εἷς μικρὸς βενετικὸς καθρέπτης, συνεκρότουν ὅλον τὸν στολισμόν της. Ἐν τῇ ἐρημίᾳ ἐκείνῃ ὑψοῦτο μεγαλοπρεπῶς μεμονωμένη κλίνη, ἐξ ἐκείνων αἵτινες δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', κλίνη ὅπου ὁλόκληρος οἰκογένεια δύναται νὰ πλαγιάσῃ ἀνέτως. Ἡ μόνη δυσκολία ἦτο ν' ἀναβῇ τις χωρὶς κλίμακος, διότι ἦτο ὅσον πλατεῖα τόσον καὶ ὑψηλὴ καὶ ἐπεσώρευσαν ἀσυλλογίστως ἐπ' αὐτῆς μέγιστα ἀραβοσίτινα στρώματα. Βοηθούμενος ὑπὸ θρονίου κατώρθωσα ν' ἀναῤῥιχηθῶ ἐπὶ τῆς ἀπεράντου ταύτης κλίνης· ἐπλαγίασα μετ' ἀγαλλιάσεως, ναὶ μὲν ὀλίγον κουρασμένος, ἀλλ' εὐτυχὴς διὰ τὴν καλῶς δαπανηθεῖσαν ἡμέραν μου. Μόλις δὲ πλαγιάσας ἀπεκοιμήθην ὕπνον βαθὺν εἰς μόνους τοὺς κυνηγούς, τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς περιηγητὰς γνωστόν.

Β'.

Δὲν εἰξεύρω πρὸ πόσης ὥρας ἐκοιμώμην ὅτε εὑρέθην εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην ἥτις οὔτε ἀγρυπνία οὔτε ὕπνος εἶναι καὶ ὅπου καί τοι ὀνειρευόμενος ἔχεις γνῶσιν τοῦ ὀνείρου σου. Ἤμην ἐν Ἱσπανίᾳ εἰς Γρενάδαν κατὰ τὰς ὡραιοτέρας ἡμέρας τῆς νεότητός μου, καὶ ἤκουα τὴν μελῳδίαν τὴν ὁποίαν ἐραστής τις τετυλιγμένος ἐν τῷ μανδύᾳ του ἐμινύριζεν εἰς τὰς κιγκλίδας, αἵτινες τὸν ἐχώριζον ἀπὸ τῆς ἀπανθρώπου του φίλης. Μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἀνεγνώριζα τὰς βραδείας φωνάς, τὸν θρηνώδη ἦχον καὶ αὐτὰς τὰς λέξεις αἵτινες μὲ εἶχον μαγεύσει ἐν Γρενάδᾳ, ὅτε μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξυπνισθεὶς ὑπὸ ἀληθοῦς κρότου ἐνόησα ὅτι ἤμην εἰς Ἰταλίαν καὶ ὅτι ἐτραγῴδουν παρὰ τὴν οἰκίαν.

Πηδήσας ἀπὸ τῆς κλίνης ἔφθασα εἰς τὸ ἔδαφος χωρὶς νὰ συμβῇ δυστύχημα, καὶ εὑρὼν μετ' ὀλίγον τὸ παράθυρον τὸ ἤνοιξα. Ἡ νὺξ ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἡ σελήνη κεκαλυμμένη ὑπὸ μεγάλου νέφους τοῦ ὁποίου μόνοι οἱ κροσσοὶ ἦσαν περιάργυροι. Ἔτεινα τὸ οὖς· χορὸς ἀνδρῶν ὑπέψαλλε καὶ ἐτελείου ἐπῳδὴν τῆς ὁποίας δὲν διέκρινα τὰς λέξεις. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ χοροῦ ἀόρατος χεὶρ ἔπαιξεν εὐκόλως πρόασμα (ritournelle) ἐπὶ βιολίου· ἔπειτα φωνὴ ὑψιφώνου, φωνὴ καθαρὰ καὶ ὀξεῖα, ἐτραγῴδησε τοὺς ἑξῆς στίχους, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲ λέξις μὲ διέφυγε.

Dormi speranza mia, dormi speranza;
Dormi speranza mia, riposa e pensa.
Siamo pesati alla stessa bilancia,
Fra me e te c' è poca differenza.
Se lo potessi aver nel mio core,
Oh! che dolcezza il tuo sguardo d' amore!
Se lo potessi aver nel mio petto,
Oh! che dolcezza! il tuo sguardo diletto!

Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ εἴπω πόση ἀφέλεια καὶ πόση πρωτοτυπία περιείχοντο εἰς τὸ δημοτικὸν τοῦτο ᾆσμα· ὅσοι γνωρίζουσι τὰς μελῳδίας τοῦ Gordigiani δύνανται νὰ τὸ ἐννοήσωσι· διότι ὁ συγγραφεὺς εἶναι Τοσκάνος καὶ πολλάκις ἔγραψε μόνον ἐπιτηδείως ὅ,τι ἤκουσε τὴν νύκτα εἰς τὰς ἐξοχὰς τῆς Πιστοΐας. Ἀλλ' ὅ,τι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκφράσῃ τις, εἶναι ἡ μυστηριώδης γοητεία τῆς ἐρωτικῆς ἐκείνης φωνῆς, τὸ μίγμα ἐκεῖνο γλυκύτητος, λύπης καὶ πάθους, τὸ συγκινοῦν τὰς καρδίας καὶ ἑλκῦον σε ἄκοντα πρὸς τὸν ἄγνωστον ψάλτην. Δὲν ἤκουες τεχνίτην· ἤκουες περισσότερον, ἤκουες ἄνδρα καὶ ἄνδρα πάσχοντα.

Ὅτε ἡ φωνὴ ἔπαυσεν ὡς καὶ τὸ βιολίον, ὁ χορὸς ἐπανέλαβε τὴν ἐπῳδὴν, ἀνεγνώρισα δὲ ἦχον τὸν ὁποῖον εἶχον ἀκούσει ὀλίγας ἡμέρας πρότερον εἰς τοὺς δρόμους τῆς Σιέννης·

Chi v' amera, ben mio! se non v' am' io?
Chi m' amerà, se non mi amate voi? κτλ.

Πρὸς τίνα ἀπετείνετο ἡ νυκτερινὴ αὐτὴ συμφωνία; Εἰς τὴν οἰκίαν οὐδεμίαν γυναῖκα εἶδον εἰμὴ ἐπιστάτριάν τινα ὅσον οἷόν τε σεβασμίαν· καὶ συνήθως μετὰ τὰ πεντήκοντα ἔτη δὲν κάμνει τις τοὺς ἐραστὰς νὰ ἀγρυπνοῦν. Ἤμην ἆρά γε εἰς μαγευμένον παλάτιον; Μήπως ἀπετείνοντο εἰς τὴν σκιὰν τῆς κακῆς κομήσσης οἱ τρυφεροὶ ἐκεῖνοι ἦχοι, οἵτινες μὲ ἐπανέφερον εἰς τὸν καιρὸν τῶν ᾀοιδῶν (troubadours); Ὁ ἐρημέριος μ' ἔκρυψε κἀνὲν μυστήριον; Ἔκυψα πρὸς τὰ ἔξω προσπαθήσας, ἀλλ' εἰς μάτην, νὰ εἰσδύσῃ ὁ ὀφθαλμός μου εἰς τὸ σκότος, ὅτε αἴφνης παράθυρον ἤνοιξεν ἀποτόμως ὑπὲρ τὸ ἰδικόν μου.

— Gentimia! ἀνέκραξε φωνὴ ὀξεῖα καὶ τρέμουσα, πότε θὰ τελειώσῃ ἡ χάβρα σας, παληότουρκοι, δὲν θ' ἀφήσετε τοὺς τιμίους ἀνθρώπους νὰ κοιμηθοῦν;

— Μὴ θυμόνῃς, μὴ θυμόνῃς, μητέρα! ἀπεκρίθη φωνή τις. Ἐὰν ἡ νέα κοιμᾶται, εἰπέ την δύο λέξεις διὰ νὰ ἐξυπνήσῃ· κοιμᾶται κἀνεὶς ποτὲ ὅταν ὁ ἀγαπητικός σου εἶναι ἐδῶ καὶ σὲ χαιρετᾷ μὲ ἓν rispetto.

— Κρύψου, γρηά, ἐφώνησε αὐθάδης τις, θέλομεν τὸ νέον τριαντάφυλλον.»

Οὐδεμία ἀπόκρισις ἐδόθη· ἀλλὰ βοηθούμενος ὑπὸ ἀκτῖνος τῆς σελήνης, εἶδον διερχομένην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἀργυροειδῆ λάμψιν φέγξασαν ὡς ἡ ἀστραπή· ἔπειτα ἤκουσα τὸν κρότον ὕδατος καταπίπτοντος. Ἡ ἐπιμελήτρια ἀπεκρίνετο διὰ πεζοῦ λόγου εἰς τὴν ποίησιν τοῦ ἐραστοῦ. Φωνὴ δὲ ἱλαρὰ ἀνήγγειλεν αὐτῇ ὅτι ἡ ἐκδίκησίς της ἀπέτυχεν· ὅθεν ἔκλεισε τὸ παράθυρόν της, νέας ἐξερευγομένη ὕβρεις καὶ ἀτελευτήτους ἀπειλὰς καὶ προευοδουμένη ὑπὸ εἰρωνικῶν εἴτε καὶ αὐθάδους γέλωτος.

Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐν τούτοις τὸ πᾶν ἐσίγησεν. ἀνέβην πάλιν εἰς τὴν κλίνην μου, ὑποπαγωμένος ὑπὸ τῆς δρόσου τῆς νυκτὸς καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ. Εἶχα ἀκούσει τὸν δράκοντα τοῦ οἰκήματος· ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει δράκων χωρὶς χρυσοῦν μῆλον, δὲν ὑπάρχει ἐπιμελήτρια χωρὶς βασιλοποῦλαν. Πῶς ν' ἀνακαλύψω τὸ μυστικόν; Αὐτὸ ἐσκεπτόμην μὴ δυνάμενος νὰ κοιμηθῶ, γυρίζων ὡς ὁ δῖος Ὀδυσσεὺς ἐπὶ τῶν βοείων δερμάτων του, καὶ προξενῶν ὑπὸ τὸ σῶμά μου τριγμὸν τοῦ ἀραβοσίτου, ὅτε καθ' ἣν στιγμὴν ἀνεύρισκα τὸν ὕπνον, ἤκουσα τόνον κιθάρας· φωνὴ δὲ τραχεῖα καὶ βαρεῖα ἤρχισε νὰ ψάλλῃ τοὺς ἑξῆς στίχους.

Ἐὰν ἤμην κύριος τῆς καλλονῆς, ἐὰν ἤμην κύριος τῶν θησαυρῶν τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, ὅλη μου ἡ ἐπιθυμία ὅλη μου ἡ χαρὰ θὰ ἦτο νὰ σὲ στολίσω μ' αὐτά. Καὶ ἤθελα νὰ ἔχω εἰς τὴν ἐξουσίαν μου τὸν ᾅδην, διὰ νὰ σὲ κλείσω τὰς πύλας του, τὸ πουργατώριον διὰ νὰ γλυκύνω τὰ δεινά σου. Καὶ ἂν μ' ἐδίδοντο οἱ οὐρανοὶ θὰ ὑπήγαινα εἰς τὸν παράδεισον νὰ σ' εὕρω θέσιν πλησίον μου. Χωρὶς σοῦ δὲν θέλω τὸν παράδεισον. Τί θέλεις νὰ κάμω χωρὶς σοῦ;

Εἶναι βεβαίως λαμπρὸν πρᾶγμα μία νυκτερινὴ μελῳδία καὶ δι' ἁπλοῦν παρατηρητήν· δύο ὅμως εἶναι παρὰ πολλαὶ διὰ ξένον κατάκοπον καὶ νυστάζοντα. Ὥστε περιέμενα ἀνυπομόνως ν' ἀνοιχθῇ τὸ παράθυρον καὶ νέος κρουνὸς νὰ μ' ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν ἀδιάκριτον· ἀλλ' ὅλα ἔμειναν σιγῶντα· ἡ ἐπιμελήτρια ἐκοιμᾶτο· φοβοῦμαι μάλιστα μήπως καὶ ἦτο μαγευμένη.

Τὴν σιωπὴν αὐτὴν ἐξέλαβεν ὁ ψάλτης ὡς ἐνθάρρυνσιν καὶ ἤρχισε νὰ πλήττῃ τὴν κιθάραν του διὰ νὰ ἐξαναρχίσῃ.

Ἡ ὑπομονή μου ἐξηντλήθη τότε. Δὲν ἐνόουν τί περισσότερον ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ ἀκόμη εἰς τὴν φίλην του ὁ διαθέσας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ τὸν κόσμον καὶ τὸν ᾅδην καὶ τὸν παράδεισον· ἔπειτα, νὰ τὸ ὁμολογήσω, μὲ εἶχε καταλάβει ἀντιπάθεια πρὸς τὸν ψάλλοντα. Ἦτο βαθύφωνος καὶ εἰς τὸ θέατρον, τὸ ὁποῖον, ὡς λέγουσιν, εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς κοινωνίας, εἶδα πάντοτε ὅτι ὁ βαθύφωνος εἶναι ἢ τέρας ἢ τύραννος. Ὅλας τὰς κακίας εἰμπορεῖ τις νὰ περιμένῃ ἀπὸ ἄνθρωπον τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ καταβαίνει εἰς τὸ γά. Ἄλλως τε ἦτο φανερὸν ὅτι ἡ γραῖα ἦτο συνένοχος καὶ ὅτι ὑπῆρχε νέα ἡρωῒς αἰσχρῶς θυσιαζομένη.

« Ἦλθεν ἡ ὥρα, ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν, νὰ παραστήσω τὸν Δὸν Κισῶτον, ἐκδικούμενος τὴν ἀθωότητα καὶ τὴν ὡραιότητα, σώζων δ' ἐνταὐτῷ τὴν ἐπίλοιπόν μου νύκτα. »

Ἡ ἐπιμελήτρια μ' εἶχε διδάξει πῶς ἀποτρέπονται καὶ ἐκδιώκονται οἱ ἐρωτικοὶ δαίμονες καὶ εἶχα παρατηρημένην μεγάλην λάγυνον εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ δωματίου· ἤνοιξα σιγὰ τὸ παράθυρον καὶ λαβὼν ἀμφοῖν χεροῖν τὴν μαγικὴν λάγυνον, ἐξεσφενδόνισα τὸ ὕδωρ ὁλόκληρον.

Καὶ δὲν τὸ ἤκουσα μὲν πίπτον, ἀλλὰ τρομερὰ ὕβρις μοὶ ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ μαγεία εἶχεν ἐπιτύχει. Βεβαίως τὸ ὄργανον θὰ ἐβράχη. Ἤσυχος καὶ εὐχαριστημένος ἐπανῆλθον εἰς τὸ στρῶμά μου καὶ τώρα πλέον μοὶ ἐπετράπη νὰ κοιμηθῶ μέχρις οὗ ἡ φωνὴ τοῦ ἀλέκτορος καὶ αἱ πρῶται τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες μὲ εἰδοποίησαν ὅτι ἦτο καιρὸς νὰ σηκωθῶ.

(Ἕπεται συνέχεια.)

Σ.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

—ooo—

— Ψῦχος ἐπαισθητὸν, ἰδοὺ τὸ πρῶτον καὶ σημαντικώτατον νέον.—Ἔπειτα;—Ἔπειτα . . . γλυκὺς καὶ ἴσως θερμὸς καιρός . . . χιὼν εἰς τὸν Ὑμηττὸν, εἰς τὴν Πεντέλην καὶ εἰς ὅλα τὰ περιτειχίζοντα τὰς Ἀθήνας ὄρη. — Τί; αὐτὰ μόνον ἔχεις νὰ ἀναγγείλῃς σήμερον; — Περίμενε δά! καθαρὸς οὐρανὸς, λαμπρὸς ἥλιος καὶ νέα σελήνη, ἥτις σήμερον εἶναι πλέον πανσέληνος. — Αὐτὰ ὀλίγον μ' ἐνδιαφέρουσιν. — Ἂν θέλῃς ἄλλα, ἄκουσε. Οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους, ἅμα ἰδόντες τὸν καλὸν καιρὸν, ἔσπευσαν νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὴν ἐκ τοῦ προχείρου ἐπισκευασθεῖσαν ἀποθήκην τοῦ διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ βουλευτηρίου ὑλικοῦ. Εἶναι δὲ ἡ ἀποθήκη αὕτη ἐκ τοῦ εἴδους ἐκείνων τῶν οἰκοδομῶν τῶν καλουμένων *μακρυναρίων*, καὶ ἀμφιβάλλω ἂν ἐκτίσθη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀκουστικῆς, ὡς μὴ παρευρεθεὶς εἰς τὴν ἔναρξιν τῶν συνεδριάσεων, ὅπου ἦτο ἄπειρον πλῆθος. Πιστεύω ὅμως ὅτι ἐπέτυχεν ὅσον καὶ ἡ ἀναβαθρα τοῦ Βαρβακείου, ἡ ἀναγκάζουσα τοὺς μαθητὰς ν' ἀναβαίνωσιν ἀνὰ δύο.—Ὀλίγον μὲ μέλει διὰ τὴν ἀναβάθραν τοῦ Βαρβακείου· καλλίτερον θὰ ἦτο ν' ἀναμασσήσῃς ἐκ νέου περὶ τῶν καταβοθρῶν τῶν ἀττικῶν ὁδῶν, ὅπου βυθίζεσαι ὁλόκληρος εἰς τὴν λάσπην. Ἡ ὁδὸς Ἀδριανοῦ, ἀπὸ τοῦ στρατῶνος μέχρι τοῦ Ἁγίου Φιλίππου, κατέστη ἀδιάβατον ἕλος καὶ μετ' οὐ πολὺ θ' ἀναγκασθῶμεν νὰ τὸ ἀποξηράνωμεν ὅπως τὴν Κωπαΐδα. Ἡ δὲ ἀτελεύτητος ὁδὸς Σόλωνος παρέχει οὐ μικρὰς δυσχερείας, ἀνωφερείας καὶ κατωφερείας εἰς σχῆμα κυμάτων. Ἡ κορυφὴ τῶν πέραν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς οἰκιῶν εἶναι ἐξακολούθησις τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἄνω μέρους τῆς ὁδοῦ, ἐφ' οὗ εἶναι ἐκτισμένη ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ, ὥστε μακρόθεν φαίνεται ὅτι μέλλεις μετ' ὀλίγον νὰ περιπατήσῃς ὡς ἄλλος ὑπνοβάτης, ἐπὶ στεγῶν. Ἀλλ' αὐτὰ, ἀντὶ νὰ τὰ εἴπῃς σὺ, τὰ εἶπα πλέον ἐγώ . . . Ἂν εἶχες πνεῦμα θὰ διηγεῖσο εἰς τοὺς ἀναγνώστας σου πῶς εἰς τὰ προϋπάρχοντα εἴδη γάμου προσετέθη καὶ τέταρτον, πατριωτικὸς γάμος, πῶς τὸ εἰς τὸν μνηστὸν προωρισμένον ἐργόχειρον δὲν φθάνει πάντοτε εἰς χεῖράς του, πῶς Σμυρναῖος σαλεποπώλης δύναται νὰ ψηφοφορήσῃ ἀντὶ Θρακὸς *χαλιβαζῆ*. . . .—Ἐν τούτοις ἐλησμόνησες τὸ κυριώτερον. . . τὰ δῶρα τῆς πρώτης τοῦ ἔτους.—Ὅ,τι ἤρχοντο εἰς τὰ χείλη μου. Αἴ λοιπόν..—Δῶρα καὶ εἰς τὰ χείλη σου θὰ ἔλθουν καὶ εἰς τὰς χεῖρας καὶ εἰς τὰ θυλάκια· ἀλλὰ δὲν συλλογίζεσαι καὶ τὰς ταλαιπώρους καὶ πτωχὰς οἰκογενείας; Ἐν ᾧ σὺ ἡδύνεις τὴν γεῦσίν σου διὰ πεπηγμένων καστάνων καὶ τακερῶν τραγημάτων (bonbons fondants) τοῦ Παυλίδου πότε ἔγινεν ἐν Ἀθήναις, ἐν πρωτευούσῃ 50,000 κατοίκων, πότε ἔγινε, λέγω, ἔρανος ὑπὲρ τῶν πτωχῶν πότε λαχεῖον, πότε πώλησις ὑπὲρ τῶν γυμνῶν καὶ ἀνυποδήτων, πότε παράστασις θεατρική, πότε συνηνώθησαν αἱ ἰδιωτικαὶ δυνάμεις ὑπὲρ τῶν ἀναξιοπαθούντων; πότε; Καταβίβασε τὸν τόνον καὶ θὰ ἔχῃς τὴν ἀπόκρισιν . . .Ποτέ! Καὶ ὅμως εἰς πόσας ματαίας δαπάνας δαπανώμεθα ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες! αἱ γυναῖκες μάλιστα! Ἓν ἄνθος ἂν ἐστέρει τὸν πέτασόν της ἑκάστη κυρία, αὐτὴ μὲν θὰ ἐφαίνετο ὀλιγώτερον ἄσχημος, θὰ συνηθροίζετο δὲ ἄξιον λόγου ποσὸν διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐθερμαίνοντο καὶ θὰ ἐψωμίζοντο πολλαὶ δυστυχεῖς οἰκογένειαι. Ἢ καὶ ἂς μὴ στερηθῇ τοῦ ἄνθους, ἂς ἐργασθῇ ὀλίγον ὑπὲρ τῶν πτωχῶν. Ἂν πεντήκοντα κυρίαι κεντήσωσιν ἀπὸ ἓν ἐργόχειρον, εὐθὺς διὰ λαχείου συναθροίζουσι τοὐλάχιστον χιλίας δραχμάς. Πόσῳ δὲ πλειοτέρας διὰ πωλήσεως; Συνέρχονται πέντε ἓξ κυρίαι καὶ ἀποφασίζουσι νὰ ἐνεργήσωσι πώλησιν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν· καὶ αὐταὶ μὲν μετὰ τῶν φίλων εἴτε ζωγραφοῦσιν, εἴτε κεντοῦσιν, εἴτε πλέκουσιν, εἴτε ῥάττουσί τι, παρὰ δὲ τῶν ἐμπόρων ἀγοράζουσιν ἢ εἰς μετριωτέραν τιμὴν, ἂν ὁ ἔμπορος τύχῃ φιλελεήμων, ἢ εἰς τὴν ἀληθῆ. . . συνήθη δηλαδὴ τιμήν. Καὶ εἰς μὲν τὰ ἴδια ἑαυτῶν ἔργα ὁρίζουσι μεγάλην τιμὴν εἰς δὲ τὰ ἀγορασθέντα διπλασίαν. Ἔπειτα ὁρίζουσιν αἴθουσάν τινα ἢ κῆπον, ὅπου ἑκάστη Κυρία, ἐνώπιον τραπέζης καθημένη, πωλεῖ ὡς ἀληθὴς ἔμπορος εἰς τοὺς εἰσερχομένους, διὰ προσκλήσεων καὶ ἀγγελιῶν εἰδοποιηθέντας, ὅ,τι ἂν θέλωσιν. Οἱ καθολικοὶ καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι τοιαύτας πωλήσεις καθ' ἡμέραν ἐνεργοῦσιν εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν πατρίδας, οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν πτωχῶν ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν σχολείων αὐτῶν. Ἡμεῖς δὲ οἱ τὴν μόνην ἀληθινὴν ὀρθόδοξον θρησκείαν πρεσβεύοντες, πόσον εὔκολα λησμονοῦμεν τὸ θεῖον ῥητὸν «ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεῷ.» Ἢ μήπως διὰ μόνης τῆς ἀτάκτου εἰς τὰς ἐκκλησίας φοιτήσεως καὶ τῆς αἰωνίου τοῦ πλησίον κακολογίας ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ κληρονομήσωμεν τὴν αἰώνιον βασιλείαν; Εἰς τοὺς παρ' ἡμῶν περιπαιζομένους πολλάκις Φράγκους, ἡ μουσικὴ, ὁ χορὸς καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ δῶρα διὰ τῶν ὁποίων ἐπροίκισεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς χρησιμεύουσιν εἰς δόξαν καὶ τιμὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ πῶς ἄλλως δυνάμεθα νὰ εὐχαριστήσωμεν τῷ Θεῷ, εἰμὴ ἀγαθὰ ἔργα πράττοντες; — Βλέπω ὅτι ἔχεις ὄρεξιν νὰ μετασχηματίσῃς τὰ *ποικίλα* εἰς διδαχήν· σὲ συμβουλεύω λοιπὸν πρὸς τὸ συμφέρον σου νὰ μὴ ἀποκοιμίζῃς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς συνδρομητὰς τῆς *Πανδώρας*· τοῦτο μόνον δύνασαι νὰ προσθέσῃς ἀφόβως, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν συνεστήθησαν πρὸ ἔτους περίπου φιλανθρωπικαὶ ἑταιρίαι, χάρις εἰς τὴν εὐσεβῆ πρόνοιαν τῆς Κυρίας Λουκίας Καραθεοδωρῆ καὶ τῶν ἀξίων αὐτῆς

θυγατέρων, καὶ οὐ μόνον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀλλὰ καὶ ἐν Χαλκηδόνι καὶ Χάλκῃ. Ὅπως δήποτε ὅμως ἄφες σήμερον αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον, διότι αἱ τελευταῖαι τοῦ Δεκεμβρίου ἡμέραι εἶναι μὲν ἡμέραι μετανοίας διὰ τοὺς μεταλαμβάνοντας τὰ Χριστούγεννα, ἀλλὰ μᾶλλον ἡμέραι εὐθυμίας καὶ δώρων, καὶ βεβαίως ἡ διδαχή σου καί τοι σοφὴ δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀρεστοτάτων. — Καὶ μήπως τὰ ἄλλα δῶρα εἶναι ἀρεστά; κατ᾽ ἐμὲ δωρεὰ καὶ ἀγοραπωλησία ἢ ἀνταλλαγὴ εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό· διότι ὁ διδῶν δῶρον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λαμβάνει ἄλλο παρὰ τοῦ λαβόντος· καὶ συνήθως, ὁ λαβὼν πρῶτος, ἀναγκάζεται νὰ δώσῃ εἰς τὸν δόντα ἀκριβώτερον ἐκείνου δῶρον. Ὥστε οὐδὲν ὑπάρχει φορτικώτερον τοῦ δώρου πρᾶγμα. Μόνα τὰ δῶρα γερόντων πρὸς παῖδας, γονέων πρὸς τέκνα εἶναι ἀληθῆ δῶρα· καὶ πάλιν ὅμως ζητεῖται ἀμοιβή, ἡ κατὰ τὰ μαθήματα ἐπιμέλεια, ἀμοιβὴ πολλάκις δύσκολος. Ὅθεν συνήθως τὰ δῶρα αὐτὰ εἶναι βιβλία. Ἀλλ᾽ ἐν Ἑλλάδι δυσκόλως εὑρίσκει τις παιδικὰ βιβλιάρια καὶ ἀναγκάζονται οἱ γονεῖς ν᾽ ἀγοράζωσιν ἀγγλικὰ ἢ γαλλικά, τὰ ὁποῖα οἱ παῖδες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν ἐννοοῦσιν. Ἐφέτος μόνον δύναταί τις νὰ δώσῃ τοιοῦτον ἑλληνικὸν δῶρον τὴν *Φιλόστοργον μητέρα*, συγγραμμάτιον πρό τινος ἐκδιδόμενον καὶ ἀπαρτίζον ἤδη ἠθικώτατον τόμον.

Ἐνθυμήθητε τὰς πλατεῖας τῆς παρελθούσης α΄. Ἰανουαρίου. Ἐφέτος βεβυθισμένοι ὅλοι εἰς τὰ πολιτικά, εἰς ὄνειρα, ἐλπίδας καὶ προσδοκίας ἀμφιβάλλω ἂν θ᾽ ἀκούσωμεν τόσην εὐθυμίαν. Ἄλλως τε πολλαὶ κυρίαι καὶ οὐκ ὀλίγοι κύριοι φοβοῦνται τώρα τοὺς νυκτερινοὺς περιπάτους, ἂν καὶ οἱ ἐθνοφύλακες φυλάττομεν κάλλιστα καθ᾽ ἑσπέραν ὡς καὶ οἱ ἀστυνομικοὶ κλητῆρες· διότι γίνονται μέν τινες *βίαιαι ἀπαγωγαί*, γίνονται δὲ καὶ μικρὰ ποῦ καὶ ποῦ ἀτακτήματα. Ἀλλὰ πρῶτον, τὰς ἀπαγωγὰς εἰς τὰς χεῖρας τῶν γυναικῶν ἔγκειται νὰ τὰς καταστήσωσιν ἀπὸ *βιαίων ἑκουσίας*· ἔπειτα ἂς μιμηθῶσιν αἱ μὲν τὰς Ἀγγλίδας, οἱ δὲ τοὺς Ἄγγλους. Ἐν Λονδίνῳ πρό τινος καιροῦ αἱ γυναῖκες ἐξέρχονται ὡπλισμέναι διὰ συρίστρας ἀργυρᾶς, ἀναγκαίας πρὸς εἰδοποίησιν τῶν ἀστυνομικῶν κλητήρων. Τὸ ἀθυρμάτιον τοῦτο ἐπλούτισε τὴν σήμερον πολλοὺς χρυσοχόους, καταστὰν στολίδιον τοῦ συρμοῦ ὡς τὰ βραχιόνια, τὰ δακτυλίδια, αἱ πόρπαι κτλ. Ὁ δὲ κίνδυνος εἶναι ὁ τοῦ πνιγμοῦ, διότι ὑπάρχει ἐν Λονδίνῳ ἑταιρία πνικτῶν τῷ ὄντι ἐπίφοβος. Διὰ δὲ τοὺς δειλοτέρους τῶν ἀνδρῶν κατεσκευάσθησαν λαιμοδέται καὶ χειρόκτια ἀκιδωτὰ (armés de pointes), χειρόκτια μολυβδωτά, πλὴν τῶν revolver καὶ ἄλλων ἀμυντικῶν καὶ ἐπιθετικῶν ὅπλων.

Καὶ ὅμως αἱ Κυρίαι δὲν ἐφοβήθησαν καλῶς ποιοῦσαι νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὸν διὰ τὴν α΄. τοῦ ἔτους (ν. ε.) χορὸν τοῦ Γάλλου πρέσβεως, ὅπου δὲν ἔλειπον καὶ Ἀχαιΐδες οὐκετ᾽ Ἀχαιοὶ καὶ ὅπου ἐχόρευσαν μέχρι τῆς 3ης μετὰ τὸ μεσονύκτιον παιανιζούσης τῆς μουσικῆς τῆς ἐν Πειραιεῖ γαλλικῆς ναυαρχίδος· ἐπέστρεψαν δὲ ἥσυχοι καὶ ἀνενόχλητοι χάρις εἰς τὰς δικαίας προφυλάξεις τῆς ἀρχῆς καὶ εἰς τὰς μεγάλας, πολλὰς καὶ ἐφίππους περιπόλους. Πρὸ τῆς δευτέρας αὐτῆς συναναστροφῆς τοῦ πρέσβεως τῆς Γαλλίας ἤτοι τὴν παρελθοῦσαν τρίτην εἶχε δοθῇ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως γεῦμα τῷ Κ. Elliot, ὅπου πλὴν τῶν διπλωματῶν ὀλίγαι ἄλλαι οἰκογένειαι παρῆσαν.

— Τάκ, τάκ.

— Τίς εἶ;

— Τυπογράφος.

— Δὲν ἐτελείωσα.

— Ἀλλὰ τὸ φύλλον πρέπει νὰ τελειώσῃ ἀπόψε.

— Αἴ λοιπόν, πάρε ὅ,τι ἔχω.

Σ.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1863.

Ἡ *Πανδώρα* οὔτε ἐτάχθη ἐπὶ δεκατριετίαν οὔτε σήμερον τάσσεται μετὰ τῶν φιλοπολέμων ἢ ἐμπολέμων ὀργάνων τοῦ περιοδικοῦ τύπου. Καί τοι ἔχουσα ἰδίαν γνώμην, κατεδίωξεν ὅμως ἀπαρέγκλιτος τὸν φιλολογικὸν αὐτῆς ἐκλεκτισμόν, χαίρουσα μὲν ὅτι ἀναῤῥιπίζει εἰρηνικῶς τὸν γαλήνιον ἔρωτα τῆς προόδου, ἀποφεύγουσα δὲ νὰ ἐξάπτῃ τὰ πάθη διὰ ῥητορικῶν ἀποστροφῶν καὶ φλογερῶν ὑποτυπώσεων. Ἐπικρίνουσα τὰ ἐκδιδόμενα συγγράμματα ἀπέσχεν εὐλαβῶς πάσης προσωπικῆς ἐπιθέσεως, καὶ μετ᾽ εὐσχημοσύνης ἐξήλεγξε τὰ κατ᾽ αὐτὴν ἡμαρτημένα. Ἀλλὰ καὶ λοιδορηθεῖσα « ἐσκόπευσεν ἀκριβῶς μή τι αὐτῇ πέπρακται τῆς λοιδορίας ἄξιον· πεισθεῖσα δὲ ὅτι οὐ πέπρακται, καπνὸν καὶ ἄνεμον τὴν λοιδορίαν ἐνόμισε.» Διὸ καὶ νὰ καυχηθῇ τολμᾷ μετὰ τοῦ Γάλλου ποιητοῦ ὅτι·

«aucun fiel n'a jamais empoisonné sa plume.»

Ἀλλ᾽ ἡ *αὐταπάρνησις* αὕτη, ὡς κακοζήλως λέγεται καὶ κακοζηλότερον ἐνεργεῖται σήμερον, δὲν φθάνει μέχρις ἀναλγησίας περὶ τῶν καιριωτάτων γεγονότων τῆς καθ᾽ ἡμᾶς ἱστορίας· διότι ἔμφυτον ἔχουσα καὶ αὐτὴ τὸ αἴσθημα τῆς ἰδίας συντηρήσεως, ὀφείλει νὰ μεριμνᾷ περὶ τῶν μεγάλων συμφερόντων τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Καὶ ὅτε βομβοῦσι περὶ αὐτὴν ἀλαλαγμοὶ ἀναστατώσεων, ὅτε τὸ ἔδαφος σείεται ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς ἢ κυματίζεται λάβρος ἡ σημαία τῆς διχοστασίας, σκιρτᾷ ἢ θορυβεῖται, ἐνθου-

σιᾷ ἢ ἀγανακτεῖ, καὶ εἰ καὶ φιλήσυχος ἀγωνίζεται ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν ἑλληνικὴν αὐτῆς φωνὴν, μήποτε συμμιγνυομένη μετὰ τῶν πολλῶν ἄλλων, ἐπαυξήσῃ τὴν βαβυλωνίαν τῶν δοξασιῶν, τῶν προτάσεων, τῶν ἀξιώσεων καὶ τῶν συμβουλῶν.

Ἐὰν ἄρα ἐνδίδουσα εἰς τὰς πολλὰς καὶ ἀλλεπαλλήλους αἰτήσεις τῶν μακρὰν τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἀναγνωστῶν αὐτῆς ἐπιχειρῇ τὴν δημοσίευσιν εἰδήσεων, θέλει φροντίσει νὰ μὴ ἐπιφέρῃ ἰδίας κρίσεις, ἢ ἐπιφέρουσα νὰ διατυποῖ αὐτὰς ὅσον ἔνεστιν ἀπαθεῖς. Ἀλλὰ καὶ «τὰς ἐκ πάθους τινὸς ἢ πολιτικῆς ἀνάγκης ἐπιτρεχούσας ταῖς πράξεσιν ἁμαρτίας καὶ κῆρας, ἐλλείμματα μᾶλλον ἀρετῆς τινος ἢ κακίας πονηρεύματα νομίζουσα, οὐ πάνυ προθύμως ἐναποσημανεῖ τῇ ἱστορίᾳ καὶ περιττῶς». Τὴν συζήτησιν καὶ τὴν πάλην ἀποφεύγει ὑποχωροῦσα εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος ἐφημεριδογράφους, ἀπὸ τῆς φιλοπάτριδος γραφίδος τῶν ὁποίων ἐξήρτηται τῆς οἰκουμένης ἡ διατάραξις ἢ ἡ εἰρήνη.

* * *

Ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Ἀγγλίας Κ. Ἔλλιοτ ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας, ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ μὲν ἡγεμονόπαις Ἀλφρέδος δὲν δέχεται τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ ἀγγλικὴ κυβέρνησις θέλει προθύμως χορηγήσει πᾶσαν συνδρομὴν πρὸς εὐδόκιμον ἀποκατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Προσέθετο δὲ ὅτι ἡ Ἀγγλία παραχωρεῖ καὶ τὰς ἑπτὰ νήσους τοῦ Ἰονίου Κράτους, ἐὰν ἡ Ἑλλὰς τηρήσῃ, ὡς καὶ μέχρι τοῦδε, τὸ αὐτὸ εἶδος τῆς Κυβερνήσεως, ἤτοι συνταγματικὴν μοναρχίαν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην διακοίνωσιν δὲν ἀπεθαῤῥύνθη τὸ κοινόν· ὅθεν οὐ μόνον ἐπανέλαβε πανηγυρικώτερον τὰς διαδηλώσεις, ἀλλὰ καὶ φρονεῖ ὅτι μετὰ τὴν διαλογὴν τῶν ψήφων, πρέπει νὰ σταλῇ πρεσβεία εἰς Ἀγγλίαν κομίζουσα τὴν εἴδησιν τῆς ἀναγορεύσεως.

* * *

Ὡς ἄριστον ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος προτείνει ἡ Ἀγγλία, τῇ συναινέσει καὶ τῶν ἄλλων δύο Δυνάμεων, τὸν πατέρα τοῦ Βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας Φερδινάνδον, ἀντιβασιλεύσαντα ἄλλοτε ἐν Λισσαβόνῃ, καὶ καλῶς κυβερνήσαντα. Λέγεται δὲ χρηστὸς βασιλεὺς, διότι καὶ υἱὸς καὶ σύζυγος καὶ πατὴρ χρηστὸς ὑπῆρξε· χῆρος δὲ ὢν καὶ μὴ ἔχων κληρονόμους πλὴν τοῦ ἀνωτέρω βασιλέως, θέλει ἀναγκασθῆ νὰ ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον εἴποτε ἀναβῇ εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον. Ἐν τοσούτῳ διεδόθη ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ βασιλεύσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῆς φήμης αὐτῆς ἡ πρότασις δὲν εὗρεν ὑποδοχήν. Τινὲς μάλιστα δοξάζουσιν ὅτι τοῦ Ἀλφρέδου μὴ δεχομένου, προτιμητέα ἡ δημοκρατία. Τοῦτο φέρει κατὰ νοῦν ὅ,τι «πρὸς τὸν ἀξιοῦντα δημοκρατίαν ποιεῖν,» ἀπεκρίθη ποτὲ ὁ νομοθέτης τῆς Σπάρτης· «Σὺ γὰρ, ἔφη, πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν.» Ἀλλ' εἶχεν οἰκίαν ὁ ἀξιῶν δημοκρατίαν; τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἐρωτήσῃ πρὸ τῆς ἀποκρίσεως ὁ Λυκοῦργος.

* * *

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐθνοφυλακῆς παρῃτήθη, διαφωνῶν, ὡς λέγεται, πρὸς τὴν κυβέρνησιν· κατηργήθη δὲ ἡ θέσις αὐτοῦ.

* * *

Ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐνιδρύθη μὲν τὴν 10 τοῦ λήξαντος, διὰ τὴν ἀπουσίαν ὅμως πολλῶν πληρεξουσίων συνεκροτήθη μετά τινας ἡμέρας. Αἱ κατὰ τὰς πρώτας συνεδριάσεις πράξεις αὐτῆς τιμῶσι τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ ἔθνους, διότι ἀπεβλήθησάν τινες παρανόμως ἐκλεχθέντες.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΑΛΥΣΙΔΩΤΟΣ ΘΩΡΑΞ. — Ὁ Ναπολέων συνείθιζε νὰ φορῇ ὑπὸ τὰ ἐνδύματά του ἀλυσιδωτὸν θώρακα τὸν ὁποῖον σπανίως ἀπεδύετο.

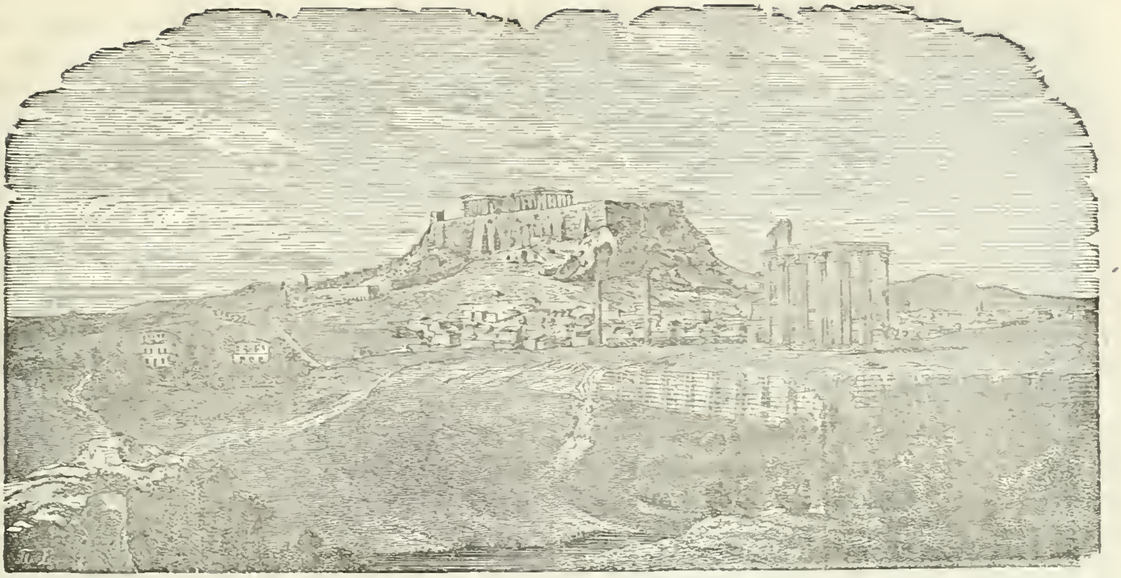
Μέλλων ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Βέλγιον, ἔκρινε καλὸν οὐδένα τρόπον νὰ παραλείψῃ ὅπως ἀποφύγῃ τοὺς κινδύνους, δι' ὧν τὸν ἠπείλει ἡ συμμαχία τῆς Εὐρώπης ὁλοκλήρου.

Μετεπέμψατο λοιπὸν ἐπιτήδειόν τινα ἐργάτην, τοῦ ὁποίου ἤκουσεν ἐπαινουμένην τὴν ἱκανότητα, καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ἂν ἦτο ἄξιος νὰ κατασκευάσῃ θώρακα ἀλυσιδωτὸν ἀρκετὰ ἰσχυρὸν, ὥστε ν' ἀντέχῃ εἰς παντὸς εἴδους ὅπλα. Κατανεύσαντος δὲ τοῦ ἐργάτου, ὁ Ναπολέων ἠρώτησε τὴν τιμὴν, ἥτις ὡρίσθη εἰς 18,000 φράγκων.

Τὴν τεταγμένην ἡμέραν ὁ ἐργάτης φέρει τὸν θώρακα. Ὁ δὲ Βοναπάρτης, ἀντὶ νὰ τὸν δοκιμάσῃ, ἐξετάζει αὐτὸν ταχέως καὶ προστάσσει εἰς τὸν ἐργάτην νὰ τὸν ἐνδυθῇ· τούτου δὲ γενομένου, λαμβάνει δύο πιστόλια. «Ἂς ἴδωμεν, λέγει, ἂν ὁ θώραξ αὐτὸς ἦναι ἀσφαλὴς, ὡς ὑπεσχέθης,» καὶ πυροβολεῖ κατὰ τῆς καρδίας· ὁ θώραξ ἀντέχει. — «Γύρισε.» Ἡ δευτέρα σφαῖρα προσβάλλει τὴν ῥάχιν ἄνευ βλάβης.

Ὁ ταλαίπωρος ἐργάτης ἡμιθανὴς ὑπὸ φόβου ἐνόμιζεν ὅτι ἐτελείωσεν ἡ δοκιμασία, καὶ δικαίως· ἀλλ' ὁ Ναπολέων ὁπλίζεται διὰ κυνηγετικοῦ πυροβόλου καὶ πυροβολεῖ πρῶτον μὲν κατὰ τοῦ στομάχου, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ τῶν ὤμων τοῦ μάρτυρος· εὐτυχῶς ὁ θώραξ μένει ἀκέραιος καὶ προστατεύει τὸν τεχνουργήσαντα κατὰ τῆς σκληρᾶς καὶ παραδόξου δοκιμασίας.

«Πόσα σὲ χρεωστοῦνται; ἠρώτησε τότε ὁ αὐτοκράτωρ. — 18,000 φρ., ἐψιθύρισεν ὁ δυστυχὴς ἐργάτης λειποθυμῶν. — Δότε τῷ 36,000.»

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1863. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 308.

ΠΕΡΙ
ΑΚΑΡΝΑΝΙΚΩΝ ΤΡΙΩΝ ΨΗΦΙΣΜΑΤΩΝ
ἐν Ἀκτίῳ εὑρεθέντων (*).

Ἐν ᾧ ὑπὸ οἰωνοὺς αἰσίους καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν τῆς ἀρωγῆς τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων ἐπαναλαμβάνεται κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν ἡ πρὸς καιρὸν διακοπεῖσα πάνδημος τῶν Ἀκαδημιακῶν παιδευμάτων ἐναρκτήριος τελετὴ, καὶ περιφανῶς αὕτη ὑπὸ τῆς παρουσίας ἀγλαΐζεται μεγαλοπρεπεστάτων καὶ περικλεεστάτων ἀνδρῶν τῶν προκαθημένων τοῦ Πολιτεύματος, καὶ ὑπὸ χορείας φαιδρύνεται τῶν λογάδων τῆς συνόλου παιδευτικῆς ὁμηγύρεως· ἐν ᾧ νεότης παρίσταται ἐνώπιόν μου πρὸς χρῆμα ὀργῶσα τιμαλφέστατον, τὴν τοῦ νοὸς καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας καλλιέργειαν καὶ βελτίωσιν, προσκαλεσμένος ἐγὼ τώρα ὑπὸ τοῦ Ἐκλαμπροτάτου ἐπὶ τῆς Παιδείας Ἄρχοντος ἵνα συνεισφέρω μικρόν τινα ἔρανον εἰς τόσην λαμπρότητα παρατάξεως καὶ πομπῆς, αἰσθάνομαι καλῶς ὅτι παρ' ἐμοῦ ἐπροσμένετο ἴσως ὅπως μετὰ κομψείας καὶ χάριτος λόγου ἢ τὸ μετάρσιον ἐξυμνήσω τὴν σήμερον καὶ ὑπερέχον καὶ ὑψηλὸν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων τῶν ἀναλαμβανομένων ἤδη ὑπὸ τῆς μουσοτραφοῦς ταύτης νεότητος, ἢ καὶ τὸν ζῆλον ὑπεκκαύσω καὶ τὸ πρόθυμον αὐτῆς ἀποδυομένης καὶ πάλιν εἰς τῶν σπουδῶν τὸν δρόμον, καὶ διὰ τῆς ἀδυνάτου μου φωνῆς συνεπισχύσω, ὡς καὶ ἄλλοτε, τὴν μέχρι τέλους εἰς τοὺς ἐπαινετοὺς ἀγῶνας ἐγκαρτέρησιν. Ἀλλὰ τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας μου τοιοῦτον δὲν εἶναι πρὸς τὸ παρόν· οὔτε οἱ εὔζωνοι δρομεῖς ἐκεῖνοι χρῄζουσι τῶν ἐμῶν παρακελεύσεων ὅπως ἀνενδότως τελέσωσι τὸν ὁποῖον φιλοτίμως ἀνεισέρχονται ἔνδοξον δόλιχον, οὔτε τῶν μαθήσεων ὁ ἀγλαοπρεπὴς κύκλος ἀναμένει βέβαια παρ' ἐμοῦ τὸν ἐπιδέξιον αὐτοῦ πανηγυριστὴν καὶ ἐπαινέτην. Καὶ λοιπὸν ἀντὶ πάσης τοιούτου εἴδους λεκτικῆς ἐπιδείξεως μὲ ἤρεσε μᾶλλον, ἀκολουθοῦντα τὸ ἐπικρατοῦν ἤδη καὶ ἀλλαχοῦ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἔθος εἰς τοιαύτας περιστάσεις, νὰ λάβω ἕτερόν τι ὡς ὕλην τοῦ λόγου μου, καὶ νὰ ἐκθέσω ἐνώπιον τῆς ἐλλογίμου ταύτης ὁμακοΐας ἀντικείμενον ἀνῆκον ἰδίως εἰς τὴν πάτριον Ἑλληνικὴν Ἀρχαιότητα· ἀποβλέπει δὲ τοῦτο ψηφίσματά τινα τῶν Ἀκαρνάνων ἐν μέρει ἀκόμη ἀνέκδοτα. Ἡ περὶ τούτων

(*) Τὴν ἀνωτέρω ἀξίαν πολλοῦ λόγου πραγματείαν ἀπήγγειλεν ἐν εἴδει ὁμιλίας ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐν Κερκύρᾳ ἀκαδημιακῶν μαθημάτων τοῦ 1862—63 Σχολ. ἔτους ὁ γνωστότατος εἰς τὸ Πανελλήνιον Χριστόφορος Φιλητᾶς, καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῇ Ἰονίῳ ἀκαδημίᾳ. Σ. Π.

πραγματεία διὰ τὴν φύσιν αὐτῆς οὐδεμίαν βέβαια ἐπιδέχεται καλλονὴν ἢ λαμπρότητα λέξεως, ἀλλὰ καὶ οὕτως, ἐλπίζω, ἐπειδὴ στρέφεται περὶ πράγματα πάτρια, θέλει ἀξιωθῆ ὁπωσοῦν συγκαταβάσεως ἐκ μέρους τοσούτων ἐνταῦθα παρουσιαζόντων ἐλλογίμων καὶ φιλελλήνων ἀνδρῶν, οἵτινες περιπαθῶς καὶ τιμῶσι καὶ ἀποδέχονται πᾶν ὅ,τι τὸν δημόσιον ἀναπολεῖ πάτριον ἀρχαῖον βίον, καὶ πᾶν ὅ,τι μέγα τι ἢ μικρὸν προσθέτει τυχὸν εἰς τὸ θησαύρισμα τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν πατρίων γνώσεων.

Τὰ ψηφίσματα ταῦτα, περὶ ὧν ὁ λόγος, τρία τὸν ἀριθμόν, μ' ἐκοινώθησαν πρό τινων χρόνων ἀπὸ παλαιὸν φίλον καὶ συσχολαστήν, ἐλήφθησαν δ' ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ στηλῶν τὸ 1810 ἔτος εἰς Πούνταν, ἤτοι εἰς τὸ ἀπέναντι τῆς Νικοπόλεως κείμενον Ἄκτιον τῆς Ἀνακτορίας γῆς. Πρέπει δὲ νὰ φανερώσω ὅτι ἓν ἐκ τῶν τριῶν τούτων ψηφισμάτων, τὸ πρῶτον, ὑπάρχει καὶ ἐκδεδομένον ἤδη, ὅμως τὰ λοιπὰ δύο ἔλαθαν, καθ' ὅσον γνωρίζω, τὴν ἔρευναν τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα περιοδευτῶν ξένων, καὶ μένουσι διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀγνώριστα μέχρι τῆς ὥρας. Τὸ πρῶτον δ' ἐκεῖνο ἐξεδόθη κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπὸ τὸν Βοϊσσονάδην ἐν τέλει τῶν Λουκᾶ Ὁλστενίου Ἐπιστολῶν (Lucæ Holstenii Epist. ad diversos, Parisiis 1817), ἔπειτα δὲ ἀπὸ τὸν Οὔγην ἐν τῷ κατὰ Σικελίαν καὶ Ἑλλάδα ὁδοιπορικῷ αὐτοῦ (Smart Hughes trav. in Sicily, Greece, etc. p. 426), καὶ ἀπὸ τὸν Οὐαλπόλιον τρίτον ἐν ταῖς κατὰ διαφόρους χώρας περιοδείαις (trav. in var. countr. London 1820), εἶχε δὲ ὀλίγον πρότερον καταχωρισθῆ καὶ εἰς τὴν Κλασσικὴν Ἐφημερίδα (Classical Journal N° XXXIV. 1818)· μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὰ δύο προκείμενα ἀνέκδοτα ἐπισυνάπτω καὶ τὸ ἐκδομένον τοῦτο, ὡς εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀντίγραφόν μου· ἔχει δ' αὐτό, ἐπανορθούμενον εἰς ὀλίγα τινὰ ἐλαφρὰ σφάλματα, ὡς ἀκολούθως.

Ψήφισμα πρῶτον.

« Ἐπὶ Ἱεραπόλου τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Ἀκτίῳ Φιλήμονος, προμνάμονος δὲ Ἀγησάρχου τοῦ Ἀριστοκλέους Ἀστακηνοῦ, Φιλοξένου τοῦ Ἡρακλείτου Φοιτιᾶνος, γραμματέως δὲ τᾷ Βουλᾷ Προίτου τοῦ Διοπείθεος Ματροπολίτα Κουροτρόφου, ἔδοξε τᾷ Βουλᾷ καὶ τῷ κοινῷ τῶν Ἀκαρνάνων προξένους εἶμεν καὶ εὐεργέτας τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀκαρνάνων κατὰ τὸν νόμον Ἀγασίαν Ὀλυμπίωνος Πατρῆ, Πόπλιον, Λεύκιον, τοὺς Ποπλίου Ἀκιλίους Ῥωμαίους, καὶ εἶμεν αὐτοῖς καὶ ἐκγόνοις ἐν Ἀκαρνανίᾳ ἀσφάλειαν καὶ αὐτοῖς καὶ χρήμασι καὶ κατὰ γᾶν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ πολέμου καὶ εἰράνας, καὶ γᾶς καὶ οἰκίας ἔγκτησιν, καὶ τὰ ἄλλα τίμια καὶ φιλάνθρωπα πάντα, ὅσα καὶ τοῖς ἄλλοις προξένοις καὶ εὐεργέταις τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀκαρνάνων ὑπάρχει. »

Παρατηρῶ ἐμπαρόδῳ ἐπὶ τῶν ἐνταῦθα μνημονευομένων τοπικῶν ὀνομάτων πρῶτον ὅτι ἀντὶ Ἀλυζείου, ὡς φέρει τὸ τοπικὸν τοῦ Ἀγησάρχου τὸ ἐμὸν ἀντίγραφον, παρὰ Οὐαλπολίῳ γράφεται τοῦτο διὰ τοῦ σ. Ἀλυσείου, ἀλλ' ἡ γνησία γραφὴ βέβαια εἶναι ἡ διὰ τοῦ ζ· ἡ πόλις ἀπὸ τὸν Στράβωνα (Β. 1. σ. 459) λέγεται Ἀλυζία, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν Στέφανον (περὶ πολ. λ.) προπαροξυτόνως Ἀλύζεια. Τὸ ἐκ τούτου ἐθνικὸν ἤθελεν εἶσθαι Ἀλυζαῖος, ὡς ὁ αὐτὸς Στέφανος τὸ ἐκφέρει, πλὴν εἰς τὸ ψήφισμα κεῖται Δωρικῶς Ἀλυζείου ἐξ ὀνομαστικῆς Ἀλυζεῖος, ὡς εἰς τοὺς Ἡρακλεωτικοὺς πίνακας (Τμ. Βρετ. στ. 6.) Ἱστιείου ἀντὶ Ἱστιαίου, καὶ εἰς Ὀρχομενίας ἐπιγραφὰς Θηβείῳ ἀντὶ Θηβαίου. Δεύτερον ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως Φοιτιᾶνος, τὸ τοπικὸν ἑνὸς τῶν συμπρομναμόνων, φαίνεται τρόπον τινὰ παράτυπον, ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο ἔχει ἑαυτοῦ ὅμοια καὶ ἄλλα, τὸ Ἀκαρνὰν φέρ' εἰπεῖν, τὸ Ἀθαμὰν καὶ πρὸ πάντων τὸ Αἰνιάν, τὸ ὁποῖον παράγεται ἀπὸ τῆς Αἰνίας πόλεως τῶν Περραιβῶν· καὶ ὁ Στέφανος τὸ ἀπὸ τὴν Αἰτωλικὴν πόλιν Αἰνίαν ἐθνικὸν ἔχει ὄχι μόνον Αἴνιος καὶ Αἰνιεύς, ἀλλὰ καὶ Αἰνιὰν ἀκόμη. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἀπὸ τῶν Φοιτιῶν ἢ Φοιτίας Ἀκαρνανικῆς πόλεως ἀναλόγως τούτων ἐσχηματίσθη τὸ Φοιτιὰν τοῦ ψηφίσματος. Τελευταῖον τὸ τοπικὸν τοῦ Ἀγασίου φέρεται διὰ συναιρέσεως Πατρῆ ἀντὶ Πατρέα, ἀλλ' ἐπὶ αἰτιατικῶν εἰς εα τοιαύτη συναίρεσις παρατηρεῖται καὶ ἀλλαχοῦ εἰς ἐπιγραφάς, οὕτω παρὰ Ῥωσσίῳ (inscr. ined. fasc. II.) ἀναγινώσκεται Ἀρκεσινῆ ἀντὶ Ἀρκεσινέα, οὕτω παρὰ τῷ αὐτῷ (ἐπιγρ. Νισύρου N°. 166) Βασιλῆ ἀντὶ Βασιλέα, ὡς τοῦτο αὐτὸ πάλιν εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν Νικοκρεόντειον ἐπιγραφὴν τὴν ἀπὸ τὸν μακαρίτην Γ. Χρυσοβέργην ἐκδοθεῖσαν τὸ πρῶτον, ὡς ἀνέφερα ἄλλοτε εἰς τὴν περὶ τοῦ Μενεκρατείου σήματος διάλεξιν. Μεταβαίνω τώρα εἰς τὰ ἀνέκδοτα ψηφίσματα· εἶναι δὲ ταῦτα τὰ μετὰ τὸ ἤδη ἐκτεθὲν πρῶτον σημειούμενα εἰς τὸ ἀπόγραφόν μου δεύτερον καὶ τρίτον.

Ψήφισμα δεύτερον.

« Ἐπὶ Ἱεραπόλου τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Ἀκτίῳ Ζάστρου τοῦ Ἄνδρωνος Οἰνιάδα, Προμνάμονος δὲ τῶν Ἀκαρνάνων Φιλησίου τοῦ Θράσωνος Ἀλυζείου, Γραμματέως δὲ Βουλᾶς Νικία τοῦ Βαθύου Κοροντaίου, ἔδοξε τῷ κοινῷ τῶν Ἀκαρνάνων πρόξενον εἶμεν καὶ εὐεργέταν τῶν Ἀκαρνάνων τὸν πάντα χρόνον Ἐπιγένη Πασίωνος Κορκυραῖον, καὶ αὐτὸν καὶ ἐκγόνους, καὶ ὑπάρχειν αὐτῷ καὶ ἀτέλειαν καὶ ἐντέλειαν, καὶ ἀσφάλειαν, καὶ ἀσυλίαν, καὶ πολέμου καὶ εἰράνας, [καὶ γᾶς ἔγ]κτησιν, καὶ τὰ ἄλλα τίμια, ὅσα καὶ τοῖς λοιποῖς προξένοις τῶν Ἀκαρνάνων ὑπάρχει. »

Ψήφισμα τρίτον.

Τὸ Ψήφισμα τοῦτο δὲν εἶναι ἀκέραιον καθ'ὅλα τὰ μέρη του, ὡς τὰ προηγηθέντα· λείπει ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, ἥτις ὅμως ἀναπληροῦται εὐκόλως ἐξ ἐκείνων, ἐκτὸς μόνον τοῦ κυριωνύμου τοῦ Ἱεραπόλου καὶ τοῦ ὀνόματος ἑνὸς τῶν συμπρομναμόνων, ὅστις τὴν πατρίδα λέγεται αὐτόθι Ἀνακτοριεύς. Λείπει προσέτι καὶ ἡ λέξις Γραμματέως μετ'ἄλλων τινων εὐεικάστων, καὶ ὅλον αὐτοῦ τὸ τέλος. Μ'ὅλον τοῦτο τὰ σωζόμενα, ἀναπληρούμενα μέρος ἐκ τῶν προτέρων ψηφισμάτων καὶ μέρος ἐξ εἰκασίας, ἔχουσι τὸν ἀκόλουθον τρόπον. « [ἐπὶ Ἱεραπόλου τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Ἀκτίῳ. . . . προ]μνάμονος δὲ Εὐρυλόχου τοῦ Ἀγησάρχου Ἀστακηνοῦ, [συμπρομναμόνων δὲ . . Αν]ακτορέως Φίλωνος τοῦ Ἄρκου Μεδιωνίου, Ἐπαμίωνος . . . . [γραμματέως δὲ τ]ᾶς Βουλᾶς Δείνωνος τοῦ Δεινομάχου Ματροπολίτα, [ἔλεξε] Ζηνόκουρος Ἱνάρχου Μεδιώνιος, ἐπειδὴ Διογένης Διογένους Περγαμηνὸς ἐνδαμήσας εἰς τὰς πόλ[εις τᾶς Ἀκαρνανίας εὐεργέτησεν] Ἀκαρνᾶνας τάντε ἐνδαμίαν καὶ ἀναστροφὴν ἐποιήσατο ἀξίως μὲν αὐτὸς αὐτοῦ, ἀξίως δὲ τᾶς [αὐτοῦ] πατρίδος ἔν τε τῷ ἐπιταδεύματι ἀνεστράφη καλῶς καὶ δικαίως, εἰς πάντα αὐτὸς αὐτὸν ἐπι[δι]δοὺς ἀπροφασίστως, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ξένης [ἐν] Μακεδονίᾳ τοῖς ἀποσταλεῖσι πρεσβευταῖς ὑπὸ τῶν Ἀκαρνάνων παροῖς (sic), καὶ προσανέθετο τὰς χρείας, τοῖς εἰς ἀῤῥωστίαν ἐμπεσοῦσιν ἄνευ μισθοῦ δοκιμασίαν ποιούμενος . . . . αὐτὸς αὐ[τόν.... »

Ἀλλ' ὡς εἶπα, λείπει τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος, ὅπου, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἀνωτέρω, ἐπροβάλλετο ἐξ ἅπαντος νὰ ἀνακηρυχθῇ ὁ Περγαμηνὸς οὗτος Διογένης διὰ τὴν πρὸς τοὺς Ἀκαρνᾶνας καὶ τοὺς ἑαυτῶν πρεσβευτὰς χρηστὴν αὐτοῦ διαγωγὴν καὶ συμπεριφορὰν πρόξενος, ἀξιωθῇ δὲ καὶ τῶν λοιπῶν τιμίων τῶν εἰς τὰ προηγηθέντα καταλεγομένων.

Τὸ πρῶτον ψήφισμα τιμᾷ, ὡς εἴδομεν, προξένους καὶ εὐεργέτας τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀκαρνάνων Ἀγασίαν τινὰ καὶ Πόπλιον καὶ Λεύκιον Ῥωμαίους, ἀπὸ δὲ τὰ ἀνέκδοτα δύο ἕτερα τὸ μὲν ἀποδίδει τὴν Προξενίαν εἰς τὸν Κερκυραῖον Ἐπιγένην, τὸ δὲ ἀποβλέπει Διογένην τινὰ Περγαμηνὸν, ὅστις ἔκαμεν εὐεργεσίας εἰς τοὺς Ἀκαρνᾶνας, καὶ εἰς τοὺς πρέσβεις αὐτῶν τοὺς εἰς Μακεδονίαν ἀποσταλθέντας χρησιμεύσας τυχὸν ὡς ἰατρὸς εἰς αὐτούς· ἀλλὰ λείπει ὡς εἶπα, τὸ τέλος, ἔνθα αἱ τιμαὶ ὀνομάζοντο, αἱ ὁποῖαι πρὸς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης εἰς αὐτὸν ἀπεδίδοντο, προφανῶς ἡ προξενία, καὶ ἡ εὐεργεσία, ὡς ταῦτα κεῖνται καὶ εἰς τὰ ἄλλα δύο. Λείπεται τώρα νὰ ἐξετάσω ὁποία τιμὴ ἦτον τὸ νὰ ὀνομασθῇ τις πρόξενος καὶ εὐεργέτης τινὸς πόλεως.

Ὁ Οὐλπιανὸς (σχολ. εἰς Λεπτ. Δημοσθ. σ. 49 Reiske) ἔχει ταῦτα περὶ τῶν Προξένων· « Πρόξενοι λέγονται οἱ ἐν ὑπερορίοις πόλεσι τοὺς ἐπιδημοῦντας δεχόμενοι, φίλοι τυγχάνοντες καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ». Καὶ κατωτέρω ὁ αὐτὸς (σ. 111.)· «Πρόξενοι οἱ ὑποδεχόμενοι ἀλλήλους ἐν ταῖς ἑαυτῶν πόλεσιν, ἦσαν δὲ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ.» Τὰ αὐτὰ σχεδὸν καὶ ὁ Πολυδεύκης (Β. Γ. κ. δ.), ὅστις ἐξηγεῖ προσέτι καὶ εἰς τί ἐσυνίστατο ἡ ὑποδοχὴ τῶν προξενουμένων. «Πρόξενος, λέγει, ὅταν πόλεως δημοσίᾳ προξενῇ τις ἐν ἄλλῃ πόλει ὤν, ὡς ὑποδοχῆς τε τῶν ἐκεῖθεν φροντίζειν, καὶ προσόδου τῆς πρὸς τὸν δῆμον. καὶ ἕδρας ἐν τῷ θεάτρῳ.» Ἕως ἐδῶ λοιπὸν δὲν σημαίνει ἄλλο τι τὸ πρόξενος, εἰμὴ ἐπιστάτης εἰς τὰς ὑποθέσεις ἤτοι κοινῶς πόλεως ἢ μερικῶν τινων αὐτῆς πολιτῶν. Εἰς τὴν πρώτην περίστασιν ἀναλογοῦσεν ὁ Πρόξενος τρόπον τινὰ πρὸς τοὺς σημερινοὺς Κονσουλίους (Consuls) τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, διότι ὡς ἐπιτετραμμένος τὰς ὑποθέσεις μιᾶς τινὸς πόλεως ἐχρεώστει νὰ φροντίζῃ περί τε αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν πολιτῶν κατὰ μέρος ἐκείνης τῶν ἐκ περιστάσεως εἰς τὸν τόπον ἐρχομένων ἔνθα αὐτὸς ἐκατοίκει. Ἀλλ' εἰς τοῦτο τὸ σημαινόμενον, ὅπως τὸ ἐξηγοῦσιν ὁ Οὐλπιανὸς καὶ ὁ Πολυδεύκης, ἡ προξενία ἤθελεν εἶσθαι λειτουργία μᾶλλον ἐπιβαλλομένη παρὰ ἀντιμισθία καὶ τιμὴ διδομένη πρός τινα δι'ὅσα τυχὸν ἤθελεν οὗτος εὐεργετήσῃ τὴν πόλιν πρότερον, καθὼς πρέπει νὰ ἦναι τὸ νόημα τοῦ ὀνόματος εἰς ταῦτά τε καὶ ἄλλα τοῦ αὐτοῦ εἴδους ψηφίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα, ἑνωμένα ὡς ἐπιτοπολὺ εὑρίσκεται τὸ Πρόξενος μὲ τὸ Εὐεργέτης. «Πρόξενον καὶ Εὐεργέτην» εἶναι κοινὴ φράσις εἰς ὅλα ταῦτα. Μ'ὅλον τοῦτο, ἐκτὸς ὅτι αἱ λειτουργίαι τῶν ἀρχαίων πολιτειῶν, ὡς στοχάζεται ὁ Αὔγουστος Βαίκκιος εἰς τὸ περὶ πολιτικῆς οἰκονομίας τῶν Ἀθηναίων ἀξιόλογον αὐτοῦ σύγγραμμα (Écon. Pol. des Athén. T. III. p. 37 τῆς Γαλ. Μεταφρ.) ἦσαν μᾶλλον τιμαὶ παρὰ ἁπλᾶ βάρη ἐπιβαλλόμενα εἴς τινα, ἠμποροῦμεν νὰ παρατηρήσωμεν ἀκόμη ὅτι ἐδίδετο καὶ περίστασις, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ προξενία τινὸς ἀπέβαινε τῷ ὄντι ἀληθινὴ εὐεργεσία πρὸς τὸ προξενούμενον μέρος, ὡς ὅταν πολλοὶ χωρὶς νὰ διορίζωνται εἰς τοιοῦτον ἔργον ἀπὸ τὴν πόλιν, ἀνεδέχοντο ἐξ ἰδίας προαιρέσεως τὰς ὑποθέσεις αὐτῆς εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ ὑποδέχοντο τοὺς ἐκεῖ ἐρχομένους πολίτας φροντίζοντες περὶ αὐτῶν ἐπίσης ὅπως καὶ οἱ ἐκ κοινῆς ψήφου διορισθέντες πρόξενοι· καὶ πρὸς διαφορὰν οἱ τοιοῦτοι ὀνομάζοντο ἰδίως Ἐθελοπρόξενοι. Λέγει ὁ Πολυδεύκης (ἔνθ. ἀν.) «ποιεῖ δὲ ταῦτα καὶ Ἐθελοπρόξενος ὁ ἀνάγραπτον τὴν προξενίαν ἔχων.» Ἦτον λοιπὸν πρέπον πρὸς ἀνταμοιβὴν ταύτης τῆς ἐκ προαιρέσεως προξενίας, ἥτις ὑπῆρχε καθ'αὑτὸ εὐεργεσία, νὰ ἀποδίδωνται εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τὴν εὐεργετουμένην πόλιν διάφοροι τιμαὶ καὶ προνόμια, καθὼς φαίνεται νὰ ὑποσημαίνῃ καὶ ἡ φράσις τοῦ Πο-

λυδεύκους «ἀνάγραπτον τὴν προξενίαν ἔχων» τουτέστιν ἀνάγραπτον εἰς στήλην διὰ ψηφίσματος κατὰ τὸ ἔθος ἵνα διαμένῃ ἡ εὐεργεσία αὕτη πρὸς αἴδιον μνημόσυνον. Καὶ τοιοῦτόν τι εἰκὸς νὰ νοῆται καὶ περὶ τοῦ Ἀβδηρίτου ἐκείνου Νυμφοδώρου τοῦ γυναικαδέλφου Σιτάλκου τοῦ Βασιλέως τῶν Θρακῶν, τὸν ὁποῖον, λέγει ὁ Θουκυδίδης (Βιβλ. Β. κ. 29) ὅτι, ὡς δύναμιν ἔχοντα σιμὰ εἰς τὸν Σιτάλκην ἔκαμαν οἱ Ἀθηναῖοι πρόξενον, ἤτοι ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν προξενίαν ἀνάγραπτον, ἀνακηρύξαντες τουτέστιν αὐτὴν δημοσίᾳ διὰ ψηφίσματος ἐπὶ στήλης, ὡς εἰκὸς ἀναγραφέντος πρὸς αἴδιον μνήμην. Ἐκ τούτου ἡ λέξις ἀνάγραπτος ἐπέρασεν ἔπειτα ἐπὶ τῆς ἁπλῆς σημασίας τοῦ διάμονος καὶ παντοτεινὸς, ὡς ὅταν γράφῃ ὁ Ξέρξης πρὸς τὸν Παυσανίαν (Θουκ. Α. 129) «Κείσεταί σοι εὐεργεσία ἐν τῷ ἡμετέρῳ οἴκῳ ἀνάγραπτος.» Ἦτον λοιπὸν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἡ προξενία ἢ ἐθελοπροξενία καθαρὰ εὐεργεσία ἀπὸ μέρους τοῦ ἐπιτηδεύοντος, καὶ τοιαύτη ἐλογίζετο καὶ ἀπὸ μέρους τοῦ δεχομένου αὐτήν. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν, καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ πραγματικῶς τοιοῦτόν τι, ἐκατήντησαν ὅμως τὰ ὀνόματα ταῦτα, προξενία καὶ εὐεργεσία, πρόξενος καὶ εὐεργέτης, νὰ μὴν ἦναί τι ἄλλο παρὰ ἁπλᾶ τιμῶν ὀνόματα, αἱ ὁποῖαι ἐδίδοντο εἰς ξένους χρησίμους ὁπωσδήποτε γενομένους. Καὶ φαίνεται καθαρὰ τοῦτο ἀπ' ὅ,τι λέγει ὁ Δημοσθένης (πρὸς Λεπτ.) περὶ Ἀρχεβίου τινὸς λαλῶν καὶ Ἡρακλείδου, τοὺς ὁποίους ὠφελήσαντας τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων μὲ τὴν εἰς τὸν Θρασύβουλον παράδοσιν τοῦ Βυζαντίου, μετὰ καιρὸν ἐξορίστους γενομένους ἀπὸ τῆς πατρίδος των οἱ Ἀθηναῖοι ἐπερίθαλψαν καὶ ἐτίμησαν μὲ προξενίαν, εὐεργεσίαν, ἀτέλειαν πάντων· «ὧν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μετὰ ταῦτα ἐκπεσόντων, εὐηφίσασθε ἅπερ, οἶμαι, φεύγουσιν εὐεργέταις δι' ἡμᾶς προσῆκε, προξενίαν, εὐεργεσίαν, ἀτέλειαν πάντων.» Ἡ προξενία λοιπὸν ὡς ἁπλῆ τιμὴ, ἰσοδυναμοῦσε σχεδὸν μὲ τὴν πολιτογράφησιν· καὶ τῷόντι εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ τιμηθέντες πρόξενοι ἐλογίζοντο, καθὰ καὶ οἱ ἰσοτελεῖς, ὡς πολῖται, χαίροντες διάφορα προνόμια, τὰ ὁποῖα ἔμεναν πολλάκις καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν τιμηθέντων· οὕτως ἡ ἱστορία ἀναφέρει ὅτι ὁ Πολυδάμας ὁ Φαρσάλιος ἦτον ἐκ προγόνων πρόξενος καὶ εὐεργέτης τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ταῦτα προβάλλει εὐθὺς κατ' ἀρχὰς τῶν πρὸς αὐτοὺς λόγων του. (Ξενοφ. Ἑλλ. ϛ' 1. 4.)

Εἰς τὰς τιμὰς ταύτας τῆς προξενίας καὶ εὐεργεσίας, ἐπισυνάπτονται εἰς τὰ ἀνωτέρω ψηφίσματα, ἡ ἀτέλεια, ἡ ἀσφάλεια, ἡ ἀσυλία, ἡ ἔγκτησις γῆς καὶ οἰκίας, καὶ ἐν συνόλῳ τὰ ἄλλα τίμια. Εἰς τὸ δεύτερον ὅμως ψήφισμα προσθέτεται καὶ ἡ ἐντέλεια, ὅλως ἐναντίον τῆς ἀμέσως προηγουμένης ἀτελείας, ὡς ἤθελέ τις ἐκλάβῃ κατὰ πρῶτον. Ἡ ἔγκτησις γᾶς καὶ οἰκίας κεῖται ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ παρὰ Δημοσθένει (ὑπὲρ Κτησ.) ψήφισμα τῶν Βυζαντίων. Ὀνομάζοντο δὲ ἐγκτήσεις, ἢ ἐγκτήματα, παρατηρεῖ ὁ Βαίκιος εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν σύγγραμμα, πᾶν ὅ,τι ὑπέτασσέ τις ἤτοι ἐκτᾶτο εἰς πόλιν ἢ δῆμον, τοῦ ὁποίου, ἢ τῆς ὁποίας ἦτον αὐτὸς ξένος· ἀλλ' ὑποπτεύω μᾶλλον μὴ ἔγκτησις ἤθελεν εἶσθαι καλλίτερα ἡ ἄδεια τοῦ κτᾶσθαι, τὴν ὁποίαν φυσικὰ δὲν εἶχαν οἱ ἄλλοι ξένοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς πολιτείας· ἡ ἔγκτησις εἰς δωρικὰ ἄλλα ἢ αἰολικὰ ψηφίσματα καλεῖται ἔμπασις ἀπὸ ῥήματος πάομαι (κτῶμαι) ἐξ οὗ πάμων, ποιμὴν, καὶ τὸ ῥωμαϊκὸν ἀκόμη pastor. Ὅσον δὲ διὰ τὴν ἀτέλειαν, αὕτη ἦτον τιμὴ διδομένη εἰς εὐνοουμένους ξένους, καθὼς εἰς Ἀθήνας ἐδίδετο εἰς τοὺς ἀξίους πολλάκις τῶν μετοίκων, εἰς τοὺς ὁποίους διὰ ταύτης, ὡς λέγει ὁ Ἁρποκρατίων (λ. Ἰσοτελὴς), ἀφίνετο τὸ μετοίκιον. Ἦτον ἀτέλεια ἀκόμη καὶ ἡ ἄφεσις ἀπὸ τῶν λειτουργιῶν, ἤτοι τῶν ἔργων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς πολίτας ἵνα ἐκτελῶσι δι' ἰδίας αὐτῶν δαπάνης, καὶ τὴν ἀτέλειαν ταύτην τὸ μνημονευθὲν τῶν Βυζαντίων ψήφισμα ἐκφράζει διὰ τῶν λέξεων «ἀλειτουργήτους εἶμεν πασῶν λειτουργιῶν.» Ἓν ἄλλο εἶδος ἀτελείας τελευταῖον ἦτον ἡ ἐξαίρεσις προσώπων ἀπὸ τοῦ πληρόνειν τελώνιον καὶ ἑτέρους δασμοὺς, εἰς τὸ ὁποῖον νόημα εἶναι πιθανὸν νὰ ἐκλαμβάνηται τούτων καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίων ψηφισμάτων ἡ ἀτέλεια.

Ἀλλὰ τί εἶναι ἡ ἐντέλεια, ἡ ὁποία μετὰ τῆς ἀτελείας συνοδεύεται εἰς τὸ δεύτερον ψήφισμα; ἐὰν ὁ ἐντελὴς ἤθελε τυχὸν σημαίνει τὸν ὑποκείμενον εἰς τὰ τέλη, τουτέστι τοὺς δασμοὺς, ἡ ἐντέλεια λοιπὸν, ὄνομα ἐξ ἐκείνου παραγόμενον, ἤθελεν εἶσθαι βέβαια τὸ ἐναντίον τῆς ἀτελείας καὶ ὅλως αὐτῆς ἀναιρετικὸν, ὅμως νομίζω νὰ κεῖται ἡ λέξις ἐνταῦθα κατ' ἄλλην τινὰ ἐκδοχὴν τοῦ τέλους, καθ' ἣν δηλονότι τέλη λέγονται αἱ πολιτικαὶ τιμαὶ καὶ ἀρχαὶ (munera οὕτως διὰ τῆς φράσεως οἱ ἐν τέλει, σημαίνονται οἱ πρόκριτοι πολιτείας τινος ἢ οἱ προὔχοντες· ὁ Ἡσύχιος ἔχει «ἐντέλεια τάξις ἀρχοντική», καὶ ἐὰν ἡ λέξις σημαίνῃ τοῦτο ἐχαρίζετο λοιπὸν εἰς τὸν Κερκυραῖον Ἐπιγένη παρὰ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀκαρνάνων καί τι πλέον κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα τίμια, τὸ δικαίωμα δηλονότι τοῦ νὰ ἀναδέχηται εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν καὶ τέλη, ταὐτὸν εἰπεῖν πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ ἀξιώματα. Τόσα περὶ τῶν προξένων τῶν ψηφισμάτων τούτων, καὶ τῶν ὅσα δι' αὐτοὺς ἐδιορίζοντο τίμια.

Εἶναι τώρα περίεργον ὅτι χρονολογοῦνται τὰ ψηφίσματα ταῦτα ὄχι μὲ πολιτικῶν Ἀρχόντων ὀνόματα, ὡς ἀλλοῦ ἦτον ἔθος, ἀλλὰ μὲ τοῦ Ἱεραπόλου καὶ τῶν Προμναμόνων καὶ τῶν συμπρομναμόνων, ἱερατικῶν προδήλως ἀρχόντων καὶ ἐπιστατῶν· μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἀπολείπουσι τοιαύτης συνηθείας πα-

ραδείγματα καὶ εἰς ψηφίσματα ἄλλων ἑλληνικῶν λαῶν. Τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ψήφισμα τῶν Βυζαντίων φέρει ἐπὶ κεφαλῆς «ἐπὶ Ἱερομνήμονος Βοσπορίχω», τὸ ψήφισμα τῶν Γελώων παρὰ Μαφφαίῳ (Mus. Ver. p. cccxxix) ἀρχίζει ὡς ἀρχίζουν τὰ ἡμέτερα, « ἐπὶ Ἱεραπόλου Ἀριστίωνος τοῦ Ἱστιείου » καὶ ὡς ἀκόμη τὸ τῶν Τηλίων παρὰ Ῥωσσίῳ (Insc. ined. fasc. ii Nº 169) » ἔδοξε Τηλίοις Ἱεραπόλου γνώμη». Τὸ δὲ αἴτιον ἦτον, νομίζω, διότι τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα ἐξεδίδοντο κατὰ τὸν καιρὸν τῶν πανηγύρεων, τότε ὅτε συνήγοντο οἱ περίοικοι (ἀμφικτύονες) εἰς τὸ προέχον ἱερὸν τῆς χώρας, ἔνθα, ἀφοῦ ἐτέλουν τὰς νομισμένας θυσίας καὶ ἀγῶνας, ἐπραγματεύοντο ἔπειτα καὶ περὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν αὐτῶν ὑποθέσεων, ἢ καὶ συνέσφιγγον στενώτερα τοὺς δεσμοὺς τῆς ἑνώσεώς των, ὡς διὰ πολλῶν συμπεραίνει ὁ Σαιγκροᾶς εἰς τὸ περὶ τῶν ἀρχαίων ὁμοσπόνδων πολιτειῶν σοφὸν αὐτοῦ σύγγραμμα, (Des anc. Gouv. fédérat. p. 18, 158, 235.). Ἐκεῖ ἑπομένως ἀπεφασίζετο καὶ περὶ τῶν εἰς ξένους διδομένων τιμῶν, ὁποίας ἀποβλέπουσι ταῦτα καὶ τὰ τούτων ὅμοια ψηφίσματα. Ταῦτα δὲ καὶ εἴτι συμφωνηθὲν ἕτερον μὲ τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὰς πανηγύρεις, ἀνεγράφοντο ἔπειτα εἰς στήλας περὶ τὸ ἱερὸν διὰ νὰ διαμένωσι τὰ ἀποφασισθέντα ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἀΐδια. Τοῦ Ἀρχιερέως λοιπὸν ἐθέτετο διὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὸ ὄνομα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ψηφισμάτων καὶ τῶν κατ' ἔτος προσέτι ἀπὸ τὴν συναρχίαν τῶν περιοίκων διοριζομένων εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ναοῦ καὶ τῶν θυσιῶν προσώπων· οἱ ἱερατικοὶ δὲ οὗτοι προκαθήμενοι εἶχαν ἄλλοι ἄλλα κατ' ἄλλας πόλεις ὀνόματα· εἰς τὸ Βυζάντιον ἐκαλοῦντο Ἱερομνήμονες, εἰς τὴν Γέλαν καὶ εἰς τὸ Ἄκτιον, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰ ψηφίσματά των, Ἱεραπόλοι, εἰς τὰ δόγματα τῶν Ἀμφικτυόνων ὀνομάζονται ἁπλῶς ἱερεῖς. « Ἐπὶ Ἱερέως Κλειναγόρου» φέρει τὸ δόγμα αὐτῶν παρὰ Δημοσθένει (ὑπὲρ Κτησ.) κατὰ δὲ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους εἰς Ἀσίαν, καθόσον μὲν ἀπέβλεπε τὴν ἐν Ἐφέσῳ γενικὴν Σύνοδον ἐκαλοῦντο Ἀσιάρχαι, καθ' ὅσον δὲ τὰς μερικωτέρας, Λυκιάρχαι, φερειπεῖν, Συριάρχαι, Φοινικάρχαι καὶ τὰ ἀνάλογα κατὰ τόπους.

Τὸ ὄνομα Ἱεραπόλος σύνθετον ἀπὸ τὸ ῥῆμα πολέω, ὡς ἄλλα τινά, ὤφειλε νὰ ἐκφέρεται διὰ τοῦ ο μικροῦ μᾶλλον Ἱεροπόλος· ὅμως συνηκολούθησε φαίνεται ἄλλων τινων ὁμοίων συνθέτων τὸν τύπον· ἀντὶ διὰ τοῦ ὀμικροῦ διὰ τοῦ α ὁμοίως ἐκφέρεται ἀγγελιαφόρος, φερειπεῖν, βιβλιαγράφος, μυριαγράφος, Πανταλέων, κυνάμεια καὶ ἕτερα ἴσως.

Μετὰ τὸν Ἱεραπόλον ὀνομάζονται εἰς τὰ ψηφίσματα ὁ Προμνάμων καὶ οἱ Συμπρομνάμονες, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ ἦσαν οἱ Σύνεδροι πάντως τοῦ Ἱεραπόλου, ἔργον πιθανῶς ἔχοντες τὴν διατήρησιν τῶν ἱερῶν ἐθίμων. Ὁ Ἡσύχιος (λ. μνάμων) ἔχει « μνήμονες οἱ τὰς θυσίας ἀπομνημονεύοντες. » Ἀλλ' ὀνομάζοντο μνήμονες προσέτι οἱ ἐπιστατοῦντες εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν διαφόρων συμβολαίων. Ὁ Ἀριστοτέλης (Πολιτ. Β. ϛ. κ. ἑ.) ἄρχοντάς τινας πρὸς τοὺς ὁποίους ἀνεγράφοντο τὰ συμβόλαια καὶ αἱ κρίσεις, λέγει ὅτι ἐκαλοῦντο « Ἱερομνήμονες καὶ ἐπιστάται καὶ μνήμονες καὶ τούτοις ἄλλα ὀνόματα σύνεγγυς » καὶ κατὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην τοῦ Ἀριστοτέλους εἶχαν λοιπὸν οἱ Ἄρχοντες οὗτοι ἐπιτήδευμα παρόμοιον τῶν σημερινῶν Νοταρίων ἢ Συμβολαιογράφων. Ὅπως καὶ ἂν εἶναι, οἱ προμνάμονες καὶ οἱ συμπρομνάμονες τῶν ψηφισμάτων ἔργον εἶχον βέβαια τὴν ἀναγραφὴν καὶ αὐτοὶ τῶν περὶ τὸ ἱερὸν γινομένων ἐκείνων τῆς πολιτείας κοινῶν πράξεων. Αἱ λέξεις προμνάμων καὶ συμπρομνάμων λείπουσαι τέως ἀπὸ τὰ λεξικά, ἐτοπίσθησαν ἐσχάτως ἀπὸ τὸν Σνεϊδέρον εἰς τὸ παράρτημα τοῦ ἰδικοῦ του, ληφθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀπὸ τὸν Βοϊσσονάδην ἐκδοθέντος πρώτου ψηφίσματος, ἀλλ' ἐξηγοῦνται αὐτόθι ὡς ἀρχαὶ μόνον τινὲς τῶν Ἀκαρνάνων τελοῦσαι ὑπὸ τὸν Ἱεραπόλον, καὶ ὄχι τι πλέον.

Ὁ Ἱεραπόλος τοῦ δευτέρου ψηφίσματος ὀνομάζεται Ζάστρος, παράξενον ὄνομα, πρὸς τὸ ὁποῖον μ' ὅλον τοῦτο σώζει ταυτότητα τὸ πατρικὸν ὄνομα εἰς τὸ ψήφισμα τῶν Γελώων ἑνὸς τῶν στεφανωθέντων ἐφήβων, ὅστις αὐτόθι ὀνομάζεται « Ἀπολλώνιος Ζάστρου. » Ὄχι ὀλιγώτερον ξενίζοντα εἶναι τὰ ἄλλα κύρια τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος, ὁ Βαθύας, ὁ Ἄρκος, ὁ Ἐπαμίων, ὁ Ὕναρκος. Ἀλλ' Ἐπαμίωνος ἴσως εἶναι κακὴ χαραγὴ ἢ ἀντιγραφὴ ἀντὶ Ἐπαμίνωνος ἢ Ἐπαμείνωνος, κυρίου ὀνόματος εἰς τὸν Ἱπποκράτην (ἐπιδ. ά. τμ. 6'), καὶ τοῦ ὁποίου δωρικὸς πατρωνυμισμὸς ὑπάρχει τὸ γνωστότατον Ἐπαμεινώνδας. Τὸ δὲ Ὑνάρχου δυνατὸν νὰ ἦτον Θυνάρχου, ὡς καὶ εἰς τὰς Ὀρχομενίας ἐπιγραφάς, ἔνθα ἀναγινώσκεται « Θυνάρχω Ἄρχοντος. » Τὸ ὄνομα Βαθύας (Βαθύου τοῦ Ἀγησάνδρου) ἀπαντᾶται προσέτι καὶ εἰς ἐπιγραφὴν Κερκυραίαν παρὰ Μαφφαίῳ (Mus. Veron. p. XXXV.). Τὸ δὲ Ἄρκου, τὸ πατρικὸν τοῦ Φίλωνος, ἐλήφθη βέβαια ἀπὸ τὴν Ἄρκτον τὸ ζῶον, ἥτις καὶ Ἄρκος ἐλέγετο, ὡς μαρτυρεῖ ἡ παρὰ Σουΐδα (λ. Ἄρκος) παροιμία, Ἄρκου παρούσης τὰ ἴχνη ζητεῖς; Ἐντεῦθεν ὀνομάζομεν ἡμεῖς τὸ ζῶον ὑποκοριστικῶς Ἀρκώδιον (Ἀρκούδιν) μεταποιοῦντες καὶ θηλυκὸν ἐξ αὐτοῦ θετικὸν τὴν Ἀρκούδαν, τοῦ ὁποίου ὁ Δουκάγγιος (Glos. med. et inf Graec.) φέρει καὶ ἀρσενικὸν τύπον ἀπὸ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Ὀππιανοῦ (Α'. Η.) Ἀρκούδοις· ἀλλ' ἴσως τοῦτο κεῖται ἐσφαλμένως ἀντὶ Ἀρκουδίοις, ἢ Ἀρκούδαις, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Γραμματικὸς ἐκεῖνος τῶν κάτω χρόνων ἐξηγεῖ τὸ ἐν τῷ Ὀππιανῷ Ἄρκτοις.

Οἱ Ἱεραπόλοι, οἱ Προμνάμονες, οἱ συμπρομνάμονες καὶ Γραμματεῖς τῶν ψηφισμάτων τούτων ἄλλοι ἀπ'

ἄλλας ἦσαν πόλεις τῆς Ἀκαρνανίας, ὡς τοὺς Οἰνιάδας, τὴν Ἀλυζίαν ἢ Ἀλύζειαν, τὸν Κόροντα ἢ τὰ Κόροντα, τὴν Ἀστακὸν, τὸ Ἀνακτόριον, τὴν Μεδιῶνα, τὴν Μητρόπολιν, ἁπάσας ταύτας μνημονευομένας ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην ἐκτὸς τῆς Ἀλυζείας, ἥτις ἔκειτο δεκαπέντε στάδια μακρὰν τῆς θαλάσσης κατὰ τὸν Στράβωνα (Δ. σελ. 459) εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς νήσου Κάρνου τῆς νῦν Καλάμου, καὶ ἀπεῖχεν 120 ἀπὸ τῆς Λευκάδος πόλεως κατὰ τὸν Κικέρωνα (Ἐπιστ. 393).

Λείπεται περιπλέον νὰ παρατηρήσω μίαν ἢ δύο φράσεις εἰς τὸ τρίτον ψήφισμα. Ὁ Περγαμηνὸς Διογένης τιμᾶται εἰς αὐτὸ, διότι σιμὰ εἰς ἄλλας πρὸς τοὺς Ἀκαρνᾶνας εὐεργεσίας ἐπεριποιήθη τοὺς εἰς Μακεδονίαν ἀποσταλέντας αὐτῶν πρεσβευτάς. Αἱ λέξεις αἱ ἐκφράζουσαι τοῦτο τὸ γεγονὸς ἔχουσιν οὕτως· « ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ξένας ἐν Μακεδονίᾳ τοῖς ἀποσταλεῖσι πρεσβευταῖς ὑπὸ τῶν Ἀκαρνάνων παροῖς (sic), καὶ προσανέθετο τὰς χρείας τοῖς εἰς ἀῤῥωστίαν ἐμπεσοῦσιν ἄνευ μισθοῦ τὴν δοκιμασίαν ποιούμενος.» Ἐνταῦθα ἡ δοτικὴ πρεσβευταῖς, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ σειρὰ τοῦ λόγου, πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς ῥῆμά τι τοῦ αὐτοῦ χρόνου καὶ τῆς αὐτῆς ἐγκλίσεως, ὡς εἶναι καὶ τὸ ἑπόμενον προσανέθετο, καὶ τὸ ὁποῖον φαίνεται κατὰ πρῶτον ὅτι λείπει ὁλοτελῶς, ὅμως ἐννοεῖται εὐκόλως ὅτι τοῦτο ὑποκρύπτεται εἰς τὰ ἐμφάνειαν προθέσεως καὶ ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας παριστάνοντα γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐξάπαντος πρέπει νὰ ἐμπεριέχωσι τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χρήζοντος ῥήματος. Τὸ δὲ ῥῆμα τοῦτο εἶναι τὸ παρέστη, εἰς τὸν λίθον ἢ εἰς τὸ ἀντίγραφον φερόμενον ἐσφαλμένως παροῖς. Ὁ Διογένης παρέστη εἰς τοὺς πρεσβευτὰς, ἤτοι παρεστάθη αὐτοὺς καὶ ἐβοήθησεν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἔχει τὸ παρίσταμαι τὴν σημασίαν ταύτην, οἷον εἰς τὸν Σοφοκλῆν (Τραχ. στ. 750) « ποῖ δ' ἐμπελάζεις τἀνδρὶ καὶ παρίστασαι ;» καὶ (Οἰδ. Κολ. στ. 491), « καὶ ταῦτα σοι δράσαντι θαρσῶν ἂν παρασταίην ἐγώ, » εἰς τὸν Δημοσθένη (κατὰ Στεφ.) «τῷ μὲν υἱῷ τῷ τούτου πολλῶν πραγμάτων ὄντων οὐ παρέστη πώποτε οὐδ' ἐβοήθησε·» καὶ τέλος εἰς τὸν Πλούταρχον (περὶ πολυφ. κ. ϛ΄.) «ὁ δὲ λέγων οὐ παρέστην σοι δίκην ἔχοντι, παριστάμην γὰρ ἑτέρῳ φίλῳ, οὐ λύει τὴν μέμψιν. » Εἰς ὅλα ταῦτα τὰ χωρία σημαίνει τὸ παρίσταμαι τὸ αὐτὸ καὶ τῆς ἡμετέρας κοινῆς γλώσσης τὸ παραστέκω καὶ παραστέκομαι, ἐπὶ τοῦ βοηθῶ τασσόμενον, ὡς ὅταν λέγωμεν παρεστάθην τὸν φίλον εἰς τὴν ἀνάγκην του· οὕτω λοιπὸν ὁ Διογένης παρεστάθη τοὺς πρεσβευτὰς καὶ τοὺς ἐβοήθησεν εἰς τὰς ὑποθέσεις των· ἀλλ' ἔκαμεν ὁ αὐτὸς ὅμως καί τι πλέον, προσανέθετο τὰς χρείας.

Τὸ προσανατίθεμαι μέσον ῥῆμα, ὡς αναλυόμενον εἰς τὸ ἀνατίθημι ἐμαυτὸν ἢ πρᾶγμά τι τῶν ἐμαυτοῦ εἴς τινα, ἔχει ἐξ ἀνάγκης συνακόλουθον τὴν πτῶσιν τοῦ προσώπου εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ὑπὸ τοῦ ῥήματος σημαινομένη ἀνάθεσις γίνεται· οὕτως εἰς τὸν Λουκιανὸν (Ζεὺς Τραγῳδ.) «ἐμοὶ προσανάθου, λάβε με σύμβουλον πόνων,» καὶ εἰς τὸν Ἀπόστολον (Γαλάτ. II, 6) «ἐμοὶ οὐδὲν προσανέθεντο.» Ἂν καὶ εἰς τὴν φράσιν τοῦ ψηφίσματος φαίνεται ὅτι λείπει ἡ πτῶσις τοῦ προσώπου, ἔχει μ' ὅλον τοῦτο καὶ εἰς ταύτην τὸ προσανέθεντο τὴν αὐτὴν, ὡς εἰς τὰ ἀνωτέρω σύνταξιν καὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν· ἡ διαφορὰ εἶναι μόνον ὅτι ἐνταῦθα τὸ ἀντικείμενον τοῦ ῥήματος ὑπάρχει πάντη ξένον τοῦ ὑποκειμένου, καὶ ὄχι αὐτὸ τοῦτο ἢ κἂν πρᾶγμά τι εἰς αὐτὸ ἀνῆκον, ἡ δὲ τοῦ προσώπου πτῶσις εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε τὸ προσανέθετο τὰς χρείας, ὡς φέρει τὸ ψήφισμα, θέλει ἀκριβῶς ἀναλύεσθαι εἰς τὸ προσανέθηκεν ἑαυτῷ τὰς χρείας τῶν πρεσβευτῶν, ταυτὸν εἰπεῖν ἀνέλαβε καὶ ἐπεφορτίσθη ὁ Διογένης τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν. Ἡ σύνταξις αὕτη τοῦ ῥήματος ἄνευ τῆς προσωπικῆς δοτικῆς, καὶ μετὰ τοῦ ἀντικειμένου ὡς ἐνταῦθα, εὑρίσκεται ἀπαραλλάκτως εἰς τὸν Ξενοφῶντα· λέγει οὗτος (Ἀπομνημ. Β' κ. ά. 68) «καὶ γὰρ πάνυ μοι δοκεῖ ἄφρονος ἀνθρώπου εἶναι τὸ, μεγάλου ἔργου ὄντος τοῦ ἑαυτῷ τὰ δέοντα παρασκευάζειν, μὴ ἀρκεῖν τοῦτο, ἀλλὰ προσαναθέσθαι τὸ καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ὧν δέονται, πορίζειν.»

Εἰς τὴν τελευταίαν γραμμὴν τοῦ αὐτοῦ ψηφίσματος κεῖται ἡ φράσις δοκιμασίαν ποιούμενος· τὸ δοκιμασίαν φαίνεται νὰ σημαίνῃ ἐνταῦθα χρῆσιν ἢ ἐκτέλεσιν τινὸς πράγματος. « δόκιμον, χρήσιμον, τέλειον » ἐξηγεῖ ὁ Ἡσύχιος. Ὁ Διογένης πιθανῶς ἰατρὸς τὸ ἐπάγγελμα ἐπαραστάθη τοὺς πρεσβευτὰς τῶν Ἀκαρνάνων νοσήσαντας κατὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ διατριβὴν αὐτῶν, ἐκτελῶν προθύμως καὶ εὐσυνειδότως τὸ ἑαυτοῦ ἐπιτήδευμα, καὶ χρήσιμος γινόμενος ὄχι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄνευ μισθοῦ τὴν δοκιμασίαν πρὸς αὐτοὺς ποιούμενος τοῦ ἐπιτηδεύματος.

Καὶ αὗται μὲν ἦσαν αἱ τιμαὶ αἱ διδόμεναι παρὰ τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν εἰς ξένους ὁπωσδήποτε πρὸς αὐτὰς εὐεργέτας ἀναδειχθέντας· ἀλλὰ μανθάνομεν ἐξ ὁμοίου τινὸς ψηφίσματος τῶν Λακεδαιμονίων, τὸ ὁποῖον χασματωδέστατον φέρει ὁ Πουκεβίλλιος εἰς τὰς κατὰ τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεις του (Voyage dans la Grèce T. V. p. 16.) ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐθνικῆς παρακμῆς ἡ τιμὴ τῆς προξενίας δὲν ὑπῆρχε πλέον εἰμὴ ψιλὴ φιλοφροσύνη διδομένη ἀκόμη καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰθαγενεῖς πολίτας. Εἰς τὸ παρὰ Πουκεβιλλίῳ τοῦτο ψήφισμα λέγεται ὅτι ἔδοξεν εἰς τὸ κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων ὅπως Φίλων ὁ Λακεδαιμόνιος τιμηθῇ πρόξενος τοῦ κοινοῦ τῶν Λακεδαιμονίων αὐτός τε καὶ οἱ ἔκγονοι καὶ ἔχῃ τὰς λοιπὰς ὅλας τιμὰς, ὅσαι συνήθως μετὰ τῆς προξενίας καταλέγονται εἰς πάντα τὰ ψηφίσματα τούτου τοῦ εἴδους.

Διὰ νὰ δώσω τέλος εἰς ταύτην τὴν διάλεξιν φέρω τινὰ εἰκασίαν καὶ περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν πρέπει νὰ ἐξεδόθησαν τὰ τῶν Ἀκαρνάνων ταῦτα ψηφίσματα. Νομίζω νὰ μὴν ἀπατῶμαι πολὺ, τὸ ἐνδόσιμον λαμβάνων ἐκ τῶν δύο ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῶν τιμωμένων μὲ τὴν προξενίαν Ῥωμαίων, διὰ νὰ συμπεράνω ὅτι ὁ χρόνος οὗτος συμπίπτει αὐτοῦ περίπου κατὰ τὰ μέσα τῆς δευτέρας τῶν πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδων, τότε ὅτε καὶ οἱ Ἀκαρνᾶνες αὐτόνομοι εἰσέτι ἦσαν, καὶ αἱ δωρικαὶ μορφαὶ τῆς διαλέκτου των δὲν εἶχαν ἀρχίση εἰμὴ κατ' ὀλίγον νὰ ὑπέρχωνται τὰς ἀττικὰς, τὰς ὁποίας εἰς ὅλον τὸ ὕστερον ἐκ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ λογογράφων τῆς κλεινῆς πόλεως τῆς Παλλάδος, παρεδέχθησαν εἰς τὰς δημοσίας γραφάς των ἁπανταχοῦ οἱ ἑλληνικοὶ λαοὶ σύμπαντες.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΦΙΛΗΤΑΣ Ι. Δ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΑΡΕΡΓΑ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ***

Ἡ ἱστορία τῆς καθ' ἡμᾶς φιλολογίας, ὡς ἡ ἱστορία τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος, δὲν ἀμοιρεῖ σελίδων οὔτε δόξης, οὔτε καταστροφῶν.

Εὐρὺ δὲ καὶ σπουδαῖον τὸ στάδιον τοῦ ἱστορικοῦ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων, διότι προηγήθη αὕτη τῆς τοῦ ἔθνους καὶ προητοίμασε τὴν παλλιγγενεσίαν.

Δὲν ἐπιχειρῶ ἐνταῦθα οὔτε νὰ ἐνδιατρίψω περί τινα ἐποχὴν τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας, οὔτε τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα συγγραφέως τινὸς ἢ διδασκάλου ὀνομαστοῦ τοῦ γένους νὰ ἐξιστορήσω.

Γράφω *πάρεργά* τινα τῆς καθ' ἡμᾶς φιλολογίας πρὸς μνημόσυνον τῶν φιλομαθῶν ἐκείνων καὶ, τίς οἶδε, μεγαλοφυῶν νέων, οὓς ἄωρος θάνατος ἢ σκληρά τις ἀνάγκη ἀφήρπασεν ἀπὸ τῆς λατρείας τῶν Μουσῶν καὶ τῆς δόξης τῆς πατρίδος.

Ἡ σελίς μου λοιπὸν εἶναι σελὶς ἁπλῆς μελαγχολίας καὶ δακρύων. Θέλω μνημονεύσει νεανίου τινὸς, γενομένου ἀώρως θύματος σκληροῦ πεπρωμένου, ὅπως ἐγένοντο καί τινες ἄλλοι, ὧν μόλις σήμερον γνωρίζομεν τὰ ὀνόματα. Ἐὰν δὲ οὗτοι, οὓς ἐγὼ γινώσκω, ὁ Σμυρναῖος ποιητὴς *Εὐγένιος Πασχάλης*, εἰκοσαετὴς ἀποθανὼν, ὁ ἐν Σύρῳ ἀποβιώσας *Ῥήγας*, συντάκτης τινὸς ἐφημερίδος, τῆς *Μούσης*, ὁ πολυμαθὴς Κερκυραῖος Α. Μαυρομμάτης, ὅστις μόλις τριακοντούτης ἡρπάγη ἀπὸ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, ὅπου διεκρίθη ὡς ἄριστος καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῶν μαθηματικῶν, καὶ τέλος ὁ Πελοποννήσιος Δημοσθένης Βαλαβάνης, ἐν Ἀθήναις ἐκμετρήσας τὸ ζῆν πρό τινων ἐτῶν, ἐκ φθίσεως, διότι ἤθελε νὰ προετοιμάσῃ δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν γηραιὰν μητέρα του, ἀσφαλῆ τινα πόρον ζωῆς· ὁ ποιητὴς οὗτος, διά τινος δημοτικοῦ ᾄσματος, ἐπιγραφομένου « *Ὁ Τάφος τοῦ Κλέπτου* » ὑπέσχετο νὰ κοσμήσῃ τὸν ἀρτιφυῆ κῆπον τῆς Νεοελληνικῆς ποιήσεως.

Ἄλλοι ἴσως γράψωσι τὸν βραχὺν, τὸν πολυστένακτον βίον τῶν προμνησθέντων· ἴσως εὐσεβὴς χεὶρ συλλέξῃ ποτὲ εἰς τεφροδόχον κάλπην τὴν νοητικὴν, οὕτως εἰπεῖν, κόνιν τῶν τεθνεώτων, καὶ ἀνεγείρῃ ταπεινὴν στήλην ἐπιτάφιον, εἰς μνημόσυνον αὐτῶν . . . ἀλλ' εἰς ἐμὲ ἀπέκειτο τὸ θλιβερὸν ἔργον, νὰ χαράξω ἐνταῦθα, τὸν βίον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὴν πικρὰν τελευτὴν τοῦ Γεωργίου ***.

Ἡ κατωτέρω βραχεῖα αὐτοῦ βιογραφία ἐξήχθη ἐκ τῶν ἀτελῶν περὶ τοῦ μακαρίτου σημειώσεών μου.

Ὁ Γεώργιος ἐγεννήθη δευτερότοκος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰς ἀρχὰς τοῦ 1819 ἔτους.

Περὶ τῆς βρεφικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ὀλίγα τινὰ ἀπομνημονεύονται. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐν τῇ νηπιότητί του δὲν προεμήνυε τὸ μετὰ ταῦτα μεγαλοφυὲς αὐτοῦ. Πάντες δὲ οἱ τῆς οἰκογενείας καὶ οἱ ξένοι ἀπεκάλουν αὐτὸν *Κεφάλαν*, ὡς ἔχοντα δυσανάλογον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ ἀνάστημα, καὶ τὸν ἐνέπαιζον, συγχρόνως διὰ τὸ *χονδροκέφαλόν* του, ἐνῷ οἱ ἔπαινοι ὅλων ἀπετείνοντο πρὸς τὸν πρωτότοκον.

Ἀγνοῶ ἐπὶ πόσον χρόνον διήρκεσεν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὕτη ἡ περὶ τοῦ Γεωργίου πρόληψις· ἀλλ' ὅτε τὸ 1833 ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέστρεψεν ἐξ Ὀδησσοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, εὗρε τὸν Γεώργιον, δεκατετραετῆ μόλις, μυριάκις εὐμαθέστερον αὐτοῦ, διότι εἶχε περαιώσει τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, καὶ ἐγίνωσκε τὴν Ἑλληνικὴν, ἐνῷ ὁ ἕτερος ἦτο πεζώτατος ἑλληνιστής.

Ὁ Γεώργιος περαιώσας τὰ γραμματικὰ καὶ τὰ ποιητικὰ ὑπὸ διδάσκαλον τὸν Συνέσιον Γ. μαθητὴν τοῦ *Κουρουτσεσμὲ*, ἐφίετο νὰ διδαχθῇ ἐπιστήμας καὶ γλώσσας. Διὸ, καὶ ζῶντος καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς, συμβάντα τὸ 1834, ἔτρεχεν εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα, καὶ ἰδίως εἰς τὸ ἀκμάζον τότε ὑπὸ τὸν Γερμανὸν Γυμνάσιον τῶν *Ταταούλων*, ἵνα ἀκροασθῇ τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας. Διδάσκων δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ τρυφερᾷ ἡλικίᾳ καὶ διδασκόμενος, ἔμαθε τὰ Λατινικὰ παρὰ τῶν δυτικῶν ἱερέων τοῦ Σταυροδρομίου, εἰς δὲ τὰ Γαλλικὰ ἐτελειοποιήθη μόνος.

Ἐξέμαθεν ἐπίσης τὴν Ἀγγλικὴν, ἔχων μαθήτριάν του εἰς τὰ Ἑλληνικὰ, ἅμα δὲ καὶ διδάσκαλόν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν, τὴν μητέρα τοῦ τότε ἐν Κωνσταντι-

νουπόλει πρέσβεως τῆς Ἀμερικῆς, Brown καλουμένου, ἂν ἐνθυμῶμαι καλῶς.

Περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τοὺς δύο ἀδελφοὺς κατέλαβε παιδαριώδης μανία τοῦ συγγράφειν καὶ στιχουργεῖν.

Ἀλλ' ὁ Γεώργιος, ἐπὶ τέλους, ἔκρινε τὰς ἀσχολίας ἐκείνας ἀναξίας ἑαυτοῦ, καὶ παρεδόθη εἰς τὴν ποίησιν, καὶ τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας, δεκαπενταετὴς μόλις ὤν. Τότε ἔγραψε ποίημά τι ἐπιγραφόμενον ἡ *Τουρκοπούλα*, ὅπερ ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἔκρινον οἱ ἀναγνόντες ἀντάξιον σχεδὸν τῶν Σουτσείων ἔργων, τὰ ὁποῖα, ὁμολογητέον, εἶχεν ὁδηγὸν ἡ μετὰ ταῦτα γενεὰ τῶν ποιητῶν μας.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο καὶ ὅσα ἄλλα μετὰ ταῦτα ἐποίησε, νευρώδη καὶ γέμοντα φαντασίας διαπύρου, ἀλλ' ἀκανόνιστα, προσέφερεν ὁλοκαύτωμα εἰς τὸν Ἥφαιστον, ἵνα, καὶ κατὰ τοῦτο μιμηθῇ τὸ Πλάτωνα, τοῦ ὁποίου ἦν ἄκρος ζηλωτής, ὅπως παραδοθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας.

Τὸ 1835 φίλος τις, μετὰ τοῦ ὁποίου, κατὰ πρῶτον ἐταξείδευσεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου μέχρι Σμύρνης, μετέβη εἰς Σάμον, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του, ἀνέθεσεν εἰς τὸν Γεώργιον νὰ συγγράψῃ πραγματείαν ἀρχαιολογικὴν καὶ ἱστορικὴν περὶ τῆς νήσου ἐκείνης. Τὸ ἔργον προσεφέρθη εἰς τὸν τότε ἡγεμόνα τῆς Σάμου Στέφανον Βογορίδην, καὶ ὁ πεπαιδευμένος οὗτος ἀνὴρ ἐθαύμασε, μαθὼν ὅτι ἐκεῖνο ἦτο φιλοπόνημα δεκαεξαετοῦς νεανίου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἤρχισε γράφων δρᾶμά τι, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἐκυρίευσεν αὐτὸν φιλοδοξία ἀκάθεκτος ἵνα κηρύξῃ ἀπ' ἄμβωνος. Ὁ πρῶτος δὲ λόγος, ὃν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ προεσχεδίασεν ἦτο μελέτη περὶ *θανάτου*, μελέτη φεῦ! ἥτις παρηκολούθησεν αὐτῷ μέχρι τέλους καὶ ἔφερεν ἴσως αὐτὸν εἰς τὸ πικρὸν μνῆμά του!

Τότε ἀκριβῶς προσεβλήθη τὸ πρῶτον τὴν ὑγείαν φρονῶν, ὅτι πάσχει πληθώραν αἵματος, διότι εἶχε συνεχεῖς ἐξάψεις, πρὸς θεραπείαν κατέφευγεν, ἄνευ ἰατρικῆς συμβουλῆς, εἰς ἀφαιμάξεις, εἰσερχόμενος εἰς κουρεῖον καὶ φλεβοτομούμενος.

Τῷ 1836, ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς ἠδυνήθη νὰ μεταβῇ εἰς Ἑλλάδα πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν δὲ τούτου ἀνεπτύχθη ὁλοσχερῶς ὁ παράδοξος καὶ εἰς ὄλεθρον ὠθήσας αὐτὸν χαρακτὴρ τοῦ Γεωργίου. Τὸ φύσει ἀνήσυχον καὶ φίλερι καὶ ἀπότολμον αὐτοῦ ἐπηύξησεν.

Φιλόδοξος εἰς ἄκρον, ἐθήρευε περιστάσεις ἵνα φημισθῇ, θαυμασθῇ παρὰ πάντων. Τούτου ἕνεκα, συνθεὶς λόγους φιλοσοφικοὺς καὶ θρησκευτικούς, ἐμφανίζεται εἰς τὸν τότε ἐνάρετον Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν ΣΤ'. καὶ ζητεῖ τὴν ἄδειαν ἵνα κηρύξῃ αὐτοὺς ἀπ' ἄμβωνος.

Ὁ Παναγιώτατος ἐξεπλάγη, ἀκούσας αἴτησιν τοιαύτην πρωτοφανῆ, γινομένην ὑπὸ μειρακίου ἐντελῶς ἀγενείου.

— Ποῖος εἶσαι, τέκνον μου; ἐρωτᾷ.

— Ὁ Γεώργιος ἀπαντᾷ, τέκνον πνευματικὸν τῆς Παναγιότητός σου καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

— Ἐπαινῶ τὸν ζῆλόν σου, ἀλλ' οὔτε ἡ ἡλικία, οὔτε τὸ σχῆμά σου ἐπιτρέπουν νὰ κηρύξῃς, λέγει μετὰ γλυκύτητος ὁ σεβάσμιος Ἱεράρχης.

— Καὶ δίδει σοφίαν, ἀπαντᾷ μειδιῶν πικρῶς ὁ Γεώργιος, ὁ πώγων καὶ τὸ καλυμμαύχιον; Δὲν τὸ πιστεύω.

Ὁ Πατριάρχης ταραχθεὶς ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ αὐθαδείᾳ, ἠθυμόνησεν, ἀλλὰ καταστείλας τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἐπαναλαβὼν τὸ ἀτάραχον τοῦ Ἱεράρχου ἦθος·

— Ὥρα σου καλή, χριστιανέ μου, εἶπε μόνον καὶ αὐθημερὸν ἐμήνυσεν εἰς τὴν μητέρα τοῦ Γεωργίου νὰ περιορίσῃ τὸν υἱόν της, διότι ἄλλως, θέλει τὸν στείλει εἰς ἐξορίαν, πρὸς σωφρονισμόν.

Τὸ μήνυμα τοῦτο, συνδυαζόμενον πρὸς ἄλλα παράδοξα κινήματα τοῦ Γεωργίου, ἐλύπησε καιρίως τὴν δύστηνον μητέρα, ἥτις ἐκτοτε ἐζήτει νὰ εὕρῃ θέσιν τινά, ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα μακρύνῃ αὐτόν.

Κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου συνέδεε τὸν Γεώργιον στενωτάτη φιλία μετά τινος Κυρίου Μ. . . Χιολατίνου, ἀνδρὸς παιδείας τινὸς κατόχου, ἀλλ' ὡς ἐφάνη ἀκολούθως, δολόφρονος. Μόνος του ὄχι βεβαίως, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ καὶ ἴσως ἄλλου τινος, ἐσχεδίασαν τὴν ἀνατροπὴν τῆς σουλτανικῆς κυβερνήσεως ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι συνωμόται; καὶ διά τινων μέσων ἐπεχείρουν τοῦτο; ἄγνωστον. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ, ὁ Γεώργιος ἔρχεται εἰς δεινὰς ἔριδας πρὸς τὸν Μ. . . καὶ προσκαλεῖ αὐτὸν εἰς μονομαχίαν. Ὁ δόλιος φίλος ὑποκρίνεται ὅτι δέχεται, παρακαλεῖ τὸν Γεώργιον, ἀνύποπτον, ὡς ἡ καρδία του, ἵνα ἔλθῃ παρ' ἐκείνῳ καὶ συμφωνήσωσι δῆθεν περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ τρόπου τῆς μάχης· ἀλλ' ὡς Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ἄγει στρατιώτας ὀθωμανοὺς καὶ παραδίδει αὐτὸν εἰς χεῖράς των.

Εὔκολον νὰ φαντασθῇ τις τὸν τρόμον τῆς δυστήνου μητρὸς, μαθούσης τὴν φυλάκισιν τοῦ φιλοταράχου υἱοῦ της, ὃν εἶδον πολλοὶ ἀπαγόμενον εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ *Τοπχανέ*. Ἔδει νὰ διανυκτερεύσῃ ἐν αὐταῖς, ἀλλὰ διέμεινεν ἀτάραχος· καὶ ὅτε τὴν ἐπιοῦσαν διὰ τῶν ἐνεργειῶν φίλων καί τινος Πρεσβείας κατωρθώθη ἡ ἀποφυλάκισίς του, ὁ Γεώργιος ἐπανῆλθε θριαμβεύων εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐδείκνυεν εἰς ὅλους τὸ πιστόλιον, ὅπερ ἔκρυπτεν, ἐντὸς τοῦ ὑποδήματός του.

Ἔκτοτε οἱ φόβοι καὶ αἱ ἀνησυχίαι τῆς μητρὸς

ἐπολλαπλασιάσθησαν, ἐπηρεάσασαι μάλιστα ἔτι πλέον τὴν ἀσθενῆ της ὑγείαν. Δὲν κατεπραΰνθησαν δὲ εἰμὴ ὅτε, χάρις εἰς φίλον Σμυρναῖον, ὁ Γεώργιος προσεκλήθη, ἀρχομένου τοῦ 1837, καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ τότε ἐν Βουρνόβᾳ ἰδιωτικὸν Γυμνάσιον τοῦ Γάλλου Κ. Roux.

Παραλείπω τὰς συντόμους ἐπιστολάς, δι' ὧν ἀναγγέλλει καὶ εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ τῆς ἀφίξεώς του καὶ τῆς γενομένης αὐτῷ ὑποδοχῆς εἰς Σμύρνην, καὶ δημοσιεύω μόνην τὴν ἑξῆς, ἣν ἔγραφε, μετά τινων μηνῶν παρέλευσιν·

« *Μῆτερ φιλτάτη!*

« Προχθὲς δὲν ἔλαβα καιρὸν νὰ σᾶς διηγηθῶ τὰ κατ' ἐμέ, ἀλλ' ἰδού, δὲν εἶμαι πλέον εἰς τὸ Σχολεῖον τοῦ Ῥοῦ, ὅπου ἤμην μὲν εὐτυχὴς καὶ τιμώμενος, ἀλλ' ὅπου μετὰ δυσκολίας ἐπληρωνόμην. Κατέβην εἰς Σμύρνην μὲ σκοπὸν νὰ συστήσω ἄλλο Γυμνάσιον ἐγὼ μόνος. Συνήθροισα 5—6 διδασκάλους, Ἰταλόν, Ἄγγλον, τῆς ζωγραφικῆς. Εἶναι πολυδιήγητα ὅσα διέπρεξαν ἐν τῷ μεταξύ. Γενόμενος φίλος μὲ ὅλους τοὺς προὔχοντας, τοὺς ἐκάλουν εἰς ὁμήγυριν κάθε ὀλίγον κ' ἐδημηγόρουν ὑπὲρ τοῦ Γυμνασίου μου. Ἀπέτυχα, τὸ Σχολεῖον δὲν ἐσυστήθη, ἀλλὰ μὲ διώρισαν Σχολάρχην εἰς τὸ Μεγάλον Γυμνάσιον (1).

» Τὴν προπαρελθοῦσαν Κυριακὴν εἶχαν συνέλθει ὑπὲρ τοὺς 300 εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Γυμνασίου, οἱ πλεῖστοι ἔμποροι, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἀπήγγειλα λόγον ἐνάρξεως. Ἔπρεπε νὰ σᾶς ἔχω παροῦσαν, μῆτέρ μου, διὰ νὰ ἰδῆτε! Ὅλοι ἐπληρώθησαν *θαυμασμοῦ*. Ἄλλοι θέλουν σᾶς γράψουν περὶ τῆς *φήμης μου* (2).

» Τρία δωμάτια μ' ἔδωκαν, πρὸς κατοικίαν, ἐντὸς τῆς Σχολῆς. Ἀφοῦ ἐτελείωσα τὸν λόγον μου ἐπληρώθησαν καὶ τὰ τρία ἀπὸ ἐμπόρους, οἵτινες ὁμοφώνως μὲ συνέχαιρον, ὀνομάζοντες, οἱ μὲν *Οἰκονόμον*, οἱ δὲ *Ὁμήρου φαντασίαν ἔχοντα*.

Ἡ σχολὴ ὅμως εἶναι πτωχή, καὶ ὁ μισθός μου δὲν ὑπερβαίνει, κατὰ τὸ παρόν, τὰς 4,000 γρόσια. Ὁ Κούμας κατέχων αὐτὴν τὴν θέσιν ἐλάμβανε 5,000 μόνον. Ἰδοὺ οἱ καρποὶ τῶν μελετῶν μου, γλυκυτάτη μῆτερ! Ἀλλὰ σεῖς τί κάμνετε; Ὢ! ἤθελα παραιτήσει ὅλα, *καὶ αὐτὴν τὴν δόξαν*, διὰ σᾶς, γλυκεῖά μου μῆτερ!

» Ἀλλ' αὐτὴ ἡ ὑψηλὴ θέσις, ὑψηλὴ διὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν, πόσον διήγειρεν ἐναντίον μου ὅλα τὰ διδασκαλάκια. Ἀλλ' ἐγὼ ἐξουσίασα μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, μὲ τῆς ἡλικίας μου καὶ τῶν μαθήσεων τὸ μέσον, τὴν καρδίαν τῶν ἐντίμων ἐμπόρων καὶ τοῦ κοινοῦ, *ἐκρήμνισα ὅλους τοὺς ἄλλους*. Ἐὰν ἦσθε εἰς Σμύρνην, ἠθέλετε ἰδεῖ τὸν υἱόν σας λαμβάνοντα τιμὰς καὶ δόξαν, τὴν ὁποίαν οὔτε ἡ δυστυχία τῆς μητρός του, οὔτε οἱ φρικτότεροι κίνδυνοι ἠμπόρεσαν νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν. Καὶ αὐτὴ ἡ γλυκεῖα, ἡ ἀγαπητὴ μήτηρ του ἔγινε θῦμα τῆς δόξης ταύτης. Ἀλλὰ πόσον παρακαλῶ τὸν Θεὸν διὰ τὴν ζωήν σας!

» Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν εὗρε μέρος, ὅπου νὰ θρέψῃ τόσον ἐνωρὶς δάφνας, ἀλλ' ἐγώ, μῆτερ, δεκαοκτὼ χρόνων μόλις, θαυμάζομαι ἀπὸ ὁλόκληρον κοινόν, καὶ εἶμαι τὸ ἀντικείμενον τῶν ὁμιλιῶν των. Τὸ τί ἔκαμαν εἶναι ἀπερίγραπτον. Ὁ Κ. Δ. Παπᾶς, φίλος ἐξ Ὀδησσοῦ, ἔρχεται αὐτοῦ καὶ θέλει σᾶς διηγηθῆ τὰ πάντα. Ἔχω τοὺς υἱούς του μαθητάς μου.

» Τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος ἐσάλευσεν ὅλην τὴν Σμύρνην, δὲν τὸν ἐτύπωσαν ἀκόμη, μολονότι τὸ κοινὸν τὸν ζητεῖ. Γράφω εἰς τὴν Ἐφημερίδα τοῦ Κ. Κλάδου (1). Σᾶς στέλλω ἓν φύλλον, εἰς ὃ εὑρίσκεται ἄρθρον γραμμένον ὑπό τινος τῶν λογίων τῆς Σμύρνης ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ ἄλλο ἐκτεταμένον ἐδικόν μου, διὰ τοῦ ὁποίου χλευάζω τοὺς ἀντιπράξαντας εἰς τὰ σχέδιά μου. Τὸ ἄρθρον τοῦτο *ἔκαμε κρότον* ἐδῶ, μῆτέρ μου.

» Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοσούτων εὐχαριστήσεων, ἡ ψυχή μου περιχύνεται ἀπὸ θλῖψιν, ὅταν μ' ἔλθετε σεῖς εἰς τὸν νοῦν μου, μῆτερ, σεῖς, ἀγαπητή μου, καὶ λυποῦμαι. ὅτι εἶσθε ἀκόμη ὀλίγον μακρὰν ἀπὸ τὴν εὐδαιμονίαν σας. Κατέχω τὴν καθέδραν τοῦ Κούμα καὶ τοῦ Οἰκονόμου· ἀλλ' εἶμαι καὶ ἄξιος; Θὰ προσπαθήσω νὰ γίνω . . . Ἄλλαι ἐπιθυμίαι ἥρπασαν τὴν ψυχήν μου καὶ ἴσως τὰ Παρίσια σημαδεύσω. Παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ ζῆτε, μῆτέρ μου· ἀλλὰ διὰ νὰ σᾶς τιμήσωμεν παλαίομεν καὶ ἡμεῖς οἱ ταλαίπωροι μὲ τὴν τύχην, μὲ τοὺς ἐχθρούς μας, καὶ ζητοῦμεν νὰ ὑπερβῶμεν ὅλας τὰς δυσκολίας . . . .

» ΓΕΩΡΓΙΟΣ. »

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἡ εὐτυχῶς εὑρεθεῖσα μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐγγράφων τοῦ Γεωργίου εἰκονίζει αὐτὸν πιστῶς. Τὸ δοξομανές του προδίδεται εἰς ἑκάστην γραμμήν, ἡ δὲ περιαυτολογία δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήξῃ οὐδένα, διότι, τίς νεανίας δεκαοκταετής, τοσούτων καὶ τοιούτων αἴφνης τυχὼν δεξιώσεων καὶ τιμῶν, δὲν θὰ ἐμεγαλαύχει πολὺ περισσότερον καὶ ἐπιδεικτικώτερον; Ἀλλ' αἴτιος τῶν τελευταίων βασάνων τῆς μητρός, θλίβεται, μεταμελεῖται, ζητεῖ νὰ τὴν παρηγορήσῃ, καὶ πρὸς τοῦτο τῇ παρουσιάζει δύο μαγευτικὰ καὶ παρηγορητικὰ ἰνδάλματα, ἐνεστῶσαν φήμην καὶ μέλλουσαν δόξαν.

Ἡ ἐγκάρδιος ὑποδοχὴ ἡ γενομένη πρὸς τὸν Γεωρ-

(1) Ἐννοεῖ τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολήν.

(2) Ὑπεσημείωσα ἐπίτηδες λέξεις τινὰς αἵτινες δεικνύουσι τὴν ἐπικρατοῦσαν ἰδέαν τοῦ Γεωργίου.

(1) Τὸν Ἰονικὸν παρατηρητήν.

γιον ὑπὸ τῶν Σμυρναίων, ἀνδρῶν ἀγαθῶν μὲν, ἀλλ' ἐπιπολαίων περισσότερον ἴσως τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, κατὰ τὰ αἰσθήματα, τὰς συμπαθείας καὶ τοὺς θαυμασμούς των, ἠδύνατο ἴσως νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ εὐτυχέστερον αὐτοῦ μέλλον, ἂν διὰ τοῦ παραδόξου καὶ ἐριστικοῦ χαρακτῆρός του δὲν ἠρέθιζε κατ' αὐτοῦ τὴν χολὴν καὶ τὴν ἐχθροπάθειαν τῶν ὁμοτέχνων του, καὶ ἰδίως τοῦ *Ἀνθρώπου τῆς Σμύρνης*, τοῦ παπᾶ Βενεδίκτου (1), ὥστε τὸν φιλότιμον καὶ ἀταπείνωτον ἐκεῖνον χαρακτῆρα τοῦ Γεωργίου νὰ πληγώσωσι καιρίως καὶ νὰ ὠθήσωσιν αὐτὸν εἰς τρομερὸν καὶ ἀπεγνωσμένον ἔγκλημα . . . .

(Ἕπεται συνέχεια.)

Η ΙΑΣΜΗ ΤΟΥ ΦΙΓΛΙΝΟΥ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Edouard Laboulaye.)

(Συνέχεια· ἴδε φυλλ. 307.)

Γ'.

Ἅμα ἐγερθεὶς, μετὰ δυσκολίας τινὸς ἐτακτοποίησα τὰ ἐπεισόδια τῆς τεταραγμένης ἐκείνης νυκτός· εὑρισκόμην δ' ἐμπεριδευμένος πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας. Ν' ἀποταθῶ εἰς τὸν ἐρημέριον ἦτο ἀνωφελὲς, διότι ἦτο φανερὸν ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος δὲν ἐγνώριζε τίποτε· ἡ οἰκία ἦτο τόσῳ μεγάλη, ὥστε ἐκ τοῦ δωματίου του δὲν ἤκουσε βεβαίως τίποτε. Ἕνα μόνον τρόπον ἐπιτυχίας ἔβλεπα, νὰ ὁμιλήσω εἰς τὴν οἰκονόμον. Ὅταν πρόκηται περὶ ἐρωτικῶν πραγμάτων, ὅσον γραῖαι καὶ ὅσον εὐσεβεῖς καὶ ἂν ἦναι αἱ γυναῖκες, ἔχουσι περισσοτέραν κρίσιν εἰς τὸν μικρόν των δάκτυλον παρὰ ὅλοι οἱ σοφοὶ τῆς γῆς εἰς τὸν ἐγκέφαλόν των· διευθύνθην λοιπὸν κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ μαγειρεῖον καὶ εὗρον τὴν Μαγδαληνήν.

Δὲν εἶχον ἀνάγκην προφάσεως· ἠρώτησα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πόθεν προήρχετο ἡ ὡραία μουσικὴ, ἡ ὁποία δὲν ἔπαυσε ὅλην τὴν νύκτα.

« Ἦμην βεβαία, ἀνέκραξεν ἡ Μαγδαληνὴ ὑψοῦσα εἰς τὸν οὐρανὸν τοὺς βραχίονας. σὲ τὸ εἶπα Σάνδρα (*). Σάνδρα ποῦ εἶσαι; Ἔλα ἐδῶ. »

Πρὸς ταύτας τὰς λέξεις εἶδα ἐξερχόμενον γείτονος δωματίου χαριέστατον φάντασμα. Νέα κοπέλα ἁπλῆν λευκὴν φοῦσταν ἐνδεδυμένη μὲ ἐσφιγμένον στηθόδεσμον, καὶ ἔχουσα τοὺς ὤμους κεκαλυμμένους διὰ μεταξωτοῦ μανδυλίου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ ἰδοῦσά με ἠθέλησε νὰ φύγῃ. Ἀλλ' ἡ Μαγδαληνὴ ἥρπασεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ βραχίονος καὶ τὴν ἔσυρεν ἐνώπιόν μου ὡς ἔνοχον πρὸς δικαστήν.

— Κόρη κακὴ, ἐκραύγαζε, δὲν σὲ τὸ εἶπα ἑκατὸν φοραῖς αὐτὴν τὴν νύκτα, ὅτι μὲ τὰ παιγνίδιά σου θὰ ἐμπόδιζες αὐτὸν τὸν εὐλογημένον κύριον νὰ κοιμηθῇ! Τὴν βλέπετε, κύριε· εἰπέτε ἂν δὲν εἶμαι δυστυχὴς μάννα· δὲν ἔχω οὔτε ἡσυχίαν πλέον οὔτε ἀνάπαυσιν. Τί βάρος εἶναι κόρη δεκαεπτὰ ἐτῶν, χωρὶς κεφάλι καὶ χωρὶς μυαλόν! »

Ἡ Σάνδρα ἐκοκκίνιζε κύπτουσα τὸ μέτωπον καὶ δὲν ἔλεγε λέξιν. Ἐγὼ δὲ τὴν παρετήρουν μετ' ἀπορίας· ἦτο γυνή· πρὸ τόσου καιροῦ δὲν ἔβλεπα παρὰ κούκλας.

Ὑψηλὴ, εὐθυτενὴς καὶ, ὡς λέγει τὸ ᾆσμα,

Larga di spalle e stretta in centurella (*),

εἶχεν εἰς τὸ ἀνάστημα φυσικὴν εὐγένειαν· χαρακτῆρες μεγάλοι, ὀφθαλμοὶ μέλανες, ὀφρύες τοξωταὶ ἔδιδον εἰς αὐτὴν σχῆμα βασιλικόν· βλέποντος δ' αὐτὴν ἠλαττώθη ὁ θυμός μου κατὰ τῶν ἐμποδισάντων με νὰ κοιμηθῶ.

Ἡ Σάνδρα ἀνύψωσε τὴν κεφαλήν.

« Ὁ Κύριος, εἶπε, ἔῤῥιψεν αὐτὴν τὴν νύκτα. . ; »

Καὶ ὀφθαλμοὶ καὶ στόμα ἐμειδίασαν ἐν ταὐτῷ, ἂν καὶ κατέβαλλεν ἀγῶνας διὰ νὰ τηρήσῃ ὡραίαν σοβαρότητα.

Τὸ μειδίαμα τοῦτο ἐνέπνευσε νέαν μανίαν εἰς τὴν Μαγδαληνήν.

— Νομίζεις ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη καιρὸς νὰ τελειώσουν αὐτά; Νομίζεις ὅτι τίμιον σπῆτι καθὼς εἶναι τοῦ προστάτου, εἰμπορεῖ νὰ μείνῃ πολὺν καιρὸν φωλεὰ ἀγαπητικῶν;

— Ἀλλὰ, ὑπέλαβον καὶ ἐγὼ, ὅλα αὐτὰ μίαν φορὰν γίνονται· εἶναι ἐποχὴ, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ περάσωμεν, καὶ καλὸς γάμος . . .

— Ἆ! ἀνέκραξεν ἡ Μαγδαληνὴ, λέγετε χρυσᾶ λόγια, ὡς ὁ βασιλεὺς Σολωμών. Καλὸς γάμος! αὐτὸ ἐπαναλαμβάνω καθ' ἡμέραν εἰς τὸ ξηρὸν καὶ σκληρὸν αὐτὸ κεφάλι. Καλὸς γάμος! μίαν λέξιν ἂν εἰπῇ γίνεται ἡ πρώτη τοῦ Φιγλίνου καὶ σωστὴ κυρία εἰς τὴν ἐκκλησίαν· τὴν ηὗρα ἄνδρα ὁ ὁποῖος τὴν ἀγαπᾷ, ἔχει ὡραῖον ἐπάγγελμα, πατέρα πλουσιώτατον . .

— Δὲν τὸν θέλω, δὲν τὸν θέλω τὸν γύφτον σου, ἤρχισε νὰ φωνάζῃ καὶ ἡ Σάνδρα. Διὰ δὲ τὸν πατέρα του δὲν ἔλεγες τὰ αὐτὰ πρὶν θελήσῃ ὁ Καῖσαρ νὰ μ' ἐπάρῃ. Ἔλεγες εἰς ὅσους ἤθελαν ν' ἀκούσουν, ὅτι ἠπάτα τὸν Κύριόν μας, καὶ ὅτι πρὸ τῆς διανομῆς εἶχε πάντοτε κατὰ μέρος μερικοὺς σάκκους ἐκ τῆς συγκομιδῆς. Δὲν θέλω μήτε τὰ χρήματά του μήτε τὸν υἱόν του.

— Ἰδοὺ, κύριε, ἰδοὺ αἱ νέαι τῆς ἐποχῆς μας, ὑπελάμβανεν ἡ Μαγδαληνὴ ὑψοῦσα τοὺς ὤμους καὶ χειρονομοῦσα· δὲν εἰξεύρουν ὅτι ὁ ἔρως ἀρχίζει μὲ τραγούδια καὶ τελειόνει μὲ δάκρυα καὶ λύπας. Βλέπουν

---

(1) Ὅρα φυλλάδιον τοῦ φίλου μου Ι. Ι. Σκυλίσση ἐν Σμύρνῃ τὸ 1846.

(*) Ὑποκοριστικὸν τοῦ Ἀλεξάνδρα (Alessandra).

(*) Πλατεῖα τοὺς ὤμους καὶ στενὴ τὴν ζώνην.

ἕνα ξανθὸν ὁ ὁποῖος παίζει βιολὶ καὶ κλαίει ἐνῷ τραγουδεῖ, καὶ δὲν ἐρωτοῦν ἂν ἔχῃ ψωμί, κρασί, ἅλας καὶ λάδι, οὔτε ἂν δὲν κοιμᾶται κατὰ γῆς δι' ἔλλειψιν στρώματος. Ὅλην τὴν νύκτα μὲ γυρίζει τὴν πλάτην εἰς τὸ κρεββάτι διὰ νὰ πνίξῃ τὰ δάκρυά της. Μάθε τέλος πάντων, δυστυχὴς κόρη, ὅτι θέλω νὰ σὲ σώσω ἀπὸ τὴν πτωχείαν, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τρέχῃς ἔπειτα εἰς τοὺς δρόμους μὲ τὸ ἀδράκτι διὰ νὰ φυλάττῃς μερικὰ παληοβοσκήματα. Ἰδέτε, κύριε, ἐξηκολούθησεν ἡ Μαγδαληνὴ ὑψοῦσα ἐπὶ μᾶλλον τὴν φωνήν, ἰδέτε ἂν οἱ λόγοι μου τὴν προξενοῦν κάμμίαν ἐντύπωσιν καὶ εἰπέτε ἂν αὐτὸς ὁ τρισκατάρατος δὲν τὴν ἐμάγευσεν! Ὅσον περισσότερον τὴν κάμνει νὰ πάσχῃ τόσον περισσότερον θέλει τὸ καλόν του. Ἐγὼ δὲν ἔχω πλέον κόρην· αὐτὸς εἶναι ὁ καρπὸς τῶν κόπων μου· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνταμείβουν τὴν μητέρα ἡ ὁποία σὲ ἀγαπᾷ παρὰ πολύ.

Καὶ ἤρχισε νὰ ὀλοφύρεται οὕτως ὥστε νὰ τρέμῃ ὅλη ἡ οἰκία.

Ἡ δὲ Σάνδρα ὠχρίασε καὶ ῥιφθεῖσα εἰς τὸν λαιμὸν τῆς μητρός της·

« Μὴ κλαίεις, ἀγαπητή μου μαμμά, μὴ κλαίεις. Εἰξεύρεις ὅτι γίνομαι κακὴ ὅταν κατηγοροῦν τὸν Πεππῖνον μου. Εἶμαι ἡ κυρία του καὶ δὲν εἰμπορῶ ν' ἀγαπήσω ἄλλον. Κράτησέ με ἐδῶ μαζῆ σου, μή με ὁμιλεῖς περὶ τοιούτων πραγμάτων, ἐγὼ δὲν ζητῶ νὰ σὲ ἀφήσω. Διὰ τί θέλεις νὰ μὲ διώξῃς;

Ἐν ᾧ δὲ ἐθώπευε τὴν μητέρα της, ἡ Μαγδαληνὴ λαβοῦσα τὴν κεφαλήν της τὴν ἐφίλησε μὲ παράφορον ἀγάπην. Τὸ κτένιον τῆς Σάνδρας ἔπεσε καὶ ἡ ὡραία μαύρη της κόμη ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν της· ἡ δὲ Μαγδαληνὴ τὴν ἀπέσυρε διὰ νὰ φιλήσῃ τοὺς πλήρεις δακρύων ὀφθαλμούς της.

« Ἰδέτε, κύριε, μ' ἔλεγε σφοδρότερον ὀλοφυρομένη, εἶναι ἡ χαρά μου, ἡ ζωή μου. Ναί, κόρη μου, ἂς τὰ λησμονήσωμεν ὅλα, μεῖνε μαζῆ μου· δὲν θὰ εὕρῃς ποτὲ κανένα νὰ σὲ ἀγαπᾷ ὅσον ἡ μάννα σου.

Ἐν τῷ μεταξὺ τῶν φιλημάτων τούτων, ἅτινα μὲ ἐστενοχώρουν οὐκ ὀλίγον, ἦχος κωδωνίου ἠκούσθη εἰς καλὴν ὥραν.

« Θεέ μου! εἶπεν ἡ Μαγδαληνή, ὁ προστάτης ζητεῖ τὸ πρόγευμα. Κύριε, εἰς τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας, μήτε λέξιν. Ἂν ὁ Κύριος ἐμάνθανεν ὅ,τι ἔγεινεν αὐτὴν τὴν νύκτα εἰς σπῆτι τόσον τακτικὸν ὅσον τὸ ἰδικόν του, δὲν θὰ ὑπέφερε τοιοῦτον σκάνδαλον.

— Κύριε, μήτε λέξιν, ἐπανελάμβανεν ἡ Σάνδρα μὲ φωνὴν τρέμουσαν, στρέφουσα πρὸς ἐμὲ ἱκετευτικῶς τοὺς μεγάλους της ὀφθαλμούς.

— Μήτε λέξιν, » ἀπεκρίθην ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ὡς συνωμότης μελοδράματος καὶ βαδίζων εἰς τὴν ἄκραν τῶν ποδῶν εἰσῆλθον εἰς τὴν αἴθουσαν ὅπως καλημερίσω τὸν γέροντα φίλον μου.

Δ'.

Μόλις ἐκάθησα καὶ ἡ Μαγδαληνὴ μὲ ἠκολούθησε φέρουσα αὐγὰ νωπὰ καὶ τέϊον. Ὁ ἐρημέριος μὲ παρετήρησε μειδιῶν.

« Ἐκοιμήθην κακὰ αὐτὴν τὴν νύκτα, μοὶ εἶπε, καὶ διὰ λόγον τὸν ὁποῖον θὰ σᾶς διηγηθῶ μετ' ὀλίγον. »

Ἡ Μαγδαληνὴ ἀνεσκίρτησε καὶ ἐγὼ ᾐσθάνθην ἐμαυτὸν ἐρυθριῶντα ἀκουσίως.

— Ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ μου, ἐξηκολούθησεν ὁ ἐρημέριος, ἐπρόβαλα εἰς τὸν ἑαυτόν μου τὸ ἑξῆς πρόβλημα· νὰ μαντεύσω ποῖον εἶναι τὸ σύνηθες πρόγευμά σας. Ἦτο πρόβλημα φιλοσοφικόν. Ὁ ταξειδιώτης, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ πατρίς του, πρέπει νὰ ἀποκτᾷ τὰς συνηθείας τῶν μεταβατικῶν ἐκείνων πτηνῶν τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται Ἄγγλοι. Διέταξα λοιπὸν ἀγγλικὸν πρόγευμα· ἠπατήθην;

— Εἴσθε ἡ καλλοσύνη προσωποποιημένη, ἀπεκρίθην, καὶ ἡ καλλοσύνη σᾶς κατέστησε μάγον. »

Ἡ Σάνδρα εἰσῆλθε μετ' ὀλίγον ἐνδεδυμένη ὡραιότατα. Ἐσθὴς παχύπτυχος ἐκ μαλλίνου κυανοῦ, θώραξ (corsage) ἐξ ἰνδικοῦ κοκκίνου καὶ ποικιλανθοῦς ὑφάσματος, μικρὰ ποδιὰ πλάτους τριῶν δακτύλων, ἀνεδείκνυον τὴν χάριν τοῦ ἀναστήματός της. Πρόσθες εἰς ταῦτα μακρὰ σκολαρίκια καὶ σταυρὸν χρυσοῦν, περιδέραιον κοράλλινον, κτένιον μετάλλινον καὶ ἔχεις τὸ τοσκανικὸν ἔνδυμα μὲ ὅλον του τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ὡραιότητα.

Καλ' ἡμέρα Σάνδρα, εἶπεν ὁ ἐρημέριος· φίλε μου, μὲ συγχωρεῖτε νὰ σᾶς παρουσιάσω τὴν βαπτιστικήν μου. Εἶναι ἡ χαρὰ τῆς οἰκίας. Δι' ἡμᾶς τοὺς μὴ ἔχοντας οἰκογένειαν τὰ παιδία τῶν ὑπηρετῶν μας εἶναι ἰδικά μας. Ἀλλά, ἐξηκολούθησε, ἀφήσετέ μας μόνους. Κάμνω ἐγὼ τὸ τσάϊ, Μαγδαληνή. Ἀφ' οὗ πρὸ εἴκοσι καὶ περισσοτέρων ἐτῶν εἶμαι ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν σου, δός με μίαν ἡμέραν ἐλευθερίας· ἔχω ἀνάγκην νὰ μείνω μόνος . . . Φίλε μου, μοὶ εἶπεν, ἀπόψε ἔκαμα σοβαρὰν ἀνακάλυψιν, ἔχω μυστικὸν νὰ σᾶς ἐμπιστεύσω. »

Αἱ δύο γυναῖκες παρετήρησαν ἀλλήλας καὶ ἔρριψαν πρὸς ἐμὲ βλέμμα, τὸ ὁποῖον ἀφώπλιζε καὶ αὐτὸν τὸν δημόσιον κατήγορον· ἐξῆλθον δὲ μετὰ δευτέραν διαταγὴν τοῦ ἐρημερίου, ἐπιμένοντος τόσον νὰ τὰς ἀπομακρύνῃ, ὅσον καὶ ἐκεῖναι νὰ μείνωσιν. Ὁ ἐρημέριος περιῆλθε τὴν αἴθουσαν, ἤνοιξε τὰς θύρας διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι αἱ δύο γυναῖκες δὲν εἶναι πλέον ἐκεῖ, τὰς ἔκλεισεν ἐπιμελῶς, παρετήρησε διὰ τοῦ παραθύρου, καὶ βέβαιος τέλος ὅτι ἤμεθα μόνοι, μ' ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ ὁμιλήσῃ γαλλιστί, διότι ἡμεῖς οἱ δύο μόνοι ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐνοοῦμεν τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν.

« Ὁμιλήσατε, εἶπον, ὀλίγον συγκεκινημένος ὑπὸ τῆς εἰσαγωγῆς, καὶ ἔστε βέβαιος περὶ τῆς ἐχεμυθίας μου.

— Φίλε μου, εἶπεν, αὐτὴν τὴν τελευταίαν νύκτα περὶ τὴν πρώτην ὥραν, ἔκαμα μεγάλην ἀνακάλυψιν... ηὗρα τρεῖς τυῤῥηνικὰς λέξεις! »

Ε΄.

« Ὁμολογήσατε ὅτι δὲν τὸ ἐπεριμένετε; ἀνέκραξεν εὐθύμως ὁ ἐφημέριος παρατηρήσας τὴν ἔκπληξίν μου καὶ πολὺ ἀπέχων τοῦ νὰ μαντεύσῃ τὸ αἴτιον· ἀπορεῖτε σεῖς οἱ Παρισινοὶ, οἱ νομίζοντες ὅτι τὰ εἰξεύρετε καὶ τὰ ἔχετε ὅλα· ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ χωρικοὶ ἔχομεν τὴν ἡσυχίαν τῆς ψυχικῆς εἰρήνης καὶ τὸν καθαρὸν ἔρωτα τῆς ἀρχαιότητος. Ἀκούσατε λοιπὸν τὴν διήγησιν τῆς ἀνακαλύψεώς μου·

« Ἐνθυμεῖσθε ὅτι ἐν τῷ De lingua latina τοῦ Οὐάῤῥωνος πρόκειται περὶ τυῤῥηνοῦ τινος ποιητοῦ καλουμένου Οὐολνίου; Ὁ Οὐόλνιος αὐτὸς διισχυρίζετο ὅτι τὸ ὄνομα τῶν τριῶν πρώτων φυλῶν τῆς Ῥώμης Ramnes, Tities, Luceres ἦτο τυῤῥηνικόν. Ὁ Οὐάῤῥων, ὁ ὁποῖος μ' ὅλας του τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς ἀξιώσεις ἦτο ἀμαθὴς, καὶ τὸ ὑποστηρίζω εἰς τὸ πεῖσμα τοῦ Σκαλιγείρου, ὁ Οὐάῤῥων ἀναφέρει τὴν ἐτυμολογίαν αὐτὴν χωρὶς νὰ προσέξῃ εἰς αὐτήν· ἀλλ' ὁ Οὐόλνιος εἶχε δίκαιον, ἰδοὺ πῶς τὸ ἀποδεικνύω.

Ἐν ᾧ ὁ ἐφημέριος ἤνοιγε τὴν ταμβακοθήκην του ἔστρεψα τὴν κεφαλὴν καὶ εἶδα τὴν Σάνδραν εἰς ἓν παράθυρον καὶ τὴν Μαγδαληνὴν εἰς ἄλλο. Αἱ χεῖρες τῆς μητρὸς, τὰ ὄμματα τῆς θυγατρὸς ἔλεγον πρὸς ἐμέ· Σώσατε μας! Μὴ παύσας νὰ βλέπω τὸν φίλον μου κατὰ πρόσωπον, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ ἄλλον ἢ ἐμὲ ἐν τῇ αἰθούσῃ, ἔθεσα τὰς χεῖράς μου ὄπισθεν τῆς ῥάχεως καὶ τὰς μετεχειρίσθην εἰς ζωηρὰν παντομίμαν, ἥτις ἐσήμαινε καθ' ὅσον τοὐλάχιστον, δύναται ἡ χεὶρ νὰ ἐκφράσῃ· « Μὴ φοβεῖσθε τίποτε· φύγετε. »

« Λαμβάνω τὴν λέξιν Tities, ἐξηκολούθησεν ὁ σοφός μου, βλέπων τοὺς δύο δακτύλους του πλήρεις ταμβάκου· δὲν βλέπετε ὅτι ἔχει τὴν εἰς es λήγουσαν τῆς τυῤῥηνικῆς ὀνομαστικῆς, ὅθεν ἔχομεν τὸ ὄνομα Titius, ἤτοι αὐτὸ τὸ κύριον ὄνομα τοῦ Σαβίνου βασιλέως Τατίου, ὡς ἀποδεικνύει ὁ στίχος ἐκεῖνος τοῦ φίλου μας Ἐννίου, ὅστις ἐνεπνεύσθη μὲν ἐνίοτε καλλίτερον ὡς ποιητὴς, οὐδέποτε ὅμως τόσον ὡς ἀρχαιολόγος;

O Tite! tute Tati tibi tanta, tyranne, tulisti!

« Ἐν τῇ λέξει Luceres, αὐτὸς ὁ Οὐάῤῥων ἀνεγνώρισε τὴν ῥίζαν τῆς λέξεως Lucumo, ἤτοι βασιλεὺς τυῤῥηνός· διὰ δὲ τὸ Ramnes ἢ Ramnus, διότι εἶναι τὸ αὐτὸ, ἐὰν σκεφθῆτε ὅτι οἱ Τυῤῥηνοὶ δὲν εἶχον Ο, συνέκοπτον παραδόξως ὅλα τὰ ὀνόματα, καὶ ὅτι τὸν Ἀγαμέμνονα π. χ. μετεσχημάτιζον εἰς Achmiem (Ἄχμιεμ), βλέπετε ὅτι φθάνομεν εἰς τὸ σχῆμα Romanus, καὶ ὅτι . . . Ὕψιστε Θεέ! Τί τρέχει; Μήπως καίεται τὸ σπῆτι; »

Ἦτο ἡ Μαγδαληνὴ, θραύσασα μᾶλλον ἢ ἀνοίξασα τὴν θύραν, ἐν ᾧ ἡ Σάνδρα διεισέδυεν ἐξ ἄλλου μέρους. Ἐκ τῆς εὐγλωττίας τῶν σχημάτων μου ἐνόησαν ἀμφότεραι ὅτι τὰς ἐκάλουν.

« Ἐτελείωσες, προστάτα; εἶπεν ἡ Μαγδαληνὴ ὁρμήσασα εἰς τὴν τράπεζαν διὰ νὰ τὴν ἀποσκευάσῃ, ἐν ᾧ ἡ Σάνδρα, κοκκίνη ὡς κεράσιον, καὶ κρυπτομένη ὄπισθεν τῆς μητρός της ἐπεσώρευεν εἰς στήλην τὰ πινάκια μετ' ἀπηλπισμένου ζήλου.

— Ἂν ἦναι ποτὲ δυνατὸν νὰ μείνῃ κανεὶς μόνος εἰς αὐτὸ τὸ σπῆτι, ἐκραύγασεν ὁ ξενίζων με. Τί παράδοξος λαὸς εἶναι ὁ γυναικεῖος! τὰς καλεῖς, γίνονται ἄφαντοι· τὰς διώκεις, προστρέχουν. Δὲν ἀρνοῦμαι, τέκνα μου, ὅτι εἶναι καλὸν νὰ ἔχετε ζῆλον ὅταν δέχωμαι φίλον· ἀλλὰ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, σήμερον ἔχετε παρὰ πολύν. »

Ἔπρεπε νὰ προλάβω πᾶσαν ἐξήγησιν. « Εἰξεύρετε εἶπα πρὸς τὸν ἐφημέριον δεικνύων αὐτῷ τὴν Σάνδραν, ὅτι τίποτε χαριέστερον δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῶν contadine σας, μάλιστα ὅταν προσθέτουν καὶ τὸ μεγάλον ψιάθινον σκιάδιον. Ἰδοὺ νέα κοπέλα ἡ ὁποία μὲ ἐνθυμίζει τὰς ὡραίας γυναῖκας τῆς Σιέννης τὰς ὁποίας ἠκολούθουν προχθὲς τὸ ἑσπέρας ἐν ᾧ ἐγύριζαν περὶ τὴν Piazza del Campo τραγῳδοῦσαι. Τραγῳδεῖς καὶ σὺ Σάνδρα;

— Ἐὰν τραγῳδῇ, εἶπεν ὁ γέρων μου φίλος, οὗτινος αἱ ἰδέαι ἐβάδιζον ἀσμένως τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ταῖς ἔτεμνέ τις, ἐὰν τραγῳδῇ; Ἀλλὰ εἰς ὅλην τὴν χώραν δὲν ὑπάρχει ὡραιοτέρα καὶ βεβαιοτέρα φωνή. Ἀπὸ τὸ San Donato εἰς τὸ Montevarchi οὐδεὶς εὑρίσκεται γνωρίζων καλλίτερα τὰ ἀρχαῖα ἡμῶν ᾄσματα. Ἐμπρὸς, βαπτιστικὴ, δεῖξέ μας τὴν τέχνην σου. »

Ἡ Σάνδρα ἐνθαῤῥυνθεῖσα ὀλίγον, δὲν ἐναντιώθη. Ὁ ἦχος τὸν ὁποῖον ἐξέλεξε ἦτο βαρὺς καὶ μονότονος· ἀλλ' εἶχε ἐκ τῶν βαρειῶν καὶ εὐήχων ἐκείνων φωνῶν τὰς ὁποίας μόνον ἐν Ἰταλίᾳ εὑρίσκει τις καὶ αἵτινες ἔχουσιν ἰδιαιτέραν χάριν. Τὸ ᾆσμα της οὔτε λαμπρὸν οὔτε ἐλαφρὸν ἦτο, ἐξέπληττεν ὅμως. Ἦτο αὐτὴ ἐκείνη ἡ μουσικὴ τῆς καρδίας, chi nell'anima si sente, ὡς λέγει ὁ ποιητής. Ἡ Σάνδρα ἤρχισε σταθερῶς, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ φωνή της ἔτρεμε, ὁ τόνος ἐγένετο βραδύτερος καὶ ἀσθενέστερος, μόλις δὲ ἠκούσθη ἡ ἐπῳδή. Ἡ ταλαίπωρος κόρη ἠγωνίζετο μέγαν ἀγῶνα ὅπως μὴ κλαύσῃ ψάλλουσα τὰ ἑξῆς.

Πῶς μ' ἀρέσει νὰ ψάλλω τὸ βράδυ εἰς τὴν βρύσιν. Τὸ βράδυ εἰς τὴν βρύσιν πῶς μ' ἀρέσει νὰ ψάλλω. Ἰδὲ τὸν ὡραῖον αὐτὸν νέον μὲ τὴν ὑπερήφανον ὄψιν. Ποίαν θ' ἀγαπήσῃ ἆρά γε; Σὲ Μαγδαληνή; Σὺ τάχα; ἢ ἐγὼ θὰ νικήσω; Εὐτυχὴς ἐκείνη ἡ ὁποία θ' ἀποκτήσῃ τὸν ὡραῖον κρῖνον τῆς πεδιάδος. Εἰς αὐτὴν εὐτυχία, δι' ἄλλους ἡ λύπη, λύπη διαρκὴς καὶ ἀτελεύτητος. Πῶς μ' ἀρέσει νὰ ψάλλω τὸ βράδυ εἰς τὴν βρύσιν. Τὸ βράδυ εἰς τὴν βρύσιν πῶς μ' ἀρέσει νὰ ψάλλω.

« Τὸ ᾆσμά σου δὲν εἶναι εὔθυμον καὶ ὁ ἦχος εἶναι

ἀκόμη μελαγχολικώτερος, εἶπεν ὁ ἐφημέριος παρατηρῶν τὴν Σάνδραν μετὰ τοσαύτης προσοχῆς, ὥστε ἐκείνη ἐρυθρίασε. Προσθέτεις εἰς τὸ rispetto αὐτὸ λέξεις, τὰς ὁποίας βεβαίως δὲν σ' ἔμαθεν ἡ μάννα σου. Δὲν εἰξεύρω τί ἔχεις πρό τινος καιροῦ, ὠχριᾷς, λέγεις ὅτι ἔχεις κεφαλόπονον· τέκνον μου, ὅταν ἔχῃ τις τὴν συνείδησιν καθαρὰν, δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ πρόσωπον· σὲ συμβουλεύω νὰ ἴδῃς τὸν πνευματικόν σου.»

Ἡ Σάνδρα ἔκρυψε τὸ πρόσωπον εἰς τὴν ποδιάν της διὰ νὰ καταπνίξῃ τὰ δάκρυά της. Ἀδυνατοῦσα δὲ νὰ κρατηθῇ, ἐξῆλθε μετ' ὀλίγον, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τὴν ὑποχώρησίν της ὁ ἐφημέριος, καταγινόμενος εἰς τὰς πρὸς ἐμὲ περιποιήσεις του.

Πιστεύετε τῷ ὄντι, εἶπα πρὸς τὸν φίλον μου, ὅτι ἡ Σάνδρα αὐτοσχεδιάζει ψάλλουσα; Αὐτὸ θὰ ἦτο θαυμάσιον.

— Θαυμάσιον; ὅλοι οἱ Τοσκάνοι μας αὐτοσχεδιάζουν ἐπ' ἴσης· λέγομεν ὅλοι ὡς ὁ Ὀβίδιος·

Quidquid tentabam scribere, versus erat. (*)

Ἔχοντες γλῶσσαν, ἡ ὁποία μόνον πέντε καταλήξεις ἔχει στιχουργοῦμεν καὶ ἀκουσίως· τὸ δύσκολον εἶναι νὰ γράψωμεν εἰς τὸ πεζόν. Ἡ Μαγδαληνὴ εἰμπορεῖ ν' αὐτοσχεδιάσῃ ἂν θέλετε.

— Ὅ,τι θαυμάζω, ὑπέλαβον, εἶναι ἡ χάρις, δύναμαι σχεδὸν νὰ εἴπω ἡ εὐγένεια τῶν δημοτικῶν ποιημάτων σας. Οἱ ἰδικοί μας χωρικοὶ δὲν ὁμιλοῦσι πολλοῦ γε καὶ δεῖ γλῶσσαν τόσον καθαράν· ἂν τὰ αἰσθήματά των δὲν εἶναι ἧττον ἀληθῆ, ἡ ἔκφρασις αὐτῶν δὲν εἶναι τόσον λεπτή.

— Ὅσον διὰ τὴν γλῶσσαν, ἀπεκρίθη ὁ φιλοξενῶν με. εἶναι προνόμιον τῆς Τοσκάνης. Οἱ γεωργοί μας ὁμιλοῦν τρυφερώτατα τὰ ἰταλικὰ τοῦ trecento· ἐὰν ὁ Δάντης καὶ ὁ Μισὲρ Κῖνος ἐπανήρχοντο εἰς τὴν γῆν ἠδύναντο κάλλιστα νὰ ὁμιλήσωσι μετ' αὐτῶν χωρὶς νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ὁ κόσμος ἐγήρασε. Ὅταν ἔχω ἀμφιβολίας ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς σημασίας λέξεώς τινος δὲν ἀποτείνομαι εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῆς Κρούσκας ἀλλ' εἰς τοὺς χωρικοὺς ἡμῶν. Ἡ λέξις εἶναι καλὴ ἂν τὴν παρέλαβον παρὰ τῶν πατέρων· ἡ παράδοσις δὲν τοὺς ἀπατᾷ ποτέ.

» Διὰ δὲ τὴν ὑφ' ὑμῶν ὀνομαζομένην εὐγένειαν μὴ θαυμάζετε. Ὁ ὀρεινὸς ἔχει χονδρὰ ὑποδήματα, λέγομεν, ἀλλ' ἔχει καὶ τὸ μυαλὸν λεπτόν, τὸ δὲ καλλίτερον, ἔχει τιμίαν καρδίαν. Εἶναι πρᾶγμα σπάνιον νὰ λησμονήσῃ εἷς ἐκ τῶν νέων μας τὴν αἰδῶ καὶ τὸ καθῆκον, καὶ ἐν ᾧ παραφέρεται ἐντελῶς ὑπὸ τοῦ πάθους· ὁ ἔρως του τείνει πάντοτε πρὸς τὸν γάμον· πολλάκις μάλιστα τὸ ᾆσμα δίδει μαθήματα συμπεριφορᾶς εἰς τὴν ἐρωμένην. Ὅταν ὑπάρχῃ αὐτὴ ἡ ἁπλότης τῆς καρδίας, πῶς καὶ ἡ ποίησις νὰ μὴ ἦναι καθαρὰ καὶ ἀφελής; Ἀλλὰ παρατηρήσετε καλὰ, ἐὰν ἔχῃ ἄλλην τόσην χάριν δὲν εἶναι μόνον διότι οἱ χωρικοί μας ζῶσι εἰς συνεχῆ κοινωνίαν πρὸς τὴν φύσιν, οὔτε διότι μεταφέρουν τὰς ὡραιοτέρας εἰκόνας ἀπὸ τὰ δένδρα, τὰ φυτά, τὰ πτηνά, τὸν οὐρανὸν, ὄχι· ἡ ἀθωότης τῆς καρδίας των ἐπιφέρει τὴν λεπτότητα καὶ τὴν καλλονὴν τῶν ᾀσμάτων των.

» Γνωρίζετε τὰ stornelli μας; Τί λέγετε π. χ. περὶ τοῦ ἑπομένου;

Ὅταν σὲ ἠγάπων, ὅλα σὲ ἠγάπων ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ οὐρανὸς ἦτο καθαρώτερος, ἡ ἡμέρα γλυκυτέρα, πρὸς σὲ τὸ κῦμα ἐμειδία, ὁ δὲ ἄνεμος ἐφαίνετο σιωπῶν. Ἀλλὰ τώρα ἰδοὺ εἶσαι μόνη καὶ τίποτε δὲν σὲ ἀγαπᾷ ἀφ' οὗ ἔπαυσεν ὁ ἔρως μου.

— Εἶναι ποίημα τοῦ Μαρίνου, ἀπεκρίθην, ἡ νέα romanza.

— Ὄχι, ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ ἐφημέριος· ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀρχαῖα καὶ κατ' ἐμὲ ὅλα τὰ ἔχομεν κατὰ παράδοσιν ἀπὸ τοὺς ᾀοιδοὺς (troubadours), οἵτινες πολλάκις καὶ αὐτοὶ παλαιὰ ᾄσματα ἐπανελάμβανον. Οἱ νέοι μας ἔχουν ἕκαστος τὴν κυρίαν των, τὴν dama, ὡς οἱ ἀρχαῖοι Ἱππόται, καὶ ὁ ἀῤῥαβωνιστικὸς ὀνομάζεται damo, ὡραίαν λέξιν, ὑπὸ μόνης τῆς ἀγροτικῆς γλώσσης διατηρηθεῖσαν. Ἐὰν ἐγνωρίζετε μὲ πόσον σέβας ὁμιλεῖ ὁ εἷς περὶ τοῦ ἄλλου, ποῖα χαριέστατα ἐπίθετα δίδουσιν εἰς ἀλλήλους! Ὁ ἀγαπώμενος εἶναι *κρίνος, ἄνθος ἀνθεμίδος* . . .

— Ἀ! προστάτα, ἀνέκραξεν ἡ Μαγδαληνή, ὅταν ἔζη ὁ κακόμοιρος ὁ ἄνδρας μου, μὲ ὠνόμαζε πάντοτε ἄνθος ῥοϊδιοῦ, καθὼς τὴν πρώτην ἡμέραν »

Παρετήρησα τὸ ὑπερωριμασμένον ῥοΐδιον (*)

« Καὶ ἡ Σάνδρα, ἠρώτησα, πῶς ὀνομάζεται; »

— Ἰασμὴ τοῦ Φιγλίνου, κύριε, ἀπεκρίθη ἡ Μαγδαληνὴ φυσιῶσα, καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς ὅλην τὴν πόλιν κόρη ἡ ὁποία ν' ἀξίζῃ περισσότερον αὐτῆς τὸ ὡραῖον ὄνομα.

— Ἀλλὰ ποῦ εἶναι αὐτὸ τὸ παιδί, τί ἔχει; εἶπεν ὁ ἐφημέριος ἀνησυχῶν περὶ τῆς κηδεμονευομένης του.

— Καὶ τοὺς πτωχούς σου, κύριε, διέκοψεν ἡ φρόνιμος Μαγδαληνή, τοὺς λησμονεῖς σήμερον;

— Συμπάθειον, ἀγαπητέ μου φίλε, εἶπεν ὁ ἐφημέριος· συγχωρήσατέ με νὰ σᾶς ἀφήσω· δὲν πρέπει διὰ τὸν φίλον μου τῶν Παρισίων νὰ λησμονήσω τοὺς καθημερινούς μου φίλους. Μαγδαληνὴ τὴν σύνοψιν καὶ τὸ ῥαβδίον μου. Ἔχομεν πτωχούς, γέροντας, ἀσθενεῖς. δὲν τοῖς δίδω χρήματα, τὰ χρήματα διαφθείρουν· ἄλλως τε δὲν ἔχω· ἀλλὰ δύναμαι νὰ τοὺς βοηθῶ δι' ὀλίγων φυσικῶν προϊόντων καὶ ἔχω πάντοτε δι' αὐτοὺς καλοὺς λόγους. Τοῖς διηγοῦμαι τὸν

(*) Ὅ,τι ἐπεχείρουν νὰ γράψω ἦτο στίχος.

(*) Εἰς τὸ γαλλικὸν ὁ εὐφυὴς συγγραφεὺς διττῶς παίζει λέγων Fleur de Grenade καὶ Je regardai cette grenade un peu mûre. Σ. Μ.

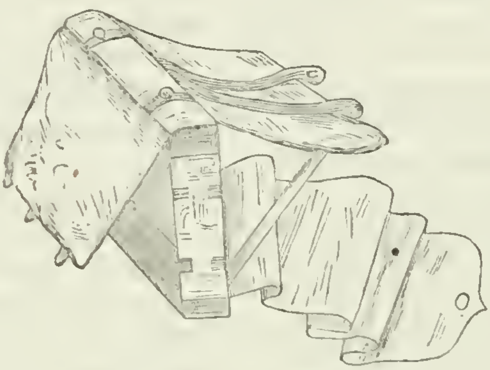
βίον τοῦ ἁγίου τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν σύνοψιν. Ὁ βίος οὗτος εἶναι πάντοτε ὡραῖος καὶ παρηγορητικός, διότι ὅλοι οἱ ἅγιοι ὑπῆρξαν πτωχοί, ἢ δυστυχεῖς, ἢ φιλελεήμονες· ἔπειτα ὁμιλοῦμεν καὶ προσευχόμεθα ὁμοῦ. Ὅταν δύο προσεύχωνται, φαίνεται ἡ προσευχὴ γλυκυτέρα καὶ ἰσχυροτέρα· εἶναι τότε πτερόεις ὡς λέγει ὁ Ὅμηρος. Πετᾷ κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν Θεόν.

— Μὲ δίδετε ὄρεξιν ν' ἀναγνώσω τὴν σύνοψιν μαζῆ σας· τίνος ἁγίου ἑορτὴ εἶναι σήμερον;

— Τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου d'Assise, μεγάλου ἁγίου. Σεῖς οἱ ἄπιστοι δὲν πιστεύετε εἰς τὰς ἀκάνθας αἱ ὁποῖαι μεταμορφοῦνται εἰς ῥόδα ὅταν ὁ πτωχὸς ἐρημίτης θέλῃ νὰ τυραννήσῃ δι' αὐτῶν τὸ σῶμά του· γελᾶτε διὰ τὸν καλὸν λύκον τοῦ Gubbio, ὁ ὁποῖος δίδει τιμιώτατα τὸν πόδα του ὑποσχόμενος νὰ μὴ φάγῃ πλέον κανένα· ἀλλὰ εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς μύθους, φυσικὰ προϊόντα αἰῶνος ἀμαθείας καὶ πίστεως, ὑπάρχει θρεπτικὸς μυελός· ἤτοι ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ θυσία, ἡ θεία τοῦ Εὐαγγελίου μανία. Φίλε μου, ἀποῤῥίπτω τὸ ἐξώφλοιον ἀλλὰ κρατῶ τὸν καρπόν. Ἐπιστρέφω.

Σ.

(Ἕπεται συνέχεια.)

Ἐκ σάκκου φορεῖον.

ΕΦΕΥΡΕΣΙΣ

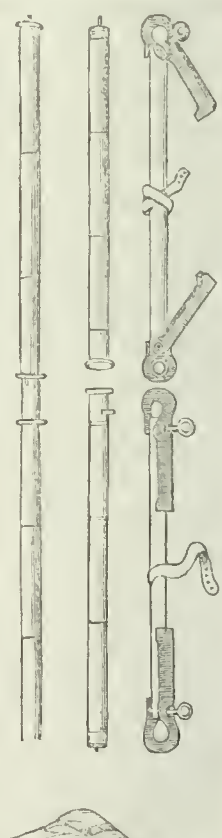
ΣΑΚΚΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ

εἰς νοσοκομικὸν φορεῖον ἢ στρατοπεδευτικὴν κλίνην μετασκευαζομένου.

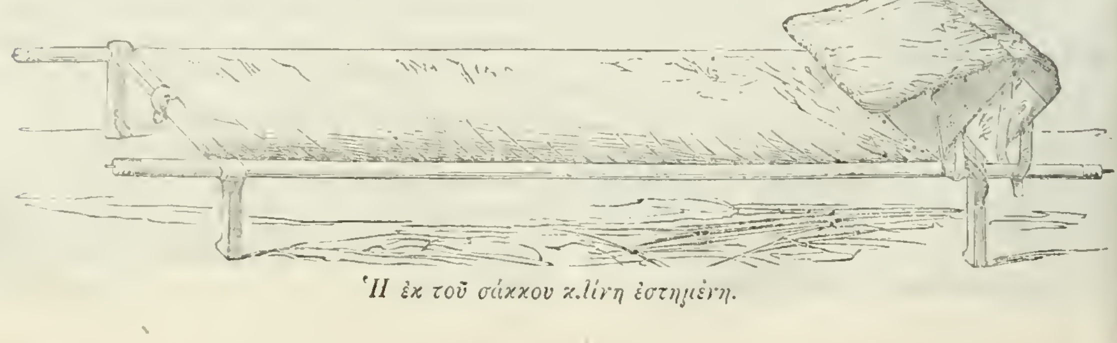

Στρατιώτης φέρων τὸν σάκκον.

Ἐν ᾧ αἱ καταστρεπτικαὶ ἐφευρέσεις καθ' ἡμέραν αὐξάνονται, ἡ βιομηχανία ἐργάζεται καὶ ὑπὲρ τῆς ὅσον οἷόν τε πλείονος περιποιήσεως καὶ ἀναπαύσεως τοῦ στρατιώτου, εὐθὺς ὡς πάθῃ ἐν τῇ μάχῃ. Τοι-

Πάσσαλοι σκηνῆς ἢ φορείου καὶ διάξυλα ἢ ζυγώματα.

Ἡ ἐκ τοῦ σάκκου κλίνη ἐστημένη.

αὐτή τις φιλάνθρωπος ἐφεύρεσις, τιμῶσα τὸν ἡμέτερον αἰῶνα, εἶναι ὁ στρατιωτικὸς σάκκος τοῦ Κυρίου Λουδοβίκου Ἰουβέρτου, γραμματέως παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι τῶν Γάλλων, εἰς φορεῖον εὐκόλως μετασχηματιζόμενος.

Ὅσον ἐντελὴς καὶ ἂν ᾗ ἡ τῶν ἀσθενῶν ἐν τῇ μάχῃ ὑπηρεσία καὶ ὅσον πολλαὶ αἱ προσωριναὶ κλίναι ἐφ' ὧν κατακλίνουσι τοὺς τραυματίας, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αὗται μὲν σπανίως ἀρκοῦσιν, οἱ δὲ τραυματίαι βραδέως ἀποκομίζονται τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τῶν διεσταυρωμένων ὅπλων τῶν ἰδίων συστρατιωτῶν, τοῦθ' ὅπερ καὶ τὸν πάσχοντα ἐνοχλεῖ καὶ πολλοὺς στρατιώτας ἀπασχολεῖ.

Ὁ Κύριος Ἰουβέρτος, μετὰ πολλὰς ἐρεύνας, εὗρε τέλος τρόπον δι' οὗ καὶ ἡ ἀνάπαυσις τοῦ στρατιώτου ἐπιτυγχάνεται, καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν φορεαφόρων ἐλαττοῦται, καὶ οἱ πρόφασιν ζητοῦντες ὅπως, ἀπαλλαχθῶσι μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς μάχης, δὲν δύνανται νὰ προφασισθῶσι τὴν περίθαλψιν τῶν πασχόντων συστρατιωτῶν. Τὸ καλὸν τῆς ἐφευρέσεως ταύτης εἶναι ὅτι συγκροτεῖται ἐκ προσθεμάτων (accessoires) ὑπαρχόντων ἤδη σχεδὸν ἁπάντων παρ' ἑκάστῳ στρατιώτῃ. Ὁ σάκκος χρησιμεύει ἀντὶ προσκεφαλαίου καὶ σκεπάζει ἐν ταὐτῷ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀσθενοῦς· τὸ σκηνίδιον (demi-tente) χρησιμεύει ὡς ὀθόνη τοῦ φορείου· τὰ ξύλα τῆς σκηνῆς συνενούμενα κατὰ τὰ ἄκρα σχηματίζουσι τὸν ἕτερον τῶν βραχιόνων τῆς μηχανῆς· ἀρκοῦσι δ' ἕτεροι δύο πάσσαλοι σκηνῆς ὅπως ἔχωμεν τὸν ἄλλον βραχίονα, καὶ δύο διάξυλα ἢ ζυγώματα ἔχοντα διηρθρωμένους τοὺς πόδας τῆς κλίνης καὶ διατηροῦντα τὸ σχῆμα τοῦ φορείου. Τὸ ὅλον μόλις ἔχει βάρος 9 χιλιογράμμων, ὥστε ἕκαστος πεζὸς δύναται νὰ μεταχειρισθῇ εἰς πᾶσαν περίστασιν εἴτε τὸ συνήθες σκηνίδιον, εἴτε τὴν κλίνην ἢ φορεῖον, ὠφελιμωτέραν οὖσαν τὸ θέρος κατὰ τὰς χώρας ὅπου ἀρκεῖ τῆς κεφαλῆς μόνης ἡ στέγασις.

Τὰ ξύλα τῆς σκηνῆς εἰσέρχονται εἰς τὰ πλάγια τοῦ πανίου, τὰ δὲ διάξυλα καὶ ὁ σάκκος εἶναι δεδεμένα εἰς τοῦτο διὰ λωρίων. Τὸ ὅλον δύναται νὰ στηθῇ εἰς τρία λεπτὰ τῆς ὥρας. Ὁ σάκκος διαιρεῖται πάντοτε οὕτως, ὥστε νὰ περιέχῃ τὸ ἐφόδια τοῦ στρατιώτου· ἀλλ' ὅταν φέρηται ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν νοσοκόμων, διαιρεῖται εἰς τμήματα περιλαμβάνοντα ξαντὸν, ἐπιδέσμους, ἰατρικά. Τέλος τὰ σκευοφόρα ἅρματα δύνανται νὰ φέρωσι πολλὰ τοιαῦτα ἐντελῆ φορεῖα χρησιμεύοντα εἰς προσωρινὰς κλίνας.

Πολλοὶ Γάλλοι καὶ ξένοι στρατηγοὶ καὶ πολλοὶ στρατιωτικοὶ ἰατροὶ, ἐξετάσαντες τὸ μηχάνημα, ἐγνωμοδότησαν ὑπὲρ αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ἡ πεῖρα θέλει ἐπισφραγίσει τὰς κρίσεις αὐτῶν, διότι ἐστάλησαν τοιοῦτοι σάκκοι εἰς τοὺς ἐν πολέμῳ διακειμένους γαλλικοὺς στρατοὺς τῆς Κοχιγκίνης καὶ τῆς Μεξικῆς. Τότε δ' ἐλπίζομεν ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν θέλει εἰσαχθῇ ὁ σάκκος αὐτός.

Σ.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΣΚΕΨΙΣ.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

—ooo—

Εὐχερὲς μὲν τὸ ἀναγινώσκειν, δύσκολον δὲ τὸ σκέπτεσθαι· καὶ ὅμως τὰς τῶν ἄλλων ἰδέας δὲν δυνάμεθα νὰ ἰδιοποιηθῶμεν ἢ διὰ τῆς σκέψεως, ἥτις εἰς ἡμᾶς μόνον ἀνήκει.

Τὴν ἰσχὺν τῶν ἐντυπώσεων καὶ τὴν εὐκρίνειαν προκρίνω ἐπιπολαίων γνώσεων, ὅσον καὶ ἂν αὗται ἦναι εὐρεῖαι.

Πολλάκις μὲν συμβαίνει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἴμεθα ἐγκρατεῖς ἰδεῶν, ἐνῷ μόνον λέξεις γινώσκομεν, καὶ νὰ ἐκλαμβάνωμεν συνώνυμα ἀντὶ ὁρισμῶν· πολλάκις δὲ λέξεις τινὰς ἀναλύσας ἐξαιρέτως μεταφορικὰς, πολυτίμους ἀνεῦρον ἰδέας. Δὲν πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα λέξεις πρὶν ἢ καλῶς ἐξακριβώσωμεν τὴν ἔννοιαν αὐτῶν.

Πρέπει ἐπίμονος καὶ ἀκάματος νὰ θηρεύῃς τὴν ἀλήθειαν. Ἐνίοτε ἵνα ἀποφύγω τὸν πόνον τῆς ἐρεύνης, περιῆλθον εἰς πλάνην.

Μηδὲν ἔργον φαντασιοκοπίας πρέπει νὰ ἀναγινώσκω, ἱκανὸν νὰ μοῦ ἐξασθενήσῃ τὸν νοῦν, ἀλλὰ ποιήσεως πονήματα καὶ φαντασίας, ὅσα τείνουν νὰ ἐνισχύσουν καὶ ἀνυψώσουν τὴν ψυχήν.

Ὁσάκις εἶναι συγκεχυμένος ὁ νοῦς μου, ὑπὸ μυρίων κατατρυχόμενος ἀορίστων ἰδεῶν, αἱρετώτερον νὰ διακόψω τῶν σκέψεών μου τὸ ἀντικείμενον καὶ ν' ἀποθέσω τὰ βιβλία· διότι εἶναι ὧραι καθ' ἃς ἀνίκανος φαίνεται ὁ νοῦς μου πρὸς σπουδαίαν μελέτην ἢ κατά τινα πρὸς τὸ κεκμηκὼς σῶμα συμπάθειαν ἐξαντλοῦνται αἱ δυνάμεις αὐτοῦ· τότε δὴ χρείαν ἔχει ἀναπαύσεως. Πλὴν ἡ φυσικὴ αὕτη ἀσθένεια διακριτέα τῆς ῥαθυμίας, ἥτις αὐξάνει θεραπευθεῖσα· μάλιστα δὲ εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ ὑπερνικήσῃ τις τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ἀδυναμίαν, ὅπερ πιστεύω εὐκατόρθωτον Μήπως δὲν δυνάμεθα νὰ προσοικειωθῶμεν τὴν ἕξιν τῆς προσοχῆς, τὴν ὁποίαν οὐδ' ἡ ἀλγηδὼν αὐτὴ δύναται νὰ διακόψῃ; Ποσάκις δὲν ἐσυγχώρησα εἰς ἐμαυτὸν τὴν ὀκνηρίαν, λογισθεὶς αὐτὴν ἀσθένειαν!

Πρέπει ν' ἀποσκορακίσω τὴν ἕξιν τοῦ ἀναγινώσκειν πολλὰ μάταια πράγματα· διότι καταστρέφουσι τὰς δυνάμεις τοῦ νοὸς καὶ ἀπέχθειαν ἐμποιοῦσι πρὸς πᾶσαν σπουδαίαν μελέτην. Τὴν τάξιν καὶ τὴν μέθοδον περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι, καὶ ὅταν σχέδιόν τι σπου-

δῆς συλλάβω, πρέπει πολλὰ νὰ πάθω πρὶν ἢ παραιτηθῶ αὐτοῦ. Ἐπιθυμῶ νὰ φθάσω εἰς τὴν εὐκρίνειαν τῶν ἰδεῶν. Ἔπρεπε νὰ μὴ ὀκνῶ ν᾽ἀποχωρίζω πάσης μελέτης πᾶν εἴτι ἀλλότριον, καὶ τὴν ἐπαισθητοτέραν περὶ τοῦ ἀντικειμένου ν᾽ἀποκτήσω σαφήνειαν. Ἀφοῦ δὲ τὰ βιβλία μου ἀποθέσω, πρέπει νὰ προσπαθήσω ν᾽ἀπαλλάξω τῶν μελετηθέντων τὸν νοῦν μου, ὅπως ἥσυχος καὶ μετὰ παῤῥησίας ἐπιληρθῇ τοῦ θεάματος τῶν ἐκτός.

Εἶναι πάντοτε καλήτερον νὰ σκέπτηταί τις περί τινος πράγματος, πρὶν ἢ προστρέξῃ εἰς ὅ,τι περὶ τούτου ἐσκέφθησαν οἱ ἄλλοι· οὕτω κατορθοῖ ν᾽ἀνεύρῃ ἀληθείας. οἵτινες θὰ τὸν διέφευγον, ἂν πρότερον παρ᾽ ἄλλου ἐλάμβανεν ἰδιαίτερόν τινα τρόπον τοῦ θεωρεῖν τὸ πρᾶγμα. Αἱ ἡμέτεραι ἀρχαὶ οὔτε ἀπὸ τῆς ἀνατροφῆς πρέπει νὰ ἐξαρτῶνται οὔτε ἀπὸ τῆς ἕξεως· Θέλω δὲ ἐγὼ αὐτὸς νὰ παρατηρῶ. πρὶν ἢ ἐρευνήσω τὰς παρατηρήσεις ὅσαι πρὸ ἐμοῦ ἐγένοντο· διότι πᾶσαν καταστρέφει τις πρωτότυπον ἰδέαν ὑπ᾽ἄλλων πάντοτε διδασκόμενος πῶς καὶ ὅπερ δεῖ διανοεῖσθαι. Ναὶ μὲν πρέπει νὰ βοηθῇ τὴν ἀδυναμίαν μας ἡ δύναμις τοῦ νοῦς ἐκείνων οἵτινες ὑπερέχουσιν ἡμῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ μᾶς ἐμποδίζῃ τοῦ ν᾽ἀσκῶμεν τὰς ἰδίας ἡμῶν δυνάμεις. Δι᾽ αὐτὴν τὴν τυφλὴν εἰς τὰ βιβλία πίστιν μεταδίδονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν καὶ τὰ σφάλματα καὶ αἱ ἀλήθειαι. Αἱ αὐτόματοι πηγαὶ τῆς διανοίας ἐξαντλοῦνται, καὶ καταπλημμυρεῖται ὁ νοῦς ὑπὸ ξένων ἰδεῶν.

Τὸ αὐτεξούσιον τοῦ νοὸς εἶναι ἡ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἄγουσα ὁδός. Ἐνδέχεται νὰ ἔχῃ τις μικρότερον ποσὸν γνώσεων, ἀλλὰ τὸ ποιὸν θὰ ἦνε ἀνώτερον. Πᾶσα ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν ὑπ᾽ ἐξουσίας ἐλάβομεν ἢ δὲν ἀπεκτήσαμεν διὰ τοῦ ἰδίου ἡμῶν κόπου, ἀσθενῆ προξενεῖ ἐντύπωσιν.

Πρὶν ἢ πλαστουργήσω ὑποθέσεις πρέπει νὰ σημειώσω ἐπιμελῶς καὶ νὰ κρίνω τὰ γεγονότα ἐφ᾽ ὧν στηρίζονται. Ἔπρεπεν ἐν χωριστῷ τινι βιβλίῳ νὰ γράφω τὰς ἀληθείας ὅσας παραδέχομαι, ἵνα πάλιν τὰς σταθμίζω καὶ τὰς ἐκτιμήσω ἄνευ προλήψεως. Πρέπει δὲ νὰ φοβῶμαι μὴ, ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ φανῶ παράδοξος, περιπέσω εἰς σφάλματα. Ὅσον ἡ πρόληψις τοσοῦτον καὶ ἡ φιλοδοξία εἶναι ὀλέθριος· ἡ φιλαλήθεια δὲ εἶναι ἡ μόνη ἀρχὴ ἥτις δέον νὰ μᾶς χειραγωγῇ καὶ μόναι ἄξιαι ἀμέσου προσοχῆς ἀλήθειαι εἶναι ὅσαι ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ βίου.

Μᾶλλον σπουδαίας τινὰς ἀληθείας ἐπιθυμῶ νὰ κατανοήσω ἢ νὰ παραφέρωμαι ὑπὸ παντοίων γνώσεων, αἵτινες μέχρι τοῦδε μὲ ἠπάτησαν. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἁπλοῦν μέσον καὶ δὲν πρέπει νὰ τὴν νομίζω τὸν πρὸς ὃν ὅρον. Ματαιοπονία δὲ εἶναι νὰ ἐνδιατρίβω εἰς ἀφῃρημένας περὶ ἀνωφελῶν πραγμάτων σκέψεις.

Πρέπει νὰ προσέχω τὸν νοῦν μήπως ἀνεξετάστως καὶ ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ τινος κινούμενος παραδεχθῶ ἀπάτας ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Ἡ περὶ τῶν θρησκευτικῶν συνδιάλεξις δύναται λίαν ὠφέλιμος νὰ μοὶ ἀποβῇ, ἂν πιστεύω εἰς τὴν ἐνάργειαν αὐτῶν, ἂν εἰλικρινῶς τὴν ἀλήθειαν διώκω, ἂν μεθ᾽ὑπομονῆς δύναμαι ν᾽ἀκροάζωμαι χωρὶς νὰ διακόπτω τὸν ὁμιλοῦντα, καὶ ἂν μὴ κατέχωμαι ὑπὸ τῆς ὀρέξεως τοῦ νὰ διαπρέψω. Δέον πρὸς τούτοις ν᾽ἀπέχω τοῦ νὰ ἐπιδεικνύω τὰ θρησκευτικά μου αἰσθήματα ἢ περὶ τῆς ἐμῆς πείρας νὰ ποιῶ μνείαν.

Τέλος καλὸν εἶνε νὰ μὴ παρεμβάλλω εἰς τοὺς λόγους μου τὴν λέξιν ἐγώ. Τὴν θείαν δὲ εὐλογίαν ἤθελον ἐπικαλεσθῇ ἐπὶ πασῶν τῶν σπουδῶν μου.

Ψ.

ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ

ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

1. Ὅταν δηχθῇ τις ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς (ἄνθρωπος εἴτε ἄλογον) πρέπει κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ τῆς δήξεως νύκτα νὰ ἀγρυπνήσῃ.

2. Ὁ λαβὼν διὰ τοῦ λεγομένου *κουτοὺζ τασσὴ* ὕδωρ ἀπὸ τεσσαράκοντα κύματα θαλάσσης λούεται·

3. Ὁ λαμβάνει ἀπὸ χεῖρας τεσσαράκοντα μονογάμων γυναικῶν ἄρτον καὶ σκόρδον καὶ τρώγει αὐτὰ ὁ πάσχων.

4. Ὁ, ἐὰν δηχθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κυνὸς ἄνθρωπος καί τι ζῶον, ὁ μὲν διαβαίνει ὑπὸ τὸ δὲ, καὶ τ᾽ἀνάπαλιν.

5. Στεῖρα γυνὴ λαμβάνει ἀπὸ χεῖρας ἑπτὰ μονογάμων ἀνὰ παρᾶν καὶ κατασκευάζουσα διὰ τούτων σταυρὸν ἀναρτᾷ αὐτὸν εἰς τὸν λαιμόν.

6. Πιστεύουσιν ὕπαρξιν βουρκολάκων· ὅτι δηλαδὴ οἱ Τοῦρκοι καὶ ἄλλοι ὁμόθρησκοι τούτοις ἐμψυχούμενοι ἐξέρχονται τῶν τάφων.

7. Νομίζουσιν ὅτι ἡ πανώλης καὶ ἡ χολέρα καὶ ἄλλαι τοιαῦται τῆς ἀνθρωπότητος μάστιγες ἐκ Θεοῦ ἔρχονται, καὶ τὰς ὀνομάζουσιν *ὀργὴν Θεοῦ*.

8. Ὅταν βάλωσι θεμέλια οἴκου, θυσιάζουσιν εἰς τὸν Θεὸν ἀλέκτορα, ἢ πρόβατον εἴτε ἄλλό τι τῶν τοιούτων.

9. Τὸν πάσχοντα ὑπὸ ἱερᾶς νόσου (σεληνιασμοῦ) νομίζουσιν ὡς ὑπὸ μαγισσῶν κατεχόμενον, καὶ προστρέχουσιν εἰς γόητας.

10. Ὅταν ὁ τρίπους (πυροστία) συμβῇ νὰ εὑρεθῇ ἀνάσκελα, νομίζουσι τοῦτο κακὸν οἰωνὸν, προμηνύοντα χρέη πολλὰ εἰς τὸν κύριον αὐτοῦ.

11. Δὲν πατοῦσιν ἐπὶ προσκεφαλαίου, διότι ὁ τοῦτο κάμνων δὲν μεγαλόνει.

12. Ὅταν μετὰ τὸ ἑσπέρας ὠρύηται κύων, εἶναι κακὸς οἰωνὸς προμηνύων θάνατόν τινος.

13. Ἡμέρᾳ παρασκευῇ δὲν κόπτουσι τοὺς ὄνυχας.

14. Διὰ νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τοῦ κόκκυγος (βηχὸς) τοῦ κοινῶς κοκκύτσου ἢ κουκκουτσᾶ, διαβαίνουσιν ὑπὸ γέφυραν,

15. ἢ διὰ λαβῆς χαλκοῦ·

16. ἢ ἐλθόντες εἰς βαφέα στίζουσι τὸ πρόσωπον.

17. Ὁ φέρων περὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἀγχύλωσιν (κοινῶς κριθαρίτσαν) γεννήσεταί ποτε πλοίαρχος.

18. Ὅταν ἴδωσι βάτραχον ἢ σαύραν κλείουσι τὸ στόμα, διότι μετρηθέντες ὑπ' αὐτῶν οἱ ὀδόντες πίπτουσιν.

19. Ὅταν συμβῇ σίφων (κοινῶς ζίφος) λαμβάνοντες μάχαιραν ποιοῦσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ λέγοντες· «ἀναστήτω ὁ Θεὸς κτλ.» ἢ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος», καὶ οὕτω νομίζουσιν ὅτι τὸν κόπτουσι.

20. Τῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος ξηραίνουσι τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διανεμόμενα κόλλυβα, καὶ κατὰ καιρὸν τρικυμίας ῥίπτοντες αὐτὰ εἰς τὴν θάλασσαν καταπαύουσιν ἐκείνην.

Ι. Γ. ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ.

ΣΥΛΛΟΓΗ

λέξεων φράσεων καὶ παροιμιῶν

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 306.)

Λ.

Λάβρα. (ἡ) ὁ σφοδρὸς καὶ ἀφόρητος καύσων. «τί κάψα καὶ λάβρα εἶναι»—«ἔχει λάβρα καὶ κάψα στὴν καρδιὰ ἢ μέσα του,» «καίεται καὶ λαβρίζεται.»

Λάβδα. «Αὐτὸς ἔχει τὴ λάβδα.» τουτ. εἶναι ὀλίγον μωρὸς, (ἐκ τῆς λέξ. *λελὸς* ἀρχομένης ἀπὸ του *λ.* στοιχείου) ἢ λωλὸς, τρελούτσικος, μωρός.

Λαβωματέα, τὸ τραῦμα (ἐκ τοῦ *Λαβώνω*) καὶ *λαβωμένος* ὁ τραυματισθεὶς, καὶ λάβωμα.

Λαγαρὸς — ὁ ψαρὸς, ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ λαγωοῦ. Λέγεται κυρίως ἐπὶ ζώων παρδαλῶν.

Λαγιάζει (ἐπὶ τρ. πρ.) καὶ *Καταλαγιάζει* «ὅτι κ'ἐλάγιασε.» τουτ. μόλις τὸν 'πῆρεν ὁ ὕπνος καὶ ἡσυχάζει.

Λαγκὶ (τὸ) — ὁ παλμὸς τῶν καρωτίδων· «Λαγκεύει ἢ τρέμει τὸ λαγκί του.»

Λαγγούνι καὶ *λαγγούνια* (πληθ). αἱ λαγόνες τοῦ θώρακος καὶ *λαγγουνάδα* τὸ κοῖλον καὶ *λαγγουνέα* κτύπημα εἰς τὰς λαγόνας.

Λαγόρχι — εἶδος σταφυλῆς· ἴσως συντίθεται ἐκ τοῦ *Λαγὼς*—*ὄρχις*, ὡς ἐκ τοῦ ὁμοιομόρφου.

Λαγουδοκοιμᾶται (τρ. προς.) — Κοιμᾶται πολὺ ἐλαφρὰ ὡς ὁ λαγωός.

Λαγωνίκα (ἡ) καὶ *λαγωνικὸ* — ὁ λαγοθήρας κύων (levrier).

Λαδέα — ἡ ἐκ τοῦ ἐλαίου ἐπὶ τῶν ὑφασμάτων σχηματισθεῖσα κηλίς· «ξέρει τὴν λαδέα του.» τουτ. τὸ πταίσιμόν του ἢ τὸ λάθος του.

Λαδωμένος ποντικός. φρ. «εἶναι 'σὰν λαδωμένος ποντικός,» τουτ. φαίνεται ἔνοχος ἐκ τῆς ἐξωτερ. μορφῆς, ὡς ὁ λαδωμένος ποντικός.

Λαζούρι — Εἶδος νήματος βαμβακεροῦ κυανοῦ χρώματος (ἴσως ἐκ τοῦ Ἰταλ. azuro)· καὶ μεταφορ. ἐπὶ τοῦ κυανωθέντος ἢ πελιδνοῦ μέρους τοῦ κτυπηθέντος σώματος· «ἔγινεν ἕνα λαζούρι»=ἐμελάνιασε.

Λαθρακιάζουνε ἢ *λαθρακιοῦνε* τὰ ξύλα. Λέγεται καὶ *Σουφριαίνουν* — τουτ. φθείρονται ἢ διαβιβρώσκονται ἐσωτερικῶς (ἢ λαθραίως) ὑπὸ τῶν ἐντόμων.

Λαθύρι — ὁ λάθυρος τῶν ἀρχαίων — εἶδος ὀσπρίου — παρ' ἄλλοις λαθοῦρι.

Λαήνα (ἡ) καὶ *λαήνι* (τὸ) — ἡ λάγηνος τῶν ἀρχαίων. *Βυτίνα* ἐν Ῥόδῳ, πλατύστομον κεράμειον ἀγγεῖον.

Λαλέα — ἐκ τοῦ ἀρχαίου *λαλάζω* καὶ *λάλη*. ὁ ἦχος, ἡ βοὴ τῶν κωδώνων. «Ἡ καμπάνα ἔχει καλὴ λαλέα.»

Λαλῶ ἀντὶ τοῦ ἐλαύνω τὰ ζῶα· καὶ λαλητής=ὁ ἐλαύνων, ὁ ὁδηγὸς, ὁ ἀγωγιάτης.

Λαμάσσα—ἀνδρογυναῖκα, γαῦρος καὶ αὐθάδης.

Λάμνεται καὶ *λάσσεται* (ἴσως ἐκ τοῦ λάω=θέλω, ἐπιθυμῶ). Λέγεται ἐπὶ θήλεος ζώου ἔχοντος σαρκικὰς ὀρέξεις μετὰ τοῦ ἄρρενος· *ἐλάστη* σημ. τὸ ἔπαυσεν ὁ πρὸς ὀχείαν ὀργασμός.

Λαμπαρόνω. Στέκομαι ἀκίνητος καὶ σιωπηλός· *λαμπαρόνει* λέγεται ἐπὶ τῶν βοῶν ὅταν στέκωνται καὶ δὲν βόσκωσι.

Λάμπασμα καὶ *λάμπαστρο*—τὸ φάσμα τῶν νεκρῶν τὸ ἐμφανιζόμενον ὡς φόβητρον· ἐξ οὗ καὶ τὸ ῥῆμα *λαμπάσσω* ἢ *λαμπάζω*, ὅπερ σημαίνει καὶ φοβίζω τινὰ διὰ λάμψεως καταπληκτικῆς. «Τὸν ἐλάμπαξαν ἢ εἶναι λαμπασμένος»=ἔκθαμβος ἢ ἠλίθιος ἐκ τοῦ φοβήτρου.

Λαμπούδα. Ἡ φλὸξ τοῦ πυρὸς, ἡ λάμψις· καὶ ῥῆμα «*λαμπουδίζει* (τρ. πρ.) ἡ φωτιά»· τουτ. ἔχει λάμψιν ἢ *λαμπαδίζει* καὶ *λαμπουδοκοπᾷ*. τουτ. προξενεῖ ἀναλαμπὴν ἢ διαδίδει μακρόθεν λάμψιν, λαμπυρίζει.

Λανάτος — Δέρμα κατειργασμένον εἰς λανάραν πρὸς χρῆσιν οἰκιακήν.

Λανὸς— ὁ ληνὸς τῶν ἀρχαίων. Τόπος ὅπου πατοῦν τὰς σταφυλάς· τὰ ἀλλαχοῦ πατητήρια.

Λαντουρῶ— ῥαντίζω, περιχύνω ὕδωρ ἢ ἄλλο ὑ-

γρόν. « ἐλαντούρησε τὴν αὐλή » τουτ. ἐπερίβρεξεν αὐτήν.

Λάπα (ἡ) καὶ *λαπάρι*— ἡ λαπάρα τῶν ἀρχαίων τὸ μεταξὺ τῶν πλευρῶν καὶ τοῦ ἰσχίου ἁπαλὸν καὶ μεμβρανῶδες μέρος τῶν ζώων.

Λάπαθα (τὰ)—ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ. Εἶδος φυτοῦ ὑποξύνου χρησίμου πρὸς τροφὴν καὶ τὸ δίστιχον·

ἐγὼ 'φαγα τὰ λάπαθα
κ' ἐγὼ κατέχω 'ντάπαθα.

Λαπαθάρος— ἐπίθ. χλευαστικὸν — ὁ κεχαυνωμένος καὶ νωθρός.

Λαρουγγέα. Ἡ μέχρι τοῦ λάρυγγος κατάποσις ὑγροῦ τινος· « ἔπιε μία λαρουγγέα ».

Λάσκαρα— τὰ ξύγγια, κυρίως τὸ ἄλειμμα ἢ λίπος τῶν ὀρνίθων κτλ.

Λαταριασμένο. Τὸ χαῦνον καὶ μαλθακὸν κρέας ἢ ἄλλο τι ἐκ στερεοῦ ἢ εὐτραφοῦς εἰς μαλακὸν μεταβληθὲν (flasque).

Λατζὶ (ἐπίρ). γυμνὸς — καὶ *λατζωμένος*, ὁ ἐξαπλωμένος ἡμίγυμνος ἢ ὁλόγυμνος. καὶ ῥῆμα *λατζόνομαι* τουτ. ξεγυμνόνομαι.

Λαφάσσω—ἀσθμαίνω ἐκ τοῦ δρόμου κουρασθεὶς — λαχανιάζω. παράγ. ἐκ τοῦ λαπάω λαπάζω — λαφάζω καὶ λαφάσσω. « Ἐλάφαζε ἢ εἶναι λαφασμένος », « ἔχει λαφατό. »

Λαφτακιάζω καὶ *λάφτω* (ἐκ τοῦ ἀρχ. *λάπτω*) χάπτω· ὅταν ὁ κύων ἢ ἄλλο ζῶον ῥοφᾷ ἢ τρώγῃ μὲ λαιμαργίαν.

Λαχτάρα—ἡ ἀνυπόμονος προσδοκία, ἢ πόθος μετὰ φόβου ἢ ἐλπίδος. *Λαχταρίζω* ἢ *λαχταρῶ* (ῥῆμα), ἐπιθυμῶ τι μετὰ πόθου. « Λαχταρίζω νὰ τὸν ἰδῶ » ἢ « πονῶ καὶ λαχταρίζω »— Λαχταριστὸ ψάρι= τὸ ἤδη ἀσπαῖρον ἢ σπαράζον.

Λαχτέα (ἡ) τὸ λάκτισμα ἢ κλωτσιά· καθὼς *Γροθέα* ἢ *μπουνέα*, τὸ γρονθοκόπημα, *ῥαβδέα*, τὸ ῥάβδισμα, *πετρέα* κτλ.

Λεβερδίζω— κλονίζομαι, παραπίπτω, μόλις στηρίζομαι εἰς τοὺς πόδας.

Λειξεύω καὶ *λειξουρεύω*, *λειχνεύομαι*—ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ φάγω τὸ παρατιθέμενον φαγητὸν= *λείχω* (γλείφω), *ἔλειξε* καὶ *ἀναλείχομαι*—*λειχούδης*= ὁ λίχνος ἢ λαίμαργος καὶ *λειχουδεύομαι*, καὶ *λειχοπιατᾶς* ὁ γλείφων τὰ πινάκια.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΙΣΛΑΜΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ (*).

—ooo—

Πρὸ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, οἱ Ἄραβες μετεχειρίζοντο πρὸς τὰς ἐμπορικάς των συναλλαγὰς Περσικὰ καὶ Βυζαντινὰ νομίσματα. Ἡ συναλλαγὴ ἐγίνετο διὰ σταθμῶν (κατὰ τὸ βάρος). Ὁ περίφημος *Ἀλ-Μακριζὶ*, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, τῷ ἐπιγραφομένῳ « Φύλλα χρυσοῦ, ἐγκεκολαμμένα εἰς περιδέραια, ἀφορῶντα τὴν περιγραφὴν τῶν νομισμάτων » λέγει, ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ὅτι δύο εἰδῶν νομίσματα εἶχον πέρασιν εἰς τοὺς Ἄραβας (πρὸ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ), δηλονότι τὰ δηνάρια καὶ διρχέμια (δραχμαί). Τὰ μὲν πρῶτα ἦσαν χρυσᾶ καὶ εἰσήγοντο εἰς τὴν Ἀραβίαν ἐκ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, τὰ δὲ δεύτερα, ἀργυρᾶ, εἰσήγοντο ἐκ τῆς Περσίας. Αἱ δὲ ἀνταλλαγαὶ ἐγίνοντο κατὰ τὸ βάρος. Τὰ δὲ ἀργυρᾶ ἦσαν πάλιν δύο εἰδῶν. Ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ βάρους ἐκαλοῦντο προσέτι ἢ δηνάρια ἢ διρχέμια. Τὰ πρὸ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἐν χρήσει ὄντα παρὰ τοῖς Ἄραψι δηνάρια, ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεύς, ἐζύγιζον διπλάσιον τῶν Ἰσλαμικῶν δηναρίων. Τὸ αὐτὸ δὲ συνέβαινε καὶ ἐπὶ τῶν διρχεμίων.

Αἱ ὀνομασίαι δηνάρια καὶ διρχέμια εἶναι λέξεις ἑλληνικαί, ἐξαραβισθεῖσαι, καὶ ἐξηγούμεναι ἐπαρκῶς εἰς τὰ περὶ νομισματικῆς συγγράμματα, ὥστε εἶναι περιττὸν νὰ ἐμφιλοχωρήσωμεν ἐνταῦθα εἰς τὸν περὶ αὐτῶν λόγον. Ἀλλ' αἱ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας οἱ Ἄραβες συγγραφεῖς μᾶς παρέδωκαν περὶ τῶν ἀρχαίων τούτων νομισμάτων, εἶναι ἐν μέρει ἀτελεῖς, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν μᾶς ἀπαλλάττει τοῦ καθήκοντος εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, οἵτινες πρῶτοι σχεδὸν συνέγραψαν περὶ νομισμάτων, καὶ ἑπομένως δὲν ἠδύναντο νὰ προσφέρωσιν ἡμῖν ἀκριβεστάτας καὶ ἀνελλιπεῖς γνώσεις. Περὶ δὲ τοῦ βάρους τῶν ἀρχαίων τούτων Βυζαντινῶν καὶ Ἑλληνικῶν νομισμάτων, θέλει γείνει λόγος κατωτέρω ὅταν θέλω διαλάβει περὶ τῶν Μουσουλμανικῶν δηναρίων καὶ διρχεμίων, ὥστε ἕκαστος νὰ κρίνῃ περὶ τῆς μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων διαφορᾶς.

Μωάμεθ Μουσταφᾶς, ὁ τοῦ θεοῦ ἀπόστολος, (ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Ἀλ-Μακριζὶ ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι συγγράματι) ἐνόμισε πρέπον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν κατάστασιν τῶν νομισμάτων οἵα ὑπῆρχεν αὕτη εἰς τοὺς καιροὺς τῆς ἀμαθείας (δηλ. πρὸ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ), περιορισθεὶς εἰς τὸ νὰ προσδιορίσῃ εἰς ἓν τοῖς τεσσαράκοντα τὸν φόρον, ὃν ἐπέταξε νὰ καταβάλλωσιν οἱ Μουσουλμάνοι ὡς ἐλεημοσύνην εὐάρεστον τῷ θεῷ. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ νομικὰ βιβλία ἀναπτύσσονται πάντα τὰ ἀφορῶντα τὸν φόρον τοῦτον, αὐτὸς (ὁ Ἀλ-Μακριζὶ) ἐνόμισε περιττὸν νὰ ἐκταθῇ πλειότερον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Καὶ ὁ

(*) Τὴν ἀνωτέρω πραγματείαν συνέγραψεν ὁ πρώην ὑπουργὸς τοῦ Σουλτάνου Σουπχίβεης ἐκ Τριπόλεως τῆς Πελοποννήσου, υἱὸς τοῦ πρώην ἐπὶ τῆς Δ. Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ Σαμὴ Πασᾶ, ἐγκρατὴς τῆς Ἀραβικῆς, τῆς Περσικῆς, τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἐπιστήμων, κατὰ τὴν Ὁμόνοιαν, ἐξ ἧς μεταφέρομεν τὴν πραγματείαν περιεργείας χάριν. Σημ. Πανδ.

Ἀβουβέκερος δὲ, (ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς) οὐδεμίαν ἐπέφερε μεταβολὴν, τὰ πάντα ἐγκαταλιπὼν εἰς ἣν εὗρεν αὐτὰ κατάστασιν. Πρῶτος ὁ Ὀμάρος τὸ 18 τῆς Ἐγείρας καὶ τὸ 8 τῆς Καλιφείας αὐτοῦ ἔτος, ἐχάραξε νομίσματα μὲ τὸν χοσροϊκὸν τύπον καὶ βάρους ἀναλόγου πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ καθιερωθείσας διατάξεις ὡς πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, ἐπιγράψας εἰς μὲν τὸν γῦρον καὶ Κουφικοῖς γράμμασι τὰ ῥητὰ « Αἶνος τῷ θεῷ », ἢ « Μωάμεθ ἔστιν ὁ ἀπόστολος τοῦ θεοῦ » ἢ « Οὐκ ἔστιν ἄλλος θεὸς πλὴν τοῦ μόνου θεοῦ » ἢ καὶ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα « Ὀμάρ ». Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ δὲ διετηρήθη ἀμετάβλητος ὁ χοσροϊκὸς τύπος.

Τὰ ἐπὶ τῆς Καλιφείας Ὀμάρου χαραχθέντα νομίσματα ἔφερον τὸ ῥητὸν « Μέγιστος ὁ Θεός ». Ὅταν ὁ Μοαβίας ἀνέβη τὸν θρόνον τῶν Καλιφῶν, ἠλάττωσε τὸ βάρος τῶν νομισμάτων κατὰ ἕνα ἢ δύο σίτους, καὶ ἐξεικόνισεν ἑαυτὸν ἐπ' αὐτῶν περιεζωσμένον ξίφος, πρᾶγμα ὅπερ διήγειρε μομφήν. Μετέπειτα δὲ ὁ Ἀβδ-ουλ-λὰχ, υἱὸς τοῦ Ζοβεΐρ, ἡγεμὼν τῶν Μουσουλμάνων, ἐπὶ τῆς ἐν Μέκκᾳ διατριβῆς του, μετεποίησε τὸν τύπον τοῦ νομίσματος, δοὺς αὐτῷ κομψότερον τύπον, καὶ ἐγγράψας ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μὲν μέρους « Μωάμεθ ἔστιν ὁ ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ » ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου « Ὁ θεὸς ἐπιτάσσει τὴν εὐθυφροσύνην καὶ τὴν δικαιοσύνην ». Ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μουσὰβ, υἱὸς τοῦ Ζοβεΐρ, ἐχάραξε καὶ αὐτὸς νόμισμα, συμμορφούμενος μὲ τὰς ἔκπαλαι παραδόσεις περὶ τῶν ἀφορώντων τὸ βάρος. Ὅταν δὲ ὁ Χεδζατζῆς, υἱὸς τοῦ Ἰουσούφ, τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀβδουλμαλὴκ Βεν-Μερβὰν, εἰσῆλθεν ἀρχηγῶν στρατοῦ εἰς Χεδζὰζ ὅπως καταπολεμήσῃ τὸν Ἴβν Ζοβεΐρ, μετήλλαξε καὶ αὐτὸς τὸν τύπον τοῦ νομίσματος, διότι, λέγει, οὐδὲν ἴχνος πρέπει νὰ μείνῃ τοῦ ἀνοσίου ἐκείνου. Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἀβδ-ουλ-λὰχ, ὁ υἱὸς τοῦ Ζοβεΐρ, ἐτελεύτησεν, ὁ Ἀβδ-ουλ-μαλὴκ Βεν-Μερβὰν θριαμβεύσας κατὰ πάντων τῶν ἀντιζήλων καὶ αἰσθανθεὶς ἑαυτὸν ἱκανῶς ἰσχυρὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Καλιφῶν, κατέβαλεν ἰδιάζουσαν ὅλως φροντίδα πρὸς τὸ νὰ κανονίσῃ τὸ βάρος, τὴν ἀξίαν, τὸ κρᾶμα καὶ τὴν χάραξιν τοῦ νομίσματος. Οὕτω λοιπὸν, τὸ 76 τοῦ Χιδζρὲτ, οὐχὶ μόνον αὐτὸς ἐχάραξε δηνάρια καὶ διρχέμια ἰδιάζοντος τύπου, ἀλλὰ παρήγγειλε καὶ τῷ Χεδζαδζῇ, διατρίβοντι τότε ἐν τῷ Ἰρὰκ, νὰ πράξῃ καὶ αὐτὸς τὸ αὐτὸ διὰ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Χεδζαδζῆς συνεμορφώθη πρὸς τὴν παραγγελίαν ταύτην, καὶ ὅτε τὸ νέον νόμισμα ἔφθασεν εἰς Μεδίνην, οἱ συνεταῖροι τοῦ προφήτου, οἵτινες ἔζων εἰσέτι, ἔστερξαν νὰ μεταχειρίζωνται τὰ νομίσματα ταῦτα καί τοι σκανδαλιζόμενοι ἐκ τοῦ ὅτι ἔφερον ἐπ' αὐτῶν τὴν εἰκόνα τοῦ χαράξαντος αὐτά. Ὁ δὲ Χαλὶδ Βεν-Γεζὶδ Βεν-Μοαβίας ἔπεισε τὸν Ἀβδ-ουλ-μαλὴκ Βεν-Μερβὰν, νὰ διατάξῃ νὰ χαραχθῶσι νομίσματα καθαρῶς καὶ κυρίως Μουσουλμανικὰ (δηλονότι ἄνευ εἰκόνος καὶ μετὰ ῥητῶν Ἀραβικῶν).

Ἐκεῖνο δὲ, τὸ ὁποῖον κατὰ παράδοσίν τινα προεκάλεσε τὸ μέτρον τοῦτο, εἶναι ὅτι, ὡς δισχυρίζονται, ὁ εἰρημένος Καλίφης, εἶχεν ἀπευθύνει πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ἐπιστολὴν, ἐμπεριέχουσαν τὸ ἐκ τοῦ Κορανίου εἰλημμένον ῥητὸν « Ὁμολόγησον ὅτι οὐκ ἔστιν εἰμὴ εἷς μόνος Θεὸς » καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ, ὅπερ λίαν παρώργισε τὸν Αὐτοκράτορα, ὥστε ἀπήντησε πρὸς τὸν Ἀβδ-ουλ-μαλὴκ ὅτι, ἐὰν αἱ προκλήσεις αὗται ἐξακολουθῶσι, θέλει ἀποκαλέσει ἐπὶ τῶν νομισμάτων (τῶν Βυζαντινῶν) τὸν Μωάμεθ δι' ἐπωνυμιῶν, αἵτινες οὐδόλως ἔσονται αὐτῷ ἀρεσταί. Τότε ὁ Ἀβδ-ουλ-μαλὴκ, συγκαλέσας τοὺς πρωτίστους τῶν Μουσουλμάνων ἀνέγνωσεν εἰς ἐπήκοον αὐτῶν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, μεθ' ὃ ὁ Χαλὴδ Βεν-Γεζὶδ ἐπρότεινε νὰ χαραχθῇ Ἀραβικὸν νόμισμα ἀπαγορευομένης τῆς κυκλοφορίας τῶν Βυζαντινῶν νομισμάτων.

. . . . Ἀπολείπεται ἤδη νὰ ἐξηγήσωμεν πῶς οἱ ὀρθόδοξοι Καλίφαι καὶ διάσημοι διοικηταὶ, ἀκόλουθοι τοῦ Προφήτου χρηματίσαντες, ἐναντίον τῶν διατάξεων τοῦ Ἱεροῦ Νόμου ἐξέδοσαν νομίσματα ἐπ' ὀνόματί των. Ἐν ταῖς νομισματικαῖς ἐν τούτοις συλλογαῖς περιλαμβάνονται νομίσματα φέροντα ἐπιγραφὰς κουφιστὶ γεγραμμένας, ἐκτυπωθέντα καὶ ἐπὶ τῶν ὀρθοδόξων Καλιφῶν Ὀμὰρ, Ὀθμὰν καὶ Ἀλὶ καὶ ἐπὶ τῶν Ὀμαϊαδῶν καὶ Ἀββασιδῶν. Ἐν τῇ συλλογῇ μου ὑπάρχουσι πραγματικῶς πλεῖστα τοιαῦτα, ὥστε ἠδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἔτη ἐσυγχωρεῖτο ἡ ἐκτύπωσις τοιούτων νομισμάτων. Αἱ ἑπόμεναι παρατηρήσεις θέλουσιν ἀποδείξει κατὰ πόσον ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι ἀληθής.

Πρὸ πάντων πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ πρῶτα κυρίως μουσουλμανικὰ νομίσματα τὰ κατὰ τὸν γνωστὸν τύπον ἐκτυπωθέντα (ἄνευ ὀνόματος ἡγεμόνος, τουτέστι καὶ μετ' ἐπιγραφῶν καθαρῶς ἀραβικῶν) ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Καλίφου Ἀλὶ υἱοῦ Ἀβοῦ-Ταλὲβ, ὡς ἀναμφισβητήτως ἀποδεικνύεται ἐκ νεωτάτης καὶ ἀξιολογωτάτης τινὸς ἀνακαλύψεως. Κατὰ τὸ ἔτος τουτέστι 1277 (1862) περιέπεσεν εἰς χεῖράς μας ἓν *διρχέμ*, ἐν Ἀραβίᾳ εὑρεθὲν, καὶ ἐκτυπωθὲν ἐν Βασσόρᾳ περὶ τὸ τέλος τῆς καλιφείας τοῦ Ἀλὶ, κατὰ τὸ 40 δηλαδὴ τῆς Ἐγείρας ἔτος. Ἐπισυνάπτω δὲ ἀκριβὲς ἀπεικόνισμα πρὸς πληροφορίαν τῶν περὶ τὴν παλαιογραφίαν σοφῶν.

Ἕπεται τὸ ἀπεικόνισμα τοῦ νομίσματος.

Ἐπιγραφαί.

Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μετώπου ἐν τέσσαρσιν εὐθυγράμμοις στοίχοις.—« Μόνος εἶναι ὁ Θεός' αἰώνιος

» εἶναι ὁ Θεός· δὲν ἐγεννήθη, οὔτε γεννᾷ, καὶ οὐδεὶς » ἴσος αὐτῷ. »

Ἐν τῷ περιθωρίῳ μεταξὺ δύω κύκλων. — « Ὁ » Μωάμεθ εἶναι ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐξαποστεί- » λαντος αὐτὸν ἐπ' ἐντολῇ καὶ μετὰ τῆς ἀληθινοῦς » πίστεως, ὅπως θριαμβεύσῃ αὐτὴ ἀπὸ πάσης ἑτέρας » θρησκείας εἰς τὸ πεῖσμα τῶν πολυθεϊστῶν. »

Ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μετώπου ἐν τρισὶν εὐθυγράμμοις στοίχοις.—« Οὐδεὶς ἕτερος τοῦ Ὑψίστου Θεὸς » ὑπάρχει, τοῦ μόνου, τοῦ μὴ ἔχοντος συγκοινωνόν.»

Ἐν τῷ περιθωρίῳ, ἐκτὸς τριῶν κύκλων. —

« Ἐν ὀνόματι τοῦ θεοῦ· τὸ *διργέμ* τοῦτο ἐξετυ- » πώθη ἐν Βασσόρᾳ τῷ 40 ἔτει »

Ἰδοὺ λοιπὸν νόμισμα ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ἀναμφισβητήτως ὅτι τὰ πρῶτα κυρίως μουσουλμανικὰ νομίσματα δὲν ἐξεδόθησαν τῷ 75 ἔτει, ὅπερ μέχρι τοῦδε ὑπεστήριξαν αἱ αὐθεντικώτεραι πηγαί, ἀλλὰ κατὰ τὴν τετάρτην δεκάδα τῆς Ἐγείρας ἐπὶ τῆς καλιφείας τοῦ Ἀλῆ υἱοῦ Ἀβοῦ-Ταλέβ. Ἡ μεταξὺ τῶν δύω φατριῶν πάλη, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἡ καλιφεία ἐδόθη τῇ οἰκογενείᾳ τῶν Ὀμμαϊαδῶν, καὶ αἱ τὸν ἰσλαμισμὸν διαταράξασαι ταραχαὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀβδ-ουλ-μαλὶκ Βὲν Δερβὰν, καὶ τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν ἀναβαλοῦσαι, διέκοψαν προσωρινῶς καὶ τὴν ἐκτύπωσιν νομισμάτων, ἥτις,καὶ ἐπανελήφθη τῷ 75 ἔτει ἐπὶ τοῦ ῥηθέντος Καλίφου, ὅταν ἡ παῦσις τοῦ πολέμου ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν του εἰς τὸν ἐσωτερικὸν διοργανισμὸν τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐξετύπωσε τότε νέον νόμισμα μηδαμῶς παραλάσσον τοῦ παρὰ τοῦ Καλίφου υἱοῦ Ἀβοῦ-Ταλὲβ εἰσαχθέντος τύπου. Τὸ ῥηθὲν νόμισμα ὠνομάσθη *Σομαϊριέ*, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰουδαίου Ταϊμὰ, ὅστις, κατὰ τὸν Ἀλ-Μακριζὶ, ἐξεπλήρου χρέη ἀρχινομισματοποιοῦ.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ ἐπ' ὀνόματι ἡγεμόνων ἐκτυπωθέντα νομίσματα κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ ἰσλαμισμοῦ ἔτη, ἰδοὺ τί φρονῶ. Ὡς δὲν ἀγνοοῦσιν οἱ τῆς ἱστορίας εἰδήμονες, ἐπὶ τοῦ Καλίφου Ὀμὰρ ὁ ἰσλαμισμὸς μεγάλως ἐξετάθη. Αἱ κατακτήσεις τότε ὡρίζοντο πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ὄξου, πρὸς βορῤῥᾶν ὑπὸ τῶν Κασπιανῶν Πυλῶν, πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῶν κλεισωρειῶν τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Ἐπὶ τῆς καλιφείας αὐτοῦ μόνου, κατὰ τοὺς ἱστοριογράφους, ἀνηγέρθησαν 900 μεγάλα καὶ 4000 μικρὰ τεμένη καθιερωμένα τῇ μωαμεθανικῇ λατρείᾳ. Πρὸς εὐκολίαν τῶν δοσοληψιῶν ἐσυγχωρήθη ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις, ἐνόπλως κατακτηθείσαις, νὰ διατηρηθῇ τὸ ἀρχαῖον νόμισμα ὅπερ μέχρις ἐκείνου τοῦ καιροῦ ὑπῆρχε. Τὰ ἀρχαῖα νομισματοκοπεῖα τὰ ἱδρυθέντα ἐν ταῖς ῥηθείσαις ἐπαρχίαις ἐξηκολούθουν λοιπὸν νὰ ἐκδίδωσι νομίσματα, ὡς καὶ πρότερον. Τὰ ἐν ταῖς περσικαῖς λοιπὸν ἐπαρχίαις νομισματοκοπεῖα ἐξετύπουν ὡς καὶ πρὶν νόμισμα κατὰ τὸν χοσροϊκὸν τύπον, ἐν οἷς, ἵνα σημάνωσιν ὅτι ἐξεδόθησαν ἐν ἐποχῇ ἰσλαμικῇ, προσέθεσαν ἀραβιστὶ ἢ πεχλιβιστὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὑπάρχοντος διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας, ἢ ἐν τῷ περιθωρίῳ εἰδικάς τινας τῷ ἰσλαμισμῷ φράσεις, ὡς π. χ. τὸ περὶ τῆς ἑνότητος τοῦ θεοῦ (τωχλὶδ), τὸ δοξάζει τὸν Θεὸν (ταχλὶλ) ἢ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ θεοῦ (βισμαλλὰχ), καὶ ἕτερα παρόμοια.

Οὕτω λοιπὸν καὶ τὰ ἀρχαῖα ἐν Συρίᾳ νομισματοκοπεῖα ἐξηκολούθουν νὰ ἐκδίδωσι νομίσματα κατὰ τὸν βυζαντινὸν τύπον, ἐφ' ὧν ἐσημείουν ἀραβιστὶ τὸ ἔτος καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ εὑρίσκετο τὸ νομισματοκοπεῖον. Πολλάκις δὲ τὰ νομίσματα ταῦτα ἔφερον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος Καλίφου. Τὸ 78 ὅμως ἔτει ἔπαυσαν ὁλοσχερῶς τὴν κατὰ τὸν ἀρχαῖον τύπον ἐκτύπωσιν ἔν τε Συρίᾳ, Ἀραβίᾳ καὶ Φαρσιστάνῃ, ἀντικαταστήσαντες ταῦτα δι' ἀργυρῶν νομισμάτων φερόντων ἐπιγραφὴν πανομοίαν τῆς ἀνωτέρω μνησθείσης καὶ ὑπὸ τοῦ Καλίφου Ἀλῆ εἰσαχθείσης. Καθ' ὅσαν δ' ἀφορᾷ τὰ νέα χρυσᾶ νομίσματα, ἐπειδὴ ταῦτα ἦσαν μικρότερα τῶν ἀργυρῶν, ἀπέκοψαν τῆς ἐν τῷ περιθωρίῳ ἐπιγραφῆς τοῦ πρώτου μετώπου τῆς τελευταίας λέξεως « εἰς τὸ πεῖσμα τῶν πολυθεϊστῶν»· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μετώπῳ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐχαράχθη τὸ νόμισμα, διατηρήσαντες ἀκέραιον τὸ λοιπὸν τῆς ἐπιγραφῆς. Ἐν Ταβεριστάνῃ μόνον, καί τοι πλεῖστα κυρίως ἰσλαμικὰ νόμισματα ὑπῆρχον ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τότε κυκλοφοροῦντα, ὁ ἀρχαῖος τύπος ἔμεινεν ἐν χρήσει μέχρι τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἡγεμονείας τῶν Ἀβασσιδῶν.

Καὶ ἑτέρα δὲ περίστασις ἐπιστηρίζει τὰ προλεχθέντα ἀποδεικνύουσα ἐπίσης ὅτι τὸ ἐπ' ὀνόματι ἄρχοντός τινος ἐκδοθὲν νόμισμα ἔχει τὴν ἀρχήν του ἐκ τοῦ μνημονευθέντος περιστατικοῦ, διότι τουτέστιν ἐσυγχώρησαν νὰ ἐνεργῶσι τὰ πρὸ τῆς ἰσλαμικῆς ἐποχῆς ὑπάρχοντα νομισματοκοπεῖα, καὶ ἕνεκα τούτου διετηρήθη ὁ ἀρχαῖος τύπος αὐτῶν· ἐν τοῖς ῥηθεῖσι νομίσμασιν ἐπιγέγραπται κουφικοῖς χαρακτῆρσιν ἢ ἐν γλώσσῃ πεχλιβικῇ τὰ ὀνόματα διοικητῶν ἢ ἀκολούθων τοῦ προφήτου ὡς καὶ ἐπὶ τῶν σασσανιδῶν βασιλέων.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν Καλίφην Ἀλῆν, ὅταν εἰσῆξεν οὗτος τὸ νέον νόμισμα, τὸ κυρίως ἰσλαμικὸν, ἀπέσχε νὰ χαράξῃ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα ἐπ' αὐτοῦ· τοῦθ' ὅπερ ἐμιμήθησαν καὶ οἱ Ὀμμαϊάδαι, οἱ ἀκριβῶς παραδεχθέντες τὰς παρ' ἐκείνου εἰσαχθείσας ἐπιγραφὰς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦ προηγουμένως ἐπιγραφέντος νομίσματος, τοῦ ἐν Βασσόρᾳ ἐκτυπωθέντος τῷ 40 ἔτει, ἐπὶ τῆς ἡγεμονείας Ἀλῆ υἱοῦ Ἀβᾶ-Ταλέβ, μετὰ τοῦ κατωτέρω περιγραφησομένου, ἐκτυπωθέντος ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐπὶ τοῦ

Καλίφου Ἀβδ-οὐλ-μαλὶκ, τῷ 78 τῆς ἐγείρας ἔτει.

Ἕπεται τὸ ἀπεικόνισμα τοῦ τελευταίου νομίσματος τοῦ κατὰ πάντα ὁμοίου τῷ πρώτῳ.

Ὁ πρῶτος ὅστις δὲν συνεμορφώθη μὲ τὸν εἰρημένον τύπον, τῶν παρὰ τὸν Ὀμμαϊάδῶν καθιερωθέντα, ἦτο ὁ Ἀλ-Μαχδὶ, τρίτος Ἀββασίδης Καλίφης, ὅστις κατὰ τὸ 146 τῆς Ἐγείρας ἔτος ἐνδημῶν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Φάρσῃ, ἣν διώκει ἐπ' ὀνόματι τοῦ πατρός του Μανσοὺρ, ἐξετύπωσε νόμισμα φέρων τὸ ὄνομά του ὡς ἐν Περσίᾳ εἴθιστο. Ἐν τῇ συλλογῇ μου ὑπάρχουσι τέσσαρα ἀργυρᾶ τοιαῦτα νομίσματα ἐκτυπωθέντα ἐν Ῥέῃ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐξ ὧν ἐπισυνάπτω τοῦ ἑνὸς τὸ ἀπεικόνισμα.

Ἕπεται τὸ σχεδιογράφημα.

Περιγραφή.

Ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μετώπου ὁριζοντείως ἐν τρισὶ στοίχοις. — « Οὐδεὶς ἕτερος τοῦ Ὑψίστου ὑπάρχει » Θεὸς, τοῦ μόνου καὶ μὴ ἔχοντος συγκοινωνόν».

Ἐν περιθωρίῳ. Ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, τὸ παρὸν διρχὲμ ἐξετυπώθη ἐν Ῥέῃ τῷ 146 ἔτος».

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου μεπώπου, ὁριζοντείως ἐν τρισὶ στοίχοις. — « Κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ Μαχδὶ Μωχαμὲτ υἱοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῶν πιστῶν ».

Ἐν τῷ περιθωρίῳ. — « Ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ ἀπό» στολος τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐπ' ἐντολῇ ἀποστείλαντος » αὐτὸν, καὶ μετὰ τῆς ἀληθοῦς πίστεως ὅπως » θριαμβεύσῃ κτλ. ».

Ἐκ τῆς ἐλλείψεως δὲ τῶν ὀνομάτων τῶν Καλιφῶν ἐπὶ τῶν κυρίως μουσουλμανικῶν νομισμάτων μέχρι τῆς προῤῥηθείσης ἐποχῆς τοῦ Ἀλ-Μαχδὶ, καὶ ταφαίνεται προσέτι ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν ὀρθοδόξων καὶ τῶν πρώτων ὀμμαϊάδῶν Καλιφῶν ἐκτυπωθέντα κατὰ τὸν χοσροϊκὸν τύπον νομίσματα δὲν διετήρησαν τὸν ἀρχαῖον αὐτὸν τύπον, τουτέστι τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος, εἰμὴ διότι πρὸς εὐκολίαν τῶν συναλλαγῶν ἐπέτρεψαν τοῖς ἀρχαίοις νομισματοκοπείοις νὰ ἐνεργῶσι. Καὶ ἑτέρα δὲ ἀπόδειξις τῆς γνώμης ταύτης εἶναι ὅτι πάντα τὰ ὑπὸ χοσροϊκὸν ἢ βυζάντινον τύπον μουσουλμανικὰ νομίσματα ἀνεξαιρέτως φέρουσι τὰ μὲν πρῶτα τὸ ὄνομα Χοσρόου Περβίζ, τὰ δὲ δεύτερα τὸ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῶν διαδόχων του. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ χάλκινά τινα μετάλλια, ἐφ' ὧν ὡς ὑποτίθεται, ἐνεγράφη ἡ εἰκὼν τοῦ Μωαβία ἐζωσμένου σπάθην, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ταῦτα ἐξετυπώθησαν ἐν Ἐμέσσῃ ἢ ἐν Χαμᾷ καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν ἐχαράχθησαν εἰς παρόμοια ἀρχαῖα βυζαντινὰ νομισματοκοπεῖα.

Ὁ ἴδιος Ἄλ-Μαχδὶ, ὅστις, ὡς ἀνεφέραμεν, πρῶτος ἐνέγραψε τὸ ὄνομά του ἐπὶ τοῦ νέου κυρίως μουσουλμανικοῦ νομίσματος, καθ' ὃν καιρὸν διῴκει τὴν ἐπαρχίαν τῆς Φάρσης, ἐγενίκευσε τὴν συνήθειαν ταύτην ἅμα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Καλιφῶν, ἐπιγράψας τότε τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα ἐφ' ὅλων τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τῶν ἐν ταῖς διαφόροις ἐπαρχίαις ἐκτυπωθέντων, καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας ἀββασιτικὰς ἐπιγραφὰς προσέθεσε τὰς ἑξῆς ἐν τρισὶ στοίχοις· « Ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ ἀπόστο» λος τοῦ Θεοῦ· ὁ Θεὸς εὐλογήσαι αὐτόν· ὁ Καλί» φης Ἄλ-Μαχδί. » διατηρήσας ἀμεταβλήτους τὰς λοιπὰς ἐπιγραφάς. Ἐπὶ δηναρίων δὲ νομισματοκοπείων τινῶν ἐπέγραψε « Ὁ Ἀββᾶς εἶναι ἅγιος τοῦ Θεοῦ. »

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

τοῦ Λόρδου

ΒΥΡΩΝΟΣ

κατὰ τὴν ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ λεκτικὴν μετάφρασιν *τῆς ἐλλογίμου Κ. Ῥαλλοῦς Ζ. Στρούμπεη.*

Στιχουργηθέντες
ὑπὸ
Η. ΤΑΝΤΑΛΙΔΟΥ.

—ooo—

Σήμερον συνεπλήρωσα τὸ 36 ἔτος
τῆς ἡλικίας μου (α)

Μεσολόγγιον. Ἰανουαρίου 22, 1824.

—

Ἦλθ' ἡ ὥρ' ἀκινητοῦσα ἡ καρδία μου νὰ μένῃ,
Ἀφ' οὗ ἔπαυσε τοὺς ἄλλους συγκινοῦσα· ἀλλὰ καί τοι
Τοῦ λοιποῦ τὸ ν' ἀγαπῶμαι εἶν' ἀδύνατον ἐν γένει,
Κἂν ἂς ἀγαπῶ εἰσέτι.

—

Φθινοπώρου εἶν' ἡμέραι αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς μου,
Ἄνθη καὶ καρποὺς ἐρώτων οἴχονταί μοι ὁλοκλήρως,
Σκώληξ, γάγγραινα, καὶ λύπη τρεῖς διῶκται ἀπηνεῖς μου
Εἶν' ὁ μόνος ἐμοῦ κλῆρος.

—

Ἡ τὰ ἔγκατά μου ἤδη κατατρώγουσα φλὸξ αὕτη,
Ὡς ἡφαίστειός τις νῆσος ἔστηκε μεμονωμένη,
Τὴν λαμπάδ' αὐτοῦ ἐκ ταύτης τῆς φλογὸς οὐδεὶς ἀνάπτει.
Στήλη τάφου ἱσταμένη.

—

Τῆς ἐλπίδος καὶ τοῦ φόβου τῆς σφριγώσης ἀλγηδόνος
Τῶν ἐν τῇ ζηλοτυπίᾳ μεριμνῶν καθὼς ἐπίσης,
Καὶ τοῦ ἔρωτος οὐκ ἔχω μετοχὴν ἀλλ' ἐπιπόνως
Τούτων φέρω τὰς ἀλύσεις.

—

Ἀλλ' οὐχ οὕτως, οὐδ' ἐνταῦθα, οὐδὲ νῦν τοιαῦται σκέψεις,
Ἔδει ὅλως τὴν ψυχήν μου νὰ ταράττωσιν, εἰς τόπον,
Ὅπου λάρνακας ἡρώων στέφ' ἡ δόξα ἢ τὰς στέψεις
Πλέκει ἐπὶ τῶν μετώπων.

—

Τὴν ῥομφαίαν, τὴν σημαίαν, καὶ τοῦ Ἄρεως τὸν σάλον,
Τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν δόξαν πέριξ ἴδετε κ' ἐμπρός μου,
Σπαρτιάτης ἐπ' ἀσπίδος κομιζόμενος οὐ μᾶλλον
ἦν ἐλευθερώτερός μου.

—

Ἔγειρε (ἡ Ἑλλὰς ὄχι—αὐτὴ εἶν' ἐγηγερμένη!)
Σύ, ὦ πνεῦμά μου ἐγείρου, ἐνθυμήθητι ὁποία
Ἡ πηγὴ τοῦ τῆς ζωῆς σου αἵματος, παντὶ σθένει
Στράφηθι εἰς τὰ οἰκεῖα.

—

Τ' ἀναζέοντά σοι πάθη καταπάτησον, ὡς ὄντα
Φαῦλα, ὥστε τὸ γενναῖον τῆς ψυχῆς σου ν' ἀσχολῶσι·
Διὰ σὲ τὰ κάλλη πρέπει, σκυθρωπὰ ἢ μειδιῶντα,
Ἀδιάφορα νὰ ὦσι.

—

Τὴν νεότητ' ἂν λυπῆσαι διατί νὰ ζήσῃς γέρων;
Ζητεῖς ἔδαφος θανάτου ἀριζήλου καὶ ἐντίμου;
Ὧδ' ἐστίν· ἴθ' εἰς τῆς μάχης τὸ πεδίον κ' ἐκεῖ χαίρων,
Τελευτὴν εὑρὲ τοῦ βίου.

—

Ζήτει (ζητηθὲν σπανίως, εὑρεθὲν συχνάκις ὅμως)
Τάφον στρατιώτου, τοῦτο κάλλιστόν σοι προνοήσας,
Περιβλέψας δὲ κ' ἐκλέξας ταφῆς ἔδαφος ἀτρόμως
Ἀναπαύου τελευτήσας (β).

—

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

(α) Τὸ κύκνιον τοῦτο μελῴδημα τοῦ ἐπιθανατίου ποιητοῦ, ἐνδόξου θύματος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐγράφη ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ συμβάντος τῇ ἕκτῃ πρὸς τὴν ἑβδόμην Ἀπριλίου κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα τοῦ ἡμετέρου Πάσχα. Ἰδοὺ δὲ τί περὶ τοῦ ποιήματος τούτου γράφει εἷς τῶν ἀκολουθησάντων αὐτὸν εἰς Ἑλλάδα, ὁ Κόμης Γάμβας. «Τὴν πρωΐαν ταύτην ὁ Λόρδος Βύρων ἐξῆλθε τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ οἴκημα, ὅπου ὁ ταγματάρχης Στένωπ καί τινες φίλοι ἦσαν συνηγμένοι, εἶπεν αὐτοῖς ὑπομειδιῶν· «Μὲ ἐμέμφεσθε τὴν προτεραίαν ὡς μὴ ποιοῦντα πλέον στίχους· σήμερον εἶναι ἡ ἡμέρα τῶν γενεθλίων μου καὶ ἐτελείωσά τι, ὅπερ νομίζω, ὅτι εἶναι τὸ καλλίτερον τῶν ὑπ' ἐμοῦ συνήθως γραφέντων. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀνέγνω ἡμῖν τότε τούτους τοὺς τοσοῦτον ὡραίους καὶ θελκτικοὺς στίχους.»

(β) Ἐὰν θεωρήσωμεν, λέγει ὁ Κ. Μῶρος, ὅλα τῶν στίχων τούτων τὰ θέλγητρα, τοὺς τρυφεροὺς στεναγμοὺς καρδίας ἐρώσης, τὴν πρὸς τόσον εὐγενῆ ὑπόθεσιν οὕτως εὐγενῶς ἐκφρασθεῖσαν ἀφοσίωσιν, καὶ τὸ προαίσθημα προσεγγίζοντος θανάτου, δὲν εὑρίσκομεν ἀνθρωπίνην ποίησιν περιποιησαμένην ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, καθ' ἃς ἐγράφη, καὶ τῶν αἰσθημάτων, ἅπερ ἐκφράζεται, διάφορον τοσούτῳ συγκινητικόν.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 15, 1863.

Πᾶσα περὶ ἡγεμόνος φωνὴ καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ἐκόπασε· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ περὶ Φερδινάνδου ἀμυδρὰ ἐλπὶς ἐσβέσθη. Ποῖος ἔσεται τῆς Ἑλλάδος ὁ βασιλεύς; πότε θὰ ἐκλεχθῇ; καὶ ἐκλεχθησόμενος θὰ ἔλθῃ, καὶ πότε καὶ πῶς θὰ ἔλθῃ; Ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃς, ὅθεν καὶ ἂν διέλθῃς εἰς Ἀθήνας, ταῦτα ἀκούεις ἐπαναλαμβανόμενα καὶ συζητούμενα μετὰ θερμότητος. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐξίστανται διὰ τί ἀφοῦ τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, μετ' ὀλίγον δὲ βασίλειον τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι ἕτοιμον, δὲν ὁρμῶσι πρὸς αὐτὸ ἀνάκτων παῖδες.

« Πάτερ, ἔλεγεν ὁ Ἰσαὰκ πρὸς τὸν Ἀβραάμ, πάτερ, ἰδοὺ τὰ ξύλα καὶ τὸ πῦρ καὶ ἡ μάχαιρα· ποῦ τὸ πρόβατον τὸ εἰς ὁλοκαύτωσιν; » Καὶ ὁ πατὴρ ἀπεκρίνατο· « Ὁ Θεὸς, ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς ὁλοκαύτωσιν, τέκνον. » Ὁ Θεὸς, λέγουσι καὶ νῦν οἱ πλείους, ἀναμασσῶντες τὸ τετριμμένον λόγιον ὡς ἀληθεῖς τῶν Βυζαντινῶν ἀπόγονοι, ὁ Θεὸς ὅστις οὐδέποτε κατέλιπε τὴν Ἑλλάδα, δὲν θέλει οὔτε σήμερον καταλείψει αὐτήν. Τὸ καθ' ἡμᾶς, ὁμολογοῦμεν τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι πολλάκις ἐθαυμαστώθη ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ· ἀλλ' ἔχομεν καὶ τὴν πεποίθησιν ὅτι εἰς τοὺς θνητοὺς ἡμᾶς ἀπόκειται ἡ συγκατάθεσις καὶ ἡ ταχεῖα ἔλευσις τοῦ ἀναγορευθησομένου ἡγεμόνος. Ἐὰν δείξωμεν ὅτι καὶ μόνοι, ἄνευ ἀνωτάτου ἀρχηγοῦ, σεβόμεθα τὸν νόμον, ἐργαζόμεθα ὑπὲρ τῆς τάξεως καὶ τῆς δικαιοσύνης, τιμωροῦμεν τὴν κακίαν, ἀμείβομεν τὴν ἀρετὴν, φειδόμεθα τῶν δημοσίων, ὁ ἡγεμὼν θὰ σπεύσῃ βεβαίως ν' ἀκούσῃ τὴν πρόσκλησιν τοιούτου λαοῦ.

* * *

Ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ ἐῤῥέθη ὅτι ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐδήλωσε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὅτι παραχωροῦνται εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ ἑπτὰ Ἰόνιοι νῆσοι. Ἰδοὺ καὶ τὸ περὶ τούτου ὑπόμνημα, δημοσιευθὲν διὰ τῶν ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν ἐφημερίδων·

« *Ἐγκαρδίως ἐπιθυμεῖ ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ εὖ εἶναι καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος.*

» *Ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος ἐκήρυξε κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἐξ Ἑλλάδος, ὅτι ἐντολὴ αὐτῆς ἦτο νὰ διατηρήσῃ τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν, καὶ εἰρηνικὰς σχέσεις μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπικρατειῶν.*

» *Ἂν ἡ νέα συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐμμείνῃ πιστὴ εἰς τὴν διακήρυξιν*

ταύτην, διατηρήσῃ τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν, καὶ ἐμποδίσῃ πᾶσαν προσβολὴν κατὰ γειτόνων ἐπικρατειῶν, ἂν τέλος ἐκλέξῃ βασιλέα καθ' οὗ οὐδεμία βάσιμος ἔνστασις ἤθελε γίνει, ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης θέλει ἴδει εἰς τὴν τοιαύτην διαγωγὴν ἐχέγγυα μελλούσης ἐλευθερίας καὶ εὐτυχίας διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης, ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἑλληνικὴν μοναρχίαν, θέλει προθύμως ἀναγγείλει εἰς τὴν Γερουσίαν καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Ἰονίων νήσων τὴν ἐπιθυμίαν Αὐτῆς τοῦ νὰ ἴδῃ ταύτας ἡνωμένας μετὰ τῆς ἑλληνικῆς μοναρχίας, ὅπως ἀποτελέσωσι μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἓν κράτος συνηνωμένον. Εἰ δὲ καὶ αἱ Ἰόνιοι βουλαὶ ἐκφράσωσι τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν, ἡ Αὐτῆς Μεγαλειότης θέλει φροντίσει ὅπως ἐπιτύχῃ καὶ τὴν σύμπραξιν τῶν Δυνάμεων ὅσαι συνυπέγραψαν τὴν συνθήκην, δι' ἧς αἱ ἑπτὰ Ἰόνιοι νῆσοι καὶ αἱ ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτώμεναι εἶχον τεθῇ, ὡς ἰδιαίτερον κράτος, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βρεταννικοῦ στέμματος.

» Ὀφείλω δὲ κατὰ τὰς ὁδηγίας μου νὰ καταστήσω ἀριδήλως γνωστὸν ὅτι ἡ ἐκλογὴ ἡγεμόνος, ὅστις ἤθελεν εἶναι σύμβολον καὶ πρόαγγελος ἐπαναστατικῶν ταραχῶν, ἢ παραδοχῆς ἐπιθετικῆς πολιτικῆς κατὰ τῆς Τουρκίας, θέλει κωλύσει τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς προστασίας τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος ἐπὶ τῶν νήσων.

» Ἡ κυβέρνησις τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος πέποιθεν ὅτι ἐν τῇ ἐκλογῇ ἡγεμόνος μέλλοντος νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἡ ἑλληνικὴ συνέλευσις θέλει ἀποβλέψει πρὸς βασιλέα, παρ' οὗ νὰ δικαιοῦται νὰ περιμένῃ μέγα σέβας πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ πρὸς τὴν συνταγματικὴν ἐλευθερίαν, ἅμα δὲ καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην πρὸς τὴν εἰρήνην. Ἡγεμὼν ἔχων τὰς ἰδιότητας ταύτας ἔσται κατάλληλος ἵνα προαγάγῃ τῆς Ἑλλάδος τὴν εὐημερίαν, καὶ θέλει τιμηθῇ διὰ τῆς φιλίας καὶ ἐμπιστοσύνης τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος τῆς βασιλίσσης. »

Πολλοὺς ἐθορύβησαν οἱ ἐν τῷ ὑπομνήματι ἀλλεπάλληλοι δυνητικοὶ σύνδεσμοι· ἀλλ' οἱ πολλοὶ οὗτοι ἀείποτε ἐλανθάσθησαν περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν πρὸς ἄλληλα σχέσεων τῶν ἐθνῶν. Τὰ ἔθνη πρῶτον ὀφείλουσι νὰ ἐκπληρῶσι τὰ πρὸς ἑαυτὰ καθήκοντα καὶ συμφέροντα, καὶ ὕστερον νὰ σκέπτωνται τί ὀφείλεται ἢ τί συμφέρει εἰς τὰ ἄλλα. Εἰς ταῦτα δὲ ἀνήκει νὰ ἐξετάζωσι πότε καὶ κατὰ πόσον πρέπει νὰ ἐλπίζωσιν ἐπὶ τὰς ὑποσχέσεις τῶν πρώτων. Οὗτος εἶναι ὁ αἰώνιος καὶ ἀναλλοίωτος κανὼν τῆς διαγωγῆς τῶν ἐθνῶν, καὶ κατ' αὐτὸν πολιτεύονται, ὡς καθ' ἑκάστην βλέπομεν, νῦν μὲν συμμαχοῦντα ἢ συνεννοούμενα μετὰ τούτου, ἄλλοτε δὲ μετὰ τοῦ ἄλλου ἔθνους. Κακῶς λοιπὸν λέγεται παρά τινων σήμερον, ὡς καὶ ἄλλοτε κακῶς ἐρρέθη, ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐπιβουλεύει τὴν Ἑλλάδα. Οὔτε ἡ Ἀγγλία οὔτε οὐδεμία ἄλλη Δύναμις ἐπεβούλευσάν ποτε τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ὡς εἰκὸς ἐβουλεύθησαν κατὰ προτίμησιν περὶ τῶν ἰδίων συμφερόντων. Ὅπως μὴ ἀπατώμεθα ἃς ἔχωμεν ἀείποτε κατὰ νοῦν ὅτι, « πόλει ἀρχὴν ἐχούσῃ οὐδὲν ἄλογον ὅ τι ξυμφέρον, οὐδ' οἰκεῖον ὅ τι μὴ πιστόν· πρὸς ἕκαστα δὲ δεῖ ἐχθρὸν ἢ φίλον μετὰ καιροῦ γίγνεσθαι. »

* * *

Τινὲς θορυβοῦνται καὶ θορυβοῦσι καὶ τοὺς ἄλλους λέγοντες ὅτι λῃστεῖαι, φόνοι, ἁρπαγαὶ καὶ ἄλλαι παρεκτροπαὶ συμβαίνουσι μετὰ τὴν ἐπανάστασιν· ἀλλὰ καὶ ἄκαιρος καὶ ἄξιος ψόγου ὁ τόσος φόβος· διότι τὰς βιαίας πολιτικὰς μεταβολάς, οὐ μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ, παρακολουθοῦσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀταξίαι. Τὸ καθ' ἡμᾶς κατακρίνομεν καὶ τὸν φόβον καὶ τὴν μεμψιμοιρίαν καὶ τὴν χαιρεκακίαν. Ἐὰν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὀκτωβρίου ἐγένετο χάριν βελτιώσεως τῶν πραγμάτων, ἐννοεῖται ὅτι καὶ θὰ πάθωμεν καὶ θὰ κινδυνεύσωμεν ὅπως φθάσωμεν εἰς αὐτήν· « τὰ καλὰ κόπῳ καὶ κινδύνοις κτῶνται. » Ἡ φρόνησις μόνον ἀπαιτεῖ νὰ συντρέξωμεν ἅπαντες εἰς τὴν ἐπιτομὴν τοῦ χρόνου τῶν δοκιμασιῶν. Θὰ συντρέξωμεν δὲ λίαν ἐπιτυχῶς, ἐὰν τὰ τῶν ἄλλων παθήματα ἐκλαμβάνωμεν ὡς ἴδια. Θὰ συντελέσωμεν πρὸς τούτοις οὐ μόνον προκαλοῦντες τὸν χρηματικὸν ἔρανον τῶν ὁμογενῶν, ἀλλὰ καὶ κατασιγάζοντες τὰς φιλεκδίκους διαθέσεις, τὰς προλήψεις, τὸ μῖσος, τὸν φθόνον καὶ τὰ ἄλλα πάθη, τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀδίκως ἐμφωλεύοντα εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

« Εἰ γὰρ λαβὼν ἕκαστος ὅ τι δύναιτό τις
χρηστὸν, διέλθοι τοῦτο κ' εἰς κοινὸν φέροι
πατρίδι, κακῶν ἂν αἱ πόλεις ἐλασσόνων
πειρώμεναι τὸ λοιπὸν εὐτυχοῖεν ἄν. »

* * *

Καὶ εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς Λαμίαν καὶ εἰς Τρίπολιν καὶ εἰς Σύραν καὶ ἀλλαχοῦ μαθηταὶ σχολείων στασιάσαντες ἀπεδίωξαν διδασκάλους, καὶ τούτου ἕνεκα ἔπαυσεν ἡ διδασκαλία. Κάκιστον τὸ γεγονός. Μετὰ τῶν ἄλλων ἀξιωμάτων ὅσα χαράσσονται εἰς τοὺς τοίχους τῶν ἀλληλοδιδακτικῶν Σχολείων ἀνάγκη νὰ ταχθῇ καὶ ὁ ἑπόμενος στίχος τοῦ Σοφοκλέους, τὸν ὁποῖον ὅμως νὰ ἑρμηνεύωσιν οἱ διδάσκαλοι καθ' ἑκάστην, ὅπως βαθύτατα ἐγκολάπτεται εἰς τὰς ἁπαλὰς ψυχὰς τῶν παιδίων.

« Ὅπου γὰρ οἱ φύσαντες ἡσσῶνται τέκνων,
οὐκ ἔστιν αὕτη σωφρόνων ἀνδρῶν πόλις. »

Οἱ γονεῖς ἡμῶν ἢ ἡ ἐπέχουσα τόπον αὐτῶν κυβέρνησις, μεριμνῶντες περὶ τῶν συμφερόντων τῶν παιδίων, ἔδωκαν εἰς αὐτὰ διδασκάλους ἐκλέξαντες

τοὺς καταλληλοτέρους· τὰ παιδία ἄρα ὀφείλουσιν ὑποταγήν. Πρέπει δὲ νὰ διδαχθῶσι καὶ τοῦτο, ὅτι μὴ τιμῶντα διὰ τῆς ὑπακοῆς τοὺς ἰδίους γονεῖς, δὲν παραβαίνουσι μόνον τὰς ἐντολὰς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν προγόνων ἡμῶν, τῶν ὁποίων τὰ μὲν ὀνόματα ἀείποτε διὰ στόματος ἔχομεν σεμνυνόμενοι ὅτι εἴμεθα υἱοὶ αὐτῶν, τὰ σοφὰ ὅμως παραγγέλματα ἀθετοῦμεν ἀδιακόπως.

* * *

Αἱ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν πρὸ ἡμερῶν τὴν ὑπὸ λῃστῶν παρὰ τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος ἀπαγωγὴν Ἀθηναίου πολίτου καὶ τὴν ἀπαίτησιν ὑπερόγκων λύτρων· ἀλλ᾽ ἀγνοοῦσαι δὲν ἐδημοσίευσαν καὶ τὴν προηγηθεῖσαν τῆς ἁρπαγῆς εὐσεβῆ πρᾶξιν τῶν λῃστῶν. Ἡμεῖς δὲ διηγούμεθα αὐτὴν ὅπως ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ συντελέσαντος εἰς ταύτην ἱερέως. Οἱ δύω τῶν λῃστῶν τούτων, ὑπαξιωματικοὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, προσελθόντες πρό τινων μηνῶν εἰς τὸν ἱερέα εἶπον ὅτι, βαρυνθέντες τὸν πενιχρὸν καὶ ἀβίωτον τοῦ στρατιώτου βίον, σκοπὸν εἶχον νὰ ἐναγκαλισθῶσι τὸν λῃστρικὸν, καὶ ἀπαγαγόντες πλούσιόν τινα πορισθῶσι βεβαιότερον καὶ ἀνετώτερον ἐφόδιον ἀπὸ νεότητος εἰς γῆρας τὸν θησαυρὸν τοῦ ἁρπαχθέντος. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀγαθὸς ἱερεὺς ἐπεχείρησε νὰ μεταπείσῃ, ὡς καὶ μετέπεισεν, αὐτοὺς, εἰπὼν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι νέοι ὄντες θέλουσι βεβαίως προβιβασθῆ μετ᾽ οὐ πολὺ διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν. Εὐχαριστήσαντες τὸν ἱερέα ἀπῆλθον· καὶ ὅτε ἐσχάτως ἔτυχον προβιβασμοῦ εὐχαρίστησαν ἐκ νέου τὸν ἱερὸν σύμβουλον καὶ ἐνεχείρισαν αὐτῷ δύο ἐγκόλπια ἢ *φυλακτά*, ὅπως θεὶς ὑπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν ἁγιάσῃ ἢ *λειτουργήσῃ* αὐτά. Τούτου γενομένου ἐπὶ ὀκτὼ ἢ δέκα ἡμέρας, παρέλαβον τὰ ἐγκόλπια, καὶ μετὰ μικρὸν ἠκούσθη ὅτι ἀπήγαγον τὸν πλούσιον Ἀθηναῖον.

Ὁμολογητέον ὅτι οἱ εὐσεβεῖς οὗτοι λῃσταὶ εἶναι καὶ τοῦ Εὐαγγελίου εὐαγγελικώτεροι· διότι τοῦτο μὲν διδάσκει μετάνοιαν μετὰ τὴν πρᾶξιν, ἐκεῖνοι δὲ ἀντὶ τῆς βραδείας μετανοίας ἠσπάσθησαν τὴν πρὸ τῆς πράξεως πρόνοιαν, φροντίσαντες νὰ ὀχυρωθῶσι διὰ τῶν εὐλογιῶν τῆς ἐκκλησίας κατὰ τῶν μελλόντων διωκτῶν. Ἀλλὰ μὴ καὶ οἱ πρόγονοι ἡμῶν δὲν ἠξίουν τοὺς ἀνθρώπους ἀγκυλομήτας μᾶλλον Προμηθεῖς ἢ ὀψίνοας Ἐπιμηθεῖς;

* * *

Τὴν 31 Δεκεμβρίου (12 Ἰαννουαρίου 1863) συνελθόντων ἐν Παρισίοις τῶν βουλευτικῶν σωμάτων, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπήγγειλε, κατὰ τὸ ἔθος, εναρκτήριον λόγον. Ὁμιλῶν δὲ περὶ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων καὶ ἐνεργειῶν τῆς Γαλλίας, καθιέρωσεν ἰδίας παραγράφους εἰς τὰ τῆς Δακίας τῆς Σερβίας, τοῦ Μαυροβουνίου, τῆς Ἰταλίας, τῆς Κίνας, τῆς Μεξικῆς καὶ τοῦ Ἀναμιτικοῦ κράτους, τῆς δὲ Ἑλλάδος τὸ ὄνομα λεληθότως πως ἀνέφερεν εἰπὼν τὰ ἑξῆς· «Κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη ἐνέτυχον τοῖς πλείστοις τῶν ἡγεμόνων, ἐπὶ δὲ τῶν συνεντεύξεων ἐγεννήθησαν φιλικαὶ σχέσεις, ἐγγυώμεναι τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης· τὴν εἰρήνην ταύτην δὲν θέλουσι διαταράξει τὰ ἐσχάτως ἐν Ἑλλάδι συμβάντα.»

* * *

Ἡ ἀγγλικὴ ἐφημερὶς Times ἀναγγέλλει τὴν 2 (14) Ἰανουαρίου τὰ δύο ταῦτα· α'— ὅτι ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος ἀπέῤῥιψεν ὁριστικῶς καὶ τὴν διὰ τοῦ Λεοπόλδου γενομένην αὐτῷ πρότασιν νὰ ἀναγορευθῇ ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος· β'— ὅτι οἱ πρόκριτοι τῆς Κερκύρας δὲν συγκατατίθενται εἰς τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου.— Τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἡμεῖς νομίζομεν βέβαιον· τὸ δεύτερον ὅμως φαίνεται ἀδέσποτον.

* * *

Ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐξακολουθεῖ ἐξελέγχουσα τὰς ἐκλογάς. Ἐλπίζομεν δὲ ὅτι τὴν ἑβδομάδα ταύτην θέλει ἐκλέξει τὸν Πρόεδρον, τοὺς Ἀντιπροέδρους καὶ τοὺς Γραμματεῖς, καὶ ποιήσει σὺν Θεῷ ἔναρξιν τῶν τακτικῶν αὐτῆς ἐργασιῶν.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

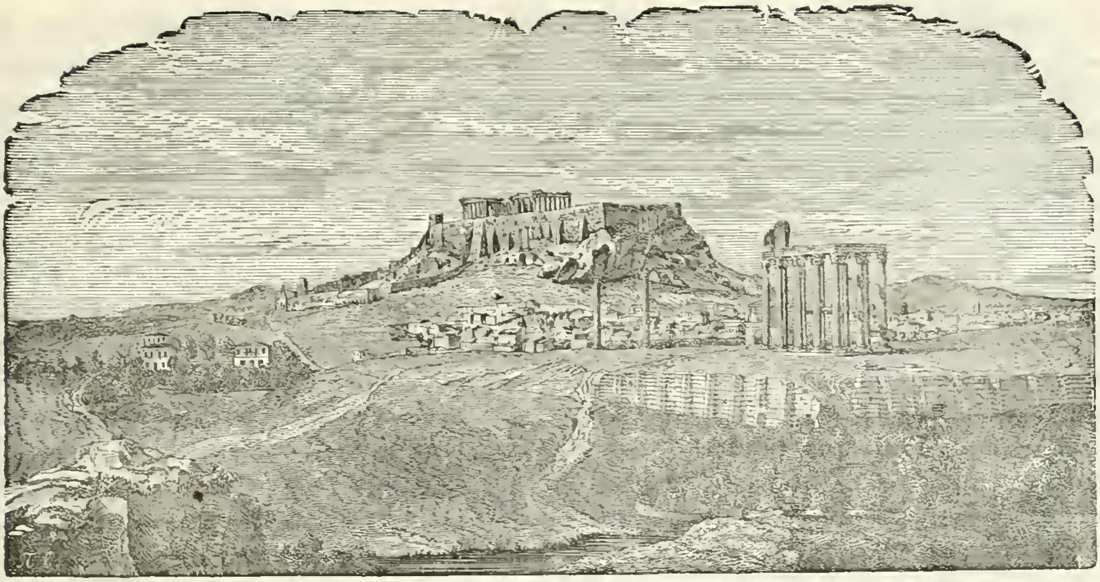
ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΥΒΡΙΖΟΜΕΝΟΣ. Ὅτε ὁ Ναπολέων ἐπολέμει ἐν Ἰταλίᾳ ἐτόλμησαν νὰ εἴπωσι κατ᾽ αὐτοῦ ἐν τῷ θεάτρῳ τὰ ἑξῆς· ὁ μὲν *Μαρφοῦριος* ἔλεγεν· «Si dice che tutti inemici sono Ladroni· λέγεται ὅτι ὅλοι οἱ ἐχθροὶ εἶναι κλέπται.» Ὁ δὲ Πασκυῖνος ἀπεκρίνετο «tutti no; ma Bonaparte (buona parte, μέγα μέρος)· ὅλοι ὄχι, ἀλλ᾽ ὁ Βοναπάρτης.»

ΑΙΝΙΓΜΑ.

—ooo—

Μὲ χάνεις καὶ εὑρίσκομαι, ὁ χοῦς βαβαὶ μὲ σύρει
Μισῶ τὸν Δία, τοῦ Χριστοῦ πλὴν εἶμαι πρῶτος φίλος.
Ἂν ἔλειπα τὰ χείλη σου δὲν ἦσαν, φίλε, πλήρη,
Κ᾽ αἱ χεῖρές σου ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐκκόπτοντ᾽ ἀριδήλως
Ἀχ! λέγεις, κ᾽ εἰς τὸν δεύτερον μὲ ὀνομάζεις φθόγγον,
Πᾶσα χαρά σου τὴν πηγὴν ἀπὸ ἐμὲ λαμβάνει.
Ἀλλ᾽ ἄνευ μου μήπως χρυσοῦ θὰ εἶχες τάχα ὄγκον:
Εἶμαι γνωστὸν, καὶ ἄγνωστον μ᾽ ἀποκαλοῦν ὦ! πλάνη:
Εὐθὺς ὡς τρέχεις νὰ κ᾽ ἐγὼ εὐθὺς 'ς τὸ μέσον τρέχω,
Εἰς τοὺς ἐχθροὺς σ᾽εὑρίσκομαι, μεσάζω εἰς τὴν μάχην,
Τὸν χείμαῤῥον ἐγὼ κινῶ καὶ τὴν βροχὴν συνέχω,
Καὶ ἂν χαθῶ δὲν θὰ ἰδῇς 'ς τοὺς ὀφθαλμούς σου στάχυν.
Εὐκόλως θὰ μὲ λύσῃς
Εἰς ἄκρον ἂν τὴν προσοχὴν, ὦ φίλτατε, τηρήσῃς.

I. Γ. Μ.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1863. ΤΟΜΟΣ ΙΓ΄. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 309.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΕΤΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Λευκαδίου,

Συντεθεῖσα ὑπὸ τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ

Ι. Ν. ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΥ.

ΚΕΦΑΛ. Α΄.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

Προοίμιον.

Ἐν ἐξαιρέσει τοῦ ἐκδόσαντος ἐν τῇ *Πανδώρᾳ* Κυρίου Θ. Κλαδᾶ τὴν ἀντίγραφον βιογραφίαν τοῦ ποιητοῦ μας Ἰωάννου Ζαμπελίου (1), ἄλλον δὲν ἠξεύρω νὰ ἔγραψε βίον ἀνδρὸς Λευκαδίου, καὶ ἡ τοιαύτη σπάνις, φοβοῦμαι μὴ δώσῃ ἀφορμὴν τοῖς ὀλίγον ἐμπείροις περὶ τὴν Ἑλληνικὴν Φιλολογίαν νὰ στοχασθῶσιν, ὅτι οὐδέποτε ἡ Λευκὰς ηὐμοίρησεν ἀνδρῶν ἀξίων τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς αἰωνίας μνήμης τῶν μεταγενεστέρων. Τὸν στοχασμὸν τοῦτον πρέπει, πρὶν εἰσέλθω εἰς τὸν σκοπόν μου, νὰ διασκεδάσω διὰ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, ἀναφέρων καταλογάδην τοὺς ἐν παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ διαπρέψαντας Λευκαδίους, τόσον ἀρχαίους, ὅσον καὶ νεωτέρους. Οὕτως οὐ μόνον θέλω ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα μου παντὸς ψόγου, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔνδοξά της θέλω γνωστοποιήσει εἰς τοὺς μὴ εἰδότας αὐτά.

(1) Πανδ. Φυλλ. 161. τοῦ ἔτους 1856.

Ἀρχαῖοι Λευκάδιοι.

1. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ Τηλεκράτης ἐκεῖνος, ὃς συνεστρατήγησε τῷ Λυσάνδρῳ εἰς τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς μάχην, καὶ ἠξιώθη ἀνδριάντος εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν, ἦτο Λευκάδιος (2).

2. Ὡσαύτως Λευκάδιος ἦτο καὶ ὁ Ἱστορικὸς Τιμωνίδης, ὁ φίλος καὶ συστρατιώτης τοῦ Συρακουσίου Δίωνος, ὅστις συνέγραψεν ἱστορίαν τῆς Σικελίας, τῆς ὁποίας δυστυχῶς οὐδὲν ἀπεσώθη (3).

3. Φιλόξενος ὁ ποιητὴς, σύγχρονος τοῦ Τιμωνίδου, ὅστις ἔγραψε Δεῖπνον, τοῦ ὁποίου λείψανα μόνον σώζονται παρ' Ἀθηναίῳ (4).

4. Φιλαινὶς ἡ ποιήτρια, ἀκμάσασα ἐπὶ Σωκράτους καὶ γράψασα ἀναισχυντογραφίας, τὰς ὁποίας ὁ χρόνος ἀπώλεσεν (5).

5. Ἱππόμαχος ὁ μάντις, ὅστις, ἂν καὶ διὰ τῆς τέχνης του καθωδήγει τοὺς μετὰ τῶν Περσῶν Ἕλλη-

(2) Παυσ. Φωκ. Κεφ. θ΄. § 4.
(3) Πλούταρχ. ἐν βίῳ Δίωνος. § 22. κ.τ.λ.
(4) Βιβ. Α΄. § 8.
(5) Ἀθήν. Βιβ. Ε΄. § 63.

νας κατὰ τοῦ ἰδίου ἔθνους (1), δὲν εἶναι δίκαιον διὰ τοῦτο νὰ μὴ θεωρηθῇ ὡς διακεκριμένος ἀνὴρ (2).

6. Δὲν πρέπει προσέτι ν' ἀποσιωπήσωμεν καὶ τὸν στρατηγηματικὸν ἐν θαλάσσῃ Δωρόθεον, ὅστις διὰ στρατηγήματος ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τὸ πλοῖον του καταδιωκόμενον ὑπὸ δύω πολεμίων τριηρῶν (3).

7. Εἰς τοὺς ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἀναφερομένους τούτους ἐνδόξους ἄνδρας τῆς Λευκάδος, πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τοὺς μνημονευομένους εἰς τὰς διασωθείσας ἐπιγραφὰς καὶ τὰ νομίσματά της. Τοιοῦτος λόγου χάριν εἶναι ὁ ὑπό τινος ἐπιταφίου ἐπιγραφῆς ἀναφερόμενος Ἥρως Ἀλκυνιάτης (4). Τοιοῦτοι εἰσὶν καὶ οἱ ἐναρέτως διευθύναντες τὴν δημοκρατικὴν πολιτείαν τῆς Λευκάδος, καὶ ἀξιωθέντες νὰ χαράξωσι τὰ αὐτῶν ὀνόματα ἐπὶ τῶν ἐγχωρίων νομισμάτων (5).

Νεώτεροι Λευκάδιοι.

8. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων θέλομεν μνημονεύσει μόνον ἐκείνους, ὧν ἡ ὕπαρξις μαρτυρεῖται ἐκ τῶν διασωθέντων ἔργων των, παραλείποντες ἄλλους, ἐπίσης διασήμους, οἵτινες ζῶσι μόνον εἰς τὴν μνήμην τῶν συμπολιτῶν των. Τοιοῦτος εἶναι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Λευκάδος Διονύσιος Κόνδαρης, δεινὸς περὶ τὴν Θεολογίαν, ὅστις ἤκμασεν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΗης ἑκατονταετηρίδος, καὶ κατέλιπε λόγον πανηγυρικὸν εἰς τιμὴν τοῦ θαυματουργοῦ Σπυρίδωνος, ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ τὸ 1747 (6).

9. Ἰωαννίκιος Ἱερομόναχος Κόνδαρης, ἀνεψιὸς τοῦ προμνησθέντος, ἄξιος Θεολόγος, ὅστις συνέγραψεν ἀκολουθίαν τῶν ἁγίων Τιμοθέου καὶ Μαύρας ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ τὸ 1769 (7).

10. Ἀπόστολος Λάζαρης εὐπατρίδης, ὅστις ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΗης ἑκατονταετηρίδος, καὶ συνέγραψε λόγους πανηγυρικοὺς εἰς τιμὴν τῆς Θεομήτορος, ἐκδοθέντας ἐν Βενετίᾳ τὸ 1776 (8).

11. Χρύσανθος Ἱερομόναχος Σκιαδαρέσης, θεολόγος καὶ μαθηματικός, χρηματίσας μαθητὴς τοῦ Εὐγενίου, καὶ πολλὰ καταλιπὼν χειρόγραφα, ἅτινα δυστυχῶς ἀπωλέσθησαν.

12. Νεκτάριος Ἱερομόναχος Ζαμπέλιος, ἐπικαλούμενος Δασκαλάκης, Θεολόγος εὔγλωττος, οὗτινος σώζονται χειρόγραφοί τινες λόγοι.

13. Εὐστάθιος Στεφανίτσης, ἀνὴρ λόγιος, μετερχόμενος τὸν ἑλληνοδιδάσκαλον ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, οὗτινος σώζονται δύο χειρόγραφοι λόγοι, ὁ μὲν εἰς τὴν τελευτὴν τοῦ ἀρχιερέως μας Ἰωακεὶμ Μαρίνου, ὁ δὲ εἰς τὴν τοῦ ἐναρέτου καὶ πεπαιδευμένου ἰατροῦ μας Ἀναστασίου Βερυκίου.

14. Ἰωάννης Ζαμπέλιος, ὁ Αἰσχύλος τῆς νέας Ἑλλάδος, τελευτήσας τὸ 1856, ὅστις ἐξέδωκεν εἰς Ἀθήνας δέκα τῶν τραγῳδιῶν του, καὶ κατέλιπεν ἑτέρας δύο ἀνεκδότους μετά τινων ἄλλων φιλολογικῶν πονημάτων του (9).

15. Ἄγγελος Κόνδαρης, σοφὸς ἰατρὸς, τελευτήσας τὸ 1856 ἐν Νεαπόλει, καὶ πολλὰ καταβαλὼν ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν γραμμάτων ἐν Ἑπτανήσῳ, ὅτε διετέλει ἔφορος ἐπὶ τῆς παιδείας Καὶ τοσοῦτοι οἱ τεθνεῶτες.

---

(1) Τινὲς ἑρμηνευταὶ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἡροδότου — « ὡς δὲ οὐκ ἐκαλλιέρεε ὥστε μάχεσθαι οὔτε αὐτοῖσι Πέρσῃσι, οὔτε τοῖσι μετ' ἐκείνων ἐοῦσι Ἑλλήνων· εἶχον γὰρ καὶ οὗτοι ἐπ' ἑωυτῶν μάντιν, Ἱππόμαχον, Λευκάδιον ἄνδρα—» [Βιβ. Θ'. § 38.] ὑπέλαβον ὅτι ἐν τοῖς Ἕλλησι τούτοις περιελαμβάνοντο καὶ οἱ Λευκάδιοι [Petritzop. Sagg. Stor. sulle prime età di Leucad Cap. V. pag. 52]. Ἀλλὰ κακῶς· διότι ὁ τὸ 1856 ἔτος ἀνακαλυφθεὶς ἐν Βυζαντίῳ ἐπιγεγραμμένος Τρίπους τῶν Δελφῶν συναριθμεῖ καὶ τὴν Λευκάδα ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσιν, αἵτινες ἠγωνίσαντο κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ ἐτιμήθησαν ἐκ τούτου ὑπὸ τοῦ Πανελληνίου [Πανδώρ. Φυλ. 147.].

(2) Βιβ. Θ' § 38.

(3) Πολύαιν. Βιβ. Ε'. § 36.

(4) Ἰδοὺ ἡ ἀνέκδοτος αὕτη ἐπιγραφὴ

ΗΡΩΟΣ ΑΛΚΥΝΙΑΤ[ΟΥ]
ΚΑΛΙΣ ΑΝΕΘΗΚΕ

Αὕτη σὺν τῷ τάφῳ τοῦ Ἥρωος εὑρέθη εἰς χωρίον Ζερβάτα παρὰ τοῖς Κυκλωπείοις τείχεσιν, οὐ μακρὰν τῆς οἰκίας τοῦ Πάνου Τραπεζᾶ. Τὰ πανάρχαια ταῦτα τείχη, δι' ἅπερ ὁ Ὅμηρος καλεῖ τὴν Νήρικον— «ἐΰκτίμενον πτολίεθρον—» [Οδ. Ω. 376], ἐχρησίμευον ἀναντιῤῥήτως καὶ μεταγενεστέρως ὡς ὀχύρωμα τῆς πόλεως. Ἡ θέσις αὕτη, ὅπου εὑρέθη τὸ μνημεῖον, κεῖται πολλὰ μακρὰν τοῦ ἀρχαίου νεκροταφείου, καὶ ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι διὰ τιμὴν ἐτάφη ἐκεῖ ὁ Ἥρως, ὅπου καὶ, γενναίως μαχήσας, ἔπεσε κατὰ τὴν τρομερὰν ἴσως συμπλοκὴν τῶν Λευκαδίων μετὰ τῶν Ῥωμαίων περὶ τὸ 198. π. Χ. [Livius 35, 17]. Ἡ ἐπιγραφὴ διατηρεῖται ἐν τῇ ῥηθείσῃ οἰκίᾳ.

(5) Περὶ τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας τῆς Λευκάδος ἰδὲ Ἀριστοτέλην [Πολιτ. Βιβλ. Β. § 4.], ἥτις φαίνεται προγενεστέρα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὅτι δὲ τὰ ἐνταῦθα ἐννοούμενα νομίσματα ἐκόπησαν ὅταν ἡ Λευκὰς ἐδημοκρατεῖτο, γίνεται δῆλον ἐκ τῆς τέχνης αὐτῶν. Οἱ ἐν αὐτοῖς μνημονευόμενοι ἄρχοντές εἰσι τὸν ἀριθμὸν 44. Τινὰ αὐτῶν ἐξεδόθησαν ὑπὸ Μιονὲ καὶ Πετριτσοπούλου, τινὰ δὲ διατηροῦνται εἰσέτι ἀνέκδοτα εἰς τὰς συλλογὰς τῶν συμπολιτῶν μας, καὶ μάλιστα ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Δρ. Πέτρου Κατσαΐτου, Κεφαλλῆνος.

(6) Νεοελλην. Φιλολογία ὑπὸ Ἀνδ. Παπαδ. Βρετοῦ— Μερ. Αον.

(7) Αὐτόθι.

(8) Τὸ σύγγραμμα τοῦτο κατήντησε νῦν τοσούτῳ σπάνιον, ὥστε ἐξέφυγε τὴν ὀξυδέρκειαν καὶ αὐτοῦ τοῦ Συγγραφέως τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, Ἀνδρ. Παπαδ. Βρετοῦ. Χρέος δὲ ἱερὸν ἐκτελοῦντες ἐγνωστοποιήσαμεν αὐτῷ τὰ περὶ τούτου δι' ἐπιστολῆς μας, καταχωρισθείσης ἐν τῇ Πανδώρᾳ. Ὅσον τὸ καθ' ἡμᾶς ἓν μόνον αὐτοῦ ἀντίτυπον γιγνώσκομεν, διατηρούμενον εἰς χεῖρας τῶν συμπολιτῶν μας ἀδελφῶν Ζαμπελίου Π. Ματθαίου.

(9) Ἰδὲ Πανδώρ. Φυλλ. 161 τοῦ ἔτους 1856.

Ζῶντες Λευκάδιοι.

16. Ἂν δὲ ἦναι χρεία ν' ἀναφέρω καὶ τοὺς ζῶντας, θέλω περιορισθῆ, διὰ τὴν βραχυλογίαν εἰς μόνους τοὺς ἀκολούθους. Σπυρίδων Ζαμπέλιος υἱὸς τοῦ προμνησθέντος ποιητοῦ, ὅστις συνέγραψε πόνημα ἱστορικοφιλοσοφικὸν περὶ τοῦ Μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, ὑπὸ τὴν μετριόφρονα ἐπιγραφὴν δημοτικὰ ᾄσματα, ὅπερ ἐξέδωκεν εἰς Κέρκυραν τὸ 1852, τὰς *Βυζαντινὰς μελέτας*, δημοσιευθείσας ἐν Ἀθήναις, καὶ πολλὰ σοφὰ ἔργα διὰ τῆς *Πανδώρας*.

17. Ἀνδρέας Παπαδόπουλος Βρετὸς, ἀνὴρ φιλόλογος, καὶ ἰατρὸς συγγράψας πολλὰ καὶ διάφορα φιλολογικὰ πονήματα, ἐν οἷς διαπρέπει τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκδοθὲν τὸ 1856 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν — Νεοελληνικὴ φιλολογία.

18. Μαρῖνος Παπαδόπουλος, υἱὸς τοῦ Ἀνδρέου, πολλὰς συγγράψας διατριβὰς, ἐκδοθείσας ἐν ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς συγγράμμασιν.

19. Ἀθανάσιος Πολίτης, ἰατρὸς καὶ καθηγητὴς τῆς χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημείῳ τῆς Κερκύρας, ὅστις πρῶτος ἐξέδωκε τὰ ποιήματα τοῦ Βιλλαρᾶ, καὶ συνέγραψε χημείαν, ἧς ἄχρις ὥρας φάκελλοί τινες μόνον ἐξεδόθησαν.

20. Ναπολέων Ζαμπέλιος, ἀνὴρ πολιτικὸς καὶ δεινὸς δικηγόρος, εἷς τῶν σοφῶν συντακτῶν τῆς διασήμου ἐφημερίδος — ἡ Πατρὶς — πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν Κερκύρᾳ ἐκδιδομένης.

21. Κωνσταντῖνος Ἱερομόναχος Στρατούλης, ἄριστος Θεολόγος, καὶ διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ Δευτερεύοντι Σχολείῳ τῆς Ζακύνθου, ὅστις συνέγραψε λόγον περὶ Ὁμήρου, καὶ ἕτερον περὶ τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος, ἐκδοθέντας ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1842 καὶ 1854.

22. Ἀριστοτέλης Βαλλαωρίτης, φιλόλογος ἐκδόσας ἀξιόλογα Λυρικὰ ποιήματα, ἄλλα μὲν ἐν Ἀθήναις τὸ 1847 καὶ ἕτερα ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1857.

Πηγαὶ τῆς Βιογραφίας.

Τοιαῦτα καὶ τοσαῦτά εἰσι τὰ ἐκλεκτὰ τέκνα, τὰ ὁποῖα κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐκτήσατο ἡ Λευκὰς, ἐν οἷς πρέπει ἀναμφιλέκτως νὰ συναριθμηθῇ καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΕΤΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, διά τε τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἔξοχον πολιτικὴν ἀγωγήν. Αἱ πηγαὶ δὲ, ἐξ ὧν θέλομεν ἀρυσθῆ τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς τούτου, δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἀκολούθους τέσσαρας τάξεις.

α'. Εἰς μνημεῖα ἔντυπα. — Τοιαῦτα εἰσὶ τὰ ἐκδοθέντα αὐτοῦ συγγράμματα, καί τις ἐπιτάφιος αὐτοῦ λόγος ὃν συνετάξατο καὶ ἐξέδοτο ὁ συγγενὴς αὐτοῦ Δρ. Ἀπόστολος Ψωμᾶς.

β'. Εἰς μνημεῖα χειρόγραφα.—Τοιαῦτά εἰσι τὰ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ Δημοσίῳ χαρτοφυλακίῳ διατηρούμενα χειρόγραφα.

γ'. Εἰς ἐπιγραφάς.—Τοιαῦταί εἰσιν αἱ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Παντοκράτορος σωζόμεναι ἐπιτάφιοι ἐπιγραφαὶ τοῦ τε Δημητρίου καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

δ'. Εἰς στοματικὰς παραδόσεις. — Τοιαῦταί εἰσιν αἱ ἀπομνημονεύσεις τῶν ἔτι ζώντων συγχρόνων του καὶ ἀξιοπίστων συμπολιτῶν μας.

—οο—

ΚΕΦΑΛ. Β'.

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ.

Πρόγονοι αὐτοῦ.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Πετριτσοπούλου ὁρμᾶται ἐκ Καλαβρύτων τῆς Πελοποννήσου. Ὅταν οἱ Ὀθωμανοὶ καθυπέταξαν τὰ Καλάβρυτα [τὸ 1716] ὁ Δημήτριος Πετριτσόπουλος, πάππος τοῦ ἡμετέρου καὶ υἱὸς τοῦ Ἱερέως Πέτρου [Παπᾶ-Πέτρου, ἐξ οὗ καὶ Παπαπετριτσόπουλος ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκαλεῖτο] ἐγκαταλιπὼν τὴν δουλωθεῖσαν πατρίδα, κατέφυγε πανοικεὶ τὸ πρῶτον εἰς Κέρκυραν, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ πολὺν πλοῦτον εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Δὲν παρῆλθεν ὅμως πολὺς καιρὸς, ὅτε ἡ ἀκόλουθος περίστασις ἠνάγκασεν αὐτὸν ν' ἀποκατασταθῇ εἰς Λευκάδα. Ὁ Ἀπόστολος Ψωμᾶς [πάππος τοῦ μνησθέντος ὁμωνύμου] ἐκ πλουσίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Λευκάδος ὁρμώμενος, μεταβὰς τότε εἰς Κέρκυραν διὰ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, συνεσχετίσθη κατὰ τύχην τῇ ἀρτισυστάτῳ ταύτῃ καὶ πλουσίᾳ οἰκογενείᾳ, καὶ ἡ γνωριμία αὕτη ἐπήνεγκε τὸν συμβιβασμὸν τοῦ γάμου μεταξὺ τῆς Χρυσούλας, θυγατρὸς τοῦ Ψωμᾶ, καὶ τοῦ μονογενοῦς Δημητρίου. Τότε πανοικεὶ ἡ τοῦ Πετριτσοπούλου οἰκογένεια μεταβᾶσα [τὸ 1719] διὰ τοὺς γάμους εἰς Λευκάδα, ἀποκατεστάθη ἐνταῦθα καὶ διὰ παντός.

Γονεῖς αὐτοῦ.

Ὁ Δημήτριος ἐκτήσατο υἱὸν, ὀνόματι Πέτρον-Παῦλον, ὃν ἀνέθρεψεν ἐντίμως, καὶ ἡλικιωθέντα ἔπεμψε [τὸ 1742] εἰς Ἰταλίαν ἐπὶ λόγῳ σπουδαίας ἀγωγῆς. Ἐκεῖ λαβὼν ὁ Πέτρος τὸν στέφανον τοῦ Διδάκτορος τῆς Νομικῆς, μετήρχετο αὐτὴν εἰς τὴν πατρίδα του μετὰ ζήλου καὶ τιμιότητος, διὰ τὰ ὁποῖα αὐτὴ πολλάκις τὸν ἐτίμησε διὰ πολιτικῶν θέσεων. Οὗτος νυμφευθεὶς [τὸ 1747] τὴν Καλομοίραν [Fortunata], θυγατέρα τοῦ εὐγενοῦς Φραγκίσκου Βολίνου, ἐκ Πελοποννήσου, ἐκτήσατο πρὸς τοῖς ἄλλοις τέκνοις καὶ τὸν ἡμέτερον ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ, κατὰ τὸ 1764 (1). Ἀφήσας δὲ ἐν ἡλικίᾳ καὶ ἐν ἀρετῇ τὰ τέκνα του ἐτε-

(1) Δημοσ. Ἔγγραφ. 1782. Ἰουλίου 1.

λεύτησε τὸ 1785, ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ 18, καὶ ἐνεταφιάσθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Παντοκράτορος (1), ὅπου καὶ εἰσέτι δείκνυται ἡ ἐπιτάφιος αὐτοῦ ἐπιγραφή.

Ἀνατροφὴ αὐτοῦ.

Ὁ ἡμέτερος Δημήτριος, ἀφιερωθεὶς παιδιόθεν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν Μουσῶν καὶ τελειοποιηθεὶς ὅσον ἔνεστιν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του, μετέβη πάραυτα εἰς Πατάβιον [τὸ 1782], ὅπου ἀκροασάμενος πρῶτον τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν ἀφωσιώθη ἐπὶ τέλους εἰς τὴν Ἰατρικὴν, τῆς ὁποίας ἠξιώθη τὸν στέφανον (2). Ὁ περὶ τὰ γράμματα ζῆλός του φημίζεται τοσοῦτον διακαὴς, ὥστε δικαίως περὶ αὐτοῦ ὁ Δρ. Ψωμᾶς εἶπεν εἰς τὸν ἐπιτάφιόν του — « οὐδὲν ἡγήσατο ἐν συγκρίσει αὐτῶν — » (3).

Τέκνα αὐτοῦ.

Οὐ πολὺ δὲ μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του, νυμφευθεὶς [τὸ 1787] τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ Μιχαὴλ Δετσόρτση, ἐκ τῆς λαμπρᾶς Κρητικῆς οἰκογενείας τῶν Γεωργίων [De Georgi] (4), ἔλαβε πρὸς τοῖς λοιποῖς καὶ υἱὸν (τὸ 1792), ὀνόματι Πέτρον-Παῦλον (5), ἐφάμιλλον ἑαυτοῦ, ὃν οὐ μόνον ἐδίδαξε λόγῳ καὶ ἔργῳ τὰς διακεκριμένας ἀρετάς του, ἀλλ' ἡλικιωθέντα ἔπεμψε καὶ εἰς Ἰταλίαν, ἵνα λάβῃ ἀνατροφὴν ὑψηλοτέραν καὶ πρέπουσαν τῇ λαμπρᾷ αὐτοῦ καταγωγῇ (6). Σπουδάσας ἐκεῖ τὰ Νομικὰ, καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα, ἠξιώθη ὁ Πέτρος τῶν ὑψηλοτέρων πολιτικῶν θέσεων, ἐν αἷς ἑαυτόν τε καὶ τὴν πατρίδα πολλάκις ἐτίμησε διὰ τῆς ἐναρέτου διαγωγῆς του. Οὗτος, ὢν ὁ ἔσχατος τῶν Πετριτσοπούλων, ἀπεβίωσε τὸ 1849 (7).

Ἀνακεφαλαίωσις.

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται ὁ ἑξῆς γενεαλογικὸς πίναξ τῆς οἰκογενείας τῶν Πετριτσοπούλων·

Ἱερεὺς Πέτρος.
|
Δημήτριος.
|
Πέτρος-Παῦλος.
|
Δημήτριος.
|
Πέτρος-Παῦλος.
|
Ο

(1) Βιβ. τοῦ Ναοῦ τοῦ Παντοκρ. ἐν τῷ Δημοσ. χαρτοφ.
(2) Δημοσ. ἔγγραφ. 1782. Ἰουλ. 1 — καὶ Δίπλωμα αὐτοῦ 1786.
(3) Σοφ. Σολομ. Ζ΄. 8.
(4) Βιβλ. τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Μαύρας, ἐν τῷ Δημοσ. χαρτοφυλ.
(5) Βιβλ. τοῦ Ἁγ. Σπυρίδ. ἐν τῷ Δημοσ. χαρτοφυλ.
(6) Ἰδ. Σύγγραμμ. Πετριτσοπουλ. ἐν ἀφιερωμ. ἐπιστολ.
(7) Δημοσ. Ἔγγραφ.

ΚΕΦΑΛ. Γ΄.

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ.

Ἀρχηγὸς τῆς ἐν Λευκάδι προσωρινῆς Κυβερνήσεως.

—

Ὁ Δημήτριος τὸ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν ἰδιωτικῷ βίῳ τελῶν μετήρχετο τὴν ἐπιστήμην του μετ' ἀπαραδειγματίστου ἀφιλοκερδείας, τοὺς μὲν πτωχοὺς ἐλεῶν, τοὺς δὲ πλουσίους φιλοφρόνως ἐπισκεπτόμενος, μὴ θηρεύων ἄλλην ἀμοιβὴν, εἰμὴ τὴν ἀγάπην καὶ ὑπόληψιν πάντων. Καὶ τῷ ὄντι ἡ πατρίς του δὲν ἤργησε νὰ ἐξηγήσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην της ἀνυψώσασα αὐτὸν ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ ἕνα τῶν ἀρχηγῶν τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεώς της [τὸ 1802], ὅτε διετέλεσεν ἐπὶ μικρὸν αὐτόνομος (8).

Πρόεδρος τῆς ἑπτανησίου Βουλῆς.

Ἐπὶ δὲ Ῥωσοκρατίας [τὸ 1803] ἀνυψωθεὶς εἰς τὴν ἕδραν τοῦ προέδρου τῆς ἑπτανησίου Βουλῆς, ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐκτυλίξῃ τὰς πολιτικὰς ἀρετάς του (9), καὶ νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐπιῤῥοήν του μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Αὐλῆς, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἀκολούθου ὁμολογουμένως γενναίας καὶ φιλανθρώπου πράξεώς του. Ὁ Κόμης Μοτσενίγος πληρεξούσιος τότε τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, λαβὼν ὑπὸ τὴν ὀργήν του ἀδίκως ἐπίσημόν τινα Κεφαλλῆνα, συνεφώνησε μετὰ τοῦ τότε Ῥώσου Στρατηγοῦ νὰ τὸν πέμψωσι δέσμιον εἰς Ῥωσίαν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Δημήτριος προσῆλθεν αὐτοῖς αὐτοπροσώπως, περιβεβλημένος τὰ παράσημα τῆς ὑψηλῆς ἀξίας του, καὶ τοὺς ἀνήγγειλεν ὅτι ἂν ἐκτελέσωσι τοιοῦτόν τι διαβούλευμα, πάραυτα αὐτὸς θέλει μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν καὶ καθυποβάλει ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ θρόνου ὅτι ἀδίκως ὁ ἔντιμος Κεφαλλὴν καταδιώκεται. Γνωρίζοντες δὲ οὕτω τὴν ἰσχὺν τῶν λόγων τοῦ Δημητρίου καὶ τὴν ἀμετάθετον ἐπὶ τούτῳ ἀπόφασίν του, ἠλευθέρωσαν αὐθημερὸν τὸν ἄνθρωπον, καὶ τότε ἡ Κέρκυρα, καθὸ ἕδρα τῆς προεδρείας του, καὶ ἡ Λευκὰς, ὡς πατρίς του διὰ τὴν γενναίαν ταύτην καὶ φιλάνθρωπον πρᾶξιν, ἐτέλεσαν πανημέριον ἑορτὴν εἰς τιμὴν αὐτοῦ (10).

Πρύτανις ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Ἡ ἀγαθὴ δὲ τοῦ ἀνδρὸς φήμη ἀνύψωσεν αὐτὸν ἀκολούθως [τὸ 1804] εἰς Πρύτανιν ἐν Κεφαλληνίᾳ, ὅπου ἔδειξε καὶ ἐκεῖ τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀφιλοκέρδειαν (11), ἥτις ἄχρι τοῦ νῦν μνημονεύεται, διότι, λέγεται, ὅτι οὐ μόνον ἐθυσίαζεν ἀθρόον τὸν ἐγκώδη μισθόν του εἰς φιλανθρωπικὰ ἔρ-

(8) Δημοσ. Ἔγγραφ. 1802. Μαρτ. 30.
(9) Δημ. Ἔγγραφ. 1803. Αὐγούστου 18.
(10) Λόγ. Ἐπιτάφ.
(11) Decreto del Senato 1804.

γα, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰδίων πρὸς τοῦτο ἐδαπάνησε περὶ τὰ 1000 ἐνετικὰ φλωρία [=15,000 δραχμ. περίπου]. Εἰς ἀμοιβὴν δὲ τῆς ἐναρέτου ταύτης διαγωγῆς του οἱ Κεφαλλῆνες δι' ἐπὶ τούτου ψηφίσματος κατέταξαν αὐτὸν μέλος τῆς ἐγχωρίου Συγκλήτου, καὶ ἐπισήμως διεδήλωσαν τὴν πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην των (1).

Ἔφορος ἐπὶ τῆς Παιδείας.

Μετὰ τὴν ἐκπεραίωσιν τῆς πρυτανικῆς ταύτης περιόδου του, ἐπιστρέψας εἰς Λευκάδα διωρίσθη [τὸ 1806] ἐκεῖ Ἔφορος ἐπὶ τῆς Παιδείας (2). Τὴν παιδείαν, ἣν παιδιόθεν ἐλάτρευεν, ἠξιώθη νῦν νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν αὐτοῦ προστασίαν. Καὶ ἀληθῶς πολὺ κατέβαλεν εἰς βελτίωσίν της, καὶ πρῶτος αὐτὸς διώρισε νὰ διανέμωνται τοῖς ἐπιμελέσι τῶν μαθητῶν ἀργυρᾶ βραβεῖα περίχρυσα, φέροντα ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ Ἰαμβεῖον τοῦτο·

« *Ὡς Ἀθηνᾷ ἕπεσθε, Λευκάδος γόνοι,*
» *Δέξασθε δῶρον, σύμβολον τῆς παιδείας* »

ἀφ' ἑτέρου δέ·

« *Λάβε δῶρον, ὃ δι' ἀρετὴν ἡτοίμασται* »

Ἀρχηγὸς τῆς Λευκαδίας Διοικήσεως.

Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ Γαλλοκρατίας [1807—1809] διορισθεὶς ἀρχηγὸς τῆς Λευκαδίας (3), ἔλαβε καὶ τότε ἀφορμὴν νὰ ἐπιδείξῃ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσίν του· διότι ὅταν ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις [περὶ τὸ 1808], βιαζομένη ὑπὸ κατεπειγουσῶν ἀναγκῶν, ἐμελέτα νὰ ἐπιβάλῃ φόρον εἰς τὴν νῆσον περὶ τὰς 5,000 τάλληρα [=30,000 δραχ.), ὁ Δημήτριος δραμὼν πρὸς τὸν Γάλλον στρατηγὸν Δοντσελῶτ, θέτει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὴν πτωχείαν τῆς πατρίδος του, καὶ προσφέρει ἐξ ἰδίων τὴν ἐπιμόνως αἰτουμένην ταύτην ποσότητα (4).

Παραίτησις αὐτοῦ.

Διοικητὴς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ διατελῶν ὁ Δημήτριος, ἠθέλησεν ἐπὶ τέλους ν' ἀνακαλέσῃ τὸν ἰδιώτην μέν, ἀλλὰ φιλόσοφον αὐτοῦ βίον, ὃν παιδιόθεν ἠσπάζετο, καὶ εἶχεν ἤδη ἀναβάλῃ πρὸς καιρὸν, ἵνα ὑπηρετήσῃ τὴν φίλην πατρίδα εἰς τὰς ἀνάγκας της (5). Ἀπευθύνας λοιπὸν τὴν ἀναφορὰν τῆς παραιτήσεώς του πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ τότε Γάλλον Διοικητὴν Ἰουλιανὸν Βεσσιέρον, καὶ τὸν Στρατηγὸν Δοντσελῶτ, ἔλαβε τὸ αἰτούμενον, ὅπερ πολλὰ ἐλύπησε τοὺς Γάλλους τούτους, ὡς μὴ δυναμένους ν' ἀναπληρώσωσιν αὐτὸν ἐπαξίως. Ἀλλὰ καὶ ἰδιώτης τελῶν ὁ Δημήτριος, καὶ τότε δὲν ἔπαυε νὰ συμβουλεύῃ τὰ κάλλιστα τῇ πατρίδι, καὶ μάλιστα ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας [τὸ 1810], ὅτε ὁ ἐν Λευκάδι πρῶτος τοποτηρητὴς Λὼβ, δεόμενος ἀγαθοῦ συμβούλου οὐδένα ἕτερον τοῦ Δημητρίου ἐξελέξατο, ὁδηγούμενος ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ φήμης.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

(1) Ἰδιωτ. Ἔγγραφ. 1805. Ἀπριλ. 29.
(2) Decreto del Senato 39. Giugno 1806.
(3) Notif. del Secret. di Stato del inter. 8. Novembre 1807.
(4) Λόγ. Ἐπιτάφ.
(5) Λόγ. Ἐπιτάφ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΑΡΕΡΓΑ.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 308.)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ * * *

Β'.

Πρὶν ἢ διαλάβω, ἐφ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ πληροφορηθῶ περὶ τοῦ ἐν Σμύρνῃ βίου τοῦ Γεωργίου καὶ τῆς θλιβερᾶς τελευτῆς του, ἀντιγράφω αὐτολεξεὶ καί τινας ἄλλας σωζομένας ἐπιστολάς του, μόνα ἴσως μνημεῖα τῆς χειρός του. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, ἔτι μᾶλλον διαλευκαίνουσι τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, ἂν ἀληθὲς ὅτι «ἀνδρὸς χαρακτὴρ ἐκ λόγου γνωρίζεται.»

Πρώτην ἐπιστολὴν ἔγραψε τὸ 1835 εἰς Σμύρνην, πρὸς τὸν ἀδελφόν του ἔχουσαν οὕτω.

«Ἀδελφέ μου, ἔλαβα τὸ γράμμα σου καὶ εἶδα μετ' ἐνθουσιασμοῦ νὰ λέγῃς, ὅτι ὁ ὀφθαλμός σου διεπέρασε τὰ ἱερὰ σκότη τοῦ σπηλαίου, ὅπου, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ὁ Ὅμηρος καθήμενος παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ῥύακος (μολονότι σὺ τὸν ἔκαμες ποταμόν) Μέλητος ἐτραγῳδοῦσε τὰ κατορθώματα τῶν Ἀχαιῶν . . . .

» Ἐγώ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐνόμιζον πάντοτε ὅτι μυθολογοῦν ὅσοι λέγουν, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα μέρη τῆς γῆς, ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκτὸς τῆς ὁποίας, κατ' ἐμὲ, ἦτο ὁ Ἅδης καὶ τὰ Ἠλύσια. Ὅταν ὅμως εἶδα τὸ πλοῖόν σας νὰ χύνεται εἰς τοὺς ἀφροὺς τῶν κυμάτων, ἄρχισα νὰ πιστεύω κἄτι. Ἀλλ' ὅτε μὲ ἔφεραν καὶ γράμμα σου, ἐπίστευσα καὶ εἶπα « θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ. »

» Μακάριε νέε! σὺ πατεῖς τώρα τὰ χώματα, ὅπου ἐτάφησαν οἱ πατέρες τῶν φώτων καὶ τῶν τεχνῶν. Πηγαίνων εἰς τὴν Ἔφεσον, ἐνθυμήσου, ὅτι εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Ἀπελλοῦς καὶ τοῦ Παῤῥασίου. Παρηγόρησον τοὺς ταλαιπώρους Ἐφεσίους διὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἀπὸ τὰ ἐναύσματα τοῦ κακοδόξου Ἐρωστράτου.

» Δὲν σοῦ περιγράφω τὸν ναόν, διότι εἶσαι διαβασμένος. Σὲ λέγω μόνον νὰ σταματήσῃς ἐκεῖ πρὸς στιγμὴν τὸν ἀβάστακτον ἵππον σου, ἐκεῖ νὰ παύσῃς τὸν τρομερὸν ποδόκτυπόν του καὶ τὴν ἀντηχοῦσαν,

μέσον Ἀσίαν, ἱππομάστιγά σου καὶ πεζεύων νὰ πιάσῃς αὐτὸν τρυφερὰ ἀπὸ τὸν πόδα καὶ ἀφοῦ τὸν φέρεις ἔμπροσθεν τῶν μελαγχολικῶν Ἐφεσίων, νὰ συλλαλήσετε καὶ ἐναγκαλιζόμενοι ἀλλήλους, νὰ χύσετε δάκρυα λύπης καὶ συντριβῆς. Δὲν εἶπε αὐτὰ καὶ ὁ Ξάνθος;

« Νῶϊ δέ μιν καὶ ἅμα πνοιῇ ζεφύρου θέοιμεν, κλ.
« Τῷ δὲ μέγ' ὀχθήσας προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς. »

» Ἀκοῦς; ἀποσιωπῶ τὸν ὄνον τοῦ προφήτου Βαλαάμ.

» Τὰς ἡμέρας ταύτας ἔχων ἥσυχον τὸ δωμάτιον, εἰργάσθην δραστηρίως εἰς τὴν τραγῳδίαν *Ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους* καὶ πλησιάζω νὰ τὴν τελειώσω.

»*Ὁ ἀδελφός σου ΓΕΩΡΓΙΟΣ.*»

Αἱ ἑξῆς δύο ἐπιστολαὶ ἐγράφησαν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀθήνας, ὅπου διέτριβεν ἤδη ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός.

« *Ἀγαπητὲ ἀδελφέ,*

» Ἰδοὺ καὶ πάλιν εὐκαιρία νὰ σὲ γράψω. Μὴν παραιτῇς τὴν φιλολογίαν. Τίποτε δὲν μὲ λέγεις περὶ τῆς ποιητικῆς καὶ φιλολογικῆς καταστάσεώς σου. Κάμνεις στίχους καλητέρους; αὐτὸ νὰ ἴδοῦμεν· ἢ τοὺς παραιτήσαμεν; Ὄχι ἀδελφέ! Εἶναι πικρὰ ὡς φαρμάκι ἡ ἰδέα μήπως δεν εἴμεθα ποιηταί. Λοιπὸν ἂς πασχίσωμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ἀλήθειαν. Ἂς ἐρωτήσωμεν τὸν ἑαυτόν μας τρίς. ἂς τὸν βαλωμεν νὰ πάρῃ ὅρκον, καὶ ἂν ἔχῃ οὕτως, ἂς ἐξακολουθήσωμεν. τί λέγεις; Δὲν μὲ γράφεις τίποτε περὶ τοῦ Γενναδίου, τοῦ Κοκκώνη τῶν Σούτσων. Ἀκούω, ὅτι ἐκεῖ εἶναι καὶ ὁ Βάμβας. Ἰδὲ ἂν μὲ θέλῃ εἰς τὸ Σχολεῖόν του· εἰς μόνας τὰς Ἀθήνας δύναταί τις νὰ γίνῃ φιλολόγος. Ὅτι δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν δὲν ἠμποροῦμεν πλέον νὰ ζήσωμεν, μὴν ἔχῃς ἀμφιβολίαν. Πρέπει νὰ γνωρίζῃς ὅτι οἱ ἐχθροί μας εἶναι τόσον πολλοὶ καὶ ἰσχυροί, ὥστε μὲ βλάπτουν αἱ κατακρίσεις των. Ἐν μέρει μόνος μου τὰς ἐπροκάλεσα, κηρύξας πόλεμον κατὰ τῶν Ταρτούφων, ἤτοι ἐκείνων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ μὲ ὠφελήσουν περισσότερον. Ἔπειτα, ὑπάρχουν τώρα τόσα σχολεῖα καὶ τόσοι διδάσκαλοι, ὥστε ὄχι μόνον μ' ἀφῄρεσαν τοὺς μαθητάς μου, ἀλλά, τὸ χειρότερον, καὶ τὴν ἐπιῤῥοήν μου. Ὅσον τεταραγμένη καὶ ἂν ἦναι ἡ Ἑλλάς, εἶναι πάλιν Ἑλλάς.... εἶναι φρόνιμον νὰ προετοιμάσωμεν τὴν ὁδόν μας.

»ΓΕΩΡΓΙΟΣ.»

« *Φίλτατε ἀδελφέ,*

» Ἀφοῦ πολλὴν ὥραν ἐσκέφθην τί πρέπει νὰ σὲ γράψω, ἰδοὺ εὗρον καὶ λαμβάνω τὸν κάλαμον.

» Μοὶ λέγεις νὰ ἔλθω εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ πῶς; Ἠξεύρεις τί θὰ εἰπῇ ἀνάγκη. Εἰς ταύτην πρέπει νὰ θυσιάζῃ τις καὶ τὰ ἰσχυρότερα αἰσθήματά του. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, δὲν εἶμαι εἰσέτι ἄξιος νὰ ἔλθω, διότι οὐδὲ ἡ Ἑλλὰς εἰσέτι εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ὠφελῇ τοὺς προσερχομένους καὶ νὰ ὑποβοηθῇ τὴν ἱκανότητα, ὅταν αὕτη χρῄζει συνδρομῆς διὰ ν' ἀναπτυχθῇ.

» Ἀλλ' εἰπέ μοι, Κωνσταντῖνε, τί γίνονται οἱ στίχοι σου; ἡ δόξα; ὢ! ἡ δόξα! ἠξεύρεις, ὅτι ἡ καρδία μου πάλλει ἰσχυρῶς, λέγοντος τὴν λέξιν ταύτην; Καὶ σύ, ὅστις εἶσαι ὥριμος καὶ *τοσοῦτον ἄξιος* νὰ δρέψῃς τὰς δάφνας της μένεις εἰσέτι εἰς τὴν ἀφάνειαν; Πολλάκις μ' εἶπες « *ἡ ἡμέρα μου χαράζει* », ἀλλὰ βλέπω, ὅτι μένει πάντοτε εἰς τὰ *χαράγματά της*. Αἴ! μήπως ἡ δόξα, αἱ τιμαὶ εἶναι ἁπλᾶ ὄνειρα τῆς νεότητός σου;... Ἂν ἀληθὲς τοῦτο, κάλλιον νὰ πάθῃς ὅλα τὰ δυστυχήματα τοῦ κόσμου!

» Εἶναι φρονιμώτερον νὰ βραδύνω τὴν εἰς Ἀθήνας ἔλευσίν μου, διὰ νὰ κατασταθῶ ἔτι πλέον ἄξιος τῆς τιμῆς, πρὸς ἣν ὁρμῶ.

. . . .

» Ἔσο ἥσυχος, μὴ ἀνυπομονῇς, μὴ μετανοῇς, ὅτι εἶσαι εἰς Ἀθήνας, διότι ἡ μεταμέλεια μετὰ τὴν ἀπόφασιν εἶναι δεῖγμα ἀδυνάτου χαρακτῆρος.

» Ἐγὼ πάντοτε σπουδάζω· συνέγραψα καὶ ἄλλα τινά, ἐξ ὧν σοὶ ἀναφέρω τοὺς « *Βίους τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος* » ποιητικώτατον καὶ μετριώτατον φιλοπόνημα, τὸ καλήτερον ὅμως ἀφ' ὅσα παιδαριώδη συνέγραψα μέχρι τοῦδε....

» Θὰ ἔλθω εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ μὴ βιάζεσαι.

» *Τῇ 13 Αὐγούστου* 1836.

»ΓΕΩΡΓΙΟΣ»

Ἐκ Βουκουρεστίου εἰς Ἀθήνας ἐστέλλοντο τρεῖς παῖδες, ὅπως μαθητεύσωσιν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος. Ἐδέχθη αὐτοὺς ἐν Ἀθήναις οἰκοσίτους ὁ ἀοίδιμος διδάσκαλος Γεννάδιος. Διερχομένους δὲ τοῦ Βυζαντίου, τοὺς ἐγνώρισεν ὁ Γεώργιος καὶ ἰδοὺ τί περὶ αὐτῶν ἔγραφεν εἰς Ἀθήνας.

« *Ἀδελφέ,*

» Ἰδοὺ δέχεσαι εἰς τὰς Ἀθήνας τοὺς τρεῖς παῖδας. Ὁποίαν ἀγάπην ᾐσθάνθην διὰ τοὺς γονεῖς των, βλέπων ν' ἀποσπῶσιν ἑαυτῶν τὰ τρυφερὰ ἐνέχυρα τῆς καρδίας των, νὰ θυσιάζωσιν ὅλα τὰ πατρικὰ φίλτρα, χάριν μόνης τῆς ἐκπαιδεύσεώς των, δύνασαι νὰ συμπεράνῃς.

» Ἰδοὺ αἱ Ἀθῆναι ἀρχίσασαι νὰ ἐνδύωνται τὸ πάλαι ἱμάτιον τοῦ διδασκάλου τῆς Οἰκουμένης· καὶ ἐφελκύουσαι ἀπὸ τ' ἀπώτερα ἐπιθυμητὰς τῆς παιδείας καὶ τῶν φώτων. Πρέπει, μὰ τὰς Ἀθήνας, ἂν αἱ Ἀθῆναί σας δὲν εἶναι ἄξιαι τῆς τοιαύτης τῶν ξένων ἰδέας,

νὰ σπεύσωσιν ὅσον τάχιστα νὰ μὴ φανῶσι κατώτεραι ἀφ' ὅτι τὰς νομίζουν.

» Ὁ πατὴρ ἐχωρίσθη τ' ἀνήλικα τέκνα του, τὰ παρέδωκεν εἰς χεῖρας τοῦ διδασκάλου καὶ Μέντορός των, τοῦ λογίου Κ. Δημητρίου Ἰθακησίου ὃν βλέπεις.

» Ἤξευρε, ὅτι αἱ ἀγαθαὶ τῶν παίδων διαθέσεις, καὶ μάλιστα ἡ παθητικὴ τῆς ἀποξενώσεώς των θέσις, τόσον μὲ προσεκόλλησαν εἰς αὐτά, ὥστε, ἂν καὶ σύντομοι ἦσαν αἱ ἡμέραι τῆς συνδιατριβῆς μας, ὅμως ἡ ἰδέα τῆς ἀποδημίας ἔλαβε δύναμιν ἐπιθυμίας εἰς τὴν ψυχήν μου. Ἐπαρακάλεσα, εὐχήθην ἀπὸ καρδίας, νὰ γίνωσιν ἄξιοι τῶν μεγάλων θυσιῶν τοῦ ἐναρέτου καὶ φρονίμου πατρός των.

» Ἀπεράσαμεν τὰς ἡμέρας μας ἀναγινώσκοντες. Ἐγὼ ἐκαθήμην εἰς τὸ σπουδαστήριόν μου, καὶ αὐτὰ παρεκάθηντο ὡς μέλισσαι, προσεκτικά, τριγύρω μου.

. . . .

» Εἴθε ἐκπληρωθῶσιν αἱ εὐχαὶ τοῦ φιλομούσου καὶ φιλόπαιδος πατρὸς, ὅστις πληροῖ ἕκαστον φιλοτιμίας διὰ τοῦ ἔργου του τούτου, διότι ἐπροτίμησε τροφὸν καὶ διδάσκαλον τῶν φιλτάτων του τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα μᾶλλον παρὰ τὰς λαμπρὰς τῆς Εὐρώπης Ἀκαδημίας.

» Σὺ χρεωστεῖς νὰ τ' ἀγαπήσῃς. Ἐνθυμήσου, ὅτι καὶ σὺ ἦσο ξένος εἰς Ὀδησσὸν, μικρὸς, ἀβοήθητος, καὶ ὅτι εἰς τὴν ἰδίαν καὶ αὐτὰ εὑρίσκονται θέσιν. Οἱ παῖδες εἶναι συστημένοι εἰς τὸν Κ. Ῥίζον ἀλλὰ σύχναζε καὶ σὺ εἰς τὴν σχολήν των, παρατήρει τὰς προόδους των, παρηγόρει τὴν ἀποξένωσίν των, καὶ ἔχε τέλος θέσιν πατρικὴν πλησίον των.

» ΓΕΩΡΓΙΟΣ. »

« *Ἀδελφέ !*

» Πρὸ εἰκοσιπέντε, θαῤῥῶ, ἡμερῶν δὲν ἐλάβομεν ἐπιστολήν σου· καὶ ὡς ἕπεται, οὐκ οἴδαμεν ἐὰν ζῇς, ἐὰν ζῇς παρωξυσμένος ἢ ὄχι . . . Ἐλπίζω νὰ ζῇς, καὶ παρωξυσμένος ἀπὸ τὸν ὄχι τεταρταῖον, ἀλλ' ἐπιούσιον παροξυσμὸν τῆς δόξης. Ὡς πρὸς ἐμὲ, ἡ λαμπρὰ αὐτὴ φλὸξ νῦν μὲν σβύνει, νῦν δὲ ἀνάπτει. Αἱ μελέται ἐξακολουθοῦν, ἂν ὄχι ἀληθιναὶ μελέται.

» Πόλεμος κατὰ τῶν ταρτούφων ὅλων, τερατουργίαι, αἱ ὁποῖαι μὲ κάμνουν ξεχωριστὸν ἄνθρωπον μεταξὺ τῶν ξεχωριστῶν τῆς πόλεώς μας. Ἀλλὰ τέλος ὁ πόλεμος οὗτος εἶναι κατὰ τῶν συμφερόντων μου, καὶ μ' ἔκαμαν ν' ἀπολέσω μέγα μέρος τῶν μαθητῶν μου, ὥστε ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ μὲ φέρῃς εἰς τὴν Ἑλλάδα δεικνύει πολλοὺς βραχίονας.

» Διὰ τὴν ποίησιν δὲν ἠξεύρω τί νὰ σ' εἰπῶ, μὰ τὸ ναί. Ἀφ' ἑσπέρας γράφω εἰς τὴν κλίνην μου 25 στίχους εἰς κομμάτι χαρτίου· τὸ πρωὶ σηκόνομαι δὲν τοὺς εὑρίσκω . . . ἀθλιότης ἀθλιοτήτων ! (*)

(*) Ἡ περικοπὴ αὕτη ἔχει τι ἀκατανόητον.

» Σὺ δὲ τί κάμνεις ; ποῦ τὰ *κασταλλια ἔπεά σου* ; Ἤλπιζα μετὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἄφιξίν σου, νὰ ἰδῶ κἀνὲν νέον ἄστρον λάμπον εἰς τὸν ὁρίζοντα, ἀλλὰ ματαίως μετρῶ. Ἄγε, λοιπὸν, διότι τὸ μὲν ἰδικόν μου ὄνομα ἀντηχεῖ εἰς τὰ στόματα τῶν ἀνοήτων ὡς γνωστικοῦ, ὡς παραδόξου, ὡς τρελλοῦ, τὸ δὲ ἰδικόν σου, ὅπως τὸ σκότος « *ἀφανὲς κὰν Ἀΐδαο δόμοις φοιτᾷ* ».

» Εἶδα τὴν *Πλάστιγγα* τοῦ Σούτσου καὶ τὸν ἐπαίνεσα, ἂν καὶ τὰ σταθμά του εἶναι ἐλλειπῆ. Ἀλλὰ ποῦ εἶναι αἱ *ᾠδαί* σου ; ποῦ ; Εἰπέ μου τοὐλάχιστον ὅτι, καθὼς ἦτο διαρκὴς ἡ νύκτα τῆς ζωῆς σου, οὕτω καὶ τὰ χαράγματά της θὰ ἦναι ἀτελεύτητα. Προκήρυξιν, λέγεις ; νὰ μὴν τὸ πάθωμεν ὡς τὸν Τιμόνην (1). Ὁ Μ . . . (2) εἶναι πάντοτε φίλος μου, μὲ διδάσκει χημίαν, τοῦ μανθάνω φιλολογίαν. Ἐκεῖνος μὲ φιλεύει κάποτε ζῦθον καὶ *μουχαλεμπὶ*, ἐγὼ δὲ πάντοτε ἕλληνας συγγραφεῖς. Εἶναι καιρὸς νὰ μὲ φέρῃς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Λοιπὸν σπεῦσον. Εὔχομαί σοι δόξαν ὁ ἄδοξος

» *ἀδελφός σου ΓΕΩΡΓΙΟΣ* ».

Ἡ κάτωθι ἐπιστολὴ εἶναι ἡ τελευταία του, ἐγράφη ἐκ Σμύρνης τὴν 26 Νοεμβρίου 1837.

« *Φίλτατε ἀδελφέ !*

» Ποῖος ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν σ' ἔγραψα μέχρι τοῦδε εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐπιστολῶν σου, τὸ ἀγνοῶ κ' ἐγώ.

» Τοῦτο μόνον ἠξεύρω, ὅτι δὲν ἔχω κατὰ τὸ παρὸν νὰ σὲ μηνύσω εἰμὴ δυστυχίας. Ἰδού ! Ἀφοῦ ἐπέρασα ὀλίγους μῆνας εὐχαρίστους εἰς τὴν Σμύρνην, ἔχασα τὸ ὑπούργημά μου καὶ ἔχω μόνην τὴν σύνταξιν τῆς Ἐφημερίδος, ἥτις μὲ δίδει 150 ἀργύρια τὸν μῆνα (3). Δὲν ἤθελα λάβει τὸν κάλαμον νὰ σοὶ γράψω, ἐὰν ἐπιστολὴ τῆς μητρός μας τῆς ταλαίνης, περιέχουσα περιγραφὴν τῶν βασάνων της οἰκτρὰς δὲν μὲ παρεκίνει εἰς τοῦτο. Αἱ συμφοραί μου ἤθελαν εἶσθαι οὐδενὸς λόγου, ἂν αἱ ἰδικαί της δὲν ἦσαν σκληραί. Εἶχα ἀπόφασιν νὰ ἔλθω εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ Πανεπιστήμιον, εἶπα, ἠμποροῦσε νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ καταβάλω τὰ θεμέλια στερεωτέρας τύχης, ἀλλὰ τὸ γράμμα τῆς μητρὸς μ' ἐμπόδισεν. Ἴσως, ὢν εἰς Σμύρνην, δυνηθῶ, εἶπα, νὰ τῇ εἶμαι χρήσιμος.

» Ἐὰν δὲν σ' ἔγραψα ἕως τώρα, δὲν πρέπει νὰ θαυμάζῃς. — Εἶμαι ὅλος καταζαλισμένος ἀπὸ τὰς περὶ τῆς τύχης μου ἰδέας, αἱ ὁποῖαι εἶναι τόσον πικραὶ, φίλε ἀδελφέ ! Εἰπέ μοι, ἐὰν τὸ Πανεπιστήμιον ἐδύνατο νὰ μοὶ γίνῃ ὠφέλιμον. Εἰς Σμύρνην ἔ-

(1) Περίεργος κάτοικος τοῦ Σταυροδρομίου ἐκ τῶν δυτικῶν, πολύγλωττος καὶ ποιητὴς, συγγράψας γαλλιστί.

(2) Αὐτὸς οὗτος ὁ προδοὺς τὸν Γεώργιον.

(3) Τουτέστι 150 τουρκικὰ γρόσια, 7 1|2 τάλληρα!!!

χαιρα μεγάλην κατ' ἀρχὰς ὑπόληψιν, ἀλλὰ τώρα δὲν ἔχω καμμίαν. *Οὕτω πίπτουν ὅσαι δὲν εἶναι εἰς στερεὰς βάσεις θεμελιωμέναι.*

» *Ὁ ἀδελφός σου ΓΕΩΡΓΙΟΣ.* »

Υ. Γ. Ἀδελφὲ γράψε με λεπτομερῶς τὰ κατὰ σέ. Εἰπέ μοι τέλος πάντων τί ἔγειναν αἱ ποιήσεις σου, καὶ ἡ ποιητική σου· ἢ ὅλα ἦσαν φροῦδα παιδικῆς ἡλικίας! Φρόντισε, ἀγαπητέ μου ἀδελφέ, νὰ ὠφεληθῇς ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον, διότι τέλος πάντων, ἡ τύχη μας δὲν μέλλει νὰ ἦναι αἰωνίως ἡ αὐτή, ἐὰν αὐξήσωμεν τὰς γνώσεις μας. Ὡς πρὸς ἐμέ, οὐδὲν ἤθελε μ'ἐμποδίσει νὰ τρέξω εἰς Ἀθήνας, χάριν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐὰν ἡ πολύδακρυς μήτηρ μας δὲν ἐζήτει βοήθειάν. Τοῦτο μ'ἐκράτησε. »

Ὁπόσον χαρακτηριστικὴ ἐπιστολή! δὲν εἶναι πλέον ὁ ἀγέρωχος ἐκεῖνος καὶ ὑπερόπτης νεανίας, ὅστις ἐπάταζεν ἀδεῶς τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὴν δοκησισοφίαν καὶ κατεκεραυνοβόλει τοὺς ἐναντίους του, ὅστις εἶχεν ἐπιούσιον μέριμναν τὴν δόξαν. Οἱ λόγοι του εἶναι θρῆνος, εἶναι κραυγὴ ὑπὲρ τῆς πασχούσης μητρὸς, εἶναι μεταμέλεια καὶ ἀπόγνωσις! Ἐν τούτοις τὸ φιλομαθὲς αὐτοῦ δὲν τὸν καταλείπει, οὐδ'ἐν μέσῳ τῆς ἄκρας ἐκείνης ταραχῆς τοῦ νοὸς καὶ τῆς ἀθυμίας τῆς καρδίας του. Τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον ἐπανέρχεται πολλάκις ὑπὸ τὸν κάλαμόν του. . . . Ἐζήτει ὁ δύσμοιρος καταφυγὴν, δυναμένην νὰ σώσῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ επικειμένου ὀλέθρου. . . . . ᾐσθάνετο τὸ κρυερὸν φύσημά του . . . ἤθελε ν' ἀπαλλαγῇ . . . ἀλλ' ἡ μοῖρα τὸν ὤθει εἰς τὴν ἀπώλειάν του.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΧΙΛΙΕΤΗΡΙΣ ΕΝ ΡΩΣΙΑ.

—ooo—

Τὴν 7|19 Σεπτεμβρίου, ἐτελέσθη ἐν Νοβογορόδῳ ἡ μεγάλη ἑορτὴ τῆς χιλιετοῦς ὑπάρξεως τῆς Ῥωσίας. Ὅθεν μνημεῖον ἠγέρθη παρόντος τοῦ Αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς μεταξὺ τῆς Μητροπόλεως Ἁγ. Σοφίας καὶ τοῦ μεγάρου τοῦ διοικητοῦ. Τὸ μνημεῖον τοῦτο σύγκειται ἐκ κολοσιαίας κυκλικῆς βάσεως βασταζούσης παμμεγέθη σφαῖραν χάλκινον ἐφ'ἧς ἵσταται ἡ θρησκεία ὑψοῦσα τὸν ἑλληνικὸν σταυρὸν, ὑφ'ὃν κλίνει τὴν κεφαλὴν ἡ Ῥωσία· γνωρίζεται δὲ αὕτη ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἰκοσήμου ἐφ' οὗ στηρίζει τὴν χεῖρα. Ἡ βάσις τῆς σφαίρας περιστοιχίζεται ὑπὸ ἀγαλμάτων παριστώντων τὰς διαφόρους μεγάλας ἐποχὰς τῆς χώρας. Πρῶτος φαίνεται Ῥύρικος, ὁ Βαρέγγυος, ὁ πρῶτος αὐτῆς ἡγεμών· ἔπειτα Βλαδίμιρος Α'. ὁ γενόμενος χριστιανός· Δημήτριος Τανάϊσκοϊς, πρῶτος νικήσας τοὺς Τατάρους· Ἰωάννης ὁ Γ'. ἀρνηθεὶς τὸν φόρον εἰς τοὺς βαρβάρους τούτους καὶ λαβὼν τὸν τοῦ Τζάρου τίτλον, διότι πρότερον οἱ μονάρχαι ἐκαλοῦντο μεγάλοι ἡγεμόνες· Μιχαὴλ Θεοδώροβιτζ, ὁ πρῶτος Ῥομανὼφ, ἀναστήσας τὴν δύναμιν τῆς Ῥωσίας· Πέτρος ὁ Μέγας πρῶτος ἐπιχειρήσας τὴν ἀναγέννησιν αὐτῆς καὶ λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ Αὐτοκράτορος, ὡς Ἰωάννης ὁ Γ'. ἔλαβε τὸν τοῦ Τζάρου.

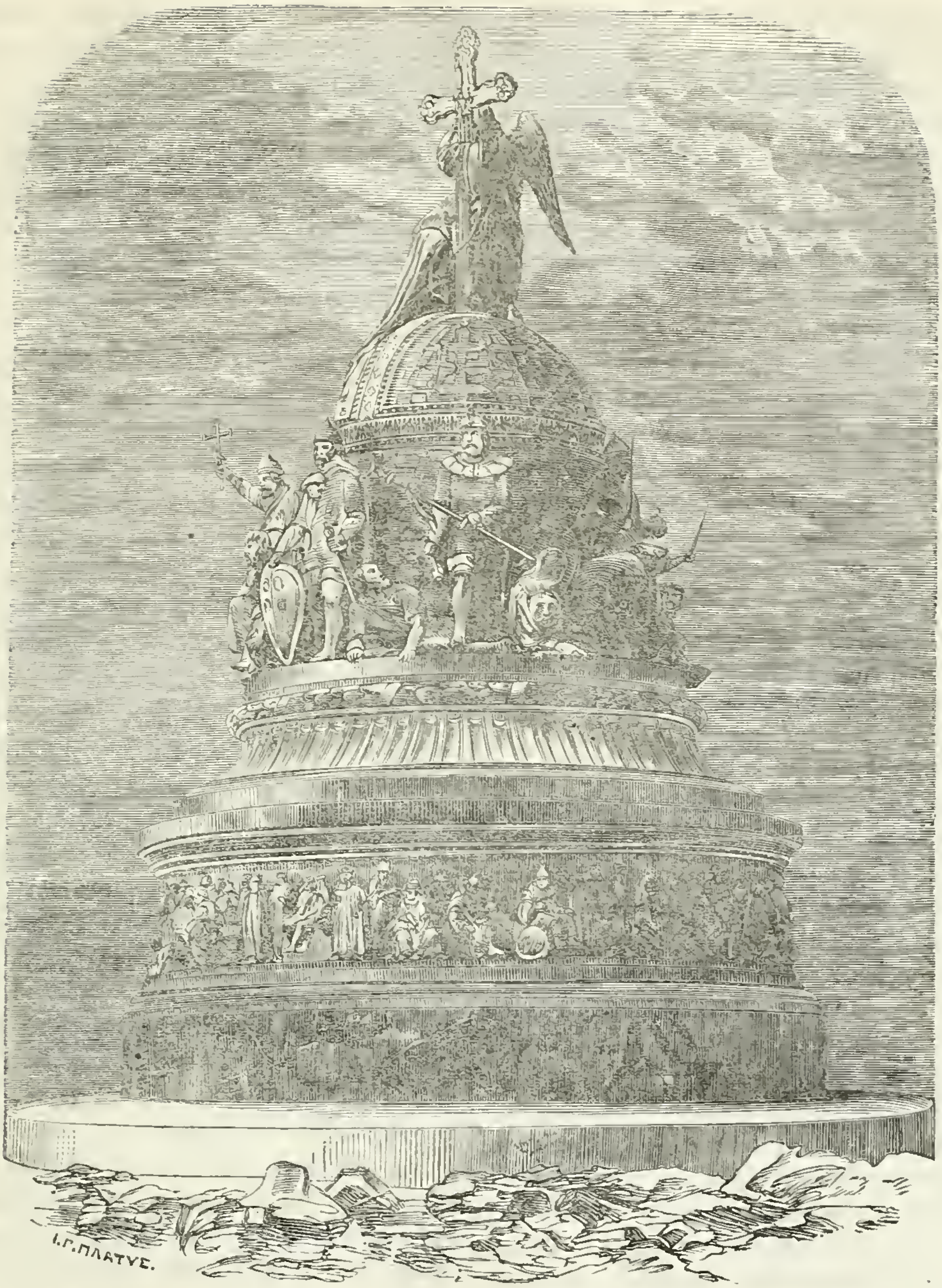
Πάντα ταῦτα τὰ συμπλέγματα καλῶς τεθειμένα ἐκδηλοῦσι ποιητικώτατα τὴν ἰδέαν τοῦ τεχνίτου ἤτοι τὴν ἱστορικὴν ἰδέαν, συμπληρουμένην διὰ τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν φυσιογνωμιῶν. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα μόνον τὴν κορυφὴν τῆς σφαίρας μὴ καλύπτοντα, τὴν δὲ κάτω καμπύλην ἀποκρύπτοντα, παρέχουσιν εἰς τὸ μνημεῖον ἐν γένει σχῆμα μεγίστου κώδωνος,— παράδοξος σύμπτωσις — εἰς τὸ ἐν τῇ πλατείᾳ Βέτχε σταθὲν μνημεῖον, δηλαδὴ εἰς τὸ μέρος ὅπου συνηθροίζετο πάλαι ὁ λαὸς εἰς θορυβώδεις ζωηρὰς, φιλοδόξους καὶ φιλελευθέρους συνελεύσεις.

Μικρὸν ὑπὸ τὴν ὑπόβασιν καὶ ὑπὸ τὴν δευτέραν ζώνην τῆς βάσεως ἐκτείνεται ἀνάγλυφον παριστῶν παρατεταγμένα ὡς ἐν ἀρχαίᾳ πομπῇ τὰ διάφορα περίφημα τῆς Ῥωσίας τέκνα. Ἔρχονται πρῶτον οἱ εἰς διάδοσιν τῆς πίστεως καὶ τῶν φώτων ἐργασθέντες, ἡγεμόνες, ἐπίσκοποι, μοναχοί. Ἐκ τῶν πρώτων τούτων ἀναφέρομέν τινας· Ἰαρόσλαυον τὸν νομοθέτην, Βλαδίμιρον τὸν μονομάχον, τὸν ἅγιον ἐκεῖνον Λουδοβῖκον τῆς Ῥωσίας, Πέτρον τὸν πρῶτον τὸν καὶ θεμελιωτὴν τῆς βασιλευούσης νῦν δυναστείας, Αἰκατερίναν τὴν ἀκολουθήσασαν αὐτῷ, Ἀλέξανδρον τὸν Α'. κτλ.

. Ἔπειτα ἔρχονται οἱ πολεμικοὶ ἄνδρες· Δημήτριος Τανάϊσκοϊς, νικήσας τοὺς Ταρτάρους εἰς τὰ πεδία τοῦ Κουλικὼρ, οὐ μακρὰν τοῦ Τανάϊδος ἐξ οὗ καὶ ἐκλήθη (1), Ἀλέξανδρον τὸν Νεύσκην, νικήσαντα παρὰ τὴν Νεύαν ἧς καὶ αὐτὸς ἐτήρησε τ'ὄνομα, Μάρθαν τὴν Ποσσαδνίσαν τὴν δημοκράτιδα ἡρωΐδα τοῦ Νοβογορόδου, αὐτὴν ἐκείνην τὴν Μάρθαν τὴν κλεισθεῖσαν εἰς μοναστήριον ὡς ἐπαναστάτιδα καὶ τῆς ὁποίας ὁ ἁλυσιδωτὸς θώραξ ἐφυλάχθη ἐν Μόσχᾳ ὡς τρόπαιον νίκης, καθὼς καὶ ὁ κώδων τοῦ Βέτχε, αὐτὴν τὴν Μάρθαν βλέπομεν ὡς ῥωσικὴν ἡρωΐδα ἐπὶ τῆς πλατείας, ἐφ'ἧς παρώρμησεν ἔνθους τὸν λαὸν κατὰ τοῦ νικητοῦ τοῦ Νοβογορόδου, ῥώσου ἡγεμόνος! Μετὰ τούτων ἵσταται Ὑσμάρκης ὁ κατακτητὴς τῆς Σιβηρίας, Μινίνης καὶ Ποϊάρσκις, ἀστὸς καὶ ἡγεμὼν σώσαντες τὴν πατρίδα ἀπὸ τοῦ πολωνικοῦ ζυγοῦ· Σουσανίνης, χωρικὸς δοὺς τὴν ζωὴν ἑαυτοῦ ἀντὶ τῆς τοῦ ἡγεμόνος. Σόλτικωφ ὁ νικητὴς Φρεδερίκου τοῦ Β'.

---

(1) **Donskoï: Don** ἑλληνιστὶ Τάναϊς, ὅθεν Τανάϊσκοϊς.

Μνημεῖον ἐγερθὲν ἐν Νοβογορόδῳ πρὸς ἑόρτασιν τῆς χιλιετοῦς ὑπάρξεως τῆς Ῥωσίας.

Σούβαρωφ, Βάρκλαϋς, De Tolli, Κούτουσωφ, Διέβις Πάσκευϊς.

Οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ καλλιτέχναι κλείουν τὴν σειράν, οἱ πλεῖστοι τῆς νέας ἐποχῆς, Λομονόσωφ, Κρίλωφ ὁ μυθοποιός, Καραμσίνος ὁ ἱστορικός, Ἰουκόφσκης, Γριβόεδωφ, Λέρμοντωφ, Πούσκιν, Γόγολος οἱ ποιηταί· Γλίγκας καὶ Βορτοριάνσκις οἱ μουσικοὶ συγγραφεῖς, Βρύλωφ ὁ ζωγράφος.

Η ΙΑΣΜΗ ΤΟΥ ΦΙΓΑΙΝΟΥ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Edouard Laboulaye.)

(Συνέχεια· ἴδε φυλλ. 307 καὶ 308.)

ϛ'.

Ἡ ἡμέρα ἦτο ὡραία καὶ θερμή· ἐξῆλθα δὲ διὰ νὰ γευθῶ καλλίτερον τὴν ἐλευθερίαν μου. Συνήθως ὁ περιηγητὴς δὲν ἔχει ἐλευθερίαν, διότι δουλόνεται ὑπὸ τῆς περιεργείας Πρέπει, μάλιστα ἐν Ἰταλίᾳ, πρέπει νὰ βλέπῃ ἀκαταπαύστως, καὶ νὰ κουράζῃ καὶ τὸ

πνεῦμα καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Καὶ ὅμως εἶναι γλυκύτατον πρᾶγμα τὸ νὰ περιπατῇ τις ἀσκόπως, νὰ χαίρεται τὸν ἥλιον τοὺς ἀγροὺς καὶ μάλιστα τὸν ἑαυτόν του. Εὐλόγως δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι καταγινόμεθα πάντοτε πῶς νὰ ἀποφύγωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ ἡμᾶς αὐτούς· ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ταξείδιον εἶναι τρόπος διὰ νὰ λησμονήσωμεν τὸν ἑαυτόν μας περισσότερον. Δὲν ἔχομεν τόσην φιλοσοφίαν ὥστε νὰ τολμήσωμεν νὰ τὸν κυττάξωμεν ἀτενῶς· καὶ ὅμως δὲν θὰ ἦτο κακὸν νὰ τὸν ἐγνωρίζαμεν ὀλίγον, ἔστω καὶ διὰ νὰ μάθωμεν μόνον τὸ πῶς δεῖ ζῆν ἢ πῶς ἀποθνήσκειν.

Ἀνέβην τὸν πρῶτον λόφον τὸν ὁποῖον ἀπήντησα, συλλέγων τὰ ἄνθη τῆς ὁδοῦ, παρατηρῶν ἄγνωστον καλλιέργειαν, θαυμάζων τὸν ἐστρεβλωμένον κορμὸν τῶν παλαιῶν ἐλαιοδένδρων καὶ τὰ γλαυκά των φύλλα μεστὰ πρασίνων καρπῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὸ παρελθὸν ἀνατρέχων καὶ θεωρῶν τὸν οὐρανόν. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐθερμάνθην, ὁ ἱδρὼς ἔσταζεν ἀπὸ τὸ μέτωπόν μου, μάτην δ' ἐζήτουν ὀλίγην σκιὰν διὰ ν' ἀναπαυθῶ, ὅτε ἀπήντησα καλὴν γυναῖκα βόσκουσαν περὶ τὸ μονοπάτιον ὄνον θηλυκὴν τὴν ὁποίαν ἐσκέπαζον κακῶς κατὰ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν μυιῶν ῥάκη τινά.

Ἡ μοῖρα μ' ἐπρόσφερεν ἐν ταὐτῷ ὑποζύγιον καὶ ὁδηγόν· ὠφελούμενος δ' ἀπὸ τῆς τύχης, συνεφώνησα εὐθὺς περὶ τοῦ ἀγωγίου. Ἦτο εὐτυχίας ἡμέρα διὰ τὴν γραῖαν, καὶ ἔχαιρον δυνάμενος νὰ συνομιλήσω μετὰ γυναικὸς, ἥτις διὰ τὴν ἡλικίαν της θὰ ἐγνώριζεν ἐντελῶς τὴν κρυφίαν ἱστορίαν τοῦ Φιγλίνου.

« Κατοικεῖτε εἰς τοῦ ἐφημερίου, μοὶ εἶπεν· Ἆ! κύριε, ἂν ὅλοι οἱ πλούσιοι τὸν ὡμοίαζαν! Αὐτὸς εἶναι ὁ δίκαιος τοῦ Φιγλίνου! Καὶ ἡ Μαγδαληνὴ ὅμως εἶναι ἀγαθὴ νοικοκυρὰ καὶ δὲν ἔχει τὸ χέρι της ὅπως τόσοι ἄλλοι. Καὶ ἡ Σάνδρα; νὰ δέμα *μεταξέδων* ἄσπρων καὶ μαβιῶν! Δὲν θὰ ἦναι ἀξιολύπητος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ τὴν ἐπάρῃ.

— Τὴν ζητοῦν πολλοί;

— Ἀκοῦς λέγει! πρῶτον ὁ σιδηρουργὸς τῆς πόλεως, ὁ ὁποῖος μόνον δι' αὐτὴν ἀναπνέει. Ἄνθρωπος ἐπιτήδειος, ὁ ὁποῖος θὰ πλουτίσῃ μίαν ἡμέραν. Ἀλλ' ὅσον διαβολευμένος καὶ ἂν ἦναι, ἐσηκώθη πολὺ ἀργὰ τὴν θέσιν κατέχει ἄλλος ὡραιότερος. »

Ὁ Μονταίνιος ὅστις ἐγνώριζε κάλλιστα τοὺς ἀνθρώπους, παρετήρησέ που (1) ὅτι οὐδὲν ὑπεροπτικώτερον, παρατηρητικώτερον, αὐστηρότερον καὶ σοβαρώτερον τοῦ ὄνου ὑπάρχει. Μετὰ μικρὸν ᾐσθάνθην τὸ ὀρθὸν τῆς παρατηρήσεως ταύτης. Τὸ ζῶόν μου ἐφίστατο ἀνὰ πᾶν βῆμα ὅπως κόψῃ δέσμην θυμαρίου ἢ τριφυλλίου καὶ, ὡς μὴ ἔχον ἀντὶ χαλινοῦ ἢ σχοινίον περὶ τὴν ῥῖνα, οὐδὲ κἂν παρατηροῦν ἐφαίνετο ὅτι τὸ διέσειον σφοδρῶς. Τοῦτο μόνον κατώρθουν, ὅτι ἐνίοτε ἐστρέφετο περὶ ἑαυτὸ χωρὶς νὰ προχωρήσῃ βῆμα. Ἡ γραῖα παρώτρυνε ἐκ τῶν ὄπισθεν τὸ ζῶον ἀπειλοῦσα αὐτὸ διὰ λόγων ἰσχυρῶν· Morirai dannata, θὰ σὲ σκοτώσω καταραμένη, τῷ ἐφώναζε· ἀλλ' ἡ ὄνος ἦτο ἄπιστος καὶ δὲν ἄφινε διὰ τοῦτο οὔτε δακνιάν. Ἐμένομεν ἀκίνητοι καὶ μὴ ἐλπίζοντες νὰ τὰ πρυμνήσωμεν, ὅταν ἡ γραῖα ἁρπάσασα ἐκ τῆς ὁδοῦ χονδρὰν ῥάβδον ἐκτύπησε τόσον δυνατὰ τὸ ζῶον, ὥστε αἴφνης ἀνεχώρησε δρομαῖον καὶ μὲ ἀπήγαγε διὰ τῶν ἀγρῶν.

(1) Essais, βιβλ. Γ'., κεφ. Η'. De l'art de conférer.

Εἶναι μεστὴ συγκινήσεων εὐχαρίστησις τὸ νὰ τρέχῃ τις δι' ἠροτριασμένων γαιῶν ἐπὶ ὄνου ἀχαλινώτου καὶ μὴ ἔχοντος σαγμάριον καὶ νὰ πλαγιάζῃ ἐπὶ τοῦ ζώου διὰ νὰ μὴ κρεμασθῇ εἰς κανένα κλάδον δένδρου· ἐνθυμούμην δὲ μετ' οἴκτου τὸν ταλαίπωρον Ἀβεσαλὼμ, ὅτε ἀνήρ τις σκάπτων ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν καὶ ὁρμήσας πρὸς τὴν ὄνον ἐσταμάτισεν ἡμᾶς εὐθύς.

« Εὐχαριστῶ, Πεππῖνε, εὐχαριστῶ υἱέ μου» ἀνέκραξεν ἡ γραῖα, καὶ ἀνατείνασα τὴν χεῖρα ἐτιμώρησε σκληρῶς τὸ ζῶον, ἐξεστηκὸς διὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἀνταμοιβήν.

Ἀκούσας τὸ ὄνομα Πεππῖνος, παρετήρησα μετὰ προσοχῆς τὸν σωτῆρά μου. Αὐτὸς ἦτο βεβαίως ὁ ὡραῖος κρῖνος τῆς Σάνδρας· τοὐλάχιστον εἰς τὸν βλέποντα δὲν ἐφαίνετο ἀνάξιος τοῦ ὀνόματος. Ἦτο νεώτατος, ὑψηλὸς, ἰσχνὸς, ξανθὸς τὴν κόμην καὶ τοὺς ὀφθαμοὺς γλαυκοὺς καὶ γλυκυτάτους ἔχων· θὰ τὸν ἐξελάμβανες χωρικὸν μελοδράματος, ἂν τὸ ἡλιοκαὲς στῆθός του, τὸ κάθιδρον πρόσωπόν του καὶ αἱ χώματος πεπασμέναι χεῖρές του δὲν τὸν ἐδείκνυον ἀληθῆ ἐργάτην. Ἐπανέφερε τὴν ὄνον εἰς τὴν ὄχθην τῆς ὁδοῦ, ἐν ᾧ ἐγὼ τὸν εὐχαρίστουν διότι μὲ συνέδραμε· ἐκεῖ δὲ καθήσας ἐπὶ τοῦ χόρτου ἤρχισε νὰ συνομιλῇ εὐθύμως μεθ' ἡμῶν.

« Πόσον ἐμεγάλωσες, υἱέ μου! ἔλεγεν ἡ γραῖα, παρατηροῦσα αὐτὸν μετ' ἀγαλλιάσεως. Σὲ βλέπω πάντοτε ὅπως ἦσο ὅταν ἦλθες ἀπὸ τὴν Σιένναν διὰ τῶν βουνῶν, θὰ κλείσουν ἀπὸ τότε δέκα ἔτη τὰ Χριστούγεννα. Ἦσο ἐξυπόλυτος, ἀλλ' ἔκτοτε ὡραῖος ὡσὰν ἄγγελος μὲ τὰ μεγάλα σου μαλλιὰ, τὰ ὁποῖα ἔφθαναν εἰς τοὺς ὤμους.

— Ναὶ, εἶπεν ὁ Πεππῖνος, σὺ μητέρα μὲ ἐδέχθης πρώτη καὶ μὲ ὡδήγησες εἰς τοῦ ἁγίου ἐφημερίου. Ἐκεῖνος μὲ παρηγόρησε, τὸ δυστυχισμένον ὀρφανόν, ἐκεῖνος μ' ἔδωκε ψωμί. Διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ δὲν τὸν λησμονῶ ποτὲ εἰς τὰς προσευχάς μου, ἀλλ' οὔτε σὲ λησμονῶ.

— Δὲν εἶς ἀχάριστος, υἱέ μου καὶ θὰ προκόψῃς. Μίαν ἡμέραν θὰ ἔχωμεν ὡραίους γάμους καὶ δύο ὡραίους ἐραστὰς, ὅταν θὰ ἠχήσουν οἱ κώδωνες τῆς ἐκκλησίας διὰ σὲ καὶ τὴν Ἰασμὴν τοῦ Φιγλίνου.

— Σιωπὴ, μάννα, εἶπεν ὁ Πεππῖνος ἐρυθριῶν,

νομίζει κανεὶς ὅτι ἐγγίζει τὸν οὐρανὸν διὰ τοῦ δακτύλου καὶ πολλάκις ἐκπίπτει εἰς τὴν ἄβυσσον.

— Πᾶ! Πᾶ! ἀπεκρίθη ἡ γραῖα, ὅποιος ἀγαπᾶται εἶναι πολὺ ἰσχυρός. Ἡ Μαγδαληνὴ δὲν εἶναι κακὴ ὅσον φαίνεται· μεγάλη γλῶσσα κρύπτει πολλάκις μεγάλην καρδίαν. Τὴν γνωρίζω τώρα πενήντα χρόνους· τὴν εἶδα μόλις ἕως τὸ γόνατόν μου ὑψηλήν, ὅταν ἤρχετο εἰς ἡμᾶς διὰ νὰ ἐπάρῃ σῦκα ἢ κάστανα· ἤμην πλουσία τότε, εἶχα τὸν ἄνδρα μου».

Ἡ συνομιλία ἐξηκολούθει μὲ τὴν αὐτὴν οἰκειότητα, ὅτε αἴφνης προέκυψεν ἐκ τῆς ὁδοῦ ἄνθρωπος μελανοπώγων, ἔχων εἰς τὴν χεῖρά του πυράγραν καὶ σφύραν, καὶ φέρων ἐπὶ τοῦ ὤμου δύω ἢ τρία σκαλιστήρια νεωστὶ ἐξωπλισμένα. Ἰδών με ἔκαμε σχῆμα δυσαρεσκείας καὶ ἐπέρασε χωρὶς νὰ εἴπῃ λέξιν. Ἡ σκίτινη ποδιά του ἡ μικρὰ καὶ μαύρη *πίπα* τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ στόματος, ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐβάδιζε κάμπτων τὰ γόνατα, ὅλα ἐδείκνυον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δὲ βλέμμα τῆς γραίας, καὶ μάλιστα οἱ σπινθηροβολοῦντες τοῦ Πεππίνου ὀφθαλμοί, μοὶ ἀνήγγελλον ἀντίζηλον. Ὁ ἀνεζωσμένος ἐκεῖνος Κύκλωψ, ὁ τὴν ὄψιν ἀνθρακόεις, δασὺς τοὺς βραχίονας, καὶ φριξόθριξ, ἦτο ὁ κοινὸς ἐχθρὸς τὸν ὁποῖον εἶχα κεραυνοβολήσει.

Μετά τινα βήματα ὁ ἄνθρωπος φαινόμενος ὅτι προχωρεῖ μετὰ κόπου, ἐστράφη ἀποτόμως· ἐπανῆλθε πρὸς ἡμᾶς βραδέως, μὲ παρετήρησε μετὰ δυσπιστίας, ἔῤῥιψε τὰ ἐργαλεῖά του κατὰ γῆς, ἔπειτα δὲ διὰ φωνῆς περιπνιγοῦς, ὡς εἰ κατέπνιγε ἰσχυρὰν συγκίνησιν·

« Ἐὰν ἐργάζεσαι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τοὺς ἀγρούς μας, εἶπε πρὸς τὸν Πεππῖνον, θὰ σὲ χρειασθῇ καιρὸς διὰ νὰ ἐργασθῇς τὰ ἐλαιόδενδρα αὐτά.

— Εἰξεύρεις καλά, Καῖσαρ, ὅτι δὲν ἀποστρέφομαι τὸν κόπον, ἀπεκρίθη ὁ Πεππῖνος· ἐργάζομαι πρὸ πολλοῦ εἰς τὰ κτήματά σας ὥστε νὰ τὸ γνωρίζεις.

— Τοῦτο μόνον γνωρίζω ὅτι ὅταν τρώγῃ κανεὶς τὸ ψωμὶ τῶν ἀνθρώπων, δὲν πρέπει νὰ τοὺς κακοδουλεύῃ.

— Αὐτὸ κρίνω καὶ ἐγώ, ὑπέλαβε πράως ὁ νεανίας· μὲ φαίνεται δὲ ὅτι καὶ πρὸς τὸν πατέρα σου δεικνύω σέβας καὶ πρὸς σὲ φιλίαν.

— Τὴν φιλίαν σου! ἀνέκραξεν ὁ Καῖσαρ, δὲν τὴν θέλω. Εἶναι φιλία τοῦ Ἰούδα προδίδοντος τὸν κύριόν του. Μὴ προσποιῆσαι ὅτι ἀπορεῖς, προσέθηκεν ἰδὼν τὸν Πεππῖνον ἀνασκιρτήσαντα. Ὅταν ἔχῃς τόσον πνεῦμα διὰ ν' ἀρέσῃς εἰς τὰς νέας, πρέπει νὰ σὲ μένῃ ἀρκετὸν διὰ νὰ ἐννοήσῃς ἕνα ἄνδρα. Ὡραῖε καρδιοκλέπτα (rubacori), ὅπως σὲ ὀνομάζουν, θέλεις νὰ σὲ εἰπῶ τὸ ὄνομα ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷς;

— Καὶ τί σὲ ἐνδιαφέρει τὸ ὄνομα αὐτό, εἶπεν ὁ Πεππῖνος μὲ φωνὴν συγκεκινημένην. Μήπως εἶς ἐφημέριος διὰ νὰ ἐξομολογῇς τοὺς ἀνθρώπους; Γίνου πρῶτον παππᾶς καὶ ὕστερον ἐξομολογεῖς.

— Δὲν ἐμποδίζω τὴν Σάνδραν ν' ἀγαπᾷ ὅποιον θέλει, ὑπέλαβε καταφρονητικῶς ὁ Καῖσαρ· ἀλλ' ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἐμποδίσω τὸν ὑπηρέτην νὰ ὑβρίζῃ τὸν κύριόν του, καὶ σὲ λέγω, ἐν ὀνόματι τοῦ πατρός μου καὶ ἐμοῦ, ὅτι ἐὰν δὲν ἀφήσῃς αὐτὴν τὴν κόρην δὲν ἔχει ἐργασίαν διὰ σὲ εἰς ἡμᾶς.»

Ὁ δὲ ταλαίπωρος Πεππῖνος ἔκρυψε τὸ πρόσωπον εἰς τὰς χεῖράς του, ὡς ἄνθρωπος καταβεβλημένος καὶ ἀνίσχυρος κατ' ἀπροσδοκήτου λύπης.

« Ἤμην βέβαιος, εἶπεν ὁ Καῖσαρ θριαμβεύων, ἤμην βέβαιος ὅτι θὰ ἐπείθεσο ὅταν σὲ ὡμίλει τις ὅπως πρέπει. Μὲ ἐνόησες· θέλω ν' ἀφήσῃς τὴν Σάνδραν καὶ νὰ μὴ πατήσῃς πλέον τὸ ποδάρι εἰς τοῦ προεστάτου· ἄλλως θὰ ἐξαναγίνῃς ὁ πλάνης τὸν ὁποῖον περιεθάλψαμεν, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἐθερμαίναμεν ὄφιν. »

Ὁ Πεππῖνος ἠγέρθη ἥσυχος καὶ ὠχρός.

« Καῖσαρ, εἶπεν, ἔχω πρὸς σὲ εἰλικρινῆ φιλίαν, εἰξεύρω δὲ καὶ ὅ,τι χρεωστῶ εἰς τὸν πατέρα σου· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μὲ ζητεῖς εἶναι ἀδύνατον. Μόνη ἡ Σάνδρα ἢ ἡ μάννα της ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μὲ ἀπομακρύνῃ· κανεὶς ἄλλος.

— Ὥστε, ὅλα ἐτελείωσαν, εἶπεν ὁ τρομερὸς σιδηρουργός.

— Ὅλα ἐτελείωσαν, » ἀπεκρίθη περίλυπος ὁ Πεππῖνος.

Καὶ ἐμπήξας τὴν παρ' αὐτὸν ἀξίνην εἰς τὸ χῶμα, ἔῤῥιψε τὸ ἐπανωφόριον εἰς τοὺς ὤμους του.

« Ποῦ πηγαίνεις ὑπέλαβεν ὁ Καῖσαρ;

— Τί σὲ μέλει δὲν εἶμαι πλέον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν σου καὶ δὲν λαμβάνω διαταγὰς ἀπὸ σέ.

— Κ' ἐγώ, εἶπεν ὁ Καῖσαρ, προδήλως θρασυνθεὶς ὑπὸ τόσης πραότητος, ἐγὼ σὲ ἀπαγορεύω νὰ ἐπιστρέψῃς πρὸς τὴν Σάνδραν, ἐὰν δὲν ἐπιθυμῇς νὰ μετανοήσῃς δι' αὐτό.

Καὶ τῷ ἐδείκνυε ῥωμαλέον γρόνθον·

« Μὴ φοβερίζῃς, εἶπεν ὁ νεανίας. Εἰξεύρω ὅτι εἶσαι δυνατώτερός μου, ἀλλὰ δὲν θὰ μὲ ἐμποδίσῃς ν' ἀγαπῶ καὶ νὰ βλέπω ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἀγαπῶ. Ἀπὸ μαχαίρια ἐὰν ἦτον ὁ δρόμος καὶ εἰς καθὲν βῆμα ἐὰν ἀπήντων ὡπλισμένον ἄνθρωπον, θὰ ὑπήγαινα ὅπου καὶ ἂν μὲ ἐκάλει. Ἐὰν ὁ θάνατος εὑρεθῇ εἰς τὸν δρόμον μου, θὰ ὑπερπηδήσω τὸν θάνατον. Ὑγίαινε.

— Δὲν θὰ ὑπάγῃς, » εἶπεν ὁ ἕτερος· καὶ ἁρπάσας τὸν Πεππῖνον ἀπὸ τοῦ τραχήλου τὸν ἐστρεφογύρισε καὶ τὸν ἔῤῥιψεν, ἀλλ' ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας μας.

Ἠγέρθην διὰ νὰ ἐμποδίσω ἄνισον πάλην· ἀλλ' ὁ Πεππῖνος ὄρθιος ἐμπρός μου εἶχε δράξει ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς γραίας τὸ ξύλον.

« Πάρε ἓν ἀπὸ αὐτὰ τὰ σκαλιστήρια, ἐφώναξεν εἰς

τὸν Καίσαρα, καὶ ἂς ἰδῶμεν ἂν θὰ μ' ἐμποδίσῃς νὰ περάσω. »

Κ' ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του, ὡς ἄνθρωπος ὀλίγον φροντίζων περὶ τῆς ζωῆς του.

Πρὸς μεγάλην μου δ' ἔκπληξιν, ὁ Καῖσαρ δὲν ἀνέμεινε τὸν ἐχθρόν του. Ἐξεπλάγη ἆρά γε ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Πεππίνου; Ἢ δὲν ὑπάρχει τάχα ἀδάμας ἀκηλίδωτος, οὔτε ἥρως πρὸς στιγμὴν μὴ δειλιῶν; Ἀγνοῶ· ἀλλὰ, παρὰ τὸ ὄνομά του, εἶδα τὸν ἐξῄνορα ἐκεῖνον Ἄρην φεύγοντα διὰ τῶν ἀγρῶν καὶ καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν καταρῶν τῆς γραίας, ἐν ᾧ ὁ Πεππῖνος, πάλλων τὸ ξύλον, ἔτρεχε δρομαίως πρὸς τὸν οἶκον τῆς φίλης του.

Ζ'.

Ἐπιστρέψας, εὗρον εἰς τὴν δενδροστοιχίαν τὸν Πεππῖνον τὴν Σάνδραν καὶ τὴν Μαγδαληνὴν εἰς μεγάλην συνομιλίαν.

Ὁ Πεππῖνος δὲν ἦτο πλέον ὁ νικητὴς τοῦ ὁποίου εἶχα θαυμάσει τὴν ἀνδρείαν· ἔκυπτε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐδέχετο μετὰ κατανύξεως τὰς ἐπιτιμήσεις τῆς Σάνδρας.

« Σὲ ἀπηγόρευσα νὰ δαρθῇς, ἔλεγεν ἡ Σάνδρα, τῆς ὁποίας ὁποίας οἱ ὀφθαλμοὶ ἔλαμπον· καὶ ἂν σ' ἐπλήγονε ἢ σὲ ἐσκότωνε; καὶ ἂν κάμμίαν ἡμέραν σὲ κτυπήσῃ κακά; λέγεις πάντοτε ὅτι μὲ ἀνήκεις καὶ ἔπειτα μόνον ὅ,τι θέλεις κάμνεις.

— Πήγαινε λοιπὸν νὰ ἀποκατασταθῇς, ἐκραύγαζεν ἡ Μαγδαληνὴ, ὑψοῦσα τὴν φωνὴν καθόσον ἐπλησίαζον, διὰ νὰ μὲ ἔχῃ μάρτυρα τῆς φρονήσεώς της, ὡραῖε ἀγαπητικὲ χωρὶς κατάστασιν καὶ χωρὶς ἐργασίαν κἂν· τώρα ὅπου ὁ πατὴρ τοῦ Καίσαρος σὲ ἐδίωξε, πιστεύεις ὅτι θὰ σὲ μεταχειρισθῇ κανεὶς εἰς τὸν τόπον, διὰ νὰ τὰ βάλῃ μὲ ὅλην τὴν οἰκογένειαν; Τί θὰ κάμῃς τώρα μετὰ τὸ ὡραῖόν σου ἀριστούργημα; Ἀλλὰ ἀπὸ τρελλὸν τί ἄλλο νὰ περιμένῃ κανεὶς εἰμὴ ἀνοησίας; »

Ὁ Πεππῖνος μ' ἐθεώρει περίλυπος· ἐπεχείρησα νὰ τὸν ὑπερασπίσω, ῥίψας τὸ ἄδικον εἰς τὸν Καίσαρα· ἀλλ' ἡ μὲν Μαγδαληνὴ μὲ ἤκουεν ἀδημονοῦσα καὶ ἐφώναζε περισσότερον, ἡ δὲ Σάνδρα δὲν ἔλεγε λέξιν. Ἐνδομύχως ποία γυνὴ δὲν συγχωρεῖ τὸν μαχόμενον ὑπὲρ αὐτῆς; Ἀλλ' ἐκείνη, ὅτε ἐτελείωσα, τὸν ἐπέπληξε περισσότερον καὶ αὐτῆς τῆς μητρός της. Ἡ Σάνδρα εἶχε περισσότερον ἔρωτα ἢ ματαιότητα, καὶ ὁ φόβος μήπως χάσῃ τὸν Πεππῖνόν της τὴν καθίστη ἀνελεήμονα. Ὁ δὲ ταλαίπωρος νέος ἐκπεπληγμένος πρὸς τὸ νέον τοῦτο τῆς ἀγάπης εἶδος ἐσιώπα ἀναστενάζων.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἔφθασεν ὁ ἐφημέριος· ὑπερήσπισα τὸν Πεππῖνον καὶ ἡ ἐπιτυχία μου παρ' αὐτῷ ὑπῆρξε μεγαλειτέρα. Ὁ ἀγαθὸς γέρων δὲν ἐνόησε τίποτε ἐκ τῆς ἔριδος ταύτης, τῆς ὁποίας δὲν τῷ ἔλεγον τὴν αἰτίαν· κατ' ἐκεῖνον ὁ Πεππῖνος καὶ ἡ Σάνδρα ἦσαν παιδία· δὲν ἐφαντάζετο ποτὲ ὅτι ὁ ἔρως θὰ ἐτάρασσε τὸν βίον των.

« Τέκνον μου, εἶπεν εἰς τὸν Πεππῖνον, θὰ ἔκαμνες καλλίτερα ἂν εἶχες περισσοτέραν ὑπομονὴν καὶ δὲν ἐλησμόνεις ὅ,τι χρεωστεῖς εἰς τὸν πατέρα τοῦ Καίσαρος. Αὐτὸ ἂς σὲ γένῃ μάθημα. Ἀλλὰ δὲν σ' ἐπῆρα ἀπὸ τὸν δρόμον πρὸ δέκα ἐτῶν διὰ νὰ σὲ βάλω πάλιν σήμερον εἰς αὐτόν. Μεῖνε ἐδῶ, ἕως ὅτου εὕρῃς ἐργασίαν. Ἡ Μαγδαληνὴ θὰ σ' εὕρῃ κάμμίαν γωνίαν εἰς τὸ σπῆτι διὰ νὰ κοιμᾶσαι καὶ κανὲν κομμάτι ψωμὶ διὰ νὰ προγευματίζῃς. Τὸ μικρόν μου περιβόλιον ἔχει ἀνάγκην περιποιήσεως, θὰ τὸ περιποιηθῇς. Καὶ ἔπειτα θὰ ζητήσωμεν ἔργον διὰ σέ· ὁ θεὸς βοηθεῖ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους. »

Ἡ δὲ Μαγδαληνὴ, εἴπερ ποτὲ μανιώδης, ἔγρυζε κατὰ τῆς ἀπερισκεψίας τοῦ κυρίου της· ἡ Σάνδρα, ἐρυθρὰ ὑπ' ὀργῆς καὶ λύπης, ἦτο εἴπερ ποτὲ ὡραία· ὁ Πεππῖνος περιστρέφων εἰς τοὺς δακτύλους του τὸ σκιάδιόν του, ἀνύψου τὴν κεφαλὴν εἰς ἑκάστην λέξιν τοῦ ἐφημερίου, καὶ ὑπέβλεπε τὴν σκληράν του ἐρωμένην, ἐν ᾧ χονδρὰ δάκρυα ἐκυλίοντο εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Ὅλοι ἐσιώπων· ἀλλ' ἦτο ἡ πρόδρομος τῆς θυέλλης σιγή· μόνος ὁ γέρων μου φίλος δὲν ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἐπιούσης.

Τὸ ἑσπέρας ἀπεσύρθην ἐνωρὶς, ὀλίγον κουρασμένος ἕνεκα τῆς κακονυκτίας. Ἀλλ' ὦ ματαιότης τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας· τὴν προτεραίαν εἶχα καταρασθῇ τὰς νυκτερινὰς μελῳδίας καὶ τοὺς ἐραστάς, τώρα ἐπόθουν ἐκεῖνα τὰ πλήρη ἐλπίδος ᾄσματα· ἠλέουν λύπην ξένην πρὸς ἐμὲ καὶ τὴν ὁποίαν δὲν ἀντήλλασσα πρὸς ὅλας μου τὰς εὐτυχίας. Συνέταξα ὡραῖον κήρυγμα διὰ νὰ διδάξω τὸν ἑαυτόν μου τὴν φιλαυτίαν, καὶ εὐτυχῶς ἀπεκοιμήθην πρὸ τοῦ τέλους τῆς πρώτης περιόδου.

Η'.

Αἱ ἑπόμεναι ἡμέραι ὑπῆρξαν μελαγχολικαὶ, ὡς ἂν ἦσαν βροχεραί. Ὁ Πεππῖνος, ὅμοιος πρὸς πεφοβημένον πτηνὸν θραῦον τὰ πτερά του εἰς τὰς γωνίας τῆς ὀροφῆς, ἔφευγε καὶ ἐκρύπτετο εἰς ὅλας τὰς γωνίας, διὰ νὰ ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὴν ἀνελεήμονα γλῶσσαν τῆς Μαγδαληνῆς. Ἡ δὲ Σάνδρα δὲν ἤκουεν ὀλιγώτερα, ἂν καὶ δὲν ἐγκατέλειπε τὴν μητέρα της οὔτε μίαν στιγμήν. Ἐὰν διερχομένη παρὰ τὸν Πεππῖνον ἀνύψονε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἡ Μαγδαληνὴ τὴν ἐπέπληττε διὰ τὴν ἀναίδειαν· ἐὰν ἔκυπτε τὴν κεφαλὴν, ἡ Μαγδαληνὴ τὴν ἐπέπληττε διὰ τὸν οἶκτόν της. Οὕτως, ἀποχωρισμένος τῆς ἐρωμένης, καί τοι ζῶν παρ' αὐτὴν, ὁ ταλαίπωρος μόνον εἰς τὸν κῆπον εὕρισκεν εἰρήνην. Ἐκεῖ ἐκπέμπων μεγάλους ἀναστεναγμοὺς καὶ σκάπτων τὴν γῆν μετ' ἀπελπισίας, ἐζήτει ὀλίγην μοναξίαν καὶ ἀνάπαυσιν.

Τὸν ἔβλεπα συχνὰ ἐκεῖ καὶ ὡμίλουν ἀσμένως μετ'

αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὁ ἐφημέριος ἐπεσκέπτετο τοὺς πτωχούς του. Ἡ τύχη μὲ κατέστησε, κοινωνὸν τῶν μυστικῶν του. Τοῦτο ἤρκει ὥστε νὰ μ' ἐπιζητῇ. Ὁ νέος ἔχει ἀνάγκην νὰ διακοινώνῃ τὰ αἰσθήματά του ὅταν ἀγαπᾷ· ὁ δὲ Πεππῖνος μ' ἐζήτει πάντοτε καμμίαν νέαν συμβουλὴν διὰ τὰ ἀτελεύτητα σχέδια, τὰ ὁποῖα ἀνετύλισσεν εἰς τὴν κεφαλήν του. Νὰ μείνῃ εἰς τοῦ προστάτου οὔτε πρέπον οὔτε δυνατὸν ἦτο, μία λέξις τῆς Μαγδαληνῆς ἤρκει διὰ νὰ τὸν απομακρύνωσι. Νὰ μείνῃ εἰς τὴν χώραν δὲν ἔπρεπε νὰ ἐλπίζῃ περισσότερον, διότι ὁ Καῖσαρ ἦτο ἐξάδελφος ὅλης τῆς πόλεως καὶ κἀνεὶς δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ προσβάλῃ ἄνθρωπον τόσον ἀναγκαῖον καὶ τόσον φοβερὸν ὅσον ὁ σιδηρουργός. Ἀλλὰ διὰ τὸν Πεππῖνον ἡ ἀναχώρησις ἦτο στέρησις παντὸς ὅ,τι ἠγάπα· ἡ ζωή του ὑπῆρχεν εἰς τὸ Φίγλινον· ὅθεν δὲν εὕρισκε τί ν' ἀποφασίσῃ. Ὁτὲ μὲν ἤθελε νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἀλγερίαν διὰ νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν ξένην λεγεῶνα καὶ μάλιστα διὰ νὰ φονευθῇ, ὡς εἰ ὁ θάνατος θὰ τῷ ἀπέδιδε τὴν ἀγαπητήν του Σάνδραν. Συχνότερον ὅμως, ὀλιγώτερον φιλόδοξος, ἤθελε νὰ ἔμβῃ εἰς ὑπηρεσίαν ἐν Φλωρεντίᾳ· ἐνίοτε δ' ἐσκέπτετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν τόπον του, ὅπου ἴσως δὲν τὸν εἶχον λησμονημένον. Διὰ παντὸς τρόπου ἤθελε ταχεῖαν τύχην, διότι ἐφοβεῖτο τὰ τεχνάσματα τῆς Μαγδαληνῆς, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ζήσῃ μακρὰν τῆς Σάνδρας.

« Ἆ! Κύριε, μ' ἔλεγε πολλάκις, πόσας λύπας ἔχει κἀνεὶς ὅταν ἀγαπᾷ! Ἐγεννήθην μίαν φορὰν καὶ ἀποθνήσκω ἑκατόν. Ὅταν βλέπω τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα ὀμμάτια, τὴν μόνην μου ἐλπίδα, ἡ καρδία μου λυόνει ὡς τὸ ἅλας εἰς τὸ νερόν· ὅταν δὲν τὴν βλέπω τὰ δάκρυα πηγάζουν εἰς τὴν ψυχήν μου. Τί νὰ κάμω; Θεέ μου! τί νὰ κάμω; »

Κ' ἐστρέφετο πρός τι παράθυρον, ὅπου ὑπῆρχον γάστραι περιέχουσαι καρυόφυλλα καὶ βασιλικόν.

« Ἐκεῖ, μ' ἔλεγε, τὴν βλέπω μόνην τὸ πρωΐ. Ὅταν φαίνεται, ὅλα λάμπουν, καὶ μένει ἀκόμη κάποια λάμψις ἀφ' οὗ ἀνεχώρησε· Εἶμαι πολὺ δυστυχὴς διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν βλέπω· τί θὰ γίνω λοιπὸν ὅταν δὲν θὰ τὴν βλέπω διόλου; Ἆ! κύριε, ἂν ἦς ὅσον καὶ ὁ προστάτης σοφὸς, εἰπέ με τί γίνεται εἰς τὸν τόπον σου ὅταν ὁ ἔρως σᾶς καταλαμνει. Δὲν ἀποθνήσκουν; »

Ἐξήντλησα ὅλην μου τὴν ἰταλικὴν εὐγλωττίαν διὰ νὰ δώσω εἰς τὸν Πεππῖνον συμβουλὰς σωφροσύνης, εἰς τὰς ὁποίας ἐγὼ αὐτὸς οὐδόλως ἐπίστευον. Ὁ ταλαίπωρος νέος στηριζόμενος εἰς τὴν ἀξίνην του μ' ἤκουε χαίνων χωρὶς νὰ πιστεύῃ περισσότερον ἐμοῦ εἰς τοὺς λόγους μου· ἀλλ' ᾐσθάνετο ἀνακούφισιν ἀκούων περὶ τοῦ ἔρωτός του καὶ τῆς Σάνδρας. Τὸν κατέλειπον δὲ πάντοτε ὀλιγώτερον καταβεβλημένον ἀναχωρῶν. Τὴν ἀμυδροτάτην ἐλπίδα ἔδραττε· τὴν μᾶλλον ἀδύνατον πιθανότητα τὴν παρεδέχετο. Ὅταν ἔχῃ τις ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν θέλει νὰ ἀγαπήσῃ, θέλει νὰ ζήσῃ· οὔτε τὴν ἐγκατάλειψιν οὔτε τὸν θάνατον ἐννοεῖ.

Ὁ Πεππῖνος δὲν εἶχε φθάσει εἰς τὸ τέρμα τῶν δοκιμασιῶν· ὅ,τι προεῖδε, ὅ,τι ἐφοβεῖτο ἐγένετο μετ' οὐ πολύ. Ἡ Μαγδαληνή, ἀνήσυχος καὶ βαρυνθεῖσα διὰ τὴν παρουσίαν του, ἐξεμυστηρεύθη ὅλα εἰς τὸν ἐφημέριον καὶ ὡς πανοῦργος γυνή, ἐπήνεσε τὸν ἐχθρὸν τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ καταστρέψῃ. Περιέγραψε ζωηρῶς τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπέκειτο ἡ Σάνδρα πλησίον ἀνθρώπου τρυφεροῦ καὶ ἐρασμίου ὅσον ὁ Πεππῖνος. Μετὰ τὴν πρώτην ἔκπληξιν, ὁ ἐφημέριος ὡμίλησε περὶ γάμου. Ἡ Σάνδρα δὲν τῷ ἐφαίνετο τόσον εὐγενοῦς καταγωγῆς, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ὑπανδρευθῇ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἠγάπα. Ἀλλ' ἡ Μαγδαληνὴ ἀντέταξε τὴν νεαρὰν ἡλικίαν καὶ τὴν πενίαν τοῦ Πεππίνου· προέτεινε τὴν μητρικὴν ἐξουσίαν, ἔκλαυσε καὶ τόσον, ὥστε ὁ γέρων μου φίλος ἐζήτησε συγγνώμην διὰ τὴν ἀπερισκεψίαν τῆς ὁποίας ἐγένετο ἔνοχος, δεχθεὶς εἰς τὴν οἰκίαν του ἄνθρωπον ἀγαπῶντα. Ὀλίγας ὥρας ἔπειτα, ἡ Σάνδρα ἐλευθέρα πλέον, ἤρχετο μεστὴ δακρύων νὰ ἐπαναλάβῃ εἰς τὸν Πεππῖνον τὴν τρομερὰν σκηνήν, τὴν ὁποίαν τῇ διηγήθη ἡ μήτηρ της. Ἡ Μαγδαληνὴ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ της. Ὁ Πεππῖνος ἦτο παρὰ πολὺ ὑπερήφανος ὥστε νὰ μείνῃ περισσότερον εἰς τὴν οἰκίαν ἐκείνην, ὡς ἄτιμος καὶ ἐπαίτης (αὐτὰς τὰς σκληρὰς λέξεις εἶχεν εἴπει ἡ Μαγδαληνή)· ἤκουσεν ἀφωνος τὴν φίλην του· ὅτε δὲ αὕτη πτοηθεῖσα διὰ τὴν σιωπήν του τὸν ἠρώτησε, τοῦτο μόνον ἔμαθε παρ' αὐτοῦ ὅτι πρὶν ἢ ἀποφασίσῃ θὰ τὴν ἔβλεπε.

Θ'.

Ὁ ταλαίπωρος νέος ἔδραμεν εἰς τὸν κῆπον· ἦτο ἡ ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἐβλεπόμεθα καὶ ἤμην ὁ μόνος φίλος του. Ἦτο ἔξω φρενῶν καὶ παρεκάλει τὸν Θεὸν νὰ τῷ ἀφαιρέσῃ τὴν ἀθλίαν του ζωήν. Ἐγὼ δὲ τὸν ἄφινα νὰ λέγῃ, περιμένων νὰ καταπραϋνθῇ ἡ λύπη του διὰ τῆς ἐξαντλήσεως καὶ τῶν δακρύων, ὅτε ξένος τις προυχώρησε σοβαρὸς πρὸς ἡμᾶς. Ἦτο ἀνὴρ μετρίου ἀναστήματος, μελαγχρὴς, ἰσχνὸς καὶ τὴν ὄψιν ἡλιοκαῆ ἔχων. Μέτωπον στενόν, ῥὶς καμπύλη, ὀφθαλμοὶ ἀετοῦ, τρίχες ἐν χρῷ κεκαρμέναι, πυκνὸν γένειον, ἐσχημάτιζον πρόσωπον ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα συνήθως δὲν λησμονοῦνται. Ἦτο ἐνδεδυμένος ὡς χωρικός, ἀλλὰ μετ' ἐπιτηδεύσεως. Φέρων πλατύγυρον καὶ στακτόχρουν σκιάδιον, εἶχεν ὑπενδύτην (γιλέκιον) κόκκινον μετὰ χαλκίνων κομβίων, χονδρὸν λαιμοδέτην μεταξωτόν, βρακίον καὶ ἐπανωφόριον μέλανα, ζώνην κοκκινοβαφῆ καὶ περικνημίδας ἐκ κιτρίνου δέρματος, ὅθεν ἐξήρχοντο καμπύλοι πτερνιστῆρες. Ἐπλησίασε πρὸς ἡμᾶς σαλεύων ἐπὶ τῶν ἰσχίων του, ὡς ἱππεύς τις ἢ ἱππο-

πώλης, ἐστάθη ἐνώπιον τοῦ Πεππίνου, διανοίξας τὰ σκέλη καὶ στηρίξας τὸν γρόνθον εἰς τὴν πλευράν του, καὶ τὸν παρετήρησεν ἀσκαρδαμυκτὶ σιωπῶν.

« Πανάγαθε Θεέ! σὺ εἶσαι, Ὑάκινθε! ἀνέκραξεν ὁ Πεππῖνος ῥιφθεὶς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ νεωστὶ ἐλθόντος.

— Σὺ εἶπας, ἐξάδελφε, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, τραχὺς τὴν φωνὴν καὶ ἀπαθὴς τὸ πρόσωπον. Εἰς δέκα ἔτη δὲν λησμονεῖ κανεὶς τὸν συγγενῆ του. Εἶχα ἀνάγκην ν' ἀγοράσω μερικὰ πωλάρια ἀπὸ ἐδῶ καὶ δὲν ἠθέλησα νὰ περάσω τόσον πλησίον τοῦ Φιγλίνου χωρὶς νὰ ἰδῶ τὸν Πεππῖνόν μου.

— Ποῦ ὑπάγεις; τί κάμνεις; ἠρώτησεν ὁ νεανίας παρατηρῶν μετὰ θαυμασμοῦ τὸ ἔνδυμα τοῦ παλαιοῦ του συντρόφου. Ἐπέτυχες, βλέπω; προσέθηκε στενάζων.

— Ποῦ ὑπάγω; ἀπεκρίθη ὁ Ὑάκινθος· εἰς τὴν Μαρέμμην, καθὼς πάντοτε. Τί κάμνω; Εἶμαι ξυλοτόμος, ἀνθρακοποιός, μεταλλευτής, σκαπανεύς, σιδηρουργός, ὅ,τι θέλεις, καὶ, ἐξηκολούθησε κτυπήσας τὴν ζώνην του ὅπου ἀντήχει ἀργύριον, καθὼς λέγεις ἐπέτυχα. Σὺ δὲ ποῦ εὑρίσκεσαι;

— Ἐγώ, εἶπεν ὁ Πεππῖνος, εἶμαι ἀθλιέστερος παρὰ εἰς τὴν Σιένναν· οὔτε ἐπάγγελμα ἔχω πλέον, οὔτε φίλους, οὔτ' ἐλπίδα.

— Οὔτε φίλους; εἶπεν ὁ ξυλοτόμος ἀταράχως· ἰδοὺ ἐγώ· οἱ παλαιοὶ εἶναι οἱ καλλίτεροι· οὔτε ἐπάγγελμα; ἔλα εἰς τὴν Μαρέμμην ἔχει θέσιν δι' ὅλους.

— Εἰς τὴν Μαρέμμην, εἶπεν ὁ Πεππῖνος διστάζων· λέγουν ὅτι ἐπικρατεῖ ἐκεῖ θέρμη καὶ θάνατος· πηγαίνει κανεὶς καὶ δὲν ἐπιστρέφει.

— Ἐνίοτε, ἀπεκρίθη ὁ μέλας ἄνθρωπος. Πολλοὺς ἀφῆκα εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Γροσσέτου. Ἀλλὰ δὲν ἐπλάσθημεν διὰ νὰ σαπήσωμεν εἰς τὸν τόπον ὡς μανητάρια. Πρὸ ἓξ ἐτῶν ὑπῆγα εἰς τὴν Μαρέμμην κατεσκεύασα πότασαν, ἀνενέωσα γῆν, εἰργάσθην εἰς χώματα· βλέπεις ὅτι δὲν ἀποθνήσκει κανεὶς πάντοτε.

— Καὶ κερδίζει τις εἰς τὴν Μαρέμμην;

— Ναί· ἡ ἐργασία εἶναι σκληρὰ ἀλλ' ὁ μισθὸς καλός· Εἶναι λαχεῖον· ἔχει μὲν μεγάλους κινδύνους ἀλλὰ καὶ ὡραίας ἐλπίδας κέρδους. Ἔπειτα δὲν μένομεν ὅλον τὸν χρόνον εἰς τὸ ἕλος, φεύγομεν ὅταν ἡ θέρμη ἔρχεται καὶ περῶμεν τὸ καλοκαῖρι εἰς τὴν πατρίδα μας. Διπλῆ ἐργασία καὶ διπλοῦς κόπος, ἀλλὰ καὶ διπλοῦς μισθός.

— Θὰ ἔλθω μαζῆ σου, εἶπεν ὁ Πεππῖνος, καταληφθεὶς ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ταχείας τύχης καὶ προσεχοῦς ἐπανόδου· θὰ σὲ ἀκολουθήσω εἰς τὴν Μαρέμμην. Πότε ἀναχωρεῖς;

— Ἀπόψε. Ἔστειλα ἐμπρὸς ὅλην μου τὴν συντροφίαν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ καταφθάσω εἰς τὴν ὑπώρειαν τοῦ San-Donato· ἦλθα δὲ νὰ σοῦ σφίγξω τὴν χεῖρα, τίποτε περισσότερον.

— Ἀπόψε! ἐκραύγασεν ὠχριῶν ὁ ἐραστής, ἀπόψε! καὶ παρετήρησεν ἡμᾶς ἀποπλήκτως.

— Ἂν σὲ κρατῇ τίποτε ἐδῶ, εἶπεν ὁ Ὑάκινθος παραδόξως μειδιῶν, μὴ στενοχωρεῖσαι· συνόδευσέ με ἕως τὴν πόλιν, ὅπου τὸ ἄλογόν μου περιμένει, καὶ ὑγίαινε!

— Ὄχι, ὄχι, ἀναχωρῶ· δύο λέξεις εἰς τὸν προστάτην καὶ σὲ ἀκολουθῶ. Πάρε μ' ἀπ' ἐδῶ, ἐξάδελφε, θὰ μὲ δώσῃς τὸ θάῤῥος τοῦ ὁποίου ἔχω ἀνάγκην· διότι σὺ εἶσαι δυνατός, Ὑάκινθε, καὶ ὅταν ἤμην παιδίον, σὺ πάντοτε μὲ ὑπεστήριζες. »

Καὶ λαβὼν τὸν βραχίονα τοῦ ξυλοτόμου ἐβάδισε πρὸς τὴν οἰκίαν. Ἐκ τῆς ταραχῆς του, ἐκ τῶν ἀπηλπισμένων σχημάτων του, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ τρόπου δι' οὗ ἐδείκνυε τὸ παράθυρον τῆς Σάνδρας, ἦτο φανερὸν ὅτι τῷ ἔλεγεν ὅλα.

Γ'.

Τῶν δύο φίλων εἰσελθόντων, ὁ ἐφημέριος μετὰ τῆς συνήθους καλοκἀγαθίας παρώτρυνε τὸν Πεππῖνον νὰ ὁμιλήσῃ, τὸν ἤκουσε μετὰ προσοχῆς καὶ παρεδέχθη τὴν γνώμην του.

« Μεγάλη εἶναι ἡ ἀπόφασίς σου, εἶπεν αὐτῷ, νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Μαρέμμην, καὶ, τέκνον μου, ὑπόκεισαι εἰς πολλοὺς κινδύνους· ἀλλὰ δὲν πηγαίνεις ἐκεῖ ὑπὸ ἀπληστίας κινούμενος, ἔχεις θέλημα εὐθύ· ὁ Θεός, ἐλπίζω, θὰ σὲ προστατεύσῃ. Δὲν θέλω ὅμως νὰ ἐξέλθῃς τοῦ Φιγλίνου ὡς φυγάς· ζεῦξε τὸ baroccio καὶ θὰ σὲ συνοδεύσω ἐγὼ ἕως τὸ San-Donato. Θὰ περάσωμεν ὁμοῦ τὴν πόλιν, ὥστε ἕκαστος νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἀναχωρεῖς ὡς τίμιος ἄνθρωπος καὶ ἔχων τὴν φιλίαν ὅλων ἡμῶν. Ὅλαι μας αἱ εὐχαὶ καὶ ὅλαι μας αἱ δεήσεις θὰ σὲ συνοδεύσωσι, καὶ ὅταν τὸν Μάϊον ἐπανέλθῃς, θὰ περάσῃς τὸ Φίγλινον ἀταπείνωτος καὶ θὰ εἰσέλθῃς πάλιν ἐδῶ ὡς φίλος. Ἡ οἰκία μου θὰ ἦναι οἰκία σου καὶ ἐλπίζω ὅτι αὐτὴ ἡ χώρα θὰ ἦναι πάντοτε χώρα σου. »

Ἐν ᾧ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἰσηρχόμην, ὁ ἐφημέριος ἐκωδώνισε δίς· ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ Σάνδρα εἰσώρμησαν. Αὐτὸς δὲ ταῖς ἀνήγγειλε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πεππίνου, ἐπαινῶν τὴν ἀπόφασίν του καὶ οὐδόλως ὑπαινιχθεὶς κἂν τὰ αἴτια τῆς ἀναχωρήσεως. Παρετήρουν τὰς δύο γυναῖκας. Ἀστραπὴ χαρᾶς ἐπέλαμψεν εἰς τὸ μέτωπον τῆς Μαγδαληνῆς· ἀλλ' ὡς ἂν ἐφοβεῖτο μὴ μαντεύσωμεν τὴν κακήν της σκέψιν, ἔκυψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐσιώπησε. Ἡ δὲ Σάνδρα παρετήρησεν ὅλους ἡμᾶς, προχωρήσασα ἀπὸ τούτου εἰς ἐκεῖνον, ὡς εἰ ἐζήτει λόγον τινὰ ἢ βοήθειαν· ἔπειτα ὥρμησε πρὸς τὸν Πεππῖνον, τραπέντα πρὸς τὴν θύραν καὶ φεύγοντα τὸ ἀπειλητικόν της βλέμμα·

« Ὑπάγεις εἰς τὴν Μαρέμμην; εἶπε μὲ φωνὴν διακεκομμένην.

— Εἶναι ἀνάγκη, ἐψιθύρισεν ἀποστρέφων τοὺς ὀφθαλμούς, εἶναι ἀνάγκη.

— Ὄχι, ὄχι, δὲν θὰ ὑπάγῃς, ἀνέκραξεν, ἁρπάζουσα αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βραχίονος καὶ σύρουσα εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης. Δὲν θέλω νὰ μὲ ἀφήσῃς. Δὲν θὰ φύγῃς, ἢ θὰ πατήσῃς εἰς τὸ πρόσωπόν μου. Εἰπὲ λοιπὸν ὅτι μένεις, ἐὰν μὲ ἀγαπᾷς!

— Σάνδρα! » εἶπεν αὐστηρῶς ὁ ἐρημέριος.

Ἡ ταλαίπωρος κόρη ἔμεινεν ὡσεὶ κεραυνόπληκτος καὶ ἀφῆκε τὸν βραχίονα τοῦ Πεππίνου, ὅστις ἔμεινεν ἄφαντος.

« Τέκνον μου, εἶπεν ὁ ἐρημέριος πλησιάσας εἰς τὴν βαπτιστικήν του καὶ λαβὼν φιλοστόργως τὰς δύο της χεῖρας, τέκνον μου, δεν πρέπει νὰ τὸν κρατήσῃς. Πρὸ παντὸς ἄλλου χρεωστεῖς νὰ ὑπακούῃς εἰς τὴν μητέρα σου· ὁ Θεὸς τὸ προστάζει. Ἐὰν ὁ Κύριος θέλῃ νὰ σὲ δοκιμάσῃ, ὑπόκυψε καὶ εὐχαρίστησέ τον μάλιστα διὰ τὴν ἀγαθότητά του, διότι αἱ δοκιμασίαι αὐταὶ εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον σκληραὶ διὰ σὲ ἡ ὁποία μένεις μὲ ἡμᾶς, παρὰ δι' ὁποιονδήποτε ἄλλον. Ἴσως διὰ τὸ καλόν σου μᾶς ἀφίνει ὁ Πεππῖνος· ὅ,τι καὶ ἂν συμβῇ, πράττει κατὰ καθῆκον καὶ χρεωστεῖς νὰ μὴ τὸν ἀποτρέψῃς. »

Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἐρημέριος ὡμίλει, ἡ Σάνδρα ἔτρεμεν ὁλόσωμος· ἐφαίνετο δὲ ὅτι κατέβαλλεν ἀγῶνα ὑπεράνθρωπον διὰ νὰ κρατηθῇ.

« Κλαῦσε, κλαῦσε, κόρη μου, εἶπεν ὁ ἐρημέριος καὶ αὐτὸς σφόδρα συγκεκινημένος, θὰ ἀνακουφισθῇς.

— Ὄχι, ὄχι, ἐκραύγασε σκληρυνομένη, δὲν εἶναι καιρὸς δακρύων. Προστάτα, τὸν συνοδεύεις εἰς San-Donato· ἄφες με νὰ ἔλθω μαζῆ.

— Εὐχαρίστως, κόρη μου, ἀπεκρίθη ὁ ἀγαθὸς γέρων νεύσας εἰς τὴν Μαγδαληνήν· βλέπεις ὅτι ἔχω πλήρη πεποίθησιν εἰς τὸ θάῤῥος καὶ τὴν φρόνησίν σου. »

Ἡ Μαγδαληνὴ ἐξῆλθε μερικὰς στιγμὰς καὶ ἐπανῆλθε σύρουσα δισάκκιον, τοῦ ὁποίου τὰς δύο πήρας εἶχε γεμίσει ἄρτου, κρέατος, μήλων καὶ ἐλαιῶν. Ἡ καλή της φύσις ὑπερίσχυε, καὶ ἴσως ἐνδομύχως ἦτο ὀλιγώτερον ὠργισμένη κατὰ τοῦ Πεππίνου ἢ ὅσον ἐνόμιζε.

Τοῦ baroccio ζευχθέντος, ἀνέβημεν καὶ οἱ τέσσαρες εἰς τὸ ἀγροτικὸν ἐκεῖνο ὄχημα, συγκροτούμενον ἐξ ἑνὸς μόνου καθίσματος ἐξηρτημένου διὰ λωρίων δερματίνων μεταξὺ δύο μεγάλων τροχῶν, οἱ ὁ ὁποῖοι σὲ κατακονίζουν. Ὁ ἐρημέριος, ὅστις ὡδήγει, μὲ ἐκάθισε ἐμπρὸς καὶ παρ' αὐτόν, ὁ δὲ Πεππῖνος καὶ ἡ Σάνδρα, οἵτινες εἶχον ἐστραμμένα πρὸς ἡμᾶς τὰ νῶτα κατέλαβον τὰς δύο ἄλλας θέσεις. Ὁ δὲ Ὑάκινθος ἠκολούθει ἡμᾶς μακρόθεν, ἀναβαίνων μέγαν καὶ μέλανα ἵππον. Ἐὰν ἔβλεπέ τις τὴν σιωπὴν καὶ τὴν ἀθυμίαν τῶν δύο νέων, καὶ τὴν αὐστηρὰν μορφὴν τοῦ Ὑακίνθου, θὰ ἔλεγεν ὅτι ἦσαν κατάδικοι ὁδηγούμενοι ὑπὸ χωροφύλακος εἰς τὴν πλησιεστέραν φυλακήν.

Διήλθομεν τὸ Φίγλινον βήματι βραδεῖ. Πολλοὶ περίεργοι συνέτρεχον βλέποντες τὸ ὄχημα ἡμῶν, καὶ ὁ ἐρημέριος ἤθελεν ὥστε ὁ Πεππῖνος ν' ἀποχαιρετίσῃ τοὺς φίλους του. Ἕκαστος ἐξέφραζε μεγαλοφώνως τὰς παρατηρήσεις του, καί, ἐπειδὴ οἱ ἔρωτες τοῦ Πεππίνου δὲν ἦσαν εἰς κανένα μυστικοί, δὲν ἐφείδοντο τῆς Μαγδαληνῆς καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Σάνδρας. Πρᾶγμα παράδοξον, εἰς ὅλους τοὺς τόπους, περιγελῶσι μὲν τοὺς ἀγαπωμένους, ἐνδομύχως δὲ τοὺς ὑπερασπίζουσι.

Περὶ τὸ μέσον τῆς πόλεως εἶδον σιδηρουργεῖον φέγγον· ἐπὶ ἄκμονος ὑπαίθρου ἐργάτης ῥωμαλέος ἔτυπτε καὶ μετεσχημάτιζεν εἰς ἐργαλεῖον ῥάβδον σιδηρᾶν πεπυρακτωμένην, ἐξ ἧς ἀνεπέμποντο σπινθῆρες· ἦτο ὁ Καῖσαρ. Ἡ κοινὴ φήμη τῷ εἶχεν ἀναγγείλει τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πεππίνου· αὐτὸς λοιπὸν ἔμενε κύριος τοῦ πεδίου. Ἅμα ἰδὼν ἡμᾶς πλησιάσαντας, ἀφῆκε τὸ ἔργον του καὶ ἐχαιρέτισεν ἡμᾶς ὑπούλως, ὥστε ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπον μου. Ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὴν καρδίαν του προσβλέπων τὴν Σάνδραν, ἔπειτα δὲ καλέσας τὸν ἀντίζηλόν του δεν εἰξεύρω διὰ ποίου ὑβριστικοῦ ὀνόματος ἔτυρε τὴν γλῶσσαν καὶ τῷ ἔδειξε τὸν γρόνθον. Καί τοι πολὺ καταβεβλημένος ὁ Πεππῖνος ἠγέρθη· ἀλλ' ἡ Σάνδρα τὸν ἐκράτησε καὶ ἀνέπεσεν εἰς τὸ κάθισμα στενάζων· λύπη, ἐξορία, ὕβρις πάντα ἐμάστιζον αὐτὸν ἐνταυτῷ.

Ἀλλ' ὁ θρίαμβος τοῦ Καίσαρος δὲν ὑπῆρξε μακροχρόνιος· διότι ἡ ἐκδίκησις ἐπλησίαζε ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Ὑακίνθου, ὅστις διὰ μαστιγώσεως ἐτιμώρησε τὸν σιδηρουργόν. Ὁ Καῖσαρ μανιώδης ἐστράφη, ἀλλὰ προσέκρουσεν εἰς τὸν ἵππον καὶ ἐστρώθη κατὰ γῆς. Αἴφνης ἁρπάζει χαλίκιον· ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀνεγερθῇ, ὁ Ὑάκινθος, περάσας τὸν πόδα ὑπὲρ τὸν λαιμὸν τοῦ ζώου, εὑρίσκετο πεζός, διὰ μὲν τῆς ἑτέρας τῶν χειρῶν κρατῶν τὸν σιδηρουργὸν ἀπὸ τὸν λαιμόν, διὰ δὲ τῆς ἄλλης πάλλων τὴν λαβὴν τῆς μάστιγός του. «Ἐὰν τὸ μάθημα δεν σὲ φθάνῃ, εἶπε, θὰ σὲ μάθω πῶς τιμωροῦν τοὺς αὐθάδεις εἰς τὴν Μαρέμμην.»

Τὸ ἦθος τοῦ Ὑακίνθου, ἡ τραχύτης τῆς φωνῆς του, ἡ δύναμις τῆς χειρός του, ἀπέτρεψαν τὸν Καίσαρα ἀπὸ ἀνίσου πάλης, καί, γελῶντος τοῦ ὄχλου, εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὸ ἄντρον του, διὰ νὰ κρύψῃ τὴν ὀργὴν καὶ τὴν καταισχύνην του. Χάρις εἰς τὴν φιλίαν ὁ Πεππῖνος καὶ πάλιν ἐνίκησε.

Τὸ ἐπίλοιπον τῆς ὁδοῦ διηνύσαμεν ἡσύχως. Ὁ ἐρημέριος καὶ ἐγὼ συνωμιλοῦμεν περὶ ἀδιαφόρων πραγμάτων· εἶχε ζήσει παρὰ πολύ, κατείχετο ὑπὸ σκέψεων πολὺ σοβαρῶν, ὥστε νὰ πτοηθῇ ὑπερμέτρως ὑπὸ λύπης ἐρωτικῆς· ἴσως δὲ καὶ κατίσχυεν ἑαυτοῦ, ὅπως καταστήσῃ εὐχάριστον εἰς ἐμὲ ταξείδιον ἀρκετὰ με-

λαγγολι όν. Ἐνίοτε ἔστρεφον τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἴδω τί ἐγίνοντο τὰ δύο θύματα. Ἡ μὲν Σάνδρα εἶχε τηρήσει τὴν χεῖρα τοῦ Πεππίνου εἰς τὴν ἐδικήν της, ἀλλ' οὐδὲ λέξιν ἔλεγε· ὁ δὲ ταλαίπωρος νέος δὲν ὡμίλει περισσότερον ἐκείνης· ἀνεστέναζε καὶ παρετήρει μὲ πεπλανημένον βλέμμα τοὺς ἀγρούς, ἐν ᾧ ὁ Ὑάκινθος, πάντοτε μακρὰν τῆς ἁμάξης, ἐκάπνιζε σοβαρῶς τὴν *πίπαν* του καὶ περὶ μόνου τοῦ ἵππου του ἐφαίνετο φροντίζων.

Ὅτε ἐπλησιάζομεν εἰς τὸν λόφον τὸν ἀναβαίνοντα εἰς San-Donato, ὁ Ὑάκινθος διέβη ἔμπροσθεν ἡμῶν διὰ νὰ φθάσῃ τὴν συνοδίαν, ἥτις περιέμενε εἰς λιβάδιόν τι. Ἦσαν ἐκεῖ σῖφη ἀνδρῶν φορτιζόντων ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων πάντα τὰ εἰς τὸν σκαφέα τῆς Μαρέμμης ἀναγκαῖα· ἐδῶ μακρὰ ξύλα, προωρισμένα ἀναμφιβόλως εἰς σκήνωσιν· ἐκεῖ ἀγροτικὸν σιδηρουργεῖον καὶ παντὸς εἴδους ἐργαλεῖα· ἀπωτέρω βαρέα δισάκκια, πίθοι, σάκκοι, δίκτυα, ὅπλα. Ἦτο ἀποικία μεταναστεύουσα, ἀλλ' ἀποικία ἄνευ γυναικῶν καὶ παιδίων, ἢ μᾶλλον στρατιὰ πορευομένη κατὰ τῆς malaria καὶ τοῦ πυρετοῦ, ἥτις καὶ αὐτὴ δὲν θὰ ἐνίκα ἀναιμωτί.

Ἡ ὥρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ ἦλθε. Ἐπεζεύσαμεν· ὁ δὲ Ὑάκινθος ἔφερεν ἕνα ἵππον εἰς τὸν ἐξάδελφόν του· ὁ Πεππῖνος ἠσπάσθη τὴν χεῖρα τοῦ ἐφημερίου, ἔλαβε τὴν εὐλογίαν του καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ προσεύχηται ὑπὲρ αὐτοῦ· ἔπειτα ἔλαβε τὴν χεῖρα τῆς Σάνδρας καί, μετὰ τῆς ἀδιαφορίας ἐκείνης ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὁ χωρικὸς κρύπτει ἐνίοτε ἄπειρον λύπην·

« Ὑγίαινε, Σάνδρα, εἶπε· σύστησέ με εἰς τὴν μητέρα σου.

— Ὑγίαινε, Πεππῖνε, ἀπεκρίθη· ὁ θεὸς νὰ σὲ δώσῃ εὐτυχῆ ἐπιστροφήν. »

Ἅμα ἀναβάντος τοῦ Πεππίνου ἐπὶ ἐφιππίου τοῦ ὁποίου αἱ ἀστράβαι (arçons) ἦσαν τόσον ὑψηλαὶ ὥστε ἐβυθίζετο μέχρι τοῦ στήθους, ἐδόθη τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως· τὸ πλῆθος ἐκίνησε· ἕκαστον ὑποζύγιον ἐτάχθη ὄπισθεν τοῦ ἑτέρου, ἐν ᾧ οἱ πῶλοι, ἐλεύθεροι, ἔτρεχον πρὸς τὴν μητέρα των καὶ ἔπαιζον καθ' ὁδόν· ὁ Ὑάκινθος ἔμεινε τελευταῖος κλείων τὴν πορείαν καὶ ἐκράτησε πλησίον του τὸν ἐξάδελφόν του.

« Ἂς ὑπάγωμεν, μοὶ εἶπεν ὁ ἐφημέριος, μὴ θέλων νὰ παρατείνῃ λυπηρὰν συγκίνησιν· ἡ νὺξ πλησιάζει καὶ θὰ φθάσωμεν μὲ τὰ ἄστρα εἰς τὸ Φίγλινον.

Ἡ Σάνδρα μὲ εἶδε, ὡς ἂν ἦτο καρφωμένη εἰς τὸ ἔδαφος καὶ μὴ δυναμένη μήτε θέλουσα ν' ἀναχωρήσῃ.

Διὰ νὰ κρατήσω τὸν ἐφημέριον ᾐσθάνθην τὴν ἀνάγκην ἐνεργοῦς ἀντιπερισπασμοῦ.

« Φίλε μου, εἶπα, ἐσκέφθην περὶ τοῦ Ramnes καὶ δὲν πιστεύω εἰς τὴν ἀνακάλυψίν σας. Πρῶτον, εἶσθε βέβαιος ὅτι οἱ Τυῤῥηνοὶ δὲν εἶχον τὸ *O* εἰς τὴν γλῶσσάν των ;

— Πῶς ; μοὶ εἶπεν ἐκπλαγεὶς σφόδρα διὰ τὴν ἀμάθειάν μου, δὲν γνωρίζετε τὸ ἀλφάβητον τοῦ Βομάρζου ; »

Καὶ ἤρχισε νὰ χαράσσῃ διὰ τῆς ῥάβδου του δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὴν σειρὰν τῶν τυῤῥηνικῶν γραμμάτων ἐπισωρεύων τοὺς ἰσχυροτάτους λόγους, ὅπως με πείσῃ.

Ἐγώ, δὲν τὸν ἤκουσα· ἐν ᾧ ὡμίλει ἠκολούθουν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν συνοδίαν, ἥτις ἀνέβαινεν ἑλισσομένη τὸν μακρὸν λόφον, φωτιζομένη ὑπὸ τελευταίας τοῦ ἡλίου ἀκτῖνος. Ἐνίοτε καμπή τις τῆς γῆς ἔκρυπτεν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὸν Πεππῖνον, ἔπειτα δ' ἀνεφαίνετο πάλιν, ἔχων εἰς τὴν χεῖρα τὸ σκιάδιόν του, δεδεμένον διὰ πλατείας καὶ κυανῆς ταινίας, ἐνθυμήματος τὸ ὁποῖον ἔλαβεν εἰς εὐτυχεστέρας ἡμέρας. Μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ στῖφος ὑψοῦτο ἐπὶ τοῦ βουνοῦ καὶ ἐπλησίαζεν εἰς τὴν κορυφήν, ἐν ᾧ ἡ Σάνδρα ὅλη εἰς τὸν φίλον της παραδεδομένη, τὸν ἠκολούθει διὰ τοῦ βλέμματος καὶ τῆς καρδίας.

Ὅτε ἔφθασαν εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ λόφου, ὁ Ὑάκινθος ἔσεισε τὸν πῖλόν του, ἔλαβε τὴν χεῖρα τοῦ ἐξαδέλφου του καὶ ἐφώναξε πρὸς ἡμᾶς *ὑγιαίνετε* δι' εὐήχου φωνῆς· ἔπειτα ἔγινεν ἄφαντος. Ὁ δὲ Πεππῖνος παρασυρόμενος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὁμιλήσῃ, ἐπήδησεν εἰς τὰ ὀπίσω, ἐκτείνας τὰς χεῖρας, ὡς εἰ ἤθελε νὰ περισφίγξῃ εἰς τελευταῖον ἐναγκαλισμὸν ὅ,τι τὸν διέφευγε *πατρίδα, εὐτυχίαν, ἔρωτα.*

« Πεππῖνο, Πεππῖνό μου ! » ἀνέκραξεν ἡ Σάνδρα καὶ ἐῤῥίφθη ὀλοφυρομένη εἰς τὸν ὦμον τοῦ ἐφημερίου, λησμονήσαντος τοὺς Τυῤῥηνοὺς διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν ταλαίπωρον κόρην.

Σ.

(*Ἕπεται τὸ τέλος*)

ΣΥΛΛΟΓΗ

λέξεων φράσεων καὶ παροιμιῶν.

(Συνέχ. Ἴδε φυλλάδ. 309.)

Λ.

Λεκανίδα καὶ *λεκάνη* (ἡ λεκανὶς τῶν ἀρχαίων).

Λελοχάνα (ἡ)- Πτηνὸν σαρκοβόρον καὶ κρῶζον, μεταφορ. ἐπὶ ἄῤῥονος καὶ λάλου γυναικός· καὶ *λελοχάνης*= ὁ λωλὸς ἢ λωλὸς παρ' ἄλλοις καὶ σαλός, ὁ μωρός.

Λεμπίδα — εἶδος ἀκάρπου, λεπιδωτῆς καὶ ἐρυθρώδους γῆς, ἢ κυανοχρόου· λεμπίδα μαχαιρίου, ἢ λεπίδα, ἢ λάμα.

Λειχῆνα (ἡ)— ὁ λειχὴν τῶν ἀρχ.— εἶδος νοσήματος τοῦ δέρματος.

Λειψανέβατος (ἄρτος) καὶ λιπανέβατος παρ' ἄλλοις. Μεταφορ. ὁ μὴ ἀναπτυχθεὶς κατὰ τὸ σῶμα καὶ νωθρὸς ἄνθρωπος.

Λεντερίδα — ἡ σταφυλὴ ἡ ἔχουσα ἐπίμηκες τὸ σχῆμα καὶ ἀραιὰς τὰς ῥᾶγας.

Λέστεκο καὶ *λεστεκίδα*—κοίτη τῶν ζώων ἢ μικρὰ καὶ χαμηλὴ λιθόκτιστος καλύβη ὅπου περικλείονται οἱ βόες, πρόβατα, χοῖροι κτλ.

Λέφτια (τὰ) ἀντὶ *Λέπτια* — ὁ λεπτόγαιος καὶ ἄκαρπος ἀγρός.

Λεφτοκανακάρης, « ὁ υἱὸς ὁ λεφτοκανακάρης » τουτ. ὁ περιποιούμενος καὶ ἀνατρεφόμενος μὲ λεπτὰ ἢ τρυφερὰ χάδια καὶ κανάκια.

Λέφας—ὁ ἐλέφας—«Κάνει σὰν τὸ 'λέφα.» μεταφορ. ὁ θηριώδης ἄνθρωπος.

Ληστριγιὸ (τὸ)—Καλεῖται οὕτω ἡ καταδίωξις ἢ τὸ καταστρεπτικὸν κυνήγιον τῶν λαγωῶν παρὰ τῶν κυνῶν.

Λιανολοΐδια (τὰ) — Λεπτοειδῆ καὶ μικρὰ ἀντικείμενα. «Ἔχει λιανολοΐδια εἰς τὸ τραπέζι ἐπάνω.»

Λιανοπονῶ — πονῶ ὀλίγον τι, ἢ ἔχω ἐλαφρὸν πόνον.

Λιανοποῦλι (ἐπίρ.) ὅταν πωλῇ τις λιανικῶς ἢ εἰς μικρὰν ποσότητα (a minuto.)

Λιανίζω. «κόπτω εἰς μικρὰ τεμάχια «Λιανίζω τὸ κρέας,» ἀντὶ λιανοκόπτω (hacher).

Λιβαδεύω—περιφέρομαι μὲ σκοπὸν νὰ πράξω τι.

Λιγαντριῶ (ἐπὶ τρ. πρ.) «Λιγαντριᾷ τὸ φαΐ»= ὅταν ἐπιθυμῇ τις καθ' ὑπερβολὴν ὀρεκτικὸν φαγητόν.

Λίγδα—ἡ ῥυπαρότης τοῦ σώματος ἢ τῶν φορεμάτων—ἡ λέρα· καὶ *λιγδερὸς* ἄνθρωπος.

'Λιγόψυχος ἀντὶ ὀλιγόψυχος· ἔχει σημασίαν τοῦ ἀνυπόμονος, καὶ *'λιγοψυχῶ* — καὶ ὁ πρόωρος καρπὸς λέγεται 'λιγόψυχος· ὡς 'λιγόψυχα σῦκα, κολοκύνθια κτλ.

'Λιγοτάρι (ἐπίῤ.) πᾶν ὅ,τι εἶναι εἰς μικρὰν ποσότητα.

'Λιγοήμερος ἀντὶ τοῦ ὀλιγοήμερος, ὁ βραχύβιος καὶ προώρως ἀποθανών.

'Λιγοθώρετος — ὁ ἀκριβοθώρετος.

'Λιγόφαγος, ὁ ὀλιγοφάγος ὁ τρώγων ὀλίγον.

Λιθάρι (τὸ)—«παίζουν τὸ λιθάρι» τουτ. δισκοβολοῦν, ἢ ῥίπτουν τὸν δίσκον πρὸς γύμνασιν.

Λιθοσωρὸς—«Τοῦ πρέπει λιθοσωρὸς»· τουτ. νὰ λιθοβοληθῇ παρὰ πάντων· ἀρχαίου ἔθους κατάρα.

Λιθόσυκα. Εἶδος σύκων μεγάλων καὶ πρωτοφανῶν κατὰ τὸν Ἰούνιον. Ἐν Ἑπτανήσῳ καλοῦνται *Βοῦσκα* ἢ *Βούσυκα*, ἐν Σάμῳ *Μπούκκες*, καὶ ἀλλαχοῦ *ἀμπροκούκες* καὶ *ἁγιαποστολιάτικα*, καθὸ ὡριμάζοντα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τὴν νηστείαν.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἔτυχέ ποτέ τις τῶν συγχρόνων Ἀθηναίων ὁμιλῶν πρὸς ξένον ἱερέα, ὃν ἐπεσκέπτετο· τοῦ λόγου δὲ περὶ ψεύδους γενομένου, ὁ ἱερεὺς διετείνετο ὅτι οὐδ' αὐτὰ κἂν τὰ κοινὰ καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ παραδεδεγμένα καὶ ἀβλαβῆ ψεύδη μεταχειρίζεται. Καὶ ὁ μὲν ἐντυγχάνων τῷ ξένῳ ὑπεκρίθη ὅτι ἐπίστευσεν εἰς τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἰδοὺ ἔρχεται ὑπηρέτης ἀναγγέλλων νέαν ἐπίσκεψιν· ὁ δὲ οἰκοδεσπότης μὴ ἐπιθυμῶν, φαίνεται, νὰ δεχθῇ τὸν ἐλθόντα, καὶ τοὺς περὶ ψεύδους σωτηρίους λόγους λησμονήσας, λέγει πρὸς τὸν ὑπηρέτην· « εἰπὲ ὅτι λείπω. — Λείπεις; ὑπέλαβεν ὁ παρὼν Ἀθηναῖος γελῶν, ἀλλὰ δὲν συλλογίζεσαι ὅτι ἁμαρτάνεις ψευδόμενος; » Δὲν ἐξετάζομεν πόσαι μεταβολαὶ χρωμάτων ἐπεφάνησαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ταλαιπώρου ἱεροκήρυκος, τόδε μόνον λέγομεν, ὅτι πολλάκις ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἀπαραίτητος· πολλάκις δὲ καὶ ἐπιβλαβὴς καὶ καταστρεπτικὴ γίνεται· τὸ δὲ ψεῦδος πάλιν, πολλάκις μὲν ἀθῶον, ἐνίοτε ἀναγκαῖον, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ὠφέλιμον. — Θὰ ἦτο ἆρά γε δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ κοινωνία, ἂν καθ' εἷς ἐσκάλιζεν εἰς τὴν ὀπισθίαν τοῦ πλησίον του πήραν, καὶ δὲν εἶναι προτιμότερον τὴν ἄσχημον νὰ εἴπω εὔμορφον, τὴν Ἐριννὺν Εὐμενίδα, τὸν Ἄξεινον Εὔξεινον, τὴν πυγολαμπίδα πυρολαμπίδα καὶ τὴν βαρύπτερον πυῤῥαλίδα ἐλαφρόσκευον καὶ κουφίζουσαν χρυσαλλίδα; ἢ μήπως ὁ τὰ ἴδια ἀπαριθμῶν προτερήματα ἦναι προτιμότερος καὶ αὐτοῦ τοῦ κατ' ἐπιφάνειαν μετριοφρονοῦντος; Πολλοί, ὡς συνήθως εἰς τὰ παιδία συμβαίνει, καὶ ἐπ' αὐταῖς ταῖς ἀῤῥωστίαις ἐπαίρονται· πάσχει ὁ δεῖνα περιοδικὸν πυρετὸν καὶ δυσχερίζεται ὅτι *οὐδείς ποτε ἄλλος πρὸ αὐτοῦ ἔπαθεν ὁπωσδήποτε ἄξιον λόγου περιοδικὸν πυρετόν*, διότι οὐδεὶς διέφυγε τοὺς ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ κινδύνους δεχθεὶς ὡς αὐτὸς ἐξ ἐκείνων τῶν .... dulcifiants, τὰ ὁποῖα μόνοι οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ φαρμακοπῶλαι τοῦ Μολιέρου κατεσκεύαζον. — Δὲν εἶναι δὲ πολλάκις ἀγαθὸν ἔργον νὰ κρύπτῃ ὁ ἰατρός, ψευδόμενος, τὴν κατάστασιν τοῦ ἀσθενοῦς; — Ἂν δι' ἀθώου ψεύδους προλάβω ῥῆξιν, μονομαχίαν, ὕβρεις ἢ συνδιαλλάξω ἄνδρα πρὸς κυρίαν ὠργισμένον διότι ὑποσχομένη εἰς αὐτὸν, ἔδωκεν εἰς ἄλλον τὸν ὑπεσχημένον χορόν, δὲν πράττω τάχα ἐπαινετὸν ἔργον; Καὶ ἄν, ὡς παρετήρησεν εὐφυὴς καὶ *κριτικὸς ἀναγνώστης*, τὴν ἐν τοῖς δράμασι καὶ μυθιστορήμασι γνωστὴν λειποθυμίαν τὴν ἐπιταχύνουσαν τὴν λύσιν τῆς δέσεως, ἀντικατεστήσαμεν διὰ τυπογράφου κόπτοντος τὴν θύραν, δὲν ἐπράξαμεν καλὴν πρᾶξιν, τοὺς μὲν ἀναγνώστας ἀπαλλάξαντες σχοινοτενοῦς διδαχῆς, ἡμᾶς δ' αὐτοὺς σώσαντες καὶ ἀποκρύψαντες πρὸς μικρὸν τὴν σπάνιν τῶν εἰδή-

σεων; Ἀλλὰ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, τοῦ τυπογράφου τὸ κόψιμον εἰς τὴν θύραν εἶναι καὶ εὐνοητότερον τῆς τῶν δραμάτων λειποθυμίας· διότι ὁ μὲν δραματουργὸς πράττει ὡς ὁ βιαζόμενος μὲν νὰ εἰσέλθῃ, κλειδόνων δὲ τὴν θύραν καὶ παραδίδων εἰς ἄλλον τὴν κλεῖδα ὅπως αὐτὸς εἰσέλθῃ εὐκολώτερον· ὁ δραματουργὸς δέει, ἐν ᾧ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μόνον τέλος προτίθεται τὴν *λύσιν*. Ὁ δὲ *ποικιλογράφος*, στεῖρος ξένων ἢ ἰδίων ἰδεῶν ἢ εἰδήσεων, δὲν κόπτει τὸ νῆμα αὐτῶν (ἀφ' οὗ νῆμα δὲν ὑπάρχῃ) διὰ τοῦ τυπογράφου, συνήθως προωρισμένου εἰς τὴν διάδοσιν τῶν φώτων, ἀλλὰ δι' ἐντέχνου παρενθέσεως ἀποκρύπτει ἀταπείνωτος τὸν εὐχάριστον τοῖς ἀναγνώσταις διανοητικὸν λιμόν.

Τοιοῦτον λιμὸν δὲν φαίνεται πάσχων ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὁποίου παρατιθέμεθα πνευματικὸν ὕφον τὸ ἑξῆς *εὐχαριστήριον*·

» *Ἀσμένως ἀπονέμω τὰς πλήρεις καὶ ἐνδομύχους εὐχαριστήσεις μου πρός τε τοὺς διοικητὰς τῶν ταγμάτων καὶ πρὸς ἐκείνους τῶν Νομαρχῶν, οἵτινες προθύμως τὰς ἀγγελίας δεξάμενοι, ἔσπευσαν ἐγκαίρως αὐτὰς καὶ μοὶ ἀπέστειλον· οὐχ ἧττον ὅμως δὲν θέλω ὑπολειφθῇ τὰς αὐτὰς νὰ ἀπονείμω εὐγνωμοσύνας καὶ πρὸς τοὺς καθυστερήσαντας μὲν πρὸς τὸ παρὸν, ἕνεκα τῶν ἐκτάκτων τούτων περιστάσεων ἀποστέλλοντες ὅμως τὰς ἀγγελίας κατόπιν Εἰσαγγελεῖς Πρόξενοι κ.λ.*»

Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ ... συγγραφέως, πάντες οἱ ἐν Ἑλλάδι *πρίγγιπές* τε καὶ μὴ, μηδ' αὐτοῦ τοῦ ὑπογεγραμμένου ἐξαιρουμένου, ἐγένοντο συνδρομηταὶ καὶ τὸ ἔχουσι *κατὰ χεῖρας*. Αὐτὸς δὲ ὁ πεζὸς *τῆς πτώσεως τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος* συγγραφεὺς καὶ *ὁδοιπόρος τῆς ἐπαναστάσεως* λέγεται καὶ πνευματικὸς πατὴρ κλιμακοειδῶν στίχων, οὓς ἠκούσαμεν ἀπαγγελλομένους καὶ τῶν ὁποίων δυστυχῶς μόνον τὴν ἀρχὴν ἐνθυμούμεθα·

Τὸ πᾶν κινεῖται
Τὸ σύμπαν παρωθεῖται
Τὸ ἁπαξάπαν συγκινεῖται.
Τὸ συναπαξάπαν συμπαρωθεῖται.

καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Εὐτυχῶς οἱ εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο συνδραμόντες δὲν ἐξήντλησαν τοὺς ἰδίους πόρους· ὅθεν πρόθυμοι συνεισήνεγκον ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ πολιτικῷ νοσοκομείῳ πασχόντων, βούκεντρον καὶ σύμμαχον τῆς φιλανθρωπίας τὴν φιλοκαλίαν σχόντες. Διότι πολλαὶ καλλιπάρῃοι τοῦ ἄστεως θυγατέρες, μὴ ἀναμείνασαι τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐν τῷ 307 φύλλῳ τῆς *Πανδώρας* ἡμετέρας ἐπιτιμήσεως, συνῆλθον *αὐθόρμητοι* καὶ περιελθοῦσαι τὰς Ἀθήνας πρὸς ἔρανον συνήθροισαν μέχρι τοῦδε περὶ τὰς 4,000 δραχμῶν. Ἀληθῶς θεάρεστον ἔργον! Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος ἔρανος εἶναι κοπιαστικώτερος καὶ δυσαρεστότερος τῶν ὑφ' ἡμῶν προταθέντων τρόπων· διότι ποῦ μὲν ὁ οἰκοδεσπότης ἢ ἡ οἰκοδέσποινα παθόντες οὐκ οἶδα πῶς σκοτοδινίασιν δὲν δύνανται ν' ἀναγνώσωσι τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ γεγραμμένα ὀνόματα καὶ ἑπομένως δὲν δύνανται νὰ γράψωσι καὶ τὸ ἴδιον αὐτῶν ὄνομα, ποῦ δὲ γευματίζει ὁ κύριος, καὶ ἐπειδὴ, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, οὐ δύναται « δυσὶ κυρίοις δουλεύειν » τῇ κοιλίᾳ καὶ τοῖς ἐν τῷ νοσοκομείῳ, παραπέμπει τὰς περιμενούσας εἰς ἄλλην ὥραν· ὑπάρχουσι δὲ καὶ οἱ κατεξοδευθέντες εἰς τὸν καιρὸν τῆς χολέρας καὶ οἰκονομοῦντες τὴν σήμερον, ἀφ' οὗ τότε συνετέλεσαν εἰς περίθαλψιν τῶν πασχόντων.

Καὶ τοῦ θεάτρου δὲ οἱ ὑποκριταὶ παρέστησαν τὸν *Ἐρνάνην* ὑπὲρ τοῦ πολιτικοῦ νοσοκομείου, καταστάντες διὰ τοῦτο πολλῶν ἐπαίνων ἄξιοι. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἐλεύσεως καὶ τρίτης prima, ὁ Ἐρνάνης δὲν παίζεται πάντοτε ἄνευ περιπετειῶν ἐνίοτε ἀτόπων καὶ ὑπὸ τῶν πλείστων ὡς εἰκὸς ἀποδοκιμαζομένων. Εἰς ἐκτάκτους ὅμως περιστάσεις τὰ πάντα συγχωροῦνται· μήπως χθὲς ἀκόμη ἄνθρωποι τῶν ὁποίων ἡ καρδία, ὡς ὑπὸ πάντων ἐνομίζετο, ἐμαλάχθη ὑπὸ τῶν Μουσῶν, οἱ στρατιωτικοὶ, λέγομεν, τῶν Ἀθηνῶν μουσικοὶ, μήπως δὲν ἐξανέστησαν κατὰ τοῦ διευθύνοντος αὐτοὺς λοχαγοῦ; Ἐπανάστασις μουσικῶν! ... Ἀλλὰ, ἐδύναντο νὰ φανῶσιν ἐπιτηδειότεροι περὶ τὴν περαίωσιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐπαναστάσεως. Δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ τρέξωσιν εἰς ὑπουργεῖα καὶ κυβερνεῖα, ἤρκει νομίζομεν, λαβόντες τὰ ὄργανα, νὰ παίξωσιν ἐνταὐτῷ διάφορον ἕκαστος μουσικὸν τεμάχιον, ὅπως ἐκκωφώσαντες ἀποπέμψωσιν ἑκόντα καὶ ἀκόντως τὸν ἀρχηγόν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ Μουσῶν ὁ λόγος, ἐπιτρέπεται ἡμῖν καὶ περὶ Βύρωνος νὰ λαλήσωμεν· τὴν ὑπὸ τοῦ *Χαλκιοίκου* Κ. Ταντανλίδου ἐκ μεταφράσεως στιχουργίαν τοῦ τελευταίου ᾄσματος τοῦ Βύρωνος ἀναγνούς τις τῶν εὐπαιδεύτων ἐν Ἀθήναις καθηγητῶν, ἐνεθυμήθη, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ, τὴν νεανικὴν ἡλικίαν, καὶ, ὡς ἐκεῖνος μὲν δὲν λέγει, ἡμεῖς δὲ γινώσκομεν, τὸν ... Κωλέτην. Ἀλλὰ ποία σχέσις μεταξὺ Μουσῶν καὶ Κωλέτου, τοῦτο θέλομεν ἐξηγήσει τοῖς ἀναγνώσταις ἡμῶν Τὸ προκείμενον τοῦ Βύρωνος ᾆσμα πολλοὶ μετέφρασαν· μεταξὺ δὲ ἄλλων καί τις ἐν Παρισίοις ἐνδημῶν Ἕλλην καθ' ὃν καιρὸν καὶ ὁ Κωλέτης ἐκεῖ διετέλει ὡς πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος ζῶν. Τὴν μετάφρασιν ἐκείνην ἀνέγνω ὁ πρέσβυς εἰς τὸν ζωηρὸν νεανίαν ἐπαινέσας αὐτὴν σφόδρα. — Ἀλλὰ, ὑπέλαβεν ὁ σπουδαστὴς, τί καλὸν εὑρίσκετε εἰς τὴν μετάφρασιν ταύτην; — Πῶς, τί καλόν; Ὅλη εἶναι καλή· ἀλλὰ σεῖς οἱ νέοι αἰωνίως ἐπαίρεσθε καὶ τὰ τῶν ἄλλων κατηγορεῖτε. — Καὶ τὴν μὲν ἀπάντησιν τοῦ σπουδαστοῦ περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν μεταφέρομεν μόνον, τὴν καλὴν μετάφρασιν τοῦ αὐτοῦ ᾄσ-

ματος, ἣν ὁ νέος φιλοτιμηθεὶς ἔγραψεν ἅμ' εἰς τὰ ἴδια ἐπιστρέψας· καὶ ἐπειδὴ οἱ πρόλογοι δὲν εἶναι ποτὲ κακοί — ἐκτὸς ἂν ἦναι μακροφλυαρῆται, μεταγράφομεν καὶ τὴν περιέχουσαν τὸ ἀντίγραφον τῶν στίχων ἐπιστολήν. Περίεργον! ὑπὸ μεταφράσεως φιλοτιμηθεὶς μετέφρασε τὸ περικαλλὲς ᾆσμα καὶ ὑπὸ μεταφράσεως παρακινηθείς, κοσμεῖ δι' αὐτοῦ τὴν *Πανδώραν*, ἣν καὶ ὡς φιλολόγος καὶ ὡς νομοδιδάσκαλος πολλάκις ἐτίμησεν· ἰδοὺ λοιπὸν ἥ τε ἐπιστολὴ καὶ τὸ ᾆσμα·

Φίλε,

Ὑπῆρξέ ποτε καὶ δι' ἐμὲ ἐποχὴ ποιήσεως, διάφορος ὅμως τῶν συγχρόνων νεοσσῶν τῶν Μουσῶν δὲν ἔδωκά ποτε ἀσχολίαν τοῖς τυπογράφοις, ἀλλὰ, ἐξ ἰδιοτροπίας ἴσως καὶ τοῦτο, μόνον μετὰ θάνατον θέλω ἐπιτρέψει τὴν δημοσίευσιν τῶν ποιητικῶν μου ἔργων, ἂν ταῦτα κριθῶσι δημοσιεύσεως ἄξια ὑπὸ κριτῶν ἀφιλοπροσώπων καὶ ἀδεκάστων. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῷ προλαβόντι φυλλαδίῳ ἐδημοσίευσας μετάφρασιν τοῦ ὑστάτου ᾄσματος τοῦ κύκνου τῆς Ἀλβιόνος, ὅπερ κἀγὼ ἐν ἡλικίᾳ 23 ἐτῶν μετέφρασα, ἐπίτρεψόν μοι, ἂν ἐγκρίνῃς, τὴν δημοσίευσιν τῆς μεταφράσεώς μου πρὸς ἀντιπαραβολήν. Ἐσπούδασα οὐ μόνον τὸ μέτρον καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ Βύρωνος νὰ μεταφέρω εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ λέξιν πρὸς λέξιν νὰ μεταφράσω.

Χαῖρε, φίλε, καὶ σοὶ εὐγνωμονῶ διότι οὕτως ἐδόθη μοι ἀφορμὴ ἀπὸ τῶν σημερινῶν ἔργων μου νὰ ῥίψω ἓν βλέμμα ἀναμνήσεως πρὸς τῆς ἀνθηρᾶς νεότητός μου τοὺς χρόνους, ὅτ' ἐν Παρισίοις σπουδάζων τῆς Θέμιδος τὴν πλάστιγγα ἔστεφον μὲ τὰ ἄνθη τοῦ Παρνασσοῦ.

Ἀθήνησι, τῇ 17 Ἰανουαρίου 1863.

Ὁ φίλος Σου

Ν. Ι. Σ.

—oo—

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ᾎΣΜΑ ΤΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ.

Ἐπιγραφόμενον·

Σήμερον συμπληρῶ τὸ τριακοστὸν ἕκτον τῆς ἡλικίας μου ἔτος.

Μεσολόγγιον τῇ 22 Ἰανουαρίου 1824.

—

Καιρὸς εἶν' ἡ καρδία μου νὰ παύσῃ τοῦ νὰ πάλλῃ,
Ἀφοῦ νὰ κάμνῃ ἔπαυσε νὰ πάλλουν ἄλλα κάλλη.
Ἀλλ' ἂν καὶ πλέον δυνατὸν δὲν ἦναι ν' ἀγαπῶμαι
Ἀκόμ' ἄς τυραννῶμαι.

Ὁ βίος μου εὑρίσκεται εἰς φθινοπώρου ὥρας
Καὶ ἔχασε τοῦ Ἔρωτος τὰ ἄνθη, τὰς ὀπώρας.
Ἡ κάμπη ἡ ψυχοτακὴς τῆς μετανοίας μόνη
Εἰσέτι μὲ πληγόνει.

Πῦρ τήκει τὴν καρδίαν μου καὶ τὴν ψυχὴν ἐξίσου,
Ἀλλ' ὁμοιάζ' ἡφαίστειον ἐρήμου τινὸς νήσου.
Καμμία δὲν ἀνάπτεται λαμπὰς εἰς τὰ πυρσά του·
Πυρὰ εἶναι θανάτου.

Ἐλπίδες, φόβοι, ἔπαυσαν ζηλότυποι φροντίδες,
Παραφοραὶ τῶν πόνων μου καὶ ἕτεραι παγίδες.
Νὰ αἰσθανθῶ δὲν δύναμαι τὰς τῶν παθῶν ἐκχύσεις,
Πλὴν φέρω τὰς ἀλύσεις.

Ἀλλά . . . . ἰδέαι ὅμοιαι πῶς τάχα εἶναι τρόπος
Νὰ μοῦ ταράττωσι τὸν νοῦν; ἐδῶ δὲν εἶν' ὁ τόπος!
Ἡ δόξα ταύτην τὴν στιγμὴν κοσμεῖ ἡρώων τάφους
Καὶ στέφει τοὺς κροτάφους.

Τὸ βλέμμα ῥίψε γύρω σου· σπάθη, ἰδοὺ σημαία,
Ἰδοὺ πολέμων πεδιάς, Ἑλλὰς καὶ δόξα νέα.
Ὢ! ναί, ἐλευθερώτερος δὲν ἦν ὁ Σπαρτιάτης
Ἐπὶ ἀσπίδος πλάτης.

Ἐξύπνησον! (ὄχ' ἡ Ἑλλὰς—σὺ ἔξυπνος νῦν εἶσαι!)
Ὢ πνεῦμά μου! σὺ 'ξύπνησον!—ὦ Βύρων συλλογεῖσαι
Πῶς αἷμα εἰς τὰς φλέβας σου κυκλοφορεῖ ἡρώων;
Δεῖξ' αἴσθημα πατρῷον.

Πάθη ἀναγεννώμενα πνίξον καὶ καταπάτει.
Εἶν' ἡλικίας ἀνδρικῆς ἀνάξιος ἀπάτη.
Ἂς σ' ἦναι ἀδιάφορα αἱ μειδιάσεις πλέον
Κ' αἱ ἔχθραι τῶν ὡραίων.

Τῆς ἥβης σου ἡ στέρησις, εἰπὲ, σὲ καταθλίβει.
Λοιπόν, τί τάχα ἐπιζῇς; ἡ γῆ αὐτὴ ἀμείβει
Τὸν εἰς τὰς μάχας πίπτοντα, καιρὸς εἶναι νὰ σπεύσῃς
'Στὸν κάμπον νὰ ἐκπνεύσῃς.

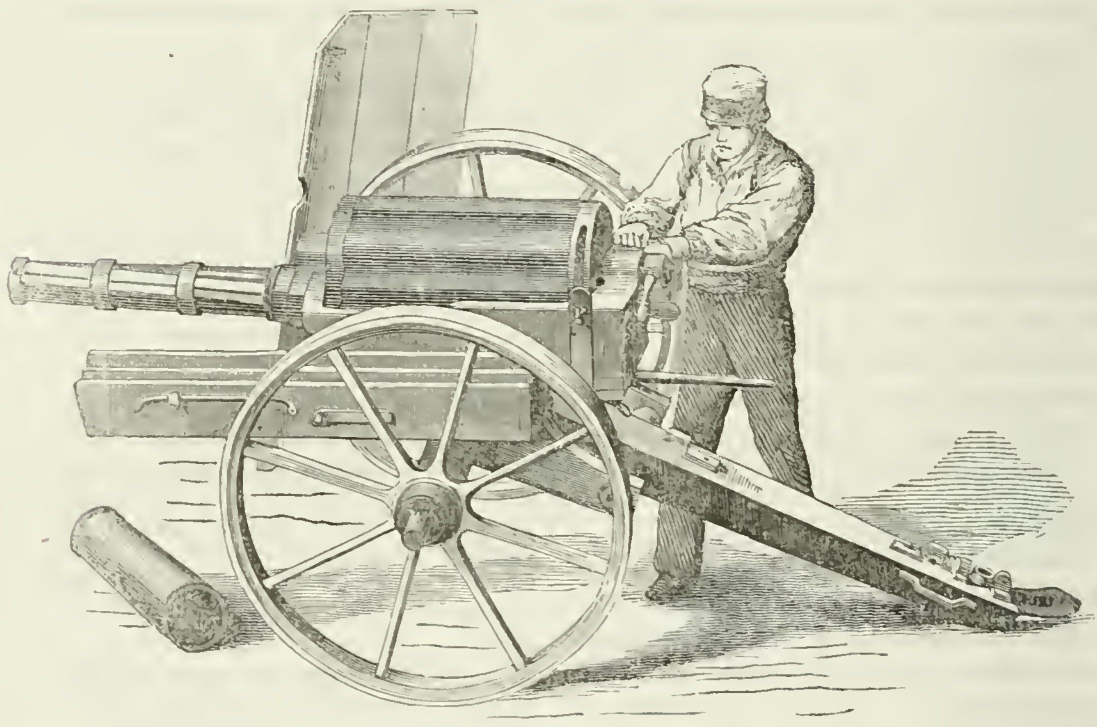
Ζήτησον! — σπανιώτερον εἶν' ἄλλοι νὰ ζητῶσιν
Ὅ,τι ζητοῦντες εὔκολα δύνανται νὰ εὑρῶσιν.
Ἰδὲ, εὑρὲ τὴν θέσιν σου 'ς τοῦ ἥρωος τὸ μνῆμα,
Καὶ πέσε παραχρῆμα.

Ἐποίουν ἐν Παρισίοις τὴν 16[28 Ἰανουαρίου 1842.

Περὶ Βύρωνος ὁμιλησάντων ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν τὸ ἐπίθετον *φιλέλλην*, τὴν σήμερον καὶ εἰς τὸν τυχόντα προσραπτόμενον· ἐπήνεσέ τις τὸν οὐρανὸν τῶν Ἀθηνῶν ἢ τῆς Σπάρτης; εὐθὺς βαπτίζεται *φιλέλλην*· καὶ μήπως ἠδύνατο νὰ μὴ τὸν ἐπαινέσῃ χωρὶς νὰ ψευσθῇ; ἢ μήπως ὁ ἐπαινέσας τὸ κλίμα, τὸν οὐρανὸν ἢ τὸν ἥλιον ἀνάγκη νὰ ἐπαινέσῃ καὶ τοὺς ὑφηλίους; Ὁ About γράψας κατὰ τῆς Ἑλλάδος κατηγορήθη δικαίως ὑπὸ πάντων ξένων τε καὶ Ἑλλήνων. Γράφει προπέρυσιν λέξεις τινὰς ἐναντίας τῶν ἐν τῇ Grèce Contemporaine, καὶ πέρυσιν ἄλλας ἔτι μᾶλλον εἰς τὸ σύγγραμμα ἐκεῖνο ἀντιφασκούσας, καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ὁ *μισέλλην*, ἀντὶ νὰ ἐξελεγχθῇ ὡς ἀντι-

φάσκων, ἀναβαπτίζεται *φιλέλλην* καὶ μεταφράζονται μετ' ἐπαίνων αἱ νέαι του ὀξυμωρολογίαι. Τί εἶναι λοιπὸν ὁ Chateaubriand καὶ ὁ Villemain, ὁ Βύρων καὶ ὁ Γυίλφορδ, ἂν ὁ About ἢ ὁ ἐκθειαστὴς τοῦ δύοντος τῶν Αθηνῶν ἡλίου ἦναι *φιλέλλην*; Οἱ ἀρχαῖοι ἕνα μόνον ἄνδρα ἔκριναν ἄξιον τοῦ ἐπιθέτου τούτου, Ἀλέξανδρον τὸν Α', τῆς Μακεδονίας. Καί, ἂν πρέπει νὰ μιμηθῶμεν τοὺς προγόνους ἡμῶν, ὀφείλομεν νὰ μιμηθῶμεν οὐχὶ τοὺς ἀνεγείραντας ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους ἀνδριάντας Δημητρίῳ τῷ Φαληρεῖ Ἀθηναίους, οὐχὶ τοὺς μαλακοκόλακας τῶν Λαγιδῶν καὶ τῶν Σελευκιδῶν, ἀλλὰ τοὺς Ἕλληνας τῶν Μηδικῶν πολέμων. Τὰ ἐπίθετα τῶν βασιλέων ἐκείνων, γελῶντες ἤκουον οἱ εὖ φρονοῦντες τοῦ τότε καιροῦ, καὶ δικαίως ἐξελάμβανον αὐτὰ εἰρωνείας. Ἀπὸ δὲ τοῦ μαλακοκόλακος εἰς τὸν εἴρωνα μία μόνη βαθμὶς ἡ ἀπὸ τοῦ ἀκουσίου εἰς τὸ ἑκούσιον. Ἂς ἀρκεσθῶμεν λοιπὸν εἰς τοὺς ἀληθεῖς *φιλέλληνας*· εὐτυχῶς δὲν ὑπῆρξαν ὀλίγοι, καὶ τὴν σήμερον ἔτι εὐεργετοῦσιν οἱ ἐπιζῶντες αὐτῶν τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν σήμερον, ἐποχὴν πολέμων καὶ ἐλευθερίας, τίς δὲν εὐχαριστεῖται καταγινόμενος εἰς τὰ πολεμικά; παράδειγμα ἡ φιλοτιμία τῶν Ἀθηναίων ἐθνοφυλάκων, οἵτινες γυμνάζονται μετὰ ζήλου εἰς τὴν ὁπλασκίαν, τοὐλάχιστον δὶς τῆς ἑβδομάδος· πολλοὶ μάλιστα λόχοι εἰσὶν ἤδη ἐντελῶς γεγυμνασμένοι. Τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς οὐδὲν ἄλλο ἀκούεις ἢ ἦχον τυμπάνων καὶ βήματος στρατιωτικοῦ ἐξρυθμον δοῦπον καὶ ὅπλων κλαγγὴν καὶ προγυμναστῶν βροντώδεις φωνάς. Ἀλλὰ καίτοι ὑπαρχούσης τῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ τακτικῶς περιπολούσης καθ' ἑσπέραν, πολλοὶ τὴν νύκτα ἔτι καὶ νῦν ὡπλισμένοι ἐξέρχονται. Καὶ δὲν ἤρκεσαν τὰ ἠχήεντα ξίφη καὶ οἱ τροχήεντες πτερνιστῆρες, οὔτε οἱ εἰς τὴν ὄψιν σεμνοὶ στρατιωτικοὶ πῖλοι, ἀλλ' οὔτ' αὐτὰ τὰ ἐγχειρίδια καὶ τὰ πιστόλια· σωροὶ δεινοτέρων ὅπλων ἔφθασαν ἐσχάτως ἐκ Γαλλίας καὶ Βελγίου, καὶ ὀλίγοι εἶναι οἱ μὴ ἔχοντες ἐν Ἀθήναις ἓν τοὐλάχιστον ἐκ τῶν κακοζήλως ἀπὸ rivolver εἰς *πολύκροτα* μετατραπέντων ὅπλων. Οἱ δὲ πάντα πωλοῦντες τῶν Ἀθηνῶν ἔμποροι ἔχουσιν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις πολλὰ γαλλικὰ

Περίστροφον καννόνιον.

περίστροφα πιστόλια καὶ δὲν πωλοῦσιν αὐτὰ εὐθηνότερον τοῦ ὑπουργείου τῶν ναυτικῶν. Ἀλλ' ἂν τὰ *περίστροφα πιστόλια* ἀρέσκωσι τόσον εἰς τοὺς Ἕλληνας, πόσῳ μᾶλλον θέλουσι θαυμάσει, ἐὰν ἴδωσι *περίστροφον καννόνιον*; τοῦτο σκεφθέντες παρηγγείλαμεν τὴν τοιοῦτο πυροβόλον παριστῶσαν εἰκόνα, εὐχόμενοι τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ ν' ἀποκτήσῃ ταχέως καὶ τοῦτο τὸ εἶδος τῶν καννονίων.

Σ.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

(Ἴδε Φυλλάδ. 309.)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

τῇ Κυρίᾳ Ῥαλλοῦ Ζ. Στρούμσκη.

Ἐν Χάλκῃ τῇ α΄. Ἰανουαρίου 1863.

—

Μετὰ τῶν εὐχῶν, ὦ φίλη, ἃς ἀπὸ στοργῆς γνησίας,
Ὁλοψύχως σοὶ προσάγω ἀπαρχὰς μου ἐτησίας,
Ἀντὶ δώρου παντὸς δέξαι ἐναρκτήριόν μου φόρον,
Αὐτὸ τοῦτό σου τὸ ἔργον, αὐτὸ τοῦτό σου τὸ δῶρον.
Ἔχεις τὸ μετάφρασμά σου, ἂν δ᾽ οἰκτρῶς ἠλλοιωμένον,
Μὴ τὸ πρᾶγμα ἐκφαυλίσῃς, μηδ᾽ ἐκλάβῃς πάντη ξένον
Ἂν σὺ μὲν τὴν ὕλην δίδως,
Ὁ δὲ Βύρων σου τὸ πνεῦμα, αὐτὸς τίθημι τὸ εἶδος.

—

Τοὺς βοστρύχους (χλιδὴν ὄντας ἐπιτύμβιον, ὡς οἶδας,)
Οὓς λυτοὺς ἐπέδωκάς μοι, ἔπλεξα εἰς πλοκαμίδας.
Ἂν παρένειρα δυσχρόους ἐν χρυσαῖς θριξὶ ταινίας,
Μὴ χαλέπαιν᾽, ἐστὶ δεῖγμα τῆς τοῦ πλέξαντος πενίας.
Ἀλλὰ πίστευσον τὰς τρίχας, καὶ αὐτὸς τῆς κεφαλῆς μου,
Ἐτιλλόμην ἐν τῷ πλέκειν ἐκ τῆς λύπης τῆς πολλῆς μου·
Ἔκλαιον τὸν Βύρωνά σου,
Τὴν ἐμὴν ἀβελτηρίαν, καὶ τὸ φιλοπόνημά σου.

—

Ναὶ, τὸν Βύρωνα, τὴν φλόγα, τὴν ἐξ οὐρανοῦ πεσοῦσαν,
Τὴν ἀνάψασαν τὸν κόσμον, καὶ αὐτὴν καταφαγοῦσαν.
Ναὶ τὸν Ἄγγελον ἐκεῖνον ἢ τὸν Σατανᾶν τῶν λόγων,
Τὸν ὀλοθρευτὴν ἢ ῥύστην διὰ διαταγμῶν ἢ ψόγων,
Προμηθεὺς ἢ Τάνταλός τις τῶν θεῶν τὸ πῦρ συλήσας,
Ἢ τὴν ἀμβροσίαν κλέψας καὶ τῇ γῇ δωροφορήσας,
Ἔπασχε τὰ ἀμφοτέρων
Τῆς καρδίας καὶ τὸν γύπα καὶ τὴν δίψαν ὑποφέρων.

—

Εἶχον ἄλλοτε γνωρίσει ἀμυδρῶς, ὡς ἐν εἰκόνι,
Τὸ δαιμόνιον ἐκεῖνο εἰς δαιμόνιόν τι γόνυ,
Φίλης, οἷα σὺ, φιλτάτη, φιλοβύρωνος οὐχ ἧττον
Σκεύους ἀρετῆς, σοφίας, αἰσθημάτων καὶ χαρίτων,
Ὅτ᾽ ἐκ τῆς φωνῆς τῶν Ἄγγλων εἰς Ἀγγέλων ὕμνει μέλος,
Κάλλους, ἔρωτος, ζηλείας κ᾽ ἐκδικήσεως τὸ τέλος,
Βύρων μετεμψυχωμένος,
Καὶ φανεὶς ἐξ Ἄγγλου Ἕλλην, κ᾽ ἐξ ἀνδρὸς γυνὴ τὸ γένος.

—

Ἀλλ᾽ ἐκείνη, αἲ ἐκείνη, ἀντηλλάξατο τὰ κρείττω,
Ἃ τοῦ ποιητοῦ ἡ σκέψις ἐπεπόθει ἀλλ᾽ ἠρνεῖτο.
Κρυερὰ δὲ πλὰξ μαρμάρου εἰς σκιὰν νεκροταφείου
Σημειοῖ Αἰκατερίναν τὴν γυναῖκα τοῦ Δοσίου (α).
Νῦν δὲ σὺ, πασῶν φιλτάτη, μοὶ γνωρίζεις αὐτὸν πάλιν
Μέγαν, ὡς ἐν τῷ Γκιαούρῃ ἀλλ᾽ ὑπ᾽ ἔμπνευσιν φεῦ! ἄλλην
Κ᾽ εἰς παραμονὰς θανάτου
Τῇ ζωῇ καὶ πολὺ μᾶλλον τῇ Ἑλλάδι πικροτάτου.

—

Ἐκ τοῦ ἔρωτος τῆς δόξης, ἐκ σπασμῶν φιλελευθέρων,
Ἐκ τῶν ὄφεων τοῦ πόνου καὶ ἀλύων καὶ ἀσπαίρων,
Ἦλθε μαχητὴς θηρεύων μετὰ μαχητῶν Ἑλλήνων,
Τὴν ζωὴν ἐντὸς θανάτων, τὴν χαρὰν ἐντὸς ὠδίνων.
Οὕτως ἡ ἐμπὶς, ἡ πέριξ τῆς λαμπάδος ἱπταμένη,
Ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀκτίνων τοῦ φωτὸς ἐνοχλουμένη,
Μόνην ἔξοδον εὑρίσκει
Τὴν διὰ τῆς θρυαλλίδος· ἀλλὰ καίεται καὶ θνήσκει.

—

Ἡ Ἑλλὰς ἀεὶ ἐφάνη ἐν τῇ γῇ τῆς ἱστορίας,
Ἡ ἀκαύστως φλεγομένη βάτος τῆς ἐλευθερίας.
Κ᾽ ἡ ἐλευθερία τόσον ἐν αὐτῇ ἐστὶν ὡραία,
Τόσον ἔρωτ᾽ ἀπαστράπτει ἡ στιλπνὴ αὐτῆς ῥομφαία,
Ὥστε κ᾽ οἱ ἐκπεπτωκότες τύραννοι ἐν τῷ μακρύνειν
Δάκνοντες αὐτῶν τὰ χείλη, θριαμβεύουσαν ἐκείνην
Πόῤῥωθεν ἀποσκοποῦσι,
Καὶ τοὺς ἥρωας τοὺς κύκλῳ τῆς θεᾶς ζηλοτυποῦσιν.

—

Ἀλλὰ τότε μετ᾽ αἰώνων πίεσιν ἀνορθωθεῖσα,
Ὄψιν ἔφερε Μαινάδος καὶ ὡς Ἐριννὺς ἐλύσσα.
Εἶχε σύνθημα τὸ αἷμα, ἔργον τὴν ἀνδροκτασίαν,
Σωτηρίας δὲ ἐλπίδα μόνην τὴν ἀπελπισίαν.
Ἀκριβῶς αὐτὸ ἐκεῖνο οὔτε κρεῖττον οὔτε χεῖρον,
Ὃ ἐν γῇ τε καὶ θαλάσσῃ ἐπεζήτει ἀνὴρ Βύρων.
Ποῦ ἡ λάβα τῶν κινδύνων
Ποῦ καχλάζει; ἐκεῖ βλέπε συγκαχλάζοντα κἀκεῖνον

—

Ἔνδον τοῦ Μεσολογγίου. Ἀλλ᾽ ἐνταῦθ᾽ αὐτὸς λεγέτω,
Ἑλληνὶς δὲ χοηφόρος τὰ αὐτοῦ ἑρμηνευέτω.
Λέγει παῦρα, καὶ ἀφίνει τὰ λοιπὰ νὰ συμπληρώσῃ
Σολομῶς ὁ ἐκ Ζακύνθου ἐν τῇ τῶν Ἑλλήνων γλώσσῃ (α).
Λέγει καὶ τηρεῖ τὸν λόγον, καὶ ὡς λόρδος καὶ ὡς ἥρως,
Καὶ τὸν θάνατον ἁρπάζει, ὅτε πρέπει πρὸ τοῦ γήρως,
Τί δὲ θάνατος τῷ ὄντι
Δι᾽ ἐκεῖνον, ἢ ἓν δρᾶμα, ποίησίς τις, παίγνιόν τι;

—

Διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅμως καὶ ὡς ποίησις ἐπίσης,
Ἔστι τι φρικτὸν, ὡς πᾶσαι αἱ τοῦ Βύρωνος ποιήσεις.
Ἦν ἡ ἐκλογὴ τοιαύτη καὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου,
Ὥστ᾽ οὐδεὶς ἐτραγῳδήθη οὕτω θάνατος ἀνθρώπου.
Δόξα εἰς τὸ ὄνομά του! εἴτε θαῦμα εἴτε τέρας,
Ἀλλ᾽ ἦν φίλος τῆς Ἑλλάδος τῆς μητρὸς τῆς ἡμετέρας.
Ἡ Ἑλλὰς αὐτὸν θρηνήσει,
Καὶ φιλέλληνας τοιούτους εὐγνωμόνως ἀνυμνήσει,

—

Τούτου σὺ τὰς ἀθανάτους ἀνελύσσουσα σελίδας,
Εἰς σελίδας μεταποίει ἀθανάτους Ἑλληνίδας.
Μουσῶν θρέμμα καὶ χαρίτων, ἥτις ἐκ νεότητός σου,
Προὐπέδειξας ἀνδρείαν τὴν ὁρμὴν τοῦ πνεύματός σου (β).

α.) Ἡ εἰς τὸ ἄριστον ὑπὸ τῆς μακαρίτιδος ὑπ᾽ ὄψιν μου φιλοτεχνηθεῖσα μετάφρασις τοῦ Γκιαοὺρ, ἑνὸς τῶν μάλιστα διαφερόντων τοῖς Ἕλλησιν ἀριστουργημάτων τῆς Βυρωνείου ποιήσεως, ἐξεδόθη μετὰ τὸν ἄωρον αὐτῆς θάνατον Ἀθήνησι τῷ 1857.

α΄.) Ἴδε τὴν εἰς τὸν θάνατον τοῦ λόρδου Βύρωνος θαυμασίαν ᾠδὴν τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ. (Διονυσίου Σολωμοῦ τὰ εὑρισκόμενα ἐν Κερκύρᾳ 1849 Σελ. 43.)

β΄.) Δεκαεπταετὴς ἔτι ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ῥαλλοῦ» Μίλλιντζεν, ἐξέδωκε μεταφράσασα ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ἀξιόλογον ἠθικὸν πονημάτιον, ἐπιγραφόμενον (Κληροδοσία πατρὸς πρὸς τὰς θυγατέρας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Γρηγορίου, ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1846.)

Καὶ νῦν δὲ ἀφ' ὅτου μήτηρ κ' οἰκοδέσποινα κατέστης
Διαπρέπεις καὶ ἐν λόγοις καὶ ἐν ἔργοις θεαρέστοις (α)
Ὥστε ἤδη που τὸν ζῆλον
Ἐὰν μήπω καὶ τὸν φθόνον ἐξυπνεῖς τῶν ὁμοφύλων.

—

Χαῖρε ἕξεις ἐν ἡμέρᾳ εὐλογίας τὸν μισθόν σου,
Ἀλλ' ἀνδρίζου, ἀγωνίζου τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν σου.
Κόσμει διὰ τῶν σοφῶν σου ἀνοσιεργῶν δακτύλων
Τῇ πατρίδι ἡμῶν πέπλον καλλιδάκτυλον, ποικίλον,
Ἡ σμικρὰ δὲ νῆσος αὕτη, ὅπου σ' ἔῤῥιψεν ἡ μοῖρα,
Κατὰ Βύρων, ἃς ἐκρήξῃ διὰ σοῦ πυρὸς κρατῆρα
Καί τις ἴσως τὴν λαμπάδα
Ἐξ αὐτοῦ ποτὲ ἀνάψας δαδουχήσει τὴν Ἑλλάδα.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Ο ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑ.

(Ἐκ τῆς Ἀγγλ. ἐφημ. ὁ Χρόνος 14 Ἰανουαρ. 1863.)

—ooo—

Κάτοικός τις ἐν Ῥώμῃ γράφει τὰ ἑξῆς περὶ τῶν οἰκιακῶν ἐθίμων τοῦ Πάπα·

« Ἡ Αὐτοῦ Ἁγιότης ἐξεγείρεται τῆς κλίνης περὶ τὴν 6 ὥραν.

Τὴν 7 τελεῖ τὴν Λειτουργίαν ἔν τινι παρακειμένῳ τῷ κοιτῶνι αὐτοῦ δωματίῳ. Πάντες σχεδὸν οἱ Καρδινάλιοι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι Ἐπίσκοποι φυλάττουσι τὸ ἔθος τοῦτο. Ὅταν Κληρικός τις ἐν Ῥώμῃ ἐνοικιάζῃ παρεσκευασμένα δωμάτια, φέρει μεθ' ἑαυτοῦ μικρὸν εὐκόμιστον θυσιαστήριον, καὶ τελεῖ τὴν Λειτουργίαν κατ' οἶκον· πολλάκις δὲ συμβαίνει, ὅταν ξένος τις ἐνοικιάζῃ δωμάτια, πρότερον ὑπὸ Κληρικοῦ κατοικούμενα, νὰ εὑρίσκῃ λείψανά τινα τῶν θυσιαστηρίων τούτων. Ὁ Πάπας ὑπηρετεῖται ὑπὸ ἑνὸς θαλαμηπόλου καὶ ἑνὸς Κληρικοῦ, Πρεσβυτέρου ἢ Διακόνου. Ὑπάρχουσι δὲ ἐν τῷ Οὐατικανῷ δέκα περίπου μυστικοὶ θαλαμηπόλοι, ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πάπα ἕκαστος κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ· προεξάρχουσι δὲ αὐτῶν οἱ Ἐπίσκοποι Στέλλα, Δε-Μερόδης, Ταλβότης, καὶ Ῥίκης, οἵτινες πάντοτε εὑρίσκονται παρὰ τῷ Πάπᾳ. Οὗτοι συντροφεύουσιν αὐτόν, τέρπουσιν αὐτὸν καὶ γέλωτα παρέχουσιν, ὅπερ οὐδόλως ἐστὶ δύσκολον· διότι ὁ Πίος Θ' ἐν τῷ ἰδιωτικῷ αὐτοῦ βίῳ φαιδρός ἐστι καὶ εὔθυμος.

Τὴν 8 ἡ Α. Ἁγ. λαμβάνει τὸν *καφφὲ* καὶ ἄλλα τινὰ ποτὰ πρὸς ἀνάψυξιν. Ὁ δὲ Ἐπίσκοπος Στέλλας μόνος παρὼν ἐν τῷ προγεύματι ἐκείνῳ, ἀνοίγει τὰς κομισθείσας ἐπιστολάς, καὶ ἀναγινώσκει αὐτὰς πρὸς τὸν Πάπαν.

Τὴν 9, μετὰ τὸ τέλος τοῦ προγεύματος καὶ τὴν τῶν ἐπιστολῶν ἀνάγνωσιν, ὁ Καρδινάλιος Ἀντωνέλλης παρίσταται τῷ Πάππᾳ ἐκ τοῦ ὑπερῴου κατερχόμενος. Οὗτος πάντοτε πρᾷος καὶ ἱλαρὸς, προσφωνεῖ τῷ Πάπα—Ἅγιε Πάτερ—Ὄλβιε Πάτερ,—ἐγκωμιάζει τὴν εὐφυΐαν καὶ τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ γνώσεις κ. τ. λ. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον πάντοτε λαλεῖ πρὸς ΠΙΟΝ Θ' ὁ Καρδινάλιος Ἀντωνέλλης, συμβουλεύεται αὐτῷ περὶ πασῶν τῶν ὑποθέσεων, καὶ εἶναι ὁ ταπεινότατος αὐτοῦ θεράπων. Ἡ πολιτικὴ αὕτη συνέντευξις καὶ ἐργασία τοῦ εὐρυκρείονος Ποντίφικος μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ αὐτοῦ διαρκεῖ μίαν καὶ ἡμίσειαν, ἢ δύο ὥρας.

Περὶ τὴν 10 καὶ ἡμίσειαν, ἢ τὴν 11, ἄρχεται ἡ ἀκρόασις. Ὁ Πάπας λευχειμονῶν κάθηται ἐπὶ μεγάλου θρονίου, τράπεζα δὲ πρόκειται αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν ἀποτείνει λέξεις τινὰς πρὸς ἕκαστον τῶν παρόντων κατὰ τὴν μητρικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν,— Γαλλιστί, Ἰταλιστί, ἢ Ἱσπανιστί. Ἐὰν ὅμως πρέπει νὰ λαλήσῃ Ἀγγλιστὶ ἢ Γερμανιστί, ἀνάγκη διερμηνέως. Ἐνίοτε, τῆς ἀκροάσεως διαρκούσης, ὑπογράφει αἰτήσεις χαρίτων αἵτινες ἐγένοντο πρὸς αὐτὸν ἐγγράφως. Εὐχαρίστως δὲ ὑπογράφει τὰς αἰτήσεις ταύτας, σημειῶν ὑπ' αὐτὰς τάς δε τὰς λέξεις « Fiat Pio Nono ».

Τὴν 2 μ. μ. ὁ Πάπας γεύεται· ἀπὸ δὲ τῆς 3 μέχρι τῆς 4 ἀναπαύεται, ὡς πάντες ἐν Ῥώμῃ ποιοῦσιν. Οἱουδήποτε Καρδιναλίου τὴν οἰκίαν κρούσῃ τις κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, θέλει ἀκούσει τὴν στερεότυπον ταύτην ἀπάντησιν « Ἡ Α. Ἐξοχότης ἀναπαύεται ». Ὁ Πάπας οὐδὲν πλέον ἢ ἔλαττον τῶν ἄλλων πράττει.

Τὴν 5 ἡ Α. Ἁγ. ἐξέρχεται ἐφ' ἁμάξης, ὑπὸ σωματοφυλάκων, θαλαμηπόλων καὶ ἐπισκόπων συνοδευομένη.

Τὴν 7 ὁ Πάπας δειπνᾷ, καὶ μετὰ τοῦτο κυβεύει ἐν τῷ σφαιριστηρίῳ.

Τὴν 10 ὅλα τὰ φῶτα σβέννυνται ἐν τῷ Οὐατικανῷ.»

ΜΥΣ ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΟΙ. Τὸ παρελθὸν ἔτος ἐπισκευαζομένης καὶ ἐπεκτεινομένης τῆς κεντρικῆς τῶν Παρισίων ἀγορᾶς, ἥτις κατήντησε νὰ ἔχῃ ἔκτασιν πόλεως, μυριάδες ποντικῶν ἐξώρμησαν ἀπὸ τῶν ὑπογείων συρίγγων τοῦ κρεουργείου τῶν Ἀθώων (des Innocens) καὶ ἐπλημμύρησαν εἰς ὅλην τὴν συνοικίαν, ἐν ᾧ καταῤῥιφθεῖσα ἡ ἐν τῇ ἀγορᾷ κρήνη τοῦ παλαιοῦ γάλλου ἀρχιτέκτονος Ἰωάννου Goujon μετετίθετο ὀλίγα βήματα ἀπωτέρω, καὶ ἀνηγείρετο ἐκεῖ ἐντὸς λαμπροῦ κηπαρίου.

Διασπαρέντες οὕτω εἰς διαφόρους οἰκίας καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα ἄσυλα, διεφθάρησαν μετ' οὐ πολὺ οἱ μὲν διὰ παγίδων οἱ δὲ διὰ δηλητηρίου, πολλοὶ δὲ καὶ

α') Ἡ πρὸ ἐνιαυτοῦ σύστασις καὶ ἐπίδοσις τῆς ἐν Χάλκῃ φιλοπτώχου ἀδελφότητος τῶν Κυριῶν, κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται εἰς τὸν ἀκάματον καὶ ἀκραιφνῶς χριστιανικὸν ζῆλον τῆς μουσοτραφοῦς φίλης μου, μέλους τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, καὶ γραμματέως τῆς ἀδελφότητος. (Βλέπε τὰ ὑπ' αὐτῆς συνταχθέντα καὶ τύποις ἐκδοθέντα πρακτικὰ τῆς πρώτης γενικῆς συνελεύσεως τῶν μελῶν τῆς ἀδελφότητος ταύτης ἐν Κωνσταντινουπόλει 1862.)

ὑπὸ λιμοῦ. Ἀλλ' ἔμενον ὀλίγοι καὶ οἱ ὀλίγοι ἤρκουν πρὸς νέαν πολλαπλασίασιν τοῦ γένους, διότι γνωστὴ εἶναι ἡ γονιμότης τῶν ζώων τούτων. Ἐπληθύνθησαν λοιπὸν πάλιν οἱ ποντικοί, καὶ ἀνευρόντες τὰς βαθυτέρας ὑπογείους σύριγγας τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς, ἧς τὸν τόπον κατέχει νῦν τὸ κηπάριον, ἔφθασαν εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀγορὰν καὶ ὑποσκάψαντες ὑπόνομον ἔφθασαν εἰς τὰς ὑπογείους ἀποθήκας τῆς νέας ἀγορᾶς.

Κατεπτοήθησαν οἱ ἀγορανόμοι ἰδόντες τὴν εἰσβολὴν τῆς ἀπειραρίθμου αὐτῆς ὑπογείου στρατιᾶς καὶ ἐκήρυξαν πόλεμον κατ' αὐτῶν· ἀλλὰ οἱ διάφοροι τρόποι οὓς μετεχειρίσθησαν πρὸς καταστροφὴν τῶν καταστρεπτικῶν ζώων ἔμειναν ἀνωφελεῖς, ἐνίοτε δὲ ἐγένοντο καὶ βλάβης πρόξενοι· διότι τεμάχια ἄρτου δηλητηριασθέντα, ἀναμιχθέντα κατὰ λάθος πρὸς τὰ ἀπερριμμένα τῶν λαχάνων καὶ ὀσπρίων, ἐδόθησαν εἰς τὰ ζῶα. Ὅθεν ἐπενοήθη ὁ ἑξῆς περίεργος καταστροφῆς τρόπος· τεμάχια ἄρτου ἠλειμμένα διὰ μέλιτος ἀναμεμιγμένου πρὸς μεθυστικὴν ὕλην, διετάχθησαν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν κιγκλίδων, τὰς ὁποίας δὲν δύνανται νὰ ὑπερβῶσιν οἱ ποντικοί· καὶ ὅτε ὑπὸ τῆς ὀσμῆς δελεαζόμενοι συντρέχουσι καὶ ὀσφραίνονται, μεθύσκονται καὶ δὲν δύνανται πλέον εἰμὴ δυσχερέστατα νὰ διαφύγωσι τοὺς θανατηφόρους ὀδόντας μικρῶν σκύλλων, ὁρμώντων ἐπ' αὐτοὺς μετὰ ζήλου, καὶ διαφθειρόντων τοὺς ποντικοὺς καθ' ἑκατοστυίας ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1, 1863.

—ooo—

Μετὰ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν ἐκλογῶν, ἡ Συνέλευσις ἐπεδόθη εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ κανονισμοῦ αὐτῆς· δύο δὲ ζητήματα ἐγένοντο πρὸ πάντων ἐνδόσιμον ἐπιστημονικωτέρας καὶ θερμοτέρας πάλης· τὸ περὶ προέδρου τῆς Συνελεύσεως καὶ τὸ περὶ ψηφοφορίας.

Αἱ περὶ προέδρου γνῶμαι ἦσαν κυρίως τρεῖς· οἱ μὲν ἠξίουν ἕνα καὶ διαρκῆ, οἱ δὲ πολλούς, καὶ ἄλλοι ἕνα καὶ πρόσκαιρον. Οἱ συνηγορήσαντες ὑπὲρ ἑκάστης τῶν γνωμῶν τούτων ὑπεστήριξαν αὐτὰς διὰ λόγων οὐχὶ πάντοτε ἀνισχύρων. Ἐπὶ τέλους δὲ ὑπερίσχυσεν ἡ τελευταία. καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ἐκλέγωνται κατὰ μῆνα εἷς πρόεδρος, τέσσαρες ἀντιπρόεδροι καὶ τέσσαρες γραμματεῖς.

Μετὰ ταῦτα ἐπῆλθε τὸ ἄλλο ζήτημα, τὸ τῆς ψηφοφορίας· καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰ πράγματα ἐγένετο δεκτὴ ἡ φανερά, ὡς πρὸς δὲ τὰ πρόσωπα, ἡ συντάξασα τὸν κανονισμὸν ἐπιτροπὴ προέτεινε τὴν μυστικήν. Ἀλλ' ἡ Συνέλευσις ἐδιχάσθη εἰς δύο μεγάλα καὶ ἰσοδύναμα στρατόπεδα· τὸ μὲν ὑπεστήριζε τὴν φανεράν, κυριώτατον λόγον προτεῖνον τὴν δι' αὐτῆς μόρφωσιν ἑδραίων καὶ ἀνυποκρίτων χαρακτήρων, τὸ δὲ τὴν μυστικήν, φοβούμενον ἰδίως πίεσιν παρὰ τῶν ἰσχυροτέρων. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι οἱ πρῶτοι, τυραννικὴν ἐκάλεσαν τὴν μυστικὴν ψηφοφορίαν καὶ χάριν τυραννίας γενομένην δεκτὴν ἐπὶ βασιλέως Ὄθωνος, ἐνῷ τὰ πρακτικὰ τῶν βουλευτικῶν σωμάτων μαρτυροῦσιν, ὅτι ἡ μὲν ἐξουσία ἐπέμενε ζητοῦσα τὴν φανεράν, οἱ δὲ ἀντίπαλοι αὐτῆς, οἱ φιλελεύθεροι, ἐμάχοντο ὑπὲρ τῆς μυστικῆς. Μετὰ διεξοδικὰς ἀγορεύσεις ἐκρίθη τέλος πάντων ἡ μάχη ὑπὲρ τῶν τεταγμένων ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς μυστικῆς ψηφοφορίας, ἀλλὰ δι' ὀλίγων πλειόνων ψήφων.

Κατὰ τὰ δύο ταῦτα ζητήματα ἐφάνη ὅτι ἡ Συνέλευσις διαιρεῖται εἰς δύο σχεδὸν ἰσάριθμα, ὡς εἴπομεν, στρατόπεδα· ἀλλὰ θὰ ἐγκαρτερήσωσι μέχρι τέλους οἱ εἰς αὐτὰ ταχθέντες; θὰ πειθαρχήσωσιν; Ἂς εὐχηθῶμεν μὴ ῥηθῇ ποτε καὶ διὰ τὴν Συνέλευσιν ὅ,τι εἶπεν ὁ Ἐπαμεινώνδας ἰδὼν μέγα καὶ ὡραῖον στρατόπεδον ἄνευ στρατηγοῦ· «ἡλίκον θηρίον καὶ κεφαλὴν οὐκ ἔχει!»

* * *

Πρόεδρον αὐτῆς ἐξελέξατο ἡ Συνέλευσις ἕνα τῶν πληρεξουσίων τοῦ Μεσολογγίου, τὸν Κ. Βάλβην, δὶς ὑπάρξαντα ὑπουργὸν ἐπὶ Ὄθωνος, ἀντιπροέδρους δὲ τοὺς ΚΚ. Μωραϊτίνην, πρόεδρον τοῦ Ἀρείου Πάγου, Λόντον, ὑπουργὸν ἐπὶ βασιλείας, Διομ. Κυριακοῦ, καθηγητὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ Κεχαγιᾶν, ἕνα τῶν ὑποδιευθυντῶν τῆς Τραπέζης· καὶ γραμματεῖς τοὺς ΚΚ. Μακρῆν, Ζῶτον, Βρατσάνον καὶ Κανακάρην. Πρὸς δὲ τὸν προσωρινὸν πρόεδρον, τὸν Κ.Δ. Κριεζῆν, ἔντιμον καὶ ἀρχαῖον ἀγωνιστήν, ἀξιοπρεπῶς διευθύναντα τὴν Συνέλευσιν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας, διηρμήνευσεν εὐχαριστίας.

* * *

Ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις κατέθετο ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως τὴν ἐξουσίαν ὑποβαλοῦσα ἐκθέσεις τῶν πρακτικῶν αὐτῆς· ἀπεφασίσθη δὲ αὐτὴ μὲν νὰ ἐξακολουθήσῃ διοικοῦσα, ἡ δὲ Συνέλευσις νὰ συζητήσῃ καὶ ψηφίσῃ τὸ εἶδος τῆς νέας κυβερνήσεως.

* * *

Ἡ Συνέλευσις καθῄρεσε τὴν βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος, τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς Ἀμαλίας καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου δικαιώματα τῆς δυναστείας αὐτῶν.

* * *

Γενομένης τῆς διαλογῆς τῶν ὑπὲρ ἡγεμόνος ψήφων, ἀπεδείχθη βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ὁ ἡγεμονόπαις Ἀλφρέδος τῆς Ἀγγλίας διὰ ψήφων 230,016· ἐδόθησαν δὲ ψῆφοι καὶ εἴς τινας ἄλλους. Ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ψηφοφορησάντων ἦσαν 242,202.

Ἀναγορευθέντος λοιπὸν τοῦ Ἀλφρέδου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως, ἐψάλη ἐν τῷ

καθεδρικῷ ναῷ δοξολογία, ἐγένετο φωτοχυσία καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐπηκολούθησαν ἐνδείξεις ἀγαλλιάσεως, δικαίας μὲν ἀλλὰ ματαίας.

* * *

Εἰς τὸν πρόεδρον αὐτῆς ἐχορήγησεν ἡ Συνέλευσις χιλίας δραχμὰς κατὰ μῆνα· ἀλλ' ὁ τοῦ μηνὸς τούτου Κ. Βάλβης δὲν ἐδέχθη αὐτάς, πλὴν 150 μόνον.

* * *

Ἐν Πολωνίᾳ ἐξεῤῥάγη ἐπανάστασις ἕνεκα, ὡς φαίνεται, στρατολογίας, διότι αὕτη δὲν ἐγένετο, ὡς πάντοτε καὶ ὡς δέον, κατὰ κλῆρον, ἀλλὰ κατ' ἐκλογὴν τῆς Ἀρχῆς· λέγεται ὅμως δὲν εἶναι πολλὰ σπουδαία.

* * *

Ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις διεκοίνωσε πρὸς τὴν ἡμετέραν ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῆς Saxe-Cobourg-Gotha Ἐρνέστος δέχεται τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ἐὰν ἐκλεχθῇ, καὶ ὅτι ἄτεκνος ὤν, θέλει φέρει διάδοχον ἕνα αὐτοῦ ἀνεψιὸν δεκαεπταετῆ, ἔγγονον ἐκ θυγατρὸς τοῦ πρώην βασιλέως τῆς Γαλλίας Λοδοβίκου-Φιλίππου, πρόθυμον νὰ δεχθῇ τὸ ἀνατολικὸν δόγμα. Ἡ εἴδησις αὕτη μόλις διαδοθεῖσα κατέστησεν ἱλαρωτέραν τὴν ὄψιν τῆς πόλεως, ἥτις μετὰ τὴν ἐπίσημον εἴδησιν ὅτι δὲν ἔρχεται ὁ Ἀλφρέδος ἦτο ζοφερωτάτη. Συνέτεινε δὲ ἔτι μᾶλλον καὶ τὸ λεγόμενον ὅτι ὁ Ἐρνέστος εἶναι ἐκ τῶν συνετωτέρων, ἐμπειροτέρων καὶ φιλελευθερωτέρων ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας.

* * *

Ἀποθανόντος τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Σαΐτ-πασα, διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰσμαὴλ-πασας υἱὸς τοῦ γνωστοῦ Ἰβραὴμ-πασα, ἀνήρ, ὡς λέγεται, συνετός, φίλος τῆς προόδου καὶ ἐχθρὸς τῶν καταχρήσεων. Ἀξιοσημείωτος δὲ εἶναι ἡ ἀπάντησις ἣν ἔδωκε τοῖς προξένοις. « Γινώσκων, εἶπε, τὸ μέγα ἔργον τὸ ὁποῖον ἀνέθετο εἰς ἐμὲ ὁ Θεὸς καλέσας με εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Αἰγύπτου, ἔχω ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν ν' ἀφιερώσω εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ τόπου πάσας μου τὰς δυνάμεις.

» Βάσις τῶν καλῶν διοικήσεων εἶναι ἡ τάξις καὶ ἡ οἰκονομία· διὸ κἀγὼ θέλω καταδιώξει διὰ παντὸς τρόπου τὴν τάξιν ταύτην καὶ τὴν οἰκονομίαν· καὶ ὅπως δώσω παράδειγμα ἅμα δὲ καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἀκραδάντου θελήσεώς μου, δὲν θέλω ἀκολουθήσει τὸ πρὸ ἐμοῦ σύστημα, ἀλλὰ θέλω ὁρίσει τὴν ἀνακτορικήν μου χορηγίαν χωρὶς ποτε νὰ ὑπερβῶ αὐτήν. Θέλω δε ἀφιερώσει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας πάντας τοὺς πόρους τοῦ τόπου, καὶ θέλω καταργήσει τὸ ὀλεθριώτατον σύστημα τῶν ἀγγαρειῶν, σύστημα τὸ ὁποῖον κατέστειλε πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεων τοῦ τόπου. Ἐκ τούτων θέλει βεβαίως ὠφεληθῇ ἡ ἐμπορία, καὶ εὐκολίαι θέλουσι χορηγηθῇ εἰς πάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις.

» Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν παιδεία εἶναι βάσις πάσης προόδου, ἡ δὲ αὐστηρὰ τῆς δικαιοσύνης ἀπονομὴ θεμέλιον πάσης ἀσφαλείας, θέλω καταβάλει καὶ περὶ αὐτὰς πᾶσαν μέριμναν. Τάξις περὶ τὰ οἰκονομικὰ καὶ δικαιοσύνη θέλουσιν εὐκολύνει καὶ ἐξασφαλίσει τὰς μεθ' ἡμῶν σχέσεις τῶν Εὐρωπαίων. »

Τοιοῦτοι λόγοι ἐξερχόμενοι ἀπὸ στόματος Μουσουλμάνου εἶναι σημαντικώτατοι.

* * *

Ἡ Γαλλικὴ ἐφημερὶς *Πατρὶς* κοινοποιεῖ τὰ ἑξῆς· « Ὁ Κ. Ῥώκ, ἐπιτετραμμένος ἐν Τουρίνῳ τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἠρώτησε τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Ἰταλίας, ἐὰν ἡ Ἰταλικὴ κυβέρνησις συγκατατίθεται νὰ ἀναδειχθῇ ὑποψήφιος εἰς τὸν Ἑλληνικὸν θρόνον εἷς τῶν ἡγεμονοπαίδων τῆς Σαβαυδίας. Ὁ δὲ Κ. Πασολίνης, συζητήσας ἐπὶ μακρὸν τὸ πρᾶγμα μετὰ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ ἀπεκρίθη, ὅτι εἰ καὶ τιμᾷ τὴν δυναστείαν τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ ἡ πρότασις αὕτη, τὸ ὑπουργεῖον ὅμως ἀναγκάζεται νὰ ἀποῤῥίψῃ αὐτήν, διότι ἄλλως ἐνδέχεται νὰ διαταραχθῶσιν αἱ μετὰ τῶν συμμάχων τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως σχέσεις. « Ἡ ὁριστικὴ αὕτη ἀπόκρισις διεκοινώθη πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν μεγάλων δυνάμεων, καὶ πρὸς τοὺς εἰς τὰ ξένα πρέσβεις τῆς Ἰταλίας. »

Ἀλλ' ἡ ἐφημερὶς Débats, τῆς 17 (29) Ἰανουαρίου περιέχει τὰ ἐναντία ἐξ ἀνταποκρίσεως τῆς Φραγκοφόρτης· « Ἡ *Εὐρώπη*, λέγει, ἀναγγέλλει ὡς ἐξ ἐπισήμου πηγῆς, ὅτι ὁ κόμης Πασολίνης ἐδήλωσε πρὸς τὸν Κ. Φ. Ῥὼκ ἐπιτετραμμένον τὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἐὰν δὲν ἐναντιῶνται αἱ προστάτιδες τῆς Ἑλλάδος δυνάμεις δέχεται διὰ τὸν δοῦκα τῆς Ἀόστης τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ κόμης Μαμιάνης ἐκοινοποίησε ταῦτα καὶ πρὸς τὴν προσωρινὴν τῆς Ἑλλάδος κυβέρνησιν.

* * *

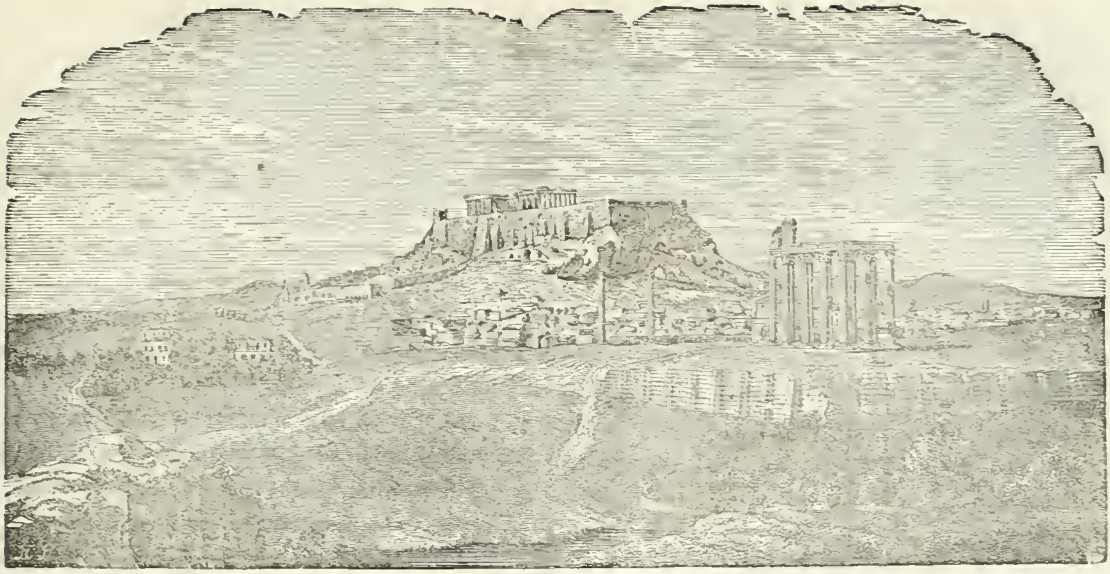
Αἱ διὰ τῶν τελευταίων ἐφημερίδων διδόμεναι εἰδήσεις περὶ τοῦ δουκὸς Ἐρνέστου εἶναι ἀντιφατικαί· ἀλλ' ἐξ ἰδιαιτέρων ἐπιστολῶν μανθάνομεν ὅτι ὁ ἡγεμὼν οὗτος δέχεται τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ἑνὶ μόνῳ ὅρῳ, νὰ τηρήσῃ καὶ τὸν ἐν Γερμανίᾳ.

* * *

Μετὰ πολλὰς καὶ θερμὰς συζητήσεις, ἡ Συνέλευσις ἀπεφάσισε ταῦτα· α'. ἡ μέχρι βασιλέως Κυβέρνησις νὰ ἦναι τριμελής· β'. νὰ προεδρεύῃ ἕκαστον μέλος ἐπὶ δεκαημερίαν κατὰ κλῆρον· γ'. νὰ διορίζῃ αὐτὴ τοὺς ὑπουργούς.

* * *

Τελευταῖον τηλεγράφημα ἀναγγέλλει ὅτι ὁ Ἐρνέστος δὲν δέχεται τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1863. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 310.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΕΤΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Λευκαδίου.

(Τέλος. Ἴδε Φυλλ. 309.)

(Τέλος. Ἴδε Φυλλ. 309.)

ΚΕΦΑΛ. Δ'.

ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ.

Σπουδαῖος βίος αὐτοῦ.

Ἰδιωτεύων ὁ Δημήτριος μετήρχετο ὡς πρότερον τὴν ἐπιστήμην του, εὐεργετῶν πάντας, ἵνα τοὺς πάντας κερδήσῃ. Ἀλλὰ τὸ κυριεῦον αὐτοῦ πάθος ἦν, ὡς εἴρηται, ὁ πρὸς τὰς Μούσας Ἔρως, καὶ τοσοῦτον ἠρέσκετο εἰς τὸν φιλοσοφικὸν βίον, ὥστε πάντοτε καὶ ἐν περιπάτῳ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ βιβλίον. Ἡ συνηθεστέρα δὲ ὁδὸς αὐτοῦ ἦν στενωπός τις σκιερὰ καὶ σχεδὸν ἀσύχναστος, περὶ δέκα λεπτὰ τῆς πόλεως ἀφεστηκυῖα, παρὰ τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ, ἥτις διὰ τὸ ἡσυχαστικὸν τῆς θέσεώς της ἐκρίνετο καταλληλοτάτη εἰς τὸν σκοπόν του. Ἐκεῖ αὐτὸς περιπατῶν μόνος ἐφιλοσόφει, καὶ ἐκ τούτου καὶ ἡ ὁδὸς αὕτη ἔτι καὶ νῦν καλεῖται ὑπὸ πάντων Strada Filosofica (Ὁδὸς Φιλοσοφική).

Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον αὐτοῦ.

Πολλὰ ὡσαύτως ἠρέσκετο καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἀρχαιολογίας, ὥστε καὶ Μουσεῖον συνεστήσατο Ἀρχαιολογικόν, ὅπερ ἔτι καὶ νῦν θεωρεῖται τὸ ἐξοχώτερον ἐν Λευκάδι. Τοῦτο δύναται νὰ διαιρεθῇ ὡς ἐκ τῆς ὕλης του εἰς τέσσαρα Τμήματα, τὸ Νομισματικόν, τὸ Σφραγιδογλυφικόν, τὸ Πλαστικὸν καὶ τὸ Ἐπιγραφικόν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον Τμῆμα περιλαμβάνει περὶ τὰ δισχίλια νομίσματα, τὸ δὲ δεύτερον περὶ τοὺς 50 ἀξιολόγους δακτυλιολίθους, ἐν οἷς διακρίνονται πολλοὶ Κάνθαροι, τὸ δὲ τρίτον ἐξ εἰδωλίων μάλιστα Αἰγυπτιακῶν, καὶ τὸ τελευταῖον ἐκ πολλῶν ἐπιγραφῶν Λευκαδίων, ὧν μέρος ἐξέδωκα εἰς τὸν *Φοίνικα* τῆς Κερκύρας (1).

Συγγράμματα αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν ἀρχικῶν αἰτιῶν, αἵτινες ἐκίνησαν τὸν Δημήτριον ν' ἀποσυρθῇ τοῦ πολιτικοῦ σταδίου ἦν, ὡς ὁ ἴδιος λέγει εἰς τὰ συγγράμματά του (2), καὶ ἡ ὑψηλοτέρα ἀνατροφή, τὴν ὁποίαν ἐχρεωστοῦσε νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἐν ἀκμῇ ἤδη ὄντα υἱόν του Πέτρον. Καὶ τῷ ὄντι μεταβὰς μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τούτῳ εἰς Ἰταλίαν,

(1) Φυλλ. ΙΒ'. ΙΓ'. τοῦ ἔτους 1854.

(2) Ἐν Ἀφιερωμ. Ἐπιστολ.

ἐγένετο ἐκεῖ μέλος διαφόρων Ἐπιστημονικῶν Ἀκαδημιῶν (1), καὶ ἐξέδωκέ τινα τῶν ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων του (2).

Τὰ συγγράμματά του, ὧν τὰ πλεῖστά εἰσι βραχεῖαι διατριβαὶ, δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς Ἐκδεδομένα, εἰς Ἀνέκδοτα καὶ εἰς Μνημονευόμενα.

Α΄. *Ἐκδεδομένα.*

Τὰ Ἐκδεδομένα αὐτοῦ Συγγράμματα εἰσὶ τὰ ἑπόμενα ἕξ·

1. Saggio Storico sulle prime età dell' Isola di Leucadia: Firenze 1814.
2. Seguito delle Medaglie Leucadie ec. Padova 1815.
3. Illustrazione d'una Medaglia di Leucade unica sin ora ec. Pavia 1821.
4. Illustrazione d'una Medaglia d'Itaca ec. Corcira 1823.
5. Saggio Storico sull' età di Leucadia sotto il dominio de' Romani ec. Venezia 1824.
6. Cenni intorno la versione d'un' Iscrizione segnata sopra un'elmo antico di bronzo. Corcira 1829.

Β΄. *Ἀνέκδοτα.*

Τὰ δὲ ἀνέκδοτα αὐτοῦ Συγγράμματα εἰσὶ τὰ ἑπόμενα ἑπτά.

1. Alcune ragioni tratte dalle Opere di migliori Archeologhi per ginstificare l'interpretazione fatta da Edward Nortley de Montegue su quell' insrcizione col bustrofidon ed inserita nel Saggio Storico sulle prime età dell' Isola di Leucadia ec. tentata dall' autore dello stesso.
2. Elogio Funebre di Sir Thomas Maitland Lord alto Commissionario ec.
3. Breve Elogio Funebre di Federico Con-di Guilford.
4. Foglio responsivo di un Leucadio a quello di un Acarnane dietro i dettagli offertigli sulla rivoluzione suscitata da Greci in quella provinzia.
5. Dettagli per servire il meglio ad una Statistica raccolti da più espersi Scrittori ec.
6. Risposta del Dott. Dem. Petrizzopulo ec. allo scritto che porta il titolo—Inscripsionum Graecarum edidit Aug. Boeckius. Berolini 1828— ec.
7. Αὐτόγραφοι βιογραφικαὶ σημειώσεις.

(1) Συγγραμμ. αὐτοῦ ἐν προμετωπίδι.

(2) Ἐν ἀφιερωμ. ἐπιστολῇ.

Γ΄. *Μνημονευόμενα.*

Ἐν αὐτογράφῳ καταλόγῳ μνημονεύονται καὶ τὰ ἑξῆς συγγράμματα αὐτοῦ, τὸν ἀριθμὸν 14, τὰ ὁποῖα ἀγνοοῦμεν ποῦ κατήντησαν.

1. Saggio Storico sull' età di Leucadia sotto il Dominio de Maomettani ec.
2. Saggio Storico sull' età dell' isola di Leucadia sotto la dominazione di Bonaparte ec. sino all' epoca di tutto l' anno 1825.
3. Descrizione degli avanzi dell' antica Leucadia ec.
4. Conghietture circa il formare un' idea sulle cause de' Tremuoti da cui scuotesi l' isola di Leucadia.
5. Saggio sull' origine e progressi dell' arte medica.
6. Cenni a suoi cittadini per dover preservarsi dal miasma della Tisi pulmonale ec.
7. Illustrazione in una delle medaglie di Crane trà le quattro Città che comprendevasi nell' isola di Cefalonia.
8. Lumi, co' qualli con più ragionevole congettura, si possa dedure i primi popoli stabilitivisi nel suolo Italico.
9. Tentativi per il meglio penetrarvi nel significato de' tipi d'una delle Medaglie di Rodi.
10. Parere su un' antica Caraffa di Vetro.
11. Componimenti poetici i più composti, ec.
12. Varie inscrizioni Latine.
13. Elogio Funebre di Spiridione Giorgio Co. Teotochi.
14. Considerazioni su la maniera di pensare di alcuni moderni Filosofi ec.

Κρίσις ἐπὶ τῶν Συγγραμμάτων αὐτοῦ.

Ἂν θελήσωμεν νὰ κρίνωμεν ὡς Συγγραφέα τὸν Δημήτριον ἐκ τῶν ἐκδεδομένων αὐτοῦ συγγραμμάτων καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1. μεγάλως βέβαια θέλομεν τὸν καταδικάσει. Ἐν αὐτῷ τοὐλάχιστον, ὡς καὶ ἕτεροι πρὸ ἡμῶν παρετήρησαν (1), καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ *Φοίνικι* τῆς Κερκύρας διελάβομεν (2), ὑπάρχουσιν ἀσύγγνωστοι ἀκρισίαι (3) καὶ παμπληθεῖς ψευδογραφίαι (4) καὶ τολμηραὶ πλαστογραφίαι (5), αἵτινες οὐ μόνον καταδικάζουσιν ὡς ἀμαθῆ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀχρεῖον ἀπατεῶνα τὸν συγγραφέα των—χαρακτῆρες οὗτοι, οἵτινες (κατὰ συνείδησιν λαλοῦμεν)

(1) Βοικχ. Corp. Inscrips. Grae. 43. καὶ Φραντζ. Elem. Epigr. Gr. 39.

(2) Φυλλ. Β΄. τοῦ ἔτους 1853.

(3) Ἴδε τὸ Συγγραμ. αὐτοῦ ἐν Cap. I—II—IX. κτλ.

(4) Αὐτοθ. Cap. III—VI—VIII. κτλ.

(5) Αὐτόθι Cap. III. κτλ.

πολλὰ ἀπεῖχον τῆς εὐγενοῦς καὶ ἐντίμου διαγωγῆς τοῦ Δημητρίου. Πῶς ἄρα ἐξηγητέα ἡ ἀντίφασις αὕτη; — Τίς νοῦς ὑπενόησε, καὶ τίς χεὶρ ἔγραψε τὰ τοιαῦτα τερατολογήματα; Οὐχὶ βέβαια τοῦ Δημητρίου. Εἰς τοῦτον μόνον ἠθέλαμεν ἀποδώσει τὴν ἁδρὰν δαπάνην εἰς συλλογὴν τῆς ἀναγκαίας ὕλης ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ βιβλιοθηκῶν, καὶ εἰς ἔκδοσιν αὐτῶν. Τίς οἶδεν, εἰς τὸν καιρὸν αὐτοῦ, ὅτε ἀκόμη ἡ αἰσχροκερδὴς διαγωγὴ τοῦ Φουρμόντου (1) δὲν εἶχεν ἀρκούντως ἐξελεγχθῆ, τίς οἶδε, μή τις ἕτερος Φουρμόντος ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἁπλότητος καὶ γενναιότητος τοῦ ἀνδρὸς, ὑπεσχέθη αὐτῷ τὴν συλλογὴν τῆς τοιαύτης ὕλης, παρενείρων τολμηρὰ ψεύδη, ἵνα ἀναδείξῃ αὐτὴν οἱονεὶ θαυμαστὴν καὶ πολύτιμον εἰς τὰ ἀνύποπτα ὄμματα τοῦ Δημητρίου, ὅστις δὲν εἶχεν ἴσως εἰσέτι ἀποκτήσει τὴν ἀρκοῦσαν περὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ γνῶσιν καὶ τριβήν (2); Τοιαύτην ἡμεῖς γνώμην φέρομεν, στηριζόμενοι εἰς τὸν ἔντιμον χαρακτῆρα τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις τοιοῦτος ὁμολογεῖται παρὰ πάντων, συγχρόνων του καὶ μεταγενεστέρων, ἐγχωρίων καὶ ξένων.

Τελευτὴ αὐτοῦ.

Ὁ Δημήτριος ἐπέζησεν ἵνα γευθῇ τὸ πικρὸν ποτήριον τῆς στυγερᾶς προσβολῆς τοῦ συγγράμματός του τούτου, ὑπὸ τῶν σοφῶν Γερμανῶν Βοικχίου (3), Φραντσίου (4) καὶ ἄλλων, χωρὶς νὰ δυνηθῇ διόλου νὰ δικαιολογηθῇ, διότι ἴσως δὲν εἶχεν ἤδη τὰς ἀπαιτουμένας ἀποδείξεις κατὰ τοῦ ἀπατήσαντος αὐτὸν κερδοσκόπου (5).

Ἐν ἐξαιρέσει δὲ τοῦ συμβάντος τούτου, οὐδὲν ἕτερον διετάραξε τὸν μακρὸν καὶ εἰρηνικὸν αὐτοῦ βίον ὅστις τὸ 69ον ἔτος τῆς ἡλικίας του προσβληθεὶς ὑπὸ ἀποπληξίας (1), ἐτελεύτησε μετά τινας ἡμέρας, τὸ 1833, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Παντοκράτορος, ὅπου καὶ εἰσέτι δείκνυται ἡ ἐπιτύμβιος αὐτοῦ ἐπιγραφὴ, ἔχουσα ὡς ἕπεται.

ΩΔΕ ΚΕΙΤΑΙ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ο ΠΕΤΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΠΕΛΘΩΝ ΤΗι Γ΄. ΦΕΥΡΟΥΑΡΙΟΥ
1833.
ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣ ΤΩι ΜΝΗΜΑΤΙ
ΤΟΥ ΕΝΑΡΕΤΟΥ ΠΟΛΙΤΟΥ

—oo—

ΚΕΦΑΛ. Ε΄.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ.

Χρονολογικὸς Πίναξ.

—

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ εἰρημένα ἐξάγομεν τὸν ἑπόμενον Χρονολογικὸν πίνακα, ὃν συνεπληρώσαμεν καὶ ἔκ τινων ἄλλων ἀνεκδότων σημειωμάτων, ἅτινα δὲν ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ παρενείρωμεν εἰς τὴν σειρὰν τῆς Βιογραφίας.

1685. Γέννησις ἐν Καλαβρύτοις τοῦ Δημητρίου Πετριτσοπούλου, πάππου τοῦ ἡμετέρου.

1716. Μετοίκησις αὐτοῦ ἐκ Καλαβρύτων εἰς Κέρκυραν.

1719. Μετοίκησις αὐτοῦ ἐκ Κερκύρας εἰς Λευκάδα.

1720. Γάμος αὐτοῦ μετὰ τῆς Χρυσούλας, θυγατρὸς τοῦ Εὐαγ. Ἀποστόλου Ψωμᾶ.

1724. Γέννησις Πέτρου-Παύλου, πατρὸς τοῦ ἡμετέρου Δημητρίου.

1742. Ἀποδημία αὐτοῦ εἰς Ἰταλίαν ἐπὶ σπουδαίᾳ ἀγωγῇ.

1743. Τελευτὴ τοῦ Δημητρίου, πάππου τοῦ ἡμετέρου.

1747. Γάμος τοῦ Πέτρου-Παύλου μετὰ τῆς Καλομοίρας, θυγατρὸς τοῦ Εὐγ. Φραγκίσκου Βολίνου.

1764. Γέννησις τοῦ ἡμετέρου *Δημητρίου.*

1782. Ἀποδημία αὐτοῦ εἰς Πατάβιον ἐπὶ σπουδαίᾳ ἀγωγῇ.

1785. Τελευτὴ τοῦ Πέτρου-Παύλου, πατρὸς τοῦ Δημητρίου.

---

(1) Περὶ Φουρμόντου ἰδὲ ὅσα ἐν σημειώσει διελάβαμεν εἰς τὸν Φοίνικα τῆς Κερκύρας ἐν Φυλλ. Β΄. τοῦ ἔτους 1853.

(2) Εἶναι ἄξιον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἔντιμοι καὶ ἀξιόπιστοι συμπολῖταί μας, καὶ μάλιστα ὁ Κύρ. Ἀλέξανδρος Τσαρλαμπᾶς, ὁμολογοῦσιν, ὅτι ὁ Δημήτριος μεταβὰς εἰς Πατάβιον, καὶ διαμείνας ἐκεῖ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς σπουδῆς τοῦ υἱοῦ του, ἐνεχείρισε τὰς περὶ Λευκάδος σημειώσεις του εἴς τινα ἐκεῖ φίλον του Abbate Ciampi, ἵνα τὰς ἐπαυξήσῃ ἢ ἄλλως πως ἐπεξεργασθῇ. Ἰδοὺ ἄρα καὶ ξέναι χεῖρες συνεργασθεῖσαι τῷ Δημητρίῳ.

(3) Corp. Inscrips. Graec. 43.

(4) Elem. Epigr. Gr. 39.

(5) Ἡ ἀνέκδοτος διατριβὴ τοῦ Δημητρίου ὑπ' ἀριθ. 6. φέρει λόγους τινὰς εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ συγγράμματός του, ἀλλὰ τοσοῦτον ἀσθενεῖς, ὥστε οὐδὲ τὸν συγγραφέα αὐτὸν ἔχουσιν ὁλόκληρον ὑπὲρ ἑαυτῶν, καθότι ἐν αὐτογράφῳ τινὶ σημειώσει του, ὑπαρχούσῃ εἰς ἰδιαίτερον χάρτην ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ, λέγει ὅτι δὲν θέλει ἀρκούντως θεωρήσει τοὺς λόγους του ἰσχυροὺς, ἂν δὲν ἐπικυρωθῶσι καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Λευκάδι τότε καθηγητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων Βικεντίου Ναννούτση. Ἀλλὰ δὲν ἠξεύρω κατὰ πόσον ἤθελεν ἰσχύσει ἡ γνώμη τοῦ φιλολόγου τούτου, ὅστις δὲν ἐπηγγέλλετο τὸν ἀρχαιολόγον. Ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ἂν ἦτον, οὐδὲ τότε ἠδύνατο ν' ἀποφανθῇ περὶ οὐσιωδῶν τινων ἀντικειμένων τῆς διατριβῆς ταύτης, ἀφορώντων τὴν ὕπαρξιν συγγραμμάτων προσβαλλομένων ἰσχυρῶς ὑπὸ Βοικχίου, ὡς ἀνυπάρκτων, διότι ταῦτα δὲν εἶχεν εἰς χεῖράς του ὁ Δημήτριος, ἵνα βεβαιώσῃ τὸν Ναννούτσην, ἀλλὰ λέγει ἁπλῶς ὅτι ὑπῆρχον εἴς τινας ἰδιωτικὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἰταλίας. Τὸ ἀνίσχυρον λοιπὸν τῶν λόγων του ὑπῆρξεν ἴσως καὶ ἡ αἰτία τοῦ νὰ μείνῃ ἀνέκδοτος ἡ διατριβή.

(1) Βιβλ. τοῦ Ναοῦ τοῦ Παντοκρ. ἐν τῷ Δημοσ. χαρτοφ.

1787. Γάμος τοῦ Δημητρίου μετὰ τῆς Ἑλένης, θυγατρὸς τοῦ Εὐγ. Μιχαὴλ Δετσόρτση.

1792. Γέννησις τοῦ Πέτρου-Παύλου.

1802. Διορισμὸς τοῦ Δημητρίου, ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Λευκάδι προσωρινῆς Κυβερνήσεως.

1803. Διορισμὸς αὐτοῦ, ὡς Προέδρου τῆς Ἑπτανησίου Βουλῆς.

1804. Διορισμὸς αὐτοῦ, ὡς πρυτάνεως ἐν Κεφαλληνίᾳ.

1806. Διορισμὸς αὐτοῦ, ὡς Ἐφόρου ἐπὶ τῆς παιδείας.

1807. Διορισμὸς αὐτοῦ, ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς Λευκαδίας Διοικήσεως.

1809. Παραίτησις αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ σταδίου.

1810. Πρόσκλησις αὐτοῦ, ὡς ἰδιωτικοῦ συμβούλου παρὰ τῷ ἐν Λευκάδι Τοποτηρητῇ.

1814. Ἔκδοσις τοῦ α΄. Συγγράμματός του

1815. Ἔκδοσις τοῦ δευτέρου

1821. Ἔκδοσις τοῦ τρίτου

1823. Ἔκδοσις τοῦ τετάρτου

1824. Ἔκδοσις τοῦ πέμπτου

1828. Ἐξέλεγξις καὶ καταδίκασις τοῦ α΄. συγγράμματός του ὑπὸ Βοικχίου.

1829. Ἔκδοσις τοῦ ἕκτου.

1831. Γάμος τοῦ Πέτρου υἱοῦ τοῦ Δημητρίου.

1832. Συνετάξατο ὁ Δημήτριος τὴν ὑπ' ἀριθ. 6. ἀνέκδοτον διατριβήν του.

1833. Τελευτὴ αὐτοῦ.

1849. Τελευτὴ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου, τοῦ καὶ ἐσχάτου τῶν Πετριτσοπούλων.

Ι. Ν. ΣΤΑΜΑΤΕΛΟΣ.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΑΡΕΡΓΑ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ * * *

(Τέλος. Ἴδε Φυλλ. 309.)

Γ΄.

Ὁ ἀγαθὸς Ἰωάννης Σκυλίσσης, ὅστις ἤρχισε τὸ φιλολογικὸν στάδιόν του, ἐργαζόμενος, μετὰ τοῦ Γεωργίου, ἂν δὲ ἀπατῶμαι, εἰς τὸν *Ἰωνικὸν Παρατηρητὴν* καὶ ὡς στοιχειοθέτης καὶ ὡς εἷς τῶν συντακτῶν, ἐξέδωκεν ἐν Σμύρνῃ τῷ 1845, φυλλάδιόν τι νευρῶδες ἐπιγραφόμενον ὁ *Ἄνθρωπος τῆς Σμύρνης*, ἐξ οὗ μανθάνομέν τινα περὶ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Γεωργίου, καὶ τῆς αἰτίας τοῦ ὀλέθρου του.

Παραθέτω τὴν ἑξῆς περικοπὴν ἐκ τοῦ φυλλαδίου.

« Παρουσιάζεται ὁ Γεώργιος *** νέος δεκαεννεατὴς, μὲ πνεῦμα πολὺ, μὲ παιδείαν ἱκανὴν, ἀλλ' ὄχι βέβαια καὶ μὲ μέθοδον διδακτικὴν οὐδὲ μὲ σοβαρότητα Σχολάρχου. *Ἐκεῖνος ἦτο ποιητὴς*, δὲν ἦτο διδάσκαλος.

« Μετὰ τριῶν μηνῶν σχολαρχείαν ὁ Γεώργιος κατήντησεν ἰδιωτεύων δυσανασχέτως εἰς κάθυγρον μαγαζίον τοῦ μικροῦ Βεζὺρ-Χανίου. Ἔδιδεν ἀρθρίδιά τινα εἰς τὸν *Ἰωνικὸν Παρατηρητὴν*, ἀρθρίδια πλήρη οἴστρου καὶ ἀπελπισίας ἠθικῆς.

« Ὁ Γεώργιος αὐτοχειρίσθη! Εὑρέθη τὸ πτῶμά του δερόμενον ἀπὸ τὰ κύματα εἰς τὰς πετρώδεις ἀκτὰς τοῦ Καρατασίου, μίαν ψυχρὰν πρωΐαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου· εὑρέθη καὶ ἓν γραμμάτιον εἰς τὸ γραφεῖόν του.

« Αὐτοχειρισθεὶς, ἔπραξε φρικτὴν ἀδικίαν καὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς φίλους του καὶ *εἰς τὴν σύγχρονον φιλολογίαν μας.*»

Παρακατιὼν δὲ ἀποδίδει εἰς τὸν *ἄνθρωπον τῆς Σμύρνης* ἤτοι εἰς τὸν ἱερωμένον Βενέδικτον τὴν αἰτίαν τῆς αὐτοχειρίας τοῦ Γεωργίου.

Φαίνεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὁ κηρύττων τότε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν Σμύρνῃ, ἐξηγριώθη μεγάλως κατὰ τοῦ Γεωργίου, παρὰ τοῦ ὁποίου ὅμως καὶ προσεβλήθη καὶ ἐχλευάσθη ἀποτόμως καὶ δημοσίως. *Ἄνθρωπος τῆς Σμύρνης*, ὡς τὸν ἀπεκάλεσεν ὁ Σκυλίσσης, διότι ἦτο τὸ πᾶν παρὰ πᾶσι, ἐῤῥαδιούργησε τοσοῦτον κατὰ τοῦ ξένου, καὶ ἀπροστατεύτου ἐκείνου νεανίου, ὥστε νὰ παυθῇ οὗτος τῆς Σχολαρχίας, ἀκριβῶς καθ' ἣν ἤδη ἐποχὴν ἤρχισεν ἡσυχάζων καὶ παρεδόθη ὅλος εἰς τὰς προσφιλεῖς μελέτας του.

Μοὶ διηγήθησαν, ὅτι, κατοικῶν ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ, διετέλει συνήθως ὁλόκληρον τὴν νύκτα μελετῶν ὄρθιος καὶ κεκυφὼς ἐπὶ τῆς γραφικῆς τραπέζης του. Εἶχε βραχεῖάν τινα *πίπαν*, ἐν ᾗ ἐκάπνιζεν ἀπαύστως, καὶ ἡ αὐγὴ πολλάκις τὸν εὕρισκε γρηγοροῦντα ἐπὶ τῶν βιβλίων του.

Περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Γεωργίου δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ μίσους ὅπερ διηγέρθη κατ' αὐτοῦ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βενεδίκτου καὶ τῶν ἄλλων ὁμοτέχνων. Διὰ τὸ γλυκὺ, τὸ ἤπιον ἦθος του, ὁ ποιητὴς μας ἠγαπᾶτο παρὰ πάντων, χωρὶς δὲ νὰ ἔχῃ κανονικὴν καλλονὴν, εἶχε χάριν καταθέλγουσαν. Εἶχε τὸ ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ κατά τι κυρτὸν, οἱονεὶ κυπάρισσος ὑψιτενὴς, σαλευομένη ὑπ' ἀνέμων. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του ἦσαν ὅλως ἑλληνικοί. Οἱ μεγάλοι μέλανες ὀφθαλμοί του καὶ τὸ μελίχρουν τῆς ὄψεως προσέθετον ἀνέκφραστον γλυκύτητα εἰς τὴν μελαγχολικὴν, τὴν ῥεμβώδη τοῦ ἤθους του ἔκφρασιν. Ἀπέναντι δὲ ὅλων τούτων τῶν πλεονεκτημάτων, ὁ παρθενικὸς Γεώργιος δὲ ἠγάπησεν ἢ τὰς Μούσας καὶ τὴν μελέτην ἥτις ἀπεῤῥόφα ὅλας τὰς ὥρας του. Οὕτως ἔπραξαν πάντοτε οἱ σπουδαῖοι οἱ εὐγενεῖς νεανίαι, οἵτινες ἐθεώρησαν, ὅτι ὁ προορισμὸς τοῦ ἀν-

θρώπου σκοπεῖ τι ἀνώτερον, ὑψηλότερον τῶν ἀπολαύσεων καὶ τῆς ὕλης ... ἀλλ' οἵτινες, φεῦ! ἐναυάγησαν!...

Ὁποσοῦν δεινὴ ὑπῆρξεν ἡ προσβολὴ κατὰ τῆς φιλτάτης καὶ εὐαισθήτου ψυχῆς τοῦ Γεωργίου ὅτε ἴσχυσε παρὰ τῇ ἐφορίᾳ τῆς Σχολῆς ὁ Βενέδικτος εὐκόλως εἰκάζεται. Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐζήτει νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ τότε ἔπρεπε νὰ παραιτήσῃ τὸν μικρὸν πόρον του.

Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ μείνῃ ἐπ' ὀλίγον ἔτι εἰς Σμύρνην δίδων ἀρθρίδια εἰς τὸν *Παρατηρητὴν* ἢ μᾶλλον συντάττων, καὶ διδάσκων ἰδιαιτέρως μαθήματα Ἑλληνικά, εἰς οἰκίας τινὰς καὶ εἴς τινας μαθητὰς συνερχομένους εἰς τὸ ὑγρὸν ἐν Βεζιρχανίῳ δωμάτιόν του.

Ἡ τελευταία ἐπιστολὴ τῆς μητρός, ἣν δὲν ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω, προσέβαλε, φαίνεται, τοσοῦτον τὴν εὐαίσθητον καὶ φύσει μελαγχολικὴν ψυχήν του, ὥστε καὶ νὰ τὸν ῥίψῃ εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπόγνωσιν.

Εἰς τὸ ὑγρὸν ἐκεῖνο δωμάτιον εἶχε σύνοικον μαθητήν του τινά· συνήρχοντο δὲ καὶ δύο ἢ τρεῖς ἄλλοι καὶ παρέδιδεν εἰς αὐτοὺς ἑλληνικὸν μάθημα.

Τὴν 4 ἢ 5 Δεκεμβρίου, διαρκούσης τῆς ἡμέρας, ἐδίδαξεν ἀταράχως καὶ κατὰ τὸ σύνηθες, εἰς οἰκίας τινὰς, τὰ μαθήματά του, ἐν οἷς καὶ Πίνδαρον. Εἶδε τὸν Περδικίδην, τὸν οἰκειότερον τῶν φίλων του, τοὺς Κλάδους, ἀλλ' οὐδεὶς ἐνόησεν, οὐδ' ὑπώπτευσε κἂν τὴν ἀθυμίαν, καὶ τὸ ἕως θανάτου περίλυπον τῆς ψυχῆς του. Ἂν κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας τῷ ἐτείνετο χεὶρ παρήγορος, ἂν δὲν ἀφίνετο μόνος, βεβαίως, ὁ δύστηνος ἐσώζετο! Δὲν ἐνοήθη, καὶ ὁ κρυερὸς θάνατος ἀνέμενεν ἤδη τὸ θῦμά του.

Τὸ ἑσπέρας ἐπιστρέφει εἰς τὸ δωμάτιόν του, καὶ συνελθόντων τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, δὲν παραδίδει πλέον τὸ σύνηθες μάθημα, ἀλλὰ διδάσκει περὶ ψυχῆς, περὶ ἀθανασίας, περὶ θανάτου καὶ σχεδὸν, περὶ αὐτοχειρίας..... Ἀπῆλθον οἱ ἀκροαταί του, καὶ μείνας μετὰ τοῦ συνοίκου του, παρέλαβεν αὐτὸν καὶ ἐξῆλθε, διευθυνθεὶς πρὸς τὴν τουρκικὴν συνοικίαν. Ἐκεῖ ἐμβῆκεν εἴς τι καφφενεῖον, ἐῤῥόφησε καπνίζων σιωπηλὸς καὶ σύννους, πολλοὺς κυαθίσκους καφὲ, καὶ τελευταῖον ἀφῆκεν, ἀγνοῶ ἐπὶ τίνι προφάσει, τὸν σύνοικόν του, ὅστις, Ἀνατολίτης ὢν ὁ ταλαίπωρος, ἔβλεπε μὲν πάντα ταῦτα μετ' ἐκπλήξεως ...... ἀλλ' οὐδὲν ὑπώπτευε. Κατὰ τὴν τουρκικὴν συνοικίαν κεῖται παραλία τις θέσις καλουμένη *Καρατάσου*· πρὸς ταύτην διευθύνεται ὁ Γεώργιος, ὅτε οὔσης ἤδη τῆς νυκτὸς βαθείας, τὸν συναντᾷ ἡ περίπολος, τὸν σταματᾷ καὶ τὸν ἐξετάζει· ἀλλὰ, κατὰ δυσμοιρίαν καὶ ἐκτάκτως, δὲν τὸν συλλαμβάνει. Τότε πλέον πορεύεται τρέχων καὶ ἀκωλύτως πρὸς τὴν ἀκτήν, οἱονεὶ ἐπειγόμενος, καὶ ἐκεῖ βηματίζει μέχρις ὄρθρου βαθέως (*).

Ἐπάλαιε βεβαίως ὁ δύστηνος μεταξὺ τῆς ἰδέας τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰδέας τοῦ θανάτου, μεταξὺ ἐλπίδος οἰχομένης καὶ ἀπογνώσεως παρούσης. Οὐδὲν ἐν τούτοις τὸν ἀποτρέπει τῆς πεπρωμένης ἀποφάσεώς του, οὔτε ἡ νεότης, οὔτε ἡ ἐνθύμησις τῆς μητρὸς, οὐδ' αὐτὴ ἡ ἰδέα τῆς δόξης....

Ἐπικρατεῖ σιγὴ καὶ ἠρεμία, καὶ μόνον τὸ χειμερινὸν κῦμα θορυβεῖ θραυόμενον εἰς τὴν ἀκτήν. Τὸ ψῦχος τῆς νυκτὸς δὲν κατευνάζει τὸν σάλον τοῦ συντεταραγμένου νοός του ... Θὰ ἐπλησίαζε τὸ πρῶτον σέλας τῆς αὐγῆς ... Ὁ Γεώργιος ἤδη βαίνει εἰς τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου ... Ὢ! τίς δύναται νὰ εἴπῃ τί διενοεῖτο τότε; τίνα ἐνεθυμήθη; τίνα ἠσπάσθη νοερῶς; Βεβαίως τὴν μητέρα, τοὺς ἀδελφούς του, καὶ ποιήσας τρὶς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ῥίπτεται ἐνδεδυμένος, ὡς εἶχεν, εἰς τὰ κύματα ... καὶ ὑπ' αὐτὰ τὸν ἐκάλυψεν ἡ αἰωνιότης!

Τὴν πρωΐαν, ἰδὼν ὁ σύνοικός του ὅτι ὁ διδάσκαλος δὲν ἐπέστρεψε, μεταβαίνει πρὸς ζήτησίν του, καὶ δίδει εἴδησιν εἰς τοὺς φίλους τοῦ δυστυχοῦς. Τὸν ζητοῦσιν εἰς τὰς ἐξοχὰς τῆς Σμύρνης, εἰς τὰς φιλικὰς οἰκίας, οὐδαμοῦ τὸν εὑρίσκουσιν. Συγκινεῖται ἡ πόλις ὁλόκληρος, προαισθανομένη τὸ ἀπευκταῖον. Τέλος εὑρίσκεται ἐν τῷ δωματίῳ του τὸ τελευταῖον γραμμάτιόν του ... καὶ τὴν πρωΐαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὰ κύματα ῥίπτουσιν εἰς τὴν ἀκτὴν τὸ ἄμορφον πτῶμα τοῦ δεκαεννεαετοῦς ποιητοῦ!

Δημοσιεύω τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τῆς ἀπογνώσεως, ἄνευ σχολίων. Ἡ ταραχὴ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοὸς προδίδεται εἰς ἑκάστην γραμμήν.

«*Ἀποθνήσκω.*

» Ὄχι βέβαια ἀπὸ πενίαν, διότι εἶμαι πλουσιώτερος ἀπὸ πολλοὺς βασιλεῖς, ἐλεύθερος καὶ χωρὶς ἀνάγκας.

» Ὄχι ἀπὸ ἀπελπισίαν, διότι εἶμαι πλήρης ἐλπίδων, δεκαεννέα χρόνων καὶ ἡμίσεως.

» Ὄχι ἀπὸ φιλοτιμίαν βλαφθεῖσαν, διότι καταφρονῶ τὰς ἰδέας ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἰδέας χειμαιρικὰς καὶ ἀπατημένας.

» Εὐτυχὴς μεταβαίνω ἀπὸ τὴν ζωὴν εἰς τὸν θάνατον, διότι δὲν μὲ ἐνασχολεῖ καμμία ἄλλη ἰδέα παρὰ ἡ πέραν τοῦ τάφου, ἡ τύχη τοῦ ἀνθρώπου. Ἀληθὴς φιλόσοφος παρεκτείνω τὰς ζητήσεις μου εἰς τὸ βάθος τοῦ πεπρωμένου μου, καὶ ἰδοὺ κρημνίζω τὸν οἶκον μου καὶ διαῤῥήσω τὸ ἔνδυμά μου.

» Ἡ περὶ τῆς τύχης τοῦ ἀνθρώπου ἰδέα μ' ἐνασχολεῖ ὅλον. Αὕτη μὲ ὁδηγεῖ ἐδῶ.

(*) Διηγήθησαν τὸ περιστατικὸν τοῦτο, μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ πτώματος, ὀθωμανίδες τινές, ἰδοῦσαι ἄνθρωπον βηματίζοντα τὴν νύκτα ἐπὶ πολλὴν ὥραν εἰς τὴν ἀκτήν.

» Τοῦ ἀληθοῦς μου φίλου Περδικίδου φέρω τὴν εἰκόνα μαζῆ μου! »

Δὲν ἀποδίδω ἀσπλαγχνίαν εἰς τοὺς Σμυρναίους, οὔτε ἐλέγχω αὐτοὺς ὡς αἰτίους τοῦ θανάτου του. Τῷ ἐναπέμεινον ὀλίγοι μέν, ἀλλὰ καλοὶ φίλοι, οἵτινες, δυστυχῶς, δὲν ἠδυνήθησαν οὔτε νὰ ὑπονοήσωσιν οὔτε νὰ προΐδωσι τὴν θλιβερὰν τελευτὴν τοῦ ξένου καὶ μεμονωμένου ἐκείνου παιδός· ἀλλὰ πόσων ὀφθαλμοὶ δὲν τὸν ἔκλαυσαν!

Ἦν ἤδη ἑσπερινὴ ὥρα. Λείψανόν τι μελανοσκέπαστον καὶ κλειστὸν διήρχετο παρὰ τὸν Μέλητα ἄνευ ψαλμῳδιῶν νεκρωσίμων, ἄνευ Ἐσταυρωμένου, ἄνευ ἱερέως, σιωπηλόν, καὶ παρὰ σιωπώσης καὶ πενθούσης νεολαίας, ἐνδεδυμένης μαῦρα ἱμάτια, ἀκολουθούμενον. Εἷς δὲ παρὰ τὸ φέρετρον βαδίζων, ἐφαίνετο, κλαίων ἀπαρηγορήτως. Καὶ οὗτος μὲν ἦτο ὁ Φ. Περδικίδης. ὁ δὲ νεκρός, ὁ τοῦ Γεωργίου, κηδευθέντος ὡς ἂν ἦτο ἔνοχος τοῦ βαρυτέρου τῶν ἐγκλημάτων, ἄνευ τῆς παρηγορίας καὶ τῶν τελετῶν τῆς θρησκείας! Ἐτάφη δὲ εἰς τὸ *Μορτάκι*, τὸ πρὸ μικροῦ κοιμητήριον τῶν ἐκ πανώλους ἀποθνησκόντων! . . .

Ἐκ τῶν ὀλίγων εἰς τὴν τελευτὴν τοῦ Γεωργίου γραφέντων τότε, τὸ ἄξιον μνημονεύσεως εἶναι τὸ ἑξῆς ποίημα τοῦ Φιλίππου Περδικίδου·

Χρόνους ἔζησεν ὀλίγους, μόλις δέκα καὶ ἐννέα,
Βήματα πλὴν εἰς παιδείαν ἔδειξε γιγαντιαῖα.
Ὡς φιλόσοφος παρῆλθεν. Ἐλαφρὸς ἀπὸ χρυσίον
Καὶ ἀπὸ ἰδέας πλήρης ἀπαντᾷ τὸ Χαρωνεῖον.
Ἑκουσίως μετεφέρθη ἀπὸ τὴν ζωὴν στὸ μνῆμα,
Κ' ἔκοψε τῶν ἡμερῶν του ὁ Γεώργιος τὸ νῆμα.
Δάκρυα εὐγνωμοσύνης τῷ προσφέρ' ἡ νεολαία,
Κλαίουν εἰς τὸν Ἑλικῶνα καὶ αἱ Μοῦσαι αἱ ἐννέα!...

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ βραχὺς βίος καὶ τοιαύτη ἡ πολύδακρυς τελευτὴ τοῦ Γεωργίου * * * Δὲν ἔχει βεβαίως ἔνδοξόν τι καὶ ἔκτακτον ὁ βίος οὗτος, ἀλλὰ τίς οἶδε τί ἐφύλαττεν αὐτῷ τὸ μέλλον. . . .

Ὅπως δήποτε αἱ περιπέτειαι καὶ τὰ δεινὰ τοῦ βίου του, αἱ ὁρμαὶ καὶ ἐφέσεις του, ἡ τελευτή του ἡ πρόωρος καὶ σκληρά, παριστῶσιν αὐτὸν ὡς τὸ πρῶτον θῦμα εἰς τὸ στάδιον καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν γραμμάτων!

Εἴδομεν ὅτι συνέγραψε πολλὰ πεζά τε καὶ ἔμμετρα, ἀτελῆ βεβαίως, ἀλλ' ἀποπέμποντα σπινθῆρας συνεχεῖς μεγαλοφυΐας. Τὰ πλεῖστα κατέστρεψεν ὁ ἴδιος· εἰ δέ τι ἐσώθη, διηρπάγη μετὰ τὴν τελευτήν του ἐν Σμύρνῃ.

Ὁ ἀγαθὸς καὶ λόγιος Ἰωσὴφ Μάγνης, μὲ ἐβεβαίωσεν ὅτι εἰς συλλογήν τινα ποιημάτων, *τὸν Αὐλόν*, δημοσιευθεῖσαν ἐν Σμύρνῃ τῷ 1838, ὑπῆρχον ἀνωνύμως καί τινα τοῦ Γεωργίου, καὶ ἐὰν τοῦτο εἶναι ἀληθές, τότε τὰ δυνάμενα ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸν Γεώργιον εἶναι τὰ ἑξῆς δύο· *αἱ τελευταῖαί μου τέρψεις*, καὶ *ὁ ἔρημος*, ποιήματα ἐντελῆ, θεωρουμένης τῆς ἐποχῆς εἰς ἣν ἐγράφησαν καὶ μεστὰ ποιήσεως καὶ μελαγχολίας.

Μὴ καὶ ἡ μικρὰ νεότης τοῦ Γεωργίου δὲν ἦτο ὡραῖον μέν, ἀλλὰ πικρόν, πικρότατον κρᾶμα μελαγχολίας καὶ ποιήσεως!

Παρὰ τὸν Μέλητα, ὑπὸ τὸν γλυκὺν οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας, ἄγνωστος κεῖται καὶ ἀφανὴς ὁ πικρὸς τάφος σου, Γεώργιε!

Οὐδεὶς ἐπεσκέφθη τὴν κόνιν σου, καὶ ἡ θρησκεία αὐτή, ἡ μόνη τοῦ ἀνθρώπου παρήγορος θεότης· ἀπεστράφη ἀπὸ σοῦ, διότι ἀνεξιλέωτον τὸ ἔγκλημα τῆς αὐτοχειρίας.

ΚΩΝΣΤ. ΠΩΠ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Σαμιακὰ ἤτοι ἱστορία τῆς νήσου Σάμου, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, ὑπὸ Ἐπαμεινώνδου Ι. Σταματιάδου.
Τόμ. Α'.
Ἀθήνησι 1862.

Δὲν ἐνθυμούμεθα τίς τῶν ἀρχαίων, ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἐγκαίρως λέγειν ἐδογμάτιζεν ὅτι « χρὴ καιροῦ μέτρα εἰδέναι. » Τὴν σοφὴν ταύτην παραίνεσιν ἢ μᾶλλον τὸ σοφὸν τοῦτο ἀξίωμα, ἐν καιρῷ μάλιστα πολέμων καὶ κοινωνικῶν ἀναστατώσεων δέον ν' ἀναπολῶσι πρὸ πάντων οἱ περὶ τὰ γράμματα ἀσχολούμενοι. « Ἐν ὥρᾳ στάσεων καὶ πολέμων, ἐγράφομεν ὅτε ἡ ἀπήχησις τῶν πυροβόλων τοῦ Σολφερίνου ἐβόμβει ἐγερτήριος πανελληνίου ἐνθουσιασμοῦ περὶ τὰς καρδίας ἡμῶν, ἐν ὥρᾳ στάσεων καὶ πολέμων τὰ γράμματα παθαίνουσι μαρασμόν . . . Τὴν μείλιχον τῆς φιλολογίας φωνὴν καταποντίζει αὔτανδρον ἡ βριαρὰ τοῦ Ἄρεως κλαγγή . . . τότε ἀναφαίνονται ἐφημερίδες πολιτικαί... Ἡ φιλολογία τρέπει τὰ νῶτα, αἱ ἀράχναι ὑφαίνουσιν ἱστοὺς περὶ τοὺς τοίχους τῶν Γυμνασίων καὶ τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ οἱ σοφοὶ καθηγηταὶ καὶ λοιποὶ λόγιοι πανηγυρίζουσι πομπικώτερον ἢ πρὶν καὶ ἐν ταῖς νέαις Ἀθήναις τὰς Ferias esuriales τῆς ἀρχαίας Ῥώμης » (*).

Ὅσα ἐλέγομεν πρὸ τριῶν καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν, ἀπαραλλάκτως συνέβησαν κατὰ τοὺς παρελθόντας τέσσαρας μῆνας· τὰ Γυμνάσια σχεδὸν διελύθησαν, τὸ διδασκαλικὸν βῆμα ἐσίγησε, τοῦ Πανεπιστημίου οἱ φοιτηταὶ καταγίνονται εἰς ἄσκησιν τοῦ σώματος μᾶλλον ἢ τοῦ νοός, καὶ τοῦ βιβλιογραφοῦντος ἡ τράπεζα ὑπενδίδει γογγύζουσα εἰς σωροὺς οὐχὶ νέων βιβλίων, ἀλλὰ νέων ἐφημερίδων παντὸς γένους, παντὸς εἴδους

(*) Πανδ. Τόμ. Γ' φυλλάδ. 232.

καὶ παντὸς σχήματος. Τὸ ἐφημεριδογραφικὸν ἰδίως σύμπτωμα παρίσταται ἴσως τὸ πάντων τῶν ἄλλων πλέον ἄξιον σημειώσεως. Νεώτερος τῶν λαῶν, ἔγραφέ τις, εἶναι ὁ ἔχων ἀναλόγως μείζονα ἀριθμὸν ἐφημερίδων· καὶ ἐπίστου τὸν λόγον διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς Ἀμερικῆς· ἠδύνατο δὲ νὰ ἐμπεδώσῃ αὐτὸν, ἂν ἔζῃ, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος τῆς Ἑλλάδος. Ὅπου τὸ ἔδαφος τῆς πολιτείας εἶναι στεῖρον διακεκριμένων καὶ ἰδιαιτέραν σημαίαν ἐχουσῶν μερίδων, ἐκεῖ γονιμώτατον ἀναδείκνυται περὶ τὴν ἀναβλάστησιν ἐφημερίδων· διότι ἑκάστη ἐφημερὶς, γεννᾶται ὑπὸ *ἀτομικότητος*, ὡς λέγομεν σήμερον, καὶ *ἀτόμων* γνώμην παριστᾷ. Ἐπειδὴ δὲ ἑκάστη ὁμὰς γνωμῶν ἔχει ἀνάγκην διερμηνέως, ἐφόσον αὐξάνουσιν αἱ ὁμάδες, ἐπὶ τοσοῦτον αὐξάνει καὶ τῶν διερμηνέων ὁ ἀριθμός. Ἰδοὺ διατί τῶν ἤδη πολυαρίθμων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων ἐδιπλασιάσθη ὁ ἀριθμὸς ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀκτωβρίου (1).

Ἀλλὰ καὶ δευτέραν σημασίαν ἔχει παρ' ἡμῖν ἡ πληθὺς τῶν ἐφημερίδων· ὁ Ἕλλην ἀγαπᾷ τὴν ἰσότητα καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς πλέον. Καὶ καθὼς οἱ πάλαι Ἀθηναῖοι, « ἀχθόμενοι τοῖς δόξαν καὶ ὄνομα ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἔχουσιν », ἐξωστράκιζον αὐτοὺς, οὕτω καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν χάρτῃ ἀντὶ ὀστράκου χρώμενοι ἐκφαυλίζουσι τοὺς τοιούτους. Ὡς παρ' ἐκείνοις ὁ ἐξοστρακισμὸς οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἐφημεριδογραφία εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ « οὐχὶ μοχθηρίας κόλασις, ἀλλ' ὄγκου καὶ δυνάμεως βαρυτέρας ταπείνωσις, καὶ φθόνου παραμυθία φιλάνθρωπος.»

Πιθανὸν ἡ μέθοδος τῆς τοσαύτης διαιρέσεως καὶ ὑποδιαιρέσεως νὰ συντελῇ εἰς τὴν μόρφωσιν γενικωτέρας τινὸς γνώμης, εἰς τὴν ἐπαγωγὴν τελειοτέρου τινὸς συμπεράσματος· φοβούμεθα ὅμως μήποτε ἡ ἐφημεριδογραφία, ἡ χώρα μάλιστα ἐπιστημονικῆς συζητήσεως, ἐνῷ ἀναφλέγει τὰ πάθη τῶν ἄλλων, ἀποῤῥοφᾷ τὴν ἰκμάδα καὶ μαραίνῃ τὸ θαλερὸν τῆς διανοίας τοῦ γράφοντος. Εἰς τὴν καταναλισκομένην μεγίστην ποσότητα χάρτου καὶ μελάνης, μόνη ἡ περὶ τὴν σύνταξιν κολοβότης ἀντιστοιχεῖ. Καὶ ἀλήθεια καὶ λογικὴ καὶ πνεῦμα, ἐνίοτε δὲ καὶ γλῶσσα καὶ ὀρθογραφία παροφρονται καὶ καταπατοῦνται ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες συνιστῶσιν ἐφημερίδα ὡς ἀνοίγει τις ἐργαστήριον.

Ἀλλὰ μὴ πτοούμεθα, διότι τοιαύτη φαίνεται ἡ εἱμαρμένη πορεία τῶν λαῶν ὅσοι δὲν κατεστάθησαν εἰσέτι, ἢ τῶν ὁποίων δὲν συνετελέσθη ἡ πολιτικὴ ἀγωγή. « Ἐνίοτε, λέγει ἀμερικανός τις δημοσιογράφος, μεγίστη με καταλαμβάνει ἀθυμία βλέποντα τὴν ἀχαλίνωτον ἀκολασίαν τῶν ἡμετέρων ἐφημερίδων . . . φρονῶ δὲ ὅτι δυνατὸν νὰ κατασταλῇ ἡ κατάχρησις μὴ προσβαλλομένης τῆς ἐλευθερίας ἑκάστου ἡμῶν, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔχει ἡ σύστασις τῶν *πρὸς διάδοσιν τῶν ὠφελίμων γνώσεων ἑταιριῶν*. Οἱ περιηγηταὶ ἐξίστανται διὰ τὴν ἀναιδῆ καὶ αἰσχρὰν καταφορὰν τῶν ἡμετέρων ἐφημεριδογράφων καὶ κατὰ τῶν σεμνοτέρων πραγμάτων καὶ κατὰ τῶν τιμιωτέρων προσώπων. »

Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, τῆς αὐστηρότητος τοῦ νόμου προτιμοτέραν καὶ συντελεστικωτέραν εἰς τὸν σκοπὸν νομίζομεν τὴν διάδοσιν τῶν χρηστῶν γνώσεων. « Ὁ νόμος, ἔλεγεν ὁ ἐμπειρότερος τῶν φιλοσόφων, οὐχ οἷός ἐστι ποιεῖν δικαίους καὶ ἀγαθοὺς τοὺς πολίτας. » Οἱ ῥιζοσπάσται τῆς Ἀγγλίας πρεσβεύουσιν ὅτι αὐτὸς ἑαυτῷ χρησιμεύει ὡς ἀντίδοτον ὁ τύπος, καὶ ὅτι διὰ τῶν ἀγαθῶν ὅσων γίνεται πρόξενος, καταστρέφει τοὺς κινδύνους ὅσοι γεννῶνται ἐκ τῶν παρεκτροπῶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ δόγμα τοῦτο, ὀρθὸν φαίνεται ὅπου τὰ ἤθη μεμορφωμένα ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ, τιμωροῦσι δι' ἀνηλεοῦς περιφρονήσεως τὴν κακοήθειαν. Ἡ ἠθικὴ αὕτη ποινὴ εἶναι καὶ τῆς δικαστικῆς φοβερωτέρα.

Μεταξὺ λοιπὸν τοιούτου κοινωνικοῦ σάλου καὶ τοσαύτης ἐφημερίδων ἐπιδρομῆς, ἀξία μνήμης ἡ ἐμφάνισις συγγραφῆς μὴ ἐφημέρου, οἵα ἡ ἀναγγελλομένη ἱστορία τῆς Σάμου. Συγγνωστέοι ἄρα καὶ ἡμεῖς ἐὰν, μιμούμενοι τὸν συγγραφέα, ἀθετῶμεν μετ' αὐτοῦ τὸ παράγγελμα τοῦ ἀρχαίου σοφοῦ, καὶ τολμῶντες νὰ ὑπεξαιρέσωμεν ἐλαχίστην καιροῦ ποσό-

---

(1) Τὴν ὥραν καθ' ἣν γράφομεν πεντήκοντα καὶ ὀκτὼ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ φύλλα ἐκδίδονται ἐν Ἑλλάδι, τεσσαράκοντα μὲν καὶ ἓν ἐν Ἀθήναις, δεκαεπτὰ δὲ ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις. Ἰδοὺ δὲ περιεργείας χάριν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν.

Ἐν Ἀθήναις.

1. Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως. 2. Ἐπίσ. ἐφημερὶς τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. 3 Ἀθηνᾶ. 4. Ἐλπίς. 5 Μέριμνα. 6 Ἐφημερ. Φιλομαθῶν. 7. Εὐνομία. 8. Φιλόπατρις Ἕλλην. 9. Ἀνεξάρτητος. 10. Ἀνεξαρτησία. 11. Φήμη. 12. Ἀνατολή. 13. Παλιγγενεσία. 14. Τὸ Μέλλον τῆς Ἀνατολῆς. 15. Τὸ Μέλλον τῆς Ἑλλάδος. 16. Ἐθνοσυνέλευσις. 17. Νέα Γενεά. 18. Ἐθνοφύλαξ. 19. Νὺξ 10 Ὀκτ. 20. Φῶς. 21. Ἐθν. Φρόνημα. 22 Εὐαγγελισμός. 23. Τηλέγραφος. 24 Φιλόπατρις. 25 Ῥαδάμανθυς 26. Ἐπανάστασις. 27. Χρόνος. 28. Συγκέντρωσις. 29. Ἱερὸς ἀγών. 30. La Grèce. 31. L'Orient. 32. Ἀστὴρ τῆς Ἀνατολῆς. 33. Πανδώρα. (Περιοδ. σύγγραμμα). 34. Φιλίστωρ. (ὁμ.) 35. Ἀσκληπιός. (ὁμ.) 36. Εὐαγ. Κήρυξ. (ὁμ.) 37. Φιλόστοργος Μήτηρ. (ὁμ.) 38. Νομ. Ἐπιθεώρ. (ὁμ.) 39 Ἱπποκράτης. (ὁμ.) 40. Παρατηρ. τῶν ὅπλων. (ὁμ.) 41. Χρυσαλλίς. (ὁμ.).

Ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις.

1. Φάρος τῆς Ὄθρυος. (ἐν Λαμίᾳ.) 2. Φωνὴ τοῦ λαοῦ. (αὐτ.) 3. Ἑλλην. Χρονικά. (ἐν Μεσολογ.) 4 Ἀχαΐα (ἐν Πάτραις.) 5. Φοῖνιξ (αὐτ.) 6. Δῆμος. (αὐτ.) 7. Μίνως. (αὐτ.) 8. Μεσσηνία. (ἐν Καλάμαις) 9. Πελοπόννησος. (αὐτ.) 10. Ἀρκαδία. (ἐν Τριπόλει) 11. Ἐθνικὸν πνεῦμα. (αὐτ.) 12. Λακωνία. (ἐν Σπάρτῃ.) 13. Συνταγ. Ἕλλην. (ἐν Ναυπλίῳ.) 14. Ἀστήρ. (ἐν Σύρῳ.) 15. Σάλπιγξ. (αὐτ.) 16. Ἱππότης (αὐτ.) 17. Ἕνωσις. (αὐτ.)

τητα, προκαλῶμεν παροδικήν τινα καὶ ταχεῖαν ῥιπὴν ὀφθαλμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνὰ χεῖρας συγγράμματος.

Ὡς βλέπομεν εἰς τὴν ἐν κεφαλίδι ἀγγελίαν, ἡ ἱστορία πραγματεύεται τὰ τῆς νήσου Σάμου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς· ἀλλ' ὁ πρῶτος τόμος, ὁ καὶ μόνος ἐκδοθεὶς, κατοβαίνει μέχρι τοῦ 1463 ἔτους, ὅτε καταλυθείσης πρὸ μικροῦ τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἑλλήνων, στίφη πειρατῶν ἐλυμαίνοντο τὸ Αἰγαῖον· τοσοῦτον δὲ καὶ τοιοῦτον συνεπήγοντο τὸν ὄλεθρον, ὥστε καὶ να μετοικήσωσιν ἀθρόοι εἰς Χίον, καὶ ὅλως ἔρημον νὰ καταλείψωσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν πατρίδα ἠναγκάσθησαν οἱ Σάμιοι.

Ἐκ τῶν ὀρέων τῆς νήσου μέγας καὶ περίεργος διὰ τὴν κατασκευὴν εἶναι ὁ Κερκετεὺς, τεσσάρων χιλιάδων καὶ ἑπτακοσίων εἴκοσι πέντε ἀγγλικῶν ποδῶν ἔχων ὕψος ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς ἔχει τοὺς κρατῆρας, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε πάλαι ἡφαίστειον· προσεπιμαρτυρεῖ δε τοῦτο καὶ φυσιολογικόν τι φαινόμενον, πολλάκις δοὺν ἀφορμὰς εἰς μύθους καὶ τερατολογίας. « Πρὸς τὸ δυτικὸν αὐτοῦ μέρος, εἰς θέσιν ἀπρόσιτον καὶ βαραθρώδη, πεντακόσια περίπου μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἐκ μακρυνῶν ἀποστάσεων φαίνεται κατὰ πᾶσαν νύκτα νεφελῶδες φῶς τι δίκην ἄστρου, ὅπερ οἱ μὲν δύσπιστοι ἀπέδιδον ἄλλοτε εἰς ἐρημίτας ἐκεῖ καταφυγόντας, οἱ δὲ ἁπλούστεροι πολλὰ περὶ αὐτοῦ ἐμυθοῦντο, καὶ τὸ ὁποῖον ἤδη ὀνομάζεται *Kandili.* »

Σάμιαι γυναῖκες τὸ 1700 ἔτος.

Πότε καὶ ὑπὸ ποίων συνῳκίσθη ἐκ νέου ἡ νῆσος θέλομεν μάθει ἐν τῷ Β' τόμῳ. Τοῦ πρώτου τὰ κεφάλαια, εἴκοσι καὶ ἑπτὰ ἐν ὅλοις, ἐξιστοροῦσι τὰ τῆς γεωγραφίας, τῶν κατοίκων, τῶν διαφόρων πολιτευμάτων, τῆς θρησκείας, τῶν ἐπιτηδευμάτων, τοῦ πολέμου, τῶν φυσικῶν προϊόντων καὶ τῶν πρὸς ἄλλα κράτη σχέσεων αὐτῆς.

Κατὰ τὸν ἀρχαιότερον τῶν σωζομένων γεωγράφων, Σκύλακα τὸν Καρυανδέα, ἐκ τῶν νήσων τῆς Μεσογείου δεκάτη τάσσεται ἡ Σάμος ὡς πρὸς τὸ μέγεθος. « Μεγίστη, λέγει, Σαρδὼ, δευτέρα Σικελία, τρίτη Κρήτη, τετάρτη Κύπρος, πέμπτη Εὔβοια, ἕκτη Κύρνος, ἑβδόμη Λέσβος, ὀγδόη Ῥόδος, ἐννάτη Χίος, δεκάτη Σάμος » καὶ καθεξῆς. Ὁ δὲ ἡμέτερος συγγραφεὺς, ὑπ' ὄψιν ἔχων καὶ νεωτέρων γεωγράφων ἢ περιηγητῶν καταμετρήσεις, βεβαιοῖ ὅτι ἡ Σάμος ἔχει 75 ναυτικῶν μιλίων, ἤτοι 24 ὡρῶν καὶ 10 λεπτῶν περιφέρειαν.

Τὸ φῶς τοῦτο, «ὅπερ ἄλλως καὶ σήμερον ἔτι φαίνεται, » παρετήρησαν πολλοὶ τῶν περιηγητῶν· ὁμιλεῖ δὲ περὶ αὐτοῦ καὶ Ἰωσὴφ ὁ Γεωργειρήνης.

Ὁ Γεωργειρήνης, Ἕλλην κληρικὸς ἐκ τῆς νήσου Μήλου, ἀνὴρ, ὡς φαίνεται, παιδείας ἐγκρατὴς, ἤκμασε τὴν ΙΖ' ἑκατονταετηρίδα. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οὐ σμικρὸς ἀριθμὸς κληρικῶν ἐτίμησε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα δι' ἀρετῆς καὶ συγγραμμάτων, Μελέτιος ὁ Συρίγου, Θεόφιλος ὁ Κορυδαλεὺς, Δοσίθεος ὁ Ἱεροσολύμων, Βησσαρίων Μακρῆς, Γεώργιος Σουγδουρῆς, Γεράσιμος Βλάχος καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ κατὰ Μελέτιον θαυμαστὸς ἐκεῖνος διδάσκαλος Ἱερεμίας Κακαβέλας, ἡ φλογερὰ αὕτη μάστιξ τῶν παρεκτρεπομένων ἀρχιερέων. Φαίνεται δὲ ὅτι αἱ παρεκτροπαὶ ἐπὶ τοσοῦτον εἶχον τρα-

χυνθῇ, ὥστε, πλὴν τοῦ Κακαβέλα, καὶ ὁ πατριάρχης Ῥαφαὴλ ἠναγκάσθη νὰ ἐκδώσῃ αὐστηρότατον συνοδικὸν ἔνταλμα, δι' οὗ προσέταττε πρὸς πάντας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει σεβασμιωτάτους ἱεράρχας νὰ κατοικῶσι, *διὰ τὸ ἀνύποπτον καὶ ἀσκανδάλιστον*, ἐντὸς τοῦ Πατριαρχείου, ἐν ᾧ ἀνήγειρεν ἐπίτηδες πολλὰ *κελλεῖα*.

Οὗτος λοιπὸν ὁ Ἰωσὴφ Γεωργειρήνης, ὅστις πρῶτον ἤδη γίνεται ἡμῖν γνωστός, «ἐν ἔτει 1666, διατελῶν ἀρχιεπίσκοπος Σάμου, ἀναγκασθεὶς ἕνεκα διαφόρων αἰτιῶν ν' ἀποσυρθῇ ταύτης, κατέφυγεν εἰς Λονδῖνον, ἔνθα τῇ ἐκλιπαρήσει, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, ἀνδρῶν φιλοτέρα. Εἰς τὴν θέλησιν ἢ καὶ τὴν ὄρεξιν ἑνὸς ὑποκαθίστανται πολλῶν θελήσεις καὶ ὀρέξεις. Non sumus sub rege; sibi quisque se vindicet. Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ ἀριστοκράται τῆς Σάμου *Γεωμόροι*, ὡς ἔχοντες πλουσιώτερα μερίδια γῆς. Ἡ λέξις *γεώμορον* ἢ *γιώμορον* διεπεραιώθη διὰ τῶν αἰώνων καὶ εἰς τὰς καθ' ἡμᾶς Ἀθήνας, τηρήσασα μάλιστα συγγενεστέραν σημασίαν πρὸς τὴν ἀρχικὴν ἔννοιαν τοῦ πάλαι *γεωμορίου*· διότι ἐννοοῦμεν τὸ πάκτωμα τῶν ὑποστατικῶν, ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ δίδῃ ὁ πακτωτὴς πρὸς τὸν κύριον τῆς γῆς ποσότητα σπόρου ἴσην πρὸς τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ παρ' ἐκείνου.

Κωνσταντινουπολίτιδες τοῦ 1700.

μαθῶν καὶ εὐγενείᾳ περιφήμων, συνέγραψεν ἑλληνιστὶ *Περιγραφὴν τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς Σάμου, Ἰκαρίας, Πάτμου καὶ ὄρους Ἄθωνος*, ἣν ἀνέθετο τῷ *ὑψηλοπρεπεστάτῳ τε καὶ πορφυρογεννήτῳ ἄρχοντι Κ. Ἰακώβῳ τῷ ἡγεμόνι τῆς μεγαλοπόλεως Ἐβοράκου*. Ἡ περιγραφὴ αὕτη, ἀγγλιστὶ μεταφρασθεῖσα ἐν Λονδίνῳ ἐν ἔτει 1678, ὑπάρχει ἀρκούντως περίεργος διά τε τὰς διαφόρους λεπτομερείας τὰς ὁποίας περιέχει, ἰδίως ἐπὶ τῆς μετὰ τὸν δεύτερον συνοικισμὸν τῆς Σάμου ἐποχῆς.» Δυστυχῶς ὅμως μόνη ἡ μετάφρασις σώζεται ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ.

Κατ' ἀρχὰς ἡ νῆσος ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ βασιλέων· ἀλλὰ καταργηθείσης μετὰ καιρὸν τῆς μοναρχίας, περιῆλθε δὶς ἢ καὶ περιπλέον ἡ ἐξουσία εἰς χεῖρας τῶν ἀριστοκρατῶν· δὲν διήρκεσεν ὅμως πολύ, διότι ἡ πολυαρχία, ὡς καὶ ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς παρατηρεῖ, ὁείποτε ὑπῆρξε καὶ τῶν τυράννων τυραννικωτέρα.

Ἀλλὰ καὶ εἰς δημοκρατίαν ἐξώκειλον οἱ Σάμιοι· φαίνεται δὲ ὅτι τοσοῦτον ἦσαν ἐπιῤῥεπεῖς εἰς τὰς περὶ τὸ πολίτευμα μεταβολὰς καὶ τὰς ταραχάς, ὥστε καὶ παροιμιακῶς ἐλέγετο περὶ αὐτῶν, «*ἔξεστι τοῖς Σαμίοις σαλατζειν*». Καὶ σημειωτέον ὅτι τὸ *σαλατζειν* δὲν σημαίνει ἁπλῶς τὸ συνταράττεσθαι, ἀλλὰ τὸ μετὰ μανίας διασείειν καὶ ἀνατρέπειν· ἐξ οὗ καὶ *σαλοὺς ἐν Χριστῷ* (περίεργος λόγος καθαγιάσεως!) ὠνόμασάν τινας ἁγίους τὰ Συναξάρια.

Ἐκ τῶν τυράννων τῆς Σάμου ἐπιφανέστατος ὑπῆρξεν ὁ Πολυκράτης. Ναὶ μὲν κατέλαβε βίᾳ τῆς νήσου τὴν ἀρχήν· τοσοῦτον ὅμως μεγαλοπράγμων καὶ φιλότιμος καὶ φιλόπατρις ἦτο, ὥστε *πολίων πασέων πρώτην τῶν Ἑλληνίδων καὶ βαρβάρων* ἀνέδειξεν αὐτὴν ἐντὸς βραχέος χρόνου. Κατασκευάσας ἑκατὸν πεντηκοντόρους, τὰς *Σαμαίνας* μάλιστα, ἃς αὐτὸς ἐφεῦρεν, ὠκυπορωτάτας καὶ ποντοπορωτάτας, ἐθαλασσοκράτησε, καὶ πολλὰς νήσους καὶ χώρας τῆς

Ἀσίας κατέκτησεν. Ὅπου καὶ ἂν ἐστρατεύετο ἀνεστήλου λαμπρὰ νίκης τρόπαια. Ἀλλὰ καὶ τὰς τέχνας, οἷον τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ἀγαλματοποιΐαν καὶ ζωγραφικὴν καὶ μουσικὴν καὶ ναυπηγίαν καὶ κεραμευτικὴν ἐθεράπευσεν ἰδιαζόντως, καὶ σοφοὺς ὡς τὸν Ἀνακρέοντα καὶ Ἴβυκον ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ, καὶ τὴν πόλιν ἐκαλλώπισε καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην συνέστησε. Τοσοῦτον δὲ « *πάντα οἱ ἐχώρεε εὐτυχέως* », ὥστε ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς Ἄμασις, φίλος ἐπιστήθιος τοῦ Πολυκράτους, ἔγραψε τὴν γνωστὴν ἐκείνην ἐπιστολήν, δι' ἧς ψέγων τὴν τόσην εὐτυχίαν, προέτρεπεν αὐτὸν ν' ἀποβάλῃ ἀνεπιστρεπτεὶ ἄξιόν τι λόγου χρῆμα. Ἐπὶ Πολυκράτους ἤκμασε καὶ ὁ περιώνυμος τῷ κάλλει Βάθυλλος, ὃν ὁ μὲν τύραννος ἀπεθέωσε διὰ θαυμασίου μὲν ἀλλὰ φθαρτοῦ ἀνδριάντος, ὁ δ' Ἀνακρέων ἀπεθανάτισε δι' ἀθανάτου ᾠδῆς.

Δυστυχῶς ὅμως αἱ τοσαῦται καὶ τοιαῦται πρὸς τὴν Σάμον εὐεργεσίαι δὲν εὑρίσκουσι χάριν παρὰ τῷ συγγραφεῖ τῆς προκειμένης *Ἱστορίας*· διότι παρορῶν ὅσα ὑπὲρ τοῦ Σαμίου ἡγεμόνος λέγει τῆς ἱστορίας ὁ πατήρ, καθ' ὃν « *οὐδὲ εἷς* τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν τυράννων, οὔτε τῶν Συρακουσίων, ἄξιός ἐστι Πολυκράτεϊ μεγαλοπρεπείην συμβληθῆναι, » ἐγκαλεῖ αὐτὸν ἐπὶ τυραννίᾳ καὶ διαφθορᾷ τῶν ἠθῶν, καὶ τοῦτο διότι ἔφερε, τρυφῆς μέν, ὡς αὐτὸς λέγει, βελτιώσεως δὲ τοῦ γένους, καθ' ἡμᾶς, ἕνεκα, κύνας μὲν ἐξ Ἠπείρου καὶ Μολοσσίας καὶ Λακεδαίμονος, αἶγας δὲ ἐκ Σκύρου καὶ Νάξου, πρόβατα δὲ ἐκ Μιλήτου καὶ Ἀττικῆς καὶ χοίρους ἐκ Σικελίας. Ἀλλὰ πρόβατα καὶ αἶγας καὶ κύνας καὶ χοίρους ἔτι δὲ καὶ ἀλεκτρυόνας συναγείρουσι καὶ οἱ Ἄγγλοι πανταχόθεν τῆς οἰκουμένης. Ὁ Περικλῆς « ἐγένετο δυνάμει πολλῶν βασιλέων καὶ τυράννων ὑπέρτερος· ἀλλὰ τὴν πόλιν ἐκ μεγάλης μεγίστην καὶ πλουσιωτάτην ἐποίησε· » καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ « ἡ ἐπίφθονος ἰσχὺς ἐκείνη, μοναρχία λεγομένη καὶ τυραννὶς πρότερον, ἐφάνη τότε σωτήριον ἔρυμα τῆς πολιτείας γενομένη. » Εἴθε δὲ τύχοι καὶ ἡ Ἑλλὰς τυράννου ἱκανοῦ ν' ἀναδείξῃ αὐτὴν ὡς ὁ Πολυκράτης τὴν Σάμον καὶ ὁ Περικλῆς τὰς Ἀθήνας καὶ οἱ Ἄγγλοι τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, « *πολίων πασέων πρώτην τῶν Ἑλληνίδων καὶ βαρβάρων !* »

Εἶχε δὲ καὶ ἄλλο μέγα εὐτύχημα ὁ Πολυκράτης, θυγατέρα λέγω εἰς ἄκρον φιλοπάτορα· διότι ὅτε Ὀροίτης ὁ τῶν Σάρδεων ὕπαρχος ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Μαγνησίαν, ἡ καλλίζωνος κόρη ἐκίνησε πάντα λίθον ὅπως ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἀπαίσια προοιωνιζομένη· ἀλλ' ὁ ἰσχυρογνώμων πατὴρ ἐξηκόντισεν ἀπειλὴν φοβεράν, ὅτι ἐὰν ἐξηκολούθει ἀντιτείνουσα θὰ κατεδίκαζεν αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς παρθενίαν. Ἡ φιλόστοργος ὅμως βασιλόπαις « προτιμῶ, ἀπεκρίθη ἀπόκρισιν μαρτυροῦσαν ἀνήκουστον *αὐταπάρνησιν*, προτιμῶ νὰ γηράσω ἀνύπανδρος παρὰ νὰ στερηθῶ τὸν πατέρα μου. » Δὲν παρῆλθε δὲ πολὺ καὶ μετενόησεν ὁ Πολυκράτης ὅτι ἠλόγησε τῆς συμβουλῆς τῆς θυγατρός, διότι ὁ Ὀροίτης ἀνεσταύρωσεν αὐτόν.

Καὶ ὡς πόλις ἑλληνὶς καὶ διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῆς ἡ Σάμος κοινωνὸς ἐγένετο πάντων τῶν ἀξίων λόγου γεγονότων τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Ἐπὶ τῶν Μηδικῶν ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν βαρβάρων, καὶ ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἰσχυρότατον καὶ διαρκὲς στήριγμα ὑπῆρξε τῶν Ἀθηναίων. Τοσούτῳ δὲ ἐλυπήθησαν οὗτοι ὅτε μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς πόλεως τῆς Παλλάδος καθυπετάχθη καὶ ἡ Σάμος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, ὥστε πέμψαντες πρέσβεις ἐδέοντο τοὺς νικητὰς νὰ παραιτήσωσιν αὐτοῖς τὴν νῆσον. Ἀλλ' οἱ νικηταὶ γελάσαντες, « ὅταν αὐτοὶ οὐκ ἦτε, ἀπεκρίθησαν, καὶ ἄλλους ἔχειν ζητεῖτε; » Ἐντεῦθεν καὶ ἡ παροιμία, παροιμία ἀξία μελέτης πρὸ πάντων σήμερον, « αὐτὸς αὑτὸν οὐκ ἔχει καὶ Σάμον θέλει. »

Θρησκείαν οἱ Σάμιοι εἶχον τὴν αὐτὴν μετὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων· ἐτίμων δὲ ἰδίως τὴν Ἥραν, διὸ καὶ ἀνήγειραν αὐτῇ τὸν μέγιστον καὶ πλουσιώτατον τῆς Ἑλλάδος ναόν, οὗ τινος τὰ ἐρείπια ἀνασκάπτονται σήμερον, ὡς βεβαιοῖ ὁ συγγραφεύς. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων θρησκευτικῶν ἑορτῶν ἐτέλουν καί τινα, τὴν τῶν τρωκτῶν καλουμένην, ὅλως ἐγχώριον, ἧς ἡ ἀρχὴ ὑπῆρξε τοιαύτη. Ὁ τύραννος τῆς Κορίνθου Περίανδρος ἀπέπεμψεν εἰς Σάρδεις τριακοσίους νέους Κερκυραίους ἐπὶ ἐκτομῇ· ἐπειδὴ δὲ ἠναγκάσθησαν ἐκ τῶν ἐναντίων ἀνέμων νὰ προσορμήσωσιν εἰς Σάμον, μαθόντες οἱ κάτοικοι τὴν καταδίκην, συνεβούλευσαν τοῖς νέοις νὰ καταφύγωσιν ὡς ἱκέται εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ διεθνὲς δίκαιον τῶν τότε χρόνων δὲν ἐθορυβεῖτο ὅπως ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, ἐὰν ξένοι ἔνοπλοι ἀπέβαινον ἄνευ ἀδείας εἰς ξένην χώραν· διότι καταβάντες οἱ Κορίνθιοι εἰς τὴν ξηρὰν ἐπολιόρκησαν τὸν ναόν, ὥστε παρ' ὀλίγον ἐλιμοκτονοῦντο οἱ ταλαίπωροι Κερκυραῖοι. Τί δ' ἐσοφίσθησαν οἱ φιλόξενοι Σάμιοι ὅπως σώσωσι τοὺς κινδυνεύοντας; ἐσοφίσθησαν ἐπινόημα εὐφυὲς ἅμα δὲ καὶ φιλάνθρωπον· ἐπενόησαν λέγω πανήγυριν, καθ' ἣν συνερχόμενοι νέοι καὶ νέαι ἀπέθετον παρὰ τὸ ἱερὸν τρωκτὰ σησάμου καὶ μέλιτος, τουτέστι *παστέλλια*, καὶ ἐχόρευον περὶ αὐτά. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ οἱ βουλιμιῶντες πάλληκες τῆς Κερκύρας ὁρμῶντες ἥρπαζον τὰ μελίπηκτα, καὶ ἐπανερχόμενοι εἰς τὸν ναὸν κατεβρόχθιζον αὐτά. Βαρυνθέντες ἐπὶ τέλους οἱ Κορίνθιοι, διότι ὁ περὶ τὰ τρωκτὰ χορὸς ἐπανελαμβάνετο καθ' ἑκάστην, ἀνεχώρησαν, καὶ οὕτω μείναντες ἐλεύθεροι οἱ τριακόσιοι ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια.

Πρὸς ταῖς ἄλλαις ἑορταῖς ἐτελεῖτο καὶ ἡ τοῦ Βάκχου μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκολασίας ὡς καὶ κατὰ τὴν

λοιπὴν Ἑλλάδα. Καθὰ δὲ βεβαιοῖ ὁ συγγραφεὺς ἴχνη τῆς ἑορτῆς ταύτης περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, ἀναφαινόμενα κατ' ἔτος τὴν Δευτέραν τῆς Τυρινῆς, ἣν καὶ *Σκυλοδευτέραν* καλοῦσιν οἱ ἐντόπιοι. « Κατ' αὐτὴν ἄνδρες τοῦ συρφετώδους ὄχλου, πλησιάζοντες τοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς διαβαίνοντας, ἐκφέρουσι τὰς αἰσχροτέρας βωμολοχίας ἢ *τὰ ἐξ ἁμάξης* τῶν ἀρχαίων, καὶ ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς πρὸς ἀπαλλαγὴν νὰ προσφέρωσί τι νόμισμα. »

Ἀλλὰ καὶ ἄνδρες ἔνδοξοι περί τε τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν πολιτικὴν δεξιότητα ἐδόξασαν τὴν Σάμον. Ὁ Πυθαγόρας ταύτην εἶχε πατρίδα· ὁ ζεύξας τὸν Ἑλλήσποντον Μανδροκλῆς ἦτο Σάμιος· ὁ Ἀγαθοκλῆς, προσφιλὴς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ταξίαρχος, ὁ πολὺς ἀστρονόμος Ἀρίσταρχος, ὁ ἐμπειρότατος γλύπτης τοῦ πολυκρότου δακτυλίου τοῦ Πολυκράτους Θεόδωρος, ὁ μαθηματικὸς Κόνων, διδάσκαλος τοῦ Ἀρχιμήδους, ὁ γεωγράφος Πολέμων, ὁ ζωγράφος Τιμάνθης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, τῆς Σάμου ὑπῆρξαν γόνοι. Σημειωτέον δ' ἐνταῦθα ὅτι τοὺς σοφωτάτους τῶν Ἑλλήνων, οἷον Θάλητα, Ἱπποκράτην, Κλεόβουλον, Ζήνωνα, Ὅμηρον, Ἡρόδοτον καὶ πολλοὺς ἄλλους παρήγαγεν ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ αἱ παρ' αὐτῇ νῆσοι. Καὶ γυναῖκες δὲ διέπρεψαν ἐν Σάμῳ. Ἡ Μέλισσα καὶ ἡ Μυῖα, ἡ μὲν φιλόσοφος πυθαγορική, ἡ δὲ θυγάτηρ καὶ μαθήτρια τοῦ Πυθαγόρου, ἦσαν, ὡς ἐξάγεται ἐκ δύο ἐπιστολῶν ἃς παραθέτει ἀξιεπαίνως ὁ συγγραφεὺς τῶν *Σαμιακῶν*, καὶ σοφαὶ καὶ χρηστοήθεις. Τῶν ἐπιστολῶν δὲ τούτων τὸ περιεχόμενον συνιστῶμεν θερμῶς εἰς τὰς ἡμετέρας συμπολίτιδας. « Στολὴ τῆς γυναικός, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις ἡ Μέλισσα, δὲν εἶναι τὰ διαυγῆ καὶ διαπόρφυρα καὶ χρυσόπαστα τῶν ἐνδυμάτων, διότι ταῦτα φέρουσιν αἱ ἐπιθυμοῦσαι νὰ σαγηνεύωσι τοὺς πολλούς, ἀλλ' ὁ τρόπος. Εἰς τὴν σώφρονα γυναῖκα ἀρκεῖ ἐσθὴς λευκὴ καὶ ἀφελὴς καὶ καθάριος, ἀντὶ δὲ φύκους εἰς τὸ πρόσωπον ἐρύθημα, καὶ ἀντὶ χρυσοῦ καὶ σμαράγδων καλοκἀγαθία καὶ κοσμιότης καὶ σωφροσύνη. Ὀφείλει δὲ νὰ καταγίνεται εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ οἴκου, νὰ ἀρέσκῃ μόνον εἰς τὸν ἴδιον ἄνδρα καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰς θελήσεις αὐτοῦ· διότι ἡ θέλησις τοῦ ἀνδρὸς εἶναι νόμος ἄγραφος πρὸς τὴν κοσμίαν γυναῖκα. » Τοῦτ' αὐτὸ παρήγγειλε καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· « ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα. »

Τῆς Μυίας ἡ ἐπιστολή, γραφεῖσα πρὸς φίλην γενομένην τὸ πρῶτον μητέρα, ἄλλην ἔχει ὑπόθεσιν, τὴν ἀγωγὴν δηλαδὴ τοῦ νεογνοῦ. Καὶ ἀπαιτεῖ μὲν τὴν τροφὸν ἐπιτηδειοτάτην καὶ καθάριον καὶ αἰδήμονα καὶ μὴ ὕπνῳ μήτε μέθῃ προσοικειουμένην καὶ κατὰ πολλὰ ἄλλα πλεονεκτοῦσαν, ἀξιοῖ δέ, τὸ περιεργότατον, αὐτὴν καὶ μὴ βάρβαρον ἀλλ' Ἑλληνίδα.

Τὴν Σάμον ἐπεσκέφθησαν, κατοικήσαντες μάλιστα ἐν αὐτῇ, καὶ δύο ἔνδοξοι Ἕλληνες, ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Αἴσωπος.

Ὁ Ὅμηρος, περιερχόμενος τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἐκέρδαινε τραγῳδῶν, ἀπαραλλάκτως ὡς οἱ καθ' ἡμᾶς ἀνάπηροι ἐπαῖται, τὸν ἄρτον αὐτοῦ. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι καὶ τὰ τραγῴδια τὴν αὐτὴν εἶχον περίπου ἔννοιαν ὡς καὶ τὰ ἡμέτερα· πολλὰ ἐκ τούτων, ἅτινα ψάλλονται τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους καὶ τὰ Θεοφάνεια, καταλήγουσι διὰ τοῦ ἑξῆς στίχου·

« Σ' αὐτὸ τὸ σπῆτι ποῦρθαμε πέτρα νὰ μὴ ῥαίσῃ,
» κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπητιοῦ χίλια χρόνια νὰ ζήσῃ. »

Καὶ ὁ Ὅμηρος ἔψαλλε·

« Δῶμα προσετραπόμεσθ' ἀνδρὸς μέγα δυναμένοιο.
» ὃς μέγα μὲν δύναται, μέγα δὲ πρέπει ὄλβιος αἰεί ! »

ἢ καὶ διὰ τούτων·

« Τὸν χρόνο καλοῤῥίζικο σᾶς εὔχομαι, Κυράδαις,
» Μόν' στεῖλτε με τὸ ψαλτικὸ μιὰ πῆτα μὲ παράδαις.
» — Παράδαις ! ποιὸς τοὺς ἔχασε, καὶ πῆτα ποιὸς θὰ ψήσῃ ;
» Γιὰ τὸ τραγοῦδι πῶψαλες Θεὸς νὰ σ' ἐλεήσῃ. »

Καὶ ὁ Ὅμηρος·

» Εἰ μέν τι δώσεις· εἰδὲ μή, οὐχ ἑστήξομεν·
» οὐ γὰρ συνοικήσοντες ἐνθάδ' ἤλθομεν. »

Ὅτε ἦλθεν εἰς Σάμον ἡ πόλις ἦγε τὰ Ἀπατούρια· οἱ φράτορες, ἤγουν οἱ δημογέροντες, οἵτινες εἶχον ἀκούσει τὴν φήμην τοῦ ξένου ἐν Χίῳ ἔτι ὄντος, προσεκάλεσαν αὐτὸν νὰ συνεορτάσῃ. Ἐπειδὴ δὲ πορευόμενος παρετρίβη διὰ τὴν τυφλότητα πρὸς γυναῖκας αἵτινες ἔθυον εἰς τὴν Κουροτρόφον ἐν τῇ τριόδῳ, ὀργισθεῖσα ἡ ἱέρεια ἀπεδίωξεν αὐτόν· ἀλλ' ὁ Ὅμηρος ὅστις εἰ καὶ ἀόμματος δὲν ὑπέφερε τὴν ὕβριν, δὲν προεκάλεσε μὲν τὴν ἱέρειαν εἰς μονομαχίαν, ἄνανδρον βεβαίως θεωρήσας τὸ πρὸς γυναῖκα ἀντιταχθῆναι, ἐπεκαλέσθη ὅμως κατ' αὐτῆς τοὺς κεραυνοὺς τῆς θεᾶς, ἀπαγγείλας ἀστειοτάτην κατάραν, τὴν κατάραν . . . νὰ συνοικήσῃ μετ' ἀνδρὸς γέροντος !

« Κλῦθί μοι εὐχομένῳ, Κουροτρόφε, δὸς δὲ γυναῖκα
» τήνδε νέων μὲν ἀνήνασθαι φιλότητα καὶ εὐνήν·
» ἡ δ' ἐπιτερπέσθω πολιοκροτάφοισι γέρουσιν,
» ὧν ὥρη μὲν ἀπάμβλυνται, θυμὸς δὲ μενοινᾷ. »

Ἀπαράλλακτον κατὰ τὴν ἔννοιαν κατάραν ἠκούσαμεν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ στόματος προσβληθείσης πρεσβύτιδος κατὰ κόρης ἐφήβου.

Ὁ δὲ Αἴσωπος, συνηγορῶν ὑπὲρ δημαγωγοῦ κρινομένου περὶ θανάτου ὑπὸ τῶν Σαμίων, εἶπε τὸν μῦθον ἐκεῖνον τοῦ Ἐχίνου καὶ τῆς Ἀλώπεκος (οὐχὶ τῆς ἄρκτου ὡς κατὰ λάθος λέγει τῆς *Ἱστορίας* ὁ συγγραφεύς), τὸν ὁποῖον μετέδωκαν ἡμῖν ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ἐχῖνος ἰδὼν ποτε ἀλώπεκα κειμένην ἐντὸς φάραγγος καὶ πλῆθος κροτώνων ἢ κυνομυιῶν ἐκμυζώντων τὴν ταλαίπωρον, ἠθέλησε ν' ἀποδιώξῃ αὐτούς· ἀλλ' ἡ ἀλώπηξ εὐχαριστήσασα τὸν φιλάν-

θρωπον διαβάτην, ἄφες, εἶπεν αὐτοὺς, διότι ἂν μεστοὺς ὄντας ἀπαλλάξῃς, θὰ ἔλθωσιν ἄλλοι λιμώττοντες καὶ θ' ἀποῤῥοφήσωσιν ὅλον τὸ αἷμά μου.

Κατὰ κακὴν μοῖραν τῆς Σάμου, πολλάκις ὁ μῦθος οὗτος ἐπαλήθευσεν ἐν αὐτῇ· τοὺς Λακεδαιμονίους διεδέχθησαν οἱ περὶ Φίλιππον, τοὺς περὶ Φίλιππον οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς Ῥωμαίους οἱ Βυζαντινοὶ, τοὺς Βυζαντινοὺς οἱ Ἰουστινιᾶναι τῆς Χίου, τοὺς Ἰουστινιάνας οἱ πάντων τῶν ἄλλων περὶ τὴν ἐκμύζησιν εὐφυέστεροι κρότωνες, οἱ πορθηταὶ τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου· καὶ πρὸς ταῖς ἀλλεπαλλήλοις αὐταῖς κυνομυίαις σμήνη πειρατῶν ἐδῄουν αὐτὴν περιμάχητον οὖσαν· διότι οὐ μόνον ἐκ τύχης ἀλλὰ καὶ ἐκ φύσεως ἐγένετο πλουσιωτάτη, ὥστε καὶ Μακάρων νῆσος ἐπεκλήθη, καὶ ὀρνίθων γάλα ἐλέγετο ὅτι ἔφερε· κατὰ δὲ τὸν Ἡρακλείδην καὶ λευκὴ χελιδὼν οὐκ ἐλάττων πέρδικος ἐπεσκέφθη τὴν Σάμον.

Ἐν τῷ ἑπομένῳ τόμῳ θέλομεν μάθει ἐὰν ὁ φυσικὸς οὗτος πλοῦτος σώζεται ὅλος σήμερον. Οἱ ξένοι περιηγηταὶ ἐξυμνοῦσιν ἰδίως τὸν σάμιον ἀνθοσμίαν. Περὶ αὐτοῦ ὁμιλῶν ὁ Γάλλος Tournefort, ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον πρὸ ἑκατὸν ἑξηκονταπέντε περίπου ἐτῶν, προστίθησι καὶ δύο ἀστεῖα ἀνέκδοτα. Ἐν Σάμῳ, λέγει, εἴδομεν τὸν Μαθουσάλαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους . . . ἤτοι καλόγηρον 120 ἐτῶν, ὅστις κόπτει εἰσέτι ξύλα, καὶ φροντίζει τὸν μύλον· καθὰ δὲ ἐβεβαίουν, πλὴν ἀκράτου οἴνου καὶ ῥακίου οὐδὲν ἄλλο ἔπιεν ἐπὶ ζωῆς αὐτοῦ. Τὸ παράδειγμα τοῦτο θὰ ἐνίσχυεν ἀναντιῤῥήτως τοὺς οἰνοπότας, ἐὰν δὲν ἀντεμάχετο εἰς αὐτὸ ἄλλο πάντῃ ἐναντίον· ὁ ἐν Σμύρνῃ πρόξενος τῆς Ἐνετίας, ὅστις εἶχεν ἀποθάνει πρὸ μικροῦ ἡλικίαν ἔχων 118 ἐτῶν, μόνον ὕδωρ ἔπινεν· οὔτε καφὲν οὔτε σερβέτιον ἐπλησίασέ ποτε εἰς τὰ χείλη αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἀπέθανεν ἀφῆκε δύο θυγατέρας, τὴν μὲν μίαν δεκαοκτὼ τὴν δ' ἑτέραν ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν· ἀπώλεσε δὲ καὶ υἱὸν ἑκατοντούτη περίπου » (*).

Ὁ δεύτερος τόμος θέλει περιέχει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἕτερόν τι ἀνθηρότερον καὶ ἐθνικώτερον, καὶ διὰ τοῦτο πολλῷ πλέον ἄξιον νὰ ἀναφλέξῃ τὴν περιέργειαν καὶ τὴν συμπάθειαν ἡμῶν, τουτέστι τὴν ἀπὸ τοῦ 1821 ἔτους ἱστορίαν τῆς Σάμου. Καὶ γνωστοὶ μὲν οἱ ἀγῶνες, γνωστοτάτη δὲ καὶ ἡ καρτερία καὶ ἡ ἀνένδοτος τῶν Σαμίων φιλοπατρία ἐπὶ δεκαετίαν καὶ ἔτι πρὸς, καθ' ἣν ὑπῆρξαν τὸ προπύργιον τῆς παλαιούσης Ἑλλάδος, καὶ μεθ' ἣν εἰς μόνην τὴν βίαν ἐνέδωκαν· τερπόμεθα ὅμως ἅμα δὲ καὶ παραδειγματιζόμεθα καὶ ἐξαιρόμεθα τὸ φρόνημα ὁσάκις δίκην γραφικοῦ πίνακος τίθενται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγινώσκοντος καὶ αἱ λεπτοφυέστεραι οὕτως εἰπεῖν γραμμαὶ, καὶ αἱ πλέον συνεσκιασμέναι γωνίαι τοῦ βίου τῶν πατέρων ἡμῶν.

(*) Τὰς παρατεθείσας ἀνωτέρω εἰκόνας ἐδανείσθημεν παρὰ τοῦ Tournefort.

Πρὸς ἐξιστόρησιν τῆς δευτέρας ταύτης περιόδου ἐπορίσθη, ὡς βεβαιοῖ ὁ συγγραφεὺς, οὐ μόνον παρ' ἀξιοπίστων ἀνδρῶν ἀλλὰ καὶ παρ' ἐπισήμων ἐγγράφων εἰδήσεις, ἀναμοχλεύσας ἐπιμελῶς τά τε ἐν Σάμῳ καὶ τὰ ἐν Ἀθήναις ἀρχεῖα· ἀπολείπεται δὲ νὰ ἴδωμεν καὶ πῶς ἐχρήσατο τῇ ὕλῃ. Ἐπειδὴ δὲ θέλει γράψει, περὶ συγχρόνων γεγονότων, ἰδίως δὲ περὶ γεγονότων τῆς φυσάσης αὐτὸν, περὶ τῶν πράξεων φίλων ἴσως δὲ καὶ συγγενῶν, καλὸν νὰ ὑπενθυμίσωμεν αὐτῷ τὸ τοῦ Rousseau. « Les faits changent de forme dans la tête de l'historien; ils se moulent sur ses intérêts; ils prennent la teinte de ses préjugés. » Δυσχερεστέρα ἄρα ἡ ἐκτέλεσις τοῦ δευτέρου τούτου ἔργου. Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς ἀρχαιοτέρας ἱστορίας δὲν εἶχε μὲν τὴν ὁδὸν λεῖαν, εὗρεν ὅμως αὐτὴν πολλαχοῦ πεπατημένην, οὐδ' ἠμοίρησεν ἔστω καὶ μετρίως ἀνθοκόμων λειμώνων, ὅπως ἀπανθήσῃ ὑπολανθάνοντά τινα, ὡς λέγει, κοσκυλμάτια. Τοῦ Γερμανοῦ Πανόφκα ἐξαιρέτως ἡ περὶ Σάμου ἀξιόλογος μονογραφία (1822) ἐγένετο αὐτῷ, ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ καὶ ἡμεῖς ἐπείσθημεν ἐκ παραβολῆς, ἀσφαλέστατος ὁδηγός. Καὶ ἄξιαι μὲν παντὸς ἐπαίνου ἡ ἐπιμέλεια καὶ εὐσυνειδησία καὶ ἐμπειρία μεθ' ὧν συνηρμολόγησε καὶ συνέπηξε καὶ αὐτοτελῆ ἀνέδειξε τὴν ἱστορίαν τῆς Σάμου, ἀλλὰ καὶ ἄξιος θαυμασμοῦ καθίσταται ὁ ἱστορικὸς, ὁσάκις εὐστοχῇ περὶ τὴν ζυγοστασίαν τῶν γεγονότων· καὶ τοῦτο θέλομεν ἰδεῖ κυρίως ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ. Ἡ ἁπλῆ συγγραφὴ βιβλίου δὲν εἶναι σήμερον ἐκ τῶν δυσκολωτέρων. Πολλὰ πολλάκις ἀναγινώσκοντες συγγράμματα ἀναπολοῦμεν τὸ τοῦ Ἀθηναίου Ἀπολλοδώρου· « Εἰ γάρ τις ἀφέλοι, ἔλεγε, τῶν Χρυσίππου βιβλίων ὅσ' ἀλλότρια παρατέθειται, κενὸς αὐτῷ ὁ χάρτης καταλελείψεται. » Κρίσιν ὀρθὴν καὶ ἀπροσωπόληπτον, ἰδοὺ τί πρὸ πάντων ἀξιοῦμεν παρὰ τοῦ ἱστοριογράφου· ἐπειδὴ δὲ ταύτης τεκμήρια ἔδωκεν ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας τόμῳ, προσδοκῶμεν ἔτι πλείονα καὶ σπουδαιότερα ἐν τῷ ἑπομένῳ.

Η ΙΑΣΜΗ ΤΟΥ ΦΙΓΑΙΝΟΥ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Edouard Laboulaye.)

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε φυλλ. 307, 308 καὶ 309.)

ΙΑ'.

Ἡ ἐπιστροφὴ ὑπῆρξε μελαγχολική. Ἐπανειλημμένως προσεπάθησα νὰ διασκεδάσω τὸν γέροντα φίλον μου, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι ἡ κραυγὴ τῆς Σάνδρας τῷ εἶχε

τρυπήσει τὴν καρδίαν· βλέπων αὐτὴν πάσχουσαν ἐλησμόνησεν ὅλα.

Ἔλαβον τὰς ἡνίας τὰς ὁποίας ἀφῆκεν ἐν ᾧ ἡ Σάνδρα ἔχεε θερμὰ δάκρυα καὶ δὲν ἔπαυεν εἰμὴ διὰ νὰ μεμφθῇ ἡμᾶς.

« Θὰ τὸν σκοτώσετε, ἔλεγε· δὲν θὰ ἐπανέλθῃ· δὲν εἶναι δυνατὸς καὶ ἡ θέρμη θὰ τὸν ἐπάρῃ. Νοννὲ εἶσαι ὑπεύθυνος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. »

Ὁ δὲ ἐφημέριος ἐσίγα καὶ ἐφαίνετο ἐξετάζων ἑαυτόν· ἐγὼ ἐπέπληττον τὴν Σάνδραν διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν ἀνανδρίαν της. Καὶ τότε μὲν ὠδύρετο ζητοῦσα συγχώρησιν, ἀλλ' εὐθὺς ὡς δένδρον τι τῆς ὁδοῦ τῇ ἀνέφερεν ἐνθύμησίν τινα εἰς τὸν νοῦν, ἐξήπτετο ἐκ νέου· ὁ δὲ ταλαίπωρός μου φίλος ἐστέναζε καὶ παρακαλῶν με νὰ μὴ εἴπω τίποτε, ἐζήτει συγγνώμην διότι μὲ ἀνεμίγνυεν εἰς τοιαύτας σκηνάς.

Ἐπανήλθομεν εἰς τὸ Φίγλιον σιωπηλοί· καὶ ἡ νὺξ καὶ ὁ κόπος εἶχαν καταβάλει τὴν Σάνδραν· ἡ Μαγδαληνὴ περιέμενεν ἡμᾶς εἰς τὴν πύλην ἔχουσα εἰς τὴν χεῖρα φανάριον· ἕκαστος δ' ἀνέβη πενθίμως εἰς τὸ δωμάτιόν του οὔτε τὴν *καλὴν νύκτα* ἀνταλλάξας. Ὁ οἶκος ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εἶχα ἴδει ἱλαρώτατον ἐφαίνετο νῦν γῆ ἐρήμου.

ΙΒ'.

Τὴν ἐπιοῦσαν, μεθ' ἡμέραν, ἥτις μοὶ ἐφάνη μακροτέρα τοῦ συνήθους, κατέβην τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν πόλιν. Ἦτο ἡ ὥρα τοῦ ἑσπερινοῦ· ὁ κώδων ἤχει καὶ εἶδα ἐν τῷ σκότει γυναῖκας εἰσερχομένας εἰς τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν τοῦ Φιγλίνου. Ταῖς ἠκολούθησα. Κατὰ τὸ σύνηθες ὕμνουν τὴν Παναγίαν. Ἡ ἐκκλησία ἦτο κακῶς φωτισμένη καὶ μόλις ἔβλεπέ τις ἔμπροσθέν του· ἱερεὺς ἱστάμενος παρὰ τὸν βωμὸν ἤρχιζε τὸ *Πάτερ ἡμῶν* καὶ τὸ *Θεοτόκε Παρθένε*, τὰ ὁποῖα οἱ περιεστῶτες ἐτελείωναν μετ' αὐτοῦ.

Εἰς τὸν μακρὰν τῆς πατρίδος του ἀπόντα αἱ ἐκκλησίαι ἔχουσιν ἄρατον ἑλκυστικὴν δύναμιν· εἶναι τὸ μόνον μέρος ὅπου ὁ περιηγητὴς δὲν αἰσθάνεται ἑαυτὸν ξένον. Ἐγονάτισα παρά τινα στύλον, ὅτε δὲ ἐτελείωσα τὴν προσευχήν μου καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου συνείθισαν εἰς τὸ σκότος, εἶδον τὴν Σάνδραν ἀνατεταμένους ἔχουσαν τοὺς βραχίονας καὶ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἐνώπιον τῆς Παναγίας. Ἐξερχομένην περιεκύκλωσαν αὐτὴν πᾶσαι καὶ συνεκινήθην ἰδὼν μετὰ ποίου οἴκτου ὡμίλει αὐτῇ ἑκάστη τῶν γυναικῶν ἐκείνων. Ἀκουσίως παρέβαλλον τὴν ἀγαθότητα ἐκείνην πρὸς τὴν εὐφυΐαν τῶν ἡμετέρων μεγαλοπόλεων. Κατηντήσαμεν τὸν ἔρωτα παραφροσύνην καὶ πρᾶγμα γελοῖον ἀποκρυπτέον ἀπὸ πάντων τῶν ὀμμάτων· ἐκεῖ τοὐναντίον ἕκαστος σκληρὰν μόνον ἀσθένειαν ἐθεώρει αὐτὸν καὶ ἕκαστος παρεῖχε κόκκον ἐλπίδος εἰς τὴν τετρωμένην ἐκείνην καρδίαν.

Ἡ Σάνδρα ἐτράπη μετ' ἐμοῦ πρὸς τὴν οἰκίαν· μ' ὡμίλησε κατ' ἀρχὰς περὶ τῆς Μαρέμμης καὶ τῆς θέρμης· μάτην δ' ἐπεχείρησα νὰ τὴν καθησυχάσω.

« Μόνον εἰς τὸν Θεὸν ἔχω πλέον ἐμπιστοσύνην, μ' ἔλεγε, καὶ διὰ τοῦτο παρεκάλεσα τὴν Παναγίαν ἡ ὁποία εἶναι τόσω καλή, καὶ τὸν ὡραιότερον ἅγιον τοῦ παραδείσου τὸν Γαβριὴλ καὶ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν προστάτην τῆς Μαρέμμης· ἐκεῖ ἐπάνω (μ' ἐδείκνυε τοὺς ἀστέρας) ἐκεῖ ἐπάνω κρίνεται ἡ μοῖρά μου. »

Ἐν ᾧ δ' ἐπλησιάζομεν εἰς τὴν οἰκίαν ἄνθρωπός τις ἐξῆλθεν αὐτῆς, ὁ Καῖσαρ. Ἡ δενδροστοιχία ἦτο παρὰ πολὺ στενὴ ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ἀποφύγῃ ἡμᾶς· ἐπλησίασε καὶ μὲ φωνὴν ἣν προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ γλυκεῖαν·

« Καλὴ ἑσπέρα Σάνδρα, εἶπεν, ὁ Θεὸς νὰ σὲ συνοδεύῃ. » Ἐκείνη δ' ἐβάδισεν εὐθὺ πρὸς τὸν σιδηρουργόν.

« Καῖσαρ, εἶπεν αὐτῷ μετ' ἀλλοκότου σοβαρότητος, εἶδες τὴν μητέρα μου πρὸ ὀλίγου· μὴ ἀπατᾶται ὑπὸ τῶν ἐλπίδων της. Ζῶν ἢ νεκρὸς ὁ Πεππῖνος θὰ ἦναι πάντοτε κύριος τῆς καρδίας μου, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν μὲ τὸν ἀποδώσῃ κανένα ἄλλον ἄνθρωπον δεν θὰ ὑπανδρευθῶ. Θὰ γίνω μοναχὴ τῆς Ἁγίας Κλάρας, καθὼς τὸ ὤμοσα ἀπόψε εἰς τὴν Παναγίαν. Ζήτησε λοιπὸν ἄλλην γυναῖκα καὶ εἴθε ὁ Θεὸς νὰ σὲ τιμωρήσῃ διὰ τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον ἔφερες εἰς αὐτὸ τ' ὀσπῆτι! »

Ταῦτα εἰποῦσα διῆλθεν ὑπερηφάνως ἔμπροσθεν τοῦ σιδηρουργοῦ, ὅστις τὴν ἐθεώρει ἔξω ἑαυτοῦ.

« Σάνδρα, ἀνεβόησεν ὁ κύκλωψ, Σάνδρα, τί σ' ἔκαμα; διατί μ' ἀφαιρεῖς τὴν ἐλπίδα; Σὲ ἀγαπῶ καλλίτερα καὶ θὰ σὲ καταστήσω εὐτυχεστέραν παρ' ὅ,τι τὸ παιδάριον ἐκεῖνο! »

ΙΓ'.

Ἡμέρας τινὰς μετὰ ταῦτα κατέλιπον τὸ Φίγλινον· ὁ γέρων μου φίλος μὲ ὡδήγησε ἐπὶ τοῦ baroccio του μέχρι τοῦ Montevarchi, καὶ καθ' ὁδὸν μοὶ ἀπέδειξε τρανώτατα ὅλον τὸ μέγεθος τῆς ἀνακαλύψεώς του. Τῷ ὑπεσχόμην νὰ φυλάξω τὸ μυστικὸν μέχρις οὗ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο τὸ τοῦ κόσμου ἀναστατικὸν ἐξεδίδετο ἐν τῇ περιφήμῳ συλλογῇ τῆς Ἀκαδημίας degli Arrabiati, σοφοῦ συλλόγου φιλολόγων ἔχοντος συνεταίρους ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην. Ἀπεχωρίσθημεν σφίγξαντες ἀπειράκις τὰς χεῖρας ἀλλήλων, καὶ μυριάκις ὑποσχόμενοι ὅτι θὰ συναντηθῶμεν καὶ ἄλλο ἔτος εἰς Φίγλινον. Καθ' ὁδὸν εἶχα τὸν νοῦν μου εἰς τὴν Σάνδραν καὶ εἰς τὸν Πεππῖνον· οὔτε τῆς Περουσίας τὰ θαυμάσια, οὔτε τοῦ Τερνίου ὁ καταῤῥάκτης, οὔτε ἡ ῥωμαϊκὴ τοῦ Ναρνίου γέφυρα ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς ἀπωθήσωσιν ἀπὸ τῆς μνήμης μου· τοὺς ἐτοποθέτουν εἰς ὅλας τὰς τοποθεσίας καὶ ἐφανταζόμην ὅτι τοὺς ἔβλεπα εἰς ἑκάστην στροφὴν τῆς ὁδοῦ· ἀλλὰ φθὰς εἰς Ῥώμην ἐλη-

σμόνησα τὰ πάντα. Ποία σκέψις δὲν σβέννυται ἐνώπιον τοῦ αἰωνίου ἐκείνου πένθους!

ΙΔ΄.

Δὲν εἰξεύρω ἂν οἱ Παρίσιοι, ὡς εἶπεν ἡ Κυρία Στάελ, εἶναι ὁ τόπος ὅπου εὐκολώτερον διάγει τις χωρὶς εὐτυχίαν, ἀλλὰ βεβαίως εἶναι τὸ μέρος τοῦ κόσμου ὅπου ἔχει τις ὀλιγώτερον καιρὸν διὰ νὰ σκεφθῇ τοὺς φίλους του. Εἰς τὸν κυκεῶνα ἐκεῖνον συμβάντων, θεαμάτων, τύρβης, ἐργασιῶν, καθηκόντων, αἱ ἡμέραι συνωθοῦσιν ἀλλήλας ὡς τὰ κύματα τοῦ δυτικοῦ ἀνέμου ἐπὶ τῆς ὄχθης συντριβόμενα· τὸ κῦμα σὲ ἀπάγει καὶ δὲν γνωρίζεσαι μεταξὺ τοῦ ἀφροῦ καὶ τοῦ κρότου. Διὰ τὸ πλῆθος τὸ ζητοῦν νὰ διασκεδάσῃ οἱ Παρίσιοι εἶναι ἴσως παράδεισος· διὰ τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εἰρήνην, εἶναι πυρά· δὲν ἀναπνέουσι, καίονται μεταξὺ παντὸς εἴδους παθῶν καὶ παντὸς εἴδους ὀρέξεων ἀχαλινώτων. Ὁ ἐξερχόμενος ἐκεῖθεν εἶναι ἐλεύθερος, ἀναλαμβάνει κατοχὴν ἑαυτοῦ, ζῇ!

Ὅθεν μετ' ἀῤῥήτου χαρᾶς ἀνεχώρησα τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον διὰ νὰ ἐπανίδω τὴν ἀγαπητήν μοι Ἰταλίαν, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ μετὰ πόσης ἐκπλήξεως! Πρὸ δύο ἐτῶν εἶχον ἀφήσει τὸ Φίγλινον καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο μόλις ἀντήλλαξα μίαν ἀδιάφορον ἐπιστολὴν μετὰ τοῦ γηραιοῦ μου φίλου!

Ἡ Φλωρεντία μοὶ ἐφάνη εἴπερ ποτὲ ὡραία· ἐλεύθερος, ᾐσθανόμην αὐτὴν πατρίδα μου, μοὶ ἐφαίνετο ὅτι οἱ Ῥαφαῆλοι τοῦ Βήματος (Tribune) καὶ τοῦ παλατίου Πίττι ἐμειδίων πρὸς τὴν ἐπάνοδόν μου· ἔδραμα εἰς τὰς Cascine, ἐθαύμασα τὸν πλοῦτον καὶ τὴν κομψότητα τῆς νέας προκυμαίας τοῦ Ἄρνου· ἐθαύμασα ἔτι πλέον τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα ὁ Ἱππότης Βοναΐνης διέταξε μετὰ τοσαύτης φιλοκαλίας καὶ πολυμαθείας ἐν τῷ ὡραίῳ παλατίῳ τῶν Uffizi. Χάρις εἰς αὐτὸν, χάρις εἰς ὑπουργὸν πεπαιδευμένον (*), ἡ Φλωρεντία ἀνεῦρε τοὺς τίτλους τῆς εὐγενείας της συλλέξασα εὐσεβῶς τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας της ἐλευθερίας.

Καίτοι τόσα θέλγητρα μὲ ἔσυρον, δὲν ἔμεινα πολὺ εἰς τὴν Φλωρεντίαν· ἔσπευδα νὰ ἐκπλήξω τὸν ἐφημέριον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν εἶχον ἀναγγείλει τὴν ἐπίσκεψίν μου καὶ εὐτυχὴς ἐπέβην εἰς τὴν ἄμαξαν ὅπως ἐπανέλθω εἰς Φίγλινον.

Εἶναι μεγάλη εὐχαρίστησις νὰ βλέπῃ τις χώραν νέαν, εἶναι ὅμως γλυκυτέρα γοητεία τὸ νὰ ἀναβλέπῃ τόπους ἄλλοτε ἀγαπηθέντας. Ὁ περιηγητὴς καταλείπει μέρος τι ἑαυτοῦ εἰς τὰ δένδρα τῆς ὁδοῦ, καὶ τὴν παρελθοῦσαν ζωὴν δράττει πάλιν ἀνευρίσκων τὰς ἀναμνήσεις του. Μόλις κατέλειπον τὸ San-Donato καὶ ἤδη διηγείρετο ἐν τῇ μνήμῃ μου ἡ τοσοῦτον συγκινήσασα ἡμᾶς τοῦ ἀποχωρισμοῦ σκηνή. Ἐδῶ ὁ Πεππῖνος ἐχαιρέτισεν ἡμᾶς τὸ τελευταῖον· ἐκεῖ κάτω ἡ Σάνδρα ἔῤῥηξε τὴν ἀπηλπισμένην κραυγήν· ἤμην εἰς τὸ βάθος ἐκεῖνο μετὰ τοῦ ἐφημερίου· οὐδὲν ἤλλαξεν· ἡ αὐτὴ τοῦ οὐρανοῦ καλλονὴ, ἡ αὐτὴ τῆς φύσεως ἠρεμία, ἀλλὰ ποῦ ἦσαν τὰ δύο ἐκεῖνα παιδία τὰ ὁποῖα εἶχον λησμονήσει; Ποῖον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ μυθιστορήματος τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου;

Ἀκουσίως συνεταράχθην ὑπὸ συγκινήσεώς τινος εἰσερχόμενος εἰς τὸ Φίγλινον, μάλιστα ὅτε ἐκτύπησα τὴν πύλην τοῦ ἐφημερίου περιμένων τὴν Μαγδαληνήν. Ξένη ὅμως μοὶ ἤνοιξε. Εὐτυχῶς ὁ γέρων φίλος μου, ἦτο εἰς τὴν οἰκίαν. Διέβην ταχέως τὸν ἀπέραντον πρόδομον καὶ μὴ ἐπιτρέψας νὰ μὲ ἀναγγείλωσι, ἤνοιξα σιγὰ τὴν θύραν τοῦ γραφείου.

Ἐκάθητο ἐκεῖ ἐπὶ τῆς μεγάλης του πολυθρόνας, ἀναγινώσκων τὸν ἀγαπητόν του Ἅγιον Παῦλον καὶ ἔχων τὴν ἤρεμον ἐκείνην ὄψιν τῆς ὁποίας ἡ γαλήνη εἶναι ἀνέκφραστος. Ἀκούσας τὸν κρότον τῶν βημάτων μου, ἤγειρε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μ' ἔτεινε τὴν χεῖρα μειδιῶν. Δὲν μ' ἐπέπληξε διὰ τὴν ἐπιστολογραφικήν μου ῥαθυμίαν, τὴν λήθην ταύτην ἣν οὐδόλως εἰς τὴν ξένην γῆν ἐννοοῦσιν· παρεδίδετο ὅλος εἰς τὴν χαρὰν ὅτι μὲ ἔβλεπε καὶ ἤρχισε συνομιλῇ μετ' ἐμοῦ, ὡς εἰ εἴχομεν διακόψει τὴν προτεραίαν συνομιλίαν διακοπεῖσαν πρὸ δύο ἐτῶν.

Ἡ ἀπουσία τῆς Μαγδαληνῆς καὶ τῆς Σάνδρας, ἡ μόνωσις ἣν ᾐσθανόμην περὶ ἡμᾶς, τόσῳ μὲ ἀνησύχουν, ὥστε διὰ παντὸς τρόπου ἐζήτουν νὰ μάθω τί ἀπέγειναν οἱ ἀρχαῖοί μου φίλοι· ἀλλ' ὅμως ἐφοβούμην μὴ λυπήσω τὸν φιλοξενοῦντά με διεγείρων λυπηράν τινα ἀνάμνησιν, ὅθεν μόλις μετὰ πολλοὺς δισταγμοὺς κατήντησα νὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ Πεππίνου.

« Ἐνθυμεῖσθε τὸν ἀγαθὸν ἐκεῖνον νέον; μοὶ εἶπεν. Καὶ τῷ ὄντι εἴσθε μεθ' ἡμῶν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς τὴν Μαρέμμην. Πολλὰ συνέβησαν ἔκτοτε, προσέθεσε, καὶ μ' ἐφάνη ὅτι κατέπνιγε στεναγμόν.

— Διηγηθῆτέ με ὅλα, σᾶς παρακαλῶ· μ' ἐσυνειθίσατε νὰ θεωρῶ τὸν οἶκον τοῦτον ὡς ἰδικόν μου· δυστυχεῖ ἢ εὐτυχεῖ, ὅ,τι συμβαίνει εἰς αὐτὸν μ' ἐνδιαφέρει· ἄλλως τε γνωρίζετε ὅτι ἠγάπων τὸν Πεππῖνον.

— Καὶ τὴν Σάνδραν, ὑπέλαβε μειδιῶν· δὲν εἰξεύρω τί ἐλπίδας τῇ εἴχετε δομένας, δὲν ἔπαυεν ὁμιλοῦσα περὶ ἡμῶν. Ἀλλ' ἐνόμιζα ὅτι πρὸ πολλοῦ εἴχετε λησμονήσει ὅλα καὶ ὅτι αἱ χωρικαὶ ἡμῶν ἱστορίαι δὲν ἐνδιέφερον διόλου τοὺς κυρίους τῶν Παρισίων. Ἀκούσατε λοιπὸν τὴν διήγησίν μου.

ΙΕ΄.

« Ἐμείναμεν εἰς τὴν ἀναχώρησιν· πολλοὶ μῆνες παρῆλθον χωρὶς νὰ λάβωμεν εἰδήσεις· οἱ χωρικοί μας

(*) Τὸν Κ. Βαλδασσερόνην.

σπανίως γράφουν καὶ μόλις περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους μᾶς ἦλθε ἐπὶ παχέως χάρτου γράμμα τοῦ Πεππίνου, ἐπιγεγραμμένον πρὸς ἐμέ· ἀλλ᾽ ἀνοίξας αὐτὸ παρετήρησα ὅτι ἀπετείνετο πρὸς τὴν Σάνδραν. Ὁ τίμιος νέος ἠθέλησε νὰ μὲ καταστήσῃ κριτὴν τῶν αἰσθημάτων του, ἡ δὲ πίστις του ἐμαρτύρει τὴν ἀθωότητα τῆς καρδίας, ὅθεν τὴν ἐφύλαξα. Ἰδοὺ αὕτη.»

Ὁ ἐφημέριος ἔσυρεν ἐκ θυρίδος σταχτόχρουν χάρτην ἐπὶ τῆς κεφαλίδος τοῦ ὁποίου πρωτόπειρος χεὶρ εἶχεν ἰχνογραφήσει καρδίαν διατετρυπημένην ὑπὸ τριῶν βελῶν, ἀνεγνώσα δὲ τὰ ἑξῆς· ἦσαν στίχοι ἢ γραμμαὶ ὁμοιοκαταληκτοῦσαι.

«Ἐκ Μαρεμμῶν τῶν Τοσκανικῶν Δεκέμβριος τοῦ 1854.

»Ἐλπὶς τῆς καρδίας μου, ἀνάγνωσε τὸ γράμμα μου.

» Ἀφ᾽ οὗ σὲ ἀφῆκα ὡραία ἴασμη τοῦ παραδείσου, ζῶ εἰς θάλασσαν συγχύσεως. Περῶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα ἀνήσυχος καὶ ἀπαρηγόρητος. Ἀλλ᾽ ἐλπίζω ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἕκαστος θὰ διηγηθῇ τὴν λύπην του. Ἂν καὶ εἶμαι μακράν, Σάνδρα, θέλω νὰ σὲ εἰπῶ ὅτι διὰ σὲ ἐγεννήθην καὶ διὰ σὲ θέλω νὰ ἀποθάνω.

» Διὰ τῆς παρούσης, Σάνδρα, σὲ ἀναγγέλλω ὅτι ὑγιαίνω καὶ ἐλπίζω ὅτι χάριτι θείᾳ καὶ σεῖς εἶσθε ὑγιεῖς. Ἀφ᾽ ὅτου ἀφῆκα τὸν λόφον, ἡ καρδία μου ἤρχισε νὰ στενάζῃ. Πάντοτε εἰς σὲ σκέπτομαι, ἀγαπητή μου, καὶ δὲν ἔχω ἄλλην ἐπιθυμίαν παρὰ νὰ σὲ ἐξανaἴδω.

» Ζῶ εἰς τὸ δάσος μόνος καὶ χωρὶς φίλους. Καθ᾽ ἑσπέραν εἰς τὸν ἑσπερινὸν αἰσθάνομαι πόσον ὁ προστάτης εἶχε δίκαιον νὰ μᾶς λέγῃ νὰ προσευχώμεθα διὰ τοὺς ἀπόντας μακρὰν τῆς πατρίδος των. Μή με λησμονῇς εἰς τὰς προσευχάς σου σὺ ἡ ὁποία μ᾽ ἀγαπᾷς· Σάνδρα, δὲν μὲ βαρύνει ἡ μόνωσίς μου ἀλλὰ ἡ ἀπουσία σου. Ἆ! ἂν ἠδυνάμην νὰ γίνω πτηνόν, νὰ ἔχω πτερὰ καὶ νὰ πετάξω, θὰ ἠρχόμην εἰς τὸ παράθυρον ὅπου ἐργάζεσαι καὶ θὰ ἤθελα νὰ μείνω νύκτα καὶ ἡμέραν.

» Ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ λησμονήσῃς τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους εἴπαμεν οἱ δύο. Σὲ ὑπεσχέθην ἔρωτα, ὡς εἰξεύρεις, καὶ ὅτι πάντοτε θὰ εἶμαι ειδικός σου. Ὅταν ἐνθυμοῦμαι τὸ γλυκύτατον πρόσωπόν σου καὶ σκέπτωμαι τὴν εὐτυχίαν τὴν ὁποίαν ἐπιθυμῶ διὰ σέ, εἶναι τὸ μόνον βάλσαμον τὸ ὁποῖον καταπραΰνει τοὺς σκληροὺς πόνους τῆς καρδίας μου. Ὑγίαινε· σὲ στέλλω χαιρετισμοὺς περισσοτέρους παρ᾽ ὅσα ἄστρα εἶναι εἰς καλοκαιρινὸν οὐρανόν. Ἐλπίζω ὅτι θὰ ἐξαναἴδωμεν ἀλλήλους καθὼς ἐπιθυμῶ. Διπλόνω τὸ χαρτὶ τοῦτο καὶ σὲ λέγω πάλιν ὑγίαινε, ὑγίαινε.

» ὁ ΠΕΠΠΙΝΟΣ σου »

« Τὸ γράμμα τοῦτο ἀνέδωκεν ὀλίγον θάῤῥος εἰς τὴν Σάνδραν, ἥτις καί τοι ἀγωνιζομένη δυσκόλως ἐκυρίευε τὴν ἀνησυχίαν της καὶ ἔκρυπτεν ἀφ᾽ ἡμῶν τὴν λύπην της. Τῇ παρετήρησα ὅτι ὁ κίνδυνος ἀπεμακρύνετο· ὁ Πεππῖνος εἶχε διέλθει τοὺς πυρετοὺς τοῦ φθινοπώρου καὶ εἶχε συνειθίσει εἰς τὸ κλίμα τῆς Μαρέμμης, ὅτι μετ᾽ ὀλίγον θὰ ἐπέστρεφε· πόσους λόγους διὰ νὰ ἔχωμεν πίστιν εἰς τὸν θεόν, νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ἡ θεία δύναμις θὰ μᾶς ἐπανέδιδε τὸν καλὸν νέον! Ἡ ταλαίπωρος κόρη μὲ ἤκουε μετ᾽ ἀγαλλιάσεως ζωηροτάτης καὶ ἠναγκαζόμην νὰ παύσω τοὺς κινδυνώδεις παραμυθητικοὺς λόγους διὰ νὰ τὴν ἐπιπλήξω διὰ τὴν ἀφροσύνην της· τὴν ἐδίδασκα ὑπακοὴν καὶ ὑπομονήν· ἀλλ᾽ ἐνδομύχως πόσον ἐσυγχώρουν τὴν ἀσθένειαν της, ἐγὼ γέρων, αἰσθανόμενος ἀνησυχίαν διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ὀρφανοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχα περιθάλψει, καὶ παρακαλῶν καθ᾽ ἑκάστην τὸν θεὸν νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ τὸ παιδίον τὸ ὁποῖον ἐλαφρότατα σκεφθεὶς ἀφῆκα ν᾽ ἀναχωρήσῃ!

ΙϚʹ.

» Τὴν πρώτην Μαΐου ἑορτάζουν οἱ νέοι ἡμῶν· ὅλοι οἱ νεανίαι τρέχουσιν εἰς τὴν πόλιν, διανέμουσιν ἄνθη εἰς τὰς κυρίας των καὶ χαιρετίζουσιν αὐτὰς δι᾽ ᾀσμάτων. Ἦτο σκληρὰ ἡμέρα διὰ τὴν Σάνδραν ἥτις ἔμενε μόνη καὶ μελαγχολικὴ μεταξὺ τῆς γενικῆς χαρᾶς. Ἔκτοτε κατελήφθη ὑπὸ στενοχωρίας τὴν ὁποίαν δὲν ἐλάμβανε πλέον τὸν κόπον νὰ κρύπτῃ· τὴν ἔβλεπον ἀκαταπαύστως καταβαίνουσαν εἰς τὴν ἄκραν τῆς δενδροστοιχίας ἐπ᾽ ἐλπίδι ν᾽ ἀπαντήσῃ συνοδίαν τινὰ ἐπανερχομένην ἐκ τῶν Μαρεμμῶν· ἀλλ᾽ οἱ ἡμέτεροι χωρικοὶ δὲν ὑπάγουσι συνήθως ἐκεῖ· οἱ ἄνδρες τῆς Πιστοΐας τῆς Λούκας καὶ τῆς Σιέννης ἀπληστότεροι κέρδους ἐπιδίδονται εἰς τὰ φονικὰ ἐκεῖνα ἐπιχειρήματα. Ὁ Μάϊος παρῆλθε ἐν ματαίᾳ προσδοκίᾳ. Ἑκάστη πρωΐα περιεμένομεν νὰ μᾶς ἀποδώσῃ τὸν Πεππῖνον, καθ᾽ ἑκάστην δ᾽ ἑσπέραν ἐλέγομεν ἕκαστος καθ᾽ ἑαυτὸν ὅτι θὰ φθάσῃ τὴν ἐπιοῦσαν. Ὁ Ἰούνιος εἶναι τὸ τελευταῖον ὅριον τῆς ἐπανόδου· ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, κατὰ τὴν παροιμίαν, παρηγορεῖ τὰς καρδίας ἐπαναφέρων εἰς τὸν οἶκον τοὺς τελευταίους ἀπόντας. Καμμία εἴδησις! Ἡ Σάνδρα ὠχρία καὶ ἔῤῥιπτε πρὸς ἡμᾶς βέμματα, τῶν ὁποίων δὲν ἠδυνάμην νὰ ὑπομείνω τὴν ἄφωνον μομφήν. Ἡ ἀνησυχία της μετεδόθη καὶ εἰς ἐμέ· δὲν ἠδυνάμην ν᾽ ἀναχωρήσω εἰς τὴν Μαρέμμην, ἀλλ᾽ ἐγίνωσκα ὅτι ὁ σύντροφος τοῦ Πεππίνου ἦτο ἐκ Σιέννης· κατά τινα λοιπὸν τῶν εἰς Φλωρεντίαν ἀποδημιῶν μου, ἐπέβην εἰς τὴν ἀτμάμαξαν καὶ ὑπῆγα ζητῶν τὸν Ὑάκινθον εἰς τὴν πατρίδα του.

» Δὲν ὑπῆρξε πρᾶγμα εὔκολον ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀνθρακοποιοῦ· τέλος μὲ ἔδειξαν τὴν κατοικίαν του εἴς τινα συνοικίαν τῆς πόλεως. Ἰδών με ἀνεσκίρτησε

καὶ ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἀναγνώρισιν· ἐπορεύθην κατ' εὐθεῖαν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἠρώτησα τί ἔκαμε τὸν ἐξάδελφόν του!

« Κακαὶ εἰδήσεις, πάτερ μου, μοὶ εἶπε, κακαὶ εἰδήσεις. Ἔσφαλα παραλαβὼν τὸ παιδίον ἐκεῖνο εἰς τὴν Μαρέμμην. Ἐκράτησε καλὰ μέχρι τοῦ Μαΐου περίπου, ἀντέσχε εἰς τὸν πρῶτον ἥλιον καὶ εἰς τὰς πρώτας βροχὰς, ἀλλὰ τέλος ἡ θέρμη τὸν κατέλαβε καὶ...»

Ὁ Ὑάκινθος ἐστάθη ὑψώσας τοὺς βραχίονας·

« Τοὐλάχιστον δεν ἀπέθανε! ἀνέκραξα.

« — Τίς εἰξεύρει; ἀπεκρίθη ὁ ἀνθρακοποιός. Πιστεύω ὅτι ὅλα ἐτελείωσαν. Ὁ ταλαίπωρος νέος εἶχε πολὺ θάῤῥος· ἠθέλησε νὰ ἀντισταθῇ δεκαπέντε ὁλοκλήρους ἡμέρας, ἀλλ' ἡ θέρμη εἶναι κακὸν ζῶον, δὲν τὴν καταβάλλει τις εὔκολα. Ἠναγκάσθην νὰ τὸν φορτώσω εἰς ἓν ἄλογον καὶ νὰ περιπατήσω τρεῖς ἡμέρας διὰ νὰ τὸν φέρω ἀναίσθητον εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Γροσσέττου· ἐκεῖ συνῆλθεν ὀλίγον καὶ μ' ἔδωκε τὸ ἀργυροῦν τοῦτο δακτυλίδιον, τὸ δακτυλίδιον τῆς μητρός του, δι' ἐκείνην τὴν ὁποίαν εἰξεύρετε. Τὴν ἠγάπα πολὺ, καὶ σὲ ἐπίσης, προστάτα, σὲ ἠγάπα, διότι καθ' ἑσπέραν μὲ ἐπανελάμβανεν ὅτι, ἂν σὲ ἤκουον, ὅλα θὰ ἔβαινον κατ' εὐχήν. Τέλος κατελήφθη ὑπὸ παραφροσύνης, ὁ δὲ ἰατρὸς μοὶ εἶπεν ὅτι ὀλίγαι ἦσαν αἱ ἡμέραι τοῦ ἀσθενοῦς· δὲν ἠδυνάμην νὰ μείνω εἰς Γροσσέττον· ἡ θέρμη μὲ ἀπεδίωξε ἀπὸ τὴν Μαρέμμην, ἰδοὺ ὅλα. Καὶ νὰ εἰξεύρω ὅτι ἐγὼ ἐσκότωσα τὸν συγγενῆ μου, τὸν φίλον μου!» προσέθηκε ῥίψας τὸ σκιάδιόν του κατὰ γῆς καὶ ἐκριζώσας σωρὸν τριχῶν τῆς κεφαλῆς του.

« Διατί νὰ μὴ μᾶς γράψῃς; διατί νὰ μὴ μᾶς ἀποδώσῃς τὸ δακτυλίδιον τοῦτο;

« — Δὲν ἐτόλμησα. Διὰ νὰ σᾶς φέρω τὸ δακτυλίδιον τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ εἰσέλθω εἰς τὸν οἶκόν σας βρεγμένος εἰς τὸ αἷμα τοῦ Πεππίνου· νὰ σᾶς τὸ στείλω, θὰ ἔστελλα τὸν θάνατον εἰς τὴν κόρην ἐκείνην. Διὰ τὸν ἑαυτόν του ἔχει κἀνεὶς θάῤῥος, ἀτενίζει ἀφόβως τὸν θάνατον· ἀλλὰ νὰ ὑπάγω νὰ εὕρω μίαν ἀθώαν νέαν καὶ νὰ τῆς ἐμπήξω τὴν μάχαιραν εἰς τὸν λάρυγγα, ἐφοβήθην.»

» Ἔλαβον τὸ δακτυλίδιον καὶ ἐπανῆλθον εἰς Φίγλινον. Καθ' ὁδὸν διενοήθην πῶς νὰ προετοιμάσω τὴν βαπτιστικήν μου εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ μόνου ἀγαθοῦ τὸ ὁποῖον τῇ ἔμενε ἐπὶ τῆς γῆς, τῆς ἐλπίδος· ἀπεφάσισα νὰ συνεννοηθῶ μετὰ τῆς Μαγδαληνῆς. Ἔφθασα ἀργὰ, ἡ Μαγδαληνὴ μὲ ἐπερίμενε πάντοτε· μὲ ἔμενε λοιπὸν ὅλη ἡ νὺξ διὰ νὰ κανονίσω τὴν διαγωγήν μου ἐκτύπησα καὶ μὲ ἤνοιξεν ἡ Σάνδρα. Ὑψώσασα δὲ τὸν φανὸν εἰς τὸ πρόσωπόν μου, ὠπισθοδρόμησε περίφοβος.

« — Τί ἔχεις, νοννέ; ἀνέκραξε· δὲν εἶς ἄῤῥωστος; ὄχι. Ἆ! νοννὲ, ἀπέθανε!»

« Τῇ διηγήθην ὅλα. Κατελήφθη δ' ὑπ' ἀπελπισίας, κραυγῶν, σπασμῶν, δακρύων· τὴν ἀφῆκα νὰ κλαύσῃ· μόνοι ἐκεῖνοι προσπαθοῦσι νὰ παρηγορήσωσιν, ὅσοι ποτὲ δεν ᾐσθάνθησαν λύπην, ὅσοι δὲν γνωρίζουν ἐκ πείρας πόσον ἑκάστη ἀνθρωπίνη λέξις ἀδυνατεῖ νὰ καταπραΰνῃ καρδίαν τρεφομένην ὑπὸ τοῦ πόνου της καὶ μὴ θέλουσαν νὰ τῇ ἁρπάσωσι τὸ μόνον ἐναπομένον εἰς αὐτὴν ἀγαθόν. Συνέκλαυσα μετ' αὐτῆς καὶ τοῦτο μόνον τὴν παρεκάλεσα μετὰ ὥραν ὁλόκληρον δακρύων, νὰ προσευχηθῇ μετ' ἐμοῦ καὶ νὰ εὐχηθῇ εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς ἐκείνου τὸν ὁποῖον ἠγάπησε.

» Μὲ ἀφῆκεν αὐτὴ πρώτη, λέγουσα ὅτι εἶχε ἀνάγκην ἀναπαύσεως καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν της χωρὶς νὰ ἐξυπνίσῃ τὴν μητέρα της, ἥτις τὴν εὗρε τὸ πρωῒ γονυπετῆ, ἔχουσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ξηροὺς καὶ τὴν μορφὴν ἀγριωπόν.

ΙΖ'.

» Αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἕκαστος ἀνέλαβε τὰς ἐργασίας του χωρὶς νὰ εἴπῃ τίποτε. Ἡ Μαγδαληνὴ, πρὸ παντὸς ἄλλου καλὴ μήτηρ, ᾐσθάνετο ὅτι πᾶς λόγος ἦτο ἐπικίνδυνος· ἡ Σάνδρα ἔκρυπτε τὴν λύπην της τοὐλάχιστον ἐμοῦ παρόντος καὶ μὲ περιέβαλλε διὰ θωπειῶν καὶ περιποιήσεων. Ἐὰν ξένος τις εἰσήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν ἡμῶν θὰ ἐζήλευε τὴν τάξιν καὶ τὴν εἰρήνην αὐτῆς· οὐδὲν εἶχεν ἀλλάξει· μόνον περισσοτέρα τις σιγὴ καὶ βαθυτέρα ἢ ἄλλοτε γαλήνη ὑπῆρχε. Ἀλλὰ βλέπων τὴν ἀδιαφορίαν τῆς Σάνδρας καὶ τὸν τρόπον μεθ' οὗ ἔβλεπε συχνάκις τὸ δακτυλίδιον τὸ ὁποῖον ἐφόρει εἰς τὸν δάκτυλόν της, δὲν ἠδυνάμην ν' ἀπατηθῶ περὶ τῆς δυστυχίας της. Ἡ λύπη εἶναι ὡς κρυφία τις θρησκεία· οἱ μὲν εὐτυχεῖς τοῦ κόσμου τούτου οὐδὲν μαντεύουσιν· ὅσοι ὅμως ὑπέφεραν ἀναγνωρίζουσιν ἀλλήλους καθὼς οἱ πρῶτοι χριστιανοί· ἀρκεῖ εἰς αὐτοὺς ἓν βλέμμα, μία λέξις.

» Ἐναντίον ὅσων μοὶ εἶπεν ὁ Ὑάκινθος, ἡ Σάνδρα ἐτήρει ὑπόλοιπόν τινα ἐλπίδα, ὡς καὶ ἐγὼ αὐτός. Ἔγραψα εἰς τὸ Γροσσέττον· μοὶ ἀπήντησαν δὲ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Πεππίνου δὲν ἦτο ἐγγεγραμμένον εἰς τοὺς νεκρικοὺς καταλόγους, ἀλλ' ὅτι καθ' ἡμέραν εἰσήρχοντο εἰς τὸ νοσοκομεῖον πυρέσσοντες ἐν παραφροσύνῃ καὶ ἀπέθνησκον χωρὶς νὰ γίνωσιν οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε ἡ πατρίς των γνωστά. « Τὸν Μάϊον ἐχάσαμεν πολλοὺς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον,» προσέθετεν ἡ ἐπιστολή· « δὲν ὑπάρχει πλέον κἀνεὶς εἰς τὸ νοσοκομεῖον· ἐὰν ὁ Πεππῖνος, περὶ οὗ λέγετε, δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν χώραν του, ἔστε βέβαιοι ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον.» Οὕτως ἐσβέσθη ἡ τελευταία ἐλπίδος λάμψις, καὶ ἡ Σάνδρα ἐπενθηφόρησε διὰ τὸν ἀγαπητόν της.

» Ὅταν ἦναί τις δεκαοκτὼ ἐτῶν δὲν ὑπάρχει αἰώνιον πένθος· ἡ ζωὴ εἶναι τόσον ἰσχυρὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἡλικίαν, ὥστε παρασύρει καὶ κατακυριεύει ἡμᾶς καὶ ἄκοντας. Ἡ Σάνδρα, παρασυρθεῖσα ὑπὸ τῶν φίλων της, ἐπανῆλθεν εἰς τὰς ἑσπερινὰς συναναστροφάς. Οἱ ἡμέτεροι χωρικοὶ εἶναι καλοὶ καὶ φιλάνθρωποι· ἂν δὲν παρεμύθησαν τὴν ταλαίπωρον καὶ πενθοῦσαν κόρην, τοὐλάχιστον προσεπάθησαν νὰ τὴν διασκεδάσωσιν. Ἀπέφευγε πάντοτε τὰς περὶ τοῦ Πεππίνου ὁμιλίας, καὶ μετ' ὀλίγον ἔπαυσαν νὰ ἐγγίζωσι τὴν αἱμοσταγῆ ἐκείνην πληγήν, ὥστε κατὰ τὸ φαινόμενον ὅλα ἐτελείωσαν.

» Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Αὐγούστου ἐγίνετο γάμος εἰς τὸ Φίγλινον. Σύντροφός τις τῆς Σάνδρας ἐνυμφεύετο. Περιέμενε δὲ νὰ παρασταθῇ εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην ἡ παιδική της φίλη καὶ ἐγώ. Ὁ γαμβρὸς ἦτο *κολλίγας* μου, ὅθεν ἡ παρουσία μου ἦτο ἀναγκαία· ἂν δὲν ὑπήγαινα θὰ δυσηρέστουν καὶ θὰ προσέβαλλον τοὺς καλοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους. Διὰ πολλῆς τρυφερότητος καὶ παρεμβαλοῦσα τὴν ἐξουσίαν μου ἡ Μαγδαληνὴ κατέπεισε τὴν κόρην της νὰ μὲ συνοδεύσῃ. Πρό τινος καιροῦ ὁ Καῖσαρ περιεφέρετο περὶ τὴν οἰκίαν καὶ μοὶ φαίνεται ὅτι πολλάκις ἡ Μαγδαληνὴ ἐμέμφετο ἑαυτὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅτι δὲν ἐλυπεῖτο ἀρκετὰ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Πεππίνου.

» Τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου καὶ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος κατέβην εἰς τὸ Φίγλινον. Αἱ δύο γυναῖκες εἶχαν μείνει ὀπίσω διὰ νὰ κλείσουν τὰς θύρας τῆς οἰκίας, ὅτε ἐν τῷ μέσῳ τῆς δενδροστοιχίας ἐπαίτης μ' ἐπλησίασεν. Ἀλλ' ἐπαίτης εἶναι πρᾶγμα πολὺ κοινὸν ἐν Ἰταλίᾳ, ὥστε νὰ προσέξῃ τις εἰς αὐτόν. Διεῖδα ῥάκην, λάσπην, πρόσωπον ὠχρὸν καὶ ἐξογκωμένον· ἔλαβα μερικὰ grazie καὶ τὰ ἔρριψα εἰς τὸ σκιάδιον τοῦ ἐπαίτου λέγων αὐτῷ· «Φίλε μου ἔξελθε ἀπ' ἐδῶ· » ἂν ἦσο τοῦ τόπου ἄνθρωπος, θὰ εἶξευρες ὅτι δὲν » ἐμβαίνουν εἰς τὴν δενδροστοιχίαν.» Ἐκεῖνος δὲ μὲ ἐχαιρέτισε διὰ τῆς χειρὸς καὶ, ἐπειδὴ δυσκόλως ἐβάδιζε συρόμενος ἐπὶ ξύλου, διῆλθα ἔμπροσθέν του.

» Ἅμα ἐξελθὼν εἰς τὴν ὁδὸν ἐστράφην διὰ νὰ παρατηρήσω ἂν ἡ Σάνδρα καὶ ἡ μήτηρ της ἤρχοντο. Ὁ ἐπαίτης εἶχεν ἐξέλθει, στηριχθεὶς δ' ἐπί τινος στήλης τοῦ πυλῶνος καὶ ἔχων τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὴν οἰκίαν περιέμενεν ἀναμφιβόλως νέαν ἐλεημοσύνην. Ἡ Σάνδρα ἤρχετο τρέχουσα καὶ τῇ ἔκαμνα σημεῖον νὰ σπεύσῃ, ὅτε, ἐν ᾧ διέβαινεν, ὁ ἐπαίτης τῇ ἔτεινεν ἱκετευτικὴν χεῖρα· σχεδὸν δ' ἐν ταὐτῷ ὠλίσθησε παρὰ τὸν τοῖχον, καὶ τὸ σκιάδιόν του ἐκυλίσθη κατὰ γῆς, ἡ κεφαλή του ἔκλινεν ἐπὶ τοῦ στήθους, αὐτὸς δὲ ἀνέπεσε βαρέως ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἐδάφους. Ἡ Σάνδρα ἔρρηξε φοβερὰν κραυγὴν καὶ ἐρρίφθη παράφορος ἐπὶ τοῦ ἐπαίτου.

« Αὐτὸς εἶναι! ἐκραύγαζεν, εἶναι ὁ Πεππῖνός μου! Ὁ δυστυχὴς ἤρχετο ἐδῶ διὰ νὰ ἀποθάνῃ! Βοήθειαν! βοήθειαν! νοννέ, ἀπέθανε!»

» Ἔκυψα πρὸς τὸν δυστυχῆ ἐκεῖνον καὶ ἀδύνατον νὰ τὸν ἀναγνωρίσω. Δὲν φαντάζεσθε ποῦ καταντᾷ τὰ θύματά του ὁ πυρετὸς τῶν Μαρεμμῶν· εἶναι ἡ τρομερωτάτη τῶν δηλητηριάσεων. Ὁ Πεππῖνος ἦτο κατάψυχρος, οἱ διανεῳγμένοι ὀφθαλμοί του δὲν εἶχον βλέμμα, ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ τεθνεῶτος· ἐπὶ τοῦ ἀπεξηραμένου αὐχένος του οἱ τῆς ἀρτηρίας κτύποι ἐφαίνοντο· ἡ καρδία μου ἦτο περίλυπος. Ἀνηγείραμεν τὸν λειποθυμημένον ἔτι ἐκεῖνον Λάζαρον καὶ τὸν ἐφέραμεν εἰς τὸν οἶκον· μετ' οὐ πολὺ ἡτοιμάσθη μία κλίνη, βοηθούμενος δ' ὑπὸ τῆς Μαγδαληνῆς ἀπεγύμνωσα τὸν Πεππῖνον ἀπὸ τῶν ῥακῶν του καὶ ἔπλυνα τὸ πτῶμα ἐκεῖνο. Ἦτο ἀκατανόητον πῶς ἐσύρθη μέχρι τοῦ Φιγλίνου εἰς τὴν ἀλγεινὴν καὶ ἐξηντλημένην ἐκείνην κατάστασιν.

» Ἔκειτο ἀναίσθητος· ἡ Μαγδαληνὴ ἐπνίγετο· ἡ Σάνδρα γονυπετὴς παρὰ τὴν κλίνην διεῤῥήγνυτο εἰς ὀλοφυρμούς, ἐγὼ δ' ἀνέμενον τὴν ἀγωνίαν, ὅτε ὁ ταλαίπωρος συνῆλθεν εἰς ἑαυτόν. Ἤνοιξε πεπλανημένους ὀφθαλμοὺς καὶ δι' ἐσβεσμένης φωνῆς ἐκάλεσε τὴν Σάνδραν. Ἡ ταλαίπωρος κόρη ἠγέρθη ἔνδακρυς·

« Ναὶ, ἀγάπη μου, ἰδοὺ ἐγώ.

«— Πλησίασε,» εἶπεν ἐκεῖνος καὶ ἐπλησίασεν εἰς αὐτόν.

«— Σὺ εἶσαι τῷ ὄντι, καλέ μου Πεππῖνε;

«— Ναὶ ἐγὼ τῷ ὄντι εἶμαι,» ἐψιθύρισε καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ.

» Πλησιάσας εἰς τὸν ἀποθνήσκοντα, τῷ εἶπα ὅτι ἔπρεπε νὰ σιωπήσῃ καὶ νὰ μείνῃ ἥσυχος· ὅτι μόνον ἐπ' αὐτῷ τῷ ὅρῳ θὰ ἄφινα τὴν Σάνδραν πλησίον του. Μ' εὐχαρίστησε δι' ἐπιλειπούσης φωνῆς καὶ δὲν ἐκινήθη πλέον. Ἂν καὶ δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ στραφῇ εἰς τὴν κλίνην του, ἠκολούθει διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ὅλα τὰ κινήματα τῆς ἐρωμένης του, ὁσάκις δ' αὐτὴ τὸν ἔβλεπε, τῷ ἤρχοντο χονδρὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ δὲ Σάνδρα μὴ δυναμένη νὰ ὑποστῇ τὴν θέαν τοῦ Πεππίνου, ἐβύθιζεν εἰς τὸ στόμα της μανδύλιον διὰ νὰ πνίξῃ τὴν ἀπελπισίαν της.

» Ὁ ἰατρὸς τὸν ὁποῖον εἶχα προσκαλέσει, ἐλθὼν ηὔξησε τὰς ἀνησυχίας ἡμῶν· ἀνένευσε σοβαρῶς καὶ εἶπεν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀπῄτει πολλὰς ἡμέρας. Ὁ δὲ Πεππῖνος, ὅστις ἀνεγίνωσκε τὴν τύχην του εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἰατροῦ, μ' ἐκάλεσε πλησίον του.

« Προστάτα, μοὶ εἶπε, πρέπει ν' ἀποθάνω;

«— Φίλε μου, εἶσαι νέος, ἀπεκρίθην, καὶ ὁ θεὸς » εἶναι πλήρης ἐλέου· ἀλλ' ὅταν ἀσθενῇ τις εἶναι » πάντοτε καλὸν νὰ παρασκευάζεται διὰ νὰ ὑπάγῃ » ἐνώπιόν του.

«— Προστάτα, εἶπε δι' ἐσβεσμένης φωνῆς, τώρα ὅπου τὴν εἶδα, εἶμ' ἕτοιμος.

«— Ὄχι, δὲν θ' ἀποθάνῃς!» ἀνέκραξεν ἡ Σάνδρα τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον δυνηθῆ ν' ἀπαγάγωσιν ἐκεῖθεν, «δὲν θὰ μ' ἀφήσῃς Πεππῖνέ μου, σὺ τὸν ὁποῖον ἀγαπῶ! Ὁ θεὸς θὰ μᾶς λυπηθῆ! Νοννὲ, προσέθηκε, σὲ ἔχω μάρτυρα, σὲ, ἄνθρωπον τοῦ θεοῦ. Πεππῖνε, ἔχω ἐδῶ τὸ δακτυλίδιόν σου, εἶμαι σύζυγος καὶ δούλη σου· θέλω νὰ μᾶς στεφανώσουν, διὰ νὰ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ σὲ περιποιοῦμαι καὶ θὰ σὲ σώσω. Ἐγὼ εἶμ' αἰτία τῆς ἀσθενείας σου. Ἐγὼ θὰ σὲ ἰατρεύσω».

» Ἦτο παρὰ πολὺ διὰ τὸν Πεππῖνον· ἐμειδίασε καλαίων, ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἐλειποθύμησεν.

ΙΗ΄.

» Ἡ Σάνδρα δὲν ἦτο κοινὴ νέα. Ἔχουσα τὴν καρδίαν τρυφερωτέραν τῆς Μαγδαληνῆς, δὲν εἶχεν ὅμως καὶ ὀλιγώτερον ἰσχυρὰν θέλησιν· ἡμέρας τινὰς μετὰ ταῦτα ἐνυμφεύθη τὸν θνήσκοντα. Ἐγένετο δούλη του, ὡς αὐτὴ εἶχεν εἰπεῖ, διὰ πολλῶν δὲ φροντίδων καὶ πολλοῦ ἔρωτος τὸν ἔσωσε. Ἡ εὐτυχία καὶ ἡ νεότης εἶναι ἰατροὶ ἰσχυρότεροι καὶ τῶν ἀνθρώπων· ὁ Πεππῖνος ἀνέλαβε βραδέως καὶ μετὰ πολλὰς ὑποτροπὰς, ἀλλὰ τέλος ἡ θέρμη ἐνικήθη· τρεῖς μῆνας μετὰ την ἐπάνοδόν του, περιεπάτει εἰς τὸν κῆπον στηριζόμενος εἰς τὸν βραχίονα τῆς γυναικός του καὶ μᾶς διηγεῖτο διὰ ποίου θαυμασίου θάῤῥους, πάντοτε καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καὶ πάντοτε πλησιάζων ν' ἀποθάνῃ, ἐσύρθη ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἀπὸ νοσοκομείου εἰς νοσοκομεῖον, ἀπὸ καλύβης εἰς καλύβην, παλαίων κατὰ τῆς παραφροσύνης καὶ τῆς ἐνδείας, μίαν μόνην σκέψιν ἔχων, νὰ ἐξαναΐδῃ τὴν Σάνδραν καὶ να ἀποθάνῃ εἰς τοὺς πόδας της. Μετὰ πόσης χαρᾶς ὡμίλει περὶ τῶν παρελθουσῶν ταλαιπωριῶν του! μετὰ ποίας συμπαθείας τὸν ἠκούαμεν! Εἶχε σκληρῶς τυραννηθῆ, ἀλλ' ἰατρεύθη καὶ ἠγαπᾶτο. Ὁ Θεὸς, ἐπανελάμβανεν ἀδιακόπως, τὸν εἶχε μεταχειρισθῆ ὡς ἄσωτον υἱὸν, καὶ δὲν τὸν ἐδοκίμασεν εἰμὴ διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ εὐτυχέστερον.

— Εἶναι βεβαίως γλυκύτατον τέλος διὰ τὸν Πεππῖνον καὶ τὴν Σάνδραν, εἶπον πρὸς τὸν ἐφημέριον· ἀλλὰ σεῖς, φίλε μου, ἐθυσιάσθητε καθὼς πάντοτε· ἡ ἄφροντις ἐκείνη νεολαία σᾶς ἀφῆκε, χαίρεται κάτου τὸν ἔρωτά της, ἐν ᾧ ὑμεῖς ἰδοὺ εἶσθε μόνος κατὰ τὴν γεροντικήν σας ἡλικίαν, ἐγκαταλελειμμένος ὑπ' ἐκείνων τοὺς ὁποίους κατευεργετήσατε.

— Πῶς τρέχετε, σεῖς τὰ γαλλικα κεφάλια! μοὶ εἶπεν ὁ ἀγαθὸς ἐφημέριος. Περὶ τίνων θυσιῶν ὁμιλεῖτε; Λησμονεῖτε πάντοτε ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ ἐπάνω πατὴρ καὶ φίλος διατάξας τὴν εὐτυχίαν μας ἐν τῷ καθήκοντι καὶ μετρῶν τὸν ἄνεμον εἰς τὸ δέρμα τοῦ προβάτου. Βεβαίως ἤμην ἐμπεριδευμένος διὰ τὸν Πεππῖνον· οὔτε ἀρκετὰ πλούσιος ἤμην διὰ νὰ τὸν ἀποκαταστήσω, οὔτε ἤθελα νὰ τὸν κάμω ὑπηρέτην· ἡ θεία πρόνοια διώρθωσεν ὅλα. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πεππίνου, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του, ὁ Καῖσαρ ὑπεβλέπετο ἐν Φιγλίνῳ καὶ ἤθελε διὰ τοῦτο ν' ἀναχωρήσῃ. Εὗρεν εἰς Ἄρεζον (Arezzo) μεγαλείτερον σιδηρουργεῖον, καὶ, ὡς λέγεται, γάμον συμφέροντα. Ὁ πατήρ του, ἄνθρωπος ἐπιτήδειος πλουτήσας εἰς *κολλιγίαν* τῆς ὁποίας τὸ ἕτερον ἥμισυ μὲ ἀφίνει πτωχὸν, ὁ πατήρ του ἠθέλησε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ· ἐνοικίασεν ἐκεῖ ἔπαυλιν μεγαλειτέραν τῆς ἐδικῆς μου, ὥστε ὁ Πεππῖνος ἔγεινε *κολλίγας* μου (*). Ἐξώδευσα μὲν ὀλίγα πρὸς τοῦτο, διὰ τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἤρκουν οἱ πόροι τοῦ ταλαιπώρου νέου, ὁ δὲ παλαιὸς *κολλίγας* δὲν εἶχε καλομεταχειρισθῆ τὰς γαίας τὰς ὁποίας κατέλειπε· ἀλλὰ καὶ ἡ Σάνδρα ἦτο βαπτιστική μου. Ἐσκόπευα πάντοτε νὰ τὴν προικίσω. Ὁ Πεππῖνος εἶναι τίμιος ἄνθρωπος, ἡ Σάνδρα καλὴ οἰκοδέσποινα, ἡ Μαγδαληνὴ, ἥτις τοῖς ἠκολούθησε, τοὺς ἐπιβλέπει ἀμφοτέρους· ἡ συγκομιδή μου θὰ κερδήσῃ καὶ ἤδη ἐφέτος οἱ μεταξοσκώληκες ἐπέτυχαν.

— Δηλαδὴ ἐδώκατε τὸν λαμπρόν σας κοκκουλόσπορον εἰς τὸν Πεππῖνον καὶ ἐμοιράσατε τὸ πρᾶγμά σας μὲ αὐτόν.

— Ἦτο δίκαιον, ἀπεκρίθη ὁ ἐφημέριος, ἀφ' οὗ αὐτὸς ἔδιδε τὸ φύλλον. Ἐὰν ἐβλέπετε μὲ πόσην ζέσιν αἱ δύο γυναῖκες ἐφρόντισαν τὴν ἀνατροφὴν τῶν σκωλήκων! Ἔλθετε νὰ σᾶς δείξω τὸν κοκκουλόσπορον τοῦ προσεχοῦς ἔτους· θὰ ἰδῆτε ἂν ἡ ἀσθένεια εἰμπορεῖ νὰ προσβάλῃ γένος τόσον εὔρωστον.

— Ἀγαπητέ μοι ἀγρονόμε, εἶπον, θὰ καταχαρῶ ἐὰν ἰδῶ τὸν κοκκουλόσπορόν σας, ἀλλ' ἐπιθυμῶ πολὺ ἐπίσης νὰ ἴδω καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους κατεστήσατε εὐδαίμονας. Ὁ περιηγητὴς ἔχει διπλῆν τὴν εὐχαρίστησιν ὅταν ἀνευρίσκῃ τὸ μειδίαμα τῶν φίλων του.

— Αἴ λοιπόν, ὑπέλαβεν ὁ ἐφημέριος, ἂς ὑπάγωμεν νὰ γευματίσωμεν εἰς αὐτῶν· ἐν ταὐτῷ θὰ σᾶς δείξω τὴν ἔπαυλιν τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζετε. Στέλλω ἓν παιδὶ δια νὰ τοὺς προειδοποιήσῃ, ἡμεῖς δ' ἐπεκτείνομεν ὀλίγον τὸν περίπατόν μας καὶ γευματίζομεν ὡς χωρικοί· Λάβετε τὸ σκιάδιόν σας· ἂς ἰδῶμεν ἂν καὶ ἐφέτος, ὅσον γέρων καὶ ἂν εἶμαι, δὲν θὰ σᾶς κουράσω περιπατῶν.

ΙΘ΄.

Μετὰ δύο ὥρας περιπάτου καὶ ὁμιλίας, ὁ ἐφημέριος μοὶ ἔδειξε μακρὰν οἰκίαν, κειμένην ἐπὶ τῆς κλιτύος λόφου καὶ καλῶς ἐκτεθειμένην πρὸς ἀνατολάς. Διεχωρίζετο ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ὑπὸ λαχανοκήπου ἐντελῶς κεκαλλιεργημένου καὶ πεφυτευμένου διὰ μηλεῶν λυγιζουσῶν ὑπὸ τῆς ἀφθονίας τῶν καρπῶν.

(*) Μορτίτης γεωργός. Σ. Μ.

Ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω εἶχον κεκοσμημένον τὸν οἰκίσκον διὰ σταχύων ἀραβοσίτου, κρυπτόντων τὸν τοῖχον· τὸ σχῆμα τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων ἐσημειοῦτο διὰ μεγάλων ἐγκάρπων (festons) ἐκ κοκκίνων κρομμύων, διακρινομένων ἐπὶ τοῦ χρυσίζοντος ὅλου τῶν σταχύων.

« Βλέπετε, μοὶ εἶπεν ὁ ξενίζων με, ὅτι ὑπάρχουν προμήθειαι διὰ τὸν χειμῶνα. Δυστυχῶς ἡ ἄμπελος εἶναι πάντοτε ἀσθενὴς καὶ μόνον ἡμίσειαν ἐσοδείαν θὰ ἔχωμεν· ἀλλ' ἡ ἐλαία εἶναι καλὴ καὶ ἐλπίζω ὅτι οἱ νέοι μας θὰ ἀποζημιωθῶσιν ἀπὸ χρόνου. »

Ἡ μὲν Μαγδαληνὴ ὑπεδέχθη μετὰ θορυβώδους χαρᾶς τὸν γάλλον κύριον· ἡ δὲ Σάνδρα ἠρυθρίασεν ὑφ' ἡδονῆς δεικνύουσά μοι τὸν οἶκόν της· ὁ σύζυγός της κατεγίνετο ἐπὶ τοῦ λόφου εἰς θήραν κιχλῶν διὰ τὸ γεῦμα ἡμῶν. Ἀπαράμιλλος ἦτο ἡ καθαριότης καὶ ἡ κομψότης τῆς κάτω αἰθούσης κατεχούσης ὅλον τὸ ἰσόγειον τῆς οἰκίας. Ἐπὶ τοῦ προέχοντος τῆς ἑστίας ἀπήστραπτον μεγάλα στιλπνὰ πινάκια, ἀναμιμνήσκοντα εἰς ἡμᾶς ὅτι ἤμεθα εἰς τὸν τόπον τῆς φαβεντίας (faience)· χαλκώματα ἐπίχρυσα, χύτραι καλῶς γεγανωμέναι, ἐδείκνυον ὅτι ἡ Μαγδαληνὴ δὲν ἐξῆλθε μόνη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας της κυριαρχίας· ἐργαλεῖα κατατεταγμένα ἐπιμελῶς παρὰ τὸν τοῖχον, πυροβόλον, φιάλαι τετυλιγμέναι εἰς ἀχυρίνους ταρσούς, ὡραία κεκηρωμένη σκευοθήκη, πάντα ἐνέφαινον τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν εὐπορίαν ἤδη· πάντα ἐμειδίων ἐν τῇ ἐρατεινῇ κατοικίᾳ, ὅπου ἀδύνατος ἐφαίνετο ἡ εἴσοδος καὶ τῆς λύπης καὶ τῆς ἀηδίας.

Ὁ Πεππῖνος ἔφθασεν ἐν ᾧ ἐθαυμάζομεν τὰ πλούτη του καὶ μοὶ ἔσφιγξε ῥωμαλέως τὴν χεῖρα· ἄλλως τε ἡ χαρά του ὑπῆρξεν ἄφωνος· μειδιάσας δὲ ἐνόμισεν ὅτι εἶπεν ὅλα ὅσα ᾐσθάνετο. Καὶ τῷ ὄντι τί καλλίτερον νὰ πράξῃ; Ἡ περιβάλλουσα αὐτὸν ἀτμοσφαῖρα ἀπέπνεεν εὐτυχίαν καὶ καθ' ἓν του κίνημα ἐφαίνετο λέγον· « Εἶμ' εὐτυχής. »

Ἡ τράπεζα ἦτο παρατεθειμένη εἰς τὸ ὕπαιθρον ὑπὸ μεγάλην συκῆν, ἀναπέμπουσαν ὀξεῖαν ὀσμὴν κατὰ τὰς τελευταίας τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας· περὶ ἡμᾶς δὲ ἐβόμβουν μυριάδες ἐντόμων ἀπολαμπόντων ἐνίοτε ἐν γραμμῇ φωτός. Ἡ Μαγδαληνή, εὐτυχὴς καὶ ἐπαιρομένη εἰς τὸ ἀρχαῖον της ἐπιτήδευμα ἐγένετο ἀνωτέρα ἑαυτῆς. Ἐκένωσεν εἰς ἡμᾶς ζωμὸν καπνίζοντα ἐξ ὀρυζίου καὶ λαχάνου, ἔπειτα δὲ τηγανιστὸν σύνθετον, fritto composito, ὡς ἔλεγεν, ὅπου περικόμματα κρέατος (κεῖμας) ἀνεμιγνύετο πρὸς τεμάχια κολοκυνθίων καὶ τρωγάλια (croquettes) ὀρυζίου γλυκύτατα. Εἴχομεν ἀντὶ ἐψητοῦ τὸ κυνήγιον τοῦ Πεππίνου, κίχλας μετ' ἀρκεύθου παρεσκευασμένας, καὶ τέλος εἰς ὀπωρικὸν μῆλα, κάστανα καὶ ἐξαίρετον τυρίον, ἐξ ὧν ὁρμώμενος ὁ ἐφημέριος μοὶ ἀνέφερε τὸν ἀγαπητόν του ποιητήν·

Sunt nobis mitia poma
Castaneae molles et pressi copia lactis. (1)

« Εἰς σχολαστικὸν σχολαστικὸς καὶ μισός, » διενοήθην, καὶ ἀνέκραξα καὶ ἐγώ·

Et jam summa procul villarum culmina fumant,
Majores que cadunt altis de montibus umbrae· (2)

Ἤδη ἡ νὺξ κατελάμβανεν ἡμᾶς ὁμιλοῦντας. Τὰ ἄστρα ἐλαμπύριζον ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐφαίνοντο διώκοντα εἰς τὰ πρόσω λυκαυγὲς γλυκύτερον καὶ τῆς αὐγῆς αὐτῆς. Τὸ πᾶν ἐσίγα μυστηριωδῶς. Ἦτο ἡ ὥρα τῆς ἀναπαύσεως, ὥρα σκληρὰ διὰ τοὺς πάσχοντας, ὥρα γλυκυτάτη διὰ τοὺς εὐτυχεῖς. Κινούμενος δὲν εἰξεύρω ὑπὸ τίνος κρυφίας συγκινήσεως, ἔλαβον τὴν χεῖρα τοῦ γέροντος φίλου μου καὶ τῷ ἔδειξα τὸ ἔργον του. Ὁ Πεππῖνος, καθήμενος ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας, ἐῤῥόφα μέγα πινάκιον ζωμοῦ ἄφροντις ὡς ἄνθρωπος μηδὲν πλέον ἐπιθυμῶν. Ἡ Μαγδαληνή, σφογγίζουσα τὰ σκεύη της ὄπισθεν τοῦ Πεππίνου, ἐδείκνυεν ἡμῖν τὸν νωθρόν, ὑψοῦσα τοὺς ὤμους. Ἡ δὲ Σάνδρα, ὀρθία στηριζομένη εἰς τὴν θύραν, τὸν ἄνδρα της ἐθαύμαζε καὶ ἐσκέπαζε διὰ τοῦ βλέμματός της. Δὲν ἦτο πλέον ἡ νέα καὶ εὐμήκης κόρη· δυσκόλως διεσταύρου τοὺς βραχίονας ἐπὶ τῆς στρογγύλης ὀσφύος της· ἀλλ' εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της ἔλαμπεν ἡ τῆς νέας μητρὸς αἰδὼ καὶ ὑπερηφάνεια, ἡ χαρὰ γυναικὸς ἀγαπώσης· ἦτο εἴπερ ποτὲ καὶ ἀνθηροτάτη ἡ ὡραία ἴασμη τοῦ Φιγλίνου.

Ἀγαπητὲ φίλε, εὐτυχὲς ἀνδρόγυνον! γράφων τὰς λέξεις ταύτας νομίζω ὅτι εἶμαι πλησίον ὑμῶν. Μεταξὺ τῆς ὁμίχλης καὶ τῆς ἀηδίας, κλείω τοὺς ὀφθαλμούς διὰ νὰ ἐξαναΐδω τὸν χρυσοῦν ὑπὸ τοῦ ἀραβοσίτου οἰκίσκον καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου ἡμῶν λάμπουσαν εὐδαιμονίαν, τὴν γλυκεῖαν φιλίαν τὴν θερμαίνουσαν τὴν γηραιὰν καὶ κεκμηκυῖαν καρδίαν μου. Νομίζομεν ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιτηδείους, διότι καθ' ἡμέραν κατασκευάζομεν κίβδηλον βίον καὶ νέας ἀνάγκας· ἀγαθοί μου φίλοι, πόσον εὐτυχέστεροι καὶ φρονιμώτεροι εἶσθε! Ἐν τῇ ὑμετέρᾳ ἁπλότητι, ἐτηρήσατε τὰ μόνα ἀγαθὰ τὰ τιμῶντα τὸν βίον, τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα τὰ παρέχοντα τὴν εὐδαιμονίαν, ἢ τοὐλάχιστον καταπραΰνοντα πᾶν τραῦμα, τὰ ἀγαθὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς πάντας προσφερόμενα καὶ ὑπὸ τῆς ματαιότητος ἡμῶν ἀποπτυόμενα, τὴν τῶν χειρῶν ἐργασίαν, τὴν προσευχὴν καὶ τὸν ἔρωτα!

Ἐν Παρισίοις, Φεβρουάριος 1857.

Σ.

(1) Οὐϊργιλίου Ecl. I. 81. « Ἔχομεν ὡρίμους ὀπώρας τρυφερὰ κάστανα, καὶ γάλακτος ἀφθονίαν πεπηγμένου. »

(2) Οὐϊργιλίου Ecl. I, 83. « Καὶ ἤδη αἱ στέγαι τῶν ἐπαύλεων καπνίζουσι μακράν, καὶ μείζονες καταπίπτουσιν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν ὀρέων αἱ σκιαί. »

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

Ἑλληνικῆς μεταφράσεως καὶ ἐκδόσεως τῆς δωδεκατόμου Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ Γεωργίου Γρότε.

—ooo—

Συνεπληρώθησαν ἤδη δεκαὲξ ἔτη, ἀφ' ὅτου ἤρξατο τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενον τὸ κλασικὸν ἔργον ἡ «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» τοῦ περικλεοῦς Ἄγγλου ἱστοριογράφου τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου Γρότε, καί, εἰ καὶ πολλάκις πολλοὶ τῶν ὁμογενῶν λογίων ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐξέφρασαν τὸν πόθον καὶ τὴν εὐχὴν, νὰ μεταφρασθῇ καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, οὐδὲν ὅμως ὑφ' οὐδενὸς μέχρι τῆς σήμερον κατωρθώθη, ὄχι δι'ἔλλειψιν βέβαια προθυμίας, ἀλλὰ διὰ τὰς πολλὰς καὶ πολυειδεῖς δυσκολίας, πρὸς ἃς ἦτο φυσικὸν ν'ἀποδειλιάσῃ καὶ ὁ τολμηρότατος καὶ ῥιψοκινδυνότατος τῶν μεταφραστῶν. Τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Κ. Γρότε, σκοπὸν ἔχον νὰ παραστήσῃ ὡς ἐπὶ πίνακος μεγάλου καὶ μεγαλοπρεποῦς, τὸν πολυμερῆ, πολύμορφον καὶ παμποίκιλον βίον τοῦ εὐφυεστάτου καὶ γονιμωτάτου ἔθνους τοῦ κόσμου, καθ'ὅλας τὰς φάσεις καὶ καθ'ὅλους τοὺς λόγους, πολιτικῶς, κοινωνικῶς, θρησκευτικῶς, καλλιτεχνικῶς, φιλοσοφικῶς καὶ φιλολογικῶς, ἀπῄτει εὐλόγως καὶ μεταφραστὴν λόγιον μὲν καθόλου καὶ περὶ τὸν Ἕλληνα λόγον ἐντριβῆ, εἰδήμονα δὲ ἐξ ἐπαγγέλματος τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ποιήσεως καὶ φιλολογίας, καὶ καθόλου εἰπεῖν μύστην ἐνθουσιῶντα ἅμα καὶ σοφὸν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον ἐνεδοίαζον μὲν περὶ τῆς ἐπιτυχίας οἱ εὐχόμενοι τὴν ἐξελλήνισιν τοῦ Γροτείου ἀριστουργήματος, ἀπαιτητικώτεροι δ'ἐγίνοντο περὶ τοῦ μέλλοντός ποτε νὰ ἐπιχειρήσῃ εἰς τὴν μετάφρασιν, ὅσῳ ἤκουον μέν τινες, ἕτεροι δὲ καὶ ἐξ ἰδίας μελέτης καὶ ἀντιπαραθέσεως ἐμάνθανον, ὅτι καὶ ἡ γερμανικὴ μετάφρασις εἰ καὶ ἐγένετο παρ' ἔθνει ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἑλληνομαθεῖ, ἀλλ' ἔπαθεν ὅμως οὐκ ὀλίγας τὰ κῆρας τῆς παρεξηγήσεως καὶ ἀσαφείας. Καὶ ὅμως ἅπασαι αὗται αἱ δυσκολίαι τῆς ἐπιχειρήσεως ἦσαν καὶ εἶνε οὐδέν, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς ἐξωτερικάς, τὰς πελωρίας καὶ δυσυπερβλητοτάτας. Εἶναι πασίγνωστον εἰς πόσας χρηματικὰς χρηματικὰς ζημίας εἶνε ἠναγκασμένος νὰ ὑποβληθῇ ὅστις θελήσῃ νὰ ἐκδώσῃ διὰ τοῦ τύπου παρ'ἡμῖν καὶ ὀλιγοσέλιδον ἐπιστημονικῆς ὕλης πονημάτιον. Ἀλλὰ πόθεν εἶνε δυνατὸν νὰ πορισθῶσιν αἱ ὑπέρογκοι δαπάναι, ὅσαι εἶνε ἀναγκαῖαι ὄχι πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν πολυετῶν ἀγρυπνιῶν καὶ κόπων τοῦ μεταφραστοῦ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἔκδοσιν μεταφράσεως συγγράμματος, συγκροτουμένου μὲν ἐκ δώδεκα ὅλων παχέων τόμων, ἐπικατηρτισμένου δὲ καὶ μὲ τριάκοντα περίπου μικροὺς καὶ μεγάλους γεωγραφικοὺς καὶ τοπογραφικοὺς πίνακας;

Ὁ ὑποφαινόμενος ἀναῤῥίψας τὸν κύβον ἀπεφάσισα καὶ ἀπεδύθην πρὸς τὸν βαρὺν μὲν ἀλλὰ καλὸν ἀγῶνα τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης, οὔτε πρὸς τὴν ὀλιγότητα καὶ σμικρότητα τῆς πρὸς τὸ ἔργον ἐπιστημονικῆς μου παρασκευῆς τυφλότητα παθών, οὔτε τὸ μέγεθος τοῦ κόπου παρανοήσας, οὔτε τὸ βαρύσταθμον καὶ δυσπόριστον τῆς χρηματικῆς δαπάνης ὑποτιμήσας ἢ παριδών· ἀλλ'ἐλπίσας τὴν, εἴθε μὴ ματαίαν, ἐλπίδα, ὅτι εἰς ταύτην μὲν ἔσονταί τινες τῶν εὐπορούντων φιλομούσων καὶ φιλοπατρίδων ὁμογενῶν οἱ γενναῖοι καὶ ἀφειδεῖς χορηγοί, τῶν δ'ἀσθενῶν καὶ ὀλιγαρκῶν μου δυνάμεών τὸ ἐλλεῖπον θέλει ἐπαυξήσῃ καὶ ἀναπληρώσῃ ὁ ὑπὲρ τοῦ ἔργου ζῆλος, καὶ ἐνισχύσῃ ἡ ἀκράδαντος πεποίθησις, ὅτι προσφέρω ἀρίστην εἰς τὸ ἔθνος μου καὶ λαμπροτάτην ὑπηρεσίαν.

Διότι τίς ἄλλη τῷόντι λαμπροτέρα καὶ μᾶλλον εὐπρόσδεκτος πνευματικὴ δωροφορία εἶναι δυνατὸν νὰ προσενεχθῇ εἰς ἡμᾶς σήμερον, παρὰ τὸ ἀθάνατον τοῦτο μνημεῖον, ὅπερ ἀνήγειρεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἡμετέρων προγόνων ὁ σοφὸς καὶ ἐνθουσιώδης τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ δόξης κῆρυξ, ὁ ἄγγλος Γρότε; Ἡ «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος» τοῦ Κ. Γρότε δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἐφημέρων ἐκείνων ἱστοριογραφικῶν πονημάτων, ὅσα ζῶσι δεκαετίαν μόνον ἢ πεντηκονταετίαν καὶ ἀποθνήσκουσιν ἔπειτα, διότι ἔρχονται εἰς τὴν ζωὴν νεώτερα ἄλλα, κρείττονα καὶ λαμπρότερα, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἱστορικῶν μνημείων, ἅτινα ἀνεγείρονται καὶ μένουσι διὰ παντὸς τιμώμενα καὶ θαυμαζόμενα, ἐν τῷ φιλολογικῷ τῶν ἐθνῶν πανθέῳ, «οὐκ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα, ἀλλὰ κτῆμα ἐς ἀεί.»

Ὁ συγγραφεὺς διεκρίθη κατὰ διαφόρους καιροὺς ὡς πολιτικὸς δημοσιογράφος, ἐκδοὺς κατὰ μὲν τὸ 1821 ἀνωνύμως ἐν φυλλαδίῳ Δοκίμιον περὶ κοινοβουλευτικῆς μεταῤῥυθμίσεως » καὶ κατόπιν ἕτερον πονημάτιον «Περὶ τῶν οὐσιωδεστέρων κεφαλαίων τῆς κοινοβουλευτικῆς μεταῤῥυθμίσεως», ἀνεμίχθη ζωηρῶς εἰς τὰ πολιτικὰ κατὰ τὸ 1830— 31, καὶ τῷ 1832 ἐξελέχθη ἐκ τοῦ ῥιζοσπαστικοῦ κόμματος ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἄστεος εἰς τὸ κοινοβούλιον. Ἀλλ' ὅλον τὸν χρόνον, ὅσος τῷ ἐπερίσσευεν ἐκ τῆς πολιτικῆς του τύρβης καὶ τῶν ἀσχολιῶν τοῦ τραπεζιτικοῦ ἐπαγγέλματός του, ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μελέτην τῶν κλασικῶν πηγῶν, καὶ τῶν διαφόρων φιλολογικῶν, ἱστορικῶν καὶ κριτικῶν συγγραμάτων καὶ μονογραφιῶν, ὅσαι ἐξεδόθησαν ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ καὶ μάλιστα ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου, ὡς γνωστόν, ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης εὗρε τοὺς πλείστους, δαιμονιωτάτους καὶ φιλοπονωτάτους ἐξηγητάς, ἑρμηνευτάς, σχολιαστάς, καὶ κριτικούς. Πάντα ταῦτα διεξῆλθεν ὁ σοφὸς καὶ φιλόπονος Ἄγγλος, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀπήνθισεν ὅ,τι ἦτο

χρήσιμον καὶ συντελὲς εἰς τὸ ἱστορικόν του οἰκοδόμημα, οὗτινος τὰ πρῶτα θεμέλια ἤρξατο καταβάλλων ἀπὸ τοῦ τοῦ 1823. Εὐθὺς καθὼς ἐξεδόθησαν οἱ πρῶτοι τόμοι τῆς ἱστορίας του, ὅλος ὁ ἐγχώριος καὶ ξένος τύπος ὁμοθυμαδὸν καὶ ὁμοψύχως ἀνεκήρυξαν τὸ ἔργον ὡς ἄριστον πάντων, καὶ τὸν συγγραφέα ἀνύψωσαν εἰς τὴν περιωπὴν τῶν μεγάλων ἱστορικῶν τῆς Ἀγγλίας, τοῦ Μακωλάϋος καὶ τοῦ Γίββωνος· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Γερμανοὶ οἵτινες εἶχον χορηγήσει ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν ὕλην τοῦ συγγράμματος, ὡμολόγησαν ὅτι ὁ ξένος τοὺς ἥρπασε τὴν δάφνην τῆς ἑλληνικῆς ἱστοριογραφίας. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς εὐπροσδεκτότερον δῶρον εἶναι ἀδύνατον νὰ προβληθῇ ἄλλο. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ ἱστορία ἐν γένει εἶναι στερεωτάτη καὶ τερπνοτάτη πνευματικὴ τροφὴ παντὸς ἔθνους; Ὅπως ὁ καθ᾽ ἕκαστον ἄνθρωπος, ὅταν διασπασθῇ τῆς ἐν αὐτῷ συνειδήσεως ἡ ἀλληλουχία παύει νὰ ἦνε ἄνθρωπος, οὕτω καὶ τὸ ἔθνος, ὅπερ δὲν γνωρίζει τὴν ἱστορίαν του, δὲν παύει μὲν βέβαια νὰ ἦνε ἔθνος ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀλλ᾽ ὁ βίος του ὅμως εἶνε παιδὸς ἢ παλίμπαιδος, οὐδ᾽ εἶνε δυνατὸν ν᾽ ἀναπτυχθῶσιν ἐν αὐτῷ ὅλα τὰ πνευματικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα, ὅσα εἶνε ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα εἰς τὴν πλάσιν καὶ διαμόρφωσιν τῶν χαρακτήρων πάσης μεγάλης καὶ σπουδαίας ἐθνικῆς προσωπικότητος. Ἐὰν δὲ ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία τοῦ Γρότε κατέστη ἤδη περισπούδαστον ἀνάγνωσμα καὶ μελέτημα παντὸς Εὐρωπαίου, πολιτικοῦ, νομοθέτου, διπλωματικοῦ, νομικοῦ, καλλιτέχνου, ἀρχαιολόγου, καὶ ἐν γένει παντὸς ἐπιστήμονος καὶ παντὸς πεπαιδευμένου καὶ λογίου ἀνδρὸς, εἰς τίνα τῶν Ἑλλήνων ἡμῶν, ὅσοι ἔτυχόν τινος παιδεύσεως, δεν μέλλει νὰ ἦνε τερπνὸν ἅμα καὶ σωτήριον ἀνάγνωσμα; Σήμερον μάλιστα, ὅτε τὰ πάντα παρ᾽ ἡμῖν συνανεφύρθησαν εἰς σύμμικτον καὶ ἄκριτον κυκεῶνα, ὅτε πᾶν, ὅ,τι προϋπῆρχεν ἐν τῷ μακρῷ τοῦ ἐθνικοῦ βίου ληθάργῳ, κατέπεσε καὶ κατηδαφίσθη, ὅτε μέλλοντες ἡμεῖς οἱ ἐκ τοῦ αἰῶνος τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, τὰ πάντα κατεδαφίσαντες, τὰ πάντα ν᾽ ἀνοικοδομήσωμεν ἐκ θεμελίων, σπεύδομεν ἕκαστός τις, καὶ ἔμπειρος καὶ ἄπειρος, ἐπιβάλλοντες εἰς τὸ ἔργον χεῖρα, καὶ ἐπτοημένοι πρὸς τὴν ξένην χλιδὴν καὶ λαμπρότητα πρὸς ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ νομοθετήματα ξένα, φερόμεθα ἀκατάσχετοι καὶ τυφλοὶ πρὸς τὸν κατήφορον τοῦ ξενισμοῦ καὶ πιθηκισμοῦ, ὡς εἰ εἴμεθα νόθοι καὶ ἀπάτορες, ὡς εἰ μὴ εἴχομεν ἱστορίαν ἡμεῖς τὰ τέκνα καὶ τὰ πλάσματα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ἐκ τῆς προγονικῆς ἱστορίας, δὲν εἶνε εὐχῆς ἔργον ν᾽ ἀναχαιτίσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἀναστείλαντες τὴν ἀκάθεκτον ταύτην πρὸς τὰ ξένα φορὰν, νὰ συνέλθωμεν πρὸς στιγμὴν εἰς ἑαυτοὺς, καὶ μετὰ συνοίας ἐπιστρέψαντες ἀτάραχόν τι τὸ νοερὸν ὄμμα πρὸς τὸ παρελθὸν ἀναμνησθῶμεν τῆς πρώτης ἡμῶν ἐθνικῆς ἡλικίας; Ποία νεανικὴ λάμψις καὶ δόξα καὶ χαρὰ καὶ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ποῖαι θανάσιμοι νεανικαὶ παραφοραὶ καὶ παρεκτροπαί! Ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος μέχρι τοῦ τελευταίου πολίτου δὲν ὑπάρχει τις, ὅστις νὰ μὴ ἀποκτήσῃ ἐκ τῆς ἀναμνήσεως ταύτης μαθήματα σωτήρια καὶ δι᾽ ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς συμπολίτας του. Πόσους κρημνοὺς δεν θέλει ἀνακαλύψῃ, εἰς τοὺς ὁποίους κατεφέροντο τυφλοὶ καὶ ἀκατάσχετοι ἡμῶν οἱ προπάτορες, καὶ ἐπιστρέφων τὸ ὄμμα ἐκ τοῦ παρελθόντος πρὸς τὸ παρὸν, θέλει ἴδει χαίνοντας πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ αὐτοὺς τούτους τοὺς κρημνοὺς, οἵτινες ἐλάνθανον πρότερον ἀόρατοι. Ποσάκις δὲ πάλιν δὲν θέλει ἀνεύρῃ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπὸ τοῦ παρελθόντος εἰς τὸ παρὸν ἀντεπιστροφῆς καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς σπέρματα γενναῖα παντοίας ἀρετῆς, βλαστήσαντα μὲν καὶ καρποφορήσαντα παρὰ τοῖς προγόνοις, διότι ἔτυχον ἐπιμελοῦς καλλιεργείας καὶ περιποιήσεως, παραμελούμενα δὲ ἢ λακπατούμενα ἔκπαλαι ἤδη παρ᾽ ἡμῖν ἐκ τυφλότητος ἢ ἐκ ξενισμοῦ καὶ κουφονοίας. Ἄλλοτε δὲ πάλιν θέλει ἴδει τοὺς Ἕλληνας ἐν τῇ νεανικῇ αὐτῶν κραιπάλῃ κατορχουμένους τῶν ἱερωτάτων καὶ προπίνοντας πᾶσαν δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν εἰς τὰ ἀγεννῆ αὐτῶν πάθη, τὸν φθόνον καὶ τὴν ἰδιοτέλειαν, καὶ ἐπιστραφεὶς εἰς τὴν σημερινὴν πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν ἡμῶν κατάστασιν, θέλει ἀνακαλύψῃ αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἀόρατον καὶ φθονερὰν χεῖρα τοῦ κακοῦ τῆς Ἑλλάδος δαίμονος, ἀποσχοῦσαν μὲν ὡς ἐκ θαύματος ἀφ᾽ ἡμῶν πρὸς στιγμὴν, ἀλλ᾽ ἐπικειμένην ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν, καὶ μέλλουσαν νὰ ὑποσκάψῃ ἀφανῶς μὲν καὶ βραδέως, ἀλλὰ βεβαίως καὶ διὰ παντὸς αὐτὰ τὰ θεμέλια τοῦ ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἡμῶν οἰκοδομήματος, ἐὰν μὴ τὰ πρότερα τῶν πατέρων καὶ προπατόρων παθήματα γένωνται ἡμέτερα αὐτῶν μαθήματα, καὶ ἐὰν μὴ ἐνστερνισθῶμεν ἅπαντες τὰ σωτήρια διδάγματα τῆς προγονικῆς ἱστορίας. Τῆς τοιαύτης ἱστορικῆς ἀναμνήσεως καὶ διδασκαλίας οὐδεὶς σοφώτερος καὶ ἐμπειρότερος ὁδηγὸς παρὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τοῦ Γρότε.

Τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν καὶ ἔκδοσιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου συγγράμματος ἀναγγέλλοντες πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμογενεῖς, ἐπικαλούμεθα τὴν γενναίαν αὐτῶν συνδρομὴν, ἧς ἄνευ καθίσταται ἀδύνατος ἡ πραγματοποίησις τῆς γιγαντιαίας ἐπιχειρήσεως, ἣν ἀνελάβομεν.

Ὅλον τὸ σύγγραμμα συγκροτεῖται ἐκ 12 τόμων, ἑκάστου ἐκ 30—35 τυπογραφικῶν φύλλων συγκειμένου, εἰς εὐμέγεθες 8ον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιθυμία ἡμῶν εἶναι νὰ καταστῇ ὅσον τὸ δυνατὸν κοινὸν ἀνάγνωσμα παντὸς Ἕλληνος τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ὡρίσθη ἡ τιμὴ ἑκάστου τόμου μετὰ τῶν ἀναγκαιούντων γεωγραφικῶν καὶ τοπογραφικῶν πινάκων εἰς δραχ-

μὰς ἑπτά, 7, ἐν ᾧ ἕκαστος τόμος τοῦ μὲν ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου τιμᾶται 26 δρ. περίπου, τῆς δὲ γερμανικῆς μεταφράσεως 13 δρ. καὶ πλέον τι.

Ὁλόκληρος ὁ πρῶτος τόμος εἶνε ἀφιερωμένος εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους, καὶ τὴν ἀντιπαραβολὴν τούτων πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὥστε ὁ πρῶτος οὗτος τόμος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς μυθολογία, καθ' ἃ ἐγένοντο καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου ὑφηγητὴς τῆς κλασικῆς φιλολογίας Κύριος Θ. Φίσχερος, ἀποχωρίσας τὸν πρῶτον τόμον καὶ ἄλλα ἐκ τοῦ λοιποῦ συγγράμματος τοῦ Γρότε τεμάχια, μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον « *Ἑλληνικὴ Μυθολογία καὶ Ἀρχαιότητες* μετὰ τοῦ περὶ Ὁμήρου κεφαλαίου, καὶ μετὰ τεμαχίων κατ' ἐκλογὴν περὶ τῆς ἑλληνικῆς Χρονολογίας, Φιλολογίας, Καλλιτεχνίας, Μουσικῆς κτλ. μεταφρασθέντα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τοῦ Γεωργίου Γρότε κτλ. ». Ἀλλ' ἡ συνδρομὴ ὅμως εἶνε ὑποχρεωτικὴ δι' ὅλον τὸ σύγγραμμα. Τὸ ἑπτάδραχμον τίμημα θέλει καταβάλλεται εὐθὺς μετὰ τὴν παραλαβὴν ἑκάστου τόμου. Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν φιλομούσων συνδρομητῶν καὶ χορηγῶν μετὰ τοῦ ποσοῦ τῆς ἑκάστου αὐτῶν εἰς τὴν ἔκδοσιν συνδρομῆς θέλουσι καταχωρίζωνται ἔν τινι τῶν τόμων ἑκάστοτε, καὶ ἐν τέλει τοῦ συγγράμματος ἐμοῦ, ὅπου καὶ προσαρτηθήσεται λεπτομερὴς ἀλφαβητικὸς πίναξ τῶν περιεχομένων. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἰς ἑκάστην σελίδα θέλουσι παρασημειωθῇ αἱ σελίδες τοῦ τε ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως, ὅπως εὐκολύνωνται οἱ μελετῶντες ξένα συγγράμματα, ἐν οἷς γίνεται παραπομπὴ εἰς τὸ ἀγγλικὸν πρωτότυπον, ἢ εἰς τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν. Κατ' ἔτος θέλουσιν ἐκδίδωνται 3—4 τόμοι, ὥστε ὁλόκληρον τὸ σύγγραμμα θὰ ἐκδοθῇ ἐντὸς τριῶν ἢ τεσσάρων τὸ πολὺ ἐτῶν. (*)

Ἐν ΑΘΗΝΑΙΣ, τὴν 9 Νοεμβρίου 1862.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ,

Δ. Φ. ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς γενικῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

(*) Ἐπειδὴ καὶ τὸ σύγγραμμα, καίτοι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐκδοθὲν, κατατάσσεται μετὰ τῶν κλασικῶν, καὶ ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἐθνική, καὶ ὁ μεταφραστὴς γνωστὸς ἔκ τε πνευμάτων καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίας, κρίνομεν περιττὴν πᾶσαν σύστασιν. Τοῦτο μόνον προσθέτομεν ὅτι ἀξία πολλοῦ λόγου ὑπηρεσία ἀποδίδεται διὰ τῆς μεταφράσεως ταύτης εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν φιλολογίαν. Θὰ ἐπιτύχῃ ὅμως ἡ ἔκδοσις; τοῦτο κρέμαται ἀπὸ τῆς φιλοπατρίας τῶν εὐπόρων ὁμογενῶν, οἵτινες δαπανῶνται μὲν εἰς πολλὰ παροράσιν ὅμως ὁλοτελῶς τὸ τῆς ἐκδόσεως τῶν βιβλίων κεφάλαιον. Καὶ ὅμως, συντελοῦντες εἰς τοῦτο οὐ μόνον τὴν πατρίδα εὐεργετοῦσιν· ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς τιμῶσι καὶ ἀπαθανατίζουσιν. ΣΗΜ. ΠΑΝΔ.

ΠΕΡΙ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑΣ.

Ἐκ τῆς ἀρχαιολογικῆς τοῦ Βερολίνου ἐφημερίδος ἐρανιζόμεθα τὴν ἑξῆς σπουδαίαν εἴδησιν περὶ τῆς ἀρχαίας τῶν Ἀθηνῶν τοπογραφίας·

« *Ἐσχάτως, ὡς γνωστὸν, ἤρχισε πάλιν μεγίστη νὰ καταβάλλεται σπουδὴ περὶ τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας τῶν Ἀθηνῶν τοπογραφίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου καλὸν νομίζομεν νὰ δημοσιεύσωμεν ἐνταῦθα τεμάχια ἀνεκδότου χειρογράφου περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου πραγματευομένου. Τὸ χειρόγραφον εἶναι πιθανῶς τῆς δεκάτης πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, καὶ διασώζεται νῦν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν τῶν Παρισίων βιβλιοθήκην ὑπ' ἀριθ.* 1631, *Α*—

Τὸ τεμάχιον, τὸ τὰς Ἀθήνας περιγράφον ἔχει οὕτως·

Περὶ τῆς Ἀττικῆς.

Τὸ κάστρο εἶναι ἡ Ἀκρόπολις, τὸ ἰσμαῒδ εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Παλλάδος.

Ἡ χρυσοσπηλιότισσα, εἶναι τὸ σπήλαιον τοῦ Πανός.

Αἱ δύο κολώναις εἰς τὴν μίαν ἦτον τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς μὲ τῆς γοργώνας τὴν κεφαλὴν, καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἦτον τὸ ἄγαλμα τοῦ διὸς ἀποκάτω εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι π ρολόγιον μαρμαρένιον.

Ὀλίγον παρακάτω ἦτον τὸ λύκιον σχολεῖον τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὸν Ἅγιον γεώργιον τὸν Ἀλέξανδρον· εἰς τὴν πλάκα εἶναι κάνδυλι μαρμαραίνιον τοῦ δημοσθένους.

Ἡ μεγάλη καμάρα εἶναι ἡ πύλη τῆς πόλεως.

Ἡ κολώναις τῆς καστρόης, ἦτον θέατρον καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ Ἀριστοφάνους εἰς ταῖς δύο κολώναις τοῦ βουνοῦ ἦτον κοντὶ τοῦ τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως μὲ τὴν ἐπί βαφὴ τὰ λατινικὰ εἰς τὴν τηία τοῦ πεαίμας ἦτον ναὸς καὶ σχολεῖον τοῦ Σωκράτους, ἔχει τριγύρου τοὺς δώδεκα ἀνέμους καὶ ταῖς ὥραις εἰς τὸν ἅγιον γεώργιον τὸν Ἀκαμάτι, ἦτο τὸ κεραμικὸν καὶ ὁ ναὸς τοῦ Θισέως

καὶ τὰ μνήματα τῶν Ἡρώων.

Εἰς τὰ βασιλικὰ ἦτον σχολεῖον τῶν στοϊκῶν

εἰς τὴν ἀκαδημίαν ἦτον σχολεῖον τοῦ Πλάτωνος.

Καὶ τοσαῦτα μὲν λέγει τὸ χειρόγραφον τοῦτο. Ἡμεῖς δὲ, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Πανδώρας* παρεμθέτομεν ἐνταῦθα ὀλίγας τινὰς ἀναγκαίας, ὡς νομίζομεν, σημειώσεις.

Εἰς τὸν πρῶτον στίχον ἀναφέρεται ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ὡς κάστρο, καὶ ὁ Παρθενὼν, μεταβεβλημένος ἤδη εἰς τουρκικὸν τζαμί. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐγένετο, ὡς γνωστὸν, περὶ τὰ μέσα τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε καὶ ἡ τῶν Ἀθηνῶν Ἀκρόπολις εἶχε κυριευθῆ ἤδη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ ἡμετέρου χειρογράφου δηλοῦται ὅτι εἶναι μεταγενέστερον ἄλλου χειρογράφου τοῦ αὐτοῦ εἴδους διασωζομένου εἰς τὴν τῆς Βιέννης αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην, διότι εἰς τὸ χειρόγραφον ἐκεῖνο μνημονεύεται ὁ Παρθενὼν εἰσέτι ὡς ναὸς τῆς Θεομήτορος. Εἰς τὸν δεύτερον στίχον ἀναφέρεται τὸ ἱερὸν τῆς Χρυσοσπηλιοτίσσης ὡς ἐντὸς τοῦ ἀρχαίου τοῦ Πανὸς σπηλαίου, καὶ ὅμως τὸ ἄνωθεν τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου σπήλαιον, ἔνθα ἱερὸν Παναγίας Σπηλιοτίσσης, δὲν εἶναι τὸ ἀρχαῖον τοῦ Πανὸς σπήλαιον, ὅπερ εὑρίσκετο ὡς γνωστὸν ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως.—

Εἰς τὸν τρίτον, τέταρτον καὶ πέμπτον στίχον μνημονεύονται οἱ ἔτι καὶ νῦν διασωζόμενοι δύω κίονες οἱ ἄνωθεν τοῦ σπηλαίου τούτου κείμενοι· ἐπὶ τῶν κιόνων τούτων τὸ πάλαι ἦσαν χορηγικοὶ τρίποδες, ὡς κάτωθεν εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ μαρτυροῦσι· ὅθεν ἐσφαλμένως ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἡμετέρου χειρογράφου λέγει ὅτι τὸ πάλαι ἐπ᾽ αὐτῶν ἦσαν ἀγάλματα τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, συγχέων πιθανῶς τὰς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μαρτυρίας περὶ τῶν δύω τοῦ Φειδίου ἀριστουργημάτων τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς· θαυμαστὸν εἶναι ὅμως ὅτι καὶ εἰς τὸ ἄνω ἀναφερόμενον χειρόγραφον τῆς Βιέννης ἀναφέρεται ὅτι ἐπὶ τῶν κιόνων τούτων ἵσταντο ἀγάλματα Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀναφερομένην τῆς Γοργόνος κεφαλὴν, παρὰ Παυσανίου μανθάνομεν ὅτι ἐπὶ τοῦ νοτίου καλουμένου τείχους τῆς τῶν Ἀθηνῶν Ἀκροπόλεως καὶ ἄνωθεν τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου ἔκειτο κεφαλὴ ἐπίχρυσος Γοργόνος. — Τὸ δὲ ὑπό τε τοῦ ἡμετέρου καὶ τοῦ τῆς Βιέννης χειρογράφου μνημονευόμενον μαρμάρινον ἀρχαῖον ὡρολόγιον κεῖται ἔτι καὶ νῦν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν. — Εἰς τὸν ἕκτον στίχον τοῦ χειρογράφου εὑρίσκομεν μνημονευόμενον τὸ Λύκειον γυμνάσιον εἰς θέσιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἔκειτο εἰς τουρκικὴν ἐποχὴν πρὸς ἀνατολὰς πλησίον τῶν ἐπι τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς φαινομένων λειψάνων τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου· ὅθεν ἐσφαλμένως εἰκάζει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ὅτι ἐνταῦθα τὸ πάλαι ἔκειτο τὸ Λύκειον γυμνάσιον, διότι τοῦ οἰκοδομήματος τούτου πρέπει πιθανῶς νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ λείψανα πρὸς ἀνατολὰς πλησίον τοῦ νῦν βασιλικοῦ κήπου, ὡς κειμένου ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως. Καὶ εἰς τὸ τῆς Βιέννης χειρόγραφον ὡς καὶ εἰς ἐπιστολὴν Ἕλληνός τινος Ζυγομαλᾶ τοῦ 1593 ἀναφέρεται διδασκαλεῖον Ἀριστοτέλους κείμενον εἰς τὴν θέσιν ταύτην· ὅπερ πιθανῶς ἐξηγεῖται ἴσως ἐκ τοῦ ὅτι ὁ τοῦ τῶν Παρισίων χειρογράφου συγγραφεὺς πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχε τὸ τῆς Βιέννης χειρόγραφον, ἢ πιθανῶς ἀρχαιότερον σύγγραμμα τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ἐξ οὗ ἠρανίσθησαν τὰς εἰδήσεις των οἱ μετὰ ταῦτα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου γράψαντες, διότι ἀπίθανος μοὶ φαίνεται ἡ τοῦ Ῥοσσίου γνώμη, ὅτι ἐπιγραφὴ διασωζομένη ἴσως εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐπωνόμασεν οὕτω τὸ μέρος τοῦτο.— Τὸ μετ᾽ ἔπειτα μνημονευόμενον κανδῆλι τοῦ Δημοσθένους, τὸ εἰς τὴν Πλάκα κείμενον, εἶναι τὸ γνωστὸν χορηγικὸν τοῦ Λυσικράτους μνημεῖον, ὅπερ κοινῶς καὶ τὴν σήμερον οὕτω καλεῖται, καὶ εἰς τὸ τῆς Βιέννης χειρόγραφον τοιαύτην ἐπωνυμασίαν φέρει· τὸ δὲ οτι τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως Πλάκα ἐκαλεῖτο καὶ τότε ὥσπερ τὴν σήμερον, τοῦτο ἐκ τοῦ τῶν Παρισίων χειρογράφου μανθάνομεν.

Εἰς τὸν μετ᾽ ἔπειτα στίχον μνημονεύεται ἡ τοῦ Ἀδριανοῦ πύλη καὶ ὡς πύλη τῆς πόλεως, πιθανῶς διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ τῆς πόλεως τείχη μέχρι αὐτῆς ἐξετείνοντο.

Τὸ εἰς τὸν δέκατον στίχον ἀναφερόμενον « Ἡ κολώναις τῆς καστρόης » πρέπει πιθανῶς νὰ ἀναγνωσθῇ « αἱ κολώναις τῆς Καλλιῤῥόης » Καὶ ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οὐδὲν βεβαίως ἴχνος τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης πηγῆς ἐσώζετο, ἣν ὁ Πεισίστρατος εἶχε πολυτελῶς κοσμήσει, ὅθεν τὰς στήλας ταύτας πιθανῶς θὰ ἐκλάβωμεν ὡς τὰς τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.—

Τὸ μνημονευόμενον θέατρον καὶ ἡ σκηνὴ Ἀριστοφάνους ἦσαν πιθανῶς λείψανα τοῦ ἐν λίμναις ἱεροῦ τοῦ Διονύσου ἢ καὶ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους, διότι τὰ τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου λείψανα ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κεκαλυμμένα ὑπὸ χωμάτων. Περίεργον ὅμως εἶναι, ὅτι καὶ τὸ τῆς Βιέννης χειρόγραφον μνημονεύει εἰς τὴν θέσιν ταύτην διδασκαλεῖον λεγόμενον τοῦ Ἀριστοφάνους.

Τὸ εἰς τὸν ἑνδέκατον καὶ δωδέκατον στίχον μνημονευόμενον κουτὶ τοῦ Τραϊανοῦ, ὡς καὶ οἱ δύο στύλοι καὶ ἡ λατινικὴ ἐπιγραφὴ, εἶναι τὰ γνωστὰ λείψανα ὑδραγωγείου τοῦ Ἀδριανοῦ ἅτινα μέχρι τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος εἶχον διασωθῆ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ, τὸ ἐπιστήλιον, ἐφ᾽ οὗ ἡ Λατινικὴ ἐπιγραφὴ, κεῖται τὴν σήμερον ἐντὸς τοῦ βασιλικοῦ κήπου.

Ὁ δέκατος τρίτος στίχος πρέπει πιθανῶς νὰ ἀναγνωσθῇ «εἰς τὸν πύργον τῶν ἀνέμων.» διότι ὁ τοῦ Κυῤῥήστου οὗτος πύργος, ὁ κοινῶς τὴν σήμερον Πύργος τῶν ἀνέμων ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν 15ην. ἑκατονταετηρίδα σχολεῖον τοῦ Σωκράτους.

Ὁ τοῦ Θησέως ναὸς, εἶχεν ὡς γνωστὸν μεταβληθῇ εἰς χριστιανικὴν ἐποχὴν εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Οὐδὲν μετὰ θετικότητος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν ἀναφερομένων μνημάτων τῶν Ἡρώων τῶν παρὰ τὸ Θησεῖον κειμένων· τὸ μόνον ἴσως ὅπερ ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν 15ην ἑκατονταετηρίδα ἦσαν μνήματα ἐνταῦθα, διότι καὶ εἰς τὸ τῆς Βιέννης χειρόγραφον ἀναφέρεται ἐνταῦθα βωμὸς « εἰς ὃν ταφῆς ἀξιοῦνται οἱ παγκρατιασταὶ καὶ ὀλύμπιοι. »

Τέλος δὲ μνημονεύονται καὶ τὰ βασιλικὰ ὡς τῶν στωϊκῶν φιλοσόφων σχολεῖον καὶ ἡ Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνος, ἥτις ὡς γνωστὸν ἔκειτο παρὰ τὰ νῦν Σωπόλια.

Περὶ δὲ τῶν βασιλικῶν τοῦτο μόνον γνωρίζομεν, τὸ ὑπὸ τοῦ τῆς Βιέννης χειρογράφου μνημονευόμενον ὅτι ἡ Ἀκαδημία ἔκειτο ἐν χωρίῳ βασιλικὰ καλουμένῳ, πιθανῶς τὰ ἡμέτερα Σωπόλια.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἀνεκδότου τούτου χειρογράφου.— Εὔλογος ὅμως φαίνεται ἡ εἰκασία ὅτι ὁ ἀπαίδευτος συγγραφεὺς αὐτοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχε τὸ ἀρχαιότερον τὸ εἰς Βιέννην σωζόμενον ἢ πιθανῶς ἕτερον τοιούτου εἴδους σύγγραμμα, ἐξ οὗ παραλαβὼν ἐσφαλμένας γνώμας προσέθηκεν αὐταῖς ἰδίας ἑαυτοῦ ἔτι ἐσφαλμενεστέρας. Π.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΦΕΥΡΟΥΑΡΙΟΥ 15, 1863.

—ooo—

Ἐῤῥέθη ἐν τῷ τελευταίῳ φυλλαδίῳ ὅτι ἡ Συνέλευσις ἀπεφάσισε νὰ συστηθῇ τριμελὴς Κυβέρνησις καὶ ὑπουργεῖον ὑπὸ ταύτης ἐκλεγόμενον. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην μέλη τῆς Κυβερνήσεως ἐξελέχθησαν οἱ Κ. Δ. Βούλγαρης, Κ. Κανάρης καὶ Ῥοῦφος, τὰ αὐτὰ δηλαδὴ τῆς προσωρινῆς. Οὗτοι δὲ συνεκρότησαν ὑπουργεῖον ἐκ τῶν ἑξῆς· Ζ. Βάλβη (προέδρου τῆς Συνελεύσεως) ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, Α. Λόντου (ἀντιπροέδρου αὐτῆς) ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, Κεχαγιᾶ (ὡσαύτως ἀντιπροέδρου) ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, Π. Καλιγᾶ (Πληρεξουσίου) ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, Δ. Κυριακοῦ (Πληρεξουσίου) ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ Μ. Ἀρτέμη ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν· οἵτινες, πλὴν τοῦ Κ. Κυριακοῦ, καὶ ὡρκίσθησαν ἀμέσως. Ἐν τοσούτῳ παρουσιασθεὶς εἰς τὴν Συνέλευσιν ὁ Κ. Κανάρης εἶπεν ὅτι διαφωνῶν πρὸς τὰ ἄλλα μέλη τῆς Κυβερνήσεως παραιτεῖται. Τούτων δὲ γινομένων στρατιωτικά τινα σώματα συνελθόντα εἴς τινα πλατεῖαν ἀπήτουν τὴν πτῶσιν τῆς Κυβερνήσεως· ὁ στρατὸς διηρέθη, ἡ πόλις συνεταράχθη ἅπασα, πυροβολήσεις ἀδιάκοποι κατεπτόουν τοὺς πολίτας, στρατιωτικαὶ ἀποθῆκαι παρεβιάσθησαν καὶ διηρπάγησαν χιλιάδες ὅπλων καὶ ἄλλα σκεύη, καὶ τὰ ἐργαστήρια ἐκλείσθησαν. Ἡ ἐθνοφυλακὴ πολυάριθμος, ἀκάματος καὶ πλήρης ζήλου περιήρχετο φρουροῦσα καὶ τηροῦσα τὴν τάξιν, καὶ εἰς μόνης τῆς Συνελεύσεως ὑπήκουε τὰς διαταγάς. Οἱ πληρεξούσιοι συνεδριάσαντες συνεσκέπτοντο περὶ τοῦ πρακτέου, ὅτε ἐστάλη καὶ ἑτέρου μέλους τῆς Κυβερνήσεως, τοῦ Κ. Ῥούφου, ἡ παραίτησις· ἡ Συνέλευσις τότε ἀνέλαβεν αὐτὴ τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους. Γενομένης δὲ γνωστῆς τῆς διαλύσεως τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ θνησκογένου ὑπουργείου, εὐχαριστήθησαν οἱ ἀπαιτήσαντες αὐτὴν στρατιωτικοί.

Μετὰ διεξοδικὰς συζητήσεις ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους ἡ Συνέλευσις τὰ ἑξῆς· α'.— νὰ καταργηθῇ ἡ μορφὴ τῆς τριμελοῦς κυβερνήσεως· β'. — ν' ἀνατεθῇ ἡ κυβέρνησις εἰς ἕνα πρωθυπουργὸν ἄνευ χαρτοφυλακίου καὶ ἑπτὰ ὑπουργοὺς, παρ' αὐτῆς ἀμέσως διοριζομένους· γ'.— ν' ἀκυρωθῇ καὶ ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα ἡ μυστικὴ ψηφοφορία, ἣν παρεδέχθη τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον.

Τούτων ἀποφασισθέντων προέβη ἡ Συνέλευσις εἰς ἐκλογὴν τοῦ ὑπουργείου· ἰδοὺ δὲ ταῦτα· Ζ. Βάλβης, πρωθυπουργὸς, Α. Αὐγερινὸς, ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, Δ. Χαραλάμπης, ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, Δ. Βουδούρης, ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, συνταγματάρχης Σμολένσκης, ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν, Κ. Δόσιος, ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, Δ. Μαυροκορδάτος, ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, Ι. Παπαζαφειρόπουλος, ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης.

Ἐκ τούτων ὁ μὲν πρῶτος εἶναι ἤδη γνωστὸς τοῖς ἀναγνώσταις, ὁ δὲ δεύτερος ὑπῆρξεν ἄλλοτε βουλευτὴς, ὁ τρίτος ὑπηρέτησεν ὡς νομάρχης καὶ οἰκονομικὸς ὑπάλληλος, ὁ τέταρτος ὑπῆρξε δημόσιος ὑπάλληλος καὶ βουλευτὴς, ὁ πέμπτος ἦτο καὶ ἐπὶ βασιλείας ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Σρατιωτικῶν, ὁ ἕκτος καὶ ὁ ἕβδομος ὑπηρέτησαν ὡς δημόσιοι ὑπάλληλοι ὁ μὲν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ, ὁ δὲ εἰς τὰ τῆς παιδείας, καὶ ὁ ὄγδοος μετήρχετο τὸν δικηγόρον. Πάντες δὲ, πλὴν τοῦ Κ. Δ. Μαυροκορδάτου ἀποδημοῦντος εἰς τὴν ξένην, μετέσχον τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνος, καὶ εἶναι μέλη τῆς Συνελεύσεως.

⁂

Ἐπειδὴ ὑποθέτομεν ὅτι ὁ περίεργος ἀναγνώστης θὰ ἐπιθυμῇ νὰ μάθῃ περιστατικώτερον τὰ τῆς ἀνωτέρω μεταβολῆς, παραθέτομεν τὴν διήγησιν ἣν ἐδημοσίευσε μία τῶν ἐφημερίδων τῆς Πρωτευούσης, ἡ *Μέριμνα*, διακρινομένη ἐπὶ φιλαληθείᾳ καὶ μετριοπαθείᾳ.

« 6 *Φεβρουαρίου*. Ἡ συνεδρίασις αὕτη ἦτον ὅλως πολιτικοῦ χαρακτῆρος. Πολλοὶ τῶν πληρεξουσίων εἶπον, « ἐπειδὴ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐσχημάτισε μέχρι » τῆς σήμερον τὸ νέον ὑπουργεῖόν της, τὸ ὁποῖον νὰ » δώσῃ τὸν ὅρκον τῆς νέας ὑπηρεσίας του, πρέπει » νὰ κληθῇ ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τοὺς λόγους τῆς τοιαύτης ἀναβολῆς. » Τὴν πρότασιν ταύτην ἀπεδέχθη ἡ ὁλομέλεια τοῦ Σώματος καὶ παραχρῆμα ἐπεφορτίσθη τὸ Προεδρεῖον, « ν' ἀναγγείλῃ τῇ Κυβερνήσει τὰ ἀποφασισθέντα καὶ νὰ καλέσῃ αὐτὴν νὰ ἐμφανισθῇ τὴν 4 ὥραν μ. μ. αὐθημερὸν πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ δώσῃ τὰς αἰτουμένας πληροφορίας. »

» Οἱ Κυβερνῆται ἦλθον τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν· ἡ Συνέλευσις ἦν παρά ποτε πλήρης καὶ τὰ θεωρεῖα ὑπέρποτε βρίθοντα ἀκροατῶν πάσης τάξεως ἀναμενόντων ν' ἀκούσωσι τὰς συζητήσεις. Ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ὡμίλησεν ὁ κ. Βούλγαρης καὶ εἶπεν

« ὅτι μόλις σήμερον ἐκοινοποιήθη εἰς αὐτοὺς τὸ περὶ καθηκόντων τῆς Κυβερνήσεως ψήφισμα, ὅτι αἱ περιστάσεις εἰσὶ λίαν ἀκροσφαλεῖς, ὅτι εἰς τὴν στιγμὴν δὲν ἠδύνατο ἡ Κυβέρνησις νὰ καταρτίσῃ καὶ ν' ἀναγγείλῃ εἰς τὴν Συνέλευσιν τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑπουργείου της, ἀλλ' ὅτι σκέπτεται σπουδαίως καὶ συντόνως νὰ φθάσῃ εἰς ἓν ἀποτέλεσμα περὶ τοῦ ἀντικειμένου διὰ τὸ ὁποῖον ἐκλήθη νὰ δώσῃ πληροφορίας εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. »

Ἔλαβον τὸν λόγον τινὲς τῶν πληρεξουσίων καὶ πάντες οἱ μὲν μετὰ μετριοπαθείας οἱ δὲ δριμύτερον, παρέστησαν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ προβῇ ἡ Κυβέρνησις εἰς τὸν σχηματισμὸν ὑπουργείου, τὸ ὁποῖον ἐντὸς τῆς ἐπιούσης νὰ ἦναι τετελεσμένον· ἄλλως, προσέθηκαν οἱ ἀγορεύσαντες, ἡ Κυβέρνησις προδίδει ἀδυναμίαν ἢ διατελεῖ εἰς διαίρεσιν καὶ ὀφείλει νὰ δώσῃ τὴν παραίτησίν της.

» Ἡ Συνέλευσις ἐν τέλει ἀπεφάνθη « ὅτι ἀρκεῖται εἰς τὰ λεχθέντα. »

» 7 *Φεβρουαρίου*. Δημόσιος συζήτησις σήμερον δὲν ἔγινεν ἐν τῇ Συνελεύσει· ἔγιναν ὅμως ἐργασίαι εἰς τὰ τμήματα.

» Ἐν δὲ τῷ Κυβερνείῳ ἐλάμβανον χώραν ἐργασίαι πολιτικαί· ἐσκέπτοντο καὶ δὲν ἤρχοντο οἱ Κυβερνῆται εἰς ἀποτέλεσμα, καὶ πάλιν ἐσκέπτοντο τί νὰ πράξωσι περὶ ὑπουργείου καὶ οὐδεὶς ἐγίνωσκε τὰ ἀποφασισθέντα· περὶ τὸ ἑσπέρας τέλος πάντων διεδόθη ἐκ πολλῶν στομάτων ἡ εἴδησις, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐσυμφώνησε ν' ἀφήσῃ τοὺς παλαιοὺς ὑπουργοὺς μὲ τὴν μετάθεσιν τοῦ κ. Δεληγιώργη εἰς τὰ Ἐξωτερικὰ καὶ τὴν παραίτησιν τοῦ κ. Διαμαντοπούλου. Ἡ εἴδησις αὕτη δὲν ἤχησεν εὐχαρίστως εἰς τὰ ὦτα τῶν ἀνθρώπων.

» Ἡ αὐτὴ κυβέρνησις, ἔλεγον, ἔστω, καλά· καὶ οἱ ἴδιοι ὅμως ὑπουργοί, αὐτὸ δὲν εἶναι καλόν.—Ἀνεμένετο δὲ μετ' ἀπλήστου περιεργείας ἡ ἐπιοῦσα τῆς Συνελεύσεως συνεδρίασις διὰ νὰ εὐκρινηθῶσι τὰ διαδοθέντα καὶ αἱ πολλαὶ ἀντιφάσεις. Πρὶν ἢ ὅμως ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς συνεδριάσεως νεωτέρα ἐκυκλοφόρησεν εἰς τὴν πόλιν φήμη, « ὅτι οἱ παλαιοὶ ὑπουργοὶ παρῃτήθησαν καὶ οἱ Κυβερνῆται σκέπτονται περὶ συγκροτήσεως νέου ὑπουργείου. » Πολλοὶ λόγοι τῆς παραιτήσεως τῶν ὑπουργῶν ἐῤῥέθησαν, ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς ὁ πιθανώτερος εἶναι οὗτος· Μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ ὑπουργείου ὑπῆρχον τοιούτου εἴδους ψυχρότητες καὶ διαφωνίαι, ὥστε δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ συνυπηρετήσωσιν εἰς τὸ μέλλον· οὕτως ὁ κ. Κουμουνδοῦρος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ κ. Ζαΐμης δὲν ἠνείχοντο τὸν Μαυρομιχάλην, αὐτὸς δὲ δὲν ἠνείχετο ἐκείνους· ὁ δὲ κ. Δεληγεώργης δὲν ἤθελε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ σταθῇ εἰς τὸ νέον ὑπουργεῖον· ὁ κ. Μαγγίνας καὶ ὁ κ. Νικολόπουλος εἰλικρινῶς ἐργαζόμενοι νὰ ἐλαττώσωσι τὰς δυσχερείας τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἰδίως τοῦ κ. Βούλγαρη, ὀλίγον ἐσκέπτοντο περὶ τῆς διατηρήσεώς των ἐν τῷ ὑπουργείῳ· παρομοία τις ἦν καὶ ἡ θέσις τοῦ κ. Καλλιφρονᾶ, ὥστε ὅλον τὸ ὑπουργικὸν οἰκοδόμημα ἦτο σαλευμένον, ἡ δὲ ἀνανέωσις αὐτοῦ διὰ διορισμῶν καὶ ὁρκοδοσιῶν νέων δὲν ἠδύνατο κατ' οὐσίαν νὰ φέρῃ ἁρμονίαν καὶ ζωήν. Λοιπὸν παρῃτήθησαν.

» 8 *Φεβρουαρίου*. Εἶναι δύσκολον νὰ ἐκτεθῶσιν αἱ σημεριναὶ σοβαραὶ καὶ θορυβώδεις συζητήσεις τῆς Συνελεύσεως. Καὶ ἐν τῇ αὐλῇ καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτῆς ἀλλεπάλληλαι ἦσαν αἱ ἐρωτήσεις, « τί γίνεται τὸ ὑπουργεῖον; ποῖοι εἶναι οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Κράτους; τί ἔπραξαν καὶ πράττουσιν οἱ Κυβερνῆται; »—Ἤρχισεν ἡ συνεδρίασις καὶ ἀνεγνώσθησαν τὰ πρακτικὰ τῆς προτεραίας, ὁ δὲ Ναύαρχος Κανάρης ἀναγγέλλει εἰς τὴν Συνέλευσιν « ὅτι παρῃτήθη τῆς θέσεως μέλους τῆς Κυβερνήσεως. » Γενική τις ἀνησυχία διεχύθη καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Συνελεύσεως καὶ πανταχόθεν ζητοῦνται ἐξηγήσεις. Τὸ ἄπειρον ἀκροατήριον τίθεται εἰς ἀνήσυχον κατάστασιν. Γίνεται πρότασις, « ἐὰν ἡ Κυβέρνησις χαίρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως », καὶ ἄλλη πρότασις « περὶ ἀντικαταστάσεως καὶ ἀλλαγῆς καὶ τῆς μορφῆς αὐτῆς » Ἡ κυβέρνησις πρέπει νὰ γίνῃ *μονομελής*, φωνάζουν οἱ πολλοί. Περὶ δὲ τὰς τοιαύτας συζητήσεις ἀναγινώσκεται ἔγγραφον, φέρον τὰς ὑπογραφὰς τῶν Κ. Βούλγαρη καὶ Ῥούφου, καὶ ἀναγγέλλον εἰς τὴν Συνέλευσιν τὸν σχηματισμὸν τοῦ νέου ὑπουργείου.

» Ἀλλ' ἀπὸ τοὺς νέους τούτους ὑπουργοὺς ὁ μὲν Κ. Γ. Κυριακοῦ ἐδήλωσεν ἀμέσως ὅτι παραιτεῖται, μετά τινα δὲ ὥραν παρῃτήθη καὶ ὁ Κ. Βάλβης. Θὰ ἦτο προτιμότερον διὰ τὸν Κ. Βάλβην νὰ μὴ δώσῃ τὸν ὅρκον τοῦ ὑπουργοῦ ἢ ἀφοῦ ὡρκίσθη νὰ μὴ δώσῃ μετὰ μίαν ὥραν τὴν παραίτησίν του.

» Οἱ πληρεξούσιοι ἐπελήφθησαν, μετὰ τὴν ἀγγελίαν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ νέου ὑπουργείου, τοῦ ὡρισμένου ζητήματος, « ἐὰν ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεργηθεῖσα μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Κανάρη, εἶναι ἔγκυρος ἢ ὄχι », καὶ ἐπροσκάλεσαν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Συνέλευσιν καὶ ὁ κ. Βούλγαρης καὶ ὁ κ. Ῥοῦφος. Ὁ κ. Κανάρης ἔμενε πάντοτε παρών. Καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ ἀπὸ τῶν ἑδρῶν παρετάθησαν εἰς 4—5 ὥρας αἱ *κοινοβουλευτικαὶ λογομαχίαι*, στρεφόμεναι περὶ τὸ ζήτημα πάντοτε « τοῦ ἐγκύρου ἢ ἀκύρου τοῦ διορισμοῦ τοῦ νέου ὑπουργείου », καὶ κατὰ συνέπειαν « τῆς ἀποδοκιμασίας τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῆς. »

Διάφοροι προτάσεις ἐδόθησαν ὅπως ψηφοφορηθῶσιν ὡς θέματα τῆς συζητήσεως. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ψηφοφορηθῇ ἡ πρώτη ἔχουσα ὡς ἐξῆς περίπου·

« Ἡ Συνέλευσις θεωρεῖ ὡς μὴ ὑπάρξασαν τὴν γνω-
» στοποιηθεῖσαν αὐτῇ ὑπὸ τῶν δύο μελῶν τῆς Κυ-
» βερνήσεως πρᾶξιν τοῦ σχηματισμοῦ νέου ὑπουρ-
» γείου, παραιτηθέντος τοῦ τρίτου αὐτῆς μέλους,
» καὶ προβαίνει ἐν ἀδιακόπῳ συνεδριάσει εἰς τὰς συ-
» ζητήσεις καὶ τὴν ἀπόφασίν της περὶ ἀντικαταστά-
» σεως αὐτῆς (τῆς Κυβερνήσεως). »

» Ἡ πρότασις ἀπερρίφθη διὰ ψήφων 101 κατὰ 77 καὶ ἡ συνεδρίασις ἐλύθη.

» Τὰ πνεύματα ὅμως ὑπῆρχον εἰς ἔξαψιν καὶ ἡ φυσιογνωμία τῶν ἀνθρώπων δὲν ἦτο καλή. Ἀπὸ ὠτὸς εἰς οὖς διεδίδετο ὅτι θὰ ἔχωμεν σκηνάς. Τὴν ἐννάτην τῆς νυκτὸς ὥραν ἐκρότησαν τουφεκισμοὶ *συνθηματικοί*. Δὲν ἦσαν μηνύματα πυρκαϊᾶς, ἦσαν παραγγέλματα κινήματος τοῦ στρατοῦ. Ἡ νὺξ παρῆλθεν ἐν ἀνησυχίᾳ καὶ ἀμφιβολίαις· τὰ διάφορα σώματα ἦσαν εἰς τὰ ὅπλα, καὶ μία μὲν στρατιωτικὴ συνάθροισις ἐγίνετο πρὸς τὸ δυτικὸν τῆς πόλεως μέρος, εἰς τὸν στρατῶνα τοῦ πεζικοῦ καὶ τὴν πλατεῖαν τῆς ἐπαναστάσεως (Λουδοβίκου)· ἄλλη δὲ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, περὶ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν καὶ τοὺς παλαιοὺς σταύλους. Τὰ ἀνάκτορα τοῦ πρώην Βασιλέως κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ τάγματος Λεοτσάκου, διαιρεθέντος εἰς δύο σώματα· τὸ πυροβολικὸν ἐτέθη εἰς τὰ ὅπλα, ἀλλὰ δὲν ἐκινήθη καθὼς καὶ ἡ διλοχία τῶν πυροσβεστῶν. Εἰς τὴν συνοικίαν τῆς πλάκας ἐφονεύθη δεκανεύς τις τοῦ πεζικοῦ καὶ ἐπληγώθη εἷς πολίτης. Πάντες ἀνέμενον τὴν ἡμέραν διὰ νὰ μάθωσι ποῦ εὑρισκόμεθα· καὶ ποία δοκιμασία ἐπιφυλάσσεται εἰς τὴν Πατρίδα, ἧς τὸ γλυκὺ ὄνομα τόσον ἐπικαλούμεθα, καὶ ἧς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τόσον θυσιάζομεν εἰς τὰ πάθη καὶ τὰς ἀσυνεσίας ἡμῶν.

» 9 *Φεβρουαρίου*. Οἱ Πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους συνῆλθον εἰς τὴν Συνέλευσιν διὰ νὰ σκεφθῶσι περὶ τῶν πρακτέων. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ γίνῃ προκαταρκτική τις συνεδρίασις κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Ἐπαρουσιάσθη τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἐκ μέρους τοῦ στρατοῦ τῆς Πρωτευούσης, ἥτις ἐπέδωκεν εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Συνελεύσεως ἔγγραφον ἀναφορὰν ὑπογεγραμμένην ὑπὸ ὅλων τῶν στρατιωτικῶν Σωματαρχῶν. Διὰ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης « ἐγνωστοποιοῦντο τὰ ἐν τῷ στρα-
» τῷ λαμβάνοντα χώραν, καὶ παρεκαλεῖτο ἡ Συν-
» έλευσις νὰ σπεύσῃ νὰ φέρῃ τὴν πρέπουσαν θερα-
» πείαν· » ὑπεδεικνύετο δὲ εἰς τὴν συνέλευσιν « ὅτι
» καὶ ὁ στρατὸς συμμερίζεται τὴν ἀπαίτησιν τῆς
» κοινῆς γνώμης, ἥτις ζητεῖ τὴν ἀντικατάστασιν
» τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. »

» Ἡ Συνέλευσις ἀπεφάσισε νὰ προβῇ παραχρῆμα εἰς τὴν ψήφισιν τῶν καταλλήλων μέτρων πρὸς διατήρησιν τῆς κοινῆς ἀσφαλείας καὶ δημοσίου τάξεως, νὰ φροντίσῃ δὲ τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς καθησύχασιν τοῦ στρατοῦ. Ἐπειδή, ὅπως καὶ ἐάν τις ἐξετάσῃ τὰ κινήματα αὐτοῦ τῆς παρελθούσης νυκτός, ταῦτα ἦσαν στάσις κατὰ τῆς Κυβερνήσεως.

» Λοιπὸν ἀμέσως, τῇ προτάσει πληρεξουσίων, ἐνεκρίθησαν ψηφίσματά τινα δι' ὧν διετάσσετο ὁ στρατὸς νὰ ἐρωτηθῇ ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως καὶ εἰς αὐτῆς τὰς ἐντολὰς νὰ ὑπακούῃ.

» Ἕτερον ψήφισμα ἐκανόνισε τὴν σύστασιν φρουραρχίας τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, ὑπὸ ταύτης διοριζομένου τοῦ Φρουράρχου, καὶ ἄλλο πάλιν ἐπροτάθη περὶ συστάσεως Ἀρχηγείου τῆς Ἐθνοφυλακῆς, ὅπερ εἶχε καταργηθῆ. Ἀλλὰ τοῦτο ἀφέθη εἰς ἐκκρεμῆ συζήτησιν.

» Κατόπιν ἐπαρουσιάσθη ψήφισμα δι' οὗ ἐτίθετο ἡ Πατρὶς εἰς κατάστασιν κινδύνου, κατηργεῖτο ἡ τριμελὴς Κυβέρνησις, καὶ ἀνεγνωρίζετο ὁ διορισμὸς Πρωθυπουργοῦ ἄνευ χαρτοφυλακίου καὶ ὀκτὼ ἄλλων ὑπουργῶν, προτιθεμένου ὀγδόου τοῦ ὑπουργοῦ *ἐπὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας*.

» Ὁ εἰσαγαγὼν τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα Κ. Βαλτινὸς ἠγόρευσε σφοδρῶς κατὰ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ ἄλλοι ἠγόρευσαν ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα καταφορᾶς, ἄλλοι δὲ ὑπερασπίσθησαν θερμῶς τὸν κ. Βούλγαριν. Τὸ Σῶμα εἶχε διαιρεθῆ εἰς δύο διακεκριμένα στρατόπεδα· ἡ πλειοψηφία εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς Κυβερνήσεως ἣν ὑπεράσπιζον καὶ οἱ πρώην ὑπουργοί. καὶ τὸ κόμμα τὸ ἔχον ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ τὸν κ. Μαυροκορδάτον ἢ τὸν κ. Τρικούπην· ἡ μειοψηφία ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν πληρεξουσίων τοῦ ὄρους, οἵτινες ἐπίεζον μᾶλλον διὰ τῆς ἔξω αὐτῶν δυνάμεως τὴν Συνέλευσιν, ἤτοι διὰ τῆς στάσεως τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐπιδοκιμασιῶν τοῦ ἀκροατηρίου, παρὰ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων των.

» Ἡ συζήτησις θὰ ἐξηκολούθει καὶ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων θὰ παρετείνετο φοβερὰ καὶ ἀπειλητική, ὅτε ἐν μέσῳ τῶν λεγομένων, ἔστειλε διὰ τοῦ υἱοῦ του πληρεξουσίου τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὁ κ. Ῥοῦφος.

» Ἄνευ δυσκολιῶν, μετὰ τὸ βῆμα τοῦτο τοῦ κ. Ῥούφου, ὅπερ ἐγένετο ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κ. Βούλγαρη, ἡ Συνέλευσις ἐξέδοτο τὴν ἑπομένην ἀπόφασίν της·

« Ἀναλαμβάνει εἰς ἑαυτὴν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἣν θέλει διατηρήσει καὶ διενεργεῖ μέχρι τῆς ἀποφάσεώς της περὶ νέας Κυβερνήσεως διὰ τοῦ προεδρεύοντος ἀντιπροέδρου.

« *Ἐν Ἀθήναις*, 9 *Φεβρουαρίου* 1863. »

» Οὕτω κατηργήθη ἡ ἐξουσία τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ ὑπουργείου της καὶ τὸ πᾶν συνεκεντρώθη εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Ὁ κ. Ζηνόβιος Βάλβης δὲν ἦτον οὔτε Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως, διότι παρῃτήθη καὶ ἐδέχθη τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, οὔτε δὲ ὑπ-

ουργὸς, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης παρητήθη δύο ὥρας ἀφ' οὗ ἔδωκε τὸν ὅρκον. Ὁ προεδρεύων Ἀντιπρόεδρος κ. Μωραϊτίνης ἦτο τὸ πρόσωπον, εἰς ὅ, ὡς ἀντιπροσωποῦν τὴν Συνέλευσιν κατὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς, συνεκεντρώθη πᾶσα ἡ ἐξουσία τῆς Πατρίδος. Ἀμέσως δὲ διωρίσθη δεκαμελὴς ἐπιτροπὴ, ἥτις μεταβᾶσα πρὸς τὸν στρατὸν ἐγνωστοποίησεν αὐτῷ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως καὶ τὸν ἐκάλεσεν « ἐν ὀνόματι αὐτῆς » νὰ καταθέσῃ ἐντὸς δύο ὡρῶν τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς τάξεις του. Ὁ στρατὸς παραχρῆμα ἐδήλωσε τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν πίστιν του. Τὴν 8 δὲ ἑσπερινὴν ὥραν ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς στρατῶνας ἀνακράζων « Ζήτω ἡ Ἐθνοσυνέλευσις. » Τὸ κακὸν δὲν ἔλαβε μείζονας ἐκτάσεις.

» 10 *Φεβρουαρίου.* Προὐτάθη νεώτερον ψήφισμα δι' οὗ ἀνεβλήθη ἡ ἀποφασισθεῖσα ὁρκωμοσία τοῦ στρατοῦ καὶ μέλλουσα νὰ γίνῃ σήμερον, διὰ τὴν ἐρχομένην Τετάρτην. Τὸ ψήφισμα παρεδέχθη.

» Ἤρχισε μεταταῦτα ἡ συζήτησις « περὶ μορφῆς τῆς Κυβερνήσεως » καὶ πρέπει νὰ ἐδόθησαν πλέον ἢ δέκα σχέδια ψηφισμάτων· γενομένων δὲ ἀναπτύξεων καὶ ἐρωτωμένης τῆς Συνελεύσεως ἐπὶ ἑκάστου μερικωτέρου ζητήματος, ἐνεκρίθη ἡ σύνταξις ψηφίσματος ἐπὶ τῶν ἑξῆς ἀρχῶν· α) Νὰ ἐκλεχθῶσιν εἷς Πρωθυπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου καὶ ἑπτὰ ὑπουργοὶ, οἵτινες νὰ ἐνεργῶσι τὴν ἐκτελεστικὴν ἀρχὴν καὶ νὰ διατελῶσιν ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τῆς Συνελεύσεως ὑφ' ἧς ἐκλέγονται. β) Ἡ μὲν διοίκησις ἢ ἡ ὑπηρεσία νὰ ἐνεργῆται ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν καὶ ὑπὸ εὐθύνην των, ἡ δὲ κυβέρνησις καὶ διὰ τῆς προσυπογραφῆς τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἢ προέδρου τοῦ ὑπουργείου καθισταμένου συνεπευθύνου. γ) Ἡ ἐκλογὴ νὰ γίνῃ διὰ φανερᾶς ψηφοφορίας καὶ νὰ ἰσχύῃ δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας.

» Ἡ ἐκλογὴ τῆς οὕτω διατυπωθείσης ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀνεβλήθη διὰ τὴν αὔριον· αὔριον ἔχομεν τὴν διεξαγωγὴν προσωπικῶν ζητημάτων καὶ ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ μὴ εὑρεθῶμεν εἰς τὰς αὐτὰς διενέξεις καὶ εἰς τὰς αὐτὰς θλιβερὰς διαιρέσεις.

» 11 *Φεβρουαρίου.* Ἡ πόλις διετέλει εἰς ἄκραν ἀνησυχίαν καὶ χίλιαι σπερμολογίαι διεδίδοντο. Ἡ Ἐθνοφυλακὴ, τὸ στήριγμα τοῦτο τῆς ἡσυχίας καὶ τάξεως, ἦτον ἡ παρηγορία τῶν κατοίκων τῆς Πρωτευούσης· αὕτη διέτρεχε κατὰ λόχους ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως καὶ προελάμβανε καὶ ἐμπόδιζε πᾶσαν κατάχρησιν καὶ ἐγκληματικὴν πρᾶξιν. Καὶ οἱ πληρεξούσιοι τοῦ Ἔθνους, εἰς οἱονδήποτε καὶ ἐὰν ἀνῆκον κόμμα, βλέποντες ἐκ τοῦ ἐγγὺς τὸν κίνδυνον τὸν ἀπειλοῦντα τὴν Πατρίδα, διεσκέδαζον τοὺς φόβους τῶν ἀνθρώπων λέγοντες « ὅτι ἐπῆλθε συνεννόησις, ὅτι πάντες δεικνύουσιν αὐταπάρνησιν, ὅτι ἐματαιώθη πᾶν ἀπευκταῖον. » Τὸ κοινὸν ἐζήτει μίαν ὥραν ταχύτερον νὰ ἀρχίσῃ ἡ Συνέλευσις τὰς ἐργασίας της καὶ νὰ ἐκλέξῃ τὴν Κυβέρνησιν.

» Περὶ τὴν 10 ὥραν οἱ πληρεξούσιοι ἦσαν ἐν συνεδριάσει καὶ τὰ θεωρεῖα ἦσαν πλήρη ἀκροατῶν. Ὁ δὲ κ. Ἡρακλῆς Πετμεζᾶς παρελθὼν εἰς τὸ βῆμα εἶπεν· « ἐπειδὴ ἡ Συνέλευσις ἔχει νὰ σκεφθῇ περὶ σπουδαίου ἀντικειμένου καὶ εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἡσυχία, παρακαλεῖται τὸ ἀκροατήριον νὰ κενώσῃ πρὸς ὥραν τὰ θεωρεῖα. » Οἱ ἀκροαταὶ μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως καὶ προθυμίας ἐξῆλθον τοῦ Καταστήματος τῆς Συνελεύσεως καὶ ἀφῆκαν αὐτὴν νὰ βουλευθῇ περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων.

» Ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ταύτῃ συνδιασκέψει γενομένου λόγου περὶ τῆς δεινῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ περὶ τῆς ἐπικρατούσης μεγάλης ἀνάγκης ὅπως διὰ συμβιβαστικῆς τινος συνεννοήσεως καὶ μετριοπαθοῦς συμπεριφορᾶς τῶν κομμάτων τῆς Συνελεύσεως ἐπιτευχθῇ ἡ δέουσα θεραπεία, οἱ πλεῖστοι εὑρέθησαν σύμφωνοι εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας· καὶ ὅταν οἱ πολλοὶ εὑρέθησαν σύμφωνοι, αἱ μερικαὶ καὶ ἀτομικαὶ διαφωνίαι δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἀποτέλεσμα.

» Ὀφείλομεν ἐκ καθήκοντος, καὶ ὡς πολῖται καὶ ὡς ἐφημεριδογράφοι, νὰ ἐπαινέσωμεν τὴν δειχθεῖσαν αὐταπάρνησιν κατὰ τὴν παροῦσαν τῆς Συνελεύσεως συνεδρίασιν ἐκ μέρους τῶν πληρεξουσίων, ἐκ μέρους ἐκείνων ἰδίως, οἵτινες, καίτοι μέχρι πρὸ μικροῦ εἶχον καὶ δικαίας ἀξιώσεις νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν, διότι εἶχον καὶ ἐπιῤῥοὴν καὶ φίλους ὑφ' ὧν ὑπεστηρίζοντο, δὲν ἠθέλησαν ἤδη, εἰς ἣν θέσιν καὶ κρισιμότητα ἦσαν τὰ κοινὰ πράγματα, νὰ ζητήσωσιν ἀρχὰς καὶ ἕδρας δι' ἑαυτούς. Ὅλος ὁ κόσμος ἐπῄνεσε τὴν διαγωγὴν αὐτῶν καὶ ὅλοι εἶπον, « ὅτι τὰ πράγματα θὰ ἔβαινον καλλίτερα καὶ αἱ ἐργασίαι αἱ σπουδαῖαι τῆς Συνελεύσεως ἤθελον εἶσθαι ἀρκούντως προηγμέναι, ἐὰν παρομοία αὐταπάρνησις καὶ ἀποποίησις πρὸς τὰ ψευδῆ καὶ ὀχληρὰ θέλγητρα τῆς ἐξουσίας ἐδεικνύετο ἀπ' ἀρχῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως.

» Τὸ ψηφοδέλτιον τῆς ἐκλογῆς τοῦ ὑπουργείου ἐσυμφωνήθη ἐκ τῶν προτέρων καὶ ὑπερίσχυσεν.

» Οἱ ἐκλεχθέντες οὗτοι ὑπουργοὶ μετὰ τοῦ Προέδρου ἔδωκαν ἐνώπιον τῆς Συνελεύσεως τὸν ὅρκον τῆς νέας αὐτῶν ὑπηρεσίας, καὶ παραχρῆμα ἐκ τῆς Συνελεύσεως μετέβησαν εἰς τὸ Κυβερνεῖον διὰ νὰ συντάξωσι τὸ πρόγραμμά των πρὸς τὸν Ἑλλ. λαόν. Πρὶν ἢ ὅμως διαλυθῇ ἡ συνεδρίασις, ὁ πληρεξούσιος κ. Βάσος ἐπρότεινε τὴν παραπομπὴν εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν στρατιωτικῶν ἐκείνων οἵτινες προχθὲς ἤγειραν στάσιν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως. Ὡρισμένως δὲ κατήγγειλε τὸν πληρεξούσιον καὶ λοχαγὸν τῆς Ἐθνοφυλακῆς κ. Κόκκινον ὅστις μετ' ἄλ-

λων ἀξιωματικῶν ἀπεπειράθη νὰ κακοποιήσῃ, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετέβη μέχρι τῆς οἰκίας του, τὸν πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κ. Βούλγαρην· « Ἄλλως, εἶπεν ὁ μνησθεὶς πληρεξούσιος, ἐὰν μείνωσιν ἀτιμώρητοι οἱ ἀποστατήσαντες καὶ μελετήσαντες ἐγκληματικὴν πρᾶξιν κατὰ τοῦ προέδρου, προαγγέλλω ὅτι θὰ ἐπέλθῃ νεωτέρα καταιγὶς πρὸς συμφορὰν τῆς Πατρίδος.»

» Πολλοὶ τῶν πληρεξουσίων τότε εἶπον, ὅτι εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν ἀπόκειται νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα, καὶ ἡ συνεδρίασις διελύθη. »

* * *

Ἡ Συνέλευσις ἀπεφάσισε νὰ ἐρευνηθῶσι τὰ ἔγγραφα τοῦ ἐκπτώτου βασιλέως· ὁ δὲ πρέσβυς τῆς Ῥωσίας ἀπήτησεν ἐξ ὀνόματος τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ νὰ μείνῃ ἄθικτος ἡ μετὰ τῶν ξένων ἡγεμόνων ἰδιαιτέρα ἀλληλογραφία.

* * *

Περὶ βασιλέως οὐδεὶς λόγος.

* * *

Περὶ τὴν 11 ὥραν Π. Μ. τῆς 13 τοῦ ἐνεστῶτος ἐγένετο σφοδρὸς σεισμὸς εἰς Ἀθήνας διαρκέσας οὐκ ὀλίγον· πολλῶν οἰκιῶν τοῖχοι ἐσχίσθησαν. Παρὰ Θεοῦ ἡ νουθεσία.

* * *

Ὁ λόγος τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν βουλευτικῶν συνεδριάσεων περιεῖχε καὶ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν τὰ ἑξῆς·

« Γενομένης ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ χηρεύσαντος τοῦ θρόνου, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐξέφρασε διακαῆ ἐπιθυμίαν νὰ δεχθῇ τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος ὁ πρίγκηψ Ἀλφρέδος. Ἡ αὐθόρμητος καὶ ὅλως ἀπρόκλητος αὕτη αἴτησις, ἥτις ἀποδεικνύει ὅτι τὰ ἀγαθὰ ὅσα ὀφείλονται εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος ἐκτιμῶνται κατ' ἀξίαν, οὐ μόνον εὐχαρίστησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν συμπάθειαν εἵλκυσε τῆς βασιλίσσης. Ἕνεκα ὅμως διπλωματικῶν ὑποχρεώσεων καὶ ἄλλων λόγων δὲν ἐνέδωκεν εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εὐχήν. Ἐλπίζει δὲ ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δι' οὓς λόγους ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸν ἡγεμονόπαιδα Ἀλφρέδον, θέλει ἐκλέξει ἡγεμόνα, ἐπὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ ὁποίου τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος θέλει ἀπολαύει τῶν εὐεργετημάτων τῆς ἐσωτερικῆς εὐδαιμονίας, καὶ τηρήσει σχέσεις εἰρηνικὰς μετὰ τῶν ἄλλων ἐπικρατειῶν. Ἐὰν δὲ, οὕτω πως γινομένων τῶν πραγμάτων, ἡ πολιτεία τῆς Ἑπτανήσου δηλώσῃ σταθερὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος, ἡ βασίλισσα θέλει φανῇ εὐδιάθετος νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ 1815 ἔτους, δι' ἧς ἡ πολιτεία αὕτη ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. »

* * *

Μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ ἀνωτέρω λόγου ἐγένοντο διεξοδικώταται συζητήσεις εἰς ἀμφοτέρας τὰς Ἀγγλικὰς Βουλὰς περὶ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου, καθ' ἃς λόγοι εὐμενεῖς ἐρρέθησαν περὶ Ἑλλάδος. Το ὑπουργεῖον ἐδήλωσεν ἐπισήμως ὅτι ἀπόφασιν ἔχει ν' ἀποδώσῃ τὰς ἑπτὰ νήσους εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν, τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἀξιοσημείωτα δὲ πρὸ πάντων εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ λόρδου Ῥῶσελ ῥηθέντα ταῦτα· « Δύο ἀδελφαὶ, ἐνδόξους ἔχουσαι ἀναμνήσεις, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἑλλάς, ὑψοῦσι τὴν φωνὴν ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐλευθερίας· δὲν θέλει ἄρα δοξασθῇ ἡ τῆς Μ. Βρετανίας κυβέρνησις συντελοῦσα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς εὐχῆς αὐτῶν; τοιαύτη πολιτικὴ δὲν εἶναι παρ' ἡμῖν νέα ἀλλὰ προαιώνιος, καὶ ταύτην ἠκολουθήσαμεν ἔν τε Ὁλλανδίᾳ καὶ Πορτογαλλίᾳ καὶ Βελγίῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι. »

Ἀλλὰ καὶ ὁ λόρδος Πάλμερστων ὁμιλήσας ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων περὶ τῆς Ἑπτανήσου, προσέθετο λόγους διαθρύπτοντας τὴν ἑλληνικὴν φιλαυτίαν. « Δικαίως, εἶπεν, ἐπῄνεσαν τὴν Ἑλλάδα, διότι ἔδειξε πολλὴν φρόνησιν, καὶ τὸ κατ' ἐμὲ ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι ὑπὸ ἡγεμόνα ἱκανὸν καὶ ὑπὸ μόνιμον κυβέρνησιν θέλουσιν εὐημερήσει. Οἱ πρόγονοι αὐτῶν διεκρίθησαν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς διανοητικῆς ἐνεργείας· εἶχον καὶ ποιητὰς καὶ ῥήτορας καὶ στρατηγοὺς καὶ πολιτικοὺς ἄνδρας καὶ ζωγράφους καὶ γλύπτας τῆς πρώτης τάξεως. Δὲν βλέπω ἄρα διὰ τί καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν δὲν θέλουσι πατήσει τὰ ἴχνη τῶν πατέρων αὐτῶν. Ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι χάρις εἰς μυστηριώδη τινὰ ἐπιῤῥοὴν εἷς λαὸς διακρίνεται πάντοτε διὰ τῶν αὐτῶν προτερημάτων ἐναντίον τῶν ἀλλεπαλλήλων μεταβολῶν· ἄρα καὶ οἱ Ἕλληνες, τυχόντες ἀγαθῆς κυβερνήσεως, δύνανται νὰ ταχθῶσι μετὰ τῶν σοφωτέρων καὶ διαπρεπεστέρων τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν. »

* * *

Ἀπεβίωσεν ἐσχάτως ὁ πιστότερος τῶν φίλων καὶ μέγας εὐεργέτης τῆς Ἑλλάδος, ὁ διὰ τοῦτο καὶ πολίτης Ἕλλην ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι ἐθνικῆς Συνελεύσεως Ἑλβετὸς Ἐϋνάρδος. Ἡ Συνέλευσις ἀπεφάσισε νὰ ἐκφράσῃ δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὴν χήραν αὐτοῦ τὴν πάνδημον λύπην τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Περὶ τοῦ ἀειμνήστου τούτου ἀνδρὸς θέλομεν γράψει καὶ ἀκολούθως.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

—ooo—

Φυλ. 307.

Σελ. 465—στήλ. 2—στίχ. 7—γρ. καὶ ἐνταῦθα, διὰ τῶν
Σελ. 465—στήλ. 2—στίχ. 18—γρ. ὑπαγορεῦσαν
Σελ. 466—στήλ. 2—στίχ. 41—γρ. ἐσχόλασε. Φαίνεται

Φυλλάδιον 308.

Σ. 509 στήλ. β'. Ποίησις. β'. στροφὴ ἀντὶ καρποὺς γρ. καρποί.

Φυλλάδιον 309.

Σ. 520 στήλ. β'. στίχ. 46 ἀντὶ τούτων γρ. ταύτην
Σ. 535 στήλ. α'. στίχ. 26 ἀντὶ ἑκατοστυίας γρ. ἑκατοστύας

Εἴς τινα δ' ἀντίτυπα τοῦ αὐτοῦ φυλλαδίου ἀναγωστέον·

Σ. 535 σ. α'. στίχ. 4 καὶ 5, ἀντὶ τοὺς βαθυτέρους τὰς βαθυτέρας
Σ. 530 σ. β'. στίχ. 10, ἀντὶ οἰκοδομοῦντες οἰκονομοῦντες.

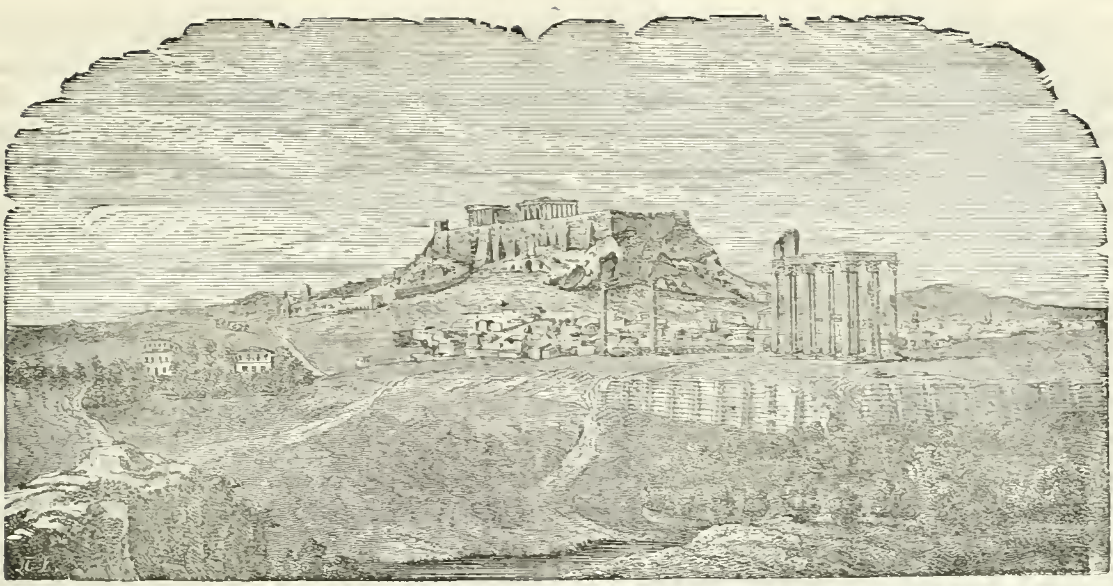
ΛΥΣΙΣ

τοῦ ἐν τῷ φυλλαδίῳ 308 αἰνίγματος

—ooo—

Τὸ στοιχεῖον τοῦ ἀλφαβήτου, Χ.

Ἐλησμονήθη κατὰ παραδρομὴν νὰ προστεθῇ μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκδιδομένων ἐφημερίδων (ἴδε σελ. 543 τοῦ παρόντος φυλλαδίου) καὶ τρίτη ἐν Τριπόλει δημοσιευομένη, « ἡ Φωνὴ τῶν Ἐπαρχιῶν. » Ὥστε ὅλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐφημερίδων εἶναι 59.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1863. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 311.

ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου.

Τὴν 20 Μαΐου τελεῖται, ὡς γνωστὸν, κατ' ἔτος ἑορτὴ ἐν τῷ ἑλληνικῷ πανεπιστημίῳ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ, ἀπαγγελλομένου λόγου παρά τινος τῶν καθηγητῶν καὶ συνερχομένων πολλῶν ἀκροατῶν. Ἡ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἔμελλε νὰ πανηγυρισθῇ ἐπισημότερον, διότι συνεπληροῦντο πέντε καὶ εἴκοσιν ἔτη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως ταύτης· ἀλλ' ἀναβληθεῖσα ἐτελέσθη πρὸ δύο μηνῶν, τὴν 27 Δεκεμβρίου, συῤῥεύσαντος ἀπείρου πλήθους πάσης τάξεως καὶ παντὸς γένους.

Καὶ ῥήτωρ μὲν ὡρίσθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὁ τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου καθηγητὴς Κωνσταντῖνος Φρεαρίτης, ὑπόθεσιν δὲ τοῦ λόγου ἐξελέξατο τὰς τύχας καὶ τὴν φύσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης.

Ὁμολογητέον ὅτι ἀπέραντον καὶ πολυέλικτον τὸ στάδιον εἰς ὃ ἑκὼν κατῆλθεν ὁ ῥήτωρ· διότι, ὡς ὀρθῶς αὐτὸς οὗτος εἶπε, « τῶν τυχῶν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἡ ἐξιστόρησις οὐδὲν ἧττον ἐστὶν, ἢ τῆς οἰκουμένης ἡ περιήγησις, αὐτὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἡ ἐσωτερικὴ καὶ πνευματικὴ ἱστορία. » Καὶ ἀληθῶς πῶς καὶ πότε ἐγεννήθη ἐν τῇ Ἑλλάδι, πῶς καὶ πότε διεδόθη καὶ εἰς τὰ πέρατα αὐτὰ τῆς Ἀσίας, πῶς κατέκτησε τὴν δι' ὅπλων κατακτήσασαν τὴν Ἑλλάδα Ῥώμην καὶ πῶς διεπεραιώθη μετὰ τοιαύτην καὶ τοσούτων αἰώνων δουλείαν μέχρις ἡμῶν, ἰδοὺ θέματα καὶ ἱστορικῆς ἐμπειρίας χρῄζοντα καὶ φιλοσοφικὴν κρίσιν καὶ πολυμάθειαν ἀξιοῦντα. Πλὴν τούτου, στενῶν καὶ συνεσταλμένων ὄντων τῶν ὁρίων λόγου πανηγυρικοῦ, καὶ δεξιότητος πολλῆς ἦτο χρεία διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν κυριωδεστάτων καὶ ἐπιφανεστάτων σημείων τῆς μακρᾶς ταύτης ἐπιστημονικῆς ἐπιθεωρήσεως· ἀλλ' ὁ ἐκλεκτὸς τῆς Συγκλήτου ἔδειξεν ὅτι καὶ τὰς δυσκολίας ἐπίσταται νὰ ὑπερβάλλῃ, καὶ εἰς τὰ δυσπρόσιτα ν' ἀναῤῥιχᾶται ποδὶ ἀτρεμεῖ, καὶ τὴν ἐπιστήμην ὅτι ἐξηρεύνησε μετ' ἐπιστασίας· διότι ἐν τρισὶ καὶ ἑξήκοντα σελίσι διέγραψε μετὰ πολλῆς σαφηνείας καὶ εὐεπείας τὰ γενέθλια, τὴν διάδοσιν, τὰς μεταστάσεις, τὴν ἀκμὴν, τὴν παρακμὴν καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐπιστήμης, καὶ ἄπονος ἄπονον περιέφερε τὸν ἀναγνώστην κατὰ τὴν ψυχαγωγὸν ταύτην καὶ τερψίνοα ἐκστρατείαν.

Ἀξιοσημείωτος ἐφάνη ἡμῖν ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν ἡ τῶν εἰδώλων θρησκεία παλαίσασα πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ, ἐβιάσθη ἐπὶ τέλους νὰ κύψῃ τὸν αὐχένα ὑπὸ τὴν ἀήττητον ῥομφαίαν τῆς ἀληθείας. Ἰδοὺ αὐτοὶ οἱ λόγοι τοῦ ῥήτορος·

« Ἀλλ᾽ ἐν ᾧ ἐν τῇ δύσει ἡ Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἤγειρεν ἔνδοξα τρόπαια κατὰ τῆς ἀγροικίας τῆς Ῥώμης, ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι, καὶ τῷ κόσμῳ τῷ Ἑλληνικῷ ἐξηγείρετο κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ νέος πολέμιος, πολὺ δεινότερος τοῦ ῥωμαϊσμοῦ, ὡς ἐσωτερικὸς καὶ ἐμφύλιος, καὶ ὅλως ἄϋλος καὶ πνευματικός, ὁ ἐξ Ἰουδαίας ἀνεγειρόμενος Χριστιανισμός.

» Οὐδ᾽ ἔργον ἡμῶν εἶναι, Κύριοι, οὐδ᾽ ἔργον ἴσως ἐν γένει ἀνθρώπινον, τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ πρώτου λόγου ἡ ἐξερεύνησις τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐνάρξεως παραστάσεως δράματος μοναδικοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διὰ τὰ ἐλάχιστα αὐτοῦ μέσα καὶ τὰ μέγιστα τοὐναντίον ἀποτελέσματα, διὰ τὴν παντελῆ αὐτοῦ ἀρχικὴν ἀσθένειαν, καὶ τὴν ἄπειρον αὐτοῦ τελευταίαν ἰσχύν τε καὶ βίαν, πᾶν τὸ πρὸ ποδῶν ὡς ἀκατάσχετος χείμαῤῥος ἀνατρέψασαν καὶ συμπαρασύρασαν. Πλὴν καίτοι τοῦ ἄκρου τούτου ἱστορικοῦ γεγονότος ὁ τελευταῖος λόγος εἶναι ὁμολογουμένως ἄδυτον τῷ ἀνθρωπίνῳ λόγῳ μυστήριον, κρυπτόμενον εἰς τοὺς ἀπροσπελάστους μυχοὺς τῶν ἀποῤῥήτων βουλῶν τῆς Προνοίας, οὐχ ἧττον ὅμως τῆς νίκης καὶ τοῦ θριάμβου αὐτοῦ τὸ μυστήριον δὲν εἶναι τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ ἀπρόσιτον, ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἀρετῶν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ στηριζόμενον, ἃς οὗτος ἐκπνέων ἀπέβαλε, τῆς καρτερικῆς δηλονότι ἀνδρείας, τῆς ἀδιασείστου πίστεως, τῆς ἀψευδεστάτης φιλαληθείας, τῆς μεγαλόφρονος παῤῥησίας, τῆς ἀκλονήτου σταθερότητος, τῆς γενναίας αὐταπαρνήσεως, καὶ πάσης ἀτομικῆς θυσίας τῶν ὀπαδῶν τῆς νέας ἰδέας. Ταῦτα ἦσαν τὰ ὀξύτατα καὶ ἀδάμαστα ἀνθρώπινα ὅπλα, δι᾽ ὧν εὐάριθμοί τινες ἁλιεῖς ἐνίκησαν ἐπὶ τέλους δύο λαμπροὺς καὶ ἰσχυρωτάτους κόσμους. Ἐπὶ τῇ νίκῃ δὲ ταύτῃ καὶ τῷ θριάμβῳ τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἡμεῖς νῦν ἀπόγονοι τῶν καταστραφέντων δάκρυα θέλομεν χύσει ὡς Ἕλληνες, ἢ θέλομεν ἀλαλάξει ὑπὸ χαρᾶς ὡς χριστιανοί; Τὸ κατ᾽ ἐμαυτόν, Κύριοι, ἀγογγύστως ὑποτάσσομαι εἰς τὰς βουλὰς τῆς θείας Προνοίας, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐπ᾽ ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπότητος διεπούσης. Οὐδεὶς βεβαίως θέλει θρηνήσει ἐπὶ τῇ καταλύσει θρησκείας, ἀποθεούσης τοὺς Καλλιγούλας καὶ Νέρωνας· ἐξ ἄλλου ὅμως ὁμολογῶ, ὅτι ἐξεγείρεται τὸ αἴσθημα τῆς καρδίας μου ἐπὶ τῇ ἀγρίᾳ δυσμενείᾳ τοῦ ὄχλου τῶν Χριστιανῶν, ἀπηνῶς καταδιωκόντων καὶ ἀδιακρίτως καταστρεφόντων πᾶν ὅ,τι ὁπωσδήποτε συνεδέετο μετὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ ἀντιστρατευομένων τῇ γνώμῃ τῶν σοφωτέρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ὁμολογούντων τὸν ἑλληνισμὸν τοῦ χριστιανισμοῦ συγγενῆ γνησιώτατον. Σπαράσσεται ἡ ψυχή μου ἀναμιμνησκομένη τῆς τοσαύτης τηλικούτων ἀριστουργημάτων καταστροφῆς, καὶ κατ᾽ ἐξοχὴν τοῦ περιωνύμου ἐκείνου Ἀλεξανδρινοῦ Σεραπείου, μοναδικοῦ ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τὴν λαμπρότητα, τὴν πολυτέλειαν καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ περιεχομένους θησαυροὺς τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης. Τίς δὲ Ἕλλην ἢ βάρβαρος δὲν φρίσσει, ἀναλογιζόμενος πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸν τραγικώτατον θάνατον καὶ τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης καὶ ἀρίστης θυγατρὸς τοῦ μαθηματικοῦ Θέωνος, τῆς φιλοσόφου Ὑπατίας, καθ᾽ ἧς μανιώδης ἐπιπίπτει ὁ φανατικὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ὄχλος, ἀποσπῶν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἁμάξης, ὅτε ἡμέραν τινὰ τῆς τεσσαρακοστῆς τοῦ ἔτους 415, ἀπὸ τοῦ μουσείου μετέβαινεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, σύρει αὐτὴν ἐπὶ τῶν ὁδῶν γυμνὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, σχίζει δι᾽ ὀστράκων τὸ παρθενικὸν αὐτῆς σῶμα, καὶ τέλος ὑπὸ μανίας καὶ λύσσης παραφερόμενος ῥίπτει τὰ μέλη αὐτῆς εἰς τὸ πῦρ, καὶ διασκορπίζει ἀποτεφρωθέντα εἰς τὸν ἀέρα! Δύο ὁλοκλήρους αἰῶνας διήρκεσεν ἡ ἀπηνὴς αὕτη καὶ συστηματικὴ καταδίωξις καὶ καταστροφὴ τῆς ἀρχαίας θρησκείας καὶ τέχνης· μετ᾽ αὐτῶν δὲ καὶ τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς, στενώτατα μετὰ τοῦ ἀρχαίου συνδεομένης ἑλληνισμοῦ. Τὴν τελευταίαν ὅμως καιρίαν πληγὴν ἐπήνεγκε κατ᾽ αὐτῆς ὁ Ἰλλυριὸς Οὐπράουδα, υἱὸς τοῦ Ἰστὼκ καὶ τῆς Βιγλενίτζα, ὁ πᾶσιν ἡμῖν γνωστὸς αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός. Ὅτε ἐν ἔτει 529 ὁ μοναχὸς Βενέδικτος ἐν Ἰταλίᾳ κατέστρεφεν ἐπὶ τοῦ Monte Casino τὸν τελευταῖον ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ἄλσος τῶν Μουσῶν, διέλυε καὶ ὁ Ἰλλυριὸς Ἰουστινιανὸς ἐν Ἑλλάδι τὴν πρὸ ἐννεακοσίων ἐτῶν ὑπάρχουσαν ἐν Ἀθήναις ἀκαδημίαν, διὰ διατάγματος ἀπαγορεύσας τοῖς Ἕλλησι τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην!

» Δυνάμει τοῦ διατάγματος τούτου οἱ τελευταῖοι ἑπτὰ ἐν Ἀθήναις φιλόσοφοι Ἕλληνες, οὐδαμοῦ ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκοντες ἄσυλον, εἰς τὴν Περσίαν, τίς ποτε τοῦτο ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ, κατέφυγον, ἱκέται τοῦ Πέρσου Χοσρόου γενόμενοι. Ἐδέησε δὲ μετὰ ταῦτα ῥητοῦ ἄρθρου συνθήκης μεταξὺ Ἰουστινιανοῦ καὶ Χοσρόου, ἵνα ἐπιτραπῇ εἰς ἑπτὰ λογίους γέροντας Ἕλληνας ἡ εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδος, μετὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν συνειδήσεως! Καὶ πότε τοῦτο ἐν Ἑλλάδι συμβαίνει; ὅτε οἱ βάρβαροι Γότθοι ἐν τῇ δύσει τὴν κλασικὴν παιδείαν ἠσπάζοντο, συμβούλους ἔχοντες παρ᾽ αὐτοῖς ἄνδρας σοφούς, τὸν Βοίτιον καὶ τὸν Κασσιόδωρον, ὅτε ὁ Ἀλαρῖχος διατάσσει τῆς Ῥώμης τὴν σύγκλητον, ἵνα μὴ παύσῃ τὰς ἀρχῆθεν ἀπονεμομένας τοῖς σοφοῖς χορηγίας, καὶ τὸ περιεργότερον, ἵνα μὴ ἄνευ λόγου πασιδήλου ἀνικανότητος ἀφαιρῆται αὐτοῖς ἡ ἅπαξ δοθεῖσα τῆς ἐπιστήμης καθέδρα!

» Περὶ τὴν ἐποχὴν ἄρα ταύτην αἱ Ἀθῆναι, ὡς ἔγραφεν ὁ Συνέσιος, τῶν μὲν σχολῶν διαλελυμένων, τῶν δὲ φιλοσόφων δεδιωγμένων, καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν δημευομένης καὶ διαρπαζομένης, « πάλαι μὲν

πόλις ἑστία σοφῶν, ἐσέμνυνον τότε αὐτὰς οἱ Μελιττουργοί.» Θλιβερὰ δ' ὡς ἐκ τάφου ἐξήρχετο ἡ φωνὴ τοῦ τελευταίου Ἀριστοτελικοῦ φιλοσόφου, τοῦ Σιμπλικίου, θρηνοῦντος τὴν γενικὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ πάσης ἐλευθερίου ἀγωγῆς παρακμήν. Οὕτως ὑπὸ τὸν πέλεκυν ἑνὸς Ἰλλυριοῦ κατεβλήθη ἡ πνευματικωτάτη σχολὴ τῆς κατ' ἐξοχὴν εὐσεβοῦς καὶ φιλανθρώπου ἐκείνης πόλεως, ἥτις πρώτη ἠνέωξε τὴν καρδίαν αὐτῆς εἰς τὸ ζωοποιὸν τοῦ Εὐαγγελίου κήρυγμα, οὖσα ἐπὶ αἰῶνας τὸ νέον γυμνάσιον, ἐν ᾧ προηλείφοντο πνευματικῶς οἱ μέγιστοι ἀθληταὶ τῆς φιλοσόφου ὀρθοδοξίας.

» Καὶ ὅμως, Κύριοι, μετὰ τοσούτους διωγμούς, τοσαύτας δημεύσεις καὶ ἐξορίας, ἀνακρίσεως γενομένης ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τίνες καὶ πόσοι ἦταν ἔτι οἱ πρεσβεύοντες τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, εὑρέθησαν τοιοῦτοι πάντες οἱ ὁπωσδήποτε ἐν τῇ πόλει διακρινόμενοι διὰ τῆς γεννήσεως, τοῦ πλούτου καὶ τῆς παιδείας αὐτῶν· τοσοῦτον εἶναι βέβαιον, ὅτι οὐδέποτε καταβάλλεται ἡ ἰδέα διὰ τῆς βίας, καὶ ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ ἄϋλος δύναμις εἶναι πολὺ ἀνωτέρα τῆς ἐξωτερικῆς ὑλικῆς ἰσχύος· μόνη δὲ δύναμις τῆς ἰδέας ἰσόπαλος εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδέα. Τοῦτο δὲ καὶ ἐνταῦθα σαφῶς καταφαίνεται. Ἐνόσῳ δηλονότι ἡ βία τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἰδέαν ἐδίωκε, τὸν ἐνίσχυε, τὸν ἐμεγέθυνε, τὸν ἐκράτυνεν· ὥστε τέλος ἡ βία εἰς τὴν ἰδέαν ἐνέδωκε, παραχωρήσασα αὐτῇ καὶ τὸν θρόνον του Βυζαντίου· ὀλίγον δέ, πολὺ ὀλίγον ὠφέλησε, μᾶλλον δὲ ἔβλαψε τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἰδέαν· ἡ ἐπιοῦσα τῆς αὐτοκρατορικῆς προστασίας αὐθαιρεσία, θραύσασα μᾶλλον τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ δύναμιν, στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀκαταβλήτου βάσεως τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἀρετῆς. Εἰς ἓν ὅμως, καὶ τοῦτο μέγα βεβαίως ὠφέλησεν, ἡ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντίου ἐνθρόνισις, ὅτι ἐγένετο βαθμηδὸν ἀφορμὴ τῆς τῶν διεστώτων διαλλαγῆς, καὶ τῆς τῶν πολεμούντων συμφιλιώσεως, παραγαγοῦσα τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην καὶ σωτήριον ἕνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς νεωτέρας πίστεως μετὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ταύτης καὶ μόνης πολλάκις διασωσάσης αὐτήν, κινδυνεύσασαν ἐν τῇ μακρᾷ ἐκείνῃ μεσαιωνικῇ πάλῃ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως· διότι ὡς ὅταν τὸ πρῶτον ἀδελφοὶ πολεμοῦντες ἀλλήλους, ἐπὶ τέλους μετὰ τὴν μάχην καὶ νίκην, εἰς ἑαυτοὺς συνερχόμενοι, ὁμολογοῦσιν αὐτοὺς ἀδελφούς, περιπλέκονται καὶ ἀλλήλους ἀσπάζονται, καὶ μετ' ἀλλήλων ἀδιαῤῥήκτως συνδέονται, οὕτω καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Χριστιανισμὸς μετὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ δεινῶς τὸ πρῶτον πολεμήσας καὶ συγκρουσθείς, ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς πρώτης ἐκρήξεως, ἀναγνωρίζει ἐπὶ τέλους τὸν ἀδελφόν, καὶ ἀποτροπιάζεται τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, εἰρηνεύει καὶ συμμαχεῖ μετ' αὐτοῦ, ὡς γνησιωτάτου συμμάχου καὶ φίλου, ὡς ἀληθεστάτου καὶ κραταιοτάτου στηρίγματος· ὅθεν ἀπὸ τοῦ νῦν ἡ Ἑλληνικὴ πεφωτισμένη ὀρθοδοξία καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης συναλλήλως βαδίζουσιν, ἀμοιβαίως χεῖρα ἀῤῥωγὸν πρὸς ἀλλήλας ὀρέγουσαι, τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς αὐτοὺς φίλους ὁμολογοῦσαι.

» Ἀφ' ἧς δὲ οὕτως ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Χριστιανισμοῦ συνδιηλλάγη καὶ συνεδέθη, ὁ Ἀνατολικὸς κόσμος, οἱονεὶ ἀνακύπτων ἐκ τοῦ ληθάργου, ἀναμιμνήσκεται τῆς φύσεως καὶ καταγωγῆς του, αὖθις ἀναλαμβάνει τὸν ἀρχαῖον αὐτοῦ Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, καὶ ἐκ νέου ἀποδύεται εἰς αἱματηροὺς καὶ πεισματώδεις ἀγῶνας ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ, συγκεντρουμένου νῦν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τοῦ Βυζαντίου ὀρθοδοξίᾳ, ἀπέναντι τοῦ ἐν Ῥώμῃ λατινισμοῦ. Ἀλλ' ὁ νέος οὗτος ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἰδέας μακρὸς ἀγὼν τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ἐκπροσωπουμένης ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοῦδε ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, δὲν ὀφείλεται οὐδ' εἰς τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου, ποτὲ μὲν ῥωμαΐζοντας ὡς Ῥωμαίους, ποτὲ δὲ βαρβαρίζοντας ὡς βαρβάρους· οὐδ' εἰς αὐτὸν ἀποκλειστικῶς καὶ πάντοτε τὸν ὀρθόδοξον κλῆρον, καθὸ τοιοῦτον, ἀλλ' εἰς τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας ἐκείνης μεγάλης Ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἥτις ἀπὸ τῶν ἐνδόξων χρόνων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς κοιτίδος τῆς Ἑλλάδος, διασπαρεῖσα πανταχοῦ ἐν Ἀσίᾳ, διέσωζε διὰ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τὰ σπέρματα τοῦ μεγάλου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ τὴν μνήμην τῆς ἐνδόξου καταγωγῆς της. Αὕτη ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ κοινωνία, ἥτις καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ, καὶ ὑπὸ τὸ ἐξευτελιστικὸν ἐπίθετον τοῦ Ῥωμαίου, οὐδέποτε ἐπελάθετο τῆς Ἑλληνικῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν ἐπὶ τῷ ἑλληνισμῷ αὐτῆς ἐκαυχᾶτο καὶ ἐσεμνύνετο, ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ἐμπνεομένη, αὕτη λέγω νῦν, καὶ ὑπὸ τὸν τρίβωνα τοῦ ὀρθοδόξου φιλοσόφου, καὶ ὑπὸ τὴν στολὴν τοῦ Βυζαντινοῦ συγκλητικοῦ, καὶ τὸν ἑλληνισμὸν ὑπὸ τὴν νέαν αὐτοῦ μορφὴν τῆς ὀρθοδοξίας ἐστήριξε, καὶ τὴν τυραννίαν τῶν αὐτοκρατόρων οὐχ ἅπαξ ἐχαλιναγώγησε καὶ κατέβαλεν, οἵτινες διὰ τοῦτο πολλάκις καὶ ἀπεφάσισαν, ἀλλ' εἰς μάτην, ἵνα μεταθέσωσι τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ τοῦ ὀχληροῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν λατινίζουσαν Καρχηδόνα, ὡς ὁ Ἡράκλειος, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην τὸ δεύτερον, ὡς ὁ Κώνστας ὁ δεύτερος.

» Πολλάκις δὲ κατὰ τὴν μυστηριώδη ταύτην τῆς ἱστορίας περίοδον, καθ' ἣν ἐγκυμονεῖται ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ἐθνικότης, ὁ ἁγνότατος Ἑλληνικὸς πατριωτισμὸς ὑπὸ τὸ ῥάσον τοῦ μοναχοῦ ἐγκατέλιπε τὰ ἄντρα καὶ τὰς ἐρήμους αὐτοῦ, ἵνα ὑπὸ τὸ σύνθημα

τῆς θρησκείας ἐκδικήσῃ ἐθνικὰ καὶ πολιτικὰ προσβληθέντα αἰσθήματα.

» Ὁ μέγας φέρ' εἰπεῖν ἐκεῖνος καὶ δεινότατος τῶν εἰκονομάχων ἐμφύλιος πόλεμος ὁ συνταράξας ἐκ βάθρων σύμπασαν τὴν Ἀνατολὴν, τί ἄλλο ἦν κατὰ βάθος, ἢ πόλεμος τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας τῆς ἐξουσίας, πόλεμος τῆς ἀρχαιοτάτης Ἑλληνικῆς παραδόσεως, κατὰ τῆς αὐθαιρέτου κυβερνητικῆς ἐπεμβάσεως; Ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξεβλήθη τῆς ἐκκλησίας, ἀντικαταστᾶσα διὰ τῆς χυδαιοτάτης νεοελληνικῆς, ἡ Οἰκουμενικὴ σχολὴ τοῦ Βυζαντίου ἐκλείσθη, οἱ καθηγηταὶ αὐτῆς ἐδιώχθησαν, καὶ 36000 τόμοι κλασικῶν συγγραφέων μετ' αὐτοῦ τοῦ κτιρίου ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός. Ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ὑπὸ τῶν βαρβάρων Ἰσαύρων ἐκαλεῖτο εὐνουχισμὸς τῆς πολιτείας, οἱ δὲ πεπαιδευμένοι Ἑλληνισταὶ ἠναγκάζοντο πάντες νὰ καταλείπωσι τὸ πάτριον ἔδαφος, ἱκέται τῆς πολεμίας Ῥώμης γιγνόμενοι. Ὁποῖον ἀληθῶς ἀγαθὸν ἠδύνατό ποτε νὰ ἐλπίσῃ τὸ ἔθνος, ὡς ἔθνος Ἑλληνικὸν, παρὰ τοιαύτης βαρβάρου αὐθαιρεσίας, λόγῳ ταμιευτικῷ καταλυούσης παραδόσεις ἀρχαιοτάτας, ἀναίδην καταπατούσης δικαιώματα κεκτημένα, ἱεροσύλως καταδιωκούσης τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους, καὶ πυρπολούσης τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς, ἐξοριζούσης ἀπὸ μὲν τοῦ ἄμβωνος τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀπὸ δὲ τῆς πατρίδος τοὺς ὀρθοδόξους Ἑλληνιστάς; Βεβαίως, Κύριοι, δὲν εἶμαι ἐγὼ ὁ συνήγορος τῆς πρὸ τῶν εἰκονομάχων καὶ τῆς μετ' αὐτοὺς κυβερνήσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Μεγάλα ἢ μᾶλλον μέγιστα καὶ πλεῖστα ἐσωτερικὰ δεινὰ κατεβίβρωσκον διηνεκῶς τὰ σπλάγχνα τῆς ἄλλως εὐδαίμονος ταύτης χώρας, ἐξ ὧν ἓν καὶ τὸ μέγιστον ἴσως ἦν τοῦ ὀλεθρίου Ῥωμαϊκοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος ἡ ἀπόλυτος ἐκείνη διοικητικὴ συγκέντρωσις, καὶ ἡ παντελὴς καὶ πλήρης κατάθλιψις τῆς δημοτικῆς καὶ ἀτομικῆς ἀνεξαρτησίας. Δὲν δύναμαι ὅμως καὶ ἐξ ἑτέρου τὴν ὑπὸ πολλῶν ὑμνουμένην ταύτην εἰκονομαχικὴν ἀναμόρφωσιν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἑλληνισμοῦ νὰ θεωρήσω ὡς ἐποχὴν προόδου τοῦ ἔθνους, οὐδενὸς μὲν τῶν οὐσιωδῶν ἀπαλλαγέντος δεινῶν, πολλὰ δὲ τοὐναντίον καὶ τὰ κυριώτατα ἀγαθὰ διακινδυνεύοντος, τὴν ἐθνικὴν δηλονότι ἑνότητα, ἣν ἡ ὀρθοδοξία ἐξεπροσώπει, καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόστασιν, ἣν ἡ κλασικὴ τῶν προγόνων παιδεία καὶ γλῶσσα ἐστήριζεν. Ἀλλ' ἐπέπρωτο ἵνα αὐτὴ ἡ Ἑλλὰς τὴν πρώτην κατὰ τῆς εἰκονομαχίας κατενέγκῃ πληγὴν ἐπαναστατήσασα, Ἑλληνὶς δὲ καταβάλῃ αὐτὴν, ἡ Ἀθηναία Εἰρήνη, ὀρφανὴ φιλοσόφου θυγάτηρ, ἀπὸ τῶν περιστυλίων τοῦ Παρθενῶνος ἀναβιβασθεῖσα βασιλὶς εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, γυνὴ δὲ πάλιν, ἐκπροσωποῦσα τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἰθαγενὲς τῆς κοινωνίας στοιχεῖον, ἡ Θεοδώρα, ἐξολοθρεύσῃ τελείως αὐτὴν, αὖθις ἀνακύψασαν ἀσθενέστερον ἐπὶ τῆς Ἀρμενικῆς δυναστείας. Τῆς νίκης ταύτης τὸ τρόπαιον εἶναι ἡ καλουμένη Κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας, ἐθνικωτάτη καὶ ἐξόχως Ἑλληνικὴ ἑορτὴ, ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον τῆς ἐθνεγερσίας τοῦ 21, ἡ πρώτη φωτεινὴ καὶ τηλαυγὴς ἀκτὶς τοῦ μεσουρανοῦντος λαμπροῦ Ἡλίου τῆς 25ης Μαρτίου.

» Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ βαθυτάτας ῥίπτει καὶ ἀναποσπάστους τὰς ῥίζας αὐτοῦ· ὅθεν ἐνῷ περὶ τὸν ἕκτον αἰῶνα, ὅτε εἰσέτι ὁ Ῥωμαϊκὸς ἐγωϊσμὸς ἐβασίλευεν, ἡ ἐκκλησία τὴν ἀρχαιότητα κατεδίωκεν, αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαὶ τῶν Ἀθηνῶν κατηργοῦντο, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς, τήν τε γλῶσσαν καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν διάνοιαν ἐβαρβάριζε τὴν Λατινικὴν ἀποκαλῶν γλῶσσαν πάτριον, ἤδη Μιχαὴλ ὁ Γ'. τοῦ τελευταίου εἰκονομάχου υἱὸς, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐννάτου αἰῶνος, διασύρει πρὸς τὸν Πάπαν τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν ὡς βάρβαρον, ὁ Καῖσαρ Βάρδας, μέγας ζηλωτὴς τῆς παιδείας, πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καταναλώσας, τὰ ἀνάκτορα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, τὴν καλουμένην Μαγναύραν παραχωρεῖ εἰς Πανεπιστήμιον, ἐν ᾧ Λέων ὁ φιλόσοφος ὁ Θεσσαλονίκης ἀρχιεπίσκοπος, τοῦ σοφοῦ Εὐσταθίου ὁ πρόδρομος, ὁ Θεόδωρος, ὁ Κομητᾶς, ὁ Θεοδήγιος, κὰὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀναπτύσσουσι τὸν Πλάτωνα καὶ ἑρμηνεύουσι τὸν Ἀριστοτέλη. Νῦν δὲ ὁ νέος Ἀριστοτέλης τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος, ὁ μέγας ἐκεῖνος Φώτιος, ᾧ οἱ ὀπαδοὶ τῆς Ῥώμης προσῆπτον, ὅτι οὐδέποτε ἤκουσαν αὐτοῦ λαλοῦντος εὐχὴν, ἀλλὰ τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν ὑποψιθυρίζοντος ῥήματα· νῦν, λέγω, ὁ σοφώτατος ἐκεῖνος καὶ μεγαλοπράγμων Φώτιος, καθ' οὗ ἀθρόα ἡ χολὴ ἐξεχύθη τῆς Δύσεως, ἀποδιδούσης τῇ τόλμῃ καὶ τῇ εὐσταθείᾳ αὐτοῦ, τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὴν παντελῆ ἀπὸ τοῦ Λατινισμοῦ χειραφέτησιν, ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης βαθμίδος τῆς πολιτείας, μεταβαίνει εἰς τὴν ὑψίστην τῆς ἐκκλησίας περιωπὴν, δύο ἑτέρους αὐτοῦ προκατόχους ἐνδόξους κατὰ τοῦτο διαδεχόμενος, τὸν Νικηφόρον καὶ τὸν Ταράσιον.

» Ἤδη δὲ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ Ἰσαύρων καὶ Ἀρμενίων τὰ φῦλα διαδέχεται ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία τοῦ Βασιλείου, τὴν αὐτοκρατορίαν διά τε τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἐπιστήμης λαμπρύνασα. Τίς ἐξ ὑμῶν ἀγνοεῖ καὶ τὸν ἐπὶ τῆς δυναστείας ταύτης συντελεσθέντα ἐξελληνισμὸν τῆς ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, διὰ τῆς συντάξεως τῶν Βασιλικῶν, δι' ὧν νῦν καὶ ἐκ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ἀσύλου τῶν δικαστηρίων ὁ λατινισμὸς ἐξεώσθη; Τοσοῦτον δὲ νῦν, καὶ ἐν τῇ αὐλῇ αὐτῇ, ἡ Λατινικὴ ἄγνωστόν τι καὶ ἀπηρχαιω-

μένον χρῆμα ἐγένετο, ὥστε οὐδὲ τῶν κοινοτάτων πλέον λέξεων ἡ σημασία κατενοεῖτο. Ὁ ἔννατος καὶ δέκατος μάλιστα οὗτος αἰὼν, ὁ κυρίως καὶ κατὰ πάντα μεσαιὼν ἐν τῇ Δύσει, ἦν δι' ἡμᾶς, Κύριοι, αἰὼν φώτων καὶ ἐπιστήμης. Νῦν βασιλεῖς καὶ βασίλισσαι, ἐν τῇ περιφρονουμένῃ ταύτῃ Βυζαντινῇ πολιτείᾳ, ἁμιλλῶνται μετὰ πατριαρχῶν, συγκλητικῶν, καὶ ἄλλων πεπαιδευμένων, συγγράφοντες ἑλληνιστὶ συγγράμματα ἱστορικὰ, φιλοσοφικὰ, πολιτικὰ, ἠθικὰ, στρατιωτικὰ, διοικητικὰ καὶ ἄλλα παντοῖα. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πνευματικῆς ταύτης μεγάλης κινήσεως ἵσταται αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ πορφυρογέννητος, αὐτὸς συγγραφεὺς καὶ προστάτης καὶ φίλος τῶν συγγραφέων γενόμενος. Τὰ μεγάλα δ' ἐκεῖνα καὶ σοφὰ λεξικὰ τοῦ Σουΐδα, τοῦ Ἡσυχίου, καὶ τὸ μέγα ἐτυμολογικὸν, μόνα ταῦτα ἀρκούντως ἀποδεικνύουσι τῆς ἐποχῆς ταύτης τὴν Ἑλληνικὴν ἀκμαίαν παιδείαν. Ἡ ὤθησις δὲ αὕτη, ἣν ἔδωκε τῇ Ἑλληνικῇ ἐπιστήμῃ ἡ δυναστεία τῶν Μακεδόνων, μετεδόθη ἀπαραμείωτος καὶ εἰς τὴν φιλόμουσον δυναστείαν τῶν Κομνηνῶν, ἐφ' ὧν ἔτι μᾶλλον ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ἐνέθορε καὶ ἀνέλαμψεν, ἐν τοῖς ἀροτῆρσιν αὐτῆς καὶ αὐτὰ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τὰ τρυφερώτατα μέλη συγκαταλέγουσα. Ὡς δὲ τὸν ἔννατον αἰῶνα ἐλάμπρυνεν ἡ μεγαλοφυΐα καὶ πολυμάθεια τοῦ Φωτίου, οὕτω καὶ τὸν ἀκόλουθον δέκατον ὁ πολυΐστωρ Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς, ὁ *ὕπατος τῶν φιλοσόφων*, οἱονεὶ ἐπόπτης τῆς δημοσίας παιδεύσεως, δικαίως θρυλλεῖται ὡς ἀνὴρ τὴν Σύμπασαν Ἑλληνικὴν παιδίαν κατέχων. Τοσοῦτον δὲ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ἀττικὴ ἀρχαιομάθεια ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἐν πᾶσι κατίσχυσεν, ὥστε τὰ ὀρφανὰ τῶν Λατίνων καὶ Σκυθῶν καὶ Βουλγάρων, ὅσα ἐν ταῖς μάχαις ᾐχμαλωτίζοντο, ἐντὸς δημοσίων ὀρφανοτροφείων ἀνατρεφόμενα, πρὸ παντὸς ἄλλου τὴν Ἑλληνικὴν παιδίαν ἐξεπαιδεύοντο. Ὁπόσον δὲ ἦσαν εὐρεῖαι αἱ φιλολογικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ γνώσεις τοῦ αἰῶνος τούτου, σαφῶς ἔτι μαρτυροῦσιν αἱ σοφώταται τοῦ Εὐσταθίου παρεκβολαὶ εἰς τὸν Ὅμηρον· ὅθεν καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μανασσῆς, ποιητὴς καὶ ἱστορικὸς τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, μέγαν προσάπτει μῶμον τῷ αὐτοκράτορι Νικηφόρῳ τῷ Βοτανιάτῃ, ὅτι τὰ πράγματα χερσὶν ἐπίστευεν ἀνθρώπων,

Βαρβαριζόντων τὴν φωνὴν μηδ' ὀρθοῤῥημονούντων,
Καὶ σκυθογλώσσους λαλιὰς δυσφράστως λαλαγούντων.

» Ἀλλ' ἤδη δυστυχῶς ἡ γενεὰ αὕτη τῶν Βυζαντινῶν Πτολεμαίων παρέρχεται, καὶ νέα δυναστεία ἡ τῶν κατ' εὐφημισμὸν βεβαίως καλουμένων Ἀγγέλων, δι' ἐγκλημάτων ἐσωτερικῶν τε καὶ ἐξωτερικῶν ἀναβιβάζεται εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, φορὰν ἀτελευτήτων συμφορῶν ἐκ τῆς δυσεως ἐπισπάσασα τῇ Ἑλλάδι.»

. . . .

« Οὐδὲν νῦν ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῆς ἐπιστήμης ὑπάρχει μυστήριον, Κύριοι, ὅτι ὁ πολὺς ἐκεῖνος καὶ μέγας κατὰ τῶν ἀπίστων σταυροφορικὸς ζῆλος τῆς Δύσεως, περὶ τὸν ἑνδέκατον, δωδέκατον, καὶ δέκατον τρίτον αἰῶνα, ἐκ τῆς ἀμέτρου φιλοδοξίας ἑνὸς καὶ μόνου ἀνδρὸς ἐκπηγάσας, καὶ ἐπιβληθεὶς εἰς τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῆς δύσεως ὡς ἐντολὴ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν ἄλλο κυρίως καὶ ἐν ἀληθείᾳ ἐκόπει, ἢ τὴν παντελῆ τῇ Ῥωμαϊκῇ τιάρᾳ τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου ἔν τε τῇ Δύσει καὶ τῇ Ἀνατολῇ καθυπόταξιν. Ὁ ἔκτακτος δὲ οὗτος καὶ μεγαλοπράγμων ἀνὴρ, ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη ἡ πρώτη ἰδέα τῶν σταυροφοριῶν, ἦν ὁ μοναχὸς Ἰλδεβράνδος, υἱὸς ξυλουργοῦ τινος ἐν Σαόνῃ τῆς Τυῤῥηνίας, ὁ μετὰ ταῦτα πασίγνωστος Πάπας Ῥώμης Γρηγόριος Ζ'. Ναὶ μὲν ὁ ἔκτακτος οὗτος ἄνθρωπος, ὁ ἐν πᾶσι κατανοήσας καὶ διαγνοὺς τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, δὲν εἶδε μὲν ἐν τῷ βίῳ τετελεσμένα τὰ σχέδιά του, ἡ ἰδέα ὅμως αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας ἐπέζησε, καταστᾶσα ἔκτοτε ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον τῆς πολιτικῆς τῶν Παπῶν, ἀνενδότως ἐπ' αὐτῆς ἐργασθέντων ἀείποτε, μετὰ μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἐλπίδος ἐπιτυχίας. Ἐν δέ τι νῦν πρὸς τὴν παγκόσμιον ταύτην Παπικὴν ὑπερτάτην κυριαρχίαν ἦσαν καὶ αἱ σταυροφορίαι τῆς Δύσεως, αἵτινες εἰ καὶ μὴ τοῖς Πάπαις ἐπήνεγκον τὸ ποθούμενον τελικὸν ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ὡς μεταναστεύσεις, καὶ πόλεμοι, καὶ συγκρούσεις λαῶν ἡμιβαρβάρων πρὸς ἔθνη ἀνώτερα τὸν πολιτισμὸν, μεγάλην ἐπὶ τοῦ κόσμου τῆς Δύσεως ἔσχον ῥοπὴν, πολυτρόπως αὐτὴν καὶ πολυειδῶς ἀναπτύξασαι, καὶ εἰς τὸ μέγα αὐτῆς μέλλον παρασκευάσασαι.

» Ἀλλ' ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ τὰ πάντα ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ κατακλυσμῷ τῶν βαρβάρων ἀπώλεσε, καὶ δεύτερον ἤδη πικρῶς διδαχθεῖσα, ὅτι τὰ ἔθνη ὅταν δὲν δύνωνται νὰ βοηθήσωσιν αὐτὰ ἑαυτὰ, διὰ τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς δουλείας αὐτῶν ἐξαγοράζουσιν ἐπὶ τέλους τὰς βοηθείας τῶν ἀλλοφύλων. Ἔνθεν μὲν ἄρα Παπικὴ πατροπαράδοτος φιλαρχία, εἰς τὸν ὕπατον νῦν ἀνυψωθεῖσα βαθμὸν ἐπὶ Ἰνοκεντίου Γ'., ἔνθεν δὲ Ἐνετικὴ ἄπληστος καὶ φιλέκδικος πολιτικὴ, διευθυνομένη μάλιστα τότε ὑπὸ τοῦ πονηροτάτου ἐκείνου Δόγη Δανδόλου, εὔθετον εὐκαιρίαν λαβοῦσα τοὺς οἰκογενειακοὺς σπαραγμοὺς τῆς βασιλευούσης τότε ἐν Βυζαντίῳ δυναστείας τῶν Ἀγγέλων, αἰτούσης κατὰ τῶν ὁμαίμων βοήθειαν παρὰ τῆς δημοκρατίας τῶν Ἐνετῶν, ὤθησαν νῦν τοὺς μαχητὰς τοῦ Χριστοῦ, οὐχὶ πλέον πρὸς τὰ ἄγρια καὶ ἀλίμενα τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης παράλια, ἀλλ' εἰς τοῦ Βοσπόρου τὰς καλλίστας ἐκείνας ἀκτὰς, ὑπὸ τὰ τείχη τῆς χρυσοφόρου ἐκείνης πόλεως, ἥτις ἦν

πρὸ αἰώνων ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος τῶν ἐπιδρομῶν παντὸς εἴδους βαρβάρων. Τὴν 24 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1203 ἐφάνη ὁ στόλος τῶν σταυροφόρων ἐνώπιον τοῦ προαστείου τοῦ ἁγίου Στεφάνου· τὴν 17 Ἰουλίου εἰσέβαλον τὸ πρῶτον οἱ σταυροφόροι εἰς τὸ Βυζάντιον, ὡς ἐπίκουροι τῶν Ἀγγέλων. Ἡ εἰσβολὴ ὅμως αὕτη ἦν ἁπλῶς ὁ πρόδρομος ἄλλης τινὸς δευτέρας, τῆς 12 Ἀπριλίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1204, καθ' ἣν τὰ πάντα ἀπώλοντο, πίστις καὶ πατρὶς, συνείδησις καὶ ἐλευθερία. Τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἐνσκήψαντα δεινὰ, κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην καὶ τελείαν τῆς πόλεως ἅλωσιν, εἰσὶ τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα, ὥστε πασῶν τῶν λοιπῶν ἀνηκούστων αἰσχροτήτων καὶ προδοσιῶν, βεβηλώσεων καὶ διαρπαγῶν, τῶν ἀειμνήστων σταυροφόρων, καθιστᾶσι περιττὴν τὴν ἀνάμνησιν. Οἱ πρὸ αἰώνων θησαυρισθέντες ἐν Βυζαντίῳ ἀναντικατάστατοι θησαυροὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης, ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν κατεστράφησαν καὶ ἀπετεφρώθησαν. Ἤδη ἐν τῇ πρώτῃ πολιορκίᾳ τρομερὰ πυρκαϊὰ, πρόδρομος ἄλλης φρικωδεστέρας, ἀπετέφρωσε τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ λόφου τῶν Βλαχερνῶν μέχρι τῆς μονῆς τοῦ Σωτῆρος. Μετὰ μικρὸν, δευτέρα ἄλλη διαρκέσασα ὀκτὼ ὁλοκλήρους ἡμέρας, εἰς μέσον διασχίσασα τὴν ἀπέραντον πόλιν, ἀπετέφρωσε τὰς πλουσιωτάτας καὶ λαμπροτάτας συνοικίας τῆς πόλεως. Πᾶν δ' ὅ,τι ἡ θηριωδία, τὸ μῖσος, ἡ ἀλαζονεία καὶ ἡ ἀσέλγεια, δύναται ἐν γένει ἐκτραχηλισθεῖσα νὰ κακουργήσῃ, τοῦτο ὑπέστη ἐν τῇ φοβερᾷ ταύτῃ συμφορᾷ ἡ δυστυχὴς Κωνσταντινούπολις, ἥτις οὐδέπω ἐξεκένωσε τῶν συμφορῶν αὐτῆς τὸ ποτήριον· καθότι καὶ τρίτη πυρκαϊὰ, ἡ φρικωδεστάτη πασῶν, ἀρξαμένη ὅπου ἡ ἄλλη κατέληξεν, ἀπετέφρωσεν ἅπαν τὸ λοιπὸν ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως. Ἂν δὲ ἐν τῷ πυρίνῳ τούτῳ ὠκεανῷ, ἔμεινέ τι παραδόξως ἀνέπαφον, τοῦτο περιπεσὸν ἀκολούθως εἰς τοὺς ὄνυχας τῶν πειναλέων θηρίων, οὐδεμίαν ἀφέντων γωνίαν τῆς πόλεως ἀδιάρπαστον, ἐλεηλατήθη καὶ κατεστράφη. Ὑπὸ τὸν πόνον δὲ βαρυαλγούσης ψυχῆς διατελῶν ὁ ἱστορικὸς Νικήτας, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἀνεπτύσσετο τὸ τραγικώτατον τοῦτο τῆς ἁλώσεως δρᾶμα, ἀδυνατεῖ νὰ προβῇ εἰς τὴν περαιτέρω τῶν δεινῶν ἐξιστόρησιν. « Κωφοῖς, λέγει, τοίνυν δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς ἀλαλήτοις, τὰ πολλὰ τῶν θρηνημάτων ἀφοσιωτέον, καὶ τοῦ περαιτέρω ἀφεκτέον τῆς ἱστορίας εἱρμοῦ. Τίς γὰρ ἀνάσχοιτ' ἂν ἐπὶ γῆς ἀλλοτριωθείσης ἤδη τοῦ λόγου, καὶ βαρβαρωθείσης τέλεον, τῶν Μουσῶν ἐπιδείκνυσθαι κρούματα; Οὐκ ἂν ᾀσαίμην τὰ βαρβάρων αὐτὸς, οὐδ' ἐσοίμην παραπέμπων τοῖς ἔπειτα πράξεις πολεμικὰς, ἐν αἷς μὴ νικῶσιν Ἕλληνες... Πῶς δ' ἂν εἴην ἐγὼ τὸ βέλτιστον χρῆμα τὴν ἱστορίαν, καὶ κάλλιστον εὕρημα τῶν Ἑλλήνων βαρβαρικαῖς καθ' Ἑλλήνων πράξεσι χαριζόμενος; » Ἡ περιπαθὴς αὕτη ἔκφρασις, Κύριοι, ἐν ᾗ καταφαίνεται καὶ ἐν τῇ συμφορᾷ ἐγωϊσμὸς ἐθνικὸς ἀκατάβλητος, δύναται νομίζω νὰ πείσῃ τινὰς, εὐπίστως παραδεχομένους πάνθ' ὅσα ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ γράφονται περὶ τοῦ μεσαιῶνος τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ὁπόσον ὁ ἑλληνισμὸς ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ, καὶ ὡς αἴσθημα ἦν ἀκμαῖος.

» Ἔτη ὀκτὼ καὶ πεντήκοντα ἐβάρυνεν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ τραχήλου ὁ βαρύτατος οὗτος καὶ θρασύτατος σταυροφορικὸς ζυγὸς, ὅτε αἴφνης ἠκούσθη ἄνωθεν· « Χρόνον μικρὸν κατέλιπόν σε καὶ μετ' ἐλέους οἰκτειρήσω σε, ἐν θυμῷ ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπόν μου καὶ ἐλέῳ ἐλεήσω σε. » Τὴν 25 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1261 ἤλαυνεν αὖθις ὁ Ἕλλην βασιλεὺς Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος εἰς τὸ Βυζάντιον, ὁ δὲ Βαλδουῖνος μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Λατίνου αὐτοῦ Πατριάρχου, κατέφευγον εἰς τὴν Ἑνετίαν! Τὸ μικρὸν ὅμως τοῦτο τῆς ἐν Βυζαντίῳ λατινοκρατίας διάστημα, ζημίας ἀνεπανορθώτους καὶ πληγὰς ἀνιάτους τῇ Ἑλληνικῇ ἐπιστήμῃ ἐπήνεγκε. Τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τῶν συγγραφέων, οὓς ὁλοσχερεῖς ἐν τῷ δεκάτῳ αἰῶνι ὁ μέγας Φώτιος ἀνεγίνωσκε, καὶ οἱονεὶ προνοῶν τὸ μέλλον ἐν τῇ μυριοβίβλῳ αὐτοῦ ἀπανθίσας ἐν ἐπιτομαῖς ἡμῖν διεφύλαξεν, ἐν τῇ καταστροφῇ καὶ τῇ ἀποτεφρώσει τῆς πόλεως ἠφανίσθησαν. Καὶ ὅμως ἐν τῷ ὠκεανῷ τούτῳ τῶν συμφορῶν, ἡ κλασικὴ παιδεία οὐδὲ στιγμὴν κἂν ἐξέλιπεν· ἀλλ' ὑπὸ τὴν αἰθάλην πυραίθουσα καὶ σπινθῆρας τινας ζωῆς ἐν τῷ σταυροφορικῷ σκότει, ἐκ διαλειμμάτων ἐν Τραπεζοῦντι, ἐν Ἠπείρῳ, καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἀναδιδοῦσα, αὖθις ἐν Βυζαντίῳ ἀνέλαμψεν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, καὶ τὸν σοφώτατον ἄνδρα τῆς ἐποχῆς Νικηφόρον Βλεμμύδαν.

» Ἡ δὲ γενεὰ τῶν Παλαιολόγων, ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, ὡς εἰς τὸ τελευταῖον φάρμακον ἀπελπιστικῆς ἀσθενείας, προσέφυγεν, οὐχ ἵνα θεραπεύσῃ πλέον, ἀλλ' ἵνα παρατείνῃ μόνον ἐπί τινα ἔτι καιρὸν τὰς πικρὰς τοῦ ψυχοῤῥαγοῦντος ἡμέρας. Ὅθεν ἐν ἀληθείᾳ ἡ αὐλὴ τῶν Παλαιολόγων ἦν πλήρης σοφῶν ἀνδρῶν, τὰς μεγίστας καὶ σπουδαιοτάτας κατεχόντων θέσεις, πολιτικάς τε καὶ ἐκκλησιαστικάς. Τοιοῦτοι φέρ' εἰπεῖν ἐν ἄλλοις πολλοῖς ἦσαν Ἰωάννης ὁ Χρυσολωρᾶς, Θεόδωρος ὁ Γαζῆς, Μάξιμος ὁ Πλανούδης, Θεόδωρος ὁ Μετοχίτης, Ἰωάννης Γλυκᾶς καὶ ἄλλοι. Εἰς τὸ Βυζάντιον συνέῤῥεον αὖθις καὶ νῦν, ὡς τὰς Ἀθήνας τοῦ Μεσαιῶνος, πανταχόθεν ἀλλοδαποὶ, καὶ μάλιστα ἐξ Ἰταλίας, ἵνα ἐκπαιδευθῶσιν, οἷοι, π. χ. ἐκ τῶν γνωστῶν Φραγκῖσκος ὁ Φίλελφος, Γουαρῖνος, καὶ Ἰωάννης Αὐρίσπας. Ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αἰνίου Σιλβίου, τοῦ μετέπειτα Πάπα Πίου Β'. τὸ Βυζάντιον ἤδη καλεῖται *τὸ ἄδυτον τῆς ἀρχαίας σοφίας, τὸ ἄσυλον τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἡ ἀκρόπολις τῆς φιλοσοφίας.* Τοῦ πρεσβυτέρου

Ἀνδρονίκου τὸ ἀνάκτορον ὑμνεῖται ὡς *λογικῆς παιδεύσεως κράτιστον γυμνάσιον, καὶ οἷον εἰπεῖν ἐλλογίμων γλωσσῶν στρατόπεδον*. Ἡ γυνὴ τοῦ δευτεροτόκου αὐτοῦ υἱοῦ Εὐδοκία ἡ Παλαιολογίνη, τοσοῦτον ἦν κάτοχος τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ὥστε Θεανώ τις Πυθαγορικὴ, καὶ Ὑπατία ἄλλη ἐπωνομάζετο. Αὐτὸς ὁ νεώτερος Ἀνδρόνικος ἦν ἀνὴρ φιλόμουσος καὶ λίαν πεπαιδευμένος. Ἰωάννης δὲ ὁ Καντακουζηνὸς, ὁ συμβασιλεὺς Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, συνέγραψε τὴν ἀρίστην πασῶν τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριῶν.

» Πλὴν τὰ πάντα εἰς μάτην! Κατὰ τὸν ἀπαίσιον ἐκεῖνον δέκατον πέμπτον αἰῶνα, δὲν διέσχιζον τοὺς ὠκεανοὺς καὶ τὰς μεσογείους θαλάσσας στόλοι καὶ στρατοὶ ἀπειράριθμοι, ἵνα στηρίξωσι πτώματα, οὐδὲ τὸ χρυσίον τῆς Δύσεως ἀφειδῶς ἐξεχεῖτο εἰς τοὺς νέους πύθους τῶν Δαναΐδων πρὸς ἐπίτευξιν χειμαιρῶν. Πολλῷ δὲ μᾶλλον τοῦ Βυζαντίου τὸν Αὐτοκράτορα ἐτόλμων αἰσχροί τινες τοκογλύφοι, ἵνα κρατῶσιν ἐν Ἐνετίᾳ ἐνέχυρον δι' εὐτελῆ τινα χρέη! Δύσις δὲ καὶ Ἀνατολὴ, Ἄρκτος καὶ Μεσημβρία, ἀπὸ αἰώνων ἤδη ἐφ' ἑνὸς καὶ μόνου σημείου τοῦ Βυζαντίου, συνάγουσαι καὶ συγκεντροῦσαι πάσας τὰς δυνάμεις αὐτῶν, τὸν γίγαντα μετὰ μανίας λυσσώδους ἐπὶ αἰῶνας πανταχόθεν προσέβαλλον. Τὰς χιλιετεῖς δὲ ταύτας ἀλλεπαλλήλους ἐπιθέσεις καὶ προσβολὰς τὸ ἔθνος ἀπέκρουσεν ἀξίως τῆς καταγωγῆς καὶ ἱστορίας του· ἀλλὰ τὸ αἷμα ῥέον ἐπὶ αἰῶνας ποταμηδὸν ἐκ τῶν μυρίων τραυμάτων του, παρέλυσε τέλος τὴν ἰσχὺν τοῦ βραχίονός του, ἐδέχθη γενναίως ἐπὶ τοῦ στήθους τὴν τελευταίαν πληγὴν, καὶ ἔπεσεν ἐντίμως τὴν 22 Μαΐου τοῦ 1453 ἔτους ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος μαχόμενον. Ἔπεσε, Κύριοι, ἀλλὰ δὲν κατεβλήθη· κατεβλήθη καὶ ἐξωντώθη μόνη ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοῦ βασιλεία, ἡ δὲ πατρὶς καὶ ἡ πίστις, τὰ δύο ταῦτα ἀληθῆ καὶ ἀκαταδάμαστα καὶ ἀδιαχώριστα στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς ὑπάρξεως ἡμῶν, ἀκμαῖα διετηρήθησαν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν παρὰ τῶν προγόνων τοῖς ἐπιγόνοις παραδιδόμενα, ὡς ἱερώτατα σύμβολα τῆς μελλούσης ἐθνεγερσίας.

» Ὅθεν τὰς ἀτελευτήτους τοῦ ἔθνους ἡμῶν τραγῳδίας, ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ καταστροφῇ, παρέλθωμεν ἀδακρυτὶ καὶ γενναίως, θεωροῦντες αὐτὰς ὡς τοσαύτας θυσίας ἱλαστηρίους, ἀναγκαίως προσφερομένας εἰς τὸν αἱματόφυρτον βωμὸν τῆς παρωργισμένης ἐλευθερίας. Ἐπαναλαμβάνοντες δὲ μετὰ τῆς αὐτῆς πεποιθήσεως τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου τὰ προφητικὰ ταῦτα ῥήματα· *θαῤῥεῖτε· νεφύδριον γάρ ἐστι καὶ θᾶττον παρελεύσεται*, στρέψωμεν εὐέλπιδες τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν πρὸς τὴν Δύσιν, ὅπου αὖθις ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀποδημεῖ μετὰ δεκαὲξ αἰῶνας ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ ἐπιστήμη. Ἀλλὰ νῦν ἡ ἁγνὴ καὶ σεμνὴ παρθένος δὲν ὑποβλέπεται, οὐδ' ἐξυβρίζεται πλέον ὑπὸ τοῦ βαρβάρου καὶ ἀλαζόνος Ῥωμαίου, ἀλλὰ μετ' ἀγάπης ξενίζεται παρὰ τῇ νεωτέρᾳ Ἰταλικῇ ἐθνικότητι, ἥτις ἤδη ἀληθῶς συμπάσχουσα τῇ πενθούσῃ πρεσβυτέρᾳ αὐτῆς ἀδελφῇ, εἰλικρινῶς πρὸς αὐτὴν διαλλάσσεται, καὶ πνευματικῶς συνδέεται, καὶ ἐπὶ αἰῶνας συναγωνίζεται ὑπὲρ μιᾶς κοινῆς καὶ μεγάλης ἰδέας, τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἑκατέρων ἑνότητος. »

Ἀλλ' ἀγαπῶμεν πρὸ πάντων τὸν ῥήτορα ὅτε ὁρίζων τὴν φύσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ἀποδεικνύει ὅτι τῶν μὲν πατέρων ἡμῶν ἡ παιδεία διπλοῦν ἀλλὰ καὶ ἀχώριστον εἶχε τὸν χαρακτῆρα, τὴν μόρφωσιν λέγομεν τοῦ νοὸς καὶ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἤθους, δι' ὃ καὶ ἔλεγον ὅτι « πᾶσά τε ἐπιστήμη, χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς, πανουργία οὐ σοφία φαίνεται, » ἡμεῖς δὲ διχοτομήσαντες αὐτὴν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς μόνην τὴν θεραπείαν τοῦ νοὸς ἐπιδιδόμενοι, γινόμεθα ἐγκρατεῖς *ψευδοπαιδείας καὶ ψευδεπιστήμης*, ἤτοι *ὀργάνου παθῶν, προϊόντος σταθερωτάτου τῆς παρακμῆς τῶν κοινωνιῶν καὶ μέσου συντελεστικωτάτου τῆς πτώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν*.

Τὸ ὀλεθριώτατον δὲ καὶ ἐθνοφθόρον τοῦτο διαζύγιον, ἐθρήνησε πρὸ πολλοῦ καὶ ἄλλος τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητὴς, ὁ Κ. Κοντογόνης, ἐν λόγῳ ἰδίως περὶ ἀγωγῆς διαλαμβάνοντι, ἀποδείξας ὅτι καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἀποστρέφεται τὴν μονομερῆ ταύτην παιδείαν. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὀλίγον ἐκαρποφόρησαν τοῦ σεμνοῦ τῆς Θεολογίας μύστου αἱ σοφαὶ παραινέσεις, διότι μετὰ παρέλευσιν ἑπτὰ ἐτῶν ὁ συνάδελφος αὐτοῦ ἀναγκάζεται νὰ ἐκφωνήσῃ τὰ χρυσᾶ ταῦτα ἔπη·

« Ἕτερον δὲ κυριώτατον καὶ σπουδαιότατον χαρακτηριστικὸν τῆς προγονικῆς ἐπιστήμης, δι' οὗ αὕτη οὐσιωδῶς διαφέρει τῆς νεωτέρας, εἶναι ἡ ἐσωτερικότης καὶ ἠθικότης αὐτῆς, ὁ ἐν αὐτῇ διήκων στενώτατος σύνδεσμος τῶν ἐσωτερικῶν καθηκόντων τοῦ ἤθους, μετὰ τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ δικαίου ὑποχρεώσεων. Τῶν νεωτέρων, Κύριοι, χρόνων ἡ ὀλεθρία ἐν θεωρίᾳ διαίρεσις καὶ διάζευξις τοῦ ἔσω ἀπὸ τοῦ ἔξω ἀνθρώπου, τῆς συνειδήσεως ἀπὸ τῆς πράξεως, τοῦ δικαίου καὶ τῆς πολιτικῆς, ἀπὸ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἠθικῆς, ἦν τοῖς Ἕλλησιν ἄγνωστος· ἀλλ' ἄγνωστος βεβαίως οὐχὶ ἐξ ἀγνοίας, ὥς τινες ἐν τῇ ἀληθεῖ ἀγνοίᾳ αὐτῶν διατείνονται, ἀλλ' ἐκ προθέσεως καὶ πολιτικῆς βαθυτάτης σοφίας, μετὰ φρίκης ἀναλογιζομένης τὸ κοινωνικὸν βάραθρον τοιαύτης τινὸς θεωρίας, ἧς τὴν δόξαν ἀντιποιοῦνται οἱ νεώτεροι οὗτοι αἰῶνες. Ἡ ἐπιστήμη, Κύριοι, τῶν νεωτέρων χωρισθεῖσα τοῦ ἤθους, ἀπευθύνεται κατ' ἐξοχὴν πρὸς τὸν

νοῦν, ἐνῷ ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀρχαίων μετὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ νοὸς, ἐσκόπει συνάμα καὶ τὴν διάπλασιν τῆς καρδίας.

» Οὕτως ἄρα οἱ ἀρχαῖοι διδασκόμενοι π. χ. τὴν μουσικὴν ἐσκόπουν κυρίως, οὐχ ἵνα θέλξωσιν ἁπλῶς τὰς αἰσθήσεις, ἀλλ' ἵνα δι' αὐτῆς, τὸ ἐν ἡμῖν τῆς ψυχῆς ἄῤῥυθμον καὶ ἄμετρον καὶ ἐκμελὲς καὶ ἀσύμφωνον, θεραπεύσωσι ῥυθμῷ καὶ μέτρῳ καὶ μέλει καὶ συμφωνίᾳ, συμμετρίαν ἁρμονικὴν τῇ ψυχῇ ἐμποιοῦντες, ἀπὸ τῶν παθῶν ἐξαγνίζοντες, καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς ἀνυψοῦντες καὶ ἐπιτείνοντες. Ἡ γεωμετρία ἐσπουδάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἵνα τῇ γλαφυρότητι τῆς συνεχοῦς θεωρίας αὐτῆς, ἐμπνέουσα τῇ ψυχῇ τὰς ἐννοίας τῆς ἰσότητος καὶ ἀναλογίας, ἐμποιήσῃ αὐτῇ τῆς δικαιοσύνης τὸν ζῆλον. Ἡ μαθηματικὴ δὲ ἡ καθαρεύουσα παντὸς ψεύδους, καὶ σφόδρα ἄνω ποι ἄγουσα δι' αὐτὸ τὴν ψυχὴν, ἔμελλεν ἵνα ἐγείρῃ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐνθουσιασμὸν τῆς ψυχῆς. Ἡ ποίησις, θεία ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει θεωρουμένη ἐπίπνοια, ἔμελλεν ἵν' ἀνυψοῖ τὴν διάνοιαν εἰς τὸ ἰδανικὸν καὶ τὸ θεῖον, ἐξάπτῃ δὲ τὰς ψυχὰς τῆς νεότητος εἰς θαυμασμὸν καὶ εἰς ἅμιλλαν πρὸς τοὺς ἀρχαίους μεγάλους ἄνδρας. Ἡ δὲ φιλοσοφία, οὗ μεῖζον ἀγαθὸν οὔτ' ἦλθεν, οὔθ' ἥξει ποτὲ τῷ θνητῷ γένει δωρηθὲν ἐκ θεῶν, διὰ τῆς ὑψίστης τοῦ θεοῦ καὶ ἀνθρώπου γνώσεως, ἐσκόπει κυρίως, ἔνθεν μὲν ἵνα τῆς ψυχῆς παραγάγῃ τὴν ῥώμην καὶ τὸ φρονεῖν μετ' ἐλευθερίας ἀνεπαχθοῦς, ὅπερ ἦν ἀρχαῖον καὶ ἴδιον ἀγαθὸν τῶν Ἑλλήνων, ἔνθεν δὲ τὴν μὲν εὐπραγίαν φέρειν μετρίως, τὴν δὲ συμφορὰν διαθέσθ' εὐσχημόνως. Τέλος δὲ καὶ αὐτὴ ἡ γραμματικὴ εἰς ἠθικὸν καὶ πρακτικὸν ἔτεινε τὸν σκοπὸν, ἵνα καταστήσῃ τὸν ἄνδρα ἱκανὸν, ὅπως, τοῦθ' ὅπερ ἔγνω διὰ τῆς διανοίας ὡς ἀληθὲς, οὐ μόνον διὰ τῶν ὅπλων τῆς χειρὸς, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ῥομφαίας τοῦ πνεύματος, διὰ τοῦ στίλβοντος ξίφους τοῦ κρατιστεύοντος λόγου, γενναίως ὑπερασπίζῃ καὶ προστατεύῃ. Ταύτην ἄρα τὴν ἀρχαίαν καὶ γεραρὰν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην, τὴν προτιθεμένην κυρίως τὸν μέγαν ἠθικὸν σκοπὸν τοῦ ἐξευγενισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ θειότατος Πλάτων, εἰκότως ὥριζε τὴν μὲν ἐπιστήμην ἀρετὴν, τὴν δ' ἀνεπιστημοσύνην καὶ τὴν ἀμάθειαν κακίαν καὶ πονηρίαν.

» Ἀλλ' ὁ μέγας οὗτος καὶ ὑψηλὸς ὁρισμὸς, οὐδαμῶς ἐφαρμόζεται εἰς τὴν καταχρηστικὴν ἐκείνην ψευδοπαιδείαν καὶ ψευδεπιστήμην, ἥτις κεχωρισμένη τοῦ ἤθους, γηΐνη καὶ ὑλικὴ, οὐδέν ἐστιν ἕτερον, ἢ σωρεία τις γνώσεων γεγονότων παρόντων τε καὶ παρελθόντων, τέχνη χρηματιστικὴ καὶ ποριστικὴ, ὄργανον τῶν ἐφημέρων παθῶν, καὶ τῆς ἑκάστοτε ἰσχυούσης δυνάμεως, προϊὸν σταθερώτατον τῆς παρακμῆς τῶν κοινωνιῶν, καὶ μέσον συντελεστικώτατον τῆς πτώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν. Διὰ ταύτην τὴν κακοῦργον ψευδοπαιδείαν, ἡ ἐπιστήμη ἐν γένει ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον τῶν προσβολῶν αἰώνων φανατικῶν καὶ βαρβάρων, ἢ συστήματός τινος ἀνθρώπων ἀμαθῶν καὶ βαναύσων. Οἱ μὲν φανατικοὶ προσέβαλον αὐτὴν ὡς ἄθεον, οἱ δὲ βάρβαροι κατεδίωξαν ὡς περιττὴν καὶ ὡς ἐπιζήμιον, οἱ ἀμαθεῖς περιεφρόνησαν αὐτὴν καὶ ἐχλεύασαν ὡς γελοίαν, καὶ οἱ λοιποὶ βλάναυσοι μυρίας ἔσυρον κατ' αὐτῆς ὕβρις καὶ σκώμματα. Ἀλλ' ἂν, Κύριοι, πολλάκις ἡ ἀγυρτία ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῆς ἐπιστήμης, τὴν μὲν Ἑκάβην φέρ' εἰπεῖν ὡς Ἑλένην παρέστησε, τὴν δὲ Φαυστίνην ὡς Λουκρητίαν ἐξύμνησεν, ἡ ἐπιστήμη κατ' οὐδὲν εἰς τὴν αἰσχρότητα ταύτην ἐνέχεται, ἀλλ' ὁ ἐν ὀνόματι αὐτῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς παριστάμενος ἀγύρτης, κακῶς καὶ πονήρως τῇ ἐπιστήμῃ χρώμενος, μᾶλλον ὡς ἑταίρᾳ χάριν ἡδονῆς, καὶ παιδίσκῃ χάριν κέρδους καὶ ὠφελείας, ἢ συμβίᾳ νομίμῳ, χάριν τεκνοποιΐας καὶ ἡδονῆς τιμιωτέρας καὶ ὠφελημάτων ὑψηλοτέρων.

» Τοιαύτη δὲ τῆς ἐπιστήμης καπήλευσις δυστυχῶς φαινόμενον οὐχὶ σπάνιον ἐν ταῖς νεωτέραις ἡμῶν κοινωνίαις, εἶναι συνέπεια θλιβερὰ, πλὴν βεβαία καὶ ἀναπόδραστος, τοῦ ὀλεθρίου ἐκείνου ὑλιστικοῦ τῆς παιδαγωγίας συστήματος, τοῦ θεωροῦντος ὡς περιττὸν καὶ ἀνωφελὲς πᾶν ὅ,τι δὲν προάγει ἀμέσως τὸ κέρδος καὶ τὴν ὠφέλειαν.

» Διὰ τοῦ μονομεροῦς δὲ τούτου οἰκονομικοῦ καὶ λογιστικοῦ τῆς ἐκπαιδεύσεως πνεύματος, τοῦ προσηλοῦντος τὸ βλέμμα εἰς τὸ ὑλικὸν καὶ τὸ ἄμεσον, ἐξ ἀνάγκης τὸ φρόνημα ταπεινοῦται, ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐκπνέει, καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ τῆς ἀρχαίας τιμῆς, ἀνέρπει τὸ εἰδεχθὲς τοῦ ἀτίμου συμφέροντος εἴδωλον. Ἅπαξ δὲ τούτου ἐν πολιτείᾳ τινὶ ἐγκαθιδρυθέντος, ὡς βάσεως τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἐνεργειῶν, δεῦτε ἵνα καὶ τὸν νεκρώσιμον κρούσωμεν κώδωνα τῆς εὐημερίας, τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς. Ἔμφρονος ἄρα καὶ πεφωτισμένης καὶ φιλοπάτριδος πολιτείας οὐδὲν ἔστι μεῖζον καὶ σπουδαιότερον μέλημα, ἢ ἡ ἀρχὴ τοῦ παιδαγωγικοῦ τῆς νεολαίας συστήματος, ἐξ οὗ ὡς ἔκ τινος καρποφόρου δένδρου, κατὰ τοὺς ἀμετατρέπτους ἠθικοὺς τῆς φύσεως νόμους, ἀφ' ἑαυτῶν ἐξ ἀνάγκης παράγονται ἐν τῇ ὥρᾳ αὐτῶν εὔοσμα ἢ δυσώδη ἄνθη, γλυκεῖς ἢ πικροὶ καὶ φαρμακεροὶ καρποί. Ἡ ἐπιστήμη σήμερον, σχεδὸν πανταχοῦ ἐν Εὐρώπῃ διαζευχθεῖσα ἀπὸ τοῦ ιϛου αἰῶνος, τοῦ ἤθους, ἀσχολεῖται ἀποκλειστικῶς εἰς τοῦ νοὸς τὴν ἀνάπτυξιν διὰ τῆς ἐξ ἀντικειμένου γνώσεως. Τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ, τὸ ἐξοχώτατον τοῦ ἀνθρώπου μέρος, τὸ ἦθος καὶ ἡ ψυχὴ, ἀποκλείεται τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς κατανεμηθὲν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅ,τι ἄρα ἐν Εὐρώπῃ σήμερον ἀδυνατεῖ νὰ πράξῃ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἐπιστήμη, φωτίζου-

σι μόνον τὸν νοῦν αὐτοῦ· τοῦτο ἐκτελεῖ κυρίως ἡ Ἐκκλησία, παιδαγωγοῦσα ἀνενδότως καθ᾽ἑκάστην τὸ ἦθος καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Ἡ διπλῆ δὲ αὕτη τῆς πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας ἐνέργεια πρὸς κατάρτισιν τοῦ ὅλου ἀνθρώπου, εὕρηται θαυμασίως συνηνωμένη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἐπενεργούσῃ ἐναρμονίως ἐπὶ τοῦ νοὸς καὶ τοῦ ἤθους συνάμα· καθότι ἐνῷ διδάσκει ἠθοποιεῖ, καὶ ἐνῷ φωτίζει ἐξευγενίζει, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιλανθανομένη τοῦ καλοῦ, τοῦ σεμνοῦ καὶ τοῦ πρέποντος. Ἐντεῦθεν δὲ ἐπὶ παραδείγματος ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις, καὶ ἐν τῇ ἄκρᾳ ὑπερβολῇ τοῦ αἰσθήματος, οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὸ κόσμιον καὶ τὸ πρέπον, ἀλλ᾽ ὡς ἡ Πολυξένη τοῦ Εὐριπίδου καὶ θνήσκουσα προσπαθεῖ ἵνα πέσῃ εὐσχήμως. Δι᾽ ὃ οἱ Ἕλληνες τὴν ποιητικὴν φαντασίαν παρίστων συμβολικῶς ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Πηγάσου, ἔχοντος οὐ μόνον πτέρυγας, ἀλλὰ καὶ χαλινὸν, ὃν οὐδεὶς, ἔστω καὶ ὁ Φαέθων Θεοῦ υἱὸς, ἠδύνατο ἀτιμωρητὶ νὰ χαλάσῃ. Ἔτι δὲ ὡς ἐπὶ παραδείγματος, ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη, ἀπολακτίσασα τὸ ἦθος, ζητεῖ τὴν τελειότητα τῆς πολιτείας εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν τύπων τοῦ πολιτεύματος, ἀλλ᾽ ἡ ἀρχαία σπουδαία καὶ βαθεῖα πολιτικὴ ἐπιστήμη, ἐζήτει αὐτὴν εἰς τὴν ἠθικὴν κυρίως τελειοποίησιν τοῦ πολίτου, ὅστις εἶναι ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον παντὸς πολιτεύματος· ὅταν αἱ ῥίζαι τοῦ δένδρου ὦσιν ἀσθενεῖς καὶ σαθραὶ, ὅσῳ ἂν θέλῃς καὶ δύνῃσαι καλλιέργει αὐτὸ καὶ περίθαλπε, καθάριζε, ἐνοφθάλμιζε, καὶ βρέχε αὐτὸ καὶ δι᾽ αἵματος· εἰς μάτην οἱ πόνοι καὶ αἱ θυσίαι· μετὰ μικρὸν ἐξ ἀνάγκης μαραίνεται καὶ θνήσκει. Οὕτω φεῦ! καὶ τὸ ἀμφιλαφὲς πολλάκις τῆς ἐλευθερίας δένδρον, ὁρῶμεν τῇ δε κακεῖσε, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο μαραινόμενον καὶ θνῆσκον, ἐν τῇ γῇ τῆς πολιτικῆς ἐμπεφυτευμένον διαφθορᾶς! Ἵνα δὲ καὶ ἀπὸ τῆς θεωρίας εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ τὰ σύγχρονα ἱστορικὰ γεγονότα κατέλθωμεν, ποῦ ἐν Εὐρώπῃ σήμερον, τὸ δένδρον τῆς μεγαλουργοῦ ἐλευθερίας ἀκμάζει καὶ θάλλει κατ᾽ ἐξοχὴν, τοὺς ἡδυτάτους καὶ εὐχυμοτάτους ἐσωτερικοὺς ἀποφέρων καρπούς; Ὁμολογουμένως ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ. Ἀλλ᾽ ἡ Ἀγγλία αὐτὴ, Κύριοι, διὰ τῶν ἐπισημοτάτων αὐτῆς καὶ μεγίστων ἀνδρῶν ὁμοφώνως κηρύσσει, ὅτι τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀρετὴν ὀφείλει κυρίως εἰς τὴν διηνεκῆ σπουδὴν καὶ τὴν πρακτικὴν μελέτην τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Ὁ μέγας ὑπὲρ τῆς κλασικῆς παιδείας ἐνθουσιασμὸς ἑνὸς π.χ. Στάνλεϋ, Πὴλ, Φὸξ, Πίττ, Βρούχαμ, Τσάταμ, Νὸρθ, Βοῦρκε, Γράνβιλλ, Βίνδαμ, Κάννιγκ καὶ ἄλλων, ἔνθεν μὲν διεπόντων τὰς τύχας τοῦ κόσμου, ἔνθεν δὲ μετ᾽ ἐνθουσιασμοῦ συνιστάντων τῇ ἀκμαίᾳ τῆς Ἀγγλίας νεότητι τὴν Ἑλληνικὴν κατ᾽ ἐξοχὴν ἐπιστήμην, διὰ τὴν δόξαν τὴν ἐθνικὴν, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ παρ᾽ οὐδενὸς εὖ φρονοῦντος, νομίζω, κατὰ τὴν εὔσχημον φράσιν τῆς ἐποχῆς, λογιωτατισμὸς καὶ σχολαστικότης. »

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΝ

ἃς ὑπέστησαν αἱ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους θεμελιώδεις θεσμοθεσίαι (*).

Γνωστὸν ὑπάρχει εἰς πάντα σοβαρὸν ἀναγνώστην τῆς Ἱστορίας, πόσον ἀπέριττος καὶ ἁπλοϊκὴ διετέλεσεν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Σουλεϊμάνου τοῦ Κανουνῆ ἤτοι Νομοθέτου ἐπικληθέντος. Ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως τοῦ Κράτους τὰ πνεύματα τῶν τε κυβερνώντων καὶ τῶν κυβερνωμένων εἶχον ἀπασχοληθῆ ἀποκλειστικῶς περὶ τὴν κατάκτησιν. Πρωτίστη φροντὶς ὑπῆρχε τότε ἡ διοργάνωσις ἰσχυρῶν στρατῶν, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο τὸ κεφάλαιον οὐ μικρὰν ἐπίδοσιν ἔλαβον τὰ ἡμέτερα πράγματα. Ὀλίγον ἐφρόντιζον οἱ τότε περὶ οἱουδήποτε ἄλλου ἀντικειμένου, ὀλιγώτερον δὲ πάντων ἐθήρευον ἰδιῶται καὶ μεγιστᾶνες τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἐπίδειξιν, τὸ πολυδάπανον. Βασιλεύσαντος τοῦ Σουλεϊμάνου δεκάτου Σουλτάνου, πλεῖσται μὲν χῶραι προσετέθησαν εἰς τὴν ἔνδοξον κληρονομίαν τῶν προγόνων αὐτοῦ, τὸ δὲ κράτος ἅμα δὲ καὶ ὁ λαὸς ἔφθασαν εἰς τὸν ἀνώτατον ὅρον τῆς ἰσχύος καὶ τοῦ πλούτου. Αἱ περιστάσεις αὗται ἦτο ἑπόμενον νὰ συνεπιφέρωσι γενικὴν περὶ τὰ πράγματα ἀλλοίωσιν·

(*) Τὸ ἀνωτέρω τεμάχιον μετεφράσθη ἐκ τοῦ πρὸ ἑνὸς ἔτους ἐκδοθέντος Ε΄ τόμου τῶν Τουρκικῶν χρονικῶν τοῦ Τζεβδὲτ-Ἐφένδη, ἐπισήμου ἱστοριογράφου τῆς Τουρκίας καὶ μέλους τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπερτάτου συμβουλίου τῆς Δικαιοσύνης. Τὰ χρονικὰ ταῦτα, ἀξιοσημείωτα διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς πολυάριθμα ἐπίσημα ἔγγραφα, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸν σοβαρὸν καὶ φιλαλήθη χαρακτῆρα τοῦ χρονογράφου, περιλαμβάνουσι πλήρη ἱστορίαν τῆς Τουρκίας ἀπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζικίου (1774) μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων· ἐξεδόθησαν δὲ ἄχρι τῆς ὥρας οἱ πέντε πρῶτοι τόμοι τοῦ συγγράμματος. Ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ, μέλλων ὁ χρονογράφος νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος γενομένας ἀποπείρας μεταῤῥυθμίσεων ἐν Τουρκίᾳ, προέταξε γενικώτερά τινα περὶ τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀλλοιώσεων τῶν θεσμοθεσιῶν τοῦ Κράτους, ἅτινα, ἐὰν δὲν λανθανώμεθα, οὐκ ὀλίγον παρέχουσιν ἐνδιαφέρον πρὸ πάντων εἰς τὸν ἕλληνα ἀναγνώστην. Τοιαύτη δὲ ἡ ἀπροσωποληψία τοῦ ἱστορικοῦ, ὥστε πολλαχοῦ ἀνενθυμίζει εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν φιλαλήθειαν, μεθ᾽ ἧς ἐξέθετο ὁ Μακώλαι ἐν τῷ Γ΄ Κεφαλαίῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τὰς παρεκτροπὰς τῆς ἀγγλικῆς ἐξουσίας καὶ τὰς ἐλλείψεις τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους ἐπὶ Καρόλου τοῦ Α΄.

λέγομεν δὲ *ἧτο ἑπόμενον* διότι δὲν ὠφελεῖ ποσῶς ἐξανιστάμενοι ἐναντίον τῶν νόμων αὐτῆς τῆς φύσεως νὰ δισχυριζώμεθα ὅτι καλὸν ἦτο νὰ ἔμενον τὰ πράγματα ὡς εἶχον, καθ᾽ ὃν χρόνον ἡ τῶν ἀρχαίων διατήρησις κατέστη ἀδύνατος καὶ φθοροποιά. Ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰ ἀνθρώπινα σώματα ὅταν ἀναῤῥώνυνται ἀπὸ ἀσθενείας, οὕτω καὶ διὰ τὰ πολιτικὰ σώματα ἡ μεταβατικὴ κατάστασις ὑπάρχει ἡ πασῶν ἐπισφαλεστέρα. Μεταβατικὴ κατάστασις προϋποτίθησι λῆξιν ὑπάρξεώς τινος καὶ ἔναρξιν ἑτέρας. Οὕτως ὥστε βίαιοι κλονισμοὶ ἐπελθόντες κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίοδον, πολλάκις ἀθρόα παρέλυσαν Κράτη. Αἱ ἀλλαγαὶ, οἱ νεωτερισμοὶ ἔχουσιν ἀναμφιβόλως τοὺς κινδύνους των. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ τυφλὴ ἐπιμονὴ εἰς τὰ καθεστῶτα ὑπάρχει ἀδύνατος ἐνίοτε.

Προχώματα καὶ φραγμοὶ δὲν καταπαύουσι τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ, γίνονται μόνον παραίτια τοῦ νὰ κατακλυσθῶσιν αἱ γείτονες χῶραι. Δι᾽ ὃ καὶ ἐκεῖνοι μάλιστα ἀξιοῦνται τοῦ ὀνόματος πολιτικῶν ἀνδρῶν, ὅσοι ἠδυνήθησαν νὰ διίδωσι κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς, καθ᾽ ἃς συνέπεσε νὰ προΐστανται ἔθνους τινὸς, τί ἦν τὸ ἀπολύτως μεταῤῥυθμίσεως καὶ ἀλλαγῆς δεόμενον, καὶ τί τὸ δυνάμενον νὰ ἐμμένῃ ὡς εἶχε, τίς ἡ χρεία ἥτις δυνατὸν ὑπῆρχε νὰ θεραπευθῇ ἐκ τῶν ἐνόντων καὶ τίς ἡ νέα ἀνάγκη πρὸς θεραπείαν τῆς ὁποίας δέον ἦτο νὰ εἰσαχθῶσι νέα μέσα, νεωτερισμοί. Τὸ μέγα τοῦτο ζήτημα μόνη ἀκριβὴς μελέτη τῆς ἱστορίας διαφωτίζει ἐν μέρει τοὐλάχιστον, ἐφ᾽ ᾧ καὶ νομίζομεν ὅτι δὲν παρεκτρεπόμεθα τοῦ ἱστορικοῦ ἡμῶν καθήκοντος, ἐὰν προκειμένου περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Σελίμη τοῦ Γ^{ου} εἰσαχθεισῶν μεταῤῥυθμίσεων, προτάξωμεν βραχεῖαν σκιαγραφίαν τῶν πρὸ ταύτης τῆς ἐποχῆς διὰ τῆς φορᾶς τοῦ χρόνου καὶ τῶν πραγμάτων ἐπελθουσῶν εἰς τὸ κράτος ἀλλοιώσεων.

Ἕκαστον κράτος, ἑκάστη κυβέρνησις διττὴν ἔχει ἐντολὴν, πρῶτον μὲν ἐσωτερικῶς νὰ μετέρχεται πάντα τὰ μέσα δι᾽ ὧν ἐξασφαλίζονται καὶ διενεργοῦνται τὰ δικαιώματα τῶν ὑπηκόων της, ἔπειτα δὲ ὡς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν νὰ διατελῇ εἰς κατάστασιν ν᾽ ἀποκρούσῃ πᾶσαν προσβολὴν ἐχθρικήν. Κατ᾽ ἀμφότερα δὲ ταῦτα μεγίστην ἀληθῶς κατέβαλε τὸ κατ᾽ ἀρχὰς προσοχὴν ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις. Καθόσον ἀφορᾷ τὴν διανομὴν τῆς δικαιοσύνης, οὐ μόνον ὁ αὐστηρὸς διοργανισμὸς τοῦ συστήματος τῶν Οὐλεμάδων (νομομαθῶν) παρεῖχεν ἰσχυρὰ ἐχέγγυα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Σουλτᾶνοι περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὸ φιλοδίκαιον μὴ ἀπαξιοῦντες, κατὰ τὰ τότε εἰωθότα, νὰ προεδρεύωσιν αὐτοπροσώπως τὸ Διβάνιον (Μέγα Συμβούλιον) ὡς τοῦτο ἱστορεῖται περὶ τοῦ Σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γιαβοὺζ, πολλάκις δικαστικῶς ἐδρεύσαντος ἐν τῷ παλαιῷ Διβανχανὲ (αἰθούσῃ τοῦ Διβανίου).

Οἱ τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν ἐμπεπιστευμένοι Βεγλέρ-βεηδες (Βέηδες τῶν Βέηδων ἤτοι ἀνώτεροι Βέηδες) ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τοὺς ἐπὶ πολλὰ ἔτη βέηδας Σανδζακίου ἤτοι νομοῦ χρηματίσαντας ἄνδρας δεδοκιμασμένους. Βέηδες δὲ σανδζακίου ἤτοι νομάρχαι δὲν διωρίζοντο ἁπλῶς οἱ τυχόντες· ἀλλ᾽ οἱ μᾶλλον περὶ τὴν ὑπηρεσίαν εὐδοκιμήσαντες ἢ ἄλλως διακριθέντες· οὔτε ἐπαύοντο οὗτοι αὐθαιρέτως. Ἅπαξ διορισθέντες διετήρουν τὴν θέσιν των, πλὴν ἐὰν συνέπιπτε πλημμέλημά τι· καὶ ἐν μὲν καιρῷ εἰρήνης ἠσχολοῦντο περὶ τὴν διοίκησιν τοῦ σανδζακίου, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἐξεστράτευον μετὰ τῶν ὁπλοφόρων καὶ ἁρματωλῶν των.

Ἡ Εὐρώπη τότε δὲν εἶχε τακτικοὺς στρατοὺς, ἤτοι στρατοὺς συλλεγομένους τακτικῶς, διατηρουμένους διὰ τακτικοῦ μισθοῦ καὶ διηνεκῶς μένοντας ὑπὸ τὰ ὅπλα· ὁσάκις ἐκηρύττετο πόλεμος αἱ Χριστιανικαὶ Κυβερνήσεις ἐκίνουν στίφη ὁπλοφόρων, τὰ ὁποῖα διελύοντο ἅμα παρερχομένου τοῦ κινδύνου. Ἀπ᾽ ἐναντίας ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις διετήρησεν ἀνέκαθεν ὑπὸ τὄνομα Καποῦ πολλοῦ, (ἤτοι τάγμα τῆς πύλης) δύναμιν ἀξιόχρεων στρατιωτικὴν, ἥτις ἀπολαμβάνουσα τακτικὸν μισθὸν, κατοικοῦσα εἰς ἐπίτηδες στρατῶνας καὶ διηνεκῶς γυμναζομένη εἰς τὰ ὅπλα, ἀπετέλει τὴν Αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν, ἑτοίμην πάντοτε νὰ τεθῇ εἰς κίνησιν. Ἡ φρουρὰ αὕτη συνέκειτο ἀπὸ διάφορα *ὀτζάκια* (*ἑστίας*, *συντάγματα*). Οἱ ὀρτάδες τῶν γενιτσάρων ἀπετέλουν τὸ πεζικὸν αὐτῆς, τὸ δὲ ἱππικὸν διῃρεῖτο εἰς ἓξ ἴλας (μπολούκια) χωριστὰς, τὴν α^{ην} τῶν υἱῶν τῶν Σιπαχίδων, τὴν β^{αν} τῶν υἱῶν τῶν Σιλιχδάρηδων (ξιφοφόρων), τὴν γ^{ην} τῶν *ξένων* τοῦ δεξιοῦ, τὴν δ^{ην} τῶν *ξένων* τοῦ ἀριστεροῦ, τὴν ε^{ην} τῶν ἐμμίσθων τοῦ δεξιοῦ, τὴν ϛ^{ην} τῶν ἐμμίσθων τοῦ ἀριστεροῦ. Ἐντριβεῖς περὶ τὰ ὅπλα, λίαν ὑπήκοοι εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀρχηγῶν, οἱ γιανίτσαροι ἅμα κηρυττομένου πολέμου ἐσήκωναν τοὺς λέβητάς των καὶ ἀνεχώρουν. Κατὰ τὴν ὁδὸν ἀπεῖχον πάσης ἐν γένει βιαιοπραγίας κατὰ τοῦ ὑπηκόου. Εἰς δὲ τὸ πεδίον τῆς μάχης, οἱ ἄνδρες οὗτοι οἵτινες ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἀνετρέφοντο εἰς αἰσθήματα στρατιωτικὰ, ἀπεδεικνύοντο οἱ τρομερώτατοι τῶν πολεμιστῶν. Οἱ γιανίτσαροι δὲν ἐνυμφεύοντο. Ὁ γάμος δὲν ἐπετρέπετο εἰμὴ εἰς τοὺς ἀπομάχους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐχαρίζετο μισθὸς ἀποστρατείας. Ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἅπαξ ἀνὰ ἑπταετίαν ἐγίνετο διὰ τὸ ὀτζάκι τῶν γιανιτσάρων τὸ δὴ λεγόμενον *πύλη* (καποῦ), ὅ ἐστι ἠνοίγετο ὁ κατάλογος τῶν γιανιτσάρων, καὶ ἀνεπληροῦντο οἱ ἐλλείποντες, ἐγγραφομένων γιανιτσάρων τῶν ἐκ τοῦ στρατῶνος τῶν *Ἀτζαμῆ Ὀγλανλαρῆ* ἤτοι τῶν *πρωτοπείρων* λαμβανομένων νέων·

ἡ αὐτὴ τάξις διετηρεῖτο καὶ διὰ τὰ ὀτζάκια τῶν *τζεπετζήδων* καὶ τῶν *τοπτζήδων* (πυροβολιστῶν). Εἰς δὲ τὸν στρατῶνα τῶν *Ἀτζαμῆ Ὀγλαν-λαρῆ* ἤτοι τῶν πρωτοπείρων, κατετάσσοντο οἱ διὰ τοῦ *παιδομαζώματος* συλλεγόμενοι Χριστιανόπαιδες, οἵτινες ἐντὸς τῶν στρατώνων των ἐδιδάσκοντο τὴν Τουρκικὴν καὶ ἀνετρέφοντο κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Ἐκ τούτων οἱ μὲν ἠξιοῦντο τοῦ βαθμοῦ Ἀγάδων τοῦ Ἔνδον (ἤτοι τοῦ Παλατίου), οἱ δὲ λοιποὶ κατετάσσοντο, ὡς προείπομεν, εἰς τὰ διάφορα στρατιωτικὰ ὀτζάκια. Τὸ παιδομάζωμα δὲν ἐνηργεῖτο εἰμὴ ἐκ τῶν Ἀλβανῶν, Βοσνίων, Βουλγάρων καὶ Ἀρμενίων. Τὰ λοιπὰ ἔθνη ἐξῃροῦντο τοῦ παιδομαζώματος, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων· εἰς μόνα τὰ τέκνα τῶν γιανιτσάρων ἐπετρέπετο νὰ ἀνατρέφωνται εἰς τοὺς στρατῶνας τῶν πρωτοπείρων· ὅθεν ἐξερχόμενα κατετάσσοντο καὶ αὐτὰ εἰς τα διάφορα τάγματα. Ὡσαύτως διὰ τὸ ἱππικὸν ἅπαξ ἀνὰ ἑπταετίαν ἐγίνετο ἔλεγχος τοῦ καταλόγου, καὶ ἀντὶ τῶν ἐλλειπόντων ἐνεγράφοντο ἱππεῖς, παλαιοὶ ἀγάδες τοῦ Παλατίου, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶν γιανιτσάρων, πυροβολιστῶν καὶ τζεπετζήδων οἱ μᾶλλον εὐδοκιμήσαντες.

Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι τὸ οὕτω δὴ *τάγμα τῆς πύλης* λεγόμενον, συγκείμενον ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τῶν διὰ τοῦ παιδομαζώματος συλλεγομένων Χριστιανοπαίδων καὶ ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ὑπηρετούντων ἢ ὑπηρετησάντων εἰς τὰ ὀτζάκια, ἀπετέλει ἴδιόν τι σύστημα ὅλως ἄσχετον πρὸς τὸν λοιπὸν πληθυσμόν· σύστημα πολεμιστῶν παιδιόθεν ἐκπαιδευομένων καὶ ἀνατρεφομένων στρατιωτικῶς, καὶ ἑτοίμων νὰ θυσιάσωσι τὴν ὕπαρξίν των ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ ἐντελείας τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους.

Ἡ στρατιωτικὴ αὕτη δύναμις τῶν ὀτζακίων ὑπῆρχεν ἔμμισθος, καὶ ἀπετέλει τὸν πυρῆνα τοῦ ὅλου στρατοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ μέγιστον μέρος συνέκειτο ἐκ τῶν τιμαριωτῶν καὶ ζαΐμιδων· ἡ δευτέρα αὕτη κλάσις τῶν πολεμιστῶν ἦτο τοσοῦτο ἰσχυρά, ὥστε πολλάκις καὶ μόνη ἐξήρκει εἰς τὸ νὰ καταπαύσῃ τὰς ἐσωτερικὰς στάσεις ἢ νὰ ἀποκρούσῃ τὸν ἐξωτερικὸν ἐχθρὸν, χωρὶς νὰ γίνῃ χρεία νὰ κινηθῇ τὸ *τάγμα τῆς πύλης*. Ἰδίως ἴσχυεν ἡ τάξις τῶν Τιμαριωτῶν καὶ Ζαΐμιδων τῆς ἐπαρχίας τῆς Ῥούμελης. Ὁ στρατιωτικὸς κατάλογος τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἔφερε 12000 *ξίφη*, καὶ ἕκαστος τιμαριώτης κύριος ἑνὸς ξίφους, διὰ πᾶσαν ποσότητα 3000 ἄσπρων ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐκστρατεύῃ εἰς πόλεμον μεθ' ἑνὸς ὁπλοφόρου, τοῦ ὁποίου τὴν πανοπλίαν ἐχορήγει οἰκείᾳ δαπάνῃ. Οὕτως ὥστε ἡ στρατιωτικὴ δύναμις μόνης τῆς ἐπαρχίας τῆς Ῥούμελης ἔφθανε τακτικῶς 40 χιλιάδας πολεμιστῶν, εἰς τοὺς ὁποίους, προσθετομένων τῶν ἐκτάκτως στρατολογουμένων ὑπὸ ζηλωτῶν τιμαριωτῶν, τὸ ὅλον συνεποσοῦτο εἰς 70—80 χιλιάδας.

Ἐπίσης ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀνατολῆς ἔχουσα 7000 *ξίφη* καταγεγραμμένα, ἐχορήγει 17000 τακτικοὺς πολεμιστὰς, μετὰ θητῶν ἐκτάκτως στρατολογουμένων περίπου 30000. Αἱ αὐταὶ ἀρχαὶ ἐφηρμόζοντο καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Διαρβεκηρίου καὶ τοῦ Κουρδιστανίου.

Τιμάρια καὶ Ζιαμέτια διέφερον κατὰ τοῦτο, ὅτι τὰ μὲν Τιμάρια εἶχον ἀπὸ τρεῖς ἕως 20 χιλιάδας ἄσπρων εἰσόδημα, τὰ δὲ Ζιαμέτια ὑπὲρ τὰς 20 χιλιάδας. Αὐξήσεις τοῦ τιμαρίου ἐχορηγοῦντο ἀναλόγως τῆς κατὰ τὸν πόλεμον ἐπιδειχθείσης ἱκανότητος καὶ ἀνδρείας, οὕτως ὥστε ὁ ἀνδραγαθήσας τιμαριώτης ἀντεμείβετο διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς ἄσπρου ἀνὰ δέκα ἄσπρα. Ζιαμέτια δὲ δὲν ἐχορηγοῦντο εἰμὴ δι' ὅλως ἐκτάκτους καὶ μεγάλας στρατιωτικὰς ἀριστείας. Ἡ ἔνοπλος αὕτη δύναμις εἶχεν ἐπὶ κεφαλῆς μὲν τοὺς *Βεκλέρ-βέηδες*, ὑπὸ τούτους δὲ ἀμέσως ὑπηρέτουν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης οἱ βέηδες τῶν Σαντζακίων ἤτοι νομάρχαι, ἐν ᾧ ἰδιαίτεροι ἀξιωματικοὶ, οἱ ἐπικαλούμενοι *Βέηδες τοῦ Ἀλαγιοῦ*, ἰδίως ἦσαν ἐπιφορτισμένοι τ' ἀφορῶντα τὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν τάξιν· πᾶσα ἀλλαγὴ ἢ μετάθεσις ἢ προβιβασμὸς ἐνηργεῖτο ἐπὶ τῇ ἐκθέσει αὐτῶν, καὶ συμπιπτούσης χρείας τιμαρίου, οἱ Βεκλὲρ-Βέηδες ἀπένεμον αὐτὸ ἀπ' εὐθείας εἰς ὄντινα ἐνόμιζον ἄξιον, στέλλοντες περὶ τούτου εἰς τὴν Πρωτεύουσαν δελτίον, ὅπερ ἐπικυρούμενον μετετρέπετο εἰς δίπλωμα. Οὐδέποτε δὲ ἡ Πύλη ἀπ' εὐθείας ἀπένεμεν εἰς οὐδένα τιμάριον ἢ ζιαμέτιον, οὔτε ἐπέταττε προβιβασμοὺς ἢ αὐξήσεις τιμαρίων. Ἀκόμη ὀλιγώτερον ἐπετρέπετο ἡ μετατροπὴ *τιμαρίων* ἢ *ζιαμετίων* εἰς *ἀρπαλίκια* ἢ *πασμακλίκια*. Ἡ θέσις δὲ ἣν κατεῖχον οἱ *ζαΐμιδες* ἤτοι κύριοι ζιαμετίων ἦτο τόσον ἐξαιρετική, ὥστε ἐν ᾧ τὸ κατ' ἀρχὰς ἀντεμείβοντο οἱ διακριθέντες *Καπουτζῆ-Πασῆδες* (ἀρχηγοὶ τῶν θυρωρῶν, βαθμὸς διοικητικὸς) μὲ βαθμὸν *βεκλέρ-βέη*, ἢ *βέη σαντζακίου*, τὸ ἀρπαλίκιόν των δὲν ἐλογίζετο εἰμὴ διὰ 19999 ἄσπρα, καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ ἐξισωθῇ μὲ τὸ ἐξ εἴκοσι χιλιάδων ἄσπρων ζιαμέτιον. Ὡσαύτως ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ χορηγηθῶσι σιτηρέσια εἰς γυναῖκας τοῦ Παλατίου (*χασεκῆ καδῆνας*), τὸ σιτηρέσιον τοῦτο ὅπερ ἐχορηγεῖτο ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων κτημάτων τοῦ Σουλτάνου, οὐδέποτε ὑπερέβαινε τὸ ἀνωτέρω ποσὸν καὶ τοῦτο διὰ τὴν μνημονευθεῖσαν αἰτίαν. Ἐν γένει δὲ οἱ τιμαριῶται καὶ οἱ ζαΐμηδες, τέκνα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πατέρων γνωστῶν, ὑπηρετησάντων καὶ αὐτῶν τὴν Κυβέρνησιν, ἀπετέλουν οἱονεὶ τάξιν εὐγενείας ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ κράτει, εἶχον καὶ αὐτοὶ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τῆς ἀποκλειστικότητος, τὸ ὁποῖον αὐθορμήτως γεννᾶται εἰς πᾶσαν ἰδιαιτέραν

κοινωνικὴν τάξιν, καὶ ζηλοτύπως προσκεκολλημένοι εἰς τὰ ἀνέκαθεν προνόμιά των δὲν παρεδέχοντο τὸν τυχόντα. Ὑποχρεωμένοι δὲ νὰ μένωσι πάντοτε ἐντὸς τοῦ σαντζακίου των, διετέλουν ἀείποτε ἕτοιμοι εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Κυριάρχου.

Εἰς τὴν Ῥούμελην ὑπῆρχον ἔτι 40 χιλ. γιουρούκηδες καὶ μουσλίμιδες· εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν 30 χιλ. πιγιατέδες ἤτοι πεζοί. Ὅτε ὁ πόλεμος ἦτο εἰς τὴν Ῥούμελην ἐλαμβάνοντο 5, 6 χιλ. γιουρούκιδες καὶ μουσλίμιδες, ἐκ τούτων δὲ ἐσχηματίζοντο τὰ συντάγματα τῶν σκαπανέων. Ἐν τῷ αὐτῷ σκοπῷ ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν πιγιατέδων τῆς Ἀνατολῆς τρεῖς ἢ τέσσαρες χιλιάδες, ὅτε ὁ πόλεμος ἦτο εἰς τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὰ συντάγματα δὲ ταῦτα τῶν σκαπανέων οὐδέποτε κατετάσσοντο τιμαριῶται ἢ ζαΐμιδες.

Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχον εἰς τὴν Ῥούμελην περὶ τὰς 20 χιλιάδας ἀκροβολιστῶν καταγεγραμμένων, οἵτινες μετὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν συλλεγομένων ἐθελοντῶν καὶ τῶν μὴ καταγεγραμμένων ἀκροβολιστῶν, ἀπετέλουν ἐλαφρὸν ἱππικὸν 40 περίπου χιλιάδων, ἐντολὴν ἔχον νὰ κάμνῃ ἐπιδρομὰς εἰς τὰς χώρας τοῦ ἐχθροῦ, νὰ τὸν ἀπασχολῇ καὶ νὰ τὸν κρατῇ ὅσον οἷόν τε μακρὰν τῶν Τουρκικῶν ὁρίων, τοὐλάχιστον μέχρις οὗ ὁ τακτικὸς στρατὸς λάβῃ τὸν καιρὸν νὰ φθάσῃ. Οὕτως διωργανισμένου τοῦ ἐλαφροῦ τούτου ἱππικοῦ, ὁ ὀθωμανικὸς στρατὸς οὐδόλως χρείαν εἶχε τότε τῶν Τατάρων.

Καὶ αὕτη μὲν ἦτο κινητὴ στρατιωτικὴ δύναμις· πλὴν ὅμως ταύτης, ὑπῆρχον φρουραὶ μόνιμοι εἰς τὰ διάφορα φρούρια τοῦ Κράτους, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν ἐντοπίων καὶ ἐμισθοδοτοῦντο ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν. Ὁ ζῆλος μετὰ τοῦ ὁποίου ὑπηρέτουν αἱ φρουραὶ αὗται ἦτο ἀληθῶς ἀξιοσημείωτος. Εἴς τινα δὲ μέρη ὑπῆρχε καὶ ἰδιαίτερον στρατιωτικὸν ὀνομαζόμενον πεσλῆδες. Αὗται ἦσαν ἐν συνόψει αἱ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν κατὰ ξηρὰν δυνάμεις τοῦ Κράτους (1), εἰς ἐκτάκτους ὅμως περιστάσεις προσελαμβάνοντο πολεμισταὶ μὲ ἡμερησίαν μισθοδοσίαν. Ὁ Μουντεκούκουλος ἐν τῷ περιβοήτῳ αὐτοῦ πολεμικῷ συγγράμματι διαιρεῖ τὸ Ὀθωμανικὸν στρατιωτικὸν εἰς μισθωτοὺς (μὲ λουφὲν), καὶ εἰς τιμαριώτας, ἐκτάκτως προσλαμβανομένων πεζῶν ἢ ἱππέων στρατιωτῶν ὑπὸ τὄνομα Λεβέντηδων, Σεϊτάνηδων, Σαρητζάδων, καὶ ἐπὶ τεταγμένῳ ἡμερησίῳ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρεσίας των. Τοὺς δὲ πεσλῆδας παραβάλλει πρὸς τοὺς Οὐσάρους τῆς Οὐγγαρίας, οἵτινες καὶ ἐπὶ τούτῳ εἶχον λάβει μόνιμον σύστασιν. Ὁ αὐτὸς Μοντεκούκουλος ἐπαινεῖ τὸ ἀρειμάνιον πνεῦμα τῶν τότε στρατῶν μας, τὸ πολυπληθὲς καὶ τὸ εὐκίνητον αὐτῶν, τὸ τέλειον τῶν ἀποσκευῶν, τὴν στρατηγικὴν αὐτῶν ἐμπειρίαν, δι' ἣν συγκρίνει αὐτοὺς πρὸς τοὺς παλαιοὺς Ῥωμαίους. Ὁ αὐτὸς προστίθησιν ὅτι οὐδεὶς στρατὸς εἶχε τοσούτους ἐργάτας, κατασκόπους, πυροβολιστάς, μέγα μέρος τῶν ὁποίων ἦσαν χριστιανοὶ λειποτάκται ἀσπασθέντες τὸν Μουσουλμανισμόν. Ἡ ὀχυρωματικὴ ἦτον ἐπίσης προχωρημένη, καὶ ἐν γένει τοιαύτη ἐδεικνύετο ἡ ἰσχὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ὥστε ἐπὶ πολὺν χρόνον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως ἐπεκράτησε παροιμία, ὅτι ἀπῃτοῦντο πόδες μολύβδινοι καὶ χεῖρες σιδηραῖ διὰ ν' ἀντισταθῇ τις εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Μωαμεθανῶν. Τῆς προοδευτικῆς ταύτης πορείας ἀκμὴ λογίζεται ἡ βασιλεία τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάνου τοῦ ἐπιλεγομένου Νομοθέτου (Κανουνῆ). Οὐδέποτε ἐδοξάσθη περισσότερον ἡ Αὐτοκρατορία ἢ ἐπὶ τοῦ μονάρχου τούτου. Ἀλλὰ λέγοντες ἀκμὴν τί ἄλλο ἐννοοῦμεν ἢ ἀρχὴν τῆς παρακμῆς αὐτῆς; καὶ ἀληθῶς εἰς τὸν ἐνδοξότερον τῶν Σουλτάνων ὀφείλομεν ν' ἀποδώσωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπὶ τὰ χείρω ἀλλαγῆς τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων. Ἡ μεγάλη δόξα ἥτις περικαλύπτει τὄνομα τοῦ Σουλεϊμάνου ἂς μὴ μᾶς ἐμποδίσῃ ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ πρώτου παρεισέφρησαν ἀλλαγαὶ εἰς τὰ καθεστῶτα, αἵτινες καίτοι δικαιολογούμεναι κατ' ἀρχάς, προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου ἐπέφερον γενικὴν παραλυσίαν.

Πρῶτος ἐκ τῶν Σουλτάνων ὁ Σουλεϊμάνης, θελήσας ν' ἀποκρύπτῃ τὴν Σουλτανικὴν μεγαλειότητα ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν ὑπηκόων, παρῄτησε τὴν προεδρείαν τοῦ Διβανίου, περιοριζόμενος εἰς τὸ ν' ἀκούῃ μόνον ὄπισθεν καφασωτοῦ παραθύρου τὰς ἐκ τῷ Διβανίῳ συζητήσεις. Οὐχ ἧττον ὅμως ὁ Σουλεϊμάνης ἐξεπλήρου αὐτοπροσώπως τὰ κυβερνητικὰ καὶ στρατιωτικὰ καθήκοντα, καὶ ἀποθανόντος τοῦ εὐκλεοῦς τούτου Σουλτάνου ὁ μεγαλεπίβολος Σοκόλης, μέγας Βεζίρης διατελέσας ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἄριστα διεξῆγε τὰς ἀφορώσας τὸ Διβάνιον ὑποθέσεις. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σοκόλη ὡς εἰς τὰ λοιπὰ μέρη οὕτω καὶ εἰς τὸν κλάδον τοῦτον μεγίστη ἐπεκράτησε σύγχυσις.

Ἕως τότε ὁ *Σαδραζάμης*, ἤτοι ὁ Μέγας βεζίρης ἐλαμβάνετο πάντοτε ἐκ τῆς τάξεως τῶν βεζίρηδων· βεζίρηδες δὲ δὲν ὠνομάζοντο, εἰμὴ ὅσοι ὑπηρετήσαντες ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς *βέηδες σαντζακίου* (νομάρχαι) καὶ *βεκλὲρ-βέηδες* εἶχον τέλος ἀξιωθῆ τοῦ τίτλου, *βεκλὲρ-βέης* τῆς Ῥούμελης ἢ τῆς Ἀνατολῆς. Πρῶτος ὁ Σουλεϊμάνης, καταργήσας τὴν συνήθειαν ταύτην, ὠνόμασεν ἀπ' εὐθείας Μέγαν Βεζίρην ὑπάλληλον ἰδιαίτερον τοῦ παλατίου, τὸν *Σιλιχδάρην* (ξιφοφόρον) τὸν Ἰβραΐμ Πασᾶν. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάνου, ὅστις αὐτοπροσώπως ὡς ἔφημεν ἐνησχολεῖτο περὶ τὰ διοικητικά, ὀλίγην ἐπιῤῥοὴν ἐσ-

(1) Δὲν γίνεται ἐνταῦθα λόγος περὶ τοῦ στόλου, ὅστις καὶ οὗτος ἦτο ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς ἐποχῆς.

χεν ὁ νεωτερισμὸς οὗτος· ἐπὶ τῶν διαδόχων ὅμως αὐτοῦ ὁ προβιβασμὸς τῶν εὐαρεσκούντων τοῖς Σουλτάνοις εἰς τὰς ἀνωτάτας διοικητικὰς καὶ στρατιωτικὰς θέσεις ὑπῆρξεν ὀλέθριος· ἡ ἀξία παρεγνωρίσθη, ἡ ὑπηρεσία παρέλυσε, καὶ ὅπως ὑπενθυμίσωμεν παράδειγμα γνωστότατον, προβιβάσαντος τοῦ Σελὶμ τοῦ Β^ου τὸν Ἀγᾶν τῶν γιανιτσάρων του κατὰ τὴν ἐνθρόνισίν του εἰς τὸν βαθμὸν Ἀρχιναυάρχου, οὐχὶ κατ' ἀξίαν ἀλλ' ἁπλῶς κατὰ χάριν, τὸ Ὀθωμανικὸν ναυτικὸν ἕως τότε τροπαιοῦχον ὑπέστη τὴν καταστρεπτικὴν ἧτταν τῆς Ναυπάκτου (1571).

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐπικυροῖ ἡ μαρτυρία τοῦ Μοντεκούκουλη, ὅστις ἀφ' οὗ πρῶτον ἐπαινεῖ τὴν ἱκανότητα, τὰς γνώσεις, τὴν περὶ τὸ διοικεῖν ἐμπειρίαν, τὴν περὶ τὰ πολεμικὰ δεξιότητα τῶν Ὀθωμανῶν Ἀρχηγῶν, ἀποδίδων τὰς ἀρετὰς ταύτας πρὸ πάντων εἰς τὴν πραγματικὴν ἀνατροφὴν ἣν ἐλάμβανον οἱ Ὀθωμανοὶ ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἀσχολούμενοι περὶ τὰ Κυβερνητικὰ καὶ τὰ πολεμικά, προστίθησιν ὅτι δυστυχῶς τὸ σύστημα τοῦτο κινδυνεύει ν' ἀνατραπῇ, συνεπείᾳ τῶν συχνῶν προβιβασμῶν ἀνικάνων καὶ ἀμαθῶν ὑπαλλήλων τοῦ παλατίου εἰς θέσεις κυβερνητικὰς δυσχερεστάτας.

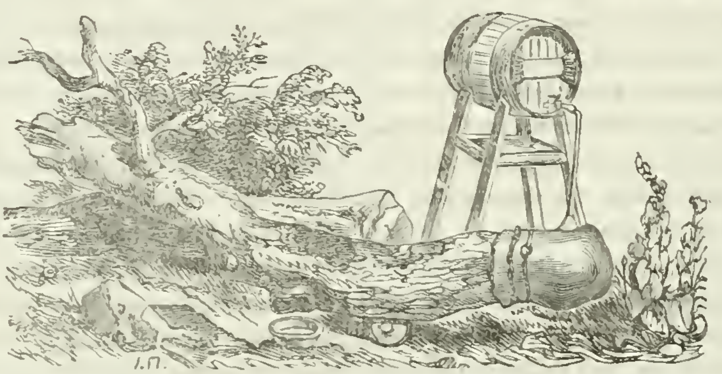
Προσέτι μεταξὺ Σουλτάνου καὶ Μεγάλου Βεζύρου οὐδεμία ἄλλη ἐπιῤῥοὴ παρεισέδυε τὸ κατ' ἀρχάς. Ὁ Μέγας Βεζίρης ὑπεύθυνος ὢν ἐνήργει συνεπῶς ὅ,τι ἐνόμιζε προσφορώτερον. Ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτου τοῦ Γ'. ὅμως βλέπομεν τοὺς αὐλοκόλακας τόσον ἰσχυρούς, ὥστε ὁτὲ μὲν ἐπιβάλλουσι τὰς ὀρέξεις των εἰς τὸν Μέγαν Βεζίρην, ὁτὲ δὲ τούτου ἀνθισταμένου, τὸν συκοφαντοῦσι παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καὶ προκαλοῦσιν ἀδίκως καὶ παραλόγως τὴν παῦσιν ἢ καὶ τὴν κεφαλικὴν τιμωρίαν του. Ὁπόσων δυστυχημάτων παραίτιος ὑπῆρξεν ἡ ἀνεύθυνος αὕτη ἐπὶ τῶν Βεζυρῶν πίεσις ὑπαλλήλων τοῦ Παλατίου, ἐνίοτε καὶ ἐκ τῶν ἀσημοτέρων!

Ἐν ἔτει 990 τῆς ἑγίρας, 1582, ἐτελέσθησαν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐπὶ δύο μῆνας ἑορταὶ διὰ τὴν περιτομὴν τοῦ Σουλτανόπαιδος Σουλτάνου Μεχμέτη. Πρὸς εὐχαρίστησιν δὲ τοῦ πανταχόθεν συῤῥεύσαντος πλήθους ἐπροτάθη ἡ ἰδέα νὰ καταταχθῶσιν ἀπαξάπαντες οἱ ἐκ διαφόρων μερῶν οὕτω συῤῥεύσαντες εἰς τὸ τάγμα τῶν γιανιτσάρων. Ματαίως ὁ τότε Ἀγᾶς τῶν γιανιτσάρων Φερχάτης παρέστησεν ὁπόσον τὸ μέτρον τοῦτο ἀντέκειτο εἰς τοὺς θεσμοὺς τῶν γιανιτσάρων, οἵτινες δὲν ἐστρατολογοῦντο εἰμὴ ἐκ τῶν στρατώνων τῶν Ἀτζαμὴ Ὀγλανίων, ὁπόσον ἤθελε συντείνει εἰς τὸ νὰ παραλύσῃ τὴν πολυτιμοτέραν στρατιωτικὴν δύναμιν τοῦ Κράτους, ματαίως τέλος ἐπρότεινε τὴν παραίτησίν του. Ἡ παραίτησις ἐγένετο δεκτή, καὶ χάρις εἰς τὴν ἐπιμονὴν αὐλοκολάκων τινῶν ἡ ἀθρόα αὕτη παραδοχὴ συρφετοῦ ἀτάκτου ὑπὸ τὄνομα *Ἀγὰ Τσιραγῆ* (τσιράκια, παρακόλουθοι τοῦ Ἀγᾶ τῶν γιανιτσάρων) εἰς ἐπίλεκτον στρατιωτικὸν σῶμα, ἐπιβληθεῖσα εἰς τὸν διάδοχον τοῦ Φερχάτου, Γιουσοὺφ ἀγᾶν, ἤνοιξε τὴν ὁδὸν εἰς πλείστους ἄλλους νεωτερισμούς, οἵτινες ταχέως ἐπέφερον τὴν ἐκφαύλισιν τῶν γιανιτσάρων. Πρὸ τούτου εἰς οὐδένα λαμβάνοντα μισθὸν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐπετρέπετο νὰ ὑπηρετῇ παρὰ Ὑπουργῷ, Βεζύρῃ, ἢ ἄλλῳ μεγιστᾶνι, ἰδίως δὲ εἰς οὐδένα γιανίτσαρον ἐπετρέπετο νὰ μένῃ ἐκτὸς τοῦ στρατῶνος, οὔτε ἐδίδετο μισθὸς ἀποστράτου εἰμὴ εἰς γέροντας καὶ ἀπομάχους. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως ἤρχισαν νὰ δίδωνται μισθοὶ γιανιτσάρων εἰς τοὺς ὑπηρέτας τῶν ἐν τέλει καὶ μισθοὶ ἀποστρατείας εἰς νέους εὐρώστους καὶ ὑγιεῖς, αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν γιανιτσάρων κατήντησαν νὰ πωλῶσι καὶ νὰ δωρῶνται εἰς ὅντινα ἤθελον τὸν τίτλον γιανιτσάρου· ἐξ ἄλλου μέρους οἱ ἐπιθεωρηταὶ τῶν στρατώνων εὕρισκον κέρδος οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν τροφοδότησιν τῶν τοιούτων ψευδογιανιτσάρων διότι δὲν τοῖς ἔδιδον ἐντελὲς τὸ σιτηρέσιον, καὶ τοιουτοτρόπως, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς ηὔξανεν ὑπερμέτρως ὁ ἀριθμὸς τῶν καταγεγραμμένων γιανιτσάρων καὶ αἱ πρὸς αὐτοὺς βασιλικαὶ χορηγίαι, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀληθῶς δυναμένων καὶ θελόντων νὰ ὑπηρετήσωσι στρατιωτικῶς ἠλαττοῦτο καθημέραν. Τέλος ἡ κατάχρησις ἐκορυφώθη εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε, πλὴν τινων ἀπομάχων, τῶν μαγείρων καὶ ἄλλων τινων ἀσημάντων ἀνθρώπων, δὲν ἔμενεν εἰς τοὺς στρατῶνας ἱκανὸς ἀριθμὸς γιανιτσάρων οὐχὶ πρὸς ἐκστρατείαν ἀλλ' οὔτε κἂν πρὸς φυλακήν, δι' ὃ καὶ ἠναγκάζοντο πολλάκις νὰ λαμβάνωσι φύλακας ἐπὶ μισθῷ, ἐν ᾧ χιλιάδες καὶ ἑκατοντάδες χιλιάδων ὑπηρέται, πωληταί, τεχνῖται καὶ μικρέμποροι ἦσαν καταγεγραμμένοι ὡς γιανίτσαροι, καὶ εὑρίσκοντο διεσκορπισμένοι καθ' ὅλον τὸ κράτος. Πάντες δὲ οὗτοι ἐθήρευον βαθμὸν ἀποστράτου, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἄμορφος οὗτος συρφετὸς εἰς οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ χρησιμεύῃ εἰμὴ εἰς τὸ νὰ ὑποθάλπωνται καὶ διενεργῶνται δι' αὐτοῦ αἰσχραὶ καὶ ἀποτρόπαιοι ταραχαὶ καὶ ἐπαναστάσεις. Ἀκαταλόγιστοι εἶναι αἱ ζημίαι τὰς ὁποίας κατὰ διαφόρους καιροὺς ὑπέστη τὸ κράτος ὡς ἐκ τῶν ψευδογιανιτσάρων τούτων. Μεγίστη δ' ἁπασῶν ἡ κατὰ τὰς ἐκστρατείας παραλυσία τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως. Ἐπερχομένου πολέμου οἱ γιανίτσαροι διετάσσοντο νὰ κινηθῶσι, καὶ ἀμέσως οἱ *ὀρτάδες*, τὰ τάγματά των ἐξήρχοντο τῆς πρωτευούσης. Ἀλλὰ οἱ *ὀρτάδες* οὗτοι ἐκ τίνων συνέκειντο; ἐκ τινων ἀξιωματικῶν, ἔκ τινων μαγείρων, ὑπηρετῶν καὶ ὀλιγίστων στρατιωτῶν, καὶ τούτων ἐκ τοῦ παραυτίκα στρατολογηθέντων. Ἐρωτώμενοι δὲ περὶ τοῦ ὀλίγου ἀριθμοῦ τῶν ὑπ' αὐτοὺς οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ὀρτάδων ἀπήντων ὅτι περιέμενον τοὺς στρατιώτας εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅπου ἔμελλον νὰ συῤῥεύσωσιν ἐκ τῶν ἐπαρ-

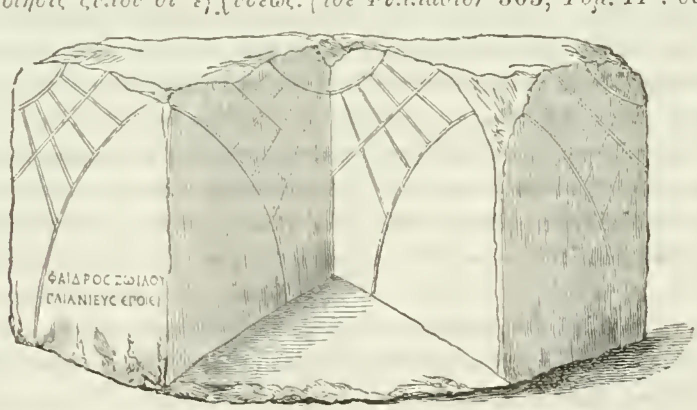
χιῶν. Ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν λόγοι, διότι μόλις ἕκαστος *Σερδάρης καζᾶ* (1) ἔφερεν εἰς τὸ στρατόπεδον 30—40 ἀνθρώπους, καὶ τούτων πάλιν οἱ περισσότεροι ἦσαν *Σερδὴν κατζδῆδες*, ἐθελονταὶ τῆς στιγμῆς ἢ ἐργάται ἀσήμαντοι, τοὺς ὁποίους ἡ ἐλπὶς τῆς λείας καὶ τῶν καθ' ὁδὸν διαπραττομένων κακουργημάτων εἵλκυσαν εἰς τὸ στρατόπεδον. Πρωτίστη φροντὶς τῶν τοιούτων ἦτο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ἡ λεηλασία τοῦ στρατοπέδου, οὐχὶ τοῦ ἐχθρικοῦ ἀλλὰ τοῦ Τουρκικοῦ. Ἄπορον θέλει φανῆ βεβαίως πῶς τοιαῦται καταχρήσεις ἦσαν ἀνεκταί. Οὐδεὶς ἠγνόει αὐτάς. Ἀλλὰ ὅλοι ἐγίνωσκον ἐπίσης ὅτι ὁ Ἀγᾶς τῶν γιανιτσάρων εἶχε λάβει τὴν θέσιν ταύτην διὰ δαπάνης ἁδρᾶς, ὅτι ἐπομένως εἶχε πωλήσει τοὺς βαθμοὺς εἰς τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ ὅτι οὗτοι δὲν ἠδύναντο ἄλλως νὰ ἐπανακερδήσωσι τὰ προκαταβληθέντα εἰμὴ διαπράττοντες παντοίαν κατάχρησιν, χορηγοῦντες βαθμούς, νοθεύοντες τοὺς καταλόγους, καὶ λαμβάνοντες οὕτω μισθοὺς δι' ἀριθμὸν στρατιωτῶν διπλάσιον ἐκείνου ὅστις ὑπῆρχεν, ἐὰν ὄχι ὑπὸ τὰ ὅπλα, τοὐλάχιστον στρατεύσιμος.

Ταῦτα συνέβησαν καὶ διὰ τὰς ἐντοπίους φρουρὰς τῶν φρουρίων· καὶ ἐκεῖ οἱ ἀρχηγοὶ καταπιεζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐλήστευον ἀσυστόλως καὶ τὸ ταμεῖον καὶ τὸν ὑπ' αὐτοὺς στρατιωτικὸν λαόν. Μόνον τὰ κατὰ τὴν Βοσνίαν φρούρια διετήρησαν καλήτερον διοργανισμὸν ἐπί τινα χρόνον, ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐξομοιωθῶσι πρὸς τὰ λοιπά.

(Ἕπεται τὸ τέλος.)

Στερροποίησις ξύλου δι' ἐγχύσεως. (ἴδε *Φυλλάδιον* 303, *Τόμ. ΙΓ'. σελ.* 390.)

Ἡλιοτρόπιον Φαίδρου Ζωΐλου.

ΗΛΙΟΤΡΟΠΙΟΝ

Φαίδρου Ζωΐλου Παιανιέως.

—οοο—

Ὁμιλήσαντες ἄλλοτε ἐν τῇ *Πανδώρᾳ* περὶ τοῦ Καθολικοῦ (*) λόγον τινὰ ἐποιησάμεθα τοῦ ἐν αὐτῷ κειμένου πρὸ ἐτῶν πολλῶν ἡλιοτροπίου· καὶ τότε μὲν ἔλαθεν ἡμᾶς ἡ εἰκὼν αὐτοῦ εὑρισκομένη ἐν τῷ ὠφελιμωτάτῳ ἀγγλικῷ συγγράμματι The pictorial Gallery of Arts (Vol. I.), εὑρόντες δὲ πρό τινος αὐτὴν παρεμβάλλομεν ἐνταῦθα, καὶ διὰ τὸ περίεργον τοῦ σχήματος τοῦ ἡλιοτροπίου, ἰδίως δὲ διὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτοῦ· ΦΑΙΔΡΟΣ ΖΩΪΛΟΥ ΠΑΙΑΝΙΕΥΣ ΕΠΟΙΕΙ· διότι κατ' αὐτὰς ἐκείνας τὰς ἡμέρας καθ' ἃς τὸ περὶ Καθολικοῦ ἄρθρον ἐγράφετο, ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ τοῦ Διονύσου θεάτρῳ βάθρον, ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρον μετὰ τῶν τίτλων μέν, ἄνευ δὲ τῆς ἐνδείξεως τοῦ δήμου, τοῦθ' ὅπερ οὐ μικρὸν συνεκίνησε τοὺς ἡμετέρους ἀρχαιολόγους καὶ δικαίως.

(1) Τρίτη διοικητικὴ ὑποδιαίρεσις· ἐπαρχία, σαντζάκιον, καζᾶς.

(*) Ἴδε Φυλλάδιον 297 τοῦ παρόντος τόμου.

ΠΙΦ ΠΑΦ,

ἢ

ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΑΝ ΤΟΥΣ ΑΝΔΡΑΣ.

Διήγησις ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ ἀφιερουμένη εἰς τὰς νεάνιδας.

ΚΕΦ. Α'.

Ὁ βασιλεὺς Παράδοξος καὶ ὁ βασιλόπαις Θελκτικός.

Ἕνα καιρὸν καὶ μίαν φορὰν ἐβασίλευεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος, γῆν εὐλογημένην καὶ εὐτυχῆ, ὅπου οἱ μὲν ἄνδρες ἔχουν πάντοτε δίκαιον αἱ δὲ γυναῖκες δὲν ἔχουν ποτὲ ἄδικον, ἕνας βασιλεύς, ὁ ὁποῖος διὰ μόνην τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ λαοῦ του ἐφρόντιζε καὶ δὲν ἐστενοχωρεῖτο ποτέ. Τὸν ἠγάπα ὅμως καὶ ὁ λαός του; Περὶ τούτου ὑπάρχουν ἀμφιβολίαι. Βέβαιον μόνον εἶναι ὅτι οἱ αὐλικοί του οὔτε ὑπόληψιν οὔτε ἀγάπην εἶχαν πρὸς αὐτόν· διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐπωνόμασαν Παράδοξον.

Χηρεύσας ἐννέα ἔτη μετὰ τὸν γάμον του, προσήλωσεν ὅλην τὴν στοργήν του εἰς τὸν μόνον υἱὸν καὶ διάδοχόν του, ὡραιότατον ὡς ἄγγελον· τὸ πρόσωπόν του ἦτον δροσερὸν ὡς ῥόδον, ἡ χρυσόξανθη κόμη του ἔπιπτε βοστρυχώδης εἰς τοὺς ὤμους του, οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν γαλανοὶ καὶ διαυγεῖς, ἡ μύτις εὐθεῖα, τὸ στόμα μικρὸν καὶ ὁ πώγων ὀξύς· ἐν ἑνὶ λόγῳ ἦτον ἄλλος ἄγγελος Γαβριήλ. Μόλις εἶχεν ὀκτὼ ἐτῶν ἡλικίαν καὶ ἐχόρευεν ὡς ἡ Εὐτέρπη, καὶ ἵππευεν ὡς ὁ μέγας Ἀλέξανδρος. Καὶ τίνα δὲν ἐμάγευε τὸ ἀγγελικόν του μειδίαμα καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἦθος μὲ τὸ ὁποῖον ἐχαιρέτα ὁσάκις ἦτον εὐδιάθετος; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ λαὸς, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπατᾶται ποτὲ, τὸν ἐβάπτισε *Θελκτικόν*.

Ὁ Θελκτικὸς λοιπὸν ἦτον ὡραῖος ὡς ἡ ἡμέρα· ἀλλὰ καὶ ὁ ἥλιος ἔχει, ὡς λέγεται, κηλῖδας, καὶ οἱ ἐκ βασιλικοῦ αἵματος δὲν ἀπαξιοῦν νὰ ὁμοιάζωσι τὸν ἥλιον· ναὶ μὲν τοῦ νέου βασιλόπαιδος τὰ θέλγητρα ἐθάμβωναν τοὺς αὐλικοὺς, ἀλλ᾽ ὁ ὀξυδερκὴς ὀφθαλμὸς τῆς ἀγάπης ἢ τοῦ φθόνου ἀπεκάλυπτε καί τινα νέφη. Ὁ Θελκτικὸς ἦτον εὐκίνητος, εὐλύγιστος, ἐπιδέξιος καθ᾽ ὅλα τὰ σωματικὰ γυμνάσια· κατὰ τὸν νοῦν ὅμως ἦτον νωθρὸς, ἐνόμιζεν ὅτι θὰ τὰ ἐμάνθανεν ὅλα χωρὶς νὰ σπουδάσῃ, καθόσον μάλιστα καὶ αὐλικοὶ καὶ ὑπηρέται καὶ διδασκάλισσαι ἔλεγον ἀδιακόπως εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ ἐργασία δὲν ἔγεινε διὰ τοὺς βασιλεῖς, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἠξεύρουν πάντοτε ἀρκετὰ ὅταν μὲ χεῖρα γενναίαν καὶ ὑπεροπτικὴν ῥίπτωσιν εἰς τοὺς ποιητὰς, τοὺς συγγραφεῖς, τοὺς τεχνίτας, ὀλίγα δηνάρια ἐκ τῶν χρημάτων τὰ ὁποῖα προσφέρει εἰς αὐτοὺς ὁ λαός. Τὰ μαθήματα αὐτὰ τοσοῦτον ἤρεσκαν εἰς τὸν Θελκτικὸν, ὥστε ὅτε ἔγεινε δώδεκα χρόνων δὲν εἶχεν ἀνοίξει οὔτε ἀλφαβητάριον. Τρεῖς διδάσκαλοι ἐκ τῶν ἱκανωτέρων καὶ καρτερικωτέρων, ὁ ἕνας ἱερεὺς, ὁ ἄλλος φιλόσοφος, καὶ ὁ τρίτος συνταγματάρχης, ἐπροσπάθησαν νὰ λυγίσωσι τὴν τόσην ἐπιμονήν· ἀλλ᾽ ἐπὶ τέλους ὁ μὲν ἱερεὺς ἔχασε τὴν φιλοσοφίαν του, ὁ δὲ φιλόσοφος τὰ στρατηγικά του, καὶ ὁ συνταγματάρχης τὰ λατινικά του. Μείνας λοιπὸν ὁ Θελκτικὸς κύριος τοῦ πεδίου, ὑπήκουεν εἰς μόνας τὰς ὀρέξεις του, καὶ ἔζη χωρὶς χαλινὸν καὶ χωρὶς νόμον. Πεισματάρης ὡς μουλάριον, ὀργίλος ὡς κοῦρκος, λαίμαργος ὡς γάτος καὶ ὀκνηρὸς ὡς ὀφείδιον, ἄλλως τε τέλειος βασιλόπαις, ἦτον ἡ δόξα τῆς πόλεως τῆς Παλλάδος, ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος τιμᾷ τὴν χάριν καὶ τὸ κάλλος τῶν βασιλέων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἡ Κυρία Τρελή.

Ὁ δὲ βασιλεὺς Παράδοξος, ἂν καὶ ἀνατραφεὶς εἰς αὐλὴν, εἶχεν ὅμως νοῦν· διὰ τοῦτο ἐδυσαρεστεῖτο διὰ τὴν ἀμάθειαν τοῦ υἱοῦ του, καὶ συχνὰ ἐσυλλογίζετο μὲ λύπην τί θὰ ἐγίνετο τὸ βασίλειόν του εἰς τὰς χεῖρας ἡγεμόνος, τὸν ὁποῖον θὰ ἐξηπάτουν καὶ οἱ χειρότεροι κόλακες. Πλὴν τί νὰ κάμῃ; Ποῖον τρόπον νὰ μεταχειρισθῇ ἐναντίον παιδίου, τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν εἰς αὐτὸν ἡ πολυπόθητος σύζυγός του; Παρὰ νὰ ἴδῃ τὸν υἱόν του κλαίοντα, ἐπροτίμα νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν καὶ τὸ στέμμα του· ἡ ἀγάπη τὸν ἀφώπλιζεν. Ὁ ἔρως δὲν εἶναι τυφλὸς, ὡς τὸν περιγράφουν οἱ ποιηταί· ἐξ ἐναντίας θὰ ἦσαν μακάριοι οἱ ἀγαπῶντες ἐὰν δὲν ἔβλεπαν. Ὁ ἀγαπῶν βασανίζεται, διότι βλέπει ὅτι μὴ θέλων γίνεται δοῦλος καὶ συνένοχος τοῦ ἀχαρίστου ὁ ὁποῖος βλέπει ὅτι ἀγαπᾶται.

Καθ᾽ ἑσπέρας, μετὰ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ὁ βασιλεὺς Παράδοξος ἐπεσκέπτετο τὴν κόμησσαν Μάρω· ἦτο δὲ ἡ κόμησσα Μάρω γραῖα, ἡ ὁποία ἐχόρευσεν ἄλλοτε εἰς τὰ γόνατά της τὸν βασιλέα, καὶ διὰ τοῦτο μόνη αὐτὴ ἠμπόρει ν᾽ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην της τὰς γλυκείας στιγμὰς τῆς νεότητος καὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας του. Καὶ λέγουν μὲν ὅτι ἦτον πολλὰ ἄσχημη καὶ στρίγλα· ἐπειδὴ ὅμως ὁ κόσμος εἶναι κακὸς καὶ ἀγαπᾷ τὴν κακολογίαν, πρέπει πάντοτε νὰ πιστεύωμεν τὰ μισά· ἡ κόμησσα εἶχε καὶ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν λευκὴν κόμην εὔμορφα· ἐφαίνετο δὲ ὅτι ὑπῆρξεν ὡραία.

Μίαν τῶν ἡμερῶν καθ᾽ ἣν ὁ Θελκτικὸς ἐφάνη εἴπερ ποτὲ πεισματάρης, ὁ βασιλεὺς ὑπῆγεν εἰς τῆς κομήσσης σκεπτικώτατος· καὶ καθήσας πλησίον τραπέζης, ἐπῆρε χαρτία καὶ ἤρχισε νὰ παίζῃ *ὑπομονήν*. Κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον συνείθιζε νὰ λησμονῇ ἐπί

τινας ὥρας τὰς ὑποθέσεις καὶ τὰς φροντίδας τῆς βασιλείας. Μόλις δὲ ἤνοιξε τὰς χαρτία καὶ στενάξας βαθέως ἀνέκραξε·

— Κόμησσα! εἶμαι δυστυχέστατος βασιλεὺς καὶ πατήρ. Μὲ ὅλας τὰς φυσικάς του χάριτας ὁ Θελκτικὸς ἀποκτᾷ καθ' ἡμέραν περισσότερον πεῖσμα καὶ ἄπειρα ἐλαττώματα. Ἦτον λοιπὸν πεπρωμένον ν' ἀφήσω τοιοῦτον διάδοχον, καὶ ν' ἀναθέσω τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ μου εἰς ἕνα βλᾶκα!

— Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις, ἀπεκρίθη ἡ κόμησσα, εἶναι πάντοτε μονομερής· ἡ νωθρότης καὶ τὸ κάλλος συμβαδίζουν, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἀσχημία εἶναι σύντροφοι. Τὸ παράδειγμα τὸ ἔχω ἐμπρός μου. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν μὲ ἔστειλαν μίαν μικρὰν ἀνεψιάν μου πεντάρφανην. Εἶναι μαύρη ὡς διάβολος καὶ λιγνὴ ὡς σουσουράδα, ἀλλὰ πονηρὴ ὡς μαϊμοῦ καὶ σοφὴ ὡς βιβλίον· καὶ σημειώσετε ὅτι μόλις εἶναι δέκα χρόνων. Κρίνετε μόνος σας, βασιλεῦ, ἰδοὺ ἔρχεται νὰ σᾶς προσκυνήσῃ.

Ὁ Παράδοξος ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ εἶδε παιδίσκην τῆς ὁποίας τὸ ἐξωτερικὸν ἦτον κατὰ πάντα σύμφωνον μὲ τὸν πανηγυρικὸν τῆς κομήσσης. Μέτωπον στρογγύλον, ὀφθαλμοὶ μαῦροι καὶ ἄγριοι, κόμη φουντωτὴ καὶ ἀνασηκωμένη, δέρμα μαῦρον, ὀδόντες μακροί, χεῖρες κόκκιναι καὶ βραχίονες ἀπέραντοι, ἰδοὺ ἡ νύμφη. Ἀλλὰ ἀπὸ κάμπην γίνεται χρυσαλλίς· ἄφες τὸ παιδίον ν' ἀνοίξῃ τὰ πτερά του, καὶ θὰ ἰδῇς τί ὡραῖαι γυναῖκες γίνονται αὐταὶ αἱ ἄσχημοι μικραὶ κόραι.

Ἡ μικρὰ κόρη ἐπλησίασε τὸν βασιλέα καὶ τὸν ἐχαιρέτισε μὲ τόσην σοβαρότητα, ὥστε ὁ Παράδοξος, καὶ χωρὶς νὰ ἔχῃ ὄρεξιν, ἐγέλασε.

— Ποία εἶσαι; ἠρώτησεν ὁ βασιλεὺς σφίγξας τὸν πώγωνά της.

— Μεγαλειότατε, ἀπεκρίθη ἡ νέα μὲ ἦθος σοβαρόν, εἶμαι ἡ δόνα Δολόρες-Ῥοζάριο-Κοράλ-Κόνσα-Βαλταζάρα-Μελχιόρα-Γάσπαρα ὐ Τόδος Σάντος, κόρη τοῦ εὐγενοῦς ἱππότου δὸν Πασκουὰλ Βαρθολομαῖο-Φραντσέσκο δὲ Ἀσὶζ ὐ . . .

— Φθάνει, ὑπέλαβεν ὁ βασιλεύς, δὲν σ' ἐρωτῶ τὴν γενεαλογίαν σου· δὲν εἴμεθα ἐδῶ οὔτε εἰς τὸ βάπτισμα οὔτε εἰς τὸν γάμον σου· ἐπιθυμῶ νὰ μάθω πῶς σὲ ὀνομάζουν κάθ' ἡμέραν.

— Μεγαλειότατε, μὲ ὀνομάζουν Τρελήν.

— Καὶ διὰ τί σὲ ὀνομάζουν Τρελήν;

— Διότι δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ ὄνομά μου.

— Παράδοξον! ἀνεφώνησεν ὁ βασιλεύς.

— Διόλου παράδοξον, ἐπανέλαβεν ἡ παιδίσκη, ἐξ ἐναντίας εἶναι φυσικόν. Ἡ θεία μου λέγει ὅτι εἶμαι πολλὰ τρελή, καὶ διὰ τοῦτο καμμία ἁγία δὲν θέλει νὰ ἔχω τὸ ὄνομά της. Διὰ τοῦτο μ' ἔδωκεν ἕνα ὄνομα τὸ ὁποῖον δὲν προσβάλλει κανένα ἅγιον εἰς τὸν παράδεισον.

— Καλὴ ἀπόκρισις, κόρη μου· βλέπω ὅτι δὲν εἶσαι ἀπὸ τὰς συνήθεις νέας. Δὲν ἠξεύρουν ὅλοι νὰ περιποιοῦνται ὅλους τοὺς ἁγίους τοῦ παραδείσου. Ἀφοῦ λοιπὸν ἠξεύρεις τόσα πράγματα ἠμπορεῖς νὰ μὲ εἴπῃς τί εἶναι ἕνας σοφός;

— Μάλιστα, Μεγαλειότατε· ἕνας σοφὸς εἶναι ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἠξεύρει τί λέγει ὅταν ὁμιλῇ, καὶ τί κάμνει ὅταν ἐνεργῇ.

— Εὖγε! ἀνεφώνησεν ὁ βασιλεύς· ἐὰν οἱ σοφοί μου ἦσαν ὡς τοὺς περιγράφεις, θὰ μετέβαλλα τὸ πανεπιστήμιον εἰς Συμβούλιον τοῦ Κράτους, καὶ θὰ ἔδιδα τὸ βασίλειόν μου νὰ τὸ διοικήσουν. Καὶ τί εἶναι ἕνας ἀμαθής;

— Οἱ ἀμαθεῖς, Μεγαλειότατε, εἶναι τριῶν εἰδῶν· ὅσοι δὲν ἠξεύρουν τίποτε, ὅσοι ὁμιλοῦν διὰ πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἠξεύρουν, καὶ ὅσοι δὲν θέλουν νὰ μάθουν. Καὶ διὰ τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν τοὺς ἀμαθεῖς καλὸν εἶναι τὸ σαποῦνι καὶ τὸ σχοινί.

— Ἰδοὺ καὶ παροιμία· ἠξεύρεις τί εἶναι αἱ παροιμίαι;

— Ναί, Μεγαλειότατε· εἶναι ἡ σοφία τῶν ἐθνῶν.

— Καὶ διὰ τί τὰς ὀνομάζουν σοφίαν τῶν ἐθνῶν;

— Διότι εἶναι τρελαί. Λέγουν ἄσπρον καὶ μαῦρον, κατὰ τὴν ὄρεξίν των. Αἱ παροιμίαι εἶναι ὡς ἄλλοι κώδωνες, οἱ ὁποῖοι ἀποκρίνονται ναὶ ἢ ὄχι, κατὰ τὴν διάθεσιν ἐκείνου ὁ ὁποῖος τοὺς ἀκούει.

Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἀνεπήδησεν, ἥρπασε μυῖαν βομβοῦσαν περὶ τὴν μύτιν τοῦ βασιλέως, καὶ μετὰ ταῦτα λαβοῦσα τὴν κούκλαν της ἐκάθησε κατὰ γῆς καὶ τὴν ἐνανούριζε.

— Λοιπόν, Μεγαλειότατε; ἠρώτησεν ἡ κόμησσα Μάρω, πῶς σᾶς φαίνεται;

— Ἔχει πολὺ πνεῦμα, ἀπεκρίθη ὁ βασιλεύς, καὶ δὲν θὰ ζήσῃ.

— Ἄ, βασιλεῦ! ἀνέκραξεν ἡ νέα· αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἴπετε δὲν ἁρμόζει εἰς τὴν θεῖαν μου, ἡ ὁποία δὲν εἶναι πλέον δέκα χρόνων.

— Σιωπή! εἶπεν ἡ γραῖα μειδιάσασα· εἰς τοὺς βασιλεῖς δὲν κάμνουν παρατηρήσεις.

— Κόμησσα, ἐπανέλαβεν ὁ βασιλεύς, μὲ ἦλθε μία ἰδέα, ἀλλὰ τόσον παράδοξος, ὥστε μόλις τολμῶ νὰ σὲ τὴν ἐμπιστευθῶ, καὶ ὅμως πρέπει νὰ τὴν βάλω εἰς πρᾶξιν. Ποῖος ἠξεύρει ἂν ἡ τρέλα δὲν κατορθώσῃ νὰ δαμάσῃ τὸν υἱόν μου; Διὰ τοῦτο μὲ ἦλθε κατὰ νοῦν νὰ κάμω τὴν ἀνεψιάν σου διδασκάλισσάν του. Πιθανὸν ὁ σκληροτράχηλος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ὑποτάσσεται εἰς κανένα, νὰ ὑπακούσῃ εἰς αὐτήν. Τὸ μόνον ἐμπόδιον εἶναι ὅτι ὅλοι θὰ φανοῦν ἐναντίοι.

— Μπά! ἀνεφώνησεν ἡ κόμησσα· ὅλοι εἶναι τό-

σον ζῶα, ὥστε ἀρκεῖ νὰ κάμῃ τις διαφορετικὰ ἀπ' αὐτοὺς διὰ νὰ ἔχῃ δίκαιον.

ΚΕΦ. Γ΄.

Τὸ πρῶτον μάθημα.

Διωρίσθη λοιπὸν ἡ Τρελὴ διδασκάλισσα τοῦ βασιλόπαιδος. Δὲν ἔγεινε μὲν ὁ διορισμὸς ἐπίσημος, δὲν ἐδημοσιεύθη διὰ τῆς Γενικῆς ἐφημερίδος ὅτι ὁ βασιλεὺς τυχὼν νέαν ἐξόχου νοὸς ἀνέθεσεν εἰς αὐτὴν τὴν ῥύθμισιν τῆς καρδίας καὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ διαδόχου, ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν ἔστειλε τὸν Θελκτικὸν εἰς τῆς κομήσσης διὰ νὰ παίξῃ μὲ τὴν Τρελήν.

Ὅταν τὰ δύο παιδία ἔμειναν μόνα, ἠτένισαν τὸ ἓν τὸ ἄλλο σιωπῶντα· μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Τρελὴ ὡς τολμηροτέρα ὡμίλησε πρώτη·

— Πῶς ὀνομάζεσαι; ἠρώτησε τὸν βασιλόπαιδα.

— Ὅσοι δὲν μὲ γνωρίζουν μὲ ὀνομάζουν ὑψηλότατον, ἀπεκρίθη δυσαρεστηθεὶς ὁ Θελκτικός, ὅσοι δὲ μὲ γνωρίζουν μὲ ὀνομάζουν Πρίγκηπα, καὶ ὅλοι μὲ ἀποτείνουν τὸν λόγον πληθυντικῶς. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐθιμοταξία.

— Καὶ τί εἶναι ἡ ἐθιμοταξία; ἠρώτησεν ἡ Τρελή.

— Δὲν ἠξεύρω, ἀπεκρίθη ὁ Θελκτικός. Ὅταν πηδῶ, ὅταν φωνάζω, ὅταν θέλω νὰ κυλισθῶ κατὰ γῆς, μὲ λέγουν ὅτι κάμνω ἐναντίον τῆς ἐθιμοταξίας· τότε ἡσυχάζω καὶ στενοχωροῦμαι. Ἰδοὺ ἡ ἐθιμοταξία.

— Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐδῶ εἴμεθα οἱ δύο μόνοι διὰ νὰ διασκεδάσωμεν, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἐθιμοταξίας. Λέγε με *σὺ* ὡς νὰ ἤμην ἀδελφή σου, κ' ἐγὼ θὰ σὲ λέγω *σὺ* ὡς νὰ ἦσο ἀδελφός μου.

— Πλὴν δὲν μὲ γνωρίζεις!

— Καὶ τί σημαίνει, ἂν δὲν σὲ γνωρίζω; θὰ σ' ἀγαπήσω, τὸ ὁποῖον εἶναι καλήτερον. Λέγουν ὅτι χορεύεις θαυμάσια· μάθε με νὰ χορεύω.

Ὁ Θελκτικὸς ἐνηγκαλίσθη τὴν μέσην τῆς Τρελῆς, καὶ ἐντὸς μισῆς ὥρας τὴν ἔμαθε τὴν πόλκαν τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

— Πόσον ὡραῖα χορεύεις! ἀνεφώνησεν ὁ Θελκτικός· μὲ πόσην εὐκολίαν ἔμαθες!

— Ἔμαθα μὲ εὐκολίαν, διότι εἶσαι καλὸς διδάσκαλος· κ' ἐγὼ θὰ σὲ μάθω κάτι τι.

Καὶ λαβοῦσα ὡραῖον βιβλίον περιέχον εἰκόνας, ἔδειξεν εἰς αὐτὸν μνημεῖα, πτηνά, ἀνθρώπους, σοφούς, ζῶα, ἄνθη, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἄπειρα πράγματα τὰ ὁποῖα ἤρεσαν εἰς τὸν Θελκτικόν.

— Βλέπεις; εἶπεν ἡ Τρελή· ἐδῶ εἰς τὸ πλάγι εἶναι καὶ ἡ ἐξήγησις ὅλων αὐτῶν· ἂς διαβάσωμεν.

— Δὲν ἠξεύρω νὰ διαβάζω, ἀπεκρίθη ὁ Θελκτικός.

— Σὲ μανθάνω.

— Ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ πεισματάρης βασιλόπαις, δὲν θέλω νὰ μάθω. Οἱ διδάσκαλοί μου μὲ βαρύνουν.

— Ὅσον δι' αὐτοὺς ἔχεις δίκαιον· ἐγὼ ὅμως δὲν εἶμαι διδάσκαλος. Νά, κύταξε ἕνα Ἄλφα· τί ὡραῖον Ἄλφα! εἰπὲ Ἄλφα.

— Ὄχι, ἀπεκρίθη ὁ Θελκτικὸς ζαρώσας τὰ ὀφρύδιά του· ποτέ μου δὲν θὰ εἰπῶ Ἄλφα.

— Οὔτε διὰ νὰ μ' εὐχαριστήσῃς;

— Ποτέ, ποτέ! φθάνει· δὲν μὲ ἀρέσει νὰ μὴν ἔχουν οἱ ἄλλοι τὴν γνώμην μου.

— Κύριε, ἐπανέλαβεν ἡ Τρελή, ὁ εὐγενὴς ἄνθρωπος δὲν ἀρνεῖται τίποτε εἰς τὰς κυρίας.

— Ἀρνοῦμαι καὶ εἰς τὸν διάβολον, ἀπεκρίθη φουσκώσας ὁ βασιλόπαις· ἄφες με ἥσυχον καὶ μὴ με σκοτίζεις· δὲν σ' ἀγαπῶ πλέον. Εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὲ ὀνομάζῃς πρίγκηπα.

— Ὑψηλότατε πρίγκηψ, ἐπανέλαβεν ἡ Τρελὴ κατακόκκινη ἀπὸ θυμόν, θὰ διαβάσῃς, ἢ θὰ εἰπῇς διὰ τί δὲν θέλεις νὰ διαβάσῃς.

— Δὲν θὰ διαβάσω.

— Ὄχι! σὲ τὸ λέγω μίαν, δύο, τρεῖς φοραῖς.

— Ὄχι! ὄχι! ὄχι!

Ἡ Τρελὴ ἐσήκωσε τότε τὴν χεῖρα καὶ *πίφ, πάφ*, κατέφερε δύο γενναῖα ῥαπίσματα εἰς τὸν καλόν σου υἱὸν τοῦ βασιλέως. Εἶχαν εἰπῆ εἰς αὐτὴν ὅτι καὶ τὰ δάκτυλά της ἔχουν πνεῦμα, καὶ τὸ παρεπίστευσεν.

Ὅταν ὁ Θελκτικὸς ἔλαβε τὴν πρώτην αὐτὴν νουθεσίαν ἐκιτρίνισε καὶ ἔτρεμε· μετὰ ταῦτα τὸ αἷμα ἀνέβη εἰς τὴν κεφαλήν του καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἐγέμισαν δάκρυα. Ἀλλ' ἐκράτησε τὸν ἑαυτόν του καὶ μὲ φωνὴν ὁπωσοῦν τεταραγμένην ἀπεκρίθη·

— Τρελή, λέγω Ἄλφα.

Καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, τὴν ὥραν ἐκείνην, ἔμαθε καὶ τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα, ἀπὸ τὸ Ἄλφα ὡς τὸ Ὠμέγα. Περὶ τὰ τέλη τῆς ἑβδομάδος ἐσυλλάβιζε, καὶ πρὶν περάσῃ ὁλόκληρος μὴν ἐδιάβαζε τρεχάτα.

Παρ' ὀλίγον ὁ βασιλεὺς νὰ τρελαθῇ ἀπὸ τὴν χαράν του· ἐφίλει ἀδιακόπως τὴν Τρελήν, καὶ ἀδιακόπως τὴν ἤθελε πλησίον του καὶ πλησίον τοῦ υἱοῦ του. Τὴν ἔκαμε σύμβουλόν του. Ὁ δὲ Θελκτικός, σιωπηλὸς καὶ σοβαρός, ἔμαθεν ὅ,τι τὸν ἐδίδαξεν ἡ νέα του διδασκάλισσα, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς πρώτους καθηγητάς του, οἵτινες ἀπόρησαν διὰ τὸ ἀντιληπτικὸν καὶ τὴν γλυκύτητά του. Τόσον καλὰ ἔλεγε τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς, ὥστε μίαν τῶν ἡμερῶν ὁ διδάσκαλός του, ὅστις ἐπανελάμβανεν ὡς παπαγάλλος τοὺς ὅρους αὐτῆς, ἤρχισε νὰ ὑποπτεύεται μὴ ἔχωσί τινα σημασίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς φιλοσοφίας ἐθαύμαζε τὸν Θελκτικόν· καὶ σημειωτέον ὅτι αὐτὸς ἐδίδασκε καθ' ἑσπέραν εἰς τὸν βασιλόπαιδα τὰ ἐναντία τῶν ὅσα ἐδίδασκεν εἰς αὐτὸν τὸ πρωῒ ὁ διδάσκαλος τῆς γραμματικῆς. Ἐξ ὅλων

ὅμως τῶν διδασκάλων ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἤκουε μὲ ὀλιγωτέραν δυσαρέσκειαν ἦτον ὁ συνταγματάρχης Βαγιονέτας. Ναὶ μὲν ἦτον ἐπιτήδειος στρατιωτικὸς καὶ ἐδικαιοῦτο νὰ εἴπῃ μετά τινος ἀρχαίου συγγραφέως· Homo sum, humani nihil a me alienum puto, ἀλλ' εἰς τὸ ἀπόφθεγμα αὐτὸ θὰ ἐπέφερε μικράν τινα τροπολογίαν, καὶ θὰ ἔλεγεν· «Εἶμαι ἄνθρωπος, καὶ ὅ,τι ἀποβλέπει τὴν τέχνην τοῦ κομματιάζειν τοὺς ἀνθρώπους μὲ εἶναι εὐάρεστον.» Αὐτὸς ἐδίδαξεν εἰς τὸν μαθητήν του ὅτι ἡ εὐγενεστέρα μελέτη ἑνὸς βασιλόπαιδος εἶναι ἡ τῆς τέχνης τοῦ πολέμου, καὶ ὅτι βάσις καὶ θεμέλιον τῆς ἀληθοῦς πολιτικῆς εἶναι αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιθεωρήσεις διὰ νὰ κάμνῃ πόλεμον, καὶ νὰ κάμνῃ πόλεμον διὰ νὰ ἔχῃ στρατιωτικὰς ἐπιθεωρήσεις. Ἴσως ὁ Παράδοξος δὲν ἠγάπα παραπολὺ τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ κυβερνᾷν. Ἀλλὰ τόσον ἔχαιρε διὰ τὴν τοιαύτην ἀλλοίωσιν τοῦ υἱοῦ του, ὥστε δὲν ἤθελε νὰ ταράξῃ κατ' οὐδὲν τὴν ἀγωγήν του.

— Υἱέ μου, ἔλεγεν εἰς αὐτὸν συχνά, μὴ λησμονεῖς ὅτι χρεωστεῖς τὰ πάντα εἰς τὴν Τρελήν.

Ἐνῷ δὲ τοιαῦτα ἔλεγεν ὁ βασιλεύς, ἡ Τρελὴ κοκκινίζουσα ἀπὸ εὐχαρίστησιν, ἠτένιζε τὸν βασιλόπαιδα· διότι ἂν καὶ εἶχε ἄπειρον εὐφυΐαν, εἶχεν ὅμως καὶ τὴν τρέλαν νὰ τὸν ἀγαπᾷ. Ὁ δὲ Θελκτικὸς ἀπεκρίνετο πάντοτε ὅτι ἡ εὐγνωμοσύνη εἶναι ἡ ἀρετὴ τῶν ἡγεμόνων, καὶ ὅτι θ' ἀπεδείκνυεν εἰς τὴν Τρελὴν ὅτι ὁ μαθητής της δὲν ἦτον ἀχάριστος.

ΚΕΦ. Δ'.

Γάμος τῆς Τρελῆς.

Ὅτε ὁ Θελκτικὸς ἔγεινε δεκαεπτὰ χρόνων, εἶπε πρὸς τὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος, προβεβηκὼς ἤδη, ἐπεθύμει νὰ ὑπανδρεύσῃ τὸν υἱόν του·

— Πατέρα μου, ἐζύγισα πολλάκις καὶ μὲ ὑπομονὴν τὰ φρόνιμά σου λόγια· σὺ μὲν μ' ἔδωκες τὴν ζωήν, ἡ Τρελὴ ὅμως μ' εὐεργέτησεν ἔτι πλέον ζωογονήσασα τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν μου. Ἕνα μόνον τρόπον βλέπω πῶς νὰ πληρώσω εἰς αὐτὴν τὸ χρέος μου, νὰ τὴν ὑπανδρευθῶ. Διὰ τοῦτο ἔρχομαι νὰ ζητήσω τὴν ἄδειάν σου.

— Ἀγαπητέ μου υἱέ, ἀπεκρίθη ὁ γέρων, ἡ ἰδέα αὐτὴ σὲ τιμᾷ. Ναὶ μὲν ἡ Τρελὴ δὲν εἶναι ἀπὸ βασιλικὸν αἷμα, καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἄλλας περιστάσεις δὲν θὰ σὲ τὴν ἔδιδα· ὅταν ὅμως φέρω κατὰ νοῦν τὰς ἀρετάς, τὴν ἀξίαν καὶ μάλιστα τὴν εὐεργεσίαν τὴν ὁποίαν σὲ ἔκαμε, λησμονῶ τὰς γελοίας προλήψεις· ἡ Τρελὴ ἔχει ψυχὴν βασιλίσσης· ἂς ἀναβῇ λοιπὸν εἰς τὸν θρόνον σου. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν πολὺ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀγαθότητα, καὶ θὰ συγχωρήσουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ μὲν ἀνόητοι θὰ ὀνομάσουν ἄτοπον, ἐγὼ δὲ ἡγεμονικὸν γάμον. Μακάριος ὅστις ἐκλέξει γυναῖκα νοήμονα, ἀξίαν νὰ τὸν ἐννοῇ καὶ νὰ τὸν ἀγαπᾷ! Αὔριον κάμνομεν τὸν ἀῤῥαβῶνά σου καὶ μετὰ δύο ἔτη ὑπανδρεύεσαι.

Ὁ γάμος ὅμως ἔγεινε ταχύτερον ἢ ὅσον ὑπέθετεν ὁ βασιλεύς. Δεκαπέντε μῆνας μετὰ ταῦτα ὁ Παράδοξος ἀπέθανεν ἀπὸ ἀδυναμίαν· αἱ φροντίδες τῆς κυβερνήσεως τὸν εἶχαν φονεύσει. Ἡ γραῖα κόμησσα καὶ ἡ Τρελὴ ἔκλαυσαν μόναι· διότι ὁ μὲν Θελκτικός, καί τοι καλὸς υἱός, ἐνησχολεῖτο ὅλος εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους, οἱ δὲ αὐλικοί, λησμονήσαντες τὸν δύσαντα ἥλιον, ἐκολάκευαν τὸν ἀνατέλλοντα.

Μετὰ τὴν μεγαλοπρεπεστάτην κηδείαν τοῦ ἀποθανόντος, ὁ Θελκτικὸς ἐτέλεσεν οὐχ ἧττον μεγαλοπρεπῶς καὶ τὸν γάμον του, μεταξὺ τῆς ἀγαλλιάσεως τῶν ἀγαθῶν ὑπηκόων του. Ναὶ μὲν ἐδιπλασιάσθησαν οἱ φόροι, ἀλλὰ ποῖος ἐλυπεῖτο χρήματα τόσον εὐγενῶς δαπανηθέντα; Συνέῤῥευσαν πλήθη καὶ ἀπὸ ἀπώτατα μέρη διὰ νὰ θαυμάσωσι τὸν νέον βασιλέα· ἐθαύμασαν δὲ καὶ τὴν βασίλισσαν Τρελήν, τῆς ὁποίας τὸ κάλλος καὶ τὸ εὐμενὲς ἦθος κατεγοήτευσε τὰς καρδίας. Συμπόσια διεδέχοντο συμπόσια καὶ λόγοι λόγους, καὶ ποιήσεις ἀηδέστεραι τῶν λόγων. Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ πανήγυρις ὥστε καὶ μετὰ ἓξ μῆνας ἐγίνετο λόγος δι' αὐτήν.

Τὸ ἑσπέρας ὁ νέος βασιλεὺς ἔλαβεν ἀπὸ τὴν χεῖρα τὴν ἀξιέραστον νύμφην, πλέον δειλὴν καὶ πλέον συνεσταλμένην καὶ τῆς Ἥβης αὐτῆς, καὶ μὲ ἄπειρον εὐγένειαν τὴν ἔφερεν εἰς τὸν πύργον τοῦ παλατίου. Ὅτε δὲ ἐμβῆκεν εἰς αὐτὸν ἡ Τρελή, εὑρεθεῖσα μεταξὺ σκότους, εἰς μέρος κατάκλειστον ἀπὸ σίδηρα καὶ κιγκλίδας, ἐφοβήθη καὶ ἠρώτησε·

— Ποῦ εἴμεθα ἐδῶ; εἰς φυλακήν;

— Ναί, ἀπεκρίθη ὁ βασιλεύς, ἀτενίσας μὲ βλοσυροὺς ὀφθαλμοὺς τὴν Τρελήν· εἶσαι εἰς φυλακὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν θὰ εὔγῃς ποτὲ παρὰ ὅταν θὰ σὲ θάψουν.

— Τί λέγεις! ἀνεφώνησε μειδιῶσα ἡ Τρελή. Μήπως ἔκαμα κανένα ἔγκλημα χωρὶς νὰ τὸ ἠξεύρω; μήπως σὲ δυσηρέστησα;

— Βλέπω καὶ δὲν ἔχεις μνημονικόν, ἀπεκρίθη ὁ βασιλεύς. Ὅποιος προσβάλλει τὸν ἄλλον, γράφει τὴν προσβολὴν εἰς τὴν ἄμμον· ὅποιος ὅμως προσβάλλεται τὴν γράφει εἰς τὸ μάρμαρον καὶ τὸν χαλκόν.

— Θελκτικέ, εἶπεν ἡ νέα, ἐπαναλαμβάνεις μίαν ἀπὸ τὰς φράσεις τῶν λόγων οἱ ὁποῖοι τόσον μὲ ἐστενοχώρησαν. Δὲν ἔχεις τί καλήτερον νὰ μὲ εἴπῃς;

— Ταλαίπωρη! ἀνέκραξεν ὁ βασιλεύς· δὲν ἐνθυμεῖσαι τὸ ῥάπισμα τὸ ὁποῖον μὲ ἔδωκες ἄλλοτε; ἐγὼ ὅμως δὲν τὸ ἐλησμόνησα. Μάθε ὅτι δὲν σὲ ἐζήτησα διὰ γυναῖκά μου, παρὰ μόνον διὰ νὰ σ' ἐκ-

δικηθῶ διὰ τὸ ἔγκλημα τῆς καθοσιώσεως τὸ ὁποῖον ἔκαμες.

— Φίλε μου, ἀπεκρίθη ἡ νέα μὲ πολλὴν χάριν καὶ ζωηρότητα, μάθε ὅτι ἂν καὶ εἶσαι τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἄγριος ὡς γάτος, δὲν σὲ φοβοῦμαι. Σὲ γνωρίζω, Θελκτικὲ, καὶ σὲ λέγω ὅτι ἂν δὲν παύσῃς, δὲν θὰ σὲ δώσω ἕνα ἀλλὰ τρία ῥαπίσματα πρὶν ἐμβῶ εἰς τὸν πύργον· ἄφες με νὰ ἐκβῶ, ἂν δὲν θέλῃς νὰ ἐκπληρώσω τὸν λόγον μου.

— Ἐπλήρωσέ τον, Κυρία, ἀνέκραξεν ἔξω φρενῶν ὁ βασιλεύς· ἐπλήρωσέ τον. Μάθε ὅμως ὅτι δὲν εἶμαι τόσον ποταπὸς ὥστε νὰ καταπίω προσβολὰς αἱ ὁποῖαι μόνον μὲ αἷμα ἐξαλείφονται. Θὰ ἰδῶμεν ποῖος θὰ γελάσῃ τελευταῖος.— Νηγιά!

Μόλις ἠκούσθη τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἐφάνη γενειοφόρος δεσμοφύλαξ ἀγριοπρόσωπος. Νεύσαντος δὲ τοῦ βασιλέως ἔσπρωξε τὴν βασίλισσαν, καὶ ἐκλείδωσε τὴν θύραν διπλὰ καὶ τριπλά.

Ἐὰν ἡ Τρελὴ ἔκλαυσε, θὰ ἔκλαυσε τόσον ταπεινὰ, ὥστε κανεὶς δὲν τὴν ἤκουσεν. Ὁ δὲ Θελκτικὸς, θαυμάζων τὴν τόσην σιωπὴν, ἀνεχώρησε λυσσῶν καὶ ἀπόφασιν ἔχων νὰ καταβάλῃ τὴν ὑπερηφάνειάν της δι' αὐστηρότητος. Ἡ ἐκδίκησις, λέγουν, εἶναι ἡ εὐχαρίστησις τῶν ἡγεμόνων.

Μετὰ δύο ὥρας ἡ κόμησσα ἔλαβεν ἱεροκρυφίως ἐπιστόλιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔμαθε τὴν καταδίκην τῆς ἀνεψιᾶς της. Πῶς ὅμως τὸ ἔλαβε; τὸ ἠξεύρω, ἀλλὰ δὲν τὸ λέγω διὰ νὰ μὴ βλάψω κανένα. Ὁσάκις εὑρίσκεται φιλεύσπλαγχνός τις δεσμοφύλαξ, πρέπει νὰ μὴν τὸν ἐκθέτωμεν εἰς κίνδυνον· διότι σπανιώτατα τος εἶναι ὁ σπόρος των καὶ καθ' ἑκάστην ἐκλείπει.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἐν Παρισίοις, τῇ 18[30 Ἰανουαρίου 1863.

Ἐλλόγιμε Κύριε!

Ἐν τοῖς «Ποικίλοις» τοῦ ὑπ' ἀρ. 307 φυλλαδίου τῆς *Πανδώρας*, λόγου γενομένου μεταξὺ ἄλλων καὶ περὶ ἐλεημοσύνης εἴρηται ὅτι «εἰς αὐτὴν τὴν
» Κωνσταντινούπολιν συνεστήθησαν πρὸ ἔτους περίπου φιλανθρωπικαὶ ἑταιρίαι, χάρις εἰς τὴν εὐσεβῆ πρόνοιαν τῆς Κυρίας Λουκίας Καραθεοδωρῆ
» καὶ τῶν ἀξίων αὐτῆς θυγατέρων, καὶ οὐ μόνον
» εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀλλὰ καὶ ἐν Χαλκηδόνι
» καὶ Χάλκῃ.»

Αἱ περὶ συστάσεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλοπτώχων ἀδελφοτήτων πληροφορίαι αὗται δὲν ἔχονται ἀκριβείας. Καθόσον μάλιστα ἀφορᾷ τὴν ἐν Σταυροδρομίῳ ἀδελφότητα, εἶμαι εἰς θέσιν νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι αἱ Κυρίαι τῶν ὁποίων ὁ γράψας «τὰ Ποικίλα» ἀνέφερε τὰ ὀνόματα ἤθελον λυπηθῇ καιρίως ἐὰν ταῖς ἀπεδίδετό ποτε ἡ ἀπαίτησις ὅτι πρὸς σύστασιν καὶ συντήρησιν τῆς ἀδελφότητος συνετέλεσαν αὗται περισσότερον ἀπὸ τὰς λοιπὰς συναδέλφους των, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι καταχεχωρισμένα εἰς τὰς ἐντύπους ἀγγελίας καὶ ἐκθέσεις τῆς ἀδελφότητος.— Ἐὰν δὲν λανθάνωμαι ἡ πρώτη ἰδέα συστάσεως τοιούτων ἀδελφοτήτων ἀνήκει εἰς ἄνδρα γνωστὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ διὰ τὴν φιλογένειαν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν μετριοφροσύνην του. Ἀλλὰ περιττὴν νομίζω τὴν περὶ τούτου ἀκριβολογίαν, διότι ἀξιέπαινος πρὸ πάντων ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως ἡ προθυμία μεθ' ἧς ὅλαι αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διακεκριμέναι ὁμογενεῖς Κυρίαι ἔσπευσαν νὰ ὑποστηρίξωσιν ἔργον, τοῦ ὁποίου τὸ ἀναπόφευκτον εἶχε γίνει ἐπαισθητὸν πρὸ πολλοῦ.

Ἐπὶ τούτοις, δέξασθε παρακαλῶ, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξιδιασμένης ὑπολήψεώς μου.

Λ. ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗΣ.

Πέπρωται, φαίνεται, νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν πολλάκις περὶ φιλανθρωπικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθέρας εἶναι ἀτελῆ· διότι ἔχουσι μὲν αἱ Ἀθῆναι δύο ἄριστα ὀρφανοτροφεῖα, βρεφοκομεῖον, ὀφθαλμοκομεῖον καὶ ὀφίπτωχον, ὡς λέγουσι, νοσοκομεῖον, τὰ μέγιστα εὐεργετῆσαν τοὺς κατοίκους αὐτῶν, ἀλλὰ στεροῦνται φρενοκομείου καὶ πτωχοκομείου ἀναγκαιοτάτου κατὰ τὰς παρούσας μάλιστα περιστάσεις, ὅτε οἱ ἐπαῖται ὑπερεπλεόνασαν ἐν τῇ πόλει τοῦ Κέκροπος. Εὐτυχῶς ὁ ἀπόγονος τοῦ Φοίνικος θεμελιωτοῦ τῶν Ἀθηνῶν φαίνεται τὴν κατοικίαν ἔχων ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου πολλοὶ ὑπάρχουσιν οἱ ὑποδεχόμενοι τοὺς φρενοβλαβεῖς οἶκοι. Καὶ φυλακῶν δὲ καταλλήλων στερούμεθα, ἂν καὶ πρὸ καιροῦ ἐστάλη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν σχέδιον σωφρονιστηρίου. Διετάχθημεν πρό τινων ἡμερῶν περὶ τοὺς 30 ἐθνοφύλακας νὰ φρουρήσωμεν εἰς τὸν λεγόμενον *Μενδρεσὲν*, καὶ πλὴν τῆς ἐν αὐτῷ λαμπρᾶς πλατάνου, οὐδὲν ἄλλο ἐθαυμάσαμεν... πολλοῦ γε καὶ δεῖ. «Παρ' ἡμῖν, λέγει φίλος τις συγγραφεὺς, ὡς φυλακαὶ χρησιμεύουσιν αἱ κρύπται φρουρίων τινῶν Ἑνετικῶν ἢ ἰδιωτικαί τινες καταῤῥέουσαι οἰκίαι, ἐν αἷς κατάδικοι μεθ' ὑποδίκων, ἄνδρες μετὰ παίδων καθείργονται, οὐδεμιᾶς περὶ αὐτῶν λαμβανομένης φροντίδος, οὐδ' ἀναλογιζομένου τινὸς τὴν ἐκ τοιαύτης ἀκανονίστου συμβιώσεως τῶν κακούργων προερχομένην διαφθορὰν, ἣν ἐκ τῶν φυλακῶν ἐξερχόμενοι μεταγγίζουσιν εἰς τὴν κοινωνίαν.» Ἀλλὰ, προσθετέον, καὶ χρημάτων ἔνδειαν πάσχομεν, ἄνευ δὲ τούτων οὐδέν ἐστι γενέσθαι.

Εἰς ὄφελος τῆς ἐθνοφυλακῆς παρεστάθη ἐν τῷ θεάτρῳ ἡ *Παραμονὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως* τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ, φιλολόγου καὶ ἀρχαιολόγου Κ. Ῥαγκαβῆ, ὑπὸ διαφόρων τῆς πρωτευούσης Ἑλλήνων. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀγωνιζόμενοι ἔπραξαν τὸ ἐφ' ἑαυτοὺς, ὅσον εἶναι δυνατὸν ἐπιτηδείως εἰς νέους, εἰς τὰ τοιαῦτα μηδέποτε ἀσκηθέντας· τὸ δὲ δρᾶμα ἤρεσε πολὺ εἰς τὸ κοινὸν, εἴς τινα μέλη τοῦ ὁποίου τολμῶμεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι κακὸν μὲν παράδειγμα δεικνύουσιν εἰς τὸν ὄχλον κραυγάζοντες καὶ θορυβοῦντες, ἔνιοι δὲ καὶ ἀσχημίας προφέροντες, ἐμφαίνουσι δὲ ἢ κρίσεως ἔλλειψιν ἢ τοῦ ἀπαραιτήτου πρὸς τὰς γυναῖκας σεβασμοῦ καὶ αὐτῆς τῆς ἀπεριττοτέρας ἀγωγῆς. Ἡ σκηνογραφία, ἐξαιρουμένης τῆς ἐν τῇ τελευταίᾳ πράξει, ἦτο ὅλως ἀνάρμοστος, ὡς εἰκὸς τοῖς ἐκ τοῦ προχείρου παριστωμένοις· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ οἱ διάλογοι μεταξὺ ὀρθίων ἀνθρώπων ἐγίνοντο, διότι οὐθ' ἓν κάθισμα εὑρίσκετο ἐν τῷ δωματίῳ, οὔτ' αὐτὸς ὁ ἀπαραίτητος παρ' ἡμῖν σκίμπους. Παρετηρήσαμεν πρὸς τούτοις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ δράματος διαρκῆ ἔμφασιν (déclamation) εἰς τὴν ὁμιλίαν πάντων τῶν ἀγωνιστῶν, ἐξαιρουμένου μόνου τοῦ πατρὸς τῆς Δάφνης, ὅστις τῷ ὄντι πατρικῶς διεξήγαγε τὰ αὐτῷ ἀνατεθειμένα. Ὁ ἥρως τοῦ δράματος κατ' ἀρχὰς προσεκτικώτερον ἐμονολόγησε, κακοζήλως ὅμως ἐφόρει καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν πρώτων πράξεων λευκὰ χειρόκτια. τὰ ὁποῖα βεβαίως δὲν ἥρμοζον οὔτε εἰς τὴν ἐποχὴν, οὔτε εἰς τὰς ἀπαύστους ὑπὲρ τῆς πατρίδος φροντίδας του. Οἱ θεαταὶ ἐν τῷ θεάτρῳ, οἱ φωτογράφοι ὄπισθεν τῆς μηχανῆς των τὸ φυσικὸν ἀπαιτοῦσιν.

Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν ὑποκρισίαν ἀληθῶν ὑποκριτῶν καὶ οὐχὶ τῶν ἐπὶ τῶν σανίδων τοῦ θεάτρου βασιλεῖς ἢ βασιλίσσας ἥρωας καὶ ἡμιθέους ὑποκρινομένων. Δὲν εἴμεθα πολιτικοὶ διὰ ν' ἀναφέρωμεν τὰ τελευταῖον συμβάντα ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ ἂν εἴμεθα δὲν θ' ἀνεξέομεν διὰ μακρῶν αἰτιάσεων τὸ εἰς τὸ ἔθνος προσγενόμενον χαῖνον ἔτι καὶ αἱμοῤῥαγὲς καὶ δυσίατον τραῦμα· ἡ ἡμετέρα διήγησις εἰς μερικοὺς μόνον ἥρωας τοῦ δράματος τούτου σκοπεῖ· δύο στρατιῶται, συστήσαντες *ἀνώνυμον* ἑταιρίαν, ἀπεδύθησαν πρὸς μεγάλα ἐπιχειρήματα· ὁ μὲν ἐπώλει τὸ ὅπλον του ἀντὶ δραχμῆς ἢ ταλλήρου· τοῦ δὲ ἀγοραστοῦ καταβαλόντος τὸ τίμημα καὶ παρασκευαζομένου πρὸς ἀναχώρησιν, προσέτρεχεν ὁ ἕτερος, μικρὸν ἀπωτέρω καρτερῶν, καὶ ὠργισμένος διὰ τὴν ἄτοπον τοῦ συστρατιώτου πρᾶξιν ἥρπαζε τὸ ὅπλον ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ κακοδαίμονος ἀγοραστοῦ, ὅστις ἔμενε χαίνων. Καὶ τοιαῦτα μὲν πεντηκοντάκις ἢ καὶ πλέον οἱ κερδαλεόφρονες καὶ ἐπιχειρηματίαι ἐκεῖνοι· ὁ δὲ τῆς ἐν Σπάρτῃ ἐκδιδομένης *Λακωνίας* διανομεὺς, ἰδοὺ τί εὐφυέστατα διηγεῖται·

Νέον ἔτος 1863.

—ooo—

Σάλπιγξ, εἶμαι 'γὼ ἡ Στεντορία·
Θέλω ὁμιλήσει παῤῥησία.
Καὶ ν' ἀκούσετε ἐχθροὶ καὶ φίλοι·
Ἦλθα νὰ σᾶς 'πῶ τὸν Ἅη Βασίλη.
Πρῶτον τὸ λοιπὸν, μωρὲ παιδία,
Εἶν' ἀπόλυτος ἐλευθερία·
Καὶ χωρὶς λεπτὰ πέρνεις καὶ δίνεις·
Μὲ τὸν ῥεφενέ σου τρώγεις πίνεις.
Ἕνας πέρνει ἐμὲ, ἐγὼ ἐσένα·
Ὅλα τὰ ἀρνιὰ 'ναι κουρεμένα.
Ἦλθε τοῦ Χριστοῦ ἡ Βασιλεία·
Ζήτω τοῦ Λυκούργου ἡ πολιτεία.
Εἰς τοὺς πετεινοὺς ἔχθρα, ταῖς κόταις·
Παίζομεν βιολὶ μὲ δίχως νόταις.
Ἐψηφίσαμεν μὲ ἀφθονίαν·
Ἐπληθύναμεν τὴν Λακωνίαν. (*)
Ἦλθε μέθοδος ποῦ τὰ κουκούλια
Νὰ τὰ τρέφωμεν μὲ τὰ φασούλια.
Ἔτσι ταὶς μουριαῖς ταῖς ξεῤῥιζόνουν,
Ταῖς ἐλιαῖς κομμέναις ταῖς μαζόνουν.
Εἰς ταῖς δημοσαῖς καὶ τὰ χωρία,
Ὡσὰν ταῖς ἀκρίδαις, τὰ παιδία.
Πέφτουν νὰ τρυγήσουνε τὸ μέλι·
Κλέφτει τὸν αὐθέντη τὸ κοπέλι.
Ὁ Ἀλφρέδος μας θενὰ μᾶς φέρει
Λύραις καραβιαὶς μὲ πλούσιο χέρι.
Βάλετε φωτιὰ 'στὴν γειτονιά σας·
Ἐρημώσατε τὰ κτήματά σας.
Κόφτε ταῖς ἐλιαῖς καὶ ταῖς σταφίδες,
Ὅταν ἔλθ' αὐτὸς νὰ 'βρῇ τσουκνίδες.
Πιάσετε τὰ μαχαίρια, κτυπηθῆτε·
Τὰ κουμπούρια σας, κουμπουριασθῆτε.
Ἀτιμάσετε τὸν γείτονά σας,
Νὰ τιμήσετε τὸν βασιλειά σας.

—o—

Εἴμεθα οἱ Ῥωμιοὶ, παιδιὰ, παιδία·
Ἀπατώμεθα μὲ εὐκολία.
Θέλομεν τὸν ἄλλον νὰ βοηθήσῃ·
Χέρι μας κἀνεὶς νὰ μὴν κουνήσῃ.
Θέλομεν χωράφια 'λωνισμένα·
Θέλομεν ἀμπέλια τρυγημένα.
Χωρὶς ὄργωμα ἢ νὰ σκαφθοῦνε,
Χωρὶς νὰ σπαρθοῦν, νὰ κλαδευθοῦνε.
Δικαιώματα μικροὶ μεγάλοι,
Ἀλλὰ χρεωστοῦν πάντοτε οἱ ἄλλοι.
Τὸν χριστιανισμὸν ἔχεις 'στὰ χείλη,
Τὸν ἑλληνισμὸν εἰς τὸ κονδύλι,
Ἀλλὰ δὲν ζεσταίνουν τὴν καρδιά μας·
Ἂν τυχὸν ἰδοῦμεν γείτονά μας,
Νὰ 'χῃ τὸ ψωμὶ ἐν ἀφθονίᾳ,
Μᾶς ἐτρέλανε φθόνου μανία.
Πές μας τοῦ Χριστοῦ μας ἡ θρησκεία
Εἶν' ἡ ἁρπαγὴ κ' ἡ ἀδικία;
Λέγει αὐτὸς κἀνεὶς φωτιὰ νὰ βάλῃ,
Νὰ βαλθῇ τοῦ ἄλλου 'στὸ κεφάλι;

(*) Ἐννοεῖ τὴν πασίγνωστον αὔξησιν τῶν ἐν τῇ κάλπῃ ψήφων κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογάς.

Ἢ θέλει 'στερνοὶ νὰ εἶν' οἱ πρῶτοι;
Τί σημαίνουνε οἱ τόσοι κρότοι;
Λέγει τοῦ Χριστοῦ μας ἡ θρησκεία
Νὰ φερώμεθα ὡσὰν θηρία;
Ἢ καὶ τὸν ἐχθρὸν νὰ ἀγαπῶμεν
Κ' ἔτι τὸν Θεὸν μ' αὐτὸ τιμῶμεν;
Σὺ Σχολαστικὲ μὲ τὸν Σωκράτη,
Σ' εἶπε τ' ἀλλονοῦ ὀγάλε τὸ μάτι;
Ἢ ὁ 'Αριστείδης τάχα λέγει,
Καῦσε τὸν ἐχθρόν σου καὶ ἂν κλαίγῃ
Κάμε σιδερένια τὴν καρδιά σου
Καὶ ἐξόντωσε τὸν γείτονά σου;
Ὄχι! ἀλλὰ ὅτι πολιτεία
Δὲν φτουρᾷ ποτὲ μὲ ἀδικία.
Εἶναι ὁ 'Αλφρέδος φωτισμένος
Νέος μὲ ἀρετὰς χαριτωμένος.
Δι' αὐτὸ ἡ νύμφη, ποῦ θὰ πάρῃ,
Θένα τρέχει μόνη 'στὸ παζάρι;
Ἠμπορεῖ μ' αὐτὸ νὰ τὸν ἑλκύσῃ;
Ἠμπορεῖ αὐτὸς νὰ τὴν τιμήσῃ;
Μάλιστα ὡς εἶναι ζωντοχήρα,
Ἔρημη, πτωχὴ καὶ κακομοίρα,
Ποῦ τὸν πρῶτον ἄνδρα της χωρίζει,
Τρέχει 'στὸ παζάρι καὶ γυρίζει;
Γιατ' εἶν κληρονόμα καὶ προσμένει,
Πρέπει νᾆν' ζουρλή, δαιμονισμένη;
Τὴν κληρονομίαν ἔχουν ἄλλοι·
Δίκη θὰ γινῇ πολλὰ μεγάλη.
Κ' εἶναι ὀρφανὴ καὶ δικηγόρον
Δὲν θὰ βρῇ μὲ δίχως πλούσιον φόρον.
Δι' αὐτὸ, παιδιά, μὴ καρτεροῦμεν·
Ἂς σκεφθῇ καθεὶς τί θὰ γινοῦμεν.
Μὴ μᾶς εὕρῃ τὸ ἑξῆντα τρία
Μ' ἔτσι λερωμένην τὴν καρδία.
Μόνος σου κτενίζεις τὸ κεφάλι·
Μὴ προσμένῃς νὰ σὲ λούσουν ἄλλοι.
Ἄλλους μὴ προσμένῃς νὰ σὲ ντύσουν,
Ἂν δὲν ἔχῃς νύχια, νὰ σὲ ξύσουν.

—o—

Ἀλλὰ δι' αὐταῖς ταῖς συμβουλαῖς μου,
Κύριοι καὶ καλαὶς οἰκοκυραίς μου,
Καὶ σεῖς πρέπει νὰ διακριθῆτε,
Κάπως καὶ ἐμὲ νὰ θυμηθῆτε.
Νὰ μοῦ δώσετε ὀκτὼ φλωρία,
Στὸν κακὸν καιρὸν παρηγορία·
Εἶμ' ὁ Διανομεὺς Παναγιώτης
Θερμὸς, ντεσπεράδος Πατριώτης,
Ποῦ μοιράζοντας τὴν Λακωνία
Ἐπῆγαν νὰ μοῦ κόψουν τὰ αὐτία,
Καὶ ὑπέφερα μεγάλους πόνους·
Κ' εἰς πολλοὺς εὐτυχισμένους χρόνους.

Ἀκριβὴς ἅμα δὲ καὶ συγκινητικὴ ἐξεικόνισις τῶν ἐν Λακωνίᾳ συμβαινόντων!

Ξένος δέ τις καὶ ἀξύνους συγγραφεὺς, ὁ Ἀλβερῖκος Σεκόνδος λέγει ἐν τοῖς *χρονικοῖς* τοῦ Univers illustré τὰ ἑξῆς.

« Οὐδέποτε ὑπῆρξε θρόνος τόσον δυσπλήρωτος ὅσον ὁ Ἑλληνικός. Ὁ κύριος Ἐδμόνδος Ἀβοῦ τὸν ἀπεποιήθη ὁριστικῶς· ὁ δὲ πρώην τῆς Ἀρωκανίας βασιλεὺς ἀπέσυρε τὴν ὑποψηφιότητά του, νῦν δὲ καὶ ὁ δοὺξ τοῦ Κοβούργου γράφει πρὸς τὸν λόρδον Παλμερστῶνα ὅτι σοβαρώταται σκέψεις τὸν ἀναγκάζουσι ν' ἀρνηθῇ τὴν προσφερομένην αὐτῷ τιμήν.

» Ἀλλ' εἰ πιστευτέον τοῖς σχολίοις διαφόρων ἀνθρώπων, λεγόντων ὅτι εἶναι καλῶς πληροφορημένοι, αἱ « σοβαρώταται σκέψεις » ἃς ἐπικαλεῖται ὁ δοὺξ τοῦ Κοβούργου, εἶναι πολλῷ κουφότεραι ἢ ὅσον λέγει ἡ Αὐτοῦ Ὑψηλότης.

» Καλὸν εἶναι νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ δοὺξ τοῦ Κοβούργου εἶναι τέλειος μαθητὴς τοῦ Ἁγίου Ὑβέρτου, ἀντίζηλος τοῦ Λέοντος Βερτρὰν, ἐφάμιλλος τοῦ Γεράρδου καὶ τοῦ Βομβονιέλου, ὁ τολμηρότατος τῶν θηρευτῶν τῆς Γερμανίας, ἀφ' οὗ χρόνου ὁ Freyschutz ἀπεσύρθη ἀπὸ τοῦ κυνηγετικοῦ κόσμου.

» Πρὶν ἢ δεχθῇ τὰς προτάσεις τῆς Ἀγγλίας, ὁ δοὺξ τοῦ Κοβούργου ἐτηλεγράφησε πρός τινα βέβαιον φίλον ἐν Ἀθήναις οἰκοῦντα τὰ ἑξῆς·

« — Ἔχετε ἐκεῖ ἄφθονον κυνήγιον;

» Καὶ ὁ φίλος ἀπεκρίθη, ὅπερ ἀληθέστατον·

« — Οὔτε ἄφθονον, οὔτε μὴ ἄφθονον· δὲν ἔχομεν διόλου κυνήγιον.

» Ἡ ἀπελπιστικὴ αὕτη ἀπάντησις ὑπηγόρευσε τὴν τοῦ δουκὸς πρὸς τὸν λόρδον Παλμερστῶνα.

» Αἱ σοβαρώταται λοιπὸν σκέψεις εἶναι ἡ ἔλλειψις φασιανῶν, περδίκων, λαγωῶν καὶ λαγιδέων εἰς τὴν πατρίδα τοῦ θείου Ὁμήρου. Πόθεν κρέμαται ἡ μοῖρα τῶν ἐπικρατειῶν!

» Τὸ αἴτιον ὅμως τὸ διακωλῦσαν τὴν αἰσίαν περαίωσιν τῶν πρὸς τὸν Κ. Ἐδμόνδον Ἀβοῦ διαπραγματεύσεων ἔχει πηγὴν σοβαρωτέραν. Ὁ Κ. Ἀβοῦ ἠρνήθη νὰ ἐξομόσῃ τὴν καθολικὴν θρησκείαν ἐν ᾗ ἐγεννήθη καὶ ἐν ᾗ θέλει ν' ἀποθάνῃ. Ὀρέλιος δὲ ὁ Α^{ος}, πρώην βασιλεὺς τῆς Ἀρωκανίας ἀγνοοῦμεν διὰ τί ἀπεποιήθη αἴφνης κτλ. »

Καὶ ταῦτα μὲν ἔχει καλῶς· ἀλλὰ πῶς ὁ Κύριος Ἀλβερῖκος ἐπιβεβαιοῖ τὸ τηλεγράφημα τοῦ ἐν Ἀθήναις οἰκοῦντος λέγων ὅτι *ἀληθῶς δὲν ἔχομεν διόλου κυνήγιον*; Ἐὰν ἔλεγεν ὅτι δὲν ἔχομεν *ἄφθονον* κυνήγιον, ἴσως ἔλεγεν ἀλήθειαν, διότι ὀλίγοι δὲν φθονοῦσιν, ὀλίγοι εἶναι *ἄφθονοι* ἐν Ἑλλάδι, ἀλλ' ὅτι ἐλλείπουσι λαγωοὶ, λαγιδεῖς,

Πέρδικες θοῦροι καὶ πυρώδεες, αἰολόδειροι (*),

καὶ φασιανοὶ, ἐν ᾧ ἐλπίζομεν ὅτι θέλομέν ποτε ἀνακτήσει τὴν πατρίδα αὐτῶν, τὸν Πόντον ἢ τὴν Κολχίδα, ἐν οἷς ἑκατέροις ὑπάρχει ποταμὸς

Φᾶσις καλλίροος, μένος ὄβριμον Ἡρακλῆος (**),

φασιανοὶ ἐν Ἑλλάδι! *φασιανοὶ* καὶ *φθονεροὶ* ἄνδρες! Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς πολλοὺς ἔχομεν καὶ οἱ πρόγονοι *ἀφθόνους*, οὐχὶ *συκοφάγους* ἀλλὰ *συκοφάντας*, ἐμέτρησαν! . . .

(*) Ὀππ. κυνηγ. β'.

(**) Ὀρφ. Ἀργ.

Ἐξεδόθη ἐσχάτως ἐν Παρισίοις ὠφέλιμον βιβλίον ἐπιγραφόμενον *Μικρὰ χρονικὰ τῆς ἐπιστήμης*, ἀναγκαῖον εἰς πάντα ἄνθρωπον διὰ τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα ἐπιστημονικὰ μὲν, ἀλλὰ καὶ, οὕτως εἰπεῖν, ἐγκύκλια διδάγματα. Μεταξὺ ἄλλων διδάσκεταί τις τὸν τρόπον δι' οὗ δύναται νὰ μετενεχθῇ εἰκὼν ἐλαιογραφικὴ ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἄλλο πανίον, ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην σανίδα.

Προσάπτεται πρῶτον εἰς τὴν εἰκόνα διὰ κόλλας περιεχούσης πολὺ σκόροδον ὠμὴ μέταξα (Soie écrue) λεπτοτάτη. Εἰκοσιτέσσαρας ὥρας ἔπειτα, ἐπὶ τῆς μετάξης αὐτῆς, ἐντελῶς ἀπεξηραμένης, τίθεται φύλλον χάρτου ἄνευ κόλλας καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἕως οὗ ἡ εἰκὼν καλυφθῇ, ὑπὸ παχέως στρώματος χαρτονίου.—Τούτου γενομένου ὁ πίναξ ἐξαπλοῦται πρηνὴς ἐπὶ τραπέζης λειοτάτης. Καθιστᾶσι δ' αὐτὸν ἀκίνητον διὰ ταινιῶν ἐκ χάρτου ἢ πανίου παρακολλητικοῦ.—Μετὰ ταῦτα διὰ πρίονος καὶ ῥυκάνης, ἐὰν ἡ εἰκὼν ἐπὶ σανίδος, ἀφαιρεῖται τὸ ξύλον μέχρι παρὰ τὴν εἰκόνα· τὸ δὲ λειπόμενον ἀποξέεται ὑπὸ χειρῶν ἐπιτηδείων καὶ μετ' ἀπείρων προφυλάξεων διὰ ξύστρων. Ἐὰν δ' ἡ εἰκὼν ἐπὶ ὀθόνης, βρέχουσι καὶ ἀφαιροῦσι ταύτην εἴτε εἰς μικρὰ τεμάχια, εἴτε κατὰ κλωστήν.— Δὲν μένει πλέον ἢ λεπτοτάτη ἐπιδερμὶς κεκαλυμμένη ὑπὸ σταχτοχρόου στρώματος. Τούτου ἀφαιρεθέντος διακρίνονται καθαρῶς τὰ ἰχνογραφήματα, τὰ προσχεδιάσματα καὶ ἡ ἐν τούτοις πρόπειρα. Τὸ σταχτόχρουν αὐτὸ στρῶμα ὑπάρχει ἕνεκα τῆς πρώτης παρασκευῆς τῆς ὀθόνης. Σύγκειται δ' ἐξ ἱσπανικοῦ λευκοῦ ἀναλελυμένου εἰς ὕδωρ περιέχον κόλλαν, καὶ δι' αὐτοῦ ἀλείφονται καὶ αἱ ὀθόναι καὶ αἱ σανίδες ὅπως λειανθῶσιν αἱ μικραὶ ἀνωμαλίαι.— Δι' ὕλης ταχέως ξηραινομένης ἐπιτίθεται ἐπὶ τῆς γυμνωθείσης ἐπιδερμίδος ἄλλη ὀθόνη, ἄλλη σανὶς, πιέζεται διὰ κυλίνδρου βαρέος, προσκολλῶντος ἐντελῶς αὐτὰς εἰς τὴν ζωγραφίαν.—Δώδεκα ἢ δεκαπέντε μετὰ τοῦτο ἡμέρας ἐκκολλῶσιν ἀπὸ τῆς τραπέζης τὴν ἀνανεωθεῖσαν εἰκόνα, ὑγραίνουσι διὰ σπογγαρίου τὸ χαρτόνιον ὅπερ ἐκκολλᾶται μετὰ μεγίστης εὐκολίας· τοῦτο δὲ μόνον λείπεται ἡ πλύσις τῆς εἰκόνος καὶ τὸ βερενίκωμα.

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, τὸν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως Κυρίου Ἐῤῥίκου Βερθοῦ ἐκτιθέμενον, ἀνεκαινίσθη ἡ παριστᾶσα τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ εἰκὼν τοῦ Ῥαφαήλου, ἡ ἐν τῷ Λουύρῳ γηράσασα καὶ πρὸ δύο ἐτῶν ὑπ' ἐντελοῦς καταστροφῆς ἀπειλουμένη, ὡς καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἐν τοῖς τῶν Παρισίων μουσείοις εἰκόνες.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐφόρουν ἐσώβρακον ἢ οὔ; Ζήτημα σπουδαῖον συνταράξαν ἑκάστοτε τοὺς ἀρχαιολόγους τῆς ὑφηλίου, καὶ λυθὲν τέλος πρό τινων ἡμερῶν ἐν Πομπηΐᾳ κατὰ τὴν ἐφημερίδα *Ἰταλίαν* διηγουμένην τὸ πρᾶγμα οὑτωσί·

« Ἀνακάλυψις ἀξία λόγου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Πομπηΐας Κυρίου Ἰωσὴφ Φιορελλίου· προχθὲς (4 Φεβρουαρίου ν. ε.) ἐν ᾧ ἔσκαπτον εἰς βάθος δεκάκις σπιθαμιαῖον, ἡ σκαπάνη ἐνέσκηψεν ἐπὶ μικροῦ σωροῦ νομισμάτων καὶ κοσμημάτων. Ὁ Κύριος Φιορέλλιος ἐξηκολούθησεν ἐπιμελέστατα τὴν ἀνασκαφὴν, ἀφαιρῶν τὴν σχεδὸν στερεοποιηθεῖσαν γῆν κατὰ ψαμμίον. Μετά τινας ὥρας ἐργασίας ἀνεκαλύφθη ἀλώβητος τύπος γενόμενος ὑπὸ τῆς τέφρας ἀνδρὸς κατὰ γῆς ἐκτεταμένου, οὗτινος αἱ μὲν σάρκες ἦσαν ἐξηραμμέναι, ὁ δὲ σκελετὸς ἐντελής. Ὁ Κύριος Φιορέλλιος διενοήθη εὐτυχῶς νὰ ἐκμάξῃ διὰ γύψου τὸ σχῆμα τοῦ Πομπηΐου ἀνδρός. Τὸ δὲ ἔκμαγμα ἐπέτυχεν ὁλοσχερῶς, πλὴν δύο τεμαχίων τοῦ βραχίονος καὶ τῆς κνήμης, εἰς ἃ εἰσέδυσεν ἡ ἐκ τῆς λάβας ἄμμος ἀντὶ τῆς τέφρας καὶ ὡς εἰκὸς δὲν διετήρησε τὸν τύπον.

» Ὁ ἐκμαχθεὶς ἄνθρωπος φέρει ὅλους τοὺς τύπους ἐντελέστατα· μύστακες, τρίχες τῆς κεφαλῆς, πτυχαὶ τοῦ ἐνδύματος, ὑπόδημα, ὅλα εἶναι θαυμασίως ἐπιτετυχημένα. Τὸ δὲ περίφημον ζήτημα τοῦ *Θησαυροῦ* τοῦ Γρονοβίου καὶ Γρεβίου ἐλύθη· οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον ἐσώβρακα! Οἱ δ' ἀρχαιολόγοι θέλουσι τέλος δυνηθῆ νὰ βεβαιωθῶσι περὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ οἱ ἀρχαῖοι ἔδεον τὸ σανδάλιόν των, βλέποντες πτέρναν ὑποδήματος ἐντελῶς διὰ σιδήρου περιβεβλημένην.»

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν νέαν ἱστορίαν, ἐάσαντες χαίρειν τήν τε ἀρχαίαν καὶ τοὺς ἀρχαιολόγους.

Τὴν ἄφθονον χιόνα τὴν καλύψασαν εἰς ὕψος ἑνὸς ποδὸς τὴν πόλιν καὶ ὑπὲρ τὸν ἕνα τὸ λοιπὸν ὀροπέδιον τῆς Ἀττικῆς, διεδέχθη βορέας, οὐχὶ μὲν ψυχρὸς, ἀλλὰ δυσάρεστος καὶ τοῦτον διήμερος βροχὴ καὶ μελανία. — Τὴν σχεδὸν ἀχόρευτον ἀποκρέω διεδέχθη μετὰ σεισμοῦ καὶ ἄνευ *κουλούμων* ἡ ἀμειδὴς τεσσαρακοστὴ συμπαρέλκουσα φασήλους, χαβιάρια, καὶ φακὰς,—ἡ δὲ ἑταιρία τοῦ ἀερίου βάφει ἐκ νέου δι' ὡραίου πρασίνου χρώματος τοὺς φανοὺς τῆς πόλεως, μὴ ἀκούσασα, φαίνεται, αὐτὴ μόνη τὸ περιαγόμενον καὶ περιᾳδόμενον δίστιχον. Σ.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΜΑΡΤΙΟΥ 1, 1863.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ ἀναγγείλαντες τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτου Εὐνάρδου, εἴπομεν ὅτι ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἀνηγόρευσεν αὐτὸν πολίτην Ἕλληνα. Ἰδοὺ τὸ ψήφισμα κακοζήλως συντεταγμένον ἢ μᾶλλον ἀσύντακτον, καὶ περιέργως νενοημένον.

« Ἐπειδὴ ὁ εὐγενέστατος ἱππότης Κ. Ι. Γ. Εὐνάρ-

δος, ἐκ Γενεύης ὁρμώμενος, ἀγαθὰ φρονῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ζήλῳ ἐνθέρμῳ ἐκκαιόμενος, καὶ ἔργῳ τὴν γνώμην ἐπιδεικνύμενος, καὶ ὑπερασπιζόμενος παντοίοις τρόποις τὰ ἱερὰ τοῦ Ἕλληνος δίκαια, δέδοκται παντὶ τῷ ἔθνει εὐγνωμονοῦντι εἰσποιήσασθαι τὸν ἄνδρα καὶ μέλος τοῦ ὅλου ἀναδεῖξαι.

» Τούτου ἕνεκεν ἡ ἐθνικὴ Γ΄ τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις ἀσμένως ἀποδεχομένη τὴν προσφορὰν καὶ πολιτογραφοῦσα αὐτὸν ἀληθῆ Ἕλληνα καὶ πολίτην τῆς Ἑλλάδος, κοινωνὸν τῶν νόμων καὶ συμμέτοχον πάντων τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἀναγνωρίζει διὰ τοῦ προσφερομένου αὐτῷ ἐπισήμου τοῦδε ἐγγράφου.»

Ἰδοὺ καὶ ἡ συνοδεύσασα τὸ ψήφισμα ἐπιστολὴ τοῦ προέδρου τῆς Συνελεύσεως Γ. Σισίνη.

« Ἐμπερικλείεται πολιτογράφησις εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἑλλ. ἔθνους ὑπὲρ τῶν ἀγαθῶν φρονημάτων σας καὶ ὑπὲρ τῶν εὐεργετικῶν διαθέσεων ὁποῦ ἐδείξατε πρὸς αὐτό.

» Ἡ ἐθν. Γ΄. τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις, πρὶν ἢ διαλυθῇ, δοῦσα τέλος εἰς τὰς ἐργασίας της, δὲν ἐλησμόνησε τὸν εὐεργέτην της, ἀλλὰ τιμῶσα καὶ σεβομένη τὸν θεραπεύσαντα τὰς δυσιάτους πληγὰς τῆς πατρίδος, καὶ ἐλπίζουσα ἐφεξῆς μεγαλητέρας εὐεργεσίας σᾶς ἐπολιτογράφησε.

» Λαμβάνω λοιπὸν τὴν τιμὴν νὰ σᾶς συγχαρῶ πολίτην Ἕλληνα, καὶ νὰ σᾶς ἐνθυμίσω ὅτι οἱ συμπολῖταί σας πλησιάζουν εἰς τὸν ὅρμον τῆς σωτηρίας των, ἀλλ' ἔχουν οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀνάγκην εἰσέτι τῆς γενναίας συνδρομῆς σας ἕωσοῦ φθάσουν εἰς τὸν σκοπόν των.

» Ἔχουν ἤδη ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου τὸν μέγαν ἄνδρα λόρδον Κοχράνην· ἔχουν ἐπὶ τῶν στρατευμάτων τὸν καλὸν κἀγαθὸν Τσούρτς· προσεκάλεσαν καὶ τὸν κόμητα Ι. Καποδίστριαν κυβερνήτην εἰς τὴν πατρίδα. Ἀλλὰ τώρα μᾶλλον εἴπερ ἄλλοτε, ἔχουν ἄφευκτον ἀνάγκην τῶν φιλανθρώπων βοηθημάτων σας, ὅτε ἡ ἔλλειψις τῶν ὧν οὐκ ἄνευ γίνεται καθ' ἡμέραν αἰσθητοτέρα ἐκ τῶν περιστάσεων τῆς νέας πατρίδος σας, ἥτις ἐνατενίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν πεφωτισμένον κόσμον, καὶ ἐλπίζει ὅτι δὲν θέλει καταισχυνθῇ ἔχουσα τοιούτους προστάτας.

» Ἐν Τροιζῆνι, τὴν 5 Μαΐου 1827. »

Ἐνταῦθα προσθέτομεν καὶ τὰ ἐν τοῖς Débats γραφέντα ὑπὸ τοῦ Κ. Γ. Guizot.

» Ἐμάθομεν μετὰ πολλῆς λύπης τὸν θάνατον ἀληθῶς ἐναρέτου ἀνδρός, τοῦ Κ. Εὐνάρδου· τὸ ὄνομα αὐτοῦ συνδέεται στενῶς μετὰ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ὡραίου τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος. Δεκαπενταετὴς ἔτι ἔδειξεν ὅτι ἦτο ἐκ τῶν τολμώντων νὰ ῥιψοκινδυνῶσιν ὑπὲρ τῶν ἰδίων δοξασιῶν· διότι τὸ 1793 συνεπολέμησε μετὰ τῶν ὑπερμάχων τοῦ Λουγδούνου. Καὶ ὅτε ἡ Ἐθνικὴ συνέλευσις καθυπέταξε μετὰ φοβερὰν πολιορκίαν τὴν πολυδάκρυτον ταύτην πόλιν, αὐτὸς δὲ ζωγρηθεὶς ἔμελλε νὰ θανατωθῇ, ἡ ἡλικία καὶ ὁ οἶκτος ἔσωσαν αὐτόν· διότι ἰδοῦσα τὸν νέον ἱστάμενον παρὰ τὸν θάλαμον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἡ σύζυγος ἐπιτρόπου τινος τῆς συνελεύσεως ὅπως ἀνακριθῇ « ἄφες κἂν τοῦτον » εἶπε. Καὶ ἐπειδὴ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἷς θάνατος πλέον ἢ ἔλαττον οὔτε ἐμνημονεύετο, ἀπελύθη ὁ νέος. Ἐλθὼν δὲ εἰς Ἐλβετίαν δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Γενεύην, ἀλλὰ λαβὼν παρὰ τῶν γονέων αὐτοῦ εἰκοσιπέντε ὑπέρπυρα μετέβη εἰς Γένουαν, ὅπου ἐπεδόθη εἰς μικρὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Γενόμενος δὲ πλούσιος δὲν ἀφιερώθη εἰς μόνην τὴν θεραπείαν τῶν ἰδίων συμφερόντων καὶ ὑποθέσεων, αἱ δὲ δοκιμασίαι τῶν ἐπαναστάσεων δὲν κατέστησαν αὐτὸν ἀδιάφορον πρὸς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας. Διὸ ὅτε οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων, ἐτάχθη μετὰ τῶν ἐνθερμοτέρων συνηγόρων καὶ τῶν γενναιοτέρων φίλων τοῦ μικροῦ τούτου λαοῦ, ὅστις ἤθελε νὰ λάβῃ ἰδίαν ὕπαρξιν καὶ ἐπεθύμει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ. Δραστήριος, ἀκάματος καὶ ἐλευθέριος, γνωστὸς καὶ διὰ τὴν τιμὴν καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν περὶ τὰς συναλλαγάς, ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἑαυτὸν καὶ τὴν περιουσίαν καὶ τὰς ἐκτεταμένας σχέσεις αὐτοῦ, πρὸς τούτοις δὲ (πρᾶγμα σπάνιον) καὶ τὰς εἰλικρινεῖς συμβουλὰς τῆς ἰδίας φρονήσεως καὶ τὸν ζῆλον αὐτοῦ. Πολὺς χρόνος δὲν παρῆλθεν ἔκτοτε, ὥστε οὔτε ἡμεῖς πρέπει νὰ φαινώμεθα ψυχροὶ πρὸς τὰς γενναίας ταύτας ἀναμνήσεις. Ναὶ μὲν ἐγήρασαν αἱ *Μεσσήνιαι*, καὶ ὁ ποιητὴς τῶν *Ἀνατολικῶν* δὲν εὑρίσκει πλέον δάκρυα διὰ τὸν Ἑλληνόπαιδα τὸν ζητοῦντα πυρίτιδα καὶ σφαίρας. Ἡ ἐπιπόλαιος εἰρωνεία τοῦ Ἀβοῦ περιέφερεν ἡμᾶς εἰς σύγχρονον Ἑλλάδα, ὅπου δὲν εἴδομεν σχεδὸν πλέον οὔτε τὴν ἀρχαίαν οὔτε τὴν νεωτέραν· ἀλλὰ τὰ πρόσφατα γεγονότα ἤνοιξαν τὴν θύραν καὶ εἰς πολλοὺς πειρασμοὺς καὶ εἰς πολλοὺς κινδύνους. Ἀδιάφορον ὅμως· διότι ταῦτα πάντα δὲν ἐξαλείφουσι τὴν Ἑλλάδα πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀναλαβοῦσαν τὴν διεύθυνσιν τῆς ἰδίας τύχης καὶ τοῦ ἰδίου μέλλοντος, καὶ ταχθείσης μετὰ τῶν ἐθνῶν ἅ τινα ζῶσι καὶ ἔχουσι βαρύτητα· καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ ἀνώτερον τῶν ᾠδῶν, διότι μαρτυρεῖ πράγματα, πράγματα μόνιμα καὶ δημόσια, μέγιστα μὲν πρὸς τὴν Εὐρώπην ὅλην, ἀξιολογώτατα δὲ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τοὺς βοηθήσαντας αὐτήν. Ὅταν δέ τις τῶν γενναίων τούτων ἀνδρῶν ἀποθνήσκῃ, ἔστω καὶ μὴ ποιητὴς ἢ στρατιώτης, εἶναι ἄδικον νὰ μὴ τιμήσωμεν τὴν μνήμην αὐτοῦ. Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὴν εἴδησιν τοῦ θανάτου τοῦ Εὐνάρδου θέλουσιν ἀκούσει οἱ εὐγνωμονοῦντες Ἕλληνες μετὰ πολλῆς λύπης. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐλβετία, ὅπου κατεσκεύαζεν ἐσχάτως ἰδίᾳ δαπάνῃ, μουσεῖον ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, θέλει κηρύξει τὴν

ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός· ἀπέθανε δὲ τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην ὀγδοήκοντα ἑπτὰ ἐτῶν. Ὡραῖον τωόντι τὸ ἀποθνήσκειν μετὰ μακρὸν βίον, ἀλλὰ βίον ἔντιμον καὶ κοινωφελῆ· καὶ τοῦτο ἀνατρέπει τὸ ἀποτρόπαιον ῥητὸν τοῦ εἰδωλολάτρου ἐκείνου ποιητοῦ, ὅστις ἔλεγεν ὅτι « οἱ παρὰ τῶν Θεῶν ἀγαπώμενοι ἀποθνήσκουσι νέοι. »

* *

Κατ᾽ αὐτὰς γίνεται λόγος πολὺς εἰς τὴν πρωτεύουσαν περὶ μυστικῶν ἐνεργειῶν σκοπὸν ἐχουσῶν τὴν ἀνόρθωσιν τῆς πεσούσης δυναστείας, καὶ κέντρον τὸν πρόξενον τῆς Βαυαρίας, ὅστις καὶ ἀνακριθεὶς ἐφυλακίσθη· τοσοῦτον δε ἐξωγκώθη τὸ πρᾶγμα, ὥστε ὁ καταλαβὼν φόβος τοὺς πολίτας ὑπῆρξεν ἀνώτερος καὶ τοῦ ἐπικρατήσαντος τὴν 9 Φεβρουαρίου. Τὸ πρᾶγμα ἐθεωρήθη ὡς πρόδρομος μεγάλων δυστυχημάτων, ἐξηλείφθη καὶ ἡ ἀπολειφθεῖσα ἐλαχίστη χρηματικὴ πίστις, καὶ ἄνθρωποι εὔποροι κατήντησαν διὰ τὴν διακοπὴν τῶν συναλλαγῶν νὰ στερῶνται καὶ αὐτῶν τῶν καθημερινῶν ἐξόδων. Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν ἦσαν εὐτυχῶς ὁποῖα παρεστάθησαν, ὡς τοὐλάχιστον ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀπαντήσεων τῶν ὑπουργῶν. Τὸ λυπηρὸν δὲ εἶναι ὅτι ἐγένοντο προτάσεις εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ ψηφισθῶσι μέτρα ἀνακαλοῦντα τὰς αἱματηρὰς σκηνὰς τῆς πρώτης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἔχοντες τὴν παράδοξον τάσιν ν᾽ ἀπομιμώμεθα αἰωνίως, καὶ μάλιστα τὰ τῆς Γαλλίας, δὲν ἀποφασίζομεν τοὐλάχιστον νὰ διακρίνωμεν τοὺς καιρούς, τὰς περιστάσεις καὶ τοὺς σκοπούς. Ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη τῆς Γαλλίας ἦτο ὑπὲρ μεταπολιτεύσεως· τὸ προαιώνιον ἀπόλυτον σύστημα ἐπρόκειτο νὰ μεταβληθῇ εἰς φιλελεύθερον. Ἀλλ᾽ ἡ ἡμετέρα, ἡ τῆς 11 Ὀκτωβρίου, τοιοῦτον σκοπὸν δεν εἶχε, διότι τὸ πολίτευμα μένει τὸ αὐτό· δὲν ἔχει νέας ἀρχὰς νὰ ὑποστηρίξῃ· δυναστείαν μόνον κατέλυσε, καὶ ἀντ᾽ αὐτῆς ἀμέσως ἄλλην ἐζήτησεν ἄνευ οὐδενὸς ὅρου. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπῆρχον δημοκρατικοὶ καὶ ἀντιδημοκρατικοί, συνταγματικοὶ καὶ ἀντισυνταγματικοί, ἀπολυτόφρονες καὶ ἀνταπολυτόφρονες· εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως πάντες εἴμεθα τοῦ αὐτοῦ συστήματος· πάντες θέλομεν συνταγματικὴν μοναρχίαν. Τὰ ἔκτακτα ἄρα μέτρα τὰ θεωρηθέντα ἀναγκαῖα εἰς τὴν Γαλλίαν εἰς παγίωσιν τοῦ νέου κυβερνητικοῦ συστήματος, δὲν βλέπομεν κατὰ τί ἐνταῦθα, ὅπου οὐδεὶς εὑρίσκεται ἀλλοῖα περὶ πολιτεύματος πρεσβεύων, θὰ χρησιμεύσωσιν. Ὀρθότατα λοιπὸν ἀντέκρουσαν αὐτὰ πληρεξούσιοί τινες καὶ μάλιστα ὁ Κ. Καλλιγᾶς, καὶ ὀρθότατα συναπέκρουσαν αὐτὰ οἱ ἄλλοι, συμμερισθέντες τὴν ἀγανάκτησιν τῶν συνετῶν ῥητόρων.

Ἰδοὺ πρὸς πληροφορίαν τῶν ἀναγνωστῶν κατὰ σειρὰν ἡ περὶ τοῦ προκειμένου συζήτησις·

Ἀνεγνώσθησαν τέσσαρα ψηφίσματα, δι᾽ ὧν προετάθησαν ἔκτακτα μέτρα ἀφορῶντα τὴν περιστολὴν τῶν τῆς ἐσχάτης προδοσίας ἐγκλημάτων.

Μετὰ ταῦτα λαβὼν τὸν λόγον ὁ Κ. Κουμουνδοῦρος προέτεινε τὴν σύστασιν ἐκτάκτων δικαστηρίων διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῶν ἀνωτέρω ἐγκλημάτων. « Γεγονότα, εἶπε, λαμβάνοντα χώραν ἀπὸ τῆς χθὲς, αἴρουσι πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἐγκλήματος. Ἤμην ὑπὲρ τῆς συνδιαλλακτικῆς πολιτικῆς καὶ ἐπεθύμουν ἡ ἐπανάστασις νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέλος της μετὰ πρᾳότητος· ἀλλ᾽ ἡ πολιτικὴ αὕτη ἔχει καὶ τὰ ὅριά της, καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ ἐπιείκεια πρέπει νὰ μεταβληθῇ εἰς αὐστηρότητα, καὶ ὀφείλομεν νὰ δείξωμεν ὅτι θέλομεν νὰ ζήσῃ ἡ ἐπανάστασις. Εἰπὼν ἄλλοτε ὅτι τὸ παρελθὸν προσπαθεῖ ν᾽ ἀποκτήσῃ φίλους, εἶχον ἀμυδρὰς πληροφορίας περὶ τῶν τεκταινομένων· εἶπον ὅμως τὰς πληροφορίας μου εἰς τὸν Κ. Βούλγαρην, ὅστις ἔφριξεν ἀκούσας αὐτάς. Ἡ κυβέρνησις, μαθοῦσα καὶ αὕτη παρ᾽ ἐμοῦ τὰ τοιαῦτα, ἔλαβε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς ματαίωσιν τῶν ἐνεργειῶν τούτων, ἀλλὰ μοὶ φαίνεται ὅτι ἀπαντᾷ πρὸς τοῦτο δυσκολίας τινάς, προερχομένας ἐκ τῶν ἐν ἰσχύϊ νόμων, καὶ ὅτι ἀμφιβάλλει πῶς πρέπει νὰ προβῇ μὴ ὑπάρχοντος νόμου, ὅστις νὰ προβλέπῃ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐγκλήματος ἐσχάτης προδοσίας. » Μετὰ ταῦτα ἀνέγνω ψήφισμα περὶ ἐκδικάσεως τῶν προκειμένων ἐγκλημάτων, καθ᾽ ὃ μεταφέρεται ἀπὸ τοῦ ὁρκωτικοῦ δικαστηρίου εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ἡ ἐκδίκασις τῶν ἐγκλημάτων ἐσχάτης προδοσίας. Ἀπέκρουσε δὲ καὶ τὸ λεγόμενον ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως εἰσεχώρησε τὸ ἔγκλημα. Ἐπρότεινεν ὅμως νὰ συστηθῇ πενταμελὴς ἐπιτροπή, ἥτις νὰ λάβῃ ὑπ᾽ ὄψιν τὴν κατηγορίαν, καὶ ἂν εὕρῃ ἴχνος ἐνοχῆς νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως καὶ ζητήσῃ τὸν ἔνοχον.

Μετὰ τὸν κ. Κουμουνδοῦρον ἄλλοι πληρεξούσιοι, ἐζήτησαν ἀμέσως τὸν κατάλογον τῶν ἐνόχων καὶ τὴν σύστασιν ἐκτάκτου δικαστηρίου καὶ ἐπιτροπῆς τῆς κοινῆς σωτηρίας (du salut public)! καὶ ἄλλοι ἄλλα. Μετὰ δὲ ταῦτα λαβὼν τὸν λόγον ὁ Κ. Θ. Δηλιγιάννης ἀντετάχθη πρὸς τοὺς προτείναντας τοιαῦτα αὐστηρὰ μέτρα ἄνευ τινὸς ἀνάγκης. « Νομίζετε, εἶπεν, ὅτι ἡ πατρὶς εὑρίσκεται εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ὁποίου δὲν φθάνει ἡ τακτικὴ νομοθεσία ; Ὁ σκοπὸς ἡμῶν εἶναι νὰ καταρτίσωμεν τὴν πολιτείαν· ἂς προσέξωμεν μὴ διὰ τῶν μέσων τούτων καταστρέψωμεν τὴν πατρίδα. Δὲν διαμφισβητῶ τὰ διατρέχοντα, καὶ πρῶτος ἴσως ἐγὼ κατήγγειλα ταῦτα, ἂν δὲ ἡ κυβέρνησις ἐφαίνετο δραστηριωτέρα τὸ κακὸν δὲν ἤθελε φθάσει ἕως ἐδῶ. Μολαταῦτα καὶ ἤδη ἐλπίζω ὅτι τὸ ἔγκλημα εὑρίσκεται περιωρισμένον ἐντὸς στενοτάτου κύκλου. Ἀλλ᾽ ὅπως καὶ ἂν ἔχει, δὲν βλέπω οὐδαμοῦ τὴν ἀνάγκην

τῶν ἐκτάκτων μέτρων ». Ὁ Κ. Πετσάλης ὅστις εἶχεν ὑποβάλει τὰ ἀνωτέρω ψηφίσματα ἐπανέλαβεν ὅτι ἡ ἐπιείκεια τῆς Κυβερνήσεως ἀφῆκε τὸ ἔγκλημα νὰ μεγαλυνθῇ. Ἐδείκνυεν ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι ὑπὲρ τῆς ἄκρας αὐστηρότητος, φρονεῖ ὅμως ὅτι τὰ δικαστήρια δὲν ἐξαρκοῦσι πρὸς περιστολὴν τοῦ ἐγκλήματος. Διὰ τοῦτο ἐπρότεινεν ὥστε δώδεκα μέλη τῆς συνελεύσεως μετὰ τῶν δικαστῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου νὰ σχηματίσωσιν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν, ἥτις νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῶν ἐν τοῖς ψηφίσμασιν ὁριζομένων ἐγκλημάτων. Μετὰ τὸν Κ. Πετσάλην ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν ἐξέθηκε τὴν ὑπόθεσιν ὡς διέτρεξεν. « Ἐμάθομεν κατὰ πρῶτον, εἶπεν, ὅτι ὁ πρόξενος τῆς Βαυαρίας ἐλάμβανε συνεχεῖς συνεντεύξεις μετὰ διαφόρων προσώπων, καὶ ὅτι ἔδιδε χρήματα. Ἀμέσως ἡ κυβέρνησις ἐνόμισε καθῆκόν της νὰ τῷ ἀφαιρέσῃ τὰ ἐκτελεστήρια καὶ νὰ τὸν ἀποπέμψῃ. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης διάφοροι καταγγελίαι μᾶς ἐδίδοντο περὶ διαφόρων προσώπων, δεν μᾶς ἔφερον ὅμως καὶ πράγματα. Πιστεύσατε ὅτι τὸ κύριον μέλημα τῆς κυβερνήσεως ἦτο νὰ καταλάβῃ τὸ ἔγκλημα ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ ὅπως τὸ καταστρέψῃ. Χθὲς ἡ κυβέρνησις ἐνόμισεν, ὅτι ὤφειλε νὰ προβῇ καὶ εἰς ἄλλα τινὰ μέτρα. Ὁ ὑπουργὸς τῶν στρατιωτικῶν συνέλαβεν 6 ἢ 8 ἀξιωματικοὺς ἐν ἀργίᾳ ὄντας καὶ ἔπεμψεν αὐτοὺς εἰς μέρη, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐξελέξαντο, δραστηρία δὲ καὶ αὐστηρὰ ἀνάκρισις ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται, ἡ δὲ κυβέρνησις θέλει πράξῃ τὸ καθῆκόν της ». Ἐπὶ τέλους παρεκάλεσε τὴν συνέλευσιν νὰ πιστεύσῃ ὅτι δὲν ἐπίκειται κίνδυνος καὶ νὰ μὴ πρόβῃ εἰς μέτρα μὴ ἀναγκαῖα.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κ. Καλλιγᾶς, «χαίρω, εἶπεν, ὅτι αἱ πληροφορίαι τοῦ Κ. ὑπουργοῦ ἐνισχύουσιν ἔτι μᾶλλον τοὺς λόγους μου. Βλέπω ὅτι τὸ ἄγνωστον τοῦ πράγματος κατετάραξε τὴν φαντασίαν μας, καὶ ἐκ τοῦ φόβου τὸν ὁποῖον ἔλαβόν τινες ὡρμήθησαν εἰς τὸ νὰ προτείνωσι τοιαῦτα ἔκτακτα μέτρα. Ἐγὼ ἀντιτάττομαι πρὸς τοὺς τοιούτους, οὐχὶ μόνον κατὰ τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἦτο πραγματικὸς καὶ ἀληθὴς κίνδυνος. Τὰ ἔκτακτα μέτρα, κύριοι, εἶναι ἡ καταδίκη αὐτῆς τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅσοι ζητοῦσιν αὐτὰ καταδικάζουσι τὴν ὕπαρξίν της. Ἐπανάστασις περιστοιχουμένη παρὰ τοῦ λαοῦ τίποτε δὲν φοβεῖται· εἶναι ἀνωτέρα πάντων. Ἂν ὑπάρχωσιν ἀποπλανημένοι τινὲς, παραγνωρίζοντες τὴν θέλησιν τοῦ ἔθνους, οὗτοι εἶναι παράφρονες. Τὰ ἔκτακτα μέτρα λαμβάνονται ὅταν ἐξαντληθῶσι τὰ συνήθη καὶ τακτικά. Ὅταν ὅμως οὐδὲν τῶν τακτικῶν μέσων ἐδοκιμάσθη, θέλετε νὰ συλλάβωμεν τὰς χιμαίρας διὰ τοιούτων ἐπινοημάτων ; Ὁ μέγας ἀνὴρ τῆς Ἰταλίας, ὁ Καβοὺρ, ἐνίκησεν ὅλας τὰς ἐπαναστάσεις, κατέβαλεν ὅλα τὰ προσκόμματα χωρὶς ποτε νὰ καταφύγῃ εἰς ἔκτατα μέτρα. Καὶ νομίζετε σεῖς, ὅτι ὅταν ὁ λαὸς ψυχρανθῇ ἐκ τῶν τοιούτων πράξεων πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, θὰ δυνηθῆτε νὰ τὴν διατηρήσητε ; Πῶς ! σεῖς οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐπαναστάσεως ἔρχεσθε καὶ θέλετε ν᾽ ἀφαιρέσητε ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζειν ; Θέλετε λοιπὸν ὅ,τι καλὸν ἐδημιουργήθη ἐπὶ τοῦ Ὄθωνος νὰ τὸ καταστρέψητε σήμερον ; » Οἱ λογικώτατοι οὗτοι λόγοι κατέῤῥιψαν πᾶσαν πρότασιν περὶ ἐκτάκτων μέτρων.

Μετὰ ταῦτα ὡμίλησε καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν καὶ ἐπανέλαβεν ὅσα καὶ ὁ τῶν ἐσωτερικῶν· προσέθετο δὲ ὅτι οὐδεὶς πληρεξούσιος κατεμηνύθη ὡς ἔνοχος. Ἐρωτηθεὶς δὲ ἂν ἀληθεύῃ ὅτι ἓν κανόνιον ἀπεβιβάσθη εἰς Καλάμας ἐξ αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου, ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἔχει εἴδησιν. Ἐγένετο πρότασις νὰ ἀποπεμφθῇ ἡ βαυαρικὴ πρεσβεία καὶ αὐτὴ ἡ τῆς Αὐστρίας. Εἷς τῶν πληρεξουσίων, παριστάνων ὡς ἐλεεινὴν τὴν κατάστασιν τῆς Λακωνίας καὶ Μεσσηνίας, εἶπεν ὅτι χρήματα πολλὰ ἐδόθησαν ἐκεῖ, αἱ στρατολογίαι γίνονται πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς πεσούσης δυναστείας, καὶ προέτρεψε τὴν κυβέρνησιν νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα, ὅπως μὴ μεταδοθῇ τὸ μίασμα. Ὁ ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν ἀπήντησεν ὅτι ἐλήφθησαν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπεφάσισε νὰ παραπεμφθῶσιν εἰς τὰ τμήματα ἅπασαι αἱ περὶ ἐκτάκτων μέτρων προτάσεις.

*
* *

Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ἐξελέχθη διὰ τὸν δεύτερον τοῦτον μῆνα ὁ Κ. Α. Μωραϊτίνης.

*
* *

Τὸ ὑπουργεῖον ἐπεχείρησεν οἰκονομίας· ἀξιέπαινον τὸ ἐπιχείρημα, ἀρκεῖ μόνον νὰ γίνωνται ἐφ᾽ ἃ δεῖ· διότι οἰκονομία ἐφ᾽ ἃ μὴ δεῖ εἶναι βλάβη. Ἐπὶ τοῦ παρόντος κατήργησε τὰς πρεσβείας, πλὴν τῆς ἐν Τουρκίᾳ, καὶ ἄλλας τινὰς θέσεις. Ἡ τῶν πρεσβειῶν κατάργησις βεβαίως ἄτοπος, πρὸ πάντων σήμερον. Ἡ ἐθνωφελὴς ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν εἶναι τοσοῦτον καταφανὴς, ὥστε περιττὸν νομίζομεν καὶ ἐλαχίστην ἀπόδειξιν νὰ ἐπιφέρωμεν. Ἡ Ἀγγλία, εἰς περιστάσεις ἡμᾶς μᾶλλον ἐνδιαφερούσας, ἔχει δύο πρέσβεις ἐνταῦθα· καὶ ἡμεῖς δὲν θέλομεν οὔτε ἕνα ! Ἐὰν οἱ πρέσβεις δὲν ἦσαν κατάλληλοι ἂς διωρίζοντο ἄλλοι καταλληλότεροι· ἀλλὰ νὰ παύσωσιν οἱ πρέσβεις ὅτε καὶ αἱ ἀθωότεραι καὶ αἱ εὐγενέστεραι τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους παραμορφοῦνται πολλάκις, καὶ ὅτε ἀνάγκη ὑπάρχει ἀνδρῶν ἱκανῶν νὰ ἀντικρούωσιν ἐπιτοπίως τὰ ψεύδη καὶ τὰς συκοφαντίας, τὸ λάθος μέγα.

*
* *

Αἱ νεώτεραι παρὰ τῆς πολιτικῆς ἐπαναστάσεως εἰδήσεις εἶναι ἀόριστοι· οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἐπιτείνεται, οἱ δὲ ὅτι χαλαροῦται· ἀφορμὴ εὐρωπαϊκοῦ πο-

λέμου, ὥστινες ἐφοβήθησαν τὸ κατ' ἀρχάς, δὲν θὰ προκύψῃ ἐξ αὐτοῦ. Ἓν μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ σπουδαία αὕτη ἐσωτερικὴ διατάραξις τῆς Ῥωσίας ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ παράτασις τῆς προσωρινῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἀφ' ἑτέρου, ἐνισχύουσι τὴν Τουρκίαν.

* *

Γενομένων ἀνακρίσεων περὶ τῶν λεγομένων ἐνεργειῶν ὑπὲρ τῆς Βαυαρικῆς δυναστείας, συνελήφθησάν τινες, καὶ ὀνομαστὶ ὁ στρατηγὸς Χ. Χατζῆ Πέτρος, Π. Μοναστηριώτης, κλ.

*

* *

Τὴν Κυριακὴν (24 Φεβρουαρίου) ὡρκίσθη ἡ ἐθνοφυλακὴ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, τὸ θέαμα ἦτο λαμπρὸν καὶ κατανυκτικόν. Οἱ ὁρκισθέντες ἦσαν ὑπὲρ τὰς πέντε χιλιάδας.

*

* *

Διωρίσθη ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως Ἐπιτροπὴ ἵνα σκεφθῇ περὶ εὑρέσεως βασιλέως. Ἀγνοοῦμεν ὁποίου εἴδους ὁδηγίαι ἐδόθησαν αὐτῇ κοινῶς ὅμως λέγεται ὅτι θὰ ἀνασκαφῇ ἡγεμὼν ἔχων *συνταγματικὰς ἀρετάς*. Πῶς θὰ γείνῃ ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη, ἡμεῖς τοὐλάχιστον ἀγνοοῦμεν. Ἐνθυμούμεθα μόνον τί ἔλεγε ὁ Thiers διὰ τὸν Λ. Φίλιππον· Le roi voulait ce que veulent tous les princes; bien sot qui s' en étonne, bien faible qui s' y soumet.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Ο ΠΑΤΡΟΚΤΟΝΟΣ.

(*Κατὰ τὸν* Victor Hugo.)

Ὅτ' ἐπανέρχετ' ἡ ὥρα καθ' ἣν ἀπονάρκωσις μαύρη
Κλείει πᾶν ὄμμ' ἀνοικτὸν ὑπὸ τὸν ἐπουράνιον θόλον,
Ὥραν τοιαύτην, τὴν νύκτα μονήρη του μάρτυρα ἔχων
Καὶ τὸν ἀπέραντον πέπλον τοῦ σκότους ὁ ἥρως Κανοῦτος,
Εἶδε τὸν Σβένον, πατέρα αὐτοῦ, γηραιὸν σχεδὸν ἄνουν,
Ἄνευ φρουροῦ οὐδενὸς ἢ κυνὸς κἂν κοιμώμενον μόνον,
Τὸν ἐθανάτωσε λέγων, «Οὐδὲν οὐδ' αὐτὸς τί γινώσκει.»
Μετὰ δὲ τοῦτο ἀνέβ' εἰς τὸν θρόνον καὶ ἐγένετο ἄναξ.

Πάντοτε εἶχε τὴν νίκην πιστὴν ὁδηγὸν εἰς τὰς μάχας,
Καὶ τὴν ζωήν του πιστῶς ἠκολούθει εὐήμερος μοῖρα.
Ἐξ εἰ θριάμβους κερδαίνων καὶ δάφνας ὁ μέγας Κανοῦτος·
Ὅτε δ' ἀπήντα ἀνδρῶν γηραιῶν σεμνὸν σύλλογον, τότε
Ἡ παρουσία αὐτοῦ εἰς τὸ μέτωπον τῶν σκεπτομένων
Ἔχυνε φέγγος, καὶ οὕτως ὁ ἔμφρων μονάρχης Κανοῦτος,
Διὰ ἠθῶν καθαρῶν καὶ φρονίμων θεσμῶν βασιλεύων,
Εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ τὴν γενέτειραν Δανιμαρκίαν
Εἴκοσι νήσους προσήρτησε γείτονας χώρας καὶ ἄλλας
Πόλεις προσκτήσας καὶ θρόνον ἀκράδαντον τέλος ἐγείρας.
Σάξωνας, Πίκτας καὶ Κέλτας ὑπέταξε, καὶ τοὺς Βανδάλους
Καὶ τοὺς Βορούσσους μεθ' ὅλων τῶν Σλάβων ἐκπνέοντος φύλου
Ὑποτελεῖς εἰς τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ κατεκτήσατο. Ἔτι
Οἱ εἰς τὰ ἄγρια δάση πλανώμενοι ἄγριοι τέλος
Ἔσχον αὐτὸν ἡγεμόνα. Πρὸς τούτοις τὴν μαύρην λατρείαν
Τῶν τρομαλέων εἰδώλων τὴν Ῥήναν κατήργησεν ὅλως,
Καὶ τὸν Μεγγχείρην τὸν ἄγριον, οὗτινος πρὸς τὰ ἑσπέρας
Αἴλουρος ἄγριος ἤρχετο τρίβων τ' ἀπαίσια νῶτα·
Ὅτε τὸν μέγαν ἀνέφερε Καίσαρα, «Ἡμεῖς οἱ δύω»
Ἔλεγε. Φῶς πολικὸν ἐκ τοῦ κράνους τοῦ ἄνακτος τούτου
Ἔῤῥεε, καὶ ὁ θυμός του τὰ τέρατ' ἀπέπνιγε πάντα.
Εἴκοσιν ἔτη, καθ' ἃ τῆς Δανίας ἐκράτει τὸ σκῆπτρον,
Ἦτο ὁ ἔξοχος πάντων ἱππεὺς καὶ ὁ πρῶτος τοξότης.
Μόλις τὴν ὕδραν νεκρὰν ἐθεώρει, καὶ τὸν ἰσχυρόν του
Ἔθετε πόδα εὐθὺς εἰς τὰ τέκνα της καὶ τὰ ἐπάτει·
Ὅλος ὁ βίος του, πλήρης ἀγάπης καὶ φόβου ὑπῆρχεν
Ἔξοχον, φίλον τῶν δήμων διήγημα· ἐκ τοῦ προχείρου
Οὗτος ὁ μέγας τοξότης ἐν ὥρᾳ βαρέος χειμῶνος
Δράκοντας τρεῖς τῆς Σκωτίας ἐφόνευσε, δύω προσέτι
Τῶν τῆς Σκανίας τυράννων εἰς ᾅδην ἀπέστειλεν. Ἥρως
Ἦτο συνάμα καὶ γίγας ὁ μέγας ἐθνάρχης Κανοῦτος
Καὶ τὰ τοῦ κόσμου συμβάντα ἐφαίνοντο ἔχοντα σχέσιν
Πρὸς τὴν αὐτοῦ εἱμαρμένην. Πρὸ χρόνων δὲ δὲν ἐνθυμεῖτο
Ὅτι ὑπῆρξεν αὐτὸς πατροκτόνος. Ἀπέθανε τέλος.
Ἔνδον μνημείου λιθίνου ἐτέθη. Παράκλησιν θείαν
Ἔψαλλεν ὁ τῆς Ἀάρας ἐπίσκοπος, κ' ἔμκλειεν ὕμνον
Ἐπὶ τοῦ τύμβου αὐτοῦ, ἐπιλέγων ὅτ' ἦν ὁ Κανοῦτος
Ἅγιος, μέγας μονάρχης, καὶ ἔτι ὀσμὴν εὐωδίας
Ἔπεμπεν ἐπὶ τοῦ κόσμου τοῦ ἄνακτος τούτου ἡ μνήμη·
Ἔλεγον δὲ ἱερεῖς τὸ μνημόσυνον ἱερουργοῦντες,
Ὅτι τὸν ἔβλεπον πλήρη δυνάμεως, δόξης καὶ φώτων,
Ὥσπερ προφήτην καθήμενον ἤδη, μακάριον ὅλως
Ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ.
Ἡ ἑσπέρα προέβη. Τὸ μέγα
Ὄργανον ἔπαυσε χύνον θρηνώδεις μολπάς, κ' ἐπὶ τέλους
Ἐκ τοῦ ζοφώδους ναοῦ οἱ σεμνοὶ ἱερεῖς ἐξελθόντες
Τὸν τεθνεῶτα μονάρχην ἐντὸς τοῦ μνημείου ἀφῆκαν.
Τότε αὐτὸς ἀνηγέρθη, τὰ ὄμματα ἤνοιξε τότε,
Ἔλαβε δὲ την ῥομφαίαν αὐτοῦ καὶ ἐξῆλθε τοῦ τάφου.
Τείχη καὶ πύλας, καθ' ὃ εἰς τὰ φάσματα εἶναι ὁμίχλη,
Τὰ διεπέρασε φεύγων. Τὴν θάλασσαν δὲ τὴν βαθεῖαν,
Ἥτις καὶ θόλους καὶ πύργους ἠσύχως ἀντικαθρεπτίζει
Τοὺς τῆς Ἀλτόνης, Ἀάρας καὶ τῆς Ἐλσινόρας, διέβη.
Ἤκουε δὲ ἡ σκιὰ τοῦ ζοφώδους μονάρχου τὸ βῆμα,
Καίπερ αὐτοῦ ἀθορύβως βαδίζοντος, ὄντος ὀνείρου.
Ἔφθασεν εἰς τοῦ Σαβῶνος τὸ μέγα βουνὸν ὁ Κανοῦτος,
Καὶ πρὸς τὸν ἄγριον πρόπαππον τοῦτον αὐτοῦ πλησιάσας,
Εἶπεν, «ὦ! ἄφες με ὄρος, ὦ ἕδρα βοώντων ἀνέμων,
» Ἄφες νὰ κόψω τεμάχιον ἓν ἀπὸ τὴν χιονώδη
» Χλαῖνάν σου, θέλω νὰ κάμω ἓν σάβανον, ἔρημε πάππε!»
Τὸν ἀνεγνώρισε τ' ὄρος καὶ τὸ ζητηθὲν παρεδέχθη·
Ἔλαβε δὲ ὁ Κανοῦτος τὸ ἄθραυστον ξίφος του τότε,
Κ' ἐπὶ τοῦ ὄρους μεστὸς φρικιάσεως ἔκοψε μέγα
Τμῆμα χιόνος ἐποίησε σάβανον, κ' ἔπειτα εἶπεν·
«Ὄρος ἀρχαῖον, ὁ θάνατος φῶς ἀμυδρὸν ἐδῶ χύνει·
» Ποίαν ὁδὸν θέλω λάβει τὸν πλάστην Θεὸν ἵνα εὕρω:
» —Φάσμ', ἀπεκρίθη τὸ ὄρος τὸ μαῦρον, τὸ θλῖψιν ἐμπνέον
Κ' εἰς αἰωνίας νεφέλας τὸ μέγα του μέτωπον κρύπτον·
» Φάσμα, ὁδὸν δὲν γνωρίζω· ἐδῶ ἐγὼ εἶμαι.» Καὶ τότε
Τ' ὄρος ἀφῆκεν ἐν μέσῳ τῶν πάγων μονάζον, κ' ἐντεῦθεν
Μέτωπον φέρων ὀρθόν, καὶ φορῶν τὸ λευκὸν σάβανόν του
Ὥδευε μόνος ὁ ἄναξ Κανοῦτος, κ' ἐκεῖθεν εἰσῆλθε
Πόῤῥωθεν τῆς Νορβηγίας καὶ πόῤῥωθεν τῆς Ἰσλανδίας,
Εἰς τὴν μεγάλην σιγὴν καὶ ἐντὸς τοῦ μεγάλου ἐρέβους.
Ὄπισθεν ἤδη αὐτοῦ διελύθη ὁ σκότιος κόσμος,
Μόνος δ' εὑρέθη αὐτὸς ψυχή, φάσμα καὶ ἄθρονος ἄναξ.
Εἶδε τὸ Ἄπειρον, μέγα προπύλαιον φρίκην ἐμπνέον,
Παλινδρομοῦν. Δι' αὐτοῦ ἡ χωροῦσ' ἀστραπὴ αἰφνιδίως,

Σχίζει τὸ ἔρημόν σκότος καὶ χαῦνος, πενθοῦσα ἐκπνέει.
Τὴν σκιὰν εἶδε, τὸ τέρας ὅ νύκτας σπονδύλους του ἔχει·
Εἶδε τὸ Ἄμορφον, ἔσω τοῦ μέλανος κίνησιν ἔχον.
Εἶδε τὸ ἔρεβος, ἔνθα οὐδεὶς ἀστὴρ φέγγει κ' ἐν τούτοις
Ἄγνωστον βλέμμα τι πίπτει, ἐντὸς τοῦ ὑπνώττοντος χάους,
Μόνος δὲ ἦχος αὐτοῦ ἡ θρηνώδης φρικίασις εἶναι,
Ἣν προξενεῖ τῆς σκοτίας τὸ κῦμα, κωφὸν μεστὸν βάθους.
Ἔδη δὲ πρόσω εἰπών, « Εἶναι τάφος καὶ πέραν ὁ Πλάστης ».
Τρία δὲ βήματ' ἀφ' οὗ προεχώρησεν, ἔκραξεν· ὅμως
Ἄλαλος εἶναι ἡ νὺξ ὡς ὁ τάφος· οὐδὲν ἀπεκρίθη.
Καὶ ὁ Κανοῦτος ὑπὸ τὸ χλωμόν του σουδάριον τότε
Ὥδευεν· ἡ τοῦ σαβάνου λευκότης ἐνέβαλλε θάῤῥος.
Εἰς τὸν νεκρὸν ὁδευτήν. Ἠκολούθει βαδίζων. Ἐξαίφνης
Εἶδεν ἐπὶ τοῦ ψυχροῦ του σαβάνου προκύψαν σημεῖον,
Ὅμοιον μαύρου ἀστέρος, ὃς μέγεθος ἔσχε βραδέως.
Τοῦτον διὰ τῆς χειρὸς ψηλαφίζων ἐγνώρισεν ἔτι
Αἵματος ἔπεσε μία ῥανὶς ἐπ' αὐτοῦ. Ἀνωρθώθη
Ἡ κεφαλή του ἣν φόβος ποτὲ δὲν ἐκύρτωσεν· εἶδεν,
Εἶδε τὴν νύκτα μὲ βλέμμα λοξὸν καὶ φρικίασιν χέον·
Τίποτε ὅμως δὲν εἶδεν· ἡ ἔκτασις μέλαινα ἦτο·
Ἦχος οὐδεὶς διηκούσθη. «Ἐμπρὸς! ἐμπρὸς!» εἶπεν ὑψώσας
Τὸ ὑπερήφανον μέτωπον. Αὖθις ῥανίς τις δευτέρα
Ἔπεσεν, ὕστερον μέγεθος ἔλαβε καὶ ὁ Κανοῦτος
Εἶδε τὴν νύκτα, τὸ σκότος, τὸν ζόφον, οὐδὲν, οὐδὲν εἶδε·
Ὥσπερ δὲ θηρευτικὸς πρὸς τὸ θήραμ' αὐτοῦ ὁρμᾷ κύων,
Οὕτω τὴν μαύρην ἀνέλαβε πάλιν ὁ ἄναξ πορείαν,
Ὁ φασματώδης ὁδίτης! Ῥανὶς δὲ ἐπὶ τοῦ σαβάνου
Ἔπεσε τρίτη. Φυγὰς δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ὁ Κανοῦτος,
Ἔπαυσεν ὅμως τὸ βάδισμα τότε, κ' ἐστράφη καὶ εἶδε
Πρὸς τὸν βραχίονα ἔστις τὸ ἄκαμπτον ξίφος ἐκράτει.
Αἵματος νέα ῥανὶς ὡς ἐν μέσῳ φανεῖσα ὀνείρου
Αἴφνης πεσοῦσα τὴν χεῖρα αὐτοῦ κατηρύθρωσε. Τότε
Ἔλαβεν ἄλλην πορείαν, δευτέραν φοράν, ὁ Κανοῦτος
Καὶ πελιδνὸς ὑπὸ φρίκης τὰ βήματα ἔστρεψεν ἤδη
Ἀριστερόθεν. Ῥανὶς εἰς τὸ σάβανον ἔπεσε τ' ἄσπρον.
Φρίξας δὲ ἐπὶ τῇ μονώσει αὐτοῦ ὁ ὁδίτης τὸ βῆμα
Ἔστρεψε πρὸς τὰ ὀπίσω, θελήσας νὰ ἐπανακάμψῃ
Εἰς τὴν ἐντάφιον κλίνην. Ῥανὶς ἐπὶ τοῦ σουδαρίου
Ἔπεσε. Τότε ἐστάθη μεστὸς φρικιάσεως, τρέμων,
Κ' ἔκλινε τὴν κεφαλὴν προσευχὴν πειραθεὶς νὰ προφέρῃ,
Αἵματος δὲ ἐπ' αὐτοῦ ῥανὶς ἔπεσεν. Ἄριος ἦλος,
Τῆς προσευχῆς ἐκπνεούσης ἐντὸς τοῦ φραγμοῦ τῶν ὀδόντων,
Ἔλαβε νέαν ὁδὸν, καὶ θρηνῶδες καὶ πένθιμον φάσμα,
Φάσμα λευκὸν, τρομερὸν, μὲ ἀμφίβολον γνώμην ἐπέρα,
Καὶ ἐκ τῶν σπλάγχνων τοῦ σκότους προκύπτουσα διαλει-πόντως
Αἵματος μαύρη ῥανὶς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ νερτέρου πλανήτου
Ἔπιπτεν, ἔπιπτε. Τρέμων ὡς στέλεχος πεύκης ἀρχαίας,
Ὅτε αὐτὸ ὑπ' ἀνέμου πνοῆς θυελλώδους ὠθεῖται.
Ἔβλεπ' ἐκείνας τὰς μαύρας ῥανίδας πιπτούσας ἠρέμα.
Μέγεθος ἔκτων καὶ πλῆθος, ἐστάλαζον, ἔπιπτον· ἄλλη,
Καὶ ἄλλη, καὶ ἄλλη, θεέ! ὤ! καὶ ἄλλη ῥανὶς αἱματώδης!
Ἄλλη ἰδού! Καὶ αὐταὶ αἱ ῥανίδες τὰ σκότη περῶσαι
Ἔσχιζον δίκην καθέτων γραμμῶν τὰ ἐρέβη, καὶ οὕτω
Πίπτουσαι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ σαβάνου του ἄλλη μετ' ἄλλων
Αἵματος νέφη ἐμόρφουν. Καὶ ὅμως ἐχώρει, ἐχώρει
Φρίκης μεστὸς ὁ Κανοῦτος. Τὸ δ' αἷμα κατέπιπτε δίκην
Ἄνευ θορύβου βροχῆς ἐκ τοῦ κόλπου τοῦ μαύρου αἰθέρος.
Ἔπιπτεν ἄνευ θορύβου ἀπαύστως τ' ἀπαίσιον δάκρυ.
Ποῖος τὰ δάκρυα ταῦτα εἰς τ' ἄγριον ἔκλαιε σκότος;
Ποῖος; τὸ Ἄ π ε ι ρ ο ν! ἔνδον τοῦ σκότους ὁ νέρτερος βαίνων,
Τὰ ὠκεάνεια βάθη τῆς μαύρης νυκτὸς διαθέων
Πέριξ αὐτοῦ οὐδὲν βλέπων, ψυχρὸς καὶ χωρῶν πρὸς τὰ πρόσω,
Τῶν οὐρανῶν ἐπεπόθει νὰ εὕρῃ τὴν εἴσοδον, ἥτις, —
Μόνον εἰς τὴν τοῦ δικαίου ψυχὴν εὐπλησίαστος, εἶναι·
Τέλος βαδίζων ἀπαύστως, ὡσεί τις καπνὸς ἐν τῷ ζόφῳ,
Ἔφθασ' ἐνώπιον πύλης κλειστῆς. Ὑπὸ ταύτην ἐπέρων
Μυστηριώδεις ἀκτῖνες φωτός. Ὁ Κανοῦτος τὸ βλέμμα
Ἔστρεψε τότε καὶ εἶδε τὸ σάβανον. Ἅγιος τόπος
Καὶ τρομερὸς ταυτοχρόνως ὑπῆρχεν ἐκεῖ· καὶ τίς, οἶδε;
Τίς ὁρατὴ τοῦ Κυρίου ἀκτὶς διεφαίνετο ἤδη;
Ὄπισθεν δὲ τοῦ πυλῶνος ἀκούεται ἐν μελῳδίᾳ
Τὸ ὡ σ α ν ν ά!—ἐρυθροῦν ἦν τὸ σάβανον· ῥῖγος ᾐσθάνθη
Τοῦτο ἰδὼν ὁ Κανοῦτος!
Ἰδοὺ διὰ τί ὁ Κανοῦτος
Φεύγων τὸ φῶς τῆς αὐγῆς καὶ βαδίζων ὀπίσω εἰσέτι,
Πρὸ τοῦ Κριτοῦ, οὗ τὴν ὄψιν ὁ ἥλιος χρίει μὲ φῶτα,
Νὰ παρστῇ δὲν ἐτόλμησεν ἔτι, καὶ ἕνεκα τούτου
Ὁ Πατροκτόνος ἐντὸς τοῦ νυκτίου διέμεινε σκότους
Πλήρης σκιᾶς. Τὴν λευκότητα δὲν ἐδυνήθη τὴν πρώτην
Νὰ ἀνακτήσῃ, κ' εἰς ἕκαστον βῆμά του ἐπὶ τὰ φῶτα
Αἵματος βλέπων ῥανίδα τὴν κάραν του βρέχουσαν φεύγει
Κ' ὑπὸ τὸν θόλον τοῦ μαύρου πλανᾶτ' οὐρανοῦ αἰωνίως.

Χ. Α. ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ. Ἐπὶ τῶν ἤδη γινομένων ἀνασκαφῶν τῶν ἐρειπίων τῆς Βαβυλῶνος, τέσσαρα ἀνάγλυφα κολοσσιαίων διαστάσεων ἀνεκαλύφθησαν παριστῶσιν ἀλληγορικὰς μορφὰς μετὰ πλείστων ἐπιγραφῶν καθαρῶς διατηρουμένων. Πέριξ δὲ αὐτῶν ὑπάρχουσι πολλὰ ἐλάσσονα ἔγγλυφα ἐμφαίνοντα τὸν βίον τῶν Ἀσσυρίων. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται γίνονται ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν καὶ διεύθυνσιν τοῦ ἐν Βαγδατίῳ Γαλλικοῦ Προξένου.

— Εἰς τὴν παραῤῥήνιον Φλαμερσχεῖν ῥωμαϊκαί τινες ἀρχαιότητες πολλοῦ λόγου ἄξιαι ἀνεκαλύφθησαν ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ἀρχαίας ῥωμαϊκῆς ἐπαύλεως, γενομένης μεταγενέστερον βασιλικῆς ἐπαύλεως Φράγκων βασιλέων. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἅλυσις χρυσῆ κεκοσμημένη μαργαρίταις, πολυάριθμοι χρυσοῖ δακτύλιοι, χρυσοῦς δακτύλιος μετὰ βαρυτίμου καὶ ὡραίου δακτυλιολίθου, ἐφ' οὗ διακρίνεται εὐκρινῶς χεὶρ κρατοῦσα οὖς μετὰ ἐπιγραφῆς ἑλληνικῆς, πολλαὶ εὐσχημόταται πήλιναι λυχνίαι, ὀλίγαι ὑάλιναι φιάλαι σπανίας ὡραιότητος, χρυσᾶ τινα νομίσματα τῶν χρόνων τοῦ Τραϊανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ καὶ διάφορα ἄλλα καλλιτεχνικὰ λείψανα.

— Ἡ ἐν Πετρουπόλει αὐτοκρατορικὴ Βιβλιοθήκη ἠγόρασε πρὸ ὀλίγου τὴν περίφημον συλλογὴν τῶν Ἑβραϊκῶν καὶ Καραϊτικῶν χειρογράφων γενομένην ὑπὸ τοῦ Κ. Φίρκοβιτζ Καραΐτου, γνωστοῦ διὰ τὸν περὶ τὴν ἐπιστήμην ζῆλόν του. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἰς τὰς ἐπὶ τριάκοντα ἔτη περιηγήσεις καὶ διατριβὰς αὐτοῦ εἰς Παλαιστίνην, Καύκασον, καὶ Κωνσταντινούπολιν συνέλεγε τὰ μνημεῖα τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιότητος

ὁπουδήποτε ἠδύνατο νὰ εὑρίσκῃ αὐτὰ, ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ πολλάκις κινδύνῳ τῆς ἰδίας ζωῆς. Οἱ Καραῖται εἰσὶ φυλὴ Ἰουδαϊκὴ μὴ παραδεχομένη τὰς παραδόσεις τοῦ Ταλμούθ. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος συλλογὴ συνίσταται ἐκ 47 χειρογράφων κυλινδροειδῶν τῆς Πεντατεύχου, 77 συλλογῶν τῆς Ἀρχαίας Διαθήκης, 23 μεταφράσεων εἰς Ἀνατολικὰς γλώσσας, 272 Καραϊτικῶν καὶ 523 Ῥαββινικῶν συγγραφῶν, 550 ἱστορικῶν ἐπιστολῶν ἢ ἐπισήμων ἐγγράφων, 722 ἐπιταφίων ἐπιγραφῶν, καὶ 300 σχεδιογραφιῶν τῶν παλαιῶν φρουρίων τῆς Νέας Ῥωσσίας. Πρὸς τούτοις περιέχει 124 ἐπίσημα χειρόγραφα τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, ὧν 21 εἶναι προγενέστερα τῆς Θ΄. ἑκατονταετηρίδος. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν σοφῶν Τισσενδορφίου, Δώρα, Βέκκερ, Ὀλσχάουσεν καὶ Χούλσον, οὐδεμία Εὐρωπαϊκὴ βιβλιοθήκη περιέχει ἑβραϊκὰ χειρόγραφα τοσοῦτον ἀρχαίας ἐποχῆς, καὶ ἑπομένως δύναται νὰ παράσχῃ τοσαύτην πλουσίαν ὕλην εἰς τὴν πληρεστέραν σπουδὴν τοῦ κειμένου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἢ νὰ χορηγήσῃ τόσον ἄφθονον ἱστορικὴν καὶ γεωγραφικὴν πληροφορίαν περὶ Κριμαίας, Καυκάσου καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Μεσημβρινῆς Ῥωσσίας. Περιμένεται προσεχῶς εἰδική τις ἱστορία τῆς περιφήμου ταύτης συλλογῆς.

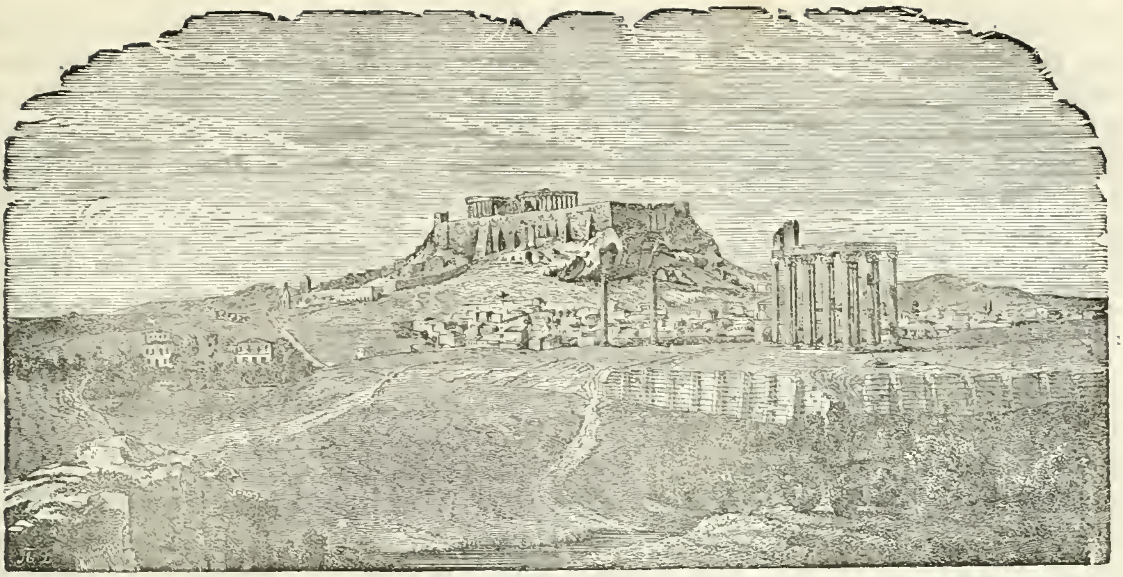
— Πρό τινων ἡμερῶν, λέγει ἡ ἐφημερὶς τῶν Παρισίων, La France, νέος τις βοσκὸς τῆς κώμης Σερφίας, παρὰ τὰς Ἄλπεις, ἐν ᾧ ὡδήγει τὸ ποίμνιόν του παρετήρησε κατὰ γῆς πρᾶγμά τι λαμπρὸν, ὅπερ αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου καθίστων ἔτι λαμπρότερον. Ὁ βοσκὸς πλησιάσας εὗρε περιχαρὴς νόμισμα χρυσοῦν, τὸ ὁποῖον, ἐπανελθὼν εἰς τὰ ἴδια, ἔδωκεν εἰς τὴν μητέρα του. Ἡ γυνὴ ἐλθοῦσα εἰς τὴν πλησιόχωρον πόλιν Βοὺγ, ἐπώλησε τὸ εὑρεθὲν νόμισμα εἰς σημαντικὸν πολίτην τῆς πόλεως ταύτης, ὅστις τὸ ἐπλήρωσε μετὰ γενναιότητος. Τὸ χρυσοῦν τοῦτο εὕρημα εἶναι νομισματόσημον δισχιλίων τοὐλάχιστον ἐτῶν, ἔχον βάρος 25 φράγκων χρυσοῦ καὶ ἐντελῆ διατήρησιν· ἡ μία τῶν ἐπιφανειῶν παριστᾷ ζωηρῶς κεφαλὴν ἐστεμμένην δάφνῃ, ἡ δὲ ἑτέρα ἁρμάμαξαν συρομένην δυσὶν ἵπποις. Κάτωθι δὲ τῆς αὐτῆς προσόψεως φαίνεται εὐκρινῶς τρίπους τις λιχνία, καὶ ἀκριβῶς ὑποκάτω τῆς ἁμάξης ἡ Ἑλληνικὴ λέξις ΦΙΛΙΠΠΟΥ. Ἡ λέξις αὕτη καὶ τὸ ἐγκεχαραγμένον πρόσωπον αἴρουσι πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς τοῦ νομισματοσήμου. Ἀλλὰ τίνος Φιλίππου παρίσταται ἡ μορφή; δύσκολος ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ζητήματος. Ἐν τούτοις ἐκ τῆς ἱστορίας μανθάνομεν ὅτι πέντε ὑπῆρξαν τῆς Μακεδονίας βασιλεῖς φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο, ὧν ὁ τελευταῖος ἔζη 200 περίπου π. Χ. ἔτη. Ὑπῆρξε προσέτι Φίλιππός τις, βασιλεὺς τῆς Συρίας, τελευτήσας τὸ $64^{ον}$ ἔτος π. Χ. καὶ ἰδὼν τὸ κράτος αὐτοῦ κατακτηθὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Τοῦ τελευταίου τούτου Φιλίππου τὸ εἰκόνισμα ἐμφαίνει πιθανῶς τὸ εὑρεθὲν νομισματόσημον. Ἴσως δὲ τοῦτο ἐδωρήθη εἰς στρατιώτην ῥωμαῖον διατελοῦντα ἐν Συρίᾳ ἐπὶ τῆς καθυποτάξεως τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ὑπὸ τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεώνων, καὶ μετὰ ταῦτα μετενεχθὲν ἐχάθη ἔνθα πρὸ μικροῦ ἀνευρέθη, δηλονότι, ὅτε ἓξ ἔτη μετὰ τὴν κυρίευσιν τῆς Συρίας αἱ αὐταὶ λεγεῶνες, στρατηγοῦντος τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, ἦλθον εἰς κατάκτησιν τῆς Γαλλίας.

— *Ἡ νῆσος Κύπρος*, περιέχουσα ἄνευ ἀμφιβολίας ἀξίας λόγου ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἠμελήθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων περιηγητῶν. Κατὰ τὸ 1849 ὁ Κ. Λόσεστερ περιηγηθεὶς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου συνέλεξεν οὐκ ὀλίγα ἀντίγραφα πρωτοτύπων ἐπιγραφῶν. Τρεῖς ἐξ αὐτῶν εἰσὶν ἀγνώστου χαρακτῆρος, ὃς δύναται νὰ κληθῇ Κύπριος. Πολλαὶ ἄλλαι εἰσὶν Ἑλληνικαί. Ἐν νεωστὶ ἐκδεδομένῳ τεύχει τῶν πρακτικῶν τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας τῆς Φιλολογίας, τινὲς τῶν ἐπιγραφῶν εἰσι κατακεχωρισμέναι ἐκ τῶν παρὰ τῷ Κ. Λόσεστερ ἀντιγράφων. Οἱ Κύπριοι χαρακτῆρες φαίνονται ὁμοιάζοντες πρὸς τοὺς τῆς Λυκίας. Μεταξὺ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν ὑπάρχει μία τὰ μάλιστα σπουδαία, καθότι ὁρίζει ἀκριβῶς τὴν γενεὰν Πτολεμαίου τοῦ Εὐπάτορος, ἀνήκοντος εἰς τὴν σειρὰν τῶν Πτολεμαϊκῶν βασιλέων, καὶ παρασχόντος ἀμφισβητήσεις μεταξὺ τῶν ἀρχαιολόγων τῆς ἀξιοσπουδάστου ἐκείνης ἐποχῆς.

ΠΑΡΑΔΟΞΟΣ ΣΥΜΠΤΩΣΙΣ. Κατὰ σύμπτωσιν περίεργον τρεῖς ἐκ τῶν διασημοτάτων ζωγράφων τῆς Γαλλίας ἐτελεύτησαν κατὰ συνέπειαν ἀτυχημάτων ἐν τῷ ἱππεύειν. Ὁ Géricault ἔπεσεν ἐκ τοῦ ἵππου συνιππεύων μετὰ τοῦ Ὁρατίου Vernet. Ὁ αὐτὸς Vernet ἔπεσε τετράκις ἐκ τοῦ ἵππου, καὶ ἐκ τῆς τελευταίας πτώσεως ἔπαθε τοσαύτην ζημίαν, ὥστε ὑπεβλήθη εἰς χειρουργικὰς ἐγχειρίσεις. Ὁ δὲ Decamps ἐθανατώθη θηρεύων ἔφιππος εἰς τὸ δάσος τοῦ Φονταινεβλῶ.

Χ. Λ. Π.

ΘΑΥΜΑΣΙΑ ΟΞΥΝΟΙΑ. Ἑσπέραν τινὰ παριστωμένου ἐν τῷ *Γαλλικῷ θεάτρῳ* (Comédie française) τῶν Παρισίων τοῦ *Ἀββᾶ* de l'Épée, ἡ Κυρία Τάλμα ἔπαιζεν ἀνδρικὰ ἐνδεδυμένη, τὸν νέον κωφάλαλον, ὅτ' αἴφνης ἀκούεται φωνή *Πυρκαϊά!* καὶ οἱ πυροσβέσται διατρέχουσι τὴν σκηνὴν ἔχοντες εἰς τὰς χεῖρας σφογγάρια. Ἡ Κυρία Τάλμα ἦτο εἰς τὸ ἔμπροσθεν τοῦ θεάτρου· τὸ δὲ πρόσωπον, οἱ ὀφθαλμοὶ, τὰ σχήματα οὐδόλως ἔδειξαν, ὡς τὰ τῶν συντρόφων της, ὅτι ᾐσθάνετο τί συνέβαινεν ὄπισθέν της. Τοῦτο διήρκεσεν ἐπὶ δύο λεπτά. Τὸ κοινὸν ἀναλαβὸν ἀπὸ τοῦ φόβου ἤρχισε νὰ παρατηρῇ τὴν ὑποκρίτριαν, καὶ θαυμάσαν πρὸς τὸ ἐντελῶς *κωφὸν* καὶ *ἄλαλον*, ἐχειροκρότησεν ἐνθουν τὴν ὀξύνοιαν αὐτῆς.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1863. ΤΟΜΟΣ ΙΓ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 312.

ΕΙΚΟΣΙΠΕΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου.

(Τέλος. Ἴδε Φυλλ. 311.)

Συμπληροῖ δὲ καὶ ἐπιστέφει ταῦτα ἡ μελαγχολίας καὶ ἱεροφαντικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἀνάπλεως ἀποστροφὴ, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τέλους τοῦ λόγου ἀποτείνει ὁ ῥήτωρ πρὸς τὴν νεολαίαν.

« Χαρὰ, εἶπε, καὶ μυστηριώδης μελαγχολία κατακλύζουσι πάντοτε τὴν ψυχήν μου, ὁσάκις ἐξ ἀπόπτου πρὸς σὲ ἀτενίζω, φίλη νεότης, τοὺς ὀφθαλμούς μου. Ἡ ἀνθηρὰ καὶ ἀκμαία σου ὥρα παριστᾷ ἐν ταῖς ὥραις τοῦ βίου τὸ ἔαρ τῆς φύσεως. Πλὴν φεῦ! ἡ μαγευτικὴ αὕτη καὶ λαμπρὰ ἐποχὴ, εἶναι ἡ ἐπισφαλεστάτη καὶ κρισιμωτάτη πασῶν τῶν ὡρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, τῶν ἀνθέων πολλάκις μαραινομένων καὶ καταῤῥεόντων ὑπὸ χειμῶνος καὶ παγετοῦ· ὅταν δὲ τὰ ἄνθη μαρανθῶσι καὶ πέσωσι, τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον οὐδένας ἡμῖν ἀποφέρει καρπούς. Ἰδοὺ ἡ χαρὰ καὶ συγχρόνως ἡ λύπη μου. Μυστηριώδης τις πέπλος καλύπτει νῦν τὴν ὡραίαν σου ὕπαρξιν, ὅταν δὲ οὗτος ἐν τῷ μέλλοντι καταπέσῃ καὶ ἀποκαλύψῃ τὴν ὄψιν σου, ἡμεῖς δὲν ὑπάρχομεν πλέον· αἱ καρδίαι ἡμῶν εἰσὶ κόνις, αἱ σκέψεις ἡμῶν καὶ οἱ διαλογισμοὶ ἀμυδρά τις σκιὰ ἐν τῇ ἀναμνήσει, καὶ ἠχὼ ἐκ τοῦ παρελθόντος, ὁλονὲν βυθιζομένη εἰς τὰς ἀβύσσους τοῦ μέλλοντος. Ὑμεῖς ἐστὲ ἡμῶν οἱ διάδοχοι, ὅταν μετὰ μικρὸν ἐντεῦθεν ἀποχωρήσωμεν. Τίς οἶδε νῦν, οἷαι ἐν ἡμῖν δυνάμεις ὑπνώττουσι, καὶ ὁποίαν τύχην ἐπιφυλάσσει ἑκάστῳ ἡμῶν ὁ θεός!

» Σήμερον ἐνώπιόν σου τὸ μέλλον, φιλτάτη νεότης, ἐκτείνεται ὡς ἄπειρός τις χλοερὸς καὶ πολυανθὴς λειμὼν τῆς ἀνοίξεως, ὑπὸ τὸν αἴθριον τοῦτον καὶ γλυκὺν οὐρανὸν τῆς πατρίδος, ἀλλ' ἔρχεται καί τις ἀναπόδραστος χρόνος, ὅτε τοῦ ἄλσους τὰ ζωηρότατα ἄνθη καὶ λήϊα μαραίνονται καὶ ὠχριῶσιν, ὅτε ὁ εὔδιος οὐρανὸς ὑπὸ ζοφερῶν νεφῶν σκοτίζεται, ἐξ ὧν ἐκρήγνυνται κεραυνοὶ καὶ κατέρχονται ὄμβροι, καὶ πίπτει χιὼν, καὶ τὴν φύσιν καλύπτει τοῦ θανάτου ἡ ὄψις. Σήμερον τὰ πάντα ἡμῖν εὐτυχῶς μειδιῶσιν ὑπὸ φαιδρὰς ἀναμνήσεις καὶ γλυκείας ἐλπίδας, ἀλλ' ἐπέρχεται χρόνος ὅτε τὸ παίγνιον τοῦτο τοῦ βίου παρέρχεται, καὶ ἡ πραγματικότης αὐτοῦ ἐναγώνιος ἐμφανίζεται, εἰσάγουσα ἡμᾶς εἰς νέον καὶ ἄγνωστον μέχρι τοῦδε κόσμον, ὅπου ὑπὸ τὰ ἄνθη ἐνεδρεύουσιν ὄφεις, καὶ ἐπὶ τῶν κυανῶν κυμάτων ἐποχοῦνται σειρῆνες.

» Τίς τότε, ἀκμαία νεότης, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ποικίλων τούτων κινδύνων τῆς ἀπάτης καὶ τῆς διαφθορᾶς, ἔσται ὁ πολιτικὸς σωτὴρ καὶ ὁ ῥύστης σου; Μό-

νον τὸ πνεῦμα τῆς ἀθανάτου ἐκείνης προγονικῆς παιδείας καὶ ἐπιστήμης, ἥτις καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ὅλου ἔθνους ἐν τῇ δουλείᾳ αὐτοῦ ἀδιάφθορον διετήρησε, καὶ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐν τῇ ἐξοντώσει πάσης αὐτοῦ τῆς ἄλλης ὑπάρξεως ἀκμαίαν διέσωσε, καὶ τὸν ἱερὸν σπινθῆρα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐν τῷ κατακλυσμῷ ἐκείνῳ τῶν μεσαιωνικῶν τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῶν, ἄσβεστον ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ διεφύλαξε.

» Αὕτη τὴν μὲν νεότητα κοσμεῖ καὶ καθωραΐζει, τὸν ἄνδρα σεμνύνει καὶ μεγαλύνει, τὸ δὲ γῆρας παρηγορεῖ καὶ στηρίζει· καθότι ἡ μὲν νεότης διδάσκεται ἐξ αὐτῆς, ὅτι ἱερὰ αἰδὼς εἶναι τὸ κάλλιστον τῆς νεότητος κόσμημα, ὅτι ἡ παῤῥησία, ἡ ἁπλότης τοῦ ἤθους καὶ ἡ φιλαλήθεια, αἱ θεμελιώδεις ἀρεταὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὰ πρῶτα τοῦ ἐλευθέρου γνωρίσματα, ὅτι ἡ ἀληθινὴ καὶ κυρίως καλουμένη παιδεία ἐστὶν, « ἡ πρὸς ἀρετὴν ἐκ παίδων παιδεία, ποιοῦσα ἐπιθυμητήν τε καὶ ἐραστὴν τοῦ πολίτην γενέσθαι τέλειον, ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι ἐπιστάμενον μετὰ δίκης, ἡ δὲ εἰς χρήματα τείνουσα, ἤ τινα πρὸς ἰσχὺν, ἢ καὶ πρὸς ἄλλην τινὰ παιδείαν ἄνευ νοῦ καὶ δίκης, βάναυσος καὶ ἀνελεύθερος καὶ οὐκ ἀξία τὸ παράπαν παιδείαν καλεῖσθαι· ὅτι ἡ μετριοφροσύνη εἶναι τῆς ἀληθοῦς παιδείας ἡ ἀναγκαία ἀπόῤῥοια, ἡ δὲ οἴησις καὶ ὁ τῦφος τῆς ἀμαθείας καὶ ἀπαιδευσίας αἱ μέγισται ἀποδείξεις, τοῦθ' ὅπερ ὁ Μενέδημος εὐτραπέλως ἐξέφραζε λέγων, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπὶ σχολὴν καταπλεόντων Ἀθήναζε σοφοὶ τὸ πρῶτον, φιλόσοφοι μετ' ὀλίγον ἐγίγνοντο, εἶτα δὲ ῥήτορες, τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος ἁπλοῖ ἰδιῶται· ὅτι ὁ κύριος καὶ μέγας τῆς παιδείας τῶν ἐλευθέρων σκοπὸς, εἶναι ἡ ἐναρμόνιος καὶ ἴση ἀνάπτυξις πασῶν τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἵνα ὁ τέλειος ἐντεῦθεν προκύψῃ ἀνὴρ, ἔν τε εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ. Ὁ Ἀπόλλων, ἡ ἰδανικὴ αὕτη καὶ κατ' ἐξοχὴν θεότης τοῦ ἑλληνισμοῦ, τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης ὁ ἀντιπρόσωπος, ὁ μουσαγέτης, κιθαρῳδὸς καὶ εὐφόρμιγξ Ἀπόλλων, προκαλεῖ τὸν Ἡρακλέα εἰς μάχην, νικᾷ τὸν Ἄρην ἐν τῇ πυγμῇ καὶ τὸν Ἑρμῆν εἰς τὸν δρόμον. Αὕτη τέλος ἡ γενναία Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη θέλει διδάξει ὑμᾶς, «ὡς οὐχ ὁ Εὐρώτας, οὐδ' ὁ μεταξὺ Βαβύκης καὶ Κνακίωνος τόπος, ἄνδρας ἐκφέρει μαχητὰς καὶ πολεμικοὺς, ἀλλὰ παρ' οἷς ἂν αἰσχύνεσθαι ἐπὶ τὰ αἰσχρὰ, καὶ τολμᾷν ἐπὶ τοῖς καλοῖς ἐθέλοντες ἐγγένωνται νέοι, καὶ τοὺς ψόγους τῶν κινδύνων μᾶλλον φεύγοντες, οὗτοι φοβερώτατοι τοῖς ἐναντίοις εἰσί.»

» Ἄνδρες δὲ καὶ πολῖται ἀπὸ νέων γενόμενοι παρ' αὐτῆς αὖθις θέλετε μάθει, ὅτι κατ' ἐξοχὴν τοῦ πολίτου καθῆκον, καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν πολιτικὴ ἀρετὴ, ἐστιν ἡ τελεία εἰς τοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς τῆς πατρίδος ὑποταγὴ, μέχρι καταστροφῆς καὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως. Καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Σωκράτους, προτιμήσαντος τῆς δικαίας φυγῆς τὸν παρανομώτατον θάνατον, ἵνα καὶ διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ αὐτοῦ αἵματος ἐπισφραγίσῃ τὴν πίστιν αὐτοῦ, ὅτι σέβεσθαι δεῖ, καὶ μᾶλλον ὑπείκειν καὶ θωπεύειν πατρίδα χαλεπαίνουσαν ἢ πατέρα, καὶ ἢ πείθειν ἢ ποιεῖν, ἃ ἂν κελεύῃ, καὶ πάσχειν ἄν τι προστάττῃ παθεῖν ἡσυχίαν ἄγοντα, ἐάν τε τύπτεσθαι ἐάν τε δεῖσθαι, ἐάν τε εἰς πόλεμον ἄγῃ τρωθησόμενον ἢ ἀποθανούμενον ποιητέον ταῦτα, καὶ τὸ δίκαιον οὕτως ἔχει, καὶ οὐχὶ ὑπεικτέον, οὐδὲ ἀναχωρητέον, οὐδὲ λειπτέον τὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν δικαστηρίῳ καὶ πανταχοῦ ποιητέον, ἃ ἂν κελεύῃ ἡ πόλις καὶ ἡ πατρὶς, τὸ παράδειγμα λέγω, τοῦτο τοῦ θείου ἀνδρὸς. αὐτὸ καὶ μόνον ἤδη ὑπὲρ πάντα λόγον ἐκφράζει, οἵας εἶχον περὶ πατρίδος καὶ καθηκόντων πολιτικῶν ἰδέας καὶ γνώσεις οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἄνδρες τῆς ἀρχαιότητος.

» Ὅταν δὲ τέλος τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς ἄθλους τοῦ ἀνδρὸς διαδεχθῇ ἠρέμα, ἐν χρηστῷ τῷ συνειδότι, τοῦ σεβαστοῦ γήρως ἡ ἀργυρᾶ πολιὰ, ἡ Ἑλληνικὴ πάλιν μεταφυσικὴ ἐπιστήμη, ἡ ἀνυψώσασα ποτὲ τὴν κοσμικὴν καρδίαν τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου πρὸς τὸν Θεὸν, θέλει ἀνυψώσει καὶ ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἀπὸ τῶν προσκαίρων τούτων καὶ ἐπιγείων, πρὸς τὰ οὐράνια καὶ αἰώνια, πρὸς ἃ, ὡς πρὸς λιμένα ἀτάραχον, πάντες ἱστιοδρομοῦμεν καὶ πλησίστιον καταγόμεθα.

» Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν τυχῶν καὶ τῆς φύσεως τῆς προγονικῆς ἐπιστήμης. Τίνες δὲ ἆρα αἱ τύχαι αὐτῆς καὶ ἡ σχέσις ἡμῶν πρός τε τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον;

» Μετ' ἀκλονήτου καὶ ἀδιασείστου πεποιθήσεως ἀτενίζω, Κύριοι, πρὸς τῆς πατρίδος τὸ μέγα μέλλον. Οὐχ ἧττον ὅμως οὐδόλως ἀμβλυωπῶ καὶ πρὸς τὰς ὑφάλους καὶ τοὺς σκοπέλους τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτὸ πανταχόθεν. Ὅ,τι ποτὲ περὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ὁ Χρυσόστομος ἔγραφε πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ τὸν μέγαν Βασίλειον, προτρέπων αὐτὸν εἰς ἀῤῥαγῆ καὶ βεβαίαν ὁμόνοιαν, τοῦτο καὶ νῦν δυστυχῶς καὶ ἐπὶ μακρὸν ἴσως ἔτι κατὰ γράμμα ἰσχύει ἐπὶ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ. « Χαλεπὸς ὁ καιρὸς, οἱ ἐπιβουλεύοντες πολλοὶ, τὸ τῆς ἀγάπης γνήσιον ἀπόλωλεν, ἀντεισῆκται δὲ ὁ τῆς βασκανίας ὄλεθρος, ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνομεν καὶ ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεων περιπατοῦμεν, οἱ μὲν ἕτοιμοι τοῖς ἡμετέροις ἐφησθῆναι κακοῖς, εἴ ποτέ τι συμβαίη, πολλοὶ καὶ πολλαχόθεν ἐφεστήκασιν, ὁ δὲ συναλγήσων οὐδείς· ὅρα μὴ διαστάντες ποτὲ, πολὺν τὸν γέλωτα ὄφλωμεν καὶ τοῦ γέλωτος μείζονα τὴν ζημίαν.» Τοὺς ἐφεστηκότας δὲ τούτους πολλοὺς καὶ πολλαχόθεν ἐπιβουλεύοντας, μόνον διὰ τῆς ἄκρας ἡμῶν φρονήσεως καὶ συνέσεως δυνάμεθα νὰ οὐδετερώσωμεν, τῆς συνέσεως ὅμως, Κύριοι, καὶ φρονήσεως μόνον ἐκείνης, ἥτις οὐ-

χὶ ἐπὶ τοῦ δόλου καὶ τῆς πανουργίας στηρίζεται, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν αἰωνίων ἀξιωμάτων τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς τιμῆς ἀποῤῥέει, ἃ οὐδέποτε ἀτιμωρητὶ, οὐδὲ λαοὶ οὐδὲ κυβερνήσεις παρέβησαν. Ἂν ὄπισθεν τῆς κυριάρχου ἡμῶν βουλήσεως ἵσταντο στρατοὶ καὶ στόλοι μυρίανδροι, ἴσως τότε παρεγκλίνοντές ποτε τῆς εὐθείας, ἠδυνάμεθα ἐπὶ καιρὸν ἵνα διαφύγωμεν τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἀνθρώπων· διότι τοῦ Θεοῦ οὐδείς ποτε δύναται νὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν· ἀλλὰ νῦν δυστυχῶς ἡ σμικρότης ἡμῶν εἶναι τὸ κυριώτατον ἡμῶν καὶ τὸ μέγιστον ἄδικον. Αἱ ἱερώταται ἡμῶν καὶ δικαιόταται ἀπαιτήσεις, ὅταν εἰς τῶν ἰσχυρῶν ἀπάδωσι τὰ συμφέροντα, θεωροῦνται ἐγκλήματα καὶ ἱερόσυλοι παραβιάσεις τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου. Τί δέ; κατεδικάσθημεν ἄρα ἕνεκα τούτου διὰ παντὸς εἰς σιγὴν νεκρικὴν καὶ ἀπραξίαν θανάτου; Ἄπαγε! διότι πρὸ πάσης συνέσεως καὶ φρονήσεως ἀνώτερόν ἐστι τὸ καθῆκον καὶ ἡ τιμή. « Εἰρήνη γὰρ μετὰ μὲν τοῦ δικαίου καὶ πρέποντος κάλλιστον ἐστὶ κτῆμα καὶ λυσιτελέστατον, μετὰ δὲ κακίας ἢ δουλείας ἐπονειδίστου πάντων αἴσχιστον καὶ βλαβερώτατον. »

» Πλὴν φεῦ! τῶν ἐθνῶν ἡ σμικρότης δὲν περιορίζεται πάντοτε εἰς τῆς χώρας τὴν σμικρὰν ἔκτασιν, καὶ εἰς τῶν κατοίκων τὸ εὐάριθμον πλῆθος, ἀλλ᾽ ἐκτείνεται περαιτέρω, εἰς τὴν χώραν τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἤθους αὐτῶν. Αὕτη τῆς καρδίας καὶ τοῦ φρονήματος ἡ σμικρότης καὶ μικροπρέπεια, εἶναι ἔθνους τινὸς ὁ μέγιστος ἐχθρὸς καὶ ὁ ἀληθὴς ἐπίβουλος, ὁ ἐκμηδενίζων καὶ τῆς χώρας τὸ μέγεθος, καὶ τῶν κατοίκων τὸ πλῆθος, καὶ τὰς ἐπιδεικτικὰς καὶ λαμπρὰς τῶν δυνάμεων παρατάξεις. Ἔθνος δὲ τοὐναντίον σμικρὸν μὲν τὴν ἔκτασιν, μέγα δὲ τὴν καρδίαν αὐτοῦ καὶ τὸ αἴσθημα, εἶναι οὐ μόνον καθ᾽ ἑαυτὸ ἰσχυρότατον, ἀλλ᾽ ὅπερ τὸ μέγιστον σεβαστὸν παρὰ πᾶσι καὶ ἔντιμον· καθότι, Κύριοι, τῆς ἠθικῆς δυνάμεως πάντοτε καὶ πανταχοῦ μέγα ὑπῆρξε τὸ κράτος καὶ ἀπεριόριστος ἡ ἰσχύς. Αὕτη ἡ ἠθικὴ δύναμις, οὐχὶ αἱ ὑλικαὶ καὶ μεγάλαι τοῦ ἔθνους δυνάμεις ἔστησαν ἐν Μαραθῶνι, ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἐν Πλαταιαῖς τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐλευθερίας τὰ πρῶτα ἀθάνατα τρόπαια· αὕτη καὶ μετὰ ταῦτα ἐκ βάθρων ἀνέτρεψε τὸν μέγαν ἐκεῖνον τῆς Ἀσίας ὑλικὸν κολοσσὸν, καταπεσόντα καὶ καταῤῥεύσαντα, ἅμα ἐλθόντα εἰς ἄμεσον σύγκρουσιν μετὰ τοῦ ἠθικοῦ κολοσσοῦ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου· αὕτη εἶναι ὁ πανίσχυρος ἐκεῖνος μαγνήτης, ὁ ἕλκων ἀκαταμαχήτως τὰ ἔθνη καὶ τοὺς λαοὺς, πρὸς τὴν κεκτημένην ταύτην μεγάλην προσωπικότητα· αὕτη ἡ δύναμις εἶναι τοῦ πλήθους ἡ πίστις καὶ ἡ πεποίθησις, τῶν λαῶν ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ ἔμπνευσις, ἐνώπιον τῆς ὁποίας πᾶς τις ὑποκύπτει καὶ πίπτει.

» Ἂν δέ που νῦν ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχῃ σημεῖόν τι, περιποιοῦν τὴν ἠθικὴν ταύτην τοῖς Πανέλλησι δύναμιν, ἀναντιῤῥήτως τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τούτου Πανελληνίου ναοῦ τῶν Μουσῶν, ὅπου ἄνευ σκοποῦ πλαγίου, ἄνευ δόλου καὶ ἀπάτης, ἀντηχοῦσι καθ᾽ ἑκάστην αἱ ὑπέρταται τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ καθήκοντος ἀρχαί.

» Θάλπετε ἄρα, καὶ φυλάσσετε, καὶ περιφρουρεῖτε, πάντες οἱ Ἕλληνες τὸ Πανεπιστήμιον, τὸν μόνον τοῦτον σύνδεσμον τοῦ ἔθνους μετὰ τοῦ γένους, τὴν μεγάλην ταύτην καὶ κοινὴν ἑστίαν τοῦ Πανελληνίου πυρὸς, τὸ εὐρὺ τοῦτο καὶ ἀπεριόριστον στάδιον τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας. Σώζετε αὐτὸ πάσαις δυνάμεσιν ἀνεξάρτητον καὶ ἐλεύθερον, ἀμόλυντον καὶ ἀμίαντον ἀπὸ τοῦ ῥύπου τῶν ἐφημέρων πολιτικῶν παθῶν, καὶ μηδέποτε μηδενὶ ἐπιτρέψατε, ἵνα ἡ ἐπιστήμη, ἀπὸ ἁγνῆς καὶ ἐλευθέρας παρθένου, γένηται ἡ θεραπαινὶς καὶ τὸ ὄργανον τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἰσχυροῦ τῆς ἡμέρας, τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μερίδος πολιτικῆς· διότι τοιαύτη ἐπιστήμη, ἀναξία τοῦ ἱεροῦ τούτου ὀνόματος, οὐδένα σεβασμὸν ἐγείρουσα, οὐδεμίαν πίστιν ἐμπνέουσα, οὐδεμίαν ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἀσκοῦσα ἐπιῤῥοὴν, δὲν δύναται κατ᾽ οὐδένα λόγον νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν μέγιστον αὐτῆς καὶ ὑπέρτατον σκοπὸν, τὴν ἐθνικὴν ἀνάπλασιν καὶ ἠθικοποίησιν, ἧς ἄνευ ἄλυτον ἔσται διὰ παντὸς τὸ παρ᾽ ἡμῖν μέγα ζήτημα τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς βελτιώσεως· διότι τὰ ἔθνη δὲν ἀναπλάσσονται διὰ μαγικῆς ῥάβδου, δὲν ἀναπτύσσονται διὰ τῆς ἀδιαλείπτου σωρεύσεως νέων θεσμῶν, δὲν βελτιοῦνται διὰ τῆς τοῦ λαοῦ στιγμιαίας ἐκρήξεως τῆς ἀγανακτήσεως, ἀλλὰ τελειοποιοῦνται ἀνεπαισθήτως, ὅταν αἱ νέαι ἀδιάφθοροι γενεαὶ, διαδεχόμεναι τὰς παρερχομένας, διὰ μὲν τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως καταστρέφωσι βαθμηδὸν τῆς ἀπαιδευσίας τὰς ἕξεις, διὰ δὲ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν θελήσεως καὶ δυνάμεως, πανταχοῦ ἀνενδότως καὶ θρησκευτικῶς ἐφαρμόζωσι τῆς ἁγνῆς ἐπιστήμης τὰ ἀψευδῆ καὶ αἰώνια δόγματα.

» Καταλύων δ᾽ ἐνταῦθα τὸν λόγον, πρὸς σὲ καὶ αὖθις τελευταῖον ἀποτείνομαι, φιλτάτη νεότης. Πολλῶν μὲν ἐξ ἡμῶν ἤδη ὁ ἥλιος ἔδυσε, πολλῶν δὲ ἄλλων ἤδη κλίνει περὶ τὴν δύσιν αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ ἐκ τῆς δύσεως ταύτης ὀργῶσα καὶ σπεύδουσα ἡ σὴ ἀνατέλλει τοῦ βίου ἡμέρα. Νῦν μὲν πάντες ἔτι ὁρμίζεσθε ἐν τῷ ἀσφαλεῖ τῆς ἐπιστήμης λιμένι. Ἀλλ᾽ ἤδη συρίζουσιν ἔξω οἱ ἄνεμοι, οἱ μέλλοντες ὅσον οὔπω πελαγίσαι τὴν ὁλκάδα τοῦ βίου ὑμῶν εἰς πολυκύμαντον πέλαγος. Εἴθε ὁ φωτίζων τὴν ἡμέραν τοῦ βίου σου ἥλιος, λαμπρὸς καὶ ἀνέφελος μέχρι δύσεως, παρακολουθῇ αὐτὴν οὐριοδρομοῦσαν εὐθύπνῳ ἀνέμῳ, εἰς τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης τὸν ὅρμον. Καὶ ὅταν τὸ ψυχρὸν τοῦ τάφου μάρμαρον καλύπτῃ πλέον τὴν κόνιν ἡμῶν, εἴθε τότε εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνασκιρτᾷ

ἡμῶν ἡ ψυχή, ἐξ ἀπόπτου θεωμένη σὲ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀκμαίαν νεότητα εἰς αἰῶνας ἐμπνεομένην ὑπὸ τοῦ περὶ ἡμᾶς νῦν ἱπταμένου καὶ εὐλογοῦντος τοῦ θείου Πλάτωνος πνεύματος, οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν τὴν σήμερον, μετὰ τῆς ἱερᾶς χορείας πάντων τῶν λοιπῶν ἀπ' αἰῶνος ἐνδόξων ἀθλητῶν καὶ προμάχων τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐπιστήμης καὶ πίστεως, κατευθυνόντων τήν τε διάνοιαν καὶ καρδίαν σου πρὸς ἓν τέλος, πρὸς ἕνα σκοπὸν, τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς μιᾶς μεγάλης καὶ ἀδιαιρέτου πατρίδος! »

Τοιοῦτος ἐν γένει τοῦ Κ. Φρεαρίτου ὁ λόγος, ἐν ᾧ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπανθεῖ καὶ ἄκρατον αἴσθημα φιλοπατρίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἡμέρα τῶν γενεθλίων τοῦ Πανεπιστημίου συμπίπτει, ὡς εἶπε, μετὰ τῆς ἡμέρας τῶν γενεθλίων τοῦ Πλάτωνος, ἐξέστω ἡμῖν νὰ συμπανηγυρίσωμεν πομπικώτερον αὐτὰ, προστιθέμενοι εἰς τὴν πρὸς τοὺς νέους ἀποστροφὴν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου τὰ θεῖα ταῦτα λόγια τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἀκαδημίας· « Ὦ παῖδες, ὅτι μὲν ἐστε πατέρων ἀγαθῶν, αὐτὸ μηνύει τὸ νῦν παρόν· ἡμῖν δὲ ἐξὸν ζῆν μὴ καλῶς, καλῶς αἱρούμεθα μᾶλλον τελευτᾶν, πρὶν ὑμᾶς τε καὶ τοὺς ἔπειτα εἰς ὀνείδη καταστῆσαι, καὶ πρὶν τοὺς ἡμετέρους πατέρας καὶ πᾶν τὸ πρόσθεν γένος αἰσχῦναι· ἡγούμενοι τῷ τοὺς αὐτοῦ αἰσχύναντι ἀβίωτον εἶναι καὶ τῷ τοιούτῳ οὔτε τινὰ ἀνθρώπων οὔτε θεὸν φίλον εἶναι, οὔτ' ἐπὶ γῆς οὐθ' ὑπὸ γῆς τελευτήσαντι. Χρὴ οὖν μεμνημένους τῶν ἡμετέρων λόγων, ἐάν τι καὶ ἄλλο ἀσκῆτε, ἀσκεῖν μετ' ἀρετῆς, εἰδότας ὅτι τούτου λειπόμενα πάντα, καὶ κτήματα καὶ ἐπιτηδεύματα αἰσχρὰ καὶ κακά. Οὔτε γὰρ πλοῦτος κάλλος φέρει τῷ κεκτημένῳ μετ' ἀνανδρίας· ἄλλῳ γὰρ ὁ τοιοῦτος πλουτεῖ καὶ οὐχ ἑαυτῷ· οὔτε σώματος κάλλος καὶ ἰσχὺς δειλῷ καὶ κακῷ ξυνοικοῦντα πρέποντα φαίνεται, ἀλλ' ἀπρεπῆ, καὶ ἐπιφανέστερον ποιεῖ τὸν ἔχοντα καὶ ἐκφαίνει τὴν δειλίαν· πᾶσά τε ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία οὐ σοφία φαίνεται. Ὧν ἕνεκα καὶ πρῶτον καὶ ὕστατον καὶ διὰ παντὸς πᾶσαν πάντως προθυμίαν πειρᾶσθε ἔχειν, ὅπως μάλιστα μὲν ὑπερβαλεῖσθε καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς πρόσθεν εὐκλείᾳ· εἰ δὲ μὴ, ἴστε ὡς ἡμῖν, ἐὰν μὲν νικῶμεν ὑμᾶς ἀρετῇ, ἡ νίκη αἰσχύνην φέρει, ἡ δὲ ἧττα, ἐὰν ἡττώμεθα εὐδαιμονίαν. Μάλιστα δ' ἂν νικῴμεθα καὶ ὑμεῖς νικῷητε, εἰ παρασκευάσαισθε τῇ τῶν προγόνων δόξῃ μὴ καταχρησόμενοι μηδ' ἀναλώσοντες αὐτὴν γνόντες ὅτι ἀνδρὶ οἰομένῳ τι εἶναι οὐκ ἔστιν αἴσχιον οὐδὲν ἢ παρέχειν ἑαυτὸν τιμώμενον, μὴ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ διὰ δόξαν προγόνων. Εἶναι μὲν γὰρ τιμὰς γονέων ἐκγόνοις καλὸς θησαυρὸς καὶ μεγαλοπρεπής· χρῆσθαι δὲ καὶ χρημάτων καὶ τιμῶν θησαυρῷ, καὶ μὴ τοῖς ἐκγόνοις παραδιδόναι, αἰσχρὸν καὶ ἄνανδρον, ἀπορίᾳ ἰδίων ἑαυτοῦ κτημάτων τε καὶ εὐδοξιῶν. Καὶ ἐὰν μὲν ταῦτα ἐπιτηδεύσητε, φίλοι παρὰ φίλους ἡμᾶς ἀφίξεσθε, ὅταν ὑμᾶς ἡ προσήκουσα μοῖρα κομίσῃ· ἀμελήσαντας δὲ ὑμᾶς καὶ κακισθέντας οὐδεὶς εὐμενῶς ὑποδέξεται. »

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΛΛΟΙΩΣΕΩΝ

ἃς ὑπέστησαν αἱ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους θεμελιώδεις θεσμοθεσίαι.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 311.)

Ἔτι λυπηροτέρα ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πυροβολιστῶν, τῶν ἁμαξηλατῶν καὶ λοιπῶν ταγμάτων. Αἱ περισσότεραι θέσεις καὶ εἰς αὐτὰ τὰ τάγματα ἀκόμη κατείχοντο ἀπὸ ψευδογιανιτσάρους. Οἱ ἀξιωματικοὶ οὔτε ἐγύμναζον οὔτε κἂν ἐγνώριζον τοὺς στρατιώτας των. Ἡ περὶ τὴν ἀποθήκην κλοπὴ ἦτο ἀκατανόητος· πολεμεφόδια στελλόμενα ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν πολλάκις οὔτε κἂν ἔφθανον εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, τὰ πλεῖστα διηρπάζοντο καθ' ὁδὸν, ἀλλὰ καὶ ὁποίαν χρῆσιν τῶν περισωθέντων ἔκαμνον ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ οἱ δῆθεν οὗτοι πυροβολισταὶ ἕκαστος τὸ συμπεραίνει εὐκόλως.

Μέχρι τοῦ ἔτους 992 (1584—5) τὰ τάγματα τῶν ἱππέων τῆς φρουρᾶς (τῶν *βολουκίων*) καὶ ἡ κλάσις τῶν τιμαριωτῶν καὶ τῶν ζαΐμιδων διετέλεσαν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ παρείσφρησιν ξενικῶν στοιχείων, καὶ ὁ διοργανισμὸς αὐτῶν διετηρεῖτο μετ' ἀκριβείας. Ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ κατὰ τῶν Περσῶν ἀρχιστράτηγος Ὀζδεμὶρ Ὀγλοῦς, Ὀσμὰν Πασᾶς ἀντήμειψεν ἀπ' εὐθείας στρατιώτας διακριθέντας ἐπὶ γενναιότητι, κατατάσσων τοὺς μὲν εἰς τοὺς ἱππεῖς μὲ μισθὸν 9 ἄσπρων, τοὺς δὲ πάλιν διὰ χορηγίας τιμαρίων 3000 ἄσπρων. Καὶ ὁ μὲν Ὀσμὰν Πασᾶς ἀντήμειψεν ἀληθῶς ἀγαθοὺς στρατιώτας, οὐχ ἧττον ὅμως ὁ τρόπος δι' οὗ αἱ ἀμοιβαὶ αὗται ἐχορηγήθησαν ἤνοιξε τὴν πύλην τῶν καταχρήσεων. Πολὺς χρόνος δὲν παρῆλθε καὶ οἱ μισθοὶ τῶν ἱππέων ἐγένοντο ὡς οἱ τῶν γιανιτσάρων πηγὴ ἄφθονος καταχρήσεων. Κατὰ τὰς ἀνέκαθεν συνηθείας τὰ τάγματα τῶν ἱππέων τῆς φρουρᾶς ἦσαν διανεμημένα εἰς τὰ πέριξ τῆς πρωτευούσης, τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς Προύσης χωρία. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ διάταξις αὕτη παρημελήθη καὶ οἱ ἱππεῖς διασκορπισθέντες καθ' ὅλον τὸ κράτος ἤρχισαν νὰ ἐπεμβαίνωσι καὶ οὗτοι εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς διοικήσεως. Ὅτε δὲ ἐξερρήγνυτο ὁ πόλεμος ὀλίγιστοι μόνον ἐξ αὐτῶν ἔσπευσαν νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς Κυβερ-

νήσεως. Ἰδοὺ πῶς ἡ κατάχρησις αὕτη καθιερώθη. Εἰς ἕκαστον ἱππέα ἐδίδετο τὸ πρῶτον ἰδιαίτερον δελτίον ἀποδεικνύον ὅτι ἦτο καταγεγραμμένος μεταξὺ τῶν ἱππέων, κατὰ δὲ τὰς ἐποχὰς καθ' ἃς ἐπληρόνοντο οἱ μισθοί, ὅλοι οὗτοι οἱ ἱππεῖς ἐρχόμενοι εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐμφανίζοντες ἕκαστος τὸ δελτίον του ἐπληρόνοντο. Ἡ συῤῥοὴ τοσούτων στρατιωτῶν ἐπέφερε πλεῖστα ἄτοπα, ἐφ' ᾧ διετάχθησαν οἱ ἱππεῖς ἑκάστου *πολουκίου* (ἴλης) νὰ δίδωσι τὰ δελτία των εἰς τὸν ἴλαρχον καὶ οὗτος μόνος ἐρχόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ λαμβάνῃ τοὺς μισθοὺς ὅλης τῆς ἴλης. Οὕτω τὰ ὀνόματα τῶν ἱππέων κατήντησαν στερεότυπα, οὔτε εἰδοποιεῖτο ἡ Κυβέρνησις περὶ τῶν ἑκάστοτε συμβαινόντων θανάτων. Ἐφ' ᾧ καὶ πρὸς θεραπείαν ἡ Κυβέρνησις ὑπεσχέθη εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἤθελε καταγγείλει τὸν θάνατον ἑνὸς ἱππέως τὸ ἥμισυ τοῦ σιτηρεσίου τοῦ ἀποθανόντος. Τὸ μέτρον τοῦτο εἶχε τὸ ἄτοπον ὅτι διὰ τούτου τοῦ τρόπου εἰσήγοντο εἰς τὸ ἱππικὸν μὴ στρατιωτικοί, ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου αἱ ἀπὸ ἴλης εἰς ἴλην μεταθέσεις καὶ διάφοροι ἄλλοι δόλοι περὶ τὴν ὑπηρεσίαν ἐματαίωσαν καὶ τὸ μικρὸν καλὸν τὸ ἐκ τούτου τοῦ μέτρου προσδοκώμενον. Πάλιν ἡ Κυβέρνησις ἠγνόει ἐὰν οἱ ἱππεῖς εἰς τοὺς ὁποίους μισθοὶ ἐπληρόνοντο ἦσαν ἢ ὄχι ἐν τοῖς ζῶσι. Τί λοιπὸν ἐπενοήθη; Ἅμα ἀποθνήσκοντος τοῦ ἀξιωματικοῦ ὅστις ἦτο ἐπιφορτισμένος τὴν δοσοληψίαν ἴλης τινός, οἱ σάκκοι οἱ περιέχοντες τὰ ὀνόματα τῶν ἐμμίσθων ἱππέων ἐπωλοῦντο εἰς τὸν τυχόντα χωρὶς νὰ ἐξελεγχθῇ πόσοι ἐξ ἐκείνων τῶν ὁποίων τὰ δελτία εὑρίσκοντο εἰς τὸν σάκκον ἔζων ἢ ἀπέθανον, δι' ἕκαστον δὲ ὄνομα τῶν ἐν τῷ σάκκῳ ἡ Κυβέρνησις καὶ οἱ ἀγάδες τοῦ ὀτζακιοῦ ἐλάμβανον τέσσαρα ἄσπρα. Τὰ ἀποτελέσματα τοιούτου διοργανισμοῦ δὲν χρήζουσι σχολίων. Ὅσοι ἐκ τῶν ἀγοραστῶν ἀπέθνησκον πρὶν ἢ ἀποζημιωθῶσι διὰ τὴν ἐκ τεσσάρων ἄσπρων προκαταβολὴν, οὗτοι ἀπέθνησκον κατάχρεοι. Ὅσοι δὲ πάλιν ἐπληρόνοντο ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, οὗτοι ἐκράτουν δι' ἑαυτοὺς τὰ χρήματα καὶ μικρά τινα καὶ ἀσήμαντα ποσὰ ἔδιδον εἰς τοὺς ἱππεῖς. Οἱ ἱππεῖς μὴ πληρονόμενοι δὲν ἐξεστράτευον, ἡ δὲ Κυβέρνησις δαπανῶσα ἀκαταλογίστους θησαυροὺς δὲν κατώρθου νὰ ἔχῃ δύο χιλιάδας τακτικῶν ἱππέων εἰς τὸ πεδίον τῆς *μάχης*, καὶ τούτων οἱ πλείους ἤρχοντο ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας τοῦ Σιβὰς, τοῦ Τοκὰτ κτλ. Διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους οὓς ἐξεθήκαμεν πραγματευόμενοι περὶ τῶν γιανιτσάρων ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱππέων ηὔξανεν ὁλονὲν ἀφ' ἑνὸς, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἠλαττοῦτο ἡ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου πηγάζουσα ὠφέλεια. Ἐπὶ τοῦ Σουλεϊμάνου ἠριθμοῦμεν 12,000 γιανιτσάρων καὶ πολούκια (ἴλας) ἱππέων ἤτοι 7000, ἱππεῖς ἐπὶ Μουράτου τοῦ Γ'ου (1574) εἴχομεν 27000 γιανιτσάρων καὶ 13000 ἱππεῖς (τῶν πολουκίων.) Ἐπὶ Μεχμέτη τοῦ Γ'ου (1600 Α. Χ.) (1004. τ. ἑ.) 45000 γιανιτσάρων καὶ 27000 ἱππέων (πολουκίων.) Ἐπὶ Ἀχμέτη τοῦ Α'ου (1603) (1018 τ. ε.) 47000 γιανιτσάρων καὶ 21000 ἱππέων (πολουκίων)· καὶ ὅμως ὁποία διαφορὰ μεταξὺ τῶν κατορθωμάτων τῶν ἐπὶ τοῦ Σουλεϊμάνου ὀλίγων μὲν ἀλλ' ἐμπείρων στρατιωτῶν, καὶ τῶν ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ πολλῶν μὲν ἀλλὰ ἀπειροπολέμων κηφήνων! Ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ ἐπέφερεν ἄλλως διὰ μὲν τὴν Κυβέρνησιν αὔξησιν δαπανῶν, διὰ δὲ τοὺς λαοὺς ἐπιβάρυνσιν τῶν φόρων, ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε πολλάκις ἐγένετο ἀπόπειρα ἐλαττώσεως τοῦ στρατιωτικοῦ. Ἐκ τούτων ἀξιολογωτέρα ὑπάρχει ἡ ἐπὶ τοῦ Μουσταφᾶ τοῦ Β'ου (1695), ὅστις περιώρισεν ἐπί τινα χρόνον τὸν μὲν ἀριθμὸν τῶν γιανιτσάρων εἰς 41000, τὸν δὲ τῶν ἱππέων εἰς 1700.

Ἐν ᾧ δὲ ἀφ' ἑνὸς ὁ αὔξων ἀριθμὸς τῶν ἐμμίσθων στρατιωτῶν ἔβλαπτε τὴν Κυβέρνησιν, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τιμαριωτῶν ἔφερεν οὐχ ἧττον δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Τὸ παράδειγμα τοῦ Ὀσμᾶν Πασᾶ, ὅστις, ὡς ἤδη ἐμνημονεύσαμεν πρῶτος παρὰ τὰ ἀνέκαθεν καθεστῶτα εἰσήγαγεν εἰς στρατιωτικοὺς τὸ τάγμα τῶν τιμαριωτῶν, ἔγινεν αἰτία πολλοὶ πάντη ἀνίκανοι στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ ῥαγιάδες ἀκόμη νὰ λάβωσι τιμάρια καὶ ζιαμέτια. Πρὸ τούτου ἐάν ποτε συνέβαινεν ὁ βεκλὲρ βέης ἐπαρχίας τινὸς ν' ἀπονείμῃ τιμάριον εἰς ἄτομον ἀνάξιον τοιαύτης διακρίσεως, ὅσοι ἐνόμιζον ἑαυτοὺς ἠδικημένους ἀνεφέροντο εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, καὶ προὐκάλουν πολλάκις οὐχὶ μόνον τὴν παῦσιν ἀλλὰ καὶ τὴν τιμωρίαν τοῦ βεκλὲρ-βέη. Ὅτε ὅμως τιμάρια ἤρχισαν ν' ἀπονέμωνται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν, εἰς ποῖον οἱ νομίζοντες ἑαυτοὺς ἠδικημένους ἠδύναντο νὰ προστρέξωσιν; Ἡ φατρία τῶν αὐλοκολάκων, ἰσχυρὰ ἰδίως ἐπὶ τοῦ Μουράτου τοῦ Γ'ου, οἰκειοποιήθη πλείστας ὅσας γαίας, προσδιωρισμένας νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ἀμοιβαὶ τῶν ὑπὲρ πίστεως ἀγωνισαμένων Μουσουλμάνων, τὰς μὲν ὡς ἀληθεῖς ἰδιοκτησίας, τὰς δὲ ὡς ἀρπαλίκια. Καὶ οὐχὶ μόνον δι' ἑαυτοὺς διέπραξε τὰς καταχρήσεις ταύτας αὕτη ἡ φατρία, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς περὶ αὐτὴν ἅπαντας, οὕτως ὥστε μέγας ἀριθμὸς τιμαρίων μετετράπησαν εἰς *ἀρπαλίκια* εἰς *πασμαχλίκια*, εἰς ἰδιαίτερα κτήματα τοῦ Σουλτάνου, ἢ ἐδόθησαν εἰς ἄνδρας ὑγιεστάτους, ὡς δῆθεν εἰς ἀπομάχους. Πολλὰ τιμάρια πάλιν ἐνέμοντο ἄλλοι παρ' ἐκεῖνοι εἰς ὄνομα τῶν ὁποίων ἦσαν ἐγγεγραμμένοι καὶ ἰδίως ὑπάλληλοι τοῦ παλατίου. Τέλος δὲ σημαντικὰ τιμάρια ἀπενεμήθησαν ὑπὸ αὐλικῶν λόγῳ *βακουφίων* ἤτοι ἀφιερωμάτων εἰς διάφορα καταστήματα. Καὶ τοιαῦτα μὲν *βακούφια* ἤτοι ἀφιερώματα ἦσαν παράνομα, ὡς γινόμενα ἐπὶ γαιῶν αἵτινες εἶχον ἤδη

προσδιορισμὸν ἴδιον τὸ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ἐθνικαὶ γαῖαι εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπὲρ πίστεως ἀγωνισαμένων. Ἀλλὰ καὶ ταύτης τῆς καταχρήσεως ἡ αἰτία ἀνάγεται εἰς τὸν Σουλεϊμάνον, ὅστις πρῶτος ἀπένειμεν ὡς ἰδιοκτησίαν εἰς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ, τὸν περίπυστον βεζίρην Ῥουστὲμ πασᾶν, πλεῖστα χωρία κατακτηθέντα ὑπὸ τῶν εὐκλεῶν Σουλτάνων, τὰ ὁποῖα ὁ Ῥουστέμης μετέτρεψεν ἀκολούθως εἰς Βακούφια. Περὶ τῶν τοιούτων ἀφιερωμάτων πραγματευόμενος ὁ Κουτσοῦ Βέης ἔν τινι πρὸς τὸν Μουράτην τὸν Δ'ον (1623) ὑπομνήματι λέγει· « Τὰ ἰδιαίτερα κτήματα τῶν
» πρώτων Σουλτάνων ἀπενέμοντο μετὰ τὸν θάνα-
» τον αὐτῶν εἰς τὸ *μιρῆ* ἤτοι εἰς τὴν Κυβέρνησιν.
» Οἱ μεταγενέστεροι ὅμως Σουλτάνοι μετεποίουν
» ταῦτα εἰς βακούφια, καὶ στεροῦντες οὕτω τὸ δη-
» μόσιον θησαυροφυλάκιον τῶν πιστῶν μεγάλων
» προσόδων, διέπραττον ἐν ἀγνοίᾳ ἔργον ἀνόσιον.»

Προστίθησι δὲ καὶ ταῦτα ἐν τῇ αὐτῇ ἐκθέσει·
« Γνωρίζω πολλὰ βακούφια καὶ πολλὰς ἰδιοκτη-
» σίας ἀπᾴδοντα εἰς τὸν ἱερὸν νόμον. Κατὰ τὸ φαι-
» νόμενον τὰ κτήματα, περὶ ὧν λαλῶ, εἰσὶν ἀφιερω-
» μένα εἰς ἀγαθὰ ἔργα, ἀλλὰ κατ' ἀλήθειαν ὑπο-
» κρύπτεται ἐν τούτῳ βλάβη τοῦ δημοσίου· τὰ εἰσο-
δήματα τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ χωρίων
» καὶ γεωργησίμων γαιῶν ἀνήκουσιν εἰς τὸ δημό-
» σιον. Τὸ ξίφος κατέκτησε ταῦτα, ἔχουσιν ἑπομέ-
» νως προσδιορισμὸν ἴδιον, ἔχουσι τέλος ὡρισμένον,
» ἃ καὶ ἡ ἱερὰ κρίσις ἀναγνωρίζει. Πῶς εἶναι δυνα-
» τὸν ἐξ αὐτῶν νὰ γίνωνται βακούφια; Ἐκείνας
» μόνας τὰς γαίας παραδέχεται ὡς βακούφια ἡ ἱερὰ
» κρίσις, ὅσας οἱ ἔνδοξοι Σουλτάνοι, (κατατάξαι ὁ
» Ὕψιστος αὐτοὺς ἐν παραδείσῳ!) κατακτήσαντες
» νέας χώρας, κατέστησαν βακούφια πρὸς κοινὸν ὄ-
» φελος τῶν Μουσουλμάνων. Ἐπίσης διάφοροι πο-
» λεμισταὶ κατέστησαν βακούφια πρὸς κοινὴν ὠφέ-
» λειαν, τῇ ἀδείᾳ τῶν Σουλτάνων, διαφόρους γαίας,
» αἵτινες ἅμα τῇ κατακτήσει τοῖς ἀπενεμήθησαν
» ὡς ἀπόλυτοι ἰδιοκτησίαι. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα τὰ
» βακούφια οὐδεμίαν ἔχουσιν ὑπόστασιν νομικῶς.
» Παρανόμως ἄρα γαῖαι τοῦ δημοσίου μετατρέπον-
» ται ἀδείᾳ Σουλτανικῇ εἰς ἀπολύτους ἰδιοκτησίας,
» ὅπως ἔπειτα μετατραπῶσιν ἀπὸ ἀπόλυτον ἰδιο-
» κτησίαν εἰς βακούφια. »

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Κοτσοῦ Βέη ἀρκούντως ὑποδεικνύουσι τίνι τρόπῳ πρῶτον μὲν ἄπειρος ἀντιφιλοτιμία πρὸς τοὺς προγενεστέρους μεγάλους ἱδρυτὰς βακουφίων, ἔπειτα δὲ εἰς πολλοὺς καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰσόδημα εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῶν διὰ τῆς ἱδρύσεως βακουφίων, συνετέλεσαν εἰς τὴν μετατροπὴν ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν τιμαρίων. Προϊόντος τοῦ χρόνου μόλις ἠριθμοῦντο ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ χιλιάδες τιμαριωτῶν καὶ ζαΐμιδων, καὶ τούτων οἱ πλεῖστοι εὑρίσκοντο περιπεπλεγμένοι εἰς ἀδιεξίτους δίκας, διὰ τὸν λόγον ὅτι, ἀπονεμομένων ἤδη τῶν τιμαρίων εἰς τὴν πρωτεύουσαν, τὰ διάφορα μέρη τὰ ἐξαιτούμενα τιμάριον ἐλάμβανον διπλώματα ἀντιφατικά, διὰ τῶν ὁποίων ἔπειτα ἕκαστον ἠγωνίζετο ἐπιτοπίως νὰ λάβῃ κατοχήν. Πολλάκις ἐν ᾧ τιμαριώτης τις ἦτο ἀπὼν εἰς ἐκστρατείαν, ἄλλος τιμαριώτης διήρπαζε τὰ εἰσοδήματα αὐτοῦ δυνάμει διπλώματός τινος δι' οὗ ἀντεποιεῖτο τὸ αὐτὸ τιμάριον. Εἴπομεν ὅτι οἱ λεγόμενοι *βέηδες τοῦ ἀλεγιοῦ* ἦσαν ἐπιφορτισμένοι νὰ ἐπιβλέπωσι τ' ἀφορῶντα τὴν περὶ τὰ τιμάρια τάξιν, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶχε παραλύσει· διὰ νὰ μὴ ἐνδιατρίβωμεν δὲ μακρὸν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἂς προσθέσωμεν, ὅτι ἐπίσης αἱ στρατιωτικαὶ τάξεις τῶν γιουρούκιδων καὶ Μουσλίμιδων τῆς Ῥούμελης τῶν πιγιατέδων τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τῶν ἀκροβολιστῶν τῶν συνόρων βαθμηδὸν ἐξέλιπον καὶ αὗται. Τοὺς ἀκροβολιστὰς ἀντικατέστησαν οἱ Τάταροι ἐν μέρει. Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥώσσων κατάκτησιν τῆς Κριμαίας, ἐμορφώθη ἐλαφρὸν ἱππικὸν ἐκ τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ εὑρισκομένων Ταττάρων ὑπὸ τὴν στρατηγίαν ἀπογόνου τινὸς τῶν Χάνηδων φέροντος τὸν τίτλον Χάνη τοῦ Κουβᾶν. Ἀλλὰ μικρὰ ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τούτων ὠφέλεια.

Οὐχ ἧττον βλαβερὰ ὑπῆρξεν ἡ ἐπιῤῥοὴ τῶν αὐλικῶν περὶ τὴν απονομὴν τῶν διοικητικῶν βαθμῶν· τὰ πάντα κατωρθοῦντο δυνάμει χρημάτων. Βαθμοὶ Βεζύρου ἀπενέμοντο ἀφθόνως ἢ νὰ μὴ εἴπω ἀδιακρίτως εἰς βέκλερ-βέηδας καὶ εἰς βέηδας σαντζακίων· ἡ διαφθορὰ ἐπέφερε τὴν πολυτέλειαν εἰς τὴν ὁποίαν συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον ἡ περὶ τὸν Σουλτάνον Σουλεϊμάνην μεγαλοπρέπεια, ἡ δὲ πολυτέλεια συνεπήγαγε παντοίας καταθλίψεις. Ὁ Ῥουστὲμ Πασᾶς, τοῦ ὁποίου ἀνεφέραμεν τὸ ὄνομα, θέλων ν' αὐξήσῃ τὰ εἰσοδήματα, ἐπενόησε πρῶτος τὴν κατ' ἀποκοπὴν ἐκμίσθωσιν τῶν ἰδιαιτέρων κτημάτων τῶν Σουλτάνων, καὶ τῶν Μουκατάδων. Οἱ ἐκμισθωταὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄθλιοι ἄνθρωποι, ὄργανα καταθλίψεων καὶ ἀδικιῶν, αἵτινες βλάπτουσαι τἀληθῆ συμφέροντα τοῦ ταμείου, ἠρέθιζον τὸ ὑπήκοον κατὰ τῶν κυβερνώντων, καὶ προδιέθετον τοὺς ῥαγιάδας πρὸ πάντων εὐνοϊκῶς πρὸς τοὺς γείτονας ἐχθρούς.

Αἱ προσωπικαὶ ἀρεταὶ ἑνὸς Σουλτάνου, οἷος ὁ Μουράτης, ἢ ἑνὸς Βεζίρου οἷος ὁ Κουπρουλῆ Μεχμὲτ Πασᾶς, ἀνώρθωσαν ἐπί τινα χρόνον τὴν φήμην τῶν Τουρκικῶν ὅπλων. Ἀλλ' αἱ ἐπιτυχίαι αὗται ἦσαν ἐφήμεροι, πρὸ πάντων διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐφόσον παρελύοντο οἱ στρατιωτικοὶ θεσμοὶ τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐπὶ τοσοῦτον ἐκραταιοῦντο καὶ προώδευον τὰ στρατιωτικὰ συστήματα τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης. Πρῶτος ὁ Μοντεκούκουλης πολεμῶν καθ' ἡμῶν ἐν-

νόησε τὰ πλεονεκτήματα τακτικῶς διωργανισμένου διαρκοῦς στρατοῦ· ἡ ἰδέα τοῦ Μοντεκούκουλη ἐφηρμόσθη ταχέως καὶ προητοίμασε τοὺς θριάμβους τοῦ Πρίγκηπος Εὐγενίου. Συγχρόνως σχεδὸν οἱ μεγάλοι πρακτικοὶ καὶ θεωρητικοὶ στρατιωτικοὶ τῆς Γαλλίας, ὁ Κονδὲ, ὁ Τυρὲν, ὁ Βωβᾶν ἐμόρφωνον τὴν ἐπιστήμην τῶν ὅπλων. Ὀλίγον ἔπειτα ὁ πατὴρ τοῦ Φριδερίκου καὶ ὁ Φριδερῖκος αὐτὸς ἐπενόουν νέους συνδυασμούς. Καὶ διὰ τῆς κοινῆς συμπράξεως τῶν ἐκτάκτων τούτων ἀνδρῶν ἐτελειοποιοῦντο οἱ δύο κλάδοι τῆς στρατιωτικῆς, ἥ τε τακτικὴ καὶ ἡ στρατηγηματική, τῶν ὁποίων μέγας καὶ τρομερὸς διδάσκαλος ἐπέπρωτο ν' ἀναδειχθῇ ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων. Ἡ τέχνη τοῦ διοικεῖν τοὺς στρατοὺς μετετράπη οὕτω βαθμηδὸν εἰς ἐπιστήμην ἐκτεταμένην, τῆς ὁποίας ἡ ἐντελὴς ἐκμάθησις δὲν ἦτο ἔργον τοῦ τυχόντος. Εἴπομεν προλαβόντως ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἀρχιστράτηγοι ὀλίγον ἐκπαιδευόμενοι ὡς πρὸς τὴν θεωρίαν, προσεκτῶντο πολυτίμους πρακτικὰς γνώσεις διὰ τῆς μεγάλης περὶ τὰ ὅπλα τριβῆς. Δύο παραδείγματα ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν νέων πολέμων ἡμῶν ἀρκοῦσι νὰ ὑποδείξωσιν ὅτι τακτικοὶ καὶ στρατηγηματικοὶ νόες δὲν μᾶς ἔλειπον. Τὸ πρῶτον τῶν δύο τούτων παραδειγμάτων χορηγεῖ ἡ ὄντως ἐπιτυχεστάτη ἐκστρατεία τοῦ Βαλτατζῆ Μεχμέτη παρὰ τὸν Προῦτον, καθ' ἣν ὁ Βεζίρης οὗτος ἀναβὰς διὰ τῆς Βεσσαραβίας τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Προύτου, ἐν ᾧ ὁ Μέγας Πέτρος κατέβαινε τὴν δεξιὰν, καὶ μετὰ ταῦτα διελθὼν τὸν ποταμὸν ἀπέκλεισεν αἴφνης καὶ παρ' ὀλίγον ἐζώγρησεν ὁλόκληρον στρατὸν Ῥωσσικόν. Δεύτερον δὲ παράδειγμα ἔστω ἡ κατὰ τὸν πόλεμον τῶν ἐννενήκοντα δύο (1788) γενομένη κατάλληλος ἐκλογὴ τῆς ὀχυρᾶς θέσεως τῆς Σούμνας, ὡς βάσεως τῶν στρατιωτικῶν κινημάτων τοῦ ὅλου στρατοῦ ἡμῶν, καὶ ἡ περὶ τὴν ὀχύρωσιν τῆς θέσεως ταύτης καταβληθεῖσα σπουδή. Ἀλλ' αἱ ἐπιτυχίαι αὗται ἀκόμη ὑπεδείκνυον τὴν ὑπεροχὴν τῆς Εὐρωπαϊκῆς στρατιωτικῆς τέχνης, τῆς ὁποίας τὰ παραγγέλματα ἐφαρμόζοντες ἐπετυγχάνομεν ἐνίοτε. Ἡ μεταῤῥύθμισις τοῦ στρατοῦ ἐβίαζε· καὶ ὅμως κατὰ τὴν κρισιμωτέραν πρὸς τοῦτο ἐποχὴν συνέπεσεν ἡ πολυδάπανος, ἄσωτος καὶ ἐπιζήμιος βεζιρία τοῦ *γαμβροῦ Ἰβραΐμ-Πασᾶ*, ὅστις παρ' ὀλίγον ἔφερε τὸ ἔθνος εἰς τὸ χεῖλος τοῦ βαράθρου, ἐὰν εὐτυχῶς ἡ βασιλεία Σουλτάνου γενναίου καὶ ζηλωτοῦ οἷος ὁ Μαχμούτης ὁ Α', ἐπελθοῦσα δὲν ἐπανώρθου κατά τι τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων.

Πολλὰς αἰτίας ὑπεδείξαμεν τῆς παρακμῆς τῆς στρατιωτικῆς ἡμῶν δυνάμεως. Εἰς ταύτας δὲ προσθετέον καὶ τὴν διηνεκῆ διαμονὴν τῶν Σουλτάνων ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Οἱ ἀρχαιότεροι ἐξ αὐτῶν σπανίως ἔμενον ἐπὶ πολὺ ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Συνήθως διώριζον ἕνα *Καϊμακάμην* ἤτοι τοποτηρητὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἕνα δραστήριον *Σεϊβὰν Πασᾶν*, οἱονεὶ ἀστυνόμον, αὐτοὶ δὲ περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ τῶν Κουβὲ Βεζιρλερῆ (Βεζιρῶν τοῦ Θόλου) πραγματικῶν συμβούλων τοῦ Κράτους ὑπὸ διακεκριμένων νομομαθῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, περιώδευον τὰς ἐπαρχίας ἐνδιαιτώμενοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν Ῥούμελην καὶ τὴν Θεσσαλίαν, καὶ ἀσχολούμενοι ἀκαταπαύστως περὶ τὴν ὁπλασκίαν καὶ τὰ στρατιωτικά. Ἡ δίαιτα αὕτη τοῦ Κυριάρχου ἠνάγκαζε καὶ τοὺς ὑπαλλήλους νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε εὔζωνοι καὶ ἕτοιμοι εἰς κίνησιν. Αἱ προσωπικαὶ ἀποσκευαὶ τῶν μεγαλητέρων ὑπουργῶν ἦσαν ἁπλούσταται. Διηγοῦνται ὅτι ὁ γαμβρὸς τοῦ Ῥουστέμη, Ἀχμὲτ Πασᾶς, ὅστις καὶ αὐτὸς διωρίσθη μέγας Βεζίρης, δὲν εἶχεν εἰμὴ δύο μηλωτὰς, τὴν μίαν διὰ τὸ Διβάνιον καὶ τὴν ἄλλην διὰ τὸν οἶκον. Εἶχεν ὅμως πεντακοσίους ὁπλοφόρους δούλους. Ἐπίσης καὶ οἱ λοιποὶ βεζίραι ἔτρεφον εἰς τὰ κτήματά των ὁ μὲν ἑκατὸν κοπάδια ἡμιόνων, ὁ δὲ ἑκατὸν κοπάδια καμήλων. Διατασσόμενοι νὰ ἐκστρατεύσωσιν οὐδέποτε εἶχον χρείαν ν' ἀγοράσωσιν ἵππον, ἢ κάμηλον, ἢ ἡμίονον. Ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἠθῶν ὑπῆρξε μεγάλη ἅμα ὡς οἱ Σουλτάνοι ἤρχισαν νὰ μένωσι διαρκῶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν, καὶ μάλιστα ἀφ' ὅτου ἔπαυσαν νὰ ἐκστρατεύωσι. Παλάτια πολυδάπανα ἀντικατέστησαν τὰς πρώην πενιχρὰς οἰκίας, ἄπληστος ἐπιθυμία χρημάτων κατέλαβε τοὺς μεγιστᾶνας, οἵτινες ἀσυστόλως ἐμπορεύοντο τὰ δημόσια εἰσοδήματα. Ἐν ταυτῷ αἱ κατὰ τὰς ἐπαρχίας βιαιοπραγίαι ὤθουν τὰ πλήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἡ πόλις ηὔξανεν, οἰκοδομαὶ ἐπὶ οἰκοδομῶν ἀνυψοῦντο, ἀντὶ ὅμως ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πρωτευούσης νὰ δεικνύῃ αὔξησιν τῆς εὐημερίας τοῦ Κράτους, ἀπ' ἐναντίας ἦτο σύμπτωμα ἀλάνθαστον τῆς γενικῆς καχεξίας. — Ἡ συσσώρευσις αὕτη ἐγίνετο μάλιστα αἰτία πολλῶν κακῶν. — Αἱ ἀσθένειαι καὶ πρὸ πάντων αἱ ἐπιδημικαὶ νόσοι ἐνέμοντο τὰ πλήθη, αἱ πυρκαϊαὶ ἀπέβαινον καταστρεπτικώτεραι, ἡ τροφοδότησις τοιούτου πολυανθρώπου κέντρου ἐδυσκολεύετο καὶ ἠνάγκαζε τὴν Κυβέρνησιν νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸ μέτρον τῶν Μουβαγατζήδων, ἤτοι μεταπρατῶν, περὶ τῶν ὁποίων ἀλλαχοῦ πραγματευόμεθα ἐν ἐκτάσει, ἐν ἑνὶ λόγῳ ὁ ψευδοπολιτισμὸς, ὅστις εἶχεν ἀρχίσει ἐπὶ τοῦ Ἰβραῒμ Πασᾶ προώδευεν ἐπὶ τὰ χείρω, καὶ ὅλοι ἐφρόνουν ἐν γένει ὅτι ἦτο ἀνάγκη μεταῤῥυθμίσεων. Ἀλλὰ τίς ἐτόλμα νὰ λαλήσῃ περὶ μεταῤῥυθμίσεων;

Ἡ παραλυσία τοῦ στρατιωτικοῦ προσέβαλλε τὰ ὄμματα ὅλων, πᾶσα μεταῤῥύθμισις ὤφειλε ν' ἀρχίσῃ ἐκεῖθεν. Ἀλλ' οἱ γιανίτσαροι, ζῶντες διὰ καταχρήσεων, εἶχον πᾶν συμφέρον νὰ ἐμποδίσωσι τὰς

μεταῤῥυθμίσεις τοῦ στρατιωτικοῦ, συνεπεῖς δὲ πρὸς τὰς ἰδέας των ἦσαν κεκηρυγμένοι ἐχθροὶ πάσης οἱασδήποτε ἀλλαγῆς τῶν κακῶς καθεστώτων.

Ὁ Σουλτάνος Μουσταφᾶς ὁ Γος εἶχεν ἄριστα ἐννοήσει τὰς ἀληθείας ταύτας. Διηγοῦνται ὅτι ἡμέραν τινα διαλεγόμενος μετὰ τοῦ περιβοήτου Δεφτερδάρη Χαλιμῆ Ἐφέντη, εἶπεν οὗτος εἶναι ἀδύνατον ν᾿ ἀντιταχθῶμεν εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἄνευ νέου στρατοῦ. Τί ποιητέον;—Νὰ μεταῤῥυθμισθῶσιν οἱ γιανίτσαροι, ἀπήντησεν ὁ Χαλιμῆς. — Νομίζεις ποτε ὅτι αὐτοὶ θὰ παραδεχθοῦν διορθώσεις καὶ μεταῤῥυθμίσεις; — Μάλιστα, ὑπέλαβεν ἄνευ δισταγμοῦ ὁ Δεφτερδάρης. — Καὶ μοὶ δίδεις ἐγγράφως τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην; ἐπανερώτησεν ὁ Σουλτάνος.» Ὁ Χαλιμῆς ἀπήντησε καταφατικῶς καὶ εἰς ταύτην τὴν ἐρώτησιν τοῦ κυριάρχου του. Ἀλλ᾿ ἡ ἑτοιμότης μεθ᾿ ἧς ὁ Χαλιμῆς εἶχε σπεύσει νὰ παραδεχθῇ ἐπ᾿ ὀνόματι τῶν γιανιτσάρων τὴν ἰδέαν τῆς μεταῤῥυθμίσεως, τὴν ὁποίαν ὁ Σουλτάνος ἐνόμιζεν ὅλως ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ τάγματος τούτου, ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Σουλτάνον ἀμφιβολίας περὶ τῆς εἰλικρινείας του, καὶ φοβηθεὶς μήπως ἡ συναίνεσις αὕτη προσπεποιημένη ὑπέκρυπτε δολίαν προαίρεσιν τοῦ νὰ προδώσῃ εἰς τοὺς γιανιτσάρους τοὺς περὶ αὐτῶν σκοποὺς τοῦ Σουλτάνου, ἐξορίζει ἀμέσως τὸν Χαλιμῆν καὶ μετ᾿ ὀλίγον τὸν θανατώνει.

Ὁ αὐτὸς Σουλτάνος προσεκάλεσεν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἀξιωματικοὺς ἐν αἷς καὶ τὸν περιώνυμον Τότ, Οὖγγρον τὸ γένος, ὅστις εἰσήγαγεν εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν τὰ ἐλαφρὰ πυροβόλα καὶ διαφόρους ἄλλας ἀλλαγὰς εἰς τὸ πυροβολικόν. Αἱ μεταῤῥυθμίσεις περιωρίσθησαν εἰς τοιαῦτα δευτερεύοντα μέτρα. Ἀλλ᾿ ὁ ἐπελθὼν πόλεμος τοῦ 82, τοσούτῳ φανερὰν κατέστησε τὴν παντελῆ παράλυσιν τοῦ παλαιοῦ στρατοῦ καὶ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην διοργανισμοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἐπὶ ὅλως νέων βάσεων, ὥστε λέγεται ὅτι ὁ ῥηθεὶς Σουλτάνος Μουσταφᾶς ὁ Γ', ἀναλογιζόμενος τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν τοῦ Σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ὅστις ἔμελλε νὰ βασιλεύσῃ μετ᾿ αὐτόν, ἐξέφρασε πολλάκις ὅτι ἐπεθύμει νὰ τὸν διεδέχετο ἀμέσως εἰ δυνατὸν ὁ υἱός του, Σουλτάνος Σελίμης, τοῦ ὁποίου ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἱκανότης ἦσαν ἀδιαφιλονείκητοι.

Καὶ τῷ ὄντι οὐδὲν κατωρθώθη ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Χαμίτ. Ἐπεκυρώθη ναὶ μὲν καὶ ἐξεδόθη τὸ περὶ μεταῤῥυθμίσεως τῶν τιμαρίων διάταγμα, περὶ τοῦ ὁποίου ἐπραγματεύθημεν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ, ἀλλὰ πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ διατάγματος τούτου ἀπῃτοῦντο δυνάμεις· ἀφ᾿ ὅτου δὲ καὶ ἱππεῖς καὶ γιανιτσάροι καὶ τιμαριῶται εἶχον παραλύσει, οἱ Σουλτάνοι δὲν διέθετον ἀξιοχρέου δυνάμεως πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν θελήσεών των, ὅταν ἤθελον νὰ περιορίσωσι τὰς καταχρήσεις. — Αἱ διατάξεις τοῦ Χαμίτου ἔμειναν χάρτης ἁπλοῦς. Ἐπίσης τὰ ὑπὸ τοῦ Χαλὶλ-Χαμὶτ-Πασᾶ μορφωθέντα νέα τάγματα πυροβολιστῶν, τὰ ὁποῖα πρὸς ἀποφυγὴν ταραχῶν προσηρτήθησαν εἰς τὰ παλαιὰ ὀτζάκια τῶν πυροβολιστῶν, ταχέως διεφθάρησαν ὑπὸ τῶν παλαιῶν καὶ κατέστησαν χείρονα τῶν πρώτων. Τότε ὁ Χαλὶλ-Πασᾶς ἀπεπειράθη γενικὴν μεταῤῥύθμισιν τῶν γιανιτσάρων, ἀποκόπτων τοὺς περιττοὺς μισθοὺς καὶ ἀποδιώκων τοὺς ἀτάκτους. Ἀλλὰ τὸ σωτήριον τοῦτο μέτρον ἐπέφερε τὸν ὄλεθρόν του. Οἱ στρατοὶ ἐξηγριώθησαν καὶ ἐξηχρειώθησαν ἔτι μᾶλλον, ἐπελθόντων δὲ καὶ τῶν κατὰ τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Αὐστρίας πολέμων ὁλονὲν ἐστασίαζον οἱ γιανίτσαροι. Μεταξὺ ἄλλων τὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Φρουρίου τοῦ Ἰσμαηλίου συμβάντα ἀπέδειξαν πόσον καὶ αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τιμαριωτικαὶ δυνάμεις ἦσαν ἰδανικαί. Διαταχθέντων τότε ὅλων τῶν τιμαριωτῶν τῆς Ἀνατολῆς νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ φρουρίου, οἱ μὲν ἐξαπατῶντες τοὺς ἐπιτηρητάς, οἱ δὲ διαφθείροντες αὐτοὺς διὰ χρημάτων ἀπῆλθον ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ τὸ φρούριον ἔμεινεν ἀπροστάτευτον. Ὁ διοικητὴς δὲν ἔπαυεν ἐπικαλούμενος ἄμεσον ἀποστολὴν στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἀλλ᾿ οἱ ἐν τῇ πρωτευούσῃ, πεποιθότες ὅτι οἱαδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρχεν ἀταξία ἢ λειποταξία πάντοτε ἤθελον μένει εἰς Ἰσμαήλιον ἱκανοὶ πολεμισταὶ ἐκ τῶν τιμαριωτῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀπέδιδον τὴν ἀνησυχίαν τοῦ διοικητοῦ εἰς μάταιον φόβον, μέχρις οὗ ἐκυριεύθη τὸ Ἰσμαήλιον, ἐκ δὲ τῆς ἀνεπομενούσης φρουρᾶς ὅσοι δὲν ἐφονεύθησαν ἔπεσον αἰχμάλωτοι. Μαθὼν ὁ Σελίμης τὴν πτῶσιν τοῦ Ἰσμαηλίου διέταξε νὰ μὴ απονεμηθῶσιν τιμάρια ἢ ζιαμέτια εἰς τὴν Ἀνατολὴν μέχρι τῆς εἰρήνης, μὴ τυχὸν ἀδικηθῶσιν οἱ αἰχμαλωτισθέντες τιμαριῶται. Ἀλλὰ τὸ παράδοξον ἐστάθη ὅτι γενομένης τῆς εἰρήνης καὶ ἐξελεγχθέντων τῶν καταλόγων ἐξηκριβώθη, ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν τιμαριωτῶν τῆς Ἀνατολῆς, τῶν τὴν διαφύλαξιν τοῦ Ἰσμαηλίου διαπεπιστευμένων, ἔπεσεν αἰχμάλωτος ἢ ἐφονεύθη, καὶ ὅτι ἅπαντες σῶοι καὶ ἀνέπαφοι διῆγον κατ᾿ οἶκον αταράχως. Παροξυνθεὶς ἐκ τῶν τοιούτων καταχρήσεων καὶ πεπεισμένος ὡς οὐδεὶς περὶ τοῦ κατεπείγοντος τῶν μεταῤῥυθμίσεων, ὁ Σελίμης ἔτι διαρκοῦντος τοῦ πολέμου ἀναβὰς τὸν Αὐτοκρατορικὸν θρόνον, δι᾿ αὐτογράφου πρὸς τὸν στρατάρχην τῆς Ῥούμελης ἠθέλησε νὰ προκαλέσῃ γενικήν τινα σύσκεψιν περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κράτους, ἐφ᾿ ᾧ καὶ διαβεβαιῶν δημοσίᾳ ἕνα ἕκαστον ὅτι ἄνευ φόβου καὶ τὰς καταχρήσεις ἠδύνατο νὰ καταδείξῃ καὶ τὰ πρὸς κατάπαυσιν αὐτῶν ἁρμόδια μέτρα, διέταξε τοὺς περὶ αὐτὸν ὑπουργοὺς νὰ τῷ παρουσιάσωσιν ἐν ὅσον οἷόν τε βραχυτάτῳ διαστήματι τὰς βάσεις τῶν παρ᾿ αὐτῶν μελετωμένων με-

ταβολῶν, ὅπως μετὰ ταῦτα ἀναπτύξωσιν ἕκαστος ἐν ἐκτάσει τὰς περὶ τούτων ἰδέας των.

Τοιαύτη καὶ ἐκ τοιούτων προήχθη ἡ πρώτη ἀφορμὴ σοβαρῶν διασκέψεων καὶ ὑπομνημάτων περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ Κράτους.

Α.

ΠΕΡΙ ΟΡΧΗΣΕΩΣ.

Καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν, ὡς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὁ χορὸς περιληπμένος ἐστὶν, ὡς διάχυσις τῆς ψυχῆς, καὶ εὐκινησίας καὶ ὑγείας πρόξενος θεωρούμενος. Κροτεῖται δὲ συνεχῶς, παρὰ μὲν τοῖς ἀστοῖς ἐν ταῖς συγγενικαῖς καὶ φιλικαῖς ἑστιάσεσι, παρὰ δὲ τοῖς χωρικοῖς ἐν ταῖς δημοσίαις ἀθροίσεσι καὶ πανηγύρεσι, τελούμενος κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ φωνητικῶν μελῶν.

Ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ταῖς ἄλλαις τῆς Ἠπείρου πόλεσιν ὁ ἐθνικὸς χορὸς περιέχει τέσσαρα συστήματα «τὸ *σταυρωτὸν, πηδητὸν, συρτὸν καὶ σειστόν* »· ἅπαντα δὲ τὰ εἴδη ταῦτα τοῦ χοροῦ (1) τελοῦνται κυκλοειδῶς, συνεχομένων τῶν χορευτῶν διὰ τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς, ἢ διὰ ῥινομάκτρων· καὶ ὁτὲ μὲν ἡ χορεία σχηματίζεται ἐκ μόνον ἀῤῥένων, ὁτὲ δὲ ἐκ θηλέων, καὶ ἐνίοτε ἀναμίξ (2). Διακρίνονται δὲ τὰ προεκτεθέντα εἴδη ἢ συστήματα ἐκ τοῦ τρόπου τῶν βημάτων καὶ ἐκ τῆς ἄρσεως τῶν ποδῶν, τῶν τε κινημάτων ὁλοκλήρου τοῦ σώματος. *Συρτὸν* (3) δηλαδὴ τὸ καὶ *στρωτὸν*, καλεῖται, διότι οἱ χορεύοντες στρωτῶς σύρουσι τὰ πέδιλα ἐν τῷ ἐδάφει. *Πηδητὸν*, διότι διὰ πηδηματικοῦ βήματος κροτεῖται. *Σειστὸν*, διότι ὁ χορευτὴς ἐκτὸς τῶν ποδῶν σείει καὶ τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ σώματος. *Σταυρωτὸν* τέλος, διότι ἕκαστος τῶν χορευτῶν συνδέεται διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς μετὰ τῆς δεξιᾶς τοῦ προηγουμένου χορευτοῦ, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς μετὰ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ προσεχοῦς μετὰ τὸν ἑπόμενον χορευτήν.

Διαστέλλονται δὲ τὰ εἴδη τῶν νεοελληνικῶν χορῶν δι' ἰδιαιτέρων ὅρων.— Ὁ Τσάμικος ἢ Κλέφτικος, διότι οἱ ἀνδριζόμενοι, καὶ οἱ ἁρματωλοὶ καὶ κλέπται ἐνασμενίζονται εἰς αὐτόν. Ὁ Μπερατινὸς, διότι εἰς τὴν τοῦ Μπερατίου Νομαρχίαν ὑπάρχει ἐξιδιασμένος ὁ χορὸς οὗτος. — Ὁ Λεβαντίνικος ἢ Συριανὸς, διότι ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει ἐθίζεται καὶ προτιμᾶται. Ἡ Καΐντα, διότι διὰ τοῦ τοιούτου μουσικοῦ ὀργάνου (ἀσκαύλιον) χορεύεται. Τὸ Γαειτανάκιον — ἡ Βλάχα — ἡ Μηλίτσα — τὸ Μαυρογεμενὶ

---

(1) Τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χορευτικὸν σύστημα ὑπῆρξε ποικίλον. Ἄλλοῖον μὲν ἐν ταῖς οἰκιακαῖς ἑστιάσεσιν, ἀλλοῖον δὲ ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς τελεταῖς καὶ ἀλλοῖον ἐν τοῖς ψαλλομένοις ὕμνοις. Ἐκ τῶν παρ' ἐκείνοις ἐθιζομένων χορευτικῶν εἰδῶν (τῶν παρά τισι συγγραφεῦσιν ἀπαντωμένων), ἴχνη τινὰ διετηρήθησαν ἐν τοῖς τωρινοῖς ἐθνικοῖς χοροῖς. — Τοῦ θρησκευτικοῦ ἐγκυκλίου χοροῦ, ἐν τῷ κληρικῷ ἱερῷ χορῷ, τῷ κροτουμένῳ κατὰ τὴν προχείρησιν ἱερέως, ἔν τε τῷ κροτουμένῳ κατὰ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου. Τοῦ Βακχικοῦ χοροῦ ἴχνη τηροῦνται εἰς τὸν λεγόμενον Χυλιδονάκι ἢ καρσιλαμᾶν, ὅτε τὸ χορεῦον ζεῦγος, ἐκ φιλοπότων συγκείμενον (ὁποῖοι κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ ναῦται), χορεύουσι δι' ἐπικινδύνων ἁλμάτων ἱστάμενοι ἐπὶ τῶν ὀνύχων τῶν ποδῶν, ἢ ἐκ διαλειμμάτων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν παλαμῶν (ὡς οἱ παρὰ τῷ Ὁμήρῳ κυβηστῆρες) ἀνορθουμένους ἔχοντες τοὺς πόδας.

Τοῦ δὲ λεγομένου Γέρανος ἀπεικόνισμά ἐστιν ἡ κατὰ σειρὰν ἀντικατάστασις τοῦ προεξάρχοντος τῆς χορείας, μετα κινοῦντος τούτου εἰς τὴν κεφαλὴν ἢ τὴν οὐρὰν τοῦ χοροῦ. — Τοῦ Δηλιακοῦ χοροῦ ὁμοίωσίς τις ὑποδεικνύεται εἰς τὸν κύκλιον χορον, ὅταν ὁ προεξάρχων διατάττῃ τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν χορευτῶν, καὶ ὅταν ἐκκλίνων τοῦ κύκλου μετὰ τῶν προσεχῶς ἀκολούθων του, χορεύων ὑποδύει μεταξὺ δυάδος τῶν ἀπωτέρω συγχορευτῶν, ὑψούντων τοὺς βραχίονας, καὶ μετὰ τὴν διάβασιν ταύτην διὰ τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ σχηματίζει ἐκ νέου τὸν χορευτικὸν κύκλον. Ἐπὶ μᾶλλον δὲ προσεγγίζει τῷ Δηλιακῷ ἢ Δαιδαλικῷ χορῷ, ὁ λεγόμενος Γαειτανάκι, χορὸς κροτούμενος παρ' ἡμῖν κατὰ τὰς ἀποκρέω ἐπὶ ἀργυρολογίᾳ ὑπὸ δέκα ἢ δώδεκα νεανιῶν, οἵτινες διαιρούμενοι εἰς ἰσόποσα ζεύγη, τῶν μὲν δι' ἀνδρικῆς, τῶν δὲ διὰ γυναικείας στολῆς διακρινομένων, διὰ πλείστης ὅσης ἐπιδεξιότητος, ὑπὸ τὸ κατάλληλον μέλος καὶ ῥυθμὸν, πλέκουσι καὶ ἐκπλέκουσιν ἐπὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας, ταινίαν δεκάκλωνον ἢ δωδεκάκλωνον, κρατῶν ἕκαστος αὐτῶν τὸ ἄκρον πλατείας ὑφασματικῆς ταινίας ἠρτημένης ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἱστοῦ (περὶ ὃν κροτεῖται ὁ χορός), καὶ ἡ πλοκὴ καὶ ἐκπλοκὴ τοῦ τοιούτου γαειτανείου, ἀπαιτοῦσα Δαιδαλείους οὕτως εἰπεῖν περιστροφὰς, τελεῖται παρὰ τῶν ἐγγεγυμνασμένων διὰ πλείστης ὅσης εὐκολίας. — Τοῦ δὲ Πυῤῥιχίου χοροῦ ἴχνη ἐτηρήθησαν εἰς τὸν λεγόμενον Τσάμικον ἢ Κλέφτικον χορόν. Οἱ λοιποὶ τῶν παρ' ἡμῖν εἰθεισμένων χορῶν εἰσὶ πανομοιότυποι τοῦ παρὰ τοῦ Ὁμήρου περιγραφομένου.

«Ἔνθα μὲν ἠΐθεοι καὶ παρθένοι ἀλφεσίβοιαι
Ὠρχεῦντ' ἀλλήλων ἐπὶ καρπῷ χεῖρας ἔχοντες·
Οἱ δ' ὁτὲ μὲν θρέξασκον ἐπισταμένοισι πόδεσσιν
ῥεῖα μάλα. . . . . . .
Ἄλλοτε δὲ θρέξασκον ἐπὶ στίχας ἀλλήλοισιν.
πολλὸς δὲ ἱμερόεντα χορὸν περιίσταθ' ὅμιλος
τερπόμενος. . . . . .» (Ἰλιάδ. Σ. 594 — 604)

(2) Ὁ Εὐστάθιος φησὶ περὶ τῶν ἀρχαίων ὅτι τὸ πάλαι ἐχόρευον ἰδιαιτέρως οἱ ἄνδρες καὶ ἰδιαιτέρως αἱ γυναῖκες, κατὰ δὲ πρῶτον ἐκροτήθη χορὸς σύμμικτος ἐν Δήλῳ ὑπὸ χοροστάτην τὸν Δαίδαλον ἐν τῶν σὺν τῷ Θησεῖ ἀπελθόντων ἓξ νεανιῶν καὶ ἑπτὰ νεανίδων. Ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλων ἀναφέρεται ὅτι ἐν ταῖς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικαῖς ἑορταῖς συνεχωρεῖτο, ἵνα νέοι μετὰ νεανίδων καὶ ἄνδρες μετὰ γυναικῶν συγχορεύωσιν (Ἰλ. Σ. ἀνωτέρω).

(3) Τὴν λέξιν, συρτὸς, σημαίνουσαν τὸν ἐν γένει κύκλιον χορὸν, ἀπαντῶμεν οὖσαν ἐν χρήσει κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀντωνίνων ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1626 ἐπιγραφῆς τοῦ Βοιχίου «καὶ τὴν τῶν συρτῶν πάτριον ὄρχησιν θεοσεβῶς ἐξετέλεσε.»

καὶ ἄλλα ἄλλων τοιούτων ὀνομάτων, διότι τὸ ᾆσμα ὅπερ ᾄδεται εἰς ῥύθμισιν ἑνὸς ἑκάστου χοροῦ, ἄρχεται ἐκ τῆς λέξεως τοῦ ὀνόματος τοῦ χοροῦ (ἴδε τὴν ἡμετέραν ᾀσματικὴν συλλογὴν Ἀριθ. 420—472).

Ἕκαστον δὲ τῶν ἀνωτέρω χορευτικῶν εἰδῶν διαιρεῖται εἰς δύο θέσεις, τὴν μὲν σιγαλὴν καὶ βραδεῖαν, τὴν δὲ ἔντονον καὶ ταχυτέραν, τινὲς δὲ τῶν χορῶν τελοῦνται διὰ συντόμων περιόδων διαδεχομένων ἀλλήλας, τινὲς δὲ διὰ δύο μόνων διαρκῶν περιόδων ἑκατέρας θέσεως ἀποπερατοῦνται.— Εἰς τοὺς προεκτεθειμένους ἐθνικοὺς χορούς, τοὺς διὰ βραδέων ἀλλὰ χαριέντων κινήσεων καὶ ἐλιγμῶν κροτουμένους, εὑρίσκει ὁ περίεργος παρατηρητὴς ἀφέλειαν, εὐρυθμίαν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον, χάριν ἐπὶ τὸ φυσικώτερον καὶ σεμνοπρέπειαν τὴν ἁρμόζουσαν τῷ θήλει γένει, φαινόμενα ἅπερ ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἀπεσκοράκισεν ἐκ τοῦ χορευτικοῦ, μετελθὼν μελῳδίαν μὲν θελκτικωτέραν καὶ κανονικότητα σωματικῶν κινημάτων, ἀλλὰ καὶ τάσιν οὐχὶ σπανίως κεντοῦσαν καὶ ἀπωθοῦσαν τοὺς χορευτὰς εἰς ὅ,τι ἀπᾴδει τῇ σεμνοπρεπείᾳ. Ἀτυχῶς δὲ ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων, ἀφ᾽ οὗ παρεισήχθη τὸ περιβόητον *κρινολῖνον*, συνεφείλκυσε τοῦτο καὶ τὴν ψώραν τῶν νεωτέρων χορῶν, τὴν πόλκαν, τὸ βὰλς (στρόβιλον), τὴν κουατρίλιαν καὶ ἄλλα (1).

Ταῦτα τὰ περὶ τῆς ὀρχήσεως ἐν ταῖς πόλεσι· παρὰ δὲ τοῖς ἀγροδιαίτοις Ἠπειρώταις συνηθέστεροι καὶ ἀσπαστότεροι χοροὶ εἰσὶ, παρὰ μὲν τοῖς ἀνδράσιν ὁ Τσάμικος καὶ ἡ Καΐντα, παρὰ δὲ ταῖς γυναιξὶν, ἡ Μηλίτσα, τὰ Φρύδια τὰ γραμμένα, καὶ ἕτερος τοῦ συρτοῦ ἢ στρωτοῦ συστήματος. Παρ᾽ αὐτοῖς δὲ ἡ ὄρχησις γίγνεται ἐν ὑπαίθρῳ ἑκάστοτε κατὰ τὰς πανηγύρεις, εἰς τὸ ἄλσος τὸ περὶ τὸν πανηγυρίζοντα ναὸν ἢ εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, κατὰ τὸ δωδεκαήμερον καὶ τὸ νεοβδόμαδον, ἐν τῷ μεσοχωρίῳ, κέντρῳ τοῦ χωρίου, ἢ ἐν ὑπαιθρίοις ὁμαλοῖς ἐδάφεσι, καὶ ἐν ταῖς ἀμπέλοις καὶ ἀγροῖς, κατὰ τὸν τρυγετὸν καὶ τὸ θέρος. Ἡ συνηθεστέρα δὲ παράταξις τοῦ χοροῦ ἐστιν ἡ ἑπομένη. Δύο ἢ τρεῖς ἄνδρες ἐκ τῶν ἐπιτηδειοτέρων εἰς τὸ χορεύειν, χοροστατοῦσιν ἐπὶ τῶν δύο τῆς χορείας ἄκρων, καὶ μετ᾽ αὐτοὺς ἕπονται κατὰ σειρὰν αἱ μᾶλλον ἡλικιωμέναι, ἐν δὲ τῷ μέσῳ συμπλέκονται αἱ νεώτεραι τῶν χορευτριῶν. — Ἀρχομένου τοῦ μέλους διὰ μουσικῶν ὀργάνων (αὐλοῦ καὶ τυμπάνου κατὰ τὸ πλεῖστον), ἡ χορεία σχηματίζεται εἰς ἡμικύκλιον, χορευουσῶν τῶν γυναικῶν διὰ στρωτῶν καὶ κανονικῶν βημάτων, τῶν δὲ ἀνδρῶν τῶν προεξαρχόντων δι᾽ ἐκτενεστέρων καὶ πηδητῶν. Ἐν ἐλλείψει δὲ μουσικῶν ὀργάνων διευθύνει τὸν χορὸν ᾀσματικόν τι μέλος φωνούμενον ὑπὸ τοῦ ἡμίσεως τῆς χορείας καὶ ἀμέσως ἐπαναλαμβανόμενον ὑπὸ τοῦ ἄλλου ἡμίσεως. — Περατουμένου τοῦ μέλους ἢ ᾄσματος, λήγει καὶ ἡ περίοδος τοῦ χοροῦ, καὶ ἄρχεται ἀμέσως ἕτερον εἶδος μέλους ἢ ᾄσματος, μεταβαλλομένης τῆς τάξεως, δηλ. ἡ τέως σχηματίζουσα τὴν οὐρὰν ἄκρα καθίσταται κορυφὴ τῆς χορείας, καὶ οὕτως ἀκολουθεῖ διαρκῶς ἐπὶ πολλὰς ὥρας, διότι ἡ ἀποκάμνουσα ἐγκαταλείπει τὴν θέσιν της εἰς ἑτέραν πρόσφατον ἢ ἀναπαυθεῖσαν εἰς τὸ μεταξύ. Τὸ αὐτὸ δὲ γίνεται καὶ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, τῶν καὶ ταχύτερον ἀποκαμνόντων, διότι αὐτοὶ μὲν πηδῶσι χορεύοντες, αἱ δὲ γυναῖκες ἀντέχουσιν ἐπὶ μᾶλλον, ὡς ἀτρέμα κινούμεναι (5).

Π. Α.

ΛΕΟΝΤΩΝ ΠΑΓΙΔΕΣ

ὑπὸ

ΙΟΥΛΙΟΥ ΓΕΡΑΡΔΟΥ

τοῦ Λεοντοκτόνου ἐφευρεθεῖσαι.

Τὸ ὄνομα τοῦ ἐφευρέτου λατρεύεται παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι τῆς Ἀλγερίας καὶ αὐτοῖς τοῖς μήπω ὑποτεταγμένοις τῇ Γαλλίᾳ, καὶ αὐτοῖς τοῖς λῃσταῖς καὶ δολοφόνοις· διότι πρὸ τῆς γαλλικῆς κατακτήσεως ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀλγερίας εἶχεν ἐν τῇ σωματοφυλακῇ του πολλοὺς Τούρκους λεοντοθήρας, οἵτινες μετὰ μεγίστων προφυλάξεων καὶ δι᾽ ἑαυτοὺς καὶ διὰ τὸ δέρμα τοῦ θηρίου ἐκαρτέρουν ἐν εἴδει τινὶ κτιρίων καλουμένων ἀραβιστὶ *μεβλὲδ*, ἐνεδρῶν, κρυπτῶν, ἢ ἐπὶ δένδρων· μετὰ δὲ τὴν γαλλικὴν κατάκτησιν οὐδεὶς ἐφρόντισε περὶ τῆς καταδιώξεως καὶ καταστροφῆς τῶν ἐπιβλαβῶν τούτων ζώων. Ὅθεν οἱ Ἄραβες ἐπόθουν τοὺς Τούρκους λεοντοθήρας, κατακρίνοντες τοὺς ἀδιαφοροῦντας Γάλλους· ὁ δὲ Ἰούλιος Γεράρδος προσβληθεὶς τὴν φιλοτιμίαν, ὡς Γάλλος, ἀφωσιώθη εἰς τὸ ἔργον τοῦτο καταφρονήσας καὶ *μεβλὲδ* καὶ δένδρα, τὰ ὁποῖα εἰς οὐδὲν ἄλλο τῷ ἐχρησίμευσαν ἢ εἰς στέγασμα κατὰ τῆς βροχῆς. Μεταξὺ δὲ ἄλλων λεόντων ἐφόνευσεν ἐν τῇ Ἀρχιούᾳ περίφημον λέοντα, ὅστις πρὸ ἐτῶν πολλῶν κατέστρεφε τὰ περίχωρα τοῦ Γέλμ,

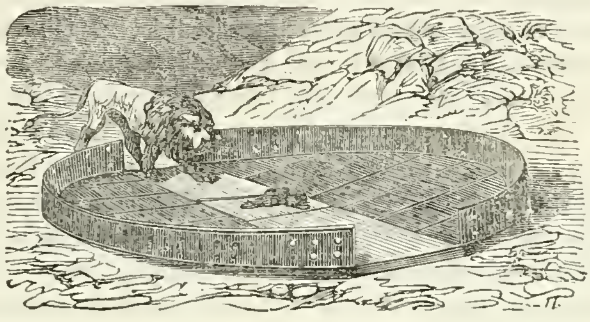
---

(1) Τῶν ὀρχηστρίδων ὁ θεατρικὸς χορὸς παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῆς Ἠπείρου θεωρεῖται καὶ ἀποσοβεῖται ὡς κακοήθης. Εἰς τὸν αὐτὸν χορὸν, κατὰ τὰς πόλεις τῆς Θεσσαλίας, οὐ μόνον οἱ Ὀθωμανοὶ ἀλλὰ καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀρέσκονται, κροτούμενον ὑπὸ διεφθαρμένων νέων καὶ νεανίδων, κατὰ τὸ πλεῖστον φυλῆς Ἀθιγκανικῆς, καὶ ὁμοιάζοντα τῷ τρόπῳ καὶ τοῖς σχήμασι, καθ᾽ ἃ ἐπαίζετο παρὰ τοῖς Ἕλλησιν (εἰκονογραφ. 100 Τόμ. Β΄. τῶν τῆς Πομπηίας ἀνασκαφῶν).

(5) Ἅπτεσθαι δὲ τοὺς ἐφεξῆς ἀλλήλων ἀτρέμα περιόντας ὥσπερ ἐν χορείᾳ (Πλουταρχ. περὶ ἐκλελοιπότων Χρηστηρίων). Ἴδ. καὶ Ὁμήρου Σ. ἀνωτέρω.

ἐνεδρεύσας καὶ ἀνιχνεύσας ἐπὶ 60 ὅλα ἡμερονύκτια ἵνα πληρώσῃ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν. Μετὰ τὸ ἀνδραγάθημα τοῦτο ὁ θηρευτὴς ἐδέχθη περὶ τὰς 5 χιλιάδας ἐπισκέψεων Ἀράβων, ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, εὐχαριστούντων μὲν αὐτῷ διὰ τὸ εὐεργέτημα, ὑβριζόντων δὲ τὸ ζῶον. Ἔκτοτε ἐμεγαλύνθη τὸ ὄνομα τοῦ *λεοντοκτόνου*, φιλοτιμουμένου ὁσημέραι νὰ φαίνηται ὠφελιμώτερος εἰς τὸν τόπον.

Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐπέμεινεν εἰς τὸ πρῶτον σχέδιον ὅπερ καὶ ἐξέτεινεν, οὕτως εἰπεῖν, προστατευόμενος ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Ἀλγερίας, τοῦ στρατάρχου Πελισιέρου δουκὸς Μαλακώφ, καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας καὶ διαφόρων ἑταιριῶν κοινῆς ὠφελείας. Ὅθεν συνέστησε νεωστὶ *Ἑταιρίαν διεθνῆ ἀφρικανικὴν* εἰς τοῦτο σκοπῶν, ὅπως κατορθώσῃ μὲν νὰ προστατεύῃ τοὺς τῆς ἐπιστήμης ἀπο-

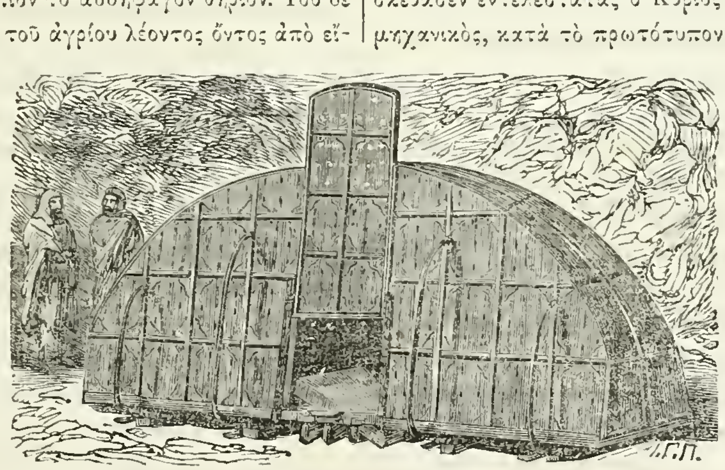

Παγὶς ἀνοικτή.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς του, ἑκάστου λέοντος νέου ἡ τροφὴ ἀναβαίνει εἰς 500 φράγκα κατὰ μῆνα, εἰς λεηλασίας καὶ ἁρπαγὰς παντὸς εἴδους, ἤτοι κατ' ἔτος ἐπιφέρει βλάβην 6,000 φράγκων, πλὴν τῶν ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, τὰ ὁποῖα καταβροχθίζει κατ' ἔτος εἰς ἐπιδόρπιον τὸ ἀδδηφάγον θηρίον. Τοῦ δὲ μέσου ὅρου τοῦ βίου τοῦ ἀγρίου λέοντος ὄντος ἀπὸ εἴ-

στόλους διὰ στρατοῦ ἰθαγενῶν γεγυμνασμένων, εὕρῃ δὲ τρόπον τοῦ ζωγρεῖν τὰ θηρία καὶ ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν τῆς πληγῆς αὐτῆς, πλουτίζων ἐνταυτῷ τοὺς ζωολογικοὺς κήπους τῆς πατρίδος του Γαλλίας.

Ἀνάγκη λοιπὸν παγίδων καὶ τὰς παγίδας κατεσκεύασεν ἐντελεστάτας ὁ Κύριος Γουστάβος Λαβάλ, μηχανικός, κατὰ τὸ πρωτότυπον σχέδιον τοῦ Γεράρ-

Παγὶς κεκλεισμένη.

κοσιν ἕως τριάκοντα ἐτῶν, ἕπεται ὅτι κατὰ τὸ διάστημα 25 ἐτῶν ἐζημίωσε τὴν χώραν κατὰ 150,000 περίπου φράγκων.

Ταῦτα σκεψάμενος ὁ γάλλος θηριοκτόνος, διενοήθη νὰ ὀργανώσῃ ἐν Ἀλγερίᾳ συστηματικὴν θήραν τοῦ λέοντος, ὡς ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχει ὠργανισμένος ὁ τῶν λύκων διωγμός. Δυστυχῶς τὸ σχέδιον τοῦτο, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος ἐγκριθέν, δὲν ἐπέδωκεν· ὁ δὲ θαῤῥαλέος θηρευτὴς ἐξηκολούθησε μόνος μετά τινων φίλων του καὶ δι' ἰδίων δαπανῶν ἀκήρυκτον ἄγων κατὰ τῶν λεόντων πόλεμον.

δου. Σύγκεινται δὲ, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἐκ τριῶν κυρίων κομματίων τοῦ πατώματος, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐλατήριον, καὶ τῶν δύο πλαγίων, κλειομένων καὶ ἑνουμένων ἐν ἀκαρεῖ καθ' ἣν στιγμὴν τὸ βάρος τοῦ σαρκοφάγου θηρίου πιέζει τὸ ἐλατήριον· τὸ δὲ μῆκος τοῦ πατώματος καὶ ἡ θέσις τοῦ ἐλατηρίου εἶναι τοιαῦτα, ὥστε ὁπόθεν καὶ ἂν εἰσέλθῃ τὸ ζῶον, πάντοτε ὁλόκληρον ἐγκλείεται εἰς τὴν παγίδα, διότι πρὶν ἢ πατήσῃ εἰς τὸ ἐλατήριον εἰσέρχεται ἐντελῶς εἰς αὐτήν.

Αἱ παγίδες αὗται θέλουσι τεθῇ ἐπὶ τῶν ἀτραπῶν

τὰς ὁποίας συχνάζουσιν οἱ λέοντες· διὰ δὲ τοὺς πάνθηρας θέλει ἐντίθεσθαι ἐν αὐταῖς ζῶν πρόβατον ἢ ζῶσα αἴξ.

Τὸ βάρος ἑκάστης παγίδος εἶναι 1500 χιλιογράμμων· τὸ ὁλικὸν μῆκος 5 μέτρων, τὸ δὲ ὕψος 1 μέτρου καὶ 80 ἑκατοστῶν. Καὶ ἐκτεταμένη μὲν καλύπτει ἔκτασιν 4 μέτρων καὶ 60 ἑκατοστῶν· εἴτε δὲ κεκλεισμένη εἴτ' ἀνοικτὴ ἔχει ἐσωτερικὸν κενὸν ἑνὸς μέτρου, ἀρκοῦν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν μέγιστον λέοντα καὶ μὴ ἐπιτρέπον ἐνταυτῷ εἰς τὸ θηρίον ἀνωφελεῖς καὶ ἐπιβλαβεῖς ἀγῶνας. Ἀποσυντίθεται δὲ ἐντελῶς ἡ μηχανὴ καὶ οὕτως εὐκόλως μετακομίζεται καὶ εἰς τὰ ὄρη ἐπὶ καμήλου ἢ ἡμιόνου.

Ἐξάγεται δὲ ἐκεῖθεν τὸ ζῶον, ὡς μεταφέρονται τὰ πτηνὰ ἀπὸ παγίδος ἢ κλωβίου εἰς ἄλλο κλωβίον. Ἕκαστον πλάγιον ἔχει θύραν εἰς ἣν προσαρμόζεται στερεῶς σιδηροῦς κλωβός, οὗτινος ἡ θύρα κλείεται, ἅμα εἰσελθόντος εἰς αὐτὸν τοῦ λέοντος.

Σ.

ΠΙΦ ΠΑΦ,

ἢ

ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΑΝ ΤΟΥΣ ΑΝΔΡΑΣ.

Διήγησις ἠθικὴ καὶ πολιτικὴ ἀφιερουμένη εἰς τὰς νεάνιδας.

(Συνέχ. Ἴδε Φυλλ. 311.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Γρομερὸν συμβεβηκός.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἀνήγγειλεν ἡ ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως ὅτι ἡ βασίλισσα τὸ ἑσπέρας αὐτὸ τοῦ γάμου της ἐτρελλάθη, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἐλπὶς θεραπείας. Εὐθὺς ὅλοι οἱ αὐλικοὶ εἶπαν ὅτι τωόντι εἶχαν παρατηρήσει τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου συμπτώματα τρέλλας, ὅτι ἡ βασίλισσα εἶχε τὸ ἦθος ἀλλόκοτον καὶ ὅτι ὅλοι ἦσαν βέβαιοι περὶ τῆς ἀσθενείας. Ὅλοι ἐσυλλυποῦντο τὸν βασιλέα, ὁ ὁποῖος μὲ βαθυτάτην θλῖψιν ἐδέχετο τὰς ἀποδείξεις τῆς ἀγάπης τῶν αὐλικῶν του.

Μετ' ὀλίγον ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ κόμησσα Μάρω· ἡ ταλαίπωρος ἦτο περίλυπος καὶ ἐπεθύμει νὰ ἐναγκαλισθῇ τὴν πάσχουσαν ἀνεψιάν της· ἀλλ' ἦτο τόσον γραῖα, τόσον ἀδύνατος καὶ τόσον εὐαίσθητος, ὥστε διὰ τὸν φόβον μὴ πάθῃ δὲν ἐζήτησε νὰ τὴν ἰδῇ· ἀπεχώρησε λοιπὸν εἰποῦσα, ὅτι ἀνέθετε τὴν πᾶσαν ἐλπίδα της εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ ἀρχιατροῦ τῆς αὐλῆς.

Μόλις δὲ ἐξῆλθε καὶ ὁ ἀρχιατρὸς πλησιάσας τὸν βασιλέα εἶπεν εἰς τὸ αὐτίον του κάτι, τὸ ὁποῖον ἐκίνησε τὸν γέλωτά του· ἀλλ' ἀμέσως ἀνέλαβε τὴν πρώτην σοβαρότητα.

Ὁ ἀρχιατρὸς Ῥωσβοῦ ἦτο μέγας ἰατρός. Γεννηθεὶς εἰς τὴν νῆσον τῆς Ἀστειότητος, ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος διὰ νὰ ζητήσῃ τύχην. Ἐπειδὴ δὲ ἦτον ἐπιτηδειότατος ἄνθρωπος, δὲν ἠργοπόρησε νὰ ἁρπάσῃ αὐτήν. Πέντε ἔτη εἶχε σπουδάσει τὴν ἰατρικὴν εἰς τὴν περιώνυμον ἀκαδημίαν τοῦ Λινδὲρ, καὶ ἐντὸς τῶν πέντε τούτων χρόνων εἰκοσιπέντε φορὰς ἤλλαξεν ἡ ἰατρικὴ θεωρία. Χάρις λοιπὸν εἰς τὴν στερεὰν αὐτὴν διδασκαλίαν ἀπέκτησεν ἀρχὰς ἀκλονήτους. Ὅθεν δὲν εἶχε ποτὲ ἰδίαν γνώμην, ἀλλὰ πάντοτε ἐτάσσετο μὲ τὴν γνώμην τῶν ἰσχυρῶν. Εἰς τὰς ἀδιαφθόρους λοιπὸν χεῖρας αὐτοῦ ἀνετέθη ἡ θεραπεία τῆς βασιλίσσης.

Εἶχον περάσει τρεῖς ἡμέραι ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς φυλακίσεώς της, καὶ ἐλησμονήθη σχεδὸν τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν πόλιν, ὅτε ὁ Νηγιὰ ἐλθὼν ἀναμαλλιάρης εἰς τὸν βασιλέα ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατά του καὶ εἶπε·

— Μεγαλειότατε, ἰδοὺ ἡ κεφαλή μου! ἡ βασίλισσα ἔγεινεν ἄφαντος.

— Τί λέγεις! ἀνέκραξεν ὠχριάσας ὁ βασιλεύς· ἀδύνατον! ἡ φυλακὴ ἔχει πανταχόθεν σίδερα.

— Βεβαιότατα, Μεγαλειότατε· καὶ τὰ σίδερα, καὶ αἱ κλειδαριαὶ, καὶ αἱ θύραι εἶναι εἰς τὴν θέσιν των· ὑπάρχουν ὅμως καὶ μάγισσαι αἱ ὁποῖαι περνοῦν ἀπὸ τοὺς τοίχους, ὅσον χονδροὶ καὶ ἂν εἶναι, χωρὶς νὰ τοὺς χαλάσουν. Πιθανώτατον νὰ ἦναι μάγισσα καὶ ἡ βασίλισσα. Μήπως ἐμάθαμεν ποτὲ ἀπὸ ποῦ ἦλθεν;

Ὁ βασιλεὺς ἔστειλεν ἀμέσως καὶ ἔφερε τὸν ἰατρόν· ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς δὲν ἐπίστευε μαγείας, παρετήρησε τοὺς τοίχους, τὰς κιγκλίδας, ἐξέτασε τὸν δεσμοφύλακα, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐξάξῃ καμμίαν εἴδησιν. Ἔστειλαν ἄνθρωπον εἰς ἀναζήτησίν της πανταχοῦ, διώρισαν κατασκόπους πλησίον τῆς κομήσσης, ἀλλὰ μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἀπηλπίσθησαν. Ὁ δεσμοφύλαξ καθῃρέθη· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγνώριζε τὸ μυστικὸν τοῦ βασιλέως καὶ ἐφοβοῦντο τὴν ἐκδίκησίν του, τὸν διώρισαν θυρωρὸν τοῦ παλατίου.

Μετά τινας ἡμέρας ἁλιεῖς ἔφεραν εἰς τὴν αὐλὴν τὰ ἐνδύματα τῆς βασιλίσσης, τὰ ὁποῖα εἶχε ῥίψει εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ θάλασσα. Ἡ ταλαίπωρος Τρελὴ εἶχε πνιγῇ, κανεὶς πλέον δὲν ἀμφίβαλε βλέπων τὴν λύπην τοῦ βασιλέως καὶ τὰ δάκρυα τῆς κομήσσης. Ἐν τοσούτῳ, συνελθὸν τὸ συμβούλιον τοῦ Κράτους ἀπεφάνθη ὁμοφώνως ὅτι κατὰ νόμον ἡ βασίλισσα ἐπνίγη, ὅτι κατὰ νόμον ὁ βασιλεὺς ἔμεινε χῆρος, καὶ ὅτι διὰ τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ ἔπρεπε νὰ παρακληθῇ ἡ Μεγαλειότης του νὰ ὑπανδρευθῇ τὸ ταχύ-

τερον διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν δυναστείαν. Τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην ὑπέβαλαν εἰς τὸν βασιλέα διὰ τοῦ ἀρχιατροῦ Ῥωσβοῦ, ὅστις ἦτο καὶ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου. Ἀπέτεινε δὲ ὁ Κ. πρόεδρος τοσούτῳ κατανυκτικοὺς λόγους πρὸς τὸν βασιλέα, ὥστε ὅλη μὲν ἡ Αὐλὴ ἔκλαυσεν, ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτὸς ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἰατροῦ.

Περιττὸν νὰ εἴπωμεν πόσον λαμπρὰ ἦτο ἡ κηδεία τῆς ἀειποθήτου βασιλίσσης. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Παλλάδος καὶ διὰ ψύλλου πήδημα τελοῦν πανηγύρεις καὶ διαδηλώσεις καὶ ἑορτάς. Θαυμασία πρὸ πάντων ὑπῆρξεν ἡ λύπη τῶν γυναικῶν τῆς Αὐλῆς· ὅλαι ἔβλεπαν τὸν Θελκτικόν, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ μαῦρα ἐφαίνετο ὡραιότερος· ὅλαι ἔκλαιαν μὲ τὸ ἕνα 'μάτι χάριν τῆς βασιλίσσης καὶ ἐμειδίων μὲ τὸ ἄλλο χάριν τοῦ βασιλέως. Ἀ! ἂν ὑπῆρχε τὸ πάλαι φωτογραφία τί εἰκόνας θὰ μᾶς μετέδιδαν οἱ ἀρχαῖοι χρόνοι! πόσον ἀξιόλογα παραδείγματα δια τοὺς ζωγράφους μας! Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι εἶχαν πάθη, ἔρωτα, μῖσος, φθόνον, ὀργήν, ἐνῷ σήμερον ὅλοι εἴμεθα τόσον ἐνάρετοι καὶ τόσον φρόνιμοι! Ὁ πολιτισμὸς εἶναι θρίαμβος τῆς ἠθικῆς καὶ ὄλεθρος τῆς τέχνης.

Μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς κηδείας, ἡ ὁποία κατεῖχεν ἓξ στήλας τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐδημοσιεύετο τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν πένθος· ἡ Αὐλὴ ὑπεχρεοῦτο νὰ εἶναι βαθέως λυπημένη τρεῖς ἑβδομάδας, καὶ νὰ παρηγορηθῇ μικρὸν κατὰ μικρὸν εἰς τὸ διάστημα ἄλλων τριῶν ἑβδομάδων. Καὶ ἐπειδὴ τὸ μικρὸν πένθος συνέπεσε μὲ τὴν ἀποκρέω, ἀπεφασίσθη χάριν τοῦ ἐμπορίου νὰ δοθῇ εἰς τὴν Αὐλὴν μέγας χορὸς προσωπιδοφόρων. Ἀμέσως αἱ ῥάπτριαι ἔπεσαν κατακέφαλα, μεγάλοι καὶ μικροὶ ἐζήτουν προσκλήσεις καὶ ἤρχισαν ῥᾳδιουργίαι ὡς ἂν ἐπρόκειτο περὶ τῆς τύχης τῆς μοναρχίας.

Κατ' αὐτὸν τὸν ἐπίσημον τρόπον ἔκλαυσαν τὴν ταλαίπωρον Τρελήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Χορός.

Τέλος πάντων ἔφθασε καὶ ἡ πολυπόθητος ἡμέρα τοῦ χοροῦ. Ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας ὁ λαὸς τῆς μητροπόλεως κατείχετο ἀπὸ πυρετόν· δὲν ἐγίνετο πλέον λόγος διὰ ὑπουργούς, γερουσιαστάς, στρατηγούς, νομάρχας, κυρίας τῆς αὐλῆς καὶ ὑπασπιστάς· παντοῦ ἔβλεπες μεταμορφωμένους ἄνδρας καὶ γυναῖκας μὲ ἀλβανικόν, βλαχικόν, νησιωτικὸν ἢ ἄλλο ἔνδυμα. Ἡ πολιτικὴ ἐσιώπα, ἢ μᾶλλον τὸ ἔθνος ὁλόκληρον διῃρέθη εἰς δύο στρατόπεδα· εἰς συντηρητικούς, καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ προσκεκλημένοι εἰς τὸν χορόν, καὶ εἰς ἀντιπολιτευομένους, οἵτινες ἦσαν οἱ ἀπρόσκλητοι.

Ἐὰν πιστεύσωμεν τὰς ἐπισήμους ἐκθέσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, φαίνεται ὅτι ἡ ἑορτὴ ὑπερέβη κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν ὅλας τὰς παρελθούσας καὶ μελλούσας ἑορτάς. Ἡ αἴθουσα τοῦ χοροῦ ἐτοποθετήθη μεταξὺ τῶν κήπων, καὶ διὰ μακρῶν καὶ εὐωδεστάτων δενδροστοιχιῶν μόλις φωτιζομένων, ἔφθαναν αἴφνης οἱ ἐρχόμενοι εἰς αἴθουσαν φωτεινοτάτην, περίχρυσον, καταπράσινον καὶ πολυανθῆ. Ἡ μουσική, κεκρυμμένη μεταξὺ φύλλων, ἔτερπε τὰς ἀκοάς, τὰ ἐνδύματα ἦσαν πλουσιώτατα, οἱ ἀδάμαντες ἄφθονοι, αἱ προσωπίδες περίεργοι καὶ ἡ χάρις τῶν προσωπιδοφόρων ἀξιοσημείωτος. Ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τις φιλοσόφου καρδίαν διὰ ν' ἀντισταθῇ εἰς τὴν μέθην τῆς ἡδονῆς.

Καὶ ὅμως ὁ βασιλεὺς δὲν διεσκέδαζε! φορῶν μανδύαν καὶ τὸ πρόσωπον ἔχων ὅλως κεκρυμμένον ἀπὸ προσωπίδα, ἀπετείνετο εἰς τὰς κομψοτέρας καὶ τὰς χαριεστέρας χορευτρίας· ἂν καὶ εἶχε δείξει καὶ πνεῦμα καὶ χάριν, παντοῦ ὅμως ηὗρεν ἀδιαφορίαν καὶ ψυχρότητα. Μόλις τὸν ἤκουαν, καὶ ἐχασμῶντο ἀποκρινόμενοι καὶ ἔσπευδον νὰ τὸν ἀφήσωσιν! Ὅλων ἡ προθυμία, ὅλων τὰ βλέμματα ἐστρέφοντο πρός τινα φοροῦντα μαῦρον μανδύαν μὲ κοκκίνας κορδέλας, περιφερόμενον μὲ ἀδιαφορίαν, καὶ δεχόμενον ὡς ἄλλος πασᾶς θωπείας καὶ μειδιάματα. Ὁ μανδυοφόρος αὐτὸς ἦτον ὁ ἀρχιατρὸς Ῥωσβοῦ, μέγας μὲν τοῦ βασιλέως φίλος, μέγιστος δὲ τῶν ἰδίων αὐτοῦ εὐχαριστήσεων. Τὴν πρωΐαν εἶχεν εἰπεῖ ἐπὶ ὅρῳ ἐχεμυθίας εἰς δύο κυρίας ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ φορῇ κοκκίνας κορδέλας. Αἱ κυρίαι τάχα δὲν ἐφύλαξαν τὸ μυστικόν, ἢ ὁ βασιλεὺς ἤλλαξε γνώμην;

Ἐνῷ ὁ ἰατρὸς ἔχαιρε διὰ τὸν ἀπροσδόκητον θρίαμβόν του, ὁ βασιλεὺς ἐκάθησεν εἴς τινα γωνίαν καί, μόνος μεταξὺ τόσου πλήθους καὶ θορύβου, παρεδόθη εἰς σκέψεις, πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τὴν εἰκόνα τῆς Τρελῆς. Καὶ ἐφρόνει μὲν τὴν ἐκδίκησίν του δικαίαν, εἶχεν ὅμως τύψιν συνειδήσεως. Ταλαίπωρε Τρελή! Ναὶ μὲν ὑπῆρξεν ἔνοχος, ἀλλὰ τὸν ἠγάπα, τὸν ἐνόει, καὶ τὸν ἤκουε χαίρουσα. Ὁποία διαφορὰ μεταξὺ αὐτῆς καὶ ὅλων ἐκείνων τῶν ἀνοήτων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐνόησαν ἀπὸ τὸ πνεῦμά του ὅτι ἦτον ὁ βασιλεὺς μεταμφιεσμένος!

Σηκωθεὶς διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ παρετήρησεν εἴς τινα γωνίαν προσωπιδοφόρον τινά, ἥτις ἐφαίνετο καὶ αὐτὴ παραδεδομένη εἰς σκέψεις. Ὑπὸ τὸν μανδύαν αὐτῆς ἐφόρει ἔνδυμα βοσμίδος, καὶ τὰ σανδάλιά της περιέκλειαν μικροτάτους πόδας.

Ὁ βασιλεὺς ἐπλησίασε τὴν ἄγνωστον καὶ εἶδε δύο μεγάλους καὶ μαύρους ὀφθαλμούς, τῶν ὁποίων ἡ μελαγχολικὴ ἔκφρασις τὸν ἐμάγευσεν.

— Ὡραία μου, εἶπεν εἰς αὐτήν, ἡ θέσις σου δὲν εἶν' ἐδῶ· πρέπει νὰ πλησιάσῃς τὸ περίεργον καὶ ζωηρὸν ἐκεῖνο πλῆθος, τὸ ὁποῖον ζητεῖ τὸν βασιλέα διὰ νὰ ἑλκύσῃ τὸ μειδίαμα καὶ τὴν καρδίαν του. Δὲν ἠξεύ-

ρεις ὅτι ἐκεῖ πρόκειται ἀγὼν περὶ βασιλικοῦ στέμματος;

— Τὸ κατ' ἐμὲ, δὲν ἔχω καμμίαν ἀξίωσιν, ἀπεκρίθη ἡ προσωπιδοφόρος μὲ φωνὴν γλυκεῖαν καὶ σοβαράν. Τὸ παιγνίδιον αὐτὸ εἶναι τυχηρὸν, καὶ θὰ κινδυνεύσω νὰ ἐκλάβω τὸν ὑπηρέτην ἀντὶ τοῦ βασιλέως. Ἐπειδὴ δὲ ἔχω τὴν καρδίαν πολλὰ φιλότιμον, δὲν ἀποφασίζω νὰ τρέξω αὐτὸν τὸν κίνδυνον.

— Ἀλλ' ἐὰν σὲ δείξω τὸν βασιλέα;

— Τί νὰ τὸν εἰπῶ; δὲν θὰ εἶχα πλέον τὸ δικαίωμα νὰ τὸν κατακρίνω χωρὶς νὰ προσβληθῇ, οὔτε νὰ τὸν ἐπαινέσω χωρὶς νὰ κολακευθῇ

— Τὸν ἔχεις λοιπὸν γραμμένον εἰς κακὸν κατάστιχον;

— Ὄχι ὅλως διόλου εἰς κακόν· ἀλλὰ τί σημαίνει;

Μετὰ ταῦτα ἤνοιξε τὸ ῥιπίδιόν της καὶ παρεδόθη ἐκ νέου εἰς σκέψεις.

Ἡ ἀδιαφορία αὐτὴ ἐξέπληξε τὸν Θελκτικόν. Αὐτὸς μὲν ὡμίλησε μὲ ζωηρότητα, ἐκείνη δὲ ἀπεκρίθη μὲ ψυχρότητα· παρεκάλεσε, παρεκίνησεν, ἐξήρθη, ἕως οὗ ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους νὰ τὸν ἀκούσῃ, ὄχι πλέον εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἡ ζέστη ἦτον τρομερὰ καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ περιεργότατοι, ἀλλ' εἰς τὰς μακρὰς δενδροστοιχίας, ὅπου ὀλίγιστοι ἐζήτουν σιωπὴν καὶ δρόσον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ νὺξ εἶχε προχωρήσει, πολλάκις ἡ βοεμὶς εἶπεν ὅτι ἤθελε ν' ἀναχωρήσῃ· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐλυπεῖτο καὶ τὴν παρεκάλει ν' ἀποβάλῃ τὴν προσωπίδα· ἀλλ' αὐτὴ ἐσιώπα.

— Μὲ ἀπελπίζεις. Κυρία, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, ὅστις ᾐσθάνετο ἄκων σέβας καὶ συμπάθειαν πρὸς τὴν ἄγνωστον· διὰ τί σιωπᾷς;

— Διότι σᾶς ἐγνώρισα, ἀπεκρίθη ἐκείνη· ἡ φωνὴ σας, ἡ ὁποία καταθέλγει τὴν καρδίαν, ἡ ὁμιλία, ἡ χάρις σας, λέγουν ποῖος εἶσθε· ἀφετέ με, Μεγαλειότατε, νὰ ἀναχωρήσω.

— Ὄχι, κυρία, ἀνέκραξεν ὁ βασιλεὺς, μόνη σὺ μ' ἐμάγευσες καὶ μόνη μ' ἐνόησες· εἰς σὲ λοιπὸν ἀνήκει καὶ ἡ καρδία καὶ τὸ στέμμα μου. Ἀπόβαλε τὴν προσωπίδα σου, καὶ εὐθὺς ἐπιστρέφω εἰς τὸν χορὸν καὶ παρουσιάζω εἰς τοὺς ἀμαθεῖς ἐκείνους τὴν γυναῖκα εἰς τὴν ὁποίαν εὐτύχησα νὰ ἀρέσω. Μίαν μόνην λέξιν εἰπὲ, καὶ ὅλος μου ὁ λαὸς θὰ σὲ προσκυνήσῃ.

— Μεγαλειότατε, ἀπεκρίθη περίλυπος ἡ ἄγνωστος, συγχωρήσατέ με ν' ἀποκρούσω προσφορὰν ἡ ὁποία μὲ τιμᾷ καὶ τὴν ὁποίαν θὰ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε εὐχαρίστως. Ὁμολογῶ ὅτι εἶμαι φιλόδοξος· καὶ ἄλλοτε θὰ ἐθεώρουν μεγίστην τιμὴν τὸ νὰ καθήσω πλησίον σας εἰς τὸν θρόνον· ἀλλὰ μὴ λησμονεῖτε ὅτι εἶμαι γυναῖκα, καὶ πρωτίστην εὐτυχίαν θεωρῶ τὸ ν' ἀγαπῶμαι. Δὲν θέλω καρδίαν φυλάττουσαν ἔστω καὶ ἐνθύμησιν· ζηλεύω καὶ τὰ παρελθόντα.

— Ποτέ μου δὲν ἠγάπησα καμμίαν, ἀνέκραξεν ὁ βασιλεὺς μὲ ἄκραν ζωηρότητα. Ὁ γάμος μου ὑπῆρξε μυστήριον, τὸ ὁποῖον μόνον εἰς τὴν γυναῖκά μου θὰ φανερώσω. Ἠμπορῶ ὅμως νὰ σὲ βεβαιώσω ὅτι δὲν ἔδωκα ποτὲ τὴν καρδίαν μου· ἀγαπῶ κατὰ πρῶτον.

— Δείξετέ με τὸ χέρι σας καὶ πλησιάσετε εἰς τὸ φῶς· θὰ ἰδῶ ἂν λέγετε τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ βασιλεὺς ἔτεινε τὴν χεῖρα μὲ θάῤῥος, ἡ δὲ βοεμὶς τὴν παρετήρησε μὲ περιέργειαν καὶ ἐστέναξεν.

— Ἔχετε δίκαιον, βασιλεῦ, ποτὲ δὲν ἠγαπήσετε· ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ εἰς τὴν ζηλοτυπίαν μου. Πρὸ ἐμοῦ ἄλλη γυναῖκα σᾶς ἠγάπησεν. Ὁ θάνατος δὲν διαλύει τοὺς ἱεροὺς αὐτοὺς δεσμούς· ἡ βασίλισσα σᾶς ἀγαπᾷ ἀκόμη, εἰς αὐτὴν ἀνήκετε. Νὰ δεχθῶ τὴν καρδίαν τὴν ὁποίαν δὲν ἐξουσιάζετε, εἶναι καὶ βεβήλωσις καὶ ἔγκλημα. Ὑγιαίνετε.

— Κυρία, ἐπανέλαβεν ὁ βασιλεὺς μὲ φωνὴν τρέμουσαν, δεν ἠξεύρετε πόσον μὲ κάμετε νὰ πάσχω. Εἶναι πράγματα τὰ ὁποῖα ἐπεθύμουν νὰ σιωπήσω διὰ παντός· μή με βιάζετε νὰ τὰ φανερώσω. Ἡ βασίλισσα ποτὲ δεν μὲ ἠγάπησε· μόνον φιλοδοξίαν εἶχε.

— Δὲν εἶναι ἀληθινὸν, εἶπεν ἡ ἄγνωστος ἀφεῖσα τὸν βραχίονα τοῦ ἡγεμόνος· ἡ βασίλισσα σᾶς ἠγάπα.

— Ὄχι, κυρία, ἐπανέλαβεν ὁ βασιλεύς· διέπραξαν κακοήθεις ῥᾳδιουργίαι, τῶν ὁποίων καὶ ὁ πατήρ μου καὶ ἐγὼ ἐγίναμεν θύματα.

— Φθάνει, εἶπεν ἡ ἄγνωστος, τῆς ὁποίας αἱ χεῖρες ἔτρεμαν καὶ συνεστέλλοντο τὰ δάκτυλα· σεβασθῆτε τοὺς ἀποθανόντας. καὶ μὴν τοὺς συκοφαντεῖτε.

— Κυρία, ἀνέκραξεν ὁ βασιλεὺς, σᾶς τὸ βεβαιόνω, κανεὶς ποτὲ δὲν ἀμφιβάλλει διὰ τὸν λόγον μου· ἡ βασίλισσα δὲν μὲ ἠγάπησε ποτέ· ἦτον κακὴ γυναῖκα.

— Ἆ! ἀνεφώνησεν ἡ προσωπιδοφόρος.

— Πεισματάρα, θυμώδης, ζηλότυπος.

— Ἐὰν ἦ ον ζηλότυπος θὰ εἰπῇ ὅτι σᾶς ἠγάπα, ὑπέλαβεν ἡ βοεμίς. Δώσατε ἄλλην ἀπόδειξιν πιθανωτέραν· μὴν κατακρίνετε καρδίαν ἡ ὁποία ἦτον ὅλη ἰδική σας.

— Τόσον ὀλίγον μὲ ἠγάπα, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, ὥστε τὴν ἡμέραν αὐτὴν τοῦ γάμου μας, ἐτόλμησε νὰ μὲ εἰπῇ κατὰ πρόσωπον, ὅτι μὲ ὑπανδρεύθη μόνον καὶ μόνον διὰ τὸν θρόνον μου.

— Ὄχι, ὄχι, εἶπεν ἡ ἄγνωστος ἀνασηκώσασα τὰς χεῖρας, δὲν εἶναι ἀληθινόν.

— Σὲ τὸ βεβαιόνω μεθ' ὅρκου, ἀνέκραξεν ὁ βασιλεύς!

— Ψεύδεσαι! ἀνέκραξε καὶ ἡ ξένη.

Καὶ πίφ! πάφ! κατέφερε δύο ῥαπίσματα εἰς τὸν βασιλέα, καὶ ἔγινεν ἄφαντος.

Ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς ὠπισθοχώρησε καὶ ἔφερε τὴν δεξιὰν εἰς τὸ ξίφος του· ἀλλ' ἀντὶ ξίφους ηὗρε κορδέλας. Ἔτρεξεν ἀμέσως κατόπιν τῆς ἀγνώστου,

ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴν εὕρῃ μεταξὺ τοῦ δαιδάλου ἐκείνου τῶν δένδρων καὶ τῶν ἀνθέων; Ποῦ καὶ ποῦ ἀπήντα δύο ἢ τρεῖς περιφερομένους ἡσύχως. Ἀσθμαίνων, ἀπηλπισμένος καὶ πνέων ὀργὴν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αἴθουσαν ὑποθέτων ὅτι ἐκεῖ θὰ κατέφυγεν ἡ ξένη· ἀλλὰ πῶς νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ;

Τότε τὸν ἦλθεν ἰδέα ὑποσχομένη ἐπιτυχίαν· ἐὰν κατώρθωνε νὰ ἐκβάλωσιν ὅλας τὰς προσωπίδας, θὰ ἀνεγνώριζε βεβαίως τὴν βοεμίδα ἀπὸ τὴν ταραχήν της. Ἀμέσως λοιπὸν ἀνέβη εἰς θρανίον, καὶ μὲ φωνὴν βροντώδη εἶπε·

— Κύριοι καὶ κυρίαι, πλησιάζει ἡ ἡμέρα καὶ ὅλοι ἐκουράσθητε· ἂς ζωογονήσωμεν λοιπὸν τὴν ἑορτὴν διὰ νέου τρόπου· ἂς ἀνοίξωμεν τὰ πρόσωπά μας. Ἰδοὺ πρῶτος ἐγὼ δίδω τὸ παράδειγμα· ὅστις μ' ἀγαπᾷ ἂς τὸ ἀκολουθήσῃ.

Καὶ ἀποβαλὼν τὴν προσωπίδα καὶ τὸν μανδύαν, ἐφάνη φέρων κομψότατον καὶ πλουσιώτατον βασιλικὸν ἔνδυμα.

Ὅλων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐστράφησαν πρῶτον πρὸς αὐτόν, καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς τὸν προσωπιδοφόρον τὸν φέροντα κοκκίνας κορδέλας, ὅστις ἀνεχώρει μὲ ταχέα βήματα· ὅλοι ἤνοιξαν τὰ πρόσωπά των· ὅλαι αἱ γυναῖκες ἐπλησίασαν τὸν βασιλέα, καὶ παρετήρησαν ὅτι ἐδείκνυε πολλὴν συμπάθειαν πρὸς τὸ βοεμικὸν ἔνδυμα. Νέαι καὶ γραῖαι, ὅλαι οἱ βοεμίδες ἐδέχθησαν τὰς ὑποκλίσεις του· τὰς παρετήρησε μὲ ἦθος τὸ ὁποῖον ἐκίνησε τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἄλλων· μετὰ ταῦτα ἔκαμε νεῦμα καὶ ἤρχισε νὰ παίζῃ ἡ μουσική, ἐπανελήφθη ὁ χορός, καὶ αὐτὸς ἔγινεν ἄφαντος.

Ὡς νὰ ἔμελλε νὰ εὕρῃ ἐκείνην ἡ ὁποία τὸν ἐῤῥάπισεν, ἔτρεξεν ἐκ νέου εἰς τὸν κῆπον. Φαίνεται ὅτι ἐκδικήσεως αἴσθημα συνετάραττε τὴν καρδίαν του· τὸ αἷμά του ἔβραζεν, ἐπεριπάτει ἀσκόπως καὶ ἐστέκετο διαμιᾶς. Ἔβλεπεν, ἤκουε καὶ κατεσκόπευε. Καὶ τὸ ἐλάχιστον φῶς ἂν ἔβλεπεν ὥρμα ὡς τρελός, ἔκλαιε καὶ ἐγέλα συγχρόνως.

Τρεπόμενος περί τινα δενδροστοιχίαν ἀπήντησε τὸν Νιγιά, ἐρχόμενον μὲ ἦθος ἀγριωπὸν καὶ μὲ χεῖρας τρεμούσας.

— Βασιλεῦ! ἐψιθύρισε, τὸ εἴδετε;

— Ποῖον;

— Τὸ φάντασμα· ἐπέρασε πλησίον μου; εἶμαι χαμένος· αὔριον θ' ἀποθάνω.

— Τί φάντασμα; τί λέγεις, ἀνόητε;

— Φάντασμα· προσωπιδοφόρος μὲ μάτια φλογερά, μ' ἔβαλε καὶ ἐγονάτισα, καὶ πίφ, πάφ, μ' ἔδωκε δύο ῥαπίσματα.

— Αὐτὴ εἶναι! ἀνέκραξεν ὁ βασιλεύς, αὐτή! Διὰ τί τὴν ἄφησες νὰ φύγῃ.

— Δὲν ἐβάστουσα τίποτε, Μεγαλειότατε· ἐὰν ὅμως τὴν ἀπαντήσω μὴν σᾶς μέλει... ζωντανὴν ἢ νεκράν....

— Πρόσεξε καλά, ὑπέλαβεν ὁ βασιλεύς· ἐάν ποτε ἐπιστρέψῃ, μὴν τὴν τρομάζεις, ἀκολούθησέ την καὶ μάθε τὴν κατοικίαν της. Ἀλλὰ ποῦ ὑπῆγεν; Ἐὰν μὲ βοηθήσῃς νὰ τὴν εὕρω θὰ σὲ κάμω πλούσιον.

— Μεγαλειότατε, ἀπεκρίθη ὁ θυρωρὸς ἀτενίζων τὴν σελήνην, ἐὰν τὸ φάντασμα εἶναι εἰς κανένα μέρος, θὰ εἶν' ἐκεῖ ἐπάνω· τὸ εἶδα ὡς σᾶς βλέπω διαλυόμενον μεταξὺ τοῦ ἀέρος. Ἀλλὰ πρὶν μ' ἀφήσῃ μὲ εἶπε δύο λέξεις διὰ τὴν Μεγαλειότητά σου.

— Λέγε εὐθύς.

— Εἶναι τρομεραί, βασιλεῦ, καὶ δὲν τολμῶ.

— Σὲ τὸ διατάττω·

— Μὲ φωνὴν τρομεράν μὲ εἶπε· «νὰ εἴπῃς εἰς τὸν βασιλέα ὅτι ἂν ὑπανδρευθῇ ἐκ νέου, θ' ἀποθάνῃ. Ἡ ἀγαπητὴ θὰ ἐπιστρέψῃ.»

— Ἰδοὺ εἶπεν ὁ βασιλεύς, λάβε τὸ πουγγί μου. Ἀπὸ σήμερον εἶσαι πρῶτός μου ὑπηρέτης. Ἀπαιτῶ ἀφοσίωσιν καὶ ἐχεμυθίαν ἀπὸ σέ· νὰ μὴν εἴπῃς εἰς κανένα τὰ συμβάντα.

— Δεύτερον μυστικόν, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Νιγιά.

Καὶ ἀνεχώρησεν ὡς ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον οὔτε ὁ φόβος καταβάλλει οὔτε ἡ εὐτυχία θαμβόνει.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἡ ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως περιεῖχε τὴν ἑξῆς εἰδοποίησιν·

« Διεδόθη ὅτι ὁ βασιλεὺς σκοπεύει νὰ ἔλθῃ προσεχῶς εἰς δεύτερον γάμον. Ὁ βασιλεὺς γινώσκει τί ὀφείλει εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ δὲν θέλει ποτὲ ἀποφύγει οὐδεμίαν θυσίαν διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἀγαπητῶν ὑπηκόων του. Ὁ λαὸς ὅμως τῆς πόλεως τῆς Παλλάδος εὐαίσθητος ὤν, θέλει σεβασθῇ τὴν πρόσφατον λύπην του. Ὁ βασιλεὺς κατέχεται ἀπὸ τὴν ἐνθύμησιν πολυποθήτου συζύγου· προσδοκᾷ δὲ ἀπὸ τὸν χρόνον παρηγορίαν. »

Ἡ εἰδοποίησις αὕτη κατετάραξε καὶ τὴν αὐλὴν καὶ τὴν πόλιν. Αἱ νέαι ἔλεγαν ὅτι ὑπερβολικὴ ἦτο τοῦ βασιλέως ἡ εὐαισθησία· αἱ μητέρες ἀνύψωσαν τοὺς ὤμους καὶ εἶπαν ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶχε προλήψεις ὡς οἱ ἰδιῶται, καὶ εἰς ὅλας τὰς καλὰς οἰκογενείας συνέβη σύγχυσις τὸ ἑσπέρας. Ὅλαι αἱ γυναῖκες ἐμάλλωσαν μὲ τοὺς ἄνδρας των καὶ τοὺς ἐβίασαν νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι εἰς ὅλον τὸ Κράτος ἕνας μόνον σύζυγος ὑπῆρχε, μία μόνη καρδία ἐπιδεκτικὴ ἀληθινῆς ἀγάπης — ἡ καρδία τοῦ βασιλέως!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Δύο ἰατρικὰ συμβούλια.

Μετὰ τὰ συμβάντα ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἐκυριεύθη ἀπὸ πολλὴν μελαγχολίαν, καὶ διὰ νὰ τὴν διασκεδάσῃ ἐδοκίμασεν ὅλους τοὺς τρόπους· ὑπήγαινεν εἰς τὸ κυνήγιον, ἐπροέδρευε τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἐσύχναζεν εἰς τὰ θέατρα, ἐδέχετο ὅλους τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους μετὰ τὰς συζύγους των, ἀνέγνωσε

μίαν καρχηδόνιον μυθιστορίαν, ἔκαμε δέκα ἐπιθεωρήσεις, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε τίποτε· αἰωνίως τὸν ἐβασάνιζεν ἡ ἐνθύμησις τῆς βοεμίδος· τὴν ἔβλεπε καὶ εἰς τὸ ὄνειρόν του, τὴν ὡμίλει, τὴν ἤκουε, καὶ ἤρχετο ἀδιακόπως εἰς τὸν νοῦν του, ὅτι ὑπὸ τὴν προσωπίδα ἦτο τὸ πρόσωπον τῆς Τρελῆς.

Ὁ Ῥωσδοῦ ἦτον ὁ μόνος εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύετο τὰ βάσανα καὶ τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεώς του· ἀλλὰ μόλις ἤκουε τύψιν συνειδήσεως ὁ καλός σου ἰατρὸς καὶ ἐξεκαρδίζετο ἀπὸ τὸν γέλωτα.

— Ἀποτέλεσμα, ἔλεγε, τῆς ἕξεως, Μεγαλειότατε· κερδήσατε καιρὸν, πολλαπλασιάσατε τὰς ἐντυπώσεις καὶ ὅλα θὰ περάσουν.

Διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴν μελαγχολίαν τοῦ ἡγεμόνος, ἐδείπνει καθ' ἑκάστην μὲ αὐτὸν, καὶ ἐπροσπάθει νὰ τὸν κατορθώσῃ νὰ λησμονήσῃ τὰ παρελθόντα διὰ τῆς μέθης. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ ἰατρὸς ἔπινε κατὰ κόρον· ἀλλὰ τὴν ἀκαταδάμαστον κεφαλήν του, ἴσην πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ Σιληνοῦ, δὲν ἐδάμαζεν οὔτε αὐτὸ τὸ κρασίον. Ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ποτὲ μὲν σιωπηλὸς, ποτὲ δὲ ζωηρὸς παρεδίδετο ἀλληλοδιαδόχως εἰς χαρὰν ἢ εἰς μελαγχολίαν, ὁ ἰατρὸς ἥσυχος καὶ φαιδρὸς διεύθυνε τὸν ἡγεμόνα, καὶ ἀπὸ ἁπλῆν ἀγαθότητα ἀνελάμβανεν ὅλους τοὺς κόπους καὶ ὅλας τὰς μερίμνας τῆς κυβερνήσεως.

Διὰ τριῶν διαταγμάτων εἶχον ἤδη ἀνατεθῆ αὐτῷ ἡ ἀστυνομία, ἡ δικαιοσύνη καὶ τὰ οἰκονομικὰ, διότι ὁ ἰατρὸς ἐνόει καλῶς τὰ πλεονεκτήματα τῆς συγκεντρώσεως. Ὁ τρόπος καθ' ὃν διεχειρίζετο τοὺς φόρους ἀφῄρει ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἀνησυχίαν περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἡ μὲν δικαιοσύνη κατέστελλε τὴν φωνὴν τῶν ἀφρόνων, ἡ δὲ ἀστυνομία ἐπέταττε σιωπὴν πρὸς τοὺς ὁμιλοῦντας πολλὰ χαμηλά. Καὶ ὅμως μὲ ὅλην ταύτην τὴν ἐμπειρίαν τῶν πολιτικῶν συνδυασμῶν, ὁ αἰωνίως ἀγνωμονῶν λαὸς δὲν ἐξετίμα τὴν εὐτυχίαν του. Οἱ ἀγαθοὶ κάτοικοι τῆς πόλεως Παλλάδος ἀγαποῦν νὰ παραπονῶνται πάντοτε. Ὅλοι εἶχαν διὰ στόματος τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως Παραδόξου, καὶ ὅλοι ἐνθυμοῦντο μὲ πόθον τὸν καλὸν καιρὸν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφώναζαν ἀναλόγως ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία.

Ὁ ἰατρὸς ἦτον εἰς ἄκρον φιλόδοξος· φαίνεται ὅτι εἶχε γεννηθῆ διὰ νὰ γείνῃ βεζύρης. Καθ' ἑκάστην πρωΐαν νέον διάταγμα ἐμάνθανεν εἰς τὸν λαὸν ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχεν ἰσχὺν, καὶ ὅτι τὸ πᾶν ἦτον ὁ ὑπουργός. Μόνος ὁ Θελκτικὸς δὲν ᾐσθάνετο τὴν μηδαμινότητά του. Κλεισμένος εἰς τὸ παλάτιόν του καὶ κατατηκόμενος ἀπὸ στενοχωρίαν, μόνον σύντροφον εἶχε τὸν ὑπηρέτην Τόντον, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸν εἶχε διορίσει πλησίον του ὁ Ῥωσδοῦ. Ὁ ὑπηρέτης οὗτος, ζωηρὸς πολύλογος, ἀδιάκριτος καὶ πρὸ πάντων καλὸς μουσικὸς, διεσκέδαζε τὸν βασιλέα. Εὐχαρίστει δὲ καὶ τὸν ὑπουργὸν δι' ἄλλων προτερημάτων, ἤτοι ἀνέφερεν εἰς αὐτὸν, ὡς εἰς εὐεργέτην του, καὶ τὰς μονοσυλλάβους λέξεις τοῦ κυρίου του· ἄλλως τε τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο δύσκολον, διότι ὁ βασιλεὺς ἐσκέπτετο πολλὰ καὶ ὡμίλει ὀλίγα.

Καλὸν βεβαίως πρᾶγμα εἶναι νὰ ἔχῃ τις δύναμιν· ἀλλὰ καλήτερον ν' αὐξάνῃ τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν ἔχει. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ φιλόδοξος ὑπουργὸς ὠρέχθη καὶ τὰς τιμὰς τῆς βασιλείας· καὶ δὲν συνέλαβε μὲν τὴν ἰδέαν νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Θελκτικὸν, διότι οἱ λαοὶ ἔχουν ἀπηρχαιωμένας προλήψεις, ἀλλ' ἐνόμισεν εὐπρεπέστερον νὰ τὸν στείλῃ χάριν θεραπείας εἰς μεμακρυσμένον τόπον. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἀπόντος αὐτοῦ θὰ ἐκυβέρνα ὁ Κ. Ῥωσδοῦ ὡς ἀντιβασιλεύς.

Ὁ Θελκτικὸς ἦτο νέος καὶ ἠγάπα τὴν ζωήν· πλὴν τούτου ἦτο δυνατὸν νὰ μὴν ἐνδώσῃ εἰς τὰς περιπαθεῖς φροντίδας τοῦ ἀγαθοῦ ἰατροῦ; Μίαν τῶν ἡμερῶν συνῆλθαν οἱ τρεῖς διασημότεροι ἰατροὶ τῆς ἰατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, ὁ μέγας Ζεβλονῆς, ὁ χονδρὸς Νηγαισὴτ καὶ ὁ μικρὸς Ἀσκὰμ, καὶ οἱ τρεῖς ἔνδοξοι καὶ μεγαλοφυεῖς, φέροντες ἀνὰ μίαν ἰδέαν, διότι ποτὲ δὲν εἶχαν περισσοτέρας.

Ἀφοῦ ἐξέτασαν, ἐψηλάφησαν καὶ ἐστηθοκόπησαν τὸν βασιλέα, πρῶτος ὁ Ζεβλονῆς λαβὼν τὸν λόγον εἶπεν ἐμφαντικῶς·

— Μεγαλειότατε! ἀνάγκη πᾶσα νὰ λάβετε τὰ μέτρα σας καὶ νὰ ζήσετε ἄφροντις. Ἡ ἀσθένειά σας εἶναι ἀναιμία, ἀτονία γενική. Πρέπει νὰ πηγαίνετε εἰς τὰ λουτρὰ τοῦ Σίντζεγκιν διὰ νὰ ἰατρευθῆτε. Ἀναχωρήσατε ἀμέσως διότι ἄλλως χάνεσθε. Ἰδοὺ ἡ γνώμη μου.

Μετὰ τὸν Ζεβλονῆν ἐλθὼν ὁ Νηγαισὴτ εἶπε·

— Μεγαλειότατε, εἶμαι κατὰ πάντα σύμφωνος μὲ τὴν θαυμασίαν γνώμην τοῦ ἀγαπητοῦ μου συναδέλφου. Πάσχετε διότι εἶσθε ὑπὲρ τὸ δέον ὑγιής. Ἡ ἀσθένειά σας εἶναι πληθώρα αἵματος. Πηγαίνετε εἰς τὰ λουτρὰ τοῦ Σίντζεγκιν διὰ νὰ ἰατρευθῆτε. Ἀναχωρήσατε ἀμέσως διότι ἄλλως χάνεσθε. Ἰδοὺ ἡ γνώμη μου.

— Μεγαλειότατε, εἶπε καὶ ὁ μικρὸς Ἀσκὰμ, θαυμάζω τὴν διάγνωσιν τῶν συναδέλφων μου, καὶ κλίνω γόνυ ἐνώπιον τῆς ἐπιστήμης των. Καθὼς καὶ αὐτοὶ αὐτῶ καὶ ἐγὼ φρονῶ ὅτι πάσχετε ἀπὸ νευρικά. Ἀναγκη λοιπὸν πᾶσα νὰ ὑπάγετε εἰς τὰ λουτρὰ τοῦ Σίντζεγκιν διὰ νὰ ἰατρευθῆτε. Ἀναχωρήσατε ἀμέσως διότι ἄλλως χάνεσθε. Ἰδοὺ ἡ γνώμη μου.

Καὶ ταῦτα εἰπόντες συνέταξαν ἔκθεσιν τὴν ὁποίαν ὑπέγραψαν καὶ ἔστειλαν εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως διὰ τοῦ ὑπηρέτου Τόντου. Μετὰ δὲ ταῦτα σηκωθέντες ἐχαιρέτισαν τὸν βασιλέα, ἐχαιρέτισαν τοὺς ὑπουργοὺς, καὶ κατέβησαν φιλονεικοῦντες ἢ γελῶντες, ἄγνωστον· τὸ κείμενον τῶν Χρονικῶν δὲν εἶναι ἀρκετὰ σαφὲς, διότι ἔπεσεν ἐπάνω μελάνη.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἰατρῶν, ὁ Ῥωσδοῦ ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν, ἐσκέφθη πολλὴν ὥραν καὶ ἠτένισε τὸν βασιλέα. Οὗτος δὲ, ὅστις τὴν ἑσπέραν ἐκείνην εἶχε δειπνήσει ἀρκετὰ καλὰ καὶ ῥοφήσει καλήτερα, οὔτ' ἐκαλοάκουσε τί εἶπαν οἱ ἰατροί.

— Μεγαλειότατε, εἶπεν ὁ Ῥωσδοῦ, κατὰ τὴν ὁμόθυμον γνώμην τῶν ἰατρῶν, ἐὰν θέλετε νὰ ἰατρευθῆτε ἀνάγκη πᾶσα νὰ ὑπάγετε εἰς τὰ λουτρὰ τοῦ Σίντζεγκιν καὶ ν' ἀφήσετε τὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους. Πλὴν τοῦτο δὲν μὲ φαίνεται πολλὰ ἀξιοπρεπές· διότι ἕνας βασιλεὺς πρέπει νὰ θυσιάζεται διὰ τὸν λαόν του καί...

— Φθάνει, ὑπέλαβεν ὁ βασιλεύς· ἄφησε τὰ παμπάλαια αὐτὰ ἀξιώματα· ἔλα εἰς τὸ συμπέρασμα. Θέλεις ν' ἀναχωρήσω, φίλε μου· κατακαίεσαι ἀπὸ τοιαύτην ἐπιθυμίαν διὰ τὸ καλόν μου, δὲν ἀμφιβάλλω. Ἑτοίμασε ψήφισμα διὰ τοῦ ὁποίου νὰ ὀνομάζεσαι ἀντιβασιλεύς· θὰ τὸ ὑπογράψω.

— Μεγαλειότατε, τὸ ψήφισμα εἶναι ἕτοιμον· οἱ καλοὶ ὑπουργοὶ ἔχουν πάντοτε ἕτοιμα εἰς τὸ χαρτοφυλάκιόν των νομοσχέδια δι' ὅλας τὰς ὑποθέσεις. Δὲν ἠξεύρει τις τί τυχαίνει.

Ὁ Θελκτικὸς ἔλαβε κονδύλιον, ὑπέγραψε τὸ ψήφισμα χωρὶς νὰ τὸ ἀναγνώσῃ καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς τὸν μειδιῶντα ὑπουργόν· ἀλλ' αἴφνης λαβὼν αὐτὸ ὀπίσω τὸ ἀνέγνωσε καὶ εἶπε·

— Πῶς; δὲν ἔχεις κἂν ἔκθεσιν δικαιολογητικήν; Δὲν ἔπρεπε νὰ βεβαιώσῃς τὸν λαὸν διὰ τὴν πρὸς σὲ εὔνοιάν μου! Εἶσαι πολλὰ μετριόφρων, ἰατρέ. Αὔριον θὰ δημοσιευθῇ τὸ ψήφισμα μὲ ἔκθεσιν συντεταγμένην ἀπὸ τὸν κύριον καὶ φίλον σου. Ὑγίαινε.

Καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἰατρὸς μὲ βῆμα ἐλαφρὸν, μὲ κεφαλὴν ἀνυψωμένην καὶ μὲ στίλβοντας ὀφθαλμούς. Ἦτο πλέον ὑπερήφανος καὶ πλέον αὐθάδης ἢ ἄλλοτε. Ὁ Θελκτικὸς παρεδόθη ἐκ νέου εἰς τὰς σκέψεις του, καὶ ἐστοχάζετο ὅτι τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς δὲν ἦτον ὁ δυστυχέστερος τῶν ἡγεμόνων, διότι εἶχε τοιοῦτον φίλον.

Αἴφνης εἰσῆλθε, χωρὶς νὰ τὸν ἀναγγείλῃ τις εἰς τὸν βασιλέα, ἕνας κοντὸς καὶ ἀλλόκοτος ἰατρός. Ἐφόρει λευκὴν φενάκην μὲ μακρὰς πλεξίδας· εἶχε γένειον κατάλευκον καὶ μακρὸν, ἅμα δὲ καὶ ὀφθαλμοὺς τόσῳ νέους καὶ τόσῳ ζωηροὺς, ὥστε θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ἦλθαν εἰς τὸν κόσμον ἑξήκοντα χρόνους μετὰ τὸ ἐπίλοιπον σῶμα.

— Ποῦ εἶναι αὐτοί; ἔκραξε μὲ φωνὴν ὀξεῖαν κτυπήσας κατὰ γῆς τὸ ῥαβδίον του. Ποῦ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἀμαθεῖς, οἱ σοφολογιώτατοι, οἱ κακοαναθρεμμένοι; διὰ τί δὲν μ' ἐπερίμεναν; Ἆ! εἶπε πρὸς τὸν βασιλέα, εἶσθε ἄῤῥωστος· πολλὰ καλά· δείξετέ με τὴν γλῶσσάν σας· γρήγορα καὶ βιάζομαι.

— Ποῖος εἶσαι; ἠρώτησεν ὁ βασιλεύς.

— Ὁ ἰατρὸς Φιλαλήθης, ὁ μεγαλήτερος τοῦ κόσμου ἰατρός· θὰ τὸ ἰδῆτε μετ' ὀλίγον. Ἐρωτήσετε τὸν μαθητήν μου Ῥωσδοῦ, ὁ ὁποῖος μ' ἔφερεν ἀπὸ τὸν τόπον τῶν Ὀνείρων· ὅλα τὰ ἰατρεύω, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀνυπάρκτους ἀῤῥωστίας. Δείξετέ με τὴν γλῶσσάν σας· καλά· ποῦ εἶναι ἡ ἔκθεσις τῶν ἰατρῶν; πολλὰ καλά. Ἀναιμία! asinus! Πληθώρα αἵματος! asine! Νευρικά! asinorum! Νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ λουτρά! asininum! Ἠξεύρετε ποία εἶναι ἡ ἀσθένειά σας; ἡ λύπη καὶ κάτι τι χειρότερον.

— Αὐτὸ νομίζεις; ἠρώτησεν ἔντρομος ὁ βασιλεύς.

— Ναὶ, υἱέ μου, τὸ βλέπω εἰς τὴν γλῶσσάν σας. Ἐγὼ ὅμως ἀναλαμβάνω νὰ σᾶς ἰατρεύσω. Αὔριον τὸ μεσημέρι τὰ πάντα τελειόνουν.

— Αὔριον, ἀνεφώνησεν ὁ βασιλεύς· ὅλοι μου οἱ θησαυροί...

— Σιωπὴ, υἱέ μου, ὑπέλαβεν ὁ ἰατρός. Τί εἶναι αὐτὸ τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργοῦ; Καλά. ὑπογράψατε αὐτὰ τὰ τρία ἔγγραφα.

— Εἶναι ἄγραφα διατάγματα· τί θὰ τὰ κάμῃς;

— Εἶναι αἱ συνταγαί μου. Πάταλος πατάλῳ ἐκκρούεται· καὶ ὡς λέγομεν ἡμεῖς οἱ σοφοὶ ἰατροὶ contraria contrariis curantur. Ὑπογράψατε. Πολλὰ καλὰ, αὔριον τὸ μεσημέρι θὰ εἶσθε εὔθυμος ὡς καρδερίνα! Πρώτη συνταγή. Si vis pacem, para pacem· καταργῶ ἐξ συντάγματα. Δευτέρα συνταγή· ἕνα λεπτὸν εἰς τὴν τσέπην τοῦ χωρικοῦ εἶναι προτιμότερον ἀπὸ εἴκοσι λεπτὰ εἰς τὸ βαλάντιον τοῦ βασιλέως· καταργῶ τὰ δέκατα. Τρίτη συνταγή· ἡ ἐλευθερία εἶναι ὡς ὁ ἥλιος· ὅπως ὁ ἥλιος οὕτω καὶ αὐτὴ εἶναι καὶ διὰ τοὺς πλουσίους καὶ διὰ τοὺς πτωχούς. Ἀνοίγω τὰς πολιτικὰς φυλακὰς, καὶ καταστρέφω τὰς φυλακὰς τῶν ὀφειλετῶν. Γελᾶτε, υἱέ μου; καλὸν σημεῖον ὅταν ὁ ἄῤῥωστος γελᾷ διὰ τὸν ἰατρόν του.

— Ναὶ, εἶπεν ὁ βασιλεὺς, γελῶ ἐνθυμούμενος, τί μοῦτρα θὰ κατεβάσῃ αὔριον ὁ ἰατρὸς Ῥωσδοῦ, ὅταν ἀναγνώσῃ τὰ διατάγματα αὐτὰ εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς κυβερνήσεως. Φθάνουν ἡ τρέλαις, Κ. ἰατρὲ, δός με τὰ ἔγγραφα.

— Τί εἶναι αὐτό; ἀνεφώνησεν ὁ μικρὸς ἰατρὸς ἰδὼν τὸ περὶ ἀντιβασιλείας ψήφισμα. Παραιτεῖσθε! Ἐσυλλογίσθητε τί ἐκάμετε; Πῶς! Τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων σου, τὸν λαὸν τὸν ὁποῖον σ' ἐνεπιστεύθη ὁ Θεὸς, τὴν τιμήν σου, τὸ ὄνομά σου, ὅλ' αὐτὰ τὰ ῥίπτεις εἰς τοὺς πόδας ἑνὸς τυχοδιώκτου; Συγχωρεῖς νὰ σ' ἐκθρονίσῃ καὶ νὰ σ' ἐπιβουλευθῇ ἕνας ἄπιστος; Ἀδύνατον· ἐναντιόνωμαι εἰς αὐτά.

— Ποῖος εἶναι ὁ ἐλεεινὸς αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸν βασιλέα του;

— Μὴν ἀνησυχεῖς, εἶπεν ὁ ἰατρός· εἶμαι κουάκερος καὶ φίλος τῆς εἰρήνης. Ἡ εὐγένεια δὲν συνίσταται εἰς λέξεις· εἶσαι τρελὸς, βασιλεῦ.

— Ἃ! ἆ! ἀνέκραξεν ὁ βασιλεὺς πλήρης ὀργῆς· φύγε ἀμέσως ἢ σὲ πετῶ ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρον.

— Νὰ φύγω! ἔκραξεν ὁ ἰατρὸς μὲ ὀξυτάτην φωνήν. Δὲν φεύγω ἂν πρῶτον δὲν ἰατρεύσω τὴν τρέλαν καὶ τὴν μωρίαν σου. Τὴν παραίτησίν σου ἰδοὺ τὴν ξεσχίζω καὶ τὴν πατῶ μὲ τὰ ποδάριά μου.

Ὁ βασιλεὺς ἥρπασε τὸν μαινόμενον ἐκεῖνον καὶ ἐκάλεσε τοὺς ἀνθρώπους του· ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐφάνη. Ὁ δὲ γέρων, ποτὲ μὲν παρακαλῶν ποτὲ δὲ ἀπειλῶν, ἐζήτει νὰ διαφύγῃ τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως. Μὲ ἕνα λάκτισμα ἔῤῥιψε τὸν λύχνον κατὰ γῆς· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς χωρὶς νὰ φοβηθῇ εἰς τὸ σκότος τὸν ἐκράτει δυνατά.

— Ἄφες με ἐψιθύριζεν ὁ ἄγνωστος σὲ παρακαλῶ ἄφες με. Δὲν ἠξεύρεις τί κάμνεις, ἐπλήγωσες τὸ χέρι μου.

Ἀλλ' εἰς μάτην αἱ παρακλήσεις. Αἴφνης πὶφ, πὰφ, πὶφ, πὰφ, ἄπειρα ῥαπίσματα τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἔπεσαν εἰς τὰς παρειὰς τοῦ βασιλέως, ὅστις καταπληχθεὶς ἀφῆκε τὸν τολμητίαν καὶ ἔτρεξε κατόπιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἂν ἔδαλες εὑρέ. Οὔτε ὑπηρέτης οὔτε στρατιώτης ἐφαίνετο. Οἱ βασιλεῖς πάντοτε φρουροῦνται κακῶς.

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ.

Φίλτατέ μοι!

Τὰ πρὸ πολλῶν αἰώνων ἀκατοίκητα νησίδια τὰ καλούμενα *Χριστιανὰ*, κεῖνται ἐν τῷ Κρητικῷ πελάγει δώδεκα ἀγγλικὰ μίλια πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς Θήρας, καὶ ἑξήκοντα πρὸς βοῤῥᾶν τῆς Κρήτης, ἤτοι 23° 13', κατὰ μῆκος ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Λονδίνου, καὶ 36° 15'. 20". κατὰ πλάτος. Ἡ μικροτέρα τῶν νήσων τούτων εὑρίσκεται πρὸς ἀνατολὰς τῆς μεγαλητέρας, ἀφ' ἧς ἀπέχει ἡμίσεως ὡς ἔγγιστα ἀγγλικοῦ μιλίου, ἔχει σχῆμα ᾠοειδὲς, περίμετρον ἑνὸς καὶ ἡμίσεως μιλίου, ἀκτὰς καθέτους (a picco) καὶ κρημνώδεις, στερεῖται παντάπασιν ὕδατος καὶ ἀνυψοῦται ἀνίσως 470 πόδας ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ὥστε ἀποτελεῖ ἐπίπεδον ὁμαλὸν μὲν, ἀλλ' ἐλαφρῶς κεκλιμένον ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Ἡ δ' ἑτέρα, ἡ καὶ μεγαλητέρα, ἔχει σχῆμα ἀνωμάλου τριγώνου καὶ περιφέρειαν 4 περίπου μιλίων· παριστᾷ δὲ ἐπίπεδον ἐλαφρῶς πως κεκλιμένον, ἀντιστρόφως τῆς ἄλλης νήσου, ἤτοι ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, ἡ δὲ κορυφὴ αὐτοῦ ὑπερέχουσα 915 πόδας τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἀποτελεῖ ὄρος κλῖνον κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος καθέτως (a picco) πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ τοιαύτη τοῦ ἐδάφους κλίσις, ὡς καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν μικρὰ χάσματα ἐν εἴδει βαράγχων (barancos), καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ γεωλογικὴ φύσις τῶν αὐτῆς στρωμάτων, συγκειμένων κατὰ μὲν τὰ παράλια ἐξ ἡφαιστίων γεννημάτων, δηλονότι ἐκ τραχίτου λίθου ὑπὸ τοῦ πυρὸς μεμορφωμένου, ἐκ κισσήρεως, ἄσπης (θηραϊκῆς γῆς) κ. λ., κατὰ δὲ τὸ κέντρον ὑπὸ ἀργιλλώδους γῆς καὶ καθαροῦ τραχίτου, ἀποδεικνύει σαφέστατα ὅτι αὕτη εἶναι λείψανον κρατῆρος σχηματισθέντος δι' ἀνυψώσεως, καὶ πιθανῷ τῷ λόγῳ τὸ πάλαι τὰ δύω ταῦτα νησίδια δὲν ἀπετέλουν ἢ μίαν καὶ μόνην, ἴσως μάλιστα τὴν ὑπὸ τοῦ Πλινίου *Ἀσκανίαν* νῆσον καλουμένην. Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι ἡ νῆσος αὕτη κατῳκεῖτο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς Βυζαντινῆς τοὐλάχιστον ἐποχῆς· καθότι ἀφ' ἧς τὰ νησίδια ταῦτα μετῆλθον εἰς τὴν κυριότητά μου καὶ ἤρχισα τὴν καλλιέργειαν τῆς μεγαλητέρας, ἀνεῦρον πλεῖστα ἐρείπια διαφόρων ἐποχῶν. Τὸ 1850 ἔτος εὗρον δύω ἀρχαιοτάτους τάφους, ἓν κεραμοποιεῖον καὶ μικρόν τινα κυκλωπικὸν πρὸς κανόνα τοῖχον, δύω ὡς ἔγγιστα πήχεων μῆκος καὶ ἡμίσεως ὕψος ἔχοντα· κατὰ δὲ τὸ 1852 ἀνεῦρον τρία ἁλώνια, ἐρείπια μικροῦ τινος κήπου, καὶ δύω δεξαμενάς. Πρὸ τεσσάρων δὲ ἐτῶν ἀνεκάλυψα ἐρείπια ἐκτεταμένου οἰκοδομήματος ἢ μᾶλλον χριστιανικῆς μονῆς, μετὰ δύω ναῶν, ὧν ὁ μεγαλήτερος ἔχει μῆκος ἐννέα πήχεων καὶ περίπου τεσσάρων πλάτος· μεταξὺ δὲ τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ ὑπάρχει μαρμάρινον ἀνώφλιον φέρον τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν·

ΠΑΡΘΕΝΕΥΩΝ ΕΙΣΕΛΘΕ ΤΟΝ ΝΟΥΝ ΕΝΘΑΔΕ

ΝΑΟΣ ΓΑΡ ΕΣΤΙ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΡΘΕΝΟΥ

Εὑρέθη δὲ καὶ κεράμινον θυμιατὸν ἐφ' οὗ ὑπάρχουσιν ἐγκεχαραγμένοι διάφοροι πτερωτοὶ τραγέλαφοι, δύω πεντάλφαι, καὶ αἱ λέξεις, ἀφ' ἑνὸς μὲν ΘΩΜΑΣ, ἀφ' ἑτέρου δὲ

ΑΝΑΠΑΥΣΟΝ ΤΟΝ ΔΟΥΛΟΝ ΣΟΥ ΚΥΡΙΕ.

Πρὸ μικροῦ δὲ ἀνευρέθη κεράμινος λουτὴρ, ὃν κατέθραυσαν σκάπτοντες οἱ ἐργάται· ἔτι δύω ἀρχαῖαι λυχνίαι, καὶ πλῆθος τεθλασμένων κεραμίνων παντὸς εἴδους ἀγγείων, ἐξ ὧν τινά εἰσιν ἐντέχνως κεχρωματισμένα. Ἴσως προϊόντος τοῦ χρόνου ἀνευρεθῶσι καὶ ἄλλα, ἢ καὶ ἐπιγραφαὶ βεβαιοῦσαι τὸ ἀρχαῖον τοῦ τόπου ὄνομα, ἢ ὅπως δήποτε διασαφηνίζουσαι τὴν πάντη σκοτεινὴν αὐτοῦ ἱστορίαν.

Ἡ γῆ τῶν νήσων τούτων φαίνεται εὐφορωτάτη καὶ παντοίας φυτείας καὶ σπορᾶς ἐπιδεκτικὴ, μάλιστα ἡ ἄσπα αὐτῶν (θηραϊκὴ γῆ) καὶ ὁ σῖτος, ἀποσταλέντα παρ' ἐμοῦ εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν ἑλληνικῶν προϊόντων, ἠξιώθησαν βραβείου.

Ταῦτα, φίλτατέ μοι, εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀξιοτίμου ἐπιστολῆς σου. Ἔῤῥωσο.

Ἐν Θήρᾳ τὴν 13 Νοεμβρίου 1862.

Ὁ Σὸς

Ι. ΔΕ-ΚΙΓΑΛΛΑΣ.

Υ. Γ. Πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν τῆς μικρᾶς νήσου, εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς ὡς ἔγγιστα ἀγγλικοῦ μιλίου, καὶ ἀπέναντι τῆς τε Θήρας καὶ Ἀνάφης, ὑπάρχει δίμαστος σκόπελος ἀνυψούμενος 45 ἀγγλικοὺς πόδας ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, γνωστὸς νῦν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Μέρμιγγας*· τούτου δὲ τὴν δυτικὴν κορυφὴν κατέστρεψε τὸ παρελθὸν ἔαρ διὰ καννονοβολισμῶν ἡ ἀγγλικὴ ναυαρχίς, μὴ ἐνθυμηθέντος φαίνεται τοῦ ναυάρχου ὅτι οἱ σκόπελοι ὅσον μᾶλλον ἐξέχουσι τῆς θαλάσσης, τόσον ἧττον καθίστανται ἐπι[illegible]οι τοῖς ποντοπόροις. Μὴ τάχα ὁ δίμαστος οὗτος σκόπελος ἦναι οἱ τῶν ἀρχαίων *Μελάν[illegible]οι σ[illegible]οι*; Ἂν ὑποθέσωμεν τοὺς τῶν ἀρχαίων [illegible] σκοπέλους κειμένους πλησίον τῆς [illegible] πρὸς [illegible] Κρητικὸν πέλαγος ἔνθα δ[illegible] οἱ [illegible] ὅτι προσωρμίσθησαν εἰς Ἀ[illegible], [illegible] δολία ὅτι οὗτοι εἰσὶν οἱ περὶ ὧν ὁ [illegible].

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Τὸ παρελθὸν, τὸ π[illegible] καὶ τὸ μέ[illegible]ον ὑπὸ Α. Κ. Παπαζαφειροπούλου, δια[illegible] τῆς Φωνῆς τῶν Ἐπαρχιῶν. [illegible] Τρ[illegible] 1[illegible].

Ὑπόμνημα περὶ τῶν [illegible] ἐρημονήσων, περὶ τοῦ ἐν [illegible] τοῦ νέου [illegible] Μονῆς Τουρ[illegible] καὶ περὶ [illegible] εἰς τὴν [illegible] δουλευ[illegible], ὑπὸ Γ. Γρυπάρη. [illegible] Ἀθήναις, 186[illegible].

Σύντομος βιογραφία τοῦ ἐξ Εὐρυτ[illegible] τῶν Ἀγράφων ὁπλαρχηγοῦ Κώνστα Β[illegible], ὑπὸ Γ. Γρυπάρη. Ἐν Ἀθήναις 186[illegible].

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρώτου τῶν τριῶν τούτων πονημάτων, καὶ πρὸ ἐτῶν συντάκτης τῆς ἐν Τριπόλει ἐκδιδομένης ἐφημερίδος *Ἡ Φωνὴ τῶν Ἐπαρχιῶν*, κατὰ τοῦτο διαφέρει τῶν ἄλλων ἑλλήνων δημοσιογράφων, ὅτι προτιμᾷ νὰ ἐ[illegible] εἰς τὴν ἔρευναν τῶν λεγομένων κοινωνικῶν ζητημάτων. Ἡ διάκρισις δὲ αὕτη ἂς μὴ ξενίσῃ μηδένα· διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἂν καὶ ἑξήκοντα περιοδικῶν φύλλων οὐσαν τὴν ὥραν ταύτην μητέρα, ἂν καὶ τῶν λογίων ὁ ἀριθμὸς, συγκρινόμενος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων, ὑπερβαίνει τὴν δέουσαν ἀναλογίαν, ὅμως ἐλάχιστον ἐγκύπτομεν εἰς τὴν μελέτην τῶν ζητημάτων τούτων. Δὲν λέγω ὅτι δὲν ὁμιλοῦμεν· ἐξ ἐναντίας ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας καὶ ἀπὸ δύσεως ἕως ἀνατολῶν « αἰεὶ μύθους λαβρευόμεθα, » ὡς ἔλεγε καὶ ὁ Ὅμηρος. Ἀλλ' ἡ κατάκρισις ἢ ἔστω καὶ ἡ ἐπίκρισις, δὲν εἶναι κρίσις· δὲν εἶναι λελογισμένος καὶ βεβασανισμένος ἔλεγχος τοῦ κακοῦ· δὲν εἶναι ὁδηγία πρὸς ἐπανόρθωσιν. Μοὶ δεικνύεις τὸ νόσημα, εἴ ποτε διέγνως αὐτό, ἀλλὰ δεῖξόν μοι καὶ τοὺς τρόπους τῆς θεραπείας· μὲ προτρέπεις νὰ κατεδαφίσω τὴν οἰκίαν μου ὡς παρὰ κανόνας οἰκοδομηθεῖσαν, ἀλλ' ὀφείλεις καὶ νὰ μοὶ διδάξῃς ἢ κἂν νὰ ὑποδείξῃς αὐτούς. Ἀνάγκη νὰ πεισθῶ περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ περὶ τῶν τρόπων τῆς θεραπείας τοῦ νοσήματος, ἀνάγκη νὰ μάθω κατὰ τί ἐλαττοῦται ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς οἰκίας μου καὶ ὁποία νὰ γείνῃ ἡ μ[illegible]ή· πῶς ἄλλως θέλεις νὰ ἀνακτήσω τὴν ὑγίαν μου, ἢ πῶς νὰ μὴ κινδυνεύσω νὰ μείνω ἄστεγος;

Ἀλλὰ τοιαύτην μέθοδον, τὴν μέθοδον λέγω τῆς ἁπλῆς κατακρίσεως, δὲν ἀγαπᾷ ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Πα[illegible]ος, τοῦ Παρόντος καὶ τοῦ Μέλλοντος.* Καὶ μ[illegible] ἡ συγγραφὴ αὐτοῦ, γενομένη μεταξὺ τοῦ βρασμοῦ τῶν πάσεων, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῶν [illegible] ἐπαναστάσεως, δὲν εἶναι πάντη ἀμέτοχος προλήψεων, διὸ καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ ἀναβάλωμεν [illegible] κρίσιν ἡμῶν· ἀλλ' ἔχει βεβαίως τὸ προτέρημα ὅτι ἐπιδιώκει βελτιώσεις οὐχὶ διὰ ψιλῶν λόγων ἀλλὰ διὰ συζητήσεως. Ἄλλως τε τὸν συγγραφέα κοσμεῖ χρῆμά τι δυσεύρετον παρ' ἡμῖν, ἡ μετριοπάθεια.

Εἰς δώδεκα κυριωδέστατα ἀντικείμενα, ἢ, ὡς αὐτὸς οὗτος λέγει, *ἐνδυναμωτικὰ βάλσαμα*, ἐπικαλεῖται τὴν προσοχὴν τῶν ἀνὰ χεῖρας ἐχόντων τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος· εἶναι δὲ ταῦτα· « α'— Νέον φορολογικὸν σύστημα ἁπλοῦν, μέτριον καὶ μὴ πολυάσχολον. β'— Ἁπλοποίησις τῆς δικαστικῆς καὶ λοιπῆς νομοθεσίας, περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐκλογὴ αὐτῶν διὰ διαγωνισμοῦ. γ'— Ἀνάστασις τῆς καταπεπτωκυίας ἠθικῆς καὶ ἀναζωπύρησις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος· πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τούτων ἀναδιοργάνωσις τῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ τοῦ κλήρου, ἰσοβιότης τῶν διδασκάλων καὶ μίσθωσις τοῦ κλήρου. δ'— Διανομὴ τῆς ἐθνικῆς γῆς, κατάργησις πάσης συντάξεως διδομένης κατὰ σύστασιν καὶ δουλοφροσύνην οὐχὶ κατὰ ἀληθῆ ἐκδούλευσιν. ε'— Μεταῤῥύθμισις ῥιζικὴ τῶν περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν καὶ δημοτικῶν ἀρχῶν νόμων, καὶ ἄμισθος ὑπηρεσία τῶν δημάρχων καὶ βουλευτῶν. ς'— Ζωογόνησις τῶν τεσσάρων κλάδων τοῦ δημοσίου πλούτου τῆς γεωργίας, βιομηχανίας, ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας, καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπιβολὴ διπλοῦ καὶ τριπλοῦ φόρου παντὸς εἴδους γεωργικοῦ, βιομηχανικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ, εἰσαγομένου ἔξωθεν, καὶ βράβευσις μετὰ προνομίων παντὸς εἰσάγοντος νέαν βιομηχανίαν. ζ'— Σύστασις τῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ ἐλάττωσις τοῦ στρατοῦ. η'— Αὔξησις τῆς ναυτικῆς δυνάμεως

καὶ συγκρότησις ἀξιομάχου στόλου. θ'— Πλήρης ἐλευθεροτυπία. ι'—Ἰσοβιότης καὶ κατάλληλος μισθοδοσία τῶν δικαστῶν. ια'— Περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν, καὶ νόμος περὶ εὐθύνης ὑπουργῶν· καὶ ιβ'— Ἀπότισις τοῦ δανείου ὅπερ κατέφαγεν ἡ Βαυαρία, καὶ τῶν ἀφαιρεθέντων ἀπὸ τοὺς Ὄθωνα καὶ Ἀμαλίαν καὶ μεταφερθέντων ἐν Γερμανίᾳ. » Προστίθησι δὲ ὅτι « ταῦτα πάντα τὰ ἐνδυναμωτικὰ φάρμακα πρέπει νὰ περιληφθῶσιν ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ *νέου ἱεροῦ* συνταγματικοῦ ἡμῶν χάρτου ἐμπεριστατωμένως καὶ λίαν καθαρῶς, διὰ νὰ μὴ δύναταί τις νὰ τὰ ἐκμεταλλεύηται καὶ περιπαίζῃ, ὡς ἔπραξαν οἱ μέχρι χθὲς βασιλεῖς καὶ ὑπουργοί μας. »

Ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ὁ συγγραφεὺς ζητεῖ τὴν ἀνάπλασιν ὁλοκλήρου τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Τὸ ἆθλον καὶ μὲν ἡράκλειον, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀκατόρθωτον· ἀλλὰ διὰ τοῦτο τὰ δώδεκα *ἐνδυναμωτικὰ βάλσαμα* ἔχουσιν ἀνάγκην δωδεκατόμου σειρᾶς τεταλαιπωρημένων σχολίων καὶ ὑπομνημάτων, μήποτε δηλητηριασθῇ ἢ πάθῃ φθίσιν τὸ σῶμα δι' ὑπερβάλλουσαν ἢ ἀνεπαρκῆ δόσιν. Ὡς τὰ φάρμακα συγκερῶνται κατὰ τὴν κρᾶσιν τοῦ πάσχοντος, οὕτω καὶ αἱ ἀπόλυτοι θεωρίαι τροποποιοῦνται καὶ ἐφαρμόζονται κατὰ τὸ ἦθος τῆς πολιτείας. Ὁ συγγραφεὺς, παραδείγματος χάριν, φαίνεται ἔνθερμος ὀπαδὸς τοῦ καλουμένου προστατευτικοῦ ἢ ἀπαγορευτικοῦ συστήματος, διότι φρονεῖ ὅτι δι' αὐτοῦ καὶ μόνου θέλει ἀναπτυχθῆ ἡ ἐγχώριος βιομηχανία Ἀλλὰ τὸ γεγηρακὸς τοῦτο σύστημα κατεδικάσθη ἤδη ἀλλαχοῦ, ὀλέθριον δὲ μάλιστα ἀπέδειξεν ἡ περὶ τὴν ἐμπορίαν ἐλευθερία· θέλει τάχα εὐδοκιμήσει εἰς τὴν Ἑλλάδα; τὸ καθ' ἡμᾶς ἀμφιβάλλομεν. Προστατεύσατε, ὅπως ὁ συγγραφεὺς ἀξιοῖ, τὴν βιομηχανίαν τῶν πανίων, τὴν βιομηχανίαν τῶν τραπεζῶν, τὴν βιομηχανίαν τῶν θρανίων· ἀλλὰ προβλέπετε ποῦ θέλομεν καταντήσει; Θέλομεν καταντήσει νὰ μὴ φορῶμεν ὑποκάμισον, νὰ καθήμεθα κατὰ γῆς καὶ νὰ τρώγωμεν εἰς *σοφράδες* ὡς ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος. Μὴ λησμονῶμεν δὲ ὅτι ἡ βιομηχανία ἔχει πρὸ παντὸς ἄλλου ἀνάγκην βραχιόνων, σήμερον δὲ καὶ μηχανῶν, καὶ μηχανῶν ἐκ τῶν τελειοτάτων· διότι ἀτελὴς εἶναι ἡ βιομηχανία ἡ περιοριζομένη ἐντὸς τῆς περιφερείας ἑνὸς κράτους, καὶ κράτους μάλιστα μικροσκοπικοῦ, ὡς τὸ ἡμέτερον, καὶ μὴ τολμῶσα νὰ προτείνῃ τὸν πόδα ἐκτὸς αὐτοῦ ἵνα διαγωνισθῇ πρὸς τὴν ξένην.

Καὶ ἕτερον δὲ παράδειγμα θέλει πείσει τὸν ἀμφιβάλλοντα ὅτι αἱ θεωρίαι δὲν εἶναι πανταχοῦ ἐξ ἴσου ἐφαρμοσταί. Ὁ συγγραφεὺς ἐπιθυμεῖ τὴν συγκρότησιν στόλου ἀξιομάχου. Πρὸ αὐτοῦ, ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν, ἐπανελάμβανε κατὰ κόρον τὴν ἀπαίτησιν ταύτην σύμπασα ἡ χορεία τῶν ἀλλεπαλλήλως μὲν ἐξαστραπτόντων ταχέως δὲ σβεννυμένων ἐφημέρων φύλλων, καὶ ἰδίως ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ἔγραφεν ὀλίγον πρὸ τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεως, ὅτι πρέπει νὰ κατασκευάσωμεν *δέκα* ἀτμοδρόμονας, ὁμοίους τοῦ ἐπὶ Μιαούλη ναυπηγηθέντος, καὶ τοῦτο ἀφοῦ πολλάκις καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐψέχθη ὁ ὑπουργὸς ὡς μάτην σπαταλῶν εἰς ναυπηγίας τὰ δημόσια χρήματα. Ὁμολογῶ ὅτι ἀξιολογωτάτη καὶ πατριωτικωτάτη ἡ ἀπαίτησις· καὶ τὸ κατ' ἐμὲ θὰ ᾐσθανόμην εἰς ἄκρον διαθρυπτομένην τὴν ἐθνικήν μου φιλοτιμίαν, ὁσάκις καταβαίνων εἰς Πειραιᾶ ἐξεκωφούμην ὑπὸ τῆς πλαταγῆς μυριοτρόχου στόλου, ἢ ἐπιβαίνων ἀνέπλεον εἰς προσκύνησιν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἀλλὰ μικρά τις δυσκολία, τὴν ὁποίαν δέν μοι φαίνεται ἱκανὴ νὰ νικήσῃ ἡ ἐπὶ καταρτίσεως ἑλληνικοῦ στόλου ἐν Παρισίοις ἐπιτροπὴ, ἐμποδίζει τὴν εἰς πρᾶγμα μεταβολὴν τῆς διαπύρου ταύτης ἐπιθυμίας, εἶναι δὲ ἡ ἑξῆς· ἕκαστος ἀτμοδρόμων τιμᾶται ἑκατομμυρίων δραχμῶν δύο· ἑκάστου δὲ ἀτμοδρόμονος ἡ κατ' ἔτος δαπάνη ἀναβαίνει εἰς χιλιάδας δραχμῶν τετρακοσίας· ἄρα πρὸς μὲν κατασκευὴν τῶν δέκα σκαφῶν ἀπαιτοῦνται εἴκοσι, πρὸς δὲ ἐτησίαν αὐτῶν διατήρησιν τέσσαρα ἑκατομμύρια, καὶ ἑκατομμύρια οὐχὶ χαρτίνων ἐνταλμάτων, τῶν ὁποίων ἡ πληρωμὴ παραπέμπεται ad calendas graecas ἢ εἰς τὴν φιλοπατρίαν τῶν ἔξω ὁμογενῶν, ἀλλὰ δραχμῶν ἀργυρῶν καὶ εὐήχων.

Τὰ δύο ταῦτα παραδείγματα ἀποδεικνύουσι, φρονῶ, ὅτι χάσμα μέγα ἐστήρικται μεταξὺ ἐπιθυμιῶν ἢ θεωριῶν καὶ πραγμάτων. Τί εὔκολον; ἠρώτησε ποτέ τις τὸν Θάλητα. —Τὸ ἄλλοις ὑποτίθεσθαι, ἀπεκρίθη ὁ σοφὸς τῆς Μιλήτου. Καὶ οἱ γενόμενοι ὑπουργοὶ, σήμερον δὲ κατηγορούμενοι ὡς *ἐκμεταλλευθέντες καὶ περιπαίξαντες τὰ ἐνδυναμωτικὰ ταῦτα φάρμακα*, ἐπεδαψίλευσαν ἰδιῶται ὄντες συμβουλάς· ἀλλ' ὅτε ἐκάθησαν εἰς τὴν πεπειραμένην καὶ πεπυρακτωμένην ἕδραν τοῦ κυβερνήτου, ὅτε δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἡδονῆς τῆς ἀνέτου ἐπικρίσεως περιεπλάκησαν εἰς τὰ βασανιστήρια τῶν πραγμάτων, κατενόησαν ὅτι non est loquendum sed gubernandum. Μάτην ἄρα ζητεῖ ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐγγραφῶσιν αἱ αἰτούμεναι μεταῤῥυθμίσεις καὶ βελτιώσεις *εἰς τὸ νέον ἡμῶν ἱερὸν σύνταγμα*· ἄλλως τε εἰ μὴ διὰ τυπογραφικῶν στοιχείων, διὰ τῆς αἰχμῆς ὅμως τῆς λόγχης ἐχαράχθη ἤδη εἰς τὴν πλάκα τοῦ δημοσίου ἡμῶν δικαίου, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν σύνταγμα θέλει μὲν εἶναι ἐσαεὶ νέον, οὐχὶ δὲ καὶ ἱερόν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν παρόδῳ· ἐν γένει ὅμως τὸ ἔργον τοῦ Κ. Παπαζαφειροπούλου δεικνύει νοῦν παρατηρητικὸν καὶ σκεπτόμενον· αἱ περὶ φόρων καὶ νόμων καὶ δικαστηρίων προτάσεις εἶναι ἰδίως ἄξιαι συστάσεως καὶ μελέτης.

Τὸ δεύτερον τῶν ἀνωτέρω ἀναγγελλομένων πονη-

μάτων, περιέχει τρία ἔγγραφα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ἅτινα καὶ ἡμεῖς παραθέτομεν τηροῦντες τὴν αὐτὴν γραφὴν καὶ στίξιν· τὰ πρωτότυπα δὲ αὐτῶν εὑρίσκονται εἰς χεῖρας τοῦ συγγράψαντος τὸ Ὑπόμνημα.

« Ὅρκος

» Ἡμεῖς οἱ ὑποκάτωθεν γεγραμμένοι ὀμνύωμεν εἰς τὸν Παντοδύναμον Θεὸν, ὅτι θέλει ἤμεσθεν πιστοὶ εἰς ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τῆς μεγίστης Βασιλίσσις καὶ Αὐτοκρατορίσης πάσης Ῥωσίας Αἰκατερίνης Ἀλεξίου ὁμοίως καὶ τῆς πατρίδος μας καὶ δὲν θέλομεν στοχασθεῖ οὔτε συγκένειαν, οὔτε ἰντερέσο, οὔτε φιλοπροσοπίαν ὅταν τρατάρετε ὑπόθεσις διὰ τὴν μεγίστην βασίλησαν πατρίδος μας καὶ ξένων προσόπων ἀλλὰ νὰ κάμνωμεν νὰ δείδεται τὸ δίκαιον ἐκεινοῦ ὁποῦ τὸ ἔχει ἔτι ὑποσχόμεθα νὰ δουλεύωμεν ὅλα αὐτὰ μὲ καθαρότιτα εἰς τὰ πάντα φυλάττωντας καὶ τὰ μυστικὰ ὁποῦ ἤθελε μᾶς διορίσουν οἱ μεγαλιοτεροί μας· καὶ τελευτέον διὰ τὴν καθαρὰν δούλευσιν τῆς μεγίστης βασιλίσσης μας καὶ πατρίδας μας δὲν θέλωμεν λιπιθῆ οὔτε τὰ ὑπάρχοντα μας καὶ τὴν ἰδίαν μας ζωήν· καὶ διὰ βεβαίωσιν τοῦ ὅρκου ἀσπαζώμεθα τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, καὶ ὑπογραφόμεθα. 1771 Μαρτίου 7.

» Γκιουζέπης Πάγκαλος ἀφέρμο.
» Δομένιγος Ἀρτακηνὸς ἀφέρμο.
» Ἰωάννης Παπαδάκης ἀφέρμο.
» Γρηγόριας Ἀρτακηνὸς Καντζυλιέρης
» μαρτυρῶ. »

—ooo—

« Κύριοι Πρωστοί.

» Τὴν ἀναφορὰν ὁποῦ μᾶς ἐδώσετε παρακαλῶντας μας διὰ τὸν τενέντε τῆς ῥωσικῆς φλότας Ἀντώνιον Ψάρον, ὁποῦ εὑρίσκεται μὲ ἐμένα τὸν ὁποῖον διαλέγεται διὰ τὰ νησία σας ὅλα ἐπίτροπον καὶ ἐπιτηρητήν σας καὶ ἀπὸ ἐμένα εἶτοι ὑπόθεσαις ἔχωμεν διὰ τὰ νησία σας νὰ δίδωνται εἰς αὐτὸν, καὶ αὐτὸς νὰ τὰς ἐνεργῇ τοῦ ὁποίου νὰ δώσω, καὶ ἄδειαν ὁποῦ νὰ περιέλθῃ εἰς ὅλα τὰ νησία διὰ νὰ βάλλῃ τὰ πράγματα εἰς καλὴν κατάστασιν·

Ἐγ' ἀπὸ τὰς παρακαλέσεις σας δὲν ἀποφεύγω, μὲ τὸ νὰ ἠξεύρω ὅτι ὁ κὺρ Ψαρὸς εἶναι ῥωμαῖος, γεννημένος εἰς τὴν νῆσον μήκωνον, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὴν δούλευσιν τῆς μεγίστης βασιλίσσης Ἰμπερατρίσσεις μας τενέντες τοῦ στόλου της μὲ καλὴν σίστασιν· καὶ ἔδειξεν μὲ τὴν γνῶσιν καὶ ἐμπειρίας τους εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ ἄλλα καλαῖς δούλευσαις. ὅμως μὲ τὸ νὰ τὸν διαλέξετε ὅλοι διὰ ἐπίτροπον καὶ ἐπιτηρητήν σας, σᾶς τὸν δίδω ἔχωντας καὶ ἄδειαν ὁποῦ νὰ περιέλθῃ εἰς ὅλας σας τὰς νήσους. μὰ ὄχι νὰ παραιτήσῃ τὴν βασιλικὴν δούλευσιν καὶ τὸν τόπον τοῦ ὀφικίου του ὡς τενέντες τοῦ στόλου μας ὁποῦ ὅταν δὲν κάμνει χρείαν διὰ λόγου σας νὰ παραιτῇ καὶ νὰ πέρνῃ τὸν τόπον τοῦ ὀφικίου του.

» Κύριοι πρωεστοὶ ἕνας ἐπίτροπος δὲν ἠμπορεῖ μόνος του, μόνον τὸ ὀλιγώτερον ἀπὸ κάθε νησὶ νὰ εἶναι ἕνας ἐμπιστευμένος προεστὸς μὲ αὐτὸν διὰ κάθε του συμβουλὴν καὶ βοήθειαν, καὶ ἄλλοι μικρότεροι ὁποῦ νὰ τοὺς στέλνει εἰς ταῖς δούλευσαίς του·

» καὶ ὅταν ὁ ἐπίτροπόσας περιέρχεται εἰς τὰς νήσους· οἱ πρωεστοὶ ὁποῦ εἶναι μὲ αὐτὸν πρέπει νὰ μείνουν ὅπου ἐγὼ εὑρίσκομαι εἰς τὸ νὰ γίνεται κάθε πράγμα διὰ τὴν φλόταν, καὶ νήσους μὲ εὐκολίαν καὶ ἀπ' αὐτοὺς νὰ λαμβάνωμεν καὶ κάθε εἴδησιν.

» Ἐκεῖνο ὁποῦ κάμνει χρεία διὰ νὰ μαντινιέρεται μὲ ὅλους ὁποῦ μὲ αὐτὸν εὑρίσκονται τὸ ἀφήνω εἰς τὴν διάκρισίν σας ὁποῦ νὰ μείνῃ εὐχαριστημένος.

» 1771 Ἰανουαρίου 15: εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος, εἰς τὸν νησίον πάρον πόρτο τῆς ἄουσας, εἰς τὸ ῥωσικὸν πολεμικὸν καράβι ὀνομάζον Εὐρώπα.

» ἀμηράλιος ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΒ(1). »

—ooo—

« Πρὸς τοὺς Προεστῶτας καὶ ὅλον τὸ κοινὸν
» τῆς νήσου μικόνου τὸ χαίρειν.

« Ὁ ὑπέρλαμπρος καὶ ὑπερένδοξος ἡμῶν γγενεράλης καὶ καβαλιέρης διαφόρων ταξέων πληρεξούσιος τῆς αὐτοκρατορικῆς μεγαλειότητος Κύριος Κύριος Κώμης Ἀλέξιος Ὀρλὼφ μὲ ἐδιώρισε νὰ Κοινολογήσω ἐγγράφως εἰς ὅλα τὰ ὑποταχθέντα νησία εἰς τὴν αὐτῆς μεγαλειότητα, ὡς ἐπιτηρητὴς τῶν αὐτῶν ὁποῦ εἶμαι ὅτι ἡ ἀνακωχὴ τῶν ἁρμάτων, δηλαδὴ ἡ τρέβα τῶν τε ὀθωμανῶν καὶ τοῦ τε βασιλείου τῆς ῥωσίας ἐτελειώθη καὶ ἄρχισε πάλαι ἀπὸ τοῦ νῦν πόλεμος· καὶ ἐλπίζομεν θεία δυνάμει διὰ πρεσβειῶν τῆς Θεοτόκου εἰς τὰ θεοσεβῆ καὶ τροπαιοῦχα ἅρματα τῆς ὑψηλωτάτης καὶ εὐσεβεστάτης ἡμῶν βασιλίσσης Κυρίας Κυρίας ὑπερατρίτζης αἰκατερίνης τῆς δευτέρας. καὶ εἰς τὴν γενναιότητα καὶ μεγαλουργίαν τοῦ ὑπερεκλάμπρου καὶ ὑπερενδόξου ἡμῶν αὐθεντὸς Κώμητος ἀλεξίου τοῦ ὀρλὼφ, πῶς θέλει καταστροπωθῇ ὁ ἐχθρὸς τοῦ

(1) Ὁ Σπυριδὼφ οὗτος, ὅν τινα Σπιριτὸφ γράφει ἡ ἐν τῷ Η' τόμῳ τῆς Πανδώρας ἱστορικὴ ἔκθεσις, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ῥωσικῆς ἀποβάσεως ἐξέδοτο ἔγγραφον τὴν 12 Ἰανουαρίου 1771, δι' οὗ ἀποδίδει τὴν ἧτταν «εἰς τοὺς ἐπιόρκους καὶ ἐπιβούλους Μανιάτας καὶ εἰς τὴν δειλίαν τῶν Ῥωμαίων»· ἐπισωρεύει δὲ καὶ ἄλλας ὕβρεις κατὰ τῶν Πελοποννησίων. Τὸ περίεργον τοῦτο ἔγγραφον θέλομεν δημοσιεύσει ἄλλοτε.

σήμερον ἐκνεκρῶν ἀναστάντος. διὰ τοῦτο διορίζομεν καὶ τοῦ λόγου σας ἀπὸ τὴν σήμερον νὰ φυλάττετε μὲ ἄγρυπνον καὶ ἄσφαλτον ὀφθαλμὸν, τὰς προτέρας φυλάξεις καὶ διαταγὰς ὁποῦ εἰς καιρὸν κατ' ἀρχὰς πολέμου σᾶς ἐδώσαμεν ἀπροφασίστως.

» *Ὅλος ἐδικός σας καὶ καλοθελητής σας*

» *ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΨΑΡΟΣ* ».

Ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων τὸ πρῶτον εἶναι τὸ ἀξιοπεριεργότερον· διὸ ἀναφέρει τὴν πατρίδα, καὶ οἱ φιλοπάτριδες Μυκόνιοι ὁρκίζονται καὶ *ἀφιερώνουν* πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Σταυροῦ, ὅτι χάριν αὐτῆς « δὲν θέλουν στοχασθῆ οὔτε συγγένειαν, οὔτε ἰντερέσον, οὔτε φιλοπροσωπίαν... οὔτε τὰ ὑπάρχοντά των οὔτε τὴν ἰδίαν των ζωήν. »

Ἐνεκαρτέρησαν δὲ πιστοὶ εἰς τὸν ὅρκον αὐτῶν καὶ κατὰ τον ἀγῶνα τοῦ 1821 ἔτους· διότι, καίτοι ὑπηρετήσαντες γενναίως κατά τε θάλασσαν καὶ ξηρὰν, οὐδεμίαν ἀμοιβὴν ἀπήτησαν, ἀλλὰ « ἐφρόντισαν μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου νὰ ζητήσωσιν εἰς τὰ πελάγη πόρον ζωῆς, χωρὶς νὰ παρενοχλήσωσι μὲ ἀπαιτήσεις τὴν Κυβέρνησιν. » Δύο ἐξ αὐτῶν ὁ Ζωρζῆς Μπερνῆς καὶ Γ. Ξυδάκης ἢ Πράσινος ἀνῆπτον ἀτρόμητοι μετὰ τοῦ Κανάρη τὴν δᾷδα τῶν πυρπολικῶν, καὶ ὁ Γ. Μπάος ἠνδραγάθησε μετὰ τοῦ Πριεζῆ εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον.

Ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐκθέσεως τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῷ Π' τόμῳ τῆς *Πανδώρας* (σελ. 298—314), περὶ τῆς ἐν 1770 ἔτει ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, ἐξάγομεν ὅτι πλὴν τοῦ Ψάρου ἢ Ψαροῦ καὶ ἄλλοι Μυκόνιοι μετέσχον τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου ἀγῶνος· ἰδίως δὲ ἐφ' ἑκάστου ῥωσικοῦ πλοίου ἐπέβαινεν ἀνὰ εἷς μυκόνιος ναυηγέτης.

Ἡ *βιογραφία* τοῦ Κώνστα Βελῆ τόσον μᾶλλον εἶναι ἀξιοσπούδαστος, ὅσον ἡ ἱστορία δὲν μνημονεύει, ἐὰν δὲν ἐλησμόνησα, τοῦ γενναίου τούτου προμάχου τῆς ἀνεξαρτησίας.

Ὁ Κώνστας Βελῆς, γεννηθεὶς εἰς τὴν Εὐρυτανίαν τὸ 1770 ἔτος, ἠσπάσθη τὸν στρατιωτικὸν βίον, καὶ μεταβὰς εἰς Ἰωάννινα ἔλαβεν ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ Ἀλήπασα. Ἐπειδὴ δὲ σπανίαν εἶχε τὴν ἀνδρίαν καὶ πολλὰ προτερήματα, « ἐκρίθη ἐντὸς ὀλίγου ἄξιος νὰ διατελῇ ὡς πρωτοπαλλήκαρον παρὰ τῷ Στρατάρχῃ Βελῆ Γκέκᾳ Τουρκαλβανῷ· οὗτος δὲ τοσαύτην περὶ αὐτοῦ ἔλαβεν ὑπόληψιν, ὥστε τῷ ἀνέθετε τὰς σπουδαιοτέρας ὑποθέσεις, καὶ πολλάκις ἀπομακρυνόμενος ἐνεπιστεύετο εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν ὥστε νὰ τῷ ἀποδίδωσι τὸ ὄνομα τοῦ Στρατάρχου ἀποκαλοῦντες αὐτὸν *Βελῆν*, ἐνῷ τὸ πατρωνυμικόν του ἦτο Στεργιόπουλος· ἔκτοτε δ' ὠνομάζετο καὶ ἀνεγνωρίζετο ὑπὸ πάντων *Κώστας* Βελῆς. »

Ἀνατεθείσης μετὰ ταῦτα εἰς αὐτὸν τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐν Χειμάῤῥᾳ φρουρίου τοῦ Παλέρμου (Πανόρμου), « τοσοῦτον ἐπιτυχῶς καὶ τιμίως ἐξετέλεσε τὴν ὑπηρεσίαν, ὥστε πρὸς ἀμοιβὴν διωρίσθη ἀμέσως διοικητὴς (βοεβόδας) τῆς Μακεδονίας, » μετά τινα δὲ χρόνον καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Ὅτε ὅμως ἐπλησίαζεν ἡ ἔκρηξις τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ κρατοῦντες ὑπωπτεύθησαν αὐτὸν ἑταιριστὴν ὄντα· καὶ ἐπειδὴ, φαίνεται, ἡτοιμάζοντο νὰ τὸν κακοποιήσωσιν, ἐδραπέτευσεν ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀσπροπόταμον, ὅπου συνενοήθη μετ' ἄλλων ὁπλαρχηγῶν καὶ μετὰ τοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ Ὀδυσσέως. Περὶ τὰς ἀρχὰς Μαΐου 1821 ἐλθὼν εἰς Εὐρυτανίαν ὕψωσε τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐξέδωκε προκηρύξεις, μιᾶς ἐκ τῶν ὁποίων σχέδιον διεσώθη μεταξὺ τῶν ἐγγράφων αὐτοῦ· εἶναι δὲ ἡ ἑξῆς·

« Ἀδελφοὶ, ἦλθεν ἡ ὥρα, μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα ἀπὸ τὴν τυραννίαν τὴν τουρκικήν. Λοιπὸν ἅμα λάβετε τὸ παρόν μου νὰ πάρετε τὰ ἅρματά σας, καὶ ἔλθῆτε ὁποῦ σᾶς περιμένω ἐδῶ, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, διότι ὁ καιρὸς δὲν μᾶς περιμένει περισσότερον· νὰ ἦμαστε ἕτοιμοι νὰ κάμωμεν τὸ χρέος μας εἰς τὴν πατρίδα.

» Κεράσοβον 10 Μαΐου 1821.

» Ὁ ἀδελφός σας

» *Κώστας Βελῆς.*»

Μετὰ τὴν προκήρυξιν ταύτην πολλοὶ συνῆλθον περὶ αὐτὸν, καὶ συμπλακέντες μετὰ Τουρκαλβανῶν κατετρόπωσαν αὐτοὺς, καὶ ἠχμαλώτευσαν οὐκ ὀλίγους, τοὺς ὁποίους διένειμεν ὁ Βελῆς εἰς τὰ χωρία τῶν Αγράφων, προστάξας νὰ τοὺς φονεύσωσιν οἱ κάτοικοι. « Τοῦτο, λέγει ὁ βιογράφος, ἦτο στρατήγημα διὰ νὰ στερεωθῇ ὁ σκοπὸς τοῦ γενικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τῆς ἀντιστάσεως. Τοιοῦτον ἦτον, ὡς ἔλεγε, τὸ σχέδιόν του· εἰς τοῦτο δὲ εἶχε δώσει τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ καὶ ὁ παρακολουθῶν αὐτὸν ἡγούμενος τῆς Μονῆς Τατάρνης Κυπριανὸς λέγων, ὅτι καὶ ὁ Μωϋσῆς, διὰ νὰ λυτρώσῃ ἐκ τῆς δουλείας τὸν Ἰσραὴλ ἔπνιξεν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ μὲ τὴν ῥάβδον αὐτοῦ τοὺς Φαραωνίτας. » Ὁ Κυπριανὸς ἦτο εὐφυέστατος θεολόγος.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην συνῆψε καὶ ἄλλας εἰς Θεσσαλίαν, ποτὲ μὲν θριαμβεύων, καὶ ἄλλοτε ὑποχωρῶν ἐνώπιον πολυαρίθμου καὶ ἰσχυρᾶς δυνάμεως. Ἐλθὼν δὲ εἰς Ἄγραφα, ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν θέσιν Φωντάναν, « ἥτις ἔκτοτε καλεῖται *Ταμπούρια τοῦ Βελῆ.* » Ἀλλ' ἐνταῦθα « στενοχωρηθεὶς ὑπὸ ἀναριθμήτων ἐχθρῶν καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ἄνευ ἐπικουρίας, ἀντέστη μὲν εἰς πολύωρον καὶ φονικωτάτην μάχην ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐζωγρήθη καθ' ἣν στιγμὴν ξιφήρης ἐπετίθετο κατὰ τῶν περικυκλωσάντων αὐτόν. »

Οἱ συλλαβόντες τὸν Βελῆν ἐλπίζοντες πλουσίαν

ἀμοιβὴν διότι « ἐπίσημος καὶ ἀνδρεῖος ἦτο πολεμιστὴς » ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1821 ἔτους· ἐκεῖ δὲ ὑποστὰς μυρίας βασάνους, οἷον «στρεβλώσεις, πυρακτώσεις κλ.» ἵα φανερώσῃ τὰ τῆς ἑταιρίας, ἀλλ' ἄκαμπτος διαμείνας, κατεκρεουργήθη ἐπὶ τέλους καὶ ἐῤῥίφθη εἰς βορὰν τῶν ὀρνέων.

Οὕτως ἐτελεύτησεν ὁ γενναῖος ἐκεῖνος, ὅστις μεγάλα ὑπέσχετο εἰς τὴν πατρίδα· καὶ ἐζημιώθη μὲν αὕτη διὰ τὴν πρόωρον ἀπώλειαν τοῦ Βελῆ, τὸ ὄνομα ὅμως αὐτοῦ ἐπέζησεν εὐκλεὲς, διότι « τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, ἔλεγε καὶ ὁ Πλάτων, βίου μὴ μακροῦ ἀλλὰ λαμπροῦ δεῖσθαι. » Δὲν ἠγνωμόνησε δὲ, ὡς συνήθως συμβαίνει, ἡ πατρίς· διότι ἡ μὲν Κυβέρνησις τοῦ 1824 ἔτους ἀνέδειξε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, εἰ καὶ νέον ἀντιστράτηγον, ἡ δὲ ἐν Ἀθήναις βουλὴ, στέψασα τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος, ἀνέθετο εἰς τὸ τέμενος τῆς ἀθανασίας παρὰ τὸν Διάκον, τὸν Ὀδυσσέα καὶ τὸν Καραϊσκάκην.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

—000—

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν περὶ τῶν δώδεκα πρώτων ἐτῶν τῆς *Πανδώρας* εἰδήσεων, ὅσας ἐδημοσιεύσαμεν τὸ παρελθὸν ἔτος (1), παραθέτομεν καὶ τὰς ἑξῆς.

Τὰ ἀντικείμενα περὶ ὧν διέλαβον τὰ κατὰ τὸ λῆγον δέκατον τρίτον ἔτος ἐκδοθέντα ἓξ καὶ ἐννενήκοντα τυπογραφικὰ φύλλα, ἀνάγονται εἰς ἕνδεκα τίτλους. Εἰς ἕκαστον δὲ τούτων ἀφιερώθη ὁ ἑπόμενος ἀριθμὸς φύλλων·

Ἱστορικὰ καὶ Βιογραφικὰ	φύλ.	35.
Διηγήματα ἱστορικὰ καὶ μὴ	»	10.
Περιηγήσεις καὶ περιγραφαὶ τόπων, ἠθῶν καὶ ἐθίμων	φυλ.	12.
Φιλολογικὰ καὶ Βιβλιογραφικὰ	»	11.
Ποιήσεις καὶ Δράματα	»	7.
Ἀρχαιολογικὰ	»	5.
Φυσικὰ, Βοτανικὰ, Ζωολογία, κλ.	»	2.
Ἐπιστημονικὰ καὶ Τεχνικὰ	»	5.
Διάφορα	»	4.
Κοινωνικὰ	»	2.
Πολιτικὰ	»	3.

Ἐκ τῶν ἐκπονησάντων τὰ ἀνωτέρω τριάκοντα ἐννέα λογίων, ὧν τὰ ὀνόματα σημειοῦνται εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος τόμου, δεκαοκτὼ μὲν διαμένουσιν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, εἷς δὲ καὶ εἴκοσιν ἐκτὸς αὐτῆς.

Εἰκόνες δὲ ἐδημοσιεύθησαν μία πρὸς ταῖς ἑξήκοντα, ἅπασαι, πλὴν δύο, φιλοτεχνηθεῖσαι ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν Σκιαδοπούλου καὶ Πλατύ· πρὸς ταύταις δὲ καί τινες πίνακες λιθογραφηθέντες ἐν τῷ ἐθνικῷ τυπογραφείῳ. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ'. ἔτους ἡ διεύθυνσις τῆς *Πανδώρας* περιῆλθεν εἰς τὸν Στέφανον Ν. Δραγούμην.

(1) Ὅρα τόμ. ΙΓ' σελ. 62.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ.

ΜΑΡΤΙΟΥ 15, 1863.

—000—

Περὶ τῆς θρυλληθείσης βαυαρικῆς συνωμοσίας ἐκόπασε πᾶσα φωνή· οἱ ὑπουργοὶ εἶχον ὑποσχεθῆ ὅτι ἐντὸς τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν ἤθελον διακοινώσει εἰς τὴν Συνέλευσιν τὰ διατρέχοντα· ἀλλ' ἄχρις ὥρας σιωπῶσι. Φαίνεται ὅτι οἱ φόβοι ἡμῶν ἦσαν ὑπερβολικοί.

* * *

Ἡ Συνέλευσις εἶχεν ἀποφασίσει νὰ ἐκλέξωσιν οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς ἀθηναίας ἐθνοφυλακῆς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν· συνελθόντες δὲ ἔδωκαν τὰς πλείονας ψήφους πρὸς τὸν Κ. Κορωναῖον.

* * *

Τρεῖς ὑποψήφιοι ἡγεμόνες ἀνεφύησαν κατ' αὐτὰς, εἷς ἄγνωστος καὶ δύο γνωστοί· καὶ ὁ μὲν ἄγνωστος, ὁ καὶ ἐκλεκτὸς τῆς Ἀγγλίας, θέλει ἐντὸς ὀλίγου γενεῖ γνωστὸς, καθὰ ἐβεβαίωσεν ὁ πρέσβυς τῆς δυνάμεως ταύτης· οἱ δὲ γνωστοὶ εἶναι, ὁ Γουλιέλμος ἀδελφὸς τοῦ δουκὸς τοῦ Βάδεν καὶ μετ' ὀλίγον νυμφίος τῆς ἀδελφῆς τοῦ δουκὸς Λαϊχτεμβεργ, καὶ ὁ δοὺξ d'Aumale. Πολλοὶ φοβοῦνται μήπως καὶ αὐτοὶ αὐξήσωσι μετά τινας ἡμέρας τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποποιηθέντων τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος. Μία δὲ ἀγγλικὴ ἐφημερὶς, ἀναγράφουσα μακρὸν κατάλογον τῶν διαθεσίμων ἡγεμόνων, συμβουλεύει τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκλέξωσι τὸν *Σουλούκ*. Ἐξ οἰκείων τὰ βέλη.

* * *

Τὰ τῆς Πολωνίας εἰσέτι ἄκριτα· βέβαιον μόνον εἶναι ὅτι ἡ ἐπανάστασις διαρκεῖ ἀπὸ δύο μηνῶν καὶ διαρκεῖ καρτερικὴ καὶ ἀνένδοτος. Ὁ Λάγγεβιτς ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν δικτάτορα.

* * *

Ἡ Συνέλευσις καταγίνεται εἰς τὴν συζήτησιν τῶν ἐκλογῶν τῶν σωματείων, εἰς ἐλάττωσιν τῶν μισθῶν καὶ ἄλλα οἰκονομικά.

* * *

Μία τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἑλλάδος ἐφημερίδων, τὴν ὥραν δὲ ταύτην ἡ σπουδαιοτέρα καθ' ἡμᾶς, ὁμολογεῖ μὲν ὅτι ἐν γένει ἐπικρατεῖ ἡσυχία εἰς τὸ ἀβασίλευτον βασίλειον, λυπεῖται δὲ ὅτι ἐπικρατεῖ καὶ μεγίστη ἀνέχεια. Ὡς καλὸς ὅμως χριστιανὸς ὁ συντάκτης καὶ ὡς ἔνθερμος τῶν ἀρχαίων λάτρις, ἔπρεπεν

ἐξ ἐναντίας ν' ἀγάλλεται καὶ νὰ σκιρτᾷ διὰ τὴν πτωχείαν, νὰ λυπῆται δὲ μόνον ἐὰν δὲν εὐτυχήσωμεν νὰ καταντήσωμεν καὶ εἰς λιμόν· διότι τὸ μὲν Εὐαγγέλιον λέγει· «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται,» οἱ δὲ ἀρχαῖοι ἐδόξαζον ὅτι «πολλῷ τι πλείους λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἄνδρας,» καὶ «ὅτι πενία αὐτοδίδακτός ἐστιν ἀρετή». Ἀφοῦ λοιπὸν θὰ χορτασθῶμεν μίαν ἡμέραν, τί πειράζει ἂν πάθωμεν τὸ τοῦ ἵππου τοῦ Ἱεροκλέους, ἐὰν δηλαδὴ ἀποθάνωμεν ἀπὸ τὴν πεῖναν ἀφοῦ μάθωμεν νὰ νηστεύωμεν; Πλὴν τούτου καὶ ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τοὺς πτωχοὺς πολὺ πλέον τῶν πλουσίων, μάρτυς ὁ πλούσιος τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου,

« *Ἀεὶ νομίζονθ' οἱ πένητες τῶν θεῶν,* »

καὶ οἱ ἄνθρωποι τοὺς πτωχοὺς τιμῶσιν ὑπὲρ τοὺς πλουσίους *μετὰ θάνατον*. Ἡ ἱστορία ἡμῶν λέγει ὅτι, « πενέστατοι ἐγένοντο οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων· Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου, καὶ Φωκίων ὁ Φώκου, καὶ Ἐπαμινώνδας ὁ Πολύμνιδος, καὶ Πελοπίδας ὁ Θηβαῖος, καὶ Λάμαχος ὁ Ἀθηναῖος, καὶ Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκου, καὶ Ἐφιάλτης ὁ Σοφωνίδου. »

Ὁπόσα λοιπὸν καλὰ θ' ἀποκτήσωμεν πεινῶντες, καὶ πόσον μάλιστα εὐθηνά!

α'— Δὲν θ' ἀποθάνωμεν ἀπὸ κόρον·

β'— θὰ χορτασθῶμεν ἀφοῦ ἀποθάνωμεν·

γ'— θὰ μᾶς ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς πλέον τῶν πλουσίων·

δ'— θὰ γίνωμεν πατόκορφα ἐνάρετοι, καὶ

ε'— θὰ καταταχθῶμεν μετὰ τῶν εὐκλεεστάτων Ἑλλήνων.

Καὶ ὅμως εὑρίσκονταί τινες μωροὶ ἐπιθυμοῦντες ν' ἀνταλλάξωσι πρὸς εὐτελὲς ἀργύριον τὴν τόσην μακαριότητα! Ξ

* * *

Ἡ Συνέλευσις ἀπεφάνθη μετὰ θερμὴν συζήτησιν ὅτι οὐδὲν κώλυμα ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπάνοδον τῶν ἐξορίστων Δ. Χρηστίδου, Κ. Λεβίδου καὶ Τ. Φιλήμονος.

* *

Ὁ Κ. Ἔλλιοτ ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τι διαπραγματεύσεις γίνονται πρός τινα ἡγεμονόπαιδα τῆς Δανίας ὅπως δεχθῇ τὸν ἑλληνικὸν θρόνον.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

—ooo—

Φυλλάδιον 310 *ιε'.της Φεβρουαρίου.*

Σελὶς 543. στήλ. β'. στίχ. ν'. ἀντὶ ἐ ἂν γρ. τι.

Σ. 543. στήλ. β'. στίχ. ν'. ἀντὶ ἀθετῶμεν γρ. ἀθετοῦμεν.

Σ. 544. στήλ. α'. στίχ. α'. ἀντὶ προκαλῶμεν γρ. προκαλοῦμεν.

Σ. 555. στήλ. β'. στίχ. κέ. ἀντὶ αἰδῶ γρ. αἰδῶς

Φυλλάδιον 311, *α'.της Μαρτίου.*

Σελ. 589. στήλ. β', *. δ'. ἀντὶ παρὰ τῇ πολιτικῆς, γρ. περὶ τῆς πολωνικῆς.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ

Κατὰ τὸ ΙΓ' ἔτος.

Ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι.

1. Α. Ρ. Ῥαγκαβῆς, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου.
2. Π. Καλλιγᾶς, ὁμ.
3. Κ. Φρεαρίτης, ὁμ.
4. Ξ. Λάνδερερ, ὁμ.
5. Ν. Σαρίπολος, ὁμ.
6. Ν. Δραγούμης.
7. Ν. Πετρῆς, καθηγ. Γυμνασίου.
8. Παῦλος Λάμπρος.
9. Κ. Ν. Κωστῆς.
10. Α. Ν. Κωστῆς.
11. Ι. Περβάνογλους.
12. Π. Περβάνογλους.
13. Ι. Δεκιγάλλας, ἰατρός.
14. Ι. Σακκελίων.
15. Α. Βαλλήνδας.
16. Γ. Α. Γῶγος.
17. Ι. Γ. Βαλαβάνης.
18. Στ. Ν. Δραγούμης.

Καὶ ἄλλοι ἀνώνυμοι.

Ἐκτὸς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

1. Πριγκήπισ. Μασάλσκη (Δώρα Ἰστριὰς) ἐν Τυρρηνίᾳ.
2. Χρ. Φιλητᾶς, καθηγητὴς Πανεπιστημίου, ἐν Κερκύρᾳ
3. Ι. Τέλφης, καθηγητὴς ἐν Πέστῃ.
4. Βερβιτσιώτης, ἐν Κερκύρᾳ
5. Α. Γ. Πασπάτης, ἰατρὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει.
6. Ἠλίας Τανταλίδης, αὐτ.
7. Μ. Παρανίκας, αὐτ.
8. Δ. Χρηστίδης, αὐτ.
9. Α. Νεροῦτσος, ἰατρὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.
10. Α. Καλούτσης, ἰατρὸς ἐν Σάμῳ.
11. Χ. Παρμενίδης ἐν Μαγκεστρίᾳ.
12. Γ. Ἀριστείδης, Σχολάρχης ἐν Μιτυλήνῃ
13. Γ. Μ. Μουγτούρης, ὁμ. αὐτ.
14. Π. Φωτόος, Πρόξενος Ἑλλάδος.
15. Δ. Ἀργέντης, ἐν Δακίᾳ.
16. Α. Τσελεπιδάκης, ἐν Ἰσμαηλίῳ.
17. Π. Ἀραβαντινός, ἐν Ἰωαννίνοις.
18. Κ. Πώπ, ἐν Ἄρτῃ.
19. Α. Κ. ἐν Παρισίοις.
20. Ι. Ν. Σταματέλος, ἐν Λευκάδι.
21. Ι. Σερεμέτης, ἐν Κεφαλληνίᾳ. Καὶ ἄλλοι.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΙΓ'. ΤΟΜΟΥ.

Ὁ Διευθυντὴς Σ. Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.